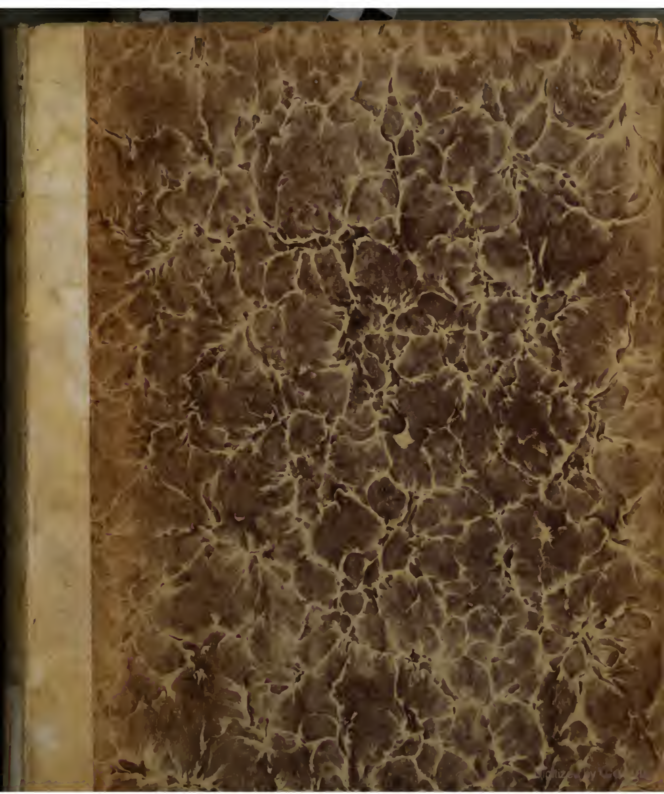

SANCTI AURELII AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

OPERA

POST LOVANIENSIUM THEOLOGORUM RECENSIONEM
CASTIGATA DENUO AD MANUSCRIPTOS CODICES GALLICANOS, VATICANOS, ANGLICANOS, BELGICOS, ETC.
NECNON AD EDITIONES ANTIQUIORES ET CASTIGATIORES

CURA ET STUDIO MONACHORUM

ORDINIS S. BENEDICTI E CONGREGATIONE S. MAURI

Prima editio Neapolitana

POST BASSANENSEM ADORNATA

CUM SUPPLEMENTIS NUPER VINDOBONÆ REPERTIS ET EXPLANATIONE SYMBOLI AUCTORE S. NICEA V. SÆCULO SCRIPTA ATQUE ROMÆ NUPERRIME INVENTA NEC NON ALIIS NOVISSIME REPERTIS:

PARS II. TOMI SEPTIMI

SIVE

TOMUS OCTAVUS

NEAPOLI

IMPENSIS BIBLIOTHECÆ LITTERARIÆ IN PLATEA TRINITÀ MAGGIORE N.° 6,7,8.

MDCCCLIV

SANCTI
AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
SERMONUM AD POPULUM
II. CLASSIS,

In qua continentur Sermones de Tempore

* Alias de Diversis 36.

* SERMO CLXXXIV.

I.

a *In* (a) *Natali Domini nostri* JESU CHRISTI.

CAPUT I. Incarnationis mysterium sapientibus mundi absconditum.

1. Natalis Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, quo Veritas de terra orta est, et dies ex die (*b*) in nostrum natus est diem, anniversario reditu nobis hodie celebrandus illuxit: exsultemus et jucundemur in eo. Quid enim b nobis præstiterit tantæ sublimitatis humilitas, fides habet Christianorum, remotum est a cordibus impiorum; quoniam abscondit Deus hæc a sapientibus et prudentibus, et revelavit ea parvulis. (Matth. 11. 25.) Teneant ergo humiles humilitatem Dei: ut in hoc tanto adjumento, tamquam in infirmitatis suæ jumento, perveniant ad altitudinem Dei. Sapientes autem illi et prudentes, dum alta Dei quærunt, et humilia non credunt, ista prætermittentes, et propter hoc nec ad illa pervenientes, inanes et leves, inflati et elati, et tam- c quam inter cælum et terram (*c*) in ventoso medio pependerunt. Sunt enim sapientes et prudentes, sed hujus mundi, non illius a quo factus est mundus. Nam si esset in eis vera sapientia, quæ Dei est et Deus est, intelligerent a Deo carnem potuisse suscipi, nec eum in carnem potuisse mutari; intelligerent eum assumpsisse quod non erat, et permansisse quod erat; et in homine ad nos venisse, et a Patre non recessisse; d et (*d*) id eum perseverasse quod est, et nobis apparuisse quod sumus; et corpori infantili po- A tentiam esse inditam, et mundanæ moli non esse subtractam. Cujus opus est apud Patrem manentis mundus universus, hujus opus est ad nos venientis virginis partus. Dedit quippe indicium majestatis ejus virgo mater, quam virgo ante conceptum, tam virgo post partum; a viro prægnans inventa, non facta: gravida masculo, sine masculo: felicior atque mirabilior fœcunditate addita, integritate non perdita. Hoc tam grande miraculum malunt illi fictum putare, quam factum. Ita in Christo homine et Deo, credere quoniam non possunt humana, contemnunt; quoniam non possunt contemnere divina, non credunt. Nobis autem quanto illis abjectius, tanto sit gra- B tius in humilitate Dei hominis corpus: et quanto illis est impossibilior, tanto sit divinior in hominis nativitate virginis partus.

CAPUT II. Natalis Christi causa etiis lætitiæ causa.

2. Proinde Natalem Domini frequentia et festivitate debita celebremus. Exsultent viri, exsultent fœminæ: Christus vir est natus, ex fœmina est natus; et uterque sexus est honoratus. Jam ergo ad secundum hominem transeat, qui in primo fuerat ante damnatus. Mortem nobis persuaserat fœmina: vitam nobis peperit fœmina. Nata est similitudo carnis peccati, qua mundaretur caro peccati. Non itaque caro culpetur, sed ut natura vivat, culpa moriatur: quia sine culpa natus est, in quo is qui in culpa fuerat, renasca- C tur. Exsultate pueri sancti, qui Christum præcipue sequendum elegistis, qui conjugia non quæsistis. Non ad vos per conjugium venit, quem sequendum invenistis; ut donaret vobis contemnere per quod venistis. Vos enim venistis per

(a) Sermones de *Natali Domini* habitos ab Augustino Possidius in Indiculo c. 9. testatur, et rursum 10. cap. notat de hoc eodem festo septem; ubi Sermonem tamen aliquem distincte non designat.

(b) Isthæc verba, *in nostrum natus est diem*: et paulo infra, *tamquam in infirmitatis suæ jumento*: et aliquanto post, *a viro prægnans inventa* etc. itemque ad Sermonis finem, *et cujus ubera sugebat, eum veritate pascebat*: aliaque passim in ante editis omissa restituimus ad veterum codicum fidem.

(c) Lov. *invento medio*. Sed MSS. concinnius, *in ventoso medio*.

(d) Sic MSS. At editi, *et apud Patrem perseverasse quod sumus, et corpore infantili esse indutum, et mundanæ moli non esse subtractam*. Cætera quæ hic MSS. subsidio redintegrantur loca nihil juvat referre.

CLASSIS II.

1 Cor. 1. 31. Ergo *qui gloriatur*, non in se, sed *in Domino glorietur*. Hinc enim et nato ex virgine Domino, cujus diem Natalem hodie celebramus, præconium vocis Angelicæ factum est; Luc. 2. 14. *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. In terra enim pax unde, nisi quia *Veritas de terra orta est*, id est, Christus de carne natus est? Ephes. 2. 14. *Et ipse est pax nostra qui fecit utraque unum*: ut essemus homines bonæ voluntatis, suaviter connexi vinculis unitatis. 2 Cor. 1. 12. In hac igitur gratia gaudeamus, ut sit gloria nostra testimonium conscientiæ nostræ: ubi non in nobis, sed in Domino gloriemur. 1 Cor. 1. 31. Hinc enim dictum est, Psal. 3. 4. *Gloria mea, et exaltans caput meum*. Nam quæ a major (a) gratia Dei nobis potuit illucescere, quam ut habens unigenitum Filium, faceret eum hominis filium; atque ita vicissim hominis filium, faceret Dei filium? Quære meritum, quære caussam, quære justitiam; et vide utrum invenias nisi gratiam.

* Alias de Tempore, 19.

* SERMO CLXXXVI.

III.

In Natali Domini.

CAPUT I. Christus virginis partu editus.

1. GAUDEAMUS, Fratres: lætentur et exultent gentes. Istum diem nobis non sol iste visibilis, sed Creator ipsius invisibilis consecravit: quando eum pro nobis visibilem factum, a quo invisibili et ipsa creata est, visceribus fœcundis et genitalibus integris virgo mater effudit. b Concipiens virgo, (b) pariens virgo, virgo gravida, virgo fœta, virgo perpetua. Quid miraris hæc, o homo? Deum sic nasci oportuit, quando esse dignatus est homo. Talem fecit illam, qui est factus ex illa. Ante quam enim, fieret, erat: et quia omnipotens erat, fieri potuit manens quod erat. Fecit sibi matrem, cum esset apud Patrem: et cum fieret ex matre, mansit in Patre.

Incarnatione Deus esse non destitit.

Quomodo Deus esse desisteret, cum homo esse cœpit, qui genetrici suæ præstitit ne desisteret virgo esse, cum peperit? Proinde quod Verbum caro factum est, non Verbum in carnem pereundo cessit, c sed caro (c) ad Verbum, ne ipsa periret, accessit: ut quemadmodum homo est anima et caro, sic esset Christus Deus et homo. Idem Deus qui homo, et qui Deus idem homo: non confusione naturæ, sed unitate personæ. Denique qui Filius Dei generanti est coæternus semper ex patre, idem filius hominis esse cœpit ex virgine. Ac sic et Filii divinitati est addita humanitas; et tamen non est personarum facta quaternitas, sed permanet trinitas.

CAPUT II. Verbo non mutato factus est idem Dei et hominis filius.

2. Non ergo vobis subrepat quorumdam sententia minus adtentorum in regulam fidei et in Scripturarum oracula divinarum. Dicunt enim, Qui filius est hominis, factus est Filius Dei; qui vero Filius est Dei, non est factus filius hominis. A Hoc ut dicerent, quod verum est adtenderunt; sed verum eloqui non valuerunt. Quid enim adtenderunt, nisi quia humana natura potuit in melius commutari, in deterius autem divina non potuit? Hoc verum est: sed etiam sic, id est, nequaquam in deterius divinitate mutata, Verbum tamen caro factum est. Neque enim ait Evangelium, Caro Verbum facta est: sed ait, Johan. 1. 14. *Verbum caro factum est*. Verbum autem Deus; quia *Deus erat Verbum*. Et quid caro, nisi homo? Non enim sine anima in Christo hominis caro. (d) Unde ait, Matth. 26. 38. *Tristis est anima mea usque ad mortem*. Si ergo Verbum Deus, et homo caro, quid est aliud, *Verbum factum est caro*, nisi, qui Deus erat, factus est homo? Ac per hoc qui erat Dei Filius, factus est hominis filius, assumtione B inferioris, non conversione potioris; accipiendo quod non erat, non amittendo quod erat. Nam quomodo in Regula fidei confiteremur, credere nos in Filium Dei qui natus est ex virgine Maria, si non Filius Dei, sed filius hominis natus est ex virgine Maria? Quis enim Christianus neget ex illa fœmina filium hominis natum? sed tamen Deum hominem factum, et ita hominem Deum factum. *Deus enim erat Verbum*, et *Verbum caro factum est*. Confitendum est igitur, eum qui Filius Dei erat, ut de virgine Maria nasceretur, assumpta forma servi filium hominis factum, quod erat manentem, quod non erat assumentem: esse incipientem quo (e) minor est Patre, e et semper manentem in eo quod unum sunt ipse et Pater.

Regula fidei symbolum.

CAPUT III. Dei Filium eumdem esse filium hominis incarnatione.

C 3. Nam si ille qui semper est Dei Filius, non ipse est factus hominis filius, quomodo de illo dicit Apostolus, Philip. 2. 6. etc. *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo, sed se ipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo?* Neque enim alius, sed ipse in forma Dei æqualis Patri, qui est utique unigenitus Dei Filius, *semetipsum exinanivit, in similitudinem hominum factus*. Neque alius, sed idem ipse in forma Dei æqualis Patri, *humiliavit* non alium, sed *semetipsum*, *factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*. Quod totum non fecit Dei Filius, nisi in ea forma qua est hominis filius. Item si ille qui semper est Dei Filius, non est ipse factus hominis filius, quomodo dicit Apostolus ad Romanos, Rom. 1. 1. etc. D *Segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem?* Ecce Filius Dei, quod utique semper erat, factus est ex semine David secundum carnem, quod non erat. Item si ille qui est Dei Filius, non est ipse factus filius hominis, quomodo Rom. 8. 3. *misit Deus Filium suum factum ex muliere?* Quo nomine secundum Hebræam linguam non virgineum decus negatur, sed fœmineus sexus ostenditur. Quis enim a Patre et missus, nisi unigenitus Dei Filius? Quo-

(a) Colbertinus MSS. *gloria Dei*.
(b) MSS. *permanens virgo*.
(c) Aliquot MSS. *sed carni verbum* etc. Et quidem, *sed caro Verbum, ne ipsa periret, accepit*.
(d) MSS. non habent, *Unde ait, Tristis est* etc.
(e) MSS. *quo major est Pater*.

SERMON. DE TEMPORE.

 modo ergo ex muliere factus, nisi quis idem ipse qui erat apud Patrem Dei Filius missus factus est hominis filius? De Patre natus sine temporis die, de matre natus hoc die. Istum enim diem quem creavit, in quo crearetur elegit, sicut factus est de matre quam fecit. Nam et ipse dies a quo deinceps incrementum lucis accipit dies, opus Christi significat, a quo interior homo
2. Cor. 6.16. noster renovatur de die in diem. Æterno quippe creatori in tempore creato ille dies debuit esse natalis, cui (a) creatura congrueret temporalis.

* Alias de Tempore 27

* SERMO CLXXXVII.

IV.

In Natali Domini.

CAPUT I. Mira in Christo infante dissidentium attributorum convenientia.

1. Laudem Domini loquetur os meum: ejus Domini, per quem facta sunt omnia, et qui factus est inter omnia: qui est Patris revelator, matris creator: Filius Dei de Patre sine matre, filius hominis de matre sine patre: magnus dies Angelorum, parvus in die hominum: Verbum Deus ante omnia tempora, Verbum caro opportuno tempore: conditor solis, conditus sub sole: cuncta sæcula ordinans de sinu Patris, hodiernum diem consecrans de utero matris: ibi manens, hinc procedens; effector cæli et terræ, sub cælo exortus in terra: ineffabiliter sapiens, sapienter infans: mundum implens, in præsepio jacens: sidera regens, ubera lambens: ita magnus in forma Dei, brevis in forma servi; ut nec ista brevitate magnitudo illa minueretur, nec
Sap. 8. 1. illa magnitudine ista brevitas premeretur. Neque enim quando membra humana suscepit, opera divina deseruit: nec adtingere a fine usque ad finem fortiter, et disponere omnia suaviter destitit; quando infirmitate carnis indutus, virginali utero receptus est, non inclusus; ut nec Angelis subtraheretur sapientiæ cibus, et nos gustaremus quam suavis est Dominus.

CAPUT II. Verbum a Patre non recessisse adventu in carnem, similitudine monstratur.

2. Quid hoc miramur de Verbo Dei, cum sermo iste quem promimus ita liber sensibus influat, ut eum et recipiat, et non includat auditor? Nam nisi reciperetur, neminem instrueret: si includeretur, ad alios non veniret. Et utique sermo iste verbis sylabisque dividitur: nec tamen ex eo tamquam ex cibo ventris singulas particulas tollitis; sed omnes totum auditis, totum singuli capitis. Nec timemus dum loquimur, ne totum audiendo unus absumat, nec alter possit habere quod sumat: sed ita vos adtentos esse volumus, nullius aurem mentem, quæ fraudantes, ut et totum singuli audiatis, et totum ad audiendum cæteris relinquatis. Neque hoc fit alternis temporibus, ut cum sermo qui dicitur ad te primum intraverit, exeat a te, ut ad alium possit intrare: sed simul ad omnes venit, et totus ad singulos pervenit, et si totus memoria teneri valuisset, sicut ad totum audiendum omnes venistis, ita cum toto singuli rediretis. Quanto
magis Verbum Dei, per quod facta sunt omnia, et quod in se manens innovat omnia; quod nec locis concluditur, nec temporibus tenditur, nec morulis brevibus longisque variatur, nec vocibus texitur, nec silentio terminatur; quanto magis hoc tantum et tale Verbum potuit matris uterum assumpto corpore fœcundare, et de sinu Patris, non emigrare? hinc ad oculos humanos exire, inde mentes Angelicas illustrare? hinc ad terras procedere, inde cœlos (b) extendere? hinc homo fieri, inde homines facere?

CAPUT III. Verbum incarnatione non mutatum. Johan. 1. 14. Matth. 1. 23.

3. Nemo ergo credat Dei Filium conversum et commutatum esse in hominis filium: sed potius credamus et non consumpta divina et perfecte assumpta humana substantia, manentem Dei Filium, factum hominis filium. Neque enim quia dictum est, *Deus erat Verbum*, et *Verbum caro factum est*; sic Verbum caro factum est, ut esse desineret Deus: quando in ipsa carne quod Verbum caro factum est, Emanuel natum est, nobiscum Deus. Sicut verbum quod corde gestamus, fit vox cum id ore proferimus, non tamen illud in hanc commutatur, sed illo integro ista in qua procedat assumitur, ut et intus maneat quod intelligatur, et foris sonet quod audiatur: hoc idem tamen profertur in sono, quod ante sonuerat in silentio; atque ita verbum cum sit vox, non mutatur in vocem; sed manens in mentis luce, et assumpta carnis voce procedit ad audientem, et non deserit cogitantem. Non cum ipsa vox in silentio cogitatur, quæ vel Græcæ est, vel Latinæ, vel linguæ alterius cujuslibet: sed cum ante omnem linguarum diversitatem res ipsa quæ dicenda est, adhuc in cubili cordis quodam modo nuda est intelligenti, quæ ut inde procedat loquentis voce vestitur. Verumtamen utrumque hoc, et quod cogitatur intelligendo, et quod sonat loquendo, mutabile atque dissimile est: neque illud manebit, cum oblitus fueris; neque hoc, cum silueris: Verbum autem Domini manet in æternum, et incommutabiliter manet.

CAPUT IV. Verbum incarnatum Deus et homo. Psal. 18. 6. Philip. 2. 6. et 7.

4. Et cum carnem assumpsit ex tempore, ut ad temporalem vitam nostram procederet, non in carne amisit æternitatem, sed etiam carni præstitit immortalitatem. Ita ipse, *tamquam sponsus procedens de thalamo suo, exsultavit ut gigas ad currendam viam. Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo:* sed ut propter nos fieret quod non erat, *semetipsum exinanivit;* non formam Dei perdens, sed *formam servi accipiens:* et per hanc *in similitudinem hominum factus;* nec propria substantia, sed *habitu inventus ut homo.* Hoc enim totum quod sumus vel in anima vel in corpore, nostra natura est, illius habitus: nos nisi hoc essemus, non essemus; ille si hoc non esset, esset utique Deus. Et cum hoc esse cœpit quod non erat, homo factus est, permanens Deus: ut non unum horum, sed utrumque verissime diceretur; et propter quod homo factus est, *Quoniam Pater* Johan. 14. 28.

(a) Vox creatura abest a Corbejensi et Navarrico MS.

(b) MSS. *excedere.*

CLASSIS II. *major me est;* et propter quod permansit Deus, A
Johan. 10. 30. *Ego et Pater unum sumus.* Nam si Verbum in carnem, hoc est, Deus in hominem mutatus converteretur, non esset verum, nisi *Pater major me est*, quia homine major est Deus: illud autem falsum esset, *Ego et Pater unum sumus;* quia non sunt unum Deus et homo. Sed forsitan posset dicere, Ego et Pater, non unum sumus, sed unum fuimus. Quod enim erat et esse destitit, non est utique, sed fuit. Nunc autem, et propter veram formam servi, quam acceperat, verum dixit, *Pater major me est:* et propter veram formam Dei, in qua permanebat, verum dixit, *Ego et Pater unum sumus.* Exinanivit ergo se apud homines, non ita factus quod non erat, ut non esset quod erat: sed occultans quod erat, et demonstrans quod factus erat. Proinde quia virgo B concepit et peperit filium, propter manifestam
Isai. 9. 6. servi formam, *Puer natus est nobis.* Quia vero Dei Verbum quod manet in æternum, caro factum est, ut habitaret in nobis, propter Dei formam latentem, sed manentem, sicut nuntiavit
Matth. 1. 23. Gabriel, vocamus nomen ejus Emmanuel. Factus est enim homo, permanens Deus, ut et filius hominis recte vocetur *Nobiscum Deus:* non alter Deus, alter homo. Exsultat itaque in credentibus mundus, quibus salvandis venit per quem factus est mundus. Conditor Mariæ, natus ex Maria: filius David, Dominus David: semen Abrahæ, qui est ante Abraham: factor terræ, factus in terra: creator cœli, creatus sub cœlo. Ipse est dies quem
a fecit Dominus, et dies cordis nostri ipse est (*a*) Dominus. Ambulemus in lumine ejus, exsultemus de jucundemur in eo. C

* Alias de Tempore 25.

* SERMO CLXXXVIII.

V.

In Natali Domini.

CAPUT I. Verbum Dei explicari ab homine non potest.

1. FILIUM Dei, sicuti est apud Patrem æqualis illi et coæternus, in quo condita sunt omnia in cœlo et in terra, visibilia et invisibilia, Verbum Dei et Deum, vitam et lucem hominum, si laudare moliamur; non mirum est quod nulla humana cogitatio, nulla sermo sufficiat. Quomodo enim laudare digne valeat lingua nostra, quem cor nostrum udhuc videre non valet, ubi D
b oculum condidit quo possit videri, si (*b*) purgetur iniquitas, si sanetur infirmitas, et fiant beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt? Non mirum est, inquam, nos non invenire, quibus verbis unum Verbum dicamus, in quo dictum est ut essemus, qui de illo aliquid diceremus. Hæc enim verba cogitata atque prolata mens nostra format, illo autem Verbo ipsa formatur. Nec eo modo facit homo verba, quo modo est factus ipse per Verbum: quia nec eo modo genuit Pater unicum Verbum, quo modo fecit cuncta per Verbum. Deum quippe genuit Deus; sed simul gignens et genitus unus est Deus. Mundum autem fecit Deus; mundus transit, et permanet Deus. Et sicut ea quæ facta sunt, se ipsa utique non fecerunt: sic a nullo factus est, per quem fieri omnia potuerunt. Non igitur mirum, si homo factus inter omnia, verbis non explicat Verbum, per quod facta sunt omnia. SERMON. DE TEMPORE.

CAPUT II. Verbum æternum nostri causa natum in tempore.

2. Huc itaque paululum aures et animos advertamus, si forte valeamus aliquid congruum dignumque dicere, non ex eo quod *in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum:* sed ex eo quod *Verbum caro factum est:* si forte dicatur a nobis per quod *habitavit in nobis;* si forte ibi possit esse dicibilis, ubi voluit esse visibilis. Propter hoc enim et istum celebramus diem, quo nasci est dignatus ex virgine: (*c*) quam generationem suam fecit c ab hominibus, utcumque narrari. In illa vero
Isai. 53. 8. æternitate, in qua Deus de Deo natus est, *Generationem ejus quis enarrabit?* Ibi talis dies non est, qui sollemniter celebretur. Neque enim transit anniversario volumine rediturus; sed manet sine occasu, quia non cœpit exortu. Est ergo illud unicum Dei Verbum, illa vita, illa lux hominum æternus quidem dies: iste autem in quo humanæ carni copulatus, factus est tamquam sponsus procedens de thalamo suo, nunc hodiernus est, cras fit hesternus. Verumtamen hodiernus natum ex virgine commendat æternum; quia æternus natus ex virgine consecravit hodiernum. Quas itaque laudes caritati Dei dicamus, quas gratias agamus? Qui nos ita dilexit, ut propter nos fieret in tempore, per quem facta sunt tempora; et multis servis suis in mundo minor esset ætate, ipso mundo antiquior (*d*) æternitate; d homo fieret qui hominem fecit, crearetur ex matre quam creavit, portaretur manibus quas formavit, sugeret ubera quæ implevit, in præsepi muta vagiret infantia (*e*) Verbum, sine quo muta e est humana eloquentia.

CAPUT III. Verbum infans doctor humilitatis.

3. Vide, o homo, quid pro te factus est Deus: doctrinam (*f*) tantæ humilitatis agnosce, etiam in nondum loquente doctore. Tu quondam in paradiso tam facundus fuisti, ut omni animæ vivæ nomina imponeres: propter te autem Creator f tuus infans jacebat, et nomine suo nec matrem vocabat. Tu in latissimo fructuosorum nemorum prædio te perdidisti, obedientiam negligendo: ille obediens in angustissimum diversorium mortalis venit, ut mortuum quæreret moriendo. Tu cum esses homo, Deus esse voluisti, ut perires: ille cum esset Deus, homo esse voluit, ut quod perierat inveniret. Tantum te pressit humana superbia, ut te non posset nisi humilitas sublevare divina.

(*a*) Sic MSS. Editi vero; *Domini.*
(*b*) Sic aliquot MSS. At editi, *fugetur.*
(*c*) Sic Am. Er. et MSS. At Lov. *et in qua generationem* etc.
(*d*) Sic meliores MSS. At editi, *antiquior sine vetustate.*
(*e*) Apud Lov. deest *Verbum:* quod exstat in ceteris libris.
(*f*) Am. Er. et MSS. *tandem.*

CLASSIS II. — Maria Christum sine virginitatis damno peperit.

4. Celebremus ergo cum gaudio diem, quo peperit Maria Salvatorem, conjugata conjugii creatorem, virgo virginum principem; et data marito, et mater non de marito; (a) virgo ante conjugium, virgo in conjugio; virgo prægnans, virgo lactans. Sanctæ quippe matri omnipotens Filius nullo modo virginitatem natus abstulit, quam nasciturus elegit. Bona est enim fœcunditas in conjugio: sed melior integritas in (b) sanctimonio. Homo igitur Christus qui utrumque præstare posset ut Deus, (idem namque homo, idem Deus,) numquam sic daret matri bonum quod conjuges diligunt, ut auferret melius propter quod virgines matres esse contemnunt. Virgo itaque sancta Ecclesia celebrat hodie virginis partum. Huic enim dicit Apostolus, *Aptavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* (2. Cor. 11. 2.) Unde *virginem castam* in tot populis utriusque sexus, in tot non solum pueris et virginibus, verum etiam conjugatis patribus, matribusque? Unde inquam *virginem castam*, nisi in fidei, spei, et caritatis integritate? Virginitatem proinde Christus Ecclesiæ facturus in corde, prius Mariæ servavit in corpore. Humano quippe conjugio sponso fœmina traditur, ut virgo jam non sit: Ecclesia vero virgo esse non posset, nisi sponsum cui traderetur, filium virginis invenisset.

* SERMO CLXXXIX.

* Alias de Diversis 55.

VI.

In Natali Domini.

CAPUT I. Christus dies de die.

1. SANCTIFICAVIT nobis, Fratres, istum diem, dies qui fecit omnem diem. De quo Psalmus canit, *Cantate Domino canticum novum; cantate Domino omnis terra. Cantate Domino, et benedicite nomini ejus:* (c) *benedicite de die in diem salutare ejus.* (Psal. 95. 1. et 2.) Quis est dies de dies, nisi Filius de Patre, lumen de lumine? Sed dies ille hunc genuit diem, qui de virgine natus est hodie. Dies ergo ille non habet ortum, non habet occasum. Diem dico Patrem Deum. Quid est dies, nisi lumen? Non oculorum carnalium, non lumen commune cum pecoribus; sed lumen quod Angelis lucet, lumen cui videndo corda purgantur. Transit ista nox in qua modo vivimus, in qua nobis accenduntur lucernæ Scripturarum: et veniet illud quod in Psalmo canitur, *Mane adstabo tibi, et contemplabor te.* (Psal. 5. 5.)

2. Dies ergo ille, Verbum Dei, dies qui lucet Angelis, dies qui lucet in illa unde peregrinamur patria, vestivit se carne, natusque est de Maria virgine. * Mirabiliter natus. Quid mirabilius virginis partu? Concipit, et virgo est; parit, et virgo est. Creatus est de ea quam creavit: attulit ei fœcunditatem, non corrupit ejus integritatem.

* CAPUT II. Mirabilis ortus Christi ex virgine.

SERMON. DE TEMPORE.

Maria unde? Ex Adam. Adam unde? De terra. Si Maria de Adam, et Adam de terra; ergo et Maria terra. Si autem Maria terra, agnoscamus quod cantamus, *Veritas de terra orta est.* (Psal. 84. 12.) Quale nobis beneficium præstitit? *Veritas de terra orta est, et justitia de cœlo prospexit.* Judæi enim, sicut dicit Apostolus, *ignorantes Dei justitiam, et suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti.* (Rom. 10. 3.) Unde potest homo esse justus? a semetipso? Quis pauper sibi dat panem? Quis nudus cooperitur, nisi acceperit vestem? Unde justitia? Quæ justitia sine fide? *Justus enim ex fide vivit.* (Rom. 1. 17.) Qui sine fide se dicit justum, mentitur. Quoniam mentitur in quo non est fides; si vult dicere verum, convertat se ad veritatem. Longe enim veritas erat, quæ de terra orta est. Dormiebas, venit ad te: gravi opprimebaris somno, excitavit te: viam tibi fecit per se, ne perderet te. Ergo *Veritas de terra orta est*, quia Christus de virgine natus est: *justitia de cœlo prospexit*, ut per justitiam homines resipiscerent, qui per injustitiam desipuerunt.

Justitia orta in Christi nobis allata.

CAPUT III. Regenerationis beneficium ex humana Christi generatione.

3. Mortales eramus, peccatis opprimebamur, pœnas nostras portabamus. Omnis homo quando nascitur, a miseria inchoat. Noli quærere prophetantem: interroga nascentem, vide flentem. Cum hæc esset in terra Dei indignatio, qualis subito facta est dignatio? *Veritas de terra orta est.* Creavit omnia, creatus est inter omnia. Fecit diem, venit in diem. Dominus Christus in æternum sine initio apud Patrem, habet et Natalem. In principio Verbum, qui nisi haberet humanam generationem, nos ad divinam non perveniremus regenerationem, natus est, ut renasceremur. Christus natus est, nemo dubitet renasci: generatus est, non regenerandus. Cui enim necessaria erat regeneratio, nisi cujus damnata est generatio? Fiat itaque in cordibus nostris misericordia ejus. Portavit eum mater in utero: portemus et nos in corde. Gravidata est virgo incarnatione Christi: gravidentur pectora nostra fide Christi. Peperit virgo Salvatorem: pariat anima nostra salutem, pariamus et laudem. Non simus steriles: animæ nostræ Deo sint fœcundæ.

CAPUT IV. Generatio Christi duplex.

4. Generatio Christi a patre sine matre, et a matre sine patre: umbæ mirabiles. Prima, æterna; secunda, temporalis. Natus est æternus de æterno. (d) Quid miraris? Deus est. Sit consideratio divinitatis: et perit caussa admirationis. Transeat admiratio, adscendat laudatio: fides adsit, crede quod factum est. Parumne pro te humiliatus est Deus? Qui Deus erat, factus est. Angustum erat diversorium, involutus pannis, in præsepe positus est, quis non admiretur? Ille qui mundum implet, in diversorio locum non

(a) Hic editi addunt, *sed castior quam si de marito.* Verbis istis carent meliores MSS.

(b) Editi, *in sanctimonia.* At MSS. *in sanctimonio:* quam vocem eodem significatu adhibet in Enarratione Psal. 99. n. 13. *Parentis*, ait, *sanctimoniales indisciplinatas: numquid ideo sanctimonium reprehendendum est?*

(c) Augustinus non raro legit, *bene nuntiate diem de die*, pro, *de die in diem:* quod forte hic male mutatum est; quando quidem sequitur, *Quis est dies de die.* Sermonem in MSS. incassum quæsivimus.

(d) Videtur deesse membrum alterum sententiæ. Sunt et alii quidam loci forte minus integri: sed iis sanandis necessaria exemplaria nos deficiunt.

CLASSIS II. invenit. In præsepio positus cibus noster est factus. Accedant ad præsepe duo animalia, duo Isai. 1. 3. populi. *Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe Domini sui.* Noli erubescere Dei esse jumentum: Christum portabis, non errabis; ambulas per viam, sedet super te. Sedeat super nos Dominus, et quo vult nos dirigat: jumentum ipsius simus, ad Jerusalem eamus. Ipso insidente non opprimimur, sed elevamur: ipso ducente, non errabimus, per ipsum ad ipsum eamus; ut cum nato hodie puero in perpetuum gaudeamus.

* Alias de Diversis 61.

*SERMO CXC.

VII.

In Natali Domini.

CAPUT I. Diem quo nasceretur Christus mysterii causa elegit.

1. Dominus noster Jesus qui erat apud Patrem antequam natus esset ex matre, non solum virginem de qua nasceretur, sed et diem quo nasceretur, elegit. Errantes homines plerumque eligunt dies, alius novellandi, alius ædificandi, alius proficiscendi, et aliquando etiam alius uxorem ducendi. Quod cum facit, ideo facit, ut inde aliquid natum feliciter nutriatur. Nemo tamen potest eligere diem, quo ipse nascatur. Sed ille potuit utrumque eligere, qui utrumque potuit et creare. Nec ita elegit diem, sicut eligunt qui fata hominum inaniter de siderum dispositione suspendunt. Non enim per diem felix factus est qui est natus; sed felicem fecit diem, quo nasci est ipse dignatus. Nam et dies nativitatis ejus, habet mysterium lucis ejus. Sic Rom. 13. 12. enim dicit Apostolus: ***Nox præcessit, dies autem appropinquavit: abjiciamus opera tenebrarum, et induamus nos arma lucis, sicut in die honeste ambulemus.*** Agnoscamus diem, et simus dies. Nox enim eramus, cum infideliter vivebamus. Et quoniam ipsa infidelitas quæ totum mundum vice noctis obtexerat, minuenda fuerat fide crescente; ideo die Natalis Domini nostri Jesu Christi, et nox incipit perpeti detrimenta, et dies sumere augmenta. Habeamus ergo, Fratres, sollemnem istum diem; non sicut infideles propter hunc solem, sed propter eum qui fecit hunc Johan. 1. 14. solem. Quod enim Verbum erat, caro factum est, ut propter nos posset esse sub sole. Carne quippe sub sole: majestate autem super universum mundum, in quo condidit solem. Nunc vero et carne super istum solem, quem pro Deo colunt, qui mente cæci verum justitiæ non vident solem.

CAPUT II. Nativitates Christi duæ.

2. Diem ergo istum Christiani, non divinæ nativitatis celebremus, sed humanæ, scilicet qua contemperatus est nobis; ut per invisibilem visibilem factum, a visibilibus ad invisibilia transiremus. Debemus enim fide catholica retinere duas esse nativitates Domini; unam divinam, alteram humanam: illam sine tempore, hanc in tempore. Ambas autem mirabiles: illam sine matre, istam sine patre. Si istam non comprehendimus, illam quando enarramus? Quis compre-

SERMON. DE TEMPORE.

A hendat novitatem novam, inusitatam, unicam in mundo, incredibilem credibilem factam, et toto mundo incredibiliter creditam; ut virgo conciperet, virgo pareret, virgo Pariens permaneret? Quod humana ratio non invenit, fides capit: et ubi humana ratio deficit, fides proficit. Quis enim dicat non potuisse Dei Verbum per quod facta sunt omnia, facere sibi carnem etiam sine matre, sicut primum hominem sine patre fecit et matre? Sed quoniam utrumque sexum, id est, masculi et fœminæ, ipse utique creavit; ideo utrumque sexum etiam nascendo voluit honorare, quem venerat liberare. Lapsum certe primi hominis nostis, quia non est ausus serpens loqui viro, sed ad eum dejiciendum fœmineo usus est ministerio. Per infirmiorem, obtinuit fortio-

Cur nasci ex fœmina voluit.

B rem: et qui per alterum penetravit, de utroque triumphavit. Ideo ut non possemus mortem nostram in fœmina velut motu justi doloris horrere, eamque credere sine reparatione damnatam; Dominus veniens quærere quod perierat, utrumque voluit honorando commendare, quia utrumque perierat. In nullo igitur sexu debemus injuriam facere Creatori: utrumque ad sperandam salutem commendavit Nativitas Domini. Honor masculini sexus est in carne Christi: honor fœminini est in matre Christi. Vicit serpentis astutiam gratia Jesu Christi.

CAPUT III. Christus propter nos infans in præsepi.

3. Uterque ergo sexus in eo qui hodie natus est renascatur, et celebret hodiernum diem: quo die non Dominus Christus esse cœpit, sed qui erat semper apud patrem, carnem quam accepit C ex matre, in hanc lucem protulit: matri fœcunditatem afferens, integritatem non auferens. Concipitur, nascitur, infans est. Quis est iste infans? Infans enim dicitur, quod non possit fari, id est loqui. Ergo et infans, et Verbum est. Per carnem tacet, per Angelos docet. Nuntiatur pastoribus princeps pastorque pastorum: et in præsepi jacet fidelium cibaria jumentorum. Prædictum enim fuerat per Prophetam: *Agnovit bos possessorem suum, et asinus præsepe Domini sui.* Isai. 1. 3. Ideo in asello sedit, quando Jerusalem cum laudibus multitudinis præcedentis et consequentis intravit. Et nos agnoscamus, ad præsepe accedamus, cibaria manducemus, Dominum rectoremque portemus; ut ad cælestem Jerusalem illo ducente veniamus. Infirma est Christi ex matre D nativitas; sed ex Patre ampla majestas. Habet in diebus temporalibus temporalem diem; sed ipse est dies æternus ex æterno die.

Celebranda Christi nativitas.

4. Merito Psalmi ejus tamquam voce tubæ cælestis accendimur, ubi audimus, *Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra. Cantate Domino, et benedicite nomen ejus.* Psal. 95. 1. et 2. Agnoscamus ergo, et annuntiemus *diem ex die*, qui in carne natus est isto die. Dies Filius ex die Patre, Deus ex Deo, lumen ex lumine. Hoc est enim salutare, de quo alibi dicitur, ***Deus misereatur nostri, et benedicat nos; illuminet vultum suum super nos: ut cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum.*** Psal. 66. 2. Quod dixit, ***in terra;*** hoc repetivit, ***in***

CLASSIS II. *omnibus gentibus:* et quod dixit, *viam tuam;* A
Johan. 14. 6. hoc repetivit, *salutare tuum.* Ipsum Dominum dixisse meminimus. *Ego sum via.* Et modo cum Evangelium legeretur, audivimus Simeonem beatissimum senem responsum accepisse divinum, quod non gustaret mortem, nisi prius vidisset Christum Domini. Qui cum accepisset in manibus infantem Christum, et cognovisset parvulum
Luc. 2. 29. etc. magnum, *Nunc dimittis*, inquit, *Domine servum tuum, secundum verbum tuum in pace: quoniam viderunt oculi mei salutare tuum.* Bene ergo nuntiemus *diem ex die, salutare ejus.* An-
Psal. 95. 2. et 3. nuntiemus *in gentibus gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus.* In præsepi jacet, sed mundum continet: ubera sugit, sed Angelos pascit: pannis involvitur, sed immortalitate nos
B vestit: lactatur, sed adoratur: locum in diversorio non invenit, sed templum sibi in credentium cordibus facit. Ut enim fieret fortis infirmitas, infirma facta est fortitudo. Magis ergo miremur, quam contemnamus ejus etiam carnalem nativitatem; et ibi agnoscamus tantæ propter nos ceisitudinis humilitatem. Inde accendamus caritatem, ut perveniamus ad ejus æternitatem.

* Alias de Diversis 60.

* SERMO CXCI.

VIII.

In (a) *Natali Domini.*

CAPUT I. Verbum ut indignos pro indignis ferret incarnatum est.

C 1. VERBUM Patris per quod facta sunt tempora, caro factum, Natalem suum nobis fecit in tempore: et in ortu humano habere voluit unum diem, sine cujus nutu divino nullus volvitur dies. Ipse apud Patrem præcedit cuncta spatia sæculorum: ipse de matre in hac die cursibus se ingessit annorum. Homo factus, hominis factor: ut sugeret ubera, regens sidera; ut esuriret panis, ut sitiret fons, dormiret lux, ab itinere via fatigaretur, falsis testibus veritas accusetur, judex vivorum et mortuorum a judice mortali judicaretur, ab injustis justitia damnaretur, flagellis disciplina cæderetur, spinis botrus coronaretur, in ligno fundamentum suspenderetur, virtus infirmaretur, salus vulneraretur, vita moreretur. Ad hæc atque hujus-
D modi sustinenda pro nobis (b) indigna, ut liberaret indignos; quando nec ille aliquid mali, qui propter nos tanta pertulit mala, nec nos boni aliquid merebamur, qui per eum tanta accepimus bona: propter hæc ergo, qui erat ante omnia sæcula sine initio dierum Dei Filius, esse in novissimis diebus dignatus est hominis filius; et qui de Patre natus, non a Patre factus erat, factus est in matre quam fecerat; ut ex illa or-

SERMON. DE TEMPORE. tus hic aliquando esset, quæ nisi per illum nunquam et nusquam esse potuisset.

Psal. 84. 12. 2. Sic adimpletum est quod prædixerat Psalmus, *Veritas de terra orta est.* Maria virgo ante
Virginitate matris illæsa natus Christus. conceptum, virgo post partum. Absit enim ut in ea terra, hoc est in ea carne unde orta est veritas, periret integritas. Nempe post resurre-
Luc. 24. 37. Johan. 20. 19. ctionem suam, cum spiritus putaretur esse, non corpus, *Palpate*, inquit, *et videte: quia spiritus*
V. epistolam 137. n. 8. *carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.* Et tamen illius juvenilis corporis soliditas, non patentibus foribus se ad discipulos intromisit. Cur ergo qui potuit per clausa ostia magnus intrare, non potuit etiam per incorrupta membra parvus exire? Sed neque hoc, neque illud volunt credere increduli. Ideo potius fides utrumque credit; quia infidelitas utrumque non credit. Ipsa est quippe infidelitas, cui nulla in Christo videtur esse divinitas. Porro si fides Deum natum credit in carne, Deo non dubitat utrumque possibiles; ut et corpus majoris ætatis non referato aditu domus, intus positis præ-
Psal. 18. 6. sentaret, et sponsus infans de thalamo suo, hoc est utero virginali, illæsa matris virginitate procederet.

CAPUT II. Florus ad 2. Cor. 11. 2. 3. Illic namque unigenitus Dei Filius humanam sibi dignatus est conjungere naturam, ut sibi capiti immaculato immaculatam (c) consociaret Ecclesiam: quam Paulus apostolus virginem vocat, non solas in ea considerans etiam corpore virgines, sed incorruptas omnium desiderans mentes. *Despondi enim vos*, inquit,
2. Cor. 11. 2. *uni viro, virginem castam exhibere Christo.* Ec-
Ecclesia mente et virgo et mater. clesia ergo imitans Domini sui matrem, quoniam corpore non potuit, mente tamen et mater est et virgo. Nullo itaque modo virginitatem matri suæ nascendo Christus ademit, qui Ecclesiam suam de fornicatione dæmonum redimendo virginem fecit. Ex cujus incorrupta virginitate procreatæ virgines sanctæ, quæ terrenas nuptias contemnentes, esse etiam carne virgines elegistis, gaudentes celebrate sollemniter hodierno die virginis partum. Ille quippe est natus ex fœmina, qui non est a masculo satus in fœmina. Qui vobis attulit quod amaretis, matri non abstulit quod amatis. Qui sanat in vobis quod traxistis ex Eva, absit ut vitiaret quod dilexistis in Maria.

* CAPUT III. Virginitas Mariæ imitanda. 4. Illa igitur cujus vestigia sectamini, ut conciperet, cum viro non mansit; et cum pareret, virgo permansit. * Imitamini eam quantum potestis; non fœcunditate, quia hoc non potestis salva virginitate. Sola utrumque potuit quorum vos unum habere voluistis; quia hoc perditis, si utrumque habere velitis. Sola utrumque potuit, quæ omnipotentem peperit, per quem potuit. Solum enim unicum Dei Filium, isto unico modo

(a) Citat Florus ad 2. Cor. 11. Huic autem Sermoni prolixius in pluribus MSS. prefixum est exordium, in hæc verba: UNIGENITUS *Christus Dei Filius, verus sol justitiæ, ita terris illuxit, ut non desereret cœlos. et ibi æterne manens, et hic temporaliter transiens; ibi sempiternum constituens diem, hic humanum patiens diem,* etc. Totum damus infra in Syllabo MSS. ad calcem hujus Tomi.

(b) Sic aliquot MSS. Editi autem loco *indigna*. habebant *se inclinans*.

(c) Editi. *consignaret*. Sed aptius Florus, *consociaret*.

CLASSIS I. fieri oportebat filium hominis. Nec tamen ideo A non est vobis aliquid Christus, quia (a) unius est virginis fœtus. Ipsum quippe vos, quem filium edere non potuistis carne, sponsum invenistis in corde: et talem sponsum, quem et re-
b demptorem sic teneat (b) felicitas vestra, ut peremptorem non timeat virginitas vestra. Qui enim matri virginitatem nec corporali abstulit partu, multo magis in vobis eam spiritali servat amplexu. Nec propterea vos steriles deputetis, quia virgines permanetis. Nam et ipsa pia integritas carnis, ad fœcunditatem pertinet men-
1 Cor. 7. 32. tis. Agite quod ait Apostolus: quoniam non cogitatis ea quæ sunt mundi, quomodo placeatis maritis; cogitate quæ Dei sunt, quomodo illi in omnibus placeatis; ut non uterum fœtibus, sed animum fœcundum possitis habere virtutibus. B Postremo omnes alloquor, omnibus dico; universam virginem castam, quam desponsavit A-
Rom. 10. 10. postolus Christo, ista voce compello. Quod miramini in carne Mariæ, agite in penetrabilibus animæ. Qui corde credit ad justitiam, concipit Christum: qui ore confitetur ad salutem, parit Christum. Sic in mentibus vestris et fœcunditas exuberet, et virginitas perseveret.

* Alias de Tempore 16.

* SERMO CXCII.

IX.

c

In (c) Natali Domini.

CAPUT I. Psal. 84. 12. Incarnatio Filii Dei propter homines, quam admiranda.

1. *Hodie Veritas de terra orta est*, Christus de carne natus est. Gaudete sollemniter, C et sempiternum diem hodierno quoque admoniti cogitate, æterna dona spe firmissima concupiscite; filii Dei esse accepta potestate præsumite. Propter vos temporalis effectus est temporum effector, propter vos in carne apparuit mundi conditor, propter vos creatus est creator. Quid adhuc mortales mortalibus rebus oblectamini, et fugitivam vitam, si fieri posset, tenere conamini? Spes longe clarior effulsit in terris, ut terrenis vita promitteretur in cælis. Hoc ut crederetur, res incredibilior prærogata est. Deos facturus qui homines erant, homo factus est qui Deus erat: nec amittens quod erat, fieri voluit ipse quod fecerat. Ipse fecit quod esset, quia
d hominem Deo addidit, (d) non Deum in homine D perdidit. Miramur virginis partum, et novum ipsum nascendi modum incredulis persuadere conamur, quod in utero non seminato germen prolis exortum est, et a complexu carnis viscera immunia filium hominis protulerunt, cujus Patrem hominem non tulerunt: quod virginitatis integritas et in conceptu clausa, et in partu incorrupta permansit. Mira est ista potentia, sed plus est miranda misericordia, quod ille qui sic nasci potuit, (e) nasci voluit. Erat enim jam unicus Patri, qui unicus natus est matri: et ipse est e
factus in matre, qui (f) sibi fecerat matrem: f
sempiternus cum Patre, hodiernus ex matre: post matrem de matre factus, ante omnia de Patre non factus: sine quo Pater numquam fuit, sine quo mater numquam fuisset.

SERMON. DE TEMPORE.

CAPUT II. Virginibus, viduis et conjugatis ex Christi nativitate lætitiæ caussa.

2. Exsultate virgines Christi, consors vestra est mater Christi. Christum parere non potuistis, sed propter Christum parere noluistis. Qui non ex vobis natus est, vobis natus est. Verumtamen si verbi ejus memineritis, sicut meminisse debetis; estis etiam vos matres ejus, quia voluntatem facitis Patris ejus. Ipse enim dixit, *Quicumque facit voluntatem Patris mei, ipse mihi frater et soror et mater est*. Matth. 12. 50. Exsultate viduæ Christi: (g) qui fœcundam fecit virginitatem, illi g
vovistis continentiæ sanctitatem. Exsultat etiam castitas nuptialis, omnes fideliter viventes cum conjugibus vestris: quod amisistis in corpore, in corde servate. Ubi jam non potest esse a concubitu caro integra, sit in fide virgo conscientia, secundum quam virgo est omnis Ecclesia. In Maria Christum pia virginitas peperit: in Anna Christum viduitas parvum grandæva cognovit: in Elisabeth Christo conjugalis castitas et anilis fœcunditas militavit. Omnes gradus fidelium membrorum capiti contulerunt, quod ipsius (h) h
gratia conferre potuerunt. Proinde quia veritas et pax et justitia Christus est, hunc fide concipite, operibus edite; ut quod egit uterus Mariæ in carne Christi, agat cor vestrum in lege Christi. Quomodo autem non ad partum virginis pertinetis, quando Christi membra estis? Caput vestrum peperit Maria, vos Ecclesia. Nam ipsa quoque et mater et virgo est: mater visceribus caritatis, virgo integritate fidei (i) Pietatis. Populos parit, sed unius membra sunt, cujus ipsa est corpus et conjux; etiam in hoc similitudinem gerens illius virginis, quia et in multis mater est unitatis. i

Ecclesia, mater est et virgo.

CAPUT III. Veritas de terra, justitia de cælo. Psal. 84. 12. Johan. 3. 31.

3. Omnes itaque unanimes, castis mentibus et affectibus sanctis, diem Natalis Domini celebremus: quo die, sicut istum sermonem exorsi sumus, *Veritas de terra orta est*. Jam enim et quod in eodem Psalmo sequitur, factum est. Nam ille qui de terra ortus est, hoc est, de carne natus est, quia de cælo venit, et super omnes est; procul dubio cum adscendit ad Patrem, etiam *justitia de cælo prospexit*. Hanc enim justitiam verbis suis ipse commendat, promittendo Spiritum-sanctum: *Ipse*, inquit, *arguet mundum de* Johan. 16. 8. etc.

(a) Ita Regius MS. Alii cum editis, *unus*.
(b) Aliquot MSS. *fidelitas*.
(c) Hunc dubium habuerunt Lovanienses; ob idque Verlinus facile credidit spurium, alicui tamen ex Augustini discipulis, quod ipsius hic doctrinam deprehenderet, tribuendum putans. At Vindingus crisim illius emendans legitimum affirmavit, nec ulla sane Augustino injuria, cujus nomine prænotatur in MSS.
(d) Plures MSS. omittunt verba, *non Deum in homine perdidit*: et horum loco habent, *ut hominibus appareret*.
(e) Lov. *sic nasci voluit*. Abest *sic* ab Am. Er. et præcipuis MSS.
(f) Floriacensis MS. *qui non factus, sed genitus, sibi fecerat matrem*.
(g) Sic Am. Er. et MSS. At Lov. *quia fœcundam fecit virginitatem illa cui vovistis* etc.
(h) Editi, *gratiæ*. Melius MSS. *gratia*.
(i) Ita in MSS. At in excusis, *integritate fidei. Pietatis populos parit, sed ejus membra sunt* etc.

CLASSIS II. *peccato, et de justitia, et de judicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me: de justitia, quia ad Patrem vado, et jam non videbitis me.* (Psal. 18. 7.) Hæc est justitia, quæ de cælo prospexit. *A summo* enim *cælo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum cæli.* Ne vero quisquam contemneret veritatem, quia de terra orta est, cum sicut sponsus processit de thalamo suo, id est, de utero virginali, ubi Verbum Dei creaturæ humanæ quodam ineffabili conjugio copulatum est: ne hoc ergo quisquam contemneret, et quamvis mirabiliter natum, et dictis factisque mirabilem, tamen propter similitudinem carnis peccati nihil amplius Christum quam hominem crederet, (Psal. 18. 6.) cum dictum esset, *Tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exsultavit ut gigas ad currendam viam:* continuo subjunctum est, *A summo cælo egressio ejus.* Quod ergo audis, *Veritas de terra orta est*, dignatio est, non conditio; misericordia est, non miseria. Veritas ut de terra oriretur, de cælo descendit: sponsus ut de thalamo suo procederet, a summo cælo egressio ejus. (Die minimo anni cur natus Christus.) Inde est quod hodie natus est, quo die minor dies nullus in terris, a quo tamen incrementa dies sumunt. Qui ergo inclinatus est, et nos erexit, minimum elegit diem, sed unde lux crescit: ipso suo tali adventu, nos etiam tacitus tamquam sonitu magni clamoris exhortans, ut qui pauper propter nos factus est, in illo divites esse discamus; qui propter nos formam servi accepit, in illo libertatem accipiamus; qui propter nos de terra ortus est, in illo cælum possideamus.

(* Alias de Diversis 38.)

* SERMO CXCIII.

X.

In Natali Domini.

1. ANGELORUM vocem, per quam Dominus Jesus Christus natus virginis partu pastoribus nuntiatus est, cum Evangelium legeretur, (Lucæ 2. 14.) audivimus: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Festa vox et gratulatoria, non uni fœminæ, cujus uterus prolem ediderat; sed generi humano, cui virgo pepererat Salvatorem. Dignum enim erat, et hoc prorsus decebat, ut ei (*a*) fœtæ quæ Dominum cæli et terræ procreaverat, et post editum fœtum integra manserat, non mulierculæ humanis sollemnitatibus, sed Angeli divinis laudibus, fœtalia celebrarent. Dicamus ergo et nos, et quanto possumus cum exsultatione dicamus, qui non pecorum pastoribus eum natum nuntiamus, sed ejus Natalitia cum ejus ovibus celebramus: dicamus, inquam, et nos fideli corde, devota voce, *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Et hæc verba divina, has Dei laudes, hoc Angelicum gaudium, quanta valemus consideratione perspectum, fide et spe et caritate meditemur. Sicut enim credimus et speramus et desideramus, erimus et nos gloria in excelsis Deo, cum resurgente corpore spiritali rapti fuerimus in nubibus obviam Christo: si modo cum in terra sumus, pacem cum bona voluntate sectemur. In (*b*) excelsis quippe vita, quia ibi regio vivorum; et ibi dies boni, ubi Dominus idem ipse est, et anni ejus non deficiunt. (Psal. 33. 13.) Quisquis autem vult vitam, et diligit videre dies bonos, cohibeat linguam suam a malo, et labia ejus non loquantur dolum; declinet a malo, et faciat bonum: et ita sit homo bonæ voluntatis. Et quærat pacem, ac sequatur eam: quia *in terra pax hominibus bonæ voluntatis.*

SERMON. DE TEMPORE.

2. (Rom. 7. 18, etc.) Quod si dicis, o homo, Ecce *velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio: et condelectaris legi Dei secundum interiorem hominem, vides autem aliam legem in membris tuis repugnantem legi mentis tuæ, et captivum te ducentem in lege peccati quæ est in membris tuis:* persiste in bona voluntate, et exclama quod sequitur, *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei, per Jesum Christum Dominum nostrum.* Ipse est enim pax in terra hominibus bonæ voluntatis, post bellum (Gal. 5. 17.) in quo *caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem, ut non quæ vultis illa faciatis:* (Ephes. 2. 14.) quoniam *ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum.* Persistat igitur bona voluntas adversus concupiscentias malas, et persistens imploret auxilium gratiæ Dei, per Jesum Christum Dominum nostrum. Repugnatur illi a lege membrorum carnalium, et ecce jam etiam captivatur: imploret auxilium, non fidat viribus suis; et saltem fessa, non dedignetur esse confessa. Aderit enim qui dixit eis quos jam videbat credentes in eum, (Johan. 8. 31. et 32.) *Si permanseritis in verbo meo, vere discipuli mei eritis; et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos.* Aderit et liberabit veritas de corpore mortis hujus. Ideo quippe *Veritas*, cujus Natalitia celebramus, (Psal. 84. 12.) *de terra orta est*, ut sit pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Nam quis idoneus est velle et posse, nisi inspirando adjuvet ut possimus, (*c*) qui vocando præstitit ut velimus? Quia ubique misericordia ejus prævenit nos, ut vocaremur qui nolebamus, et ut impetremus posse quod volumus. Dicamus ergo ei, (Psal. 118. 106.) *Juravi et statui custodire judicia justitiæ tuæ.* Statui quidem, et quia (*d*) imperasti, promisi obedientiam, sed, quoniam video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis; (Ibidem 107.) *humiliatus sum usquequaque Domine, vivifica me secundum verbum tuum. Ecce velle adjacet mihi. Ergo voluntaria oris mei approba Domine:* ut

(a) Sic MSS. Editi vero, ut *ei gignenti, quæ Dominum cæli terræque procreaverat, et post editam sobolem integra manserat:* pauloque post, *partum celebrarent castissimum.* Quo loco MSS. quidam, *festalia:* sed plerique et potiores, *fœtalia celebrarent.*

(b) Ita MSS. At Lov. *In cælis quippe erimus gloria in excelsis Deo, quia ubi regio vivorum, et ibi dies boni etc.*

(c) Editi, *et quia vocando persistit; et quia ubique misericordia ejus prævenit nos.* Emendantur ex MSS.

(d) Lov. *impetravi.* Verius MSS. *imperasti.*

CLASSIS II.

fiat pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Dicamus ista, et si qua alia suggerit pietas, sanctis instructa lectionibus: ut nati ex virgine Domini a celebritatem non inaniter frequentemus, (a) inchoati bona voluntate, perficiendi plenissima caritate; quæ et diffunditur in cordibus nostris, Rom. 5. 5. non per nos ipsos, sed per Spiritum-sanctum qui datus est nobis.

* Alias de Tempore 23.

* SERMO CXCIV.

XI.

b

In (b) Natali Domini.

CAPUT I. Psal. 32. 1. Nativitas Christi duplex.

1. AUDITE filii lucis, adoptati in regnum Dei, Fratres carissimi audite, audite, et exsultate justi in Domino, ut vos rectos possit decere laudatio. Audite quod nostis, recolite quod audistis, amate quod creditis, prædicate quod amatis. Sicut anniversarium celebramus hunc diem, sic huic diei debitum expectate sermonem. Natus est Christus, Deus de Patre, homo de matre. De Patris immortalitate, de matris virginitate. De patre sine matre, de matre sine patre. De patre sine tempore, de matre sine semine. De patre principium vitæ, de matre finis mortis. De patre ordinans omnem diem, de matre con- c secrans istum diem (c). Præmisit enim hominem Johannem, qui tunc nasceretur, cum dies inciperent minui; et natus est ipse, cum dies inciperent crescere: ut ex hoc præfiguraretur quod ait idem Johannes, *Illum oportet crescere, me autem minui.* Debet enim vita humana in se deficere, in Christo proficere, *ut qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro omnibus mortuus est et resurrexit:* et dicat unusquisque nostrum quod dicit Apostolus, *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus. Illum enim oportet crescere, me autem minui.*

* CAPUT II. Dies nativitatis Christi et Johannis. Johan. 3. 30. 2. Cor. 5. 15. Florus ibidem. Gal. 2. 20.

Verbum Angelorum in cœlis, et hominum in præsepio cibus.

2. Laudant eum condigne omnes Angeli ejus, quorum cibus æternus est, incorruptibili eos sagina vivificans; quia Verbum Dei est, cujus vita vivunt, cujus æternitate semper vivunt, cujus bonitate semper beate vivunt. Illi eum condigne laudant, Deum apud Deum, et dant gloriam Psal. 94. 7. in excelsis Deo. *Nos autem plebs ejus et oves manuum ejus*, pro modulo infirmitatis nostræ A pacem per bonam voluntatem reconciliati mereamur. Ipsorum enim Angelorum vere hodierna vox est, quam nato nobis Salvatore exsultando fuderunt, *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Laudant ergo illi competenter, laudemus et nos obedienter. Sunt illi nuntii ejus, sumus et nos pecora ejus. Implevit in cœlo mensam ipsorum, implevit in terra præsepe nostrum. Plenitudo enim mensæ ipsorum est, quia *in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Plenitudo præsepii nostri est, quia *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* Ut enim panem Angelorum manducaret homo, creator Angelorum factus est homo. Illi laudant vivendo, nos credendo: illi fruendo, nos petendo: illi capiendo, nos quærendo: illi intrando, B nos pulsando.

SERMON. DE TEMPORE. Lucæ 2. 14. Johan. 1. 1. Ibidem 14.

3. Quis enim hominum omnes thesauros sapientiæ et scientiæ noverit in Christo occultos, atque in paupertate carnis ejus absconditos? Quia *propter nos pauper factus est, cum dives esset, ut illius paupertate ditaremur.* Cum enim mortalitatem assumeret, mortemque consumeret, in paupertate se ostendit: sed divitias dilatas promisit, non ablatas amisit. * Quam (d) multa multitudo dulcedinis ejus, quam abscondit timentibus se, perficit autem sperantibus in se! Ex parte enim scimus, donec veniat quod d perfectum est. Cui capiendo ut idonei præstaremur, ille æqualis Patri in forma Dei, in forma servi factus (e) similis nobis, reformat nos ad e C similitudinem Dei; et factus filius hominis unicus Filius Dei, multos filios hominum facit filios Dei: et nutritos servos per visibilem formam servi, perficit liberos ad videndam formam Dei. *Filii enim Dei sumus, et nondum apparuit quod erimus.* Et *scimus, quoniam cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Nam qui sunt illi sapientiæ scientiæque thesauri, quæ illæ divitiæ divinæ, nisi quia sufficiunt nobis? Et quæ illa multitudo dulcedinis, nisi quia satiat nos? *Ostende* ergo *nobis Patrem, et sufficit nobis.* Et in quodam Psalmo quidam ex nobis, vel in nobis, vel pro nobis, ait illi, *Satiabor, dum manifestabitur gloria tua.* Ipse D autem et Pater unum sunt: et qui ipsum videt, videt et Patrem. Ergo *Dominus virtutum*, ipse

Col. 2. 3. Verbi visione post hanc vitam satiabimur. 2. Cor. 8. 9. Florus ibidem. * CAPUT III. Psal. 30. 20. 1. Cor. 13. 9. 1. Johan. 3. 2. Johan. 14. 8. Psal. 16. 15. Johan. 10. 30. Johan. 14. 9. Psal. 23. 10. Psal. 79. 4.

(a) Hic etiam locus MSS. ope resarcitus, sic apud Lov. habebat, *in coacto bona voluntate, perficiendo plenissime caritatem.*

(b) Citat Florus ad 2. Cor. cap. 5. et cap. 8. sed utroque loco vocat Sermonem *de Epiphania.* Hadrianus autem Papa *de natali Domini* appellat in epistola ad Elipandum et episcopos Hispaniæ.

(c) Hoc loco Lovanienses addiderant, *In hac enim die ad salvanda omnia, oritur lux mundo, defunctis resurrectio, vita mortalibus. Ac propterea hodie utraque Salvatoris et salutis nostræ nativitas celebranda est. Nascitur ergo salus hominum Christus, quem Prophetæ testantur. Nascitur ex virgine, sicut Isaias declarat, dicens, Ecce virgo in utero accipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus. Probat ergo veritatem salutis, ordo nativitatis. Concipit virgo, virilis ignara consortii. Impletur uterus nullo hibatus amplexu: sed quod Spiritu sancto castus venter excipit, pura membra servaverunt. Vidsis miraculum matris Dominicæ. Virgo concipit, virgo parturit, virgo post partum permansit. Gloriosa virginitas, et præclara fœcunditas. Virtus mundi nascitur; et nullus gemitus parturientis sentitur. Vacuatur uterus, infans excipitur; nec tamen virginitas violatur. Dignum enim erat, ut Deo nascente, meritum cresceret castitatis: nec per ejus adventum violarentur integra, qui venerat sanare corrupta; nec per eum pudicitia corporalis læderetur, per quem donatur castitas spiritalis. Natus ergo puer, ponitur in præsepe. Et hæc sunt Dei prima cunabula, nec regnator cœli has dedignatur angustias, cui habitaculum virgineus venter idoneus fuit.* Pleraque hæc verba, quibus hic nostri MSS. et antiquiores editi carent, reperies in Sermone Appendicis 121. Sed verius sunt Ambrosiani cujusdam Sermonis de Natali Domini, teste Cassiano in lib. de Incarnatione 7.

(d) Regius MS. *magna.*

(e) Sic Am. Er. et MSS. At Lov. *factus est nobis similis. Reformavit nos ad similitudinem Dei: et factus filius hominis, factus est similis homini. Unicus Filius Dei multos etc.*

CLASSIS II. *est rex gloriæ.* Convertens nos, ostendet nobis A faciem suam; et salvi erimus, et satiabimur, et sufficiet nobis.

CAPUT IV. 4. Dicat itaque illi cor nostrum, *Quæsivi vul-* Psal. 26. 8. *tum tuum; vultum tuum, Domine, requiram; ne avertas faciem tuam a me.* Et respondeat ipse Johan. 14. 21. cordi nostro, *Qui diligit me, mandata mea custodit; et qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et ostendam me ipsum illi.* Videbant utique eum oculis illi quibus hoc dicebat, et sonum vocis ejus auribus audiebant, et 1. Cor. 2. 9. humano corde hominem cogitabant: sed quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit, eumdem ipsum se promittebat ostendere diligentibus se. Quod donec fiat, donec ostendat nobis quod sufficiat nobis, donec eum fontem vitæ potemus et satiemur; interim B dum ambulantes per fidem peregrinamur ab eo, a dum esurimus et sitimus justitiam, (*a*) et formæ Dei pulcritudinem ineffabili ardore desideramus, formæ servi Natalem devoto obsequio celebremus. Nondum contemplari possumus quod genitus est ante luciferum a Patre, (*b*) frequente- b mus quod nocturnis horis est natus ex virgine. Psal. 71. 17. Nondum capimus, quod ante solem permanet Psal. 18. 6. nomen ejus, agnoscamus in sole positum tabernaculum ejus. Nondum contuemur Unicum permanentem in Patre suo, recordemur sponsum procedentem de thalamo suo. Nondum idonei sumus convivio Patris nostri, agnoscamus præsepe Domini nostri Jesu Christi.

* Alias de Tempore 12.

* SERMO CXCV. C

XII.

In (*c*) Natali Domini. c

Nativitas Christi duplex, utraque inenarrabilis. 1. Filius Dei idemque filius hominis Dominus noster Jesus Christus, sine matre de Patre natus, creavit omnem diem; sine patre de matre natus, consecravit hunc diem; divina nativitate invisibilis, humana visibilis, utraque mirabilis. Proinde quod de illo Propheta prædixit, Isai. 53. 8. *Generationem ejus quis enarrabit;* de qua potius dictum sit, judicare difficile est; utrum de illa ubi numquam non natus coæternum habet Patrem, an de ista ubi aliquando natus, in qua fieret, jam fecerat matrem: utrum de illa ubi D semper natus est, qui semper erat; quis enim enarrabit quomodo natum sit lumen de lumine, et unum lumen utrumque sit? quomodo natus sit Deus de Deo, nec deorum numerus creverit? quomodo velut de re transacta dicatur quod natus est, cum tempus in illa nativitate nec transierit, quo præterita esset; nec præcesserit, quo futura esset: nec præsens fuerit, quasi adhuc fieret, et perfecta non esset? Hanc ergo generationem quis enarrabit; cum id quod enarrandum est supra tempora maneat, sermo autem enarrantis in tempore transeat? Istam quoque ex virgine generationem quis enarrabit, cujus conceptus in carne non carnaliter factus, cujus ortus ex carne ubertatem nutrienti adtulit, integritatem parienti non abstulit? Quamlibet itaque earum, sive utramque *generationem ejus quis enarrabit?* SERMON. DE TEMPORE.

Christus virginis filius, virginis sponsus. 2. Hic est Dominus Deus noster, hic est mediator Dei et hominum homo Salvator noster, qui natus de Patre creavit et matrem; creatus de matre glorificavit et Patrem: sine fœmineo partu unicus Patri, sine virili complexu unicus matri. Hic est speciosus forma præ filiis hominum, sanctæ filius Mariæ, sanctæ sponsus Ecclesiæ, quam suæ genetrici similem reddidit: nam et nobis eam matrem fecit, et virginem sibi custodit. Ad hanc quippe dicit Apostolus, *Aptavi vos uni viro, virginem castam exhibere Christo.* 2. Cor. 11. 2. De qua rursus dicit, matrem nostram non ancillam, sed liberam, cujus multi filii desertæ magis quam ejus quæ habet virum. Gal. 4. 26. et 27. Est ergo et Ecclesiæ, sicut Mariæ perpetua integritas, et incorrupta fœcunditas. Quod enim illa meruit in carne, hæc servavit in mente: nisi quod illa peperit unum, hæc parit multos, in unum congregandos per unum.

Cur Christus in carne venit. 3. Hic est ergo dies, quo venit in mundum, per quem factus est mundus; quo carne factus est præsens; virtute numquam absens: quia in Johan. 1. 4. hoc mundo erat, et in sua venit. In mundo erat, sed mundum latebat: quia lux lucebat in tenebris, et eam tenebræ non comprehendebant. Venit ergo in carne, carnis vitia mundaturus. Venit (*d*) in medicinali terra unde curaret interio- d res oculos nostros, quos exterior nostra excæcaverat terra: ut eis sanatis, qui fuimus antea tenebræ, lux efficiamur in Domino, et non jam lux in tenebris luceat præsens absentibus, sed appareat certa cernentibus. Ad hoc processit Psal. 18. 6. sponsus de thalamo suo, et exsultavit ut gigas ad currendam viam. Speciosus ut sponsus, fortis ut gigas, amabilis et terribilis, severus et serenus, pulcher bonis, asper malis. Manens in sinu Patris, implevit uterum matris. In quo thalamo, id est, Virginis utero, natura divina sibi copulavit humanam: ubi Verbum caro factum est pro nobis, ut a matre procedens, habitaret in nobis; ut ad Patrem præcedens, ubi habitemus præpararet nobis. Hunc ergo diem læti sollemniter celebremus; et æternum, diem, per eum qui nobis æternus in tempore natus est, fideliter exoptemus.

(*a*) Particulam *et* omittunt plures MSS. infra loco *desideramus*, habent *desideremus*.

(*b*) Floriacensis MS. *pensamus*.

(*c*) Sermo iste Lovaniensibus dubius fuit; ac subinde spurius Verlino. Vindingo autem germanus videtur; et nostra opinione Augustino, cui MSS. tribuunt, non est indignus.

(*d*) Editi, *medicina in terram*. At optimæ notæ Floriacensis MS. *in medicinali terra*. Cujus etiam codicis ope, inferius verba, *Speciosus ut sponsus, fortis ut gigas*: itemque hæc, *habitaret in nobis*, ut *ad Patrem præcedens*: quæ in excusis deerant, restituimus.

CLASSIS II. * Alias de Diversis 39.

* SERMO CXCVI.

XIII.

In Natali Domini.

CAPUT I. Christi Nativitates duæ sunt. Isai. 53. 1.

1. Hodiernus dies Natalis Domini nostri Jesu Christi nobis festus illuxit. Natalis dies, quo natus est dies. Et ideo hodie, quia ex hodierno crescit dies. Nativitates Domini nostri Jesu Christi, duæ sunt; una divina, altera humana: ambæ mirabiles; illa sine fœmina matre, ista sine viro patre. Quod ait sanctus Isaias propheta, *Generationem ejus quis enarrabit?* ad ambas generationes referri potest. Quis digne enarret (a) generantem Deum? Quis digne enarret virginis partum? Illud sine die, hoc certo die: utrumque sine humana æstimatione, et cum magna admiratione. Illam primam attende generationem: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Cujus Verbum? Ipsius Patris. Quod Verbum? Ipse Filius. Numquam Pater sine Filio. Et tamen qui numquam sine Filio, genuit Filium. Et genuit, et non cœpit. Sine initio generato nullum est initium. Et tamen Filius, et tamen genitus. Dicturus est homo, Quomodo genitus, et non habet initium? Si genitus, habet initium: si non habet initium, quomodo genitus? Quomodo, nescio. Quæris ab homine quomodo sit genitus Deus? Interrogatione tua laboro: sed Prophetam appello: *Generationem ejus quis enarrabit?* Veni mecum ad istam generationem humanam, veni mecum ad istam, in qua se ipsum exinanivit formam servi accipiens: si forte vel ipsam capere possimus, si forte vel de ipsa aliquid loqui valeamus. Etenim quis capiat, *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo?* Quis hoc capiat? quis hoc digne cogitet? Cujus mens hoc audeat perscrutari? cujus lingua audeat pronuntiare? cujus valeat cogitatio capere? Interim hoc omittamus: multum est ad nos. Ut autem non multum esset ad nos, *semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus.* Ubi? In virgine Maria. Inde ergo aliquid loquamur, si forte possumus. Angelus nuntiat, virgo audit, credit, et concipit. Fides in mente, Christus in ventre. Virgo concepit, miramini: virgo peperit, plus miramini: post partum, virgo permansit. Generationem ergo istam quis enarrabit?

(Johan. 1. 1. — Filius sine initio semper genitus a Patre. — Philip. 2. 6.)

CAPUT II. Tres vitæ conjugalis, vidualis, et virginalis, Christo adtestantur. Luc. 1. 36.

2. Dico quod vos delectet, Carissimi. Tres vitæ sunt in Ecclesia membrorum Christi: conjugalis, vidualis, virginalis. Quia ipsæ vitæ, ipsæ pudicitiæ futuræ erant in sanctis membris Christi; omnes istæ vitæ tres adtestatæ sunt Christum. Prima, conjugalis: quando Maria virgo concepit, Elisabeth uxor Zachariæ, et ipsa conceperat; hujus Judicis præconem ferebat in utero. Venit ad eam sancta Maria, tamquam ad cognatam suam salutandam. Exsultavit infans in utero Elisabeth. Ille exsultavit, illa prophetavit. Habes adtestantem pudicitiam conjugalem. Ubi vidualis? In Anna. Audistis modo cum Evangelium legeretur, quod esset sancta prophetissa vidua octoginta et quatuor annorum, quæ septem annis vixerat cum viro suo; frequentans templum Domini, serviens in orationibus nocte et die. Et ipsa vidua agnovit Christum. Vidit parvum, agnovit magnum. Et ipsa adtestata est. Habes et in ista vitam vidualem. In Maria, virginalem. Eligat sibi quisque de istis tribus quam voluerit. Qui præter istas esse voluerit, in membris Christi esse non disponit. Non dicant conjugatæ, Nos ad Christum non pertinemus. Habuerunt maritos sanctæ fœminæ. Non se extollant virgines. Quanto magnæ sunt, humilient se in omnibus. Omnia exempla salutis proposita sunt ante oculos nostros. Nemo exorbitet. Nemo præter uxorem: melius sine uxore. Si pudicitiam conjugalem quæris; habes Susannam: si vidualem; habes Annam: si virginalem; habes Mariam.

(SERMON. DE TEMPORE. — Lucæ 2. 36.)

CAPUT III. Deus nostri caussa infans.

3. Dominus Jesus homo esse voluit propter nos. Non vilescat misericordia: jacet in terra Sapientia. *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* O cibus et panis Angelorum: de te implentur Angeli, de te satiantur, et non fastidiunt: de te vivunt, de te sapiunt, de te beati sunt. Ubi es propter me? In diversorio angusto, in pannis, in præsepio. Propter quem? Qui regit sidera, sugit ubera: implet Angelos, fatur in sinu Patris, tacet in sinu matris. Sed locuturus est competente ætate impleturus Evangelium nobis. Propter nos passurus, propter nos moriturus, ad exemplum præmii nostri resurrecturus, ante oculos discipulorum in cælum adscensurus, ad judicium de cælo venturus. Ecce qui in præsepi jacebat, diminutus est, sed non perdidit se: accepit quod non erat, sed mansit quod erat. Ecce habemus infantem Christum, crescamus cum illo.

CAPUT IV. Kalendarum Januariarum sollemnitas superstitiosa.

4. Satis hæc sint Caritati Vestræ. Quia multos hic video propter sollemnitatem, oportet ut dicam. Kalendæ Januariæ venturæ sunt Christiani estis (b) omnes, Deo propitio, Christiana est civitas. Duo genera hominum hic sunt, Christiani et Judei. Non fiant illa quæ odit Deus: per lusum iniquitas, per jocum improbitas. Non sibi faciant homines Judices, ne veniant in manus veri Judicis. Audite, Christiani estis, membra Christi estis. Cogitate quid estis, cogitate quanti empti estis. Postremo si vultis scire quid facitis: ego eis dico, qui faciunt. Nolite ad injuriam vestram referre, quibus ista displicent: eis dico qui faciunt, et quibus placent. Vultis nosse quid facitis, et qualem tristitiam nobis ingeritis? (c)

(a) Editi, *generatum Deum*. At Regium exemplar, quod unum reperimus hujus Sermonis MS. habet, *generantem Deum*.

(b) Regius MS. *Christiani estis: omnis, Deo propitio* etc. At forte paulo post legendum hæc sint, id est ponamus hic esse?

(c) Regius MS. *Faciant*: quod forte dicit Augustinus, Judæorum hac in re religionem opponendo, ut quod Judæi numquam faciant, facere erubescant Christiani.

CLASSIS II. Faciunt illud Judæi. Vel sic erubescite, ne fiat. Natali Johannis, id est ante sex menses, (tot enim menses inter se habent præco et Judex,)
5 de sollemnitate superstitiosa (a) pagana, Christiani ad mare veniebant et ipsi se baptizabant. Absens eram sed sicut comperi per disciplinam Christianorum presbyteri permoti, quibusdam dignam et ecclesiasticam disciplinam dederunt. Murmuraverunt inde homines, et dixerunt quidam, Quantum erat ut indicaretur nobis? Si ante præmoneremur, non faceremus. Ipsi præmonuissent presbyteri, non fecissemus. Ecce episcopus præmonet, moneo, prædico, denuntio. Audiatur episcopus jubens, audiatur episcopus monens, audiatur episcopus rogans, audiatur episcopus adjurans. Adjuro per ipsum qui hodie natus est udjuro, obstringo, nemo faciat. Ego me absolvo. Melius est ut monens audiar, quam tristis sentiar.

SERMONIS CXCVII.

L De (b) *Kalendis Januariis, contra Paganos.*

FRAGMENTA.

Reperta in Bedæ et Flori collectione in Paulum. Ad Rom. cap. I.

Rom. I. 18. 1. *Revelatur enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem.* Quorum, nisi et Judæorum et Gentium? Sed ne diceretur, Quare super impietatem Gentium? Numquam enim gentes legem acceperunt et prævaricatores facti sunt? Recte revelatur ira Dei super Judæos, quibus data est lex, et eam observare noluerunt: Gentibus autem non est data. Intuemini, Fratres, et intelligite quomodo omnes reos ostendit, et omnes salutis indigere ac misericordiæ Dei. *Revelatur enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem et injustitiam hominum; eorum qui veritatem in iniquitate detinent.* Videte quemadmodum non dixerit, Non habent veritatem: sed *Veritatem*, inquit, *in iniquitate detinent.* Et quasi quæreres dicens, Quomodo possunt habere veritatem, qui legem non acceperunt? Sequitur,
v. 19. *Quia quod notum est*, inquit, *Dei*, *manifestum est in illis.* Et quomodo potuit manifestum esse in illis quod notum est Dei, qui legem non ac-
v. 20. ceperunt? Sequitur, et dicit, *Invisibilia enim ejus a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas.* Utique subaudimus, intellecta conspicitur. Cur enim attendat opera, et non quærat artificem? Attendis terram fructificantem, attendis mare plenum animalibus suis, attendis aerem plenum volatilibus, attendis cælum fulgere stellis, et cetera, et non quæris tanti operis artificem? Sed dicis mihi, Ista video, illum non video. Ad ista videnda corporis oculos dedit, ad se videndum mentem dedit. Neque enim et animam hominis vides. Sicut ergo ex

A motibus et administratione corporis animam, SERMON. DE TEMPORE. quam non vides, intelligis: sic ex administratione totius mundi, et ex regimine ipsarum animarum intellige Creatorem. Sed parum est intelligere. Nam illi intellexerunt; et vide quid ait Apostolus: *Quia cognoscentes Deum non sicut* v. 21. *Deum magnificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum.* Quo merito, nisi super- v. 22. biæ. Nam vide sequentia: *Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt.* Non enim debebant sibi arrogare quod ille donaverat, nec se jactare ex eo quod non a se ipsis, sed ab illo habebant. Quod illi utique reddendum fuit, ut ad hoc tenendum quod videre poterant, ab illo sanarentur qui dederat ut viderent. Si enim hoc fa-
B cerent, humilitatem servarent, et possent purgari, atque illi beatissimæ contemplationi cohærerent. Quia vero superbia erat in eis, interposuit se falsus et fallax et superbus, qui eis promitteret quod per partes nescio quas superbiæ purgarentur animæ illorum, et fecit cultores dæmoniorum. Inde sacra omnia quæ celebrantur a paganis, quæ valere dicunt ad purgationem animarum suarum. Et audi Apostolum consequenter hæc dicentem, quia pro mercede superbiæ ista receperunt; quia non sic honorificaverunt Deum, ut honorificandus est Deus. *Et mu-* v. 23. *taverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis.* Jam simulacra sunt. Et ista quidem omnium Græcorum aliarumque gentium, quæ similitudinem
C hominum habent. Quia vero non est major et superstitiosior idololatria quam Ægyptiorum; nam Ægyptus perfudit mundum figmentis talibus, qualia deinceps dicit Apostolus: cum dixisset, *In similitudinem imaginis corruptibilis hominis;* addidit, *et volucrum, et quadrupedum, et serpentium.* Numquid enim, Fratres, in aliis templis vidistis simulacrum capite canino vel taurino, ceterorumque animalium irrationabilium figmenta? Hæc enim idola Ægyptiorum sunt. Utrumque enim genus complexus, ait Apostolus, *In similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium,* * *Propterea tradidit illos Deus in de-* v. 24. *sideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis.* Hæc
D mala eorum, ex impietate superbiæ sunt. Ista vero peccata quia de superbia, non solum peccata, sed etiam supplicia sunt. Cum enim dicit, *Tradidit illos Deus*, jam de vindicta est cujusdam peccati, ut hæc faciant. *Qui commutave-* v. 25. *runt veritatem Dei in mendacium*, Quid est, *commutaverunt veritatem Dei in mendacium? In similitudinem* scilicet *imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium.* Et ne quisquam eorum diceret, Non simulacrum colo, sed quod significant simulacra; subjecit statim, *Et coluerunt, et servierunt creaturæ potius, quam Creatori.* Intelligite prudenter.

(a) Regius MS. *paganissima.*
(b) Duos de *Kalendis Januariis*, inter Tractatus contra Paganos recenset Possidius in Indiculo cap. I.

CLASSIS II.

Aut simulacrum enim colunt, aut creaturam. Qui simulacrum colit, convertit veritatem Dei in mendacium. Nam mare veritas est: Neptunus autem, mendacium factum ab homine, conversa veritate Dei in mendacium: quia Deus fecit mare; homo autem, simulacrum Neptuni. Sic, Deus fecit solem: homo autem simulacrum solis faciendo, convertit veritatem Dei in mendacium. Sed ne dicant, Non colo simulacrum, sed solem colo, ideo dixit, *Coluerunt creaturam potius, quam Creatorem.*

Ex eodem Sermone, Beda et Florus ad 1. Cor. 1.

2. Sed forsitan dicet aliquis, Etsi ipse humiliter natus est, in discipulorum nobilitate jactare se voluit. Non elegit reges, aut senatores, aut philosophos, aut oratores: immo vero elegit plebeios, pauperes, indoctos, piscatores. Petrus piscator, Cyprianus orator. Nisi fideliter præcederet piscator, non humiliter sequeretur orator. Non de se quisquam desperet abjectus: teneat Christum, et spes ejus falsa non erit etc.

Ex eodem Sermone, Beda et Florus ad 1. Cor. 3.

3. Quid volebat Simon, nisi laudari in miraculis, extolli superbia? Ipsa enim eum compulit, ut pecunia emendum putaret donum Spiritus-sancti. Cui superbiæ contrarius Apostolus, in humilitate manendo, in meridie fervens spi-
1. Cor. 3. 7. ritu, fulgens prudentia, dicit, *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incremen-*
Ibidem 6. *tum dat Deus.* Quia dixerat, *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit.* Et ite-
1. Cor. 1. 13. rum, *Numquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis?* Vide quomodo se coli respuit pro Christo, et non vult se fornicanti animæ ostentare pro sponso. Nonne magnum videtur plantare et rigare? Sed *neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat.* Quomodo timuit? Non se dici aliquid ad salutem eorum quos in Christo ædificare cupiebat.

Ex eodem Sermone, Beda et Florus ad Gal. 1.

4. Nec ipse Apostolus voluit in se poni spem, sed in veritate quam annuntiabat. Quod per ipsum dicebatur melius erat, quam ipse per quem
Gal. 1. 8. annuntiabatur. *Licet si nos,* inquit. Parum est, audi sequentia: *aut Angelus,* inquit, *de cœlo annuntiaverit vobis aliquid præter quam quod accepistis, anathema sit.* Videbat posse falsum mediatorem transfigurare se in Angelum lucis, et aliquid falsum annuntiare. Sicut ergo superbi homines volunt se adorari pro Deo, sibi arrogare quidquid possunt, se nominari, et si fieri potest Christum ipsum gloria transire: ita diabolus et angeli ejus. Donatum Donatistæ pro Christo habent. Si audiant aliquem paganum detrahentem Christo, forsitan patienter ferant, quam si audiant detrahentem Donato.

Ex eodem Sermone, Beda et Florus ad Gal. 4.

5. Quia ipse Christus loquitur in sanctis suis,
2. Cor. 13. 3. dicente Apostolo, *An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus?* Et licet dicat, SERMON. DE TEMPORE.
Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, 1. Cor. 3. 7.
sed qui incrementum dat Deus; non quia se ipsum, sed quia illum in se diligi volebat: perhibet tamen testimonium quibusdam, dicens *Quia* Gal. 4. 14.
sicut angelum Dei excepistis me, sicut Christum Jesum. In omnibus ergo sanctis suis ipse est amandus, qui ait, *Esurivi, et dedistis mihi manducare.* Non enim ait, Dedistis illis: sed, *Dedistis* Matth. 25. 35.
mihi. Tanta est caritas capitis erga corpus suum.

Ex eodem Sermone, Beda et Florus ad Coloss. 2.

6. Quid est Juno? Juno, inquiunt, est aer. Jam dudum invitabat ut mare coleremus in simulacro telluris: nunc invitat ut aerem colamus. Elementa sunt ista, quibus mundus iste consistit. Hoc ergo apostolus Paulus in epistola sua proponens, *Cavete,* inquit, *ne quis vos decipiat per* Col. 2. 8.
philosophiam et inanem fallaciam, secundum elementa mundi hujus. Ipsos enim tangebat, qui quasi prudentibus idola exponunt. Ideo cum diceret *philosophiam;* in eodem loco ait, *secundum elementa hujus mundi:* non quasi qualescumque adoratores simulacrorum, sed quasi doctiores interpretatores signorum cavendos esse admonens.

*SERMO CXCVIII.

* Alias 7. ex Sirmondianis.

II.

De Kalendis Januariis.

1. ADMONEMUS Caritatem vestram, Fratres, quoniam vos quasi sollemniter hodie convenisse conspicimus, et ad hunc diem solito frequentius congregatos; ut memineritis, quod modo cantastis, ne sit lingua perstrepens corde muto; sed quod sonuistis voce ad aures invicem Psal. 105. 47.
vestras, clametis affectu ad aures Dei. Hoc enim cantabatis, *Salva nos Domine Deus noster, congrega nos de gentibus, ut confiteamur nomini sancto tuo.* Et modo si sollemnitas gentium, quæ fit hodierno die in lætitia sæculi atque carnali, in strepitu vanissimarum et turpissimarum cantionum, in conviviis et saltationibus turpibus, in celebratione ipsius falsæ festivitatis, si ea quæ agunt gentes non vos delectent, congregabimini ex gentibus.

Sollemnitas Kalendarum Januariarum.

2. Vos certe cantavistis, et adhuc divini cantici sonus recens est in auribus vestris, *Salva nos Domine Deus noster, et congrega nos de gentibus.* Quis potest congregari de gentibus, nisi cum fit salvus? Qui ergo miscentur gentibus, salvi non sunt; salvantur autem qui congregantur de gentibus, salute fidei, salute spei, salute sincerissimæ caritatis, salute spiritali, salute promissorum Dei. Qui ergo credit, sperat, et amat, non continuo salvus dicendus est. Interest enim quid credat, quid speret, et quid amet. Nemo quippe vivit in quacumque vita, sine tribus istis animæ affectionibus, credendi, sperandi, amandi. Si non credis quod credunt gentes, non speras quod sperant gentes, non amas quod a-

Separatio nostra a gentibus Christiana fide, spe, et caritate.

CLASSIS II.

miant gentes; congregaris de gentibus, segregaris, hoc est separaris de gentibus. Nec te terreat commixtio corporalis in tanta separatione mentis. Quid enim tam separatum, quam ut credant illi dæmones deos, credas tu qui unus et verus est Deus? sperent illi inania sæculi, speres tu æternam vitam cum Christo? ament illi mundum, ames tu artificem mundi? Qui ergo aliud credit, aliud sperat, aliud amat, vita probet, factis ostendat. Acturus es celebrationem strenarum, sicut paganus, lusurus alea, et inebriaturus te: quomodo aliud credis, aliud speras, aliud amas? Quomodo libera fronte cantas *Salva nos Domine Deus noster, et congrega nos de gentibus?* Segregaris enim de gentibus, mixtus corpore gentibus, dissimili vita. Et quanta sit ista segregatio, videte, si modo facitis, si modo probatis. Jam enim Dominus noster Jesus Christus Dei Filius, qui propter nos homo factus est, dedit pro nobis pretium. Itaque suum dedit ille pretium: ad hoc dedit, ut redimat, ut congreget de gentibus. Si autem misceris gentibus, non vis sequi eum qui te redemit: misceris autem gentibus vita, factis, corde, talia credendo, talia sperando, talia diligendo: ingratus es redemptori tuo, nec agnoscis pretium tuum, sanguinem agni immaculati. Ut ergo sequaris redemptorem tuum, qui te redemit sanguine suo, noli te miscere gentibus similitudine morum atque factorum. Dant illi strenas, date vos eleemosynas. Avocantur illi cantionibus luxuriarum, avocate vos sermonibus Scripturarum: currunt illi ad theatrum, vos ad ecclesiam: inebriantur illi, vos jejunate. Si hodie non potestis jejunare, saltem cum sobrietate prandete. Hoc si feceritis, bene cantastis, *Salva nos Domine Deus noster, et congrega nos de gentibus.*

Piis operibus secernuntur Christiani a paganis.

5. Itaque multi luctabuntur hodie in corde suo cum verbo quod audierunt. Diximus enim, Nolite strenas dare, date pauperibus. Parum est ut tantum detis, amplius etiam date. Non vultis amplius? vel tantum date. Sed dicis mihi. Quando strenas do, mihi accipio et ego. Quid ergo, quando das pauperi, nihil accipis? Certe non hoc credas, quod gentes credunt; certe non hoc speres, quod gentes sperant. Ecce si dicis te nihil recipere cum pauperi dederis, factus es pars gentilium: sine caussa cantasti, *Salva nos Domine Deus noster, et congrega nos de gentibus.* Noli oblivisci illius præscriptionis, ubi dicitur, *Qui dat pauperibus, numquam egebit.* Oblitus es jam quid dicturus Dominus eis, qui pauperibus dederunt, *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum?* et quid dicetur eis qui non dederint, *Mittite eos in ignem æternum?* Modo qui libenter audierunt quid dixit, cum his certe stant qui non libenter audierunt. Ego nunc Christianis veris loquor. Si aliud creditis, aliud speratis, aliud amatis; aliter vivite, et distantem fidem, spem, et caritatem vestram distantibus moribus approbate. Audite Apostolum commonentem: *Nolite*, inquit, *jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luminis ad tenebras? quæ pars fideli cum infideli? qui autem consensus templi Domini cum idolis?* Et alibi dicit, *Quæ enim immolant gentes, dæmoniis immolant, et non Deo. Nolo vos*, inquit, *socios fieri dæmoniorum.* Ergo Deos ipsorum delectant mores eorum. Ille autem qui dixit, *Nolo vos fieri socios dæmoniorum*, voluit ut ab illis qui dæmonibus servirent, vita et moribus separarentur. Etenim illa dæmonia delectantur canticis vanitatis, delectantur nugatorio spectaculo, et turpitudinibus variis theatrorum, insania circi, crudelitate amphitheatri, certaminibus animosis eorum, qui pro pestilentibus hominibus lites et contentiones usque ad inimicitias suscipiunt, pro mimo, pro histrione, pro pantomimo, pro auriga, pro venatore. Ista facientes, quasi thura ponunt dæmoniis de cordibus suis. Spiritus enim seductores gaudent seductis; et eorum quos seduxerint, atque deceperint, malis moribus et vita turpi infamique pascuntur. *Vos autem*, sicut dicit Apostolus, *non ita didicistis Christum: si tamen eum audistis, et in ipso edocti estis.* * *Nolite ergo effici participes eorum. Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino; sicut filii lucis ambulate:* ut et nos, qui vobis verbum Domini prædicamus possimus vobiscum et de vobis in illa perpetua luce gaudere.

Prov. 28 27.
Matth. 25. 34.
SERMON. DE TEMPORE.
2. Cor. 6.14.
1. Cor. 10 20. et 21.
Dii falsi malis moribus cultorum suorum delectantur.
Ephes. 4. 20 et 21.
Ephes. 5. 7. et 8.

* SERMO CXCIX.

* Alias de Tempore 31.

I.

In (a) Epiphania Domini.

CAPUT I. Christus Judæos et gentes in se mox copulat.

1. Nuper celebravimus diem, quo ex Judæis Dominus natus est: hodie celebramus, quo a gentibus adoratus est. *Quoniam salus ex Judæis:* sed hæc *salus usque ad fines terræ.* Nam et illo die pastores adoraverunt, hodie Magi. Illis Angeli, istis autem stella nuntiavit. Utrique de cælo didicerunt, cum regem cæli, in terra viderunt, ut esset *gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum.* Jam hinc infans natus atque annuntiatus ostenditur lapis ille angularis, jam in ipso primordio nativitatis apparuit. Duos ex diverso parietes in se copulare jam cœpit, pastores a Judæa, Magos ab Oriente perducens: ut duos conderet in se in unum novum hominem, faciens pacem, pacem his qui longe, et pacem his qui prope. Ideoque illi ipso die de proximo accedentes, de longinquo isti hodie venientes, duos dies celebrandos posteris signaverunt, unam tamen lucem mundi utrique viderunt.

Johan. 4.22.
Isai. 41. 6
Luc. 2. 14.
Ephes. 2.14, etc.

2. Sed hodie de istis loquendum est, quos de

Magorum fides et

(a) In Possidii Indiculo cap. 10. Tractatus de hac sollemnitate septem, ac præterea quatuor capite 1. sic in MSS. notantur, *De Epiphania duo. Item de Epiphania, contra quos supra, duo*, id est contra Paganos. Hunc primum et alterum proxime subsequentem citat Facundus lib. 1. c. 4.

CLASSIS II. contra infidelitas Judæorum. Matth. 2, 2.

remotis terris fides duxit ad Christum. Venerunt enim, et quæsierunt eum, dicentes, *Ubi est, qui natus est rex Judæorum? Vidimus enim stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum.* Nuntiant et interrogant, credunt et quærunt; tamquam significantes eos qui ambulant per fidem, et desiderant speciem. Nonne alii reges Judæorum jam totiens in Judæa nati erant? Quid est, quod iste ab alienigenis in cælo agnoscitur, in terra quæritur; in alto fulget, in humili latet? In Oriente Magi vident stellam, et in Judæa natum intelligunt regem. Quis est iste rex tam parvus, tam magnus; nondum in terris loquens, jam in cælis edicta proponens? Verumtamen propter nos, quibus de Scripturis suis sanctis innotescere voluit, ipsos etiam Magos quibus tam clarum signum in cælo dederat, et quorum cordibus se in Judæa natum esse revelaverat, Prophetis tamen suis de se credere voluit. Quærendo enim civitatem, in qua natus erat, quem videre et adorare cupiebant, necesse habuerunt percontari principes Judæorum; ut illi de sancta Scriptura, quam in ore, non in corde gestabant, infideles fidelibus de gratia (*a*) fidei responderent, mendaces a se, veraces contra se. Quantum enim erat, ut illis quærentibus Christum comites fierent, cum ab eis audissent, quod visa stella ejus venirent eum adorare cupientes; ipsi eos ad Bethleem Judæ, quam de libris divinis indicaverant, ducerent, pariter viderent, pariter intelligerent, pariter adorarent? Nunc vero aliis demonstrato vitæ fonte, ipsi sunt mortui siccitate. Facti sunt eis tamquam (*b*) lapides ad milliaria viatoribus ambulantibus aliquid ostenderunt, sed ipsi stolidi atque immobiles remanserunt. Magi quærebant, ut invenirent: Herodes quærebat, ut perderet: Judæi civitatem nascentis legebant, tempus venientis non intelligebant. Inter Magorum pium amorem, et Herodis crudelem timorem, illi evanuerunt Bethleem demonstrantes: Christum autem qui ibi natus est, non tunc quæsitum, sed visum (*c*) postea negaturi, nec tunc infantem, sed loquentem postea necaturi. Felix potius infantum ignorantia, quos Herodes persecutus est territus, quam istorum scientia quos consuluit perturbatus. Illi pro Christo potuerunt pati, quem nondum poterant confiteri: isti docentis non secuti sunt veritatem, cujus nascentis potuerunt nosse civitatem.

* Facundus l. 1. c. 4. * CAPUT II. Error de sidereis fatis.

3. * Magos sane ad ipsum proprie locum, ubi Deus Verbum infans erat, illa stella perduxit. * Hic jam erubescat stultitia sacrilega, et quædam, ut sic dicam, indocta doctrina, quæ ideo putat Christum sub stellarum decreto esse natum, quia scriptum est in Evangelio, quando natus est, stellam ejus Magos in Oriente vidisse. Quod verum non esset, nec si homines sub decreto ejusmodi nascerentur: quia non sicut Dei Filius propria voluntate, sed naturæ mortalis conditione nascuntur. Nunc autem tantum abhorret a vero, sub (*d*) stellato fato natum esse Christum, ut nullum hominum ita nasci credat quisquis recte credit in Christum. Sed de genituris hominum vani homines loquantur quod insipienter opinantur, negent voluntatem qua peccant, confingant necessitatem qua peccata defendant; perditos mores, per quos in terra ab hominibus detestantur, in cælo etiam figere conentur, et a sideribus manare mentiantur: videat tamen unusquisque eorum quemadmodum non vitam, sed familiam suam qualicumque potestate regendam putet; quando quidem ista sentiendo servos suos in domo peccantes verberare non sinitur, nisi prius deos suos in cælo radiantes blasphemare cogatur. Christum tamen isti nec secundum suas vanissimas conjecturas, et non sane fatidicos, sed plane falsidicos libros, possunt ideo putare sub stellarum decreto esse natum, quia eo nato stellam Magi in Oriente viderunt. Hinc enim potius Christus non sub dominatu ejus, sed Dominus ejus apparuit; quia illa non in cælo sidereas vias tenuit, sed hominibus quærentibus Christum viam usque ad locum, in quo natus fuerat, demonstravit. Unde non ipsa Christum fecit mirabiliter vivere, sed ipsam fecit Christus mirabiliter apparere: nec ipsa Christi mirabilia decrevit, sed ipsam Christus inter sua mirabilia demonstravit. Ipse enim natus ex matre, de cælo terræ novum sidus ostendit, qui natus ex Patre cælum terramque formavit. Eo nascente lux nova est in stella revelata, quo moriente lux antiqua est in sole velata. Eo nascente superi novo honore claruerunt, quo moriente inferi novo timore tremuerunt, quo resurgente discipuli novo amore exarserunt, quo adscendente cæli novo obsequio patuerunt. Celebremus ergo devota sollemnitate et hunc diem, quo cognitum Christum Magi ex gentibus adoraverunt; sicut celebravimus illum diem, quo natum Christum pastores ex Judæa viderunt. Ipse enim Dominus Deus noster elegit Apostolos ex Judæa pastores, per quos congregaret salvandos etiam ex gentibus peccatores.

* SERMO CC.

* Alias de Tempore 31.

II.

In Epiphania Domini.

CAPUT I. Manifestationis Christi solemnitas.

1. Ad partum virginis adorandum Magi ab Oriente venerunt. Hunc diem hodie celebramus, huic debitam sollemnitatem sermonemque persolvimus. Illis dies iste primus illuxit, anniversaria nobis festivitate rediit. Illi erant primitiæ gentium, nos populus gentium. Nobis hoc lingua nuntiavit Apostolorum, stella illis tamquam lingua cælorum: et nobis iidem

(*a*) Sic MSS. Editi vero, *de gratia Dei*.
(*b*) Editi, *lapides a milliario*. At MSS. alii, *lapides ad milliaria*: alia, *lapidea milliaria*.
(*c*) Sic MSS. At editi hic omittunt *postea negaturi*: et infra pro *necaturi*, habent *negaturi*.
(*d*) Nonnulli MSS. *sub stella et fato*: et quidam, *sub stellarum fato*.

CLASSIS II. — SERMON. DE TEMPORE.

Psal. 18. 1. — Sap. 7.

Apostoli, tamquam cæli, enarraverunt gloriam Dei. Cur enim non agnoscamus eos cælos, qui facti sunt sedes Dei? sicut scriptum est, *Anima justi, sedes est sapientiæ*. Per hos enim cælos ille cælorum fabricator et habitator intonuit, quo tonitru mundus contremuit, et ecce jam credit. Magnum sacramentum. In præsepi tunc jacebat, et Magos ab Oriente ducebat. Abscondebatur in stabulo, et agnoscebatur in cælo; (*a*) ut agnitus in cælo manifestaretur in stabulo, et appellaretur *Epiphania* dies iste, quod Latine manifestatio dici potest: simul ejus celsitudinem humilitatemque commendans, ut qui in aperto cælo signis sidereis monstrabatur, (*b*) in angusto diversorio quæsitus inveniretur; invalidus infantilibus membris, involutus infantilibus pannis, adoraretur a Magis, timeretur a malis.

Herodis terror.

2. Timuit enim eum rex Herodes, eisdem sibi Magis nuntiantibus, cum adhuc quærerent parvulum, quem cognoverant cælo teste jam natum. Quid erit tribunal judicantis, quando superbos reges cunæ terrebant infantis? Quanto consultius nunc reges, non sicut Herodes, interficere quærunt; sed sicut Magi potius, adorare delectantur; jam præsertim eum qui et ipsam mortem quam cupiebat inimicus inferre, etiam pro ipsis inimicis ab inimicis sustinuit, eamque in suo corpore occisus occidit. Pie timeant nunc reges ad Patris dexteram jam sedentem, quem rex ille impius timuit adhuc matris ubera lambentem. Audiant quod scriptum est: *Et nunc reges intelligite, erudimini qui judicatis terram: servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore.* Ille enim rex, ultor impiorum regum, et rector piorum, non ita natus est, ut reges nascuntur in sæculo; quia et ille natus est, cujus regnum non est de hoc sæculo. Nobilitas fuit nascentis, in virginitate parientis; et nobilitas parientis, in divinitate nascentis. Denique cum tam multi jam nati atque defuncti essent reges Judæorum, numquam quemquam eorum adorandum Magi quæsierunt: quia nec quemquam eorum cælo loquente didicerunt.

Psal. 2. 10. et 11.

CAPUT II. Judæorum cæcitas in ipsa illuminatione Magorum.

3. Verumtamen, quod prætereundum non est, hæc Magorum illuminatio magnum testimonium cæcitatis exstitit Judæorum. In terra eorum isti requirebant, quem illi in sua non agnoscebant. Apud eos isti infantem invenerunt, quem illi apud se (*c*) docentem negaverunt. In his terris de longinquo isti peregrini puerum Christum nondum verba promentem adoraverunt, ubi cives illi juvenem miracula facientem crucifixerunt. Isti in membris parvis Deum agnoverunt. Illi in factis magnis nec tamquam homini pepercerunt: quasi plus fuerit videre novam stellam in ejus nativitate fulgentem, quam solem ejus in morte lugentem. * Jam vero quod eadem stella, quæ Magos perduxit ad locum, ubi erat cum matre virgine Deus infans, quæ utique poterat eos et ad ipsam perducere civitatem, se tamen subtraxit, nec eis prorsus apparuit, donec de civitate, in qua Christus nasceretur, iidem ipsi interrogarentur Judæi, ut ipsi eam secundum divinæ Scripturæ testimonium nominarent, ipsi dicerent, *In Bethleem Judæ. Sic enim scriptum est, Et tu Bethleem terra Juda non es minima in principibus Juda: ex te enim exiet dux qui reget populum meum Israel:* quid aliud hic significavit divina providentia, nisi apud Judæos solas divinas litteras remansuras, quibus gentes instruerentur, illi excæcarentur; quas portarent non ad adjutorium salutis suæ, sed ad testimonium salutis nostræ? Nam hodie cum præmissas prophetias de Christo proferimus, jam rerum completarum luce declaratas, si forte Pagani, quos lucrari volumus, dixerint non eas tanto ante prædictas, sed post rerum eventum, ut hæc quæ facta sunt prophetata putarentur, a nobis esse confictas; Judæorum codices recitamus, ut tollatur dubitatio Paganorum: qui jam in Magis illis figurabantur, quos Judæi de civitate in qua natus est Christus, divinis eloquiis instruebant, et eum ipsi nec requirebant, nec agnoscebant.

* Facundus l. 1. c. 4.

Matth. 2. 5. et 6. — Matth. 5. 2. — Scripturæ apud Judæos propter gentium fidem relictæ.

CAPUT III. Christo caritate cum Judæis gentes cohærent.

4. Nunc ergo Carissimi, gratiæ filii et heredes, videte vocationem vestram, et manifestato Judæis et gentibus Christo tamquam angulari lapidi perseverantissima dilectione cohærete. Manifestatus enim est in ipsis cunabulis infantiæ suæ his qui prope, et his qui longe erant; Judæis in pastorum propinquitate, gentibus in Magorum longinquitate. Illi ipso die quo natus est, isti ad eum hodie venisse creduntur. Manifestatus ergo est, nec illis doctis, nec istis justis. Prævalet namque imperitia in rusticitate pastorum, et impietas in sacrilegiis Magorum. Utrosque sibi lapis ille angularis applicuit; quippe qui venit stulta mundi eligere, ut confunderet sapientes; et non vocare justos, sed peccatores; ut nullus magnus superbiret, nullus (*d*) infimus desperaret. Unde Scribæ et Pharisæi dum nimis docti et nimis justi sibi videntur, cujus nascentis civitatem ostenderunt Prophetica eloquia recitantes, hunc reprobaverunt ædificantes. Sed quia factus est in caput anguli, et quod natus ostendit, passus implevit; huic nos inhæreamus cum alio pariete habente reliquias Israel, quæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Eos enim pastores illi præfigurabant de proximo conjungendos, ut et nos, quorum ex longinquo vocationem Magorum significabat adventus, jam non peregrini et inquilini, sed cives sanctorum et domestici Dei maneamus, coædificati super fundamentum Apostolorum et Prophetarum, ipso summo angulari lapide exsistente Christo Jesu: qui fecit utraque unum, ut in uno amemus

Ephes. 2. 15. — 1. Cor. 1. 27. — Matth. 9. 13. — Psal. 117. 22. — Rom. 11. 5. — Ephes. 2. 19.

(a) Floriacensis MS. *Agnitus est a cælo, ut appellaretur Epiphania dies iste.*

(b) Sic Am. Er. et MSS. At Lov. *monstrabatur magnus in augusto diversorio quæsitus inveniretur invalidus, infantilibus in membris natus, infantilibusque pannis involutus etc*

(c) Editi omittunt *docentem*. Habent MSS. et ex his quidam *necaverunt*, pro *negaverunt*.

(d) Sic potiores MSS. At editi, *infirmus*.

CLASSIS II. anitatem, et ad colligendos * ramos qui etiam de oleastro inserti, per superbiam fracti hæretici sunt facti, quoniam potens est Deus iterum inserere illos, habeamus infatigabilem caritatem.

* Donatistas intelligit.
Rom. 11.23.

* Alias de Tempore 31.

* SERMO CCI.

III.

In Epiphania Domini.

CAPUT I. Manifestatio Christi facta Gentibus.

1. Ante paucissimos dies Natalem Domini celebravimus: hodierno autem die manifestationem, qua manifestari gentibus cœpit, sollemnitate non minus debita celebramus. Illo die natum pastores Judæi viderunt: hodie Magi ab Oriente venientes adoraverunt. Natus quippe fuerat lapis ille angularis, pax duorum parietum ex circumcisione et præputio, non ex parva diversitate venientium; ut in illo copularentur, qui factus est pax nostra, et fecit utraque unum. Hoc in pastoribus Judæorum, et Magis gentium præsignatum est. Inde cœpit, quod in universo mundo fructificaret et cresceret. Nos itaque duos dies, nativitatis et manifestationis Domini nostri, spiritali lætitia gratissimos habeamus. Judæi pastores ad eum Angelo nuntiante, gentiles Magi stella demonstrante perducti sunt. Hæc stella vanas computationes astrologorum divinationesque confudit, cum stellarum adoratoribus Creatorem cæli et terræ adorandum potius demonstravit. Nam ipse novam stellam declaravit natus, qui antiquum solem obscuravit occisus. Illa luce inchoata est fides gentium, illis tenebris accusata est perfidia Judæorum. Quid erat illa stella, quæ nec umquam antea inter sidera apparuit, nec postea demonstranda permansit? Quid erat, nisi magnifica lingua cæli, quæ narraret gloriam Dei, quæ inusitatum virginis partum inusitato fulgore clamaret, cui postea non apparenti Evangelium toto orbe succederet? Quid denique Magi venientes dixerunt? *Ubi est qui natus est rex Judæorum?* Quid est hoc? Nonne tam multi antea reges erant nati Judæorum? Quid tantopere alienæ gentis regem nosse et adorare cupierunt? *Vidimus enim*, inquiunt, *stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum.* Numquid hoc tanta devotione requirerent, tanto pietatis affectu desiderarent, nisi eum agnoscerent regem Judæorum, qui rex est etiam sæculorum?

Ephes. 2.14.
Stella lingua cæli.
Matth. 2. 2.

CAPUT II. Johan. 19. 19. In Pilato et Magis significatæ gentes ab Oriente et Occidente congregandæ.

2. Hinc et Pilatus nonnulla utique aura (a) veritatis afflatus est, quando in ejus passione titulum scripsit, *Rex Judæorum*: quem Judæi conati sunt mendosi emendare. Quibus ille respondit, *Quod scripsi, scripsi*: Quia prædictum erat in Psalmo, *Tituli inscriptionem ne corrumpas.* Advertamus itaque magnum hoc et mirabile sacramentum. Magi ex gentibus erant, ipse etiam Pilatus ex gentibus: illi stellam viderunt in cælo, ille titulum scripsit in ligno: utrique tamen non regem gentium, sed Judæorum vel quærebant, vel agnoscebant. Judæi vero ipsi nec stellam secuti sunt, nec titulo consenserunt. Jam igitur præsignabatur quod postea ipse Dominus dixit, *Multi ab Oriente et Occidente venient, et recumbent cum Abraham et Isaac et Jacob in regno cælorum: filii autem regni ibunt in tenebras exteriores.* Nam Magi ab Oriente, Pilatus ab Occidente venerat. Unde illi orienti, hoc est nascenti; ille autem occidenti, hoc est morienti, adtestabantur regi Judæorum: ut cum Abraham et Isaac et Jacob, ex quibus Judæi ducebant originem, recumberent in regno cælorum; non ex eis propagati per carnem, sed eis inserti per fidem: ut ille de quo Apostolus loquitur, olivæ inserendus jam præmonstraretur oleaster. Propterea quippe non rex gentium, sed Judæorum ab eisdem gentibus, vel quærebatur, vel agnoscebatur; quia oleaster ad olivam, non ad oleastrum oliva veniebat. Rami tamen frangendi, hoc est, infideles Judæi, et Magis inquirentibus ubi Christus nasceretur, *In Bethleem Judæ*, respondebant; et Pilato exprobante, quod regem suum crucifigi vellent, pertinacissime sæviebant. Itaque Magi adoraverunt, Judæis ostendentibus locum Christi nascentis; quia in Scriptura, quam Judæi acceperunt, Christum cognoscimus. Pilatus ex gentibus manus lavit, Judæis mortem Christi petentibus; quia sanguine quem Judæi fuderunt, nostra peccata diluimus. Sed de testimonio Pilati per titulum, in quo scripsit regem Judæorum esse Christum; alius est disserendi locus: quo passionis est tempus.

a Psal. 56. 1.
SERMON. DE TEMPORE.
Matth. 8.11.
Rom. 11.24.
Matth. 2. 5.
Matth. 27. 24.

CAPUT III. Judæi ad gentium salutem Scripturarum custodes.

3. Nunc vero quod adtinet ad manifestationem nati Christi, de cujus manifestationis die, quæ Græco vocabulo *Epiphania* nominatur, qua manifestari cœpit gentibus cum eum Magi adoraverunt, quæ restant pauca dicamus. Nam etiam atque etiam considerare delectat, quemadmodum Magis quærentibus ubi Christus nasceretur, Judæi responderunt, *In Bethleem Judæ*: nec tamen ad eum venerunt ipsi, sed eis abscedentibus, Magos ad eum locum in quo infans erat, eadem stella perduxit: ut ostenderetur quod et civitatem poterat demonstrare, sed ad hoc se aliquantum subtraxerat, ut Judæi possent interrogari. Ad hoc sunt autem interrogati Judæi, ut demonstraretur eos non ad suam, sed ad gentium salutem et agnitionem testimonia divina portare. Propter hoc enim illa gens regno suo pulsa est et dispersa per terras, ut ejus fidei cujus, inimici sunt, ubique testes fieri cogerentur. Perdito quippe templo, sacrificio, sacerdotio, ipsoque regno, in paucis veteribus sacramentis nomen genusque custodiunt; ne permixti gentibus sine discretione dispereant, et testimonium veritatis amittant: velut Cain accipiente signum, ut eum nullus occidat, qui fratrem justum invidus et superbus occidit. Hoc nimirum etiam in quinquagesimo octavo Psalmo non incongruenter intelligi potest, ubi Christus ex persona sui

Matth. 2. 5.
Gen. 4. 15.

(a) MS. *aura pietatis*. Et infra loco *mendosi*, plures habent *mendose*.

CLASSIS II. Psal. 58, 12. corporis loquitur et dicit, *Deus meus demonstravit mihi in inimicis meis, ne occideris eos, ne quando obliviscantur legis tuæ*. In eis quippe inimicis fidei Christianæ demonstratur gentibus quomodo prophetatus est Christus: ne forte, cum vidissent tanta manifestatione impleri prophetias, putarent easdem Scripturas a Christianis esse confictas, cum de Christo prædicta recitarentur, quæ completa cernuntur. Proferuntur ergo codices a Judæis, atque ita Deus demonstrat nobis in inimicis nostris; quos ideo non occidit, hoc est, de terris non penitus perdidit, ne obliviscerentur legis ipsius: quam propterea legendo, et quædam ejus quamvis carnaliter observando, meminerunt, ut sibi sumant judicium, nobis præbeant testimonium.

* Alias de Tempore 32.

* SERMO CCII.

IV.

In Epiphania Domini.

CAPUT I. Epiphania, manifestatio Christi. 1. Hodiernum diei per universum mundum nota sollemnitas quid nobis afferat festivitatis, quidve anniversaria repetitione commemoret, anniversario quoque sermone tempus admonet ut loquamur. *Epiphania* quippe Græce, Latine manifestatio dici potest. Hoc enim die Magi Dominum adorasse perhibentur; stella scilicet apparente commoniti, et præcedente perducti. Eo quippe die quo natus est, illi stellam in Oriente viderunt; et quem natum indicaverit, agnoverunt. Ex illo igitur die ad hunc diem occurrerunt, Herodem regem nuntio terruerunt, Judæis ex Prophetica scriptura respondentibus, Bethleem civitatem, ubi Dominus natus fuerat, invenerunt. Ad ipsum deinde Dominum stella eadem ducente venerunt, demonstratum adoraverunt; aurum, thus, et myrrham obtulerunt; alio itinere redierunt. Manifestatus est quidem et die ipso nativitatis suæ Dominus pastoribus ab Angelo admonitis; quo etiam die per stellam et illis est longe in Oriente nuntiatus: sed isto die ab eis est adoratus. Suscepit ergo devotissime istum diem celebrandum universa ecclesia gentium: quia et illi Magi quid jam fuerunt, nisi primitiæ gentium? Israelitæ pastores, Magi gentiles: illi prope, isti longe: utrique tamen ad angularem lapidem concurrerunt. *Veniens* quippe, sicut Apostolus dicit, *evangelizavit pacem nobis, qui eramus longe, et pacem his qui prope. Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum, et duos condidit in se, in unum novum hominem, faciens pacem, et commutavit utrosque in uno corpore Deo, interficiens inimicitias in semetipso.* Ephes. 2, 17, et 18.

CAPUT II. Primitiæ gentium in Magis delibatæ. 2. Merito istum diem numquam nobiscum hæretici Donatistæ celebrare voluerunt: quia nec unitatem amant, nec Orientali Ecclesiæ, ubi apparuit illa stella, communicant. Nos autem manifestationem Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, qua primitias gentium delibavit, in unitate gentium celebremus. Tunc enim puer prius quam sciret vocare patrem aut matrem, sicut de illo fuerat prophetatum, accepit virtutem Damasci, et spolia Samariæ: id est, antequam per humanam carnem humana verba proferret, accepit virtutem Damasci, illud scilicet unde Damascus præsumebat. In divitiis quippe civitas illa secundum sæculum florens aliquando præsumpserat. In divitiis autem principatus auro defertur, quod Christo Magi suppliciter obtulerunt. Spolia vero Samariæ iidem ipsi erant, qui eam incolebant. Samariam namque pro idololatria posita est. Illic enim populus Israel aversus a Domino, ad idola colenda conversus est. Debellaturus scilicet Christus gladio spiritali per universum orbem regnum diaboli, hæc prima puer spolia idololatriæ dominationi detraxit, ut ad se adorandum Magos conversos a peste illius superstitionis averteret, et in hac terra nondum loquens per linguam, loqueretur de cælo per stellam; ut et quis esset, et quo, et propter quos venisset, non voce carnis, sed virtute Verbi, quod caro factum est, demonstraret. Hoc enim Verbum, quod in principio erat Deus apud Deum, jam etiam caro factum, ut habitaret in nobis, et ad nos venerat, et apud Patrem manebat; sursum Angelos non deserens, et deorsum ad se homines per Angelos colligens; et cælestibus habitatoribus secundum Verbum incommutabili veritate fulgebat, et propter angustum diversorium in præsepi jacebat. Ab ipso in cælo demonstrabatur stella, et ipsum adorandum demonstrabat in terra. Et tamen Infans tam potens, tam magnus, parvulus propter inimicitias Herodis in Ægyptum portantibus parentibus fugit: ita nondum sermone, sed factis jam suis membris loquens, et tacitus dicens, *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam.* Mortalem quippe carnem, in qua nos præfiguraret, gerebat, in qua erat etiam pro nobis opportuno tempore moriturus. Unde a Magis illis non solum aurum honorandus, et thus adorandus, verum etiam myrrham sepeliendus acceperat. Quales etiam fuissent pro ejus nomine morituri, quam innocentes, quam humiles, ostendit in parvulis, quos Herodes occidit. Nam ex quibus tota Lex pendet et Prophetæ, etiam illum numerum præceptorum significavit bimatus illorum.

SERMON. DE TEMPORE. Isai. 8, 4. — Matth. 10, 23. — Matth. 22, 40.

CAPUT III. Judæi Christum suis ritibus et Scripturis ostendunt. Exodi 12, 9. 3. Jam vero quem non facit intentum, quid sibi velit quod Magorum inquisitioni, ubi Christus nasceretur, Judæi de Scriptura responderunt, et ipsi cum eis non adoraverunt? Nonne hoc videmus etiam nunc, quando ex ipsis sacramentis, quibus eorum duritia subditur, nihil aliud quam Christus, in quem nolunt credere, ostenditur? Nonne et quando occidunt ovem et Pascha manducant, gentibus Christum demonstrant, quem cum eis ipsi non adorant? Nam illud quale est, quod sæpe de testimoniis Propheticis, quibus Christus prænuntiatus est, quibusque hominibus dubitantibus, ne forte a Christianis illa conscripta sint, non adhuc futura, sed facta, ad Judæorum codices provocamus, ut

CLASSIS II. animos dubitantium confirmemus? Nonne etiam nunc Judæi Christum ostendunt gentibus, quem nolunt adorare cum gentibus.

Pristina vita post pœnitentiam non repetenda. Rom. 11. 25. 4. Nos ergo, Carissimi, quorum erant illi Magi primitiæ, nos hereditas Christi usque ad terminos terræ, propter quos cæcitas ex parte in Israel facta est, ut plenitudo gentium intraret, cognito Domino et Salvatore nostro Jesu Christo, qui propter nos consolandos tunc jacuit in angusto diversorio, nunc propter sublimandos sedet in cælo; sie eum annuntiemus in hac terra, in hac regione carnis nostræ, ut non qua venimus redeamus, nec prioris nostræ conversationis vestigia repetamus. Hoc est enim quod et illi Magi non qua venerunt redierunt. Via mutata, vita mutata est. Et nobis cæli enarraverunt gloriam Dei; et nos ad Christum adorandum Psal. 18. 1. B fulgens ex Evangelio veritas, tamquam de cælo stella, perduxit; et nos prophetiam in gente Judaica celebratam, tamquam indiciam Judæorum non nobiscum per gentium, fideli auro percepimus; et nos regem et sacerdotem et pro nobis mortuum Christum agnoscentes atque laudantes tamquam in auro et thure et myrra honoravimus: superest ut eam evangelizantes novam viam carpamus, non qua venimus redeamus.

* Alias de Diversis 64.

* SERMO CCIII.

V.

In Epiphania Domini.

CAPUT I. Epiphaniæ festivitas merito instituta. 1. Epiphania Græce linguæ vocabulo, Latine manifestatio dici potest. Hodierno igitur die manifestatus Redemptor omnium gentium, fecit sollemnitatem omnibus gentibus. Cujus itaque nativitatem ante dies paucissimos celebravimus, ejusdem manifestationem hodie celebramus. Dominus ergo noster Jesus Christus ante dies Matth. 2. 1. tredecim natus, a Magis hodie traditur adoratus. Quia factum est, Evangelii loquitur veritas: quo die autem factum sit, ubique clamat tam præclaræ istius sollemnitatis auctoritas. Justum enim visum est, quod et vere justum est ut quoniam illi Magi primi ex gentibus Christum Dominum cognoverunt, et nondum ejus sermone commoti, stellam sibi apparentem et pro infante Verbo visibiliter loquentem, velut linguam cæli, secuti sunt, ut diem salutis primitiarum suarum gentes gratanter agnoscerent, et eum Domino Christo cum gratiarum actione sollemni obsequio dedicarent. Primitiæ quippe Judæorum ad fidem revelationemque Christi in illis pastoribus exstiterunt, qui ipso die quo natus est, eum de proximo veniendo viderunt. Illis Angeli, istis Lucæ 2. 14. stella nuntiavit. Illis dictum est, *Gloria in excelsis Deo:* in istis impletum est, *Cæli enarrant* Psal. 18. 2. *gloriam Dei.* Utrique sane tamquam initia duorum parietum de diverso venientium, circumcisionis et præputii, ad angularem lapidem cucurrerunt: ut esset pax eorum, faciens utraque Ephes. 2 14. unum.

A 2. Verumtamen illi Deum, ex eo quod Christum viderant, laudaverunt: isti autem visum Christum etiam adoraverunt. In illis gratia prior, in istis humilitas amplior. Fortasse ergo illi pastores minus rei, de salute alacrius exsultabant: isti autem Magi multis onerati peccatis, submissius indulgentiam requirebant. Hæc est illa humilitas, quam plus in eis qui ex gentibus erant, quam in Judæis, divina Scriptura commendat. SERMON. DE TEMPORE. CAPUT II. In Judæis gratia prior, in gentibus humilitas amplior.

Ex gentibus enim erat ille Centurio, qui cum Dominum in toto pectore suscepisset, se tamen dixit indignum, ut in domum ejus intraret, nec ab eo ægrum suum voluit videri, sed salvum juberi. Sic interius præsentem corde retinebat, cujus a suo tecto præsentiam honorifice revocabat. Denique Dominus, *Non inveni*, inquit, *tantam fidem in Israel.* Illa etiam Chananæa ex gentibus erat, quæ cum se a Domino audisset canem, et cui panis filiorum mitteretur indignam, micas tamquam canis exegit: et ideo non esse meruit, quia id quod fuerat non negavit. Nam et ipsa audivit a Domino, *O mulier, magna est fides tua.* Humilitas in ea fecerat fidem magnam; quia se ipsam fecerat parvam. Matth. 8. 5. Matth. 15, 28.

3. Veniunt ergo pastores de proximo videre, et Magi de longinquo veniunt adorare. * Hæc est humilitas qua inseri meruit oleaster in olivam, et olivam dare contra naturam; quia naturam meruit mutare per gratiam. Nam cum hoc oleastro totus silvesceret et amaresceret mundus, per insertionis gratiam pinguefactus enituit. Veniunt enim ab extremo terræ, secundum C Jeremiam, dicentes, *Vere mendacia coluerunt patres nostri.* Et veniunt, non ab una orbis parte, sed sicut Evangelium secundum Lucam loquitur, *ab Oriente, et Occidente, ab Aquilone, et Meridie,* qui recumbant cum Abraham et Isaac et Jacob in regno cælorum. Sic totus orbis ex partibus quatuor Trinitatis gratia vocatur in fidem. Secundum quem numerum, cum quatuor ter ducuntur, duodenarius numerus Apostolicus consecratus est; tamquam universi orbis salutem ex quatuor mundi partibus, in Trinitatis gratiam præfigurans. Hunc enim numerum etiam discus ille significavit, qui demonstratus est Petro plenus omnibus animalibus, tamquam omnibus gentibus. Nam et ipse quatuor lineis suspensus e cælo ter submissus assumptus est; ut quaterni duodecim facerent. Ideo fortasse post Natalem Domini duodecim diebus additis, Magi primitiæ gentium ad Christum videndum adorandumque venerunt, et non solum accipere propriam, sed omnium quoque gentium salutem significare meruerunt. Celebremus ergo devotissime etiam istum diem; et Dominum Jesum, quem primitiæ illæ nostræ adoraverunt jacentem in diversorio, nos habitantem adoremus in cælo. Hoc quippe in eo illi venerati sunt futurum, quod nos veneramur impletum. Adoraverunt primitiæ gentium infantem uberibus matris: adorant gentes sedentem ad dexteram Dei Patris. * CAPUT III. Rom. 11. 17. Gentium omnium salus figurata. Jerem. 16. 19. Lucæ 13 29. D Act. 10 11.

CLASSIS II. * Alias 7. ex Vignerianis.

SERMON. DE TEMPORE.

* SERMO CCIV.

VI.

In Epiphania Domini.

Epiphania, Christi manifestatio.

1. Ante paucos dies Natalem Domini celebravimus: Epiphaniam hodie celebramus; quo Græco vocabulo significatur manifestatio, et refertur ad illud quod ait Apostolus, *Sine*
1. Tim. 3. 16. *dubio magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne.* Ambo itaque dies ad manifestationem pertinent Christi. In illo quippe natus est homo ex homine matre, qui sine initio Deus erat apud Patrem. Sed carni est manifestatus in carne; quia caro eum videre non poterat, sicut erat in spiritu. Et illo quidem die, qui Natalis ipsius nuncupatur, viderunt eum pastores Judæorum: hodierno autem die, qui Epiphania proprie, hoc est manifestatio dicitur, adoraverunt eum Magi gentium. Illis eum Angeli, istis vero stella nuntiavit. Cælos Angeli habi-
Psal. 18. 2. tant, et sidera exornant: utrisque ergo cæli enarraverunt gloriam Dei.

Christus Judæis et gentibus adunandis angularis lapis. Ephes. 2. 15, etc.

2. Utrisque enim natus est lapis angularis; *ut*, quemadmodum dicit Apostolus, *duos conderet in se, in unum novum hominem, faciens pacem, et commutaret utrosque in uno corpore Deo per crucem.* Quid enim est angulus, nisi conjunctio duorum parietum, qui ex diverso veniunt? et illic quodam modo osculum pacis inveniunt? Inimica quippe inter se fuerunt circumcisio et præputium, hoc est Judæi et gentes, propter duo inter se diversa atque contraria, inde veri unius Dei cultum, hinc multorum atque falsorum. Cum itaque illi essent prope, isti autem longe, utrosque adduxit ad se, qui *commutavit utrosque in uno corpore Deo*, sicut idem Apostolus consequenter adjungit, *per crucem interficiens inimicitias in semetipso. Et veniens evangelizavit pacem*, *vobis* inquit, *qui eratis longe, et pacem iis qui prope; quia per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad Patrem.* Videte si non et duos parietes ex inimicitiarum diversitate venientes, et angularem lapidem demonstravit Dominum Jesum, ad quem de diverso utrique accesserunt, in quo utrique concordaverunt, hoc est, et qui ex Judæis in eum, et qui ex gentibus crediderunt; tamquam diceretur eis,
Psal. 33. 6. Et vos de propinquo, et vos de longinquo, *acce-*
1. Pet. 2. 6. *dite ad eum, et illuminamini, et vultus vestri non erubescent.* Scriptum est enim, *Ecce pono in Sion lapidem angularem, electum, pretiosum; et qui crediderit in eum, non confundetur.* Qui audierunt et obedierunt, hinc atque inde utrique venerunt, pacem tenuerunt, inimicitias finierunt: utrorumque primitiæ pastores et Magi
Isai. 1. 3. fuerunt. In eis cœpit bos agnoscere possessorem suum, et asinus præsepe domini sui. Ex Judæis animal cornutum, ubi Christo crucis cornua parabantur. Ex gentibus animal auritum, unde
Psal. 17. 45. prædictum erat, *Populus quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obaudivit mihi.* Ipse

A namque possessor bovis et dominus asini in præsepi jacebat, et ambobus alimentum commune præbebat. Quia ergo pax venerat eis qui erant longe, et pax eis qui erant prope; pastores Israelitæ tamquam prope inventi, eo die quo natus est Christus, ad eum venerunt, viderunt et exsultaverunt: Magi autem gentiles, tamquam longe inventi, tot diebus interpositis ab illo quo natus est, hodie pervenerunt, invenerunt, adoraverunt. Oportebat itaque nos, hoc est, Ecclesiam quæ congregatur ex gentibus, hujus diei celebrationem, quo est Christus primitiis gentium manifestatus, illius diei celebrationi, quo est Christus ex Judæis natus, adjungere, et tanti sacramenti memoriam geminata sollemnitate servare.

Ex Judæis alii reprobati, alii electi.

B 3. Quando duo parietes isti cogitantur, unus ex Judæis, alius ex gentibus, angulari lapidi cohærendo, servantes unitatem spiritus in vin-
Ephes. 4. 3. culo pacis; non offendat animum reproborum multitudo Judæorum, in quibus fuerunt ædificantes, id est, volentes esse Legis doctores: sed
1. Tim. 1. 7. quales dicit Apostolus, *Non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.* Per
Psal. 117. 22. hanc enim mentis cæcitatem, lapidem reprobaverunt, qui factus est in caput anguli. Sed non fieret in caput anguli, nisi duobus populis de diverso venientibus præberet pacificam, gratia copulante, juncturam. Non ergo cogitentur in Israelitico pariete persecutores et interfectores Christi, quasi legem ædificantes et fidem destruentes, angularem lapidem reprobantes et ruinam C civitati miseræ fabricantes. Nec ista ibi cogitetur numerositas Judæorum dispersa per terras, ad divinarum, quas nescientes ubique portant, testimonium litterarum. In his enim claudicat Ja-
Gen. 32. 25. cob, cui tacta et arefacta femoris latitudo, quo significaretur a semitis suis claudicans generis multitudo. Sed in pariete sancto, qui ex eis ad pacem lapidis angularis accessit, illi cogitentur in quibus benedictus est Jacob. Idem quippe et benedictus et claudus: benedictus in sanctificatis, claudus in reprobatis. Illi in isto pariete cogitentur, quorum abundantia præcedebat et
Matth. 21. 9. sequebatur asellum Salvatoris, clamans, *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Illi cogitentur qui discipuli inde electi, et Apostoli facti sunt. Cogitetur Stephanus in Græca lingua coronæ nomine appellatus, et prior post resurre- D ctionem Domini martyrio coronatus. Cogitentur etiam ex ipsis persecutoribus tot millia credentium, quando venit Spiritus-sanctus. Cogitentur
Gal. 1. 22. Ecclesiæ, de quibus Apostolus dicit, *Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judææ, quæ erant in Christo: tantum autem audientes erant, quia qui aliquando nos persequebatur, nunc evangelizat fidem, quam aliquando vastabat, et in me magnificabant Deum.* Isto modo Israeliticus paries cogitetur, et parieti ex gentibus venienti, qui nunc est conspicuus, adjungatur: atque ita lapis angularis prius in præsepio positus, usque ad cæli culmen erectus, non frustra prædictus Christus Dominus invenitur.

Jacob et benedictus et claudus.

CLASSIS II. SERMONES DE TEMPORE.

* Alias de Diversis 68.

* SERMO CCV.

I.

a

In (a) Quadragesima.

Quadragesimæ tempore crux castigandi corporis assumenda.

1. Observationem Quadragesimæ, sollemni reditu præsentatam, hodierno die ingredimur: quo vobis sollemniter etiam exhortatio nostra debetur; ut Dei sermo per nostrum officium ministratus, jejunaturos corpore, pascat in corde; ac sic interior homo cibo suo refectus, exterioris castigationem possit agere, et robustius sustinere. Congruit enim nostræ devotioni, ut qui Domini crucifixi passionem jam propinquantem celebraturi sumus, reprimendarum carnalium voluptatum crucem nobis ipsi etiam faciamus, sicut dicit Apostolus, *Qui autem Jesu Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum passionibus et concupiscentiis*. In hac quidem cruce, per totam istam vitam, quæ in mediis tentationibus ducitur, perpetuo debet pendere Christianus. Non enim est in hac vita tempus evellendi clavos, de quibus in Psalmo dicitur, *Confige clavis a timore tuo carnes meas:* Carnes, sunt carnales concupiscentiæ; clavi, sunt præcepta justitiæ: his illas timor Domini configit, qui nos illi acceptabilem hostiam crucifigit. Unde item dicit Apostolus, *Obsecro itaque vos, fratres, per miserationem Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivam, sanctam, Deo placentem*. Crux ergo ista, in qua Dei servus non solum non confunditur, sed etiam gloriatur dicens, *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo:* crux, inquam, ista non quadraginta dierum est, sed totius hujus vitæ, quæ mystico numero quadraginta istorum significatur dierum; sive quod homo ducturus hanc vitam, sicut nonnulli asserunt, diebus quadraginta formatur in utero; sive quod Evangelia quatuor cum denaria lege concordant; et quater deni istum numerum signant, nobisque in hac vita Scripturas utrasque necessarias esse demonstrant; sive alia qualibet probabiliore caussa, quam potest intellectus melior et luculentior invenire. Unde et Moyses et Elias et ipse Dominus quadraginta diebus jejunaverunt: ut insinuaretur nobis et in Moyse et in Elia et in ipso Christo, hoc est, in Lege et Prophetis et in ipso Evangelio, id nobiscum agi, ne conformemur et hæreamus huic sæculo, sed crucifigamus hominem veterem, non in commessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitiis, non in contentione et æmulatione agentes; sed induamus Dominum Jesum; et carnis curam ne fecerimus in concupiscentiis. Sic semper hic vive Christiane: si terreno limo gressus non vis immergere, noli de ista cruce descendere. Si autem hoc faciendum est per hanc totam vitam, quanto

Gal. 5. 21. Beda et Florus ibidem. Christianus perpetuo debet pendere in cruce. Psal. 118. 120. Rom. 12. 1. Gal. 6. 14. Crux totius vitæ nostræ. Rom. 13. 13. et 14.

(a) Possidius in Indiculo cap. 10. recenset, *de Quadragesima ante Pascha Tractatus quinque*. Sex tamen sunt septem hic habes: e quibus unam hanc citant Beda et Florus ad Gal. 5.

A magis per istos Quadragesimæ dies, quibus non solum agitur, verum etiam significatur hæc vita?

2. Per alios ergo dies non graventur corda vestra in crapula et ebrietate: per hos autem etiam jejunate. Per alios dies, adulteria, fornicationes, omnesque illicitas corruptelas nolite contingere: per hos autem etiam a conjugibus abstinete. Quod vobis demitis jejunando, eleemosynis addite prærogando. Tempus quod reddendo conjugali debito occupabatur, supplicationibus impendatur. Corpus quod carnalibus affectibus solvebatur, puris precibus prosternatur. Manus quæ amplexibus implicabantur, orationibus extendantur. Vos autem qui etiam per alios dies jejunatis, per hos augete quod facitis. Qui per alios dies perpetua continentia crucifigitis corpus, per hos Deo vestro crebrioribus et intentioribus inhærete orationibus. Omnes unanimes, omnes fideles fideliter, omnes in hac peregrinatione unius patriæ desiderio suspirantes, et amore ferventes. Donum Dei, quod ipse non habet, nullus in altero invideat, nullus irrideat. In spiritalibus bonis, tuum deputa, quod amas in fratre: suum deputet, quod amat in te. Nemo sub abstinentiæ specie, mutare affectet potius, quam resecare delicias: ut pretiosos cibos quærat, quia carne non vescitur, et inusitatos liquores, quia vinum non bibit: ne per occasionem quasi domandæ carnis, magis agat negotium voluptatis. Alimenta quidem mundis munda sunt omnia: sed in nullo est munda luxuria.

B

3. Præ ceteris, Fratres, a litibus et discordiis jejunate. Mementote Prophetam quibusdam exprobrantem atque clamantem, *In diebus jejunii vestri, inveniuntur voluntates vestræ, quod omnes qui sub jugo vestro sunt stimulatis, et cæditis pugnis; auditur in clamore vox vestra:* et cetera talia. Quibus commemoratis adjunxit, *Non hoc jejunium ego elegi, dicit Dominus*, Si clamare vultis, illum frequentate clamorem, de quo scriptum est, *Voce mea ad Dominum clamavi*. Ille quippe non est litis, sed caritatis; nec carnis, sed cordis. Non est talis ille, de quo dicitur, *Exspectavi ut faceret judicium, fecit autem iniquitatem; et non justitiam, sed clamorem. Dimittite, et dimittetur vobis; date, et dabitur vobis*. Hæ sunt duæ alæ orationis, quibus volat ad Deum: si illud quod committitur, ignoscit delinquenti, et donat egenti.

C D

Luc. 21. 34. Pia opera ferventibus exercenda per Quadragesimam. A litibus in primis jejunandum. Isai. 58. 3. etc. Psal. 141. 2. Isai. 5. 7. Luc. 6. 37. et 38.

* SERMO CCVI.

* Alias de Diversis 70.

II.

In Quadragesima.

Quadragesimæ tempus operibus pietatis et humilitatis

1. Anniversario reditu Quadragesimæ tempus advenit, quo vobis exhortatio nostra debetur; quia et vos tempori congrua Domino opera vestra debetis: quæ tamen non Domino

CLASSIS II.

fervere debet.

utilia possint esse, sed vobis. Orationibus, jejuniis, eleemosynis et alia quidem tempora debent Christiano fervere: verumtamen et illos qui diebus aliis in his pigrisunt, debet ista sollemnitas excitare; et ii qui per alios dies ad ista sunt alacres, nunc ea debent ferventius exercere. Tempus quippe humilitatis nostræ vita in hoc sæculo est, quam dies significant isti, Domino pro nobis Christo, qui semel moriendo passus est, velut annis omnibus revoluta sollemnitate passuro. Quod enim semel in toto tempore factum est, ut vita nostra novaretur; celebratur annis omnibus, ut in memoriam revocetur. Si ergo veracissimæ pietatis affectu, toto peregrinationis hujus tempore, quo in mediis tentationibus vivimus, humiles corde esse debemus: quanto magis his diebus, quibus ipsum tempus humilitatis nostræ non solum vivendo agimus, sed etiam celebrando significamus? Humiles esse nos docuit humilitas Christi, quia impiis moriendo cessit: excelsos nos facit celsitudo Christi, quia

2 Tim. 2. 11. et 12.

pios resurgendo præcessit. *Si enim commortui sumus*, ait Apostolus, *et convivemus: si toleramus, et conregnabimus*. Unum horum modo, tamquam ejus propinquante passione; alterum post Pascha, tamquam ejus resurrectione completa, devotione debita celebramus. Tunc enim post dies hujus humilitatis, etiam nostræ celsitudinis tempus, etsi nondum videndo agere vacat; jam tamen præmeditando significare delectat. Nunc itaque orationibus ingemiscamus instantius: tunc uberius exhilarabimur laudibus.

Oratio fulcienda jejunio et eleemosyna.

2. Sed orationibus nostris, quibus ad Deum facilius volando perveniant, eleemosynis et jejuniis pennas pietatis addamus. Hinc autem intelligit animus Christianus, quantum remotus esse debet a fraude alienæ rei; quando sentit SIMILE ESSE FRAUDI, si superflua sua non tribuerit indigenti. Dominus dicit, *date et dabitur vobis; dimittite, et dimittetur vobis*. Hæc duo genera eleemosynarum, tribuendi et ignoscendi, clementer et ferventer operemur; qui nobis a Domino ut bona tribuantur, et mala non retribuantur, oramus. *Date*, inquit, *et dabitur vobis*. Quid verius, quid justius; ut qui dare detrectat, se fraudet ipse, nec accipiat? Si impudenter agricola quærit messem, ubi se novit non præmisisse semen; quanto impudentius quærit Deum divitem dantem, qui hominem pauperem noluit exaudire poscentem? In paupere enim se pasci voluit, qui non esurit. Deum ergo nostrum egentem non spernamus in paupere, ut egentes satiemur in divite. Habemus egentes, et egemus: demus ergo, ut accipiamus. Verumtamen quid est quod damus? Et pro isto exiguo, visibili, temporali atque terreno, quid est quod accipere desideramus? *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit*. Nisi ipse promitteret, impudentiæ fuisset dare ista, et accipere vello illa: et nollo daro nec ista: * quæ tamen ista nec ipsa haberemus, nisi dante illo, qui exhortatur ut demus. Qua igitur fronte in utrisque speramus dantem, si in minimis contemnimus imperantem? *Dimittite et dimittetur vobis*. Hoc est, ignoscite, et ignoscetur vobis. Conservus conservo reconcilietur; ne juste servus a Domino puniatur. In hoc genere eleemosynæ, nullus est pauper. Potest hoc facere ut in æternum vivat, etiam qui ad tempus non habet unde vivat. Gratis datur, dando cumulatur, quæ non consumitur, nisi quando non erogatur. Cujus ergo usque ad hos dies inimicitiæ perduraverunt, confundantur atque finiantur. Finiantur, ne finiant: non teneantur, ne teneant: perimantur per redemptorem, ne perimant retentorem.

Luc. 6. 37. et 38.

Duo genera eleemosynarum.

In paupere pascitur Deus.

1. Cor. 2. 9.

* Aliquid hic supplendum.

SERMONUM DE TEMPORE.

Nemo pauper in alieno eleemosynæ genere.

3. Jejunia vestra non sint talia, qualia Propheta condemnat, dicens, *Non hoc jejunium elegi, dicit Dominus*. Arguit enim jejunia litigiosorum, quærit piorum. Arguit opprimentes: quærit relaxantes. Arguit inimicantes: quærit liberantes. Inde enim per hos dies a rebus licitis desideria vestra frenatis, ne illicita committatis. Nullis diebus se ingurgitet vino, nec adulterio, qui diebus istis temperat a conjugio. Ita oratio nostra humilitate et caritate, jejunando et dando, temperando et ignoscendo, bona tribuendo et mala non retribuendo, a malo declinando et bona faciendo, quærit pacem, et consequitur eam. Volat enim talibus oratio pennis sdminiculata virtutum: et quo Christus pax nostra præcessit, facilius perfertur in cælum.

Jejunia Deo accepta. Isai. 58. 5.

* SERMO CCVII.

* Alias de Diversis 71.

III.

In Quadragesima.

Eleemosyna maxime tempore eroganda.

1. In adjutorio misericordiæ Domini Dei nostri, tentationes sæculi, insidiæ diaboli, mundi labor, carnis illecebra, turbulentorum temporum fluctus, et corporalis omnis atque spiritalis adversitas, eleemosynis, et jejuniis, atque orationibus superandæ sunt. Hæc cum per totam vitam fervere debeant Christiano; tum maxime propinquante (a) sollemnitate Paschali, quæ suo reditu anniversario nostras excitat mentes, innovans in eis memoria salutari, quod Dominus noster unicus Dei Filius misericordiam præstitit nobis, jejunavit oravitque pro nobis. Eleemosyna quippe Græce, misericordia est. Quæ autem major esse misericordia super miseros potuit, quam illa quæ cæli creatorem de cælo deposuit, et terreno corpore terræ induit conditorem; eum qui in æternitate Patris manet æqualis, mortalitatæ coæquavit et nobis, formam servi mundi Domino imposuit; ut ipse panis esuriret, satietas sitiret, virtus infirmaretur, sanitas vulneraretur, vita moreretur? Hoc autem ut nostra pasceretur fames, rigaretur ariditas, consolaretur infirmitas, extingueretur iniquitas, ardesceret caritas. Quæ major misericordia, quam creari

(a) Colbertinus MS. *appropinquante Dominica*, quæ suo etc.

creatorem, servire dominatorem, vendi redemptorem, humiliari exaltatorem, occidi suscitatorem? Nobis de præbendis eleemosynis præcipitur ut panem demus esurienti: ille seipsum ut nobis daret esurientibus, prius pro nobis se tradidit sævientibus. Præcipitur nobis ut peregrinum recipiamus: ille pro nobis in sua propria venit, et sui eum non receperunt. Ipsum denique benedicat anima nostra, qui propitius fit omnibus iniquitatibus ejus, qui sanat omnes languores ejus, qui redimit de corruptione vitam ejus, qui eam coronat in miseratione et misericordia: qui satiat in bonis desiderium ejus. Exerceamus itaque eleemosynas nostras tanto impensius, tantoque frequentius, quanto propinquior fit dies, quo nobis prærogata eleemosyna celebratur. Quia JEJUNIUM SINE MISERICORDIA ei nihil est qui jejunat.

Johan. I. 11. Psal. 102. 2. etc.

B 2. Jejunemus etiam humiliantes animas nostras, appropinquante die quo magister humilitatis humiliavit semetipsum, factus subditus usque ad mortem crucis. Imitemur ejus crucem, abstinentiæ clavis edomitas concupiscentias configentes. Castigemus corpus nostrum et servituti subjiciamus: et ne per indomitam carnem ad illicita prolabamur, in ea domanda aliquantum et licita subtrahamus. Crapula et ebrietas etiam per dies cæteros devitanda: per hos autem dies etiam concessa prandia removenda. Adulteria et fornicationes semper exsecranda atque fugienda: his autem diebus et a conjugibus temperandum est. Facile tibi obtemperabit caro, ne inhæreat alienis, quæ refrenari consueverit et a suis. Sane cavendum est ne mutes, non minuas voluptates. Videas enim quosdam pro usitato vino, inusitatos liquores exquirere, et aliorum ex pressione pomorum, quod ex uva sibi denegant, multo suavius compensare; cibos extra carnes multiplici varietate ac jucunditate conquirere; et suavitates quas alio tempore consectari pudet, huic tempori quasi opportune colligere: ut videlicet observatio Quadragesimæ non sit veterum concupiscentiarum repressio, sed novarum deliciarum occasio. Hæc, Fratres, ne vobis persuasa subrepant, quanta potestis vigilantia providete. Parsimonia jejuniis conjungatur. Sicut ventris castiganda saturitas, ita gulæ irritamenta cavenda sunt. Non humanorum alimentorum genera detestanda, sed carnalis est delectatio refrenanda. Esau non pingui vitulo vel volatilibus saginatis, sed immoderate concupita lenticula reprobatus est. Sanctum David aquam plus justo desiderasse pœnituit. Non operosis ergo neque pretiosis, sed in promptu positis et quibusque vilioribus alimentis est corpus a jejunio reficiendum, vel potius fulciendum.

Jejunium et abstinentia qualis esse debeat. Philip. 2. 8.

Minuendæ voluptates, non mutandæ.

Gen. 25. 30. I Paral. 11. 18.

3. His diebus adminiculis piarum eleemosynarum et frugalium jejuniorum oratio nostra in superna sustollitur: quia nec impudenter a Deo misericordia petitur, cum ab homine homini non negatur, nec serena cordis petentis intentio carnalium voluptatum phantasmatibus nubilis impeditur. Sit autem oratio casta, ne forte non quod caritas, sed quod cupiditas quærit, optemus; ne inimicis mali aliquid imprecemur, ne in quos nocendo vel vindicando non possumus, orando sæviamus. Certe sicut nos apti efficimur ad orandum eleemosynis, et jejuniis, sic et ipsa nostra oratio facit eleemosynas, cum dirigitur atque profunditur, non pro amicis tantum, verum etiam pro inimicis, et jejunat ab ira et odio et a perniciosissimis vitiis. Si enim nos jejunamus a cibis, quanto potius illa a venenis? Denique nos debitis opportunisque temporibus alimentorum perceptione reficimur: numquam illam escis talibus oblectemus. Perpetua suscipiat ista jejunia: quia est illis cibus propius, quem sumere sine intermissione præcipitur. Semper ergo jejunet ab odio, semper dilectione pascatur.

Oratio jejunantis libera sit a cupiditate et odio.

Quomodo oratio facit eleemosynas.

* SERMO CCVIII.

IV.

In Quadragesima.

** Alias de Diversis 72.*

1. SOLLEMNE tempus advenit, quo Vestram commoneamus et exhortemur in Domino Caritatem: quamquam ipsum tempus, etiam tacentibus nobis, satis vos admoneat et hortetur; ut jejuniis et orationibus et eleemosynis solito instantius et alacrius ferveatis. Sed ministerium nostri sermonis accedit, ut et vocis hujus tuba, C vires suas spiritus vester adversus carnem dimicaturus accipiat. Sint ergo vestra jejunia sine litibus, clamoribus, cædibus: ut etiam qui sub jugo vestro sunt, remissionem cautam sentiant et benignam: ut aspera severitas refrenetur, non ut salubris disciplina solvatur. Cum vero aliquo genere ciborum etiam concessorum atque licitorum caussa castigandi corporis abstinetis, mementote omnia munda mundis: ne quid putetis immundum, nisi quod infidelitas inquinaverit. *Immundis enim et infidelibus*, ait Apostolus, *nihil est mundum*. Sed plane fidelium corpora cum servituti subjiciuntur, proficit spiritali saluti, quidquid corporali minuitur voluptati. Ideoque cavendum est, ne pretiosas escas vel pro aliis alias, vel etiam pretiosiores sine D carnibus animalium requiratis. Cum enim corpus castigatur, et servituti subjicitur, restringendæ sunt deliciæ, non mutandæ. Quid enim interest in quali cibo concupiscentia immoderata culpetur? Non utique de solis carnibus, sed etiam de quibusdam pomis et (a) agriculturæ alimentis Israelitarum concupiscentia divina voce damnata est. Et Esau non propter offam suillam, sed propter lenticulam defricatam sua primogenita perdidit. Ut omittam quid esuriens Dominus tentatori etiam de ipso pane responderit: qui certe non suam carnem quasi rebellem domabat, sed quid in talibus tentationibus respon-

Quadragesimalis abstinentia qualis esse debet.

Tit. I. 15.

Restringendæ deliciæ, non mutandæ.

a

Gen. 25. 30.

Matth. 4. 3.

(a) Ita Victorinus MS. Alii vero cum Lov. *et agricolis alimentis*.

dere debeamus misericorditer admonebat. Quapropter, Carissimi, a quibuscumque cibis vobis placuerit abstinere; mementote ut propositum vestrum pia temperantia conservetis, non ut Dei creaturam sacrilego errore damnetis. Quicumque etiam estis conjugibus alligati, nunc maxime
I. Cor. 7. 5. Apostolica monita nolite contemnere, ut invicem abstineatis ad tempus, ut vacetis orationibus. Quod enim et aliis diebus utiliter fit, nimis in verecundum est si modo non fiat. Arbitror onerosum non esse debere, anniversaria observatione sollemnibus diebus hoc facere conjugatos, quod viduæ ex quadam vitæ parte professæ sunt, quod tota vita sanctæ virgines susceperunt.

Eleemosynæ opera amplificanda.

2. Jam vero eleemosynas his diebus augere, quodam modo ex debito est. Ubi enim justius quam miserendo impenditis, quod vobis abstinendo demitis? Et quid iniquius, quam ut quod minus erogat abstinentia, servet permanens avaritia, aut consumat dilata luxuria? Intendite itaque quibus debeatis quod vobis denegatis: ut quod detrahit temperantia voluptati, addat misericordia caritati.

Eleemosynæ genus, parcere inimicis.

Quid jam dicam de illo opere misericordiæ, ubi nihil de apothecis, nihil de sacculo impenditur, sed ex corde dimittitur; quod magis si maneat, quam si recedat, incipit esse damnosum? Iram dico adversus aliquem in corde servatam. Quid autem stultius, quam inimicum forinsecus devitare, et multo pejorem in
Ephes. 4. 26. et 27. præcordiis intimis retinere? Unde Apostolus dicit, *Sol non occidat super iracundiam vestram*. Moxque subjungit, *Neque detis locum diabolo*. Tamquam hoc agat, qui non cito iram pellit ex animo, ut per illam velut per januam aditum præstet diabolo. Primitus itaque agendum est, ut super iram non occidat iste sol; ne deserat ipsam mentem justitiæ sol. Sed in cujus pectore adhuc usque permansit, pellat eam saltem jam proximus dies Dominicæ passionis qui non est iratus interfectoribus suis, pro quibus in ligno pendens et precem fudit et sanguinem. In cujuscumque ergo vestrum pectore usque ad istos sanctos dies fronte impudentissima perduravit, nunc inde saltem ira discedat, ut oratio secura procedat: nec offendat, aut palpitet, aut sub conscientiæ stimulis obmutescat, cum ad eum locum
Matth. 6. 12. venerit, ubi dicendum est, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. Aliquid petituri estis ne vobis retribua-
Lucæ 6. 37. et 38. tur, et aliquid ut tribuatur. *Remittite* ergo, *et remittetur vobis: date, et dabitur vobis*. Hæc, Fratres, etiam si non admoneam, perpetua meditatione curare debetis. Cum vero tot divinorum testimoniorum ministra vox nostra, diei quoque præsentis celebritate juvetur; timere non debeo ne me, vel potius omnium Dominum in me, aliquis vestrum forte contemnat: sed sperare potius quod grex ejus agnoscens ejus esse quod dicitur, eum efficaciter exaudiendus exaudiat.

* SERMO CCIX.

* Alias de Diversis 73.

V.

In Quadragesima.

Quadragesimali observatione finiendæ inimicitiæ.

1. Sollemne tempus advenit, quando de anima adtentius cogitanda et corpore castigando Vestram commoneam Caritatem. Hi sunt enim quadraginta dies sacratissimi toto orbe terrarum, quos propinquante Pascha universus mundus, quem Deus in Christo reconciliat sibi, prædicanda devotione concelebrat. Si quæ inimicitiæ, quæ vel nasci non debuerunt, vel cito mori debuerunt; et tamen usque ad hoc tempus sive negligentia, sive pertinacia, sive non modesta, sed superba verecundia, inter fratres perdurare potuerunt; saltem modo finiantur. Super quos sol non debuit occidere, saltem post multos solis ortus et occasus, etiam ipsæ suo tandem aliquando exstinguantur occasu, nec ulterius ullo renoventur exortu. Negligens inimicitias finire obliviscitur; pertinax veniam non vult concedere, cum rogatur; superbe verecundus veniam petere dedignatur. His tribus vitiis inimicitiæ vivunt: sed animas in quibus non moriuntur, occidunt.

Tria vitia, quibus inimicitiæ vivunt.

Vigilet contra negligentiam memoria, contra pertinaciam misericordia, contra superbam verecundiam submissa prudentia. Qui se concordiæ recolit neglectorem, excutiat expergiscendo torporem: qui se cupit esse sui debitoris exactorem, Dei se cogitet debitorem: qui erubescit petere ut sibi frater ignoscat, vincat per bonum timorem malum pudorem: ut noxiis inimicitiis finitis, ut eis mortuis, vos vivatis. Totum hoc caritas agit, quæ non agit perperam.
Caritas, Fratres mei, in quantum adest, exercea- I. Cor. 13. 4.
tur bene vivendo: in quantum autem minus est, impetretur petendo.

Orationes eleemosynis adjuvandæ.

2. Ut autem nostræ orationes congruis adminiculis adjuventur, quoniam in his diebus ferventiores eas habere debemus; etiam eleemosynas ferventius erogemus. Ipsis adjiciatur, quod nobis jejunando et a cibis solitis abstinendo detrahitur. Quamvis eas debeat largiores habere, qui propter aliquam necessitatem corporis sui et consuetudinem alimentorum non potest abstinere, ut hoc addat pauperi, quod sibi detrahit: sed ideo plus det pauperi, quia sibi non detrahit; ut quoniam minus potest orationes suas castigatione corporis adjuvare, abundantiorem in corde pauperis includat eleemosynam, quæ pro illo possit orare. De Scripturis sanctis hoc est saluberrimum amplectendumque consilium:
Include, inquit, *eleemosynam in corde pauperis, et hæc pro te exorabit*. Eccli. 29. 15.

Abstinentia qualis suscipienda.

3. Admonemus etiam eos qui se a carnibus abstinent, ne vasa in quibus sunt coctæ tamquam immunda devitent. Sic enim loquens Apostolus,
ait, *Omnia munda mundis*. Quod enim fit in hu- Tit. 1. 15.
jusmodi observationibus sana doctrina, non fit caussa immunditiæ devitandæ, sed concupiscentiæ refrenandæ. Unde et illi qui sic se a carni-

CLASSIS II.

bus temperant, ut alias escas et difficiliores præparationis et pretii majoris inquirant, multum errant. Non enim est hoc suscipere abstinentiam, sed mutare luxuriam. Quomodo istis dicturi sumus, ut quod sibi detrahunt dent pauperi; a quibus solitus ita cibus relinquitur, ut in alio comparando sumptus augeatur? Estote ergo his diebus et crebrius jejunantes, et vobis parcius impendentes, et egenis largius tribuentes. A conjugali quoque concubitu, hi dies postulant continentiam: *ad tempus*, ait Apostolus, *ut vacetis orationi: et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter intemperantiam vestram*. Non est hoc arduum atque difficile diebus paucis fidelibus conjugatis, quod a certo vitæ articulo usque in finem sanctæ viduæ susceperunt, quod tota vita sanctæ virgines faciunt. Atque in his omnibus ferveat devotio, comprimatur elatio. Nemo sic gaudeat de bono largitatis, ut bonum amittat humilitatis. Omnia vero cetera Dei dona non faciunt prodesse aliquid, nisi adsit vinculum caritatis.

I. Cor. 7. 5

* Alias de Diversis 74.

* SERMO CCX.

VI.

In Quadragesima.

CAPUT I. In Quadragesima considerandum anni tempus et dierum numerus.

1. SOLLEMNE tempus advenit, quod amplius quam per anni cetera spatia, nos orationibus atque jejuniis animam humiliare, et corpus castigare commoneat. Cur autem hoc propinquante sollemnitate Dominicæ passionis, et cur quadragesimi numeri mysterio celebretur, quoniam solet movere nonnullos, merito de hac re quod dicendum Dominus donare dignatus est, ad Vestram Caritatem proferre suscipimus. Quos autem ista non ad litigandum, sed ad cognoscendum quærere novimus, eorum fide atque pietate multum adjuvamur, ut dicenda impetrare possimus.

Quæstio, cur eo tempore jejunetur, ante baptismi celebrationem.

2. Hoc enim solet facere quæstionem, cur ipse Dominus Jesus Christus, qui humano corpore assumpto ad hoc utique hominibus homo factus apparuit, ut nobis et vivendi et moriendi et resurgendi præberet exemplum, non ante quam baptizaretur, sed postea quam baptizatus est jejunavit. Sic enim scriptum est in Evangelio: *Baptizatus autem confestim adscendit de aqua, et ecce aperti sunt ei cœli, et vidit Spiritum Dei descendentem super se. Et ecce vox de cœlis dicens, Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* * *Tunc Jesus ductus est in desertum a Spiritu, ut tentaretur a diabolo. Et cum jejunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus, postea esuriit.* Nos autem cum eis qui baptizandi sunt, ante diem baptismi eorum, qui dies Paschalis appropiat, jejunamus, post quem diem per dies quinquaginta jejunia relaxamus.

Matth. 3. 16. et 17.

Matth. 4. 1. et 2.

Responsio.

Quod merito movere deberet, si baptizare vel baptizari nisi die Paschali sollemnissimo non liceret. At cum per totum annum, sicut unicuique vel necessitas fuerit vel voluntas, non prohibeatur a baptismo, id donante illo qui dedit eis potestatem filios Dei fieri; anniversariam vero Domini passionem, nonnisi certo anni die, quod Pascha dicitur, liceat celebrari: baptismi sacramentum a Pascha procul dubio distinguendum est. Hoc enim omni die licet accipere: illud uno et certo anni die fas est agere. Hoc ad innovandam vitam datur: illud ad religionis memoriam commendatur. Sed quod ad illum diem longe major baptizandorum numerus confluit, non gratia uberior salutis hic distat, sed lætitia major festivitatis invitat.

SERMON. DE TEMPORE.

Johan. 1. 12.

CAPUT II. Baptismus Johannis a baptismo Christi discernendus.

3. Quid quod etiam baptismus Johannis, quem tunc Christus accepit, a baptismo ipsius Christi, quem fideles ejus accipiunt, discernendus est; nec ideo ille quo baptizatus est Christus, melior est isto quo baptizatur Christianus, quia Christianus melior est Christus; sed ideo magis istud baptismum, quia Christi est, illi præponitur? Johannes enim baptizavit Christum, cum se Christo confiteretur minorem: Christus autem baptizat Christianum, qui se ostendit et Johanne majorem. Sicut circumcisione carnis, quamvis eam et Christus accepit, et nemo Christianus nunc accipit, melius est sacramentum resurrectionis Christi, quo ad exspoliandam carnalem ac veterem vitam circumciditur Christianus, ut audiat Apostolum dicentem, *Sicut Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, sic et nos in novitate vitæ ambulemus.* Sicut ipsum vetus Pascha, quod agni occisione celebrare præceptum est, non ideo quia hoc cum discipulis celebravit Christus, melius est quam Pascha nostrum, quo immolatus est Christus. Pertinuit enim ad præbendum nobis humilitatis et devotionis exemplum, ut illa etiam sacramenta veniens suscipere dignaretur, quibus venturus ipse prænuntiabatur: ut hinc ostenderet quanta religione nos oporteat hæc suscipere sacramenta, quibus jam venisse nuntiatur. Non ergo quia Christus post acceptum Johannis baptismum continuo jejunavit, tamquam regulam observationis dedisse credendus est, ut post ipsius Christi baptismum acceptum, continuo jejunare necesse sit: sed plane illo exemplo docuit jejunandum esse, quando forte acriore luctamine cum tentatore confligimus. Ob hoc enim Christus, qui sicut homo dignatus est nasci, non respuit sicut homo tentari, ut Christianus magisterio ejus instructus non possit a tentatore superari. Sive ergo continuo post baptismum, sive quolibet intervallo temporis interposito, quando simile prœlium tentationis infertur homini, jejunandum est: ut et corpus impleat de castigatione militiam, et animus impetret de humiliatione victoriam. In illo ergo Dominico exemplo illius causa jejunii, non Jordanis tinctio, sed diaboli tentatio fuit.

Rom. 6. 4.

Sacramenta veteris Legis cur susceperit Christus.

Quando tentatio infertur, jejunandum.

CAPUT III. Cur Quadragesimale jejunium

4. Cur autem nos ante sollemnitatem passionis Dominicæ jejunemus, et illa jejuniorum relaxatio quinquagesimo die perficiatur, hæc ratio est. Omnis qui recte jejunat, aut animam suam

CLASSIS II. ante Pascha.

In gemitu orationis et castigatione corporis humiliat ex fide non ficta, aut (*a*) ab illecebra carnali inopia aliqua spiritali veritatis et sapientiæ delectatione suspensa ad famem sitimque sentiendam descendit ejus intentio. De utroque jejunii genere Dominus respondit interrogantibus cur discipuli ejus non jejunarent. Nam de illo primo, quod habet animæ humiliationem: Matth. 9. 15. *Non possunt*, inquit, *lugere filii sponsi, quamdiu cum eis est sponsus. Sed veniet hora quando auferetur ab eis sponsus, et tunc jejunabunt*. De illo autem altero, quod habet epulas mentis, ita consequenter locutus est: Ibidem 16. et 17. *Nemo assuit pannum novum vestimento veteri, ne major scissura fiat: neque mittunt vinum novum in utres veteres, ne et utres rumpantur, et vinum effundatur; sed vinum novum in utres novos mittunt, et utraque* B *servantur*. Ablato sponso filiis lugendum. Proinde quia jam sponsus ablatus est, utique nobis filiis illius pulcri sponsi, lugendum est. Psal. 44. 3. Speciosus enim forma præ filiis hominum, cujus diffusa gratia in labiis ejus, Isai. 53. 2. et 8. inter manus persequentium non habuit speciem neque decorem, et ablata est de terra vita ejus. Et recte lugemus, si flagramus desiderio ejus. Beati quibus eum licuit ante passionem tunc habere præsentem, interrogare sicut vellent, et audire sicut audire deberent. Illos dies concupierunt videre patres ante adventum ejus, neque viderunt: quia in alia dispensatione fuerant ordinati, per quos venturus annuntiaretur, non a quibus veniens audiretur. De his enim ad discipulos loquitur dicens, Matth. 13. 17. *Multi justi et Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt;* C Lucæ 10. 24. *et audire quæ auditis, et non audierunt*. In nobis autem illud impletum est, quod ipse itidem dicit, Lucæ 17. 22. *Venient dies, quando desiderabitis videre unum de diebus istis, et non poteritis*.

CAPUT IV. Cor gemendum et jejunandum in hac vita.

5. Quis non sancti desiderii flamma uratur? quis non hic lugeat? quis non laboret in gemitu suo? quis non dicat, Psal. 41. 4. *Factæ sunt mihi lacrymæ meæ panis die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, Ubi est Deus tuus?* Credimus quippe in eum jam sedentem ad dexteram Patris: sed tamen 2. Cor. 5. 6. quamdiu sumus in corpore, peregrinamur ab eo, nec eum dubitantibus vel negantibus et dicentibus, *Ubi est Deus tuus*, valemus ostendere. Philip. 1. 23. Merito Apostolus ejus concupiscebat dissolvi, et esse cum illo: manere autem in carne non sibi optimum ducebat, sed necessarium propter D nos. Sap. 9. 14. Ubi cogitationes mortalium timidæ, et incertæ providentiæ nostræ; quoniam deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Job. 7. 1. Inde tentatio est vita humana super terram: et 1. Petr. 5. 8. in hac sæculi nocte circuit leo quærens quem devoret. Non Leo de tribu Juda, rex noster: sed leo diabolus, adversarius noster. Ille autem Apoc. 4. quatuor animalium de Apocalypsi Johannis figuras in se uno exprimens, natus ut homo, operatus ut leo, immolatus ut vitulus, volavit ut aquila. Psal. 17. 11. et 12. *Volavit super pennas ventorum et posuit tene-* A *bras latibulum suum*. Posuit tenebras, et facta est nox, Psal. 103. 20 etc. in qua pertranseunt omnes bestiæ silvæ. Catuli leonum rugientes, tentatores videlicet per quos diabolus quærit quem devoret; non quidem habentes potestatem, nisi in eis quos acceperint: quia et in Psalmo ipso ita sequitur, *Quærentes a Deo escam sibi*. In tam periculosa et tentationibus plena hujus sæculi nocte quis non timeat, quis non medullis omnibus contremiscat, ne dignus judicetur qui devorandus dimittatur in fauces tam crudelis inimici? Unde jejunandum et orandum est.

CAPUT V. Jejunium ante solemnitatem passionis Christi maxime conveniens.

6. Et quando potius, quando instantius, quam propinquante ipsa Dominicæ passionis sollemnitate, qua celebritate anniversaria quodam modo nobis ejusdem noctis memoria resculpitur, ne B oblivione deleatur, ne nos non corpore, sed spiritu dormientes, ille rugiens devorator inveniat. Nam et ipsa Dominica passio: quid nobis aliud in capite nostro Christo Jesu, quam ipsam vitæ hujus tentationem maxime commendavit? Unde adveniente jam mortis suæ tempore, Petro dixit, Lucæ 22. 31. et 32. *Postulavit satanas vexare vos sicut triticum; et ego rogavi, Petre, pro te, ne deficiat fides tua: vade et conforta fratres tuos*. Et plane confortavit nos per apostolatum, per martyrium, per epistolas suas. Ubi etiam noctem, de qua loquor admonens formidandam, consolatione prophetiæ tamquam nocturni luminis ut cauti vigilaremus, edocuit. 2. Petr. 1. 19. *Habemus*, inquit, *certiorem propheticum sermonem, cui benefacitis intendentes, tamquam lucernæ lucenti in obscuro lo-* C *co, donec dies lucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris*.

7. Sint ergo lumbi nostri accincti, et lucernæ Lucæ 12. 35. ardentes, et nos similes hominibus exspectantibus Dominum suum, quando veniat a nuptiis. Nec dicamus invicem nobis, 1. Cor. 15. 32. *Manducemus et bibamus, cras enim moriemur*. Dies nunc laboris et tristitiæ. Sed eo magis, quo incertus est mortis dies, et molestus est vitæ dies, jejunemus et oremus, cras enim moriemur. Johan. 16. 19. *Pusillum*, inquit, *et non videbitis me: et iterum pusillum, et videbitis me*. Ibidem 20. etc. Hæc est hora de qua dixit, *Vos tristes eritis, sæculum autem gaudebit:* id est, vita ista tentationibus plena, in qua peregrinamur ab eo. *Sed iterum*, inquit, *videbo vos, et gaudebit cor vestrum: et gaudium vestrum nemo auferet a vobis*. In hac spe fide- D lissimi promissoris etiam nunc utcumque gaudemus, donec veniat illud uberrimum gaudium, 1. Johan. 3. 2. cum similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est, et gaudium nostrum nemo auferet a nobis. Hujus enim spei tam gratum et gratuitum etiam pignus Spiritum-sanctum accepimus, qui in cordibus nostris inenarrabiles gemitus operatur sanctorum desideriorum. Isai. 26. 18. *Concepimus enim*, sicut ait Isaias, *et parturivimus spiritum salutis*. Johan. 16. 21. Et *mulier cum parturit*, ait Dominus, *tristitia est illi, quoniam venit dies ejus: sed cum pepererit, fit gaudium magnum, quoniam*

(a) Locus perplexus, quem B. Thoma in Catena ad Matth. 9. ita refert, *aut illecebras carnales spiritalis sapientiæ delectatione suspendit. De utroque etc.*

natus est homo in sæculum. Hoc erit gaudium, quod nemo auferet a nobis; quo in æternum lumen ex hac fidei conceptione transfundemur. Nunc ergo jejunemus, et oremus, cum dies parturitionis est.

Jejunium quadragenario numero cur institutum. Psal. 60. 3. CAPUT VI.

8. Hoc totum corpus Christi per totum orbem diffusum, id est, tota hoc agit Ecclesia, et illa unitas quæ dicit in Psalmo, *A finibus terræ ad te clamavi, dum angeretur cor meum*. * Unde jam nobis elucet cur Quadragesima instituta sit hujus humiliationis sollemnitas. Quæ enim a finibus terræ clamat, cum angitur cor ejus, a quatuor orbis terræ partibus clamat, quas frequenter etiam Scriptura commemorat, Oriente et Occidente, Aquilone et Meridie. Per hoc totum ille decalogus Legis, jam non per litteram tantummodo metuendus, sed per gratiam caritatis implendus, indictus est. Unde quater multiplicatis decem, videmus quadraginta compleri. Sed adhuc in labore tentationis, cum venia delictorum. Quis enim perfecte implet, *Non concupisces?* Unde jejunandum et orandum est: a bono tamen opere non cessandum. Cui labori merces illa redditur in fine quæ denarii nomine nuncupatur. Sicut autem ternarius a tribus, quaternarius a quatuor; ita denarius a decem nomen accepit: qui conjunctus quadragenario tamquam merces labori redditur. Quinquagenarii numeri figura tempus illius gaudii significat, quod nemo auferet a nobis: cujus in hac vita nondum functionem habemus; sed tamen post sollemnitatem Dominicæ passionis a die resurrectionis ejus per dies quinquaginta, quibus jejunia relaxamus, hoc in Dominicis laudibus personante Halleluja celebramus.

Exodi 20. 17. Deut. 5. 21.

Quinquagenarii ratio.

Quadragesimæ tempus abstinentia et pus operibus magis fervere debet.

9. Nunc itaque, in persona Christi, ut non circumveniamini a satana, exhortor vos, Dilectissimi, ut quotidianis jejuniis, largioribus eleemosynis, ferventioribus orationibus Deum propitietis. Nunc tempus est, quo et conjugati ab uxoribus, et nuptæ a suis viris abstineant, ut orationibus vacent: quamquam et per totum annum certis diebus hoc facere debeant: et quanto crebrius, tanto utique melius: quia et qui concessa immoderate appetit, eum qui concessit offendit. Oratio quippe spiritalis res est, et ideo tanto est acceptior, quando magis suæ naturæ implet effectum. Tanto magis autem spiritali opere funditur, quanto magis animus qui eam fundit, a carnali voluptate suspenditur. * Quadraginta diebus jejunavit Moyses Legis administrator, quadraginta Elias excellentissimus Prophetarum, quadraginta ipse Dominus testimonium habens a Lege et Prophetis, inde cum his duobus in monte se ostendit. Nos autem qui tam longum jejunium perpetuare non possumus, ut per tot dies et noctes nihil alimentorum, sicut et illi, accipiamus, saltem quantum possumus faciamus; ut exceptis diebus per quos certis de caussis mos Ecclesiæ prohibet jejunare, Domino Deo nostro vel quotidiano vel crebro jejunio placeamus. Sed numquid sicut a cibo et potu abstinentia per tot dies non potest esse continua, sic et a concubitu non potest? cum videamus in nomine Christi multos utriusque sexus ab hac re penitus immunia membra Deo dicata servare. Puto non esse magnum, ut tota Paschali sollemnitate possit conjugum castitas, quod potest tota vita virginitas.

* CAPUT VII.

CAPUT VIII.

10. Jam vero illud, quamquam admonere non debui, quando quidem tempus humiliandæ animæ quantum potui maxime commendavi; tamen propter hominum errores, qui per vaniloquas seductiones et pravas consuetudines nobis molestam pro vobis curam inferre non cessant, tacere non possum. Sunt quidam observatores Quadragesimæ deliciosi potius quam religiosi, exquirentes novas suavitates magis quam veteres concupiscentias castigantes; qui copiosis pretiisque apparatibus fructuum diversorum, quorumlibet obsoniorum varietates et sapores superare contendunt: vasa in quibus coctæ sunt carnes tamquam immunda formidant, et in sua carne ventris et gutturis luxuriam non formidant: jejunant, non ut solitam temperando minuant edacitatem: sed ut immoderatam differendo augeant aviditatem. Nam ubi tempus reficiendi advenerit, opimis mensis tamquam pecora præsepibus irruunt; numerosioribus ferculis corda obruunt ventresque distendunt, artificiosis et peregrinis condimentorum diversitatibus gulam, ne vel copia compescatur, irritant. Denique tantum capiunt manducando, quantum digerere non sufficiant jejunando.

Deliciosi Quadragesimæ observatores.

11. Sunt etiam qui vinum ita non bibunt, ut aliorum expressione pomorum alios sibi liquores, non salutis caussa, sed jucunditatis, exquirant: tamquam non sit Quadragesima piæ humilitatis observatio, sed novæ voluptatis occasio. Quanto enim honestius, si stomachi infirmitas aquam potare non tolerat, vino usitato et modico sustentetur, quam quærantur vina quæ vindemiant nesciunt, quæ torcularia non noverunt; non ut potus mundior eligatur, sed ut frugalior improbetur? Quid autem absurdius, quam tempore quo caro arctius castiganda est, tantas carni suavitates procurare, ut ipsa faucium concupiscentia nolit Quadragesimam præterire? Quid inconvenientius, quam in diebus humilitatis, quando pauperum victus omnibus imitandus est, ita vivere, ut si toto tempore sic vivatur, vix possint divitum patrimonia sustinere? Cavete ista, Dilectissimi: cogitate quod scriptum est, *Post concupiscentias tuas non eas*. Quod saluberrimum præceptum si omni tempore observandum est, quanto amplius his diebus, quando ita turpe est si cupiditas nostra ad inusitatas laxetur illecebras, ut merito culpetur qui non restrinxerit usitatas.

CAPUT IX. Abstinentia a vino delicata.

Eccli. 18. 30.

CAPUT X. Misericordiæ opera in pauperes. Alterum misericordiæ genus ignoscendo.

12. Præcipue sane pauperum mementote, ut quod vobis parcius vivendo subtrahitis, in cælesti thesauro reponatis. Accipiat esuriens Christus, quod jejunans minus accipit Christianus. Castigatio volentis, fiat sustentatio non habentis. Voluntaria copiosi inopia, fiat necessaria inopis copia. Sit etiam in animo placabili et hu-

CLASSIS II.

nili misericors ignoscendi facilitas. Petat veniam, qoi fecit injuriam: det veniam, qui accepit injuriam: ut non possideamur a satana, cujus triumphus est dissentio Christianorum. Et hæc enim MAGNI LOCRI ELEEMOSYNA EST, debitum relaxare conservo ut tibi relaxetur a Domino. Utrumqne opus bonum cælestis magister discipu-

Lucæ 6. 37. et 38. Matth. 18. 27.

lis commendavit dicens, *Remittite, et remittetur vobis; date*, et *dabitur vobis*. Mementote servi illius cui omne debitum dominus ejus quod donaverat, replicavit, quia conservo ipse debenti sibi centum denarios misericordiam non rependit, quam de talentorum decem millibus quæ debebat accepit. In hoc genere operis bonis EXCUSATIO NULLA EST ubi sola voluntas tota facultas est. Potest quisque dicere, Ne stomachus doleat, jejunare non possum. Potest etiam dicere, Volo dare pauperi; sed nnde, non habeo: aut tantum habeo, ut timeam egere, si dedero. Quamquam et in his operibus excusationes plerumque sibi homines falsas faciunt, quia veras non inveniunt. Verumtamen quis est qui dicat, Ideo non ignovi veniam petenti, quia me valetudo impedivit, aut quia manus qua porrigerem non fuit? Dimitte, ut dimittatur tibi. Carnis hic opus nullum est, nullum vel carnis suæ membrum in adjutorium animæ assumitur, ut hoc impleatur, quod rogatur. Voluntate agitur, voluntate perficitur. Fac securus, da securus, nihil in corpore dolebis, nihil in domo minus habebis. Jam vero, Fratres, videte quid mali sit, ut pœnitenti fratri non ignoscat, cui præceptum est ut inimicum adhuc diligat. Quæ cum ita sint, cum scriptum

Ephes. 4. 26.

sit, *Sol non occidat super iracundiam vestram*: considerate Carissimi, utrum Christianus dicendus sit, qui saltem his diebus inimicitias non vult finire, quas numquam debuit exercere.

* Alias 40. inter homilias 50.

* SERMO CCXI.

VII.

In (a) *Quadragesima*.

De Fraterna concordia, et condonatione offensarum.

CAPUT I. Finiendæ querelæ in Quadragesima.

1. Dies isti sancti, quos agimus in observatione Quadragesimæ, commonent nos de fraterna concordia loqui vobis, ut quicumque habet adversus alium querelam, finiat, ne finiatur. Nolite ista contemnere, Fratres mei. Cum enim vita ista mortalis et fragilis, quæ inter tot terrenas tentationes periclitatur, et orat ne submergatur, non potest esse in quovis justo sine qualibuscumque peccatis; unum est remedium per quod vivere possimus, quia docuit nos ma-

Matth. 6. 12. Pactum dimittendi ut dimittatur nobis.

gister Deus dicere in Oratione, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. Pactum et placitum cum Deo fecimus, et conditionem solvendi debiti in cautione subscripsimus. Dimitti nobis plena fiducia petimus, si et nos dimittimus: si autem non dimittimus, dimitti nobis peccata non putemus; ne nos ipsos fallamus. Homo se non fallat, Deus neminem fallit. Humanum est irasci: et utinam nec hoc possemus: Humanum est irasci: sed non debet iracundia tua, natus surculus brevis, suspicionibus irrigari, et ad trabem odii perveni-

SERMON. DE TEMPORE

Aliud ira, et aliud odium.

re. Aliud est enim ira, aliud odium. Nam sæpe etiam pater irascitur filio, sed non odit filium: irascitur, ut corrigat. Si propterea irascitur, ut corrigat, amando irascitur. Propterea dictum

Matth. 7. 3. In tenebris et carcere est qui odit.

est, *Festucam in oculo fratris tui vides; trabem autem in oculo tuo non vides*. Culpas in alio iram, et tenes odium in te ipso. In comparatione odii, ira festuca est. Sed festucam si nutrias, trabes erit. Si evellas et projicias, nihil erit.

2. Si advertistis, beati Johannis, cum ejus epistola legeretur, debuit vos terrere sententia. Ait enim, *Tenebræ transierunt, lux vera jam*

I. Johan. 2. 8. et 9.

lucet. Deinde secutus adjunxit, *Qui se dicit in lumine esse, et fratrem suum odit, in tenebris*

* CAPUT II.

est usque adhuc. * Sed forte tales tenebras esse homo putet, quales patiuntur in carceribus inclusi. Utinam tales essent! Et tamen in talibus nemo vult esse. In his autem carcerum tenebris possunt includi et innocentes. In talibus enim tenebris inclusi sunt Martyres. Tenebræ circumquaque fundebantur, et lux (b) fulgebat in cordibus. In illis tenebris carceris oculis non videbant, sed amore fraternitatis Deum videbant. Vultis scire quales sunt istæ tenebræ, de quibus dictum est, *Qui odit fratrem suum, in tenebris*

I. Johan. 3. 15.

est usque adhuc? In alio loco dixit, *Qui odit fratrem suum homicida est*. Qui odit fratrem suum, ambulat, exit, intrat, procedit, nullis catenis oneratus, nullo carcere inclusus: reatu tamen ligatus est. Noli illum putare sine carcere esse: carcer ejus, cor ejus est. Cum audis, *Qui odit fratrem suum, in tenebris est usque adhuc*: ne forte contemnas tales tenebras, adjungit, et dicit, *qui odit fratrem suum, homicida est*. Odis fratrem tuum, et securus ambulas? et concordare non vis, quasi ideo Deus spatium det tibi? Ecce jam homicida es, et adhuc vivis: si Dominum iratum haberes, cum odio fratris subito rapereris. Parcit Deus tibi, parce tu tibi, concorda cum fratre tuo. At forte tu vis, et ille non vult? Sufficiat tibi. Habes unde illum doleas: te solvisti. Dic, si vis concordare, et ille non vult; dic securus, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*.

CAPUT III. Ignoscendum, ut possis Dominicam orationem dicere. Matth. 6. 12, etc.

3. Forte peccasti in illum, vis cum illo concordare, vis ei dicere, Frater, ignosce mihi quod peccavi in te. Ille non vult ignoscere, non vult dimittere debitum: quod ei debes, non vult tibi dimittere. Ipse observet, quando habet orare. Quando venturus est, qui tibi noluit dimittere quod in eum forte peccasti, quando venturus est

(a) In Cambronensis codice inscribitur Lovaniensium testimonio, *Sermo habitus Dominica V. Quadragesima*. At in Regio codice prænotatur tantum *Dominica quinta*, omisso verbo *habitus*.

(b) MSS. *rigebat*.

CLASSIS II. ad Orationem, quid facturus est? Dicat, *Pater noster, qui es in cœlis.* Dicat, accedat: *Sanctificetur nomen tuum.* Adbuc dic: *Veniat regnum tuum.* Sequere. *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, et in terra.* Adbuc ambula: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Dixisti: quod sequitur vide ne forte velis transcendere, et aliud dicere. Non est qua transire possis, ibi teneris. Dic ergo, et verum dic: aut si non habes quare dicas, *Dimitte nobis debita nostra*, noli dicere. Et ubi est illud quod idem Apostolus dixit, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est?* (I. Joan. I. 8.) Si autem mordet conscientia fragilitatis, et in hoc sæculo ubique abundantia iniquitatis; dic ergo, *Dimitte nobis debita nostra.* Sed quod sequitur vide. Noluisti enim dimittere peccatum fratri tuo, et dicturus es, *Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* An non es dicturus? Si non es dicturus, nihil es accepturus: si autem dicturus, falsum es dicturus. Ergo dic, et verum dic. Quomodo dicturus es verum, qui fratri tuo noluisti relaxare peccatum?

CAPUT IV. Securus apud Deum est, cui petenti negatur venia a fratre.

4. Illum admoneo: modo (*a*) te consolor, o quisquis es, si tamen es, qui dixisti fratri tuo, Dimitte mihi quod in te peccavi: si dixisti ex toto corde, si vera humilitate, non ficta caritate, quomodo Deus videt in corde unde dixisti, a sed ille noluit dimittere, noli esse sollicitus. Servi estis ambo, habetis Dominum: conservo tuo debes, noluit tibi dimittere: interpella Dominum amborum. Quod tibi dimiserit Dominus, si potest, exigat servus. Dico aliud: Admonui ergo eum, qui noluit dimittere fratri suo, cum petat ille dimitti sibi, ut faciat quod nolebat, ne, quando orat, non accipiat quod desiderat. Admonui et illum, qui petivit veniam peccati sui a fratre suo, et non accepit: ut in eo quod non impetravit a fratre suo, securus sit de Domino suo. Est et aliud quod admoneam: Peccavit in te frater tuus, et noluit tibi dicere, Dimitte mihi quod in te peccavi. Abundant verba ista: utinam illa Deus eradicet de agro suo, hoc est de cordibus vestris. Quam multi sunt enim, qui sciunt se peccasse in fratres suos, et nolunt dicere, Dimitte mihi. Non erubuerunt peccare et erubescunt rogare: non erubuerunt de iniquitate, et erubescunt de humilitate. * Ipsos ergo in primis admoneo. Quicumque habetis discordiam cum fratribus vestris, et revocatis vos ad vos, et consideratis vos, et justum judicium ferb tis (*b*) in vos, intus in cordibus vestris, et invenitis vos non debuisse facere quod fecistis, non debuisse dicere quod dixistis, petite veniam fratres a fratribus, facite fratribus quod ait Apostolus, *Donantes vobis ipsis, sicut et Deus in Christo donavit vobis:* (Ephes. 4.32.) facite, nolite erubec scere (*c*) veniam petere. Perinde omnibus dico,

De iis qui veniam ab homine petere erubescunt.

* CAPUT V.

A viris et fœminis, minoribus et majoribus, laicis et clericis: dico et mihi ipsi. Omnes audiamus, omnes timeamus. Si peccavimus in fratres nostros, si adhuc inducias vivendi accepimus, non ideo morimur: adhuc enim vivimus, nondum damnati sumus: dum vivimus, faciamus quod jubet Pater, qui erit Deus judex: et petamus veniam a fratribus, quos forte peccando in eos aliquid offendimus, aliquid læsimus. Sunt personæ humiles pro ordine sæculi hujus a quibus si petas veniam, extolluntur in superbiam: hoc est quod dico, aliquando dominus peccat in servum suum: quia etsi ille dominus est, ille servus; ambo tamen alieni servi sunt, quia (*d*) ambo Christi sanguine redempti sunt. d Tamen durum videtur, ut hoc etiam jubeam, hoc præcipiam, B ut si forte dominus peccat in servum suum injuste litigando, injuste cædendo; dicat ille, Ignosce mihi, da mihi veniam. Non quia non debet facere, sed ne ille incipiat superbire. (*e*) Quid e ergo? Ante oculos Dei pœniteat eum, ante oculos Dei ponat cor suum: et si non potest servo dicere, quia non oportet, Da mihi veniam; blande illum alloquatur. Blanda enim appellatio, veniæ est postulatio.

Veniæ a quibusdam nonnisi tacite et blandiendo petenda.

CAPUT VI. Nolenti petere veniam, quomodo ignoscendum ex animo.

5. Restat ut eos alloquar, in quos alii peccaverunt, et illi qui in eos peccaverunt, veniam petere noluerunt. Illos enim jam sum allocutus, qui petentibus veniam fratribus dare noluerunt. Nunc ergo eum alloquor vos omnes, quoniam dies sancti sunt, ne discordiæ vestræ remaneant; credo quia cogitastis aliqui in cordibus vestris, C qui scitis vos cum fratribus vestris aliquas habere discordias, et invenistis quod non ipsi vos in eos peccaveritis, sed illi in vos. Etsi non modo mihi loquimini, quia meum est loqui in hoc loco, vestrum autem tacere et audire: tamen forte cogitando loquimini, et dicitis vobis, Volo concordare, sed ille me læsit, ille in me peccavit, et non vult veniam postulare. Quid ergo? dicturus sum, Vade ad illum, et tu pete veniam? Absit. Nolo mentiaris: nolo dicas, Da mihi veniam, qui te nosti non peccasse in fratrem tuum. Quid enim tibi prodest, cum tu fueris tuus accusator? Quid expetas tibi ignosci, ab eo quem non læsisti, aut in quem non peccasti? Nihil tibi prodest, nolo facias: nosti, bene discussisti, scis quia in te peccavit, non tu in illum. Scio, in-D quit. In ista (*f*) tota scientia, sit tua conscientia. f Noli venire ad fratrem tuum qui in te peccavit, et ultro ab illo petere veniam. Debent inter vos esse alii pacifici, qui illum objurgent, ut a te prius veniam petat: tu tantum paratus esto ignoscere, prorsus paratus esto ex corde dimittere. Si paratus es dimittere, jam Dimisisti. Habes adhuc quod ores: ora pro illo, ut petat a te veniam; quia scis ei nocere si non petat, ora pro illo ut petat. Dic Domino in oratione tua,

(*a*) Sic MSS. At editi, modo consulo.
(*b*) Am. Er. et MSS. in vobis.
(*c*) MSS. non habent, veniam petere.
(*d*) Hic apud Lov. additur, ambo Christiani: quod a cæteris libris abest.

(*e*) Er. et Lov. addunt, si pœniteat eum. Id non habent MSS.
(*f*) Aliquot MSS. tua scientia: forte non male, si post legatur, sit tuta conscientia. Porro in Regio MS. habetur, Ista tua scientia sit tua sententia.

CLASSIS II. Domine, scis me non peccasse in illum fratrem meum, sed illum potius peccasse in me, et obesse illi quod peccavit in me, si veniam non petat a me; ego bono animo peto ut ignoscas ei.

CAPUT VII. Offensæ donandæ exemplo Christi.

6. Ecce dixi vobis quod maxime per istos dies jejuniorum vestrorum, observationum vestrarum, continentiæ vestræ, mecum agere debeatis, ut cum fratribus vestris concordetis. Gaudeam et ego de pace vestra, qui contristor litibus vestris: ut omnes donantes vobismetipsis, si quis habet adversus aliquem querelam, securi agamus Pascha, securi celebremus ejus passionem, qui nihil cuiquam debebat, et pretium pro debentibus solvit: Dominum Jesum Christum dico, qui in neminem peccavit, et prope in illum omnis mundus peccavit; nec exegit supplicia, sed promisit præmia. Habemus ergo ipsum testem in cordibus nostris, quia si in aliquem peccavimus, vero corde veniam postulemus; si aliquis in nos peccavit, veniam dare parati simus, et pro inimicis nostris oremus. Non exspectemus vindicari, Fratres. Quid est, vindicari, nisi malo alieno pasci? Scio quotidie venire (a) homines, genua figere, frontem terræ concutere, aliquando vultum suum lacrymis rigare; et in ista tanta humilitate ac perturbatione dicere, Domine, vindica me, occide inimicum meum. Plane ora, ut occidat inimicum tuum, et salvet fratrem tuum: occidat inimicitias, salvet naturam. Sic ora, ut vindicet te Deus: pereat qui te persequebatur, sed maneat qui tibi reddatur.

Vindicari.

* Alias de Diversis 75.

* SERMO CCXII.

I.

In traditione Symboli.

b Feria (b) secunda post Dominicam quintam Quadragesimæ.

Symbolum unde dictum.

1. TEMPUS est ut Symbolum accipiatis, quo continetur breviter, propter æternam salutem, omne quod creditis. Symbolum autem nuncupatur a similitudine quadam, translato vocabulo; quia symbolum inter se faciunt mercatores, quo eorum societas, pacto fidei teneatur. Et vestra societas est commercium spiritualium, ut similes sitis negotiatoribus bonam margaritam quærentibus. Hæc est caritas, quæ diffundetur in cordibus vestris per Spiritum-sanctum, qui dabitur vobis. Ad hanc pervenitur ex fide, A quæ isto Symbolo continetur: ut credatis *in Deum Patrem omnipotentem*, invisibilem, immortalem, regem sæculorum, visibilium et invisibilium creatorem: et quidquid aliud digne de illo vel ratio sincera, vel Scripturæ sanctæ auctoritas loquitur. Nec ab ista excellentia Dei Filium separetis. Neque enim sic ista de Patre dicuntur, ut ab illo aliena sint qui dixit, Ego et Pater unum sumus. Et de quo Apostolus ait, Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. Rapina quippe usurpatio est alieni: cum illa æqualitas natura sit. Ac per hoc quomodo non erit omnipotens Filius, per quem facta sunt omnia? cum etiam sit virtus et sapientia Dei, de qua scriptum est, quod cum sit una, omnia potest. Est autem etiam natura invisibilis, in ea ipsa forma, in qua æqualis est Patri. B Natura quippe invisibile est Verbum Dei, quod in principio erat, et Deus erat: in qua natura etiam immortalis omnino, id est omni modo in commutabilis manet. Nam et anima humana secundum quemdam modum dicitur immortalis: sed non est vera immortalitas, ubi tanta est mutabilitas, per quam et deficere et proficere potest. Unde mors ejus est, alienari a vita Dei per ignorantiam quæ est in illa: vita vero ejus, currere ad fontem vitæ, ut in lumine Dei videat lumen. Secundum quam vitam etiam vos per Christi gratiam reviviscetis a morte quadam, cui renuntiatis, Verbum autem Dei quod est unigenitus Filius, cum Patre semper incommutabiliter vivit; nec deficit, quia permansio C non minuitur; nec proficit, quia perfectio non augetur. Est etiam ipse sæculorum visibilium et invisibilium creator: quia sicut dicit Apostolus, In ipso condita sunt omnia in cœlo et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates; omnia in ipso et per ipsum creata sunt, et omnia illi constant. Sed quoniam semetipsum exinanivit, non formam Dei amittens, sed formam servi accipiens; per hanc formam servi invisibilis visus est: quia *natus est de Spiritu-sancto (c) et Maria virgine*. In hac forma servi infirmatus est omnipotens: quia *passus est sub Pontio Pilato*. Per hanc formam servi, immortalis mortuus est: quia *crucifixus est et sepultus*. Per hanc formam servi, rex sæculorum *die tertio resurrexit*. D Per hanc formam servi visibilium et invisibilium creator *adscendit in cœlum*, unde numquam recessit. Per hanc formam servi, *sedet ad dexte-*

SERMON. DE TEMPORE.

Johan. 10. 29.
Philip. 2. 6.
1. Cor. 1. 24.
Sap. 7. 27.
Johan. 1. 1.
Coloss. 1. 16.
Matth. 13. 45.
Rom. 5. 5.

(a) Sic MSS. Editi vero, *venire hominem, genua figere, fronte terram concutere.*

(b) Sic inscribitur apud Lov. At in Victorino MS. notatur, *Dominica in ramis palmarum*. In Regio, *Feria secunda*: post ipsam videlicet Dominicam palmarum: quando quidem isti Dominicæ adsignatur Sermo qui hunc in eodem codice antecedit. Testatur quidem Isidorus in lib. 1. de offic. Eccl. c. 27. Symbolum Competentibus tradi die Dominica palmarum: sed non erat Ecclesiarum omnium una et constans ubique consuetudo. Nam ex Ordinis Romani præscripto Symbolum feria quarta hebdomadæ quartæ simul cum Oratione Dominica tradebatur, reddendum sabbato sancto Paschæ: eumdemque ritum describit Amalarius Fortunatus lib 1. de offic. c. 8. In Africa vero, ætate Augustini, Symboli seorsim traditio fiebat die ante Pascha serius circa quinto decimo, dieque ab hinc octavo redditio: post redditionem Symboli mox subsequebatur traditio Dominicæ Orationis reddendæ post octo dies. Mos iste liquido explicatur exordio Sermonum 58. et 59. Redditionem alteram Symboli faciendam die sabbati in vigiliis Paschæ commemorat Augustinus in eodem Ser. 58. n. 1. et n. 13. ibique diserte significat Orationis redditionem non incidere in eumdem diem sabbati Paschalis: hanc tamen ipse in Ser 227. die Paschæ habito, indicat jam factam, his verbis, *Ecce ubi est peracta sanctificatio, dicimus Orationem Dominicam, quam accepistis et reddidistis.*

(c) Sic in MSS. At in editis, *ex Maria virgine.*

CLASSIS II. ram *Patris*, qui est brachium Patris: de quo di- A
Isai. 53. 1. cit Propheta, Et brachium Domini cui revelatum est? In hac forma servi, *venturus est judicare*, *vivos et mortuos*: in qua particeps esse voluit mortuorum, cum sit vita vivorum. Per ipsum nobis Spiritus-sanctus missus est a Patre, et ab ipso. Spiritus Patris et Filii ab utroque missus, a nullo genitus: unitas amborum, æqualis ambobus. Hæc Trinitas unus Deus est, omnipotens, invisibilis, rex sæculorum, visibilium et invisibilium creator. Neque enim tres dominos, aut tres omnipotentes, aut tres creatores, aut quidquid aliud de excellentia Dei dici potest dicimus: quia nec tres dii, sed unus Deus. Quamvis in hac Trinitate Pater non sit Filius, et Filius non sit Pater, et Spiritus-sanctus nec Filius sit nec Pater: sed ille Pater Filii, ille Filius Patris, ille B Spiritus Patris et Filii. Credite, ut intelligatis, Nisi enim credideritis, non intelligetis. Ex hac fide gratiam sperate: in qua vobis *peccata omnia*
Isai. 7. 9. *dimittentur*. Hinc enim salvi eritis, non ex vobis: Dei enim donum est. Post hanc etiam mortem, quæ in omnes pertransit, quæ vetustati primi hominis debetur, sperate etiam in fine *vestrorum corporum resurrectionem*: non ad passiones dolorum, sicut resurrecturi sunt impii; nec ad gaudia carnalium desideriorum, sicut
1.Cor.15.54. putant stulti: sed sicut Apostolus ait, Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale, ut jam
Sap. 9. 25. non aggravet animam, ne ullam quærat refectionem, quia nullam patietur defectionem.

Symbolum memoria tenendum, quare. 2. Hinc igitur brevem sermonem de universo Symbolo vobis debitum reddidi in quo Symbolo C quod audieritis, totum in isto sermone nostro breviter collectum agnoscetis. Nec ut eadem verba Symboli teneatis, ullo modo debetis scribere; sed audiendo perdiscere: nec cum didiceritis, scribere; sed memoria semper tenere atque recolere. Quidquid enim in Symbolo audituri estis, in divinis sacrarum Scripturarum litteris continetur. Sed quod ita collectum et in formam quamdam redactum non licet scribi, commemoratio fit promissionis Dei, ubi per Prophetam prænuntians Testamentum novum dixit. Hoc est
Jerem. 31. 33. Testamentum quod ordinabo eis post dies illos, » dicit Dominus, dando legem meam in mente eo- » rum, et in corde eorum scribam eam. Hujus rei significandæ caussa, audiendo Symbolum discitur: nec in tabulis, vel in aliqua materia, sed D » in corde (a) scribitur. Præstabit ille qui vos vocavit ad suum regnum et gloriam, ut ejus gratia regeneratis vobis, etiam Spiritu sancto scribatur in cordibus vestris; ut quod creditis diligatis, et fides per dilectionem operetur in vobis; ac sic Domino Deo largitori bonorum omnium placeatis, non serviliter timendo pœnam, sed liberaliter amando justitiam. Hoc est ergo Symbolum, quod vobis per scripturas et sermones ecclesiasticos insinuatum est: sed sub hac brevi forma fidelibus consistendum et proficiendum est.

(a) Editi hic *discitur*. Sed melius in Ser. App. 215. *scribitur*.

* SERMO CCXIII.

SERMON. DE TEMPORE. * Alias de Tempore 119.

II.

In traditione Symboli.

CAPUT I. Symbolum quid. 1. SYMBOLUM est breviter complexa regula fidei, ut mentem instruat, nec oneret memoriam; paucis verbis dicitur, unde multum adquiratur. *Credo in Deum Patrem omnipotentem.* Vide quam cito dicitur, et quantum valet. Deus est, et Pater est: Deus potestate, Pater bonitate. Quam felices sumus, qui Dominum nostrum patrem invenimus. Credamus ergo in eum, et omnia nobis de ipsius misericordia promittamus, quia omnipotens est: ideo in Deum Patrem omnipotentem credimus. Nemo dicat, Non mihi potest dimittere peccata. Quomodo non potest omnipotens? Sed dicis, Ego multum peccavi. Et ego dico, sed ille omnipotens est. Et tu, Ego talia peccata commisi, unde liberari et mundari non possum. Respondeo, Sed ille omnipotens est. Videte quid ei cantetis in Psalmo, Benedic, inquit, anima mea Domino, et noli oblivisci omnes retributiones ejus: qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes languores tuos. Ad hoc nobis est ejus omnipotentia necessaria. Nam universæ creaturæ ad hoc erat necessaria, ut crearetur. Omnipotens est ad facienda majora et minora: omnipotens est ad facienda cœlestia et terrestria: omnipotens est ad facienda immortalia et mortalia: omnipotens est ad facienda spiritalia et corporalia: omnipotens est ad facienda visibilia et invisibilia: magnus in magnis, nec parvus in minimis. Postremo omnipotens est ad facienda omnia, quæ facere voluerit. Nam ego dico quanta non possit. Non potest mori, non potest peccare, non potest mentiri, non potest falli. Tanta non potest: quæ si posset, non esset omnipotens. Credite ergo in eum, et confitemini. Corde enim creditur ad justitiam; ore autem confessio fit ad salutem. Ideo cum credideritis, oportet ut confiteamini, quando Symbolum reddetis. Accipite modo quod teneatis, et postea reddatis, et numquam obliviscamini.

Deus quomodo omnipotens.

Psal. 102. 2. » et 3.

Rom. 10. 10.

CAPUT II. Christus Filius Dei unicus. 2. Post hoc quid? *Et in Jesum Christum. Credo*, dicis, *in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus unicum, Dominum nostrum*. Si Filium unicum, ergo Patri æqualem. Si Filium unicum, ergo ejusdem substantiæ cujus est Pater. Si Filium unicum, ergo ejus omnipotentiæ cujus est Pater. Si Filium unicum, ergo Patri coæternum. Hoc in se, et apud se, et apud Patrem. Propter nos quid? ad nos quid? *Qui conceptus est de Spiritu-sancto, natus ex virgine Maria.* Ecce qua venit, quis, ad quos. Per virginem Mariam, in qua operatus est Spiritus-sanctus, non homo maritus; qui fecundavit castam, et servavit intactam. Sic ergo carne indutus est Dominus Christus, sic factus

Quomodo incarnatus.

CLASSIS II.

Johan. I, 14.

est homo qui fecit hominem, assumendo quod non erat, non perdendo quod erat. Verbum enim caro factum est, et habitavit in nobis. Non Verbum in carnem versum est, sed Verbum manens carne accepta, invisibilis semper, factus est visibilis quando voluit, et habitavit in nobis. Quid est, in nobis? In hominibus. Factus unus ex hominum numero, unus et unicus. Unicus Patri. Nobis quid? Et nobis unicus Salvator: nemo enim præter ipsum salvator noster. Et nobis unicus Redemptor: nemo enim præter ipsum redemptor noster: non auro, non argento, sed sanguine suo.

Christus nobis unicus Salvator.

CAPUT III.

Christus Filius Dei quomodo mortuus et sepultus.

3. Ergo ipsa, ubi empti sumus, ejus commercia videamus. Cum enim dictum esset in Symbolo, *Qui conceptus est de Spiritu-sancto, natus ex virgine Maria*: jam quid pro nobis? *Passus est*, sequitur, *sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, et sepultus*. Qui Filius Dei unicus Dominus (a) noster crucifixus, Filius Dei unicus Dominus noster sepultus est. Homo crucifixus est, homo sepultus: Deus non est mutatus, Deus non est occisus, et tamen secundum hominem occisus. Si enim cognovissent, ait Apostolus, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Et Dominum gloriæ ostendit, et crucifixum confessus est. Quia si quis etiam tuam tunicam illæss carne tua conscindat, tibi facit injuriam: nec sic clamas pro veste tua, ut dicas, Conscidisti tunicam meam; sed, Conscidisti me, fila de me fecisti. Loqueris ista integer, et verum dicis, et de carne tua nihil detraxit qui læsit. Sic et Dominus Christus crucifixus est. Dominus est, unicus Patri est; Salvator noster est. Dominus gloriæ est: tamen crucifixus est; sed in carne, et sepultus in sola carne. Nam ubi sepultus est, et quando sepultus est, tunc ibi nec anima fuit. Sola carne in sepulcro jacebat, et tamen confiteris, *Jesum Christum Filium ejus unicum, Dominum nostrum, qui conceptus est de Spiritu-sancto, natus ex virgine Maria*, qui Jesus Christus, unicus Filius Dei, Dominus noster. *Sub Pontio Pilato crucifixus*, qui Jesus Christus, unicus Dei Filius, Dominus noster. *Et sepultus*, qui Jesus Christus, unicus Dei Filius, Dominus noster. Sola caro jacet, et tu dicis, Dominus noster? Dico, plane dico: quia vestem intueor, et vestitum adoro. Caro illa illius vestimentum fuit: quia cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, non formam Dei amittens; in similitudine hominum factus, et habitu inventus ut homo.

I. Cor. 2. 8.

Philip. 2. 6.

CAPUT IV.

4. Non contemnamus solam carnem: quando jacuit, tunc nos emit. Quare nos emit? Quia non semper jacuit: *Tertia enim die resurrexit a mortuis*. Hoc sequitur in Symbolo. Cum confessi fuerimus ejus passionem, confitemur et resurrectionem. In passione quid egit? Docuit

A quid toleremus. In resurrectione quid egit? Ostendit quid speremus. Hic opus, ibi merces: opus in passione, merces in resurrectione. Nec, quia resurrexit a mortuis, hic remansit. Sed quid sequitur? *Adscendit in cœlum*. Et modo ubi est? *Sedet ad dexteram Patris*. Intellige dexteram, ne quæras ibi sinistram. Dextera Dei dicitur æterna felicitas. Dextera Dei dicitur ineffabilis, inæstimabilis, incomprehensibilis beatitudo atque prosperitas. Hæc est dextera Dei. Ibi sedet. Quid est, ibi sedet? Ibi habitat. Sedes enim dicuntur, ubi quisque habitat. Num enim quando illum vidit Stephanus sanctus, mentiebatur qui dicebat, Sedet ad dexteram Patris? Quomodo enim dicit Stephanus, Ecce ego video cœlum apertum, et Filium hominis stantem ad

B dexteram Dei? Quia ille vidit stantem, mentiebatur forte qui dicebat tunc, Sedet ad dexteram Patris? Sedet ergo, dictum est, manet, habitat. Quomodo? Quomodo tu. Quo statu? Quis dicet? Dicamus quod docuit, dicamus quod novimus.

SERMON. DE TEMPORE.

Dextera Dei, æterna felicitas.

Act. 7. 55. »

»

CAPUT V.

Salvator noster, judex noster et advocatus.

5. Quid? *Inde venturus judicaturus vivos et mortuos*. Confiteamur Salvatorem, ne timeamus judicem. Qui enim modo in eum credit, et præcepta ejus facit, et diligit eum, non timebit quando veniet judicare vivos et mortuos: non solum non timebit, sed ut veniat optabit. Quid enim nobis felicius, quam quando venit quem desideramus, quando venit quem amamus? Sed timeamus, quia judex noster erit. Qui modo est advocatus noster, ipse tunc erit judex noster.

C Audi Johannem: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, dixit, fidelis est et justus, qui dimittat nobis peccata, et mundet nos ab omni iniquitate. Hæc scripsi vobis, ut non peccetis: et si quis peccaverit advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum, et ipse est exoratio peccatorum nostrorum. Si haberes caussam apud aliquem judicem agendam, et instrueres advocatum, esses susceptus ab advocato, ageret caussam tuam sicut posset; et si non illam finisset, et audires illum judicem venturum; quantum gauderes, quia ipse potuit esse judex tuus, qui fuit paulo ante advocatus tuus? Et modo ipse pro nobis orat, ipse pro nobis interpellat. Advoca-

D tum eum habemus, et judicem timemus? Immo quia advocatum præmisimus, securi judicem venturum speremus.

I. Johan. I. 8. etc. »

»

»

CAPUT VI.

6. Transitum est in Symbolo quod pertinet ad Jesum Christum Filium Dei unicum Dominum nostrum: sequitur, *Et in Spiritum-sanctum*, ut compleatur Trinitas, Pater et Filius et Spiritus-sanctus. Et de Filio multa sunt dicta, quia Filius suscepit hominem, Filius Verbum caro factum est, non Pater, non Spiritus sanctus: sed carnem Filii tota Trinitas fecit. Inseparabilia enim sunt

(a) In editis, *Quia Filius Dei unicus Dominus non crucifixus, Filius Dei unicus Dominus non sepultus* mendosissime. Sic enim id quod mox affirmat et ex Apostolo probat, Filium Dei crucifixum negare videbatur: quo videlicet argumento permotus Emmanuel. Sa rejiciendum hunc Sermonem existimavit. Errata corriguntur ex altero inferius loco, ubi sine vitio in iisdem editis eadem sententia bis terque repetitur.

CLASSIS II.

opera Trinitatis. Sic ergo accipite Spiritum-sanctum, ut non credatis minorem esse quam Filium, et minorem esse quam Patrem. Pater enim et Filius et Spiritus-sanctus tota Trinitas unus Deus. Nihil ibi distat, nihil varium, nihil defectivum, nihil alteri contrarium; æquale semper, invisibile et incommutabile Pater et Filius et Spiritus-sanctus. Liberet nos Trinitas a multitudine peccatorum.

CAPUT VII. Sancta Ecclesia catholica quæ.

7. Jam quod sequitur ad nos pertinet. *Sanctam Ecclesiam*. Sancta Ecclesia nos sumus: sed non sic dixi, nos, quasi ecce qui hic sumos, qui me modo audistis. Quotquot hic sumus, Deo propitio, Christiani fideles in hac ecclesia, id est, in ista civitate, quotquot sunt in ista regione, quotquot sunt in ista provincia, quotquot sunt et

Psal. 110. 3.

transmare, quotquot sunt et in toto orbe terrarum: quoniam a solis ortu usque ad occasum laudatur nomen Domini. Sic se habet Ecclesia catholica mater nostra vera, vera illius sponsi conjunx. Honoremus eam, quia tanti Domini matrona est. Et quid dicam? Magna est sponsi

Inventa meretrix et facta virgo.

et singularis dignatio; meretricem invenit, virginem fecit. Quia meretrix fuit, non debet negare, ne obliviscatur misericordiam liberantis. Quomodo non erat meretrix, quando post idola et dæmonia fornicabatur? Fornicatio cordis in omnibus fuit: in paucis carne, in omnibus corde. Et venit, et virginem fecit. Ecclesiam virginem fecit. In fide virgo est. In carne paucas habet virgines sanctimoniales: in fide omnes virgines debet habere et fœminas, et viros. Ibi enim debet esse castitas et puritas et sanctitas. Nam vultis nosse quam virgo sit? Apostolum Paulum audite, amicum sponsi audite zelantem

1. Cor. 3. 2. et 3.

sponso, non sibi. Aptavi vos, inquit, uni viro. Ecclesiæ dicebat: et cui Ecclesiæ? Quocumque litteræ illæ pervenire potuerunt. Aptavi vos uni
» viro virginem castam exhibere Christo. Timeo
» autem dixit, ne sicut serpens Evam decepit astutia sua. Serpens ille numquid corporaliter con-
» cubuit cum Eva? Et tamen virginitatem cordis
» ejus exstinxit. Hoc timeo, dicit, ne corrumpan-

Mariæ similis et parit et virgo est.

tur mentes vestræ a castitate, quæ est in Christo. Virgo est ergo Ecclesia: virgo est, virgo sit. Caveat seductorem, ne inveniat corruptorem. Virgo est Ecclesia. Dicturus es mihi forte, Si virgo est, quomodo parit filios? Aut si non parit filios, quomodo dedimus nomina nostra, ut de ejus visceribus nasceremur? Respondeo. Et virgo est, et parit. Mariam imitatur, quæ Dominum peperit. Numquid non virgo sancta Maria et peperit, et virgo permansit? Sic et Ecclesia, et parit, et virgo est. Et si consideres, Christum parit: quia membra ejus sunt qui baptizantur.

1. Cor. 12. 27.

Vos estis, inquit Apostolus, corpus Christi et membra. Si ergo membra Christi parit, Mariæ simillima est.

CAPUT VIII. Remissio peccatorum in baptismo et oratione Dominica.

8. *Remissionem peccatorum*. Hæc in Ecclesia si non esset, nulla spes esset: remissio peccatorum si in Ecclesia non esset, nulla futuræ vitæ et liberationis æternæ spes esset. Gratias agimus Deo, qui Ecclesiæ suæ dedit hoc donum. Ecce

SERMON. DE TEMPORE.

A venturi estis ad fontem sanctum, diluemini baptismo, salutari lavacro regenerationis renovabimini; eritis sine ullo peccato, adscendentes de illo lavacro. Omnia quæ vos præterita persequebantur, ibi delebuntur. Ægyptiis insequentibus

Exodi 14.

Israelitas similia erant vestra peccata, persequentibus, sed usque ad mare rubrum. Quid est, usque ad mare rubrum? Usque ad fontem Christi cruce et sanguine consecratum. Quod enim rubrum est, rubet. Non vides quomodo rubeat pars Christi? Interroga oculos fidei. Si crucem vides, adtende et cruorem. Si vides quod pendet, adtende quod fudit. Lancea perforatum est latus

Johan. 19. 34.

Christi, et manavit pretium nostrum. Ideo signo Christi signatur baptismus, id est, aqua ubi tinguimini, et quasi in mari rubro transitis. Pec-
B cata vestra, hostes vestri sunt. Sequuntur, sed usque ad mare. Cum vos intraveritis, evadetis, illa delebuntur: quomodo evadentibus per siccum Israelitis, aqua cooperuit Ægyptios. Et quid dicit Scriptura? Unus ex eis non remansit. Peccasti multa, peccasti pauca; peccasti magna,

Psal. 105. 11. * f. delebuntur omnia, et magna et parva, quod est; Unus ex eis non remansit. Quotidianus baptismus.

peccasti parva: * quod est minus ex eis non remansit. Sed quoniam victuri sumus in isto sæculo, ubi quis non vivit sine peccato, ideo remissio peccatorum non est in sola ablutione sacri baptismatis, sed etiam in oratione Dominica et quotidiana, quam post octo dies accepturi estis. In illa invenietis quasi quotidianum baptismum vestrum, ut agatis Deo gratias qui donavit hoc munus Ecclesiæ suæ, quod confitemur in Symbolo: ut cum dixerimus, *Sanctam*
C *Ecclesiam*; adjungamus, *Remissionem peccatorum*.

CAPUT IX. Carnis resurrectio qualis promissa.

9. Post hæc, *Carnis resurrectionem*. Iste jam finis est. Sed finis sine fine erit resurrectio carnis. Sed erit postea nulla mors carnis, nullæ angustiæ carnis, nulla fames et sitis carnis, nullæ afflictiones carnis, nulla senectus et lassitudo carnis. Noli ergo horrere carnis resurrectionem. Bona ejus vide, mala obliviscere. Prorsus quidquid querelarum est carnalium modo, tunc ibi non erit. Æterni erimus, æquales Angelis

Matth. 22. 30.

Dei. Unam cum Angelis sanctis civitatem habebimus, a Domino possidebimur, hereditas ejus erimus, et ipse hereditas nostra erit: quoniam ipsi dicimus modo, Dominus pars hereditatis

Psal. 15. 5.

meæ. Et de nobis dictum est Filio ipsius, Po-
D stula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam.

Psal. 2. 8.

Possidebimus et possidebimur; tenebimus, et tenebimur. Quid dicam? Colimur, et colimus. Sed colimus ut Deum, colimur ut ager. Ut sciatis quia colimur, Dominum audite: Ego sum vitis vera, vos estis sarmenta, Pater meus agri-

Johan. 15. 1.

cola. Si agricola dicitur, agrum colit. Quem agrum? Colit nos. Et agricola terræ hujus visibilis arare potest, fodere potest, plantare potest; rigare, si aquam invenerit, potest: numquid potest incrementum dare, germen educere in terram, radicem figere, in auras promovere, robur addere ramis, fructibus onerare, foliis honestare, numquid agricola potest? Agricola tamen noster Deus Pater omnia ista potest in no-

bis. Quare? Quia credimus in Deum Patrem omnipotentem. Ergo tenete quod et proposuimus vobis, et quomodo Deus dare dignatus est exposuimus.

SERMO CCXIV.

III.

In traditione Symboli.

Prodit nunc primum ex Remigiano libro ante annos circiter octingentos descripto.

a 1. Pro modulo ætatis (*a*) rudimentorumque nostrorum, pro tyrocinio suscepti muneris atque in vos dilectionis affectu, qui jam ministrantes altari, quo accessuri estis, adsistimus, nec ministerio sermonis vos fraudare debemus. Apostolus dicit, Quoniam si confessus fueris in ore tuo quia Dominus est Jesus, et credideris in corde tuo quia Dominus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. Corde enim creditur ad justitiam, ore confessio fit ad salutem. Hoc in vobis ædificat Symbolum, quod et credere et confiteri debetis, ut salvi esse possitis. Et ea quidem, quæ breviter accepturi estis, mandanda memoriæ et ore proferenda, non nova vel inaudita sunt vobis. Nam in sanctis Scripturis et in Sermonibus Ecclesiasticis ea multis modis posita soletis audire. Sed collecta breviter et in ordinem certum redacta atque constricta tradenda sunt vobis; ut fides vestra ædificetur, et confessio præparetur, et memoria non gravetur. Hæc sunt quæ fideliter retenturi estis, et memoriter reddituri.

Rom. 10. 9. et 10.

Symbolum fidei cur institutum.

b (Post (*b*) hanc prælocutionem pronuntiandum est totum Symbolum, sine aliqua interposita disputatione: *Credo in Deum Patrem omnipotentem*, et cætera quæ sequuntur in eo. Quod Symbolum nostis quia scribi non solet: quo dicto, adjungenda est hæc disputatio.)

Credere omnipotentem Deum oportet, creatorem universorum.

2. Ista quæ breviter audistis, non solum credere, sed etiam totidem verbis memoriæ commendare et ore proferre debetis. Sed quoniam munienda sunt adversus diversa sentientes et a diabolo captivatos, qui insidiantur fidei, cum adversantur saluti: mementote ita credere *omnipotentem Deum*, ut nulla omnino natura sit, quam ipse non condidit. Et ideo peccatum punit, quod ipse non fecit; quia eo fœdatur natura, quam fecit. Omnes ergo visibiles invisibilesque creaturas, vel quidquid rationabili mente potest esse particeps incommutabilis veritatis, sicuti Angelus et homo; quidquid vivit et sentit, A quamvis careat intellectu, sicut sunt cuncta animalia, in terra, in aquis, in aere, gradientia, reptilia, natatilia; quidquid sine intellectu, sine aliquo sensu, quoquo modo dicitur vivere, sicut sunt ea quæ radicibus figuntur in terra, et in auras germinando erumpunt atque consurgunt; quidquid sola corpulentia locum occupat, sicut lapis; atque ipsius mundanæ molis quæcumque cernuntur vel etiam tanguntur elementa; hæc omnia fecit omnipotens, mediis ima et summa conjungens, et universa quæ creavit locis congruis temporibusque disponens. Fecit autem non ex aliqua materie, quam ipse non fecit. Non enim aliena formavit, sed ipse quod formaret instituit. Qui enim dicit quod aliquid facere de nihilo non potuerit, quomodo credit quod omnipotens fecerit. Sine dubio quippe negat omnipotentem, qui dicit quod mundum Deus facere B non posset, si unde faceret non haberet. Nam quæ est omnipotentia, ubi tanta est indigentia, ut ab sui operis effectum, quemadmodum faber, pervenire non posset, nisi eum materies quam ipse non instituit adjuvaret? Ab his igitur opinionibus et erroribus purget animum, qui credit in omnipotentem Deum. Illa enim quæ dicitur informis rerum materies, formarum capax et subjecta operi Creatoris, in omnia est convertibilis, quæ placuerit facere Conditori. Non eam Deus velut sibi coæternam, unde mundum fabricaret, invenit; sed eam ipse ex omnino nihilo, cum rebus quas de illa fecit, instituit. Nec fuit ante res ipsas, quæ factæ videntur ex ipsa: ac C per hoc omnipotens ex nihilo primitus cuncta fecit, cum quibus fecit pariter unde fecit. Materies itaque cæli et terræ, sicut hæc in principio sunt creata, simul cum ipsis est creata: nec fuit unde fierent quæ Deus in principio fecit: et tamen facta sunt quæ omnipotens fecit, quæ facta composuit, implevit, ornavit. Si enim quæ in principio fecit, ex nihilo utique fecit; etiam ex his quæ fecit quidquid voluerit facere potens est, quia omnipotens est.

3. Nec ideo credant iniqui Deum non esse omnipotentem, quia multa contra ejus faciunt voluntatem. Quia et cum faciunt quod non vult, hoc de eis facit quo ipse vult. Nullo modo igitur omnipotentis vel mutant, vel superant voluntatem: sive homo juste damnetur, sive misericor- D diter liberetur, voluntas omnipotentis impletur. Quod ergo non vult omnipotens, hoc solum non potest. Utitur ergo malis non secundum eorum pravam, sed secundum suam rectam voluntatem. Nam sicut mali natura sua bona, hoc est,

Omnipotens iniquis multa contra ejus voluntatem facientibus non superatur.

(*a*) Hinc habitus Sermo intelligitur anno 391. quo cœpit Augustinus creatus Hipponensis presbyter altari ministrare; primus forte quem ille dixit post eum secessum, de quo sibi usque ad Pascha permittendo egit apud Valerium in epistola 21. Confer exordium Sermonis 216.

(*b*) Verba sunt sermonem suum scribentis, cui religio erat Symbolum ipsum scripto tradere: *Quod Symbolum*, ait, *nostis quia scribi non solet*, qua de re supra in Ser. 212 n. 2. Ceterum quod Sermonem quem dixisset Augustinus, aliquando etiam dictum conscriberet, testatur ipse in lib. 15. de Trinitate c. 27. Suspicari etiam licet, aliquid hic ab ipso additum, cum alterum de fide et Symbolo Sermonem, cui Sermo iste in Remigiano MS. proxime conjungitur in Retract. lib. 1. c. 17. recognosceret. Eodem forsitan tempore addidit infra n. 8. exemplum, quo de Servis Dei observat sæpissime dici, *Tot annos ille in illo vel illo monasterio sedit*. Id enim exempli anno 391, quo hunc Sermonem habitum putamus, proferre vix poterat. Si tamen aliunde satis constat monasticæ vitæ genus ipso primum auctore sic invectum in Africam, ut non aliqua illic ante exstarent monasteria.

bono ejus opere male utuntur; sic ipse bonus etiam eorum malis operibus bene utitur, ne omnipotentis voluntas aliqua ex parte vincatur. Si enim non haberet, quod bonus de malis juste ac bene faceret, nullo modo eos vel nasci vel vivere sineret; quos malos ipse non fecit, quia homines fecit: quia non peccata quæ sunt contra naturam, sed naturas ipsas creavit. Malos tamen eos futuros præscius ignorare non potuit: sed sicut noverat quæ ipsi essent mala facturi; sic etiam noverat quæ bona de illis esset ipse facturus. Quis verbis explicet, quis æquiperet laudibus, quantum nobis bonum contulerit passio Salvatoris, cujus in remissione peccatorum sanguis effusus est? Et tamen tantum hoc bonum per malitiam Zabuli, per malitiam Judæorum, per malitiam Judæ traditoris impletum est. Nec eis juste tribuitur bonum, quod per illos Deus, non ipsi hominibus contulerint: sed eis juste retribuitur supplicium, quoniam nocere voluerunt. Sicut autem aliquid invenire potuimus, quo manifestum esset nobis, quemadmodum Deus etiam malis operibus et Judæorum et Judæ traditoris bene usus est ad nostram redemptionem ac salutem: sic in universa creatura occultis atque abditis sinibus, quos nec oculorum nec mentis acie penetramus, novit quemadmodum malis Deus bene utatur, ut in omnibus quæ nascuntur et administrantur in mundo, voluntas omnipotentis impleatur.

Omnipotens id solum non potest, quod non vult.

2 Tim. 2. 13.

4. Sed quoniam dixi hoc solum omnipotentem non posse, quod non vult: ne qui me temere dixisse arbitretur aliquid omnipotentem non posse; hoc et beatus Apostolus dixit. Si non credimus, ille qui fidelis permanet, negare se ipsum non potest. Sed quia non vult, non potest; quia et velle non potest. Non enim potest justitia velle facere quod injustum est, aut sapientia velle quod stultum est, aut veritas velle quod falsum est. Unde admonemur Deum omnipotentem, non hoc solum quod ait Apostolus, Negare seipsum non potest, sed multa non posse. Ecce ego dico, et ejus veritate dicere audeo, quod negare non audeo: Deus omnipotens non potest mori, non potest mutari, non potest falli, non potest miser fieri, non potest vinci. Hæc atque hujusmodi absit ut possit omnipotens. Ac per hoc non solum ostendit veritas omnipotentem esse, quod ista non possit; sed etiam cogit veritas omnipotentem non esse, qui hæc possit. Volens enim est Deus quidquid est; æternus ergo, et incommutabilis, et verax, et beatus, et insuperabilis volens est. Si ergo potest esse quod non vult, omnipotens non est: est autem omnipotens; ergo quidquid vult potest. Et ideo quod non vult, esse non potest; qui propterea dicitur omnipotens, quoniam quidquid vult potest. De quo et Psalmus dicit, In cælo et in terra omnia quæcumque voluit fecit.

Psal. 134. 6.

Christus Filius Dei unicus.

5. Deus igitur omnipotens, qui quæcumque voluit fecit omnia, genuit unicum Verbum per quod facta sunt omnia: sed hoc non de nihilo, sed de se ipso: ideo non fecit, sed genuit. In

A principio enim fecit cælum et terram: non autem fecit in principio Verbum; quia, In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hic est Deus de Deo: Pater autem Deus, sed non de Deo. Hic est Filius Dei unicus; quia de substantia Patris, coæternus, æqualis Patri filius nullus alius est. Verbum Deus: non sicut verbum, cujus sonus et corde cogitari potest, et ore proferri; sed, sicut dictum est, quod brevius et melius dici non potest, Deus erat Verbum. Apud Patrem incommutabiliter manens, et incommutabilis etiam ipse cum Patre, de quo dicit Apostolus, Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. Esse quippe æqualem Patri, natura illi est, non rapina. Sic credimus *In Jesum Christum Filium Dei Patris unicum*, B *Dominum nostrum.*

Gen. 1. 1.
Johan. 1. 1.
Philip. 2. 6

Nativitas Christi de Spiritu-sancto ex virgine.

6. Sed quia ille, qui in forma Dei non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo, per quem creati sumus, ut quod perierat quæreret et salvaret, semetipsum exinanivit; formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus et habitu inventus ut homo: sic in eum credimus quod *natus sit de Spiritu sancto et virgine Maria.* Utraque enim ejus nativitas mira est, et divinitatis et humanitatis. Illa est de patre sine matre, ista de matre sine patre: illa est sine aliquo tempore, ista in acceptabili tempore: illa æterna, ista opportuna: illa sine corpore in sinu Patris, ista cum corpore, quo non violata est virginitas matris: illa sine ullo sexu, ista sine ullo C virili complexu. Ideo autem dicimus *natum de Spiritu sancto et Maria virgine*, quia cum sancta virgo inquisisset ab Angelo, Quomodo fiet istud? ille respondit, Spiritus-sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Deinde addidit, Propterea quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Non ait, Quod nascetur ex te, vocabitur filius Spiritus-sancti. Susceptus quippe a Verbo totus homo, id est, anima rationalis et corpus; ut unus Christus, unus Deus Dei Filius non tantum Verbum esset, sed Verbum et homo; totum hoc Dei Patris est Filius propter Verbum, et hominis filius propter hominem. Per id quod Verbum est, æqualis est Patri: * per id quod homo est, major est Pater. Et simul cum homine Filius Dei est, sed propter D Verbum, a quo susceptus est homo: et simul cum Verbo filius hominis est, sed propter hominem, qui est susceptus a Verbo. Propter cujus sanctam in virginis utero conceptionem, non concupiscentia carnis urente factam, sed fidei caritate fervente, ideo dicitur *natus de Spiritu-sancto et Virgine Maria:* ut unum eorum pertineat, non ad gignentem, sed ad sanctificantem, alterum vero ad concipientem atque parientem. Propterea, inquit, quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Quia sanctum, ideo de Spiritu-sancto: quia nascetur ex te, ideo de virgine Maria; quia Filius Dei, ideo Verbum caro factum est.

Lucæ 1. 34. et 35.

* f. propter.

Johan. 1. 14.

7. Oportebat autem ut in homine assumpto, Christus fi-

[Filius Dei crucifixus, mortuus et sepultus.]

non solum invisibilis videretur, et Patri coæternus temporaliter nasceretur; verum etiam incontrectabilis teneretur, insuperabilis ligno suspenderetur, inviolabilis clavis configeretur, et vita et immortalis in cruce moreretur, in monumento sepeliretur: hoc totum Dei Filius Dominus noster Jesus Christus. Unde consequens est ut eumdem ipsum Filium Dei unigenitum Dominum nostrum Jesum Christum, non solum hominem ex homine natum, verum etiam usque ad mortem et sepulturam humana passum, et corde credamus ad justitiam, et ore confiteamur ad salutem. Cum enim sit totus Filius Dei unicus Dominus noster Jesus Christus Verbum et homo, atque ut expressius dicam, Verbum, anima, et caro; ad totum refertur quod in sola anima tristis fuit usque ad mortem; quia Filius Dei unicus Jesus Christus tristis fuit. ad totum refertur quod in solo homine *crucifixus est*, quoniam Filius Dei unicus Jesus Christus crucifixus est: ad totum refertur quod in sola carne *sepultus est*. Ex quo enim cœpimus dicere credere nos *in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum*, ex illo quidquid aliud de illo dicimus, non subauditur nisi Jesus Christus Filius Dei unicus Dominus noster. Nec miremini: sic enim dicimus Filium Dei unicum Jesum Christum Dominum nostrum sepultum, cum sola caro ejus sepulta sit; quemadmodum, verbi gratia, dicimus apostolum Petrum hodie jacere in sepulcro, cum et illud verissime dicamus, eum in requie cum Christo gaudere. Eumdem quippe apostolum dicimus: non enim duo apostoli Petri, sed unus est. Eumdem ergo ipsum dicimus, et in solo corpore jacere in sepulcro, et in solo spiritu gaudere cum Christo. Additur autem *sub Pontio Pilato*, sive unde colligatur temporis veritas, sive unde Christi plus commendetur humilitas, quod sub homine judice sit tanta perpessus, qui judex vivorum et mortuorum est cum tanta potestate venturus.

[Matth. 26. 38.]

[Christi resurrectio et adscensio.]

8. *Tertio* vero *die resurrexit* in carne vera, sed nequaquam ulterius moritura. Hoc discipuli ejus oculis manibusque probaverunt; nec eorum fidem deciperet tanta bonitas, nec falleret veritas. Sed propter brevitatem cito subjungitur quod *adscendit in cœlum*. Nam quadraginta diebus fuit cum discipulis suis; ne tam magnum resurrectionis ejus miraculum, si eorum oculis cito subtraheretur, ludificatio putaretur. Ubi nunc *sedet ad dexteram Patris:* quod fidei oculis prudenter debemus intueri; ne arbitremur in aliqua sede immobiliter fixum, ut ei stare vel ambulare non liceat. Non enim quia Stephanus sanctus eum stantem videre se dixit, ideo vel ille falsum vidit, vel Symboli hujus verba turbavit. Absit hoc putare, absit hoc dicere. Sed illius habitatio in excelsa et ineffabili beatitudine ita significata est, ut illic sedere diceretur. Unde etiam sedes habitationes dicuntur; velut cum interrogamus ubi sit aliquis, et respondetur, In sedibus suis. Et de servis Dei maxime ac sæpissime dicitur, Tot annos ille in illo vel illo

[Sessio ad dexteram Patris. Act. 7. 55.]

A monasterio sedit: hoc est, requievit, commoratus est, habitavit. Nec sancta Scriptura hoc genus locutionis ignorat. Ille quippe Semei a rege Salomone in Jerusalem civitate jussus habitare, addita comminatione, ut, si quando inde auderet exire, pœnas debitas lueret, per tres ibi annos sedisse perhibetur, quod intelligitur habitasse. Dextera vero ipsa Patris non ita dicitur secundum humani corporis situm, tamquam Filio sit ipse ad sinistram, si ei secundum istos corporeos situs habitusque membrorum Filius collocatur ad dexteram. Sed *ad dexteram Dei* dicitur, honoris et felicitatis inenarrabilis celsitudo. Sicut de Sapientia dictum legitur, Sinistra ejus sub capite meo, et dextera ejus amplectitur me. Si enim SUBTER JACUERIT TERRENA COMMODITAS,
B tum de super amplectitur æterna felicitas.

[3. Reg. 2. 38. ἐκάθισε sec. lxx.]

[Cant. 1. 6.]

9. De sublimi ergo habitatione cœlorum, ubi nunc est ejus etiam immortale jam corpus, Dominus noster Jesus Christus *ad judicandos vivos mortuosque venturus est*, secundum evidentissimum Angelicum testimonium, quod scriptum est in Actibus Apostolorum. Intuentes enim discipuli Dominum adscendentem in cœlum, et eum suspensis adspectibus deducentes, audierunt Angelos dicere, Viri Galilæi quid hic statis? Hic Jesus, qui receptus est a vobis, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Repressa est multa et diversa continens humana præsumptio. In ea forma judicabit Christus, in qua judicatus est. Sic enim eum viderunt Apostoli adscendentem in cœlum, quando
C audierunt sic esse venturum. Illa forma erit conspicua vivis et mortuis, bonis et malis: sive bonos intelligamus nomine appellatos esse vivorum, malosque mortuorum; sive illos vivos accipiamus, quos nondum finisse istam vitam inveniet ejus adventus, mortuos autem quos ejus præsentia suscitabit, sicut ipse in Evangelio loquitur, dicens, Veniet hora, quando omnes qui sunt in monumentis, audient vocem ejus, et procedent qui bene fecerunt in resurrectionem vitæ, » qui mala egerunt in resurrectionem judicii. Et » illi videbunt in forma hominis in quem crediderunt, » et illi quem contempserunt. Formam vero Dei, qua æqualis est Patri, impii non videbunt. Tollatur enim impius, sicut dicit Propheta, ne videat claritatem Domini. Et, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Hæc de Jesu
D Christo Filio Dei unico Domino nostro satis dicta sint.

[Christus visibili forma judex veniet.]

[Act. 1. 11.]

[Johan. 5. 28. et 29.]

[Isai. 26. 10. sec. lxx. Matth. 5. 8.]

10. Credimus enim *in Spiritum sanctum*, de Patre procedentem, nec tamen filium: super Filium manentem, nec Filii patrem: de Filii accipientem, nec tamen Filii filium: sed Spiritum Patris et Filii; Spiritum sanctum et ipsum Deum. Non enim haberet tale templum, si non esset Deus, unde dicit Apostolus, Nescitis quia corpora vestra templum in vobis Spiritus sancti est, quem habetis a Deo. Non creaturæ templum, sed Creatoris. Absit enim a nobis, ut templum simus creaturæ: cum dicat Apostolus, Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. In hac

[Spiritus sanctus de Patre procedens Deus. Johan. 15. 26. Johan. 1. 32. Johan. 16. 14. 1. Cor. 6. 19. 1. Cor. 3. 17. Trinitatis mysterium.]

CLASSIS II. Trinitate non est aliud alio majus aut minus, nulla operum separatio, nulla dissimilitudo substantiæ. Unus Pater Deus, unus Filius Deus, unus Spiritus sanctus Deus. Nec tamen Pater et Filius et Spiritus-sanctus tres dii, sed unus Deus. Ita ut non sit ipse Pater qui Filius, nec Filius sit qui Pater, nec Spiritus sanctus sit aut Pater aut Filius: sed Pater Filii Pater, et Filius Patris Filius, et Spiritus-sanctus Patris et Filii Spiritus: et singulus quisque Deus, et ipsa Trinitas unus Deus. Hæc fides imbuat corda vestra, et confessionem dirigat. Hoc audiendo credite, ut intelligatis; ut quod creditis, intelligere proficiendo valeatis.

Ecclesia sancta catholica. Col. 1. 6. 1. Tim. 3. 15.

11. *Sanctam* quoque *Ecclesiam*, matrem vestram, tamquam supernam Jerusalem sanctam civitatem Dei, honorate, diligite, prædicate. Ipsa est quæ in hac fide, quam audistis, fructificat et crescit in universum mundum, Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis: quæ malos in fine separandos, a quibus interim discedit disparilitate morum, tolerat in communione sacramentorum. Hæc propter sua frumenta inter paleas modo gementia, quorum in novissima ventilatione massa horreis debita declarabitur, claves accepit regni cælorum; ut in illa per sanguinem Christi, operante Spiritu-sancto, fiat *remissio peccatorum*. In hac Ecclesia reviviscet anima, quæ mortua fuerat peccatis, ut convivificetur Christo, cujus gratia sumus salvi facti.

Resurrectio carnis. 1. Cor. 15. 53. Ibidem 42. et 43. Luc. 21. 18.

12. Sed nec de ista carne mortali, quod resurrectura sit in sæculi fine, dubitare debemus. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in contumelia, surget in gloria: seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Hæc est Christiana, hæc catholica, hæc apostolica fides. Credite Christo dicenti, Capillus capitis vestri non peribit: et infidelitate depulsa, quanti valeatis, potius cogitate. Quid enim nostrum a Redemptore nostro contemni potest, quorum capillus contemni non potest? Aut quomodo dubitabimus quod animæ et carni nostræ vitam daturus sit æternam, qui pro nobis animam et carnem, et suscepit in qua moreretur, et posuit cum moreretur, et recepit ne mors timeretur? Omnia quæ traduntur in Symbolo pro modulo nostro, Fratres mei, Vestræ exposui Caritati. Quod ideo Symbolum dicitur, quia ibi nostræ societatis fides placita continetur, et ejus confessione tamquam signo dato Christianus fidelis agnoscitur. Amen.

* Alias ex Vignerianis 16.

* SERMO CCXV.

In redditione Symboli.

a Symbolum fidei animo

1. SACROSANCTI (a) martyrii Symbolum, quod A simul accepistis, et singuli hodie reddidistis, verba sunt in quibus matris Ecclesiæ fides supra fundamentum stabile, quod est Christus Dominus, solidata firmatur. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. Accepistis ergo, et reddidistis, quod animo et corde semper retinere debetis, quod in stratis vestris dicatis, quod in plateis cogitetis, et quod inter cibos non obliviscamini; in quo etiam dormientes corpore, corde vigiletis. Renuntiantes enim diabolo, pompis et angelis ejus mentem atque animam subtrahentes, oblivisci oportet præteritorum, et vetustate prioris vitæ contempta, cum novo homine vitam quoque ipsam sanctis moribus innovare; et sicut Apostolus dicit, quæ retro sunt oblita, atque in ea quæ ante sunt extenti, sequi ad B palmam supernæ vocationis Dei; et credere quod nondum vides, ut merito possis ad id quod credideris pervenire. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus.

SERMON. DE TEMPORE. semper versandum. 1. Cor. 3. 11. Philip. 3. 13. Rom. 8. 24. et 25.

De Deo quid credendum.

2. Fides ergo hæc et salutis est regula, *credere nos in Deum Patrem omnipotentem, universorum creatorem*, regem sæculorum, immortalem et invisibilem. Ipse est quippe Deus omnipotens, qui in primordio mundi cuncta ex nihilo fecit, qui est ante sæcula, qui fecit et regit sæcula. Non enim tempore augetur, aut loco distenditur, aut aliqua materia concluditur aut terminatur: sed manet apud se et in se ipso plena et perfecta æternitas, quam nec comprehendere humana cogitatio potest, nec lingua narrare. Nam si mu- C nus quod promittit sanctis suis, nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit: quomodo potest ipsum qui promittit, aut mens concipere, aut cor cogitare, aut lingua narrare? 1. Cor. 2. 9.

De Christo.

3. Credimus *et in Filium ejus Dominum nostrum Jesum Christum*, Deum verum de Deo vero, Dei Patris Filium Deum: sed non duos Deos. Ipse enim et Pater unum sunt: et per Moysen populo insinuat dicens, Audi Israel mandata vitæ, Dominus Deus tuus Deus unus est. Si autem vis cogitare quemadmodum æternus Filius de æterno Patre sine tempore natus sit; redarguit te Isaias Propheta, qui dicit, Generationem ejus quis enarrabit? Nativitatem itaque Dei ex Deo nec cogitare poteris, nec narrare: credere tantum tibi permittitur, ut salvus esse possis: sicut Apostolus dicit, Credere enim oportet qui ad Deum accedit, quia est, et quærentibus eum mercedis redditor erit. Si vero nativitatem ejus secundum carnem, quam pro nostra salute dignatus accepit, scire desideras; audi, et crede natum de Spiritu sancto ex Maria virgine. Quamquam et hanc ipsam nativitatem ejus quis enarrabit? Quis enim digne æstimare potest Deum propter homines (b) nasci voluisse, sine virili b seminem virginem concepisse, sine corruptione peperisse, et post partum in integritate permansisse? Dominus enim noster Jesus Christus ute-

Joan. 10. Deut. 6. 4. Nativitas ejus æterna et temporalis, utraque inenarrabilis. Isai. 53. 8. Heb. 11. 6. In carne natus est

(a) Editi, *mysterii Symbolum*. Melius, nostra opinione Laudunensis ecclesiæ codex vetustissimus, *martyrii Symbolum*, id est profitendæ fidei. Paulo post vox *hodie*, quæ in editis deerat, restituitur ex eodem MS, et ex Corbejensi.

(b) Hic duo MSS. addunt, *hominem*.

CLASSIS II. rum virginis dignatus intravit, membra fœminæ immaculatus implevit, matrem sine corruptione fœtavit, a se ipso formatus exivit, atque integra genitricis viscera reservavit; ut eam de qua nasci dignatus est, et matris honore perfunderet, et virginis sanctitate. Quis hoc cogitat? quis enarrat? Ergo et hanc nativitatem ejus quis enarrabit? Cujus enim mens ad cogitandum, cujus ad enuntiandum lingua sufficiat, non solum quod in principio erat Verbum, non habens ullum nascendi principium; verum etiam quod Verbum caro factum est, eligens virginem quam sibi faceret matrem, faciens matrem quam servaret et virginem; Dei Filius nulla matre concipiente, hominis Filius nullo homine seminante; fœcunditatem fœminæ veniendo afferens, integritatem nascendo non auferens? quid est hoc? quis dicat? quis taceat? Et mirum dictu: quod eloqui non valemus, silere non sinimur; sonando prædicamus, quod nec cogitando comprehendimus. Tantum quippe Dei donum nec effari possumus, quoniam sumus ad ejus enarrandam magnitudinem parvuli; et tamen laudare compellimur, ne tacendo remaneamus ingrati. Sed Deo gratias, quia id quod competenter non potest dici, potest fideliter credi.

Illæsa matris virginitate. — Johan. 1. 1. — Ibidem 14.

4. Credimus ergo *in Jesum Christum Dominum nostrum, natum de Spiritu-sancto ex virgine Maria.* Nam et ipsa beata Maria, quem credendo peperit, credendo concepit. Cum enim promisso sibi filio, quæsisset quemadmodum fieret, quoniam virum non cognosceret; utique solus ei modus cognoscendi atque pariendi notus erat, quem quidem ipsa experta non fuerat, sed ex aliis fœminis natura frequentante didicerat, ex viro scilicet et fœmina hominem nasci: responsum ab Angelo accepit, Spiritus-sanctus » superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit » tibi; propterea quod nascetur ex te sanctum, » vocabitur Filius Dei. Quæ cum dixisset Ange- » lus, illa fide plena, et Christum prius mente quam ventre concipiens. Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Fiat, inquit, sine virili semine conceptus in virgine, nascatur de Spiritu-sancto et integra fœmina, in quo renascatur de Spiritu-sancto integra Ecclesia. Sanctum quod nascetur de homina matre sine homine patre, vocetur Dei Filius; quoniam qui natus est de Deo Patre sine ulla matre, mirabiliter oportuit ut fieret hominis filius; in ea carne natus, ut per clausa viscera parvus exiret, in qua resuscitatus per clausa ostia magnus intraret. Mira sunt hæc, quia divina sunt; ineffabilia, quia et inscrutabilia: non sufficit explicando os hominis, quia nec investigando cor hominis. Credidit Maria, et in ea quod credidit factum est. Credamus et nos, ut et nobis possit prodesse quod factum est. Quamvis ergo mirabilis sit etiam ista nativitas: tamen cogita, o homo, quid pro te Deus tuus. Creator pro creatura susceperit; ut Deus in Deo manens, æternus cum æterno vivens, æqualis Filius Patri, pro reis et pro peccatoribus servis formam servi non dedignaretur induere. Neque enim hoc meritis humanis est exhibitum. Nam pro iniquitatibus nostris pœnas potius merebamur: sed si iniquitates observasset, quis sustinuisset? Pro impiis ergo et pro peccatoribus servis Dominus factus est homo, de Spiritu-sancto et virgine Maria nasci dignatus est.

Maria credendo concepit sine viro. — Lucæ 1. 35. — Ibidem 38. — Christus nostri gratia natus in carne. — SERMON. DE TEMPORE.

5. Parum hoc forsitan videatur, quod pro hominibus Deus, pro peccatoribus justus, pro reis innocens, pro captivis rex, pro servis Dominus carne humanitatis indutus advenit, in terris visus est et cum hominibus conversatus est: *crucifixus* insuper, *mortuus et sepultus est.* Non credis? Dicis forte, Quando hoc factum est? Audi quo tempore: *sub Pontio Pilato.* In significatione tibi etiam nomen judicis positum est, ne vel de tempore dubitares. Credo ergo Filium Dei crucifixum sub Pontio Pilato et sepultum. Majorem autem baccaritatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Putas, nemo? Omnino nemo. Verum est, Christus hoc dixit. Interrogemus Apostolum, etiam respondeat nobis. Christus, inquit, pro impiis mortuus est. Et iterum dicit, Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus. Ecce ergo in Christo majorem invenimus caritatem, quia animam suam non pro amicis, sed pro suis tradidit inimicis. Quantus ergo Dei amor erga homines et qualis affectio, sic amare etiam peccatores, ut amore eorum moreretur. Commendat enim caritatem suam in nobis, Apostoli verba sunt, quia cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Crede ergo hoc et tu, et pro salute tua noli erubescere confiteri. Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Denique ne dubitares, ne erubesceres, quando primum credidisti, signum Christi in fronte tamquam in domo pudoris accepisti. Recole frontem tuam, ne linguam expavescas alienam. Qui enim, inquit ipse Dominus, confusus me fuerit coram hominibus, confundet illum Filius hominis coram Angelis Dei. Noli ergo erubescere ignominiam crucis, quam pro te Deus ipse non dubitavit excipere; et dic cum Apostolo, Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi. Et respondet tibi idem ipse Apostolus, Non me judicavi aliquid scire in vobis, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum. Ille qui ab uno populo est tunc crucifixus, in omnium populorum est nunc cordibus fixus.

Pro nobis mortuus. — Johan. 15. 13. — Rom. 5. 6. — Ibidem 10. — Ibidem 8. — Crux non erubescenda. — Rom. 10 10. — Marci 8. 38. — Gal. 6. 14. — 1. Cor. 2. 2.

6. Tu autem, quisquis es qui de potentia magis quam de humilitate vis gloriari, accipe consolationem, habe exsultationem. Qui enim crucifixus sub Pontio Pilato et sepultus est, *Tertia die resurrexit a mortuis.* Forte et hic dubitas, forte trepidas. Quando tibi dictum est, Crede natum, crede passum, crucifixum, mortuum et sepultum; quasi de homine facilius credidisti: nunc quia dicitur, *Tertia die resurrexit a mortuis*, dubitas o homo? Ut de multis unum proferamus exemplum; Deum adtende, omnipotentem cogita, et noli dubitare. Si enim potuit te, cum non esses, ex nihilo facere; cur non potuit

Resurrectionis Christi fides.

CLASSIS II. hominem suum, quem jam fecerat, a mortuis excitare? Credite ergo, Fratres: ubi de fide agitur, longo uti sermone non opus est. Sola hæc fides est, quæ Christianos ab omnibus hominibus discernit et separat. Nam quia mortuus est et sepultus, et Pagani modo credunt, et Judæi tunc viderunt: quia vero tertia die resurrexit a mortuis, nec Paganus nec Judæus admittit. Discernit ergo a mortuis perfidis vitam fidei nostræ, resurrectio mortuorum. Nam et apostolus Paulus cum Timotheo scriberet, Memento, inquit, Jesum Christum resurrexisse a mortuis. Credamus ergo, Fratres, et quod in Christo factum credimus, hoc futurum speremus in nobis. Deus enim qui promittit, non fallit.

Hæc fides Christianos discernit. — *I. Tim. 2. 8.*

7. Postquam ergo resurrexit a mortuis, *adscendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei Patris.* Adhuc forte non credis. Audi Apostolum: Qui descendit, inquit, ipse est et qui adscendit super omnes cælos, ut adimpleret omnia. Vide ne quem non vis credere resurgentem, sentias vindicantem. Qui enim non crediderit, jam judicatus est. Nam qui modo sedet ad dexteram Patris advocatus pro nobis, inde *venturus est judicare vivos et mortuos.* Credamus ergo, ut sive vivamus, sive moriamur, Domini simus.

Christi sessio ad dexteram Patris. — *Ephes. 4. 10.* — *Johan. 3. 18.* — *Rom. 14. 8.*

8. Credamus *et in Spiritum-sanctum.* Deus enim est; quia scriptum est, Deus spiritus est. Per ipsum *remissionem* accipimus *peccatorum;* per ipsum *resurrectionem* credimus *carnis;* per ipsum *vitam* speramus *æternam.* Sed videte ne numerando errorem patiamini, et me putetis tres Deos dixisse, quia unum Deum tertio nominavi. Una est in Trinitate substantia deitatis, una virtus, una potestas, una majestas, unum nomen divinitatis; sicut ipse Christus dixit discipulis suis, cum resurrexisset a mortuis, Ite, baptizate Gentes, non in multis nominibus, sed in uno nomine Patris et Filii et Spiritus-sancti. Credentes ergo divinam Trinitatem, et trinam unitatem, cavete, Dilectissimi, ne quis vos ab Ecclesiæ catholicæ fide se unitate seducat. Qui enim vobis aliter evangelizaverit, præter quam quod accepistis, anathema sit. Apostolum, non me audite, qui ait, Sed et si nos, aut Angelus de cælo aliter vobis evangelizaverit, præter quam quod accepistis, anathema sit.

De Spiritu-sancto, remissionem peccatorum etc. — *Johan. 4. 24.* — *Matth. 28. 19.* — *Gal. 1. 8. et 9.*

9. Videtis certe, Carissimi, etiam in ipsis sancti Symboli verbis, quomodo conclusioni omnium regularum, quæ ad sacramentum fidei pertinent, quasi supplementum quoddam additum, ut diceretur, *per sanctam Ecclesiam.* Fugite ergo, quantum potestis diversos et varios deceptores, quorum sectas et nomina præ multitudine sui, nunc longum est enarrare. Multa enim habemus dicere vobis; sed non potestis illa portare modo. Unum vestris precibus commendo, ut ab eo qui catholicus non est, animum et auditum vestrum omnimodis avertatis: quo *remissionem peccatorum et resurrectionem carnis et vitam æternam,* per unum veram et *sanctam Ecclesiam catholicam* apprehendere valeatis; in qua discitur Pater et Filius et Spiritus sanctus unus Deus; cui est honor et gloria in sæcula sæculorum.

In Ecclesia catholica vivendum. — *SERMON. DE TEMPORE.*

* SERMO CCXVI.

** Al. as de Diversis 8.*

Ad Competentes.

1. Rudimenta (*a*) ministerii nostri, et vestri conceptus quo fidei (*b*) concipitis utero generari cælesti gratia, adjuvanda sunt ore: ut et noster vos sermo salubriter alloquatur, et nos vester conceptus utiliter consoletur. Nos instruimus sermonibus, vos proficite moribus. Spargimus sermonem verbi, fructum reddite fidei. Omnes secundum vocationem, qua vocati sumus a Domino, in ejus via semitaque curramus; nullus retro respiciat. Veritas enim quæ nec fallit, nec fallere potest, aperte denuntiat, *Nemo ponens manum super aratrum, et respiciens retro, aptus erit regno cœlorum.* Hoc nempe vos concupiscere, ad hoc ambire omnibus mentis vestræ conatibus, ipsum vestrum nomen, quod Competentes vocamini, ostendit. Quid enim aliud sunt Competentes, quam simul petentes? Nam quomodo condocentes, concurrentes, confidentes, nihil aliud sonat, quam simul docentes, simul currentes, simul sedentes: ita etiam Competentium vocabulum non aliude quam de simul petendo atque unum aliquid appetendo compositum est. Et quod illud est unum, quod petitis vel concupiscitis, nisi quod quidam abjectis desideriis carnalibus et superatis terroribus sæculi clamat intrepidus? *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum: si exsurgat in me bellum, in hoc ego sperabo.* Et quæ illa sit exprimens, adjunxit et dixit, *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnes dies vitæ meæ.* Atque hujus regionis et habitationis beatitudinem explanans, connectit et exprimit, *Ut contempler delectationem Domini, et protegar a templo ejus.*

**CAPUT I. a b* — *Luc. 9. 62.* — *Competentes quinam.* — *Psal. 26. 3. etc.*

2. Videtis contyrones mei, ad quam delectationem Domini venietis, cum delectationem sæculi abjicitis? Si despicitis mundum, habebitis cor mundum, et videbitis eum qui fecit mundum: et sicut ille vicit, ita et vos in ejus gratia vincetis hunc mundum. Quem profecto jam jamque superabitis atque calcabitis, si non de vestris viribus, sed de Dei misericordissimi adjutorio præsumatis. Nolite vos despicere, quia nondum apparuit quod eritis. Scitote autem, quoniam cum apparuerit, similes ei eritis, dum apparuerit quod eritis. Scitote autem, quoniam videbitis eum, non qualis in temporis plenitudine venit

CAPUT II. Hortatur ut renuntient sæculo. — *1. Johan. 3. 1.*

(*a*) Habitus itaque Sermo anno 391. quo presbyter Hipponensis creatur Augustinus. Vide notam in exordium Sermonis 214. eodem tempore pronuntiati. In Possidii indiculo cap. 10. notatur *Exhortatorius ad Competentes Tractatus unus.*

(*b*) An legendum, *incipitis?* ut quos hic alloquitur, significet tum primum factos ex Catechumenis Competentes, perceptione fidei et petitione baptismi. Item infra loco, *ore*, forte melius *oratione.*

ad nos, sed qualis semper manens condidit nos. A
Colos. 3. 9. Exuite vos veterem hominem, ut induamini no-
vo. Pactum vobiscum Dominus inchoat. Vixistis
sæculo, carni vos et sanguini dedistis, imagi-
nem hominis terreni portastis. Sicut ergo ima-
ginem portastis ejus qui de terra est, ita etiam
1. Rom. 6. 19. ejus qui de cœlo est ultra portate. *Humanus*
sermo, quia ideo Verbum caro est factum, *ut*
sicut exhibuistis corpora vestra arma iniquitatis
peccato, ita nunc exhibeatis membra vestra ar-
ma justitiæ Deo. In perniciem adversus vos ve-
ster oppugnator vestris jaculis armabatur: in
salutem vestram adversus eum vicissim membris
vestris vester protector armetur. Nihil vobis ille
nocebit, si membra vestra vobis auferentibus
non tenebit. Iste vos jure derelinquet, si ab eo
vestrum votum voluntasque dissentiet. B

CAPUT III. De regno cœlorum emendo cogitent. Non abjecte de se sentiant.

3. Ecce cum auctione et mercatu fidei, re-
gnum vobis cælorum venale proponitur: inspi-
cite et congerite vestræ conscientiæ facultates,
thesauros cordis vestri unanimiter congregate.
Et tamen gratis emitis, si gratam gratiam quæ
vobis offertur, agnoscitis. Nihil impenditis, et
tamen magnum est quod adquiritis. Non sitis
viles vobis, quos cunctorum Creator et vester
tam caros æstimat, ut vobis quotidie Unigeniti
sui pretiosissimum sanguinem fundat. Non sic
eritis viles si pretiosum distinguatis a vili; si
Psal. 18. 14. non creaturæ, sed Creatori serviatis; si vobis
inferiora vestra non fuerint dominata, ut imma-
culati a capitali magnoque peccato mundemini;
Matth. 13. si non in vobis semen verbi Dei, quod etiam
nunc spargit cælestis agricola in agro cordis ve- C
Luc. 8. stri, aut tamquam in via indignorum transitu
conculcetur, aut tamquam inter petrosa durissi-
mæ conscientiæ vestræ stoliditate jam germi-
nans comprimatur, aut inter spinas cupiditatum
Bonorum operum fructus reddant. vestrarum perniciosis aculeis suffocetur. Si a tam
damnosæ damnandæque terræ sterilitate abhor-
reatis, fructifera vos profecto terra uberrimaque
suscipiet, et cum magno gaudio seminatori et
complutori vestro multiplicatam centeni redde-
tis ubertatem; aut si ad hoc impares forte fue-
ritis, sexageni fructus usuras exsolvetis: quod
si nec ad hoc occurretis, non erit vester ingra-
tus etiam trigeni proventus: quia cælestibus o-
mnes horreis excipientur, omnes in æterna re-
quie recondentur. De omnium fructibus cælestis
panis ille conficietur, et omnis operarius in Do- D
minica vinea sine dolo laborans, ipso abundan-
ter ac salubriter saturabitur: dum tanti semina-
toris, pluitoris, et rigatoris, atque ipsius incre-
menti datoris, Evangelica prædicatione gloria
diffamatur.

CAPUT IV. Ad Deum conversi tendant ad æternam vitam.

Psal. 33. 19. 4. Accedite ergo ad eum in obtritione cordis:
quoniam prope est omnibus qui obtriverunt cor,
et ipse vos humiles spiritu salvos faciet. Certa-
tim accedite, ut illuminemini. Estis enim adhuc
in tenebris, et tenebræ in vobis. Eritis autem
Johan. 1. 9. lux in Domino, qui *illuminat omnem hominem*
a *venientem in hunc mundum.* (a) Confortamini
sæculo, reformamini Deo. Babylonicæ captivita- A
tis vos aliquando jam tædeat. Ecce Jerusalem
mater illa cælestis, in viis hilariter invitans oc-
currit, et obsecrat ut velitis vitam, et diligatis
videre dies bonos, quos numquam habuistis, nec
umquam in hoc sæculo habebitis. Ibi enim defi-
ciebant, sicut fumus, dies vestri: quibus augeri,
minui; et quibus crescere, deficere; et quibus
adscendere, vanescere fuit. Qui vixistis peccato
annos multos et malos, desiderate vivere Deo:
non multos annos quandoque finiendos, et ad
intereundum in umbra mortis currentes; sed
bonos, et in veritate vivacis vitæ propinquos;
ubi nulla fame, nulla siti lassabitis; quia cibus
vester fides, potus sapientia erit. Nunc enim in
Ecclesia in fide benedicitis Dominum: tunc au-
B tem in specie affluentissime rigabimini de fon-
tibus Israel.

CAPUT V. Hic vitæ æternæ desiderio lugeant, et membra mortificent.

5. Sed in hac interim peregrinatione sint vo-
bis lacrymæ vestræ panis die ac nocte, dum, di-
centibus vobis quotidie, Ubi est Deus vester? non Psal. 41. 4.
potestis carnalibus demonstrare quod oculus non 1. Cor. 2. 9.
vidit, nec auris audivit, aut in cor hominis ad-
scendit. Donec veniatis et appareatis ante oculos
Dei vestri, nolite deficere. Veniet enim et ipse
promissa persolvere, qui se sponte professus est
debitorem: qui nihil ab aliquo mutuatus est, et
suo promisso debitor esse dignatus est. Nos de-
bebamus; et tantum debebamus, quantum pec-
caveramus. Venit ille sine debito; quia sine ullo
peccato: invenit nos damnoso ac damnando fœ-
nore oppressos, et quæ non rapuerat exsolvens,
C nos a sempiterno debito misericorditer liberavit.
Nos admiseramus culpam, exspectabamus pœ-
nam, ille non factus socius culpæ nostræ, sed
factus particeps pœnæ; simul et culpæ esse vo-
luit donator et pœnæ. Ipse est enim qui ex usu-
ris et iniquitate eruet animas credentium, atque
ex corde in unoquoque dicentium, *Credo videre* Psal. 26. 13.
bona Domini in terra viventium. Hæc terra,
non terreno vel mortuo, sed cælesti quodam
modo ac vivo corde concupiscenda est. Ipsa est
enim, cui in Psalmo alio flagrans quidam ejus
amore et alacriter cantans dicit, *Spes mea es*
tu, portio mea in terra viventium. Ad quam Psal. 141. 6.
illi tendunt, qui vitaliter mortificant membra
sua super terram: non membra quibus corpo-
ris mundi hujus compago consistit, sed illa
D membra quibus animæ virilitas miserabiliter in-
firmatur. Apertissime ea dinumerans ac desi-
gnans Vas electionis Paulus apostolus dicit, *Mor-*
tificate membra vestra, quæ sunt super terram, Coloss. 3. 5.
fornicationem, immunditiam, perturbationem,
concupiscentiam malam, et avaritiam, quæ est
idolorum servitus. Ecce quæ in hac terra mo-
rientium mortificare debeatis, qui in illa terra
viventium vivere concupiscitis. Sic ergo efficia-
mini membra Christi, ut non ea tollatis, et fa-
ciatis membra meretricis. Quæ enim turpior,
quæ dedecorosior est meretrix, quam ipsa quæ
prima posita est fornicatio, et ultima avaritia?

(a) In Germanensi MS. *Conformamini*: forte pro *Conformabamini.*

CLASSIS II. Quam idolorum servitutem veraciter appellavit; quia non solum in corporis luxu, sed etiam in animæ fluxu agnoscere et vitare debetis, ne illam perditionem minacis et casti sponsi ac justi judicis incurratis, cui dicitur, *Perdidisti omnem* Psal. 72. 27. *qui fornicatur abs te.* Quanto justius, quanto utilius, in cordis ad eum castitate singuli quique Ibidem 28. clamabitis, *Mihi adhærere Deo, bonum est?* Hanc adhæsionem illa dilectio præstat, de qua simili- Rom. 12. 9. ter dicitur, *Dilectio sine simulatione, odio habentes malum adhærentes bono.*

CAPUT VI. Quod illis certamen indictum.

6. Ecce ubi est stadium vestrum, ecce ubi lucta certantium, ecce ubi cursus currentium, ecce ubi ferientium pugillatus. Si vultis perniciosissimum colluctatorem fidei lacertis elidere, prosternite mala, complectimini bona. Si vultis sic currere, ut comprehendatis; fugite iniquum, consequimini justum. Si vultis sic pugillare, ut non aerem cædatis, sed hostem viriliter feriatis; castigate corpus vestrum, et in servitutem redigite, ut ab omnibus abstinentes ac legitime certantes, bravii cælestis et incorruptæ coronæ participes triumphetis. Quod in vobis adjurato vestri Redemptoris nomine facimus, hoc vestri cordis scrutatione et contribulatione complete. Nos precibus ad Deum, et increpationibus inveteratí hostis dolis (a) resistimus: vos votis et vestri cordis contritione persistite, ut eruamini de potestate tenebrarum, et transferamini in regnum claritatis ejus. Hoc est nunc opus vestrum, et hic labor vester. Digna in eum nos suis nequitiis maledicta congerimus: vestra vos potius aversione ac pia renuntiatione gloriosissimum ei certamen indicite. Adterendus, vinciendus, excludendus est Dei et vester, ac sui potius inimicus. Nam furor ejus et in Deum protervus, et adversum vos nefarius, et in se perniciosus ostenditur. Anhelet usquequaque cædes, supponat muscipulas, exacuat multiplices et dolosas linguas suas: omnia venena ejus, obtestato nomine Salvatoris, vestris cordibus effundite.

Exorcismus adjurato Christi nomine. Maledicta in diabolum. Expulsio diaboli.

CAPUT VII. Ad spiritalem renascentiam cooperentur Christo et Ecclesiæ.

7. Quidquid facinorosissimis suggestionibus, quidquid flagitiosissimis illecebris immittebat, nunc exhaurietur, nunc publicabitur. Nunc populabitur captivitas ejus, qua vos tyrannice possidebat. Avertetur a vobis jugum, quo vos immaniter deprimebat, et ejus cervicibus imponetur: tantum vos in liberationem vestram, Redemptori vestro vestrum præbete consensum. Sperate in eum omne concilium novæ plebis, et popule qui nasceris, quem fecit Dominus, enitere ut salubriter pariaris, ne feraliter abortiaris. Ecce uterus matris Ecclesiæ, ecce ut te pariat, atque in lucem fidei producat, laborat in gemitu suo. Nolite vestra impatientia viscera materna concutere, et partus vestri janua angustare. Popule qui crearis lauda Deum tuum: lauda qui crearis, lauda Dominum tuum. Quia lactaris, lauda: quia aleris, lauda: quia nutriris, profice sapientia et ætate. Ille quoque has moras partus temporalis admisit, qui nec brevitate temporis deficit, nec longitudine ulla temporis proficit, sed a diebus æternis cunctas angustias et tempus exclusit. Nolite hic, sicut benignus parvulum nutritor admonet, pueri effici mentibus, sed malitia parvuli estote, mentibus perfecti sitis. Ut Competentes competenter adolescite in Christo, ut in virum perfectum juveniliter accrescatis. Lætificate, ut scriptum est, profectu sapientiæ vestræ patrem vestrum, et nolite defectu vestro contristare matrem vestram.

SERMON. DE TEMPORE. I. Cor. 14. 20. Prov. 10. 1, et 15. 20.

CAPUT VIII. Novæ regenerationis gratia.

8. Amate quod eritis. Eritis enim filii Dei, et filii adoptionis. Hoc vobis gratis dabitur, gratisque conferetur. In quo largius uberiusque abundabitis, quanto plus grati ei, a quo hæc accepistis, fueritis. Ad eum ambite, qui novit qui sint ejus. Tunc autem non dedignabitur vos inter eos qui ejus sunt nosse, si nominantes nomen Domini, ab injustitia recedatis. Parentes carnis vestræ habetis, vel habuistis in sæculo, qui vos in labore atque ad pœnam mortemque genuerunt; sed quia feliciori orbitate potest unusquisque vestrum de talibus dicere, *Pater meus et mater mea dereliquerunt me;* illum Patrem Christiane Psal. 26. 10. agnosce, qui illis relinquentibus suscepit te ex utero matris tuæ, cui quidem fidelis fideliter dicit, *De ventre matris meæ tu es protector meus.* Psal. 21. 11. Pater Deus est, mater Ecclesia. Longe aliter ab his generabimini, quam ab illis geniti fueratis. Hos partus, non labor, non miseria, non fletus, non mors, sed facilitas, felicitas, gaudium, vitaque suscipiet. Per illos lamentabilis generatio, per hos optanda generatio est. Illi nos generando in æternam pœnam generant, propter veterem culpam: isti regenerando, nec pœnam faciunt remanere, nec culpam. Hæc est illa regeneratio quærentium eum, quærentium faciem Psal. 23. 6. Dei Jacob. Humiles quærite: quod cum inveneritis, ad securam altitudinem venietis. Infantia vestra innocentia erit, pueritia reverentia, adolescentia patientia, juventus virtus, senium meritum, senectus nihil aliud quam canus sapiensque intellectus. Per hos articulos vel gradus ætatis, non tu evolveris, sed permanens innovaris. Non enim ut decidat prior secunda succedet, aut tertiæ ortus secundæ erit interitus, aut quarta jam nascitur ut tertia moriatur: non quinta quartæ invidebit ut maneat, nec quintam sexta sepeliet. Cum simul ætates istæ non veniant, tamen in anima pia et justificata pariter et concorditer perseverant. Hæ te ad septimam perennem quietem pacemque perducent. * Tamen sexties, ut legimus, de necessitatibus ætatis mortiferæ liberatum, jam in septima non te tangent mala. Non enim certabunt quæ non erunt, aut prævalebunt quæ nec audebunt. Ibi secura immortalitas, ibi immortalis securitas.

Ætates spiritales.

* CAPUT IX. Job. 5. 19. Psal. 147. 13.

9. Et unde hæc, nisi de immutatione dexteræ Excelsi, qui benedicet filios tuos in te, qui ponet terminos tuos pacem? Excitamini ergo ad hæc, concreti, discreti; concreti bonis, discreti a malis: electi, dilecti, præsciti, vocati, justifi-

(a) Germanensis MS. *insistimus dolis.*

CLASSIS II. candi, glorificandi: ut crescentes, juvenescentes, ac senescentes in fide ac maturitate virium, non corruptione (a) membrorum, in senecta uberi, tranquilli annuntietis opera Domini, qui fecit vobis magna, qui potens est: quia magnum nomen ejus, et sapientiæ ejus non est numerus. Vitam quæritis, currite ad eum qui est fons vitæ: et fugatis tenebris fumosarum cupiditatum vestrarum, videbitis lumen in lumine Unigeniti illius vestri atque clementissimi Redemptoris, et fulgentissimi illuminatoris. Si salutem quæritis, sperate in eum qui salvos facit sperantes in se. Si ebrietatem deliciasque sectamini, nec ipsas negabit. Tantum venite et adorate, procidite et plorate ante eum qui fecit vos: et inebriabit vos ab ubertate domus suæ, et torrente deliciarum suarum potabit vos.

CAPUT X. Cavenda superbia et adhibenda vigilantia. 10. Sed cavete, ne veniat vobis pes superbiæ; et vigilate, ne vos manus moveant peccatorum. Primum ne contingat, orate ut ab occultis vestris mundet vos: secundum vero ne irruat et dejiciat vos, petentes ut ab alienis parcat vobis; jacentes surgite, surgentes state, stantes adsistite, adsistentes persistite. Nolite ultra ferre jugum: dirumpite potius vincula eorum, et abjicite a vobis jugum ipsorum, ne iterum servitutis jugo Philip. 4. 5. adtineamini. *Dominus in proximo est; nihil solliciti fueritis.* Manducate nunc panem doloris: veniet tempus, quando post panem tristitiæ panis vobis lætitiæ ministretur. Sed meritum illius, hujus est tolerantia. Aversio et fuga tua panem luctus commeruit: convertere, compungere, et redi ad Dominum tuum. Paratus est ille compuncto et redeunti panem gaudii erogare; si non dissimules nec differas pro fuga tua flebiliter ærumnosus orare. In tantis ergo catervis molestantium induite vos cilicio, et (b) humiliate in jejunio animam vestram. Redditur humilitati, quod superbiæ denegatum est. Et vos quidem cum scrutaremini, atque ipsius fugæ ac deser- Scrutinium. tionis persuasor in Trinitatis tremendæ omnipotentia debite increparetur, non estis induti cilicio: sed tamen vestri pedes in eodem mystice constiterunt.

CAPUT XI. Lucæ 15. 11. Calcanda sunt vitia velleraque caprarum: sinistrorum hœdorum conscindendi sunt panni. Cum prima stola ultro vobis occurret misericors pater, qui ad vestram depellendam pestiferam famem etiam saginatum vitulum non distulit immolare. Ejus carnibus pascemini, ejus sanguine potabimini: cujus effusione peccata dimittuntur, debita donantur, maculæ deterguntur. Ut pauperes manducate, et tunc saturabimini: ut et vos Psal 21. 27. de illis sitis, de quibus dicitur, *Manducabunt pauperes, et saturabuntur:* ac saturati salubriter ejus panem gloriamque ructate. Currite ad eum, et convertimini: ille est enim qui convertit aversos, prosequitur fugitivos, invenit perditos, humiliat superbos, pascit famelicos, solvit compeditos, illuminat cæcos, purgat immundos, recreat fatigatos, suscitat mortuos, atque nequitiæ spiritibus possessos et captos eripit. A quibus quia vos nunc immunes esse probavimus; gratulantes vobis admonemus vos, ut sanitas quæ apparuit in vestro corpore, hæc in vestris cordibus conservetur. (c)

(a) In Germanensi codice, morborum.
(b) Sic Germ. codex. At editi, et humiliamini in jejunio animarum vestrarum.

SERMON. DE TEMPORE.

* SERMO CCXVII.

De oratione Christi, Johan. 17. Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, ibi sint ipsi.

HABITUS PAULO ANTE PASCHA.

Prodit nunc primum ex MSS. Germanensi et Floriacensi.

1. Dominus Christus, qui nos exaudit cum Patre, orare pro nobis dignatus est Patrem. Quid felicitate nostra certius, quando ille pro nobis orat, qui dat quod orat? Est enim Christus homo et Deus: orat ut homo, dat quod orat ut Deus. Quod autem tenere debetis, ideo totum Patri adsignat, quia Pater non de illo est, ipse de Patre est. Fonti unde natus est, totum dat. Sed et ipse fons natus est. Ipse est enim fons vitæ. Ergo Pater fons fontem genuit. Genuit quidem fontem fons; sed et generans fons et genitus fons: quemadmodum generans Deus et genitus Deus, unus est Deus. Pater non est Filius, Filius non est Pater, Spiritus-sanctus amborum nec Pater nec Filius: sed Pater et Filius et Spiritus-sanctus unus est Deus. Ædificamini in unitate, ne cadatis in separatione. — Christus orat, et dat quod orat.

2. Audistis quid pro nobis oraret, immo quid vellet. Dixit: *Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, ibi sint ipsi. Volo*, inquit, *ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum.* O domus beata! o patria secura! Non habet hostem, non habet pestem. Securi ibi vivemus, migrare non quæremus, tutiorem locum non inveniemus. Quidquid hic elegeris in terra, ad timorem eligis, non ad securitatem. Elige tibi locum, dum es in malo loco, id est in hoc sæculo, in hac vita tentationibus plena, elige in hac mortalitate gemitibus et timoribus plena: dum es in malo loco, elige tibi locum, quo migres de malo loco. Non poteris ad locum bonum migrare de loco malo, nisi bene feceris in loco malo. Qualis locus est ille, ubi nemo esurit? Ergo si vis habitare in loco bono, ubi nemo esurit; in loco malo frange panem tuum esurienti. In loco illo beato nemo est peregrinus: omnes in patria sua vivunt. Si ergo vis esse in loco bono, ubi nemo est peregrinus; in loco malo non habentem quo intret, suscipe in domum tuam. Peregrino præbe hospitium in loco malo, ut venias ad locum bonum, ubi hospes esse non possis. In loco bono nemo indiget vestimento: frigus ibi non est, æstus ibi non sunt: ut quid tectum, ut quid indumentum? Ibi — Johan. 17, 24. — Locus bonus, quo nobis migrandum de hoc loco malo.

(c) Apud Lov. assutus hic erat finis Sermonis 83. ab illis scilicet verbis, *Dominus dicet et pauper occurrerunt sibi. In qua via, nisi in ista vita? Natus est* etc.

CLASSIS II.

Psal. 56. 2. non erit tectum, sed protectio. Ecce et ibi invenimus tectum: *Sub umbra alarum tuarum sperabo.* Ergo in hoc loco malo præbe non habenti tectum, ut sis in loco bono, ubi habeas tale tectum, ut non quæras facere sarta tecta; quia non ibi stillat imber. Est perpetuus fons veritatis: Psal. 35. 10. sed imber ille lætificat, non humectat: imber iste, Johan. 1. 1. ipse est fons vitæ. Quid est enim, *Apud te est fons vitæ; et Verbum erat apud Deum?*

Bene agendo in loco malo pervenitur ad locum bonum.

3. Ergo Carissimi facite bene in loco malo, ut veniatis ad locum bonum, de quo ait qui nobis eum præparat, *Volo ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum.* Adscendit præparare, ut nos ad paratum securi veniamus. Ipse præparavit: in illo manete. Parva tibi domus est Christus? Jamne passionem ipsius times? Resurrexit a mortuis, Rom. 6. 9. et non moritur, et mors ei ultra non dominabitur. Locus malus, dies mali, sæculum hoc. Sed bene faciamus in loco malo, et bene vivamus in diebus malis. Transit locus malus et dies mali: et veniet locus bonus et æternus, et dies boni æterni: et ipsi dies boni unus dies erunt. Hic enim quare sunt mali dies? Quia transit unus, ut veniat alius. Transit hodiernus, ut veniat crastinus: transit hesternus, ut veniat hodiernus. Ubi nihil transit, unus est dies. Et dies Christus est, et Pater dies: sed Pater dies de nullo die, Filius dies ex die. Commendavit ergo nobis Dominus Jesus Christus in passione sua labores et contritiones præsentis sæculi: in resurrectione sua commendavit æternam vitam et beatam futuri sæculi. Toleremus præsentia, speremus futura. Ideo in diebus istis dies agimus significantes laborem præsentis sæculi, in jejuniis et observatione conterentes animas nostras: in diebus autem venturis dies significamus futuri sæculi, nondum ibi sumus. Significamus dixi, non tenemus. Usque ad passionem enim contritio: post resurrectionem laudatio.

Dies Quadragesimæ. Dies Quinquagesimæ post Pascha.

* Alias de Diversis 76.

* SERMO CCXVIII.

a

De (a) passione Domini in parasceve.

CAPUT I. Passionis Dominicæ mysteria explicanda.

1. Cujus sanguine delicta nostra deleta sunt, sollemniter legitur passio, sollemniter celebratur; ut annua devotione memoria nostra lætius innovetur, et ipsa frequentatione populorum fides nostra clarius illustretur. Exigit ergo a nobis sollemnitas, ut de passione Domini vobis sermonem, qualem donat ipse, reddamus. Et quidem ad salutem nostram et vitæ hujus transigendæ utilitatem, in his quæ passus est ab inimicis Dominus noster exemplum patientiæ nobis præbere dignatus est; ut pro Evangelica dignitate, si hoc ipse voluerit, nihil tale perpeti recusemus. Verumtamen quia nec in ipsa carne mortali aliquid ille necessitate, sed omnia voluntate perpessus est; recte creditur etiam significare aliquid voluisse in singulis quibusque factis,

A

SERMON. DE TEMPORE.

quæ circa ejus passionem gesta atque conscripta sunt.

CAPUT II. Quid significet quod Christus crucem suam portavit.

2. Ac primum, quod traditus ut crucifigeretur crucem suam ipse portavit; continentiæ signum dedit, et demonstravit præcedens, quid facere debeat qui eum sequi voluerit. Hoc etiam verbo commonuit, ubi sit, *Qui diligit me, tollat crucem suam, et sequatur me.* Tollit enim Matth. 16. 24. quodam modo crucem suam, qui regit mortalitatem suam.

CAPUT III. Calvariæ locus.

3. Quod in loco Calvariæ crucifixus est; significavit in passione sua remissionem omnium peccatorum, de quibus in Psalmo dicitur, *Multiplicatæ sunt iniquitates meæ super capillos capitis* Psal. 39. 13. *mei.*

CAPUT IV. Latrones a dextris et a sinistris.

B

4. Quod duo cum illo ab utroque latere crucifixi sunt; ostendit alios sibi dextros, alios sinistros esse passuros: dextros, de quibus dicitur, *Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam:* Matth. 5. 10. sinistros autem, de quibus dicitur, *Et si tradidero corpus meum, ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* 1. Cor. 13. 3.

CAPUT V. Titulus super Crucem.

5. Quod titulus est positus super ejus crucem, in quo scriptum erat, *Rex Judæorum;* illud ostendit, quia nec occidendo efficere potuerunt, ut eum regem non haberent, qui eis manifestissime eminentissima potestate secundum sua o- Psal. 2. 60. pera redditurus est. Unde in Psalmo canitur. *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus.*

CAPUT VI. Cur tribus linguis conscriptus.

6. Quod tribus linguis titulus conscriptus erat, Hebræa, Græca, et Latina; non solum Judæis,

C

sed etiam Gentibus eum regnaturum fuisse declaratum est. Proinde in eodem Psalmo cum dixisset, *Ego autem constitutus sum rex super Sion montem sanctum ejus*, ubi scilicet Hebræa lingua regnavit: continuo tamquam Græca, Latinaque subjungens, *Dominus*, inquit, *dixit ad* Psal. 2. 7. *me, Filius meus es tu, ego hodie genui te: pete a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam fines terræ.* Non quia Græca et Latina solæ sunt gentium linguæ: sed quia ipsæ maxime excellunt; Græca, propter studium litterarum; Latina, propter * peritiam Romanorum. Quamvis in illis tribus linguis Christo subjuganda universitas gentium omnium monstraretur: non tamen illic scriptum est et rex Gentium, sed tantummodo Judæorum: ut commen- Isai. 2. 3. daretur origo seminis, in proprietate nominis. Psal. 46. 4.

* f. potentiam.

Cur rex Judæorum, et non gentium.

D

Lex enim a Sion prodiet, dictum est, *et verbum Domini ab Jerusalem.* Nam qui sunt qui dicunt in Psalmo, *Subjecit plebes nobis, et gentes sub pedibus nostris;* nisi de quibus dicit Apostolus, *Si enim spiritalibus eorum communicaverunt gentes, debent et in carnalibus ministrare eis?*

CAPUT VII. Judæi apud Pilatum agentes de mutando titulo.

7. Quod suggesserunt principes Judæorum Pilato, ne absolute scriberet quod sit rex Judæorum, sed quod ipse regem se dixerit Judæorum; ramis illis fractis ita Pilatus inserendum figurabat oleastrum: quia homo erat ex gentibus, gen-

(a) Possidius in Indiculo c. 10. notat de *Domini passione Tractatus duos.* Fragmenta Sermonis de passione proferunt Beda et Florus, quæ in subjecto Sermone non leguntur.

CLASSIS II.

tinm scribens confessionem, de quibus merito ipse Dominus dixit, *Auferetur a vobis regnum, et dabitur genti facienti justitiam*. (Matth. 21, 43.) Nec ideo tamen, non est rex ille Judæorum. Radix enim portat oleastrum, non oleaster radicem. Et quamvis illi rami per infidelitatem fracti sint: non ideo Deus repulit plebem suam, quam præscit. *Et ego*, inquit, *Israelita sum*. (Rom. 11. 1.) Et quamvis filii regni, qui noluerunt Dei Filium regnare sibi, eant in tenebras exteriores: tamen multi ab Oriente et Occidente venient, et recumbent, non cum Platone et Cicerone, sed cum Abraham et Isaac et Jacob in regno cælorum. (Matth. 8. 11. et 12.) Pilatus quidem regem Judæorum scripsit, non regem Græcorum aut Latinorum; quamvis Gentibus regnaturum. Et quod scripsit scripsit, neque infidelium suggestione mutavit: cui tanto ante prædictum erat in Psalmis. *Tituli inscriptionem ne corrumpas*. (Psal. 56. 1. 57. 1. etc.) Omnes gentes credunt in regem Judæorum; omnibus gentibus regnat sed tamen rex Judæorum. Tantum valuit illa radix, ut insertum oleastrum in se possit ipsa (a) mutare, oleaster autem olivæ nomen non possit auferre.

CAPUT VIII. Vestes in quatuor partes divisæ.

8. Quod in quatuor partes divisa vestimenta ejus milites abstulerunt; per quatuor orbis partes peragratura sacramenta ejus significaverunt.

CAPUT IX. Inconsutilis tunica sorti commissa.

9. Quod unam tunicam inconsutilem de super textam sortiti sunt, potius quam partiti; satis demonstratum est sacramenta visibilia, quamvis et ipsa indumenta sint Christi, posse tamen habere quoslibet hæc, sive bonos, sive malos; sincerissimam vero fidem, quæ per dilectionem operatur unitatis integritatem, quia dilectio Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum-sanctum qui datus est nobis (Rom. 5. 5.), non pertinere ad quoslibet, sed occulta Dei gratia tamquam sorte donari. Unde Simoni qui baptismum habebat et istam non habebat, a Petro dictum est. *Non est tibi sors, neque pars in ista fide*. (Act. 8. 21.)

CAPUT X. Mater commendata a moriente.

10. Quod in cruce cognitam matrem dilecto discipulo commendavit; congruenter tunc humanum affectum, quando ut homo moriebatur, ostendit. Ista hora nondum venerat, quando aquam in vinum conversurus eidem matri dixerat, *Quid mihi et tibi est mulier? Nondum venit hora mea*. (Johan. 2. 4.) Non enim de Maria sumpserat quod habebat in divinitate, sicut de Maria sumpserat quod pendebat in cruce.

CAPUT XI. Acetum in spongia datum.

11. Quod dixit, *Sitio*: (Johan. 19. 28.) fidem quærebat a suis: sed quia *in propria venit, et sui eum non receperunt*; (Johan. 1. 11.) pro suavitate fidei, acetum perfidiæ dederunt, et hoc in spongia. Vere spongiæ comparandi, non solidi, sed tumidi; non recto confessionis aditu aperti, sed insidiarum tortuosis anfractibus cavernosi. Sane ille potus habebat et hyssopum, quæ humilis erba rudice fortissima petræ dicitur inhærere. Erant quippe in illo populo, quibus hoc facinus ad humiliandam pœnitendo animam post abjiciendo servabatur. Noverat eos ipse, qui hyssopum cum aceto accipiebat. Nam et pro eis oravit, sicut alius Evangelista testatur, cum pendens in cruce dixit, *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*. (Lucæ 23. 34.)

SERMON. DE TEMPORE.

CAPUT XII. Vox ultima et inclinatio capitis.

12. Quod ait, *Perfectum est*, *et inclinato capite, reddidit Spiritum*; (Johan. 19. 30.) non necessitatem, sed potestatem suæ mortis ostendit, donec omnia quæ pro illo prophetata erant perficerentur exspectans: quia et hoc scriptum erat, *Et in siti mea potaverunt me aceto*: (Psal. 68. 22.) tamquam potestatem habens ponendi animam suam, sicut et ipse testatus est. (Johan. 10, 18.) Et reddidit Spiritum per humilitatem, hoc est, capite inclinato; recepturus eum per resurrectionem, capite sublevato. Istam mortem et capitis inclinationem magnæ potestatis fuisse, Jacob ille Patriarcha in Judæ benedictione prænuntians, *Adscendisti*, inquit, *recumbens, dormisti sicut leo*: (Gen. 49. 9.) per adscensionem mortem, per leonem significans potestatem.

CAPUT XIII. Crura latronibus, non Christo confracta.

13. Jam vero quod illis duobus crura confracta sunt, illi autem non, quia defunctus est, quare factum sit, ipsum Evangelium declaravit. Oportebat enim ut isto etiam signo demonstraretur in ejus (b) prænuntiata prophetia commendatum esse Pascha Judæorum, ubi hoc præceptum est, ut ossa non frangerent.

CAPUT XIV. Sanguis et aqua e latere vulnero.

14. Quod latus lancea percussum in terra sanguinem et aquam manavit; procul dubio sacramenta sunt quibus formatur Ecclesia; tamquam Eva facta de latere dormientis Adam, qui erat forma futuri.

CAPUT XV. Joseph et Nicodemus sepelientes.

15. Quod Joseph et Nicodemus eum sepeliunt; sicut nonnulli nomina interpretati sunt, Joseph interpretatur auctus; Nicodemus autem, quia nomen est Græcum, pluribus notum est, quod ex victoria et populo sit compositum; quia νῖκος victoria est. δῆμος populus. Quis est ergo moriendo auctus, nisi qui dixit, *Granum tritici si non moriatur, solum remanet; si autem moriatur, multiplicatur*? (Johan. 12. 21.) Et quis etiam moriendo persecutorem populum vicit, nisi qui eos resurgendo judicabit?

* SERMO CCXIX.

* Alias de Diversis 77.

I.

In (c) vigiliis Paschæ.

Vigiliæ sacræ.

BEATUS Paulus apostolus exhortans nos ad imitationem suam, inter alia multa suæ virtutis insignia, dicit etiam, *In vigiliis sæpius*. Quanto ergo alacrius in hac vigilia velut matre omnium sanctarum vigiliarum; vigilare debemus, in qua totus vigilat mundus? Non ille mundus, de quo scriptum est, *Si quis dilexerit mundum, non est caritas Patris in illo: quoniam omnia quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi, quæ non est a Patre*. (1. Johan. 2. 15. et 16.) Talem quippe mundum, id est filios infidelitatis, regunt diaboli et

(a) Sic Regius MS. At Lov. *monstrare*.
(b) Regius codex, *prænuntianda*.

(c) In Possidii Indiculo cap. 10. legitur, *Per vigilias Paschæ Tractatus viginti tres*.

CLASSIS II.

Ephes. 6. 12. angeli ejus : contra quos nobis esse colluctatio-
nem idem dicit Apostolus, ubi ait, *Non est nobis
colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed
adversus principes et potestates, et rectores mun-
di, tenebrarum harum.* Quod et nos fuimus ali-
quando, nunc autem lux in Domino. Luce itaque
vigiliarum, resistamus rectoribus tenebrarum.
Non ergo ille mundus in hac sollemnitate vigi-
2. Cor. 5. 19. lat: sed ille de quo dicitur, *Deus erat in Christo
mundum reconcilians sibi, non reputans illis
delicta eorum.* Quamquam tam clara sit vigiliæ
hujus celebritas toto orbe terrarum, ut etiam
illos vigilare carne compellat, qui corde, non di-
cam, dormiunt, sed tartarea impietate sepulti
sunt. Vigilant etiam ipsi nocte ista, de qua etiam
visibiliter redditur, quod tanto ante promissum
Psal. 138. 12. est, *Et nox tamquam dies illuminabitur.* Fit hoc
in cordibus piorum, quibus dictum est, *Fuistis
aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.*
Ephes. 5. 8. Fit hoc etiam in æmulis (a) omnium, et qui vi-
dent in Domino, et qui invident Domino. Vigilat
ergo ista nocte et mundus inimicus, et mundus
reconciliatus. Vigilat iste, ut laudet medicum
liberatus : vigilat ille, ut blasphemet judicem
condemnatus. Vigilat iste, mentibus piis fervens
et lucescens: vigilat ille, dentibus suis frendens
et tabescens. Denique istum caritas, illum iniqui-
tas : istum Christianus vigor, illum diabolicus
livor nequaquam dormire in hac celebritate per-
mittit. Unde ab ipsis etiam nostris inimicis ne-
scientibus admonemur quemadmodum debeamus
vigilare pro nobis, si propter nos vigilant etiam
qui invident nobis. Eorum quippe qui nullo mo-
do Christi sunt nomine consignati, tamen ista
nocte multi dolore, multi pudore; nonnulli etiam
qui fidei propinquant, Dei jam timore non dor-
miunt. Diversis causis excitat eos ista sollemni-
tas. Quomodo ergo debet gaudendo vigilare Chri-
sti amicus, quando et dolendo vigilat inimicus?
Quomodo in tanta Christi gloria inardescat vigi-
lare Christianus, quando erubescit dormire Paga-
nus? Quomodo decet eum, qui hanc domum ma-
gnam intravit, in tanta ejus festivitate vigilare,
quando jam vigilat qui disponit intrare? Vigile-
mus ergo, et oremus; ut et forinsecus et intrin-
secus hanc vigiliam celebremus. Deus nobis lo-
quatur in lectionibus suis; Deo loquamur in pre-
cibus nostris. Si eloquia ejus obedienter audia-
mus, in nobis habitat quem rogamus.

* Alias de Diversis 78.

*SERMO CCXX.

II.

In vigiliis Paschæ.

Qui mortuus pro nobis.

Scimus, Fratres, et fide firmissima retinemus,
semel Christum mortuum esse pro nobis;
pro peccatoribus justum, pro servis Dominum,
pro captivis liberum, pro ægrotis medicum, pro
miseris beatum, pro egenis opulentem, pro per-
A ditis quæsitorem, pro venditis redemptorem, pro SERMON. DE TEMPORE.
grege pastorem, et quod est omnibus mirabilius,
pro creatura creatorem : servantem tamen quod
semper est, tradentem quod factus est : Deum
latentem, hominem apparentem; virtute vivifi-
cantem, infirmitate morientem; divinitate immu-
tabilem, carne passibilem: ut ait Apostolus, *Qui* Rom. 4. 25.
*traditus est propter delicta nostra, et resurrexit
propter justificationem nostram.* Hoc semel fa-
ctum esse, optime nostis. Et tamen sollemnitas Sollemnitas Paschæ.
tamquam sæpius fiat, revolutis temporibus iterat,
quod veritas semel factum tot Scripturarum vo-
cibus clamat. Nec tamen contraria sunt veritas
et sollemnitas, ut ista mentiatur, illa verum di-
cat. Quod enim semel factum in rebus veritas
indicat, hoc sæpius celebrandum in cordibus piis
B sollemnitas renovat. Veritas quæ facta sunt, sicut
facta sunt aperit : sollemnitas autem non ea fa-
ciendo, sed celebrando, nec præterita præterire
permittit. Denique *Pascha nostrum immolatus* 1. Cor. 5. 7.
est Christus. Ille utique semel occisus, qui jam
non moritur, mors ei ultra non dominabitur.
Proinde secundum vocem veritatis, semel Pa-
scha dicimus factum, et ulterius non futurum :
secundum autem vocem sollemnitatis, omni an-
no dicimus Pascha venturum. Sic intelligi arbi-
tror quod in Psalmo scriptum est, *Cogitatio ho-* Psal. 75. 11.
*minis confitebitur tibi, et reliquiæ cogitationis
diem sollemnem celebrabunt tibi.* Nisi enim quod
de rebus temporaliter gestis dicitur cogitatio me-
moriæ commendaret, nullas post tempus reli-
quias inveniret. Ideo cogitatio hominis intuens
C veritatem Domino confitetur: reliquiæ vero cogi-
tationis quæ sunt in memoria, notis temporibus
non cessant celebrare sollemnia, ne ingrata co-
gitatio judicetur. Ad hoc pertinet noctis hujus
tam præclara sollemnitas, ubi vigilando tam-
quam resurrectionem Domini per cogitationis
reliquias operemur, quam semel factam cogitan-
do verius confitemur. Quos ergo fecit doctos præ-
dicata veritas, absit ut faciat irreligiosos deserta
sollemnitas. Hæc istam noctem per totum mun-
dum fecit illustrem. Hæc demonstrat Christiano-
rum agmina populorum, hæc confundit tenebras
Judæorum, hæc evertit idola Paganorum.

* Alias de Diversis 79.

*SERMO CCXXI.

D

III.

In (b) vigiliis Paschæ. b

Quod in Genesi dies a luce, nunc a nocte computentur.

Dicendum est cur tanta celebritate hodierna
potissimum nocte vigilemus. Quod die ter-
tio resurrexerit a mortuis Dominus Christus,
nullus ambigit Christianus. Hac autem nocte hoc
factum esse, sanctum Evangelium contestatur.
Totum enim diem a præcedente nocte computari
non dubium est: non secundum dierum ordinem
qui commemoratur in Genesi: quamquam et il- Gen. 1. 5.
lic tenebræ præcesserunt. Nam tenebræ erant

(a) Theodericensis MS. orium.

(b) Totus exstat inter Eugypii excerpta.

CLASSIS II. super abyssum, cum dixit Deus, *Fiat lux, et facta est lux.* Sed quia illæ tenebræ nondum erant nox, nondum enim præcesserat dies: divisit quippe Deus inter lucem et tenebras, et prius lucem vocavit diem, deinde tenebras noctem; et facta luce usque ad alterum mane commemoratus est dies unus: manifestum est illos dies luce cœpisse, et transacta luce usque ad mane singulos terminatos. Sed postea quam creatus homo a luce justitiæ ad peccati tenebras declinavit, a quibus eum Christi gratia liberat, factum est ut nunc dies a noctibus computemus: quia non a luce ad tenebras, sed a tenebris ad lucem venire conamur, et Domino adjuvante fieri speramus.
Rom. 13. 12. Sicut et Apostolus dicit, *Nox præcessit, dies autem appropinquavit: abjiciamus itaque opera tenebrarum, et induamus nos arma lucis.* Dies igitur Dominicæ passionis quo crucifixus est, jam transactam noctem propriam sequebatur; ideoque clausus et terminatus est usque ad Parasceven, quam Judæi etiam Cœnam puram vocant, ab ejus noctis exordio incipientes sabbati observationem. Deinde sabbati dies a sua nocte incipiens, finitus est vespere incipientis noctis, quæ pertinet ad initium Dominici diei: quoniam eum Dominus suæ resurrectionis gloria consecravit. Illius itaque noctis ad initium Dominici diei pertinentis, nunc ista sollemnitate memoriam celebramus: illam noctem agimus vigilando, qua Dominus resurrexit; et illam vitam, de qua paulo ante dicebamus, meditamur, ubi nec mors ulla, nec somnus est, quam in sua carne nobis inchoavit, quam sic excitavit a mortuis, ut jam non moriatur, et mors ei ultra non dominetur. Nam quando venientes ad sepulcrum ejus, a quibus diligentibus quærebatur, diluculo corpus non invenerunt, responsumque acceperunt ab Angelis, quod jam resurrexerat; manifestum est quod ea nocte resurrexit, cujus extremitas illud diluculum fuit. Deinde cui resurgenti paulo diutius vigilando concinimus, præstabit ut cum illo sine fine vivendo regnemus. Sed et si forte his horis, quibus nos ducimus istam vigiliam, illius adhuc corpus in sepulcro erat, nondumque resurrexerat; nec sic vigilando sumus incongrui: quia ille dormivit ut vigilemus, qui est mortuus ut viveremus.

* Alias de Diversis 80.

*SERMO CCXXII.

IV.

a *In (a) vigiliis Paschæ.*

Vigilandum adversus diabolum. Cum vos, Dilectissimi, ad vigilandum et orandum ipsa sollemnitas sanctæ hujus noctis hortetur; etiam nostrum vobis tamen sollemniter debetur alloquium, ut adversus contrarias et invidas potestates rectoresque tenebrarum, velut contra nocturnas bestias, Dominicum gregem A etiam vox pastoralis exsuscitet. *Non est enim nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem,* sicut Apostolus dicit, id est adversus homines mortali corpore infirmos: *sed adversus principes et potestates et rectores mundi tenebrarum harum, adversus spiritalia nequitiæ in cœlestibus.* Nec ideo sane diabolum et angelos ejus, quos Apostolus his verbis significat, mundi hujus existimetis esse rectores, de quo scriptum est, *Et mundus per eum factus est.* Nam eos rectores mundi cum etiam ipse dixisset, ne quis mundum intelligeret, qui plerisque Scripturarum locis cæli et terræ nomine nuncupatur, continuo tamquam exponendo addidit, *tenebrarum harum*, hoc est infidelium. Propter quod jam fidelibus dicit, *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux* B *in Domino.* Sunt ergo ista spiritalia nequitiæ in cœlestibus; non ubi sidera disposita effulgent; et sancti Angeli commorantur; sed in hujus aeris infimi caliginoso habitaculo, ubi et nebula conglobatur: et tamen scriptum est, *Qui cooperit cœlum nubibus.* Ubi et aves volitant: et tamen dicuntur volatilia cæli. In his ergo cælestibus, non in illa superiore tranquillitate cælestium, habitant isti nequissimi spiritus, contra quos nobis colluctatio spiritalis indicitur: ut devictis angelis malis, illo præmio perfruamur, quo Angelis bonis incorrupta æternitate sociemur. Unde alio loco idem Apostolus, cum significaret tenebrosum diaboli principatum, *Secundum spiritum,* inquit, *mundi hujus, secundum principem potestatis aeris hujus, qui nunc operatur in filiis* C *infidelitatis.* Quod ergo est spiritus mundi hujus, hoc sunt rectores mundi. Et sicut illic exposuit quid dixerit mundum, *in filiis infidelitatis*: sic etiam hic, cum addidit, *tenebrarum harum.* Et quod ibi ait, *principem potestatis aeris*; hoc isto loco, *in cælestibus.* Gratias itaque Domino Deo nostro, qui nos eruit de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii caritatis suæ. Ab illis ergo tenebris Evangelica luce distincti, et ab illis potestatibus sanguine pretioso redempti, vigilate et orate, ne intretis in tentationem. Nam quicumque habetis fidem quæ per dilectionem operatur, missus est princeps hujus mundi foras a cordibus vestris: sed forisecus tamquam leo rugiens circuit quærens quem devoret. Non ergo detis locum diabolo, quacumque ex parte pene- D trare volenti: sed qui eum foras misit patiendo pro vobis, adversus eum habitet intus in vobis. Cum vobis ille dominaretur, *fuistis aliquando tenebræ; nunc autem lux in Domino: sicut filii lucis ambulate.* Adversus tenebras earumque rectores in matre luce vigilate, et Patrem luminum (b) de sinu matris lucis orate. b

SERMON. DE TEMPORE. Ephes. 6. 12. Ibidem. Recto es mundi diabolus et angeli ejus. Joban. 1. 10. Ephes. 5. 8. In cælestibus qui habitant. Psal. 146. 8. Psal. 49. 11. Ephes. 2. 2. Col. 1. 13. Diabolus e cordibus piorum ejectus.

(a) Florus hunc citat ad Ephes. 6. et subsequentem ad Ephes 5.

(b) Sic MSS. Editi vero, in sinu matris orate omisso lucis.

CLASSIS II.
* Alias de Diversis 81.

* SERMO CCXXIII.

V.

In vigiliis Paschæ.

1. In libro qui appellatur Genesis, Scriptura dicit, *Et vidit Deus lucem quia bona est. Et divisit Deus inter lucem et tenebras: et vocavit Deus lucem diem, et tenebras vocavit noctem.* Si ergo Deus vocavit diem lucem, sine dubio illi quibus dicit apostolus Paulus, *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*, dies erant: quoniam ille qui jussit de tenebris lumen clarescere, illuminavit eos. (a) Infantes isti, quos cernitis exterius dealbatos, interiusque mundatos, qui candore vestium splendorem mentium præfigurant, cum peccatorum suorum nocte premerentur, tenebræ fuerunt. Nunc autem quia mundati sunt lavacro indulgentiæ, quia irrigati fonte sapientiæ, quia perfusi luce justitiæ: *Hic est dies quem fecit Dominus, exsultemus et lætemur in eo.* Audiat nos dies Domini, audiat nos dies factus a Domino: audiat, et obaudiat; ut exsultemus et lætemur in eo. Quoniam, sicut ait Apostolus, hoc est gaudium et corona nostra, si vos statis in Domino. Audite ergo nos, o novelli filii castæ matris: immo audite nos, filii virginis matris. Quoniam *fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: ut filii lucis ambulate*, filiis lucis adhærere; atque ut hoc ipsum planius dicam, bonis fidelibus adhærete. Sunt enim, quod pejus est, fideles mali. Sunt fideles qui vocantur, et non sunt. Sunt fideles, in quibus Sacramenta Christi patiuntur injuriam: qui sic vivunt, ut et ipsi pereant, et alteros perdant. Pereunt quippe ipsi, male vivendo: perdunt vero alios, male vivendi exempla præbendo. Vos ergo, Dilectissimi, nolite talibus jungi. Bonos quærite, bonis adhærete: boni estote.

(Gen. 1. 4. — Filies, fideles baptizati. Ephes. 5. 8. — Florus ibidem. — 2. Cor. 4. 6. — Psal. 117. 22. — Hortatur ut bonos imitentur, tolerent malos. — Philip. 4. 1.)

2. Neque miremini multitudinem Christianorum malorum, qui ecclesiam implent, qui ad altare communicant, qui episcopum, vel presbyterum de bonis moribus disputantem magnis vocibus laudant: per quos impletur quod congregator noster prædixit in Psalmo, *Annuntiavi, et locutus sum, multiplicati sunt super numerum*. In Ecclesia hujus temporis possunt esse nobiscum: in illa vero, quæ post resurrectionem futura est, congregatione sanctorum esse non poterunt. Ecclesia enim hujus temporis areæ comparatur, habens mixta grana cum paleis, habens permixtos bonis malos; habitura post judicium sine ullis malis omnes bonos. Hæc area continet messem ab Apostolis seminatam, a sequentibus usque in præsens tempus bonis doctoribus irrigatam, non parum etiam inimicorum persecutione contritam; sed quod solum restat, nondum superba ventilatione purgatam. Veniet autem ille de quo reddidistis in Symbolo, *Inde venturus est* *judicare vivos et mortuos*: et sicut Evangelium loquitur, *habebit ventilabrum in manu sua, et expurgabit aream suam, et congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inexstinguibili*. Quod dico audiant et antiqui fideles, Qui granum est, cum tremore gaudeat, et permaneat, et ab area non recedat. Non se judicio suo velut a palea conetur exuere: quoniam si se voluerit modo a palea separare, non poterit in area permanere. Et cum venerit ille qui sine errore discernit, quod in area non invenerit, ad horreum non levabit. Incassum se de spica tunc grana jactabunt, quæcumque nunc ab area recesserunt. Implebitur illud horreum, atque claudetur. Quidquid extra remanserit, flamma vastabit. Qui ergo bonus est, Carissimi, toleret malum: qui malus est, imitetur bonum. In hac quippe area possunt in paleas grana deficere; possunt rursus grana de paleis consuscitari. Quotidie fiunt ista, Fratres mei: plena est vita hæc suppliciis atque solatiis. Quotidie qui videbantur boni, labuntur et pereunt: et rursus qui videbantur mali, convertuntur et vivunt. *Non vult enim Deus mortem impii, tantum ut revertatur et vivat.* Audite me grana, audite me qui estis quod esse desidero: audite me grana. Nolite contristari de permixtione palearum: non erunt vobiscum in æternum. Quantum est hoc quod premit palea? Deo gratias, quia levis est. Nos tantum grana simus, et quantacumque fuerit, non gravabit. Fidelis est enim Deus, qui non permittet nos tentari supra id quod possumus; sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut sustinere possimus. Audiant nos et paleæ; ubicumque sunt, audiant. Nolo hic sint: alloquamur eas tamen, ne forte sint. Ergo audite mo paleæ: quamvis, si auditis, paleæ non eritis. Audite ergo. Prosit vobis Dei patientia. Granorum conjunctio, commonitio, grana vos faciat. Non vobis desunt imbres verborum Dei: non sit sterilis in vobis ager Dei. Ergo revirescite, granascite, maturascite. Qui enim vos seminavit, spicas vult invenire, non spinas.

(Bonorum et malorum permixtio in Ecclesia. — Psal. 39. 6. — Matth. 3. 12. — SERMON. DE TEMPORE. — Ezech. 18, 23. — 1. Cor. 10. 13.)

(a) Hoc nomine vocabant baptismo novissime renatos, etiamsi ætate senes.

* SERMO CCXXIV.

* Alias de Tempore 164.

I.

In die Paschæ.

Ad populum et ad Infantes, seu eo die baptizatos.

CAPUT I. Gratia baptizatis collata.

1. Hodierno (b) die qui baptizati sunt, et renati sunt in Christo Jesu, alloquamur eos, et vos in eis, et ipsos in vobis. Ecce facti estis membra Christi. Si cogitetis quid facti estis, omnia ossa vestra dicent, *Domine, quis similis tibi?* Non enim digne cogitari potest illa dignatio Dei, et deficit omnis sermo sensusque humanus, venisse vobis gratuitam gratiam nullis meritis

(Psal. 34. 10.)

(b) In MSS. aliquot exordium aliud est, ut habes infra in Syllabo.

CLASSIS II.

præcedentibus. Ideo et gratia dicitur, quia gratis datur. Quam gratiam? Ut sitis membra Christi, filii Dei, ut sitis fratres Unici. Si ille Unicus, unde vos fratres, nisi quia ille Unicus natura, vos gratia fratres facti? Quia ergo membra Christi facti estis, admoneo vos: timeo vobis, non tantum a Paganis, non tantum a Judæis, non tantum ab hæreticis, quantum a malis catholicis. Eligite vobis in populo Dei quos imitemini. Nam si turbam imitari volueritis, inter paucos angustam viam ambulantes non eritis. Abstinete vos a fornicatione, a rapinis, a fraudibus, a perjuriis, ab illicitis rebus, a jurgiis: ebrietas repellatur a vobis: adulterium sic timete quomodo mortem; mortem, non quæ animam solvit a corpore, sed ubi anima semper ardebit cum corpore.

Bonos imitentur, non malos.

CAPUT II. *Carnis peccata diabolus levia facit, cum sint gravia et mortifera.*

2. Fratres mei, filii mei, filiæ meæ, sorores meæ, scio agere diabolum partes suas, nec quiescere loqui cordibus eorum, quos obligatos suis vinculis tenet, scio fornicatoribus, adulteris qui contenti non sunt conjuge sua, dicere diabolum in cordibus eorum, Non sunt magna carnis peccata. Contra hanc diaboli susurrationem debemus habere Christi incarnationem. Hoc est unde Christianos decipit inimicus per carnis illecebras, cum eis facit leve quod grave est, lene quod asperum, dulce quod amarum est. Sed quid prodest quia satanas facit leve quod Christus ostendit grave? Numquid novum aliquid facit diabolos dicere Christianis fidelibus, Nihil grave est quod facis? In carne tua peccas: numquid in spiritu? Facile deletur carnis peccatum, facile a Deo venia datur? Quid magnum facit? Artificium suum facit, quod in paradiso dixit, *Manducate, et eritis sicut dii: nequaquam moriemini*. Deus dixerat, *Qua die manducaveritis, morte moriemini*. Venit inimicus, et ait, *Non moriemini, sed aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii*. Dimissa est (a) jussio Dei, et audita est persuasio diaboli. Tunc inventa est vera jussio Dei, et falsa deceptio diaboli. Numquid profuit, obsecro vos, quia dixit mulier, *Serpens seduxit me?* Numquid valuit excusatio? Si valuit excusatio, quare secuta est damnatio?

Gen. 3. 4. et 5.

CAPUT III. *Incontinentes corripiuntur et excommunicantur.*

3. Ideo vobis dico, Fratres mei, filii mei, qui habetis uxores, ut nihil aliud noveritis: et qui non habetis, et ducere vultis, integros vos ad eas servate, sicut integras vultis eas invenire. Vos qui continentiam Deo vovistis, nolite retro respicere. Ecce dico vobis, ecce clamo vobis, ego me absolvo: erogatorem me Deus posuit, non exactorem. Et tamen ubi possumus, ubi datur locus, ubi conceditur, ubi scimus, corripimus, objurgamus, anathemamus, excommunicamus: et tamen non corrigimus. Quare? Quia *neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat Deus*. Modo quia loquor, quia moneo, quid opus est nisi exaudiat me Deus pro vobis, et agat aliquid in vobis, hoc est, in cordibus vestris? Breviter dico, et vobis commendo; et fideles terreo, et vos ædifico. Membra Christi estis: nolite me, sed Apostolum audite: *Tollens*, inquit, *membra Christi, faciam membra meretricis?* Sed dicit nescio quis, Meretrix non est quam habeo, concubina mea est. O sancte Episcope, meretricem fecisti concubinam meam! Numquid ego dixi? Apostolus clamat, et ego incurri calumniam. Ego te volo esse sanum: in me quare furis sicut insanus? Habes uxorem, qui hoc dicis? Habeo, inquis. Bene: velis nolis, illa quæ præter uxorem tecum dormit, jam dixi, meretrix est. Ecce vade, et dic ei, quia injuriam tibi fecit Episcopus. Habes uxorem tuam legitimam, et alia tecum dormit: quæcumque est illa, jam dixi, meretrix est. Sed servat tibi uxor tua fidem, nec novit alium nisi te solum, et non disponit se nosse alterum. Cum sit ergo illa casta, tu quare fornicaris? Si illa te unum, tu quare duas? Sed dicis, Ancilla mea concubina mea est, numquid ad uxorem alienam vado? numquid ad meretricem publicam vado? An non licet mihi in domo mea facere quod volo? Dico tibi, non licet. In gehennam vadunt, qui hoc faciunt, in sempiterno igne ardebunt.

1 Cor. 3. 7.

SERMON. DE TEMPORE.

1 Cor. 6. 15. *Meretrix est quæcumque concubina præter uxorem.*

CAPUT IV. *Morum correctio non differenda.*

4. Vel hic liceat mihi loqui, et dicere. Corrigant se qui tales sunt, dum vivunt; ne postea velint, et non possint: quia subito venit mors et non est qui corrigatur, sed qui in ignem mittatur. Et quando veniat ipsa novissima hora, nescitur, et dicitur, Corrigo. Quando corrigis, quando mutaris? Cras, inquis. Ecce quoties dicis, Cras, cras: factus es corvus. Ecce dico tibi, cum facis vocem corvinam, occurrit tibi ruina. Nam ille corvus, cujus vocem imitaris, exiit de arca, et non rediit. Tu autem frater redi in Ecclesiam, quam tunc illa arca significabat. Sed vos me audite, o baptizati; audite me, vos per sanguinem Christi renati: obsecro vos per nomen quod super vos invocatum est per illud altare ad quod (b) accessistis, per sacramenta quæ accepistis, per judicium futurum vivorum et mortuorum; obsecro vos, obstringo vos per nomen Christi, ut non imitemini eos quos tales esse cognoscitis; sed illius sacramentum maneat in vobis, qui de ligno descendere noluit, sed voluit de sepulcro resurgere.

Corvina vox. Gen. 8. 7.

* SERMO CCXXV.

* Alias de Diversis 33.

II.

In (c) die Paschæ.

Ad Infantes.

CAPUT I. *Christus quid erat*

1. COMMENDAT nobis divinæ circa nos altitudinem gratiæ Filius Dei sine tempore na-

(a) MSS. *minatio Dei.*

(b) In Remigiano MS. *accedetis*: et infra, *accipitis.*

(c) Apud Lov. inscribitur, de nativitate *Domini*: in Vaticano MS. de *Trinitate*. Sed ex cap. 4. liquet habitum esse in die Paschæ: quo nimirum die baptizatis legebatur initium Evangelii Johannis, ut ex eo caperent altitudinem divinæ gratiæ, qua Filius Dei natus hominis filius ipsos homines regeneratos fecerat filios Dei. Sunt in eamdem rem supra, habiti eodem die, Sermones 119, 120 et 121.

CLASSIS II. ante incarnationem.

tus ex Patre. Quid enim erat antequam esset in homine? Putate vos quæsisse atque dixisse. Putamus enim, Fratres mei, antequam Christus de Maria virgine nasceretur, erat, an non erat? Putate nos quærere, unde non licet dubitare. His itaque cogitationibus ipse Dominus respondit, quando ei dictum est, *Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti?* Respondit enim, et dixit, *Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.* Ergo erat, sed homo nondum erat. Ne forte aliquis dicat, Angelus erat: sanctum Evangelium dixit vobis, quis Christus erat. Et quæritis quid erat? *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum.* Ecce quod erat, *In principio erat Verbum.* Non est in principio factum Verbum, sed *erat Verbum.* De isto autem mundo audi quid dicit Scriptura: *In principio fecit Deus cœlum et terram.* Quæritis per quod fecit? *In principio erat Verbum,* per quod fieret cœlum et terra. Non est factum, sed *erat Verbum.* Jam restat quærere quale verbum: quia verba dicuntur et nostra. Nostra quidem verba cogitatione concipiuntur, voce pariuntur; et tamen cogitata et prolata transeunt. Illud autem quid? *Et Verbum erat apud Deum.* Dic ubi erat, dic quid erat. Jam dixi. Sanctum Evangelium dixit tibi: *In principio erat Verbum.* Dic ubi erat, dic quid erat. *Et Verbum erat apud Deum.* Sed ego quæsivi quale Verbum. Vultis audire quid erat? *Et Deus erat Verbum.* O Verbum! quale Verbum? Quis explicet verbum? *Et Deus erat Verbum.* Sed forte factum a Deo? Absit. Audi quid dicit sanctum Evangelium: *Omnia per ipsum facta sunt.* Quid est, *omnia?* Quidquid factum est a Deo, per ipsum factum est. Et quomodo ipse factus est, qui omnia fecit? Numquid ipse se fecit? Postremo si ipse se fecit, qui se faceret erat. Si ergo erat qui se faceret, (*a*) numquam non erat.

Johan. 8. 58. — Johan. 1. 1. — Gen. 1. 1.

2. Quomodo in virgine tale Verbum? *Omnia per ipsum facta sunt.* Quid est, *omnia?* Quidquid factum est a Deo, per ipsum factum est. * Noli frater, ab isto tanto opere separare Spiritum-sanctum. A quo tanto opere? Non parvum opus, magnum opus sunt Angeli: carnem Christi sedentem ad dexteram Patris adorant Angeli. Tale ergo opus operatus est maxime Spiritus-sanctus. In isto opere cognominatus est, quando sanctæ Virgini per Angelum futurus nuntiatus est filius. Illa quia proposuerat virginitatem, et erat maritus ejus, non ablator, sed custos pudoris: immo non custos, quia Deus custodiebat; sed testis pudoris virginalis fuit maritus, ne de adulterio gravida putaretur: quando ei nuntiavit Angelus, ait, *Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco.* Si cognoscere disponeret, non miraretur. Illa admiratio, propositi est testificatio. *Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco.* Quomodo fiet? Et Angelus ad eam, *Spiritus-sanctus superveniet in te.* Ecce quomodo fiet quod quæris: *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* Et bene dixit, *Obumbrabit tibi:* ne tua virginitas æstuum libidinis sentiat. Et cum prægnans esset, dictum est de illa, *Inventa est Maria habens de Spiritu sancto in utero.* Operatus est ergo Spiritus-sanctus carnem Christi: Operatus est et ipse unigenitus Filius Dei carnem suam. Unde probamus? Quia inde ait Scriptura, *Sapientia ædificavit sibi domum.*

Incarnatio Christi opus est totius Trinitatis. — * CAPUT II. — Virginitatis propositum in Maria. — Lucæ 1. 34. — SERMON. DE TEMPORE — Matth. 1. 18. — Prov. 9. 1.

3. Ergo animadvertite: Tantus Deus, Deus apud Deum, Verbum Dei per quod facta sunt omnia, quomodo in utero includitur? Primum ut ibi esset Verbum, deseruit cœlum? Ut esset in utero virginis Verbum, deseruit cœlum? Et unde Angeli viverent, si Verbum deseruit cœlum? Sed ut panem Angelorum manducaret homo, Dominus Angelorum factus est homo. Adhuc cogitatio humana erret per nebulas suas, deficiat, quærat, dicat, ut inveniat, quomodo Verbum Dei in utero virginis, per quod facta sunt omnia, Angelos non deseruit, Patrem non deseruit. Quomodo in illo utero includi potuit? Esse potuit, includi non potuit. Quomodo, inquit, esse potuit tantus in loco tantillo? Ergo cepit uterus, quod non capit mundus. Nec minoratus est, ut esset in utero. In utero erat, et tantus erat. Quantus erat? Dic quantus erat, dic quod erat. * *Et Verbum erat apud Deum.* Dic quod erat. *Et Deus erat Verbum.* Et ego scio, inquam, qui tecum loquor, nec ego comprehendo: sed cogitatio facit nos extendi, extensio dilatat nos, dilatatio nos capaces facit. Nec facti capaces totum comprehendere poterimus: sed verbo meo vobiscum ago. Ecce quod dico, quod dicturus sum, hoc audite, hoc comprehendite verbum meum, hoc est verbum humanum. Si autem nec hoc comprehendere poteritis, videte ab illo quam longe sitis. Certe miramur quomodo Christus carnem accepit, de virgine natus est, et a Patre non recessit: ecce ego qui vobiscum loquor, antequam ad vos venirem, cogitavi ante quod vobis dicerem. Quando cogitavi quod vobis dicerem, jam in corde meo verbum erat. Non enim vobis dicerem, nisi ante cogitarem. Inveni te Latinum, Latinum tibi proferendum est verbum. Si autem Græcus esses, Græce tibi loqui deberem, et proferre ad te verbum Græcum. Illud verbum in corde nec Latinum est, nec Græcum: prorsus antecedit linguas istas quod est in corde meo. Quæro illi sonum, quæro quasi vehiculum; quæro unde perveniat ad te, quando non recedit a me. Ecce audistis quod est in corde meo, jam est et in vestro. In meo est et in vestro est: et vos habere cœpistis, et ego non perdidi. Sicut verbum meum assumpsit sonum, per quem audiretur: sic Verbum Dei assumpsit carnem, per quam videretur. Quantum potui, dixi. Et quid dixi? Quoniam quis dixi? Homo loqui volui de Deo. Tantus est, talis est, ut nec eum loqui possimus, nec eum tacere debeamus.

Incarnatio. De quomodo Verbum non recessit a Patre. — * CAPUT III.

4. Gratias tibi ago, Domine, quia quod dico,

CAPUT IV. Ab objecta-

(a) Sic Vaticanus MS. At editi, numquid non erat.

(le caveri debet.) vel dicere volui, tu scis: tamen de micis mensæ
tuæ pavi conservos meos: pasce et tu ac nutri
interius quos regenerasti. Ecce multitudo ista
Ephes. 5. 8. quid fuit? *Tenebræ: nunc autem lux in Domino.*
Talibus enim Apostolus dicit, *Fuistis aliquando
tenebræ, nunc autem lux in Domino.* O vos qui
baptizati estis, *fuistis aliquando tenebræ, nunc
Gen. 1. 5. autem lux in Domino*. Si lux, utique dies: vocavit
enim Deus lucem diem. Fuistis tenebræ,
fecit vos lucem, fecit vos diem: de vobis canta-
Psal. 117. 24. vimus, *Hic est dies quem fecit Dominus, exsultemus
et jucundemur in eo.* Fugite tenebras.
Ebrietas ad tenebras pertinet. Nolite discedere
sobrii, et redire ebrii: et post meridiem videbimus
vos. Spiritus-sanctus habitare cœpit, non
migret: nolite illum excludere de cordibus vestris.
Bonus hospes; inanes invenit, implet vos:
esurientes invenit, pascit vos: postremo sitientes
invenit, inebriat vos. Ipse vos inebriat: Aposto-
Ephes. 5. 18. lus enim ait, *Nolite inebriari vino, in quo est*
Ebrietas sancta. *omnis luxuria.* Et quasi volens nos docere unde
inebriari debeamus: *Sed implemini*, inquit, *Spiritu-sancto;
cantantes vobismetipsis, hymnis, et
psalmis, et canticis spiritalibus, cantantes in
cordibus vestris Domino.* Qui lætatur in Domino,
et cantat laudes Domino magna exsultatione,
nonne ebrio similis est? Probo istam ebrieta-
Psal. 35. 9. et 10. tem: *Quoniam apud te, Deus, fons vitæ est, et
torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Unde? *Quia
apud te, Deus, fons vitæ est, et in lumine tuo
videbimus lumen.* Spiritus Dei et potus et lux est.
Si invenires fontem in tenebris, lucernam accenderes,
ut pervenires ad eum. Noli accendere lucernam
ad lucis fontem: ipse tibi lucet, et ad se
te ducet. Cum veneris ad bibere, accede et illu-
Psal. 33. 6. minare. *Accedite ad eum, et illuminamini:* nolite
recedere, ne contenebremini. Domine Deus voca,
et accedatur ad te: firma, ne recedatur. Fac filios
tuos novos, de parvulis senes, (a) sed non de
senibus mortuos. In ista enim sapientia senescere
licet, mori non licet.

* Alias de Diversis 82.

* SERMO CCXXVI.

III.

In die Paschæ.

Ad populum et ad Infantes.

Johan. 1. 1. Sic audistis prædicari Dominum Christum, quia *in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Ipse est enim Dominus Christus, qui si non se humiliaret, sed semper sic manere voluisset, homo periisset. Agnoscimus Verbum Deum apud Deum, agnoscimus Patri æqualem unigenitum Filium, agnoscimus lumen de lumine, diem ex die. Ipse est dies, qui fecit diem: a die non factus, sed genitus. Si ergo dies de die, non factus, sed genitus est; quis est dies quem fecit Dominus? Quare
Psal. 117. 24. dies? Quia lux est. *Et vocavit Deus lucem diem.*
Quæramus quem diem fecit Dominus, ut exsultemus
et jucundemur in eo. In prima conditione
Gen. 1. 2. etc. mundi legitur, quia *tenebræ erant super abyssum,
et Spiritus Dei ferebatur super aquam. Et
dixit Deus, Fiat lux. Et facta est lux. Et divisit
Deus inter lucem et tenebras; et lucem vocavit
diem, et tenebras vocavit noctem.* Ecce dies quem
fecit Dominus. Sed numquid ipse est, in quo exsultare
et jucundari debemus? Est alius dies quem
fecit Dominus, quem magis debemus agnoscere,
et in eo jucundari et exsultare. Quoniam dictum
Matth. 5. 14. est fidelibus in Christum credentibus, *Vos estis
lux mundi.* Si lux, utique dies: quia lucem vocavit
diem. Ferebatur ergo etiam hic hesterno
die Dei Spiritus super aquam, et tenebræ erant
super abyssum, quando isti Infantes adhuc sua
peccata portabant. Quando ergo illis per Spiritum
Dei peccata dimissa sunt, tunc dixit Deus,
Psal. 117. 24. *Fiat lux: et facta est lux.* Ecce *dies quem fecit
Dominus, exsultemus et jucundemur in eo.* Alloquamur
istum diem Apostolicis verbis. O dies
quem fecit Dominus, fuistis aliquando tenebræ:
Ephes. 5. 8. nunc autem lux in Domino. *Fuistis*, inquit, *aliquando
tenebræ*. Fuistis, aut non? Recolite facta
vestra, si non fuistis. Respicite conscientias vestras,
quibus renuntiastis. Quia ergo *fuistis aliquando
tenebræ, nunc autem lux*, non in vobis,
sed *in Domino; sicut filii lucis ambulate.* Satis
sint vobis pauca ista, quoniam et post laboraturi
sumus, et de Sacramentis altaris hodie Infantibus
disputandum est.

Alias de Diversis 83.

* SERMO CCXXVII.

IV.

In die Paschæ.

Ad Infantes, de Sacramentis.

Memor sum promissionis meæ. Promiseram enim vobis, qui baptizati estis, Sermonem quo exponerem mensæ Dominicæ Sacramentum, quod modo etiam videtis, et cujus nocte præterita participes facti estis. Debetis scire quid accepistis, quid accepturi estis, quid quotidie accipere debeatis. Panis ille quem videtis in altari, sanctificatus per verbum Dei, corpus est Christi. Calix ille, immo quod habet calix, sanctificatum per verbum Dei, sanguis est Christi. Per ista voluit Dominus Christus commendare corpus et sanguinem suum, quem pro nobis fudit in remissionem peccatorum. Si bene accepistis, (b)
1. Cor. 10. 17. vos estis quod accepistis. Apostolus enim dicit,
Unus panis, unum corpus, multi sumus. Sic exposuit
Sacramentum mensæ Dominicæ: *Unus panis,
unum corpus, multi sumus.* Commendatur
vobis in isto pane quomodo unitatem amare de-

(a) Lov. *de parvulis senes, de non senibus mortuos.* Hunc et alios plures locos emendamus ad Vaticanum MS.

(b) Lov. *in remissionem peccatorum, si bene accepistis:* omisso, *vos estis quod accepistis*, quod nos ex MSS. restituimus.

CLASSIS II.

beatis. Numquid enim panis ille de uno grano factus est? Nonne multa erant tritici grana? Sed ante quam ad panem venirent, separata erant: per aquam conjuncta sunt, et post quamdam contritionem. Nisi enim molatur triticum, et per aquam conspergatur, ad istam formam minime venit, quæ panis vocatur. Sic et vos ante (a) jejunii humiliatione et exorcismi sacramento quasi molebamini. Accessit baptismum et aqua; quasi conspersi estis, ut ad formam panis veniretis. Sed nondum est panis sine igne. Quid ergo significat ignis? Hoc est Chrisma. Oleum etenim ignis (b) nostri, Spiritus-sancti est sacramentum. In Actibus Apostolorum advertite, quando legitur. Modo * incipit liber ipse legi. Hodie cœpit liber, qui vocatur Actuum Apostolorum. Qui vult proficere, habet unde. Quando convenitis ad ecclesiam, tollite fabulas vanas: intenti estote ad Scripturas. Codices vestri nos sumus. Attendite ergo, et videte, quia venturus est Pentecoste Spiritus-sanctus. Et sic veniet: in linguis igneis se ostendit. Inspirat enim caritatem, qua ardeamus in Deum, et contemnamus mundum, et fœnum nostrum exuratur, et cor quasi aurum purgetur. Accedit ergo Spiritus sanctus, post aquam ignis: et efficimini panis, quod est corpus Christi. Et ideo unitas (c) quodam modo significatur. Tenetis sacramenta ordine suo. Primo post orationem, admonemini sursum habere cor. Hoc decet membra Christi. Si enim membra Christi facti estis, caput vestrum ubi est? Membra habent caput. Si caput non præcessisset, membra non sequerentur. Quo ivit caput vestrum? Quid reddidistis in Symbolo? *Tertia die resurrexit a mortuis, adscendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris.* Ergo in cœlo est caput nostrum. Ideo cum dicitur, *Sursum cor;* respondetis, *Habemus ad Dominum.* Et ne hoc ipsum quod cor habetis sursum ad Dominum, tribuatis viribus vestris, meritis vestris, laboribus vestris, quia Dei donum est sursum habere cor, ideo sequitur episcopus, vel presbyter (d) qui offert, et dicit, cum responderit populus, *Habemus ad Dominum sursum cor: Gratias agamus Domino Deo nostro,* quia sursum cor habemus. (e) Gratias agamus, quia nisi donaret, in terra cor haberemus. Et vos adtestamini, *Dignum et justum est* dicentes, ut ei gratias agamus qui nos fecit sursum ad nostrum caput habere cor. Deinde post sanctificationem sacrificii (f) Dei, quia nos ipsos voluit esse sacrificium suum, quod demonstratum est, ubi impositum est primum illud, sacrificium Dei et nos, id est signum rei quod sumus: ecce ubi est peracta sanctificatio dicimus Orationem Dominicam, quam accepistis et reddidistis. Post ipsam dicitur, *Pax vobiscum:* et osculantur se Christiani in osculo sancto. Pacis signum est: sicut ostendunt labia, fiat in conscientia. Id est, quomodo labia tua ad labia fratris tui accedunt, sic cor tuum a corde ejus non recedat. Magna ergo sacramenta, et valde magna. Vultis nosse quomodo commendentur? Ait Apostolus, *Qui manducat corpus Christi, aut bibit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini.* Quid est indigne accipere? Irridenter accipere, contemptibiliter accipere. Non tibi videatur vile, quia vides. Quod vides, transit: sed quod significatur invisibile, non transit; sed permanet. Ecce accipitur, comeditur, consumitur: numquid corpus Christi consumitur? numquid Ecclesia Christi consumitur? numquid membra Christi consumuntur? Absit. Hic mundantur: ibi coronantur. Manebit ergo quod significatur (g) æternaliter, quamquam transire videatur. Sic ergo accipite, ut vos cogitetis, ut unitatem in corde habeatis, sursum cor semper figatis. Spes vestra non sit in terra, sed in cœlo: fides vestra firma sit in Deum, acceptabilis sit Deo. Quia quod modo hic non videtis, et creditis; visuri estis illic, ubi sine fine gaudebitis.

V. Serm. alias 93. de Diversis.

SERMONES DE TEMPORE

* SERMO CCXXVIII.

* Alias 17. ex Vignerianis.

V.

In die Paschæ.

Ad populum et ad Infantes.

1. Post laborem noctis præteritæ, quoniam etsi spiritus promptus est, caro tamen infirma, diu vos tenere sermone non debeo, et tamen sermonem vobis debeo. Dies istos, quibus post passionem Domini nostri Deo cantamus Halleluja, festos habemus in lætitia usque ad Pentecosten, quando missus est de cœlo promissus Spiritus-sanctus. Ex his diebus, septem vel octo qui nunc aguntur, Sacramentis Infantium deputantur. Qui paulo ante vocabantur Competentes, modo vocantur Infantes. Competentes dicebantur, quoniam materna viscera, ut nascerentur, petendo pulsabant: Infantes dicuntur, quia modo nati sunt Christo, qui prius nati fuerant sæculo. In illis est novata, quæ in vobis debet esse firmata: et qui jam fideles estis, non eis exempla, quibus pereant, sed quibus proficiant præbeatis. Intendunt enim vos modo nati, quomodo vivatis olim nati, Hoc faciunt qui etiam secundum Adam nascuntur: prius parvuli sunt; post mores majorum cum sentire cœperint, quid imitentur

Dies sacramentis infantium deputati.

Infantibus exempla probitatis præbeant alii fideles.

(a) Lov. *ante jejunii humiliationem exorcismi sacramento quasi molebamini.* Floriacensis vetus codex, *ante jejunii, humiliatione, exorcismis quasi molebamini.* Aliorum quorumdam MSS. est lectio quam elegimus. Confer. Fragmentum Serm. 229, et lib. de fide et operibus c. 6.

(b) Floriacensis MS, loco nostri, habet nutritus, seu nutrit.

(c) Omnes MSS. quomodo.

(d) Floriacensis MS. non habet, qui *offert* et *dicit cum responderit populus.* Sed horum loco in interlineari spatio a secunda manu additum est, *postquam responsum est.*

(e) Hic et infra verba quædam in editis omissa restituuntur ex MSS.

(f) In loco perplexo libris MSS. insistimus. Quippe non concinnius apud Lov. hic habetur, *sacrificii dicitur,* quia et paulo post omittitur, *ubi impositum est.*

(g) Vox *æternaliter* a Floriacensi libro abest.

adtendunt. Et quoniam quo duxerit major, sequitur minor; optandum est ut bona vis major eat, ne sequendo major et minor pereant. Itaque vos, Fratres, qui jam quodam modo per ætatem regenerationis parentes estis, alloquor vos, ac exhortor, ut ita vivatis, ut cum eis qui vos imitantur, gaudeatis, non pereatis. Adtendit modo natus nescio quem fidelem ebriosum: timeo ne dicat sibi, Quare ille fidelis est, et tantum bibit? adtendit nescio quem fœneratorem, tristem datorem, truculentum exactorem, et dicit sibi, Faciam et ego. Respondetur ei, Jam fidelis es, noli facere; baptizatus es, renatus es, mutata est spes, mutentur mores. Et ille, Quare ille et ille fideles sunt? Nolo dicere alia; quis enim commemoret omnia? Ideo Fratres mei, quando male vivitis, qui jam fideles estis, et de vobis et de istis malam rationem Deo reddetis.

Infantes hortatur ut imitentur bonos.

2. Jam ipsos alloquor, ut grana sint in area, ut paleam quæ vento circumfertur, non sequantur, cum qua pereant; sed maneant pondere caritatis, ut perveniant ad regnum immortalitatis. Vos ergo fratres, vos filii, vos novella germina matris Ecclesiæ, obsecro vos per quod accepistis, ut adtendatis in eum qui vos vocavit, qui dilexit vos, qui perditos quæsivit vos, qui inventos illuminavit vos, ut non sectemini vias perditorum, in quibus errat nomen fidelium: non enim quæritur quid vocentur, sed utrum nomini suo consonent. Si natus est, ubi est nova vita? Si fidelis est, ubi est fides? Audio nomen, agnoscam et rem. Eligite vobis quos imitemini, Deum timentes, ecclesiam Dei cum timore intrantes, verbum Dei diligenter audientes, memoria retinentes, cogitatione ruminantes, factis implentes, ipsos eligite quos imitemini. Non dicat cor vestrum, Et ubi inveniemus tales? Estote tales, et invenietis tales. Omnis res similis ad similem cohæret: si perdite vixeris, non se tibi junget nisi perditus. Incipe bene vivere, et videbis quanti socii te circumdent, de quanta fraternitate gratuleris. Postremo, non invenis quod imiteris? Esto quod alius imitetur.

3. Sermonem ad altare Dei debemus hodie infantibus de Sacramento altaris. Tractavimus ad eos de sacramento Symboli, quod credere debeant: tractavimus de sacramento Orationis Dominicæ, quomodo petant; et de sacramento fontis et Baptismi. Omnia hæc et disputata audierunt, et tradita perceperunt: de Sacramento autem altaris sacri, quod hodie viderunt, nihil adhuc audierunt; hodie illis de hac re Sermo debetur. Propterea hic Sermo brevis esse debet, et propter laborem nostrum, et propter ædificationem illorum.

SERMONIS CCXXIX.

De (a) Sacramentis fidelium, feria 2. Paschæ,

FRAGMENTUM

In Bedæ et Flori Collectione repertum, ad 1. Cor. 10.

Quia passus est pro nobis, commendavit nobis in isto Sacramento corpus et sanguinem suum; quod etiam fecit et nos ipsos. Nam et nos corpus ipsius facti sumus, et per misericordiam ipsius quod accipimus, nos sumus. Recordamini, et vos non fuistis, et creati estis. Ad aream Dominicam comportati estis: laboribus boum, id est annuntiantium Evangelium, triturati estis. Quando Catechumeni differebamini, in horreo servabamini. Nomina vestra dedistis; cœpestis moli jejuniis et exorcismus. Postea ad aquam venistis, et conspersi estis, et unum facti estis: accedente fervore Spiritus-sancti cocti estis: et panis Dominicus, facti estis. Ecce quod accepistis. Quomodo ergo unum videtis esse quod factum est, sic unum estote vos, diligendo vos, tenendo unam fidem, unam spem, individuam caritatem. Hæretici quando hoc accipiunt, testimonium contra se accipiunt: quia illi quærunt divisionem, cum panis iste indicet unitatem. Sic et vinum in multis racemis fuit, et modo (b) in unum est. Unum est in suavitate calicis, post pressuram torcularis. Et vos post illa jejunia, post labores, post humilitatem et contritionem, jam in nomine Christi tamquam ad calicem Domini venistis: et ibi vos estis in mensa, et ibi vos estis in calice. Nobiscum vos estis. Simul enim hoc sumimus, simul bibimus: quia simul vivimus.

* SERMO CCXXX.

* Alias de Diversis 89.

I.

In diebus Paschalibus.

De versu Psalmi 117. Hic est dies quem fecit Dominus.

Sicut Domino nostro cantavimus, ita illo adjuvante faciamus. Omnis enim dies a Domino factus est: non tamen sine caussa de aliquo præcipue scriptum est, *Hic est dies quem fecit Dominus.* Legimus cum Deus conderet cælum et terram, quia dixit, *Fiat lux. Et facta est lux. Et vocavit Deus lucem, diem; et tenebras, noctem.* Sed est alius dies certus nobis et præcipue commendandus, de quo dicit Apostolus, *Sicut in die honeste ambulemus.* Dies iste vulgaris quotidianus, oriente sole et occidente perficitur. Est alius dies, quo fulget verbum Dei in cordibus fidelium, et pellit tenebras, non oculorum, sed morum malorum. Ipsum ergo agnoscamus, in

Psal. 117. 24. Gen. 1. 3. etc. Rom. 13. 13.

(a) Florus Bedam secutus sub hoc titulo citat. Sic postea quoque Algerus in lib. 1. de Sacramento c. 3. et 19. Ejusdem argumenti Sermonem habes non tantum supra in ipso die Paschæ quartum, sed etiam infra in die Pentecostes postremum.

(b) Sic in MSS. et apud Algerum. At in Beda vulgato legitur, et modo unum est.

CLASSIS II.

ipso gaudeamus. Audiamus Apostolum dicentem, *Filii enim lucis sumus, et filii diei: non sumus noctis, neque tenebrarum.* * *Sicut in die honeste ambulemus. Non in commessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitiis, non in contentione et æmulatione: sed induite Dominum Jesum Christum. Et carnis providentiam, ne feceritis in concupiscentiis.* Hoc si facitis, toto corde cantatis, *Hic est dies, quem fecit Dominus.* Quod enim cantatis, vos estis, si bene vivatis. Quam multi per hos dies inebriantur? Quam multi per hos dies, parum est quia inebriantur, insuper etiam turpiter crudeliterque rixantur? Tales non cantant, *Hic est dies, quem fecit Dominus.* Respondet eis Dominus, Tenebræ estis: non ego feci vos. Si vultis esse dies, quem fecit Dominus, bene vivite: et (*a*) habebitis lucem veritatis, quæ numquam occasum faciet in cordibus vestris.

1. Thess. 5. 5. Rom. 13. 13. et 14.

* Alias de Tempore 141.

* SERMO CCXXXI.

II.

In (b) diebus Paschalibus.

De resurrectione Christi secundum Marcum.

CAPUT I. Discipuli non credentes merito objurgati. Marci 16. 14.

1. RESURRECTIO Domini nostri Jesu Christi ex more legitur his diebus ex omnibus libris sancti Evangelii. In hac lectione animadvertimus, quomodo ipse discipulos suos prima membra sua, hærentes lateri suo objurgavit Dominus Jesus: quia quem dolebant occisum fuisse, non credebant vivum esse. Patres fidei nondum fideles: magistri, ut crederet totus orbis terrarum quod prædicaturi fuerant, et propter quod fuerant morituri, nondum credebant. Quem viderant mortuos suscitasse, non credebant resurrexisse. Merito ergo objurgabantur: ostendebantur sibi, ut innotescerent sibi qui essent per se ipsos, qui futuri essent per illum. Sic etiam Petrus demonstratus est sibi, quando Domini imminente passione præsumpsit, et veniente ipsa passione titubavit. Vidit se in se, doluit se in se, flevit se in se: conversus est ad eum qui fecerat se. Ecce isti adhuc non credebant, cum jam viderent. Qualis illius dignatio, qui nobis dedit credere quod non videmus? Nos credimus eorum verbis, illi non credebant oculis suis.

Matth. 26.

Sacramentum passionis et resurrectionis Christi quodnam sit.

2. Resurrectio autem Domini nostri Jesu Christi nova vita est credentium in Jesum, et hoc est sacramentum passionis et resurrectionis ejus, quod valde nosse et agere debetis. Non enim sine causa vita venit ad mortem. Non sine causa fons vitæ unde bibitur ut vivatur, bibit hunc calicem qui ei non debebatur. Non enim Christo debebatur mori. * Unde venerit mors, originem ipsius quæramus. Pater mortis peccatum est. Si enim numquam peccaretur, nemo moreretur. Legem Dei, hoc est, præceptum Dei cum conditione homo primus accepit; ut si servaret, viveret; si corrumperet, moreretur. Non se se credendo moriturum, fecit unde moreretur; et invenit verum fuisse quod dixerat qui legem dederat. Inde mors, inde mortalis, inde labor, inde miseria, inde etiam post mortem primam mors secunda, id est, post mortem temporalem mors sempiterna. Huic ergo conditioni mortis, his legibus inferni obstrictus nascitur omnis homo; sed (*c*) præter illum hominem, qui homo factus est, ne periret homo. Non enim legibus mortis venit obstrictus: ideo dicitur in Psalmo, *Inter mortuos liber.* Quem sine concupiscentia virgo concepit, quem et virgo peperit, et virgo permansit. Qui vixit sine culpa, qui (*d*) non est mortuus propter culpam: communicans nobiscum pœnam, non communicans culpam. Pœna culpæ mors: Dominus Jesus Christus mori venit, peccare non venit: communicando nobiscum sine culpa pœnam, et culpam solvit et pœnam. Quam pœnam solvit? Quæ nobis debebatur post istam vitam. Ergo crucifixus est, ut in cruce ostenderet veteris hominis nostri occasum: et resurrexit, ut in sua vita ostenderet nostræ vitæ novitatem. Sic enim doctrina docet Apostolica: *Traditus est*, inquit, *propter peccata nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.* Hujus rei signum circumcisio data erat Patribus, ut octavo die circumcideretur omnis masculus. Circumcisio fiebat in cultellis petrinis: quia petra erat Christus. In ista circumcisione significabatur exspoliatio carnalis vitæ octavo die per Christi resurrectionem. Septimus enim dies hebdomadis sabbato completur. Sabbato Dominus jacuit in sepulcro (*e*), septima sabbati: resurrexit octava. Resurrectio ipsius innovat nos. Ergo octavo die resurgendo circumcidit nos. In ipsa spe vivimus.

* CAPUT II. Mortis parens peccatum.

Psal. 87. 6.

Rom. 4. 25.

Gen. 17. 12.

Jos. 5. 2.

1. Cor. 10. 4.

3. Audiamus Apostolum dicentem, *Si resurrexisti cum Christo.* Quomodo resurgimus, qui nondum mortui sumus? Quid est ergo quod voluit dicere Apostolus, *Si resurrexistis cum Christo?* Numquid ille resurrexisset, nisi prius mortuus fuisset? Viventibus loquebatur, nondum morientibus, et jam resurgentibus? Quid sibi vult? Videte quid dicat: *Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis.* Ipse dicit Apostolus, non ego: sed tamen verum dicit; et ideo dico et ego. Quare illud dico et ego? *Credidi propter quod locutus sum.* Si bene vivimus, mortui sumus, et resurreximus. Qui autem nondum mortuus est, nec resurrexit, male adhuc vivit: et si male vivit, non vivit: moria-

CAPUT III. Coloss. 3. 1. Bona vita mortem comprehendit et resurrectionem.

Psal. 115. 1.

(*a*) Aliquot MSS. *habet*; et infra, *occasum faciat.*

(*b*) In Floriacensi codice perantiquo prænotatur, *Habitus secunda feria.* Non secus in aliis MSS. nisi quod omittitur verbum *Habitus.*

(*c*) Ita omnes MSS. At editi, *sed propter illum hominem Deus factus est homo.*

(*d*) Sic MSS. Editi vero, *qui est mortuus propter culpam non suam. Nam mortuus est propter nostram. Pœna culpæ mors etc.*

(*e*) Sic MSS. At editi, *jacuit in sepulcro. octavo autem die resurgendo nos innovavit. Nos ergo octavo die resurgendo circumcidit: nos in ipsa spe vivimus.*

 tur, ne moriatur. Quid est, moriatur, ne moriatur? Mutetur, ne damnetur. *Si resurrexistis cum Christo*, verba repeto Apostoli, *quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos cum illo apparebitis in gloria.* Hæc sunt verba Apostoli. Et qui nondum mortuus est, dico ut moriatur: et qui adhuc male vivit, dico ut mutetur. Si enim male vivebat, et jam non male vivit, mortuus est: si bene vivit, resurrexit.

Coloss. 3. 1, etc.

CAPUT IV. Bene vivere, quid.

4. Sed quid est bene vivere? Quæ sursum sunt sapere, non quæ super terram. Quamdiu terra es, et in terram vadis? Quamdiu lingis terram? Amando terram, utique lingis terram, et efficeris ejus inimicus, de quo dicit Psalmus, *Et inimici ejus terram lingent.* Quid eratis? Filii hominum. Quid estis? Filii Dei. *Filii hominum quo usque graves corde? Ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium?* Quod mendacium quæritis? (a) Dico modo. Beati esse vultis, scio. Da mihi hominem latronem, sceleratum, fornicatorem, maleficum, sacrilegum, omnibus vitiis inquinatum, omnibus flagitiis seu facinoribus obrutum, qui non velit beate vivere. Scio, omnes vultis beate vivere: sed unde homo beate vivit, hoc non vultis quærere. Quæris aurum, quia putas te de auro beatum futurum: sed aurum te non facit beatum. Quare quæris mendacium? Quare vis esse in isto sæculo sublimatus? Quia honore hominum et pompa sæculi putas te beatum futurum: sed pompa sæculi non te facit beatum. Quare quæris mendacium? Et quidquid hic aliud quæris, cum sæculariter quæris, cum amando terram quæris cum lingendo terram quæris; propterea quæris, ut sis beatus: sed nulla res terrena te facit beatum. Quare non cessas quærendo mendacium? Unde ergo eris beatus? *Filii hominum quo usque graves corde?* Non vultis esse graves corde, qui terra oneratis cor vestrum? Quo usque fuerunt graves corde homines? Antequam veniret Christus, antequam resurgeret Christus, fuerunt homines graves corde. *Quo usque graves corde? Ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium?* Volentes beati esse, eas res quæritis unde miseri sitis. Fallit vos quod quæritis: mendacium est, quod quæritis.

Gen. 3. 19. — Psal. 71. 9. — Psal. 4. 3.

Beatam vitam in terra quærere mendacium.

Beata vita ubi quærenda.

* CAPUT V.

5. Beatus vis esse? Ostendo, si vis, unde sis beatus. Sequere ibi: *Quo usque graves corde? Ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium?* * *Scitote.* Quid? *Quoniam Dominus magnificavit sanctum suum.* Venit Christus ad miserias nostras, esurivit, sitivit, fatigatus est, dormivit, mira fecit, mala passus est, flagellatus est, spinis coronatus est, sputis illitus est, alapis cæsus, ligno confixus, lancea vulneratus, in sepulcro positus; sed tertio die resurrexit, finito labore, mortua morte. Ecce ibi oculum

A habete in ejus resurrectione; quia ita magnificavit sanctum suum, ut resuscitaret eum a mortuis, et daret ei honorem in cælo sedendi ad dexteram suam. Ostendit tibi quid debeas sapere, si vis beatus esse: hic enim esse non potes. In hac vita beatus esse non potes: nemo potest. Bonam rem quæris, sed terra ista non est regio ejus rei quam quæris. Quid quæris? Beatam vitam. Sed non est hic. Aurum si quæreres in loco ubi non est, ille qui novit quia non est ibi, nonne diceret tibi, Quid fodis, quid terram sollicitas? Fossam facis quo descendas, non ubi aliquid invenias. Quid es responsuros admonenti te? Aurum quæro. Et ille, Non tibi dico, Nihil est quod quæris: sed, Non est ubi quæris. Sic et tu quando dicis, Beatus esse volo: bonam rem

B quæris, sed non est hic. Si habuit hic illud Christus, habebis et tu. In regione mortis tuæ, quid ille invenit, attende: veniens de alia regione quid hic invenit, nisi quod hic abundat (b)? Manducavit tecum, quod abundat in cella miseriæ tuæ. Acetum hic bibit, fel hic habuit. Ecce quid in cella tua invenit. Sed ad magnam mensam suam te invitavit, mensam cæli, mensam Angelorum, ubi ipse panis est. Descendens ergo et ista mala inveniens in cella tua, et non dedignatus est talem mensam tuam, et promisit tibi suam. Et quid nobis dicit? Credite, credite vos venturos ad bona mensæ meæ, quando non sum dedignatus mala mensæ vestræ. Malum tuum tulit, et bonum suum non dabit? utique dabit. Vitam suam promisit nobis: sed incredibilius est

C quod fecit. Mortem suam prærogavit nobis: tamquam diceret, Ad vitam meam vos invito, ubi nemo moritur, ubi vere vita beata est, ubi cibus non corrumpitur, ubi reficit et non deficit. Ecce quo vos invito, ad regionem Angelorum, ad amicitiam Patris et sancti Spiritus, ad cœnam sempiternam, ad fraternitatem meam; postremo ad me ipsum, ad vitam meam vos invito. Non vultis credere, quia dabo vobis vitam meam? Tenete pignus mortem meam. Modo ergo cum in ista carne corruptibili vivimus, morum mutatione cum Christo moriamur, amore justitiæ cum Christo vivamus: beatam vitam non accepturi, nisi cum ad illum venerimus, qui venit ad nos, et cum illo esse cœperimus, qui mortuus est pro nobis.

D

(a) Sic MSS. At editi, Mundum omisso verbo, Dico.

(b) Quidam MSS. addunt, labores, dolores, mortem.

CLASSIS II. SERMON. DE TEMPORE.

* Alias de Tempore 144.

* SERMO CCXXXII.

III.

a

In diebus (a) Paschalibus.

De resurrectione Christi secundum Lucam.

CAPUT I. Resurrectio secundum quatuor Evangelistas recitari solita.

1. Resurrectio Domini nostri Jesu Christi et hodie recitata est; sed de altero libro Evangelii, qui est secundum Lucam. Primo enim lecta est secundum Matthæum, hesterno autem die secundum (*b*) Marcum, hodie secundum Lu-
b cam: sic habet ordo Evangelistarum. Sicut enim passio ipsius ab omnibus Evangelistis conscripta est, sic dies isti septem vel octo dant spatium, ut secundum omnes Evangelistas resurrectio Domini recitetur. Passio autem quia uno die legitur, non solet legi, nisi secundum Matthæum. Volueram aliquando, ut per singulos annos secundum omnes Evangelistas etiam passio legeretur: factum est; non audierunt homines quod consueverant, et perturbati sunt. Qui autem amat litteras Dei, et non vult esse semper idiota, omnia novit, et omnia diligenter inquirit. Sed sicut cuique Deus partitus est mensuram fidei, sic quisque proficit.

Passio nonnisi secundum Matthæum.

Rom. 12. 3.

CAPUT II. Incredulitas discipulorum audita resurrectione Christi.

2. Nunc attendamus quod hodie, cum legeretur, audivimus: nam quod heri commendavi Caritati Vestræ, expressius hodie audivimus, infidelitatem discipulorum, ut intelligamus quantum ejus beneficio nobis præstitum est, ut quod non vidimus, sic credamus. Vocavit eos, instruxit eos, vixit cum eis in terra, fecit ante eorum oculos tanta mirabilia usque ad mortuos suscitandos. Mortuos resuscitavit, carnem suam posse resuscitare non credebatur. Venerunt mulieres ad monumentum: corpus in monumento non invenerunt: resurrexisse Dominum ab Angelis audierunt: fœminæ viris nuntiaverunt. Et quid scriptum est? quid audistis? *Visa sunt ista ante oculos eorum quasi deliramenta.* Magna infelicitas conditionis humanæ. Quando locuta est Eva quod dixerat serpens, audita est cito. Mulieri mentiendi creditum est, ut moreremur: non est creditum fœminis vera dicentibus, ut viveremus. Si non erat credendum fœminis, quare Adam credidit Evæ? Si fœminis credendum, quare sanctis mulieribus non crediderunt discipuli? Et ideo in hoc facto consideranda est benigna dispensatio Domini nostri. Nam hoc est quod egit Dominus Jesus Christus, ut prius illum sexus femineus resurrexisse nuntiaret. Quia per sexum fœmineum cecidit homo, per sexum fœmineum reparatus est homo: quia virgo Christum pepererat, fœmina resurrexisse nuntiabat.

Luca 24. 11. Gen. 3. 6.

A Per fœminam mors, per fœminam vita. Sed non crediderunt discipuli ut dixerant fœminæ: delirare putaverunt, quando tamen vera nuntiabant.

CAPUT III. Discipuli abeunt in alienorum opiniones de Christo.

3. Ecce alii duo ambulabant in via, et loquebantur secum de his quæ acciderant in Jerusalem, de iniquitate Judæorum, de morte Christi: ambulabant fabulantes, et quasi mortuum dolentes, resurrexisse nescientes. Apparuit et ipsis, factus est tertius viator, miscuit cum eis amica colloquia. Oculi eorum tenebantur, ne agnoscerent eum. Oportebat enim, ut melius cor instrueretur: cognitio differtur: quærit ab eis quid inter se loquerentur, ut quod ipse sciebat illi faterentur. Et quod audistis, mirari cœperunt, quia de re clara et tam manifesta velut a ne-
B sciente interrogabant. *Tu solus*, inquiunt, *peregrinus es in Jerusalem, et nescis quæ ibi gesta sunt?* At ille dixit, *Quæ? De Jesu Nazareno, qui fuit propheta potens in factis et dictis.* Hoc est, discipuli? Propheta erat Christus, Dominus prophetarum? Judici vestro nomen præconis imposuistis. Ad alienorum verba devenerant. Quid est quod dixi, alienorum verba? Recolite, quando ipse Jesus ait discipulis suis, *Quem me homines esse dicunt filium hominis?* responderunt opiniones alienas. *Alii dicunt quod Elias es, alii quia Johannes Baptista, alii quia Jeremias, aut unus ex Prophetis.* Verba ista alienorum erant, non discipulorum. Ecce ad ipsa verba discipuli venerunt. *Nunc ergo vos quem me esse dicitis?* Respondistis mihi opiniones alienas, fidem ve-
C stram volo audire. Tunc sit Petrus, unus pro omnibus, (*c*) quia unitas in omnibus: *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Non quicumque unus ex Prophetis, sed Filius Dei vivi; adimpletor Prophetarum, creator Angelorum. *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Audivit quod decuit illum audire ex hac voce, et tali voce. *Beatus es Simon Bar-Jona quia non tibi revelavit caro et sanguis, sed Pater meus qui in cœlis est. Et ego dico tibi. Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferorum non vincent eam. Tibi dabo claves regni cœlorum; et quæcumque solveris in terra, soluta erunt et in cœlo; et quæcumque ligaveris in terra, ligata erunt et in cœlo.* Fides hoc meruit audire, non homo. Num ipse homo quid erat, nisi quod ait
D Psalmus, *Omnis homo mendax?*

Luca 24. 18. etc.

Matth. 16. 13. etc.

c Petri de Christo confessio.

Psal. 115. 11.

CAPUT IV. Matth. 16. 22. et 23. Petri mox humana cogitatio de Christo.

4. Denique continuo post hæc verba denuntiavit illis passionem suam et mortem. Expavit Petrus, et ait, *Absit te, Domine, non fiet istud.* Tunc Dominus, *Redi post me satanas.* Petrus satanas? Ubi sunt illa verba, *Beatus es Simon Bar-Iona?* Numquid beatus satanas? *Beatus*, de (*d*) Dei: *satanas*, de hominis. Denique ipse d

(a) Multis in MSS. inscribitur, *Feria secunda:* quo solum indicatur ea die legendos in Ecclesia. Nam in optimæ notæ codice Floriacensi prænotatur, *Habitus tertia feria.* Et certe hic n. 2. et 8 significat Augustinus pridie dictum fuisse Sermonem superiorem, cui tamen in plerisque codicibus præfigitur titulus idem *Feria secunda.*

(b) Nonnumquam tamen secundum Lucam prius legebatur, posterius secundum Marcum, uti patet ex Ser. 239. n. 2. et Ser. 247 n. 1.

(c) Hic ex MSS. addimus, *quia unitas in omnibus.* Plura superius et inferius in editis omissa restituuntur eorumdem MSS auctoritate.

(d) Editi, *de Deo*; et infra, *de homine* At MSS. *de Dei*; subaudi, dono: et *de hominis*; supple, malo.

Dominus exposuit quare illum dixerit satanam: *Non enim sapis quæ sunt Dei, sed quæ sunt hominis.* Unde tunc beatus? *Quia non tibi revelavit caro et sanguis, sed Pater meus qui in cælis est.* Unde postea satanas? *Non sapis quæ Dei sunt;* quæ quando sapiebas, beatus eras: *sed sapis quæ hominum sunt.* Ecce quomodo alternabat anima discipulorum, quasi ex ortu et occasu: modo stabat, modo jacebat; modo illuminabatur, modo tenebrabatur; quia de Dei illuminabatur, de suo tenebrabatur. Unde illuminabatur? *Accedite ad eum, et illuminamini.* Unde tenebrabatur? *Qui loquitur mendacium, de suo loquitur.* Filium Dei vivi dixerat, et timebat ne moreretur, cum Filius Dei esset, et ad hoc venisset, ut moreretur. Nisi ille venisset ut moreretur, nos unde viveremus?

Psal. 33. 6. Johan. 8. 44.

CAPUT V. *Nec mors Christo, nec vita nobis debebatur.*

5. Unde nobis vita, unde illi mors? Ipsum adtende: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Quære ibi mortem. Ubi? unde? quomodo? Erat Verbum, Verbum apud Deum, Deus Verbum. Si invenis ibi carnem et sanguinem, invenis mortem. Ergo illi Verbo unde mors? Nobis autem hominibus in terra positis, mortalibus, corruptibilibus, peccatoribus, unde vita? Non erat illi unde haberet mortem, non habebamus nos unde haberemus vitam: accepit ille mortem de nostro, ut daret nobis vitam de suo. Quomodo ille mortem de nostro? *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* Accepit hinc a nobis, quod offerret pro nobis. Vita autem unde nobis? *Et vita erat lux hominum.* Ipse nobis vita, nos illi mors. Sed qualis mors? Dignatione, non conditione; quia dignatus est, quia voluit, quia misertus est: potestate mortuus est. *Potestatem*, inquit, *habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam.* Hoc Petrus nesciebat, quando audita morte Domini expavit. Sed ecce jam dixerat Dominus moriturum se, et resurrecturum tertia die. Factum est quod prædixerat, et non credebant qui audierant. *Ecce jam triduum est, ex quo ista facta sunt; et nos putabamus quia ipse esset redempturus Israel.* Sperabatis, jam desperatis? de spe cecidisti? Levat vos qui vobiscum ambulat. Discipuli erant, ipsum audierant; cum ipso vixerant, magistrum ipsum noverant, ab illo instructi erant, et non potuerunt imitari et habere fidem latronis pendentis in cruce.

Johan. 1. 1. Ibidem 14. Johan. 10. 18. Lucæ 24. 21.

CAPUT VI. *Latronis fides quam magna, cum titubant discipuli.*

6. Sed forte aliqui vestrum nesciunt quod dixi de latrone, non audiendo passionem secundum omnes Evangelistas. Iste enim evangelista Lucas narravit quod dico. Quia duo latrones crucifixi sunt cum Christo, dixit hoc et Matthæus: sed unus eorum latronum quia insultavit Domino, et alter eorum quia credidit in Christum, Matthæus non dixit, Lucas dixit. Recolamus fidem latronis, quam non invenit Christus post resurrectionem in discipulis suis. Pendebat in cruce Christus, pendebat et latro: in medio ille, illi a lateribus. Insultat unus, credit alter, judicat medius ille. Ille enim qui insultabat, hoc dixit, *Si Filius Dei es, libera te.* Et alius ad illum, *Tu non times Deum. Si nos propter facta nostra merita patimur, ipse quid fecit?* Et conversus ad eum, *Memento mei Domine, cum veneris in regnum tuum.* Magna fides: huic fidei quid addi possit, ignoro. Titubaverunt ipsi qui viderunt Christum mortuos suscitantem: credidit ille qui videbat secum in ligno pendentem. Quando illi titubaverunt, tunc ille credidit. Qualem fructum Christus de arido ligno percepit? Quid ei dixerit Dominus audiamus. *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* Tu differs te, ego agnosco te. Quando speraret latro, de latrocinio ad judicem, de judice ad crucem, de cruce ad paradisum? Denique ipse adtendens merita sua, non dixit, Memento mei, ut liberes me hodie: sed, *cum veneris in regnum tuum*, tunc *mei memor esto*: ut si mihi tormenta debentur, vel quo usque veneris in regnum tuum. Et ille: Non sic: invasisti in regnum cælorum, vim fecisti, credidisti, rapuisti. *Hodie mecum eris in paradiso.* Non te differo: tantæ fidei hodie reddo quod debeo. Latro dicit, *Memento mei, cum veneris in regnum tuum.* Non solum credebat resurrecturum, sed etiam regnaturum. Pendenti, crucifixo, cruento, hærenti: *Cum veneris*, inquit, *in regnum* inquit, *in regnum tuum*: Et illi, *Nos sperabamus.* Ubi spem latro invenit, discipulus perdidit.

Lucæ 23. 40. Matth. 27. 38. Lucæ 23. 39. etc.

CAPUT VII. *In fractione panis agnoscitur Dominus.*

7. Deinde jam, Carissimi, magnum sacramentum quod cognovimus, audite. Ambulabat cum illis, suscipitur hospitio, panem frangit, et cognoscitur. Et nos non dicamus quia Christum non cognovimus: novimus, si credimus. Parum est, novimus si credimus: habemus si credimus. Habebant illi Christum in convivio, nos intus in animo. Plus est Christum habere in corde, quam in domo. Cor enim nostrum interius nobis est, (a) quam sit domus nostra. Jam vero ubi eum debet fidelis agnoscere? Agnoscit qui fidelis est: qui autem catechumenus est, ignorat. Sed januam contra illum nemo claudat ut (b) noverit.

Ad pœnitentes.

8. Hesterno * die monui, et admoneo Caritatem Vestram, quia resurrectio Christi est in nobis, si bene vivamus; si vita vetus nostra mala moriatur, et quotidie nova proficiat. Abundant hic pœnitentes: quando illis imponitur manus, fit ordo longissimus. Orate pœnitentes, et eunt orare pœnitentes. Discutio pœnitentes, et invenio male viventes. Quomodo pœnitet quod fit? Si pœnitet, non fiat. Si autem fit, nomen errat, crimen manet. Aliqui ipsi sibi pœnitentiæ locum petierunt; aliqui excommunicati a nobis in pœnitentiæ locum redacti sunt: et qui sibi petierunt, hoc volunt facere quod faciebant; et qui a nobis excommunicati in pœnitentiæ locum redacti

* In superiori Ser. 231. n. 2. et 3.

(a) Floriacensis MS. quasi domus nostra. Mox plures MSS. Jam vero ubi cum debeat fidelis agnoscere, agnoscit qui fidelis est.

(b) MSS. plures, ut non intret.

CLASSIS II.

sunt, nolunt inde surgere, quasi electus sit locus pœnitentium. Qui debet esse locus humilitatis, (a) fit locus iniquitatis. Vobis dico, qui vocamini pœnitentes, et non estis: vobis dico. Quid vobis dicam? Laudo vos, in hoc non laudo: sed gemo et plango. * Et quid faciam, factus (b) vile canticum? Mutamini, mutamini rogo. Vitæ finis, incertus est. Omnis homo cum casu suo ambulat. Quid differtis bene vivere, cum putatis, quia longa erit vita? Longam vitam putatis, et mortem subitaneam non timetis? Sed ecce longa sit: (c) et quæro unum pœnitentem, et non invenio. Quanto melius longa bona, quam mala vita erit? Longam cœnam malam nemo ferre, longam vitam malam omnes volunt habere. Utique si grande est quod vivimus, bonum sit ipsum grande. Quid enim vis mali, dic mihi, in omnibus tuis actibus, cogitationibus, cupiditatibus? Terram malam non vis, segetem malam non vis utique, sed bonam; arborem bonum, equum bonum, servum bonum, amicum bonum, filium bonum, uxorem bonam. Et quid hæc magna commemoro? quando quidem vestem ipsam malam non vis habere, sed bonam; caligam postremo ipsam non vis nisi bonam? Aut da mihi aliquid in velle quod malum est, nec te velle aliquid bonum. Puto, villam malam non vis, sed bonam; solam animam malam vis? Quid te offendisti? Quid de te male tu ipse meruisti? Inter bona tua non vis esse malum, nisi te solum. Putate quia dico quod soleo, et facitis quod soletis. Ego coram Deo excutio vestimenta mea. Timeo ne mihi imputetur, quia non dico. Officium meum impleo, fructum vestrum quæro, de bonis operibus vestris gaudium habere volo, non pecuniam. Non enim qui bene vivit, divitem me facit. Et tamen bene vivat, et facit. Divitiæ meæ nonnisi spes vestra est in Christo. Gaudium meum, solatium meum, et respiramentum periculorum meorum in his tentationibus nullum est, nisi bona vita vestra. Obsecro vos, Fratres, si obliti estis vestri, miseremini mei.

* CAPUT VIII. Vitæ finis.

V. Ser. 72. n. 5. et Ser. 82. n. 14.

* Alias de Diversis 86.

* SERMO CCXXXIII.

IV.

In diebus Paschalibus.

De (d) resurrectione Christi secundum Marcum.

CAPUT I. Resurrectionis fides propria Christianorum.

1. Audivimus lectionem sancti Evangelii de resurrectione Christi. In resurrectione Christi constabilita est fides nostra. Passionem Christi et Pagani et impii et Judæi crediderunt: resurrectionem nonnisi Christiani. Passio Christi significat miserias hujus vitæ: resurrectio Christi ostendit beatitudinem futuræ vitæ. In præsenti laboremus: in futura speremus. Modo tempus est operis: tunc mercedis. Qui piger est in exhibendo opere, impudens est in exigenda mercede. Audistis quid dixerit discipulis suis post resurrectionem. Misit eos ad Evangelium prædicandum, et factum est: prædicatum est Evangelium, pervenit ad nos. Et ecce, *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum*. Ambulando et ambulando, Evangelium pervenit ad nos, et ad fines terræ. Breviter constituit nobis, loquens discipulis suis, quid faciamus, quid speremus. Ait enim, sicut audistis quando loquebatur, *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit*. Exigitur a nobis fides, offertur salus: *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit*. Pretiosum est quod nobis promittitur, gratias fit quod jubetur.

SERMONES DE TEMPORE.

Psal. 18. 5.

Marci 16. 16.

2. *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit*. Quid enim? qui hæc audiebant, salvi non erant? Nonne multi salvi credunt, salvi sunt et ante quam credant? Salvi plane: sed vana salus hominum. Qualis est ista salus, quæ tibi cum jumento tuo communis est? Verumtamen etiam ipsa unde, nisi ab illo, de quo scriptum est, *Homines et jumenta salvos facies Domine?* Et addidit, *Secundum multitudinem misericordiæ tuæ, Deus*. Tanta est enim multitudo misericordiæ tuæ, ut veniat a te salus in istam carnem mortalem hominum, veniat et ad carnem pecorum. Hæc est multitudo misericordiæ tuæ. Filiis tuis quid? Ecce *homines et jumenta salvos facies, Domine*. Nihil nobis amplius? Quod hominibus quibuscumque, quod pecoribus, hoc præstatur et nobis? Non plane hoc. * Sed quid? Audi: *Filii autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt: inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te est fons vitæ*. Christus est fons vitæ. Habebamus salutem cum jumentis, quo usque veniret ad nos fons vitæ: fons vitæ venit ad nos, et fons vitæ mortuus est propter nos. Negabit vitam suam, qui nobis erogavit mortem suam? Ipsa est salus, quæ non est vana. Quare? Quia non transit.

Salus credentibus promissa discernenda a salute temporali. Psal. 59. 13. Psal. 35. 7. etc.

* CAPUT II.

Christus est fons vitæ.

3. Bene animadvertenda est ista distinctio, *Homines et jumenta salvos facies, Domine: Homines*, pertinentes ad hominem. *Filii autem hominum*, pertinentes ad filium hominis, *sub tegmine alarum tuarum sperabunt*. Constituite vobis ante oculos duos homines. Erigite fidem, evigilet cor vestrum: recordamini hominem, in quo decepti sumus: recordamini hominem, a quo redempti sumus. Ille homo numquid filius hominis? Adam homo erat, filius hominis non erat. Ideo Dominus Christus assidue se dicit filium hominis, ut faciat nos recordari hominem, qui non fuit Filius hominis: ut recordemur in illo mortem, in isto vitam; in illo peccatum, in isto remissionem peccatorum; in illo vinculum, in isto libertatem; in illo damnationem, in isto

Homines et filii hominum in quo differant.

(a) Sic MSS. At editi, *sit locus humilitatis*.
(b) Aliquot MSS. *factus sum vile canticum*. Alii non habent *sum*.
(c) Plures MSS. carent his verbis, *et quæro unum pœnitentem, et non invenio*. Eorumque loco habent, *videte ut bona sit*.
(d) Citat Florus ad Rom. 8.

CLASSIS II.

Psal. 48. 17.

absolutionem. Duo ergo isti homines significati sunt in his verbis, *Homines et jumenta salvos facies, Domine. Homines*, pertinentes ad hominem: *et jumenta*, simul cum jumentis eos *salvos facies*. Homo enim in honore positus non intellexit, sicut scriptum est: *Homo in honore positus non intellexit, comparatus est jumentis insensatis, et similis factus est eis.* Propterea, *Homines et jumenta*, quibus similes facti sunt homines, quia non intellexerunt, et eis quibus dominari creati sunt, comparati sunt, *salvos facere.*

* CAPUT III. Salus hic vera non inventa a Christo.

4. Numquid ipsa est salus, de qua dictum est, *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit?* Alia est illa salus, longe alia. Angeli hanc habent: nolite eam quærere in terra. Magna est, sed non est hic. Non est ista res de ista regione, non est hic talis salus. Sursum cor. Quid hic quæris in terra salutem hanc? Ipsa salus huc venit, et mortem nostram hic invenit. Numquid Dominus noster Jesus Christus, quando venit ad nos in carne, invenit hic salutem istam in regione nostra? Magnum quid huc adtulit mercator iste de regione sua veniens: mercator iste invenit in regione nostra quod hic abundat. Quid hic abundat? Nasci et mori. Plena est terra his mercibus, nasci et mori. Natus est, et mortuus est. Sed qua via natus est? Ad istam regionem venit, sed non ea via qua et nos venit. De cælo enim venit a Patre. Et tamen natus est mortalis. Natus est de Spiritu sancto ex virgine Maria. Numquid nos sic de Adam et Eva? Nos per concupiscentiam carnis, ille autem non per ipsam. Maria enim virgo sine virili amplexu, sine concupiscentiæ æstu; quoniam ne pateretur hunc æstum, ideo ei dictum est, *Spiritus-sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit te.* Virgo ergo Maria non concubuit et concepit: sed credidit et concepit. Natus est enim mortalis mortalibus. Quare mortalis? Quia in similitudine carnis peccati; non in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati. Quid habet caro peccati? Mortem et peccatum. Quid habuit similitudo carnis peccati? Mortem sine peccato. Si haberet peccatum, caro esset peccati: si mortem non haberet, non esset similitudo carnis peccati. Talis venit, Salvator venit: mortuus est, sed mortem occidit: finivit in se quam timebamus: suscepit illam, et occidit illam; quomodo summus venator leonem cepit, et necavit.

Florus ad Rom. 8.

Christus natus mortalis, ut mortem auferret.

Lucæ 1. 35.

Rom. 8. 3.

Mors in Christo mortua.

* CAPUT IV.

5. Ubi est mors? Quære in Christo, jam non est: sed fuit, et mortua est ibi. * O vita mors mortis! Bono animo estote, morietur et in nobis. Quod præcessit in capite, reddetur in membris: morietur et in nobis mors. Sed quando? In fine sæculi, in resurrectione mortuorum, quam credimus, et de qua non dubitamus. *Qui enim crediderit, et baptizatus fuerit, ipse salvus erit.* Sequere quod timeas: *Qui autem non crediderit, condemnabitur.* Ergo mors morietur in nobis, victura est in damnatis. Ubi mors nesciet mortem, sempiterna mors erit: quia æterna tormenta erunt. In nobis morietur, et non erit. Vultis nosse? Dico vobis pauca verba triumphantium, ut habeatis quod meditemini, quod corde cantetis, quod toto animo speretis, quod fide et bono opere requiratis. Audite verba triumphantium, quando non erit mors; quando et in nobis, sicut et in capite nostro, morietur mors. Paulus apostolus dicit, *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem. Tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoriam.* Dixi vobis quia morietur mors in nobis: *Absorpta est mors in victoriam.* Ista est mors mortis. Absorbebitur, ut non appareat. Quid est, ut non appareat? Ut non sit, nec intus, nec foris. *Absorpta est mors in victoriam.* Gaudeant triumphantes; gaudeant, dicant quod sequitur, *Ubi est mors victoria tua? Ubi est mors aculeus tuus?* Ubi est? Cœpisti, possedisti, vicisti, et tibi addixisti; percussisti, et occidisti; *Ubi est mors victoria tua? Ubi est mors aculeus tuus?* Nonne confregit illum Dominus meus? O mors, quando Domino meo hæsisti, tunc et mihi peristi. Ista salute *salvus erit, qui crediderit, et baptizatus fuerit. Qui autem non crediderit, condemnabitur.* Fugite condemnationem, amate et sperate salutem æternam.

SERMON. DE TEMPORE.

1. Cor. 15. 53. etc.

* SERMO CCXXXIV.

* Alias de Diversis 87.

V.

In diebus Paschalibus.

De (a) resurrectione Christi secundum Lucam.

1. RESURRECTIO Domini secundum omnes quatuor Evangelistas legitur his diebus. Ideo enim necessarium est, ut legantur omnes, quia singuli non dixerunt omnia; sed quæ alius prætermit, alius dixit: et quodam modo sibi dederunt locum omnes, ut necessarii essent omnes. Marcus Evangelista cujus hesterno die Evangelium recitatum est, breviter dixit quod Lucas uberius prosecutus est, de duobus quibusdam discipulis, qui non erant de numero quidem duodecim, sed tamen discipuli erant: quibus iter agentibus Dominus apparuit, et cum eis ambulavit. Ille enim tantummodo dixit, quia apparuit duobus iter agentibus: iste vero Evangelista Lucas, et quid illis dixerit, et quid eis responderit, et quo usque cum eis ambulaverit, et quomodo eum in panis fractione cognoverint; omnia hæc dixit, sicut audivimus.

Discipuli de Christo dubitantes, a latrone victi.

2. Quid ergo, et Fratres, quid hic discutimus? Ædificemur ad credendum resurrexisse Dominum Christum. Jam credebamus quando Evangelium audivimus, et in hanc ecclesiam hodie credentes ingressi sumus: et tamen nescio quomodo cum gaudio auditur, quod memoria renovatur. Quomodo vultis lætificetur cor nostrum,

(a) Citat Florus ad 1. Cor. 10. et ad 2. Tim. 2. Habitus est proximo die post superiorem Sermonem ex n. 5.

CLASSIS II.

quando videmur istis qui in via ambulabant, et quibus Dominus apparuit, esse meliores? Nos enim credimus, quod illi nondum credebant. Spem perdiderant, et nos non dubitamus, unde illi dubitabant. Crucifixo Domino spem perdiderant: hoc apparuit in verbis illorum, quando eis

Lucæ 24.17. etc.

dixit, *Qui sunt isti sermones, quos habetis inter vos, et quare tristes estis?* Et illi, *Tu solus peregrinaris in Jerusalem, et nescis quæ ibi contigerunt?* Et respondit ille, *Quæ?* Sciens omnia de se ipso quærebat: quia se in ipsis esse cupiebat. *Quæ*, dixit. Et illi, *De Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta, magnus in dictis et factis.* Ecce meliores sumus. Illi dicebant Christum prophetam: nos eum novimus Dominum prophetarum. *Fuit*, inquiunt, *propheta, magnus in factis et dictis. Et quomodo eum principes sacerdotum crucifixerunt: et ecce tertia dies est, ex quo hæc omnia facta sunt. Nos autem sperabamus.* Sperabatis: jam non speratis? Hic est omnis disciplinatus vester? In cruce latro vos vicit. Vos obliti estis eum qui docebat: ille agnovit eum quo pendebat. *Nos sperabamus.* Quid sperabatis? *Quia ipse erat redempturus Israel.* Quod sperabatis, et illo crucifixo perdidistis, hoc latro

Lucæ 23.42.

crucifixus agnovit. Ait enim Domino: *Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum.* Ecce quia ipse erat redempturus Israel. Crux illis, schola erat. Ibi docuit Magister latronem. Lignum pendentis, cathedra factum est docentis. Sed qui reddidit se vobis, revocet spem vobis.

Florus ad 1. Cor. 10.

Sic et factum est. Mementote tamen Carissimi, quemadmodum Dominus Jesus ab eis, quorum oculi tenebantur ne illum agnoscerent, in fractione panis voluit se agnosci. Norunt fideles quid dicam: norunt Christum in fractione panis. Non enim omnis panis, sed accipiens benedictionem Christi, fit corpus Christi. Ibi illi agnoverunt, exsultaverunt, ad alios perrexerunt: jam scientes invenerunt, narrantes quod viderant, Evangelio addiderunt. Dicta sunt, facta sunt, scripta sunt: pervenerunt ad nos.

Fides Christianos a Paganis et Judæis discernens. 2. Tim. 2.8. Florus ibidem. Rom. 10.9. * In superiore sermone. Marci 16.16.

3. Credamus in Christum crucifixum; sed eum, qui die tertio resurrexit. Ipsa est fides, quæ nos distinguit ab eis, distinguit a Paganis, distinguit a Judæis; fides qua credimus Christum resurrexisse a mortuis. Apostolus dicit Timotheo: *Memor esto Christum Jesum resurrexisse a mortuis, ex semine David, secundum Evangelium meum.* Itemque ipse Apostolus, *Quia si credideris in corde tuo*, inquit, *quia Dominus est Jesus, et confessus fueris ore tuo, quia Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris.* Ipsa est salus, de qua hesterno die disputavi. *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit.* Scio vos credere: salvi eritis. Corde retinete, ore proferte, quia

Fides Christianorum quonam differt a fide dæmonum.

Christus resurrexit a mortuis. Sed fidem habete Christianorum, non dæmoniorum. Ecce enim distinguo ista vobis: quod meum est, distinguo; secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, distinguo vobis. Cum distinxero, eligite, diligite. Ecce dixi, Fides ista, qua credimus Christum Jesum resurrexisse a mortuis, distinguit nos a

SERMONES DE TEMPORE.

A Paganis. Quære a Pagano, utrum crucifixus fuerit Christus: clamat, Valde. Utrum resurrexerit, negat. Quære a Judæo, utrum crucifixus sit Christus: confitetur crimen parentum suorum; confitetur crimen, ubi habet et partem. Bibit enim quod ei parentes sui propinaverunt: *Sanguis ejus super nos, et super filios nostros.* Matth. 27. 25. Sed quære ab illo, utrum resurrexerit a mortuis: negabit, irridebit, accusabit. Distincti sumus. Credimus enim nos Christum ex semine David secundum carnem resurrexisse a mortuis. Numquid hoc dæmones nescierunt, aut ista demones non crediderunt, quæ et viderunt? Adhuc antequam resurrexisset, clamabant et dicebant, *Scimus qui sis*. Marci 1. 24. Discernebamus nos a Paganis, credendo Christum resurrexisse: si aliquid

B possumus, a dæmonibus nos discernamus. Quid est, obsecro vos, quid est quod dixerunt dæmones? *Scimus qui sis, Filius Dei.* Et audiunt, *Obmutescite.* Nonne hoc dixerunt quod et Petrus, quando quæsivit ab eis et dixit, *Quem me dicunt homines esse?* Matth. 16. 15. etc. Et cum opiniones respondissent alienas, addidit et interrogavit dicens, *Vos autem quem me esse dicitis?* Respondit Petrus, *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Hoc dæmones, hoc Petrus: hoc maligni spiritus, hoc Apostolus. Et audiunt dæmones, *Obmutescite:* audit Petrus, *Beatus es.* Quod discernebat illos, hoc discernat et nos. Unde hoc dæmones clamabant? Timendo. Unde Petrus? Diligendo. Eligite, diligite. Ipsa est fides, quæ Christianos a dæmonibus discernit; fides non quæcumque. Nam

C ait apostolus Jacobus, *Tu credis:* epistola hoc habet apostoli Jacobi: *Tu credis, quia unus est Deus: bene facis. Et dæmones credunt, et contremiscunt.* Jacobi 2. 19. Ipse hoc dixit, qui in eadem epistola scripsit, *Si fidem habeat aliquis, opera autem non habeat, numquid potest fides salvare eum?* Ibidem 14. Et apostolus Paulus discernens, ait, *Neque circumcisio aliquid valet, neque præputium; sed fides quæ per dilectionem operatur.* Gal. 5. 6. Discrevimus, distinximus: immo distinctam invenimus, distinctam legimus, distinctam esse didicimus. Quomodo distinguimur fide: sic distinguamur et moribus, sic distinguamur et operibus, accensi caritate, quam dæmones non habebant. Quo igne et illi duo in via ardebant. Cognito enim Christo et ab eis discedente, dixerunt apud se, *Nonne* Lucæ 24. 32.

D *cor nostrum erat ardens in via, cum aperiret nobis Scripturas?* Ardete: ne ardeatis igne quo arsuri sunt dæmones. Ardete igne caritatis, ut a dæmonibus vos discernatis. Ardor iste sursum vos rapit, sursum tollit, in cælum levat. Quidquid molestiarum passi fueritis in terra, quantumcumque Christianum cor deorsum humiliatum premat inimicus; summa petit ardor dilectionis. Similitudinem accipite. Si faculam teneas ardentem, rectam capite sursum teneas; flammæ crinis surgit in cælum: deprime faculam, flamma in cælum it: fac faculam capite deorsum, numquid et flammam deponis in terram? Quacumque ardens vergit, flamma aliam viam nescit, cælum petit. Spiritu ferventes ac-

CLASSIS II. cendimini igne caritatis: fervere facit vos laudibus Dei, et moribus optimis. Alter calidus, alter frigidus: calidus frigidum accendat: et qui parum ardet, optet augmentum, oret adjumentum. Dominus paratus est dare: nos (a) pansia cordibus optemus accipere. Conversi ad Dominum, etc.

* Alias de Tempore 140.

*SERMO CCXXXV.

VI.

In diebus Paschalibus.

De eadem lectione Evangelii Lucæ 24.

CAPUT I. Evangelistæ salva narrationis veritate variant.

1. HESTERNO die, (b) id est nocte, lecta est ex Evangelio resurrectio Salvatoris. Lecta est autem ex Evangelio secundum Matthæum: hodie vero, sicut audistis pronuntiare Lectorem, recitata est nobis Domini resurrectio, sicut Lucas Evangelista conscripsit. Quod sæpe admonendi estis, et memoriter tenere debetis; non vos debet movere quod alius Evangelista dicit, si quid alius prætermittit: quia et ille qui prætermittit quod alius dicit, dicit aliquid quod ille prætermiserat. Aliqua vero singuli dicunt, et alii tres non dicunt; aliqua duo dicunt, et alii non dicunt: aliqua tres dicunt, et unus non dicit. Auctoritas autem tanta est Evangelii sancti, ut quia in eis loquebatur Spiritus unus, verum sit etiam quod dixerit unus. Hoc ergo quod modo audistis, quia Dominus Jesus, postea quam resurrexit a mortuis, invenit duos in via ex discipulis suis, colloquentes invicem de his quæ contigerant, et dixit illis, *Qui sunt sermones isti, quos loquimini vobiscum, et estis tristes*, etc. solus dixit Lucas Evangelista. Breviter hoc attigit Marcus, quia apparuit duobus in via: sed quid illi dixerint Domino, vel quid eis dixerit Dominus, prætermisit.

Lucæ 24.17 Marci 16.12.

Christus cum discipulis in via.

2. Quid ergo ista lectio contulit nobis? Magnum aliquid, si intelligamus. Apparuit Jesus: videbatur oculis, et non agnoscebatur. Magister ambulabat cum illis in via, et ipse erat via: et nondum illi ambulabant in via; sed invenit eos exorbitasse de via. Quando enim cum illis fuerat ante passionem, omnia prædixerat, passurum se fuisse, moriturum, tertio die resurrecturum: omnia prædixerat; sed (c) mors illius, illorum oblivio fuit. Sic perturbati sunt, quando eum viderunt in ligno pendentem, ut obliviscerentur docentem, non exspectarent resurgentem, nec tenerent promittentem. * *Nos* inquiunt, *sperabamus quia ipse erat redempturus Israel.* O discipuli, sperabatis; ergo jam non speratis? Ecce Christus vivit, et spes mortua est in vobis. Prorsus vivit Christus. Vivens Christus mortua discipulorum corda invenit: quorum oculis et apparuit et non apparuit; et videbatur et abscondebatur. Nam si non videbatur, quomodo illum interrogantem audiebant, interroganti respondebant? In via cum illis tamquam comes ambulabat, et ipse dux erat. Utique videbant, sed non agnoscebant. *Tenebantur enim oculi eorum*, sicut audivimus, *ne eum agnoscerent*. Non tenebantur, ne viderent: sed *tenebantur, ne eum agnoscerent.*

Matth. 20. 18.

* CAPUT II. Lucæ 24.21.

SERMON. DE TEMPORE.

Christus cur agnosci voluit in fractione panis.

3. Eia, Fratres, ubi voluit Dominus agnosci? In fractione panis. Securi sumus, panem frangimus, et Dominum agnoscimus. Noluit agnosci, nisi ibi, propter nos, qui non eum visuri eramus in carne, et tamen manducaturi eramus ejus carnem. Quisquis ergo fidelis es, quisquis non inaniter Christianus vocaris, quisquis ecclesiam non sine caussa ingrederis, quisquis verbum Dei cum timore et spe audis, consoletur te fractio panis. Absentia Domini, non est absentia: habeto fidem, et tecum est quem non vides. Illi, quando cum eis Dominus loquebatur, nec fidem habebant: quia eum resurrexisse non credebant, non resurgere posse sperabant. Perdiderant fidem, perdiderant spem. Ambulabant mortui cum vivente, ambulabant mortui cum ipsa vita. Cum illis ambulabat vita; sed in eorum cordibus nondum (d) renovata erat vita. * Et tu ergo, si vis habere vitam, fac quod fecerunt, ut agnoscas Dominum. Hospitio susceperunt. Similis enim erat Dominus tamquam in longinqua pergenti, illi vero tenuerunt eum. Et posteaquam venerunt ad locum, quo tendebant, dixerunt, *Jam hic nobiscum mane, declinavit enim in vesperum dies.* Tene hospitem, si vis agnoscere Salvatorem. Quod tulerat infidelitas, reddidit hospitalitas. Dominus ergo præsentavit se ipsum in fractione panis. Discite ubi Dominum quæratis, discite ubi habeatis, discite ubi agnoscatis, quando manducatis. Norunt enim fideles aliquid quod melius intelligunt in ista lectione, quam illi qui non noverunt.

* CAPUT III. Hospitalitatis merces.

Christus absentavit se corpore ut ædificatur fides.

4. Dominus Jesus cognitus est; et postea quam cognitus est, nusquam comparuit. Abscessit ab eis corpore, qui tenebatur fide. Ideo enim Dominus absentavit se corpore ab omni Ecclesia, et adscendit in cælum, ut fides ædificetur. Si enim non nosti nisi quod vides, ubi est fides? Si autem credis et quod non vides, cum videris gaudebis. Ædificetur fides, quia reddetur species. Veniet quod non videmus, veniet, Fratres, veniet: sed vide quomodo te inveniet. Nam veniet quod dicunt homines, Ubi est, quando est, quomodo est, quando erit, quando venturum est? Certus esto, veniet: nec solum veniet, sed et si nolis veniet. Væ qui non crediderunt; erit enim his magnus tremor; et magnum gaudium eis qui crediderunt. Gaudebunt fideles, confundentur infideles. Fideles dicturi sunt, Gratias tibi, Domine: vera audivimus, vera credidimus,

(a) Sic meliores MSS. At Lov. *paucis.*
(b) Aliquot MSS. omittunt, *id est nocte.* Et infra loco *secundum Matthæum*, iidem codices habent *secundum Marcum.*

(c) Editi. *sed sermo.* Melius MSS. *sed mors.*
(d) Am. et Er. omittunt *renovata*: cujus loco Regius MS. *revocata.*

CLASSIS II. vera speravimus, vera cernimus. Infideles autem dicturi sunt, Ubi est, quod non credebamus? ubi est, quod illa quæ legebantur, mendacia putabamus? (a) (Laudandi ergo qui non vident et credunt: quia eum viderint, gaudebunt. Causa salutis nostræ suscepit Dominus carnem, in qua suscepit et mortem. Resurrexit die tertio, jam non ulterius moriturus; et recepta quam deposuerat carnis substantia, primus nobis resurrectionis incorruptibilis fecit exemplum. Adscendens in eodem corpore ad Patrem, sedet ad dexteram Dei, judicium Patris communicans potestate, quem venturum ad judicium speramus vivorum ac mortuorum: ut et nos de nobis eredamus, de ipso pulvere eamdem carnem accipere, eadem ossa, eamdem semper mansuram membrorum reparationem. Omnes sumus resurrecturi: sed non omnes lætaturi. *Veniet dies*, inquit, *quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei; et procedent qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ; qui vero male egerunt, in resurrectionem judicii*. (Johan. 5. 28. et 29.) Ita fiet, ut confusioni reddatur supplicium, (b) fiduciæ reddatur præmium. *Ibunt enim illi in ambustionem æternam: justi autem in vitam æternam*. (Matth. 25. 46.) Conversi ad Dominum etc.

* SERMO CCXXXVI.

(* Alias de Diversis 88.)

VI.

In diebus Paschalibus.

De eadem lectione Evangelii Lucæ 24.

1. Dominus noster Jesus Christus, sicut Apostolus dicit, *mortuus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram*. (Rom. 4. 25.) (Mors Christi propter aliud, et propter aliud resurrectio.) Sicut morte ipsius seminamur, sic resurrectione ipsius germinamus. Etenim morte ipsius significatur mors vitæ nostræ. De hac re audi Apostolum: *Consepulti*, inquit, *sumus Christo per baptismum in mortem, ut quemadmodum Christus resurrexit a mortuis, sic et nos in novitate vitæ ambulemus*. (Rom. 6. 4.) Ille non habuit quod emendaret in cruce: quia sine peccato adscendit in crucem. Nos in cruce ejus emendemur, et ibi ponamus quod male contraximus, ut justificari ejus resurrectione possimus. Distinguere enim ita debetis: *Traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram*. Non dixit, Traditus est propter justificationem nostram, et resurrexit propter delicta nostra. In ejus traditione delictum sonat, in ejus resurrectione justitia sonat. Ergo moriatur delictum, et resurgat justitia.

2. (Spes discipulis morte Christi ablata.) Istam spem, hoc donum, hanc promissionem, hanc tantam gratiam, quando mortuus est Christus, discipuli ejus de animo perdiderunt, et in ejus morte ab spe deciderunt. Ecce annuntiabatur illis resurrectio ejus, et videbantur illis verba nuntiantium quasi deliramentum. Quasi deliramentum facta erat veritas. Si quando prædicatur resurrectio in isto tempore, et videtur alicui esse deliramentum, nonne omnes dicunt habere illum grande tormentum? Nonne omnes detestantur, abhorrent, aversantur, aures claudunt, audire nolunt? Ecce quod erant discipuli, mortuo Christo: quod nos exhorremus, hoc erant illi. Hoc malum habebant arietes, quod horrent agni. Deinde isti duo, quibus apparuit in via, et tenebantur oculi eorum ne illum agnoscerent, ubi erat cor, indicant verba; et quid agatur in animo, vox testis est, sed nobis: nam illi etiam cor patebat. De illius morte loquebantur inter se. Adjunxit se illis ipse quasi tertius viator; et via in via cœpit colloqui, commiscuit sermonem. Quærit quid inter se loquerentur, cum omnia sciret; ut eos ad confessionem tamquam nesciens provocaret. Et dicunt illi, *Tu solus peregrinaris in Jerusalem, et nescis quid actum sit in illa istis diebus, de Jesu Nazareno, qui fuit propheta magnus?* (Lucæ 24. 18. etc.) Jam non Dominus, sed propheta. Hoc enim eum putabant fuisse, cum mortuus esset. Adhuc honorabant quasi prophetam; nondum agnoscebant Dominum, non solum prophetarum, sed etiam Angelorum. *Quomodo*, inquiunt, *seniores nostri et principes sacerdotum tradiderunt eum in damnationem mortis. Et ecce jam tertius est dies, ex quo ista gesta sunt. Nos autem sperabamus, quia ipse erat redempturus Israel*. Ipse est totus labor? Sperabatis, jam desperatis? Videtis quia perdiderant spem. Cœpit ergo eis exponere Scripturas, ut illic magis agnoscerent Christum, ubi deseruerant Christum. Ideo enim desperaverant Christum, quia viderant mortuum. Ille vero aperuit eis Scripturas, ut agnoscerent quia si mortuus non fuisset, Christus esse non posset. Docuit de Moyse, docuit de subsequentibus Scripturis, docuit de Prophetis, quod illis dixerat, *quia oportebat Christum mori, et sic intrare in gloriam suam*. Audiebant, gaudebant, suspirabant; et quomodo ipsi confessi sunt, ardebant: et præsentem lucem non agnoscebant.

3. (Hospitalitatis meritum.) Quale autem mysterium, Fratres mei? Intrat ad eos, fit eis hospes; et qui per totam viam non agnoscebatur, in fractione panis agnoscitur. Discite hospites suscipere, ubi agnoscitur Christus. An nescitis quia si quem Christianum susceperitis, ipsum suscipitis? Nonne ipse dicit, *Hospes fui, et suscepistis me?* (Matth. 25. 35. etc.) Et quando ei dicitur, *Domine, quando te vidimus hospitem?* Respondet, *Cum uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis*. Cum ergo Christianus Christianum suscipit, serviunt membra membris; et gaudet caput, et sibi imputat datum, quod membro ejus fuerit erogatum. Hic ergo pascatur Christus esu-

(a) Hæc addiderunt Lovanienses. Non habebant Am. Er. nec nostri MSS. qui hic post verba *mendacia putabamus*, proxime subjiciunt, *Ita fiet ut confusioni etc.* Nec male sic res cohærent. Itaque fragmentum esse id suspicamur alterius cujuspiam Sermonis forte de Symbolo.

(b) In MSS. *lætitiæ*.

CLASSIS II. riens, accipiat totum altiens, vestiatur nudus, suscipiatur peregrinus, visitetur ægrotus. Hoc habet necessitas itineris. Sic in ista peregrinatione vivendum est, ubi eget Christus. Eget in suis, plenus est in se. Sed qui eget in suis, et plenus est in se, egentes adducit ad se. Ibi non erit fames, non erit sitis, non erit nuditas, non erit ægritudo, non erit peregrinatio, non erit labor, non erit dolor. Scio quia ista ibi non erunt, et nescio quid ibi erit. Ista enim quæ ibi non erunt, novi: illud autem quod ibi inventuri sumus, nec oculus vidit, nec auris audivit, nec

2. Cor. 2. 9. in cor hominis adscendit. Amare possumus, desiderare possumus, in hac peregrinatione tanto bono suspirare possumus: dignu hoc cogitare et verbis explicare non possumus. Certe ego non possum. Ergo, Fratres mei, quærite quis possit. Si invenire potestis; et me vobiscum discipulum trahite. Illud scio, quoniam *qui potens* (Ephes. 3. 20.) *est*, sicut Apostolus ait, *facere super quam petimus, aut intelligimus*, illuc perducet, ubi fiat quod scriptum est, *Beati qui habitant in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt te.* (Psal. 83. 5.) Totum negotium nostrum, laus Dei erit. Quid laudabimus, si non (a) amabimus; et illud amabimus, quod videbimus? Verum enim videbimus, et ipsum verum Deus erit, quem laudabimus. Ibi inveniemus quod hodie cantavimus, Amen, Verum est: Halleluja, Laudate Dominum.

* Alias de Tempore 145.

* SERMO CCXXXVII.

VIII.

In (b) *diebus Paschalibus*.

De ultima lectione Evangelii Lucæ 24, cum refutatione Manichæorum.

CAPUT I. Discipulis spiritum, non carnem Christi se videre putantibus, similes Manichæi.

1. De resurrectione Domini quod sequebatur in Evangelio secundum Lucam, hodie terminatum est, ubi audivimus apparuisse Dominum in medio discipulorum suorum disceptantium de resurrectione ejus, et non credentium. Tam vero eis inopinatum fuit et incredibile, ut nec videntes viderent. Videbant enim vivum, quem planxerant mortuum: videbant in medio sui stantem, quem doluerant in cruce pendentem. Videbant ergo; et quia sola oculis non credebant, ut verum viderent, falli se putabant. *Existimabant enim*, sicut audistis, *se spiritum videre*. (Lucæ 24. 37.) Quod postea crediderunt de Christo pessimi hæretici, prius hoc crediderunt titubantes Apostoli. Sunt enim hodie qui non credunt carnem habuisse Christum: quia et partum virginis destruunt, et nolunt eum natum ex fœmina credere. *Verbum caro factum est*, prorsus (c) alienant a sua fide, vel potius a sua infidelitate. (Johan. 1. 14.) Totam istam dispensationem salutis nostræ, quod factus est homo pro inveniendo

Negantes carnem Christi, totum mysterium redemptionis nostræ evacuant.

homine, qui Deus fecerat hominem; totum hoc, quod Christus in remissionem peccatorum nostrorum verum, non falsum sanguinem fudit, et de vero suo sanguine chirographum peccatorum nostrorum delevit; hoc totum hæretici damnabiles evacuare conantur. Totum hoc, ut Manichæi credunt, quod apparuit oculis hominum, spiritus fuit, caro non fuit.

2. Ecce loquitur Evangelium. Stabat Dominus inter discipulos suos, nondum credentes quod resurrexerat. Videbant eum, et putabant se spiritum videre. Si nihil mali est, credere Christum spiritum fuisse, non carnem; si nihil mali est, dimittantur in ista opinione discipuli. * Adtendite, ut intelligatis quod volo dicere: Deus autem donet ut dicam, id est, sic dicam, quomodo vos audire expedit. Ecce hoc ipsum repeto. Aliquando ipsi detestabiles, carnem detestantes, et secundum carnem viventes, aliquando hoc dicunt, et sic decipiunt: Qui melius credunt de Christo, illi qui dicunt quia carnem habuit, an nos qui dicimus, Deus erat, spiritus erat, et oculis hominum non corpus, sed Deus apparebat? Quid est melius, caro, an spiritus? Quid responsuri sumus, nisi spiritum carne esse meliorem? Si ergo, dicit, confiteris quia spiritus melior sit quam caro; melius ego de Christo sentio, qui eum spiritum fuisse dico, non carnem. O infelix error! Quare? Ego carnem dico fuisse Christum? Tu dicis spiritum: ego spiritum et carnem. Non tu melius dicis, sed minus dicis. Audi ergo totum quod dico ego: id est, quod dicit catholica fides, quod dicit fundatissima et serenissima veritas. Tu qui dicis spiritum tantum fuisse Christum; quod est et spiritus noster, id est, anima nostra, hoc dicis tantum fuisse Christum: audi quid dicas. Dico quod dicis. Erat ipse spiritus ex ea natura et substantia, unde et noster est spiritus. Quanto minus dicas, adtende. Erat ibi Verbum, erat ibi caro. Tu dicis, Humanus spiritus solus. Ego dico, Verbum, spiritus, corpus: Deus et homo. Si duo nolo dicere, si duas res nolo dicere; isto utor compendio, Deus et homo. Et verus Deus, et verus homo. Nihil falsum in humanitate, nihil falsum in divinitate. Sed de ipso homine si quæris a me, duo iterum dico, Anima humana, et caro humana. Tu homo es propter animam et carnem: ille Christus propter Deum et hominem. Ecce quod dico.

* CAPUT II. Non melius de Christo sentire, qui eum dicunt spiritum fuisse sine carne.

3. Sed tu melius te dicere putas, quia dicis, Spiritus erat, spiritus apparebat, spiritus videbatur, spiritus in homine conversabatur. Hoc dicis: ut dixi, hoc putabant et discipuli. Si nihil mali dicis, si bonum est quod dicis: bonum erat et quod discipuli putabant. Si Dominus eos dimisit, ut hoc putarent; dimittendus es et tu. Hoc enim credebant quod et tu: si bonum est quod tu credis, bonum erat quod illi credebant. Sed non erat bonum. * Ait illis Dominus, *Quid*

Manichæorum error in discipulorum reprehensione damnatus.

* CAPUT III.

(a) Editi hoc et proximo loco, *amavimus*. At Victorinus MS. *amabimus*. Quo etiam ex codice restituitur hæc sententia, *verum enim videbimus* etc. quæ in editis desideratur.

(b) In optimæ notæ Floriacensi MS. inscribitur *Tractatus quarta feria*.

(c) Sic in MSS. At in editis alia inducta est vocum interpunctio, omisso verbo *alienant*.

Lucæ 24.38. *Discipuli spiritum se videre, putantes reprehenduntur.*

turbati estis? Perturbatio credidit, quod credis. Quid? Putabant se spiritum videre. Et Dominus, ad hæc: *Quid turbati estis, et cogitationes adscendunt in cor vestrum?* Cogitationes istæ terrenæ sunt. Si enim cœlestes essent, descenderent in cor, non adscenderent. Quare enim dicitur nobis, Sursum cor, nisi ut terrenæ cogitationes non ante se inveniat cor nostrum, quod sursum posuerimus? Ergo, *Quid turbati estis, et cogitationes adscendunt in cor vestrum? Videte manus meas et pedes meos, palpate et videte.* Si parum est vobis adtendere; manus mittite. Si parum est, adtendere, nec sufficiat tangere; palpate. Nec, Tangite, solum dixit: sed, Palpate et contrectate. Probent sibi manus vestræ, si mentiuntur oculi vestri: *Palpate et videte*, oculos in manibus habete. Quid palpate, et quid videte? *Quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.* Errabas cum discipulis, corrigere cum discipulis. Humanum est, concedo. Putatis spiritum Christum: hoc et Petrus, hoc et ceteri qui spiritum putaverunt se videre; sed in isto errore non remanserunt, ut scias prorsus hoc fuisse in cordibus eorum. Medicus eos non dimisit sic: accessit, medicamentum adhibuit: vulnera in cordibus videbat; et unde vulnera cordium curaret, in corpore cicatrices ferebat.

* CAPUT IV. *De Christo quid credendum.*

4. Sic ergo credamus. Scio quia sic creditis: sed ne forte in agro isto Domini sit herba mala, etiam eos alloquor quos non video. Nemo credat de Christo, nisi quod de se credi voluit Christus: ante quem nobis expedit, ut credamus quod credi de se voluit, qui nos redemit, qui salutem nostram quæsivit, qui pro nobis sanguinem fudit; qui pro nobis quod non ei debebatur pertulit, qui nobis quod nobis non debebatur adtulit: hoc credamus. Christus quid est? Filius Dei, Verbum Dei. Quid est Verbum Dei? Quod dici non potest per verbum hominis, hoc est Verbum Dei. Quæris a me, quid sit Verbum Dei? Si tibi vellem dicere quid sit verbum hominis, non explico, fatigor, hæsito, succumbo, non possum explicare vim verbi humani. Ecce antequam dicam vobis, quod volo dicere, jam verbum est in corde meo; nondum a me dictum est, et apud me est: dicitur a me, et pervenit ad te, et non recedit a me. Intenditis, ut audiatis verbum a me; mentes vestras pasco, cum loquor. Divideretis inter vos cibum, si afferrem ventribus, nec totus perveniret ad singulos; sed quanto plures estis, tanto in plura frusta quod ponerem divideretis, et tanto minus quisque acciperet, quanto major esset accipientium multitudo. Modo autem cibum adtuli mentibus; dico, Accipite, sumite, comedite: accepistis, comedistis, et non divisistis. Quidquid loquor, et omnibus totum est, et singulis totum est. Ecce quomodo non potest satis explicari, quantam vim habet hominis verbum: et dicitis mihi, Quid est Verbum Dei? Verbum Dei pascit Angelorum tot millia. Mente enim pascuntur, mente implentur. Implet Angelos, implet mundum, implet virginis uterum: nec ibi spatiatur, nec hic angustatur. Quid est Verbum Dei? Ipse dicat: breviter de se dicit; sed magnum est quod dicit: *Ego et Pater unum sumus.* Nolo numeres, verba appende. Quid ergo? Plura verba de uno verbo non sufficiunt explicando. *Verbum* ergo quod non potest explicari, *caro factum est, et habitavit in nobis.* Suscepit totum quasi plenum hominem, animam et corpus hominis. Et si aliquid scrupulosius vis audire; quia animam et carnem habet et pecus: cum dico animam humanam et carnem humanam, totam animam humanam accepit. Fuerunt enim qui hinc hæresim facerent, et dicerent quia anima Christi non habuit mentem, non habuit intellectum, non habuit rationem; sed Verbum Dei fuit illi pro mente, pro intellectu, pro ratione. Noli sic credas. Totum redemit, qui totum creavit: totum suscepit, totum liberavit Verbum. Ibi mens hominis et intellectus, ibi anima vivificans carnem; ibi caro vera et integra: peccatum solum non ibi.

Verbum Dei.

Johan. 10. 30.

Johan. 1. 14. *Incarnatione suscepit totum hominem.*

SERMO CCXXXVIII.

IX.

In diebus Paschalibus.

DE EADEM LECTIONE EVANGELII LUCÆ 24.

Prodit nunc primum ex veteri Vindocinensis Abbatiæ codice annorum fere 800.

Christus verus et vera Ecclesia ex loco Lucæ agnoscitur.

1. Sic (*a*) sacra perennisque Evangelica lectio nobis demonstrat verum Christum, et veram Ecclesiam, ne in aliquo eorum erremus, aut sancto sponso aliam pro alia subponamus, aut sanctæ sponsæ non suum virum sed alium importemus. Ergo ne in aliquo eorum erremus, tamquam matrimoniales eorum Evangelii tabulas audiamus.

Contra Manichæos et Priscillianistas, Christum habere veram carnem.

2. De Domino Christo non defuerunt, nec desunt, qui sic falluntur, ut eum veram carnem habuisse non crederent. Audiant, quod modo audivimus. In cœlo est, sed hic sonat: ad dexteram Patris sedet, sed inter nos loquitur. Ipse se indicet, ipse se manifestet. Quid opus est ut alium de illo testem quæramus? Ipsum potius audiamus. Apparuit discipulis suis, et subito stetit in medio eorum. Cum loqueretur audistis. Illi autem turbati sunt: existimabant enim se spiritum videre. Hoc est quod putant, qui eum veram carnem habere non credunt: Manichæi sunt, Priscillianistæ sunt, et aliæ quæcumque nec nominandæ pestes. Non enim putant Christum nihil esse, hoc non putant: sed spiritum putant esse, carnem non habuisse. Quid tu Catholica? quid tu sponsa, non adultera? Ergo

(*a*) Exordium in MS. exemplari, verbis aliquot erasis et quæ tituli loco esse debuerant sebstitutis, ita nunc habet, *De vero sponso*, id est *Christo*, et *vera sponsa, id est Ecclesia catholica, sic sacra perennisque Evangelica lectio* etc. Hunc et superiorem Sermonem confer cum Sermone 116.

CLASSIS II. quid tu, nisi quod ab eo didicisti? Non enim alium meliorem de illo quam ipsum testem invenire potuisti. Ergo quid tu? Et Verbum et spiritum hominis et carnem hominis Christum esse didicisti. Quid didicisti de Verbo? *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum.* (Johan. 1. 1.) Quid didicisti de spiritu hominis? *Et inclinato capite tradidit spiritum.* (Johan. 19. 30.) Quid didicisti de carne? Modo audi. Ignosce illis qui hoc putant, quod prius errantes discipuli putaverunt. Sed illi in errore non perseveraverunt. Nam hoc putaverunt discipuli, quod hodie putant Manichæi, quod hodie putant Priscillianistæ, non fuisse veram carnem in Domino Christo, sed tantummodo spiritum. Videamus si dimisit eos errare. Videte quam malus sit error, quem medicus festinabat sanare, noluit confirmare. Putaverunt ergo se spiritum videre: et ille qui sciebat malas istas cogitationes esse, de eorum cordibus eradicans, *Quid turbati estis*, dixit? *quid turbati estis, et cogitationes adscendunt in cor vestrum? Videte manus meas et pedes meos: tangite, et videte quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.* (Lucæ 24. 38. etc.) Tene contra omnes omnium insanas cogitationes, tene quod accepisti: alioquin peristi. Christus verum Verbum, unigenitum, æqualis Patri, verus humanus spiritus, vera caro sine peccato. Hæc mortua est, hæc resurrexit, hæc pependit in ligno, hæc jacuit in sepulcro, hæc sedet in cælo. Volebat Dominus Christus persuadere discipulis, quia illud quod videbant, ossa et caro erant: sed tu contradicis. Ille ergo mentitur, et tu verum dicis? tu ædificas, et ille decipit? Quare mihi hoc voluit persuadere Christus, nisi quia sciebat quid mihi prodest credere, et quid mihi nocet non credere? Sic ergo credite. Ipse est sponsus.

3. Audiamus et de sponsa: quia nescio qui rursus faventes adulteris, volunt veram subvertere, falsamque subponere. (Contra Donatistas, Ecclesiam esse toto orbe diffusam.) Audiamus et de sponsa. Cum ergo tetigissent pedes, manus, carnem, ossa; adjecit Dominus, et ait, *Habetis hic aliquid quod (a) manducare?* (Lucæ 24. 42. etc.) ut etiam communicato cibo probaretur verus homo. Accepit, manducavit dedit; et cum adhuc trepidarent præ gaudio, ait illis, *Nonne hæc dicebam vobis, cum adhuc essem vobiscum.* Quare modo non cum illis erat? Quid est, *cum adhuc essem vobiscum?* Cum adhuc mortalis essem, quod et vos estis. Quid ergo dicebam vobis? *Quia oportebat impleri omnia, quæ scripta sunt in Lege et in Prophetis et in Psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas; et dixit eis, Quia sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis die tertia.* Tollite veram carnem, non erit vera passio, non erit vera resurrectio. Ecce habes sponsum: *Oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die.* Tene caput: audi de corpore. Quid enim modo debemus ostendere? Qui audivimus sponsum, agnoscamus et sponsam. *Et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum.* Ubi? unde? quo usque? *Per omnes Gentes, incipientibus ab Jerusalem.* Ecce habes sponsam. Nemo tibi fabulas vendat, non latret rabies hæreticorum de angulo. Toto terrarum orbe Ecclesia diffusa est: omnes Gentes * habent Ecclesiam. Nemo vos fallat: ipsa est vera, ipsa est Catholica. Christum non vidimus, hanc videmus: de illo credamus. Apostoli e contra illum videbant, de ista credebant. Unam rem illi videbant, aliam credebant: et nos e contra unam rem videmus, aliam credamus. Videbant illi Christum, credebant Ecclesiam, quam non videbant: videmus et nos Ecclesiam, credamus in Christum, quem non videmus; et tenentes quod videmus, perveniemus ad eum quem nondum videmus. Cognoscentes itaque sponsum et sponsam, in tabulis eorum eos agnoscamus, ne in tam sanctis nuptiis litigemus.

(a) Sic plerumque veteres MSS. In eo Lucæ loco; ubi editi habere solent, manducetur.

SERMO DE TEMPORE. * f. habet Ecclesias.

* SERMO CCXXXIX.

(* Alias de Tempore 146.)

X.

In diebus Paschalibus.

De resurrectione Christi secundum Marcum et Lucam.

CAPUT I. Resurrectio secundum quatuor Evangelistas recitari solita.

1. Hodierno die jam ecce tertio audivimus ex Evangelio Domini nostri resurrectionem: quemadmodum me vobis locutum esse meministis: quoniam hoc moris est, ut secundum omnes Evangelistas resurrectio Domini recitetur. Marci Evangelium est, quod modo, cum legeretur, audivimus. Marcus autem meruit istam dispensationem, cum in numero illorum duodecim non fuisset, quemadmodum et Lucas. Nam cum sint quatuor Evangelistæ, Matthæus, Johannes, Marcus, et Lucas; duo sunt ex illis duodecim Apostolis, id est, Matthæus et Johannes. Sed illorum præcessio infecunda non fuit, ut consequentes comites non haberent. Marcus et Lucas Apostolorum non pares, sed suppares fuerunt. Ideo namque voluit Spiritus sanctus etiam ex his qui inter duodecim non fuerunt, eligere ad Evangelium conscribendum duos, ne putaretur gratia evangelizandi usque ad Apostolos pervenisse, et in illis fontem gratiæ defecisse. Cum enim dicat Dominus de spiritu suo et de verbo suo, quod si quis perceperit digneque habuerit, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam: (Johan. 4. 14.) fons utique manando se indicat, non remanendo: per Apostolos pervenit gratia ad alios, et missi sunt evangelizare. Quoniam qui vocavit primos, ipse vocavit secundos: ipse vocavit etiam usque ad novissimum tempus corpus Unigeniti sui, id est, Ecclesiam toto orbe diffusam.

CAPUT II. 2. Quid ergo audivimus Marcum dicentem? Quod apparuerit Dominus in via duobus, sicut (Marci 16. 12.)

CLASSIS II.

dixit et Lucas, cujus Evangelium heri audivimus: *Apparuit*, inquit, *duobus in via in alia effigie*. Lucas autem hoc ipsum aliis verbis dixit, sed ab eadem sententia non deviavit. Lucas enim quid dixit? *Tenebantur oculi eorum, ne eum agnoscerent*. (Lucæ 24. 16.) Marcus autem quid dixit? *Apparuit eis in alia effigie*. Quod ille dixit, *Tenebantur oculi eorum, ne eum agnoscerent*: hoc iste dixit, *in alia effigie*. Aliis enim effigies visa est, retentis oculis, non (a) apertis. Quid ergo, Fratres, quoniam Lucas dixit, quod credo vos de lectione hesterna recentissime meminisse, quod cum benedictum frangeret panem, aperti sunt oculi eorum; quid putamus, si tunc aperti sunt oculi eorum, ergo clausis oculis in via cum illo comitabantur, et poterant scire ubi gressus ponerent, si clausos oculos haberent? Aperti sunt ergo ad cognitionem, non ad visionem. Dominus itaque noster Jesus Christus ante panis fractionem ignotus loquitur cum hominibus, in panis fractione cognoscitur: quia ibi (b) percipitur, ubi vita æterna percipitur. Hospitio suscipitur, qui domum parat in cælo. Ait enim secundum Evangelistam Johannem, *Multæ mansiones sunt apud Patrem meum: alioquin dicerem vobis, Ibo parare vobis locum. Sed si iero et paravero, iterum veniens assumam vos*. (Johan. 14. 2.) Hospes in terra esse voluit Dominus cœli, peregrinus in mundo, per quem factus est mundus: hospes esse dignatus est, ut tu haberes suscipiendo benedictionem; non quia ille indigebat, cum hospes intrabat.

Christus in panis fractione agnoscitur.

Hospes esse Christus cur voluerit.

CAPUT III.

3. Eliam sanctum famis tempore per corvum Dominus pascebat: et quem persequebantur homines, ei serviebant aves. Afferebat servo Dei corvus mane panes, et ad vesperam carnes. Non indigebat ergo ille, quem Deus ministris avibus pascebat: et tamen quamvis Elias non indigeret, mittitur ad viduam in Sarepta, et dicitur ei, *Vade ad illam viduam, pascet te*. (3. Reg. 17.) Defecerat Deus, ut Elias ad viduam mitteretur? Sed si Deus servo suo sine humano ministerio semper præberet panem, vidua unde haberet mercedem? Mittitur ergo non indigens ad indigentem, non esuriens ad esurientem; et dicit ad eam, *Vade, et affer mihi pusillum, ut manducem*. Illa modicum habebat, quod consumptura fuerat, et moritura. Respondit, quantum haberet, Prophetæ intimavit: et ait illi Propheta, *Vade, prius affer mihi*. Illa non dubitavit, sed attulit. Obtulit refectionem, et meruit benedictionem. Benedixit sanctus Elias hydriam farinæ, et capsacem olei. Illud in domo repositum erat consumendum; et illud oleum in palo pendebat finiendum: accessit benedictio, et (c) vasa illa thesauri facti sunt, Lagunculo olei facta est fons olei, farina parva uberrimas segetes superavit.

Elias ad viduam mittitur pascendus, ut beneficium præstetur pascenti.

* CAPUT IV.

4. Si Elias non indigebat, Christus indigebat? * Ideo, Fratres mei, admonet nos Scriptura sancta, quia plerumque servos suos quos potest pascere Deus, ideo fecit indigentes, ut inveniat operantes. Nemo superbiat, quia dat pauperi: Christus pauper fuit. Nemo superbiat, quia hospitem suscipit: Christus hospes fuit. Melior est susceptus, quam suscipiens; ditior accipiens, quam tradens. Qui accipiebat, cuncta possidebat: qui dabat, ab illo cui dabat, acceperat quod dabat. Nemo ergo superbiat, Fratres mei, quando dat pauperi: non dicat in animo suo, Ego do, ille accipit: ego suscipio, ille indiget tecto. Forte quo tu indiges, plus est. Forte quem suscipis justus est; ille indiget pane, tu veritate; ille indiget tecto, tu cælo; ille indiget pecunia, tu justitia.

SERMON. DE TEMPORE. Super pauperem non sese efferat, qui ipsum juvat.

5. Fœnerator esto, eroga quod recipias. Noli timere, ne te fœneratorem judicet Deus. Prorsus, prorsus esto fœnerator. Sed Deus tibi dicit: Quid vis? Fœnerare vis? Quid est fœnerare? Minus dare, et plus accipere. Ecce mihi da, dicit tibi Deus: ego accipio minus, et do plus. Quid? Centuplicia, et vitam æternam. Quem quæris cui des, unde crescat pecunia tua, homo quem quæris, quando accipit, gaudet; quando reddit, plorat: ut accipiat, precatur; ne reddat, calumniatur. (Matth. 5. 42.) Da quidem et homini, et noli te avertere ab eo qui mutuum petit. Sed tantum accipe, quantum dedisti. Non ploret cui dedisti: nam beneficium perdidisti. Et si hoc ipsum quod datum est, vel quod accepit exigitur, forte ad manum nondum habet: pertulisti petentem, exspecta non habentem: cum habuerit, reddet tibi. (d) Noli facere angustias ei, cujus angustias relaxasti. Ecce tu dedisti, et exigis: sed non habet unde reddat: cum habuerit, reddet tibi. Noli clamare et dicere, Numquid fœnus quæro? Tantum peto, quantum dedi: quod dedi, hoc accipiam. Bene facis, sed nondum habet. Non es fœnerator, et vis cui præstitisti, ut quærat fœneratorem, ut tibi reddat. Si propterea fœnus non exigis, ne te fœneratorem patiatur; quare vis ut propter te alium fœneratorem patiatur? Premis, suffocas: etsi tantum exigis, quantum dedisti; suffocando tamen et angustias faciendo, non beneficium dedisti, sed potius majores angustias intulisti. Sed forte dicis, Habet unde reddat: habet domum, vendat: habet possessionem, vendat. Quando a te petivit, ideo petivit ne venderet: propter te non faciat, qui subvenisti ne fieret. Hoc fiat ita circa homines, hoc jubet Deus, hoc vult Deus.

Fœnerandum Deo. In Psal. 36. Ser. 3. n. 6.

CAPUT V.

6. Sed avarus es? Dicit tibi Deus, Esto avarus, esto quantum potes avarus: sed me conveni pro avaritia tua. Dicit tibi Deus, Me conveni, ego filium meum divitem pauperem pro te feci. (2. Cor. 8. 9.) Propter nos enim pauper factus est Christus, cum dives esset. Aurum quæris? ille fecit. Ar-

Christus cur egenus factus est.

(a) Ita Sermo 37. in Appendice editionis operum Fulgentii recentissimæ. At hic Am. Er. et Lov. non apparentia.

(b) In Fulgentii Appendice Ser. 37. quia ibi percipitur vita æterna.

(c) In Vaticano libro, et illud quod erat modicum thesauri facti sunt.

(d) Reliquum capitis hujus quarti, quod in ante editis deerat, restituitur ex Vaticano MS. aliaque passim loca ejusdem codicis ope redintegrantur. Totus fere iste de fœnerando locus insertus est Sermoni Appendicis octogesimo octavo, qui alias 48. fuit inter homilias 50.

CLASSIS II. gentum quæris? ille fecit. Familiam quæris? ille fecit. Pecora quæris? ille fecit. Possessiones quæris? ille fecit. Quid quæris (*a*) tantum quæ

Johan. 1. 3. fecit? Ipsum accipe qui fecit. Cogita quemadmodum te dilexit. *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil*. Omnia per ipsum, et ipse inter omnia. Qui fecit omnia, factus est inter omnia. Qui fecit hominem factus est homo: factus est quod fecit, ne periret quem fecit. Qui fecit omnia, factus est inter omnia. Attende divitias: quid ditius eo, per quem facta sunt omnia? Et tamen ille cum dives esset, mortalem carnem accepit in utero virginis. Infans natus est, pannis infantilibus involutus est, in præsepi positus est, patienter exspectavit ætates, patienter tempora pertulit, per quem facta sunt tempora. Suxit, vagivit, infans apparuit. Sed jacebat, et regnabat: in præsepi erat, et mundum continebat: a matre nutriebatur, et a Gentibus adorabatur: a matre nutriebatur, et ab Angelis nuntiabatur: a matre nutriebatur, et stella fulgente declarabatur. Tales divitiæ, talis paupertas! divitiæ, ut creareris; paupertas, ut restituereris. Quod ille ergo pauper susceptus est hospitio quasi pauper, dignatio fuit suscipientis, non miseria egentis.

CAPUT VI. Christus in paupere eget.

7. Forte dicis tibi, O beati qui meruerunt Christum suscipere! O si ego tunc fuissem! O si unus fuissem de duobus illis, quos invenit in via! Tu esto in via, non deerit hospes Christus. Putas enim jam non tibi licere suscipere Christum? Unde, inquis, licet? Jam resurgens manifestatus est discipulis suis, adscendit in cælum, ibi est ad dexteram Patris; non est venturus nisi in ultimo sæculo ad judicandos vivos et mortuos: venturus autem in claritate, non in infirmitate; daturus regnum, non quæsiturus hospitium. Quando dabit regnum, excidit tibi quod dicturus est, *Cum uni ex minimis meis*

Matth. 25. 40 *fecistis, mihi fecistis?* Ille dives, egens est usque in finem sæculi. Eget prorsus, non in capite, sed in membris suis. Ubi eget? In quibus doluit, quando dixit, *Saule, Saule, quid me perse-*

Act. 9. 4. *queris?* Obsequamur ergo Christo. Nobiscum est in suis, nobiscum est nobis: nec frustra di-

Matth. 28. 20 xit, *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi*. Hæc faciendo agnoscimus Christum in bonis operibus, non corpore, sed corde; non oculis carnis, sed oculis fidei. *Quia vidisti, credidisti*, ait cuidam discipulo suo incredulo, qui dixerat, *Non credam, nisi tetigero*. Et Dominus, *Veni, tange, et noli esse incredulus*.

Johan. 20. 27. etc. Tetigit, et clamavit, *Dominus meus et Deus meus*. Et Dominus: *quia vidisti me credidisti*. Ipsa est tota fides tua, quia credis quod vides: laudo eos qui non vident, et credunt; quia cum viderint, gaudebunt.

(a) Vaticanus codex, *Quid quæris tanta quæ fecit? Ipsum quære qui fecit*.

* SERMO CCXL.

SERMON. DE TEMPORE. * Alias de Tempore 139.

XI.

In diebus Paschalibus.

De resurrectione corporum, contra Gentiles.

CAPUT I. Evangelistarum in historia resurrectionis varietas sine discordia.

1. Per hos dies, sicut recolit Caritas Vestra, sollemniter leguntur Evangelicæ lectiones ad resurrectionem Domini pertinentes. Omnes enim Evangelistæ quatuor, neque de passione, neque de resurrectione ejus tacere potuerunt. Nam quia multa fecit Dominus Jesus, non omnes omnia conscripserunt: sed alius ista, alius illa; summa tamen concordia veritatis. Multa etiam commemorat Johannes Evangelista facta esse a Domino Jesu Christo, quæ a nullo eorum conscripta sunt. Tanta facta sunt, quanta tunc fieri debuerunt: tanta scripta sunt, quanta nunc legi debuerunt. Ut autem ostendantur Evangelistæ omnes quatuor, in eo quod simul omnes dicunt et non prætermittunt, id est, vel de passione, vel de resurrectione Christi, non inter se dixisse contraria, valde operosus est labor. Nonnulli enim putaverunt eos inter se esse contrarios, cum ipsi essent contrarii animæ suæ. Et ideo data est opera ab eis qui potuerunt, adjuvante Domino, ut ostenderentur inter se non esse contrarii. Sed, sicut dixi, si hoc vobis ostendam, et in populo velim ista tractare, multitudo audientium prius obruitur tædio, quam (*b*) reveletur scientia veritatis. Sed scio fidem vestram, id est, fidem hujus totius multitudinis et eorum qui hodie hic non sunt, et tamen fideles sunt; novi fidem eorum sic esse certam de veritate Evangelistarum, ut expositione mea non indigeant. Qui novit quomodo ista defendat, doctior est, non fidelior. Habet fidem, habet facultatem defendendi fidem. Alius non habet facultatem et copiam et doctrinam defendendi fidem, sed habet ipsam fidem. Ille autem qui novit defendere fidem, titubantibus est necessarius, non credentibus. In defensione enim fidei, curantur vulnera dubitationis vel infidelitatis. Qui ergo defendit fidem, bonus est medicus: sed in te non est infidelitatis morbus. Quando ille novit curare quod tu non habes? Novit ille ponere medicamentum, sed in te non est vitium. *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus*.

Defensio fidei titubantibus necessaria.

Matth. 9. 12.

CAPUT II. Resurrectio contra infideles probatur ex omnipotentia Dei.

2. Tamen quæ possunt expeditius dici pro tempore, et commodius audiri, (*c*) subticere vobis non est consilii. De ipsa resurrectione, cujus in se ipso Dominus præmisit exemplum, ut sciremus quid etiam in corporibus nostris in fine sæculi sperare debeamus, multi multa disputant; aliqui fideliter, aliqui infideliter. Qui fideliter disputant, scire volunt diligentius quid respondeant infidelibus: qui autem infideliter disputant, argomentantur contra animas suas, disputando contra potentiam omnipotentis, dicentes, Unde

(b) MSS. *reveratur*, aut *referetur*.
(c) MSS. *subtrahere*.

CLASSIS II.

fieri potest, ut mortuus resurgat? Dico ego, Deus est qui facit, et tu dicis, Fieri non potest? Non dico, Da mihi Christianum, da mihi Judæum: sed, da mihi paganum, idolorum cultorem, dæmonum servum, qui non dicat Deum esse omnipotentem. Negare Christum potest, negare omnipotentem Deum non potest. Quem tu ergo credis, (quasi pagano loquor:) quem tu credis Deum omnipotentem, ipsum ego dico mortuorum suscitatorem. Si dixeris, Non potest fieri, derogas omnipotenti. Si autem credis illum omnipotentem, me quare respuis ista dicentem?

CAPUT III. *Caro refriget sine vitio. Calamitatum omnium caussa peccatum.*

3. Si diceremus carnem resurrecturam, ut esuriat, ut sitiat, ut ægrotet, ut laboret, ut corruptionibus subjiciatur, merito credere non deberes. Habet enim modo caro ista has vel necessitates vel calamitates. Et hoc unde? Caussa peccatum est. In uno peccavimus, et omnes ad corruptionem nati sumus. Malorum omnium nostrorum caussa peccatum est. Non enim sine caussa homines mala ista patiuntur. Justus est Deus, omnipotens est Deus: nullo modo ista pateremur, si non mereremur. Sed cum essemus in pœnis, ad quas venimus de peccatis, Dominus noster Jesus Christus voluit esse in pœnis nostris sine peccatis suis. Sustinendo sine culpa pœnam, et culpam solvit et pœnam. Culpam solvit, peccata donando: pœnam solvit, a mortuis resurgendo. Hoc promisit, et nos in spe ambulare voluit: perseveremus, et ad rem perveniemus. Caro resurget incorruptibilis, caro resurget sine vitio, sine deformitate, sine mortalitate, sine onere, sine pondere. Quæ nunc tibi facit tormentum, postea tibi erit ornamentum. Ergo si bonum est habere corpus incorruptibile, quare hoc facturum Deum volumus desperare?

CAPUT IV. *Philosophorum de animæ conditione post mortem opiniones.*

4. Philosophi sæculi hujus, qui magni fuerunt et docti, et cæteris meliores, animam humanam immortalem esse senserunt: nec solum senserunt, sed quantis potuerunt argumentationibus defenderunt, et ipsas defensiones suas conscriptas posteris reliquerunt. Sunt libri, leguntur. Ideo istos philosophos dixi aliis fuisse meliores in comparatione pejorum; quia fuerunt philosophi qui dicerent, homini, cum mortuus fuerit, nullam vitam postea remanere. Talibus illi utique præponendi sunt. Et in quo erant illi meliores, quamvis in multis a veritate deviantes, tamen in quo erant isti superiores, veritati fuerant propinquantes. Hi ergo qui senserunt atque dixerunt animas humanas immortales, de malis hominum, de ærumnis erroribusque mortalium quæsierunt caussas, quantum homines potuerunt; et dixerunt, sicut potuerunt, præcessisse nescio quæ in alia vita peccata, quorum peccatorum merito ista corpora velut carcerem animæ mererentur. Deinde quæsitum est ab eis, quid postea cum fuerit homo mortuus, quid erit. Et hic contriverunt ingenia sua; et laboraverunt, quantum potuerunt, reddere hominibus rationem, vel sibi, vel aliis: et dixerunt, animas hominum male viventium immundas pessimis

SERMON. DE TEMPORE

moribus, cum exierint de corporibus, rursus continuo revolvi ad alia corpora, et pœnas hic luere quas videmus: eas vero animas quæ bene vixerunt, cum exierint de corporibus, ire ad superna cælorum, requiescere ibi in stellis et luminibus istis conspicuis, vel quibuscumque cælestibus abditisque secretis, oblivisci omnium præteritorum malorum, et rursus delectari redire ad corpora, et venire iterum ad ista patienda. * Hoc ergo interesse voluerunt inter animas peccatorum et animas justorum, quia peccatorum animas de proximo statim cum exierint de corporibus, dicunt revolvi ad altera corpora; justorum autem animas diu esse in requie; non tamen semper, sed rursus delectari corporibus, et de summis cælis post tantam justitiam ad ista mala facere ruinam.

* CAPUT V.

5. Hoc dixerunt valde magni philosophi. Isto plus invenire nihil potuerunt philosophi mundi hujus, de quibus dicit Scriptura nostra, *Stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi*. Si sapientiam, quanto magis stultitiam? Si sapientia mundi stultitia est apud Deum, vera stultitia mundi quam longe est a Deo? Est tamen quædam stultitia mundi hujus, quæ pervenit ad Deum, de qua dicit Apostolus, *Quoniam in sapientia Dei non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes*. Et dicit, *Quoniam Judæi signa petunt, et Græci sapientiam quærunt: nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus stultitiam, ipsis autem vocatis Judæis et Græcis Christum Dei virtutem et Dei sapientiam*. Venit Dominus Christus, sapientia Dei: cælum tonat, ranæ taceant. Quod dixit veritas, hoc est verum. Quod dixit, in malo quidem esse genus humanum caussa peccati, manifestum est. Sed qui crediderit in mediatorem, qui constitutus est medius inter Deum et homines: (inter Deum justum et homines injustos, medius homo justus, humanitatem habens de imo, justitiam de summo; et ideo medius: hinc unum, et inde unum: quia si utrumque inde, ibi esset; si utrumque hinc, nobiscum jaceret, et medius non esset:) qui ergo crediderit in mediatorem, et fideliter ac bene vixerit, exiet quidem de corpore, et erit in requie; postea vero recipiet corpus, non ad tormentum, sed ad ornamentum, et vivet cum Deo in æternum. Non est quod eum delectet ut redeant: quia secum habet corpus. Ergo Carissimi, quoniam proposui vobis hodie quid dicant etiam philosophi mundi hujus, quorum Deus sapientiam tamquam veram stultitiam reprobavit, crastino, adjuvante Domino, exponere poterimus.

Sapientia mundi Deo stultitia. I. Cor. 1.20.

Ibidem 21, etc.

Resurrectio promissa piis credentibus in Mediatorem.

CLASSIS II. * Alias de Tempore 143.

* SERMO CCXLI.

XII.

In diebus Paschalibus.

De resurrectione corporum, contra Gentiles.

CAPUT I. Resurrectio fides Christianorum.

1. Propria fides est Christianorum, resurrectio mortuorum. Hanc in se ipso, id est, resurrectionem mortuorum, caput nostrum Christus ostendit, et exemplum fidei nobis præstitit; ut hoc sperent membra in se, quod præcessit in capite. Hesterno die vobis insinuavimus, sapientes gentium, quos philosophos dicunt, ipsos qui in eis excellentissimi fuerunt, scrutatos fuisse naturam, et de operibus artificem cognovisse. Prophetas non audierunt, legem Dei non acceperunt: sed eis Deus quodam modo silens ipsius mundi operibus loquebatur, et eos ad quærendum artificem rerum, mundi species invitabat; nec potuerunt in animum inducere, cælum et terram sine auctore constare. De his beatus Paulus apostolus ita loquitur: *Revelatur*, inquit, *ira Dei de cælo super omnem impietatem*. Quid est, *super omnem impietatem?* Non solum super Judæos, qui Dei legem acceperunt, et legis datorem offenderunt; verum etiam super omnem impietatem gentium revelatur ira Dei de cælo. Et ne quisquam diceret, Quare cum ipsi legem non acceperint? secutus adjunxit, *Et injustitiam eorum, qui veritatem in iniquitate detinent*. Jam tu responde: Quam veritatem? Non enim acceperunt legem, non enim audierunt Prophetam. Audi quam veritatem: *Quoniam quod notum est*, inquit, *Dei, manifestum est in illis*. Unde manifestum? Adhuc audi: *Deus enim illis manifestavit*. Si adhuc quæris, Quomodo manifestavit; quibus legem non dedit? Audi quomodo: *Invisibilia enim ejus a constitutione mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*. *Invisibilia enim ejus*, hoc est, invisibilia Dei: *a constitutione mundi*, id est, ex quo constituit mundum: *per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur*, illa per hæc intellecta conspiciuntur. *Sempiterna quoque*, verba Apostoli dico, ipsa adtexo: *Sempiterna quoque virtus ejus et divinitas*, subaudis, intellecta conspiciuntur. *Ut sint inexcusabiles*. Quare inexcusabiles? *Quia cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt*. Non dixit, nescientes Deum: sed, *cognoscentes*.

[Marginal notes: In superiore Sermone. Deus a philosophis cognitus ex operibus mundi. — Rom. I, 18.]

CAPUT II. Pulcritudo creaturarum, confessio est Creatoris.

2. Unde cognoscentes. Ex his quæ fecit. Interroga pulcritudinem terræ, interroga pulcritudinem maris, interroga pulcritudinem dilatati et diffusi aeris, interroga pulcritudinem cæli, interroga ordinem siderum, interroga solem fulgore suo diem clarificantem, interroga lunam splendore subsequentis noctis tenebras temperantem, interroga animalia quæ moventur in aquis, quæ morantur in terris, quæ volitant in aere; latentes animas, perspicua corpora; visi-

A bilia regenda, invisibiles regentes: interroga ista. Respondent tibi omnia: Ecce vide, pulcra sumus. Pulcritudo eorum, confessio eorum. Ista pulcra mutabilia quis fecit, nisi incommutabilis pulcher? In ipso denique homine, ut possent intelligere et cognoscere Deum universi mundi creatorem; in ipso, inquam, homine interrogaverunt hæc duo, corpus et animam. Hoc interrogabant quod et ipsi gestabant: videbant corpus, animam non videbant. Sed corpus nisi de animo non videbant. Videbant enim per oculum, sed intus erat qui per fenestras adspiciebat. Denique discedente habitatore, jacet domus: discedente qui regebat, cadit quod regebatur: et quoniam cadit, cadaver vocatur. Nonne ibi oculi integri? Etsi pateant, nihil vident. Aures adsunt; sed

[Marginal notes: SERMON. DE TEMPORE. — Ab hominis cognitione ad cognitionem Dei quomodo pervenerunt philosophi. — Cadaver.]

B migravit auditor: linguæ organum manet; sed abscessit musicus, qui movebat. Interrogaverunt ergo ista duo, corpus quod videtur, animam quæ non videtur: et invenerunt melius esse illud quod non videtur, quam illud quod videtur; meliorem animam latentem, deteriorem carnem apparentem. Viderunt ista, intuiti sunt, discusserunt utrumque, et invenerunt utrumque mutabile in ipso homine. Mutabile corpus per ætates, per corruptiones, per alimenta, per refectiones, per defectiones, per vitam, per mortem. Transierunt ad animam, quam utique comprehenderant meliorem, et etiam invisibilem mirabantur: invenerunt et ipsam mutabilem; modo velle, modo nolle; modo scire, modo nescire; modo meminisse, modo oblivisci; modo timere,

C modo audere; modo ire in sapientiam, modo in stultitiam deficere. Viderunt et ipsam mutabilem, transierunt et ipsam: quæsierunt enim aliquid immutabile.

CAPUT III. Philosophi post Deum cognitum idololatræ.

3. Sic ergo pervenerunt ad cognoscendum Deum qui fecit, per ista quæ fecit. *Sed non sicut Deum honorificaverunt, aut gratias egerunt*: Ipse dicit Apostolus. *Sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt*. Sibi arrogando quod acceperant, perdiderunt quod tenebant. Dicentes se quasi magnos esse, stulti facti sunt. Et quo pervenerunt? *Et immutaverunt*, inquit, *gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis*. Idola dicit. Et parum erat facere idolum

D ad speciem hominis, et ad sui operis similitudinem addicere artificem: parum fuit hoc. Sed insuper quid? *Et volucrum et quadrupedum et serpentium*. Omnia quippe ista muta animalia et irrationabilia, illi quasi magni sapientes, deos sibi fecerunt. Reprehendebam, quando adorabas imaginem hominis: quid tibi faciam, quando adoras imaginem canis, imaginem colubri, imaginem (a) crocodili? Pervenerunt usque ad ista. a Quantum quærentes in superna evecti sunt, tantum cadentes in profunda demersi sunt. Altius enim mergitur, quod de alto cadit.

4. Hi ergo, sicut hesterno die vos commonui,

[Marginal note: De animarum statu]

(a) In veteribus libris scriptum est, corcodrilli.

CLASSIS II.

Post mortem quid senserint philosophi.

quæsierunt quid postea, id est, quid post hanc vitam. Quæsierunt sicut homines: sed quando invenirent, cum homines essent? Doctrinam Dei non habuerunt, Prophetas non audierunt: non potuerunt invenire, suspicati sunt. Retuli vobis heri suspiciones illorum. * Exeunt animæ malæ, inquiunt; et quia immundæ sunt, continuo in alia corpora revolvuntur: exeunt animæ sapientium atque justorum; et quia bene vixerunt, volant ad cælum. Age belle, belle illis invenisti locum: volantes ad cælum perveniunt. Et quid ibi? Ibi erunt, inquiunt, et requiescent cum diis: sedes eorum erunt stellæ. Non malum habitaculum illis invenistis: vel ibi illas dimittite, nolite illas dejicere. Sed, inquiunt, post longa tempora, facta penitus oblivione veterum miseriarum, incipiunt velle reverti in corpora; et delectabit eas venire, et rursus veniunt ad ista patienda, ad ista toleranda, ad obliviscendum Deum, ad blasphemandum Deum, ad sequendas corporis voluptates, ad pugnas contra libidines. Veniunt ad istas miserias, unde, et quo? Dic mihi, quare? Quia obliviscuntur. Si omnia mala obliviscuntur, obliviscantur et delectationem carnis. Hoc solum (a) malo suo meminerunt, unde ruerunt. Veniunt: quare? Quia delectat eas rursus in corporibus habitare. Unde delectat, nisi per memoriam, quia ibi aliquando habitaverunt? Dele totam memoriam, et forte residuam facies sapientiam: Nihil remaneat quod revocet.

* CAPUT IV.

a

CAPUT V. *Virgilio non placet doctrina de animarum reditu in corpora.*

5. Exhorruit quidam auctor ipsorum, cui demonstrabatur, vel qui inducebat apud inferos demonstrantem patrem filio suo. Nostis enim hoc prope omnes; atque utinam pauci nossetis. Sed pauci nostis in libris, multi in theatris, quia Æneas descendit ad inferos, et ostendit illi pater suus animas Romanorum magnorum venturas in corpora: expavit ipse Æneas, et ait,

Virg. 6. Æn.

O pater, anne aliquas ad cælum hinc ire putandum est
Sublimes animas, iterumque ad tarda reverti
Corpora?

Credendumne est, inquit, quod eant ad cælum, et iterum redeant? Quæ lucis miseris tam dira cupido? Melius filius intelligebat, quam pater exponebat. Reprehendit cupiditatem animarum rursus in corpora redire volentium. Dixit diram cupiditatem, dixit eas miseras; nec erubuit eas. Ad hoc Philosophi perduxistis, ut purgentur animæ, perveniant ad summam munditiam, et per ipsam munditiam obliviscantur omnia, et per obliviones miseriarum redeant ad miserias corporum. Dicite, obsecro: Nonne hæc etiam si vera essent, melius nescirentur? Etiam si vera essent, inquam, quæ sine dubio falsa, quia fœda sunt; nonne melius nescirentur? An forte dicturus es mihi, Non eris sapiens si ista nescieris? Ut quid illa sciam? possumne esse modo melior, quam tunc ero in cælo? Si in cælo, quando ero melior et perfectior, obliviscar omnia quæ hic didici, et hæc ibi melior nesciturus sum; sine me modo illa nescire. In cælo habitantem dicis omnia obliviscentem: sine in terra esse horum omnium nescientem. Deinde rogo te, Sciunt se istæ animæ in cælo, passuras esse rursus hujus vitæ miserias, an nesciunt? Elige quod volueris. Si sciunt se passuras esse tantas miserias, quomodo sunt beatæ, miserias suas futuras cogitantes? quomodo sunt beatæ, ubi sunt sine securitate? Sed video quid eligas: dicturus es, Nesciunt. Laudas ergo ibi hanc ignorantiam, quam me nunc habere non sinis, docendo me in terra, quod me nesciturum dicis in cælo. Nesciunt, inquis. Si nesciunt, et non se putant esse passuras, errando sunt beatæ. Quod enim passuræ sunt, putant se non passuras: quod falsum putare, quid est aliud quam errare? Erunt ergo errore felices; erunt beatæ, non æternitate, sed falsitate. * Liberet nos veritas, ut vere beati esse possimus: quoniam non (b) vacat sermo Redemtoris nostri, *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis*. Ipse enim dixit, *Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei estis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos*.

Animas in ea opinione beatas esse non posse.

SERMON. DE TEMPORE.

* CAPUT VI.

b

Johan. 8. 36.
Ibidem 31.

6. Deinde audite aliud pejus, aliud dolendum vel potius irridendum. Hic sapiens, hic philosophe, hoc est, in terra, (verbi gratia, Pythagoras, Plato, Porphyrius, et nescio quis alius ipsorum,) quare philosopharis? Propter vitam, inquit, beatam. Quando habebis istam vitam beatam; Cum hoc corpus, inquit, reliquero in terra. Modo ergo misera vita geritur, sed spes est beatæ vitæ: ibi beata vita geritur, sed spes est miseræ vitæ. Ergo spes nostræ infelicitatis est felix, et felicitatis infelix. Abjiciamus hæc, et vel rideamus quia falsa sunt, vel doleamus quia magna existimantur. Sunt enim ista, Fratres mei, magna magnorum deliramenta doctorum. Quanto melius tenemus magna magnorum sacramenta sanctorum? Amore corporum dicunt redire animas purgatas, mundatas, sapientes, purgatas animas amore corporum redire ad corpora. Ergo anima purgata sic amat? Nonne amor iste magnæ sunt sordes?

Spes hic esset felicior quam in illa felicitate.

7. Sed corpus est omne fugiendum. * Magnus eorum philosophus posterius Porphyrius, fidei Christianæ acerrimus inimicus, qui jam Christianis temporibus fuit; sed tamen ab ipsis deliramentis erubescendo, a Christianis ex aliqua parte correptus, dixit, scripsit: Corpus est omne fugiendum. Omne dixit, quasi omne corpus vinculum ærumnosum sit animæ. Et prorsus si corpus qualecumque est fugiendum, non est ut laudes ei corpus, et dicas, quomodo Deo docente fides nostra laudat corpus: quia et corpus quod modo habemus, quamvis habeamus hinc pœnam de peccato, et corpus quod corrumpitur, aggravat animam: tamen habet corpus istud speciem suam, dispositionem membrorum, distinctionem

* CAPUT VII. *Porphyrii sententia de fugendo omni corpore.*

V. lib. de Civit. Dei. lib. 22. cap. 26.

Sap. 9. 15.

(a) Sic MSS. At editi, *mali sui*.

(b) Lov. *non fraudat nos sermo* etc. dissentientibus cæteris libris.

CLASSIS II.

sensuum, erectam staturam, et cætera quæ bene considerantes stupent. Veruntamen illud omnino incorruptibile, omnino immortale, omnino ad movendum agile et facile erit. Sed ait Porphyrius, Sine caussa mihi laudas corpus: qualecumque sit corpus; si vult esse beata anima, corpus est omne fugiendum. Hoc dicunt philosophi: sed errant, sed delirant. Cito probo: nolo diutius disputare; quia illa quæ prædicata est debet habere subditum. Duo enim sunt invicem sibi connexa, prædicata et subdita. Superat omnia Deus: huic cuncta sunt subdita. Et anima si habet aliquem honorem apud Deum, debet habere aliquid subditum. Sed nolo hinc diutius disputare, libros vestros lego: mundum istum animal dicitis, id est, cœlum, terram, maria, omnia quæ sunt ingentia corpora, immensa usquequaque elementa; totum hoc, universumque corpus, quod ex his elementis omnibus constat, dicitis esse animal magnum, id est, habere animam suam, sed sensus corporis non habere; quia extrinsecus nihil est quod sentiri possit: habere tamen intellectum, hærere Deo: et ipsam animam mundi vocari Jovem, vel vocari Hecatem, id est, quasi animam universalem mundum regentem, et unum quoddam animal facientem. Eumdemque mundum æternum esse dicitis, semper futurum, finem non habiturum. Si ergo æternus est mundus, et sine fine manet mundus, et animal est mundus; anima ista semper tenetur in mundo: certe corpus est omne fugiendum? Quid est quod dicebas, Corpus est omne fugiendum? Ego dico beatas animas incorruptibilia corpora semper habituras. Tu qui dicis, Corpus est omne fugiendum, occide mundum. Tu dicis ut fugiam de carne mea: fugiat Juppiter tuus de cœlo et terra.

Refellitur.

CAPUT VIII. Rursum ex Platonis verbis confutatur.

8. Quid quod invenimus eumdem Platonem, magistrum istorum omnium, in libro quodam suo quem scripsit de constitutione mundi, inducere Deum fabricatorem deorum, facientem scilicet deos cælestes, stellas omnes, solem et lunam? Dicit ergo Deum opificem deorum cœlestium: dicit ipsas stellas habere animas intellectuales, quæ intelligunt Deum, et corpora visibilia quæ cernuntur. Dico, ut intelligatis: Sol iste quem videtis, non videretur, nisi corpus esset: hoc verum est. Stella illa vel luna non videretur, nisi corpus esset: verum dicit. Ideo dicit et Apostolus, *Et corpora cælestia, et corpora terrestria*. Et sequitur, *Alia gloria cælestium, alia et terrestrium*. Et rursus dicens de gloria cælestium corporum Apostolus adjunxit, et ait, *Alia gloria solis, alia gloria lunæ, alia gloria stellarum. Stella enim ab stella differt in gloria: sic et resurrectio mortuorum*. Videtis, quia promissa est sanctorum corporibus claritas, et diversa species claritatis, quia diversa sunt merita caritatis. Sed illi quid dicunt? Stellæ istæ quas videtis, corpora quidem sunt, sed habent suas animas intellectuales, et sunt dii. Interim de corporibus, quia corpora sunt, verum dicunt: sed utrum habeant animas suas, et quid

1.Cor.15.40.

discutio? Modo veniamus ad rem. Inducitur Deus a Platone ipso alloqui deos, quos fecit de corporali et de incorporali substantia, atque inter cætera dicere illis, Quoniam estis orti, immor- »
tales esse et indissolubiles non potestis. Jam ad »
istam vocem illi intremiscere poterant. Quare? Quia immortales esse cupiebant, et mori nolebant. Ergo ut eis auferret timorem, secutus adjunxit atque ait, Non tamen dissolvemini, neque »
vos ulla mortis fata periment, nec erunt valen- »
tiora quam consilium meum; quod majus est »
vinculum ad perpetuitatem vestram, quam illa »
quibus colligati estis. Ecce Deus dat securitatem »
diis a se factis: securitatem illis dat immortalitatis: securitatem illis dat, quod non relinquant globos corporum suorum. Certe corpus est omne fugiendum? Quantum existimo, responsum est illis, sicut intelligere potestis: sicut et nos loqui possumus, quantum hora sermonis permittit, quantum vestra capacitas sinit, responsum est eis. Jam vero quid et ipsi dicant de resurrectione corporum quasi acute, ut non eis, sicut arbitrantur, etiam nos respondere possimus, multum est ut hodie vobis dicam. Sed quia semel promisi vobis, per istos dies istam de resurrectione carnis quæstionem esse versandam, ad ea quæ restant, adjuvante Domino, et aures et corda in crastinum præparate.

SERMON. DE TEMPORE.

* SERMO CCXLII.

* Alias de Tempore 147.

XIII.

In diebus Paschalibus.

De resurrectione corporum, contra Gentiles.

1. Diebus his sanctis resurrectioni Domini dedicatis, quantum donante ipso possumus, de carnis resurrectione tractemus. Hæc enim fides est nostra, hoc donum in Domini nostri Jesu Christi nobis carne promissum est, et in ipso præcessit exemplum. Voluit enim nobis quod promisit in fine, non solum prænuntiare, sed etiam demonstrare. Illi quidem qui tunc fuerunt cum illo, viderunt; et cum expavescerent, et spiritum se videre crederent, soliditatem corporis tenuerunt. Locutus est enim non solum verbis ad aures eorum, sed etiam specie ad oculos eorum: parumque erat se præbere cernendum, nisi etiam offerret pertractandum atque palpandum. Ait enim, *Quid turbati estis, et cogitationes adscendunt in cor vestrum?* Putaverunt enim se spiritum videre. *Quid turbati estis*, inquit, *et cogitationes adscendunt in cor vestrum? Videte manus meas et pedes meos: palpate; et videte, quia spiritus ossa et carnem non habet, sicut me videtis habere*. Contra istam evidentiam disputant homines. Quid enim aliud facerent homines, qui ea quæ sunt hominum sapiunt, quam disputarent de Deo contra Deum? Ille enim Deus est, illi homines sunt. Sed Deus *novit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt*. In homine

CAPUT I. Resurrectionis fides manifeste probata. Imprudenter ab hominibus impugnatur.

Luc. 24. 38. etc.

Psal. 93. 11.

carnali tota regula intelligendi est consuetudo cernendi. Quod solent videre, credunt: quod non solent, non credunt. Præter consuetudinem facit Deus miracula, quia Deus est. Majora quidem miracula sunt, tot quotidie homines nasci qui non erant, quam paucos resurrexisse qui erant: et tamen ista miracula non consideratione comprehensa sunt, sed assiduitate viluerunt. Resurrexit Christus, absoluta res est. Corpus erat, caro erat, pependit in cruce, emisit animam, posita est * in sepulcro. Exhibuit illam vivam, qui vivebat in illa. Quare miramur? Quare non credimus? Deus est qui fecit: considera auctorem, et tolle dubitationem.

* Subaudi, caro.

CAPUT II. Contra resurrectionem carnis obtendunt. Si corruptio non erit, cur manducabitur?

2. Quærunt ergo homines, utrum corruptio ista corporis, quam sentiunt in carne sua, futura sit in resurrectione mortuorum. Dicimus non futuram. Respondent nobis, Si corruptio non erit, quare manducabitur? Aut si non manducabitur, quare post resurrectionem Dominus manducavit? Modo Evangelium cum legeretur, audivimus, quia cum exhiberet se vivum oculis manibusque discipulorum suorum, parum illi visum est ad demonstrandam evidentiam corporalem: sed addidit, *Habetis hic aliquid quod manducetur? Et obtulerunt ei partem piscis assi, et favum mellis: et manducavit, et reliquias dedit illis.* Dicitur ergo nobis, Si corruptio corporis non resurget, quare manducavit Dominus Christus? Legistis quia manducavit, numquid legistis quia esurivit? Quod manducavit, potestatis fuit, non egestatis. Si desideraret manducare, egeret. Rursus si manducare non posset, minus valeret. Numquid et Angeli, quando suscepti sunt hospitio a patribus nostris, non manducaverunt, et tamen corruptibiles non fuerunt?

Gen. 18. Tobiæ 12.

Si carnis vitia non resurgent, cur in Christo cicatrices.

3. Rursus dicunt, Resurgent vitia; quæ erant in corpore humano, cum quibus moritur homo? Respondemus, Non resurgent vitia. Et dicitur nobis, Quare ergo Dominus cum suorum vulnerum cicatricibus resurrexit? Quid ad hoc dicimus, nisi quia et hoc potestatis fuit, non necessitatis? Sic resurgere voluit, sic se voluit quibusdam dubitantibus exhibere. In illa carne cicatrix vulneris, sanavit vulnus incredulitatis.

CAPUT III. Parvulorum resurrectio qualis.

4. Adhuc disputant, et quærunt a nobis, Parvuli qui moriuntur, parvuli resurrecturi sunt? an ætas erit plena reviviscentium, quorum erat parva morientium? Hoc quidem in Scripturis definitum non invenimus. Incorruptibilia corpora et immortalia resurrectura promissa sunt. Sed si parva ætas redditur, si statura pusilla revocatur, numquid et propterea infirmitas revocatur? Si parvi erunt, numquid jacebunt, et ambulare non poterunt? Credibilius tamen accipitur et probabilius et rationabilius, plenas ætates resurrecturas, ut reddatur munere, quod accessurum erat tempore. Non enim credituri sumus etiam senectam resurrecturam anhelam et curvam. Postremo corruptionem tolle, et quod vis adde.

Terrenum corpus quomodo in cælo erit.

5. Sed, inquis, quomodo erit terrenum corpus in cælo? Philosophi enim gentium, illi valde magni, quorum vobis jam vel insanas vel certe humanas sententias intimavi; (quæsierunt quippe ista non spiritu Dei, sed conjectura cordis humani;) hinc maxime faciunt quæstionem, tractant subtiliter de momentis ponderum et ordine elementorum: et dicunt, quod etiam videmus, mundum sic esse dispositum, ut ima sit terra tamquam in fundo ejus, secunda aqua superfundatur terræ, tertius aer veniat, quartus æther cuncta cooperiat. Illud elementum supernum, quod æthera appellant, ignem dicunt esse liquidum et purum, inde sidera esse formata, ibi nihil posse esse terrenum, quoniam ordo ponderum non admittit. Si dicamus eis nostra corpora in terra nova esse victura, et in cælo non futura; audacter et temere, immo infideliter dicimus. Credere enim debemus talia corpora nos habituros, ut ubi velimus, quando voluerimus, ibi simus. Nam si respondemus, ad solvendam de ordine ponderum quæstionem, in terra nos esse victuros; de ipso corpore Domini nobis est quæstio, cum quo adscendit in cælum.

CAPUT IV. Lucæ 24. 50. et 51. Christi corpus in cælo.

6. Audistis quod de Evangelio modo recens sonuit in auribus nostris: *Elevatis manibus suis benedixit eis; et factum est, dum benediceret eis, recessit ab eis, et ferebatur in cælum.* Qui ferebatur in cælum? Dominus Christus. Qui Dominus Christus? Dominus Jesus. Quid enim, separaturus es hominem a Deo, et facturus es aliam personam Dei, aliam hominis, ut jam non sit Trinitas, sed quaternitas? Quomodo tu homo anima es et corpus: (a) sic Dominus Christus Verbum, anima et corpus. Sed Verbum non recessit a Patre: et ad nos venit, et Patrem non deseruit; et in utero carnem accepit, et mundum rexit. Quid ergo levatum est in cælum, nisi quod sumptum est de terra? id est, caro illa, corpus illud, de quo loquens ad discipulos ait, *Palpate, et videte, quia spiritus ossa et carnem non habet, sicut me videtis habere.* Credamus hoc, Fratres: et si argumenta philosophorum difficile solvimus; illud quod demonstratum est in Domino, sine difficultate fidei teneamus. Illi garriant, nos credamus.

Ibidem 39.

CAPUT V. Deo volente fit quod alias fieri non potest. » De Civit. » Dei lib » 22. c. 26. » In superiore Sermone » n. 8.

7. Sed non potest, inquiunt, esse terrenum corpus in cælo. Quid si hoc velit Deus? Responde contra Deum, et dic, Non potest Deus. Nonne et tu quicumque paganus, dicis omnipotentem Deum? Nonne in libro Platonis, quod hesterno die demonstravi, legitur dixisse Deus non factus diis a se factis, Quoniam estis orti, immortales quidem esse et indissolubiles non potestis; non tamen dissolvemini, neque ulla vos mortis fata perimeut; nec erunt valentiora quam consilium meum, quod majus est vinculum ad perpetuitatem vestram, quam illa quibus estis colligati? Totum ad voluntatem suam redegit Deus, qui potest et quod impossibile est. Nam quid est a-

(a) Sic MSS. At editi, *Quomodo tu homo anima es et corpus et sicut anima et corpus unus est homo: ita Deus et homo unus est Christus. Sed Verbum etc.*

CLASSIS II.

liud, Non potestis esse immortales, sed ut non moriamini ego facio; nisi et quod fieri non potest ego facio?

CAPUT VI. Corporum ordo ex diversitate ponderum.

8. Volo tamen aliquid etiam de diversitate ponderum disputare. Rogo te, dic mihi, Terra terra est, Aqua aqua est, Aer aer est, Æther, id est cælum, et ignis ille liquidus cælum est. a Quatuor nempe ista quasi (*a*) gradatim construxerunt et ædificaverunt mundum, hoc est, ex his quatuor ædificatus est mundus. Quære quid in imo sit, terra est: quid desuper, aqua est: quid super aquam, aer est: quid super aerem, cælum est, æther est. Quid corpora solida quæ tenentur atque tractantur? Non humida dico, quæ labuntur et fluunt; corpora dico tractabilia, unde sunt? Terræ deputanda sunt, an aquæ, an aeri, an ætheri? Responsurus es, Terræ. Terrenum ergo corpus est lignum? Plane terrenum. In terra nascitur, in terra alitur, in terra crescit. Tractabile est, non fluxibile. Redi mecum ad illum ordinem ponderum. Terra in fundamento est: ordinem sequere. Quid super terram? Aqua. Quare lignum natat super aquam? Terrenum est corpus: si revoces ad illum ordinem ponderum, sub aqua esse debuit, non supra. Invenimus inter terram et lignum aquam mediam: subter terram, super aquam, et super aquam iterum terram, quando quidem lignum terra est. Perdidisti illum ordinem, tene fidem. Ergo terrena corpora inventa sunt super elementum, quod secundum est in ordine elementorum, quando natant ligna, neque merguntur.

Terrenum corpus contra ponderum ordinem super aquam.

CAPUT VII. Plumbum super aquam.

9. Attende aliud, quod plus mireris. Corpora ipsa gravissima, et tamen terrena, quæ mox ut dimissa fuerint super aquam, continuo demerguntur, et ad ima profunda perveniunt, sicut est ferrum, postremo sicut est plumbum. Quid enim plumbo gravius? Accedit tamen manus artificis ad plumbum, facit inde aliquod vas concavum, et natat plumbum super aquam. Ergone non dabit Deus corpori meo, quod dat artifex plumbo? Deinde aquam ipsam ubi ponitis? Redite ad ordinem elementorum. Certe respondebitis, quod aqua sit super terram. Quare ergo antequam currant in terra, pendent in nubibus flumina?

Corporum graviorum celerior quorumdam motus.

10. Revoca inde considerationem tuam et cogitationem ad ea quæ dicturus sum, si Domino adjuvante potuero. Quid facilius movetur, quid velocius agitatur, gravius corpus, an levius? Quis non respondeat, Levius? Leviora enim corpora facilius moventur, velocius aguntur: graviora difficilius atque tardius. Certe regulam fixisti, certe considerasti, et circumspectis omnibus respondisti, quia facilius moventur et velocius aguntur corpora leviora, quam graviora. Ita est, dicis. Responde ergo mihi. Quare levissima aranea tarde se movet, et gravis equus velociter currit? De ipsis hominibus loquar: majus corpus hominis gravius est; brevius corpus quod minus habet ponderis, levius est. Ita vero est, sed si alius portet. Si autem ipse homo corpus

A suum portet, validus currit, macer languore vix ambulat. Appende macrum et robustum hominem; illum languore vix paucas libellas appendentem, illum salubritate corporis multa pondo in carne sua gerentem: tenta tu ambos tollere; gravis est validus, levis est macilentus. Recedat portator, appareat ambulator; ipsos dimitte sibi, agant corpora sua: video macrum vix passum moventem, video validum robustumque currentem. * Si hoc valet sanitas, immortalitas quid valebit?

SERMON. DE TEMPORE.

11. Dabit ergo Deus miram facilitatem, miram levitatem. Non sine causa illa corpora spiritalia nuncupata sunt. Non ideo dicta sunt spiritalia, quia erunt spiritus, non corpora. Nam ista quæ modo habemus, dicuntur animalia corpora: et tamen animæ non sunt, sed corpora. Quomodo nunc ista B animalia dicuntur, et animæ non sunt: sic illa spiritalia dicuntur, sed non sunt spiritus, quia corpora erunt. Quare dicitur spiritale corpus, Carissimi, nisi quia ad nutum spiritus serviet? Nihil tibi contradicet ex te, nihil in te rebellabit adversus te. Non ibi erit quod Apostolus gemit, *Caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem*. Non ibi erit, *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*. Hæc bella non ibi erunt: pax ibi erit, pax perfecta ibi erit. Ubi volueris, eris: sed a Deo non recedes. Ubi volueris, eris: sed quocumque ieris, Deum tuum habebis. De quo beatus eris, semper cum illo eris.

* CAPUT VIII. Corpora spiritalia post resurrectionem, unde dicta.

Gal. 5. 17.

Rom. 7. 2.

12. Nemo ergo fallat, nemo argumentetur, nemo sua suspicione deliret: quod nobis promisit Deus, venturum esse certissime teneamus. C Quando videbatur Christus, Fratres mei, quando spiritus putabatur, ut se corpus esse persuaderet, non solum præbebat oculis videndum, sed etiam manibus contrectandum. Quibus ad exhibendam fidei veritatem in corpore, dignatus est etiam non necessitate, sed potestate cibum sumere. tamen adhuc illis præ gaudio (*b*) trepidantibus, firmamentum cordis adhibuit de sanctis Scripturis; et ait illis, *Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum: quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in Lege Moysi et Prophetis et Psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum*, sicut Evangelium loquitur, quod modo lectum est, *ut intelligerent Scripturas; et dixit eis, Quia sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a* D *mortuis tertio die, et prædicari in nomine ejus pænitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Jerusalem*. Illud non vidimus, sed hoc videmus. Quando ista promittebantur nondum videbantur. Apostoli Christum præsentem videbant: sed toto orbe terrarum diffusam Ecclesiam non videbant: videbant caput, et de corpore credebant. Habemus vices nostras, habemus gratiam dispensationis et distributionis nostræ: ad credendum certissimis documentis, tempora nobis in una fide sunt distributa. Illi videbant caput, et credebant de corpore: nos videmus corpus, credamus de capite.

Resurrectionis promissio hic aliis Dei promissionibus jam impletis confirmatur.

Luc. 24. 44. etc.

(*a*) Sic aliquot MSS. Alii vero cum editis *ista gravida*.

(*b*) Aliquot MSS. *titubantibus*.

CLASSIS II. SERMON. DE TEMPORE.

* Alias de Diversis 8.

*SERMO CCXLIII.

XIV.

In diebus Paschalibus.

De resurrectione Domini secundum Johannem, in illud cap. 20. *Noli* (a) *me tangere, nondum enim adscendi ad Patrem meum.* Et de membrorum usu post resurrectionem.

CAPUT I. Difficultas in verbis Domini nolentis se a Maria tangi ante adscensionem. Johan. 20. 17.

1. NARRATIO resurrectionis Domini nostri Jesu Christi secundum Evangelistam Johannem hodie legi cœpit. Hoc enim scitis, et commendaveram vobis, secundum omnes quatuor Evangelistas istis diebus resurrectionem Domini recitari. In his ergo quæ audivimus, illud tantum solet movere, quare dixerit Dominus Jesus mulieri quærenti corpus ejus, et eum jam vivum agnoscenti, *Noli me tangere, nondum enim adscendi ad Patrem meum.* Dixi autem vobis, et meminisse debetis, non omnia omnes dicere; sed dici ab aliis, quæ ab aliis prætermissa sunt. Non tamen ita, ut inter se repugnare credendi sint, si absit contentio, et adsit pietas intelligentis. Nam sicut legitur apud Evangelistam Matthæum (Matth. 28. 9.), postea quam resurrexit, occurrit duabus mulieribus, in quibus et ista erat; et dixit eis, *Avete. Illæ autem accesserunt, et tenuerunt pedes ejus, et adoraverunt eum:* et utique ad Patrem nondum adscenderat. Quomodo ergo hic nunc dicitur, *Noli me tangere, nondum enim adscendi ad Patrem meum?* Sic enim verba ista videntur sonare, quasi tunc eum posset tangere, Maria, quando adscendisset in cœlum. Si in terra positum non tangit, in cælo sedentem quis mortalium potest tangere?

CAPUT II. Tangere Christum quid.

2. Sed ille tactus fidem significat. Tangit Christum, qui credit in Christum. Nam et illa mulier quæ fluxum sanguinis patiebatur, dixit apud se ipsam (Matth. 9. 21.), *Si tetigero fimbriam vestimenti ejus, salva ero.* Fide tetigit, et sanitas subsecuta est, quam præsumpsit. Denique ut nossemus quid sit vere tangere, Dominus continuo dixit discipulis suis, *Quis me tetigit?* Et dixerunt discipuli (Luc. 8. 45. et 46.), *Turbæ te comprimunt, et dicis, Quis me tetigit?* Et ille, *Tetigit me aliquis.* Quasi dicens, Turba premit, fides tangit. Videtur ergo ista Maria, cui dixit Dominus, *Noli me tangere, nondum enim adscendi ad Patrem meum*, Ecclesiæ gestare personam, quæ tunc in Christum credidit, cum adscendisset ad Patrem. Ecce vos interrogo, quando credidistis; interrogo Ecclesiam toto orbe terrarum diffusam, cujus persona erat in una fœmina: et una voce mihi respondet, Tunc credidi, cum Jesus adscendisset ad Patrem. Quid est, Tunc credidi, nisi tunc tetigi? Multi carnales Christum tantummodo hominem putaverunt, divinitatem in illo latentem non intellexerunt. Non bene tetigerunt, quia non bene crediderunt. Vis bene tangere? Intellige Christum ubi est Patri coæternus, et tetigisti. Si autem hominem putas, et nihil amplius putas, tibi nondum adscendit ad Patrem.

CAPUT III. Difficultas de usu membrorum post resurrectionem.

3. Adhibuit ergo Dominus Jesus speciem corporis sui humanis sensibus, ad confirmandam carnis resurrectionem. Nihil nos aliud docere voluit, ostendendo se vivum in corpore: post resurrectionem suam, nisi ut credatur a nobis resurrectio mortuorum. Cum ergo integra instauranda sint omnia, quæri solet ab eis qui scire desiderant, et rursus proponi solet ab eis qui litigare desiderant, quæstio difficilis de usu membrorum. Dicunt enim, corpus nostrum habere omnia membra sua, et apparere quæ membra quibus sint operibus necessaria. Quis enim nesciat, quis non videat, ad videndum nos habere oculos, aures ad audiendum, linguam ad loquendum, nares ad olfaciendum, dentes ad mandendum, manus ad operandum, pedes ad ambulandum; illa etiam membra quæ pudenda dicuntur, ad generandum? Porro autem interiora etiam viscera, quæ ne horrerent adspectibus, voluit Deus esse contecta; interiora nostra et intestina quæ dicuntur, ad quos usus valeant, et multi hominum, et melius medici cognoverunt. Argumentantur ergo et dicunt nobis, Si aures habebimus ut audiamus, oculos ut videamus, linguam ut loquamur; dentes quare habebimus, si non manducabimus, fauces, pulmones, stomacum, intestina qua cibi transeunt; et pro nostræ valetudinis temperie commutantur; postremo illa ipsa membra quæ vocantur pudenda, quare, inquiunt, habebimus, ubi nulla erit generatio, nulla digestio?

CAPUT IV. Membra corporis erunt aut ad usum, aut ad speciem.

4. Quid eis respondeamus? Numquidnam dicturi sumus sine intestinis nos resurrecturos, ad similitudinem statuarum? Nam de dentibus facile respondetur. Dentes enim non tantum nos adjuvant ad mandendum, verum etiam ad loquendum; sicut plectrum nervos, sic linguam nostram, ut syllabas sonet, percutientes. Cætera ergo membra nostra erunt ad speciem, non ad usum; ad commendationem pulcritudinis, non ad indigentiam necessitatis. Numquid quia vacabunt, ideo indecora erunt? Et quidem nunc quia imperiti sumus, et caussas rerum ignoramus, si videantur interiora nostra, horrentur potius quam diliguntur. Quis enim novit, quemadmodum sibi invicem connexa sint membra, et quibus numeris coaptata? Unde vocatur etiam harmonia; quod verbum dictum est de Musica: ubi videmus certe in cithara nervos distentos. Si omnes nervi similiter sonent, nulla est cantilena. Diversa distentio diversos edit sonos: sed diversi soni ratione conjuncti, pariunt, non videntibus pulcritudinem, sed audientibus suavitatem. Istam rationem quisquis in membris humanis didicerit, tantum miratur, tantum delectatur, ut omni visibili pulcritudini ista ratio ab intelligentibus præferatur. Modo eam nescimus; sed tunc sciemus: non quia nudabuntur, sed quia etiam cooperta latere non poterunt.

Harmonia membrorum.

(a) Hunc locum ab Augustino tractatum ad plebem testatur Possidius in indiculo c. 8.

CAPUT V. Nec interiora membra, nec ipsa corda latebunt post resurrectionem.

5. Respondebit mihi aliquis, et dicet, Quomodo si cooperta erunt, latere non poterunt? Corda nostra non latebunt, et viscera latebunt? Cogitationes, Fratres mei, cogitationes quas modo non videt nisi Deus, omnes invicem videbunt in illa societate sanctorum. Nemo ibi vult occultum esse quod cogitat, quia nemo ibi male cogitat. Unde ait Apostolus, *Nolite ante tempus quidquam judicare:* id est, ne temere judicetis, quod non videtis quo corde quis faciat. Si aliquid fit, quod et bono corde fieri potest, noli reprehendere: noli tibi amplius quam humanitas exigit usurpare. Cor videre, Dei est: hominum autem non est, nisi de his quæ manifesta sunt judicare. *Nolite ergo*, inquit, *ante tempus quidquam judicare*. Quid est, *ante tempus*? Sequitur, et dicit: *Donec veniat Dominus, et illuminet abscondita tenebrarum*. Quas dixerit tenebras, consequentibus verbis evidenter ostendit: *illuminet*, inquit, *abscondita tenebrarum*. Quid est hoc? Audi quod sequitur: *Et manifestabit cogitationes cordis*. Hoc est illuminare abscondita tenebrarum, manifestas facere cogitationes cordis. Modo ergo cogitationes nostræ nobis ipsis, singulis quibusque in luce sunt, quia novimus eas: sed proximis nostris in tenebris sunt, quia non vident eas. Ibi quod nosti te cogitare, et alter sciturus est. Quid times? Modo vis abscondere, modo times publicari cogitationes tuas: forte enim aliquid mali aliquando cogitas, forte aliquid turpe, forte aliquid vanum. Nihil ibi nisi bonum, nihil nisi honestum, nihil nisi verum, nihil nisi purum, nihil nisi sincerum quando ibi fueris cogitabis. Quomodo vis videri modo faciem tuam, sic tunc voles videri conscientiam tuam. * Nam et ipsa agnitio, Carissimi, ipsa agnitio nonne omnium nostrum erit? Putatis quia me cognituri estis, ideo quia me nostis, et patrem meum non estis cognituri, quem non nostis, aut nescio quem episcopum, qui ante multos annos in hac Ecclesia fuit? Omnes noscetis. Qui ibi erunt, non ideo se agnoscent, quia facies videbunt: majori notitia ibi erit invicem agnitio. Sic videbunt omnes, et multo excellentius, quomodo hic solent videre Prophetæ. Divine videbunt, quando Deo pleni erunt. Nec quod offendat erit, nec quod lateat cognitorem.

1. Cor. 4. 5.

* CAPUT VI. Omnes invicem noti erunt.

Membra alia ad usum alia decorem.

6. Erunt ergo ibi membra integra, etiam quæ hic pudenda sunt, sed ibi pudenda non erunt. Non ibi erit sollicitum integritatis decus, ubi non erit libidinis dedecus. Ecce etiam hic, ubi omnium quodam modo nostrorum operum necessitas mater est, quæ necessitas tunc non erit, tamen invenimus aliqua quæ Deus posuit in corporibus ad nullos usus, sed ad solum decus. * Jam dudum per membra currebam: et nunc ea paulo diligentius retexamus. Oculos habemus ad videndum, aures ad audiendum, nares ad olfaciendum, os et linguam ad loquendum, dentes ad mandendum, guttur ad vorandum, stomachum ad suscipiendum et coquendum, intestina ad trajiciendos cibos ad ima, et illa quæ pudenda appellantur, vel ad egestionem, vel ad generationem: ad operandum manus, ad ambulandum pedes. Barbæ quis usus, nisi sola est pulcritudo? Quare Deus barbam creavit in homine? Speciem video, usum non quæro. Apparet fœminæ quare habeant ubera, utique ut parvulos lactent: mammillas viri quare habent? Interroga usum, nullus est: interroga speciem, decet mammillatum pectus et viros. Virili pectori mammillas detrahe, et vide quantam pulcritudinem dempseris, quantam ingesseris fœditatem.

* CAPUT VII.

CAPUT VIII. In beatorum corporibus pulcritudo erit omnibus numeris absoluta.

7. Sic ergo, Carissimi, sic credite, sic tenete, multorum membrorum ibi usum non futurum, sed decus nullius defuturum. Nihil indecorum erit ibi, summa pax erit, nihil discordans, nihil monstruosum, nihil quod offendat adspectum, in omnibus Deus laudabitur. Nam si nunc in ista infirmitate carnis et tenera operatione membrorum apparet tanta corporis pulcritudo, quæ illicit libidinosos, et ad quærendum excitat sive studiosos sive curiosos; et si invenitur in corpore ratio numerorum, non alius artifex horum, alius invenitur esse cælorum, sed idem ipse (a) creator infimorum atque summorum: quanto magis ibi, ubi erit libido nulla, nulla corruptio, nulla deformis pravitas, nulla ærumnosa necessitas, sed interminata æternitas, pulcra veritas, summa felicitas?

Beatorum actio quænam erit.

8. Sed dicis mihi, Quid acturus sum? Usus membrorum ibi non erit, quid acturus sum? Nulla actio tibi videtur stare, videre, amare, laudare? * Ecce dies isti sancti, qui post resurrectionem Domini celebrantur, significant futuram vitam post resurrectionem nostram. Sicut enim Quadragesimæ dies ante Pascha significaverunt laboriosam vitam in hac ærumna mortali: sic isti dies læti significant futuram vitam, ubi erimus cum Domino regnaturi. Vita quæ significatur Quadragesima ante Pascha, modo habetur: vita quæ significatur quinquaginta diebus post resurrectionem Domini, non habetur, sed speratur, et sperando amatur; et in ipso amore Deus qui promisit ista, laudatur, et ipsæ laudes Halleluia sunt. Quid est enim Halleluia? Verbum est Hebræum, Halleluia, laudate Deum. Hallelu, Laudate; ia, Deum: Halleluia ergo laudate Deum sonamus, et invicem nos excitamus ad laudandum Deum: concordibus cordibus melius quam citharæ chordis, dicimus laudes Deo, cantamus Halleluia. Et cum cantaverimus, propter infirmitatem recedimus, ut corpora reficiamus. Quare reficimus, nisi quia deficimus? Deinde tanta est infirmitas carnis, tanta hujus vitæ molestia, ut quælibet magna res veniat in fastidium. Quomodo desideravimus istos dies ad annum venturos, cum modo abirent; et quanta aviditate ad illos venimus per temporis intervallum? Si diceretur nobis, Sine cessatione dicite Halleluia, excusaremus. Quare excusaremus? Quia lassi non possemus, quia et ad ipsum bonum fastidio fati-

* CAPUT IX. Quadragesima ante Pascha et quinquaginta dies post Pascha.

Halleluia.

In futura vita laus Dei sine cessatione, sine fastidio.

Psal. 133. 1.

(a) Sic aliquot MSS. At editi loco *creator*, habent *laudatur*.

CLASSIS II. garemur. Ibi nullus defectus, nulla fastidia. State, laudate, *qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri*. Quid quaeris, quid ibi facturus sis? *Beati*, ait, *qui habitant in domo tua, Domine, in saecula saeculorum laudabunt te*. Psal. 83. 5.

* Alias 17. ex Sirmondianis.

*SERMO CCXLIV.

XV.

In diebus Paschalibus.

a **De (a) eadem lectione Evangelii Johan. 20.**

Resurrectionem Christi nec Magdalena credebat, nec Apostoli.

1. Ex Evangelio secundum Johannem resurrectio Domini coepit hodie recitari. Audivimus, et fidei oculis vidimus erga Dominum Jesum piae mulieris affectum. Quaerebat Jesum, sed tamen adhuc tamquam corpus requirebat hominis mortui, et diligebat tamen tamquam magistrum bonum. Non intelligebat eum resurrexisse a mortuis, non credebat; et quod a monumento remotum lapidem vidit, credens ablatum inde corpus quod quaerebat, nuntiavit discipulis rem dolendam. Cucurrerunt duo, quorum unus erat Petrus, alius Johannes. Ipse est enim quem diligebat Jesus, utique prae caeteris: nam omnes ut Dominus diligebat. Cucurrerunt, ut viderent utrum verum diceret mulier, sublatum esse corpus de monumento. Venerunt, adtenderunt, non invenerunt corpus, et crediderunt. Sed quid crediderunt? Quod credere non debuerunt. Quando ergo audistis, *Et crediderunt*, forte putastis eos credidisse quod credere debuerunt, hoc est, resurrexisse Dominum a mortuis. Non hoc crediderunt, sed quod nuntiaverat mulier. Denique ut sciatis hoc eos credidisse, subjecit mox Evangelista, et ait, *Nondum enim noverant Scripturas, quia oportebat eum a mortuis resurgere*. Ubi est fides? ubi est totiens veritas contestata? Nonne eis ipse Dominus Jesus ante passionem aliquotiens dixit tradendum se esse, occidendum, et resurrecturum? Loquebatur adhuc surdis. Jam Petrus ei dixerat, ***Tu es Christus Filius Dei vivi***. Jam audierat, ***Beatus es Simon Bar-jona, quia non tibi revelavit caro et sanguis, sed Pater meus qui in caelis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferorum non vincent eam***. Talis fides Domino crucifixo absorpta est. Tamdiu enim Petrus Filium Dei credidit, donec videret in ligno pendentem, donec videret clavis affixum, donec videret mortuum, donec videret sepultum. Tunc perdidit quod tenebat. Ubi petra? ubi firmitas petrae? Petra erat ipse Christus, ille autem a petra Petrus. Ideo surrexerat petra, ut firmaret Petrum: nam perierat Petrus, nisi viveret petra.

Joban. 20. 8.

Ibidem 9.

Matth. 16. 17. et 18.

Fides Petri passo Domino absorpta.

Christus agnoscitur a Magdalena. Johan. 20. 16.

2. Postea tamen, quando Dominus dixit mulieri, ***Maria***, conversa agnovit eum, et appellavit magistrum, ***Raboni***. Manifestata est huic mulieri resurrectio Domini. Quid sibi ergo vult,

A *Noli me tangere, nondum enim adscendi ad Patrem meum?* Quaestio mirabilis multis modis. Primo quia vetuit se tangi, quasi male posset tangi a tangente. Deinde quia rationem reddens quare se tangi noluerit et prohibuerit, ait, *Nondum enim adscendi ad Patrem meum*: quasi diceret, Tunc me tanges, cum adscendero ad Patrem meum. In terra positum tangere prohibebatur, et eum tangere poterat in caelo sedentem? Dixeram enim, Quid est, *Noli me tangere, nondum enim adscendi ad Patrem meum?* Plus addo: Quando resurrexit, sicut et ipse dicit, et alii Evangelistae, et audivimus jam, cum lectiones sanctae legerentur, apparuit discipulis suis: et cum spiritum eum putarent, ait illis, *Quid turbati estis, et quare cogitationes adscendunt in* B *cor vestrum? Videte manus meas et pedes meos. Palpate, et videte.* Numquid jam adscenderat? Nondum adscenderat ad Patrem suum, et dixit discipulis suis, *Palpate, et videte*. Ubi est, *Noli me tangere?* Hic forte aliquis dicturus est, Tangi a viris voluit, a mulieribus noluit. Si foeminam horreret, non nasceretur ex foemina. Veruntamen quidquid hoc est quod potest facere qualemcumque quaestionem, ut dicatur Dominum se, antequam ad Patrem adscenderet, a viris tangi voluisse, a mulieribus noluisse; ait Evangelista Matthaeus. Ipse enim narravit, occurrisse mulieres Domino resurgenti, in quibus erat et ipsa Maria, et tenuisse pedes ejus. Coartata est quaestio multis modis, quid sibi velit, *Noli me tangere, nondum enim descendi ad Patrem* C *meum*. Totum quidquid locutus sum, ad hoc locutus sum, ut quaestionis difficultas augeretur: videtis validam, et quasi insolubilem. Adjuvet me Dominus, ut solvatur. Qui dignatus est eam proponere, dignetur, exponere. Orate mecum effectum: ad me aures, ad illum cor. Quod mihi suggerere dignatur, communicabo vobis. Qui melius intelligit, doceat me: sic doctor sum, ut indocilis non sim. Qui autem melius non intelligit, quod intelligit audiat a me.

SERMONES DE TEMPORE.

Ibidem 17.

Difficultas in verbis Domini ad Magdalenam.

Lucae 24 38.

Matth. 28 9.

3. Dominum Jesum, sicut audivimus, sicut apparet, hominem putabant discipuli, et secundum hoc fidem suam librabant: altius non erigebant. In terra cum Christo ambulabant. Quod factus erat propter nos, hoc noverant: quod nos fecit, non noverant. Ipse est Christus et factor, D et factus. Vide factorem: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt*. Vide factum: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*. Videmus ergo Jesum, sed predicata jam nobis fide Apostolorum: Quod nos novimus, illi nondum noverant. Non facio injuriam. Non audeo dicere ignorantes: sed tamen video ignorantiam confitentes. Non noverant, postea didicerunt, quod jam nos novimus. Christum et Deum et hominem, Christum et factorem rerum et factum in rebus, Christum et creatorem hominis et crea-

Discipulorum de Christo fides ante resurrectionem qualis erat.

Johan. 1. 1. etc.

Florus ad Philip. 2.

(a) Citat Florus ad Philip. 2.

CLASSIS II. De Christo quid credendum.

tum hominem, nos novimus, illi nondum. Deus Christus æqualis est Patri: tantus est, quantus ille; talis est, qualis ille: hoc est quod ille; non hic est, qui ille. Hoc est quod ille; quia ille Deus, et ille Deus; ille omnipotens, et ille omnipotens; ille immutabilis, et ille immutabilis: hoc est quod ille. Non hic est, qui ille; quia ille Pater, hic Filius. Hoc quicumque novit, illi adscendit ad Patrem: qui hoc non novit, nondum illi adscendit Christus ad Patrem; parvulus cum illo est, in terra cum illo est, æqualis omnipotenti nondum illi est. Proficienti adscendit, cum illo qui proficit adscendit. Quid est ergo, *Noli me tangere?* Tactus fidem significat. Tangendo enim acceditur ad eum, qui tangitur. Mulierem illam videte, quæ fluxum sanguinis patiebatur. Dixit in corde suo, *Sanabor, si tetigero fimbriam vestimenti ejus*. Accessit et tetigit, sanata est. Quid est, accessit et tetigit? Propinquavit et credidit. Ut sciatis eam credendo tetigisse, Dominus dixit, *Tetigit me aliquis*. Quid est, *Tetigit me*, nisi credidit in me? Et ut noveritis hoc esse *Tetigit me*, quod est credidit in me; *Responderunt discipuli, et dixerunt ei*, *Turbæ te comprimunt*, *et dicis*, *Quis me tetigit?* Si solus ambulares, si spatium tibi ambulandi turba fecisset, si nemo juxta te esset, bene diceres, *Tetigit me aliquis*. Turba premit te, tu unum tangentem commemoras. Et ille repetiit, *Tetigit me aliquis*. Prius enim dixerat, *Quis me tetigit?* et postea, *Tetigit*
3 *me aliquis*. (a) Nostis, quia dicitis, *Turbæ te comprimunt*. *Tetigit me aliquis*. Turba ista premere novit, tangere non novit. Constat hoc eum significare voluisse dicendo, *Quis me tetigit? Tetigit me aliquis*. Ut illum tactum fidem credamus esse tangentis, vel potius credentis accessum. Quid sibi ergo vult, *Noli me tangere*, *nondum enim adscendi ad Patrem meum?* Quod me vides, hoc me putas: *nondum adscendi ad Patrem*. Hominem me vides, hominem me putas: sum quidem homo, sed non hic stet fides tua. Noli me sic tangere, ut hominem tantummodo credas. *Nondum enim adscendi ad Patrem meum*. Adscendo ad Patrem meum, et tange me: id est, profice, intellige me æqualem Patri, et tunc tange, et salva eris. *Noli me tangere*, *nondum enim adscendi ad Patrem meum*. Quod descendi vides. quod adscendi nondum vides. *Nondum enim adscendi ad Patrem meum*. Memetipsum exinanivi *formam servi accipiens*, *in similitudinem hominum factus*, *et habitu inventus ut homo*. Hoc crucifixum est, hoc sepultum, hoc resuscitatum. Illud autem, *Cum in forma Dei esset*, *non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo*, nondum vides. Quod adscendi nondum vides. Noli tangendo terram, cælum perdere: noli remanendo in homine, in Deum non credere. *Noli me tangere*, *nondum enim adscendi ad Patrem*.

Tangere Christum est in ipsum credere. Matth. 9. 21.

Lucæ 8. 45. et 46.

Fidei tactum qualem exigat Christus.

Philip. 2. 7.

Ibidem 6.

4. Procedat Arianus: prius procedat Photinianus. (b) Respondemus Photiniano, Noli tangere. Quid est, Noli tangere? Noli sic credere: nondum tibi Christus adscendit ad Patrem. Procedat Arianus. Ego, inquit, Deum credo Christum, sed minorem. Nec tibi adhuc adscendit ad Patrem. Cum adscenderit ad Patrem, extende te, ut tangas: extende te, tange Deum. Et ego, inquit, Deum profiteor; sed alterius naturæ, et alterius substantiæ; creatum, non per quem creata sunt omnia; factum, non in principio Verbum sine tempore. Adhuc ergo infra es; nondum tibi adscendit ad Patrem. Vis adscendat tibi ad Patrem? Crede. *Cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo*. Rapina usurpatur, natura cognoscitur. *In forma Dei non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo*. Sic est natus, et semper natus; et natus, et semper natus, et sine initio natus. Tu quid dicis, Ariane? Erat tempus, quando non erat Filius. Vides quia nondum tibi adscendit ad Patrem? Noli tangere, noli sic credere. Non est tempus inter Patrem et Filium. Genuit Pater, natus est Filius: sine tempore ille genuit, sine tempore natus est, per quem facta sunt tempora. Sic tange, et adscendit tibi ad Patrem. Verbum, sed coæternum Deo: Sapientia Dei, sed sine qua numquam Pater fuit. Respondere tibi habet caro tua, et confabulatura tecum, dictura tibi in tenebris, Quomodo natus is fuit? Tenebræ tecum loquuntur. Exponatur mihi, clamas: clamo, exponatur mihi. Quid tibi vis exponatur? Natus est, an non natus? Non enim esset Filius, nisi natus. Si ergo natus est, fuit tempus quando non erat. Falsum est hoc: terra loqueris, de terra loqueris. Expone ergo mihi, ait, quomodo natus, si semper fuit. Non expono, non expono; non possum. Non expono: sed pro me Prophetam oppono, *Generationem ejus quis enarrabit?* Isai. 53. 8.

SERMON. DE TEMPORE. Ariani et Photiniani Christum recta fide non tangunt.

*SERMO CCXLV.

* Alias de Tempore 135.

XVI.

In diebus Paschalibus.

De eadem lectione Evangelii Johan. 20.

CAPUT I.

1. Et hodie resurrectio Domini recitata est de sancto Evangelio. Lectum est autem Evangelium secundum Johannem. Audivimus quæ in aliis libris Evangelii non audieramus. Omnibus quidem communis est prædicatio veritatis, et de uno fonte omnes biberunt: sed in prædicatione Evangelii, sicut sæpe commonui Caritatem Vestram, alia omnes, alia tres, alia duo, alia singuli posuerunt. Modo ergo quod audivimus secundum Johannis Evangelium, quia Maria vidit Dominum, et dixit ad eam Dominus, *Noli me tangere*, *nondum enim adscendi ad Patrem*, so- Johan. 20. 17.

(a) Sirmondus, *Nescitis*: dissidentibus omnibus MSS.

(b) Hoc loco apud Florum additur. *Hæretici qui Dominum Jesum nisi hominem omnino non noverunt, Homuncionistæ dicuntur. Isti, inquam hæretici Homuncionistæ dicuntur, quia Christum nonnisi hominem credunt*: quæ verba absunt ab omnibus exemplaribus hujus Sermonis.

CLASSIS II.

Christum resurrexisse non credebant Apostoli. Ibidem 2.

A lus Evangelista Johannes commemorat. Hinc ergo loquendum est Sanctitati Vestræ. Visis etiam linteaminibus in sepulcro, Domioum non resurrexisse crediderant, sed ablatum esse. Ipse Johannes, (se ipsum enim dicit, *quem diligebat Jesus*,) cum audisset nuntiantibus mulieribus et dicentibus, *Tulerunt Dominum meum de monumento*, cucurrit cum Petro, et adtendit in monumentum, vidit sola linteamina, et credidit. Quid credidit? Non quia resurrexerat, sed quia de monumento perierat. Hoc sequentia verba testantur. Sic enim scriptum est, quod modo audivimus: *Adtendit, vidit, et credidit: nondum enim sciebat Scripturas, quia oportebat eum a mortuis resurgere.* Apparuit ergo quid credidit: quod fidei non erat, hoc credidit: credidit, sed falsum credidit. Apparuit ei postea Dominus, B fugavit falsum, inseruit verum.

Ibidem 8. et 9.

CAPUT II. Difficultas in Christi verbis ad Magdalenam. Act. 1.

2. Tamen illud quod solet movere lectorem et auditorem non incuriosum neque negligentem, quomodo sit dictum, *Noli me tangere, nondum enim adscendi ad Patrem:* hic videamus, Domino ipso adjuvante, quid dictum sit. Movet enim hoc, quid est, *Noli me tangere, nondum enim adscendi ad Patrem.* Quando enim adscendit ad Patrem? Sicut indicant Actus Apostolorum, quadragesimo die post resurrectionem suam, quem diem in nomine ipsius celebraturi sumus: tunc adscendit ad Patrem; tunc eum discipuli qui manibus tetigerunt, oculis deduxerunt. Tunc sonuit Angelica vox, *Viri Galilæi, quid statis, intuentes in cælum? Hic Jesus qui assumptus est a vobis, sic veniet quomodo eum* C *vidistis euntem in cælum.* Si ergo tunc adscendit ad Patrem, quid dicimus, Fratres mei? Maria non poterat eum tangere in terra stantem, et poterat tangere in cælo sedentem? Si hic non poterat, quanto minus poterat ibi? Quid est ergo, *Noli me tangere, nondum enim adscendi ad Patrem?* Sic enim sonant verba, tamquam diceret, Tunc me tange, cum adscendero; antequam adscendam, noli me tangere. O Domine, hic es, et non tango; cum adscenderis, tangam? Deinde si antequam ad Patrem adscenderet, tactum horrebat humanum, quomodo se discipulis non solum videndum, sed etiam contrectandum præbuit, quando dixit, *Quid cogitatis in cordibus vestris? Videte manus meas et pedes meos: palpate, et videte quia spiritus carnem et ossa non* D *habet, sicut me videtis habere.* Incredulus etiam ille discipulus Thomas tetigit latus perforatum, et exclamavit, *Dominus meus et Deus meus.* Quando tetigit, nondum adscenderat Jesus ad Patrem. An forte aliquis insipiens dixerit, Antequam ad Patrem adscenderet, viri eum poterant tangere, mulieres autem non poterant, nisi cum ad Patrem adscenderet? Absurda est ista cogitatio, et perversa sententia. Prorsus quod audivit Maria, audiat Ecclesia. Hoc omnes audiant, omnes intelligant, omnes faciant. Quid ergo est, *Noli me tangere, nondum enim adscendi ad Patrem?* Quod me vides, hominem solum putas, Patris æqualem esse adhuc nescis: noli me tangere talem, noli in hominem solum credere, sed Verbum æquale genitori intellige. Quid ergo est, *Noli me tangere?* Noli credere. Quid noli credere? Quia hoc solum sum quod vides. Adscendam ad Patrem, et tunc tange. Tibi adscendo, quando intellexeris æqualem. Quando enim me putas minorem, nondum adscendo tibi.

Lucæ 24. 38. etc.

Johan. 20. 28.

Noli tangere, id est, noli hominem tantum credere.

SERMON. DE TEMPORE.

CAPUT III.

3. Tangere autem, credere esse, puto quia facile possumus intelligere de illa muliere, quæ tetigit fimbriam vestimenti Christi, et salva facta est. Recordamini Evangelium: Dominus Jesus Christus ibat ad visitandam Archisynagogi filiam, quæ primo nuntiata fuit infirma, postea mortua. Illo pergente, ecce mulier de transverso venit, quæ fluxu sanguinis laborabat per duodecim annos, et in medicis frustra curantibus et B non sanantibus, omnia sua consumpserat: dixitque in corde suo, *Si tetigero fimbriam vestimenti ejus, salva ero.* Hoc ipsum dicere, jam tangere fuit. Denique audi sententiam: cum salva facta esset secundum fidem suam, ait Dominus Jesus Christus, *Tetigit me aliquis.* Et discipuli, *Turbæ te comprimunt, et dicis, Quis me tetigit?* Et ille, *Tetigit me aliquis; nam ego scio virtutem exiisse de me.* Gratia processit, ut illa sanaretur, non ut ille minueretur. Dicunt ergo discipuli, Premunt te turbæ, et tu unum aut unam sensisti? Et ille, *Tetigit me aliquis:* illi premunt, ista tetigit. Quid est, illi premunt, ista tetigit? Judæi affligunt, Ecclesia credidit.

Matth. 9. 21.

Lucæ 8. 45. et 46.

CAPUT IV. Dominicorum verborum sensus. Johan. 1. 1.

4. Secundum hunc ergo intellectum, quo videmus mulierem tetigisse, quod est credidisse, C secundum hoc dictum est ad Mariam, *Noli me tangere:* adscendam, et tange. Tunc enim tange, quando cognoveris, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Verbum quidem caro factum est, Verbum incontaminatum, immaculatum, immutabile manet, et integrum. Sed quia tu hominem solum vides, Verbum non vides; noli credas in carnem, et relinquas Verbum. Totus Christus tibi appareat, quia æqualis est Patri in Verbo. Noli ergo, inquit, modo tangere: quia nondum vides qui sim. Ecclesia ergo, cujus figuram Maria gerebat, audiat quod audivit Maria. Tangamus omnes, si credamus. Jam adscendit ad Patrem, sedet ad dexteram Patris. Confitetur hoc hodie universa Ecclesia: Adscendit in cælum, sedet ad D dexteram Patris. Hoc audiunt qui baptizantur: hoc credunt antequam baptizentur. Quando ergo credunt, Maria tangit Christum. Intellectus obscurus, sed sanus: incredulis clausus, fide pulsanti est apertus. Ipse ergo Dominus Jesus Christus et ibi est, et nobiscum est; et cum Patre est, et in nobis est; et ab illo non recedit, et nos non deserit: et orare docet, ut magister; et cum Patre exaudit, ut Filius.

In Simbolo.

CLASSIS II.

* Alias 19, ex Vignerianis.

* SERMO CCXLVI.

XVII.

In diebus Paschalibus.

De eadem lectione Evangelii Johan. 20.

Evangelistarum sine falsitate varietas.

1. MULTIS modis Dominus Jesus post resurrectionem apparuit fidelibus suis: habuerunt unde scriberent omnes Evangelistæ, sicut eis subministrabat spiritus recordationis rerum, quas scriberent. Alius aliud dixit, alius aliud. Prætermittere aliquis potuit aliquid verum, non dicere aliquid falsum. Omnia ista computate unum dixisse: vere enim unus dixit, quia unus Spiritus in omnibus fuit. Hodie quid audivimus? Illud, quod non credebant discipuli resurrexisse Jesum. Et non ei crediderunt, hoc ipsum ante prænuntianti. Res manifesta est, et propterea scripta est, ut Deo magnas gratias agamus, quia in eum credidimus, quem in terra non vidimus: illorum oculis et manibus vix persuasum est, quod nos credimus.

Discipuli credunt ablatum corpus Domini.

Johan. 20 8. et 9.

2. Audistis quia intravit in monumentum discipulus ejus, *et vidit linteamina posita, et credidit: nondum enim noverat Scripturas, quia oportebat eum a mortuis resurgere.* Sic audistis, sic lectum est: *Vidit, et credidit; nondum enim noverat Scripturas.* Ergo debuit dici, Vidit, et non credidit; nondum enim noverat Scripturas. Quid ergo est, *Vidit linteamina, et credidit?* Quid credidit? Quid dixerat mulier, *Tulerunt Dominum de monumento.* Si enim audistis, immo quia audistis, hoc dixerat illa mulier: *Tulerunt Dominum de monumento, et nescio ubi posuerunt eum.* Hoc audito eucurrerunt: et intravit in monumentum, vidit linteamina, et credidit quod dixerat mulier, ablatum esse Christum de monumento. Quare credidit ablatum esse et furatum Christum de monumento? quare? *Nondum enim noverat Scripturas, quia oportebat eum a mortuis resurgere.* Intraverat, non invenerat. Resurrexisse eum credere debuit, non furatum esse.

Ibidem 2.

Apparitio Christi Magdalenæ.

3. Quid sibi ergo vult? Solemus vobis inde omni anno loqui. Sed lectio ipsa sollemniter legitur, et Sermo ipse sollemniter reddatur. Quare dixit Dominus Christus mulieri jam agnoscenti. Primo enim dixerat, *Quem quæris? quid ploras?* Illa autem putabat eum esse hortulanum. Et re vera; si consideres quomodo olera ipsius simus, hortulanus est Christus. Nonne est hortulanus, qui posuit granum sinapis in horto suo? id est, semen minimum et fervidum: et crevit et adscendit, et fecit arborem tantam, ut etiam volucres cæli requiescerent in ramis ejus. *Si habueritis*, ipse dicit, *fidem, sicut granum sinapis.* Modicum videtur granum sinapis, nihil contemptibilius adspectu, nihil fortius gustu. Quod quid est aliud, nisi maximus ardor et intima vis fidei in Ecclesia? Ergo merito putavit eum hortulanum; et ait illi, *Domine*, honorificentiæ causa:

Ibidem 15.

Matth. 17. 19.

A sa: quia beneficium petebat, ideo Dominum vocabat. *Si tu abstulisti eum*, inquit, *ostende mihi ubi posuisti eum, et ego eum tollam.* Quasi diceret, Mihi necessarius est, tibi non. O mulier necessarium tibi putas mortuum Christum: vivum agnosce. Tu mortuum quæris: sed ipse tecum vivus loquitur. Nihil autem nobis mortuus prodesset, nisi a mortuis resurrexisset. Et qui quærebatur mortuus, vivum se ostendit. Quomodo vivum? Proprio nomine ipsam appellavit: *Maria.* Et continuo illa nomine suo audito, *Raboni* respondit. Hortulanus enim potuit dicere, *Quem quæris? quid ploras? Maria;* non posset dicere nisi Dominus. Nomine ipse appellavit, qui ad regnum cælorum vocavit. Hoc nomen dixit, quod in libro suo ipse scripserat, *Maria.* B Et illa, *Raboni:* quod est magister. Ipsum cognoverat, a quo ut cognosceretur illuminabatur: jam qui prius hortulanus putabatur, Christus videbatur. Et Dominus ad illam, *Noli me tangere, nondum enim adscendi ad Patrem meum.*

SERMONES DE TEMPORE.

Johan. 20. 55. etc.

Quomodo intelligenda verba Christi ad Magdalenam.

4. Quid sibi hoc vult? *Noli me tangere, nondum enim adscendi ad Patrem meum.* Si non illum poterat tangere in terra stantem, poterat tangere in cælo sedentem? Tamquam diceret, Modo noli me tangere, tunc me tanges cum adscendero ad Patrem. Recolat Caritas Vestra hesternam lectionem, quando apparuit discipulis Dominus, et putaverunt se spiritum videre: ille autem volens eis hunc tollere errorem, præbuit se tangendum. Quid dixit? Heri lectum est: inde Sermo fuit. *Quid turbati estis*, inquit, *et cogitationes adscendunt in cor vestrum? Videte manus* C *meas et pedes meos: palpate et videte.* Numquid jam adscenderat ad Patrem, quando dicebat, *Palpate et videte?* Præbet se tangendum discipulis suis, non tangendum, sed palpandum, ut fides fiat veræ carnis, veri corporis, ut exhibeatur etiam tactibus humanis soliditas veritatis: præbet ergo se palpandum manibus discipulorum; et mulieri dicit, *Noli me tangere, nondum enim adscendi ad Patrem meum.* Quid sibi vult? Viri non potuerunt eum tangere nisi in terra, mulieres eum habebant tangere in cælo? Quid est ergo tangere, nisi credere? Fide enim tangimus Christum: et melius est manu non tangere, et fide tangere, quam manu palpare, et fide non tangere. Non magnum fuit manu Christum tan- D gere. Judæi tetigerunt quando comprehenderunt, tetigerunt quando ligaverunt, tetigerunt quando suspenderunt: tetigerunt, et male tangendo, quod tetigerunt, perdiderunt. Tangendo fide, o Ecclesia catholica; fides te salvam facit? Tu tantum fide tange, id est, fideliter accede, et firmiter crede. Si Christum tantummodo hominem putaveris, in terra tetigisti. Si Christum Deum credideris æqualem Patri, tunc tetigisti quando adscendit ad Patrem. Ergo adscendit nobis, quando illum recte intelligimus. Semel tunc illo in tempore adscendit, sed modo quotidie adscendit. O quam multis needum adscendit, et quam multis adhuc in terra jacet? Quam multi dicunt, Homo fuit magnus? Quam multi dicunt, Prophe-

Lucæ 24.38. et 39.

Tangere fide.

CLASSIS II.

A ta fuit? Quam multi antichristi exstiterunt, qui dicerent, ut Photinus: Homo fuit, plus nihil habuit; sed omnes homines pios et sanctos excellentia sapientiæ et justitiæ superavit: Deus non fuit. O Photine, in terra tetigisti, festinasti tangere, (a) præcipitasti te: et ideo ad patrem non pervenisti, quia in via errasti.

Johan. 20. 17. — 5. Deinde verba ipsius audiamus. *Adscendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum.* Quare non ad Patrem nostrum, et Deum nostrum; sed cum distinctione *Patrem meum et Patrem vestrum? Patrem meum*, quia unicus sum; *Patrem vestrum*, gratia, non natura. *Patrem meum*, quia hoc semper fui: *Patrem vestrum*, quia ego vos elegi. *Deum meum et Deum vestrum:* Unde Deus Christi Pater? Pater ejus, quia genuit eum: unde Deus ejus? Quia et creavit. Genuit eum Verbum unigenitum; creavit eum ex semine David secundum carnem. Ergo et Pater Christi, et Deus Christi: Pater Christi, secundum divinitatem; Deus Christi, secundum infirmitatem. Audi unde Deus Christi; Psalmum interrogemus: *De ventre matris meæ*, inquit, *Deus meus es tu.* Ante ventrem matris meæ Pater meus, de ventre matris meæ Deus meus. Quare ergo et ibi distinctio, puta *Patrem meum et Patrem vestrum?* Est distinctio, quia aliter Pater unigeniti Filii, aliter Pater noster: illius Pater per naturam, noster per gratiam. Debuit ergo dicere, *ad Patrem meum et Patrem vestrum, et Deum nostrum.* Quia Deus creaturæ, si sit Deus, et ideo Christi, quia et creatura Christus secundum hominem; Pater Christi distincte, quia creator Christus; Deus Christi, quare distincte, cum secundum hominem creatura Christus creatura et nos? Secundum hominem Christus utique servus, *formam servi accipiens*, juxta Apostolum. Quare ergo *Deum meum et Deum vestrum* ibi distincte? Distincte plane. Nos enim omnes Deus noster per propaginem peccati formavit: ille et homo aliter factus est. Ille de virgine natus est: (b) illum mulier non concupiscendo, sed credendo concepit. Ille propaginem peccati ex Adam non traxit. Nos omnes per peccatum nati sumus: ille sine peccato natus est, qui peccata mundavit. Ergo et ibi distinctio, *Deum meum et Deum vestrum.* Ex semine enim creati estis, ex masculo et fœmina, ex concupiscentia carnis venistis cum propagine peccati, quibuscumque Scriptura dicit, *Quis mundus in conspectu tuo? Nec infans, cujus unius diei est vita super terram.* Denique cum infantibus curritur, ut solvatur illis quod non vivendo addiderunt, sed quod nascendo traxerunt. Non sic Christus. *Deum meum et Deum vestrum: Deum meum*, propter similitudinem carnis peccati; *Deum vestrum*, propter carnem peccati.

Cur Christus distincte dixit, Patrem meum etc.

Psal. 21. 11.

Philip. 2. 7.

Job. 14. 4. sec. LXX.

B

C

D

6. Huc usque de lectione Evangelica, quæ pertinet ad resurrectionem Domini, quam scripsit Johannes Evangelista, sermonem fecisse suffecerit: propterea quia legendæ erunt aliæ lectiones ipsius Evangelii Johannis de ipsa resurrectione Domini. Nemo enim de resurrectione ejus copiosius narravit quam sanctus Johannes, ita ut uno die legi non possit: sed legitur et alio, legitur et tertio, quo usque finiatur quidquid et Johannes sanctus de Domini resurrectione scripsit.

SERMON. DE TEMPORE.

* SERMO CCXLVII.

XVIII.

In diebus Paschalibus.

DE ALIA LECTIONE EVANGELII *JOH. XX.* 20.

Augustino restitutus nunc primum ex veteri codice PP. Cisterciensium S. Crucis in Jerusalem de Urbe. Erat olim inter Sermones Fulgentii, sed nova demum ipsius operum editione collocatur in suppositiorum Appendice.

1. RESURRECTIO Domini nostri Jesu Christi secundum veritatem quatuor Evangelistarum hesterno die videtur esse completa. Primo enim die lecta est resurrectio secundum Matthæum, alio die secundum Lucam, tertio secundum Marcum, quarto, id est hesterno secundum Johannem. Sed quoniam Johannes et Lucas de ipsa resurrectione et quæ contigerunt post resurrectionem, plurima scripserunt, quæ non possunt una lectione recitari; et heri audivimus aliquid secundum Johannem, et hodie, et adhuc aliæ lectiones restant. Hodie ergo quid audivimus? Quia ipso die quo resurrexit, id est Dominico die, cum sero factum esset, et essent discipuli in uno loco, et ostia clausa essent propter timorem Judæorum, apparuit Dominus in medio eorum. Ipso ergo die, sicut Evangelista Johannes testis est, bis apparuit discipulis suis, mane et sero. Ex eo quod mane apparuit, etiam ipsa lectio recitata est: quod vero eodem die sero rursus apparuerit, modo cum recitaretur audivimus. Non opus erat ut a me ista commemorarentur, sed ut a vobis adverterentur: propter quorumdam vero minorem intelligentiam vel majorem negligentiam oportuit commemorare, ut sciatis non solum quid audistis, sed etiam de qua Scriptura vobis legitur quod audistis.

Resurrectio ex quatuor Evangeliis recitata.

Johan. 20. 19.

2. Videamus ergo quid nobis ad loquendum hodierna lectione proponitur. Ipsa quippe lectio admonet nos, et quodam modo loquitur nobis, ut aliquid dicamus, quemadmodum Dominus qui in ea soliditate corporis resurrexit, ut non solum videretur a discipulis, sed etiam tangeretur, potuerit illis apparere ostiis clausis. Nonnulli enim de hac re ita moventur, ut pene periclitentur; afferentes contra miracula divina præjudicia ratiocinationum suarum. Sic enim disputant: Si corpus erat, si caro et ossa erant, si hoc surrexit de sepulcro, quod pependit in ligno; quomodo per clausa ostia intrare potuit? Si non potuit,

Christi ad discipulos per ostia clausa intrantis miraculum ex aliis miraculis suadetur.

(a) Floriacensis MS. *sententiam præcipitasti: ad veritatem Patri æqualis non pervenisti. Deinde verba etc.*
(b) Tres sequentes versus, qui Vignerio exciderant, mendosum forte exemplar legenti, huc revocantur, aliaque passim errata corriguntur ex MSS.

CLASSIS II.

dicunt, Non est factum. Si potuit, quomodo potuit? Si comprehendis modu: non est miraculum: et si miraculum tibi non videtur, propinquas ut neges quia et de sepulcro resurrexit. Respice ab initio miracula Domini tui, et redde mihi de singulis rationem. Vir non accessit, et virgo concepit. Redde rationem, quomodo sine masculo virgo conceperit. Ubi defecerit ratio, ibi est fidei ædificatio. Ecce habes unum in Domini conceptu miraculum: audi etiam in partu. Virgo peperit, et virgo permansit. Jam tunc Dominus antequam resurgeret, per clausa ostia natus est. Quæris a me et dicis, Si per clausa ostia intravit, ubi est corporis modus? Et ego respondeo, Si super mare ambulavit, ubi est corporis pondus? Sed fecit illud Dominus tamquam Dominus. Numquid ergo cum resurrexit, destitit esse Dominus? Quid quod et Petrum fecit ambulare super mare? Quod in illo divinitas potuit, in isto fides implevit. Sed Christus, quia potuit; Petrus, quia Christus adjuvit. Si ergo * cœperis humano sensu miraculorum discutere rationem, timeo ne perdas fidem. Nescis nihil esse impossibile Deo? Quicumque ergo tibi dixerit, Si intravit per ostia clausa, non erat corpus: responde tu illi a contrario, immo si tactus est, corpus erat; si manducavit, corpus erat: et fecit illud miraculo, non natura. Nonne admirandus est quotidianus cursus ipse naturæ? Omnia miraculis plena sunt: sed assiduitate viluerunt. Redde mihi rationem: aliquid interrogo de consuetis et solitis: redde rationem, quare tam magnæ arboris fici semen tam modicum est, ut videri vix possit, et humilis cucurbita tam grande semen parit. In illo tamen grano seminis exiguo, vix visibili, si consideres animo, non oculis; in illa exiguitate, illis angustiis, et radix latet, et robur insertum est, et folia futura * alligata sunt, et fructus qui apparebit in arbore, jam est * præmissus in semine. Non opus est multa percurrere: de quotidianis rebus nemo reddit rationem, et exigis a me de miraculis rationem. Evangelium ergo lege, et crede facta, quæ mira sunt. Plus est quod fecit Deus, et non miraris quod excedit omnia opera: nihil erat, et mundus est.

Matth. 14. 25.

* al. cœperis.

* al. occulta

* al. promissus.

3. Sed non potuit, inquis, corporis moles transire per ostia, quæ clausa erant. Quanta erat illa moles, rogo te? Tanta utique, quanta est in omnibus: numquid tanta, quanta est in camelo? Non utique tanta. Lege Evangelium, audi ipsum: difficultatem divitis intrantis in regnum cælorum cum voluisset ostendere, ait, *Facilius intrat camelus per foramen acus, quam dives in regnum cælorum*. Hoc audito discipuli, considerantes nullo modo fieri posse, ut camelus per foramen acus intraret, contristati sunt apud se, dicentes, *Si ita est, quisnam poterit salvare semetipsum?* Si facilius intrat camelus per foramen acus quam dives in regnum cælorum; nullo modo potest camelus intrare per foramen acus; nullus ergo divitum salvari potest. Respondit Dominus, *Quæ hominibus impossibilia sunt, Deo facilia sunt*. Potest Deus et camelum per foramen acus trajicere, et divitem introducere in regnum cælorum. Quid mihi de hostiis clausis calumniaris? Ostia clausa habent vel rimam: compara rimam ostiorum foramini acus, compara molem carnis humanæ magnitudini camelorum; et noli calumniari divinitati miraculorum.

Confirmatur ex dicto Domini de camelo, qui Deo faciente potest intrare per foramen acus. Lucæ 18. 25, etc.

SERMON. DE TEMPORE.

* SERMO CCXLVIII.

* Alias de Tempore 148.

XIX.

In diebus Paschalibus.

De lectione Evangelii Johan. 21. et de (a) duabus piscationibus, una ante passionem, altera post resurrectionem.

CAPUT I. Piscatio ad mare Tiberiadis non sine mysterio.

1. Et hodie lectio recitata est de his quæ facta sunt post resurrectionem Domini secundum Evangelistam Johannem. Audivit nobiscum Caritas Vestra, Dominum Jesum Christum ad mare Tiberiadis ostendisse se discipulis suis; et qui eos jam fecerat piscatores hominum, invenit eos adhuc piscatores piscium. Per totam noctem nihil ceperunt: viso autem Domino, et eo jubente retia mittentes, ceperunt quantum numerum audistis. Numquam hoc Dominus juberet, nisi aliquid significare vellet, quod nobis nosse expediret. Quid ergo pro magno potuit ad Jesum Christum pertinere, si pisces caperentur, aut si non caperentur? Sed illa piscatio, nostra erat significatio. Recolamus ergo vobiscum duas illas piscationes discipulorum factas jubente Domino Jesu Christo, unam ante passionem, alteram post resurrectionem. In his ergo duabus piscationibus tota figuratur Ecclesia, et qualis est modo, et qualis erit in resurrectione mortuorum. Modo enim habet sine numero multos, et bonos et malos: post resurrectionem autem habebit certo numero solos bonos.

In Piscationibus duabus figura. Ecclesiæ præsentis ac futuræ.

CAPUT II. Piscatio prima.

2. Recordamini ergo primam piscationem, ubi videamus Ecclesiam qualis est in isto tempore. Dominus Jesus invenit discipulos suos piscantes, quando primum eos vocavit, ut sequerentur eum. Tunc tota nocte nihil ceperunt. Eo autem viso, audierunt ab illo, *Mittite retia*. *Domine*, inquiunt, *per totam noctem nihil cepimus, sed ecce in verbo tuo retia mittimus*. Miserunt, jubente omnipotente. Quid potuit aliud fieri, nisi quod ille voluisset? Sed tamen eodem ipso facto aliquid nobis, ut dixi, quod nosse expediat, significare dignatus est. Missa sunt retia. Adhuc Dominus nondum erat passus, nondum resurrexerat. Missa sunt retia: ceperunt tantum piscium, ut duo navigia implerentur, et ipsa retia eadem piscium multitudine scinderentur. Tunc illis dixit, *Venite, et faciam vos piscatores hominum*. Acceperunt ab illo retia verbi Dei, miserunt in

Lucæ 5. 4, etc.

Matth. 4. 19.

(a) In Possidii Indiculo cap. 8. Tractatus ista sive sequentes notantur his verbis, *De centum-quinquaginta tribus piscibus, ex Evangelio Johannis*.

CLASSIS II.

mundum tamquam in mare profundum: ceperunt quantam multitudinem Christianorum cernimus et miramur. Duo autem illa navigia, duos populos significabant, Judæorum et Gentium, Synagogæ et Ecclesiæ, circumcisioni et præputii. Ephes. 2. Illorum enim duorum navigiorum, tamquam duorum parietum de diverso venientium, lapis angularis est Christus. Sed quid audivimus? Ibi premebantur navigia præ multitudine. Sic fit modo: multi Christiani qui male vivunt, Ecclesiam premunt. Parum est quia premunt: et retia disrumpunt. Nam si non essent retia scissa, schismata non essent commissa.

CAPUT III. Secunda piscatio.

3. Transeamus ergo ab ista piscatione, quam toleramus; et ad illam veniamus, quam ardenter optamus et fideliter exoptamus. Ecce Dominus mortuus est, sed resurrexit: apparuit ad mare discipulis suis, jubet eos retia mittere, non quomodocumque. Intendite. Nam in prima piscatione non illis dixit, Mittite retia in dexteram, aut in sinistram. Quia si diceret, in sinistram; soli mali significarentur: si diceret, in dexteram; soli boni figurarentur. Ideo non dixit, vel in dexteram, vel in sinistram, quia permixti erant capiendi boni cum malis. Jam modo post resurrectionem qualis erit Ecclesia, audite, discernite, gaudete, sperate, comprehendite. Johan. 21 6. *Mittite*, inquit, *retia in dexteram partem*. Jam dexteri capiuntur: nulli mali timeantur. Scitis enim quia dixit se separaturum esse oves ab hœdis; oves positurum ad dexteram, hœdos ad sinistram: sinistris dicturum, *Ite in ignem æternum;* dexteris dicturum, Matth. 25. *Accipite regnum*. Ecce unde, *Mittite retia in dexteram partem*. Miserunt, ceperunt: certus est numerus; nemo est ibi super numerum. Psal. 39. 6. Modo autem quanti super numerum accedunt ad altare, in populo Dei videntur, et in libro vitæ non scribuntur. Ibi ergo certus numerus est. De quibus piscibus et vos esse affectate; non audiendo tantum et laudando, sed intelligendo et bene vivendo. Mittuntur ergo retia, capiuntur pisces magni. Quis est enim ibi tunc parvus, quando erunt æquales Angelis Dei? Matth. 22. Johan. 21. 11. Capiuntur ergo pisces magni, centum-quinquaginta et tres. Dicet mihi aliquis, Et tot erunt sancti? Absit a nobis, ut tantam paucitatem esse sanctorum et in illo regno futurorum etiam de sola ista Ecclesia suspicemur. Certus numerus erit: sed millia millium erunt de populo Israelitico. Apoc. 7. et 14. Johannes sanctus in Apocalypsi de solo populo Israelo duodecies duodena millia dicit futuros, qui se cum mulieribus non coinquinaverunt, virgines enim permanserunt. At vero de cæteris gentibus venire dicit cum stolis albis tanta millia hominum, quæ numerare nemo potest.

CAPUT IV. Numerus piscium quid mysterii habeat.

4. Aliquod ergo signum vult iste numerus, et anniversaria sollemnitate sermonis hujus commemorare vobis debeo, quod omni anno soletis audire. Centum-quinquaginta et tres pisces, numerus est significans millia millium sanctorum atque fidelium. Quare autem isto numero tot millia, quæ futura sunt in regno cœlorum, Dominus significare dignatus est? Audite quare. Scitis Legem datam esse per Moysen populo Dei, et in ipsa Lege præcipuum commemorari decalogum, id est, decem præcepta Legis. Quorum est unum præceptum de colendo uno Deo; secundum præceptum, *Ne accipias nomen Domini Dei tui in vanum:* tertium præceptum de observatione sabbati, quod Christiani spiritaliter observant, Judæi carnaliter violant. Ista tria præcepta ad Deum pertinent, reliqua septem ad homines: propter illa duo principalia, *Diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et diliges proximum tuum tamquam te ipsum. In his duobus mandatis, tota Lex pendet et Prophetæ.* Quia ergo duo sunt ista præcepta, in illo decalogo tria pertinent ad dilectionem Dei, et septem ad dilectionem proximi. Quæ sunt septem pertinentia ad hominem? *Honora patrem tuum et matrem, Non mœchaberis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dixeris, Non concupisces uxorem proximi tui, Non concupisces rem proximi tui.* * Hæc decem præcepta nemo implet viribus suis, nisi adjuvetur gratia Dei. Si ergo legem nemo implet viribus suis, nisi Deus adjuvet Spiritu suo; jam recolite quemadmodum Spiritus-sanctus septenario numero commendatur, sicuti sanctus Propheta dicit, implendum hominem Spiritu Dei, sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiæ et pietatis, Spiritu timoris Dei. Istæ septem operationes commendant septenario numero Spiritum-sanctum, qui quasi descendens ad nos, incipit a sapientia, finit ad timorem. Nos autem adscendentes incipimus a timore, perficimur in sapientia. *Initium enim sapientiæ timor Domini.* Si ergo Spiritu opus est, ut lex possit impleri, accedant septem ad decem, fit numerus decem et septem. Si computes ab uno usque ad decem et septem, fiunt centum-quinquaginta et tres. Non opus est omnia nunc numerare, apud vos numerate: sic computate, unum et duo et tria et quatuor sunt decem. Quomodo decem sunt unum et duo et tria et quatuor, sic adde cæteros numeros usque ad decem et septem: et invenis numerum sacrum fidelium atque sanctorum in cœlestibus cum Domino futurorum.

SERMON. DE TEMPORE.

Exodi 20. 3.

Matth. 22. etc.

* CAPUT V. Præcepta nullus implet, nisi adjutus gratia.

Isai. 11. 2.

Eccli. 1. 16.

* SERMO CCXLIX.

XX.

In diebus Paschalibus.

De eadem lectione et duabus piscationibus.

* Alias 21, ex Vignerianis.

Piscatio jussu Domini facta duplex.

1. Audivimus Evangelium, quemadmodum Dominus Jesus, post resurrectionem apparuit discipulis piscantibus ad mare Tiberiadis. Quando eos vocavit primum, dixerat eis, *Venite post me, et faciam vos piscatores hominum.* Matth. 4. 19. Et tunc quidem quando vocati sunt, ad ejus verbum mittentes retia, ceperunt magnam multitudinem

CLASSIS II. piscium; sed numerus non est dictus. Deinde in ipsa piscatione prima, non eis dixerat, *Mittite rete in dexteram partem:* sed tantum dixerat, *Mittite;* nec in dexteram dixit, nec in sinistram. (Lucæ 5. 4.) Captus est autem tantus piscium numerus, ut esset sine numero, et onerata sunt navigia eorum. Et quomodo onerata sunt? Sic loquitur Evangelium, *ut pene mergerentur*. (Ibidem 7.) Tunc eis dixit quod commemoravi, *Venite post me, et faciam vos piscatores hominum.* Ad ipsa retia pertinemus, sumus quidem illis retibus capti; sed non remanemus captivi. Non timeat capi homo: si capi potest, decipi non potest. Sed quid sibi vult ista postrema piscatio, de qua hodie lectum est Evangelium? Apparuit Dominus piscatoribus stans in littore, et quæsivit ab eis utrum haberent pulmentarium. Dixerunt se non habere; nihil enim cœperant tota nocte. Et ait illis *Mittite in dexteram partem:* (Johan. 21. 6.) quod tunc non dixerat. Et fecerunt; et non poterant trahere retia præ multitudine piscium. Inventi sunt autem pisces centum-quinquaginta-tres. Et quoniam in illa prima piscatione dictum erat quia præ multitudine piscium retia rumpebantur, pertinuit ad curam Evangelistæ in ista piscatione dicere, *Et cum tam magni essent, non est scissum rete.* (Ibidem 11.)

(Piscationes duæ statum Ecclesiæ præsentis et futuræ adumbrant.) 2. Discernamus piscationes duas, unam ante resurrectionem, alteram post resurrectionem. In illa mittuntur passim retia: non nominatur dextera, ne intelligantur soli boni: non nominatur sinistra, ne intelligantur soli mali: ergo permixti boni et mali. Et retia præ multitudine rumpebantur. Rupta retia significant schismata. Videmus, sic est, sic fit. Implentur navigia duo, propter populos duos de circumcisione et præputio: et sic implentur, ut premantur, et pene mergantur. Hoc quod significat, gemendum est. Turba turbavit Ecclesiam. Quam magnum numerum fecerunt male viventes, prementes et * gemeutes? Sed propter pisces bonos non sunt mersa navigia. * Disseramus illam piscationem novissimam post resurrectionem. Malus ibi nullus, magna securitas, sed si bonus eris. Inter malos estote boni, et eritis sine malis boni. In ista piscatione est quod moveamini: inter malos estis. O qui fideliter me auditis, o vos ad quos non perit quod dico, o vos quibus verbum non per aures transit, sed in cor descendit, o vos qui plus timetis male vivere quam male mori: (quia si bene vixeris, male mori non poteris:) vos ergo qui me auditis, ut non solum credatis, sed etiam bene vivatis; vivite bene, et inter malos vivite bene, retia nolite disrumpere. (Donatistarum schisma.) Qui multum sibi placuerunt, et quasi malos sustinere noluerunt, retia ruperunt, in mari perierunt. Vivite inter malos bene, non vobis suadeant mali Christiani male vivere. Non dicat cor tuum, Ego solus sum bonus. Si cœperis esse bonus; crede esse et alios, si tu esse potueris. Ne adulteretis, ne fornicemini, ne fraudem faciatis, ne furemini, ne falsum testimonium dicatis, ne falsum juretis, ne inebriemini, ne comendatum negetis, ne inventum alicujus in vico non reddatis. Hæc et talia facite, securi inter malos pisces. Intra eadem retia natatis; sed venietis ad littus, post resurrectionem in dexteram inveniemini. Ibi nullus est malus. Quid enim, quia legem nostis, quia Dei mandata cognoscitis, quia scitis quid sit bonum et malum, quid vobis prodest, si non facitis? Nonne ipsa scientia punitur conscientia? Sic discite, ut faciatis.

* f. pene mergentes.
* f. Disseramus.

SERMON. DE TEMPORE.

(Mandata Dei non nisi per gratiam impleri. Intelligitur in numero piscium captorum.) 3. Mandata Dei propter magnum perfectionis mysterium Decalogo continentur. Decem præcepta Legis sunt scripta in tabulis lapideis digito Dei, hoc est Spiritu-sancto: in una tabula præcepta quæ ad Deum pertinent, in altera quæ ad hominem pertinent. Quare hoc? Quia in dilectione Dei et proximi tota Lex pendet et Prophetæ. Sed quid valent ista decem? Data est lex, sed *si data esset lex, quæ posset vivificare, omnino ex lege esset justitia.* (Matth. 22. 40. Gal. 3. 2.) Nosti legem, et non facis legem; *Littera occidit:* (2. Cor. 3. 6.) ut autem facias quod nosti, *Spiritus autem vivificat.* Accedant ad decem septem. Sicut enim lex decalogo significatur, ita Spiritus-sanctus septiformis ostenditur. (Isai. 11. 2.) Ipse invocatur super baptizatos, ut det illis Deus, secundum Prophetam, Spiritum sapientiæ et intellectus: ecce duo. Spiritum consilii et fortitudinis: ecce quatuor, Spiritum scientiæ et pietatis: ecce sex. Spiritum timoris Domini: ecce septem. Quando ista septem accesserunt, fiunt decem. Quid dixi? Quasi absurdum est: Cum septem ad decem accesserunt, fiunt decem: quasi oblitus sum numerare. Ergo dicere debui, Cum septem ad decem accesserunt, fiunt decem et septem. Hoc omnes norunt: nam cum dicerem, Cum septem ad decem accesserunt, fiunt decem; pueri isti non me ridebant? Et tamen dico, et repeto, nec erubesco. Cum intellexeritis, non reprehendetis computantem, sed amabitis disputantem. Decem sunt illa præcepta legis: sed enumeravi et septem cooperationes Spiritus-sancti. Cum ista septem accesserint, fiunt decem: Cum Spiritus sanctus accesserit, impletur lex. Si autem ista septem non accesserint, non fiunt illa decem: in littera erunt, sed littera occidit; scientia prævaricatorem facit. Accedat Spiritus, et impletur lex, adjutorio Dei, non viribus tuis. Ergo vide: non valde amemus pertinere ad illa decem. *Si enim ex lege justitia, ergo Christus gratis mortuus est.* (Gal. 2. 21.) Sed quo pertineamus? ad illa septem? Tale est ac si facere possimus, sed quid facimus nesciamus. Ergo ad decem septem pertineamus. Lex jubet, Spiritus juvat: lex agit tecum, ut scias quid facias; Spiritus, ut facias. Ergo ad decem-septem pertineamus, et computemus decem septem, et inveniemus nos incentum-quinquaginta tribus. Jam nostis, sæpe dixi, sæpe ostendi. Ab uno usque ad quatuor decem sunt: sed si omnes addas. Unum sequantur duo: adde et duo, jam tria sunt: post duo sequantur tria, jam sex sunt: post tria sequantur quatuor, jam decem sunt. Quid me rumpo? Quod nostis loquor. Addite cæteros numeros, et pervenietis. Cum perveneritis ad decem et septem, ad centum et quinquaginta et tres crescendo perve-

CLASSIS II.

nietis. Quid est crescendo? Proficiendo tamquam gradatim pervenietis ad dexteram. Obedite nobis, computate vobis.

* Alias 22. ex Vignerianis.

* SERMO CCL.

XXI.

In diebus Paschalibus.

De eadem lectione et duabus piscationibus.

Ignobiles cur prius electi a Christo.

1. Dominus Jesus infirma mundi eligens, ut confunderet fortia, et colligens Ecclesiam suam de toto orbe terrarum, non cœpit ab imperatoribus, aut a senatoribus, sed a piscatoribus. Quæcumque enim dignitates fuissent prius electæ, sibi hoc auderent tribuere, non Dei gratiæ. Hoc consilium secretum Dei, hoc consilium Salvatoris nostri exponit Apostolus, ubi dicit,
1. Cor. 1, 26. etc. *Videte enim vocationem vestram, fratres*, Apostoli verba sunt, *quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed infirma mundi elegit Deus, ut confunderet fortia; et ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt tamquam ea quæ sunt, ut quæ sunt evacuentur, ut non glorietur omnis caro coram illo*. Hoc et Propheta dixit:
Johan 40. 4. *Omnis vallis implebitur, omnis mons et collis humiliabitur, æqualitas campi constituetur*. Denique hodie ad gratiam Domini pariter accedunt nobiles et ignobiles, doctus et imperitus, pauper et dives. Ad istam gratiam accipiendam non se præponit superbia humilitati, nihil scienti, nihil habenti. Sed quid eis dixit?
Matth. 4. 19. *Venite post me, faciam vos piscatores hominum*. Si illi piscatores non præcessissent, nos quis cepisset? Modo magnus est quilibet orator, si potuerit bene exponere de quo scripsit piscator.

Piscationum duarum discrimen et mysterium.

2. Cum ergo piscatores piscium elegisset Dominus Jesus Christus, et fecisset piscatores hominum, in ipsis etiam piscationibus eorum aliquid nos voluit admonere de vocatione populorum. Duas piscationes attendite necessaria distinctione discretas: unam, quando Dominus elegit eos de piscatoribus, et fecit eos discipulos suos; alteram, quam modo audivimus, cum sanctum Evangelium legeretur, post resurrectionem Domini nostri Jesu Christi: illam ante resurrectionem, istam post resurrectionem. Quid intersit inter ambas piscationes, valde debemus attendere: navigium est instructionis nostræ nova Evangelii prædicatio, in quo et piscantes invenit, quibus et ait, *Mittite retia*. Dixerunt illi,
Lucæ 5. 4. etc. *Tota nocte nihil cepimus*, frustra laboravimus; *ecce in nomine tuo mittemus retia*. Miserunt, et tantum ceperunt, ut implerent duas naviculas, quæ piscium multitudine ita premebantur, ut propemodum mergerentur. Deinde ipsa multitudine piscium disrupta sunt retia. Tunc ait illis,

Prima piscatione boni et mali signati cantur cogregandi.

Venite post me, et faciam vos piscatores hominum. Tunc relictis retibus et naviculis, secuti sunt Christum. Modo post resurrectionem exhibuit nobis Dominus Christus aliam piscationem,

A distantem ab illa superiore. Tunc enim, *Mittite retia*, dixit: nec in sinistram, nec in dexteram partem; sed tantum, *Mittite retia*, dictum est. Si enim diceret in sinistram, malos solos significaret; si in dexteram, solos bonos. Quia ergo nec in dexteram nec in sinistram dixit, boni et mali significantur, de quibus loquitur Evangelium alio loco: quia misit pater-familias servos suos parata cœna, et adduxerunt quos invenire potuerunt, bonos et malos, et impletæ sunt nuptiæ discumbentibus. Matth. 22. 10. Talis est modo Ecclesia, plena bonis et malis. Multitudine impletur Ecclesia: sed multitudo ista aliquando premit, et prope ad naufragium conatur adducere. Male viventium multitudo bene viventes ita perturbat, ut qui bene vivit, stultum se putet, quando at-

Periculum ex malorum felicitate.

B tendit alios male vivere: maxime quia secundum bona hujus sæculi inveniuntur multi felices nocentes, et inveniuntur multi infelices innocentes. Et quam metuendum est ne naufragio prematur atque mergatur! Quam metuendum est, Carissimi, ne dicat qui bene vivit, Quid mihi prodest, quia bene vivo? Ecce enim ille male vivit et honoratior est me. Mihi quid prodest quis bene vivo? Periclitatur: timeo ne mergatur. Alloquar eum, ut de profundo erigatur. Qui bene vivis, bene vive: noli fatigari, noli retro respicere. Vera est promissio Domini tui dicentis. *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*. Matth. 24. 13. Attendo, inquis, quod alius male vivit, et felix est. Falleris, infelix est: et eo est infelicior, quo sibi videtur felicior. Insania est, quod non agnoscit miseriam suam. Si videres febrientem ridentem,

C tu plangeres insanientem. Quod tibi promissum est, nondum venit. Ille qui tibi felicior videtur, rebus visibilibus et temporalibus pascitur, ipsis lætatur: nec adtulit ea, nec auferet ea. Nudus ingressus est, nudus est exiturus. A falsis gaudiis venturus est ad veros dolores. Tibi autem quod promissum est, nondum venit. Dura, ut pervenias; persevera, ne deficiendo te ipsum fraudes: nam Deus te fallere non potest. Ecce dixi breviter, ne navigio mergantur. Accessit Schismata. aliud ad illam piscationem detestabilius, ut retia rumperentur. Rupta sunt retia, hæreses factæ sunt. Quid enim aliud sunt schismata, nisi scissuræ? Sic ferenda et toleranda est prima piscatio, ut nemo tædio fatigetur: quamvis scriptum

D sit, *Tædium tenuit me pro peccatoribus relinquentibus legem tuam*. Psal. 118. 53. Navigium clamat, quod prematur a multitudine, tamquam ipsa navis habet hanc vocem: *Tædium tenuit me, pro peccatoribus relinquentibus legem tuam*. Etsi premeris, vide semper ne mergaris. Tolerandi sunt mali modo, non separandi. Misericordiam et judicium Domino canto: Psal. 100. 1. prius misericordia prærogatur, et postea judicium exercetur. Separatio in judicio fiet. Modo audiat me bonus, ut sit melior: audiat et malus, ut sit bonus; cum tempus est pœnitentiæ, nondum sententiæ. Transeamus ab ista piscatione, quæ habet gaudia mixta lacrymis: gaudia, quia colliguntur boni: mixta lacrymis, quia vix feruntur mali.

SERMON. DE TEMPORE.

CLASSIS II.

Altera piscatio.

3. Ad illam piscationem novissimam animum A convertamus: ibi reficiamur, ibi consolemur. Et ideo ipsa post resurrectionem Domini facta est, quia significavit Ecclesiam, qualis post resurrectionem futura est. Ecce dicitur discipulis piscantibus; Dominus dicit, qui et prius dixit: sed prius, quid mitterent; modo, quo mitterent, id est, in dexteram partem navigii. Ergo illi modo capiuntur, qui ad dexteram stabunt: illi capiuntur, quibus dictum est, *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum*. Mittunt, et capiunt. Ibi numerus non est dictus in prima piscatione, sola multitudo dicta est, numerus non est definitus. Multi sunt enim super numerum modo, id est, veniunt, intrant, implent ecclesias. Ipsi implent theatra, qui ecclesiam. Super numerum implent: ad numerum illum qui futurus est in vita æterna, non pertinent, nisi mutentur, cum vivunt. Et numquid omnes mutantur? Quomodo nec illi boni omnes perseverant. Ideo illis dictum est, *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*: Et illis qui adhuc mali sunt, dicitur, *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat*. Ergo ibi numerus non est dictus, quia multi super numerum facti sunt. Dixit Psalmus, *Annuntiavi, et locutus sum, multiplicati sunt super numerum*. Modo in dexteram, non super numerum: centumquinquaginta-tres sunt, sed magni. Hoc enim dictum est, *Et cum tam magni essent, non est scissum rete*. Tunc enim congregatio sanctorum erit, divisiones et scissuræ hæreticorum non erunt: pax erit, et perfecta unitas erit. Nemo minus, nemo plus erit, integer numerus erit. Sed valde pauci sunt; si centum-quinquaginta-tres tantum sunt. Absit a nobis, ut tot soli sint in hac plebe: quanto magis in universa Ecclesia Dei? Apocalypsis ipsius Johannis Evangelistæ ostendit, visam fuisse tantam multitudinem sanctorum et in illa æternitate felicium, quantam numerare nemo possit. Sic ibi habetur scriptum. Et tamen omnes ad numerum istum pertinent, ad centum-quinquaginta-tres. Ad paucitatem ampliorem volo redigere numerum istum. Centum-quinquaginta-tres sunt, pauciores illos faciamus. Decem et septem sunt isti centum-quinquaginta-tres. Quare decem? quare septem? Decem, propter legem: septem, propter Spiritum. Septenaria enim forma, propter perfectionem quæ prædicatur in donis Spiritus-sancti. *Requiescet*, inquit Isaias propheta, *super eum Spiritus-sanctus*. Et cum dixisset Spiritum-sanctum, enumeravit septem virtutes. *Spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis*: habes quatuor. *Spiritus scientiæ et pietatis, Spiritus timoris Domini*. A sapientia cœpit, ad timorem terminavit: tamquam descendens locutus est a summis ad ima, a sapientia ad timorem. Ab imis ad summa, a timore ad sapientiam: *Initium enim sapientiæ timor Domini*. Hoc est donum gratiæ: ista septenaria virtute

Matth. 25. 34.

Numerus piscium in hac sola dictus.

Matth. 24. 13.

Ezech. 33. 11.

Psal. 39. 6.

Johan. 21. 11.

C

Mysterium numeri piscium.

Apoc. 7. 9.

D

Isai. 11. 2.

Psal. 110. 10.

Lex sine gratia nihil valet.

A in dilectis Dei operatur Spiritus-sanctus, ut aliquid lex valeat ibi. Nam si tollas Spiritum, quid valet lex? Prævaricatorem facit. Ideo dictum est, *Littera occidit*. Jubet, et non facit. Non occidebat, antequam tibi juberetur; et si tenebat providentia peccatorem, non tamen tenebat prævaricatorem. Jubetur, et non facis; prohibetur, et facis: ecce littera occidit. Lex autem decem præcepta habet. Præceptum primum legis est, colendum esse unum Deum, nullum alium, nullum idolum faciendum. Præceptum secundum est, *Non accipies nomen Dei tui in vanum*. Præceptum tertium est. Observa diem sabbati, sed spiritaliter, non carnaliter quomodo Judæi. Ista tria præcepta ad dilectionem Dei pertinent. Sed quia, *In his duobus præceptis*, ait, *tota Lex pen-* B *det et Prophetæ*, id est, in dilectione Dei, et in dilectione proximi: cum audisti quid pertineat ad dilectionem Dei, unitas, veritas, quies; attende quid pertineat ad dilectionem proximi. *Honora patrem tuum, et matrem tuam*: habes quartum præceptum. *Non mœchaberis*: habes quintum. *Non homicidium facies*: habes sextum. *Non furtum facies*: habes septimum. *Non falsum testimonium dices*: habes octavum. *Non concupisces rem proximi tui*: habes nonum. *Non concupisces uxorem proximi tui*: habes decimum. Qui dicit, *Non concupisces*, interna pulsat, interiora percutit. Concupiscentia negotium agit. Ecce ista Lex est in decem: quid prodest cum didiceris, et non feceris? Prævaricator eris. Ut autem facias, auxilium necessarium est. Unde auxilium? De Spiritu. Ergo *Littera occidit, Spiritus autem vivificat*. Ad decem accedant septem, fiunt decem et septem. In isto numero est omnis multitudo perfectorum, sed quomodo perveniant ad centum-quinquaginta-tres, soleo vobis dicere, et multi præveniunt me: sollemniter tamen Sermo reddendus est. Multi obliti sunt, aliqui nec audierunt: qui autem non sunt obliti et audierunt, patienter ferant, ut alii commemorentur, et instruantur. Quando duo ambulant in via, unus celerior et alter tardior, in potestate celerioris est, ut comes non deseratur. Nihil perdit, qui audit quod sciebat; et in eo quod nihil perdit etiam gaudere debet, quia instruitur qui nesciebat. Decem et septem numera, ab uno usque ad decem et septem, ita ut omnes addas, et pervenies ad centum-quinquaginta-tres. Quid a me exspectatis? Numerate vobis.

SERMONES DE TEMPORE.

2. Cor. 3. 6.

Decem præceptorum distinctio.

Matth. 22. 40.

Auxilium Dei ad implendam legem necessarium.

* SERMO CCLI.

* Alias de Diversis 4.

XXII.

In diebus (a) *Paschalibus*.

De eadem lectione et duabus piscationibus.

1. LIBERATORIS nostri piscatio, nostra est liberatio. Duas autem advertimus in san-

CAPUT I.

Piscationes Domini jur-

(a) In homiliarum collectione Alcuini sive Pauli diaconi studio adornata, et Parisiis apud Johannem Parvum anno 1537. impressa, legendus ponitur feria quarta Paschæ, ibique prænotatur, *Sermo sancti Maximini*: sed manifesto errore, pro sancti *Augustini*.

CLASSIS II. cto Evangelio Domini piscationes, id est, quando ad verbum ipsius missa sunt retia: unam prius, quando discipulos elegit; et hanc alteram, quando a mortuis resurrexit. Illa piscatio significavit Ecclesiam, qualis est modo: ista vero post resurrectionem Domini, significavit Ecclesiam, qualis futura est in fine sæculi. Denique in illa priori piscatione, jussit mitti retia, et non dixit in quam partem; sed tantummodo ut mitterentur, præcepit. Miserunt discipuli: non dictum est, in dexteram; non dictum est, in sinistram. Pisces enim homines significabant: si ergo diceretur in dexteram, soli boni futuri erant; si diceretur in sinistram, soli mali. Quia vero permixti futuri erant in Ecclesia et boni et mali, sine differentia missa sunt retia; ut caperentur pisces significantes mixturam bonorum et malorum. Deinde et hoc ibi scriptum est, quia tantum ceperunt piscium, ut duæ naviculæ impletæ mergerentur, hoc est, ad submersionem premerentur. Non enim submersa sunt illa duo navigia, sed periclitata. Unde periclitata? Multitudine piscium. Significatum est hinc, quia per multitudinem quam collectura erat Ecclesia, periclitatura erat disciplina. Et hoc adjunctum est in illa piscatione, atque narratur, quia et retia præ multitudine piscium disrupta sunt. Disrupta retia quid significaverunt, nisi futura schismata? Tria ergo ista in illa piscatione significata sunt, mixtura bonorum et malorum, pressura turbarum, separationes hæreticorum. Mixtura bonorum et malorum; quia nec in dexteram, nec in sinistram missa sunt retia: pressura turbarum; quia tantum captum est, ut naviculæ premerentur: separationes hæreticorum; quia tanta fuerat multitudo, ut retia rumperentur.

(Margin: In factæ duæ. Lucæ 5. Joban. 21. — In prima piscatione tria significata sunt. — Mixtura bonorum et malorum. — Lucæ 5. 7. — Pressura turbarum. — Separationes hæreticorum.)

CAPUT II. 2. Respicite nunc ad piscationem istam, quæ hodie recitata est. Facta est enim post resurrectionem Domini, ut significaret talem futuram Ecclesiam post nostram resurrectionem. *Mittite*, inquit, *rete in dexteram partem*. Discretus est ergo numerus eorum, qui ad dexteram stabunt. Meministis enim, Dominum dixisse venturum se esse cum Angelis suis, et quod congregabuntur ante eum omnes gentes; et dividet eas, sicut pastor dividit oves ab hœdis: oves ponet ad dexteram, hœdos ad sinistram. Ovibus dicturus est, *Venite, percipite regnum*: hœdis dicturus est, *Ite in ignem æternum*. *Mittite in dexteram*. Tamquam diceret, Jam resurrexi, Ecclesiam volo significare, quæ erit in resurrectione mortuorum. *Mittite in dexteram*. Missa sunt retia in dexteram: nec poterant ea levare præ multitudine piscium. Et ibi dicta est multitudo: sed hic certus numerus, et multitudo, et magnitudo: ibi autem non est dictus numerus. Modo enim antequam veniat resurrectio, et separentur boni a malis, illud impletur quod ait Propheta, *Annuntiavi, et locutus sum*. Quid est, *Annuntiavi et locutus sum*? Retia misi. Et quid? *Multiplicati sunt super numerum*. Est numerus, sunt super numerum. Numerus ad sanctos pertinet, qui sunt regnaturi cum Christo. Super numerum modo in Ecclesiam intrare possunt, in regnum cælorum non possunt. * Quare admoneo, ut eripiatis vos de præsenti sæculo malo. Quare admoneo, ut qui vultis vivere, non imitemini malos Christianos. Non dicatis, Quare? ille non fidelis est, et inebriatur? Quare? ille non fidelis est, et concubinas habet? Quare? ille non fidelis est, et quotidie fraudes facit? Quare? ille non fidelis est, et mathematicos consulit? Modo enim qui volueritis esse grana, tunc invenemini in massa. Qui autem volueritis palea esse, invenemini in magno acervo, sed magno igne incendendo.

(Margin: Altera piscatione significatus electorum numerus. Joban. 21. 6. Rete missum in dexteram, quia soli boni colligendi. Matth. 25. 31. — Psal. 39. 6. — Numerus ad electos: super numerum ad reprobos spectat. — SERMON. DE TEMPORE. * CAPUT III.)

3. Quid ergo? *Adduxerunt*, inquit, *retia ad littus*. Petrus adtraxit retia ad littus: modo cum Evangelium legeretur, audistis. Ubi audis littus, intellige finem maris: ubi audis finem maris, intellige sæculi finem. In illa piscatione non ad littus adtracta sunt retia: sed ipsi pisces qui capti sunt, in naviculas fusi sunt. Hic autem traxerunt ad littus. Spera finem sæculi. Venturus est finis; bono dextrorum, malo sinistrorum. Et quot pisces? *Adtraxerunt*, inquit, *retia habentia pisces centum quinquaginta-tres*. Et adjecit Evangelista rem necessariam: *Et cum tanti*, id est, tam magni *essent*, *non est scissum rete*. Magni erunt, sed hæreses non erunt: et ideo magis hæreses non erunt, quia magni erunt. Qui sunt magni? Lege verba ipsius Domini in Evangelio, et invenies magnos. Ait enim quodam loco, *Non veni Legem et Prophetas solvere, sed adimplere*.* *Amen enim dico vobis, quoniam quicumque solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit*: solverit et docuerit sic; *solverit* male vivendo, *et docuerit* bona docendo: *minimus vocabitur in regno cælorum*. Sed in quo regno cælorum? In Ecclesia quæ modo est; quia et ipsa vocatur regnum cælorum. Nam si non vocaretur regnum cælorum et ista Ecclesia, quæ colligit bonos et malos, non diceret ipse Dominus in parabola loquens, *Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, quæ congregat omnia genera piscium*. Sed ecce quid sequitur? *Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare*. Sagenæ retia sunt: *congregat omnia genera piscium*. Sed quid? Trahunt illa ad littus. Hoc in parabola Dominus dicit. Et cum traxerint ad littus, sedent, *et colligunt bonos, et mittunt in vascula, malos autem projiciunt*. Et exposuit quod proposuit. Quid enim ait? *Sic erit in consummatione sæculi*. Intellexistis littus? *Venient*, inquit, *Angeli, et colligent malos de medio justorum, et mittent in caminum ignis ardentis: ibi erit fletus et stridor dentium*. Tamen regnum cælorum est appellata Ecclesia. Et quando quidem mare habet pisces simul natantes et bonos et malos, in isto regno cælorum, id est, in Ecclesia hujus temporis minimus vocatur ille, qui docet bona, et agit mala quia ibi est et ipse. Non enim non est ibi: ibi est in regno cælorum, id est, in Ecclesia, qualis est isto tempore. Docet bona, agit mala: necessarius est, mercenarius est. *Amen dico vobis*, ait, *perceperunt mercedem suam*. Prodest

(Margin: Johan. 21. 8. et 11 etc. Littus finis sæculi. — Non scissum rete, quia nullæ hæreses. — Matth. 5. 17. etc. * CAPUT IV. Quis magnus, et quis minimus in regno cælorum. — Matth. 13. 47. etc. — Minimus. — Matth. 6. 2.)

CLASSIS II.

(Matth. 23. 2.)

aliquid. Nam si nihil prodessent, qui bona docent et male vivunt, non diceret ipse Dominus suo populo, *Scribæ et Pharisæi cathedram Moysi sedent: quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite.* Quare? *Dicunt enim, et non faciunt.*

CAPUT V. Magnus in regno cælorum. (Matth. 5. 19. etc.)

4. Intendat ergo Caritas Vestra: volo enim exponere qui sunt pisces magni. *Qui solverit*, inquit, *unum de mandatis istis minimis, minimus vocabitur in regno cælorum.* Ibi erit, sed minimus. *Qui autem fecerit, et sic docuerit, magnus vocabitur in regno cælorum.* Ecce sunt illi pisces magni, ad dexteram capti: *Qui fecerit, et sic docuerit:* bona fecerit, bona docuerit; non sibi loquendi male vivendo contradixerit, cum malæ vitæ testem habeat linguam bonam. *Qui* ergo *fecerit, et sic docuerit, magnus vocabitur in regno cælorum.* Et sequitur: *Dico enim vobis, quia nisi abundaverit justitia vestra super Scribarum et Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Modo quomodo intelligitis regnum cælorum? Illud unde dicitur dextris, *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum.* (Matth. 25. 34.) * *Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Pharisæorum.* (* Matth. 5. 20.) Quid est, *plus quam Scribarum et Pharisæorum?* Respice Scribas illos et Pharisæos; qui cathedram Moysi sedent, de quibus dictum est, *Quæ dicunt, facite; quæ faciunt, facere nolite: dicunt enim, et non faciunt.* (Matth. 23. 3.) Ergo justitia Pharisæorum est, dicere et non facere. Abundet justitia vestra super Scribarum et Pharisæorum, ut et bona dicatis, et bene vivatis.

CAPUT VI. Numerus piscium 153 quid significet.

5. Jam ergo de numero centum-quinquaginta-trium piscium quid opus est eadem retexere? Nostis illa. A decem et septem nascitur numerus crescens. Incipe ab uno, perveni ad decem et septem, ut omnes addas; id est, unum addas ad duos, et fiant tres; addas tres, et fiant sex: addas quatuor, et fiant decem. Sic omnes adde usque ad decem et septem et pervenis ad centum-quinquaginta-tres. Tota ergo intentio nostra esse non debet, nisi quid sibi volant decem et septem. Ibi est enim fundamentum centum-quinquaginta-trium. Quid sibi volunt decem et septem? In Lege agnosce decem. Decem præcepta data sunt (a) prima: decalogus dicitur scriptus in tabulis digito Dei. In decem agnosce Legem, in septem agnosce Spiritum sanctum. Septenario enim numero commendatur Spiritus-sanctus. (Spiritus-sanctus septenario commendatus.) Ideo non nominatur in Lege sanctificatio, nisi septimo die. Fecit Deus lucem: non dictum est, Sanctificavit eam. (Gen. 1.) Fecit firmamentum: non dictum est, Sanctificavit firmamentum. Discrevit mare a terra, jussit germinare terram: non dictum est, Sanctificavit. Fecit lunam et sidera: non dictum est, Sanctificavit. Jussit animalia procedere de aquis natantia et volantia: non dictum est, Sanctificavit. Jussit de terra exire animalia quadrupedia et omnia repentia: non dictum est, Sanctificavit. Fecit ipsum hominem: non dictum est, sanctificavit. * Ventum est ad septimum diem, ubi requievit; et ipsum sanctificavit. Per requiem suam Deus sanctificavit requiem nostram. Ibi ergo erit sanctificatio nostra plena, ubi cum illo sine fine requiescemus. Nam quare Deus requiesceret? Non enim operando fatigatus est. Tu si verbo facias, non fatigaris: si jubeas, et continuo fiat, stas, integer manes. Pauca verba dixit, unde totum fecit, et subito lassatus est?

SERMON. DE TEMPORE

* CAPUT VII. Sanctificatio nostra plena.

6. Ergo Legem agnosce in decem; Spiritum-sanctum agnosce in septem. Jungatur Spiritus Legi. Quia si acceperis Legem, et defuerit tibi adjutorium Spiritus, non imples quod legis, non imples quod tibi jubetur: sed homo sub Lege insuper prævaricator tenetur. Accedat Spiritus, adjuvet; et fit quod jubetur. Si desit Spiritus, littera occidit te. Quare littera occidit te? Quia prævaricatorem te faciet. Nec potes te excusare de ignorantia, quia legem accepisti. Jam quod faceres didicisti; ignorantia te non excusat, Spiritus te non adjuvat: ergo periisti. Sed quid ait apostolus Paulus? *Littera occidit, Spiritus autem vivificat.* (2. Cor. 3. 6.) Unde Spiritus vivificat? Quia facit impleri litteram, ne occidat. Isti sunt sancti, qui faciunt Legem Dei ex dono Dei. Lex jubere potest, juvare non potest. Accedit adjutor Spiritus; et fit jussum Dei cum gaudio, cum delectatione. Nam multi faciunt ex timore. Sed qui faciunt Legem, timendo pœnam, mallent non esse quod timerent. Qui autem faciunt Legem amando justitiam, gaudent et ibi, quia non habent inimicam.

(Lex non impletur sine Dei adjutorio.)

(Non timore pœnæ lex impletur, sed amore justitiæ.)

CAPUT VIII. Sermo Dei adversarius noster.

7. Ideo dicit Dominus, *Concorda cum adversario tuo cito, dum es cum illo in via.* (Matth. 5. 25.) Quis est adversarius tuus? Sermo Legis. Quæ est via? Vita ista. Quomodo est ille adversarius? Dicit, *Non mœchaberis:* et tu vis mœchari. Dicit, *Non concupiscas rem proximi tui:* et tu vis rapere res alienas. Dicit, *Honora patrem et matrem*: et tu contumeliosus es in parentes. (Exodi 20.) Dicit Lex, *Noli dicere falsum testimonium:* tu a mendacio non recedis. Quando vides quia ille sermo aliud jubet, et tu aliud facis, est adversarius tuus. Adversarium habes malum, non tecum intret in secretarium: compone dum es cum illo in via. Adest Deus qui vos concordet. Quomodo vos concordat Deus. Donando peccata, et inspirando justitiam, ut fiant opera bona. Cum ergo concordaveris cum adversario, id est, cum decalogo Legis, per Spiritum-sanctum, pertinebis ad decem et septem. Cum pertinueris ad decem et septem, jam exinde excrescet numerus ad centum-quinquaginta-tres. Eris ad dexteram coronandus: ne remaneas ad sinistram damnandus.

(a) In homiliarum collectione, data sunt. Primo decalogus.

CLASSIS II. * Alias de Diversis 5.

* SERMO CCLII.

XXIII.

In diebus Paschalibus.

De eadem lectione et duabus piscationibus.

CAPUT I. Piscatio jussu Domini facta non sine mysterio.

1. Multis et variis modis, et altitudinem divinitatis suæ, et misericordiam humanitatis, in Scripturis sanctis Dominus noster Jesus Christus ostendit, quemadmodum solet, in mysteriis et sacramentis; ut petentes accipiant, et quærentes inveniant, et pulsantibus aperiatur. Hoc enim etiam quod lectum est hodie de sancto Evangelio quærit intellectorem, et facit gaudium spiritale, cum fuerit intellectum. Intendat Sanctitas Vestra quid sibi velit, quod eo modo se Dominum discipulis demonstrasse sancta Scriptura testatur, quomodo Evangelista narrat. Perrexerunt enim discipuli piscatum, et tota nocte nihil ceperunt. Dominus autem apparuit eis mane in littore, interrogavit utrum haberent pulmentarium: illi se dixerunt non habere. Ait illis, *Mittite retia in dexteram partem, et invenietis*. (Johan. 21. 6.) Qui quasi empturus venerat, gratis tanta largitus est; et largitus de mari, tamquam de creatura sua. Magnum quidem miraculum. Miserunt statim, et tantum ceperunt, ut præ multitudine piscium extrahere retia non possent. Sed hoc tantum miraculum si adtendas quis fecerit, non est mirum: multa enim majora jam fecerat. Non enim qui ante resurrectionem mortuos suscitaverat, magnum aliquid post resurrectionem fuit quod pisces capi fecit. Ergo interrogare debemus ipsum miraculum, quid nobis interius loquatur. Non enim sine caussa non dixit utcumque, Mittite retia: sed, *Mittite in dexteram partem*. Deinde pertinuit ad Evangelistam dicere et numerum piscium. Pertinuit etiam dicere, *Et cum tanti essent*, id est, tam magni, *retia non sunt disrupta*. Huc loco recordari nos fecit, aliquando ad jussum Domini missa esse retia, quando elegit discipulos, antequam pateretur ipse. (Altera piscatio ante passionem. Luc. 5. 4.) Ibi erat Petrus, Johannes et Jacobus. Miserunt retia, ceperunt pisces innumerabiles, et cum unum navigium impletum esset, quæsierunt se adjuvari a vicino navigio: et impleta sunt duo navigia piscibus, (hoc ante resurrectionem,) sane tam multis, ut retia rumperentur. Quare ibi numerus nullus dicitur? Quare ibi retia rumpebantur, hic non rupta sunt? Quare ibi non dictum est, ut ad dexteram partem mitterentur retia, hic autem dixit, *Mittite retia in dexteram partem?* Non est utique sine caussa. (Utiusque causa æquitur Christus.) Non enim faciebat ista Dominus quasi frustra et inaniter. Verbum Dei est Christus, qui non solum sonis, sed etiam factis loquitur hominibus.

CAPUT II. Discrimen duarum piscationum.

2. Hoc ergo nobis propositum est quod cum Vestra Caritate tractemus, quid sibi velit ista diversitas. Etenim retia illa quæ missa sunt ante, et ceperunt innumerabilem piscium nume-

A rum, et oneraverunt duas naves, et retia rumpebantur, et non sunt missa in dexteram partem retia; sed neque dictum est, in sinistram. Jam mysterium captionis illius impletur hoc tempore. Illud autem alterum mysterium, quod non sine caussa post resurrectionem fecit, jam non moriturus, sed semper victurus futurus; non solum divinitate, qua numquam mortuus est, sed etiam corpore, quo pro nobis mori dignatus est. Non ergo frustra illud ante passionem, hoc post resurrectionem. Illic nec in dexteram, nec in sinistram, sed tantum, *Mittite retia:* hic autem, *Mittite in dexteram*. Ibi nullus numerus, sed sola copiosa multitudo, ut duas naves pene mergeret; nam et hoc dictum est ibi: est hic autem et numerus, et magnitudo piscium. Deinde ibi B retia rumpebantur, hic pertinuit ad Evangelistam dicere, *Et cum tam magni essent, retia non sunt disrupta*. Numquid non videmus, Fratres, verbum Dei retia esse, et hoc sæculum mare, et omnes qui credunt intra illa retia includi? (Retia, verbum Dei, mare, sæculum.) Si forte quis dubitat hoc significare, adtendat ipsum Dominum in parabola hoc dixisse, quod in miraculo ostendit. Ait enim, *Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, quæ congregat ex omni genere piscium. Quam, cum impleta esset, educentes, traxerunt illam ad littus; et juxta littus sedentes elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. Sic erit in fine sæculi: exibunt Angeli, et separabunt malos de medio justorum, et mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus, et stridor dentium*. (Matth. 13. 47. etc.) Apparet ergo signum C habere fidei, retia missa in mare. An non est mare hoc sæculum, ubi se invicem homines quasi pisces devorant? An parvæ procellæ et fluctus tentationis perturbant hoc mare? An parva pericula sunt navigantium, id est, in ligno crucis patriam cælestem quærentium? Manifestissima ergo similitudo est.

CAPUT III.

3. Illud tantum videamus, Fratres, (quia resurrectio Domini novam vitam significat, quam habebimus, cum hoc sæculum transierit,) quo modo primum verbum Dei missum est in hoc mare, id est, in hunc mundum. In hoc sæculum fluctibus turbulentum, et tempestatibus periculosum, et naufragiis molestum, missum est verbum Dei, et cepit multos, ita ut implerentur duo navigia. Quæ sunt duo navigia? Populi duo. (Duo navigia, duo populi.) D Quibus populis duobus, tamquam duobus parietibus lapis angularis factus est Dominus, ut eos in se conjungeret ex diverso venientes. (Ephes. 2.) Venit enim populus Judæorum ex alia longe consuetudine: venit autem populus Gentium ab idolis. Venit ex circumcisione populus Judæorum: venit ex præputio populus Gentium. Ex diverso venerunt: sed in lapide angulari junguntur. Numquam enim angulum faciunt parietes, nisi e diverso venientes. In Christo ergo concordaverunt duo populi, vocati ex Judæis qui erant prope, et ex Gentibus qui erant longe. Nam quia prope erant Judæi, (jam enim unum Deum colebant,) quando crediderunt in Christum, adtende quid fecerint. Quidquid habuerunt, vendiderunt, et (Act. 4. 34.)

posuerunt pretia prædiorum suorum ante Apostolorum pedes: et distribuebatur unicuique, prout cuique opus erat. Liberati sunt sarcinis negotiorum sæcularium, et levibus humeris secuti sunt Christum: subdiderunt collum jugo leni, et amplectentes lapidem angularem ex propinquo, pacati sunt. Venit autem et populus Gentium ex longinquo, et ipse pervenit ad illum lapidem, et convenit in pace. Istos duos populos significant duæ illæ naves. Sed tanta multitudine piscium impletæ sunt, ut pene mergerentur. Legimus enim et inter ipsos, qui de Judæa crediderant, exstitisse carnales, qui pressuram faciebant Ecclesiæ, et prohibebant Apostolos Gentibus loqui Evangelium, dicentes, Non est missus Christus nisi circumcisis: ut si vellent Evangelium accipere Gentes, circumciderentur. Unde apostolus Paulus missus ad Gentes, odiosus eis factus erat verum prædicans, qui de Judæa crediderant. Volebat enim Apostolus, ut ex diverso veniens populus Gentium, tamen angulum tangeret, ubi firma pax erat. Carnales ergo illi exigentes circumcisionem, non pertinebant ad numerum spiritalium: neque jam videbant transactis sacramentis carnalibus venisse illum, cujus præsenti luce umbræ fugarentur. Tamen quia seditiones faciebant, quasi multitudine sua mergebant navem.

Submersionis periculum ex multitudinem.

Periclitatur navis Judæorum.

Gal. 4. 16.

CAPUT IV.

Navis Gentium.

4. Adtendamus etiam navem Gentium. Videamus si non tanta multitudo collecta est in Ecclesiam, ut vix ibi appareant grana frumenti in tam multo numero palearum. Quam multi raptores, quam multi ebriosi, quam multi maledici, quam multi spectatores theatrorum! Nonne ipsi implent ecclesias, qui implent et theatra? Et talia plerumque seditionibus quærunt in ecclesiis, qualia solent in theatris. Et plerumque si aliquid spiritaliter dicatur aut jubeatur, resistunt, reluctantur, sequentes carnem, repugnantes Spiritui-sancto. Unde Judæos quoque Stephanus accusabat. In ista civitate, Fratres mei, nonne experti sumus, quod recordatur nobiscum Sanctitas Vestra, quanto periculo nostro de ista basilica ebriositates expulerit Deus? Nonne seditione carnalium pene mergebatur nobiscum navis? Unde hoc, nisi de illo numero piscium innumerabili? Deinde etiam illud ibi dictum est, quia retia rumpebantur. Disruptis retibus, hæreses et schismata facta sunt. Retia quidem omnes concludunt: sed impatientes pisces, nolentes venire ad cibum Domini, ubi possunt impingunt se, et rumpunt, et exeunt. Et retia quidem illa per totum expanduntur: qui rumpunt autem, per loca rumpunt. Donatistæ ruperunt in Africa, Ariani ruperunt in Ægypto, Photiniani ruperunt in Pannonia, Cataphryges ruperunt in Phrygia, Manichæi ruperunt in Perside. Quot locis sagena illa disrupta est? Et tamen quos includit, perducit ad littus. Perducit quidem, sed numquid (a) qui ruperunt retia? Omnes mali exeunt. Non quidem exeunt, nisi mali: remanent autem et boni et mali. Nam unde perducitur sagena ad littus cum piscibus et bonis et malis, de qua in parabola locutus est Dominus?

Act. 7. 51.

V. epistolas Augustini 22. et 29.

Retia rupta hæreses et schismata.

CAPUT V.

In area Domini palea semper aliqua cum frumento.

5. Hanc enim similitudinem habet etiam area, cum trituratur. Est palea, sunt frumenta: sed tamen qui adtendunt aream, difficile vident nisi paleam. Diligentia opus est, ut frumenta in palea inveniantur. Venti autem perflant undique aream. Et cum trituratur, antequam subrigatur ut possit ventilari, numquid non patitur ventos? Ventus flat ex hac parte, verbi gratia, tollit paleas: inde rursus flat, tollit ad alteram partem. A quacumque parte tollit paleas, et mittit in sepem, et in spinas, et quolibet. Non potest frumentum inde tollere: non tollit ventus nisi paleas. Sed tamen cum tulerint undique flantes venti paleas, numquid solum triticum in area remanebit? Non inde it nisi palea: remanet autem et palea et frumentum. Quando it omnis palea? Quando venerit Dominus ferens ventilabrum in manu sua, et mundabit aream suam, frumenta recondet in horreum, paleam autem comburet igni inexstinguibili. Melius intendat Sanctitas Vestra quid dicam. Aliquando enim venti qui tollunt paleam de area, iterum flant a sepe ubi hæserat palea, et eam revocant in aream. Sicut, verbi gratia, nescio quis homo in Catholica constitutus, passus est aliquam tentationem tribulationis. Vidit sibi carnaliter subveniri posse in negotio suo apud Donatistas: dictum est illi, Non tibi subvenietur, nisi hic communicaris. Flavit ventus, projecit in spinas. Si contingat illi negotium habere sæculare rursus, quod non possit finiri nisi in Ecclesia catholica, non adtendens ubi sit, sed ubi negotia sua commodius explicet, quasi flante vento ab altera parte sepis, revocatur ad aream Domini.

Matth. 3. 12.

Venti paleas ad aream restituunt.

CAPUT VI.

Carnalia quærentes sive sint intra sive foris palea sunt.

6. Isti ergo, Fratres, qui carnalia quærunt in Ecclesia, et non sibi proponunt quid promittat Deus: quia hic sunt tentationes, pericula, difficultates; post temporales autem labores, requiem sempiternam promittit, et Angelorum sanctorum societatem: sibimet ergo ista non proponentes, sed carnalia desiderantes in Ecclesia, sive sint in area, sive sint foris, palea sunt. Nec ad illos valde gaudemus, nec palpamus eos vanis adulationibus. Bonum est illis, ut fiant frumentum. Hoc enim interest inter illas veras paleas, et istos carnales homines, quia paleæ illæ non habent liberum arbitrium, homini autem Deus dedit liberum arbitrium. Et si vult homo, heri fuit palea, hodie fit frumentum: si a verbo Dei se avertat, hodie fit palea. Et non est quærendum, nisi quales inveniat ultima ventilatio.

Palea potest fieri frumentum.

CAPUT VII.

Ecclesia post resurrectionem omnino bo-

7. Adtendite jam, Fratres, etiam illam Ecclesiam beatam, mysticam, magnam, quam significant centum quinquaginta tres pisces. Ista enim qualis sit, audivimus, et novimus, et videmus:

(a) MSS. *Sed numquid corruperunt* (vel *corrumpunt*) *retia?* Videtur legendum sic, *Sed numquid qui rumpunt retia, omnes mali exeunt?*

CLASSIS II. nos habitura significatur.

illa autem qualis futura sit, in prophetia nobis est; sed adhuc nondum pervenit experimento. Sed tamen licet de futura gaudere, quamvis præsentem nondum videamus. Missa sunt tunc retia, nec in dexteram, nec in sinistram: captura enim erant et bonos et malos. Si enim diceretur, in dexteram; non ibi intelligerentur mali: si diceretur, in sinistram; non ibi intelligerentur boni. Quando autem bonos et malos habitura erant, passim missa sunt retia, et ceperunt, ut tractavimus, iniquos et justos. Nunc autem jam futura Ecclesia in illa Jerusalem sancta, ubi patebunt omnium corda mortalium, non est metuendum ne intret aliquis in illam Ecclesiam qui malus est. Non enim sub pelle mortalitatis teget astutiam cordis nequissimi. Jam enim venit Dominus: et ideo post resurrectionem jubet ut mittantur hæc retia in dexteram, jam non moriturus. Et fit quod Apostolus ait, *Quo usque veniat Dominus, et illuminet abscondita tenebrarum, et manifestabit cogitationes cordis: et tunc laus erit unicuique a Deo*: quando publicabuntur conscientiæ, quæ modo teguntur. Tunc ergo boni soli erunt ibi, pellentur mali. Ad dexteram enim missa sunt retia, iniquos habere non potuerunt. (1. Cor. 4. 5.)

CAPUT VIII. Centum-quinquaginta tres pisces quid significent.

8. Quare ergo centum-quinquaginta tres? Numquid tot erunt sancti? Nam si computentur, non solum omnes fideles, qui in bona vita exierunt de corpore, sed soli Martyres; unus dies passionis Martyrum si computetur, millia hominum inveniuntur coronatorum. Ergo centum-quinquaginta-tres pisces, quid sibi volunt, sine dubio conquirendum est. Quid sibi volunt quinquaginta? In isto enim numero, id est, in quinquaginta mysterium est: quia ter multiplicati quinquaginta, fiunt centum-quinquaginta. Nam ideo videtur additus ternarius numerus, ut admoneamur ex qua multiplicatione facti sint centum-quinquaginta-tres: ac si diceretur, centum quinquaginta in tria divide. Nam si diceretur centum quinquaginta-duo, ex illo numero qui supercrevit admoniti, videremus in septuaginta-quinque: quoniam septuaginta-quinque bis ducti, faciunt centum-quinquaginta. Divisionem quippe binariam binarius numerus additus indicaret. Si diceretur centum-quinquaginta-sex, in vigenos-quinos partiri debuimus, ut fierent eorum sex partes. Nunc autem quia dictum est centum-quinquaginta-tres, in tres partes debemus dividere totum illum numerum, id est, centum-quinquaginta. Hujus ergo numeri pars tertia, quinquaginta sunt. Itaque nostra tota consideratio in quinquagenario numero figenda est.

CAPUT IX. Quinquaginta dies, et Halleluja post Pascha antiquæ traditionis.

9. Numquid forte ipsi sunt quinquaginta isti dies, quos nunc celebramus? Non enim sine caussa, Fratres mei, consuetudinem antiquæ traditionis tenet Ecclesia, ut per istos quinquaginta dies Halleluia dicatur. Halleluia enim laus est Dei. Significatur ergo nobis laborantibus actio quietis nostræ. Cum enim post istum laborem ad illam requiem venierimus, solum negotium laus Dei erit, actio nostra ibi Halleluia est. Quid est Halleluia? Laudate Deum. Quis laudet Deum sine defectus, nisi Angeli? Non esuriunt, non sitiunt, non ægrotant, non moriuntur. Nam et nos diximus Halleluia, et cantatum est mane hic, et cum jam adessemus, paulo ante diximus Halleluia. Odor nos quidam divinæ laudis, et illius quietis adtingit, sed ex majore parte mortalitas premit. Lassamur enim dicendo, et membra nostra reficere volumus: et si diu dicatur Halleluia, onerosa nobis est laus Dei, propter molem corporis nostri. Nam plenitudo sine cessatione in Halleluia, post hoc sæculum et post laborem erit. Quid ergo, Fratres? Dicamus quantum possumus, ut semper dicere mereamur. Ibi cibus noster Halleluia, potus Halleluia, actio quietis Halleluia, totum gaudium erit Halleluia, id est, laus Dei. Quis enim laudat aliquid sine defectu, nisi qui fruitur sine fastidio? Quantum ergo erit robur in mente, quanta immortalitas et firmitas in corpore, ut neque mentis deficiat intentio in contemplatione Dei, neque membra succumbant in continuatione laudis Dei?

CAPUT X. Quinquagenarii et quadragenarii numeri mysterium.

10. Quare ergo quinquaginta dies in hoc mysterio celebrantur? Dominus quadraginta dies fecit cum discipulis post resurrectionem, sicut Actus Apostolorum testantur: post quadraginta dies adscendit in cælum, et decimo die postea quam adscendit, misit Spiritum-sanctum. Quo impleti Apostoli, et omnes qui convenerant in unum, locuti sunt linguis, et fecerunt illa magnalia, quæ legentes et credentes amplectimur, cum magna fiducia loquentes verbum Dei. (Act. 1. Act. 2.) Quadraginta dies fecit in terra cum discipulis, ante passionem autem quadraginta dies jejunavit: non invenis alium jejunasse quadraginta diebus, præter Dominum, et Moysen, et Eliam. Dominus tamquam Evangelium, Moyses tamquam Lex, Elias tamquam prophetia: quia Evangelium testimonium habet a Lege et Prophetis. Ideo et in monte, quando voluit ostendere Dominus noster Jesus gloriam suam, inter Moysen et Eliam stetit. Medius in honore ipse fulgebat: Lex et Prophetæ a lateribus adtestabantur.

Quadragenarius numerus, hoc tempus significat.

Quadragenarius ergo numerus tempus hoc significat, in quo laboramus in sæculo: quia sapientia nobis hic dispensatur temporaliter. Aliter enim visio sapientiæ immortalis sine tempore, aliter autem temporaliter dispensatur. Fuerunt enim Patriarchæ, et transierunt hinc: temporalis fuit dispensatio ipsorum. Non dico, temporaliter vivunt; nam semper vivunt, et cum Deo vivunt. Sed temporalis dispensatio verbi per eos facta est. Non enim modo loquuntur hic; sed scripta sunt quæ locuti sunt, et leguntur in tempore. Venerunt Prophetæ tempore proprio, et abierunt. Venit Dominus tempore proprio: nam numquam recessit præsentia majestatis, numquam recedit divinitate ubique constitutus; sed quomodo in Evangelio dictum est, *In hoc mundo erat, et mundus per eum factus est, et mundus eum non cognovit: in sua propria venit, et sui eum non receperunt.* Quomodo hic erat, et quomodo venit, nisi quia hic erat majestate, venit humani-

CLASSIS II. iste? Quod enim venit in carne, temporaliter nobis sapientiam ipse ministravit: temporaliter per Legem, temporaliter per Prophetas, temporaliter per Scripturas Evangelii. Cum transierint enim tempora, videbimus ipsam sapientiam sicut est, quæ retribuit denarium numerum. Septenarius enim numerus indicat creaturam: quis sex diebus Deus operatus est, et septimo ab operibus quievit. Ternarius vero numerus conditorem Patrem et Filium et Spiritum sanctum insinuat. Perfecta est sapientia, creaturam creatori pie subdere; discernere conditorem a conditione, artificem ab operibus. Qui commiscet artifici opera, nec artem intelligit, nec artificem: qui autem discernit, impletur sapientia. Iste est ergo denarius, plenitudo sapientiæ. Sed quando temporaliter distribuitur; quia in quaternario numero est insigne temporalium, quater ductus denarius, quadragenarium numerum facit. Et annus quadrifarie variatur, verno, æstate, autumno et hyeme: et maxime apparet in tempore quaternaria quædam vicissitudo. Quatuor etiam ventos Scriptura commemorat. Per quatuor enim cardines perrexit Evangelium, quod in tempore dispensatur: et ipsa est catholica Ecclesia, quæ quatuor partes orbis obtinuit. Ergo denarius hoc modo quadragenarium numerum facit.

CAPUT XI. Quadragenario bene gesto additur denarius.

11. Ideo quadraginta diebus illi jejunaverunt, significantes in isto tempore necessariam esse abstinentiam ab amore rerum temporalium. Hoc enim significant per tot dies perpetua illa jejunia, quadraginta diebus. Unde et populus ille Israel quadraginta annos per eremum ductus est, antequam terram promissionis regnaturus intraret. Sic et nos in vita ista, ubi maxima sollicitudo est, ubi timor, ubi pericula tentationum, temporali dispensatione quasi per eremum ducimur. Sed cum bene gesserimus quadragenarium numerum, id est, bene vixerimus in ista temporali dispensatione, secundum præcepta Dei ambulantes, accipiemus mercedem denarium illum fidelium. (Matth. 20. 2.) Quia et Dominus quando ad vineam mercenarios conduxit, mercedem illis denarium dedit. Omnibus denarium, et quos mane conduxerat, et quos medio die, et quos fine diei, omnibus denarium dedit. Quia si fuerit ab ineunte ætate quisque fidelis, denarium accepturus est; jam non per temporum distributionem, sed in æterna contemplatione sapientiam discernentem creatorem a creatura; ut creatore perfruatur, de creatura laudet creatorem. Sed credidit aliquis juvenis, et priore tempore suo non fuit fidelis; denarium est accepturus. Sed credidit senex, jam in occasu diei quasi hora undecima conductus ad vineam; et ipse denarium percepturus est. Itaque ad quadragenarium illum bene gestum, adde mercedem denarii, et fiet quinquagenarius numerus, qui significat Ecclesiam futuram ubi semper laudabitur Deus. Sed quia in nomine Trinitatis vocati sunt omnes, ut in quadragenario numero bene vivant, et denarium accipiant, ipsum quinquagenarium ter multiplica, et fiunt centum-quinquaginta. Adde ipsum mysterium Trinitatis, fiunt centum-quinquaginta-tres, qui piscium numerus in dextera inventus est: in quo tamen numero innumerabilia sunt millia sanctorum. Unde nulli mali projicientur, quia non ibi erunt: nec ullo schismate retia disrumpentur, quæ sunt vincula unitatis et pacis.

Quinquagenarius numerus sig- ... quoi Ecclesiam futuram.

CAPUT XII. Quadraginta dies ante, et quinquaginta post Pascha.

12. Satis esse arbitror expositum grande mysterium. Sed scitis, quod ad nos pertinet bene operari tempore quadragesimo, ut possimus Dominum laudare in quinquagesimo. Ideo quadraginta illos dies, antequam vigilemus, in labore et jejunio et abstinentia celebramus: significant enim præsentiam hujus temporis. Post resurrectionem autem Domini, quis isti dies significant lætitiam sempiternam? (Nondum hoc sunt, sed hoc significant. In mysterio res est, Fratres, nondum in effectu. Non enim quando celebratur Pascha, crucifigitur Dominus: sed quomodo præterita anniversaria celebratione significamus, sic et futura quæ nondum sunt.) Isto ergo tempore relaxantur jejunia; significat enim numerus dierum istorum quietem futuram. Sed videte Fratres, ne per multam ebriositatem quasi permissi magna effusione, carnaliter volentes celebrare istos dies, non mereamini quod significant in sempiternum cum Angelis celebrare. Forte enim quemcumque ebrium reprehendero, dicturus est, Tu nobis tractasti, quia isti dies lætitiam sempiternam significant; tu nobis insinuasti, quia hoc tempus gaudium angelicum et cæleste prænuntiat: non ergo debui mecum bene facere? Utinam bene, et non male. Significat enim tibi gaudium, si fueris templum Dei. Si autem immunditia violentiæ impleas templum Dei, sonat tibi Apostolus, *Quisquis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus*. (I. Cor. 3. 17.) Sit hoc conscriptum in cordibus Sanctitatis Vestræ, meliorem esse hominem minus intelligentem et melius viventem, quam multum intelligentem et non bene viventem. Plenitudo quidem est et beatitudo perfecta, ut cito quisque intelligat et bene vivat: sed si forte utrumque non potest, melius est bene vivere, quam cito intelligere. Qui enim bene vivit, meretur amplius intelligere: qui male vivit, et quod intelligit perdet. Sic dictum est, *Qui habet, dabitur ei; qui autem non habet, et id quod videtur habere, auferetur ab eo*. (Matth. 25. 29.)

Carnalis festorum celebratio.

Perfecta beatitudo.

* SERMO CCLIII.

* Alias de Tempore 149.

XXIV.

In (a) diebus Paschalibus.

De ultima lectione Evangelii Johannis 21.

CAPUT I. Petrus ob triuam ne-

1. EVANGELIUM sancti Johannis apostoli, quod dicitur *secundum Johannem*, hodie terquem etiam diem pertinet forte ejusdem argumenti Sermo 146.

(a) In vetere Floriacensi codice prænotatur habitus die Sabbati. Eidem diei in MSS. adsignatur, qui in eamdem lectionem compositus est Sermo supra 147. Ad

CLASSIS II.

minatum est, de his quæ narravit, quomodo apparuerit Dominus post resurrectionem discipulis suis. Compellavit ergo apostolum Petrum, illum præsumptorem et negatorem, cum loqueretur ei jam vivus morte devicta, et dicebat, *Simon Johannis*, (sic enim appellabatur Petrus,) *amas me?* Respondebat ille quod erat in corde ipsius. Si Petrus respondebat quod in corde habebat; Dominus quare quærebat, qui cor videbat? Denique ipse etiam Petrus mirabatur, et cum quodam tædio audiebat quærentem, quem noverat scientem. Semel dictum est, *Amas me?* Responsum est, *Diligo te, Domine, tu scis*. Et iterum, *Amas me? Domine, tu omnia nosti; tu scis quia diligo te*. Et tertio, *Amas me?* Contristatus est Petrus. Quid contristaris Petre, quia ter respondes amorem? Oblitus es trinum timorem? Sine interroget te Dominus; medicus est qui te interrogat, ad sanitatem pertinet quod interrogat. Noli tædio affici. Exspecta, impleatur numerus dilectionis, ut deleat numerum negationis.

Ter interrogatus de sua dilectione. Johan. 21. 15.

2. Ubique tamen, ubique, id est, in ipso ternario numero interrogationis suæ Dominus Jesus respondenti amorem commendat agnos suos, et dicit, *Pasce agnos meos, pasce oves meas:* tamquam diceret, Quid mihi retribuis, quia diligis me? Dilectionem tuam ostende in ovibus meis. Quid mihi præstas, quia diligis me; quando ego tibi præstiti, ut diligeres me? Sed dilectionem tuam erga me, habes ubi ostendas, habes ubi exerceas: *pasce agnos meos*. * Qualiter autem essent pascendi agni Dominici, oves tanto pretio comparatæ quanta essent dilectione pascendæ, in consequentibus demonstravit. Postquam enim Petrus impleto legitimo numero trinæ responsionis professus est se esse Domini dilectorem, commendatis sibi ovibus ejus, audit de sua futura passione. Hic demonstravit Dominus, sic diligendas oves suas ab eis quibus eas commendat, ut parati sint mori pro eis. Sic idem Johannes in Epistola sua ait, *Sicut pro nobis Christus animam suam posuit, sic et nos debemus pro fratribus animas ponere*.

Dilectionem Christus postulat sibi erga oves suas impendi.

* CAPUT II.

I. Johan. 3. 16.

3. Responderat ergo Domino Petrus per superbam quamdam præsumptionem, quando ei dixerat, *Animam meam pro te ponam*. Nondum acceperat vires, quibus impleret promissum. Modo jam ut possit hoc facere, impletur caritate. Ideo ei dicitur, *Amas me?* Et respondet, *Amo:* quia hoc non implet nisi caritas. Quid est ergo, Petre? quando negasti, quid timuisti? Totum quod timuisti, hoc erat, mori. Vivus tecum loquitur, quem mortuum vidisti: noli jam timere mortem; in illo (a) victa est, quam timebas. Pependit in cruce, confixus est clavis, spiritum reddidit, lancea percussus est, in sepulcro positus. Hoc timuisti, quando negasti; ne hoc patereris, timuisti; et mortem timendo, vitam negasti. Modo intellige: quando timuisti mori, tunc es mortuus. Mortuus est enim negando: sed resurrexit plorando. Quid deinde ait illi? *Sequere me:* sciens ejus maturitatem. Si enim meministis, immo quia meminerunt, qui legerunt; commemorentur etiam qui non meminerunt, aut cognoscant qui non legerunt. Dixerat, Petrus, *Sequar te quocumque ieris*. Et Dominus ad illum, *Non potes me sequi modo: sequeris autem postea*. Modo, inquit, non potes: promittis, sed ego video vires tuas. Ego venam cordis inspicio, et quod verum est ægroto renuntio. *Non potes me sequi modo.* Sed ista medici renuntiatio, non est desperatio: * adjunxit, et ait, *Sequeris autem postea*. Eris sanus, et sequeris me. Jam quia videt quid agatur in corde ipsius, et videt quod donum dederit dilectionis animæ ipsius, dicit ei, *Sequere me*. Ego certe dixeram, *Non potes modo:* ego modo dico, *Sequere me*.

Petrus de se ante infirmus, nunc ex gratia Christi maturus ad passionem. Johan. 13. 37.

Johan. 21. 19

SERMON. DE TEMPORE.

Johan. 13. 36.

* CAPUT III.

4. Sed nata est quædam quæstio non omittenda. Cum dixisset Dominus Petro, *Sequere me*, respexit Petrus ad discipulum quem diligebat Jesus, id est, ad ipsum Johannem, qui Evangelium hoc scripsit; et ait Domino, *Domine, iste quid?* Scio quia diligis eum, quomodo ego sequor, et ipse non sequitur? Ait Dominus, *Sic eum volo manere, donec veniam: tu me sequere*. Ipse vero Evangelista, ipse qui scripsit, de quo dictum est hoc, *Si eum volo manere, donec veniam:* secutus adjunxit verba sua in Evangelio, et ait, natam fuisse famam inter fratres propter hoc verbum, quia discipulus ille non esset moriturus. Et ut tolleret istam opinionem adjunxit, *Non autem dixit, eum non fuisse moriturum: sed tantum dixit, Sic eum volo manere, donec veniam: tu me sequere*. Hanc ergo opinionem, qua putabatur Johannes non moriturus, abstulit Johannes ipse consequentibus verbis suis, et ne hoc crederetur, ait, Non hoc dixit Dominus, sed dixit hoc. Quare illud autem dixerit, Johannes non exposuit, sed nobis reliquit, propter quod pulsemus, si forte aperiatur nobis.

Quæstio de verbis Domini, quomodo velit manere Johannem donec veniat. Johan. 21. 21. et 22.

5. Quantum mihi Dominus donare dignatur, quantum mihi videtur, (videtur autem et melius melioribus,) sic puto istam solvi quæstionem duobus modis: aut de passione Petri dixit Dominus, quod dixit; aut de Evangelio Johannis. Quod est de passione: ut sit, *Sequere me*, patere pro me, patere quod ego. Crucifixus enim Christus, crucifixus est et Petrus. Expertus est clavos, expertus est cruciatus. Johannes autem nihil eorum expertus est: hoc est, *Sic eum volo manere*, sine vulnere, sine cruciatu dormiat, et exspectet me. *Tu me sequere*, patere quod ego: sanguinem fudi pro te, funde pro me. Uno ergo isto modo exponi potest, quod dictum est, *Sic eum volo manere, donec veniam: tu me sequere*. Nolo ut ipse patiatur, tu patere. Secundum autem Evangelium Johannis, hoc mihi videtur intelligi; quoniam Petrus scripsit de Domino, scripserunt et alii: sed scriptura eorum magis circa humanitatem Domini est occupata. Dominus enim Christus et Deus est, et homo. Quid est

CAPUT IV. Verba illa Domini duobus modis intelligi possunt. Primo de passione non a Johanne subeunda.

Secunda de Johannis Evangelio non bene intelligendo nisi in futura felicitate.

(a) Editi, *victa est*. At MSS. *victa est*. Et mox ex his nonnulli, *quem timebas mori*.

CLASSIS II. homo? Anima et caro. Quid est ergo Christus? Verbum, anima et caro. Sed qualis anima? quia et pecora habent animas. Verbum, rationalis anima et caro: hoc totum Christus. Sed de di-
a vinitate Christi in litteris Petri (*a*) aliquid: in Evangelio autem Johannis multum eminet. *In principio erat Verbum*, ipse dixit. Transcendit nubes, et transcendit sidera, transcendit Angelos, transcendit omnem creaturam, pervenit ad
Johan. 1. 1. Verbum, per quod facta sunt omnia. *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt.* Quis videt, quis cogitat, quis digne suscipiat, quis digne
b pronuntiet? Tunc (*b*) habet bene intelligi, quando venerit Christus. *Sic eum volo manere, donec veniam.* Exposui sicut potui: potest ipse melius in cordibus vestris.

* Alias de Tempore 151.

* SERMO CCLIV.

XXV.

In diebus Paschalibus.

CAPUT I. Tristitiæ tempus prius tempore lætitiæ.

1. Sic se habet, Fratres mei, sic se habet miseria nostræ conditionis et Dei miseratio, ut tempus mœstitiæ tempus lætitiæ præcedat: id est, ut prius sit tempus mæstitiæ, posterius tempus lætitiæ; prius sit tempus laboris, posterius quietis; prius sit tempus calamitatis, posterius felicitatis. Sic se habet miseria nostræ conditionis, ut diximus, et divina miseratio. Tempus enim mæstitiæ, laboris, miseriæ, peccata nostra nobis pepererunt: tempus vero lætitiæ, quietis, felicitatis, non venit de meritis nostris, sed de gratia Salvatoris. Aliud meremur, aliud speramus: meremur mala, speramus bona. Hoc facit misericordia ejus, qui creavit nos.

Tristitia unde esse debet.

2. Sed tempore miseriæ nostræ, et, sicut Scriptura loquitur, diebus nativitatis nostræ, nosse debemus unde debeat esse ipsa tristitia. Tristitia enim sic est, quomodo stercus. Stercus non loco suo positum, immunditia est. Stercus non loco suo positum, immundam facit domum: loco suo positum, fertilem facit agrum. Videte ster-
2. Cor. 2. 2. coria locum ab agricola provisum. Ait Aposto-
2. Cor. 7. 10. lus, *Et quis est qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me?* Et alio loco, *Tristitia*, inquit, *secundum Deum pœnitentiam in salutem impœnitendam operatur*. Qui secundum Deum tristis est, in pœnitentiam tristis est de peccatis suis.
* *f.* propria. Tristitia de iniquitate * propriam justitiam parturit. Prius tibi displiceat quod es, ut possis esse
* CAPUT II. Pœnitentia impœnitenda. quod non es. * *Quæ secundum Deum est*, inquit, *tristitia, pœnitentiam in salutem impœnitendam operatur*. *Pœnitentiam*, inquit, *in salutem*. Qualem salutem? *Impœnitendam*. Quid est, *Impœnitendam?* Cujus te omnino pœnitere non possit. Habuimus enim vitam, cujus nos debuimus
A pœnitere: habuimus vitam pœnitendam. Sed non possumus pervenire ad vitam impœnitendam, nisi per malæ vitæ pœnitentiam. Numquid, Fratres, ut dicere cœperam, in massa tritici purgata invenies stercus? Tamen ad illum nitorem, ad illam speciem et pulcritudinem per stercus pervenitur: rei pulcræ fœditas via fuit. SERMON. DE TEMPORE.

3. Merito etiam Dominus dicit in Evangelio de quadam arbore infructuosa, *Jam ecce triennium est, quod venio ad eam, et fructum in ea non invenio: præcidam illam, ne mihi agrum impediat.* Intercedit colonus: intercedit jam securi imminente infructuosis radicibus, et pene ferienie: intercedit colonus, quomodo intercessit Deo Moyses: intercedit colonus, et dicit, *Domine dimitte illam et hoc anno; circumfodio* Infructuosæ arbori stercus adhibitum figura pœnitentiæ. Lucæ 13. 7. etc.
B *ei, et adhibeo cophinum stercoris; si fecerit fructum, bene, si quo minus, præcides eam.* Arbor ista genus est humanum. Visitavit istam arborem Dominus tempore Patriarcarum, quasi primo anno. Visitavit eam tempore Legis et Prophetarum, quasi secundo anno. Ecce in Evangelio tertius annus illuxit. Jam quasi præcidi debuit: sed interpellat misericors misericordem. Qui enim se volebat exhibere misericordem, ipse sibi opposuit intercessorem. Dimittatur, inquit, et hoc anno: circumfodiatur ei fossa; signum est humilitatis: adhibeatur cophinus stercoris, si forte det fructum. Immo quia dat fructum, ex parte non dat fructum, veniet Dominus ejus, et dividet eam. Quid est, dividet? Quia sunt boni, Lucæ 12. 46.
C et sunt mali: modo autem in uno cœtu, tamquam in uno corpore sunt constituti.

CAPUT III. Tristitia de stercoribus perniciosa.

4. Ergo, Fratres mei, ut dixi, stercoria locus opportunus dat fructum, importunus autem locum facit immundum. Nescio quis tristis est, inveni nescio quem tristem: stercus video, locum quæro; dic amice, unde tristis es? Perdidi, inquit, pecuniam. Locus immundus, fructus nullus. Audiat Apostolum, *Tristitia mundi mortem* 2. Cor. 7. 10.
operatur. Non solum fructus nullus, sed et magna pernicies. Sic et de cæteris rebus ad gaudia sæcularia pertinentibus, quas res longum est enumerare. Video alium tristantem, gementem, flentem: multum stercoris video, et ibi locum quæro. Et cum viderem tristem, flentem; inspexi et orantem. Orans nescio quid mihi bonæ significationis ingessit: sed adhuc locum quæro. Quid
D enim si iste orans, gemens, magno fletu mortem roget inimici sui? Etiamsi sic jam plorat, jam rogat, jam orat; locus immundus, fructus nullus. Plus est quod invenimus in Scripturis: rogat ut moriatur inimicus ipsius, incidit in maledictionem Judæ: *Oratio ejus fiat in peccatum*. Inspexi Psal. 108. 7.
alium rursus gementem, flentem, orantem: stercus agnosco, locum quæro, intendi autem orationi ejus, et audio dicentem, *Ego dixi, Domine* Psal. 40. 5.
miserere mei, sana animam meam, quoniam peccavit tibi. Gemit peccatum: agnosco agrum, exspecto fructum. Deo gratias: bono loco est Quæ hic lugenda.

(*a*) Sic aliquot MSS. Alii vero, *non aliquid*. Editi, *non aliud*.

(*b*) Edit., *Tunc hunc qui bene intelligit*. Emendatur veterum codicum auctoritate, ex quibus nonnulli omittunt particulam *bene*.

CLASSIS II. stercus; non ibi vacat; fructum parturit. Hoc est vere tempus fructuosæ mæstitiæ, ut conditionem mortalitatis nostræ, abundantiam tentationum, subreptiones peccatorum, adversitates cupiditatum, rixas concupiscentiarum contra bonas cogitationes semper tumultuantium doleamus: hinc tristes simus.

CAPUT IV. Duo tempora, Quadragesimæ et Quinquagesimæ, quid significent. 5. Hoc tempus miseriæ nostræ et gemitus nostri, quadraginta dies illi significant ante Pascha: lætitiæ vero, quæ posterior erit, quietis, felicitatis, vitæ æternæ, regni sine fide, quod nondum est, his diebus quinquaginta, quibus diebus Deo laudes dicuntur, significatur. Significantur enim nobis duo tempora; unum ante resurrectionem Domini, alterum post resurrectionem Domini: unum in quo sumus, alterum in quo nos futuros esse speramus. Tempus mœroris, quod significant dies Quadragesimæ, et significamus et habemus: tempus autem lætitiæ et quietis et regni, quod significant dies isti, significamus per Halleluja, sed nondum habemus laudes. Sed nunc suspiramus ad Halleluja. Quid est, Halleluja? Laudate Deum. Sed nondum habemus laudes, in Ecclesia frequentantur laudes Dei post resurrectionem, quia nobis erit perpetua laus post resurrectionem nostram. Domini passio tempus nostrum significat, in quo nunc flemus. Flagella, vincula, contumeliæ, sputa, spinea corona, vinum fellitum, in spongia acetum, insultationes, opprobria, postremo ipsa crux, in ligno membra sacra pendentia, quid nobis significant, nisi tempus quod agimus, tempus mœroris, tempus mortalitatis, tempus tentationis? Ideo fœdum tempus: sed fœditas ista stercoris sit in agro, non in domo. Mœror sit de peccatis, non de cupiditatibus fraudatis. Fœdum tempus: sed si bene utamur, fidele tempus. Quid fœtidius agro stercorato. Pulcrior fuit ager, antequam cophinum stercoris haberet; perductus est ager ad fœditatem, ut veniret ad ubertatem. Ergo fœditas hujus temporis signum est: sed nobis sit ista fœditas tempus fertilitatis. * Videamus ergo cum Propheta, quid dicat, *Vidimus eum*. Qualem? *Non habentem speciem neque decorem*. Quare? Alium Prophetam interroga: *Dinumeraverunt omnia ossa mea*. Dinumerata sunt ossa pendentis. Fœda species, crucifixi species: sed ista fœditas pulcritudinem parturit. Quam pulcritudinem? Resurrectionis. Quia *speciosus forma præ filiis hominum*.

Halleluja quid.

* CAPUT V. Isai. 53. 2.

Psal. 21. 18.

Psal. 44. 3.

6. Laudemus ergo, Fratres, Dominum; quia ejus fidelia promissa retinemus, nondum accepimus. Parum putatis, quia promissorem tenemus, ut jam debitorem exigamus? Promissor Deus debitor factus est bonitate sua, non prærogantia nostra. Quid ei dedimus, ut eum debitorem teneamus? An forte quod audistis in Psalmo, *Quid retribuam Domino?* Primo quando dicit, *Quid retribuam Domino*, verba sunt debitoris, non debitum exigentis. Prærogatum est illi: *Quid retribuam Domino?* Quid est, *Quid retribuam?* Rependam. Pro qua re? *Pro omnibus quæ retribuit mihi*. Quid retribuit mihi? Primo nihil eram, et fecit me; perieram, quæsivit me; quærens invenit me, captivum redemit me, emtum liberavit me, de servo fratrem fecit me. *Quid retribuam Domino?* Non habes quod retribuas. Quando ab illo totum exspectas, quid habes retribuere? Sed exspecta: nescio quid vult dicere. Cur quærit, *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Circumspiciens undique quid retribuat, quasi invenit. Quid invenit? *Calicem salutaris accipiam*. Retribuere cogitabas, adhuc accipere quæris. Vide, rogo. Si adhuc accipere quæris, adhuc debitor eris, quando retributor? Si ergo semper debitor eris, quando retribues? Non invenis quod retribuas: nisi quod dederit, non habebis.

Debitor Deus quia promisit, non quia accepit.

Psal. 115. 12.

Deo retribuere aliquid non valemus.

SERMON. DE TEMPORE.

7. Vide, quando dicebas, *Quid retribuam?* ad illud pertinet quod dixisti, *Omnis homo mendax*. Qui enim voluerit dicere, quia retribuet aliquid Deo, mendax est: (Omnia ab illo speranda sunt; a nobis ipsis præter illum nihil nisi forte peccatum:) et mendacium de suo loquitur. Vere plene de suo abundat homo; mendacium omnino hic habet et thesaurum mendaciorum: cor suum mentiatur, quantum potest, non deficit; fingat quidquid potest, mentiatur quidquid potest. Quare? Quia quod gratis habet, de se habet, non illud emit. Quando venitur ad veritatem, si verax vult esse, non erit de suo. * Mendax Petrus de suo. Ubi mendax? Promisit nobis Dominus passionem: et dicit, *Absit a te, non fiat illud. Omnis homo mendax*. Unde mendax? Ipsum Dominum audi: *Non sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominis*. Verax autem Petrus, quando? *Tu es Christus Filius Dei vivi*. Unde ista veritas homini mendaci? Ecce homo dicit, *Tu es Christus Filius Dei vivi*. Quis dicit? Petrus. Quid erat Petrus? Homo, qui dixit verum. Certe, *Omnis homo mendax*. Ecce, ecce lingua ejus, ecce * lingua de lingua ejus: quomodo, *Omnis homo mendax?* Audi, quia *Omnis homo mendax*, Petrus, de suo. Ergo unde Petrus verax? Audi ipsam veritatem, *Beatus es Simon Bar-jona*. Unde beatus? de suo? Absit. *Quia tibi non revelavit caro et sanguis, sed Pater meus qui in cœlis est*.

Homo de suo non habet nisi mendacium. Ibidem 11.

* CAPUT VI. Mendax Petrus. Matth. 16. 22. etc.

* f. veritas.

8. Laudemus ergo Dominum, Carissimi, laudemus Deum, dicamus Halleluja. Significemus istis diebus diem sine fine; significemus locum immortalitatis, tempus immortalitatis: festinemus ad domum æternam. *Beati qui habitant in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt te*. Lex dicit, Scriptura dicit, veritas dicit. Venturi sumus ad domum Dei, quæ est in cælis. Ibi non quinquaginta diebus Deum laudabimus: sed quemadmodum scriptum est, *in sæcula sæculorum*. Videbimus, amabimus, laudabimus. Nec quod videbimus deficiet, nec quod amabimus peribit, nec quod laudabimus tacebit: sempiternum totum erit, sine fine erit. Laudemus, laudemus; sed non solis vocibus, laudemus et moribus: laudet lingua, laudet vita: sed habeat caritatem infinitam. Conversi ad Dominum, etc.

Laudandus Deus nunc et semper. Psal. 83. 5.

CLASSIS II. * Alias de Diversis 1.

* SERMO CCLV.

XXVI.

In diebus Paschalibus.

De Halleluja.

CAPUT I. Halleluja, piorum hic solatium, sola erit actio beatorum.

1. Quoniam voluit Dominus, ut Caritatem Vestram in Halleluja (*a*) videremus, de Halleluja vobis verbum debemus. Non sim onerі, si commemoro quod nostis: quia et ipsum Halleluja quotidie dicimus, et quotidie delectamur. Nostis enim quia Halleluja, Latine dicitur Laudate Deum: et in hoc verbo consonantes ore et consentientes corde, exhortamur nos invicem ad laudandum Deum. Eum tantum homo securus laudat, qui non habet unde displiceat. Et in hoc quidem tempore peregrinationis nostræ ad solatium viatici dicimus Halleluja; modo nobis Halleluja canticum est viatoris: tendimus autem per viam laboriosam ad quietam patriam, ubi retractis omnibus actionibus nostris, non remanebit nisi Halleluja.

CAPUT II. Mariæ et Marthæ diversa officia. Lucæ 10. 39.

2. Istam partem suavissimam sibi Maria elegerat, quæ vacabat, discebat, laudabat: Martha vero soror ejus, circa plurima fuerat occupata. Equidem agebat rem necessariam, sed non permansuram: agebat rem viæ, nondum patriæ: agebat rem peregrinationis, nondum possessionis. Susceperat enim Dominum, et eos qui cum illo erant. Et Dominus carnem habebat: et sicut pro nobis dignatus est carnem suscipere, ita dignatus est esurire et sitire. Et ex eo quod dignatus est esurire et sitire, dignatus est pasci ab eis quos ipse ditavit: dignatus est suscipi, non inopia, sed gratia. Agebat ergo Martha quod pertinebat ad necessitatem esurientium et sitientium: parabat conversatione sollicita, quod manducaretur et biberetur a sanctis et ab ipso Sancto sanctorum in domo ejus. Magnum opus, sed transitorium. Numquid esurire et sitire semper erit? Quando inhærebimus purissimæ illi et perfectissimæ bonitati, non erit (*b*) quare servire necessitati. Beati erimus, nullo indigentes; multum habentes, nihil quærentes. Et quid est quod habebimus, ut nihil quæramus? (*c*) Dixi: quod creditis, postea videbitis. Quod ergo diximus, multum habentes et nihil quærentes, id est, nullo indigentes; quid est ipsum quod habebimus? Servientibus sibi Deus, colentibus eum, credentibus in eum, sperantibus in eum, amantibus eum quid dabit?

CAPUT III. Beneficia Dei in omnes et bonos et malos.

3. Videmus enim quanta det in hoc tempore diffidentibus de illo, desperantibus de illo, aversis ab illo, blasphemantibus illum, videmus quanta dona largiatur. Ab illo est enim primo sanitas: quæ sic dulcis est, ut in fastidium numquam veniat. Quando hanc habet, quid deest pauperi? Quando istam non habet, quidquid habet quid prodest diviti? Ab illo est ergo, id est, a Domino Deo nostro quem colimus, a vero Deo in quem credimus, et in quo speramus, et quem diligimus; ab illo est tanta res, sanitas. Videte tamen, cum sit magna res sanitas, quomodo eam det et bonis et malis, et blasphematoribus suis et laudatoribus suis. Et quid dicam? Utrique homines sunt. Omni pecore melior est et malus homo. Dat sanitatem etiam jumentis et draconibus, usque ad muscas et vermiculos donat sanitatem, et salvat omnia qui creavit omnia. Ut ergo alia omittamus; quia nihil melius invenimus quam est sanitas: non solum eam dat Deus hominibus, sed et pecoribus, sicut dicit Psalmus: *Homines et jumenta salvos facies Domine, sicut multiplicata est misericordia tua, Deus.* Sic enim es, quia Deus es; ut bonitas tua non remaneat in summis, et deserat infima. Pervenit ab Angelis usque ad extrema et minuta animalia. Pervenit enim a fine usque in finem pertendens fortiter sapientia, et disponit omnia suaviter: et in ipsa dispositione suavitatis ejus, suavis est omnibus sanitas.

SERMON. DE TEMPORE. Sanitas a Deo.

Psal. 35. 7. et 8.

Sap. 8. 1.

Deum aliquid servare bonis.

4. Cum ergo tantum bonum det et bonis et malis, et hominibus et jumentis; quid est, Fratres mei, quod servat bonis? Jam enim dixerat, *Homines et jumenta salvos facies Domine, sicut multiplicata est misericordia tua, Deus.* * Et deinde adjunxit, *Filii autem hominum.* Qui sunt isti? Quasi alii sunt homines, de quibus paulo ante dixerat, *Homines et jumenta salvos facies Domine:* et alii filii hominum. Aliud enim sunt homines quam filii hominum, et aliud sunt filii hominum quam homines? Quid sibi ergo vult ista distinctio? Nisi forte quia homines pertinent ad hominem, filii hominum ad filium hominis: homines ad hominem, filii hominum ad filium hominis. Est enim quidam homo, qui non fuit filius hominis. Qui enim primus factus est, homo fuit, filius hominis non fuit. Quid ergo nobis venit per hominem, et quid nobis venit per filium hominis? Commemoro quod venit per hominem, et Apostoli verba dico: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors: et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* Ecce quod nobis propinavit homo; ecce quod de parente bibimus, et vix digerimus. Si hoc per hominem, quid per filium hominis? *Proprio*, inquit, *Filio non pepercit. Si proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum; quomodo non et cum illo omnia nobis* (*d*) *donabit?* Item, *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, sic et per obedientiam unius hominis justi constituentur multi.* Per illum ergo peccatum, per Christum

* CAPUT IV. Homines et filii hominum in quo differant.

Rom. 5. 12.

Rom. 8. 32.

Rom. 5. 19.

(a) Habuit ergo Sermonem in loco peregrino, forte Carthagine anno 418. quo Synodus ibi contra Pelagianos Kalendis Maii celebrata est.

(b) Editi, quærere. Melius Germanensis MS. quare.

(c) Editi, *Dixi, quod si creditis, postea credibitis.* Abest a MS. Itaque verbum *Dixi* respicit ad superiorem sententiam, *inhærebimus purissimæ illi et perfectissimæ bonitati.*

(d) Editi, *donavit*. At MS. *donabit*: juxta Græcum χαρίσεται.

CLASSIS II.

justitia. Omnes ergo peccatores ad hominem pertinent: omnes justi ad filium hominis. Quid ergo miramini, quia peccatores, quia impii, quia iniqui, quia Dei contemptores, a Deo aversi, sæculi dilectores, amplectentes iniquitatem, odio habentes veritatem, hoc est, homines pertinentes ad hominem; quid miramini, quia habent istam sanitatem, cum audiatis Psalmum, *Homines et jumenta salvos facies Domine?* Ne extollerent se ipsi homines, quia habent temporalem sanitatem, addita sunt illis jumenta. Quid est ergo unde gaudes, homo? Nonne tibi cum asino tuo commune est, et cum gallina tua, cum quocumque animante in domo tua, cum istis passeribus? nonne tibi sanitas corporis cum bis omnibus communis est?

Psal. 35. 7. etc.

5. Quære ergo quod promissum est filiis hominum, et audi quod sequitur: *Filii autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt.* Interim sperabunt, quam diu in via sunt: *Filii autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt.* * *Spe enim salvi facti sumus.* Hoc non pertinet ad homines et jumenta, sperare sub tegmine alarum Dei. Et ecce spes lactat nos, nutrit nos, confirmat nos, et in ista laboriosa vita consolatur nos, in ipsa spe cantamus Halleluja. Ecce spes quantum gaudium habet. Res ipsa quid erit? Quid erit quæris? Audi quod sequitur: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ.* Hujus rei spes est. Sitimus, esurimus, opus est ut satiemur: sed in via fames, in patria satietas. Quando satiabimur? *Satiabor cum manifestata fuerit gloria tua.* Modo autem gloriam Dei nostri, gloria Christi nostri latet: et cum illo abscondita est et nostra. Sed *cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos cum illo apparebitis in gloria.* Tunc erit Halleluja in re: modo autem in spe. Spes illam cantat, amor cantat modo, amor cantabit et tunc: sed modo cantat amor esuriens, tunc cantabit amor fruens. Quid est enim Halleluja, Fratres mei? Dixi vobis, laus Dei est. Ecce modo verbum auditis, et in audiendo delectamini, et in delectatione laudatis. Si rorem sic amatis, fontem ipsum quomodo amabitis? Quod est enim stomacho ructanti ructatio, hoc est cordi saginato laudatio. Si enim laudamus quod credimus, quomodo laudabimus cum viderimus? Ecce quod sibi Maria elegerat: sed significabat vitam illam nondum tenebat.

CAPUT V. Spes promissa delectationis laudis Dei, quæ non datur impiis.

* Rom. 8. 24.

Psal. 35. 9.

Psal. 16. 15.

Col. 3. 4.

6. Duæ sunt vitæ: una pertinens ad delectationem, altera pertinens ad necessitatem. Quæ ad necessitatem, laboriosa est: quæ ad delectationem, voluptuosa est. Sed intra intro, noli foris quærere delectationem: ne tumescas de illa, et per angustum intrare non possis. Ecce quomodo Maria Dominum videbat in carne, et Dominum audiebat per carnem, sicut audistis, cum Epistola ad Hebræos legeretur quasi per velum. Nullum erit velum, quando videbimus facie ad faciem. Maria ergo sedebat, hoc est vacabat, et audiebat, et laudabat: Martha vero circa plurimum ministerium occupata erat. Et dicit ei Dominus, *Martha, Martha, circa multa es occupata: porro unum est necessarium.* Unum verum: multa non erunt necessaria. Antequam perveniamus ad unum, multis indigemus. Unum nos extendat, ne multa distendant et abrumpant ab uno. Ipsum unum dixit apostolus Paulus, quia nondum perceperat. *Ego*, inquit, *non me arbitror apprehendisse. Unum autem, quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus.* Non distentus, sed extentus. Unum enim extendit, non distendit. Multa distendunt, unum extendit. Et quamdiu extendit? Quamdiu hic sumus. Cum venerimus, colligit, non extendit. *Unum autem, quæ retro oblitus in ea quæ ante sunt extentus, secundum intentionem:* Ecce extentionem: numquam distentionem. *Secundum intentionem sequor, ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo Jesu.* Ordo verborum est: *Unum autem sequor.* Tunc ergo veniemus, et uno perfruemur: sed ipsum unum omnia nobis erit. * Quid enim diximus, Fratres, quando cœpi loqui? Quid est ipsum multum quod habebimus, quando non indigebimus? Quid est multum quod habebimus? Hoc proposueram dicere: quid nobis dabit Deus, quod non dabit illis? *Tollatur impius, ne videat claritatem Dei.* * Ergo claritatem suam nobis dabit Deus, qua fruamur: unde tolletur impius, ne videat claritatem Dei. Totum multum nostrum quod habebimus, ipse Deus erit. Avare, quid quærebas accipere? Quid quærit a Deo, cui non sufficit Deus?

CAPUT VI. Duæ vitæ in Martha et Maria adumbratæ.

Heb. 10. 20.

Lucæ 10. 41. et 42.

Unum necessarium.

SERMON. DE TEMPORE.

Philip 3. 13.

Dei fruitio erit bealis bonorum omnium loco.

Isai. 26. 10.

* CAPUT VII.

7. Sed quando dicitur, quia Deum habebimus, et ipso solo contenti erimus, immo ipso solo sic delectabimur, ut nihil aliud requiramus; quia et in uno ipso fruemur, et in nobis invicem ipso fruemur: (Quid enim sumus, si Deum non habemus? aut quid aliud in nobis quam Deum debemus diligere, aut quia habemus, aut ut habeamus?) quando ergo dicitur quia cætera subtrahuntur, et solus Deus erit quo delectemur; quasi angustatur anima, quæ consuevit multis delectari; et dicit sibi anima carnalis, carni addicta, carnalibus cupiditatibus implicata, visco malarum cupiditatum involutas pœnnas habens, ne volet ad Deum, dicit sibi, Quid mihi erit, ubi non manducabo, ubi non bibam, ubi cum uxore mea non dormiam, quale mibi gaudium erit? Hoc gaudium tuum de ægritudine est, non de sanitate. Certe ipsa caro tua in hoc tempore aliquando ægrotat, aliquando sana est. Intendite, ut aliquid dicam, unde capiatis, exemplum rei quam non possum dicere. Sunt quædam ægrotantium desideria: ardent desiderio aut alicujus fontis, aut alicujus pomi; et sic ardent, ut existiment quia si sani fuerint, frui debeant ipsis desideriis suis. Venit sanitas, et perit cupiditas. Quod desiderabat, fastidit: quia hoc in illo febris quærebat. Et qualis est ista sanitas, in qua convalescit ægrotus? * Sanitas ista qua dicimur sani, quid est? Sed tamen hinc capite exemplum. Quia cum multa sint ægrotantium desideria, quæ ista sanitas tollit; quomodo illa tollit ista sanitas, sic omnia tollit immortalitas: quia sanitas nostra immortalitas est. Recolite

Carnalis cogitatio de futura felicitate.

Gaudium carnale de menti ægritudine venit.

* CAPUT VIII. Vera sanitas nostra, immortalitas.

CLASSIS II.

1 Cor. 15. 53. Apostolum, et videte quid erit: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc*
Matth. 22. 30. *induere immortalitatem*. Et erimus æquales Angelis Dei. Numquid illi miseri sunt, qui non epulantur? Nonne ideo beatiores, quia istis non indigent? An vero quilibet dives æquabitur Angelis? Angeli vere divites sunt. Quid dicuntur divitiæ? Facultates. Angeli habent magnas facultates, qui habent magnas facilitates. Audis, cum laudatur dives: Quantum magnus est, dominus est, dives est, potens est. Quantum magnum, ut eat quo vult, jumenta adsunt, sumptus adsunt, servi adsunt, ministeria adsunt. Omnia ista habet dives: quo vult it, laborem non patitur. Angelos ubi voluerit, ibi erit: nec dicit, Junge; nec dicit, Sterne, quod cum superbia dicunt divites, et tumescere inde volunt, quia habent quibus dicant, Junge et sterne. Infelix, verba ista sunt infirmitatis, non facultatis. Non ergo indigebimus: et ideo beati erimus. Pleni enim erimus, sed Deo nostro: et omnia quæ hic pro magno desideramus, ipse nobis erit. Pro magno cibum hic quæris: Deus tibi cibus
Psal. 72. 28. erit. Amplexum carnis hic quæris: *Mihi autem adhærere, Deo bonum est*. Divitias hic quæris: quomodo tibi deerunt omnia, quando illum habebis qui fecit omnia? Et ut verbis Apostoli te
1 Cor. 15. 28. faciam securum, de illa vita hoc dixit: *Ut sit Deus omnia in omnibus*.

Divitiæ terrenæ non facultatis, sed infirmitatis argumenta.

* Alias ex Sirmondianis 15.

* SERMO CCLVI.

XXVII.

In diebus Paschalibus.

De Halleluja.

1. QUONIAM placuit Domino Deo nostro, ut hic (a) constituti præsentia corporali, etiam cum Vestra Caritate illi cantaremus Halleluja, quod Latine interpretatur, Laudate Dominum; laudemus Dominum, Fratres, vita et lingua, corde et ore, vocibus et moribus. Sic enim sibi dici vult Deus Halleluja, ut non sit in laudante discordia. Concordent ergo prius in nobis ipsis lingua cum vita, os cum conscientia. Concordent, inquam, voces cum moribus: ne forte bonæ voces testimonium dicant contra malos mores. O felix Halleluja in cælo, ubi templum Dei Angeli sunt! Ibi enim concordia summa laudantium, ubi est exsultatio secura cantantium: ubi nulla lex in membris repugnat legi mentis; ubi non est rixa cupiditatis, in qua periclitetur victoria caritatis. Hic ergo cantemus Halleluja adhuc solliciti, ut illic possimus aliquando cantare securi. Quare hic solliciti? Non
Job. 7. 1. vis ut sim sollicitus, quando lego, *Numquid non tentatio est vita humana super terram?* Non vis ut sim sollicitus, quando mihi adhuc dicitur,
Marci 14. 38. *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem?*

Laudare Deum oportet vita et lingua.

Concordia et securitas perfecta laudantium Deum non nisi in cœlo.

A Non vis ut sim sollicitus, ubi sic abundat tentatio, ut nobis ipsa præscribat oratio, quando dicimus, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos* Matth. 6. 12.
dimittimus debitoribus nostris? Quotidie (b) pe- b
titores, quotidie debitores. Vis ut sim securus, ubi quotidie peto indulgentiam pro peccatis, adjutorium pro periculis? Cum enim dixero propter præterita peccata, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*: continuo propter futura pericula addo et adjungo, *Ne nos inferas in tentationem*. Quomodo est autem populus in bono, quando mecum clamat, *Libera nos a malo*? Et tamen, Fratres, in isto adhuc malo cantemus, Halleluja Deo bono, qui nos liberat a malo. Quid circum inspicis unde te liberet, quando te liberat a malo? Noli longe
B ire, noli aciem mentis circumquaque distendere. Ad te redi, te respice. Tu es adhuc malus. Quando ergo Deus te ipsum liberat a te ipso, tunc te liberat a malo. Apostolum audi; et ibi intellige a quo malo sis liberandus. *Condelector*, inquit, *legi Dei secundum interiorem hominem; video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est*. Ubi? *captivantem*, inquit, *me* Rom. 7. 22 etc.
in lege peccati, quæ est in membris meis. Putavi quia captivavit te sub nescio quibus ignotis barbaris: putavi quia captivavit te sub nescio quibus gentibus alienis, vel sub nescio quibus hominibus dominis. *Quæ est*, inquit, *in membris meis*. Exclama ergo cum illo, *Miser ego homo, quis me liberabit?* Unde quis liberabit? Dic unde.
C Alius dicit ab Optione, alius de carcere, alius de barbarorum captivitate, alius de febre atque languore: dic tu, Apostole, non quo mittamur, aut quo ducamur; sed quid nobiscum portemus, quid nos ipsi simus, dic: *De corpore mortis hujus*. De corpore mortis hujus? *De corpore*, inquit, *mortis hujus*.

2. Alius dicit, Corpus mortis hujus non ad me pertinet: carcer meus est ad tempus, catena mea est ad tempus: in corpore mortis sum ego; non corpus mortis sum ego. Argumentaris, ideo non liberaris. Ego enim, inquit, spiritus sum; caro non sum, sed in carne sum: cum fuero liberatus a carne, quid erit mihi deinde cum carne? Huic argumentationi vultis, Fratres, ut ego respondeam, an Apostolus? Si ego respondero, conte-
D mnetur fortassis magnitudo verbi propter vilitatem ministri. Taceo potius. Audi mecum Doctorem gentium: audi mecum Vas electionis, ut a te tollatur controversia dissensionis. Audi, sed dic prius quod dicebas. Nempe hoc dicebas, Non sum ego caro, sed spiritus sum. In carcere meo gemo: quando fuerit hoc vinculum et hoc ergastulum dissolutum, ego liber abscedo. Terra terræ redditur, spiritus cælo recipitur: vado ego, dimitto quod non sum. Ergo hoc dicebas? Hoc, inquit. Non tibi ego respondeo: responde Apostole, responde, obsecro te. Prædicasti, ut

SERMON. DE TEMPORE.

Error quorumdam, carnem non pertinere ad hominem.

(a) Inde patet hunc etiam Sermonem habitum esse in loco peregrino.

(b) Sic Victorinus codex. At Theodericensis Sirmondo consentiens, *parcitores*. Regius, *parcitores et petitores*. Vaticanus, *paratores*. Huic nomini cognata est vox *paratoria* in Enar. Psal. 61. n. 4.

CLASSIS II.

audireris; scripsisti, ut legereris; totum factum est, ut crederens. Dic, *Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* Unde te liberat? *De corpore mortis hujus.* Sed non es tu ipse corpus mortis hujus? Respondet, *Igitur ipse ego mente servio legi Dei, carne autem legi peccati.* Sed *ipse ego:* quomodo per diversa ipse tu? Mente, inquit, quia diligo: carne, quia concupisco: victor quidem, si non consentio: adhuc tamen luctator, urgente adversario. Et quomodo cum fueris, o Apostole, ab hac carne liberatus, jam non eris tu nisi spiritus? Respondet Apostolus, morte jam imminente, debito quod nemo evadit, carnem non in æternum pono, sed ad tempus sepono. Ergo rediturus es ad corpus mortis hujus? Et quid? Ipsius verba potius audiamus. Quomodo redis ad corpus, unde tam pia voce liberandum te esse clamasti? Respondet, Redeo quidem ad corpus, sed jam non mortis hujus. Audi, imperite, contra quotidianas lectionum voces surde: audi quomodo redit ad corpus quidem, sed non mortis hujus. Non quia aliud erit corpus, sed quia *oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem.* Fratres mei, quando dicebat Apostolus corruptibile hoc, mortale hoc, quodam modo carnem sua voce tangebat. Non ergo aliud. Non, inquit, pono corpus terrenum, et accipio corpus aereum, aut accipio corpus æthereum. Ipsum accipio, sed non jam mortis hujus. Quia *oportet corruptibile,* non aliud, sed *hoc, induere incorruptionem; et mortale,* non aliud, sed *hoc, induere immortalitatem. Tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoriam.* Cantetur Halleluja. *Tunc fiet sermo qui scriptus est:* qui sermo, non jam pugnantium, sed triumphantium: *Absorpta est mors in victoriam.* Cantetur Halleluja. *Ubi est mors aculeus tuus?* Cantetur Halleluja. *Aculeus autem mortis est peccatum.* Sed *quæres locum ejus, et non invenies.*

1. Cor. 15. 53. etc.

Psal. 36. 10.

3. Sed etiam hic inter pericula, inter tentationes, et ab aliis, et a nobis cantetur Halleluja. *Fidelis enim Deus, qui non permittat,* inquit, *vos tentari super id quod potestis.* Ergo et hic cantemus Halleluja. Adhuc est homo reus, sed fidelis est Deus. Non ait, Non permittat vos tentari: sed, *Non permittat vos tentari super id quod potestis; sed faciat cum tentatione etiam exitum, ut possitis sustinere.* Intrasti in tentationem: sed faciet Deus etiam exitum, ne pereas in tentatione: ut quomodo vas figuli, formeris prædicatione, coquaris tribulatione. Sed quando intras, exitum cogita: quia fidelis est Deus, *custodiet Dominus introitum tuum, et exitum tuum.* Porro autem, cum factum fuerit corpus hoc immortale et incorruptibile, quando perierit tota tentatio; quia *Corpus quidem mortuum est:* quare mortuum est? *propter peccatum. Spiritus autem vita est,* Apostoli verba sunt: quare? *propter justitiam.* Remittimus ergo mortuum corpus? Non, sed audi: *Si autem spiritus ejus, qui suscitavit Christum a mortuis, habitat in vobis; qui suscitavit Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra.* Modo enim corpus animale, tunc spiritale. *Factus est enim primus homo in animam viventem, novissimus homo in spiritum vivificantem.* Ideo *vivificabit et mortalia corpora vestra propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.* O felix illic Halleluja! o secura! o sine adversario! ubi nemo erit inimicus, nemo perit amicus. Ibi laudes Deo, et hic laudes Deo: sed hic a sollicitis, ibi a securis; hic a morituris, ibi a semper victuris; hic in spe, ibi in re; hic in via, illic in patria. Modo ergo Fratres mei, cantemus, non ad delectationem quietis, sed ad solatium laboris. Quomodo solent cantare viatores; canta, sed ambula: laborem consolare cantando, pigritiam noli amare: canta, et ambula. Quid est ambula? Profice, in bono proficere. Sunt enim, secundum Apostolum, quidam proficientes in pejus. Tu si proficis; ambulas: sed in bono profice, in recta fide profice, in bonis moribus profice: canta, et ambula. Noli errare, noli redire, noli remanere. Conversi ad Dominum etc.

Halleluja hic inter tentationum pericula quomodo cantandum.

1. Cor. 10. 13.

Psal. 120. 8.

SERMON. DE TEMPORE.

Rom. 8. 10.

Ibidem 11.

1. Cor. 15. 45.

2. Tim. 3. 13.

SERMO CCLVII.

XXVIII.

In (a) diebus Paschalibus.

DE VERSU PSALMI 115. OMNIS HOMO MENDAX.

Prodit nunc primum ex veteri libro Floriacensi ante annos circiter 800. descripto.

1. Quod Hebraica lingua dicitur Halleluja, Latine est Laudate Dominum. Laudemus ergo Dominum Deum nostrum, non tantum voce, sed etiam corde. Quoniam qui corde laudat, interioris hominis voce laudat. Vox ad homines, sonus est; vox ad Deum, affectus est.

Deus corde laudandus.

2. Dixit quidam in ecstasi sua, sicut legistis, sicut audistis, *Omnis homo mendax.* Inde fuit, qui non credebat, nisi tetigisset corpus Domini. Mendacium ei videbatur, quod condiscipuli ejus verum loquebantur: et parum illi erat veritatem audire, volebat et tangere. Exhibuit autem illi hoc Dominus in his quæ sequuntur in Evangelio postea recitanda. Quicumque autem audit, *Omnis homo mendax,* non se debet figere in mendacio, et nolle inde surgere, tamquam ratiocinari apud se rationem inaniter, tamquam homo mendax, et dicere sibi, Quando non ero homo? Si autem quamdiu hic sum homo, ero mendax; melius ego

Homo de suo mendax, ad Deum confugiat, ut sit verax. Psal. 115. 11. Johan. 20. 25.

(a) Semel tituli residua hæc verba in MS. vix leguntur, scilicet, *Tractatus die Dominica, quem dixit ad memoriam sanctorum.* Diem ibi intelliges Dominicam post Pascha. Nam Sermo in eodem codice proxime ante collocatus, quem supra ordine 255. posuimus, ibidem notatur *habitus die sabbato:* tametsi 255. ille sermo sit de ultima lectione Johannis; iste autem 257. in die non ultimæ lectionis pronuntiatus significetur n. 2. Lectionem porro hanc non ultimam Johannis ex capite 20. recitatam fuisse in die Dominica octavarum Paschæ intelliges ex Sermone 259. n. 1.

mendax ero, quam mentiatur Scriptura quæ dicit, *Omnis homo mendax*. Si enim ego verax, Scriptura mendax erit. Sed quia Scriptura mendax esse non potest, ego mendax ero. Hæc ibi garriens requiescere sibi securius videtur, tamquam in portu mendacii, ubi faciat naufragium. Bene tibi requiescere, quasi in isto portu, cupiebas: audi scopulum, in quem incurras; *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*. Et ista [Psal. 5. 7.] Scriptura Dei est, quæ dicit, *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*. Ergo omnes perditurus est, quia *Omnis homo mendax*. Sed quid nobis dictum est? quid admoniti sumus? Quia de nostro mendaces sumus. Si autem veraces esse volumus, ad Dominum confugiamus. De illius veraces sumus, de nostro mendaces.

[Petrus mendax a se ipso, verax Dei beneficio. Matth. 16. 17. etc.]

3. Audite hoc uno exemplo, brevi et magno: brevi, quia cito dicitur; magno, quia sapienter appenditur. Petrus unus ostendit hoc quod volo dicere. Quando dixit Domino Christo, *Tu es Christus Filius Dei vivi*: quid respondit? *Beatus es Simon Bar-Jona, quia non tibi revelavit caro et sanguis, sed Pater meus qui in cælis est*. Verum dixisti, sed non de tuo. Unde ergo? *Pater meus qui in cælis est, tibi revelavit*. Inde beatus, quia de Dei; non nisi miser de tuo? Post hæc, ubi ei Dominus ait, *Beatus es, quia non tibi revelavit caro et sanguis, sed Pater meus qui in cælis est*: post hæc verba, cœpit Dominus Christus prænuntiare passionem et mortem suam. Ibi continuo Petrus: *Absit a te, Domine*. *Omnis homo mendax*. Ecce paulo ante Petrus verax, ecce modo Petrus mendax. Sed unde Petrus verax? *Non tibi revelavit caro et sanguis, sed Pater meus qui in cælis est*. Unde Petrus mendax? *Redi post me satanas; non enim sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum*. *Omnis homo mendax*. Dictum est ergo nobis, *Omnis homo mendax*, ut fugiamus nos ipsos, et curramus ad Deum, qui solus est verax.

SERMO CCLVIII.

XXIX.

In diebus Paschalibus.

Quem (a) dixit ad basilicam majorem.

DE VERSU PSALMI 117. HIC EST DIES QUEM FECIT DOMINUS.

Prodit nunc primum ex Floriacensi libro supra laudato.

[Psal. 117. 24. Dies a Domino factus Christi Ecclesia ex Judæis et Gentibus.]

1. Quod cantavimus Deo, *Hic est dies quem fecit Dominus*, hinc loquamur quod dederit. Hic Scriptura utique prophetica aliquid nos intelligere voluit, aliquem diem non vulgarem, non conspicuum oculis carnis, non eum diem qui oritur et occidit, sed diem qui potuit scire ortum, nescire occasum. Videamus quod supra [v. 22.] dixerat idem Psalmus: *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli*. * *A Domino factus est, iste est mirabilis in oculis nostris*. [v. 23. v. 24.] Et sequitur, *Hic est dies quem fecit Dominus*. Exordium diei hujus a lapide angulari sumamus. Quis est lapis angularis, quem reprobaverunt Judæorum doctores? Legis enim periti doctores Judæorum reprobaverunt eum, dicentes, *Non est iste a Deo, qui solvit sabbatum*. [Johan. 9. 16.] Jam dixistis, *Non est iste a Deo, qui solvit sabbatum*. *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli*. Quomodo in caput anguli? Quare angularis lapis dictus est Christus? Quia omnis angulus duos parietes de diverso pacificat. Venerunt Apostoli de circumcisione, venerunt de gente Judæorum; venerunt inde et illæ turbæ, quæ præcedebant et sequebantur jumentum ejus, [Matth. 21. 9.] dicentes quod in hoc ipso Psalmo est, *Benedictus qui venit in nomine Domini*. [Psal. 117. 26.] Venerunt inde tot Ecclesiæ, de quibus dicit apostolus Paulus, *Eram ignotus faciæ Ecclesiis Judææ, quæ sunt in Christo: tantum autem audiebant, quia ille qui aliquando nos persequebatur, nunc evangelizat fidem, quam aliquando vastabat; et in me magnificabant Deum*, [Gal. 1. 22. etc.] Judæi, sed adhærentes Christo, sicut Apostoli, venientes et credentes Christo et unum parietem facientes. Restabat alius paries, Ecclesia de Gentibus veniens: [Ephes. 2. 11.] invenerunt se. Pax in Christo, unitas in Christo, qui fecit utraque unum. Ipse est dies, quem fecit Dominus. Totum diem intellige, caput et corpus: caput Christus, corpus Ecclesia. Iste est dies quem fecit Dominus.

2. Recolite primam mundi conditionem. *Tenebræ erant super abyssum, et Spiritus Dei superferebatur super aquam. Et dixit Deus, Fiat lux: et facta est lux. Et divisit Deus lucem a tenebris, et lucem vocavit diem, tenebras autem vocavit noctem*. [Gen. 1. 2. etc. Baptizati dies ex tenebris facti.] Cogitate tenebras istorum, antequam venirent ad remissionem peccatorum. Tenebræ ergo erant super abyssum, antequam * ista fuissent dimissa peccata. [* f. Istis. id est baptizatis.] Sed spiritus Dei superferebatur super aquas: descenderunt isti in aquam, super aquas ferebatur Spiritus Dei, pulsæ sunt tenebræ peccatorum. Iste est dies quem fecit Dominus. Huic diei Apostolus dicit, [Ephes. 5. 8.] *Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*. Numquid dixit, Fuistis tenebræ in Domino? *Tenebræ* in vobis, *lux in Domino*. *Vocavit* autem *Deus lucem diem*: quia ipsius gratia fit quod fit. Illi per se ipsos tenebræ esse potuerunt: lux fieri, nisi Dominus fecisset, non potuerunt. Quia *ista est dies, quem fecit Dominus*: non ipse dies, sed Dominus.

3. Numquid non homo erat Thomas, unus de discipulis, quasi homo de turba? [Thomas, factus dies. Johan. 20. 25.] Dicebant ei condiscipuli ejus, *Vidimus Dominum*. Et dicebat ipse, *Nisi tetigero, nisi digitum misero in latus ejus non credam*. Evangelistæ tibi annuntiant, et non credis. Ipsis credidit mundus, et non credit discipulus. De ipsis dictum est, [Psal. 18. 5.]

(a) Titulus in MS. exemplari est, *Incipit alius Sermo, quem dixit ad basilicam majorem, eadem die*, supple Dominica: siquidem ibi subsequitur Sermonem superiorem die Dominica prænotatum. In basilicam vero illam majorem, seu forte majorum, quæ apud Carthaginem erat, vide Notam ad Sermonem 19.

CLASSIS II. *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines* A *orbis terræ verba eorum.* Exeunt verba eorum, perveniunt usque in fines terræ; credit totus mundus: annuntiant omnes uni, et non credit. Nondum erat dies, quem fecerat Dominus. Adhuc tenebræ erant in abysso in profunditate cordis humani: tenebræ ibi erant. Veniat ille, caput diei hujus veniat, et dicat patiens, mitis, non iratus, quia medicus: Veni, inquit: veni tange hoc, et crede. Dixisti, *Nisi tetigero, nisi digitum misero, non credam.* Veni, tange; *mitte digitum, et noli esse incredulus, sed fidelis.* Veni, mitte digitum. Sciebam vulnera tua, servavi tibi cicatricem meam. Sed plane mittens manum suam complevit fidem. Quæ est enim fidei plenitudo? Ut non credatur Christus tantum homo, nec credatur Christus tantummodo Deus, sed B

Johan. 1. 14. homo et Deus. Ipsa est fidei plenitudo: quia *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* Ergo iste discipulus oblatis sibi tangendis cicatricibus et membris Salvatoris sui, ubi tetigit, exclamavit, *Dominus meus et Deus meus.* Hominem tetigit, Deum cognovit: et tetigit carnem, respexit ad Verbum; quia *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* Verbum hoc passum est carnem suam suspendi in ligno: Verbum hoc passum est in carne sua clavos figi: Verbum hoc passum est carnem suam lancea transforari: Verbum hoc passum est carnem suam in sepulcro poni: Verbum hoc resuscitavit carnem suam, obtulit adspectibus discipulorum videndam, præbuit manibus contrectandam. Tangunt, exclamant, *Dominus meus et Deus meus.* Iste est dies quem fecit Dominus.

Johan. 20. 28.

* Alias ex Sirmondianis 19.

* SERMO CCLIX.

In die Dominico octavarum Paschæ.

In futuram vitam esse debet Christianorum intentio.

1. Hodiernus dies magno sacramento perpetuæ felicitatis est nobis. Non enim sicut iste dies transiturus est, sic transitura est et vita, quam dies iste significat. Itaque, Fratres, exhortamur et obsecramus vos in nomine Domini nostri Jesu Christi, per quem nobis peccata dimissa sunt, qui voluit pretium nostrum esse sanguinem suum, qui nos indignos qui vel servi ejus diceremur, fratres facere dignatus est, ut omnis intentio vestra, quare Christiani estis, et nomen ejus in fronte et in corde portatis, non dirigatur nisi ad illam vitam, quæ nobis cum Angelis est futura: ubi perpetua quies, sempiterna lætitia, indeficiens beatitudo, nulla perturbatio, nulla tristitia, nulla mors. Quam vitam nosse non possunt, nisi qui experiuntur: experiri autem non poterunt, nisi qui credunt. Si enim exigatis, ut quod vobis promittit Deus, demonstremus vobis, non possumus. Sed audistis quomodo conclusit Evangelium Johannis: *Beati qui non vident, et credunt.* Et videre vultis, et ego. Pariter credamus, et simul videbimus. Non simus duri adversus verbum Dei. Numquid enim, Fratres, dignum est, ut Christus descendat modo de cælo, et cicatrices suas nobis ostendat? Ideo illi incredulo ostendere dignatus est, ut objurgaret dubios, et instrueret credituros.

SERMON. DE TEMPORE.

Johan. 20. 29.

Octavi et septimi diei mysterium.

2. Octavus ergo iste dies in fine sæculi novam vitam significat: septimus quietem futuram sanctorum in hac terra. Regnabit enim Dominus (a) in terra cum sanctis suis, sicut dicunt Scripturæ, et habebit hic Ecclesiam, quo nullus malus intrabit, separatam atque purgatam ab omni contagione nequitiæ; quam significant centum quinquaginta-tres illi pisces, de quibus jam, quantum memini, aliquando tractavimus. Nam Ecclesia hic primo apparebit in magna claritate et dignitate et justitia. Non ibi licebit decipere, non mentiri, non sub ovis pelle lupum latere. *Veniet* enim *Dominus*, sicut scriptum est, *et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit cogitationes cordium: et tunc laus erit unicuique a Deo.* Iniqui ergo non ibi erunt: jam enim separabuntur. Tunc tamquam massa purgata apparebit, veluti in area, multitudo sanctorum, et sic mittetur in horreum cæleste immortalitatis. Sicut enim frumentum prius ubi trituratur, ibi purgatur; et locus ubi frumenta pertulerunt trituram, ut a palea mundarentur, decoratur dignitate massæ purgatæ. Videmus C quippe in area post ventilationem, acervum palearum ex una parte, et acervum frumenti ex alia. Quo autem palea destinata sit, novimus; et quemadmodum agricolis faciant frumenta lætitiam. Quomodo ergo apparet in area prius frumentum a palea separatum, et cum gaudium fecerit post tantos labores inspecta illa congeries, quæ latebat in palea, quæ non videbatur, quando triturabatur; deinde in horreum mittitur, atque in secreto servatur: sic in isto sæculo, videtis quomodo trituratur hæc area; sed palea frumento ita permixta est, ut difficile discernatur, quia nondum ventilata est. Sic ergo post ventilationem diei judicii apparebit massa sanctorum, fulgens dignitate, præpotens meritis, et misericordiam liberatoris sui præ se gerens. D Et ipse erit septimus dies. Quasi primus dies sit in toto sæculo tempus quod est ab Adam usque ad Noe, secundus a Noe usque ad Abraham, et, quomodo jam dividit Evangelium Matthæi, tertius ab Abraham usque ad David, quartus a David usque ad transmigrationem in Babylonem, quintus a transmigratione usque ad adventum Domini nostri Jesu Christi. Ab adventu ergo Domini sextus agitur, in sexto die sumus. Et ideo quomodo formatus est homo in Genesi

Regnum Christi et sanctorum in terra post separationem malorum.

1. Cor. 4. 5.

Matth. 1.

Gen. 1. 26.

(a) Additur hic, *in terra*, auctoritate Vaticani MS. Cæterum de illo regno et sabbatismo sanctorum in terra post resurrectionem, quem mille annos duraturum putabant, mutata sententia sic demum loquitur Augustinus in lib. 20. de Civitate Dei c. 7. *Quæ opinio esset utcumque tollerabilis, si aliquæ deliciæ spiritales in illo sabbato affuturæ sanctis per Domini præsentiam crederentur: nam etiam nos hoc opinati fuimus aliquando.* Consule ejusdem operis librum 22 c. 30.

sexto die ad imaginem Dei, sic et in isto tempore, quasi sexto die totius sæculi, renovamur in baptismo, ut recipiamus imaginem Conditoris nostri. Sextus autem dies iste cum transierit, veniet requies post illam ventilationem, et sabbatizabunt sancti et justi Dei. Post septimum autem, cum apparuerit in area dignitas messis, fulgor, meritumque sanctorum, ibimus in illam vitam et in illam requiem, de qua dictum, *Quia oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit, quæ præparavit Deus diligentibus se.* Tunc velut ad caput reditur. Quomodo enim cum peracti fuerint isti septem dies, octavus ipse est qui primus: sic post terminatas et peractas ætates septem sæculi transeuntis, ad illam immortalitatem beatitudinemque redimus, de qua lapsus est homo. Et ideo octavæ complent sacramenta infantium. Hinc et ipse septenarius numerus septies multiplicatus facit quadraginta novem; et addito uno tamquam reditur ad caput, et fiunt quinquaginta: qui numerus a nobis usque ad Pentecosten in mysterio celebratur. Qui etiam secundum illam divisionem quadragesimi numeri, cui accedit tamquam merces denarius, diversa ratione idem rursus apparet. Ambæ quippe rationes ad eumdem quinquagenarium numerum redeunt. Qui ter multiplicatus propter mysterium Trinitatis, facit centum-quinquaginta. Addito quippe ipso ternario, tamquam teste atque indice triplicationis et Trinitatis, intelligimus Ecclesiam in illis piscibus centum-quinquaginta-tribus.

Sabbatismus sanctorum in terra.

1. Cor. 2. 9.

Misericordiæ opera commendat.

3. Sed interim modo, donec veniamus ad illam requiem, isto tempore quo laboramus, et in nocte sumus, quamdiu non videmus quod speramus, et in eremo iter agimus, donec ad Jerusalem cælestem, veluti ad terram promissionis fluentem lac et mel, veniamus: nunc ergo cum tentationes non cessant, bene operemur. Medicina (a) semper adsit, velut prope quotidianis adhibenda vulneribus. Est autem medicina in bonis operibus misericordiæ. Si enim vis impetrare misericordiam Dei, esto misericors. Si tu negas homini, cum tu homo sis, humanitatem; negabit tibi et Deus divinitatem, hoc est incorruptionem immortalitatis, qua nos facit Deos. Non enim a te quidquam indiget Deus: tu autem indiges a Deo. Nihil a te ille petit, ut beatus sit: tu autem, nisi ab illo accipias, beatus esse non poteris. Quid ab illo accipis? Nescio utrum auderes conqueri si ab illo, qui omnia condidit, acciperes aliquid quod (b) excellentissimum condidit. At ille non aliquid ex iis quæ condidit; sed se ipsum tibi dat ad fruendum, se ipsum omnium conditorem. Quid enim ex iis quæ facta sunt ab illo, pulcrius et melius potest esse eo qui fecit? Et quomodo tibi dabit, an quasi meritis tuis? Si quæris quid merueris, adtende peccata tua: audi sententiam Dei in transgressorem hominem latam: *Terra es, et in terram ibis.*

Gen. 3. 19.

A Quoniam comminatio præcessit, cum præceptum daretur: *Qua die tetigeritis, morte moriemini.* Si peccatorum meritum quæris, quid occurrit nisi supplicium? Obliviscere ergo merita tua, ne tibi faciant in corde terrorem: aut noli potius oblivisci, ne per superbiam repellas misericordiam. Commendamus nos, Fratres, Deo operibus misericordiæ. *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.* Confitere, quoniam habet Deus misericordiam, et vult peccata donare confessis. Sed offer illi sacrificium. Miserere hominis homo, et tui miserebitur Deus. Tu homo, et alter homo, duo miseri. Deus autem non est miser, sed misericors. Si autem miser non miseratur miserum, quomodo exigit misericordiam B ab illo qui numquam erit miser? Videte quid dicam, Fratres. Quicumque est contra naufragum crudelis, verbi gratia, tam diu crudelis est, donec contingat illi naufragium. Si autem contigerit, recordatus in pristinam vitam, quando viderit naufragum, percutit illum similis aliquando miseria; et quem non poterat ad misericordiam flectere societas humanitatis, flectit consortium calamitatis. Servo quam cito miseretur, qui aliquando servivit. Mercenarium mercede fraudatum quam cito dolet, qui mercenarius fuit. Homini filium suum plangenti amarissime compatitur, qui aliquando tale aliquid planxit. Ergo quantamvis duritiam cordis humani solvit similitudo miseriæ. Si ergo tu, qui aut miser fuisti, aut times ne miser sis: (quamdiu enim hic vivis, C et timere debes quod non fuisti, et meminisse quod fueris, et cogitare quid sis:) positus ergo et in memoria præteritarum miseriarum, et in timore futurarum, et afflictione præsentium, non misereris calamitosi hominis et egentis ope tua, et exspectas ut misereatur tibi ille, quem numquam tangit miseria? Et tu non das ex eo quod a Deo accepisti, et vis ut det tibi Deus ex eo quod a te non accepit?

Gen. 2. 17.

4. Misericordiam, Fratres mei, omnes qui ituri estis ad domos vestras, et ex hoc vix nos videbimus, nisi per aliquam sollemnitatem, misericordiam operamini, quia abundant peccata. Alia requies, alia via non est, qua perveniamus ad Deum, qua reintegremur, qua reconciliemur ei, quem periculosissime offendimus. Venturi D sumus in conspectum ejus: loquantur ibi pro nobis opera nostra; et ita loquantur, ut superent offensiones nostras. Quod enim amplius fuerit, hoc obtinebit, vel ad pœnam, si peccata meruerint; vel ad requiem, si opera bona. Misericordia autem gemina est in Ecclesia: una in eo titulo, quo nemo impendit pecuniam, nemo etiam vel laborem; altera quæ de nobis exigit aut officium operis, aut impendia pecuniæ. Illa quæ a nobis exigit nihil erogationis vel laboris, in animo constituta est, ut ignoscas ei qui in te peccavit. Ad hanc eleemosynam im-

Opera misericordiæ superare debent offensiones nostras.

Misericordia gemina.

(a) Sic Vaticanus MS. Alii cum Sirmondo, quod absit.
(b) Sirmondus, non excellentissimum. Abest non a Vaticano MS.

CLASSIS II. A pendendam thesaurus tuus in corde tuo est: ibi te explicas coram Deo. Non tibi dicitur, Profer sacculum, aperi arcam, resigna horreum: neque hoc tibi dicitur, Veni, ambula, curre, festina, intercede, loquere, visita, labora. Stans uno loco projecisti de pectore tuo quod tenes contra fratrem tuum, fecisti misericordiam, nullo sumptu, nullo labore, sola bonitate, sola misericordiæ cogitatione. Nam si dicamus: Erogate res vestras pauperibus; duri videbimur. Certe vel nunc lenes et faciles sumus, quando dicimus, Impendite unde nihil minuetis, dimittite ut dimittatur vobis. Dicamus tamen etiam istud, Date et dabitur vobis. Conjunxit hæc Dominus in præcepto, et ista duo misericordiæ genera expressit. *Dimittite, et dimittetur vobis:* (Lucæ 37. 6.) misericordia est ignoscentis. *Date et dabitur vobis:* misericordia est erogantis. Vide si non amplius Deus dat nobis. Tu ignoscis homini, in quo te læsit homo hominem: ignoscit tibi Deus, in quo offendisti homo Deum. Numquid enim hoc est hominem lædere, quod est Deum offendere? Ergo plus tibi dedit: quia tu hoc dimisisti, in quo homo læsus est; hoc ille dimittit, in quo Deus offensus est. Attendite aliam misericordiam dispensationis. Tu das panem, ille dat salutem, tu das sitienti poculum liquoris alicujus, ille tibi dat poculum sapientiæ suæ. Numquid ista vel comparanda sunt, quod das, et quod accipis? Ecce quomodo fœnerandum est. Si quis vult esse fœnerator, omnino non prohibemus: sed illum fœneretur, qui non sit pauper plura et majora reddendo, et cujus est etiam hoc ipsum qualecumque quod ei das, ut amplius meliusque recipias.

5. Illud etiam moneo Sanctitatem Vestram, ut sciatis eum duplam misericordiam facere, qui pauperibus sic dat aliquid, ut ipse eroget. Non enim debet esse sola benignitas largientis, sed et humilitas ministrantis. (Eleemosyna erganda cum humilitate et hilaritate.) Nescio quomodo, Fratres mei, animus ejus qui porrigit pauperi, velut communi humanitati atque infirmitati compatitur, quando ponitur manus habentis in manum indigentis. Quamvis ille det, ille accipiat, conjunguntur minister et cui ministratur. Non enim jungit nos calamitas, sed humilitas. Abundantia vestra erit vobis, si Domino placet, et filiis vestris. Sed de ista terrena abundantia nulla mentio est, quam videtis obnoxiam tantis casibus. Jacet in domo thesaurus quietus, Dominum quietum esse non sinit. Timetur latro, timetur effractor, timetur servus infidelis, timetur vicinus malus et potens. Quanto plus tenetur, tanto plus timetur. Si autem erogas Deo in pauperes, non perdis, et securus efficeris, quia ipse Deus custodit tibi in cælo, qui et tibi necessaris dat super terram. An forte times, ne perdat Christus quod illi commendaveris? Non-

(SERMONES DE TEMPORE.) ne dispensatorem unusquisque eligit de familia sua fidelem cui committat pecuniam suam? Qui etsi habet in potestate non auferre, non tamen habet in potestate non perdere. Quid fide Christi prolixius? quid omnipotentia divinius? Nec auferre tibi aliquid potest, quis ipse dedit tibi spe quod illi dares: nec aliquid perdere, quia universa omnipotens tenet. Reficitis viscera, quando agapes facitis. Quis videmur nos ministrare, et nostra dantur, et per nos dantur; et tamen ea dantur, quæ nobis Deus dedit. Bonum est, Fratres, etiam manu vestra dispensetis: valde gratum est Deo. Ipse accipit, et dabit tibi, qui ante tibi quam deberet quod dares dedit. Debet erogationis officio conjungi ministrationis officium. Cum tibi liceat duas mercedes habere, quare perdis unam? B Sed quisquis minus idoneus est omnibus dare, det pauperibus pro viribus, cum hilaritate. *Hilarem autem datorem diligit Deus.* (I. Cor. 9. 7.) Omni pretio comparandum propositum est regnum cælorum. Non est ut dicat aliquis habens duos denarios, idoneum se non esse ad comparandum. Tanto Evangelica illa vidua comparavit. (Lucæ 2. 12.)

6. Peracti sunt dies (*a*) feriati, succedunt jam illi conventionum, exactionum, litigiorum: videte quomodo in his vivatis, Fratres mei. (Dies feriati. a) De vacatione dierum istorum mansuetudinem debetis concipere, non jurgiorum consilia meditari. Sunt enim homines, qui propterea vacaverunt per dies istos, ut cogitarent malitias, quas exercerent post dies istos. Petimus vos, ut ita C vivatis, tamquam qui Deo rationem reddituros vos sciatis de tota vita, non de solis istis quindecim diebus. Deinde Scripturarum quæstiones, (*b*) quas hesterna die proposui, et angustia temporis impediente non solvi, fateor me debere. (b) Sed certe, quis dies qui sequuntur jam exactiones etiam pecuniæ permittunt jure forensi et publico, hoc a me potius vos exigite jure Christiano. Modo enim omnes sollemnitatis gratia veniunt: post istos dies amor legis adducat a me exigi quod promisi. Qui enim dat, per me dat vobis: ipse utique dat omnibus nobis. Novi quippe Apostolum dicentem, *Reddite omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui honorem honorem, cui timorem timorem: nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.* (Rom. 13. 7. et 8.) D Sola dilectio est semper reddends; nemo a tali debito silendus est. Quod enim debeo, Fratres, in nomine Domini redditurus sum. Sed fateor vobis, non officio segnibus, sed exigentibus reddo.

(*a*) Dies quindecim, ut mox dicet: hoc est septem ante pascha, totidem post Pascha, quibus diebus lites omnes et contentiones partium cessabant, ex lege Theodosii, quæ est L. II, Cod. Theod. de Feriis: *Sacros quoque Paschæ dies, qui septeno vel præcedunt numero, vel sequuntur, in eadem feriarum, observatione numeramus.*

(*b*) Quæstiones forte quæ supra in Sermone 149. tractantur.

CLASSIS II.

* Alias de Diversis 11.

* SERMO CCLX.

a *Habitus (a) eodem die in ecclesia Leontiana, de monitis baptizatorum.*

Octava Infantium. NE moras faciamus, acturi multa, regeneratis in baptismo, qui hodie miscendi sunt populo, brevis, sed gravis Sermo reddendus est. Vos qui baptizati estis, et hodie completis sacramentum octavarum vestrarum, breviter accipite et intelligite translatam fuisse figuram circumcisionis carnis, ad circumcisionem cordis. Die octavo circumcidantur carne secundum veterem Legem: et hoc propter Dominum Christum, qui post diem septimum sabbatorum octavo Dominico resurrexit. Cultellis petrinis jussum est circumcidi: Petra erat Christus. Infan-
1\. Cor. 10. 4. tes appellamini, quoniam regenerati estis, et novam vitam ingressi estis, et ad vitam æternam renati estis, si hoc quod in vobis renatum
Falsi fideles. est, male vivendo non suffocetis. Reddendi estis populis, miscendi estis plebi fidelium: cavete ne imitemini malos fideles, immo falsos fideles: quasi confitendo fideles, sed male vivendo infideles. Videte, quia testificor vobis coram Deo et Angelis ejus: castitatem servate, sive conjugalem, sive omnimodæ continentiæ. Quisque quod
Continentia servanda pro suo cuique gradu. vovit reddat. Qui non habetis uxores, licet vobis ducere uxores, sed quarum mariti non vivunt. Fœminæ quæ non habent viros, licet eis nubere, sed eis viris quorum uxores non vivunt. Qui habetis uxores, nihil mali faciatis præter uxores. Reddite quod exigitis. Fides vobis debetur, fidem debetis. Fidem debet maritus uxo-
Votum continentiæ non reddens, damnatur. ri, uxor marito; ambo Deo. Quicumque continentiam vovistis, reddite quod vovistis: quia non exigeretur, si non vovissetis. Quod potuit licere, non licet: non quia nuptiæ damnantur, sed qui retro respicit damnatur. Cavete a fraudibus in negotiis vestris. Cavete a mendaciis et perjuriis. Cavete a verbositate et luxuria. Quæcumque non vultis fieri vobis, nolite facere aliis,
Philip. 4. 9. et hominibus et Deo. Quid vos onerem? *Hæc agite, et Deus pacis erit vobiscum.*

* Alias de Diversis 13.

* SERMO CCLXI.

I.

b *In die (b) quadragesimo Adscensionis Domini.*

Habitus Carthagine in basilica Fausti.

CAPUT I. Adscensio Domini sic celebranda. 1. RESURRECTIO Domini, spes nostra: adscensio Domini, glorificatio nostra. Adscensionis enim hodie sollemnia celebramus. Si er-

A go recte, si fideliter, si devote, si sancte, si pie adscensionem Domini celebramus, adscendamus cum illo, et sursum cor habeamus. Adscendentes autem non extollamur, nec de nostris quasi de propriis meritis præsumamus. Sursum enim cor habere debemus, sed ad Dominum. Sursum enim cor non ad Dominum, superbia vocatur: sursum autem cor ad Dominum, refugium vocatur. Illi enim dicimus qui adscendit, *Domine refugium factum es nobis.* Resurrexit enim, ut spem nobis daret, quia resurgit quod moritur: ne moriendo desperaremus, et totam vitam nostram morte finitam putaremus. Solliciti enim eramus de ipsa anima; et ille nobis resurgendo et de carne securitatem dedit. Ergo adscendit, quis? Qui descendit. Descendit, ut sanaret te:
B adscendit, ut levaret te. Cadis, si levaveris te: manes, si levaverit te. Sursum ergo cor, sed ad Dominum, refugium est: sursum cor, sed non ad Dominum, superbia est. Dicamus ergo illi resurgenti, *Quoniam tu es Domine spes mea:* adscendenti autem, *Altissimum posuisti refugium tuum.* Quomodo enim ad eum cor sursum habentes, superbi erimus, qui propter nos humilis factus est, ne superbi remaneremus?

SERMON DE TEMPORE

Ut cum ipso adscendamus. Sursum cor, quandonam pietatis, quandonam superbiæ. Psal. 89. 1.

Psal. 90. 9.

2\. Deus Christus, hoc semper: numquam hoc desinet, quia numquam cœpit. Si enim per gratiam ejus aliquid incipit, quod numquam desinat; ille quomodo desinet, qui numquam cœpit? Quid est quod incipit, et numquam desinet? Immortalitas nostra initium habebit, finem non habebit. Non enim jam habemus, quod eum
C habere cœperimus, non amittemus. Semper ergo Deus Christus. Et qualis Deus? Quæris qualis? Patri æqualis. Noli ergo quærere in æternitate qualitatem, sed felicitatem. Qualis Deus Christus, cape, si potes. Ecce dico, non te fraudabo. Quæris qualis Deus Christus? Audi me, immo audi mecum: simul audiamus, simul discamus. Non enim quia loquor et vos auditis, ideo vobiscum non audio. Quæris ergo, cum audis, Deus est Christus, Qualis Deus Christus? Audi mecum: non, inquam, me audi, sed mecum. In hac enim schola omnes sumus condiscipuli. Cælum est cathedra magistri nostri. Audi ergo qualis Deus Christus. *In principio erat Verbum.* Ubi? *Et Verbum erat apud Deum.* Sed verba quotidie solemus audire. Noli sic co-
D gitare, quomodo soles audire, *Deus erat Verbum.* Qualis quæro. Nam ecce jam Deum credo: sed qualis Deus sit, quæro. *Quærite faciem ejus semper.* Nemo quærendo deficiat, sed proficiat. Proficit quærens, si pietas quærat. Quomodo quærit pietas, quomodo vanitas? Pietas quærit credendo, vanitas litigando. Si enim litigare me-

CAPUT II. Christus semper Deus.

Johan. 1. 1.

Psal. 104. 4. Dei notitiam vanitas litigando quærit, pietas credendo.

(a) Cum hoc titulo in editis et in Germanensi MS. subsequitur Sermonem supra ordine 148 habitum *die Dominica octavarum Paschæ.* Eidem diei multis in libris adsignatur Sermo qui supra est 224. ad *Infantes.* Possidius in indiculo c. 8 et 10. notat Tractatus *de die octavarum seu de octavis Infantium* duos. Hos Baronius in Martyrol. 5 Jan. perperam existimavit ad diem octavam festi SS. Innocentium spectasse. Infantes, interprete Augustino, sunt baptismo regenerati; quorum ipse numquam forte diem octavam, sed octavas aliquoties commemorat. De his haud dubie in epist. 55. n. 35 scribit, *Tam multis præsumptionibus sic plena sunt omnia, ut gravius corripiatur qui per octavas suas terram nudo pede tetigerit, quam qui mentem vinolentia sepelierit.* V. item epist. 34. n. 5.

(b) Sermones de die Adscensionis Domini recenset Possidius in indiculo cap. 8. 9 et 10.

CLASSIS II

cum velis, mihique dicere, Quem Deum colis? Qualem Deum colis? Ostende mihi quod colis: respondebo, Etsi est quod ostendam, non est cui.

CAPUT III. Pauli in Dei cognitione modestia. Philip. 3. 13. 1. Cor. 15. 10.

3. Nec ego audeo dicere, jam me cœpisse quod quæris. Ingredior enim, quantum possum, post vestigia illius tanti athletæ Christi, apostoli scilicet Pauli dicentis, *Fratres, ego me ipsum non arbitror apprehendisse. Ego me ipsum: Ego*, quid est, et *me ipsum? Ego qui plus omnibus illis laboravi*. Novi Apostole, quomodo dicas, *Ego*. Expressio est, non elatio. Nam vis audire quomodo dicat, *Ego?* Cum dixisset, *Plus omnibus illis laboravi*: et quasi nos ad illum, Quis? et ille ad nos, *Non ego autem, sed Dei gratia mecum*. Ille ergo cum quo tanta gratia Dei erat ut posterius vocatus plus præcedentibus laboraret; dicit tamen, *Fratres, ego me ipsum non arbitror apprehendisse*. Ibi ego, ubi non apprehendit. Humanæ quippe infirmitatis est, non apprehendere. Ubi autem levatus est in tertium cœlum, et audivit ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui, non dixit, *Ego*. Sed quid dixit? *Scio hominem ante annos quatuordecim. Scio hominem*: et ipse homo erat qui loquebatur, et quod in eo factum est, quasi alterum fecit, ideo non defecit. Noli ergo contendere, noli litigare, exigendo a me qualem Deum colo. Non enim idolum est, et digitum extendo, et dico tibi, Ecce Deum quem colo: aut aliquod sidus est, aut aliqua stella, aut sol, aut luna; et extendo digitum in cœlum, et dico. Ecce quod colo. Non est quo digitus extendatur: sed est quo mens extendatur. Vide ipsum non comprehendentem, et tamen quærentem; sequentem, inhiantem, suspirantem, desiderantem: vide illum, quid intendat vide, ad Deum suum, utrum digitum, an vero animum. Quid ait? *Non me arbitror apprehendisse. Unum autem, quæ retro oblitus, in ea quæ sunt ante extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo. Sequor*, inquit: ambulo, inquit, in via sum, Sequere, si potes: simul ad patriam veniamus, ubi non a me quæras, nec ego a te. Simul ergo modo credendo quæramus, ut simul postea videndo gaudeamus.

2. Cor. 12. 2.

CAPUT IV. Mundandum cor, quo videatur Deus.

4. Nam quis tibi ostendit, qualis sit Deus Christus? Ecce quod dignatus est dicere per servum suum, dicat et per istum servum suum, conservis meis, servis suis. Dictum est tibi, *In principio erat Verbum*. Quærebas ubi esset, responsum est, *Verbum erat apud Deum*. Et ne verba contemneres ex consuetudine locutionis humanæ, audisti, *Deus erat Verbum*. Adhuc quæris qualis Deus? *Omnia per ipsum facta sunt*. Ama illum: quidquid amas, ab illo est. Non amemus creaturam, neglecto Creatore: sed adtendamus creaturam, et laudemus Creatorem. Non tibi possum ostendere Deum meum; ostendo quæ fecit, recolo quæ fecit. *Omnia per ipsum facta sunt*. Fecit nova non novus; fecit temporalia sempiternus; fecit mutabilia, qui nescit mutari. Facta inspice, lauda factorem: crede, ut

A

munderis. Videre enim vis? Bonam rem, magnam rem vis: hortor, ut velis. Videre vis? *Beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt*. Prius ergo cogita de corde mundando: hoc habeto negotium, ad hoc te advoca, insta huic operi. Quod vis videre mundum est, immundum est unde vis videre. Cogitas Deum quasi aliquam istorum oculorum immensam vel multiplicem lucem, auges tibi spatia quanta vis: non ponis finem ubi non vis, ponis ubi vis. Phantasmata sunt ista cordis tui, immunditia est ista cordis tui. Tolle, abjice. Si terra tibi in oculum caderet, et velles ut ostenderem tibi lucem; prius tui oculi quærerent mundatorem. Tantum immunditiæ est in corde tuo: ibi avaritia non parva immunditia est. Congeris quod tecum non tollas. Nescis quia cum congeris, ad cor tuum lutum trahis? Unde videbis ergo quod quæris?

SERMON. DE TEMPORE

Matth. 5. 8.

B

CAPUT V. Deus habitare vult in corde mundo.

5. Tu mihi dicis, Ostende mihi Deum tuum. Ego tibi dico, Adtende paululum ad cor tuum. Ostende, inquis, mihi Deum tuum. Adtende, inquio, paululum ad cor tuum. Quidquid ibi vides quod displicet Deo, tolle inde. Venire ad te vult Deus, Dominum ipsum Christum audi: *Ego et Pater veniemus ad eum, et mansionem apud eum faciemus*. Ecce quid promittit Deus. Si ego promitterem venturum me in domum tuam, mundares eam: Deus in cor tuum venire vult, et piger es ei domum mundare? Non amat habitare cum avaritia, cum muliere immunda et insatiabili, cui tu jubenti serviebas, et Deum videre quærebas. Quid fecisti, quod Deus jussit? Quid non fecisti, quod avaritia jussit? Quid fecisti, quod Deus jussit? Ego ostendo quid habitet in corde tuo, qui vis videre Deum. Hoc enim dixeram, Est quod ostendere, sed cui non est. Quod Deus jussit, quid fecisti? Quod avaritia jussit, quid distulisti? Jussit Deus ut nudum vestires, tremuisti: jussit avaritia ut vestitum exspoliares, insanisti. Si fecisses quod Deus jussit, quid tibi dicam, haberes illud et illud? Ipsum Deum haberes. Si fecisses quod Deus jussit, Deum haberes. Fecisti quod avaritia jussit, quid habes? Scio, dicturus es mihi, Habeo quidquid abstuli. Ergo auferendo habes. Habes aliquid apud te, qui perdidisti te? Habeo, inquis. Ubi, ubi, rogo te? Certe aut in cubiculo, aut in sacello, aut in arca: nolo amplius dicere. Ubicumque habes, modo certe tecum non habes. Certe modo cogitas in arca te habere: forte periit, et nescis; forte cum redis, non invenis quod dimisisti. Cor tuum quæro: ibi quid habeas, interrugo. Ecce implesti arcam tuam, et fregisti conscientiam tuam. * Vide plenum: disce esse plenus. *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum*. Nempe omnia perdiderat. Unde ergo istas gemmas laudis Domino proferebat?

Johan. 14. 23.

C

Avaritiæ homo servit, non Deo.

D

* CAPUT VI

Job. 1. 21.

6. Munda ergo cor, quantum potes: id age, id operare. Et ut ille mundet ubi maneat, roga, supplica, humiliare. Non capis. *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum*.

Tenebræ cupiditates et opera mala.

Johan. 1. 1. etc.

CLASSIS II. *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Quod factum est in ipso vita erat; et vita erat lux hominum: et lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt.* Ecce quare non capis. *Lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt.* Quæ sunt tenebræ, nisi opera mala? Quæ sunt tenebræ, nisi cupiditates malæ, superbia, avaritia, ambitio, invidentia? Omnia ista tenebræ sunt: ideo non comprehendis. Nam lux lucet in tenebris: sed da qui comprehendat.

Deus homo factus manet semper Deus.

7. Vide ergo, ne forte hoc quomodocumque possis accipere: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* Per hominem Christum tendis ad Deum Christum. Multum est ad te Deus: sed homo factus est Deus. Quod longe erat a te, per hominem factum est juxta te. Ubi maneas, Deus est: qua eas, homo est. Idem ipse Christus, et qua eas, et quo eas. Ipse ergo *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* Assumpsit quod non erat, non amisit quod erat. Apparebat homo, et latebat Deus. Occisus est homo, et offensus est Deus: sed resurrexit homo, et inventus est Deus. Cogita ergo quanta fecit ut Deus, quanta passus est ut homo. Occisus est, sed non in divinitate: ipse Christus occisus est. Non enim duo, Deus et homo; ut jam non faciamus vel noverimus Trinitatem, sed quaternitatem. Homo quidem homo, et Deus Deus; sed totus Christus homo et Deus: ipse ergo Christus homo et Deus. Quomodo tu homo corpus et animus: sic totus Christus homo et Deus. Ergo totus Christus, caro, anima, et Deus. * Idem ipse aliquid dicit, quod ad Deum pertinet; aliquid dicit, quod ad animam pertinet; aliquid dicit, quod ad carnem pertinet: totum ad Christum pertinet. Quid dicit ut Deus? *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit Filio habere vitam in semetipso.* * *Quæcumque Pater facit, hæc eadem et Filius facit similiter.* * *Ego et Pater unum sumus.* Quid dicit Christus secundum animam suam? *Tristis est anima mea usque ad mortem.* Quid dicit Christus secundum carnem? *Solvite templum hoc, et in triduo suscitabo illud.* * *Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.* Hæc sunt thesauri sapientiæ et scientiæ.

Una persona Deus et homo in Christo.

* CAPUT VII.

Johan. 5. 26.

* Ibidem 19.

* Johan. 10. 30.

Matth. 26. 38.

Johan. 2. 19.

* Lucæ 24. 39.

CAPUT VIII. Matth. 22. 37. etc. Præceptum utrumque dilectionis erga Christum impletur.

8. Certe tota Lex in duobus præceptis pendet, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua; et diliges proximum tuum tamquam te ipsum. In his duobus præceptis tota Lex pendet et Prophetæ.* In Christo habes totum. Deum tuum vis diligere? Habes in Christo: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Proximum vis diligere? Habes in Christo: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.*

CAPUT IX. Bona opera frequentanda.

9. Mundet nos gratia sua: mundet nos opitulationibus et consolationibus suis. Fratres mei, per ipsum et in ipso obsecro vos, in bonis operibus abundetis, in misericordia, benignitate, bonitate. Cito dimittite quod in vos peccatur, nemo teneat iram adversus alium; ne intercludat sibi orationem ad Deum. Hæc enim omnia, quia in hoc sæculo sumus, quia etsi proficimus, etsi juste vivimus, sine peccato hic non vivimus. Non enim peccata sola sunt illa quæ crimina nominantur, adulteria, fornicationes, sacrilegia, furta, rapinæ, falsa testimonia: non ipsa sola peccata sunt. Adtendere aliquid quod non debebas, peccatum est: audire aliquid libenter, quod audiendum non fuit, peccatum est: cogitare aliquid, quod non fuit cogitandum, peccatum est.

SERMON. DE TEMPORE.

Peccata, præter crimina, sunt alia minora.

CAPUT X. Remedia quotidiana. Matth. 6. 12.

10. Sed dedit Dominus noster post illud lavacrum regenerationis alia quotidiana remedia. Quotidiana nostra mundatio, Dominica oratio. Dicamus, et verum dicamus, quia et ipsa eleemosyna est: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* * *Date eleemosynas, et omnia munda sunt vobis.* Mementote, Fratres, ad dextram staturis quid dicturus est. Non dicet, Illa et illa magna fecistis: sed, *Esurivi, et dedistis mihi manducare.* Ad sinistram staturis non est dicturus, Illa et illa mala fecistis: sed, *Esurivi, et non dedistis mihi manducare.* Illi pro eleemosyna, in vitam æternam: isti propter sterilitatem, in ignem æternum. Modo eligite aut dextram aut sinistram. Nam rogo vos, quam habere poterit spem salutis piger in remediis, creber in morbis? * Sed parvi morbi sunt? Congerie premunt. Minora peccata sunt quæ habeo. Non sunt multa? Nam quomodo minora sunt, quæ premunt, obruunt: quid minutius pluviæ guttis? Flumina implent. Quid minutius granis tritici? Horrea implent. Tu adtendis quia minora sunt, et non adtendis quia multa sunt. Adtendere nosti: numera, si potes. Sed plane quotidianum remedium dedit Deus.

* Lucæ 11. 41.

Matth. 25 35. etc.

* CAPUT XI. Minora peccata multitudine obruunt.

CAPUT XII. Psal. 67. 19.

11. Magna misericordia ejus qui *adscendit in altum, et captivavit captivitatem.* Quid est, *captivavit captivitatem?* Occidit mortem. Captivitas captivata est: mors mortua est. Quid ergo? Hoc solum fecit qui *adscendit in altum, et captivavit captivitatem?* Ergo dimisit nos? *Ecce ego vobiscum sum usque in consummationem sæculi.* Ergo illud adtende, *Dedit dona hominibus.* Aperi sinum pietatis, excipe donum felicitatis.

Matth. 28. 20.

* SERMO CCLXII.

* Alias de Diversis 13

II.

In die Adscensionis Domini.

Habitus in basilica Leontiana.

CAPUT I.

1. Dominus Jesus, Patris unigenitus et gignenti coæternus, pariter invisibilis, pariter immutabilis, pariter omnipotens, pariter Deus; propter nos, ut nostis, et accepistis, et tenetis, factus est homo, forma assumpta humana, non amissa divina: potens occultus, infirmus manifestus; sicut nostis, natus est, ut renasceremur; mortuus est, ne nos in æternum

CLASSIS II. moreremur. Ille continuo, id est, die tertio resurrexit: nobis resurrectionem carnis in fine promisit. Exhibuit se discipulorum oculis videndum, manibusque tractandum; persuadens quod factus erat, non auferens quod semper erat. Conversatus est cum eis diebus quadraginta, sicut audistis, intrans et exiens, manducans et bibens; non jam indigentia, sed totum potentia: et manifestans eis carnis veritatem, in cruce infirmitatem, a sepulcro immortalitatem.

CAPUT II. Sancti Leontii sollemnitas.

2. Hodiernum ergo diem adscensionis ipsius celebramus. Occurrit autem huic Ecclesiæ (a) alia vernacula sollemnitas. Conditoris basilicæ hujus sancti Leontii hodie depositio est. Sed dignetur obscurari stella a sole. Ergo de Domino potius, quod cœperamus, loquamur. Gaudet bonus servus, quando laudatur Dominus.

CAPUT III. Adscensionis fides et celebritas per totum orbem.

3. Hodierno ergo die, hoc est, quadragesimo post resurrectionem suam, Dominus adscendit in cælum. Non vidimus: sed credamus. Qui viderunt prædicaverunt, et orbem terrarum impleverunt. Scitis qui viderunt, et qui nobis indicaverunt: de quibus prædictum est. *Non sunt*
Psal. 18. 4. et 5. *loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.* Ergo et ad nos venerunt, et nos de somno excitaverunt. Ecce celebratur hodiernus dies toto orbe terrarum.

Adscensionis Christi prophetia. Psal. 56. 12.

4. Recolite Psalmum. Cui dictum est, *Exaltare super cælos Deus?* Cui dictum est? Numquid Deo Patri diceretur, *Exaltare*, qui numquam est humiliatus? * Exaltare tu: tu qui fuisti in ventre matris inclusus; tu qui in illa factus es, quam fecisti; tu qui in præsepi jacuisti; tu qui ubera tamquam parvulus in (b) vena carnis suxisti; tu qui portans mundum, portabaris a matre: tu quem Simeon senex parvulum agnovit, magnumque laudavit: tu quem vidua Anna vidit sugentem, et cognovit omnipotentem: tu qui esuristi propter nos, sitisti propter nos, fatigatus es in via propter nos: (Numquid esurit panis, aut sitit fons, aut fatigatur via?) tu qui omnia ista pertulisti propter nos: tu qui dormisti, et tamen non dormitas, custodiens Israel: postremo, tu quem vendidit Judas, quem Judæi emerunt, et non possederunt: tu apprehense, ligate, flagellate, spinis coronate in ligno suspense, lancea percusse, tu mortue, tu sepulte, *Exaltare super cælos Deus.* Exaltare, inquit, exaltare super cælos, quia Deus es. Sede in cælo, qui pependisti in ligno. Judex exspectaris venturus, qui exspectatus es judicatus. Quis ista crederet, nisi illo faciente, qui erigit de terra inopem, et de stercore exaltat pauperem? Ille ipse inopem carnem suam erigit, et collocat eam cum principibus populi sui, cum quibus judicaturus est vivos et mortuos. Cum eis collocavit hanc inopem carnem, quibus dicit, *Sedebitis super duodecim sedes, judicantes duodecim tribus Israel.*

* CAPUT IV.

SERMONES DE TEMPORE CAPUT V.

Psal. 112. 7.

Matth. 19. 28.

5. *Exaltare* ergo *super cælos Deus.* Jam factum est, jam impletum est. Sed dicimus, Quomodo futurum prædictum est, *Exaltare super cælos Deus;* non vidimus, sed credimus: * ecce ante oculos nostros est quod sequitur, *Exaltare super cælos Deus, et super omnem terram gloria tua.* Non credat illud, qui non videt istud. Quid est enim, *Et super omnem terram gloria tua?* nisi, super omnem terram Ecclesia tua, super omnem terram (c) matrona tua, super omnem terram sponsa tua, dilecta tua, columba tua conjux tua. Ipsa est gloria tua. *Vir quidem*, ait Apostolus, *non debet velare caput, cum sit imago et gloria Dei: mulier autem gloria viri.* Si mulier gloria viri, Ecclesia gloria Christi. (d).

* CAPUT VI.

1. Cor. 11. 7.

* SERMO CCLXIII.

* Alias de Tempore 174, et de Diversis 90

III.

De Adscensione Domini.

Glorificatio et victoria Christi completa est resurrectione et adscensione.

1. GLORIFICATIO Domini nostri Jesu Christi resurgendo et adscendendo completa est. Resurrectionem ipsius Paschæ Dominico celebravimus: adscensionem hodie celebramus. Festus nobis dies uterque. Ideo enim resurrexit, ut nobis exemplum resurrectionis ostenderet: et ideo adscendit, ut nos de super protegeret. Habemus ergo Dominum et Salvatorem nostrum Jesum Christum prius pendentem in ligno, nunc sedentem in cælo. Pretium nostrum dedit, cum penderet in ligno: colligit quod emit cum sedet in cælo. Cum enim omnes collegerit, quos utique per tempora colliget, in fine temporis veniet, et quomodo scriptum est, *Deus manifestus veniet:* non quemadmodum primitos venit occultus, sed sicut dictum est, manifestus. Oc-

Psal. 49. 3.

(a) Editi, a *tabernaculo*. Verius Germ. MS. *vernacula*. Eodem significatu hanc vocem adhibuerat Cicero in lib. 9. 15. ad Pætum, *antiquæ et vernaculæ festivitatis*. De illa autem Leontii Hipponensis episcopi sollemnitate Augustinus in epist. 29.

(b) Floriacensis MS. *in vera carne.*

(c) Floriacensis MS. non habet, *super omnem terram matrona tua.*

(d) Sermo in Floriacensi codice auctior est hisce verbis: *Ipsa est sancta Catholica: ipsa est tota orbe diffusa. Ipsa est seges crescens inter zizania. Respice illam de cælo, propter quam est irrisus in ligno. Irriserunt te Judæi, et pendens orasti pro eis: hoc de te meruerunt persequentes. quid de te meruerunt credentes? quibus dignatus es promittere dicens, Et accipietis virtutem Spiritus sancti supervenientem in vos, et eritis mihi testes. Ubi? In Jerusalem, ubi occisus sum. In Jerusalem, parum est. Non tantum pretium dedisti, ut hoc solum emeres. Dic adhuc: valde angusta est Jerusalem nomini tuo. In Jerusalem et tota Judæa et Samaria et usque in fines terræ. Venisti ad fines: quare contentiones non finis? Nemo mihi jam dicat, Ecce hic est. Sileat humana allocutio, audiatur divina prædicatio: In Jerusalem et in tota Judæa et Samaria, et usque in fines terræ. Ecclesiam suam nobis novissimis servis Dominus commendavit. Commendavit filiis matrem: prævidit enim malorum filiorum futura litigia. Prævidit homines partes sibi facientes de re aliena. Quare ergo non dividant, quod non comparaverunt? Hæc est itaque Fratres carissimi, sancta ut dixi Catholica quæ ubique est: et quæ numquam nubit, et quotidie parit.* Sunt quidem hæc et superioribus non male cohærentia, et non ab Augustino aliena, sed huc forte adscita ex aliis Tractatibus: nam eadem paucis exceptis leguntur in Sermone 265.

CLASSIS II. cultum enim oportebat eum venire, ut judicaretur: manifestus autem veniet ut judicet. Si enim prius manifestus venisset, judicare manifestum quis auderet? Quando quidem dicit apostolus

1. Cor 2 8. Paulus, *Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Sed si ille non occideretur, mors non moreretur. Trophæo suo diabolus victus est. Exsultavit enim diabolus, quando primum seducendo dejecit in mortem. Seducendo primum hominem, occidit: occidendo novissimum, primum de laqueis perdidit. Facta est ergo victoria Domini nostri Jesu Christi, cum resurrexit et adscendit in cælum; et impletum est quod audistis, cum Apocalypsis

Apoc. 5. 5. Christus, leo, et agnus. legeretur, *Vicit leo de tribu Juda.* Ipse leo dictus est, qui agnus occisus est: leo propter fortitudinem, agnus propter innocentiam: leo quia invictus, agnus quia mansuetus. Et ipse agnus occisus morte sua vicit leonem, qui circuit quærens quem devoret. Dictus est enim diabolus leo,

Diabolus, leo. 1. Petr. 5.8. feritate, non virtute. Apostolus quippe Petrus ait, *Vigilare vos oportet adversus tentationes, quia adversarius vester diabolus circuit, quærens quem devoret.* Sed quomodo circuit, dixit: *Sicut leo rugiens circuit, quærens quem devoret.* Quis non incurreret in dentes leonis hujus, nisi vicisset leo de tribu Juda? Contra leonem leo, contra lupum agnus. Exsultavit diabolus, quando mortuus est Christus, et ipsa morte Christi est diabolus victus: tamquam in muscipula escam accepit. Gaudebat ad mortem, quasi præpositus mortis, Ad quod gaudebat, inde illi tensum est.

Muscipula diaboli. Muscipula diaboli, crux Domini: esca qua caperetur, mors Domini. Et ecce surrexit Dominus noster Jesus Christus. Ubi est mors quæ pendit

Matth. 27. 40. in ligno? Ubi est insultatio Judæorum? Ubi est typhus et superbia caput ante crucem agitantium et dicentium, *Si filius Dei est, descendat de cruce?* Et plus fecit, quam illi insultando exigebant. Plus enim est de sepulcro resurgere, quam de ligno descendere.

Adscensio Christi pignus nostræ adscensionis. 2. Jam vero quanta gloria est quod adscendit in cælum? quod sedet ad dexteram Patris? Sed hoc oculis non videmus, quia nec pendentem in ligno vidimus. Totum hoc fide tenemus, oculis cordis intuemur. Hodie enim, sicut audistis, Fratres, Dominus noster Jesus Christus adscendit in cælum: adscendat cum illo et cor nostrum.

Coloss. 3. 1, et 2. Audiamus Apostolum dicentem, *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* Sicut enim ille adscendit, nec recessit a nobis, sic et nos cum illo ibi jam sumus, quamvis nondum in corpore nostro factum sit quod promittitur nobis. Ille jam exaltatus est super cælos. Neque enim propterea nobis desperanda est perfecta et

Johan. 1.13. Angelica cælestis habitatio; quia dixit, *Nemo adscendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo.* Sed hoc dictum est propter unitatem, qua caput nostrum est, et nos corpus ejus. Cum adscendit in cælum, nos ab illo non separamur. Qui de cælo descendit, non nobis invidet cælum: sed quodam modo clamat, Membra mea estote, si adscendere vultis in cælum. In hoc ergo ipsi interim roboremur, in hoc votis omnibus æstuemus. Hoc meditemur in terris, quod computamur in cælis. Tunc exuturi carnem mortalitatis, nunc exuamus animi vetustatem. Facile corpus levabitur in alta cælorum, si non premat spiritum sarcina peccatorum (a).

SERMON. DE TEMPORE.

3. Nam et illud nonnullos calumniantibus hæreticis movet, quemadmodum Dominus sine corpore descenderit, cum corpore adscenderit, velut contrarium sit illis verbis quibus ait. *Nemo adscendit in cælum, nisi qui de cælo descendit.* Corpus, inquiunt, quod non descendit de cælo, quomodo potuit adscendere in cælum? Quasi ille dixerit, Nihil adscendit in cælum, nisi quod de cælo descendit; sed ait, Nemo adscendit, nisi qui descendit. Hoc enim ad personam, non ad personæ habitum retulit. Descendit sine corporis indumento, adscendit cum corporis indumento. Nemo tamen nisi qui descendit adscendit. Nam si nos sibimet tamquam sua membra ita coaptavit, ut etiam nobis conjunctis idem ipse sit; quanto magis illud corpus, quod de virgine assumpsit, alium non potest in illo habere personam? Quis enim vel in montem, vel in murum, vel in aliquem superiorem locum dicit non eum solum qui descenderit adscendisse, si cum descendisset exutus, adscendat indutus; aut cum descendisset inermis, adscendat armatus? Quemadmodum ergo de hoc dicitur, Nemo adscendit nisi qui descendit, quamvis cum ea re eam qua non descendit adscenderit: sic nemo in cælum nisi Christus adscendit; quia de cælo, nisi Christus, nemo descendit; quamvis sine corpore descenderit, cum corpore adscenderit, adscensuris et nobis non virtute nostra, sed nostra et illius unitate. Duo quippe sunt in carne una, sacramentum magnum est in Christo et in Ecclesia. Unde et ipse dicit, *Igitur jam non duo sed una caro.*

a Christum cum corpore adscendisse. V. lib. de Agone Christ. c. 25.

Ephes. 5 31. et 32. Matth. 19.6.

4. Et ideo jejunavit, cum tentaretur ante mortem cibo adhuc indigens: manducavit autem et bibit, cum glorificaretur post resurrectionem jam cibo non indigens. Illic enim ostendebat in se nostrum laborem, hic autem in nobis suam consolationem, quadraginta diebus utrumque definiens. Nam quadraginta diebus jejunavit, cum tentaretur in eremo, sicut in Evangelio scriptum est, ante mortem carnis suæ; et rursum quadraginta diebus cum discipulis fuit, sicut Petrus in Actibus Apostolorum loquitur, intrans et exiens, manducans et bibens, post resurrectionem carnis suæ. Quo numero quadragesimo hujus sæculi significare videtur excursus in his qui vocantur ad gratiam, per eum qui non venit legem solvere, sed adimplere. Decem namque sunt præcepta legis. Jam gratia Christi diffusa

Christus cur quadraginta diebus jejunavit, et totidem dies egit cum discipulis post resurrectionem.

(a) Hic Sermo desinit apud Am. Er. et in nostris MSS.

CLASSIS II.

per mundum et quadripartitus mundus, et decem quadriplicata quadraginta faciunt: quoniam Psal. 106. 2. et 3. *qui redempti sunt a Domino, de regionibus congregavit eos, ab Oriente et Occidente et Aquilone et Mari.* Jejunans itaque quadraginta diebus ante mortem carnis, velut clamabat, *Abstinete* Matth. 28. 20. *vos a desideriis hujus sæculi.* Manducans autem et bibens quadraginta diebus post resurrectionem carnis, velut clamabat, 1. Cor. 9.25. *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.* Jejunium quippe est in tribulatione certaminis: quoniam qui in agone contendit, ab omnibus abstinens est: cibus autem in spe pacis, quæ perfecta non erit, nisi cum corpus nostrum, cujus exspectamus redemptionem, induerit immortalitatem. Quod nondum adipiscendo gloriamur, sed sperando jam pascimur. Utrumque Apostolus simul B nos agere ostendit dicens, Rom. 12.12. *Spe gaudentes, in tribulatione patientes:* tamquam illud esset in cibo, in hoc jejunio. Simul enim cum viam Domini carpimus, et a vanitate præsentis sæculi jejunemus, et futuri promissione reficiamur; hic non apponentes cor, illuc pascentes sursum cor.

SERMO CCLXIV.

IV.

De Adscensione Domini.

Prodit nunc primum ex veteri Vindocinensis Abbatiæ codice annorum fere 800.

Dicendum de mysterio adscensionis Christi.

1. MULTA sunt divinarum Scripturarum recondita sacramenta, sive quæ adhuc nos ipsi quærenda habemus, sive quæ jam humilitati nostræ Dominus revelare dignatus est: sed aperiendi hæc Sanctitati Vestræ tempus non sufficit. Novi enim maxime his diebus impleri ecclesiam talibus, qui citius vellent discedere, quam venire; et onerosos nos habent, si aliquando diutius colloquamur: qui tamen in prandiis suis, ad quæ festinant, si teneantur usque ad vesperam, nec laborant, nec recusant, nec saltem aliquando ullo pudore discedunt. Tamen ne fraudemus eos, qui esurientes veniunt, etsi breviter, non tacebimus hujus rei sacramentum, quod Dominus noster Jesus Christus cum eo corpore, in quo resurrexit, adscendit.

Christus post resurrectionem conversatur cum discipulis, ut in fide confirmentur. Act. 1. 3.

2. Sane propter infirmitatem discipulorum suorum; (non enim deerant etiam in illo numero, quos diabolus infidelitate tentaret, ita ut quidam discipulus ejus in ipsa specie in qua noverat, non tamen magis fidem haberet viventibus membris, quam recentibus cicatricibus:) ergo ad eorum confirmationem dignatus est post resurrectionem vivere cum illis quadraginta diebus integris, ab ipso die passionis suæ usque in hodiernum diem, intrans et exiens, manducans et bibens, sicut dicit Scriptura; confirmans hoc redditum esse oculis eorum post resurrectionem, quod ablatum erat per crucem. Verumtamen non illos voluit in carne remanere, nec carnali di- Adscendit in cælum, A dilectione diutius retinere. Eo enim animo volebant eum esse semper carnaliter secum, quo animo etiam Petrus timebat eum pati. Videbant enim secum magistrum, confortatorem et consolatorem et protectorem hominem, quales videbant se ipsos. Si tale aliquid non viderent, absentem credebant; cum ubique ille majestate sit præsens. Tuebatur autem eos re vera, quemadmodum ipse dicere dignatus est, tamquam Matth. 23. 37. gallina pullos suos. Sicut enim gallina propter infirmitatem pullorum et ipsa infirmatur. Si enim recordamini, ante oculos nostros sunt tantæ aves, quæ pullos faciunt; non videmus aliquam avem infirmari cum pullis, nisi gallinam: et ideo de illa Dominus similitudinem duxit; quia propter infirmitatem nostram et ipse susceptione carnis infirmari dignatus est. B Oportebat autem ut erigerentur aliquantum, et jam inciperent eum spiritaliter cogitare, tamquam Verbum Patris, Deum apud Deum, per quem facta sunt omnia: et non eos sinebat caro, quam videbant. Proderat ergo illis confirmari in fide per conversationem ejus secum quadraginta diebus: sed plus proderat eis, ut se ab oculis eorum subtraheret; et qui in terra tamquam frater conversatus fuerat, de cælo tamquam Dominus subveniret; discerentque illum cogitare secundum Deum. Hoc enim Evangelista Johannes sonuit: si quis advertat, si quis intelligat. Ait enim Dominus, Johan. 14. 1. *Non turbetur cor vestrum* * *Si me diligeretis,* inquit, * Ibidem 28 *gauderetis, quia vado ad Patrem; quoniam Pater major me est* Et alio loco, dicit, Johan. 10. 30. *Ego et Pater* C *unum sumus.* Tantamque sibi æqualitatem vindicat, non rapina, sed natura, ut hoc diceret cuidam discipulo dicenti sibi, Johan. 14. 8. etc. *Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis:* et ille, *Philippe, tanto tempore vobiscum sum, et Patrem nescitis? Qui me vidit, vidit et Patrem.* Quid est, *Qui me vidit?* Si secundum oculos carnis, viderunt et qui crucifixerunt. Quid est ergo; *Qui me vidit,* nisi quid intellexit, qui oculo cordis vidit, Matth. 11. 15. Quomodo enim sunt aures interiores, quas quærebat Dominus, cum diceret; *Qui habet aures audiat,* cum ante illum nullus surdus staret: sic est etiam adspectus interior cordis, quo si quis viderat Dominum, viderat Patrem; quia æqualis est Patri.

SERMON. DE TEMPORE

Ne remanerent in carne.

Filius Dei natura æqualis Patri, misericordia ad mortem usque infirmatus.

3. Audi Apostolum volentem nobis commen- D dare misericordiam ipsius, quia propter nos infirmatus est, ut sub alis suis pullos colligeret, docens alios etiam discipulos, ut et ipsi compaterentur infirmitati infirmorum, qui ad aliquam firmitatem de infirmitate communi adscendissent: cum ille de cælesti firmitate ad infirmitatem nostram descenderit: ait illis, *Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Jesu.* Philip 2. 5. etc. Dignamini, inquit, imitari Filium Dei per compassionem cum parvulis. *Qui cum in forma Dei esset,* Jam dicendo, *in forma Dei esset,* æqualem ostendit Deo. Non enim forma minor est quam ille cujus forma est. Si enim minor est, forma non est. Tamen ne aliquis dubitaret, adjecit, et posuit ipsum Verbum, unde ora sacrilegis clauderet: *Qui cum*

CLASSIS II. Gen. 3. 5.

in forma Dei esset, inquit, *non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo*. Quid est, Fratres carissimi, quod ait Apostolus, *Non rapinam arbitratus est?* Quia naturaliter æqualis. Cui ergo erat rapina æqualitas Dei? Primo homini, cui dictum est, *Gustate, et eritis sicut dii*. Voluit per rapinam tendere se ad æqualitatem, et per pœnam perdidit immortalitatem. Ille enim cui rapina non erat, *non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo*. Si ergo non rapina; natura, integra societas et summa ipsa comparatio. Sed quid fecit? *Semetipsum*, ait, *exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo: humiliavit se, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*. Parum erat dicere mortem, et genus mortis ostendit. Quare et genus mortis? Quia multi ad mortem sunt parati: multi enim dicunt, Non timeo mori, sed vellem in lectulo meo mori, circumdatus filiis, nepotibus, lacrymis uxoris. Mortem quidem videntur isti non recusare, sed eligendo genus mortis, de timore puniuntur. Ille autem elegit genus mortis, sed quod est deterius omnibus. Quomodo sibi eligunt homines melius genus mortis, sic ipse deterius elegit, hoc quod exsecrabile erat omnibus Judæis. Non enim timuit mori per falsos testes, per sententiam judicis, qui veniet judicare vivos et mortuos: non timuit mori per ignominiam crucis, ut omnes credentes ab omni ignominia liberaret. Ergo *factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis:* tamen naturaliter æqualis Deo; fortis in virtute majestatis, infirmus compassione humanitatis: fortis, ut faceret omnia; infirmus, ut reficeret omnia.

Christus abire vult, ut absente carne divinitas ipsius cogitetur. Johan. 14. 28. Johan. 10 30.

4. Quod ergo ait Johannes attendite: *Si diligeretis me, gauderetis, quia vado ad Patrem; quoniam Pater major me est*. Quomodo æqualis, sicut dicit Apostolus? Sicut ipse Dominus, *Ego et Pater unum sumus*. Et alio loco, *Qui me vidit, vidit et Patrem*. Quomodo hic, *Quia Pater major me est?* Vox ista, Fratres, quantum Dominus adspirat advertere, quodam modo exprobrantis fuit et consolantis. Fixi enim erant in homine, et Deum cogitare non poterant. Tunc enim cogitarent Deum, si ab illis et ab eorum oculis homo auferretur, ut amputata familiaritate quæ cum carne erat facta, discerent vel absente carne divinitatem cogitare. Ergo hoc eis ait: *Si me diligeretis, gauderetis, quia eo ad Patrem*. Quare? Ut cum eo ad Patrem, possitis me cogitare æqualem Patri. Propterea enim *major me est:* adhuc cum videtis me in carne, adhuc major me est Pater. Videte si suscepistis: non enim noverant nisi hominem cogitare. Hoc dico aliquanto planius propter fratres nostros tardiores: qui autem intellexerunt, ferant tarditatem cæterorum, et imitentur ipsum Dominum, *qui cum in forma Dei esset, humiliavit se, factus obediens usque ad mortem. Si me diligeretis*, quid est hoc? *Si me diligeretis, gauderetis, quia eo ad Patrem. Si me diligeretis*, qui aliud est, quam non me diligitis? Quid ergo diligitis? Carnem quam videtis. Ipsam enim non vultis ab oculis discedere. *Si autem me diligeretis:* quid est *me? In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum:* quod ait ipse Johannes. Si ergo sic me diligeretis, quomodo per me facta sunt omnia, *gauderetis, quoniam vado ad Patrem*. Quare? *Quoniam Pater major me est*. Adhuc cum me videtis in terra, major me est Pater. Discedam ab oculis vestris, tollitur ab adspectibus caro mortalis, quæ propter vestram mortalitatem suscepta est; indumentum hoc, quod humilitate suscepi, incipiatis non videre: levetur tamen in cælum, ut discatis quid speretis. Non enim dimisit hic ipsam tunicam, quam hic voluit indui. Nam si hic illam dimisisset, desperarent omnes de resurrectione carnis. Modo enim levavit eam in cælum, et sunt qui dubitent de carnis resurrectione. Si Deus in se illam ostendit, homini negaturus est illam? Deus enim accepit illam miseratione, homo autem conditione. Et tamen ostendit illam, confirmavit illos, et levavit illam: Subducto autem ab oculis carnali adspectu, jam illi hominem non viderunt. Si quid erat in cordibus eorum tractum de desiderio carnali, quasi contristatum est in ipsis. Congregati sunt tamen in unum; et cœperunt orare. Ille autem missurus erat post istum decem diebus interpositis Spiritum-sanctum, ut Spiritus sanctus impleret eos amore spiritali, auferens eis desideria carnalia. Faciebat eos jam sic intelligere Christum quomodo erat Verbum Dei, Deus apud Deum, per quod facta sunt omnia. Non autem possent impleri tali intellectu, nisi carnalis caritas ab eorum oculis discessisset. Et ideo dixit, *Si me diligeretis, gauderetis, quia eo apud Patrem, quoniam Pater major me est*. Secundum hominem major me est, æqualis secundum Deum: æqualis secundum naturam, major secundum Filii misericordiam. Humiliavit enim eum, non infra se tantum, sed et infra Angelos, sicut Scriptura dicit. Non est minor; et si aliquantum susceptione carnis ab æqualitate Patris videtis recessisse Filium, unde numquam recessit, sed accipiendo carnem, (accepit enim hominem,) non mutatus est. Quomodo qui accipit vestem, non vertitur in vestem, sed manet ipse integer homo intus: et si senator accipiat vestem servilem, si forte non potest intrare ad consolandum aliquem in carcere compeditum cum ipsa senatoria veste, accipit habitum carceris, videtur sordidus habitus per humanitatem, sed intus manet dignitas senatoria tanto magis integra, quanto majore misericordia voluit quod humilitatis erat induere. Sic et Dominus manens Deus, manens Verbum, manens sapientia, manens virtus divina, manens in gubernatione cælorum, manens in administratione terrarum, implens Angelos, totus ubique, totus in mundo, totus in Patriarchis, totus in Prophetis, totus in omnibus sanctis, totus in utero Virginis, ad induendam carnem, ad conjungendam sibi tamquam sponsam, ut procederet de thalamo suo sponsus, ut desponsaret Ecclesiam virginem castam. Ad

SERMON. DE TEMPORE. Johan. 1. 1.

V. lib. de Trinitate c. 7.

Psal. 8. 6. Filius Dei in se non minor per incarnationem.

hoc ergo minor Patre, quia homo: æqualis autem Patri, quia Deus. Tollite ergo de medio desideria carnalia. Tamquam hoc diceret Apostolis suis, Non vultis me dimittere: (quomodo unusquisque non vult dimittere amicum suum, tamquam dicens, Esto nobiscum aliquantum, refrigeratur anima nostra quando te videmus:) sed melius est ut istam carnem non videatis, et divinitatem cogitetis. Tollo me a vobis exterius, et me ipso impleo vos interius. Numquid enim secundum carnem et cum carne intrat in cor Christus? Secundum divinitatem possidet cor: secundum carnem per oculos loquitur ad cor, et admonet foras; habitans intus, ut interius nos convertamur, et vivificemur ex ipso, et formemur ex ipso; quia forma est omnium infabricata.

Christus post resurrectionem cum discipulis egit dies quadraginta, ut significet necessariam hic semper fidem incarnationis.

5. Ergo si quadraginta dies fecit cum discipulis suis, non sine caussa quadraginta dies fecit. Forte sufficerent viginti, sufficerent triginta: quadraginta dies dispensatio est totius hujus sæculi. Aliquando inde tractavimus propter denarium numerum quater ductum. Commemoro vos qui audistis. Denarius enim numerus totam sapientiam significat. Hæc sapientia dispensata est per quatuor partes mundi, per totum orbem terrarum: et tempora quadrifaria dispositione dispertiuntur. Nam annus quatuor tempora habet: et mundus quatuor cardines habet. Decem ergo quater ducti quadragenarium numerum habent. Ideo autem quadraginta diebus jejunavit Dominus, ostendens nobis abstinentiam ab omni corruptione esse debere fidelibus, quamdiu sunt in hoc mundo. Quadraginta diebus jejunavit Elias, gestans personam Prophetiæ, ostendens quia et in Prophetia hoc docetur. Quadraginta diebus jejunavit Moyses, qui gerebat personam Legis, ostendens quia et in Lege hoc docetur. Quadraginta annis ductus est populus Israel in eremo. Quadraginta diebus arca in diluvio fluctuavit, quæ arca Ecclesia est: lignis imputribilibus facta; ligna imputribilia sunt animæ sanctorum et justorum: habens tamen animalia munda et immunda; quia quamdiu vivitur in hoc sæculo et per baptismum tamquam per diluvium Ecclesia purgatur, non potest nisi habere bonos et malos: ideo arca illa et munda et immunda habebat. Sed postea quam exivit inde Noe, non fecit sacrificium Deo nisi de mundis animalibus. Unde debemus intelligere quia in arca ista et munda et immunda animalia sunt, sed post diluvium istum non accipit Deus nisi eos qui se mundaverunt. Ergo totum hoc tempus quod videtur, Fratres, pro quadraginta diebus habetote. Totum hoc tempus, quamdiu hic sumus, arca est in diluvio: quamdiu baptizantur Christiani et per aquam mundantur, natare videtur arca in fluctibus, quæ quadraginta diebus in aqua versabatur. Dominus autem manens cum discipulis per quadraginta dies, significare dignatus est quia per istud tempus necessaria est omnibus fides Incarnationis Christi: quæ infirmis est necessaria. Si esset jam oculus, qui videret *In principio erat Verbum*, qui videret, qui teneret, qui amplecteretur, qui frueretur, non opus erat ut Verbum caro fieret et habitaret in nobis: sed quia ad illud tenendum et fruendum excæcatus erat oculus interior pulvere peccatorum, jam non erat unde intelligeretur Verbum; quod dignatus est caro fieri, ut mundaretur quo possit postea videri, quod modo non potest. Quia ergo dispensatio carnis Christi huic vitæ fidelibus necessaria est, per quam tendant ad Dominum; cum autem ventum fuerit ad speciem illam Verbi, omnis carnalis dispensatio non erit necessaria: ideo conversatio ipsius in carne post resurrectionem per quadraginta dies erat necessaria, ut demonstraret tamdiu esse necessariam fidem Incarnationis Christi, quamdiu in ista vita docetur arca in diluvio fluctuare. Ecce quod dico, Fratres: credite in Jesum Christum natum de Maria virgine, crucifixum resurrexisse. Non opus est ut interrogemus post istud sæculum, quia jam illud accepimus in fide: teneamus illud; infirmitati nostræ necessarium est. Putate ergo caritatem gallinæ illius, quæ protegit infirmitatem nostram: putate esse jumentum misericordis illius transeuntis, in quod levavit languidum, qui vulneratus erat. Levavit enim illum, quo? In jumentum suum. Jumentum Domini caro est. Ergo cum transierit hoc sæculum, quid tibi dicetur? Quia recte credidisti in carnem Christi, modo fruere majestate et divinitate Christi. Necessarius fuit infirmus infirmo, necessarius ei it fortis forti. Lucæ 10.33.

Carnis resurrectio futura.

6. Quia et tu deponere habes ipsam infirmitatem, juxta quod audisti in Apostolo, *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem*. Quia *caro et sanguis*, ait, *regnum Dei non possidebunt*. Quare non possidebunt? quia non resurget caro? Absit: resurget caro, sed quid fit? Immutatur, et fit ipsa corpus cæleste et Angelicum. Numquid carnem habent Angeli? Sed hoc interest, quia ista caro resurget, ista ipsa quæ sepelitur, quæ moritur; ista quæ videtur, quæ palpatur, cui opus est manducare et bibere, ut possit durare; quæ ægrotat, quæ dolores patitur, ipsa habet resurgere, malis ad pœnas sempiternas, bonis autem ut commutentur. Cum fuerit commutata, quid fiet? Jam corpus cæleste vocabitur, non caro mortalis: quia, *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem*. Mirantur autem si facit Deus de carne corpus cæleste, qui de nihilo fecit omnia. In carne constitutus Dominus de aqua vinum fecit, et mirum est si de carne corpus cæleste facere potuerit? Nolite ergo dubitare de Deo quia potens est illud facere. Angeli ut essent nihil erant, sed ipsius majestate sunt quod sunt. Qui potuit te facere cum non esses, non potest reparare quod fueras, et non potest dare honorem claritatis fidei tuæ propter ipsam incarnationem suam? Ergo cum transierint ista, veniet nobis illud quod ait Johannes, *Dilectissimi, filii Dei sumus, et nondum apparuit quod erimus: scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam vi-* 1. Johan. 3 2.

1 Cor. 15.53. Ibidem 50.

CLASSIS II. debimus eum sicut est. Ad istam visionem vos parate, interim quamdiu in carne estis credite in Christum incarnatum; et sic credite, ut non putetis seductos vos esse aliqua falsitate. Numquam enim mentitur veritas: nam si mentitur, quo imus ad consilium? quid facimus? cui nos Johan. 1.14. credimus? Ergo veritas, Verbum verum, sapien- Lucæ 24.39. tia vera, virtus Dei vera: *Verbum caro factum est*, vera caro. *Palpate, et videte*, ait, *quia spiritus ossa et nervos non habet, sicut me videtis habere.* Vera enim ossa erant, veri nervi, veræ cicatrices: verum quidquid tangebatur, verum quidquid intelligebatur. Tangebatur homo, intelligebatur Deus: tangebatur caro, intelligebatur sapientia: tangebatur infirmitas, intelligebatur potentia. Totum verum. Tamen deinde caro in cælum præcessit, id est caput. Sequentur (B) cetera membra. Quare? Quia oportet ut dormitionem accipiant membra ista aliquantum, et resurgant tempore suo omnes. Si et Dominus tunc vellet resurgere, non esset in quem crederemus. * f. liberare. Ideo voluit primitias dormientium * liberare Deo in se ipso, ut cum in illo videres quod redditum est, in te sperares quod donandum est. Erit omnis populus Dei æquatus Angelis et sociatus. Nemo ergo vobis dicat, Fratres, Credunt stulti Christiani quia caro resurget: quis resurgit? aut quis resurrexit? aut quis huc inde venit ab inferis, et dixit vobis? Christus inde venit: o miser, o cor humanum perversum et præ posterum. Si avus ipsius resurgeret, crederet illi: Dominus mundi resurrexit, et non vult credere.

Trinitatis mysterium. 7. Tenete itaque, Fratres mei, verum, germa- (C) nam, catholicam fidem. Filius æqualis est Patri, donum Dei Spiritus-sanctus æqualis est Patri, et ideo Pater et Filius et Spiritus-sanctus unus Deus, non tres dii: non gradibus sibi adjecti, sed majestate adunati et unus Deus. Sed Filius tamen propter nos, *Verbum caro factum est et habitavit in nobis. Non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, et habitu inventus ut homo.* Et ut noveritis, Fratres, quia vere Trinitas ista æqualis est, et non est dictum quia *Pater major me est*, nisi propter carnem, quam suscepit Dominus: quare de Spiritu sancto numquam dictum est, Minor est, nisi quia ipse non suscepit carnem? Videte quid dixi: perscrutamini omnes Scripturas, levate omnes paginas, legite omnes versus; (D) numquam invenietis quia Spiritus-sanctus minor sit quam Deus. Ille ergo dictus est minor, qui propter nos factus est minor, ut per illum nos efficeremus majores.

* Alias 6, inter additos a Parisiensibus. a

* SERMO CCLXV.

V.

De (a) *Adscensione Domini.*

CAPUT I. Veritas resurrectionis 1. SOLLEMNITATE diei hujus admonemus scientes, instruimus negligentes. Adscensum

(A) Domini in cælum hodie sollemniter celebramus. Dominus enim Salvator noster, posito corpore, et recepto corpore, posta quam resurrexit a mortuis, exhibuit se discipulis viventem, quem desperaverant morientem. Postea quam se reddidit oculis intuendum, manibus contrectandum, ædificans fidem, exhibendo veritatem; quoniam parum fuit humanæ fragilitati et infirmæ trepidationi tam magnum miraculum uno die exhibere, et inde subtrahere; conversatus est cum eis in terra, sicut audivimus, cum liber Actuum Apostolorum legeretur, conversatus est cum eis in terra quadraginta diebus, intrans et exiens, manducans et bibens: ut exhiberet veritatem, non quod haberet necessitatem. Ipso ergo quadragesimo die, quem hodie celebramus, eis videntibus, et videndo deducentibus, adscendit in cælum.

SERMON. DE TEMPORE. Christo per quadraginta dies cum discipulis agente confirmata. Act. 1. 3.

2. Tunc ergo postea quam id quod videbant adscendere mirabantur, sursum tamen ire gaudebant; capitis enim præcessio, spes membrorum est; audierunt et Angelicam vocem, *Viri Galilæi, quid statis adspicientes in cælum? Hic Jesu sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.* Quid est, *sic veniet?* In ea forma veniet: ut impleatur quod scriptum est, *Videbunt in quem pupugerunt. Sic veniet.* Ad homines veniet, homo veniet; sed Deus homo veniet. Veniet verus homo et Deus, ut faciat homines deos. Adscendit judex cæli, sonuit præco cæli. Bonam caussa habeamus, ut futurum judicium non timeamus. Adscendit enim: viderunt qui nobis nuntiaverunt. Qui non viderunt, crediderunt: alii (b) non credentes irriserunt. *Non enim omnium est fides.* Et quia *non omnium est fides, et novit Dominus qui sunt ejus*, quid disceptamus quod adscendit in cælum Deus? Miremur potius quia descendit in infernum Deus. Mortem Christi miremur, resurrectionem vero laudemus potius quam miremur. Perditio nostra, peccatum nostrum: sanguis Christi, pretium nostrum. Resurrectio Christi, spes nostra, adventus Christi, res nostra. Ille ergo qui est ad dexteram Patris, exspectandus est donec veniat. Dicat anima nostra sitiens illi, Quando veniet? Et, *Sitivit anima mea ad Deum vivum.* Quando veniet? Veniet: sed quando veniet? Optas ut veniat: utinam paratum te inveniat.

Adventus Christi ad judicium prænuntiatus. Ibidem 11. Zac. 12. 10. b 2 Thes. 3.2 2 Tim 2.19 Psal. 41. 3.

3. Verumtamen ne putemus nos solos habere hoc desiderium de Domino nostro, ut dicamus, Quando veniet? Habuerunt hoc desiderium et discipuli ejus. Si possem vobis dicere inhiantibus, exspectantibus, suspensis, nosse cupientibus, quando veniat Dominus Deus noster, si possem vobis dicere, qualis vobis viderer? Sed si hoc ex me non vos speratis audire posse; qui si speratis, desipitis: ipsum certe Dominum Jesum Christum in corpore præsentem, viventem, loquentem, si ante oculos vestros et ante manus vestras haberetis, scio quia præ isto desiderio interrogaretis, et diceretis ei, Domine, quando venturus es? Di-

CAPUT II. Discipulorum inquisitio de tempore futuri adventus Christi.

(a) Hujus excerptum apud Eugypium reperies, et apud Florum ad Rom. 5.

(b) Colbertinus codex caret particula non.

CLASSIS II. scipuli ipsi Dominum Jesum Christum præsentem interrogaverunt. Non potestis interrogare quod interrogaverunt, audire quod audierunt. Etenim illi tunc erant, nos nondum eramus: quibus tamen si credamus, et nobis interrogaverunt, et nobis audierunt. Ergo discipuli Christi deducturi adspectu adscensurum Christum in-
Act. I. 6. terrogaverunt, et dixerunt ei, *Domine, si hoc tempore præsentaberis?* Cui dicebant? Quem præsentem videbant. *Si hoc tempore præsentaberis?* Et qui est illud? Nonne præsentem videbant? nonne præsentem audiebant? nonne præsentem etiam tangebant? Quid est hoc, *Si hoc tempore præsentaberis?* nisi quia noverant præsentia Christi futurum judicium, ut videretur a suis et ab alienis? Nam quando resurrexit, non est visus nisi a suis. Hoc ergo sciebant, et fide retinebant, futurum esse tempus quando judicatus judicaret, quando reprobatus probaret et reprobaret; quando conspicuus utrique hominum generi alios poneret ad dexteram, alios ad sinistram, dicturus quod utrique audirent, oblaturus quod non utrique acciperent, comminaturus quod non utrique pertimescerent. Sciebant futurum; sed quando, quærebant. *Si hoc tempore præsentaberis?* Non utique nobis, nam et modo videmus te: sed præsentaberis etiam his qui non crediderunt in te. *Si hoc tempore præsentaberis, dic nobis, et quando regnum Israel?* Hoc quæsierunt, *Si hoc tempore præsentaberis, et quando regnum Israel?*
Matth. 6. 10. Quod regnum? De quo dicimus, *Veniat regnum tuum.* Quod regnum? de quo audituri sunt ad
Matth. 25. 34. dexteram positi: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.* Quando dicturus est etiam sinistris,
Ibidem 41. *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus.* Terribilis vox, tremenda vox:
Psal. 111. 7. sed, *In memoria æterna erit justus, ab auditu malo non timebit.* Istis hoc, illis illud: in utroque verax, quia in utroque justus.

CAPUT III. Responsum Christi. * f. al. Act. I. 6.

4. Sed quod quærebant, si audierunt, audiamus: si non audierunt, quod audierunt teneamus; et quod venturum est, non timeamus. *Domine, si hoc tempore præsentaberis?* Et nos æstimantes nos præsentem videre Dominum in corpore constitutum, dicamus illi, *Domine, si hoc tempore præsentaberis, et quando regnum Israel?* Quando regnum tuorum, quando regnum humilium, quamdiu typhus superborum? Certe hoc est quod quærebatis, hoc est quod audire desiderabatis. Videamus quid responderit. Non dedignentur audire agni, quod audierunt arietes. Audiamus quid dixit ipse Dominus. Quibus? Petro, Johanni, Andreæ, Jacobo, ceteris tantis et talibus, tam dignis: sed quos invenit indignos, et fecit dignos. Quid eis respondit dicentibus, *Si hoc tempore præsentaberis,*
* Ibidem 7. *et quando regnum Israel?* * *Non est vestrum scire tempora, quæ Pater posuit in sua potestate.* Quid est hoc? Dicitur Petro, *Non est vestrum:* et dicis tu, Meum est? *Non est vestrum scire tempora, quæ Pater posuit in sua potestate.* Quod creditis, bene creditis: quia venturum est. Quando venturum sit, quid ad te? Quando venerit, præpara

A te. *Non est vestrum scire tempora, quæ Pater posuit in sua potestate.* Curiositas abscedat, pietas succedat. Quid ad te quando veniet? Sic vive, quasi hodie venturum sit; et non timebis cum venerit. SERMON. DE TEMPORE.

5. Videte autem ordinem et disciplinam magistri boni, magistri singularis, magistri solius. Non dixit quod interrogaverunt, et dixit quod non interrogaverunt. Sciebat enim quod interrogaverunt non eis expedire ut possent: quod autem sciebat eis expedire, etiam non eis interrogantibus dixit. *Non est vestrum scire*, inquit, *tempora.* Quo tibi tempora? Hoc agitur ut evadas tempora, et quæris tempora. *Non est vestrum scire tempora, quæ Pater posuit in sua potestate.* Et quasi diceretur ei, Et quid est nostrum?
B Modo audiamus quid ad nos maxime pertineat, modo audiamus. Quæsitum est quod non oporteat dici: sed dictum est quod oporteat audiri. *Non est vestrum scire tempora, quæ Pater posuit in sua potestate.* Sed quid est vestrum scire? CAPUT IV. Christus bonus magister, docens quod expedit scire.

6. *Sed accipietis virtutem Spiritus-sancti supervenientem in vos, et eritis mihi testes.* Ubi? *In Jerusalem.* Consequens erat ut hoc audiremus: his enim verbis Ecclesia prædicatur, Ecclesia commendatur, unitas annuntiatur, divisio accusatur. Apostolis dictum est, *Et eritis mihi testes.* Fidelibus dicitur, vasis Dei dicitur, vasis misericordiæ dicitur, *Eritis mihi testes.* Ubi? *In Jerusalem*, ubi occisus sum: *et in tota Judæa et Samaria, et usque in fines terræ.* Ecce quod audite, ecce quod tenete. Sponsa estote, et spon-
C sum securi exspectate. Sponsa Ecclesia est. Ubi futura prædicata est, quam illi testes annuntiarent; ubi futura prædicata est? Multi enim dicturi sunt, Ecce hic est. Audirem, si non et alius diceret, Ecce hic est. Quid tu dicis? Ecce hic est. Jam hiam: sed revocat alius simili voce, Ecce hic est. Tu ex una parte, Ecce hic est: alius ex parte alia, Ecce hic est. Dominum interrogemus, Dominum interpellemus. Sileant partes, totum audiamus. Dicit unus ex uno angulo, Ecce hic est: alius ex alio angulo, Non, sed ecce hic est. Tu Domine dic: tu assere quam redemisti, ostende quam dilexisti. Ad nuptias tuas invitati sumus, ostende sponsam tuam, ne vota tua litigando turbemus. Dicit plane, ostendit plane: non deserit inquirentes, non amat litigantes. Dicit
D discipulis suis, et non quærentibus dicit; quia contendentibus contradicit. Et ideo fortasse hoc ab Apostolis nondum quærebatur, quia grex Christi nondum a latronibus dividebatur. Nos experti dolores divisionis, studiose coagulum quæramus unitatis. Apostoli quærunt tempus judicii, et Dominus respondet locum Ecclesiæ. Non respondit quod quæsierunt, sed nostros prævidebat dolores. *Eritis*, inquit, *mihi testes in Jerusalem.* Parum est. Non pro hoc tantum pretium dedisti, ut hoc solum emeres. *In Jerusalem.* Dic adhuc, *Et usque in fines terræ.* Venisti ad fines: quare contentiones non finis? Nemo mihi dicat jam, Ecce hic est: Non, sed ecce hic. Sileat humana præsumptio, audiatur divina præ- CAPUT V. Ibidem 8. Ecclesia una ubique diffusa prædicatur contra schismaticos.

dicatio, teneatur vera promissio: *In Jerusalem,*
et in tota Judæa et Samaria, et usque in fines
terræ. His dictis *nubes suscepit eum.* Jam non
opus erat, ut aliquid adderetur, ne aliunde co-
gitaretur.

CAPUT VI. Verba novissima Christi a schismaticis contempta.

7. Fratres, pro magno audiri solent verba no-
vissima parentis ituri in sepulcrum, et conte-
mnuntur Domini verba novissima descendentis
in cælum? Existimemus Dominum nostrum te-
stamentum scripsisse, et in testamento suo no-
vissima verba posuisse. Prævidit enim malorum
filiorum futura litigia, prævidit homines partes
sibi conantes facere de possessione aliena. Quare
enim non dividant, quod non emerunt? Quare non
concidant, pro quo pretium non dederunt? Sed
ille tunicam desuper textam nusquam consuti-
lem dividi noluit: sorte provenit. In illa veste
unitas commendata est, in illa veste caritas præ-
dicata est, ipsa est desuper texta. De terra est
cupiditas, desuper caritas. Agite, Fratres: testa-
mentum scripsit Dominus, novissima verba po-
suit. Videte, obsecro vos, et moveat vos, quo-
modo et nos, moveat, si fieri potest.

Tunica Christi inconsutilis. Johan. 19. 23.

CAPUT VII. Christi duæ glorificationes.

8. Duæ sunt glorificationes secundum suscepti
hominis formam: una, qua surrexit a mortuis
tertio die; alia, qua adscendit in cælum ante o-
culos discipulorum suorum. Duæ sunt istæ, quæ
commendantur, glorificationes ejus jam factæ.
Restat una et ipsa in conspectu hominum cum
se judicio præsentabit. De Spiritu-sancto hoc
erat dictum per Johannem Evangelistam, *Spiri-*
tus autem nondum fuerat datus, quia Jesus non- Johan. 7. 39.
dum erat glorificatus. Spiritus autem nondum
fuerat datus: quare nondum fuerat datus? *Quia*
Jesus nondum erat glorificatus. Exspectabatur
ergo, ut glorificato Jesu daretur Spiritus. Meri-
toque bis glorificatus, resurgendo et adscenden-
do, bis dedit Spiritum. Unum dedit, et unus de-
dit, unitati dedit, et tamen bis dedit. Primo po-
stea quam resurrexit, dixit discipulis suis, *Acci-*
pite Spiritum-sanctum. Et insufflavit in faciem Johan. 20. 22
eorum. Habes semel. Deinde promittit adhuc se Act. 1. 8.
missurum Spiritum-sanctum, et dicit, *Accipietis* Lucæ 24. 49.
virtutem Spiritus-sancti supervenientem in vos.
Et alio loco, *In civitate sedete ego enim impleam*
promissionem Patris, quam audistis, inquit, *ex*
ore meo. Postea quam adscendit, decem diebus
ibi factis misit Spiritum-sanctum: ipse est solle-
mnis futurus Pentecostes.

Spiritus-sanctus bis datus.

CAPUT VIII. Spiritus-sanctus ideo bis datus ut duo præcepta caritatis commendarentur.

9. Videte, Fratres mei. Quærat a me aliquis
quare bis dedit Spiritum-sanctum? Multi multa
dixerunt, et sicut homines quæsierunt: et ali-
quid dixerunt quod non est contra fidem; alius
hoc, alius illud, utrumque quod non excederet
regulam veritatis. Si dicam me scire, quare bis
dederit, mentiar vobis. Nescio. Qui se dicit scire
quod nescit, temerarius est: qui se negat scire
quod scit, ingratus est. Ergo fateor vobis, quare
bis dederit Dominus Spiritum-sanctum, adhuc
quæro: ad aliquid certius pervenire cupio. Ad-
juvet me Dominus orantibus vobis, ut quod do-
nare dignatur, et vobis non taceatur. Ergo ne-
scio. Quid tamen existimem nondum sciens,
A nondum pro certo tenens, sicut certissimum
teneo dedisse; quid ergo existimem, non tacebo.
Si hoc est, confirmet Dominus: si aliud est quod
verius appareat, donet Dominus. Ergo arbitror,
sed arbitror, ideo bis datum esse Spiritum-san-
ctum, ut commendarentur duo præcepta carita-
tis. Duo sunt enim præcepta, et una est caritas:
Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,
et ex tota anima tua: et, Diliges proximum tuum,
tamquam te ipsum. In his duobus præceptis tota
Lex pendet et Prophetæ. Una caritas, et duo præ-
cepta: unus Spiritus, et duo data. Non enim alius
datus est prius, et alius datus est postea: quia
non alia caritas diligit proximum, quam illa quæ
diligit Deum. Non ergo alia caritas est. Qua ca-
ritate proximum, ipsa caritate diligimus et Deum.
B Sed quia aliud est Deus, aliud proximus; una ca-
ritate diliguntur, non sunt tamen unum qui di-
liguntur: quia ergo magna est primitus commen-
danda dilectio Dei, secunda dilectio proximi; a
secunda autem incipitur, ut ad primam perve-
niatur: *Si enim fratrem quem vides non diligis,* 1. Johan. 4. 1.
Deum quem non vides quomodo diligere poteris?
ideo forte informans nos ad dilectionem proximi,
dedit in terra conspicuus et proximis proximus
Spiritum-sanctum, insufflando in faciem eorum;
et ab hac maxime caritate quæ in cælis est, de
cælo misit Spiritum-sanctum. Spiritum-sanctum
accipe in terra, et diligis fratrem: accipe de cæ-
lo, et diligis Deum. Quia et in terra quod acce-
pisti, de cælo est. In terra Christus dedit, sed de
cælo est quod dedit. Ille enim dedit, qui de cælo
C descendit. Hic invenit cui daret, sed inde adtulit
quod daret.

SERMO DE TEMPORE. Florus ad Rom. 5.

Matth. 22. 37. etc.

CAPUT IX. Caritas Spiritus-sancti donum.

10. Quid est ergo, Fratres? An forte comme-
moro et hoc, quomodo caritas ad Spiritum-san-
ctum pertineat? Paulum audite: *Non solum au-*
tem, inquit, *sed et gloriamur in tribulationibus,* Rom. 5. 3. etc.
scientes quia tribulatio patientiam operatur,
patientia probationem, probatio vero spem; spes
autem non confundit: quia caritas Dei diffusa est
in cordibus nostris. Unde caritas Dei diffusa est in
cordibus nostris? Unde? Quid tibi dabas? Quid
quasi de tuo præsumebas? *Quid enim habes, quod* 1. Cor. 4. 7.
non accepisti? Ergo unde, nisi quod sequitur,
Per Spiritum sanctum qui datus est nobis?

Caritas non habeatur extra Ecclesiam.

11. Caritas ista non tenetur, nisi in unitate
Ecclesiæ. Non illam habent divisores: sicut dicit
D Apostolus Judas, *Hi sunt qui se ipsos segregant,*
animales, Spiritum non habentes. Qui se ipsos Judæ 1. 19.
segregant: quare segregant? Quia *animales, Spi-*
ritum non habentes. Ideo defluunt, quia coagu-
lum non habent caritatis. Ipsa caritate plena est
gallina illa propter pullos infirmata, cum pullis Matth. 23. 37.
humilians vocem suam, extendens alas suas:
Quotiens, inquit, *volui colligere filios tuos?* Col- Johan. 10. 16.
ligere, non dividere. Quia *habeo,* inquit, *alias*
oves, quæ non sunt de hoc ovili: oportet me et
ipsas adducere, ut sit unus grex et unus pastor.
Merito non audivit fratrem contra fratrem inter-
pellantem, et dicentem, *Domine, dic fratri meo* Lucæ 12. 13. et 14.
dividat mecum hereditatem. Domine, inquit, *dic*
fratri meo. Quid? *Dividat mecum hereditatem.*

CLASSIS II.

Et Dominus, *Dic homo*. Quare enim vis dividere, nisi quia homo? Cum enim dicit alius, *Ego sum Pauli; alius autem, Ego Apollo: nonne homines estis? Dic homo, Quis constituit me divisorem hereditatis inter vos?* Colligere veni, non dividere. *Ideo*, inquit, *dico vobis cavete ab omni cupiditate*. Cupiditas enim cupit dividere, sicut caritas colligere. Quid est autem, *Cavete ab omni cupiditate*, nisi, implemini caritate? Nos caritatem pro capite nostro habentes interpellamus Dominum contra fratrem, sicut et ille contra fratrem: sed non hac voce, non hac postulatione. Ille enim dixit, *Domine, dic fratri meo dividat mecum hereditatem*. Nos dicimus, Domine, dic fratri meo teneat mecum hereditatem.

1. Cor. 3. 4.
Lucæ 12. 15.

CAPUT X. Ecclesiæ unitas Christo glorificato quoties commendata.

12. Videte ergo, Fratres, quid maxime diligatis, quid fortiter teneatis. Glorificatus Dominus resurgendo, commendat Ecclesiam: glorificandus adscendendo, commendat Ecclesiam: Spiritum-sanctum mittens de cælis commendat Ecclesiam. Resurgens enim, quid dicit discipulis suis? *Hæc dicebam vobis, cum adhuc essem apud vos, quia oportebat impleri omnia quæ scripta sunt in Lege et Prophetis et Psalmis de me. Et tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas, et dixit eis, Quoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertio die.* Ubi est Ecclesiæ commendatio? *Et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum.* Et hoc ubi? *Per omnes gentes, incipientibus ab Jerusalem.* Hoc resurrectione glorificatus. Quid adscensione glorificandus? Quod audistis, *Eritis mihi testes in Jerusalem, et in tota Judæa et Samaria, et usque in fines terræ.* Quid ipso adventu Spiritus-sancti? Venit Spiritus-sanctus: quos primum implevit, linguis omnium gentium loquebantur. Unusquisque homo loquens omnibus linguis, quid aliud significavit, quam unitatem in omnibus linguis? Hoc tenentes, in hoc firmati, in hoc roborati, in hoc inconcussa caritate defixi, laudemus pueri Dominum, et dicamus Halleluia. Sed in una parte? Et unde? et quo usque? *A solis ortu usque ad occasum laudate nomen Domini.*

Lucæ 24. 44. etc.
Act. 1.
Psal. 112. 3.

* SERMO CCLXVI.

* Alias 5. inter editos ex majoris Carthusiæ MSS.

In (a) *vigiliis Pentecostes.*

De versu Psalmi 140. *Emendabit me justus*, etc. Contra Donatistas.

Psalmi versus male intellectus a Donatistis.
Psal. 140. 5.
Psal. 115. 11.

1. INTER alia divina eloquia, quæ, cum Psalmus cantaretur, audivimus, placet adjuvante Domino istam potissimum discutere et pertractare sententiam, qua dictum est, *Emendabit me justus in misericordia, et arguet me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Nonnulli enim crediderunt oleum peccatoris, oleum esse hominis; quia *omnis homo mendax*. Oleum autem Christi, quia nullum habuit omnino peccatum, etsi per peccatorem ministretur, non est oleum peccatoris. Cum tres considerandi animo occurrant, a quo datur, cui datur, per quem datur: non timeamus oleum peccatoris, quia non intercipit medius minister beneficium largitoris.

SERMON. DE TEMPORE.

Spiritus-sancti adventus die Pentecostes.

2. Certe enim sollemnitatem modo celebramus adventus Spiritus-sancti: nam die Pentecostes, qui dies jam cœpit, erant uno in loco centum-viginti animæ, in quibus Apostoli et mater Domini et alii utriusque sexus orantes et exspectantes promissum Christi, hoc est adventum Spiritus-sancti. Non erat inanis spes exspectantis, quia non erat fallax pollicitatio promittentis: quod exspectabatur advenit: et vasa munda, a quibus susciperetur, invenit. *Visæ sunt illis linguæ divisæ velut ignis, qui et insedit super unumquemque eorum, et cœperunt loqui linguis, sicut Spiritus dabat eis pronuntiare.* Unusquisque homo linguis omnibus loquebatur, quia futura Ecclesia in omnibus linguis prænuntiabatur. Unus homo signum erat unitatis: omnes linguæ in uno homine, omnes gentes in unitate. Qui pleni erant, loquebantur: et qui inanes erant, mirabantur, et quod est reprehensibilius, mirabantur, et calumniabantur. Dicebant enim, *Hi ebrii sunt et musto pleni*. Quam stulta et calumniosa reprehensio! Homo ebrius non alienam linguam discit, sed suam perdit. Verumtamen per ignorantes et calumniantes veritas loquebatur. Jam quippe illi pleni erant vino novo, quia facti erant utres novi. Sed utres novos utres veteres mirabantur, et calumniando nec innovabantur, nec implebantur. Sed repressa tandem calumnia, mox ubi sermocinantibus rationemque reddentibus et Christi gratia prædicantibus aures Apostolis præbuerunt, audiendo compuncti sunt, compunctione mutati sunt, mutati crediderunt; credentes, hoc quod in aliis mirabantur, accipere meruerunt.

Act. 2. 3.
Unitas Ecclesiæ catholicæ dono linguarum significata.
Matth. 9. 17.

Spiritus-sanctus donum, non hominis ministri, sed Dei.
Act. 8. 18.

3. Deinde cœpit Spiritus-sanctus dari per ministerium Apostolorum. Illi manus imponebant, et ille veniebat. Sed hoc non erat hominum: non sibi arroget minister plus quam quod ut ministret. Alius est donator, alius ministrator. Hoc quippe testatus est Spiritus, ne homines sibi arrogarent quod Dei erat. Hinc enim voluit Simon inflari, qui existimans hoc hominibus esse tribuendum, pecuniam promisit Apostolis, ut et ad ipsius manus impositionem veniret Spiritus-sanctus. Gratiam non noverat. Nam si gratiam agnosceret, gratis haberet. Ideo quia voluit emere Spiritum non meruit redimi a Spiritu. Quid es homo, quod te inflare vis? Sufficit tibi ut implearis, non ut infleris. Qui impletur, dives est: qui inflatur, inanis est. Sed per homines, inquiunt, dabatur. Numquid ideo erat hominum quod dabatur? Sed non poterat dari, inquiunt, nisi per homines sanctos. Numquid in ipsos per homines venerat? Apostoli manus imponebant, et Spiritus-sanctus veniebat: quando ad ipsos venit, ipsis quis manus imposuit?

Donatistarum error, non dari Spiritum-sanctum nisi per sanctos ministros.

(a) Possidius in Indiculo cap. 9. recenset cum alio Sermone in iisdem vigiliis habito, quem reperies supra ordine 29.

Spiritus-sanctus sine hominum ministeriali quando datus.

4. Accipite et tenete divina exempla: sed eloquia Dei sunt, Scripturæ auctoritas, fides verborum, veritas exemplorum. Totum legimus, totum credamus. Per manus impositionem Apostolorum datus est multis Spiritus-sanctus: sed per quos dabatur, acceperant. Quando acceperant? Quando in uno conclavi centum-viginti homines erant: unusquisque eorum orabat, nullus manum imponebat; orantibus supervenit, orantes implevit, impletos ministros fecit, et per ipsos suum dedit. Adhuc audite. Philippus evangelista, qui prædicavit Evangelium in Samaria, unus erat de septem diaconibus: nam in ministerii necessitate duodecim Apostolis septem diacones additi erant; ex quibus erat unus, ut dixi, Philippus, qui propter promptum prædicationis eloquium, evangelista proprie meruit appellari. Quamvis omnes hoc agerent; iste, ut dixi, in Samaria Evangelium prædicavit: crediderunt multi in Samaria, credentes baptizati sunt. (Act. 8. 5. etc.) Ut autem audierunt Apostoli miserunt ad eos Petrum et Johannem, ut baptizatis manus imponerent, et eis manus imponendo, impetrarent Spiritum-sanctum invocantes. Simon admiratus tantam gratiam Apostolorum, pecuniam dare voluit, quasi illud, quod invocabatur, venale proponeretur: sed repulsus est, et tanta gratia indignus inventus est. Acceperunt ergo illi Spiritum-sanctum per manus Apostolorum. Tunc ergo quia Simon ille hominum esse putaverat donum Dei, ne apud (Ibidem 27. etc.) infirmos hæc suspicio firmaretur; postea Eunuchus quidam Candacæ reginæ veniebat de Jerusalem, quo ierat ut oraret, et sedens in curru legebat Isaiam prophetam. Tunc Spiritus-sanctus ait Philippo, ut accederet ad currum. Ille qui in Samaria baptizaverat, et nemini manum imposuerat, et Apostolis nuntiaverat, ut per illorum adventum et manus impositionem ab eo baptizati Spiritum-sanctum acciperе mererentur, accedit ad currum, interrogat Eunuchum utrum intelligeret, quod legebat. Respondet ille, posse se intelligere, si habeat expositorem: rogat Philippum, ut currum adscenderet; adscendit, sedit cum illo, invenit eum legentem in Isaia propheta quod de Christo fuerat prænuntiatum, *Sicut ovis ad immolandum ductus est*, et cetera, (Isai. 53. 7.) quæ sunt ejusdem circumstantia lectionis. Tunc interrogans utrum de se ipso Propheta diceret, an de alio; aperta occasionis janua evangelizavit Christum januam salutis. Cum hæc in itinere aguntur, ventum est ad aquam, et ait Eunuchus Philippo, *Ecce aqua, quis me prohibet baptizari?* (Act. 8. 36. etc.) Ait Philippus, *Si credis, fieri potest*. Et ille, *Credo Filium Dei esse Jesum*. Descenderunt in aquam, baptizavit eum Philippus. Postea quam adscenderunt ab aqua, venit super Eunuchum Spiritus-sanctus. Ecce Philippus ibi erat, qui in Samaria baptizaverat, et ad eos baptizatos Apostolos duxerat, baptizavit, nec manus imposuit: sed ut ostenderet Spiritus non verum suspicatum esse Simonem, quod hominum donum esset Spiritus Dei, in hominem venit liberaliter, et liberum fecit. Venit ut Deus, et implevit: venit ut Dominus, et redemit.

Philippus diaconus alius ab apostolo.

5. Forte aliquis dicat de contentiosis, quia Philippus non erat diaconus qui baptizaverat in Samaria, sed Apostolus erat; quia et inter Apostolos Philippus nominatur, et qui proprie Evangelista appellatus est unus de diaconibus septem. Sed suspicentur quod volunt, cito solvo quæstionem. Apostolus fuerit, an diaconus, quod lectio tacuit, sit hoc incertum. Illud tamen scriptum est, quia mox ut adscenderet de aqua, venit Spiritus-sanctus (a) super spadonem. Nemo ibi commemorat manus impositionem. Forte et hoc parum est: dicit enim ille, Aliquis prorsus imposuit illi manum, sed hoc tacuit Scriptura.

Spiritus-sanctus Cornelio sine manus impositione et ante baptismum datus. Act. 10.

6. Ergo quid dicis? Hoc, inquit, dico, quia in primos illos centum-viginti re vera, quia tunc primum veniebat Spiritus-sanctus, sine impositione manus advenit, ex illo autem jam in neminem venit, nisi fuisset manus imposita. Oblitus es Cornelium centurionem: lege diligenter, et intellige prudenter. Cornelius centurio, sicut in eodem libro Actuum Apostolorum legitur, ubi etiam adventus Spiritus-sancti prædicatur. Ad centurionem Cornelium Angelus missus est, nuntiavit illi acceptas eleemosynas ejus, exauditas orationes: proinde eum debere mittere ad Petrum, qui habitaret in Joppe in domo Simonis coriarii, eumque accersendum. Tunc autem magna quæstio inter Judæos et Gentes versabatur, id est, inter eos qui de Judæis, et eos qui de Gentibus crediderant, utrum Evangelium ministrandum esset incircumcisis. Erat inde magna cunctatio, cum mittit Cornelius. Interim admonetur Petrus, agitur negotium regni cæłorum, et hic et ibi, ab illo qui ubique est. Cum enim hæc apud Cornelium aguntur, interim et Petrus in Joppe esurivit, adscendit orare eum ei refectio pararetur, orantis mens alienata est; sed ab infimis ad superna; non ut deviaret, sed ut videret. Venit illi discus de cælo submissus, quasi esurienti cæleste ferculum. Erat autem discus iste quatuor lineis alligatus, habens omnia genera animalium, munda et immunda, et voce superna pulsatus est esuriens, *Petre, surge, macta, et manduca*. Attendit ille, vidit in disco immunda animalia, quæ non solebat tangere, et respondit voci, *Absit a me, Domine: numquam commune et immundum intravit in os meum*. Et vox ad illum, *Quæ Deus mundavit, tu immunda ne dixeris*. Non Petro carnalis cibus offerebatur, sed mundatus Cornelius nuntiabatur. Hoc autem factum est ter, et receptum est vas in cælum. Evidens mysterium. Discus est orbis terrarum. Quatuor lineæ discum continentes, quatuor orbis cardines, quos Scriptura commemorat, dicens, *Ab Oriente et Occidente et ab Aquilone et Mari*. (Lucæ 13. 29.) Animalia, omnes gentes. Ter submissus discus,

(a) Non sic hodie Vulgata: sed Augustino consentiunt libri aliquot Græci, ipseque Hieronymus in dialogo contra Luciferianos c. 4.

CLASSIS II. commendatio Trinitatis. Petrus, Ecclesia; esuriens Petrus, Ecclesia desiderans fidem Gentium. Act. 10. 13. etc. Vox cœlestis, sanctum Evangelium, *Macta, et manduca:* occide quod sunt, fac quod es. Petro discrepante de jussu, subito nuntiatum est quod quidam milites missi a Cornelio vellent eum videre. Et Spiritus sanctus Petro, *Vade cum eis, ego eos misi.* Pergit Petrus jam de visione non cunctabundus, sed certus: et sicut legitur, nuntiatur Cornelio, occurrit humiliter, prosternitur humiliter: levatur humilius. Pervenitur domum, inveniuntur multi alii congregati. Narratur Petro quæ caussa fuerit mittendi ad eum, et gratiæ aguntur quod venerit Petrus. Ergo aperto ore suo evangelizare cœpit Gentibus incircumcisis, unde illa magna quæstio versabatur, gratiam Domini Jesu Christi. Erat quidam cum Petro, qui ex Judæis crediderant, qui possent moveri, si baptizarentur incircumcisi: ibi plane Petrus ait, *Vos scitis, Fratres, quemadmodum abominandum sit Judæo accedere vel conjungi Gentili, sed mihi Deus ostendit neminem communem aut immundum hominem dicere* (a) Ille esuriens respexit ad discum.

Ex his refellit Donatistas. 7. Ubi sunt qui dicebant, (propterea enim totum narravi, propter quod volo dicere:) ubi sunt qui dicebant per hominis potestatem dari Spiritum-sanctum? Evangelizante Petro, Cornelius et omnes qui cum illo * erant gens, hoc est gentiles, crediderunt, et subito antequam baptizarentur impleti sunt Spiritu sancto? Quid hic respondet humana præsumptio? Non solum ante impositas manus, sed ante ipsum baptismum venit Spiritus-sanctus; de potestate, non de necessitate. Venit ante baptismi ablutionem, ut auferret controversiam circumcisionis. Posset enim a calumniantibus vel non intelligentibus dici Petro, Male fecisti dare Spiritum-sanctum. Ecce impletum est, ecce demonstratum est, quod Johan. 3. 8. Dominus ait, *Spiritus ubi vult inspirat.* Ecce impletum est, ecce monstratur quam verum Dominus dixerit. *Spiritus ubi vult inspirat.* Et tamen arrogantiæ spiritum nondum hæreticus superbus exspirat. Adhuc dicit, Meum est, noli ab illo accipere, sed a me. Respondes, Quæro unde Psal. 140. 5. Dei est. Ille, Non legisti, *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum?* Ergo oleum tuum est? si tuum est, nolo: si tuum est, malum est. Si autem Dei est, et per te malum bonum est. Cœnum non inquinat solis radium, et tu inquinas Dei oleum? Ideo autem malo tuo habes, quia quod bonum est malus habes; quod Dei est, malus accepisti: quia separatus non collegisti, sed 1. Cor. 11. 29. sparsisti. Qui manducant indigne, judicium sibi manducant et bibunt: quia manducant indigne, non manducant? Indigno buccellam Christus Judæ dedit, et ille hanc ad judicium accepit. Johan. 13. 26. Numquid a malo accepit? numquid malum accepit? Sed ideo reus est, quia a bono bonum malus accepit. Non est ergo oleum peccatoris, oleum salutaris. Bene accipistur, et bonum est: etsi

* f. erant audientes.

(a) Præterivit Amanuensis sequentia verba Scripturæ, quæ maxime ad rem faciebant.

male accipiatur, bonum est. Væ hominibus bonum male accipientibus. SERMON. DE TEMPORE.

8. Vide tamen Scripturæ sensum, ne forte aliquid admoneat, quod intelligentiæ pateat melior. *Emendabit me*, inquit, *justus in misericordia:* etsi cædit, amat, diligit objurgator; decipit adulator; ille miseretur, ille circumvenit. Dura est virga cædentis, molle est oleum blandientis. Etenim omnes adulatores caput unguunt, non viscera sanant. Ama objurgatorem, cave adulatorem. Si enim amas veridicum objurgatorem, et caves fallacem adulatorem, potes dicere quod cantatum est, *Emendabit me justus in misericordia, et arguet me, oleum autem peccatoris*, hoc est blandimentum adulatoris, *non impinguet caput meum.* Pingue caput, grande caput est: grande caput, superbum caput est. Melius est cor sanum, quam grande caput: sed cor sanum facit virga objurgantis, grande caput facit oleum peccatoris, hoc est assentatio adulatoris. Si caput grande feceisti, cave pondus capitis, ne in præcipitium perduraris. Hæc, quantum existimo, pro tempore de hac una Psalmi sententia sufficienter locuti sumus, Domino adjuvante, et corda vestra in secreto ædificante.

* SERMO CCLXVII.

* Alias de Tempore 186.

I.

In (b) die Pentecostes.

CAPUT I. Solemnitas adventus Spiritus-sancti.

1. Hodierni dici solemnitas Domini Dei magni et magnæ gratiæ, quæ superfusa est super nos, recordationem facit. Ideo enim solemnitas celebratur, ne quod semel factum est, de memoria deleatur. Solemnitas enim ab eo quod solet in anno, nomen accepit: quomodo perennitas fluminis dicitur, quia non siccatur æstate, sed per totum annum fluit: ideo perenne, id est, per annum; sic et solemne, quod solet in anno celebrari. Celebramus hodie adventum Spiritus-sancti. Dominus enim Spiritum-sanctum de cælo misit, quem in terra promisit. Et quia sic pro- Johan. 16. 7. miserat de cælo esse missurum, *Non potest ille venire, ait, nisi ego abiero; dum autem abiero, mittam illum ad vos:* passus est, mortuus est, resurrexit, adscendit; restabat ut impleret quod Act. 1. 15. promisit. Hoc exspectantes discipuli ejus, animæ, ut scriptum est, centum-viginti, decuplato numero Apostolorum; duodecim enim elegit, et in centum-viginti Spiritum misit: hoc ergo promissum exspectantes in una domo erant, orabant: quia desiderabant jam ipsa fide, quod ipsa oratione, ipso spiritali desiderio; utres novi erant, vinum novum de cælo exspectabatur, et venit. Jam enim fuerat magnus botrus ille cal- Johan. 7. 39. catus et glorificatus. Legimus enim in Evangelio, *Spiritus enim nondum erat datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus.*

CAPUT II. Donum linguarum.

2. Jam quid respondit, audistis, magnum mi-

(b) In Possidii Indiculo c. 10. notatur, *De adventu Spiritus sancti Tractatus unus.*

CLASSIS II. raculum. Omnes qui aderant, unam linguam di- A dicerant. Venit Spiritus-sanctus, impleti sunt, cœperunt loqui linguis variis omnium gentium, quas non noverant, nec didicerant: sed docebat ille qui venerat; intravit, impleti sunt, fudit. Et tunc hoc erat signum, quicumque accipiebat

Act. 10. 46. etc. Spiritum sanctum, subito impletus Spiritu, linguis omnium loquebatur, non illi solum centum-viginti. Docent nos litteræ ipsæ, postea, crediderunt homines, baptizati sunt, acceperunt Spiritum-sanctum, linguis omnium gentium locuti

Act. 2. 13. sunt. Expaverunt qui aderant, alii admirantes, alii irridentes, ita ut dicerent, *Isti ebrii sunt, musto pleni sunt*. Ridebant, et aliquid verum dicebant. Impleti enim erant utres novo vino.

Matth. 9. 17. Audistis cum Evangelium legeretur, *Nemo mittit vinum novum in utres veteres*: spiritalia non capit carnalis. Carnalitas vetustas est, gratia no- B vitas est. Quantocumque homo in melius fuerit innovatus, tanto amplius capit, quod verum sapit. Bulliebat mustum, et musto bulliente linguæ gentium profluebant.

CAPUT III. Cur donum linguarum non modo conceditur. * f. diem quadragesimam. In Serm. 265. Act. 1. 7. et 8.

3. Numquid modo, Fratres, non datur Spiritus-sanctus? Quisquis hoc putat, non est dignus accipere. Datur et modo. Quare ergo nemo loquitur linguis omnium gentium, sicut loquebatur qui tunc Spiritu sancto implebatur? Quare? Quia quod illud significabat, impletum est. Quid est illud? Quando celebravimus * Quadragesimam, recolite, quia commendavimus vobis Dominum Jesum Christum Ecclesiam suam commendasse et adscendisse. Quærebant discipuli, Quando erit finis sæculi? Et ille, *Non est vestrum scire tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate*. Adhuc promittebat quod hodie C complevit: *Accipietis virtutem Spiritus-sancti supervenientis in vos, et eritis mihi testes in Jerusalem, et in tota Judæa et Samaria, et usque in fines terræ*. Ecclesia tunc in una domo erat, accepit Spiritum sanctum: in hominibus paucis erat, in linguis totius orbis erat. Ecce quod prætendebat modo. Nam quod illa Ecclesia parva linguis omnium gentium loquebatur, quid est, nisi quod Ecclesia ista magna a solis ortu usque ad

Psal. 44. 11. occasum linguis omnium gentium loquitur? Modo impletur quod tunc promittebatur. Audivimus, videmus. *Audi filia, et vide*: ipsi reginæ dictum est, *Audi filia, et vide*: audi promissum, vide completum. Non te fefellit Deus tuus, non D te fefellit sponsus tuus, non te fefellit qui suo sanguine te dotavit: non te fefellit qui de fœda pulcram, de immunda virginem fecit. Tu tibi promissa es: sed promissa in paucis, impleta in multis.

CAPUT IV. Spiritus-sanctus, tamquam anima corporis Ecclesiæ, extra eam non habetur.

4. Nemo ergo dicat, Accepi Spiritum-sanctum, quare non loquor linguis omnium gentium? Si vultis habere Spiritum-sanctum, intendite, Fratres mei: spiritus noster quo vivit omnis homo, anima vocatur; spiritus noster quo vivit singulus quisque homo, anima vocatur: et videtis quid facial anima in corpore. Omnia membra vegetat, per oculos videt, per aures audit, per nares olfacit, per linguam loquitur, per manus operatur, per pedes ambulat: omnibus simul adest membris, ut vivant: vitam dat omnibus, officia singulis. Non audit oculus, non videt auris, non videt lingua, nec loquitur auris et oculus; sed tamen vivit: vivit auris, vivit lingua: officia diversa sunt, vita communis. Sic est Ecclesia Dei: in aliis sanctis facit miracula, in aliis sanctis loquitur veritatem, in aliis sanctis custodit virginitatem, in aliis sanctis custodit pudicitiam conjugalem, in aliis hoc, in aliis illud: singuli propria operantur, sed pariter vivunt. Quod autem est anima corpori hominis, hoc est Spiritus-sanctus corpori Christi quod est Ecclesia: hoc agit Spiritus-sanctus in tota Ecclesia, quod agit anima in omnibus membris unius corporis. Sed videte quid caveatis, videte quid observetis, videte quid timeatis. Contingit ut in corpore humano, immo de corpore aliquod præcidatur membrum, manus, digitus, pes; numquid præcisum sequitur anima? Cum in corpore esset, vivebat; præcisum amittit vitam. Sic et homo Christianus catholicus est, dum in corpore vivit; præcisus hæreticus factus est, membrum amputatum non sequitur spiritus. Si ergo vultis vivere de Spiritu-sancto, tenete caritatem, amate veritatem, desiderate unitatem, ut perveniatis ad æternitatem. Amen.

* SERMO CCLXVIII.

* Alias 20. ex Sirmondianis.

II.

In (a) die Pentecostes. a

Spiritus-sanctus donum linguarum unitatem Ecclesiæ catholicæ commendat.

1. Propter adventum Spiritus-sancti hodiernus dies sollemnis est nobis, a resurrectione Domini quinquagesimus, septem septimanis multiplicatus. Sed computantes septem septimanas, quadraginta-novem invenietis: unus additur, ut nobis unitas commendetur. Quid ipse adventus Spiritus-sancti, quid egit? Præsentiam suam unde docuit? unde monstravit? Linguis omnium gentium locuti sunt omnes. Erant autem in uno loco centum-viginti: per decem duodenarius Apostolorum numerus sacratus mysterio est decuplatus. Quid ergo, singuli in quos venit Spiritus sanctus, singulis linguis omnium gentium sunt locuti, illi alia lingua, et illi alia, et quasi diviserunt inter se linguas omnium gentium? Non sic: sed unusquisque homo, unus homo linguis omnium gentium loquebatur. Loquebatur unus homo linguis omnium gentium: unitas Ecclesiæ in linguis omnium gentium. Ecce et hic unitas Ecclesiæ catholicæ commendatur toto orbe diffusæ.

Spiritus-sanctus extra Ecclesiam non habetur. b

2. Qui ergo habet Spiritum-sanctum, (b) in Ecclesia est, quæ loquitur omnium linguis. Quicumque præter hanc Ecclesiam est, non habet

(a) A Beda et Floro citatur ad Ephes. 4.
(b) Hoc et alio quodam infra loco verba a Sirmondo prætermissa restituit codex Vaticanus.

CLASSIS II.

Spiritum-sanctum. Ideo enim Spiritus-sanctus in omnium linguis gentium se demonstrare dignatus, ut ille se intelligat habere Spiritum-sanctum, qui in unitate Ecclesiæ continetur, quæ linguis omnibus loquitur. *Unum corpus*, Paulus dicit apostolus: *unum corpus, et unus spiritus*. Membra nostra adtendite. Multis membris constitutum est corpus, et vegetat membra omnia unus spiritus. Ecce humano spiritu, quo sum ego ipse homo, membra omnia colligo: impero membris ut moveantur, intendo oculos ad videndum, aures ad audiendum, linguam ad loquendum, manus ad operandum, pedes ad ambulandum. Officia membrorum dispartita sunt, sed (*a*) unus spiritus continet omnia. Multa jubentur, multa fiunt: unus jubet, uni servitur. Quod est spiritus noster, id est anima nostra, ad membra nostra; hoc Spiritus-sanctus ad membra Christi, ad corpus Christi, quod est Ecclesia. Ideo Apostolus, cum corpus unum nominasset, ne intelligeremus mortuum corpus: *Unum*, inquit, *corpus*. Sed rogo te, vivit hoc corpus? Vivit. Unde? De uno spiritu. *Et unus spiritus*. Adtendite ergo, Fratres, in nostro corpore, et dolete eos, qui de Ecclesia præciduntur. In membris nostris, quamdiu vivimus, cum sani sumus, implent omnia membra officia sua. Si unum membrum dolet alicunde, compatiuntur omnia membra. Tamen quia in corpore est, dolere potest, exspirare non potest. Quid est enim exspirare, nisi spiritum amittere? Jam vero si membrum præcidatur de corpore, numquid sequitur spiritus? Et tamen membrum agnoscitur quid est; digitus est, manus est, brachium est, auris est: præter corpus habet formam, sed non habet vitam. Sic et homo ab Ecclesia separatus. Quæris ab illo sacramentum, invenis: quæris baptismum, invenis: quæris symbolum, invenis. Forma est: nisi intus spiritu vegeteris, frustra foris de forma gloriaris.

Ephes. 4. 4.

Beda et Florus ibidem.

a

Unitas commendata in creatione rerum.

3. Carissimi, multum Deus commendat unitatem. Hoc ipsum vos moveat, quod in principio creaturarum, quando Deus cuncta constituit, fecit sidera in cælo, in terra autem herbas et ligna, dixit, *Producat terra*, et producta sunt ligna, et cuncta virentia: dixit, *Producant aquæ natantia et volatilia*, et factum est sic: *Producat terra animam vivam omnium pecorum, et bestiarum*, et factum est sic. Numquid Deus de ave una fecit ceteras aves? numquid de uno pisce omnes pisces? de uno equo omnes equos? de una bestia omnes bestias? Numquid non multa simul terra produxit, et multiplicibus fœtibus multa complevit? Ventum est ad hominem faciendum, et factus est unus, de uno genus humanum. Nec duos facere voluit separatim, masculum et fœminam: sed unum, et de uno unam. Quare sic? Quare ab uno genus humanum inchoatur, nisi quia generi humano unitas commendatur? Et Dominus Christus ex una, * unitas virgo est; tenet virginitatem, servat incorruptionem.

Gen. 1.

Et in Christi ortu.

* f. ex una unitas. Ke-

(*a*) In MSS. *unitas Spiritus*.

A

4. Ipse Dominus Ecclesiæ unitatem commendat Apostolis: ostendit se, putant illi spiritum se videre: expavescunt, confirmantur dicitur eis, *Quid turbati estis, et cogitationes adscendunt in cor vestrum? Videte manus meas: palpate, et videte, quia spiritus ossa et carnem non habet, sicut me videtis habere*. Ecce adhuc illis turbatis præ gaudio, accipit cibum, non egestate, sed potestate; accipit coram illis: commendat contra impios corporis veritatem, commendat Ecclesiæ unitatem. Quid enim ait? *Nonne hæc sunt quæ locutus sum vobis, cum adhuc essem vobiscum, quia oportebat impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi et Prophetis et Psalmis de me? Tunc aperuit illis sensum*, Evangelium loquitur, *ut intelligerent Scripturas. Et dixit eis, Quia sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertio die*. Ecce caput nostrum, ecce caput, ubi sunt membra? Ecce sponsus, ubi est sponsa? Matrimoniales tabulas lege: sponsum audi. Sponsam quæris? Ab ipso audi: nemo illi tollit suam, nemo supponit alienam: ab ipso audi. Ubi quæris Christum? In fabulis hominum, an in veritate Evangeliorum? Passus est, resurrexit tertio die, ostendit se discipulis suis. Jam ipsum habemus: illam ubi quærimus? Ab ipso interrogemus: *Oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertio die*. Ecce jam factum est, jam videtur. Dico Domine, tu dic Domine, ne nos erremus: *Et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Jerusalem*. Cœpit ab Jerusalem, et pervenit ad nos. Et ibi est, et hic. Non enim ut ad nos veniret, inde discessit: excrevit, non migravit. Hoc commendavit continuo post resurrectionem suam. Fecit cum illis quadraginta dies: adscensurus in cælum ipsam rursus Ecclesiam commendavit. Sponsus profecturus sponsam suam amicis suis commendavit: non ut amet aliquem ipsorum; sed ipsum tamquam sponsum, illos tamquam amicos sponsi, neminem eorum tamquam sponsum. Hoc zelant amici sponsi, et non eam admittunt lascivo amore corrumpi. Oderunt quando sic amantur. Adtendite zelantem amicum sponsi: cum videret sponsam per amicos sponsi quodam modo fornicari, ait, *Audio in vobis schismata esse, et ex parte credo*. * *Nuntiatum est mihi de vobis, fratres, ab his qui sunt Chloes, quia contentiones sunt in vobis, et unusquisque vestrum dicit, Ego quidem sum Pauli, ego vero Apollo, ego autem Cephæ, ego autem Christi. Divisus est Christus? Numquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis?* O amicum! Amorem sponsæ alienæ repellit a se. Non vult se amari pro sponsa, ut possit regnare cum sponso. Commendata est ergo Ecclesia: et quando adscendit in cælum, sic illis dixit, qui quærebant de fine sæculi, *Dic nobis quando ista fient, et quando tempus adventus tui?* Et ille, *Non est vestrum scire tempora, quæ Pater posuit in sua*

SERMON. DE TEMPORE.

Ecclesiæ catholicæ unitatem Christus commendat Apostolis.

Lucæ 14.36. etc.

B

C

D

1.Cor.11.18.

* 1. Cor. 1. 11. etc.

Matth.24.3.

Act. 1. 6. etc.

potestate. Audi quid noveris a magistro, discipule: *Sed accipietis virtutem Spiritus sancti supervenientem in vos.* Et factum est: quadragesimo die adscendit in cælum, et ecce hodierno die adveniente Spiritu-sancto implentur omnes qui aderant, loquuntur linguis omnium gentium. Item ipsa unitas per linguas omnium gentium commendatur. Commendatur a Domino resurgente, commendatur a Christo adscendente; confirmatur ab Spiritu-sancto hodie veniente.

* Alias 21. ex Sirmondianis.

* SERMO CCLXIX.

III.

In die Pentecostes.

Adventus Spiritus-sancti cum dono linguarum prænuntiat unitatem Ecclesiæ per omnes gentes. Act. 2. 2. etc.

1. ADVENTUM Spiritus-sancti anniversaria festivitate celebramus. Huic solemnis congregatio, sollemnis lectio, sollemnis sermo debetur. Illa duo persoluta sunt, quia et frequentissimi convenistis, et cum legeretur, audistis. Reddamus et tertium: non desit obsequium linguæ nostræ ei, qui et linguas omnes indoctis donavit, et linguas doctorum in omnibus gentibus subjugavit, et diversas linguas gentium ad unitatem fidei congregavit. *Factus est* enim *subito de cælo sonus, quasi ferretur flatus vehemens, et visæ sunt illis linguæ divisæ, velut ignis, qui et insedit super unumquemque eorum, et cœperunt linguis loqui, quemadmodum Spiritus dabat eis pronuntiare.* Flatus enim ille non inflavit, sed vegetavit: ignis ille non cremavit, sed excitavit. Impletum est in eis quod fuerat tanto ante

Psal. 18. 4. et 5.

prophetatum, *Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum:* ut deinde ad prædicandum Evangelium distributi, quod sequitur, facerent, *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.* Quid enim aliud Spiritus-sanctus prænuntiabat in linguis omnium gentium, quas donabat eis, qui unam tantum suæ gentis linguam didicerant, (quod indicium præsentiæ suæ tunc esse voluit,) nisi omnes gentes Evangelio credituras, ut primo unusquisque fidelium, postea vero ipsa unitas Ecclesiæ linguis omnibus loqueretur? Quid

Contra Donatistas.

ad hæc dicunt, qui Christianæ societati, quæ in omnibus gentibus fructificat et crescit, nolunt incorporari atque conjungi? Numquidnam possunt negare, etiam nunc in Christianos venire Spiritum-sanctum? Cur ergo nunc neque apud nos, neque apud illos quisquam loquitur linguis omnium gentium, (quod tunc erat adventus ejus indicium,) nisi quia nunc impletur quod tunc significabatur? Tunc enim et unus fidelis linguis omnibus loquebatur: et nunc unitas fidelium linguis omnibus loquitur. Itaque etiam nunc omnes linguæ nostræ sunt, quoniam membra sumus corporis in quo sunt.

Schismaticos, etsi baptismum habeant, non tamen habere Spiritum-sanctum.

2. Nec immerito recte intelligitur, quamvis ipsos baptismum Christi habere fateamur, hæreticos non accipere vel schismaticos Spiritum-sanctum, nisi dum compagini adhæserint unitatis per consortium caritatis. Tunc enim gentium linguæ etiam ipsorum erunt: quia ubi sunt illæ, ibi et ipsi erunt, in eodem scilicet Christi corpore ubique crescente, servantes unitatem spiritus in vinculo pacis. Hoc vinculum quem non alligat, servus est, *Non enim accepimus*, sicut Apostolus ait, *spiritum servitutis iterum in timore; sed accepimus Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater.* Proinde veraciter sapimus, ideo linguis omnium gentium demonstrasse illo tempore præsentiam suam Spiritum-sanctum, ut etiam hoc tempore, quo se non ita demonstrat, non eum intelligatur habere, quamvis sacramento baptismi imbuatur, quisquis ab unitate omnium gentium separatur.

Ephes. 4. 3. Rom. 8. 15.

Et ne putaretur consequens esse, ut quisquis baptismum Trinitatis habuerit, habeat etiam Spiritum-sanctum; propterea etiam in ipsa unitate facta est tanta distinctio, ut inveniamus quosdam baptizatos Spiritum-sanctum postea meruisse, cum ad illos in Samariam venissent Apostoli, quibus absentibus fuerant baptizati: alios autem, quod singulare occurrit exemplum, cum ante baptismum percepisse; sicut loquente Petro, Cornelio et eis qui cum illo erant, superna potestate concessum est, cui homo contradicere nihil potest. Super alios mox baptizatos advenit; sicut super illum spadonem, cui Philippus ex propheta Isaia evangelizaverat Christum. Super alios per manuum impositionem Apostolorum, sicut maxime plurimos. Super alios, nullo manum imponente, sed cunctis orantibus; sicut eo ipso die, quem sollemniter hodie celebramus, cum essent in uno conclavi centum-viginti animæ cum Apostolis. Super aliquos, nec aliquo manum imponente, nec aliquo orante, sed verbum Dei cunctis audientibus; sicut super illos, quos paulo ante commemoravi, Cornelium et domesticos ejus. Cur igitur modo sic, modo autem sic, nisi ne aliquid hinc humanæ superbiæ, sed totum divinæ gratiæ potestatique tribuatur? Hæc itaque distinctio inter acceptionem baptismi, et acceptionem Spiritus-sancti, satis nos instruit, ne habere hos continuo Spiritum-sanctum putemus, quos habere baptismum non negamus. Quanto magis illos, quos non solum nulla * caritas Christianæ unitatis armavit? *Caritas enim Dei diffusa est in cordibus nostris;* non utique per nos ipsos, sed sicut sequitur, *per Spiritum-sanctum, qui datus est nobis.* Quamobrem sicut tunc indicabant adesse Spiritum-sanctum in uno homine linguæ omnium gentium: sic eum nunc caritas indicat unitatis omnium gentium.

Act. 8. 17. Act. 10. 44. Act. 8. 38. Spiritus-sanctus per sacramenta et sine sacramentis datus. * Deest aliquid. Rom. 5. 5.

3. *Animalis autem homo*, Apostoli verba sunt, *non percipit quæ sunt Spiritus Dei.* Et utique animales increpat, quibus ait, *Unusquisque vestrum dicit, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ego autem Christi. Divisus est Christus? Numquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis?* Sicut enim spiritales unitates gaudent, sic animales dissensionibus student. De his et Judas apostolus apertissime scribens, *Hi sunt*, inquit, *qui segre-*

1. Cor. 2. 14. 1. Cor. 1. 12. et 13. Schismaticos animales esse, nec habere Spiritum-sanctum. Judæ 19.

CLASSIS II. *gant semetipsos, animales, spiritum non habentes.* Quid evidentius? quid expressius? Desinant itaque insipientes sibi blandiri, nobisque dicere, Quid accepturi sumus, cum ad vos accesserimus, cum jam nos baptismum Christi habere fateamini? Respondemus eis, Habetis baptismum Christi, venite ut habeatis et Spiritum Christi. Timete
Rom. 8. 9. quod scriptum est, *Quisquis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.* Induistis Christum forma sacramenti: induite imitatione exempli.
1. Pet. 2. 21. *Quoniam Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia e-*
2. Tim. 3. 5. *jus.* Nolite esse *habentes formam pietatis, virtutem autem ejus abnegantes.* Quæ autem major est virtus pietatis, quam caritas unitatis? Dicitur
Psal. 118. 96. in Psalmis, *Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum valde.* Quod mandatum,
Johan. 13. 34. nisi de quo dictum est, *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis?* Quare istum, nisi
Rom. 5. 5. quia *caritas Dei diffusa est in cordibus nostris?*
Rom. 13. 9. et 10. Quare omnis consummationis est finis, nisi quia
Gal. 5. 14. *plenitudo legis est caritas; et omnis lex in hoc sermone recapitulatur, in eo quod scriptum est: Diliges proximum tuum tamquam te ipsum?* Ita
Donatistas carere caritate. autem proximos tamquam vos ipsos diligitis, ut cum mali aliquid, quod nec visum, nec probatum est in vobis, credi de vobis nolitis, id quod nec vidistis, nec probatum accepistis, de toto terrarum orbe credatis.

Eos factis non posse dicere, Dominus Jesus. 4. Videmini vobis dicere, *Dominus Jesus.* Et forte non intelligentes adtenditis ad id quod Apostolus ait, *Nemo dicit, Dominus Jesus, nisi in*
1. Cor. 12. 3. *Spiritu-sancto.* Sed hoc quod ait, *dicit*, signate positum est, et proprie quodam modo. *Nemo enim dicit, Dominus Jesus, nisi in Spiritu-sancto:* sed si *dicit* factis, non solis verbis. Nam possunt dicere, *Dominus Jesus*, etiam de quibus
Matth. 23. 3. ait, *Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite.* Omnes hæreses, quas utique etiam vos improbatis, dicunt, *Dominus Jesus.* Nec utique segregaturus est de regno cælorum eos, quos invenerit in Spiritu sancto; et tamen ait,
Matth. 7. 21. *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum.* Sed, *Nemo dicit, Dominus Jesus, nisi in Spiritu-sancto:* nemo plane, sed eo modo quo dictum est, id est factis. Unde secutus adjunxit, *Sed is qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.* Dicit enim et de quibusdam
Tit. 1. 16. idem Apostolus, *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Quemadmodum negatur factis, sic dicitur factis. Hoc modo dicendi *nemo dicit, Dominus Jesus, nisi in Spiritu-sancto.* Si ergo unitati non accesseritis, segregantes vosmetipsos, animales eritis, Spiritum non habentes. Si autem ficte accesseritis, *Spiritus-sanctus disciplinæ*
Sap. 1. 5. *effugiet fictum.* Tunc ergo vos sanctum Spiritum habere cognoscite, quando mentem vestram per sinceram caritatem unitati consenseritis hærere. Hæc eis respondeamus dicentibus, Quid accepturi sumus? nosque ipsos, Fratres, exemplum illis bonorum operum præbeamus, nec quia stamus superbientes, nec de jacentibus desperantes.

SERMON. DE TEMPORE.

* SERMO CCLXX.

* Alias 22. ex Sirmondianis.

IV.

In (a) die Pentecostes.

De Spiritu-sancto discendum cur die quinquagesimo post Pascha missus sit.

1. Quoniam sanctam sollemnitatem celebramus diei tam sanctæ, ut hodie venerit ipse Spiritus-sanctus, admonet nos tam festiva et grata sollemnitas, de ipso dono Dei, gratia Dei, et abundantia misericordiæ ejus in nos, id est de ipso Spiritu-sancto aliquid loqui. In schola Domini condiscipulis loquimur. Magistrum enim habemus unum, in quo omnes unum sumus: qui nos, ne forte de magisterio superbire audeamus, admonuit, et ait, *Noli vocari ab hominibus Rabbi; unus est enim magister vester Christus.* Sub Matth. 23. 8. hoc ergo magistro, cujus cathedra cælum est, quia erudiendi sumus litteris ejus, advertite pauca quæ dicam, donante Ipso qui jubet ut dicam. Qui nostis recolite, qui ignorabatis accipite. Sæpe movet animum pie curiosum, si tamen admittatur humana fragilitas et infirmitas talia perscrutari. Immo admittitur. Non enim quod in Scripturis sanctis legitur, ideo clausum est ut negetur, et non potius ut pulsanti aperiatur, dicente ipso Domino, *Petite, et accipietis; quærite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis.* Matth. 7. 7. Sæpe ergo movet studiosorum animum, quare quinquagesimo die post Dominicam passionem et resurrectionem missus fuerit promissus Spiritus-sanctus.

Cur Spiritus-sanctus non posset venire, nisi abeunte Christo.

2. Ubi primum illud admoneo Caritatem Vestram, ut aliquantum vos considerare non pigeat, quare dictum sit ab ipso Domino, *Non potest ille venire, nisi ego abiero.* Quasi aliquid, ut secundum carnalem sensum loquamur, quasi aliquid Johan. 16. 7. in superna Dominus Christus servaret, et inde descendens hoc quod servabat, sancto Spiritui commendasset, et ideo ad nos venire non posset, nisi ille rediisset qui commendatum reciperet; aut quasi nos utrumque ferre non valeremus, nec utrinsque possemus tolerare præsentiam. Quasi vero alter ab altero separetur; aut quando ad nos veniunt, ipsi angustias patiantur, ac non potius nos dilatemur. Quid sibi ergo vult, *Non potest ille venire, nisi ego abiero? Expedit enim,* inquit, *vobis ut ego eam. Nam si non iero, Paracletus non veniet ad vos.* Hoc ergo quid sit, quantum vel capimus, vel æstimamus, vel ipso donante percipimus, vel quæ credimus loquimur, breviter accipiat Caritas Vestra. Videtur mihi, quod discipuli circa formam humanam Domini Christi fuerant occupati, et tamquam homines in homine humano tenebantur affectu. Humanitas Christi, in qua humano affectu Volebat autem eos affectum potius habere divi-

(a) Citat Florus ad 2. Cor. 3. hoc in MSS. titulo, *Ex Sermone de quinquagesima Pascha.* Pro quo pejus in excusis, *Ex Ser. de Pascha.*

num, atque ita de carnalibus facere spiritales: quod non fit homo nisi dono Spiritus-sancti. Hoc ergo ait, Mitto vobis donum, quo efficiamini spiritales: donum scilicet Spiritus-sancti. Spiritales autem fieri non poteritis, nisi carnales esse destiteritis. Carnales vero esse desistetis, si forma carnis a vestris oculis auferatur, ut forma Dei vestris cordibus inseratur. Ex hac enim humana forma Dominus, hoc est forma servi; *Semetipsum exinanivit formam servi accipiens:* ex hac igitur forma servi Petri etiam tenebatur affectus, quando eum quem multum amabat, mori timebat. Amabat enim Dominum Jesum Christum, sicut homo hominem; sicut carnalis carnalem, non sicut spiritalis majestatem. Unde hoc probamus? Quia cum interrogasset ipse Dominus discipulos suos, quis ab hominibus diceretur, et aliorum opiniones recolendo dixissent, quod alii eum dicerent Johannem, alii Eliam, alii Jeremiam, aut unum ex Prophetis; ait illis, *Vos autem quem me esse dicitis?* Et Petrus unus pro ceteris, unus pro omnibus, *Tu es*, inquit, *Christus Filius Dei vivi.* Hoc optime, veracissime: merito tale responsum accipere meruit, *Beatus es Simon Bar-Jona, quia non tibi revelavit caro et sanguis, sed Pater meus qui in cœlis est. Et ego dico tibi*, quia tu dixisti mihi; dixisti, audi; dedisti confessionem, recipe benedictionem: ergo, *Et ego dico tibi, Tu es Petrus:* quia ego petra, tu Petrus; neque enim a Petro petra, sed a petra Petrus; quia non a Christiano Christus, sed a Christo Christianus. *Et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam:* non supra Petrum, quod tu es; sed supra petram, quam confessus es. *Ædificabo* autem *Ecclesiam meam:* ædificabo te, qui in hac responsione figuram gestas Ecclesiæ. Hoc et cetera, propter quod dixerat Petrus, *Tu es Christus Filius Dei vivi:* et audierat, ut meministis, *Non tibi revelavit caro et sanguis*, id est humana mens, humana infirmitas, humana imperitia; *sed Pater meus qui in cœlis est.* Deinde cœpit Dominus Jesus suam prædicere passionem, et ostendere quanta esset ab impiis perlaturus. Hic Petrus expavit, et timuit ne periret morte Christus Filius Dei vivi. Utique Christus Filius Dei vivi, bonus de bono, Deus de Deo, vivus de vivo, fons vitæ et vera vita, perdere mortem venerat, non perire a morte. Tamen ut homo Petrus exterritus, cujus erat, ut dixi, circa Christi carnem humanus affectus, *Propitius*, inquit, *tibi esto, Domine, absit, non fiat istud.* Et Dominus talia verba digna et congrua responsione confutat. Quomodo illi confessioni dignam laudem dedit, sic etiam huic trepidationi dignam correptionem: *Redi*, inquit, *retro Satanas.* Ubi est illud, *Beatus es Simon Bar-Jona?* Distingue verba laudantis, et coercentis: distingue caussas confessionis, et trepidationis. Caussa confessionis: *Non tibi revelavit caro et sanguis, sed Pater meus qui in cœlis est.* Caussa trepidationis, *Non enim sapis quæ Dei sunt, sed quæ hominis sunt.* Nollemus ergo ut talibus diceretur, *Expedit enim vobis ut ego vadam? Nisi ego abiero, Paraclitus non veniet ad vos.* Nisi adspectibus carnalibus vestris humana forma subtrahatur, divinum aliquid capere, sentire, cogitare minime poteritis. Hoc sit satis. Inde oportebat, ut post resurrectionem et adscensionem Domini Jesu Christi, ejus de Spiritu-sancto promissio compleretur. Sic enim et ipse Johannes Evangelista ex persona sua dixerat, quando Jesus eumdem significans Spiritum-sanctum clamaverat, dicens, *Si quis sitit, veniat ad me, et bibat; et flumina aquæ vivæ fluent de ventre ejus.* Secutus enim Evangelista ait, *Hoc autem dicebat de Spiritu, quem accepturi erant ii, qui in eum credituri erant. Nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus*, Glorificatus est ergo Dominus noster Jesus Christus resurrectione et adscensione, et misit Spiritum-sanctum.

Margin notes: hærebant, oculis discipulorum auferri debuit. — Philip. 2. 7. — Matth. 16. 15. etc. — Petra super quam ædificata Ecclesia, ipse est Christus. — Johan. 7. 37. etc.

3. Sicut autem didicimus ex libris sanctis, quadraginta dies complevit cum discipulis suis post resurrectionem, manifestans eis, ne aliquid fictum existimarent, resuscitati corporis veritatem, intrans cum eis et exiens, manducans et bibens. Quadragesimo autem die, quem ante hos decem dies celebravimus, in eorum conspectu adscendit in cælum, promissus ut ibat ita venturus; hoc est in forma humana, qua judicatus est, in illa judicaturus. Voluit alia die quam adscendit mittere Spiritum-sanctum; non saltem post biduum, vel triduum, sed post decem dies. Hæc quæstio perscrutari et interrogare nos compulit nonnullas latebras numerorum. Quadraginta dies quater habent decem. Commendatur hoc numero, quantum mihi videtur, sacramentum. Homines enim hominibus loquimur; et recte Scripturarum tractatores dicimur, non nostrarum opinionum affirmatores. Numerus ergo iste quadragenarius, quater habens decem, significat, ut mihi videtur, sæculum hoc, quod nunc agimus et peragimus; agimur et peragimur, cursu temporum, rerum instabilitate, decessione et successione, rapacitate volatica, et quodam fluvio rerum non consistentium. Sæculum hoc ergo significatur hoc numero, propter mundi quadripartita tempora, quæ implent annum; quadripartitos etiam cardines ipsius mundi, notos omnibus, et sæpe ab Scriptura sacra commemoratos, *ab Oriente et Occidente, ab Aquilone et Meridie.* Per hæc ergo tempora quadripartita, et per mundum quadripartitum, prædicatur lex Dei, tamquam denarius numerus. Unde et decalogus primitus commendatur. In decem enim præceptis lex constituta est: propterea quia videtur in isto denario numero quædam perfectio. Usque ad eum quippe numerum progressus est numerantis, et inde redit ab uno usque ad decem, rursus ad unum. Sic centena, sic millena; sic supra, denariis quibusdam complicantibus, infinite crescit silva numerorum. Perfecta itaque lex in denario, et lex prædicata per mundum quadripartitum, quater deni quadraginta fiunt. Docemur autem, in hac conversatione sæculi hujus cum sumus, abstinere nos a cupiditatibus sæcularibus: quod si-

Margin notes: Post quadragesimum diem Adscensionis cur decimo die venerit Spiritus-sanctus. — Act. 1. 3. — Quadragenarii numeri sacramentum. — Luc. 13 29. — Denarii mysterium.

CLASSIS II. gnificat jejunium quadragenarium notum omnibus Quadragesimæ nomine. Hoc tibi præcepit Lex, hoc Prophetia, hoc Evangelium. Ideo quia hoc Lex, jejunavit quadraginta diebus Moyses: quia hoc Prophetia, jejunavit diebus quadraginta Elias: quia hoc Evangelium, jejunavit quadraginta diebus Dominus Christus. Impletis ergo post quadraginta dies aliis decem diebus, denario numero semel, denario numero simpliciter, non quadrupliciter, venit Spiritus sanctus, ut lex impleatur per gratiam. Lex enim sine gratia littera est occidens. *Si enim data esset lex*, inquit, *quæ posset vivificare, omnino ex lege esset justitia. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus*. Ideo, *Littera occidit, Spiritus autem vivificat*. Non ut illud impleas, quam tibi per litteram jubetur: sed sola littera reum facit, gratia et a peccato liberat, et litteram donat impleri. Unde fit per gratiam remissio omnium peccatorum, et fides quæ per dilectionem operatur. Nolite ergo putare damnatam esse litteram, quia dictum est, *Littera occidit*. Hoc est enim, littera reos facit. Datur præceptum, non adjuvaris gratia: continuo te invenis non solum non operatorem legis, sed etiam reum prævaricationis. *Ubi enim non est lex, nec prævaricatio*. Non ergo reprehensa est lex, cum dictum est, *Littera occidit, Spiritus autem vivificat*, quasi illam condemnaret, et istum laudaret: sed *Littera occidit*, sola littera sine gratia. Exemplum accipite. Hac locutione dictum est, *Scientia inflat*. Quid est, *Scientia inflat*? Scientia damnata est? Si inflat, melius imperiti remanebimus. Sed quoniam adjunxit, *Caritas vero ædificat*; quomodo ubi adjunxit, *Spiritus autem vivificat*, dedit intelligi, littera sine spiritu occidit, cum spiritu vivificat, et impleri litteram facit; sic scientia sine caritate inflat, caritas cum scientia ædificat. Ergo missus est Spiritus-sanctus, ut lex impleretur, et fieret quod ipse Dominus dixerat, *Non veni legem solvere, sed adimplere*. Hoc donat credentibus, hoc donat fidelibus, hoc donat eis quibus dat Spiritum-sanctum. Quanto fit eo quisque capacior, tanto ad operandum legem fit facilior.

Spiritus-sanctus die decimo venit, ut significetur legem impleri per gratiam. Gal. 3. 21. et 22.

2. Cor. 3. 6. Florus ibidem.

Lex sine gratia quomodo littera est occidens. Rom. 4. 15.

1. Cor. 8. 1.

Spiritus-sanctus missus ut impleretur lex. Matth. 5. 17.

4. Dico enim Dilectioni Vestræ, quod et vos considerare, et facile videre poteris: Caritas implet legem. Timor pœnarum facit hominem operari, sed adhuc serviliter. Si enim propterea facis bonum, quia times pati malum, aut propterea non facis malum, quia times pati malum; si aliquis tibi promitteret impunitatem, statim comprehenderes iniquitatem. Diceretur tibi, Securus esto, nihil patieris mali, fac, faceres. Timore enim pœnæ revocabaris, non (a) dilectione justitiæ. Nondum enim de te caritas operabatur. Vide ergo quemadmodum caritas operetur. Sic amemus quem timemus, ut eum casto amore timeamus. Nam et uxor casta timet virum. Sed discerne istos timores. Uxor casta timet ne a viro absente deseratur: uxor adultera timet ne a viro superveniente comprehendatur. Caritas ergo implet legem: quia *perfecta caritas foras mittit timorem*: timorem scilicet servilem, de peccato venientem. Nam *timor Domini castus permanet in sæculum sæculi*. Si ergo caritas implet legem, unde est ista caritas? Recolite, advertite, et videte, quia donum Spiritus-sancti est caritas. *Caritas enim Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum-sanctum qui datus est nobis*. Merito itaque impletis decem diebus, quo numero legis etiam perfectio commendatur, Dominus Jesus Christus misit Spiritum-sanctum: quia gratia donat nobis implere legem, quam non venit solvere, sed adimplere.

Lex caritate impletur, non timore pœnæ.

Timor alius castus, alius servilis.

SERMON. DE TEMPORE.

1. Johan. 4. 18.

Caritas ex Spiritu sancto. Rom. 5. 5.

5. Spiritus autem sanctus in Scripturis sanctis septenario numero solet commendari, non denario: lex denario, Spiritus-sanctus septenario. Quia lex denario, notum est: quia Spiritus-sanctus septenario, commemoramus. Primo in ipso libro, in capite libri qui inscribitur Genesis, enumerantur opera Dei. Fit lux, fit cælum, quod appellatum est firmamentum inter aquam et aquam; nudatur arida, separatur mare a terra, datur terræ omnium stirpium fœcunda conceptio; fiunt luminaria majus et minus, sol et luna, et cetera sidera; producunt aquæ fœtus suos; terra suos, fit homo ad imaginem Dei: complet Deus opera sua omnia sexto die: in nullis operibus Dei tot enumeratis atque completis sonuit sanctificatio. Dixit Deus, *Fiat lux, et facta est lux; et vidit Deus lucem, quia bona est*: non dixit, Sanctificavit Deus lucem. *Fiat firmamentum, et factum est; vidit Deus quia bonum est*: nec dictum est, quia sanctificatum est firmamentum. Ita et cetera, ne in rebus manifestissimis immoremur, usque ad illa quæ sexta die facta sunt, cum homine creato ad imaginem Dei, enumerantur omnia nihil sanctificatum dicitur. Ventum est ad septimum diem, ubi nullum opus factum est, sed vacatio Dei insinuatur, et sanctificavit Deus diem septimum. In septenario dierum numero prima sonuit sanctificatio, Scripturarum locis omnibus quæsita, et hic primitus inventa. Ubi quies commemoratur, quies etiam nostra insinuatur. Non enim laboravit Deus, ut quietis indigeret; et quasi post laborem die feriato gratularetur, sanctificavit eum diem, quo vacare permissus est. Carnalis est ista cogitatio. Insinuata est nobis quies post bona omnia opera nostra, sicut insinuata est Dei quies post omnia bona opera sua. *Fecit enim Deus omnia, et ecce omnia bona valde. Et requievit Deus in die septima ab omnibus operibus suis quæ fecit*. Requiescere vis et tu? Fac primo opera bona valde. Sic data est Judæis observatio sabbati carnaliter, sicut cetera, significantibus sacramentis. Vacatio enim quædam imperata est: vacatio illa quod significat, tu age. Vacatio enim spiritalis, tranquillitas est cordis: tranquillitas autem cordis provenit de serenitate bonæ conscientiæ. Ergo ille vere observat sabbatum, qui non peccat. Ita enim

Spiritus-sanctus commendatus in septenario numero.

Gen. 1. 3. etc.

Sanctificatio et vacatio septimæ diei.

(a) Aliquot MSS. *delectatione*.

CLASSIS II.

SERMON. DE TEMPORE.

Levit. 23. 7.

Johan. 8.34.

præcipitur illis, quibus observandum sabbatum præcipitur, *Omne opus servile non facietis. Omnis qui facit peccatum, servus est peccati*, Septenarius ergo numerus dicatus est Spiritui-sancto, sicut denarius legi. Hæc et Isaias propheta insinuat hoc in loco, ubi dicit, *Implebit eum Spiritus sapientiæ et intellectus*, (numera,) *consilii et fortitudinis, scientiæ et pietatis, Spiritus timoris Dei*. Veluti descendens ad nos gratia spiritalis, a sapientia incipit, terminat ad timorem. Nos autem adscendentes, ab imo ad summa tendentes, incipere debemus a timore, et terminare ad sapientiam. *Initium* enim *sapientiæ timor Domini*. Longum est, et supergreditur vires nostras, etiamsi non vestram aviditatem, omnia testimonia commemorare de septenario numero, quod attinet ad Spiritum-sanctum. Ista ergo suffecerint.

Isai. 11. 2.

Psal. 110. 10.

Lex per denarium et Spiritus-sanctus per septenarium in quinquagenario commendatus. Tobiæ 2. 1. sec. LXX.

6. Illud nunc adtendite, quemadmodum, quoniam per gratiam Spiritus-sancti lex impletur, et denarius numerus commemorandus, fuit et commendandus, sicut jam ostendimus, et septenarius propter ipsam gratiam Spiritus-sancti. Commendabat Christus denario numero, post decem dies mittens Spiritum-sanctum, ipsam legem, quam jubebat impleri. Ubi ergo inveniemus hic commendationem numeri septenarii maxime propter ipsum Spiritum-sanctum? Habes in Tobiæ libro ipsam festivitatem, id est Pentecosten, constare de septimanis. Quomodo? Septenarium multiplica per ipsum, hoc est septem per septem, quod in scholis discitur: septies septeni, fiunt quadraginta et novem. Ad hanc septenarii formam, ratione septem per septem: (quoniam ipse Spiritus-sanctus colligit nos, et congregat nos: unde et ipsum adventus sui primum signum dedit, ut illi qui eum acciperent, etiam singuli linguis omnibus loquerentur. Congregatur enim unitas corporis Christi ex omnibus linguis, per omnes scilicet gentes toto terrarum orbe diffusas. Et quod unus tunc omnibus linguis loquebatur, ipsam unitatem in linguis omnibus futuram testabatur. Dicit autem Apostolus, *Sufferentes invicem in dilectione*, quod est caritas: *satis agentes servare unitatem spiritus in vinculo pacis*. Quia ergo Spiritus-sanctus ex multis in unum colligit nos: capitur autem per humilitatem, repellitur per superbiam. Aqua est enim, cor humile tamquam locum concavum quærens, ubi consistat: elatione autem superbiæ, tamquam tumore collis, repulsa labitur: unde dictum est, *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*. Quid est, *dat gratiam?* Dat Spiritum-sanctum. Implet humiles, quia capaces invenit.) Ergo quia hæc ita sunt, ad quadraginta novem, qui efficiuntur de septem per septem, ut fiat Pentecoste, unus additur, et unitas commendatur.

Ephes. 4. 2. et 3.

Jacobi 4. 6.

De duabus piscationibus et de piscibus 153. captis post resurrectionem.

7. Quia infirmitatem nostram adjuvat apud Dominum Deum nostrum studium Caritatis Vestræ, aliquid accipite, quantum mihi videtur, tanto dulcius cum expositum fuerit, quanto abstrusius si non exponantur. Ante resurrectionem Dominus jussit discipulis suis, ut in mare mitterent retia, quando eos elegit. Miserunt, ceperunt piscium multitudinem innumeralem, ita ut retia rumperentur, et onerata navigia mergerentur. Non autem præcepit in quam partem mitterent retia, sed tantum ait, *Mittite retia*. Si enim præcepisset ut in dexteram partem mitterent, solos bonos significaret capi: si in sinistram, solos malos. Quia vero passim missa sunt, nec in dexteram, nec in sinistram; et bonos et malos. Hæc est Ecclesiæ significatio præsentis temporis, in hoc sæculo. Nam et illi servi missi ad invitatos exierunt, et quoscumque invenerunt bonos et malos adduxerunt, et impletæ sunt nuptiæ recumbentium. Congregantur ergo nunc et boni et mali. Quare autem et schismata fiunt, si non retia disrumpunt? Quare plerumque turbarum carnalium male tumultuantium scandalis urgetur Ecclesia, si non et navigia premunt? Hoc ergo Dominus ante resurrectionem. Post resurrectionem autem invenit piscantes similiter discipulos suus: jussit idem mitti retia, non utcumque et passim, quia jam post resurrectiooem. Post resurrectionem enim jam corpus ejus, quod est Ecclesia, malos non habebit. *Mittite*, inquit, *retia in dexteram partem*. Missa sunt retia, eo jubente, in dexteram partem, et capti sunt pisces certi numeri. Nam illi sine numero, illi quibus significabatur Ecclesia, quæ nunc agitur, tamquam ex illa captura, *Annuntiavi et locutus sum, multiplicati sunt super numerum*. Intelliguntur ergo quidam supernumerarii, quodam modo superflui: colliguntur tamen. Ibi vero in dextera capiuntur pisces, et numerati, et magni. *Qui enim fecerit*, inquit, *et sic docuerit, magnus vocabitur in regno cælorum*. Ergo capti sunt pisces magni numero centum-quinquaginta-tres. Quem non moveat, non frustra istum numerum commemorari? Non enim vere nihil significans Dominus, aut hoc ipsum diceret, *Mittite retia*; aut pertineret ad eum ut in partem dexteram mitterentur. Significat etiam iste numerus centum-quinquaginta-tres: et pertinuit ad Evangelistam dicere, quasi respexisset primam illam capturam, ubi retia disrupta schismata significaverant; quia in illa Ecclesia vitæ æternæ nulla erunt schismata, quia nulla dissensio; omnes magni, quia caritate pleni: quasi ergo illud quod primo factum est, ad significanda schismata respexisset, pertinuit ad eum dicere in ista secunda captura, *Et cum tam magni essent, retia non sunt disrupta*. Quid itaque dextera pars significaverit, dictum est, quia omnes boni. Quid magnitudo, dictum est, quia *qui fecerit, et sic docuerit, magnus vocabitur in regno cælorum*. Quid etiam illud quod retia non sunt disrupta, dictum est, quia tunc non sunt schismata. Quid ergo centum-quinquaginta-tres? Numerus iste non utique ipse erit sanctorum numerus. Neque enim centum-quinquaginta-tres erunt sancti; cum soli illi, qui se cum mulieribus non coinquinaverunt, duodecies duodena millia commemorentur. Sed iste numerus, tamquam arbor, a quodam semine videtur succrescere. Semen autem hujus magni

Lucæ 5. 4.

Matth. 22. 10.

Johan. 21. 6.

Psal. 39. 6.

Matth. 5. 19.

Johan. 21. 11.

Apoc. 14.

CLASSIS II. numeri quidam minor numerus est, qui est decem et septem. Decem et septem faciunt centum-quinquaginta-tres. Si vero computes ab uno usque ad decem et septem, et addas numeros omnes. Nam si ab uno usque ad decem et septem numeros non addas, quos commemoras totos, non erunt nisi decem et septem. Si autem ita numeres: unum, duo, tria; sicut unum et duo et tria faciunt sex, sex quatuor et quinque faciunt quindecim: sic pervenis usque ad decem et septem, portans in digitis centum-quinquaginta-tres. Jam ergo recole, quod paulo ante commemoravi et commendavi, et vide quos, et quid significent decem et septem. Decem, lex; septem, Spiritus-sanctus. Unde quid intelligimus? nisi eos futuros in Ecclesia resurrectionis æternæ, ubi schismata non erunt, ubi mors non timebitur, quia post resurrectionem futura est; eos ergo ibi futuros, et cum Domino victuros in æternum, qui legem impleverint per gratiam Spiritus-sancti et Dei donum, cujus festa celebramus.

* Alias de Tempore 187.

* SERMO CCLXXI.

V.

a

In die (a) Pentecostes.

Dies nobis, Fratres, gratus illuxit, quo sancta Ecclesia fidelium fulget adspectibus, fervet in cordibus. Celebramus quippe istum diem, quo Dominus Jesus Christus post resurrectionem adscensione glorificatus misit Spiritum-sanctum. Sic enim scriptum est in Evangelio, (Johan. 7. 37. etc.) cum diceret, *Si quis sitit, veniat ad me, et bibat; qui credit in me, flumina fluent de ventre ejus aquæ vivæ*: Evangelista secutus exponit, et ait, *Hoc autem dicebat de Spiritu, quem accepturi erant hi qui in eum fuerant credituri. Nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus.* Restabat ergo ut clarificato Jesu, cum resurrexit a mortuis et adscendit ad cælos, jam daretur Spiritus-sanctus, ab eo missus, a quo promissus: sicut et factum est. Quadraginta enim Dominus post resurrectionem diebus cum discipulis suis conversatos, adscendit in cælum, et die quinquagesimo, quem hodie celebramus, misit Spiritum-sanctum, sicut scriptum est: (Act. 2. 2. etc.) quia *factus est subito sonus de cælo, quasi ferretur flatus vehemens, et visæ sunt illis linguæ divisæ sicut ignis, qui insedit super unumquemque; et cœperunt linguis omnibus loqui, quomodo Spiritus dabat eis pronuntiare.* Flatus ille a carnali palea corda mundabat; ignis ille fœnum veteris concupiscentiæ consumebat; linguæ illæ quibus loquebantur a Spiritu-sancto impleti, per omnium gentium linguas futuram Ecclesiam præsignabant. (Gen. 11. 7.) Sicut enim post diluvium superba impietas hominum turrim contra Dominum ædificavit excelsam, quando per linguas diversas dividi meruit genus humanum, ut unaquæque gens lingua propria loqueretur, ne ab aliis intelligeretur: sic humilis fidelium pietas earum linguarum diversitatem Ecclesiæ contulit unitati; ut quod discordia dissipaverat, colligeret caritas, et humani generis tamquam unius corporis membra dispersa ad unum caput Christum compaginata redigerentur, et in sancti corporis unitatem dilectionis igne conflarentur. Ab hoc itaque dono Spiritus-sancti prorsus alieni sunt, qui oderant gratiam pacis, qui societatem non retinent unitatis. Licet enim etiam ipsi hodie sollemniter congregentur, licet istas audiant lectiones, quibus Spiritus-sanctus est promissus et missus: ad judicium audiunt, non ad præmium. Quid enim eis prodest percipere auribus, quod cordibus respuunt; et ejus diem celebrare, cujus lumen oderunt? Vos autem, Fratres mei, membra corporis Christi, germina unitatis, filii pacis, hunc diem agite læti, celebrate securi. Hoc enim in vobis impletur, quod illis diebus quando venit Spiritus-sanctus, præsignabatur. Quia sicut tunc qui Spiritum-sanctum perceperat, etiam unus homo linguis omnibus loquebatur: sic et nunc per omnes gentes omnibus linguis ipsa unitas loquitur, in qua constituti Spiritum-sanctum habetis, qui a Christi Ecclesia loquentes omnibus linguis, nullo schismate dissidetis.

* Alias 16. ex Vignerianis.

* SERMO CCLXXII.

b

In (b) die Pentecostes postremus.

Ad Infantes ante altare de Sacramento.

Hoc quod videtis in altari Dei, etiam transacta nocte vidistis; sed quid esset, quid sibi vellet, quam magnæ rei sacramentum contineret, nondum audistis. Quod ergo videtis, panis est et calix; quod vobis etiam oculi vestri renuntiant: quod autem fides vestra postulat instruenda, panis est corpus Christi, calix sanguis Christi. Breviter quidem hoc dictum est, quod fidei forte sufficiat: sed fides instructionem desiderat. Dicit enim Propheta, *Nisi credideritis, non intelligetis.* (Isai. 7. 2.) Potestis enim modo dicere mihi, Præcepisti

(a) Fuit hic Sermo dubius Lovaniensibus, quem videlicet observarunt manuscriptos libros alios Augustino, at alios Fulgentio tribuere. Sed in eumdem Augustini melius quadrat istud infra de Donatistis, *Licet enim etiam ipsi hodie sollemniter congregentur.* Augustino contra Verlinum asserit in critico Augustiniano Vindingus.

(b) In omnibus MSS. prænotatur *habitus die Pentecostes.* Refertur totus a Floro in Paulum, ad 1 Cor. 10. necnon a Fulgentio in fine epistolæ nunc ordine 12. ad Ferrandum de duabus quæstionibus, post ista verba: *Quis ergo membrum corporis Christi fit, quomodo non accipit quod ipse fit? quando utique illius sit verum corporis membrum, cujus corporis est in sacrificio sacramentum. Hoc ergo fit ille regeneratione sancti baptismatis, quod est de sacrificio sumpturus altaris. Quod etiam sanctos Patres indubitanter credidisse ac docuisse cognoscimus. Beatus quoque Augustinus de hac re Sermonem fecit admodum luculentum, et aptum ædificationi atque instructioni fidelium: quem Sermonem totum epistolæ malui subjungere, quia nec est prolixus, et in ipsa brevitate magnæ instructionis ac suavitatis est plenus.*

CLASSIS II. SERMON. DE TEMPORE.

ut credamus, expone ut intelligamus. Potest enim in animo cujusquam cogitatio talis suboriri: Dominus noster Jesus Christus, novimus unde acceperit carnem; de virgine Maria. Infans lactatus est, nutritus est, crevit, ad juvenilem ætatem perductus est, (a) a Judæis persecutionem passus est, ligno suspensus est, in ligno interfectus est, de ligno depositus est, sepultus est, tertia die resurrexit, quo die voluit, in cælum adscendit; illuc levavit corpus suum; inde est venturus ut judicet vivos et mortuos, ibi est modo sedens ad dexteram Patris: quomodo est panis corpus ejus? et calix, vel quod habet calix, quomodo est sanguis ejus? Ista, Fratres, ideo dicuntur Sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem, quod intelligitur, fructum habet spiritalem. Corpus ergo Christi vis intelligere, Apostolum
1.Cor.12 27. audi dicentem fidelibus, *Vos autem estis corpus Christi et membra.* Si ergo vos estis corpus Christi et membra, mysterium vestrum in mensa Dominica positum est: mysterium vestrum accipitis. Ad id quod estis, Amen respondetis, et respondendo subscribitis. Audis enim, Corpus Christi; et respondes, Amen. Esto membrum corporis Christi, ut verum sit Amen. Quare ergo in pane? Nihil hic de nostro afferamus, ipsum Apostolum identidem audiamus, qui cum de isto Sacramento loqueretur, ait, *Unus panis, unum corpus multi sumus;* intelligite et gaudete; unitas, veritas, pietas, caritas. *Unus panis:* quis est iste unus panis? *Unum corpus multi.* Recolite quia panis non fit de uno grano, sed de multis. Quando exorcizabamini, quasi molebamini. Quando baptizati estis, quasi conspersi estis. Quando Spiritus sancti ignem accepistis, quasi cocti estis. Estote quod videtis, et accipite quod estis. Hoc Apostolus de pane dixit. Jam de calice quid intelligeremus, etiam non dictum, satis ostendit. Sicut enim ut sit species visibilis panis, multa grana in unum consperguntur, tamquam illud fiat, quod de fidelibus ait Scriptura sancta, *Erat illis anima una, et cor unum in Deum:* sic et de vino. Fratres, recolite unde fit vinum. Grana multa pendent ad botrum, sed liquor granorum in unitate confunditur. Ita et Dominus Christus nos significavit, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis et unitatis nostræ in sua mensa consecravit. Qui accipit mysterium unitatis, et non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Conversi ad Dominum, etc.

1.Cor.10.17. Act. 4. 32.

(a) Hoc non ex Augustini MSS. sed tantum ex epistola Fulgentii.

SANCTI
AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
SERMONUM AD POPULUM
III. CLASSIS,

In qua exhibentur Sermones de Sanctis.

* Alias de Diversis 101.

* SERMO CCLXXIII.

3 *In Natali Martyrum* (a) *Fructuosi episcopi, Augurii et Eulogii diaconorum.*

CAPUT I. Mors animæ timenda, non corporis.

1. DOMINUS Jesus Martyres suos non solum instruxit præcepto, sed et firmavit exemplo. Ut enim quod sequerentur haberent passuri, prior ille passus est pro eis: iter ostendit, et viam fecit. Mors aut aoimæ est, aut corporis. Sed anima non potest mori, et potest mori: mori non potest, quia sensus ejus numquam perit, mori autem potest, si Deum perdit. Sicut enim est ipsa anima sui corporis vita; sic Deus est ipsius animæ vita. Quomodo ergo corpus moritur, quando illud dimiserit anima, id est vita ipsius: sic anima moritur, quando illam dimiserit Deus. Ut autem animam non dimittat Deus, sit semper in fide, ut non timeat mortem pro Deo; et non moritur dimissa a Deo. Restat ergo ut mors quæ timetur, corpori timeatur. Sed etiam inde Dominus Christus securos Martyres suos fecit. Quomodo enim incerti essent de integritate membrorum, qui securitatem acceperant de numeru capillorum? *Capilli*, inquit, *vestri numerati sunt*. Alio autem loco apertius dicit: *Dico enim vobis, quia capillus capitis vestri non peribit*. Dicit veritas, trepidat infirmitas?

[Deus animæ vita.]

[Matth. 10. 30. Lucæ 12. 7. Lucæ 21. 18.]

CAPUT II. Sollemnitates Martyrum ad exhortationem fidelium.

2. Beati sancti, in quorum Memoriis celebramus diem passionis illorum: illi acceperunt pro temporali salute æternam coronam, sine fine immortalitatem: nobis dimiserunt in istis sollemnitatibus exhortationem. Quando audimus quomodo passi sunt Martyres, gaudemus et glorificamus in illis Deum: nec dolemus quia mortui

(a) Tarracone in Hispania, tempore Gallieni, Æmiliano et Basso Coss. passi sunt, die 21. Januarii, feria quarta. In hunc 21. Januarii diem prædictis Consulibus incidit quarta feria anno Christi 259. Passionis

A sunt. Etenim si mortui pro Christo non essent, numquid usque hodie viverent? Quare non faceret confessio, quod factura fuerat ægritudo? Audistis persequentium interrogationes, audistis confitentium responsiones, cum sanctorum passio legeretur. Inter cetera quale erat illud beati Fructuosi episcopi? Cum ei diceret quidam, et peteret ut eum in mente haberet, et oraret pro illo, respondit, *Me orare necesse est pro Ecclesia catholica, ab Oriente usque ad Occidentem diffusa*. Quis enim orat pro singulis? Sed neminem singulorum præterit, qui orat pro universis. Ab eo nullum membrum prætermittitur, cujus oratio pro toto corpore funditur. Quid ergo vobis videtur admonuisse istum, a quo rogabatur ut oraret pro eo? quid putatis? Sine dubio B intelligitis. Commemoramini a nobis. Rogabat ille ut oraret pro illo. *Et ego*, inquit, *oro pro ecclesia catholica, ob Oriente usque ad Occidentem diffusa*. Tu si vis ut pro te orem, noli recedere ab illa, pro qua oro.

[S. Fructuosi responsum.]

CAPUT III. Responsum Eulogii diaconi. Martyres honorandi, Deus colendus.

3. Quale est etiam illud sancti Diaconi, qui cum Episcopo suo passus et coronatus est? Ait illi judex, *Numquid et tu Fructuosum colis?* Et ille. *Ego non colo Fructuosum, sed Deum colo, quem colit et Fructuosus*. Quomodo nos admonuit, ut Martyres honoremus, et cum Martyribus Deum colamus? Neque enim tales esse debemus, quales Paganos dolemus. Et quidem illi mortuos homines colunt. Illi quippe omnes, quorum nomina auditis, quibus templa constructa sunt, homines fuerunt; et in rebus humanis C habuerunt plerique eorum et pene omnes regiam potestatem. Auditis Jovem, auditis Herculem, auditis, Neptunum, audis Plutonem, Mercurium, Liberum et ceteros: homines fuerunt. Non ista

[Mortuis hominibus cultus a Paganis impensus.]

eorum acta, inque ipsis Martyrum responsa quæ hic refert Augustinus, reperies apud Surium et Bollandum. Sermonem hunc citat Florus ad 2. Cor. 2.

CLASSIS III. solum in fabulis poetarum, sed etiam in historia gentium declarantur. Qui legerunt, noverunt, qui non legerunt, credant eis qui legerunt. Illi ergo homines beneficiis quibusdam temporalibus res humanas sibi conciliaverunt, et ab hominibus vanis et vana sectantibus ita coli cœperunt, ut dii vocarentur, dii haberentur, tamquam diis templa ædificarentur, tamquam diis supplicarentur, tamquam diis aræ construerentur, tamquam diis sacerdotes ordinarentur, tamquam diis victimæ immolarentur.

CAPUT IV. Templum et sacrificium uni vero Deo debitum.

4. Templum autem solus Deus verus habere debet, sacrificium soli Deo vero offerri debet. Ista ergo quæ debentur rite et integre uni vero Deo, exhibebant miseri decepti multis falsis diis. Hinc humanam miseriam perversus error obsedit: hinc omnium prostratis mentibus diabolus incubabat. At ubi gratia Salvatoris et misericordia Dei tandem respexit indignos; impletum est quod prophetice prædictum est in Cantico canticorum: *Exsurge aquilo, et veni auster; et perfla hortum meum, et fluent aromata.* (Cant. 4. 16.) Tamquam dictum est, *Exsurge aquilo.* Aquilonia enim pars mundi frigida est. Sub diabolo tamquam sub aquilone animæ friguerunt, et caritatis calore perdito gelaverunt. Sed quid ei dicitur? *Exsurge aquilo.* Sufficit quod incubuisti, sufficit quod possedisti, sufficit quod super prostratos recubuisti: *exsurge. Veni auster,* ventus de parte lucis atque fervoris: *et perfla hortum meum, et fluent aromata.* Ista paulo ante aromata legebantur.

CAPUT V. Aromata, Sancti et Martyres.

5. Quæ sunt ista aromata? De quibus dicit ipsa Dominica sponsa, *Post odorem unguentorum tuorum curremus.* (Cant. 1. 3.) Cujus odoris memor Apostolus Paulus dicit, *Christi bonus odor sumus in omni loco, et in his qui salvi fiunt, et in his qui pereunt.* (2 Cor. 2. 15. et 16.) Magnum sacramentum: *Christi bonus odor sumus in omni loco, et in his qui salvi fiunt, et in his qui pereunt. Quibusdam quidem odor vitæ in vitam, quibusdam odor mortis ad mortem, Et ad hæc* intelligenda *quis idoneus?* (Florus ibidem.) Quomodo bonus odor alios vegetat, alios necat? Bonus odor, non malus. Non enim ait, Bonus odor bonos vegetat, et malus odor malos necat, Non ait, Aliis quidem sumus odor bonus ad vitam, aliis odor malus ad mortem. Non hoc ait: sed, *Christi bonus odor sumus in omni loco.* Væ miseris, quos bonus odor occidit. Si ergo bonus odor estis, o Paule, quare iste odor alios occidit, alios vegetat? Quod alios vegetat audio, intelligo: quod alios occidit, difficile assequor: maxime quia dixisti, *Et ad hæc quis idoneus?* Non est mirum quia non sumus idonei. Faciat nos idoneos, cujus odor erat de quo loquimur. Cito enim mihi respondet Apostolus, Intellige, *Christi bonus odor sumus in omni loco, et in his qui salvi fiunt, et in his qui pereunt.* Nos tamen bonus odor, *aliis odor vitæ ad vitam, aliis odor mortis ad mortem.* Odor iste vegetat diligentes, necat invidentes. Si enim non esset claritudo sanctorum, invidia non surgeret impiorum. Cœpit persecutionem pati odor sanctorum: sed quomodo ampullæ unguentorum, quanto magis frangebantur, tanto amplius odor diffundebatur.

SERMONES DE SANCTIS

CAPUT VI. Beata Agnes.

6. Beati, quorum passio recitata est. Beata Agnes sancta, cujus passionis hodiernus est dies. Virgo quæ quod vocabatur, erat. Agnes Latine agnam significat, Græce castam. Erat quod vocabatur: merito coronabatur. Quid ergo, Fratres mei, quid vobis dicam de hominibus illis, quos Pagani pro diis coluerunt, quibus templa, sacerdotia, altaria, sacrificia exhibuerunt? quid vobis dicam, non illos esse comparandos Martyribus nostris? Etiam hoc ipsum injuria est, quia vel dico. Quibuscumque, qualibuscumque infirmis fidelibus, licet adhuc carnalibus et lacte alendis, non cibo, absit ut illi sacrilegi comparentur. Contra unam aniculam fidelem Christianam quid valet Juno? Contra unum infirmum et trementem omnibus membris senem Christianum quid valet Hercules? Vicit Cacum, vicit Hercules leonem, vicit Hercules canem Cerberum: vicit Fructuosus totum mundum. Compara virum viro. Agnes puella (*a*) tredecim annorum, vicit diabolum. Eum puella ista vicit, qui de Hercule multos decepit.

Dii paganorum non comparandi Martyribus.

CAPUT VII. Templa et sacrificia non Martyribus, sed Deo soli exhibentur. Martyres loco meliore recitantur ad altare.

7. Et tamen, Carissimi, nos Martyres nostros, quibus illi nulla ex parte sunt conferendi, pro diis non habemus, non tamquam deos colimus. Non eis templa, non eis altaria, non sacrificia exhibemus. Non eis sacerdotes offerunt: absit. Deo præstantur. Immo Deo ista offeruntur, a quo nobis cuncta præstantur. Etiam apud Memorias sanctorum Martyrum cum offerimus, nonne Deo offerimus? Habent honorabilem locum Martyres sancti. Advertite: in recitatione ad altare Christi loco meliore recitantur: non tamen pro Christo adorantur. Quando audistis dici apud Memoriam sancti Theogenis, (*b*) a me, vel ab aliquo fratre et collega meo, vel aliquo presbytero, Offero tibi, sancte Theogenis? aut offero tibi, Petre? aut offero tibi, Paule? Numquam audistis. Non fit: non licet. Et si dicatur tibi, Numquid tu Petrum colis? responde quod de Fructuoso respondit Eulogius: Ego Petrum non colo, sed Deum colo, quem colit et Petrus. Tunc te amat Petrus. Nam si volueris pro Deo habere Petrum, offendis petram, et vide ne pedem frangas, offendendo in petram.

CAPUT VIII. Sancti cultum Deo debitum impendi sibi horrent.

8. Ut noveritis verum esse quod dico: audite, admoneo vos. In Actibus Apostolorum cum magnum miraculum fecisset Apostolus Paulus in Lycaonia, cives ejusdem (*c*) regionis sive provinciæ putaverunt deos descendisse ad homines,

(a) Vetustissimus Floriacensis codex non habet, *tredecim annorum.*

(b) Quædam hic ex Floriacensi libro restituuntur verba, quibus patet Sermonem habitum esse Augustino jam episcopo. Theogenis porro, (cujus nominis episcopus Hipponensis adfuit Carthaginensi concilio, de quo in lib. 6. de baptismo contra Donatistas,) passio in martyrologiis celebratur die 26. Januarii.

(c) Ita Floriacensis MS. At editi, *ejusdem civitatis.*

et crediderunt esse Barnabam Jovem, Paulum autem Mercurium, quia ipse erat in sermone promptissimus. Hoc credentes adtulerunt vittas et victimas; et voluerunt illis offerre sacrificium. Illi continuo non irriserunt, sed expaverunt; vestimenta sua continuo consciderunt, et dixerunt eis, *Fratres, quid facitis? Et nos sicut vos homines sumus passibiles: sed annuntiamus vobis Deum verum. Convertimini ab his vanis.* (Act. 14. 14.) Videtis quomodo sancti horruerunt coli se pro diis. Item beatus Johannes Evangelista, qui scripsit Apocalypsim, cum illa mira quæ sibi ostendebantur stuperet, expavescens quodam loco cecidit ad pedes Angeli, a quo sibi omnia monstrabantur. Et ait illi Angelus, cui nullus homo est comparandus, *Surge, quid facis? Deum adora. Nam ego conservus tuus sum, et fratrum tuorum.* (Apoc. 19. 10.) Oderunt Martyres lagenas vestras, oderunt Martyres sartagines vestras, oderunt Martyres ebrietates vestras. Sine injuria eorum dico, qui tales non sunt: illi ad se referant, qui talia faciunt: oderunt ista Martyres, non amant talia facientes. Sed multo plus oderunt, si colantur.

CAPUT IX. *In diebus Martyrum cogitandum de ipsorum sequendis vestigiis.*

9. Ideo Carissimi exsultate in diebus sanctorum Martyrum: orate, ut sequamini vestigia Martyrum. Non enim homines estis, et illi homines non fuerunt: non enim nati estis, et illi aliunde nati sunt: non enim alterius generis carnem portaverunt, quam vos portatis. Ex Adam omnes sumus, in Christo omnes esse conamur. Ipse Dominus noster, ipsum caput Ecclesiæ, unigenitus Filius Dei, Verbum Patris per quod facta sunt omnia, non alterius generis carnem habuit quam nos. Ideo voluit de virgine hominem suscipere, de una ex genere humano (a) carne nasci. Nam si aliunde faceret sibi corpus, quis crederet quia carnem portabat, quam portamus et nos? Sed tamen ille carnem in similitudinem carnis peccati, (b) nos carnem peccati. Non enim ex virili semine, aut ex masculi et fœminæ concupiscentia: sed quid? Nuntio Patris. Et tamen cum sit mirabiliter natus, mortalis nasci dignatus est, et mori pro nobis, et sanguine suo redimere nos, secundum quod homo est. Videte quod dico, Fratres: et Ipse Christus cum sit Deus, cum sit cum Patre unus Deus, cum sit Verbum Patris, unigenitus, æqualis Patri et coæternus; tamen in quantum homo esse dignatus est, maluit sacerdos dici, quam sibi exigere sacerdotem; maluit sacrificium esse, quam poscere; in quantum homo est. Nam in quantum Deus est, totum quod Patri debetur, et unigenito Filio debetur. Ideo, Carissimi, veneramini Martyres, laudate, amate, prædicate, honorate: Deum Martyrum colite. Conversi ad Dominum, etc.

Martyres laudandi et amandi, Deus Martyrum colendus.

(a) Vox *carne* abest a Floriacensi libro.
(b) In MSS. loco, *nos*, habetur *non*.
(c) Possidius Sermones *de Natali S. Vincentii* recenset in Indiculi cap. 9. et 10. Eo die festo habitus est Sermo supra ordine 4.

* SERMO CCLXXIV.

* Alias 8. Inter editos a Parisiensibus.

I.

In Natali (c) Martyris Vincentii.

Vincentius ubique vicit.

1. MAGNUM spectaculum spectavimus oculis fidei, Martyrem sanctum Vincentium ubique vincentem. Vicit in verbis, vicit in pœnis; vicit in confessione, vicit in tribulatione; vicit exustus ignibus, vicit submersus fluctibus: postremo vicit tortus, vicit mortuus. Quando caro ejus, in qua erat trophæum Christi victoris, de navicula mittebatur in mare, tacite dicebat, *Dejicimur, sed non perimus.* (2. Cor. 4. 9.) Quis istam patientiam militi suo donavit, nisi qui pro illo prior sanguinem fudit? Cui dicitur in Psalmo, *Quoniam tu es patientia mea Domine, Domine spes mea a juventute mea.* (Psal. 70. 5.) Magnum certamen magnam comparat gloriam; non humanam, nec temporalem, sed divinam et sempiternam. Fides pugnat; et quando fides pugnat, carnem nullus expugnat. Quia etsi laniatur, etsi laceratur; quando perit qui sanguine Christi redemptus est? Potens homo non potest perdere quod emit auro suo, et Christus perdit quod emit sanguine suo? Sed hoc totum non ad hominis, sed ad Dei gloriam referatur. Ab ipso vere est patientis, vera patientia, sancta patientia, religiosa patientia, recta patientia, christiana patientia donum Dei est. Nam et multi latrones patientissime torquentur; et non cedentes et tortorem vincentes, postea æterno igne puniuntur (d). Caussa discernit Martyrem a patientis, immo a duritia sceleratorum. Par est pœna, sed dispar est caussa. Martyrum voce cantavimus: (dixerat enim ista Vincentius in orationibus suis:) *Judica me Deus, et discerne caussam meam a gente non sancta.* (Psal. 42. 1.) Discreta est caussa ejus: quia pro veritate, pro justitia, pro Deo, pro Christo, pro fide, pro Ecclesiæ unitate, pro individua caritate certavit. Quis ei donavit istam patientiam? quis? Indicet nobis Psalmus. Ibi enim legitur, ibi cantatur: *Nonne Deo subjecta erit anima mea? Ab illo enim patientia mea.* (Psal. 61. 2.) Quisquis putat sanctum Vincentium viribus suis ista potuisse, nimis errat. Quisquis enim viribus suis hoc se posse præsumpserit, etsi videtur vincere patientia, vincitur a superbia. Bene vincere, hoc est, universas machinas vincere. Illecebras dum ministrat, vincitur per continentiam: pœnas et tormenta infligit, vincitur per patientiam: errores suggerit, vincitur per sapientiam. Ad extremum, cum omnia hæc victa fuerint, suggerit animæ, Euge, euge, quantum potuisti? quantum certasti? Quis tibi comparatur? Quam bene vicisti? Respondeat illi anima sancta, *Confundantur et revereantur, qui dicunt mihi, Euge, euge.* (Psal. 69. 4.) Quando ergo vincit, nisi cum dicit, *In Domino laudabitur anima mea; audiant mites, et jucundentur?* (Psal. 33. 3.)

Christi sanguine redemptus non perit.

Patientia donum Dei.

Victoria perfecta de universis machinis inimici.

(d) MSS. *Merces discernit.*

Mites enim sciunt quod dico: quia in illis habitat verbum, in illis habitat exemplum. Nam qui non est mitis, nescit quid sapiat quod dictum est, *In Domino laudabitur anima mea.* Omnis enim non mitis, superbus, asper, elatus, in se vult laudari, non in Domino. Qui autem dicit, *In Domino laudabitur anima mea:* non dicit, Audiant gentes, et jucundentur; audiant homines, et jucundentur: sed, *Audiant mites, et ju-*
Isai. 53. 7. *cundentur.* Audiant quibus sapit. Mitis enim erat Christus: *Sicut ovis ad immolandum ductus est.* Propterea mitis, quia sicut ovis ad immolandum
Psal. 33. 3. ductus est. *Audiant mites, et jucundentur.* Quia
Ibidem 9. sapiunt quod dictum est, *Gustate, et videte quam suavis est Dominus: beatus vir qui sperat in eum.* Longam lectionem audivimus, brevis est dies: longo Sermone etiam nos tenere vestram patientiam non debemus. Novimus quia patienter audistis, et diu stando et audiendo tamquam Martyri compassi estis. Qui audit vos, amet vos, et coronet vos.

* Alias 9 inter editos a Parisiensibus.

*SERMO CCLXXV.

II.

In Natali Martyris Vincentii.

Vincentii in pœnis fortitudo ex adjutorio Christi.

1. MAGNUM et multum mirandum spectaculum noster animus cepit: nec inanissimam et perniciosissimam, sicut solet in theatris quarumque nugarum, sed plane utilissimam et fructuosissimam voluptatem oculis interioribus hausimus, cum beati Vincentii gloriosa passio legeretur. Erat videre invictam Martyris animam contra insidias antiqui hostis, contra sævitiam impii judicis, contra dolores mortalis carnis, acerrima conflictatione certantem, et in adjutorio Domini cuncta superantem. Ita plane, Ca-
Psal. 33. 3. rissimi, ita prorsus fuit: in Domino laudemus hanc animam, ut audiant mites, et jucundentur. Quas voces audierit, quas reddiderit, quæ tormenta devicerit, decursa lectio declaravit, et nobis tamquam in conspectu quæ gesta sunt posuit. Tanta pœna erat in membris, tanta securitas in verbis, tamquam alius torqueretur, alius loqueretur. Et vere alius: prædixit enim hoc Dominus, et promisit Martyribus suis dicens, *Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris ve-*
Matth. 10. 20. *stri qui loquitur in vobis.* In Domino ergo lau-
Psal. 8. 5. detur hæc anima. Nam *quid est homo, nisi quod memor est ejus?* Aut quæ vires pulveris, nisi illo adjuvante, qui nos fecit ex pulvere? *Ut qui*
1. Cor. 1. 31. *gloriatur, in Domino glorietur.* Si enim diabolicus et seductor spiritus plerumque implet vel fallaces vates, vel falsos martyres suos, ut tormenta corporis vel ipsi sibi ingerant, vel ingesta contemnant: quid magnum est Domino Deo nostro ad confirmandam prædicationem nominis sui, ipsorum prædicatorum carnem quidem in manus persequentium tradere, mentem vero in

(a) Aliquot MSS. *in veritate regnantium.*

A arcem libertatis assumere; ut etiam dum illa patitur iniquitatem, hæc asserat veritatem? scilicet ut victores non tolerantia faciat, sed justitia: quoniam Martyres discernit caussa, non pœna. Multi enim dolores toleraverunt pertinacia, non constantia; vitio, non virtute; pravo errore, non recta ratione; diabolo possidente, non persequente. In nostro autem vincente Vincentio, ille quidem vincebat, qui possidebat: sed ille possidebat, qui principem hujus mundi miserat foras; ut etiam pugnans extrinsecus superaretur, qui jam fuerat superatus, ne intus dominaretur. Ille quippe qui missus est foras, non cessans tamquam leo rugiens circuit requirendo quem devoret. Sed eum expugnat ille pro nobis, qui eo excluso regnat in nobis.

Martyres discernit caussa, non pœna.

Johan. 12. 31.

1. Pet. 5. 8.

B 2. Denique magis diabolus non victo Vincentio, quam Vincentius persequente diabolo torquebatur. Quanto enim erant illa truculentiora et exquisitiora tormenta, tanto magis tortus de torquente triumphabat; et ex illa carne tamquam ex terra suo sanguine irrigata, de qua plus dolebat inimicus, palma crescebat. Sed quia ille latenter sævit, et latenter victus affligitur: manifeste apparebat in præside homine, quid in occulto diabolus pateretur, et ille invisibilis adversarius per sui vasculi, quod impleverat, crepantis rimulas prodebatur. Voces enim hujus hominis, oculi, vultus, et turbulentus totius corporis motus, indicabant quam graviora tormenta sentiret interius, quam erant quæ Martyri ingerebat exterius. Si consideremus perturbatio-
C nem torquentis et tranquillitatem tormenta patientis, videre facillimum est quis erat sub pœnis, quis supra pœnas. Quæ gaudia erunt in (a) virtute regnantium, quando tanta sunt pro veritate morientium? Quid erit cum corporis incorruptione fons vitæ, quando ros ejus inter tormenta tam dulcis est? Et quid faciet impiis æterna flamma, quos ita vastat irati cordis insania? Quid passuri sunt, cum judicabuntur, qui jam cum judicant cruciantur? Judicia futura sanctorum quid habitura sunt potestatis, cum in hac vita tribunal judicis catasta torserit Martyris.

Diabolus in Vincentii tormentis magis tortus quam Vincentius.

3. Magnum autem Dominus testimonium præbet testibus suis, cum ille qui (b) rexit corda certantium, nec corpora deserit mortuorum, ve-
D lut de hujus ipsius beati Vincentii corpore præclarissimum miraculum exhibuit; ut id quod inimicus omnino non apparere cupierat, satagerat, fecerat, tam præsenti nutu divino proderetur, et religiosius humandum venerandumque demonstraretur, ut victricis pietatis et devictæ impietatis præclara in eo memoria perduraret. Vere *pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum*
Psal. 115. 15. *ejus:* quando nec terra carnis vita deserente contemnitur; et invisibili anima de domo visibili discedente, habitaculum servi cura Domini custoditur, et in gloriam Domini a conservis fidelibus honoratur. Quid enim agit Deus, mira opera fa-

Corpus Martyris exanime divino præsidio non destitutum.

(b) In quibusdam MSS. *erexit.*

CLASSIS III.

ciendo circa sanctorum corpora defunctorum, A nisi testimonium perhibet, sibi non perire quod moritur, et ut hinc intelligatur in quali honore secum habeat animas occisorum, quando caro exanimis tanto (a) effectu divinitatis ornatur? Sicut enim de membris Ecclesiæ loquens Apostolus, similitudinem adhibuit de membris corporis nostri, quoniam *quæ inhonesta sunt nostra, his abundantiorem honorem circumponimus:* ita providentia Creatoris cadaveribus Martyrum tam præclara miraculorum testimonia præstando, abundantiorem honorem ex sanguibus reliquiis hominum circumponit, et quod vita emigrante tamquam deforme jam remanet, ibi evidentius præsens vitæ dator apparet.

Reliquiis sanctorum divinitus honor concessus. 1. Cor. 12. 23.

* Alias 12. de Sanctis.

* SERMO CCLXXVI.

III.

In festo Martyrii Vincentii.

CAPUT I. Martyris fortitudo a Christo est.

1. In passione, quæ nobis hodie recitata est, Fratres mei, evidenter ostenditur judex ferox, tortor cruentus, Martyr invictus. In cujus corpore pœnis variis exarato, jam tormenta defecerant, et adhuc membra durabant. Tot convicta miraculis persistebat impietas, tot vexata suppliciis non cedebat infirmitas: agnoscatur ergo operata divinitas. Quando enim corruptibilis pulvis contra tam immania tormenta duraret, nisi in eo Dominus habitaret? In his enim omnibus ille agnoscendus, ille glorificandus, ille laudandus est, qui et in prima vocatione dedit fidem, et in suprema passione virtutem. Vultis nosse quia utrumque donatum est? Audite apostolum Paulum: *Vobis*, inquit, *donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamini pro eo.* Acceperat hæc utraque Levita Vincentius, acceperat et habebat. Si enim non accepisset, quid haberet? Habebat in sermone fiduciam, habebat in passione tolerantiam. Nemo ergo de suo corde præsumat, quando profert sermonem; nemo de suis viribus confidat, quando suffert tentationem: quia et ut bona prudenter loquamur, ab illo est nostra sapientia; et ut mala fortiter perferamus, ab illo est nostra patientia. Recolite Dominum Christum suos in Evangelio discipulos admonentem: recolite Martyrum Regem cohortes suas armis spiritalibus instruentem, bella monstrantem, adjutoria ministrantem, præmia pollicentem: qui cum dixisset discipulis suis, *In hoc mundo pressuram habebitis;* mox unde territi consolarentur, adjunxit dicens, *Sed confidite, ego vici mundum.* Quid ergo miramur, Carissimi, si in illo Vincentius vicit, a quo victus est mundus? *In hoc*, inquit, *mundo pressuram habebitis:* ut si premat, non opprimat; si oppugnat, non expugnet.

Philip. 1. 29.

Johan. 16. 33.

CAPUT II.

2. Duplicem mundus aciem producit contra milites Christi. Advertite, Fratres. Duplicem dixi aciem producit mundus contra milites Christi. Blanditur enim, ut decipiat; terret ut frangat. Non nos teneat voluptas propria, non nos terreat crudelitas aliena; et victus est mundus. Ad utrosque aditus occurrit Christus, et non vincitur Christianus. Si consideretur in ista passione humana patientia, incipit esse incredibilis; si agnoscatur divina potentia, desinit esse mirabilis. Tanta grassabatur crudelitas in Martyris corpore, et tanta tranquillitas proferebatur in voce, tantaque pœnarum asperitas sæviebat in membris, et tanta securitas sonabat in verbis; ut miro modo putaremus Vincentio patiente, alium non loquentem torqueri. Et vere, Fratres, ita erat: prorsus ita erat: alius loquebatur. B Promisit enim et hoc testibus suis Christus in Evangelio, quos ad hujusmodi certamina præparabat. Sic enim ait: *Nolite præmeditari quomodo aut quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* Caro ergo patiebatur, et Spiritus loquebatur. Et loquente Spiritu, non solum convincebatur impietas, sed etiam confortabatur infirmitas.

SERMON. DE SANCTIS.

Duplex mundi acies contra milites Christi blanditiæ et terrores.

Matth. 10. 19. et 20.

3. Clariorem nobis Martyrem tot tormenta faciebant. Multiplici enim vulnerum varietate confossus, non deserebat pugnam, sed acrius iterabat. Putares quod eum duraret flamma; non uteret; et tamquam figuli fornax lutum molle suscipiens, duram redderet testam. Poterat Martyr noster dicere Daciano, Jam non urit ignis tuus C carnem meam, quia *exaruit velut testa virtus mea.* Et quoniam veraciter scriptum est, *Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis;* probatus est atque decoctus illo igne Vincentius: arsit vero et crepuit Dacianus. Si enim non ardebat, unde clamabat? Quid enim erant verba irascentis, nisi fumus ardentis? Ergo Martyri nostro refrigerium in corde habenti, flammas extrinsecus admovebat: sed ipse facibus furoris accensus, tamquam clibanus intus ardebat, et habitatorem suum diabolum concremabat. Per furiosas enim Daciani voces, per truces oculos et minaces vultus et totius corporis motus ille habitator ejus interior monstrabatur; et per hæc signa visibilia, tamquam per sui vasculi, quod impleverat, crepantis rimulas videbatur. Non tantum Martyrem cruciabant tormenta, quantum illum vastabat insania.

CAPUT III. Vincentius tormentis suis non tantum vexatus, quantum Dacianus. Psal. 21. 16. Eccli. 27. 5.

D 4. Sed jam, Fratres, illa omnia transierunt, et ira Daciani, et pœna Vincentii. Nunc autem pœna Daciano, corona vero manet Vincentio. Denique his præmissis futuræ videlicet retributionis finibus, etiam in hoc mundo Martyrum gloriam demonstremus. Quæ hodie regio, quæve provincia ulla, quo usque vel Romanum imperium, vel Christianum nomen extenditur, Natalem non gaudet celebrare Vincentii. Quis autem hodie Daciani vel nomen audisset, nisi Vincentii passionem legisset? Quod vero tanta

CAPUT IV. Vincentii gloria post passionem, etiam in hoc mundo.

a) Sic MSS. At editi, *effectu divinitatis coronatur.*

CLASSIS III. cura servavit Dominus Martyris corpus, quid aliud demonstravit, nisi se gubernasse viventem, quem non reliquit exanimem? Vicit ergo Dacianum vivens Vincentius, vicit et mortuus. Vivens tormenta calcavit, mortuus maria transnatavit. Sed ipse inter undas gubernavit cadaver exstinctum, qui inter ungulas animum donavit invictum. Non flexit flamma tortoris cor ejus, non mersit aqua maris corpus ejus. Sed in his et hujusmodi omnibus nihil est aliud, nisi *pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.* Psal. 115. 15.

* Alias de diversis 102.

*SERMO CCLXXVII.

IV.

In festo Martyris Vincentii.

IN QUO DISPUTATUR DE CORPORE SPIRITALI POST RESURRECTIONEM, ET UTRUM EJUSMODI CORPORIS OCULIS VIDERI DEUS POSSIT.

a Habitus in (a) basilica Restituta.

CAPUT I. Vincentii cadaver invictum.

1. Oculis fidei certantem exspectavimus Martyrem, et amavimus totum invisibiliter pulcrum. Qualis enim decoris habebat spiritum, cujus fuit et cadaver invictum? Dominum confessus est vivus: inimicum superavit et mortuus. Quid putamus, Fratres, quod istum honorem providentia et consilium omnipotentis Creatoris cum etiam defuncto corpori detulit, Martyri aliquid præstitit? Quid enim, si non sepeliretur, ignorabat ille unde suscitaretur? Illi et in victoria corona, et in resurrectione servata est vita æterna. Sed de corpore ejus, Ecclesiæ præstita est consolatio memoriis. Sic plerumque Deus de servis suis præstat servis suis (b) quadam dignatione, donans quod magis prosit ei cui datur, quam ei de quo datur. Sic Eliam sanctum Deus per avem pascebat: non autem misericordia Dei et omnipotentia defecerat, ut semper sic pasceret. Mittitur tamen pascendus ad viduam: non quia non erat quomodo Dei servus aleretur, sed ut fidelis vidua benedictionem mereretur. Præstitit ergo sanctorum corpora Ecclesiis suis ad memorias orationum, non ad glorias Martyrum. Illi enim habent integram gloriam suam apud Creatorem suum. Nec ipsi corpori aliquid timent, quoniam non est quod timeant, Magis si parcant corpori, nocent et corporis. Si autem per fidem non parcant corpori, præstant et corpori.

Reliquiæ sanctorum ad fidelium consolationem. b

3. Reg. 17. 9. Corpora sanctorum data Ecclesiis ad memorias orationum non ad glorias Martyrum.

CAPUT II. Martyr corpori non parcendo, ipsi consuluit.

2. Ecce hoc adtendite, et fidem vestram interrogate. Sanctus Vincentius si formidine tormentorum negaret Christum, videretur corpori pepercisse: quadam autem conditione mortali, corpore solveretur. Quid ageret in resurrectione, cum in æternum ignem præcipitaretur? Negans Christum, negatur a Christo: *Qui negaverit me*, inquit, *coram hominibus, negabo eum coram Patre meo qui est in cœlis.* Ecce negaret, quiescerent illi tortores, et vulnerato animo sanum esset corpus; immo occiso animo, viveret corpus: quid prodesset in æternum mortuo brevis corporis vita? Veniret dies, quam commemorat Dominus, *quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, et procedent*: sed cum magna differentia. Omnes procedent, sed non omnes ad eamdem rem procedent. Omnes surrecturi, sed non omnes immutandi, *Qui enim bene fecerunt*, inquit, *in resurrectionem vitæ; qui autem male, in resurrectionem judicii.* Cum dicit, *Omnes qui in monumentis sunt*, procul dubio manifestat corporum resurrectionem. Judicium autem cum audis, ne tibi tamquam de temporali judicio blandiaris, ponitur judicium pro pœna æterna. Secundum hoc dictum est, *Qui autem non credit jam judicatus est*, Hæc ergo differentia separatura est justos ab injustis, fideles ab infidelibus, confessores a negatoribus, amatores vitæ periturae ab amatoribus vitæ æternæ, separatura est illa discretio. *Et ibunt justi in vitam æternam, impii vero in ignem æternum.* Ibi cum corpore torquebuntur, qui corpori pepercerunt. Timendo enim tormenta corporis, corpori pepercerunt; et parcendo corpori, Christum negaverunt; et negando Christum, (c) pœnas æternas etiam corporis distulerunt. Si distulerunt, numquid abstulerunt?

A SERMON. DE SANCTIS. Lucæ 12. 9.

Johan 5. 28. et 29.

B Judicium, pro pœna æterna. Johan. 3. 18.

Matth. 25. 46.

C

CAPUT III. Corpus non contempserunt Martyres, sed ei bene consuluerunt.

3. Ergo prudenter Martyres Christi, non sua corpora contempserunt. Perversa est ista, et mundana philosophia, eorum qui non credunt corporum resurrectionem. Videntur enim sibi quasi magni corporis contemptores, quia ipsa corpora quasi pro carceribus se habere arbitrantur, quo detrusas putant animas, quod alibi ante peccaverunt. Deus autem noster et corpus fecit et spiritum; et utriusque creator est, et utriusque recreator; utriusque institutor, utriusque etiam restitutor. Non ergo carnem tamquam inimicam, vel contempserunt, vel persecuti sunt Martyres. *Nemo enim umquam carnem suam odio habuit.* Magis ei consuluerunt, quando eam negligere videbantur: quando in ea fideliter persistentes, temporalia tormenta tolerabant, æternam etiam ipsi carni gloriam comparabant. Ephes. 5. 29.

CAPUT IV. Corporis gloria post resurrectionem.

D 4. Quæ sit autem futura in resurrectione gloria carnis hujus, quis explicet verbis? Nemo adhuc nostrum habendo expertus est. Nunc carnem onerosam portamus; quia indigam, quia infirmam, quia mortalem, quia corruptibilem. *Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam.* Sed noli hoc in resurrectione metuere. *Oportet ut corruptibile hoc induat incorruptionem, et mortale hoc induat immortalitatem.* Quod nunc est onus, erit honor: quod nunc sarcina, tunc levamen. Non enim habebit pondus, ut corpus habere te sentias. Videte Carissimi: quando Sap. 9. 15. 1. Cor. 15. 53.

(a) In vetere libro Colbertino inscribitur, *De basilica in callis gloriosi Martyris Vincentii restituta.*

(b) Plerique MSS. *quamdam dignationem donans, quæ magis ei.*

(c) Aliquot MSS. *pœnis æternis etiam corpora distulerunt.*

CLASSIS III.

sanum est corpus nostrum, etiam hoc fragile atque mortale, quando suarum partium temperamento moderatum est, quando in eo nihil ejus adversus aliud rixatur, non calor superat et urget algorem, non copia frigoris fervor exstinguitur, et dum luctatur affligit; non humorem siccitas sorbet, non inundat humor et premit; sed omnia quibus constat concordi inter se junctura librata sunt, quæ sanitas dicitur. Est autem, ut breviter dicam, sanitas corporis, eorum concordia quibus constat. Hæc ergo sanitas, id est membrorum humorumque concordia in re corruptibili, in re egena et infirma, in re quæ adhuc esurire et sitire potest, stando lassari, sedendo refici, rursus sedendo lassari, esuriendo deficere, vescendo refici; non succurrere defectionibus præteritis nisi aliis inchoatis: quiquid enim aliud ad refectionem ceperis lassus, initium est alterius lassitudinis; quia in re, quam sumpsisti ut succurreres, si perseveres, et inde fatigaberis: in hoc ergo infirmo et corruptibili corpore, quid est ipsa sanitas qualiscumque? Neque enim hæc, quæ in carne mortali et corruptibili dicitur sanitas, ullo modo Angelorum sanitati comparanda est, quorum nobis æqualitas in resurrectione promittitur. * Hæc tamen sanitas, ut dixi, qualiscumque quid habet delectationis, quam exoptabile bonum est omnibus? Quantam rem habet pauper, cum hanc solam habet; quantam non habet dives, cum hanc solam non habet? Quid se jactat copiosum? Febris lectum non formidat argenteum: non timet pompam divitis, non timet jacula bellatoris.

Sanitas corporis, concordia eorum quibus constat.

Luc. 20. 36.

* CAPUT V.

5. Quid ergo sanitas hæc ipsa, quam recte Martyres contempserunt, quia in ipsa carne aliam speraverunt? Tamen quia illam nondum experti sumus, ex ista quam novimus, illam utcumque conjiciamus. Quid est sanitas? Si dicas mihi, Quid est videre? Quantum ad corpus attinet, respondebo tibi fortasse, formas coloresque sentire. Si dicas mihi, Quid est audire? Respondebo, sonos sentire. Si dicas, Quid est olfacere? Respondebo, odores sentire. Quid est tangere? Dura vel mollia, calida vel frigida, aspera et lenia, gravia vel levia sentire. Quid est sanitas? Nihil (a) sentire. Sed et hæc ipsa in nobis modo aliorum comparatione vilescunt. Acute vides: acutius te forsitan aquila. Acute audis: sunt bestiolæ quæ audiunt, acutius. Acute olfacis: canem sagacem non vincis. Acute sapores gustando dijudicas: sunt animalia quæ inexpertas herbas discernunt, et quod est noxium non adtingunt. Nam tu quamlibet acute discernas cibum, imprudens irruis in venenum. Acute sentis tangendo: quam multæ aves æstatem futuram præsentiunt, et loca demutant; hyemem imminere præsentiunt, ad loca calidiora demigrant? quod tu cum veneris sentis, antequam veniat illa præsentiunt. Et hoc ipsum quod in sanitate laudavi, nihil sentit lapis, nihil arbor, nihil cadaver.

Sanitas est nihil sentire scilicet molestum et onerosum.

(a) Colbertinus MS. *Nihil adversum sentire.*

A 6. Nam præses ille Dacianus in corde nihil sentiebat, quando in nihil sentiens cadaver sæviebat? Quid enim jam faciebat nihil sentienti, qui potuit et a sentiente superari? Fecit tamen quidquid potuit, fecit iratus. Sed qui jam nihil (b) in palam patiebatur, in occulto coronabatur. Tenebat enim sententiam Domini sui: qui cum vellet nos securos facere de his qui corpus occidunt, *Nolite*, inquit, *timere eos qui corpus occidunt, et postea non habent quid faciant.* Quomodo postea non habent quid faciant, quando insanus ille de Vincentii corpore tanta fecit? Sed Vincentio quid fecit, qui etiam sentienti nihil fecit? Ergo non sic non sentire, ut non sentit lapis, ut non sentit arbor, ut non sentit cadaver; sed vivere in corpore, et nihil ex ejus B onere sentire, hoc est sanum esse. Et tamen quantumlibet sit homo in hac vita sanus, sentit etiam sani corporis pondus. Aggravat animam etiam sanum corpus quod corrumpitur, id est, corruptibile. Aggravat animam, id est, non obtemperat animæ ad nutum omnis voluntatis. Obtemperat in multis: movet manus ad operandum, pedes ad ambulandum, linguam ad loquendum, oculos ad videndum, ad sentiendas voces intendit auditum: in his omnibus corpus obsequitur. Mutandi loci cupiditas sentit onus, sentit pondus: non tanta facilitate movetur corpus ad perveniendum, quo desiderat. Desiderat aliquis amicum videre in corpore constitutus in corpore constitutum: illum novit esse in longinquo, multæ mansiones interjacent: animo jam præcessit, C corpore quando pervenit, tunc sentit quale onus portet. Non potuit ad celeritatem præsumptam obedire voluntati pondus carnis: non potuit ea celeritate rapi, qua voluit, qua eam portat animus. Tardum et onerosum est.

SERMON. DE SANCTIS.

CAPUT VI. Dacianus sæviens in corpus mortuum.

b

Matth. 10. 28. Luc. 12. 4.

Vivere in corpore, et nihil ex ejus onere sentire, est sanum esse.

Sap. 9. 15.

Onus corporis in hac vita semper manet.

7. Putamusne habet aliquid ipsum corpus, unde probetur velocitas corporis? Pedes dicemus? Quid tardius? Ipsi sunt qui perveniunt, et desideria vix sequuntur, et molimenta moliendo perveniunt. Sed fac quemquam ita velocem, ut sunt quædam animalia, quibus nec comparanda est velocitas nostra; fac quemquam ita velocem, ut sunt aves: non eo ictu pervenit, quo voluerit. Diu volant aves migrando, et aliquando fessæ insidunt arboribus navium. Ergo si etiam sicut aves volare possemus, præ desiderio D perveniendi tardi essemus. Cum vero fuerit corpus spiritale, de quo dictum est, *Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale;* quanta ibi facilitas, quanta celeritas, quanta obedientia volentis? In nullo pondus, in nullo egestas, in nullo lassitudo, in nullo ex alia parte renitentia et reluctatio.

CAPUT VII. Quærendum aliquid in hoc corpore unde intelligatur velocitas corporis futuri spiritalis.

I. Cor. 15. 44.

8. Quale illud corpus erat, quod Dominus per claustra trajecit? Intendite obsecro, si possim adjuvante Domino qualibuscumque verbis exspectationi vestræ aut satisfacere, aut non multum deesse. Ista nobis occasio est de corpore spiritali aliquid disputandi ex passione Marty-

CAPUT VIII. De corpore spiritali ex occasione dicendum.

(b) Plures MSS. *a palam sæviente patiebatur.*

CLASSIS III. ris, a quo sic vidimus et mirati sumus corpus inter tormenta contemni. Diximus enim quia non parcendo corpori, eidem etiam corpori consulebat: ne forte fugiendo temporales pœnas, et Christum negando, idem ipsum corpus pœnis sempiternis et atrocissimis suppliciis destinaret. Hinc ergo hortari vos cupiens, et me ipsum ad præsentia contemnenda, futura speranda: *Etenim in hoc habitaculo ingemiscimus gravati*, et tamen mori nolumus, et exui pondere formidamus; *nolumus enim spoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur mortale a vita:* (2. Cor. 5. 4.) hac ergo occasione de spiritali corpore suscepi aliquid loqui vobis, et primitus commendandam putavi hanc ipsam hujus fragilis et corruptibilis corporis sanitatem, ut ex ipsa magnum aliquid inveniamus. Invenimus in ipsa sanitate nihil sentire. Etenim multa habemus intus in visceribus nostris; quis ea nostrum sciret, nisi in corporibus laniatis videret? Viscera nostra, interiora nostra, quæ dicuntur intestina, unde novimus? Et tunc est bonum, quando illa non sentimus. Quando enim illa non sentimus, tunc sani sumus. Dicis alicui, Observa stomacum. Respondet tibi, Quid est stomacus? Felix ignorantia: nescit ubi habeat, quod semper sanum habet. Si sanum non haberet, sentiret: si sentiret, non bono suo sciret.

CAPUT IX. Celeritas corporum cœlestium.

9. Sed quamvis laudata corporis sanitate venimus ad celeritatem motus, et invenimus nos plumbeos quodam modo. Quanta est celeritas cœlestium corporum? Vis nosse quanta sit? Intueris solem, et tibi videtur quasi non moveatur, et tamen movetur. Forte dicis, Movetur, sed tardius. Vis nosse quanta celeritate moveatur? Vis ratione colligere, quod non sentis adspectu? Si recta via ab Oriente usque ad Occidentem in hac terra veredis quisque curreret, per quot dies perveniret? qualibet equorum velocitate ferretur, quot mansiones ageret? Spatium itineris ab initio Orientis usque ad finem Occidentis sol, qui tibi videtur stare, uno die conficit, et una nocte ad ortum redit. Nolo dicere, quia obscurum est, et ad persuadendum difficile, vel fortassis incertum, quam sint spatia cœlestia multo quam terrestria latiora. Cum ergo videamus tantam celeritatem cœlestium corporum, quæ nobis videntur cum attenduntur non moveri; cui celeritati comparare possumus corpus Angelicum? (Angelorum corpora. Gen. 18. 4.) Adfuerunt etiam, et quando voluerunt se conspiciendos tangendosque præbuerunt. Lavit Angelis pedes Abraham. Non solum lavit illa corpora, verum etiam contrectavit. Apparuerunt, ut voluerunt, quando voluerunt, quibus voluerunt. Nihil difficultatis, nihil omnino tarditatis sentiunt. Sed non eos videmus currentes, non eos videmus de loco in locum migrantes, ut nossemus ab oculis hominum discedentes: quando voluerunt, pervenerunt. Non est ergo unde etiam de istis evidentissimum celeritatis hujus præbeamus exemplum. Omittamus incognita, et de inespertis nihil temere præsumere audeamus.

10. In hoc ipso corpore, quod gestamus, invenio aliquid, cujus ineffabilem mirer celeritatem. Quid est hoc? Radius oculi nostri, quo tangimus quidquid cernimus. Quod enim vides, oculi tui radio contingis. Si velis videre longius, et interponatur aliquod corpus, irruit radius in corpus objectum, et transire non permittitur ad id quod videre desideras; et dicis impedienti, Exi, obsta mihi. Columnam vis videre, homo in medio stat, impedit aciem tuam. Radius tuus emissus est, sed pervenit usque ad hominem, usque ad columnam pervenire non sinitur: incurrit in aliud aliquid, non permittitur. Ecce qui tibi obstabat, discessit e medio, pervenit acies quo volebat. Modo discute, et si potes, inveni atque responde, utrum scies ista, radius iste oculi tui citius pervenit ad proximum, tardius ad longinquum. Vidisti hominem in proximo constitutum, tanta mora illum vidisti, tanta mora ad eum radium oculi tui tetendisti, tanta mora ad eum oculi tui radio pervenisti, quanta mora pervenis et ad illam columnam quam volebas videre, et quia homo interpositus erat, non poteras: non ad ipsum citius, et ad illam tardius: et ecce ipse in proximo erat, et illa longius. Si ambulare velles, citius ad hominem, quam ad columnam pervenires: quia videre voluisti, tam cito ad hominem, quam ad columnam pervenisti. Nihil est hoc de columna et de homine. Jace adhuc oculos, vides longe parietem: mitte longius, pervenis ad solem. Quantum est inter te et solem? Quis illa intervalla metiatur? Quis ullo acumine cogitationis æstimet quantum a te longe sit sol? Et tamen mox ut oculum aperueris, ecce tu hic es, radius tuus ibi est. Mox ut videre voluisti, videndo pervenisti. Non quæsisti machinas quibus niteris, non scalas quibus adscenderes, non funes quibus levareris, non pennas quibus volares. Oculum aperuisse, hoc est pervenisse.

11. Quid ergo ista celeritas? quanta est? quid sibi vult? Corporis nostri est, de carne nostra emittitur. Radios nos habemus, et non miramur. Videndo utimur, considerando expavescimus. Non invenis aliquid quod huic compares celeritati, quantum adtinet ad corporis celeritatem. Merito huic celeritati Apostolus Paulus facilitatem resurrectionis comparavit, dicens, *In ictu oculi*, (1. C[or. 15. 52.]) Ictus oculi est, non in palpebris claudendis et aperiendis: nam hoc tardius agitur, quam videtur. Tardius palpebram levas, quam dirigis radium. Citius radius tuus pervenit ad cœlum, quam palpebra levata ad supercilium. Videtis quid sit ictus oculi: videtis quam facilitatem Apostolus resurrectioni corporum dederit. Quam tarde ista creata atque formata sunt? Recolamus moras conceptus, et in ipsis uteris matrum coalescentium seminis parvulorum; per temporum numerum membra formata, diebus certis, mensibus multis, quo usque illud quod intus creatum atque formatum est proferatur in lucem. Deinde quanta mora crescit, quanta mora succedit adolescentia pueritiæ, juventus adolescentiæ,

senectus juventuti, mors omnibus. Accedit etiam alia mora: videtur integrum recens cadaver, in putredinem solvitur; et ad ipsam resolutionem necessaria sunt tempora, donec in tabem defluat, siccetur in cinere: et ab ipsis primordiis uteri usque ad cinerem extremum sepulcri quanta interjacet mora? quot dies? quæ temporum spatia? Venit ad resurgendum, in ictu oculi reparatur.

CAPUT XII. Ex resurrectionis futuræ facilitate intelligenda facilitas corporis spiritalis.

12. Attendite ergo Fratres, et comparate quæ comparanda sunt, rebus quibus comparanda sunt. Celerius movetur ista caro in ambulando, quam formata est, quam nutrita est, quam crevit, quam ad habitum juvenalem pervenit, integramque ætatem et staturam percepit: celerius movetur in ambulando, quam hoc in illa fit. Porro autem resurrectio fiet in ictu oculi: quanta erit celeritas movendi, si tanta potuit esse resurgendi? Laniata sunt corpora a sævientibus: toto licet mundo dissipentur membra mortuorum, per totam terram cineres dispergantur; de toto tam grandi sinu totum quod sparsum est in ictu oculi reparatur.

Hac mirabilior celeritate radii oculi.

Miramur radiorum nostrorum, qui funduntur ex oculis, nimiam quamdam, et nisi experiremur, incredibilem celeritatem: mirabilior est in corpore, quod futurum est, spiritali facilitas. In ictu quidem oculi resurget: sed Dominus noster, quod radius oculi nostri non potest, corpus etiam per claustra trajecit.

Johan. 20. 19.

Post resurrectionem in loco uno constitutis discipulis suis, subito apparuit ostiis clausis. Qua nos videre non possumus, ille potuit et intrare. Nemo dicat, Hoc quidem potuit, sed Domini corpus, numquid continuo etiam meum poterit? Et hunc accipe ab Spiritu, qui de Apostolo loquebatur, plenam securitatem. De ipso quippe Domino dictum est, *Qui transfigurabit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ.*

Philip. 3. 21.

CAPUT XIII. An Deus videbitur per corpus spiritale.

13. De isto ergo tali corpore, de hujus corporis tanta facilitate, tanta celeritate, tanta sanitate, nihil temere ac præsumenter definire audeat humana fragilitas. Quales erimus, sciemus cum fuerimus. Antequam simus, temerarii non simus, ne illud non simus. Quærit aliquando humana curiositas, et dicit sibi, Putasne per illud spiritale corpus videbimus Deum? Cito quidem responderi potest: In loco non videtur Deus, per partes non videtur Deus, spatiis diffusus intervallisque separatus non videtur Deus. Quamvis impleat cælum et terram, non ideo tamen dimidius est in cælo, dimidius in terra.

Deus non potest videri in loco ad modum corporis.

Nam aer iste si implet cælum et terram; pars ejus quæ in cælo est, non est in terra. Et quidquid aqua implet, implet quidem spatium quo capitur; sed dimidia est in dimidio spatio, dimidia in alio dimidio, tota in toto. Non est tale aliquid Deus. Hoc omnino noli dubitare, quoniam non est corpus Deus. Per spatia diffundi, locis capi, habere partes dimidias, tertias, quartas, totas, corporum proprium est. Nihil tale Deus; quia ubique totus Deus: non alibi dimidius, et alibi alio dimidio constitutus; sed ubique totus. Implet cælum et terram: sed totus est in cælo, totus in

A terra. *In principio erat Verbum.* Ut etiam de ipso Filio hoc idem audias, quia et Filius cum Patre unus est Deus: non æqualis mole, sed divinitate. *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nihil.* Et paulo post, *Et lux lucet in tenebris.* Iste Unigenitus totus manens apud Patrem, totus lucet in tenebris, totus in cælo, totus in terra, totus in virgine, totus in infante; non alternis temporibus tamquam de loco ad locum migrando. Nam et tu totus es in domo tua, et totus in Ecclesia: sed quando in Ecclesia, non in domo tua; quando in domo tua, non in Ecclesia. Non ergo ille sic totus in cælo, totus in terra, totus in virgi-

Johan. 1. 1. etc.

B ne, totus in infante, (ut aliud nihil commemorem,) quasi migrando de cælo in terram, de terra in virginem, de virgine in infantem, sed ubique simul totus. Non enim quasi aqua refunditur, aut quasi terra molimine separatur, atque transfertur. Quando totus in terra est, cælum non deserit: sed et cum cælum implet, a terra non recedit. *Adtingit enim a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter.*

Sap. 8. 1.

CAPUT XIV. Si per corpus spiritale videri possit substantia quæ non videtur in loco, adhuc incompertum.

14. Si ergo substantiam, quæ non videtur in loco, poterunt vel tunc corporales oculi videre, cum fuerit corpus spiritale, si poterunt aliqua vi occulta, aliqua vi inexperta et prorsus incognita, nec ulla æstimatione percepta, si poterunt, possint. Oculis enim videmus, non nostris oculis invidemus. Tantum non conemur Deum

C perducere ad locum, non conemur Deum includere in loco, non conemur Deum per spatia locorum quasi aliqua mole diffundere; non audeamus hoc, non cogitemus. Maneat substantia divinitatis in sua et propria dignitate. Nos certe, * quam possumus, in melius mutemus, non Deum in deterius commutemus. Maxime quia definitum aliquid inde in Scriptura non invenimus, aut nondum invenimus. Nam neque hoc audeo præsumere, non in ea esse quod valeat inveniri. Aut non est, aut latet, aut me latet. Si quid in alterutram partem potuerit ab aliquo inveniri, libenter accipio, et me instructum nisi gratias egero, non homini dicenti, sed ei qui per hominem docet, ingratus ero. Absit autem ut dator gratiæ, me esse permittat ingratum. Hoc tan-

* f. cum.

D tum dico, quia oculi qui per intervalla locorum vident quod vident, id est, ut spatium sit inter videntem, et illud quod videtur; aliter enim isti oculi non vident: nam si ab eis aliquid multum in longinquo removeris, ideo non vident, quia radii ad longe posita non perveniunt; si autem ad eos aliquid propinquius admoveris, nisi sit intervallum aliquod inter oculos videntis et corpus quod videtur, videri omnino non potest; nam si propius admovendo oculos ipsos, quibus aliquid videtur, contingas, perdito spatio amittitur visio. Hoc ergo dico, quoniam tales oculi, qui non nisi per intervalla et spatia locorum vident quidquid vident; nec nunc possunt videre Deum, nec tunc poterunt, quia ille non est in

loco. Aut ergo aliud erit quod videre possint, et quod in loco videri non potest: aut si manebit in eis non posse videre nisi in loco, non videbunt eum qui non est in loco.

CAPUT XV. De corpore spiritali, deque invisibili Dei natura quid jam certum.

1. Cor. 15. 44.

15. Hoc autem donec de spiritali corpore diligentius requiratur, quod aut intelligatur aut recte credatur, teneamus corpus resurrecturum, teneamus formam corporis nostri hanc futuram, quam vel Christus exhibuit, vel in occulto promisit. Teneamus corpus spiritale futurum, non animale, sicut nunc est. Evidenter enim expressum est, et contradici non potest: *Seminatur corpus animale, resurget corpus spiritale.* Teneamus Patrem et Filium et Spiritum-sanctum natura propria, substantia propria, pariter et æqualiter esse invisibilem, quia pariter et æqualiter credimus immortalem, pariter et æqualiter credimus incorruptibilem. Uno autem loco simul hæc posuit Apostolus: *Regi autem sæculorum, immortali, invisibili, incorruptibili, soli Deo, honor et gloria in sæcula sæculorum, Amen.*

1. Tim. 1. 17.

Deus solus, Pater et Filius et Spiritus-sanctus, immortalis, invisibilis, incorruptibilis: non modo invisibilis, et postea visibilis; quia non modo incorruptibilis, et postea corruptibilis. Sicut immortalis semper, sicut incorruptibilis semper; ita et invisibilis semper. Si mutatur invisibilitas, metuendum est ne mutetur immortalitas. Puto propterea ipse Apostolus invisibilem in medio posuit, inter immortalem et incorruptibilem. De quo ambigi poterat, ne posset everti, ex utroque latere communivit. * Teneamus istam indeclinabilem confessionem. Non est simile offendere in creaturam, et offendere in Creatorem. Certe qualitates creaturarum disserendo quæramus, et si in aliquo fallimur, in quod pervenimus in eo ambulemus. Tunc enim si quid aliter sapimus, et hoc nobis Deus revelabit. Unde hesterno die diutius disputavimus: (a) *Beati mundi cordes, quoniam ipsi Deum videbunt.* Nos mundandis cordibus modis omnibus instemus, omni conatu invigilemus; omni prece, quantum possumus, impetremus, ut cor mundemus. Et si de his quæ forinsecus sunt cogitamus: *Mundate,* ait, *quæ intus sunt, et quæ foris sunt mundata erunt.*

* CAPUT XVI.

Philip 3. 15.

Matth. 5. 8.

Matth. 23. 26.

Visio Dei an carni promissa in loco.

Lucæ 3. 6.

16. Fortassis alicui videatur tam clarum esse testimonium de carne, quam de corde: quia scriptum est, *Videbit omnis caro salutare Dei.* Habemus de corde evidentissimum testimonium, *Beati mundicordes, quoniam ipsi Deum videbunt.* Habemus et de carne, *Videbit omnis caro salutare Dei.* Jam quis dubitaret visionem Dei carni esse promissam, nisi moveret, quid est salutare Dei? Immo quia non movet, non enim dubii sumus: salutare Dei Christus Dominus est. Dominus itaque noster Jesus Christus si in sola divinitate videretur, nemo dubitaret carnem visuram esse substantiam Dei; quia, *Videbit omnis caro salutare Dei.* Quia vero Dominus noster Jesus Christus, et oculis cordis mundis, perfectis, Deo plenis videri potest quantum adtinet ad ejus divinitatem; visus est autem et in corpore, secundum quod scriptum est, *Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est:* unde scio quomodo dictum sit, *Videbit omnis caro salutare Dei?* Quia videbit Christum, dictum est, nemo dubitet: * sed utrum in corpore Dominum Christum, an sicut *erat in principio Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum,* hinc ambigitur, hoc quæritur. Noli me urgere uno testimonio: cito confiteor: *Videbit omnis caro salutare Dei.* Dicunt hoc esse, Videbit omnis caro Christum Dei. Sed visus est Christus et in carne, non quidem carne mortali, si adhuc illa spiritalis mutatio caro dicenda est; quia et ipse post resurrectionem sic dixit videntibus, et tangentibus, *Palpate, et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.* Videbitur et sic: non solum visus est, sed et videbitur. Et forte tunc perfectius implebitur quod dictum est, *omnis caro.* Modo enim vidit eum caro, sed non omnis caro: tunc vero in Judicio venientem cum Angelis suis ad judicandos vivos et mortuos, cum audierint vocem ejus omnes qui sunt in monumentis, et processerint alii ad resurrectionem vitæ, alii ad resurrectionem judicii, ipsam formam videbunt, quam pro nobis suscipere dignatus est, non solum justi, sed etiam iniqui, alii ad dextram, alii ad sinistram: quia et qui occiderunt, *videbunt in quem pupugerunt. Videbit* ergo *omnis caro salutare Dei.* Corpus per corpus: quia in (b) vero corpore veniet judicaturus. Sed ad dextram positis, et in regnum cælorum missis, sic se demonstraturus est, quomodo jam in corpore videbatur: et tamen dicebat, *Qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo me ipsum illi.* Hoc Judæus impius non videbit. *Tolletur* enim *impius, ne videat claritatem Dei.*

Baruch. 3. 38.

* CAPUT XVII.

Lucæ 24. 39.

Christus in judicio videbitur ab omni carne.

Joban. 5. 28.

Johan. 19. 37.

Johan. 14. 21.

Isai. 26. 10. sec. LXX.

CAPUT XVIII. Simeon hic oculis vidit salutare Dei.

Lucæ 2. 29.

17. Simeon justus vidit eum et corde, quia cognovit infantem; et oculis vidit, quia portavit infantem. Utroque modo videns eum, agnoscens Dei Filium, et amplectens de virgine procreatum, *Nunc dimittis,* inquit, *Domine servum tuum in pace, quoniam viderunt oculi mei salutare tuum.* Videte quid dixerit. Tenebatur enim quousque et oculis videret, quem fide cernebat. Corpus parvulum accepit, corpus amplexus est; corpus videndo, id est, Dominum in carne cernendo ait, *Viderunt oculi mei salutare tuum.* Unde scis, ne sic videat omnis caro salutare Dei? Ne autem desperemus eum in ea forma venturum ad judicium, quam pro nobis accepit, non in qua semper æqualis Patri permansit; audiamus et hinc vocem Angelorum. Ante oculos discipulorum suorum cum ferretur in cælum, et illi adtenderent, eumque corde desideratum adspectu deducerent, audierunt ab Angelis, *Viri*

Visibilis Christus in

(a) Hac de re Ser. 53. in die unius Virginis Mart. forte Agnetis,

(b) Colb. MS. *in uno eodem corpore venit judicandus, veniet judicaturus.*

CLASSIS III. judicio futuro. Act. I, 11.

Galilæi quid statis adspicientes in cœlum? Hic Jesus qui acceptus est a vobis, sic veniet quomodo vidistis eum euntem in cœlum. Sic ego, sic veniet, quomodo abscessit in cœlum. Visibilis veniet ad judicium; quia visibilis abscessit in cœlum. Nam si visibilis abscessit et invisibilis veniet, quomodo sic veniet? Si autem sic veniet, visibilis ergo veniet; et *videbit omnis caro salutare Dei.*

CAPUT XIX. De difficultate proposita, deque Deo et de corpore futuro spirituali quid tenendum.

18. Non hoc ideo dixi: (mementote quantum potestis, ut ea discamus, usque quo invenerimus, quæ nondum novimus: quod autem novimus, non opus est ut discamus, sed Domino adjuvante doceamus:) non ergo hoc ideo dixi, quia carnem visuram negavi; sed quia quærenda sunt testimonia clariora, si forte poterunt inveniri. Nam hoc quod prolatum est: videtis quale sit. Pro nobis enim magis facit, vel pro ipsa veritate, vel pro his qui quasi certo contendunt, carnem non visuram omnino ullo modo Deum, nec in resurrectione mortuorum. Nos hinc non contendimus, sed repetendo acutos commemoramus, tardis inculcamus. Licet multis tædiosi simus, dicimus tamen. Deus non videtur in loco, quia non est corpus; quia ubique totus est, quia non in parte minor, et in parte major est. Hoc firmissime teneamus. Si autem caro illa tantam acceperit mutationem, ut possit per eam videri quod non videtur in loco; omnino ita sit. Sed quærendum est, unde doceatur. Et si nondum docetur, nondum negetur; sed certe vel dubitetur. Ita tamen ut carnem resurrecturam non dubitetur, spiritale corpus futurum ex animali non dubitetur, corruptibile hoc et mortale hoc induere immortalitatem et incorruptionem non dubitetur: ut *in quod pervenimus, in eo ambulemus.* Certe si nimis inquirendo in aliquo forte deviamus; saltem in creatura, non in Creatore deviemus. Conetur unusquisque quantum potuerit, corpus convertere in spiritum, dum tamen in corpus non convertat Deum.

Philip. 3. 16.

* Alias de Diversis 34.

* SERMO CCLXXVIII.

a *De (a) vocatione Apostoli Pauli, et commendatione Dominicæ orationis.*

I.

Pro solemnitate conversionis S. Pauli.

CAPUT I. Paulus ex persecutore prædicator Christi. Florus ad I. Tim. I.

1. Hodie lectio de Actibus Apostolorum hæc pronuntiata est, ubi Apostolus Paulus ex persecutore Christianorum, annuntiator Christi factus est. Hodie in illis regionibus etiam loca ipsa testantur, quod tunc gestum est: et nunc legitur, et creditur. Utilitas autem rei gestæ hujus hæc est, quam Apostolus ipse commemorat in epistolis suis. Dicit enim ad hoc sibi veniam datam omnium peccatorum suorum, et illius furoris atque insaniæ qua pertrahebat Christianos ad necem, qui minister erat furoris Judæorum, sive in lapidatione sancti Martyris Stephani, sive in ceteris exhibendis et adducendis ad pœnam; ut nemo de se desperet, qui fuerit magnis peccatis involutus, et magnis sceleribus irretitus, quasi veniam non sit accepturus, si conversus fuerit ad eum, qui pendens in cruce oravit pro persecutoribus dicens, *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Factus est ille ex persecutore prædicator et doctor gentium, *Fui primo*, inquit, *blasphemus et persecutor et injuriosus: sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem longanimitatem, ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam.* Gratia enim Dei salvi efficimur a peccatis nostris, in quibus ægrotamus. Illius, illius medicina est, quæ sanat animam. Nam se ipsa vulnerare potuit, sanare non potuit.

SERMONES DE SANCTIS.

Gratiæ Dei exemplum in Paulo datum, ne aliquis peccator desperet. Lucæ 23. 33. I. Tim. I. 13. et 16.

Ægrotare et convalescere non æque habet homo in potestate.

2. Namque et in ipso corpore in potestate habet homo ægrotare, convalescere autem non ita habet in potestate. Si enim excedat modum, et intemperanter vivat, faciatque illa quæ sunt incommoda valetudini, et expugnantia sanitatem, uno die, si vult, cadit in morbos; non autem cum ceciderit, convalescit. Ut enim ægrotet, se ipsum adhibet ad intemperantiam: ut autem convalescat, medicum adhibet ad salutem. Non enim potest, ut diximus, in potestate habere recipiendam sanitatem, quomodo habet in potestate amittendam. * Sic etiam secundum animam, ut peccando in mortem caderet homo, ut ex immortali mortalis fieret, ut subderetur diabolo seductori, fuit in ejus libero arbitrio; quo ad inferiora declinando superiora deseruit, et aurem præbendo serpenti, aurem clausit ad Deum, atque constitutus inter præceptorem et seductorem; magis seductori quam præceptori obtemperare delegit. Unde enim audivit Deum, inde audivit diabolum. Quare ergo non potius meliori credidit? Ideoque invenit verum esse quod prædixerat Deus, falsum quod promiserat diabolus. Hæc prima origo malorum nostrorum, hæc radix omnium miseriarum, hoc semen mortis ex propria et libera voluntate primi hominis; qui sic est factus, ut si obediret Deo, semper beatus et immortalis esset; si negligeret et contemneret præceptum ejus, qui volebat in illo salutem perpetuam custodire, in morbum mortalitatis irrueret. Tunc ergo medicus a sano contemptus est, nunc curat ægrotum. Alia sunt enim præcepta, quæ dat medicina ad tenendam sanitatem; sanis enim dantur, ne ægrotent, alia

* CAPUT II.

Ex libera hominis voluntate semen mortis.

(a) Cum hoc titulo ediderunt post Vlimmerium Lovanienses: quibus veterum Germanense exemplar, imo et Possidius in indiculo c. 8. suffragatur. Florus tamen in 1. Cor. 5. et Tess. 4. et 1. Tim. 1. Sermonem *de conversione apostoli Pauli* appellat. Baronius in Martyrolog. 25. Jan. putat in sollemnitate conversionis S. Pauli habitum ab Augustino. Hujus vero solemnitatis in antiquo Carthaginensis Ecclesiæ Kalendario recens vulgato, nulla mentio. Et certe infra c. 14. his verbis, *Si non illas*, amaritudines odiorum *dimiserunt, vel per istos dies videant* etc. designari videtur Paschale tempus; quo, ut notum est, tempore legebatur olim et exponebatur liber Actuum Apostolorum.

CLASSIS III. * CAPUT III. Matth. 9. 12. Medicus proprie quis.

sunt autem, quæ jam ægroti acceperunt, ut recuperent quod amiserunt. * Bonum erat homini, ut obediret medico, cum sanus esset, ne medicus illi opus esset. *Non est enim opus sanis medicus, sed ægrotantibus.* Proprie quippe medicus dicitur, per quem sanitas recuperatur. Nam semper Deus medicus opus est etiam sanis, ut sanitas ipsa teneatur. Bonum ergo illi erat tenere perpetuam sanitatem, in qua conditus erat. Contempsit, abusus est, intemperantia sua decidit in malam valetudinem hujus mortalitatis: audiat vel modo præcipientem medicum, ut possit inde surgere, quo per peccatum ipse decubuit.

Ægrotus præcepta medici observando nonnisi paulatim fit sanus.

3. Sed plane, Fratres, quemadmodum in ipsa medicina sanus faciendo quæ imperat sapientia salutis, manet in eo quod habet; si autem cœperit ægrotare, incipit audire præceptum, et incipit facere, si vere curat recipere bonam et integram valetudinem; cum autem cœperit id facere, non continuo jam sanus est; sed diu observando pervenit ad illam sanitatem, quam minus temperando perdiderat: hoc illi autem prodest quod jam incipit observare, ne augeat ægritudinem, et ut non solum deterior non fiat sed etiam incipiat melius habere, qui paulatim fit sanus: spes est enim perfectæ sanitatis, quando incipit homo minus minusque ægrotare. Sic etiam juste vivere in hac vita, quid est aliud, nisi audire præcepta legis, et facere? Numquid ergo quicumque faciunt præcepta legis, jam sani sunt? Nondum: sed ut sani fiant, faciunt. Non deficiant faciendo: quia paulatim recipitur quod semel amissum est. Si enim cito rediret homo ad pristinam beatitudinem, ludus illi esset peccando cadere in mortem.

CAPUT IV. Cum præceptis medici ferendus etiam dolor sectionis.

4. Cecidit quisque, verbi gratia, in morbum corporis per intemperantiam, natum est illi aliquid in corpore, quod opus est etiam secari: sine dubio dolores passurus est: sed dolores illi non erunt infructuosi. Si dolores sectionis pati non vult, vermes putredinis patietur. Incipit ergo dicere medicus, Observa illud atque illud, hoc noli tangere, noli isto cibo uti vel potu, inquietus esse ad illam rem noli. Incipit facere, jam observans est præceptorum; sed nondum sanus. Quo ergo valet quod observat? Ne pestis quæ illi accidit augeatur, atque ut etiam minuatur. Quid ergo sequitur? Accedat oportet ad observationem præceptorum etiam medici secantis manus, et dolores salubres infligentis. Si ergo ille positus in ulcere putrido dicat, Quid mihi prodest, quia observo præcepta, si dolores patior sectionis? Respondetur, Sed utroque curaberis, et observantia præceptorum, et tolerantia dolorum. Tantum est enim quod fecisti tibi, non observando cum sanus esses. Adquiesce itaque medico, donec saneris: meritum est enim ulceris tui, quidquid pateris molestiarum.

CAPUT V. Christus medicus quomodo nos paulatim sanat. Matth. 9. 12. et 13.

5. Sic venit ad afflictum et laborantem medicus Christus, qui ait, *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus. Non veni vocare ju-*

A *stos, sed peccatores.* Vocat peccatores ad pacem, vocat ægrotantes ad sanitatem. Imperat fidem, imperat continentiam, temperantiam, sobrietatem, refrenat concupiscentiam avaritiæ: dicit quid faciamus, quid observemus. Qui observat hæc, jam potest dici juste vivere secundum præceptum medicinæ: sed nondum recepit illam sanitatem et illam integram valetudinem, quam Deus promittit per Apostolum, dicens, *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem. Tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoriam. Ubi est mors contentio tua? Ubi est mors aculeus tuus?* Tunc plena sanitas erit, et cum Angelis sanctis æqualitas. Sed modo antequam fiat, Fratres mei, cum cœperimus observare

1. Cor. 15. 53. etc.

B præcepta, quæ medicus præcipit, quando patimur etiam aliquas tentationes et tribulationes, non putemus nos sine causa observare, quia major dolor videtur sequi præcepta illa quæ observas. Quod enim pateris tribulationes, manus est secantis medici, non sententia judicis punientis. Fit hoc, ut perfecta sit sanitas: patiamur, feramus dolores. Dulce peccatum est: per amaritudines ergo tribulationis perniciosa dulcedo digeratur. Delectabat te, quando fecisti malum: sed incidisti in infirmitatem faciendo. A contrario medicina est, facit tibi ad tempus dolorem, ut recipias perpetuam sanitatem. Utere illa, et noli repellere.

CAPUT VI. Antidotum contra omnia peccata. Matth. 6. 12. Duobus peccatorum generibus duo opponuntur præcepta. Matth. 22. 37.

6. Sane ante omnia illud antidotum non recedat, quod contra omnes putredines, contra omnium peccatorum venena plurimum valet, ut

C dicas, et verum dicas Domino Deo tuo, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Hoc enim pactum cum ægrotis medicus conscripsit atque firmavit. Quoniam duo sunt genera peccatorum, unum quo in Deum, alterum quo in hominem peccatur. Unde etiam duo sunt præcepta illa, in quibus tota Lex pendet et Prophetæ, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua; et diliges proximum tuum tamquam te ipsum.* Et in his continetur etiam decalogus præceptorum Legis, ubi tria præcepta pertinent ad dilectionem Dei, septem ad proximi: de quibus satis aliquando tractavimus.

CAPUT VII. Peccat in Deum, qui in se corrumpit templum ejus. Florus ad 1. Cor. 3.

7. Quomodo ergo duo sunt præcepta, sic et
D duo genera peccatorum. Aut enim in Deum peccatur, aut in hominem. Peccatur autem in Deum etiam corrumpendo templum ejus in te: etenim Deus redemit te sanguine Filii sui. Quandoquidem et unde quam redimereris, cujus servus eras, nisi ejus qui condidit omnia? Peculiariter quodam modo te habere voluit redemptum sanguine Filii sui. *Et non estis vestri*, inquit Apostolus: *empti enim estis pretio magno: glorificate et portate Deum in corpore vestro.* Ergo ille a quo redemptus es, fecit te domum suam. Numquid tu vis everti domum tuam? Sic nec Deus suam, hoc est, te ipsum. Si tibi non parcis propter te ipsum, parce tibi propter Deum, qui te fecit templum suum. *Templum enim Dei sanctum est*, inquit,

1. Cor. 6. 19. et 20.

1. Cor. 3. 17.

quod estis vos. Et *qui templum Dei corruperit*, *corrumpet illum Deus*. Quæ peccata homines quando faciunt, putant se non peccare quia nulli homini nocent.

CAPUT VIII. Corruptores sui, non innocentes.

8. Hoc itaque volo intimare Sanctitati Vestræ, quantum breve tempus admittit, quid mali faciant, qui se ipsos corrumpunt voracitate, ebrietate, fornicatione; et reprehendentibus respondent, Feci de ratione mea, de possessione mea: cui quid rapui? cui quid abstuli? contra quem feci? Bene mihi sit volo, ex eo quod Deus mihi dedit. Videtur iste innocens, quod quasi nulli noceat. Sed quomodo est innocens, qui non parcit sibi? ille enim innocens est, qui nulli nocet: quia dilectionis proximi regula ab ipso est. Hoc enim dixit Deus, *Diliges proximum tuum tamquam te ipsum*. Quomodo ergo in te salva est dilectio proximi, quando dilectio tui per intemperantiam vulneratur? Deinde dicit tibi Deus, Cum per ebrietatem corrumpere te vis, non cujuslibet domum evertis, sed domum meam. Ubi habitabo? In istis ruinis, in istis sordibus? Si hospitem reciperes aliquem servum meum, reficeres et mundares domum, quo intraret servus meus: non mundas cor, ubi habitare ego volo?

Innocens quis.

CAPUT IX. Modus in rerum concessarum usu difficile tenetur.

9. Unam ergo rem commemoravi, Fratres, ut videatis quomodo peccent, qui se ipsos corrumpunt, cum sibi innocentes videntur. Sed quoniam in ipsa fragilitate et mortalitate vitæ hujus difficile est ut homo non excedat modum aliquantum in his rebus, quibus ad necessitatem utitur, adhibendum est illud remedium, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*: si dicatur, et vere dicatur. Adulterium facere prohiberis, ne noceas proximo. Quomodo enim non vis accedi ad tuam, sic non debes accedere ad alienam uxorem. Si autem tua intemperantius usus fueris, numquid videris nocere alicui, quia uteris tua? Sed eo ipso concesso immoderatius utendo, corrumpis in te templum Dei. Nemo te accusat extraneus: sed quod responsum dabit conscientia tua Deo dicenti per Apostulum, *Ut sciat unusquisque vestrum suum vas possidere in sanctificatione et honore; non in morbo desideriorum, sicuti gentes, quæ ignorant Deum*? Quis est autem habens uxorem, qui eo modo utatur uxore, ut non excedat legem liberos procreandi? Ad hoc enim data est: convincunt te tabulæ quæ scribuntur in matrimonio. Pactus es quemadmodum duceres: sonat tibi scriptura pactionis, *liberorum procreadorum caussa*. Non ergo accedas, si potes, nisi liberorum procreandorum caussa. Si modum excesseris, contra illas tabulas facies et contra pactum. Nonne manifestum est? Eris mendax, et pacti violator: et quærit in te Deus integritatem templi sui, et non invenit; non quia tua usus es, sed quia immoderate usus es. Nam et vinum de apotheca tua bibis, et tamen si sic bibis, ut inebrieris, non quia re tua usus es, ideo non peccasti: donum enim Dei convertisti ad corruptionem tuam.

Florus ad 1. Thes. 4.

Usus uxoris immoderatus nisi liberorum procreandorum caussa fiat.

1. Thess. 4. 4.

CAPUT X. Deus ipse offenditur usu rerum concessarum immoderato.

1. Cor. 3. 16. etc.

10. Quid ergo, Fratres? Certe manifestum est, et renuntiat omnium conscientia, quia difficile est sic uti rebus concessis, ut non aliquantulum excedatur modus. Quando autem excesseris modum, offendis Deum, cujus templum es. *Templum enim sanctum est, quod estis vos*. Nemo se fallat: *Quisquis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus*. Dicta sententia est, teneris reus. Quid dicturus es in orationibus tuis, quando rogabis Deum, quem offendis in templo suo, quem pellis de templo suo? Quomodo mundabis rursus in te domum Dei? Quomodo eum reduces ad te? quomodo, nisi dicendo ex vero corde tuo, et verbis et factis, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*? Quis enim te accusabit immoderate utentem tuo cibo, tuo potu, tua conjuge? Nemo accusabit hominum: sed tamen quia Deus arguit, exigens de te integritatem templi sui et incorruptionem habitationis suæ, dedit tibi remedium, tamquam dicens, Si excedendo modum offendis me, et ego tenebo te reum, ubi te nullus hominum accusat; dimitte homini quod in te peccavit, ut dimittam tibi quod peccas in me.

Remedium contra peccata ejusmodi immoderationis.

CAPUT XI. Contempto illo remedio non remanet spes ulla salutis.

11. Tenete istud fortiter, Fratres. Qui enim et ad hujusmodi antidotum renuntiaverit, nulla illi spes salutis omnino remanebit. Qui mihi dixerit, Non (a) remitto peccata, quæ in me forte homines peccant: non est unde illi promittam salutem. Non enim possum ego promittere, quod non promittit Deus. Ero enim non dispensator verbi Dei, sed dispensator serpentis. Serpens enim promisit bonum peccanti, Deus autem mortem minatus est. Quid enim illi evenit, nisi quod minatus est Deus? Et longe ab eo factum est, quod ille pollicitus est. Vultis ergo, Fratres, ut dicam vobis, Etsi peccaveritis, etsi non dimiseritis peccata hominibus, prorsus salvi eritis, cum venerit Christus Jesus, omnibus indulgentiam dabit? Non dico, quia non (b) audio: non dico quod mihi non dicitur. Promittit quidem Deus indulgentiam peccatori, sed præterita omnia dimittens conversis, credentibus, baptizatis. Hoc lego, hoc audeo promittere, hoc promitto, et quod promitto promittitur mihi. Et cum legitur, omnes audimus: condiscipuli enim sumus, unus magister est in ista schola.

CAPUT XII. Peccata gravia quæ pœnitentiæ laborem exigunt vehementiorem.

12. Omnia ergo præterita conversis dimittuntur ceterum hujus vitæ sunt quædam gravia et mortifera, quæ nisi per vehementissimam molestiam humiliationis cordis et contritionis spiritus et tribulationis pœnitentiæ non relaxantur. Hæc dimittuntur per claves Ecclesiæ. Si enim tu te cœperis judicare, si tibi cœperis displicere; Deus veniet, ut misereatur. Si tu te punire volueris, parcet ille. Qui autem agit bene pœnitentiam, suus ipse punitor est. Sit oportet ipse severus in se, ut in eum sit misericors Deus: quomodo dicit David, *Averte faciem tuam a peccatis meis*,

Psal. 50. 11. Ibidem 3.

(a) Vlimmerius et MSS. *non relinquo*

(b) Sic Germanensis codex. At editi, *audeo*.

CLASSIS III. *Levis peccata multitudine opprimunt, nisi a Deo dimittantur.*

et omnes iniquitates meas dele. Sed quo merito? Ait in ipso Psalmo, *Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, et peccatum meum ante me est semper.* Si ergo tu agnoscis, ille ignoscit. Sunt sutem peccata levis et minuta, (*a*) quæ devitari omnino non possunt, quæ quidem videntur minora, sed multitudine premunt. Nam et acervus frumenti minutissimis granis colligitur, et tamen onerantur inde naves: et si amplius onerentur, demerguntur. Unum fulmen dejicit aliquem, et occidit: sed et si pluvia sit nimia, minutissimis guttis tamen multos interficit. illud uno ictu perimit, illa ex multitudine exstinguit. Magnæ bestiæ uno morsu occidunt hominem: minutæ autem cum fuerint multæ congregatæ, plerumque interimunt, et talem perniciem inferunt, ut pœnia hujusmodi gens superba Pharaonia judicari meruerit. Si ergo, quamvis minuta sint ista peccata, tamen quis tam multa sunt, ut congregata acervum faciant, quo te premant; bonus est Deus, qui etiam ipsa dimittit, sine quibus non potest ista vita duci. Quomodo autem, dimittit, si tu non dimittas, quæ in te committuntur?

CAPUT XIII. *Sentinare debita debitoribus nostris dimittendo.*

13. Sententia ista sic est in corde hominis, quomodo cadus, unde sentinatur navis in pelago. Non potest enim nisi aquam admittere per rimas compaginis suæ. Paulatim tamen adhibendo tenuem liquorem, facit multam collectionem, ita ut si non exhauriatur, navem opprimat. Sic et in ista vita habemus quasdam mortalitatis fragilitatisque nostræ rimulas, per quas intrat peccatum de fluctibus hujus sæculi. Arripiamus tamquam sitellam, istam (*b*) sententiam, ut sentinemus, ne demergamur. Dimittamus debita debitoribus nostris, ut dimittat nobis Deus debita nostra. Per hanc sententiam (si fiat, ut vere dicatur,) exhauris quidquid influxerat. Sed cautus esto: adhuc enim in mari es. Nam cum hoc semel feceris, non sufficit, nisi perveneris trajecto isto mari ad illam patriæ soliditatem et firmitatem, ubi nullis fluctibus quatiaris, nec dimittas quod in te non admittitur, nec tibi dimitti velis quod non admittis.

CAPUT XIV. *Odium cito deponendum, ne corrumpat cor.*

14. Satis me hoc commendasse arbitror Caritati Vestræ, et commendo propter fluctus istos in quibus periclitamur, remedium salutare teneamus. Et videte etiam quantum peccet, qui nocere studet innocenti; cum ille jam non sit ferendus, qui non dimittit quod ei quisque nocuerit. Attendant ergo fratres nostri, et videant adversus quos habebant aliquas amaritudines odiorum. Si non illas dimiserunt, vel per istos dies videant quid faciant ista de cordibus eorum. Aut certe si se tutos putant, mittant acetum in vasa, in quibus bonum vinum servare consueverunt. Non mittunt, et cauti sunt, ne testa vitietur: et odium mittunt in cor suum, non timentes ne quid ibi corruptionis operetur? Servate ergo, Fratres, ut nulli noceatis, quantum potestis: et si qua vobis immoderatio de usu isto concessarum rerum, vitæ humanæ infirmitate subrepserit, quoniam pertinet ad corruptionem templi Dei; tenete atque versate, ut ea quæ in vos committuntur, cito dimittatis hominibus, ut Pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra.

SERMON. DE SANCTIS.

* SERMO CCLXXIX.

* Alias 21. ex Sirmondianis.

De (*c*) Paulo Apostolo.

II.

Pro sollemnitate conversionis ejusdem.

In Pauli mutatione impletur prophetia Jacob de Benjamin.

1. Verba Apostoli audivimus, immo per Apostolum verba Christi loquentis in illo, quem de persecutore prædicatorem fecit percutiens et sanans, occidens et vivificans; occisus agnus a lupis, et faciens agnos de lupis. Prædictum erat in præclara prophetia, cum Jacob sanctus patriarcha benediceret filios suos, præsentes tangens, futura prospiciens, prædictum erat quod in Paulo contigit. Erat enim Paulus, sicut ipse testatur, de tribu Benjamin. Cum autem Jacob benedicens filios suos venisset ad Benjamin benedicendum, ait de illo, *Benjamin lupus rapax.* Quid ergo? Si lupus rapax, semper rapax? Absit. Sed quid? *Mane rapiet, ad vesperum dividet escas.* Hoc in apostolo Paulo completum est, quia et de illo prædictum erat. Jam, si placet, inspiciamus illum mane rapientem, ad vesperum escas dividentem. *Mane* et *vesperum* posita sunt pro eo ac si diceretur, prius et postea. Sic ergo accipiamus, Prius rapiet, postea dividet escas. Attendite raptorem: *Saulus*, inquit, sicut Actus Apostolorum testantur, *acceptis litteris a principibus sacerdotum, ut ubicumque inveniret viæ Dei sectatores, adtraheret et adduceret*, utique puniendos, *ibat spirans et anhelans cædes.* Hic est ille mane rapiens. Nam et quando lapidatus est Stephanus primus martyr pro nomine Christi, evidentius aderat et Saulus. Et sic aderat lapidantibus, ut non ei sufficeret si tantum suis manibus lapidaret. Ut enim esset in omnium lapidantium manibus, ipse omnium vestimenta servabat, magis sæviens omnes adjuvando, quam suis manibus lapidando. Audivimus, *Mane rapiet:* videamus, *ad vesperum dividet escas.* Voce Christi de cœlo prostratus est, et accipiens interdictum sæviendi, cecidit in faciem suam; prius prosternendus, deinde erigendus; prius percutiendus, postea sanandus. Non enim in illo Christus postea viveret, nisi occideretur in eo quod male ante vixisset. Quid ergo prostratus audi-

Philip. 3. 5.

Gen. 49. 17.

Act. 8. 1. etc.

(*a*) In Germanensi et in Colbertino libro MS. *et minuta de vita humana, quæ non possunt nisi comitti: videntur minora, sed* etc.

(*b*) Editi. *istam sentinam.* Melius MSS. *sententiam.*

(*c*) In codice Regio et Victorino titulus est, *In conversione S. Pauli.* Sed tamen Sirmondo, cujus primum cura ex istis codicibus vulgatus est hic Sermo, Bedam sive Florum sequi placuit, qui constanter citat, *Ex Sermone de Paulo apostolo,* ad Rom. 1. et 8. et 10 et ad Philip. 3. Cæterum ex hoc uno Sermone membratim dissecto conflati fuerant duo, scilicet qui in ante editis est Sermo 14 de Sanctis, et 36. de Diversis.

CLASSIS III.

vit? *Saule, Saule, quid me persequeris? Durum est tibi adversus stimulum calcitrare.* Et ille, *Qui es Domine?* Et vox de super, *Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris.* Membris adhuc in terra positis caput in cælo clamabat, et non dicebat, Quid persequeris servos meos, sed *Quid me persequeris?* Et ille, *Quid me vis facere?* Jam parat se ad obediendum, qui prius sæviebat ad persequendum. Jam informatur ex persecutore prædicator, ex lupo ovis, ex hoste miles. Audivit quid facere debeat. Cæcus sane factus est: ut interiore luce fulgeret cor ejus, exterior ad tempus erepta est; subtracta est persecutori, ut redderetur prædicatori. Et eo tamen tempore, quo cetera non videbat, Jesum videbat. Ita et in ipsa ejus cæcitate mysterium informabatur credentium; quoniam qui credit in Christum, ipsum intueri debet, cetera nec nata computare; ut creatura vilescat, et Creator in corde dulcescat.

Paulus ad Ananiam, lupus ad ovem captivus adducitur.

2. Videamus ergo. Adductus est ad Ananiam, et Ananias interpretatur ovis. Ecce lupus rapax adducitur ad ovem sequendam, non rapiendam. Sed ne repentinum ovis expavesceret lupum, ipse pastor de cælo, qui hæc omnia faciebat, nuntiavit ovi lupum venturum, sed non sæviturum. Et tamen tam immanis fama lupum illum præcesserat, ut non posset ovis audito ejus nomine non conturbari. Nam cum Dominus Jesus eidem Ananiæ nuntiaret Paulum jam venisse ut crederet, et ad eum Ananiam ire debere, ait Ananias, *Domine audivi de isto homine, quia multa mala operatus est in sanctos tuos: et nunc litteras accepit a principibus sacerdotum, ut ubicumque invenerit tui nominis sectatores, pertrahat.* (Act. 9. 13. etc.) Dominus autem ad illum, *Sine, et ego ei ostendam quæ illum oporteat pati pro nomine meo.* Mira et magna res geritur. Lupo sævitia interdicitur, lupus ad ovem captivus adducitur. Tanta autem præcesserat fama lupi raptoris, ut ejus nomine audito, timeret ovis etiam sub manu pastoris. Confortatur, ne jam putet sævientem, ne timeat tumentem. Ab agno pro ovibus mortuo fit ovis secura de lupo.

Christus mitis et humilis, quomodo nec sileat, nec mitescat.

3. Deinde ille, cui præcedente Dominico cantavimus, *Domine, quis similis tibi? Ne sileas, neque mitescas Deus:* (Psal. 82. 2.) qui tamen dicit, *Venite ad me, et discite a me quoniam mitis sum et humilis corde:* (Matth. 11. 28. et 29.) videamus quemadmodum utrumque exhibet, et in se ostendit sua eloquia consonare. Mitis est et humilis corde, quia *sicut ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente sine voce, sic non aperuit os suum.* (Isai. 53. 7.) Ligno suspensus pertulit odiorum flammas injustas, sustinuit ministras pessimi cordis linguas: quibus linguis illi percusserunt immaculatum, crucifixerunt justum. De quorum linguis dictum erat, *Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ, et lingua eorum machæra acuta.* (Psal. 56. 5.) Et quid fecit lingua? gladius acutus quid fecit? Occidit. Quid occidit? Occidit vitam mors, ut a vita occideretur mors. Quid ergo, quid fecit lingua eorum gladius acutus? Audi quid fecit: vide quid sequitur. *Exaltare super cælos Deus, et super omnem terram gloria tua.* (Ibidem 6.) Ecce quid fecit gladius acutus. Exaltatum super cælos novimus Dominum, non videndo, sed credendo: super omnem terram gloriam ejus, legendo, credendo, videndo. Vide ergo mitem et humilem corde, ut ad istam gloriam trophæum mortificatæ carnis adduceret. Vide illum mitem. Pendens dicebat, *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* (Lucæ 23. 34.) Et, *Discite a me quia mitis sum et humilis corde.* Discamus a te, quia mitis es et humilis corde. Ubi magis apparere vel potuit, vel debuit dignius, quam in ipsa cruce? Cum in ligno membra penderent, cum clavis confixæ manus et pedes essent, cum adhuc illi sævirent linguis, cum se sanguine fuso non satiarent, cum ægrotantes medicum non agnoscerent: *Pater*, inquit, *ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Tamquam diceret, Ego veni ægros curare: quod me non agnoscunt, febris immanitas facit. Mitis ergo et humilis corde dicit, *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.*

SERMON. DE SANCTIS

Ergo Paulum exhibet utrumque et non silet, et non mitescit.

4. Quid ergo, *Ne sileas, neque mitescas Deus?* Impleat et hoc. Ecce non siluit: clamavit de cælo, *Saule, Saule, quid me persequeris?* Fecit, *Non sileas:* exhibeat, *Et non mitescas.* Primo quia non pepercit errori ejus, quia non pepercit sævitiæ, quia anhelantem cædes voce prostravit, sævienti lumen eripuit, captivum ad Ananiam, quem persequens quærebat, adduxit. Ecce non mitis, ecce sæviens, non in hominem, sed in errorem. Parum est hoc: adhuc non sileat, neque mitescat. Ananiæ timenti et trementi audito illius lupi famosi nomine, *Ego*, inquit, *ostendam illi. Ego illi ostendam.* (Act. 9. 16.) Vide minantem, vide adhuc sævientem: *Ego illi ostendam. Ne sileas, neque mitescas Deus.* Ostende persecutori, non solum bonitatem verum etiam severitatem tuam. Ostende, patiatur quod fecit, discat et pati quod faciebat, sentiat et ipse quod aliis inferebat. *Ego*, inquit, *illi ostendam quæ illum oporteat pati.* Sed tamquam sæviens dicit, et implet quod dictum est, *Ne sileas, neque mitescas Deus.* Non inde recedat, *Discite a me quoniam mitis sum, et humilis corde. Ego illi ostendam quæ illum oporteat pati pro nomine meo.* Ostendisti terrorem; subveni, ne patiatur et pereat quem fecisti, quem invenisti. Minax est, non silet, non mitescit, minatur. *Ego illi ostendam, quæ illum oporteat pati pro nomine meo.* Ubi terror, ibi salus. Qui faciebat contra nomen, patiatur pro nomine. O sævitia misericors! Vides illum præparare ferrum secturus est, non perempturus; curaturus, non occisurus. Christus dicebat, *Ego illi ostendam quæ illum oporteat pati pro nomine meo.* Sed quo fine? Ipsum qui patiebatur audi. *Non sunt condignæ passiones hujus temporis.* (Rom. 8. 18.) Ipse dicit qui patiebatur, et sciebat pro quo nomine patiebatur, et quo fructu patiebatur. *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Sæviat mundus, fremat mundus, increpet linguis, coruscet armis, quidquid potest faciat:

Locus ibidem. Tribulationes temporales futuræ gloriæ spe parvipendendæ.

CLASSIS III. quid faciet ad id quod accepturi sumus? Appendo quod patior, contra id quod spero. Hoc sentio, illud credo. Et tamen plus valet quod credo, quam quod sentio. Quidquid est quod (a) sævit pro nomine Christi, si potest (b) vivi, tolerabile est: si non potest vivi, migrare hinc facit. Non exstinguit, sed accelerat. Quid accelerat? Ipsum præmium, ipsam dulcedinem; quæ cum venerit, sine fine erit. Opus cum fine, merces sine fine.

Saulus unde appellatus. Florus ad Rom. 1.

5. Iste ergo, Fratres, iste vas electionis, primo Saulus a Saule. Recordamini enim qui nostis litteras Dei, quis erat Saul. Rex pessimus, persecutor sancti servi Dei David: et ipse, si meministis, de tribu Benjamin. Inde iste Saulus, ducto secum tramite sæviendi, sed in sævitia non permansurus. Postea, al Saulus a Saule, Paulus unde? Saulus a rege sævo, cum superbus, cum sæviens, cum cædes anhelans: Paulus autem unde? Paulus, quia modicus. Paulus humilitatis nomen est. Paulus, postea quam adductus est ad Magistrum, qui ait, *Discite a me, quoniam mitis sum, et humilis corde*. Inde Paulus. Usum Latinæ locutionis advertite: quia paulum, modicum dicitur. Paulo post videbo te: Paulum hic exspecta: id est, Post modicum videbo te, modicum hic exspecta. Audi ergo Paulum: *Ego sum*, inquit, *minimus Apostolorum*. Prorsus *ego sum minimus Apostolorum*. Et alio loco, *Ego sum novissimus Apostolorum*.

Paulus modicus et humilis.

1. Cor. 15. 9.

1. Cor. 4. 9.

Humiles Deus exaltat.

Matth. 9. 20.

6. Et minimus, et novissimus, tamquam fimbria de vestimento Domini. Quid tam exiguum, quid tam novissimum, quam fimbria? Hac tameo tacta, mulier a fluxu sanguinis sanata est. In modico isto magnus erat, in minimo grandis habitabat; et tanto minus a se magnum excludebat, quanto magis minor erat. Quid miramur magnum habitare in angusto? Magis in minimia habitat. Audi illum dicentem, *Super quem requiescet spiritus meus? Super humilem et quietum et trementem verba mea*. Ideo altus habitat in humili, ut humilem exaltet. *Excelsus enim est Dominus, et humilia respicit; excelsa autem a longe cognoscit*. Humilia te, et propinquabit tibi: extolle te, et recedet a te.

Isai. 66. 2.

Psal. 137. 6.

De Christo crucifixo non erubescendum. Rom. 10. 10. Florus ibidem.

7. Minimus ergo iste quid dicit? Quod audivimus hodie: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. Multi credunt corde, et erubescunt confiteri ore. Sciatis, Fratres, prope jam neminem esse Paganorum, qui non apud se ipsum miretur, et sentiat impleri prophetias de Christo exaltato super cælos; quia vident super omnem terram gloriam ejus. Sed cum se invicem timent, sibimet invicem erubescunt, faciunt a se longe salutem; quia *ore confessio fit ad salutem*. Quid prodest corde credidisse ad justitiam, si os dubitat proferre quod corde conceptum est? Intus fidem Deus videt: sed parum est. Ne confitearis humilem, times superbos; et ei præponis superbos, qui pro te

A displicuit superbis. Humilem times confiteri Filium Dei. Magnum Verbum Dei, virtutem Dei, sapientiam Dei non erubescis confiteri: natum, crucifixum, mortuum erubescis confiteri. Altus, excelsus et æqualis Patri, per quem facta sunt omnia, per quem factus es et tu, factus est quod tu; factus est propter te homo, propter te natus, propter te mortuus. Ægrote quomodo sanaberis, quid de medicamento tuo erubescis? Elige tempus. Nunc est tempus: postea contemptus ille veniet admirandus, judicatus ille veniet judicaturus, occisus ille veniet excitaturus, exhonoratus ille veniet honoraturus. Modo, et postea: modo in fide res est, postea in manifestatione erit. Elige hoc tempore quam partem teneas in futuro. De Christi nomine erubescis? Ex eo quod

B erubescis modo hominibus, habes erubescere, cum venerit in gloria sua redditurus quod promisit bonis, quod minatus est malis. Ubi eris tu? Quid facies? si te adtendat ille excelsus, et dicat tibi, Erubuisti de humilitate mea, non eris in claritate mea. Discedat ergo mala verecundia, accedat salubris impudentia; si impudentia dicenda est: sed tamen, Fratres, extorsi mihi ut hoc dicerem, nec prorsus timerem.

SERMON. DE SANCTIS.

De Christi morte cur non erubescendum.

8. Nolo enim erubescamus de Christi nomine. Insultetur nobis quod credimus in crucifixum, in occisum. Plane in occisum; sed de quo nisi sanguis manaret, chirographum peccatorum nostrorum adhuc maneret. Prorsus in occisum credidi: sed hoc in illo occisum est quod sumpsit de me, non unde fecit me. Prorsus in occi-

C sum credo, sed in quem occisum? Qui venit aliquis, et accepit aliquid. Quis venit? *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo*. Ecce quis venit: quid accepit? *Sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus*. Ille factor factus, ille creator creatus. Sed in quo factus et creatus? In forma servi, accipiendo formam servi, non amittendo formam Dei. In hac ergo forma servi, in eo quod a nobis pro nobis accepit, et natus est, et passus est, et resurrexit, et adscendit in cælum. Quatuor res dixi. Natus est, mortuus est, resurrexit, et adscendit in cælum. Duo prima, duo novissima: duo prima, natus est, mortuus est; duo novissima, resurrexit, adscendit in cælum. In duobus primis

Philipp. 2. 6. et 7. Florus ibidem.

Christus suscepit duo mala nostra, et dedit duo bona sua.

D conditionem tuam tibi ostendit: in duobus novissimis mercedis exemplum præbuit. Nasci et mori noveras: plena est his duobus regio mortalium. Quid hic abundat in omni carne, nisi nasci et mori? Hoc homo cum pecore habet: hanc ergo vitam cum pecoribus communem ducimus. Nati sumus, morituri sumus. Istud nondum noveras, resurgere, et in cælum adscendere. Duo noveras, duo non noveras: suscepit quod noveras, ostendit quod non noveras: patere quod suscepit, spera quod ostendit.

9. Quid enim, si nolis mori, non es moritu- Mors non

(a) Sirmondus et quidam MSS. sentit.

(b) Quidam codices hoc et proximo loco pro vivi, habent vinci.

CLASSIS III. Invenda temporalis, sed æterna.

rus? Quid times, quod vitare non potes? Times quod etsi nolis, erit; et non times, quod etsi nolis, non erit. Quid est quod dixi? Omnibus hominibus natis constituit Deus mortem, per quam de isto sæculo emigrent. Exceptus eris a morte, si exceptus fueris a genere humano. Quid facis? Numquid tibi modo dicitur, Elige utrum velis esse homo. Jam homo es, venisti. Quomodo hinc exeas, cogita: natus es, moriturus es. Fuge, cave, repelle, redime: mortem potes differre, non auferre. Veniet, etsi nolis: veniet quando nescis. Quid ergo times, quod etsi nolueris, erit? Time potius, quod si nolueris, non erit. Quid est hoc? Impiis, infidelibus, blasphemis, perjuris, inIquis, et omnibus malis gehennæ ignis ardentis et æternas flammas minatus est Deus. Primo compara hæc duo. mortem ad momentum, et pœnas in æternum. Times mortem ad momentum, veniet, etsi nolis: time pœnas in æternum, quæ non venient, si nolueris. Multo majus est quod timere debes, et in potestate habes ne veniat tibi; et majus est, et longe majus, incomparabiliter majus quod timere debes, et in potestate habes ne veniat tibi. Etenim si bene vixeris, si male vixeris; moriturus es: non effugies, ut non moriaris, seu vivendo bene, seu vivendo male. At vero si elegeris hic bene vivere, in æternas pœnas non mitteris. Quia vero eligere non potes hic, ne moriaris: elige cum vivis, non in æternum moriaris. Hæc est fides, hoc Christus ostendit moriendo et resurgendo. Moriendo ostendit, quod velis nolis passurus es: resurgendo ostendit, quod si bene vixeris, accepturus es. Hic *corde creditur ad justitiam, ore confessio fit ad salutem*. Sed times confiteri, ne insultent tibi homines, non qui non crediderunt; nam et ipsi intus credunt: sed ne insultent tibi qui confiteri erubescunt. Audi quod sequitur. Dicit enim Scriptura, *Omnis qui crediderit in eum, non confundetur*. Hæc meditare, in his esto: hæc est esca non ventris, sed mentis. Ille qui mane rapiebat, ipsas escas ad vesperum dividebat. Conversi ad Dominum, etc.

Rom. 10. 10. etc.

* Alias de Diversis 105.

* SERMO CCLXXX.

I.

In (a) *Natali Martyrum Perpetuæ et Felicitatis.*

CAPUT I. Perpetua et Felicitas perpetuum felicitatis præmium insigni.

1. Honorabilis dies anniversaria replicatione nobis in memoriam revocat, et quodam modo repræsentat diem, quo sanctæ famulæ Dei Perpetua et Felicitas coronis martyrii decoratæ, perpetua felicitate floruerunt, tenentes nomen Christi in prælio, et simul invenientes etiam suum nomen in præmio. Exhortationes earum in divinis revelationibus, triumphosque passionum, cum legerentur, audivimus; eaque omnia verborum digesta et illustrata luminibus, aure percepimus, mente spectavimus, religione honoravimus, caritate laudavimus. Debetur tamen etiam a nobis tam devotæ celebritati Sermo sollemnis, quem si meritis earum imparem profero, impigrum tamen affectum gaudio tantæ festivitatis exhibeo. Quid enim gloriosius his fœminis, quas viri mirantur facilius, quam imitantur? Sed hoc illius potissimum laus est, in quem credentes, et in cujus nomine fideli studio concurrentes, secundum interiorem hominem, nec masculus, nec fœmina inveniuntur, ut etiam in his quæ sunt fœminæ corpore, virtus mentis sexum carnis abscondat, et in membris pigeat cogitare, quod in factis non potuit apparere. Calcatus est ergo draco pede casto et victore vestigio, cum erectæ demonstrarentur scalæ, per quas beata Perpetua iret ad Deum. Ita caput serpentis antiqui, quod fuit præcipitium fœminæ cadenti, gradus factum est adscendenti.

SERMON. DE SANCTIS. Martyrio adeptæ.

2. Quid hoc spectaculo suavius? quid hoc certamine fortius? quid hac victoria gloriosius? Tunc cum bestiis sancta objicerentur corpora, toto amphitheatro fremebant gentes, et populi meditabantur inania. Sed qui habitat in cœlis, irridebat eos, et Dominus subsannabat eos. Nunc autem posteri illorum, quorum voces in carnem Martyrum impie sæviebant, merita Martyrum piis vocibus laudant. Neque tunc tanto concursu hominum ad eos occidendos cavea crudelitatis impleta est, quanto nunc ad eos honorandos Ecclesia pietatis impletur. Omni anno spectat cum religione caritas, quod uno die cum sacrilegio commisit impietas. Spectaverunt et illi, sed longe voluntate dissimili. Illi clamando faciebant, quod mordendo bestiæ non implebant. Nos autem et quod fecerunt impii, miseramur, et quod pii passi sunt, veneramur. Illi viderunt oculis carnis, quod cordis immanitati refunderent: nos adspicimus oculis cordis, quod illis ereptum est, ne viderent. Illi mortua lætati sunt corpora Martyrum, nos mentes mortuas dolemus illorum. Illi sine lumine fidei Martyres putaverunt exstinctos, nos fidelissimo intuitu cernimus coronatos. Denique illorum insultatio facta est nostra exsultatio. Et hæc quidem religiosa et sempiterna: illa vero tunc impia, nunc plane jam nulla.

CAPUT II.

Psal. 2. 1. etc.

3. Præmia Martyrum, Carissimi, maxima credimus, et rectissime credimus. Sed si certamina diligenter intueamur, nequaquam illa tam magna esse mirabimur. Nam vitæ hujus quamvis

CAPUT III. Martyrum cur maxima præmia.

(a) Possidius in Indiculo cap. 10 recenset *de Natali Perpetuæ et Felicitatis Tractatus tres*. Quartum nomine Augustini prænotatum, e Vaticano MS. eruit Holstenius, dubios inter Sermones collocandum. De his Martyribus Tertullianus in libro de anima c. 55. at Martyrologia Nonis Martii. Locum et tempus quo passæ sunt, inquirit Henricus Valesius, præfatione ad earum Acta Parisiis impressa. Eas porro Carthagine, ubi corpora ipsarum sepulta Victor, in l. 1. de pers. Vand. scripsit, contendit martyrium consummasse: et quidem non apud Tuburbum Mauritaniæ, uti in vulgatis martyrologiis ferebatur, passas fuisse probat; sed de Toburbo majore, quæ erat Proconsularis provinciæ civitas, dicere prætermisit. Annum deinde earumdem passionis, non Severi tertium, sed undecimum, qui fuit Christi 105 melius adsignari demonstrat.

CLASSIS III.

Vitæ hujus laboriosæ amor.

laboriosæ ac temporalis, tamen tanta dulcedo est, ut cum homines non possint efficere ne moriantur, tamen multis et magnis conatibus agant ne cito moriantur. Pro morte auferenda nihil fieri potest, et pro ea differenda fit quidquid potest. Certe omni animæ laborare molestum est: et tamen etiam ab his, a quibus nihil seu boni, seu mali, post hanc vitam speratur, omnibus laboribus agitur, ne labor omnis morte finiatur. Quid illi, qui vel errore post mortem futuras falsas et carnales delicias suspicantur, vel recta fide quietem quamdam ineffabiliter tranquillissimam et beatissimam sperant, nonne etiam ipsi satagunt, et magnis curis agunt ne cito moriantur? Quid sibi enim aliud volunt pro victu necessario tot labores, tanta servitus, sive medicinæ; sive aliorum obsequiorum, quam vel exigunt ægroti, vel exhibetur ægrotis, nisi ne ad terminum mortis cito veniatur? Quanti itaque comparanda est in futura vita nulla mortis illatio, cujus tam pretiosa est in hac vita sola dilatio? * Tanta quippe est etiam hujus ærumnosæ vitæ nescio quæ suavitas, tantusque in natura utcumque viventium horror mortis, ut nec illi mori velint, qui per mortem ad vitam transeunt, in qua mori non possint.

* CAPUT IV.

Martyres et mortem et dolores pro Christo contempserunt.

4. Hanc igitur vivendi tantam jucunditatem metumque moriendi caritate sincera, spe certa, fide non ficta Martyres Christi præcipua virtute contemnunt. In his promittentem minantemque mundum post tergum relinquentes, in anteriora se extendunt. Hæc varie sibilantis calcantes caput serpentis adscendunt. Omnium quippe victor est cupiditatum, qui tamquam tyrannum subjugat amorem vitæ hujus, cujus satellites sunt omnes cupiditates. Nec est omnino quo in hac vita vinculo teneatur, quisquis vitæ ipsius amore non tenetur. Timori autem mortis et corporales dolores solent utcumque conferri. Nam aliquando ille, aliquando iste vincit in homine. Mentitur tortus, ne moriatur; mentitur et moriturus, ne torqueatur. Verum dicit, non ferendo tormenta, ne pro se mentiendo torqueatur. Sed superet horum quilibet in mentibus quibuslibet. Martyres Christi pro nomine et justitia Christi utrumque vicerunt: nec mori, nec dolere timuerunt. Vicit in eis qui vixit in eis; ut qui non sibi, sed illi vixerunt, nec mortui morerentur. Ipse eis exhibebat spiritales delicias, ne sentirent corporales molestias; quantum non defectioni, sed exercitationi sufficeret. Nam ubi erat illa fœmina, quando ad asperrimam vaccam se pugnare non sensit, et quando futurum esset quod jam fuerat, inquisivit? Ubi erat? Quid videns, ista non viderat? Quo fruens, ista non senserat? Quo amore alienata, quo spectaculo avocata, quo poculo inebriata? Et adhuc hærebat nexibus carnis, adhuc moribunda membra gestabat, adhuc corruptibili corpore gravabatur. Quid cum resolutæ his vinculis animæ Martyrum post labores periculosi certaminis, triumphis Angelicis exceptæ atque refectæ sunt, ubi non eis dicitur, Implete quod jussi; sed, Accipite quod promisi? Qua nunc jucunditate spiritaliter epulantur? Quam securi in Domino, et quam sublimi honore gloriantur, quis terreno docere possit exemplo?

SERMON DE SANCTIS

CAPUT V.

Felicitas Martyrum alia ante, alia post resurrectionem.

5. Et hæc quidem vita, quam nunc beati Martyres habent, quamvis jam nullis possit sæculi hujus felicitatibus vel suavitatibus comparari, parva particula promissionis agitur, immo solatium dilationis. Veniet autem retributionis dies, ubi corporibus redditis, totus homo recipiat quod meretur. Ubi et illius divitis membra quæ quondam temporali purpura decorabantur, æterno igne torreantur, et caro pauperis ulcerosi mutata inter Angelos fulgeat: quamvis etiam nunc ille guttam ex digito pauperis apud inferos sitiat, et ille in sinu justi deliciose requiescat. Lucæ 16.19. Sicut enim plurimum distat inter lætitias miseriasve somniantium et vigilantium; ita multum interest inter tormenta vel gaudia mortuorum et resurgentium: non quod spiritus defunctorum sicut dormientium necesse sit falli; sed quod alia est animarum sine ullis corporibus requies, alia cum corporibus cælestibus claritas et felicitas Angelorum, quibus æquabitur resurgentium multitudo fidelium: in qua gloriosissimi Martyres præcipua sui honoris luce fulgebunt, ipsaque corpora in quibus indigna tormenta perpessi sunt, eis digna in ornamenta vertentur.

CAPUT VI.

Sollemnitates Martyrum, quo animo celebrandæ.

6. Unde sollemnitates eorum, sicut facimus, devotissime celebremus, sobria hilaritate, casta congregatione, fideli cogitatione, fidenti prædicatione. Non parva pars imitationis est, meliorum congaudere virtutibus. Illi magni, nos parvi: sed benedixit Dominus pusillos cum magnis. Psal. 113.13. Præcesserunt, præminuerunt. Si eos sequi non valemus actu, sequamur affectu: si non gloria, certe lætitia: si non meritis, votis: si non passione, compassione: si non excellentia, connexione. Non nobis parum videatur quod ejus corporis membra sumus, cujus et illi, quibus æquiparari non possumus. *Quia si unum membrum patitur, compatiuntur omnia membra; ita cum glorificatur unum membrum congaudent omnia membra.* 1.Cor 12.26 Gloria capiti, unde consulitur et superioribus manibus, et infimis pedibus. Sicut ille unus animam suam pro nobis posuit: ita et imitati sunt Martyres, et animas suas pro fratribus posuerunt; atque ut ista populorum tamquam germinum copiosissima fertilitas surgeret, terram suo sanguine irrigaverunt. Fructus laboris ergo illorum etiam nos sumus. Miramur eos, miserantur nos. Gratulamur eis, precantur pro nobis.

Martyres miserantur nos, ac precantur pro nobis.

Illi corpora sua tamquam vestimenta straverunt, cum pullus Dominum portans in Jerusalem duceretur: nos saltem velut ramos de arboribus cædentes, de Scripturis sanctis hymnos laudesque decerpimus, quas in commune gaudium proferamus. Matth. 21.7. etc. Omnes tamen eidem Domino paremus, eumdem magistrum sequimur, eumdem principem comitamur, eidem capiti subjungimur, ad eamdem Jerusalem tendimus, eamdem sectamur caritatem, eamdemque amplectimur unitatem.

CLASSIS III.

* Alias de Diversis. 104.

* SERMO CCLXXXI.

II.

In Natali Martyrum Perpetuæ et Felicitatis.

CAPUT I. In Perpetua et Felicitate Christus invictus.

1. Refulget et præeminet inter comites Martyres et meritum et nomen Perpetuæ et Felicitatis, sanctarum Dei famularum. Nam ibi est corona gloriosior, ubi sexus infirmior. Quia profecto virilis animus in fœminas majus aliquid fecit, quando sub tanto pondere fragilitas fœminea non defecit. Bene inhæserant uni viro, cui
2. Cor. 11.2. virgo casta unica exhibetur Ecclesia. Bene, inquam, inhæserant illi viro, a quo virtutem traxerant, qua resisterent diabolo: ut fœminæ prosternerent inimicum, qui per fœminam prostraverat virum. Ille in eis apparuit invictus, qui pro eis factus est infirmus. Ille eas ut meteret, fortitudine implevit; qui eas ut seminaret, semetipsum exinanivit. Ille eas ad hos honores laudesque perduxit, qui pro eis opprobria et crimina audivit. Ille fecit fœminas viriliter et fideliter mori, qui pro eis dignatus est de fœmina misericorditer nasci.

CAPUT II. Perpetuæ victoria de diabolo.

2. Delectat autem piam mentem tale spectaculum contueri, quale sibi beata Perpetua de se ipsa revelatum esse narravit, virum se factam
Ephes. 4.13. certasse cum diabolo. Illo quippe certamine in virum perfectum etiam ipsa currebat, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Merito ille vetus ac veterator inimicus, ne ullas præteriret insidias, qui per fœminam deceperat virum, quia viriliter secum agentem fœminam sensit, per virum eam superare tentavit. Nec maritum supposuit, ne illa quæ jam superna cogitatione habitabat in cælis, suspicionem desiderii carnis erubescendo permaneret fortior; sed patrem verbis deceptionis instruxit, ut religiosus animus, qui non molliretur voluptatis instinctu, pietatis impetu frangeretur. Ubi sancta Perpetua tanta patri moderatione respondit, ut nec præceptum violaret, quo debetur honor parentibus, nec dolis cederet, quibus * altior agebat inimicus. Qui undique superatus, eumdem patrem ejus virga percuti fecit; ut cujus verba contempserat, saltem verbera condoleret. Ibi vero doluit illa senis parentis injuriam; et cui non præbuit assensum, servavit affectum. Oderat quippe in illo stultitiam, non naturam; et ejus infidelitatem, non originem suam. Majore igitur gloria tam dilectum patrem male suadentem fortiter repulit, quem vapulantem videre sine mœrore non potuit. Proinde et dolor ille nihil retraxit robori fortitudinis, et aliquid addidit laudibus
Rom. 8.28. passionis. *Diligentibus* enim *Deum omnia cooperantur in bonum.*

* f. astutior.

CAPUT III. Felicitatis partus et martyrium.

3. Felicitas vero etiam in carcere prægnans fuit. In parturiendo fœmineam conditionem fœminea voce testata est. Non aberat Evæ pœna sed aderat Mariæ gratia. Exigebatur quod mulier debebat: opitulabatur quem virgo pepererat. Denique editus est partus, immaturo mense maturus. Actum est enim divinitus, ut non suo tempore onus uteri poneretur, ne suo tempore honor martyrii differretur. Actum est, inquam, divinitus, ut indebito die fœtus ederetur, dum tamen tanto comitatui debita felicitas redderetur: ne si defuisset, non solum socia Martyribus, verum etiam ipsorum Martyrum præmium defuisse videretur. Hoc enim erat nomen ambarum, quod munus est omnium. Nam cur omnia Martyres perferunt, nisi ut perpetua felicitate glorientur? Hoc ergo illæ vocabantur, ad quod cuncti vocantur. Et ideo cum esset in illo certamine plurimus comitatus, harum duarum nominibus omnium est significata perennitas, omnium signata sollemnitas.

SERMON. DE SANCTIS.

* SERMO CCLXXXII.

* Alias de Diversis 103.

III.

In Natali Martyrum Perpetuæ et Felicitatis.

CAPUT I. De nominibus Martyrum Perpetuæ et Felicitatis.

1. Duarum sanctarum Martyrum festum diem hodie celebramus, quæ non solum emicuerunt excellentibus in Passione virtutibus, verum etiam pro tanto labore pietatis mercedem suam ceterorumque sociorum propriis vocabulis signaverunt. Perpetua quippe et Felicitas nomina duarum, sed merces est omnium. Neque enim omnes Martyres in certamine passionis atque confessionis ad tempus fortiter laborarent, nisi ut perpetua felicitate gauderent. Divina ergo providentia gubernandæ istæ non solum Martyres, verum etiam conjunctissimæ comites, sicut factum est, esse debuerunt, ut unum suæ gloriæ diem signarent, communemque sollemnitatem celebrandam posteris propagarent. Sicut enim exemplo gloriosissimi certaminis ut imitemur hortantur; ita suis nominibus munus inseparabile nos accepturos esse testantur. Ambæ invicem teneant, invicem nectant. Alteram sine altera non speramus. Nam nec prodest perpetua, si felicitas non sit; et felicitas deserit, si perpetua non sit. * Hæc de vocabulis Martyrum, quibus consecratus est dies, pro tempore pauca suffecerint.

* CAPUT II. Fœminæ de hoste victrices.

2. Quod autem attinet ad istas quarum sunt ista vocabula, sicut audivimus, cum earum passio legeretur, sicut memoriæ traditum novimus, istæ tantarum virtutum atque meritorum, non solum fœminæ, verum etiam mulieres fuerunt. Quarum altera et mater, ut ad infirmitatem sexus impatientior adderetur affectus, ut in omnibus eas hostis adtendens, tamquam non valentes dura et crudelia persecutionis onera sustinere, cessuras sibi continuo, et suas crederet mox futuras. Sed illæ interioris hominis cautissimo et fortissimo robore omnes ejus obtuderunt insidias, impetusque fregerunt.

CAPUT III. Cur Martyrum comitum nomi-

3. In hoc insignis gloriæ comitatu etiam viri Martyres fuerunt, eodem ipso die etiam viri fortissimi passione vicerunt, nec tamen eumdem diem suis nominibus commendaverunt. Quod

na non pariter celebrantur.

non ideo factum est, quia fœminæ viris morum dignitate prælatæ sint: sed quia et muliebris infirmitas inimicum antiquum miraculo majore devicit, et virilis virtus propter perpetuam felicitatem certavit.

* Alias de Diversis 42.

* SERMO CCLXXXIII.

In Natali Martyrum (a) Massilitanorum.

CAPUT I. Gratia Dei prædicanda in laudibus Martyrum. Psal. 33. 3.

1. FORTITUDINEM sanctorum Martyrum sic in eorum passione miremur, ut gratiam Domini prædicemus. Neque enim et illi in se ipsis laudari voluerunt, sed in illo cui dicitur, *In Domino laudabitur anima mea*. Hoc qui intelligunt, non superbiunt: cum tremore petunt, cum gaudio accipiunt: perseverant, jam non amittunt. Quia enim non superbiunt, mites sunt. Et ideo cum dixisset, *In Domino laudabitur anima mea*: addidit, *Audiant mites, et jucundentur*. Quid caro infirma, quid vermis et putredo esset, nisi quod cantavimus verum esset, *Deo subjicietur anima mea, quoniam ab ipso est patientia mea?* (Psal. 61. 6.) Etenim ut mala omnia pro fide Martyres tolerarent, virtus eorum patientia nominatur. Duo sunt enim quæ in peccata homines aut illiciunt, aut impellunt; voluptas, aut dolor: voluptas illicit, dolor impellit. (Voluptas et dolor, duo incitamenta ad peccandum.) Contra voluptates, necessaria est continentia; contra dolores, patientia. Hoc enim modo suggeritur humanæ menti, ut peccet: aliquando dicitur, Fac, et hoc habebis: aliquando autem, Fac, ne hoc patiaris. Voluptatem præcedit promissio, dolorem comminatio. Ut ergo habeant homines voluptatem, vel non patiantur dolorem, peccant. Ideo Deus contra ista duo, quorum est unum in blanda promissione, alterum in terribili comminatione, et promittere dignatus est, et terrere; promittere regnum cælorum, terrere de suppliciis inferorum. * Dulcis est voluptas, sed dulcior Deus. (* CAPUT II.) Malus est dolor temporalis, sed pejor est ignis æternus. Habes quod ames pro mundi amoribus, immo pro immundis amoribus. Habes quod timeas, pro mundi terroribus.

Patientia et continentia, dona Dei.

2. Sed parum est moneri, nisi impetres adjuvari. Præsens ergo Psalmus, quem cantavimus, docuit nos, a Deo utique esse patientiam nostram contra dolores. Unde invenimus ab ipso esse et continentiam nostram, quæ necessaria est contra voluptates? Habes evidentissimum testimonium: *Et cum scirem*, inquit, *quia nemo potest esse continens, nisi Deus det; et hoc ipsum erat sapientiæ, scire cujus esset hoc donum*. (Sap. 8. 21.) Ergo si habes aliquid a Deo, et nescis a quo habeas, non eris muneratus, quia remanes ingratus. Si nescis a quo habeas non agis gratias: non agendo gratias, et quod habes perdis. *Qui enim habet dabitur ei*. (Matth. 13. 12.) Quid est, plene habere? Scire unde habeas. *Qui autem non habet*, id est, nescit unde habeat, *et quod habet auferetur ab eo*. Denique sicut idem ait, *Hoc ipsum erat sapientiæ, scire cujus esset hoc donum*. (Beda et Florus ad 1. Cor. 2. Sap. 8. 21.) Sic et apostolus Paulus ait, cum commendaret nobis gratiam Dei in Spiritu-sancto: * *Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est*. (* CAPUT III. 1. Cor. 2. 12. Cognitio gratiæ Dei et gratitudo.) Et quasi diceretur illi, Unde discernis? Secutus adjunxit, *Ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis*. Ergo Spiritus Dei, Spiritus est caritatis: spiritus hujus mundi, spiritus est elationis. Qui habent spiritum hujus mundi superbi sunt, ingrati sunt Deo. (b) Multi dona ejus habent, sed non colunt eum a quo habent: ideo sunt infelices. Aliquando unus habet dona majora, alter habet minora: verbi gratia, intelligentiam, memoriam. Dona Dei sunt. Invenis aliquando hominem acutissimum, memorem ad incredibilem admirationem: invenis alium parvo intellectu, memoria non tenaci, sed utroque parvo præditum: illum autem superbum, istum humilem: istum de parvis Deo gratias agentem, illum majora sibi tribuentem. * MELIOR est incomparabiliter Deo gratias agens de parvo, quam se extollens de magno. (* CAPUT IV.) Illum enim qui de parvo gratias agit, ad magnum Deus admittit: qui autem de magnis gratias non agit, et quod habet amittit. *Qui enim habet, dabitur ei: qui autem non habet, et quod habet, auferetur ab eo*. (Matth. 13. 12.) Quomodo non habet, si habet? Non habens habet, qui nescit unde habeat. Tollitur enim a Deo res sua, et remanet illi iniquitas sua. Ergo *nemo est continens, nisi Deus det*. (Sap. 8. 21.) Habes munus contra voluptates: quoniam *hoc ipsum*, inquit, *erat sapientiæ scire, cujus esset hoc donum: nemo est continens, nisi Deus det*. Habes munus contra dolores: *Quoniam ab ipso est*, inquit, *patientia mea*. (Psal. 61. 6.) Ergo * *sperate in eum omne concilium plebis*. (* Ibidem 6.) In eum sperate, nolite vestris viribus fidere. Illi confitemini mala vestra, ab illo sperate bona vestra. Sine illius adjutorio nihil eritis, quantumcumque superbi fueritis. Ergo ut humiles esse valeatis, *effundite coram illo corda vestra*. Et ne in vobis male remaneatis, dicite quod sequitur, *Deus adjutor noster est*.

CAPUT V. Vera et falsa patientia.

3. Hunc adjutorem, ut vinceret, beatus Martyr habuit, quem miramur, cujus sollemnitatem hodie celebramus. Sine illo non vinceret. Et si dolores vinceret, diabolum non vinceret. Aliquando enim victi a diabolo, vincunt dolores; non habentes patientiam, sed duritiam. Ille ergo adjutor adfuit, ut donaret ei veram fidem, faceret ei bonam caussam, et pro bona caussa donaret patientiam. Tunc enim est patientia, quando præcedit bona caussa. Non enim et ipsam fidem alius quam Deus donat. Breviter utrumque commendavit Apostolus, et caussam pro qua patiamur, et patientiam qua mala perferamus, a Deo

(a) Sic in prius editis prænotatur, sic in ipsa Bedæ et Flori collectione ad 1. Cor. 2. Tametsi hic sub finem Sermonis unus Martyr laudatur, non plures. Prodiit nimirum Sermo iste ex Lectionariis, quibus in MSS. Tractatus videmus truncatos plerumque ac festivitatibus diversis cum insigni mutatione aptatos. Hunc in antiquo Germanensi Lectionario inter Sermones de S. Vincentio descripserunt legendum in *Refectorio* Massilianorum Martyrum sollemnitas incidit in diem 9. Aprilis.

(b) Sic aliquot libri. At Lov. *Multa*.

CLASSIS III. Philip. 1. 29. Contra Donatistas. Luc. 11. 23.

nobis esse. Exhortans enim Martyres ait, *Quia vobis donatum est pro Christo*. Ecce caussa bona, quia pro Christo: non pro sacrilegio contra Christum, pro hæresi et schismate contra Christum. Christus enim ait, *Qui mecum non colligit, spargit*. Ergo, *Vobis*, inquit, *donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, sed etiam ut patiamini pro eo*. Hæc est vera patientia. Hanc ergo patientiam diligamus, hanc teneamus: et si nondum habemus, petamus; et recte cantamus, *Deo subjicietur anima mea, quoniam ab ipso est patientia mea*.

* Alias 1. inter editos ex magnis Carthusiæ Mss.

* SERMO CCLXXXIV.

In Natali Martyrum (a) Marioni et Jacobi.

a

1. Hodierno die reddendi nostri debiti, propitio Deo tempus illuxit. Cum ergo devoti sint debitores, quare tumultuantur exactores? Si omnium mentes quietas habeamus, ad omnes potest pervenire quod reddimus. De passione et gloria sanctorum Martyrum Sermo debetur. Quoniam ergo illi gloriosissime passi sunt, patientiam nobis indicunt. Pertulerunt ergo illi turbas sævientes, nos habeamus populos adquiescentes, quia vidimus credentes. Laudanda est Martyrum constantia, sed ei laudandæ quæ sufficit eloquentia? Quando impleo loquendo, quod vestris cordibus factum est jam credendo? Unde autem tantum donum patientiæ? Unde, nisi unde omne datum optimum? Unde datum optimum, nisi unde donum perfectum? Sic enim et ibi scriptum est, *Patientia autem opus perfectum habet*. *Omne*, inquit, *datum optimum et omne donum perfectum est descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec momenti obumbratio*. Ad humanas mentes mutabiles de fonte immutabili descendit patientia, quæ et ipsas faciat immutabiles. Unde homini placere Deo, nisi a Deo? Unde homini bona vita, nisi a fonte vitæ? Unde homini illuminatio, nisi ab æterno lumine? *Quoniam apud te est*, inquit, *fons vitæ*. *Apud te est*, inquit: poteram dicere a me; sed si dixero a me, recedo a te. *Apud te ergo fons vitæ*. *In lumine tuo*; non in nostro: *In lumine tuo videbimus lumen*. Ergo, *Accedite ad eum, et illuminamini*. Fons est vitæ, accede, bibe, et vive: lumen est, accede, cape, et vide. Si non influat ille, siccus eris.

Martyrum patientia, donum Dei. — Jacobi. 1. 4. — Ibidem 17. — Psal. 35. 10. — Psal. 33. 6.

2. Hinc ergo Martyres nostri, hinc biberunt: hinc ebriati non agnoverunt suos. Quam multos enim Martyres sanctos putamus propinquante passione, blanditiis suorum fuisse tentatos, conantium eos ad hujus vitæ temporalem et vanam et fugitivam dulcedinem revocare? Sed illi qui de fonte, qui est apud Deum, sitientes biberant, et inebriati erant, Christum confitendo ructuabant; suos carnales et vino erroris ebrios male amantes, et suadendo a vita revocantes non attendebant non agnoscebant. Non ex illis erat Mariani mater, non ex illis male suadentibus, carnaliter blandientibus, amando decipientibus: non erat ex illis sancti Mariani mater. Nomen non inane portabat, non frustra (b) Maria vocabatur: mulier quidem illa, non virgo, non intacta de Spiritu-sancto, sed tamen pudica de marito, tale pignus pepererat, quod ad gloriosissimam passionem suis potius exhortationibus deducebat, quam inde suis malis blanditiis revocabat. O sancta et tu Maria, impar quidem merito, sed par voto; felix et tu. Peperit illa Martyrum Principem, peperisti tu Principis Martyrem: peperit illa testium Judicem, peperisti tu Judicis testem. Felix partus, felicior affectus. Quando peperisti gemuisti, quando amisisti exsultasti. Quid est hoc, quando peperisti gemuisti, exsultasti quando amisisti? Non frustra, nisi quia non amisisti. Ubi dolor non erat, fides erat. Carnalem dolorem de corde fides spiritalis excluserat. Videbas te filium non amittere, sed præmittere: totum quod gaudebas, sequi volebas.

Martyres blanditiis carnalium parentum tentati. — SERMON. DE SANCTIS. Mariani mater Maria in filii sui passione exultat. — b

3. Miramur ista, laudamus ista, amamus ista. O beati Martyres, unde vobis ista? Scio vobis corda humana: unde vobis ista divina? Ego dico, A Deo: quis est qui dicat, A vobis? Qui est qui vos male laudando invideat vobis? Nescio quis dicit a vobis hæc esse? Respondete illi, *In Domino laudabitur anima mea*. Nescio quis dicit a vobis hæc esse? Respondete illi, si mites estis, respondete, *In Domino laudabitur anima mea*. Respondete et hoc in populo Dei, *Audiant mites, et jucundentur*. Nescio quis dicit a vobis hæc esse? Respondete illi, *Non potest homo accipere quidquam, nisi datum ei fuerit de super*. Nobis enim et vobis ait Dominus Jesus, *Sine me nihil potestis facere*. *Sine me*, inquit, *nihil potestis facere*: et vobis hoc dictum est; agnoscite verba pastoris, cavete adulationem deceptoris: superbia ista, impia, iniqua, ingrata, scio quia displicet vobis. Martyres sancti passi estis pro Christo, sed vobis profuit quod passi estis, non Christo. Quid vobis deesset, nisi vobis donatum esset? Hæc repellite ab auribus vestris inimici venena serpentis. Lingua illa est quæ dixit, *Eritis sicut dii*. Præcipitavit hominem arbitrium liberum ingratum: arbitrium liberatum dicat nunc Domino, *Patientia Israel, Domine*. Quid infidelis superbis? laudas Martyrum patientiam, quasi a se ipsis possent esse patientes? Apostolum potius audi gentium doctorem non infidelium deceptorem. Certe in Martyribus patientiam pro Christo laudas, et eam ipsis assignas? Audi potius Apostolum Martyres alloquentem, et corda humana sedantem. Audi, inquam, dicentem, *Quia vobis donatum est pro Christo*. Audi pietatem exhor-

Fortitudo Martyrum non ab ipsis, sed a Deo. — Psal. 33. 3. — Johan. 3. 27. — Johan. 15. 5. — Gen. 3. 5. — Jerem. 17. 13. — Philip. 1. 29.

(a) Marianus Lector et Jacobus Diaconus in martyrologiis celebrantur 30. Aprilis: in antiquo autem Ecclesiæ Carthaginensis Kalendario die 6. Maii. Martyrium in Valeriani et Gallieni persecutione apud Lambesam Numidiæ civitatem simul consummarunt.

(b) Consentiunt eorumdem Martyrum Acta apud Surium et Bollandianos, necnon in Baronii Annalibus ad an. 262. Sed Baronius eo loco, *O te felicem merito Mariam, o te beatam et filio tuo matrem et nomine!* pro *Mariam*, male legit *Mariani*, ac Martyris matri nomen *Beatæ* imponit.

tantem, non adulationem fallentem: *Vobis*, inquit, *donatum est*. Donatum est, audi: *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamini pro eo. Vobis donatum est:* quid ad hanc sententiam addi potest? *Vobis donatum est:* agnosce donatum, ne perdas usurpatum. *Vobis*, inquit, *donatum est pro Christo:* quid pro Christo, nisi pati? Sed non suspiceris, audi sequentia: *non solum ut credatis in eum;* quia et hoc donatum est: sed non hoc solum donatum est; *verum etiam ut patiamini pro eo*, et hoc donatum est. Convertat dorsum Martyr ad infidelem et ingratum adulatorem: convertat faciem ad benignissimum largitorem, et ipsam passionem suam imputet Deo, non tamquam de suo hoc obtulerit Deo; sed potius dicat: *In Domino laudabitur anima mea, audiant mites et jucundentur.* Et cum ei dixeris, Quid est quod *In Domino laudabitur anima mea?* In te ergo laudatur? Ille contra, *Nonne Deo subdita erit anima mea? Ab ipso enim patientia mea.* Quare ergo mea? Sinum aperui, et libenter accepi; ab ipso mea. Et ab ipso, et mea; et quia ab ipso ideo tutius mea. Mea est, sed a me mihi non est. Ut habeam donum meum, agnosco datorem Deum. Nam si non agnosco datorem Deum, tollit Deus bonum suum, et remanet malum meum, per arbitrium meum.

Psal. 33. 3.

Psal. 61. 6.

Ex multitudine cor ad unum gratia Dei convertitur.

Eccle. 7. 30.

4. Ait fidelis Scriptura, *Fecit Deus hominem rectum et ipsi exquisierunt cogitationes multas. Fecit Deus*, inquit, *hominem rectum, et ipsi:* unde ipsi, nisi per liberum arbitrium? *Et ipsi exquisierunt cogitationes multas.* Rectum dixerat factum, et tamen non ait, Et ipsi exquisierunt cogitationes pravas, quia dixerat rectum; aut cogitationes iniquas; sed dixit, multas. Ab ista multitudine, *corpus quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* Liberet nos Deus ab ista multitudine cogitationum humanarum, et * liberet nos ab uno, ut simus in illo unum ex multitudine. Conflet nos igne caritatis, ut uno corde sequamur unum, ne in multa decidamus ex uno, et in multis dispergamur relicto uno. De hoc enim uno Apostolus loquebatur, cum diceret, *Fratres, ego me ipsum non arbitror apprehendisse:* quid? *Unum autem:* quid unum? *Ea quæ retro sunt, oblitus in ea quæ ante sunt extentus, sequor.* Unum sequor; unum inquit, sequor: sed non me arbitror apprehendisse; quia deprimit corpus, quod corrumpitur, sensum multa cogitantem. Ecce quo ibant Martyres; quando fervebant, multum strepitum non curabant, quia unum amabant. Desiderium videte Martyrum: *Unam*, inquit, *petii a Domino. Unam petii:* vale, inquit, facio multitudini sæculari. *Unam petii:* unam utique beatitudinem, unam felicitatem, unam veram, non multas falsas. *Unam*, inquit, *petii a Domino, hanc requiram.* Quæ est ista una? *Ut inhabitem in domo Domini omnes dies vitæ meæ.* Ut quid hoc? *Ut contempler delectationes Domini.* Martyres sancti quando illam delectationem cogitabant, tunc illis mala omnia et acerba atque aspera vilescebant. Erat delectatio contra delectationem: erat delectatio contra dolorem. Delectatio illa contra utrumque pugnabat, et contra sævientem mundum, et contra blandientem. Respondebat mundo. Quid blandiris? Dulcius est quod amo, quam id quod polliceris. Audio dicentem mihi Deum, immo Scripturam sanctam, *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te?* Ecce iterum bona multitudo, quia non dissentiens, sed in uno.

Sap. 9. 15.

* f. levet nos ad unum.

Martyres omnis delectationis Dei amore in mundi blanditiis et acerbitatibus victores.

Psal. 26. 4.

Psal. 30. 20.

5. Non ergo mirum est, Fratres mei: scitis quo loco Martyres recitentur? Non pro illis orat Ecclesia. Nam merito pro aliis defunctis dormientibus orat Ecclesia: pro Martyribus non orat, sed eorum potius orationibus se commendat. Certaverunt enim adversus peccatum usque ad sanguinem. Impleverunt quod scriptum est, *Certa pro veritate usque ad mortem.* Promissa mundi contempserunt: sed parum est; parum est enim lethum contemnere, parum est aspera tolerare: ubi usque ad sanguinem certamen, ibi gloriosissima et plena victoria. Nam prima Domino nostro Principi Martyrum tentamenta sunt blandimenta proposita: *Dic lapidibus istis ut panes fiant. Tibi dabo omnia regna ista. Videamus si suscipiunt te Angeli; quia scriptum est, Ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Ista læta mundi sunt: in pane, concupiscentia carnis; in promissione regnorum, ambitio sæculi; in curiositate tentationis, concupiscentia oculorum: hæc omnia de sæculo sunt; sed blandiuntur, non sæviunt. Attendite Martyrum Ducem exemplorum certamina proponentem, et certantes misericorditer adjuvantem. Quare se permisit tentari, nisi ut doceret resistere tentatori? Promittit mundus carnalem voluptatem: responde illi, Delectabilior est Deus. Promittit mundus honores et sublimitates sæculares: responde illi, Altius est omnibus regnum Dei. Promittit mundus superfluas vel damnabiles curiositates: responde illi, Sola non errat veritas Dei. Cum ista triplici tentatione Dominus fuisset tentatus, quia in omnibus illecebris mundi hujus tria sunt, aut voluptas, aut curiositas, aut superbia: quid ait Evangelista? *Postquam perfecit diabolus omnem tentationem:* omnem, sed ad illecebras pertinentem. Restabat alia tentatio in asperis et duris, in sævis, in atrocibus atque immitibus restabat alia tentatio. Hoc sciens Evangelista, quid peractum esset, quid restaret, ait, *Postquam complevit diabolus omnem tentationem, recessit ab eo ad tempus.* Discessit ab eo, id est, insidians serpens, venturus est rugiens leo; sed vincet eum, qui conculcabit leonem et draconem. Revertetur: introibit in Judam, faciet magistri traditorem. Adducet Judæos, non jam adulantes, sed sævientes: vasa sua possidens clamabit linguis omnium, *Crucifige, crucifige.* Ibi Christum victorem quid miramur? Deus omnipotens erat.

Orationibus Martyrum se commendat Ecclesia.

Eccli. 4. 33.

Martyrum plena victoria.

Matth. 4. 3. etc.

Tentatio Domini triplex ad illecebras pertinens.

Luc. 4. 13.

Aliud tentationis genus in tormentis.

6. Propter nos pati voluit Christus. Ait apostolus Petrus, *Pro vobis passus est, relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia ejus.* Pati te docuit, et patiendo te docuit. Parum erat ver-

1. Petr. 2. 21.

Patientiæ exemplum in Domino

... in Martyribus conservis nostris præstitum.

Lucæ 23. 34.

bum, nisi adderetur exemplum. Et quomodo docuit, Fratres? Pendebat in cruce, Judæi sæviebant; in asperis clavis pendebat, sed lenitatem non amittebat. Illi sæviebant, illi circumlatrabant, illi pendenti insultabant; quasi uno summo medico in medio constituo, phrenetici circumquaque sæviebant. Pendebat ille, et sanabat. *Pater*, inquit, *ignosce illis quia nesciunt quid faciunt.* Petebat, et tamen pendebat: non descendebat, quia de sanguine suo medicamentum phreneticis faciebat. Denique quia verba petentis Domini, ejusdemque misericordiam exaudientis, quia Patrem petiit, et cum Patre exaudivit; quia illa verba non potuerunt inaniter fundi, post resurrectionem suam sanavit, quos pendens insanissimos toleravit. Adscendit in cælum, misit Spiritum-sanctum; nec se illis ostendit post resurrectionem, sed solis fidelibus discipulis suis, ne quasi insultare se occidentibus voluisse videretur. Plus enim erat, amicos docere humilitatem, quam inimicis exprobrare veritatem. Resurrexit: plus fecit quam illi exigebant, non credendo, sed insultando et dicendo, *Si filius Dei est, descendat de cruce.* Et qui de ligno descendere noluit, de sepulcro surrexit. Adscendit in cælum, misit inde Spiritum-sanctum: implevit discipulos, correxit timentes, fecit fidentes. Petri trepidatio in fortitudinem prædicatoris repente conversa est. Unde hoc homini? Quære Petrum præsumentem, invenis Petrum negantem: quære Deum adjuvantem, Petrum invenis prædicantem. Ad horam trepidavit infirmitas, ut præsumptio vinceretur, non ut pietas deleretur. Implet ille Spiritu suo, et facit prædicatorem fortissimum, cui præsumenti prædixerat, *Ter me negabis.* Præsumpserat enim ille de viribus suis, non de Dei dono, sed de libero arbitrio. Dixerat enim, *Tecum ero usque ad mortem.* Dixerat in abundantia sua, *Non movebor in æternum.* Sed qui in voluntate sua præstiterat decori ejus virtutem, avertit faciem suam, et factus est conturbatus. *Avertit*, inquit, *Dominus*, *faciem suam*: ostendit Petro Petrum; sed postea respexit, et Petrum firmavit in petra. Imitemur ergo, Fratres mei, quantum possumus, in Domino passionis exemplum. Implere poterimus, si ab illo poscamus adjumentum, non præveniendo, sicut Petrus præsumens; sed sequendo et orando, sicut Petrus proficiens. Quando enim Petrus ter negavit, quid Evangelista dicit, adtendite: *Et respexit eum Dominus, et recordatus est Petrus.* Quid est, *respexit eum?* Non enim Dominus in facie corporali eum tamquam commemorando respexit. Non sic est: Evangelium legite. Dominus in interioribus domus judicabatur. Petrus in atrio tentabatur. Ergo *respexit eum Dominus*, non corpore, sed majestate; non oculorum carnis intuitu, sed misericordia altissima. Ille quia averterat faciem suam, respexit eum, et factus est liberatus. Ergo præsumptor periisset, nisi Redemptor respexisset. Et ecce lacrymis suis ablutus, correptus et ereptus prædicat Petrus. Prædicat qui negaverat: credunt qui erraverant. Valet in phreneticis medicina illa sanguinis Domini. Bibunt credentes quod fuderunt sævientes. Sed multum est ad me, inquit, imitari Dominum. Ex gratia Domini imitare conservum, imitare Stephanum, imitare Marianum et Jacobum. Homines erant, conservi erant; sicut tu nati, sed ab illo qui non sic natus est, coronati.

Matth. 27. 40

Matth. 26. 34.

Psal. 29. 7. etc.

Lucæ 22. 61.

SERMON. DE SANCTIS.

* SERMO CCLXXXV.

* Alias 4. inter editos ex majoris Carthusiæ MSS.

In die Natali (a) *Martyrum Casti et Æmilii.*

a Martyrum sic celebranda sollemnia, ut nos delectet imitari.

1. SANCTORUM Martyrum non magna solum, sed etiam pia virtus, (Ipsa est enim utilis virtus, immo ipsa est vera, et sola dicenda virtus, quæ non militat typho, sed Deo.) admonet nos Caritati Vestræ loqui, eamque admonere, ita sollemnia Martyrum celebrare, ut vestigia Martyrum sequendo delectet imitari. Non enim et ipsi quod fortes exstiterunt, de suo habuerunt. Non usque ad illos fons ille manavit. Qui dedit ipsis, potens est dare et nobis: quoniam unum pretium datum est pro omnibus nobis.

Martyrem non facit pœna, sed caussa.

2. Illud ergo præcipue commonendi estis, quod assidue commoneri, et semper cogitare debetis, quod Martyrem Dei non facit pœna, sed caussa. JUSTITIA enim NOSTRA, NON CRUCIATIBUS, DELECTATOR DEUS: nec quæritur in omnipotentis veracisque judicio, quid quisque patiatur, sed quare patiatur. Ut enim cruce Dominica nos signemus, non fecit hoc Domini pœna, sed caussa. Nam si pœna hoc fecisset, hoc et latronum similis pœna valuisset. Unus locus erat trium crucifixorum, in medio Dominus, qui *inter iniquos deputatus est.* Duos latrones hinc atque inde posuerunt: sed caussam similem non habuerunt. Lateribus pendentis adjungebantur, sed longe separabantur. Illos facinora sua, illum crucifixerunt nostra. Verumtamen etiam in uno ipsorum satis apparuit, quantum valeret, non cruciatus pendentis, sed pietas confitentis. Adquisivit latro in dolore, quod Petrus perdiderat in timore: scelus admisit, crucem adscendit; caussam mutavit, paradisum comparavit. Meruit omnino caussam mutare, qui non contempsit in Christo similitudinem pœnæ. Judæi contempserunt miracula facientem, ille credidit in pendentem. Consortem crucis Dominum agnovit, et regno cælorum credendo vim fecit. Tunc in Christum latro credidit, quando fides Apostolica trepidavit. Merito audire meruit, *Hodie mecum eris in paradiso.* Hoc quidem sibi ipse non promiserat: magnæ quidem se misericordiæ commendabat, sed et sua merita cogitabat. *Domine*, inquit, *memento mei, dum veneris in regnum tuum.* Quo usque veniret Dominus in regnum suum, in pœnis se futurum sperabat, et saltem in ejus adventu misericordiam in se fieri

Isai. 53. 12.

Latronis in cruce fides caussam patientis mutavit.

Lucæ 23. 43.

(a) Sermo notatus est in Possidii Indiculo cap. 9. Martyrum vero istorum natalitia in martyrologiis et in Carthaginensi Kalendario consignata sunt 11. Kal. Junii.

CLASSIS III.

flagitabat. Proinde se latro, sua merita cogitans, differebat: sed Dominus latroni, quod desperaverat, offerebat; tamquam diceret, Tu petis ut meminerim tui, dum venero in regnum meum: *Amen, Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* Agnosce cui te commendas; quem credis venturum, antequam veniam, ubique sum. Ideo quamvis in inferno descensurus, habeo te hodie in paradiso; non alteri commendatum, sed mecum. Ad homines enim mortales et ad ipsos mortuos descendit humilitas mea, de paradiso autem numquam discedit divinitas mea. Ita factæ sunt tres cruces, tres caussæ. Unus latronum Christo insultabat, alter sua mala confessus Christi se misericordiæ commendabat. Crux Christi in medio non fuit supplicium, sed tribunal: de cruce quippe insultantem damnavit, credentem liberavit. Timete insultantes, gaudete credentes: hoc faciet in claritate, quod fecit in humilitate.

Tres cruces. Crux Christi, tribunal judicis.

3. Munera divina de profundo Dei judicio veniunt: mirari ea possumus, investigare non possumus. *Quis enim cognovit sensum Domini?* Et, *Quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus?* Sequens per omnia vestigia Christi Petrus conturbatur, et negat: respicitur, et plorat; fletus tergit, quod timor infecerat. Non fuit illa Petri desertio, sed eruditio. (a) Amare quippe Dominum interrogatus in corde suo præsumpserat se pro eo etiam moriturum. Viribus suis hoc tribuerat: nisi paulisper a regente desereretur, non sibi demonstraretur. Ausus est dicere, *Animam meam pro te ponam.* Animam suam pro Christo præsumptor se positurum esse jactabat, pro quo nondum posuerat Liberator. Denique cum timore turbatur, sicut Dominus prædixerat, ter negat eum, pro quo se promiserat moriturum. Sicut scriptum est, *Respexit illum Dominus.* At ille *amare flevit.* Amara erat recordatio negationis, ut dulcis esset gratia redemptionis. Nisi desertus, non negaret; nisi respectus, non fleret. Odit Deus præsumptores de viribus suis, et tumorem istum in eis, quos diligit, tamquam medicus secat. Secando quidem infert dolorem: sed firmat postea sanitatem. Itaque resurgens Dominus commendat Petro oves suas, illi negatori; sed negatori, quia præsumptori; postea pastori, quia amatori. Nam quare ter interrogat amantem, nisi ut compungat ter negantem? Proinde perfecit postea Petrus gratia Dei, quod primo non potuit fiducia sui. Nam postea quam illi oves, non Petri, sed suas commendavit, ut non pasceret sibi, sed Domino, annuntiavit ei passionem futuram, quam primo perdiderat; quoniam præpropere festinabat. *Cum senior*, inquit, *factus fueris, alter te cinget, et feret quo tu non vis. Hoc autem dixit, significans qua morte glorificaturus erat Dominum.* Factum est, pervenit Petrus ad passionem, qui lacrymis diluerat negationem. Quod ei promiserat Salvator, non potuit auferre tentator.

Munera gratiæ ex profundo Dei judicio dantur. Rom. 11. 33. et 34.

Petrus præsumptor paulisper deseritur, ut sibi demonstretur.

Lucæ 22. 61.

Præsumptores odit Deus.

Johan. 21. 18. et 19.

4. Tale aliquid factum esse arbitror etiam in his Martyribus sanctis (b) Casto et Æmilio, quorum diem hodie celebramus. Fortasse et ipsi de suis viribus antea præsumpserunt, et ideo defecerunt. Ostendit eis qui essent ipsi, qui ipse. Repressit præsumentes, et vocavit credentes: adjuvit pugnantes, coronavit vincentes. Denique jam de illis gaudebat inimicus in prima congressione, quando cesserunt doloribus, in suis eos partibus computabat; jam exsultabat, jam suos habebat: sed quantum eis concessum est, Domino miserante; alii Martyres diabolum vicerunt tentantem, isti etiam triumphantem. Itaque, Fratres mei, meminerimus quorum celebritatem hodie celebramus: nec velimus imitari quod victi sunt, sed potius quod vicerunt. Ideo magnorum casus non latuerunt, ut timeant qui de se præsumpserunt. Ubique nobis humilitas magistri boni diligentissime commendatur. Quando quidem et SALUS NOSTRA IN CHRISTO, humilitas Christi est. Nulla enim nostra salus esset, nisi Christus humilis pro nobis fieri dignatus esset. Meminerimus de nobis ipsis non esse præfidendum. Deo commendemus quod habemus: ab illo imploremus quod minus habemus.

SERMON. DE SANCTIS.

Castus et Æmilius in tormentis unde victi primum unde post victores.

5. Martyrum perfecta justitia est, quoniam in ipsa passione perfecti sunt. Ideo pro illis in Ecclesia non oratur. Pro aliis fidelibus defunctis oratur, pro Martyribus non oratur: tam enim perfecti exierunt, ut non sint suscepti nostri, sed advocati. Neque hoc in se, sed in illo cui capiti perfecta membra cohæserunt. Ille est enim vere advocatus unus, qui interpellat pro nobis, sedens ad dexteram Patris: sed advocatus unus, sicut et pastor unus. Nam *oportet*, inquit, *me et eas oves adducere, quæ non sunt de hoc ovili.* Ut Christus pastor, Petrus non pastor? Immo et Petrus pastor, et cæteri tales sine ulla dubitatione pastores. Nam si non pastor, quomodo ei dicitur, *Pasce oves meas?* Sed tamen verus pastor, qui pascit oves suas. Petro enim dictum est, non, Pasce oves tuas, sed *meas.* Petrus ergo non in se, sed in corpore pastoris est pastor. Nam si oves suas pasceret, continuo fierent hœdi, quos pasceret.

Martyres advocati nostri, et tamen unus advocatus noster Christus.

1. Johan. 2. 1. Rom. 8. 34. Johan. 10. 16.

Johan. 21. 17.

6. Contra hoc enim quod Petro dicitur, *Pasce oves meas;* dicitur in Canticis canticorum, *Nisi cognoveris temetipsam, o pulcra inter mulieres.* Cui dicitur, utique agnoscimus, et in illa nos etiam audimus. Ecclesia quippe hoc audit a Christo, sponsa audit a sponso: *Nisi cognoveris temetipsam, o pulcra inter mulieres, exi tu.* Quam mala vox, *Exi*, *A nobis*, inquit, *exierunt*, *sed non erat ex nobis.* Huic tristi voci, quod est, *Exi*, contraria est in bono illa vox gratulabilis, *Intra in gaudium Domini tui.* Ergo, *Nisi cognoveris temetipsam, o pulcra inter mulieres*, o catholica pulcra inter hæreses: *nisi cognoveris temetipsam, o pulcra inter mulieres, exi tu:* non enim ego te ejicio, sed *exi tu.* A nobis enim exierunt, *qui segregant semetipsos, animales, spiri-*

Extra Ecclesiam non oves Christi, sed hœdi pascuntur a schismaticis.

Cant. 1. 7. 1. Johan. 2. 19. Matth. 25. 21.

Judæ 19.

(a) Aliquot MSS. *Amorem quippe Domino interrogante.*

(b) Cyprianus in libro de lapsis. *Sic, sic Casto et Æmilio aliquando Dominus ignovit: sic in prima congressione dejectos, victores in secundo prælio reddidit; ut fortiores ignibus fierent, qui ignibus ante cessissent.*

CLASSIS III. *tum non habentes*. Non enim dictum est, Ejecti sunt, sed, *Exierunt*. Hoc et in primis peccantibus justitia divina servavit. Tamquam enim jam A
Gen. 3. 23. pronos proprio pondere, dimisit eos de paradiso, non exclusit. *Nisi ergo cognoveris temetipsam, o pulcra inter mulieres, exi tu*: non ego te ejicio, *exi tu*. Ego te in corpore meo volo sanari, tu putredinem tuam appetis amputari. Hoc illis dictum est, qui prævidebantur exituri, ut possint se agnoscere et cavere mansuri. Quare enim et illi exierunt, nisi quia se non agnoverunt? Si enim agnoscerent, ibi viderent non suum, sed
Donatistarum vox. Dei esse quod darent. Ego do: meum est quod do; et ideo sanctum est, quia ego do. Non te agnovisti, merito existi. Noluisti enim audire dicentem, *Nisi cognoveris temetipsam, o pulcra inter mulieres*. Pulcra enim aliquando eras, quando B sponsi tui membris inhærebas. Noluisti ergo audire et appendere quid sit, *Nisi cognoveris temetipsam*: quia utique fœdam te invenit, quia de fœda pulcram fecit, quia de nigra dealbavit.
1. Cor. 4. 7. *Quid enim habes quod non accepisti?* Non ergo advertis quemadmodum dictum sit, *Nisi cognoveris temetipsam, exi tu*. Et putasti te pascere debere oves tuas, non quomodo dictum est Petro, *Pasce oves meas*. Sed vide quid tibi adjunxerit, qui tibi ista prædixit: *Exi tu in vestigiis gregum*: non gregis, sed *gregum*. Nam ibi pascuntur oves Christi, ubi est unus grex et unus pastor. *Exi ergo tu in vestigiis gregum*, divisibilis, divisa, conscissa: *Exi tu in vestigiis gregum: et pasce hædos tuos*; non sicut Petrus, *oves meas*, sed *hædos tuos: in tabernaculis pastorum*, non in tabernaculo pastoris. Petrus intrat caritate, tu exis C animositate: quia Petrus cognovit semetipsum, ideo se flevit de se præsumentem, et invenire meruit adjuvantem: ideo *exi tu*. Ille *oves meas*, tu *hædos tuos*. Ille in tabernaculo pastoris, tu *in tabernaculis pastorum*. Quid ergo jactas pœnam tuam malam, quæ non habes caussam bonam?

Martyres in Ecclesia unitate honorandi. 7. Martyres itaque intus honoremus in tabernaculo pastoris, in membris pastoris, habentes gratiam, non audaciam; pietatem, non temeritatem; constantiam, non pertinaciam; collectionem, non divisionem. Proinde si vultis Martyres veros imitari, caussam vobis eligite, ut dicatis
Psal. 42. 1. Domino, *Judica me Domine, et discerne caussam meam a gente non sancta*. Discerne, non pœnam meam; nam habet hanc et gens non sancta; sed caussam meam, quam non habet nisi gens sancta. Caussam ergo vobis eligite, caussam bonam et justam tenete, et in adjutorio Domini nullam pœnam timete. Conversi ad Dominum.

* SERMO CCLXXXVI.

SERMON. DE SANCTIS.

In Natali (a) Martyrum Protasii et Gervasii.

* Alias de Diversis 39.

a

CAPUT I. Martyres Græce, Latine Testes.

1. MARTYRES, nomen est Græcum, sed jam isto nomine consuetudo utitur pro Latino: Latine autem Testes dicuntur. Sunt ergo Martyres veri, sunt falsi: quia sunt testes veri, sunt
Prov. 19. 5. et 9. falsi. Sed ait Scriptura, *Testis falsus non erit impunitus*. Si testis falsus non erit sine pœna,
Testis Christi usque ad mortem non omnis qui in eum credit. nec testis verus sine corona. Et facile quidem fuit, Domino Jesu Christo et veritati, quia Deus est, testimonium perhibere; sed usque ad mortem, magnum opus fuit. Fuerunt quidam, quos Evangelium notat, principes Judæorum, qui crediderant in Dominum Jesum: sed propter Ju- B dæos, inquit, non audebant publice confiteri. Et continuo nota addita est (b) capiti; secutus enim
Johan. 12. 43. ait Evangelista, *Amaverunt enim hominum gloriam magis, quam Dei*. Fuerunt ergo qui erube- b scerent coram hominibus confiteri Christum: fuerunt vero alii jam meliores, qui non erubescerent coram hominibus confiteri Christum, sed non eum possent confiteri usque ad mortem. Dona enim Dei sunt hæc: et aliquando gradatim in anima nutriuntur. * Attendite prius, et istos tres
* CAPUT II. Credentium tres gradus. testes comparate inter se; unum qui credit in Christum, et vix timide susurrat Christum: alium qui credit in Christum, et publice confitetur Christum; tertium qui credit in Christum, et paratus est in sua confessione mori pro Christo. Prior ille tam infirmus est, ut pudor eum vincat, non C timor: secundus jam habet firmam frontem, sed nondum usque ad sanguinem: tertius * totum,
* Subaudi, habet, vel implet. ut nihil sit amplius quod restet. Implet enim quod scriptum est, *Certa pro veritate usque ad*
Eccli. 4. 33. *mortem*.

Petrus ante mortem infirmior, Martyribus ac puellis quibusdam. 2. De Petro quid dicimus? prædicavit Christum, missus est, evangelizavit adhuc ante Domini passionem. Novimus enim missos Apostolos, ut Evangelium prædicarent: missus est, et prædicavit. Quantum vicerat illos Judæos, qui timebant publice confiteri? Sed tamen adhuc non erat similis Protasio et Gervasio. Jam Apostolus erat, primus erat, Domino cohærebat.
Matth. 16. 18. Dictum illi erat, *Tu es Petrus*: sed nondum erat Protasius aut Gervasius, nondum erat Stephanus, nondum erat (c) Nemesianus puer; nondum c D hoc erat Petrus: nondum erat quod mulieres quædam, quod puellæ, quod Crispina, quod Agnes; nondum erat Petrus, quod istarum muliebris
* CAPUT III. infirmitas. * Laudo Petrum: sed prius erubesco pro Petro. Quam prompta anima! sed nesciens se metiri. Nam utique si prompta non esset, non diceret Salvatori, Moriar pro te: *Et si oportuerit*
Matth. 26. 35. *me mori tecum, non te negabo*. Sed medicus qui noverat venam cordis inspicere, prænuntiavit
Johan. 13. 38. accessionis periculum. *Tu*, inquit *pro me ani-*

(a) De his Mediolanensibus Martyribus in Carthaginensi Kalendario et in martyrologiis die 19. Junii.
(b) Vox *capiti* non in omnibus inest MSS.
(c) In recentioribus MSS. *Messanus*. At in antiquissimo Germanensi, ut in editis libris, *Nemesianus*. Martyrem hunc non habet Romanum martyrologium. In Kalendario Carthaginensi notatur X. *Kal. Jan. Nemesiani* celebritas, istius forte pueri memoriæ dedicata quem videlicet hic laudat Augustinus quasi Martyrem vulgo notissimum. Alius est Nemesianus ex Africa episcopus in martyrologiis celebratus iv. Idus Septembris.

mam tuam ponis? Agnosce ordinem. Ego prior pono. *Tu pro me animam tuam ponis? Amen dico tibi, prius quam gallus cantet, ter me negabis.* Prænuntiavit medicus, quod nesciebat ægrotus. Invenit se ergo ægrotus falsum præsumsisse, quando interrogatus est. *Tu de illis es?* Quæ interrogavit ancilla, febris fuit. Ecce febris accessit, ecce hæret: quid dicam? Ecce periclitatur, ecce moritur Petrus. Quid est enim aliud mori, quam vitam negare? Negavit Christum, negavit vitam, mortuus est. Sed ille qui resuscitat mortuos, *respexit eum Dominus, et flevit amare.* Negando periit, flendo resurrexit. Et mortuus est prior pro illo Dominus, sicut oportebat: et mortuus est postea pro Domino Petrus, sicut ordo ipse postulabat, et secuti sunt Martyres. * Strata est via prius spinosa, et pedibus Apostolorum contrita, facta lenior secuturis.

Matth. 26. 69

Petrus vitam negando moritur.

Lucæ 22 61.

* CAPUT IV.

Martyres Christum plus asseruerunt mortui, quam vivi.

3. Quasi semine sanguinis impleta est Martyribus terra, et de illo semine seges surrexit Ecclesiæ. Plus asseruerunt Christum mortui, quam vivi. Hodie asserunt, hodie prædicant: tacet lingua, sonant facta. Tenebantur, ligabantur, includebantur, producebantur, torquebantur, urebantur, lapidabantur, percutiebantur, bestiis subrigebantur. In omnibus suis mortibus quasi viles irridebantur: sed *pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.* Tunc in conspectu Domini tantum pretiosa, modo et in conspectu nostro. Tunc enim quando opprobrium erat esse Christianum, vilis erat mors sanctorum in conspectu hominum: detestabantur, exsecrationi habebantur: pro maledicto objiciebatur. Sic moriaris, sic crucifigaris, sic incendaris. Modo ista maledicta quis fidelis non optat?

Psal 115 15.

Mors eorum pretiosa.

CAPUT V.

Protasii et Gervasii detectio miraculis illustrata.

V. Aug. Confess. lib. 9. c. 7. De civitate Dei lib. 22. c. 8.

4. Celebramus ergo hodierno die, Fratres, memoriam in hoc loco positam sanctorum Protasii et Gervasii, Mediolanensium Martyrum. Non eum diem quo hic posita est, sed eum diem hodie celebramus, quando inventa est pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus per Ambrosium episcopum, hominem Dei: cujus tunc tantæ gloriæ Martyrum etiam ego testis fui. Ibi eram, Mediolani eram, facta miracula novi, adtestante Deo pretiosis mortibus sanctorum suorum: ut per illa miracula jam non solum in conspectu Domini, sed etiam in conspectu hominum esset mors illa pretiosa. Cæcus notissimus universæ civitati illuminatus est, cucurrit, adduci se fecit, sine duce reversus est. Nondum audivimus quod obierit: forte adhuc vivit. In ipsa eorum basilica, ubi sunt eorum corpora, totam vitam suam serviturum se esse devovit. Nos illum gavisi sumus videntem, reliquimus servientem.

Per martyres non omnibus sanitas, sed eorum imitatoribus immortalitas datur.

5. Non cessat Deus adtestari: et novit quomodo ipsa miracula sua debeat commendare. Novit agere, ut magnificentur: novit agere, ne vilescant. Non omnibus donat per Martyres sanitatem: sed omnibus promittit imitatoribus Martyrum immortalitatem. Quod non omnibus dat, non quærat cui non dat; nec murmuret adversus eum quia non dat, ut det quod in fine promisit. Nam et qui modo sanantur, post paululum aliquando moriuntur: qui in fine resurgunt, cum Christo vivent. * Præcessit caput, exspectat membra secutura: implebitur totum corpus, Christus et Ecclesia. Ibi nos computet scriptos: et in hac vita quod expedit det. Novit enim ille quid expediat filiis suis. *Si ergo vos,* inquit, *cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester qui in cælis est, dabit bona petentibus se?* Quæ bona? numquid temporalia? Dat et ipsa; sed et infidelibus dat. Dat et ipsa; sed et impiis dat, sed et blasphematoribus suis dat. Bona quæramus, quæ non nobis sint cum malis communia. Novit ille Pater dare ista bona filiis suis. Modo petit ab illo filius suus sanitatem corporis: et non dat, adhuc flagellat. Sed numquid pater, quando flagellat, non præstat? Profert flagellum, sed cogita quale præparet patrimonium. *Flagellat,* inquit, *omnem filium quem recipit. Quem enim diligit Dominus, corripit.* Ideo ista dico, Fratres mei, ne contristemini quando petitis, et non accipitis, et arbitremini quod ante oculos vos non habeat Deus, si ad tempus non exaudiat voluntatem vestram. Non enim semper ægrum exaudit medicus ad voluntatem, quamvis ejus sine dubio procuret atque appetat sanitatem. Non dat quod petit: sed quod non petit, hoc procurat. Petit frigidam, non dat. Crudelis factus est, qui venit sanare? Artis est, non crudelitatis. Non dat ad horam quod delectat: ut sanus possit omnia, nondum sano negantur aliqua.

* CAPUT VI.

Matth. 7. 11.

Hebr. 12. 6.

Æger non exauditur ad voluntatem, sed ad sanitatem.

6. Considerate promissiones Dei. Istis ipsis Martyribus quid, putatis quia omne quod postulaverunt dedit? Non. Multi se optaverunt dimitti, et cum aliquo miraculo dimitti, quomodo dimissi sunt tres pueri de camino. Qualis vox regis Nabuchodonosor? *Quoniam,* inquit, *speraverunt in eum, et verbum regis immutaverunt.* Quale testimonium perhibet, qui conabatur occidere? Incendi illos voluit, qui postea per illos credidit. Si illi in igne morerentur, occulte coronarentur, huic non prodesset. Ideo ad tempus (*a*) servati sunt, ut crederet infidelis, ut laudaret Deum, qui damnaverat illos. Ipse fuit Deus trium puerorum, qui fuit Deus Machabæorum. Illos de igne liberavit, illos in igne mori fecit. Mutatus est? Plus illos quam illos diligebat? Major corona data est Machabæis. Certe illi evaserunt ignes, sed ad pericula istius sæculi servati sunt: illi in ignibus omnia pericula finierunt. Non ulterius restabat ulla tentatio, sed sola coronatio. Ergo plus acceperunt Machabæi. * Excutite fidem vestram, oculos cordis proferte, nolite humanos: habetis enim alios intus, quos vobis Dominus fecit, qui vobis oculos cordis aperuit, quando fidem dedit. Ipsos oculos interrogate: qui plus acceperunt Machabæi, an tres pueri? Fidem interrogo. Homines sæculi hujus amatores si interrogem; Ego inter tres pueros volebam esse, dicit mihi

CAPUT VII.

Martyribus et Machabæis plus præstitum quam tribus pueris ab igne liberatis.

Dan. 3. 95.

2. Mach. 7.

* CAPUT VIII.

(*a*) Sic aliquot MSS. At editi, coronati sunt, ac paulo post, qui damnaverat *Deum.*

CLASSIS III.

anima infirma. Erubesce matri Machabæorum, quæ voluit filios suos ante se mori, quia sciebat non mori.

Libelli de miraculis Martyrum lecti in Ecclesia.

7. Ego (a) aliquando memoror de libellis miraculorum Martyrum, quæ in conspectu vestro leguntur. Ante dies lectus est quidam libellus, ubi cuidam ægrotæ quæ doloribus acerrimis torquebatur, cum dixisset, Ferre non possum; ait illi ipse Martyr qui sanare venerat, Quid si martyrium duceres? Multi ergo ducunt martyrium in lecto: prorsus multi. Est quædam persecutio satanæ, occultior et astutior quam tunc fuit. Jacet fidelis in lecto, torquetur doloribus, orat, (b) non exauditur: immo exauditur, sed probatur, sed exercetur, sed ut recipiatur filius, flagellatur. Ergo cum torquetur doloribus, venit linguæ tentatio, accedit ad lectum aut muliercula aliqua, aut vir, si vir dicendus est; et dicit ægroto, Fac illam ligaturam, et sanus eris: adhibeatur illa præcantatio, et sanus eris. Ille et ille et ille, interroga, sani inde facti sunt. Non cedit, non obtemperat, non cor inclinat; certat tamen. Vires non habet, et diabolum vincit. Fit martyr in lecto, coronante illo qui pro illo pependit in ligno.

Martyrium in lecto.

* Alias de Diversis 40.

* SERMO CCLXXXVII.

I.

In Natali (c) S. Johannis Baptistæ, qui est VIII. Kalendas Julii.

CAPUT I. Natalis dies Christi tantum et Johannis ab Ecclesia celebratus.

1. PROLIXA narratio, sed compensatur labor auditoris dulcedine veritatis. Illustrem nativitatem beatissimi Johannis præconis et præcursoris Christi, cum sanctum Evangelium legeretur audivimus. Hinc adtendat Caritas Vestra, quam magni hominis nativitas facta sit. Natalis dies carnis nulli Prophetarum, nulli Patriarcharum, nemini Apostolorum celebravit Ecclesia: solos duos Natales celebrat, hujus et Christi. Tempora ipsa quibus nati sunt ambo, magnum mysterium præfigurant. Johannes magnus erat homo, sed homo. Tam magnus autem erat homo, ut quidquid plus illo esset, Deus esset. *Qui post me venit, major me est.* Dixit hoc Johannes: *Ipse major me est.* Si major te est, quid est quod ipsum majorem te, audivimus dicentem, *In natis mulierum nemo exsurrexit major Johanne Baptista?* Si nemo hominum est te major, quid est ille qui te major est? Quis sit, vis audire? *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum.*

Matth. 3. 11.

Matth. 11. 11.

Johan. 1. 1.

Christus hic diem habet natalem ut homo, non ut Deus.

2. Et quomodo Verbum Dei Deus, per quod facta sunt omnia, quod natum est sine initio temporis, per quod facta sunt tempora, diem natalem invenit in tempore? Quomodo, inquam, Verbum per quod facta sunt tempora, diem natalem invenit in tempore? Quæris quomodo? Audi ipsum Evangelium: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* * Natalis Christi natalis est carnis, non Verbi: sed ideo natalis est Verbi, quia *Verbum caro factum est.* Natum est Verbum, sed in carne natum est, non in se. In se autem est quidem a Patre, sed diem natalem non habet in tempore.

SERMON. DE SANCTIS.

*CAPUT II.

3. Natus est Johannes, natus est et Christus: annuntiatus Johannes ab Angelo, annuntiatus Christus ab Angelo. Utrumque magnum miraculum. Servum præcursorem parit sterilis de sene viro, Dominum possessorem parit virgo sine viro. Magnus homo Johannes: sed plus quam homo Christus; quia et homo et Deus. Magnus homo; sed humiliandus erat homo, ut exaltaretur Deus. Denique quia humiliandus erat homo, audi ipsum hominem: *Non sum dignus corrigiam calceamenti ejus solvere.* Si se dignum diceret, quantum se humiliaret? Nec hoc se dixit dignum. Omnino prostravit se, et prostravit se sub petra. Lucerna enim erat, et vento superbiæ timebat exstingui.

Mirabilis utraque nativitas, Christi et Johannis, licet tanta sit inter eos distantia.

Johan. 1. 27.

Johan. 5. 35.

4. Denique quia humiliandus erat omnis homo Christo, ac per hoc et Johannes; et quod exaltandus erat Deus homo Christus, demonstravit et dies natalis, et genera passionum. * Natus est Johannes hodie: ab hodierno minuuntur dies. Natus est Christus octavo Kalendas Januarias: ab illo die crescunt dies. Johannes in passione capite est deminutus, Christus in ligno est exaltatus. Quam bene nuntiatus est virgini Mariæ, quam (d) vere, quam sancte, *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Credebat, sed modum quærebat. Et quid audivit? *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi,* Ipse Spiritus sanctus, id est, *virtus Altissimi, obumbrabit tibi. Et propterea hoc quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Erit in te conceptus, libido non erit. Concupiscentiæ non erit æstus, ubi umbram facit Spiritus sanctus. Sed quia corpori nostro sunt æstus, sufficiant hæc Caritati Vestræ: bene cogitata plura erunt.

Christi et Johannis in die natali et in passione differentia quid significavit.

* CAPUT III.

Luce 1. 34. et 35.

* SERMO CCLXXXVIII.

* Alias 23. ex Sirmondianis.

II.

In Natali (e) Johannis Baptistæ, de voce et verbo.

1. DIEI hodiernæ festivitas anniversario reditu memoriam renovat, natum esse Domini præcursorem ante mirabilem mirabiliter; cujus

Celebritas nativitatis S. Johannis.

(a) Ita in pluribus MSS. At in excusis, *Ego quia mundo memoria de libellis miraculorum Martyris.* Porro libellorum ejusmodi dandorum et in populo recitandorum consuetudinem se auctore introductam Augustinus in lib. 22 de civitate Dei cap. 8. de miraculis sanitatum per Martyrem Stephanum factis agens testatur; ibique significat libellos non ante biennium dari cœpisse. Hæc vero scribebat sub finem anni 426.

(b) Editi juxta Germanensem MS. orat, *exauditur, immo non exauditur.* Verior visa est aliorum MSS. lectio, hic restituta.

(c) Sermones de Natali Johannis Baptistæ plures notat Possidius in Indiculo cap. 8. 9. et 10.

(d) Germanensis MS. quam vere sancte.

(e) Meminit Possidius in Indiculo c. 8. et Florus ad 1. Cor. 15.

nativitatem considerare nos et laudare maxime hodie convenit. Ad hoc enim et dies anniversarius huic miraculo dedicatus est, ut beneficia Dei et excelsi magnalia non deleat oblivio de cordibus nostris. Johannes ergo præco Domini missus

Johan. 1. 3.

ante illum, sed factus per illum. *Omnia enim per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil.* Missus homo ante hominem Deum, agnoscens Dominum suum, annuntians Creatorem suum; jam in terra præsentem mente discernens, digito ostendens. Ipsius enim verba sunt ostendentis

Ibidem 19. Johannes plus quam propheta, se abjecto Christum commendat.

Dominum et testimonium perhibentis, *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.* Merito ergo sterilis peperit præconem, virgo judicem. In matre Johannis sterilitas accepit fœcunditatem: in matre Christi fœcunditas non corrupit integritatem. Si vestra patientia, et quietum studium, et adtentum silentium præbeat mihi copiam, adjuvante Domino, dicere quod donat ut dicam, erit procul dubio fructus adtentionis vestræ, et opere pretium studii nostri, ut aliquid quod ad magnum sacramentum pertineat, insinuem auribus et cordibus vestris.

Matth. 11. 11.

2. Fuerunt Prophetæ ante Johannem, et multi, et magni, et sancti, digni Deo, Deo pleni, Salvatoris prænuntiatores, veritatis adtestatores. Verumtamen de nullo eorum dici potuit, quod dictum est de Johanne, *In natis mulierum nemo exsurrexit major Johanne Baptista.* Quid ergo sibi vult ista magnitudo præmissa ante magnum? Ad testimonium magnæ humilitatis. Tam enim magnus erat, ut Christus posset putari. Posset Johannes abuti errore hominum, et non laborare persuadere se esse Christum, quia hoc jam illi, qui eum audiebant et videbant, illo non dicente putaverant. Non erat ei opus seminare errorem, sed confirmare. At ille sponsi amicus humilis, sponso zelans, non se pro sponso adulterum supponens, perhibet testimonium amico suo, et eum qui vere sponsus erat, sponsæ commendat: ut

Johan. 3. 29.

ametur in illo, odit se amari pro illo. *Qui habet,* inquit, *sponsam, sponsus est.* Et quasi diceres, Quid tu? *Amicus autem,* inquit, *sponsi stat, et audit eum, et gaudio gaudet propter vocem sponsi. Stat, et audit:* discipulus audit magistrum; quia audit, stat; quia si non audit, cadit. Hinc magnitudo Johannis maxime commendatur; quia cum posset putari Christus, maluit Christo testimonium perhibere, illum commendare; se humiliare, quam pro ipso accipi, et a se decipi. Merito dictus est amplius quam propheta. De prophetis enim, qui fuerunt ante adventum Do-

Matth. 13. 17.

mini, Dominus ipse ita loquitur: *Multi Prophetæ et justi voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt.* Etenim illi qui implebantur Spiritu Dei, ut annuntiarent Christum venturum, concupiscebant, si fieri posset, in terra videre præ-

Lucæ 2. 25.

sentem. Unde Simeon ille differebatur exire de sæculo, ut videret natum, per quem conditum est sæculum. Et ille quidem infantem vidit Verbum Dei in carne: sed nondum docebat, nondum magistri personam professus erat, qui jam apud Patrem Angelis magister erat. Simeon ergo vidit, sed infantem: Johannes autem jam prædicantem, jam discipulos eligentem. Ubi? Ad flumen Jordanis. Inde enim cœpit magisterium Christi. Ibi baptismus Christi commendatus est futurus: quia susceptus est baptismus præveniens, et viam parans, et dicens, *Parate viam Domino, rectas facite semitas ejus.* Baptizari enim voluit Dominus

Matth. 3. 3.

a servo, ut viderent quid accipiunt qui baptizantur a Domino. Inde ergo cœpit, unde merito prophetia præcesserat: *Dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terræ.* Ad ipsum flumen, unde cœpit dominari Christus, vidit Johannes Christum, cognovit, testimonium perhibuit. Magno se humiliavit, ut a magno exaltaretur humilis. Et se amicum sponsi dixit: et qualem amicum? fortassis æqualem? Absit: longe infra. Quantum longe? *Non sum dignus,* ait, *corrigiam calceamenti ejus solvere.* Hic Propheta, immo amplius quam Propheta, prænuntiari meruit per Prophetam. De illo namque dixit Isaias, quod hodie nobis lectum est, *Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas ejus. Omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur; et erunt tortuosa in directum, et aspera in vias planas: et videbit omnis caro salutare Dei. Exclama: quid exclamabo? Omnis caro fœnum, et omnis claritas ejus ut flos fœni. Fœnum aruit, flos decidit: Verbum autem Domini manet in æternum.* Adtendat Caritas Vestra. Johannes interrogatus quis esset, utrum Christus esset, utrum Elias, utrum propheta, *Non sum,* inquit, *Christus, nec Elias, nec propheta.* Et illi: *Quis ergo es? Ego sum vox clamantis in deserto.* Vocem se dixit. Habes Johannem vocem. Quid habes Christum, nisi Verbum? Vox præmittitur, ut Verbum postea intelligatur. Et quale Verbum? Audi illud tibi clare ostendentem: *In principio,* inquit, *erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil.* Si omnia, et Johannes. Quid miramur, si Verbum fecit sibi vocem? Vide, vide utrumque ad flumen, et vocem et Verbum. Vox Johannes, Verbum Christus.

Psal. 71. 8.

Marci 1. 7.

Isai. 40. 3. etc.

Johan. 1. 20 etc.

Ibidem 1. etc.

Vocem inter et verbum quid discriminis.

3. Quæramus quid intersit inter vocem et verbum: adtenti quæramus; non parva res est, nec parvam intentionem desiderat. Dabit Dominus, ut nec ego in explicando fatiger, nec vos in audiendo. Ecce duo quædam, vox et verbum. Quid est vox? quid est verbum? Quid? Audite quod in vobis ipsis approbetis, et vobis ipsis a vobismetipsis interrogati respondeatis. Verbum, si non habeat rationem significantem, verbum non dicitur. Vox autem, etsi tantummodo sonet, et irrationabiliter perstrepat, tamquam sonus clamantis, non loquentis, vox dici potest, verbum dici non potest. Nescio quis ingemuit, vox est, ejulavit, vox est. Informis quidam sonus est, gestans vel inferens strepitum auribus sine aliqua ratione intellectus. Verbum autem, nisi aliquid significet, nisi aliud ad aures ferat, aliud menti inferat, verbum non dicitur. Sicut ergo dicebam,

CLAMARE III. si clames, vox est: si dicas, Homo, verbum est; si dicas, pecus, si Deus, si mundus, vel aliquid aliud. Has enim omnes voces significantes dixi, non inanes, non sonantes et nihil docentes. Si ergo jam distinxistis inter vocem et verbum, audite quod miremini in his duobus, Johanne et Christo. Verbum valet plurimum et sine voce: vox inanis est sine verbo. Reddamus rationem, et quod proposuimus, si possumus, explicemus. Ecce voluisti aliquid dicere: hoc ipsum quod vis dicere, jam corde conceptum est; tenetur memoria, paratur voluntate, vivit intellectu. Et hoc ipsum quod vis dicere, non est alicujus linguæ. Res ipsa, quamvis dicere, quæ corde concepta est, non est alicujus linguæ, nec Græcæ, nec Latinæ, nec Punicæ, nec Hebrææ, nec cujusquam gentis. Res est tantum corde concepta, parata procedere. Ergo, ut dixi, res est quædam, sententia quædam, ratio corde concepta, parata procedere, ut insinuetur audienti. Sic igitur quomodo nota est ei, in cujus corde est, verbum est, jam notum dicturo, nondum audituro. Ecce ergo verbum jam formatum, jam integrum, manet in corde: quærit procedere, ut dicatur audienti. Adtendit ille, qui concepit verbum quod dicat, et notum habet verbum sibi in corde suo, adtendit cui dicturus est. Loquar in nomine Christi auribus eruditis in Ecclesia: et audeo etiam aliquid jam quod sit subtilius, insinuare non rudibus. Intendat ergo Caritas Vestra. Videte verbum corde conceptum, quærit procedere, ut dicatur: adtendit cui dicatur. Invenit Græcum, Græcam vocem quærit, qua procedat ad Græcum. Invenit Latinum, Latinam vocem quærit, qua procedat ad Latinum. Invenit Punicum, Punicam vocem quærit, qua procedat ad Punicum. Remove diversitatem auditorum, et verbum illud, quod corde conceptum est, nec Græcum est, nec Latinum, nec Punicum, nec cujusquam linguæ. Talem vocem quærit procedendi, qualis adsistit auditor. Modo, Fratres, ut aliquid propositum sit quod intelligatis, concepi corde ut dicam, Deus. Hoc quod concepi corde, magnum aliquid est. Non enim duæ syllabæ sunt Deus; non enim vox ista brevis est Deus. Deum volo dicere, intendo cui dicam. Latinus est? Deum dico. Græcus est? Θεὸν dico. Latino dico Deum, Græco dico Θεόν. Inter Deum et Θεὸν distat sonus: litteræ aliæ sunt hic, aliæ sunt ibi: in corde autem meo, in eo quod volo dicere, in eo quod cogito, nulla est diversitas litterarum, nullus sonus varius syllabarum. hoc est quod est. Ut enuntiaretur Latino, alia vox adhibita est; ut Græco, alia. Si Punico enuntiare vellem, aliam adhiberem; si Hebræo, aliam; si Ægyptio, aliam; si Indo, aliam. Quam multas voces faceret personarum mutatione verbum cordis, sine ulla sui mutatione vel varietate? Pergit ad Latinum voce Latina, ad Græcum Græca, ad Hebræum Hebræa. Ad audientem pervenit, nec a loquente discedit. Numquid enim quod dicendo in alio facio, ego amitto? Sonus ille adhibitus medius in te aliquid propagavit, a me non emigravit. Deum jam ego cogitabam: tu nondum audieras vocem meam; hac audita, cœpisti et tu habere quod cogitabam: sed ego non perdidi quod habebam. Ergo in me, tamquam in cardine cordis mei, tamquam in secretario mentis meæ, præcessit verbum vocem meam. Nondum sonuit vox in ore meo, et inest jam verbum cordi meo. Ut autem exeat ad te quod corde concepi, ministerium vocis inquirit.

4. Si possim, adjuvante intentione vestra et orationibus, dicere quod volo, puto quia gaudebit qui intelliget: qui autem non intelliget, ignoscat homini laboranti, Deo supplicet miseranti. Etenim et quod loquor inde est. Inde unde loquor, inest cordi quod dicam: sed vocum ministeria laborant ad aures vestras. Quid ergo, Fratres? quid ergo? Certe intendistis, certe jam intelligitis, quia verbum erat in corde meo, antequam sibi adhiberet vocem, in qua procederet ad aures vestras. Puto quia intelligant omnes homines: quia quod mihi accidit, hoc omni loquenti. Ecce jam scio quod volo dicere, corde teneo, ministerium vocis inquiro: antequam sonet vox in ore meo, jam tenetur verbum in corde meo. Præcessit ergo verbum vocem meam, et in me prius est verbum, posterior vox: ad te autem, ut intelligas, prior venit vox auri tuæ, ut verbum insinuetur menti tuæ. Nosse enim non posses quod in me fuerat ante vocem, nisi in te fuerit post vocem. Ergo si vox Johannes, verbum Christus: ante Johannem Christus, sed apud Deum; post Johannem Christus, sed apud nos. Magnum sacramentum, Fratres. Intendite, accipite magnitudinem rei etiam atque etiam. Delectat enim me intellectus vester, et audaciorem facit ad vos, adjuvante illo quem prædico, tantillus tantum, homo qualiscumque Verbum Deum. Ipso ergo adjuvante, audacior fio ad vos, et præmissa ista informatione distinctionis vocis et verbi, quæ consequantur insinuo. Personam gerebat Johannes vocis in sacramento: nam non ipse solus vox erat. Omnis enim homo annuntiator Verbi, vox Verbi est. Quod enim est sonus oris nostri ad verbum, quod in corde gestamus; hoc omnis anima pia prædicatrix ad illud Verbum, de quo dictum est, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum*. Quanta verba, immo quantas voces facit verbum corde conceptum! Quantos prædicatores fecit Verbum apud Patrem manens! Misit Patriarchas, misit Prophetas, misit tot et tantos prænuntiatores suos. Verbum manens voces misit, et post multas præmissas voces, unum ipsum Verbum venit tamquam in vehiculo suo, in voce sua, in carne sua. Collige ergo tamquam in unum omnes voces, quæ præcesserunt Verbum, et eas omnes constitue in persona Johannis. Harum omnium sacramentum ille gestabat, harum omnium persona sacrata et mystica ille unus erat. Ideo proprie dictus est vox, tamquam omnium vocum signaculum atque mysterium.

Vocis ministerio opus est ut verbum insinuetur menti auditoris.

Johan. I, 1.

5. Ergo adtendite jam quo pertineat, *Illum oportet crescere, me autem minui*. Adtendite, si

Vocis ministerium mi-

CLASSIS III.

possim eloqui, si, non dicam, insinuare sed sal- A
tem cogitare sufficiam, quo modo, qua ratione,
qua intentione, qua caussa, secundum distinctio-
nem quam locutus sum vocis et verbi, dixerit
Johan. 3. 30 ipsa vox, ipse Johannes, *Illum oportet crescere,*
me autem minui. O magnum et mirabile sacra-
mentum! Adtendite personam vocis, in qua per-
sona erant sacramenta omnium vocum, dicentem
de persona Verbi, *Illum oportet crescere, me au-*
tem minui. Quare? Adtendite. Apostolus dicit:
1. Cor. 13. 9. *Ex parte scimus, et ex parte prophetamus, cum*
autem venerit quod perfectum est, quod ex parte
est evacuabitur. Quid est perfectum? *In princi-*
pio erat Verbum: et Verbum erat apud Deum,
et Deus erat Verbum. Hoc est perfectum. Quid
Philip. 2. 6. est perfectum, dicat et apostolus Paulus: *Qui*
cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus B
est esse æqualis Deo. Hunc æqualem Deo Patri,
hoc Verbum Dei apud Deum, per quod facta sunt
omnia, videbimus sicuti est, sed in fine. Nam
1 Johan. 3. 2. nunc, quod Evangelista Johannes dicit, *Dilectis-*
simi, filii Dei sumus, et nondum apparuit quid
erimus. Dilectissimi, scimus, quia cum appa-
ruerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum
sicuti est. Hæc visio nobis promittitur, ad hanc
visionem erudimur, ad hanc visionem corda mun-
Johan. 3. 1. danius. *Beati* enim, inquit, *mundo corde, quo-*
Matth. 5. 8. *niam ipsi Deum videbunt.* Ostendit carnem suam,
ostendit servis, sed formam servi, tamquam pro-
priam vocem suam, inter multas voces, quas
præmisit, ipsam etiam carnem suam ostendit.
Pater quærebatur, quasi jam ipse sicuti est vi-
deretur: qui æqualis Patri Filius, in forma servi C
Johan. 14. 8. etc. servis loquebatur. *Domine,* ait illi Philippus o-
stende nobis Patrem, et sufficit nobis. Omnis in-
tentionis suæ finem quærebat, hoc est, profectus
sui terminum, quo cum pervenisset, nihil am-
plius jam requireret. *Ostende,* inquit, *nobis Pa-*
trem, et sufficit nobis. Bene, Philippe, bene,
optime intelligis quod tibi sufficit Pater. Quid est
sufficit? Nihil ultra quæres: implebit te, satiabit
te, perficiet te. Sed vide ne forte sufficiat tibi et
iste quem audis. Solus sufficit, an cum Patre?
Sed quomodo solus, quando numquam discedit
a Patre? Ergo respondeat Philippo volenti vide-
re: *Tanto tempore vobiscum sum, et non cogno-*
vistis me? Philippe, qui vidit me, vidit et Patrem.
Quid est, *Philippe, qui vidit me, vidit et Patrem,*
nisi, Tu me non vidisti, ideo quæris Patrem? *Phi-*
lippe, qui me vidit, vidit et Patrem. Tu autem D
vides me, et non vides me. Non vides enim me
qui feci te; sed vides quod factus sum propter te.
Qui me, inquit, *vidit, vidit et Patrem.* Unde,
nisi quia *in forma Dei non rapinam arbitratus*
Philip. 2. 6. et 7. *est esse æqualis Deo?* Quid ergo Philippus vide-
bat? Quod *semetipsum exinanivit formam servi*
accipiens, in similitudinem hominum factus, et
habitu inventus ut homo. Hoc videbat Philippus,
formam servi, liber futurus ad formam Dei. Ergo
omnium vocum persona Johannes, Verbi perso-
na Christus. Omnes voces necesse est minuan-
tur, quando ad Christum videndum proficimus.
Quanto enim proficis ad videndam sapientiam,

A tanto minus tibi vox est necessaria. Vox in Pro- SERMON. DE SANCTIS.
phetis, vox in Apostolis, vox in Psalmis, vox in
Evangelio. Veniat illud, *In principio erat Ver-*
bum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat
Verbum. Cum eum viderimus sicuti est, numquid
ibi recitabitur Evangelium? Numquid prophetias
audituri sumus? Numquid epistolas Apostolorum
lecturi sumus? Quare? Quia deficiunt voces, cre-
scente verbo: quia *Illum oportet crescere, me au-*
tem minui. Et Verbum quidem per se ipsum nec
crescit, nec deficit in se. In nobis autem cresce-
re dicitur, cum proficiendo in illum crescimus:
sicut crescit in oculis lux, cum acie convalescen-
te videtur amplius, quæ acie languente minus
utique videbatur. Et minor erat oculis ægris,
major est oculis sanis: cum ipsa per se ipsam
B nec ante imminuta sit, nec postmodum creverit.
Minuitur ergo ministerium vocis, cum fit mentis
profectus ad Verbum. Ita oportet Christum cre-
scere, Johannem autem minui. Hoc eorum indi-
cant passiones. Nam Johannes minutus est, cæ-
sus capite; Christus exaltatus est, crevit * tam- * f. extentus.
quam in cruce. Hoc eorum indicant natales dies.
Nam a Natali Johannis incipiunt dierum detri-
menta; a Christi autem, renovantur augmenta.

* SERMO CCLXXXIX.

* Alias 3. ex Vignerianis.

III.

In Natali Johannis Baptistæ.

Johannes non sine caussa tam mirabiliter natus et tam magnus.

C 1. CAUSSA hodiernæ celebris congregationis
nostræ, Natale est Johannis Baptistæ,
cujus mirabilem conceptum et partum, cum E-
vangelium legeretur, audivimus. Magnum myste-
rium, Fratres mei: mater Johannis et sterilis e-
rat et anus, pater senex: prorsus in utroque de-
sperata posteritas. Sed quia Deo impossibile ni-
hil est, promissus est filius non credenti. Vox
ablata est patri, cui defuit fides: jam enim fuerat Psal. 115. 10
scriptum, *Credidi, propter quod locutus sum.*
Non credidit, et non locutus est. Interea etiam
virgo concepit, et hoc sublime miraculum lon-
geque præstantius. Concepit sterilis præconem,
virgo judicem. Johannes de masculo et fœmina,
Christus de sola fœmina. Comparandus est forte
Johannes Christo? Absit. Non tamen frustra tan-
D tus tantum præcessit. Si enim, potestatem co-
natui meo ipso dignante atque donante Domino
Deo nostro, potuero explicare quod sentio, nec
mea vilitas deseretur, nec exspectatio vestra
fraudabitur. Si autem minus potuero explicare
quod sentio, supplebit in cordibus vestris Do-
minus Deus noster, quod mihi forte pro infirmi-
tate mea subtraxerit. Hoc ideo præloquutus sum,
quoniam quid velim dicere, ego scio, vos nesci-
tis; et quæ sit difficultas in exponendo ego jam
sentio. Commendandum autem erat vobis, ut in
ipsa intentione vestra possitis orare pro nobis.

Johannes homo tantum. Christus Deus et homo.

2. Hominem concepit Elisabeth, hominem
Maria: Elisabeth mater Johannis, Maria mater
Christi: sed Elisabeth solum hominem, Maria

 Deum et hominem. Mira res est, quomodo potuerit concipere creatura Creatorem. Quid est ergo intelligendum, Fratres mei, nisi quia ipse sibi fecit carnem de sola matre, qui fecit primum hominem sine patre et matre? Primus ille noster casus fuit, quando fœmina per quam mortui sumus, in corde concepit venena serpentis. Persuasit enim serpens peccatum, et admissus est male suadens. Si primus noster casus fuit, cum fœmina concepit corde venena serpentis; non mirandum quod salus nostra facta est, cum fœmina concepit in utero carnem omnipotentis. Uterque ceciderat sexus, uterque fuerat reparandus. Per mulierem in interitum missi eramus, per mulierem nobis reddita est salus.

Johannes tam excellens homo, ut Christus putaretur. Matth. 11. 11.

3. Quid sibi ergo vult Johannes? Unde interpositus? unde præmissus? Dicam si potuero. Dominus noster Jesus Christus de Johanne dixit, *In natis mulierum nemo exsurrexit major Johanne Baptista.* Si comparetur hominibus Johannes, omnes superat ille homo, non eum vincit nisi Deus homo. Johannes præmissus est ante Dominum. Tanta in illo excellentia erat, tanta gratia, ut ipse putatus sit Christus. Christum enim exspectabant Judæi; quia et in ipsis Prophetis, quos et ipsi legerunt, prænuntiatus est Christus. Exspectabant absentem, occiderunt præsentem: cum putant non esse ipsum, defecerunt ipsi, et mansit ipse. Non tamen omnes defecerunt, et de Judæis multi crediderunt. Ergo quia Christus exspectabatur; videte gloriam Johannis: cum enim in illo adverteretur tanta gratia, cum baptizaret in pœnitentia, et pararet viam Domino velut præmissus metator, miserunt, ad illum Judæi, et dixerunt, *Quis es tu? Numquid tu Elias, aut propheta? aut tu es Christus? Non sum*, inquit, *Christus, nec Elias, nec propheta. Et tu*, inquiunt, *quis es? Ego sum*, inquit, *vox clamantis in eremo.* Johannes respondit Judæis quærentibus quis esset, et jam putare incipientibus quod ipse esset Christus, *Ego vox clamantis in eremo.* Audistis, si intenti fuistis, lectionem propheticam, quæ primo recitata est. Ibi scriptum est, *Vox clamantis in eremo, parate viam Domino, rectas facite semitas ejus. Omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur, et erunt tortuosa in directa, et aspera in vias planas, et videbit omnis caro salutare Dei.* Deinde dixit Dominus per Prophetam, *Exclama, et dixi, Quid exclamabo?* Et Dominus ibi apud Prophetam, *Omnis caro fœnum, et omnis claritas carnis ut flos fœni; fœnum aruit, et flos decidit, Verbum autem Domini manet in æternum.* Johannes dixit, *Ego vox clamantis in eremo, parate viam Domino*: hoc est dicere, De me prædictum est a Propheta, quod ego futurus eram clamans in eremo. Ad Johannem ergo pertinet dicere. *Omnis caro fœnum, et omnis claritas carnis ut flos fœni; fœnum aruit, et flos decidit, Verbum autem Domini manet in æternum.* Verbum concipitur in utero virginis; clamat in eremo vox Verbum. Vox si verbum non sit, strepitus est aurium forte, nam nec hoc forte dici posset. Omne verbum vox, non omnis vox verbum. Si homo ore patente clamet quantum potest, vox est, verbum non est. Quæ est autem vox quæ dicitur verbum? Ubi intelligitur aliquid, vox significans verbum est. Sed ecce necdum sonat, dicere volo aliquid, jam verbum est in corde meo. Verbum est in corde, et nondum vox in ore. Potest ergo esse verbum sine voce, et potest esse vox sine verbo. Adde vocem verbo, procedit in notitiam verbum. Quid ergo Christus ad Mariam? Verbum occultum. Præmissa est vox ut præcederet Verbum. Quid est Johannes? *Vox clamantis in eremo.* Quid est Christus? *In principio erat Verbum.* Quid tu vox? Quid tu homo? *Omnis caro fœnum, et omnis claritas hominis ut flos fœni; fœnum aruit, et flos decidit, Verbum autem Domini manet in æternum.* Tene te ad Verbum; pro te enim suscepit fœnum Verbum Incarnatum Verbum Christus. Sed *omnis caro fœnum, et omnis honor carnis ut flos fœni*: contemnamus præsentia, speremus futura. *Omnis vallis implebitur*, omnis humilitas exaltabitur: *et omnis mons, et collis humiliabitur*, omnis superbia dejicietur. Depone montes, imple valles, et facta est campi æqualitas. Da mihi divites et honoratos de flore fœni; ipsi audiant, *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Da mihi pauperes desperatos, conscios infirmitatis suæ; non desperent, credant in eum qui venit propter omnes. Illi erigantur, illi premantur. Venturus ille campum inveniat, non lapidem ubi pedem offendat. Ideo enim dicebat ipse Johannes, *Parate viam Domino;* non mihi, sed Domino; a quo missus sum, non quod ego sum.

Jacobi 4. 6.

Johannes nominis Christi superbam usurpationem cavet.

4. Sed dicunt Judæi, *Numquid tu es Christus?* Iste si non esset vallis implenda, sed mons humiliandus, invenerat occasionem decipiendi. Illi enim audire ab eo volebant, quod crederent Tantum enim mirabantur ejus gratiam, ut quod diceret, sine dubio crederent. Ecce invenerat occasionem decipiendi generis humani: si diceret, Ego sum Christus, crederent illi. Si jactaret se per nomen alienum, perderet meritum proprium. Si jactaret se quasi Christus, nonne ipse sibi responderet, Quid te extollis? *Omnis caro fœnum, et claritas ejus ut flos fœni; fœnum aruit, flos decidit.* Intellige quid manet in æternum: *Verbum autem Domini manet in æternum.* Agnovit se: merito Dominus lucernam eum dixit Dominus de Johanne hoc ait, *Ille erat lucerna ardens et lucens, et vos voluistis exsultare ad horam in lumine ejus.* Johannes autem Evangelista quid de illo dicit? *Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Johannes; hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine; non erat ille lumen.* Quis? Johannes Baptista. Quis hoc dicit? Johannes Evangelista: *Non erat ille lumen, sed ut testimonium perhiberet de lumine.* Tu dicis. *Non erat ille lumen:* de quo dicit ipsum lumen, *Ille erat lucerna ardens et lucens.* Sed novi, inquit, quale lumen dicam; novi in cujus luminis comparatione non est lucerna lumen. Audi quid

Johan. 5. 35.

Johan. 1. 6 etc.

sequitur: *Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Johannes non omnem illuminat hominem, Christus omnem hominem. Et Johannes agnovit se lucernam, ne vento superbiæ exstingueretur. Lucerna et accendi, et exstingui potest. Verbum Dei exstingui non potest, lucerna semper potest.

Johannes præcursor maximus homo, ut Christus agnoscatur plus quam homo.

5. Missus est ergo summus homo, qui perhiberet testimonium ei, qui plus esset quam homo. Quando enim ille, quo nemo major exsurrexit in natis mulierum, dicit, *Non sum ego Christus*, et humiliat se Christo, aliquid plus homine intelligendus est. Nam si quæris summum hominem Johannem, plus homine Christus est: sic intellige præcursorem, ut quæras judicem; sic audi præconem, ut timeas judicem. Missus est, prædixit venturum. Et quale testimonium Johannes perhibet Christo? Quale audi. *Cujus non sum dignus corrigiam calceamenti solvere.* Intellexisti homo quid agere? *Omnis qui se humiliat, exaltabitur.* Quid igitur de Christo? *Nos omnes de plenitudine ejus accepimus.* Quid est, *Nos omnes?* Ergo Patriarchæ, et Prophetæ et Apostoli sancti, vel ante incarnationem præmissi vel ab Incarnato missi, *omnes nos de plenitudine ejus accepimus.* Nos vasa sumus, ille fons est. Ergo si intelleximus mysterium, Fratres mei, Johannes homo est, Christus Deus est: humilietur homo, et exaltetur Deus, Ut humilietur homo, eo die natus est Johannes, quo dies incipiunt decrescere. Ut exaltetur Deus, eo die natus est Christus, quo dies incipiunt crescere. Magnum sacramentum. Ideo celebramus Natalem Johannis, sicut Christi, quoniam ipsa nativitas plena est mysterio. Quo mysterio? Altitudinis nostræ. In homine minuamur, in Deo crescamus. In nobis humiliemur, ut in illo exaltemur. Impletum est passionibus amborum hujus tantæ rei sacramentum. Ut minueretur homo, caput perdidit Johannes: ut exaltaretur Deus, Christus ligno suspensus est. Ad hoc missus est Johannes, ut eum imitemur, et ad Verbum nos teneamus. Quantumcumque se jactet humana superbia, de quavis excellentia sanctitatis, quis erit quod Johannes? Quisquis es qui te magnum putas, non eris quod Johannes. Nondum natus erat, et jam nasciturum Dominum exsultans in utero prænuntiabat. Quid excellentius ista sanctitate? Imitare: audi quid dicat de Christo. *Nos de plenitudine ejus accepimus.* Lucerna in nocte fontem tibi ostendit, inde et ipse bibit: *Nos enim*, inquit, *de plenitudine ejus omnes accepimus. Nos omnes:* ille fons, nos vasa: ille dies, nos lucernæ. Magna infirmitas hominum: per lucernam quæritur dies.

Johan. 1.27 / Luc. 14.11. / Johan. 1.16.

Non Johannes solus, sed et Apostoli lucernæ. Matth. 5.14.

6. Sed et Apostoli, Fratres mei, lucernæ sunt diei. Nolite putare quia Johannes solus est lucerna, et Apostoli non sunt. Ait illis Dominus, *Vos estis lux mundi.* Et ne putarent quia talis lux erant, qualis dictus est lux, de quo dictum est, *Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum:* continuo docuit illos verum ipsam lucem. Cum dixisset, *Vos estis lux mundi:* adjunxit, et ait, *Nemo accendit lucernam, et ponit eam sub modio.* Quod vos dixi lucem, lucernam vos dixi: nolite exsultare in superbia vestra, ne flammula exstinguatur. Non vos pono sub modio: sed ut luceatis, in candelabro eritis. Quod est candelabrum lucernæ? Audite candelabrum: estote lucernæ, et habebitis candelabrum. Crux Christi est magnum candelabrum. Qui vult lucere, non erubescat de ligneo candelabro. Audi, ut intelligas quia candelabrum crux Christi est. *Nemo accendit lucernam, et ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant bona facta vestra, et glorificent:* non sicut tu quæris glorificari, quæris exstingui: *glorificent Patrem vestrum qui est in cœlis.* Per bona opera vestra glorificent Patrem vestrum. Ut lucernæ esse possitis, accendere vos non potuistis, ponere vos supra candelabrum non potuistis: ille glorificetur, qui vobis hoc præstitit. Audi ergo Paulum apostolum, audi lucernam in candelabro exsultantem. *Mihi autem*, ait, (clamant qui noverunt quid sequitur:) *Mihi autem:* quid tibi autem? *Absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi.* In candelabro glorior: si se candelabrum subtrahat, cado. *Absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.* Laudastis, et favistis. Crucifigatur vobis mundus, crucifigimini mundo. Quid est hoc? Felicitatem non quæratis de mundo: abstinete vos a felicitate mundi. Blanditur mundus, caveatur corruptor: minatur mundus, non timeatur oppugnator. Si bona mundi non te corruperint, si mala mundi non te corruperint, crucifixus est tibi mundus, crucifixus es mundo. Gloriare in candelabro: serva lucerna in candelabro semper humilitatem, ut teneas splendorem: observa, ne superbia exstinguaris. Conserva quod factus es, ut de factore glorieris. Quid enim eras homo? Omnis homo, attende quid natus es: etsi nobilis natus es, nudus natus es. Quid est nobilitas? Nativitas pauperis et divitis æqualis est nuditas. An forte quia nobilis natus es, quantum vis vivis? Quando nescisti, intrasti: quando non vis, exis. Postremo sepulcra inspiciantur, et ossa divitum agnoscantur.

Candelabrum lucernæ, crux Christi.

Gal. 6. 14.

* SERMO CCXC.

* Alias 41. inter homilias 50.

IV.

In Natali Johannis Baptistæ.

CAPUT I. Testimonium Johannis de Christo et a

1. SANCTUS (a) Johannes, non Evangelista, sed Baptista missus est ante faciem Christi præparare vias ejus. Testimonium Christi de Johanne est, *In natis mulierum non surrexit*

(a) Exordium credimus decurtatum: et certe nonnullis in MSS. post titulum præmittitur, *Cujus hodie celebramus natalem diem præcursoris Domini.*

major Johanne Baptista. Testimonium Johannis de Christu est, *Qui venit post me, major me est, cujus non sum dignus corrigiam calceamenti solvere.* Utrumque testimonium consideremus, quod perhibuit Dominus servo, et quod perhibuit servus Domino. Quod est testimonium Domini de servo? *In natis mulierum non surrexit major Johanne Baptista.* Quod est testimonium servi de Domino? *Qui venit post me, major me est.* Si ergo in natis mulierum non surrexit major Johanne Baptista; qui major illo est, quid est? Johannes magnus homo, sed homo: Christus Johanne major, quia Deus et homo. Ambo mirabiliter nati, præco et judex, lucerna et dies, vox et Verbum, servus et Dominus. De sterili servus, de virgine Dominus. Ipse Dominus fecit sibi servum in utero sterili, de sene patre, et de anicula matre: et idem ipse Dominus fecit sibi carnem in utero virginis, sine homine patre, qui fecit primum hominem sine patre et matre. *Nemo surrexit in natis mulierum major Johanne Baptista.* Tam magnus visus est Johannes, ut a nonnullis etiam Christus putaretur. Nec in superbia sua alienum est secutus errorem, nec ausus est dicere, Sum quod putatis: sed, quod bonum erat ei, se agnovit, ut ad pedes Domini, et ad corrigiam calceamenti servus humillaretur, ne vento superbiæ lucerna exstingueretur.

[Margin: ET ASSIS III. — Christi de Johanne. Matth. 11. 11. — Johan. 1. 27.]

CAPUT II. Natalis Christi et Johannis cur celebratur, non aliorum.

2. Denique quia in magno sacramento natus est Johannes, ipsius solius (a) justi natalem diem celebrat Ecclesia. Et Natalis Domini celebratur, sed tamquam Domini. Date mihi alium servum præter Johannem inter Patriarchas, inter Prophetas, inter Apostolos, cujus natalem diem celebret Ecclesia Christi. Passionum diem servis plurimis celebramus: nativitatis diem nemini, nisi Johanni. Audistis quando Evangelium legebatur, qui ordo fuerit amborum nascentium, præcursoris et Dominatoris, et quod paulo ante dixi, præconis et judicis, vocis et Verbi. Angelus Gabriel nuntiat Johannem, idem ipse Angelus Gabriel nuntiat Dominum Jesum Christum. Præcedit ille, sequitur ille: ille præcedit obsequendo, sequitur ille (b) regendo. Sequitur enim nascendo antecedit regendo: quia et ipsum Johannem creavit Christus, post quem creatus est Christus, et creator et creatus: creator ante matrem, creator matris, creatus in matre. Et quid dicam, creator ante matrem? *Ante Abraham ego sum*, ipse dixit, Evangelium loquitur: audite, vel legite. Sed parum est, ante Abraham creator: ante Adam creator, ante cælum et terram creator, ante omnes Angelos universamque creaturam spiritualem, Thronos, Dominationes, Principatus et Potestates, ante omnia creator. Quia *in principio*, non est factum Verbum, sed *erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt.* Si omnia, visibilia et invisibilia, cælum et terra, et virgo Maria: quia et virgo Maria de terra, et Christus factor terræ factus est de terra, quia *veritas de terra orta est.*

[Margin: Johan. 8. 58. — Johan. 1. 1, etc. — SERMON. DE SANCTIS. — Psal. 84. 12.]

CAPUT III. Johannes ideo tantus homo, ut Christus se humilians eum plus quam hominem esse ostendat.

3. Breviter ergo commendo Caritati Vestræ magnum sacramentum. Quoniam multi futuri erant, qui putarent Christum non esse nisi hominem, nihil esse amplius quam hominem: ideo magnus homo, quo major in hominibus non fuit, perhibuit ei testimonium Johannes, subditus, inclinatus, humiliatus. In quantum se humilem reddidisset, si solvere corrigiam calceamenti ejus, dignum se esse dixisset? Adtendite in magno (c) sacramento corrigiam calceamenti. Quantum humilis exstitisset, et si se Johannes dixisset dignum? (d) Quid fecit, dicendo se indignum? Propterea notatus est dies nativitatis ejus, et celebrationi Ecclesiæ commendatus.

Zachariæ et Mariæ eadem fere verba, non eadem incredulitas. * CAPUT IV.

4. Verum interest plurimum, non solum in matribus, quod illa virgo, illa mulier fuerit sterilis; illa de Spiritu-sancto pariens Filium Dei Dominum nostrum, illa de viro suo sene pariens præcursorem Domini. * Et illud adtendite. Non credidit Zacharias. Quomodo non credidit? Quæsivit ab Angelo per quid cognosceret quod promittebat, quoniam ipse erat senex, et uxor ejus processerat in diebus suis. Et dixit illi Angelus, *Ecce eris tacens, et non poteris loqui usque in diem quo hæc fiant, propter quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo.* Idem ipse Angelus venit ad Mariam, nuntiat Christum nasciturum ex ea in carne, et Maria tale aliquid dicit. Ille enim dixit, *Per quid cognoscam hoc? Ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis.* Et dicitur ei, *Ecce eris tacens, et non poteris loqui usque in diem quo hæc implebuntur, propter quod non credidisti verbis meis.* Et accepit supplicium taciturnitatis, merito infidelitatis. Quid dixerat Propheta de Johanne? *Vox clamantis in eremo.* Tacet Zacharias generaturus vocem. Quia non credidit, tacuit: merito obmutuit quo usque vox nasceretur. Si enim recte dictum est, immo quia valde recte dictum est in sancto Psalmo, *Credidi, propter quod locutus sum:* quia non credebat, merito non loquebatur. Sed rogo, Domine, cum audientibus me pariter pulso, aperi nobis, expone nobis quid sibi velit hæc quæstio. Caussas quærit Zacharias ab Angelo, per quid cognosceret quod illi annuntiatum est, quoniam senex erat, et uxor ejus progressa in diebus suis: dicitur ei, *Quoniam non credidisti, eris tacens.* Nuntiatur Christus virgini Mariæ, et ipsa caussam quærit, et dicit Angelo: *Quomodo fiet istud? Quoniam virum non cognosco.* Et ille, *Per quid cognoscam hoc? Ego enim sum senex, et uxor mea progressa in diebus suis.* Et illa, *Quomodo fiet istud? Quoniam virum non cognosco.* Illi dicitur, Tacebis, quia non credis: illi autem caussa exponitur, silentium non imponitur. *Quomodo fiet istud?* Quo-

[Margin: Lucæ 1. 20. etc. — Isai. 40. 3. — Psal. 115. 10. — Lucæ 1. 34. etc.]

(a) Sic MSS. Editi vero, *juste*.
(b) Hoc loco tres MSS. *regnando*: sed omnes infra, *regendo*.
(c) Sic tres MSS. Alii autem cum editis, *in magno* Christo.
(d) Sic meliores MSS. Alii vero, *qui se fecit dicendo indignum*. At Lov. *quod dicendo fecisset se indignum*.

CLASSIS III.

niam virum non cognosco. Et Angelus, *Spiritussanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Ecce quomodo fiet quod quæris, ecce quomodo virum non cognoscis et paries, ecce quomodo: quia *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Non timeas æstum libidinis, sub tantæ umbraculo sanctitatis. Quare hoc? Si verba attendamus, aut ambo crediderunt, aut ambo dubitaverunt, Zacharias et Maria. Sed nos verba valemus audire: Deus potest et corda interrogare.

CAPUT V.

Zacharias desperando interrogat, Maria inquirendo.

5. Intelligimus, Carissimi, quoniam Zacharias quando ait, *Per quid cognoscam hoc, ego enim sum senex, et uxor mea progressa in diebus suis,* desperando dixit, non inquirendo: Maria vero quando e contra ait, *Quomoda fiet istud, quoniam virum non cognosco,* inquirendo dixit, non desperando. Dum interrogavit, non de promissione dubitavit. O vere gratia plena! Sic est enim ab Angelo salutata, *Ave gratia plena.* Quis hanc explicet gratiam? Quis huic gratiæ gratias agendo sufficiat? Fit homo, et per liberum arbitrium perit homo, et invenitur homo factus qui fecit, ne periret quem fecit. In principio Verbum Deus apud Deum, per quod omnia facta sunt, fit caro: *Verbum cara factum est, et habitavit in nobis.* Caro fit Verbum, sed caro accedit ad Verbum, non perit in carne Verbum. O gratia! Ut hoc haberemus, quid digni (a) eramus?

Gratia Dei quam maxima in incarnatione Verbi.

Johan. 1. 14.

6. Sed videte quid dicat ipsa sancta Maria, plena fide, plena gratia, mater futura, virgo permansura. Quid dicit inter cetera, de quibus singulis loqui, valde multum est? * Quid ait? *Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes.* Qui sunt esurientes? Humiles, indigentes. Qui sunt divites? Superbi et inflati. Non vos longe mitto: ostendo vobis modo in uno templo divitem de illis qui dimittuntur inanes, et pauperem de illis qui implentur bonis. *Adscenderunt duo in templum orare, unus Pharisæus, et alter publicanus. Pharisæus dicebat.* Quid dicebat? Attende divitem indigesta ructantem, crapulam exhalantem, sed superbiæ, non justitiæ: *Deus,* inquit, *gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri homines, raptores, injusti, adulteri, sicut publicanus iste. Jejuna bis in sabbata, decimas do omnium quæ possideo.* Rogare veneras, an te laudare? Totum te habere dixisti: nihil tamquam egens petisti. Quomodo ergo orare venisti? *Gratias tibi ago, Domine.* Non dicit, Domine, da mihi gratiam. *Quia non sum sicut ceteri homines, raptores, injusti, adulteri.* Ergo tu solus justus? *Quia non sum sicut publicanus iste.* Insultas, non exsultas. *Jejuno bis in sabbata, decimas do omnium quæ possideo.* O divitem exinaniendum! * Veni, veni pauper, esuriens publicane: immo ibi sta, ubi stas. *Publicanus enim de longinquo stabat.* Sed Dominus humili appropinquabat. *Nec oculos in cælum audebat levare.* Quo oculos non levabat, ibi cor habebat. *Sed percutiebat pectus suum, dicens, Domine, propitius esto mihi peccatori.* O esurientem bonis implendum!

Divites, id est superbi, exinaniendi sunt: et esurientes, id est humiles, implendi.

* CAPUT VI.

Lucæ 1. 53.

Lucæ 18. 10. etc.

Pharisæus, dives: publicanus, pauper.

* CAPUT VII.

(a) Sic Am. Er. et MSS. At Lov. quo digni non eramus.

7. Audisti Domine controversiam, prome sententiam; Audite sententiam inter partes prolatam. Non appellat victus, quia non est ad quem. Non enim appellat a Filio ad Patrem. Deus enim *Pater non judicat quemquam: sed omne judicium dedit Filio.* Dicat ergo sententiam inter partes veritas. *Amen,* inquit, *dico vobis, quia descendit hic justificatus de templa, magis quam ille Pharisæus.* Quare hoc, rogo te? qua justitia? Vis audire? *Quoniam omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur.* A quo iste exaltabitur, et qui se exaltat humiliabitur. Quia *esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes.* Vade nunc, et ventila divitias tuas: jacta te, et dic, Dives sum. Quam dives? Si volo, justus sum; si nolo, justus non sum. In potestate habeo justum esse, et justum non esse. Non audis in Psalmo, *Qui confidunt in virtute sua?* Ergo Deus tibi carnem, Deus tibi sensum, Deus tibi animam, Deus tibi mentem, Deus tibi intelligentiam dedit: tu tibi ipsi justitiam? Quid est caro, quid sunt sensus, quid est anima, quid est mens, quid est intelligentia sine justitia? Nonne omnia ista, si justitia careant, ad pœnam valebunt? Ergo tam dives es, ut cum Deus tibi dederit inferiora, des tibi potiora? Male dives, exinaniendo dives: si tamen habes quod te habere dixisti: *Quid habes quod non accepisti?* Nec saltem a superbo et divite illo Pharisæo, de his quæ te habere dixisti, gratias Domino agere didicisti.

SERMON. DE SANCTIS

Dominicum judicium de Pharisæo et publicano.

Johan. 5. 22.

Lucæ 18. 14.

Pelagianos redarguit ipso Pharisæo superbiores.

Psal. 33. 7.

1. Cor. 4. 7.

* SERMO CCXCI.

* Alias 4. ex Vignerianis.

V.

In Natali Johannis Baptistæ,

1. Quem diem celebramus hodiernum vobis dici non opus est, quia omnes, cum Evangelium legeretur, audistis. Hodie accepimus sanctum Johannem Domini præcursorem, sterilis filium nuntiantem virginis filium, sed tamen servum nuntiantem Dominum. Quia enim venturus erat per virginem Deus homo, præcessit eum de sterili mirabilis homo: ut cum se indignum dicit, cujus calceamenti corrigiam solvat mirabilis homo, agnoscatur Deus homo. Mirare Johannem, quantum potes. Christo proficit quod miraris. Proficit, inquam, Christo, non quia tu præstas aliquid Christo, sed ut tu proficias in Christo. Mirare ergo Johannem, quantum potes. Audisti quod mireris. Annuntiatur per Angelum patri sacerdoti: vocem aufert Angelus patri non credenti, remanet mutus, in filii nativitate exspectans linguam. Concepit sterilis, concepit et anus: gemina infœcunditas, sterilitas et ætas. Dicitur ab Angelo qualis futurus sit: impletur in eo quod dicitur; et quod maxime mirandum est, impletur Spiritu sancto adhuc ex utero matris suæ. Deinde veniente Maria sancta, exsultat in utero; et quem non poteramus

Johannis nativitas mirabilis propter Christum.

rat vocibus, salutat motibus. Nascitur, dat patri vocem; pater loquens dat filio nomen: mirantur omnes tantam gratiam. Quid enim aliud quam gratia? Ubi enim Johannes iste promeruit Deum? Ubi promeruit Deum, antequam esset qui promereretur? O gratia gratis data.

Ex magnitudine Johannis majestas Christi intelligenda.
Lucæ 1. 66.

2. Mirantur omnes, obstupescunt, et motu cordis sui dicunt, ut scriberetur nobis quod legeretur: *Quid putas erit puer iste? Nam manus Domini cum illo. Quid putas erit puer iste?* Excedit metas humanæ naturæ. Novimus pueros: sed, *quid putas erit puer iste*, Quare dicis, *Quid putas erit puer iste, Manus enim Domini cum illo*. Quia manus Domini cum illo est, jam scimus; sed quid erit, nescimus. Utique valde magnus erit, qui tam magnus cœpit. Quid erit, qui tantillus tantus est? quid erit? Hebe- B scit humana infirmitas, omnium considerantium corda contremiscunt: *Quid putas erit puer iste?* Magnus erit sed quid erit qui major illo erit? Valde iste magnus erit: sed quid erit qui isto magno major erit? Si ille qui modo cœpit esse, tam magnus erit, quid erit qui erat? Sed quid dixi, qui erat? Ante Johannem et Zacharias erat, multo magis ante Johannem et Abraham et Isaac et Jacob erant. Ante Johannem certe cœlum et terra erant. Quid erit qui in principio erat? *In principio* enim, quod est ante Johannem, et ante omnem hominem, *fecit Deus cœlum et terram*. Sed per quid fecit quæris? In principio non fecit Deus Verbum, sed erat Verbum: *In principio erat Verbum, et Verbum erat*, non qualecumque, sed *Deus erat Verbum*. C *Omnia per ipsum facta sunt*. Et novissimo tempore factus est qui erat, ne periret quod fecerat. *Quid putas erit puer iste? Manus enim Domini cum illo est*. Si puer tam magnus erit, quia est cum illo manus Domini; quid ipsa manus Domini? Christus enim manus Domini, Filius Dei manus Dei, Verbum Dei manus Dei. Quæ est enim manus Dei, nisi per quam facta sunt omnia? *Quid putas erit puer iste? Manus enim Domini cum illo*. O humana infirmitas, quid factura es in judice, quæ sic hæsitas in præcone? Sed etiam hic quid dixi? Redeo ad considerationem consuetudinis humanæ. Et quid dixi? Præconem dixi, judicem dixi: et præco homo, et judex homo. Quod apparebat dixi, quod latebat quis dixerit? *Verbum caro factum est*: non tamen D Verbum in carnem versum est. Verbum caro factum est, accipiendo quod non erat; non amittendo quod erat. Ecce admirati sumus præconis ejus nativitatem, quam hodie celebramus, sed propter quem facta est videamus.

Gen. 1. 1.
Johan. 1. 1.
Ibidem 14.

Angelus ad Zachariam et ad Mariam missus.

3. Venit Angelus Gabriel ad Zachariam, non ad Elisabeth uxorem ejus, matrem Johannis: venit, inquam, Angelus Gabriel ad Zachariam, non ad Elisabeth, quare? Quia Johannes per Zachariam futurus erat in Elisabeth. Ergo Angelus annuntians venturum Johannem nascendo, non venit ad exceptorium ventris, sed ad fontem seminis. Nuntiavit amborum futurum filium, sed patri nuntiavit. Venturus enim erat

A Johannes de connubio masculi et fœminæ. Ecce iterum ipse Gabriel venit ad Mariam, non ad Joseph: unde erat caro illa cœptura, unde erat initium habitura, ad ipsam Angelus venit. Patri autem sacerdoti Zachariæ quomodo Angelus futurum filium prænuntiavit? *Noli*, inquit, *timere Zacharia, exaudita est oratio tua*. Quid enim, Fratres mei, sacerdos ille ideo intraverat in sancta sanctorum, ut filios precaretur a Domino? Absit. Dicit aliquis, unde hoc probas? Non enim indicavit Zacharias quid rogaverit. Unum est quod breviter dico: Si petisset filium, crederet annuntiatum. Angelus dicit quod ei filius nasceretur, ille non credit: certe hoc rogaverat? Quis rogat sine spe? Aut quis non credit in spe? Si non speras, quare petis? si speras, B quare non credis? Quid ergo? *Exaudita est*, inquit, *oratio tua: nam ecce concipiet Elisabeth, et pariet tibi filium*. Quare? Quia *exaudita est oratio tua*. Si diceret Zacharias, Quare? hoc rogavi? Utique Angelus nec falleretur, nec falleret, quando dicebat, *Exaudita est oratio tua: nam ecce paritura est uxor tua*. Sed quare hoc dictum est? Quia ille pro populo sacrificabat: sacerdos pro populo sacrificabat, populus Christum exspectabat: Johannes Christum annuntiabat.

Lucæ 1. 13.
Oratio Zachariæ quomodo exaudita.

Maria inter mulieres benedicta.
Lucæ 1. 28.

4. Angelus vero idem ipse ad Mariam virginem: *Ave*, inquit, *gratia plena, Dominus tecum*: jam tecum est qui erit in te. *Benedicta tu inter mulieres*. Proprietate Hebraicæ linguæ omnes fœminas mulieres dici solere Scriptura sancta testatur: ne forte mirentur aut scandalizentur, C qui non solent Scripturas audire. Dominus quodam Scripturarum loco aperte dicit, *Segregate mulieres, quæ non cognoverunt virum*. Ipsam denique recolite originem nostram: quando facta est Eva de latere viri, quid dicit Scriptura? *Detraxit ei costam, et ædificavit eam in mulierem*. Jam mulier vocatur, de viro quidem sumpta, sed nondum viro conjuncta. Jam ergo cum auditis ab Angelo, *Benedicta tu inter mulieres*: sic accipite, ac si more nostro diceretur, Benedicta tu inter fœminas.

Num. 31. 17. sec. LXX.
Gen. 2. 22.

Zachariæ et Mariæ similis interrogatio, animus dissimilis.
Lucæ 1. 18.
Ibidem 34.
2. Reg. 12. 13.
1. Reg. 15. 30.

5. Promittitur Zachariæ filius, promittitur et sanctæ Mariæ filius, et dicit etiam ipsa pene ipsa verba, quæ dixerat Zacharias. Quid enim dixerat Zacharias? *Unde mihi hoc? Ego enim sum senex, et uxor mea sterilis, et progressa in die- D bus suis*. Quid et Maria sancta? *Quomodo fiet istud?* Similis vox, dissimile cor. Vocem similem aure audiamus, cor autem dissimile Angelo pronuntiante noscamus. Peccavit David, et a Propheta correptus dixit, *Peccavi*: continuo ei dictum est, *Dimissum est tibi peccatum*. Peccavit Saul et a Propheta correptus dixit, *Peccavi*: nec ei dimissum est peccatum, sed mansit ira Dei super eum. Quid est hoc, nisi quod similis vox, dissimile cor? Homo enim est vocis auditor, Deus cordis inspector. In illis ergo verbis Zachariæ non fuisse fidem, sed dubitationem et desperationem Angelus vidit, Angelus indicavit, vocem tollendo, infidelitatem damnando. Sancta vero Maria. *Quomodo fiet istud? Quia virum*

Propositum virginitatis.

non cognosco? Agnoscite propositum virginis. Quando diceret, concubitura cum viro, *Quomodo fiet istud?* Si enim fieret, quomodo de omnibus infantibus fieri solet, non diceret, Quomodo fiet? Sed illa propositi sui memor et sancti voti conscia, quia noverat quid voverat; dicendo, *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco:* quoniam non noverat hoc fieri, ut filii nascerentur nisi conjugatis et concumbentibus cum viris suis, quod ipsa proposuerat ignorare; dicendo, *Quomodo fiet istud*, modum quæsivit, non de Dei omnipotentia dubitavit. *Quomodo fiet istud?* Quis modus est, quo fiet istud? Annuntias mihi filium, habes meum paratum animum, dic mihi modum. Potuit enim virgo sancta metuere, aut certe ignorare consilium Dei, quomodo eam vellet habere filium, quasi improbasset virginis votum. Quid enim si diceret, Nube, conjungere viro? Non diceret Deus, accepit enim votum virginis, * quomodo Deus. Et hoc ab illa accepit quod ipse donavit. Dic mihi ergo, nuntie Dei, *quomodo fiet istud?* Vide Angelum scientem illam quærentem, non diffidentem. Quia ergo vidit eam quærentem, non diffidentem, non se negavit instruentem. Audi quomodo: erit virginitas tua, tu tantum crede veritatem, serva virginitatem, accipe integritatem. Quoniam integra est fides tua, intacta erit et integritas tua. Denique audi quomodo fiet istud: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Tale umbraculum nescit libidinis æstum. *Propterea*, quia *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi;* quia fide concipis, quia credendo, in utero, non concumbendo habebis: *propterea quod nascetur de te sanctum, vocabitur Filius Dei.*

* f. quod vovit Deo.

Maria ex gratia mater Filii Dei.

6. Quid es, quæ postea paritura es? Unde meruisti? unde hoc accepisti? unde fiet in te qui fecit te? Unde, inquam, tibi hoc tantum bonum? Virgo es, sancta es, votum vovisti; sed multum quod meruisti, immo vero multum quod accepisti. Nam unde hoc meruisti? Fit in te qui fecit te, fit in te per quem facta es: immo vero per quem factum est cælum et terra, per quem facta sunt omnia, fit in te Verbum Dei caro, accipiendo carnem, non amittendo divinitatem. Et Verbum jungitur carni, et Verbum copulatur carni; et hujus tanti conjugii thalamus, uterus tuus; et hujus, inquam, tanti conjugii, id est Verbi et carnis thalamus uterus tuus: unde *ipse sponsus procedit de thalamo suo*. Invenit te virginem conceptus, dimittit virginem natus. Dat fœcunditatem, non tollit integritatem. Unde tibi hoc? Proterve virginem videor interrogare, et quasi importune aures verecundas ista mea voce pulsare. Sed video virginem verecundantem, et tamen respondentem, meque admonentem: Quæris a me unde mihi hoc? Verecundor tibi respondere bonum meum, Angeli audi ipsius salutationem, et in me agnosce tuam salutem. Crede cui credidi. Unde mihi hoc quæris? Angelus respondeat. Dic mihi Angele, unde Mariæ hoc? Jam dixi, cum salutavi: *Ave gratia plena.*

Psal. 18. 6.

Lucæ 1. 28.

(a) Citat Florus ad Philip. 2.

* SERMO CCXCII.

* Alias 23. de Sanctis.

VI.

De Natali Johannis Baptistæ,

In quo (a) disputatur contra Donatistas.

CAPUT I.

1. Dum hodiernæ sollemnitas, sollemnem desiderat tanta exspectatione Sermonem. Ergo, adjuvante Domino, ministrabimus vobis quod dederit, recolentes et animo tenentes nostræ officium servitutis, ut loquamur, non tamquam magistri, sed tamquam ministri; non discipulis, sed condiscipulis; quia nec servis, sed conservis. Magister autem unus est nobis, cujus schola in terra est, et cathedra in cælo: cujus præcursor Johannes est natus, cujus nativitatis dies hodiernus traditur, hodie celebratur. Hoc majorum traditione suscepimus, hoc ad posteros imitanda devotione transmittimus. Johannis ergo non Evangelistæ, sed Baptistæ Natalem hodie celebramus. Qua prima re posita, occurrit quæstio non prætereunda, quare Natalem, quo est ortus ex utero Johannes, potius celebremus, quam cujuslibet Apostoli vel Martyris vel Prophetæ vel Patriarchæ? Si interrogemur, quid respondebimus? Quantum mihi videtur, quantum mearum virium mediocritati occurrit, hæc caussa est: Discipuli Domini nati, et per ætatis accessum ad annos capaciores perducti, in discipulatum assumpti sunt; illorum postea fides Domino adhæsit, sed nullius illorum nativitas Domino militavit. Recordemur et Prophetas, recolamus Patriarchas, nati sunt homines, ætatis accessu repleti Spiritu-sancto prophetaverunt Christum: nati sunt, ut postea prophetarent. Johannis autem ipsa nativitas Dominum Christum prophetavit, quem conceptum ex utero salutavit.

Johannis nativitas cur celebretur, non aliorum.

CAPUT II.

Cur tantus homo Johannes, nec inter discipulos Domini, sed discipulos habens cum Domino.

2. Ista, ut potuimus, soluta quæstione, alteram aggrediamur, pro viribus quas dederit Dominus. Occurrit enim alia quæstio aliquanto, ut mihi videtur, obstrusior, et ad perscrutandum laboriosior, in qua me multum adjuvabit vestra intentio, et pro mea exiguitate ad Dominum deprecatio. Johannes iste tanta excellens gratia, ut quemadmodum dictum est, Dominum etiam ex utero salutaret, nondum loquendo, sed exsultando; cujus gratia in Deum jam tunc erat aperta, quando ejus caro in carne erat inclusa: hic ergo Johannes non invenitur inter discipulos Domini, sed invenitur potius discipulos habuisse cum Domino. Quid est hoc? Quis est iste homo? Homo (b) tantus, quis homo tantus? quantus tantus homo? Tamen non sequebatur inter discipulos Dominum, et sequebantur eum discipuli: absit ut dicam, contra Dominum; sed

(b) Sic MSS. At editi, tantum.

CLASSIS III. A tamen quasi extra Dominum. Discipulos habebat Christus, discipulos habebat Johannes: docebat Christus, docebat Johannes. Quid jam dicam? Baptizabat Johannes, baptizabat Christus. Plus hic de baptismo dico, a Johanne baptizatus est Christus. Ubi sunt qui de ministerio baptismi arrogantia tumidæ animositatis inflantur? Ubi sunt voces carentes humilitate, elatæ superbia, Ego baptizo, ego baptizo? Quid dixisses, si Christum baptizare meruisses? Magna jam, quantum advertit Sanctitas Vestra, apparere et eminere caussa cœpit, qua fuerat et Christus a Patre mittendus, et Johannes a Christo præmittendus. Prior missus est Johannes, sed sicut ob obsequentibus anteceditur judex. Posterior homo creatus est Christus, sed Johannem creavit Deus Christus. Erat igitur Johannes homo perfectus quidem, et cujus tanta gratia commendata est, ut ipse de illo Dominus diceret, *In natis mulierum nemo exsurrexit major Johanne Baptista.* Iste ergo tam magnus agnoscit Dominum in parvo magnum: agnoscit homo eum qui venerat homo Deus. Si enim in natis mulierum, hoc est, in hominibus, nemo exsurrexit major Johanne Baptista; quisquis Johanne plus est, non tantum homo, sed et Deus est. Debuit ergo tantus iste, et discipulos proprios habere, et cum discipulis suis magistrum omnium Christum cognoscere. Quod enim est majus testimonium veritatis, quam se humiliando eum agnoscere, cui æmulando poterat invidere? Putari Christus potuit, et noluit: existimari Christus potuit, et noluit. Dixerunt homines, cum fallerentur in eo, Num forte hic est Christus? Respondit ille quod non erat, ut maneret quod erat. Inde quippe Adam lapsus perdidit quod erat, quia id quod non erat usurpavit. Recolebat hoc homo iste magnus, sed ut parvo Christo minimus noverat hoc, recolebat hoc, et tenebat; quia recipere quod ille perdiderat cogitabat. Homo ergo iste, ut dixi, magnus Johannes, cui Dominus testimonium tale perhibuit, quem sic veritas commendavit, ut diceret, *In natis mulierum non exsurrexit major Johanne Baptista;* potuit credi Christus, immo jam ab eis qui ejus magnitudinis gratia fallebantur, credebatur Christus: et in illo errore morerentur, nisi ab illo confitente corrigerentur. Respondit ergo ita putantibus, et ait, *Non sum ego Christus.* Tamquam diceret, Certe in honorem meum ita fallimini; et certe mihi hoc putando magnam additis laudem: sed ego me debeo agnoscere, ut vobis errantibus ille possit ignoscere. Si enim quod non erat fallaciter putaretur, ab illo qui erat veraciter amputaretur.

Donatistarum voces superbæ.

Matth. 11. 11.

Johan. 1.20.

CAPUT III. Christus ut humilitatis viam doceret, baptizatus et incarnatus.

3. Præmissus est ergo Johannes, ut Dominum humilem baptizaret. Baptizari enim Dominus propter humilitatem voluit, non propter iniquitatem. Dominus Christus quare est baptizatus? Dominus Christus Dei Filius unigenitus, quare est baptizatus? Inveni quare est natus, et ibi invenies quare sit baptizatus. Ibi quippe invenies humilitatis viam quam pede superbo non carpis: quam nisi humili pede calcaveris, ad celsitudinem, quo perducit, pervenire non poteris. Baptizatus est propter te, qui descendit propter te. Vide quantus factus sit tantillus: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo.* Non enim erat rapina, sed erat natura æqualitas Filii cum Patre. Johannes si se Christum putari vellet, illi rapina esset. *Non* ergo *rapinam arbitratus est esse æqualis Deo.* Erat enim, et sine rapina erat, coæternus ab æterno natus erat. Tamen *semetipsum exinanivit formam servi accipiens*, hoc est formam hominis accipiens. *Qui cum in forma Dei esset*, non formam Dei accepisset: ergo *cum in forma Dei* B *esset, semetipsum exinanivit, formam servi accipiens.* Sic accepit quod non erat, ut non perderet quod erat. Manens Deus, hominem assumpsit. Formam servi accepit, et factus est Deus homo, a quo Deo factus est homo. Vide ergo, quæ majestas, quæ potestas, quæ sublimitas, quæ cum Patre æqualitas venit propter nos ad indumentum formæ servilis: et intellige illam a magistro tanto humilitatis viam; quoniam plus est quod voluit homo fieri, quam quod voluit ab homine baptizari.

SERMON. DE SANCTIS.

Philip. 2. 6. Eterne ibidem.

* CAPUT IV.

4. Baptizat ergo, inquam, Johannes Christum, servus Dominum, vox Verbum. Mementote enim, *Ego sum vox clamantis in eremo:* et mementote, quia *Verbum caro factum est, et habitavit in* C *nobis.* Baptizat ergo, inquam, Johannes Christum, servus Dominum, vox Verbum, creatura Creatorem, lucerna solem; sed solem, qui fecit hunc solem; solem de quo dictum est. *Ortus est mihi sol justitiæ, et sanitas in pennis ejus.* De quo impii sero pœnitentes in fine in judicio Dei dicturi sunt, *Quid nobis profuit superbia, aut quid divitiarum jactantia contulit nobis? Transierunt illa omnia, tamquam umbra:* et eum umbris qui secuti sunt umbras. *Ergo*, inquiunt, *erravimus a via veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis, et sol (a) non est ortus nobis.* Illis a non est ortus Christus, a quibus non est agnitus Christus. Sol ille justitiæ, sine nube, sine nocte: ipse non oritur malis, non oritur impiis, non oritur infidelibus. Nam solem istum de cælo D corporeum quotidie facit oriri super bonos et malos. Baptizavit ergo, ut dixi, creatura Creatorem, lucerna solem: et non se extulit baptizator, sed subdidit baptizando. (b) Nam venienti h ad se dixit, *Tu venis ad me baptizari? Ego a te debeo baptizari.* Magna confessio, et secura lucernæ in humilitate professio. Illa si contra solem extolleretur, vento superbiæ cito exstingueretur. Hoc est ergo quod Dominus prævidit, quod baptismo suo Dominus docuit. Baptizari voluit tantus a tantillo; ut breve explicem, salvator a salvando. Nam meminerat Johannes ali-

Baptizari cur a Johanne voluit.

Johan. 1.23. Ibidem 14.

Malach 4.2.

Sap. 5. 8. et 9.

Ibidem 6.

Matth.5.45.

Matth.3.14.

(a) Editi, *sol intelligentiæ.* Vox *intelligentiæ* abest a MSS.

(b) Hic olim Sermo desinebat apud Am. Er. et Lov. Reliquam partem Vignerius in supplementis dederat, sed profecto graviter, sauciam multis in locis, quæ nunc demum sanantur veterum librorum subsidio.

Psal. 3. 9. Psal. 35. 15.

cujus fortassis, quamvis tantus esset, ægritudinis suæ. Nam unde, *Ego a te debeo baptizari?* Certe Domini baptismus salus: quia *Domini est salus. Nam vana salus hominum.* Unde ergo, *Ego a te debeo baptizari*, si non opus habebat curari? Mira autem in ipsa Domini humilitate medicina: ille baptizabat, et ille sanabat. Si enim Christus *salvator omnium hominum, maxime fidelium*: Apostolica et vera sententia est, quia Christus salvator omnium hominum: nemo dicat, Non opus habeo salvatore. Qui hoc dicit, se medico non humiliat, sed in morbo suo perit. Si salvator omnium hominum, ergo et Johannis: neque enim Johannes non homo. Magnus quidem homo, sed tamen homo. Ille salvator omnium hominum: agnoscit itaque ille salvatorem suum. Neque enim Johannis non erat salvator Christus. Non hoc dicit ipse, qui humiliter confitetur, dicens, *Ego a te debeo baptizari.* Et Dominus, *Sine modo impleatur omnis justitia.* Quid est, *omnis justitia?* Humilitate commendavit justitiam: justitiam nobis maxime humilitate magister cœlestis et verus Dominus commendavit. Quod enim baptizabatur, ad humilitatem pertinebat: et ideo quod ad humilitatem pertinebat facturus, dixit. *Impleatur omnis justitia.*

1. Tim. 4. 10.

Donatistæ locum Evangelii de arbore et ejus fructu administrare baptismi perperam transferunt.

5. Prævidit multos inflaturos se de ministerio baptismi, et dicturos, Ego baptizo. Et, Qualis sum ego qui baptizo, talem facio quem baptizo. Unde hoc probas? Probo, inquit. Quibus testimoniis? Evangelicis, inquit. Audiamus nescio quem novum Evangelistam contra antiquum Baptistam. Quibus ergo testimoniis Evangelicis probas, quod qualis es, talem facis eum quem baptizas? Quoniam scriptum est, inquit, *Arbor bona bonos fructus facit*. Scriptum recito, Evangelium fero: *Arbor bona bonos fructus facit, arbor mala malos fructus facit.* Agnosco Evangelium: sed tu te, quantum arbitror, non agnoscis. Et ut te patienter aliquantum feram, expone quod loqueris, non me intellexisse interim deputa. Dic mihi quo pertineant hæc testimonia, quid adjuvent ad solvendam hujusmodi de baptismate quæstionem. Arbor, inquit, bona, bonus baptizator est. Arbor, inquit, bona, sicut illi dicunt: arbor bona, inquit, bonus baptizator est; fructus ejus bonus, qui ab illo baptizatur: tunc enim erit fructus bonus, si ille fuerit arbor bona. Quid dicis de Christo et Johanne? Evigila, expergiscere, perstringit oculos tuos splendor perspicuæ veritatis; vide quid præmissum est ante nos; lege Evangelium: Johannes baptizavit Christum. Dicturus es, Johannes arbor, fructus Christus? Creaturam vocabis arborem, et fructum Creatorem? Ideo voluit Dominus Christus a Johanne baptizari, non ut per baptismum iniquitate careret, sed ut iniquitati os clauderet. Ecce qui baptizat, inferior est; qui baptizatur, dicturus sum, melior? Hoc forte ad me multum est intelligi. Ad homines redi, ambos vide homines.

Matth. 7. 17.

Ananias Paulum baptizavit. Anania Paulus melior fuit. Numquam fructus arbore melior fuit. Arbor enim profert fructum, non profertur a fructu.

Donatistæ se pro Christo jactare convincuntur.

6. Tu quid tibi adsumas, non vides? Ipse Dominus ait, *Multi venient in nomine meo dicentes, Ego sum Christus.* Multi errantes et seducentes venerunt in nomine Christi, nullum audivimus dicentem, Ego sum Christus. Innumerabiles hæretici venerunt omnes in nomine Christi, id est in nomine Christi palliati venerunt, parietem luteum splendido nomine dealbantes venerunt, et neminem audivimus dicentem, Ego sum Christus. Quid ergo? Dominus nescivit quid prædixit? An potius nos ad intelligendum secreta ipsa ad apertionem secreti de somno excitavit, ut perscrutemur et pulsemus, ut nobis aperiatur quod tectum est, et aperto tecto ad Dominum submittamur, ut sicut ille paralyticus, a Domino sanari mereamur? Prorsus invenimus istos dicentes, Ego sum Christus; non his verbis, sed quod pejus est, factis. Non audacia verborum istorum. Quis enim eos audit? Quis ad ad aures vel ad cor, tam insipientes deceptus admittit? Si dicat ei qui eum baptizaturus est, Ego sum Christus: avertit faciem suam ab illo, relinquit hominis arrogantiam manifestam, quærit Dei gratiam. Non ergo ita ille, Ego sum Christus. Sed quoniam alio modo, Ego sum Christus: videte quemadmodum Christus sanat, Christus mundat, Christus justificat: homo non justificat. Quid est justificare? Justum facere. Quomodo mortificare, mortuum facere; vivificare, vivum facere: sic et justificare, justum facere. Ecce de transverso baptizator quidam, non per januam intrans, sed per maceriam descendens; non pastor et custos, sed fur et latro; de transverso ait, Ego baptizo. Si sicut minister, (a) audeo; noli addere: quidquid amplius est a malo est. Et tamen addit, non dubitat. Quid addit? Ego justifico, ego justum facio. Hoc est enim, Ego sum arbor bona, ex me nascatur qui vult esse fructus bonus. Paululum, si sapienter admittis, audi; pauca verba sunt, et nisi fallor, lucida sunt. Tu ergo justificas, tu justum facis? Ergo, * inquit, credat in te quem justificas. Dic, aude dicere, Crede in me; qui non dubitas dicere, Justificaris a me. Turbatur, fluctuat, excusat. Quid enim opus est, inquit, ut dicam illi, Crede in me? Crede in Christum, dico. Hæsitasti, dubitasti: aliquantum ad nos dignatus es descendere. Confessus es aliquid, unde saneris. Dixisti aliquid rectum, unde prava tua cetera corrigantur. Audi jam non me, sed te. Certe enim non audes dicere, Crede in me. Absit, inquit. Et tamen audes dicere, Justifico te. Audi, et disce, quia unde non audes dicere, Crede in me, inde debes non audere dicere, Justifico te. Apostolus loquitur, cui cedes, cui velis nolis, subderis. Non enim Apostolo tamquam homini, sed ei de quo dicit Apostolus, *An vultis experimentum accipere ejus, qui in me loquitur Christus?*

Matth. 24. 5.

Marci 2. 6.

Matth. 5. 37.

* f. inquam

2. Cor. 13. 3.

(a) Aliquot MSS. audio.

CLASSIS III. Audi ergo non Apostolum, sed Christum per Apostolum. Quid dicit Apostolus? *Credenti in eum qui justificat impium, deputatur fides ejus ad justitiam.* Intendite, obsecro, videte quam planum est, quam apertum est: *Credenti in eum qui justificat impium, deputatur fides ejus ad justitiam.* Quisquis crediderit in eum qui justificat impium, qui de impio facit pium: quisquis ergo crediderit in eum qui justificat impium, qui justum facit eum qui impius erat, deputatur fides ejus ad justitiam. Modo dic, si audes, Justifico te. Vide quomodo tibi respondi ex Apostolo: Si justificas me, credam in te; quia *credenti in eum qui justificat impium, deputatur fides ejus ad justitiam.* Justificas me? credam in te. Si enim tu me justificas, ego ero credens in eum qui justificat me, id est, qui justificat impium: securus credo, quia deputatur fides mea ad justitiam. Si ergo non audes dicere, Justifico te; immo si non audes dicere, Crede in me: cave jam ne dicas, Justifico te. Perdite, inveni te; ne perdas et me et te.

Rom. 4. 5.

Locus Evangelii de arbore et fructu quomodo intelligendus. Matth 7 17.

7. Nam illud quod proposuisti de arbore et de fructu, propono tibi aliquid de exemplis, ut discas intelligere quod dictum est, *Arbor bona bonos fructus facit, et arbor mala malos fructus facit.* Ego enim sic intelligo, quomodo et ipse Dominus exponit. Quid est, *Arbor bona bonos fructus facit?* * *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona, et malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala.* Homines arbores posuit, thesauros actus posuit. Qualis homo est, tales actus habet. Si bonus homo est, bonos actus habet; si malus homo est, malos actus habet: non potest bonus homo malos actus habere, nec malus homo bonos actus habere. Quid evidentius? quid liquidius? quid apertius? Modo autem te arborem facis bonam qui baptizas, et fructum facis eum quem quem baptizas; ut qualis es tu, talis sit ille. Absit ab illo, et vide quam perverse intelligis. Est apud vos aliquis, aut fuit aliquando adulter vel occultus. Sed quod nescio, inquit, non me contaminat. Non inde ago; alia quæstio est: de baptismo volo aliquid dicere; hoc enim suscepimus. Occultus adulter est: ergo fictus est; non adulter fictus, sed adulter verus, fictus castus. Istum ergo adulterum hominem fictum, magisque fictum, quia latet; nam si apertus sit adulter, jam fictus non est: istum ergo adulterum fugiet profecto Spiritus-sanctus. Evidens quippe est prolata sententia: *Sanctus enim Spiritus disciplinæ effugiet fictum.* Cum ergo sit iste adulter occultus, utique baptizat. Ecce video hominem baptizatum ab adultero occulto: natus est fructus, ubi est arbor bona? Baptizatus est, innocens est, facta est in illo remissio peccatorum; ergo justificatus est impius, natus est fructus bonus: quæro de qua arbore? Dic, responde mihi; arbor illo occultus adulter est, mala arbor est; si hujus arboris iste fructus, malus fructus est. Sententia Domini est, *Arbor mala malos fructus facit.* Respondebis, ut istum fructum bonum esse commendes, non, eum de illa arbore natum. Non enim quia nescis tu illam arborem malam, ideo non est mala: tanto est pejor, quanto magis ignoratur. Tanto enim magis ignoratur, quanto perdita astutia occultat factum suum. Nam si apertus adulter esset, vel confessione sanabilis esset. Pessima arbor, et tamen ecce fructus bonus. Unde natus? an forte non natus? Natus, inquis. Quæro unde: quid dicturus es? Unde natus est iste? Non est quid dicat, nisi de Deo: nescio utrum aliud dicturus est, quam ex Deo. Si hoc de omnibus diceret, et non se, cum sit arbor mala, fingendo ostenderet bonam, face retque pejorem, de omnibus diceret quod ex Deo nascuntur; habet Evangelii evidentem sententiam, *Dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui non ex carne, non ex sanguine, non ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt.* Ergo redi ad istum: ex Deo natus est? Ex Deo. Quare iste ex Deo? Quia fructus bonus de arbore mala nasci non potuit. Castus baptizator arbor bona est, non est fictus, vere castus baptizavit, fructus bonus de arbore bona. Ecce et iste * fructus bonus, de qua arbore natus est? Dic de mala, si audes. Non audeo, inquit, Ergo et ipse de bona? De bona. De qua bona? Ex Deo. Ille quid? Ex homine casto. Paululum intende: intelligamus quod dicimus. Iste ab homine casto baptizatus, ex arbore bona, id est, ex homine bono, natus est fructus bonus. Ille ab adultero occulto baptizatus, ex arbore mala natus est fructus, quid? Bonus. Non potest fieri. Si bonus est fructus: ergo arborem muta. Fructum istum bonum confiteris, illum hominem malum, quia occultus adulter est: arborem muta huic fructui Mutavi, inquis: ideo dixi, Ex Deo. Jam compara istos duos natos: illum baptizavit castus manifestus; hunc baptizavit adulter occultus: ille ex homine, iste ex Deo natus est. Felicius ergo natus est ex adultero occulto, quam ille ex casto manifesto.

* Matth. 12. 35

Sap. 1. 5.

SERMON. DE SANCTIS.

Johan. 1 12, et 13.

* scilicet qui a adultere baptizatus.

8. Melius ergo Johannem audis, o hæretice; melius audis præcursorem (*a*) recursor; melius audis humilem, o superbe; melius audis lucernam ardentem, o lucerna exstincta. Audi Johannem, cum veneretur ad eum: *Ego quidem baptizo vos in aqua.* Et tu, si te agnoscas, minister es aquæ. *Ego*, inquit, *baptizo vos in aqua; qui veniet autem, major me est.* Quantum major te est? *Cujus non sum dignus corrigiam calceamenti solvere.* Quantum se humiliaret, si se dignum diceret? Ne hoc quidem dixit dignum se esse, corrigiam calceamenti solvere. *Ipse est qui baptizat in Spiritu-sancto.* Quid te pro Christo subponis? *Ipse baptizat in Spiritu-sancto.* Ergo ipse justificat. Tu quid dicis? Ego baptizo in Spiritu-sancto, ego justifico. Certe non dicis, Ego sum Christus? Certe non es de illis, de quibus dictum est, *Multi venient in nomine meo di-*

Ex Johannis et Apostoli verbis Donatistas redarguit.

Lucæ 3. 16 Ibidem et Johan. 1. 33.

(*a*) Vignerius, *præcursor*. At plerique MSS. *recursor*.

centes, Ego sum Christus? Captus es: atque utinam vel captus invenioris, qui non captus perieras. Bonum est ad escam magni regis capi retibus veritatis. Noli ergo jam dicere, Ego justifico, ego sanctifico: ne convincaris dicere, Ego sum Christus. Dic potius quod amicus sponsi, non qui te velis jactare pro sponso: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* (I. Cor. 3. 7.) Audi etiam et ipsum, de quo agimus, amicum sponsi. Certe eum Christo quasi discipulos habebat, et Christi discipulus non erat: audi illum confitentem se Christi discipulum. Vide illum inter Christi discipulos, et tanto certiorem, quanto humiliorem; tanto humiliorem, quando majorem. Vide illum facientem quod scriptum est, *Quanto magnus es, tanto humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam.* (Eccli. 3. 20.) Jam dixit, *Non sum dignus corrigiam calceamenti solvere:* (Johan. 1. 27.) sed non in hoc se discipulum demonstravit. *Qui de cœlo,* inquit, *venit, super omnes est: nos autem omnes de plenitudine ejus accepimus.* (Johan. 3. 31.) Ergo et ipse inter discipulos erat, qui cum Christo discipulos colligebat. Audi apertius fatentem se discipulum: *Qui habet sponsam, sponsus est; amicus autem sponsi stat, et audit eum.* (Ibidem 29.) Et ideo stat, quia audit eum. *Stat et audit;* quia si non audiat, cadit. Merito ille, *Auditui meo dabis,* inquit, *exsultationem et lætitiam.* (Psal. 50. 10.) Quid est, *auditui meo?* Audire illum, non audiri velle pro illo. Et ut noverimus quia in eo quod audit eum, humilitatem commendat: cum dixisset, *Auditui meo dabis exsultationem et lætitiam;* continuo subjunxit, *et exsultabunt ossa humiliata.* Stat ergo et audit eum. *Exsultabunt ossa humiliata,* quia franguntur elata. Nullus ergo sibi servus potestatem Domini assumat. (Matth. 24. 45.) Gaudeat se esse in familia, et si est præpositus, proferat in tempore conservis cibaria; sed unde et ipse vivat, non ut de ipso illi vivant. Nam quid est proferre in tempore cibaria, nisi proferre Christum, laudare Christum, commendare Christum, prædicare Christum? hoc est, proferre in tempore cibaria. Nam ut esset ipse Christus cibaria jumentorum suorum, natus in præsepi positus est.

* SERMO CCXCIII.

(* Alias 3. ex Vignerianis.)

VII.

In Natali (a) Johannis Baptistæ.

(Johannis et Christi in nativitate comparatio.)

1. SANCTI Johannis, cujus nativitatem, cum Evangelium legeretur, mirantes audivimus, sollemnitatem hodie celebramus. Quanta est gloria judicis, si tanta est præconis? Qualis est venturus vir, si talis est qui præparat viam? Nativitatem Johannis quodam modo consecratam observat Ecclesia: nec invenitur ullius in Patribus, cujus nativitatem sollemniter celebremus: celebramus Johannis, celebramus et Christi: hoc vacare non potest, et si forte a nobis pro tantæ rei dignitate minus explicatur, fructuosius tamen et altius cogitatur. Nascitur Johannes de anicula sterili, nascitur Christus de juvencula virgine. Johannem parit sterilitas, Christum integritas. In nativitate Johannis ætas congrua non erat parentalis, in nativitate Christi complexus non exstitit maritalis. Ille Angelo prædicante nuntiatur, iste Angelo nuntiante concipitur. Non creditur Johannes nasciturus, et fit pater mutus: creditur Christus, et fide concipitur. Fit prius adventus fidei in cor virginis, et sequitur fœcunditas in utero matris. Et tamen prope eadem verba sunt Zachariæ dicentis, cum Angelus Johannem nuntiaret, *Per quid cognoscam hoc? Ego enim sum senex, et uxor mea jam processit in diebus suis:* (Lucæ 1. 18. etc.) et Mariæ sanctæ Angelo nuntiante partum ejus futurum, *Quomodo fiat istud? Quoniam virum non cognosco.* Pene eadem verba. Illi dicitur, *Ecce eris tacens, nec potens loqui, quo usque fiant hæc, propter quod non credidisti verbis meis, quæ adimplebuntur tempore suo.* Illi autem, *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; propterea quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* Ille corripitur, illa instruitur. Illi dicitur, Quia non credidisti: illi dicitur, Accipe quod quæsisti. Propemodum eadem verba sunt, *Per quid cognoscam hoc?* et, *Quomodo fiet istud?* Sed eum qui verba audiebat, et cor videbat, non latebat. In utriusque verbis cogitatio latebat; sed homines non Angelum latebat: immo non latebat eum, qui loquebatur per Angelum. Postremo nascitur Johannes, dum jam lux minuitur, et nox incipit crescere: nascitur Christus; dum nox accipit detrimentum, et dies augmentum. Et tamquam hoc signum nativitatis amborum Johannes ipse respiciens, dicit, *Illum oportet crescere, me autem minui.* (Johan. 3. 30.) Proposuimus inquirenda, et discutienda prædimus: sed hoc præloquutus sum, et si omnibus tanti mysterii sinibus perscrutandis non sufficimus, vel facultate, vel tempore; melius vos docebit qui loquitur in vobis, etiam absentibus nobis, quem pie cogitatis, quem corde suscepistis, cujus templa facti estis.

(Johannes quidam limes veteris et novi Testamenti.)

2. Videtur ergo Johannes interjectus quidam limes Testamentorum duorum, veteris et novi. Nam eum esse, ut dixi, quodam modo limitem Dominus ipse testatur dicens, *Lex et Prophetæ usque ad Johannem Baptistam.* (Lucæ 16. 16.) Sustinet ergo personam vetustatis, et præconium novitatis. (Ideo et de senibus nascitur, ut in utero exsultat.) Propter personam vetustatis, de senibus nascitur: propter personam novitatis, in visceribus matris Propheta declaratur. Nondum enim natus ad sanctæ Mariæ adventum, exsultavit in utero matris. Jam ibi designatus erat, designatus antequam natus: cujus præcursor esset ostenditur, antequam ab eo videretur. Divina

(a) Citatur in Bedæ vera collectione nondum impressa ad 1. Tim. 2 et in exordio Sermonis subsequentis Carthagine pronuntiati.

CLASSIS III. sunt hæc, et mensuram humanæ fragilitatis excedunt. Postremo nascitur, accipit nomen, lingua solvitur patris. Refer quod factum est ad significantem imaginem rerum: tantum quod factum est ne non factum putes, quoniam quid significaret forsitan dices. Hoc quod factum est, refer ad significationem rerum, et vide magnum mysterium. Zacharias tacet, et amittit vocem, donec Johannes nasceretur præcursor Domini, et aperiret vocem. Quid est silentium Zachariæ, nisi prophetia latens, et ante prædicationem Christi quodam modo occulta et clausa? Aperitur illius adventu, clara fit venturo eo qui prophetabatur. Hoc est apertio vocis Zachariæ in nativitate Johannis, quod est discissio veli in cruce Christi. Johannes si seipsum nuntiaret, Zachariæ os non aperiret. Solvitur lingua, quia nascitur vox: nam Johanni jam prænuntianti Dominum dictum est, *Tu quis es*? Et respondit, *Ego sum vox clamantis in eremo*.

Zachariæ os prius clausum, et post apertum.

Johan. 1. 23.

3. Vox Johannes, Dominus autem *in principio erat Verbum*. Johannes vox ad tempus, Christus Verbum in principio æternum. Tolle verbum, quid est vox? Ubi nullus est intellectus, inanis est strepitus. Vox sine verbo aurem pulsat, cor non ædificat. Verumtamen in ipso corde nostro ædificando advertamus ordinem rerum. Si cogito quid dicam, jam verbum est in corde meo: sed loqui ad te volens, quæro quemadmodum sit etiam in corde tuo, quod jam est in meo. Hoc quærens quomodo ad te perveniat, et in corde tuo insideat verbum quod jam est in corde meo, assumo vocem, et assumpta voce loquor tibi: sonus vocis ducit ad te intellectum verbi: et cum ad te duxit sonus vocis intellectum verbi, sonus quidem ipse pertransit; verbum autem quod ad te sonus perduxit, jam est in corde tuo, nec recessit a meo. Sonus ergo, transacto verbo ad te, nonne tibi videtur dicere sonus ipse, *Illum oportet crescere, me autem minui*? Sonus vocis strepuit in ministerium, et abiit, quasi dicens, *Hoc gaudium meum completum est*. Verbum teneamus, verbum medullitus conceptum non amittamus. Vis videre vocem transeuntem, et Verbi divinitatem manentem? Baptismus Johannis modo ubi est? Ministravit, et abiit. Christi nunc baptismus frequentatur. Omnes in Christum credimus, salutem in Christo speramus: hoc sonuit vox. Nam quia discernere difficile est a voce verbum, et ipse Johannes putatus est Christus. Vox verbum putata est: sed agnovit se vox, ne offenderet verbum. *Non sum*, inquit, *Christus, nec Elias, nec propheta*. Responsum est, *Tu ergo quis es*? *Ego sum*, inquit, *vox clamantis in eremo, Parate viam Domino*. *Vox clamantis in eremo*, vox rumpentis silentium. *Parate viam Domino*, tamquam diceret, Ego ideo sono, ut illum in cor introducam: sed quo introducam non dignatur venire, nisi viam præparetis. Quid est, *Viam parate*, nisi congrue supplicate? Quid est, *Viam parate*, nisi humiliter cogitate? Ab ipso accipite humilitatis exemplum Putatur Christus, dicit se non esse

Vox Johannes, Verbum Christus. Johan. 1. 1.

Johan. 3. 30.

Ibidem 29.

Vox verbum putata. Johan. 1. 20. etc.

A quod putatur, nec ad suum fastum errorem assumit alienum. Si diceret, Ego sum Christus; quam facillime crederetur, qui antequam diceret, credebatur? Non dixit: agnovit se, distinxit se, humiliavit se. Vidit ubi haberet salutem: lucernam se intellexit, et ne exstingueretur vento superbiæ timuit.

SERMON. DE SANCTIS.

4. Hæc enim dispositio placuit Deo, ut tantæ gratiæ homo testimonium perhiberet Christo, qui posset putari Christus. Denique *in natis mulierum*, sicut dixit ipse Christus, *nemo exsurrexit major Johanne Baptista*. Si hoc homine nullus erat major homo, qui major est illo, plus est quam homo. Magnum testimonium Christi de se ipso, sed lippientibus et infirmis oculis parum de se testificatur dies. Infirmi oculi diem expavescunt, lucernam ferunt. Ideo præmisit B lucernam dies venturus. Sed in corda fidelium lucernam præmisit, ad confundenda corda infidelium. *Paravi*, inquit, *lucernam Christo meo*: Deus Pater in Prophetia loquens, *Paravi lucernam Christo meo*: Johannem Salvatori præconem, judici præcursorem venturo, futuro amicum sponso. *Paravi*, inquit, *lucernam Christo meo*. Quare parasti? *Inimicos ejus induam confusione: super ipsum autem florebit sanctificatio mea*. Quomodo per hanc lucernam inimici ejus induti sunt confusione? Evangelium perscrutemur. Calumniantes Judæi Domino dixerunt, *In qua potestate ista facis? Si tu es Christus, dic nobis palam*. Caussam quærebant, non fidem; unde insidiarentur, non unde liberarentur. Denique C qui corda eorum vidit, adtendite quid respondit confusurus eos de lucerna. *Interrogo*, inquit, *etiam vos unum sermonem, Dicite mihi, Baptisma Johannis unde est? de cœlo, an ex hominibus?* Illi continuo repercussi, et quamvis tenuiter radiante die, ad palpandum compulsi, quoniam claritatem illam speculari non poterant, ad sui cordis tenebras confugerunt, et ibi secum turbari cœperunt, offendentes et ruentes. *Si dixerimus*, inquiunt, (hoc apud se ipsos, ubi cogitabant, sed quo ille cernebat:) *Si dixerimus*, inquiunt, *de cœlo est*, *dicet nobis*, *Quare ergo non credidistis ei?* Ipse enim testimonium perhibuerat Christo Domino. *Si autem dixerimus ab hominibus, lapidant nos populi*: quia propheta magnus Johannes habebatur. Et dixerunt, D *Nescimus*. Nescitis: in tenebris estis, lumen amittitis. Quanto enim melius, si forte tenebræ in corde humano versantur, lumen admittere, non amittere. Ubi dixerunt, *Nescimus*: ait Dominus, *Nec ego dico vobis in qua potestate ista facio*. Scio enim quo corde dixeritis, *Nescimus*, non volentes doceri, sed timentes confiteri.

Cur tantæ gratiæ homo missus, qui perhiberet testimonium Christo Matth. 11. 11.

Psal. 131. 17.

Ibidem 18.

Matth. 21. 23. etc.

5. Hæc divina dispensatio, (quantum homo perscrutari potest, melior melius, inferior inferius,) hæc divina dispensatio magnum nobis insinuat sacramentum. Venturus enim erat Christus in carne, non quicumque, non Angelus, non legatus; sed *ipse veniens salvos faciet eos*. Non erat quicumque venturus: et tamen quemodo erat venturus? In carne mortali nasciturus,

Christus Deus latens in carne.

Isai. 35. 4.

CLASSIS III. infans parvulus futurus, in præsepi ponendus, cunis involvendus, lacte nutriendus, per ætates augendus, postremo etiam morte perimendus. Hæc ergo omnia humilitatis indicia et nimiæ humilitatis est forma. Cujus hæc humilitas? Excelsi. Quam excelsi? Noli quærere in terra, transcende et sidera. Cum ad cœlestes exercitus Angelorum veneris, audies ab eis, Transi et nos. Cum veneris ad Sedes, Dominationes, Principatus, Potestates, audies, Transi et nos, et nos fa-
Johan. 1. 3. cti sumus: *Omnia per ipsum facta sunt*. Universam transcende creaturam, quidquid conditum est, quidquid institutum, quidquid mutabile, sive corporeum, sive incorporeum, cuncta transcende. Videndo nondum potes, credendo transcende: perveni ad Creatorem, et interim fide antecedente te, quæ perducit te, perveni ad Creatorem. Ibi vide, *In principio erat Verbum*. Non enim aliquando factum est: sed in principio erat. Non quomodo creatura, de qua dicitur,
Ibidem 1. *In principio fecit Deus cœlum et terram*. Hoc quod in principio erat, non est quando non erat.
Gen. 1. 1. Hoc ergo quod *in principio erat, et verbum erat apud Deum, et* ipsum *Verbum Deus erat: et omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil:* et *in quo est vita quod factum est*, ve-
Rom 5. 6. nit ad nos. Ad quos? ad dignos? Absit: sed ad indignos. Etenim *Christus pro impiis mortuus est*, et indignis, sed dignus. Non enim indigni quorum misereretur, sed dignus ille qui mise-
Psal. 78. 9. reretur, cui diceretur, *Propter misericordiam tuam Domine libera nos* Non propter præcedentia nostra merita, sed *propter misericordiam tuam Domine libera nos; et propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum*, non propter meritum nostrum. Nam non propter meritum peccatorum, sed *propter nomen tuum*. Nam meritum peccatorum, non utique præmium, sed supplicium. Ergo *propter nomen tuum*. Ecce ad quos venit, ecce quantus venit. Ad nos ille quomodo venit? *Verbum plane caro factum est, ut*
Johan. 1. 14. *inhabitaret in nobis*. Si enim in sua divinitate tantummodo veniret, quis eum ferret? quis eum caperet? quis susciperet? Sed suscepit quod nos eramus, ne remaneremus quod eramus: sed quod nos eramus natura, non culpa. Quia enim ad homines homo, non tamen quia ad peccatores peccator. De duobus istis, natura humana et culpa humana, unum suscepit, aliud sanavit. Nam si ipse susciperet nostram iniquitatem, et ipse quæreret salvatorem. Suscepit tamen ferendam et sanandam, non autem habendam: et homo apparuit inter homines, latens Deus.

Deo in carne latenti necessarium fuit testimonium hominis, quo non esset alius major.

6. Quis ergo testimonium huic perhibeat diei latenti in quadam nube carnis? Da lucernam, testetur diem: sed hanc lucernam auge, ut quisquis plus illa fuerit, dies sit: *In natis mulierum*
Matth. 11. 11. *non exsurrexit major Johanne Baptista*, O ineffabilis dispensatio! Ego, Fratres, cum hæc cogito, multum miror quod dicit Johannes de Chri-
Johan. 1. 27. sto, teste Evangelio: *Non sum dignus*, inquit, *corrigiam calceamenti ejus solvere*. Quid humi-
Johan. 3. 29. lius dici potest? Quid excelsius Christo? quid

A humilius crucifixo? *Qui habet sponsam, sponsus* SERMON. DE SANCTIS.
est; amicus autem sponsi stat, et audit eum, et gaudio gaudet propter vocem sponsi, non pro- Johan. 1. 16.
pter suam. *Nos*, inquit, *de plenitudine ejus accepimus*. Quanta dicit de Christo, quam præclara! quam excelsa! quam digna! si tamen de illo aliquid ab aliquo digne dicitur. Et tamen non ambulat inter discipulos Domini, non eum secutus est, ut Petrus, ut Andreas, ut Johannes, ut ceteri. Sed discipulos sibi ipse etiam congregavit, et constituto hic licet Domino cum discipulis suis, habebat discipulos et Johannes. Dicebantur discipuli Johannis. Dicebatur ipsi Do-

Johannes discipulos sicut Christus habens fit Christi testis credibilior.

mino, *Quare Johannis discipuli jejunant, disci-* Marc. 2. 18.
puli autem tui non jejunant? Hoc erat procul dubio necessarium præcursori fideli, ab eo Chri-
B stum prædicari qui posset æmulus credi. Habebat discipulos Johannes, habebat et Christus: quasi extra docebat, sed testis inhærebat. Ideo *in natis mulierum nemo exsurrexit, major Johanne Baptista*. Fuerunt Prophetæ, habuerunt discipulos, sed non præsente Christo. Fuerunt postea magni Apostoli, sed quis discipuli Christi, non quia discipulos potuerunt habere cum Christo. Habet ille discipulos, congregat, baptizat: quid putamus, foris, an intus? Immo vere ipsa intus, ut tamquam homo a Deo liberaretur; specie quasi foris, ut testis crederetur. Intende hoc ipsum: perhibebant Domino testimonium, verbi gratia, Petrus, Andreas, Johannes et ceteri; cum diceretur eis, Laudatis quem sequimini, prædicatis cui adhæretis. Veniat lucer-
C na confundens inimicos, colligat discipulos. Habet Christus, habet et Johannes. Baptizat Christus, baptizat et Johannes; et venitur ad Johannem, et dicitur ei, *Ille, cui testimonium perhi-* Johan. 3. 16. etc.
buisti, ecce baptizat, et omnes veniunt ad eum: ut quasi æmulus invidiæ de Christo aliquid mali loqueretur. Sed ibi lucerna ardet tutius, ibi splendet clarius, ibi vegetatur, quanto distinctius, tanto securius. *Jam*, inquit, *dixi vobis, quia ego non sum Christus. Qui habet sponsam, sponsus est: qui de cœlo venit, super omnes est*. Tunc illi credentes Christum admirabantur, tunc vero inimici confundebantur, quando quodam modo compellebatur prædicare, qui credi poterat invidere. Cogitur enim Dominum servus agnoscere, cogitur creatura Creatori testimonium
D perhibere: nec cogitur, sed libenter facit. Amicus est enim, non invidus: nec sibi, sed sponso zelat.

In Christi nuptiis paranymphus Johannes.

7. Faciunt hoc amici sponsi; et est quædam in nuptiis humanis sollemnitas, ut exceptis aliis amicis, etiam paranymphus adhibeatur, amicus interior, conscius secreti cubicularis. Sed hic interest, et plane multum interest. Quod in nuptiis humanis homo homini paranymphus est, hoc est Johannes Christo, et idem Deus Christus sponsus, mediator Dei et hominum; sed in quantum homo. Nam in quantum Deus non mediator, sed æqualis Patri, hoc idem quod Pater, cum Patre unus Deus. Quando esset ista sublimitas mediatrix, a qua multum longe disjuncti jacebamus? Ut medius sit, aliquid assumat quod

Mediator Christus in quantum homo.

non erat: sed ut perveniamus, maneat quod erat. A Ecce enim Deus super nos, ecce nos infra illum, et multa interjacent spatia, maxime peccati intervallum longe nos distinguit atque abjicit. In hac tanta distantia cum veniendum esset ad Deum, qua venturi eramus? Ipse Deus, Deus manet: accedit homo Deo, et fit una persona, ut sit non semi-deus, quasi parte Dei Deus, et parte hominis homo; sed totus Deus et totus homo: Deus liberator, homo mediator; ut per illum ad illum, non per alium, nec non ad illum; sed per id quod in illo nos sumus, ad illum per quem facti sumus. Ideo Apostolus quamvis Christum noverit Deum: nam ipse de illo dixit, cum de Judæorum præcedentibus meritis loqueretur,
Rom. 9. 5. *Quorum patres, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in* B *sæcula:* cum ergo sciret illum Deum, et super omnia Deum; ac per hoc utique super omnia, quia per illum facta sunt omnia; ventum est ut commendaret mediatorem, et non dixit Deum; non enim per hoc mediator est, quod Deus est; sed per hoc mediator, quia factus est homo. Ipsa
1. Tim. 2. 5. Beda ibidem. est liberatio nostra. *Unus enim Deus.* Quia utique Catholici auditis, instructi auditis, vigilanter auditis, *Unus Deus:* numquid solus Pater? numquid solus Filius? numquid solus Spiritus-sanctus? Sed utique Pater et Filius et Spiritus-sanctus unus Deus. Ergo, *Unus Deus, unus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus.* Si diceret, Unus Deus, unus et mediator Dei et
a hominum (a) Christus Jesus; tamquam minor C Deus intelligeretur. Etenim ab illa Trinitatis deitate quasi separaretur, si unus Deus, unus et mediator Dei et hominum Jesus Christus, quasi non ille Deus qui unus diceretur. Sed quia in unitate Dei, ibi Pater et Filius et Spiritus-sanctus: unitatem teneat divinitas, medietatem suscipiat humanitas.

Mediatoris gratia omnibus, ut Deo reconcilientur, necessaria. 8. Hac medietate reconciliatur Deo omnis generis humani massa ab illo per Adam alienata.
Rom. 5. 12. *Per Adam enim peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* Quis hinc
1. Cor. 4. 7. erueretur? quis ab hac massa iræ ad misericordiam distingueretur? *Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti?* Non ergo nos discernunt merita, sed gratia. Nam si merita, debitum est: si debitum est, gratis non est: D si gratis non est, gratia non est. Hoc ipse Apo-
Rom. 11. 6. stolus dixit: *Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia.* Per unum salvamur, majores, minores, senes, juvenes, parvuli, infantes, per unum salvamur.
1. Tim. 2. 5. *Unus enim Deus, unus et mediator Dei et homi-*
* 1. Cor. 15. 21. et 22. *num homo Christus Jesus.* * *Per unum hominem mors, et per unum resurrectio mortuorum. Sicut in Adam omnes moriuntur, sic et in Christo omnes vivificabuntur.*

SERMON. DE SANCTIS.

Omnes in Adam et omnes in Christo. 9. Hic aliquis occurrit, et dicit mihi, Quomodo *omnes?* Qui ergo in gehennam mittendi sunt, qui cum Diabolo damnabuntur, qui æternis ignibus torquebuntur? Quomodo *omnes* et *omnes?* Quia nemo ad mortem nisi per Adam, nemo ad vitam nisi per Christum. Si esset alius per quem veniremus ad mortem, non omnes in Adam morerentur. Si esset alius per quem veniremus ad vitam, non omnes in Christo vivificarentur.

Infantes etiam ipsi egent liberatore. 10. Quid ergo, ait aliquis, et infans indiget liberatore? Plane indiget: testis est mater fideliter currens cum parvulo baptizando ad ecclesiam. Testis est ipsa mater Ecclesia suscipiens parvulum abluendum, et aut liberatum dimittendum, aut pietate nutriendum. Quis audeat dicere testimonium contra tantam matrem? Postremo et in ipso parvulo miseriæ ipsius testis est fletus. Quantum potest, testatur natura infirma, parum intelligens; non incipit a risu, incipit a fletu. Agnosce miserum, porrige auxilium. Omnes misericordiæ visceribus induantur. Quanto minus pro se ipsi possunt, tanto misericordius pro parvulis nos loquamur. Auxilium V. Ser. 176. n. 2.
rerum suarum tuendarum Ecclesia solet præbere pupillis: omnes loquamur pro parvulis, ab omnibus eis præbeatur auxilium, ne perdant cæleste patrimonium. Et propter illos Dominus illorum parvulus factus est. Quomodo ad ejus liberationem non pertinuerunt, qui pro illo primi occidi meruerunt?

Christus etiam parvulis est, Jesus, id est salvator. Matth. 1. 21. V. Ser. 174, cap. 6. et seq. 11. Postremo de ipso Domino Salvatore, cum ejus nativitas proxima prænuntiaretur, dictum est, *Vocabunt nomen ejus Jesum: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.* Jesum tenemus, interpretationem nominis hujus habemus. Quare Jesus, quod Latine salvator dicitur, quare Jesus? *Ipse enim salvum faciet populum suum.* Sed salvum fecit populum suum in manu potenti Moyses, et in adjutorio Excelsi a persecutione et dominatione Ægyptiorum: fecit salvum populum suum et Jesus Nave a persecutoribus bellisque gentium: fecerunt salvum populum Judices, eum ab Allophylis liberantes; fecerunt et Reges, a dominatu circumquaque oblatrantium gentium liberantes. Non sic salvat Jesus: sed *a peccatis eorum. Vocabunt nomen ejus Jesum.* Quare? *Ipse enim salvum faciet populum suum.* Unde? *a peccatis eorum.* Nunc de parvulo interrogo, affertur ad ecclesiam faciendus Christianus, baptizandus, puto quia ideo ut sit in populo Jesu. Cujus Jesu? qui *salvum facit populum suum a peccatis eorum.* Si non habet quod in illo salvetur, auferatur hinc. Quare non dicimus matribus, Auferte hinc istos parvulos? Jesus namque salvator est: si non habent isti quod in illis salvetur, auferte hinc eos.
Non est opus sanis medicus, sed male habentibus. Audebit mihi quisquam in hoc parvuli di- Matth. 9. 12.

(a) Vignerius ex Regio codice, homo *Christus Jesus.* Hoc loco meliores MSS. non habent *homo*: quam vocem hic reticuit Augustinus, ut sensum Apostoli ea detracta non constare ostenderet; qui nimirum sensus est, mediatoris officium ad hominem Christum, qui unus cum Patre et Spiritu-sancto Deus est pertinere.

 scrimine dicere, Mihi est Jesus, huic non est Jesus. Ergo tibi est Jesus, huic non est Jesus? Non venit ad Jesum? Non pro illo respondetur ut credat in Jesum? Alterum baptismum instituimus parvulis, in quo non fit remissio peccatorum? Plane si iste parvulus pro se loqui posset, vocem contradicentis refelleret, et clamaret, Da mihi vitam Christi: in Adam mortuus

Job. 14. 4. sum, da mihi vitam Christi, *in cujus conspectu, mundus non est, nec infans, cujus est unius diei vita super terram.* Istis gratiam non negaret, nec qui de suo daret. Fiat misericordia cum miseris. Ut quid eorum innocentia ultra modum laudatur? Inveniant salvatorem, nondum sentiant adulatorem. Nos plane in tanto infantium periculo nec disputare debemus, ne eorum salutem vel disputando differre videamur. Afferatur, abluatur, liberetur, vivificetur. *Sicut in Adam omnes moriuntur, sic in Christo omnes vivificabuntur.* Non invenit qua veniret in hujus sæculi vitam, nisi per Adam: non inveniet qua evadat futuri sæculi pœnam, nisi per Christum. Quid claudis unicam januam? *Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus.* Audi, clamat tibi: *Non est enim opus sanis medicus, sed male habentibus.* Quare istum sanum dicis, nisi quia medico contradicis?

Johannes cum peccato natus salvatore indiguit.

12. Itane, inquit, et Johannes, de quo loqueris, cum peccato natus est? Invenisti plane præter peccatum natum, quem invenis præter Adam natum. Non avellis hanc sententiam de manibus fidelium: *Per unum hominem mors, et per unum resurrectio mortuorum. Sicut in Adam omnes moriuntur, sic et in Christo omnes vivificabuntur. Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit.* Si verba mea hæc essent, posset a me hæc sententia dici expressius? posset evidentius? posset plenius? *Ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* Jam tu excipe Johannem: si separaveris ab hominibus, si separaveris ab illo tramite humanæ propaginis, si separaveris a complexu masculi et fœminæ, etiam ab ista sententia separabis. Nam ille qui voluit ab ea esse separatus, per virginem est venire dignatus. Ut quid me cogis discutere merita Johannis? In utero Dominum salutavit: sed puto quis eum salutavit, o quo salutem desideravit. Non quærit tuam perniciosissimam defensionem. Venienti Domino ad baptismum suum, conscius communis infirmitatis ait, *Ego a te debeo baptizari.* Veniebat enim Dominus ad commendandum etiam in baptismo humilitatem, ad ipsius sacramenti consecrationem. Quia sic suscepit baptismum juvenis, quemadmodum infans circumcisionem. Suscepit commendanda medicamenta, non vulnera. Ille autem quare diceret, *Ego a te debeo baptizari*, mundus ab omni penitus noxa, si non in eo erat quod sanaretur, si non in eo erat quod mundaretur? Ille se dicit debitorem, et tu eum purgas, ne debita relaxentur. *Ego a te*, inquit, *debeo baptizari*: opus est mihi, necessarium est mihi. Et hoc illi ibi præstitum est. Quando enim Dominus in aquam, non ille præter aquam. Quid pluribus? Cesset deinceps, si fieri potest, contrarius disputator; quia et præconem suum liberavit ipse Salvator.

Matth. 3. 14.

* SERMO CCXCIV.

* Alias 14. de verbis Apostoli.

Habitus (a) in basilica Majorum, in Natali Martyris Guddentis, V. Kalendas Julii.

De baptismo parvulorum, contra Pelagianos.

CAPUT I.

1. In Natali sancti Johannis inter cetera quæ dicenda videbantur, ad baptismum parvulorum noster Sermo deductus est: et quia jam prolixus erat, et de illo terminando cogitabatur, non tanta dicta sunt de tanta quæstione, quanta in tanto periculo sollicitis dici debuerunt. Sollicitos autem nos facit, non ipsa sententia jam olim in Ecclesia catholica summa auctoritate fundata, sed disputationes quorumdam, quæ modo crebrescere, et multorum animos, evertere moliuntur. Hodie ergo, adjuvante Domino, placuit nobis hinc loqui. Diem quidem sollemnem Martyris celebramus: sed major causa est omnium fidelium, quam tantummodo martyrum. Non enim omnes fideles etiam martyres, sed illi ideo martyres, quia fideles. Videamus ergo quid ab eis proponatur, quid eos movet: quoniam et de ipsis non tam refellendis quam sanandis cogitare debemus.

(a) Hunc titulum præfixum habet in vetere libro PP. Cisterciensium S. Crucis in Jerusalem de Urbe. Sermonis tempus, occasionem et locum jam ante noveramus partim ex ipsius exordio, quo significatur habitus in festo Martyris, paulo post superiorem de Natali Johannis Baptistæ Tractatum: partim ex illis Augustini ad Aurelium Carthaginensem episcopum verbis in lib. de Gestis Pelagii cap. 11. *Unde coacti sumus sollicitudine caritatis, quam erga Ecclesiam Christi, per gratiam Christi, nos habere convenit, etiam ad beatæ memoriæ Marcellinum, qui eos quotidie disputatores molestissimos patiebatur, et me per litteras consulebat, de quibusdam istarum quæstionibus scribere, et maxime de baptismo parvulorum de quo etiam postea, te jubente, in basilica Majorum, gestans quoque in manibus epistolam gloriosissimi Martyris Cypriani, et de hac re verba ejus recitans atque pertractans, ut error iste nefarius de quorumdam cordibus auferretur, quibus persuasa fuerant, quæ in his Gestis videmus damnata, adjutus orationibus tuis, quantum potui, laboravi.* In isto loco, pro *in basilica Majorum*, quod ibi ferebat idem liber prima editione, alii *Majoriai* legunt, alii *Majore*. Exstat supra Sermo 258. dictus *ad basilicam Majorem*: et contra Ser. 34. *ad Majores*, et Ser. 165. *in basilica Majorum*. Victor tandem lib. 1. de persecutione Vandalica, ubi legimus in excusis *basilicam Majorem*, in vetere Colbertino codice habet *basilicam Majorum*. Sermonem autem hunc citati loci auctoritate referunt ad Christi annum 413. Quia ibi testatur Augustinus habitum esse post scriptos ad Marcellinum contra Pelagianam hæresim libros, de Peccatorum meritis et remissione, qui pertinent ad annum 412. Hoc autem anno 412. die 14. Junii Cirtensi Concilio aderat Augustinus, neque hos apud Carthaginem Sermones in Natali sive post Natalem S. Johannis habere potuit citius anno 413 quo anno re vera longiorem hac in urbe moram fecit, usque ad Marcellini cædem. Porro in martyrologiis aliquot *Gaudentii* Mart. ex Africa mentio fit v. Kal. Julii, sed *Gudentis* nusquam.

CLASSIS III.

Baptizandos parvulos Pelagiani concedunt, non propter vitam æternam, sed propter regnum cœlorum.

2. Concedunt parvulos baptizari oportere. Non ergo quæstio est inter nos et ipsos, utrum parvuli baptizandi sint; sed de caussa quæritur, quare baptizandi sint. Hoc ergo quod concedunt, sine ulla cum ipsis dubitatione teoeamus. Baptizandos esse parvulos, nemo dnbitat. Nemo dubitet, quando nec illi hinc dubitant, qui ex parte aliqua contradicunt. * Sed nos dicimus, eos aliter salutem et vitam æternam non habituros, nisi baptizentur in Christo; illi autem dicunt non propter salutem, non propter vitam æternam, sed propter regnum cælorum. Quid sit hoc, dum exponimus ut possumus, parumper adtendite. Parvulus, inquiunt, etsi non baptizetur, merito innocentiæ, eo quod nullum habeat omnino, nec proprium, nec originale peccatum, nec ex se, nec de Adam tractum, necesse est, ajunt, ut habeat salutem et vitam æternam, etiamsi non baptizetur; sed propterea baptizandus est, ut intret etiam in regnum Dei, hoc est, in regnum cælorum. Si discutiendum est hoc, discutiendum est utique propter illos, non propter nos. Fratres enim nostri sunt, permoti sunt profunditate quæstionis; sed regi debuerunt gubernaculo auctoritatis. Cum enim dicunt, non esse baptizandos salutis et vitæ æternæ percipiendæ caussa, sed tantummodo regni cælorum et regni Dei; baptizandos quidem fatentur, sed non propter vitam æternam, sed propter regnum cælorum. Quid de vita æterna? Habebunt, inquiunt. Quare habebunt? Quia nullum peccatum habent, et ad damnationem pertinere non possunt. Ergo est vita æterna extra regnum cælorum?

* CAPUT II.

CAPUT III. Vitam æternam non esse præter regnum cælorum.

3. Primus hic error aversandus ab auribus, exstirpandus a mentibus. Hoc novum in Ecclesia, prius inauditum est, esse vitam æternam præter regnum cælorum, esse salutem æternam præter regnum Dei. Primo vide, frater, ne forte hinc consentire nobis debeas, quisquis ad regnum Dei non pertinet, eum ad damnationem sine dubio pertinere. Venturus Dominus, et judicaturus de vivis et mortuis, sicut Evangelium loquitur, duas partes facturus est, dextram, et sinistram. Sinistris dicturus, *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus*. Dextris dicturus, *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi*. Hac regnum nominat, hac cum diabolo damnationem. Nullus relictus est medius locus, ubi ponere queas infantes. De vivis et mortuis judicabitur: alii erunt ad dexteram, alii ad sinistram: non novi aliud. Qui inducis medium, recede de medio: non te offendat qui dexteram quærit. Et te ipsum admoneo: recede de medio, sed noli in sinistram. Si ergo dextra erit et sinistra, et nullum medium locum in Evangelio novimus: ecce in dextra regnum cælorum est, *Percipite*, inquit, *regnum*. Qui ibi non est, in sinistra est. Quid erit in sinistra? *Ite in ignem æternum*. In dextra ad regnum, utique æternum; in sioistra in ignem æternum. Qui non in dextra, procul dubio in sinistra: ergo qui non in regno, procul dubio in igne æterno. Certe habere (a) potest vitam æternam, qui non baptizatur? Non erit in dextra, id est, non erit in regno. Vitam æternam computas ignem sempiternum? Et de ipsa vita æterna audi expressius, quia nihil aliud est regnum quam vita æterna. Prius regnum nominavit, sed in dextris; ignem æternum in sinistris. Extrema autem sententia, ut doceret quid sit regnum, et quid sit ignis æternus, *Tunc*, inquit, *abibunt isti in ambustionem æternam, justi autem in vitam æternam*. * Ecce exposuit tibi quid sit regnum, et quid sit ignis æternus; ut quando confiteris parvulum non futurum in regno, fatearis futurum in igne æterno. Regnum enim cælorum est vita æterna.

Matth. 25. 33 etc.

Inter dextram ad regnum Dei pertinentium et sinistram damnatorum nullus medius locus.

* CAPUT IV.

Exclusioni a regno Dei, conjunctam esse pœnam ignis æterni.

4. Nec aliud etiam apostolus Paulus, cum terreret homines, non parvulos, non baptizatos, sed scelestos, facinorosos, contaminatos, perditos; non eos terruit quod erunt in igne sempiterno, quo sine dubio ibunt, si non corrigantur: sed tantum terruit, quia in regno non erunt; ut cum viderint se perdere spem regni, non viderent esse consequentem nisi pœnam ignis æterni. *Nolite*, inquit, *errare: neque fornicatores, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt*. Non dixit, illi et illi, tales et tales igni æterno torquebuntur; sed *regnum Dei non possidebunt*. Subtracta dextra, non remansit nisi sinistra. Unde autem evadunt ab igne sempiterno? Non ob aliud, nisi quia erunt in regno. Sequitur: *Et hæc quidem fuistis*. Et unde jam non sunt? *Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri. In nomine Domini nostri Jesu Christi*. * *Non enim est aliud nomen sub cælo, in quo oportet salvos fieri nos*, nos omnes, pusillos cum magnis. Si autem salvos fieri oportet nos in hoc nomine, sine hoc nomine procul dubio nec salus erit, quæ sine Christo promittitur parvulis. Pace eorum dicam, qui cuiquam salutem promittit sine Christo, nescio utrum ipse salutem habere possit in Christo.

2. Cor. 6. 9. etc.

* Act. 4. 12.

CAPUT V. Pelagiana vitæ æternæ et regni Dei distinctio plane arbitraria.

5. Deinde quærimus ab eis, Quid si aliquis dicat, parvulos merito innocentiæ suæ, sicut dicitis, atque immunitatis ab omni delicto, non solum habituros salutem et vitam æternam, sed et regnum Dei; unde apud vos definitum certumque est, sine baptimo regnum Dei non habituros parvulos; ut divideretis eis pro arbitrio vestro, non adjutores parvulorum, sed oppressores miserorum; ut divideretis eis pro arbitrio vestro, et daretis eis salutem et vitam æternam præter regnum cælorum? Alius benevolentior vobis et misericordior, et ut putatis justior, totum eis dabit, et vitam æternam et regnum cælorum. Istum quomodo superabitis? Quoniam

(a) Editi, non potest. Abest non a MSS.

CLASSIS III.

A vos aliquando contra evidentissimam auctoritatem ratiocinatio humana delectat, proferte ipsam regulam rationis vestræ, et asserite, quantis viribus valueritis, unde vincatur iste, qui parvulis propter merita innocentiæ, propter nullam, sicut dicitis, culpam, hoc est, originale peccatum, dare voluerit etiam non baptizatis, non solum vitam æternam, verum etiam regnum cælorum: istum vincite. Ego sine præjudicio partes hujus parumper suscipio, et dicam quod ipse non sentio: sed admoneo vos, ut acriorem adversarium videatis.

Negato semel originali peccato Pelagianos non posse eum vincere, qui nolit parvulos excludi regno Dei.

6. Ecce exsistit nescio quis; et dicit, Parvulus non habens ullum omnino peccatum, nec quod sua vita contraxit, nec quod de vita primi parentis traxit, habebit et vitam æternam et regnum cælorum. * B Respondete, vincite hominem resistentem vobis, qui aliter divíditis. Vos enim dicitis, Vitam quidem habebit iste non baptizatus æternam, sed non habebit regnum cælorum. Ille contra, Immo et vitam et regnum cælorum.

* CAPUT VI.

Quare enim patrimonium regni cælorum abripis innocenti? A quo regnum cælorum non adquiritur, profecto magno bono fraudatur. Quæ est ista justitia? Dic quare? Quid offendit parvulus non baptizatus, nullam habens culpam, nec suam, nec de parente tractam? Quid offendit, dic mihi, ut non intret in regnum cælorum, ut separetur a sorte sanctorum, ut sit exsul a societate Angelorum? Videris enim tibi misericors, quia non ei aufers vitam: damnas tamen, quem separas a regno cælorum. Damnas: non eum percutis, sed in exsilium mittis. C Nam et qui exsultant, vivunt, si sani sunt: in doloribus corporis non sunt, non torquentur, non carceris tenebris affliguntur: hæc illis sola pœna est, non esse in patria. Si amatur patria, magna pœna: si autem non amatur patria, pejor est cordis pœna. Parvum malum est in hominis corde, qui societatem non quærit sanctorum, qui non desiderat regnum cælorum? Si non desiderat, pœna est de perversitate: si autem desiderat, pœna est de fraudata caritate. Sed si, quod vis, parva sit pœna; et ipsa parva magna est, si nulla culpa est. Hic defende justitiam Dei. Quare vel parva pœna infligitur innocenti, in quo nullum invenitur omnino peccatum? Dic contra istum adversarium, qui parvulis non baptizatis, D misericordia et justitia majore quam tu, dare vult, non solum vitam æternam, verum etiam regnum cælorum: responde si potes, sed rationem affer: hac enim te gloriari delectat.

CAPUT VII.

In quæstione de parvulis non baptizatis confugiendum ad auctoritatem divinam

7. Ego istam quæstionem profundam sentio, et ad ejus fundum rimandum vires meas idoneas non agnosco. Libet me et hic exclamare quod Paulus, *O altitudo divitiarum!* Parvulus non baptizatus pergit in damnationem: (Apostoli enim verba sunt, *Ex uno in condemnationem*:) non satis invenio dignam caussam, quia non invenio, non quia non est. Ubi ergo non invenio in profundo * profundum, adtendere debeo humanam infirmitatem, non damnare divinam auctoritatem. Ego prorsus exclamo nec me pudet,

Rom. 11. 33.
Rom. 5. 16.
* f. fundum.

SERMON. DE SANCTIS.

A *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula sæculorum.* Ego infirmitatem meam his verbis munio, et hac cautela circumseptus, adversus sagittas ratiocinationum tuarum muratus assisto. Sed tu bellator, hoc est, fortis ratiocinator, huic responde, qui tibi dicit, Prorsus innocens parvulus, et immunis ab omni peccato, et proprio et originali, non solum vitam æternam habebit, sed etiam regnum cælorum. Hoc est justum. Qui nihil mali habet, quare aliquid boni non habet? Sed scio, inquis. B Unde scis? Quia Dominus dixit. Tandem venisti. Non ergo quia tu ratiocinaris, sed quia Dominus dixit. Laudo plane, hoc sanum est: sicut homo non invenisti rationem, fugis ad auctoritatem. Approbo, prorsus approbo. Bene facis: non invenis quid respondeas, ad auctoritatem fuge: non ibi te persequor, non inde expello; immo fugientem recipio et amplector.

Rom. 11. 33. etc.

Sententia Dominica excludens non baptizatos a regno Dei, fatentibus Pelagianis.

8. Profer ergo auctoritatem, stemus in ea simul contra communem inimicum. Quia enim parvulus non baptizatus non intrat in regnum cælorum, et tu dicis et ego. Illi igitur communi adversario, qui dicit non baptizatum parvulum intraturum in regnum cælorum, resistamus ambo, et adversus ejus insidiosissima jacula scutum fidei proferamus. * C Cedant paulisper conjecturæ rationis humanæ, assumantur arma divina. *Assumite*, inquit Apostolus, *armaturam Dei*. Ecce simul dicamus huic homini, Christianus es? Christianus, inquit. Audi Evangelium, qui vis non baptizatos parvulos mittere in regnum cælorum, audi Evangelium: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu-sancto, non intrabit in regnum Dei*. Domini sententia est: huic non resistit, nisi non Christianus. Repulsus est ille, remanet mihi tecum certamen: et forte unde vicisti bono illius, inde bono vinceris tuo. Nam quem vicisti, si durus non est, docuisti. Noli ergo esse durus et tu: simul teneamus interim sententiam istam, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu, non intrabit in regnum Dei*. Ideo, inquis, parvulo non baptizato polliceri re- D gnum Dei non possum contra apertam Domini sententiam. Ecce quare dico, Regnum Dei non habebunt. Ecce quare dico, Ideo baptizandi sunt, ut habeant regnum Dei. Ideo dicis? Ideo, inquit. Vide tamen, propter illa quæ supra diximus, ne forte non invenias vitam æternam præter regnum Dei. Multum enim aperta sunt dicta de duabus illis partibus, dextra et sinistra, ubi nullum in medio dedit locum vitæ sine regno. Parum te hoc corrigit? parum admonet? Ipsam mecum lectionem, unde hanc sententiam protulisti, paululum adverte.

* CAPUT VIII.
Ephes. 6. 13.
Johan. 3. 5.

Ex eadem Evangelii lectione vincendi

9. Dixisti enim, te ideo regnum cælorum non baptizatis parvulis nolle promittere, quia sententia Domini aperta est, *Nisi quis renatus fue-*

Johan. 3. 5.

rit ex aqua et Spiritu, *non intrabit in regnum cœlorum*. Non ibi advertisti, cum quæreret Nicodemus, quomodo ista fierent, id est, quomodo renasceretur homo quomodo denuo nasceretur; quoniam non potest utique iterum introire in uterum matris, et denuo nasci; quid audierit a Domino, quid audierit a magistro bono, quid audierit error a veritate? * Inter cetera enim ostendens quemadmodum fiat, etiam similitudinem posuit. Sed prius ait, *Nemo adscendit in cœlum*, *nisi qui de cœlo descendit*, *filius hominis qui est in cœlo*. In terra erat, et in cœlo se esse dicebat; et quod est majus, in cœlo filium hominis: ut unam demonstraret in utraque natura personam, et in eo quod Dei Filius erat æqualis Patri, Verbum Dei in principio Deus apud Deum, et in eo quod filius hominis erat, assumens animam humanam et carnem humanam, et indutus hominem, exiens ad homines: quia in hoc utroque non duo Christi sunt, nec duo filii Dei, sed una persona, unus Christus Dei Filius, idemque unus Christus, non alius hominis filius; sed Dei Filium secundum divinitatem, hominis filius secundum carnem. Quis autem nostrum, qui parum advertimus, aut parum sapimus, non potius ita vellet distinguere, Filius Dei in cœlo, et filius hominis in terra? Sed ne sic divideremus, et ita dividendo duas personas induceremus, *Non adscendit in cœlum*, inquit, *nisi qui de cœlo descendit*, *filius hominis*. Filius ergo hominis descendit de cœlo: Nonne filius hominis in terra factus est? nonne filius hominis per Mariam factus est? Sed o homo, noli, inquit, separare quem volo copulare. Parum est, quia filius hominis descendit: (Christus enim descendit, idemque filius hominis qui filius Dei est:) sedet in cœlo, qui ambulat in terra. In cœlo erat, quia ubique est Christus, idemque Christus est et Filius Dei et Filius hominis. Propter unitatem personæ in terra Filius Dei, propter eamdem unitatem personæ esse probavimus in cœlo filium hominis, ex his verbis Domini, *Filius hominis*, inquit, *qui est in cœlo*. Propter unitatem personæ, nonne in terra constituto atque conspicuo Petrus dicit, *Tu es Christus Filius Dei vivi*?

* CAPUT IX. Johan. 3. 13. Una in duabus naturis persona Christi, qui simul in terra se esse dicit et in cœlo.

Matth. 16. 17. In cœlum solus Christus adscendit.

10. Ergo discat Nicodemus quomodo fiat illud, quod ei minus intelligenti, incredibile et quasi impossibile videbatur: *Nemo adscendit in cœlum*, *nisi qui de cœlo descendit*. * Omnes autem qui renascuntur, utique adscendunt in cœlum: ceterorum nemo prorsus. Et omnes qui renascuntur, per gratiam Dei adscendunt in cœlum: *Et nemo adscendit in cœlum*, *nisi qui de cœlo descendit*, *filius hominis qui est in cœlo*. Unde hoc? Quia omnes qui renascuntur, membra ipsius fiunt; et solus Christus de Maria natus unus est Christus, et cum corpore suo caput unus est Christus. Hoc ergo dicere voluit, *Nemo adscendit*, *nisi qui descendit*. Non ergo adscendit, nisi Christus. Si vis adscendere, esto in corpore Christi: si vis adscendere, esto membrum Christi. *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus*, *omnia autem membra corporis*, *cum sint multa*, *unum est corpus*; *sic et Christus*: quia caput et corpus Christus. Et quomodo fit hoc, adhuc quæramus. Latet quæstio, exaltatur illa profunditas.

* CAPUT X.

Christi membra cum capite unus Christus. Rom. 12. 4.

11. Christus peccatum non habet, nec originale traxit, nec suum addidit: extra voluptatem carnalis libidinis venit, non ibi fuit complexus maritalis: de virginis corpore non assumpsit vulnus, sed medicamentum; non assumpsit quod sanaret, sed unde sanaret: quantum ad peccatum pertinet, dico. Solus ergo ille sine peccato: quomodo erunt membra ejus, quorum nullus est sine peccato? Quomodo? Audi similitudinem quæ sequitur: *Et sicut Moyses exaltavit serpentem in eremo*, *sic oportet exaltari filium hominis*; *ut omnis qui credit in eum*, *non pereat*, *sed habeat vitam æternam*. Unde tibi non videbatur peccatores homines posse fieri membra Christi, id est, illius qui nullum omnino haberet peccatum? Serpentis morsu movebaris: ideo crucifigitur Christus, ideo fundit sanguinem Christus in remissionem peccatorum; quia propter peccatum, id est, serpentis venenum, *Sicut exaltavit Moyses serpentem in eremo*, unde sanarentur qui in illo deserto a serpentibus mordebantur, et illum exaltatum adtendere jubebantur, et quisquis adtenderet, sanabatur; *sic oportet exaltari filium hominis*, *ut omnis qui credit in eum* id est, qui adtendit exaltatum, qui non erubescit crucifixum, qui in cruce Christi gloriatur, *non pereat*, *sed habeat vitam æternam*. *Non pereat*, unde? Credendo in eum. Unde non pereat? Adtendendo exaltatum: alioquin perisset. Hoc est enim, *Omnis qui credit in eum*, *non pereat*, *sed habeat vitam æternam*.

Quomodo Christi membra efficimur.

Johan. 3. 14. et 15.

Fides in Christum necessaria ad salutem.

12. Profers parvulum mihi, et jubes ut adtendat exaltatum, quem negas habere serpentis venenum. Immo si faves ei, si movet te innocentia in vita propria, noli negare tractum aliquem reatum de vita prima, non sua, sed parentis sui primi. Noli negare; confitere venenum, ut poscas medicamentum: aliter non sanatur. Aut tu quid ei dicis ut credat? Hoc enim respondetur a portante parvulum. Ad verba aliena sanatur, quia ad factum alienum vulneratur. Credit in Jesum Christum? fit interrogatio: respondetur, Credit. Pro non loquente, pro silente, pro flente, et flendo quodam modo ut subveniatur orante, respondetur, et valet. An etiam hoc serpens ille persuadere conatur, quia non valet? Absit a cordibus qualiumcumque Christianorum. Ergo respondetur, et valet. Conspiratione quadam communicat spiritus; credit in altero, quia peccavit in altero. An vero invenit vitam præsentis sæculi, quem parturivit infirmitas; et non invenit vitam futuri sæculi, quem parturivit caritas?

CAPUT XI. Parvulis alieno facto vulneratis aliena fide subvenitur.

13. Ergo sicut Moyses exaltavit serpentem in eremo, ut omnis a serpente percussus intueretur exaltatum, et sanaretur: sic oportuit exaltari filium hominis, ut omnis a serpente venenatus intueatur exaltatum, et sanetur. Adam primus accepit morsum serpentis cum veneno. Ergo natus in carne peccati, fit salvus in Christo

Serpens æneus exaltatus figura Christi crucifixi in similitudine carnis peccati.

CLASSIS III.

* CAPUT XII.

Rom. 8. 3.

per similitudinem carnis peccati. * *Misit* enim *Deus Filium suum*, non in carne peccati; sed sicut sequitur qui scripsit, *in similitudine carnis peccati;* quia non de complexu maritali, sed de utero virginali. *Misit in similitudine carnis peccati:* ut quid hoc? *Ut de peccato damnaret peccatum in carne:* de peccato peccatum, de serpente serpentem. Qui enim dubitet nomine serpentis appellari peccatum? Ergo de peccato peccatum, de serpente serpentem: sed de similitudine, quia in Christo nullum peccatum, sed sola similitudo carnis peccati. Ideo exaltatus serpens, sed æreus; exaltata est similitudo carnis peccati, ut sanaretur origo peccati. Quia *misit Deus Filium suum in similitudine carnis peccati*. Non in similitudine carnis; nam vera caro est: sed *in similitudine carnis peccati;* quia mortalis caro sine ullo omnino peccato. *Ut de peccato*, propter similitudinem, *damnaret peccatum in carne*, propter veram iniquitatem. Vera iniquitas in Christo non fuit: sed mortalitas in illo fuit. Peccatum non suscepit, sed pœnam peccati suscepit. Suscipiendo sine culpa pœnam, et pœnam sanavit et culpam. Ecce quomodo fiunt ista. Quod admiratus Nicodemus dixerat, *Quomodo*

Johan. 3. 9.

possunt ista fieri? Sic enim sanamur, non quia meremur. Ecce quomodo fiunt ista. Modo ubi mihi parvulos ponis? Jam dicis, nullo veneno sauciati sunt. Aufer eos a conspectu exaltati serpentis. Si autem non aufers, sanandos dicis, venenatos confiteris.

* CAPUT XIII. Quicumque in Christum non credit damnatur. Ibidem 18. Judicium pro damnatione.

14. Deinde Ipse Dominus in eodem sermone ad Nicodemum non audistis quid dixerit, cum eadem lectio hodie legeretur? *Quis credit in eum, non judicatur; qui autem non crediderit, jam judicatus est*. Et hic quæris medium homo de medio, et disputas, et adtenderis, nec adtendis: *Qui credit in eum, non judicatur; qui autem non crediderit, jam judicatus est*. Quid est autem, *Jam judicatus est*? Damnatus est. Nam judicium pro damnatione plerumque poni nostis: Scripturæ testes sunt; maxime illo uno testimonio apertissimo, cui nemo est qui contradicat. De resurrectione cum ageret Dominus, *Qui bene*

Johan. 5. 29.

fecerunt, inquit, *in resurrectionem vitæ, qui male egerunt, in resurrectionem judicii:* utique judicium pro damnatione posuit. Et tu aliter audes disserere aut credere? *Qui non credit, jam judicatus est*. Alio loco: *Qui credit in Filium, habet vitam æternam:* quam tu parvulis

Johan. 3. 18. Ibidem 36.

promittebas non baptizatis. *Qui credit in Filium, habet vitam æternam*. Sed habet, inquit, et qui non credit parvulus, quamvis non habeat regnum Dei. Sed vide quod sequitur: *Qui autem incredulus est Filio, non habet vitam; sed ira Dei manet super eum*. Ubi ponis parvulos baptizatos? Profecto in numero credentium. Nam ideo et consuetudine Ecclesiæ antiqua, canonica, fundatissima, parvuli baptizati fideles vocan-

Infantes dicti fideles.

tur. Et sic de his quærimus, Iste infans Christianus est? Respondetur, Christianus. Catechumenus, an fidelis? Fidelis; utique a fide, fides a credendo. Inter credentes igitur baptizatos

A

SERMON. DE SANCTIS

parvulos numerabis: nec judicare ullo modo aliter audebis, si non vis esse apertus hæreticus. Ergo ideo habent vitam æternam: quia *qui credit in Filium, habet vitam æternam*. * Nuli eis

* CAPUT XIV.

sine ista fide, et sine isto sacramento hujus fidei, promittere vitam æterna. *Qui autem incredulus est Filio*, et qui non credit in Filium, *non habet vitam, sed ira Dei manet super eum*. Non dixit, veniet super eum; sed *manet super sum*. Respexit originem, cum ait, *Ira Dei manet super eum*. Quam respiciens et Apostolus dixit, *Fuimus et nos aliquando natura filii iræ*. Non accusamus naturam. Naturæ auctor Deus est. A Deo bona est instituta natura: sed per malam voluntatem a serpente vitiata est. Ideo quod fuit in Adam culpæ, non naturæ, nobis propagatis factum est

Peccatum originis. Ephes. 2. 3.

B

jam naturæ. Ab hoc vitio naturæ, cum quo nascitur homo, non liberat nisi qui natus est sine vitio. Ab hac carne peccati non liberat nisi ille qui natus est sine peccato per similitudinem carnis peccati. Ab hoc veneno serpentis, non liberat nisi exaltatio serpentis. Quid ad hæc dicis? Satisne hoc est?

Pelagianorum effugium, dum urgentur verbis Apostoli de originali peccato. Rom. 5. 12. 2. Sent. dist. 30. c. Hoc autem.

15. Unum aliquid acutissimum, quod ab eis profertur, paululum adtendite. Cum cœperint urgeri verbis Apostoli dicentis, *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors; et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt:* quæ verba nescio quis non intelligat; in quibus verbis nescio utrum quisquam expositorem requirat: conantur respondere, et dicere, ideo dictum hoc ab Apo-

C

stolo, quia primus peccavit Adam, et qui postea peccaverunt, illum imitando peccaverunt. Hoc quid est aliud, quam conari tenebras aperto lumini offundere? *Peccatum per unum hominem intravit, et per peccatum mors; et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt*. Propter imitationem dicis, quia primus peccavit Adam. * Respondeo prorsus, Non primus peccavit Adam. Si primum peccatorem requiris, diabolum vide. Sed humani generis massam volens ostendere Apostolus de origine venenatam, ideo eum posuit unde nati sumus, non eum quem imitati sumus. Dicitur quidem et pater tuus, quem fueris imitatus: *Filii mei*, inquit, *quos iterum parturio*. Qui itidem dicit, *Imitatores mei estote*. Et propter ipsam imitationem dicitur

CAPUT XV. Non primum peccati exemplum, sed originis peccatum ibi significatum. Gal. 4. 19. 1. Cor. 4. 16. Johan. 8. 41.

D

impiis, *Vos a patre diabolo estis*. Nam constat in catholica fide, quod diabolus nec generavit nostram naturam, nec condidit: sola in illo seductio est præcedentis, imitatio consequentis. Denique quomodo dictum est de Adam, *in quo omnes peccaverunt;* legatur mihi alicubi, Omnes in diabolo peccaverunt. Aliud est in illo precedente et seducente peccare, aliud in illo peccare. Quia secundum propaginem carnis in illo eramus omnes, antequam nati essemus, tamquam in parente, tamquam in radice ibi eramus: sic venenata est ista arbor, ubi eramus. Nam quia ad diabolum, hoc est, principem peccati, et vere primum peccatorem, non pertinet origo, sed imitatio, cum de illo Scriptura loque-

Sap. 2. 24. et 25.

retur, *Invidia*, inquit, *diaboli mors intravit in orbem terrarum: imitantur autem eum, qui sunt ex parte ipsius*. Imitando eum fiunt ex parte ipsius. Numquid dictum est, In illo peccaverunt? Cum vero de Adam diceretur, propter originem, propter posteritatem, propter propaginem viscerum, *In quo omnes*, inquit, *peccaverunt*. Nam si propterea primus constitutus est Adam, quia primus peccavit, tamquam in exemplo sit, non in origine; ut quid tam in longinquo, post tam prolixa tempora contra Adam quæritur Christus? Si omnes peccatores ad Adam propterea pertinent, quia primus peccator, omnes justi debuerunt ad Abel pertinere, quia primus justus. Quare Christus quæritur? Expergiscere frater. Quare Christus quæritur, nisi quia in Adam damnata est generatio, in Christo quæritur regeneratio?

CAPUT XVI. Pelagianorum objectio contra peccatum originale, cur de baptizato non justus nascitur.

16. Proinde nemo nos fallat: Scriptura (a) evidens est, auctoritas fundatissima est, fides catholicissima est. Omnis generatus, damnatus: nemo liberatus, nisi regeneratus. Unde et alteri versutiæ illorum jam vos instructi respondete Carissimi. Quando dicunt, et parvulos turbant, Si de peccatore peccatores nati sunt, quare non de baptizato jam fideli, cui remissa sunt universa peccata, justi nascuntur? Cito respondete: Ideo de baptizato non justos nascitur, quia non eum generat unde regeneratus est, sed unde generatus est. De Christo dictum est, *Mortificatus carne, vivificatus spiritu*: sic de homine dici potest, Tabefactus carne, justificatus spiritu. *Quod nascitur de carne, caro est.* Quæris ut de justo justus nascatur, cum videas justum esse nisi regeneratum omnino non posse. Nec attendis Domini sententiam, quam tu ipse in ore habes: *Si quis non renatus fuerit ex aqua et Spiritu.* Puto quia non hoc factum est in concubitu. Miraris quare peccator nascatur de semine justi: non te delectat mirari quare oleaster nascatur de semine olivæ? Accipe aliam similitudinem. Justum baptizatum, pone granum purgatum: non attendis, quia de grano purgato frumentum cum palea nascitur, sine qua seminatur. Deinde cum sit in propagine natorum generatio carnalis, in propagine renatorum generatio spiritalis, vis ut de baptizato baptizatus nascatur, cum videss de circumcisio non nasci circumcisum? Carnalis est certe ista generatio, et carnalis est circumcisio, et tamen de circumciso non nascitur circumcisus: sic ergo de baptizato non potest nasci baptizatus; quia nemo renatus, antequam natus.

1 Pet. 3. 18.

Joan. 3. 6.

Ibidem 5.

CAPUT XVII. Alia eorumdem cavillatio explodilur.

17. Aliud eorum quasi acutissimum: sed quid acutum non obtunditur scuto veritatis? Aliud dicunt, videte quale. Si Adam, inquiunt, nocet his, qui non peccaverunt; ergo et Christus prodesse debet etiam his, qui non crediderunt. Videtis certe quam hoc acutum sit contra veritatem: audite quantum adjuvet veritatem. Qui enim hoc dicit, nihil aliud dicit, nisi Christum nihil prodesse non credentibus. Hoc est verum. Quis non acceptet. Quis non consentiat, quia Christus non credentibus non prodest, credentibus prodest? Sed dic mihi, obsecro te, Parvulis baptizatis Christus aliquid, an nihil prodest? Necesse est ut dicat prodesse: premitur mole matris Ecclesiæ. Forte quidem vellent hoc dicere; nam ratiocinationes eorum ad hoc videntur compellere: sed auctoritate reprimuntur Ecclesiæ, ne non dicam sputis hominum obruantur, sed ipsorum infantium lacrymis tamquam fluvio pertrahantur. Si enim dixerint, nihil prodesse Christum baptizatis infantibus; nihil aliud dicunt quam, superfluo baptizantur infantes. Ut autem non superfluo baptizentur, quia hoc dicere non audent, prodesse Christum baptizatis infantibus confitentur. * Si prodest baptizatis, quæro quibus prosit, credentibus, an non credentibus? Eligant quod volunt. Si dixerint, non credentibus: ubi est ergo quod calumniabaris, quia Christus non credentibus prodesse non potest? Ecce tu confiteris prodesse infantibus, non tamen credentibus. Ad quodlibet prodest: non putas ad vitam æternam, non putas ad salutem æternam: ad ipsum regnum cælorum percipiendum utique prodest Christus parvulis baptizatis. Prodest ergo non credentibus? Sed absit, ut ego dicam non credentes infantes. Jam superius disputavi, credit in altero, qui peccavit in altero: dicitur, Credit; et valet, et inter fideles baptizatos computatur. Hoc habet auctoritas matris Ecclesiæ, hoc fundatus veritatis obtinet canon: contra hoc robur, contra hunc inexpugnabilem murum quisquis arietat, ipse confringitur. Ergo prodest Christus aliquid infantibus baptizatis; et sicut ego dico, et sicut mecum tota Ecclesia dicit, credentibus prodest, fidelibus prodest: tu quod vis elige. Volo quidem ut quod verius est, eligas; ut nobiscum dicas quia credentibus prodest. Sed si dixeris, Non credentibus prodest; contra te dixisti. Si dixeris, Credentibus prodest; mecum dixisti. Elige, utrum contra te dicas quod falsum est, an mecum dicas quod verum est. Tu enim paulo ante dicebas, Christum non credentibus nihil prodesse, volens efficere quia sic et Adam non peccantibus nihil nocuit, quomodo Christus non credentibus nihil prodest. Ecce jam fateris infantibus non credentibus baptizatis aliquid prodesse Christum. Sed si credentibus dicis, bene dicis, mecum dicis, credunt et infantes. * Unde credunt? Quomodo credunt? Fide parentum. Si fide parentum purgantur, peccato parentum polluti sunt. Corpus mortis in primis parentibus generavit eos peccatores: spiritus vitæ in posterioribus parentibus regeneravit eos fideles. Tu das fidem non respondenti, et ego peccatum nihil agenti.

Christus nihil prodest non credentibus.

Infantibus baptizatis prodest Christus. * CAPUT XVIII.

Infantes baptizati vere credentes aliorum fide.

* CAPUT XIX. Infantes credunt fide parentum.

18. Sancti, inquit, de sanctis nasci debuerunt: quia dixit Apostolus, *Alioquin filii vestri immundi essent; nunc autem sancti sunt.* Et quomodo hoc accipis? Quomodo intelligis, de fide-

Contra peccatum originale perperam citatur Apostolus.

(a) Aliquot MSS. *Scripturæ evidens est auctoritas, fundatissima est fides, catholicissima est.*

CLASSIS III. ... ibus natum ita sanctum, ut baptizari non debeat? Quomodo libet, accipias istam sanctitatem. Multi enim modi sunt sanctitatis, et multi modi sunt sanctificationis. Non enim omne quod sanctificatur, ad regnum cælorum mittitur. De esca nostra dixit Apostolus, *Sanctificatur per verbum Dei orationem*. Numquid quia esca nostra sanctificatur, non scimus quo mittatur? Disce ergo esse aliquem modum, et quasi umbraculum quoddam sanctificationis, quod non sufficiat ad perceptionem salutis. Distet, et quid distet, Deo notum est. Tamen cum filio fidelium curratur ad baptismum; non sic errent parentes, ut putent eum jam fidelem natum. Natum enim possunt dicere, non renatum. Nam ut noveris quomodo intelligas sanctificatos filios fidelium, ut modo non quæram, quia longum est, modum sanctificationis hujus; ibi et maritum habes infidelem, ibi habes et uxorem fidelem. *Sanctificatur*, inquit, *vir infidelis in uxore, sanctificatur mulier infidelis in fratre*. Numquid quia est ibi forte modus aliquis sanctificationis, ut vir infidelis sanctificetur in uxore fideli, ideo jam securitatem debet accipere, quod in regnum cælorum intraturus est, et non baptizandus, non regenerandus, non Christi sanguine redimendus? Quomodo ergo sanctificatur vir infidelis in uxore, et tamen perit, nisi baptizetur: sic filii fidelium, etsi ad quemdam modum sanctificati, pereunt tamen, si non fuerint baptizati.

I. Cor. 7. 14. Sanctificationis modi multi. — I. Tim. 4. 5.

CAPUT XX. Cypriani auctoritas pro originali peccato.

19. Rogo vos, ut paululum adquiescatis. Lego tantum. Sanctus Cyprianus est, quem in manus sumpsi, antiquus episcopus Sedis hujus: quid senserit de baptismo parvulorum, immo quid semper Ecclesiam sensisse monstraverit paululum accipite. Parum est enim quia isti disserunt, et disputant nescio quas impias novitates; et nos conantur arguere, quod aliquid novum dicamus. Ad hoc ergo lego sanctum Cyprianum, ut videatis quomodo sit intellectus canonicus, et catholicus sensus in his verbis, quæ paulo ante tractavi. Interrogatus est, utrum infans baptizari debeat ante octavum diem: quia vetere Lege non licebat circumcidi infantem, nisi octavo die. Quæstio inde erat nata, de die baptizandi: nam de origine peccati nulla erat quæstio; et ideo ex ea re, unde nulla erat quæstio, soluta est exorta quæstio. Sanctus Cyprianus dixit inter cetera, quæ superius dixit: Propter quod neminem putamus a gratia consequenda » impediendum esse (a) a lege quæ jam statuta est, » nec spiritalem circumcisionem impediri carnali » circumcisione debere, sed omnem omnino admittendum esse ad gratiam Christi, quando et » Petrus in Actibus Apostolorum loquatur et dicat, » *Deus mihi dixit neminem hominem communem* » *dicendum et immundum*. Ceterum si homines » impedire aliquid ad consecutionem gratiæ possit, magis adultos et provectos et majores natu » possint impedire peccata graviora. Porro autem » si etiam gravissimis delictoribus et in Deum » multum ante peccantibus, cum postea crediderint, remissa peccatorum datur, et a baptismo » atque gratia nemo prohibetur: quanto magis » prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxit? qui ad remissam peccatorum » accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illi » dimittuntur, non propria, sed aliena peccata? » Videte quemadmodum de hac re nihil dubitans, solvit illam unde dubitabatur. Hoc de fundamento Ecclesiæ sumpsit, ad confirmandum lapidem nutantem.

In epist. 59. ad Fidum. — Act. 10. 15.

CAPUT XXI. Veritatis hostes quatenus patienter ferendi.

20. Impetremus ergo, si possumus, a fratribus nostris, ne nos insuper appellent hæreticos, quod eos talia disputantes nos appellare possemus forsitan, si velimus, nec tamen appellamus. Sustineat eos mater piis visceribus sanandos, portet docendos, ne plangat mortuos. Nimium est quo progrediuntur; multum est, vix ferendum est, magnæ patientiæ adhuc ferri. Non abutantur hac patientia Ecclesiæ, corrigantur, bonum est. Ut amici exhortamur, non ut inimici litigamus. Detrahunt nobis, ferimus: canoni non detrahant, veritati non detrahant; Ecclesiæ sanctæ pro remissione peccati originalis parvulorum quotidie laboranti non contradicant. Fundata ista res est. Ferendus est disputator errans in aliis quæstionibus non diligenter digestis, nondum plena Ecclesiæ auctoritate firmatis; ibi ferendus est error: non tantum progredi debet, ut etiam fundamentum ipsum Ecclesiæ quatere moliatur. Non expedit, adhuc forte nostra non est reprehendenda patientia: sed debemus timere ne culpetur etiam negligentia. Sufficiat Caritati Vestræ, habete ad illos qui nostis illos, habete cum illis amice, fraterne, placide, amanter, dolenter: quidquid potest faciat pietas; quia postea (b) diligenda non erit impietas. Conversi ad Dominum, etc.

* SERMO CCXCV.

* Alias de Diversis 108.

I.

In Natali (c) Apostolorum Petri, et Pauli.

CAPUT I.

1. Istum nobis diem beatissimorum Apostolorum Petri et Pauli passio consecravit. Non de obscuris aliquibus Martyribus loquimur. *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.* Isti Martyres viderunt quod prædicaverunt, secuti æquitatem, confitendo veritatem, moriendo pro veritate. Beatus Petrus, Primus Apostolorum, vehemens Christi amator, qui meruit audire, *Et ego dico tibi, Quia*

Psal. 18. 5. — Matth. 16. 18, etc.

(a) In Cypriani editis, ea lege.

(b) Aliquot MSS. postea diligentia. Et quidam, post eam diligentiam.

(c) Sanctorum Apostolorum sollemnitas in Kalendario Carthaginensis Ecclesiæ notatur. Sermones de ipsorum Natali ter memorat Possidius in Indiculo caput. 9 et 10.

CLASSIS III. *tu es Petrus*. Dixerat enim ipse, *Tu es Christus* A *Filius Dei vivi*. Christus illi, *Et ego dico tibi*, *Quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*. Super hanc petram ædificabo fidem, quam confiteris. Super hoc quod dixisti, *Tu es Christus Filius Dei vivi*, ædificabo Ecclesiam meam. Tu enim Petrus. A petra Petrus, non a Petro petra. Sic a petra Petrus, quomodo a Christo Christianus. Vis nosse de qua petra Petrus dicatur? Paulum audi: *Nolo enim vos ignorare, fratres*: Apostolus Christi dicit, *Nolo vos ignorare, fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes per mare transierunt, et omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in mari, et omnes eumdem cibum spiritalem manducaverunt, et omnes eumdem potum spiritalem biberunt. Bibebant enim de spiritali sequente eos petra: petra autem erat Christus*. Ecce unde Petrus.

Petra super quam ædificata est Ecclesia ipsa est Christus.

1. Cor. 10. 1, etc.

CAPUT II. 2. Dominus Jesus discipulos suos ante passionem suam, sicut nostis, elegit, quos Apostolos appellavit. Inter hos pene ubique solus Petrus, totius Ecclesiæ meruit gestare personam. Propter ipsam personam, quam totius Ecclesiæ solus gestabat, audire meruit, *Tibi dabo claves regni cœlorum*. Has enim claves non homo unus, sed unitas accepit Ecclesiæ. Hinc ergo Petri excellentia prædicatur, quia ipsius universitatis et unitatis Ecclesiæ figuram gessit, quando ei dictum est, *Tibi trado*, quod omnibus traditum est. Nam ut noveritis Ecclesiam accepisse claves regni cœlorum, audite in alio loco quid Dominus dicat omnibus Apostolis suis. *Accipite Spiritum-sanctum*. Et continuo: *Si cui dimiseritis peccata, dimittentur ei; si cujus tenueritis, tenebuntur*. Hoc ad claves pertinet, de quibus dictum est, *Quæ solveritis in terra, soluta erunt et in cœlo; et quæ ligaveritis in terra, ligata erunt et in cœlo*. Sed hoc Petro dixit. Ut scias quia Petrus universæ Ecclesiæ personam tunc gerebat, audi quid ipsi dicatur, quid omnibus fidelibus sanctis: *Si peccaverit in te frater tuus, corripe illum inter te et ipsum solum. Si non te audierit, adhibe tecum unum aut duos: scriptum est enim, In ore duorum aut trium testium, stabit omne verbum. Si nec ipsos audierit, refer ad Ecclesiam: si nec ipsam audierit, sit tibi tamquam ethnicus et publicanus. Amen dico vobis, quia quæ ligaveritis in terra, ligata erunt et in cœlo; et quæcumque solveritis in terra, soluta erunt et in cœlo*. Columba ligat, columba solvit; ædificium supra petram ligat et solvit. * Timeant ligati, timeant soluti. Qui soluti sunt, timeant ne ligentur: qui ligati sunt, orent ut solvantur. *Crinicculis peccatorum suorum unusquisque constringitur*: et præter hanc Ecclesiam nihil solvitur. Quatriduano mortuo dicitur, *Lazare prodi foras*. Et prodiit de monumento institis ligatus manibus et pedibus. Excitat Dominus, ut mortuus de monumento prodeat; si cor tangit, ut peccati confessio foras exeat. Sed parum adhuc ligatus est. Dominus ergo postquam exiit Lazarus de monumento, ad discipulos

Petro Ecclesiæ persona sam gerenti datæ claves regni cœlorum. Uni datæ sunt, quia Ecclesiæ unitati.

Johan. 20. 22 et 23.

B

C

Matth. 18. 15. etc.

D

* CAPUT III.

Prov. 5. 22.

Johan. 11. 43. Christus prius resuscitat, tum Ecclesia solvit.

suos, quibus dixerat, *Quæcumque solveritis in terra, soluta erunt et in cœlo: Solvite*, inquit, *eum, et sinite abire*. Per se excitavit, per discipulos solvit.

SERMON. DE SANCTIS

3. Proinde Ecclesiæ fortitudo in Petro maxime commendata est; quia euntem ad passionem secutus est Dominum: et infirmitas quædam notata; quoniam interrogatus ab ancilla, negavit Dominum. Ecce ille amator subito negator. Invenit se, qui præsumpserat de se. Dixerat enim, sicut nostis, *Domine, tecum ero usque ad mortem: et si opus fuerit ut moriar, animam meam pro te ponam*. Et Dominus ad præsumptorem, *Animam tuam pro me pones? Amen dico tibi, antequam gallus cantet, ter me negabis*. Factum est quod prædixerat medicus: fieri non potuit quod præsumpsit ægrotus. Sed quid? Continuo respexit eum Dominus. Sic scriptum est, sic loquitur Evangelium: *Respexit eum Dominus, et exiit foras, et flevit amare. Exiit foras*: hoc est, confiteri. *Flevit amare*, qui noverat amare. Dulcedo secuta est in amore, cujus amaritudo præcesserat in dolore.

Ecclesiæ fortitudo et infirmitas in Petro figurata.

Matth. 26. 35. Johan. 13. 38.

Lucæ 22. 61. et 62.

4. Merito etiam post resurrectionem Dominus ipsi Petro oves suas commendavit pascendas. Non enim inter discipulos solus meruit pascere Dominicas oves: sed quando Christus ad unum loquitur, unitas commendatur; et Petro primitus, quia in Apostolis Petrus est primus. *Simon Johannis*, inquit Dominus, *amas me?* Respondit ille, *amo*. Et iterum interrogatus, iterum respondit. Et tertio interrogatus, et tamquam illi non crederetur, contristatur. Sed quomodo ei non credebat, qui cor ejus videbat? Denique post illum tristitiam sic respondit: *Domine, tu scis omnia, tu scis quia amo te*. Non enim qui omnia scis, hoc solum nescis. Noli tristis esse Apostole; responde semel, responde iterum, responde tertio. Ter vincat in amore confessio, quia ter victa est in timore præsumptio. Solvendum est ter, quod ligaveras ter. Solve per amorem, quod ligaveras per timorem. Et tamen Dominus semel, et iterum, et tertio, oves suas commendavit Petro.

CAPUT IV. Petro Ecclesiæ unitatem significanti oves a Christo commendatæ.

Johan. 21. 15.

Cur ter interrogatus Petrus de suo amore.

5. Adtendite, Fratres mei: *Pasce*, inquit, *oviculas meas, pasce agnos meos. Pasce oves meas*: numquid dixit, tuas? Pasce, bone serve, oves Dominicas, habentes Dominicum characterem. *Numquid enim Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Petri et Pauli baptizati estis?* Ergo pasce oves ejus, ablutas baptismo ejus, signatas nomine ejus, redemptas sanguine ejus. *Pasce*, inquit, *oves meas*. Nam hæretici servi mali et fugitivi, quod non emerunt dividentes sibi, et de furtis peculia tamquam propria facientes, suas oves sibi videntur pascere. Nam quid est aliud, rogo vos, Nisi te ego baptizavero, immundus eris, Nisi baptismum meum habueris, ablutus non eris? Itane non audistis, *Maledictus omnis qui spem suam ponit in homine?* Proinde, Carissimi, quos baptizavit Petrus, oves Christi sunt; et quos baptizavit Judas, oves Christi sunt. Nam videte quid dicat spon-

CAPUT V. In Donatistas Dominici gregis divisores.

1. Cor. 1. 13.

Jerem. 17. 5.

CLASSIS III. sus dilectæ suæ in Cantico canticorum, quando A
Cant. 1. 6. ei dixit sponsa, *Annuntia mihi, quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie; ne forte fiam sicut operta, super greges sodalium tuorum. Annuntia*, inquit, *mihi, ubi pascis, ubi cubas in meridie*, in splendore veritatis, in fervore caritatis. Quare times, o dilecta? quid ti-
Matth. 5. 14. mes? *Ne forte fiam*, inquit, *sicut operta*, id est, sicut obscura, sicut non Ecclesia; quia Ecclesia non est operta: *Non* enim *potest civitas abscondi super montem constituta. Et* errando *incurram*, non in gregem tuum, sed *in greges sodalium tuorum*. Etenim hæretici sodales dicuntur.
1. Johan. 2. 19. *A nobis exierunt*: ad unam nobiscum mensam, antequam exirent, accesserunt. Ergo quid ei respondetur? *Nisi cognoveris temetipsam*: sponsus dicit, interroganti respondet, *Nisi cognoveris temetipsam, o pulcra inter mulieres*. O verax inter hæreses, *nisi cognoveris temetipsam*: quia
Gen. 22. 18. de te prædicta sunt tanta, *In semine tuo bene-*
Psal. 49. 1. *dicentur omnes gentes: Deus deorum Dominus*
Psal. 2. 8. *locutus est, et vocavit terram, a solis ortu us-*
Psal. 18. 5. *que ad occasum: Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ: In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum*: de te testimonia ista prædicta sunt. *Nisi* ergo *cognoveris temetipsam*, *exi tu*. Ego enim te non ejicio, ut dicant de te qui remanserint, *Ex nobis*
1. Johan. 2. 19. *exierunt. Exi tu in vestigiis gregum*: non gregis,
Johan. 10. 16. de quo dictum est, *Erit unus grex et unus Pastor. Exi tu in vestigiis gregum, et pasce hædos tuos*: non sicut Petrus, *oves meas*. Pro his commendatis sibi ovibus Petrus meruit martyrio coronari, quod hodierna sollemnitate per orbem meruit celebrari.

CAPUT VI. Paulus ex persecutore prædicator Christi.

6. Veniat et de Saulo Paulus, de lupo agnus; prius inimicus, postea Apostolus; prius persecutor, postea prædicator. Veniat, accipiat litteras a principibus sacerdotum, ut ubicumque invenerit Christianos, vinctos adducat ad pœnas. Accipiat, accipiat, proficiscatur, pergat, anhelet cædem, sitiat sanguinem: Qui habitat in cælis, irridebit eum. Ibat enim, sicut scriptum est, spirans cædem, et propinquabat Damascum.
Psal. 2. 4. Tunc Dominus de cælo, *Saule, Saule, quid me persequeris*? Ego sum hic, ego sum ibi: hic caput, ibi corpus. Non ergo miremur, Fratres, ad
Act. 9. 4. corpus Christi pertinemus. *Saule, Saule, quid* D *me persequeris? Durum est tibi adversus stimulum calcitrare*. Te lædis: nam Ecclesia mea persecutionibus crescit. At ille pavens et tremens, *Domine qui es tu?* Et ille, *Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris*. Continuo mutatus exspectat imperium: ponit invidentiam, præparat obedientiam. Dicitur ei quid faciat. Et antequam Paulus baptizetur, loquitur Dominus Ananiæ, *Vade ad illum vicum, ad illum hominem nomine Saulum, baptiza illum; quia vas electionis mihi est*. Vas aliquid portare debet, vas inane esse non debet. Vas implendum est: unde, SERMON. DE SANCTIS. nisi gratia? Ananias autem respondit Domino nostro Jesu Christo: *Domine, audivi quia homo iste multa mala fecit sanctis tuis. Et nunc litteras portat a principibus sacerdotum, ut ubicumque invenerit viæ hujus viros, vinctos adducat*. Et Dominus ad illum, *Ego illi ostendam quæ illum oporteat pati pro nomine meo*. Trepidabat Ananias, audito nomine Sauli: trepidabat famam lupi infirma ovis, etiam sub (*a*) manu pastoris. a

CAPUT VII. Paulus et Petrus pro Christo passi.

7. Ecce ostendit illi Dominus quæ illum oporteret pati pro nomine ejus. Post exercuit illum in labore. Ipse in vinculis, ipse in plagis, ipse in carceribus, ipse in naufragiis. Ipse illi procuravit passionem: ipse perduxit ad istum diem. B Unus dies passionis duobus Apostolis. Sed et illi duo unum erant: quamquam diversis diebus paterentur, unum erant. Præcessit Petrus, secutus est Paulus. Primo Saulus, postea Paulus: quia primo superbus, postea humilis. Saulus a Saule sancti David persecutore. Dejectus est persecutor, erectus est prædicator. Mutavit nomen superbi ad humilitatem. Paulus enim modicus est. Verba videte Caritatis Vestræ: nonne quotidie dicimus, Post paululum videbo te, paulo post faciam hoc, aut illud? Ergo quid est Paulus? Ipsum interroga. *Ego sum*, inquit, *minimus Apostolorum*. 1. Cor. 15. 9.

CAPUT VIII. Dies Martyrum ideo celebrantur, ut eos imitari delectet.

8. Celebramus diem festum, Apostolorum nobis sanguine consecratum. Amemus fidem, vitam, labores, passiones, confessiones, prædicationes. Proficimus enim amando; non ista pro- C pter carnalem lætitiam celebrando. Martyres enim a nobis quid quærunt. Minus habent, si adhuc laudes hominum quærunt. Si adhuc laudes hominum quærunt, (*b*) nondum vicerunt. Si autem vicerunt, a nobis propter se nihil quærunt; b sed propter nos ipsos quærunt. Dirigatur ergo via nostra in conspectu Domini. Arta erat, spinosa erat, dura erat: talibus tamque multis transeuntibus lenis facta est. Transiit ipse prior Dominus, transierunt Apostoli intrepidi, postea Martyres, pueri, mulieres, puellæ. Sed quis in eis? Ille qui dixit, *Sine me nihil potestis facere*. Johan. 15. 5.

* SERMO CCXCVI.

* Alias de Diversis 106.

II.

In Natali (c) *Apostolorum Petri et Pauli.* c

CAPUT I.

1. Recens sancti Evangelii lectio hodiernæ sollemnitati conveniens, quæ modo sonuit in auribus nostris, si ab auribus etiam in cor nostrum descendit, et ibi eo locum quietis invenit: (tunc enim in nobis requiescit verbum Dei, quando nos adquiescimus verbo Dei:) admonuit nos omnes, qui vobis verbum et sacramentum

(a) Quidam libri sub voce pastoris.
(b) Plures MSS. non mundum vicerunt.
(c) In Flori collectione citatur ad Rom. 8. Habitus est versus finem forte anni 419. post captam Urbem a Gothis. Vide supra Ser. 81. n. 7. et seq. ac Ser. 105. n. 12. et 15.

CLASSIS III. Domini ministramus, pascere oves suas. Beatus A Petrus Apostolorum primus, Domini nostri Jesu Christi major amator, quam negator, sicut indicat Evangelium, secutus est Dominum passurum: sed tunc non potuit sequi passurus. Secutus est pedibus, nondum idoneus sequi moribus. Promisit se moriturum pro illo, et non potuit nec cum illo. Plus enim ausus erat, quam ejus capacitas sustinebat. Plus promiserat, quam poterat: quia et indignum erat ut faceret quod promiserat. *Animam meam*, inquit, *pro te ponam*. Hoc pro servo Dominus erat facturus; non servus pro Domino. Qui ergo plus est ausus, ibi præpostere amavit; ideo timuit et negavit. Postea vero Dominus postquam surrexit docet Petrum amare, inordinate amans, defecit sub pondere passionis: ordinate autem amanti promisit passionem.

Petrus infirmus plus promittit, quam potest.

Joh. 13. 37.

2. Meminimus infirmitatem Petri dolentis quod Dominus esset moriturus: hanc commemoro, ecce commemoro. Qui meminerunt, in corde suo mecum dicant: qui obliti fuerant, commonente me recolant. Dominus Jesus Christus passionem suam imminentem ipse discipulis prænuntiavit. Tunc Petrus amans eum, sed adhuc carnaliter, mori timens mortis interfectorem, *Absit a te*, inquit, *Domine: absit a te, propitius esto tibi*. Non dixisset, *propitius tibi esto*, nisi agnosceret verum Deum. Ergo Petre, si Deus a te cognoscitur, quid times ne Deus moriatur? Tu homo es, ille Deus est. Et pro homine Deus factus est homo, assumens quod non erat, non perdens quod erat. In eo ergo Dominus moriturus erat, in quo et resurrecturus. Expavit ergo Petrus humanam mortem, et noluit eam contingere Dominum. Nesciens, saccum volebat claudere, unde nostrum pretium erat manaturum. Audivit a Domino tunc, *Redi retro satanas, neque enim sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum*. Cui paulo ante dixerat, dicenti, *Tu es Christus Filius Dei vivi; Beatus es Simon Bar-Jona, quia tibi non revelavit caro et sanguis, sed Pater meus qui est in cœlis*. Paulo ante beatus, postea satanas. Sed unde beatus? Non de suo: *Non tibi revelavit caro et sanguis sed Pater meus qui est in cœlis*. Unde autem satanas? Ex homine, et in homine: *Non enim sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum*. Talis Petrus amans Dominum, timens mori Dominum, et volens mori pro Domino, secutus est: et inventum est quomodo prædixerat medicus, non quomodo præsumpserat ægrotus. * Interrogatus ab ancilla, negat semel, bis, et tertio. Adspicitur a Domino, flet amare: tergit lacrymis pietatis cordis negationes.

Infirmitas Petri timentis mori Dominum.

Matth. 16. 22.

Sacrum pretii nostri.

* CAPUT II

Luc. 22. 61.

3. Resurgit Dominus, apparet discipulis. Videt jam Petrus viventem, cui morienti timuerat. Videt non Dominum occisum, sed mortem in Domino occisam. Jam ergo (*a*) confirmatus exemplo carnis ipsius Domini, mortem non esse usque adeo metuendam, docetur amare. Modo opus est ut amet, jam viso Domino vivo post mortem: modo amet, modo securus amet; securus, quia secuturus. Dominus ergo, *Petre amas me?* Et ille, *Amo Domine*. Et Dominus, Non quia amas me, volo ut moraris pro me; hoc enim ego jam feci pro te. Sed quid? *Amas me?* Quid mihi redditurus es, quia amas me? *Amas me? Amo. Pasce oves meas*. Et iterum hoc, et tertio hoc: ut ter confiteretur amor, quod ter negaverat timor. Videte, percipite, discite. Non aliud quam, Amas, interrogatur: non aliud quam, Amo, respondetur. Respondenti dicitur, *Pasce oves meas*. Et commendatis Petro ovibus suis, et commendato sibi Petro cum ovibus suis, jam prænuntiat passionem, et dicit, *Cum esses junior, cingebas te, et ibas quo velles; cum autem senior factus fueris, alter te cinget, et feret quo tu non vis. Hoc* B *autem dicebat*, ait Evangelista, *significans qua morte clarificaturus esset Deum*. Videtis hoc pertinere ad pascendas oves Domini, ut non recusetur mors pro ovibus Domini.

Petro jam amanti Christus oves commendat.

SERMON. DE SANCTIS.

Joh. 21. 15.

Ibidem 18. et 19.

4. *Pasce oves meas*. Commendat oves idoneo, an minus idoneo? Primo, quas oves commendat? Pretiosas, emptas, non auro, non argento, sed sanguine. Si dominus homo commendaret servo suo oves suas, procul dubio cogitaret utrum peculium servi illius idoneum esset pretium ovium suarum, et diceret, Si perdiderit, si dissipaverit, si consumpserit, habet unde reddat. Commendaret ergo servo idoneo oves suas, et servi facultates in pecunia quæreret, pro ovibus quas pecunia comparavit. Nunc vero Do- C minus Jesus Christus, quia servo commendat oves, quas sanguine comparavit; idoneitatem servi in passione sanguinis quærit. Tamquam diceret, Pasce oves meas, commendo tibi oves meas. Quas oves? Quas emi sanguine meo. Mortuus sum pro eis. Amas me? Morere pro eis. Et quidem servus ille hominis homo pecuniam redderet pro consumptis ovibus: Petrus sanguinem reddidit pro ovibus conservatis.

CAPUT III. Pastor idoneus ille est qui vitam rependere valet pro ovibus.

5. Eia, Fratres, aliquid pro tempore volo dicere. Quod Petro commendatum est, quod Petro mandatum est, non Petrus solus, sed etiam alii Apostoli audierunt, tenuerunt, servaverunt, maximeque ipse consors sanguinis et (*b*) diei apostolus Paulus. Audierunt ista, et ad nos audienda transmiserunt. Pascimus vos, pascimur D vobiscum. Det nobis Deus vires sic amandi vos, ut possimus etiam mori pro vobis, aut effectu, aut affectu. Non enim quia Johanni apostolo passio defuit, ideo passioni animus præparatus deesse potuit. Non est passus, sed potuit pati. Præparationem ejus Deus noverat. Quemadmodum tres pueri arsuri missi sunt in caminum, non victuri. Negabimus eos martyres, quia flamma eos urere non potuit? Interroga ignes, passi non sunt: interroga voluntatem, coronati sunt. *Potens est enim Dominus*, dixerunt, *eruere nos de manibus tuis: sed et si non: ibi* sunt certa pectora et stabilis fides, ibi virtus inconcussa, ibi

CAPUT IV. Ceteris Ecclesiæ pastoribus id mandatum, quod Petro.

Animus martyrii martyrem fecit.

Dan. 3. 17. et 18.

(a) Regius MS. *informatus de exemplo*.

(b) Editi, *et Dei*. Melius plerique MSS. *et diei*.

CLASSIS III.

certa victoria: *sed et si non, notum tibi sit, rex, quoniam statuam quam statuisti, non adoramus.* Aliud Deo placuit: non arserunt, sed ignem idololatriæ in animo regis exstinxerunt.

CAPUT V. Tribulationes temporales pro futura gloria ferendæ.

Florus ad Rom. 8. 18.

6. Videtis ergo Carissimi, quæ sunt proposita in hoc tempore servis Dei, propter futuram gloriam quæ revelabitur in nobis: contra quam gloriam non appenditur quælibet quantalibet tribulatio temporalis. *Indignæ* enim *sunt passiones hujus temporis*, ait Apostolus, *ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Si hæc ita sunt, modo nemo cogitet carnaliter, non est tempus. Concutitur mundus, excutitur vetus homo: premitur caro liquescat spiritus. Jacet Petri corpus Romæ, dicunt homines; jacet Pauli corpus Romæ, Laurentii corpus Romæ, aliorum sanctorum Martyrum corpora jacent Romæ; et misera est Roma, et vastatur Roma, affligitur, conteritur, incenditur. Tot strages mortis fiunt, per famem, per pestem, per gladium; ubi sunt Memoriæ Apostolorum? Quid dicis? Ecce hoc dixi, Tanta mala Roma patitur, ubi sunt Memoriæ Apostolorum? Ibi sunt, sed in te non sunt. Utinam in te essent, quisquis ista loqueris, quisquis ita desipis, quisquis vocatus in spiritu carnaliter sapis. Prorsus adhuc patientiam doceo, nondum sapientiam. Patiens esto, Dominus vult. Quæris quare velit? Differ secretum cognitionis, strenuitatem obedientiæ præpara. Ferre te vult: ferto quod vult, et dabit quod vis. Et tamen, Fratres mei, ecce audeo dicere: libenter audituri estis, si jam primas partes obedientiæ retinetis, si est in vobis lenis et mitis patientia ferendi Dominicam voluntatem. Lenia quippe non ferimus, sed amamus: aspera toleramus, ad lenia gaudemus. Dominum Deum tuum vide, caput tuum vide, exemplum vitæ tuæ vide; redemptorem tuum, pastorem tuum adtende; *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste.* Quomodo ostendit humanam voluntatem, et continuo convertit renisum ad obedientiam? *Verumtamen non quod ego volo, sed quod tu vis Pater.* Ecce Petro hoc dixit: *Cum senueris, alter te cinget, et feret quo tu non vis.* Ostendit in illo humanam voluntatem, circa trepidationem mortis. Numquid quia nolens mortuus est, nolens coronatus est? Sic et tu nolebas forte amittere peculium tuum, quod hic relicturus eras: adtende ne cum relinquendo remaneas. Nolebas ante te mori filium tuum, nolebas ante te mori uxorem tuam. Quid enim? Etsi Roma non caperetur, non aliquis vestrum prior moriturus erat? Nolebas ante te mori uxorem tuam, nolebat uxor tua ante se mori virum suum: ambobus obtemperaturus erat Dominus? Ordo penes ipsum sit, qui novit ordinare quod creavit. Obtempera ergo tantæ voluntati Dei.

Romæ vastatio temporibus Christianis.

Matth. 26. 39.

Johan. 22. 18.

CAPUT VI. Pagano de Roma Christianis temporibus incensa insultanti quid respondendum.

7. Jam video quid dicas in corde tuo: Ecce temporibus Christianis Roma afflicta est, et incensa est. Quare temporibus Christianis? Quis hoc dicit? Christianus? Ergo tu tibi responde, si Christianus es: Quando voluit Deus. Sed quid dico Pagano? insultat mihi. Quid tibi dicit? unde tibi insultat? Ecce quando faciebamus sacrificia diis nostris, stabat Roma, florebat Roma, modo quia superavit et abundavit sacrificium Dei vestri, et inhibita sunt et prohibita sacrificia deorum nostrorum ecce quid patitur Roma. Breviter responde interim, ut illo careamus; ceterum tibi alia meditatio est. Non enim vocatus es ad amplectendam terram, sed ad comparandum cælum; non vocatus es ad felicitatem terrenam, sed ad cælestem; non ad temporales successus et prosperitatem volaticam et transitoriam, sed ad æternam cum Angelis vitam. Tamen huic amatori carnalis felicitatis, et murmuratori adversus Deum vivum et verum volenti servire dæmonis et lignis et lapidibus, cito responde. Sicut habet historia eorum, incendium hoc Romanæ urbis tertium est. Sicut habet historia eorum, sicut habent litteræ ipsorum, incendium Romanæ urbis, quod modo contigit, tertium est. Quæ modo semel arsit, inter sacrificia Christianorum, jam bis arserat inter sacrificia Paganorum. Semel a Gallis sic incensa est, ut solus collis Capitolinus remaneret. Postea a Nerone, nescio utrum dicam sæviente an fluente, secundo igne Roma flagravit. Jussit Nero imperator ipsius Romæ, servus idolorum, interfector Apostolorum, jussit, et incensa est Roma. Quare putatis? qua caussa? Homo elatus, superbus et fluidus, delectatus est Romano incendio. Videre, inquit, volo, quomodo Troja arserit. Arsit ergo si semel, bis, tertio. Modo te quid delectat contra Deum stridere, pro ea quæ consuevit ardere?

Christianus vocatus, non ad terrena, sed ad cælestia.

De civit. Dei lib. 2. c. 22.

CAPUT VII. Christianorum est pati mala temporalia, et sperare bona sempiterna.

8. Sed in ea, inquiunt, passi sunt tanta mala tam multi Christiani. Excidit tibi, quia Christianorum est pati mala temporalia, et bona sperare sempiterna? Tu quisquis Paganus es, habes quod plangas; quia temporalia perdidisti, et æterna nondum invenisti. Habet Christianus quod cogitet: *Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationibus variis incideritis.* Dicis itaque o Pagane, Dii præsides Romam modo non servaverunt, quia non sunt; tunc servaverunt, quando erant. Nos Deum nostrum ostendimus veracem. Prædixit ista omnia, legistis, audistis: sed nescio utrum meministis, qui talibus verbis turbamini. Non audistis Prophetas, non audistis ipsum Dominum Jesum Christum prædicentem mala futura? Quantum accedit ætas mundo, tantum propinquatur fini. Audistis, Fratres, simul audivimus: *Erunt bella, erunt tumultus, erunt pressuræ, erunt fames.* Quare nobis ipsis contrarii sumus, ut quando leguntur credamus, quando implentur murmuremus?

Jacobi 1. 2.

Tribulationes prædictæ a Christo.

Lucæ 21. 9.

CAPUT VIII. Tribulationes temporibus Christianis an majores sint, et quare.

9. Sed plus, inquiunt, plus vastatur modo genus humanum. Interim considerata præterita historia, salva quæstione, nescio utrum plus. Sed ecce sit plus: credo quia plus. Dominus ipse solvit quæstionem: plus modo vastatur mundus, plus vastatur. Audi quare modo plus vastatur, cum Evangelium ubique prædicatur. Adtendis quanta celebritate Evangelium prædicatur, et non adtendis quanta impietate contemnatur?

 Jam, Fratres, dimittamus paululum Paganos foris, oculum ad nos. Evangelium prædicatur toto mundo: verum est. Antequam Evangelium prædicaretur, latebat voluntas Dei: in prædicatione Evangelii patuit voluntas Dei. Dictum est nobis in prædicatione Evangelii quid amare debeamus, quid contemnere, quid agere, quid vitare, quid sperare. Omnia audivimus: non latet voluntas Dei per totum mundum. Pone servum mundum: et attende Evangelium. Audi Domini vocem. Servus iste mundus est. *Servus nesciens voluntatem Domini sui, et faciens digna plagis, vapulabit pauca.* (Lucæ 12. 48.) Servus mundus. Quomodo servus mundus? Quia *mundus per eum factus est, et mundus eum non cognovit.* (Johan. 1. 10.) *Servus nesciens voluntatem domini sui.* Ecce quid erat ante mundus. Nunc vero quid? *Servus autem sciens voluntatem domini sui, et faciens digna plagis, vapulabit multa.* (Lucæ 12. 47.) Et utinam multa vapulet, non semel damnetur. Quid recusas vapulare multa, o serve sciens voluntatem domini tui, et faciens digna plagis? Dicitur tibi, (ecce una voluntas Domini tui,) *Thesaurizate vobis thesauros in cælo, ubi neque ærugo, neque comestura exterminat, ubi fures non effodiunt, nec furantur.* (Matth. 6. 20.) Tu in terra thesaurizas: ille in cælo jubet, dicens tibi, Mihi da, ibi habeto thesaurum, ubi ego sum custos. Mitte ante te: quid servas in terra? Quod custodit Christus, non tollit Gotthus. Tu contra, prudentior scilicet et sapientior Domino tuo, condis in terris. Sed cognovisti voluntatem Domini tui: sursum condere voluit. Et tu, Ego in terra condo. Paratus ergo esto vapulare multa. Ecce scis voluntatem Domini tui volentis te servare in cælo, et tu servas in terra: facis digna plagis. Et quando vapulas, blasphemas. Blasphemas, murmuras; dicis quod tibi facit Dominus tuus, fieri non debuit. Quod facis tu servus malus, hoc fieri debuit?

(Thesaurizare in cælo jubemur, non in terra.)

CAPUT IX.

(Contra Deum, in adversis non murmurandum.)

10. Saltem illum locum tene, noli murmurare, noli blasphemare. Lauda magis Dominum tuum, quia corripit te: lauda quia emendat te, ut consoletur te. *Quem enim diligit Deus, corripit: flagellat autem omnem filium, quem recipit.* (Hebr. 12. 6.) Tu delicatus filius Dominicus, et recipi vis, et flagellari non vis: ut tu fluss, ille mentiatur. Debuit ergo Apostolorum memoria, per quam tibi præparatur cælum, servare tibi in terra theatra insanorum? Plane verum est: ideo mortuus est Petrus, et Romæ positus, ut lapides de theatro non caderent? Excutit Deus delicias puerorum de manibus indisciplinatorum. Fratres, peccata minuamus et murmura. Hostes simus iniquitatibus nostris, murmuri nostro: nobis irascamur, non Deo. *Irascimini*, prorsus irascimini: sed ad quos usus? *Et nolite peccare.* (Psal. 4. 5.) Ad hoc irascimini, ne peccetis. Etenim omnis homo, quem pœnitet, sibi irascitur: pœnitentiæ iram exercet in se. Vis ergo ut tibi parcat Deus? Tu tibi noli parcere. Quia si tu tibi parcis, ille tibi non parcet: quia si et ille tibi parcat, peris. Nescis quod optas miser, peris. Sicut enim scriptum est, *Flagellat omnem filium, quem recipit:* (Hebr. 12. 6.) sic etiam illud time, *Irritavit Dominum peccator.* (Psal. 9. 4.) Unde scis? quasi diceretur illi, Unde scis quia irritavit Dominum peccator? Vidit felicem peccatorem, quotidie mala facientem, et nihil mali patientem, et in Spiritu * sancto horruit, et doluit, et dixit, *Irritavit Dominum peccator.* Peccator iste qui facit tanta mala, et nihil mali patitur, irritavit Dominum. Provocat Dominum: *Pro magnitudine iræ suæ non exquiret.* Ideo non exquiret, quia multum irascitur. Qui tollit correptionem, parat damnationem. *Non exquiret:* Nam si exquireret, flagellaret; et fortasse emendaret. Modo autem multum irascitur: felicibus iniquis multum irascitur, cum non flagellantur. Nolite zelare illos, nolite velle esse sicut illi infeliciter felices. Melius est ad tempus flagellari, quam in æternum damnari.

(Impiorum felicitas magna ira Dei.)

* f. suo

CAPUT X.

(Amor in Deum tum apparet, si amantur lucra Dei.)

11. Ergo commendavit nobis Dominus oves suas, quia Petro commendavit: si tamen ex aliqua parte vel extrema digni sumus pulverem vestigiorum Petri calcare; commendavit nobis oves Dominus. Oves ipsius estis, vobiscum oves sumus, quia Christiani sumus. Jam diximus, pascimus et pascimur. Amate Deum, ut amet vos Deus. Et non potestis ostendere quantum ametis Deum, nisi quantum apparueritis amare lucra Dei. Quid habes præstare Deo, homo cordate, quid præstas Deo? Quid præstabat Petrus? Totum hoc: *Pasce oves meas.* Quid præstas Deo, ut sit major, ut sit melior, ut sit ditior, ut sit honoratior? Qualiscumque tu eris, ille hoc erit quod erat. Ergo attende juxta te, ne forte proximo præstare debeas, quod perveniat ad Deum. *Quando uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* (Matth. 25. 40.) * Si ergo esurienti juberis panem frangere, tu pulsanti debes ecclesiam claudere?

* CAPUT XI.

(Ex hæresi etiam post relapsum redeuntes, benigne recipiendi.)

12. Quare hoc dixi? Contristavit nos quod audivimus, quamvis præsentes non fuerimus, quod quidam ex Donatistis veniens ad Ecclesiam, peccatum rebaptizationis confitens, cum ad pœnitentiam ab Episcopo exhortaretur, reclamatum est a quibusdam fratribus, et repulsus est. Dico Caritati Vestræ, torta sunt, torta sunt ex hoc viscera nostra. Fatemur vobis, non nobis placet talis diligentia. Scio quia zelo Dei fecerunt et Ecclesiæ. Putatis quia nihil factum est, quia hoc ad omnes sonuit? Rogo vos, ideo sonuerit hodie vox ista, ut illud quod male sonuit, obruat ea res quæ bene sonuit. Hanc operam date, hoc sonet, hoc prædicemus, hoc prædicamus. Veniant, admittantur more solito, qui numquam adhuc catholici fuerunt. Si autem jam catholici fuerunt, et inventi sunt lubrici, inventi sunt inconstantes et infirmi, inventi sunt perfidi; numquid prorsus parco perfidis? Forte erunt fideles, qui fuerunt perfidi: veniant et ipsi admittendi ad pœnitentiam. Nec sibi blandiantur, quod redeuntes ad partem Donati egerint pœnitentiam. Illa pœnitentia fuit de re bona: sit vera de re mala. Quando egerunt pœnitentiam in parte Donati, pœnituit illos quod bene fecerant: modo agant, ut pœniteat illos quod male fecerunt. Timetis, quod perfidi inventi sunt, ne sanctum concul-

A cent? Ecce et huic timori vestro consulitur, in pœnitentiam admittuntur. Erunt in pœnitentia, quando voluerint reconciliari, jam nemine cogente, nemine terrente: quoniam pœnitens catholicus jam legum comminationes non patitur; cœpit velle reconciliari dum nemo terreret, vel tunc credatur voluntati. Puta quia coactus est esse catholicus, erit pœnitens. Quis illum cogit petere reconciliationis locum, nisi voluntas propria? Modo ergo admittamus infirmitatem, ut postea probemus voluntatem.

* Alias de Diversis 107.

* SERMO CCXCVII.

III.

In Natali Apostolorum Petri et Pauli.

CAPUT I.

Præsumptio Petri. Johan. 13. 37.

B 1. HODIERNUM nobis diem festum fecit sanguis Apostolorum. Hoc reddiderunt servi, quod pro eis impensum est sanguine Domini. Beatus Petrus, sicut modo audivimus, sequi jubetur: et tamen præcedere meditabatur, quando dixit Domino, *Animam meam pro te ponam*. Præsumptionem ferebat, timorem suum nesciebat. Præire volebat, quem sequi debebat. Bonum cupiebat, sed ordinem non tenebat. Quam esset amara mors, amaro timore sensit, et peccatum amari timoris amaris lacrymis lavit. Timor interrogatus est ab ancilla, amor a Domino. Et quid respondit timor, nisi humanam trepidationem? quid respondit amor, nisi divinam professionem? Amare enim Deum, donum Dei est. Quando de amore Dominus Petrum interrogabat, quod dederat exigebat.

Timor ex infirmitate humana, amor ex gratia divina.

C 2. Quid tamen Dominus Petro prænuntiavit, unde est festus hic dies? *Cum esses junior*, inquit, *præcingebas te, et ibas quo velles: cum autem senueris, alter te cinget, et feret quo tu non vis*. Ubi est, *Tecum ero usque ad mortem?* Ubi est, *Animam meam pro te ponam?* Ecce formidabis, ecce negabis, ecce plorabis; et pro quo mori timuisti, resurget, et firmaberis. Quid enim mirum, quia timuit Petrus, antequam resurgeret Christus? Ecce jam resurrexit Christus, jam apparet veritas animæ et carnis, jam quod est in promisso, firmatur exemplo. Videtur Dominus vivus post crucem, post mortem, post sepulcrum. Parum est quod videtur: tangitur, contrectatur, probatur. Fecit cum discipulis quadraginta dies, intrans et exiens, manducans et bibens, non egestate, sed potestate; non necessitate, sed caritate: manducans et bibens, non esuriendo, nec sitiendo, sed docendo et monstrando. Probatus verus et verax, adscendit in cœlum, mittit Spiritum-sanctum, implet credentes et orantes, mittit prædicantes. Et tamen post hæc omnia, Petrum alius præcingit, et fert quo ipse non vult. Quod volebas quando Dominus prædicebat, tunc velles quando sequi debebas.

Petrus prædicitur passurus quod non volet. Johan. 21. 18.

D 3. Alter te cingit, et fert quo tu non vis. Consolatur Dominus de hoc, transfigurans in se infirmitatem nostram, et dicens, *Tristis est anima mea usque ad mortem*. Inde Martyres magni,

CAPUT II. Mortis amaritudo tolerata a Martyribus. Matth. 26. 38.

A quia dulcedinem hujus mundi calcaverunt: inde Martyres magni, quia amaræ mortis asperitatem durissimam pertulerunt. Nam si facile est mortem ferre, quid magnum Martyres pro Domini morte pertulerunt? Unde magni, unde excelsi, unde ceteris hominibus multo florentius coronati? Unde, quod norunt fideles, distincti a defunctis loco suo Martyres recitantur, nec pro eis oratur, sed eorum orationibus Ecclesia commendatur? Unde hoc, nisi quia mors, quam pro Dominica confessione elegerunt suscipere, quam Christum negare, utique amara est? Utique natura refugit mortem. Intuere omne animalium genus, nullum invenies quod nolit vivere, quod non timeat interire. Habet istum sensum genus humanum. Dura est mors: sed non, inquam, quia mors est dura, i-

Martyrum inde corona illustrior.

B deo neganda est vita. Petrus etiam senex nolebat mori. Mori quidem nolebat, sed Christum sequi malebat. Malebat Christum sequi, quam non mori. Si via lata esset, qua sine morte Christum sequeretur, quis dubitet quod hanc arriperet, hanc eligeret? Sed non erat qua sequi Christum quo ire volebat, nisi per viam quam pati nolebat. Denique per illam mortis asperitatem arietibus transeuntibus secutæ sunt oves. Arietes ovium sancti Apostoli. Aspera via mortis, spinis plena: sed istæ spinæ Petra et Petro transeunte, petreis pedibus tritæ sunt.

Petreis pedibus tritæ spinæ.

C 4. Non reprehendimus, non accusamus, etiam si vita ista ametur. Sic tamen vita ista ametur, ne in ejus amore peccetur. Ametur vita, sed eligatur vita. Interrogo amatores vitæ, et dico, *Quis est homo qui vult vitam?* etiam taciti omnes respondetis, Quis est homo, qui non vult vitam? Addo quod Psalmus addidit: *Quis est homo, qui vult vitam, et diligit videre dies bonos?* Respondetur, Quis enim homo est, qui non vult vitam, et qui non diligat videre dies bonos? Si ergo vis ad vitam venire, et dies bonos videre, quia ista merces est, opus hujus mercedis adtende. *Contine linguam tuam a malo*. Hoc in Psalmo sequitur. *Quis est homo, qui vult vitam, et amat videre dies bonos?* Adjungit, *Contine linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum: Declina a malo, et fac bonum*. Modo dic, Volo, Interrogabam, Vis vitam? Respondebas, Volo. Interrogabam, Vis videre dies bonos? Respondebas, Volo. *Cohibe linguam tuam a mala*. Modo dic, Volo. *Declina a malo, et fac bonum*. Dic, Volo. Si autem

CAPUT III. Vitæ amor cujusnam laudatur.

Psal. 33. 13.

Ibidem 14. et 15.

D hoc vis; quære opus, et ad mercedem curris.

5. Adtende apostolum Paulum, quoniam et ipsius hodie dies festus est. Concordem vitam ambo duxerunt, socium sanguinem ambo fuderunt, cælestem coronam ambo sumpserunt, diem hodiernum ambo consecraverunt. Adtende ergo apostolum Paulum, recole verba quæ paulo ante, cum ejus epistola legeretur, audivimus. *Ego*, inquit, *jam immolor, et tempus meæ resolutionis instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. De cetero*, inquit, *superest mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex*. Non enim negabit debitum, qui donavit indebitum. Justus

CAPUT IV. Corona Paulo redditur debita, quia præcessit gratia indebita.

2. Tim. 4. 6. etc.

CLASSIS III.

judex reddet coronam, reddet: habet enim cui reddat. *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi:* coronam his meritis reddet; nec negabit debitum, sicut dixi, qui donavit indebitum. Quid est quod donavit indebitum? *Qui prius fui blasphemus, et persecutor, et injuriosus.* (1. Tim. 1. 13.) Quid ergo donavit indebitum? Ipsum audiamus confitentem, et donatorem gratiæ * de vita sua confessione laudantem. *Prius,* inquit, *fui blasphemus, et persecutor, et injuriosus.* Debebatur tibi ergo ut esses apostolus? Quid debebatur, blasphemo et persecutori et injurioso? quid, nisi æterna damnatio? Et pro æterna damnatione quid accepit? *Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.* Hæc est misericordia, quam Deus donavit indebitam. Audi aliud eodem ipso dicente alio loco: *Non sum,* inquit, *dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei.* (1. Cor. 15. 9.) Viden ergo, Apostole, quod non eras dignus. Unde hoc tibi, ut dignus esses? Quare ergo es quod dignus non es? Audi: *Sed gratia Dei consecutus sum quod sum.* Pœna mea fui quod fui: gratia Dei sum quod sum. *Gratia,* inquit, *Dei sum id quod sum; et gratia ejus in me vacua non fuit; sed plus omnibus illis laboravi.* (Ibidem 10.) Rependisti ergo gratiæ Dei? Accepisti, et reddidisti? Attende quid dixisti. Attende, inquit. *Non ego autem, sed gratia Dei mecum.* Ergo huic laborioso Apostolo bonum agonem certanti, cursum consummanti, fidem servanti, negabit Justus Deus coronam debitam, cui gratiam donavit indebitam?

* f. debita.

Dei dona sunt merita nostra.

6. Cui autem reddet coronam debitam: o Paule parve, magne, cui reddet? Utique meritis tuis. Bonum certamen certasti, cursum consummasti, fidem servasti: reddet coronam debitam his meritis tuis. Sed ut reddatur tibi corona tua, Dei dona sunt merita tua. Ecce bonum agonem certasti, cursum consummasti. Vidisti enim aliam legem in membris tuis, repugnantem legi mentis tuæ, et captivum te ducentem in lege peccati, quæ est in membris tuis: unde tibi vincere, nisi ex hoc quod sequitur? *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei, per Jesum Christum Dominum nostrum.* (Rom. 7. 24, et 25.) Ecce unde pugnasti, ecce unde laborasti, ecce unde non defecisti, ecce unde vicisti. Videte pugnantem: *Quis nos separabit a caritate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an persecutio? an nuditas? an gladius? Sicut scriptum est, Quoniam propter te mortificamur tota die, deputati sumus ut oves occisionis.* (Rom. 8. 35, etc. Psal. 43. 22.) Ecce infirmitas, labor, miseria, pericula, tentationes. Unde victoria certantium? Audi quod sequitur: *Sed in his omnibus supervincimus per eum qui dilexit nos.* Cursum consummasti: quo docente, quo regente, quo juvante? Quid hic dicis? *Cursum,* inquit, *consummavi;* sed *neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* (Rom. 9. 16.) Fidem servasti, verum est. Primo quam fidem? quam tibi ipse dedisti? Falsum est quod dixisti, *Sicut unicuique Deus partitus est mensuram fidei?* (Rom. 12. 3.) Nonne tu alloqueris quosdam concertatores tuos, et in hujus vitæ

Vincimus per eum qui dilexit nos.

A stadio tecum laborantes atque currentes, quibus dicis. *Vobis enim donatum est pro Christo?* (Philip. 1. 29.) Quid donatum est? *Non solum ut credatis in eum, sed etiam ut patiamini pro eo.* Ecce utrumque donatum est, et credere, et pati pro Christo.

SERMONES DE SANCTIS.

CAPUT V. Dei est custodire dona sua in nobis.

7. Sed sit forte aliquis, Accepi quidem fidem, sed ego custodivi. Tu forte hoc dicis, quisquis hæc audis insipiens, Accepi fidem, sed ego custodivi: Paulus noster non hoc dicit. Ego custodivi. Respicit enim, *Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum laboravit qui custodit eam.* (Psal. 126. 2.) Labora, custodi: sed bonum est ut custodiaris. Nam custodire te non sufficis. Si desertus fueris, dormitabis et dormies. *Non autem dormitat, neque dormit, qui custodit Israel.* (Psal. 120. 4.)

Vita ametur, sed bona.

8. Vitam ergo amamus, et amare nos vitam B nullo modo dubitamus: neque omnino negare poterimus, amare nos vitam. Ergo eligamus vitam, si amamus vitam. Quid eligimus? Vitam. Primo hic bonam; post hanc, æternam. Primo hic bonam, sed nondum beatam. Bona modo agatur, cui postea beata servatur. Bona vita, opus est: beata, merces est. Age bonam, et accipies beatam. Quid justius, quid ordinatius? Ubi es amator vitæ? Bonam elige. Si uxorem velles, nonnisi bonam velles: amas vitam, et eligis malam? Dic mihi quid malum velis. Quidquid volueris, quidquid amaveris, bonum vis. Prorsus non vis jumentum malum, non servum malum, non vestem malam, non villam malam, non domum malam, non uxorem malam, non filios malos. Omnia bona quæris, esto bonus qui quæris. Quid te offen- C disti, ut inter omnia quæ vis bona, solus velis esse malus? Cara est tibi villa, uxor tua, vestis tua, et ut ad extremum veniamus, caliga tua, et viluit tibi anima tua? Certe vita ista laboribus plena est, ærumnis, tentationibus, miseriis, doloribus, timoribus plena est ista vita: certe manifestum est, quia his omnibus malis plena est. Et tamen sic quomodo omnibus malis plena est, si quis illam nobis daret æternam sic, talem qualis est, quantas gratias ageremus, ut semper miseri essemus? Non talem promittit, non quicumque homo, sed Deus verus. Vera veritas promittit vitam, non solum æternam, sed etiam beatam; ubi nulla molestia, nullus labor, nullus timor, nullus dolor. Ibi plena et tota certa securitas. Vita sub Deo, vita cum Deo, vita de Deo, vita D ipse Deus. Talis nobis æterna promittitur: et huic temporalis, et ista, hoc est, misera et ærumnosa præponitur? Præponitur, inquam, an non? Præponitur, quando vis homicidium facere, ne moriaris. Times enim ne te occidat servus, et tu occidis servum. Times ne te occidat uxor, de qua forte falsum suspicaris; et tu dimissa uxore, adulterinas nuptias cum altera concupiscis. Ecce amando vitam, perdidisti vitam: æternæ vitæ temporalem, beatæ miseram prætulisti. Et quid invenisti? Forte cum servas vitam, nolens exspiras. Quando hinc eas, ignoras. Qua fronte exis ad Christum? Qua fronte recusas supplicium? Non dico, qua fronte postulas præmium. Eris in æterna morte damnatus, qui eli-

Omnia volunt homines bona præter animam suam.

CLASSIS III. gis temporalem vitam, cujus electione contemnis sempiternam.

CAPUT VI. Vita beata hic non quærenda.

9. Sed non audis consilium. Vitam quæris, dies bonos quæris. Bonum est quod quæris, sed non est hic. Habet iste lapis pretiosus regionem suum, non hic nascitur. Quantumlibet labores fodiendo, non hic invenies quod hic non est. Sed fac quod jubetur, et quod amas reddetur. Ecce enim quamlibet longa sit vita ista, numquid dies bonos invenies hic? Videte quid adjunxerit: *Vitam et dies bonos:* ne sit vita, et misera sit propter dies malos. Abundant hic dies mali: sed dies malos non ille sol facit, qui currit ab Oriente in Occidentem veniens, et altero die procedens: sed dies malos, Fratres, nos facimus. Si bene viveremus omnes dies, et hic haberemus bonos dies. Etenim homini unde malum, nisi ab homine? Enumerate quanta extrinsecus homines patiantur. Quæ non videantur ab hominibus fieri, perpauca sunt. Abundant mala homini ab homine. Furta ab homine, adulterium passus est in uxore ab homine, seductus est et servus ab homine, celatus est ab homine, proscriptus est ab homine, expugnatus est ab homine, captivus ductus est ab homine. *Libera me Domine ab homine malo.* Jam tu quisquis audis, non cogitas nisi de inimico, quem pateris vicinum malum, potentem, consortem, civem. Forsitan de latrone ista cogitas, quando audis, *Libera me Domine ab homine malo;* et sic oras, quando oras, ut liberet te Deus ab homine malo, illo vel illo inimico tuo. Tu noli tibi esse malus. Audi me: liberet te Deus a te. Quando enim Deus gratia sua et misericordia de malo facit te bonum; unde te facit bonum, unde te liberat, nisi a te ipso homine malo? Omnino. Fratres mei, hoc verum est, hoc certum est, hoc fixum est: si Deus te liberaverit a te ipso homine malo, nihil tibi nocebit: quisquis fuerit alius homo malus.

Dies malos nos facimus.

Homini malum nonnisi ab homine.

Psal. 139. 2. Homo a malo se ipso liberatus non ab aliquo non potest.

CAPUT VII. Paulus a malo se ipso liberatus.

10. Exemplum proponam unde agitur, de ipso apostolo Paulo, cujus celebramus passionis diem. Fuit persecutor, blasphemus, injuriosus. Homo erat malus; pœna sua ipse sibi erat. Porro autem cum anhelat cædes, et sitit sanguinem Christianorum, fusurus proprium, habens litteras a principibus sacerdotum, ut apud Damascum quoscumque invenirет Christianæ viæ sectatores, vinctos adduceret puniendos, carpens viam crudelitatis, nesciens pietatis, audivit vocem de super ipsius Domini nostri Jesu Christi de cælo dicentis, *Saule, Saule, quid me persequeris? Durum est tibi adversus stimulum calcitrare.* Ista voce percussus, prostratus est persecutor, et erectus est prædicator: excæcatus est in carne, ut videret in corde: illuminatus est in carne, ut prædicaret ex corde. Quid videtur, Fratres? Liberatus est Saulus ab homine malo: a quo, nisi a se ipso Saulo? Propterea quoniam liberatus est ab homine malo se ipso, quid ei fecit alius homo malus? Apostoli Petri verba sunt: *Et quis vobis*

Act. 9. 4.

1. Petr. 3. 13.

A *nocebit, si boni amatores fueritis?* Persecutus est homo malus, lapidavit homo malus, virgis cecidit homo malus; ad extremum tenuit, vinxit, traxit, occidit homo malus. Quanta ille addidit mala, tanta Deus præparavit bona. Quidquid passus est, non fuit tormentum pœnæ, sed occasio coronæ. Videte quid sit liberari ab homine malo, hoc est a se ipso. *Quis,* inquit, *vobis nocebit, si boni amatores fueritis?*

SERMON. DE SANCTIS

CAPUT VIII. Mali non nocent homini liberato a se ipso malo.

11. Sed ecce nocent homines mali. Tanta tibi fecerunt, o Paule. Respondet tibi Paulus: Opus esset ut liberatus essem ab homine malo, hoc est, a me ipso. Ceterum quid isti homines mali mihi faciunt? *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* * *Etenim quod est leve tribulationis nostræ, supra incredibilem modum, æternum gloriæ pondus operatur* (a) *nobis, non respicientibus quæ videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna.* Vere liberatus es ab homine malo; hoc est a te ipso: ut ceteri tibi mali homines non obessent, sed magis prodessent. Ergo Carissimi, festum sanctorum diem, qui adversus peccatum usque ad sanguinem certaverunt, et Domino suo donante atque juvante vicerunt, sic celebremus, ut amemus; sic amemus, ut imitemur: ut imitati ad eorum præmia pervenire mereamur.

Rom. 8. 18.

B 2. Cor. 4. 17. et 18.

Festa sanctorum quomodo celebranda.

* SERMO CCXCVIII.

IV.

C *In Natali* (b) *Apostolorum Petri et Pauli.*

* Alias de Diversis 41.

CAPUT I. Petri et Pauli natalitia frequentia majore celebranda.

1. Debuimus quidem tantorum Martyrum diem, hoc est, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli majore frequentia celebrare. Si enim celebramus frequentissime natalizia agnorum, quanto magis debemus arietum? De fidelibus enim, quos lucrati sunt Apostoli prædicatione sua, scriptum est, *Afferte Domino filios arietum.* Per angustias passionum, per viam spinis plenam, per tribulationes persecutionum, ut transeant postea fideles, Apostolos duces habuerunt. Beatus Petrus primus Apostolorum, beatus Paulus novissimus Apostolorum: qui rite coluerunt eum qui dixit, *Ego sum primus, et ego sum novissimus:* ad unum diem passionis sibi occurrerunt primus et novissimus. Petrus ordinator sancti Stephani fuit. Quando ordinatus est diaconus Martyr Stephanus, inter alios Apostolos eum ordinavit apostolus Petrus, Petrus illius ordinator, Paulus illius persecutor. Sed prima Pauli non quæramus, de novissimis novissimi gaudeamus. Nam si priora quærimus, nec ipsius Petri satis placebunt. Paulum diximus Stephani fuisse persecutorem. Petrum respiciamus Domini negatorem. Petrus negationem Domini lacrymis lavit: Paulus persecutionem Stephani cæcitate expiavit. Flevit Petrus ante flagellum, Paulus passus

Psal. 28. 1.

Apoc. 1. 17.

D Act. 6. 6.

(a) Editi, *in nobis.* Abest in a MSS. et Græco textu Apostoli.

(b) In Bedæ vera et nondum vulgata collectione citatur ad 2. Tim. 4.

CLASSIS III.

est et flagellum. Boni ambo, sancti, devotissimi: litteræ ipsorum quotidie populis recitantur. Et quibus populis? et quantis populis? Psalmum attendite, *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.* Et nos probamus, et ad nos ista verba venerunt, et ad sanitatem fidei ab infidelitatis insania converterunt.

Psal. 18. 5.

CAPUT II. Amandi in primis Petrus et Paulus.

2. Hæc loquor, Carissimi, lætus quidem hodierno die propter tantam festivitatem, sed aliquantulum tristis, quia non video tantum populum congregatum, quantus congregari debuit in Natali passionis Apostolorum. Si lateret nos, non nobis imputaretur: si autem neminem latet, quæ est ista tanta pigritia? Non amatis Petrum et Paulum? Ego in vobis illis loquor qui hic non sunt. Nam vobis ago gratias, quia vel vos venistis. Et potest animus cujusque Christiani non amare Petrum et Paulum? Si adhuc frigidus est, legat et amet: si adhuc non amat, sagittam verbi in cor accipiat. De ipsis enim Apostolis dictum est, *Sagittæ tuæ acutæ, potentissime.* Quibus sagittis factum est quod sequitur, *Populi sub te cadent.* Bona sunt talia vulnera. Vulnus amoris salubre est. Sponsa Christi cantat in Cantico canticorum, *Vulnerata caritate ego sum.* Vulnus hoc quando sanatur? Quando satiabitur in bonis desiderium nostrum. Vulnus dicitur, quamdiu desideramus, et nondum tenemus. Sic enim est amor, ut sit illic dolor. Cum pervenerimus, tunc transit dolor, non deficit amor.

Psal. 44. 6. Vulnus amoris. Cant. 5. 8.

Pauli gaudium passione sua imminente.

3. Audistis verba in epistola Pauli, quam scripsit ad discipulum suum beatum Timotheum, *Ego enim jam immolor.* Videbat imminentem passionem: videbat, sed non timebat. Quare non timebat? Quia jam dixerat, *Concupiscentiam habens dissolvi et esse cum Christo. Ego enim,* inquit, *jam immolor.* Nemo cum tanta exsultatione dicit se esse pransurum, et magnas epulas habiturum, cum quanta exsultatione dicit se esse passurum. *Ego enim jam immolor.* Quid est, *immolor?* Sacrificium ero. Sacrificium cujus: Dei? quia *pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus. Ego,* inquit, *immolor.* Securus sum: habeo sursum sacerdotem, qui me offerat Deo. Ipsum habeo sacerdotem, qui pro me prior victima fuit. *Jam immolor*, et tempus meæ resolutionis instat.* Resolutionem dicit a corpore. * Est enim quoddam dulce vinculum corporis, et ligatus est homo, et solvi non vult. Ille tamen qui dicebat, *Concupiscentiam habens dissolvi, et esse cum Christo,* gratulabatur quod ista vincula essent aliquando solvenda. Solvenda vincula carnalium membrorum, accipienda indumenta et ornamenta æternarum virtutum. Securus ponebat carnem, coronam accepturus. Felix mutatio, sancta migratio. Quam beata mansio, fides eam videt, nondum oculus: quia *nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit, quæ præparavit Deus diligentibus se.* Ubi sunt sancti isti, putamus? ibi ubi bene est. Quid quæris amplius? Non nosti locum, sed cogita meritum. Ubicumque sunt, cum Deo sunt. *Justorum animæ in manu Dei sunt, et non tanget illos tormentum.* Sed ad locum sine tormento per tormenta transierunt: ad locum latitudinis per angustias pervenerunt. Non ergo timeat laboriosam viam, qui talem desiderat patriam. *Tempus,* inquit, *resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. de cetero superest mihi corona justitiæ.* Merito festinas, merito te immolandum esse lætaris, superest enim tibi corona justitiæ. Adhuc imminet amaritudo passionis, sed transit eam passuri cogitatio, et quid ultra sit cogitat; non qua itur, sed quo itur. Et quia cum magno amore cogitatur quo itur, cum magna fortitudine calcatur qua itur.

2. Tim. 4. 6. Philip. 1. 23.

Beda ad 2. Tim. 4. Psal. 115. 15.

* CAPUT III.

1. Cor. 2. 9.

Sap. 3. 1.

SERMON. DE SANCTIS.

Per angustias transitur ad locum latitudinis.

2. Tim. 4. 6. etc.

CAPUT IV. Corona non redderetur debita, nisi gratia prius data fuisset indebita.

4. Cum autem dixisset, *Superest mihi corona justitiæ:* intulit, *quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* Reddet justus, ante non reddidit. Nam si, o Paule, primo Saule, quando persequebaris sanctos Christi, quando servabas vestimenta lapidatorum Stephani, exerceret circa te Dominus justum judicium, ubi esses? Tanto sceleri tuo quis locus in fundo gehennæ reperiretur? Sed tunc tibi non reddidit, ut modo reddat. Verba enim tua de prioribus factis tuis legimus in epistola tua, et per te novimus. Tu dixisti, *Ego enim sum novissimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus.* Quare? *Quia persecutus sum Ecclesiam Dei.* Si persecutus es Ecclesiam Dei, unde ergo Apostolus? *Sed gratia Dei sum quod sum.* Ante gratia, modo debitum. Ante gratia donabatur, modo debitum redditur. *Gratia Dei sum,* inquit, *quod sum.* Ego nihil sum. Quidquid sum, gratia Dei sum. Quidquid sum; sed modo Apostolus; nam quod eram, ego eram: *Gratia Dei sum quod sum: et gratia ejus in me vacua non fuit; sed plus omnibus illis laboravi.* Quid est, apostole Paule? Quasi extulisti te, quasi de aliqua cervicula videtur dictum, *Plus omnibus illis laboravi.* Agnosce ergo. Agnosco, inquit: *Non ego autem, sed gratia Dei mecum.* Non erat oblitus, sed unde gaudeamus in novissimo, servabat novissimus. *Non ego autem, sed gratia Dei mecum.*

1. Cor. 15. 9. etc.

CAPUT V. Victoria certanti datur per Christum.

2. Tim. 4. 7. et 8.

5. Tunc non redditum est, modo quid? *Cursum consummavi, fidem servavi; de cetero superest mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* Bonum agonem certasti. Sed quis fecit ut vinceres? Lego tibi te, et tu dicis, *Gratias ago Deo, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.* Quid proderit certasse, si non prosit vicisse? Ergo habes quia certasti quidem, sed Christus dedit victoriam. Sequere aliud: *Cursum consummavi.* Et hoc quis in te? Nonne tu dixisti, *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei?* Dic quod sequitur: *Fidem servavi.* Et hoc unde tibi? Audi verba tua: *Misericordiam,* inquit, *consecutus sum, ut fidelis essem.* Ergo fidem servasti ex misericordia Dei, non ex fortitudine tua. *De cetero ergo superest tibi corona justitiæ, quam reddet tibi Dominus in illa die justus judex.* Meritis enim reddet, ideo justus judex. Sed etiam hic non extollatur cervix tua, quia dona ipsius

1. Cor. 15. 57.

Rom. 9. 16.

1. Cor. 7. 25.

Merita hominis dona sunt Dei

CLASSIS III.

sunt merita tua. Quod illi dixi, ab illo didici, et vos mecum in ista schola utique didicistis. Superiore loco propter præconium præsidemus sed in una schola communem Magistrum in cælis habemus.

SERMO CCXCIX.

V.

De Natali Apostolorum Petri et Pauli.

IN QUO DISPUTATUR CONTRA PELAGIANORUM HÆRESIM.

Ex vetere libro Corbejensi nunc primum prodit. Excerpta ex hoc Sermone tria dedit Beda nondum vulgatus in Pauli epistolas, unum prolixius cum Floro ad 2. Cor. 5. et alia breviora duo ad 2. Tim. 4. quæ præterit Florus.

Psal. 5.

1. PRÆDICANDIS prædicatoribus, et tantis prædicatoribus, de quibus audivimus et cantavimus, quod *in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum*, procul dubio nulla nostra verba sufficiunt. Devotionem debemus, vestram exspectationem non implemus. Exspectatis enim a nobis hodie prædicari Apostolos Petrum et Paulum, quorum sollemnis hic dies est. Agnosco quid exspectetis; et ubi agnosco, succumbo. Video enim exspectari quid, a quo. Sed quia Deus eorum laudari dignatur ab omnibus nobis, non dedignentur servi ejus utcumque prædicari ab eis qui serviunt vobis.

Petrus Apostolorum primus, Paulus novissimus.

2. Sicut nostis, omnes qui Scripturas sanctas nostis, apostolus Petrus inter discipulos, quos Dominus præsens in carne elegit, primus electus est: Paulus autem non inter illos, non cum illis; sed longe postea, non dispar illis. Petrus ergo primus Apostolorum, Paulus novissimus: Deus autem, cujus hi servi, cujus hi præcones, cujus hi prædicatores, primus et novissimus. Petrus in Apostolis primus, Paulus in Apostolis novissimus: Deus et primus et novissimus, ante quem nihil et post quem nihil. Deus ergo qui se primum et novissimum æternitate commendavit, ipse Apostolos primum et novissimum passione conjunxit. Utriusque passio concordat sollemnitate, utriusque vita consonat caritate. *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum* sonuerunt. Ubi electi sunt, ubi prædicaverunt, ubi etiam passi sunt, omnes novimus. Illos autem ipsos unde nos novimus, nisi quia in *omnem terram exiit sonus eorum?*

Apostoli vera passione sua imminente. 2. Tim. 4. 6. etc.

3. De passione sua jam imminente et propinquante prænuntiantem audivimus Paulum, cum ejus epistola legeretur: *Ego enim jam immolor, et tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: de cetero reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illo die justus judex:* *non solum autem*, inquit, *mihi, sed omnibus qui diligunt manifestationem ejus*. Hinc dicamus aliquid: adjuvant enim nos, quæ in fines orbis terræ exierunt, verba eorum. Primo sanctam devotionem videte. * Immolari se dixit, non mori, non quia non moritur, qui immolatur; sed non omnis, qui moritur, immolatur. Ergo immolari est Deo mori. Ductum est enim Verbum a sacrificio. Omne quod sacrificatur, Deo occiditur. Intellexit enim Apostolus cui ejus sanguis in passione deberetur: factus est enim debitor sanguinis sui, pro quo fusus est sanguis Domini sui. Unus ille sanguinem fudit, et omnes oppigneravit. Quotquot illam fidem recipimus, debemus quod accipimus: et hoc quia dignatus est facere et debitores et redditores. Quis enim nostrum in tanta inopia et paupertate infirmitatis idoneus est reddere tanto creditori? Sed quomodo scriptum est, *Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa:* verbum, quo diffamentur; virtutem, qua patiantur. Ipse ergo sibi victimas fecit, ipse sibi sacrificia dicavit, ipse implevit Spiritu Martyres, ipse virtute instruxit Confessores. Eis quippe dixit, *Non enim vos estis qui loquimini*. Quamvis ergo passurus, quamvis pro fide Christi sanguinem fusurus; recte tamen dicit, *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Et quid occurrit? *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo*. De retributione cogitabas, quid retribueres inquirebas; et occurrit tibi quasi retributuro. *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo*. Certe redditurus eras? Ecce accipis. Quod accipis ergo, quia accepisti quod deberes, accipis unde reddas; debitor cum acceperis, debitor cum reddideris. *Quid enim retribuam*, inquit? *Calicem salutaris accipiam*. Ergo et hoc accipis, calicem passionis, calicem de quo Dominus ait, *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* Sed ecce jam calix in manu tua est, jam imminet passio: quid facis ne trepides? quid facis ne titubes? quid facis ne quod jam portas, bibere non possis? Quid faciam, inquit? Et ibi accipiam: debitor ero; quia nomen Domini invocabo. *Ego*, inquit, *jam immolor*. Confirmatum illi erat (a) revelatione: non enim hoc sibi humana infirmitas promittere auderet. Fiducia ejus non a se, sed ab eo qui totum dedit, quem intellexit cum diceret superius, *Quid enim habes, quod non accepisti? Ego* ergo, inquit, *jam immolor, et tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi*. Interroga conscientiam: non cunctatur, quia in Domino gloriatur. *Bonum*, inquit, *certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi*. Merito cursum consummasti, quia fidem servasti. *De cetero*, inquit, *superest mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illo die justus judex*.

SERMON. DE SANCTIS.

* Beda nondum vulgatus ad 2. Tim. 4.

Ex Dei gratia et debitores efficimur, et redditores. Psal. 67. 12.

Martyrum virtus a Deo.

Matth. 10. 20

Psal. 115. 12. et 13.

Matth. 20. 22.

Revelatione Paulus confirmatus de sua futura passione et victoria.

1. Cor. 4. 7.

(a) Paulo allatam divina revelatione securitatem de victoria in ultimo certamine non hic tantum dicit. In lib. 2. de peccatorum meritis cap. 18. Pelagianos, qui ex eodem isto loco Apostoli, nunc humanæ voluntatis vires, nunc sanctorum aliorum in hac vita perfectionem extollebant, sic refellit. *Quod si adeo talibus verbis certus securusque gaudebat, quia de victoria futuri tanti certaminis certum eum securumque jam fecerat, qui eamdem passionem jam illi revelaverat imminere; non re plenissima, sed spe firmissima hæc dixit*, etc.

CI ASSIS III.

Corona justitiæ non Martyribus tantum, sed omnibus fidem servantibus promissa.

* Beda ad 2. Tim. 4

Desiderium adventus Christi judicis futuri.

a

4. * Et ne ipse quasi unus supra modum gloriari videretur, et sibi proprie Dominum vindicare, *Non solum autem*, inquit, *mihi, sed omnibus qui diligunt manifestationem ejus*. Non potuit melius et brevius insinuare quid debeant homines facere, ut mereantur illam justitiæ coronam. Non enim omnes in fundendum sanguinem exspectare debemus: pauci Martyres, sed multi fideles. Immolari sicut Paulus non potes? Fidem servare potes: fidem servando diligis manifestationem ejus. Si enim (a) times ne veniat Dominus, non diligis manifestationem ejus. Dominus Christus modo in occulto est; manifestabitur tempore suo, judex futurus juste, qui fuit reus sub judice injuste. Venturus est: et quomodo venturus? Judicaturus. Neque enim iterum judicandus, sed utique jam judicaturus, sicut novimus, sicut credimus, de vivis et mortuis. Interrogo quemlibet hominem intentum in me, ut audiat me; interrogo; respondeat non mihi, sed sibi: Vis ut veniat judex iste? Volo, inquit. Vide quid dicis: si verum dicis, si vis ut veniat, vide quomodo te inveniat. Judex enim venturus est: jam tibi prærogata est humilitas, ventura est potestas. Non enim sic venturus est, ut corpore induatur, de matre nascatur, sugat ubera; cunis involvatur, in præsepe ponatur; postremo jam juvenis ab homine illudatur, teneatur, flagelletur, suspendatur, taceat cum judicatur. Ne forte ideo venturum exspectes, quia humilem venturum adhuc putas. Tacuit judicandus; non tacebit judicaturus. Occultus hic fuit, ut non agnosceretur: *Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Cum ergo hic jam fuerit occultus in potestate sua, tacitus sub aliena; contrarium erit occultationi et huic taciturnitati quod venturum exspectamus. *Deus enim manifestus veniet*. Qui prius venit occultus, veniet manifestus. Ecce habes contrarium illi occultationi: vide contrarium illi taciturnitati. *Deus noster veniet, et non silebit*. Siluit occultus; quia *sicut ovis ad immolandum ductus est*. Siluit occultus; quia *sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum*. Siluit occultus; quia *in humilitate judicium ejus* * *sublevatum est*. Siluit occultus; quia homo tantum putatus est: sed *Deus manifestus veniet*, *Deus noster et non silebit*. Quid ergo tu qui dicebas, Volo veniat: Volo, inquit, veniat, veniat; nondum times? *Ignis ante ipsum præibit*. Si non times judicem, non ignem?

1 Cor. 2. 8.

Psal. 49. 3.

Isai. 53. 7.

Ibidem 8.

* [sublatum.

Corona debita servantibus fidem.

5. Sed si servas fidem, diligis vere ejus manifestationem, securus coronam debes exspectare justitiæ: non enim donatur talibus, sed debetur. Nam et ipse apostolus Paulus tamquam debitum flagitat: *Quam reddet*, inquit, *mihi Dominus in illo die justus judex*. Reddet, quia justus est: fecit se mihi promissione debitorem. Præcepit, audivi: prædicavit, credidi, *Bonum certamen certavi, cursum consummavi* . . . .
His donis suis debet pro .. (b) . . . .
molaris, quod bonum . . . .
servas, ab illo habes. *Qu* . . . .
accepisti? Sed his, inquam . . . .
sua. Antequam talia don . . . .
beret?

SERMON. DE SANCTIS

b

Salvator Christus Jesus.

1. Tim. 1. 15.

6. Vide ipsum Apostol . . . .
et omni acceptione dign . . . .
in mundum peccatores. . . . .
quorum primus ego sum. *Christus*, inquit, *Jesus*, id est Christus Salvator. Hoc est enim Latine Jesus. Nec quærant Grammatici quam sit Latinum, sed Christiani quam verum. Salus enim Latinum nomen est. Salvare et salvator non fuerunt hæc Latina antequam veniret Salvator, quando ad Latinos venit, et hæc Latina fecit. Ergo *Christus Jesus*, Christus Salvator. *venit in mundum*. Et quasi quæremus. Quare? Ait, *Peccatores salvos facere*. Ideo Jesus venit. Nam sic ipsum nomen etiam interpretatum et expositum quodam modo in Evangelio legimus: *Vocabunt nomen ejus Jesum; ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*. *Sermo* igitur *omni acceptione dignus*, credulitate dignus: id est, *quia Christus Jesus venit in mundum peccatores salvos facere*, *quorum primus ego sum*. Non quia prior peccavit, sed quia ceteris plus peccavit. Quomodo dicimus in artibus medicum primum multis ætate inferiorem, sed arte superiorem, fabrum primum, architectum primum: solemus ita loqui. Sic se Apostolus appellavit peccatorem primum. Nemo enim est gravius Ecclesiam persecutus. Ergo peccatoribus, ad quos venit Jesus, si quæras quid debebatur, non invenis quid peccatoribus deberetur, nisi supplicium. Si quid deberetur quæris, supplicium est: si quid redditum sit quæris, salus est: pro supplicio salus. Debebatur supplicium, reddita est salus: debebatur pœna, reddita est corona. Nihil debebatur Paulo prius Saulo, primo peccatori, crudelitate ceteros superanti, nihil ei debebatur, nisi supplicium, magnumque supplicium; et vocatur de cælo, *Saule Saule quid me persequeris?* Coercetur, ut pereat, ut ei parci possit. Mutatur lupus in ovem: parum est, in ovem; immo in pastorem. Superna voce occiditur et vivificatur, percutitur et sanatur. Prosternitur persecutor, erigitur prædicator. Quæ ista gratia, nisi gratis? Quid enim boni meriti præcessit? Gratia vocatur, quia gratis datur. *Venit*, inquit, *Jesus in mundum peccatores salvos facere*, *quorum primus ego sum. Sed ideo misericordiam consecutus sum*. Numquid posset tunc dicere, *Reddet mihi Dominus in illa die justus judex?* Si primo peccatori reddet Dominus in illa die justus judex, quid red-

Matth. 1. 21.

Paulus primus peccator, quia ceteris persecutoribus crudelitate superior. Beda ad 1. Tim. 1.

Pro supplicio debito salus ipsi reddita. Act. 9. 4.

1. Tim. 1. 15. et 16.

(a) Timorem hunc vehementer improbat Augustinus in Psalmi 147. enarratione n. 1. *Si enim*, inquit, *amamus Christum*, utique *adventum ejus desiderare debemus. Perversum enim est, et nescio utrum verum, quem diligis timere ne veniat; orare, Adveniat regnum tuum, et timere ne exaudiaris*.

(b) Hæc lacuna contigit (ut sæpe alias in elegantioribus MSS.) facinore nebulonis cujusdam male fasti, qui litteram initialem hujus Sermonis auro miniotque depictam cultro præcidit. Quod sane non admodum gravate tulissemus, nisi scripturæ detractæ litteræ spatio in aversa parte respondens eodem vulnere periisset.

det, nisi quod primo peccatori debetur, magnum supplicium, pœna æterna? Hoc prius debebatur, nec redditum est. *Ideo*, inquit, *misericordiam consecutus sum*. Non debitum accepi: *sed misericordiam consecutus sum* primus peccator, *ut in me ostenderet Christus Jesus omnem longanimitatem ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in vitam æternam*. Qui est, *ad informationem*? Ut quilibet sceleratus, quilibet facinoribus involutus, non desperet veniam, quam accepit Saulus. Medicus magnus, hoc est Jesus, medicus magnus ad regionem veniens languidorum, unde medicina ejus diffamaretur, talem sibi curandum elegit, de quo multum desperabatur. Talis ergo modo, qui prius talis, dicit, *Jam immolor, et tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi*. Tu eras ille qui currebas per præceps, qui Christianos trahebas ad mortem, qui cum lapidaretur Stephanus, ut in omnium manibus lapidares omnium vestimenta servabas? tu eras ille? Ego, inquit, eram, sed non sum. Quare eras, et non es? Quia misericordiam consecutus sum. Accepisti ergo Paule, quod non tibi debebatur. Dic jam securus quid tibi debeatur, dic jam. *De cetero superest mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex*. Quam fidenter exigit debitum, cui donatum est non debere supplicium. Dic jam Domino tuo, dic securus, dic certus, dic fiducis plenissimus, Ego eram antea in malitia mea, usus sum indebita misericordia tua: corona ex debito munera tua. Satis hoc sit. Veniamus ad Petrum; et illi non facultatem dignam, sed sollemnem devotionem reddamus: a novissimo ad primum; quia et nos a novissimis conamur ad prima.

Medicus Christus artis suæ vim in Pauli curatione commendavit.

7. Petro sancto primo apostolo Dominus ipse Jesus in Evangelio, quod modo cum legeretur, audivimus, passionem suam prænuntiavit, dicens, *Cum esses junior, cingebas te, et ibas quo velles; cum autem senex fueris factus, extendes manus tuas, et alter te cinget, et feret quo tu non vis*. Et ipse Evangelista consequenter exposuit nobis quid dictum fuerit: *Hoc autem*, inquit, *dicebat Dominus, significans qua morte clarificaturus erat Deum*. Passionem ejus, crucem ejus prænuntiavit ei ipse Dominus Christus, sed jam amanti, non neganti. Utrumque enim tempus servavit in eo medicus: negavit infirmus, amavit sanus. Ostendit ei Dominus, eidem Petro ostendit Petrum, quando temeraria quadam fiducia promiserat pro Christo se esse moriturum, cum venisset Christus pro Petro moriturus. *Animam*, inquit, *tuam pro me ponis? Amen dico tibi, antequam gallus cantet ter me negabis*. Sanabo te: sed prius est ut æger agnoscas te. Ergo in illa negatione prædicta ostendit Dominus Petro Petrum: In illo nutem amore ostendit Dominus Petro Christum. *Amas me*, inquit? *Amo. Pasce oves meas*. Hoc semel, hoc iterum, hoc tertio. Ter amor confessus est, ter timor damnatus est. Et quia amabat, indicatur ei passio ejus. Hoc enim erat amare, usque ad passionem per Christi amorem pervenire.

Petro jam sane prædicitur sua passio cui infirmo fuerat prædicta negatio.
Johan. 21. 18
Johan. 13. 38
Johan. 21. 15.

8. Sed quid est illud, Fratres, quem non moveat? *Alter*, inquit, *te cinget, et feret quo tu non vis*. Non ergo volens Petrus ad tantam gratiam passionis advenit? Ecce Paulus, *Ego enim jam immolor, et tempus resolutionis meæ instat*: videtur in his verbis exsultando quasi festinare ad passionem: huic autem. *Alter te cinget, et feret quo tu non vis*. Volens Paulus et nolens Petrus? Immo, si intelligamus, Volens Paulus et volens Petrus, et nolens Paulus et nolens Petrus. Hoc dum explicem, ut possum, intentione vestra mihi opus est. Amari mors non potest, tolerari potest. Nam si amatur, nihil magnum fecerunt qui eam pro fide susceperunt. Numquid si eos lætari videremus in conviviis, diceremus magnos viros, diceremus fortes viros? si voluptatibus circumfluere cerneremus, fortitudinem in eis aut patientiam laudaremus? Quare? Num quia rem facerent contrariam doloribus, contrariam molestiis, essent in gaudiis, in voluptatibus, in deliciis; num quia tales, ut magni, ut fortes, ut patientissimi laudarentur? Martyres autem non sic laudamus. Magni viri, fortes viri, patientes viri. Vis nosse quia tolerandum est, non amandum? Nomen interroga: Passio vocatur. Natura ergo, non tantum homines, sed et omnes omnino animantes recusant mortem et formidant. Ideo magni Martyres, quia quod valde durum est, pro regno cælorum fortiter susceperunt, et cogitantes promissa tolerarunt molestias. Videte Dominum dicentem, *Majorem hac caritatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis*. Si hoc durum non est, quid magnum caritas facit, quia pro me amat delicias? Non. Sed quia tolerat mortem. *Propter verba labiorum tuorum*: Martyrum vox est. *Propter verba labiorum tuorum*, hoc est, propter monita et promissa tua, *ego custodivi vias duras*. Ergo quantum ad naturæ modum et vim consuetudinis recusatur mors: sed dum amatur quod erit post mortem, suscipitur quod nolumus, ut perveniatur quo volumus. Ecce unde venit, *Feret quo tu non vis* Naturam expressit, non devotionem. Hanc nostræ infirmitatis naturam in se ipse Dominus transfiguravit, cum passurus ait Patri, *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste. Ego enim jam immolor*, patientis verba sunt, non delicisntis. Mors ergo nostra de pœna est propinata nobis. A radice hanc accepimus, * diffusio ramorum generis humani. Adam primus hanc peccando meruit. *A muliere initium factum est peccati*, sicut Scriptura loquitur, *et per illam omnes morimur*. Et, *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt*. Ergo in nostra natura et culpa et pœna. Deus naturam sine culpa fecit, et si sine culpa, persisteret, nec pœna utique * sequebatur. Inde venimus, inde utrumque traximus, et hinc multa contraximus. In nostra igitur natura et culpa et pœna: in Jesu carne et pœna sine culpa ut et culpa sanaretur et pœna. *Alter te*, inquit, *cinget, et feret quo tu non vis*. Pœna est hæc: sed per

Petrus quomodo nolens passurus
Ibidem 18.
Joan. 15. 13.
Psal. 16. 4.
Matth. 26. 39
Mors pœna peccati.
* f. diffusione
Eccli. 25. 33
Rom. 5. 12
* f. sequeretur.

 pœnam tenditur ad coronam. Contemnebat pœnam Paulus: ergo adtendens coronam, contemnebat pœnam, et dicebat, Jam immolor, debetur mihi corona justitiæ. Durum est quo transitur, sed magnum est quo transitur. Et Petrus noverat quo tendebat: ideo et ipse passionem plena devotione suscepit; sed toleravit, non amavit passionem. Toleravit passionem, quod sequebatur amavit, et quoniam quo ibat amavit, qua ibat toleravit.

Paulum quoque mori noluisse ostenditur.

9. Diximus ambos noluisse et ambos voluisse; ambos, si fieri posset, noluisse pœnam; ambos tamen pariter coronam adamasse. Sed ostendamus et Paulum pœnam noluisse. Petro enim testis factus est ipse Dominus: quia et te transfiguravit in se, quando dixit, *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste.* Petro ergo adtestatus est Dominus: Paulus autem ipse sibi. Ait enim quodam loco de mortali isto corpore, *Ingemiscimus gravati:* secundum illud Scripturæ alio loco, *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensuum multa cogitantem.* Ergo ait, *ingemiscimus gravati:* sub sarcina scilicet corruptibilis corporis. *Ingemiscimus gravati.* Si ingemiscis, libenter pone sarcinam istam. Certe ingemiscere se dixit sub hoc onere, gravari sub sarcina hac corruptibilis corporis: vide utrum velit hoc onere spoliari, sub quo gravatur, sub quo ingemiscit. Non hoc sequitur: sed quid ait? *In quo nolumus expoliari.* O vocem naturæ, confessionem pœnæ! Grave corpus est, onerosum corpus est, corruptibile corpus est: gemitur sub illo, et non libenter deseritur, et non libenter deponitur. *Nolumus,* inquit, *spoliari.* Sic remansurus es gemens? Et si ingemiscis gravatus, quare spoliari non vis? Non inquit. Vide quid sequitur: *Nolumus spoliari, sed supervestiri.* Sub terrena tunica gemo, ad cælestem festino: illam volo accipere, istam nolo ponere. *In quo nolumus spoliari, sed supervestiri.* Ergo, Paule, intelligam te, quid dicis? Fiet injuria tanto illi cælesti vestimento, ut veniat tibi super hos pannos mortalitatis et corruptionis, ut hoc sit inferius, illud superius; hoc interius, illud exterius? Absit, inquit: non sic dico. Nolo spoliari, sed supervestiri. Non tamen ut sub incorruptione lateat corruptio, sed ut *absorbeatur mortale a vita.* Bene* exclamasti, qui Scripturas nosti. Sed ne aliquis ignarus Scripturarum verba mea putet subsecuta Pauli sunt verba, omnia ista Apostolica verba sunt: *Ingemiscimus gravati, in quo nolumus spoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur mortale a vita.* Bene tenes, quod alibi dicis de resurrectione corporis loquens, *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem: cum autem corruptibile hoc induerit incorruptionem, tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoriam.* Quod illo loco ait, *ut absorbeatur mortale a vita:* hoc isto loco, *Absorpta est mors in victoriam.* Nusquam mors; non infra, non supra; non intra, non extra. *Absorpta est enim mors in victoriam. Ubi est mors contentio tua?* Dicetur morti in futuro corporis resurrectione, et tali commutatione ut absorbeatur mors in victoria. *Cum corruptibile hoc induerit incorruptionem,* dicetur morti, *Ubi est mors contentio tua?* Ipsa contentio facit ut feraris quo non vis. *Ubi est mors contentio tua? Ubi est mors aculeus tuus? Aculeus autem mortis peccatum.*

2. Cor. 5. 4.

Sap. 9. 15.

Beda et Florus ad 2. Cor. 5.

* Exclamatio auditorum.

1. Cor. 15. 53. etc.

Mortem a peccato esse contra Pelagianos probatur.

10. Certe non est mors a peccato? De qua enim morte alia loquebatur, cum de resurrectione corporis loqueretur. Induetur incorruptibilitate hoc corruptibile: absorbebitur mors in victoria. Hæc corporis resurrectio, ibi dicetur, *Ubi est mors contentio tua?* Cui, nisi corporis morti? Quia sermo est de corporis resurrectione. *Ubi est mors contentio tua? Ubi est mors aculeus tuus? Aculeus autem mortis peccatum.* Peccatum aculeus mortis, quo aculeo facta est mors, non quem aculeum fecit mors: quomodo venenum poculum mortis, quia facit mortem, non quia fit a morte. Dominus ergo in resurrectione finit hanc pœnam: mortem autem etiam et fidelibus et sanctis relinquit ad luctam. Ad agonem tibi mors dimissa est. Nam poterat Deus justificato tibi auferre mortem, sed dimisit ad certamen, ut esset quod pro fide contemneres. Nam de quibus voluit, fecit. Enoch translatus est, et Elias translatus est, et vivunt. Justitia ipsorum meruit hoc? an Dei gratia et Dei beneficium et speciale concessum? Ut Creator ostendat in omnibus potestatem, commendavit nobis quid possit.

Pelagianorum errori, mortem naturæ esse, non peccati, Enoch et Eliæ exemplum nihil suffragatur.

11. Frustra ergo isti, qui dicunt non de peccato nos mori, quantum pertinet ad corporis mortem, sed naturæ esse quod morimur, et moriturum fuisse Adam etiam si non peccasset, frustra nobis istos (*a*) opponunt, Enoch et Eliam. Valde inconsiderate loquuntur; et si adtendant, contra se loquuntur. Quid enim dicunt? Si peccati est mors quare non mortui sunt Enoch et Elias? Non vides, qui hoc loqueris, quia naturæ dicis esse mortem, qui negas esse peccati. Tu dicis, naturæ: ego dico, peccati; est naturæ quidem, sed jam vitiosæ, jam isto supplicio condemnatæ. Proinde tu naturæ dicis, ego peccati dico esse mortem corporis. Et interrogas me, Si peccati est, quare Enoch et Elias non sunt mortui? Et ego respondeo, Immo si naturæ est, quare Enoch et Elias non sunt mortui? Vivunt Enoch et Elias;

(*a*) Idipsum aliquando Marius Mercator Augustino per litteras significavit, objici a Pelagianis Enochum et Eliam, quod mortui non fuerint, sed cum suis corporibus translati. Cui argumento in epistola ordine 193, eidem Mercatori anno 418, scripta respondet hoc fere quod in isto Sermone: *Quid eos,* inquit n. 5, *ad hoc unde agitur, adjuvet, non intelligo. Ut enim omittam, quod ipsi quoque morituri postea perhibentur, sicut plerique exponunt Apocalypsim Johannis de duobus illis Prophetis etc. quid istos adjuvat, quæso te? Neque enim hinc ostendunt non propter peccatum homines secundum corpus mori. Nam si Deus qui tam multis fidelibus donat ipsa peccata, voluit quibusdam etiam istam pœnam donare peccati, qui nos sumus qui respondeamus Deo, cur alius sic, alius autem sic?* Et postea n. 7. *Si mors etiam corporis pœna peccati est, ista potius aliqua quæstio est, cur moriatur infans cum fuerit baptizatus, quam cur mortuus non sit Elias cum fuerit justificatus.*

translati sunt, ubicumque sint, vivunt. Et si non fallitur quædam ex Scriptura Dei conjectura fidei, morituri sunt. Commemorat enim Apocalypsis quosdam duos mirabiles Prophetas, eosdemque morituros, et in conspectu hominum resurrecturos, et adscensuros ad Dominum: et intelliguntur ipsi Enoch et Elias; quamvis illic nomina eorum taceantur. Et si forte tu, qui ista sapis, hanc Scripturam non accepisti; aut si accipis, contemnis et dicis, Non sunt nominatim expressi: vivant, ut putas, numquam morituri. Adhuc dic mihi, Si peccati est mors, quare non sunt mortui? Repono tibi, Si naturæ est mors, quare non sunt mortui? Ego dico, ut vivant, finitam esse culpam: tu dic, si potes, finitam esse naturam.

Apoc. 11. 7.

12. Aliud quidem ex alio et per occasionem diximus: sed quod tamen sic pertinet ad fidei nostræ stabilitatem, contra quosdam disputatores male crebrescentes. Sed non vincant patientiam nostram: nec tamen evertant fidem nostram. Cauti et circumspecti simus adversus novitates disputationum, humanarum utique, non divinarum. Apostolorum sollemnitatem hodie celebramus, Apostolum monentem audiamus, *Profanas vocum novitates evita; multum enim proficiunt ad impietatem*. * *Volumus autem vos sapientes quidem esse in bono, integros autem a malo.* Mortuus est Adam, sed serpens ille nondum est mortuus. Susurrat, et insibilare non cessat. Extremum illi supplicium reservatur: sed comites suæ damnationis inquirit. Audiamus amicum sponsi, zelantem sponso non sibi: *Zelo enim vos zelo Dei; aptavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Et timeo*, inquit, *ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, sic et vestræ mentes corrumpantur a castitate, quæ est in Christo.* Verba Apostolica omnes audivimus, omnes observemus, omnes serpentis venena caveamus. Non enim possumus dicere, Non audivimus, non novimus; quando modo cantavimus, *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.* Currentia verba in fines terræ venerunt ad nos: excepimus, conscripsimus, lectores instituimus. Non tacet lector, parturit disputator: quare non cessat insidiator?

Crebrescentes Pelagianos caveri jubet.
2 Tim. 2. 16.
* Rom. 16. 19.
2. Cor. 11. 2. et 3.
Psal. 18. 4.

* SERMO CCC.

* Alias de Diversis 109.

I.

a *In sollemnitate Martyrum (a) Machabæorum.*

1. ISTUM diem nobis sollemnem gloria Machabæorum fecit: quorum mirabiles passiones, cum legerentur, non solum audivimus, sed etiam vidimus et spectavimus. Olim ista gesta sunt, ante incarnationem, ante passionem Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi. In primo populo illo exstiterunt, in quo Prophetæ exstiterunt, qui hæc præsentia prædixerunt. Nec quisquam arbitretur, antequam esset populus Christianus, nullum fuisse populum Deo. Immo vero, ut sic loquar, quemadmodum se veritas habet, non nominum consuetudo, Christianus etiam ille tunc populus fuit. Neque enim post passionem suam cœpit habere populum Christus: sed illius populus erat ex Abraham genitus, cui perhibens testimonium ipse Dominus ait, *Abraham concupivit videre diem meum; et vidit, et gavisus est.* Ergo ex Abraham natus est ille populus, qui servivit in Ægypto, et qui manu potenti per Moysen famulum Dei de domo servitutis liberatus, per mare rubrum fluctibus descendentibus ductus, in eremo exercitatus, legi subditus, in regno collocatur. Unde, sicut dixi, exstiterunt Prophetæ, inde isti Martyres floruerunt. Nondum quidem erat mortuus Christus: sed Martyres eos fecit moriturus Christus.

CAPUT I. Christiani ante Christum nonnulli exstitere.

Johan. 8. 56.

2. Hoc ergo in primis commendandum est Caritati Vestræ, ne, cum illos Martyres admiramini, putetis non fuisse Christianos. Christiani fuerunt: sed nomen Christianorum postea divulgatum factis antecesserunt. Sed videlicet quasi non eis erat confessio Christi, a rege impio et persecutore non cogebantur negare Christum, quod postea Martyres, cum cogerentur, ne facerent, similem gloriam consecuti sunt. Posteriores enim persecutores populi Christiani, ad negandum nomen Christi compellebant eos quos persequebantur: illi in Christi nomine perseverantissime consistentes, patiebantur talia, qualia illos perpessos esse, cum legerentur, audivimus. Istis ergo Martyribus recentioribus, quorum millibus terra purpurata est, imperabatur et dicebatur a persecutoribus; Negate Christum. Quod non facientes, patiebantur talia, qualia et isti perpessi sunt. Istis vero dicebatur, Negate legem Moysi. Non faciebant: patiebantur pro lege Moysi. Isti pro nomine Christi, illi pro lege Moysi.

CAPUT II. Machabæi martyres, non appellatione, sed re ipsa Christiani.

3. Exsistit aliquis Judæus, et dicit nobis, Quomodo istos nostros, vestros Martyres computatis? Qua impudentia eorum memoriam celebratis? Legite confessiones eorum: attendite si confessi sunt Christum. Cui respondemus, Vere, quia tu unus es ex eis qui in Christum non crediderunt, et fracti de oliva, oleastro succedente, foris aridi remanserunt; quid dicturus es unus ex perfidis? Non confitebantur illi aperte Christum, quia adhuc velabatur Christi mysterium. Testamentum enim vetus velatio est novi Testamenti, et Testamentum novum revelatio est veteris Testamenti. Vide ergo de infidelibus Judæis patribus tuis, sed in malo fratribus tuis; vide quid de talibus dicat apostolus Paulus. *Usque nunc quamdiu legitur Moyses, velamen super corda eorum positum est. Idipsum autem velamen in lectione veteris Testamenti manet, quod non revelatur, quoniam in Christo evacuatur. Cum transieris*, inquit, *ad Christum, auferetur velamen. Vela-*

CAPUT III. Machabæorum passio merito celebratur in Ecclesia.
Rom. 11. 17.
Christi mysterium in vetere Testamento velatum.
2. Cor. 3. 14. etc.

(a) Eamdem sollemnitatem habet Kalendarium vetus Carthaginense Kalendis Augusti. Toto Christiano orbe jam olim receptam fuisse testantur antiquorum Patrum homiliæ de illis quamplures, cum Græcorum, tum Latinorum.

CLASSIS III. — SERMON. DE SANCTIS

men, inquit, *in lectione veteris Testamenti manet, quod non revelatur, quoniam in Christo evacuatur:* non lectio veteris Testamenti, sed velamen quod ibi positum est. Lectio denique veteris Testamenti non evacuatur, sed impletur ab illo qui dixit, *Non veni solvere legem, sed adimplere.* Velamen ergo evacuatur, ut quod obscurum erat intelligatur. Hoc utique clausum erat, quia nondum clavis crucis accesserat.

Matth. 5. 17. Clavis Testamenti veteris, crux.

CAPUT IV. Passione Christi impletæ prophetiæ et omnia crucis mysterio revelata.

4. Intuere denique Domini passionem, pone tibi ante oculos in ligno pendentem, et tamquam leonem, cum voluit, recumbentem, atque ut occideret mortem, non necessitate, sed potestate morientem. Idipsum adtende: vide quemadmodum in cruce dixit, *Sitio*, Et cum Judæi nescientes quid per eos ageretur, quid de nescientium manibus impleretur, spongiam cum aceto ligarent cum arundine, et ei sorbendam darent; ille hausto aceto respondit, *Perfectum est. Et inclinato capite tradidit spiritum.* Quis ita proficiscitur, ut ille defunctus est? Quanta veritate, quanta potestate, quam ille qui dixerat, *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem iterum sumendi eam. Nemo eam tollit a me; sed ipse eam pono a me, et iterum sumo eam.* Agnoscit regnum viventis, qui digne cogitaverit potestatem morientis. Hoc autem dixerat per Prophetam ipsis Judæis, *Ego dormivi*. Tamquam diceret, Quid vos de mea morte jactatis? Quid, quasi me viceritis inaniter gloriamini? *Ego dormivi*. Ego dormivi quia volui; non quia sævistis. Ego implevi quod volui: vos in scelere remansistis. Accepto ergo aceto et hausto, dixit, *Perfectum est*. Quid perfectum est? Quod de me scriptum est. Quid de illo scriptum est? *Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto.* Circumspiciens ergo cuncta quæ gesta fuerant in passione ejus; jam illi ante crucem caput agitaverant; jam fel dederant, jam ossa pendentis et extenti numeraverant, jam vestimenta divisa erant, jam super tunicam indivisibilem sortem miserant: circumspectis et quodam modo computatis omnibus quæ de ipsius passione Prophetæ prædixerant, restabat nescio quid, quod minus erat: *Et in siti mea potaverunt me aceto.* Ut hoc quod modicum remanserat adderetur, dixit, *Sitio*. Accepto quod minus erat, respondit, *Perfectum est.* Quo dicto *inclinato capite tradidit spiritum.* Tunc terræ fundamenta concussa sunt, tunc disruptis petris inferorum secreta patuerunt, tunc sepulcra mortuos reddiderunt? et ut dicam propter quod totum diximus, quia jam tempus erat ut mysterio crucis omnia quæ in veteri Testamento velabantur, revelarentur, velum templi conscissum est.

Johan. 19. 28. Johan. 10. 18. Psal. 3. 6. Psal. 68. 21.

CAPUT V. Christum alii Martyres in Evangelio revelatum, Machabæi in Lege velatum confessi sunt.

5. Cœpit ergo ex illo Christus post resurrectionem apertissime prædicari. Cœperunt in eo quæ prædicta erant prophetica manifestissime impleri; cœperunt eum Martyres constantissime confiteri. Ipsum Martyres in manifesto confessi sunt, quem tunc Machabæi in occulto confessi sunt: mortui sunt isti pro Christo in Evangelio revelato, mortui sunt illi pro Christi nomine in lege velato. Christus habet utrosque, Christus pugnantes adjuvit utrosque, Christus coronavit utrosque. Christus habet in ministerio suo utrosque, tamquam quidam potentissimus incedens cum agmine obsequentium, aliis præcedentibus, aliis sequentibus. Ipsum ergo potius intuere in carnis vehiculo præsidentem: et quid præcedunt, illi obsequuntur; et qui sequuntur, illi devoti sunt. Nam ut noveris, aperteque noveris quia pro lege Moysi morientes, pro Christo sunt mortui; audi ipsum Christum, o Judæe, audi, et aperiatur tandem cor tuum, velum tollatur ab oculis tuis. *Si crederetis Moysi, crederetis et mihi.* Hoc audi, hoc accipe, si potes. Si a me velamen ablatum est, vide. *Si crederetis*, inquit, *Moysi, crederetis et mihi: de me enim ille scripsit.* Si de Christo Moyses scripsit; qui pro lege Moysi veraciter mortuus est, pro Christo animam posuit. *De me*, inquit, *ille scripsit.* Cui servierunt linguæ confitentium, ei servivit calamus vera scribentium. Vos calamum Moysi quomodo intelligere poteritis qui in calamo acetum ligastis? Utinam aliquando vinum ejus bibatis, cui adhuc blasphemando acetum propinatis.

Pro lege Moysi morientes, pro Christo moriebantur. Johan. 5. 46.

CAPUT VI. Machabæis merito insignita solemnitas. Basilica in eorum memoriam erecta Antiochiæ.

6. Machabæi ergo Martyres Christi sunt. Ideo non incongrue, neque importune, immo convenientissime dies eorum et solemnitas eorum a Christianis potius celebratur. Quid tale Judæi celebrare noverunt? Sanctorum Machabæorum basilica esse in Antiochia prædicatur: in illa scilicet civitate, quæ regis ipsius persecutoris nomine vocatur. Antiochum quippe regem persecutorem impium pertulerunt, et memoria martyrii eorum in Antiochia celebratur; ut simul sonet et nomen persecutoris, et memoria coronatoris. Hæc basilica a Christianis tenetur, a Christianis ædificata est. Eorum ergo memoriam celebrandam nos habemus, nos tenemus: apud nos passiones eorum millia per orbem terrarum sanctorum Martyrum imitata sunt. Nemo ergo dubitet, Fratres mei, imitari Machabæos; ne cum imitatur Machabæos, putet se non imitari Christianos. Prorsus imitationis affectus ferveat in cordibus nostris. Discant viri mori pro veritate. Discant fœminæ, de matris illius tanta patientia, ineffabili virtute; quæ noverat servare filios suos. Habere noverat, quæ perdere non timebat. Isti in se singuli sentiendo, illa videndo in omnibus passa est. Facta mater septem Martyrum, septies martyr: a filiis non separata spectando, et filiis addita moriendo. Videbat omnes, amabat omnes. Ferebat in oculis, quod in carne omnes; nec solum non terrebatur, sed etiam exhortabatur.

Filios diligere matres discant a Machabæorum matre.

7. Hanc Antiochus persecutor velut matrem de ceteris matribus computavit. Persuade, inquit, filio tuo, ne pereat. Et illa: Plane filio meo vitam persuadebo, ad mortem cohortando: tu mortem vis persuadere, parcendo. * Qualis autem allocutio, quam pia, quam materna, quam inter spiritales, et carnales in ambiguo suspensa? *Fili, miserere mei. Fili*, inquit, *miserere mei, quæ te novem mensibus in utero portavi, cui lac triennio dedi, atque ad hanc ætatem perduxi:*

Filium qui reliquos exhortatur ad martyrium.

* CAPUT VII. 2. Mach. 7. 27.

CLASSIS III.

A *miserere mei:* Omnes exspectabant verba consequentia: Consenti Antiocho, noli deserere matrem tuam. Illa e contra, Consenti Deo, noli deserere fratres tuos. Si me quasi deseris, tunc me non deseris. Ibi te habebo, ubi ne perdam ulterius non timebo. Ibi te mihi servabit Christus, unde non tollet Antiochus. Deum timuit, matrem audivit, regi respondit, fratribus adhæsit, matrem traxit.

* Alias de Diversis 110.

* SERMO CCCI.

II.

In sollemnitate SS. Machabæorum.

CAPUT I. Mater Machabæorum in filiorum passione quam fortis.

1. MAGNUM spectaculum positum est ante oculos fidei nostræ. Aure audivimus, B corde vidimus optantem matrem ante se finire istam vitam filios suos: longe contrariis votis consuetudini humanæ. Omnes enim homines filios suos ex hac vita migrando præcedere volunt, non sequi: illa autem optavit posterior mori. Non enim amittebat filios, sed præmittebat: nec intuebatur quam vitam finirent, sed quam inchoarent. Desinebant enim vivere, ubi quandoque fuerant morituri; et incipiebant vivere, sine fine victuri. Parum est fuisse spectatricem, mirati sumus potius hortatricem. Fœcundior virtutibus, quam fœtibus: videns certantes, in quibus omnibus ipsa certabat; et in omnibus vincentibus ipsa vincebat. Una mulier, una mater, quomodo nobis ante oculos posuit unam matrem sanctam Ecclesiam, ubique exhortantem C filios suos pro illius nomine mori, de quo eos concepit et peperit? Sic sanguine Martyrum impletus orbis præjactatis seminibus seges Ecclesiæ pullulavit. Unde hoc

Psal. 36. 39.

homini? nisi, quia *Salus justorum a Domino, et protector* eorum *est in tempore tribulationis.*

Deus non tantum tribus pueris, sed etiam Machabæis adfuit.

* CAPUT II.

2. Vidimus, novimus protectorem fuisse Dominum in tempore tribulationis trium virorum illorum qui ambulabant inter ignes innoxios, et Dominum sine ulla læsione laudabant. Ubi homo sæviebat, flamma parcebat. * Vidimus, novimus quemadmodum salus eorum justorum a Domino fuit, ut in ignem mitterentur, et illum asperum regem, quem loquendo irritaverant, vivendo converterent. Credidit quippe in eorum Deum, et proposuit edictum, ut quicumque blasphemaret Deum Sidrach, Misac et Abdenago, D in interitum iret, et domus ejus in direptionem.

Dan. 3. 96.

Quam dissimilis jussio primæ jussioni! Qualis prima jussio? Pereat qui statuam auream non adoraverit. Qualis secunda? Pereat qui Deum verum blasphemaverit. Fideles homines non mutati, infidelem hominem mutaverunt. Illum in perfidia stare non permiserunt, quia ipsi in fide steterunt. Salus ergo illorum manifeste a Domino fuit. Quando illi non ardebant et laudabant, aderat Dominus. Quando isti ardebant, confitebantur, tamen moriebantur, ubi erat Dominus? An

SERMON. DE SANCTIS.

A forte illi justi erant isti peccatores? Audivimus enim istos paulo ante, cum passio eorum legeretur, confiteri peccata sua, et dicere, quoniam omnia illa irascente Domino sibi, sed et paterno merito paterentur. Quid illi? Legite, et videbitis etiam ipsos peccata propria confiteri, et dicere se merito perpeti. Æqualiter justi, confessores æqualiter peccatorum; et ideo justi, quia confessores æqualiter peccatorum. Ideo irreprehensibiles, quia non mendaces. *Si enim dixerimus*, ait Johannes, *quia peccatum non habemus; nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est. Si autem peccata nostra confessi fuerimus; fidelis est et justus, qui dimittat nobis peccata, et emundet nos ab omni iniquitate.* Ad justos ergo pertinet confessio peccatorum: ad superbos pertinet B defensio meritorum. Pariter ergo justi peccata confitentes, pariter Deo gloriam dantes, pariter pro ejus legibus mori parati. * Quare illi ab ignibus liberantur, isti ab ignibus consumuntur? Ergo illis Deus aderat; hos deseruerat? Absit: immo utrisque adfuit; illis in aperto, istis in occulto. Illos visibiliter liberabat: istos invisibiliter coronabat. Illi quidem de morte liberati sunt; sed in hujus vitæ tentatione manserunt: ab igne liberati, ad pericula reservati: uno tyranno victo, adhuc certaturi cum diabolo. Fratres mei, sicut Christiani intelligite; Machabæi melius et tutius liberati sunt. Ab illis tribus viris, ceteris remanentibus, illa una tentatio superata est: ab istis ista vita finita, quæ tota tentatio est. Deinde divino judicio, occulto procul dubio, sed tamen C justo; Nabuchodonosor meruit converti, Antiochus meruit obdurari. Ille invenit misericordiam, iste auxit superbiam.

2. Mach. 7. 18. et 32.

Dan. 3. 28.

1. Johan. 1. 8. et 9.

* CAPUT III. Cur tres pueri ab ignibus liberantur, Machabæi consumuntur.

Psal. 36. 35.

3. Sed quantum et quo usque auxit superbiam? *Vidi impium exaltari super cedros Libani.* Quo usque? quamdiu? *Transivi, et ecce non erat: et quæsivi eum, et non est inventus locus ejus.* Bene: quæsisti, et non invenisti, quia transisti. Vis videre impium non esse? vis quærere eum, et locum ejus non invenire? Transi. Quid dico, Transi? Noli exspavescere: non dixi, Morere: Putasti enim me dixisse. Transi de hac vita: et ideo expavisti, quia non transisti. Quid est, non transisti? Non transisti erectione cordis, temporalis felicitatis illecebras; non transisti blandimenta carnis, non transisti suggestiones sæ- D culi cor titillantes et immittentes timorem miseriarum humanarum. Ideo in hoc mundo putas esse felicitatem, in hoc mundo (a) non putas esse calamitatem. Felicitas regni cælorum non tetigit cor tuum, non inde aspersa est æstibus tuis (b) aura refrigerii. Quando tibi dicitur, Falsa est felicitas mundi; etsi non audens * ita dicere video tamen in corde tuo, forte, os torques, subsannas, irrides, et dicis tibi, O si hic mihi bene sit! postea quid futurum sit nescio. Et non est parum, quia vel nescio dicis: ne forte etiam hoc dicas, *Exiguum et cum tædio est tempus vitæ nostræ*,

* CAPUT IV. Ibidem 36. In eos qui felicitatem in hac vita esse censent, ac de altera vita dubitant.

* f. contradicere.

Sap. 2. 1.

(a) Particula negans hic apud Lov. omissa, restituitur ex MSS.

(b) Sic Theodericensis codex. Alii MSS. cum Lov. aurora.

et non est reversio in fine hominis, et non est qui agnitus sit reversus ab inferis. Vel nescio dic. Confessio ignorantiæ, gradus est scientiæ. Sic ergo te alloquar, tamquam mihi dicas, Nescio quid post mortem futurum sit: prorsus ignoro an beati futuri sint justi, et miseri peccatores; an utrique pariter non sint futuri. Illud tamen quamvis nescias, non audebis dicere post mortem beatos futuros peccatores, miseros justos. Non potes dicere, illos etsi suspicaris pariter non futuros, in meliori tamen statu futuros impios, et justos in malis post mortem futuros. Nec ignorantia tua tibi potest suggerere hoc. Ergo potes dicere, Utrum bene sit post mortem justis, et male post mortem impiis, an utrique pariter sine sensu futuri sint, nescio. O si hic mihi bene sit, cum vivo, cum sentio! Vides quia nondum transisti. Istas, inquam, istas cogitationes terrenas, pulvereas, fumeas, vaporeas, carnales, mortales nondum transisti. Ideo tibi videtur impius exaltari super cedros Libani: ideo quæris locum ejus, et invenis, quia non transisti.

CAPUT V. Mali hic suo loco in usus bonos positi.

4. Locum ejus, quæris, et invenis; sed hic. Habet locum suum in hoc sæculo. Non enim frustra a Deo præscio crearetur, aut frustra nutriretur, aut frustra super eum sol oriretur, et pluvia funderetur, frustra ei maligno et male viventi tanta Dei patientia parceretur. Non est hoc frustra: habet hic locum suum. Et si non omnia possumus nos invenire: sed Deo nota sunt omnia, qui novit cuncta disponere. Ecce, ut de aliis taceamus, qualem locum hic habuit iste miser Antiochus? Per eum populus Dei flagellatus est et probatus: per eum isti sancti juvenes coronati. Ergo habuit hic locum suum. Malus erat; sed bene illo usus est, qui malus esse non potest. Sicut enim mali homines male utuntur creaturis bonis: sic Creator bonus bene utitur hominibus malis. Novit quid inde agat, qui totum creavit humanum genus. Aurifex portat, aurifex appendit, aurifex librat. Pictor novit ubi ponat nigrum colorem, ut sit decora pictura; et Deus nescit ubi ponat peccatorem, ut sit ordinata creatura? * Nisi Deus anterioribus sæculis servaret sua patientia peccatores, unde nascerentur hodie tot fideles? Alii mali servantur, ut boni inde nascantur. Boni gratia Dei: nam tota damnata est massa peccati. Quid diabolo nequius? Et de illius nequitia quanta bona fecit Deus? Non funderetur pro salute nostra sanguis Redemptoris, nisi per nequitiam desertoris. Lege Evangelium, et vide quid ibi scriptum est: *Immisit diabolus in cor Judæ, ut traderet Christum.* Malus diabolus, malus Judas: qualis organarius, tale organum. Usus est ergo male diabolus suo vase: usus est ambobus Dominus bene. Conati sunt ergo ad nostram perniciem: Deus hoc vertere dignatus est ad nostram salutem.

* CAPUT VI.

Johan. 13. 2.

Traditio Christi et a Juda et a Deo.

5. Tradidit Judas Christum, et damnatus est. Judas tradidit, et damnatur: tradidit Filium Pater, et glorificatur. Tradidit, inquam, Judas magistrum, et damnatur: tradidit se ipse Filius, et laudatur. Quomodo Judas tradidit Christum, omnes novimus: exspectatis fortassis audire quomodo Pater tradidit Filium. Et hoc nostis: sed commemorabo, ut recordemini. Audi Apostolum dicentem de Deo Patre: *Qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Audi et de Filio *Qui me*, inquit, *dilexit, et tradidit semetipsum pro me.* Duos jam vide traditores: Patrem Filii traditorem, Filium sui ipsius traditorem, sed utrumque salvatorem, quia utrumque creatorem. Judas ergo quid fecit? Quid enim boni fecit. Bonum de illo factum est, non ipse bonum fecit. Neque enim ait Judas, Tradam Christum, ut liberetur genus humanum. In Juda tradidit avaritia, in Deo misericordia. Non redditum est Judæ, nisi quod fecit, non quod de illo Deus fecit.

Rom. 8. 32.

Gal. 8. 20.

CAPUT VII. Impio locus hic inter justos, non in altera vita.

6. Quare ista diximus? Quia est in hoc sæculo impio locus: et prorsus novit Dominus qui sunt ejus; et novit quid pro ipsis faciat, de illis qui non sunt ejus. Sed tu si transieris, si terrena calcaveris, si non frustra sursum cor te habere responderis: transeundo quæres locum impii, et non invenies. In illa enim vita futura quis locus impii? Numquid adhuc opus habemus exerceri malis? Numquid necesse habet aurum adhuc purgari per paleam? Totus enim mundus fornax aurificis. Ibi justi tamquam aurum: ibi impii tamquam palea. Ibi tribulatio sicut ignis: ibi Deus sicut aurifex. Pius Deum laudat, aurum rutilat: impius Deum blasphemat, palea fumat. Ad unam tribulationem, tamquam ad unum ignem, iste purgatur, ille vastatur: sed Deus aurifex in utroque laudatur.

2. Tim. 2. 19.

CAPUT VIII. De sæculari felicitate impiorum ne perturbentur pii.

7. Dicam, Carissimi, exhortans vos et me ipsum. Cogitationes carnales in adjutorio Domini transeamus, sursum cor habeamus, de vita futura cogitemus: ubi cum fuerit cor tuum, transisti. Ubi est impius? Non ibi erit. Hic necessarius erat: ibi quæres eum, et non invenies locum ejus. Quando ergo videtis, Fratres, qui ex fide vivitis quorum cor rectum est, qui futuram eamdemque veram et sempiternam felicitatem speratis; quando videtis gaudentes et lætantes homines in ista falsa et deceptoria felicitate, si pii estis, dolete; si sani estis flete. Sic enim et ille cui commoti sunt pedes, reprehendit se, quia Deum cœperat accusare, et ibi jam erat; sed pene fuit, paulo minus fuit. Non negavit Deo scientiam: sed tamquam motis pedibus nutavit. Quid est nutare? Dubitare. Quando autem se reprehendit, quod cor rectum non habuit, quid dixit? Quare mihi turbati sunt pedes? *Quia zelavi*, inquit, *in peccatoribus pacem peccatorum videns.* Quis vidi divites iniquos, zelavi; et dixi, quia perdidi justitiam, et *sine caussa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas.* Et cum dubito, sic cœpi cognoscere. *Sic cœpi*, inquit, *cognoscere: hoc labor est ante me.* Magnus labor, istam solvere quæstionem. Vere labor est. Bene est illi, et malus est; male est illi, et bonus est: et super ambos Deus judex est. Justus ergo judex dat bona malis, et mala bonis. *Labor est ante me.* Sed quo usque labor est? *Donec introeam in sanctuarium Dei, et intelligam in novissima.* Ergo si in-

Psal. 72. 3. etc.

CLASSIS III.

tellexeris in novissima, erit requies inventionis, peribit labor quæstionis.

CAPUT IX. *Cœlestis felicitas piis qualis parata.*

8. Intellige in novissima, ubi nemo erit felix malus, nemo infelix bonus. Quid enim ait? *Quid enim mihi est in cœlo?* Postea cognovi quid mihi est in cœlo, cum intrarem in sanctuarium Dei, et intelligerem in novissima. *Quid enim mihi est in cœlo?* Incorruptio: æternitas, immortalitas, nullus dolor, nullus timor, nullus beatitudinis finis. *Quid ergo mihi est in cœlo?* quid mihi servatur in cœlo? *Et a te quid volui super terram? Quid enim mihi est in cœlo?* Quid, dicam quid? Quando explicabo quid? Ideo hoc admirans dixit, non explicans, *Quid enim mihi est*, inquit.

1. Cor. 2. 9. Quare non dicis quid? Quomodo dico *quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit?* Calcate deorsum quid; quia nihil est: sperate sursum quid; quia explicari non potest. Et hanc fidem habentes, nolite zelare in peccatoribus, quando videtis eos quasi felices,

Psal. 31. 11. falso felices, re vera infelices. Et vos *lætamini in Domino*. Et si habetis forte secundum tempus divitias, honores, potestates, nolite inde vos putare felices. * Scienti lætari in Domino, et intelligenti in novissima, felicitas mundi non est honor, sed onus. Felix homo secundum sæculum periclitatur; ne ipsa felicitate, non in corpore, sed in anima corrumpatur. Nam ista felicitas falsa est. Tales, etsi videntur aliquid esse in hoc sæculo, non lætantur, in præceptis Domini delectantur. Tunc quod jubet Deus, præponitur mundo, et blandienti et minanti: calcatur omne visibile, transitur; cogitando, non ambulando, transitur. Non dixi, omne visibile; facile est enim transire quod calcas: sed transitur, dixi, omne mutabile. Quoniam quidquid visibile, mutabile: non autem quidquid mutabile, visibile: quia et animus mutabilis est, et tamen invisibilis. Transi omne quod videtur; transi et quod non videtur, et tamen mutatur: ut venias ad eum, qui nec videtur, nec mutatur. Cum veneris ad eum, venies ad Deum.

* CAPUT X. *Mundi felicitas piis, non honos sed onus.*

CAPUT XI.

9. Sed modo ambula ex fide, mores compone. Longe in alto est ille: nutri pennas. Crede quod nondum potes videre, ut merearis videre quod credis. Tamquam peregrini vivamus, transire nos cogitemus; et minus peccabimus. Agamus potius

Breve tempus vitæ.

Domino Deo nostro gratias, quia hujus vitæ ultimum diem et brevem esse voluit et incertum. A prima infantia usque ad decrepitam senectutem breve spatium est. Qui tam diu vixerat, quid ei profuisset si Adam hodie mortuus esset? Quid diu est, ubi finis est? Hesternum diem nemo revocat: hodiernus a crastino urgetur, ut transeat. Ipso parvo spatio bene vivamus, et illo eamus, unde non transeamus. Et modo cum loquimur utique transimus. Verba currunt, ex ore volant: sic actus nostri, sic honores nostri, sic miseria nostra, sic ista felicitas nostra. Totum

Isai. 40. 8. transit: sed non expavescamus; *Verbum Domini manet in æternum.*

(a) De Sermonibus per *Natalem S. Laurentii* non tacuit Possidius in Indiculo cap. 9. Hunc citant Beda et Florus ad Rom. 12. et 16.

SERMONES DE SANCTIS.

* SERMO CCCII.

* Alias de Diversis 111. a

I.

In sollemnitate (a) Martyris Laurentii.

CAPUT I. *Temporalia beneficia per Martyrum orationes cur Deus impertit.*

1. BEATI Martyris Laurentii dies sollemnis hodiernus est. Huic sollemnitati sanctæ lectiones congruæ sonuerunt. Audivimus, et cantavimus, et Evangelicam lectionem intentissime accepimus. Martyrum ergo vestigia imitando sectemur, ne sollemnitates eorum inaniter celebremus. Cujus autem meriti sit memoratus Martyr, quis ignorat? Quis ibi oravit, et non impetravit? Quam multis infirmis meritum ejus etiam temporalia beneficia præstitit, quæ ille contempsit. Concessa sunt enim, non ut precantium permaneret infirmitas; sed ut deterioribus concessis, amor fieret ad appetenda meliora. Quædam enim plerumque parva et ludicra concedit pater parvulis filiis, quæ maxime, nisi acceperint, plorant. Benigna et paterna indulgentia hæc impertit, hæc donat, quæ non vult permanere in filiis suis jam grandiusculis, jam proficientibus. Donat ergo pueris nuces, quibus servat hereditatem. Ludentibus et de quibusdam ludicris se oblectantibus cedit paterna pietas, ne deficiat ætatis infirmitas. Blandientis est hoc; non ædificantis. Quod ædificaverunt Martyres, quod capere potuerunt, quod grandi corde ceperunt, propter quod sanguinem fuderunt, audistis in Evangelio, *Merces vestra copiosa est in cælis.* Matth. 5. 12.

Apta similitudo.

CAPUT II. *Duæ vitæ. Præsens vita quam ærumnosa, et tamen vehementer amata.*

2. Verumtamen, Carissimi, cum duæ vitæ sint, una ante mortem, alia post mortem; ambæ istæ habuerunt et habent amatores suos. Qualis sit brevis hæc vita, quid describere opus est? Experimur quam ærumnosa, quam querelosa: circumdata tentationibus plena timoribus; ardens cupiditatibus, subdita casibus; in adversis dolens, in prosperis tumens, lucris exsultans, damnis excrucians. Et in ipsis lucris exsultatione trepidat, ne quod adquisivit, amittat; ne propter hoc quæratur; qui antequam haberet non quærebatur. Vera infelicitas, mendosa felicitas. Humilis cupit adscendere, sublimatus timet descendere. Qui non habet, invidet habenti; qui habet, contemnit non habentem. Et quis explicet verbis, hujus vitæ tantam et tam conspicuam fœditatem? Et tamen ista fœditas habet amatores suos tales, ut optemus invenire paucissimos, qui sic diligant æternam vitam, quam finire non possunt, quomodo ista diligitur, quæ et cito finitur, et si protendatur, quotidie timetur, ne per horas singulas finiatur. Quid faciamus? Quid agamus? quid dicamus? Quos comminationis aculeos, quos exhortationis ignes admoveamus cordibus pigris et duris, et terreni stuporis glacie congelatis, ut torpore mundi, aliquando decutiant, et in æterna inardescant? Quid, inquam, faciamus? quid dicamus? Adjacet mihi, et interim occurrit, quia res ipsæ quotidianæ admonent nos, et suggerunt

Æterna vita sic diligitur, quomodo ista temporalis.

CLASSIS III.

quid dicamus. * Ab amore hujus temporalis vitæ, accede, si fieri potest, ad amandam æternam vitam, quam Martyres amaverunt, qui hæc temporalia contempserunt. Rogo, obsecro, exhortor, non solum vos, sed vobiscum et nos, diligamus æternam vitam. Nolo amplius, cum sit amplior; sic eam diligamus, quomodo diligitur temporalis ab amatoribus suis: non quomodo temporalis vita dilecta est a sanctis Martyribus. Istam enim aut nihil, aut minimum dilexerunt, et ei facile sempiternam præposuerunt. Non ergo Martyres adtendi, quando dixi, Diligamus æternam, quomodo diligitur temporalis: sed quomodo diligitur temporalis ab amatoribus suis, sic diligamus æternam, cujus amorem Christianus profitetur.

* CAPUT III.

Christiani sumus, non propter temporalem, sed propter æternam vitam.

3. Ideo enim Christiani facti sumus, non propter hanc temporalem vitam. Quam multi enim Christiani immaturi rapiuntur, et sacrilegi homines usque ad decrepitam ætatem in hac vita perdurant? Sed rursus et apud eos multi moriuntur immaturi. Multa damna Christianorum, et lucra impiorum: et rursus multa damna impiorum, et lucra Christianorum. Et multi honores impiorum et abjectiones Christianorum: et rursus multi honores Christianorum, et abjectiones impiorum. * Cum sint ergo ista bona et mala utrisque communia, numquid, Fratres, quando Christiani facti sumus, propter mala ista devitanda, vel bona adipiscenda, nomen Christo dedimus, et frontem tanto signo subjecimus? Christianus es, in fronte portas crucem Christi. Character tuus docet quid profitearis. Quando ille in cruce pendebat, quam crucem portas in fronte; (non signum ligni te delectat, sed signum pendentis:) quando ergo ille pendebat in cruce; sævientes circumspiciebat, insultantes ferebat, pro inimicis orabat. Medicus etiam cum occideretur, suo sanguine ægrotos sanabat. Dixit enim, *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Nec ista vox vacua vel inanis fuit. Et ex ipsis postea millia crediderunt in eum, quem occiderant, ut discerent pati pro ipso, qui pro ipsis et ab ipsis passus est. * Hinc ergo intelligitur, Fratres, ab isto signo, ab isto charactere, quem accipit Christianus, etiam cum sit catechumenus; hinc intelligitur quare simus Christiani, quia non propter temporalia et transeuntia, vel bona, vel mala, sed propter vitanda mala quæ non transibunt, et propter adipiscenda bona quæ terminum non habebunt.

* CAPUT IV.

Crux Christi in fronte quid nos admoneat.

Lucæ 23. 34.

* CAPUT V.

CAPUT VI.

Vita temporalis multum diligitur, non sic vita æterna.

4. Verumtamen, ut dicere cœperam, Fratres, quod admonueram, quod proposueram, obsecro vos, adtendamus, quomodo diligatur vita ista temporalis ab amatoribus suis; in quam magno timore sunt homines, ne moriantur morituri. Videas hominem tremere, fugere, latebras quærere, defensiones aucupari, rogare, provolvi; si fieri potest, quidquid habet, dare, ut vita donetur, ut uno die plus vivatur, ut ætas incerta semper aliquanto diutius protendatur. Tanta faciunt homines: quis tale aliquid pro vita æterna? Alloquamur amatorem præsentis vitæ: Quid agis, quid festinas, quid trepidas, quid fugis, quid latebras quæris? Ut vivam, inquit. Certe ut vivas? Ut vivas semper victurus? Non ergo mortem satagis auferres, sed differre. Qui tanta agis, ut paulo serius moriaris, age aliquid, ut numquam moriaris.

SERMON. DE SANCTIS.

5. Quam multos invenimus qui dicant, Tollat fiscus res meas, ut serius moriar: quam raro invenimus qui dicat, Tollat Christus res meas, ut numquam moriar. Et tamen, o amator temporalis vitæ, si tollat fiscus, te spoliat in hoc sæculo; si tollat Christus, tibi servat in cælo. Propter hanc vitam volunt habere homines unde vivant, et propter hanc volunt dare unde vivant. Quod tibi servas unde vivas, hoc das ut vivas, forte fame defecturus. Et tamen dicis, Tollat, quid ad me? Mendicare volo. Das unde vivis, mendicare paratus ut vivas. Paratus es, datis etiam necessariis, mendicare in hoc mundo; et non es paratus, erogatis superfluis, regnare cum Christo? * Rogo, appende. Si aliqua statera æquitatis invenitur in arca cordis tui, profer illam, et hæc duo impone in illa, et appende: Mendicare in hoc mundo, et regnare cum Christo. Non est quod appendere. Non enim in illius rei comparatione habet hoc aliquod pondus. Si dicerem regnare in hoc mundo, et regnare cum Christo; non esset quod appendere. Pœnitet me dixisse, appende: prorsus non est quod appendere. *Quid prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ autem suæ detrimentum patiatur?* Qui autem non passus fuerit detrimentum animæ suæ, ipse regnabit pro Christo. Quis autem in hoc mundo regnat securus? Fac quia regnat securus: numquid regnat æternus?

Necessaria dat homo, ut hic diutius vel misera vivat; non dat superflua, ut in æternum cum Christo regnet.

* CAPUT VII.

Matth. 16. 26.

6. Illud advertite, quod proponebam, quales amatores habeat præsens vita, temporalis vita, brevis vita, fœda vita, quales habeat amatores. Fit plerumque homo propter hanc vitam nudus, mendicus. Quæris ab eo quare? Sic respondet, Ut viverem. Quid amasti, et quid amans quo pervenisti? Quid dicturus es male amatæ perverse amator? Quid dicturus es huic amatæ vitæ tuæ? Dic, alloquere, blandire, si potes. Quid dicturus es? Ad istam nuditatem me perduxit pulcritudo tua. Clamat tibi, Fœda sum, et tu amas? Clamat, Dura sum, et tu amplecteris? Clamat, Volatica sum, et tu sequi conaris? Ecce respondet tibi amata tua, Non tecum stabo: etsi tecum aliquantum ero, non tecum permanebo. Nudare te potui, beare non potui.

Immerito vitam istam sic amant.

7. Ergo quoniam Christiani sumus, implorato adjutorio Domini Dei nostri adversus blanditias malæ amatæ, amemus illius pulcritudinem vitæ, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit. Hanc enim præparavit Deus diligentibus se; et ipsa vita ipse Deus est. Acclamastis, suspirastis. Amemus hanc fortiter. Donet Dominus ut amemus. Illi lacrymas pro hac, non solum adipiscenda, sed etiam diligenda fundamus. Quid monituri sumus, quid demonstraturi? Numquid libros recitamus, ut ostendamus quam sit ista incerta; quam transitoria, quam pene nulla, quam verum sit quod scriptum est,

CAPUT VIII.

1. Cor. 2. 9.

Vita æterna Deus est; vita præsens, vapor.

Jacobi 4. 15.

Quæ enim est vita vestra? Vapor est ad modicum apparens, deinceps exterminabitur. Vivebat heri, non est hodie: paulo ante videbatur, modo non est qui videbatur. Deducitur homo ad sepulcrum: redeunt tristes, cito obliviscentes. Dicitur quam nihil est homo: et hoc dicit ipse homo; et non corrigit se homo, ut non nihil, sed aliquid sit homo. Hujus ergo amatores Martyres fuerunt, et hujus vitæ adquisitores sunt. Habent quod amaverunt, uberius habebunt in resurrectione mortuorum. Hoc ergo iter nobis magnis suis passionibus constraverunt.

CAPUT IX. *Laurentius opes Ecclesiæ quærenti eas persecutori quales profert.*

Ephes. 2. 10.

8. Sanctus Laurentius archidiaconus fuit. Opes Ecclesiæ ab illo a persecutore quærebantur, sicut traditur; unde tam multa passus est, quæ horrent audiri. Impositus craticulæ, omnibus membris adustus est, pœnis atrocissimis flammarum excruciatus est: vincens tamen omnes corporis molestias magno robore caritatis, adjuvante illo qui talem fecerat. *Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.* Ut autem accenderet in iram persecutorem hoc fecit, non illum volens irasci, sed suam fidem cupiens posteris commendare, et quam securus moreretur ostendere: *Pergant*, inquit, *mecum vehicula, in quibus apportem opes Ecclesiæ.* Missa sunt vehicula, oneravit ea pauperibus, et redire jussit, dicens, *Hæ sunt opes Ecclesiæ.* Et verum est, Fratres: MAGNÆ OPES SUNT CHRISTIANORUM, necessitates egentium; si intelligamus ubi debeamus servare quod habemus. Ante nos sunt egentes: ibi si servaverimus, non perdemus. Non timemus ne aliquis tollat: ille enim qui dedit servat. Nec meliorem possumus invenire custodem, nec fideliorem promissorem.

CAPUT X. *Martyres imitandi.*

9. Hoc ergo cogitantes, impigre Martyres imitemur, si volumus nobis prodesse sollemnitates, quas celebramus. Semper hæc admonuimus, Fratres, numquam cessavimus, numquam tacuimus. Vita æterna diligenda est, præsens contemnenda est. Bene vivendum est, bonum sperandum est. Mutandus est, qui malus erat; mutatus instruendus est; instructus perseverare debet. *Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.*

Matth. 10. 22. et 24. 13.

CAPUT XI. *Sævire in malos non licet.*

Lucæ 6. 45. Beda et Florus ad Rom. 12.

10. Sed dicunt multi mali multa mala. Et quid velles tu? An a malis bona? Noli quærere uvam in spinis: prohibitus es. *Ex abundantia cordis os loquitur.* Si aliquid potes, si tu jam non es malus, opta malo ut sit bonus. Quid sævis in malos? Quia mali sunt, inquis. Addis te illis, sæviendo in illos. Consilium do: displicet tibi malus, non sint duo. Reprehendis, et adjungeris? auges ejus numerum, quem condemnas? De malo vis vincere malum? de malitia vincere malitiam? Erunt duæ malitiæ, ambæ vincendæ. Non audis consilium Domini tui per Apostolum, *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum?* Forte ille pejor est: (a) cum et tu sis malus, duo tamen mali. Ego vellem ut vel unus esset bonus. Postremo sævit usque ad mortem. Quid et (b) post mortem, ubi ad illum malum jam non pervenit pœna, et alterius, mali tota exercetur malitia? Hoc insanire est, non vindicare.

Rom. 12. 21.

CAPUT XII. *Prohibere suos quisque subditos debet, ne malis noceant.*

11. Quid vobis dicam, Fratres mei? quid vobis dicam. Non vobis placeant tales? Itane vero de vobis sensurus sum, quia placent vobis tales? Absit a nobis, ut sentiamus ista de vobis. Sed parum est ut tales displiceant vobis, parum est: est aliquid quod de vobis exigendum est. Ne quis dicat, Deus novit quia nolui fieri. Ecce duas res dixisti: et non feci, et nolui fieri. Adhuc parum est. Parum est prorsus si noluisti, si non etiam prohibuisti. Habent mali judices suos, habent potestates suas: de quibus Apostolus ait, *Non enim sine caussa gladium portat. Vindex est enim in iram*, sed *ei qui male agit.* In iram vindex ei qui male agit. *Quod si malum*, inquit, *feceris; time. Non enim sine caussa gladium portat. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, et habebis laudem ex illa.*

Rom. 13. 3. et 4.

CAPUT XIII. *Qui bonum facit, quomodo ex potestate laudem meretur.* Beda et Florus ad Rom. 13.

12. Quid ergo, ait aliquis, sanctus Laurentius malum fecerat, ut a potestate occideretur? Quomodo in illo impletum est, *Bonum fac, et habebis laudem ex illa*, quando propter bonum tantos cruciatus meruit ex illa? Si non haberet laudem ex illa, hodie non honoraretur, non a nobis prædicaretur, non tanto præconio laudaretur. Habet ergo laudem ex illa, etiam nolente illa. Non enim ait Apostolus, bonum fac, et laudabit te potestas ipsa. Bonum enim fecerunt Apostoli omnes et Martyres; et non eos laudaverunt, sed interfecerunt potius potestates. Ergo si diceret, Bonum fac, et laudabit te potestas, deciperet te. Modo autem temperavit verba, circumspexit, appendit, moderatus est, circumcidit. Discite quod audistis: *Bonum fac, et habebis laudem ex illa:* etiam ipsa laudante, si bona est. Si autem iniqua est, mortuus pro fide, pro justitia, pro veritate, habebis laudem ex illa; etiam sæviente illa. Ex illa enim habebis non ipsa laudante, sed ipsa tibi laudis occasionem præbente. Ergo bonum fac, et habebis, et securus eris.

CAPUT XIV. *Malos interficere non cuilibet licet.*

Rom. 13. 1.

13. Sed malus ille tanta fecit, tantos oppressit, tantos ad mendicitatem egestatemque perduxit. Habet judices suos, habet potestates suas. Ordinata est respublica. *Quæ enim sunt, a Deo ordinata sunt.* Tu quare sævis? Quam potestatem accepisti, nisi quia non sunt ista publica supplicia, sed aperta latrocinia? Quid enim? Considerate in ipsis ordinibus potestatum, destinatum supplicio et damnatum, cui gladius imminet, non licere feriri, nisi ab illo qui ad hoc militat. Militat Quæstionarius: ab illo percutitur damnatus. Si damnatum, jam supplicio destinatum, percutiet Exceptor, nonne et damnatum occidit, et tamquam homicida damnatur? Certe quem occidit, jam damnatus erat, jam supplicio destinatus, sed inordinate ferire, homicidium est. Si homicidium est, inordinate ferire damnatum; quid

(a) Florus, *pejor est quam tu sis, duo tamen mali.*

(b) Hominis alicujus male de populo meriti cædem conqueritur, non legitima potestate, sed populi furore factam, cum insana furentium in cæsi cadaver crudelitate.

CLASSIS III.

est, rogo vos, velle ferire in auditum, velle ferire non judicatum, velle ferire nulla accepta potestate hominem malum? Non enim malos defendimus, sed dicimus malos non esse malos. Reddent inde rationem qui judicant. Quare de morte aliena tu vis reddere difficultatem rationis qui non portas sarcinam potestatis? Liberavit te Deus ut non sis judex: quid tibi usurpas alienum? De te redde rationem.

CAPUT XV. Sententia Domini in homines immisericordes. Joban. 8. 7.

14. O Domine, quomodo pupugisti corda sævientium, quando dixisti, *Qui sine peccato est, prior in illam lapidem mittat.* Verbo gravi et acuto compunctis cordibus conscientias suas agnoverunt, et justitiæ præsenti erubuerunt; et unus post unum abscendentes, solam mulierem miseram reliquerunt. Sed non fuit sola rea: quin cum illa erat judex, nondum judicans, sed misericordiam prærogans. Dimissæ sunt enim, discedentibus sævientibus, misera et misericordia. Et ait illi Dominus, *Nemo te condemnavit?* Respondit? *Nemo, Domine. Nec ego*, inquit, *te damnabo: vade, et deinceps jam noli peccare.*

* CAPUT XVI. Milites non militia, sed malitia boni esse non sinunt.

15. * Sed tanta mihi fecit miles iste. Vellem nosse, si militares, utrum similia non faceres. Nec volumus talia fieri a militibus, quibus pauperes opprimuntur: volumus et ipsos audire Evangelium. Non enim benefacere prohibet (*a*) militia, sed malitia. Venientes autem milites ad baptismum Johannis, dixerunt, *Et quid nos faciemus?* Ait illis Johannes, *Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis; sufficiat vobis stipendium vestrum.* Et vere, Fratres, si tales essent milites, felix esset ipsa respublica. * Sed non solum miles talis esset, sed et telonearius talis esset, qualis ibi describitur. Nam dixerunt ei publicani, id est, telonearii: *Et nos quid faciemus?* Responsum est. *Nihil amplius exigatis, quam constitutum est vobis.* Correptus est miles, correptus est telonearius: corrigatur et (*b*) Provincialis. Habes universalem directam correctionem. Quid faciemus omnes? *Qui habet duas tunicas, communicet cum non habente, et qui habet escas, similiter faciat.* Volumus ut audiant milites quod præcepit Christus: audiamus et nos. Non enim Christus illis est, et nobis non est. Omnes audiamus, et concorditer in pace vivamus.

a Lucæ 3. 14.

* CAPUT XVII. Telonearii quid præceptum. quid universis.

b Ibidem 11.

CAPUT XVIII. Negotiator fraudi et perjurio obnoxius. In malos non sæviunt nisi mali.

16. Oppressit me, cum essem negotiator. Tu ipsum negotium bene egisti? In ipso negotio fraudem non fecisti? In ipso negotio falsum non jurasti? non dixisti, Per illum qui me trajecit per ipsum mare, quia tanti emi, quod non tanti emisti? Fratres, dico vobis expresse, et quantum Dominus donat, libere: Non sæviunt in malos, nisi mali. Alia est potestatis necessitas. Nam judex plerumque cogitur eximere gladium, et ferire nolens. Quantum enim ad ipsum pertinet, volebat servare sententiam incruentam: sed perire noluit forte publicam disciplinam. Pertinuit ad ejus professionem, ad ejus potestatem, ad

A ejus necessitatem. Ad te quid pertinet, nisi rogare Deum, *Libera nos a malo?* O qui dixisti, *Libera nos a Malo:* liberet te Deus a te ipso.

CAPUT XIX. Episcopus pius rem habere cogitur cum sæcularibus potestatibus.

17. Ad summam, Fratres, quid vitemus? Omnes Christiani sumus: nos etiam majoris periculi sarcinam sustinemus. Sæpe de nobis dicitur, Ivit ad illam potestatem: et quid quærit episcopus cum illa potestate? Et tamen omnes nostis quia vestræ necessitates nos cogunt venire quo nolumus: observare, ante ostium stare, intrantibus dignis et indignis exspectare, nuntiari, vix aliquando admitti: ferre humilitates, rogare, aliquando impetrare, aliquando tristes abscedere. Quis vellet hæc pati, nisi cogeremur? Dimittamur, non illa patiamur, nemo nos cogat: ecce concedatur nobis, date nobis ferias hujus rei. Ro-

B gamus vos, obsecramus vos, nemo nos cogat, nolumus habere rationem cum potestatibus: novit ille, quia cogimur. Et ipsas potestates sic habemus, quomodo Christianos habere debemus, si Christianos in eadem potestate invenimus: et paganos, quomodo paganos habere debemus; omnibus bona volentes. Sed moneam, inquit potestates, ut bona faciant. Vobis præsentibus monituri sumus? Scitis, si monuimus? Nescitis, sive fecerimus, sive non fecerimus. Hoc novi, quia nescitis, et temere judicatis. Tamen, Fratres mei, obsecro vos, de potestatibus potest mihi dici, Moneret illum, et bona faceret. Et respondeo ego, Monui, sed non me audivit. Et ibi monui, ubi tu non audisti. Populum quis monet in parte? Vel potuimus unum hominem in parte admonere, et

C dicere, Sic age, vel sic age, ubi alius nullus esset. Quis ducat populum in partem, et nullo sciente moneat populum?

18. Ista necessitas (*c*) nos coegit talia vobis loqui, ne malam rationem reddamus Deo de vobis; ne dicatur nobis, Tu moneres, tu dares, ego exigerem. * Avertite ergo vos, ergo omnino avertite vos ab istis cruentis factis. Non ad vos pertineat, cum talia videtis et auditis, nisi misereri. Sed malus mortuus est. Bis dolendus est; quia et mortuus, et malus. Bis dolendus; quia bis mortuus, et temporaliter, et in æternum. Nam si bonus mortuus esset, affectu humano doleremus; quia deseruit nos, quia volebamus eum nobiscum

c Lucæ 19 23.

* CAPUT XX. Malus mortuus, bis dolendus.

D vivere. Mali plus dolendi sunt; quia post hanc vitam a pœnis æternis excipiuntur. Dolere ergo ad vos pertineat, Fratres mei; dolere ad vos pertineat, non sævire.

CAPUT XXI. Civiles tumultus prohibere quisque pro viribus debet.

19. Sed parum est, ut dixi, parum est, ut non faciatis, parum est ut doleatis, nisi etiam ea quæ ad populi pertinent potestatem pro viribus vestris prohibeatis. Non dico, Fratres, quia potest aliquis vestrum exire et populum prohibere: hoc nec nos possumus: sed unus quisque in domo sua filium suum servum suum, amicum suum, vicinum suum, clientem suum, minorem suum. Agite cum illis, ut ista non faciant. Quibus pote-

(*a*) Lov. prohibet a militia, sed a malitia. Locum ad Theodoricensem MS. castigavimus.

(*b*) Provincialis dicitur quisque de plebe militi præbens annonam, ut videre est in Psal. 90. Ser. 1. n. 10. et in Psal. 103. Ser. 3. n. 9.

(*c*) Cædis nempe in malum quempiam civili seditione perpetratæ.

CLASSIS III.

stis, suadete; et in quos potestatem habetis severitatem adhibete. Unum scio, quod omnes mecum sciunt, in hac civitate multas inveniri domos, in quibus non sit vel unus paganus; nullam domum inveniri, ubi non sint Christiani. Et si discutiatur diligenter, nulla domus invenitur, ubi non plures Christiani sint quam pagani. Verum est, consentitis. Videtis ergo quia mala non fierent, si Christiani nollent. Non est quid respondeatur. Occulta mala possent fieri, publica non possent, prohibentibus Christianis; quia unusquisque teneret servum suum, unusquisque teneret filium suum: adolescentem domaret severitas patris, severitas patrui, severitas magistri, severitas boni vicini, severitas correctionis majoris ipsius. Hæc si sic agerentur, non multum nos mala contristarent.

CAPUT XXII. Ira Dei ex populi peccatis.

20. Fratres mei, iram Dei timeo. Deus non timet turbas. Quam cito dicitur. Quod populus fecit, fecerit: quis est qui vindicet populum? Itane, quis est? nec Deus? Timuit enim Deus universum mundum, quando fecit diluvium? Timuit tot civitates Sodomæ et Gomorræ, quando cœlesti delevit igne? Nolo jam dicere de præsentibus malis, quanta et ubi facta sunt, et quæ secuta sunt, nolo commemorare, ne videar insultare. Numquid in ira sua sejunxit Deus eos qui faciebant, ab eis qui non faciebant? Sed junxit eos qui faciebant, cum eis qui non prohibebant.

CAPUT XXIII. Populus ne sibi sumat quod ad potestates pertinet, neve inordinate sæviat in malos.

21. Explicemus ergo aliquando sermonem, Fratres mei. Hortamur vos, obsecramus vos per Dominum et ejus mansuetudinem, ut mansuete vivatis, pacifice vivatis; potestates facere quod ad illas pertinet, unde Deo et majoribus suis redituræ sunt rationem, pacifice permittatis: quotiescumque petendum est, honorifice et pacifice petatis. Cum his qui mala faciunt, et infeliciter atque inordinate sæviunt, non vos misceatis; non talibus factis vel spectandis interesse cupiatis. Sed quantum potestis, quisque in domo sua et in vicinia sua, cum eo cum quo habet alicujus necessitudinis et caritatis vinculum, moneatis, suadeatis, doceatis, corripiatis; comminationibus etiam quibuslibet a tantis malis coerceatis:

Psal. 102. 10. et 12.

ut aliquando Deus misereatur, et finem det humanis malis, et non secundum peccata nostra faciat nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuat nobis, sed quantum distat ortus ab occidente, longe faciat a nobis peccata nostra; et propter honorem nominis sui liberet nos, et

Psal. 78. 9. et 10.

propitius sit peccatis nostris, ne forte dicant gentes, Ubi est Deus eorum?

* Alias de Diversis 123.

* SERMO CCCIII.

II.

In Natali Martyris Laurentii,

1. BEATI Laurentii illustre martyrium est, sed Romæ, non hic: tantam enim video vestram paucitatem. Quam non potest abscondi Roma, tam non potest abscondi Laurentii corona. Sed quare adhuc istam civitatem lateret, scire non possum. Ergo pauci audite pauca: quia et nos in hac lassitudine corporis et æstibus non possumus multa. Diaconus erat, secutus Apostolus: tempore post Apostolos fuit. Cum ergo persecutio, quam modo ex Evangelio audistis prædictam fuisse Christianis, Romæ, sicut in ceteris locis, vehementer arderet, et tamquam ab Archidiacono postulatæ essent res Ecclesiæ; ille respondisse fertur, *Mittantur mecum vehicula, in quibus apportem opes Ecclesiæ*. Aperuit fauces avaritia: sed sciebat quid faceret sapientia. Continuo jussum est; quot vehicula poposcit, tot ierunt. Poposcit autem multa: et quanto plura erant vehicula, tanto erat major, spes prædæ corde concepta. Implevit vehicula pauperibus, et reversus est cum eis: et dictum est ei, Quid est hoc? Respondit, *Hæ sunt divitiæ Ecclesiæ*, illusus persecutor flammas poposcit; sed non erat ille frigidus, ut flammas timeret: ardebat* pene furore, sed plus anima caritate. Quid pluribus? Craticula admota est, et tostus est. Et cum ex uno latere arsisset, dicitur tanta tranquillitate illa tormenta tolerasse, ut impleretur in eo quod modo in Evangelio audivimus, *In patientia vestra possidebitis animas vestras*. Denique flamma ustus, sed patientia tranquillus, *Jam*, inquit, *coctum est; quod superest, versate me, et manducate*. Tale duxit martyrium: ista gloria coronatus est. Beneficia ejus Romæ tam clara sunt, ut numerari omnino non possint. Iste est de quo dixit Christus, *Qui perdiderit animam suam propter me, salvabit eam*. Salvavit eam per fidem, salvavit per contemptum mundi, salvavit per martyrium. Quanta est gloria ejus apud Deum, dum tanta est laus ejus apud homines?

SERMON. DE SANCTIS.

Laurentius archidiaconus opes Ecclesiæ proferre jussus.

* f. pœnæ.

Lucæ 21. 19.

Lucæ 9. 24.

2. Sequamur vestigia ejus fide, sequamur et contemptu mundi. Non solum Martyribus præmia promittuntur cœlestia sed etiam integra fide et perfecta caritate Christum sequentibus. Nam inter Martyres honoratus est, ipsa veritate pollicente, ac dicente, *Nemo est qui relinquat domum aut agrum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios, et non recipiat septies tantum in isto tempore, in sæculo autem futuro vitam æternam habebit*. Quid est gloriosius homini, quam sua vendere, et Christum emere, offerre Deo acceptissimum munus, incorruptam virtutem mentis, incolumem laudem devotionis; Christum comitari, cum venire cœperit vindictam de inimicis recepturus; lateri ejus assistere, cum sederit judicaturus; cohæredem Christi fieri, Angelis adæquari, cum Patriarchis, cum Apostolis, cum Prophetis, cœlestis regni possessione lætari? Has cogitationes quæ persecutio potest vincere, quæ possunt tormenta superare? Dura, fortis, et stabilis religiosis meditationibus fundata mens, et adversus omnes Zabuli terrores et minas mundi animus immobilis perstat, quem futurorum fides certa et solida corroborat. Clauduntur oculi in persecutionibus: sed patet cœlum. Minatur Antichristus, sed tuetur Christus. Mors infertur, sed immortalitas sequitur. Occiso mundus eripi-

Martyrum merces Christum sequentibus parata.

Matth. 19. 29.

CLASSIS III.

A

tur, sed restituto paradiso exhibetur. Vita temporalis exstinguitur, sed æterna reparatur. Quanta est dignitas et quanta securitas exhire hinc lætum, exire inter pressuras et angustias gloriosum; claudere in momento oculos, quibus homines videbantur et mundus; aperire eos statim, ut Deus videatur, etiam feliciter migrando. Quanta velocitas? Terris repente retraheris, ut regnis cælestibus reponaris. Hæc oportet mente et cogitatione complecti, hæc die ac nocte meditari. Si talem persecutio invenerit Dei militem, vinci non poterit virtus ad prœlium prompta. Vel si accersitio ante pervenerit; fidei quæ erat ad martyrium preparata, sine damno temporis, merces Deo judice redditur. In persecutione militia, in pace constantia coronatur.

* Alias de Diversis 37.

* SERMO CCCIV.

III.

a

In (a) sollemnitate Laurentii Martyris,

CAPUT I.

1. BEATI Laurentii triumphalem diem, quo calcavit mundum frementem, sprevit blandientem, et in utroque vicit diabolum persequentem, hodiernum nobis Ecclesia Romana commendat. Quam gloriosa enim, et quanta virtutum multitudine, quasi florum varietate, distincta Laurentii Martyris sit corona, universa testis est Roma. In ipsa enim Ecclesia, sicut soletis audire, Diaconi gerebat officium. Ibi sacrum Christi sanguinem ministravit: ibi pro Christi nomine suum sanguinem fudit. Ad mensam, potentis prudenter accesserat. Ad illam mensam de qua nobis modo Salomonis proverbia, loquebantur, ubi scriptum est, *Si sederis cœnare ad mensam potentis cognoscens intellige quæ apponuntur tibi; et sic extende manum tuam, sciens quoniam similia te oportet præparare.* Hujus cœnæ mysterium beatus apostolus Joannes evidenter exposuit, dicens *Sicut Christus pro nobis animam suam posuit, sic et nos debemus animas pro fratribus ponere.* Intellexit hoc, Fratres, sanctus Laurentius; intellexit, se fecit: et prorsus qualia sumsit in illa mensa, talia præparavit. Amavit Christum in vita sua, imitatus est eum in morte sua.

Diaconi officium, ministrare sanguinem Christi.

C

Prov. 23. 1.

Cœnæ Dominicæ mysterium, ut cujus sanguinem sumimus, pro ipso animam ponamus.

1. Johan. 3. 16.

CAPUT II.

Christum sequi omnes debemus.

2. Et nos ergo, Fratres, si veraciter amamus, imitemur. Non enim meliorem reddere poterimus dilectionis fructum, quam imitationis exemplum. *Christus* enim *pro nobis passus est relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus.* In hac sententia vidisse videtur apostolus Petrus, quod pro his tantum passus est Christus qui sequuntur vestigia ejus, neque prosit quidquam Christi passio, nisi illis qui sequuntur vestigia ejus. Secuti sunt eum Martyres sancti, usque ad effusionem cruoris, usque ad similitudinem passionis: secuti sunt Martyres, sed non soli. Non enim postquam illi transierunt, fons incisus est, aut postquam ipsi biberunt, fons ipse siccatus

D

1. Pet. 2. 21.

(a) Citat Florus ad Philip. 2.

SERMON. DE SANCTIS.

est. Quæ est enim spes fidelium bonorum, qui vel sub fœdere conjugali jugum matrimonii caste et concorditer ducunt, vel sub continentia viduali domant carnis illecebras, vel etiam sanctitatis apicem celsius erigentes et in nova virginitate florentes sequuntur agnum quocumque ierit? Quæ istis, inquam, quæ nobis omnibus spes est, si non sequuntur Christum, nisi qui pro ipso sanguinem fundunt? Perditura est ergo filios suos, quos tanto fecundius, quanto securius tempore pacis enixa est mater Ecclesia? Quos ne perdat, oranda est persecutio, oranda tentatio? Absit, Fratres. Quomodo enim potest orare persecutionem, qui quotidie clamat, *Ne nos inferas in tentationem?* * Habet, habet, Fratres, habet hortus ille Dominicus, non solum rosas Martyrum, sed et lilia virginum, et conjugatorum hederas, violasque viduarum. Prorsus, Dilectissimi, nullum genus hominum de sua vocatione desperet: pro omnibus passus est Christus. Veraciter de illo scriptum est, *Qui vult omnes homines salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire.*

Matth 6. 13.

* CAPUT III.

B

1. Tim. 2. 4.

3. Intelligamus ergo præter effusionem cruoris, præter periculum passionis, quomodo Christum debeat sequi Christianus. Apostolus dicit, loquens de Domino Christo, *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo.* Quanta majestas! *Sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo.* Quanta humilitas! Humiliavit se Christus: habes, Christiane, quod teneas. Christus *factus est obediens:* quid superbis? Quo usque factus est obediens Christus? Usque ad incarnationem Verbi, usque ad participationem mortalitatis humanæ, usque ad trinam diaboli tentationem, usque ad irrisionem populi Judæorum, usque ad sputa et vincula, usque ad alapas et flagella: si parum est *usque ad mortem;* et si adhuc aliquid etiam de genere mortis addendum: *mortem autem crucis.* Habemus tale humilitatis exemplum, superbiæ medicamentum. * Quid ergo intumescis, o homo? O pellis morticina quid tenderis? O sanies fœtida quid inflaris? Anhelas, doles, æstuas, quia nescio quis tibi fecit injuriam. Unde tu flagitas ultionem, sitis arenti fauce vindictam; nec prius ab intentione desistis, donec de illo qui te læserit, vindiceris? Si Christianus es, exspecta regem tuum: prius se vindicet Christus. Nondum enim vindicatus est, qui pro te tanta perpessus est. Et utique illa majestas posset vel nihil perpeti, vel continuo vindicari. Sed cum esset in illo tanta potentia, ideo fuit etiam tanta patientia: quia pro nobis est passus, relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus. Videtis certe, Dilectissimi, quia præter effusionem cruoris, præter vincula et carceres, præter flagella et ungulas, sunt multa in quibus sequi possumus Christum. Deinde hac humilitate decursa, et morte prostrata, adscendit Christus in cælum: sequa-

In quibus licet Christum sequi, præter martyrium.

Philip. 2. 6.

Florus ibidem.

Humilitas ipsius sectanda.

C

* CAPUT IV.

Vindicta exemplo Christi, non expetenda.

D

Præsentia contemnenda.

CLASSIS III. mor eum: Audiamus Apostolum dicentem, *Si* A
Coloss. 3. 1, et 2. *consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, sapite, ubi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt quærite, non quæ super terram.* Quidquid delectabile de temporalibus rebus mundus ingesserit, respuatur quidquid infremuerit asperum atque terribile, contemnatur. Et qui sic agit, non dubitet Christi se cohærere vestigiis, ut merito dicere audeat cum apostolo
Philip 3 20. Paulo, *Conversatio nostra in cœlis est.*

CAPUT V. Vera et invicta virtus caritas. 4. Sed tunc potest in istis esse virtus invicta, si non sit caritas ficta. Ille ergo dat nobis veram virtutem, qui diffundit in nostris cordibus cari-
Rom. 5. 5. tatem. Quando autem beatus Laurentius appositos extrinsecus ignes non timeret, nisi intus flamma caritatis arderet? Ideo, Fratres mei, gloriosus Martyr atroces incendiorum flammas non pertimescebat in corpore, quia ardentissimo cœlestium gaudiorum desiderio flagrabat in mente. In comparatione fervoris, quo pectus ejus ardebat, exterior persecutorum flamma frigebat. Quando enim ferret tantorum aculeos dolorum, nisi æternorum diligeret gaudia præmiorum? Postremo quando contemneret istam vitam, nisi amando meliorem vitam? *Et quis nocere vobis*
1. Petr. 13. *potest*, ait apostolus Petrus; *quis*, inquit, *nocere vobis potest, si boni amatores fueritis?* Faciat in te licet persecutor malum: tu ne deficias amando bonum. Si enim vere quod bonum est, tuto corde dilexeris, omne malum patienter et æquanimiter sustinebis. Quid enim beato Laurentio illa, quæ a persecutoribus illata sunt, tormenta nocuerunt? nisi quod eum clariorem ipsis suppliciis reddiderunt, et hunc nobis festivissimum diem de pretiosa ejus morte fecerunt.

*SERMO CCCV.

* Alias 26. ex Sirmondianis.

IV.

In sollemnitate Martyris Laurentii,

Habitus ad Mensam S. Cypriani.

Granum morte multiplicatum. 1. Agnoscit fides vestra granum, quod in terram cecidit: et mortuum multiplicatum
Johan. 12. 24. est. Agnoscit, inquam, hoc granum fides vestra, quia ipsum habitat in mente vestra. Hoc enim quod de se ipso dixerit Christus, nullus ambigit Christianus. Sed plane illo mortuo grano et multiplicato, multa grana sunt sparsa in terram: ex quibus est et beatus Laurentius, cujus seminationem hodie celebramus. De illis autem granis sparsis toto orbe terrarum, quanta pullulaverit seges videmus, gaudemus, sumus: si tamen et nos per illius gratiam ad horreum pertinemus. Neque enim ad horreum pertinet, quidquid in segete est. Eadem quippe pluvia utilis et nutritoria, et triticum pascit et paleam. Absit simul utrumque in horreo recondatur, quamvis simul utrumque in agro nutriatur, et simul utrumque in area trituretur. Nunc tempus eligendi est. Antequam veniat ventilatio, fiat morum separatio: sicut in area, granum adhuc mundatione discernitur, nondum ventilabro ultimo separatur. SERMON. DE SANCTIS

Anima hic non amanda. Johan. 12. 25. 2. Audite me grana sancta, quæ hic esse non dubito; nam si dubito, nec ipse granum ero, audite, inquam, me; immo audite primum granum per me. Non ametis in hoc sæculo animas vestras: nolite amare, si amatis; ut non amando servetis; quia non amando plus amatis. *Qui amat in hoc sæculo animam suam, perdet eam.* Granum loquitur, granum quod in terram cecidit, et mortificatum est ut multiplicaretur, loquitur, audistur, quia non mentitur. Quod admonuit, ipse fecit: instruxit præcepto, præcessit exemplo. Non amavit Christus in hoc sæculo animam suam: ideo venit, ut hic perderet eam, pro nobis poneret eam, et cum vellet resumeret eam. Sed quia ipse B sic erat homo, ut et Deus esset: Christus enim est Verbum, anima, et caro, Deus verus et verus homo; sed homo sine peccato, qui auferret mundi peccatum: majoris erat utique potestatis, ut posset veraciter dicere, *Potestatem habeo ponendi* Johan. 10. 18. *animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam: nemo tollit eam a me, sed ipse pono eam a me, et iterum sumo eam.* Cum esset ergo tantæ potestatis, quare dixit, *Nunc anima mea* Johan. 12. 27. *turbata est?* Homo Deus tantæ potestatis quare turbatur, nisi quia in illo imago est nostræ infirmitatis? *Potestatem habeo ponendi animam meam et potestatem habeo iterum sumendi eam.* Quando hoc audis a Christo; ipse est in se: quando hoc, inquam, audis a Christo, ipse est in se. Quando anima ejus morte propinquante, turbatur, C ipse est in te. Etenim corpus ejus Ecclesia non esset, nisi et in nobis ipse esset.

Christus propinquante morte turbatur, quia nos in se transfigurat.

Christus potestate mortuus est, potestate resurrexit. 3. Attende ergo Christum: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam: nemo tollit eam a me. Ego dormivi*, hoc enim dicit in Ps. *Ego dormivi.* Tamquam diceret, Quid fremunt? quid exultant? quid Psal. 3. 6. ventilantur lætitia Judæi, quasi ipsi aliquid fecerint? *Ego dormivi. Ego*, inquit, ego qui potestatem habeo ponendi animam meam, ponendo eam *dormivi, et somnum cepi.* Et quoniam potestatem habebat iterum sumendi eam, adjunxit, *Et exsurrexi.* Sed dans gloriam Patri: *Quoniam Dominus*, inquit, *suscepit me.* Hæc verba ubi ait, *Quoniam Dominus suscepit me*, non sic occurrant mentibus vestris, quasi corpus suum non D suscitaverit ipse Christus. Suscitavit eum Pater, suscitavit et ipse se ipsum. Unde docebimus quia suscitavit et se ipsum? Recole quid dixit Judæis: *Solvite templum hoc, et in triduo suscitabo il-* Johan. 2. 19. *lud.* Sic ergo Christum intellige potestate natum ex virgine, non conditione, sed potestate: potestate mortuum, potestate sic mortuum. Ad bonum suum utebatur nescientibus malis, et frementem populum insanum in usum suæ virtutis ad nostram beatitudinem transferebat, et in his a quibus moriebatur, suos victuros secum videbat: et videns eos in insano populo adhuc insanos, *Pater*, inquit, *ignosce illis, quia nesciunt* Lucæ 23. 34. *quid faciunt. Ego*, inquit, ego medicus tango venam, de ligno ægrotos inspicio; pendeo, et

CLASSIS III.

[A] tango; morior, et vivifico; sanguinem fundo, et inde inimicis meis medicamentum salutis conficio. Sæviunt et fundunt: credent et bibent.

4. Ipse ergo Christus Dominus et salvator noster, caput Ecclesiæ, natus ex Patre sine matre, ipse, inquam, Dominus et salvator noster Jesus Christus, quantum ad ipsum pertinet, potestate posuit animam suam, potestate resumpsit eam. Ad hanc potestatem non pertinet proprie, *Anima mea turbata est*. Nos in se transfiguravit, nos vidit, nos inspexit, nos fatigatos suscepit et fovit; ne forte quando veniret alicui membro ejus ultimus dies, quo ista esset vita finienda, turbaretur per infirmitatem, et desperaret salutem, et diceret se ad Christum non pertinere, quoniam non sic præparatus esset ad mortem, ut nulla in illo perturbatio exoriretur, nulla tristitia mentem devotissimam nubilaret. [B] Quoniam ergo periclitarentur membra ejus desperatione, quando propinquante morte aliquis turbaretur, nolens finire miseram vitam, piger inchoare numquam finiendam; ne ergo desperatione frangerentur, ipsos infirmos suos intendit, ipsa membra sua ultima non valde fortia collegit in sinum suum, ipsa non valde fortia tamquam gallina texit pullos suos, et tamquam alloquitur eos, *Nunc anima mea turbata est*. Agnoscite vos in me, ut quando forte turbati fueritis; non desperetis, sed ad caput vestrum revocetis adspectum, et dicatis vobis, Quando Dominus dicebat, *Anima mea turbata est*, nos in illo eramus, nos significabamur. Turbamur, sed non perimus. *Quare tristis es anima mea, et quare conturbas me?* [C] Non vis finiri miseram vitam? Tanto est miserior, quando et misera amata est, et non vis finiri: minus esset misera, si non amaretur. Qualis est beata vita, quando sic amatur misera vita, tantum quia vocatur vita? *Quare ergo tristis es anima mea, et quare conturbas me?* Habes quid agas. Defecisti in te? *Spero in Domino*. Turbaris in te? *Spera in Domino*, qui te elegit ante mundi constitutionem, qui te prædestinavit, qui te vocavit, qui te impium justificavit, qui tibi glorificationem sempiternam promisit, qui pro te mortem non debitam sustulit, qui pro te sanguinem fudit, qui te in se transfiguravit, quando dixit, *Anima mea turbata est*. Ad illum pertines, et times? Et aliquid tibi nociturus est mundus, pro quo mortuus est, per quem factus est mundus? [D] Ad illum pertines, et times? *Si Deus pro nobis, qui contra nos? Qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum; quomodo non et cum illo omnia nobis donavit?* Resiste perturbationibus, ne consentias amori sæculi. Titillat, blanditur, insidiatur: non ei credatur, Christus teneatur.

Morte imminente turbatur, ne nos desperemus. Johan. 12. 25.

Psal. 42, 5.

Rom. 8. 31. et 32.

SERMON. DE SANCTIS.

* SERMO CCCVI.

* Alias de Diversis 112.

In Natali (a) Martyrum Massæ candidæ.

CAPUT I.

1. Sicut audivimus, et cantando respondimus: *Pretiosa est mors sanctorum Domini*, sed *in conspectu ejus*, non in conspectu insipientium. *Visi sunt* enim *oculis insipientium mori, et æstimata est malitia exitus illorum*. Malitia in Latino sermone non eam significationem habere solet, quam habet in ea lingua, qua Scriptura locuta est. Malitia enim in Latina lingua dici solet, qua mali sunt homines: illa autem lingua malitia dicitur etiam malum, quod patiuntur homines. Malitia ergo isto loco pœna intelligitur. Hoc itaque dixit, *Visi sunt oculis insipientium mori, et æstimata est pœna exitus illorum: illi autem sunt in pace. Et si coram hominibus tormenta passi sunt*, hæc est malitia: *spes eorum*, inquit, *immortalitate plena est: et in paucis vexati, in multis bene disponentur*. * *Non enim condignæ sunt passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*. Sed donec reveletur abscondita est. Et quoniam abscondita est, ideo *visi sunt oculis insipientium mori*. Sed numquid quia abscondita est, etiam Deo abscondita est, apud quem pretiosa est? Ideo *pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum ejus*. Huic igitur abscondito sacramento oculos fidei debemus, ut quod non videmus, credamus, et mala injuste perpessi fortiter toleremus.

Psal. 115. 15. Martyrum gloria insipientibus abscondita. Sap. 3. 1. Malitia Pro pœna.

* Rom. 8. 18.

CAPUT II.

2. Sit nobis electa caussa, ne nobis noceat pœna. Nam mala caussa nullum habet præmium, sed justum tormentum. Non est igitur in hominis potestate quo exitu hanc vitam finiat: sed est in hominis potestate quomodo vivat, ut vitam securus finiat. Neque hoc in potestate esset, nisi *dedisset* Dominus *potestatem filios Dei fieri*. Sed quibus? *Credentibus in nomine ejus*. Hæc est prima Martyrum caussa, hæc est Candida Martyrum Massa. Si caussa candida, et Massa candida. Massa enim dicta est, de numeri (b) multitudine; candida, de caussæ fulgore. Tam multi comites non timuerunt latrones. Sed etiam si singuli ambularent, muniti essent adversus latrocinium; quia ipsa via fuerat munimentum. *Juxta semitam*, inquit, *scandala posuerunt mihi*. Ideo qui non declinat a via, non cadit in scandalum. Habemus autem et summam et fidelem pollicitationem Domini nostri Jesu Christi dicentis, *Ego sum via, et veritas, et vita*.

Pœna non nocet, si bona est caussa.

Johan. 1. 12.

Massa Candida.

Psal. 139. 6.

Johan. 14. 6.

3. Omnis autem homo, qualiscumque sit, beatus vult esse. Hoc nemo est qui non velit, atque ita velit, ut præ ceteris velit; immo quicumque vult cetera, propter hoc unum velit. * Diversis

Beatam vitam omnes in diverso licet vitæ genere pa-

(a) Recenset Possidius in Indiculo cap. 9. Massæ candidæ sollemnitas in Carthaginensi Kalendario notatur. Martyrum eorumdem passionem celebrant martyrologia die 24. Augusti, eamque nonnulla ex iis consummatam Carthagine significant: quibus favet Prudentius in Peristeph. hymno 13. At ipse Augustinus infra Serm. 311. cap. 10 appellat *Uticensem Massam candidam*. Et in Psalmi 144. enarratione, Sermonem Uticæ in basilica Massæ candidæ habuit: unde n. 17. dicebat, *Admoneat te Massæ reddere debiti mei*.

(b) Hinc in Psalmi 49. enarratione n. 9. *Attendite Martyrum numerositatem: sola in proximo quæ dicitur Massa candida, plus habet quam centum quinquaginta tres Martyres*. Trecentos memorant Pontius in Actis S. Cypriani, Prudentius in hymno citato et martyrologia.

riter volunt.
CAPUT III.

cupiditatibus homines rapiuntur, et alius cupit hoc, alius illud: diversa genera sunt vivendi, in genere humano; et in multitudine generum vivendi alius aliud eligit et capessit: nemo est tamen quocumque genere vitæ electo, qui non beatam vitam cupiat. Beata ergo vita omnium est communis possessio: sed qua veniatur ad eam, qua tendatur, quo itinere tento perveniatur, inde controversia est. Ac per hoc si quæramus beatam vitam in terris, nescio utrum invenire possimus: non quia malum est quod quærimus, sed quia non in loco suo quærimus. Alius dicit, Beati qui militant. Negat alius, et dicit, Beati, sed qui agrum colunt. Et hoc negat alius, et dicit, Beati qui in foro populari claritate versantur, caussasque defendunt, vitam mortemque hominum lingua moderantur. Et hoc alius negat, et dicit, Beati, sed qui judicant, qui potestatem habent audiendi et discernendi. Negat hoc alius, et dicit, Beati qui navigant, multas regiones discunt, multa colligunt lucra. Videtis Carissimi, in omni ista multitudine generum vivendi non placare unum omnibus: et tamen beata vita placet omnibus. Quid est hoc, ut cum omnibus non placeat quæcumque vita, omnibus placeat beata vita?

* CAPUT IV.
Beata vita quid sit.

4. Ergo definiamus, si possumus, beatam vitam, de qua omnes respondeant, Hoc volo. Quia ergo nemo est, qui interrogatus utrum beatam vitam velit, dicat, Nolo; quærimus autem quæ sit ipsa vita beata; tale aliquid definire debemus, cui sensus omnis consentiat, et quod nullus dicat, Nolo. Quid ergo, Fratres mei, quid est beata vita, quam volunt omnes, et non habent omnes? Quæramus ergo. Si cui dicatur, Vis vivere? numquid sic audit, quomodo si diceretur, Vis militare? in illa enim interrogatione, quod est, Vis militare? aliqui mihi dicerent, Volo: et forte plures, Nolo. Si autem, dicam, Vis vivere? puto nemo est qui dicat, Nolo. Omnes enim natura habent insitum, vivere velle, mori nolle. Item si dicam, Vis sanus esse? puto nemo est qui dicat, Nolo: nemo enim vult dolere. Sanitas etiam in divite pretiosa, certe in paupere est sola. Sed quid prodest opulentia diviti, si sanitas non sit ibi, quæ patrimonium est pauperi? Valde vellet dives lectum argenteum cum pauperis mutare cilicio, si posset ægritudo migrare cum lecto. Ecce ad duo ista consensit mihi omnium sensus, vitam et sanitatem. Numquid omnium sensus consensit ad militiam? Numquid omnium ad agriculturam? numquid omnium ad navigationem? Omnium ad vitam et sanitatem. * Cum ergo est homo vivus et sanus, nihilne plus quærit? Si sapiat, forte nihil plus debet quærere. Ubi enim est perfecta vita et perfecta sanitas, si quæritur amplius, quid erit nisi vitiosa cupiditas?

Omnes vivere volunt, et sani esse.

* CAPUT V.

Johan. 5. 28. et 29.
Vita in doloribus non proprie vita.

5. Habebunt vitam in cruciationibus impii. *Veniet* enim *hora*, sicut Evangelium loquitur, *quando omnes qui sunt in monumentis, audient vocem ejus, et procedent qui bene egerunt, in resurrectionem vitæ; qui vero male egerunt, in resurrectionem judicii*. Ergo illi ad præmium, illi ad tormentum; et utrique vivunt, nec aliquis eorum mori potest. Illi qui vivunt in præmio, amplectuntur dulcissimam vitam; qui autem vivunt in tormento, cupiunt, si fieri possit, finire talem vitam; et nemo eis dat interitum, ut nemo auferat cruciatum. Sed vide Scripturam loquentem et discernentem: non est dignata talem vitam vocare vitam. In cruciatibus, in tormentis, in ignibus sempiternis noluit appellare vitam: ut ipsum nomen vitæ laudis sit, non mæroris; ut ubicumque audis vitam, tormenta non cogites. Nam in tormentis esse semper, æterna mors est, non aliqua vita. Ipsam vocant Scripturæ mortem secundam, post hanc primam, quam omnes humanæ conditioni debemus. Et mors secunda et mors vocatur, et nemo ibi moritur. Satius et melius dixerim, nemo ibi vivit. In doloribus enim vivere, non est vivere. Et unde probamus sic locutam Scripturam? Ecce unde; ex hoc testimonio, quod modo commemoravi: *Audient enim vocem ejus*, inquit, *et procedent qui bene egerunt, in resurrectionem vitæ*. Non dixit beatæ vitæ, sed *in resurrectionem vitæ*. * Solum vitæ nomen trahit beatitudinem. Nisi enim consequentem haberet beatitudinem nomen vitæ, non diceretur Deo, *Quoniam apud te est fons vitæ*. Non enim et ibi dictum est, Quoniam apud te est fons beatæ vitæ. Non addidit beatæ; tantummodo dixit *vitæ*, ut tu non intelligas beatæ. Quare? Quia si miseræ, jam nec vitæ.

Apoc. 2. 11. et 20. 6. 14.
Vita non censenda, nisi quæ beata.

* CAPUT VI.

Psal. 35. 10.

6. Ecce aliud testimonium. Jam duo diximus. Dictum est enim, *Qui bene egerunt, in resurrectionem vitæ*. Item dictum est, *Apud te est fons vitæ*. Nusquam additum est, beatæ: sed sola intelligitur vita quæ beata; quæ autem non beata, nec vita. Accipe aliud rursus ex Evangelio. Dives ille qui nolebat dimittere quod habebat, et de rerum suarum amissione indignabatur, quas moriendo dimittere cogebatur: credo in illa rerum magnarum, sed tamen terrenarum profluentissima copia cum gauderet, interpellabatur timore mortis, et quasi dicebat ei cor suum, Ecce gaudes in bonis, et nescis, quando veniat una febris. Colligis, adquiris, comparas, et servas, et gaudes: anima tua repetitur a te: hæc quæ parasti, cujus erunt? Hac cogitatione, quantum intelligitur, cum velut quibusdam timoris stimulis sæpe compungeretur, accessit ad Dominum, et ait illi, *Magister bone, quid faciam, ut vitam æternam consequar?* Timebat mori, et cogebatur mori. Non erat qua iret, ne periret. Constipatus necessitate moriendi, et cupiditate vivendi, accessit ad Dominum, et ait, *Magister bone, quid faciam, ut vitam æternam consequar?* * Audivit inter cetera, ut potius dicamus quod ad rem præsentem pertinet, *Si vis venire ad vitam, serva mandata*. Hoc est quod me dixeram probaturum. Nec ille qui interrogavit, dixit, *Quid faciam, ut vitam consequar* beatam, sed tantummodo *vitam* dixit *æternam*. Nolendo mori, quæsivit vitam quæ non habet finem. Et numquid non, sicut dixi, etiam in tormentis impio-

Idem ostenditur ex alio Scripturæ loco.
Johan. 5. 29.
Psal. 35. 10.

Lucæ 12. 20.

Matth. 19. 16.

* CAPUT VII.

CLASSIS III. rum vita non habet finem? Sed hanc ille non vocabat vitam. Quæ esset in doloribus et cruciatibus, vitam non esse sciebat: mortem potius appellandam esse noverat. Ideo vitam æternam quærebat; ut ubi vita auditer, de beatitudine non dubitetur. Et Dominus ad illum non dixit, Si vis venire ad vitam beatam, serva mandata: sed etiam ipse solam vitam nominavit, et ait, *Si vis venire ad vitam, serva mandata*. Ergo illa vita in tormentis non est vita; et illa vita sola est, quæ beata: nec beata esse potest, nisi fuerit æterna. Propterea dives ille sciens se interpellari quotidie timore mortis, vitam æternam quærebat. Nam vitam beatam, sicut ei videbatur, jam habebat. Erat enim dives et sanus, et credo quia dicebat sibi, Nihil volo amplius, si possit esse perpetuum. Habebat enim quasi amabiles voluptates, quia satiabat stultas cupiditates. Proinde Dominus non cum nomine vitæ, si ille intellexit, correxit. Non ait, Si vis venire ad vitam æternam, quam ille quærebat, quasi jam habens beatam: nec ait, Si vis venire ad vitam beatam; sciens quia si misera est, nec vita dicenda est: sed ait, *Si vis venire ad vitam*: ibi est æterna, ibi beata: *Si vis venire ad vitam, serva mandata*. Ergo vita, quæ æterna et beata: quia si non æterna, nec beata; si autem æterna in pœnis, nec vita.

Vita beata non est nisi æterna sit.

CAPUT VIII. Vita vera est, quæ æterna et beata.

7. Quid est, Fratres? Cum quærerem utrum velletis vivere; omnes respondebatis velle vos, utrum velletis sani esse, omnes respondebatis velle vos. Sed sanitas et vita si timetur ne finiatur, jam non est vita. Non est enim semper vivere, sed semper timere. Si semper timere, semper cruciari. Si cruciatus sempiternus, ubi vita æterna? Tenemus certe non esse beatam, nisi vitam æternam, immo non esse beatam, nisi vitam; quia si non æterna, et si non eum satietate perpetua, procul dubio nec beata, nec vita. Invenimus, omnes consentient. Invenimus plane in cogitatione, nondum in possessione. Hæc est possessio quam omnes quærunt: nemo est qui non quærat. Malus sit, bonus sit, ipsam quærit: sed bonus fidenter, malus impudenter. Quid quæris bonum male? Nonne tibi respondet ipsa postulatio tua, quam sis improbus, cum quæris bonum malus? Nonne rem quæris alienam? Si ergo summum bonum quæris, hoc est, vitam; bonus esto ut ad bonum pervenias. *Si vis venire ad vitam, serva mandata.* Cum autem pervenerimus ad vitam, quid addam æternam? quid addam beatam? semel vitam, quia ipsa est vita, quæ et æterna et beata: cum pervenerimus ad vitam, certum nobis erit in ea nos semper futuros. Nam si erimus ibi et utrum ibi semper futuri simus, incerti erimus; etiam ibi erit timor. Et si erit timor, cruciatus erit, non carnis, sed, quod pejus est, cordis. Ubi autem cruciatus, quæ beatitudo? Erit ergo nobis certum, quia in illa vita semper erimus, et eam finire non poterimus: quia in illius regno erimus, de quo dictum est, *Et regni ejus non erit finis*. Luc. I, 33.

Ad beatam vitam, necessaria certitudo æternitatis.

* CAPUT IX. * Et gloriam sanctorum Dei, quorum mors est pretiosa in conspectu ejus, cum Sapientia demonstraret, ait, sicut in fine lectionis audistis, *Et regnabit eorum Dominus in perpetuum*. Erimus ergo in regno magno et sempiterno; et ideo magno et sempiterno, quia justo. SERMON. DE SANCTIS. Sap. 3, 8.

8. Nemo fallit ibi, nemo fallitur: non est illic ut male suspiceris de fratre tuo. Pleraque enim mala generis humani non aliunde oriuntur, nisi de suspicionibus falsis. Credis de homine quod oderit te, qui forte amat te; et per pravam suspicionem sis inimicissimus amicissimo. Quid faciat, cui non credis, et cor suum tibi demonstrare non valet? Loquitur tibi dicens, Amo te. Sed quia posset tibi hoc dicere et mentiens, (ea sunt enim verba mentientis, quæ vera dicentis,) non credendo adhuc odisti. Ideo securum te facere voluit ab eo peccato, qui tibi dixit, *Diligite inimicos vestros*. Christiane, dilige et inimicos tuos ne incautus oderis et amicos. Corda ergo nostra in hac vita videre non possumus, *donec veniat Dominus, et illuminet abscondita tenebrarum, et manifestabit cogitationes cordis; et tunc laus erit unicuique a Deo*. Matth. 5, 44. I. Cor. 4, 5.

A felicitate regni Dei procul suspiciones falsæ, quæ hic sunt origo malorum.

9. Ergo si quis nobis modo diceret, cui procul dubio crederemus, si Propheta diceret, si Deus quomodo vellet, et per quem vellet, diceret, Vivite securi, omnia vobis abundabunt, nemo vestrum morietur, nemo ægrotabit, nemo dolebit; abstuli mortem de genere humano, nolo quisquam moriatur; si diceret; quasi securi facti exsultaremus, et nihil amplius requireremus. Sic nobis videtur omnino. Si hoc audiremus, continuo vellemus et hoc nobis addi, ut corda invicem videremus, nec inviderenms; ut non humana suspicione, sed divina veritate videremus; ne essem sollicitus de amico meo, de vicino meo, ne me odisset, ne mihi malum vellet, et ipsa sollicitudine prius malum facerem, quam paterer. Quæreremus hoc sine dubio, quæreremus certam vitam, et invicem cognitionem cordium nostrorum. Jam enim intelligitis quam dicam vitam, ne sæpius commendando obtundam potius quam instruam. Ergo vitæ vellemus addi veritatem, ut corda nostra invicem nosceremus, ne nostris suspicionibus falleremur; ut de ipsa vita perpetua, quod ab ea non caderemus certi essemus. Adde vitæ veritatem, et invenis vitam beatam. Nemo enim vult falli quomodo non vult mori. Da mihi hominem qui falli velit. Qui fallere velint, quam multi inveniuntur: qui falli velit, nemo. Compone tecum. Non vis falli, noli fallere: quod pati non vis, noli facere. Vis venire ad vitam, ubi non fallaris: age modo vitam, ubi non fallas. Vis venire ad vitam, ubi non falleris? quis nolit? Delectat merces; non dedigneris opus, cujus merces est. Age modo vitam ubi non fallas; et venies ad vitam ubi non fallaris. Veraci merces reddetur veritas, et temporaliter bene viventi merces reddetur æternitas.

CAPUT X. Vitæ, ut sit beata, adesse debet veritas et amicorum cognitio sine metu deceptionis.

10. Ergo omnes hoc volumus, Fratres, vitam et veritatem. Sed qua venimus, qua imus? Nam quo veniamus, etsi nondum possessione tenemus, jam tamen cogitatione et ratione credimus

Via ad vitam et veritatem Christus.

CLASSIS III.

et videmus: ad vitam tendimus et veritatem. Ipse Christus est. Qua ire quæris? *Ego sum*, inquit, *via*. Quo ire quæris, *Et veritas et vita*.

CAPUT XI. Viam durum post Christum tenuerunt Martyres, et nobis illiarunt.

11. Ecce quod Martyres amaverunt, ideo præsentia et transitoria contempserunt. Nolite mirari fortitudinem, amor vicit dolorem. Massæ ergo candidæ sollemnitatem candida conscientia celebremus; et vestigia Martyrum sectantes, caputque Martyrum et nostrum intuentes, si ad tam magnum bonum venire concupiscimus, iter durum non timeamus. Qui promisit verax est, qui promisit fidelis est, qui promisit fallere non potest. Dicamus ergo ei candida conscientia,

Psal. 16. 4.

Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras. Quid times vias duras passionum et tribulationum? Transiit ipse. Respondes forte, Sed ipse. Transierunt Apostoli. Adhuc respondes, sed Apostoli Accipio. Responde: transierunt postea et multiviri. Erubesce: transierunt et fœminæ. Senex venisti ad passionem? noli timere mortem, vel quia vicinus es morti. Juvenis es? transierunt et juvenes, qui adhuc vitam sibi sperabant: transierunt et pueri, transierunt et puellæ. Quomodo adhuc via aspera est, quam multi ambulando linierunt? Hæc ergo est sollemnis et assidua commonitio nostra ad vos, Fratres, ut sollemnitates Martyrum non vana sollemnitate celebremus: sed quos in suis sollemnitatibus amamus, etiam fide simili imitari non formidemus.

* Alias 10. inter additos a Parisiensibus.

*SERMO CCCVII.

I.

In (a) decollatione beati Johannis Baptistæ.

CAPUT I. Johannis Baptistæ cædes qua occasione facta.

Joban. 3. 30.

1. Cum sanctum Evangelium legeretur, crudele spectaculum ante oculos nostros constitutum est, caput sancti Johannis in disco, feralis missus crudelitatis, propter odium veritatis. Puella saltat, et sævit mater, et inter delicias et lascivias convivantium temere juratur, et impie quod juratur, impletur. Factum est Johanni quod ipse prædixerat. De Domino enim Jesu Christo dixerat: *Illum oportet crescere, me autem minui*. Iste minutus est in capite, ille crevit in cruce. Odium peperit veritas. Non poterat æquo animo tolerari, quod homo Dei sanctus monebat, qui utique salutem eorum quærebat, quos sic monebat. Responderunt illi mala pro bonis. Qui enim ille diceret, nisi quo plenus erat? Et quid illi responderent, nisi quo pleni erant? Ille triticum seminavit, sed spinas invenit. Dicebat regi, *Non licet tibi habere uxorem fratris tui*. Vincebat enim regem libido: tenebat apud se prohibitam uxorem fratris sui. Sed eum tamen sic libebat, ut non sæviret. Honorabat

Marci 6. 18.

[A] eum, a quo verum audiebat. Sed mulier detestabilis odium concipiebat, quod aliquando dato tempore pareret. Quando parturiebat, peperit filiam, filiam saltantem. Et rex ille qui sanctum virum habebat Johannem, qui eum propter Dominum timebat, etsi ei non obediebat, posteaquam ab illo petitum est caput Joannis in disco, contristatus est. Sed propter jurationem et propter conrecumbentes, misit spiculatorem, et implevit quod juravit.

SERMON. DE SANCTIS.

CAPUT II. Juratio omnis prohibita propter periculum falsæ jurationis.

Matth. 5. 33. etc.

2. Admonet nos locus iste, Carissimi, ut propter vitam et mores vestros aliquid vobis de juramento tractemus. Falsa juratio non est leve peccatum: immo tam magnum peccatum est, falsum jurare, ut propter reatum falsæ jurationis Dominus prohibuerit omnem jurationem. Ait [B] enim, *Dictum est, Non perjurabis, reddes autem Domino jusjurandum tuum: ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum pedum ejus est: neque aliud quodcumque juramentum; neque per caput tuum juraveris: quia non potes facere capillum album aut nigrum. Sit autem in ore vestro, Est, est; Non, non. Si quid amplius est, a malo est.*

Juratio a Deo adhibita.

Gen. 22. 16. etc.

Psal. 109. 4.

3. Invenimus autem in Scripturis sanctis Dominum jurasse, quando ei usque ad immolationem dilecti filii obedivit Abraham. Locutus est ei Angelus de cælo dicens, *Per memetipsum juro, dicit Dominus, quia obaudisti vocem meam, et non pepercisti filio tuo dilecto propter me, benedicens benedicam te, et implebo semen tuum,* [C] *sicut stellas cæli, et sicut arenam maris; et benedicentur in semine tuo omnes gentes*. Quod videtis totum orbem terrarum Christianos implere, exhibet verax juratio Dei. Itemque in Psalmis de Domino Jesu Christo prophetatum est, *Juravit Dominus, et non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*. Qui noverunt Scripturas, sciunt quid protulerit Melchisedec sacerdos Dei excelsi, quando benedixit Abraham. Non oportet ut hoc memoremus, propter catechumenos. Fideles tamen agnoscunt, quemadmodum ante prophetatum sit, quod modo videmus impleri. Et unde hoc? Quia juravit Dominus. Et *juravit Dominus et non pœnitebit eum;* non quomodo Herodem pœnituit quia juraverat.

Nobis tamen merito prohibita.

* CAPUT III.

[D] 4. Cum ergo Dominus juraverit, quare Dominus Christus suos jurare prohibuit? Dico quare. * Non est peccatum, verum jurare. Sed quia grande peccatum est falsum jurare, longe est a peccato falsum jurandi qui omnino non jurat: propinquat falsæ jurationi, qui vel verum jurat. Dominus ergo, qui prohibuit jurare, supra ripam te noluit ambulare, ne pes tuus in angusto labatur, et cadas. Sed Dominus juravit, inquit.

(a) Cum hoc titulo hic et alter Sermo fuit olim a Parisiensibus editus ex antiquis Lectionariis. Sed non inde constat ab Augustino habitos in ea festivitate: tametsi hæc ipsa festivitas in Carthaginensi Kalendario celebretur, non quidem 29. Augusti, ut plerisque martyrologiis, sed 27. Decembris, his verbis, *IV. Kal. Jan. Sancti Johannis Baptistæ, et Jacobi Apostoli, quem Herodes occidit*. Johannem imminente Pascha occisum observat Beda in Marc. cap. 6. Cædis vero hujus, quemadmodum et apostoli Jacobi celebritas in aliud tempus translata est.

CLASSIS III. Securus jurat, qui mentiri nescit. Non te moveat, quia Dominus juravit; quia forte non debet jurare nisi Deus: Tu enim quando juras; quid facis? Testem Deum adhibes. Tu illum, ipse se ipsum. Sed tu homo, quia in multis falleris, plerumque adhibes testem veritatem ad tuam falsitatem. Aliquando et nolens homo perjurat, cum verum putat esse quod jurat. Non est quidem tantum peccatum, quantum ejus qui scit falsum esse, et tamen jurat. Quanto melior, et a peccato isto gravi omnino longe fit, qui audit Dominum Christum, et non jurat.

CAPUT IV. Consuetudo jurandi ab Augustino victa. V. Ser. 180, n. 10.

5. Scio grave esse consuetudini vestræ: sed et grave fuit consuetudini nostræ. Timendo Deum abstulimus jurationem de ore nostro. Ecce vobiscum vivimus: quis nos aliquando audivit jurantes? Numquid non consueveram quotidie jurare? At ubi legi, et timui, luctatus sum contra consuetudinem meam, in ipsa luctatione invocavi Dominum adjutorem. Præstitit mihi Dominus adjutorium non jurandi. Nihil mihi facilius est, quam non jurare. Hoc ideo admonui Caritatem Vestram, ne dicatis, Quis potest? O si Deus timeatur, o si perjuri expavescant! lingua frenatur, veritas tenetur, juratio tollitur.

* Alias II. ex additis a Parisiensibus.

* SERMO CCCVIII.

II.

In eadem sollemnitate.

CAPUT I. Herodes in angustiis aut perjerandi aut crudelis facinoris admittendi.

1. Propterea hunc locum, quem hodie audivimus, cum Evangelium recitaretur, dico Caritati Vestræ: videtis miserum istum Herodem, Joannem sanctum virum et Dei hominem dilexisse: sed quoniam temere juravit ebrius lætitia et delectatione saltantis, daturum se promisit quidquid illa puella, quæ saltando placuerat, poposcisset. At ubi poposcit rem crudelem et nefariam, contristatus est quidem; videbat enim tantum scelus fieri: sed positus inter jurationem suam et puellæ petitionem, ubi videbat cruentum facinus, ibi rursus timebat reatum perjurii; ne Deum offenderet perjurando, Deum offendit sæviendo. Dicit mihi aliquis, Quid ergo debuit facere Herodes? Si dixero, Non debuit jurare: quis non videat hoc eum non facere debuisse? Sed non consulor de homine, utrum jurare debeat; sed quid facere debeat qui juravit. Ipsa est magna deliberatio. Temere juravit: quis nesciat? Tamen lapsus est, juravit. Ecce puella petivit caput sancti Joannis: quid facere debuit Herodes? Demus illi consilium. Si dixerimus, Parce Joanni, ne facias scelus: perjurium suademus. Si dixerimus, Noli perjurare: ad scelus implendum provocamus. Mala conditio. * Antequam veniatis ergo ad istum bicipitem laqueum, tollite de ore vestro temerarias jurationes: antequam veniatis ad istam consuetudinem malam, moneo fratres meos, moneo filios meos: quid opus est, ut veniatis ad hunc articulum, ubi non possumus invenire consilium?

* CAPUT II.

A 2. Tamen Scripturis diligentius perscrutatis, occurrit mihi unum exemplum, ubi video pium hominem et sanctum in temerariam jurationem cecidisse, et maluisse non facere quod juravit, quam jurationem suam fuso hominis sanguine implere. Commemoro ergo Caritatem Vestram. Quando Saul sanctum David persequebatur ingratus, ille cum suis ibat quocumque poterat, ne inveniretur a Saule, et occideretur. Et quodam die ab homine divite, qui vocabatur Nabal, et tondebat oves suas, petivit sustentaculum victus, sibi et eis qui cum illo erant. Immisericors dare noluit, et quod est gravius, contumeliose respondit. Juravit sanctus David, eum occisurum se esse. Erat enim armatus. Et quod facile fuerat, et juste facere ira persuadente videbatur, incautus fudit jurationem: et cœpit ire, B ut faceret quod juraverat. Occurrit Abigail uxor Nabal, et tulit ei necessaria quæ proposcerat. Suppliciter eum rogavit, flexit, et a mariti sanguine revocavit. Juravit temere, sed non implevit jurationem majore pietate. * Proinde, Carissimi, iterum redeo ad monendos vos. Ecce sanctus David, non quidem iratus sanguinem hominis fudit; sed eum falsum jurasse negare quis poterit? De duobus peccatis elegit minus: sed minus fuit illud in comparatione majoris. Nam per se ipsum appensum, magnum malum est falsa juratio. Prius ergo laborare debetis, et confligere adversus consuetudinem vestram malam, malam, malam, et valde malam; et tollere jurationem de oribus vestris.

SERMON. DE SANCTIS. Temeraria juratio non implenda admisso homicidio. 1. Reg. 25.

* CAPUT III. Perjurium Davidis magnum quidem peccatum licet minus homicidium.

C 3. Si quis autem provocaverit te ad jurationem ut forte sic sibi existimet satisfieri posse, si juraveris de illa re, quam putat te commisisse aut fecisse, et forsitan non fecisti: ne remaneat in illo mala suspicio, si juraveris tu, non sic peccas quomodo ille qui te provocavit: quia dixit Dominus Jesus, *Sit in ore vestro, Est, est, Non, non. Si quid amplius est, a malo est.* Loquebatur autem de juratione, ubi nos intelligere voluit ipsam jurationem a malo esse. Si ab alio provocatus fueris, ab ipsius malo erit quod juras, non a tuo. Et hoc est prope a malo communi generis humani, quoniam corda nostra videre non possumus. Nam si corda nostra videremus, cui juraremus? Quando a nobis exigeretur juratio, quando videretur oculis proximi ipsa cogitatio?

Jurans ab alio provocatus non sic peccat, quomodo iste alius. Matth. 5. 37.

D 4. Scribite in cordibus vestris quod dico: Ille autem qui hominem provocavit ad jurationem, et scit eum falsum esse juraturum, vincit homicidam. Quia homicida corpus occisurus est, ille animam; immo duas animas, et ejus quem jurare provocavit, et suam. Scis verum esse quod dicis, et falsum esse quod ille dicit, et jurare compellis? Ecce jurat, ecce pejerat, ecce perit: tu quid invenisti? Immo et tu peristi, qui de illius morte te satiare voluisti.

CAPUT IV. Jurare compellens eum quem falsum juraturum credit, pejor est homicida.

5. Aliquid dicam, quod numquam dixi Caritati Vestræ, in hoc populo, quod contigit in hac ecclesia. Fuit hic homo quidam simplex, innocens, bene fidelis, a multis vestris, id est Hip-

CAPUT V. Tutus ymeni ob hoc peccatum divina cor-

CLASSIS III.

reptitue flagellatus.

ponensibus immo ab omnibus cognitus, Tutuslymeni vocatus. Tutuslymeni quis vestrum non novit, qui cives estis? Ab illo audivi quod dico. Nescio quis negavit ei, vel quod commendaverat, vel quod ei debebatur, et hominis fidei se commisit. Commotus provocavit eum ad jusjurandum. Juravit ille, iste perdidit: sed isto perdente, ille penitus periit. Dicebat ergo iste Tutuslymeni homo gravis et fidelis, ipsa nocte exhibitum se fuisse ad judicem, et cum magno impetu atque terrore se pervenisse ad præsidentem excelsum quemdam et admirabilem virum, cui parebat officium similiter excelsorum, jussum fuisse perturbatum retro revocari, et interrogatum fuisse his verbis: Quare provocasti hominem ad jurationem, quem sciebas falsum esse juraturum? Respondit ille, Negavit mihi rem meam. Responsum est illi, Et nonne melius erat, ut rem tuam quam exigebas perderes, quam animam hominis istius falsa juratione perimeres? Prostratus jussus est cædi. Cæsus est tam graviter, ut in dorso evigilantis vestigia plagarum apparerent. Sed dictum est illi, postquam emendatus est, Parcitur innocentiæ tuæ, de cetero cave ne facias. Fecit quidem ille grave peccatum, et emendatus est: sed multo gravius peccatum faciet, qui post istum meum sermonem et istam meam admonitionem et exhortationem tale aliquid fecerit. Cavete a falsa juratione, cavete a temeraria juratione. Ab his duobus malis securissime cavebitis, si consuetudinem jurandi a vobis abstuleritis.

* Alias 12. inter additas a Parisiensibus.

* SERMO CCCIX.

I.

In Natali (a) Cypriani Martyris.

CAPUT I. Cypriani passio recolitur.

1. SERMONEM a nobis debitum auribus et cordibus vestris exigit tam grata et religiosa sollemnitas, qua passionem beati Martyris celebramus. Tristis procul dubio tunc Ecclesia fuit non damno cadentis, sed desiderio recedentis; semper cupiens videre præsentem tam bonum rectorem atque doctorem. Sed quos afflixerat sollicitudo certaminis, consolata est corona victoris. Et nunc, non solum sine ulla tristitia, verum etiam cum ingenti lætitia cuncta quæ tunc gesta sunt legendo et diligendo recolimus; dieque isto gaudere jam concessum est, non timere. Neque enim eum formidamus terribiliter venientem sed exspectamus hilariter redeuntem. Placet itaque universam illam fidelissimi et fortissimi et gloriosissimi Martyris passionem cum exsultatione recordari præteritam, quam tunc fratres cum sollicitudine sustinuere futuram.

Exilium ipsius.

2. Primo igitur quod pro fide confessionis Christi in exsilium Curubin missus est, non sancto Cypriano aliquid nocitum, sed multum illi præstitum est civitati. Quo enim ipse mitteretur, ubi ille non esset, propter cujus testimonium mittebatur? Christus ergo qui ait, *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*, in omni loco membrum suum excipiebat, quocumque furor inimici pellebat. O stulta infidelitas persequentis! Si quæris exsilium, quo Christianus jubeatur ire; prius si potes, inveni unde Christus cogatur exire. De patria sua in alienam te arbitraris excludere hominem Dei, in Christo nusquam exsulem, in carne ubique peregrinum. Sed jam considerare et commemorare delectat post illud, quod Cyprianus non senserat, sed inimicus putabat exsilium, quid ex ordine passionis ipsius consecutum sit. Cum enim Cyprianus sanctus Martyr electus a Deo de civitate Curubitana, in quam exilio præcepto Aspasii Paterni proconsulis missus fuerat, regressus esset; in hortis suis manebat: et inde quotidie sperabat veniri ad se, sicut ostensum illi erat.

SERMON. DE SANCTIS.

Matth. 28. 20.

Reditus ab exsilio.

CAPUT II. Comprehensio a duobus apparitoribus. Marci 15. 28.

Cypriani sollicitudo pastoralis.

3. Quid jam fremeret persecutoris (b) impetus adversus cor semper paratum, accedente etiam Domini revelatione firmatum? Quando enim desereret patientem, quem non est passus præoccupari nescientem? Jam ergo quod ad eum passioni exhibendum duo missi sunt, qui eum etiam secum in curriculum levaverunt, in medioque posuerunt; et hoc divinæ admonitionis fuit, ut gaudens recoleret ad ejus corpus se pertinere, qui inter iniquos deputatus est. Christus namque inter duos latrones ligno suspensus, ad exemplum patientiæ præbebatur. Cyprianus autem inter duos apparitores, ad passionem curru portatus Christi vestigia sequebatur.

4. Quid illud quod cum in alium diem dilatus apud custodes esset, atque illuc se multitudo fratrum ac sororum congregans, pro foribus pernoctaret, custodiri puellas præcepit, quanta intentione considerandum? quanta laude prædicandum? quanto præconio commendandum est? Vicina corporis morte, non moriebatur in animo pastoris vigilantia pastoralis; et cura tuendi Dominici gregis usque ad extremum vitæ hujus diem mente sobria tenebatur: nec excutiebat ab animo diligentiam fidelissimi dispensatoris, manus jam proxima cruenti carnificis. Ita se martyrem cogitabat futurum, ut esse non oblivisceretur episcopum, magis curans quam rationem pastorum principi de commissis sibi ovibus redderet, quam quid infideli proconsuli de fide propria responderet. Amabat quippe eum, qui Petro dixerat, *Amas me? Pasce oves meas.* Et pascebat oves ejus, pro quibus sanguinem fundere illum imitans præparabat. Custodiri puellas præcepit, sciens non solum se habere simplicem Dominum, sed etiam versipellem adversarium. Itaque adversus leonem aperte frementem in confessione virile pectus armabat, adversus lupum insidiantem gregi sexum femineum muniebat.

Johan. 21. 17.

(a) Possidius in Indiculo cap. 10. recenset *de Natali S. Cypriani* Tractatus quatuor. Hunc citat Florus ad Ephes. 2.

(b) Fossatensis MS. impietas.

CAPUT III. Quomodo sibi consulendum. Florus ad Ephes. 2. 2 Cor. 5. 10. Dies omnis pro extremo computandus.

5. Ita vere sibi consulit, qui Deum judicem cogitat, apud quem caussam gestæ hujus vitæ atque ab illo sibi muneris injuncti quisque dicturus est: ubi omnis homo recipit, sicut testatur Apostolus, *quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum*. Ita sibi consulit, qui ex fide vivens, et satagens ne ab extremo præoccupetur die, extremum computat omnem diem, et sic Deo placitos mores perducit usque ad extremum diem. Ita sibi beatus Cyprianus et episcopus misericordissimus, et Martyr fidelissimus, consulebat, non sicut eum lingua subdola diaboli per os possessi a se impii judicis monere videbatur dicens, *Consule tibi*. Cum enim ejus immobilem mentem videret, quando ei dixit, *Jusserunt te principes (a) cærimoniari*; responditque ille, *Non facio*: adjecit et ait, *Consule tibi*. Ipsa est lingua subdola diaboli: etsi non hujus qui nesciebat quid loqueretur, illius tamen qui per eum loquebatur. Loquebatur enim proconsul, non tam secundum principes homines, quorum jussa sibimet injuncta jactabat, quam secundum principem potestatis aeris, de quo Apostolus dicit, *Qui operatur in filiis diffidentiæ*: quem per hujus quoque linguam operari Cyprianus noverat; quod ipse non noverat. Noverat, inquam, Cyprianus, cum a proconsule audiret, *Consule tibi*, quod caro et sanguis diceret stolide, hoc diabolum dicere subdole: atque intuebatur in uno opere duos, istum oculis, illum fide. Nolebat eum iste mori, nolebat ille coronari; proinde circa istum placidus, circa illum cautus; huic aperte respondebat, illum occulte vincebat.

Proconsulis verba ad Cyprianum, et hujus responsum.

Ephes. 2. 2.

CAPUT IV. Cypriani verba.

6. *Fac*, inquit, *quod tibi præceptum est: in re tam justa nulla est consultatio*. Dixerat quippe ille, *Consule tibi*. Ad hoc responsum est, *In re tam justa nulla est consultatio*. Consulit enim qui consilium vel impertit, vel quærit. Sed proconsul non a Cypriano consilium accipere volebat, sed eum potius ut a se acciperet admonebat. At ille, *In re*, inquit, *tam justa nulla est consultatio*. Non adhuc consulo, quia non adhuc dubito: abstulit enim mihi dubitationem ipsa justitia. Justus autem, ut securus moriatur in carne certus vivit in fide. Præcesserant Cyprianum multi Martyres, quos flagrantissimis exhortationibus suis ad vincendum diabolum accenderat: et erat utique justum, ut quos veridicus loquendo præmiserat, patiendo intrepidus sequeretur: ergo *in re tam justa nulla est consultatio*. Quid ad hæc dicamus? quid ad hæc exsultemus? Tanta conceptione gaudiorum, in quid erumpat cor nostrum et os nostrum nisi in ipsam venerabilis Martyris ultimam vocem? Cum enim Galerius Maximus decretum ex libello recitasset: (b) *Tascium Cyprianum gladio animadverti placet*. Respondit ille, *Deo gratias*. Habentes igitur de re tanta memoriam præsentis loci, festivitatem sollemnissimi diei, propositionem saluberrimi exempli, omnibus medullis nostris dicamus et nos, Deo gratias.

Sententia in Cyprianum.

* SERMO CCCX.

* Alias de Diversis 133.

II.

In Natali Cypriani Martyris.

CAPUT I. Natale Cypriani Martyris Africa tota percelebre.

1. SPIRITUS-SANCTUS doceat nos in hac hora quæ oportet dicere: dicturi enim sumus aliquid de laude Cypriani gloriosissimi Martyris, cujus Natalem hodie, sicut nostis, celebramus. Quod nomen sic frequentat Ecclesia, id est, Natales, ut Natales vocet pretiosas Martyrum mortes. Sic, inquam, hoc nomen frequentat Ecclesia, ut etiam qui non sunt in illa, hoc dicant cum illa. Quis enim hodie, non dicam in hac nostra civitate, sed plane per Africam totam transmarinasque regiones, non Christianus solum, sed Paganus, aut Judæus, aut etiam hæreticus poterit inveniri, qui non nobiscum dicat Natalem Martyris Cypriani? Quid est hoc, Fratres? Quando natus sit, ignoramus; et quia hodie passus est, Natalem ejus hodie celebramus. Sed illum diem non celebraremus, etsi nossemus. Illo enim die traxit originale peccatum: isto autem die vicit omne peccatum. Illo die ex fastidioso matris utero istam processit in lucem, quæ oculos carnis illecebrat: isto autem die ex occultissimo naturæ sinu illam discessit ad lucem quæ visum mentis feliciter et beate illustrat.

CAPUT II. Carthaginensi Ecclesia Cypriani episcopatu et martyrio nobilitata. Mensa Cypriani apud Carthaginem.

2. Carthaginensem Ecclesiam vivens gubernavit, moriens honoravit. Ibi episcopatum gessit, ibi martyrium consummavit. In eo quippe loco, ubi posuit carnis exuvias, sæva tunc multitudo convenerat, quæ propter odium Christi sanguinem funderet Cypriani: ibi hodie venerans multitudo concurrit, quæ propter Natalem Cypriani bibit sanguinem Christi. Et tanto dulcius in illo loco propter Natalem Cypriani sanguis bibitur Christi, quanto devotius ibi propter nomen Christi sanguis fusus est Cypriani. Denique, sicut nostis, quicumque Carthaginem nostis, in eodem loco mensa Deo constructa est: et tamen mensa dicitur Cypriani, non quia ibi est umquam Cyprianus epulatus, sed quia ibi est immolatus, et quia ipsa immolatione sua paravit hanc mensam, non in qua pascat sive pascatur, sed in qua sacrificium Deo, cui et ipse oblatus est, offeratur. Sed ut mensa illa, quæ Dei est, etiam Cypriani vocetur, hæc caussa est; quia ut illa modo cingatur ab obsequentibus, ibi Cyprianus cingebatur a persequentibus, ubi nunc illa ab amicis orantibus honoratur, ibi Cyprianus ab inimicis frementibus calcabatur: postremo ubi illa erecta est, ibi prostratus est. * *Cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus: qui ascendit super occasum*, ipse fecit ista super occisum.

* CAPUT III. Psal. 67. 5.

(a) Acta S. Cypriani in quibusdam exemplaribus, *sacrificare*.

(b) Lov. in Cyprianum, omisso prænomine *Tascium* cujus loco Parisiensium editio male, *Tacitum*. Emendatur ex Fossatensi MS. necnon ex Actis passionis S. Cypriani, et ex titulo epistolæ ejusdem 69. ad Florentium. Nonnulli MSS. ferunt, *Thotium*.

CLASSIS III. Cypriani mors pretiosa. Psal. 115, 15. Psal. 18. 5.

3. Sed cum Carthago habuerit cathedram ejus, Carthago habeat memoriam ejus. Unde nos celebraremus Natalitia ejus, nisi esset *pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus?* In omnem terram exiit sonus ejus, et in fines orbis terræ verba ejus. Docuit fideliter quod facturus erat, fecit fortiter quod docuerat. Ad pretiosam mortem juste vivendo, ad gloriosam vero vitam injuste moriendo pervenit; atque adeptus est triumphale Martyria nomen, quia perduxit usque ad sanguinem pro veritate certamen.

CAPUT IV. Cyprianus et passione et scriptis suis per orbem clarus.

4. Verum quia non solum dixit quæ audirentur, sed scripsit etiam quæ legerentur; et ad alia loca per alienas linguas, ad alia vero per suas litteras venit, et innotuit regionibus multis, partim per famam fortissimæ passionis, partim per dulcedinem suavissimæ lectionis; alacres celebremus hunc diem, et ita omnes unanimiter supplicemus, ut in Ecclesia majore communem patrem audire et videre mereamur; habituri et de sermone ejus gaudium, et de passionis ejus gloria profectum, per Dominum nostrum Jesum Christum. Amen.

* Alias de Diversis 115

* SERMO CCCXI.

III.

In Natali Cypriani Martyris.

CAPUT I. Sollemnitates Martyrum celebrandæ imitatione virtutum.

1. ISTUM nobis festum diem passio beatissimi Cypriani Martyris fecit: cujus non victoriæ celebritas in istum locum devotissimos congregavit. Sed celebratio sollemnitatis Martyrum, imitatio debet esse virtutum. Facile est honorem Martyris celebrari: magnum est fidem atque patientiam Martyris imitari. Hoc sic agamus, ut illud optemus: hoc sic celebremus, ut illud potius diligamus. Quid laudamus in fide Martyris? Quia usque ad mortem pro veritate certavit, et ideo vicit. Blandientem mundum contempsit, sævienti non cessit: ideo victor ad Deum accessit. Abundant in isto sæculo errores et terrores; beatissimus Martyr, errores sapientia, terrores patientia superavit. Magnum est quod fecit: secutus agnum leonem vicit. Quando persecutor sæviebat, leo fremebat: sed quia agnus sursum adtendebatur, leo deorsum calcabatur: qui morte mortem destruxit, ligno pependit, sanguinem fudit, mundum redemit.

Mundi blandientis errores et sævientis terrores sapientia et patientia superati.

Apostoli de Dom. quem ipsi viderunt confitendo mortui. * CAPUT II.

2. Primi beati Apostoli arietes gregis sancti, ipsum Dominum Jesum viderunt pendentem, doluerunt morientem, expaverunt resurgentem, amaverunt potentem, et ipsi sanguinem fuderunt pro eo quod viderunt. * Cogitate, Fratres, quale fuit mitti homines per orbem terrarum prædicare hominem mortuum resurrexisse, in cælum adscendisse, et pro ista prædicatione perpeti omnia quæ insaniens mundus inferret, damna, exsilia, vincula, tormenta, flammas, bestias, cruces, mortes. Hoc pro nescio quo? Numquid enim, Fratres mei, Petrus pro sua gloria moriebatur, aut se ipsum prædicabat? Alius moriebatur, ut alius honoraretur, alius occidebatur, ut alius coleretur. Numquid hoc faceret, nisi flagrantia caritatis, de conscientia veritatis? Viderant quod dicebant: nam quando pro ea re morerentur, quam non viderant? Quod viderant, negare debebant? Non negaverunt: prædicaverunt mortuum, quem sciebant vivum. Sciebant pro qua vita contemnerent vitam: sciebant pro qua felicitate ferrent transitoriam infelicitatem, pro quibus præmiis damna contemnerent. Fides eorum cum toto mundo non appenderetur. Audierant, *Quid prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ autem suæ detrimentum patiatur?* Non retardavit illecebra sæculi festinantes, transitura migrantes, quantumlibet et quomodolibet fulgens felicitas hic dimittenda, ad aliam vitam non transferenda, aliquando hic et a viventibus relinquenda.

SERMONES DE SANCTIS.

Matth. 16. 26.

* CAPUT III. Contemtum mundi Martyres exemplo docent.

3. Contemnite ergo sæculum, Christiani, contemnite sæculum, contemnite. Contempserunt Martyres, contempserunt Apostoli, contempsit beatus Cyprianus, cujus hodie memoriam celebramus. Divites esse vultis, honorati esse vultis, sani esse vultis: totum ille contempsit, ad cujus Memoriam convenistis. Quid obsecro tantum amatis, quod contempsit quem hic honoratis? Quem, si ista non contempsisset, non utique sic honoraretis. Quare te invenio earom rerum amatorem, quarum veneraris contemtorem? Certe illum, si hæc amaret, non venerareris. Et tu noli amare: non enim intravit, et ostium contra te clausit. Contemne et tu; et intra post illum. Patet qua intres: Christus est janua. Et tibi est ostium apertum, quando est latus ejus lancea perforatum. Quid inde manavit recole; et elige qua possis intrare. De latere Domini pendentis et morientis in ligno, postea quam est lancea perforatum, aqua sanguisque profluxit. In uno est mundatio tua, in altero redemptio tua.

Johan. 19. 34.

CAPUT IV. Rerum terrenarum amor viscus animæ.

4. Amate, et nolite amare, ad aliquid amate et ad aliquid amare nolite. Est enim quod ad profectum ametur, et est quod ad impedimentum ametur. Noli amare impedimentum, si non vis invenire tormentum. Quod amas in terra, impedimentum est viscum est pennarum spiritalium, hoc est virtutum quibus volatur ad Deum. Capi non vis, et viscum amas? Numquid ideo non caperis, quia dulciter caperis? Quanto magis delectat, tanto fortius strangulat. Hæc dico: et laudatis, et clamatis et amatis. Respondet tibi, non ego, sed sapientia: Mores volo, non voces. Sapientia lauda vivendo, non sonando, sed consonando.

CAPUT V. Matth. 11. 17. Cantica profana et saltationes pulsæ de Ecclesia, ubi sepultus Cyprianus.

5. Dominus dicit in Evangelio, *Cantavimus vobis, et non saltastis.* Quando hoc ego dicerem si non legerem? Irridet me vanitas, sed juvat auctoritas. Si non præmisissem quis hoc dixerit, quis me vestrum posset ferre dicentem, *Cantavimus vobis, et non saltastis?* Numquidnam in hoc loco, etsi Psalmus cantandus est, ab aliquo saltandum est? Aliquando ante annos non valde multos etiam istum locum invaserat petulantia saltatorum. Istum tam sanctum locum, ubi jacet

 tam sancti Martyris corpus, sicut meminerunt multi qui habent ætatem; locum, inquam, tam sanctum invaserat pestilentia et petulantia saltatorum. Per totam noctem cantabantur hic nefaria, et cantantibus saltabatur. Quando voluit Dominus per sanctum fratrem nostrum Episcopum vestrum, ex quo hic cœperunt sanctæ vigiliæ celebrari, illa pestis aliquantulum reluctata, postea cessit diligentiæ, erubuit sapientiæ.

CAPUT VI. Canticum nostrum cum moribus, tamquam saltatione oportet consonare.

6. Cum ergo modo hic ista Deo propitio non fiant, quia non celebrâmus dæmoniis ludos, ubi solent ista fieri in eorum delectationem qui coluntur, et immunditia sua solent suos depravare cultores, sed celebratur hic sanctitas et sollemnitas Martyrum, non hic saltatur, et ubi non saltatur, tamen de Evangelio legitur, *Cantavimus vobis et non saltastis.* Reprehenduntur, increpantur, accusantur, qui non saltaverunt. Absit ut redeat adhuc illa petulantia: audite potius quid velit intelligi sapientia. Cantat, qui præcipit, saltat, qui facit. Quid est saltare, nisi motu membrorum cantico consonare? Quid est canticum nostrum? Non proferam ego; non sit meum. Melius minister sum, quam (*a*) actor. Dico canticum nostrum: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Quisquis dilexerit mundum, non est caritas Patris in illo: quia omnia quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, et concupiscentia ejus: qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum sicut et Deus manet in æternum.*

1. Johan. 2, 15, etc.

CAPUT VII. Saltatores spiritali cantico mutatione vitæ consonantes.

7. Quale canticum. Fratres mei? Audistis cantantem, audiamus saltantes: facite vos congruentia morum, quod faciunt saltatores motu membrorum. Intus hoc agite: mores consonent. Cupiditas exstirpetur, caritas plantetur. De ista arbore quidquid exit, bonum est. Cupiditas nihil boni potest generare: caritas nihil mali. Et dicitur, et laudatur; et nemo (*b*) mutatur. Absit, non est verum quod dixi. Mutati sunt piscatores, mutati sunt postea etiam plurimi senatores: mutatus est Cyprianus, cujus hodie memoriam frequentamus. Ipse scribit, ipse testatur, cujus vitæ fuerit aliquando, quam nefariæ, quam impiæ, quam improbandæ, ac detestandæ. Audivit cantatem: exhibuit se, non corpore, sed mente saltantem. Aptavit se cantico bono, aptavit se cantico novo: aptavit, amavit, perseveravit, certavit, superavit.

In epistola 2. ad Donatum.

CAPUT VIII. Tempora mala non faciunt nisi homines mali.

8. Et dicitis, Molesta tempora, gravia tempora, misera tempora sunt. Vivite bene, et mutatis tempora vivendo bene: tempora mutatis, et non habetis unde murmuretis. Quid sunt enim tempora, Fratres mei? Spatia et volumina sæculorum. Ortus est sol, peractis horis duodecim ex alia mundi parte occidit; alia die mane ortus iterum occidit; numera quotiens: ipsa sunt tempora. Quem læsit solis ortus, quem læsit occasus solis? Ergo neminem læsit tempus. Qui læduntur, homines sunt; a quibus læduntur, homines sunt. O magnus dolor! homines læduntur, homines spoliantur, homines opprimuntur. A quibus? Non a leonibus, non a colubris, non a scorpionibus; sed ab hominibus. Dolent qui læduntur. Si (*c*) possint, non faciunt ipsi quod reprehendunt? Tunc invenimus hominem qui murmurabat, quando potuerit facere unde murmurabat. Laudo, laudo, si non fecerit quod accusabat.

CAPUT IX. Ex auro homines multa bona præstant, malus mala malla.

9. Illi autem, Carissimi, qui potentes videntur in sæculo, quomodo laudantur quando minus faciunt quam possunt? Ipsum laudavit Scriptura, *Qui potuit transgredi, et non est transgressus; qui post aurum non abiit.* Post te debet ire aurum, non tu post aurum. Nam bonum est aurum. Non enim aliquid mali creavit Deus. Tu noli esse malus; et bonum est aurum. Ecce aurum pono inter bonum hominem et malum. Tollat malus; inopes opprimuntur, judices corrumpuntur, leges perverntuntur, res humanæ perturbantur. Quare hoc? Quia aurum tulit malus. Tollat bonus; pauperes pascuntur, nudi vestiuntur, oppressi liberantur, captivi redimuntur. Quanta bona de auro, quod habet bonus? quanta mala de auro, quod habet malus? Ut quid ergo divitis aliquando stomachati? O si non esset ipsum aurum! Tu noli amare aurum. Si malus es, is post aurum: si bonus es, it post te. Quid est, it post te? Tu ducis, non duceris: quia possides, non possideris.

Eccli. 31, 8.

CAPUT X. Boni inter malos in Ecclesia non desunt.

10. Ergo redeamus ad verba sacræ Scripturæ, *Qui post aurum non abiit. Qui potuit transgredi, et non est transgressus. Quis est hic, et laudabimus eum?* Quis est hic, aut quis est hic? Quam multi audiunt: et quis est hic? Et tamen absit ut desperem esse hic aliquem, immo non aliquem, sed aliquos. Absit ut de area tanti patris-familias desperem. Qui longe aream videt, solam paleam putat: invenit grana, qui novit inspicere. Ubi te offendit palea, ibi latet granorum massa. Ubi te offendit quod triturando contunditur, ibi est quod tritura purgatur: ibi est, certus esto; ibi est. Postremo ille certus est, qui seminavit, qui messuit, qui ad aream congregavit: novit ibi esse unde horreum repleatur, quando fuerit ventilatum. Modica qualiscumque ventilatio fuit tempore persecutionis: quæ inde grana processerunt? In floruit Uticensis Massa candida inde tam magnum et electum granum hic beatissimus Cyprianus. Quam multi divites tunc contempserunt quod habuerunt? quam multi pauperes tunc in tentatione defecerunt? Ecce in tentatione illa, tamquam in ventilatione, divitibus non obfuit habere aurum, pauperibus quid profuit non habere aurum? Illi vicerunt, isti defecerunt.

Massa candida Cyprianus electum granum.

CAPUT XI. Resquarum

11. Non faciunt bonos mores, nisi boni amores. Tollatur aurum de rebus humanis: immo ad-

(*a*) MSS. auctor.
(*b*) Sic MSS. At editi, imitatur: et infra, imitati sunt, et imitatus est.

(*c*) Editio Lov. *Si non possunt et non faciunt, quid reprehenduntur?* Hic et aliis infra locis castigatur ad veteres libros.

est bonus et malus usus.

sit aurum, ut probet res humanas. Præcidatur lingua humana propter Dei blasphematores: et unde erunt Dei laudatores? Quid tibi fecit lingua? Sit qui bene cantet, et bonum est organum. Da mentem bonam ad linguam: bona dicuntur, discordes concordantur, ingentes consolantur, luxuriosi corripiuntur, iracundi refrenantur, Deus laudatur, Christus commendatur, mens ad amorem inflammatur; sed divinum, non humanum, spiritalem, non carnalem. Hæc bona facit lingua. Quare? Quia bona est mens quæ utitur lingua. Da malum hominem ad linguam: erunt blasphematores, litigatores, calumniatores, delatores. Omnia mala de lingua; quia malus est, qui utitur lingua. * Non tollantur res de rebus humanis: sint res, et adsit usus rerum bonarum. Alia enim sunt bona, quæ non sunt nisi in bonis; et alia sunt bona, quæ sunt communia bonis et malis. Bona quæ non sunt nisi in bonis, pietas, fides, justitia, castitas, prudentia, modestia, caritas, et cetera hujusmodi. Bona quæ sunt communia bonis et malis, pecunia, honor, hujus sæculi potestas, administratio, salus ipsa corporis. Et hæc bona sunt, sed bonos quærunt.

* CAPUT XII. Bona alia bonorum propria, alia bonis et malis communia.

12. Jam hic murmurator ille, qui quærit semper quod reprehendat, et hoc in Deo; qui utinam ad se rediret, se videret, se reprehenderet, se corrigeret: ille ergo reprehensor et argumentator mox mihi objecturus est in Deo, Et quare Deus, qui omnia gubernat, bona ista dat malis? Non illa daret nisi bonis. Exspectas a me audire consilium Dei? Quis, a quo, et quid? Tamen secundum meum, quantum capio, quantum donare dignatur, indico tibi, quod fortasse non sufficiat tibi, sed est hic aliquis cui sufficiat. Ergo cantem: non enim vere in ista tanta multitudine poterit mihi deesse qui saltet. Ecce audi, sapiens, sed a contrario: audi. Quod ista bona dat Deus et malis, si velis intelligere, eruditio tua est, non perversitas Dei. Adhuc scio te non intellexisse quod dixi: audi ergo quod dicebam, ille cui dicebam, qui reprehendis Deum et accusas Deum, quia bona ista terrena et temporalia dat etiam hominibus malis, quæ secundum sensum tuum putas non dare debuisse nisi solis bonis. Hinc enim est unde quibusdam subrepsit lethalis impietas, ut omnino credant Deum non adspicere res humanas. Dicunt enim et disputant, Numquid, si Deus res humanas adtenderet, haberet ille divitias, haberet ille honores, haberet ille potestatem? Non curat Deus res humanas: nam si curaret, ista solis bonis daret.

CAPUT XIII. Cur et malis dantur a Deo bona temporalia.

13. Redi ad cor, et inde ad Deum. De proximo enim redis ad Deum, si redieris ad cor tuum. Nam quando te ista offendunt, existi et a te: exsul factus es pectoris tui. Moveris rebus quæ sunt foris a te, et perdis te. Tu intus es, ista foris adjacent, foris bona sunt, sed foris sunt. Aurum, argentum, omnis pecunia, vestis, clientela, familiæ, pecora, honores, foris sunt. Si ista bona infima, bona terrena, bona temporalia, bona transitoria, non donarentur et malis, magna crederentur a bonis. Ergo Deus qui dat malis ista bona, te docet concupiscere. Ecce dico, ista moderatione rerum humanarum quodam modo te alloquitur Deus pater tuus: et quasi puerum desipientem docet his verbis, quæ, sicut possum, profero ad te, tanto fidentius, quanto magis ille dignatur manere in me. Constitue tibi dicere Deum, qui te renovavit et adoptavit: O fili, quid est quod quotidie surgis, et oras, et genuflgis, et fronte terram percutis, et aliquando etiam lacrymaris, et dicis mihi, Pater meus, Deus meus, da mihi divitias? Si dem tibi, aliquid boni te putas, et magni adeptum. * Quia petisti, accepisti: ecce fac inde bene. Antequam haberes, humilis eras: habere divitias cœpisti, et pauperes contemsisti. Quale bonum est, unde pejor factus es? Pejor factus es, quia malus eras: et quid te pejorem posset facere nesciebas; ideo hæc a me petebas. Dedi, et probavi: invenisti et inventus es. Latebas quando non habebas. Corrigere: evome cupiditatem, bibe caritatem. Quid est magnum quod a me petis? dicit tibi Deus tuus. Non vides quibus ea dederim? non vides qualibus ea dederim? si magnum bonum esset, quod a me petis, haberet hoc latro? haberet hoc perfidus? haberes hoc blasphemator meus? haberet hoc infamis mimus? haberet meretrix impudica? Hi omnes haberent aurum, si magnum bonum esset aurum? * Sed dicis mihi, Non est ergo bonum aurum? Immo bonum est aurum. Sed mala faciunt de bono auro mali: bona faciunt de bono auro boni. Quia ergo vides quibus ea dederim; meliora pete a me, majora pete a me, spiritalia pete a me, ipsum me pete a me.

CAPUT XIV. Ideo et malis dantur, ut a bonis contemnantur, et meliora quærantur.

* CAPUT XV. Divitiæ quale bonum.

* CAPUT XVI.

14. Sed mala, inquis, fiunt in mundo, aspera, immunda, odiosa. Fœdus est, non ametur. Ecce talis est, et sic amatur. Ruinosa est domus, et piget migrare. Matres sive nutrices, ne pueri multum sugant, ubi eos grandescere viderint, et non jam decere ut lacte nutriantur, illos tamen moleste mammis inhiare, circumlinunt papillas suas aliqua amaritudine, qua offensus parvulus, lac ulterius non requirat. Quid ergo adhuc tam delectabiliter sugitur, si amarus tibi factus est mundus? Implevit Deus amaritudinibus mundum; et inhias tu, incumbis tu, sugis tu: non nisi inde et inde voluptatem capis. Quamdiu? Quid si dulcis esset, quomodo amaretur? Offendunt te ista? elige aliam vitam. Ama Deum, contemne ista. Despice res humanas, quandocumque hic iturus: non enim hic futurus semper. Et tamen sic, quomodo malus est, quomodo amarus est mundus, quomodo plenus est calamitatibus mundus, si dictum tibi esset a Deo quod semper hic esses, lætitia te non caperes, exultares, gratias ageres. Unde? Quia miseriam non finires. Ipsa est major infelicitas, quæ se amari cogit. Minor esset, si non amaretur: tanto pejor est, quanto plus amatur.

CAPUT XVII. Mundus amarus factus amari non desinit: quid si dulcis esset?

15. Est alia vita, Fratres mei: est post hanc vitam alia vita, credite. Ad eam vos præparate;

CAPUT XVIII.

CLASSIS III. Thesaurizandum in cœlo.

præsentia cuncta contemnite. Si habetis, bene inde facite: si non habetis, nolite cupiditate inardescere. Migrate, transferte ante vos: quod hic habetis illuc est quo secuturi eritis. Audite consilium Domini vestri: *Ne thesaurizetis vobis in terra, ubi tinea et ærugo exterminant, et ubi fures effodiunt et furantur; sed thesaurizate vobis thesaurum in cœlo, quo fur non accedit, quo tinea non corrumpit. Ubi est enim thesaurus tuus, ibi est et cor tuum.* Audis quotidie homo fidelis, Sursum cor: et quasi contrarium audias, tu mergis in terram cor tuum. Migrate. Habetis unde? facite bene. Non habetis unde? adversus Deum nolite murmurare. Audite me o pauperes: Quid non habetis, si Deum habetis? Audite me, o divites: Quid habetis, si Deum non habetis?

Matth. 6. 19. etc.

Sursum cor.

* Alias de Diversis 116.

*SERMO CCCXII.

IV.

In Natali Cypriani Martyris.

CAPUT I. Martyr non in ipso, sed in Domino laudandus.

1. Dies tam grati lætique sollemnitas, et coronæ tanti Martyris tam felix et jucunda festivitas, sermonem a me debitum flagitat. Sed tantam sarcinam orationes illius mecum portant; ut si quid minus quam debetur, exsolvero, non me despiciat loquentem vobis sed omnes reficiat precando pro vobis. Faciam sane quod ei certum mihi est esse gratissimum, ut eum in Domino laudem, cum de illo Dominum laudo. Mitis enim erat, etiam cum vitæ hujus turbidæ ac procellosæ pericula in variis tentationibus sustinebat, et Deo cantare vir ille bene noverat corde veraci, *Audiant mansueti, et lætentur.* Et nunc relicta terra morientium, beatus possidet terram viventium. Hic enim de illis erat, de quibus dictum est, *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Sed quam terram, nisi de qua dicitur Deo, *Spes mea es tu, portio mea in terra viventium?* Aut si terra viventium non est, nisi corpus resurgentium, ex terra sumtum et in cœlestem gloriam commutatum; non ille adhuc gemens in infirmitate mortalitatis hujus, cui manere in carne non fuit optimum, sed necessarium propter nos; sed solutus atque liberatus a nexu et debiti et vinculi cum Christo quietus exspectat redemptionem corporis sui. Qui enim vivæ suæ carnis tentatione non victus est, de sepultæ reparatione securus est.

Psal. 33. 3.

Matth. 5. 4.

Psal. 141. 6.

CAPUT II. Cyprianus qualis ante conversionem ad fidem.

2. In Domino ergo laudetur anima ejus, ut mites audiant et lætentur. In Domino laudetur anima bona, quo possidente fit bona, quo inspirante viget, quo illuminante fulget, quo formante pulcra, quo implente fecunda est. Hoc enim deserente, quondam mortua, tenebrosa, deformis sterilis fluctuabat, antequam credidisset in Christum. Quid enim ei pagano proderat eloquentia, qua tamquam poculo pretioso et bibebat mortife- A ros, et propinabat errores? Cum autem benignitas et humanitas illuxit Salvatoris nostri Dei, mundavit eum credentem sibi a sæcularibus cupiditatibus, et fecit vas in honorem utile domui suæ, ad omne opus bonum paratum. Nec ille tamquam ingratus hæc tacuit. Absit enim ut cognoscens Deum non sicut Deum glorificaret: sed gratias egit, pristina sua non impie resorbens quæ vomuerat, sed pie recolens quæ mutaverat. Scribens enim ad amicum suum, ut et ipse ex tenebris, quod erat in se, fieret lux in Domino: Ego, inquit, cum in tenebris atque in nocte cæca jacerem, cumque in salo jactantis sæculi nutabundus ac dubius vestigiis oberrantibus fluctuarem, vitæ meæ nescius, veritatis ac lucis alienus. Et paulo post: Nam ut ipse, inquit, plurimis vitæ meæ prioris erroribus implicatus tenebar, quibus exui me posse non crederem; sic vitiis adhærentibus obsecundans eram, et desperatione meliorum, malis meis velut jam propriis ac vernaculis adfavebam.

SERMON. DE SANCTIS.

2. Tim. 2. 21.

In epistola 2. ad Donatum

B

CAPUT III. Dei gratia conversus factus est verus Cyprianus.

3. Ecce qualem Cyprianum Christus invenit: ecce ad qualem animam percutiendam et sanandam ille eradicator et plantator accessit. Neque enim frustra dicit, *Ego occidam, et ego vivere faciam; ego percutiam, et ego sanabo:* aut frustra in futurorum figura ad Jeremiam dictum est, *Ecce constitui te hodie super gentes et regna, eradicare et effodere et perdere et reædificare et plantare.* Accessit ergo ad illam animam eradicator atque plantator; et evertit veterem Cyprianum, positoque ibi fundamento ipso se, novum Cyprianum ædificavit in se, et (a) verum Cyprianum fecit ex se. Christo enim dicit Ecclesia. *Botrus cypri fratuelis meus.* Quando ergo ille factus est a Christo Christianus, tunc vere factus est etiam a cypro Cyprianus. Christi enim bonus odor factus est in omni loco, sicut ait apostolus Paulus: qui etiam ipse destructus est persecutor, et ædificatus est prædicator. *Christi,* inquit, *bonus odor sumus Deo in omni loco, et in iis qui salvi fiunt, et in iis qui pereunt: aliis quidem odor vitæ in vitam, aliis autem odor mortis in mortem. Et ad hæc quis idoneus?* Alii enim Cyprianum imitando vixerunt: alii Cyprianum invidendo perierunt.

Deut. 32. 39.

Jerem. 1. 10.

C

Cant. 1. 13.

2 Cor. 2. 15. et 16.

CAPUT IV. Ex forensi Oratore factus prædicator Christi.

4. Illi laus, illi gloria, qui animam servi sui per fidem justificando eruit ab impiis, et fecit frameam suam, hoc est gladium bis acutum, ut per illum linguam stultitia gentium nudata feriretur, per quam prius tecta atque velata pulcra prudentibus videbatur; atque ut eloquii tam nobilis instrumentum, quo ruinosis doctrinis dæmoniorum indigna ornamenta fiebant, in ædificationem converteretur Ecclesiæ, qua crescente illa laberentur; et ut tantæ vocis tuba, quæ forensium mendaciorum certamina solebat acuere, ad prosternendum pretiosis sanctorum mortibus diabolum Christo militantes et in ipso gloriantes devotos Martyres excitaret. Inter quos et ipse Cyprianus, cujus pio et sancto, non jam

D

(a) Editi, Et iterum. Melius aliquot MSS. et verum.

fabulosos fumos emovente, sed Dominica luce radiante accendebantur eloquio, moriendo vixit, judicatus judicem superavit adversarium percussus vicit, mortemque occisus occidit. Qui enim in ludo perversitatis humanæ et suam et aliorum linguas docuerat loqui mendacium, ut quod ab adversario objiceretur, astuta fallacia negaretur, jam in alia schola didicerat confitendo devitare adversarium. Ubi enim Christi nomen inimicus convertit in crimen, ibi supplicium Christus convertit in laudem.

CAPUT V. Victoria Martyrum de dæmoniis quam nunc evidens.

5. Et si adhuc quisquam quærit forte quis vicerit, ut omittam regnum cæleste sanctorum, quod infideles credere nolunt, quia videre non possunt; nunc in ista terra, in ista vita, in domibus, in agris, in civitatibus, in orbe terrarum. ecce sunt ferventes laudationes Martyrum: ubi sunt furentes accusationes impiorum? Ecce quemadmodum honorantur memoriæ peremptorum, nunc illi ostendant idola dæmoniorum. Quid eis judicando facturi sunt, qui eorum templa moriendo everterunt? Quomodo eorum superbas fallacias resurgentium militum suorum splendore damnabit, qui eorum fumantes aras morientium sanguine exstinxit?

CAPUT VI. Cyprianus doctrina et exemplo inter Martyres præcellens.

6. Inter has Christi legiones beatissimus Cyprianus gloriosorum præliorum doctor et gloriosus ipse prœliator, ita quod facturus erat docuit, et quod docuerat fecit, ut et in verbis docentis prænosceretur animus Martyris, et in animo patientis recognoscerentur verba doctoris. Non enim similis erat eorum de quibus Dominus ait, *Quæ dicunt facite quæ autem faciunt nolite facere; dicunt enim et non faciunt*. (Matth. 23. 3.) Iste quia credidit, locutus est; quia locutus est, passus est. Hoc ergo docuit in vita, quod fecit; et hoc fecit in morte, quod docuit. Illi laus, illi gloria, Domino Deo nostro, regi sæculorum, creatori et recreatori hominum, qui suo tali antistite hujus civitatis Ecclesiam ditavit, et tam sancto corpore hujus loci amplitudinem consecravit. Illi laus, illi gloria, qui dignatus est illum virum prædestinare inter sanctos suos ante tempora, creare inter homines opportuno tempore, vocare errantem, mundare sordentem, (*a*) formare credentem, docere obedientem, regere docentem, adjuvare pugnantem, coronare vincentem. Illi laus, illi gloria, qui hunc talem fecit, in quo maxime ostenderet Ecclesiæ suæ quantis malis opponenda et quantis esset bonis caritas præponenda, et quam nulla esset caritas Christiani, a quo non custodiretur unitas Christi. Quam sic ille dilexit, ut et malis pro caritate non parceret, et malos pro pace toleraret; et liber in dicendo quod ipse sentiret, et pacificus in audiendo quod fratres sentire cognosceret. Merito in Ecclesia catholica tanti honoris celsitudinem meruit, cujus concordissimum vinculum tanta humilitate servavit. Quapropter, Carissimi, tam gratæ festivitati debito Sermone pro viribus persoluto, exhortor dilectionem devotionemque vestram, ut istum diem honeste ac sobrie peragamus, et hoc exhibeamus dici, quo Cyprianus beatissimus passus est, quod amavit ut pateretur.

Locus sepulcri ipsius. Gratiæ beneficia in Cyprianum.

Unitatem Ecclesiæ quantum dilexit Cyprianus.

(a) Quædam hic et paulo infra restituuntur ex MSS.

* SERMO CCCXIII.

* Alias de Diversis 111.

V.

In Natali Cypriani Martyris.

CAPUT I. Cypriani laudibus nulla lingua par est.

1. SANCTISSIMUS et sollemnissimus dies, atque huic Ecclesiæ ornamento familiarior et præclarior, lætificandis nobis hodiernus illuxit, quem suæ nobis gloria passionis Cyprianus beatissimus illustravit. Cujus reverendi episcopi et venerandi Martyris laudibus nulla lingua sufficeret, nec si se ipse laudaret. In hoc itaque Sermone nostro, quem de illo debitum vestris auribus reddimus, magis approbate voluntatis affectum, quam exigite facultatis effectum. Sic enim et laudibus Dei, quibus non solum oratio, sed ne cogitatio quidem ulla satis est, cum se sanctus laudator minus idoneum cerneret, ait, *Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine*. (Psal. 118. 108.) Hoc et ego dixerim: sit etiam ista mea devotio, ut si par non sum ad explicandum quod volo, accepto feratur, quia volo.

CAPUT II. Martyrum laudes in Deum recidere.

2. Quid enim nisi Dei sunt laudes tanti Martyris laudes? Aut cujus honor est Cyprianus ad Deum toto corde conversus, nisi ejus cui dictum est, *Deus virtutum converte nos?* (Psal. 79. 4.) Cujus opus est Cyprianus doctor, nisi ejus cui dictum est, *Doce me justificationes tuas?* (Psal. 118. 135.) Cujus opus est Cyprianus pastor, nisi ejus qui dixit, *Dabo vobis pastores secundum cor meum, et pascent vos cum disciplina?* (Jerem. 3. 15.) Cujus opus est Cyprianus confessor nisi ejus qui dixit, *Dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere inimici vestri?* (Lucæ 21. 15.) Cujus opus est Cyprianus tantæ illius persecutionis pro veritate perpessor, nisi ejus cui dictum est, *Patientia Israel, Domine*, (Jerem. 17. 13.) et de quo dictum est, *Quoniam ab ipso est patientia mea?* (Psal. 61. 6.) Postremo cujus opus est Cyprianus in omnibus victor, nisi ejus de quo dictum est, *In omnibus supervincimus, per eum qui dilexit nos?* (Rom. 8. 37.) Non ergo recedimus a laudibus Dei, quando laudamus opera Dei, et prœliis Dei in milite Dei.

CAPUT III. Martyres et armantur a Deo, et ab eodem armato adjuvantur.

3. Sic enim exhortatur Apostolus: *State succincti lumbos vestros in veritate, et induti lorica justitiæ, et calceati pedes in prædicatione Evangelii pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea exstinguere; et galeam salutis accipite, et gladium spiritus, quod est verbum Dei*. (Ephes. 6. 14. etc.) Quid est justitiæ lorica indui, et accipere scutum fidei, et galeam salutis, et gladium spiritus, quod est verbum Dei, nisi a Domino donis ejus armari? Nec armari tantum sufficeret huic militi, nisi impetrasset ab armato ipso, a quo armatus fuerat, adjuvari. Neque enim piissimus Martyr in illa conflictione passionis non oravit et dixit, *Judica Domine nocentes me, expugna impugnantes me*.

CLASSIS III.

Psal. 34. 1. etc. — *Apprehende arma et scutum, et exsurge in adjutorium mihi. Effunde frameam, et conclude adversus eos qui me persequuntur: dic animæ meæ, Salus tua ego sum.* * Quomodo vinceretur, quem sic Dominus producebat armatum, sic adjuvabat armatus?

* CAPUT IV. Armatus Deus quomodo intelligendus.

4. Absit autem ut armatum Deum quibusdam corporalibus instrumentis puerili corde credamus. Cujusmodi quippe arma sint illa, quibus ab armato Deo solent ejus milites adjuvari, ipsi confitentur adjuti, ubi exclamantes et gratias agentes dicunt, *Domine ut scuto bonæ voluntatis coronasti nos.* (Psal. 5. 13.) Framea vero Dei, hoc est gladius Dei, quam frameam corpus Christi quod est Ecclesia, adversus eos qui se persequuntur, precatur effundi atque concludi; (Framea Dei, Ecclesia.) potest quidem intelligi, ubi ipse Salvator suo corpori dicit, B *Non veni pacem mittere in terram, sed gladium.* (Matth. 10. 34.) Quo gladio spiritali a Martyribus suis cœlestia concupiscentibus gaudia, terrenos male blandos separavit affectus, quibus cœlo ad terram revocarentur adstricti, nisi gladius intercideret Christi. Sed est etiam alia evidentissima Dei framea anima justi in manu Dei; (Framea Dei anima justi.) de qua illi in Psalmo dicitur, *Erue animam meam ab impiis, frameam tuam ex inimicis manus tuæ.* (Psal. 16. 13. et 14.) Quod dixit, *animam meam;* hoc repetivit, *frameam tuam:* quod dixit, *ab impiis;* hoc repetivit, *ex inimicis manus tuæ.*

CAPUT V. Framea magna Dei Cypriani anima.

5. Hanc effudit frameam spargendo usquequaque Martyres suos: et conclusit adversus eos qui persequebantur Ecclesiam; ut qui prædicantium vocibus non flectebantur, morientium virtutibus C frangerentur. Fortia quippe sibi adversus inimicos fabricat arma Deus, eos ipsos quos facit amicos. Magna itaque framea Dei anima beatissimi Cypriani, splendida caritate, acuta veritate, pugnantis Dei acta et vibrata virtute, quæ bella confecit? quas contradicentium catervas redarguendo superavit? quot percussit infensos? quot prostravit adversos? In quam multorum inimicorum cordibus ipsas inimicitias, quibus oppugnabatur, occidit, eosque amicos quibus adversus alios Deus copiosius pugnaret, effecit? Ubi autem venit tempus, ut tamquam prævalescentibus hostibus prenderetur, tum vero ne oppressus et victus ab impiis eorum manibus cederet, adfuit ille per quem * præstaretur (* f. perstaret.) D invictus: suscepit victoriam, post quam nullum certamen ulterius remaneret, quam de hoc scilicet mundo et de mundi hujus principe reportaret. Adfuit omnino fidelissimo suo testi usque ad mortem pro veritate certanti, fecit quod exoratus fuerat, eruit animam ejus ab impiis, frameam suam ab inimicis manus suæ. Cujus victricis animæ sanctam carnem, tamquam frameæ illius vaginam, hoc loco sublimitate divini altaris ornamus; (Altare erectum super corpus Cypriani.) eidem ipsi animæ triumphali resurrectione reddendam, et nulla deinceps morte ponendam.

SERMON. DE SANCTIS

* Alias 95. de Diversis.

A

* SERMO CCCXIV.

I.

In Natali Stephani Martyris.

1. NATALEM Domini hesterna die celebravimus; servi hodie Natalem celebramus; sed Natalem Domini celebravimus, quo nasci dignatus est; Natalem servi celebramus, quo coronatus est. Celebravimus Natalem Domini, quo indumentum nostræ carnis accepit: Natalem servi celebramus, quo suæ carnis indumentum objecit. Natalem Domini celebravimus, quo factus est similis nobis: celebramus Natalem servi, quo factus est, proximus Christo. Sicut enim Christus B nascendo Stephano, ita Stephanus moriendo conjunctus est Christo. Sed Domini nostri Jesu Christi ideo nativitatis et passionis diem geminæ devotionis obsequio frequentat Ecclesia, quoniam utrumque medicina est. Nam et natus est, ut renasceremur: mortuus est, ut in perpetuum viveremus. Martyres autem ad mala certamina nascendo venerunt, trahentes originale peccatum: moriendo autem ad bona (a) certissima transierunt, finientes omne peccatum. a Nam si in persecutione constitutos futuræ beatitudinis præmia non consolarentur, quando illa de diversis passionibus supplicia sustinerent? Si beatus Stephanus sub imbre lapidum constitutus futura præmia non cogitasset, quomodo illam grandinem pertulisset? Sed illius præceptum C gestabat in animo, cujus præsentiam cernebat in cælo; et ad eum flagrantissimo amore suspensus carnem quantocyus relinquere, et ad ipsum cupiebat advolare: nec mortem jam timebat; quia Christum, quem pro se occisum sciebat, viventem videbat, ac per hoc festinabat etiam ipse mori pro illo, ut viveret cum illo. Quid enim viderit beatissimus Martyr in illo agone constitutus, recolitis sine dubio verba ejus, quæ de Actuum Apostolorum libro soletis audire. *Ecce,* (Act. 7. 55.) inquit, *video cælos apertos, et Christum stantem a dextris Dei.* Jesum stantem videbat: ideo stabat, e non cadebat, quia stans sursum et deorsum certantem desuper spectans, invictas militi suo vires, ne caderet, suggerebat. *Ecce,* inquit, *video cælos apertos.* Beatus homo cui cæli patebant. Sed quis cælum aperuit? D Ille de quo in Apocalypsi dicitur, *Qui aperit, et nemo claudit;* (Apoc. 3. 7.) *claudit, et nemo aperit.* Quando Adam de paradiso ejectus est, post illud primum nefandumque peccatum, contra humanum genus clausum est cælum: post passionem Christi latro primus intravit, postea Stephanus apertum vidit. Quid miramur? Quod fideliter vidit, fideliter indicavit, et violenter invasit.

2. Eia Fratres, sequamur eum. (Imitandus Stephanus, præsertim in dilectione.) Si enim sequimur Stephanum, coronabimur. Maxime autem sequendus et imitandus est nobis in dilectio-

(a) In prius editis, ad bona certamina transierunt: quod veritati contrarium judicans Verlinus, volebat Sermonem esse supposititium. Locum hunc et alios quosdam Corbejensis libri subsidio castigamus.

De inimicorum.

oe inimicorum. Nostis enim quia frequentium inimicorum coongregatione circumdatus, cum crebris hinc et illinc saxorum ictibus tunderetur, placidus et intrepidus, mitis et lenis inter lapides a quibus occidebatur, intuens illum pro quo occidebatur, non ait, Domine judica obitum meum; sed *accipe spiritum meum*. Non ait, Domine Jesu, vindica servum tuum, quem vides isto supplicio mortis addictum; sed *ne statuas illis hoc peccatum*. Persistens ergo beatissimus Martyr in testimonio veritatis, et caritatis ardens spiritu, sicut nostis, pervenit ad gloriosissimum finem: et qui vocatus usque ad finem perseveravit, in fine ad quod vocabatur adeptus est, sui nominis gloria Stephanus perductus est ad coronam. Quando ergo beatus Stephanus pro Christo primus sanguinem fudit, quasi corona (B) processit de cælo; ut eam sumerent sequentes in præmio, qui præcedentis virtutem imitarentur in prælio. Impleverunt postmodum terram crebra martyria. Quicumque postea sanguinem pro Christi confessione fuderunt, imposuerunt coronam illam capiti suo, et eam secuturis integram servaverunt. Et modo, Fratres, de cælo pendet: quisquis eam concupierit, ad eam velociter volabit. Et ut Sanctitatem Vestram breviter atque evidenter hortemur, multis non opus est verbis: sequatur Stephanum, quicumque desiderat coronam. Conversi ad Dominum, etc.

Act. 7. 58. — Ibidem 59.

* Alias 95. de Diversis.

* SERMO CCCXV.

II.

In sollemnitate Stephani Martyris.

CAPUT I. — Act. 6. 5. — Stephani Gesta canonico libro contenta.

1. **B**EATISSIMUS Stephanus quomodo fuerit Diaconus ordinatus cum aliis sex etiam ipse septimus, et quomodo pervenerit ad supernam coronam, cum ipsa lectio legeretur, audistis. Hoc primum primi Martyris meritum commendatum est Caritati Vestræ: quia cum aliorum Martyrum vix Gesta inveniamus, quæ in sollemnitatibus eorum recitare possimus, hujus passio in Canonico libro est. Actus Apostolorum liber est de Canone Scripturarum. Ipse liber incipit legi a Dominico Paschæ, sicut se consuetudo habet Ecclesiæ. In hoc ergo libro, cui titulus est, Actus Apostolorum, audistis quomodo sint electi, et ab Apostolis ordinati septem Diaconi, in quibus sanctus Stephanus erat. Priores Apostoli, sequentes Diaconi. Et prior Martyr de Diaconis, quam de Apostolis: prior victima de agnis, quam de arietibus.

Actuum Apostolorum liber legi solitus a Dominico Paschæ. — Stephani Passio similis passioni Christi. Falsi testes contra utrumque.

2. Quantam autem cum Domino suo et Salvatore suo habuit similitudinem passionis? Falsi testes adversus istum, quomodo adversus illum: et de ipsa re. Nostis enim et recolitis, falsi testes contra Dominum Christum quid dixerunt: *Nos audivimus eum dicere, Solvo templum hoc, et post triduum ædifico alterum novum*. Non autem hoc Dominus dixerat: sed vicina voluit esse falsitas veritati. Quomodo sunt falsi testes? Au- (A) dierunt dixisse, *Solvite templum hoc, et post triduum resuscitabo illud*. Evangelista autem dicit, *Hoc autem dicebat de templo corporis sui*. Falsi testes, pro eo quod dictum est *Solvite*, dixerunt *Solvo*. Modicum in syllabis mutaverunt, sed tanto falsi testes pejores fuerunt, quanto propinquare veritati per calumniam voluerunt. Et huic quid objectum? *Nos audivimus eum dixisse quia Jesus Nazarenus destruet templum hoc, et mutabit consuetudinem legis*. Falsum testimonium dicebant, et vera prophetabant. Quomodo Caiphas ille, magister illorum, princeps sacerdotum, dans consilium Judæis, ut occideretur Christus, hoc dixit: *Expedit unum mori, quam ut tota gens pereat*. Ait autem Evangelista, *Hoc non a semetipso dixit, sed cum esset pontifex anni illius, prophetavit, quia oportebat Christum mori pro gente*. Quid hoc est, Fratres? Magna vis est veritatis. Oderunt veritatem homines, et veritatem prophetant nescientes. Non agunt, sed agitur de illis. Processerunt ergo isti falsi testes similes falsis testibus, sed pro quibus occisus est Christus.

Marci 14. 58.

SERMON. DE SANCTIS. — Johan. 2. 19. — Act. 6. 14. — Johan. 11. 50. — Ibidem 51. — Veritatis magna vis.

CAPUT II. — Stephanus in concilium adductus cur non exemplo Christi tacet.

3. Illi adduxerunt eum in concilium, ut haberent majus judicium. Amicus autem Christi, cum dixisset caussam suam, prædicavit veritatem Domini sui. Moriturus erat: quare impiis pia lingua taceret? Quare non pro veritate moreretur. Hoc uno impar Domino suo, certi caussa mysterii, quantum pertinet ad similitudinem passionis. Nam ille Deus est excellentia majestatis. Dominus quando ad passionem ductus est, interrogatus (C) tacere maluit: iste non tacuit. Quare ille tacere maluit? Quia prædictum de illo erat, *Sicut ovis ad immolandum ductus est, et sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum*. Iste autem quare tacere noluit? Quia ab ipso Domino dictum erat, *Quæ dico vobis in tenebris, dicite in lumine; et quæ in aure auditis, prædicate super tecta*. Quomodo sanctus Stephanus super tectum prædicavit? Quia domum luteam carnem calcavit. Qui enim mortem non timet, carnem calcat. Hic prius exposuit illis ab initio legem Dei, ab Abraham usque ad Moysen, usque ad datam legem, usque ad introitum in terram promissionis: ut commendaret quia non erat verum testimonium, unde illi calumniam commovebant. Deinde de Moyse (D) dedit eis magnam similitudinem ad Christum. Reprobatus ab eis Moyses, et ipse eos liberavit: reprobatus liberavit. Non reddidit malum pro malo: immo reddidit bonum pro malo. Sic et Dominus Christus reprobatus a Judæis, ipse illos est postea liberaturus.

Isai. 53. 7. — Matth. 10. 27. — Super tectum prædicare. — Act. 7. 2.

CAPUT III. — Judæorum gens per Christum in quibusdam liberata.

4. Sed modo qui moritur, mortuus est. Judæi quos vides, habebunt tempus liberationis suæ, per ipsum quem reprobaverunt; sed nesciunt. Modo qui blasphemant, pereunt: tunc alii erunt, non isti. Quando ista dicimus, non aliis, sed sibi promittimus salutem. Gens liberabitur, non isti. Intendite et accipite similitudinem. Numquid non modo Gentes liberat Deus? Credunt omnes gentes in Christum, et fiunt de filiis diaboli filii Dei.

CLASSIS III. Tamen illi parentes nostri, de quibus nati sumus, qui idola coluerunt, cum idolis perierunt.

Stephanus in Judæos lingua ferox, corde lenis.

5. Audistis, et spectacula cordis vidistis. Sonus erat in auribus, visio in mentibus. Spectastis magnum agonem sancti Stephani, qui in agone lapidabatur. Quis? Qui jam dudum legem docebat. Quam legem docebat? Quam illi in tabulis lapideis acceperunt. Merito lapidei facti, amicum Christi lapidaverunt. *Dura cervice*, (postea quam docuit, objurgare cœpit,) *et non circumcisi corde et auribus. Quem prophetarum non occiderunt patres vestri?* (Act. 7. 51.) Sævire videtur: lingua ferox, cor lene. Clamabat, et amabat. Sæviebat, et salvos fieri volebat. Quis non crederet iratum, quis non crederet odiorum facibus inflammatum, quando dicebat, *Dura cervice, et non circumcisi corde et auribus?* Interea de cælo Dominus adspexit, et vidit. Apertum est cælum: vidit Jesum tamquam exhortantem athletam suum. Nec tacuit, quod vidit: *Ecce video*, inquit, *cælum apertum, et filium hominis stantem ad dexteram majestatis.* Illi hoc audito, quasi blasphemia esset, quod ille dixisset, aures obturaverunt, ad lapides cucurrerunt. In Psalmo erat dictum, *Sicut aspidis surdæ, et obturantis aures.* (Psal. 57. 5.) Prorsus exhibuerunt, quod de illis prædictum erat. Cœpit lapidari. Modo adtendite illum sævientem, recolite verba dura. *Dura cervice, et non circumcisi corde et auribus.* (Act. 7. 51.) Quasi inimicus erat: tamquam, si fieri posset, omnes occidere cupiebat. Hoc dicat, qui cor non videt. Latebat cor ejus: sed audita sunt novissima verba ejus, et patuerunt occulta ejus, cum lapidaretur. *Domine Jesu*, inquit, *accipe spiritum meum.* Tibi vixi: tibi morior. *Domine Jesu accipe spiritum meum.* Quia adjuvisti, vicit quem suscipis. Accipe spiritum meum, de manu eorum qui oderunt tuum. Hoc dixit sanctus Stephanus stans. * Et post hoc fixit genu, et ait, *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* (* CAPUT IV.) Ubi est, *Dura cervice?* Hoc est totum quod clamabas? hoc est totum quod sæviebas? Foris clamabas, et intus orabas.

Stephanus pro se orans stat quia exigit debitum

6. *Domine Jesu accipe spiritum meum:* hoc stans. Exigebat enim debitum, quando dicebat, *Domine Jesu accipe spiritum meum.* Exigebat debitum, quod Martyribus promissum erat: debitum, de quo dicit Apostolus. *Ego enim jam immolor, et tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: de cetero reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* (2. Tim. 4. 6.) Reddet, reddet quod debet. Qui erat ante debitor suppliciorum, postea cœpit Deum tenere largitorem præmiorum. Unde fuit apostolus Paulus debitor suppliciorum? Quia inimicus Ecclesiæ, quia persecutor. Ipsum audi: *Non sum dignus dici Apostolus; quia persecutus sum Ecclesiam Dei.* (1. Cor. 15. 9.) *Non sum dignus*, dignus dicit. Quare non es dignus? Pœnas pati, in gehennas intrare, pro meis meritis cruciari, hoc eram dignus: Apostolus esse, non eram dignus.

Homo ex se malus, Dei autem dono bonus.

Unde ergo hoc tibi, quo non eras dignus? Secutus est. *Sed gratia Dei sum, quod sum.* Malo meo fui, quod fui: dono Dei sum, quod sum. Ut ergo postea exigeret debitum, prius accepit indebitum. Quod debitum postea? *Superest mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illo die justus judex.* Reddet mihi, debetur mihi: indebitum prius. Quid? *Non sum dignus vocari Apostolus: sed gratia Dei sum quod sum.* Sic et sanctus Stephanus. *Domine Jesu*, stans secum ad fiduciam, quia bene militaverat, bene certaverat, hosti non cesserat, timorem calcaverat, carnem spreverat, mundum et diabolum vicerat: inde stabat cum diceret, *Domine Jesu accipe spiritum meum.*

Saulus in Stephani cæde sævior persecutor.

7. Quando iste exigebat debitum, Paulus apostolus cumulabat sibi debitum. Ille petebat debitum bonum: ille addebat ad debitum malum. Quid enim putatis, Fratres? Quando lapidabatur Stephanus, audistis, sed forte non advertistis; posuerunt falsi testes lapidaturi Stephanum, posuerunt vestimenta sua ad pedes cujusdam adolescentis, non ine Sauli. (Act. 7. 57.) * Iste Saulus, et postea Paulus: persecutor Saulus: prædicator Paulus. (* CAPUT V.)

Saulus a Saule dictus.

Saulus enim nomen est a Saule. Saul persecutor erat regis David. Talis fuerat Saul in David, qualis Saulus in Stephanum. Postea vero cum vocatus esset de cælo; vocatus, prostratus, mutatus, ubi cœpit Apostolus prædicare verbum Dei; mutavit sibi nomen, et dixit se Paulum. Et hoc quare elegit? Quia Paulus modicus est; Paulus parvus est. (Paulus modicus, parvus.) Nos solemus sic loqui: Videbo te post paulum, id est, post modicum. Unde ergo Paulus? *Ego sum minimus Apostolorum.* (1. Cor. 15 9.) Magna divina spectacula. Qui erat in cæde Stephani persecutor, factus est regni cælorum postea prædicator. Quantum sæviebat in illa cæde, vultis audire? Vestimenta lapidantium servabat, ut omnium manibus lapidaret.

Stephanus pro inimicis flexo genu orat, quia petit indebitum.

Ergo posteaquam Stephanus sanctus stans exigeret debitum dicens, *Domine Jesu accipe spiritum meum:* adtendens inimicos suos, qui sibi lapidando malum debitum faciebant, et addebant ad thesaurum illum, de quo dicit apostolus Paulus, *Tu autem secundum duritiam tuam et cor impœnitens, thesaurizas tibi iram, in die iræ et revelationis justi judicii Dei:* (Rom. 2. 5.) adtendit eos, et misertus est eis, et fixit pro eis genu. Pro se stabat, pro eis genua figebat. Discrevit justum a peccatoribus: pro justo stans petebat, quia mercedem exigebat; pro peccatoribus genua fixit, quia sciebat quam difficile pro tam sceleratis posset exaudiri. Quamvis justus, quamvis sub ipsa corona constitutus, non præsumpsit, sed genu fixit: non adtendens quid ipse dignus esset petendo accipere, sed quid ipsi digni essent, a quibus volebat horrenda supplicia removere. *Domine*, inquit, *ne statuas illis hoc peccatum.*

Christus in crucis cathedra docens regulam pietatis.

8. Quod Stephanus humilis, Christus sublimis: quod ille ad terram inclinatus, hoc Christus in ligno suspensus. Nam recolite quia et ipse ait, *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* (Luc. 23 34.) Sedebat in cathedra crucis, et docebat Stephanum regulam pietatis. O Magister bone, bene pronuntiasti, bene docuisti. Ecce discipulus tuus

CLASSIS III. — *Discipulum imitatorem habet Stephanum.*

orat pro inimicis suis, orat pro lapidatoribus suis. Ostendit quomodo te debuerit imitari, sublimem humilis, creatorem creatura, mediatorem victima, Deum et hominem homo: Deum, sed tamen in cruce hominem; Deum Christum, sed in cruce hominem, quando dicebat clara voce, *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*. * Dicit sibi ille: Ille oravit pro inimicis suis, quia Christus, quia Deus, quia Unicus: ego qui sum, qui hoc faciam? Si multum est ad te Dominus tuus, nescis quia Stephanus est conservus tuus? Docuit Deus per Stephanum non exinanitum. Si ista in Evangelio præcessisse videtis Fratres mei, nemo dicat in corde suo, Quis illud facit? Ecce Stephanus fecit: de se? de suo fecit? Si autem de dono Dei fecit: numquid intravit, et contra te clausit? Numquid pontem transivit, et præcidit? Multum est ad te? Pete et tu. Fons manat, non siccavit.

* CAPUT VI.

Mansuetudo erga inimicos. Ira, scorpio est.

9. Et vere dico Caritati Vestræ, Fratres mei: exercete vos, quantum potestis, ad exhibendam mansuetudinem, etiam erga inimicos vestros. Frenate iram, quæ vos stimulat ad vindictam. Ira enim scorpio est. Si te suis internis flammis excitaverit, magnum aliquid putas, si te de inimico tuo vindicaveris. Si vindicare te vis de inimico tuo, ad ipsam iram tuam te converte: quia ipsa est inimica tua, quæ occidit animam tuam. O homo bone: (nolo enim dicere, homo male: melius hoc dico quod te esse volo, quam quod es:) homo bone, quid tibi facturus est inimicus tuus? Quid est facturus, ut multum possit; ut Deus illum ad totum permittat, quod cupit? Sanguinem tuum cupit fundere. Difficile est quidem, et ipsi rari inimici sunt, qui usque ad mortem sæviant. Solent et ipsi inimici, quando viderint eos quos persequuntur affligi, convertere iram in misericordiam. Difficile invenis inimicum, qui sæviat usque ad mortem. Sed fac usque ad mortem. Talem pone tibi inimicum qui sæviat usque ad mortem. Quid facturus est? Quod Judæi Stephano: sibi pœnam, illi coronam. Occisurus est te inimicus tuus, quasi non moriturum, quasi semper victurum? Hoc tibi facturus est inimicus, quod quandoque factura erat febris: si te occiderit, febri tuæ similis erit. Tibi ergo, occidendo te, erit nociturus? Non: immo tibi, si bene mortuus fueris, eumque dilexeris, ad cæleste præmium aliquid additurus. Nescis quantum præstiterint isti lapidatores sancto Stephano? Numquid sciebant, illi pro bonitate reddendam esse coronam, illis pro malitia reddendam esse pœnam? Diabolus quanta præstitit? Omnes Martyres ipse nobis fecit. Sed numquid * hinc iturus est? Sed de beneficiis suis, quod nolebat, illi imputabitur quod ipse cupiebat, non quod de illo Deus faciebat. Ergo inimicus tuus quicumque fuerit usque ad mortem, nihil tibi nocebit.

Ira inimica, præter quam cæteri inimici minime nocent.

* *Locus vitiatus.*

CAPUT VII.

Ira, inimica nostra, quantum noceat.

10. Ira vide quid noceat. Agnosce inimicam tuam: agnosce cum qua pugnas in theatro pectoris tui. Angustum theatrum: sed Deus spectat: ibi doma inimicam tuam. Vis videre quam sit ista vera tua inimica? Modo ostendo. Oraturus es Deum: ventura est hora ut dicas, *Pater noster, qui es in cœlis*. Venturus es ad illum versum, *Dimitte nobis debita nostra*. Quid sequitur? *Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. Ibi illa inimica stat contra te. Sepit viam orationis tuæ: murum erigit, et non est qua transeas. Bene totum dixisti: *Pater noster*. Cucurrit: *Dimitte nobis debita nostra*. Et quid postea? *Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. En ipsa adversaria contradicit; nec ante velum, sed intus: in ipso secretario cordis tui, ibi tibi clamat, contradicit. Qualis inimica, Fratres, quæ contradicit? *Sicut et nos dimittimus*. Non permittitur ut sævias contra inimicum tuum: in istam sævias. *Melior est qui vincit iram, quam qui capit civitatem*, Scriptura dicit. Quod dixi modo, scriptum est: *Melior est qui vincit iram, quam qui capit civitatem*. Numquid non bellator Imperator quando venit ad aliquos hostes, et invenit civitatem munitam, armatis instructam, optimam, adversantem sibi, si illam ceperit, si illam vicerit, si illam everterit, triumphos quærit? Sicut autem narrat Scriptura, *Melior est qui vincit iram, quam qui capit civitatem*. In manu tua est. Non potes illam interimere, potes illam reprimere. Si fortis es, iram vince: et civitati parce. Video vos adtentos, scio quam bene accepistis. Deus adsit certaminibus vestris, ut prosit vobis quod tanti Martyris agonem spectastis; ut quomodo vincentem vidistis et vincenti favistis, sic et vos in corde vestro vincatis.

Matth. 6, 9. — SERMONES DE SANCTIS. — Prov. 16, 32.

Ira non potest interimi, sed reprimi potest.

* SERMO CCCXVI.

* Alias 94. de Diversis.

III.

In sollemnitate Stephani Martyris.

CAPUT I.

1. Beatissimus et in Christo gloriosissimus Martyr Stephanus jam sermone suo saginavit nos: sed post illam saginam appono vobis de sermone ministerii mei quasi secundam mensam. Et quid dulcius invenio quod in ea ponam, quam Christum et Martyrem ipsum? Ille enim Dominus, iste servus: sed Stephanus de servo amicus. Nos autem sine dubio servi: ille præstet ut simus et amici. Tamen quales servi? Tales, qui possimus salva conscientiæ fronte cantare, *Mihi autem valde honorificati sunt amici tui Deus*. Antequam occideretur sanctus Stephanus in aperto, et in occulto coronaretur, audistis qualis fuerit electus ab Apostolis. Inter Diaconos illos nominatur primus, sicut inter Apostolos Petrus. Ergo cum esset ab Apostolis ordinatus, in brevi ad passionem præcessit ordinatores suos: ab eis est ordinatus, sed prior est coronatus. Quid ergo audistis, cum ejus passio legeretur? *Stephanus autem plenus gratia et Spiritu-sancto, faciebat prodigia et signa magna in plebe, per nomen Domini Jesu Christi*. Intelligite quis, per cujus nomen. Qui nostis amare Stephanum, in Christo amate. Hoc enim vult, hoc illi gratum est: inde gaudet, hoc acceptum habet. Non

Psal. 138, 17. — *Stephanus inter Diacones primus.* — Act. 6, 8. — *Prodigia a Stephano facta, sed per nomen Christi.*

CLASSIS III. enim nomen suum voluit jactare apud lapidatores suos. Attendite quem confitebatur, quando lapidabatur; quem confitebatur in terra, quem videbat in cælo; pro quo tradebat carnem suam, cui commendabat animam suam. Numquid enim legimus, aut in doctrina sana alicubi legere possumus, quia faciebat aut facit signa Jesus per nomen Stephani? Fecit Stephanus, sed per nomen Christi. Hoc facit et modo: quidquid videtis quia fit per memoriam Stephani, in nomine Christi fit; ut Christus commendetur, Christus adoretur, Christus exspectetur judex vivorum et mortuorum, et ab eis qui illum diligunt ad dexteram stetur. Quando enim venerit, stabunt ad dexteram, stabunt ad sinistram: beati, qui ad dexteram; miseri, qui ad sinistram.

CAPUT II. Duri Judæi in Stephanum. Act. 7. 51.

2. Imitetur tamen Dominum suum beatissimus Stephanus. Miro modo inter lapides patiebatur B duros, mittentes, quid, nisi quod erant? Ut scias quia duros patiebatur, hoc illis dixit, *Dura cervice, et non circumcisi corde et auribus, vos semper Spiritui-sancto restitistis.* Mori vis, festinas lapidari, ardes coronari. *Vos semper Spiritui-sancto restitistis.* Talia cum diceret, fremebant illi, et stridebant dentibus suis. Adde Stephano, adde quod non ferant, adde quod sustinere non possint: adde unde te possint lapidare, ut inveniamus quod celebrare. Aperti sunt cæli: vidit Martyr Martyrum caput; vidit Jesum stantem ad dexteram Patris: vidit, ut non taceret. Non illi videbant, sed invidebant; et ideo non videbant, quia invidebant. Non tacuit ille quod vidit, ut perveniret ad eum quem vidit. C *Ecce*, inquit, *video cœlos apertos, et filium hominis stantem ad dexteram majestatis.* Illi continuerunt aures suas, quasi contra blasphemiam. Agnoscitis illos in Psalmo, *Sicut aspidis*, inquit, *surdæ et obturantis aures suas, ne audiat vocem incantantis, et medicamentum medicatum a sapiente.* Sicut enim dicuntur aspides, quando incantantur ut non prorumpant et exeant de cavernis suis, premere unam aurem ad terram, et de cauda sibi alteram obturare, et tamen incantator producit illas: sic et isti adhuc in cavernis suis stridebant, quando in suis cordibus æstuabant. Nondum prorumpebant: obturaverunt aures suas. Jam prorumpant, appareant qui sint: ad lapides currant. Cucurrerunt, lapidaverunt.

Ibidem 55.

Psal. 57. 5.

CAPUT III. Dominum Stephanus moriens imitatur, commendando spiritum suum et orando pro interfectoribus suis.

3. Quid Stephanus, quid? Attendite prius illum, quem bonus amicus imitabatur. Dominus D Jesus Christus, cum penderet in cruce, dixit, *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.* Hoc sicut homo, sicut crucifixus, sicut natus ex femina, sicut carne indutus; sicut pro nobis moriturus, sicut in sepulcro futurus, sicut tertio die resurrecturus, sicut in cælos adscensurus. Omnia enim ista in homine. Homo ergo *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.* Ille dixit, *Pater*: Stephanus, *Domine Jesu.* Quid et ipse? *Accipe spiritum meum.* Tu dixisti Patri,

Lucæ 23. 46. Act. 7. 58.

A ego tibi. Mediatorem agnosce. Venisti jacentem SERMON. DE SANCTIS. levare: non cecidisti mecum. *Accipe*, inquit, *spiritum meum.* Hoc pro se orabat: venit illi in mentem aliud, unde imitaretur Dominum suum. Recolite pendentis verba in ligno, et (*a*) intendite verba ejus qui lapidabatur confitentis: Quid ille? *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Forte in ipsis erat tunc Stephanus, qui nesciebant quid faciebant. Multi enim postea crediderunt. Et incertum est nobis unde fuerit beatissimus Stephanus, utrum ex illis qui prius in Christum crediderant, sicut Nicodemus qui ad eum venit nocte, qui (*b*) ibi sepeliri meruit ubi et iste, quia per illum et iste inventus est: utrum ergo in his fuerit, an forte in illis qui post adscensum Domini veniente Spiritu-sancto, quando impleti sunt discipuli, et loquebantur linguis omnium gentium, compuncti Apostolis dixerunt, *Viri fratres, quid faciemus?* indicate nobis. Desperabant enim de salute, eo quod Salvatorem occiderant. Et ait illis Petrus, *Agite pœnitentiam, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini nostri Jesu Christi, et accipietis Spiritum-sanctum, et remittentur vobis peccata vestra.* Putas omnia? Quid peccatorum remanebat, quando et illud peccatum remittebatur, quo remissor occisus est peccatorum? Quid pejus, quam occidere Christum? Hoc deletum est. Quid igitur? Forte inter illos fuit Stephanus. Si inter illos fuit; et pro illo valuit illa oratio, *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Tamen et Saulus inter illos fuit. Cum lapidaretur Stephanus agnus, adhuc ille erat lupus, adhuc sanguinem sitiebat; adhuc manus suas quibus lapidaret parum putabat, lapidantium vestimenta servabat. Ergo recoliens quid pro se dictum sit, si et ipse inter illos erat, de quibus dixit Dominus, quando sit, *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*; imitans ergo etiam in hoc ipso Dominum suum, ut ejus amicus esset, dixit et ipse, *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Sed quomodo dixit? Posito genu in terra. Se stans commendavit: quando oravit pro inimicis, genu fixit. Quare se stans commendavit? Quia justum commendabat. Quare pro illis genua fixit? Quia pro sceleratis orabat. *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.*

a

Lucæ 23. 34.

b Johan. 3. 2.

Act. 2. 37.

Act. 7. 59.

CAPUT IV. Saulus lupus, propter Stephani orationem mutatus in ovem.

4. Putas verba ista audivit Saulus? Audivit, sed irrisit: et tamen ad orationem Stephani pertinebat. Adhuc grassabatur, et jam pro illo Stephanus exaudiebatur. Nostis enim jam, ut aliquid dicam de Saulo, et postea Paulo; utique nostis: in eodem libro scriptum est, quemadmodum crediderit Paulus. Occiso Stephano persecutionem gravissimam Ecclesia Jerosolymis passa est. Fugati sunt fratres, qui ibi erant: soli Apostoli remanserunt; ceteri fugabantur. Sed tamquam ardentes faces, quocumque veniebant, accendebant. Stulti Judæi, quando illos de Jerosolymis fugabant, carbones ignis in silvam mit-

Act. 8. 1.

(*a*) Corbeiensis MS. *insenictis confitentis sub lapidibus verba.*

(*b*) In Corbeiensi libro, *qui illum sepelire meruit, unde per ipsum et ipse inventus est.*

CLASSIS III.

lebant. Adhuc Saulus, cui non sufficit occisus Stephanus, quod libenter recolimus, quia jam colimus, quid fecit? Accepit epistolas a Sacerdotibus et Scribis, ut ubicumque inveniret viros viæ hujus, id est, Christianos, alligatos adduceret ad supplicia sumenda, qualia sumserat Stephanus. Et iratus ibat Saulus, ibat lupus ad caulas, ad greges Domini: ut rabidus lupus sanguinem sitiebat, cædes anhelabat, ibat per viam. Et ille de sursum, *Saule, Saule, quid me persequeris?* Lupe, lupe, quid agnum persequeris? Ego quando sum occisus, leonem occidi. *Quid me persequeris?* Exue te lupo: esto de lupo ovis, de ove pastor.

Act. 9. 1.

Ibidem 4.

CAPUT V. Pictura Stephani lapidationem et Sauli conversionem exhibens.

5. Dulcissima pictura est (*a*) hæc, ubi videtis sanctum Stephanum lapidari, videtis Saulum lapidantium vestimenta servantem. Iste est Paulus *apostolus Christi Jesu*, iste est Paulus *servus Christi Jesu*. Bene audistis vocem, *Quid me persequeris?* Stratus es, erectus es: prostratus persecutor, erectus prædicator. Dic, audiamus: *Paulus servus Christi Jesu, per voluntatem Dei.* Numquid per voluntatem tuam, o Saule? Per voluntatem tuam scimus, vidimus fructus tuos: occisus est Stephanus per voluntatem tuam. Per voluntatem Dei, videmus fructus tuos: ubique legeris, ubique recitaris, ubique ad Christum adversantia corda convertis, ubique pastor bonus magnos greges colligis. Cum eo quem lapidasti, cum Christo regnas. Ambo ibi vos videtis: ambo modo sermonem nostrum auditis: ambo pro nobis orate. Ambos vos exaudiet, qui vos coronavit, unum prius, alterum postea: unum qui persecutionem passus est, alterum qui persecutus est. Ille tunc agnus erat, ille autem lupus erat: modo autem ambo agni sunt. Agni agnoscant nos, et in grege Christi videant nos: orationibus suis commendent nos, ut quietam et tranquillam vitam impetrent Ecclesiæ Domini sui.

a Rom. 1. 1. 1 Cor. 1. 1. etc.

* Alias 92. de Diversis.

* SERMO CCCXVII.

IV.

De Stephano Martyre.

CAPUT I.

1. MARTYR Stephanus, beatus et primus post Apostolos ab Apostolis Diaconus ordinatus, ante Apostolos coronatus; illas terras passus illustravit, istas mortuus (*b*) visitavit. Sed mortuus non visitaret, nisi et mortuus viveret. Exiguus pulvis tantum populum congregavit: cinis latet, beneficia patent. Cogitate Carissimi quæ nobis Deus servet in regione vivorum, qui tanta præstat de pulvere mortuorum. Caro sancti Stephani per loca singula diffamatur: sed fidei ejus meritum commendatur. Sic expectemus consequi temporalia beneficia, ut eum imitando

b Reliquiæ Stephani in Africam translatæ, ac ubique ob Dei beneficia diffamatæ.

A accipere mereamur æterna. Quod nobis beatus Martyr imitandum in sua passione proposuit, hoc adtendere, hoc credere, hoc implere, vere est sollemnia Martyris celebrare. Dominus noster inter præcepta magna et salubria, divina et altissima quæ dedit discipulis suis, hoc videtur hominibus grave, quod jussit ut diligant inimicos suos. Grave præceptum, sed grande præmium. Denique cum hoc moneret, videte quid dixerit: *Diligite inimicos vestros, bene facite his qui vos oderunt, et orate pro persequentibus vos.* Audisti opus, exspecta mercedem; et vide quid addat: *Ut sitis*, inquit, *filii Patris vestri qui in cœlis est, qui solem suum facit oriri super bonos et malos, et pluit super justos et injustos.* Hoc videmus, hoc negare non possumus. Numquid B dictum est nubibus, Pluite super agros cultorum meorum, et recedite ab agris blasphematorum meorum? Numquid dictum est soli, Videant te qui me colunt, non te videant qui mihi maledicunt? Beneficia de cælo, beneficia de terra. scatent fontes, agri pinguescunt, arbores fructibus onerantur. Habent ista boni, habent et mali; habent grati, habent ingrati. Qui præstat tanta bonis et malis, putamus nihil servat bonis? Hoc dat bonis et malis; quod dedit et lapidatoribus Stephani: hoc vero servat bonis, quod dedit Stephano.

SERMON. DE SANCTIS.

Præceptum diligendi inimicos habet grande præmium. Matth. 5. 44.

Exemplum de Patre cælesti datum.

2. Maxime ergo, Fratres, exemplo hujus Martyris, inimicos nostros amare discamus. Exemplum propositum est de Deo Patre, qui solem suum oriri facit super bonos et malos. Dixit hoc C etiam Filius Dei, post acceptionem carnis suæ, per os carnis suæ, quam suscepit amando inimicos suos. Qui enim amator inimicorum suorum in mundum venit, omnes prorsus inimicos suos invenit, neminem amicum invenit. Pro inimicis sanguinem fudit: sed sanguine suo inimicos convertit. Inimicorum suorum peccata suo sanguine delevit: delendo peccata, ex inimicis amicos fecit. De his amicis erat etiam Stephanus: immo est et erit. Ostendit tamen primus ipse Dominus in cruce, quod monuit. Undique enim Judæis frementibus, irascentibus, irridentibus, insultantibus, crucifigentibus, ait, *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Cæcitas enim me crucifigit. Cæcitas crucifigebat et crucifixus eis de sanguine suo collyrium faciebat.

CAPUT II. Exemplum aliud in Christo.

Lucæ 23 34.

D 3. Sed homines pigri ad præceptum, avidi ad præmium, qui non diligunt inimicos suos, sed de illis se vindicare affectant, nec adtendunt Dominum, qui si vellet se vindicare de inimicis suis, non remaneret qui laudaret eum; quando audiunt locum istum Evangelii, quo Dominus in cruce dixit, *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt;* dicunt sibi, Ipse hoc potuit, tamquam Filius Dei, tamquam unicus Patris. Caro enim pendebat, sed Deus intus latebat. Nos au-

Exemplum et in Stephano

(*a*) Regius et Corbeiensis MSS. pictura est hic.

(*b*) Hinc suspicamur habitum Sermonem in adventu reliquiarum S. Stephani: quæ postea cum in basilica ipsis erecta collocarentur, præbuerunt occasionem Sermoni subsequenti. De hujus Martyris corpore in Palæstina sub anni 415. finem revelato, deque allatis in Africam ipsius reliquiis, ac de Memoriis in earum gratiam Uzali ab Evodio episcopo, Calamæ a Possidio, Hippone ab Augustino excitatis dicit ipse Augustinus in lib. 22. de Civit. cap. 8. Scripta Aviti, Luciani et Evodii eodem pertinentia habebis in Appendice Tomi 7.

tem quid sumus, qui ista faciamus? Fefellit qui jussit? Absit: non fefellit. Si multum ad te putas imitari Dominum tuum; attende Stephanum conservum tuum. Dominus Christus unicus Dei Filius: numquid hoc Stephanus? Dominus Christus, de incorrupta virgine natus: numquid hoc Stephanus? Dominus Christus venit, non in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati: numquid hoc Stephanus? Sic natus est ut tu; inde natus est, unde et tu; ab eo renatus est a quo, et tu; eo pretio redemptus, quo et tu; tanti valet, quanti vales. Unum instrumentum nobis factum est. Evangelium instrumentum est, ubi omnes (a) empti sumus: ubi tu, ibi ille. Quia servi sumus: instrumentum est: quia filii sumus, testamentum est. Ipsum attende, conservum attende.

Evangelium et instrumentum est, et testamentum.

CAPUT III. — *Lucerna infirmis oculis accensa in sanctorum exemplis.* Matth. 5. 15. Gal. 6. 14.

4. Multum est ad te, quia infirmos oculos habes, intueri solem: lucernam vide. Suis enim discipulis dixit Dominus, *Nemo accendit lucernam, et ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt.* Domus, mundus est: candelabrum, Christi crux est: lucerna in candelabro lucens, Christus in cruce pendens. In ipso candelabro lucebat etiam ille, qui prius lapidantium vestimenta servabat, de Saulo Paulus, de lupo agnus, et parvus et magnus; raptor agnorum, et pastor agnorum: in ipso candelabro lucebat, quando dicebat, *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. Sic luceat*, inquit, *lumen vestrum coram hominibus.* Ecce lucet lumen Stephani, lucet lucerna ista: attendamus illum. Nemo dicat, multum est ad me: homo erat, homo es. Sed non accepit a se. Numquid accepit, et clausit tibi? Fons communis est: bibe unde bibit. Beneficio Dei accepit; abundat qui dedit; et tu pete, et accipe.

Matth. 5. 16.

Inimicorum dilectio donum Dei.

CAPUT IV. — *Objurgatio amantis nonnumquam acerba.* Matth. 23. 15. Lucæ 23. 34. Act. 7. 51.

5. Dominus amare et acerbe arguit Judæos, sed amando: *Væ vobis Scribæ et Pharisæi hypocritæ.* Quando dicebat ista, quis non diceret quia oderat illos? Venit ad crucem, et ait, *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Sic et Stephanus in sermone suo prius arguit, *Dura cervice, et non circumcisi corde et auribus.* Verba sunt sancti Stephani, quando Judæos alloquebatur: *Dura cervice, et non circumcisi corde, et auribus; vos semper Spiritui-sancto restitistis, sicut et patres vestri. Quem prophetarum non occiderunt patres vestri?* Ista dicendo, quasi odit, quasi sævit. Lingua clamat, cor amat. Audivimus linguam clamantem, probemus animum diligentem. Nam cum ad lapides cucurrissent, duri ad duros, jactabant in illum pares suos. Petris lapidabatur, qui pro Petra moriebatur; dicente Apostolo, *Petra autem erat Christus.* Et cum tanta esset in docendo constantia, videte qualis exstiterit in morte patientia. Hi enim ictibus lapidum corpus ipsius quatiebant, et ille pro inimicis orabat: contundebatur homo exterior, et supplicabat interior. Sed Dominus qui cinxerat, qui probaverat, qui ei characterem, non in manu, sed in fronte posuerat, spectabat de super militem suum, juvaturus certantem, coronaturus vincentem. Denique ostendit se illi, *Ecce enim*, inquit, *video cælos apertos et filium hominis stantem ad dexteram Dei.* Solus videbat, quia illi soli apparebat. Et quid ait pro se? *Domine Jesu, accipe spiritum meum.* Pro se rogans stetit, pro illis genu flectit: pro se erectus, pro illis curvus: pro se celsus, pro illis humilis: genu flexit, et ait, *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Et hoc dicto, obdormivit. O somnus pacis! Qui inter lapides inimicorum dormivit, quomodo in suis cineribus vigilabit? Dormivit securus, quietus in pace; quia spiritum suum Domino commendavit.

1. Cor. 10. 4.

Stephani amor erga *suos interfectores.*

Act. 7. 55.

Ibidem 58. et 59.

* SERMO CCCXVIII.

* Alias 25, ex Sirmondianis.

V.

De (b) Martyre Stephano.

1. EXSPECTAT Sanctitas Vestra scire quid hodie in isto loco positum sit. Reliquiæ sunt primi et beatissimi Martyris Stephani. Audistis, cum passionis ejus lectio legeretur de libro canonico Actuum Apostolorum, quemadmodum lapidatus sit a Judæis, quemadmodum Domino commendaverit spiritum suum, quemadmodum etiam in extremo genibus fixis oraverit pro lapidatoribus suis. Hujus corpus ex illo usque ad ista tempora latuit; nuper autem apparuit, sicut solent apparere sanctorum corpora Martyrum, revelatione Dei, quando placuit Creatori. Sic ante aliquot annos, nobis (c) juvenibus apud Mediolanum constitutis, apparuerunt corpora sanctorum Martyrum Gervasii et Protasii. Scitis quod Gervasius et Protasius longe posterius passi sunt, quam Beatissimus Stephanus. Quare ergo illorum prius, et hujus postea? Nemo disputet: voluntas Dei fidem quærit, non quæstionem. Verum autem revelatum fuit ei, qui res ipsas inventas monstravit. Præcedentibus enim signis locus demonstratus est; et quomodo fuerat revelatum, sic et inventum est. Multi inde reliquias acceperunt, quia Deus voluit, et huc venerunt. Commendatur ergo Caritati Vestræ et locus et dies: utrumque celebrandum in honorem Dei, quem confessus est Stephanus. Nos enim in isto loco non aram fecimus Stephano, sed de reliquiis Stephani aram Deo. Grata sunt Deo hujusmodi altaria. Quæris quare? Quia, *pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.* Re-

Reliquiæ Stephani Martyris in loco sacro collocatæ. Act. 7.

Detectio corporum Gervasii et Protasii.

Altare Deo erectum super reliquias Stephani. Psal. 115. 15.

(a) Editi, *sepli sumus.* Melius aliquot MSS. *empti.*

(b) In antiquis Lectionariis locum iste Sermo cum subsequente occupat proxime ante Sermones de S. Laurentio; ibique inscribitur, *In inventione S. Stephani*: quia videlicet in ea sollemnitate, de qua in Carthaginensi Kalendario nihil habetur, legi solebat. Habitus fuit ipso die quo Stephani reliquiæ collocatæ sunt in basilica eam ob causam erecta, forte apud Uzalensem ubi ejusdem Martyris *Memoria* cœpit esse versus initium anni 425 ex lib. 22. de civitate Dei c. 8.

(c) Sirmondus, *videntibus.* Plures MSS. *juvenibus.* V. Confess. l. 9. c. 7.

demti sunt sanguine, qui sanguinem pro Redemtore fuderunt. Ille fudit, ut eorum salus redimeretur: illi fuderunt ut Evangelium ejus diffamaretur. Reddiderunt vicem, sed non de suo: ut enim hoc possent, ille donavit; et ut fieret quod ab ipsis fieri potuit, ille donavit. Exhibendo dignationem, dedit occasionem. Factum est, passi sunt, calcaverunt mundum.

Martyres non tantum sæculi delicias, sed quod difficilius est, tormenta vicerunt.

2. Parum eis fuit contemnere delicias sæculi: pœnas, minas, tormenta vicerunt. Pro confessione enim Dei contemnere quod delectat, valde magnum: sed minus est contemnere quod delectat, quam vincere quod molestat. Constitue alicui dictum esse, Nega Christum, et do tibi quod non habes: contemsit quod delectat, et non negavit. At ille persecutor adjecit, Non vis accipere quod non habes? tollo quod habes. Non sic sapit lucrum, quomodo dolet damnum: quia facilius est non manducare, quam vomere. Non adquisivit, non manducavit quod adquisierat perdidit, quod manducaverat vomuit. In non manducando gula fraudatur, in vomendo stomachus evertitur. Fortior est ergo in confessione Christi, qui damna non timuit, quam qui lucra contemsit. Sed damna qualia? Amissionem pecuniæ, amissionem patrimonii, amissionem rerum omnium, quas habebat. Sed inimicus nondum proxime accessit. Res perierunt, quæ forinsecus adjacebant. Si non sunt amatæ cum haberentur, non contristaverunt cum amitterentur. Et ut breviter dicam, quando amittuntur, tantum mœroris dimittunt, quantum cum haberentur, amari potuerunt. Sed persecutori illorum temporum, quando occidebantur sancti, parum fuit dicere, Aufero quod habes. Torqueo, inquit, ligo, occido. Hoc qui non timuit, mundum vicit. Certamen pro veritate ad summum perduxerunt, qui usque ad ista certaverunt. Hoc est quod dicit in epistola ad Hebræos: *Nondum enim usque ad sanguinem adversus peccatum certastis*. Ipsi sunt perfecti, qui adversus peccatum usque ad sanguinem certaverunt. Quid est adversus peccatum? Adversus magnum peccatum: adversus negationem Christi. Nostis quomodo certaverit adversus peccatum Susanna usque ad sanguinem. Sed ne solæ feminæ hinc habeant consolationem, et viri de numero suo aliquid quærant tale, quale in Susanna exstitit: nostis quemadmodum Joseph contra peccatum usque ad sanguinem certavit. Similis est causa. Et illa habuit falsos testes eos ipsos, quibus consentire noluit, ne peccaret; et ille eam ipsam, cui noluit consentire. Utrique quibus non est ad peccatum consensum, falsum dixerunt testimonium; et qui audierunt crediderunt: sed Deum non vicerunt. Liberatur illa, liberatur et ille. Quid si et morerentur, nonne amplius liberarentur, quando securi coronarentur? Quare dixi, securi coronarentur? Quia nulla tentatio remaneret. Nam etsi liberata est Susanna, adhuc tentanda; et ipse Joseph adhuc tentandus liberatus est. Unde tentandus? quia *tentatio est vita humana super terram*. Usque ad mortem tota tentatio: post mortem sola beatitudo: sed Sanctorum, quorum mors pretiosa est in conspectu Dei. Et illa ergo contra peccatum, id est contra adulterium, et ille contra tale peccatum, usque ad sanguinem certaverunt. Majus peccatum est Christum negare, quam adulterium perpetrare. Adulterium carnis est, illicite concumbere: adulterium cordis est, veritatem negare. In fide, in mente, ibi debet esse castitas. Prima ibi est parens Eva corrupta. Vis nosse in illa corruptione magnitudinem iniquitatis? Attende in nobis, qui inde nati sumus, magnitudinem calamitatis. Verbi hujus mei sanctam Scripturam testem citabo: *A muliere*, inquit, *initium factum est peccati, et propter illam morimur omnes*. Quod illa accepit in pœna, hoc contemnunt Martyres pro victoria. Mortem illis comminatus est Deus, ne peccarent: mortem Martyribus inimicus comminatus est, ut peccarent. Illi ut morerentur, peccaverunt: Martyres mortui sunt, ne peccarent. Unde illis pœna inflicta, inde istis gloria suscitata.

Hebr. 12. 4. Certamen usque ad sanguinem.

Dan. 13.

Gen. 39.

Job. 7. 1.

Eccli. 25. 33.

Martyrii quædam instar in tentationibus quotidianis.

3. Certaverunt ergo, et vicerunt. Priores vicerunt: sed non pontem quo transire præciderunt, et nostrum accessum prohibuerunt. Patet cui placet: nec qualem illi passi sunt, optanda est persecutio; sed quotidiana est humanæ vitæ tentatio. Aliquando ægrotat fidelis, et ibi est tentator. Promittitur illi pro salute illicitum sacrificium, noxia et sacrilega ligatura, nefanda incantatio, magica consecratio promittitur, eique dicitur, Ille et ille pejus te periclitati sunt, et sic evaserunt: fac, si vis vivere; morieris, si non feceris. Vide si non est, Morieris, si Christum non negaveris. Quod dicebat aperte Martyri persecutor, hoc tibi ex obliquo dicit occultus tentator, Fac tibi hoc remedium, et vives: nonne hoc est, Sacrifica et vives? Si non feceris, morieris: nonne hoc est, Si non sacrificaveris, morieris? Invenisti parem pugnam, quære parem palmam. In lecto es, et in stadio es, jaces, et luctaris. Permane in fide; et dum fatigatus es, vincis. Habetis ergo, Carissimi, non parvum solatium, orationum locum. Martyr Stephanus hic honoretur: sed in ejus honore coronator Stephani adoretur.

* SERMO CCCXIX.

* Alias de Diversis 51.

VI.

De Stephano Martyre.

CAPUT I. Stephani ad Judæos oratio quam prudens. Act. 7. 1.

1. Donet mihi Dominus pauca dicere salubriter, qui donavit sancto Stephano tanta dicere fortiter. Sic cœpit ad suos persecutores loqui, quasi timeret eos: *Viri Fratres et patres audite*. Quid lenius? quid clementius? Conciliabat auditorem, ut commendaret Salvatorem. Blande cœpit, ut diu audiretur. Et quia hinc fuerat accusatus, quod verba dixerat contra Deum et legem, ipsam legem illis exposuit, ut ejus legis esset prædicator, cujus accusabatur esse vastator. Hoc et audivimus et audistis, non sunt nostra multa necessaria, quia multa audistis. Hoc tantum exhortor ad Caritatem Vestram ædi-

CLASSIS III.

Stephanus tamquam servus miracula facit in Christi nomine.

ficandam, ut sciatis sanctum Stephanum honorem Christi quæsisse, ut sciatis sanctam Martyrem testem Christi fuisse, ut sciatis eum tanta tunc miracula in nomine Christi fecisse. Hoc enim salubriter scitis, Stephanum sanctum fecisse miracula in nomine Christi, nullum autem miraculum fecisse Dominum Christum in nomine Stephani: ut discernatis servum a Domino, cultorem a Deo, adoratorem ab adorando. Quando enim discernitis, tunc vos amat. Non enim pro se ille sanguinem fudit, sed pro Christo fudit.

CAPUT II. Spiritum suum Christo commendat. Act. 7, 55.

2. Videte cui animam suam commendaverit. *Ecce*, inquit, *video cælos apertos, et filium hominis stantem ad dexteram Dei.* Vidit Christum confitens Christum, moriturus pro Christo, perventurus ad Christum, et in extremis cum ictus crebrescerent lapidum, et dura vulnera a duris cordibus jactarentur, vidit se vicinum, non exitio; sed exitui, vidit animam suam jam exituram, et commendavit eam. Cui? Illi quem vidit, illi quem coluit, illi cui servivit, illi cujus nomen prædicavit, illi pro cujus Evangelio animam posuit, illi commendavit ipsam animam. *Domine*, inquit, *Jesu, accipe spiritum meum.* Fecisti me victorem, recipe (a) in triumphum. *Accipe spiritum meum.* Illi persequuntur, tu suscipe: illi ejiciant, tu intromitte. Dic spiritui meo, *Intra in gaudium Domini tui.* Hoc est enim, *Accipe spiritum meum.*

Matth. 25, 21.

Quoniam receptus ejus spiritus a Christo.

3. Sed spiritum illius quo accepit Jesus? in quam mansionem? in quod cælum cæli? quis comprehendit? quis explicat? * Vis audire * compendium? Audi ipsum Christum: *Pater volo ut ubi ego sum, et illi sint mecum.* Esse ubi est Christus, quæ potest comprehendere cogitatio? Cujus ad hoc explicandum sufficit sermo? Fidei commendetur, a lingua non exspectetur: Audistis cum Evangelium legeretur, *Ubi ego sum, illic et minister meus.* Græcum codicem legite, et diaconum invenietis. Quod enim interpretatus est Latinus, minister; Græcus habet, diaconus: quia vere diaconus Græce, minister est Latine: quomodo martyr Græce, testis Latine; Apostolus græce, missus latine: sed jam consuevimus nominibus Græcis uti pro Latinis. Nam multi codices Evangeliorum sic habent, *Ubi sum ego, illic et diaconus meus.* Hoc putate dictum quia hoc est dictum. *Ubi sum ego, illic et diaconus meus.* Ergo bene diaconus ipsius, *Domine Jesu accipe spiritum meum.* Tu promisisti, Evangelium legi, Evangelium prædicavi, *Ubi sum ego, illic et diaconus meus.* Exstiti tibi diaconus tuus, ministravi tibi sanguinem meum, posui pro te animam meam, redde mihi promissionem tuam.

* CAPUT III.

* f. compendio.

Johan. 17, 24.

Johan. 12, 26.

CAPUT IV. Pro lapidatoribus suis cur genu fixo orat. Matth. 22, 39.

4. Et pro Judæis, pro lapidatoribus suis, pro cruentis cordibus, pro crudelibus animis quomodo oravit? Genu fixit. Tanta humilitas Stephani, magnus reatus est illius populi. Pro se stans rogavit, pro illis genu fixit. Illos sibi præposuit? Absit: non est credendum. Diligebat inimicos: sed de proximo dictum est, *Diliges proximum*

A *tuum sicut te ipsum.* Quare ergo genu fixit? Quia sciebat se pro sceleratis orare; et quanto erant illi maligniores, tanto se difficilius exaudiri. Dominus in cruce pendens, *Pater*, inquit, *ignosce illis:* Stephanus sub lapidibus genu fixo, *Domine ne statuas illis hoc delictum.* Secutus est vestigia pastoris sui, tamquam bona ovis: bonus agnus secutus est agnum, cujus sanguis tulit peccatum mundi. Implevit quod ait apostolus Petrus, *Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus.*

SERMONES DE SANCTIS

Luc. 23, 34.

1. Pet. 2, 21.

CAPUT V. Stephanus in sua passione imitator Christi patientis.

5. Vide hominem sequentem vestigia Domini sui. Christus in cruce, *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.* Stephanus sub lapidibus, *Domine Jesu, suscipe spiritum meum.* Christus in cruce, *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt:* B Stephanus sub lapidibus, *Domine Jesu ne statuas illis hoc delictum.* Quomodo posset iste non ibi esse, ubi erat quem secutus est, ubi erat quem imitatus est.

CAPUT VI. Detectio corporis ejus.

6. Triumphavit, coronatus est. Latuit tanto tempore corpus ejus, processit quando Deus voluit, illuminavit terras, tanta miracula fecit, mortuus vivos facit mortuos, quia nec mortuus. Ergo hoc commendo Caritati Vestræ, ut sciatis quod orationes ejus multa impetraut, non tamen omnia. Nam invenimus etiam in libellis qui dantur, fuisse illi difficultates impetrandi, et accepisse tamen postea beneficium, non deficiente supplicis fide. Non cessatum est, oratum est, et dedit postea Deus per Stephanum. Sunt verba orantis Stephani, et responsum est illi, Pro qua C oras non est digna, hoc et hoc fecit. Et tamen institit, rogavit, accepit. * Dedit nobis intelligere, quia in cujus nomine faciebat antequam carnem deponeret, in ejus nomine faciunt orationes ejus ut beneficia impetrentur, quibus novit ea dari debere.

Orationes ipsius multa impetrant, non omnia

* CAPUT VII.

Stephanus conservus noster, non pro Deo colendus. Matth. 12, 30.

7. Ille autem tamquam servus orat. Apocabatur Angelus quidam cum Johanne. Angeli tales sunt apud Deum, ut si boni fuerimus, et perfecte eum promeruerimus, Angelis æquemur: *Erunt*, dixit, *æquales Angelis Dei.* Angelus ostendebat multa miracula sancto Johanni Evangelistæ, turbatus miraculis adoravit eum. Adoravit homo Angelum; et Angelus homini, *Surge, quid facis? Illum adora: conservus enim tuus sum et fratrum tuorum* * Si tanta humilitas apparuit in D Angelo, quantam putatis esse debere in Martyre, sicut est? Non ergo credamus superbum esse Stephanum, cum putamus quia virtute sua facit quod facit. Per conservum beneficia sumamus, honorem et gloriam Domino demus. Quid vobis plus dicam et multum loquar? Legite quatuor versus, quos in cella scripsimus, legite, tenete, in corde habete. Propterea enim eos ibi scribere voluimus, ut qui vult legat, quando vult legat. Ut omnes teneant, ideo pauci sunt, ut omnes legant, ideo publice scripti sunt. Non opus est ut quæratur codex: camera illa codex vester sit. Aliquanto quidem temperius solito processimus:

Apoc. 19, 10.

* CAPUT VIII.

(a) MSS. recipe triumphum: omisso in.

C. Alias 19. sed quia longa lectio recitata est, et graves æstus sunt, libellum beneficiorum Dei per ipsum, quem lecturi hodie fuimus, in diem Dominicum differamus.

* Alias de Diversis 29.

* SERMO CCCXX.

De homine sanato per orationes S. Stephani. Ubi Augustinus episcopus se excusat, quod sermonem facere non potuerit:

Habitus ipso die Paschæ.

De miraculis Dei per orationes beatissimi Martyris Stephani libellos solemus audire. Libellus hujus, adspectus est; pro scriptura notitia, pro charta facies demonstratur. Qui nostis quid in illo dolentes videre soleatis, in præsenti gaudentes legite quod videtis: ut Dominus Deus noster abundantius honoretur, et quod in libello conscriptum est, in vestram memoriam conscribatur. Date veniam, quia diuturnum non reddo sermonem: nostis etenim fatigationem meam. Ut heri jejunus tanta agere possem et non deficere, ut et hodie vobiscum loquar, orationes sancti Stephani præstiterunt. Conversi ad Dominum, etc.

* Alias de Diversis 31.

* SERMO CCCXXI.

Ubi libellum sanati hominis promisit, feria secunda Paschæ.

Diximus quidem hesterno die, sicut meminit Caritas Vestra: Hujus libellus, adspectus est. Tamen quia nonnulla nobis indicavit, quæ nosse debetis, ad majorem admirationem et Domini nostri gloriam, de suorum sanctorum memoriis, de quibus dictum est, *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus*, etiam libellum dare decet, qui habet omnia quæ ex ejus ore cognovimus. Sed si Dominus voluerit, hodie parabitur, et vobis die crastino recitabitur.

Psal. 115 15.

* Alias de Diversis 31.

* SERMO CCCXXII.

Ubi libellum promissum sanati hominis præsentavit, feria tertia Paschæ.

Hesterno die libellum promisimus Caritati Vestræ, ubi de illo sanato audire etiam possitis, quæ videre non potuistis. Si ergo placet Caritati Vestræ, immo quia placere debet quod et mihi placet, ambo fratres stent in conspectu vestro: ut qui illum non viderant, in isto videant quid ille patiebatur. Stent ergo ambo, unus cui donata est gratia, et alter, cui petenda est misericordia.

Exemplar libelli a Paulo dati Augustino Episcopo.

SERMON. DE SANCTIS.

Rogo, Domine beatissime Papa Augustine, ut hunc libellum meum, quem ex præcepto tuo obtuli, sanctæ plebi jubeas recitari.

Cum adhuc in patria nostra Cæsarea Cappadociæ moraremur, frater noster natu major gravibus atque intolerandis communem matrem affecit injuriis, intantum ut ei etiam manus non dubitaret inferre. Quod nos omnes filii pariter congregati patienter tulimus, ut ne verbum quidem fratri nostro pro matre nostra, cur hoc faceret, diceremus. Illa autem feminei doloris stimulis incitata, injuriosum filium maledicendo punire constituit. Cumque ad sacri baptismatis fontem post gallorum cantus memorato filio suo iram Dei impreca tura properaret, tunc ei nescio quis in patrui nostri similitudine, ut intelligitur, dæmon occurrit, et ab ea prior quo pergeret requisivit. Cui illa, ad maledicendum filio suo ob intolerabilem contumeliam se ire respondit. Tunc autem ille inimicus, quoniam in mulieris corde insaniente locum facile invenire potuit, ut omnibus malediceret persuasit. Illa autem vipereis inflammata consiliis, sacrum fontem provoluta corripuit, et sparsis crinibus nudatisque uberibus hoc a Deo potissimum postulavit, ut extorres patria et circumeuntes alienas terras, omnu hominum genus nostro terreremus exemplo. Mox maternas preces efficax vindicta prosequitur eamdemque continuo fratrem nostrum ætate culpaque majorem tremor membrorum tantus invasit, quantum in me usque ante hoc triduum Vestra Sanctitas vidit. Servato autem ordine, quo nati eramus, intra unum annum eadem nos pœna omnes corripuit. Videns autem mater maledictiones suas ad tantam efficaciam pervenisse, impietatis suæ conscientiam et opprobrium hominum diutius ferre non potuit: sed laqueo guttur adstringens, luctuosam vitam termino funestiore conclusit. Egressi ergo nos omnes, opprobrium nostrum non ferentes, et communem patriam relinquentes passim sumus per diversa dispersi. Ex nobis autem omnibus decem fratribus, qui nascendi quoque ordine primum sequitur ad gloriosi Martyris Laurentii memoriam, quæ apud Ravennam nuper collocata est; sicut audivimus, meruit sanitatem. Ego autem qui nascendi ordine sum sextus illorum, cum hac sorore mea, quæ ætate subsequitur, ubicumque gentium, ubicumque terrarum loca esse sacra, in quibus operaretur Deus miracula, comperissem, magno desideratæ sanitatis amore carpebam iter. Sed ut de ceteris celeberrimis sanctorum locis taceam, etiam Anconam, Italiæ civitatem, ubi per gloriosissimum Martyrem Stephanum multa miracula Dominus operatur, eadem circuitione perveni. Sed ideo alibi curari non potui, quia huic loco divina prædestinatione servabar. Nec Uzalim civitatem Africæ prætermisi, ubi beatus Martyr Stephanus magna prædicatur frequenter operari. Verumtamen ante

Libellus. Confer lib. 22. de Civitate Dei cap. 8.

CLASSIS III.

hos tres menses, id est, Kalendarum (a) Januariarum die, tam ego quam soror mea, quæ hic mecum est, eadem adhuc passione detenta, evidenti sumus visione commoniti. Ait enim mihi quidam adspectu clarus, et candido crine venerabilis, quod intra tertium mensem desiderata esset mihi sanitas adfutura. Sorori autem meæ in visione Sanctitas tua in ea effigie, in qua te præsentes videmus, apparuit: per quod nobis significatum est, ad istum locum nos venire debuisse. Nam et ego beatitudinem tuam sæpius postea videbam per alias civitates in itinere quo veniebamus, talem prorsus, qualem modo conspicio. Admoniti ergo evidenti auctoritate divina, ad hanc venimus civitatem ante dies ferme quindecim. Passionis meæ vel oculi vestri testes sunt, vel miserabilis soror mea quæ ad eruditionem omnium, communis mali præbet exemplum: ut qui in illa qualis ego fuerim vident, in me quantum per Spiritum-sanctum suum Dominus sit operatus, agnoscant. Orabam ego quotidie cum magnis lacrymis in loco ubi est memoria gloriosissimi Martyris Stephani. Die autem Dominico Paschæ, sicut alii qui præsentes erant viderunt, dum orans cum magno fletu cancellos teneo, subito cecidi. Alienatus autem a sensu, ubi fuerim nescio. Post paululum assurrexi, et illum tremorem in corpore meo non inveni. Huic itaque tanto Dei beneficio non ingratus hunc libellum obtuli: in quo etiam quæ de nostris calamitatibus ignorabatis, et quid de mea incolumitate et salute cognovistis, exhibui, ut et pro mea sorore orare dignemini, et pro me agere Deo gratias.

* Alias 32. de Diversis.

* SERMO CCCXXIII.

Habitus post libellum de sancto Stephano.

CAPUT I. Parentum imprecationes in filios, quam reformidandæ.

1. Misericordia quidem Domini, Fratres, sicut credendum est, omnes isti fratres, quos una Dei ira materna plaga percussit, ad hujus de quo gaudemus, quandoque perventuri sunt sanitatem: Verumtamen discant illi obsequi, timeant parentes irasci. Scriptum est, *Benedictio patris firmat domum filiorum: maledictio matris eradicat fundamenta.* (Eccli. 3. 11.) Modo isti per terras in fundamentis patriæ suæ non sunt: præbent ubique spectaculum, proponunt suum supplicium. præbent oculis miseriam suam, terrent superbiam alienam. Discite filii quod dicit Scriptura, reddere honorem parentibus debitum. Sed et vos parentes, quando offendimini, parentes vos esse recordamini. Oravit mater contra filios, exaudita est; quia Deus vere justus est, quia vere injuriam passa fuerat. Unus ipsorum et verba contumeliosa et manus injecerat; et ceteri matris injuriam patienter tulerunt, nec unum pro ea verbum contra fratrem responderunt. Justus Deus qui audivit precantem, audivit dolentem. Sed quid illa misera? Nonne unde citius exaudita, inde plus punita? Discite hoc petere a Deo ubi non timeatis exaudiri.

SERMON. DE SANCTIS.

CAPUT II. Sanitas duobus fratribus non impetrata Anconæ, ut iis Hippone concederetur.

2. Nos autem, Fratres, satagamus Domino Deo nostro gratias referre pro illo qui sanatus est; et pro illa quæ adhuc tenetur, preces fundamus. Benedicamus Deum, quia dignos nos habuit, ut hoc videremus. Quid enim sumus, quia ego apparui istis nesciens? Illi enim me videbant et ego nesciebam: et admonebantur, ut ad istam civitatem venirent. Quis sum ego? Homo sum unus de multis, non de magnis. Et vere, ut audiat Caritas Vestra, multum miror, et gaudeo nobis esse concessum: quoniam iste homo nec Anconæ curari potuit: immo potuit, sed propter nos factum non est, quia facillime fieri potuit. Sciunt enim multi quanta miracula per beatissimum Martyrem Stephanum in ista civitate fiant. Et audite quod miremini: Memoria ejus antiqua ibi erat, et ipsa est ibi. Sed fortasse dicis, Corpus ejus nondum apparuerat, Memoria ibi unde erat? Latet quidem caussa: sed quid ad nos fama pertulerit, non tacebo Caritati Vestræ Quando lapidabatur sanctus Stephanus, aliqui etiam innocentes, et maxime de iis qui jam in Christum crediderant, circumstabant: dicitur lapis venisse in cubitum, et excussus inde venisse ante quemdam religiosum. Tulit illum, et servavit. Homo erat de navigantibus: sors navigationis adtulit illum ad littus Anconæ, et revelatum est illi ibi debere reponi lapidem illum. Ille obedivit revelationi, et fecit quod jussum est: ex illo cœpit esse ibi Memoria sancti Stephani, et rumor erat, quia brachium sancti Stephani ibi est, nescientibus hominibus quid contigisset. Verum autem intelligitur propterea ibi fuisse revelatum, ut ibi poneret lapidem qui de cubito Martyris excussus est, quia Græce cubitum ἀγκών dicitur. Sed qui sciunt quæ ibi miracula fiant, ipsi nos doceant. Non ibi cœperunt fieri ista miracula, nisi posteaquam corpus sancti Stephani apparuit. Ecce ibi non est curatus iste juvenis, ut nostris oculis servaretur.

Memoria Stephani qua occasione apud Anconam ante corporis ejus detectionem exstructa.

De miraculis apud Uzalim factis.

3. Apud Uzalim ubi est episcopus frater meus Evodius, quanta miracula ibi fiant quærite, et invenietis. Prætermissis autem aliis, indico vobis unum quod ibi factum est, ut videatis quanta sit ibi præsentia majestatis. * Mulier quædam subito ægrotum filium, cui succurrere festinando non potuit, in gremio suo catechumenum amisit; quæ clamans, Mortuus est, inquit, filius meus catechumenum.

* CAPUT III.

Populi clamor ex subita curatione puellæ exortus.

4. Et cum hæc diceret Augustinus, populus de Memoria sancti Stephani clamare cœpit, Deo gratias, Christo laudes. In quo continuo clamore, puella quæ curata est ad absidam perducta est. Qua visa, populus cum gaudio et fletu, nul-

(a) In prius editis, *Junierum*. Erratum sane, pro *Januariarum* aut *Februariarum*. Id siquidem agebatur feria tertia Paschæ, anno forsitan 425, quo Pascha in Aprilis diem 19 incidit. Hoc ipsum miraculum Augustinus in libro 22. de civitate Dei c. 8 sub finem anni 426. conscripto narravit, postquam ibidem paulo ante de libellis dari solitis, ac de memoria Stephani Hippone-regio exstructa dixisset. *Nec tamen omnia miracula sanitatum colligi potuerunt, sed tantum de quibus libelli dati sunt, qui recitarentur in populis. Id namque fieri voluimus etc. Nondum est autem biennium, ex quo apud Hipponem regium cœpit esse ista Memoria etc.*

SERMONES. III. lis interpositis sermonibus, sed solo strepitu interposito, aliquamdiu clamorem protraxit: et silentio facto, Augustinus episcopus dixit, Scriptum est in Psalmo, *Dixi, Proloquar adversus me delictum meum Domino Deo meo, et tu dimisisti impietatem cordis mei.* (Psal. 31. 5.) Dixi, proloquar: nondum prolocutus sum: Dixi, Proloquar, et tu dimisisti. Commendavi istam miseram, immo ex misera, commendavi eam vestris orationibus. Disposuimus orare, et exauditi sumus. Sit gaudium nostrum actio gratiarum. Citius exaudita est mater Ecclesia, quam in perniciem maledicta mater illa. Conversi ad Dominum, etc.

* Alias 33. de Diversis.

* SERMO CCCXXIV.

Quo Augustinus complet partem Sermonis mox præcedentis miraculo interrupti.

B Deest a nobis hesternus Sermo compleri, qui majori interruptus est gaudio. Statueram enim et cœperam loqui Caritati Vestræ, quare mihi videntur isti fratres divina auctoritate ad hanc civitatem esse directi, ut hic in eis diu optata et exspectata sanitas impleretur. Et hoc volens dicere, prius commendare cœperam Caritati Vestræ loca sancta, in quibus non sunt sanati, et ad nos inde sunt directi. Et dixi de Ancona civitate Italiæ: cœperam de Uzali civitate dicere, quæ est in Africa: (Episcopum habet fratrem meum, quem nostis, Evodium;) quia et ad illam civitatem eos venire, fama ejusdem Martyris et operum ejus compulisset. Non est illic datum quod dari potuit, ut hic daretur ubi dari debuit. Cum autem opera divina per sanctum Martyrem commemorare breviter vellem, omissis ceteris, unum institueram dicere: quod cum dico, restituta illi puellæ sanitate, subito lætitiæ tumultus exortus est, et nos aliter compulit finire Sermonem. Ergo tale ibi miraculum scimus factum inter multa alia, quæ commemorari utique cuncta non possunt. (Miraculum apud Uzalim factum.) Mulier quædam amisit in gremio ægrotantem filium catechumenum infantem lactentem. Quæ cum vidisset amissum et irreparabiliter perditum, cœpit eum magis flere fideliter, quam * mater. (* f. materno.) Non enim filii sui desiderabat vitam, nisi in futuro sæculo, et hanc sibi ablatam et perisse plangebat. Impleta affectu fiduciæ tulit illum mortuum, et cucurrit ad Memoriam beati Martyris Stephani, et cœpit ab illo exigere filium, et dicere, Sancte Martyr, vides nullum mihi remansisse solatium. Non enim possum dicere filium præcessisse, quem nosti perisse: tu enim vides quare plangam. Redde filium meum; ut habeam eum ante conspectum coronatoris tui. Hæc et talia cum precaretur, lacrymis quodam modo non petentibus, sed ut dixi, exigentibus, revixit filius ejus. Et quia di-

A xerat, Nosti quare illum quæram; ostendere voluit etiam Deus verum animum ipsius. Continuo tulit illum ad presbyteros, baptizatus est, sanctificatus est, unctus est, imposita est ei manus, completis omnibus sacramentis, assumptus est. (SERMON. DE SANCTIS — Parvulo ante baptismum exstincto vita reddita, ut sacramenta perciperet.) Illa autem tali eum cum vultu deduxit, tamquam non deduceret ad requiem sepulcri, sed ad sinum Martyris Stephani. Probatum est cor fidele mulieris. Ubi ergo tale miraculum fecit Deus per Martyrem suum, non potuit ibi istos curare? Et tamen hoc nobis directi sunt. Conversi ad Dominum, etc.

* Alias 50, ex Sermondianis. a

* SERMO CCCXXV.

In Natali (a) viginti Martyrum.

1. Diei sollemni sanctorum Martyrum debitus Sermo reddendus est. (Sollemnitates Martyrum cur institutæ.) De gloria Martyrum locuturos, breviter justam caussam Martyrum locuturos, adjuvent nos orationes Martyrum. Hoc enim per istas sollemnitates commemorari debet Sanctitas vestra, primum ne arbitremur aliquid nos conferre Martyribus, quia eorum dies sollemnissimos celebramus. Illi nostris festivitatibus non egent, quia in cœlis cum Angelis gaudent: congaudent autem nobis, non si honoremus eos, sed si imitemur eos. Quamquam et quod honoramus, nobis prodest, non illis. Sed HONORARE ET NON IMITARI, nihil est aliud quam mendaciter adulari. Ad hoc ergo istæ festivitates in Ecclesia constitutæ sunt Christi, ut per eas congregatio membrorum Christi, admoneatur imitari
C Martyres Christi. Hæc est omnino hujus festivitatis utilitas, alia non est. Si enim nobis proponatur imitandus Deus, respondet humana fragilitas, multum esse ad se imitari eum, cui non potest comparari. Si deinde ipsius Domini nostri Jesu Christi ad imitationem nobis proponatur exemplum, qui propterea cum Deus esset, mortali carne vestitus est, ut hominibus mortalem carnem gerentibus insinuaret præceptum, et demonstraret exemplum: de quo etiam scriptum est, *Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum ut sequamur vestigia ejus:* (1. Petr. 2. 21.) tamen et hic adhuc respondet humana fragilitas. Quid simile ego et Christus? Ille etsi caro, tamen Verbum caro. *Verbum enim caro factum, ut habitaret in nobis:* carnem assumpsit,
D non Verbum perdidit: quod non erat accepit, non quod erat amisit. (Johan. 1. 14.) *Deus* enim *erat in Christo mundum reconcilians sibi.* (2. Cor. 5. 19.) Quid ergo simile ego et Christus? Ad tollendas igitur omnes excusationes infidelis infirmitatis, Martyres nobis stratam construxerunt. Lapideis enim tabulis construenda erat, qua securi ambularemus. Ipsi fecerunt sanguine suo, confessionibus suis. Denique contemtis corporibus suis, venienti ad gentes lucrandas Christo, tamquam in jumento illo

(a) Hos Baronius eosdem censet cum Martyribus viginti, qui apud Tarsum Ciliciæ passi sunt sub Diocletiano leguntur die 5. Junii. Diversos esse, certius videri sibi monet Sirmondus, cujus nos opinioni facilius accedimus. Horum Martyrum Memoriam Hippone celeberrimam fuisse docet Augustinus, illustre quod in ea contigerat, miraculum commemorans in lib. 22. de civitate Dei cap. 8. Ad istam basilicam dictus fuit Sermo 148. De iisdem viginti Martyribus forte est Sermo subsequens.

CLASSIS II.

A sedenti, corpora sua sicut vestimenta straverunt. Quis est, quem pudeat dicere, Impar sum Deo? Plane impar. Impar sum Christo? Etiam mortali Christo impar. Petrus hoc erat quod tu, Paulus hoc erat quod tu, Apostoli et Prophetæ hoc erant, quod tu. Si piget imitari Dominum, imitare conservum. Præcessit agmen servorum, sublata est excusatio pigrorum. Postremo adhuc dicit, Im-
5 par sum Petro, impar sum Paulo. Impares (a) veritati? Coronatur rusticitas, non excusatur vanitas. Postremo impar es pueris? impar es puellis? impar es sanctæ Valerianæ? Si adhuc sequi piget, non vis adhærere Victoriæ? Sic enim nobis sanctorum viginti Martyrum series recitata est. Cœpit ab episcopo Fidentio, clausit ad fidelem feminam sanctam Victoriam. Initium a fide, finis ad victoriam.

In Martyribus non pœna adtenditur, sed caussa.

B 2. Videte ergo Fratres, sic celebrate passiones Martyrum, ut cogitetis imitari Martyres. Illi ut fructuosam haberent pœnam, elegerunt caussam. Adtenderunt enim Dominum dicentem, non *Beati qui persecutionem patiuntur;* sed *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam.* (Matth. 5. 10.) Elige caussam, et non cures pœnam. Si autem non eligis caussam, et hic et in futuro invenies pœnam. Non te commoveant supplicia et pœnæ malefacientium, sacrilegorum, hostium * pacis, et inimicorum veritatis. Non enim illi pro veritate moriuntur: sed ideo moriuntur, ne veritas annuntietur, ne veritas prædicetur, ne veritas teneatur, ne unitas ametur, ne caritas diligatur, ne æternitas teneatur. O caussa pessima; ideo C pœna infructuosa. Non adtendis, qui te de pœna jactas, tres cruces fuisse, quando Dominus passus est? Inter duos latrones passus est Dominus: pœna non discernebat, sed caussa discernebat. Ideo Martyrum vox est in illo Psalmo, *Judica me Deus.* Non timet judicium: non enim habet, quod in illo ignis absumat; ubi totum aurum est, flamma quid formidatur? *Judica me, Deus, et discerne caussam meam de gente non sancta.* (Psal. 42. 1.) Numquid dixit, Discerne pœnam meam? Diceretur ei, Pœnam passus est latro. Numquid ait, Discerne crucem meam? * Ibi et adulter inclusus est. Numquid dixit, Discerne catenam meam? Ibi fures etiam colligati sunt. Numquid dixit, Discerne vulnus meum? Ferro etiam scelerati necati sunt. Cum ergo videret omnia bonis malisque D communia in passionibus, exclamavit, et ait, *Judica me Domine, et discerne caussam meam de gente non sancta.* Si discernis caussam meam, coronas patientiam meam. Hæc Caritati Vestræ pro exhortatione in hoc sancto loco sufficiant; quoniam dies parvi sunt, et adhuc nobis in majore basilica restant quæ agamus cum Caritate Vestra.

* Donatistorum falsos Martyres carpit.

* Aliqua hic desiderantur.

SERMONES DE SANCTIS.

* SERMO CCCXXVI.

* Alias 30. ex Vignerianis.

In Natali (b) Martyrum.

Martyres ad felicitatem expediti cucurrerunt.

A 1. Sollemnitas beatissimorum Martyrum lætiorem nobis reddidit diem. Lætamur, quia de terra laboris ad regionem quietis Martyres transierunt: sed hoc non saltando, sed orando; non potando, sed jejunando; non rixando, sed tolerando meruerunt. Contristabantur, credo, parentes eorum, quando ad passionem abierunt: sed illi lætabantur, et dicebant, *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus.* (Psal. 121. 1.) Nolite parentes, nolite plangere gaudia nostra. Si eos quos nutristis, non vultis in gehennam ire; imitari debetis, non impedire. B Illi noverant quo pergebant, et parentes increduli sine caussa plangebant. Sed tunc amantes filios carnales lugebant, postea credentes in Deum dicebant, *Convertisti planctum meum in gaudium mihi, conscidisti saccum meum, et præcinxisti me lætitia.* (Psal. 29. 22.) Utinam, Fratres, rumpatur in nobis saccus pœnitentiæ, et effundatur pretium indulgentiæ. Martyres omnes sarcinas lucrorum sæculi hujus hic posuerunt, hic dimiserunt, et viam quæ ducit ad vitam, expediti sicut boni milites cucurrerunt; sicut scriptum est, *Tamquam nihil habentes, et omnia possidentes.* (2 Cor. 6. 10.) Et vere in terra nihil habebant, sed in cælo felicitatem perpetuam possidebant. Ad cælum devote festinabant, et viam vitæ securi currebant; et adhuc longe positi manus ad palmam exten- C debant. Currite sancti; sic currite, ut comprehendatis. *Regnum cælorum vim patitur, et qui vim faciunt, diripiunt illud.* (Matth. 11. 12.) Non est angustum: quisquis beatus vult esse, ad regnum cælorum festinet. Nulli clausum est, nisi ei qui se excluserit. Paratus est Christus suscipere confessores suos. Ipse de super dicit, Specto vos, certantes adjuvabo, vincentes coronabo.

Persecutoris interrogationes et Martyrum responsa.

2. Hanc pollicitationem Martyres tenentes, terrores et minas persecutoris pro nihilo habuerunt. Nam cum persecutor diceret, *Sacrificate idolis:* responderunt, *Non facimus, quia æternum Deum in cælis habemus, cui semper sacrificamus; nam dæmoniis non immolamus.* Et judex, *Quare ergo contra præceptum sacrum facitis?* Responderunt, *Quia Magister cælestis in* D *Evangelio nobis dicit, Qui reliquerit patrem et matrem, et uxorem et filios, et omnia quæ possidet, propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit.* (Matth. 19. 29.) Et judex, *Ergo non obtemperabitis præceptis imperatorum?* Et responderunt, *Non.* Et ille, *Quam ergo auctoritatem potestis habere, cum vos videatis supplicio subjacere?* Et Martyres dixerunt, *Auctoritatem Regis æterni portamus, ideo auctoritatem mortalis hominis non curamus.* Tunc in carceribus

(a) Victorinus MS. *Impar es postea veritati.* Forte legendum, *Impar es rusticitati?*

(b) Eorumdem forte viginti Martyrum, de quibus est Sermo superior, qui hunc 326. in Victorino codice proxime antecedit. Et sane in Theodericensi MS. post superiorem illum Sermonem subsequitur cento quidem diversis constans Augustini excerptis, cui titulus, *Item Sermo beati Augustini episcopi, In Natali sanctæ Victoriæ Martyris,* unius scilicet ex viginti Martyribus. Tum isti centoni subjicitur noster hic 326. Sermo cum hoc titulo, *Item Sermo cujus supra, de eodem unde supra.* Consentit vetus codex Remigiensis.

CLASSIS III. missi, catenis onerati sunt. Quantum dictum est A
Psal. 113. 3. ab impiis, *Ubi est Deus eorum?* Veniat Deus eorum, in quem crediderunt, et liberet eos de carceribus, eripiat eos a gladio, eripiat eos a bestiis. Omnia ista dicebant, sed in petra positos non dejiciebant. Illi sæviebant, sed illi non timebant. Sciebant ubi eos dimittebant, et quo festinabant. Coronantur Martyres confessores, et remanserunt judices desertores. Sic Deus vult unumquemque Christianum probare, ut probatum velit cum Martyribus coronare.

* Alias 27. ex Sirmondianis.

* SERMO CCCXXVII.

In Natali Martyrum.

Psal. 42. 1. Martyres a sceleratis discernit, non pœna, sed caussa.

1. Cantavimus Deo Martyrum voce, *Judica me Deus, et discerne caussam meam de gente non sancta.* Martyrum vox est. Quis audeat dicere, *Judica me Deus,* nisi qui habet optimam caussam? Promissis et minis tentatur anima, mulcetur illecebris, torquetur doloribus: omnia pro Christo victa sunt ab invictis Martyribus: Victus est promittens mundus, victus est sæviens mundus. Non tenuit voluptas, non terruit cruciatus. Aurum in fornace purgatum ignem gehennæ non timet. Ideo tamquam purgatus igne tribulationis beatissimus Martyr securus dicit, *Judica me Deus.* Quidquid in me inveneris bonum, judica. Donasti mihi quod tibi placeat; inveni in me, et judica me. Non me tenuit dulcedo sæculi, non me a te detorquet tribulatio sæculi. *Judica me, et discerne caussam meam de gente non sancta.* Multi patiuntur tribulationes; parem habent pœnam, sed parem non habent caussam. Multa mala patiuntur adulteri, multa mala patiuntur malefici, multa mala patiuntur latrones et homicidæ, multa mala patiuntur scelerati omnes, multa mala, inquit, et ego martyr tuus patior: sed *discerne caussam meam de gente non sancta,* latronum, homicidarum, scelestorum omnium. Pati talia, qualis ego, possunt: habere talem caussam non possunt. Ego in fornace purgor; illi cinerescunt. Et hæretici patiuntur, et plura a se ipsis; et volunt martyres dici. Sed contra illos cantavimus, *Discerne caussam meam de gente non sancta.* Non facit Martyrem pœna, sed caussa.

Crucifixorum cum Domino una pœna fuit, sed dispar caussa.

2. In passione Domini tres cruces erant, una D pœna, sed dispar caussa. Ad dexteram unus latro, ad sinistram alter latro: in medio judex, inter ambos pendens in cruce, quasi pronuntians de tribunali, audivit unum dicentem, *Libera te, si justus es;* audivit alterum parem suum corripientem et dicentem, *Tu non times Deum? Nos pro malis nostris ista patimur; nam iste justus est.* Malam habebat caussam, et discernebat Martyrum caussam. Quid est enim aliud, *Nos pro malis nostris ista patimur: nam iste justus est:* Quis caussam discerneret Martyrum a caussa impiorum pœnam patientium? Iste, inquit, justus agnoscitur; nos pro nobis patimur, pro malis nostris patimur. *Domine:* Vide quid dicat so-

Luc. 23. 39, etc.

cio pœnæ suæ. Christus pariter pendebat; sed non pariter vilescebat. Agnoscebatur Dominus a pendente. Unum erat crucis consortium; non erat unum præmium. Quid dico? Das Christo præmium, qui dator est præmiorum? *Domine,* inquit, *memento mei, cum veneris in regnum tuum.* Pendentem videbat, crucifixum videbat; et regnaturum sperabat. *Memento,* inquit, *mei,* non modo, sed *cum veneris in regnum tuum.* Multa, inquit, mala feci, requiem celerem non mibi spero: sufficiant tormenta mea usque ad adventum tuum. Modo torquear; cum veneris, tunc mihi parce. Ille se differebat: sed Christus paradisum non petenti offerebat. *Memento mei:* sed quando? *cum veneris in regnum tuum.* Et Dominus, *Amen dico tibi, hodie mecum eris in* B *paradiso.* Discipuli mei dimiserunt me, discipuli mei desperaverunt de me; et tu in cruce cognovisti me, non contempsisti moriturum, sperasti regnaturum: *Hodie mecum eris in paradiso.* Non a te recedo. Discreta est caussa, numquid pœna? Bona ergo vox, *Judica me Deus, et discerne caussam meam de gente non sancta.* Omnes qui vivimus in hoc sæculo, laboremus ut bonam caussam habeamus: ut si quid nobis acciderit in hoc sæculo, cum bona caussa hinc exeamus.

SERMON. DE SANCTIS

* Alias de Diversis 117.

* SERMO CCCXXVIII.

In Natali Martyrum.

1. In Psalmo diximus Domino Deo nostro, *Pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum ejus.* Pretiosa est mors sanctorum Martyrum; quia pretium eorum est sanguis Domini ipsorum. Passus est enim passione sua, quia erant passuri post ipsum. Præcessit ipse, et secuti sunt multi. Valde enim erat aspera via: sed fecit ipsam lenem, quando ipse ante omnes transivit. Ideo ceteri non timuerunt transire, quia ipse prior transivit. Mortuus est enim, et terruit discipulos suos. Resurrexit, et abstulit illis timorem, et dedit amorem. Quando enim mortuus est Christus, trepidaverunt discipuli, et putaverunt quod periit. Quando secuti sunt, ibi videte gratiam Dei. Tunc latro credidit, quando discipuli trepidaverunt. Erat enim unus latro in cruce cum illo, sicque in illum credidit, ut diceret, *Domine in mente me habe, dum veneris in regnum tuum.* Quis illum docebat, nisi qui juxta illum pendebat? Erat enim illi fixus a latere: sed habitabat in corde.

CAPUT I. C Psal. 115. 15. Christus prior passus patiendi virtutem Martyribus dedit.

Luc. 23. 42.

2. In isto autem Psalmo, ubi diximus, *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus:* ibi scriptum est et quod audistis, *Ego dixi in ecstasi mea. Omnis homo mendax.* * Quid dicimus, Fratres? *Omnis homo mendax.* Ergo et Martyres mendaces fuerunt? Si autem Martyres veraces fuerunt quomodo verum est, *Omnis homo mendax.* Scriptura dicit, *Omnis homo mendax.* Si dixerimus, Veraces erant Martyres; Scripturam facimus mendacem. Si autem verum dixit Scriptura, quia *omnis homo mendax;* ergo Mar-

Psal. 115. 11. * CAPUT II. Martyres quomodo veraces, si omnis homo mendax.

tyres mendaces fuerunt. Quomodo ergo habemus ostendere et Scripturam veracem et Martyres veraces? An forte Martyres non fuerunt homines? Si autem erant homines, quomodo verum est, *Omnis homo mendax?* Quid ergo faciemus? Laborabimus, ut ostendamus vobis quia et Scriptura vera est, et *omnis homo mendax;* et Martyres veraces fuerunt, quia pro veritate mortui sunt? Ideo enim sunt Martyres, quia pro veritate passi sunt. Martyr enim est verbum Græcum, et Latine testis dicitur. Si ergo veri testes fuerunt, vera dixerunt; et vera dicendo coronas acceperunt. Si autem testes falsi fuerunt quod absit, non ad coronas, sed ad pœnas ierunt: quia scriptum est, *Testis falsus non erit impunitus.* Ergo ostendamus illos veraces. Jam ipsi se ostenderunt, quando pro veritate etiam mori voluerunt. Quomodo ergo verax est Scriptura, quæ dicit, *Omnis homo mendax?* Rogemus Dominum nostrum Jesum Christum; et Ipse nobis solvet istam quæstionem. Unde habet illam nobis solvere? De Evangelio, de quo modo loquebamur, quando vobis legebatur.

Martyr Græce, Testis Latine.

Prov. 19. 5.

CAPUT III.

Matth. 10. 19. et 20.

Veraces Martyres, quia in eis Spiritus Dei loquebatur.

3. Audistis enim, quando legebatur Evangelium, quia Martyribus dicebat Dominus Jesus, *Cum tradent vos, nolite cogitare quid loquamini aut quid dicatis, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* Quia si vos loquimini, mendacium dicitis: quia *omnis homo mendax.* Vidit ergo ipse Dominus, quia *omnis homo mendax*, et dedit Martyribus Spiritum suum: ut non ipsi loquerentur sed Spiritus ejus; ut non essent mendaces, sed ut essent veraces. Ecce quare veraces fuerunt, quia non ipsi loquebantur, Sed Spiritus ejus. Et modo quod vobis loquimur, si de nostro loquimur, mendacium dicimus. Si autem sunt Spiritus Dei quæ vobis dicimus, ideo vera sunt. Et vos proficite: nolite de vestro velle loqui, si vultis vera loqui: ut non remaneatis homines mendaces, sed sitis filii Dei veraces.

CAPUT IV.

Pro veritate pati, Martyrum est; pro falsitate impiorum.

4. Omnes hæretici etiam pro falsitate patiuntur, non pro veritate: quia mentiuntur contra ipsum Christum. Omnes pagani, impii quæcumque patiuntur, pro falsitate patiuntur. Nemo ergo se extollat et glorietur de passione, sed prius ostendat linguæ suæ veritatem. Tu ostendis pœnam, ego quæro caussam. Tu dicis, Sum passus: ego dico quare sis passus. Nam si attendamus solas passiones, coronantur et latrones. Numquid audet dicere ille, Tanta et tanta passus sum? Quare? Quia dicitur illi, Propter facta tua mala: ideo malam habuisti pœnam, quia prius malam habuisti caussam. Si de passione gloriandum est; potest et ipse diabolus gloriari. Videte quanta patitur, cujus ubique templa evertuntur, cujus ubique idola franguntur, cujus ubique sacerdotes et arreptitii cæduntur. Numquid potest dicere, Et ego martyr sum, quia tanta patior? Ergo homo Dei prius sibi eligat caussam, et securus accedat ad pœnam. Quia si in bona caussa accedit ad pœnam, post pœnam accipiet et coronam.

Caussa patientium bona eligatur.

5. Ergo *in memoria æterna erit justus, et ab auditu malo non timebit.* Venit enim judex omnium vivorum et mortuorum, sicut in Evangelio legimus. Et verum est, quoniam ista quæ modo videmus, non erant quando futura dicebantur. Quod videtis modo prædicari nomen Christi per omnes gentes, converti homines ad unum Deum, dimitti idola, dimitti dæmonia, everti templa, frangi simulacra; omnia ista nondum erant, tamen dicebantur, et modo videntur. In quibus ergo litteris scripta sunt ista, quæ jam videmus, (tunc autem scripta sunt, quando non videbantur, sed futura promittebantur,) in ipsis litteris legimus quod nondum venit. Nondum enim venit dies judicii, nondum venit resurrectio mortuorum, nondum venit judicaturus, qui prius venerat judicandus. Judicatus injuste, judicaturus juste. Differens potentiam, cum vult ostendere patientiam. Venturus est ergo, et quomodo se promisit esse venturum cum Angelis suis, sic veniet, et apparebit in claritate omnibus etiam resurgentibus: * Unusquisque enim resurrecturus est cum caussa sua. Qualis enim modo cum moritur recipitur in carcerem, talis procedit ad judicem. Modo opus est ut componat caussam suam, inclusus non potest. Qui ergo bonas habent caussas, recipiuntur in requiem: qui autem malas habent caussas, recipiuntur in pœnas. Sed majores pœnas passuri sunt, cum resurrexerint: in quarum comparatione tales sunt istæ quas patiuntur qui mortui sunt homines mali, qualia sunt somnia hominum qui torquentur in somnis. Animæ namque eorum patiuntur, caro non patitur. Major autem cruciatus est, si vigilans torqueatur. * Ergo cum resurrexerint omnes, et apparuerint ante judicem justum, sicut ipse prædixit, separabit eos sicut pastor separat oves ab hœdis hœdos: ponet ad sinistram, oves autem ad dexteram. Et dicet his qui ad dexteram sunt, *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.* Ad istam vocem gaudent dexteri, gaudent justi; illis autem qui sunt a sinistra dicturus est, *Ite in ignem æternum cum diabolo et angelis ejus.* Ab hoc auditu malo justus non timebit.

* CAPUT V.

Psal. 111. 7.

Judicii futuri certitudo.

* CAPUT VI.

Resurrectio cujusque cum caussa sua.

Damnatorum acriores pœnæ post resurrectionem.

* CAPUT VII

Matth. 25. 32

6. Nondum ergo receptis * fructibus suis beati sunt modo sancti Martyres, quoniam cum Christo sunt animæ eorum. Quid autem paretur illis in resurrectione, quis potest verbis explicare? *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit, quæ præparavit Deus diligentibus se.* Si tanta bona quæ accepturi sunt fideles boni, nemo explicat verbis; non sine caussa talia illis præmia præparantur, qui usque ad sanguinem pro veritate certaverunt. Non eos mundus illexit, non eos terror fregit, non tormenta vicerunt, non blanditiæ deceperunt. Corpora ipsa sua habebunt magna ornamenta, in quibus passi sunt magna tormenta.

Martyrum beatitudo et gloria post resurrectionem major.

* f. corporibus.

Isai. 64. 4. 1. Cor. 2. 9.

* SERMO CCCXXIX.

* Alias 25 ex Vigne- rianis.

In Natali Martyrum.

Pretiosa mors Martyrum empta pretio mortis Christi.

1. Per tam gloriosa sanctorum Martyrum gesta, quibus ubique floret Ecclesia, ipsis oculis nostris probamus quam verum sit quod cantavimus, quia *pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus* (Psal. 115. 5.): quando et in conspectu nostro pretiosa est, et in conspectu ejus, pro cujus nomine facta est. Sed pretium mortium istarum mors est unius. Quantas mortes emit unus moriens, qui si non moreretur, granum frumenti non multiplicaretur? Audistis verba ejus cum appropinquaret passioni, id est, cum nostræ appropinquaret redemptioni: *Nisi granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert* (Johan. 12. 24. et 25.). Egit enim in cruce grande commercium; ibi solutus est sacculus pretii nostri: quando latus ejus apertum est lancea percussoris, emanavit inde pretium totius orbis. Emti sunt fideles et Martyres: sed Martyrum fides probata est; testis est sanguis. Quod illis impensum est, reddiderunt, et impleverunt quod ait sanctus Johannes: *Sicut Christus pro nobis animam suam posuit, sic et nos debemus pro fratribus animas ponere* (I Johan. 3. 16). Et alibi dicitur, *Ad mensam magnam sedisti, diligenter considera quæ apponuntur tibi, quoniam talia te oportet præparare* (Prov. 23. 1.). Mensa magna est, ubi epulæ sunt ipse dominus mensæ. Nemo pascit convivas de se ipso: hoc facit Dominus Christus; ipse invitator, ipse cibus et potus. Agnoverunt ergo Martyres quid comederent et biberent, ut talia redderent.

Martyres non ex se sed ex Dei gratia victores.

2. Sed unde talia redderent, nisi ille daret unde redderent, qui prior impendit? Unde et Psalmus, ubi scriptum cantavimus, *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus*, quid nobis commendat? Consideravit illic homo quanta acceperit a Deo: circumspexit quanta munera gratiæ omnipotentis qui eum creavit, qui perditum quæsivit, qui invento veniam dedit, qui pugnantem infirmis viribus juvit, qui se periclitanti non subtraxit, qui vincentem coronavit, cui præmium se ipsum dedit: consideravit hæc omnia, et exclamavit, et dixit, *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Nolebat esse ingratus; rependere volebat, et quid rependeret non habebat. Non dixit, *Quid retribuam Domino* pro omnibus quæ tribuit mihi, sed *pro omnibus quæ retribuit mihi*. Non tribuit, sed retribuit. Si retribuit, aliquid nos impenderamus. Plane impenderamus mala nostra, retribuit bona sua: retribuit enim bona pro malis, cum nos retribuerimus mala pro bonis. Quærit ergo quid retribuat; angustias patitur, unde debitum solvat non invenit: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Et quasi invenerit quod retribueret, *Calicem*, inquit, *salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo*. Quid est hoc? Certe reddere cogitabat. Adhuc quærit accipere: *Calicem salutaris accipiam*. Quid est calix iste? Calix passionis amarus et salubris: calix quem nisi prius biberet medicus, tangere timeret ægrotus. Ipse est calix iste: agnoscimus in ore Christi calicem istum dicentis, *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste* (Matth. 26. 39.). Nam et filii Zebedæi per matrem suam quæsierunt excelsa loca, ut unus eorum sederet a dextris alius a sinistris: quibus ille ait, *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* (Matth. 20. 22.) Altitudinem quæritis? Per vallem venitur ad montem. Sedem quæritis claritatis? Prius bibite calicem humilitatis. De ipso calice dixerunt Martyres, *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo*. Non ergo times ne ibi deficias? Non, inquit. Quare? Quis *nomen Domini invocabo*. Quomodo vincerent Martyres, nisi ille in Martyribus vinceret qui dixit, *Gaudete, quoniam ego vici sæculum?* (Johan. 16. 33.) Imperator cælorum regebat mentem et linguam eorum, et per eos diabolum in terra superabat, et in cælo Martyres coronabat. O beati qui sic biberunt calicem istum! finierunt dolores, et acceperunt honores. Attendite ergo, Carissimi: quod oculis non potestis, mente et animo cogitate, et videte quia *pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus*.

* SERMO CCCXXX.

* Alias 29. ex Sirmondianis.

In Natali (a) Martyrum.

1. Beatorum sollemnitas Martyrum, et exspectatio Sanctitatis Vestræ de nobis sermonem flagitat. Intelligimus enim nos quod huic diei congruit disputare debere. Hoc vultis, hoc volumus. hoc faciat in cujus manus sunt et nos et sermones nostri; donet facultatem, qui tribuit voluntatem. * In hoc enim Martyres flagraverunt: invisibilium enim amore succensi visibilia contemserunt. Quid amavit in se, qui contemsit et se, ne perderet se? Templa enim enim Dei erant, et Deum verum in se habitare sentiebant; ideo falsos deos non colebant. Audierant, sitienter hauserant, medullisque intimis cordis tradiderant, sibique quodam modo inviscerarant, quod Dominus dixit. *Si quis vult venire post me, neget semetipsum. Neget*, inquit, *semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me* (Matth. 16. 24.). Hinc aliquid volo dicere, et terret me vestra intentio, jubet oratio.

* Forte aliqua hic prætermissa.

Negare se quomodo debeat Christi discipulus.

2. Quid est, rogo vos, *Si quis vult post me venire, neget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me?* Intelligimus quid est, *Tollat crucem suam*: sustineat tribulationem suam: tollat enim est ferat, sufferat. Patienter, inquit, accipiat omnia quæ patitur propter me. *Et sequatur me*. Quo? Quo eum novimus isse post re-

(a) Hunc Beda nondum vulgatus ad Gal. 2 appellat Sermonem de *Qui amat animam suam, perdet eam*. Florus ibidem Sermonem *de verbis Domini*. Ceterum hunc et alios quosdam antecedentes ac subsequentes de Natali Martyrum, qui ex Lectionariis editi fuerant Sermones, haud quaquam integros esse ostendit sæpe scissa et non satis constans orationis series.

CLASSIS III.

surrectionem. Ascendit enim in cælum, et sedet ad dexteram Patris. Ibi nos etiam collocavit. Interim præcedat spes, ut sequatur res. Quomodo debeat præcedere spes, noverunt qui audiunt, Sursum cor. Restat autem quærere, quantum adjuvat Dominus, et discutere, et illo aperiente intrare, et illo donante invenire, et vobis quod invenire potuerimus depromere, quid sit quod ait, *Neget se.* Quomodo negat se qui amat se? Ita vero rationis est, sed humanæ: homo mihi dicit, Quomodo negat se qui amat se? Sed dicit Deus homini, Neget se, si amat se. Amando enim se, perdit se: negando se, invenit se. *Qui amat*, inquit, *animam suam, perdet eam.* Jussit qui novit quid jubeat, quia scit consulere qui novit instruere, et novit reparare qui dignatus est creare. *Qui amat, perdat.* Luctuosa res est perdere quod amas. Sed interdum et agricola perdit quod seminat. Profert, spargit, abjicit, obruit. Quid miraris? Iste contemtor et perditor avarus est messor. Quid factum sit, hyems et æstas probavit; ostendit tibi gaudium metentis consilium seminantis. Ergo *qui amat animam suam, perdet eam.* Qui fructum in ea quærit, seminet eam. Hoc est ergo neget se, nec perverse eam amando perdat se.

Johan. 12. 25.

Amor sui perversus verius est sui contemtus.

3. Nemo enim est qui non se amet; sed rectus amor est quærendus, perversus cavendus. Quisquis enim dimisso Deo amaverit se, Deumque dimiserit amando se, non remanet nec in se, sed exit, et a se. Exit exsul pectoris sui, contemnendo interiora, amando exteriora. Quid dixi? Omnes qui mala faciunt, nonne conscientiam suam contemnunt? Ponit autem modum iniquitati suæ, quisquis erubuerit conscientiæ suæ. Ergo quia contemsit Deum ut amaret se, amando foris quod non est ipse, contemsit et se. Videte et audite Apostolum huic sensui testimonium perhibentem: *In novissimis*, inquit, *temporibus instabunt tempora periculosa.* Quæ sunt tempora periculosa? *Erunt homines se ipsos amantes.* Hoc est caput mali. Videamus ergo si remanent vel in se, amando se; videamus, audiamus quod sequitur: *Erunt*, inquit, *homines se ipsos amantes, amatores pecuniæ.* Ubi es qui te amabas? Nempe foris es. Rogo te pecunia numquid tu es? Nempe qui neglecto Deo amasti te, amando pecuniam deseruisti et te. Prius deseruisti, postea perdidisti. Fecit enim amor pecuniæ, ut perderes te. Mentiris propter pecuniam: *Os quod mentitur, occidit animam.* Ecce cum quæris pecuniam, perdidisti animam tuam. Profer trutinam veritatis, non cupiditatis: profer stateram, sed veritatis, non cupiditatis; profer, obsecro te, et pone in una parte pecuniam, in altera animam. Jam tu appendis, et ex cupiditate fraudulentos digitos adhibes; vis ut mergat pars quæ habet pecuniam. Pone, noli appendere: fraudem vis facere contra te; video quid agas. Præponere vis pecuniam animæ tuæ; mentiri propter illam, perdere istam. Pone, Deus appendat; qui nescit falli, nec fallere, ipse appendat. Ecce ipse appendit; vide appendentem, audi renuntiantem: *Quid prodest homini, si totum mundum lucretur?* Vox divina est, vox est appendentis, nec fallentis; renuntiantis, admonentis. Tu in una parte pecuniam ponebas, et in altera animam; vide ubi posuisti pecuniam. Quid respondet qui appendit? Tu pecuniam posuisti: *Quid prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ autem suæ detrimentum patiatur?* Animam autem appendere volebas cum lucro: appende cum mundo. Volebas eam perdere, ut abs te adquireretur terra: plus habet ista ponderis, quam cælum et terra. Sed facis hoc, quia dimittendo Deum, et amando te, existi et a te; et alia jam, quæ sunt forinsecus, pluris æstimas quam te. Redi ad te: sed iterum sursum versus cum redieris ad te, noli remanere in te. Prius ab his quæ foris sunt redi ad te, et deinde redde te ei, qui fecit te, et perditum quæsivit te, et fugitivum invenit te, et aversum convertit te ad se. Redi ergo ad te, et vade ad illum qui fecit te. Imitare filium illum juniorem; quia forte tu es. Populo dico, non uni homini; etsi omnes (a) me audire possint, non dico uni, sed humano generi. Redi ergo, esto filius ille junior, qui sua substantia vivens prodige dispersa et perdita eguit, porcos pavit, fame fatigatus respiravit, recoluit memoria patrem suum. Et quid de illo Evangelium dicit? *Et reversus ad semetipsum.* Qui dimiserat et semetipsum, reversus ad semetipsum, videamus si remanserit in semetipso. *Reversus in semetipsum dixit, Surgam.* Ergo ceciderat. *Surgam*, inquit, *et ibo ad patrem meum.* Ecce jam negat se, qui invenit se. Quomodo negat? Audite: *Et dicam illi, Peccavi*, inquit, *in cælum, et coram te.* Negat se, *Jam non sum dignus vocari filius tuus.* Ecce quod sancti Martyres fecerunt. Contemserunt ea quæ foris erant; omnes illecebras hujus sæculi, omnes errores atque terrores, quidquid libebat, quidquid terrebat, totum contemserunt, totum calcaverunt. Venerunt et ad se, et adtenderunt se: invenerunt se in se, displicuerunt sibi: ad eum cucurrerunt, a quo formarentur, in quo reviviscerent, in quo remanerent, in quo periret quod ipsi per semetipsos esse cœperant, et hoc maneret quod in eis ipse condiderat. Hoc est negare se ipsum.

2 Tim. 3. 2.

Pecuniæ amor usque ad animæ contemtum.

Sap. 1. 11.

Sermon de Sanctis.

Matth. 16. 26.

Lucæ 15. 17.

4. Hoc Petrus apostolus nondum poterat capere, quando Domino nostro Jesu Christo suam prænuntianti passionem ait, *Absit a te, Domine, non fiet istud.* Timebat ne vita moreretur. Modo, cum sanctum Evangelium legeretur, audistis quid beatus Petrus responderit Salvatori passionem suam pro nobis prænuntianti, et quodam modo promittenti. Captivus contradicebat Redemtori. Quid agis, Apostole? quomodo contradicis? quomodo dicis, *Non fiet istud?* Ergo Dominus non est passurus? Scandalum tibi verbum crucis: pereuntibus stultitia est. Redimendus es, et mercatori contradicis? Dimitte patiatur: novit quid agat, novit quare venerit, novit quomodo

Petri timor audita futura passione Christi.

Matth. 16. 22.

(a) Sirmondus, non me. Alter non a 1588.

CLASSIS III. te quærat, novit quomodo te inveniat. Noli docere magistrum tuum; quære de latere ipsius pretium tuum. Audi tu potius corrigentem: tu noli velle corrigere; perversum est, præposterum est. Audi quid dicat: *Vade post me*. Et quia ille dixit, dico; verbum Domini non taceo, nec Apostolo contumeliam facio. Dominus Christus ait, *Vade post me satana*. Quare satanas? Quia vis ire ante me. Non vis esse satanas? Vade post me. Si enim vadis post me, sequeris me: si sequeris me, tolles crucem tuam, nec mihi eris consiliarius, sed discipulus. Nam unde expavisti, Domino mortem suam prænuntiante? unde expavisti, nisi quia et tu mori timuisti? Mori timendo, non te negasti; te male amando, ipsum negasti. Sed postea beatus Petrus apostolus, postquam ter negavit Dominum, culpam illam flendo delevit: resurgente Domino confirmatus, ædificatus, pro illo mortuus est, quem mori metuendo negaverat; confitendo mortem invenit, sed mortem inveniendo vitam apprehendit. Et ecce jam Petrus non moritur; præteriit omnis timor, nullæ illi ulterius lacrymæ, omnia recesserunt, manet beatus cum Christo. Calcavit enim omnes furis illecebras, minas, atque terrores negavit se, tulit crucem suam, et secutus est Dominum. Audi et apostolum Paulum negantem se: *Mihi*, inquit, *absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mundus mihi crucifixus est, et ego mundo*. Adhuc audi negantem se: *Vivo*, inquit, *non ego*. Aperta sui negatio: sed jam sequitur gloriosa Christi confessio, *vivit vero in me Christus*. Quid est ergo, Nega te? Noli tu ipse vivere in te. Quid est, Noli tu ipse vivere in te? Noli facere voluntatem tuam, sed illius qui habitat in te.

Beda et Florus ad Gal. 6. 14.

Gal. 2. 20. Negare se quid.

* Alias de Diversis 100.

a

* SERMO CCCXXXI.

In Natali (a) Martyrum.

CAPUT I. Matth. 10. 39. Johan. 12. 25. Amare et perdere animam suam duobus modis intelligitur.

1. Illa Evangelica tuba, quando ait Dominus, *Qui amat animam suam, perdet illam, et qui perdiderit illam propter me, inveniet eam*, ad prælium accensi sunt Martyres; et vicerunt, quia non de se, sed de Domino præsumpserunt. *Qui amat animam suam, perdet illam*. Duobus modis intelligi potest, quod dictum est, *Qui amat animam suam, perdet illam*. Si amas illam, perdis eam. Et alio modo: Noli amare, ne perdas. Prior modus istum habet sensum: Si amas, perde illam. Si amas ergo illam, si amas, perde illam. Hic semina illam, et in cælo metes illam. Agricola triticum si non perdit in semine, non amat in messe. Alius modus sic habet: Noli amare illam, ne perdas illam. Videntur sibi amare animas suas, qui timent mori. Animas suas Martyres si sic amassent, sine dubio perdidissent. Quid enim prodesset tenere animam in hac vita, et perdere in futura? Quid prodesset tenere ani- A mam in terra, et perdere in cælo? Et quid est ipsam tenere? quamdiu tenere? Quod tenes perit a te: si perdis, invenis in te. Ecce tenuerunt animas suas Martyres. Et quomodo essent Martyres, si semper tenuissent? Sed ecce si tenuissent, numquid usque in hodiernum vixissent? Si negando Christum suas in hac vita animas tenuissent, nonne olim ex hac vita transissent, et animas utique perdidissent? * Sed quia Christum non negaverunt, transierunt de hoc mundo ad Patrem. Quæsierunt Christum, confitendo; tenuerunt, moriendo. Magno itaque lucro perdiderunt animas suas; fœnum perdentes, coronam promerentes: coronam, inquam, promerentes, et vitam sine fine tenentes.

SERMON. DE SANCTIS.

* CAPUT II.

Florus ad Rom. 8.

2. Fit denique, immo factum est in eis, quod B Dominus subsequenter adjunxit, *Et qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam*. *Qui perdiderit*, inquit, *propter me*. Tota caussa ibi est. *Qui perdiderit*, non quomodocumque, non qualibet caussa, sed *propter me*. Illi enim in prophetia jam dixerant Martyres, *Propter te mortificamur tota die*. Propterea Martyrem non facit pœna, sed caussa. * Quando Dominus passus est, tres cruces caussa discrevit. Inter duos latrones crucifixus erat: hinc et inde facinorosi confixi, in medio Ipse. Et tamquam illud lignum tribunal esset, insultantem damnavit, confitentem coronavit. Quid faciet judicaturus, si hoc potuit judicatus? Jam ergo discernebat cruces. Nam, si pœna interrogaretur, similis erat Christus latronibus. Sed si interroget quis crucem, C quare crucifixus est Christus; respondet nobis, Propter vos. Dicant ergo illi et Martyres: Et nos mortui sumus propter te. Ipse propter nos, nos autem propter illum. Sed ipse propter nos, ut conferret nobis beneficium: nos autem propter illum, non ad impartiendum illi beneficium. Proinde nobis in utroque consultum est: et quod manat ex illo, venit ad nos; et quod fit propter illum, redit ad nos. Ipse est enim de quo dicit anima, quæ lætatur in Domino: *Dixi Domino, Deus meus es tu; quoniam bonorum meorum non eges*. Quid enim est, *bonorum meorum*, nisi a te datorum? Et quomodo eget aliquo bono, a quo datur omne bonum?

Martyrem non facit pœna, sed caussa. Matth. 10. 39.

Psal. 43. 22.

* CAPUT III.

Morientes propter Christum, non Christo, sed sibi consuluerunt.

Psal. 15. 2.

3. Dedit nobis naturam, ut essemus: dedit animam, ut viveremus: dedit mentem, ut intelligeremus: D dedit alimenta, ut mortalem vitam sustentaremus: dedit lucem de cælo, fontes de terra. Sed hæc omnia communia dona sunt bonorum et malorum. Si hæc dedit et malis; nihil ergo proprium servat bonis? Servat plane. Et quid est illud quod servat bonis? *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit*. Quod enim in cor hominis adscendit, infra cor hominis erat: ideo in cor adscendit, quia supra illud est cor quo adscendit. Quod servat bonis, cor illuc adscendit. Non quod adscendit in cor tuum, sed quo adscendit cor tuum,

CAPUT IV. Dona Dei bonis communia.

Florus ad 1. Cor. 2. 9.

Proprium servatur bonis.

(a) Sic in Flori collectione appellatur ad Rom. 8. et 1. Cor. 2. In Lovaniensium autem editione et in Regio codice additur, *Fabiani et Sebastiani*: puta quod in eorum Martyrum solemnitate legi soleret; quamvis non ipsa die 20. Januarii, sed æstiva tempora, uti ex conclusione patet, dictus fuerit.

CLASSIS III. hoc tibi servat Deus. Noli surdus audire, Sursum cor. Quod ergo oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit; oculus non vidit, quia non est color; auris non audivit, quia non est sonus; nec in cor adscendit, quia non est terrena cogitatio. Sic intelligite, *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit, quæ præparavit Deus diligentibus se.*

CAPUT V. Deus ipse bonorum præmium erit.

4. Adhuc quid hoc sit, forsitan quæretis a me? Illum interrogate, qui cœpit in vobis habitare. Dico tamen et ego quod inde sentio. Hoc enim vos quæritis quid Deus proprium servat bonis, si tanta largitur et malis et bonis. Et cum dicerem, *quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit*, non desunt qui dicant, Putas quid est? Ecce quid est quod servat Deus solis bonis, quos tamen ipse fecerit bonos: ecce quid est. Breviter præmium nostrum Levit. 26. 12. definitum est per Prophetam: *Ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi plebs. Ero illorum Deus:* præmium nobis se ipsum promisit. Quære aliud, si 2. Cor. 6. 16. inveneris melius. Si dicerem, Promisit aurum; gauderes: se promisit, et tristis es? Si dives Deum non habet, quid habet? Nolite aliquid a Deo quærere, nisi Deum. Gratis (a) amate, se solum ab illo desiderate. Nolite timere inopiam: dat se ipsum nobis, et sufficit nobis. Det se ipsum nobis, et sufficiat nobis. Philippum apostolum Johan. 14. 8. audite in Evangelio: *Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis.*

CAPUT VI. Avari martyres auri. Florus ad Rom. 8.

5. Quid ergo miramini Fratres, si amatores Dei Martyres tanta pertulerunt, ut adquirerent Deum? Amatores auri videte quanta patiantur. Hyemalibus asperitatibus se navigando committunt: sic fervent avaritia, ut nulla formident frigora: jactantur ventis, suspenduntur et depriumntur fluctibus; ineffabilibus periculis usque ad mortem agitantur. Dicant et ipsi auro, *Propter te mortificamur tota die.* Dicant Martyres Christo, *Propter te mortificamur tota die.* Vox quidem est similis: sed caussa est valde dissimilis. Ecce utrique dixerunt, isti Christo, illi auro, *Propter te mortificamur tota die.* Respondeat Christus suis Martyribus, Si moriemini pro me, et vos invenietis et me. Respondeat autem aurum avaris, Si naufragaveritis pro me, et vos perdetis et me. Amantes ergo et imitantes, non inaniter amantes, sed amantes et imitantes, dies Martyrum celebremus, et æstus istos nostros, gaudiorum refrigerio mitigemus. Cum illis enim sine fine regnabimus, si eos fideliter et non inaniter diligamus.

* Alias 23. ex Sirmondianis.

* SERMO CCCXXXII.

In (b) Natali Martyrum.

Martyres unde amici Christi. Johan. 15. 12.

1. Quando honorem Martyribus exhibemus, Christi amicos honoramus. Quæritis quæ caussa eos amicos Christi fecerit? Ipse Christus ostendit: ait enim, *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem.* Diligunt invicem qui histriones simul spectant, diligunt invicem qui simul se in popinis inebriant, diligunt invicem mala sibi conscientia sociati. Cum ergo dixisset Christus, *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem*, debuit distinguere dilectionem. Fecit utique: audite. Cum enim dixisset, *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem;* mox addidit, *sicut ego dilexi vos.* Sic diligite invicem, propter regnum Dei, propter vitam æternam. Amate simul, sed me. Amaretis invicem, si simul diligeretis histrionem: magis diligite invicem, simul amando eum qui (c) displicere non potest, Salvatorem.

SERMON. DE SANCTIS. Diligere invicem jubemur propter regnum Dei.

Quantum diligere invicem præcipimur. Ibidem 15.

2. Accessit adhuc Dominus, et docuit adhuc: tamquam diceremus ei, Et quomodo nos dilexisti, ut sciamus et nos quemadmodum nos diligere debeamus? Audite: *Majorem hac caritatem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis.* Sic diligite invicem, ut unusquisque animam suam ponat pro ceteris. Hoc enim Martyres fecerunt, quod et ipse Johannes Evangelista in epistola sua dicit: *Sicut Christus animam suam* 1. Johan. 3. 16. *pro nobis posuit, sic et nos debemus animas nostras pro fratribus ponere.* Acceditis ad mensam potentis: nostis fideles ad quam mensam acceditis: recolite Scripturam dicentem, *Cum accedis* Prov. 23. 1. *ad mensam potentis, scito quoniam oportet te talia præparare.* Ad quam mensam potentis accedis? Qui tibi exhibet se ipsum, non mensam coquorum arte conditam: exhibet tibi Christus suam mensam, scilicet semetipsum. Accede ad hanc mensam, et saturare. Esto pauper, et saturaberis. *Edent pauperes, et saturabuntur. Sci-* Psal. 21. 27. *to quoniam talia te oportet præparare.* Ut intelligas, Johannem expositorem adtende. Forte enim nesciebas quid sit, *Cum accedis ad mensam potentis, scito quoniam talia te oportet præparare.* Audi expositorem: *Sicut Christus animam suam pro nobis posuit, sic et nos debemus* talia præparare. Quid est, talia præparare? *animas pro fratribus ponere.*

Caritas Dei donum.

3. Ut saturaretis, pauper accessisti: unde talia præparabis? Ab ipso qui te invitavit pete, ut habeas unde illum pascas Nisi ipse tibi dederit, nihil habebis. Sed habes jam aliquid caritatis? Nec hoc tibi imputes: *Quid enim habes, quod* 1. Cor. 4. 7. *non accepisti?* Habes jam aliquid caritatis? Pete ut augeat, pete ut perficiat, quo usque pervenias ad illam mensam, qua major in hac vita non est. *Majorem hac caritatem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis.* Accessisti pauper, recedis dives: immo non recedis, sed manendo dives eris. Ab illo Martyres acceperunt quod pro illo passi sunt: credite ab illo acceperunt. Pater-familias dedit illis unde illum pascerent. Ipsum habemus, ab ipso petamus. Et si accipere minus digni sumus, per amicos ipsius, qui eum de ipsius dono paverunt, petamus. O-

(a) Florus, *Gratis amabilis, si solum Deum ab illo desiderabilis.*

(b) Citatur a Beda ad 1. Cor. 7.

(c) Sic meliores MSS. At Sirmondus, *despicere.*

A rent ipsi pro nobis, ut donet et nobis, Et ut plus habeamus, de cælo accipimus. Johannem audi præcursorem ipsius, *Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cælo*. Ergo et quod habemus, de cælo accepimus; et ut plus habeamus, de cælo accipimus. (Johan. 3.27.)

(Fornicatores non esse intraturos in cælestem civitatem.) 4. Ipsa est (*a*) civitas, quæ de cælo descendit: tales simus, ut intremus in eam. Audistis enim quales intrent, quales non intrent. Nolite esse tales, quales non intraturos audistis; maxime fornicatores. Nam cum Scriptura commemorasset eos qui non intrabunt, ibi etiam nominavit homicidas: non expavistis. Nominavit fornicatores: audivi quia pectora tutudistis. Ego audivi, ego audivi, ego vidi: et quod non vidi in cubilibus vestris, vidi in sonitu, vidi in pectoribus vestris, quando tutudistis pectora vestra. Ejicite B inde peccatum; nam PECTORA TUNDERE, et hæc eadem facere, nihil est aliud quam peccata * pavimentare. Fratres mei, filii mei; estote casti, amate castitatem, amplectimini castitatem, diligite munditiam: quia Deus auctor munditiæ in templo suo, quod estis vos, eam quærit; procul a templo expellit immundos. Sufficiant vobis uxores vestræ, quia sufficere vos vultis uxoribus vestris. Non vis ab illa fiat aliquid præter te: noli facere aliquid præter ipsam. Tu dominus es, illa ancilla: Deus fecit utrumque. *Sara*, inquit Scriptura, *obsequebatur Abrahæ, dominum eum vocans*. Verum est: istis tabulis subscripsit Episcopus: ancillæ vestræ sunt uxores vestræ, domini estis uxorum vestrarum. Sed quando venitur ad illud negotium, quo sexus discernitur, C et sexus sibi uterque miscetur; *Uxor non habet potestatem corporis sui, sed vir*. Gaudebas, erigebas te, jactabas te. Bene dixit Apostolus, optime dixit Vas electionis: *Uxor non habet potestatem corporis sui, sed vir*. Quia ego sum dominus. Laudasti: audi quod sequitur, audi quod non vis, rogo ut velis. Quid est hoc? Audi: *Similiter et vir*: dominus ille, *similiter et vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier*. Hoc libenter audi. Vitium tibi tollitur, non dominium: b adulteria tua prohibentur, non feminæ (*b*) subriguntur. Tu vir es, ostende: vir enim a virtute, vel virtus a viro. Habes ergo virtutem? Vince libidinem. *Mulieris*, inquit, *caput vir*. Si caput es, duc, et sequatur: sed vide quo ducas. Caput es, duc quo sequatur: sed noli ire quo non vis ut D sequatur. Ne in præcipitium ruas, vide ut recto tramite gradiaris. Sic vos parate intrare ad illam novam nuptam, ad illam pulcram, ornatam viro suo, non monilibus, sed virtutibus. Si enim casti, et sancti, et boni intraveritis, membra ipsius novæ nuptæ, beatæ et gloriosæ cælestis Jerusalem et vos eritis.

(* Supra Ser. 82. n. 1: Florus ad 1 Cor. 7.) (3 Pet. 3. 6.) (1 Cor. 7. 4.) (1. Cor. 11. 3.)

* SERMO CCCXXXIII.

(* Alias 14. inter homilias 50)

In Natali (*c*) Martyrum.

c (CAPUT I. Martyribus data securitas.)

1. Dominus noster Jesus Christus testibus, id est Martyribus suis pro humana fragilitate sollicitis, ne forte eum confitendo atque moriendo perirent, magnam securitatem dedit dicens, *Capillus de capite vestro non peribit*. Times ergo ne pereas, cujus capillus non peribit? Si sic custodiuntur superflua tua, in quanta tutela est anima tua? Non perit capillus, qui cum tondetur, non sentis; et perit anima, per quam sentis? Sane multa dura eos passuros esse prædixit, ut prædicendo faceret paratiores, dicerentque illi, *Paratum cor meum*. Quid est *Pa*-B *ratum cor meum*, nisi parata voluntas mea? Paratam ergo habent Martyres voluntatem in martyrio: sed *præparatur voluntas a Domino*, Illis autem malis duris atque asperis futuris commemoratis adjecit, *In vestra patientia possidebitis animas vestras*. *In vestra*, inquit, *patientia*. Non enim esset patientia tua, si non ibi esset et voluntas tua. *In vestra patientia*: sed unde nostra? Nostrum est quod a nobis habetur, nostrum est et quod nobis donatur. Nam si non fit nostrum non donatur. Quomodo enim aliquid donas, nisi ut ejus sit cui donas? Aperta est illa confessio: *Nonne Deo subjicietur anima mea? Ab ipso est enim patientia mea*. Dicit nobis ipse, *In vestra patientia*. Dicamus illi et nos, *Ab ipso est patientia mea*. Tuum fecit donando, noli esse in-C gratus tibi assignando. Nonne in oratione Dominica dicimus et nostrum esse quod a Deo est? Quotidie dicimus, *Panem nostrum quotidianum*. Jam dixisti, *nostrum*; et dicis, *da nobis*. Ecce *nostrum*, ecce *da nobis*. Illo dante fit nostrum. Si illo dante fit nostrum; nobis superbientibus fit alienum. Dicis, *nostrum*; et dicis, *da nobis*. Quid ergo tibi assignas, quod non tibi ipse dedisti? *Quid enim habes, quod non accepisti?* Dicis, *nostrum*: et, *da nobis*. Agnosce largitorem, confitere te accipere, ut libenter ille dignetur dare. Quid si non egeres, qui mendicas, et superbus es? An non mendicas, qui panem petis? Panis noster æternus, Christus in Patris æqualitate: panis noster quotidianus, Christus in carne: æternus sine tempore, quotidianus in tem-D pore. Tamen ipse est *panis qui de cælo descendit*. Fortes sunt Martyres: firmi sunt Martyres: sed *panis confirmat cor hominis*.

(Lucæ 21.18.) (Psal. 56. 8.) (Prov. 8. 35. sec. LXX. Patientia a Deo data quomodo nostra est. Lucæ 21.19.) (Psal. 61. 6.) (Matth. 6. 11.) (1. Cor. 4. 7.) (Panis noster, Christus.) (Johan. 6. 41. Psal. 103. 15.)

(CAPUT II. Paulo merces debita. 2. Tim. 4. 7. et 8.)

2. Jam ergo audiamus Paulum apostolum dicentem, cum passioni appropinquaret, de corona sibi parata præsumentem. *Bonum*, inquit, *certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: de cetero superest mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex: non solum autem mihi, sed et omnibus qui*

(*a*) Sirmondus. *Ipsa est caritas*. At MSS. *Ipsa est civitas*, aptius profecto ad subsequentia verba, quæ respicere videntur lectionem Apocalypsis cap. 21. Sed re vera id minus cohæret cum verbis superioribus: quod argumento est Sermonem in Lectionariis, a quibus erutus est, non totum exhiberi.

(*b*) Aliquot MSS. *subroganlur*.

(*c*) Sic in MSS. Lectionariis. At in libris homiliarum 50. inscribitur, *De Martyribus et De gratia Dei*.

CLASSIS III. De gratia et lib. arb. c. 17.

diligunt manifestationem ejus. Reddet, inquit, *mihi Dominus coronam justus judex*. Debet ergo, quod reddet. Reddet ergo justus judex. Non enim opere inspecto potest negare mercedem. Quod opus inspicit? *Bonum certamen certavi*, opus est: *cursum consummavi*, opus est: *fidem servavi*, opus est. *Superest mihi corona justitiæ*, merces est. Sed in mercede tu nihil agis: in opere non solus agis. Corona tibi ab Ipso est; opus autem abs te est; sed non nisi ipso juvante. Cum autem Paulus apostolus, prius Saulus, crudelissimus esset et immanissimus persecutor, nihil omnino boni merebatur, immo merebatur plurimum mali: merebatur enim damnari, non eligi. Et ecce subito, cum mala faceret, et mala mereretur, una cælesti voce prosternitur: persecutor dejicitur: prædicator erigitur. Audi eum hoc ipsum confitentem: *Qui prius fui blasphemus et persecutor et injuriosus, sed misericordiam consecutus sum*. Numquid ibi dixit, *Reddet mihi justus judex? Misericordiam*, inquit, *consecutus sum*: mala merebar, bona accepi. *Non secundum peccata nostra fecit nobis. Misericordiam consecutus sum*. Debita mihi non sunt reddita. Si enim debita redderentur, supplicium redderetur. * Non, inquit, accepi quod debebatur: *sed misericordiam consecutus sum. Non secundum peccata nostra fecit nobis*.

Act. 9. Eidem prius pro supplicio debito, data gratia

1. Tim. 1. 13.

Psal. 102. 10.

* CAPUT III. Psal. 102. 12. Pauli mutato.

3. *Quantum distat Oriens ab Occidente, longe fecit a nobis iniquitates nostras. Quantum distat Oriens ab Occidente*, avertere ab Occidente, convertere ad Orientem. Ecce unus homo Saulus et Paulus. Saulus in Occidente, Paulus in Oriente; persecutor in Occidente, prædicator in Oriente. Occidunt ibi peccata, oritur inde justitia. In Occidente vetus, in Oriente novus: in Occidente Saulus, in Oriente Paulus. Unde hoc Saulo, unde hoc crudeli, unde hoc persecutori, unde hoc non pastori? Ipse enim erat lupus rapax, de tribu Beniamin. Ipse dicit. Dictum autem erat in Prophetia. *Beniamin lupus rapax, mane rapiet prædam, et ad vesperam dividet escas*. Prius consumsit, posterius pavit. Rapiebat, prorsus rapiebat. Legite, rapiebat: legite librum Actuum Apostolorum. Litteras a pontificibus acceperat, ut quoscumque inveniret sectantes viam Christi, vinctos adduceret puniendos. Ibat, sæviebat, cædes et sanguinem anhelabat. Ecce rapit: sed adhuc mane est, vanitas sub sole est. Fit ei vespera, quando cæcitate percutitur. Oculi ejus ad hujus mundi vanitatem clauduntur, alii interiores illuminantur. Vas paulo ante perditionis, fit vas electionis: et ecce impletur, *Dividet escas*: divisiones escarum ejus (*a*) ubique recitantur. * Vide quemadmodum dividat escas. Novit quid cui congruat. Dividit, non passim, non confuse erogat. Dividit, hoc est, distribuit, distinguit; non passim, non confuse dispensat. Loquitur sapientiam inter perfectos: quibusdam vero non valentibus capere solidum cibum, dividens dicit, *Lac vobis potum dedi*.

Rom. 11. 1. Gen. 49. 27. Prophetia Jacob in Paulo impleta. Act. 9. 2.

* CAPUT IV. 1. Cor. 2. 6.

(a) Sic aliquot MSS. Alii cum editis, quotidie recitantur.

SERMON. DE SANCTIS.

4. Ecce hoc facit, quid paulo ante faciebat: quid? Nolo recordari: immo recorder hominis nequitiam, ut approbem Dei misericordiam. A quo patiebatur Christus, patitur pro Christo: fit Paulus ex Saulo; fit verus testis ex falso. Qui spargebat, colligit: qui oppugnabat, defendit. Unde hoc Saulo, quod dicimus? Ipsum audiamus. Quæritis, inquit, unde hoc mihi? Non est, inquit, hoc a me: ***Misericordiam consecutus sum***. Non est, inquit, mihi hoc a me. *Misericordiam consecutus sum. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Retribuit enim, sed non mala pro malis: retribuit plane, sed non mala pro malis: retribuit bona pro malis. Quid ergo retribuam? *Calicem salutaris accipiam*. Certe retribuebas? Accipis: adhuc accipis. Sed modo plane propinquante passione, retribuam bona pro bonis, non bona pro malis. Prius ergo Dominus debebat mala pro malis: noluit autem retribuere mala pro malis, sed retribuit bona pro malis. Retribuendo bona pro malis, invenit quomodo retribueret bona pro bonis.

1. Cor. 3. 2. Paulus post Dei gratiam retribuit bona opera.

Psal. 115. 12.

5. Ecce enim in Paulo, prius Saulo, nihil boni invenit. Cum in illo nihil boni invenisset, mala dimisit, bona retribuit. Cum ergo ei prius bona retribuit, prævenit: (*b*) sed donando bona quibus retribueret bona, ecce retribuit mercedem his bonis operibus. Bonum certamen certanti, cursum consummanti, fidem servanti, retribuit bona: sed quibus bonis? Quæ ipse dedit. An non ipse dedit, ut bonum certamen certares? Si non ipse dedit, quid est quod alio loco dicis? *Plus illis omnibus laboravi, non autem ego, sed gratia Dei mecum*. Ecce iterum dicis, *Cursum consummavi*. Non et ipse dedit, ut cursum consummares? Si non ipse dedit, quid est quod alio loco dicis, *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei? Fidem servavi*. Servasti: agnosco, approbo, fateor, servasti. Sed, *Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum vigilat qui custodit eam*. Illo ergo ipso adjuvante, ipsoque donante, et bonum agonem certasti, et cursum consummasti et fidem servasti. Da veniam Apostole, propria tua non novi, nisi mala. Da veniam Apostole; dicimus, quia tu docuisti: audio confitentem, non invenio ingratum. Prorsus tua a te tibi parata non novimus, nisi mala. Cum ergo Deus coronat merita tua, nihil coronat nisi dona sua.

CAPUT V. Bona opera dona Dei.

1. Cor. 15. 10.

Rom. 9. 16.

Psal. 126. 1.

Pauli propria nonnisi mala.

6. Hanc fidem veramque pietatem, ne quis extollatur de libero arbitrio, in bonis operibus (quæ quisquis accipit, sic accipiat, ut noverit dantem, ut quisquis datori non sit ingratus, medico non superbiat, vel adhuc insanus, vel non a se sanus:) hanc, inquam, fidem veramque pietatem nullæ argumentationes evellant de cordibus vestris. Servate quod accepistis. Quid enim habetis, quod non accepistis? Hoc est Deo confiteri, dicere quod ait apostolus Paulus. *Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus*, Spi-

CAPUT VI. Contra præsumentes de libero arbitrio, probatur non inesse nobis quidquam boni, nisi a Deo.

1. Cor. 2. 12. Spiritus

(b) Quidam MSS. prævenit, reddendo bona.

CLASSIS III. ritus hujus mundi facit superbos, spiritus hujus
Hujus mundi facit superbos. mundi facit inflatos, spiritus hujus mundi facit
ut putet se quisque aliquid esse, cum nihil sit.
1 Cor. 2.12. Sed contra spiritum hujus mundi, quid ait Apostolus? Contra spiritum hujus mundi inflatum,
tumidum, elatum, non solidum, quid ait? *Nos
non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est.* Unde probas? *Ut sciamus
a *quæ a Deo donata sunt nobis.* (a) Audiamus ergo
Johan. 15.5. Dominum dicentem, *Sine me nihil potestis facere.* Et illud, *Nemo habet quidquam, nisi ei da-
Johan. 3.28. tum fuerit de super.* Et, *Nemo venit ad me, nisi
Johan. 6.44. Pater qui misit me traxerit eum.* Et illud, *Ego
Johan. 15.5. et 4. sum vitis, vos palmites. Sicut palmes, non potest
facere fructum a semetipso, nisi manserit in vite, sic et vos, nisi in me manseritis.* Et illud quod
Jacobi 1.17. Jacobus apostolus protestatur, dicens, *Omne datum bonum, et omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum:* Et quod
apostolus Paulus ad reprimendam presumptionem illorum, qui de libero arbitrio gloriantur,
1. Cor. 4. 7. clamat et dicit, *Quid habes, quod non accepisti?
Ephes. 2. 8. Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Et illud, *Gratia salvi facti sumus per fi-
Philip. 1.29. dem, et hoc non ex nobis. Dei enim donum est,
Ibidem 6. ut ne quis extollatur.* Et illud, *Vobis donatum
est pro Christo, non solum ut in eum credatis,
sed etiam ut pro ipso patiamini.* Et illud, *Deus
qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet.* Hæc
ergo et his similia diligenter ac fideliter cogitantes, non adquiescamus eis qui liberum arbitrium
in superbiam extollentes, præcipitare magis
quam elevare conantur. Sed humiliter conside-
Philip. 2.13. remus illud quod Apostolus dicit, *Deus est qui
operatur in vobis et velle et perficere.*

7. Gratias agamus Domino ac Salvatori nostro,
qui nos nullis præcedentibus meritis vulneratos
curavit, et inimicos reconciliavit, et de captivitate redemit, de tenebris ad lucem reduxit, de
morte ad vitam revocavit: et humiliter confiten-
Psal. 58. 11. tes fragilitatem nostram, illius misericordiam
deprecemur, ut quia nos, secundum Psalmistam,
misericordia sua prævenit, dignetur in nobis
non solum custodire, sed etiam augere munera
vel beneficia sua, quæ ipse dignatus est dare:
qui cum Patre et Spiritu-sancto vivit et regnat
Deus in sæcula sæculorum, Amen.

* Alias 48. de Sanctis.

* SERMO CCCXXXIV.

b

In Natali (b) *Martyrum.*

Martyrum securitas sub præsidio Dei. 1. OMNIUM quidem bonorum fidelium Christianorum, maxime tamen gloriosorum
Martyrum est vox ista, *Si Deus pro nobis, quis
Rom. 8. 31. Beda et Florus ibidem. contra nos?* Fremebat mundus adversus eos, po-
puli meditabantur inania, principes convenie-
bant in unum: excogitabantur novi cruciatus,
Psal. 2. 1. et pœnas incredibiles inveniebat ingeniosa crudelitas. Obruebantur opprobriis, falsis argue-

A bantur criminibus, custodiis intolerabilibus in- SERMON. DE SANCTIS
cludebantur, ungulis exarabantur, ferro perimebantur, bestiis subrigebantur, ignibus cremabantur, et dicebant Martyres Christi, *Si Deus
pro nobis, quis contra nos?* Totus mundus contra vos, et dicitis, *Quis contra nos?* Respondent
tibi, Et quis est totus mundus, quando pro eo
nos morimur, per quem factus est mundus? Dicant, dicant, audiamus, simul dicamus, *Si Deus
pro nobis quis contra nos?* Sævire possunt, maledicere possunt, calumniari possunt, falsis opprobriis agitare possunt, postremo possunt corpus non solum perimere, sed etiam laniare; et
quid facient? *Ecce enim Deus auxiliator mihi* Psal. 53. 6.
est, et Dominus susceptor est animæ meæ, (c) c
Dic mihi beate Martyr: corpus tuum laniatur, et
B tu dicis, Nihil ad me pertinet? Etiam dixi. Quare? dic nobis quare. Quia *Dominus susceptor
est animæ meæ.* Corpus meum per animam meam
restauratur. Capillus meus non perit, et caput
perit? Pilus meus non perit. Sed a canibus corpus tuum laceratur. Et quid ad me? Etsi a canibus corpus meum laceratur, sed a Domino suscitatur. Mundus interfector est corporis mei,
sed *Dominus susceptor est animæ meæ.* Et quid
mihi obest, cum sit Dominus susceptor animæ
meæ, quod mundus interfector est corporis mei?
Quid perdidi, quid amisi? Quando Dominus susceptor est animæ meæ, erit et restitutor corporis mei. Quid mihi deerit, si membra mea dilaceret inimicus, quando capillos meos dinumerat Deus? Exhortans Martyres suos Christus, ne
C ab inimicis persecutoribus aliquid formidarent,
Capilli, inquit, *vestri omnes numerati sunt.* Ti- Lucæ 12. 7.
mebo ergo de damno membrorum, quando securitatem accepi de numero capillorum? Ergo dicamus, dicamus ex fide, dicamus in spe, dicamus flagrantissima caritate, *Si Deus pro nobis,
quis contra nos?*

2. Ecce contra te rex, et tu dicis, *Quis contra nos?* Ecce contra te omnis populus, et tu
dicis *Quis contra nos?* Unde probas, o gloriose Unde securi et certi sumus de Dei præsidio.
Martyr, unde mihi probas quod dicis, *si Deus
pro nobis quis contra nos?* Manifestum est enim,
quia si Deus pro vobis, quis contra vos? Sed
proba quia Deus pro vobis. Non ergo probo? Ecce doceo: *Qui Filio proprio non pepercit, sed
pro nobis omnibus tradidit eum.* Hoc quod se- Rom. 8. 32.
D quitur, cum Apostolus legeretur, audistis. Cum
enim dixisset, *Si Deus pro nobis, quis contra
nos?* tamquam ei diceretur, Proba quia Deus
pro vobis, continuo adtulit grande documentum,
continuo introduxit Martyrem Martyrum, testem
testium; illum scilicet cui proprio Filio Pater
non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: hinc probavit Apostolus vere se dixisse,
*Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam
Filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo non et cum illo omnia nobis donavit?* Quando cum illo omnia do-

(a) Reliqua videntur adjecta ab alio, forte a Cæsario, ut in aliis quibusdam ex 50. homiliis.

(b) Citant Beda et Florus ad Rom. 8.
(c) Locus iste atque alii passim redintegrantur ad MSS.

A navit nobis, et ipsum donavit nobis. Numquid terret me fremitus mundi, cui donatus est artifex mundi? Christum nobis donatum esse gaudeamos, et oullos Christi inimicos in hoc sæculo timeamus. Quis enim nobis donatus sit videte: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* (Johan. 1. 1. etc.) Ipse est Christus, ipse est unigenitus Dei Filius, ipse est gignenti coæternus. *Omnia per ipsum facta sunt.* Quomodo non nobis donata sunt, quæ per ipsum facta sunt, quando nobis donatus est ipse, per quem omnia facta sunt? Et ut sciatis quia ipse est: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* Desidera et expete donatam tibi vitam Christi; et donec pervenias, tene pignus mortem Christi. (Christi mors, pignus vitæ, ejus nobis donatæ.) Non enim, promittens nobis victurum se esse nobiscum, potuit majus pignus dare nobis, quam mori pro nobis. Mala, (a) inquit, vestra pertuli, bona mea non reddam? Promisit, cautionem fecit, pignus dedit; et tu dubitas credere? Promisit, cum hic inter homines ambularet; cautionem fecit, cum Evangelium scriberet. Ad pignus ipsius quotidie dicis, Amen. Pignus accepisti, quotidie erogatur tibi. Noli desperare, qui vivis ex pignore.

3. An forte injuria fit unigenito Filio, cum dicitur, quod donatus est nobis, tamquam ipse futurus sit nostra possessio? (Christus ipse futurus possessio nostra.) Plane ipse futurus est. Quid enim si quispiam hodie tibi donet villam amœnam, et fertilem, ubi te delectet semper habitare propter amœnitatem, unde te possis facile sustentare propter fertilitatem, nonne amplecteris donum, et danti gratias agis? In Christo mansuri sumus. Quomodo non erit nostra possessio, ubi manebimus, et unde vivemus? Dicat et hoc Scriptura, ne nostris conjecturis aliquid contra disciplinam verbi Dei usurpasse videamur. Audi quid ei dicat quidam qui noverat, quia *si Deus pro nobis, quis contra nos? Dominus*, inquit, *pars hereditatis meæ.* (Psal. 15. 5.) Non dixit, O Domine, quid das mihi aliquam hæreditatem? Quidquid mihi dederis, vile est. Tu esto hereditas mea; amo te, totus amo te, toto corde, tota anima, tota mente amo te. Quid erit mihi, quidquid dederis mihi præter te? Hoc est Deum gratis amare, de Deo Deum sperare, de Deo properare impleri, de ipso satiari. Ipse enim sufficit tibi, præter illum nihil sufficit tibi. Noverat hoc Philippus, quando dicebat, *Domine ostende nobis Patrem, et sufficit nobis.* (Johan. 14. 8.) Quando ergo erit quod Apostolus dicit in fine, *Ut sit Deus omnia in omnibus*, (I. Cor. 15. 28.) ut ipse sit nobis quidquid hic sine illo desideramus, et cujus desiderio plerumque in illum peccamus? Pro omnibus ipse erit nobis, quando erit Deus omnia in omnibus. Peccas in Deum ut manduces, peccas in Deum ut vestiaris, peccas in Deum ut vivas, peccas in Deum ut honoreris. Et quando omnia numerabo? Noli in Deum propter ista peccare. Propter cibum peccas in Deum? cibus tibi æternus erit Deus. Propter vestem peccas in Deum? immortalitate te vestiturus est Deus. Propter honorem peccas in Deum? honor tuus erit Deus. Propter amorem vitæ temporalis peccas in Deum? æterna vita tibi erit Deus. Noli propter aliquid in eum peccare. Ipsum enim debes gratis amare, qui ipse te poterit pro rebus omnibus satiare.

* SERMO CCCXXXV.

(* Alias 30. de Sanctis.)

In Natali Martyrum.

CAPUT I. Martyrum voces.

1. Quoniam dies sanctorum Martyrum est, unde potius aliquid delectat nos dicere nisi de gloria ipsorum? Adjuvet nos Dominus Martyrum, quia ipse est corona eorum: Voce Martyrum audivimus paulo ante beatum apostolum Paulum prædicantem, *Quis nos separabit a caritate Christi?* (Rom. 8. 35. etc.) Ista vox est Martyrum: *Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut scriptum est, Propter te morte afficimur tota die, deputati sumus ut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos.* Hæc est vox Martyrum, omnia tolerare, et de se nihil præsumere, illum diligere qui glorificatur in suis: *ut qui gloriatur, in Domino glorietur.* (I. Cor. 1. 31.) Noverant et illud quod nos cantavimus paulo ante, *Lætamini in Domino, et exsultate justi.* (Psal. 31. 11.) Si justi in Domino lætantur, injusti non noverunt lætari nisi in sæculo. Sed ipsa est prima acies debellanda: primo vincendæ sunt delectationes, et postea dolores. (Delectationes et dolores vicerunt Martyres.) Quomodo potest superare mundum sævientem, qui non potest superare blandientem? Blanditur hic mundus, pollicendo honores, divitias, voluptates: minatur hic mundus, intentando dolores; egestates, humilitates. Qui non contemnit quod pollicetur, quomodo superare potest quod minatur? Habent delectationem suam divitiæ: quis nesciat? Sed plus habet delectationis justitia. Delectare divitiis cum justitia: ubi autem talis articulus tentationis inciderit, ut duo hæc veniant in tentationem, divitiæ et justitia, et non possis habere utrumque, sed si miseris manum ad divitias, necesse est ut amittas justitiam; si miseris manum ad justitiam, pereant divitiæ: modo elige, modo pugna; modo videamus si non sine caussa cantasti, *Lætamini in Domino, et exultate justi*: modo videamus si non sine caussa audisti, *Quis nos separabit a caritate Christi?* Et quidem prætermisit omnia, quibus blanditur mundus, et te voluit commemorare, cui blanditur mundus. Quare? Quia certamina Martyrum prænuntiabat, illa utique certamina, ubi vicerunt persecutionem, famem, sitim, egestatem, ignominiam, ad extremum timorem mortis et hostem sævissimum.

CAPUT II. Martyres non pœna, sed caritas discernit.

2. Sed videte Fratres, quia totum * ars Christi facit. (* f. caritas) Admonet nos Apostolus, ut præferamus caritatem Christi mundo. Quantas angustias patiuntur, qui volunt rapere res alienas? *An per-*

(a) MSS. *Mala nostra abstulit a nobis, bona sua non reddet nobis?*

CLASSIS III. secutio, ait? Et ipsa non frangit. Avaritia terretur, avarus rapit ac timet pœnam, æstuat in rapinam. Multi etiam famem patiuntur, dum adquirunt et faciunt lucra, quibus præcipimus jejunare, et excusant se stomacho. Vacat illis toto die solidos numerare, et jejuni dormiunt. *An nuditas*, ait? Quid dicam de nuditate? Quotidie negotiatores de naufragio nudi evadunt, et item navigant ad periculum. Unde quotidie periclitantur homines, nisi propter divitias adquirendas? Nec gladius prohibet. Capitale crimen est falsitas, et tamen (a) comminatur hereditas. Si ergo hoc meretur temporalis cupiditas, quare non mereatur Christi hereditas? Avarus dicit in corde suo, qui forte non audet in lingua sua, Quis non separabit a cupiditate auri? Tribulatio, an angustia, an persecutio? Possunt et avari dicere auro, Propter te occidimur tota die. Optime ergo dicunt sancti Martyres in Psalmo: *Judica me Deus, et discerne caussam meam de gente non sancta*. Discerne, inquit, tribulationem meam: tribulantur et avari. Discerne angustias meas: patiuntur angustias et avari. Discerne persecutiones meas: patiuntur et avari. Discerne famem meam: pro auro adquirendo esuriunt et avari. Discerne nuditatem meam: pro auro despoliantur et avari. Discerne mortem meam: pro auro moriuntur et avari. Quid est, *Discerne caussam meam? Propter te morte afficimur tota die*. Illi propter aurum, nos propter te. Similis pœna, sed discreta caussa. Ubi discreta est caussa, ibi certa est victoria. Si ergo caussam intuemur, sollemnitates Martyrum amamus. Amemus in eis, non passiones, sed caussas passionum. Nam si amaverimus passiones tantum, multos inveniri sumus qui pejora patiuntur in caussis malis. Sed caussam adtendamus. Crucem Christi adtendite: ibi erat Christus, ibi erant et latrones. Similis pœna, sed dissimilis caussa. Unus latro credidit, alius blasphemavit. Dominus tamquam de tribunali inter ambos judicavit: illum qui blasphemavit, in tartarum demersit; alterum secum duxit in paradisum. Quare hoc? Quia etsi æqualis pœna, sed impar erat caussa. Eligite ergo Martyrum caussas, si vultis pervenire ad Martyrum palmas.

Avarus quasi martyr auri

Psal. 42. 1.

* Alias de Tempore 256.

* SERMO CCCXXXVI.

I.

In (b) dedicatione Ecclesiæ.

CAPUT I. Ædificatio et dedicatio domus Dei in nobis.

1. CELEBRITAS hujus congregationis, dedicatio est domus orationis. Domus ergo nostrarum orationum ista est, domus Dei nos ipsi. Si domus Dei nos ipsi, nos in hoc sæculo ædificamur, ut in fine sæculi dedicemur. Ædificium, immo ædificatio habet laborem, dedicatio exsultationem. Quod hic fiebat, quando ista surgebat, hoc fit modo cum congregantur credentes in Christum. Credendo enim quasi de silvis et montibus ligna et lapides præciduntur: cum vero catechizantur, baptizantur, formantur, tamquam inter manus fabrorum et opificum dolantur, collineantur, complanantur. Verumtamen domum Domini non faciunt, nisi quando caritate compaginantur. Ligna ista et lapides si non sibi certo ordine cohærerent, si non se pacifice innecterent, si non se invicem cohærendo sibi, quodam modo amarent; nemo huc intraret. Denique quando vides in aliqua fabrica lapides et ligna bene sibi cohærere, securus intras, ruinam non times. Volens ergo Dominus Christus intrare, et in nobis habitare, tamquam ædificando dicebat, *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis. Mandatum*, inquit, *novum do vobis*. Veteres enim eratis, domum mihi nondum faciebatis, in vestra ruina jacebatis. Ergo ut eruamini de vestræ ruinæ vetustate, vos invicem amate. Consideret ergo Caritas Vestra, ædificari adhuc istam domum toto, sicut prædictum est et promissum, orbe terrarum. Cum enim ædificaretur domus post captivitatem, sicut habet alius Psalmus, dicebatur, *Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra*. Quod ibi dixit, *canticum novum:* hoc Dominus dixit, *mandatum novum*. Quid enim habet canticum novum, nisi amorem novum? Cantare amantis est. Vox hujus cantoris, fervor est sancti amoris.

SERMON. DE SANCTIS.

Johan. 13. 34.

Psal. 95. 1. Mandatum novum, canticum novum.

2. Amemus, gratis amemus: Deum enim amamus, quo nihil melius invenimus. Ipsum amemus propter ipsum, et nos in ipso, tamen propter ipsum. ILLE ENIM VERACITER AMAT AMICUM, qui Deum amat in amico, aut quia est in illo, aut ut sit in illo. Hæc est vera dilectio: propter aliud si nos diligimus, odimus potius quam diligimus. *Qui enim amat iniquitatem:* quid odit? forte vicinum suum, forte vicinam suam? Expavescat, *odit animam suam*. Odium animæ, amor nequitiæ. Ergo contra odium nequitiæ, amor animæ. *Qui diligitis Dominum, odio habete malum*. Bonus est Deus, malum est quod amas, et te ipsum malum amas: quomodo amas Deum, cum adhuc amas quod odit Deus? Audisti enim, quia Deus dilexit nos: et verum est, dilexit nos; et quales dilexerit, si attendamus, erubescimus. Sed ideo non erubescimus, quia diligendo tales, fecit esse non tales. Erubescimus recordatione præteritorum, gaudemus spe futurorum. Quare enim jam erubescamus quod fuimus, et non potius confidamus, quia spe salvi facti sumus? Denique audivimus, *Accedite ad eum, et illuminamini, et vultus vestri non erubescent*. Si recedat lumen, (c) redis ad confusionem. *Accedite ad eum, et illuminamini*. Ergo

CAPUT II. Amandus Deus propter ipsum, et proximus propter Deum.

Psal. 10. 6.

Psal. 96. 10.

I. Johan. 4. 10.

Psal. 33. 6.

(a) Sic MSS. At editi, comitatur.

(b) Possidius in Indiculo c. 10. notat de dedicatione Ecclesiæ Tractatus duos: ipsa, putamus, habitos die, qua primum dedicatio fiebat, populi conventu præsente celeberrimo, non vero qua post annum deinceps rẽcolebatur facta jam ante dedicatio. Hujusmodi quippe anniversariæ sollemnitatis in vetere Carthaginensis ecclesiæ Kalendario nullum vestigium.

(c) MSS. recedis a confessione.

CLASSIS III.

Ille lumen nos sine illo tenebræ. Si recesseris a lumine, in tuis tenebris remanebis: si ergo accesseris, non de tuo lucebis. *Fuistis enim aliquando tenebræ*, ait Apostolus fidelibus ex infidelibus: (Ephes. 5. 8.) *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*. Si ergo lux in Domino, tenebræ sine Domino. Porro si lux in Domino, et tenebræ sine Domino; *accedite ad eum, et illuminamini*.

CAPUT III. Christi passio prædicta in Psalmo dedicationis.

3. Adtendite in Psalmo dedicationis, (a) quem modo cantavimus, ex ruina ædificium. *Conscidisti saccum meum:* hoc pertinet ad ruinam. Quid ergo ad ædificium? *Et accinxisti me lætitia*. Vox dedicationis, *Ut cantet tibi gloria mea, et non compungar*. Quis est qui loquitur? In verbis ejus agnoscite. (Psal. 29, 12, et 13.) Si expono obscurum est. Ergo verba ejus dicam, continuo agnoscetis loquentem, ut ametis alloquentem. (Ibidem 4. Psal. 15. 10.) Quis est qui dicere potuit, *Domine eruisti ab inferis animam meam?* Cujus anima jam ab inferis eruta est, nisi de qua dictum est alio loco, *Non derelinques animam meam in inferno*? Proponitur dedicatio, et cantatur liberatio: jubilatur canticum dedicationis domus, et dicitur, (Psal. 29. 2.) *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, et non jucundasti inimicos meos super me*. Adtendite Judæos inimicos, qui se putabant occidisse Christum, vicisse quasi inimicum, perdidisse quasi hominem ceteris similem atque mortalem. Resurrexit tertia die et hæc est vox ejus, (Philip. 2. 9.) *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me*. Adtendite Apostolum dicentem, *Propter quod eum Deus exaltavit, et dedit illi nomen quod est super omne nomen. Et non jucundasti inimicos meos super me*. Ipsi quidem in Christi morte jucundabantur, sed in ejus resurrectione, adscensione, prædicatione aliqui compungebantur. In ejus ergo prædicatione et per Apostolorum constantiam diffamatione aliqui compungebantur et convertebantur, aliqui obdurabantur et confundebantur; nulli tamen jucundabantur. Modo quando implentur Ecclesiæ, putamus jucundari Judæos? Ecclesiæ ædificantur, dedicantur, implentur, quomodo illi jucundantur? Non solum non jucundantur, sed etiam confunduntur; et impletur vox exsultantis, *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, et non jucundasti inimicos meos super me*. Non jucundasti super me: si mihi credant, jucundabis in me.

CAPUT IV. Pretium nostrum sanguis Christi.

4. Ne multa dicamus, ad illa quæ cantavimus aliquando veniamus. Quomodo dicit Christus. *Conscidisti saccum meum, et accinxisti me lætitia*? Saccus ejus erat similitudo carnis peccati. Non tibi vilescat, quod ait, *saccum meum:* ibi erat inclusum pretium tuum. *Conscidisti saccum meum*. Evasimus ad saccum istum. *Conscidisti saccum meum*. In passione conscissus est saccus. (Rom. 8. 32.) Quomodo ergo Deo Patri dicitur, *Conscidisti saccum meum*? Quomodo Patri dicatur, vis audire? *Conscidisti saccum meum* Quia *proprio Filio non pepercit, sed pro nobis*

A *omnibus tradidit illum*. Fecit enim per Judæos nescientes, unde redimerentur scientes, et confunderentur negantes. (SERMON. DE SANCTIS.) Nesciunt enim quid boni nobis operati sunt malo suo. Suspensus est saccus, et quasi lætatus est impius. Conscidit saccum lancea persecutor, et fudit pretium nostrum Redemtor. Cantet Christus Redemtor, gemat Judas venditor, erubescat Judæus emtor. Ecce Judas vendidit, Judæus emit, malum negotium egerunt, ambo damnificati sunt, se ipsos perdiderunt venditor et emtor. Emtores esse voluistis: quanto melius redemti essetis? Ille vendidit, iste emit: infelix commercium; nec iste habet pretium, nec iste habet Christum. Huic dico, Ubi est quod accepisti? Illi dico, Ubi est quod emisti? Huic dico, Ubi vendidisti, te decepisti. B Exulta Christiane, in commercio inimicorum tuorum tu vicisti. Quod iste vendidit et ille emit, tu adquisisti.

CAPUT V. Prophetia de Christo capite, nobis ejus membris aptata.

5. Dicat ergo caput nostrum, dicat caput pro corpore occisum, pro corpore dedicatum; dicat, audiamus: *Conscidisti saccum meum, et accinxisti me lætitia*, id est, conscidisti mortalitatem meam, et accinxisti me immortalitate et incorruptione. *Ut cantet tibi gloria mea, et non compungar*. Quid est, *non compungar*? Jam contra me non ferat lanceam persecutor, ut compungar: (Rom. 6. 9. etc.) *Christus enim resurgens a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur; quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo. Ita et nos*, inquit, *existimemus nos mortuos esse peccato, vivere autem Deo, in Christo Jesu Domino nostro*. C Ergo in illo cantamus, in illo dedicati sumus. Quo enim caput præcessit, et membra secutura speramus. (Rom. 8. 24. et 25.) *Spe enim salvi facti sumus: spes autem quæ videtur, non est spes; quod enim videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus*, per patientiam ædificamur. Forte autem est illic et vox nostra, si bene adtendamus, si diligenter intueamur, si oculum acutum geramus; non quemadmodum solent corporum cæci amatores: si ergo spiritalem oculum intendamus, in ipsis vocibus Domini nostri Jesu Christi et nos ipsos invenimus. Non enim frustra dixit Apostolus, (Rom. 6. 6.) *Scientes quia vetus homo noster simul crucifixus est cum illo, ut evacuetur corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato*. D Agnosce ibi vocem tuam: *Ut cantet tibi gloria mea, et non compungar*. Modo enim cum istas corporis mortalis sarcinas bajulamus, non deest unde compungamur. Nam si cor non compungitur, quare pectus tunditur? Cum ergo venerit etiam nostri corporis dedicatio, quæ præcessit in Domini exemplo, tunc non compungemur. Compunctionem enim, quam habemus de peccato, significavit lancea percussoris. Denique quoniam scriptum est, (Eccli. 25. 33.) *A muliere initium factum est peccati, et per illam omnes moriuntur:* recolite de quo membro facta est, et videte ubi Dominus lancea compunctus est. Recolite,

(a) Sic MSS. At editi, ex ruina ædificiorum.

CLASSIS III.

inquam, recolite primam conditionem nostram: non enim frustra, ut dixi, *Vetus homo noster simul crucifixus est, ut evacuetur corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato.* Nempe Eva, a qua factum est initium peccati, sumta est, ut formaretur, de latere viri. Dormiens jacebat ille, cum factum est: mortuus pendebat iste, cum factum est. Cognata duo sunt somnus et mors, latus et latus, compunctus est Dominus in luco peccatorum. Sed de illo latere facta est Eva, quæ nos peccando mortificaret: de isto autem latere facta est Ecclesia, quæ nos pariendo vivificaret.

CAPUT VI. Ecclesiæ novæ dedicatio.

6. (*a*) (Ergo dum novam constructionem sanctæ hujus Ecclesiæ libenter adtendimus, quam divino nomini hodie dedicamus, invenimus a nobis deberi et Deo nostro maximam laudem, et Sanctitati Vestræ congruum de divinæ domus ædificatione Sermonem. Tunc autem Sermo noster congruus erit, si in se aliquid ædificationis habeat, quod utilitati animarum vestrarum Deo vos interius ædificante proficiat. Quod hic factum corporaliter videmus in parietibus, spiritaliter fiat in mentibus; et quod hic perfectum cernimus in lapidibus et lignis, hoc ædificante gratia Dei perficiatur in * corporibus vestris. Principaliter ergo gratias agamus Domino Deo nostro a quo est omne datum optimum, et omne donum perfectum; et ejus bonitatem tota cordis alacritate laudemus, quoniam ad construendam istam domum orationis fidelium suorum visitavit animum, excitavit affectum, surrogavit auxilium; inspiravit necdum volentibus ut vellent, adjuvit bonæ voluntatis conatus ut facerent; ac per hoc Deus, *qui operatur* in suis *et velle et perficere pro bona voluntate*, hæc omnia ipse cœpit, ipse perfecit. Et quia opera bona in conspectu suo nunquam esse permittit inania, fidelibus suis, quibus operantibus præbuit virtutis suæ favorem; tribuet condignam pro tanta operatione mercedem. Adhuc amplius agendæ sunt gratiæ Deo nostro. Hanc enim Ecclesiam, quam fecit nomini suo construi, fecit etiam sanctorum Martyrum reliquiis amplius honorari.) (Philip. 2. 13.)

* *f.* cordibus.

* SERMO CCCXXXVII.

* Alias 16. inter additos a Parisiensibus.

II.

In (b) dedicatione Ecclesiæ.

CAPUT I. Ecclesiæ constructio bonum opus ex fide et caritate operantis æstimandum.

1. Bona opera fidelium de sua temporali terrenaque substantia, cum in thesauris cœlestibus reconduntur, fides hoc videt, quæ plenatis oculum habet in corde. Unde et ista ædificia, quæ congregandis religiosis cœtibus exstruuntur, cum oculo carnis inspexerit, laudat interius quod cernit exterius, et visibili accipit lumine ad quod gaudeat invisibili veritate. Neque enim occupata est fides inspicere, quam pulcra sint membra hujus habitationis; sed de quanta interioris hominis pulcritudine procedant hæc opera dilectionis. Retribuet ergo Dominus fidelibus suis tam pie, tam hilariter, tam devote ista operantibus, ut eos quoque ipsos in suæ fabricæ constructione componat, quo currunt lapides vivi, fide formati, spe solidati, caritate compacti. Ubi sapiens ille architectus Apostolus fundamentum posuit Christum Jesum, summum ipsum *lapidem angularem*, sicut et Petrus de Prophetica Scriptura commemorat, *ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum et honorificatum.* Huic adhærendo, pacamur; huic incumbendo, firmamur. Simul enim est et fundamentalis, quia ipse nos regit; et angularis, quia ipse conjungit. Ipsa est petra, super quam vir sapiens ædificans domum suam, contra omnes hujus sæculi tentationes tutissimus perseverat: nec pluvia irruente labitur, nec flumine inundante subvertitur, nec ventis flantibus commovetur. *Ipse est* et *pax nostra, qui fecit utraque unum:* in ipso enim *neque circumcisio quidquam valet, neque præputium, sed nova creatura.* Hi enim duo tanquam parietes ex diverso venientes, longe ab invicem fuerant, donec ad illum, tanquam ad angulum ducti, etiam in illo sibimet copulati sunt.

SERMON. DE SANCTIS.

Fabrica Ecclesiæ cœlestis.

1. Cor. 3. 10.

1. Petr. 2. 4.

Matth. 7. 24.

Ephes. 2. 14.

Gal. 6. 15.

CAPUT II. Ædificatio in labore, dedicatio in lætitia.

2. Itaque sicut hoc ædificium visibile factum est nobis corporaliter congregandis; ita illud ædificium, quod nos ipsi sumus, Deo spiritaliter habitaturo construitur. *Templum enim Dei sanctum est*, inquit Apostolus, *quod estis vos.* Sicut hoc terrenis molibus construimus, sic illud bene compositis moribus erigamus. Hoc enim nunc visitantibus nobis, illud in fine sæculi Domino veniente dedicabitur, quando corruptibile hoc nostrum induet incorruptionem, et mortale hoc nostrum induet immortalitatem: quia corpus humilitatis nostræ conformabit corpori gloriæ suæ. Videte enim quid dicat in Psalmo dedicationis: *Convertisti luctum meum in gaudium mihi: conscidisti saccum meum et accinxisti me lætitia: ut cantet tibi gloria mea, et non compungor.* Cum enim ædificamur, gemit ei humilitas nostra; cum autem dedicabimur, cantabit ei gloria nostra: quia in ædificatione labor est, in dedicatione lætitia. Dum cæduntur de montibus lapides, et ligna de silvis, dum formantur, dolantur, coaptantur; labor et cura est: cum autem perfecti ædificii dedicatio celebratur, gaudium et securitas laboribus curisque succedunt. Sic etiam ædificatio spiritalis, cujus habitator Deus, non ad tempus, sed in æternum erit; dum ex infideli vita homines segregantur ad fidem, dum quidquid in eis non bonum atque perversum est,

1. Cor. 15. 53.

Philip. 3. 21.

Psal. 29. 12.

(a) Caput istud sextum superiori capiti quinto in prius excusis mutilo admodum et interpolato male cohæret, sed abest prorsus a nostris MSS. Verlinus sane ac Vindingus suspicabantur non eodem stilo conscriptum, neque hujus Sermonis epilogum esse, sed alterius cujusdam prologum, quo pollicetur concionator, facturum se ut suus Sermo congruus sit et utilitati animarum proficiat.

(b) Hunc Lovanienses dubium habuerunt, non alia, credimus, permoti ratione, præter quam stili disparitate: quæ tamen minima aut nulla est a primis illis Sermonibus quos sub initium ordinationis suæ composuit Augustinus. Confer Sermones 216. et 353.

CLASSIS III.

amputatur et cæditur, dum fiunt aptæ, pacificæ A piæque juncturæ; quantæ tentationes timentur, quantæ tribulationes sustinentur? Cum vero advenerit dies dedicationis domus æternæ, cum dicetur nobis, *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab initio mundi:* quæ illa exsultatio, quæ securitas erit? cantabit claritas, nec compungetur infirmitas. Cum ostendet se ipsum nobis qui nos dilexit, et tradidit se ipsum pro nobis, et qui apparuit hominibus quod est factus in matre, apparebit eis Deus factor quod erat in Patre: cum ingredietur perfectam et ornatam, unitate stabilitam, immortalitate vestitam æternus ipse habitator domum suam; implebit omnia, fulgebit in omnibus, *ut sit Deus omnia in omnibus.*

Matth. 25. 34

1.Cor.15.28.

CAPUT III. Desiderium habitandi in domo Dei.

3. Hanc unam visionem petivit a Domino qui- B dam; et ipse quidam, si volumus, nos sumus. Hujus desiderio laboravit in gemitu suo, hinc lavit per singulas noctes lectum suum, et in lacrymis stratum suum rigavit. Propter hanc enim fuerunt ei lacrymæ suæ panis die ac nocte, dum diceretur ei per singulos dies, *Ubi est Deus tuus?* Ipse quippe ait, *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini per omnes dies vitæ meæ, ut contempler delectationem Domini, et protegar templum ejus.* Suis ipse habitator, ipsi habitatio. Qui enim habitant in domo Dei, ipsi sunt etiam domus Dei: quæ contemplatur delectationem ejus, et protegitur templum ejus, et absconditur in abscondito vultus ejus. Hanc spem tenemus, rem nondum videmus. *Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus*, et per patientiam ædifica- C mur.

Psal. 6. 7.
Psal. 41. 4.
Psal. 26. 4.

Domus Dei sunt ipsi ejus habitatores.

CAPUT IV. Col. 3. 1. et 2. Fundamentum nostrum sursum, non deorsum.

4. Eja ergo Fratres, *si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* Ideo enim et Christus fundamentum nostrum ibi positus est, ut sursum versus ædificemur. Sicut enim terrenis molibus construendis, quarum gravia corpora non utique nisi ad ima demergunt, in imo ponitur fundamentum: sic nobis e contrario sursum est positus lapis ille fundamentalis, ut sursum nos rapiat etiam pondere caritatis. Alacriter ergo *cum timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini. Deus enim est qui operatur in nobis* (a) *velle et operari pro bona voluntate. Omnia facite sine murmuratione. Et tamquam* D *lapides vivi coædificamini in templum Dei:* et tamquam ligna imputribilia de vobis ipsis facite domum Dei. Conquadramini, dolamini, in laboribus, in necessitatibus, in vigiliis, in jejuniis, ad omne opus bonum paramini: ut in æterna vita velut compage societatis Angelorum requiescere mereamini.

Philip.2.12. etc.

1. Petri 2.5.

CAPUT V. Habitaculum æternum per

5. Iste enim locus temporaliter ædificatus est, nec in æternum durabit: sicut et ipsa nostra corpora, propter quorum necessitatem per opera misericordiæ factus est, non sunt utique sempiterna, sed temporalia atque mortalia. *Habitationem autem habemus ex Deo, domum non manufactam, æternam in cœlis:* ubi et ipsa nostra corpora conversione resurrectionis cœlestia et sempiterna futura sunt. Et nunc quamvis nondum per speciem, sicut erit facie ad faciem, tamen per fidem habitat in nobis Deus: et ei sic habitanti habitaculum per bona opera efficimur; quæ opera æterna non sunt, sed ad æternam vitam perducunt. Ex quibus est et hoc opus, quo ista basilica fabricata est: non enim tales fabricas ibi operabimur. Nullus ibi locus ruiturus ædificatur, quo nullus habitator moriturus ingreditur. Nunc tamen sit bonum temporale opus vestrum, ut æterna sit merces vestra. Nunc, inquam, fidei et spei domum spiritali dilectione construite in omni opere bono, quod tunc non erit; quia indigentia nulla erit. Fundamenta ergo in cordibus vestris Apostolica et Prophetica monita jacite, humilitatem vestram sicut pavimentum sine offensione prosternite; salutarem in vestro corde doctrinam orationibus et sermonibus tamquam firmis parietibus communite, divinis eos testimoniis tamquam luminaribus illustrate, infirmos sicut columnæ sufferte, inopes sicut tecta protegite: ut Dominus Deus noster pro temporalibus bonis æterna restituat, et vos in æternum perfectos dedicatosque possideat.

SERMON. DE SANCTIS.

opera bona præparandum

2. Cor. 5. 1.

1.Cor.13.12.

* SERMO CCCXXXVIII.

III.

In dedicatione Ecclesiæ.

* Alias 17. inter additos a Parisiensibus.

1. Quando bona opera, etiam quæ propter Deum fiunt, hominibus ostenduntur, cum ea faciunt boni et religiosi, non laudes humanæ expetuntur, sed imitanda proponuntur. Duplex est enim misericordia, quæ fit in bono opere, corporalis et spiritalis. Esurientibus, sitientibus, nudis, peregrinis corporali misericordia subvenitur: eadem tamen ipsa cum ostenduntur, et ad imitationem ceteros provocant, etiam spiritus mentesque pascuntur. Alius pascitur opere bono, alius exemplo bono: ambo enim esuriunt. Ille vult accipere unde alatur, ille vult videre quod imitetur. Monet nos de hac veritate etiam sancti Evangelii lectio, quæ modo recitata est. Christianis enim dicitur in Deum credentibus, bene operantibus, spem vitæ æternæ pro bonis operibus exspectantibus, *Vos estis lumen mundi.* Et universæ ubique diffusæ Ecclesiæ dicitur, *Non potest civitas abscondi supra montem constituta. Erit*, inquit, *in novissimis temporibus manifestus mons domus domini, paratus in cacumine montium.* Ipse est mons, qui ex parvo lapide crevit, et totum orbem crescendo imple-

CAPUT I. Bona opera in manifesto facta duplicem habent utilitatem.

Matth.5.14.

Isai. 2. 2.

Dan. 2. 35.

(a) Editi, *in vobis volentibus operari per bonam voluntatem.* Castigantur hic et aliis locis ad optimæ notæ MSS.

vit. In illo ædificatur Ecclesia, quæ abscondi non potest.

Matth. 5. 15. * CAPUT II. Lucerna in candelabro. Gal. 6. 14.

2. *Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt.* * Bene occurrit lectio, quando candelabra dedicantur, ut sit qui operatur lucerna posita in candelabro. Lucerna est enim homo qui bene operatur. Quod est autem candelabrum? *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi.* Qui ergo secundum Christum facit, et propter Christum facit, ut non glorietur nisi in Christo, candelabrum est. Luceat omnibus, videant quod imitentur: non sint pigri non (a) aridi: prosit quod vident; non sint oculis videntes, et cordibus cæci.

Domini præcepta duo in speciem contraria conciliantur. Matth. 6. 1.

3. Sed ne forte occurrat alicui, quod Dominus bona opera velut jubet abscondi, ubi dicit, *Cavete facere justitiam vestram coram hominibus, ut videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cœlis est:* debet quæstio ista dissolvi, ut noverimus quemadmodum Domino obtemperemus, nec obtemperare illi non possimus, cum eum contra jubere audimus. * Hac dicit, *Luceant opera vestra coram hominibus, ut videant bona facta vestra.* Hac dicit, *Cavete facere justitiam vestram coram hominibus, ut videamini ab eis.* Vultis nosse quam sit ista quæstio dissolvenda, et nisi dissolvatur, moleste erit, si remaneat insoluta? Quidam homines faciunt bene, et timent videri; et omni studio, quantum possunt, cooperiunt bona opera sua. Captant quando neminem videant: tunc aliquid porrigunt, timentes ne offendant in illud præceptum ubi dictum est, *Cavete facere justitiam vestram coram hominibus, ut videamini ab eis.* Non autem Dominus jussit bona opera abscondi, sed in bonis operibus laudem humanam non cogitare. Denique cum dixit, *Cavete facere justitiam vestram coram hominibus:* ubi finivit? *Ut videamini ab eis.* Ut ideo faciant, ut videantur ab hominibus; hunc fructum boni operis quærant, hunc ferant: nihil aliud exspectent, nihil superioris et cœlestis commodi concupiscant. Sed si ideo solum faciat, ut laudetur: hoc prohibuit Dominus. *Cavete facere.* Quomodo? *Ut videamini ab eis.* Cavete hunc habere fructum, visionem hominum.

* CAPUT III. Matth. 5. 16. Matth. 6. 1.

CAPUT IV. In bono opere laudem nostram quærere prohibemur.

4. Jubet autem videri opera nostra, et dicit, *Nemo accendit lucernam, et ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt.* Et, *Sic luceant opera vestra coram hominibus, ut videant*, inquit, *bona facta vestra.* Et non ibi remansit: sed, *glorificent*, subjunxit, *Patrem vestrum, qui in cœlis est.* Aliud est in bono opere quærere laudem tuam, aliud est in bono opere quærere laudem Dei. Quando quæris laudem tuam, in visione hominum remansisti: quando quæris laudem Dei, æternam gloriam acquisisti. Sic ergo faciamus, ut non videamur ab hominibus, hoc est, sic faciamus, ut visionem hominum pro mercede non quæramus: sed sic faciamus, ut a videntibus et imitantibus gloriam Dei quæramus, et cognoscamus quod si nos tales non faceret, nihil essemus.

* SERMO CCCXXXIX.

* Alias 25. ex 50. homiliis.

I.

In die (b) ordinationis suæ.

CAPUT I. Sarcinæ episcopalis pondus.

1. Hodiernus dies iste, Fratres, admonet me adtentius cogitare sarcinam meam. De cujus pondere etiam si mihi dies noctesque cogitandum sit, nescio quo tamen modo anniversarius iste dies impingit eam sensibus meis, ut ab ea cogitanda omnino dissimulare non possim. Et quanto anni accedunt, immo decedunt, nosque propinquiores faciunt diei ultimo, utique quandoque sine dubitatione venturo, tanto mihi est acrior cogitatio, et stimulus plenior, qualem Domino Deo nostro rationem possim reddere pro vobis. Hoc enim interest inter unumquemque vestrum et nos, quod vos pene de vobis solis reddituri estis rationem, nos autem et de nobis et de omnibus vobis. Ideo major est sarcina: sed bene portata majorem comparat gloriam; infideliter autem gesta ad immanissimam præcipitat pœnam. Quid ergo mihi hodie maxime faciendum, nisi ut commendem vobis periculum meum, ut sitis gaudium meum? Periculum autem meum est, si adtendam quomodo laudatis, et dissimulem quomodo vivatis. Ille autem novit, sub cujus oculis loquor, immo sub cujus oculis cogito, non me tam delectari laudibus popularibus, quam stimulari et angi quomodo vivant qui me laudant. Laudari autem a male viventibus nolo, abhorreo, detestor: dolori mihi est, non voluptati. Laudari autem a bene viventibus, si dicam nolo, mentior: si dicam volo, timeo ne sim inanitatis appetentior quam soliditatis. Ergo quid dicam? Nec plene volo, nec plene nolo. Non plene volo, ne in laude humana pericliter: non plene nolo, ne ingrati sint quibus prædico.

Ad hominum laudes quomodo affectus Augustinus.

CAPUT II. Cura de aliorum salute quanta imposita episcopo. Ezech. 33. 2. etc.

2. Sarcina autem mea est, quam modo audistis, cum Ezechiel propheta legeretur: parum est enim quia dies ipse admonet nos eamdem sarcinam cogitare: insuper etiam talis lectio recitata est, quæ nobis incutiat magnum timorem, ut quid portemus cogitemus; quia nisi nobiscum qui imposuit portet, deficimus. Ecce audistis: *Terra*, inquit, *super quam induxero gladium, et posuerit sibi exploratorem, qui videat gladium*

(a) Sic aliquot MSS. At editi, *non avari*.

(b) Habitus scilicet in anniversario suscepti episcopatus, quem diem Natalem episcopi appellabant. Natalitiis Optati Thamugadensis frequentissimo Donatistarum conventu, quamdiu ille vixit, celebrari solita commemorat Augustinus in epist. 108. n. 5. et in lib. 2. contra litt. Petiliani c. 23. Diem etiam anniversarium Ordinationis Aurelii Carthaginensis celebrandum postridie esse significat supra in fine Sermonis CXI.

CLASSIS III.

supervenientem, et dicat et denuntiet: si venien- te autem gladio taceat ille explorator, et superveniens gladius super peccatorem, occidat: peccator quidem pro sua iniquitate morietur, sanguinem autem ejus de manu exploratoris inquiram. Si autem viderit gladium supervenientem, et tuba cecinerit, et annuntiaverit; et ille cui annuntiat non observaverit: ille quidem in sua iniquitate morietur, explorator autem animam suam liberavit. Et tu fili hominis, exploratorem posui te filiis Israel. Exposuit quid dixerit gladium, exposuit quid dixerit exploratorem, exposuit quam dixerit mortem. Non nos permisit in obscuritate lectionis excusare negligentiam nostram. *Posui te* ergo, inquit, *exploratorem. Si dixero peccatori, Morte morieris, et tu tacueris, et ille in peccato suo mortuus fuerit: ille quidem in peccato suo morietur* digne et juste, *sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Si autem tu dixeris peccatori, Morte morieris, et ille se non observaverit; ille in iniquitate sua morietur, tu vero animam tuam liberasti.*

CAPUT III. Suos hortatur ut ipsum bene vivendo relevent.

3. Relevate ergo, Fratres, relevate sarcinam meam, et portate mecum. Bene vivite. Natalis Domini imminet, pascendos habemus compauperes nostros, et cum eis communicanda est humanitas. Vobis autem fercula mea verba ista sunt: pascere omnes pane tractabili et visibili non sufficio. Inde pasco, unde pascor. Minister sum, pater-familias non sum. Inde vobis appono, unde et ego vivo. De thesauro Dominico, de epulis illius patris-familias, qui propter nos pauper factus est, cum dives esset, ut ejus paupertate nos ditaremur. Si panem vobis ponerem, fracto pane singula frusta ablaturi eratis: etsi ego multum ponerem, perparum ad singulos perveniret. Modo autem quod dico, et omnes totum habent, et singuli quique totum habent. Numquid enim verbi mei inter vos syllabas divisistis? Numquid ipsius producti sermonis singula verba abstulistis? Unusquisque vestrum totum audivit: sed videat quomodo audivit; quia erogator sum, non exactor.

2. Cor. 8. 9.

Evangelio terretur, ne episcopali onere posito securiorem vitam deligat.

4. Si non erogem, et pecuniam servem, terret me Evangelium. Possem enim dicere quid mihi est tædio esse hominibus, dicere iniquis, Inique agere nolite, sic agite, sic agere desistite? Quid mihi est oneri esse hominibus? Accepi quomodo vivam, quomodo jussus sum, quomodo præceptus sum, assignem quomodo accepi: de aliis me reddere rationem quo mihi? Evangelium me terret. Nam ad istam securitatem otiosissimam nemo me vinceret. Nihil est melius, nihil dulcius, quam divinum scrutari, nullo strepente, thesaurum: dulce est, bonum est. Prædicare, arguere, corripere, ædificare, pro unoquoque satagere magnum onus, magnum pondus, magnus labor. Quis non refugiat istum laborem? * Sed terret Evangelium. Processit quidam servus, et ait domino suo, *Sciebam te hominem molestum, metere ubi non seminasti: servavi pecuniam tuam nolui eam erogare, tolle quod tuum est.* Si aliquid minus est, (a) indica; si integrum est, noli mihi molestus esse. Ait autem ille, *Serve nequam, ex ore tuo te condemnabo.* Quare hoc? Quia avarum dixisti me: lucra mea quare neglexisti? Sed timui dare ne perderem: hoc dicis. Plerumque enim dicitur, Quid corripis? Perit ad illum quod dicis, non te audit. Et ego, inquit ille, nolui dare, ne perderem pecuniam tuam. *Ego veniens cum usuris exigerem.* Erogatorem, inquit, posueram te, non exactorem. Tu exerceres erogationem, mihi relinqueres exactionem. Hoc ergo timens unusquisque, videat quomodo accipiat. Si ego erogans timeo, qui accipit securus esse debet?

* CAPUT IV. Lucæ 19. 21.

SERMON. DE SANCTIS.

Servi est erogare; Domini rationem exigere.

CAPUT V. Hortatur ut vitam mutent in melius.

5. Qui malus fuit heri, bonus sit hodie. Hæc est ergo erogatio mea. Qui malus fuit heri, bonus sit hodie. Malus fuit heri, et non est mortuus. Si mortuus esset, et (b) malus esset, isset unde non redisset. Malus fuit heri, vivit hodie: prosit illi quod vivit, non male vivat. Quare ergo diei hesterno hodiernum vult addere malum? Longam vitam vis habere; bonam non vis? Quis longum ferat malum vel prandium? Usque adeo cæcitas mentis (c) occalluit, usque adeo surdus est homo interior, ut omnia bona velit habere præter se ipsum? Vis habere villam? Nego te habere velle malam villam. Uxorem vis habere? Non vis nisi bonam: domum nonnisi bonam. Quid eurram per singula? Caligam non vis habere malam, et vis habere vitam malam? Quasi plus tibi noceat mala caliga, quam vita mala. Cum tibi caliga mala et constricta nocuerit, sedes, discalceas te, abjicis, aut corrigis, aut mutas, ne digitum lædas: et calceas te. Mala vita est, qua animam perdis. Sed plane hoc video unde fallaris. Caliga nocens dolorem facit, vita nocens voluptatem: illud nocet, illud libet. Sed quod ad tempus libet, postea pejus dolet. Quod autem ad tempus salubriter dolet, postea infinita voluptate et abundanti gaudio lætificat; secundum illud quod scriptum est, *Qui seminant in lacrymis, in gaudio metent:* Et illud, *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.*

Vitam solam non curant homines habere bonam.

Psal. 125. 5. Matth. 5. 5.

6. Hæc ergo diligentius adtendentes, cogitemus illud quod de luxuria ac voluptate scriptum est: *Ad tempus*, inquit, *indulcat fauces postea felle amarior invenitur.* Et quia vita nostra in hoc sæculo quasi via esse cognoscitur, oportet (d) nobis de labore ad requiem pervenire, quam de requie ad laborem: et melius est nobis in via brevi tempore laborare, ut postea in patria possimus ad æternum gaudium feliciter pervenire. Præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre etc.

Prov. 5. 3. et 4.

(a) MSS. *indica.*

(b) Sic MSS. Editi vero, *et malus esset, inde non redisset.*

(c) Editi, *occuluit*, pro quo MSS. *occalluit.*

(d) Editi. *oportet nos.* At omnes MSS. *oportet nobis.* Modus loquendi ejus auctoris est, qui Sermoni clausulam apposuit, ab istis verbis, *Hæc ergo diligentius adtendentes*, etc.

CLASSIS III.

* Alias 39, ex Sirmondianis.

*SERMO CCCXL.

II.

In die ordinationis suæ.

Episcopalis sarcina.

1. Semper quidem me, ex quo humeris meis ista de qua difficilis ratio redditur, sarcina imposita est, honoris mei cura sollicitat: verumtamen multo amplius hujusmodi consideratione permoveor, quando anniversarius ejus dies memoriam pristinam renovans ejus, ita eam mihi ponit ante oculos, ut quod jam antea suscepi sic teneam, quasi hodie suscepturus accedam. Quid autem isto reformidatur in munere, nisi ne plus nos delectet quod periculosum est in nostro honore, quam quod fructuosum est in vestra salute? Adjuver igitur orationibus vestris,

Christi adjutorio eget, ut portetur.

ut suam sarcinam mecum ferre dignetur. Cum oratis, etiam pro vobis oratis. Hæc enim mea sarcina de qua nunc loquor, quid aliud quam vos estis? Orate mihi vere, sicut oro, ut non sitis graves. Nam Dominus Jesus sarcinam levem non diceret, nisi eum portante portaret. Sed

Gal. 6. 2.

et vos sustinete me, ut secundum præceptum Apostolicum, invicem onera nostra portemus, et sic adimpleamus legem Christi. Qui nobiscum si non portat, succumbimus: si nos non portat, occumbimus. Ubi me terret, quod vobis sum; ibi me consolatur, quod vobiscum sum. Vobis enim sum Episcopus, vobiscum sum Christianus. Illud est nomen suscepti officii, hoc gratiæ, illud periculi est, hoc salutis. Denique tamquam in mari magno illius actionis tempestate jactamur: sed recolentes cujus sanguine redemti fuerimus, velut portum securitatis tranquillitate hujus cogitationis intramus; et in hoc proprie laborantes officio in communi requiescimus beneficio. Si ergo plus me delectat, quod vobiscum emtus sum quam quod vobis præpositus sum, tunc, ut Dominus præcipit, ero abundantius vester servus, ne ingratus sim pretio, quo vester merui esse conservus. Amare quippe debeo Re-

Johan. 21. 17.

demtorem: et scio quid Petro dixit, *Petre, amas me? Pasces oves meas.* Hoc semel, hoc iterum,

3 hoc tertio. Interrogabatur amor, et (a) imponebatur labor: quia ubi major est amor, minor est

Psal 115 12. 1. Cor. 15. 10.

labor. *Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?* Si dicam hoc me retribue-

Gratuitus Dei amor spem mercedis non tollit.

re, quod pasco oves ejus: etiam hoc facio, *non ego, sed gratia Dei mecum.* Ubi ergo retributor

A inveniar, cum ubique præveniar? Et tamen quia gratis amamus, quia oves pascimus, mercedem quærimus. Quomodo fiet istud? Quomodo convenit, Gratis amo ut pascam, et mercedem posco quia pasco? Nullo modo fieret hoc, nullo modo merces quæreretur ab eo qui gratis amatur, nisi merces esset ipse qui amatur. Nam si hoc retribuimus pro eo quod nos redemit, quia ejus pascimus oves; pro eo ipso quid retribuemus, quod nos fecit esse pastores? Mali namque pastores, quod a nobis absit, nostra malitia sumus: boni vero, quod ab illo nobis adsit, nisi ejus gratia esse non possumus. Unde et vos, Fratres mei, *præcipientes rogamus, ut ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Facite nostrum 2 Cor. 6. 1.

B ministerium fructuosum. *Dei agricultura estis.* 1. Cor. 3. 9.

Extrinsecus accipite plantatorem atque rigatorem; intrinsecus vero incrementi datorem. Corripiendi sunt inquieti, pusillanimes consolandi, infirmi suscipiendi, contradicentes redarguendi, insidiantes cavendi, imperiti docendi, desidiosi excitandi, contentiosi cohibendi, superbientes reprimendi, litigantes pacandi, inopes adjuvandi, oppressi liberandi, boni approbandi, mali tolerandi, omnes amandi. In hac tanta, et tam multiplici ac varia rerum diversarum actione, adjuvate nos, et orando et obtemperando; ut nos vobis non tam præesse, quam prodesse delectet.

2. (Sicut enim vobis hoc expedit, ut pro salute vestra Dei misericordiam studeamus orare;

C ita et vos oportet pro nobis ad Dominum preces fundere. Ne hoc incongruum judicemus, quod Apostolum fecisse cognoscimus. Nam in tantum se apud Deum commendari orationibus cupiebat, ut ipse omni populo supplicaret dicens, *Orantes simul et pro nobis* etc. Et ideo hoc de- Coloss. 4. 3.

bemus loqui, quod et nosmetipsos (b) cohortari b

et vos possit instruere. Sicut enim nobis cum grandi timore ac sollicitudine cogitandum est, qualiter pontificatus officium sine reprehensione possimus implere: ita et a vobis observandum est, ut ad omnia, quæ vobis fuerint imperata, humilem studeatis habere obedientiam. Oremus ergo pariter, Dilectissimi, ut episcopatus meus mihi prosit, et vobis. Mihi enim proderit, si fa-

D cienda dicam; vobis si faciatis audita. Si enim et nos pro vobis, et vos pro nobis cum perfecto caritatis amore indesinenter oraverimus, ad æternam beatitudinem, auxiliante Domino, feliciter veniemus.

(a) MSS. *imperabatur labor.*

(b) Sic Theodericensis MS. At Sirmondus, *coartare.* Cæterum conclusio ab initio n. 2. Augustinum, judicio quidem nostro, minus sapit, quam Cæsarium. Hujus certe perpetuæ sunt istæ loquendi rationes: *Sicut enim vobis hoc expedit, ut pro salute vestra.... studeamus orare: ita et vos* etc. *Nam in tantum* etc. *Et ideo hoc debemus loqui* etc. *Sicut enim nobis cum grandi timore ac sollicitudine cogitandum est, qualiter pontificatus officium* etc.

SANCTI
AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
SERMONUM AD POPULUM
IV. CLASSIS,

Complectens Sermones de Diversis.

* Alias de Tempore 40.

* SERMO CCCXLI.

De eo (a) quod Christus tribus modis in Scripturis intelligitur: contra Arianos habitus.

CAPUT I. Christus in Scripturis dictus tribus modis.

1. Dominus noster Jesus Christus, Fratres, quantum animadvertere potuimus paginas sanctas, tribus modis intelligitur et nominatur, quando prædicatur, sive per Legem et Prophetas, sive per epistolas Apostolicas, sive per fidem rerum gestarum, quas in Evangelio cognoscimus. Primus modus est, secundum Deum et divinitatem illam Patri coæqualem atque coæternam ante assumtionem carnis. Alter modus est, cum assumta carne jam idem Deus qui homo, et idem homo qui Deus, secundum quamdam suæ excellentiæ proprietatem, qua non ceteris coæquatur hominibus, sed est mediator et caput Ecclesiæ, esse legitur et intelligitur. Tertius modus est quodam modo totus Christus, in plenitudine Ecclesiæ, id est, caput et corpus, secundum plenitudinem perfecti cujusdam viri, in quo viro singuli membra sumus. Quod credentibus prædicatur, et prudentibus agnoscibile offertur. Non omnia testimonia Scripturarum tam multa angusto tempore sive recolere sive explicare possumus, quibus omnia tria ista genera probemus: sed tamen non omnia possumus improbata relinquere, ut quibusdam commemoratis testimoniis, cetera quæ commemorare non sinimur propter angustias temporis, per vos ipsos *jam observare in Scripturis et invenire possitis.

CAPUT II. Primus modus quo Christus prædicatur

2. Ad primum ergo modum insinuandi Domini nostri Jesu Christi Salvatoris, unici Filii Dei, per quem facta sunt omnia, pertinet illud quod nobilissimum et præclarissimum est in Evangelio secundum Joannem, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; hoc erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Quod factum est, in illo vita erat; et vita erat lux hominum, et lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt.* Miranda et stupenda verba hæc, et priusquam intelligantur, amplectenda sunt. Si cibus apponeretur ori vestro, partem cibi alius illam acciperet, alius istam: ad omnes tamen perveniret unus cibus; sed non ad omnes totus cibus. Sic quasi quidam cibus et potus verborum nunc apponitur auribus vestris; et tamen totum ad omnes pervenit. An forte cum loquor, alius sibi tollit unam syllabam, alius alteram? aut alius unum verbum, alius alterum verbum? Si ita est, tot verba dicturus sum, quot homines video, ut ad omnes perveniant vel verba singula. Et facile quidem plura dico, quam hic sunt homines: sed omnia ad omnes perveniunt. Verbum ergo hominis non dividitur per syllabas, ut omnes audiant; et Verbum Dei per frusta conciditur, ut ubique sit? Numquid hæc, Fratres, sonantia atque transeuntia verba illi incommutabiliter permanenti Verbo ulla ex parte comparanda arbitramur? aut ego quia hæc dixi, comparavi? Sed quoquo modo insinuare vobis volui, ut Deus quod exhibet in corporalibus rebus, valeat vobis ad credenda ea, quæ nondum videtis de spiritalibus verbis. Sed jam ad meliora transeamus. Nam verba sonant, et abeunt. (b) De spiritalibus cogitationibus justitiam cogitate. Cogitans justitiam constitutus in istis partibus Occidentalibus, cogitans justitiam constitutus in Oriente, unde fit ut ille totam justitiam cogitet, et ille totam? et ille totam videat, et ille totam? Nam qui videt

ut Deus. Joban. I. 1, etc.

Verbi similitudo.

(a) Citant sæpe Beda et Florus in Pauli epistolas.

(b) Istæc verba de spiritalibus cogitationibus, videntur superesse.

CLASSIS IV.

justitiam, secundum quam gerat aliquid, ipse juste gerit. Videt intus, agit foris. Unde videt intus, si nihil sibi præsto est? Quia ipse in parte positus est, ad eamdem partem non perveniet alterius cogitatio? Cum autem idem videas mente tu hic positus, quod videt ille tam longe positus, et totum tibi luceat, totum illi videatur; quia ea quæ divina et incorporea sunt, ubique sunt tota; crede Verbum totum in Patre, totum in utero. Crede enim hoc de Verbo Dei, qui est Deus apud Deum.

CAPUT III. Alius modus quo Christus commendatur ut Deus et homo. Johan. 1. 14.

3. Sed audi jam aliam insinuationem, alium modum insinuandi Christum, quem Scriptura prædicat. Ea enim quæ dixi, dicta sunt ante assumtam carnem. Nunc autem audi illud quod modo prædicat Scriptura. *Verbum*, inquit, *caro factum est, et habitavit in nobis.* Nam qui dixerat, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil:* frustra nobis divinitatem Verbi prædicaret, si Verbi humanitatem taceret. Ut enim illud videam, hic mecum agitur; ut purger ad illud contemplandum, infirmitati meæ ipse subvenit. Suscipiendo de natura humana ipsam naturam humanam, factus est homo. Venit cum jumento carnis ad eum qui jacebat in via vulneratus, ut parvam fidem nostram incarnationis suæ sacramento (a) informaret atque nutriret, faceretque serenum intellectum ad videndum quod nunquam amisit per id quod suscepit. Esse enim cœpit homo, esse non destitit Deus. Ergo hæc est prædicatio Domini nostri Jesu Christi secundum quod mediator est, secundum quod caput est Ecclesiæ; quod Deus homo est, et homo Deus est, cum dicat Joannes, *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.*

Lucæ 10. 30.

Christus utroque modo commendatus ab Apostolo. Philip. 2. 6. Florus ibidem. Philip. 2. 7.

4. Audite jam utrumque in illo notissimo capitulo apostoli Pauli: *Qui cum in forma Dei esset*, inquit, *non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo.* Hoc est, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Quomodo Apostolus dixit, *Non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo*, si non est æqualis Deo? Si autem Pater Deus, ille non Deus, quomodo æqualis? Ubi ergo ille ait, *Deus erat Verbum:* ibi iste, *Non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo.* Et ubi ille, *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis:* ibi iste, *Sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens.* Attendite: per hoc ergo quod homo factus est, per hoc quod Verbum caro factum est et habitavit in nobis per hoc semetipsum exinanivit, formam servi accipiens. Quid enim exinanivit? Non ut amitteret divinitatem, sed ut indueret humanitatem, apparens hominibus quod non erat, antequam homo esset. Sic apparendo se exinanivit, id est, (b) reservans dignitatem majestatis, et offerens carnem indumentum humanitatis. Per id ergo quod semetipsum exinanivit formam servi accipiens, (non formam Dei accipiens. De forma Dei cum diceret, non dixit, accepit: sed, *cum in forma Dei esset constitutus, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo.* Ad formam autem servi ubi ventum est, *Formam*, inquit, *servi accipiens*,) per hoc ergo mediator et caput est Ecclesiæ, per quem reconciliamur Deo, per sacramentum (c) humilitatis et passionis et resurrectionis et adscensionis et judicii futuri, ut duo illa futura audiantur, cum semel locutus sit Deus. Ubi duo audiuntur? Ubi *reddit unicuique secundum opera sua.*

SERMON. DE DIVERSIS

Matth. 16. 27.

CAPUT IV. Cavere jubet ab Arianorum hæresi. 2 Tim. 2. 17. Florus ad 2 Cor. 11. Virginitas mentis integritas fidei.

5. Hoc ergo tenentes, nolite quæstiones mirari hominum, quæ serpunt sicut cancer, quemadmodum dixit Apostolus: sed custodite aures vestras, et virginitatem mentis vestræ, tamquam desponsati ab amico sponsi uni viro virginem castam exhibere Christo. Virginitas enim vestra in mente. Virginitas corporis in paucis Ecclesiæ. virginitas mentis in omnibus fidelibus esse debet. Hanc virginitatem vult serpens corrumpere, de quo idem Apostolus dicit, *Desponsavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Et timeo, ne sicut Evam astutia sua serpens decepit, sic quoque et vestri sensus corrumpantur, et excidant a castitate, quæ est in Christo Jesu.* *Vestri*, inquit, *sensus*, id est vestræ mentes. Nam hoc magis proprium est. Sensus enim intelliguntur et hujus corporis, videndi, audiendi, odorandi, gustandi, tangendi. Mentes nostras timuit corrumpi Apostolus, ubi est fidei virginitas. Modo (d) perge anima, virginitatem tuam serva, fecundanda postea in amplexu sponsi tui. Sepite ergo, ut scriptum est, aures vestras spinis. Turbavit fratres infirmos Ecclesiæ quæstio Arianorum: sed in Domini misericordia superavit catholica fides. Non enim deseruit ille Ecclesiam suam; et si ad tempus turbavit eam, ob hoc turbavit, ut semper supplicaret ei, a quo in solida petra confirmaretur. Et adhuc mussitat serpens, et non tacet. Quærit pollicitatione quadam scientiæ dejicere de paradiso Ecclesiæ, quem non permittat redire ad illum paradisum, unde primus homo dejectus est.

Eccli. 28. 28.

Serpens pollicitatione scientiæ seducens.

CAPUT V. Id agitur in Ecclesia, quod olim in Paradiso. Gen. 3. 4.

6. Intendite Fratres. Quod gestum est in illo paradiso, hoc geritur in Ecclesia. Nemo nos seducat ab isto paradiso. Sufficiat, quod illinc lapsi sumus, vel experti corrigamur. Ipse est serpens, qui semper suggerit iniquitatem et impietatem. Ipse aliquando promittit impunitatem, quemadmodum et ibi promisit, dicens, *Numquid morte moriemini?* Ipse talia suggerit, ut modo male vivant Christiani. Numquid omnes, inquit, perditurus est Deus? Numquid omnes damnaturus est Deus? Ille dicit, Damnabo: ignoscam eis qui se mutaverint; mutent facta sua, muto minas meas. Ipse est ergo qui murmurat, et mussitat, et dicit, Ecce ubi scriptum est, *Pater major me est;* et tu dicis æqualem Patri? Accipio quod dicis: sed utrumque accipio, quia utrumque lego. Quare tu unum accipis, et unum

Johan. 14. 28. Contra Arianos, quomodo Pater

(a) Quidam libri, *firmaret.*
(b) Sic MSS. Al editi, *reservans.*

(c) Nonnulli codices, *humanitatis.*
(d) Florus et Cisterciensis liber, *Modo ergo anima.*

Filius major. Filium Patri esse æqualem in forma Dei, minorem in forma servi. Johan. 10. 30.

non vis? Nam mecum utrumque legisti, Ecce *Pater major me est:* accipio, non a te, sed ab Evangelio: et tu esse Filium æqualem Deo Patri, accipe ab Apostolo. Conjunge utrumque, utrumque concordet: quis qui locutus est per Johannem in Evangelio, ipse locutus est per Paulum in epistola; Non potest ipse secum discordare: sed tu concordiam Scripturarum non vis intelligere, cum amas ipse litigare. Sed ex Evangelio, inquit, probo: *Pater major me est.* Et ego ex Evangelio probo: *Ego et Pater unum sumus.* Quomodo utrumque verum est? Quomodo nos docet Apostolus, *Ego et pater unum sumus? Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo.* Audi, *Pater major me est: Sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens.* Ecce ego ostendo quare major est: tu ostende in quo æqualis non est. Utrumque enim legimus. Minor est Patre, in quantum filius hominis est: æqualis Patri, in quantum Filius Dei; quia Deus erat Verbum. Mediator, Deus et homo: Deus æqualis Patri, homo minor Patre. Est ergo et æqualis et minor: æqualis in forma Dei, minor in forma servi. Tu ergo dic, unde æqualis et minor? Numquid alia parte æqualis, et alia parte minor? Ecce excepta susceptione carnis, ostende mihi æqualem et minorem. Unde demonstraturus es, volo videre.

CAPUT VI. Filius Dei, ante incarnationem nullo modo minor Patre.

7. Attendite impietatem stolidam carnem sapere, quomodo scriptum est, *Sapere secundum carnem, mors est.* Hic siste. Sequestro adhuc, et nondum loquor de incarnatione Domini nostri Jesu Christi unici Filii Dei: sed tamquam nondum factum sit quod jam factum est, attendo tecum, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; hoc erat in principio apud Deum.* Attendo tecum, *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo.* Ibi mihi ostende et majorem, et minorem. Quid dicturus es? Divisurus es Deum per qualitates, id est, per quasdam affectiones corporales vel animales, in quibus aliud atque aliud esse sentimus? Naturaliter dicere quidem possum: sed utrum sic et vos intelligatis, Deus viderit. Ergo ut dicere cœperam, ante susceptionem carnis, antequam Verbum caro fieret et habitaret in nobis, ostende minorem, ostende æqualem. Numquid aliud et aliud Deus, ut ex alia parte sit minor illo Filius, et ex alia parte illi æqualis? Veluti si dicamus, Corpora sunt quædam; potes mihi dicere, Æquale est in longitudine, sed minus est in robore. Plerumque enim duo corpora talia occurrunt, ut statura longitudinis æqualia sint, robore autem unum sit minus, alterum majus. Ergo talia quasi corpora cogitaturi sumus Deum et Filium ejus? cogitaturi sumus eum qui totus in Maria fuit, totus apud Patrem, totus in carne, totus super Angelos? Avertat Deus istas cogitationes a cordibus Christianorum. Item forte ita cogitabis, ut dicas, Et robore et longitudine

æquales, sed colore dispares sunt. Ubi color, nisi in corporalibus? Ibi autem lux sapientiæ. Ostende mihi colorem justitiæ. Si ista colorem non habent, tu illa de Deo non diceres, si pudoris colorem haberes.

Filium non posse dici alia ratione æqualem, alia minorem.

8. Quid ergo dicturus es? Potestate æquales sunt, sed minor Filius prudentia? Injustus est Deus, si minori prudentiæ potestatem dedit æqualem. Si prudentia æquales sunt, sed minor est Filius potestate, invidus est Deus, qui æquali prudentiæ potestatem dedit minorem. In Deo autem omne quod dicitur idipsum est. Neque enim in Deo aliud potestas et aliud prudentia, aliud fortitudo et aliud justitia aut aliud castitas. Quidquid horum de Deo dicis, neque aliud et aliud intelligitur, et nihil digne dicitur: quia hæc animarum sunt, quas illa lux perfundit quodam modo, et pro suis qualitatibus afficit; quomodo cum oritur corporibus lux ista visibilis. Si auferatur, unus est corporibus omnibus color; qui potius dicendus est nullus color. Cum autem illata illustraverit corpora, quamvis ipsa unius modi sit, pro diversis tamen corporum qualitatibus diverso eos nitore adspergit. Ergo animarum sunt istæ affectiones, quæ bene sunt affectæ ab illa luce quæ non afficitur, et formatæ ab illa quæ non formatur.

In Deo non aliud potestas aliud prudentia et cetera virtutes.

CAPUT VII. Justitia et similia de Deo dicuntur non proprie, sed quia nihil dici potest melius. Psal. 10. 8. Gen. 6. 7. Gen. 18. 21.

9. Tamen ista de Deo dicimus, Fratres, quia non invenimus melius quod dicamus. Dico justum Deum; quia in verbis humanis nihil melius invenio: nam est ille ultra justitiam. Dicitur in Scripturis, *Justus Dominus, et justitias dilexit.* Sed ibi dicitur et pœnitere Deum, ibi dicitur et nescire Deus. Quis non exhorreat? Nescit Deus, pœnitet Deum? Ideo tamen et ad ista verba salubriter Scriptura descendit, quæ tu exhorres, ne illa quæ magna putas digne dicta arbitreris. Atque ita si quæras, Quid ergo de Deo digne dicitur? aliquis fortasse tibi respondeat et dicat, quia justus est. Alius autem isto melius intelligens, etiam hoc verbum dicat superari ab illius excellentia, et indigne de illo etiam hoc dici, quamvis congruenter secundum humanam capacitatem dicatur: ut cum ille de Scripturis probare voluerit, quia scriptum est, *Justus Dominus;* recte illi respondeatur, in eisdem Scripturis, positum esse, quia pœnitet Deum: ut quomodo istud non accipit secundum consuetudinem loquentium, sicut solent homines pœnitere; sic et illud quod dicitur justus, supereminentiæ ipsius non competere intelligat: quamvis hoc Scriptura bene posuerit, ut per qualiacumque verba gradatim animas ad id quod dici non potest perducatur. Justum quidem Deum dicis: sed intellige aliquid ultra justitiam quam soles et de homine cogitare. Sed Scripturæ justum dixerunt: propterea et pœnitentem dixerunt et nescientem, quod jam non vis dicere. Quomodo ergo illa, quæ jam exhorres, intelligis propter infirmitatem tuam dicta; sic et ista quæ magnipendis, pro aliqua (*a*) firmitate validiore dicta sunt. a

(a) Colbertinus MS. *infirmitate.*

CLASSIS IV.

Qui autem et ista transcenderit, et de Deo, quantum homini conceditur, digne cogitare cœperit, inveniet silentium ineffabili cordis voce laudandum.

CAPUT VIII. Filium Dei non posse dici ex alia parte æqualem, ex alia inæqualem.

10. Ergo, Fratres, quia hoc est in Domino virtus quod justitia, (quidquid de illo dixeris, hoc idem dicis, cum tamen nihil digne dicas;) non potes dicere æqualem esse Patri Filium per justitiam et non esse æqualem per virtutem; aut æqualem per virtutem et non æqualem per scientiam: quia si ex una re aliqua æqualis est, ex omni re æqualis est; quia omnia quæ ibi dicis, idem sunt, et idem valent. Sufficit ergo, quia dicere non potes quomodo sit (*a*) inæqualis Filius Patri, nisi dederis diversitates quasdam in substantia Dei. Quas cum dederis, foras te mittit veritas, nec accedis ad illud sanctuarium Dei, ubi sincerissime videtur. Cum autem non possis æqualem dicere ex alia parte et ex alia inæqualem, quia non sunt in Deo partes; non possis dicere ex alia eum esse æqualem, ex alia minorem, quia non sunt in Deo qualitates; secundum Deum non potes dicere æqualem, nisi omni modo æqualem: unde ergo potes dicere minorem, nisi quia formam servi accepit? Itaque, Fratres, semper hæc advertite. Si in Scripturis regulam quamdam acceperitis, omnia vobis lux ipsa monstrabit. Sicubi inveneritis, secundum quod dictum est, æqualem Filium Patri, secundum divinitatem accipite. Secundum formam vero servi assumtam, minorem accipite: secundum quod dictum est, *Ego sum qui sum:* et secundum quod dictum est, *Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob:* sic tenebitis, et quod in ejus natura est, et quod in ejus misericordia. Arbitror satis esse dictum de illo etiam modo, quo Dominus noster Jesus Christus Salvator noster caput Ecclesiæ mediator factus, per quem reconciliamur, Deo, Deus et homo insinuatur in Scripturis.

Exodi 3. 14. etc.

CAPUT IX. Christus tertio modo intelligitur caput et corpus. Florus ad Coloss. 1.

11. Tertius modus est, quomodo totus Christus secundum Ecclesiam, id est, caput et corpus prædicetur. Etenim caput et corpus unus est Christus: non quia sine corpore non est integer, sed quia et nobiscum integer, esse dignatus est, qui et sine nobis semper est integer, non solum in eo quod Verbum est unigenitus Filius æqualis Patri, sed et in ipso homine quem suscepit, et cum quo simul Deus et homo est. Verumtamen, Fratres, quomodo corpus ejus nos (*b*) sumus, et nobiscum unus Christus? Ubi invenimus hoc, quia unus Christus est caput et corpus, id est, corpus cum capite suo? Sponsa cum sponso suo quasi singulariter loquitur apud Isaiam: certe unus idemque loquitur; et videte quid sit: *Velut sponso alligavit mihi mitram, et velut sponsam induit me ornamento.* Ut sponsus et sponsa: (*c*) eumdem dicit sponsum secundum caput, sponsam secundum corpus. Duo videntur, et unus est. Alioquin quomodo membra Christi sumus? Apostolo apertissime dicente, *Vos estis corpus Christi et membra.* Membra Christi et corpus sumus omnes simul; non qui hoc loco tantum sumus, sed et per universam terram; nec qui tantum hoc tempore, sed quid dicam? Ex Abel justo usque in finem sæculi quamdiu generant et generantur homines, quisquis justorum per hanc vitam transitum facit, quidquid nunc, id est, non in hoc loco, sed in hac vita, quidquid post nascentium futurum est, totum hoc unum corpus Christi: singuli autem membra Christi. Si ergo omnes corpus, singuli membra; est utique caput cujus hoc sit corpus. *Et ipse est*, inquit, *caput corporis Ecclesiæ, primogenitus, ipse primatum tenens.* Et quia de illo ait etiam, quod semper *caput omnis principatus et potestatis* sit, adjungitur ista Ecclesia, quæ nunc peregrina est, illi cælesti Ecclesiæ, ubi Angelos cives habemus; cui æquales nos futuros post resurrectionem corporum impudenter nobis arrogaremus, nisi veritas promisisset, dicens, *Erunt æquales Angelis Dei:* et fit una Ecclesia, civitas Regis magni.

Isai. 61. 10.

SERMON. DE DIVERSIS. 1. Cor. 12. 27.

Coloss. 1. 17.

Coloss. 2. 10.

Lucæ 20. 36.

CAPUT X. Christus in Scripturis enuntiatus tribus modis.

12. Sic ergo aliquando in Scripturis insinuatur Christus, ut intelligas Verbum æquale Patri. Sic aliquando, ut intelligas mediatorem: cum *Verbum caro factum est, ut habitaret in nobis:* cum ille unigenitus per quem facta sunt omnia, *non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Sic autem aliquando, ut intelligas caput et corpus, exponente ipso Apostolo apertissime quod dictum est de viro et uxore in Genesi, *Erunt*, inquit, *duo in carnem unam.* Videte ipsum exponentem, ut non conjecturis nostris aliquid ausi dicere videamur. *Erunt enim*, inquit, *duo in carnem unam:* et addidit, *Sacramentum hoc magnum est.* Et ne adhuc putaret quisquam in viro esse et uxore secundum naturalem utriusque sexus copulationem corporalemque mixturam, *Ego autem dico*, inquit, *in Christo et Ecclesia.* Secundum hoc ergo quod in Christo et Ecclesia accipitur quod dictum est, *Erunt duo in carnem unam: nonjam duo, sed una caro est.* Et quomodo sponsus et sponsa, sic caput et corpus: quia caput mulieris vir. * Sive ergo dicam caput et corpus, sive dicam sponsus et sponsa unum intelligite. Ideoque idem Apostolus, cum esset adhuc Saulus, audivit, *Saule, Saule, quid me persequeris;* quoniam corpus capiti adjungitur. Et cum jam Christi prædicator pateretur ab aliis, quæ persecutor ipse fecerat, *Ut suppleam*, inquit, *quæ desunt pressurarum Christi in carne mea:* ad pressuras Christi ostendens pertinere quod patiebatur. Quod non potest intelligi secundum caput, quod jam in cælo nihil tale patitur; sed secundum corpus, id est, Ecclesiam: quod corpus cum suo capite, unus Christus est.

Johan. 1. 14. Philip. 2. 6. etc. Florus ad Ephes. 5. Gen. 2. 24. Christus et Ecclesia unus Christus. Ephes. 5. 32

* Beda ad Coloss. 1.

Act. 9. 4.

Coloss. 1. 24.

(a) Plures MSS. *æqualis.* Forte leg. *æqualis et inæqualis.*

(b) Regius liber et Florus, *quomodo corpus ejus nos, si non et nobiscum unus Christus?*

(c) Editi, *cum dicit.* At Regius MS. *cum.* Florus, *eumdem.*

CLASSIS IV.

* CAPUT XI. Sponsa Christi agat ut sit sine macula et ruga. Florus ad Ephes. 5.27. * Beda ibidem. V. 2. Retract. cap. 38. Isai. 1. 16. Tit. 3. 5. Philip.3.13. et 14.

13. Exhibete ergo vos dignum corpus tali capite, dignam sponsam tali sponso. Non potest habere caput illud, nisi condignum corpus; nec ille vir tantus, nisi condignam ducit uxorem. *Ut exhiberet sibi*, inquit, *gloriosam Ecclesiam*, *non habentem maculam aut rugam, aut aliquid ejusmodi*. * Hæc est sponsa Christi, non habens maculam aut rugam. Non vis habere maculam? Fac quod scriptum est, *Lavamini, mundi estote*, *auferte nequitias de cordibus vestris*. Non vis habere rugam? Extendere in crucem. Non enim tantum opus est ut laveris, sed etiam ut extendaris, ut sis sine macula aut ruga. Per lavacrum enim auferuntur peccata: per extensionem fit desiderium futuri sæculi, propter quod Christus crucifixus est. Audi ipsum Paulum lotum: *Non* inquit, *ex operibus justitiæ quæ nos fecimus*, *sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis*. Audi eumdem extensum: *Ea, inquit, quæ retro sunt oblitus*, *in ea quæ ante sunt extensus*, *secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo Jesu*.

* Alias 8. ex Sirmondianis. a

* SERMO CCCXLII.

De (a) Sacrificio vespertino.

In quo explicatur initium Evangelii Joannis.

Psal. 140. 2.

1. De Sacrificio vespertino Sermo reddendus est. Oravimus enim cantando, et orando cantavimus, *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum*. In oratione advertimus hominem, in extensione manuum agnoscimus crucem. Est ergo hoc signum quod in fronte gestamus, signum quo salvi sumus. Signum irrisum, ut honoraretur; contemtum, ut glorificaretur. Deus comparet, ut homo deprecetur; et Deus latet, ut homo moriatur. *Si enim cognovissent*, *numquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Hoc ergo sacrificium, ubi sacerdos est victima, redemit nos fuso sanguine Creatoris. Non (b) tamen creavit nos cum sanguine, sed redemit sanguine. Creavit enim nos *in principio* quod *erat Verbum*, *et Verbum erat apud Deum*, *et Deus erat Verbum*. Ab hoc creati sumus. Sermo contextus adjungit, *Omnia per ipsum facta sunt*, *et sine ipso factum est nihil*. Hoc est quo creati sumus. Quo vero redemti, audi: *Quod factum est*, inquit, * *in eo vita erat*, *et vita erat lux hominum*, * *et lux in tenebris lucet*, *et tenebræ eam non comprehenderunt*. Adhuc Deus est: adhuc illud dicitur, quod incommutabile semper manet; adhuc illud dicitur, cui videndo corda mundanda sunt: unde autem mundentur, nondum dicit. *Lux*, inquit, *lucet in tenebris*, *et tenebræ eam non comprehenderunt*. Sed ut non sint tenebræ, possintque eam comprehendere; tenebræ enim peccatores, tenebræ infideles: ut ergo non sint tenebræ, possintque comprehendere, *Verbum caro factum est*, *et habitavit in nobis*. Videte Verbum, videte Verbum carnem, Verbum ante carnem. *In principio erat Verbum*, *et Verbum erat apud Deum*, *et Deus erat Verbum; omnia per ipsum facta sunt*. Ubi hic sanguis? Ecce jam auctor tuus, sed nondum est pretium tuum. Unde ergo redemtus? quia *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*.

Crucis signum. 1. Cor. 2. 8. Sacrificium crucis. Florus ad 1. Cor. 11. et Hebr. 9. b Johan. 1. 1. v. 3. v. 4. v. 5.

SERMONES DE DIVERSIS. v. 14.

Johannes missus ante Christum, ut lucerna ante lumen. v. 5.

2. Paulo superius attende. *Lux*, inquit, *lucet in tenebris*, *et tenebræ eam non comprehenderunt*. Quia ergo tenebræ lumen non comprehenderunt, opus erat hominibus humano testimonio. Diem videre non poterant, lucernam forte poterant tolerare. Quia ergo ad videndum diem minus idonei erant; lucernam tamen utcumque tolerabant. *Fuit homo missus a Deo*, *cui nomen erat Joannes*. *Hic venit*, *ut testimonium perhiberet de lumine*. Quis, de quo, hic venit, ut testimonium perhiberet de lumine? Quomodo non erat ille lumen, si vel lucerna erat? Primo vide quia lucerna erat. Audire vis lucernam, lucernam de die in diem? De lucerna, *Vos*, inquit, *misistis ad Joannem*, *et voluistis ad horam exsultare in lumine ejus: ille erat lucerna ardens et lucens*. Joannes ergo iste quid videbat, qui lucernam contemnebat? *Non erat ille lumen*, *sed ut testimonium perhiberet de lumine*. De quo lumine? *Erat lumen verum*, *quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. Si omnem hominem, ergo Joannem: Joannem qui nondum se volebat ostendere diem, ipse sibi suam accenderat testem lucernam. Sed talis erat lucerna, quæ de die posset accendi. Audi ipsum Joannem confitentem, *Nos*, inquit, *omnes de plenitudine ejus accepimus*. Christus putabatur, hominem se esse fatebatur. Dominus putabatur, servum se esse confitebatur. Bene agnoscis lucerna humilitatem tuam, ne te superbiæ ventus exstinguat. *Erat* enim *lumen verum*, *quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*: id est omne animal, quod est illuminationis capax, hoc est omnem hominem habentem mentem atque rationem, qua possit esse particeps Verbi.

Johan. 5.35. et 35. Johan. 1. 8. v. 9. Johan. 1 16.

Johan. 1.10.

3. Illud ergo quod erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem habentem mentem venientem in hunc mundum, ubi erat? *In hoc mundo erat*. Sed et terra in hoc mundo erat, et sol et luna in hoc mundo erant. Audi de die tuo, o mentis humanæ oculus! *In hoc mundo erat*, *et per ipsum mundus factus est*. Sic erat hic, ut et antequam mundus esset, non quasi non haberet ubi esset. Deus enim habitando continet, non continetur. Ergo miro et ineffabili modo in hoc mundo erat. *Et mundus per eum factus est*, *et mundus eum non cognovit*. Quis est mundus, qui per eum factus est? *In principio fecit Deus cælum et terram*; quia omnia per

(a) Citat Florus ad Rom. 11. ad 1. Cor. 11. et Hebr 9.
(b) Sirmondus. *Non tantum*. Aptius Florus, *Non tamen*.

CLASSIS IV.

Gen. 1. 1. Mundus duobus modis intelligitur.

ipsum facta sunt. Quis mundus eum non cognovit? Mundus et mundus, sicut domus et domus; domus in fabrica, domus in habitatoribus. In fabrica domus, quemadmodum magnam domum fecit, pulcherrimam domum construxit. Domus in habitatoribus, quomodo bona domus, benedicat eam Dominus; mala domus, parcat ei Deus. Ergo *mundus per eum factus est*, et habitatio et habitatores: *et mundus eum non cognovit*, habitatores.

v. 11. Christus quomodo non receptus a suis.

4. *In sua propria venit, et sui eum non receperunt*. Ergo quare venit, quasi non præscius, quod sui non essent eum recepturi? Audi propter quod venerit. *Quotquot autem receperunt eum*. Sui non receperunt, mundus non credidit, et mundus totus credidit. Sicut dicimus, Tota arbor plena foliis, numquid fructibus est locus ablatus? Utrumque dici, utrumque intelligi potest, et arbor foliis plena, et arbor fructibus plena: una arbor in utroque, sed foliis dispergendis, fructibus colligendis. Ergo fideles ejus servi, dilectores ejus, quorum gloria est, quorum spes, quorum res est; quando auditis, *Sui eum non receperunt*, nolite dolere: quia credendo ipsius estis. *Sui eum non receperunt*. Qui isti sunt? Forte Judæi olim vocati ex Ægypto, liberati in manu potenti, per rubrum mare trajecti, per siccum evadentes, hostibus insequentibus carentes, manna pasti, de servitute eruti, ad regnum perducti, tot beneficiis emti. Ecce sui, qui non receperunt: sed non recipiendo facti sunt alieni. In oliva erant, superbiendo fracti sunt. Oleaster contemtibilis,

Florus ad Rom. 11. Judæi ob superbiam præcisi, Gentiles ob humilitatem in oliva inserti.

a amaritudine (a) baccarum aspernabilis, per totum mundum erat, illo totus mundus horrebat; sed tamen per humilitatem ibi meruit inseri, unde oliva superbiendo præcidi. Audi olivam superbientem, et frangi dignam: *Nos de servitute non sumus nati, patrem habemus Abraham*. Respondetur, *Si filii Abrahæ essetis, facta Abrahæ faceretis*. Contra id quod dictum est, *De servitute non sumus nati*: *Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis*. Liberos vos esse jactatis? *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati*. Quanto ergo tutius homo servus esset hominis, quam perversæ cupiditatis? Illi tamen superbiendo humilem non receperunt. Vide oleastrum dignum inseri, Centurionem illum, non de israeliticis, sed de Gentilibus: *Domine, non sum dignus, ut sub tectum meum intres*. Et Dominus, *Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel*. In oliva non inveni, quod inveni in oleastro. Ergo oliva superbiens præcidatur, oleaster humilis inseratur. Vide inserentem, vide præcidentem: *Propterea dico vobis, quia multi ab Oriente et Occidente venient*; multus veniet oleaster inserendus in oliva: *et recumbent cum Abraham et Isaac et Jacob in regno cælorum*. Audisti quemadmodum oleaster humilis inseratur: audi quemadmodum oliva superba

Johan. 8. 33. Ibidem 36. Ibidem 34.

Centurionis humilitas et fides. Matth. 8. 8. etc.

A præcidatur, *Filii autem regni ibunt in tenebras exteriores, ibi erit fletus et stridor dentium*. Quare? Quia *sui eum non receperunt*. Et quare insertus oleaster? Quia *Quotquot eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri*.

SERMON. DE DIVERSIS.

Johan. 2. 12. Potestas data ut efficiamur filii Dei.

5. Erige cor, genus humanum, respira in auram vitæ et securissimæ libertatis. Quid audis? quid tibi promittitur? *Dedit eis potestatem*. Quam potestatem? An forte unde inflantur homines, judicandi de capitibus humanis, ferendi sententias de innocentibus et nocentibus? *Potestatem*, inquit, *dedit eis filios Dei fieri*. Jam enim * non erant filii, et fiunt filii; quia ille, per quem fiunt filii Dei, jam erat Filius Dei, et factus est filius hominis. Jam ergo et illi erant filii hominum, et facti sunt filii Dei. Descendit ad id quod non

* f. redundat non.

B erat, quia aliud erat. Erige ergo spem. Magnum est quod tibi promissum est, et incredibile videtur, et quasi non posse æstimatur filios hominum fieri filios Dei. Sed plus pro illis factum est, quia Filius Dei factus est filius hominis. Erige ergo spem, o homo, pelle a corde infidelitatem. Incredibilius jam pro te factum est, quam quod tibi promissum est. Miraris si homo habeat vitam æternam? miraris si homo perveniat ad vitam æternam? mirare potius, quod Deus pro te pervenit ad mortem. Quid dubitas de promisso, tanto pignore accepto? Vide ergo quomodo te confirmat, quomodo promissionem Dei roborat: *Quotquot*, inquit, *receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri*. Qua generatione? Non illa usitata, non veteri, non transitoria vel

C carnali. *Non ex carne*, inquit, *non ex sanguine, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt*. Miraris, non credis? *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*. Ecce unde factum est sacrificium vespertinum. Inhæreamus illi: nobiscum offeratur, qui pro nobis oblatus est. Sic enim vespertino sacrificio vita vetus interficitur, et diluculo nova oritur.

v. 13. v. 14.

* SERMO CCCXLIII.

* Alias 2. inter editos ex MSS. Carthusiæ majoris.

De Susanna (b) et Joseph cum exhortatione ad castitatem. b

D 1. Divinæ lectiones, et sancta oracula Dei, quæ insonuerunt auribus nostris, nidum faciant in mentibus nostris: non volent et transeant, (c) aut sedeant, et discedant; sed aliquid pariant. Nam si *passer invenit sibi domum, et turtur nidum, ubi reponat pullos suos*; quanto magis passer verbum Dei et turtur misericordia Dei? Audivimus de Susanna lectionem: ædificetur pudicitia conjugalis, et tam firmo fundamento innitatur muroque valletur, ut et insidiantes repellat, et falsos testes convincat. Remanserat casta mulier moritura, nisi adesset qui videbat,

c Psal. 83. 4.

Susanna exemplum pudicitiæ conjugalis.

(a) In excusis, beatorum. Correximus juxta Cod. Colbertinum.

(b) Recensitus est a Possidio in Indiculi capite 10. Exstat idem Sermo, sed plus media parte minutus, inter Latinas homilias Johannis Chrysostomi nomine publicatas.

(c) Apud Chrysostomum, sed sedeant, nec discedant.

quod judicantes latebat. Conscripta sunt verba ejus, quæ habuit in paradiso, hoc est in viridario suo: quæ verba nullus hominum audivit, nisi soli duo, qui pudori uxoris alienæ insidiabantur, et reinctanti falsum testimonium meditabantur. Illi soli audierunt quod dictum est,
Dan. 13. 23. *Angustiæ mihi undique. Si enim hoc fecero, mors mihi est; si autem non fecero, non effugiam manus vestras. Melius est autem mihi manus vestras non evadere, quam in conspectu Dei peccare.* Contemnebat quod audiebat, quia timebat quem non videbat; cujus tamen divinis oculis erat ipsa conspicua. Neque enim quomodo illa Deum non videbat, sic non videbatur a Deo. Videbat Deus quod ædificabat, inspiciebat opus suum, habitabat templum suum, ibi erat ipse, insidiantibus respondebat. Nam si castitatis dator deseruisset, castitas interiisset. Ait ergo,
Castitas donum Dei. *Angustiæ mihi undique.* Sed et exspectabat eum, qui eam salvam faceret a pusillanimitate et tempestate falsorum testium, tamquam ventorum malorum. In illis tamen ventis et fluctibus naufragium castitas non fecit; quia Dominus gubernavit. Clamatum est, ventum est, processum est: pervenit caussa ad judicium. Domus Susannæ crediderat contra dominum senioribus falsis: et quamvis antescta illæsa et immaculata vita idoneum videretur pudicitiæ testimonium perhibere; illis tamen irreligiosum videbatur senioribus non credere. Nullus talis sermo umquam sonuerat de Susanna. Illi ergo falsi testes; sed noti Deo. Aliud credebat domus, aliud videbat Dominus: sed quod videbat Dominus, homines nesciebant, senioribus recte credi videbatur. Ergo moriendum erat: sed si caro moreretur, castitas coronaretur. Adfuit Dominus precanti, exaudivit quam noverat: non deseruit ne moreretur, cui subvenit ne adulteraretur. Excitavit Dominus spiritum sanctum Danielis adhuc novelli ætate, sed robusti pietate. Quia ergo erat in eo propheticus Spiritus, continuo nequissimorum seniorum vidit fallaciam. Sed quod ille intuebatur, providendum erat quomodo ceteris
Susanna divinitus liberata a falsis testibus. monstraretur. *Falsi*, inquit, *testes sunt*, *redite in judicium*. Sed quod falsi essent, ille noverat, cui propheticus Spiritus revelaverat: docendi erant, qui nesciebant. Ergo si judices docendi, testes procul dubio convincendi. Convincens ergo eos, intendens falsitatem testimonii, quam ipse jam noverat, jussit eos ab invicem separari. Interrogavit singulos: unam enim concupiscentiam habere ambo potuerunt, sed unum consilium meditari non potuerunt. Interrogatus est unus; sub quam arborem comprehendisset adulteros; respondit, *Sub lentisco*. Interrogatus est alius; respondit, *Sub ilice*. Dissonantia testimoniorum patefecit veritatem, liberavit castitatem.

Susannæ, quia liberata est, non major eadem felicitas.
2. Et castitas quidem, Fratres, sicut jam dixi liberaretur et coronaretur, etiam si caro quandoque moritura, illo judicio moreretur. Morituri enim sumus omnes: nec agit quisquam qui cupit evadere, ut mortem auferat; sed ut differat debitum. Hoc omnes tenet, hoc omnes redituri sumus, quod de Adam traximus; et quod mori nolumus, ab exactore hujus debiti non securitas datur, sed dilatio postulatur. Susanna ergo religiosa mulier et pudica conjux, erat utique quandoque moritura: et ipsum quandoque si tunc esset, pudicitiæ quid obesset, dum caro conderetur sepulcro, et castitas redderetur Deo, coronaretur a Deo? Putatis enim, Fratres, tamquam ad magnum meritum pertinere, si falsi testes non prævaleant adversus innocentem? Non est magnum meritum, si non prævaleat falsum testimonium adversus innocentem. Magnum meritum esset, si adversus Dominum non prævaluisset. Ipse autem Dominus noster Jesus Christus per linguas falsorum testium est crucifixus. Sed ipsi quidem falsi testes ad horam prævaluerunt, resurrecturo quid nocuerunt? Exemplo itaque suo Dominus Deus noster in carne sua, in infirmitate sua, et in forma servi, quam suscepit ad liberandum servum, ad quærendum fugitivum, ad redimendum captivum, solvendum vinctum, faciendum de servo fratrem; ad hoc veniens in forma servi demonstravit servo exemplum, ne falsos testes perhorrescat; et cum creduntur, non timeat. Possunt enim facere malam famam, sed non possunt interficere conscientiam puram. Liberati sunt tres viri de camino Dan. 3. 14.
ignis ardentis, adfuit Deus eorum, deambulaverunt inter ignes innoxios, circum ardentes et non urentes, et in ipsa deambulatione laudes dixerunt Deo, et illæsi sicut missi fuerant, evaserunt; adfuit ergo Deus eorum: numquid defuit Deus Machabæorum? Illi evaserunt, illi mox arserunt: utrique tentati, hi carne consumti, hi Mach. 2. 7.
carne illæsi; sed utrique coronati. Ut evaderent flammas tres viri, Nabuchodonosor præstitum est, ut crederet in Deum eorum. Nam qui eos potuit in manifesto liberare, potuit et in occulto coronare. Sed si illos in occulto coronasset, regem qui sæviebat, non liberasset. Salus corporis illorum, salus animæ facta est illius. Illi Deum laudando evaserunt, sed præsentes ignes: ille in Deum credendo evasit, sed æternas gehennas. Plus ergo illi quam illis, præstitum est. Antiochus autem non erat dignus, cui talia præ- Lucæ 18. 14.
starentur, a quo Machabæi torquebantur: ideo illis igne tormentisque consumtis, exsultavit: sed *qui se exaltat, humiliabitur*.

Maria a falsa suspicione Josephi liberata. Matth. 1. 19.
3. Qui ergo liberavit Susannam mulierem castam, conjugem fidelem a falso testimonio seniorum, ipse liberavit et virginem Mariam a falsa suspicione mariti sui. Inventa est ergo virgo illa prægnans, ad quam vir non accesserat. Uterus quidem fetu intumuerat; sed virginalis integritas manserat. Seminatorem fidei fide conceperat, Deum in suum corpus assumserat, qui ejus corpus violari non permiserat: marito tamen tamquam homini venit in suspicionem. Aliunde esse credebat, quod de se non esse sciebat, et ipsum aliunde adulterium suspicabatur. Ab Angelo corrigitur. Quare dignus fuit ab Angelo corrigi? Quia non in illo erat malivola suspicio: quales Apostolus dicit malivolas suspi- 1. Tim. 6. 4.

ciones nasci inter fratres. Malivolæ suspiciones sunt calumniantium, benevolæ suspiciones sunt gubernantium. Licet cuiquam de filio male suspicari; sed de filio non licet calumniari: utique suspicaris malum; sed optas invenire bonum. Qui benevole suspicatur, vinci cupit: tunc enim bene lætatur, quando falsum inventum fuerit, quod male suspicabatur. Talis erat Joseph circa conjugem suam, cui corpore non erat mixtus, sed tamen fide jam fuerat copulatus. Venit ergo et virgo in falsam suspicionem: sed sicut pro Susanna adfuit in Daniele Spiritus, sic pro Maria adfuit Angelus. Ad Joseph inquit Angelus, *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim de ea nascitur, de Spiritu sancto est.* Ablata suspicio est; quia inventa redemtio est.

Matth. 1. 20.

Virginum et conjugatarum castitas, præmium inæquale, sed æternum utraque habet.

4. Gaudebant paulo ante conjugatæ ad Susannam, gaudeant virgines ad Mariam: utræque teneant castitatem, illæ conjugalem, illæ virginalem. Utraque enim castitas habet apud Deum meritum: etsi virginalis major est, conjugalis minor; tamen utraque grata est Deo, quia donum est Dei. Ad vitam æternam omnes perveniunt; sed in vita æterna non omnes eumdem honorem, eumdem dignitatem, idem meritum comparant. Sic erit vita æterna et regnum Dei, quomodo similitudinis caussa, quod dicimus cælum. In cælo sunt omnia sidera; sic et in regno Dei omnes erunt boni fideles. Vita æterna par erit omnibus: non enim ibi alius plus vivit, alius minus; quando omnes sine fine victuri sumus. Ipse est denarius quem accepturi sunt operarii; sive qui in vinea mane laboraverunt, sive qui ad horam undecimam venerunt: denarius ille vita æterna est, quæ omnibus par est. Sed intuemini cælum, recordamini Apostolum: *Alia corpora cælestia, et alia terrestria; alia gloria solis, et alia gloria lunæ, et alia gloria stellarum; stella enim a stella differt in gloria: sic et resurrectio mortuorum.* Ergo unus quisque, Fratres mei, pro dono quod accepit, certet in hoc sæculo, ut gaudeat in futuro. Conjugatus es? Inferior vita est, inferius præmium spera: æternum tamen regnum non despera. Præcepta tibi conjugalia retinenda sunt. Quid enim, quia uxorem habes, non te debes agnoscere peregrinari in hoc mundo, moriturum non te debes cogitare, exiturum de lecto voluptatis? et vide quo utcumque pergas, ad tormentum calamitatis, an ad præmium æternitatis. Cogita ergo, serva quod accepisti, ferto sarcinam tuam: quia levis est, si diligis, gravis, si odisti. Non enim frustra Dominus ait, aut vere cum hoc ait, solis continentibus loquebatur: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris:* non carnibus vestris, sed animabus vestris. *Jugum enim meum lene est, et sarcina mea levis est:* levis amanti, gravis neganti. Jugum Domini in cervicem sumsisti? Lene est, si benedicaris; asperum, si reluctaris. Circumstant tentationes conjugalem vitam. Numquid enim ista

Matth. 20. 9.

1. Cor. 15. 40. etc.

Matth. 11. 28, etc.

Jugum Christi lene et sarcina levis amantibus.

Susanna ideo non tentata est in ipsa pudicitia, quia marito erat conjuncta? Numquid hæ solæ in hac parte non tentantur, quæ viris copulantur? Ecce Susanna uxor aliena erat, maritum habebat: tamen tentata est, fluctuavit in tempestate. *Angustiæ*, inquit, *mihi sunt undique.* A falsis enim testibus timuit mori; sed a Deo judice vero timuit penitus mori: A falsis enim testibus ad tempus moreretur: a judice Deo in æternum puniretur. Appendit, elegit: prius timuit, et appendit; appendit, et elegit; elegit, et vicit. Docuit feminas conjugatas religiosas, tentatori resistere docuit, pugnare docuit, laborare docuit, adjutorium implorare docuit.

Feminis exemplum Susanna.

5. Si de femina tentata Scriptura testis est, numquid viros deseruit? numquid eis exemplum imitationis deesse permisit? Intuebamur Susannam tentatam a viris concupiscentibus ejus corruptionem, intuebamur certantem. Lectio illa theatrum nostri cordis erat, athletam Dei pudicum spiritum exspectabamus, certantem adversarium videbamus, de victo cum victrice triumphemus. Habent exemplum suum religiosæ conjuges, habent quod imitentur. Deo debeant, quod servant, non homini: tunc enim servant, si Deo debeant; tunc servant, si illi debeant, qui videt quod servant, quod etiam maritus non videt. Sæpe enim absens est maritus, semper est præsens Deus: et aliquando, quia homo est maritus suspicatur falsum; tunc oret mulier pro marito suo suspicante falsum, oret ut ille salvetur, non ut ille damnetur. Falsa enim viri suspicio non claudit oculos Dei. Illius conscientia nuda est coram illo, qui creat eam. Ipse enim ad tempus oppressam liberat in æternum. Sed oret pro marito, et det operam non solum habere bonam vitam, sed etiam illæsam famam. Bonam enim vitam ipsa pudicitia liberat, ne damnetur: bona vero fama alios liberat, ne falsum suspicando labantur, et forte in peccatum decidant, dum quod non vident judicant: sicuti judices isti ceciderunt, et Daniel sanctus, immo per Danielem Dominus, magis illos judices, quam Susannam, ab interiore morte liberavit. Liberavit enim illam, ne ad tempus damnaretur: liberavit autem illos, ne male judicando et innocentem damnando, in æternum supplicium caderent ejus judicis, quem nemo potest corrumpere, a quo nemo se potest abscondere.

Agendum non solum ut bona sit vita, sed et fama illæsa.

6. Dicebam ergo de viris, quia nec ipsi sine exemplo dimissi sunt. Viri casti, viri timentes Deum, viri quibus sufficiunt conjuges suæ, viri qui non violatis, quod vobis violari non vultis; viri qui fidem, quam exegistis, reddidistis; exspectate et vos me commemorante, quod exspectabant uxores vestræ lectore recitante. Nec vos sine exemplo Scriptura divina dimisit. Illæ Susannam audiebant, et in ea vincente gaudebant: vos Joseph attendite; non illum Joseph, cui desponsata fuerat virgo Maria, quæ peperit Christum, nam ille suspicione tentatus est, et ab Angelo mox sanatus est. Alium Joseph sancta Scriptura testatur, quem tentavit impudica: amavit

Joseph viris exemplum pudicitiæ

Gen. 39. 12.

pulcrum non casta, sed perversa mente, ubi oculos non habebat, ubi videretur spiritalis et invisibilis pulcritudo; quem amabat pulcrum, nolebat castum. Amavit alienum, amavit servum viri sui: sed fidem servantem domino suo non amavit. An putas amavit illum, an potius se? Ego puto quia nec illum, nec se. Si enim illum amabat, quare volebat perdere? Si se amabat, quare volebat perire? Ecce probavi quia non amabat. Veneno libidinis ardebat, non flammis caritatis lucebat. Sed ille noverat videre, quod illa non noverat. Pulcrior erat intus, quam foris; pulcrior in cordis luce, quam in carnis cute; quo illius feminæ oculi non penetrabant, ibi ipse sua pulcritudine fruebatur. Intuens ergo interiorem pulcbritudinem castitatis, quando illam maculari, quando violari illius feminæ tentatione permitteret? Amabat illa; sed amabat et ille: et plus erat quod amabat ille, quam quod amabat illa; quia videbat ille, quod non videbat illa.

Castitatem in aliis impudici vel ipsi amant.

7. Si vis videre quomodocumque spiritalem pulcritudinem pudicitiæ, si habes ad illam qualescumque oculos, exempli gratia aliquid tibi propono: ipsam amas in conjuge tua. Noli ergo odisse in aliena, quod amas in tua. Quidnam amas in tua? Utique castitatem. Hanc odisti in aliena, quam amas in tua: hanc odisti in aliena, cum qua concumbendo ejus vis perdere castitatem. Quod amas in tua, hoc vis interficere in aliena? Quod amas in tua, hoc vis perdere in aliena? Quomodo habebis orationem pietatis, homicida castitatis? Serva ergo in aliena, quod servari cupis in tua: ipsam castitatem potius dilige, quam carnem. Sed forte existimas te amatorem esse carnis uxoris tuæ, non castitatis. Sordida quidem cogitatio; sed non te dimitto sine exemplo. Ego enim puto quod castitatem plus ames in conjuge tua, quam carnem. Sed ut te absolutissime ostendam amatorem esse castitatis magis quam carnis, hanc amas in filia tua. Quis hominum est, qui non filias suas castas esse velit? quis hominum est, qui non filiarum suarum congaudeat castitati? Numquid et ibi carnem amas, numquid concupiscis corpus pulcrum, ubi exhorrescis incestum? Ecce probavi te amatorem esse castitatis. Si ergo amatorem castitatis ostendi te; quid te offendisti, ut non illam ames in te? Ecce habes compendium, ama in te, quod amas in filia tua: ama hoc in uxore aliena, quia et filia tua uxor erit aliena. Ama ergo et in te castitatem. Si uxorem alienam amaveris, non cum illo habebis: si castitatem amaveris, mox habebis. Ama ergo castitatem, ut habeas æternam felicitatem.

Pudicitiæ amore resistendum in tentatione exemplo Susannæ et Joseph.

8. Sed forte tentaberis, amabit te mulier impudica; inveniet te in solitudine, conabitur extorquere complexum; si renueris, minabitur infamando supplicium. Hoc seniores falsi Susannæ fecerunt, hoc uxor domini sui fecit sancto Joseph. Sed adtendite illum, quem adtendit et Susanna et Joseph. Num quia nullus testis est, Deus ibi non est? Ejus oculos noluit offendere Joseph, oculos Domini sui præsentis. Noluit impudicæ mulieri ad concubitum illicitum consentire. Repulit concupiscentiam alienam, amplexus est pudicitiam suam. Fecit tamen illa, quod minata est: mentita est viro; credita est a suo marito. Adhuc patiens Deus. Traditur Joseph in carcerem; custoditur tamquam reus, a quo non est offensus Deus: sed nec ibi defuit Deus, quia ille non erat reus. Adfuit Dominus Joseph patienti: quod non cito subvenit, ad majora præmia distulit. Lætificavit merito, quem exercuit supplicio. Debuit enim sanctus ipse Joseph pro ipsa pudicitia aliquid etiam durum pati, hoc est, amarum. Si ipsam impudicam mulierem forsitan amaret, pro illa paratus esset dura perpeti: et illa amorem suum erga se non probaret, nisi propter illam talia molesta vel dura toleraret, et caritati, immo non caritati, sed malæ cupiditati, vicem redderet. Exardesceret illa in illum vicissim, quia videret cum tanto amore suo inardescere, ut propterea non recusaret quæcumque supplicia tolerare. Si hoc pro impudica, quanto magis pro ipsa pudicitia? Bene ergo aliquando Deus differt adjutorium suum; ut probet hominem, ut exerceat hominem, ut ipse sibi homo innotescat. Nam Deum nihil latet.

Pro pudicitia spernendæ delectationes et molestiæ

9. Hoc ergo monuerim Caritatem Vestram, Fratres, ut note omnia concupiscentiis carnalibus et gaudiis sæcularibus et vanæ pompæ et volaticæ, vaporique vitæ hujus præsentis præponatis decus et pulcritudinem sapientiæ, præponatis dulcedinem suavitatemque sapientiæ, præponatis decus pudicitiæ, pulchritudinem castitatis. Hæc omnia abscondita sunt in thesauro cælesti, nudæ coram oculis Dei gemmæ sunt istæ pretiosæ, multum lucent; si oculos habetis, videtis. Diversis ergo et illicitis delectationibus ista præponite, et si tentatio usque accesserit, ut etiam molestiam patiamini, Fratres mei, quis non patiatur propter sacculum suum, quis non patiatur pro agro suo, pro uno lapide limitis agri sui? Si pro his rebus patiamini, quas non habetis in potestate, quamdiu vultis, retinere, et quibus vultis, dimittere; sed sæpe amittuntur, cum vivimus, sæpe post mortem nostram ab eis, quos odimus, possidentur; si pro his bonis, (si tamen dicenda sunt bona, quæ non faciunt bonos,) tanta mala homines æquo animo patiuntur pro fide quare pigri sunt, pro thesauro cælesti quare timidi sunt? pro illis divitiis, quas nec naufragia nobis possunt auferre? Justus enim naufragus evadit dives et nudus.

Job in stercore quam dives.

10. Illis divitiis plenus erat sanctus Job: omnia uno ictu perierant; nihil in domo ejus remanserat, quibus paulo ante opulentus videbatur, subito mendicus, in stercore a capite usque ad pedes vermibus scatens. Quid ista miseria miserius? quid interiore felicitate felicius? Perdiderat omnia illa, quæ dederat Deus: sed habebat ipsum, qui dederat omnia, Deum. *Nudus*, inquit, *exivi de utero matris meæ, nudus revertar in terram: Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen* Job. 1. 21.

CLASSIS IV. *Domini benedictum*. Certe pauper est? certe nihil habet? Si nihil remanet, de quo thesauro gemmæ istæ laudis Dei proferebantur? Postea usque ad carnem tentator accessit: omnibus sublatis tentatricem mulierem reliquit. Evam dimisit; sed Adam ille non fuit. Et ibi qualis inventus est? quomodo respondit uxori blasphemiam suggerenti? *Locuta es*, inquit, *tamquam una ex insipientibus mulieribus. Si bona suscepimus de manu Domini, mala cur non toleramus?* O virum putrem et integrum! o fœdum et pulcrum! o vulneratum et sanum! o in stercore sedentem, et in cælo regnantem! Si amamus, imitemur; ut imitemur, laboremus; et si in labore subdeficimus, adjutorium imploremus. Adjuvat certantem qui certamen indixit. Non enim sic te Deus exspectat certantem, ut populus aurigam: clamare novit, adjuvare non novit. Non sic te Deus exspectat certantem, ut agonista exspectat athletam: coronam fœneam parat, vires subministrare laboranti non novit; nec enim potest, homo enim est, non Deus. Et forte dum exspectat, plus laborat sedendo, quam ille luctando. Nam Deus quando exspectat certatores suos, adjuvat eos invocatus: nam ejus athletæ vox est in Psalmo, *Si dicebam, motus est pes meus, misericordia tua, Domine, adjuvabat me*. Non ergo simus pigri, Fratres mei: petamus, quæramus, pulsemus. *Omnis enim qui petit, accipit, et quærens inveniet, et pulsanti aperietur*.

Job. 2. 10. — Psal. 93. 18. — Matth. 7. 8.

* SERMO CCCXLIV.

* Alias 31. ex Sirmondianis.

De amore (a) Dei, et amore sæculi.

Pugna inter amorem Dei et amorem sæculi.

1. Amores duo in hac vita secum in omni tentatione luctantur, amor sæculi, et amor Dei; et horum duorum qui vicerit, illuc amantem tamquam pondere trahit. Non enim pennis aut pedibus, sed affectibus venimus ad Deum. Et rursum non corporeis nodis et vinculis, sed contrariis affectibus terræ inhæremus. Venit Christus mutare amorem, et de terreno facere vitæ cælestis amatorem: homo propter nos factus, qui nos homines fecit; et assumens hominem Deus, ut homines faceret Deos. Ille propositus nobis agon, hæc lucta cum carne, hæc lucta cum diabolo, hæc lucta cum sæculo. Sed fidamus, quoniam ille qui hoc certamen indixit, non sine adjutorio suo spectat, nec de viribus nostris ut præsumamus hortatur. Qui enim de viribus suis præsumit, utique quia homo est, de viribus præsumit hominis: et *maledictus omnis qui spem suam ponit in homine*. Hujus pii et sancti amoris flamma ardentes Martyres, fœnum quidem carnis robore mentis arserunt; ipsi autem integri in spiritu ad eum, quo accensi sunt, pervenerunt. Præstabitur tamen ipsi contemnenti carni honor debitus in resurrectione mortuorum. Ideo enim seminata est in contumelia, ut resurgat in gloria.

Jerem. 17. 5.

(a) Citat Florus ad 2. Cor. 5.

2. Hoc amore accensis, vel potius ut accendantur, hoc dicit, *Qui amat patrem aut matrem super me, non est me dignus: et qui non tulerit crucem suam, et secutus fuerit me, non est me dignus*. Amorem parentum, uxoris, filiorum, non abstulit, sed ordinavit: non dixit, Qui amat, sed *qui amat super me*. Hoc est quod Ecclesia loquitur in Canticis canticorum, *Ordinavit in me caritatem*. Ama patrem, sed noli super Dominum: ama genitorem, sed noli super Creatorem. Pater genuit, sed non ipse formavit: nam quis, aut qualis tibi nasciturus esset, cum seminaret, ignoravit. Pater nutrivit, sed non de suo pater panem esurienti instituit. Postremo quidquid tibi pater reservat in terra, decedit ut succedas, vitæ tuæ locum faciet morte sua. Pater autem Deus quod tibi servat, secum servat; ut hereditatem cum ipso possideas patre, nec eum decessorem quasi successor exspectes, sed inhæreas semper mansuro, semper in illo mansurus. Ama ergo patrem, sed noli super Deum tuum. Ama matrem tuam, sed noli super Ecclesiam, quæ te genuit ad vitam æternam. Denique ex ipsorum parentum amore perpende quantum diligere debeas Deum et Ecclesiam. Si enim tantum diligendi sunt, qui genuerunt moriturum, quanta caritate diligendi sunt, qui genuerunt ad æternitatem venturum, in æternitate mansurum? Ama uxorem, ama filios secundum Deum, ut consulas eis ad Deum colendum tecum: cui junctus cum fueris, separationem nullam timebis. Ideo non debes illos plus Deo diligere, quos omnino male diligis, si neglexeris tecum ad Deum ducere. Veniet fortasse hora martyrii. Tu vis confiteri Christum. Confessus excipies fortasse temporis pœnam, excipies temporalem mortem. Pater, aut uxor, aut filius blandiuntur ne moriaris, et blandiendo efficiunt ut moriaris. Si non efficiant, illic tibi veniet in mentem, *Qui amat patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios super me, non est me dignus*.

SERMON. DE DIVERSIS. — Matth. 10. 37. et 38. — Amandus Deus super parentes. — Cant. 2. 4. — Matth. 10. 37.

3. Sed blandimentis suorum flectitur carnalis affectus, et quodam modo labitur humana mollities. Restringe sinus fluentis vestis, virtute accingere. Cruciat te amor carnis? Tolle crucem tuam, et sequere Dominum. Et ipse tibi Salvator tuus, quamvis in carne Deus, quamvis cum carne Deus, humanum tamen demonstravit affectum, ubi ait, *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste*. Noverat quod calix iste transire non poterat, ad eum bibendum venerat. Voluntate, non necessitate, bibendus ille calix. Omnipotens erat: si vellet, utique transiret, quia Deus cum Patre, et ipse et Deus Pater unus Deus. Sed ex forma servi, ex eo quod suscepit abs te pro te, vocem hominis, vocem carnis emisit. Te in se dignatus est transfigurare, ut de illo loquereris infirmo, ut in illo apprehenderes fortia. Voluntatem ostendit, qua tentari posses: et continuo docuit quam voluntatem cui voluntati præferre deberes. *Pater*, inquit, *si fieri potest*, *trans-*

Humanus affectus exemplo Christi vincendus. — Matth. 26. 39. — Humana voluntas in Christi mortem refugiens.

CLASSIS IV. *eat a me calix iste*. Hæc voluntas humana est, hominem gero, ex forma servi loquor. *Pater, si fieri potest, transeat hic calix*. Vox carnis est, non spiritus; vox infirmitatis, non divinitatis. *Si fieri potest, transeat calix iste*. Illa est voluntas, de qua et Petro dicitur, *Cum autem senueris, alter te cinget, et tollet, et feret quo tu non vis*. Unde ergo et Martyres vicerunt? Quia voluntati carnis voluntatem spiritus præposuerunt. Amabant hanc vitam, et deponderabant. Inde considerabant quantum amanda esset æterna, si sic amatur ista peritura. Moriturus mori non vult; et tamen erit necessario moriens, quamvis continue mori nolens. Nil agis quod mori non vis, nil efficis, nil extorques: nullam habes potestatem tollendi mortis necessitatem. Veniet, te nolente, quod times; aderit, te recusante, quod differs. Mortem quippe satagis ut differas; numquid ut auferas? Si ergo in amatoribus hujus vitæ tantum de differenda morte satagitur, quantum de auferenda laborandum est? Mori certe non vis. Muta amorem, et ostenditur tibi mors, non quæ te nolente aderit, sed quæ, si volueris, non erit.

Johan. 21. 18.

Mors duplex, prima et secunda.

4. Vide ergo, si aliquantum in corde tuo amor evigilavit, si scintilla de cinere carnis emicuit, si aliquid roboris in corde tuo comprehendit, quod vento tentationis non solum non extinguatur, sed etiam vehementius accendatur: si non ardes ut stuppa, quæ uno levi flatu exstinguaris; sed ardes ut robur, ardes ut carbo, ut flatu potius exciteris: vide duas mortes, unam temporalem, eamdemque primam; alteram sempiternam, et eamdem secundam. Prima mors omnibus præparata est: secunda solis malis, impiis, infidelibus, blasphemis, et quidquid aliud sanæ doctrinæ adversatur. Intende, propone tibi istas mortes duas. Si fieri potest, ambas non vis pati. Scio, vivere, amas, mori non vis; et de hac vita in aliam vitam sic transire velles, ut non mortuus resurgeres, sed vivus in melius mutareris. Hoc velles, hoc habet humanus affectus; hoc ipsa anima nescio quo modo habet in voluntate et cupiditate. Quoniam diligendo vitam, odit mortem: et quoniam carnem suam non odit, nec ipsi vult accidere quod odit. *Nemo enim umquam carnem suam odio habuit*. Hunc affectum ostendit Apostolus, ubi ait *Habitationem habemus ex Deo, domum non manu factam, æternam in cœlis. Etenim in hoc ingemiscimus; habitaculum nostrum quod de cœlo est superindui cupientes. In qua nolumus*, inquit, *exspoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur mortale a vita*. Non vis spoliari: sed spoliandus es. Hoc tamen agas oportet, ut spoliatus per mortem carnea tunica, invenaris indutus lorica fidei. Hoc enim secutus adjungit, *Si tamen et induti, non nudi inveniamur*. Nam prima mors spoliatura est te carne, interim seponenda, et suo tempore recipienda. Hoc velis, nolis. Non enim quia vis, resurges, aut si nolis, non resurges; aut si resurrectionem non credis, propterea non resurges. Opus est ut potius agas, ut

Florus ad 2. Cor. 5. Mors prima omnibus necessario subeunda: altera solis malis parata

Ephes. 5. 29.

2 Cor. 5. 2. etc.

qui resurrecturus es, velis nolis, sic resurgas ut habeas quod velis. Dominus quippe ipse Jesus dixit, *Venit hora, quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, et procedent*, sive boni sint, sive mali sint, *omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, et procedent*, et emittentur ex abditis. Nulla creatura mortuum tenebit sub voce vivi Creatoris. *Omnes*, inquit, *qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, et procedent*. Hoc ut sit, *Omnes*, fecit quasi confusionem et permixtionem. Sed audi discretionem, audi et separationem: *qui bona*, inquit, *fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui mala egerunt, in resurrectionem judicii*. Hoc judicium, ad quod subeundum resurgent impii, mors secunda appellatur. Quid ergo, Christiane, metuis istam primam? Et te invito veniet, et te recusante aderit. Redimis te forte a barbaris, ne occidaris: redimis te magno, non parcis omnino rebus tuis, et filios tuos spolias; et redemptus crastino morieris. A diabolo te redimi oportet, qui te secum ad secundam mortem trahit, ubi audient impii ad sinistram positi, *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus*. Ab ista secunda morte oportet ut redimaris. Respondebis, Unde? Noli quærere hircos et tauros: noli postremo arcam tuam discutere, et dicere in animo tuo, Ut me redimerem a barbaris, habebam pecuniam: ut te redimas a secunda morte, habeto justitiam. Pecuniam posset tibi ipse barbarus ante tollere, et postea te captivum ducere, ut non esset unde te redimeres, eo tua omnia possidente qui possedit et te: justitiam non amittis invitus; in thesauro cordis intimo manet; ipsam tene, ipsam posside, inde redimeris a secunda morte. Quæ si nolis, ideo non erit, quia illud, unde te ab ista morte redimes, si volueris, erit. Justitiam voluntas impetrat a Domino, et bibit illam tamquam de fonte suo. Ad quem fontem nullus prohibetur accedere, si dignus accedit. Postremo adjutorium tuum vide. Redemit te a barbaris argentum tuum, redemit te a prima morte pecunia tua: redemit te a secunda morte sanguis Domini tui. Habuit ille sanguinem, unde nos redimeret; et ad hoc accepit sanguinem, ut esset quem pro nobis redimendis effunderet. Sanguis Domini tui, si vis, datus est pro te: si nolueris esse, non est datus pro te. Forte enim dicis, Habuit sanguinem Deus meus, quo me redimeret: sed jam cum passus est, totum dedit; quid illi remansit quod det et pro me? Hoc est magnum, quia semel dedit, et pro omnibus dedit. Sanguis Christi volenti est salus, nolenti supplicium. Quid ergo dubitas, qui mori non vis, a secunda potius morte liberari? qua liberaris, si vis tollere crucem tuam, et sequi Dominum; quia ille tulit suam, et quæsivit servum.

SERMONES DE DIVERSIS.

Johan. 5. 28. et 29.

A morte temporali homo se pecunia redimit: ab æterna morte, justitia.

Matth. 25. 41.

Sanguis Christi pro nostra redemtione fusus.

5. Omnino, Fratres mei, non vos maxime hortantur ad amandam vitam æternam, qui sic amant temporalem vitam? Quanta faciunt homines, ut vivant paucos dies? Quis enumerare poterit conatus et molimina omnium vivere volen-

Vita æterna quantum amanda, cum tantum ametur vita temporalis.

tium, post paululum morientium? Quanta agunt pro ipsis paucis diebus? Quid tantum agimus pro æterna vita? Quid dicam pro paucis diebus redimendis, et his in terris? Paucos enim dies dico, si liberatus senuerit; paucos dies dico, si liberatus puer decrepitus factus fuerit. Non dico quia redemptus hodie, cras fortasse morietur. Ecce ad incertum, propter ipsos paucos dies incertos, quanta faciunt? quæ excogitant? Si veniant per morbum corporis in medici manus, salusque omnis a pronuntiantibus et inspicientibus desperetur; si promittitur aliquis medicus, qui etiam desperatum liberare sit idoneus, quanta promittuntur? quanta prorsus ad incertum dantur? Ut modicum vivatur, hoc dimittitur unde vivatur. Jam vero si in hostis aut prædonis manus inciderit, ne occidatur, ut redimatur, etiam, si pater detentus fuerit, filii currunt, et quod eis relicturus fuerat, impendunt, redemptori quem possint efferre. Quæ ambitiones? quæ preces? qui conatus? quis hoc explicet? Et tamen volo dicere aliud gravius, et nisi fieret, incredibilius. Quid enim dico, quia dant homines pecuniam ut vivant, quia nihil sibi dimittunt? Ut paucos dies eosdemque incertos paululum vivant cum timore, vivant cum labore, quanta impendunt? quanta dant? Væ generi humano! Dixi quod ut vivant, impendunt unde vivant: quod est pejus audite, quod est gravius, quod est sceleratius, quod est, ut dixi, incredibile, nisi fiat. Ut liceat illis paululum vivere, dant etiam illud, unde possent semper vivere. Quod dixi audite, et intelligite. Adhuc enim clausum est, et tamen multos movet, quibus jam Dominus cum clausum erat, aperuit. Dimittite illos, qui dant et perdunt unde possunt vivere, ut concedatur illis paululum vivere. Illos adtendite, qui perdunt unde possunt semper vivere, ut concedatur eis paululum vivere. Quid est hoc? Fides vocatur, pietas vocatur: hæc omnis tamquam pecunia est, qua vita æterna adquiritur. Veniet de transverso inimicus territans, et non tibi dicet, Da mihi pecuniam tuam, ut vivas: sed dicet tibi, Nega Christum, ut vivas. Quod tu si feceris, ut liceat tibi paululum vivere, perdes unde posses semper vivere. Hoc est amare vitam, qui timebas mortem? Homo bone, quare timebas mortem, nisi amando vitam? Christus est vita. Quare appetis parvam, ut perdas securam? An forte fidem non perdidisti, sed quod perderes non habuisti? Tene ergo unde semper vivas. Adtende proximum tuum, quanta faciat ut modicum vivat. Adtende et illum, qui Christum negavit, quantum malum fecit propter paucos dies vitæ. Et tu non vis ipsos paucos dies contemnere vitæ, ut nullo die moriaris, et in sempiterno vivas die, a Redemtore tuo protegaris, in æterno regno Angelis adæqueris? Quid amasti? quid perdidisti? Ut sequereris Dominum, crucem tuam non tulisti.

In eos qui temporalis vitæ amore perdunt vitam æternam.

Perdere animam, ut inveniatur anima.

6. Vide quam prudentem te velit, qui tibi dixit, *Tolle crucem tuam, et sequere me. Qui invenerit*, inquit, *animam suam, perdet illam*, *et qui perdiderit eam propter me, inveniet eam*. Qui invenerit, perdet eam, qui perdiderit, inveniet illam. Ut perdas, prius est ut invenias; et cum perdideris, postremum est ut rursum invenias. Duæ sunt inventiones: in medio est qua transit una perditio. Nemo potest animam suam perdere propter Christum, nisi eam prius invenerit; et nemo potest animam suam invenire in Christo, nisi eam prius perdiderit. Inveni, ut perdas; perde, ut invenias. Quomodo eam prius inventurus es, ut habeas quam perdas? Quando cogitas te ex parto mortalem, quando cogitas eum qui te fecit, et insufflando animam tibi creavit, et videris eam illi debere, qui dedit; illi reddendam, qui commodavit; ab illo custodiendam, qui instituit; invenisti animam tuam, inveniens eam in fide. Credidisti enim hoc, et invenisti animam tuam. Nam perditus eras, antequam crederes. Invenisti animam tuam: mortuus quippe fueras in infidelitate, revixisti in fide. Talis es, de quo dici possit, *Mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est*. Ergo invenisti animam tuam in fide veritatis, si a morte infidelitatis revixisti. Hoc est animam tuam invenisti. Perde eam, et anima tua semen tibi sit. Nam et agricola triturando et ventilando invenit triticum, et rursus seminando perdit triticum. Invenitur in area, quod perierat in semente. Perit in semente, quod invenitur in messe. *Qui ergo invenerit animam suam, perdet eam*. Qui laborat colligere, quare piger est seminare?

SERMONES DE DIVERSIS.

Matth. 10. 39.

Lucæ 15.32.

7. Vide tamen ubi invenias, et quare perdas. Unde enim invenires, nisi lumen tibi accenderet ille cui dicitur, *Tu illuminabis lucernam meam, Domine?* Jam ergo invenisti, illo tibi accendente lucernam. Vide quare perdas. Non enim passim perdendum est, quod tam diligenter inventum est. Non ait, Qui perdiderit eam, inveniet eam: sed, *Qui perdiderit eam propter me*. Naufragi forte negotiatoris corpus cum in littore inspexeris, reddis lacrymas miseratus, et dicis, Væ huic homini! propter aurum perdidit animam suam. Bene plangis, bene misereris. Redde illi fletum, cui non præstas et auxilium. Propter aurum enim perdere animam suam potuerit, propter aurum invenire non potuerit. Ad damnum animæ suæ idoneus fuit, ad eam lucrandam minus idoneus exstitit. Non enim cogitandum est quod perdidit, sed quare perdidit. Si propter avaritiam, ecce ubi jacet caro, ubi est quod erat carum? Et tamen jussit avaritia, et propter aurum perdita est anima, et propter Christum non perit anima, neque pereat. Stulte, noli dubitare: audi consilium Creatoris. Ipse te instituit ut sapias, qui te fecit antequam esses qui sapias. Audi, noli dubitare pro Christo animam perdere. Fideli Creatori commendas quod diceris perdere. Tu quidem perdes: sed ille suscipit, cui nihil perit. Si amas vitam, perde ut invenias: quia cum inveneris, jam non erit quod perdas, non erit quare perdas. Ea quippe invenitur vita, quæ invenitur ut omnino perire non possit. Quia et Christus, qui tibi nascendo,

Animam cujus gratia perdere jubemur.

Psal. 17. 29.

CLASSIS IV. moriendo, et resurgendo dedit exemplum, *surgens a mortuis jam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur.* Rom. 6. 9.

* Alias 32. ex Sirmondianis.

* SERMO CCCXLV.

De contemtu mundi.

Præsens vita spe futuræ vitæ contemnenda.

1. LOQUAR Caritati Vestræ, Fratres, quod pertineat ad contemtum præsentis sæculi, ad spem futuri sæculi. Si quæris quid contemnas, omnis Martyr vitam præsentem contemsit: si quid speres, resurrectionem dico, quia hodie Dominus resurrexit. O tu homo, si titubas in re, esto firmus in spe; si autem te opus turbat, erigat ipsa merces. Nos quoque admonet Apostolus, cum præcipit Timotheo dicens, *Præcipe divitibus hujus mundi, non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deum vivum, qui præstat nobis omnia. Divites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum, ut apprehendant veram vitam.* Et maxime hoc divites audire debent. Audite divites, qui aurum et argentum habetis, et tamen cupiditate ardetis: quos quando pauperes intuentur, murmurant, gemunt, laudant et invident; æquari optant, et impares se dolent; et inter laudes divitum hoc plerumque dicunt, Soli isti sunt, ipsi soli vivunt. Pro his verbis, quibus homines tenues divitibus adulantur, cum dicunt, Isti soli vivunt; ne in superbiam erigamini, o vos divites: sed potius Apostolum audite, morbi curatorem, et non verbi adulatorem. Vita ista somnus vester est: divitiæ istæ velut in somnis fluunt. Paulus dicit, *ut apprehendant vitam veram.* Paulum audite, et superbire nolite. Audi et Psalmum, o tu dives pauperrime, quid habes, si Deum non habes? vel quid non habes, si Deum habes? De divitibus dicit Psalmus, *Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.* Aliquando et mendicus in terra jacens et frigore tremens, occupatus a somno thesauros somniat, gaudet, exsultat, superbit, et patrem suum pannosum videre indignatur. In somnis est quod vides, o tu mendice, qui dormis et gaudes. Tamen donec evigilet, dives est: cum dormierit, invenit quod certum doleat. Dives ergo moriens, similis est illi pauperi dormienti et thesauros somnianti. Nam ille dives, qui induebatur purpura et bysso, nec nominatus, nec nominandus, contemtor pauperis ante januam jacentis, epulabatur quotidie splendide; postea mortuus est, et sepultus: evigilavit, et se in flammis invenit. Dormivit somnum suum, et post somnum nihil invenit, quia nihil operatus est de manibus suis, id est, de divitiis suis.

1 Tim. 6. 17. etc.

Divitibus vita hæc somnus.

Psal. 75. 6.

Luca. 16. 9.

Vita peritura redimitur omnibus bonis: vita æterna quanti emenda.

2. Propter vitam quæruntur divitiæ, non vita propter divitias: quam multi cum suis hostibus pacti sunt, ut vitam solam redimerent? Quantumcumque habuerunt, totum dederunt, tantum ne vitam amitterent. Totum dedisti barbaris quod habuisti, frater? Totum, inquit, dedi, nudus remansi; etsi nudus, vivam. Et quare? Totus occidendus eram, ideo totum dedi. Et quare tibi hoc contigit? Vis dico tibi? Quia antequam barbarus superveniret, pauperi non subveniebas, ut per pauperem eleemosyna ad Christum perveniret? Christo modicum non dedisti, et barbaris totum quod habuisti, dedisti, et hoc cum sacramento dedisti. Christus rogat, et non accipit: ille torquet, et totum aufert. Si tanti redemisti vitam perituram, quanti comparanda est vita æterna? Qui das hosti, ut vivas mendicus, da aliquid Christo, ut vivas beatus. Ut vivas paucis diebus, quod hostis exigit facis, et quod Christus exigit, contemnis? Omnes dies hominis ab infantia usque ad senectutem pauci sunt: et si ipse Adam hodie moreretur, paucos dies vixerat, quia omnes finierat; qui utique sex millia annos vixerat; et tamen pauci erant, quia cunctos finierat. Paucos dies laboriosos, tentationibus plenos redimis, ut modicam terram habeas, id est villam. Ecce inimicus, qui te captivaverat, dicit tibi, Quidquid habes da mihi: et ut viveres totum dedisti; hodie redemtus, cras moriturus; ab isto redemtus, ab alio trucidandus. Ecce quanta a barbaris patiuntur homines propter vitam temporalem, et piget aliquid pati pro vita æterna. Erudiant nos ista pericula, Fratres. Ecce totum dedisti, et abjecisti; et gaudes quia vivis, et hoc dicis, Etsi pauper, nudus, egens, mendicus, gaudeo quia vivo, et istam lucem dulcem non perdidi. Appareat Christus, paciscatur et ipse tecum non barbarus qui te captivaverat; sed qui pro te captus est; qui pro te occidi dignatus est. Ille qui se dedit pro te, ipse tibi dicit, Mecum paciscere. Habere vis te? habe et me. Oportet ut oderis te, et diligas me. Vitam tuam perdendo invenies, ne tenendo perdas eam.

SERMON. DE DIVERSIS.

3. De divitiis tuis, quas amas possidere, quas pro vita præsente paratus es dare, do consilium quid facias. Si et ipsas amas, noli eas perdere. Quod si hic eas amas, tecum peritura sunt. Si amas eas, præmitte eas quo sequaris, ne cum amas in terra, aut vivus eas amittas, aut mortuus. Jam dedi consilium: non dixi, Perde; sed, Serva. Jam dixi, Thesaurizare vis? Bene: non dico, Noli; sed dico ubi. Consultorem me accipe, non perditorem. Scriptum est, *Thesaurizate vobis thesauros in cælo, quo fur non accedit, nec tinea, nec rubigo exterminat.* Sed forte dicis, Non video locum in cælo ubi ponam. Quam scalam, quam machinam quæsiturus sum, quæ ad cælum attingat, ut videam ubi ponam pecuniam meam? Quid dicis? Vides in terra locum ubi obruis? Video, inquit. Bene satis: si securus es obruendo in terra, quare sollicitus es de Deo, qui fecit cælum et terram? Da securus Deo. Ipsi te commenda, qui tibi pecuniam in cælo servat; quia ipse et te in terra, quamdiu vivis, gubernat. Pecuniam servare vis? Serva quomodo vis. Si inveneris meliorem custodem quam Christum, commenda ei pecuniam tuam. Commendo, inquit, servo meo. Bene: quanto melius

Divitiæ ne hic pereant, in cælum præmittendæ.

Matth 6. 20.

CLASSIS IV.

Domino tuo? Et servum tuum præponis Domino tuo? O Christianum virum! Servus tuus fortassis auferet, et fugiet: numquid Christus hoc facturus est? Multi ad dominos suos servi repente inimici exstiterunt, et eos cum ipso auro hostibus tradiderunt. Cui ergo commendas? Servo, inquit, meo. Novi fidem servi mei, ideoque commendo servo meo aurum meum. Bene satis, præfers servum tuum, aurum tuum commendas servo tuo: animam tuam cui? Animam meam commendo Deo meo. Quanto melius, o homo, illi et aurum tuum, cui et animam tuam? An forte fidelis est in custodiendo animam tuam, et infidelis in custodiendo pecuniam tuam? Servat tibi, qui servat et te. Laudas fidem servi tui? Etiam, ego novi fidem servi mei. Tota fides ejus est, ne fraudet, ne tollat: numquid agit ne perdat? Ecce posuit, et non latuit; invenit alius, et tulit. Numquid hoc Christo quisquam facturus est? Pigritiam excute, consilium accipe. Da Christo esurienti, thesauriza in cælo. Numquid labor est in cælo thesaurizare? Etsi labor esset, faciendum erat ad ponendum pecuniam tuam in loco munito, unde nemo eam possit auferre. Cum tamen dicit Christus, In cælo thesauriza, non dicit tibi, Scalas quære, machinas liga, pennas apta. Hoc dicit, Mihi in terra da, et tibi in cælo servo. Ideo veni egere ego in terra, ut sis tu dives in cælo. Fac trajectitium. Forte times fraudatorem, ne perdas; et quæris qui portet, qui migret. Christus tibi in utroque adest. Non faciet imposturam, faciet insuper et usuram.

Christus accipit, quod pauperibus erogatur.

4. Sed Christum ubi invenio, inquit, in terra? Eum ubi invenio, ut dem illi? Cum habeat fides mea, quod audio in Ecclesia, hoc didici, sic credidi, hoc sacramento imbutus sum: passus est, mortuus et sepultus est, resurrexit tertio die, post quadraginta dies in cælos adscendit, sedet ad dexteram Patris, in fine venturus est. Quando hic eum invenio? Cui dabo, ut ad eum deferat? Noli satagere, totum audi: aut si totum audisti, vel legisti, an istud numquam audisti, quia cum Ecclesiam Saulus persequeretur, superbus, crudelis, sanguinem Christianorum sitiens, non audisti quid ei clamaverit, quem sedentem in cælo confiteris? Recole. Quid ergo dixit? *Saule, Saule, quid me persequeris?* (Act. 9. 4.) Quem Paulus nec videbat, nec tangebat, in cælo clamat, *Quid me persequeris?* Non ait, Quid persequeris familiam meam, servos meos, sanctos meos, vel fratres? Nihil eorum dixit. Et quid dixit? *Quid me persequeris?* ait, id est membra mea. Pro quibus in terra calcatis caput de cælo clamabat: quia et si pedem tuum in terra calcet aliquis, lingua tua de capite clamat non, Calcas pedem meum, sed, Calcas me, dicis. Quid ergo dubitas? quid dicis? Qui dixit Saulo, *Quid me persequeris?* ipse tibi dicit, Pasce me. In terra Saulus sæviebat, et Christum in cælo tangebat: sic et tu in terra eroga, et Christum in cælo pascis. Nam istam quæstionem, qua moveris, prædixit ipse Dominus. Commovebuntur et illi qui ad dexteram ponentur, et cum dixerit, *Esurivi, et dedistis mihi manducare:* respondebunt, *Domine, quando te vidimus esurientem?* Et audient continuo, *Cum uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* (Matth. 25. 35. etc.) Si audieras hoc, aperte dic, Nolo dare: et non habes unde te excusare, sed voce tua te damnare. De divitiis ergo tuis dicit tibi Dominus tuus, Dedi consilium quid facias: amas divitias? Amo, inquis. Ergo migra eas, et cum migraveris eas, sequere eas interim corde, cum vivis: quia *ubi fuerit thesaurus tuus ibi erit et cor tuum.* (Matth. 6.) Si autem in terra obruis cor tuum, erubesce quia mentiris, cum respondes quando audis, Sursum cor. Nam dicitur, Sursum cor; et continuo respondes, Habemus ad Dominum. Deo mentiris. Una hora in ecclesia verum non dicis, Deo mentiris, quod semper hominibus facis. Dicis, Habemus ad Dominum, et in terra obrutum habes cor, quia *ubi fuerit thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum.*

Cor hominis cum thesauro suo.

Divitiæ veræ regni cælorum.

5. Si fueris de divitiis tuis quod audisti, si talis dives fueris, qualem Apostolus dicit, non superbe sapias, neque speres in incerto divitiarum; ut thesaurizes tibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendas veram vitam: jam interroga Deum et Dominum tuum, et dic illi, Ecce jam migravi, Domine, in cælum quod habui; vel quod habeo, sic habeo, tamquam si non habeam. Tanti valet regnum cælorum, quantum patrimonium meum? Carius valet. Non enim vere tale est, ut tanti valeat. Hoc dicit Dominus tuus, quem interrogasti de patrimonio tuo: Ad tempus victurus es, et postea moriturus; in regno meo numquam moriturus, sed in æternum victurus es. Verus ibi dives eris, ubi numquam egebis. Nam ideo ad subvectionem multa animalia quæris, ne deficias; ad victum epulas copiosas, ad indumentum pretiosas vestes. Re vera tu multa habendo dives es, et Angelus meus pauper est? Nihil habet, nec equo utitur, nec rheda vehitur, nec mensam honestis implet apparatibus; nec ei vestis texitur, quia luce æterna vestitur. Disce, o homo dives, veras divitias appetere. Tu istas divitias habere vis, ut habeas unde multum manduces, quia deficis: ille te vere divitem facit, qui tibi donat ne in æternum esurias. Nam quantumvis habeas, cum venerit hora (a) quinta, antequam ad mensam accedas, esuris, et deficis, quia miser es. Numquid hoc Angelus sustinet? Absit. Nec esuriem, nec defectionem habet Angelus. Postremo his epulis anhelas superbus. Non est expletio ista indigentiarum, sed fumus curarum. Cum cogitas de divitiis augendis, vide si facile dormis. Ni fallor, ubi divitias invenisti, requiem perdidisti. Cum vigilas, augmentum divitiarum cogitas: cum dormis, latrones somnias. In die sollicitus, et nocte pavidus, semper mendicus. Divitem ve-

Divitiæ terrenæ nihil præter sollicitudinem afferunt.

(a) Quæ nimirum undecimæ nostræ respondet, sextam prisco genere horarum, id est meridiem antecedens, et legitima est hora prandii. Hanc Martialis l. 8 epigr. 67.

Horas quinque puer nondum tibi nuntiat, et tu
Jam conviva mihi, Cæciliane, venis.

CLASSIS IV.

rum te facere vult, qui tibi regnum cælorum A promittit: et putas quia tanti empturus es illas veras divitias, illam veram et beatam vitam, quanti paratus es redimere istos miseros et laboriosos dies? Aliquid multo plus valere debet quod multo plus est; quia regnum cælorum est.

Tua erogare non sufficit, nisi et Christum sequaris. Matth. 19. 21

6. Et quid faciam, inquis? Ecce, sancte Episcope, monita tua audivi, consilio tuo parui, jussum Domini non sprevi, quod habui pauperibus dedi, et quod habeo cum indigentibus communico; quid plus possum facere? Habes adhuc, temetipsum habes: tu ipse plus es, tu dees rebus tuis, tu addendus es. Consilium Domini tui fecisti? Feci, inquit. Quid mentiris? Non totum fecisti: ex una parte fecisti, ex alia nihil tetigisti. Audi quod jubet: *Vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus*. Numquid dimisit eum? Et ne se ille perdere putaret quod pauperibus B erogavit, securum eum reddidit dicens, *Et habebis thesaurum in cælo*. Numquid sufficit hoc? Non. Et quid? *Veni, sequere me*, dicit. Amas, et sequi vis eum quem amas? Cucurrit, volavit: quære qua? Nescio qua. O Christianum! nescis qua ivit Dominus tuus? Vis dico tibi, qua eum sequaris? Per pressuras, per opprobria, per falsa crimina, per sputa in faciem, per alapas et flagellorum verbera, per coronam spineam, per crucem, et per mortem. Quid piger es? Ecce demonstrata est tibi via. Sed dura est, inquis, via; quis per istam illum sequatur? Erubesce barbare, erubesce: a virtute vir diceris. Feminæ secutæ sunt, quarum hodie natalitia celebramus. Fe-

2 minarum Martyrum (a) Suburbitarum sollemnitatem celebramus. Dominus vester, Dominus C noster, Dominus illarum, Redemtor vitæ nostræ, de via angusta et aspera præcedendo stratam eam vobis fecit, stratam securam, munitam, Christus Dominus noster, qui regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CCCXLVI.

De peregrinatione nostra in hac vita, per fidem.

Prodit nunc primum ex MS. Michaelino, quo in libro cum duobus hic subsequentibus proxime est collocatus, sub eodem titulo, de timore Domini. Nobis tamen videtur ad eum potius pertinere Tractatum, qui in Possid. Indic. c. 8. recensetur, *De Peregrinatione Christianorum, quæ in hac vita est.* D

2 Cor. 5. 6. 1. RECORDAMINI nobiscum, Dilectissimi Fratres, dixisse Apostolum, *Quamdiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino; per fidem enim ambulamus, non per speciem*. Domi-

Johan. 14. 6. *Vita hæc mors verius quam vita.*

nus enim noster Jesus Christus, qui ait, *Ego sum via, et veritas, et vita*, ambulare nos voluit et per se ipsum et ad se ipsum. Qua enim ambulamus nisi per viam? Et quo ambulamus

SERMON. DE DIVERSIS.

nisi ad veritatem et ad vitam, vitam scilicet æternam, quæ sola vita dicenda est? Nam ista vita mortalis, in qua nunc sumus, ex illius vitæ comparatione mors esse convincitur; quæ tanta mutabilitate variatur, et nulla stabilitate firmatur, et cursu brevissimo terminatur. Et ideo Dominus illi diviti, qui ei dixerat, *Magister bone, quid faciam, ut vitam æternam consequar?* respondit, *Si vis venire ad vitam, serva mandata.* Matth. 19. 16.
Erat utique in aliqua vita; neque enim cadaveri, et non viventi homini loquebatur. Sed quia ille de consequenda vita æterna quæsierat, non ait Dominus, Si vis venire ad vitam æternam, sed, *Si vis*, inquit, *venire ad vitam, serva mandata* videlicet hoc intelligi volens, quoniam quæ vita æterna non est, nec vita dicenda est; quia vera vita nonnisi æterna est. Hinc et Apostolus cum eleemosynarum consilium dandum divitibus admoneret, *Divites sint*, inquit, *in operibus bonis, facile tribuant, communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam*. Quam dixit veram vitam, nisi æternam vitam, quæ sola vita dicenda est, quia sola beata est? Nam utique illi divites, quibus præcipiendum esse dicebat ut apprehenderent veram vitam, in abundantia divitiarum habebant istam vitam: quam tamen Apostolus si veram vitam esse judicaret, non diceret, *Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam*: nihil aliud admonens, nisi non esse veram vitam divitum; vitam, quæ ab stultis non solum vera, sed etiam beata nominatur. Quomodo autem beata est, quæ vera non est? Non ergo beata vita est, nisi vera vita; nec vera vita est, nisi æterna vita, quam divites intelligunt per quaslibet delicias nondum tenere; et ideo per eleemosynas admonentur apprehendere: ut in fine audiant, *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab initio mundi, esurivi enim, et dedistis mihi manducare.* Nam quia ipsum regnum æterna vita est, paulo post consequenter idem Dominus ostendit dicens, *Ibunt illi in combustionem æternam, justi autem in vitam æternam.*

V. Sermonem 306. n. 6.

Vera vita nonnisi æterna.

1 Tim. 6. 18. et 19.

Matth. 25. 34. et 35.

Ibidem 46.

2. Hanc vitam donec apprehendamus, *peregrinamur a Domino; quoniam per fidem ambulamus, non per speciem*. Ille quippe ait, *Ego sum via, veritas et vita*. In fide nobis via est, in specie autem veritas et vita. *Videmus nunc per speculum in ænigmate*, et hæc est fides: *tunc autem facie ad faciem*, et illa erit species. Item dicit, *In interiore homine habitare Christum per fidem in cordibus vestris*: hæc via est, ubi ex parte scimus. Sed paulo post dicit, *cognoscere etiam supereminentem scientiam caritatis Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei*: illa erit species, quando in ista plenitudi-

Peregrinatio per fidem in hac vita.

1 Cor. 13. 12.

Ephes. 3. 16. et 17.

Ibidem 19.

(a) Ita Colbertinus codex 1785. quo alias Philtœno Sirmondus usus, correxit *Tuburbitanarum*: Ubi ipse Perpetuam et Felicitatem intelligit, quarum corpora in basilica majore condita Carthagine, et anniversarius dies agitur 7. Martii. Contra vero Henricus Valesius Maximam, Donatillam ac Secundam, quæ apud Tuburbum etiam passæ dicuntur 30. Julii, laudatas hic esse contendit in præfatione ad Acta Perpetuæ et Felicitatis, de qua supra ad Serm. 280.

CLASSIS IV.

ne, cum venerit quod perfectum est, quod ex parte est auferetur. Item dicit, [Coloss. 3. 3.] *Mortui enim estis, et vita vestro abscondita est cum Christo in Deo:* hæc est fides. Deinde subjungit, [Ibidem 4.] *Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos cum illo apparebitis in gloria:* illa erit species. Dicit et Joannes. [1. Johan. 3. 2.] *Dilectissimi, nunc jam filii Dei sumus, et nondum apparuit quod erimus:* hæc est fides Deinde subnectit, *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est:* illa erit species. Quocirca ipse Dominus, qui ait, *Ego sum via et veritas et vita*, cum loqueretur ad Judæos, inter quos erant qui jam in eum crediderant, ad ipsos jam sermones suos dirigens, [Johan 8. 31. et 32.] *Si manseritis*, inquit, *in verbo meo, vere discipuli mei eritis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos.* Jam isti crediderant: nam Evangelista sic ait, *Dicebat autem Jesus ad eos qui crediderant in eum, Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei eritis et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos.* Jam ergo crediderant, et tamquam in via in Christo ambulare jam cœperant. Hortatur itaque illos ut permanendo perveniant. Quo perveniant, nisi ad id quod ait, *Veritas liberabit vos?* Quæ est illa liberatio, nisi ab omni mutabilitate vanitatis, ab omni corruptione mortalitatis? Ergo ipsa est vita vera, æterna vita, quam nondum apprehendimus, quamdiu peregrinamur a Domino: sed apprehensuri sumus, quia in ipso Domino per fidem ambulamus, si in ejus verbo constantissime permanemus. Nam secundum id quod ait, *Ego sum via;* secundum hoc ait, *Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei eritis.* Et secundum id quod ait, *et veritas et vita*, secundum hoc ait, *et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos.* In hac ergo peregrinatione et in hac via, id est in fide, quid vos exhortor, Fratres, nisi verbis Apostoli dicentis, [2. Cor. 7. 1.] *Has ergo promissiones habentes, carissimi, mundemus nos ab omni inquinatione carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Domini?* Qui enim lucem illam sincerissimæ atque incommutabilis veritatis antequam credant, sibi expetunt ministrari, cum eam contueri non possint nisi per fidem corde mundato. [Matth. 5. 8.] *Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt:* similes sunt hominibus cæcis, qui corpoream lucem solis istius prius videre desiderant, ut a cæcitate sanentur: cum eam videre non possint, nisi ante sanentur.

* Alias 17. de Sanctis.

* SERMO CCCXLVII.

I.

De (a) timore Dei.

CAPUT I. Timor Dei in Scripturis quam crebro commendatus.

1. Multa nobis, Fratres, de Dei timore præcepta sunt, et quam sit utile timere Deum, innumerabiliter divina eloquia sonuerunt. Ex qua uberrima copia pauca me commemorantem, et ad ea, quantum pro temporis brevitate potuero, disserentem libenter advertite. Quis non sapientem se esse lætetur, aut si nondum est, esse desideret? Sed quid dicit Scriptura? [Psal. 110. 10. Eccli. 1. 16.] *Initium sapientiæ timor Domini*, Quem non regnare delectet? Sed audiamus quid in Psalmo Spiritus moneat: [Psal. 2. 10. et 11.] *Et nunc reges intelligite, erudimini qui judicatis terram: servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore.* Unde et Apostolus dicit, [Philip. 2. 12.] *Cum timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini.* Legimus etiam scriptum, [Eccli. 1. 33.] *Concupisti sapientiam, serva justitiam, et Dominus præbebit illam tibi.* Multos enim reperimus negligentissimos justitiæ, et avidissimos sapientiæ. Hos docet Scriptura divina pervenire non posse ad id quod appetunt, nisi servando quod negligunt. *Serva*, inquit, *justitiam et præbebit illam tibi Dominus*, quam *concupisti sapientiam*. Quis autem potest, nisi Deum timeat, servare justitiam? Dicit enim alio loco, [Ibidem 28.] *Nam qui sine timore est, non poterit justificari.* Porro si Dominus non præbet sapientiam, nisi servanti justitiam, qui autem sine timore est, non poterit justificari: recurritur ad illam sententiam, *Initium sapientiæ timor Domini.*

CAPUT II. Gradus a timore ad sapientiam. [Isai. 11. 2. et 3.]

2. Isaias etiam propheta cum septem illa notissima dona spiritalia commendaret, incipiens a sapientia pervenit ad timorem Dei, tamquam de sublimi descendens ad nos, ut nos doceret adscendere. Inde ergo cœpit, quo volumus pervenire: et illuc pervenit, unde debemus incipere. *Requiescet in eo*, inquit, *Spiritus Dei, spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiæ et pietatis, Spiritus timoris Domini.* Sicut ergo ille, non deficiendo, sed docendo a sapientia usque ad timorem descendit; sic nos, non superbiendo, sed proficiendo a timore usque ad sapientiam oportet adscendere. *Initium enim sapientiæ timor Domini.* Ipsa est enim convallis plorationis, de qua [Psal. 83. 6.] Psalmus dicit, *Adscensiones in corde ejus disposuit in convalle plorationis.* Per convallem quippe humilitas significatur. Quis est autem humilis, nisi timens Deum, et eo timore conterens cor in lacrymis confessionis et pœnitentiæ? Quia [Psal. 50. 19.] *cor contritum et humiliatum Deus non spernit.* Sed non timeat ne in convalle remaneat. In ipso enim corde contrito et humiliato, quod Deus non spernit, adscensiones per quas in illum assurgamus, ipse disposuit. Nam ita Psalmus dicit: *Adscensiones in corde ejus disposuit in convalle plorationis, in locum quem disposuit.* Ubi fiunt adscensiones? *In corde*, inquit. Sed unde adscendendum est? Utique a convalle plorationis. Et quo adscendendum est? *In locum*, inquit, *quem disposuit*. Quis iste est locus, nisi quietis et pacis? Ibi enim est illa clara, et quæ numquam marcescit sapientia. Unde ad nos exercitandos quibusdam doctrinæ gradibus descendit Isaias a

(a) Hunc a Beda vulgato citari monent Parisienses et Lovanienses Theologi, sed falso. Errori occasionem præbuit fragmentum ex Sermone 191, de Natali Domini 8. quod huic additum erat in editis Am. Er. et Parisiensium.

CLASSIS IV. sapientia usque ad timorem, a loco scilicet sempiternæ pacis usque ad convallem temporalis plorationis: ut nos in confessione pœnitentiæ dolendo, gemendo, flendo non remaneamus in dolore et gemitu et fletu: sed adscendentes ab ista convalle in montem spiritalem, ubi civitas sancta Jerusalem mater nostra æterna fundata est, imperturbabili lætitia perfruamur. Ergo ille cum præposuisset sapientiam, lumen scilicet mentis indeficiens, adjunxit intellectum; tamquam quærentibus unde ad sapientiam veniretur, responderet, ab intellectu; unde ad intellectum, a consilio; unde ad consilium, a fortitudine; unde ad fortitudinem, a scientia; unde ad scientiam, a pietate; unde ad pietatem, a timore. Ergo ad sapientiam, a timore; quia *initium sapientiæ timor Domini*. A convalle plorationis usque ad montem pacis.

CAPUT III. Matth. 5. 3. Gradus ex Isaia septem comparantur ad octo beatitudines Evangelii. Matth. 26. 39.

3. *Beati* enim *pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum*. Ipsi sunt in convalle humiles, ipsi in tremore, cor contritum et humiliatum sacrificant Deo: unde adscendunt ad pietatem, ut non resistant voluntati ejus, sive in sermonibus ejus, ubi non capiunt sensum ejus; sive in ordine ipso et gubernatione creaturæ, cum pleraque aliter accidunt, quam privata hominis voluntas exposcit: ibi quippe dicendum est, *Verum non quod ego volo, sed quod tu vis, Pater*. * *Beati* enim *mansueti, quoniam ipsi ereditate possidebunt terram*: non terram morientium, sed terram de qua dictum est, *Spes mea es tu, portio mea in terra viventium*. Ab ista quippe pietate merebuntur scientiæ gradum, ut noverint non solum mala præteritorum peccatorum suorum, de quibus in primo gradu pœnitentiæ dolore fleverunt, sed etiam in quo malo sint hujus mortalitatis et peregrinationis a Domino, etiam eam felicitas sæcularis arridet. Nam ideo scriptum est, *Qui apponit scientiam, apponit et dolorem*. * *Beati* enim *lugentes, quoniam ipsi consolabuntur*. Inde assurgunt ad fortitudinem, ut mundus ei crucifigatur, et ipsi mundo, ut in hujus vitæ perversitate et abundantia iniquitatis caritas non refrigescat; sed toleretur fames sitisque justitiæ, donec ad ejus saturitatem veniatur in illa immortalitate sanctorum et societate Angelorum. *Beati* enim *qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur*. Verumtamen propter inquietudinem tentationum, et quod dictum est, *Væ mundo ab scandalis*, si qua forte delicta minutatim furtimque subrepunt, quibus humana præoccupatur infirmitas, consilium deesse non debet. Neque enim tantum potest in ista mortali vita ille fortitudinis gradus, ut qui cum astutissimo adversario continua certatione confligit, non aliquando feriatur: maxime per tentationes linguæ, ubi *si dixerit quis fratri suo, Fatue, reus erit gehennæ ignis*. Quod est ergo consilium, nisi quod Dominus dicit, *Dimittite, et dimittetur vobis*? Et ideo sicut in gradibus quos per Isaiam discimus, quintum est consilium; sic in Evangelio in illis beatitudinis laudibus quinto loco ponitur, *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*. Sextus est apud Isaiam intellectus: ubi ab omni falsitate carnalis vanitatis corda mundantur, ut pura intentio dirigatur in finem. Propterea sexto loco etiam Dominus dixit, *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Cum vero ad finem perventum fuerit, jam consistitur, jam requiescitur, jam secura pace triumphatur. Et quis finis, nisi Deus Christus? *Finis* enim *legis Christus ad justitiam omni credenti*. Et sapientia Dei quis, nisi Christus? Et filius Dei quis, nisi Christus? In illo ergo sapientes, et in illo filii Dei fiunt, quicumque fiunt: et hæc est pax plena atque perpetua. Ideo cum apud Isaiam sit septima sapientia sursum versus adscendentibus, unde cœpit ipse ad nos docendo descendere: septimo etiam loco Dominus qui nos erigit, posuit, *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur*. Has igitur promissiones habentes, et his gradibus tendentes ad Dominum, omnia mundi hujus aspera et dura toleremus, nec nos ejus frangat sævitia, qua victa in æterna pace gaudebimus. Ad hoc nos enim jam demonstrato fine cohortatur octava sententia, *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum*.

Matth. 5. 4. — Psal. 141. 10. — Eccle. 1. 18. — Matth. 5. 5. — Ibidem 6. — Matth. 18. 7. — Matth. 5. 22. — SERMONES DE DIVERSIS. — Ibidem 7. — Ibidem 9. — Rom. 10. 4. — Matth. 5. 9. — Ibidem 10.

* SERMO CCCXLVIII.

* Alias 214. de Tempore. a

II.

De (a) timore Dei.

CAPUT I. Timore Dei fortitudo vera comparatur.

1. Non dubito, dilectissimi Fratres, insitum esse cordibus vestris timorem Dei quo ad verum et solidam fortitudinem perducamini. Cum enim fortis ille dicatur, qui neminem timet; perverse fortis est, qui primo Deum non vult timere, ut timendo audiat, audiendo diligat, et diligendo non timeat. Tunc erit vere fortissimus, non superba duritia, sed secura justitia. Sic etiam scriptum est, *Timor Domini, spes fortitudinis*. Cum enim timetur pœna quam minatur, discitur amari præmium quod pollicetur: ac sic per timorem pœnæ bona vita retinetur; per bonam vitam bona conscientia comparatur, ut per bonam conscientiam nulla pœna timeatur. Quapropter discat timere, qui non vult timere. Discat ad tempus esse sollicitus, qui semper vult esse securus. Ut enim dicit Joannes, *Timor non est in caritate, sed perfecta caritas foras mittit timorem*. Dixit sane, et veraciter dixit. Si ergo habere non vis timorem, prius vide utrum jam perfectam habeas caritatem, quæ foras mittit timorem. Si vero ante istam

Prov. 14. 26. — I. Johan. 4. 18. — Timor caritate pellen-

(a) Citat Florus ad Rom. 11. Sed hunc Sermonem, quem Augustinus in fine longiorem dicit, nescimus an integrum hic habeas. Certe multo brevior erat in prius editis, in quibus id totum desideratur, quod ante caput tertium, ab istis verbis *Quapropter irridendi sunt* etc. n. 3. continetur. Hoc nos restituimus ex veteri codice Michaelino.

CLASSIS IV.

dus, non vanitate.

perfectionem timor excluditur, superbia inflat, non caritas ædificat. Nam sicut in bona valetudine fames non fastidio, sed cibo pellitur; ita in bona mente timor non vanitate, sed caritate pellendus est.

CAPUT II. Timore carere, qua dilectione contingat, discutiendum.

2. Discute itaque conscientiam tuam, quisquis timere jam non vis. Noli superficiem compalpare, descende in te, penetra interiora cordis tui. Rimare diligenter, utrum nulla ibi vena venenata tabificium amorem sæculi sugat et sorbeat, utrum nulla carnalis voluptatis movearis et capiaris illecebra, nulla insani jactantia tumidus extollaris, nulla cura vanitatis exæstues: audeas nuntiare purum ac liquidum te videre, quidquid latebrarum in conscientia perscrutaris, a factis, a dictis, a cogitationibus pravis; si jam iniquitatis diligentia non fatigat, utrum æquitatis negligentia nulla subrepat. Si hæc ita sunt, recte gaudes, gaude esse te sine timore. Excluserit autem eum caritas Dei, quem diligis ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente tua. Excluserit eum et caritas proximi, quem diligis tanquam te ipsum: et ideo pro illo satagis, ut etiam ipse tecum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligat Deum: quia non aliter recte diligis et te ipsum, nisi quia sic diligis Deum, ut non propterea minus eum diligas, quia conversus vel ad te ipsum. Si autem quamvis (a) intra te ipsum nulla irritaris cupiditate, (quod quidem de se quis audeat gloriari?) tamen si te ipsum in te ipso diligis, et de te ipso tibi places, hoc ipsum vehementius timere debes, quia nihil times. Non enim quacumque dilectione foras mittendus est timor, sed recta dilectione qua tota (b) diligimus Deum, et propterea proximum, ut sic et ipse diligat Deum. Se autem in se diligere, et sibi placere non est justitiæ caritas, sed superbiæ vanitas. Ac per hoc Apostolus justa reprehensione percussit se ipsos amantes et sibi placentes. *Perfecta* ergo *caritas foras mittit timorem*. Sed ea dicenda est caritas, quæ non est vilitas. Quid autem vilius quam homo sine Deo? Ecce quid amat, qui se ipsum non in Deo, sed in se ipso amat. Recte huic dicitur, *Noli altum sapere, sed time* (c). Quia enim altum sapit, et ideo non timet, utique perniciose non timet, qui non in solido collocatur, sed flatu superbiæ ventilatur. Neque mitis et pius est, qui se ipsum in se ipso amat et laudat: sed elatus et ferox, non novit dicere, *In Domino laudabitur anima mea, audiant mites, et jucundentur*. Quid enim boni amat, qui forte hoc ipsum propter hoc ipsum amat nihil timere? Potest enim hoc sibi persuadere, non sanitate, sed immanitate. Verbi gratia, est aliquis audacissimus latro, quanto perverse fortior, tanto periculose crudelior, qui propter ipsum amorem suum quo amat nihil timere, ingentia facinora moliatur, ut quod amat exerceat, et exercendo corroboret: quanto ejus fuerint majora commissa, tanto major erit non

Rom. 11. 20.

Florus ibidem.

Psal. 33. 3.

timentis audacia. Non hoc ergo pro magno bono amandum est, quod et in homine pessimo inveniri potest.

SERMON. DE DIVERSIS.

Epicurei et Stoici carere timore amant, sed perverse.

3. Quapropter irridendi sunt hujus mundi Philosophi, non solum Epicurei, qui etiam ipsam justitiam venalem habent, carnalis pretio voluptatis. Dicunt enim propterea sapientem, justum esse debere, ut vel adquirat, vel teneat ex corpore voluptatem. Nam et hi fortissimos se jactant, et nihil omnino timere se dicunt: quia nec quidquam Deum res humanas curare arbitrantur, et consumta ista vita nullam postea credunt futuram; et si quid eis adversitatis in hac ipsa contingit, eo se munitos existimant, quia corporis voluptatem, cum eam in ipso corpore tenere non possunt, possunt tamen animo cogitare, et ea cogitatione sese oblectando, corporalis voluptatis beatitudinem, etiam contra corporalis doloris impetum custodire. Numquid non et apud istos dilectio foras mittit timorem? Sed dilectio sordidissimæ voluptatis, immo dilectio turpissimæ vanitatis. Nam cum ipsam voluptatem de membris corporis irruens dolor excluserit, per falsam ejus imaginem in animo vanitatis remanebit. Quæ vanitas tantum amatur, ut cum eam vanus homo totis viribus cordis amplectitur, etiam doloris sævitia mitigetur. Non solum ergo isti deridendi sunt, sed etiam ipsi Stoici. Nam istæ duæ sectæ Epicureorum et Stoicorum, sicut in Apostolorum Actibus legimus, adversus lumen Pauli nostri fumos suos ausæ sunt jactitare. Nam et Stoici se fortissimos præferunt, et non propter corporis voluptatem, sed propter animi virtutem, idipsum non timere propter non timere custodiunt, typho turgidi, et non sapientia sanati, sed errore durati. Eo quippe minus minusque sani sunt, quo ægrotum animum a se ipsis sanari posse crediderunt. Hanc autem putant esse animi sanitatem, ut nec misereri dicant debere sapientem. Si enim miseretur, inquiunt, dolet: quod autem dolet, sanum non est. O stulta cæcitas! Quid si eo minus dolet; quo sanum non est? Interest enim utrum perfecta sanitate non doleat: quale erit sanctorum et corpus et animus in resurrectione mortuorum, quam isti non credunt; quia indoctos magistros habent, cum se ipsos habent. Interest ergo utrum aliquid sanitate, an stupore non doleat. Nam secundum sanitatem hujus mortalitatis sana caro cum pungitur dolet. Qualis est et animus secundum istam vitam bene affectus, qui compunctus laborantis miseria, condolescit misericordia. Caro autem graviore morbo stupida, vel amisso etiam spiritu mortua, nec cum pungitur dolet; qualis est istorum animus, qui sine Deo philosophantur, vel potius præfocantur. Sicut enim corpus animo inspiratum, sic Deo inspiratus ipse animus vivit. Videant ergo isti, qui non dolent nec timent, ne forte non sint sani, sed mortui.

Act. 17. 18.

(a) Michaelinus MS. *extra te ipsum nulla irritaris cupiditate*.

(b) In Michaelino libro, *tota mente*.

(c) Sic Michaelinus MS. At editi, *qui enim altum sapit, et ideo non timet, utique perniciose non timet. Neque enim mitis*, etc.

CLASSIS IV. CAPUT III. Timor in Christiano, alius pavitalim ejiciendus, alius permansurus. Lucæ 12. 4.

4. Timeat autem Christianus, antequam perfecta caritas foras mittat timorem: credat et intelligat se peregrinari a Domino, quamdiu vivit in corpore quod corrumpitur et aggravat animam. Tanto minor sit timor, quanto patria quo tendimus propior. Major enim timor debet esse peregrinantium, minor propinquantium, nullus pervenientium: Sic et timor perducit ad caritatem, et perfecta caritas foras mittit timorem. Timeat autem Christianus, non eos qui corpus occidunt, et postea non habent quid faciant: sed eum qui habet potestatem et corpus et animam in gehennam ignis occidere. Est autem alius *timor Domini castus permanens in sæculum sæculi*. (Psal. 18. 10.) Non ergo eum perfecta caritas foras mittit, alioquin non permaneret in sæculum sæculi: nec frustra, cum dictum esset, *Timor Domini*, additum est *castus;* atque ita conjunctum est, *permanens in sæculum sæculi*. Quare, nisi quia ille timor, quem foras caritas mittit, propterea pungit animam, ne amittatur aliquid, quod in creatura diligitur, vel ipsa salus et requies corporalis, aut aliquid tale post mortem? Propterea enim timentur et apud inferos pœnæ et dolores ac tormenta gehennarum. Cum vero cavet anima, ne Deus illam desertus deserat, timor est castus permanens in sæculum sæculi. De quo latius dicerem, nisi Sermo jam longior et meis senilibus viribus, et vestræ fortasse satietati parcere cogeret.

*SERMO CCCXLIX.

* Alias de Tempore 52.

De (a) caritate, et de cæco illuminato.

CAPUT I.

1. De caritate nobis paulo ante Apostolus loquebatur, cum ejus epistola legeretur; et eam nobis sic commendabat, ut intelligeremus cetera omnia, quamvis magna Dei dona, sine illa nihil prodesse. Ubi autem ipsa est, sola esse non potest. Et nos ergo Vestræ Caritati Sermonem de caritate reddamus. (Caritas alia divina, alia humana.) Caritas alia est divina, alia humana: alia est humana licita, alia illicita. De his ergo tribus caritatibus vel dilectionibus, duo enim nomina habet apud Latinos, (Caritas humana, alia licita, alia illicita.) quæ Græce ἀγάπη dicitur, quod Dominus donaverit dicam. Hæc ergo prima est distributio mea, quod dixi, aliam humanam, aliam divinam esse caritatem: eamdemque humanam in duo distribui, quod alia sit licita, alia illicita. Prius ergo loquor de humana licita, quæ non reprehenditur: deinde de humana illicita, quæ damnatur: tertio de divina, quæ nos perducit ad regnum.

CAPUT II. De humana caritate licita.

2. Ut ergo breviter insinuem, licita est humana caritas, qua uxor diligitur; illicita, qua meretrix vel uxor aliena. In foro enim et plateis magis licita caritas (b) diligitur quam meretrix: in domo Dei, in templo Dei, in civitate Christi, in corpore Christi, etiam meretricis amor ad gehennas amantem perducit. Licitam ergo caritatem habete: humana est; sed, ut dixi, licita est. Non solum autem ita licita est, ut concedatur: sed ita licita, ut si defuerit, reprehendatur. Liceat vobis humana caritate diligere conjuges, diligere filios, diligere amicos vestros, diligere cives vestros. Omnia enim ista nomina habent necessitudinis vinculum, et gluten quoddam modo caritatis. Sed videtis istam caritatem esse posse et impiorum, id est, paganorum, Judæorum, hæreticorum. Quis enim eorum non amat uxorem, filios, fratres, vicinos, affines, amicos, etc. Hæc ergo humana est. Si ergo tali quisque crudelitate efferatur, ut perdat etiam humanum dilectionis affectum, et non amet filios suos, et non amet conjugem suam; nec inter homines numerandus est. Non enim laudandus est qui amat filios suos, sed damnandus est qui non amat filios. Adhuc enim videat cum quibus debet ei esse dilectio ista communis. Amant filios et feræ: umant filios aspides, amant filios tigrides, amant filios leones. Nulla enim bestia est, quæ non filiis suis blande immurmuret. Nam cum terreat homines, parvulos fovet. Fremit leo in silvis, ut nemo transeat: intrat in speluncam, ubi habet filios suos, omnem rabiem feritatis exponit. Foris eam ponit, cum ipsa non ingreditur. Ergo qui non amat filios suos etiam leone pejor est. Humana sunt ista, et licita sunt.

CAPUT III. De illicito amore.

3. Illicitum amorem cavete. Membra Christi estis, et corpus Christi estis. Audite Apostolum et Merremini. Non potuit enim gravius dicere, non potuit vehementius, non potuit acrius deterrere Christianos ab amore fornicationum, nisi ubi dixit, *Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis?* (1. Cor. 6. 15.) Ut autem hoc diceret, superius ait, *Nescitis, quia qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur?* (Ibidem 16.) Et testimonium de Scriptura dedit quod scriptum est, *Erunt duo in carne una*. (Gen. 2. 24.) Dictum est enim hoc divinitus, sed de viro et uxore ubi licet, ubi concessum est, ubi honestum est; non ubi turpe, non ubi illicitum, non ubi omni ratione damnabile. Sicut autem una fit caro in permixtione licita viri et uxoris: sic una fit caro in permixtione illicita meretricis et amatoris. Cum ergo una fit caro, illud te terreat, illud exhorreat quod addit, *Tollens ergo membra Christi*. (Membra Christi.) Membra Christi attende Christiane: membra Christi noli in altero, in te attende membra Christi, qui emtus es sanguine Christi. *Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis?* Hoc qui non horret, Deo horret.

CAPUT IV. Caritas divina amorem illicitum meretricis non compatitur.

4. Prorsus, prorsus obsecro vos, Fratres mei: ecce ponamus, quod non est, promisisse Deum talibus impunitatem, et dixisse, Qui talia fecerint, miserebor eorum, non eos damnabo. Faciamus hoc dixisse Deum. Etiam promissa impunitate tollit quisque membra Christi, et facit jam membra meretricis? Non facit, si est ibi tertia divina dilectio. Etenim tres dilectiones

(a) Possidius in Indiculo c. 9. notat *de caritate Tractatus duos*.

(b) Forte legendum, *quæ diligitur meretrix*.

CLASSIS IV. SERMON. DE DIVERSIS.

commemoravi: de tribus me, quod Dominus daret, dicturum esse promisi; de licita humana, de illicita humana, de illa excellenti atque divina. Interrogemus divinam caritatem, et ponamus ante illam duas humanas caritates et dicamus ei, Ecce licita caritas humana, qua uxor diligitur, et filiæ aliæque necessitudines sæculares: ecce alia illicita, qua diligitur meretrix, qua diligitur ancilla aliena, qua diligitur aliena filia non petita, non promissa, qua diligitur uxor aliena. Duæ ante te sunt caritates; cum qua istarum vis manere? Qui eligit manere cum illa humana licita, cum illa humana illicita non manet. Nemo sibi dicat, Ambas habeo. Si ambas habes admittendo ad te dilectionem meretricis, injuriam facis tamquam matronæ, quæ ibi habitat, divinæ caritati. Puto enim, quia si homo conjugatus sis, et diligas meretricem, non mittis meretricem in domum tuam, ut habitet cum matrona tua. Non usque adeo progrederis. Tenebras quæris, latebras quæris, turpitudinem non profiteris. Sed et qui non habent uxores, et sunt meretricum quasi licentius amatores, (iden dixi quasi, quia et ipsi damnantur, si jam sunt fideles:) puto quia et adolescens nondum habens uxorem, si diligat meretricem, non eam facit habitare cum sorore sua, non eam facit habitare cum matre sua, ne injuriam faciat humanæ pudicitiæ, ne offendat decus sanguinis sui. Si ergo non facis habitare meretricem, quam diligis, cum matre tua, cum sorore tua, ne, sicut dixi, offendas decus sanguinis tui, facis habitare in corde tuo dilectionem meretricis cum dilectione Dei, et offendis decus sanguinis Christi?

CAPUT V. — Lucis internæ amore exemplo cæci clamandum bene vivendo.

5. Amate Deum, nihil melius invenitis. Amatis argentum, quia melius est ferro et æramento: amatis plus aurum, quia melius est argento: amatis plus lapides pretiosos, quia et auri pretium superant: amatis postremo istam lucem, quam dimittere formidat omnis qui mortem timet: amatis, inquam, istam lucem, quomodo eam amore quodam ingenti desiderabat, qui post Jesum clamabat, *Miserere mei, fili David*. (Lucæ 18. 38.) Clamabat cæcus Christo transeunte. Metuebat enim ne transiret, et non sanaret. Et quantum clamabat? Ut turba prohibente non taceret. Vicit contradictorem, tenuit Salvatorem. Obstrepentibus turbis et clamare prohibentibus, stetit Jesus, vocavit eum, et dixit ei, *Quid vis tibi fieri? Domine*, inquit, *ut videam. Respice, fides tua te salvum fecit*. Amate Christum; desiderate lumen, quod est Christus. Si desideravit ille lumen corporis, quanto plus lumen cordis desiderare debetis? Ad eum, non vocibus, sed moribus clamemus. (Contradictio mundi.) Vivamus bene, mundum contemnamus: nihil nobis sit omne quod transit. Reprehensuri sunt nos, quando sic vixerimus, quasi dilectores nostri homines sæculares, amantes terram, sapientes pulverem, nihil de cœlo ducentes, auras liberas corde, nare carpentes: reprehensuri sunt nos procul dubio, atque dicturi, si viderint nos ista humana, ista terrena contemnere: Quid pateris? quid insanis? Turba illa est contradicens, ne cæcus clamet. Et aliquanti Christiani sunt, qui prohibent vivere Christiane: quia et illa turba cum Christo ambulabat, et vociferantem hominem ad Christum ac lucem desiderantem ab ipsius Christi beneficio prohibebat. Sunt tales Christiani: * sed vincamus illos, vivamus bene; et ipsa vita sit vox nostra ad Christum. Stabit, quia stat.

* CAPUT VI. — Christi transitus.

6. Nam et ibi mysterium magnum est Transiens erat ille, quando ille clamabat: quando sanavit, stetit. Transitus Christi intentos nos faciat ad clamandum. Quis est transitus Christi? Quidquid pro nobis temporaliter pertulit, transitus ejus est. Natus est, transiit: numquid adhuc nascitur? Crevit, transiit: numquid adhuc crescit? Suxit: numquid adhuc sugit? Defessus dormivit: numquid adhuc dormit? Manducavit et bibit: numquid adhuc facit? Postremo prensus est, vinctus est, verberatus est, spinis coronatus est, alapis cæsus est, sputis illitus, ligno suspensus, occisus, lancea percussus, sepultus resurrexit: adhuc transit. Adscendit in cælum, sedet ad dexteram Patris: stetit. Clama quantum potes: modo te illuminat. Nam et in eo ipso quod *Verbum erat apud Deum*, utique stabat, quia non mutabatur. *Et Deus erat Verbum: et Verbum caro factum est*. (Johan. 1. 1.) Caro per transitum multa fecit, et passa est: Verbum stetit. Ipso Verbo cor illuminatur: quia ipso Verbo caro, quam suscepit, honoratur. Tolle Verbum, quid est caro? Hoc est quod tua. Caro autem Christi ut honoretur, *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*. Clamemus ergo; et bene vivamus.

CAPUT VII. — Diligantur parentes, sed plus Christus.

7. Amate filios vestros, amate conjuges vestras, etsi sæculariter. Nam secundum Christum amare debetis, ut secundum Deum illis consulatis, et non in eis nisi Christum diligatis, et oderitis in vestris si Christum habere noluerint. Ipsa enim est caritas illa divina. Nam quid eis proderit transitoria et mortalis caritas vestra? Tamen quando et humanitus diligitis plus Christum amate. Non dico ut non diligas uxorem; sed plus dilige Christum. Non dico ut non diligas patrem, non dico ut non diligas filios; sed plus dilige Christum. Audi illum dicentem, ne mea putes ista verba: *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus*. (Matth. 10. 37.) Quando audis, *Non est me dignus*, non times? De quo dicit Christus, *Non est me dignus*, non est cum illo: qui cum illo non erit, ubi erit? Si non amas cum illo esse, time sine illo esse. Quare time sine illo esse? Quia cum diabolo eris, si cum Christo non fueris. Et ubi erit diabolus? Audi ipsum Christum: *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus*. (Matth. 25. 41.) Si igne cœli non accenderis, ignem time gehennarum. Si non amas esse inter Angelos Dei, time esse inter angelos diaboli. Si non amas esse in regno, time esse in camino ignis ardentis, inextinguibilis, sempiterni. Vincat in te (a) prius timor, et erit a

(a) Sic in MSS. At in editis, *plus timor*.

CLASSIS IV. amor. Timor pædagogus sit, non ipse in te remaneat, sed te ad caritatem, quasi ad magistrum perducat.

* Alias de Tempore 39 et in Tomo 9.

* SERMO CCCL.

II.

De (a) Caritate.

Caritatis laus. Florus ad 1. Tim. 2. Rom. 13. 10. 1. Tim. 1. 5.

1. DIVINARUM Scripturarum multiplicem abundantiam, latissimamque doctrinam, Fratres mei, sine ullo errore comprehendit, et sine ullo labore custodit, cujus cor plenum est caritate: dicente Apostolo, *Plenitudo autem legis caritas*. Et alio loco, *Finis autem præcepti est caritas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta* (b). Quis est autem finis præcepti, nisi præcepti adimpletio? et quid est præcepti adimpletio, nisi legis plenitudo? Quod ergo ibi dixit, *Plenitudo legis est caritas:* hoc etiam hic dixit, *Finis præcepti est caritas*. Nec dubitari ullo modo potest, quod templum Dei sit homo, in quo habitat caritas. Dicit enim et Johannes, *Deus caritas est*. Hæc autem dicentes Apostoli et nobis caritatis excellentiam commendantes, non utique aliud, nisi quod comederant, ructuare potuerunt. Ipse quippe Dominus pascens eos verbo veritatis, verbo caritatis, quod est ipse panis vivus, qui de cælo descendit. *Mandatum*, inquit, *novum do vobis, ut diligatis invicem*. Et iterum, *In hoc scient omnes, quia discipuli mei estis, si vos invicem dilexeritis*. Ille enim qui venit per crucis irrisionem carnis perimere corruptionem, et vetustatem vinculi mortis nostræ suæ mortis novitate dissolvere, mandato novo fecit hominem novum. Res enim vetus erat, ut homo moreretur. Quod ne semper valeret in homine, res nova facta est, ut Deus moreretur. Sed quia in carne mortuus est, non in divinitate, per sempiternam vitam divinitatis non permisit esse sempiternum interitum carnis. Itaque, sicut dicit Apostolus, *Mortuus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram*. Qui ergo contra mortis vetustatem adtulit vitæ novitatem, ipse contra vetus peccatum opposuit novum mandatum. Quapropter quisquis vetus peccatum vis extinguere, mandato novo extingue cupiditatem, et amplectere caritatem. Sicut enim radix omnium malorum est cupiditas; ita et radix omnium bonorum est caritas.

Per eam divina doctrina sine errore comprehenditur, sine labore custoditur. 1. Johan. 4. 8. Johan. 13. 34. Mandatum novum faciens hominem novum. Rom. 4. 25.

Caritate doctrina Scripturarum tota possidetur. Matth. 22. 37. etc.

2. Totam magnitudinem et latitudinem divinorum eloquiorum secura possidet caritas, qua Deum proximumque diligimus. Docet enim nos cælestis unus Magister, et dicit, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua; et diliges proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus præceptis, universa lex pendet, et Prophetæ*. Si ergo non vacat omnes paginas sanctas perscrutari; omnia involucra sermonum evolvere, omnia Scripturarum secreta penetrare: tene caritatem, ubi pendent omnia: ita tenebis quod ibi didicisti; tenebis etiam quod nondum didicisti. Si enim nosti caritatem, aliquid nosti unde et illud pendet quod forte non nosti, et in eo quod in Scripturis intelligis, caritas patet; in eo quod non intelligis, caritas latet. ILLE itaque TENET ET QUOD PATET et quod latet in divinis sermonibus, qui caritatem tenet in moribus.

SERMON. DE DIVERSIS.

Caritatis præconium prosequitur. Florus ad 1. Cor. 14.

3. Quapropter, Fratres, sectamini caritatem, dulce ac salubre vinculum mentium, sine qua dives pauper est, et cum qua pauper dives est. Hæc in adversitatibus tolerat, in prosperitatibus temperat; in duris passionibus fortis, in bonis operibus hilaris; in tentatione tutissima, in hospitalitate latissima; inter veros fratres lætissima, inter falsos patientissima. In Abel per sacrificium grata, in Noe per diluvium secura, in Abrahæ peregrinationibus fidelissima, in Moyse inter injurias lenissima, in David tribulationibus mansuetissima. In tribus pueris blandos ignes innocenter exspectat: in Machabæis sævos ignes fortiter tolerat. Casta in Susanna erga virum, in Anna post virum, in Maria præter virum. Libera in Paulo ad arguendum: humilis in Petro ad obediendum: humana in Christianis ad confitendum, divina in Christo ad ignoscendum. Sed quid ego de caritate majus aut uberius possum dicere, quam quas per os Apostoli laudes ejus intonat Dominus, supereminentem viam demonstrantis atque dicentis, *Si linguis hominum loquar et Angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum æramentum sonans, aut cymbalum tinniens? Et si habuero prophetiam, et sciero omnia sacramenta, et omnem scientiam, et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habeam, nihil sum. Et si donavero omnes facultates meas, et si distribuero omnia mea pauperibus, et si tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem non habeam, nihil mihi prodest. Caritas magnanima est, caritas benigna est. Caritas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non dehonestatur, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia tolerat, omnia credit, omnia sperat, omnia suffert. Caritas numquam cadit* (c). Quanta est ista? Anima litterarum, prophetiæ virtus, sacramentorum salus, scientiæ solidamentum, fidei fructus, divitiæ pauperum, vita morientium. Quid tam magnanimum, quam pro impiis mori? Quid tam benignum, quam inimicos diligere? Sola est, quam felicitas aliena non premit, quia non æmulatur. Sola est, quam felicitas sua non extollit, quia non inflatur. Sola

1. Cor. 13. 1. etc.

Beda et Florus ad 1. Cor. 13.

(a) Exstat in fine excerptorum Eugypii cum titulo, *de laude caritatis*. Sic etiam vocant Beda et Florus ad 1. Cor. 13. et 14. et ad 1. Tim. 1. Legebatur olim et in Tomo 9. sed interpolatus ibi, et Erasmi censura reprobatus.

(b) Hic in prius editis additur, *Si ergo non vacat omnes paginas Scripturarum evolvere, tene caritatem, et in ea invenies omnem scientiam*. Quæ sententia in MSS. non isto loco, sed alio tantum infra cum nonnulla varietate reperitur.

(c) Editi, *Quanta est ista animarum salus, scientiæ solidamentum*. Nos hic sequimur MSS.

est, quam conscientia mala non pungit, quia non agit perperam. Inter opprobria secura est, inter odia benefica est: inter iras placida est, inter insidias innocens: inter iniquitates gemens, in veritate respirans. Quid illa fortius, non ad retribuendas, sed ad non curandas injurias? (a) Quid illa fidelius, non vanitati, sed æternitati? Nam ideo tolerat omnia in præsenti vita, quia credit omnia de futura vita; et suffert omnia quæ hic immittuntur, quia sperat omnia quæ ibi promittuntur: merito numquam cadit. Ergo sectamini caritatem, et eam sancte cogitantes afferte fructus justitiæ. Et quidquid uberius, quam ego dicere potui, vos inveneritis in ejus laudibus, appareat in vestris moribus. Oportet enim ut senilis sermo non solum sit gravis, sed etiam brevis.

* Alias 50. inter 50. homilias, et in Tomo 9.

* SERMO CCCLI.

I.

De (b) utilitate agendæ Pœnitentiæ.

CAPUT I. Pœnitentiæ humilitas quam necessaria.

1. Quam sit utilis et necessaria pœnitentiæ medicina, facillime homines intelligunt, qui se homines esse meminerint. Scriptum est enim, *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* (Jacobi 4. 6.) Et Dominus in Evangelio dicit, *Quoniam qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur:* (Lucæ 18. 14. Ibidem 11. etc.) magisque justificatus descendit de templo publicanus ille peccatorum confessione sollicitus, quam Pharisæus meritorum enumeratione securus. Quamvis enim et ipse gratias egerit Deo, dicens, *Gratias tibi ago, Deus, quoniam non sum sicut ceteri homines, injusti, adulteri, raptores; quomodo et publicanus iste, Jejuno bis in sabbato, decimas do omnium quæcumque possideo:* tamen ei prælatus est ille, qui *de longinquo stabat, neque oculos audebat ad cœlum levare, sed percutiebat pectus suum, dicens, Deus, propitius esto mihi peccatori.* Non enim ille Pharisæus tam sua sanitate, quam morborum alienorum comparatione gaudebat. Utilius autem illi erat, quoniam ad medicum venerat, ea de quibus ægrotabat, confitendo monstrare, quam dissimulare a vulneribus suis, et de cicatricibus alienis audere gloriari. Non ergo mirum, si publicanus magis curatus abscessit, quem non puduit ostendere quod dolebat. In rebus quippe visibilibus, ut excelsa quisque contingat, in excelsum erigitur: Deus autem cum sit omnium excellentissimus, non elatione, sed humilitate contingitur. Unde Propheta dicit, *Prope est Dominus his qui obtriverunt cor.* (Psal. 33. 19.) Et iterum, *Excelsus Dominus, et humilia respicit, et excelsa a longe cognoscit.* (Psal. 137. 6.) Excelsa ipsa posuit pro superbis. Illa ergo respicit, ut adtollat; ista cognoscit, ut dejiciat. Cum enim ait, quod *a longe excelsa cognoscit*, satis eum ostendit humilia de proximo adtendere; ipsum tamen Dominum excelsum esse prædixit. Solus enim Deus arrogans non est, quantacumque se prædicatione laudaverit. Non ergo se arbitretur ab oculis Dei abscondi superbia: Deus enim excelsa cognoscit. Nec se rursus Deo conjunctam putet: excelsa enim a longe cognoscit. Quisquis itaque pœnitentiæ recusat humilitatem, Deo propinquare non cogitat. Aliud est enim, levare se ad Deum; aliud est levare se contra Deum. Qui ante illum se projicit, ab illo erigitur: qui adversus illum se erigit, ab illo projicitur. Alia est enim soliditas magnitudinis, alia est inanitas inflationis. Qui foris tumescit, intus tabescit. Qui *eligit abjici in domo Dei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum*, (Psal. 83. 11.) eligit illum Deus, ut inhabitet in atriis ejus, et nihil sibi assumentem ille in sedem beatitatis assumit. Unde in Psalmo suavissime et verissime canitur, *Beatus vir, cujus est susceptio ejus abs te, Domine.* (Ibidem 7.) Ne putes eum qui se humiliat semper jacere: cum dictum sit, *Exaltabitur*. Et ne opineris ejus exaltationem in oculis hominum per sublimitates fieri corporales; cum enim dixisset, *Beatus vir, cujus est susceptio ejus abs te, Domine;* consequenter annexuit et ostendit ejusdem susceptionis celsitudinem spiritalem: *Adscensus*, inquit, *in corde ejus disposuit, in convalle plorationis, in locum quem disposuit.* Ubi ergo disposuit adscensus? In corde, in convalle scilicet plorationis. Hoc est, *Qui se humiliat, exaltabitur.* (Lucæ 18. 14.) Sicut enim adscensus exaltationem indicat; ita vallis humilitatem, et convallis plorationes. Sicut enim comes pœnitentiæ dolor est; ita lacrymæ sunt testes doloris. Optime autem sequitur, et dicit, *Etenim benedictionem dabit, qui legem dedit.* (Psal. 83. 8.) Ad hoc enim lex data est, ut vulnera ostenderet peccatorum, quæ gratiæ benedictio sanaret. (Lex ad quid data.) Ad hoc lex data est, ut superbo infirmitatem suam notam faceret, infirmo pœnitentiam suaderet. Ad hoc lex data est, ut diceremus in convalle plorationis, *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis:* (Rom. 7. 23.) et cum ipso ploratu clamaremus, *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus;* (Ibidem 24.) et succurreret nobis, exaudiente illo qui erigit elisos, solvit compeditos, illuminat cæcos, *gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* (Psal. 145. 8. Rom. 7. 25.)

CAPUT II. Tria pœnitentiæ genera. 4. Sent.

2. Tres sunt autem actiones pœnitentiæ, quas mecum Vestra Eruditio recognoscit. Sunt enim usitatæ in Ecclesia Dei, et diligenter adtendentibus notæ. Una est quæ novum hominem parturit, donec per baptismum salutare omnium præteritorum fiat ablutio peccatorum: ut tam-

(a) Sic MSS. At editi, *Quid illa facilius, non vanitate, sed veritate?*

(b) Exstabat in Tomo 9. membris multis mutilus apud Erasmum, qui hunc et subsequentem Tractatum censuit plurimum discrepare ab Augustino. Sed ipsius sane et doctrinam uterque habet et etiam, nostro judicio. Notat utrumque seorsim Possidius in eodem Indiculi capite 8. Atque hunc priorem sæpe citat Florus, appellans librum de pœnitentia ad 1. Cor. 5. et 8. etc. Sermonem tamen sapiunt nonnulli modi loquendi, ut iste c. 2. quas mecum *Vestra Eruditio recognoscit.*

CLASSIS IV. dist. 16. Prædictis Prima pœnitentia, ante baptismum.

quam puero nato dolores transeant, quibus viscera urgebantur ad partum, et tristitiam lætitia consequatur. Omnis enim, qui jam arbiter voluntatis suæ constitutus est, cum accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, novam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia, cum baptizantur, soli parvuli sunt immunes: nondum enim uti possunt libero arbitrio. Quibus tamen ad consecrationem remissionemque originalis peccati prodest eorum fides, a quibus offeruntur; ut quascumque maculas delictorum per alios, ex quibus nati sunt, contraxerunt, aliorum etiam interrogatione ac responsione purgentur. Verissime quippe in Psal-
Psal. 50. 7. mis plangitur, *Ecce in iniquitate conceptus sum, et in peccatis mater mea me in utero aluit*. Item
Job. 14. 4. quod scriptum est, *non esse mundum in conspectu Dei nec infantem, cujus est vita diei unius super terram*. Exceptis ergo talibus, de quorum ordine ac merito in futura illa, quæ promittitur, sorte sanctorum, velle amplius quærere, hominum modulum excedit; pie tamen creditur eis prodesse ad spiritalem salutem, quod Ecclesiasticæ auctoritatis per totum orbem terrarum tam firmo robore custoditur: ceterorum hominum nullus transit ad Christum, ut incipiat esse quod non erat, nisi eum pœniteat fuisse quod erat. Hæc prima pœnitentia præci-
Act. 2. 38. pitur Judæis, dicente apostolo Petro, *Pœniten-*
Matth. 4. 17. *tiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini Jesu Christi*. Talis ab ipso Domino imperabatur, cum diceret, *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum*. De hac etiam Johannes Baptista, plenus Spiritu sancto, præcursor et præparator viæ Domini
Matth. 3. 7. et 8. ita dicit, *Generatio viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ*.

CAPUT III. Altera pœnitentia quæ hic omnium est ac perpetua. Vitæ hujus pœnitere nos debet, quia corruptioni et tentationibus obnoxia est.

3. Altera vero pœnitentia est, cujus actio per totam istam vitam, qua in carne mortali degimus, perpetua supplicationis humilitate subeunda est. Primo, quia nemo vitam æternam, incorruptibilem, immortalemque desiderat, nisi eum vitæ hujus temporalis, corruptibilis, mortalisque pœniteat. Non enim sic quisque in vitam novam per sanctificationem baptismi nascitur, ut quemadmodum deponit ibi omnia peccata præterita, ita etiam statim mortalitatem ipsam carnis corruptionemque deponat. Quod si
Sap. 9. 15. non ita est, restat ut illud quod scriptum est, quod etiam quisque in se sentit adhuc, dum in hac vita est, *corpus quod corrumpitur aggravet animam, et deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitantem*. Quod tunc in illa beatitudine quia non erit, cum absorbebitur mors in victo-
1 Cor. 15. 54. riam: quis dubitet in quacumque temporali (*a*) felicitate versemur, pœnitere tamen nos debere hujus vitæ, ut ad illam incorruptionem tota aviditate curramus? Inde est enim quod etiam A-
2. Cor. 5. 6. et 7. postolus ait, *Quamdiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino: per fidem enim ambula-*

A *mus, non per speciem*. Quis ergo festinat atque optat ad patriam remeare, et illam speciem quæ est facie ad faciem contemplari, nisi quem peregrinationis suæ pœnituerit? Ex quo dolore pœnitentis, etiam vox illa miserabilis erumpit et sonat, *Heu me, quoniam peregrinatio mea longinqua facta est*. Psal. 119. 5, etc. Et ne putes nondum fidelem ista loqui, vide quid sequitur: *Inhabitavi in tabernaculis Cedar: cum his qui oderunt pacem, eram pacificus; cum loquerer eis, impugnabant me valde*. Non solum hominis fidelis, sed etiam Evangelistæ firmissimi et Martyris fortissimi hæc verba sunt. Nam inde est etiam illud Apostoli, *Scimus enim, quia et si terrena nostra* 2. Cor. 5. 1, etc.
domus hujus habitationis dissolvatur, ædificationem habemus ex Deo, domum non manu factam, æternam in cœlis. Etenim in hoc ingemi-
B *scimus, habitaculum nostrum, quod de cœlo est, superindui cupientes: si tamen et induti, non nudi inveniamur. Etenim qui sumus in hac habitatione, ingemiscimus gravati, in quo nolumus spoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur mortale a vita*. Quid ergo cupimus, nisi ita non esse ut nunc sumus? Et quid ingemiscimus, nisi pœnitendo quia ita sumus? Sed quando ita non erimus, nisi terrena domo resoluta, ut cælestem habitationem et animo et corpore totius hominis immutatione sortiamur? Quapropter et sanctus Job non ait esse tentationem in hac vita, sed hanc ipsam vitam tentationem dixit esse, ita loquens, *Numquid non tentatio est vita* Job. 7. 1.
humana super terram? Quo in loco etiam mysterium lapsi hominis mirabiliter tetigit dicens,
C *Tamquam servus fugiens dominum suum, et* Ibidem 12. sec. LXX.
consecutus umbram. Non enim hæc vita dicenda est potius, quam umbra vitæ. Nec immerito fugitivus Adam post offensionem peccati abscondit se a facie Domini, tectus foliis arborum quibus opacantur umbracula, *tamquam fugiens Dominum suum*, sicut dictum est, *et consecutus umbram*.

Pœnitentiæ humilitas etiam justificatis necessaria.

4. Quæ universa ad hoc dicta sunt, ne quis per baptismum quamvis justificatus sit a prioribus peccatis, tamen superbire audeat, si nihil committat, unde ab altaris communione separetur; quasi jam de plena securitate se jactans; sed potius servet humilitatem, quæ pene una disciplina Christiana est: nec superbiat terra et
D cinis, donec ista nox tota transeat, *in qua per-* Eccli. 10. 9. Psal. 103. 20.
transeunt omnes bestiæ silvæ, catuli leonum rugientes, quærentes a Deo escam sibi. In hanc Job. 7. 1. Luc. 22. 31.
escam Job ipse petitus est, qui dixit, *Tentatio est vita humana super terram*. Etiam Dominus, *In hac nocte*, inquit, *postulavit satanas vexare vos sicut triticum*. Quis itaque sanæ mentis non ingemiscat? Cui non per pœnitentiam sic esse displiceat? Quis non tota humilitate supplicans divino adjutorio se exaudibilem præbeat, donec transeat omnis ista tentationum materies atque umbra terrena: et Ille qui numquam deficit, etiam nobis illucescat sempiternus dies, et illumi-

(*a*) MSS. carent verbo, *felicitate*: pro quo forte supplendum fuisset *vita*.

CLASSIS IV.

1. Cor. 4. 5. — Quantumcumque justis, non gloriandi, sed pœnitendi causam semper adesse.

net abscondita tenebrarum, et manifestet cogitationes cordis, et tunc laus erit unicuique a Deo? Deinde quamvis se quisque glorietur sic habere corpus edomitum, ut mundo crucifixus ab omni opere malo, in servitutem redacta membra castiget, ne jam regnet peccatum in ejus mortali corpore, ad obediendum desideriis ejus; solum unum verum Deum colat, nulli simulacrorum ritui deditus, nullis sacris dæmoniorum irretitus, non accipiens in vanum nomen Domini Dei sui, quietem sempiternam certus exspectans, debitum honorem parentibus reddens, nec cruentus homicidio, nec fornicatione turpatus, nec furto fraudulentus, nec mendacio duplicatus, nec rei vel uxoris alienæ concupiscentia sordidus; non in suis etiam rebus aut luxuria diffluat, aut arescat avaritia; non sit contentiosus, non sit contumeliosus, non maledicus; vendat postremo omnia sua, et det pauperibus, et sequatur Christum, atque thesauro cœlesti radicem cordis infigat: quid videtur addi

1. Cor. 4. 7.

posse ad tam plenam justitiam? Tamen solo glorietur. Intelligat hæc omnia præstita sibi esse, non a se existere. Quid enim habet, quod non accepit? Quod si accepit, quid gloriatur, quasi non acceperit? Eroget sane pecuniam Dominicam: consulat proximo, sicut sibi sentit esse consultum (a). Nec putet satis esse servare in-

Matth. 25. 26. — Dispensatoribus verbi Dei, et sacramentorum unde pœnitentiæ causa.

tegrum quod accepit, ne dicatur ei, *Serve nequam et piger, dares pecuniam meam, et ego veniens cum usuris exigerem:* ne auferatur ab eo quod accepit, ne projiciatur in tenebras exteriores. Quam vehementissimam pœnam si timere debent illi, qui servare integrum possunt quod acceperunt, quæ spes illorum est, qui hoc impie scelerateque disperdunt? Versabitur ergo iste in rebus humanis, non carnalis, sed spiritalis adquisitionis devinctus officio; non quidem negotiis sæcularibus obligatus, sed tamen quia militat Deo, non otio desidiæ torpidus et abjectus. Det ergo, si potest, suas eleemosynas omnes cum hilaritate, sive cum carnalibus necessitatibus pauperum aliquid erogat, sive cum panis cœlestis (b) dispensator invicta adversus diabolum castra in credentium cordibus con-

2. Cor. 9. 7.

struit. *Hilarem enim datorem diligit Deus* Non itaque tædio frangatur in difficultatibus rerum, quæ necesse est exsistant, ut ostendatur homini quod homo est. Non ira subrepat in eum, qui aut odiose irruit, aut inopportune inopia coactus petit; aut negotio suo, cum tu majore occupatus es, indifferenter flagitat subveniri; aut in verbo manifestæ justitiæ resistit cæca cupiditate, aut miserabili tarditate. Non det quidquam amplius vel minus quam oportet: non loquatur amplius quam opus est, aut cum etiam

Rom. 10. 15.

non opus est. *Speciosi enim pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona.* Sed tamen de terra siccam pulverem contrahunt, qui sane in judicium eorum excutitur, qui sibi hanc exhibitionem perversa voluntate contemnunt. Non solum ergo propter ipsam vitæ hujus (c) mortalitatem et ignorantiam, et propter diei militiam, quæ utinam sufficeret, sicut de illa dictum

Matth. 6. 34.

est, *Sufficit diei malitia sua;* quam jubemur ferre atque portare, donec transeat, et sustinere Deum viriliter agendo, ut fructum afferamus cum tolerantia: sed etiam propter ipsum pulverem mundi hujus qui per itinera consulendi consulentium pedibus adhærescit, et damna quæ in ipsa negotiosissima dispensationis actione contingunt, quæ Dominus præstet ut cum lucris majoribus compensentur, quotidianam debemus habere pœnitentiam.

Laicorum peccata quotidiana.

5. Sed si hoc dispensatores verbi Dei et ministri sacramentorum ejus, milites Christi; quanto magis cetera stipendiaria multitudo, et quædam provincia magni regis? Quam ne forte vel falsa suspicione avaritiæ miles ille fidelissimus atque fortissimus apostolus Paulus offenderet, suis stipendiis militavit: et ubi forte defuit sump-

2. Cor. 11. 8.

tus necessarius, *Alias*, inquit, *Ecclesias exspoliavi, accipiens ab eis stipendium ad vestram ministrationem.* Quanto ergo magis Ecclesiæ (d) provinciales sæcularibus negotiis obligati, quotidianam debent agere pœnitentiam? Qui quamvis a furtis, a rapinis, a fraudibus, ab adulteriis et fornicationibus omnique luxuria, a crudelitate odiorum et inimicitiarum pertinacia, ab omni denique idololatriæ fœditate, spectaculorum nugacitate, hæresum atque schismatum impia vanitate, atque ab omnibus hujuscemodi flagitiis et facinoribus immunes, puri atque integri esse debeant tamen propter administrationem rerum familiarium, et conjugiorum arctissima vincula, tam multa peccant, ut non tam de (e) istius mundi pulvere adspergi, quam luto obliniri videan-

1. Cor. 6. 7. et 8.

tur. Hoc est quod Apostolus eis dicit: *Jam quidem omnino delictum est in vobis, quia judicia habetis vobiscum. Quare non magis iniquitatem patimini? Quare non potius fraudamini?* Nam illud execrabile est, quod propter quosdam addit et dicit, *Sed vos iniquitatem facitis, et fraudatis, et hoc fratribus.* Exceptis tamen iniquitatibus et fraudibus, hoc ipsum habere inter se judicia et lites de sæcularibus rebus, delictum esse dicit: quod tamen ferendum esse admonet, si vel Ecclesiastico judicio lites hujuscemodi fi-

2. Cor. 7. 32. et 33.

niantur. Hinc est etiam illud *Qui sine uxore est, cogitat ea quæ sunt Dei, quomodo placeat Deo: qui autem matrimonio conjunctus est, cogitat ea quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori.* Quod etiam de femina similiter notat. Vel

Ibidem 5. et 6.

illud cum ait, *Et iterum ad idipsum estote, ne vos tentet satanas propter intemperantiam vestram.* Quod ut peccatum esse demonstraret,

(a) In editis additur, *vel consulendum:* quod a MSS. abest.

(b) Sic in MSS. At in editis, *dispensatione.*

(c) Ita MSS. Editi vero *mutabilitatem.*

(d) Quos laicos usitatius dicimus, ipsos vocat Ecclesiæ provinciales et stipendiarios: paleæ alludens, ut sæpe alias, ad popularem loquendi usum, quo provinciæ quæ solvendo militibus stipendio obnoxiæ essent, stipendiariæ dicebantur. Vide supra Serm. 302 n. 15, et citata ibidem loca Sermonum quorumdam in Psalmos, nec non Tractatum 122, in Johan. n. 5.

(e) MSS. *de isto mundo pulvere adspergi.*

Conjugii usus quandonam inculpabilis. Eccli. 21. 23.

sed infirmitati concessum; subjecit statim, *Hoc autem dico secundum veniam, non secundum imperium.* Sola enim generandi caussa est inculpabilis sexus utriusque commixtio. Quam multa sunt alia peccata, sive in loquendo de rebus et negotiis alienis, quæ non ad te pertinent; sive in vanis cachinnationibus, cum scriptum sit, *Stultus in risu exaltat vocem suam, sapiens autem vix tacite ridebit:* sive in ipsis escis, quæ ad necessitatem sustentandæ hujus vitæ præparantur, avidior atque immoderatior appetitus, a sæpe excessum modum (*a*) postridiana cruditate contestans: sive in vendendis et emendis rebus b caritatis et vilitatis (*b*) vota perversa. Piget cuncta colligere, quæ quisque in se ipso certius comprehendit atque reprehendit, si divinarum Scripturarum speculum non negligenter adtendat. Quæ quamvis singula non lethali vulnere ferire sentiantur, sicut homicidium et adulterium, vel cetera hujusmodi: tamen omnia simul congregata velut scabies, quo plura sunt necant, aut nostrum decus ita exterminant, ut ab illius sponsi speciosi forma præ filiis hominum castissimis amplexibus separent, nisi medicamento c quotidianæ pœnitentiæ (*c*) desiccentur.

Peccata quotidiana omnes ex carnis infirmitate contrahimus. Matth. 6. 12.

6. Quod si falsum est, unde quotidie tundimus pectora? Quod nos quoque antistites ad altare assistentes cum omnibus facimus. Unde etiam orantes dicimus, quod in tota ista vita oportet ut dicamus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Non enim ea dimitti precamur, quæ jam in baptismo nisi dimissa credimus, de ipsa fide dubitamus: sed utique de quotidianis peccatis hoc dicimus, pro quibus etiam sacrificia eleemosynarum, jejuniorum, et ipsarum orationum ac supplicationum quisque pro suis viribus offerre non cessat. Quisquis itaque se diligenter adtendens, nulla se ipsum adulatione seducit, satis intelligit cum quanto periculo mortis æternæ, et cum quanta penuria perfectæ justitiæ peregrinetur a Domino; quamvis jam in Christo, hoc est, in via constitutus redire conetur. Nam si non habemus peccata, et tundentes pectus dicimus, *Dimitte nobis debita nostra;* ex hoc ipso certe et graviter nullo dubitante peccamus, cum inter ipsa sacramenta mentimur. Quamobrem, in quantum Deo nostro fide, spe et caritate connectimur, et eum in quantum possumus, imitamur, non peccamus, sed filii Dei sumus: in quantum autem ex occasione carnalis infirmitatis, quæ nondum morte resoluta, nondum resurrectione mutata est, motus reprehensibiles improbique subrepunt, peccamus. Quod utique fateri nos convenit; ne dura cervice, non languoris nostri sanitatem, sed damnationem superbiæ mereamur. Unde utrumque verissime scriptum est, et

1. Johan. 3. 9.

Qui natus est ex Deo, non peccat: et quod in eadem Johannis epistola legimus, *Si dixerimus,*

1. Johan. 1. 7.

quia peccatum non habemus, nosmetipsos decipimus, et veritas in nobis non est. Illud enim ex primitiis novi hominis, hoc ex reliquiis veteris dictum est: utrumque enim agimus in hac vita. Paulatim autem novitas accedit, et paulatim vetustate cedente succedit. Cum vero utrumque agitur, in stadio sumus; nec solum percutimus adversarium bonis operibus, sed etiam peccata incautius evitando percutimur. Neque nunc quis nostrum vicerit, sed quis crebrius feriat, quia fortius confligat adtenditur; donec alios secum in sempiternam mortem pertrahat, qui homini stanti lapsus invidit, et ab aliis triumphantibus in fine dicatur, *Ubi est mors contentio tua? Ubi est mors aculeus tuus?* Sed neque facilius ab inimico dejicimur, quam cum eum superbiendo imitamur; nec vehementius eum prosternimus, quam cum humilitate Dominum sequimur; nec acriores ei dolores infligimus, quam cum plagas peccatorum nostrorum confitendo et pœnitendo sanamus.

Lucta Christianæ animæ.

1. Cor. 15. 55.

CAPUT IV.

Tertia pœnitentia severior pro peccatis mortiferis. Gal. 5. 21. 1. Cor. 11. 31. Florus ibidem. 2. Cor. 5. 10. Lacrymæ sanguis pœnitentis.

7. Tertia actio est pœnitentiæ, quæ pro illis peccatis subeunda est, quæ Legis decalogus continet; et de quibus Apostolus ait, *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* In hac ergo pœnitentia, majorem quisque in se severitatem debet exercere, ut a se ipso judicatus, non judicetur a Domino, sicut idem Apostolus ait: *Si enim nos judicaremus, a Domino non judicaremur.* Adscendat itaque homo adversum se tribunal mentis suæ; (*d*) si timet illud d quod *oportet nos exhiberi ante tribunal Christi, ut illic recipiat unusquisque quod per corpus gessit, sive bonum, sive malum.* Constituat se ante faciem suam, ne hoc ei postea fiat. Nam minatur hoc Deus peccatori, dicens, *Arguam te, et statuam te ante faciem tuam.* Atque ita constituto in corde judicio, adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Inde quidam sanguis animi confitentis per lacrymas profluat. Postremo ab ipsa mente talis sententia proferatur, ut se indignum homo judicet participatione corporis et sanguinis Domini: ut qui separari a regno cælorum timet per ultimam sententiam summi judicis, per Ecclesiasticam disciplinam a sacramento cælestis panis interim separetur. Versetur ante oculos imago futuri judicii: ut cum alii accedunt ad altare Dei, quo ipse non accedit, cogitet quam sit contremiscenda illa pœna, qua percipientibus aliis vitam æternam, alii in mortem præcipitantur æternam. Ad hoc enim altare, quod nunc in Ecclesia est in terra positum, terrenis oculis expositum, ad mysteriorum divinorum signacula celebranda, multi etiam scelerati possunt accedere: quoniam Deus commendat in hoc tempore patientiam suam, ut in futuro exserat severitatem suam. Accedunt enim ignorantes quoniam patientia Dei ad pœnitentiam eos adducit. Illi autem secundum duritiam cordis sui et cor impœnitens, thesaurizant sibi iram in die iræ et revelationis justi ju-

Psal. 49. 21.

Rom. 2. 4, etc.

(a) MSS. post triduana. Lov. postridiana. Melius Parisiensium editio Nivelliana, postridiana.

(b) Lov. nota perversa: dissentientibus editis aliis et MSS.

(c) Sic Er. et MSS. At Lov. detergentur.

(d) Lov. existimet. Aptius ceteri libri, sic timet.

dicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera
sua. Ad illud autem altare, quo præcursor pro
nobis introiit Jesus, quo caput Ecclesiæ præces-
sit, membris ceteris secuturis, nullus eorum ac-
cedere poterit, de quibus, ut jam commemora-
Gal. 21. vi, dixit Apostolus, *Quoniam qui talia agunt*,
regnum Dei non possidebunt. Solus enim sacer-
dos, sed plane ibi totus assistet, adjuncto scili-
cet corpore cui caput est, quod jam adscendit
1. Pet. 2. 9. in cælum. Ipse est cui dixit Apostolus Petrus,
Plebs sancta, regale sacerdotium. Quomodo ergo
in interiora veli, et in illa invisibilia sancta san-
ctorum intrare audebit aut poterit, qui medici-
nam cœlestis disciplinæ contemnens, noluit pau-
lisper a visibilibus separari? Qui enim noluit
humiliari, ut exaltaretur; cum exaltari voluerit,
dejicietur; et in æternum sejungetur ab æternis
sanctis, quisquis hoc tempore per merita obe-
dientiæ et per satisfactionem pœnitentiæ non
sibi providit locum in corpore sacerdotis. Qua
enim fronte impudentiæ tunc volet averti faciem
Dei a peccatis suis, qui nunc toto corde non di-
Psal. 50. 5. cit, *Quoniam facinus meum ego agnosco, et pec-*
catum meum ante me est semper? Quo pacto,
quæso, Deus dignatur ignoscere, quod in se ipse
homo dedignatur agnoscere?

In eos qui sibi salutem præter regnum cœlorum pollicentur. 8. Aut illud quale est, in quo sibi blandiun-
tur, qui sua se vanitate seducunt? Perseveran-
tes enim in malitiis atque luxuriis suis, cum au-
diunt Apostolum dicentem, *Quoniam qui talia*
Gal. 5. 21. *agunt, regnum Dei non possidebunt:* audent sibi
Florus ad 1. Cor. 6. præter Dei regnum salutem, quam desiderant,
polliceri; atque ita inter se loquuntur, dum re-
cusant agere pœnitentiam pro peccatis suis, et
perditos mores aliquando in melius commutare:
Regnare nolo, sufficit mihi salvum me esse. In
quo primum eos fallit, quia eorum nec salus
ulla est, quorum iniquitas perseverat. Quod enim
Matth. 24. 21. ait Dominus, *Quoniam abundavit iniquitas, re-*
frigescet caritas multorum; qui autem perseve-
raverit usque in finem, hic salvus erit: salutem
utique promisit perseverantibus in caritate, non
in iniquitate. Ubi autem caritas est, opera illa
mala a regno Dei separantia esse non possunt.
Gal. 5. 14. *Omnis enim lex in uno sermone impleta est, in*
eo quod scriptum est, Diliges proximum tuum
tamquam te ipsum. Deinde si est aliqua differen-
tia inter regnantes et non regnantes; oportet
tamen ut in uno regno sint omnes, ne in ho-
stium aut alienorum numero deputentur. Omnes
enim Romani Romanum regnum possident;
quamvis non omnes in eo regnent, sed ceteris
regnantibus pareant. Non autem ait Apostolus,
1. Cor. 15. 50. *Qui talia agunt*, non regnabunt cum Deo; sed,
regnum Dei non possidebunt. Quod etiam de
carne et sanguine dictum est, *Caro et sanguis*
regnum Dei non possidebunt: quia *corruptibile*
hoc induet incorruptionem, et mortale hoc in-
duet immortalitatem; ut jam non caro et san-
Sententia ultima militeat aut in guis, sed ex animali corpore spiritalis corporis
habitum naturamque mereatur. Vel illis eos ter-

A reat ultima sententia judicis nostri, quam pro- SERMON. DE DIVERSIS.
pterea nunc aperiri volui, ut ab ejus fidelibus
præcaveatur: *dans metuentibus se significatio-* regnum, aut in ignem.
nem, ut fugiant a facie arcus. Exceptis enim
eis qui cum illo etiam judicabunt, quibus et Psal. 59. 6.
promisit, dicens, *Sedebitis super duodecim thro-* Matth. 16. 28.
nos, judicantes duodecim tribus Israel. In quo
numero judicantium omnes intelliguntur, qui
propter Evangelium omnia sua dimiserunt, et
secuti sunt Dominum. Duodenarius quippe nu-
merus ad quamdam universitatem refertur. Non
enim Paulus apostolus ibi non erit, quia inter
illos duodecim non fuit. Exceptis ergo illis,
quos etiam nomine Angelorum significavit, quan-
do ait, *Cum venerit filius hominis judicare cum*
Angelis suis. Angeli enim utique nuntii sunt.
B Nuntios autem rectissime accipimus omnes, qui
salutem cœlestem hominibus nuntiant. Unde et-
iam Evangelistæ boni nuntii possunt interpre-
tari: et de Joanne Baptista dictum est, *Ecce* Malach. 3. 1.
mitto angelum meum ante faciem tuam. Illis er-
go, ut dicere cœperam, exceptis, cetera omnium
hominum multitudo, sicut in ipsius verbis Do-
mini manifestum est, in duas partes dividetur.
Positurus est enim oves ad dexteram, hœdos ad Florus ad Ephes. 5.
sinistram: et dicetur ovibus, id est, justis, *Ve-* Matth. 25. 34.
nite benedicti Patris mei, percipite regnum quod
vobis paratum est a constitutione mundi. De hoc
utique regno dixit Apostolus, cum enumeraret
opera mala, *Quoniam qui talia agunt, regnum* Gal. 5. 21.
Dei non possidebunt. Audi quid audiant qui a
sinistris erunt: *Ite*, inquit, *in ignem æternum*,
C *qui præparatus est diabolo et angelis ejus.* Qua-
propter (*a*) præsumere quis audeat de nomine a
Christiano, et non cum omni obedientia et ti-
more audiat Apostolum dicentem, *Hoc enim sci-* Ephes. 5. 5. etc.
tote, cognoscentes quoniam omnis fornicator,
aut immundus, aut avarus, quod est idolorum
servitus, non habet hereditatem in regno Chri-
sti et Dei? Nemo vos seducat inanibus verbis:
propter hæc enim venit ira Dei in filios diffiden-
tiæ. Nolite itaque effici participes eorum. Latius
autem ad Corinthios hæc dicit: *Nolite errare,* 1. Cor. 6. 9. etc.
neque fornicatores, neque idolis servientes, neque
adulteri, neque molles, neque masculorum con-
cubitores, neque fures, neque avari, neque ebrio-
si, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei
possidebunt. Sed video quemadmodum timorem Ibidem 11.
D et desperationem salutis abstulerit eis, qui hæc
in vita veteri commiserunt. *Et hæc quidem,* in-
quit, *fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis*
in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in spi-
ritu Dei nostri.

9. Quisquis ergo post baptismum aliquorum Pœnitentia relapsis post baptismum amplectenda.
pristinorum malorum opere obligatus tenetur,
usque adeone sibi inimicus est, ut adhuc dubitet
vitam mutare, cum tempus est, cum ita peccat
et vivit? Nam utique quod ita perseveranter pec-
cat, thesaurizat sibi iram in die iræ et revela-
tionis justi judicii Dei. Quod autem adhuc vivit,
patientia Dei ad pœnitentiam eum adducit. Im-

(a) MSS. *quis gaudeat*: omisso verbo, *præsumere*.

ET ASSIS IV.

plicatus igitur tam mortiferorum vinculis peccatorum detrectat, aut differt, aut dubitat confugere ad ipsas claves Ecclesiæ, quibus solvatur in terra, ut sit solutus in cælo; et audet sibi post hanc vitam, quia tantum Christianus dicitur, salutem aliquam polliceri; nec veridico illo Dominicæ vocis tonitruo contremiscit, *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum?* Quid, ad Galatas idem Apostolus, nonne talia enumerans eodem fine concludit? *Manifesta sunt*, inquit, *opera carnis, quæ sunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, invidiæ, ebrietates, comessationes, et his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi; quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* Judicet ergo se ipsum homo in istis voluntate, dum potest, et mores convertat in melius: ne cum jam non poterit, etiam præter voluntatem a Domino judicetur. Et cum ipse in se protulerit severissimæ medicinæ, sed tamen medicinæ sententiam, veniat ad antistites, per quos illi in Ecclesia claves ministrantur: et tamquam bonus jam incipiens esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, a præpositis sacramentorum accipiat satisfactionis suæ modum: ut in offerendo sacrificio cordis contribulati devotus et supplex, id tamen agat quod non solum ipsi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam ceteris ad exemplum. Ut si peccatum ejus non solum in gravi ejus malo, sed etiam in tanto scandalo aliorum est, atque hoc expedire utilitati Ecclesiæ videtur antistiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuset, non resistat, non lethali et mortiferæ plagæ per pudorem addat tumorem. Meminerit semper, quod *superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam.* Quid enim est infelicius, quid perversius, quam de ipso vulnere, quod latere non potest, non erubescere, et de ligatura ejus erubescere?

Matth. 7. 21. — Gal. 5. 19. etc. — Jacobi 4. 6.

In eos qui pœnitentiæ negligendæ exemplum ex aliis sumunt. 2. quæst. 2. Multi. Florus ad 1. Cor. 5.

10. Nemo arbitretur, Fratres, propterea se consilium salutiferæ hujus pœnitentiæ debere contemnere, quia multos forte advertit et novit ad sacramenta altaris accedere, quorum talia crimina non ignorat. Multi enim corriguntur, ut Petrus: multi tolerantur, ut Judas: multi nesciuntur, donec veniat Dominus, qui illuminet abscondita tenebrarum, et manifestet cogitationes cordis. Nam plerique propterea nolunt alios accusare, dum se per illos cupiunt excusare. Plerique autem boni Christiani propterea tacent, et sufferunt aliorum peccata quæ noverunt, quia documentis sæpe deseruntur, et ea quæ ipsi sciunt, judicibus Ecclesiasticis probare non possunt. Quamvis enim vera sint quædam; non tamen judici facile credenda sunt, nisi certis indiciis demonstrentur. Nos vero a communione prohibere quemquam non possumus, (quamvis hæc prohibitio nondum sit mortalis, sed medicinalis,) nisi aut sponte confessum, aut in aliquo sive sæculari, sive Ecclesiastico judicio nominatum atque convictum. Quis enim sibi utrumque audeat assumere, ut cuiquam ipse sit et accusator et judex? Cujusmodi regulam etiam Paulus apostolus in eadem ad Corinthios epistola breviter insinuasse intelligitur, cum quibusdam talibus commemoratis criminibus, Ecclesiastici judicii formam ad omnia similia ex quibusdam daret. Ait enim, *Scripsi vobis in epistola non commisceri fornicariis: non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut raptoribus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exire.* Non enim possunt homines in hoc mundo viventes, nisi cum talibus vivere: nec eos possunt lucrifacere Christo, si eorum colloquium convictumque vitaverint. Unde et Dominus cum publicanis et peccatoribus comedens, *Non est opus*, inquit, *sanis medicus, sed male habentibus. Non enim veni vocare justos, sed peccatores.* Et ideo sequitur Apostolus, et adjungit, *Nunc autem scripsi vobis non commisceri. Si quis frater nominatur aut fornicator, aut idolis serviens, aut avarus, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax; cum hujusmodi nec quidem cibum sumere. Quo enim mihi de his qui foris sunt judicare? Nonne de his qui intus sunt vos judicatis? De his autem qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum a vobis ipsis.* Quibus verbis satis ostendit non temere aut quomodolibet, sed per judicium auferendos esse malos ab Ecclesiæ communione: ut si per judicium auferri non possunt, tolerentur potius, ne perverse malos quisque evitando, ab Ecclesia ipse discedens, eos quos fugere videtur, (a) vinciat ad gehennam. Quia et ad hoc nobis sunt in Scripturis sanctis exempla proposita, velut in messe, ut palea sufferatur usque ad ultimum ventilabrum; velut intra illa retia, ubi pisces boni cum malis usque ad segregationem, quæ futura est in littore, id est, in fine sæculi, æquo animo tolerentur. Non enim contrarium est huic loco id quod alio loco dicit Apostolus: *Tu quis es qui judicas alienum servum? Suo domino stat, aut cadit.* Noluit enim hominem ab homine judicari ex arbitrio suspicionis, vel etiam extraordinario usurpato judicio: sed potius ex lege Dei secundum ordinem Ecclesiæ, sive ultro confessum, sive accusatum atque convictum. Alioquin illud cur dixit, *Si quis frater nominatur aut fornicator, aut idolis serviens*, et cetera; nisi quia eam nominationem intelligi voluit quæ fit in quemquam, cum sententia ordine judiciario atque integritate profertur? Nam si nominatio sufficit, multi damnandi sunt innocentes; quia sæpe falso in quoquam (b) crimine nominantur.

A communione non prohibentur nisi sponte confessi, vel legitime convicti.

SERMON. DE DIVERSIS.

1. Cor. 5. 9. et 10. — Matth. 9. 12. et 13. — 1. Cor. 5. 11. etc. — Matth. 3. 12. — Matth. 13. 47. — Rom. 14. 4.

11. Non ergo illi, quos monemus agere pœnitentiam, quærant sibi comites ad supplicium; nec gaudeant quia plures inveniunt. Non enim

Adversus eos qui pravis exemplis sequo-

(a) MSS. vinceat.

(b) Sic MSS. At editi, crimine.

Securi contemnunt pœnitentiam.

propterea minus ardebunt, quia cum multis ardebunt. Non est enim hoc sanitatis certum consilium, sed malevolentiæ vanum solatium. An forte adtendunt multos etiam in ipsis honoribus Ecclesiasticis præpositorum et ministrorum non congruenter vivere sermonibus et sacramentis, quæ per eos populis ministrantur? O miseros homines, qui hos intuendo Christum obliviscuntur! qui et tanto ante prædixit, ut legi Dei potius obtemperetur, quam imitandi videantur illi,

Matth. 23. 3. Præpositi mali non imitandi. Elegans similitudo.

qui ea quæ dicunt non faciunt: et traditorem suum tolerans usque in finem, etiam ad evangelizandum cum ceteris misit. Tam sunt autem isti absurdi et præposteri et miseri, qui præpositorum suorum malos mores imitari eligunt, quam per eos prædicata Domini præcepta servare; quam si quisquam viator remanendum sibi esse existimet in itinere, cum viderit milliaria lapidea litteris plena viam docere, et non ambulare. Cur enim non potius, si pervenire desiderat, tales comites intuetur et consequitur, qui et viam bene demonstrant, et in ea perseveranter atque alacriter ambulant? Quod si isti desint, vel potius minus appareant, nam deesse non possunt: non enim sic quærunt homines caritate studiosa quod prædicent ad imitationem, quomodo quærunt iniquitate suspiciosa quod murmurent ad deceptionem, partim non inveniendo bonos, dum ipsi mali sunt; partim timendo invenire, dum mali esse semper volunt. Sed tamen concedamus non apparere nunc homines dignos imitatione. Quisquis hoc putas, mente Dominum intuere, qui homo factus est, ut hominem vivere doceret. Si habitat Christus in interiore homine per fidem in corde tuo, re-

1. Johan. 2. 6.

cordarisque illud quod Johannes ait, *Qui dicit se in Christo manere, debet quemadmodum ille ambulavit, et ipse ambulare:* ita nec tibi deerit quem sequaris, et cum te alius viderit, de bonorum inopia conqueri desinet. Si enim non nosti quid sit recte vivere, divina præcepta cognosce. Fortassis enim multi recte vivunt; sed propterea tibi nullus recte vivere videtur, quoniam quid sit recte vivere ignoras. Si autem nosti, age quod nosti; ut et tu quod quæris habeas, et aliis quod imitentur ostendas. Christum animo adtende, adtende Apostolos, quorum novis-

1. Cor. 4. 16.

simus est ille qui dicit, *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.* Adtende animo tot Martyrum millia. Cur enim te Natalitia eorum conviviis turpibus celebrare delectat, et eorum vitam sequi honestis moribus non delectat? Ibi videbis non solum viros, sed etiam feminas, postremo pueros et puellas, nec imprudentia decipi, nec iniquitate perverti, nec periculi timore frangi, nec sæculi amore corrumpi. Ita te non invenientem quid excuses, non solum præceptorum inevitabilis rectitudo, sed etiam exemplorum innumerabilis multitudo circumdabit.

CAPUT V. 12. Sed de utilitate ac salubritate pœnitentiæ, ut quod instituimus aliquando peragamus, si jam de sanitate desperans addis peccata peccatis, sicut scriptum est, *Peccator, cum venerit in profundum malorum, contemnit:* noli contemnere, noli desperare; clama etiam de profundo ad Dominum, et dic ei, *De profundis clamavi ad te, Domine, Domine exaudi vocem meam. Fiant aures tuæ intendentes in vocem obsecrationis meæ. Si iniquitates observaveris Domine, Domine, quis sustinebit? Quoniam apud te propitiatio est.* De tali profundo Ninivitæ clamaverunt, et hanc propitiationem invenerunt: faciliusque est evacuata comminatio Prophetæ, quam humilitas pœnitentiæ. Hic fortasse dicis, Sed ego jam baptizatus sum in Christo, a quo omnia mihi peccata præterita dimissa sunt, vilis factus sum nimis iterans vias meas, et canis horribilis oculis Dei, conversus ad vomitum suum. Quo ibo a spiritu ejus, et a facie ejus quo fugiam? Quo, frater, nisi ad ejus misericordiam pœnitendo, cujus potestatem peccando contempseras? Nemo enim recte fugit ab illo, nisi ad illum, ab ejus severitate ad ejus bonitatem. Quis enim locus te excipiet fugientem, ubi ejus præsentia te non inveniat? Si adscenderis in cælum, ibi est: si descenderis ad infernum, adest. Recipe ego pennas tuas in directum, et habita in spe in (*a*) extrema hujus sæculi: etenim illuc manus sua deducet te, et perducet te dextera sua. Quidquid enim feceris, quæcumque peccaveris; adhuc in hac vita es, unde te Deus omnino, si (*b*) sanare nollet, auferret. Cur ergo ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Qui enim clamando non tibi persuasit ut non recederes, parcendo clamat ut redeas. Intuere David regem: jam utique et ipse illius temporis sacramenta perceperat, jam utique circumcisus erat, quod patres nostri pro baptismo habebant. Nam ad hoc dicit Apostolus sanctum Abraham signaculum justitiæ fidei recepisse. Jam etiam unctus erat unctione venerabili, qua regale sacerdotium præfigurabatur Ecclesiæ. Repente autem factus et adulterii et homicidii reus, non frustra tamen de tam immani et abrupto profundo sceleris pœnitens clamavit ad Dominum, dicens, *Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele.* Quo tandem merito, nisi quia item dicit, *Iniquitatem meam ego agnosco, et peccatum meum ante me est semper?* Quid autem obtulit Domino unde illum propitiaret sibi? *Quoniam si voluisses, inquit, sacrificium, dedissem utique: holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum et humiliatum Deus non spernit.* Non solum ergo devote obtulit, sed etiam ista dicendo quid offerri oporteret ostendit. Non enim sufficit mores in melius commutare, et a factis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperan-

Peccator nullus desperet, sed ad pœnitentiam confugiat. Prov. 18. 3. Florus ad 2. Cor. 11. Psal. 129. 1. etc.

Jonæ 3.

Psal. 138. 7.

Rom. 4. 11.

Psal. 50. 11.

Mutatio vitæ et satisfactio pro commissis.

Matth. 5. 7.

(*a*) Editi, *in extremo*. At MSS. *in extrema*. Augustinus eumdem Psalmum 138 enarrans legebat, *in novissima*.

(*b*) MSS. *si sanari nolles*.

CLASSIS IV.

tibus eleemosynis. *Beati* enim *misericordes*, A
quoniam ipsorum miserebitur Deus. Non enim
dictum est, ut tantum abstineamus a peccatis:
Eccli. 21. 1. *sed et de præteritis*, inquit, *deprecare Dominum,*
ut tibi dimittantur. Et Petrus jam erat fidelis,
jam in Christo et alios baptizaverat. Intuere er-
go Petrum præsumentem accusatum, timentem
vulneratum, flentem sanatum. Jam etiam post
adventum de cælo Spiritus sancti, quidam Simon
pecunia voluit eumdem Spiritum-sanctum eme-
re, sceleratissimum et impium mercimonium
Act. 8. 22. cogitans, jam baptizatus in Christo: et tamen
pœnitentiæ consilium ab ipso Petro correptus
accepit. Dicit etiam apostolus Paulus, qui uti-
2.Cor.12.21. que fidelibus mittebat epistolas: *Ne iterum cum*
venero ad vos, humiliet me Deus, et lugeam
multos ex his qui ante peccaverunt, et non ege- B
runt pœnitentiam super immunditia et luxuria,
et fornicatione quam gesserunt. Circumstant
ergo nos et præcepta recte faciendi, et exempla
non tantum recte facientium, sed etiam pœni-
tentium ad recipiendam salutem, quæ fuerat a-
missa peccando. Sed fac incertum esse utrum
ignoscat Deus. Quid perdit, cum supplicat Deo,
qui salutem perdere non dubitavit, cum offende-
ret Deum? Quis enim certus est, quod etiam im-
perator ignoscat? Et tamen pecunia funditur,
maria transmeantur, procellarum incerta sub-
euntur; et pene ut mors evitetur, mors ipsa su-
scipitur. Supplicatur deinde per homines homi-
ni: sine dubitatione fiunt ista, cum sit dubium
quo fine proveniant. Et tamen certiores sunt cla-
Matth. 16. 19. ves Ecclesiæ, quam corda regum: quibus clavi- C
bus quodcumque in terra solvitur, etiam in cæ-
lo solutum promittitur. Et multo est honestior
humilitas, qua se quisque humiliat Ecclesiæ Dei,
et labor minor imponitur, et nullo temporalis
mortis periculo mors æterna vitatur.

* SERMO CCCLII.

* Alias 27. inter homilias 50.

II.

De utilitate agendæ Pœnitentiæ,

CAPUT I. Psal. 50. 11. Sermoni occasio data ex lectione.

1. Vox pœnitentis agnoscitur in verbis qui-
bus psallenti respondimus: *Averte fa-*
ciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates
meas dele. Unde cum sermonem ad Vestram Ca- D
ritatem non præpararemus, hinc nobis esse tra-
ctandum Domino imperante cognovimus. Vole-
bamus enim hodierna die vos in ruminatione
permittere, scientes quam abundantes epulas
ceperitis. Sed quia salubriter quod apponitur
accipitis, quotidie multum esuritis. Præstet er-
go Dominus ipse Deus noster, et nobis virium
sufficientiam, et vobis utilem audientiam. Neque
enim ignoramus, esse serviendum bonæ vestræ
et utili voluntati. Adjuvemur ergo a vobis et vo-
to et studio; voto ad Deum, studio ad verbum;
ut ea dicamus quæ vobis esse utilia ipse judi-
cat, qui vos pascit per nos. Vox igitur in his
verbis pœnitentis agnoscitur: *Averte faciem*

SERMON. DE DIVERSIS.

A *tuam a peccatis meis, et omnia facinora mea de-*
le. Proinde aliquid de pœnitentia dicere divini-
tus jubemur. Neque enim nos istum Psalmum
cantandum lectori imperavimus: sed quod ille
censuit vobis esse utile ad audiendum, hoc cor-
di etiam puerili imperavit. Dicamus aliquid de
utilitate pœnitentiæ: præsertim, quia et dies
jam sanctus anniversarius imminet, quo propin-
quante humiliari animas et domari corpora stu-
diosius decet.

2. Triplex autem consideratio agendæ pœni- Pœnitentia triplex. Prima baptizandorum.
tentiæ in sacra Scriptura invenitur. Nam neque
ad baptismum Christi, in quo omnia peccata de-
lentur, quisquam bene accedit, nisi agendo pœ-
nitentiam de vita pristina. Nemo enim eligit vi-
tam novam, nisi quem veteris pœnitet. Hoc au-
B tem etiam auctoritate divinorum librorum pro-
bare debemus, utrum baptizandi egerint pœni-
tentiam. Quando Spiritus sanctus missus est an- Act. 2. 2.
te promissus, et implevit Dominus fidem polli-
citationis suæ, accepto Spiritu-sancto discipuli,
ut nostis, cœperunt loqui omnibus linguis, ut
in illis qui aderant, linguam suam quisque co-
gnosceret. Hoc autem miraculo territi, consi-
lium vitæ ab Apostolis petierunt. Tunc eis Pe-
trus annuntiavit eum colendum, quem crucifixe-
runt: ut ejus jam sanguine biberent credentes, Act. 2.
quem fuderant sævientes. Annuntiato autem il- De consecrat. dist 2. cap. Tunc eis.
lis Domino nostro Jesu Christo, et agnoscenti-
bus reatum suum, ut impleretur in eis quod
Propheta ante prædixerat, *Conversus sum in*
ærumnam meam, dum configitur spina; com-
C puncti sunt. Conversi enim sunt in ærumnam Psal. 31. 4.
doloris, cum configeretur spina peccati recorda-
tionis. Nihil enim mali se fecisse putaverant,
nondum infixa erat spina. Loquente autem Pe-
tro ut agnoscas infixam spinam, Scriptura dixit,
Petro loquente compuncti sunt corde. Proinde Act. 2. 37.
in eodem Psalmo, cum dictum est, *Conversus*
sum in ærumnam meam, dum configitur spina:
sequitur, *Peccatum cognovi, et facinus meum*
non operui. Dixi, proloquar adversum me deli-
ctum meum Domino, et tu dimisisti impietatem
cordis mei. Cum ergo spina illa recordationis
compuncti dicerent Apostolis, *Quid ergo facie-* Pœnitentia ante baptismum imperata Judæis.
mus? ait illis Petrus, *Agite pœnitentiam, et ba-*
ptizetur unusquisque vestrum in nomine Domi-
ni nostri Jesu Christi; et remittentur vobis pec-
D *cata*. Ergo interim nunc, si qui forte adsunt ex
eo numero, qui baptizari disponunt; (credimus
enim eos adesse tanto ad verbum studiosius,
quanto ad indulgentiam viciniua:) hos primum
paucis alloquimur, ut erigant mentes in spem.
Ament fieri quod non sunt, oderint quod fuerunt.
Novum hominem nasciturum jam voto conci-
piant, quidquid de vita præterita remordebat,
quidquid angebat conscientiam, quidquid omni-
no vel magnum vel parvum, vel dicendum vel
non dicendum, non dubitent posse dimitti; ne
forte quod vult dimittere Dei miseratio, contra
se teneat humana dubitatio.

3. Exemplum etiam in primo illo populo ex- Figuræ nostræ in iis
hibitum unusquisque fideliter recordetur. Ait

quæ Israelitis contigerunt.
1 Cor. 10. 11.
Ibidem 8.

enim Apostolus, *Omnia hæc figuræ nostræ fuerunt:* cum de rebus talibus loqueretur. Quid enim dixerat? *Nolo enim vos ignorare fratres quia patres nostri omnes sub nube fuerunt; et omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in mari; et omnes eumdem cibum spiritalem manducaverunt; et omnes eumdem potum spiritalem biberunt. Bibebant enim de spiritali sequente petra. Petra autem erat Christus.* Has figuras nostras fuisse ille dixit, cui nemo fidelis umquam contradixit. Et cum multa enumeraret, unam rem solam solvit, quia dixit, *Petra autem erat Christus.* Solvendo unum aliquid, cetera proposuit inquirenda: sed ne recedens a Christo inquisitor erraret, ut firmus quæreret, in petra fundatus; *Petra*, inquit, *erat Christus.* Dixit illas figuras nostras fuisse, et obscura erant omnia.

Petra figura Christi.

B Quis evolveret involucra ista figurarum? quis aperiret? quis discutere auderet? In quibusdam quasi dumetis densissimis et crassa umbra lumen accendit; *Petra*, inquit, *erat Christus.* Jam ergo lumine illato, quæramus quid cetera significent; quid sibi velint, mare, nubes, manna. Hæc enim non exposuit, sed petra quid esset ostendit. Per mare transitus, baptismus est. Sed quia baptismus, id est, salutis aqua non est salutis, nisi Christi nomine consecrata, qui pro nobis sanguinem fudit, cruce ipsius aqua signatur. Hoc ut significaret ille baptismus, mare rubrum fuit. Manna de cælo aperte ab ipso Domino exponitur. *Patres vestri manducaverunt*, inquit, *manna in eremo, et mortui sunt.* Quando enim viverent, cum figura prænuntiare vitam posset, vita esse non posset?

Transitus maris rubri, baptismus.

Manna Christi panis cœlestis figura.
Johan. 6. 49.

C *Manducaverunt*, inquit, *manna et mortui sunt*, id est, manna quod manducaverunt non illos potuit de morte liberare. non quia ipsum manna mors eis fuit, sed quia eos a morte non liberavit. Ille enim liberaturus erat a morte, qui per manna figurabatur. De cælo certe manna veniebat. attendite quem figurabat: *Ego sum*, inquit, *panis vivus*, *qui de cælo descendi.* Sicut studiosi autem et bene vigilantes verba Dominica attendite, ut proficiatis et legere et audire noveritis. *Eumdem*, inquit, *cibum spiritalem manducaverunt.* Quid est, *eumdem*, nisi quia eum quem etiam nos? Video aliquantum esse ad promendum explicandumque difficile quod dicere institui: sed adjuvabor benevolentia vestra, hæc mihi a Domino

Ibidem 51.

Quomodo cibum et potum spiritalem eumdem nobiscum sumserunt Israelitæ.

D impetret facultatem. *Eumdem*, inquit, *cibum spiritalem manducaverunt.* Suffecerat ut diceret, cibum spiritalem manducaverunt. *Eumdem*, inquit. Eumdem non invenio quomodo intelligam, nisi eum quem manducamus et nos. Quid ergo, ait aliquis, hoc erat manna illud quod ego nunc accipio? Ergo nihil modo venit, si ante jam fuit. Ergo evacuatum est scandalum crucis. Quomodo ergo eumdem, nisi quia addidit spiritalem? Nam qui manna illud sic acceperunt, ut tantummodo indigentiæ suæ corporali satisfieri putarent, et ventrem suum pasci, non mentem; nihil magnum manducaverunt, factum satis est eorum indigentiæ. Alios Deus pavit, aliis aliquid

A nuntiavit. Hi tales cibum corporalem manducaverunt, non cibum spiritalem. Quos ergo dicit patres nostros cibum spiritalem eumdem manducavisse? Quos putamus. Fratres, nisi qui vere patres nostri fuerunt? immo patres nostri non fuerunt, sed sunt. Omnes enim illi vivunt. Sic enim quibusdam illis infidelibus dicit Dominus, *Patres vestri manducaverunt manna in eremo, et mortui sunt.* Quid est enim. *Patres vestri*, nisi quos infidelitate imitamini, quorum vias non credendo et Deo resistendo sectamini? Secundum quem intellectum quibusdam, dicit, *Vos a patre diabolo estis.* Neque enim diabolus aliquem hominem vel potentia creavit, vel generando procreavit: et tamen dicitur pater impiorum, non propter generationem, sed propter imitationem.

Johan. 8. 44.

B Sicut e contra de bonis dicitur. *Ergo semen Abrahæ estis* cum loquatur Gentibus, quæ stirpem carnis ex Abrahæ genere non ducebant. Filii enim erant, non nascendo, sed imitando. Abrogatur autem et alienatur a perfidis pater Abraham, quando eis Dominus dicit, *Si filii Abrahæ essetis, opera Abrahæ faceretis.* Et ut malæ arbores de Abrahæ paternitate gloriantes eradicarentur, filii Abrahæ de lapidibus promittuntur. Sicut ergo hoc loco dicit, *Patres vestri manducaverunt manna in eremo, et mortui sunt:* non enim intellexerunt quod manducaverunt; itaque non intelligentes, cibum non nisi corporalem acceperunt: sic et Apostolus dicit, patres nostros, non patres infidelium, non patres impiorum, manducantes et morientes; sed patres

Ibidem 39.
Matth. 3. 9.
1 Cor. 10 1.

C nostros, patres fidelium, spiritalem cibum manducasse, et ideo eumdem. *Patres nostri*, inquit, *eumdem cibum spiritalem manducaverunt, et eumdem potum spiritalem biberunt.* Erant enim ibi qui quod manducabant, intelligebant: erant ibi quibus plus Christus in corde, quam manna in ore sapiebat. Quid de aliis loquamur? Inde erat primitus ipse Moyses famulus Dei, fidelis in tota domo ejus, sciens quid dispensaret, et quia illo tempore ita dispensari deberent clausa præsentium, aperta futurorum. Breviter ergo dixerim, quicumque in manna Christum intellexerunt, eumdem quem nos cibum spiritalem manducaverunt; quicumque autem de manna solam saturitatem quæsierunt, patres infidelium manducaverunt, et mortui sunt. Sic etiam eum-

Heb. 3. 2.

D dem potum: *Petra enim Christus.* Eumdem ergo potum quem nos, sed spiritalem, id est, qui fide capiebatur, non qui corpore hauriebatur. Audistis eumdem potum, *Petra erat Christus:* non enim alter Christus tunc, alter nunc. Altera quidem illa petra, alter lapis quem sibi posuit ad caput Jacob; alter agnus occisus ut manducaretur Pascha, alter aries hærens in vepribus immolandus, quando filio suo pepercit Abraham jussus, quem jussus obtulerat: altera ovis et altera ovis, alter lapis et alter lapis, idem tamen Christus: ideo eumdem cibum, ideo eumdem potum. Denique percussa est ipsa petra ligno, ut aqua deflueret: virga enim percussa est. Quare ligno, non ferro, nisi quia crux ad

2 Cor. 10. 4.
Exod. 17. 6.
Gen. 28. 11.
Gen. 22. 13.
Exod. 17. 5 et 6.
Petra virga percussa.

Christum accessit, ut nobis gratiam propinaret? Eumdem ergo cibum, eumdem potum, sed intelligentibus et credentibus. Non intelligentibus autem, illud solum manna, illa sola aqua; ille cibus esurienti, potus iste sitienti; nec ille, nec iste credenti: credenti autem idem qui nunc. Tunc enim Christus venturus, modo Christus venit. Venturus et venit diversa verba sunt, sed idem Christus.

Moysi dubitatio figurativa.

4. Aliquid etiam, quoniam res venit in medium, de dubitatione famuli Dei Moysi volo dicere. Figura enim erat veterum etiam ista sanctorum. Dubitavit ad aquam Moyses; quando petram virga percussit ut aqua flueret, dubitavit. Dubitationem autem ejus legens quisque forte transiret, nec intelligeret, quia nec quærere auderet. Domino autem Deo dubitatio illa displicuit, et eam notavit, non solum arguendo, sed etiam vindicando. Nam propter hanc dubitationem dicitur Moysi, *Non introduces tu populum in terram promissionis. Adscende in montem, et morere.* Deus hic utique apparet iratus. Quid ergo de Moyse, Fratres mei? Omnis ille labor ejus, omnis pro populo æstus ejus, et illa caritas, dicens, *Si dimittis illis peccatum, dimitte; sin autem, dele me de libro tuo*, hac subita et repentina dubitatione damnata est? Et quid est quod conclusit lector, cum Apostolum legeret, *Caritas numquam cadit?* Cum quædam solvenda proponerem, studium vestrum me fecit et aliud proponere, quod forte non quæreretis. Videamus ergo, et adhuc quantum possumus conemur penetrare mysterium. Irascitur Deus, dicit eum non introducturum populum in terram promissionis; jubet ut adscendat in montem et moriatur. Et tamen multa injungit agenda eidem Moysi: jubet quid agat, quomodo populum disponat, quomodo non relinquat passim et negligenter. Numquam ista damnato injungere dignaretur. Aliud accipite mirabilius. Quoniam dictum est Moysi, (hoc enim placuit Deo certi mysterii dispensationisque gratia,) quod ipse in terram promissionis non introduceret populum: eligitur alius Jesus Nave; et iste homo non hoc nomine vocabatur, vocabatur Auses. Et cum ei introducendum populum Moyses commendaret, vocavit eum, et mutavit ei nomen, et appellavit eum Jesum: ut non per Moysen, sed per Jesum, id est non per legem, sed per gratiam populus Dei in terram promissionis intraret. Sicut autem Jesus ille non verus, sed figuratus, ita etiam terra promissionis illa non vera, sed figurata. Illa enim populo primo temporalis fuit: nobis quæ promissa est, æterna erit. Sed figuris temporalibus promittebantur et prænuntiabantur æterna. Sicut ergo ille non verus Jesus, nec illa terra promissionis vera, sed figurata: ita manna non cibus vere cælestis, sed figuratus; ita petra illa non vere Christus, sed figuratus, et sic omnia. Quam ergo sibi exigit considerationem dubitatio Moysi? Ne forte et ibi aliqua figura expressa sit, et innuerit intelligenti, et ad inquirendum commoverit et provocaverit animum. Video enim et post illam dubitationem, et post iram Dei, et post minas mortis, et post remotionem ab introductione populi in terram promissionis, multa Deum sic dicere ad Moysen, tamquam ad amicum, quomodo et antea loquebatur; usque adeo ut ipsi Jesu Nave obedientiæ exemplum de Moyse proponatur, et hoc eum moneat Deus, ut sic ei serviat, quomodo servivit Moyses; et sic se pollicetur cum eo futurum, quomodo cum Moyse. Evidenter, Carissimi, constringit nos ipse Deus, non passim reprehendere, sed intelligere dubitationem Moysi. Figura petra jacens, figura virga percutiens, figura aqua fluens, figura et Moyses dubitans. Et ibi dubitavit, ubi percussit. Hinc facta est dubitatio Moysi, quando lignum accessit ad petram. Jam veloces prævolant, immo tardos patienter exspectent. Dubitavit Moyses quando lignum accessit ad petram: dubitaverunt discipuli quando viderunt Dominum crucifixum. Horum figuram gerebat Moyses. Figura erat Petri illius ter negantis. Quare Petrus dubitavit? Quia lignum petræ propinquavit. Cum mortis suæ genus, id est, crucem ipsam prænuntiaret Dominus, ipse Petrus expavit: *Absit a te, Domine, non erit hoc.* Dubitas, quia petræ imminere virgam vides. Ideo spem suam, quam gerebant de Domino discipuli, tunc perdiderunt: quodam modo intercepta est, quando crucifixum viderunt, quando planxerunt occisum. Invenit eos post resurrectionem loquentes inter se de hac re, tristi colloquio; et tenens oculos eorum ne ab eis agnosceretur, non se auferens credentibus, sed differens dubitantes, se tamquam tertium collocutorem sermoni commiscuit, et quæsivit ab eis unde loquerentur. Mirantur illi, quia solus ignorat quod in eo factum fuerat qui quærebat. *Tu solus*, inquiunt, *peregrinaris in Jerusalem?* Et commemorant quæ gesta sint de Jesu. Et continuo jam desperationis suæ medullas aperiunt, et vulnus medico licet nescientes ostendunt: *Nos autem*, inquiunt *sperabamus quod in illo redemptio esset Israel.* Ecce facta est dubitatio, quia lignum accessit ad petram: impleta est figura Moysi.

Num. 20.12. Deut. 32.49. Exod. 32.32. 1. Cor. 13.8. Num. 13.17. Matth. 16. 22. Lucæ 24 18.

Moyses in monte moriens, quid adumbravit. Deut. 32.49.

5. Videamus et hanc: *Adscende in montem, et morere.* Per mortem corporalem Moysi figurata est mors ipsius dubitationis; sed in monte. O mira mysteria! Hoc certe expositum et intellectum, quanto dulcius quam manna. Ad petram nata est dubitatio, in monte mortua est. Quando fuit humilis Christus in passione, quasi petra jacebat ante oculos: merito in illo dubitabatur, humilitas illa nihil magnum prætendebat. Merito ipsa humilitate factus est lapis offensionis: resurrectione autem clarificatus magnus apparuit, jam mons est. Jam ergo illa dubitatio, quæ nata erat ad petram, in monte moriatur. Agnoscant discipuli salutem suam, revocent spem suam. Attende quemadmodum moriatur illa dubitatio, attende quemadmodum moriatur Moyses in monte. Non intret in terram promissionis: nolumus ibi dubitationem; moriatur.

Ostendat nobis eam Christus mori. Trepidavit Petrus, et negavit ter. *Petra enim erat Christus.* Resurrexit, mons factus est: firmavit et Petrum. Sed moritur dubitatio. Quomodo moritur? *Petre amas me?* Cordis inspector, cordis cognitor interrogat; et vult audire, quod ametur, et parum est semel. Interrogat hoc, addit prope cum tædio ipsius Petri: miratur enim interrogari se a præscio, sed etiam totiens interrogari, cum semel sufficeret respondere etiam nescienti. Sed tamquam tibi diceret Dominus, Exspecto, numerus legitimus impleatur: tertio confiteatur per amorem, quia ter negaverat per timorem. Quod ergo Dominus totiens interrogabat, dubitationem illam in monte occidebat.

Johan. 21. 15.

Ad baptismum invitat.

6. Quid ergo, Carissimi, si patent hæc? Non ad fraudem, sed ad jucunditatem clausa erant. Neque enim tam dulciter caperentur, si prompta vilescerent. Respiciat ergo negotium suum competiturus baptismum, quem alloqui cœperam. Mare rubrum baptismus erat, populus transiens baptizabatur: transitus ipse baptismus erat, sed in nube. Adhuc enim nubilabatur quod prænuntiabatur: adhuc occultabatur: quod promittebatur. Jam modo recessit nubes, manifestæ veritatis serenitas facta est: quia recessit et velum, per quod loquebatur Moyses. Hoc velum et in templo pendebat, ne secreta templi viderentur: sed in cruce Domini velum conscissum est, ut paterent. Veni ergo ad baptismum: ingredere intrepidus viam per mare rubrum; noli esse de peccato præterito tamquam de Ægyptio sequente sollicitus. Premebant te peccata tua duro onere servitutis, sed in Ægypto, in amore hujus sæculi, in peregrinatione longinqua; cogebant te sectari opera terrena, tamquam lateres facere, opera lutea operabaris. Premunt te peccata; veni securus ad baptismum: usque ad aquam hostis sequi poterit, ibi morietur. Time aliquid de vita præterita, crede aliquid remansurum tuorum peccatorum, si aliquis remansit Ægyptiorum. Audio vocem pigrorum: Ego, inquit, de præteritis peccatis non timeo, omnia mihi in aqua sancta per Ecclesiæ etiam caritatem dimitti non dubito; sed timeo futura peccata. Placet ergo in Egypto remanere? Interim hostem præsentem evade, qui jam te pressit, et jam subjugavit. De futuris quid tibi hostes meditaris? Quod jam fecisti, etsi nolueris erit: quod facturum te putas, si nolueris non erit. Sed periculosa est via: neque enim cum rubrum mare transiero, jam ero in terra promissionis: ductus est ille populus per longa deserta. Interim ab Ægypto liberare. Quid ergo putas defuturum tibi auxiliatorem in via, eum qui te eruit de vetusta captivitate? Novos tuos inimicos non compescit, qui te a vetustis hostibus liberavit? Tantum intrepidus transi, intrepidus ambula, obediens esto: noli amaricare Moysi illi, cujus typum ille portabat in hac obedientia. Fateor, non desunt hostes. Sicut enim non deerant qui sequerentur fugientes: ita non deerant qui impedirent ambulantes. Prorsus, Carissimi, figuræ nostræ fuerunt. Interim in te non sit quod contristet Moysen: noli esse aqua amara, quam post mare rubrum non potuit ille populus bibere. Erat enim et ibi tentatio. Et tamen ista quando eveniunt, quando amaricat populus, ostendimus eis Christum, quæ pro illis tulerit, quomodo pro eis sanguinem fuderit: et mitescunt, tamquam nobis lignum in aquam mittentibus. Pellere hostem adversantem itineri tuo Amalech habebis. Tunc orabat Moyses, tunc extendebat manus: et ubi deponebat manus, convalescebat Amalech; ubi extendebat manus, deficiebat Amalech. Et tuæ manus extentæ sint, deficiat Amalech tentator et hujus itineris impeditor: esto vigil et sobrius in orationibus, in operibus bonis, non tamen præter Christum, quia extensio illa manuum, Christi crux fuit. In illa extenditur Apostolus, cum dicit; *Mundus mihi crucifixus est, et ego mundo.* Ergo deficiat Amalech, vincatur, et non impediat transitum populi Dei. Si dimittis manus a bono opere, a cruce Christi; prævalebit Amalech. Tamen noli omni modo aut continuo te fortem futurum putare, aut penitus desperando deficere. Alternatio enim illa defectus et fortitudinis in manibus servi Dei Moysi, forte alternatio tua fuit. Aliquando enim in tentationibus deficis, sed non succumbis. Deponebat ille paulum manus, non omnino ruebat. *Si dicebam, motus est pes meus, ecce misericordia tua, Domine, adjuvabat me.* Noli ergo timere: adest in itinere auxiliator, qui in Ægypto non defuit liberator. Noli timere; aggredere viam, præsume securus. Aliquando ille deponebat manus, aliquando erigebat; tamen victus est Amalech. Rebellare potuit, superare non potuit.

Exodi 17. 12.

Manus Moysi contra Amalech nunc extentæ, nunc demissæ.

Gal. 6. 14.

Psal. 93. 18.

CAPUT II.

Altera pœnitentia, quæ omnium est, ac quotidiana.

7. Itaque admonemur jam de altera loqui pœnitentia. Triplicem quippe ejus considerationem in sancta Scriptura esse proposui. Illa prima competentium est et ad baptismum venire sitientium: hanc de Scripturis sanctis ostendi. Est alia quippe quotidiana. Et ubi illam ostendimus pœnitentiam quotidianam? Non habeo ubi melius ostendam, quam in oratione quotidiana, ubi Dominus orare nos docuit, quid ad Patrem dicamus ostendit, et in his verbis posuit: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Quæ debita, Fratres? Quando quidem debita hic intelligi non possunt nisi peccata; quæ debita dimisit in baptismo, iterum ut dimittat oramus? Certe mortuus est omnis Ægyptius qui sequebatur. Si nihil de sequentibus hostibus residuum factum est, quid oramus ut dimittatur, nisi propter manus deficientes contra Amalech? *Dimitte nobis, sicut et nos dimittimus.* Constituit medicinam, firmavit pactum. Hic Preces dictat, ibi precanti respondet: novit quo jure res agatur in cælo, quomodo impetrari possint desiderata. Dimittis? dimitte, ait. Quid enim habes, quod Deo præstes, a quo vis ut præstetur tibi? Numquid jam Christus salvator in terra ambulat? Numquid suscipit illum modo in domum gaudens Zac-

Matth. 6. 12.

Medicina et pactum in Dominica oratione de remittendis debitis.

Lucæ 19. 8.

Lucæ 10. 40.

Matth. 25. 40.

A chæus? Numquid ei hospitium et epulas præparat Martha? Nihil horum indiget, ad dexteram Patris sedet. Sed *quando uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Hæc est extensio manuum, sub qua defecit Amalech. Et erogas quidem pauperi, quando aliquid das esurienti: forte id quod dederis minus habebis, sed in domo, non in cælo. Sed hic quoque in terra, quo jubente præstitisti, ipse supplet quod dedisti. De

2. Cor. 9. 10.

hac re cum loqueretur Apostolus, ait, *Qui administrat semen seminanti, et panem in escam subministrabit.* Operarius enim Dei es, quando das egenti: seminas hyeme, quod metas æstate. Quid ergo metuis infidelis, ne in hac magna domo tantus pater familias non pascat operarium suum? Erit et ibi, sed quod sufficiat tibi.
B Dabit Deus necessitati totum, non cupiditati. Operare ergo intrepidus, extende manus, deficiat Amalech. Sed hinc, ut dixi, aliquid in domo tua cum dederis, vel minus vides quod ibi videbas: non ibi vides cum dederis, donec iterum det Deus. Dic mihi cum ignoscis de corde, quid

Ignoscendum fratri.

perdis? cum ignoscis ei qui peccat in te, quid minus habebis in corde tuo? Inde enim dimittis, sed nihil amittis. Immo vero unda quædam caritatis ibat in corde tuo, et tamquam de vena interiore manabat: tenes odium contra fratrem, obturasti fontem. Non solum ergo nihil perdis, cum ignoscis; sed abundantius irrigaris. Caritas non angustatur. Ponis ibi lapidem offensionis, et tu tibi facis angustias, Vindicabo me, ulciscar me, ego illi ostendam, ego faciam: æstuas, laboras, cui licet ignoscendo esse securum,
C securum vivere, securum orare. Nam ecce quid acturus es? Oraturus es. Quid dicam quando? Hodie oraturus es. An non es oraturus? Ira et odio impletus, vindictam minaris: non dimittis ex corde. Ecce oras, ecce venit orandi hora, incipis verba illa vel audire vel dicere. Dictis et auditis superioribus, venturus es ad hunc versum. Aut si non venturus, quo iturus? Ne ignoscas inimico, deviabis a Christo? Plane si in oratione deviabis, ut nolis dicere, *Dimitte nobis debita nostra;* quia non potes dicere, *sicut et nos dimittimus debitoribus nostris;* ne tibi cito respondeatur, Sic dimitto quomodo et tu dimittis: ergo quia hoc non potes dicere, et non vis dimittere, deviabis ab hoc versu, et prætermittes, et dices quod sequitur, *Ne nos patiaris induci*
D *in tentationem:* ibi te capiet creditor tuus cujus quasi faciem devitabas. Quomodo quisque in vico cum occurrerit ei cui aliquid debet, si ad manum est diverticulum, dimittit quo ibat; et it per aliam partem, ne faciem videat creditoris. Hoc tu in isto versu te fecisse arbitratus es: devitasti dicere, Dimitte, sicut ego dimitto; ne sic dimitteret, id est non dimitteret, quia non dimittis; et noluisti dicere, devitans faciem cre-

Psal. 138. 7. et 8.

ditoris. Quem devitas? quis devitas? Quo ibis, ubi tu esse possis et ille non esse? Dicturus es: *Quo ibo a spiritu tuo, et a facie tua quo fugiam? Si adscendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades.* Quantum potest a Christo debitor fugere, quam ut eat in infernum? Adest iste creditor et ibi. Quid facturus es nisi quod sequitur? *Si adsumsero pennas meas in directum, et volavero in extrema maris:* id est, spe mea finem sæculi meditabor, in præceptis tuis vivam, duabus alis caritatis adtollar. Imple ergo duas alas caritatis. Dilige proximum sicut te ipsum; et non teneas odium, unde fugias creditorem.

CAPUT III. Tertium genus pœnitentiæ luctuosæ, pro mortiferis peccatis.

8. Restat pœnitentiæ tertium genus, unde aliquid breviter dicam, ut adjuvante Domino proposita et promissa persolvam. Est pœnitentia gravior atque luctuosior, in qua proprie vocantur in Ecclesia pœnitentes, remoti etiam a sacramento altaris participandi, ne accipiendo indigne, judicium sibi manducent et bibant. Illa ergo pœnitentia luctuosa est. Grave vulnus est: adulterium forte commissum est, forte homicidium, forte aliquod sacrilegium; gravis res, grave vulnus, lethale, mortiferum: sed omnipotens medicus. Jam post suggestionem facti et delectationem et consensionem et perpetrationem, quasi quatriduanus mortuus putet: sed nec ipsum Dominus deseruit, sed clamavit, *Lazare prodi foras.* Cessit voci misericordiæ moles sepulturæ: cessit mors vitæ, cessit infernus superno. Elevatus est Lazarus, processit de tumulo: et ligatus erat, sicut sunt homines in confessione peccati agentes pœnitentiam. Jam processerunt a morte: nam non confiterentur, nisi procederent. Ipsum confiteri, ab occulto et a tenebroso procedere est. Sed quid Dominus Ecclesiæ suæ? *Quæ solveritis,* inquit, *in terra, soluta erunt et in cælo.* Proinde Lazaro procedente, quia implevit Dominus misericordiæ suæ bonum, perducere ad confessionem mortuum latentem, patentem; jam cetera implet Ecclesiæ ministerium. *Solvite illum, et sinite abire.* Sed, Carissimi, hoc genus pœnitentiæ nemo sibi proponat, ad hoc genus nemo se præparet: tamen si forte contigerit, nemo desperet. Judam traditorem non tam scelus quod commisit, quam indulgentiæ desperatio fecit penitus interire. Non erat dignus misericordia, ideo ei non fulsit lumen in corde, ut ad ejus indulgentiam concurreret quem tradiderat, sicut illi qui eum crucifixerant; sed desperando se occidit, et laqueo suspendit se, suffocavit se. Quod fecit in corpore suo, hoc factum est in anima ipsius. Spiritus enim dicitur etiam iste ventus aeris hujus. Quomodo ergo qui sibi collum ligant, inde se occidunt, quia non ad eos intrat spiritus aeris hujus: sic illi qui desperant de indulgentia Dei, ipsa desperatione intus se suffocant, ut eos Spiritus sanctus visitare non possit.

Johan. 11. 43.

Matth. 18. 18.

Johan. 11. 44.

Desperatione veniæ anima suffocatur.

9. Solent inde Christianis Pagani insultare de pœnitentia quæ instituta est in Ecclesia: et contra nonnullas hæreses tenuit Ecclesia catholica istam veritatem de pœnitentia agenda. Fuerunt enim qui dicerent, quibusdam peccatis non esse dandam pœnitentiam: et exclusi sunt de Ecclesia, et hæretici facti sunt. In quibuscumque peccatis non perdit viscera pia mater Ecclesia. Er-

Contra Paganos pœnitentiæ permissione peccandi licentiam dari suggillantes.

go solent inde etiam Pagani quasi insultare nobis, nescientes quid loquantur; quia ad verbum Dei, quod linguas infantium facit disertas, nondum pervenerunt. Vos, inquiunt, facitis ut peccent homines, cum illis promittitis veniam, si egerint pœnitentiam. Dissolutio est ista, non admonitio. In hanc sententiam exaggerant verba, quanto quisque potest, lingua vel sonanti, vel titubanti, non tacent: tamen et quando eis loquimur, etsi vincantur, non consentiunt. Tamen quomodo vincantur, breviter accipiat Caritas Vestra, quia Domini misericordia totum optime constituit in Ecclesia sua. Dicunt nos dare peccatis licentiam, quia portum pœnitentiæ pollicemur. Si clauderetur aditus pœnitentiæ, nonne ille peccator tanto magis adderet peccata peccatis, quanto magis sibi desperaret ignosci? Diceret enim sibi, Ecce peccavi, ecce scelus admisi, jam mihi veniæ nullus est locus: pœnitentia infructuosa est, damnandus sum: quare jam non vivo ut volo? Quia ibi non invenio caritatem, hic saltem pascam cupiditatem. Quare enim me abstineam? Ibi mihi locus omnis clausus est, hic quidquid non fecero, perdo; quia vita quæ post hanc futura est, non mihi dabitur. Quare ergo non servio libidinibus meis, ut eas impleam et saturem, et faciam quidquid non licet, sed libet? Diceretur ei fortassis, Sed miser capieris, accusaberis, torqueberis, punieris. Sciunt ista homines mali ab hominibus dici, et inter homines servari, attendunt multos male et scelerate viventes impunita habere peccata; a occultare possunt, (a) redimere quæ occultare non possunt, redimere usque in senectutem vitam lascivam, blasphemam, sacrilegam, perditam. Enumerant sibi: Quid, ille qui tanta fecit, non senex mortuus est? Numquid attendis ideo illum peccatorem et sceleratum senem mortuum, ut ostenderet in illo Deus patientiam, exspectans pœnitentiam? Unde Apostolus dicit, *Ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Ille autem secundum duritiam cordis sui et cor impœnitens, thesaurizavit sibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua.* (Rom 2. 4. etc.) Opus est ergo ut hic timor mentes possideat, opus est ut ille qui peccare non vult, præsentem Deum sibi cogitet, non in publico solum, sed etiam in domo; non in domo solum, sed et in cubiculo, in nocte, in lecto suo, in corde suo. Ergo si tuleris portum pœnitentiæ, desperatione augebunt peccata. Ecce * nihil dicunt illi, qui putant ideo augeri peccata, quia portus pœnitentiæ in Christiana fide proponitur. Quid ergo? Deus ne per illam spem indulgentiæ rursus augerentur peccata, non de hinc providere debuit? Quomodo enim providit ne desperando augeantur, sic providere debuit ne sperando augeantur. Quomodo enim revera auget peccata qui desperaverit, sic potest augere peccata et qui veniam speraverit: ut dicat sibi, Faciam quod volo, Deus bonus est, quando me convertero, ignoscet mihi. Ita plane dic tibi, Quando me convertero, ignoscet mihi; si crastinus dies certus est tibi. Nonne ad hoc te admonet Scriptura? dicens, *Ne tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem; subito enim veniet ira ejus, et in tempore vindictæ disperdet te.* Ecce ad utrumque vigilavit pro nobis providentia Dei. Ne desperando augeamus peccata, propositus est pœnitentiæ portus: rursus ne sperando augeamus, datus est dies mortis incertus.

* f. mihi.

* SERMO CCCLIII.

In die (b) octavarum Infantium: quos exhortatur verbis Petri apostoli, Deposita ergo omni malitia, *etc.*

1. Omnium quidem aures et mentes, quos cura nostra complectitur, solliciti pastoris sermo compellat: verumtamen ad vos proprie nunc dirigitur, quorum recens infantia spiritalis generationis sacramentorum cunabulis insignitur. Vobis enim maxime per apostolum Petrum sic divinum blanditur eloquium: *Deposita ergo*, inquit, *omni malitia et omni dolo et adulatione et invidia et detractione, tamquam modo nati infantes rationabile et innocens lac concupiscite; ut in illo crescatis in salutem, si gustastis quoniam dulcis est Dominus.* Proinde quia gustastis, nos testes sumus: nos vobis hanc suavitatem nutricis officio ministravimus. Agite itaque admoniti sanctæ instar infantiæ, deponite malitiam, dolum, adulationem et invidiam et detractionem. Hanc innocentiam sic tenere debetis, ut eam crescendo non amittatis. Quid est malitia nisi nocendi amor? Quid est dolus, nisi aliud agere et aliud simulare? Quid est adulatio, nisi fallaci laude seductio? Quid est invidia, nisi odium felicitatis alienæ? Quid est detractio, nisi mordacior, quam veracior reprehensio? Malitia malo delectatur alieno; invidentia et bono cruciatur alieno; dolus duplicat cor; adulatio duplicat linguam: detractio vulnerat famam. Hujus autem vestræ innocentia sanctitatis, quoniam filia est caritatis, *non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati*. Simplex ut columba, et sic astuta ut serpens, non studio nocendi, sed nocentem cavendi. * Ad hanc vos exhortor. *Talium est enim regnum cœlorum*, humilium scilicet, hoc est, spiritaliter parvulorum. Non contemnatis, non abhorreatis. Magnorum est ista pusillitas. Superbia vero fal-

(a) Sic Victorinus MSS. At Am. et Er. *quæ occultare non possunt redimere. Usque in senectutem vitæ, lascivias, blasphemias, sacrilegia perdita enumerant sibi, cur ille qui tanta fecit senex mortuus est?* Nec multo melius Lov.

(b) In Possidii Indiculo cap. 8. notantur Sermones *de die octavarum Infantium duo*; ac rursum cap. 10. *de octavis Infantium Tract. duo.* Hunc isti diei adsignant MSS. omnes. Pertinet ad priores annos Augustini, ut ex stilo patet, qui plane idem est ac Sermonis 216. habiti paulo post susceptum ab ipso presbyteratum. Rejici voluerunt Verlinus et Vindingus, stili discrepantiam opponentes, sed immerito.

CLASSIS IV.

lax infirmorum est magnitudo; quæ ubi mentem possederit, erigendo dejicit, inflando evacuat, distendendo dissipat. Humilis esse non potest nocens, superbus esse non potest innocens. Humilitatem illam loquor, quæ non vult perituris rebus excellere, sed æternum aliquid veraciter cogitat, quo non suis viribus, sed (a) adjuta perveniat. Hæc malum cujusquam velle non potest, quo nequaquam bonum ejus augetur. Porro autem superbia continuo parit invidiam. Quis vero sit invidus, qui non ei malum velit, cujus bono cruciatur? Ergo et invidia parit consequenter malitiam: unde procedit et dolus et adulatio et detractio, et omne opus malum, quod pati nolis ab alio. Pia itaque humilitate servata, quæ in Scripturis sanctis sancta probatur infantia, securi eritis de immortalitate (b) beatorum: *Talium est enim regnum cœlorum.*

Ergo Deum multo maxime servanda innocentia.

2. Porro qui superbus in homines non est, multo maxime adversus Deum contumax esse non debet: quoniam si non est alicui faciendum quod quisque ab alio pati non vult, et nullus hominum vult inobedientem pati eum qui suo juri subditus fuerit; quanto magis cavendum est, ne in Deum quisquam talis exsistat, qualem in se exsistere hominem non vult? * Fallunt proinde animas suas qui sufficere existimant si quod sibi fieri nolunt, nulli hominum faciant, seseque vita luxuriosa ita corrumpunt, ut Deo facere conentur quod sibi ab homine fieri nolunt. Neque enim volunt a quoquam perverti domum suam, qui in se ipsis domum Dei miserabili cæcitate pervertunt, surdi adversus Apostolum clamantem. *Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei corrumpit, corrumpet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* Nemo se fallat. Quid ergo se putant servare circa alios homines innocentiam suam, cum sibi ita noceant, ut Deo careant habitatore, et puniantur ultore? Hinc etiam fit ut per noxias voluptates lapsi et effusi, non solum templa Dei esse desinant, verum etiam ruinæ fiant, in quibus habitant mala dæmonia, quibus supplicare, et quæ colere incipiunt: *fiuntque illis*, ut dictum est, *posteriora deteriora prioribus.* Unde vos semine immortali regeneratos, sicut superius propter malitiosas nocendi cupiditates, quibus fit hominibus quod oderunt, ita postea propter turpes et illicitas carnis delectationes et nefaria sacrilegia, quibus homines nocere hominibus non videntur, non eis faciendo quod nolunt, sed Deo non obediendo cui cuncta sunt subdita, ipsi dominorum Domino faciunt quod sibi a servulis suis fieri nolunt, idem ipse apostolus Petrus alloquitur, dicens, *Christo ergo passo per carnem, et vos eadem cogitatione armamini.* * *Quia qui mortuus est carne, desiit peccare, ut jam non hominum desideriis, sed voluntate Dei reliquum in carne vivat. Sufficit enim præteritum tempus voluntates gentium consummasse in libidinibus, et voluptatibus, et comessationibus, potatione et nefandis idolorum servitutibus.* Sufficit enim præteritum tempus luteis operibus peccatorum, tamquam Egyptiorum dominationi servisse. Jam mare rubrum, baptisma scilicet Christi sanguine consecratum, (c) verum dejecit Pharaonem, Ægyptios interemit: nihil de peccatis præteritis tamquam de insequentibus a tergo hostibus formidetis. De cetero cogitate vitæ hujus eremum permeare, et ad terram promissionis, supernam Jerusalem, terram viventium pervenire: ne verbi Dei contemtu tamquam mannæ fastidio, corda vestra velut ora interiora desipiant; ne cibos concupiscentes Ægyptios de alimentis cœlestibus murmuretis: ne fornicemini, sicut quidam illorum fornicati sunt: et ne tentetis Christum, sicut quidam illorum tentaverunt. Si vobis fidem Gentilium sitientibus amaritudo aliqua resistentium, velut aquarum illarum quas Israel non potuit bibere, occurrerit; imitata Domini patientia, velut injecto crucis ligno dulcescant. Si tentatio serpentina momorderit; conspecta illius exaltatione serpentis, tamquam mortis in carne Domini victæ atque triumphatæ, eodem crucis medicamento sanetur. Si adversarius Amalechita iter intercludere atque impedire conabitur, perseverantissima extentione brachiorum ejusdem crucis indicio superetur. Veri et germani estote Christiani; nolite imitari nomine Christianos, opere (d) vacuos. Iterum dico, et sæpe dicendum est: *Sufficit præteritum tempus voluntates gentium consummasse.* Detestamini et aversamini canes conversos ad vomitum suum: detestamini et aversamini mundatam et vacantem domum, quo nequiores alii spiritus septem adducuntur, ut sint novissima hominis pejora, quam erant prima. Vos vestrum mundatorem tenete habitatorem. *Præcipientes enim rogamus ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Sufficit enim præteritum tempus voluntates gentium consummasse.* Audite et Apostolum Paulum *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ. Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ et iniquitati ad injustitiam: sic nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.*

Margin notes: a, b; * CAPUT III.; 1. Cor. 3. 16. et 17; Lucæ 11. 26.; 1. Petr. 4. 1. etc.; * CAPUT IV.; A; SERMON. DE DIVERSIS; B; In Israelitis data baptizatis figura vitæ Christianæ. c; C; d; 2. Cor. 6. 1.; Rom. 6. 19.; D

* SERMO CCCLIV.

* Alias 53, de verbis Domini. e

Ad (e) Continentes habitus; quo eos primum adversus obtrectatores et invidos corroborat, tum deinde superbiam cavere jubet.

CAPUT I. Johan. 12. 44.

1. Hoc admonuit Dominus, cum Evangelium legeretur, quoniam qui credit in eum, credit in illum qui eum misit. Missum esse ad

(a) Editi, sed alienis ad vitam perveniat. Emendantur ad MSS.
(b) MSS. bonorum.
(c) Sic MSS. At editi, consecratum vos trajecit, Ægyptios etc.
(d) Editi, vanos. At MSS. vacuos.
(e) Florus Sermonem de verbis Domini appellat ad 1. Cor. 8. et 13.

CLASSIS IV.

Christi membra in mundi odium, ut prædixit, ipse, necesse est incurrant.

Act. 9. 4.

nos Salvatorem mundi, fides verissima tenet: quoniam Christum ipse prædicat Christus, hoc est corpus Christi toto orbe diffusum. In cælis enim ille erat, et sævienti in terra persecutori dicebat, *Quid me persequeris?* Ubi Dominus sic expressit et hic se esse in nobis. Sic totus crescit: quia quemadmodum ille in nobis est hic, sic et nos in illo sumus. Hoc facit compago caritatis. Ipse qui caput nostrum, Salvator est corporis sui. Prædicat ergo Christus Christum, prædicat corpus caput suum, et tuetur caput corpus suum. Et ideo nos mundus odit, sicut ab ipso Domino audivimus. Non enim Apostolis hoc dicebat paucis, quod odisset eos mundus; et quis gaudere deberent, cum eis detraherent homines et dicerent omnia mala adversum eos, quia propter hæc merces eorum major esset in cælis; non eis solis dixit Dominus, cum hæc dixit: sed dixit universo corpori suo, dixit omnibus membris suis. Quicumque in corpore ejus et membrum ejus esse voluerit, non miretur quia odit eum mundus.

Johan. 15. 18.

Membra Christi non solum eos qui foris, sed quosdam etiam intus patiuntur inimicos.

2. Corporis autem ejus sacramentum multi accipiunt: sed non omnes qui accipiunt sacramentum, habituri sunt apud eum etiam locum promissum membris ejus. (a) Pene quidem sacramentum omnes corpus ejus dicunt, quia omnes in pascuis ejus simul pascunt: sed venturus est qui dividat, et alios ponat ad dexteram, alios ad sinistram. Et utraque pars dictura est, *Domine, Domine, quando te vidimus, et ministravimus tibi?* vel, *Domine, quando te vidimus, et non ministravimus tibi?* Pars utraque dictura est: uni tamen dicet, *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum:* alteri, *Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus.*

Matth. 25. 37. etc.

* CAPUT II.

* Non ergo solos inimicos nostros deputare debemus, Carissimi, quicumque bona conscientia Christi membra sumus, non solos eos inimicos nostros putare debemus, qui aperte foris sunt. Multo enim pejores sunt qui intus videntur, et foris sunt. Amant enim mundum; et ideo mali sunt. Et quidem de nobis ea sentiunt, quæ ipsi diligunt, et in hujus mundi quasi prosperitatibus quibus ingemiscimus, invident nobis. Ibi nos felices putant, ubi nos periclitamur. Felicitatem vero nostram internam nec noverunt; quia non gustaverunt. Quia vero quidquid nobis temporaliter mundus arridet, magis est periculum, quam ornamentum nostrum, nesciunt; quia ista distinguere gaudia non noverunt.

Continentium locus excellentior in Christi corpore.

3. Unde hortamur Caritatem Vestram, maxime quia vos videmus frequentius convenisse, qui propositum altius habetis, id est, in ipso corpore Christi ex ejus munere, non meritis vestris, excellentiorem locum tenetis, habentes * conscientiam quæ a Deo donata est. Nam et ipsa malis et invidis nostris in suspicionem venit. Ad hoc tamen mordetur, ut probetur. Si enim in ipsius continentiæ professione laudes

* f. continentiam

Continentia ipsorum ab invidis

quærimus hominum, deficimus reprehensionibus hominum. Cum sis castus servus Dei, ecce te mundus suspicatur forsitan impudicum, et mordet, et reprehendit, et libenter in tuis detractionibus immoratur; malevolæ quippe animæ quasi dulciter sapit, quod pessime suspicatur: tu autem si propter laudes humanas continentiam suscipere voluisti, reprehensionibus humanis defecisti, et totum quod tibi proposueras, perdidisti. * Porro autem si nosti dicere cum Apostolo, *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ:* non solum tibi reprehensionibus mercedem non minuit, sed et facit ampliorem. Tu tamen pro illo ora, ne tua mercede moriatur. Nam et hinc probamur, Carissimi, quia si non haberemus inimicos, non essent pro quibus oraremus ex præcepto Domini nostri dicentis, *Diligite inimicos vestros, et orate pro eis qui vos oderunt.* Unde probamus, unde cor nostrum interrogamus, utrum hoc facere valeamus, si nullum inimicum, nullum reprehensorem, nullum detractorem, nullum maledicum experiamur? Videtis ergo, quia et mali necessarii sunt bonis. In fornace quodam modo aurificis sumus, hoc est, in hoc mundo. Si aurum non es, simul ardes. Si aurum es, palea tua est malus. Si et tu palea es, simul eritis fumus.

4. Veruntamen primum id noveritis, Carissimi, in corpore Christi excellentiora membra esse non sola. Est enim conjugalis vita laudabilis, et habet in corpore Christi locum suum; sicut et in nostro corpore non ea sola habent locum, quæ excellentius locata sunt, sicut sensus in facie superiorem corporis partem occupaverunt: sed, nisi pedes portarent, quidquid sublime est in terra jaceret. Unde Apostolus dicit, *Et quæ inhonesta sunt nostra, magis necessaria sunt. Deus temperavit corpus, ut non essent scissuræ in corpore.* Novimus autem membra Christi, quæ conjugalem agunt vitam, si membra Christi sunt, id est, si fideles sunt, si futurum sæculum vel sperant, vel exspectant, si norunt quare signum Christi portent, sicut novimus quod honorem deferunt vobis, novimus quod meliores esse vos judicant, quam ipsi sunt. Sed quantum vos illi honorant, tantum et vos mutuam honorificentiam eis præstare debetis. Si enim est in vobis sanctitas, timete ne perdatis eam. Unde? per superbiam. Aliter perit sanctitas casti, si adulter fuerit; aliter perit, si superbus fiat. Et audeo dicere, conjugalem agentes vitam, si tenent humilitatem, superbis castis meliores sunt. Consideret enim Caritas Vestra quod dico: Diabolum attendite, numquid ei in judicio Dei objiciendum est adulterium aut fornicatio? Nihil horum facit, qui non habet carnem. Sola eum superbia et invidia mittit in ignem æternum.

5. Servo ergo Dei cui subrepserit superbia,

(a) Fossatensis vetus codex, *Sacramentum quidem pene omnes gentes dicunt corpus ejus.* Sic etiam Floriacensis, omisso tantum vocabulo *gentes.* Ceteri fere MSS. ab editis nil differunt nisi transpositione particulæ, hoc modo, *Pene sacramentum quidem omnes* etc.

CLASSIS IV.

Invidiæ mater.

Agnes virgo et Crispina mulier, ambæ martyres.

Philip. 2. 3.
Rom. 12. 10.

continuo ibi est et invidia. Non potest superbus esse non invidus. Invidia filia est superbiæ: sed ista mater nescit esse sterilis: ubi fuerit, continuo parit. Ut autem non sit in vobis, hoc cogitate, persecutionis tempore non solam Agnem fuisse coronatam virginem, sed et Crispinam mulierem: et forte, quod non dubitatur, aliqui tunc de continentibus defecerunt, et multi de conjugatis pugnaverunt atque vicerunt. Unde non frustra dicit Apostolus omnibus membris Christi: *Alter alterum existimantes superiorem sibi, et honore mutuo prævenientes.* Hæc etenim si cogitetis, non eritis apud vos magni. Magis enim cogitare debetis quid vobis desit, quam quid vobis adsit. Quod habes, cave ne perdas: quod nondum habes, supplica ut habeas. In

Continens cogitet quid sibi desit, non quid adsit.

B quantis sis minor, tibi cogitandum est; non in quantis sis major. Si enim cogitas quantum præcessisti alterum, time tumorem. Si vero cogitas quantum tibi adhuc deest, ingemiscis; et cum ingemiscis, curaris, humilis eris, tutior ambulabis, non præcipitaberis, non inflaberis.

CAPUT VI.

Caritas sectanda, ut vitetur inflatio.

Florus ad 1. Cor. 13.

6. Et utinam possint omnes de una caritate cogitare. Sola est enim, quæ et vincit omnia, et sine qua nihil valent omnia, et quæ ubicumque fuerit trahit ad se omnia. Ipsa est quæ *non æmulatur*. Quæris caussam? Attende quod sequitur: *Non inflatur.* Prior est in vitiis superbia, ut dicere cœperam, deinde invidia. Non enim invidia peperit superbiam, sed superbia peperit invidiam. Non enim invidet, nisi amor excellentiæ. Amor excellentiæ, superbia vocatur. Cum ergo in ordine prior sit superbia, se-

Superbia quid est, et cur parit invidiam.

1. Cor. 13. 4.

C quatur autem invidia; Apostolus in laudibus caritatis noluit dicere prius, *Non inflatur;* et postea, *Non æmulatur:* sed prius dixit, *Non æmulatur;* postea, *Non inflatur.* Quare hoc? Quia cum dixisset, *Non æmulatur*, quasi quæsiturus eras caussam, quare non æmulatur, subdidit, *Non inflatur.* Ergo si ideo non æmulatur, quia non inflatur, si inflaretur, æmularetur. Hoc in vobis crescat, et anima solidatur, quia non inflatur, *Scientia*, ait Apostolus, *inflat.* Quid ergo? scientiam fugere debetis, et electuri estis nihil scire potius, quam inflari? Ut quid vobis loquimur, si melior est ignorantia quam scientia? Ut quid vobis disputamus? ut quid ista distinguimus? Ut quid quod nostis admonemus, quod non nostis inferimus; si scientia cavenda est,

1. Cor. 8. 1.

Florus ibidem.

An fugienda scientia, ne inflat.

D ne inflet. Ergo amate scientiam, sed anteponite caritatem. Scientia si sola sit, inflat. Quia vero *caritas ædificat*, non permittit scientiam inflari. Ibi ergo inflat scientia, ubi caritas non ædificat: ubi autem ædificat, solidata est. Non est ibi inflatio, ubi petra est fundamentum.

CAPUT VII.

Stimulus carnis Apostolo datus.

7. (a) Quantum autem timeat inflatio, hoc est, elatio, ut propter hoc vitium etiam tantus ille Apostolus oppositum sibi esse diceret stimulum carnis, angelum satanæ, a quo colaphizaretur? Qui colaphizatur, caput ejus tunditur, ne erigatur:

SERMON. DE DIVERSIS.

De superbia.

1. Cor. 12. 7. etc.

A nam et ibi de scientia metus erat inflationis, hoc est elationis. Ait enim, *In magnitudine revelationum mearum ne extollar.* Ibi ergo metuenda erat elatio, ubi magnarum rerum erat revelatio: *In magnitudine revelationum mearum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ, qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogavi ut auferret eum a me: et dixit mihi. Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur.* Petit æger, ut quod ad salutem apponit medicus, cum voluerit ægrotus auferatur. Medicus dicit, Non: mordet, sed sanat. Tu dicis, Tollo quod mordet. Medicus dicit, Non tollo, quia sanat. Tu ad medicum quare venisti? Sanari, an molestiam non pati? Non ergo exaudivit Dominus Paulum ad volun-

Exaudiri optemus, non ad voluntatem sed ad sanitatem.

B tatem, quia exaudivit ad sanitatem. Nam non est magnum, exaudiri a Deo ad voluntatem, non est magnum. Ne putetis magnum esse hoc, quando quisque orat, pro magno, si exauditur. Quære quid orat, quære in quo exaudiatur. Nam NON HABEATIS PRO MAGNO, exaudiri ad voluntatem: habete pro magno, exaudiri ad utilitatem. Ad voluntatem etiam dæmones exauditi sunt et ad porcos quos petierant, ire permissi sunt. Ad voluntatem etiam princeps eorum exauditus est diabolus, a quo petitus Job tentandus non est negatus, ut esset ille probatus, iste confusus. Ad voluntatem etiam Israelitæ exauditi sunt; et cum adhuc cibus esset in ore ipsorum, nostis quæ consecuti sunt. Nolite ergo pro magno habere, exaudiri ad voluntatem. ALIQUANDO DEUS

Matth. 8. 32.
Job. 1. 12.
Num. 11. 33.
Psal. 77. 30.

C IRATUS dat quod petis, et Deus propitius negat quod petis. Cum vero ea quæ Deus laudat, quæ Deus præcipit, quæ Deus in futuro sæculo promittit, ab illo petitis; securi petite, et incumbite, quantum potestis, orationibus, ut sumatis. Illa enim propitio Deo conceduntur: illa ejus non ira, sed misericordia largiuntur. Quando autem petitis temporalia cum modo petite, cum timore petite: illi committite, ut si prosunt, det; si scit obesse, non det. Quid autem obsit, quid prosit, medicus novit, non ægrotus.

Æterna quomodo petenda, quomodo temporalia.

CAPUT VIII.

Contra continentes superbos.

Lucæ 14. 11.

8. Sunt ergo continentes humiles, sunt superbi. Non sibi promittant superbi regnum Dei. Excellentior locus est, quo ducit continentia: sed *qui se exaltat, humiliabitur.* Quid quæris celsiorem locum appetitu celsitudinis, quem pot-

D es apprehendere retentione humilitatis? Si extollis te, Deus dejicit te: si tu dejicis te, Deus elevat te. Sententia Domini est: nec addi aliquid, nec detrahi potest. Usque adeo autem continentes homines plerumque superbiunt, ut non solum quibuscumque hominibus, sed etiam parentibus ingrati sint; et adversus parentes extollantur. Quare? Quia illi genuerunt, isti nuptias contempserunt. Unde ingrati essent qui nuptias contemsissent, nisi illi genuissent? Sed melior est filius patre suo conjugato, quia ipse non duxit uxorem: et melior est filia matre sua

(a) Sic melioris notæ MSS. At Lov. *Quando autem teneat inflatio, hoc est elatio? Utique ubi et quando caritas deest. Nam propter hoc vitium etc.* Editi cæteri nostris MSS. consentiunt, nisi quod pro *Quantum*, habent *Quando*.

maritata, quia ipsa non quæsivit virum. Si superbior, nullo modo melior: si melior, sine dubitatione humilior. Si vis te invenire meliorem, interroga animam tuam, si vides ibi inflationem. Ubi inflatio est, inanitas est. Diabolus ubi inane invenerit, nidum facere molitur.

CAPUT IX. Continentibus quam maxime cavenda superbia.

9. Denique, Fratres mei, audeo dicere, superbis continentibus expedit cadere, ut in eo ipso in quo se extollunt humilientur. Quid enim prodest cui inest continentia, si dominatur superbia? Contemsit unde natus est homo, et appetit unde cecidit diabolus. Nuptias contemsisti, bene fecisti; aliquid melius elegisti: sed noli superbire. De nuptiis homo natus est, de superbia angeli ceciderunt. Si singula vestra bona considerem, melior es patre tuo, qui nuptias contemsisti; et tu melior matre tua, quæ nuptias contemsisti. Etenim melior est virginalis sanctitas, quam pudicitia conjugalis. Ista duo simul si comparentur, melius est illud quam illud: quis dubitat? Sed uddendo alia duo, superbiam et humilitatem; in istis duobus interrogo vos, et de his respondete mihi. Quid est melius, superbia, an humilitas? Respondes: Humilitas. Junge illa virginali sanctitati. Superbia vero non solum non sit in virginitate tua, sed non remaneat nec in matre tua. Si enim tu tenueris superbiam, et tua mater humilitatem, melior erit mater quam filia. Iterum comparabo vos. Jam dudum singula cum intenderem, meliorem te inveneram: modo bina cum intendo, non dubito præferre humilem mulierem virgini superbæ. Et quomodo præferre? Videte quomodo præfero illam, quam modo comparabam. Bona pudicitia conjugalis est, melior integritas virginalis. Duo bona comparabam, non malum et bonum; sed bonum et melius distinguebam. Porro autem duo illa cum posuero, superbiam et humilitatem, numquid possumus dicere, Bonum est superbia, sed melior est humilitas? Sed quid dicimus? Superbia malum est, humilitas bonum: et superbia magnum malum, humilitas magnum bonum. Si ergo horum duorum unum est malum, et alterum bonum; jungitur malum ad majus tuum bonum, et fit totum malum: jungitur bonum ad matris tuæ minus bonum, et fit magnum bonum. Minorem locum habebit mater in regno cælorum, quoniam maritata est, quam filia, quoniam virgo est. Majorem enim locum filia virgo, minorem locum mater maritata, ambæ tamen ibi: quomodo fulgida stella, obscura stella, ambæ tamen in cœlo. Si vero mater tua fuerit humilis, tu superba: illa habebit qualemcumque locum, tu autem nullum locum. Et quis invenit alterum locum qui ibi non habuerit locum, nisi cum illo qui in- A de cecidit, stantemque dejecit? Inde cecidit diabolus, unde stantem dejecit hominem. Dejecit stantem: sed Christus descendens erexit jacentem. Unde te tamen erexit Dominus tuus, adtende. Humilitate erexit, factus obediens usque ad mortem, humiliavit semetipsum. Princeps tuus humilis, et tu superbus? Caput humile, et membrum superbum? Absit. Non vult esse de corpore capitis humilis, qui amat superbiam. Si autem non fuerit, videat ubi erit. Ego nolo dicere, ne amplius videar terruisse. Immo utinam terruerim, et aliquid egerim. Utinam qui sic fuerat, vel quæ sic fuerat, non sit ulterius. Utinam verba ista infuderim; et non effuderim. Totum sperandum est de misericordia Dei: quia qui terret, contristat; qui contristat, consolatur; sed si qui contristatus est, B emendatur.

Conjugatus humilis quantum melior continente superbo.

Continens superbus locum non habet in regno Dei.

Philip. 2.

* SERMO CCCLV.

* Alias de Diversis 43.

I.

De (a) *vita et moribus clericorum suorum.* a

CAPUT I.

1. Propter quod volui et rogavi hesterno die, ut hodie frequentius conveniretis, hoc est quod dicturus sum. Vobiscum hic vivimus, et propter vos vivimus: et intentio votumque nostrum est, ut apud Christum vobiscum sine fine vivamus. Credo autem ante oculos vestros esse conversationem nostram; ut et nos dicere fortassis audeamus, quamvis illi multum impares, C quod dixit Apostolus, *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi*. Et ideo nolo ut aliquis de nobis inveniat male vivendi occasionem. *Providemus enim bona*, ut ait idem Apostolus, *non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus*. Propter nos, conscientia nostra sufficit nobis: propter vos, fama nostra non pollui, sed pollere debet in vobis. Tenete quod dixi, atque distinguite. Duæ res sunt conscientia et fama. Conscientia tibi, fama proximo tuo. Qui fidens conscientiæ suæ negligit famam suam, crudelis est: maxime in loco isto positus, de quo dicit Apostolus scribens ad discipulum suum, *Circa omnes te ipsum bonorum operum præbens exemplum*.

Curandum ut bona sit non solum conscientia, sed etiam fama.

1. Cor. 4. 16. Florus ad 2. Cor. 8. 21. 12 quæst. 1. Nolo. Tit. 2. 7.

2. Ut ergo non vos diu teneam, præsertim D quia ego sedens loquor, vos stando laboratis: nostis omnes, aut pene omnes, sic nos vivere, in ea domo quæ dicitur domus (b) episcopii, ut, quantum possumus, imitemur eos sanctos, de quibus loquitur liber Actuum Apostolorum, *Nemo dicebat aliquid proprium, sed erant illis omnia communia.* Quia forte aliqui vestrum

Vita communis cujus exemplum in primis Christianis. b

Act. 4. 32.

(a) Sermones subsequentes Augustini, quos apud plebem dixit, *dum forte de possessionibus invidia ipsius clericis fieret*, memorat Possidius in ejus vita cap. 23. Citati olim fuerunt in conciliis et ecclesiasticis diplomatibus, secundus quidem ante mille et centum annos a Petro abbate in synodo Carthaginensi ann. 525, tomo 4 Conciliorum novæ editionis pag. 1647. Subinde vero simul cum ejusdem synodi auctoritate laudatus est in Privilegio Landerici Parisiensis episcopi Dionysianis monachis, et in altero Bertefridi Ambianensis Corbejensibus concesso circiter medium septimi sæculi, tomo 6. Concil. pag. 487. et 527. Uterque demum, primus et secundus in Aquisgranensi conc. an. 816. exhibitus fuit. Primum citat Florus ad 2. Cor. 8.

(b) Editi, *domus episcopi*. At Colbertinus ante octingentos annos descriptus liber habet, *domus episcopii*.

non sunt tam diligentes vitæ nostræ scrutatores, ut hoc sic noverint, quomodo volo vos nosse; dico quid sit quod breviter dixi. Ego, quem Deo propitio videtis episcopum vestrum, juvenis veni ad istam civitatem, ut multi vestrum noverunt. Quærebam ubi constituerem monasterium, et viverem cum fratribus meis. Spem quippe omnem sæculi reliqueram, et quod esse potui, esse nolui: nec tamen quæsivi esse quod sum. *Elegi in domo Dei mei abjectus esse magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum.* Ab eis qui diligunt sæculum, segregavi me: sed eis qui præsunt populis, non me coæquavi. Nec in convivio Domini mei superiorem locum elegi, sed inferiorem et abjectum: et placuit illi dicere mihi, Adscende sursum. Usque adeo autem timebam episcopatum, ut quoniam cœperat esse jam alicujus momenti inter Dei servos fama mea, in quo loco sciebam non esse episcopum, non illo accederem. Cavebam hoc, et agebam quantum poteram, ut in loco humili salvarer, ne in alto periclitarer. Sed, ut dixi, domino servus contradicere non debet. Veni ad istam civitatem propter videndum amicum, quem putabam me lucrari posse Deo, ut nobiscum esset in monasterio; quasi securus, quia locus habebat episcopum. Apprehensus, presbyter factus sum, et per hunc gradum perveni ad episcopatum. Non attuli aliquid, non veni ad hanc Ecclesiam, nisi cum iis indumentis quibus illo tempore vestiebar. Et quia hoc (a) disponebam, in monasterio esse cum fratribus, cognito instituto et voluntate mea, beatæ memoriæ senex Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nunc est monasterium. Cœpi boni propositi fratres colligere, compares meos, nihil habentes, sicut nihil habebam, et imitantes me: ut quomodo ego tenuem paupertatulam meam vendidi et pauperibus erogavi, sic facerent et illi qui mecum esse voluissent, ut de communi viveremus; commune autem nobis esset magnum et uberrimum prædium ipse Deus. Perveni ad episcopatum: vidi necesse habere episcopum exhibere humanitatem assiduam quibusque venientibus sive transeuntibus: quod si non fecisset episcopus, inhumanus diceretur. Si autem ista consuetudo in monasterio (b) permissa esset, indecens esset. Et ideo volui habere in ista domo episcopii mecum monasterium clericorum. * Ecce quomodo vivimus. Nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium: sed forte aliqui habent. Nulli licet: si qui habent, faciunt quod non licet. Bene autem sentio de fratribus meis, et semper bene credens ab hac inquisitione dissimulavi: quia et ista quærere, quasi male sentire mihi videbatur. Noveram enim, et novi omnes, qui mecum viverent, nosse propositum nostrum, nosse legem vitæ nostræ.

Monasterium ab Augustino, primum in horto et post in episcopii domo institutum.

Psal. 83. 11.

In loco humili salus, in alto periculum.

Vita communis in monasterio.

* CAPUT II. Proprium aliquid habere quemquam vitæ illius lege vetitum.

3. Venit ad nos etiam presbyter Januarius, (c) qui videbatur sua honeste erogando quasi consumsisse, sed non consumsit. Remansit illi quædam pecunia, id est, argentum, quod diceret esse filiæ suæ. Filia ipsius, Deo propitio, in monasterio feminarum, et bonæ spei est. Gubernet illam Dominus, ut impleat quæ de illa speramus, in illius misericordia, non in ejus meritis. Et quia infra annos erat, et de sua pecunia nihil facere poterat: (quamvis enim videremus fulgorem professionis, tamen lubricum timebamus ætatis:) factum est ut ipsum argentum quasi puellæ servaretur, ut cum ad legitimos annos veniret, faceret inde quod virginem Christi deceret, quando optime jam facere posset. Dum hæc exspectantur, cœpit ille morti propinquare: qui diu tamquam de suo, (d) jurans quia ipsius erat, non filiæ, testamentum fecit. Testamentum, inquam, fecit presbyter et socius noster, nobiscum manens, de Ecclesia vivens, communem vitam profitens, testamentum fecit, hæredes instituit. O dolor illius societatis! o fructus natus, non de arbore quam plantavit Dominus! Sed Ecclesiam scripsit hæredem? Nolo munera ista, non amo amaritudinis fructum. Ego illum Deo quærebam, societatem professus erat, hanc teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret. Habebat aliquid? non se nostrum socium quasi Dei pauperem fingeret. Magnus inde mihi dolor est, Fratres. Dico Caritati Vestræ, propter hunc dolorem statui hereditatem ipsam in Ecclesia non suscipere. Filiorum ipsius sit quod reliquit, ipsi inde faciant quod voluerint. Videtur enim mihi quia si eam suscepero, in isto facto, quod mihi displicet, et quod doleo, ejus particeps ero. Hoc volui non latere Caritatem Vestram. Filia ipsius in monasterio feminarum est: filius ipsius in monasterio virorum est. Ambos exheredavit: illam cum laude, istum cum elogio; id est cum vituperatione. (e) Commendavi autem Ecclesiæ ut non accipiant ipsas portiunculas, quæ pertinent ad exheredatos, nisi cum ad legitimam ætatem pervenerint. Hoc eis reservat Ecclesia. Deinde litem dimisit inter filios suos, in qua laboro. Puella dicit, Meum est, nostis quia hoc dicebat semper pater meus. Puer dicit, Credatur patri meo, quia moriens mentiri non potuit. Et ista contentio quale malum est? Sed si pueri isti servi Dei sunt, litem hanc inter illos cito finimus. Audio illos ut pater, et forte melius quam pater ipsorum. Videbo quid sit juris, sicut Deus voluerit, cum paucis fratribus fidelibus honoratis, Deo propitio, de nume-

Januarius presbyter proprium contra monasterii legem retinuit.

Testamentum fecit.

Hereditatem ipsius pro Ecclesia suscipere non vult Augustinus.

Lis inter Januarii filios de ejus hereditate.

(a) Sic MSS. et Aquisgr. conc. At editi, *Et quia hic disponebam esse.*

(b) MSS. *in monasterio missa esset.* Sic etiam in Aquisgranensi concilio Binianæ editionis. An *missa* ibi positum pro *omissa*? vel forte legendum, *in monasterium missa*, ut intelligatur, si ita fieret, *indecens fore*, non monasterio, sed episcopo. Dixit sane de consuetudine suscipiendi hospites, quæ tunc maxima in monasteriis ubique vigebat. V. Hieron. Apolog. in Rufin l. 3. c. 4.

(c) MSS. *quod videbatur habere, honeste erogando, quasi consumsit, et non consumsit.*

(d) Sic MSS. Editi vero, *tamquam de suo vivens.*

(e) MSS. *Commendavit.* Forte melius, referendo ad Januarium.

ro vestro, id est, de plebe ista. Audio inter illos caussam; et sicut Dominus donaverit, finio.

Hereditatem cujusquam, exheredatis filiis, non suscipit Augustinus.

* CAPUT III.

Matth. 11. 17. etc.

4. Tamen rogo vos, nemo me reprehendat. quia ejus hereditatem nolo suscipiat Ecclesia. Primo, quia factum illius detestor: deinde, quia institutum meum est. Multi laudant quod dicturus sum, sed aliqui et reprehendunt. Utrisque facere satis valde difficile est. * Audistis modo cum Evangelium legeretur, *Cantavimus vobis, et non saltastis; planximus, et non luxistis. Venit Joannes non manducans neque bibens, et dicunt, Dæmonium habet: venit filius hominis manducans et bibens, et dicunt, Ecce homo vorax, potator vini, et amicus publicanorum.* Quid ego facio inter illos qui parant me reprehendere, et dentes in me ducere, si susceperu hereditates eorum qui filios suos irati exheredant? Iterum quid sum facturus eis quibus canto, et nolunt saltare? qui dicunt, Ecce quare nemo donat Ecclesiæ Hipponensi aliquid: ecce quare non eam faciunt qui moriuntur heredem; quia episcopus Augustinus de bonitate sua (laudando enim mordent, labiis mulcent, dentem figunt,) donat totum, non suscipit. Plane suscipio, profiteor me suscipere oblationes bonas, oblationes sanctas. Si quis autem irascitur in filium suum et moriens exheredat eum, si viveret, non eum placarem? non ei filium suum reconciliare deberem? Quomodo ergo cum filio suo volo ut habeat pacem, cujus appeto hereditatem? Sed plane, si faciat quod sæpe hortatus sum; unum filium habet, putet Christum alterum; duos habet, putet Christum tertium; decem habet, Christum undecimum faciat, et suscipio. Quia ergo feci hoc in quibusdam rebus, jam volunt bonitatem meam vel commendationem famæ meæ in aliud vertere, ut alio modo me reprehendant, quia oblationes devotorum hominum nolo suscipere. Considerent, quam multa susceperim. Quid opus est ea numerare? Ecce unum dico, filii * Juliani hereditatem suscepi. Quare? Quia sine filiis defunctus est.

* al. Juniani.

* CAPUT IV.

Bonifacii hereditatem quare non susceperit.

5. Bonifacii hereditatem suscipere nolui: non misericordia, sed timore. * Navicularium nolui esse Ecclesiam Christi. Multi sunt quidem, qui etiam de navibus adquirunt. Tamen una tentatio esset, iret navis, et naufragaret: homines ad tormenta daturi eramus, ut de submersione navis secundum consuetudinem quæreretur, et torquerentur a judice qui essent de fluctibus liberati? Sed non eos daremus. Nullo pacto enim hoc facere deceret Ecclesiam. Onus ergo fiscale persolveret? Sed unde persolveret? * Enthecam nobis habere non licet. Non est enim episcopi servare aurum, et revocare a se mendicantis manum. Quotidie tam multi petunt, tam multi gemunt, tam multi nos inopes interpellant, ut plures tristes relinquamus, quia quod possimus dare omnibus, non habemus. Non habemus ergo enthecam. Propter naufragium ergo, hoc vitando feci, non donando. Nemo ibi me laudet, sed nemo etiam vituperet. Plane quando donavi filio, quod iratus pater moriens abstulit, bene feci. Laudent qui volunt, parcant qui laudare nolunt. Quid plura, Fratres mei? Quicumque vult exheredato filio heredem facere Ecclesiam, quærat alterum qui suscipiat, non Augustinum: immo Deo propitio neminem inveniat. Quam laudabile factum sancti et venerandi episcopi Aurelii Carthaginensis, quomodo implevit omnibus qui sciunt os laudibus Dei? Quidam cum filios non haberet, neque speraret, res suas omnes retento sibi usufructu donavit Ecclesiæ. Nati sunt illi filii, et reddidit episcopus nec opinanti quæ illi donaverat. In potestate habebat episcopus non reddere; sed jure fori, non jure (a) poli.

* Entheca est gazæ desitorium.

Clericis suis præcipit, ut si qui habent proprium cito dimittant.

6. Sane etiam hoc noverit Caritas Vestra dixisse me fratribus meis, qui mecum manent, ut quicumque habet aliquid, aut vendat et eroget, aut donet et commune illud faciat: Ecclesiam habet, per quam nos Deus pascit. Et dedi dilationem usque ad Epiphaniam, propter eos qui vel cum fratribus suis non diviserunt, et dimiserunt quod habent apud fratres suos, vel nondum de re sua aliquid egerunt, quia exspectabatur ætas legitima. Faciant inde quod volunt: dum tamen sint pauperes mecum, simul exspectantes misericordiam Dei. Si autem nolunt, qui forte nolunt: certe ego sum qui statueram, sicut nostis, nullum ordinare clericum, nisi qui mecum vellet manere: ut si vellet discedere a proposito, recte illi tollerem clericatum, quia desereret sanctæ societatis promissum cœptumque consortium. Ecce in conspectu Dei et vestro, muto consilium, qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus et Ecclesia ejus, maneant ubi volunt, et ubi possunt, non eis aufero clericatum. Nolo habere hypocritas. Malum enim est, quis nesciat? malum est cadere a proposito: sed pejus est simulare propositum. Ecce dico, audite: qui societatem communis vitæ jam susceptam, quæ laudatur in Actibus Apostolorum, deserit, a voto suo cadit, et a professione sancta cadit. Observet judicem, sed Deum, non me. Ego ei non aufero clericatum. Quantum sit periculum, ante oculos ejus posui: faciat quod vult. Novi enim quia si aliquem hoc facientem degradare voluero, non ei deerunt patroni, non ei deerunt suffragatores, et hic et apud episcopos qui dicant, Quid mali fecit? Non potest tecum tolerare istam vitam: extra episcopium vult manere, et de proprio vivere, ideone debet perdere clericatum? Ego scio quantum mali sit profiteri sanctum aliquid, nec implere. *Vovete*, inquit, *et reddite Domino Deo vestro*. Et, *Melius est non vovere, quam vovere et non reddere*. Virgo (b) etsi numquam fuit in monasterio, et virgo sacra est, illi nubere non licet, quamvis esse in monasterio non

12. quæst. 2. Certe. Clericatum si cui a sua societate discedere placuerit, proponit non auferre.

Simulare propositum sanctitatis pejus est, quam cadere a proposito.

Psal. 75. 12

Eccle. 5. 3

(a) In MSS. non jure cœli.

(b) MSS. *Virgo est, si numquam fuit in monasterio, non compellitur. Si autem cœpit esse* etc.

CLASSIS IV.

compellitur. Si autem cœpit esse in monasterio, et deseruit, et tamen virgo est: dimidia ruit. Sic et clericus duas res professus est, et sanctitatem, et clericatum: (a) interius sanctitatem; nam clericatum propter populum suum Deus imposuit cervicibus ipsius, cui magis onus est quam honor: sed *quis sapiens et intelliget hæc?* Ergo professus est sanctitatem, professus est communiter vivendi societatem; professus est *quam bonum et quam jucundum, habitare fratres in unum:* si ab hoc proposito ceciderit, et extra manens clericus fuerit; dimidius et ipse cecidit. Quid ad me? Non eum judico. Si foris servat sanctitatem, dimidius cecidit: si vero intus habuerit simulationem, totus cecidit. Nolo habeat necessitatem simulandi. Scio quomodo homines ament clericatum: nemini eum tollo nolenti mecum communiter vivere. Habet Deum, qui mecum manere vult. Si paratus est pasci a Deo per Ecclesiam ipsius, non habere aliquid proprium, sed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere, maneat mecum. Qui hoc non vult, habeat libertatem: sed videat utrum habere possit felicitatis æternitatem.

a Clericatus magis onus quam honor. Psal. 106, 43. Psal. 132. 1.

7. Sufficiant hæc nunc interim Caritati Vestræ. Quod egero cum fratribus meis, annuntiabo vobis. Spero enim bona. Omnes mihi libenter obediunt: nec inventurus sum aliquos habere aliquid, nisi aliqua necessitate religionis, non occasione cupiditatis. Quod ergo egero post Epiphaniam, Caritati Vestræ in Domini voluntate nuntiabo; et quomodo litem finiero inter duos fratres, filios presbyteri Januarii, non vobis tacebo. Multa locutus sum, date veniam loquaci senectuti, sed timidæ infirmitati. Ego, sicut videtis, per ætatem modo senui, sed per infirmitatem corporis olim sum senex. Tamen si Deo placet, quod dixi modo, ipse det vires, non vos desero. Orate pro me, ut quantum inest anima in hoc corpore, et qualescumque vires suppetunt, in verbo Dei serviam vobis.

Pollicetur Sermonem subsequentem.

* SERMO CCCLVI.

* Alias de Diversis 50.

II.

b *De (b) vita et moribus clericorum suorum.*

1. Caritati Vestræ hodie de nobis ipsis Sermo reddendus est. Quod enim ait Apostolus, *spectaculum facti sumus mundo et Angelis et hominibus.* Qui nos amant, quærunt quod laudent in nobis: qui autem nos oderunt, detrahunt nobis. Nos autem in utroque medio constituti, adjuvante Domino Deo nostro, et vitam et famam nostram sic custodire debemus, ut non erubescant de detractoribus laudatores. Quomodo autem vivere velimus, quomodo Deo propitio jam vivamus, quamvis de Scriptura sancta

I. Cor. 4. 9. Forma vivendi cohabitantium.

A multi noveritis, tamen ad commemorandas vos, ipsa de libro Actuum Apostolorum vobis lectio recitabitur, ut videatis ubi descripta sit forma, quam desideramus implere. Dum ergo recitatur, vos intentissimos volo, ut post ejus recitationem, quod institui loquar, Deo donante, intentioni vestræ. (Et Lazarus Diaconus legit:) *Cum orassent, motus est locus in quo erant congregati, et impleti sunt omnes Spiritu-sancto, et loquebantur verbum Dei cum fiducia omni volenti.* (c) *Multitudinis autem credentium erat* C *anima una et cor unum; et nemo eorum quæ possidebat, dicebat aliquid suum esse, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Domini Jesu: gratiaque magna erat super omnes* B *illos. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores prædiorum vel domorum erant, vendentes afferebant pretia illorum, et ponebant ante pedes Apostolorum. Distribuebatur autem unicuique prout cuique opus erat.* (Cumque Lazarus diaconus recitasset, et episcopo codicem tradidisset; Augustinus episcopus dixit.) Et ego legere volo. Plus enim me delectat hujus verbi esse lectorem, quam verbi mei disputatorem. *Cum orassent, motus est locus in quo erant congregati, et impleti sunt omnes Spiritu-sancto, et loquebantur verbum Dei cum fiducia omni volenti. Multitudinis autem credentium erat anima una et cor unum, et nemo eorum quæ possidebat, dicebat aliquid suum esse, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Domini Jesu: gratiaque magna erat* C *super omnes illos. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores prædiorum vel domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, et ponebant ante pedes Apostolorum. Distribuebatur autem unicuique prout cuique opus erat.* (Cumque episcopus legisset, dixit.)

Sermon. de Diversis. In Actibus Apostolorum descripta. Act. 4. 31, etc.

2. Audistis quid velimus: orate ut possimus. Contigit autem quædam necessitas, ut hæc diligentius agerem: quoniam, sicut jam nostis, presbyter in nostra societate constitutus, quali societati perhibet testimonium lectio, quam modo, cum recitaremus, audistis, moriens testamentum fecit, quia habuit unde faceret. Erat D quod diceret suum, cum in ea societate viveret, ubi nemini licebat dicere aliquid suum, sed essent illis omnia communia. Si quis dilector et laudator noster apud detractorem nostrum prædicaret istam societatem, et diceret, Cum episcopo Augustino sic vivunt omnes cohabitatores ejus, quomodo scriptum est in Actibus Apostolorum: continuo ille detractor caput movens, dentem promovens, diceret, Ita vere sic ibi vivitur, quomodo tu dicis? Quare mentiris? Quare falsa laude honoras indignos? Nonne ibi mo-

Unde Augustino visum est de suorum clericorum vita apud plebem agere.

(a) MSS. *Interim.*

(b) In Carthaginensi synodo anni 525, appellatur *de moribus clericorum secundus liber.* In Landerici autem et Bertefridi Privilegio, *libri de gradibus ecclesiasticis* vocantur iidem isti Sermones, puta quod hic Augustinus clericorum singulos gradus percurrat, et n. 9, dicat, *Sic enim ad eos gradatim adscendere volui.*

(c) Editi, *volenti credere.* Abest *credere* a MSS.

A do in eorum societate positus presbyter testamentum fecit, et quod habuit quomodo voluit, disposuit, et reliquit? Certe omnia ibi sunt communia? certe nemo dicit aliquid suum? Sub his verbis quid ageret laudator meus? Nonne os ejus quasi plumbo oppilaret ille detractor? Nonne illum laudasse pœniteret? Nonne reverentia perfusus et illius sermone confusus vel nobis vel testatori illi malediceret? Hæc fuit necessitas, ut ad istam diligentiam veniremus.

Clerici omnes Augustini in proposito paupertatis constantes inventi.

3. Nuntio ergo vobis unde gaudeatis. Omnes fratres et clericos meos, qui mecum habitant, presbyteros, diaconos, subdiaconos, et Patricium nepotem meum, tales inveni, quales desideravi. Sed qui de sua qualicumque paupertate, quod statuerant, nondum fecerunt, hi duo sunt, Valens diaconus, et paulo ante dictus nepos meus

Valens diaconus Patricius subdiaconus.

B subdiaconus, sed matris vita impediebat, quia inde vivebat. Exspectabatur in illo etiam legitimæ ætatis accessus, ut quod faceret, firmissime faceret. Nondum autem fecit, quia ipsos agellos habet cum suo fratre communes, et sub indiviso eos possident. (a) Si autem divisi fuerint, eos cupit Ecclesiæ conferre, ut inde alantur qui sunt in proposito sanctitatis, quo usque in hac vita degunt. Scriptum est enim, et hoc Apostolus loquitur, *Qui autem suis, et maxime domesticis, non providet, fidem denegat, et est infideli deterior*. Adbuc autem mancipia sunt ei similiter cum fratre communia, nondum divisa.

1 Tim. 5.8.

Disponit ea manumittere, non potest antequam dividantur. Quid enim ad quem pertineat, adhuc ignorat. Ad ipsum sane, quia major est, pertinet divisio; et ad fratrem ejus electio. Et ipse

C frater ejus Deo servit, subdiaconus est cum sancto fratre meo et coepiscopo Severo in Ecclesia Milevitana. Hoc agitur, hoc sine dilatione peragendum est, ut illi servuli dividantur, manumittantur, et sic det Ecclesiæ, ut eorum excipiat alimentum. Nepos autem meus ex quo conversus est, et mecum esse cœpit, impediebatur et ipse aliquid de agellulis suis agere (b) invita usufructuaria matre sua, quæ hoc anno defuncta est. Inter ipsum et (c) sorores ejus sunt quædam in Christi adjutorio cito finienda: ut et ipse faciat quod servum Dei decet, quod ipsa professio, et ista exigit lectio.

Faustinus diaconus.

4. Diaconus Faustinus, sicut pene omnes nostis, hic de militia sæculi ad monasterium con-

D versus est: hic baptizatus, inde diaconus ordinatus. Sed quia exiguum est quod videtur possidere, sicut jurisperiti loquuntur, * jure, non corpore reliquerat illud, et ab ejus fratribus tenebatur. Numquam inde cogitavit ex quo conversus est, nec ipse aliquid quæsivit a fratribus suis, nec ab illo est aliquid quæsitum. Modo

* f. corpore, non jure.

A quin ventum est ad ad hunc articulum temporis, cum consilio meo divisit ipsam rem: et dimidiam donavit fratribus suis, dimidiam Ecclesiæ pauperi in loco eodem constitutæ.

Severus diaconus cæcus.

5. Diaconus Severus sub qua Dei disciplina et flagello sit, nostis: lumen tamen non perdidit mentis. Unam domum hic emerat propter matrem et sororem suam, quas de sua patria huc desiderabat adducere. Emerat autem non sua pecunia, quam non habebat; sed ex collatione religiosorum virorum, quos mihi quærenti etiam nominans indicavit. De (d) ipsa non possum dicere quid fecerit, aut quid disponat, nisi quia totum et ipse in mea posuit voluntate, ut quidquid ipse vellem, hoc inde fieret. Sed habet quasdam caussas cum matre sua, quarum caussarum

B me judicem posuit; ut cum illæ caussæ fuerint terminatæ, fiat de ipsa domo quod ego voluero. Quid autem velle potero Deo regente, nisi quod justitia jubet, et pietas postulat? Habet etiam in patria sua aliquos agellos: disponit eos sic distribuere, ut etiam illic in illo loco positæ pauperi largiatur Ecclesiæ.

Hipponensis diaconus.

6. Diaconus Hipponensis homo pauper est; quid alicui conferat, non habet: tamen de laboribus suis antequam esset clericus emerat aliquos servulos, hodie illos in conspectu vestro manumissurus est episcopalibus Gestis.

Eraclius diaconus.

7. Diaconus Eraclius ante vestros oculos versatur, opera ejus lucent coram oculis vestris. De opere ejus et expensa pecunia Memoriam sancti (e) Martyris habemus. De pecunia sua

C emit etiam possessionem ex consilio meo: nam ipsam pecuniam volebat per manus meas erogari, sicut mihi placeret. Ego si pecuniæ avidus essem, aut necessitates meas ipsas, quas pro pauperibus habeo, in hac caussa plus curarem, pecuniam acciperem. Quare, dicit aliquis? Quia possessio illa quæ ab illo emta et Ecclesiæ donata est, adhuc nihil præstat Ecclesiæ. Minus enim habebat ad pretium, et quia mutuatus fuerat, hoc de ejus adhuc fructibus reddit. Homo sum senex, quantus mihi de illa possessione potest fructus accedere? Numquid promitto mihi tot annos esse victurum, donec suum pretium illa persolvat? Quod ergo vix diu partibus reddit, de proximo haberem totum, si accipere voluissem. Non feci, aliud attendi. Fateor enim

D vobis, et ipsa suspecta mihi adhuc ætas ejus fuit, et verebar ne forte, ut sunt homines, matri ejus hoc displiceret; et diceret inductum a me fuisse adolescentem, ut bona ejus paterna consumerem, et eum egentem relinquerem. Ideo volui ejus pecuniam in illa possessione servari; ut si aliquid, quod Deus avertat, aliter quam volumus evenisset, redderetur (f) illi, ne cul-

(a) MSS. *Si autem cupit esse*: omisso, *divisi fuerint*. Et paulo infra, loco *Adhuc autem mancipia sunt*, habent *Hæc autem* etc.

(b) MSS. *usufructuario matris suæ*: omissa voce, *invita*.

(c) Sic MSS. et Aquisgran. cone. At editi, *et sororem ejus*.

(d) MSS. *De ipso*.

(e) Stephani forte collocandis reliquiis, quæ non multo ante annum 425 in Africam allatæ sunt, ædificatam. Sic Sermo paulo post Epiphaniam habitus, ad initium anni 425. pertinebit. Eraclium porro, de quo hic loquitur, factum postea presbyterum Augustinus suum in episcopatu successorem designavit anno 426 die 26. Septembris, ex August. Epist. 213.

(f) Sic MSS. et Aquisgran. cone. At editi, *redderetur illa*.

paretur episcopi fama. Scio enim quantum vobis sit fama mea necessaria: nam mihi sufficit conscientia mea. Emit etiam spatium ab ista (*a*) postea Ecclesia notum vobis, et sua pecunia ædificavit domum. Et hoc nostis. Ante paucos dies prius quam Sermonem de hac re haberem vobiscum, eam donavit Ecclesiæ. Expectabat enim ut eam perficeret, et perfectam donaret. Fabricandi autem domum necessitas illi nulla erat, nisi quia cogitavit matrem suam huc esse venturam. Si autem venisset, in re filii sui habitaret: modo si venerit, in opere filii sui habitabit. Testimonium ei perhibeo, pauper remansit: sed in caritatis (*b*) possessione permansit. Aliqui servuli ei reliqui fuerant, jam quidem in monasterio viventes, quos tamen Gestis ecclesiasticis manumissurus est hodie. Nemo ergo dicat, Dives est: nemo existimet, nemo male loquatur, nemo se ipsum vel animam suam suis dentibus laniet. Pecuniam nullam habet servatam: utinam quam debet restituat.

Subdiaconi.

8. Ceteri, id est, subdiaconi, pauperes sunt, Deo propitio, misericordiam Dei exspectant. Unde ipsi faciant non habent: nullas habentes facultates, finierunt mundi cupiditates. Vivunt nobiscum in societate communi: nemo eos distinguit ab illis qui aliquid adtulerunt. Caritatis unitas præponenda est terrenæ commodo hereditatis.

De presbyteris.

9. Restant presbyteri. Sic enim ad eos gradatim adscendere volui. Cito dixerim, pauperes Dei sunt. Nihil ad domum societatis nostræ adtulerunt, nisi ipsam, qua nihil carius est, caritatem. Verumtamen quoniam scio natos fuisse rumores de divitiis ipsorum; non a me ad aliquid compellendi, sed vobis meo sermone purgandi sunt.

Leporius presbyter. * In Synodo Carthagin. ann. 525.

* 10. Vobis dico, qui forte nescitis; nam vestrum plurimi sciunt: presbyterum Leporium, quamvis sæculi natalibus clarum, et apud suos honestissimo loco natum, tamen jam Deo servientem, cunctis quæ habebat relictis, inopem suscepi; non quia nihil habuit, sed quia jam fecerat quod lectio ista persuadet. Hic non fecit, sed nos scimus et ubi fecit. Unitas Christi (*c*) et Ecclesiæ una est. Ubicumque fecit opus bonum, pertinet et ad nos, (*d*) si congaudeamus. Hortus est unus ubi nostis, ibi Monasterium suis constituit, quia et ipsi Deo serviunt. Ille hortus ad Ecclesiam non pertinet, nec ad ipsum. Et ad quem, dixerit aliquis? Ad illud quod ibi est monasterium. Sed quod verum est, usque ad hoc tempus curam pro illis ita gerebat, ut sumticulos, quibus sustentantur, apud se haberet, et eis ipse, ut videbatur, impenderet. Sed ne propter hoc daretur locus hominibus, suspiciones suas rodentibus, et ventrem non implentibus, hoc placuit et mihi et ipsi, ut sic se illi transigant, quasi iste jam de sæculo exierit. Numquid enim cum ubierit ipse, illis dispensaturus est aliquid? Melius est ut videat illos ibi bene conversantes, et regente Deo in disciplina Christi sic viventes, ut de illis tantummodo gaudeat, non eorum necessitatibus occupetur. Pecuniam non habet, quam suam dicere possit: habebat xenodochium ædificandum, quod modo videtis ædificatum. Ego illi injunxi, ego jussi. Obtemperavit mihi libentissime, et sicut videtis, operatus est; quomodo meo jussu etiam basilicam ad octo Martyres fabricavit, de his quæ per vos Deus donavit. Cœpit enim de pecunia quæ data erat Ecclesiæ propter xenodochium, et cum cœpisset ædificare, ut sunt religiosi desiderantes opera sua in cælo scribi; adjuverunt prout quisque voluit, et fabricavit. Opus ante oculos habemus: omnis homo quid factum sit videt. De pecunia, quia non habet, mihi credant, dentem compescant, non frangant. Emerat de ipsa pecunia xenodochii quamdam domum in Carraria, quam sibi existimabat propter lapides profuturam, sed lapides ejus domus fabricæ necessarii non fuerunt, quoniam aliunde provisi sunt. Domus ergo ipsa sic remansit, pensionem præstat: sed Ecclesiæ, non presbytero. Nemo amplius dicat, In domum presbyteri, ante domum presbyteri, ad domum presbyteri. Ecce ubi est domus presbyteri: ubi est domus mea, ibi est domus presbyteri: alibi non habet domum; (*e*) sed ubicumque habet Deum.

Lis inter Januarii filios sponte finita.

11. Quid amplius quæritis? Nisi quia me illud memini etiam promisisse, ut ad vos perferrem quid egissem inter duos, fratrem videlicet et sororem, filios Januarii presbyteri, quia orta inter illos fuerat controversia pecuniaria: sed tamen sicut inter fratres, salva, Deo propitio, caritate. Promiseram ergo audire, ut inter illos quidquid esset, judicando finirem. Paraveram me judicem; sed antequam judicarem, ipsi unde judicaturus fueram, finierunt. Non inveni unde judicarem, sed unde lætarer. Adquieverunt omnino concorditer voluntati meæ et consilio meo, ut pares essent in pecunia, quam reliquit pater eorum, Ecclesia renuntiante.

Obtrectatorum calumniæ sine mea refellendæ.

12. Post Sermonem meum locuturi sunt homines, sed et quod libet homines loquantur, qualicumque aura flante, perducetur inde aliquid ad aures meas. Et si fuerit tale, ut sit iterum necesse nos purgare, respondebo detractoribus respondebo maledicis, respondebo incredulis, non (*f*) nobis credentibus præpositis suis, ut potero respondebo quod Dominus dederit: interim modo non est necesse, quia nihil forte dicturi sunt. Qui nos amant, libere gaudebunt: qui nos oderunt, tacite dolebunt. Tamen si linguas exercuerint, audient, Deo propitio, vobiscum responsionem meam, non litem meam. Non

(a) MSS. *ab ista postera Ecclesiæ.*
(b) Sic MSS. et Aquisgran. conc. At Ulimmerius, *professione* Lov. *promissione*
(c) MSS. *Unitas Christi est, Ecclesia una est.*
(d) Ita in MSS. et in concilio Carthag. In editis autem et Aquisgran. conc. *ut sibi congaudeamus.*
(e) Editi, *nisi ubicumque.* Longe verius MSS. *sed ubicumque.*
(f) Sic MSS. At editi, *non vobis credentibus presbyteris suis.*

enim homines nominaturus sum et dicturus, ille hoc dixit, iste sic detraxit; cum fortasse etiam ad me falsa, quia et hoc potest fieri, perferantur. Verumtamen quæcumque perlata fuerint, si oportere videbitur, loquar inde Caritati vestræ. Ante oculos vestros volo sit vita nostra. Scio quia quærentes licentiam male faciendi, quærunt sibi exempla male viventium, et multos infamant, ut socios invenisse videantur. Ideo quod nostrum est, fecimus: plus quid faciamus, non habemus. Ante oculos vestros sumus. Nullius aliquid desideramus, nisi bona opera vestra.

In communem usum cedere vult quæ clericis suis offeruntur a fidelibus.

13. Et vos exhortor, Fratres mei, si aliquid vultis clericis dare, sciatis quia non debetis quasi vitia eorum fovere contra me. Omnibus offerte quod vultis, offerte de voluntate vestra. B Quod commune erit, distribuetur unicuique sicut cuique opus erit. Gazophylacium adtendite, et omnes habebimus. Valde me delectat, si ipsum fuerit præsepe nostrum, ut nos simus jumenta a Dei, vos ager Dei. Nemo det byrrhum, (a) vel lineam tunicam, seu aliquid, nisi in commune: de communi accipio et mihi ipsi, cum sciam commune me habere velle quidquid habeo. Nolo talia offerat Sanctitas Vestra, quibus ego solus quasi decentius utar; offerat mihi, verbi gratia, byrrhum pretiosum: forte decet episcopum, quamvis non deceat Augustinum, id est, hominem pauperem, de pauperibus natum. Modo dicturi sunt homines, quia inveni pretiosas vestes, quas non potuissem habere vel in domo patris mei, vel in illa sæculari professione mea. C Non decet: talem debeo habere, qualem possum, si non habuerit, fratri meo dare. Qualem potest habere presbyter, qualem potest habere decenter diaconus et subdiaconus, talem volo accipere: quia in commune accipio. Si quis meliorem dederit, vendo: quod et facere soleo; ut quando non potest vestis esse communis, pretium vestis possit esse commune. Vendo, et erogo pauperibus. Si hoc eum delectat, ut ego habeam; talem det, unde non erubescam. Fateor enim vobis, de pretiosa veste erubesco: quia non decet hanc professionem, hanc admonitionem, non decet hæc membra, non decet hos canos. Etiam illud dico: si forte in nostra domo vel in nostra societate æger est aliquis, vel post ægritudinem, ut necesse sit eum ante horam prandii reficere; D non prohibeo religiosos vel religiosas mittere eis quod eis videtur ut mittant: prandium tamen et cœnam extra nemo habebit.

Augustini modestia.

Clericorum alibi expungendum sta-

14. Ecce dico, audistis, audiunt: Qui habere voluerit proprium et de proprio vivere, et con- A tra ista præcepta nostra facere; parum est ut dicam, non mecum manebit: sed et clericus non erit. Dixeram enim, et scio me dixisse, quod si nollent suscipere socialem vitam nostram, non illis tollerem clericatum; sed seorsum manerent, seorsum viverent, quomodo possent Deo viverent. Et tamen ante oculos posui, quantum malum sit a proposito cadere. Malui enim habere (b) vel claudos, quam plangere mortuos. Qui b enim hypocrita est, mortuus est. Quomodo ergo quicumque voluisset extra manere et de suo vivere, non ei tollerem clericatum: ita modo quia placuit illis, Deo propitio, socialis hæc vita, quisquis cum hypocrisi vixerit, quisquis inventus fuerit habens proprium, non illi permitto ut inde faciat testamentum, sed delebo eum de tabula clericorum. Interpellet contra me mille concilia, naviget contra me quo voluerit, sit certe ubi potuerit: adjuvabit me Deus, ut ubi ego episcopus sum, ille clericus esse non possit. Audistis, audierunt. Sed spero in Deum nostrum et misericordiam ejus, quia sicut dispositionem meam istam hilariter acceperunt, sic eam pure fideliterque servabunt.

SERMON. DE DIVERSIS.

tuit, qui paupertatis propositum violaverit.

Presbyter Barnabas.

15. Dixi aliquid suum non habere presbyteros cohabitatores meos, inter quos est et presbyter Barnabas. Sed de illo audivi quædam fuisse jactata, ante omnia quod emit villam a dilecto et honorabili filio meo Eleusino. Hoc falsum est: monasterio donavit ille, non vendidit. Ego sum testis. Quid amplius quæratis, ignoro. Ego sum testis: donavit ille, non vendidit. Sed dum non creditur donare potuisse, creditus est vendidisse. Beatus homo, qui tam bonum opus fecit, ut non crederetur. Tamen vel modo credite, et detractores audire libenter desinite. Jam dixi, ego sum testis. Dictum est (c) de illo quod c anno præpositure suæ per industriam debita fecerit, ut dum volo ego reddi debita, darem illi (d) licentiam poscendi fundum Victorianen- d sem: tamquam dixisset mihi, Ut reddam debita mea, da mihi in decem annos fundum Victorianensem. Et hoc falsum est. Sed fuit unde rumor nasceretur, fecit debita reddenda. A nobis reddita sunt partim, unde potuerunt. Remansit aliquid quod non (e) debebatur, etiam monasterio e illi quod per ipsum Deus instituit. Cum ergo remansisset, cœpimus quærere unde debitum redderemus. Ad conductionem ipsius fundi nullus accessit, nisi quadraginta solidorum offerens pensionem. Sed vidimus fundum amplius posse dare, ut celerius redderetur debitum, et commisi fidei ejus, ut de ipsa conductione lucra non requirerent fratres; sed quidquid daret fundus,

(a) MSS. *Nemo det byrrhum, lineam tunicam, nisi in commune*, omisso *vel*, et *seu aliquid*. *Pyrrhum* hic legi volebat Erasmus, pileum rubrum episcopo usitatum interpretatus in censura ad Reg. Aug tom. 1. Sed verius omnino libri editi et MSS. habent *byrrhum*. Quod indumentum nonnullis clericale est aut episcopale, aliis vero commune quoddam atque etiam apud profanos vulgare. Augustinus supra in Serm. 161, cap. 10, de femina ad amasium suum: *Illa dixerit, Nolo habeas talem byrrhum, non habet.* Messianus in Cæsarii vita n. 9. Ipseque Cæsarius in suo Testamento *amicularis byrrhi sui* meminit. Byrrhus albus dictus etiam est, quo induebantur recens baptizati, apud Gregorium Papam lib. 7. ind. 2. epist. 5.

(b) Editi, *cæcos vel claudos*. Vox *cæcos* abest a MSS.

(c) Forte, *dictum est et de illo*, scilicet Barnaba presbytero.

(d) MSS. carent voce, *licentiam*; Hæc forte omissa, loco *poscendi*, legendum erat *poscenti*, vel pro *annis decem*.

(e) In Colbertino codice scriptum a prima manu fuerat, *debetur*.

CLASSIS IV. de ipsis fructibus imputarent ad debitum. Fide ngitur. Paratus est presbyter ut alium constituam, qui de fructibus fratribus (*a*) reddat. Ex numero vestro sit aliquis, cui hæc committam; ex numero ipsorum, qui ad nos talia pertulerunt. Sunt enim in vobis homines religiosi, qui eum rumorem falso reprehensum esse doluerunt, et tamen crediderunt factum. Ex ipsis ergo aliquis veniat ad nos, suscipiat possessionem, omnes fructus pretiis suis fideliter vendat, ut reddi possit facilius quod debetur, et hodie recedit inde cura presbyteri. * Locus etiam ipse, ubi monasterium constitutum est a memorato honorabili filio meo Eleusino, ipsi presbytero Barnabæ donatus est antequam ordinaretur presbyter, in ipso loco monasterium instituit. Sed tamen quia nomine ipsius donatus erat locus, mutavit instrumenta, ut nomine monasterii possideatur. De fundo Victorianensi, ego rogo, ego hortor, ego peto, ut si quis religiosus est, fide agat, et exhibeat Ecclesiæ istam operam, ut cito debitum reddam. Quod si nemo de laicis fuerit inventus, ego (*b*) præpono alium, iste illuc non accedet. Quid vultis amplius? Nemo laceret servos Dei: quia non expedit lacerantibus. Servis Dei quidem merces falsis detractionibus crescit: sed crescit etiam pœna detrahentibus. Non sine caussa dictum est, *Gaudete et exultate, quando detrahunt de vobis, dicentes falsa: quia merces vestra magna est in cœlis.* (Matth. 5, 12.) Nolumus cum detrimento vestro magnam habere mercedem. Minus ibi habeamus, et tamen vobiscum ibi regnemus.

(* In eadem Synodo Carthaginensi ibid.)

* SERMO CCCLVII.

(* Alias 35. ex Sirmondianis.)

De laude pacis.

Apud Carthaginem habitus, instante collatione cum Donatistis, anno 411, circiter 15. diem Maii.

Pacis laus. 1. Tempus est exhortari Caritatem Vestram, pro viribus quas Dominus donat, ad pacem amandam, et pro pace Dominum deprecandum. Sit ergo pax dilecta nostra et amica, cum qua sit castum cubile cor nostrum; cum qua sit fida requies et non amarum consortium, cum qua sit dulcis complexus et inseparabilis amicitia. Pacem laudare difficilius est, quam habere. Si enim eam laudare volumus, vires optamus, sensus quærimus, verba libramus: si autem habere volumus, sine aliquo labore habemus et possidemus. Laudandi sunt qui amant pacem: qui autem oderunt, melius interim docendo ac tacendo pacandi, quam vituperando provocandi. Verus pacis amator inimicorum ejus amator est. Quemadmodum enim, si lucem istam amares, cæcis non irascereris; sed eos doleres; quale enim bonum tu caperes, nosses, et ideo quanto bono illi fraudarentur conspiciens, misericordia tibi digni viderentur; et si opes haberes, si artem, si medicamentum, potius ad eos sanandos curreres, quam damnandos: ita si pacis amator es, quisquis es, miserere eum qui non amat quod amas, qui non habet quod habes. Talis quippe est res, quam diligis, ut non invideas compossessori tuo. Habet tecum pacem, et tibi non angustat possessionem. Quidquid terrenum amas, difficile est ut habenti non invideas. Deinde si forte adscendit in animum tuum, terram, quam possides, communicare cum amico, ut laudetur benevolentia tua, ut etiam in istis temporalibus rebus caritas prædicetur: si ergo velis possessionem tuam terrenam, velut prædium, velut domum, vel quodlibet hujusmodi, communicare cum amico; communicas cum uno, et admittis eum ad societatem, et gaudes cum illo. Cogitas admittere tertium fortassis, et quartum: jam adtendis quantos capiat, quantos ferat, vel domus ad inhabitandum, vel ager ad pascendum; et dicis, Jam quintum non capit, sextus habitare non potest nobiscum, septimum quando pascit tantilla possessio? Excludit ergo ceteros, non tu, sed angustia. Ama pacem, habe pacem, posside pacem, cape ad te quantos potes ad possidendam pacem: tanto latior erit, quanto a pluribus possidebitur. Domus terrena cohabitatores multos non capit: possessio pacis cum multis habitatoribus crescit.

(SERMON. DE DIVERSIS.)

Pacem hoc est habere, quod amare. 2. Quam bonum est amare! Hoc enim est habere. Quis autem nolit crescere quod amat? Si paucos tecum vis esse in pace, parva tibi erit pax. Si vis crescere istam possessionem, adde possessorem. Nam illud quod dixi, Fratres, Bonum est amare pacem, et ipsum amare est habere, quanti constat? qua voce laudetur, quo corde cogitetur: Hoc est habere, quod amare? Considera cetera, quorum homines cupiditate conflagrant. Vide alium amare fundos, argentum, aurum, filios numerosos, pretiosas et ornatas domos, amœnissima et pretiosissima prædia. Amat hoc? amat. Numquid jam, qui amat, habet? Potest fieri ut horum omnium amator inanis sit. Quando non habet amat, cupiditate ardet ut habeat: cum autem habere cœperit, timore cruciatur ne perdat. Amat honorem, amat potestatem. Quanti homines potestatibus accipiendis privati suspirant? et plerumque ante illos occupat ultimus dies, quam perveniant ad id quod amant. Quanti ergo constat, quod cum amaveris, habebis? Non pretio quæris quod amas; non ambulas ad patronum, per quem pervenias. Ecce ubi stas, ama pacem; et tecum est quod amas. Res ista cordis est: nec sic cum amicis communicas pacem, quomodo panem. Panem quippe si communicare velis, quanto plures sunt quibus frangitur, tanto minus fit unde datur. Pax autem illi pani similis est, qui in manibus discipulorum Domini frangendo et dando crescebat.

(*a*) Editi, *debitum reddat*. At MSS. non habent, *debitum*.

(*b*) Editi, *propono*. Melius MSS. *præpono*.

CLASSIS IV.

Schismatici ad pacem pacifice revocandi.

3. Habete igitur pacem, Fratres. Si vultis ad illam trahere ceteros, primi illam habete; primi illam tenete. In vobis ferveat quod habetis, ut alios accendat. Odit pacem hæreticus, et lucem lippus. Numquid ideo mala lux, quia lippus non potest eam tolerare? Odit lucem lippus: sed tamen propter lucem creatus est oculus. Datur itaque opera ab eis, qui amant pacem, et volunt secum possideri quod amant, ut possessore addito crescat possessio. Dent ergo operam curari oculos lipporum, qualibet ope, quolibet conatu. Nolens curatur, non vult dum curatur: sed dum lucem viderit, delectabitur. Puta quia succenset; noli instando defatigari. Amator pacis, adtende, et delectare tu prior pulcritudine dilectæ tuæ, et inardesce ad trahendum alterum. Videat quod vides, amet quod amas, teneat quod tenes. Alloquitur te dilecta tua, quam diligis: loquitur tibi, Ama me, et continuo habes me. Adduc tecum quos potes ad amandum me; casta ero, et integra permanebo. Adduc quos potes, inveniant, teneant, perfruantur. Si lucem istam non corrumpunt multi videntes; me corrumpunt multi amantes? Sed nolunt venire, quia non habent unde me possint videre. Nolunt venire, quia splendor pacis reverberat lippitudinem dissensionis. Vide miserandam vocem lipporum. Nuntiatur illis, Visum est ut pacem habeant Christiani. Tali nuntio illi accepto, ajunt inter se, Væ nobis. Quare? Unitas venit. Quid est? quæ vox, Væ nobis, unitas venit? Quanto justius diceretis, Væ nobis, dissensio venit? Absit hoc, ut veniat dissensio: hæ tenebræ sunt videntium. Nam venit unitas, gaudendum est, Fratres. Quid expavisti? Unitas venit, dictum est. Num dictum est, Fera venit, ignis venit? Unitas venit, lux venit. Si velit veridice respondere, dicet vobis, Non expavi, quia fera venit; non enim timidus sum: sed expavi, quia lux venit; lippus enim sum. Danda igitur opera curandi. Communicandum est cum illis, quod communicatione non fit angustum, pro viribus, quantum valemus, quantum donat Deus.

Donatistarum animus ab unitate alienus.

4. Proinde, Carissimi, exhortor Caritatem Vestram, ut exhibeatis illis Christianam et catholicam mansuetudinem. Nunc curandis instatur. In fervore sunt oculi sanctorum, caute curandi, leniterque tractandi sunt. Nemo suscipiat cum aliquo litem, nemo velit nunc vel ipsam suam fidem altercando defendere, ne de lite scintilla nascatur, ne quærentibus occasionem occasio præbeatur. Prorsus convicium audis, tolera, dissimula, præteri. Memento curandum. Videte quam blandi sunt medici eis, quos etiam mordaciter curant. Audiunt convicium, præbent medicamentum, nec reddunt convicium convicio. Verbum sit verbo: ut unus sit curandus, alter curat: non duo litigante. Ferte, obsecro,

Mansuetudo hæreticis exhibenda litigantibus et conviciantibus.

Fratres mei. Sed non fero, inquit, quia blasphemat Ecclesiam. Hoc te rogat Ecclesia, ut feras, quia blasphematur Ecclesia. Detrahit, inquit, episcopo meo, crimen dicit in episcopum meum, et taceo? Crimen dicat, et tace, non agnoscendo, sed ferendo. Hoc præstas episcopo tuo, si pro illo tempore non miscearis. Intellige tempus, habeto consilium. Deum tuum quanti blasphemant? Tu audis, et ille non audit? Tu nosti, et ille non novit? Et tamen *facit oriri solem super bonos et malos, et pluit super justos et injustos*. Ostendit patientiam, differt potentiam. Sic et tu agnosce tempus, noli provocare tumentes oculos ad turbandos se ipsos. Amator pacis es? Sit tibi in corde bene cum dilecta tua. Et quid agam? Habes quod agas. Tolle jurgia, convertere ad preces. Noli conviciis repellere convicientem, sed ora pro eo. Loqui vis illi contra illum: loquere Deo pro illo. Non tibi dico quod taceas: sed elige magis ubi loquaris, apud quem tacitus loqueris, labiis clausis, corde clamante. Ubi non te videt, ibi esto bonus pro illo. Illi autem pacem non amanti, et litigare volenti, responde pacificus, Quidquid vis dicas, quantumlibet oderis, ut placuerit detesteris, frater meus es. Quid agis, ut non sis frater meus? Prorsus bonus malus, volens nolens, frater meus es. Et ille, (a) Unde sum frater tuus, hostis, inimici? Sic quomodo ista dicis, frater meus es. Mirum videtur: odit, detestatur, et frater est? Illi enim via credam nescienti quid loquatur? cujus opto sanitatem, ut lucem videat, et fratrem agnoscat. Illi ergo vis credam, quia non sum frater ipsius, quia detestatur, quia odit, et non potius ipsi luci? Audiamus quid dicat ipsa lux. Prophetam lege: *Audite, qui pavetis, verbum Domini*. Spiritus-sanctus loquitur per Isaiam Prophetam: *Audite, qui pavetis, verbum Domini. Dicite, Fratres nostri estis, eis qui vos oderunt, et qui vos detestantur*. Quid est? Radiavit lux, ostendit fraternitatem: et adhuc dicit lippus, Claude fenestram. Præbe oculos tuos luci agnosce fratrem in tenebris non constitutum, in tenebris constitutus: et dic securus: verba Dei dicis et non mea. *Dicite*, dicit Deus, *Fratres nostri estis*: quibus? *eis qui vos oderunt*. Nam quid mirum, si diceretis eis qui vos diligunt? *His qui vos oderunt, et qui vos detestantur*. Ut quid hoc? Audi, et caussæ adspice fructum. Velut interrogaveris Dominum Deum tuum, et dixeris, Domine, quomodo dicam, Frater meus es, qui odit, qui detestatur? Dic quare. *Ut nomen Domini honorificetur. Appareat vel in jucunditate: ipsi autem erubescant*. Vide, obsecro, fructum patientiæ, tantæ mansuetudinis. *Dicite, Fratres nostri estis*. Quare? *Ut nomen Domini honorificetur*. Quare autem non te agnoscit fratrem? Quia nomen hominis homines honorificavit. Er-

SERMONES DE DIVERSIS

Matth. 5, 45.

Non jurgiis, sed magis apud Deum precibus agendum est contra hæreticos.

Isai. 66, 5, sec. LXX.

Ibidem.

(a) Nolebant videlicet se fratres dici Donatistæ, et tamen fratres a nostris dicebantur. Optatus lib. 1. adversus Parmenianum. *Nolunt*, inquit, *se dici fratres nostros. Sunt sine dubio fratres, quamvis non boni*. Et lib. 4. *Non enim potestis non esse fratres, quos iisdem sacramentorum visceribus, una mater Ecclesia genuit, quos eodem modo adoptivos filios Deus pater excepit*. Quo in genere plura etiam Augustinus, (cum agit contra Donatistas.) SIRM.

go dic, Frater meus: oderis licet, detesteris licet, frater meus es. Agnosce in te signum patris mei. Sermo patris nostri. Male frater, litigiose frater, frater meus es tu. Dicis etenim tu, quomodo et ego, *Pater noster qui es in cœlis*. Unum dicimus: quare in uno non sumus? Rogo te, frater, agnosce quod mecum dicis, et damna quod contra me facis. Adverte verba exeuntia de ore tuo. Audi, non me, sed te. Vide cui dicimus, *Pater noster qui es in cœlis*. Non amicus, non vicinus; sed ipse cui dicimus, concordare nos jubet. Simul habemus apud Patrem unum vocem: quare non simul habemus unam pacem? (Matth. 6. 9.)

(Pia opera pro Ecclesiæ obtinenda pace. Jejunium solemne post Pentecosten.) 5. Talia dicite ardenter, dicite leniter. Dicite ardentes fervore caritatis, non tumore dissensionis, et deprecamini nobiscum Dominum solemnibus jejuniis. Quæ jam reddimus Deo, reddamus et pro caussa. Jam enim jejunamus post Pentecosten solemniter: et utique jejunaremus, etiamsi ista caussa non esset. Quid ergo debemus fratribus nostris, quos in nomine Domini Dei nostri, medici nostri, curandos sanandosque suscipimus, illi offerentes ut sanentur, non nobis manus medici præsumentes? Sed quid facimus? Deprecemur ipsam medicum, jejunantes humili corde, pia confessione, timore fraterno. Exhibeamus Domino pietatem, fratribus caritatem. Crescant enim eleemosynæ nostræ quibus exaudiantur facilius orationes nostræ. Hospitalitatem sectamini. Tempus est: servi Dei veniunt. (Hospitalitas iis eos, qui Carthaginem venerunt collationis caussa.) Tempus est, occasio est, quare perit? Attende quid habes in cœnaculo domus tuæ. Attende et sursum quid reponas, quid tibi serves, de quo thesauro solo securus es. Pone sursum, commenda non servo tuo, sed Domino tuo. Numquid illic times ne fur obrepat, ne effractor invadat, ne hostis turbulentus eripiat? Fac ut habeas quod tibi reddatur. Nec hoc tibi redditur, quod posueris. Fœneratorem te vult Dominus, sed suum, non proximi tui.

(* Alias 56. ex Sirmondianis.)

* SERMO CCCLVIII.

De Pace et Caritate.

Carthagine habitus, ante collationem cum Donatistis, II.

(Pacis conciliandæ cura catholicis episcopis.) 1. Caussam nostram pro vobis, et pro inimicis nostris et vestris, et pro salute omnium, pro quiete, pro pace communi, pro unitate quam Dominus jussit, Dominus diligit, adjuvent preces Sanctitatis Vestræ, ut de illa identidem et ad vos loquamur, et vobiscum gaudeamus. Etenim de pace et caritate loqui, si semper amamus, semper debemus. Multo magis ergo isto tempore, quando pax sic amatur, ut in periculo ejus omandæ et tenendæ constituti illi, quibus malum pro malo non reddimus, et cum quibus, sicut scriptum est, odio habentibus pacem sumus pacifici, et quia pacem loquimur iis, debellare nos volunt gratis (Psal. 119. 7.). Illi ergo qui tales sunt, periclitantur inter amorem pacis, et confusionem pudoris: nec id agunt, cum vinci nolunt, ut invicti sint. Qui enim vinci a veritate nolunt, ab errore vincuntur. O si eos caritas potius quam animositas superaret! Inde victores fierent, unde victi essent. (Vinci nolens a veritate, vincitur ab errore.) Nos autem Ecclesiam catholicam, ad cujus pacem et concordiam et reconciliationem invitamus inimicos ejus, non humanis opinionibus, sed divinis testimoniis, amamus, tenemus, et defendimus. Quid cum illo agam, qui pro parte clamat, et contra totum litigat? Nonne bonum illi est vinci, qui si victus fuerit, totum tenebit, si vicerit, in parte remanebit? Immo si vincere sibi videbitur. Nam non vincit nisi veritas: victoria veritatis est caritas.

(Testimonia pro Ecclesiæ catholicæ unitate.) 2. Quid ergo vobis, Fratres, Ecclesiam catholicam toto orbe terrarum fructificantem atque crescentem commendem multis verbis, et meis. Habemus verba Domini pro illa, et pro nobis. *Dominus*, inquit, *dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam fines terræ* (Psal. 2. 7. et 8.). Quare ergo, Fratres, de possessione litigamus, et non potius sanctas tabulas recitamus? Venisse nos opinemur ad judicem. De possessione contentio est: et hæc contentio non litis, sed dilectionis est. (Contentio catholicorum quomodo dilectionis est, non litis.) Denique litigator terrenæ possessionis ad hoc litigat, ut excludat adversarium: nos ut intromittamus. Litigator terrenæ possessionis, cum audierit adversarium dicentem, Possidere volo; respondet, Non permitto. Ego autem fratri dico, Possideas mecum volo: ille litigando dicit, Nolo. Non itaque timeo ne contemnat me Dominus, et corripiat, sicut illos fratres, vel illum fratrem, qui eum interpellavit in populo, et ait, *Domine, dic fratri meo, ut dividat mecum hereditatem*. Continuo Dominus proferens correptionem, quia oderat divisionem: *Dic homo*, inquit, *quis me constituit judicem, aut divisorem hereditatis inter eos? Ego autem dico vobis, cavete ab omni cupiditate* (Lucæ 12. 14.). Istam correptionem non timeo. Interpello enim Dominum meum; fateor, interpello. Non tamen dico, *Domine, dic fratri meo, ut dividat hereditatem mecum*: sed dico, Domine, dic fratri meo, ut teneat mecum unitatem. Ecce possessionis hujus tabulas recito, non ad hoc ut solus possideam, sed ut fratrem meum nolentem possidere convincam. Ecce tabulas, frater: *Postula a me*, inquit, *et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam fines terræ*. Christo dictum est. Nobis ergo dictum est, quia Christi membra sumus. Quid curris in parte? aut quid remanes in parte? Ecce totum tene quod in tabulis. Quæris inter quem et quem possideas, quomodo solent instrumentis quæri possessores, inter quos sint affines. Qui tibi dedit omnes fines, nullos dimisit affines.

(Testimonium pro catholica Ecclesia.) 3. Audi sanctarum aliud testimonium tabularum. De Domino dicitur Christo in figura Salomonis: *Dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terræ. Coram illo procident Æthiopes, et inimici ejus* (Psal. 71. 8. etc.)

CLASSIS IV.

terram lingent. Reges Tharsis et insulæ munera offerent: reges Arabum et Saba dona adducent. Et adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes servient illi. Quando dicebatur, credebatur: quando impletur, negatur. Tene ergo mecum hereditatem a mari usque ad mare, et a flumine, scilicet Jordane, ubi cœptum est Christi magisterium, usque ad terminos orbis terræ. Quare non vis? Quare huic promissioni et hereditati, divitiis tuis, inimicus es? Quare non vis? Propter Donatum, propter Cæcilianum? Quis fuit Donatus? quis Cæcilianus? Utique homines. Si boni, bono suo, non meo: ergo et si mali, malo suo, non meo. Tu Christum accipe, et zelantem Christo ejus Apostolum adtende:

1 Cor. 1. 12. et 13.

Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? Ut autem hoc diceret, vide quid horruit: *Unusquisque vestrum dicit, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ego autem Christi. Divisus est Christus? Numquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli, baptizati estis?* Si non in nomine Pauli, multo minus (*a*) in nomine Cæciliani; multo amplius, et multo minus in nomine Donati. Et tamen adhuc post Apostolicas voces, post Ecclesiæ declarationem et toto mundo dilatationem, dicitur mihi, Non dimitto Donatum, non dimitto nescio quem Garum, Lucium, Parmenianum; mille nomina, mille scissuras. Privabis te, sequendo hominem, tanta hereditate, de qua modo audisti, *A mari usque ad mare, a flumine usque ad terminos orbis terræ?* Quare illam non tenes? Quia hominem amas. Quid est homo, nisi animal rationale factum de terra? Ideo ergo inimicus es, quia terram lingis. Despice hoc potius. Noli lingere terram, ut spem ponas in eum qui fecit cælum et terram. Hæc spes nostra, hæc testimonia. *Deus Deorum Dominus locutus est, et vocavit terram, a solis ortu usque ad occasum.* Noli remanere in terra, sed quo vocata est terra.

Aliud testimonium. Psal. 49. 1.

Psal. 118. 79.

4. Et quis potest ibi omnia de tabulis sanctis possessionis hujus testimonia recitare? Quare ergo non convertuntur ad Ecclesiam, nisi quia ipsius est vox Ecclesiæ, *Convertantur ad me qui timent te, et cognoscant testimonia tua?* Vidit hoc Ecclesia, quod dixit in Psalmo: modo audistis; recentia sunt verba in auribus et cordibus vestris. *Omnis consummationis vidi finem.* Quid est, *Omnis consummationis vidi finem.* Consummationis perfectionis, non consumtionis: vidi finem perfectionis, non abolitionis. *Omnis consummationis vidi finem.* Quis est iste finis? *Latum mandatum tuum valde. Finis enim præcepti est,* jam vos dicite mecum, (A populo adclamatum est) *Caritas de corde puro.* Omnes dixistis, quod non infructuose semper audistis. *Finis præcepti est caritas de corde puro.* Finis, quo perficimur non quo consumimur. Iste finis istus est, quia mandatum Dei est, de quo dictum est, *Latum mandatum tuum valde. Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis.* Vide latitudinem mandati hujus. Ubi latum est? numquid in carne? In corde potius. Nam si et in carne latum esset, auditores studiosi, angustias non pateremini. In corde latum est. Ubi latum est vide, si sit unde videas, et hinc audi Apostolum, quam latum est mandatum caritatis. *Caritas autem Dei diffusa est in cordibus vestris.* Non dixit inclusa, sed *diffusa.* Verbum enim quod est *inclusa*, quasi angustias sonat: quod est *diffusa*, latitudinem insinuat. *Latum ergo mandatum tuum valde.* Domine Deus noster, approba quia propter ipsam latitudinem fratres nostros ad possessionem pacis invitamus. Episcopi vultis esse? Nobiscum estote. Non vult populus duos episcopos? Nobiscum in hereditate fratres estote. Non propter honores nostros impediamus pacem Christi. Quem honorem in cælesti pace accepturi sumus, si honorem nostrum nunc in terrena lite defendamus? Tollatur paries erroris, et simul simus. Agnosce me fratrem: agnosco te fratrem: sed excepto schismate, excepto errore, excepta dissensione. Hæc corrigatur, et meus es. Annon vis esse meus? Ego, si te corrigas, volo esse tuus. Ergo sublato errore de medio, tamquam pariete maceriæ contradictionis et divisionis, esto frater meus, et ego sim frater tuus, ut ambo simus ejus, qui Dominus est et meus, et tuus.

Ibidem 96. Caritas latum mandatum, quo pax redintegratur. 1. Tim. 1. 5.

SERMON. DE DIVERSIS.

Psal. 118. 96. Johan. 13. 34.

Rom. 5. 5.

V. epist. 128. et 129. inter Augustinianas.

5. Hoc dicimus amore pacis, non diffidentia veritatis. Hoc enim * rescripsimus, hoc propositum legistis; quia caussam conferendam non fugimus, immo ut conferatur instamus; ut cum demonstravero possessionem, sic cum illo communicem hereditatem. Intrepidus veniat, securus veniat, (*b*) doctus veniat: nolo auctoritate præjudicare. Aperiamus oculos ad illum qui errare non potest: Ipse nos doceat quæ sit Ecclesia. Audistis testimonia ejus. Non eam contaminant humana delicta, quam non redemit humana justitia. Et tamen, cum alia sit caussa Ecclesiæ, alia hominum, et omnino distincta sit, nec hominum caussam formidamus, quos accusaverunt, et convincere non potuerunt. Purgatos novimus, purgatos legimus. Qui si non essent purgati, non in caussa eorum Ecclesiam constituerem, nec ædificarem super arenam, et dejicerem de petra. Quia *super hanc petram*, inquit, *ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferorum non vincent eam.* Petra autem erat Christus. *Numquid Paulus pro vobis crucifixus est?* Hoc tenete, hoc amate, hoc fraterne et pacifice dicite.

Catholici quo animo veniunt ad collationem.

* In iisdem epist. 128. et 129.

Matth. 16. 18.

1. Cor. 1. 13.

6. Ad collationis locum nullius vestrum irruat, Fratres mei. Prorsus, si fieri potest, etiam per illum locum transitum devitate, ne forte aliquis contentionis et litis aditus inveniatur, vel occasio aliqua præbeatur, et inveniant ipsam occa-

Rogat ne quisquam de plebe irruat in locum collationis.

(*a*) Hæc verba, *in nomine Cæciliani*, multo amplius et multo minus, absunt a MSS. Colbertino et Victorino.

(*b*) Victorinus MS. *indoctus.*

CLASSIS IV.

sionem qui quærunt occasionem. Maxime quoniam qui parum Deum timent, aut admonitionem nostram parvi pendunt, vel quia præsentia diligunt, debent saltem terrenæ potestatis severitatem venerari. Edictum (a) viri illustris publico propositum legistis: quod quidem non propter vos propositum est qui Deum timetis, et commonitionem episcoporum vestrorum non contemnitis; sed ne quis ista non curet, ne quis ista contemnat. Videant igitur quales sunt: ne forte illis eveniat quod ait Apostolus, *Qui enim resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Principes enim non sunt timendi bono operi, sed malo.* Vitemus omnes seditiones, omnes caussas seditionis. Forte dicitis, Intenti sumus, quid facturi sumus. Et quid vobis injungamus? Partes forte uberes pietatis. Nos disputemus pro vobis: vos orate pro nobis. Orationes etiam vestras, sicut jam ante præmonuimus, jejuniis et eleemosynis adjuvate. Addite pennas illis, quibus volant ad Deum. Sic agentes negotium, fortasse utiliores nobis eritis, quam nos vobis. Nemo enim nostrum in hac disputatione pro se præsumit: in Deo est tota spes. Neque enim meliores sumus Apostolo, qui dicit, Orate pro nobis, *Orate*, inquit, *pro me, ut detur mihi sermo.* Illum ergo pro nobis rogetis, in quo spem posuimus, ut de nostra disputatione gaudeatis. Tenete ista, Fratres, obsecramus vos, per nomen ipsius Domini, per amorem pacis, per plantatorem pacis, oramus vos, ut cum pacifice oretis, pacifice deprecemini; et memineritis esse filii ejus, a quo dictum est, *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.*

Rom. 13. 2. et 3.
Ephes. 6. 19.
Matth. 5. 9.

* Alias de Diversis 91, et ex Sirmondianis 37.

* SERMO CCCLIX.

De eo (b) quod scriptum est in Ecclesiastico, Concordia fratrum, et amor proximorum, *etc. De lite et concordia cum Donatistis.*

Habitus post collationem.

Tria excellentia.

1. PRIMA lectio divinorum eloquiorum, de libro qui appellatur Ecclesiasticus, commendavit nobis tria quædam excellentia, et consideratione dignissima, concordiam fratrum, et amorem proximorum, et virum ac mulierem sibi consentientes. Bona hæc sunt plane jucunda et laudabilia in rebus humanis; sed in divinis rebus multo potentiora. Quis est enim qui non congaudeat concordibus fratribus? Et quod dolendum est, in rebus humanis tam magna res rara est: res ab omnibus laudatur, a paucissimis custoditur. Beati qui in se ipsis amplectuntur, quod etiam in aliis laudare coguntur. Nulli fratres non laudant concordantes fratres. Et unde fratres concordes esse difficile est? Quia li-

Eccli. 25. 2.
Concordia rara, quare.

A tigant de terra, quia volunt esse terra. Audivit enim ab initio peccator homo, *Terra es, et in terram ibis.* Unde discutiamus et perscrutemur vocem, quam justus debet audire a contrario. Si enim recte dictum est peccatori, *Terra es, et in terram ibis;* recte dicitur justo, Cælum es, et in cælum ibis. Aut non sunt justi cæli, cum de Evangelistis apertissime dictum sit, *Cæli enarrant gloriam Dei?* Et quidem quia de ipsis dictum est, consequentia satis edocent. *Et opera*, inquit, *manuum ejus annuntiat firmamentum.* Quos dixit cælos, ipsos dixit firmamentum. *Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam. Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.* Quæris quorum, et non invenis nisi cælorum. Dictum B ergo de Apostolis, dictum de annuntiatoribus veritatis. Unde sequitur, *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.* Quando in eos venit Spiritus-sanctus, et cœpit Deus habitare cælum quod fecit de terra, locuti sunt, implente et donante Spiritu-sancto, linguis omnium gentium. Inde dictum, *Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.* Et quia inde missi sunt ad prædicationem Evangelii per omnes gentes, *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.* Quorum? Cælorum, quibus recte dicitur, Cælum es, et in cælum ibis: sicut recte peccatori, *Terra es, et in terram ibis.*

SERMON. DE DIVERSIS
Gen. 3. 19.
Psal. 18. 1. etc.

C 2. Fratres ergo si volunt esse concordes, non ament terram. Sed si volunt non amare terram, non sint terra. Quærant possessionem quæ dividi non potest, et semper concordes erunt. Unde inter fratres discordia? unde perturbatio pietatis? unde unus uterus, et non unus animus, nisi dum curvatur anima eorum, et partem suam quisque respicit, et parti suæ opimandæ et exaggerandæ operam impendit, et in possessione sua vult habere unitatem, qui cum fratre suo possidet divisionem? Bona est ista possessio; cujus est? Nostra est. Magna possessio! Sic dici solet, Tota tua est, frater? Non; habeo hic consortem: sed si vult Deus, vendet mihi partem suam. Adulator respondet, Faciat Deus. Quid faciat Deus? Ut opprimatur vicinus, et partem suam D vendat vicino. Faciat Deus: bene cogitas, compleat tibi Deus. *Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et qui iniqua gerit, benedicitur.* Quid tam iniquum, quam velle ditescere alterius paupertate? Et tamen abundat hoc: *qui iniqua gerit, benedicitur;* et forte prævaluit, et forte pressit et oppressit, torsit et extorsit, non quemcumque consortem, sed forsitan fratrem. Melius est ut ego emam, quam extraneus. Et ille facile oppressus, si est justus, habet con-

Terrenæ possessionis amor caussa discordiæ.
Psal. 10. 3.

(a) Id est, Marcellini Tribuni et Notarii, qui Judex Honorii Aug. nomine præfuit collationi. Ejus edicto, quod in Gestis primæ cognitionis continetur, de admonenda per episcopos plebe inter cætera cavebatur, ut *nullus vel laicus vel episcopus, ultra numerum præstitum in illum tranquillissimum concilii locum contra prohibitum moliretur accedere* etc. SIRM.

(b) Citat Florus ad 1. Tess. 5. Nicolaus Faber in præfatione ad Hilarii fragmenta pag. 49 opinatur Carthagine habitum in dedicationem basilicæ Florentiæ, ex Aurelio episcopo, qui et Florens diceretur, cognominatæ. V. Notas infra pag. 1567.

CLASSIS IV.

solationem. Audiat Scripturam, quam modo audivit. Ille laborat inopia, frater ejus plenus est copiis. Sed plenus est terra, et inanis justitiæ. Adverte terra, quid audiat ille pauper. *Noli timere, cum dives factus fuerit homo, neque cum multiplicata fuerit gloria domus ejus: quoniam cum morietur, non accipiet ea.* (Psal. 48. 17.) Tene tu pauper quod non dimittas moriens, et quod adquiras in æternum vivens. Tene justitiam, non te pœniteat. Contristaris quia in terra pauper es tu? Pauper hic fuit qui creavit terram. Consolatur te Dominus Deus tuus, consolatur te Creator tuus, consolatur te Redemtor tuus. Consolatur te non avarus frater tuus. Dignatus est enim esse frater noster ille Dominus noster. Solus frater sine dubitatione fidissimus, cum quo concordia possidenda est. Dixi eum non avarum, et B forte invenio avarum. Avarus est: sed nos vult habere, nos vult adquirere. Pro nobis tantum pretium dedit se ipsum: nihil ad hoc pretium addi potest. Dedit pretium se ipsum, et factus est Redemtor noster. Non enim sic se dedit pretium, ut nos inimicus dimitteret, et ipsum possideret. Dedit se morti occidens mortem. Morte quippe sua mortem occidit, non morte occisus est; et morte occisa, liberavit nos a morte. Vivebat enim morientibus nobis mors, morietur viventibus nobis, quando ei dicetur, *Ubi est mors contentio tua?* (1.Cor.15.55.)

3. Talis ergo frater interpellatus est a quodam fratre contra fratrem, inter quos non erat concordia propter terram, et ait illi, *Domine, dic fratri meo, ut dividat mecum hereditatem.* (Lucæ 12.13.) C Totam tulit, mihi partem meam non vult dare, contemnit me, audiat vel te. Quid pertinebat ad Dominum? Sicut cogitamus nos humiles humilia, reptantes in terra, constituti in hac vita, et neminem volentes contristari, et plerumque inde gravius contristantes, quid diceremus? Veni frater, redde fratri tuo partem suam. Non hoc dixit Dominus. Et quid illo justius? Quis talem judicem inveniat, quem interpellet contra avaritiam fratris sui? Nonne gaudebat ille homo tandem se invenisse magnum solatium? Magnum quoque adjutorium sine dubitatione sperabat, dicens tanto judici, *Domine, dic fratri meo, ut dividat mecum hereditatem.* At ille quid dixit? *O homo, quis me constituit divisorem hereditatis inter vos?* D Repulit Dominus, non dedit quod petebatur, non concessit gratuitum beneficium. Quid magnum erat? Quid inde perdebat? quid in eo beneficio saltem laborabat? Non dedit. Ubi est, *Omni petenti te da?* (Lucæ 6. 30.) Non hoc egit ille, qui nobis vivendi præbuit exemplum. Quomodo nos id facturi sumus? Aut quomodo dabimus quod impendimus, si non damus beneficium ubi nihil impendimus, ubi nihil erogamus, ubi nihil amittimus? Non dedit Dominus hoc, nec tamen nihil dedit. Minus negavit, sed quod plus est donavit. Dixit manifeste, dixit, *Omni petenti te da.* Quid si aliquis petat a te, non dico quod inutile est dare, sed quod turpe est dare? Quid si petat mulier aliqua, quod petiit mulier a Joseph? Quid

Dominus interpellatus ut fratri jubeat hereditatem partiri, cur facere noluit.

Præceptum ut demus omni petenti, quomodo implendum.

A si petat vir aliquis, quod falsi seniores a Susanna petierunt? (Gen. 39. Dan. 13.) Etiam hic sequenda est illa tamquam generalis sententia, *Omni petenti te da?* Absit. Faciemus ergo hic contra præceptum Domini? Immo faciamus secundum præceptum Domini, et malè petentibus non demus, nec contra istam sententiam faciemus. Dictum est enim, *Omni petenti te da.* Non est dictum, Omnia petenti te da. *Omni petenti te da*, Prorsus da: etsi non quod petit, tu tamen aliquid da, malum petit, tu bona da. Fecit hoc Joseph. Non dedit quod petebat mulier impudica; et dedit tamen quod audire deberet, ne impudica esset exemplo suo: et ipse non incidit in foveam libidinis, et dedit consilium castitatis. Hoc enim respondit, *Absit a me, ne hoc faciam domino meo, ne polluam* (Gen. 39. 8.) B *thorum ejus qui credidit mihi omnia in domo sua.* Si servus ære emtus hanc fidem servavit domino, qualem debet conjux servare marito? Hoc erat admonere. Ego servus hoc non faciam domino meo; tu conjux debes hoc facere marito tuo? Dedit et Susanna, nec dimisit eos inanes, si impleri vellent consilio pudicitiæ. Non solum enim non consensit; sed et non tacuit quare non consensit. *Si consentio*, inquit, *vobis, pereo Deo: si non consentio, non effugio manus vestras: melius autem est in manus vestras incidere, quam Deo perire.* (Dan. 13. 22.) Quid est autem? *Melius est in manus vestras incidere, quam Deo perire?* Vos Deo peristis, qui talia quæritis. Ergo hanc regulam tenete. Date quando petimini, etsi non hoc quod petimini. Hoc fecit Dominus. Petebat C ille, quid? divisionem hereditatis. Dedit Dominus, quid? peremptionem cupiditatis. Quid petebat? quid accepit? *Dic fratri meo, ut dividat mecum hereditatem. Dic homo, quis me constituit divisorem hereditatis inter vos? Ego autem dico vobis*, quid? *Cavete ab omni cupiditate.* (Lucæ 12.13. Ibidem 14. etc.) Et dico quare. Forte enim dimidium hereditatis ad hoc petis, ut ditescas. Audi: *Hominis cujusdam divitis successit regio*, successus magnos habuit, et multis fructibus fecundata est. *Et cogitavit apud se dicens, Quid faciam, quo congregem fructus meos?* Et diligenter cogitans, *Inveni*, inquit, *quid faciam. Destruam veteres apothecas, faciam novas, implebo eas.* Majores enim faciam, quam erant veteres. *Et dicam animæ meæ, Habes multa bona, satiare, jucundare.* D Ait illi Deus, *Stulte*, qui valde videris esse cordatus: nosti enim destruere vetera, et ædificare nova, et tu in vetustate ruinæ remansisti, qui vetera in te ipso destruere debuisti, ut jam terrena non saperes. *Stulte*, quid dixisti? cui dixisti? Animæ tuæ dixisti, *Jucundare, habes multa bona. Hac nocte repetetur anima tua*, cui talia promisisti. *Quæ promisisti cujus erunt? Noli ergo timere, cum dives factus fuerit homo, quia non cum morietur, accipiet ea.* (Psal. 48. 17. et 18.)

4. Ecce quale consilium Dominus fratribus dedit dissidentibus, quo concordes essent, ut carerent cupiditate, et continuo implerentur veritate. Inveniamus ergo talem hereditatem. Quamdiu loquimur de concordia terrenorum fra-

SERMONES DE DIVERSIS.

Concordia fratrum in cælesti hereditate.

trum, quæ rara est, quæ suspecta est, quæ difficilis est? Loquamur de illa fratrum concordia, quæ vera esse debet, et potest. Fratres sint Christiani omnes, fratres sint fideles omnes, fratres sint nati ex Deo, et ex visceribus matris Ecclesiæ per Spiritum-sanctum: fratres sint, habeant et ipsi hereditatem (a) dandam, et non dividendam.* Hereditas eorum Deus ipse est. Cujus sunt ipsi ereditas, ipse est vicissim eorum hereditas. Quomodo sunt ipsi ejus hereditas? *Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam.* Quomodo est ille ipsorum hereditas? *Dominus pars hereditatis meæ, et calicis mei.* In hac hereditate concordia custoditur, pro hac hereditate non litigatur. Alis hereditas litigando adquiritur: ista litigando amittitur. Nolentes homines hanc hereditatem perdere; vitant litigare. Et quando forte videntur litigare, non litigant. Sed forte videntur litigare, aut putantur litigare, cum volunt fratribus consulere. Videte quam consors sit eorum litigatio, quam pacifica, quam benigna, quam justa, quam fidelis. Nam nos litigare videmur cum Donatistis: sed non litigamus. Ille enim litigat, qui adversario suo malo vult; litigat ille qui adversarium suum vult detrimentum pati, se augmentum; illi aliquid decedere, sibi accedere. Non sic sumus nos. Scitis et vos, scitis qui extra unitatem litigatis; scitis et vos, qui ex divisione adquisiti estis: scitis quia ista lis non est talis lis, quia non est malivola, quia non tendit in detrimentum adversarii, sed magis in lucrum. Volebamus enim eos, cum quibus litigare videbamur, vel adhuc videmur, adquirere nobiscum; non perdere, ut nos adquiramus. Denique alia vox nostra est, quam fuit fratris illius, qui interpellavit Christum in terra ambulantem. Nam et nos interpellamus eum in hac caussa in cælo sedentem: et non dicimus, *Domine, dic fratri meo ut dividat mecum hereditatem:* sed, dic fratri meo, ut teneat mecum hereditatem.

* Hic olim desinebat Sermo de Diversis 91.
Psal. 2. 8.
Psal. 15. 5.
Litigare quis censendus.

5. Quoniam hoc volumus et publica Gesta testantur: quoniam hoc voluerimus, indices sunt non tantum sermones, sed litteræ nostræ datæ ad illos. Episcopatum amatis? Nobiscum habete. In vobis nihil odimus, nihil detestamur, nihil exsecramur, nihil anathemamus, nisi humanum errorem. Humanum, diximus, detestamur errorem, non divinam veritatem: sed quod Dei habetis, agnoscimus; quod vestrum improbum habetis, corrigimus. Signum Domini mei, signum Imperatoris mei, characterem Regis mei in desertore agnosco, quæro, invenio, admoveo, accedo, apprehendo, duco, corrigo desertorem, non violo characterem. Si quis advertat, si quis adtendat, hoc non est litigare, sed amare. Diximus posse in una Ecclesia, pacis causa, esse fratres concordes: speciosa enim res est concordis fratrum. Non posse enim duos esse episcopos, diximus; ut (b) ambo sedeant in una simplici basilica; ille in cathedra, ille ut peregrinus; ille in cathedra Christiana, ille in hæretica quasi collega juxta sedeat: rursus ille in congregatione sua præsideat, vicissim ille in sua. Pœnitentiam prædicatam esse in remissionem peccatorum per omnes gentes ab Apostolis incipientibus ab Jerusalem, diximus. Quid respondebis huic Ecclesiæ, quæ est per omnes gentes ab Apostolis incipientibus ab Jerusalem ædificata? Diximus, Ponamus omnino malam habuerit caussam Cæcilianus. Unus homo malam caussam habens, duo homines, quinque, decem, præjudicabunt tot millibus fidelium toto orbe terrarum multiplici fecunditate diffusorum? Diximus ista. Credidit Abraham, et promissæ sunt ei omnes gentes: peccavit Cæcilianus, et perierunt omnes gentes, ut plus valeat quod iniquitas commisit, quam quod veritas promisit? Dicta sunt hæc: leguntur. Omnino contra exempla divina, contra testimonia, quæ asserunt Ecclesiam toto orbe terrarum diffundi, cujus Ecclesiæ in nomine Domini tenemus unitatem, nihil illi respondere potuerunt.

Catholicorum propositum et voluntas pro Ecclesiæ pace.
V. epist. 128 inter Augustinianas, et collat. 3. cap. 230.

6. Salva ergo caussa Ecclesiæ, confirmata, et incommutabiliter fixa ac stabilita, tamquam supra fundamentum petræ, quam portæ inferorum non vincant: hac ergo salva, venimus et ad caussam Cæciliani, jam securi quidquid ille inveniretur admisisse. Forte enim, si ut homo inveniretur in aliqua culpa, nos litigaturi eramus, ut propter culpam unius hominis damnandi aut rebaptizandi judicaremur? Et diximus, Salva caussa Ecclesiæ, cui nihil præjudicat peccatum Cæciliani; nec justitia Cæciliani coronat Ecclesiam, nec culpa Cæciliani damnat Ecclesiam; videamus et ipsius caussam qualis sit. Suscepimus eam discutiendam, sed tamquam fratris, non tamquam patris, aut matris. Pater nobis Deus est, mater nobis Ecclesia est: Cæcilianus frater fuit, aut frater est; si bonus, bonus frater; si malus, malus frater, tamen frater. Si invenerimus eum innocentem, jam vos ubi eritis, qui et in ipsa humana calumnia defecistis? Si autem inventus fuerit nocens, si inventus fuerit reus, nec sic victi sumus, quia unitatem Ecclesiæ, quæ invicta est, obtinemus. Inventus sit prorsus reus, hominem anathemo, Christi Ecclesiam non desero. Hoc fecimus, diximus: deinceps eum ad altare inter episcopos, quod fideles et innocentes credimus, non recitabimus. Hoc solum fecimus. Numquid propter Cæcilianum rebaptizaturi estis orbem terrarum? Hac securitate constituta et firmata, cœpit discuti caussa Cæciliani. Inventus est innocens, inventus est a calumniantibus appetitus. Semel absens (c) damnatus, præsens

De Cæciliano, salva Ecclesiæ causa, judicium haberi voluerunt.
Collat. 3. cap. 253 et 255.
Collat. 8. cap. 230.
Cæcilianus inventus innocens.

(a) Aliquot libri, tenendam.
(b) Colbertinus codex, ut alterni sedeant.
(c) Damnatus fuerat a Donatistis in Synodo (apud Carthaginem anno 311.) Absolutus est primum Romæ in concilio sub Melchiade (an. 313.) iterum Arelate a concilio generali (an. 314) postremo Mediolani a Constantino Imp. ad quem para adversa provocarat (an. 315.) Tota autem in eum criminatio, quod ordinatus fuisset a Felice Aptungensi episcopo, qui sacros codices sub Diocletiano tradidisse ferebatur. Quod etsi verum foret, ad schismatis caussam satis non erat: quia alia est caussa Ecclesiæ, alia hominum. Ceterum ex Actis publicis comprobatum est Felicem episcopum traditorem non fuisse: SIRM.

ter absolutus: damnatus a factione, absolutus ab Ecclesiastica veritate. Lecta sunt hæc, probata sunt hæc. Quæsitum utrum haberent quod contra dicerent. Consumtis omnibus tergiversationibus calumniarum suarum, aut ubi nihil contra evidentissima proferre documenta, nec contra ipsius innocentiam Cæciliani potuerunt, prolata sententia est adversus eos. Et tamen ipsi dicunt. Vicimus. Vincant, sed se, ut possideat eos Christus; vincat eos qui redemit eos.

Multi ex Donatistarum schismate conversi ad Ecclesiam.

7. Et tamen de multis gaudemus. Multi eorum fructuose victi sunt, quia nec victi sunt. Error humanus victus est, homo salvatus est. Nam medicus (a) non contendit cum ægroto; et si ægrotus facit cum medico, vincitur febris, et sanatur ægrotus. Nam hoc intendit medicus, vincere: hoc intendit et febris, vincere. Positus est quasi in medio ægrotus. Si vicerit medicus, salvus est ægrotus: si vicerit febris, morietur ægrotus. In contentione ergo nostra contendebat Medicus pro salute, pro febre contendebat ægrotus. Qui animadverterunt medici consilium, vicerunt, febrem superaverunt. Habemus eos sanos et gaudentes nobiscum in Ecclesia. Blasphemabant nos antea, quia fratres nos non agnoscebant: febris enim mentem turbaverat. Nos tamen illos et detestantes nos, et sævientes in nos amamus, et sævientibus ægrotis serviebamus. Resistebamus, contendebamus, et quasi litigabamus, et tamen amabamus. Molesti enim sunt omnes, qui talibus languentibus serviunt; sed ad salutem molesti sunt.

Obstinatorum quorumdam inepta excusatio.

8. Invenimus autem homines aliquando pigros dicentes, Verum est, Domine, verum est, non est quid dicere. Quid ergo? Veni, age. Pater meus ibi est mortuus, mater mea ibi sepulta. Mortuum nominasti et sepultum. Vivis, adhuc est cum quo loqui. Parentes tui Christiani fuerunt in parte Donati: parentes eorum forte et ipsi Christiani, avi aut proavi certe pagani. Qui ergo primi facti sunt Christiani, cum extulissent parentes suos paganos, numquid contra veritatem frigidi fuerunt? numquid auctoritatem mortuorum parentum secuti sunt, et non potius mortuis parentibus vivum Christum prætulerunt? Si ergo hic vera unitas est, extra quam necesse est in æternum moriaris, quare mortuos parentes tuos sequi vis, mortuos tibi et Deo? Quid dicis? responde. Verum dicis, non est quid dicere. Quid vis faciam? Consuetudo nescio quæ tenet sibi homines tales. Lethargici sunt, contrario morbo laborant, dormiendo morituri sunt, Alii phrenetici sunt, molesti sunt.

Aliorum insania et furor.

Nam etsi moriturus est lethargicus, vel servienti sibi non est molestus. Phrenetici molesti sunt, qui mentem perdiderunt, et insani atque furiosi armati vagantur hac atque illac, quærentes quos occidant, quos excæcent. Nova enim nobis nun-

A tiata sunt, cuidam presbytero nostro linguam exsecuerunt. Isti phrenetici sunt. Exercenda est caritas, amandi et ipsi. Multi correcti fleverunt, multi correcti, nos novimus. ad nos venerunt de numero ipsorum furiosorum. Flent quotidie præterita sua, nec satiantur lacrymis attendentes eorum furorem, qui non digesta ebrietate vanitatis adhuc sæviunt. Ergo quid facimus? Talibus servire caritas cogit. Et quamvis molesti sumus utrique generi, et lethargicum excitando, et phreneticum ligando, ambos tamen amamus.

V. Augustini epist. 185. n. 30.

9. Bona res *concordia fratrum;* sed videte ubi: in Christo, Christianorum. *Et amor proximorum.* Quid si adhuc nondum est frater in Christo? Quia homo, proximus est; ames et ipsum, B ut lucreris et ipsum. Si ergo concordes cum fratre Christiano, ames autem proximum, etiam cum quo modo concordia non est, quia nondum in Christo frater est, quia nondum in Christo renatus est, nondum Christi sacramenta novit; paganus est, Judæus est, est tamen proximus, quia homo est: si amas et ipsum, accessisti et ad aliam dilectionem alio dono, et sic sunt in te duo, *Concordia fratrum, et amor proximorum.* Ex his omnibus concordiam tenentibus cum fratribus et amantibus proximum, constat Ecclesia devota Christo, et subdita viro, ut fiat tertium, *Vir et mulier sibi consentientes.* Unde admonemus Caritatem Vestram, et vos exhortamur in Domino, præsentia contemnatis, Fratres mei, quæ non vobiscum moriendo portatis: caveatis C peccata, caveatis iniquitates, caveatis sæculares cupiditates. Tunc enim est fructus noster in nobis integer, et merces nostra apud Dominum plena gaudiorum. Nam etsi dicimus quod dicendum est, etsi prædicamus quod prædicandum est, et solvimus nos apud Dominum in conspectu Domini, quia non tacuimus quod timemus, non tacuimus quod amamus, ut super quem venerit gladius vindictæ Dominicæ, quid speculatori imputet non inveniat: tamen nolumus mercedem nostram securam esse vobis perditis, sed vobis inventis. Nam et apostolus Paulus securus erat de mercede sua, et tamen quid ait populo? *Nunc vivimus si vos statis in Domino.* Loquor vobis, et Caritati Vestræ, secundum jussionem (b) Domini, patres et fratres; Loquor etiam b D pro fratre meo episcopo vestro, cujus gaudium esse debetis, obediendo Domino Deo nostro. Certe in nomine Dei facta est vobis hæc ecclesia, opera ipsius, per fidelium fratrum collationes beneficas, misericordes, devotas. Facta est vobis hæc ecclesia: sed vos magis estis Ecclesia. Facta est vobis, quo corpora vestra intrent: sed mentes vestræ debent esse, quo Deus intret. Honorastis episcopum vestrum, ut hanc basilicam (c) Florentiam vocare velletis; sed Floren- c

Eccli. 25, 2.

Florus ad 1. Thess. 3.

1. Thess. 3. 8.

(a) Particula negans abest a Colbertino codice.

(b) Suspicamur legendum. *secundum jussionem domni patris et fratris Loquor enim pro fratre meo episcopo vestro.* Hoc epilogo utitur loquens alienæ plebi, apud quam forte non solebat concionari.

(c) Quemadmodum basilica Fausti et basilica Leontiana dictæ sunt a Fausto et Leontio conditoribus, sic Florentia hoc loco basilica de nomine Florentii episcopi. Cujus vero sedis episcopus fuerit incertum est: nisi Florentium intelligi placeat Hipponensium diarrytorum in Proconsulari provincia episcopum, qui at collationi Donatistarum cum ceteris hoc anno inter-

Phil. 4. 1. Psal. 8. 6. tia ejus vos estis. Nam sic dicit Apostolus, *Gaudium et corona mea vos estis in Domino*. Quidquid est in sæculo, evanescit, transit. Vita ista quid est, nisi quod Psalmus dixit? *Mane sicut herba transiet, mane floriet et præteriet: vespere decidet, durescit et arescit.* Hoc est omnis caro. Ideo Christus, ideo nova vita, ideo spes æterna, ideo consolatio immortalitatis promissa, et in Domini carne jam reddita. A nobis enim assumta est illis caro, quæ jam immortalis est, et nobis quod in se implevit, ostendit. Propter nos enim carnem habuit. Nam propter se, Johan. 1. 1. *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Quære carnem et sanguinem: ubi in Verbo? Quis vere nobis compati voluit, et nos redimere, induit se forma servi, et descendit qui hic erat, ut appareret qui B non aberat, et voluit fieri homo qui fecit hominem, creari de matre, qui creavit matrem. Ascendit usque in crucem, mortuus est, et ostendit nobis quod noveramus, nasci et mori. Implevit in se humilis hæc vetera nostra usitata et nota. Nasci et mori noveramus: resurgere et in æternum vivere non noveramus. Duo ergo nostra vetera humilis assumsit: duo alia magna et nova excelsus implevit. Resuscitavit carnem, levavit in cælum carnem, sedet ad dexteram Patris. Caput nostrum esse voluit, caput pro membris clamavit: quia et cum hic esset, dixit, Johan. 17. 24. *Pater, volo ut ubi ego sum, ibi sint et isti mecum.* Speremus hoc et de carne nostra, resuscitationem, commutationem, incorruptionem, immortalitatem, æternam mansionem: et agamus ut C perveniamus. Hæc erit Florentia, vera Florentia.

* Alias 58. ex Sirmondianis.

* SERMO CCCLX.

Ad vigilias Maximiani, de quodam (a) Donatista, qui reversus est ad Ecclesiam.

Deo gratias, Fratres, congratulamini fratri vestro, qui mortuus erat et revixit, perierat et inventus est. Gratias patientiæ et misericordiæ Domini Dei nostri, patientiæ, quia sustinuit tardantem; misericordiæ, quia suscipere dignatus est redeuntem. Hæc est vinea, ubi non operabar, et vires meas in aliena consumseram. O vinea dilecta Domino meo, non solum labor meus nihil tibi proderat, verum etiam contra te D inimico tuo serviebam. Magno sudore spargebam, quando tibi non colligebam. Gratias plantatori tuo, apud quem non manet merces operariorum etiam hora novissima vocatorum. Serus advenio, sed denarium non despero. Qui prius fui blasphemus, et persecutor, et injuriosus adversum te: sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci. Tenebam enim verba parentum meorum, non Patriarcharum, non Prophetarum, non Apostolorum; sed parentum carnis meæ. Non adquievi carni et sanguini; sed adquievi superatus veritati, et requievi redditus unitati. Numquid non easdem Scripturas legebam, quas et nunc lego? Sed etiam ille doctor gentium vas electionis, ex Saulo Paulus, ex elato minimus, ex prædone pastor, ex lupo aries, Hebræus erat ex Hebræis, secundum legem Pharisæus, ad pedes Gamalielis doctoris legem eruditus: et tamen Christum, quem legebat in Prophetis, nec sedere noverat in cælis, nec coli permittebat in terris. Fidem passionis et resurrectionis ejus nesciens ore cantabat, et sæviens errore vastabat. Secundum Prophetas, in quibus natus erat et creverat, jam Christus surgens a mortuis sedebat in cælo, et ille adhuc in parentum suorum cæcabatur mendacio, quia eum discipuli ejus furati fuerant de sepulcro. Sic et ego de Ecclesia catholica toto orbe diffusa circumtundebar divinarum vocibus litterarum, et me surdum faciebant a parentibus inventata falsa crimina traditorum. Non me Pauli meritis comparo, sed peccatis. Etiamsi tam bonus esse non merui, non tamen sine medicina correptionis tam malus fui. Nec ille sponsum agnoscebat in libris, quos legebat, nec ego sponsam. Qui revelavit illi de Christi clarificatione quod scriptum est, *Exaltare super cælos Deus*, ipse revelavit Psal. 107. 6. mihi de Ecclesiæ effusione quod sequitur, *Super omnem terram gloria tua.* Utraque testimonia aperta sunt videntibus, sed clausa cæcis. Illi oculos aperuit baptismus Christi, mihi pax Christi. Illum lavacrum aquæ sanctæ reddidit novum; meorum autem caritas cooperuit multitudinem peccatorum.

* Alias de Diversis 120.

* SERMO CCCLXI.

I.

De (b) resurrectione mortuorum,

CAPUT I. Florus ad 1. Cor. 15. b

Animadvertimus, cum Apostoli epistola legeretur, laudabilem motum fidei caritatisque vestræ, quemadmodum exhorrueritis homines, qui putantes hanc solam esse vitam, quam cum pecoribus habemus communem, post mortem autem fieri totum quod est hominis, nec esse spem ullam vitæ alterius melioris, pruritum malarum aurium corrumpentes, dicunt, *Manducemus et bibamus, cras enim morimur.* 1. Cor. 15. 32. Hinc ergo sumatur nostræ disputationis exordium, et hic sit nostri velut cardo sermonis, quo cetera, quæ Dominus suggerere dignatus fuerit, referantur.

CAPUT II. Spes, fides, que nostra.

2. Spes enim nostra est resurrectio mortuorum: fides nostra, est resurrectio mortuorum.

fuit, ut cognitionis primæ Gesta declarant, et aliquot post annos Leporii monachi epistolæ ad Gallos subscripsit cum Augustino et aliis. Quod si verum est, non Carthagine, neque Hippone-regio, sed Hippone-diarryto habitum dici Sermonem consentaneum fuerit. SIRM.

(a) Immo cujusdam Donatistæ ore aut nomine pronuntiatus, sed dictante haud dubie Augustino. Regius MS. non ad *Maximiani*, sed ad *Maximani vigilias*, præfert, alicujus forsitan Martyris Africani.

(b) Possid. in Indic. c. 1. notat *de resurrectione Tractatus duos.* Primum citat Florus ad 1. Cor. 15. secundum idem ipse ac Beda ad 1. Cor. 15. et Col. 3.

resurrectio mortuorum. Caritas nostra.

Caritas etiam nostra est, quam prædicatio rerum quæ nondum videntur inflammat, et accendit desiderio, cujus magnitudine fiant corda nostra capacia beatitudinis quæ ventura promittitur, quamdiu creditur quod nondum videtur: caritas ergo etiam ipsa nostra, nec circa temporalia hæc et visibilia debet occupari, ut tale aliquid nos habituros in resurrectione speremus, quale modo, si contemuimus, melius vivimus melioresque sumus, carnales videlicet voluptates atque delicias. Sublata itaque fide resurrectionis mortuorum, omnis intercidit doctrina Christiana. Fundata vero fide resurrectionis mortuorum, non continuo securitas est de animo Christiano, nisi distinguatur vita illa quæ futura est, ab ista quæ transit. Itaque sic proponendum est: Si non resurgent mortui, nulla spes nobis est futuræ vitæ; si autem resurgent mortui, erit quidem vita futura; sed secunda quæstio est, qualis erit. Prima itaque disputatio est, utrum futura sit resurrectio mortuorum: secunda vero disputatio est, qualis futura est in resurrectione vita sanctorum.

Duæ quæstiones de futura resurrectione.

CAPUT III. In altera hi fideles errant, in altera Christiani carnales.

3. Qui ergo dicunt mortuos non resurgere, Christiani non sunt: qui vero putant mortuos cum resurrexerint, carnaliter esse victuros, carnales Christiani sunt. Quidquid ergo disputationis est adversus opinionem eorum, qui resurrectionem mortuorum negant, adversus eos est qui foris sunt, ex quorum numero non hic arbitror adesse aliquem. Unde superflua videri potest nostra disseriio, si fuerit immorata, ut docere conemur resurgere mortuos. Auctoritatis enim pondere Christianus ducendus est, qui jam Christo credidit, qui nullo modo putat mentiri Apostolum. Sufficit ergo ut iste audiat, *Si mortui non resurgunt, inanis est prædicatio nostra, inanis est et fides vestra. Si mortui*, inquit, *non resurgunt, neque Christus resurrexit*. Si autem Christus resurrexit, in quo salus est Christianorum, non utique impossibile est resurgere mortuos: quoniam ille qui suscitavit Filium suum, et ille qui suscitavit carnem suam, cetero corpori, quod est Ecclesia, in capite demonstravit exemplum. Poterat ergo esse superflua disputatio de resurrectione mortuorum, ut jam susciperemus eam, quam inter se Christiani solent habere, cum resurrexerimus quales erimus, quemadmodum vivemus, quæ erunt negotia nostra, eruntne aliqua, aut nulla: si nulla erunt, desidiose victuri sumus nihil agendo: aut si aliquid agemus, quid agemus: deinde manducaturi et bibituri sumus, conjunctiones marium feminarumque futuræ sunt, an aliqua simplex et incorrupta vita communis; et si ita est, qualis erit ipsa vita, qualis motus, qualis figura ipsorum corporum. Istæ disputationes Christianorum sunt, salva fide resurrectionis.

Christianus auctoritatis pondere ducendus. I Cor. 15, 14. Ibidem 15.

CAPUT IV. Resurrectionem futuram probare suscipit.

4. Ad hanc ergo disputationem, quantum vel suscipi vel promi per homines hominibus potest, quales vel nos sumus, vel vos estis, jam jamque transirem, nisi me in illa quæstione, ubi quæritur, utrum omnino resurgant mortui, aliquan-

A tulum immorari cogeret sollicitudo quædam de nimis carnalibus fratribus nostris et prope paganis. Non neminem hic paganum nunc esse arbitror, sed omnes Christianos. Pagani vero et irrisores resurrectionis quotidie in auribus Christianorum immurmurare non cessant: *Manducemus et bibamus, cras enim moriemur*. Et quod dixit Apostolus, subinferens sollicitudinem suam et subjungens huic sententiæ, *Corrumpunt mores bonos colloquia mala*: metuentes ista mala et sollicitudinem gerentes pro infirmis, non solum paterna, sed etiam materna quadam caritate, etiam hinc dicemus aliquid, quantum forte sufficiat Christianis, quia hodierna die hos omnes qui convenerunt devotio circa Scripturas major adduxit. Neque enim diei alicujus festi sollemni-
B tas ad Ecclesiam Dei etiam turbas theatricas convocavit. Solent enim quidam non de pietate, sed de sollemnitate concurrere. Hæc consideratio fecit ut primo dicamus de resurrectione mortuorum; et deinde, si copiam Dominus dederit, qualis sit postea vita futura justorum.

1 Cor. 15, 32. Ibidem 33.

CAPUT V. In eos qui sic vivendum hic decernunt, quasi post mortem superesset nihil.

5. *Timeo*, inquit Apostolus, *ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, sic et vestræ mentes corrumpantur a castitate quæ est in Christo*. Horum autem mentes corrumpunt illa colloquia. *Manducemus et bibamus, cras enim morimur*. Qui hæc amant, qui hæc sectantur, qui solam esse vitam istam arbitrantur, qui nihil de cetero sperant, qui Deum aut non rogant, aut propter hoc rogant, quibus onerosus est sermo diligentiæ, audiant nos cum magna tristitia ista
C dicentes. Manducare volunt et bibere, cras enim moriuntur. Utinam vere cogitarent, se cras esse morituros. Quis enim tam demens atque perversus est, quis tam hostis animæ suæ, qui crastino die moriturus non cogitet finita esse omnia propter quæ laborat? Sic enim scriptum est, *In illo die peribunt omnes cogitationes ejus*. Etsi homines propter eos, quos hic relinquunt, testamenti curam gerunt imminente die mortis suæ: quanto magis debent de anima sua aliquid cogitare? Cogitat homo quos relinquat, et se qui hæc omnia relinquit non cogitat? Ecce habebunt filii tui quod dimittis, tu nihil habebis, et tota cogitatio tua in eo consumitur qua peregrini post te transeant, non quo transeuntes perveniant. Utinam ergo esset cogitatio de morte. Sed cum efferuntur mortui, cogitatur mors, et dicitur,
D Væ misero, talis fuit, heri ambulabat, aut ante septem dies illum vidi, illud atque illud mecum locutus est, nihil est homo. Murmurant ista. Sed forte cum mortuus plangitur, cum funus curatur, cum exsequiæ præparantur, cum effertur, cum itur, cum sepelitur, viget iste sermo: sepulto autem mortuo etiam talis cogitatio sepelitur. Redeunt illæ curæ mortiferæ, obliviscitur quem deduxerit, de successione cogitat decessoris, redditur ad fraudes, ad rapinas, ad perjuria, ad violentiam, ad infinitas corporis voluptates, non dico, cum exhaustæ fuerint, perituras, sed cum hauriuntur pereuntes, et, quod est perniciosius, de sepulto mortuo argu-

2 Cor. 11, 3. Psal. 145, 4.

mentum sepeliendi cordis assumitur, et dicitur, *Manducemus et bibamus, cras enim morimur.*

CAPUT VI. Resurrectionis fides irridetur ab incredulis.

6. Irrident etiam fidem asserentium resurrecturos esse mortuos, dicentes sibi, Ecce iste positus est in sepulcro, audiatur vox illius. Sed hujus non potest: patris mei vocem audiam, avi mei, proavi mei. Quis inde surrexit? Quis indicavit quid agatur apud inferos? Bene nobis faciamus, cum vivimus: cum autem mortui fuerimus, etiamsi parentes nostri, aut cari, aut propinqui afferant ad sepulcra nostra, sibi afferent qui vivunt, non nobis mortuis. Et hæc quidem irrisit etiam Scriptura, dicens de quibusdam bona præsentia non sentientibus, *Tamquam si epulas* inquit, *mortuo circumponas:* et manifestum est hoc ad mortuos non pertinere, et consuetudinem hanc esse paganorum, non venire de propagine illa et vena justitiæ patrum nostrorum Patriarcharum, quibus exequias celebratas esse legimus, parentatum esse non legimus. Hoc etiam in moribus Judæorum animadverti potest; non enim tenuerunt inde virtutis frugem, sed tamen tenuerunt in quibusdam sollemnitatibus consuetudinis vetustatem. Et quod objiciunt quidam de Scripturis, *Frange panem tuum, et effunde vinum tuum super sepulcra justorum, et ne tradas eum injustis;* non est quidem de hoc disserendum, sed tamen posse dico intelligere fideles quod dictum est. Nam quemadmodum ista fideles faciant religiose erga memorias suorum notum est fidelibus; et quia non sunt ista exhibenda injustis, id est, infidelibus, quia, *Justus ex fide vivit*, etiam hoc fidelibus notum est. Nemo ergo quærat de medicina vulnus, et de Scripturis conetur torquere vinculum, unde laqueum mortis injiciat animæ suæ. Manifestum est quemadmodum illud intelligatur, et aperta atque salubris est hæc celebratio Christianorum.

Eccli. 30. 18. Parentalia.

Tob. 4. 18.

Rom. 1. 17. In eos qui objiciunt nullum a mortuis rediisse.

CAPUT VII. Fides nostra in corde, quasi Christus in navi dormiens, excitanda, ut tempestas sedetur.

7. Illud ergo, ut cœperam dicere, videamus, propter homines immurmurantes in aures infirmorum, *Manducemus et bibamus, cras enim morimur:* quia dicunt, Nullus inde resurrexit, non audivi vocem cujusquam, ex quo ibi positus est avus meus, ex quo atavus, ex quo pater; nullius audivi vocem. Respondete Christiani, si Christiani estis: ne forte cum vultis in populis inebriari, pigeat vos corruptoribus respondere. Habetis quid respondeatis, sed fluctuatis concupiscentia voluptatum, et vultis ingurgitari et vivi sepeliri. Surgit cupiditas ebrietatis, et quasi fluctus quidam irruit in animam, adtractus flatu male suadentis. Tempestatem ergo magnam pateris, non vis respondere corruptori, cum faves propinatori; sed fluctus concupiscentiæ nimis erigitur, et obruere vult tamquam navem cor tuum. Christiane, dormit in navi tua Christus: excita illum; jubebit tempestatibus ut omnia tranquillentur. Illo enim tempore, quando discipuli in navi fluctuabant Christo dormiente, significaverunt fluctuare Christianos Christiana fide dormiente. Vides enim quid dicit Apostolus: *Habitare*, inquit, *Christum per fidem in cordibus vestris.* Secundum enim præsentiam pulchri-

Matth. 8. 24.

Ephes. 3. 17.

A tudinis et divinitatis suæ semper cum Patre est, secundum præsentiam corporalem jam supra cœlos ad dexteram patris est; secundum præsentiam vero fidei in omnibus Christianis est. Et ideo ergo fluctuas, quia Christus dormit; hoc est, ideo concupiscentias illas, quæ excitantur flatibus male suadentium, non superas, quia fides dormit. Quid est, fides dormit? Sopita est. Quid est, sopita est? Oblitus es eam. Quid ergo est excitare Christum? Excitare fidem, reminisci quod credidisti. Ergo recordare fidem tuam, excita Christum: ipsa fides tua jubebit fluctibus, quibus turbaris, et ventis perversa suadentium: statim discedent, statim omnia conquiescent; quia etsi non desistit malus suasor loqui, jam non commovet navem, non fluctum excitat, non mergit vehiculum quo portaris.

B 8. Quid ergo facis excitans Christum? Quid tibi dixerat malus ille sermocinator? Quid dixerat ille corruptor, corrumpens bonos mores per colloquia mala? quid dixerat? Certe hoc dixerat: Nemo inde reversus est, non audivi patrem meum, non avum meum, redeat inde aliquis, dicat quid illic agitur * Tu jam excitato Christo in navi tua, recolens fidem tuam, responde illi, et dic, Stulte, si pater tuus resurgeret, crederes; Dominus omnium resurrexit, et non credis? Unde enim ita voluit mori et resurgere, nisi ut omnes uni crederemus, ne a multis deciperemur? Et quid faceret pater tuus, si resurgeret et loqueretur, iterum moriturus? Attende cum quanta ille potestate resurrexerit, qui jam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur. Ostendit se ipsum discipulis et fidelibus suis: contrectata est soliditas corporis, cum parum esset quibusdam videre quod meminerant, nisi etiam tangerent quod videbant. Confirmata fides est, non solum in cordibus, sed etiam in oculis hominum. Adscendit ille, qui hæc demonstravit, in cœlum, misit Spiritum-sanctum discipulis suis, prædicatum est Evangelium. Si mentimur hæc, interroga orbem terrarum. Multa quæ promissa sunt, facta sunt: multa quæ sperabantur, impleta sunt: in fide Christiana totus orbis viget. Non audent Christi resurrectioni detrahere nec illi qui nondum Christo crediderunt. Testimonium in cœlo, testimonium in terra: testimonium ab Angelis, testimonium ab inferis. Quid remansit, quod non clamet? Et tu dicis, *manducemus et bibamus, cras enim morimur.*

* CAPUT VIII.

Resurrectionis futuræ fides resurgente Christo satis comprobata.

C

Totus orbis adtestatur fidei nostræ. Omnia testimonium perhibent resurrectioni.

D 9. Sed tristis factus es, de sepulto carissimo tuo, quia non statim audisti vocem ejus. Vivebat, mortuus est: manducabat, jam non manducat: sentiebat, jam non sentit: non interest gaudiis et lætitiæ vivorum. * Numquid plangeres semen, quando arares? Si ergo esset quisquam ita rerum imperitus, qui quando effertur semen in agrum, et in terram mittitur, et fracta gleba sepelitur; si ergo esset quisquam ignarus rerum etiam prope futurarum, qui plangeret triticum, quia meminisset æstatis, et cogitaret apud se dicens, Hoc frumentum, quod modo sepultum est, quanto labore messum, appor-

* CAPUT IX. Exemplum resurrectionis in semine.

tatum, trituratum, purgatum, servabatur in horreo? Videbamus ejus decorem, et gratulabamur; modo ablatum est ab oculis nostris; terram exaratam video, frumentum vero nec in horreo, nec hic cerno: frumentum quasi mortuum atque sepultum lugubriter plangeret, fleret ubertim, adtendens glebas et terram, messem autem non videns: quomodo irrideretur a quibuslibet indoctis, sed in illa re non indoctis; imperitis quidem aliarum rerum, peritis autem illius rei, quam plangeret ille deformiter imperitus? Et quid ei dicerent illi, qui scirent? si forte propterea ipse plangebat, quia nihil horum sciebat. Noli esse tristis, hoc quod sepelivimus certe jam non est in horreo, non est in manibus nostris: veniemus ad agrum hunc, et delectabit te videre speciem segetis, ubi nunc plangis nuditatem arationis. Ille qui noverat quid esset de frumento venturum, et in ipsa aratione gauderet; ille vero incredulus vel potius insipiens, et, ut verius dicam, inexpertus plangeret quidem forsitan primo, sed experto credens consolatus abscederet, et futuram messem cum experto speraret.

CAPUT X. Resurrectionis nostræ exemplum in Christo. Johan. 12. 24.

10. Sed solent videri per annos singulos messes: generis autem humani una ultima in fine sæculi messis assurget. Ostendi nunc oculis non potest: sed de uno principali grano datum est experimentum. Dicit ipse Dominus. *Si granum sic manserit, et non mortificatum fuerit, solum manebit*, dicens de sua mortificatione; quia multiplex futura est in illum credentium resurrectio. Exemplum datum est de uno grano, sed tale exemplum cui crederent omnes, qui grana esse vellent. Quamquam et omnis creatura loquitur resurrectionem, si surdi non sumus: unde conjicere debemus quid in fine semel de genere humano facturus est Deus, cum tot similia quotidie videamus. Resurrectio Christianorum semel erit, somnus animalium et evigilatio quotidiana est. Dormire, morti simile est: evigilare, resurrectioni simile est. Ex hoc quod quotidie fit, crede quod semel futurum est. Luna per omnes menses nascitur, crescit, perficitur, minuitur, consumitur, innovatur. Quod in luna per menses, hoc in resurrectione semel in toto tempore. Quomodo id quod de dormientibus quotidie, hoc de luna per singulos menses. Unde abeunt, unde redeunt frondes arboribus, in quæ secreta discedunt; de quibus secretis adveniunt? Hyems est, certe nunc arbores arentibus similes verno tempore (*a*) virescunt. Nunc primum factum est, an et præterito anno ita fuit? Immo et præterito sic fuit. Interceptum est ab autumno in hyeme, redit per vernum in æstate. Ergo annus redit in tempore, et homines facti ad imaginem Dei cum mortui fuerint interibunt?

Omnis creatura loquitur resurrectionem.

Evigilatio animalium. Novilunia.

Frondes arborum.

CAPUT XI. Quomodo de terra quædam instaurantur.

11. Sed potest mihi aliquis dicere minus diligenter inspiciens mutationes instaurationesque rerum. Illis folia putruerunt, nova nascuntur. Bene autem considerans videt, quod et illa quæ putrescunt, in vires terræ cedunt. Unde enim terra pinguificatur, nisi de putredine terrenorum? Adtendant hæc qui agrum colunt; et qui non colunt, quia in urbe semper vivunt, de hortis certe vicinis urbi cognoscant contemtibilia quæque purgamenta civitatis quibus studiis serventur, a quibus etiam pretio comparentur, quo portentur. Certe jam contemtibilia, exinanita omni utilitate, ab inexpertis possent putari. Et quis dignatur stercus intueri? Quod intueri homo horret, servare curat. Illud ergo quod consumtum jam et abjectum videbatur, redit in pinguedinem terræ, pinguedo in succum, succus in radicem; et quod de terra in radicem transit, invisibilibus accessibus migrat in robur, distribuitur per ramos, a ramis in germina, a germine in fructus et folia. Ecce quod horrebas in putredine stercoris, in arboris fecunditate et viriditate miraris.

CAPUT XII. Objectio, quod corpus abeat in cinerem. Mos Ægyptiorum. Gabbaræ.

12. Noli mihi jam opponere quod soles opponere: Non manet integrum corpus sepulti mortui; nam si maneret, resurgere crederem. Ægyptii ergo soli credunt resurrectionem, quia diligenter curant cadavera mortuorum. Morem enim habent siccare corpora, et quasi ænea reddere: (*b*) Gabbaras ea vocant. Ergo secundum istos, qui secretos naturæ sinus ignorant, ubi omnia salva sunt Conditori, etiam cum mortalibus sensibus subtrahuntur, soli Ægyptii bene credunt resurrectionem mortuorum suorum, aliorum vero Christianorum spes in angusto est? Sæpe enim vel vetustate vel aliqua non sacrilega necessitate apertis vel nudatis sepulcris, inventa sunt corpora putruisse, et suspirantes gemuerunt homines, qui solent corporali specie delectari, et dixerunt in cordibus suis, itane iste cinis aliquando habebit illam speciem pulcritudinis, reddetur vitæ, reddetur luci? Quando istud erit? Quando ergo aliquid vivum de hoc cinere sperem? Qui hoc dicis, vides in sepulcro vel cinerem: replica ætatem tuam, si es, verbi gratia, triginta, quinquaginta vel amplius annorum: in sepulcro vel cinis est mortui, tu ante quinquaginta annos quid eras? ubi eras? Corpora omnium nostrum, qui nunc loquimur, vel audimus, post paucos annos cinis erunt, ante paucos annos nec cinis erant. Qui ergo potuit parare quod non erat, deficiet reparare quod erat?

CAPUT XIII. Contra mala colloquia fides a Christo firmata. 1. Cor. 9. 24.

13. Desinant ergo murmura male loquentium, et corrumpentium mores bonos colloquiis malis. Figite pedes in via, figite: ut non relinquatis viam, non ut remaneatis in via, sed quemadmodum dictum est, *Si currite, ut comprehendatis*, Semper vigeat Christus in corde, qui voluit in capite ostendere quod membra cetera sperent. In terra quidem laboramus, caput nostrum in cælo jam nec moritur, nec deficit, nec aliquid patitur: passum est tamen pro nobis. Quia *traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram*. Hoc nos per fi-

Rom. 4. 25.

(a) MSS. *Viridescunt*.

(b) Verba istbæc, *Gabbaras ea vocant*, absunt a MSS.

CLASSIS IV.

dem novimus : quibus autem se ostendit, per oculos didicerunt. Non tamen nos reprobati sumus, quia resurrexit, et eum videre oculis carnalibus non potuimus. Habemus pro nobis ipsius Domini testimonium, quod dixit dubitanti discipulo et tactu quærenti quod crederet. Nam cum exclamasset cicatricum contrectatione convictus, et dixisset, *Dominus meus, et Deus meus;* ille contra, *Quia vidisti me*, inquit, *et credidisti : beati qui non vident et credunt*. Expergiscimini ergo ad beatitudinem vestram, nullus male suadens excutiat de cordibus vestris quod Christus infixit.

Johan. 20. 28. et 29.

In eos qui resurgere Christo tantum licuisse dicunt.

14. Neque mihi illud dicatur. Hoc enim dicitur ab omnibus, qui jam etiam inviti auctoritati Christi cesserunt. Omnes enim pene pagani, etiam qui nolunt aut differunt Christum devotione apprehendere, non audent reprehendere: quamvis audeant Christianos, Christum non audent; cedunt capiti, et adhuc corpori insultant. Sed corpus audiens insultationes eorum, qui jam cedunt capiti, non se præcisum putet a capite, sed subnixum. Nam si præcisi essemus, debuimus timere voces insultantium: non autem nos esse præcisos ille ipse testatur, qui Paulo, adhuc Saulo Ecclesiam persequenti, ait, *Saule, Saule, quid me persequeris?* Jam transierat per manus impietatis Judæorum, jam inferna penetraverat, jam de sepulcro resurrexerat, jam in cælum adscenderat, jam dono Spiritus sancti credentium corda ditaverat atque firmaverat, ad dexteram Patris sedens interpellans pro nobis : non se iterum morti traditurus, sed nos de morte liberaturus, quid poterat perpeti a Saulo sæviente? Unde illum manus illa tangebat, quamvis esset ille, sicut scriptum est, *Spirans cædem?* In Christianos humi laborantes impetum facere poterat : in Christum autem quando et quomodo? Clamat tamen pro ceteris membris, et non dicit, Quid persequeris meos : si enim diceret, Quid persequeris meos, crederemus servos, Sed non tantum cohæreat servi domino, quantum Christiani Christo. Alia est ista compago : alius ordo membrorum, alia unitas caritatis. Caput pro membris loquitur, neque hoc saltem dicit, Quid persequeris membra mea : sed dicit, *Quid me persequeris?* Non tangebat caput, sed tangebat quod capiti junctum est. * Jam sæpe diximus, sed quia similitudo apta est, et rem bene insinuat, repetenda est. Qui te in turba calcat, pedem tuum premit, linguæ autem nihil facit. Quid sibi ergo vult, quod lingua clamat, Calcas me? Pressura pedis est, nulla linguæ læsio, sed una compago. *Et si unum membrum patitur, compatiuntur omnia membra, et si glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra*. Si ergo lingua tua pro pede tuo loquitur, Christus in cælo pro Christianis non loquitur? Non sic ergo loquitur lingua tua pro pede, ut dicat, Calcas pedem meum; sed Calcas me, cum ipsa non tacta sit. Cognosce illum caput tuum, cum pro te de cælo loquitur, et dicit, *Saule, Saule, quid me persequeris?* Ergo, Fratres, cur hoc diximus? Ne forte ita vobis subrepant illi, de quibus dicit Apostolus, *Corrumpunt mores bonos colloquia mala;* quia dicunt, *Manducemus et bibamus, cras enim morimur :* ut dicant vobis; (non audent enim Christum reprehendere, contremiscunt majestatis auctoritatem toto orbe fundatam; sed quomodo scriptum est, *Peccator videbit, et irascetur, dentibus suis frendet et tabescet* : frendere potest, et tabescere potest; blasphemare autem Christum non audet :) ne forte ergo ita loquantur et dicant, Christo tantum licuit. Aliquando enim et ex animo dicunt, aliquando autem timore dicunt : tu tamen et quid audeant dicere attende, et quid non audeant.

Membrorum conjunctio cum Christo capite.

Act. 9. 4.

Ibidem.

* CAPUT XIV. Apta similitudo.

1.Cor.12.26.

SERMONES DE DIVERSIS.

1.Cor.15.33.

Psal.111,10.

15. Dicturi ergo sunt, Dicis mihi quod resurrexerit Christus, et inde speras resurrectionem mortuorum, sed Christo licuit resurgere a mortuis. Et incipit jam laudare Christum, non ut illi det honorem, sed ut tibi faciat desperationem. Serpentis astuta pernicies, ut laude Christi te avertat a Christo, dolose prædicat, quem vituperare non audet. Exaggerat majestatem illius, ut singularem faciat, ne tu speres tale aliquid, quale in illo resurgente monstratum est. Et quasi religiosior apparet erga Christum, cum dicit, Ecce qui se audet comparare Christo, ut quia resurrexit Christus, et se resurrecturum putet. Noli perturbari perversa laude Imperatoris tui: hostiles insidiæ te perturbant, sed Christi humilitas et humanitas te consolatur. Ille prædicat quantum erectus sit Christus a te : Christus autem dicit quantum descendit ad te. Responde ergo huic, excita illam fidem; tempestas est, fluctus sunt, laborat navis, dormit Christus; excita illam fidem, noli oblivisci quod credidisti. Statim respondebis, cum in te fides Evangelica vigilare cœperit. Non eris inops in respondendo : non enim tu eris qui loqueris; manens in te Christus arripiet instrumentum suum linguam tuam, velut gladium suum, utens corde tuo et voce tua tamquam possessor inhabitans, resistet adversario, securum te faciet : tu tantum excita dormientem id est, recordare oblitam fidem.

CAPUT XV. Christus dolose ab infidelibus laudatur, ne similem resurrectionem speremus.

16. Modo enim quid dicturus sum, unde talibus responsurus sis? Non novum aliquid dicam, sed id quod credidisti. * Excita ergo fidem, et responde dicenti, Christus solus potuit, nos non possumus : responde et dic, Ideo Christus potuit, quia Deus, ille utique, quia Deus. Si quia Deus, quia omnipotens; si quia omnipotens, cur desperabo quod poterit et in me, quod demonstravit in se propter me? Deinde quæro unde resurrexit Christus. Respondebit a mortuis. Quæro quare mortuus sit. Numquid enim Deus mori potest? Illa etiam divinitas Verbum æquale Patri, ars omnipotentis artificis, per quem facta sunt omnia, incommutabilis sapientia, in se ipsa manens, innovans omnia, adtingens a fine usque ad finem fortiter et disponens omnia suaviter, mori potuit? Non, inquit, Et tamen Christus mortuus est. Unde mortuus est? Videlicet quod

* CAPUT XVI. Christi resurrectione spem nobis resurrectionis merito allatam esse. Mortalitas Christi unde.

Sap. 8. 1.

Philip. 2. 6. et 7.

non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens. Ante autem quid ait? *Qui cum in forma Dei esset.* Formam (a) Dei acceperat, an in ea naturaliter erat? Distinguit Apostolus. Cum formam Dei diceret; *esset* dixit: cum formam servi nominaret, *accipiens* dixit. Christus ergo erat aliquid, accepit aliquid, ut eum illo unum esset quod acceperat. In forma Dei erat æqualis Deo, sicut Evangelista ille piscator loquitur, *Verbum erat in principio, et Verbum apud Deum, et Deus erat Verbum:* hoc est, *Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo.* Quod enim non naturaliter inest, sed usurpatur illicite, rapina est. Æqualitatem Dei usurpavit angelus, et cecidit, et factus est diabolus: æqualitatem Dei usurpavit homo, et cecidit, et factus est mortalis. Hic autem, qui natus est æqualis; quia non natus ex tempore, sed sempiterno Patri sempiternus Filius, semper natus, per quem facta sunt omnia; in forma Dei erat. Ut autem mediator esset inter Deum et homines, inter justum et injustos, inter immortalem et mortales, assumsit aliquid ab injustis et mortalibus, servans aliquid cum justo et immortali. Cum justo enim et immortali servans justitiam; ab injustis et mortalibus assumens mortalitatem, factus in medio reconciliator, dejiciens murum peccatorum nostrorum; unde illi canitur a populo suo, *Et in Deo meo transgrediar murum:* reddens Deo quod peccata abalienaverant, redimens suo sanguine quod diabolus possidebat: mortuus est pro nobis, et resurrexit pro nobis. Portavit peccata nostra, non illis inhærens, sed ea sustinens: sicut Jacob portavit pelles hædorum, ut pilosus patri benedicenti videretur. Esau malus pilos proprios habebat, Jacob autem bonus alienos portabat. Mortalibus quippe hominibus peccata inhærent. Non autem inhærebant illi qui dixerat, *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam.* * Mors ergo in Domino nostro signum fuit alienorum peccatorum, non pœna propriorum. In omnibus autem hominibus mortalitas pœna peccati est; trahitur enim ab origine peccati, unde omnes venimus, de illius hominis lapsu, non de hujus descensu. Aliud enim est cadere, aliud descendere. Cecidit unus nequiter, descendit alius misericorditer. *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic in Christo omnes vivificabuntur.* Portans ergo aliena peccata, *Quæ non rapui*, inquit, *tunc exsolvebam:* id est, peccatum non habens moriebar. *Ecce*, inquit, *veniet princeps hujus mundi, et in me nihil inveniet.* Quid est, *nihil in me inveniet?* Non in me inveniet meritum mortis. Meritum enim mortis peccatum est. Quare ergo morieris? Sequitur, et dicit, *Sed ut sciant omnes quia voluntatem Patris mei facio, surgite, eamus hinc.* Et surgit pergens ad passionem. Quare? Quia voluntatem Patris sui faciebat, non quia principi peccatorum aliquid debebat, in quo peccatum nullum erat. Ergo Dominus noster Jesus Christus divinitatem secum attulit, mortalitatem autem a nobis assumsit. Hanc accepit in utero virginis Mariæ, conjungens se ipsum Verbum Dei humanæ naturæ, tamquam sponsus sponsæ in thalamo virginali, ut ipse tamquam sponsus procederet de thalamo suo.

Job 1. 14. — Christus quomodo factus mediator. — Psal. 17. 30. — Peccata quomodo in Christo. — Gen. 27. 16. — Joban. 10. 18. — * CAPUT XVII. Mortalitas pœna peccati. — 1 Cor. 15. 22. — Psal. 68. 5. — Joban. 14. 30. — Ibidem 31. — Psal. 18. 6.

17. Redi ergo ad id quod dicebam. Mortalitas de peccato venit in omnes homines: in Domino autem de misericordia erat, et tamen vera erat: quia talis caro vera erat, et vere mortalis erat, similitudinem habens carnis peccati, non similitudinem carnis, sed similitudinem carnis peccati: vera enim caro, sed non peccati caro. Non enim mortalitatem illam, ut dixi, merito peccati acceperat, qui *semetipsum exinanivit formam servi accipiens, et factus obediens usque ad mortem.* Quid ergo erat, et quid habebat? Divinitas erat, habens mortalitatem. Unde autem mortuus est, inde resurrexit. * Ad eos jam respicite qui dicunt, Christus solus potuit resurgere, non autem tu. Sed responde et dic, Christus in eo quod ex nobis acceperat, resurrexit. Tolle formam servi, non esset in qua resurgeret; quia non esset in qua moreretur. Quid ergo mihi de laude Domini mei fidem vis destruere, quam in me ædificavit Dominus meus? Ex illo enim quod formam servi accepit, mortuus est. Secundum hoc autem resurrexit, secundum quod mortuus est. Nullo modo ergo servi resurrectionem desperaverim, cum in forma servi Dominus resurrexerit. Aut si potentiæ hominis tribuunt quod Christus resurrexit a mortuis; nam et hoc solent dicere, quia homo erat tam justus, ut posset etiam resurgere a mortuis: ut interim secundum ipsos loquar, et de Domini nostri divinitate non dicam; ille tam justus, ut a mortuis etiam resurgere mereretur, nullo pacto nos fallere potuit, cum etiam nobis resurrectionem promisit.

Mortalitas in Christo vera, non ex merito, sed ex misericordia. — Rom. 8. 3. — * CAPUT XVIII. Christi resurrectio secundum carnem antea mortalem. — Si justum, cum fatentur, non fefellit promittens resurrectionem.

18. Omnia ergo quæ dicta sunt, Fratres, ad id valent, ut sitis instructi, si qui dicunt non resurgere mortuos. Dicta sunt autem, si meministis, quantum Deus suggerere dignatus est necessaria, et de rerum natura quotidianisque exemplis dicta sunt testimonia, et de ipsa omnipotentia Dei cui nihil difficile est, qui si potuit facere quod non erat, multo magis potest reparare quod erat, et de ipso Domino et Salvatore Jesu Christo, quem constat resurrexisse, neque ejus resurrectionem factam nisi in forma servi, quia neque mors fieri potuit, unde opus esset resurgere, nisi per formam servi. Unde quoniam servi sumus, id in forma nostra sperare debemus, quod ille in forma servi præmonstrare dignatus est. Obticescant ergo linguæ dicentium, *Manducemus et bibamus, cras enim morimur.* Prorsus et vos respondete, et dicite, Jejunemus et oremus, cras enim moriemur.

CAPUT XIX. Unde probata superius resurrectio futura.

19. Restat ut dicamus qualis erit in resurrectione vita justorum. Sed quia jam hodie mode-

CAPUT XX.

(a) MSS. *Formam servi acceperat, an in ea naturaliter erat.*

CLASSIS IV. Ultimum judicium exspectare exemplo Noe admonemur.

ratum tempus videtis absumtum, id quod reddidimus ruminate: hoc autem quod debemus, orate ut aliquando reddamus. Illud maxime tenete quare locuti sumus, præsertim propter dies festos istos, Fratres mei, quos Pagani celebrant. Attendite vobis: transit hic mundus, recordamini Evangelium ubi prædicit Dominus sic futurum novissimum diem, quomodo in diebus Noe.

Lucæ 17.27.

Manducabant et bibebant, emebant et vendebant, uxores ducebant, nubebant, donec intravit Noe in arcam, venit diluvium, et perdidit omnes. Habetis apertissime Dominum præmonentem, et alio loco dicentem, *Non graventur corda vestra in crapula et ebrietate.* * *Sint lumbi vestri accincti, et lucernæ ardentes* (a); *et similes estote pueris exspectantibus dominum suum, quando veniat a nuptiis.* Exspectemus eum venturum, non nos torpentes inveniat. Turpe est mulieri conjugatæ non desiderare virum suum: quanto turpius Ecclesiæ non desiderare Christum? Venit vir ad carnales amplexus, et magnis votis castæ uxoris accipitur: venturus est sponsus Ecclesiæ ad tradendos æternos amplexus, ad faciendos nos sibi sempiternos coheredes, et nos ita vivimus, ut ejus adventum non solum non desideremus, sed etiam timeamus. Quam verum est quod sic venturus est dies ille, quomodo in diebus Noe? Quam multos sic inventurus est, et eos qui Christiani appellantur? Ideo per tot annos ædificatur arca, ut evigilent qui non credunt. Per centum annos illa ædificata est, et non evigilaverunt ut dicerent, Non sine caussa homo Dei arcam ædificat, nisi quia imminet exitium generi humano: et placarent iram Dei, conversi ad mores qui placent Deo, quomodo fecerunt Ninivitæ. * Fecerunt enim fructum pœnitentiæ, et propitiaverunt iram Dei.

Lucæ 21.34. * Lucæ 12. 35. 36

Gen. 6. et 7.

* CAPUT XXI.

Jonæ 3. 4. Ninive in ista prophetiam eversa, sed per pœnitentiam.

20. Annuntiavit Jonas, non misericordiam, sed iram futuram: non enim dixit, Triduo, et Ninive evertetur, si autem pœnitentiam in isto triduo egeritis, parcet vobis Deus: non dixit hoc. Eversionem solam minatus est, et prænuntiavit; et tamen illi de Dei misericordia non desperantes, converterunt se ad pœnitendum; et pepercit Deus. Sed quid dicemus? quia Propheta mentitus est? Si carnaliter intelligas, falsum videtur dixisse: si spiritaliter intelligas, factum est quod dixit Propheta. Eversa est enim Ninive. Attende quid erat Ninive, et vide quia eversa est. Quid erat Ninive? Manducabant et bibebant, emebant, vendebant, plantabant, ædificabant, perjuriis vacabant, mendaciis, ebrietatibus, facinoribus, corruptionibus: hæc erat Ninive. Attende modo Ninive: plangunt, dolent, contristantur, in cilicio et cinere, in jejuniis et orationibus. Ubi est illa Ninive? Nempe eversa est, quia non in illis superioribus actibus constituta est.

CAPUT XXII.

21. Ergo, Fratres, et modo ædificatur arca, et illi centum anni tempora ista sunt: totus iste tractus temporis illo annorum numero significatus est. Si ergo digne perierunt, qui Noe ædificante arcam dissimulaverunt; quid digni sunt, qui Christo ædificante Ecclesiam a salute dissimulant? Tantum interest inter Noe et Christum, quantum inter servum et Dominum; immo vero, quantum inter Deum et hominem. Nam servus et Dominus possunt et duo homines dici. Et tamen quia homine ædificante arcam non crediderunt homines, datum est de illis cavendum exemplum posteris. Christus Deus propter nos homo ædificat Ecclesiam; illi arcæ fundamentum se ipsum posuit: quotidie ligna imputribilia, fideles homines renuntiantes huic sæculo, intrant in arcæ compaginem; et adhuc dicitur, *Manducemus et bibamus, cras enim morimur?* Vos ergo, ut dixi, Fratres, contra illos dicite, Jejunemus et oremus, cras enim morimur. Illi enim dicunt, *Manducemus et bibamus, cras enim morimur*, qui resurrectionem non sperant: nos autem qui jam resurrectionem et loquentibus Prophetis, et prædicante Christo et Apostolis credimus et annuntiamus, qui speramus nos post ipsam mortem victuros, non deficiamus, nec corda nostra oneremus crapula et ebrietatibus; sed solliciti exspectantes, accincti lumbis et lucernis ardentibus, adventum Domini nostri, jejunemus et oremus, non ideo quia cras moriemur, sed ut securi moriamur. Quod restat ergo, Fratres, in nomine Domini alio tempore a nobis exigite. Conversi ad Dominum etc.

SERMO DE DIVERSIS. Reprehensione digniores qui nunc Christo ædificante Ecclesiam non convertuntur, quam qui olim Noe ædificante arcam.

* SERMO CCCLXII.

* Alias de Diversis 121.

II.

De Resurrectione mortuorum.

1. In memoria retinentes pollicitationem nostram, congruas etiam ex Evangelio et Apostolo fecimus recitari lectiones. Quicumque enim vestrum præterito Sermoni adfuerunt, recordantur nobiscum propositam de resurrectione quæstionem in geminam disputationem a nobis distributam; ut primo dissereremus, propter eos qui dubitant, vel etiam qui negant, utrum futura sit resurrectio mortuorum; postea vero, quantum possumus, secundum Scripturas quæreremus, qualis in resurrectione futura sit vita justorum. In prima ergo parte ubi tractavimus quod resurgant mortui, tam diu sumus immorati, sicut meminisse dignamini, ut secundæ quæstioni tractandæ tempus deficeret, atque ita eam in hunc diem differre cogeremur. Hoc ergo a nobis debitum vestra poscit intentio, et nos reddendi tempus agnoscimus. * Pariter ergo pia cordis intentione Dominum deprecemur, ut et nos opportune solvamus debitum, et vos salubriter recipiatis. Est enim hæc, quod fatendum

CAPUT I. Dicendum qualis futura sit justorum resurrectio.

* CAPUT II.

(a) Editi addunt, *in manibus vestris*: quod abest a MSS. non hic tantum, sed ubique fere apud Augustinum. Iisdem verbis carent Græci, nec ea exhibet nostra Vulgata in antiquis Corbeiensibus libris.

CLASSIS IV. est, major quæstio: sed omnibus quæstionibus difficilibus fortior est caritas, cui omnes servire debemus, ut Deus qui hoc præcepit, omnes nostras difficultates in facilitatem gaudiumque convertat.

2. Meministis esse a nobis illo die responsum quibusdam dicentibus, sicut Apostolus eos arguit, *Manducemus et bibamus, cras enim morimur:* subjungens et dicens, *Corrumpunt bonos mores colloquia mala:* atque ita concludens, *Sobrii estote justi, et nolite peccare: ignorantiam enim Dei quidam habent; ad reverentiam vobis loquor.* (1. Cor 15.32. etc.) Hæc verba Apostolica omnes audierimus, et cordi mandaverimus: et quisquis audierit, et cordi mandaverit, opera indicent. Qui audit enim, tamquam ager est semen excipiens seminantis: qui autem cordi mandat, similis est glebam frangenti, et quod seminatum est operienti: qui autem secundum id quod audivit et cordi mandavit operatur, ipse est qui surgit in messem, et fructum affert cum tolerantia, aliud tricenum, aliud sexagenum, aliud centenum. (Matth. 13. 23. Lucæ 8. 15.) Huic non ignis velut paleæ, sed horrea sicut frumento præparantur. * In ipsis ergo abditis borreis, in resurrectione mortuorum beatitudo est illa perpetua etiam ipsa secreta justorum, quo eos recipiendos Scriptura commendat.

* CAPUT III.

3. Vasorum etiam nomina alio loco commemoravit, quando ait Dominus Jesus Christus, *simile esse regnum cælorum sagenæ*, id est retibus, retia enim quædam sagena appellantur. *Simile ergo est*, inquit, *regnum cælorum sagenæ missæ in mare, et ex omni genere congreganti: quæ cum impleta esset, educentes, et secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt.* (Matth. 13. 47. et 48.) Significare voluit Dominus noster modo sic mitti verbum Dei super populos et super gentes, quomodo sagena in mare jacitur. Colligit autem modo sacramentis Christianis et bonos et malos: sed non omnes quos sagena tollit, etiam vasculis reconduntur. Vascula enim sunt sanctorum sedes, et beatæ vitæ magna secreta, quo non poterunt omnes pervenire quicumque Christiani appellantur; sed qui sic appellantur, ut sint. Sane autem boni et mali pisces intra sagenam natant, et boni tolerant malos, donec in fine separentur. Dictum est etiam quodam loco, *Abscondes eos in abscondito vultus tui:* loquebatur enim de sanctis: *Abscondes eos*, inquit, *in abscondito vultus tui:* (Psal. 30. 21.) id est, quo non possunt sequi oculi hominum, neque cogitationes mortalium; secreta quædam significans nimis abscondita, nimis occulta, in abscondito vultus Dei dixit. Numquid carnaliter cogitandum est habere Deum quamdam faciem grandem, et in facie ejus esse aliquod receptaculum corporale, ubi sancti abscondendi sunt? Hæc videtis, Fratres, quemadmodum carnalia sint, et ab omnium fidelium corde respuenda. Absconditum ergo vultus Dei quid oportet intelligi, nisi quod tantummodo vultui Dei cognitum est? Cum ergo dicuntur horrea, ut significentur secreta, et alio loco dicuntur vascula; neque horrea sunt quæ novimus, neque vascula. Nam si aliquid unum tale esset, alterum aliquid non diceretur. Sed quia per similitudines hominibus notas, ut possunt, insinuantur incognita, ad hoc utrumque nominatum accipite, ut secretum intelligatis, et horrei nomine et vasculorum. Sed si quæritis quale secretum, audite Prophetam dicentem, *Abscondes eos in abscondito vultus tui.*

Vasculorum nomine beatorum secretæ sedes significatæ.

Absconditum vultus Dei.

SERMON. DE DIVERSIS.

4. Quæ cum ita sint, Fratres, in hac adhuc vita peregrinamur, adhuc in illam nescio quam patriam fide suspiramus. Et quare nescio quam, unde cives sumus, nisi quia in longinqua peregrinando obliti eam sumus, ut patriam nostram possimus dicere nescio quam? Hanc oblivionem expellit de corde Dominus Christus, rex ipsius patriæ, veniens ad peregrinos; et susceptione carnis divinitas ejus fit nobis via, ut per hominem Christum pergamus, et in Deo Christo maneamus. Quid ergo, Fratres, secretum illud, quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit, quo eloquio vobis explicaturi sumus, aut quo oculo nos visuri? Possumus aliquid aliquando nosse, quod eloqui tamen non possumus: quod autem non novimus, aliquando eloqui non valemus. Cum ergo fieri possit, ut si ego illa nossem, eloqui ea vobis non possem; quanto difficilius eloquium meum erit, quando et ego, Fratres, vobiscum per fidem ambulo, nondum per speciem? Sed hoc ego, an et ipse Apostolus? Nam consolatur ignorantiam nostram, et ædificat fidem, dicens, *Fratres, ego me non arbitror apprehendisse. Unum autem, quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis:* (Philip. 3. 13. et 14.) unde se demonstrat in via esse. Et alio loco: *Quamdiu sumus*, inquit, *in corpore, peregrinamur a Domino: per fidem enim ambulamus, non per speciem.* (2. Cor. 5. 6. et 7.) Et iterum: *Spe enim*, inquit, *salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus.* (Rom. 8. 24. et 25.)

CAPUT IV. Ad patriam fide suspiramus.

5. Sic ergo, Fratres, audite a me vocem quæ est in Psalmis, piam, humilem, mansuetam, non elatam, non turbulentam, non præcipitem, non temerariam. Ait enim quodam in loco Psalmus, *Credidi propter quod locutus sum.* (Psal. 115. 10.) Et interposuit hoc testimonium Apostolus, atque subjecit, *Et nos credimus, propter quod et loquimur.* (2. Cor. 4. 13.) Vultis ergo ea me dicere quæ novi? Non vos fallo, audite quod credidi. Non vobis vilescat, quia quod credidi auditis: auditis enim veracem confessionem. Si autem dicerem, Audite quod novi; audiretis temerariam præsumtionem. Sic ergo, Fratres, omnes nos, et, ut credimus sanctorum litteris, omnes etiam qui ante nos in carne vixerunt, et per quos loquens Spiritus Dei distribuit hominibus tantum quantum satis esset significari peregrinantibus; omnes quod credimus loquimur: Dominus autem ipse, quæ noverat. Quid igitur, si solus Dominus de vita in æternum futura nosse poterat quod dicebat, alii

CAPUT V. Ecclesia docet quod credidit, non quod novit.

CLASSIS IV. vero sequentes Dominum ideo quia crediderunt? Invenimus ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, scientem quid loqueretur, non dicentem tamen. Ait enim quodam in loco discipulis suis. Johan. 16, 12. *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo.* Ille propter illorum infirmitatem, non propter suam difficultatem, quod noverat dicere differebat. Nos autem propter communem omnium nostrum infirmitatem, non quod novimus satis digne eloqui conamur, sed quæ digne credimus, ut possumus, explicamus; et vos capite ut potestis. Et si amplius forte capere aliquis vestrum potest, quam ego dicere; non adtendat ad exiguum rivum, sed currat ab uberrimum fontem: quoniam apud Psal. 35, 10. eum est fons vitæ, In cujus lumine videbimus lumen.

CAPUT VI. Christiano de resurrectione dubitare non licet.

6. Quia ergo est resurrectio disputavimus, sic credimus, sic credere debemus, sic loquimur, quia sic credidimus, si Christiani sumus, intuentes potentiam brachii Domini sternentis usquequaque superbiam gentium, et ædificantis hanc fidem tam late per orbem terrarum, quam præmissum est multo antequam fieret: hæc intuentes, ædificamur ad credendum ea quæ nondum videmus, ut ipsam visionem mercedem fidei recipiamus. Cum ergo manifestum sit fidei nostræ futuram resurrectionem mortuorum, et ita manifestum, ut hinc quisquis dubitaverit, impudentissime se dicat Christianum; quæritur qualia corpora habebunt sancti, et quæ vita eorum futura sit. Multis enim visum est resurrectionem quidem fieri, sed per solas animas.

CAPUT VII. Quæstio, qualia futura sint corpora.

7. Quia vero resurgent et corpora, non opus est diu disserere post Sermonem præteritum. Sed objicitur hujusmodi quæstio. Si corpora futura sunt, qualia futura sunt? Talia qualia nunc sunt, an alterius modi? Si alterius modi, quis ille modus? Si talia, ergo ad eadem opera? Quia ergo non ad eadem præscribit Dominus, quia non ad talia docet Apostolus: Nam non ad eamdem vitam, non ad eadem facta mortalia et corruptibilia et peritura atque transeuntia, non ad carnalia gaudia, non ad carnales consolationes. Si ergo non ad eadem, nec talia. Si non talia, quomodo ergo caro resurget? Carnis autem resurrectionem habemus in regula fidei, et eam Regula fidei, symbolum. confitentes baptizamur. Et quidquid ibi confitemur, ex veritate et in veritate confitemur, in qua vivimus et movemur et sumus. Temporalibus enim gestis et transeuntibus quibusdam ac prætereuntibus factis instruimur ad vitam æternam. Omnia quæ gesta sunt, ut salubre aliquid audiremus, ut miracula fierent, ut Dominus noster nasceretur, esuriret et sitiret, comprehenderetur, contumeliis afficeretur, vapularet, crucifigeretur, moreretur, sepeliretur, resurgeret, in cælum adscenderet, omnia transierunt; et cum prædicantur, fidei nostræ actiones quædam temporales et transitoriæ prædicantur. Numquid quia ipsæ transeunt, quod per eas ædificatur similiter transit? Intendat enim Sanctitas Vestra ut videatis hoc per similitudinem. Architectus ædificat per machinas transituras domum mansuram. Nam in isto tam magno et amplo, quod videmus, ædificio, cum instrueretur, machinæ fuerunt, quæ hic modo non sunt; quia quod per eas ædificabatur, jam perfectum stat. Sic ergo, Fratres, ædificabatur aliquid in fide Christiana, et perfecta sunt quædam machinamenta temporalia. Dominus enim noster Jesus Christus quod resurrexit, transactum est; neque enim adhuc resurgit: et quod adscendit in cælum, transactum est; neque enim adhuc adscendit. Quod autem in illa vita est, ubi jam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur; quod vivit in æternum etiam ipsa in illo natura humana, quam suscipere, et in qua nasci, et in qua mori et sepeliri dignatus est, hoc ædificatum est, hoc semper manet. Machinæ autem per quas ædificatum est, transierunt. Non enim semper in utero virginali concipitur, aut semper de Maria virgine nascitur Christus, aut semper comprehenditur, aut semper judicatur, flagellatur, crucifigitur, sepelitur. Omnia hæc machinæ deputantur, ut ædificaretur per has machinas illud quod manet in æternum. Hæc autem resurrectio Domini nostri Jesu Christi in cælo posita est.

SERMON. DE DIVERSIS. Apta similitudo.

CAPUT VIII. Ædificium cælestis Jerusalem habet fundamentum sursum.

8. Adtendat Caritas Vestra ædificium mirabile. Ædificia quippe ista terrena pondere suo terram premunt, totusque motus ponderum in ista structura magnitudine ad terram nititur, et nisi contineatur, ad inferiora contendit, quo pondus adducit. Quia ergo in terra ædificatur, in terra fundamentum præmittitur; ut supra fundamentum securus instruat qui ædificat. Ergo ponit in imo firmissimas moles, ut idoneæ possint portare desuper quod imponitur, et pro magnitudine ædificii magnitudo fundamenti præparatur: in terra tamen, ut dixi, quia et illud quod ædificatur supra, utique in terra collocatur. Jerusalem illa nostra peregrina in cælo ædificatur. Ideo præcessit fundamentum Christus in cælum: ibi enim fundamentum nostrum est et caput Ecclesiæ: nam et fundamentum dicitur et caput, et re vera ita est. Quis et caput ædificii fundamentum est: non enim caput est quod finitur, sed unde incipit sursum versus. Terrenorum ædificiorum culmina subriguntur, caput tamen in terræ soliditate constituunt. Sic et caput Ecclesiæ præcessit in cælum, et sedet ad dexteram Patris. Quomodo operantur homines, ut ad constituendum fundamentum aliquid trahant quod in imo stabiliant, propter securitatem superventuræ molis in constructionibus fabricæ futuræ: sic per omnia illa quæ contigerunt in Christo, nasci, crescere, comprehendi, contumeliam pati, flagellari, crucifigi, occidi, mori, sepeliri, valut adtracta est moles ad fundamentum cæleste.

Christus et fundamentum nostrum, et caput.

Agendum ut in Christo ædificemur.

CAPUT IX.

9. Posito ergo in summis fundamento nostro, ædificemur in eo. Audi Apostolum: *Fundamentum*, inquit, *aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus* 1. Cor. 3, 11. Sed quid sequitur? *Unusquisque autem videat*

CLASSIS IV.

Ibidem 10, et 12.

quid superædificet super fundamentum, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam. In cœlo quidem Christus est, sed etiam in corde credentium. Si primum locum habet Christus, recte positum est fundamentum. Ergo qui ædificat, securus ædificet, si pro dignitate fundamenti ædificat aurum, argentum, lapides pretiosos. Si autem non pro dignitate fundamenti ædificat, lignum, fœnum, stipulam; saltem teneat fundamentum, et propter illud quæ exstruxit arida et fragilia, ad ignem se præparet. Sed si fundamentum est, id est, si primum locum in corde Christus obtinuit, sæcularia vero sic amantur, ut non Christo præponantur, sed eis Dominus Christus, ut sit in ædificio cordis tenens fundamentum, id est, primum locum: *detrimentum*, inquit, *patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Non est nunc tempus hortari vos, ut potius aurum, argentum, lapides pretiosos ædificetis, quam lignum, fœnum, stipulam, super tam magnum et validum fundamentum: sed tamen breviter dictum sic accipite, quasi diu et multis verbis dictum. Novimus enim, Fratres, quia si quis vestrum propter illa quæ modo diligit, per comminationes alicujus judicis in carcerem mitteretur, ut solum fumum pateretur, illa omnia mallet amittere, quam locum illum pati. Nescio quo autem modo cum ignis nominatur in die judicii futurus, omnes contemnunt, et flammas foci timentes, flammam gehennæ pro nihilo ducunt. Quæ est ista duritia, quæ tanta perversitas cordis? Si vel sic timerent homines quod ait Apostolus, *per ignem*, quomodo timet quisque ne vivus ardeat, quod illi uno momento contingit, donec sensus membra deserens omnes illas flammas superfluas facit; timeret tamen, et non faceret aliquid quod jure prohibetur, ne ad illum cruciatum momenti unius perveniret.

Christus fundamentum est, si primum in corde locum obtinet.

Ignis gehennæ quam timendus.

CAPUT X. Resurrectio talis speranda, qualis in Christo præcessit.

10. Sed, ut dixi, Fratres, nunc de hac re spatium non est disserendi: illud dico, hoc nos sperare debere in resurrectione mortuorum quod expressum est in capite nostro, quod expressum est in corpore Domini nostri Jesu Christi. Quisquis aliud sperat, jam non ædificat super fundamentum, non solum aurum, argentum et lapides pretiosos, sed nec ipsam stipulam. Extra enim ponit totum, quia non in Christo ponit. Resurrexit ergo Dominus noster in eo corpore, in quo sepultus est. Resurrectio promittitur Christianis. Talem resurrectionem speremus, qualis in Domino nostro præcessit omnium nostrum fidem. Ad hoc enim prævenit, ut fides nostra superædificetur. Quid igitur? Quomodo non tales, quales nunc sumus? Caro enim Domini nostri Jesu Christi resurrexit, sed adscendit in cœlum. In terra officia humana servavit, ut persuaderet hoc resurrexisse quod sepultum erat. Numquid autem et in cœlo talis cibus est? Nam et Angelos officia humana in terra legimus executos. Venerunt ad Abraham, et manducaverunt; et cum Tobia Angelus fuit, et manducavit. Quid dicimus, quia phantasma erat illa

Gen. 18. 9. Angeli apud Abraham vere

A manducatio, et non erat vera? Nonne manifestum est, quod vitulum occidit Abraham, panes fecit, et ad mensam posuit, ministravit Angelis, et manducaverunt? Omnia ista manifestissime facta et manifestissime expressa sunt.

SERMON. DE DIVERSIS

manducarunt.

11. Quid ergo dicit in libro Tobiæ Angelus? *Vidistis me manducare, sed visu vestro videbatis.* Numquid quia non manducabat, sed manducare videbatur? immo vere manducabat. Quid est ergo, *Visu vestro videbatis?* Intendat Sanctitas Vestra quod dico: intendat in orationem plus quam in me, ut intelligatis quod dicimus, ut et nos ita dicamus quemadmodum vos oportet audire et intelligere quod auditis. Corpus nostrum quamdiu corruptibile est et moriturum, indigentiam patitur refectionis, inde et B fames exsistit: propterea esurimus et sitimus; et si esuriem sitimque nostram distulerimus diutius quam potest corpus sustinere, perducitur ad tabificam maciem, et ad quamdam morbidam exilitatem, discedentibus viribus et non succedentibus: et si amplius fiat, mors etiam consequetur. Nam semper de corpore nostro discedit aliquid quasi quodam fluvio discessionis, sed inde non sentimus vires discedentes, quia per refectionem assumimus succedentes. Quod enim copiose accedit, paulatim discedit: propterea parvo tempore reficimus, productiore autem tempore deserunt nos vires, quæ acceptæ sunt cum reficeremus. Sicut oleum in lucerna, quod parvo tempore mittitur, diutina paulatimque consumitur. Cum autem prope consumtum C fuerit, jam languor flammulæ illius quasi fames lucernæ, admonet nos, et continuo subvenimus, ut instauretur illa species, et maneat lux in lucerna, cibo suo refecta, cum adjicimus oleum. Sic vires nostræ, quas accipimus manducando, eunt et deserunt nos perpetua discessione, sed paulatim. Nam et idipsum nunc agitur in nobis, et in omnibus actionibus nostris, in omni etiam quiete nostra non cessat ire quod acceptum est: et si fuerit omnino consumtum, ita homo et moritur quomodo lucerna extinguitur. Ut autem non moriatur, id est, ut non extinguatur, non quia moritur anima, sed ut corporalis hæc vita nostra non extinguatur, et quædam quasi vigilatio in isto corpore succedat, currimus et subjicimus quod recessit, et reficere dicimur. Qui D dicit refici, quid reficit, si nihil deficit? Per indigentiam ergo hanc et corruptionem etiam morituri sumus omnes, quia tale est hoc corpus, ut ei mors debita reservetur. Hanc enim mortalitatem significant pelles, quibus induti sunt Adam et Eva, et dimissi de paradiso. Pelles enim mortem indicant, quæ a mortuis pecudibus detrahi solent. Cum ergo portamus istam defectibilem infirmitatem, cui etsi cibus numquam deest, sed subinde reparet vires, non tamen efficit ut mors non sit futura: (Totus enim ille status corporis per succedentes ætates, etiamsi diutius hic vivatur, veniet aliquando ad terminum senectutis, et ultra quo porrigatur non inveniet nisi mortem. Nam et lucerna ipsa, etiamsi au-

CAPUT XI. Homo ex necessitate manducat, Angelus ex potestate. Tob. 12. 19.

Gen. 3.

 binde semper mittas oleum, non valet semper ardere; quia, ut aliis casibus non extinguatur, ipsa stuppa deficit, et quadam quasi senectute consumitur.) Quamdiu ergo talia corpora gerimus, ex defectu indigemus, ex indigentia esurimus, ex esurie manducamus. Angelus vero non ex indigentia manducat. Aliud est enim ex potestate aliquid facere, aliud ex necessitate. Manducat homo, ne moriatur: manducat Angelus, ut mortalibus congruat. Si enim mortem non timet Angelus, non ex defectu reficitur: si non ex defectu reficitur, non ex indigentia manducat. Qui autem videbant Angelum manducare, tamquam esurientem putabant. Hoc est quod ait, *Visu vestro videbatis*. Non enim dixit, Videbatis me manducare, sed non manducavi: *Videbatis*, inquit, *me manducare, sed visu vestro videbatis*, id est, ego manducabam ut vobis congruerem, non quia famem ullam aut indigentiam patiebar, qua cogente vos manducare consuevistis, et ideo quos manducare videritis, ex indigentia id fieri suspicamini, qui ex vestra consuetudine metimini quod videtis: hoc est, *visu vestro videbatis*.

CAPUT XII. Manducandi potestas post resurrectionem erit, sicut in Christo, non necessitas.

Rom. 6. 9. et 10. 12. Quid ergo, Fratres mei? *Scimus*, sicut dicit Apostolus, *quia Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo*. Si ergo ille jam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur: sic nos resurrecturos speremus, ut in eo statu semper simus, in quem resurgendo mutabitur. Manducandi autem et bibendi etiamsi potestas erit, necessitas non erit. Erat autem tunc cur hoc faceret Dominus, quia erant adhuc in carne quibus vellet congruere, quibus etiam cicatrices ostendere voluit. Non enim qui fecit oculos cæci, quos in matris utero non acceperat, sine cicatricibus resurgere non valebat. Qui si vellet ipsius carnis suæ mortalem indigentiam ante mortem ita commutare, ut non haberet aliquam necessitatis inopiam, posset utique: in manu enim habebat, quia Deus erat in carne, et omnipotens Filius, sicut omnipotens Pater. Nam et ipsam carnem suam ante mortem

Matth. 17. mutavit in quod voluit. In monte quippe cum discipulis cum esset, sicut sol splenduit vultus ejus. Hoc autem potestate fecit, ostendere volens quia et ipsam carnem suam posset ab omni indigentia commutare, ut non moreretur si nol-

Johan. 10. 18. let. *Potestatem*, inquit, *habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam. Nemo eam tollit a me*. Potestas hæc magna, qua posset et non mori: sed major misericordia, qua voluit mori. Ad hoc enim fecit per misericordiam, quod posset et non facere per potestatem, ut nobis constituerent fundamentum resurrectionis: ut illud quod propter nos mortale portabat et moreretur, quia morituri sumus; et ad immortalitatem resurgeret, ut immortalita-

Lucæ 24.43. tem speremus. Ideoque ante mortem non solum scriptum est quia manducavit et bibit, sed et-

Matth. 4. 2. iam quia esurivit et sitivit: post resurrectionem

A tantum quia et manducavit et bibit, non autem quia esurivit et sitivit; quia in corpore non amplius morituro non erat illa indigentia corruptionis, ut esset necessitas refectionis, sed erat potestas edendi. Factum est caussa congruendi, non ut subveniretur inopiæ carnis, sed ut suaderetur veritas corporis.

CAPUT XIII. Quæstio, quomodo caro et sanguis non possidebit regnum Dei.

13. Adversus hanc tantam evidentiam, nonnulli nobis ex Apostolo faciunt quæstionem: contra istam quippe disputationem, vide quid objiciunt. Non, inquiunt, resurget caro: si enim resurget, possidebit regnum Dei: aperte autem dicit Apostolus, *Caro et sanguis regnum Dei non possidebit*. Audistis, cum Apostolus legeretur. Dicimus carnem resurgere, et clamat Apostolus, *Caro et sanguis regnum Dei non possidebit*. Ergo contra Apostolum prædicamus, aut ipse contra Evangelium prædicavit? Evangelium divina voce testatur, *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*. Si caro factum est, vera caro factum est. Nam si non vera caro, nec caro. Sicut vera caro Mariæ, vera caro Christi, quæ inde suscepta est. Hæc vera caro comprehensa, flagellata, colaphizata, suspensa; hæc vera caro mortua, hæc vera caro sepulta est; hæc vera caro a morte etiam resurrexit. Reddunt testimonia cicatrices: vident oculi discipulorum, et adhuc fluctuat admiratio; compalpat manus, ne dubitet animus. Contra tantam evidentiam, Fratres, quam hoc modo voluit Dominus noster Jesus Christus persuadere discipulis eam per orbem terrarum prædicaturis, contra hanc evidentiam pugnare videtur Apostolus dicens, *Caro et sanguis regnum Dei non possidebit?* 1.Cor.15.50.

B

Johan. 1. 14.

C

Solvitur quæstio.

14. Possemus hanc quæstionem ita solvere, et resistere vanis calumniatoribus: verumtamen et sic solvetur, quomodo potest cito responderi, et diligentius, quod ait Apostolus, considerabimus unde sit dictum. Dico ergo quomodo possimus facillime respondere. Quid habet Evangelium? Quod resurrexit Christus in eo corpore, quo sepultus est: quia visus, quia contrectatus est, quia discipulis sit putantibus quod spiritus esset, *Palpate, et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere*. Quid contra Apostolus? *Caro et sanguis*, inquit, *regnum Dei non possidebunt*. Amplector utrumque, nec dico ista pugnantia, ne ego ipse contra stimulum pugnem. Quomodo ergo amplector utrumque? Cito, ut dixi, possem sic respondere: Apostolus ait, *Caro et sanguis regnum Dei hereditate possidere non possunt*. Recte dixit; non est enim carnis possidere, sed possideri. Non enim corpus tuum aliquid possidet, sed anima tua per corpus possidet, quæ ipsum etiam corpus possidet. Si ergo sic resurgit caro, ut habeatur, non habeat; ut possideatur, non possideat: quid mirum si caro et sanguis regnum Dei non possidebit, quia utique possidebitur? Nam eos possidet caro, qui non sunt regnum Dei, sed regnum diaboli, et ideo subditi sunt voluptatibus carnis. Unde et ille paralyticus grabbato portabatur: sed sanato Dominus ait, Lucæ 24.39.

D

Prima expositio Apostoli.

Marci 2. 11.

Tolle grabbatum tuum, et vade in domum tuam. Sic ergo paralysi sanata tenet carnem suam, et ducit quo vult: non quo non vult a carne ipse trahitur, et portat potius corpus, quam portatur a corpore. Manifestum est quod in illa resurrectione non habebit caro illecebrarum tractum, ut ducat animam per quasdam titillationes atque blanditias, quo anima non vult, et

Rom. 7, 23. plerumque superatur, dicens, *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis.* Adhuc portatur grabbato paralyticus, nondum portat: exclamet ergo, *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Respondeatur, *Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* Cum ergo resurrexerimus, non nos caro portabit, sed nos eam portabimus: si nos portabimus, nos eam possidebimus: si nos eam possidebimus, non ab ea possidebimur: quia liberati a diabolo regnum Dei sumus: atque ita caro et sanguis regnum Dei non possidebit. Ergo calumniatores illi conticescant, qui vere sunt caro et sanguis, et nihil possunt nisi carnaliter cogitare. Quia etiam de illis in eadem prudentia carnis perseverantibus, unde caro et sanguis merito appellantur, recte dici potuit, *Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt.*

* CAPUT XIV.

* Etiam hoc modo solvatur hæc quæstio: quia tales homines, qui caro et sanguis appellantur, (de talibus enim etiam Apostolus

Ephes. 6, 12. dicit, *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem;*) si non se ad spiritalem vitam converterint, et spiritu facta carnis mortificaverint, regnum Dei possidere non poterunt.

Verior Apostoli sensus.

15. Verumtamen quid ait Apostolus, dixerit aliquis. Ille enim verior sensus est, qui circumstantis lectionis aperitur. Itaque ipsum potius audiamus, et ex tota quæ circa est contextione

1. Cor. 15, 47. etc. Scripturæ, quid in eo loco intelligi voluerit, videamus. Sic enim ait: *Primus homo de terra, terrenus, secundus homo de cælo cælestis. Qualis terrenus, tales et terreni; et qualis cælestis, tales et cælestes. Sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem ejus qui de cælo est. Hoc autem dico, fratres, quia caro et sanguis regnum Dei non possidebit, neque corruptio incorruptionem.* Singula ergo videamus. *Primus homo,* inquit, *de terra, terrenus; secundus homo, de cælo. Qualis terrenus, tales et terreni,* id est, omnes morituri: *et qualis cælestis, tales et cælestes,* id est, omnes resurrecturi. Jam enim cælestis homo resurrexit, et adscendit in cælum: cui per fidem nunc incorporamur, ut sit ipse caput nostrum; membra autem ordine suo sequantur caput suum, et quod præmonstratum est in capite, tempore suo demonstretur in membris: modo autem hoc fide portemus, ut ad ipsam rem et speciem suo tempore veniamus. Sic enim

Coloss. 3, 1 et 2. alio loco dicit: *Si autem resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* Sicut ergo cum in nobismetipsis nondum surreximus, sicut Christus

A in corpore, per fidem tamen cum Christo resurrexisse nos dicimur: ita imaginem cælestis hominis, id est, qui jam in cælis est, fide interim portare nos jubet.

Christus quomodo homo de cælo cælestis.

16. Si quis autem quærit cur hominem secundum non in cælo dixerit, sed de cælo, cum et ipse Dominus de terra corpus acceperit, quia utique Maria ex Adam et Eva erat progenita; intelligat terrenum hominem secundum terrenam concupiscentiam dictum: et quoniam affectus ille terrenus est, quo per concubitum maris et feminæ nascuntur homines, trahentes etiam ex parentibus originale peccatum; corpus autem Domini nullo tali affectu ex utero virginali creatum est, quamvis de terra Christus assumserit carnem, quod intelligitur Spiritus-

B sanctus significare, dicens, *Veritas de terra orta est;* non tamen terrenus, sed cælestis homo, et Psal. 84, 12.
de cælo dicitur. Si enim suis hoc fidelibus per gratiam præstitit, ut recte dicat Apostolus, *Nostra enim conversatio in cælis est:* quanto magis ipse cælestis homo, et de cælo dicendus est, Philip. 3, 20.
in quo nullum umquam peccatum fuit? Propter peccatum enim dictum est homini, *Terra es, et in terram ibis.* De cælo ergo cælestis homo ille Gen. 3, 19.
rectissime dicitur, cujus conversatio de cælo numquam recessit: quamvis Dei Filius etiam hominis filius factus de terra corpus assumserit, id est, formam servi. Non enim adscendit, nisi qui descendit. Quia etsi ceteri, quibuscumque donaverit adscendunt, vel potius ejus gratia levantur in cælum, etiam sic ipse adscendit, quia Johan. 3, 13.

C corpus ejus fiunt; et secundum hoc unus adscendit: quoniam sacramentum magnum in Christo et Ecclesia exponit Apostolus, quo scriptum est, *Et erunt duo in carnem unam.* Unde etiam dicitur, *Igitur non jam duo, sed una caro.* Quapropter *nemo adscendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, filius hominis qui est in cælo.* Ephes. 5, 31. Matth. 19, 6. Johan. 3, 13.
Propter hoc enim addidit, *qui est in cælo;* ne quisquam ejus conversationem de cælo recessisse arbitraretur, cum per terrenum corpus in terra hominibus appareret. Ergo *sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem ejus qui de cælo est,* interim fide, per quam etiam cum illo resurreximus: ut et sursum cor habeamus, ubi Christus est in dextera Dei sedens; et ideo quæ sursum sunt quæramus, at-

D que sapiamus, non quæ super terram.

CAPUT XV.

Hoc nobis resurrectione præstandum, quod in Christo præcessit.

17. Sed quia de resurrectione corporis agebat: nam ita proposuerat: *Sed dicit aliquis, Quomodo resurgunt mortui? quo autem corpore veniunt?* et propterea dixerat, *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo. Qualis terrenus, tales et terreni, et qualis cælestis, tales et cælestes:* ut hoc speremus in nostro corpore futurum, quod in Christi corpore præcessit: atque hoc quamquam nondum re ipsa percepimus, interim fide tenemus. Ideo subjunxerat, *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem ejus qui de cælo est.* Ne ad talia nos resurrecturos crederemus, qualia secundum primum hominem corruptibiliter age- 1. Cor. 15, 35. ibidem 47. etc.

bamus, subjecit statim: *Hoc autem dico, fratres, quia caro et sanguis regnum Dei hereditate possidere non possunt.* Atque ostendere volens quid dixerit carnem et sanguinem, quia non ipsam speciem corporis, sed corruptionem significat nomine carnis et sanguinis, quæ corruptio tunc non erit. Corpus enim sine corruptione, non proprie dicitur caro et sanguis, sed corpus. Si enim caro est, corruptibilis atque mortalis est: si autem jam non moritur, jam non corruptibilis; et ideo sine corruptione manente specie, non jam caro, sed corpus dicitur: et si dicitur caro, non jam proprie dicitur, sed propter quamdam speciei similitudinem. Sicut possumus forte propter eamdem similitudinem, etiam Angelorum carnem dicere, cum sicut homines apparuerunt hominibus; cum essent corpus, non caro: quia corruptionis indigentia non inerat. Quia ergo possumus secundum similitudinem carnem appellare etiam corpus quod jam non corrumpitur, secutus sollicitus Apostolus exponere voluit quid dixerit carnem et sanguinem: quia secundum corruptionem hoc dixit, non secundum speciem: et subjecit statim, *Neque corruptio incorruptionem hereditatis possidebit:* tamquam diceret, Quod dixi, *Caro et sanguis regnum Dei non possidebit*, hoc dixi, quoniam *corruptio incorruptionem non possidebit.*

Caro et sanguis pro corruptione.

Quomodo in cælo erit corpus nostrum, si non erit ibi corruptio.

18. Et ne quisquam diceret, Si ergo incorruptio a corruptione non potest possideri, quomodo ibi erit corpus nostrum? Audite quod sequitur. Quasi enim diceretur Apostolo, Quid est ergo quod dicis? frustrane credidimus carnis resurrectionem? Si caro et sanguis regnum Dei non possidebit, frustra credidimus resurrexisse Dominum nostrum a mortuis in corpore in quo natus et crucifixus est, in eo adscendisse in cælum coram oculis discipulorum suorum, de quo cælo ad te clamavit, *Saule, Saule, quid me persequeris?* Occurrit hoc Paulo sancto et beato Apostolo, et pia caritate parturienti filios suos in Christo per Evangelium genitos, quos adhuc parturiebat donec Christus in eis reformaretur, id est, donec portarent per fidem imaginem ejus qui de cælo est. Nolebat enim eos in ea ruina remanere, ut arbitrarentur se talia facturos in regno Dei, in illa æterna vita, qualia faciebant in hac vita, in voluptatibus manducandi et bibendi, nubendi, uxores ducendi, et eos carnaliter generandi: hæc enim opera corruptio carnis habet, non ipsa species carnis. Jam ergo quia non ad talia resurrecturi sumus, præscripsit, ut jam dudum dixeram, Dominus in evangelica lectione, quæ modo recitata est. Judæi enim resurrectionem quidem credebant carnis, sed talem futuram putabant, ut ea vita esset in resurrectione, qualem in hoc sæculo gerebant; atque ita carnaliter cogitantes, Sadducæis respondere non poterant proponentibus de resurrectione quæstionem, cujus erit uxor mulier, quam septem fratres sibi succedentes habuerunt, cum vellet unusquisque fratri suo mortuo ex ejus uxore semen excitare. Saddu-

Act. 9. 4.

Beda et Florus ad 1. Cor. 15. Carnis non erunt eadem opera post resurrectionem.

Judæorum et Sadducæorum error de resurrectione. Matth. 22. 15.

A cæi enim secta erat quædam Judæorum, quæ non credebat resurrectionem. Judæi ergo Sadducæis istam quæstionem proponentibus fluctuantes et hæsitantes respondere non poterant; quia regnum Dei a carne et sanguine, id est, incorruptionem a corruptione possideri posse arbitrabantur. Venit Veritas, interrogatur a deceptis et deceptoribus Sadducæis, proponitur illa quæstio Domino. Et Dominus qui sciret quid diceret, et quod nesciebamus credere nos vellet, respondet auctoritate majestatis suæ quod credamus. Apostolus autem exposuit quantum ei datum est: quod, quantum possumus, intelligamus. Quid ergo Dominus Sadducæis? *Erratis*, inquit, *non scientes Scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim neque nubunt, neque*
B *uxores ducunt; neque enim incipiunt mori, sed erunt æquales Angelis Dei.* Magna virtus Dei. Quare non nubunt, neque uxores ducunt? Quia non incipient mori. Ibi enim successor, ubi decessor. Nulla ergo ibi talis corruptio. Et ille Dominus per ætates ab infantia usque ad juventutem cucurrit, quia carnis adhuc mortalis gerebat substantiam: posteaquam resurrexit in ætate in qua sepultus est, numquid credimus eum in cælo senescere? Ergo *erunt*, inquit, *æquales Angelis Dei.* Abstulit de medio suspicionem Judæorum, refellit calumnias Sadducæorum: quia Judæi credebant quidem resurrecturos mortuos, sed ad quæ opera resurgerent, carnaliter sentiebant. *Erunt æquales*, inquit, *Angelis Dei.* Audisti de virtute Dei, audi etiam
C de Scripturis. *De resurrectione*, inquit, *non legistis, quomodo locutus sit Dominus ad Moysen de rubo, dicens, Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob? Non est Deus mortuorum, sed vivorum.*

Matth. 22. 29. et 30. Resurrectio ad vitam Angelorum.

Ibidem 32. et 33.

CAPUT XVI. *Resurrectio ad vitam sine corruptione.*

19. Quod ergo resurgamus, dictum est; et quoniam ad vitam Angelorum resurgimus, a Domino audivimus: in qua vero specie resurgamus, ipse ostendit in resurrectione sua. Quia vero ipsa species corruptionem non habebit, Apostolus dicit: *Hoc autem dico, Fratres, quia caro et sanguis regnum Dei hereditate possidere non possunt: neque corruptio incorruptionem hereditate possidebit:* ut ostenderet nomine carnis et sanguinis corruptionem mortalis animalisque corporis se intelligere voluisse. Deinde
D solvit jam ipse quæstionem quam possent ab eo solliciti auditores exquirere: quia sollicitior ipse de intellectu filiorum, quam filii sunt de verbis parentum. Subjungit ergo, et dicit, *Ecce mysterium vobis dico.* Quiescat cogitatio tua, o homo, quisquis es. Cœperas enim cogitare de verbis Apostoli, quod caro humana non resurgat, cum audires, *Caro et sanguis regnum Dei non possidebit:* sed præbe aurem consequentibus verbis, et corrige præsumtionem cogitationis. *Ecce*, inquit, *mysterium dico vobis. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.* Quid est hoc? Mutatio quippe aut in pejus est, aut in melius. Si ergo posita est mutatio, ut nondum videamus qualis erit, utrum in aliquid

1. Cor. 15. 51.

Mutatio carnis in melius bonorum proprium.

melius, an in aliquid deterius, Ergo sequatur, et ipse exponat: quid nobis est suspicari? Et fortasse humana suspicione labi in errorem te non permittit in conjecturas tuas Apostolica auctoritas, et hoc liquide exponit, cujusmodi mutationem velit intelligi. Quid ergo? Cum dixisset, *Omnes resurgemus, non tamen omnes immutabimur:* video omnes resurrecturos et bonos et malos; sed qui immutabuntur, videamus; et hinc intelligamus mutationem, utrum in melius an in deterius sit futura. Si enim malorum est ista mutatio, in pejus; si autem bonorum, in melius erit. *In atomo*, inquit, *in ictu oculi, in novissima tuba. Canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur.* Jam ergo in melius erit ista mutatio, cum dicit, *Et nos immutabimur:* sed nondum expressum est quantum exprimi oportuit, quo usque corpus nostrum commutatur in melius. Quid est ipsum melius, nondum dictum est. Nam et ab infantia in adolescentiam cum mutatur, potest dici in melius commutari, ubi etsi minus infirmum, adhuc tamen infirmum et mortale est.

Ibidem 52.

CAPUT XVII. Celeritas resurrectionis.

20. Ergo singula diligentius retractemus. *In atomo*, inquit. Difficile videtur hominibus resurgere mortuos: sed mirum est quemadmodum abstulerit Apostolus omnes ancipites difficultates de cordibus fidelium. Dicis tu, Non resurgunt mortui: ego non solum resurgere mortuum dico, sed tanta celeritate, quanta non conceptus et natus est. Quanta enim mora est, ut formetur homo in utero, ut perficiatur, ut nascatur, ut ætatum successione roboretur? Numquid forte sic resurrecturus est? Non: sed *in atomo*, inquit. Multi nesciunt quid sit atomus. Atomus dictus est a τεμῶ quod est sectio: ἄτομος Græce quod secari non potest. Sed dicitur atomus in corpore, dicitur in tempore. In corpore dicitur, si quid inveniri potest, quod quidem dividi non posse perhibetur, corpusculum aliquod tam minutum, ut jam non habeat ubi secari possit. Atomus autem in tempore momentum est breve, quod jam non habet ubi dividatur. Verbi gratia, ut possint etiam corda tardiora capere quod dico: lapis est; divide eum in partes, et partes ipsas divide in lapillos, lapillos quidem in grana, veluti sunt arenæ, rursusque ipsa arenæ grana divide in minutissimum pulverem, donec si possit pervenias ad aliquam minutiam, qualis jam dividi non potest. Hæc est atomus in corporibus. In tempore vero sic intelligitur. Annus, verbi gratis, dividitur in menses, menses dividuntur in dies, dies adhuc in horas dividi possunt, horæ adhuc in partes horarum quasdam productiores, quæ admittunt divisiones, quo usque venias ad tantum temporis punctum, et quamdam momenti stillam, ut per nullam morulam produci possit, et ideo jam dividi non possit: hæc est atomus temporis. Dicebas ergo non resurgere mortuos: non solum resurgunt, sed tanta celeritate resurgunt, ut in atomo temporis futura sit omnium resurrectio mortuorum. * Et exponens tibi atomi celeritatem, cum dixisset *in atomo*, adjunxit continuo, quantum fieri possit actionis ac motus in atomo temporis, *In ictu oculi* ait. Scivit enim obscure dixisse, *in atomo*, et planius dicere voluit quod facilius intelligeretur. Quid est ictus oculi? Non quo palpebris claudimus oculum vel aperimus: sed ictum dicit oculi emissionem radiorum ad aliquid cernendum. Mox enim ut conjeceris adspectum, emissus radius in cœlum pervenit, ubi solem et lunam et stellas et sidera contuemur, tam immenso intervallo a terra separata. Tubam vero novissimam, signum novissimum dicit. *Canet enim*, inquit, *tuba, et mortui resurgent incorrupti et nos immutabimur.* Nos utique fideles dixit, et priores resurgentes ad vitam æternam. Ergo illa mutatio, quia piorum atque sanctorum est, in melius erit, non in deterius.

Atomus. Florus ad 1. Cor. 15. Atomus in corpore.

Atomus in tempore.

* CAPUT XVIII.

Ictus oculi. V. supra Serm. 277, cap. 10.

21. Sed quæ est ista mutatio? quid est illud quod sit, *Immutabimur.* Species amittitur quæ nunc est, non sola corruptio, propter id quod dictum est, *Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptionem hereditate possidebit?* Quod ne auditorem moveret ad desperandam carnis resurrectionem, subjecit, *Ecce mysterium vobis dico: Omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur.* Et ne putaremus immutationem in pejus futuram: *Et nos*, inquit, *immutabimur.* Restat ergo ut dicat qualis immutatio futura sit. *Oportet enim hoc corruptibile*, inquit, *induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem.* Si corruptibile hoc induetur incorruptione, et mortale hoc induetur immortalitate, jam non erit corruptibilis caro. Si ergo non erit corruptibilis caro, cessabit nomen corruptionis in carne et sanguine, cessabit etiam nomen proprium carnis et sanguinis; quia mortalitatis sunt ista nomina. Et si ita est, et caro resurget et quia immutatur et fit incorrupta, *caro et sanguis regnum Dei non possidebit.* Quod si illam immutationem in eis aliquis intelligere voluerit, quos tunc adhuc vivos ille dies inventurus est; ut qui jam mortui erant, resurgant, qui autem adhuc vivunt, immutentur; ut eorum personam suscepisse credatur Apostolus, cum ait, *Et nos immutabimur:* eadem tamen ratio consequetur, quia illa incorruptio ad omnes utique pertinebit, *cum corruptibile hoc induet incorruptionem, et mortale hoc induet immortalitatem. Tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoriam. Ubi est mors contentio tua? Ubi est mors aculeus tuus?* Corpus autem quod jam mortale non est, non proprie dicitur caro et sanguis, quæ terrena sunt corpora: sed corpus dicitur, quod jam cæleste dici potest. Sicut idem Apostolus cum diceret de carnium differentia: *Non omnis*, inquit, *caro eadem caro. Alia quidem est hominum, alia pecorum, alia piscium, alia volucrum, alia serpentium. Et corpora*, inquit, *cœlestia, et corpora terrestria.* Nullo modo autem diceret carnes cœlestes: quamvis carnes possint dici corpora, sed terrestria. Omnis enim caro corpus est: non autem omne

Immutatio sanctorum in resurrectione qualis erit. 1. Cor. 15, 50.

Ibidem 51.

Ibidem 53.

Caro et sanguis proprie corruptionis et mortalitatis nomina.

Ibidem 39. et 40.

corpus caro: non solum quia cæleste corpus non dicitur caro, sed etiam quædam ipsa terrestria, sicut ligna et lapides, et si quid ejusmodi est. Etiam sic ergo caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt: quia resurgens caro in tale corpus commutabitur, in quo jam non erit mortalis corruptio, et propterea nec carnis et sanguinis nomen.

CAPUT XIX. Error quorumdam circa veritatem resurrectionis.

22. Sed intendite, Fratres, rogamus vos; non est res parvi pendenda, de fide nostra agitur: cui non tam a paganis cavendum est, quam a quibusdam perversis, qui se Christianos dici et videri volunt. Non enim deerant etiam sub Apostolis, qui dicerent resurrectionem jam factam esse, et fidem quorumdam perverterent, de quibus Apostolus, *Qui circa veritatem*, inquit, *erraverunt, dicentes resurrectionem jam factam esse, et fidem quorumdam subverterunt*. Non autem vacat quod non ait, a veritate aberraverunt, sed *circa veritatem*, non tamen veritatem tenuerunt. Mors ergo tollitur, et non erit quodam modo: sicut Apostolus ait, *Absorbebitur mortale a vita*. Sic enim dictum est et de Domino, quia deglutivit mortem. Non enim quasi recedit mors habens aliquam substantiam suam: sed in ipso corpore ubi erat, esse desinet, ut speciem videas, speciem teneas, quæras corruptionem et mortalitatem, et non invenias. Discessit ergo aliquo corruptio? Non: sed ibi interemis est, ibi absorpta est. Propterea cum dixisset, *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc immortalitatem induere: tunc fiet*, inquit, *sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoriam. Ubi est mors contentio tua? Ubi est mors aculeus tuus?* Et non ait, Discessit mors in victoriam; sed, *Absorpta est mors in victoriam*. Quomodo ergo illi circa veritatem aberraverunt? Quia veram dixerunt resurrectionem unam, sed aliam negaverunt.

1. Tim. 2. 19. — 2. Cor. 5. 4. — 1. Pet. 5. 22.

CAPUT XX. Resurrectio duplex, in spiritu, et in corpore. Corpora impiorum qualia resurgent.

23. Est enim resurrectio secundum fidem, in qua omnis qui credit, resurgit in spiritu. Et enim ille bene resurget in corpore, qui primo resurrexit in spiritu. Nam qui antea in spiritu per fidem non resurrexerint, non ad illam commutationem resurgent in corpore, ubi assumetur et absorbebitur omnis corruptio, sed ad illam pœnalem integritatem. Nam integra erunt et corpora impiorum, nihil ex eis imminutum apparebit, sed ad pœnam erit integritas corporis, et quædam, ut ita dicam, quædam firmitas corporis, corruptibilis firmitas: quia ubi dolor esse poterit, non potest dici non esse corruptio; quamvis non deficiat illa infirmitas in doloribus, ne dolor ipse moriatur. Nam ipsam corruptionem nomine vermis prophetice significatam non incongrue creditur, et ipsum dolorem nomine ignis. Sed quia firmitas tanta erit, ut nec doloribus cedat in mortem, nec ad incorruptionem, in qua nullus dolor est, commutetur; propterea sic scriptum est, *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur*. Commutatio vero quæ corruptionem non habebit, sanctorum erit. Illorum ergo erit, qui modo habent resurrectio-

Marci 9. 45.

A nem spiritus per fidem: de qua resurrectione dicit Apostolus, *Si autem resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo*. Quomodo morimur secundum spiritum, et resurgimus secundum spiritum: sic postea morimur secundum carnem, et resurgimus secundum carnem. Secundum spiritum mors est, non credere vana, quæ credebat, non facere mala quæ faciebat. Secundum spiritum resurrectio est credere salubria quæ non credebat, et facere bona quæ non faciebat. Qui terrena idola et figmenta deos putabat, unum Deum cognovit, in eum credidit, mortuus est in idolatria, resurre-

Beda et Florus ad Coloss. 3. 8, etc.

B xit in fide Christiana. Ebriosus erat, sobrius est; mortuus est ab ebrietate, resurrexit in sobrietate. Sic ab omnibus malis operibus cum receditur, mors quædam fit in anima, et in ejus bonis operibus resurgit. *Mortificate*, inquit Apostolus, *membra vestra quæ sunt super terram: immunditiam, perturbationem, concupiscentiam malam, et avaritiam*, inquit, *quæ est idolorum servitus*. Mortificatis ergo istis membris, resurgimus in bonis quæ sunt istis contraria; in sanctitate, in tranquillitate, in caritate, in eleemosynis. Quomodo autem præcedit mors secundum spiritum resurrectionem quæ est secundum spiritum: sic præcessura est mors secundum carnem resurrectionem quæ futura est secundum carnem.

Ibidem 5. — Beda et Florus ad Coloss. 3.

CAPUT XXI. Testimonia de duplici resurrectione ex Apostolo.

C 24. Utramque ergo noverimus, et spiritalem et corporalem. Ad spiritalem pertinet quod dictum est, *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis*. Et illud, *Qui sedebant in umbra mortis, lux orta est eis*. Et illud quod paulo ante commemoravi, *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite*. Ad corporalem autem resurrectionem pertinet quod nunc dicit Apostolus, qui talem sibi quæstionem proposuerat: *Sed dicit aliquis, Quomodo resurgunt mortui? Quo autem corpore venient?* Agebat ergo de resurrectione corporis, in qua præcessit Dominus Ecclesiam suam: de hac ergo ait, *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem*. Propter illud quod dixerat, *Caro et sanguis regnum Dei non possidebit*. Habemus autem alio loco apertissime

Ephes. 5. 14. — Isai. 9. 2. — Coloss. 3. 1. — Beda ad 2. Tim. 2. — 1. Cor. 15. 35.

D ipsius apostoli Pauli testimonium de resurrectione secundum spiritum, et de resurrectione secundum carnem. Corpus enim mortale, quod animatum est vel animatum fuit, caro dicitur. Sic ergo Apostolus loquitur: *Si autem Christus in vobis, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter justitiam*. Ecce jam resurrectio spiritus per justitiam facta intelligitur: vide utrum speranda sit etiam corporis resurrectio. Mortale enim corpus noluit appellare mortale, sed mortuum; et tamen hoc se significasse in consequentibus aperit. Sequitur itaque, et dicit, *Si ergo spiritus ejus qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in*

Rom. 8. 10. — Ibidem 11.

CLASSIS IV. *vobis, qui suscitavit Dominum nostrum Jesum vivificabit et mortalia corpora vestra per habitantem Spiritum ejus in vobis.* Quapropter illi circa veritatem aberraverunt, unam negaverunt, resurrectionem. Si enim omni modo eam negarent, a veritate aberrarent, non circa veritatem. Quia vero circa veritatem aberraverunt, confessi sunt unam, quæ secundum spiritum sit; negaverunt autem alteram, quæ per carnis resurrectionem speratur, dicentes resurrectionem jam factam esse: quod nisi ita dicerent, ut illam quæ in corpore futura est credi et sperari prohiberent, non de his diceretur, *Fidem quorumdam subvertunt.*

CAPUT XXII. Ambæ resurrectiones in Evangelio.

25. Sed audite jam manifestissimum testimonium ipsius Domini in Evangelio secundum Joannem, uno loco ambas resurrectiones, et quæ secundum spiritum modo fit, et quæ secundum carnem postea futura est, ita declarantem, ut omnino dubitare non possit, qui quoquo modo Christianum se dicit, et Evangelicæ auctoritati subjectus est; ut nullus aditus calumniatoribus restet, et quasi per fidem Christianam volentibus evertere Christianos, inserendo venena sua, ut occidant animas infirmorum. Sed ex ipso codice audite. Propterea enim non tantum disputatoris, sed etiam lectoris fungor officio, ut sermo iste noster sanctarum Scripturarum auctoritate fulciatur, non humanis suspicionibus super arenam ædificetur, si forte aliquid non memoriter occurrerit. Audite ergo Evangelium secundum Joannem. Dominus loquitur: *Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, et credit ei qui misit me, habet vitam æternam; et in judicium non venit, sed transitum fecit a morte in vitam. Amen, amen dico vobis, quia venit hora et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei, et qui audierint, vivent. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso, et potestatem dedit ei et judicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes qui in monumento sunt, audient vocem ejus; et procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii.* (Joan. 5. 24 etc.) Arbitror quidem multos intelligere ab ipso Domino in hoc loco utramque resurrectionem; et secundum spiritum per fidem, et secundum carnem per illam novissimam tubam distincte aperteque declaratam. Tamen hæc eadem verba diligenter consideremus, ut omnibus audientibus manifestum sit. *Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, et credit ei qui misit me, habet vitam æternam; et in judicium non venit, sed transitum fecit a morte in vitam.* Secundum spiritum resurrectio est, quæ fit modo per fidem. Sed ne ita proposita videretur, quasi adhuc longe futura sit; quamquam non dixerit, Transiturus est a morte in vitam, sed *transitum fecit a morte in vitam:* tamen ne verbo præteriti temporis figuratæ usus videretur, sicut est, *Foderunt manus meas et pedes;* (Psal. 21. 17.) quod adhuc futurum prænuntiabatur:

Resurrectio secundum spiritum, quæ nunc fit per fidem.

A

sequitur, et hoc ipsum planius explicat: *Amen, amen dico vobis,* inquit, *quia venit hora et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei, et qui audierint vivent.* Quod supra dixit, *Transiit a morte, in vitam,* hoc nunc dicit, *vivent.* Sed ne illud quod ait, *Venit hora*, in finem sæculi speraretur, quando etiam corporum resurrectio futura est; addidit, *et nunc est.* Non enim ait tantum, *Venit hora:* sed, *Venit hora, et nunc est.* Qui autem audierint hanc vocem, vivent: scilicet vita quam superius significavit, dicens, *Transiit a mortem ad vitam.* Hic ergo eos significavit qui ad pœnam judicii non pertinent; quia præveniunt judicium fide sua, et transitum faciunt a morte ad vitam.

CAPUT XXIII. Resurrectio secundum carnem futura.

B

26. Restat ergo ut et judicium futurum ostendat inter bonos et malos: quia hic bonos tantum commemoravit ad præsentem resurrectionem, quæ secundum spiritum est, pertinere. Sequitur itaque, et dicit, *Et potestatem dedit ei et judicium facere, quia filius hominis est.* Insinuavit secundum quid acceperit potestatem judicii: *quia filius,* inquit, *hominis est.* Nam secundum id quod Filius Dei est, sempiternam eum Patre habet potestatem. Jam quomodo sit futurum judicium, consequenter exponit: *Nolite,* inquit, *mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus; et procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii.* Superius cum dixisset, *Venit hora;* adjecit, *et nunc est:* ne illa hora prænuntiata putaretur, qua in fine sæculi futura est corporum

C

resurrectio. Hic ergo quia ipsam volebat intelligi, cum dixisset, *Venit hora;* non adjecit, *et nunc est.* Item superius mortuos dixit audire vocem Filii Dei, monumentorum autem nullam commemorationem fecit: ut distingueremus mortuos per mentis errorem qui resurgunt modo per fidem, ab eis mortuis quorum cadavera in monumentis sunt resurrectura in ultimo sæculi. Hic ergo ut illa in fine speraretur corporum resurrectio, *Omnes,* ait, *qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, et procedent.* Item superius, *Audient,* inquit, *vocem Filii Dei, et qui audierint, vivent.* Quid opus erat addere, *Qui audierint;* cum posset ita dici. Audient vocem Filii Dei, et vivent: nisi quia de his dicebat qui secundum mentis errorem mortui sunt,

D

quorum multi audiunt et non audiunt, id est, non obtemperant, non credunt? Qui vero sic audiunt, quomodo volebat audiri, cum diceret, *Qui habet aures audiendi, audiat:* ipsi vivent. (Lucæ 8. 8.) Audient ergo multi, sed *qui audierint, vivent,* id est, qui crediderint. Nam qui sic audient, ut non credant, non vivent: unde apparet de qua morte, et de qua vita eo loco dixerit: de morte scilicet quæ ad solos malos pertinet, eo ipso quo mali sunt, et de vita quæ ad solos bonos pertinet, eo ipso quo boni fiunt. * Hic autem, ubi secundum corpora resurrecturos pronuntiat, non ait, Audient vocem ejus, et qui audierint, procedent. Omnes enim novissimam tubam audient,

* CAPUT XXIV.

CLASSIS IV.

et procedent, quia omnes resurgemus. Sed quia non omnes immutabimur, sequitur et dicit, *Qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii*. Superius itaque ubi per fidem secundum spiritum reviviscitur, ad eamdem sortem omnes reviviscunt; ut vita eorum non distribuatur in beatitudinem et miseriam, sed ad bonam partem omnes pertineant. Et ideo cum dixisset, *Qui audierint, vivent;* non adjecit, Qui bona egerunt, in vitam æternam; qui vero mala egerunt, in pœnam æternam. Hoc enim ipsum quod dictum est, *vivent*, in bono tantummodo accipi voluit: sicut etiam superius, *Transitum*, inquit, *fecit a morte ad vitam;* nec dixit ad quam vitam; quia per fidem a morte reviviscere, non potest esse mala vita. Hic autem primo non, audient vocem ejus et vivent; ipsum enim, *vivent*, per totam istam lectionem in bono intelligi voluit: sed dixit, *audient et procedent*, quo verbo significavit corporalem motum corporum de locis sepulturarum suarum. Sed quia procedere de monumentis non omnibus ad bonum erit: *Qui bona*, inquit, *fecerunt, in resurrectionem vitæ;* etiam hic vitam in bono tantum intelligi voluit: *qui vero mala egerunt*, inquit, *in resurrectionem judicii*, judicium scilicet pro pœna posuit.

CAPUT XXV. Quale corpus et qualis sanctorum vita post resurrectionem.

27. Jam ergo, Fratres, nemo quærat perversa subtilitate cujusmodi figura erit corporum in resurrectione mortuorum, quanta statura, qualis motus, qualis incessus. Sufficit tibi quod resurgit caro tua in ea specie, in qua Dominus apparuit, in hominis utique specie. Sed noli propter speciem timere corruptionem: si enim non timueris corruptionem, non timebis et illam sententiam, *Caro et sanguis regnum Dei non possidebit:* nec incides in laqueum Sadducæorum, quem propterea non possis evitare, quia putas ad hoc resurgere homines, ut ducant uxores, et generent filios, et agant opera vitæ mortalis. Si quæris qualis erit vita, quis hominum hoc poterit explicare? Vita erit Angelorum. Quicumque tibi potuerit ostendere vitam Angelorum, ostendet vitam eorum; quia æquales futuri erunt Angelis. Si autem Angelorum vita occulta est, nemo quærat amplius; ne per errorem non perveniat ad id quod quærit, sed ad quod sibi ipse confinxerit. Præpropere enim quærit, et festinans quærit. Tu in via ambula; venies ad patriam, si non deseras viam. Tenete ergo Christum, Fratres, tenete fidem, tenete viam: ipsa vos perducet ad id quod videre modo non potestis. In illo enim capite apparuit quod speretur in membris; in illo fundamento demonstratum est quod in nostra ædificetur fide, ut postea perficiatur in specie: ne forte cum putatis vos cernere, appareat vobis aliquid per imaginem falsam quasi esse quod non est, et dimissa via in errorem devietis, et ad patriam quo ducit via, id est, ad speciem quo ducit fides, non perveniatis.

CAPUT XXVI. Vita similis Angelorum.

28. Dices, Quomodo vivunt Angeli? Sufficit tibi scire hoc, quod non corruptibiliter vivunt. Facilius enim tibi potest dici quid ibi non erit, quam quid ibi erit. Possum enim et ego, Fratres mei, breviter vobis percurrere quædam quæ ibi non erunt: et hoc propterea possum, quia ista experti sumus, et novimus ea quæ ibi non erunt. Quid autem ibi erit nondum sumus experti. *Per fidem enim ambulamus, nondum per speciem: quamdiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino*. Quid ergo ibi non erit? Ducere uxorem, ut filii propagentur: quia non est ibi mors: non ibi erit crescere, quia nec senescere: non erit refectio, quia nec defectio: non ibi erunt negotia, quia nec indigentis; nec ipsa laudabilia opera hominum innocentium, quæ cogit operari egestas et necessitas hujus vitæ. Non enim dico tantummodo non ibi futura opera latronum aut fœneratorum, sed ipsa quæ innocentes homines operantur propter indigentiam sublevandarum humanarum necessitatum, non ibi erunt. * Sabbatum erit perpetuum, quod a Judæis celebratur temporaliter, a nobis autem in æternum intelligitur. Quies erit ineffabilis, quæ explicari non potest, sed, ut dixi, utcumque explicatur, cum dicuntur quæ ibi non erunt. Ad illam quietem tendimus, ad illam spiritaliter regeneramur. Sicut enim ad labores carnaliter nascimur, ita ad quietem spiritaliter renascimur: clamante illo, *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*. Hic pascit, ibi perficit: hic promittit, ibi reddit: hic significat, ibi exprimit. Cum autem in illa beatitudine et spiritu et corpore perfecti salvique fuerimus, ista negotia non erunt; nec illa ibi erunt, quæ hic laudantur in bonis operibus Christianorum. Quis enim non laudatur Christianus porrigendo panem esurienti potumque sitienti, vestiendo nudum, suscipiendo peregrinum, pacando litigiosum, visitando ægrotum, sepeliendo mortuum, consolando lugentem? Magna opera, plena misericordiæ, plena laudis et gratiæ. Sed nec ipsa ibi erunt: quis opera misericordiæ necessitas miseriæ comparavit. Quem pascis, ubi nemo esurit? Cui potum das, ubi nemo sitit? An vestiturus es nudum, ubi omnes ipsa immortalitate vestiti sunt? Audisti paulo ante tunicas sanctorum, loquente Apostolo, *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem*. Ubi indnere sonat, indumentum indicat. Hoc indumentum Adam perdidit, ut pelles acciperet. An peregrinum suscepturus es, ubi omnes in patria sua vivunt? Ægrotos visitabis, ubi omnes eadem incorruptionis firmitate vigebunt? Mortuum sepulturus, ubi semper vivunt? Litigantes concordaturus, ubi omnia in pace sunt? Tristes consolaturus, ubi omnes in æternum gaudebunt? Quia ergo cessabunt simul miseriæ, cessabunt hæc opera misericordiæ.

SERMON. DE DIVERSIS.

Quies erit, carens operibus corruptionis et indigentiæ.
1. Cor. 5. 6, et 7.
* CAPUT XXVII. Sabbatum perpetuum.
Matth. 11. 28.
Misericordiæ opera cur ibi nulla erunt.
1. Cor 15. 53.
Gen. 3. 21.

29. Quid ergo ibi agetur? Nonne jam dixi, facilius me dicere quid ibi non erit, quam quid ibi erit? * Illud scio, Fratres, quod non sumus dormitaturi vacando, quia et ipse somnus subsidium defectionis datus est animæ. Quippe intentionem perpetuam mortales sensus agitantem non ferret fragile corpus, nisi sensibus conso-

Quæ erit beatorum actio post resurrectionem.
* CAPUT XXVIII.

pitis ad eamdem agitationem ferendam repararetur ipsa fragilitas, et qnemadmodum ex morte innovatio futura est, sic nunc ex somno vigilatio fieret. Ibi ergo non erit. Ubi enim non est mors, nec imago mortis erit. Nec tamen cuiquam subrepat timor tædiorum, cum ei dicitur quod semper vigilabit, et non aget aliquid. Possum dicere; et quomodo quidem futurum sit, non possum dicere, quia nec videre adhuc possum: tamen aliquid non impudenter dico, qnia de Scripturis dico, quæ ibi erit actio nostra.

Amen et Halleluja erit tota actio nostra sine tædio.

Tota actio nostra, Amen et Halleluja erit. Quid dicitis, Fratres? Video quod auditis et gavisi estis. Sed nolite iterum carnali cogitatione contristari, quia si forte aliquis vestrum steterit et dixerit quotidie, Amen et Halleluja, tædio marcescet, et in ipsis vocibus dormitabit, et tacere jam volet; et propterea putet sibi esse aspernabilem vitam, et non desiderabilem, dicentes vobismetipsis, Amen et Halleluja semper dicturi sumus, quis durabit? Dicam ergo, si potero, quantum potero. Non sonis transeuntibus dicemus Amen et Halleluja, sed affectu animi. Quid est enim Amen? quid Halleluja? Amen, est verum: Halleluja, laudate Deum. Quia ergo Deus veritas est incommutabilis, sine defectu, sine provectu, sine detrimento, sine augmento, sine alicujus falsitatis inclinatione, perpetua, et stabilis, et semper incorruptibilis manens; hæc autem quæ agimus in creatura et in ista vita, velut figuræ sunt rerum per significationes corporum, et quædam in quibus ambulamus per fidem: cum viderimus facie ad faciem quod nunc videmus per speculum in ænigmate, tunc longe alio et ineffabiliter alio affectu dicemus, Verum est; et cum hoc dicemus, Amen utique dicemus, sed insatiabili satietate. Quia enim non deerit aliquid, ideo satietas: quia vero illud quod non deerit semper delectabit, ideo quædam, si dici potest, insatiabilis satietas erit. Quam ergo insatiabiliter satiaberis veritate, tam insatiabili veritate dices, Amen. Jam quale est quis potest dicere, *quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit?* (*1. Cor. 2. 9.*) Quis itaque sine ulIo fastidio et cum perpetua delectatione videbimus verum, et certissima evidentia contuebimur, amore ipsius veritatis accensi et inhærentes ei dulci et casto amplexu eodemque incorporeo, tali etiam voce laudabimus eum, et dicemus, Halleluja.

** CAPUT XXIX.*

** ƒ. Exhortantes.*

* Exsultantes enim se ad parilem laudem flagrantissima caritate invicem et in Deum, omnes cives illius civitatis dicent, Halleluja: quia dicent, Amen.

Requies et recubitus beatorum in contemplatione ac laude veritatis.

30. Hæc igitur vita sanctorum etiam corpora eorum commutata in cælestem et Angelicum statum sic implebit, atque immortaliter vegetabit, ut ab illa beatissima contemplatione et laude veritatis, nulla corruptio necessitatis avertat aut avocet. Ita illis cibus erit ipsa veritas: ipsa autem requies tamquam recubitus. Quod enim dictum est, quia recumbentes epulabuntur, sicut dicit Dominns, *Quia multi venient ab Oriente et Occidente, et recumbent cum Abraham et Isaac et Jacob in regno Patris mei:* (*Matth. 8. 11.*) hoc significatum est, quoniam magna reqnie pascentur cibo veritatis. Talis enim cibus reficit, et non deficit: implet et integer est: tu consummaris, ipse non consumitur. Talis est ille cibus, non qualis iste, qui deficit ut reficiat, et ne vitam finiat qui eum accipit, ipse finitur. Recubitus ergo ille, sempiterna requies erit: epulæ illæ, veritas incommutabilis erit: epulatio illa, vita æterna erit, id est, ipsa cognitio. Quia *hæc est*, inquit, *vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum.* (*Johan. 17. 3.*)

CAPUT XXX. Vita delectabiliter summeque vacantium in visione Dei.

31. Nam quia illa vita in contemplatione veritatis non solum ineffabiliter, sed quia et delectabiliter permanebit, multis locis Scriptura testatur; quæ omnia commemorare non possumus. Inde est illud: *Qui diligit me, mandata mea custodit; et ego diligam eum, et ostendam me ipsum illi.* (*Johan. 14. 21.*) Tamquam enim fructus et merces ab eo quæreretur, quia mandata ejus custodiuntur: *Ostendam*, inquit, *me ipsum illi;* perfectam beatitudinem ponens, ut cognoscatur sicuti est. Inde est et illud: *Dilectissimi, filii Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus; quia videbimus eum sicuti est.* (*1. Johan. 3. 2.*) Ideo et apostolus Paulus, *Tunc*, inquit, *facie ad faciem.* (*1. Cor. 13. 12.*) Quia etiam dixit alio loco, *In eamdem imaginem transformamur a gloria in gloriam, tamquam a Domini spiritu.* (*2. Cor. 3. 18.*) Et in Psalmis dicit, *Vacate, et videte, quia ego sum Dominus.* (*Psal. 45. 21.*) Tunc ergo optime videbitur, quando summe vacabitur. Quando autem summe vacabitur, nisi cum transierint tempora laboriosa, tempora necessitatum, quibus modo obstricti sumus, quamdiu terra parit homini peccatori spinas et tribulos, ut in sudore vultus sui manducet panem suum? Temporibus ergo terreni hominis omni ex parte transactis, et die cælestis hominis omni ex parte perfecto, summe videbimus, quis summe vacabimus. Finita enim corruptione et indigentia in resurrectione fidelium, non erit propter quod laboretur. Quasi enim diceretur, Recumbite et manducate: ita dictum est, *Vacate et videte.* Vacabimus ergo et videbimus Deum sicuti est; et videntes laudabimus Deum. Et hæc erit vita sanctorum, hæc actio quietorum, quia sine defectu laudabimus. Non uno die laudabimus: sed sicut dies ille non habebit terminum temporis, ita laus nostra non habebit terminum cessationis; et ideo in sæcula sæculorum laudabimus. Audi etiam hoc Scripturam dicentem Deo, quod nos desideramus: *Beati qui habitant in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt te.* (*Psal. 83. 5.*)

Oratio post conversionem.

Conversi ad Dominum, ipsum deprecemur pro nobis et pro omni plebe sua adstante nobiscum in atriis domus suæ: quam custodire protegereque dignetur: per Jesum Christum filium ejus Dominum nostrum, qui cum eo vivit et regnat in sæcula sæculorum, Amen.

CLASSIS IV.

* Alias 2. ex Sirmondianis.

* SERMO CCCLXIII.

De (a) *cantico Exodi.*

1. SENSUM nostrum, Fratres carissimi, in Scripturis sanctis considerandis atque tractandis regere debet earumdem Scripturarum manifestissima auctoritas; ut ex eis quæ aperte dicta sunt ad nutriendos nos, ea quæ obscurius dicta sunt ad exercendos nos, fideliter disserantur. Quis enim audeat aliter exponere sacramenta divina, quam ut corde atque ore Apostolico prædicatum atque præscriptum est? Dicit autem apostolus Paulus, *Nolo vos ignorare, fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes per mare transierunt, et omnes in Moyse baptizati sunt, et in nube, et in mari; et omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eumdem potum spiritalem biberunt. Bibebant autem de spiritali consequente eos petra; petra autem erat Christus. Sed non in plurimis eorum beneplacitum est Deo. Prostrati enim sunt in deserto. Hæc autem figuræ nostræ factæ sunt, ut non simus cupientes mala, sicut et illi cupierunt.* Et paulo post, *Omnia hæc*, inquit, *in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correctionem nostram, in quos finis sæculorum devenit.*

1. Cor. 10. 1, etc.

Ibidem 11.

Transitus maris rubri figura baptismi. Johannes diaconus in collect.

2. Hinc itaque, Dilectissimi, nullus fidelium dubitaverit, transitum illius populi per mare rubrum figuram fuisse baptismi nostri; ut a diabolo et angelis ejus, qui nos, tamquam Pharao et Ægyptii, luto carnis obnoxios velut laterum operibus adterebant, duce Domino nostro Jesu Christo, cujus tunc figuram Moyses gerebat, per baptismum liberati, *Cantemus Domino: gloriose enim magnificatus est; equum et equitem projecit in mare.* Nobis enim mortui sunt, qui nobis jam dominari non possunt: quoniam ipsa delicta nostra, quæ nos illi subditos fecerant, lavacro gratiæ sanctæ liberatis nobis, tamquam in mari submersa atque deleta sunt. *Cantemus* ergo *Domino: gloriose enim magnificatus est; equum et equitem projecit in mare*, superbiam et superbum delevit in baptismo. Jam quippe humilis subditus Deo cantat hoc canticum. Nam superbo gloriam suam quærenti, et se magnificanti, non est gloriose magnificatus Dominus. Justificatus autem impius, credendo in eum qui justificat impium, ut deputetur fides ejus ad justitiam, ut justus ex fide vivat; ne ignorans Dei justitiam, et suam volens constituere, justitiæ Dei non sit subjectus, verissime cantat adjutorem et protectorem sibi Dominum in salutem, Deum suum, quem honorificat. Neque enim est ex illis elatis, qui cognoscentes Deum, non sicut Deum honorificaverunt. (b) Dicit itaque, *Deus patris mei*. Deus est enim patris Abraham, qui credidit Deo, et deputatum est illi ad justitiam. Et ideo parvuli, non de nostra justitia præsumentes, sed de ipsius gratia, magnificamus Dominum, quoniam ipse *conterit pugnas*, qui pax est nostra. Et ideo *Dominus nomen est illi*: cui dicimus apud Isaiam, Posside nos. *Dominus nomen est illi*. Non eramus, et fecit nos: perieramus, et invenit nos: vendideramus nos, et emit nos. *Dominus nomen est illi. Currus Pharaonis et exercitum ejus projecit in mare.* Et exaltationes sæculares, et catervas innumerabilium Peccatorum, quæ in nobis diabolo militabant, delevit in baptismo. * *Ternos stratores* curribus imposuerat, qui nos timore doloris, timore humiliationis, timore mortis, persequendo terrebant. Hæc omnia submersa sunt in rubro mari, quia illi consepulti sumus per baptismum in mortem, qui pro nobis flagellatus, exhonoratus, et occisus est. Ita rubro pelago omnes hostes operuit, qui cruenta morte, qua nostra peccata consumerentur, baptismum consecravit. Quod si hostes nostri devenerint in profundum tamquam lapis, illos solos possidet, et cum illis solis est duritia diaboli, de quibus scriptum est, Peccator enim in profundum venerit malorum, contemnit. Non enim credunt dimitti sibi posse quæ fecerunt: et ea desperatione gravius altiusque merguntur. Sed, *Dextera tua, Domine, glorificata est in virtute, dextera manus tua Domine, confregit inimicos*, * *et multitudine majestatis tuæ, Domine, contrivisti adversarios. Misisti quippe iram tuam, et comedit eos tamquam stipulam.* Timuimus enim te * nascentem, et credidimus in te, et omnia delicta nostra consumta sunt. Nam quare *per spiritum iræ Domini divisa est aqua, et gelaverunt tamquam murus aquæ, gelaverunt fluctus in medio mari?* cum in ista divisione aquæ, gelantibus fluctibus, via patuerit populo liberato. Cur ergo non potius per spiritum misericordiæ Domini divisa est aqua? nisi quis terror iræ Dei, quam contemnit ille peccator, qui venit ad profundum malorum, ipse compellit ad baptismum, ut per aquam non præfocantem, sed transeuntes per viam liberemur? *Dixit inimicus, Persequar, et comprehendam; partibor spolia, et replebo animam meam: interficiam gladio meo, dominabitur manus mea.* Neque intelligit inimicus vim Dominici sacramenti, quæ est in baptismo salutari, eis qui credunt et sperant in eum; et adhuc putat etiam dominari baptizatis posse peccata, quoniam carnis fragilitate tentantur, nesciens ubi, et quando,

Exodi 15. 1.

SERMONES DE DIVERSIS.

v. 3.

Isai. 26. 13.

v. 4.

* Apud LXX. τριστάτας.

Prov. 18. 3.

v. 6.

v. 7.

* f. nascentem. v. 8.

v. 9.

(a) Idem est titulus apud Possidium cap. 8. Indiculi. Excerptum ex hoc Sermone prolixius exhibet Johannes Romanæ Ecclesiæ diaconus in suis collectaneis ad priores septem veteris Testamenti libros, nondum vulgatis, quorum penes nos est ex bibliotheca Corbeiensi pervetustum exemplar, auctoris forsitan ætate, aut certe annis post nonum sæculum non multis descriptum. Dubium nobis aliquando Sermonem istum effecerat enarrandi genus concisum et sub obscurum: sed cum Augustinum ceteroquin maxime sapiat, par est credere locis nonnullis obscuritatem allatam esse librariorum lapsu: sicuti videre licet in uno et altero loco, quem ad Johannis collectanea redintegramus. Suspicamur præterea Sermonem bona parte esse decurtatum.

(b) Sirmondus, *Sed dicit et Deus. Deus est enim patris Abraham.* Locus in MSS. similiter vitiatus, sanatur hic ad Johannis diaconi collectanea nondum vulgata.

 et quomodo perficiatur plena totius hominis renovatio, quæ in baptismo inchoatur, et præsignatur, et spe certissima jam tenetur. Tunc enim et mortale hoc induet immortalitatem, et evacuato penitus omni principatu et potestate, erit Deus omnia in omnibus. Nunc autem, quamdiu corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, dicit inimicus, *Persequar, et comprehendam.*
v. 10. * *Sed misisti spiritum tuum, et operuit eos mare.* Modo non dicitur spiritus iræ Dei, quando mare operuit inimicos: et paulo ante dictum est, *per spiritum iræ tuæ divisa est aqua:* Cum per hoc potius transiens Dei populus liberatus sit. Sed nimirum videtur Deus non irasci, cui sunt impunita peccata, et magis ingravescit. Unde plumbo comparatus in profunda descendit, tanto magis, quanto magis videt eos qui per fidem justificati sunt, et pro spe futuræ vitæ præsentia mala tolerant, in laboribus vivere, in quibus eos perferendis confirmat Spiritus Dei. Misit ergo Deus Spiritum suum ad consolandos et exercendos in laboribus justos; et operuit mare impios, non solum putantes nihil interesse inter se et illos; sed potius æstimantes illis esse iratum Deum, qui tantis tribulationibus affligerentur, sibi autem propitium, qui tantis prosperitatibus lætarentur. Ita *descenderunt tamquam*
v. 11. *plumbum in aquam validissimam. Quis similis tibi in diis, Domine, quis similis tibi? gloriosus in sanctis*, qui non gloriantur in se; *mirabilis in majestatibus, qui facis prodigia.* Hæc enim quæ tunc facta sunt, futurum aliquid prænuntiabant, quoniam figuræ nostræ fuerunt.
v. 12. *Extendisti dexteram tuam, transvoravit eos terra.* Nullum certo Ægyptiorum illo tempore terræ hiatus absorbuit; aqua cooperti sunt, in mari perierunt. Quid est ergo, *Extendisti dexte-*
Isai. 53. 1. *ram tuam, transvoravit eos terra?* An recte intelligimus dexteram Dei eum, de quo Isaias dicit, Et brachium Domini cui revelatum est? Ipse est enim unicus Filius, cui non pepercit Pater, sed pro omnibus nobis tradidit illum. Atque ita in cruce extendit manum suam dexteram, et
Job. 9. 24. transvoravit impios terra, cum se victores, et illum contemtibilem putabant. Terra enim tradita est in manus impii, et faciem judicium ejus operuit, id est, divinitatem ejus. Ita gubernavit Dominus populum suum, tamquam illo ligno portatum, ubi terra, id est, caro Domini extenta impios transvoravit. Neque enim navi transivit populus mare, ut *gubernasti* proprie dicere-
v. 13. tur. Sed *gubernasti justitia tua populum tuum*, non præsumentem de justitia sua, sed ex fide viventem sub gratia tua: *populum tuum hunc, quem liberasti.* Novit enim Dominus qui sunt ejus.

Transitus per eremum figura peregrinationis nostræ in hac vita, in qua adversantes superamus auxilio Christi.

3. *Exhortatus es in virtute tua*, id est, in Christo tuo. Quia quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Et si crucifixus est ex infirmitate, sed vivit in virtute Dei. *Exhortatus es in virtute tua, et in refectione sancta tua.* In eo quippe quod carnis mortalitas in illo refecta est per resurrectionem, et in illo jam corruptibile hoc induit incorruptionem, exhortati sumus in futurum sperantes, et propter hæc omnia præsentia tolerantes. Restat enim post baptismum transitus per eremum, per vitam quæ agitur in spe, donec veniamus ad terram promissionis, terram viventium ubi nobis est portio Dominus, in æternam Jerusalem; quo donec veniamus, tota ista vita eremus nobis est, et tota tentatio. Sed in eo qui vicit sæculum, vincit omnia populus Dei. Nam sicut in baptismo, tamquam hostes a tergo insequentes, præterita peccata delentur: sic post baptismum, in itinere vitæ hujus, cum escam spiritalem manducamus, et potum spiritalem bibimus, omnia nobis adversantia superamus. Terruit quippe inimicos viæ nostræ nomen Imperatoris nostri. Prius enim surrexit ira gentium ad perdendum nomen Christianum; ubi autem ira nihil potuit, conversa est in dolorem, et magis magisque fide crescente atque occupante omnia, dolor conversus est in timorem; ut et superbi hujus sæculi tamquam volatilia cœli, sub umbra oleris illius, quod ex minutissimo grano sinapis multum crevit, refugium protectionemque conquirant. Sic et in hoc cantico, ubi commemorantur ea, quæ tunc in figura contingebant in illis, servatus est ordo iræ, doloris, et timoris gentium, *Audierunt*, inquit, v. 14.
gentes, et iratæ sunt; dolores comprehenderunt habitatores Philistiim. * *Tunc festinaverunt*, id v. 15.
est conturbati sunt, *duces Edom, et principes Moabitarum, apprehendit eos tremor: tabuerunt omnes inhabitantes Chanaan.* * *Incumbat* v. 16.
in eos tremor, et timor magnitudinis brachii tui. Fiant tamquam lapides, donec transeat populus tuus, Domine, donec transeat populus tuus hic, quem adquisisti. Sic factum est, sic fit. Admiratione stupentes tamquam lapides fiunt inimici Ecclesiæ, donec transeamus ad patriam. Sed et qui resistere tentaverint, sicut tunc Amalech extentis manibus Moysi, ita nunc in signo crucis Dominicæ superantur. Atque ita introducimur, atque plantamur in monte hereditatis Domini, qui ex parvo lapide, quem vidit Daniel, Dan. 2.
crevit et implevit universam terram. Hæc præparata est habitatio Domini. Templum enim Dei 1. Cor. 3. 17.
sanctum est, et sanctificatio domus ejus quæ ab ipso est. Templum enim Dei sanctum est, ait Apostolus, quod estis vos. Et ne quisquam respiceret ad terrenam Jerusalem, ubi templum istud figuram quamdam temporaliter gessit, sicut oportuit, significavit de regno æterno se dicere, quod est æterna hereditas Dei, æterna Jerusalem. Secutus enim ait, *Quæ præparaverunt manus tuæ, Domine, qui regnas semper, et in sempiternum, et adhuc.* v. 17.
Estne quid ultra quam *in sempiternum?* Quis hoc dixerit? Cur ergo addidit, *et adhuc?* Forte quia solet sempiternum et pro longo nimis tempore intelligi, ad hoc additum est, *et adhuc*, ut verum sempiternum, quod sine fine est, intelligeretur. An quia regnat Deus *semper* in cælestibus, quæ statuit in sæculum sæculi, præceptum posuit et non præteribit; *et in sempiternum* in eis, quibus ex transgressione præcepti postea conversis peccata dimisit, et eos

CLASSIS IV. adquisivit ex tempore, eisque beatitudinem sine fine donavit; regnat et *adhuc* in eos, quos sub populi sui pedibus in suppliciis justissimis ordinavit? Neque enim quisquam ejus regno subtrahitur, cujus æterna lege in distributione dandi atque reddendi et meritis præmiorum atque pœnarum, et justissima ordinatione, creaturæ cunctæ coercentur. Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. *Quia intravit equitatus Pharaonis cum curribus et adscensoribus in mare; et adduxit super eos Dominus aquas maris. Filii autem Israel ambulaverunt per siccum, per medium mare.*

Jacobi 4. 6.

v. 19.

Maria tympano as-

4. Hoc cantavit Moyses et filii Israel, hoc Maria prophetissa et filiæ Israel cum ea, hoc et nos modo, sive viri et feminæ, sive spiritus et caro nostra. Qui enim Jesu Christi sunt, ait Apostolus, carnem suam crucifixerunt cum passionibus et concupiscentiis. Hoc significare congruenter intelligitur tympanum, quod assumsit Maria, ut huic cantico consonaret. In ligno enim caro extenditur, ut tympanum fiat: et ex cruce discunt suavem sonum gratiæ confiteri. Humiles ergo per baptismum facti gratiæ pietate, et extincta ibi nostra superbia, per quam superbus inimicus nobis dominabatur, ut jam qui gloriatur, in Domino glorietur. *Cantemus Domino: gloriose enim magnificatus est; equum et equitem projecit in mare.*

SERMON. DE DIVERSIS.

sumto concinens quid figurat.

Gal. 5. 24.

v. 21.

SANCTI
AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
SERMONUM AD POPULUM
V. CLASSIS,
Sermones Dubii.

QUOS INTER QUI VISI SUNT MINUS REFERRE AUGUSTINUM, HOC SIGNO † IN CAPITE SERMONIS EXHIBENTUR.

* Alias de Tempore 167.

* SERMO CCCLXIV.
De (a) Samsone.

Fortitudo Samson ex Spiritu Dei. 1. Samson fortitudinem habuit de gratia, non de natura. Nam si fortis esset natura, cum ei capillus demeretur, fortitudo non adimeretur. (Jud. 15. 25.) Et ubi erat illa potentissima fortitudo, nisi in eo quod Scriptura dixit, *Incedebat cum illo Spiritus Domini?* Ad Domini Spiritum pertinebat illa fortitudo. In Samson vas erat, in Spiritu plenitudo erat. Vas impleri et exinaniri potest. Omne autem vas aliunde habet complementum. (Act. 9. 15.) Ideo in Paulo ipsa gratia commendata est, quando dictus est *vas electionis*. Videamus (Judic. 14. 14.) ergo Allophylis qualem parabolam Samson proposuit. *De edente*, inquit, *exivit cibus, et de forti est egressa dulcedo*. B Prodita est hæc parabola, delata ad amicos, soluta est; victus est Samson. Hic si justus est, latet: valde in profundo est hujus viri justitia. Nam et quod legitur victus blanditiis muliebribus, et quod ad meretricem intravit, videtur hujus meritum vacillare minus (Osee. 11. 2.) intelligentibus secreta veritatis. Nam et Propheta uxorem meretricem præcepto Domini jubetur accipere. Fortasse poterimus dicere hoc in veteri Testamento criminosa vel damnabilia non fuisse, quando quidem hoc quod dicebat vel agebat, prophetia erat. Requiramus ergo quid significaverit victus, quid significaverit victor, quid significaverit cedens blanditiis muliebribus, quid significaverit prodens secretum para- C

A bolæ, quid significaverit intrans ad meretricem, quid significaverit vulpes capiens, et per caudas vulpium, quibus ignem alligavit, inimicorum fructus incendens. Quos quidem fructus de compendio incendere potuit, si non in vulpibus mysterium cogitaret. Numquid enim stipula arida ardere non potuit, nisi ignem per eam vulpes transferrent? Intelligamus ergo grandia latere mysteria.

In Samsone figuratus Christus. 2. Quid erat Samson? Si dicam, Christum significabat: verum mihi dicere videor; sed continuo occurrit cogitantibus, Et Christus vincitur blanditiis muliebribus? Et Christus quomodo intelligitur ad meretricem intrare potuisse? Deinde et Christus, quando capite nudatur, capillo raditur, virtute spoliatur, alligatur, excæcatur, B illuditur? Evigila fides, adtende quid sit Christus, non solum quid fecit, sed etiam quid passus est Christus. Quid fecit? Operatus est, ut fortis: passus est, ut infirmus. In uno intelligo utrumque. Video fortitudinem Filii Dei, video infirmitatem filii hominis. Accedit et aliud, quia Christus totus, quomodo eum Scriptura commendat, et caput et corpus est. Sicut Ecclesiæ (Ephes. 1. 15.) caput est Christus, ita Christi corpus Ecclesia est. Et sola quidem ut non sit, cum capite suo totus Christus est. Habet ergo Ecclesia in se fortes, habet infirmos; habet eos qui solido pane vescuntur, habet eos qui adhuc lacte nutriendi sunt. Addo aliud, quod necesse est confiteri: in ipsa societate sacramentorum, communicatione C baptismatis, participatione altaris, habet justos,

(a) Possidius in indiculi cap. 10. recenset Tractatum *de Samsone et de versu Psalmi 57*. cujus partem repraesentari arbitramur in isto Sermone. Fuit alias Lovaniensibus dubius. Verlino autem et Vindingo spurius. Nunc certe multo quam antea melior aut minus indignus Augustino prodit emendatus ad varios codices MSS. quorum auctoritate in eo quædam restituimus, quædam referramus. Exordium in prius excusis istud habebat: *In lectione ista, quæ nobis recitata est, Fratres carissimi, multa et nimium obscura divina mysteria continentur. Quæ quia non possunt breviter explicari, hac sola ex caussa Psalmos matutinos temperius voluimus consummare, ne vos Sermo prolixior fatigaret. Et quia hora consuetudinaria de ecclesia exituri estis, ea quæ dicenda sunt secundum vestram consuetudinem, cum silentio et quiete adtento animo audite. Samson, Fratres dilectissimi*, etc. Abest id totum a MSS.

CLASSIS V.

habet injustos. Modo enim corpus Christi, quod nostis, in area est; postea in horreo erit. Tamen cum in area est, non recusat paleas sustinere: cum tempus advenerit reponendi, triticum a paleis segregabit. Quædam ergo fecit Samson ex persona capitis, quædam ex persona corporis, totum tamen ex persona Christi. In eo enim quod virtutes et mirabilia operatus est Samson, caput Ecclesiæ Christum significavit: in eo autem quod prudenter fecit, illorum qui in Ecclesia juste vivunt, imaginem gessit: ubi forte præventus est et incaute egit, eos qui in Ecclesia (a) peccatores sunt, figuravit. Meretrix quam Samson in conjugium sumit, Ecclesia est, quæ ante agnitionem unius Dei cum idolis fornicata fuit, quam postea sibi Christus adjunxit. Postquam vero ab eo illuminata fidem suscepit, etiam hoc meruit, ut per eum salutis sacramenta cognosceret, et ab eodem revelarentur ei mysteria cælestium secretorum. Nam quæstio ipsa quæ continet, *De edente exivit cibus, et de forti est egressa dulcedo*, quid aliud significat quam Christum a mortuis resurgentem? De edente utique, id est, de morte quæ cuncta devorat atque consumit exivit cibus ille qui dixit, *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi.* Quem humana exacerbavit iniquitas, et cui aceti et fellis amaritudinem propinavit, ab ea plebs Gentium vitæ dulcedinem conversa suscepit. Ac sic de mortui leonis ore, id est, de Christi morte, qui accumbans dormivit ut leo, apum, id est Christianorum processit examen. Quod autem dicit, *Non invenissetis parabolam meam, nisi arassetis in vitula mea:* vitula hæc Ecclesia est, quæ fidei mysteria, Trinitatis, resurrectionis, judicii pariter et regni, in fines terræ per Apostolorum et sanctorum doctrinam ac prædicationem vulgavit, et intelligentibus atque cognoscentibus æternæ vitæ præmia repromisit.

[Matth. 3. 12. — Uxor Samsonis. — Problema ipsius. — Johan. 6. 41. — Judic. 14. 18.]

3. Sequitur autem, *Iratus est Samson, quia duxit sodalis ejus uxorem ejus.* Sodalis iste omnium hæreticorum figuram gessit. Magnum secretum, Fratres mei. Nam hæretici, qui Ecclesiam diviserunt, uxorem Domini sui ducere et abducere voluerunt. De Ecclesia enim et de Evangeliis exierunt, qui per impietatis adulterium Ecclesiam, id est, Christi corpus in partem suam conantur invadere. Unde fidelis ille servus et amicus Dominicæ sponsæ loquitur dicens, *Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* Et depravati sodalis tangit fideli zelo et increpatione personam. *Et timeo*, inquit, *ne sicut serpens Evam seduxit, ita et sensus vestri corrumpantur a veritate quæ est in Christo Jesu.* Qui autem sunt sodales, id est, hæretici desertores, qui sponsam Domini invadere voluerunt, nisi Donatus, Arius, Manichæus, et cetera vasa erroris et perditionis? De talibus Apostolus dicit, *Audio in vobis*, inquit, *scissuras esse: alius enim dicit, Ego quidem sum Pauli; alius autem, Ego Apollo; alius vero, Ego Cephæ.* Videamus igitur mysticus iste Samson quid fecerit offensus in uxore ab alieno. Cepit enim vulpes, id est, adulterantes sodales, de quibus dicitur in Canticis canticorum, *Capite nobis vulpes pusillas, exterminantes vineas.* Quid est, *Capite?* id est, Comprehendite, convincite, confutate; ne exterminentur Ecclesiasticæ vineæ. Quid est aliud vulpes capere, nisi hæreticos divinæ legis auctoritate revincere, et sanctarum Scripturarum testimoniis velut quibusdam vinculis alligare atque constringere? Vulpes capit, ligatis ignem caudis apponit. Quid sibi volunt caudæ vulpium colligatæ? Caudæ vulpium quid sunt, nisi posteriora hæreticorum, qui prima habent blanda et deceptoria: ligata, id est, damnata, et ignem in fine trahentia; ut eorum fructus et opera consumant, qui suis seductionibus adquiescunt? Dicit homini modo, Noli audire hæreticos, noli adquiescere hæreticis. Respondet, Quare? Numquid ille et ille non audivit hæreticos? Numquid et alius quilibet Christianus non tanta mala commisit, tanta adulteria fecit, tantas rapinas exercuit? Et quid illi, contigit mali? Prima vulpium sunt, quæ seducti attendunt; et retro est ignis. Nihil, inquit, illi contigit. Numquid quia præcedit, post se nihil trahit? Venturus est ad ignem posteriorem. Putas autem quia hæretici ignem trahunt unde ardeant fructus inimicorum, et ipsi non ardebunt? Sine dubio enim vulpes, ubi messes incenderunt, et ipsæ utique arserunt. Videte ergo judicium hæreticis retro, quomodo non vident post se. Habent blandimenta, ut mulceant, primas partes suas liberas ostendunt: in judicio Dei in ligatis caudis, id est, in posterioribus suis ignem trahunt, quia improbitas præcedit pœnas suas.

[Sodalis ducens ipsius uxorem figura hæreticorum. — 2. Cor. 11. 2. — 1. Cor. 1. 11. — SERMONES DUBII — Vulpes ignem in caudis trahentes. Cant. 2. 15.]

4. Quod autem intravit ad meretricem, si sine caussa fecit, quicumque fecit, immundus est: si autem propheta fecit, sacramentum est. Si non ita intravit ut concumberet cum ea, mysterii caussa fortassis intravit. Sed concubuisse non legimus. Sequitur, *Inimici vero exspectabant ad portas civitatis, ut comprehenderent eum, cum a meretrice, ad quam intraverat, fuisset egressus. Ille vero dormiebat.* Videte quemadmodum non scriptum est, quis mixtus est meretrici; sed scriptum est, quia *dormiebat. Ubi exsurrexit*, inquit, *media nocte exiit, et abstulit portas civitatis ipsius cum seris, et easdem portas levavit in cacumen montis, et ab Allophylis teneri non potuit.* Portas civitatis, quibus ad meretricem intravit abstulit, et in montem levavit. Quid est hoc? Infernum et amorem mulieris, utrumque Scriptura conjungit. Inferni imaginem tenebat domus meretricis. Recte pro inferis ponitur: quia neminem repellit, et omnem intrantem ad se trahit. Agnoscimus hoc loco Redemptoris nostri opera, postquam Synagoga, ad quam venerat, a se per diabolum separata est, postea quam decalvavit eum, id est, in loco Calvariæ crucifixit, ad inferna descendit;

[Accessus ad meretricem. — Judic. 16. 2. — Portæ civitatis, cum a somno surrexisset in montem ablatæ. Prov. 30. 16.]

(a) MSS. *infirmi sunt.* Paulo post loco *Meretrix*, verius si legatur *Mulier ex alienigenis* ut alias Augustinus.

CLASSIS V. et inimici custodiebant locum dormientis, id est, sepulcrum; et capere volebant quem videre non poterant. Ille autem dormiebat ibi. Hoc ideo dixi, quia vera mors erat. Quod dictum est, *Media nocte surrexit*; hoc significat, quis in secreto surrexit. Aperte enim passus est; solis autem discipulis et certis quibuscumque, cum surrexit, manifestatus est. Ergo quod intravit, omnes viderunt; quod surrexit, pauci cognoverunt, tenuerunt et palpaverunt. Tollit portas tamen civitatis, id est, aufert portas inferni. Quid est portas inferni tollere, nisi mortis imperium removere? Recipiebat enim et non remittebat. Quid autem fecit Dominus noster Jesus Christus? Ablatis portis mortis, adscendit in cacumen montis. Novimus enim eum et resurrexisse, et in cælos adscendisse.

Virtus in capillis. 5. Quid est autem quod in capillis virtutem habebat? Et hoc, Fratres, diligenter adtendite. Virtutem non habuit in manu, non in pede, non in pectore, non in ipso capite; sed in capillis, in crinibus. Quid sunt capilli, quid comæ? Et nos videmus, et interrogatus Apostolus respondet nobis, *Coma velamentum est*. (I Cor. 11, 15.) Et in velamento Christus habebat virtutem, quando umbræ veteris Legis eum tegebant. Coma ergo Samson in velamento erat; quia in Christo aliud videbatur, et aliud intelligebatur. (Johan. 18, 31.) Quid autem sibi vult, quod proditum est secretum, et decalvatus est Samson? Contemta est Lex, et passus est Christus. Christum enim non occiderent, si Legem non contemsissent. Nam noverant et ipsi quia eis Christum non licebat occidere. Dicebant Judæi, *Nobis non licet occidere aliquem*.

Excæcatio et mors Samsonis. Decalvatus est Samson, revelata sunt condensa, remotum est velamentum; et Christus qui latebat apparuit. Capilli autem redivivi caput vestierunt: quia Judæi nec resurgentem Christum credere voluerunt. Fuit quidem in molendino cæcatus, fuit in domo carceris. Domus carceris vel molendinum, labor est hujus sæculi. Excæcatio autem Samson illas indicat, qui infidelitate cæcati Christum nec virtutes operantem, nec adscendentem ad cælestia cognoverunt. Cæcitas ergo quam intulerunt, cæcitatem Judæorum significabat. Christus autem a Judæis et comprehensus est et occisus: sed magis interficientes occidit. Adduxerunt ergo eum inimici, ut illuderent ei. Jam hic imaginem crucis adtendite. Expansas enim manus ad duas columnas, quasi ad duo ligna crucis extendit; sed adversarios suos interemtus oppressit, et illius passio interfectio facta est persequentium. Et ideo Scriptura ita conclusit, *Plures mortuus occidit, quam vivus occiderat*. (Psal. 44, 14.) Quod mysterium in Domino nostro Jesu Christo evidenter impletum est: redemtionem nostram, quam vivens minime celebraverat, mortuus celebravit: qui vivit et regnat in sæcula sæculorum, Amen.

(a) Adversus Pelagianos et Semipelagianos egregius, sed stilo non videtur scriptus Augustiniano.

SERMONES DUBII

* SERMO CCCLXV.

(* Alias 28. inter Vignerianos.)

De (a) versu Psalmi 15. Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum, *etc.*

✝

Deus corde laudandus, et amore.

1. CANTAVIMUS, et diximus, *Benedicam Dominum*: (Eccli. 15, 9.) utinam corde, non ore tantum: nam si ore et non corde, sordescit laus Domini in ore peccatoris; nec sibi prodest oris confessio, si non sit intus caritatis professio. Videte Fratres: non est caritas virtus oris: ibi sedem figit, ubi pulcra est amica sponsi. Ubi autem hæc pulcritudo? Omnis gloria filiæ regis ab intus. (Psal. 113, 17.) Non est aliud ea gloria quam pulcritudo, non est aliud ea pulcritudo quam caritas, non est aliud caritas quam vita. Ergo ut vivas, amo. Si amas, pulcher es: amor bonum, amor pulcrum. Si absit illud pulcrum, non vivis; speciem quidem habes, sed non intus. Recludatur sepulcrum illud tantis fultum columnis, effringatur marmor; quid aliud occurret quam horrendum cadaver, ossa fœtida, cineres, vermes? Est itaque species, sed tegit mortuum, ad adspectum cujus horrescis, fremis. Putas autem mortuus dicat, *Benedicam Dominum?* Immo teste Scriptura, Non mortui laudabant te, Domine, neque omnes qui descendunt in infernum. (Marci 1, 25.) Aperi Evangelium, audies Dominum increpantem et dicentem diabolo, Obmutesce. Quare? Quia non mortui laudabunt te, neque omnes qui descendunt in infernum. Nemo enim laudat, quem non amat; aut si inimicus laudat, virtutem amat, quam in inimico laudat. Qui peccat, inimicitias exercet cum Deo: neque igitur Deum laudat, nec virtutem Dei laudat: quia laus aliquod bonum est, quod non cadit in peccatum. Qui aliquem laudat et mentitur, calumniator, aut irridet potius quam laudat. Aufer a corde caritatem, solum superat mendacium. Vis ut mendacium laudet veritatem, et inde Deus sumat elogium, unde proficiscitur blasphemia? Non magni ducunt sapientes, qui ab insanis et malis laudantur: laudabitur Deus ab impuro et impudentissimo corde, a blasphema et amentissima mente? Dic ergo, *Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum*. Insanus non es, sanatus es, intellectum habes: lauda Deum tuum, qui tribuit tibi intellectum, qui præstat oculum intellectum, ut capias; oculum, ut adspicias; capias quanta sit latitudo et longitudo amoris Dei, adspicias in auctorem et consummatorem fidei; capias caritatem, adspicias Christum; caritatem, ut ames, Christum, ut benedicas; et amando et benedicendo cognoscas Dominum, qui tibi tribuit intellectum, et cognoscendo vivas: quia, Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum, et quem misisti Jesum Christum. (Johan. 17, 3.)

Laus sine amore, non vera, nec Deo accepta.

Contra hæreticos, intellectum

2. Sed unde, quæso, tibi intellectus iste? Veniet aliquis de transverso, et dicet, Qui naturam dedit, dedit intellectum: bona natura, bo-

Bonum, quo benedicitur Deus, habere se a natura jactantes.
Rom. 7. 17.

nus intellectus; hanc bonam sortiar; sufficit; neque enim intellectus erit degener; et inde benedicam Dominum, unde mihi tribuit intellectum, hoc est, a natura. O hæretice, ergo bonam sortitus es naturam? Taceat Apostolus et confundatur: Non quod volo, inquit, bonum hoc facio; et tamen bonam sortitus est naturam, et in hac bona natura, bonum quod vult agere, non potest agere. Vult, desiderat, conatur: vult infirme, desiderat incassum, conatur frustra; et contra quod vult, quod desiderat, quod conatur, bonum hoc non perficit. O bonam naturam, cujus imbecilla voluntas, irritum desiderium, conatus inutiles! Partes suas agant philosophi, et maximam tibi gratiam habebunt, qui tam gratuito bonam eis naturam indulges. Quid inde? Noverunt cœlum, noverunt terram, noverunt mare, abyssos rimantur, abstrusa naturæ scrutantur, sciunt rerum discrimina, differentias, essentias; de his omnibus rationem reddunt; quid inde? Perge, dic amplius. Post tot tantaque deficiunt, nec sicut Deum glorificaverunt, et in cogitationibus suis evanuerunt, et insipientes facti sunt, cum se sapientes arbitrarentur, et mutaverunt similitudinem Dei in similitudinem vituli comedentis fœnum, et effusi sunt in errore Baalim, et occæcavit eos Deus sæculi, et traditi sunt in ignominiosas passiones, et similes facti sunt iis quæ adorabant. Et tamen bona natura gaudebant, et per naturam intellectu. O insane, vides an hæc natura tribuat intellectum quo Deum benedicant? Quin potius tribuat intellectum, quo Deo maledicant, et adversus Creatorem exsurgant? Dicite potius, Fratres, *Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum:* nisi tribuisset, non intellexissem; nisi intellexissem, numquam benedixissem: intellectum tribuit, oculum dedit. Cæca natura, quo ipsa caret non præstat. Fac tibi intellectum, et te facies cæcum. Lumen quod in te est, tenebræ sunt. Dic ergo, Illumina tenebras meas, ne umquam obdormiam in morte. Quid est obdor-
Psal. 11. 4. mire in morte? Aliquid a natura sperare, brachium suum carnem facere, sibi ipsi intellectum fingere: hæc qui fecerit, non tantum in morte est, sed obdormit in morte, plusquam quatriduanus est, plusquam fœtet. Si tantum in morte esset, suscitari posset: sed in ipsa morte plusquam ferreum somnum dormit, in ea requiescit. Actum est de eo.

Rursus confutantur verbis Salomonis
Sap. 8. 18.

3. Sed vis scire quid egerit is, qui bonam sortitus erat naturam? Dixit ne ut tu, In bona natura, bonus mihi est intellectus, et qui unum tribuit, alterum non negavit? Allidamus scorpium, conteramus, obstruatur iniquitati os suum. Lege, sortitus sum animam bonam. Perge, audiamus qualem nactus fueris thesaurum, qui fortasse vertetur in carbones, et utinam in carbones qui super caput tuum congesti absumant superflua. Et cum essem magis bonus, veni ad

Ibidem 20. et 21.

corpus incoinquinatum; et ut scivi quod non
» aliter continere possem, nisi Deus det, et hoc
» ipsum erat sapientiæ, cujus esset donum co-

A gnoscere; conveni Dominum, et deprecatus sum. Verissime sortitus es naturam bonam, quis neget? Nam et diaboli natura bona est, et omnia quæ Deus fecit, bona sunt: sed in hac natura licet bona, tu sapientem intellectum habebis, quo possis abstinere a concupiscentiis et desideriis, quæ militant adversus animam, si Deus non dederit? Disce hæretice, disce tandem. Et scivi quod non aliter continere possem, nisi Deus det: et in hoc præcipuum sapientiæ, quæ tota est intellectus, scire unde contineas, et non aliter contineas nisi a solo Deo. O egregiam naturam, quæ a nullo abstinere potest, nec aliter potest, nisi ut ruat, si Deus non dederit intellectum, quo non ruat! Cantemus ergo, Fratres, cantemus, *Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum*, dedit naturam, dedit intellectum; sanavit naturam, sanavit intellectum. In utroque pius Samaritanus misericordiam exhibuit, descendit, alligavit vulnera, vino quod intelligimus, tersit, curavit, in stabulum tulit, hoc est in Ecclesiam, hospiti commendavit. Quali hospiti? Spiritui-sancto Ecclesiæ sanctæ inhabitatori. Is accepta moneta, sed quam conscisso sacco effudit qui pro miseris solvit, oleo suo, unguento suo, vulnera naturæ jacentis et exspirantis sanavit, et eodem oleo quod accendit, tenebras meas illuminavit, et intellectum lucidum fecit. Hoc si non credideris, non tibi erit Samaritanus, et peribis in vulnere, qui medentis manum renuis admittere.

Intellectus bonus a Spiritu-sancto.

4. Interrogentur Apostoli, et dicant quis in illo quinquagesimo a resurrectione Domini die tribuit illis intellectum? An fortassis excitaverant illi strepitum terribilem, quo concussus est locus, in quo exspectabant promissa Patris? Fortassis accenderunt illum supernum ignem, quo toti ardebant? Fortassis linguas illas igneas ipsi creaverunt? Fortassis ipsi divina illa munera, ex quibus est intellectus, sibi procuraverunt, et in se secundum desideria cordis effuderunt? Hoc qui ait, nullam in hoc sacro quinquagenario partem habet; nec accipit intellectum, qui secundum naturam dari putat intellectum. Quando ergo datus est intellectus, nisi quando et datus est Spiritus? Agamus simul, jam confunderis, jam erubescis; et utinam ita confundaris ut ædificeris, ita erubescas ut glorificeris. Quid est Spiritus-sanctus, nisi promissum Patris munus, nisi Filii donum? Si promittitur, habes a quo promittitur: nam quæ promittuntur, extra nos sunt; et promitteretur frustra quod aut in potestate nostra esset cum promittitur, aut cum liberet possideretur. Hoc tibi promitto, quod non habes; et in me est cum promitto, ut in te descendat quod promitto. Est etiam Spiritus-sanctus donum, et super omne donum, et quod nulli debetur donum, et quod gratis tribuitur donum. Natus est Christus, et in præsepio qui piorum jumentorum esca fieret, reclinatus: tamen sitim, lassitudinem passus est, a suis venditus, a Judæis traditus et accusatus, a Gentibus flagellatus, spinis coronatus, cruci-

Spiritus-sanctus donum nobis Christi passione emtum.

CLASSIS V.

fixus, saxo tandem inclusus: quorsum hæc omnia? Ut hoc tibi emeret donum, quod postea credenti dispensaret; aut potius dispensaret, ut crederes. Nam nisi prius dedisset, neque ante, neque post credidisses. Unde si a natura donum hoc habes, inanem reddis mortem Christi, passionem et crucem. Frustra enim moritur, ut tibi adquirat quod in te est, et donet quod possides. Redde Domino præsepii humilitatem, redde crucis maledictionem, redde profusi sanguinis copiam, incassum hæc omnia: tibi sufficis, inania hæc omnia; dives es, et in divitiis naturæ bonis computas intellectum, quem dedit natura, non gratia, et cujus non es debitor Creatori, nisi in quantum naturam tribuit, quæ tibi intellectum fecit.

Convincuntur postremo experientia propriæ infirmitatis et concupiscentiæ.

5. Agnoscis, ut puto, errorem: et utinam emendent te renes tui; ut melius agnoscas, et agnoscendo petas, et petendo obtineas spiritum intellectus et consilii et timoris, quo sapientior evadas, quo fias cautior et Domino subjectior. Hæc, Fratres, etsi non tractarem, alius tamen esset qui vos erudiret: et apud vosmetipsos tractatores essetis. Si enim, quod avertat Deus, in tam crassum, et stupidum errorem prolapsi essetis, ut a natura vobis intellectum tribui putaretis, quam a sola gratia et misericordia Dei habetis, emendarent vos renes vestri, et clamarent, Quare adscendunt cogitationes hujusmodi in cor vestrum? (Lucæ 24. 38.) Unusquisque se ipsum consulat, se ipsum palpet, scrutetur, nec se quærerit extra; interroget renes suos, et dicent illi, Vidi legem in membris meis contrariam legi mentis meæ (Rom. 7. 23.); pronus sum ad omne flagitium; ita me obruunt concupiscentiæ fluctus, ut quotidie mergar, et in profundum peccatorum ruam. Adscendit invidia, adscendit superbia, adscendit luxuria, agmine facto miserum petunt: si Charybdim declinaverim, Scyllam incurro; si libidinem propulso, iræ succumbo; si non me domat avaritia, cædit ebrietas; si rapinis abstineo, manum et viscera pauperibus claudo; si calumniis aures obduco, mors intrat per fenestras, hoc est, per oculos libidinum et voluptatum incentiva haurio; denique si rimam unam obturo, centum patent, quibus accipiam inimicum imbrem, et tandem fatiscam. Hæc sunt quæ apud te tractant renes tui, et propria infirmitate conscii erudiunt te, increpant te, emendant te, et usque in noctem. Qualem noctem? Conscientiæ tuæ caliginosæ, cujus tenebris involutus velles, si posses, his quasi clypeum adversus lumen veritatis obtendere, et de fortitudine tua bene sperare. (Job. 40. 11.) Sed emendant te renes tui. In renibus et in lumbis robur, ut est alicubi in Scriptura; sed quando quidem adeo elumbes sint lumbi tui, adeo flaccescentes renes tui, erudiunt et dicunt, Si in renibus, unde est fortitudo, tanta est debilitas, tanta infirmitas, quid de ceteris fiet? Cum nos ergo erudierint lumbi nostri, et docuerint quam vana sit salus hominum, quid superest, nisi ut succingamus lumbos nostros, ut non diffluant? Quando apud nos tabulata nostra, aut nimia vetustate, aut nimio calore, aut tempestatum impulsione, vel alia quapiam de caussa dehiscunt, illa statim clavis et nervis compingimus: hoc fiat de lumbis tuis, hoc est, de fortitudine tua; laxantur, ruunt, fatiscunt, solvitur tota compago; habes clavos in crucifixo, fortiter impinge, et tanto melius, quanto profundius; noli ponere labanti, ut sustentetur, sic firmabitur compago resoluta. Habent clavi crucis, quo jacentes erigant, quo debiles restituant, quo labentes retineant. Impelle, tunde, usque ad medullas, usque ad ipsam animam: ex hac emendatione sanaberis, et sanatus dices ad Dominum, Fortitudinem meam ad te custodiam: (Psal. 58. 10.) ex te fortitudo mea, ad te fortitudo mea. Conversi ad Dominum, etc.

SERMONES SUPP.

* SERMO CCCLXVI.

* Alias 9. ex Sirmondianis.

De (*a*) *Psalmo* 22. Dominus regit me, et nihil mihi deerit.

1. Psalmum vobis, Dilectissimi, qui ad Christi baptismum properatis, in nomine Domini tradimus memoriæ collocandum: cujus necesse est, ut mysterium, illuminante divina gratia, exponamus. Hic enim Psalmus specialiter reformationem lapsus humani generis, et sanctæ Ecclesiæ disciplinam, simulque continet sacramenta. Pateant igitur silentio aures cordis vestri ad audiendum, et totius intentionis paratos sulcos verbi semen inveniat: ut quod nunc sitiens terra susceperit, tempore accepto inebriata sanguine Christi, in (*b*) procero germinans culmo, copiosos afferat fructus.

Psalmus humanæ reformationis mysterium continens.

2. *Dominus regit me, et nihil mihi deerit*, (Psal. 23. 1.) Magnum, Carissimi, principium confitentis. Firmavit enim defensionis fiduciam, divitiarum roboravit infinitam substantiam. *Dominus regit me*, firmavit defensionis fiduciam. *Et nihil mihi deerit*, roboravit divitiarum infinitam substantiam. Sed quæramus cujus, quantique qualisve sit ista confessio. Illius, illius est, Dilectissimi, qui descendens ex Jerusalem in Jericho, incidit in latrones. (Lucæ 10. 30.) Qui dispoliatus primæ originis dignitate, mortisque telo prostratus homo sine viribus jacebat et nudus. Qui tuba Legis et Prophetarum insonante, dum suis conatur surgere viribus, vulneris dolore retractus, in lapsum gravius recidit quo jacebat. Qui Lex, ut ait Apostolus, ad perfectum nihil adduxit. (Hebr. 7. 19.) Quem Sa-

Hominis lapsi figura in eo qui descendit ab Jerusalem in Jericho.

(*a*) Augustino tributum reperit Sirmondus in tribus codicibus, uno Germanensi, et Victorinis duobus: nos præterea in Remigiano annorum fere octigentorum. Atque in his omnibus libris insertus est, tamquam eodem spectans, diversis Augustini lucubrationibus contra Pelagianos. Ipsum tamen dicendi genus fere persuasit falsam in MSS esse inscriptionem Sermonis, vixque dubitamus quin non sit Augustini.

(*b*) Sirmondus, *prospero germinans*. At MSS. *procero germinans*.

CLASSIS V. maritanus ille noster, Christus scilicet, qui Samaritanus a Judæis est dictus, quod interpretatur custos, miserando cum eadem vis transiret, id est, cum in carne justus pro nobis peccatoribus mori venisset, in jumentum suum, elevans a terra, imposuit; et aberrantem ut ovem subvectans humeris propriis, in paradisum, unde lapsus fuerat, ad centenarium, hoc est, ad perfectum numerum revocavit. Ipse enim, ut ait
Isai. 53. 4. Propheta, peccata nostra portavit, et pro nobis doluit. Dic jam, homo, dic in jumento misericordiæ, et humeris Dominicæ dilectionis sedens, qui cognitus recognoscis auctorem tuum et Dominum, *Dominus regit me*. Quod utique, nisi a Domino erectus, jacens dicere non posses. Ipse ergo regit te, qui portat te. Cum enim dicis, *Dominus regit me;* nihil est proprium, unde fidas in te. Itaque cave ne extollaris de meritis tuis. Nulla enim fuerunt, cum ad te erigendum Dominus venit. Denique nudum invenit, non vestitum; plagatum invenit, non sanum; jacentem invenit, non stantem; errantem reperit, non revertentem. Cave jactantiam, cave; quia qui te semivivum miserando a terra sustulit, humilem portat, præcipitat extollentem.
Psal. 85. 15. Cum enim dixeris timendo, et in innocentia am-
Psal. 33. 10. bulando, *Dominus regit me*, fiducialiter addes, *et nihil mihi deerit*. Quoniam nihil deest timentibus eum: et non privabit Dominus bonis ambulantes in innocentia.

3. Nam ut scias, quis nihil tibi deerit, adde
Psal. 22. 1. quod sequitur: *In loco pascuæ ibi me collocavit; super aquam refectionis educavit me*. Agnosce homo quid fueris, ubi fueris, sub quo fueris. Ovis errans eras, in invio et inaquoso, spinis et tribulis pascebaris: sub mercenario posito, veniente lupo, secura non eras. Nunc autem requisita a vero pastore, humeris ejus pietate subvecta, reducta es ad ovile, id est ad domum Dei, videlicet Ecclesiam, ubi pastor tuus Christus, et oves commanent congregatæ. Pastor iste non est ut mercenarius, sub quo misera laborabas, sub quo lupum timebas. Vis autem scire quantam tui curam habeat hic pastor bonus? Animam suam pro te posuit. Ipse enim In
Johan. 10. 11. Evangelio dicit, Pastor bonus animam suam ponit pro ovibus suis. Hoc fecit. Insidianti enim lupo tibi, se obtulit occidendum pro te. Nunc ergo secura manes in ovili. Nec indiges quem-
5 piam alium, qui (*a*) cordis tuæ claudat aperiatque januam: quia Christus tibi et pastor, et janua est; ipse et pascua, et provisor. Ego sum,
Johan. 10. 9. inquit, ostium ovium. Per me si quis ingressus fuerit, salvabitur, et egredietur et ingredietur,
» et pascua inveniet. Pascua igitur, quæ tibi pa-
» stor hic bonus paravit, in quibus te satiari collocavit, non sunt herborum virentium varietas, in quibus quædam dulci succo, quædam amarissimo constant, quæ successu temporum aliquando sunt, aliquando non sunt. Pascua tibi eloquia Dei et mandata sunt dulcia seminata. De

Ovis per Christum ad ovile reductæ securitas.

Pascua animæ Christianæ.

A his pascuis gustaverat ille qui dicebat Deo, Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel et favum ori meo. De his pascuis idem ipse Dominicis ovibus clamat, et dicit, Gustate et videte quam suavis est Dominus. Lege igitur decalogum veteris Testamenti: Non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, et cetera. Lege præceptorum laudem novi Testamenti, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mites, quoniam ipsi hereditate possidebunt terram: et cetera consequentia, et his similia, et plura per Prophetas et Apostolos seminata. De his utique pascuis clamat pastor ad oves, Operamini cibum qui non perit. Ideo autem non perit, quia verbum Domini manet in æternum. Verbum Domini cibus B tuus est, et non solum cibus, sed et potus. Audi eum per Prophetam dicentem veteri populo, Qui edunt me, adhuc esurient; et qui bibunt me, adhuc sitient. Item per semetipsum, Caro mea, inquit, vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. Non sunt autem longe pascua hæc ab aqua refectionis. Unus his locus est Ecclesia Dei catholica; ubi mandata vitæ sunt pascua tua, et fons aquæ salientis in vitam æternam, cujus reficieris fluentis, cum baptizaberis reparandus in Christo. Hæc igitur nisi rigata fuerint pascua tua, educari non poteris: quia mandata Dei sine Christi baptismate germinare non possunt, nec edi ad animæ satietatem.

Psal. 118. 103.
»
Psal. 33. 9.
Exod. 20. 13. etc.
»
Matth. 5. 3. etc.
Johan. 6. 27
Eccli. 24 22.
Johan. 6. 56.

4. Cum ergo per aquam refectionis Christi cœperis esse idoneus, ut sapore pascuarum dul- C cium satieris, tunc cognosces, et clamabis gaudens, et dicens, *Animam meam convertit, deduxit me per semitas justitiæ propter nomen suum*. Diabolus per peccatum animam tuam evertit, et a Deo avertit; quam Deus Pater per Christum, non meritis tuis ad se sed propter nomen suum, convertit. Jam ergo illuminatus, jam conversus, jam credens, jam divinis pascuis per aquam refectionis satiatus dices, *Animam meam convertit*. Bona est gloria confessionis tuæ, si non sit mutatio conscientiæ tuæ. Tunc enim vere et immutabili conscientia hoc dices, cum non ob meritum tuum, sed propter nomen suum dices. Quæ sunt autem semitæ justitiæ, in quibus te deduxit? Audi deductorem tuum. Quam lata est, inquit, et spatiosa via, quæ ducit ad perditio- D nem; arta autem et angusta via est, quæ ducit ad vitam! Omnis namque semita brevis est et compendiosa. Non ergo per delicias mundi, per opulentiam auri et argenti, lapidibus etiam vestibusque pretiosissimis conspicuum honore omni, nobilitate præditum, sapientia philosophorum cuncta tomentem, Deus te ordinavit ire ad regnum cœlorum: quia hæc omnia et his similia, quibus male utuntur, quibus uti bene * datur, efficiuntur eis via lata et spatiosa, id est in spe tantum quæ videtur; et ducit eos, cum præsenti fuerint vita privati, non ad spem, sed ad perditionem.

Psal. 22. 3.
Conversio ex Dei gratia, non ex meritis.
Semitæ justitiæ quænam.
Matth. 7. 13. et 14.
* f. non datur.
Psal. 73. 6.

(*a*) Sirmondus, *cordis tui*. Verius Remigianus MSS. *cordis tuæ*.

 Dormierunt enim somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis. Per semitas justitiæ ire te disposuit, id est, per misericordiam et veritatem. Universæ enim viæ Domini misericordia et veritas. (Psal. 24. 10.) Contemta via lata et spatiosa, semitas artas et compendiosas incedere te vult, id est, per famem et sitim, per nuditatem, per jejunium, per ignobilitatem, per paupertatem, per patientiam, per despectum omnium præsentium, habentem vero spem* promissam. (* f. promissorum.) Vis autem evidenter cognoscere compendium semitarum, per quas jussus es ambulare? Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et proximum tuum sicut te ipsum. In his enim duobus mandatis omnis Lex pendet et Prophetæ. (Matth. 22. 37. etc.) Ut ergo cito pervenias, si festinas ad regnum cælorum, in duabus his semitis, quæ omnium caput sunt, et unam faciunt viam, gradere; ut universas, cum perveneris, naviter te et sine fatigatione peregisse congaudeas.

5. Has ergo tene semitas, in his maneant incessus tui, inter diaboli sævientis insidias, ut securus possis cantare Deo, et dicere, *Nam et si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* (Psal. 22. 4. Umbra mortis via peccati.) Umbra mortis, via peccati est, in qua nebulo piratque diabolus recte gradientibus retia deceptionis expandit. Umbra est, quia nihil commune luci cum tenebris. Hujus umbræ opera repudianda docet Apostolus inquiens, Abjiciamus opera tenebrarum, et induamur arma lucis; sicut in die honeste ambulemus, non in comessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitiis, non in contentione et æmulatione. (Rom. 13. 12. et 13.) Quamdiu igitur in præsenti vita manes, in medio vitiorum,* (* f. et) sæcularium pressurarum, quæ sunt umbra mortis, ambulas. Luceat in corde tuo Christus, qui illuminat lucernam mentis nostræ per dilectionem Dei et proximi: et non timebis mala, quoniam ipse tecum est. Non te, inquit per Prophetam, deseram, neque derelinquam. Item in Evangelio: Ecce ego ero vobiscum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. (Jos. 1. 5. Hebr. 13. 5. Matth. 28. 20.) Idoneus est custos tuus. Tecum est Dominus Deus tuus. Cave ne jactantia deseras comitantem, et remaneas desertus in umbra mortis.

6. Cum itaque insidiis inimici oppugnari te in umbra, et deterreri cognoveris, apprehende virgam disciplinæ, et in baculo misericordiæ fidenter incumbe, ut cum tibi auxilio sol justitiæ refulserit Christus, veraciter dicas, *Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt.* (Virga disciplinam, baculus adjutorium significat. Psal. 22. 4.) Virga namque superbum regit, secundum quod dictum est in Psalmo secundo de Christo: Reges eos in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringes eos. (Psal. 2. 9.) Baculus vero debilem sustentat et fessum. Memento ergo correptionis et disciplinæ virgæ; ut cum repletus fueris bonis donorum Dei, non extollaris superbia, et murmures adversus eum: quin sicut vas figuli iratus in eo confringet te. Memento etiam adjutorii baculi, et ne confidas in virtute tua, neve dicas, Sanctus sum, titubare non possum. Multos habet lapsus infirmitas nostra, nec sanctitate operum suorum adhuc in terra dante spinas et tribulos posita regitur, vel habet gloriam puritatis. Quamdiu ergo redeat in terram de qua sumta est, nisi baculo divinæ gratiæ regatur, stare non potest. Sive itaque prospereris in Deo, sive tentationum tempestate turberis, totum te in baculum misericordiæ Dei projice, ut cum supra eum donis spiritalibus pascendus accubueris, delectatus gustu suavitatis ejus, convenienter dicas, *Parasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum, et poculum tuum inebrians quam præclarum est?* (Psal. 22. 5.) Hoc per orbem terrarum fulta gratiæ baculo universa cantat Ecclesia. Hoc adversus hæreticos, Judæos, atque gentiles, qui eam deridendo tribulant, prædicat, non in se, sed in Domino gloriando: Mensa namque jucunditatis passio Christi est, qui se pro nobis in mensa crucis obtulit sacrificium Deo Patri, donans Ecclesiæ suæ catholicæ vitale convivium, corpore suo nos videlicet satians, et inebrians sanguine. (Mensa per Christum præparata.) Hac mensa pasta et vivificata, adversus eos qui tribulant eam, exsultat Ecclesia, habens spem vitæ æternæ per suam vitam Dominum Christum, qui eam oleo lætitiæ per sanctum Spiritum unxit abunde. Propter hanc mensam corripiebat in idolio recumbentes Corinthios Apostolus dicens, Non potestis communicare mensæ Domini et mensæ dæmoniorum: non potestis bibere calicem Domini, et calicem dæmoniorum. (2. Cor. 10. 20. et 21.)

7. Cum vos ergo divina gratia, ad quam properatis, advexerit, cognoscetis mensam spiritalis convivii, ut agnita veritate unusquisque vestrum exsultans, et gratias agens Deo, jam competenter et fiducialiter dicat, *Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ.* (Psal. 22. 6. Gratia præveniens et subsequens.) Magnum te gloriæ solatium comitatur. Propter miseriam videlicet infirmitatis tuæ, misericordia te Dei subsequitur. Sed prius ut iter tibi vitæ æternæ demonstret, prævenit te, id est antecedit te, secundum quod dicit in alio Psalmo, Deus meus, misericordia ejus præveniet me. (Psal. 58. 11.) Prævenit ergo te misericordia ejus, id est, in viam te ducit ignorantem viam, ad Deum te vocat longe factum a Deo; servum peccati adtrahit, ut liberum faciat, ut ambulando in via omnibus diebus vitæ tuæ non erres. Subsequitur etiam te, custodiens terga tua, ne insidians calcaneo tuo serpens diabolus, cum quo tibi sunt inimicitiæ, supplantet te. Latro namque aut occurrendo occidit, aut exsurgendo post tergum. Ob hoc te præcedit et subsequitur misericordia Dei, ut medius tutus ambules et securus omnibus diebus vitæ tuæ. Habe ergo spem et gloriam, non in te, sed in præcedente et subsequente misericordia Dei: qua præventus es peccator, ut salveris; non inventus es justus, ut placuisse glorieris.

8. Vide autem quo te perducit, si non deserueris deducentem. (Gratiæ et Christianæ professionis quis finis.) Non in agrum miseriæ sæcularis, ut inter spinas et tribulos panem in la-

CLASSIS V.

bore et sudore conquiras; non ad marina discrimina, ut mercimonii caussa ligno fragili incerta lucra secteris, ubi intentione quæstus multi merserunt. Ad domum Dei te ducit, non ut hospitem ad tempus, ut migres ex ea; sed habitatorem, ut permaneas in ea. Sequitur enim, *Et ut inhabitem in domo Domini in longitudine dierum*. (Psal. 22. 6.) Domus hæc Domini, paradisus est. Longitudo dierum, vita æterna est. Non illic esuries, non sities, nec laborabis æstu solis et lunæ, frigus et tempestates hyemis non senties. Tristitia et mæror in ea non sunt. Consortio semper sanctorum beatus eris. Gaudebis cum eis, et exultabis, vivendo et laudando in sæcula sæculorum Deum. Dicit enim in alio Psalmo, Beati, qui habitant in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt te. (Psal. 83. 5.) Hæc est spes fidei vestræ, Dilectissimi. Accessistis ad Dominum credere; festinate et operam date apprehendere per bonam conversationem quod credidistis. Non enim propter præsentem vitam efficiamini Christiani, sed propter futuram vitam, quam vobis credentibus et in se perseverantibus Dominus Christus ipse largitur: qui vivit et regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus-sancti, in sæcula sæculorum. Amen.

* SERMO CCCLXVII.

* Alias 25. de verbis Domini.

De (a) verbis Evangelii Lucæ 16 ubi de divite et Lazaro.

CAPUT I. Divitis cum Lazaro paupere comparatio.

1. ADVERTIT Sanctitas Vestra, Fratres carissimi, et mecum, ut arbitror, tota mentis intentione perspexit opulentiam divitis, et indigentiam mendicantis; unum cibis æstuantem, et alium fame deficientem. Ambo quidem homines; ambo carnales, ambo mortales: sed non ambo æquales. Natura una, sed vita non una. Nullus eorum a conditione mortis immunis: et tamen unus epulatur splendide, et alter in pannis et in ærumna sordescit. Ille delicatis escis adinventione coquorum gaudebat: iste, si caderent micæ de mensa ejus, exspectabat. Audiant nunc divites, qui nolunt esse misericordes; audiant quia una omnes nascimur lege, una vivimus luce, unum spiramus aerem, una quoque extinguimur morte: quæ si non intercederet, nec pauper ipse duraret. Hic ulcerosus et nudus jacens Lazarus, ad Abrahæ sinum Angelorum portatur manibus. Ecce dives refectus et splendidus tartareo carcere clauditur. Ubi est vestis illa byssina? Ubi vita abundans et affluens copiis multis? Nonne morte omnia transeunt tamquam umbra? Nihil intulimus in hunc mundum, dicit Apostolus, sed nec quidquam auferre possumus. (1. Tim. 6. 7.) Nihil nobiscum tollimus aut rapimus. Quid si aliquid tolleremus, nonne vivos homines vorsremus? Quæ est ista aviditas concupiscentiæ cum ipsæ belluæ habeant modum? Tunc enim rapiunt, quando esuriunt, parcunt vero prædæ, cum senserint satietatem. Inexplebilis est sola avaritia divitum. (Avaritia inexplebilis.) Semper rapit, et numquam satiatur: nec Deum timet, nec hominem reveretur: nec patri parcit, nec matrem agnoscit; nec fratri obtemperat, nec amico fidem servat: viduam opprimit, pupilli rem invadit: libertos in servitium revocat, testamentum falsum profert. Res mortui occupantur; quasi non et ipsi qui hoc faciunt moriantur. Quæ est ergo ista animarum insania, amittere vitam, appetere mortem? adquirere aurum, et perdere cælum? Sed quia nemo cogitat Deum, ideo manet in morte judicium.

CAPUT II. Dives cur damnatus.

2. Merito dictum est diviti, *Quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris*: (Lucæ 16. 25.) Audiant ista divites, qui nolunt esse misericordes. Audiant irrogari supplicia eis, qui nolunt erogare subsidia. Audiant pauperem refrigerantem, audiant divitem pœnis gravioribus æstuantem. *Pater Abraham*, inquit, *mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, et refrigeret linguam meam: quia crucior in hac flamma.* At ille, *Memento*, inquit, *fili, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala.* Pensantur pro divitiis pœnæ, refrigerium pro paupertate, pro purpura flamma, refectio pro nuditate, ut salva sit æquitas stateræ, et non mentiatur modus illius mensuræ: in qua, inquit, mensi fueritis mensura, ita remetietur vobis. (Matth. 7. 2.) Ideo negatur in pœnis misericordia diviti, quia ipse dum viveret, noluit misereri. Ideo rogans dives non exauditur in tormentis: quia rogantem pauperem non exaudivit in terris.

CAPUT III. Ad eleemosynam exhortatur.

3. Dives et pauper duo sibi sunt contraria: sed iterum duo sibi sunt necessaria. Nullus indigeret, si se invicem supportarent; et nemo laboraret, si se ambo juvarent. Dives propter pauperem factus est, et pauper propter divitem factus est. Pauperis est orare, et divitis erogare; Dei est pro parvis magna pensare. De misericordia ejus parva, magna nascitur copia. Fecundus est ager pauperum, cito reddit dominantibus fructum. Via cæli est pauper, per quam venitur ad Patrem. Incipe ergo erogare, si non vis errare. Patrimonii tui, quo es ligatus, compedem in hac vita resolve; ut libere ad cælum possis accedere: abjice abs te divitiarum onera, abjice vincula voluntaria, abjice anxietates et tædia, quæ te pluribus in annis inquietant. Da petenti, ut possis ipse accipere: tribue pauperi, si non vis flammis exuri. Da in terra Christo, quod tibi reddat in cælo. Obliviscere quod es, et adtende quod futurus es. Præsens vita fragilis est, et in mortem proclivis. Nemo potest stare, sed omnes cogimur transire. Nolentes imus, inviti eximus, quia mali sumus. Si autem

(a) Augustino tribuunt MSS. omnes magno numero: sed indubitatam iis adjungi fidem non patitur dictionis ratio impropria, inelegans et numerose desinens, sententiis quandoque simili verborum sono studiose nimium terminatis. Dubium habuerunt Lovanienses, Verlinus autem supposititium: Vindingus porro censuit Augustini nomine, si non stilus prohiberet, jure merito inscribendum.

CLASSIS V.

ante nos aliquid mitteremus, non ad inane hospitium veniremus. Quod enim pauperi damus, ante nos præmittimus: quod autem resPlmus, hic totum dimittimus.

* Alias 5. ex homiliis 50.

* SERMO CCCLXVIII.

De verbis (a) *Evangelii Joan.* 12. Qui amat animam suam, perdet illam. *Et de verbis Apostoli, Ephes.* 5. Nemo umquam carnem suam odio habuit.

CAPUT I. — Joan. 12. 25. — Ephes. 5. 29. — Animam si quis amat, quomodo perdet.

1. Modo, Fratres, cum divina lectio legeretur, audivimus Dominum dicentem, *Qui amat animam suam, perdet illam.* Huic sententiæ quasi contrarium videtur esse quod ait Apostolus, *Nemo umquam carnem suam odio habuit.* Si ergo nemo est qui carnem suam oderit, quanto magis nemo est qui oderit animam suam? Multum quippe anima carni præeminet: quia ipsa est habitatrix, caro habitaculum; et anima dominatur, caro autem servit; anima superior est, caro subjecta est. Si ergo nemo umquam carnem suam odio habuit, quis est qui animam suam oderit? Propter hoc non parvam quæstionem nobis intulit præsens Evangelica lectio, ubi audivimus, *Qui amat animam suam, perdet illam.* Periculosum est animam amare, ne pereat: sed si propterea periculosum est, ut ames animam tuam, ne pereat anima tua, ideo non debes illam amare, quia non vis illam perire. Si autem non vis illam perire, amas illam. Quid est hoc? Si amo, perdo. Ergo non amem, ne perdam. Sed quis timeo perdere, ideo non amo; et utique quod timeo ne perdam, amo. Dicit et alibi Dominus, Quid prodest homini si totum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Ecce quia sic est amanda anima, ut lucro totius mundi præferatur; et tamen observet qui animam amat, quis si amat, perdet illam. Non vis perdere eam; noli illam amare. Sed si non vis eam perdere, non potes eam non amare.

Matth. 16. 26.

CAPUT II. — Amor quidam perversus et quoddam rectum odium animæ.

2. Sunt ergo qui perverse animam suam amant: et hoc vult Dei sermo corrigere; non ut oderint animam suam, sed ut recte diligant. Male enim diligendo perdunt eam, et fit quiddam magnum quasi præposterum et contrarium: sed ita tamen fit, ut si diligas eam perverse, perdas illam; si oderis illam recte, conserves illam. Est ergo quidam perversus amor ejus, et quoddam rectum odium ejus. Sed amor perversus ab odio, odium rectum ab amore ejus. Quis est perversus animæ amor? quando diligis animam tuam in iniquitatibus. Audi quia ab odio venit amor iste perversus: Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Odium autem

Psal. 10. 6.

A rectum vide, quia ab amore venit. Ibidem Dominus secutus sit, *Qui autem odit animam suam in hoc sæculo, in vitam æternam inveniet eam.* Utique quod vis invenire in vitam æternam, multum amas. Quod enim amas ad tempus, quid prodest? Aut subduceris illi, aut subducitur tibi. Cum fueris tu subtractus, perit ipse amator: cum fuerit illud subtractum, perit quod amasti. Ubi ergo aut amator perit, aut quod amatur, non est amandum. Sed quid est amandum? Quod nobiscum potest esse in æternum. Sed si vis animam tuam in æternum habere salvam, oderis eam ad tempus. Ergo odium rectum ab amore venit, perversus amor ab odio venit.

SERMONES LI. ... — Modus diligendi animam.

B 3. Quis igitur modus diligendi animam? Potentis Martyres non amabant animas suas? Videtis certe modo, si cujus vita præsentis sæculi periclitetur, quomodo amici ejus currunt pro eo: quomodo curritur ad ecclesiam, rogatur episcopus, ut intermittat, si quas habet actiones, currat, festinet. Quare? Pro anima. Et omnes contremiscunt, omnibus ceteris rebus intermissis, festinandum esse decernunt. Omnis festinatio laudatur, omnis tardatio accusatur. Quare? Pro anima. Quid est, pro anima? Ne moriatur homo. Non noverant Martyres amare animas suas: et tamen hoc est pro anima, ne moriatur homo. * Mors hominis iniquitas est. Si curris pro hac vita centum millia, quot millia debes currere pro vita æterna? Si festinas lucrari dies paucos, et ipsos incertos: hodie enim homo a morte liberatus, nescit utrum cras moriatur: tamen si sic curritur propter lucrum paucorum dierum, quis et usque in senectam pauci dies sunt, quomodo currendum est pro vita æterna? Et tamen propter hanc pigri sunt homines. Difficile invenis qui vel passus lente moveat pro vita æterna. Amor ergo perversus animæ abundat, amor autem rectus valde paucorum est. Nam sicut nemo est qui non diligat animam suam, sic nemo est qui non amet carnem suam. Unde fieri potest, ut et verum sit quod ait Apostolus, *Nemo umquam carnem suam odio habuit*, et anima non ametur? Discamus ergo, Fratres, amare animas nostras. Omnis voluptas sæculi transitoria est. Est amor utilis, est amor noxius: amor amore impeditur; amor noxius recedat, et amor utilis succedat. Sed quia homines nolunt illinc recedere, ideo in illos non potest aliud introire: ut non capiant, pleni sunt; fundant, et capiunt. Pleni sunt enim amore voluptatum carnalium, pleni sunt amore vitæ præsentis, pleni sunt amore auri et argenti, possessionum sæculi hujus. Qui ergo pleni sunt, sic sunt quomodo vasa. Vis ut intret mel unde acetum nondum fudisti? Funde quod habes, ut capias quod non habes. Ideo prima re-

* CAPUT III.

C

Duplex amor.

D

(a) Sine Augustini nomine tamquam dubius a Lovaniensibus editus est, a Verlino autem et Vindingo rejectus ut spurius. Quæ isti ambo reprehendunt in illis ante caput tertium verbis. Videtis certe modo, si cujus vita etc. ubi locum Augustini ex Sermone 161. cap. 4. exscriptum aut imitatione infeliciter expressum conqueruntur, ea forte interpolatoris alicujus manu immissa hic fuerunt. Sermo, nostra opinione, dignus est Augustino, ipsique facile convenit titulus a Possidio notatus in Indic. c. 8. *De Apostolo. Nemo umquam carnem suam odio habuit; et ex Evangelio, qui amat animam etc.* In antiquis Lectionariis adscribitur *Natali SS. Fabiani et Sebastiani Martyrum.*

CLASSIS V.

nnntiatio est huic sæculo, et deinde conversio ad Deum. Qui renuntiat, fundit; qui convertitur, impletur: sed si non fiat corpore solo, sed et corde.

CAPUT IV. Amoris initia.

4. Quæritur autem, Fratres, quomodo crescat iste amor. Habet euim initia sua, habet augmenta sua, habet perfectionem suam. Et debemus nosse quis cœperit, ut eum ad augmenta cohortemur: quis nec cœperit, ut eum quo incipiat moneamus: quis et cœperit et creverit, ut eum ad perfectionem incitemus. Primo illud adtendat Caritas Vestra: amores omnes et dilectiones prius sunt in hominibus de se et sic de alia re quam diligunt. Si diligis aurum, prius te diligis, et sic aurum: quia si tu mortuus fueris, non erit qui aurum possideat. Ergo dilectio unicuique a se incipit; et non potest nisi a se incipere. Et nemo monetur ut se diligat. Hoc enim non solum in est hominibus, sed et pecoribus. Videtis enim, Fratres, quemadmodum non tantum ingentes bestiæ et magna animalia, ut sunt boves aut cameli vel elephanti, sed et muscæ, sed et vermiculi minimi quomodo nolunt mori, et diligant se. Omnia animalia mortem fugiunt. Ergo diligunt se, custodire se volunt, alia velocitate, alia latebris, alia resistendo et repugnando; omnia tamen animalia pro vita sua pugnant, mori nolunt, custodire se volunt. Amant ergo se. Incipe et aliud amare. Sed quid est ipsum aliud? quidquid amaveris, aut hoc est quod tu, aut inferius te est, aut superius te est. Si inferius te est quod amas, ad consolandum ama, ad tractandum ama, ad utendum ama, non ad illigandum. Verbi gratia, aurum amas, noli te illigare auro, quanto melior es quam aurum. Aurum enim terra est fulgens, tu autem ut illuminareris a Domino, ad imaginem Dei factus es. Cum sit aurum creatura Dei, non tamen fecit Deus aurum ad imaginem suam, sed te. Ergo posuit sub te aurum. Amor ergo iste contemnendus est. Ad usum assumenda sunt ista, non eis vinculo amoris quasi glutino hærendum est. Non facias tibi membra, quæ cum cœperint præcidi, doleas atque crucieris. Quid ergo? Assurge ab isto amore, quo amas inferiora quam tu es: incipe amare paria, id est, quod tu es. Sed quid multis opus est? Si volueris, breviter poteris.

CAPUT V. Amor verus et probus quo ordine comparatur. Matth. 22. 37.

5. Quo ordine autem verum amorem et veram caritatem habere possimus, ipse Dominus dixit nobis in Evangelio, et evidenter ostendit. Sic enim ait: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex omnibus viribus tuis, et proximum tuum sicut te ipsum. Primum ergo dilige Deum, deinde te ipsum; post hæc dilige proximum tuum sicut te ipsum. Prius tamen disce amare te ipsum: sic dilige

A proximum tuum sicut te ipsum. Nam si te ipsum non nosti amare, quomodo proximum poteris in veritate diligere? Putant enim nonnulli homines legitimo ordine se amare, quando res alienas rapiunt, quando se inebriant, quando libidini serviunt, quando per diversas calumnias injusta lucra conquirunt. Isti tales audiant Scripturam dicentem, Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Si ergo amando iniquitatem, te ipsum non solum non diligis, sed etiam odio habes; quomodo aut Deum aut proximum diligere poteris? Si ergo vis veræ caritatis ordinem custodire, fac justitiam, dilige misericordiam, fuge luxuriam, incipe secundum præceptum Domini, non solum amicos, sed etiam inimicos diligere. Et hæc cum fideliter custodire toto corde contenderis, istis virtutibus quasi quibusdam gradibus poteris adscendere, ut merearis Deum toto animo et tota virtute diligere. Et cum ad istam felicem perfectionem veneris, omnes concupiscentias istius mundi tamquam stercora computabis: et cum Propheta poteris dicere, Mihi autem adhærere Deo, bonum est.

SERMONES OBAII.

Psal. 10. 6.

Psal. 72. 28.

* SERMO CCCLXIX.

De (a) Nativitate Domini.

* Alias de Tempore 5.

a

†

1. SALVATOR noster natus de Patre sine die, per quem factus est omnis dies, voluit in terra habere natalem hunc diem, quem hodie celebramus. Quisquis (b) hunc diem miraris, æternum mirare potius ante omnem diem permanentem omnem diem creantem, in die hodierno nascentem, a malitia diei liberantem. Adhuc mirare. Quæ peperit, et mater et virgo est: quem peperit, et infans et Verbum est. Merito cæli locuti sunt, Angeli gratulati, pastores lætati, Magi (c) mutati, reges turbati, parvuli coronati. Lacta mater cibum nostrum, lacta panem de cælo venientem, et in præsepi positum velut piorum cibaria jumentorum. Illic enim *cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui:* circumcisio scilicet et præputium, cohærendo lapidi angulari, quorum primitiæ fuerunt pastores et Magi. Lacta eum qui talem fecit te, ut ipse fieret in te, qui tibi et munus fecunditatis adtulit conceptus, et decus virginitatis non abstulit natus: qui sibi, priusquam nasceretur, et uterum de quo nasceretur, et diem quo nasceretur elegit. Et ipse condidit quod elegit, ut illinc procederet ut sponsus de thalamo suo, quo mortalibus oculis posset videri, et augmento lucis annuæ se lucem mentium venisse testari. Pro-

Duplex Christi ortus, alius ante omnem diem, alius in die.

b

Nativitas Christi divinis testimoniis illustrata.

c

Isai. 1. 3.

C

D

(a) Lovenienses dubitant an sit Augustini. Contra Vindingus dicit nihil habere, unde ipsi abjudicetur, immo assertum Augustino esse auctoritate antiqui scriptoris, in Conflictu Arnobii et Serapionis, ad cujus operis finem Sermo iste totus recitatur. Verum Conflictus hujus comentitii auctor (ipsius etiam Vindingi conjectura in critico Augustiniano T. 6.) Vigilius episcopus non meretur deinceps ullam hac in re fidem, post quem suas lucubrationes contra Arianos ementito superiorum patrum nomine publicasse convictus est imitari stilum Augustini studet, probaturus eo Sermone prædicatas ab ipso duas nativitates Christi. Confer Sermonem Appendicis 117.

(b) MSS. *in die miraris.*

(c) Sic meliores MSS. At editi, *Magi invitati.*

phetæ cecinerunt Conditorem cœli et terræ in terra cum hominibus futurum: Angelus annuntiavit Creatorem carnis et spiritus in carne venturum. Salutavit Joannes ex utero in utero Salvatorem; Simeon senex Deum agnovit infantem; Anna vidua virginem matrem. Hæc sunt testimonia nativitatis tuæ, Domine Jesu, antequam tibi fluctus substernerentur calcanti, cederent imperanti; antequam ventus te jubente siluisset, mortuus te vocante vixisset, sol te moriente palluisset, terra te resurgente tremuisset, cœlum te adscendente patuisset: antequam ista et alia mirabilia jam juvenilis tui corporis ætate fecisses. Adhuc in manibus matris portabaris, et jam Dominus orbis agnoscebaris. Ipse puer parvulus ex semine Israel, et ipse nobiscum Deus Emmanuel.

Nativitas Christi æterna.

2. Quæ est illa nostri generatio Salvatoris, qua gignenti Patri coæternus est, quando hanc generationem ex virgine mundus expavit, quam pia fides agnovit et tenuit, infidelitas autem irrisit, superbia timuit superata? Quænam est illa generatio, qua *in principia erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum?* (Joan. 1. 1.) Vel quod est hoc Verbum, quod dicturus ante non silebat, quo dicto non siluit qui dicebat? Quod est verbum sine tempore, per quod facta sunt tempora? Verbum quod labia nullius aperuit cœptum, clausitve finitum: Verbum quod initium non habet ex ore loquentium, et aperit ora mutorum: Verbum quod linguis gentium disertis non fit, et linguas infantium disertas facit. Quænam est, inquam, illa generatio, cui Pater moriendo non cedit, quia non eam vivendo præcedit? (a) Ab omnibus locorum temporumque intervallis, ab omni distentione spatiorum, quam vel in diebus vel in corporibus sentire consuevimus, levemus ad eum, quantum ipso adjuvante possumus, animam nostram, si quomodo capere valeamus et natum non prævenientem qui gignit, et gignentem non subsequentem qui gignitur, Patrem et Filium: nec pariter patres, nec pariter filios, sed pariter æternos: non utrumque generantem, nec utrumque nascentem, sed alterum sine altero non viventem: et Patrem sempiterne genuisse, et Filium sempiterne natum esse cogitemus, si valemus; si non valemus, credamus. Non est quod hic dicere valeamus, sed tamen non longe positum est ab unoquoque nostrum: *In illo enim vivimus, et movemur, et sumus.* (Act. 28. 1.) Transcendamus carnem nostram, in qua parentes ante filios vivunt: quia ut filios possent generare creverunt, et filiis crescentibus jam senescunt. Nondum natis filiis parentes vixerunt, quia et parentibus mortuis filii victuri sunt. Transcendamus et animas nostras: pariunt et ipsæ aliquid cogitando, quod secum habent sciendo; sed possunt amittere obliviscendo, quia non habebant ante nascendo. Cuncta corporalia, temporalia, mutabilia transcendamus: ut videamus super omnia, per quem facta sunt omnia. Adscensus noster in corde est: quia et ille ad quem adscendimus prope est. Longe autem ab illo sumus, in quantum dissimiles sumus. Adscendit ergo ad eum sua similitudo, quam in nobis fecit et refecit, qua nondum perfecta, palpitat infirmus adspectus, et ineffabilem candorem lucis æternæ non potest intueri. Cujus ergo fulgorem mentis acies nondum capit, *generationem ejus quis enarrabit?* Sed *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.*

Isai. 53. 8. Johan. 1. 14.

Nativitas Christi temporaria.

3. Hanc ergo generationem, cujus hodiernum celebramus diem, hanc in qua dignatus est venire per Israel, et fieri Emmanuel, nobiscum Deus in carnis infirmitate, non nobiscum in cordis iniquitate; accedens ad nos per id quod assumsit ex nostro, et liberans nos per id quod mansit in suo: (visitavit quippe Dominus servos suos per mortalem infirmitatem, ut eos liberos faceret per incommutabilem veritatem:) Hanc ergo generationem, cujus ut cumque capax est humana fragilitas; non illam quæ sine tempore manet, sine matre super omnia; sed istam quæ in tempore facta est, sine patre inter omnia: hunc virginis filium et virginum sponsum, de incorrupta matre nascentem, incorruptibili veritate fetantem, laudemus, amemus, adoremus; ut in ejus misericordia de astutia victa diaboli triumphemus. Diabolus ad nos decipiendos corrupta feminea mente subrepsit: Christus ad nos liberandos incorrupta feminea etiam carne processit; qui est benedictus cum Patre et Spiritu-sancto in sæcula sæculorum, Amen.

* SERMO CCCLXX.

* Alias de Tempore 20.

II.

De (b) Nativitate Domini.

CAPUT I. Nativitatis seu conditionis hominis quatuor genera.

1. HODIERNUS dies ad habendam spem vitæ æternæ, magnum contulit gaudium generi humano. (c) Primus enim homo, quo cadente omnes cecidimus, cujus ruina est mortalitas nostra, non est natus, sed factus; patre nullo, nulla matre, sed Deo operante. Hæc est hominis prima conditio, Adam de terra. Secunda conditio est hominis, qua creatur femina de latere viri. Tertia conditio est hominis, qua natus est homo ex viro et femina. Quarta conditio est Dei et hominis, qua natus est Christus sine viro de femina. In istis quatuor conditionibus una sola nobis usitata est, ceteræ tres non sunt in oculis carnis, sed in fide cordis. De terra factum hominem sine patre, sine matre, non novimus: factam feminam de latere viri non novimus, ie-

(a) Hic in excusis et aliquot MSS. Additum, *segregata, vel aliena.*

(b) Dubius nobis hic Sermo est, propter genus dicendi incultum ac minus accuratum. Exempli gratia, post recensitos quatuor modos conditi hominis, quod subjicitur, *Sed ista quarta (conditio) liberavit tres Prima enim et secunda ruerunt, tertiam de ruina genuerunt* etc. perplexe dictum est ac improprie. Nonnulla hic reperies consimilia Sermonum verorum Augustini de Natali Domini.

(c) Hinc Sermo incipit in multis libris.

CLASSIS V. ctam et auditam credidimus. Tertia illa usitata est nobis ipsa quotidiana; de complexu maris et feminæ quotidie nascuntur homines. Jam ergo erat una sine viro et femina, jam erat altera de viro sine femina, jam erat tertia de viro et femina, quarta restabat sine viro de femina. Sed ista quarta liberavit tres. Prima enim et secunda ruerunt, tertiam de ruina genuerunt, in quarta salutem invenerunt.

CAPUT II. Omnis fidelium gradus Salvatori omnium nato attestatur. V. Ser. 184. Cor. 2 et Ser. 192. c. 2.

2. Exsultent ergo virgines, virgo peperit Christum. Nihil in ea quod (a) voverunt putent exterminatum: mansit virgo post partum. Exsultent viduæ: infantem Christum vidua Anna cognovit. Exsultent conjugatæ: nasciturum Dominum Jesum Christum Elisabeth maritata prophetavit. Nullus gradus prætermissus est, de quo non haberet testimonium salus omnium. Numquid enim solæ virgines ad regnum cælorum perveniunt? Perveniunt et viduæ. Magni meriti fuit illa vidua sancta Anna. A virginitate enim sua septem annos vixerat cum viro suo; quo defuncto usque ad senilem ætatem pervenerat, et in senectute sancta exspectabat infantiam Salvatoris; ut parvum videret annosa, parvum agnosceret anicula, intrantem in mundum Salvatorem videret itura. Et in masculino sexu tria ipsa genera commendata sunt. Ipse Christus puer natus est: exultent pueri, continentiam voventes puero. Ipse vere integritatem pudicitiæ consecravit, qui suæ matri fecunditatem adtulit, virginitatem non abstulit. Simeon ille senex diu vixerat, cujus ætas comparatur Annæ; et audierat responsum, quod non esset visurus mortem, nisi prius videret Christum Domini. (Lucæ 2. 36.)

CAPUT III. Desiderium Christi nasciturl quantum in antiquis sanctis.

3. Intelligite Fratres, quantum desiderium habebant antiqui sancti videndi Christum. Sciebant illum esse venturum, et omnes qui pie vivebant, dicebant, O si hic me inveniat illa nativitas, o si quod credo in Scripturis Dei, videam oculis meis. Et ut noveritis quantum desiderium habebant sancti, qui noverant de Scripturis sanctis virginem parituram, sicut audistis cum Isaias legeretur: *Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel.* (Isai. 7. 14.) Emmanuel quid sit, Evangelium nobis aperuit dicens, *quod interpretatur, Nobiscum Deus.* (Matth. 1. 23.) Non tibi ergo sit mirum, quæcumque infidelis anima, non tibi videatur impossibile, ut virgo pareret, virgo pariens permaneret. Intellige natum Deum, et non miraberis virginis partum. Ut ergo noveritis antiquos sanctos et justos optasse videre, quod concessum est huic seni Simeoni; Dominus noster Jesus Christus ad discipulos loquens ait, *Multi justi et Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt, et audire quæ auditis, et non audierunt.* (Matth. 13. 17.) Multum senex iste fuit ad audiendum serus, sed ad videndum maturus. Non exspectavit ut Christum audiret loquentem, quoniam agnovit infantem. Et hoc illi concessum erat jam decrepito, quasi desideranti et suspiranti et dicenti quotidie in orationibus suis, Quando veniet? quando nascetur? quando videbo? Putas durabo? putas hic me inveniet? putas isti oculi mei videbunt, per quem cordis oculi revelabuntur? Dicebat ista in orationibus suis, et pro desiderio suo accepit responsum, quod non gustaret mortem, nisi prius videret Christum Domini. Gestabat eum Maria mater ejus infantem: vidit ille, et agnovit. Ubi noverat quem agnovit? An intus est revelatus, qui foris est natus? Vidit, et agnovit. Agnovit Simeon infantem tacentem; et occiderunt Judæi juvenem mirabilia facientem. Cum ergo cognovisset, accepit in ulnas suas, hoc est, in brachia sua, amplexatus est eum. Portabat a quo portabatur. Ipse enim est Christus sapientia Dei, adtingens a fine usque ad finem fortiter, et disponens omnia suaviter. (Sap. 8. 1.) Quantus ibi erat, et quam magnus, quam parvus factus erat? Parvus factus, parvos quærebat. Quid est, parvos quærebat? Non superbos, non elatos; sed humiles et mites colligebat. In præsepi dignatus est poni, ut esset piorum cibaria jumentorum. Accepit ergo eum Simeon in brachia sua, et dixit, *Nunc dimittis, Domine, servum tuum in pace.* (Lucæ 2. 29.) Dimittis in pace, quia video pacem. Quare ergo dimittis in pace? *Quoniam viderunt oculi mei salutare tuum.* (Ibidem 30.) Salutare Dei, Dominus Jesus Christus. *Annuntiate diem ex die salutare ejus.* (Psal. 95.)

CAPUT IV. Pueri et senes et conjugati attestantur Christo. * Similia in Ser. 196. cap. 2.

4. Habetis ergo pueri puerum Jesum, sancti senes senem Simeonem. Si autem quæritis, ut et conjugatus aliquis vir testimonium Domino perhibeat, Zachariam considerate. * Nemo ergo quærat aliud, Fratres mei, Christiani fideles, aut virgo, aut vidua, aut conjugata, aut puer, aut continens, aut uxoratus: quidquid plus esse quis voluerit, non invenit quemadmodum ad Christum pertineat. Non invenimus testimonium perhibuisse Christo adulteros, fornicatores, immundos. Et ut a talibus ei testimonium perhiberetur, ipse præstitit, ipse donavit. Non enim quisquam sanctus viribus suis. Exsultemus ergo, Carissimi. Ab hodierno die crescunt dies. Crede in Christum, et crescit in te dies. Credidisti? Inchoatus est dies. Baptizatus es? Natus est Christus in corde tuo. Sed numquid Christus natus sic remansit? Crevit, ad juventutem pervenit: sed in senectutem non declinavit. Crescat ergo et fides tua, robur inveniat, vetustatem nesciat. Sic pertinebis ad Christum Filium Dei, in principio Verbum apud Deum, Verbum Deum; sed Verbum carnem factum, ut habitaret in nobis. Majestas ibi latebat, ubi infirmitas apparebat. In manus suas Simeon infirmitatem accepit, sed majestatem intus agnovit. Nemo contemnat natum, si vult esse renatus. Ad illum pertinuit propter nos nasci, ad nos pertineat in illo renasci: qui vivit et regnat in sæcula sæculorum, Amen.

(a) Lov. voverat: refragantibus editis ceteris et MSS.

CLASSIS V.
* Alias de Diversis 52.

* SERMO CCCLXXI.

III.

De (a) Nativitate Domini,

CAPUT I.

1. NATUS est nobis hodie Salvator; et ideo hodie omni mundo sol verus exortus est. Deus homo factus est, ut homo Deus fieret: et ut servus in dominum verteretur, formam servi Dominus accepit. Habitavit in terris habitator cœlorum, ut homo habitator terræ habitaret in cœlis. Natus est ergo nobis Salvator, passus est diem partus repudiatæ Legis conceptus: natus autem de Patre semper, de matre semel. Etenim Domini nostri Jesu Christi duas accepimus nativitates: primo divinam, deinde humanam, sed plane utramque mirabilem: in illa ut matris, in hac ut patris officia cessarent: unam æternam, ut crearet temporales; alteram temporalem, ut præstaret æternos. Ille ergo in forma Dei Patri æqualis, ille in forma servi Patri subditus. Ille creator temporum, natus in tempore est: factusque est tam parvus, ut ederetur a femina; sed tam magnus utique permansit, ut non separaretur a Patre. Has ergo Domini nativitates etiam duo Evangelistarum testantur principia. Unus enim de nativitate divina ita sit: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil.* De hac vero nativitate humana, ita Evangelista alius refert: *Liber generationis Jesu Christi filii David.* Hic ergo natalis Domini, hic secundæ nativitatis dies est: exsultemus et lætemur in eo. Nec immerito, aucto jam ab hinc die, hodie lux incrementum accipit; cum humano generi in hoc utique die vera lux venerit: ut recte dies tramitem solis augeat, quo nobis hunc, per quem tenebris mortis absolveremur, invexit. Hunc ergo Prophetæ annuntiantes tamquam lucernæ, venturum, præcesserunt diem ortus ejus, et miracula quæ esset gesturus in carne, clarissimis præconiis ediderunt. Rectum namque erat, ut prædicaretur esse venturus; ne cum venisset, dubitaretur. Hic itaque Deus noster, homo inter homines conversatus est. Apparuit enim videntibus homo, intelligentibus Deus: hominem intuentibus offerens, credentibus Deum servans. Ergo infirmos salvavit adspectus infirmitatis ejus: firmos quærit contemplatio divinitatis ejus.

Christi duæ nativitates.

Johan. 1. 1. etc.

Matth. 1. 1.

CAPUT II.
Incarnatione visibilis Deus quem homo se-

2. Obsecro vos, Carissimi, intuemini quam magnum sit hoc mysterium veritatis. Ad salvandos homines Legem dederat, Prophetas miserat: et quia sanandis languoribus hæc remedia præcesserunt, ipsum se ad salutem eorum offerre hominibus Deus voluit. Porro homines Deum ipsum in substantia sua videre non potuerunt: spem vero homines suam ponere in solo homine non debebant. Quid ergo hic fieret? Hominem sequi non debebant, homo sequendus non erat qui videri poterat: Deus sequendus erat qui videri non poterat. Ut ergo exhiberetur homini, et qui ab homine videretur et quem homo sequeretur. Deus factus est homo. Denique cum jam inter homines versaretur, et tribus Apostolis in secreto adductis medius adstaret, subito eis in illa divini cultus claritate resplenduit: quod Apostoli qui præsentes erant, vix intueri pro humani affectus infirmitate potuerunt. Nasci humanitus voluit, ut nos in ipso nasceremur, et futuris cultoribus suis iteratæ nativitatis sacramenta sanciret: ut nos qui a nativitate illa coartati tenebamur obnoxii, Salvatoris nostri vestigia comitati, secundæ nativitatis præsidio certo potiremur; qui in Deo et ex Deo nati, abrumperemus vincula mortis antiquæ, cum pignus salutis Spiritum-sanctum sumeremus. Ergo cum apparere hominibus Deus vellet, eosque quæ prius mandaverat, docere etiam præsens cuperet, vim divinam assumto homine temperavit, et posuit tenebras latibulum suum in circuitu suo, cum se tabernaculo carnis obtexit. Tali ergo et tam ineffabili sacramento, Christus Deus noster et homo habetur et Deus; per matrem homo, per Patrem Deus. Sicque fit ut utrumque illud sit verum quod ait, *Pater major me est:* et, *Ego et Pater unum sumus.* Nam divinitate æquatur Patri, incarnatione subditur Patri.

sermones Dei sil qualur. exhibetur.

Matth. 17. 1.

Psal. 17. 12.

Johan. 14. 28.
Johan. 10. 130.

CAPUT III.
Deus et homo quomodo misceri potuit.
V. epist. ad Volusianum 137. n. 11.

3. Quærere tamen quidam solent, quomodo misceri potuit homo et Deus. Quærunt rationem hujus mysterii, quod semel factum est: cum ipsi nequaquam possint reddere rationem ejus quæ fit semper, id est, quomodo anima miscetur corpori, ut homo fiat. Ergo sicut corporea res incorporeaque conjungitur, ut homo efficiatur: ita homo conjunctus est Deo, et factus est Christus. Et tamen ut fieret Christus, duo illa incorporea, id est, anima et Deus facilius conjungi permiscerique potuerunt, quam miscetur una incorporea aliaque corporea, id est, anima et corpus, ut persona hominis exsistat. Quod si Deus creator cœli ac terræ, cum Deus esset, homo factus est, et humiliavit semetipsum usque ad mortem, mortem autem crucis, quanto autem superbire non debet terra et cinis? Videte, Fratres, quantum se humiliavit propter homines Deus. Quantum se dejicere debet servus, quando ad tantam humilitatem descendit et Dominus? Quæ humilitas, Carissimi, si plenissime ab hominibus possidetur, etiam ad caritatem usque proficiet. Nam dum alter alterum existimat superiorem, dilectio facit æqualitatem. Unde non se ipse homo

Difficilior animæ corporisque permixtio.
Philip. 2. 7.

(a) In Breviario Parisiensi legitur nomine Augustini. Certe quidem ipsius sententias bene multas in primo potissimum et secundo capite continet, sed eas ex Sermone de nativitate Johannis Baptistæ infra ordine 380 ubi omnia sinceriora et aptius connexa sunt, delibatas. Habet autem admista quam plurima ab Augustini genio aut stilo manifeste aliena, qualia ista sunt cap. 1 et ut *servus in Dominum verteretur* ibidem, *ut recte dies tramitem solis augeat* etc. Cap. 2, *et futuris cultoribus suis iteratæ nativitatis sacramenta sanciret.*

despiciat, propter quem utique ista subire dignatus est Deus.

CAPUT IV. Hominis dignitas ex Dei in ipsum dignatione.

4. Et ego quidem, Fratres, pro quibus impendi et superimpendi cupio, licet magnos vos semper in conscientia mea fecerim; tamen majores quodam modo vos res mihi ista efficit, cum intendo quanta sit Domini mei pro homine dignatio. Vos utique estis Dominicæ incarnationis, vos Dominici sanguinis pretium, vos membra Christi, vobis caput Christus est: pro vobis nasci, pro vobis pati cuncta non distulit; crucem quoque ipsam ad hoc pertulit, ut vos sibi in familiam coaptaret. Vos appellamini Christi fratres, vos appellamini Christi heredes. Proinde, Dilectissimi, unusquisque dignum se ipsum habeat, coram quo peccare non debeat: dignum se existimet, coram quo si delictum cogitaverit, erubescat. *Pretio enim magno empti estis: glorificate et portate Deum in corpore vestro.*

1 Cor 16.1. Hic pro vobis natus est, hic pro vobis oblatus est; hic etiam, si digne agatis, habitat in vobis. Agamus ergo, meditantes in lege Domini die ac nocte, ut comprehendere eum, ut videre mereamur. Agamus, ut quia dignatus est descendere propter homines Deus, ad Deum homo possit adscendere.

* Alias de Diversis 54.

* SERMO CCCLXXII.

IV.

De (a) Nativitate Domini,

CAPUT I. * Initio Sermonis superioris, Nativitas Christi duplex.

1. Novit fides vestra, Carissimi, quæ hanc universam multitudinem congregavit, quia natus est nobis hodie Salvator. * Natus est de Patre semper, de matre semel: de Patre sine sexu, de matre sine usu. Apud Patrem quippe defuit concipientis uterus: apud matrem defuit seminantis amplexus. Prima nativitas ex Patre naturam servavit: secunda nativitas ex matre

Philip. 2. 7. gratiam seminavit. Illa tenuit majestatem divinæ substantiæ, ista suscepit societatem mortalitatis humanæ. In hac autem ideo venire dignatus est, ut fieret obediens usque ad mortem, et moriendo vinceret mortem. Utraque nativitas ineffabilis, utraque mirabilis. Quod enim cor humanum comprehendere, quæve lingua valeat explicare, quomodo natus sit Christus semper ex Deo, aut quomodo nuper ex utero? Quis intelligat coæternum Filio Patrem, quis eloquatur virginem matrem? illum sine initio, sine fine gignentem; istam sine libidine concipientem, sine corruptione parientem? Utraque nativitas mira est, quia divina est. Sive ergo illam, sive istam mens humana consideret, rectissime dicit, *Generationem ejus quis enarrabit?* Et nos quid

Isai. 53. 8. faciemus, Fratres? Quoniam digne eloqui non valemus, tacere debemus? Absit a nobis, absit ut taceat lingua servi, quando Natalis est Domini. Dicamus ergo quod possumus, quod legimus.

2. Beatus David de Christo loquens, dicit in Psalmis, *In sole posuit tabernaculum suum, et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo, exsultavit ut gigas.* Psal. 18. 6. Processit enim hodie de sacro thalamo, hoc est, beatorum virgineorum viscerum abdito incorruptoque secreto. Processit inde virginis filius, virginis sponsus: filius videlicet Mariæ, sponsus Ecclesiæ. Universæ enim Ecclesiæ loquebatur Apostolus, quando dicebat,

2. Cor. 11. 2. *Aptavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* * Ad has tales nuptias Christi, Pater sponsi primum invitavit populum Judæorum. Sed quid ait Evangelium? *Qui invitati erant, non fuerunt digni.* Invitata est postea universarum Gentium multitudo, ipsa implevit Ecclesiam, ipsa accepit de mensa Dominica non viles epulas, sed ignobiles potus, sed ipsius pastoris, ipsius occisi Christi carnem prælibavit et sanguinem. Occisus est ad nuptias suas ipse innocens agnus, occisus est ad nuptias; et quoscumque invitavit, de carne sua pavit. Occisus epulas præparavit: resurgens nuptias celebravit. Occisus voluntariam pertulit passionem: resurgens dispositam duxit uxorem. In utero virginis humanam carnem velut arram accepit: in cruce pretiosissimam dotem suum sanguinem fudit: in resurrectione atque adscensione sua æterni matrimonii fœdera roboravit. *Adscendit enim in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus.* Psal. 67. 29. Quæ dona? Spiritum-sanctum, per quem diffusa humanis mentibus caritate, inseparabiliter Christo tamquam viro suo adhæsit Ecclesia. Processit ergo hodie tamquam sponsus de sacro thalamo suo, et sicut exsequitur Psalmus, *Exultavit ut gigas ad currendam viam.* Psal. 18. 6. Processit ut sponsus, exultavit ut gigas. Pulcher et fortis: pulcher, ut sponsus: fortis, ut gigas. Pulcher, ut ametur; fortis, ut timeatur. Pulcher, ut placeret: fortis, ut vinceret. Ubi invenitur in Scripturis sacris sponsi istius pulcritudo? Psal. 44. 3. *Speciosus forma præ filiis hominum: diffusa est gratia in labiis tuis.* Ubi invenitur gigantis fortitudo? Psal. 23. 8. *Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio.* Utrumque autem, id est, et pulcritudinem et fortitudinem in eo viderat et intellexerat Isaias, cum diceba, Isai. 63. 1. *Quis est iste qui advenit ex Edom, rubor vestimentorum ejus ex Bosor, sic speciosus in stola vestimenti cum fortitudine?* Iste ergo Propheta, qui et speciosum dixit et fortem, sponsum noverat et gigantem.

* CAPUT II. Ad Christi nuptias Judæi et Gentiles invitati.

Matth. 22. 8. Carne et sanguine Christi pascimur.

Christus sponsus et gigas, pulcher et fortis.

CAPUT III. Viam quomodo cu-

3. Ergo, Carissimi, *Exultavit ut gigas ad currendam viam.* Quam viam, nisi mortalem viam, quam dignatus est nobiscum habere com-

(a) Non omnia hic sapiunt Augustinum. Istud in exordio, *de Patre sine sexu, de matre sine usu*, haud satis accurate pronuntiatum videtur. Et prior pars ejusdem sententiæ *Natus est de Patre semper etc.* habetur etiam in superiori Sermone. Ante finem citatur hymnus Ambrosii de Christi Natali, qui paulo ante fuerat cantatus. Num forte ritus cantandi in ecclesia hymnos Ambrosianos per Augustinum fuerat in Africam invectus? Dicit ipse in epist. 15. circiter an. 400 scripta, Catholicos a Donatistis reprehendi quod sobrie psallant in ecclesia divina cantica Prophetarum, cum ipsi, ait, *ebrietates suas ad canticum psalmorum humano ingenio compositorum inflamment.*

CLASSIS V. Currit Christus.

munem? Ipsa est via, per quam genus humanum transit. Transeunt enim per eam veniendo nascentes, et abscedendo morientes. Et iste generis humani fluvius ab initio usque in finem ex occultis naturæ venis jugiter manat. De isto fluvio rapido ac turbulento bibere dignatus est Christus. Modo audistis in Psalmo, *De torrente in via bibit.* (Psal. 109. 7.) Torrens iste produxit nos ad nativitatem, perduxit ad mortem. Quasi ex occulto fontis, abyssum maris suscepit Christus. Utrumque pro nobis, et natus et mortuus est. Et quia homines in medio hujus fluminis constituti, plerumque delectantur mundi blandimentis et illecebris, quæ limo hujus torrentis involvuntur, atque in profundum inferni demergunt eos, qui dum transeuntes undas avide hauriunt, sic necantur, stare cupientes in torrente præcipitante, et in * republica quærentes fixa vestigia (* f. retabili.): ideo Dominus *de torrente in via bibit.* Quid est, *in via bibit?* Transiens bibit. Bibit enim et transiit, non remansit: nec stetit in via peccatorum. Item mortem metuunt homines: quia necesse est præcipitari omnes hujus torrentis impulsu: Christus autem mortem quam sponte susceperat, timere non potuit; ideo dictum est, *Et exsultavit ut gigas ad currendam viam.* Descendit enim, et cucurrit: adscendit, et sedit. Nostis, quia sic * confiteri soletis (* In Symbolo.): postquam resurrexit, adscendit in cælum, sedet ad dexteram Patris. Hunc nostri gigantis excursum brevissime ac pulcherrime cecinit beatus Ambrosius in hymno, quem paulo ante cantastis. Loquens enim de Domino Christo, sic ait (Ambrosii hymnus.): *Egressus ejus a Patre, regressus ejus ad Patrem: excursus usque ad inferos, recursus ad sedem Dei.* Hæc omnia, Carissimi, si quæramus cur facta sunt, inveniemus facta pro nobis. Descendit enim, ut adscenderemus; mortuus est, ut viveremus; resurrexit, ut resurgeremus; adscendit in cælum, ut terrena contemnere, et cor sursum erigere disceremus. Denique ut levaret post se spem nostram, levavit primo carnem suam: et ut speraremus hoc secuturum in nobis, illud præcessit quod accepit ex nobis.

* Alias de Diversis 66.

* SERMO CCCLXXIII.

I.

De (a) Epiphania Domini.

CAPUT I. Christus manifestatus Magis.

1. SOLLEMNITAS quam hodie celebramus, propter manifestationem Domini Epiphaniæ Græcum nomen accepit. Hodierno quippe die Magis adorantibus tamquam primitiis Gentium, commendatur manifestatus, qui ante paucos dies traditur etiam natus. Lapis ille angularis, qui velut parietes duos, circumcisionis videlicet et præputii, hoc est Judæorum atque Gentium, de diverso venientes in sua unitate copulavit, *et factus est pax nostra, qui fecit utraque unum;* (Ephes. 2. 14.) ut pastoribus Judæorum nuntiaretur, Angeli venerunt de cælo; et (b) ut a Magis Gentium adoraretur, stella refulsit ex cælo. Sive ergo per Angelos, sive per stellam, cæli enarraverunt gloriam Dei (Psal. 18. 2.): ut in ejus qui natus est gratia, enarrarent eam etiam Apostoli, portantes Dominum sicut cæli, atque in omnem terram exiret sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Quæ quoniam et ad nos venerunt, credimus, propter quod et loquimur.

CAPUT II.

2. Multa igitur consideranda sunt, Fratres, in hac quam audivimus, Evangelica lectione. Magi veniunt ab Oriente, regem Judæorum requirunt, qui tot reges Judæorum numquam antea quæsierunt. Requirunt autem, non aliquem virilis ætatis, sive grandævum, humanis oculis, in excelsa sede conspicuum, exercitibus potentem, armis terrentem, purpura nitentem, diademate refulgentem, (vel de cruce sibi exsultantem, in qua universos Martyres redimeret confitentes, vel ab inferis resurgentem, aut in cælos adscendentem;) sed recens natum, in cunis jacentem, uberibus inhiantem, nullo ornatu corporis, nullis membrorum viribus, nullis parentum opibus, non sua ætate, non suorum potestate præstantem. Et quærunt regem Judæorum, a rege Judæorum; ab Herode (homine,) Christum (Deum et hominem; a terreno rege hominе, regem cælorum qui condiderat hominem:) a grandi parvulum, a claro latentem, ab excelso humilem, a loquente infantem, ab opulento inopem, a forti infirmum; et tamen (quamvis ab Herode persequente sibi et aliis Christum dominantem,) a contemnente adorandum: profecto in quo nulla pompa regia videbatur, sed vera majestas adorabatur.

CAPUT III. Herodis metus et in parvulorum cæde sævitia.

3. Denique Herodes timet: (c) Magi desiderant. Regem illi cupiunt invenire, regnum metuit ille finire. Utrique postremo quærunt: illi per quem possint vivere, ille quem vellet occidere: ille in quem peccatum grande committat, illi qui omnia sibi peccata dimittat. Necat quippe Herodes parvulos multos, dum vult ad unius mortem pervenire. Et cum (d) sævientissimam et cruentissimam cædem in tot innocentibus perfecit; se ipsum tanta iniquitate primitus interfecit. Interea rex noster (Christus,) Verbum (Dei) infans (Deus,) Magis illum adorantibus, parvulis pro illo morientibus, sive jacebat, sive (e) sugebat; et nondum locutus, credentes inveniebat; et nondum passus, etiam Martyres faciebat. O parvuli beati, modo nati, numquam tentati, nondum luctati, jam coronati. Ille de vero.

Innocentes Martyrum corona donati.

(a) Ambiguum reddunt loci nonnulli, quibus temeritatis alicujus labem allatam facile credimus inspecto Floriacensi vetere libro, qui ea plerumque præterit, quæ displicent in hoc Sermone, ut intelliges ex angulis ad ea quæ codex ille non habet appositis.

(b) Floriacensis vetustissimus liber, ut delibatio Gentium Magi salvarentur, novo admoniti sunt lumine sidereo.

(c) Sic Floriacensis MS. At editi, *timet successorem, Magi desiderant redemtorem: illi cupiunt invenire regnum, metuit ille finire regnum.*

(d) Floriacensis MS. *celebratissimam.*

(e) Ita Floriacensis codex. Alii vero MSS. cum excusis, *sive surgebat, crescebat*, et nondum etc.

CLASSIS V.

stra corona dubitaverit in passione pro Christo, qui etiam baptismum parvulis prodesse non existimat Christi. Non habebatis quidem ætatem, qua in Christum passurum crederetis: sed habebatis carnem, in qua pro Christo passuro passionem sustineretis. Nullo modo istos Infantes desereret gratia Salvatoris infantis, qui venerat quærere quod perierat, non solum in carne nascendo, verum etiam in cruce pendendo, (ad inferos descendendo, et in cælos adscendendo, et ad dexteram Patris sedendo.) Nam qui potuit natus habere prædicatores Angelos, narratores cælos, adoratores Magos; potuit et illis ne pro eo hic morerentur præstare, si sciret illo morte perituros, et non potius majore felicitate victuros. Absit, absit, ut ad liberandos homine (Christus) veniens, de illorum præmio qui pro eo interficerentur nihil egerit, qui pendens in ligno pro eis a quibus interficiebatur oravit.

CAPUT IV. Infelices Judæi fabris arcæ Noe et lapidibus milliariis, persimiles.

* V. Append. Serm. 131. n. 5.

4. Quid dicam de infelicitate Judæorum, qui Christum quærentibus Magis, etiam prophetiam* indicem protulerunt, Bethleem civitatem designaverunt, (quam ipsi non invenerunt?) Similes fabris Arcæ Noe, aliis ubi evaderent præstiterunt, et ipsi diluvio perierunt: similes lapidibus milliariis, viam ostenderunt, nec ambulare potuerunt; (quia stolidi in via remanserunt.) Quæsitum est ab eis, ubi Christus nasceretur: responderunt. *In Bethleem Judæ.* (a) *Sic enim scriptum est per Prophetam, Et tu Bethleem terra Juda, non minima es in ducibus Juda. Ex te enim prodibit rex, qui recturus est populum meum Israel.* Audierunt, et abierunt inquisitores; dixerunt et remanserunt doctores: et contrariis affectibus separati, illi facti sunt adoratores, illi persecutores. Nunc quoque Judæi simile aliquid nobis exhibere non desinunt. Nonnulli enim paganorum ut noverint Christum ante prophetatum, quando eis de Scripturis testimonia clara proferimus, suspecti ne forte a Christianis ista conficta sint, malunt credere codicibus Judæorum: et sicut tunc Magi fecerunt, istos dimittunt inaniter lectitare, ipsi pergunt fideliter adorare.

Matth. 2. 5.

CAPUT V. Spectaculum spiritale in hoc festo.

5. Celebremus itaque exsultantes in Domino, festum diem Domini; non solum quo est ex Judæis natus, verum etiam quo est Gentibus manifestatus. Juvat intueri omnia, et in unum adducta conspectum, animo cernere (b) spectaculo spiritali. Nascitur Christus: virgo concipit, virgo parit, virgo nutrit; adest fecunditas, nec abest integritas. Angeli annuntiant pastores glorificant, cæli enarrant, Magi desiderant, reges formidant, Judæi demonstrant, Gentes adorant: frustrantur sævientes, coronantur infantes, admirantur credentes. Quæ est ista humilis celsitudo, infirmi fortitudo, parvuli magnitudo? Profectio illud Verbum fecit hæc omnia, per quod facta sunt omnia. Verbum quod longe erat a nobis, caro factum est, ut habitaret in nobis. Agnoscamus itaque in tempore, per quem facta sunt tempora: et celebrantes ejus festa temporalia, præmia desideremus æterna.

SERMONES DUBII.

Johan. 1. 14.

* SERMO CCCLXXIV.

* Alias de Diversis 67.

II.

De (c) *Ephiphania Domini.*

Magi ad Christum stella et Angelorum revelatione perducti.

1. Anniversaria celebratio diei hujus anniversarium Sermonem a nobis exigit; debitum auribus et cordibus vestris. Hodie Salvator noster Magos ad se de tam longinqua gente perduxit. Venerunt ut adorarent infantem, Verbum Dei. Quare venerunt? Quia stellam insolitam viderunt. Et unde eam Christi esse cognoverunt? Videre enim potuerunt stellam; numquid loqui eis potuit et dicere, stella Christi sum? Procul dubio aliter indicatum est, per aliquam revelationem. Tamen insolitæ rex natus erat; qui et ab alienis adorandus erat. Numquid non reges ante in Judæa erant nati, aut per universam terram in diversis gentibus? Quare iste adorandus, et ab alienigenis adorandus, non terrente exercitu, sed in paupertate carnis, latente majestate virtutis? Quando natus est, adoratus est a pastoribus Israelitis, quibus eum Angeli nuntiaverunt: sed Magi non erant de gente Israel. Colebant Gentium deos, hoc est dæmonia; quorum fallaci decipiebantur potentia. Viderunt ergo quamdam stellam insolitam, mirati sunt: quæsierunt sine dubio cujus esset signum, quod tam novum insolitumque viderunt. Et utique audierunt, profecto ab Angelis, ab aliqua admonitione revelationis. Quæris fortassis, ab Angelis bonis, an malis? Christum quidem et angeli mali, hoc est dæmones, Filium Dei esse confessi sunt. Sed cur non et a bonis audierunt, quando in Christo adorando salus eorum jam quærebatur, non iniquitas dominabatur? Potuerunt ergo illis dicere Angeli, Stella quam vidistis, Christi est, ite et adorate eum ubi natus est, et simul indicare qualis et quantus natus. Illi autem hoc audito venerunt, et adoraverunt. Aurum, thus et myrrham obtulerunt, secundum consuetudinem suam. Talia enim solebant offerre diis suis.

Christus ab ipsis Judæis dæmonstratus Gentibus.

Matth. 2. 2.

2. Quod sane antequam facerent, antequam eum in civitate ubi natus fuerat invenirent, venerunt quærentes, *Ubi natus est rex Judæorum?* Nonne poterant etiam hoc revelatione cognoscere, sicut cognoverant illam stellam regis esse Judæorum? Nonne potuit eos ad illam civitatem eadem stella perducere, sicut postea perduxit ad locum, ubi Christus cum matre infans erat? Poterat sane, non tamen factum est; ut hoc a Ju-

(a) In Floriacensi MS. *Quid etiam de hac re scriptum esset, memoriter pronuntiaverunt. Et tu Bethleem* etc.

(b) Floriacensi MS. *spectacula spiritalia.*

(c) Incunctanter asserit Magos visa stella edoctos ab Angelis fuisse quod illa Christi signum esset: *Et utique audierunt*, inquit, *profecto ab Angelis, ab aliqua admonitione revelationis.* Præterea dicit concionator, res in munera oblatas a Magis secundum consuetudinem suam, quia talia solebant offerre diis suis. At Augustinus in eorum muneribus nonnihil mysterii agnoscit in Serm. 202. n. 2.

dicis inquirerent. Quare voluit hoc Deus a Judæis inquiri? Ut dum ostendunt in quem non credunt, ipsa sua demonstratione damnentur. Adtendite, quia et nunc fiunt primitiæ Gentium Magi, quanto a majori impietate liberati, tanto majorem dantes gloriam liberanti. Quærunt, *Ubi est qui natus est rex Judæorum?* Herodes audito regis nomine, tamquam æmulus contremiscit. Vocat Legis-peritos, interrogat ab eis secundum Scripturas ut indicent ubi Christus nasceretur. Illi respondent, *In Bethleem Judæ*. Perrexerunt Magi, et adoraverunt: Judæi remanserunt, qui demonstraverunt. O magnum sacramentum! Hodie per Judæorum codices convincimus: fiunt fideles per eorum codices. Ostendimus paganis quod nolunt credere. Nam aliquando pagani faciunt nobis hujusmodi quæstionem, cum vident quæ scripta sunt sic impleri, ut negare omnino non possint, quod ea per Christi nomen in omnibus gentibus præsentantur, quæ in sanctis codicibus prædicta recitantur, in fide regum, in eversione idolorum, in mutatione rerum humanarum; et aliquando audent, ut dicant, Vidistis ita fieri, et tamquam prædicta sint conscripsistis. Hoc * poeta quidam eorum fecit: recognoscunt ista qui legerunt. Narravit quemdam apud inferos descendisse, atque in beatorum regionem venisse, demonstratosque illi Romanorum principes nasciturus, quos jam ipse qui hæc scribebat natos noverat. Præterita enim narravit; sed quasi futura essent prædicta, conscripsit. Sic et vos, inquiunt nobis pagani, vidistis hæc omnia fieri, et scripsistis vobis codices, in quibus hæc legantur tamquam prædicta. O gloria regis nostri! Merito Judæi a Romanis victi sunt, nec deleti. Omnes gentes a Romanis subactæ, in Romanorum jura transierunt: hæc gens et victa est, et in lege sua mansit, quantum ad Dei cultum adtinet, patrias consuetudines ritumque custodivit. Everso etiam templo suo, exstincto sacerdotio pristino, sicut dictum est a Prophetis; servant tamen circumcisionem et morem quemdam, quo a ceteris gentibus distinguuntur. Propter quid, nisi propter testimonium veritatis? Sparsi sunt ubique Judæi, portantes codices quibus Christus prædicatur, et sicut prædictus est præsentatur, ut jam paganis possit ostendi. Profero codicem, lego Prophetam: ostendo impletam esse prophetiam. Dubitat paganus, ne forte hoc ipse confinxerim. Inimicus meus habet hunc codicem, antiquitus sibi a majoribus commendatum. Ambos inde convinco: Judæum, quia id prophetatum et completum ego cognovi; paganum, quia non ego hoc confinxi.

* Virgilius Æneid. 6.

Sacrificium uni Deo debitum.

3. Non ergo seducant dæmonia specie divinationis incautos, et rerum temporalium male curiosos; nec superbo fastu decipientes impios, sibi sacrificiorum exigant honorem. (a) Vere divina prædixerunt divini viri unius discipuli. Verum sacrificium uni vero Deo debetur. Hujus figuræ ante gratiam victimis adumbratæ sunt. Quod uno modo futurum fuerat, multis modis providentia divina prænuntiavit, ut quam magnum esset, ostenderet. Ipse medicus, ipse medicamentum: medicus, quia Verbum: medicamentum, quia Verbum caro factum est. Ipse sacerdos, ipse sacrificium. Ipse est, qui mutavit viam Magorum: ipse etiam nunc mutat vitam malorum. Cujus in carne manifestationem, quæ Græce dicitur *Epiphania*, justificatæ in spiritu gentes hodiernæ sollemnitate concelebrant: ut renovet memoriam sollemnitas, vigeat devotio ac pietas, ferveat congregatione caritas, luceat invidis veritas.

* SERMO CCCLXXV.

* Alias 9. ex Vignerianis.

III.

De (b) Epiphania Domini.

Christus Judæis primum et post Gentibus manifestatus.

EPIPHANIA Latine manifestatio est. Dominus Christus ante paucos dies nativitate sua Judæis manifestatus est: hodierno autem die per stellam Gentibus declaratus est. *Agnovit bos possessorem suum, et asinus præsepe Domini sui.* Bos de Judæis, asinus de Gentibus; ambo ad unum præsepe venerunt, et verbi cibaria invenerunt. Magi qui venerunt adorare Christum, et significant primitias Gentium, Legem non acceperunt, Prophetas non audierunt: lingua cæli stella fuit. Quasi diceretur eis, Quid a vobis quæsivi lucri? *Cæli enarrant gloriam Dei*. Et tamen Herodes turbatus, a Judæis quæsivit ubi nasceretur Christus. Et responderunt, *In Bethleem Judæ*: et Propheticum testimonium adhibuerunt; et Magis adorare pergentibus, ipsi immobiles permanserunt. In aggere lapides sunt, viam demonstrant, et ipsi non ambulant. Tamen perrexerunt Magi ad Bethleem, sed inventa civitate unde possunt domum invenire? Ecce stella illa quæ fulsit de cœlo, deduxit in terra, stetit super locum ubi erat puer. Quantus famulatus elementorum, et nequitia Judæorum! Turbatus est Herodes, quasi venerit Christus regnum quærere et invenire terrenum. Natus est cæli leo, et turbata est terrena vulpecula. Dominus dixit de Herode, *Ite, dicite vulpi illi*. Turbata quid fecit? Occidit infantes. Quid fecit? Occidit infantes pro Verbo infante. Ante Martyres sanguine sunt effecti, quam possent ore Dominum confiteri. Et has primitias Christus misit ad Patrem. Venit infans, et ierunt infantes; infans ad nos, infantes ad Deum. *Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem*. Gaudeamus, nobis illuxit dies. Magi primitiæ Gentium nos significaverunt. Agnoverunt Judæi quando natus est, agnoverunt Gentes * hesterno die. Diversi parietes ad lapidem angularem venerunt, inde Judæi, inde Gen-

Isai. 1. 3.

Psal. 18. 1.

Matth. 2. 5.

Luce 13.32.

Infantes martyres effecti.

Psal. 8. 3.

Duo parietes ad angulum convenientes.

* f. hodierno.

(a) Locus perplexus, qui in Pithœnao libro sic jacet: *Vera divina prædixerunt divini viri unius Dei sunt.*

(b) De auctore incerti sumus: quis sic de Herode loquitur, ut duos videatur, Infanticidam nempe et alterum in Evangelio Lucæ cap. 13. nominatum confundi voluisse: quos ipse quidem Augustinus diserte distinguit in l. 2. de consensu Evang. c. 7. et l. 22. contra Faust. c. 84.

tes; de diverso, sed non ad diversum. Vidistis et nostis, quia tantum a se parietes longe sunt, quantum ab angulo remoti sunt. Quantum ad angulum propinquant, propinquant sibi: cum ad angulum venerint, hærent sibi. Hoc fecit Christus. Longe a se fuerant Judæi et Gentes, circumcisio et præputium, * Legis et sine Lege, cultores unius veri Dei, et multorum falsorum. Quam longe? Sed ille *est pax nostra, qui fecit utraque unum*. Sed qui venerunt de Judæis, ipsi in bono pariete numerantur: nam qui venerunt, in ruina non remanserunt. Facti sumus unum illi et nos: sed in uno, non in nobis. Unde natus est Christus? De Judæis. Sic habes scriptum? *Salus ex Judæis est:* Sed non solis Judæis. Non enim dixit, Salus Judæis; sed, *Salus ex Judæis*. Illi comprehenderunt, et ipsi perdiderunt; illi ligaverunt, et ipsos fugit; ipsi viderunt, et occiderunt: nos nec comprehendimus, et tenemus; nec vidimus, et credimus; posteriores sumus, et antecedimus. Illi qui nos præcesserunt, viam perdiderunt: nos autem et viam invenimus, et in illa ambulantes ad patriam veniemus.

* f. auditores Legis.

Ephes. 2. 14.

Johan. 4. 22.

* SERMO CCCLXXVI.

* Alias de Tempore 160. a

Dominica (a) *in octavis Paschæ*.

* CAPUT I.

Johan. 20. 19.

Magnum miraculum, intrare januis clausis.

1. Audivit Caritas Vestra, cum sanctum Evangelium legeretur, Dominum et Salvatorem nostrum Jesum Christum post resurrectionem suam clausis ostiis intrasse ad discipulos suos. Magnum miraculum: sed mirari desinis, si Deum cogitaveris. Mirum enim esset, si solus homo hoc fecisset. Refert ad omnipotentiam, non ad phantasiam. Ostiis clausis intravit. Respondeo tibi, ut scias quia vera caro fuerat, cicatrices tangendas monstravit. Sed sicut non est, inquis, naturæ corporalis per januam clausam intrare, sic non est naturæ corporalis super fluctus maris ambulare. Intravit per clausa ostia, responde mihi, da mihi soliditatem carnis. Ambulavit super aquas maris, da mihi et tu pondus carnis. Vis nosse hoc omnipotentiæ fuisse? Et Petro dedit. Qui quod voluit, dedit; quod proprium erat, sibi servavit. Ille enim vivens per clausas januas intravit, qui nascendo integritatem matris non violavit. Ergo, Fratres, admirati credamus, credentes obaudiamus, obaudientes speremus promissa, si facimus jussa: quia ut faciamus jussa, ipse adjuvat, a quo speramus promissa.

CAPUT II. Octavæ infantium.

2. Hodie octavæ dicuntur infantium, revelanda sunt capita eorum, quod est indicium libertatis. Habet enim libertatem ista spiritalis nativitas: proprie autem carnis nativitas servitutem. Duæ sunt utique hominis nativitates, nasci et renasci. Nascimur ad laborem, renascimur ad quietem: nascimur ad miserias, renascimur ad æternam felicitatem. Nam illi pueri, infantes, parvuli, lactentes, maternis uberibus inhærentes, et quantum in eos gratiæ conferatur nescientes, ut ipsi videtis, quia infantes vocantur, et ipsi habent octavas hodie: at isti senes, juvenes, adolescentuli, omnes infantes. Una quippe illorum infantia pertinet ad vetustatem, altera ad novitatem. Nam quos videtis recentes a partu, veteres nascuntur. Vetus homo noster dictus est Adam, ex quo nascimur: novus homo Christus, per quem renascimur. Isti ergo et novi sunt, et renati sunt ad aliam vitam, et est in illis, si dici potest, quando nascuntur, nova vetustas.

Vetus et novus homo.

3. Ecce miscentur hodie fidelibus infantes nostri, et tamquam de nido volant: Necesse est ergo, ut parturientes eos alloquamur. Sicut enim recolitis, Fratres mei, hirundinum vel domesticorum passerum pullos, quando volare de nido cœperint, matres cum strepitu circum volant, et vocibus piis testantur pericula filiorum. * Scimus ergo multos, qui appellantur fideles, male vivere, et gratiæ, quam acceperunt, moribus suis non convenire; laudare Deum lingua, blasphemare vita. Scimus autem alios inter istos multos, tamquam inter multam et abundantem paleam velut grana gementes in tritura, sed spe horrei se consolantes. Duo ista genera hominum scimus esse in Ecclesia. Aream Dominicam Ecclesiam novimus: ventilationem in die judicii speramus, massam frumenti in resurrectione desideramus, horreum in vita æterna sumere cupimus. Ibi nulla palea erit, sicut in gehenna nullum granum erit. Nunc ergo, Fratres mei, cum sciamus duo ista genera hominum esse in Ecclesia, piorum et impiorum, bonorum et malorum timentium et contemnentium, quibus conjungantur isti, nescimus. Quid autem velimus et ipsi sciunt: utrum de illis vota nostra compleantur, humana ignorantia sollicitudine fatigatur, aliquando et falsis suspicionibus agitatur. Ex his discitur in hac terra, ubi sine tentatione non vivitur. Admoneo ergo vos sancta germina, admoneo vos novellæ in agro Dominico plantæ, ne de vobis dicatur quod de vinea domus Israel dictum est, *Exspectavi ut faceret uvas, fecit autem spinas*. Botrum in vobis inveniat, qui botrus pro nobis calcatus est. Uvam ferte, bene vivite. *Fructus* enim *spiritus est*, sicut dicit Apostolus, *caritas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, mansuetudo, fides continentia, castitas*. Quando ad nos venerit agricola noster, cujus nos operarii sumus, ille qui intus dat incrementum: nam nos forinsecus plantare novimus et rigare: sed ait Apostolus, *Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed Deus qui incrementum dat:* qui modo videt quomodo audiatis, qui modo inspicit quomodo timeatis, aut jam timere incipiatis; cum ad vos ille agricola venerit, inveniat in vobis quod dixerat Apostolus, *Gaudium meum et corona mea, omnes qui statis in Domino*.

Baptizatos hortatur ne imitentur malos Christianos.

* CAPUT III. In Ecclesia mali bonis permixti.

Isai. 5. 2.

Gal. 5. 22.

1. Cor. 3. 7.

Philip. 4. 1.

4. Fratres, filii dulcissimi, filii carissimi, imitamini bonos, cavete malos. Scio enim quis ven-

CAPUT IV. Mali ad peccandum

(a) Hujus Sermonis exemplar calamo scriptum nullum reperimus. Prima pars, cui sequentia non cohærent, aliunde adscita videtur. Confer ad Sermonem 247. n. 2.

CLASSIS V.

Inducentes [...] ascendi.

turi sunt ad vos homines mali, et persuasuri vobis violentiam, et dicturi sunt vobis, Quare? Nonne et nos sumus fidelissimi? Scio, inde doleo, inde timeo. Jam tu si dixeris constanter: Frater, nec te vellem facere quod facis, sed si

Incantationum remedia illicita.

tu non possum ducere in bonum meum, vel noli me trahere ad malum tuum. Hominibus istis, ut fieri solet, caput dolebit. Dicturus est tibi vicinus tuus aut vicina, Est hic incantator, est hic remediator, et nescio ubi mathematicus. Tu dicis, Christianus sum, non licet mihi. Et si ille dixerit tibi, Quare? Nonne ego Christianus sum? Tu dicturus es, Sed ego fidelis sum. Et ille tibi, Et ego baptizatus sum. Fiunt angeli diaboli, membra Christi. Quia ipsum possidet inimicus, trahere quærit et alium. Invenist vos paratos, qui ista vobis præparavit. Ideo loquor, ideo contestor, ideo non taceo, ideo vestimenta mea excutio, ideo in tribunali Dei mei excusatum me habeo. Dicam Deo meo, Domine, non tacui; Domine, talentum quod mihi dedisti non abscondi, sed erogavi. Hoc poterit mihi dicere, *Serve nequam, tu dares, ego exigerem*. Ecce, Domine, dedi, tu exige. Et si forte vos vetus titillaverit consuetudo, habetis quem interpelletis. Major est adjutor quam oppugnator. Ideo gemitis, ideo orantis, ideo dicitis, *Ne nos inferas in tentationem*. Observate illud etiam, Fratres mei, quod supra dicitis, *Dimitte nobis debita nostra*: ut faciatis quod sequitur, *sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. Eleemosynam facis, eleemosynam accipis. Ignoscis, ignoscetur tibi. Erogas, erogabitur tibi. Deum audi dicentem, *Dimittite, et dimittetur vobis; date, et dabitur vobis*. In mente habete pauperes. Omnibus dico, Facite eleemosynas, Fratres mei: facite, et non perdetis. Deo credite. Non solum dico vobis, non perditis quod facitis pauperibus: sed plane dico vobis, hoc solum non perditis, cetera perdetis. Ecce videamus si exhilaratis pauperes hodie, horrea ipsorum vos estis, ut det vobis Deus unde detis, et dimittat quod forte peccatis. Includite eleemosynam in corde pauperum, et ipsa pro vobis exorabit Dominum, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Matth. 25. 26.

Matth. 6. 13.

Ibidem 1.

Eleemosina.

Lucæ 6. 37. et 38.

Eccli. 29. 15.

* SERMO CCCLXXVII.

* Alias de Diversis 57.

a

In (a) Adscensione Domini.

Verbum Dei digne a nobis laudari non potest.

Dilectissimi Fratres, de Verbo æterno quis temporale digne proferat verbum? Magnis infima quomodo sufficiunt? Laudant cæli, laudant virtutes, laudant ætheriæ potestates, laudant cæli luminaria, laudant sidera, ut potest laudat et terra: non ut digne laudet; sed ne se ingrata condemnet. Quis explicat, quis loquitur, quis vel sapit eum qui adtingit a fine u-

Sap. 8. 1.

A

sque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter, quomodo exsultaverit ad currendam viam, ut esset a summo cælo egressio ejus, et recursus ejus usque ad summum cæli? Si ubique adtingit, unde exit? Si ubique adtingit, quo vadit? Locis non distenditur, neque temporibus variatur, neque habet accessus et recessus: in se manens, ubique circuit totus. Quæ sunt spatia quæ non habent omnipotentem, quæ non tenent immensum, quæ (b) non suscipiunt venientem? Si verbum cogitas, nihil diximus. Sed ut de se humiles doceret aliquid dicere, humiliavit semetipsum formam servi accipiens. In hac forma descendit, in hac forma secundum Evangelium sapientiæ studio profecit, in hac forma patiens fuit, in hac forma fortiter dimicavit, in hac forma mor-

SERMONES DE TEMP.

Psal. 18. 6.

Quomodo exsultavit ad currendam viam.

b

Philip. 2. 8.

Lucæ 2. 52.

B

tuus est, in hac forma mortem vicit et resurrexit, in hac forma ad cælum rediit, qui de cælo numquam recessit. Benedictus ergo est in solidamento cæli, qui factus est pro nobis, secundum Apostolum maledictus, ut in Gentibus benedictio Abrahæ fieret. *Exsultavit ut gigas*. Qualis gigas? Mortem moriendo superavit. Qualis gigas? Portas inferni fregit: exiit, et adscendit. Quis est iste rex gloriæ, propter quem dictum est quibusdam principibus, *Tollite portas principes vestras, et elevamini portæ æternæ*? Elevamini, magnus est: angustæ estis, non capitis, elevamini. Ut quid hoc? *Ut introeat rex gloriæ*. Expavescunt: *Quis est iste rex gloriæ?* Non agnoscitur. Non solum Deus est, sed et homo: non solum homo est, sed et Deus. Patitur, certe Deus

Gal. 3. 13.

Psal. 18. 6.

Psal. 23. 6. etc.

C

est? resurgit, certe homo est? An et Deus et homo est? Vere enim patitur, et vere resurgit. Hoc autem in uno eodemque Psalmo bis dicitur, *Tollite portas principes vestras, et elevamini portæ æternæ, et introibit rex gloriæ*. Et repetitur hoc ipsum post eadem verba, tamquam putetur superfluum et non necessarium. Sed in repetitione eorumdem verborum fines adtendite, et advertite quare bis dictum fuerit. Tamquam enim semel resurgenti, et semel adscendenti, bis portæ inferorum et cæli aperiuntur. Res enim nova, inferis Deus præsens: res nova, cælis homo assumtus. Utroque tempore, utroque loco, expavescunt principes. *Quis est iste rex gloriæ?* Unde hoc discernimus? Audi quid utrisque respondeatur. Illis interrogantibus dicitur, *Dominus fortis, et*

Cur bis in Psalmo dicitur, *Tollite portas*, etc.

D

potens, Dominus potens in bello. Quali bello? Mortem pro mortalibus subire, solum pro omnibus pati, non resistere omnipotentem, et tamen vincere morientem. Magnus ergo iste rex gloriæ, etiam apud inferos. Repetitur etiam hoc cælestibus potestatibus: *Tollite portas principes vestras, et elevamini portæ æternæ*. An non sunt portæ æternæ, quarum claves accepit Petrus? Sed quia secum hominem levat, ibi tamquam non agnitus dicitur: *Quis est iste rex gloriæ?* Sed ibi quia non jam certator, sed victor est, quia non dimi-

(a) Titulus in excusis præfixus erat, *de Nativitate Domini*. Mutatus hic est ad exemplaria vetera, id est ad Lectionaria, in quo solo manuscriptorum genere reperimus hunc Sermonem, ab istis incipientem verbis, *De verbo æterno*, etc. Habet aliquid Augustiniani stili.

(b) Hoc loco particula negans abest a MSS.

CLASSIS V.

cat, sed triumphat; nos ibi respondetur, *Dominus potens in bello;* sed, *Dominus virtutum ipse est rex gloriæ.*

* Alias 24. ex Vignerianis.

* SERMO CCCLXXVIII.

In (a) die Pentecostes.

a

Caritas affectus præsentiæ Spiritus-sancti

Rom. 5. 5.

GRATA est Deo sollemnitas, ubi viget pietas, et fervet caritas. Ipse enim est effectus præsentiæ Spiritus sancti: quod docet Apostolus dicens, *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum-sanctum, qui datus est nobis.* Adventus ergo Spiritus-sancti uno in loco centum viginti homines constitutos implevit. Cum Actus Apostolorum legerentur, audivimus, Erant congregati in unum centum viginti, tenentes promissum Christi. Dixerat enim ut essent in civitate, quo usque induerentur virtute ex alto. *Ego enim*, inquit, *mittam promissionem meam in vobis.* Fidelis promissor, benignus dator. Quod cum in terra esset promisit, in cælum adscendit et misit. Habemus pignus futuræ vitæ æternæ regnique cælorum. Non nos fraudavit recenti promissione, et fraudaturus est futura exspectatione? Omnes homines quando aliquod negotium inter se contrahunt, et pecuniarii negotii sponsione relaxsatur, plerumque accipiunt arram, vel dant: et arra data fidem facit, etiam rem illam esse secuturam, cujus arra præcessit. Arram nobis dedit Christus Spiritum-sanctum: et qui fallere nos non possit, securos tamen fecit, quando arram dedit, quam etsi non daret, sine dubio quod promiserat exhiberet. Quid promisit? Vitam æternam, cujus arram Spiritum-sanctum dedit. Vita æterna possessio habitantium: arra consolatio est peregrinantium. Melius enim dicitur arra quam pignus. Hæc enim duo similia videntur inter se; sed tamen habent aliquam differentiam non negligendam. Et pignus quando datur, et arra quando datur, ideo fit, ut quod promittitur impleatur: sed quando datur pignus, reddit homo quod accepit, re completa propter quam pignus accepit; arra autem quando datur, non recipitur, sed superadditur ut impleatur. Arram ergo habemus: ipsum fontem, unde arra est, sitiamus. Arram habemus adspersionem quamdam in cordibus nostris Spiritus sancti: si quis sentit hunc rorem, desideret fontem. Ut quid enim habemus arram, nisi ne fame et siti in hac peregrinatione deficiamus? Esurimus enim et sitimus, si tamen peregrinantes nos esse cognoscimus. Qui peregrinatur, et novit se peregrinari, desiderat patriam; quam dum desiderat, molesta est peregrinatio. Si amat peregrinationem, obliviscitur patriam, et non vult redire. Non est talis patria nostra, cui aliquid præponamus. Aliquando enim homines dum peregrinantur, divites fiunt. Qui egebant in patria sua, peregrinatione ditescunt, et redire nolunt. Nos a Domino nostro, ex quo inspiravit primo homini flatum vitæ, peregrinantes omnes nati sumus. Patria nostra in cælis est, cives Angeli. De patria nostra, ut ad reditum exhortemur, litteræ nobis missæ sunt, quæ quotidie in populis recitantur. Vilescat mundus, ametur a quo factus est mundus.

Act. 1. et 2.

Lucæ 24. 41.

Spiritus-sanctus arra vitæ æternæ.

V. Ser. 23. c. 8 et Ser. 250. c. 15.

Arram inter et pignus discrimen.

Datur arra vitæ æternæ, ut eam desideremus.

(a) Sermo iste aut Augustini est, aut alicujus in ipsius lectione versati. Confer Sermonem 23. cap. 8. et Ser. 156. cap. 15.

SERMONES DUBII.

* Alias 5. ex Vignerianis.

* SERMO CCCLXXIX.

I.

In (b) Nativitate Joannis Baptistæ.

b

Johannes tam magnus homo, ut Christum Deum prædicaret.

Matth. 11. 11.

BEATUS Joannes, Fratres carissimi, cujus hodie nativitatem celebramus, tam magnus exstitit inter homines, ut Dominus noster Jesus Christus tale ei testimonium perhiberet dicens, *Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista.* Audivimus, cum Evangelium legeretur, quam mirabiliter fuerit ex desperatione conceptus, et quanto Spiritus-sancti testimonio procreatus. Pater ejus eo quod non credidit, obmutuit. Annuntiatus ergo per Angelum, et non creditus, patris vocem abstulit, natus linguam resolvit. Accipite ergo in hujus rei mysterio magnum sacramentum. Ante Dominum Jesum Christum Joannes præmissus est, missi sunt prophetæ per superiora sæcula, nec defuerunt qui Christum prædicarent. Tantus enim judex venturus erat, ut multi deberent præire præcones. Ab ipso prorsus exordio generis humani non cessavit se Christus prophetare, et venturum prænuntiare. Novissime missus est Joannes homo, sed quo homine nullus exstitit major. Venturus erat Dominus Jesus, non homo tantum, sed et Deus: utique et Deus et homo; Deus semper, ad tempus homo; Deus ante tempora, homo in fine temporum; Deus ante sæcula; homo in fine sæculi. Deus qui hominem fecit, propter hominem dignatus est homo fieri, quem fecit. Venturo ergo Domino Jesu Christo, qui plus est quam homo, ne putaretur tantum esse homo, testimonium debuit illi perhibere magnus homo. Christus, inquam, Dominus, non tantum Deus, sed et Deus et homo: Deus qui nos fecit, homo qui nos refecit. Joannes autem homo tantum, sed quantus homo? Audi de eo Deum et hominem dicentem. O Domine Jesu Christe, qui est Joannes? Et dicit Deus, *In natis mulierum non surrexit major Joanne Baptista.* O Johannes magne homo, quo in natis mulierum major nemo surrexit, et tu dic mihi, o magne homo, quis est iste qui putatur * solus homo? Quis est, audi: *Cujus non sum dignus*, inquit, *calceamenta portare.* Didicimus ecce per Johannem, et per hominem credendum esse in Christum, et non esse ponendam spem in homine, sed in Christo. Ecce habes magnum hominem, quo nemo major surrexit, et ipse est Johannes. Sed vide quia iste Johannes amicus est spon-

Cur prophetæ tot ante per Christum præmissi.

* f. solum.

Matth. 3. 11.

(b) Hujus Sermonis stylus non multum dissidet ab Augustiniano.

 si; sponso zelat, non sibi. Dicit enim ad se venientibus: *Ego baptizo vos aqua; qui autem post me venit, major me est, cujus non sum dignus calceamenta solvere; ille autem baptizabit vos in Spiritu-sancto.* Venite post me, sed nolite manere in me: transite ad illum qui creavit vos et me, quis ipse vivificaturus est vos et me.

* Alias 6. ex Vignerianis in 1. parte Supplem.

* SERMO CCCLXXX.

II.

a *In (a) Nativitate Joannis Baptistæ.*

1. Quietis et parva vox sufficit. Si autem vultis, Fratres, quieti audire, nolite habere cor in auribus, sed aures in corde. Hodiernum diem beati Joannis Baptistæ sollemnitati illuxisse tradit et credit Ecclesia. Oportet autem hoc de ipso die credere, quod sine varietate totus orbis agnoscit: sed quia Joannis esse diem nemo dubitat, non Joannis qui Evangelium scripsit, sed Joannis Baptistæ præcursoris Domini, qui tanto magnus apparuit, quanto se humilem præbuit, dicens, cum ipse Christus putaretur, non se dignum corrigiam calceamenti solvere ei, quem Dominum agnoscebat, ut amicus esse mereretur. Nonnulli autem putant passionis ejus diem hodie celebrari. Sciat prius Sanctitas Vestra, nativitatis esse diem, non passionis. Ex lectione quippe Evangelica invenitur ejus nativitas sex mensibus præcedere Domini nativitatem. Et quoniam diem nativitatis Domini octavo Kalendarum Januariarum die consensus tradit Ecclesiæ: restat ut odiernus dies nativitatis Joannis intelligatur.

Christum temporaliter natum præcessit Johannes. Johan. 1. 15.

2. Præcessit ergo Joannes Dominum, non tamquam magister discipulum, sed tamquam præcursor judicem; non ut superimponeret potestatem, sed ut præberet officium. Ipsius autem testimonium Joannis de hac re sic se habet: *Qui post me venit, ante me factus est, quia prior me erat.* Post Joannem venit Dominus nascendo de virgine Maria, non de Patris substantia. Duas enim Domini nativitates accepimus, unam divinam, alteram humanam; tamen utramque mirabilem: illam sine matre, istam sine Pa- b tre: illam æternam, ut crearet (*b*) temporalem; hanc temporalem, ut præstaret æternam. Ille enim de quo dicit Joannes, non Baptista sed Evangelista, quia *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum,* et quia *omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil:* ille tantus in forma Dei æqualis Patri, ille sine tempore fabricans tempora,

Nativitates Christi duæ.

Johan. 1. 1.

A ille ex nullo sæculo ante omnia sæcula judex sæculi, factus est tam parvus, ut de femina nasceretur; sed mansit tam magnus, ut a Patre non separaretur. Ei præbentes obsequium et testimonium, tamquam lucernæ venturo diei, omnes Prophetæ prænuntiantes eum ante ipsum nascendo venerunt, post ipsum credendo adhæserunt. Oportebat enim ut prænuntiaretur venturus, miracula facturus; quibus mirseuiis, bene intelligentibus indicaretur Deus; humano autem adspectu videntibus appareret homo, parvus ad parvos, sed humilis ad superbos: parvitate sua docens hominem, ut se agnosceret parvum; ne, non grandescendo, sed tumescendo se crederet magnum. Est enim superbia, non magnitudo, sed tumor. Ut ergo generis hu-

Superbia, tumor.

B mani istum tumorem sanaret ipse medicus, ipse medicina, non solum medicamentum adhibens, sed medicamentum se faciens, apparuit inter homines homo, offerens hominem videntibus, Deum servans credentibus. Adspectus enim humanitatis ejus sanavit infirmos, contemplatio divinitatis ejus quærit firmos. Et nondum erant homines, qui Deum viderent in homine, nec poterant videre nisi hominem; nec tamen spem suam ponere debent in homine. Quid ergo fieret? Homo hominem videre potest, homo hominem sequi non debet. Deus sequendus erat, qui videri non poterat: homo sequendus non erat, qui videri poterat. Ut ergo exhiberetur homini, et qui ab homine videretur, et quem homo sequeretur, Deus factus est homo. O homo, propter quem

Incarnationis causa, ut homini Deus exemplum præberet.

C Deus factus est homo, aliquid magnum te credere debes: sed descende, ut adscendas; quia et Deus descendendo factus est homo. Adhæresce medicamento tuo, imitare magistrum tuum, agnosce Dominum tuum, amplectere fratrem tuum, intellige Deum tuum. Hoc ille tantus et tantillus, vermis, non homo; sed per quem factus est homo. Hoc ergo ille: quid Joannes, nisi quod de illo Dominus, nisi quod de illo verax, nisi quod de illo veritas dicit? Si enim ipsi Joanni debemus credere de veritate, veritati non credimus de Joanne?

3. Dicat testimonium primo veritati ipsius particeps veritatis; et dicat testimonium homini Conditor hominis. Primo audiamus quid Joannes de Christo, et deinde quid Christus de Joan-

Ex verbis Johannis Arianorum calumniæ.

D ne; priorem audiamus, sed posteriorem intelligamus; prior loquatur qui prius natus est, sed confirmetur per eum a quo factus est. *Post me,* inquit, *venit et ante me factus est.* Hic jam, qui credunt factum ante cetera per quem facta sunt omnia, calumniantur his verbis vel per hæc verba nobis, et dicunt, Ecce quia factus est: Joan-

Johan. 1. 15.

(a) Hujus Sermonis insignem locum de duplici Christi nativitate insertum habet Sermo 371, nec non Sermo Appendicis 127. Et nos quidem quin vere Augustini sit nulli dubitemus: inter dubios tamen ipsum collocare idcirco decrevimus, quia in omnibus libris, etiam manuscriptis, a medio fere interpolatus ac vitiatus est. Duo hic, præter morem nostrum, absque manuscriptorum auctoritate, necessario præstamus, primum, centum circiter versus, qui Sermonis erant centesimi-vigesimi sexti, loco movemus: alterum, quadraginta plus minus alios versus extra propriam sedem repertos, ad eum ipsum locum, quem Sermonis 126. pars illa occupabat, revocamus. Cetera si quæ supersunt vitia, exemplarium veterum subsidio destitutis abstergere sive detegere non licuit.

(b) MSS. *ut crearet temporales: hanc temporalem, ut præstaret æternos.*

nes dicit, *Post me venit, et ante me factus est.* Expone mihi quid sit, *ante me factus est.* Verba illorum dico, et ea discutienda propono. Soletis, inquiunt, dicere, quando aliquid tale de Christo dicitur, ut eum Patre minorem ostendat, quod ad hominem sit referenda sententia; ut quod in forma Dei est, æqualis sit Patri, quod autem semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo, major sit Pater. Quid ergo dicetis ad hoc quod Joannes ait, *ante me factus est?* Audi quid dicamus: sed prius illud vide, quod Apostolus utrumque distinguens, et unum tamen in utroque eumdemque commendans, non dixit formam Dei accipiens. De forma vero Dei
Philip. 2. 6. quid dixit? *Cum in forma Dei esset:* respiciens ad illum qui vocatus erat ante illum, in cujus Evangelio est, *In principio erat Verbum:* immo respiciens ad illud lumen, unde et ille hoc dixit. Neque enim dixit Joannes, In principio fecit Deus Verbum: qui posset dicere ita, ut dixit Moyses, quia de creatura facta a Domino Deo
Gen. 1. 1. loquebatur, *In principio fecit Deus cœlum et terram.* Cum ergo ille, si hoc sentiret quod Ariani sentiunt, posset dicere, In principio fecit
Verbum siquidem erat in principio factum non erat. Deus Verbum, non hoc ait; sed ait, *In principio erat Verbum.* Quod in principio erat, factum non erat. Neque enim præcessit aliquid de facto Verbo. Omnia enim quæ Deus fecit, Verbo
Psal. 148. 5. fecit: *Dixit, et facta sunt; mandavit, et creata sunt.* Inter dicentem ut fiat, et quod factum est a dicente, plurimum distat: sed si dicens est, Verbum habet; si Verbum habet, per Verbum fecit; si per Verbum fecit, Verbum non fecit.

Arianorum cavillatio, similiter dictum esse, *Terra erat.* Gen. 1. 2. 4. Quare, inquiunt? An non audisti et de terra, *Terra erat invisibilis et incomposita?* Si propterea, inquiunt, dicis Verbum factum non esse, quia dictum est, *Verbum erat:* nec terra facta est, quia dictum est, *Terra erat.* O cæca et hæretica insania! Attende, si est unde attendas; audi, si est unde audias: ne sonus inaniter aurem percutiat, cujus cor veritas non illustrat. Verba ejusdem Scripturæ dicturus sum, quæ ibi invenisti cum legeres, et prætermisisti cum litigares. Nempe propterea putas tale aliquid dictum de Verbo Dei, cum dictum est, *In principio erat Verbum;* quale dictum est de terra, quia dictum est, *Terra erat invisibilis et incomposita.* Ego tibi in hoc libro Geneseos superiora verba recitabo, quod antequam diceret scriptor Dei famulus, *Terra erat;* ut appareret quia facta erat, prius dixit, *In principio fecit*
* f. ostendi. *Deus cœlum et terram.* Ecce ego prius tibi * edidi terram factam; et factam utique a Deo, sonante Scriptura et in aures recusantis irrumpente, *In principio fecit Deus cœlum et terram.* Facta erant hæc; sed nondum ornata, nondum declarata: terra nondum distincta, sed tamen jam facta. Ne autem putares continuo terram factam sic fuisse, ut non in ea esset quod ornaretur, subsecutus ait: Facta erat quidem, quia in principio fecit Deus cœlum et terram; terra autem, quam fecit Deus, adhuc invisibilis erat et incomposita. Ostendit tibi qualis erat, quæ facta erat; non quia erat, quæ facta non erat. Poterat ergo dicere Joannes, In principio fecit Deus Verbum, Verbum autem erat; quomodo, *In principio fecit Deus cœlum et terram, terra autem erat:* ut iste esset ordo verborum, In principio fecit Deus Verbum, et Verbum erat apud Deum; ut intelligeremus quia hoc Verbum erat apud Deum, quod Verbum fecerat Deus. Nunc vero audis, *In principio erat Verbum.* Quid quæris anteriora factus extremior? Extremior enim tu in errore tuo factus es: de imo loqueris, et ad ima respicis. Vellem, si de imo loquereris, ut sursum cor tenderes, et clamares de profundo ad Dominum: rumperet nubes caliginis carnis tuæ, aperiret oculos humilitati lux quæ venit in humilitate; videres, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum.* Dicat et Paulus, *Qui cum in forma Dei* Philip. 2. 6. *esset.* Quid de humana nativitate dicit Joannes? *Et Verbum caro factum est.* Dicat et Paulus, *Semetipsum exinanivit formam servi accipiens.* Quid ergo dicebas de verbis Joannis Baptistæ? Eadem mihi nunc ea repete, nunc ea loquere. Quid ait Joannes Baptista? *Post me venit.* Agnosco nativitatem ille de sterili, ille de virgine. Sterilitas conversa est in fecunditatem: virginitas mansit post fecunditatem.

5. Sed Joannes, inquit, si secundum hoc dixisset factum, secundum quod ex virgine natus est, non diceret, *ante me factus est;* quia ex virgine post illum factus erat. Ergo, *ante me factus est,* quid est, nisi quia in principio Verbum factum erat? Sic enim ante Joannem erat; non ex virgine post Joannem erat. Accipe, et si non rixaris, adverte. Aliquantum enim forte subobscurum est quod vis intelligere, ut rixando tibi augeas fumum, quo impediaris ab intellectu. Scripturam illam primo intuere, quæ te docet ut docilis fias. Esto mansuetus ad audiendum verbum, ut intelligas. Patere ergo paulisper: forte inveniemus quomodo dictum sit, *ante me factus est;* dum tamen non intelligamus factum Verbum per quod facta sunt omnia. Quomodo, inquit? Si potero, dicam: si dicere non potero, non tamen non est quod dicat qui dicere potuerit. Credo autem et spero, quod illius majestas Unigeniti, qui cum esset Verbum, infans factus est aperiet infantiam linguæ meæ, et faciet in ore partum, qui fecit in corde conceptum. Ecce dicam ut potero: intellige ut potes; et quod non poteris intelligere, noli reprehendere, quasi jam magnus sis; sed differ, ut crescere merearis. Certe hoc te movet, quomodo dictum sit, *Qui post me venit, ante me factus est.* Moveat plane ut quærentem, non ut rixantem. Certe et ego quæro tecum: simul inveniemus, si simul quæramus; simul accipiemus, si ambo petamus; utrique nostrum aperietur, si ambo pulsemus. *Post me venit,* inquit: Agnosce nativitatem ex virgine Maria. *Ante me factus est:* quid est, *ante me factus est?* Intellige, antepositus est mihi. Ille

Objectio, Christum dici factum, in quantum Verbum est.
Eccli. 5. 10.
Christus ante Joannem.

CLASSIS V.

nem factus, id est antepositus ipsi et prælatus.

qui post me venit, factus est ante me. Quomodo si duo ambulent in itinere, et unus sit tardior, alter velocior, et præcedat tardior aliquantum, post paululum autem sequatur velocior; respicit tardior præcedens velociorem sequentem, et dicit, Post me venit. Et ecce accelerante illo, et propinquante, et adhærente, et transeunte, videt ille anteriorem, quem respiciebat posteriorem: certe si celeritatem ejus expavescat quodam modo et admiretur, nonne poterunt esse ista verba ejus, Ecce homo post me erat, et ante me factus est? Quid est hoc, qui post me erat, ante me factus est? Qui ambulabat post me, celeritate ejus factum est ut esset ante me. Nam si ubicumque legeris *factus est*, non intelligis nisi formatum esse qui non erat; et Dominum Deum dicturus es factum, de quo dictum

B

Psal. 93. 22.
Psal. 29. 11.
Psal. 117. 14.

est, *Factus est mihi Dominus in refugium. Factus est Dominus adjutor*. Et, *Factus est mihi in salutem*. Quotiens factus? Et ipse fecit omnia. Ergo intellige mecum verba. Neque enim tacuit idem Joannes et illud quod Verbum erat; ne ibi putares significasse Verbum, quando dixit, *ante me factus est*: ut noveris ad hoc pertinere *ante me factus est*, quia præcessit me, quia glorificatus est amplius me, quia cum me intenderent homines præcursorem, agnoverunt Dominum, quem nascendo præcesseram, quem obsequendo nuntiaveram; spesque eorum, concursus eorum in Dominum factus est; glorificatus est ille tam-

Philip. 2. 9. et 10.

quam Filius Dei, ante me factus, secundum id quod Apostolus ait, *Propterea Deus exaltavit eum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genuflectatur, cœlestium, terrestrium, et infernorum*. Gloria ergo ejus non esse cœpit, sed innotuit. Factus est ante Joannem, quia præcessit honore Joannem.

C

Datæ interpretationi consonare verba Joannis subsequentis.

6. Sed vide utrum merito. Interroga ipsum Joannem: ille qui post te venit, quare ante te factus est? Qui te sequebatur, quare tibi prælatus est? Sequitur, *Quia prior me erat*. Hoc est, *In principio erat Verbum*. Ergo merito *ante me factus est, quia prior me erat*. Prior Joanne, prior Abraham, prior quam Adam, prior quam cœlum et terra, prior quam Angeli, Sedes, Dominationes, Principatus et Potestates. Quare prior? Quia *omnia per ipsum facta sunt*. Agnoscat servus humilitatem suam; ostendat Dominus majestatem suam. Dicat idem Joannes, *Non sum dignus corrigiam calceamenti ejus solvere*. Multum se humiliaret, si diceret, Dignus sum. Quid enim si diceret dignum? numquid sedere in judicio ad dexteram Patris? numquid venire ad judicandos vivos et mortuos? Quid si diceret dignum solvere corrigiam calceamenti? Magna humilitas, si hoc est dignus amicus sponsi. Dicturus enim erat amicum se esse sponsi: et ne in illa amicitia æqualitas forte ab aliquo imprudente intelligeretur; dicit se amicum propter amorem, dejicit sed ad vesti-

D

A

SERMONES UERII

gia propter timorem. Et parum est quod se ad vestigia deponit; nec dignum se dicit solvere corrigiam calceamenti. Humilis profecto, si dignum solvere; sed quia nec dignum se dicit solvere, dignus qui exaltaretur ab humilitate. Dicat etiam apertius, dicat distinctius, quid est, *Post me venit, ante me factus est*. Dixit enim et caussam, *quia prior me erat*. Quoniam, *In principio erat Verbum*. Et *cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo*. *Illum oportet crescere, me autem minui*. Oportebat ut cresceret qui posterior venit, et minueretur qui anterior venit. Si crevit qui posterior venit, ante ipsum factus est crescendo. *Illum*, inquit, *oportet crescere, me autem minui*. Hoc est, *ante me factus est*. Et quomodo crevit Christus, minutus est Joannes? Præcessit ætate Joannes Dominum in nativitate humana; creverunt ambo annis accedentibus, statura carnis, et pervenerunt ad certum modum sicut homines. Sed Joannes homo, Christus Deus et homo. (a) In divinitate si intelligamus quia crevit Christus, absurdi sumus, et nimis erramus. Crescit enim aliquid, ut proficiat. Deus quo crescat non habet: si enim habet quo crescat, minor erat antequam cresceret. Redeamus ad formam carnis. Ipsa cum Joanne crevit, non illo minuto crevit. Referamur ergo fortassis ad gloriam; et intelligamus, *Illum oportet crescere, me autem minui*, secundum hoc dictum, quod *Post me venit, et ante me factum est*. Joannes enim personam sustinebat hominis, et loquebatur ex typo generis humani, ad quod salvandum venerat Christus. Dixeramus autem, Fratres, humilis Deus venit ad superbum hominem. Agnoscat homo se hominem, appareat Deus homini. Etenim si ideo venit Christus, ut humiliaretur homo, et ex humilitate cresceret homo; oportebat ut gloria jam cessaret hominis, et commendaretur gloria Dei: ut spes hominis esset in gloria Dei, non in gloria sua, dicente Apostolo, *Qui gloriatur, in Domino glorietur*. Recte ergo dicitur homini, *Quid habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Hunc typum humilitatis humanæ Joannes ostendens, quia quantum proficiebat opinio et fama Christi, non statura Christi, non majestas Christi, non sapientia, non Verbum Dei; sed fama illa, quæ cœpit a minimo, et jam tenet orbem terrarum: gloria Christi, non gloria hominis, ut agnoscat homo humilitatem suam, impertiat Deus divinitatem suam. Etenim gloria Dei, Fratres, gloria nostra est. Quantum dulcius glorificatur Deus, tantum nobis prodest. Non enim altior erit Deus, quia honoramus illum: humiliemus nos, et exaltemus illum. Scriptum est enim, *Exaltabo te Domine*. Quid est, *Exaltabo te?* In terra erat, et eum in cœlo posuisti? Et homo exaltat Deum? Quid est, *Exaltabo te?* Altum te confitebor.

Johan. 3. 30.

a

1. Cor. 1. 31.
1. Cor. 4. 7.
Psal. 29. 2.

(a) Sermonis series interrupta erat transpositis hunc in locum quadraginta fere versibus quos in propria sede reperies infra, initio pag. 1640, proxime ad illud, *Fuimus et nos aliquando* etc.

CLASSIS V.

A Confiteatur ergo se homo hominem; decrescat prius, ut crescat. Dicat Joannes decrescendo ad humilitatem, non se esse dignum, qui solvat corrigiam calceamenti, et intelligat se participando illuminatum fieri.

Johannes Baptista non erat lumen, comparatione Christi veri luminis.

Johan. 1. 8.

Matth. 11. 11.

7. Hoc enim Joannes Evangelista dixit de illo: *Non erat ille lumen*. Injuriam forte fecit Joanni, quis sit, *Non erat ille lumen?* cum Apostolis dictum sit a Domino, *Vos estis lumen mundi*. Prætulerunt se Apostoli Joanni? Non faciunt, ne mendacem ipsum Dominum judicent, qui dixit, *In natis mulierum nemo exsurrexit major Joanne Baptista*. Non utique major statura corporis, sed gratia participatæ sapientiæ, gratia participatæ salutis? Quid sibi ergo vult, *Non erat ille lumen, sed ut testimonium perhiberet de lumine?* Quare hoc dixit? Novi, inquit, B quid dicam, testimonium perhibere de lumine. Erat enim lumen verum distinctum a Joanne, ne prorsus non lumen Joannes, sed ut in comparatione hujus luminis dictum intelligatur, *Non erat ille lumen;* secundum quod dixit, quia *Erat lumen verum*. Quomodo discernis hoc verum? *Quod illuminat*, inquit, *omnem hominem venientem in hunc mundum*. Si omnem hominem, ergo et Joannem. Sed ut non videamur nos colligere ex verbis quod non est dictum, quamvis consequenter intelligendum, ipse Joannes dicat: *Nos omnes de plenitudine ejus accepimus*. Erat ergo lumen verum. Joannes lumen illuminatum, Christus lumen illuminans. Nam ut noveris quia lumen erat Joannes, jam perhibeat et illi Dominus testimonium. Perhibuit ipse testimonium C Domino suo, testimonium veritatis de Domino suo, quod habebat a Domino suo. Acceperat enim a Domino suo, ut diceret de Domino suo: ut autem ille diceret de servo suo, non acceperat a servo suo: et in se Christus de Joanne, et in Joanne Christus de se. Ipsa ergo veritas perhibeat testimonium, audiamus quia lumen est Joannes. Judæis dicitur de Joanne, *Ille erat lucerna ardens et lucens*. Et utique lucerna lumen est, non sicut dies, sed tamen lumen est. Ergo lucerna accenditur ut luceat, et Joannes illuminatus est ut loqueretur. Si ergo Joannes illuminatus est ut loqueretur agnoscat se lucernam, ne superbiæ vento exstinguatur. Sed forte lumen discipuli, et lucerna Joannes? Dominus D enim de Joanne ait, *Ille erat lucerna ardens, et lucens:* de discipulis autem, *Vos estis lumen mundi*. Discipulos suos prætulit Joanni? Numquid et fideles illi, quos alloquitur Paulus, præponendi sunt Joanni, quibus ait, *Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino?* Lux ergo Apostoli et lux fideles ex peccatoribus justificati, ex infidelibus fideles facti: tamen lucerna non sunt dicti discipuli. Adtende, forte dicti, et non alio loco, sed ibi: ut ostenderet quemadmodum eos dixerit lumen; quia non lumen verum, quod illuminat omnem hominem

Lumen tamen Johannes participatione sapientiæ.

Johan. 5. 35.

Matth. 5. 14.

Ephes. 5. 8.

SERMONES DUBII.

A venientem in hunc mundum; sequere verba Evangelii: *Vos estis lumen mundi. Non potest civitas abscondi supra montem constituta*. Sed de civitate dixit, non de lumine? Sequere adhuc: *Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio*. Tale lumen estis, quale Joannes: lucerna illuminata. Tamquam cujus vox, vel quorum vox præcesserat, *Tu illuminabis lucernam meam, Domine, Deus meus illumina tenebras meas* Quas tenebras in Apostolis? *Fuimus et nos aliquando* etc. (a) quomodo illius reprobi et blasphemi, *Qui prius fui blasphemus et persecutor, et injuriosus*. Ecce tenebræ, accendatur lucerna: *Sed misericordiam consecutus sum*. Et ut noveris de ipsis dictum, *Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super* B *candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt:* statim sequitur, *Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant bona opera vestra:* sed in humilitate, quia hominem oportet minui. Quomodo autem Deum crescere? *Et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est*. Glorificatur Pater, glorificatur Filius: quia Pater glorificat Filium, et Filius glorificat Patrem. Agnoscat se ergo homo humilem, agnoscat excelsum Deum propter se humiliatum, ut homo, qui humiliatus erat in confessione peccati, exaltetur in adeptione justitiæ. Hæc duo: Dominus et Joannes, humilitas et claritas: Deus humilis in claritate, homo humilis in infirmitate: Deus humilis propter hominem, homo humilis propter hominem. Deus enim humilis ut prodesset homini, homo C humilis ut non obsit sibi.

Psal. 17. 29.

1. Tim. 1. 13.

8. Agnoscamus ergo hæc duo et in ipsa differentia passionum. Legimus Joannem passum martyrium pro veritate: numquid pro Christo? Non pro Christo, si non veritas Christus. Non omnino pro ipsius nomine, sed tamen pro ipsa veritate. Neque enim ideo decollatus est Joannes, quia confessus est Christum. Sed monebat temperantiam, monebat justitiam: dicebat, *Non tibi licet habere uxorem fratris tui*. Lex enim quæ hoc jusserat, de illis jusserat qui morerentur sine liberis, ut acciperent fratres uxores fratrum suorum, et resuscitarent semen fratribus suis. Ubi ista caussa non erat, nihil nisi libido erat. Hanc libidinem Joannes arguebat, castus incestum: quia et illud quod figurabat, tale est, D *Illum oportet crescere, me autem minui*. Præceptum jam fuerat, ut si quis sine semine moreretur, qui magis propinquus esset, acciperet uxorem ejus, et suscitaret semen fratri suo. Ut quid enim hoc Deus præceperat, nisi ut eo modo significaretur semen suscitandum fratris ad fratris nomen? Hoc enim præceptum erat, ut qui inde nasceretur, nomen haberet defuncti. Defunctus est Christus, acceperunt conjugem ejus Apostoli Ecclesiam. Quam de illa genuerunt, non Paulianos, aut Petrianos, sed Christianos nominaverunt. Loquantur ergo hæc duo ambæ

Passionis et nativitatis differentia Christus crescit, Johannes minuitur.

Marci 6. 18.

(a) Deest nonnihil, quo superiora nectebantur cum subsequentibus verbis, quæ antehac locum superius designatum occupaverant, atque eorum loco in aliis editis et MSS libris inserta hic erat prima pars Sermonis 120.

CLASSIS V. passiones: *Illum oportet crescere, me autem minui.* Ille crevit in ligno, hic est diminutus in ferro. Locutæ sunt et passiones hoc mysterium, loquantur et dies. Nascitur Christus, et augeatur; nascitur Joannes, et minuatur. Minuatur ergo honor hominis, augeatur honor Dei: ut honor hominis inveniatur in honore Dei.

* Alias 6, ex Vignerianis.

* SERMO CCLXXXI.

De (a) Natali apostolorum Petri et Pauli.

Petri et Pauli apostolorum dies, in quo triumphalem coronam, devicto diabolo, meruerunt, quantum fides Romana testatur, hodiernus est. Quibus sollemnis festivitas exhibetur, sollemnis etiam Sermo reddatur. Laudes audiant a nobis, preces fundant pro nobis. (1 Tim. 5.16.) Sicut traditione patrum cognitum memoria retinetur, non uno die passi sunt per cœli spatia decurrente. Natalitio ergo Petri passus est Paulus, non quo ex utero matris in numerum fusus est hominum, sed quo ex vinculo carnis in lucem natus est Angelorum; ac per hoc ita singuli dies dati sunt duobus, at nunc unus celebretur ambobus. Magnum hoc mihi signum videtur esse concordiæ: coapostolo suo novissimus primo, qui ad eumdem diem vocatus advenit, ad eumdem diem coronatus occurrit. Electus est ille ante Domini passionem, iste post adscensionem. Ordine temporis impares, æternitate felicitatis æquales: ille ex piscatore, iste ex persecutore. In illo infirma mundi electa sunt, ut confunderentur fortia: in isto abundavit peccatum, ut superabundaret gratia. In utroque magna Dei gratia atque ejus gloria claruit, qui eorum fecit merita, non invenit. Quid enim aliud demonstrare dignatus est, qui ad regnum primo vocare voluit piscatores, postea vocaturus imperatores, nisi ut *qui gloriatur, in Domino glorietur?* (1 Cor. 1.31.) Nam utique nobilium, doctorum, potentum non salutem contemsit, quibus ignobiles, imperitos infirmosque præposuit. Sed nisi prius eligeretur vilitas infirmorum, non sanaretur inflatio superborum. Si prius a Christo divites vocarentur, putarent et dicerent non in se electam nisi opulentiam, facundiam, eloquentiæ doctrinam, scientiæ splendorem, nobilitatem, generositatem, tranquillitatem, regalem potestatem, atque ita temporalibus et sæcularibus felicitatibus tumidi, tanquam ipsi prius Christo conferrent quod essent, ut eis ille videretur reddere, non donare, quod futuri essent gratia Dei, nec intelligerent, nec tenerent. Quanto ergo nunc melius, quanto ordinatius, prius *erexit de terra inopem, et de stercore exaltavit pauperem,* (Psal. 112. 7.) ut collocaret eum cum potentibus populi sui, ut munus intelligentiæ atque doctrinæ non solum ex Deo esset, sed etiam ex Deo esse appareret? Cum quanta itaque lætitia et quanta Dei gloria contuemur ab animo piscatoris contemni opes imperatoris? fundi preces imperatoris ad Memoriam piscatoris? ut nec ille ex eo quod non habuit, jaceret; nec iste ex eo quod habuit, superbiret. Jam vero illud quod Paulum ex persecutore suo prædicatorem suum Christus operatus est, quid valeat ad salutem hominum, ne quisquam magnarum sibi conscius iniquitatum de misericordia Dei debeat desperare, ipse potius apostolus eloquatur. *Humanus,* inquit, *sermo et omni acceptione dignus, quia Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum. Sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem longanimitatem, ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam.* (1 Tim. 1.15. etc.) Quis enim sub manu omnipotentis medici de salute desperet tanto informatus exemplo, considerans evangelizantem fidem quam aliquando vastabat, non solum evasisse pœnam persecutoris, verum etiam coronam meruisse doctoris, et cujus sanguinem in ejus membris cupiebat sæviendo fundere, pro ejus nomine suum sanguinem credendo fudisse? Habet ergo Roma caput gentium, duo lumina gentium ab illo accensa, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: unum, in quo Deus abjectam exaltavit humilitatem, alterum, in quo damnandam sanavit iniquitatem. In illo discamus non superbire, in isto non desperare. Quam breviter magna nobis exempla præmissa sunt, quam salubria; quæ semper commemoremus, et in eorum laude lumen verum magnificemus. Nemo ergo se de hujus sæculi celsitudine extollat: Petrus piscator fuit. Nemo iniquitatem propriam cogitando misericordiam Dei defugiat: Paulus persecutor fuit. Ille dicit, *Factus est Dominus refugium pauperum:* (Psal. 9. 10.) iste dicit, *Doceam iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur.* (Psal. 50. 15.)

* Alias 4, de Sanctis.

* SERMO CCLXXXII.

De (b) sancto Stephano.

CAPUT I. 1. Jesus filius Nave in eremo pugnabat, et Moyses orabat: (Exodi 17. 9.) non quidem ambo pugnabant, et ambo orabant, sed unus pugnabat, et alius orabat. Merito qui pugnabat, non deficiebat, quia alter orando vincebat. Ita et ego loqui quidem videor, sed aliis orantibus loquor, ut

(a) Augustini nomen in veteribus Lectionariis præfert, neque stilus ab ipso omnino alienus videtur.

(b) Speciem centonis præ se fert hic Sermo. Istud in exordio *Loquendo jam non timebit cor meum* etc. nec ad superiora, nec ad inferiora connectitur. Paulo post quod legitur, *Hic advertat Vestra Sanctitas,* usque *perceperunt mercedem suam,* totum hoc Vindiogos esse dicit indoctæ manus assumentum. Nobis, præter alia quædam, venit in suspicionem etiam illud in cap. 3. *Diaconus erat. Evangelia legebat etc.* Quippe Evangelia scripta ante Stephani passionem non exstiterunt. Simile quidpiam dictum est supra in Sermone 319. n. 3. sed ibi facilius excusatur, nec sufficit ut Sermo ceteroqui probus repudietur.

CLASSIS V. precibus eorum contingat mihi quod Dominus ait, *Aperi os tuum, et ego adimplebo illud.* Si (Psal. 80. 11.) ille ab uno tantum orante juvabatur, et non superabatur; quanto magis ego, pro quo non unus, sed multi rogant Deum mecum. Loquendo jam non timebit cor meum, quia *laudem Domini loquetur os meum.* (Psal. 144. 21.) Dominus noster Jesus Christus, Fratres, jubet nobis aliquid, et promittit nobis aliquid. Quod jubet, hic est: quod promittit, alibi est. Quod jubet, finitur, quia temporale est: quod promittit, non finitur, quia æternum est. Quod jubet, opus est: quod promittit, merces est. Hic advertat Vestra Sanctitas, quanta est ejus misericordia erga nos, ut laborem hic posuerit cum fine, mercedem in cælo sine fine. Et ideo debemus prius hic laborare, et postea in cælo mercedem sumere, quam hic mercedem vel accipere, et postea laborare. De quibusdam enim dicit, *Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam.* (Matth. 6. 2.) Sed forte avidus es ad mercedem, et piger ad laborem. Qua fronte postulas quod promisit Deus, si non facis quod jussit Deus? Prius audi monitiones, et sic exige repromissiones. Prius, inquam, audi jubentem, et tunc exige pollicentem. Jubet enim nobis, et dicit, *Diligite inimicos vestros, bene facite his qui vos oderunt, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos.* (Præceptum de diligendis inimicis. Matth. 5. 44.) Audisti opus, exspecta mercedem, *Ut sitis*, inquit, *filii Patris vestri, qui in cælis est; qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos.*

CAPUT II. *Christi exemplum orantis pro suis interfectoribus.*

2. Attende ipsum Dominum qui hoc jussit, quid fecerit. Nonne post tanta quæ in eum commiserunt impii Judæi, qui retribuebant ei mala pro bonis, pendens in cruce ait, *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt?* (Lucæ 23. 34.) Oravit in homine, qui exaudivit cum Patre. Nam et modo * orat pro nobis, orat in nobis, et oratur a nobis. (Christus orat pro nobis, orat in nobis, oratur a nobis. * Enarrat. in Psal. 85. n. 1.) Ut sacerdos noster orat pro nobis, ut caput nostrum orat in nobis, ut Deus noster oratur a nobis. Quando ergo in cruce pendens orabat, videbat et prævidebat omnes inimicos; sed multos ex illis futuros amicos prævidebat, et ideo omnibus veniam postulabat. Illi sæviebant et ille orabat. Illi dicebant Pilato, *Crucifige:* ille clamabat, *Pater ignosce.* In asperis clavis pendebat: sed lenitatem non amittebat. Illis jam petebat veniam, a quibus tantam accipiebat injuriam. Illi sæviebant, illi circumlatrabant, illi insultando caput agitabant, quod sanum non habebant; non caput quod est Christus, non habebant, et quasi in uno summo medico in medio constituto phrenetici circumquaque sæviebant: pendebat, ille, et sanabat. *Pater*, inquit, *ignosce illis.* Attendite Fratres. Magna pietas. Pendebat, et tamen (*a*) petebat. Et non descendebat, quia de sanguine suo medicamentum phreneticis faciebat. Denique, post resurrectionem sanavit, quos pendens insanissimos toleravit: et sanguinem quem fuderunt sævientes, biberunt credentes; (Act. 1.) et facti sunt sequentes, qui erant persequentes. Ecce quare venit Christus, non perdere quod invenerat, sed quærere et salvare quod perierat; (Lucæ 19. 10.) ut diligendo sævientes inimicos, faceret credentes amicos.

CAPUT III. *Exemplum Stephani orantis pro lapidatoribus.*

3. Sed ne multum a te longe dicas imitari Dominum tuum, qui pro te passus est, relinquens tibi exemplum ut sequaris vestigia ejus, (1. Petr. 2. 21.) attende Stephanum conservum tuum. Homo erat, sicut et tu: de massa peccati creatus, sicut et tu: eo pretio redemtus, quo et tu. Diaconus erat, Evangelia legebat, quæ legis vel audis et tu. Ibi invenit scriptum, *Diligite inimicos vestros.* (Matth. 5. 44.) Didicit legendo, perfecit implendo. Qui cum a Judæis saxorum grandine cæderetur, non solum non comminabatur, sed insuper lapidatoribus suis veniam precabatur. Positis enim genibus orabat, dicens, *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* (Act. 7. 59.) Illi lapidabant, et ille orabat. Illi eum furore persequebantur, ille pacatus Christum sequebatur. Illi malitia cæcabantur, ille aperto cælo viso Dei filio sapientia illustrabatur. Illi lapides mittebant, ille orationes præmittebat: tamquam diceus, Domine, si istos modo occideris inimicos, quos postea facies amicos?

CAPUT IV. *Saulo Stephani oratione gratia et salus impetrata.*

4. Denique, Fratres, ut noveritis quantum valuerit oratio sancti Martyris Stephani, recurrite nobiscum ad illum adolescentem nomine Saulum: qui, cum sanctus Stephanus lapidaretur, omnium vestimenta servabat, et tamquam manibus omnium lapidabat. Et postea, sicut nostis, accepit epistolas a principibus sacerdotum, ut quoscumque invenisset Christianos viros ac mulieres, vinctos adduceret in Jerusalem, torquendos et puniendos. Hic cum iret in via, subito circumfulsit eum lumen de cælo, et cecidit in terram, et audivit vocem de cælo dicentem sibi, *Saule, Saule quid me persequeris?* Et ille: *Tu quis es, Domine?* Et Dominus ad illum: *Ego sum*, inquit, *Jesus Nazarenus, quem tu persequeris. Durum est tibi contra stimulum calcitrare:* (Act. 9. 4.) quia non stimulum, sed pedes quibus calcitras, vulnerabis. Quid mihi et tibi? *Quare me persequeris?* Quare te erigis contra me malo tuo, et te non potius humilias bono tuo? Sed contra tanta mala quæ committis in me, olim quidem debui perdere te, sed Stephanus servus meus oravit pro te. Elisus est sæviens, erectus est credens: elisus est lupus, erectus est agnus: elisus est persecutor, erectus est prædicator: Dicam planius, dicam apertius: elisus est filius perditionis, erectus est vas electionis: elisus est Saulus, erectus est Paulus. Nam si Martyr Stephanus non sic orasset, Ecclesia Paulum hodie non haberet. Sed ideo de terra erectus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus.

CAPUT V. *Mala precari inimicis quam iniquum.*

5. Ecce quare Dominus dicit, *Diligite inimicos vestros:* quia diligendo inimicum, facis amicum. Sed contra tanta et talia hæc, tu quis es qui non diligis? Figis genu, collidis frontem in

(*a*) Aliquot MSS. *et tamen impendebat.*

CLASSIS I. terram, et dicis; O, si moriatur inimicus meus! Deus, si quid a te promerui, occide inimicum meum. Et utique tu qui oras ut homo moriatur, malus oras contra malum, et facti estis duo mali: ille male agendo, tu male orando. Tu malus orando incipis esse quando dicis, Deus occide malum. Respondet tibi ipse: Quem vestrum? Te malum, an tuum inimicum? Advertat Sanctitas Vestra. Judex homo per se ipsum reum non occidit, sed jubet, et spiculator occidit. Judex dicit, Occide: et tortor occidit. Et tu quando dicis, * Occide inimicum meum, te facis judicem, et Deum quæris esse tortorem. Respondet tibi Deus. Non ero prorsus, non ero peccatoris tortor, sed liberator: quia *nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat*. Nam si voluntatem tuam haberem, te prius occiderem, antequam invitatus venires. Nonne me blasphemasti? Nonne me in tuis malis operibus irritasti? Nonne nomen meum de terra delere voluisti? Nonne me in præceptis vel in servis meis contemsisti? Si tunc te occidissem inimicum, quem modo facerem amicum? Quid ergo male orando doces me, quod non feci in te? immo ego, dicit tibi Deus, doceam te ut imiteris me. In cruce pendens dixi, *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*. Docui hoc milites meos, docui hoc Martyres meos. Prius esto et tu martyr meus, tyro meus, adversus diabolum: aliter invicte nullo modo pugnabis, nisi pro tuis inimicis oraveris. Quod nobis præstare dignetur, etc.

* In Psal. 33. Enar. 2. n. 9.

Ezech. 33. 11.

* SERMO CCCLXXXIII.

* Alias 24, inter homilias. 50. a

In die (a) *anniversaria ordinationis episcopalis.*

CAPUT I. Episcopale, onus quomodo gerat, secum inquirendum ducit.

1. Die quidem omni, et omni hora, cuneque omnino continua, Dilectissimi, cogitare debet episcopus, quantæ dispensationis sarcinam gerat, quarum de illa rationem Domino suo reddat. Verumtamen cum dies anniversarius nostræ ordinationis exoritur, tunc maxime onus hujus officii tamquam tunc primum imponatur, attenditur. Interest autem quod eo die, quo id prius suscepimus, tantum quemadmodum gerendum esset cogitavimus: at vero consequentibus diebus, præcipueque illo, quo ejus sollemnitas agitur, non solum futura ejus, quemadmodum deinceps geri debeant, cauta prævisione consulimus, verum etiam præterita, quemadmodum gesta sint, sollicita recordatione recolimus: ut nosmetipsos in benefactis imitemur, et si qua culpanda transierunt, ne repetantur curemus, ut ignoscantur oremus; et accusationem diaboli, ubi possumus, recte agendi sedulitate fugiamus; ubi autem non possumus, confitendi pietate vincamus. Sicut enim futura peccata, negligendo justitiam, committuntur: ita præterita, injustitiam defendendo, firmantur. Sicut ergo ne fiant prospicit caritas, ita facta delet humilitas: ut quæ jam non possunt recte agendo non admitti, possint saltem non superbiendo dimitti. Didicimus quippe dicere Patri nostro, qui est in cælis, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. Quod ut veraciter dicere possimus, etiam inimicos nostros oportet utique diligamus: quos tamen habere, nisi cogente justitia, non debemus. Nam si homines nobis pro nostris malis meritis inimici sunt, non curandum est ut eis debita dimittamus, sed timendum potius ne reddamus. Quoniam si nos merito nostræ iniquitatis oderunt, nos eorum, non ipsi nostri sunt debitores.

SERMONES LI BII.

Matth. 6. 12.

CAPUT II. Debitoribus suis ignoscit.

2. Die ergo isto sollemni episcopatus mei, prius paucis alloquar debitores meos, qui mihi nescientes apud Deum suffragantur, dum faciunt debita quæ dimittam, ut et mea mihi debita dimitti promerear. Vobis itaque dico sive præsentibus, sive absentibus, quibus inimicus efficior verum prædicans, quibus consulendo videor onerosus, quorum requirens utilitatem cogor offendere voluntatem: *Nolite esse sicut equus et mulus non habentes intellectum*. Nam et hæc jumenta eos maxime calce morsuque appetunt, a quibus curantur, ut curentur eorum vulnera contrectantur. Non parcis, non parco: adversaris, adversor: resistis, resisto. Lucta nos comparat, sed caussa separat. Tu inimicus es medico, ego morbo: tu diligentiæ meæ, ego pestilentiæ tuæ. *Retribuebant*, inquit, *mihi mala pro bonis, ego autem orabam*. Quid orabat, nisi, *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt? Cum vobis*, inquit, *detraxerint, et dixerint omne malum adversum vos propter justitiam, gaudete et exsultate, quoniam merces vestra multa est in cælis*. Vos tamen corrigite perversitatem vestram, agnoscite caritatem nostram; reddite dilectionem diligenti: nolumus majorem cum vestra perditione mercedem. Hæc debitoribus meis, quibus dimitto, ut dimittatur mihi, nunc pauca suffecerint.

Psal. 31. 9.

Psal. 34. 12.

Lucæ 23. 34. Matth. 5. 11. et 12.

CAPUT III. In gratiam cum eis redire cupit, in quorum forte offensionem incurrit.

3. Deinceps alloquendi sunt paululum etiam illi quibus debitor sum. Nam sicut ait Apostolus, *Græcis et barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum*. Nam talis debitor etiam ego pro mearum virium exiguitate dispensationisque portiuncula, non quibusdam, sed omnibus sum. Verum nunc de his debitis loquor, quæ mihi dimitti, non a me exigi cupio. Neque enim sic tumore vanæ mentis extollor, ut audeam dicere, ex quo hujus muneris sarcinam porto, nullum hominem a me perperam læsum. Hoc cuilibet homini tam multis et tam molestis actibus occupato atque distento, ne dicam impossibile, certe difficile est: quanto magis mihi, qui novi infirmitatem meam, quam cum meis et pro

Rom. 1. 14.

(a) Augustinum non sapit illius, studiose quidem elaboratus, sed inepte, absque arte et ingenio: quo fit ut sermo sub obscurus sit, et in eo ea quæ commendis auditorum affectibus de se maxime comparata erat, frigidissimus.

CLASSIS V.

me vestris orationibus diebus ac noctibus offero sanandam Domino Deo nostro. Diversarum ergo curarum æstibus ac difficultatibus conturbatus, si quem forte non ut poscebat audivi, si quem tristius quam opus erat adspexi, si in quem verbum durius quam oportebat emisi, si quem corde contribulatum et opis indigum responsione incongrua conturbavi, si quem pauperem mihi forte in aliud intento importunius instantem vel prætermisi, vel distuli, vel etiam nutu aspero contristavi; si cui de me falsi aliquid tamquam homini de homine suspicanti justo acerbius indignatus sum, si quis in sua conscientia non agnovit quod de illo humanitus suspicatus sum, vos quibus pro his atque hujusmodi offensis esse me fateor debitorem, simul me vestrum credite (a) dilectorem. Nam pullos, quos fovet, sæpe in angustiis, sed non toto pedis pondere calcat et mater, nec ideo desinit esse mater. Dimittite, ut dimittatur vobis. Dimittite amanti vos debita difficultatis, qui nec contra inimicos debita tenere debetis crudelitatis. Ad summam, omnes obsecro, commendate vos Domino curam pro vobis meam: hinc enim juste expeto pro me vestram; ut quidquid mearum est in præteritum offensionum propitius ignoscat, non severus agnoscat. Quod mihi deinceps temporis sub hac sarcina erit, iter agentem regat, et suis oculis placentem vobisque utilem faciat; ut non horrorem ac pœnam meam, sed gaudium et coronam meam vos ejus conspectus inveniat.

* SERMO CCCLXXXIV.

* Alias 1. de verbis Apostoli.

De Trinitate, sive de (b) Scripturis veteribus et novis contra Arianos.

CAPUT I. 1. Sancta et divina eloquia, Fratres, jugiter, immo quotidie nobis salubriter recitantur, ut animæ nostræ pascantur: in futuro autem sæculo æternis epulis saginentur; dicente Propheta, *Satiabor dum manifestabitur gloria tua*. (Psal. 16. 15.) Qualis sit autem hæc gloria futura, et quibus divitiis floreat, quantoque splendore præfulgeat, laudare possumus, explicare non possumus. Quare? Quia legimus, *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit, quæ præparavit Deus diligentibus se*. (1. Cor. 2. 9.) Si igitur tanta et talia sunt bona æterna cælestia, quæ Dominus omnipotens præparavit sanctis suis catholicis et fidelibus populis; quid est ipse Deus, qui talia et tanta præparavit? (Deus, quid sit.) Quid est, inquam, omnipotens Deus? quid, nisi inæstimabilis, ineffabilis, incomprehensibilis, ultra omnia, extra omnia, præter omnia? Omnem enim creaturam suam excedit, omnem facturam præterit, universa præcellit. Si enim quæras magnitudinem, major est; si pulcritudinem, pulcrior; si dulcedinem, dulcior; si splendorem, fulgidior; si justitiam, justior; si fortitudinem, fortior, si pietatem, clementior. Nulla enim ratio patitur, ut vel factura factori suo æquetur, vel opus artifici comparetur: sicut legitur in Propheta, *Qui fecit fortia, fortior est; et qui fecit pulcra, pulcrior illis est*. (Sap. 13. 3.)

SERMONES DUBII.

CAPUT II. Trinitas unus Deus.

2. Sic autem hujus unicæ deitatis præcelsa insignia prædicamus, ut tamen non sicut Judæi, sed sicut Christiani, Trinitatis divinæ mysteria pariter fateamur. Sicut enim omnipotens et ineffabilis Pater est, ita omnipotens et incomprehensibilis Filius: ita etiam Spiritus-sanctus in Patre et Filio indiscrete connexus, ineffabilis atque immensus est. Pater enim et Filius et Spiritus-sanctus, unus omnipotens Deus, unus in trinitate, unus in potestate, unitas, trinitas, sempiterna majestas, unum potens per omnia, et trinitas in unitate, et unitas in trinitate consistit: sed nec trinitas dividitur, nec unitas separatur. Hac igitur catholica fide armati atque instructi, Carissimi, nefandos Arianos hæreticos, qui se hoc tempore impie jactitant, et multos Christianos nostros seducendo corrumpunt atque decipiunt, breviter percontemur, quomodo orant Dominum, qui sentiunt contra Dominum? Respondent nobis dicentes, Oramus Dominum utique in trinitate, sed ut legimus, Patrem majorem, Filium minorem, Spiritum-sanctum inferiorem, quia ipse Christus dicit, *Pater major est me*. (Arianorum error. Johan. 14. 28.)

* CAPUT III.

* His respondemus, Sic, inquam, oratis et colitis Deum? Sic plane, sic legimus, sic colimus, sic oramus. Ad hos dicimus, Si ergo ita Deum colitis et oratis, hoc non est Deum magnum unum colere et rogare, sed tres deos facere: et ubi est quod in lege divina legitur, *Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est?* (Deut. 6. 4.) et iterum alibi ait, *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies*. Si enim aliud est Pater, aliud Filius, aliud Spiritus-sanctus; jam non est una trinitas, sed divisa potestas. Quomodo autem discrepans potestas stare potest, cum juxta quod in Evangelio legimus, *Domus in semetipsa divisa vel regnum, stare non potest?* (Matth. 12. 25.) Quomodo autem divinitas a semetipsa discernitur, cum lucis splendor aut solis calor nullatenus separetur? Ecce enim sicut videmus, in sole tria sunt, et separari omnino non possunt. Quæ autem tria sunt videamus: cursus, splendor, et calor. (In sole tria inseparabilia.) Videmus enim solem in cælo currentem, fulgentem, calentem. Divide ergo, si potes, Ariane, solem, et tum demum divide trinitatem. Sed fortassis de sole discernendo difficilis est ratio, quia in cælo est, et a nobis longe positus est. Ecce aliud proponimus elementum quod minus est, et in terra nobiscum est: ignem dico, qui in manibus nostris ha-

(a) Sic MSS. At editi *debitorem*.

(b) Cum hoc titulo extremum locum occupat in veteribus libris Sermonum de verbis Evangelii, qui manuscripti omnes Augustino adsignant. Haud injuria tamen dubium habuerunt Lovanienses, immo Verlinus et Vindingus supposititium affirmarunt non habentem ipsius, nec stilum, nec ingenium.

CLASSIS V.

In igne quoque tria inseparabilia.

betur, et tamen non dividitur. Et ignis enim tria habet, et dividi non potest: hoc est, motum, lucem et fervorem. Si igitur nefande hæretice dividere non potes creatum solem et ignem, quomodo potes dividere Deum omnium creatorem? A

CAPUT IV. Scripturarum testimonia de divina Trinitate.

3. Audi autem et disce hanc magnam et unicam Trinitatem ab exordio generis humani fuisse ostensam. Audi in Lege et Prophetis, in Psalmis et in Evangelio, audi in Apostolo procul dubio declaratam. Audi, inquam, in Genesi: *Fecit Deus hominem ad imaginem Dei.* (Gen. 1. 21.) Ut simul ostenderet inseparabilem Trinitatem, ait in eo libro, *Et Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Audi Prophetam dicentem ex persona Christi: *Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me.* (Isai. 61. 1.) B Audi in Psalmis: *Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* (Psal. 32. 6.) Et iterum: *Redde mihi lætitiam salutaris tui, et spiritu principali confirma me.* (Psal. 50. 14.) Audi hoc idem in Evangelio confirmatum: Dominus Christus Apostolis dicit, *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra: euntes baptizate omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus-sancti.* (Matth. 28. 18 et 19.) Audi Apostolum: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Aut quis prior dedit illi, et reddetur ei? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula sæculorum.* (Rom. 11 33. etc.) Si igitur tam veteribus quam novis Scripturis satis aperteque probatum est divinam unitatem esse Trinitatem inseparabilem; C spretis penitus hæreticis secundum Apostolum dicentem, *Hæreticum post unam correptionem devita:* (Tit 3. 10.) jam fideles nostros populos de ipsa fide catholica confirmemus.

Fidei catholicæ encomium.

Nullæ quippe sunt majores divitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi hujus major substantia, quam est fides catholica, quæ peccatores homines salvat, cæcos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, fideles justificat, pœnitentes reparat, justos augmentat, martyres coronat, virgines, viduas et conjugales casto pudore conservat, clericos ordinat, sacerdotes consecrat, regnis cælestibus præparat, in æterna hereditate cum Angelis sanctis communicat. Sicut ipse Dominus promittendo confirmat: D *In resurrectione neque nubunt, neque uxores ducunt sed erunt æquales Angelis Dei,* (Matth 22. 30.) per Christum Dominum nostrum.

* SERMO CCCLXXXV.

SERMONES DUBII.

* Alias 38. inter 50 homilias.

De (a) amore hominis in hominem.

CAPUT I.

1. Non solum in novo, sed etiam in veteri Testamento admonemur, Fratres dilectissimi, qualiter perfectam caritatem tenere debeamus. Sic enim ipse Dominus in Evangelio dixit, *Diliges proximum tamquam te ipsum.* (Matth. 22. 39.) Tractemus ergo aliquantum de amore hominis in hominem: quia sunt amores hominum perversi.

Amor hominis alius rectus, alius perversus.

Ipse perverse amat alterum, qui et se perverse amat: qui autem recte se amat, et alterum recte amat. Verbi gratia, sunt amores flagitiosi, detestabiles: amores adulterorum, amores corruptorum, immundi amores. Malos amores detestantur omnes leges humanæ, et leges divinæ. B Remove ergo istos illicitos, quæramus licitos.

Liciti amoris gradus.

2. Incipit licitus amor a conjugio, sed adhuc carnalis est. Videtis quia communis est cum pecoribus et passeres illi qui personant, habent conjugia, et nidos faciunt, simul ova confovent, simul pullos nutriunt. Licitus quidem amor iste in hominibus; sed videtis quia carnalis est. Secundus amor filiorum est, sed adhuc ipse carnalis est. Non enim est laudandus qui amat filios, sed detestandus qui non amat. Pro magno enim laudaturus sum in homine, quod video in tigride? Serpentes amant filios suos, leones et lupi amant filios suos. Noli ergo magnum putare, quod amas filios tuos. Adhuc in hoc amore serpentibus compararis. Si non amaveris, a serpentibus vinceris. C Honestos amores jam dico: illos enim flagitiosos exclusi. Alius amor qui est propinquorum, jam iste videtur proprius hominum, si non sit consuetudinis. Nam major est amor qui extenditur ultra propinquos, quam qui tenetur inter propinquos. Qui amat propinquos suos, adhuc sanguinem suum amat. Amet alios qui non sunt propinqui, suscipiat peregrinum: jam multum dilatatus est amor iste. Tantum autem crescit, ut a conjuge ad filios, a filiis ad propinquos, a propinquis ad extraneos, ab extraneis ad inimicos perveniat. Sed ut perveniat illuc, multos habet gradus.

CAPUT II. Amicitia alia consuetudinis, alia rationis.

3. De amicitia ergo videte quid dicam. Sunt amici, excepta amicitia quæ nec amicitia dicenda est, quam facit mala conscientia. Sunt enim homines qui pariter mala committunt, D et ideo videntur sibi conjuncti, quia conscientia mala ligati sunt: excepta ergo ista nefaria amicitia, est quædam amicitia adhuc carnalis per consuetudinem cohabitandi, colloquendi, simul conversandi, ut contristetur homo, quando deseritur ab amico, cum quo solet colloqui, et habere conjunctiones. Conveniunt duo homines, ambulant secum triduo, et jam nolunt a se recedere. Et ista quædam amicitiæ dulcedo est: honesta quidem; sed adhuc discutiamus illam, quia gradus

* (a) Excepto exordio, quod hic male aptatum videtur; seposita etiam conclusione, quæ Cæsarium Arelatensem sapit, totum corpus Sermonis doctrinam exhibet ac sensus Augustini, sed hinc inde forsitan ex ipsius scriptis alicujus opera collectos et digestos. Stilus certe injucundus, resque invicem minus eleganter compactæ.

CLASSIS V.

amoris hujus quærimus; et videamus quo usque perveneriraus, usque ad amicitiam talem qualem dixi. Est ergo ista amicitia consuetudinis, non rationis. Habent illam et pecora. Duo equi manducent simul, desiderant se: si alia die præcedat unus, festinat alter, desiderans quasi amicum suum: vix regitur a sessore; et tamdiu impetu suo provocat, quo usque perveniat. Cum pervenerit ad eum qui præcessit, sedatur: pondus illum ferebat, pondere amoris urgebatur; venit tamquam ad locum suum, et conquievit. Adhuc et ista amicitia consuetudinis est in pecoribus: surgamus adhuc et ab ista. Est alia superior amicitia, non consuetudinis, sed rationis, qua diligimus hominem propter fidem et mutuam benevolentiam in ista vita mortali. Hoc superius quidquid jam invenerimus, divinum est. Incipiat homo amare Deum, et non amabit in homine nisi Deum.

CAPUT III. Amicitiæ amor gratuitus.

4. Videat enim Caritas Vestra primum amicitiæ amor qualiter debeat esse gratuitus. Non enim propterea debes habere amicum, vel amare, ut aliquid tibi præstet. Si propterea illum amas, ut præstet tibi vel pecuniam, vel aliquod commodum temporale; non illum amas, sed illud quod præstat. Amicus gratis amandus est, propter sese, non propter aliud. Si hominem te hortatur amicitiæ regula, ut gratis diligas; quam gratis amandus est Deus, qui jubet ut hominem diligas? Nihil delectabilius Deo. Nam in homine sunt quæ offendant; per amicitiam tamen cogis te, ut etiam illa quæ offendunt in homine toleres propter amicitiam: si ergo non debes propter quædam toleranda dissolvere hominis amicitiam; Dei amicitia quibus rebus debet cogi, ut dissolvatur a te? Nihil invenis delectabilius Deo. Deus non est unde te offendat, si tu eum non offendas: nihil illo pulchrius, nihil illo (a) dulcius. Sed dicturus es mihi, Non illum video, quomodo sum amaturus quem non video? Ecce quomodo discis amare quem non vides: modo ostendo unde coneris videre, quod istis oculis non potes videre. Ecce amas amicum, quid in illo amas? Gratis eum amas. Sed forte amicus iste tuus, ut alia omittam, senex homo est: fieri enim potest, ut habeas amicum senem. Quid amas in sene? Incurvum corpus, album caput, rugas in fronte, contractam maxillam? Si corpus quod vides, nihil deformius præ senectute: et tamen aliquid amas, et corpus quod vides non amas, quia deforme est. Unde vides quod amas? Si enim quæram a te, Quare amas? Responsurus es mihi, Homo est fidelis. Ergo fidem amas. Si fidem amas, quibus oculis videtur fides, ipsis oculis videtur Deus. Incipe ergo amare Deum, et amabis hominem propter Deum.

V. Enarr. 2. Psal. 32. Ser. 1. n. 6. et Psal. 61. n. 8.

CAPUT IV. Deus gratis diligendus.

5. Audite magnum testimonium. Diabolus certe accusator sanctorum est: et quia non apud talem judicem cogit quem fallat, non potest in nos crimina falsa dicere. Novit apud quem dicat. Quia ergo falsa contra nos non potest dicere, A quærit vera quæ dicat. Ideo tentat ut habeat quod dicat. Hic ergo adversarius noster, qui nobis invidet regnum cælorum, qui non vult ut ibi simus, unde ipse dejectus est: *Numquid*, inquit, *Job gratis colit Deum?* Adhuc ad hoc provocamur ab adversario, ut gratis Deum colamus, quando ille quærens quod objiciat, pro magno se putavit invenisse quia dixit, *Numquid gratis Job colit Deum?* Non quia viderat cor ipsius, sed quia videbat divitias ejus. Cavere debemus, ne ad præmium diligamus Deum. Quid enim? Propter præmium dilecturus es Deum? Quale præmium est quod tibi daturus est Deus? Quidquid tibi aliud dederit, minus est quam ipse. Colis non gratis, ut aliquid ab ipso accipias. Gratis cole, et ipsum accipies. Se B enim servat tibi Deus, quo fruaris. Et si amas quæ fecit, qualis est ille qui fecit? Si pulcher est mundus, qualis est artifex mundi? Evelle ergo cor tuum ab amore creaturæ, ut inhæreas Creatori, et dicas quod in Psalmo scriptum est, *Mihi autem adhærere Deo, bonum est.*

SERMONES DUBII.

Job. 1. 9.

Psal. 72. 28.

CAPUT V. Creaturam deserto Creatore diligere adulterare est.

6. Si autem deseris eum qui te fecit, et amas illa quæ fecit, deserto illo qui te fecit, adulter es. Sic clamat epistola Jacobi, adulteros appellans, *Adulteri*. Et unde adulteri? Quæris unde? *Nescitis*, inquit, *quia amicitia hujus mundi inimica est Dei? Quicumque ergo voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur.* Expressit quid dixit, *Adulteri*. Anima, deserto Creatore, amans creaturam adultera est. Illius enim amore nihil castius, nihil delectabilius. C Illo deserto, hoc amplectendo, efficeris immunda. O anima, ut illius amplexibus digna sis, dimitte ista, et illi inhære gratis. Nam inde dixit Psalmus: *Mihi autem adhærere Deo, bonum est.* Versu priore sic dixit: *Perdidisti omnes qui fornicantur abs te.* Et quasi ostenderet quæ sit fornicatio, subjecit, *Mihi autem adhærere Deo, bonum est.* Nihil aliud volo, sed ipsum. Adhærere illi, hoc est bonum meum, hoc gratuitum bonum meum. Ideo et gratia dicitur, quia gratis constat. Cum ergo cœperis Deum amare gratis, securitas est: quia et amicum gratis amas, et ad hoc eum amas, ut tecum amet Deum. Attendite enim ipsam amicitiam vulgarem, unde cœpimus, per quam gradus fecimus; attendite illam. Amat maritus uxorem, et uxor maritum: D sine dubio et ille illam, et illa illum salvum vult. Vult illum habere incolumem, vult illum habere felicem. Ad hoc amat, quia ipsa cult incolumis esse et felix: quod sibi vult, hoc illi vult. Amat filios: quisnam vult, nisi salvos habere filios suos? Amat amicum: quis nisi incolumem habere vult? adeo ut, si forte contingat illi aliquid, contremiscat, contristetur, conturbetur, currat, accedat: cum accesserit, plangit. Quid ergo vult? Salvum habere. Si ergo omnis qui amat, salvum vult habere quod amat; si intelligat quæ sit vera salus, incipit illam amare in se, et ipsam cogitur veram amare et in amico.

Jacobi 4. 4.

(a) Aliquot MSS. *lucidius.*

CLASSIS V.

CAPUT VI. Salus vitæ hujus quam vana. V. Enarr. Psal. 122, n. 11, et 12.

7. Si oculis carneis quæris Deum, vide tres pueros de igne liberatos. Si fide quæris Deum, vide Machabæos in igne coronatos. Salus ergo illa amanda est, ista utenda. Hæc enim ad usum necessaria est: nam transitura est. Non enim vera salus est, Fratres, quam dicunt medici. Ægrotamus quodam modo: nam ægritudo perpetua est in ista fragilitate carnis. Putatis enim tunc hominem ægrotare, quando febricitat; et sanum esse, quando esurit? Sanus est, dicitur. Vis videre quantum malum est esurire? Dimitte illum sine medicamento septem diebus, occiditur. Sed quia ponis quotidie medicamentum, vivit. Medicamentum autem famis, cibus est; medicamentum sitis, potus est; medicamentum lassitudinis, somnus est; medicamentum sessionis, deambulatio est; medicamentum deambulationis, sessio est; medicamentum fatigationis, dormitio est; medicamentum dormitionis, vigilatio est. Et vide quam imbecille sit corpus humanum: hoc ipsum adjutorium, quod dixi, qui assumit, si in eo perseveraverit deficit. Esuriendo cibi quærebas adjutorium: ecce adest adjutorium cibi; manducas, reficeris; si plus feceris, plus deficis. Adjutorium sitis quærebas potum: multum bibendo offocaris, qui sitiendo urgebaris. Lassasti ambulando, sedere vis: sede perpetuo, vide si non lassabis. Quidquid ergo assumserit, ut aliud pellat, in eo ipso si perseveraverit, deficit.

CAPUT VII.

8. Qualis est ergo ista salus, Fratres, transitura, fragilis, peritura, vana? Vere quomodo dictum est, *Quæ enim est vita vestra? Vapor est, ad modicum parens.* (Jacobi 4. 15.) *Qui* ergo in vita ista *amat animam suam, perdet eam. Qui autem* in hoc sæculo *odio habuerit animam suam, in vitam æternam custodit eam.* (Johan. 12. 25.) Quæ est vita æterna? Vera salus. (Vera salus vita æterna.) Et si amicum tuum videris, quem amabas in hoc sæculo ut salvus esset, quia tu jam talem salutem desideras quæ æterna est, ad ipsam salutem diligis amicum tuum; et totum quidquid vis amico tuo præstare, ad hoc vis præstare, ut illam tecum teneat salutem. (Amicos ad salutem æternam diligendos.) Amas enim justitiam, vis illum esse justum: amas sub Deo esse, vis ut illum esse sub Deo: amas vitam æternam, illic eum vis tecum regnare in æternum. Inimicum tuum vides illum persequi te, iniquitas est quæ te persequitur. In illo irasci debes misericordia, febrit in anima. Quomodo ergo amicus hujus sæculi secundum sæculum amans animam suam, febrem vult expellere de amico suo, quem similiter amat ut se, propter præsentem salutem: sic tu quemcumque diligis, propter vitam æternam dilige; cum inveneris iram, indignationem, odium, iniquitatem, sic coneris expellere morbum animi, quomodo amicus sæculi morbum corporis: ad hoc enim amas, ut facias quod et tu es: et erit in te perfecta caritas. (Caritas perfecta.) Hoc si inveneris, ad hoc ama conjugem, ad hoc ama filium, ad hoc ama propinquum, vicinum, ignotum, inimicum, et erit in te perfecta caritas. Quæ si fuerit in te, vincis mundum, et pellitur foras princeps mundi. Audistis enim quod ait Dominus, *Princeps hujus mundi missus est foras:* (Ibidem 32.) quia ipse passurus erat, et per passionem suam facturus in hominibus dilectionem. *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis.* (Johan. 15. 13.) Ut ergo amaretur, prior amavit: ut in nomine ejus nemo mori timeret, prior pro omnibus mortuus est. Ad hoc ergo ut ædificaret in cordibus hominum caritatem, misit diabolum foras. Quo foras? De cordibus hominum. Cupiditas intro illum mittit, caritas foras eum mittit.

SERMONES DUBII.

CAPUT VIII. Conclusio.

9. Nos vero, Fratres, supra scriptos caritatis gradus cum grandi diligentia cogitantes, non reddamus Domino pro bonis mala. Et quia ille veniens alligavit fortem, id est, diabolum, et nos omnes qui vasa ejus fuimus de potestate illius abstulit, per gratiam ipsius evacuati omnibus malis, studeamus repleri abundantibus bonis, timentes illud quod ipse Dominus dixit, (V. Append. Serm. 16, n. 9.) *Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, et non invenit; post hæc reversus inveniens domum, unde exiit, vacuam, adduxit secum septem spiritus nequiores se: et facta sunt hominis illius posteriora pejora prioribus.* (Lucæ 11. 24, etc.) Ne ergo et nos tale aliquid patiamur, quantum possumus elaboremus, in locis vitiorum virtutes inducere, ut possimus ad Dei misericordiam pervenire.

* SERMO CCCLXXXVI.

* Alias de Tempore 170.

De (a) *dilectione inimicorum.*

Caritas etiam ad inimicos extendi debet.

1. INTENDITE, Fratres mei, ad caritatem, quam sic laudat Scriptura divina, ut nihil ei coæquet. Cum nos moneat Deus, ut nos invicem diligamus, numquid hoc tantum monet, ut diligas diligentem te? Hæc est mutua dilectio, hoc non sufficit Deo: pervenire enim voluit usque ad inimicos diligendos, dicens, *Diligite inimicos vestros, bene facite eis qui oderunt vos, et orate pro eis qui vos persequuntur, ut sitis filii Patris vestri qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, qui pluit super justos et injustos.* (Matth. 5. 44, et 45.) Quid dicis, diligis inimicum tuum? Respondebis forte, Per infirmitatem non possum. Sed profice, ut age ut possis: maxime quia oraturus es judicem, quem fallere nemo potest, qui acturus est caussam tuam. Interpella ergo hunc judicem, ubi nullus tabellarius conturbat, nullus officialis removet, nullus emitur advocatus qui possit pro te preces effundere, aut verba dicere quæ non didicisti: (Preces ab ipso judice Christo traditæ.) sed ipse Filius Dei unicus æqualis Patri, sedens ad dexteram Patris, illius assessor, tuus judex, docuit te pauca verba, quæ quivis idiota potest tenere et dicere, et in eis constituit tibi caussam tuam; do-

(a) De hoc Sermone dubitarunt Lovanienses. Verlinus pronuntiavit nihil habere Augustini. Contra Vindingus solum excipi voluit exordium et conclusionem, reliquum Augustini esse affirmans.

CLASSIS V.

* f. jurisperitus cœlestis.

cuit te * jus cœleste quomodo preceris. Sed forsitan respondebis, Per quem peto, per me, an per alium? Qui te docuit orare, ipse pro te allegat precem, quia tu reus eras. Gaude, quia ille erit tunc judex tuus, qui modo advocatus tuus est. Ideo ergo quia oraturus es, securus es causam tuam paucis verbis, venturus ad illa verba, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Dicit enim tibi Deus, Quid mihi das, at ego dimittam tibi debita tua? Quale munus offers, quale sacrificium conscientiæ tuæ imponis altaribus meis? Continuo docuit te quid petas et quid offeras. Petis,

Matth. 6. 12.

Dimitte nobis debita nostra: et tu offers, quid? *sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Debitor es ei qui falli non potest: habes et tu debitorem. Dicit tibi Deus, Tu debitor meus es, ille debitor tuus: hoc facio ego tibi debitori meo, quod tu feceris debitori tuo. Inde offers mihi munus, unde peperceris debitori tuo. Rogas me pro misericordia, tu noli esse piger in misericordia. Attende quod Scriptura dicit, *Misericordiam volo magis quam sacrificium.* Noli offerre sacrificium sine misericordia: quia non remittuntur tibi peccata tua, nisi offeras cum misericordia. Sed forte dicis, Non habeo peccata. Quantumvis cautus sis, frater, tamen in carne vivens in sæculo agis inter pressuras et angustias, et inter innumerabilia tentamenta versaris, non poteris esse sine peccato. Certe dicit tibi Deus, Securus esto de peccato, noli dimittere si non habes quod ego tibi dimittam, sed magis exigo si nihil debes: si autem debitor es, magis gratulare te habere debitorem, in quo facias quod fiat in te. Audi me, et discute te, * quia vel de paucis probis, qui possunt veraciter orare orationem Dominicam, veraciter dicere, Domine, dimitte mihi, sicut et ego dimitto. Non fallaciter, non ficte, ex corde vero fac, ut et in te verum fiat. Si enim qui te læsit, qui in te peccavit, petit a te veniam, et ignoscis; jam potes securus dicere: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Nam si resistis roganti, contemneris et tu, cum rogaveris. Clausisti contra pulsantem, clausum invenies, cum pulsaveris. Nam si aperueris viscera indulgentiæ roganti te, aperiet et tibi Deus, cum rogaveris eum. Modo enim illos alloquor, qui petunt veniam a fratribus suis Christianis, et non accipiunt. Ecce tu si concesseris, securus orabis. Ille vero, si te rogaverit, et si non concesseris, quomodo securus * eris? Quisquis enim es qui peccasti, et veniam non meruisti, noli timere, interpella Deum ipsius et tuum: debita enim sunt: numquid poterit debita exigere servus, quæ donaverit dominus? Si forte non te rogaverit qui in te peccavit, si veniam non deprecatur; si peccaverit, insuper adhuc et irascitur, tu quid facies? dimittis, an non dimittis? Ecce non dimisisti. Quare? Quia non rogavit. Si propterea non dimisisti, quia non rogavit, noli

Dimittendum ut dimittatur nobis.

Osee 6. 5.

* f. si tu debes.

Securus apud Deum, cui roganti negatur venia a fratre. V. Ser. 211. c. 3. et 4.

* f. erit.

Orandum pro non ro-

(a) Augustino nec exordium convenit, nec conclusio. Res inter se invenuste cohærent: et nimium ne-

A titubare in Dominica oratione, securus illam dic non tibi pectus percutias, quia non roganti non dimisisti. Ergo ille qui non rogavit, remansit: exigitur, prorsus exigitur ab illo: verumtamen in te sit perfecta caritas, roga pro non rogante; quia rogas pro multum periclitante.

SERMONES DUBII.

gante veniam.

2. Hic jam attende Magistrum et Dominum tuum, non in cathedra sedentem, sed in ligno pendentem, circumspectis undique turbis inimicorum, et dicentem, *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Vide magistrum, audi imitatorem. Numquid tunc Dominus Christus pro rogantibus rogavit, et non potius pro insultantibus et interficientibus? Numquid deseruit medicus officium suum, quia phreneticus sæviebat? Dic enim, *Ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Salvatorem occidunt, quis salutem non

Christi exemplum orantis pro insultantibus et interficientibus

Lucæ 23. 34.

B quærunt. E contra et tu forsitan dicturus es. Et quando ego hoc possum quod Dominus potuit? Quare hoc dicis? Attende ubi hoc facit; attende quia in cruce hoc fecit, non in cælo. Semper enim Deus in cælo cum Patre: in cruce autem pro te homo, ubi se imitandum præbuit omnibus. Pro te enim misit ipsam vocem, ut ab omnibus audiretur. Nam potuit pro illis orare in silentio, sed tu non haberes exemplum. Sed si multum est ad te Dominus, non sit ad te multum servus. Non potes imitari Dominum tuum, cum penderet in cruce? Stephanum servum ejus, cum lapidaretur, attende. Primum ait tamquam servus ad Dominum, *Domine Jesu, accipe spiritum meum*

Exemplum Stephani. Act. 7. 58. et 59.

C et post hæc genu flexo ait, *Domine, ne statuas illis hoc peccatum:* et cum hoc dixisset, obdormivit in requie dilectionis. Pacem pinguissimam invenit, quia pacem inimicis optavit. Numquid et ipse tunc pro rogantibus rogavit, et non pro sævientibus, pro lapidantibus et interficientibus? Habes exemplum, disce, vide quomodo pro se stans oravit, et pro illis genu flexit. Putamus, Fratres, quia plus eos diligit, quam seipsum? Pro se vero stans, tamquam justus, facile exaudiebatur. Nam pro iniquis genu figendum erat. Ostendit ergo dilectionem usque ad inimicos veniam * rogantes. Ergo, Fratres, propter securitatem Dominicæ orationis, rogantibus ex corde dimittite, et ut Dominus vobis vestra peccata dimittat in hoc mortali corpore et futuro usque in sæcula etc.

* f. non rogantes.

D

* SERMO CCCLXXXVII.

* Alias 3 inter homilias 50.

De (a) correptione proximi.

a

1. Frequenter in Scripturis sanctis audivit Caritas Vestra, Fratres dilectissimi, in quo sint sacerdotes periculo constituti, si noluerint implere illud quod contestatur Apostolus, *Prædica verbum, insta opportune, importune, argue, increpa, obsecra cum omni patientia et doctrina.* Et quia tam grave pondus imminet cervicibus nostris, quibus dicitur, *Si non annun-*

Corripiendi cura sacerdotibus imposita

2. Tim. 4. 2.

glecta est in dictis perspicuitas et elegantia. Congesta hic putamus Augustini aut verba, aut sensus.

CLASSIS V.

Ezech. 3. 18.

tiaveris iniquo iniquitatem suam, sanguinem ejus de manu tua requiram: necesse nobis est quoscumque negligentes aut secrete aut publice castigare. Sed quando corripimus, ille quem corripimus, si malus est, adtendit a quo corripiatur; et facilius in correptore suo, quam in se libenter agnoscit quod corrigat. Et si vera invenerit, quæ et ipse dicat in eum a quo corripitur, gaudet. Quanto melius gauderet de sua sanitate correctus, quam de alieno languore correptus? Ecce puta verum esse quod dicis: invenisti aliquid in homine a quo reprehensus es: tamen per illum tibi veritas loquebatur; per malum, per iniquum tibi veritas loquebatur. Quæris quid reprehendas in homine: inveni potius quid reprehendas in veritate. Velis, nolis, illa est adversaria tua, in qua non invenis quod accuses. Illam fac amicam, si potes. Adversarius tuus sermo Dei est: proferat eum peccator, proferat eum justus: sermo Dei est, inculpabilis est. Ipse est adversarius tuus: concorda cum eo, cum esse cum illo in via. Via vita ista est. Adversarius omnium iniquorum sermo Dei est. Parum tibi est, quod cum esset manens in sua beatissima et secretissima sede, venit ad te, ut esset tecum in via, et tecum voluit comitari? ut cum ambulas, et in potestate habes, componas caussam tuam, et dicas, Quando finiturus es viam? Et cum finieris viam, non erit cum quo caussam tuam componere possis: et adversarius tradet te judici, judex autem ministro, minister autem in carcerem. Non exies inde, donec reddideris novissimum quadrantem. Est tecum verbum Dei, quasi adversarius in via: habes in potestate, compone. Quid a te quærit adversarius iste, ut concordes cum illo? quid, nisi salutem tuam? Ambulat cum adversariis suis, et dicit eis ut concordent cum illo. Fiat: nondum finita est via. Quod heri non est factum, fiat hodie. Nondum finita est via: quid exspectatis quo usque finiatur? Cum finita fuerit, non erit alia, ubi cum adversario concordetis. Judex restat, minister et carcer. Multis hæc via, cum sibi plures promitterent in ea annos, subito finita est. Sed ecce fac quia longa erit via tua, et semper tecum adversarius tuus ambulet: non erubescis, tanto tempore cum tali adversario habere discordiam? Sermo Dei, quantum est in ipso, amicus tuus est: adversarium tu tibi eum facis. Ipse enim tibi bene vult, tu tibi e contrario male. Ille jubet, Non fureris, tu furaris; ille jubet, Non adulteres, tu adulteras; ille jubet, Fraudem non facias, tu facis; vetat te jurare, tu falsum juras: facis contra omnia quæ dicit; tu tibi sermonem Dei facis inimicum. Nec mirum, quando tu tibi ipse inimicus es. *Qui enim diligit iniquitatem, odit animam suam.* Si ergo diligendo iniquitatem odisti animam tuam, miraris quia odisti sermonem Dei, qui bene vult animæ tuæ?

Sermo Dei adversarius noster.

Matth. 5. 25.

Psal. 10. 6.

Correptio proximo non ex odio adhibenda.

2. Ergo tacebimus, et neminem omnino corripiemus? Corripiamus plane, sed prius nos. Proximum vis corripere: nihil est tibi te ipso propinquius. Quid is longe? Te habes ante te. Quid enim Dominus ait per Scripturam? *Diliges proximum tuum tamquam te ipsum.* Si ergo te ipsum non diligis, proximum quomodo diligis? Regulam dilectionis in proximum ex te accepisti. Diligo eum, inquies. ideo dico, prius te dilige, et dic tibi. Si autem vere ex dilectione dicis, manifestum est quod intus egit aliquid verbum quod procedit. Sed timendum est, ne te non diligas, et velis alium corripere, et facias hoc cum odio. Si autem odisti fratrem, leviora objicis quam facis. *Qui odit fratrem suum, homicida est.* Audistis, bodie lecta est epistola Joannis. Ait Scriptura, ne contemnerent homines quæ intus habent in corde, et illa accusarent quæ fiunt per corpus, jam *qui odit fratrem suum*, dixit, *homicida est.* Nondum manus armata est, nondum * fauccm obsedit, nondum insidias præparavit, nondum venena quæsivit et reus in oculis Dei concepto odio jam tenetur. Adhuc vivit quem quærit occidere, et occidisse jam judicatur. Si ergo cum odio corripis, audes aliquem homicida corripere? An quia non te tenent homines, et ducunt te ad judicem, ideo in oculis summi Dei et judicis non agnoscis crimen tuum? Si non vis agnoscere crimen tuum, agnosces pœnam tuam. Non enim ille parcit homicidis. Sed corrigo me, inquis, cum sum in via. Corrige ergo te, et tunc poteris fratrem corripere. Leviora objicis, graviora committis. *Festucam vides in oculo fratris tui, trabem autem in oculo tuo non vides.* Hoc enim dixit Dominus propter homines qui cum odio corripiunt. Irascentem corripis, et tu odio contabescis? Appende in statera considerationis iram et odium. Quid est ira? Fervor quidam animi. Ad præsens displicet tibi. Jam in te ira ista inveterata est, ideo fecit odium. Ira festuca est, trabes futura crescendo. Sicut enim festuca crescit in trabem, sic ira inveterata fit odium. Jam tu odisti, et corripis irascentem; jam in illo festuca displicet, in te adhuc trabes placet. Vultis scire quantum intersit? Sæpe invenimus irasci patres filiis: patrem odisse filium difficile invenies. Filio quem diligit, irasci potest pater: irascitur et amat, potest dici: odit et amat, non potest dici. Hoc dixi propter homines qui minora in aliis puniunt, in se majora non puniunt.

SERMONES DUBII.

Matth. 22. 39.

1. Johan. 3. 15.

* Id est, locum insidiis opportunum.

Matth. 7. 3.

Conclusio.

3. Hæc ergo, Fratres carissimi, salubriter cogitantes, faciamus amicitias cum adversario nostro, dum sumus in via cum illo: hoc est, consentiamus verbo Dei, dum adhuc sumus in hac vita: quia postea cum de hoc sæculo transierimus, nulla compositio vel aliqua satisfactio remanebit. Judex restat, et minister, et carcer. Ut ergo hæc omnia, Domino auxiliante, possimus implere, diligamus toto corde non solum amicos, sed etiam inimicos: ut in nobis impleatur illud quod scriptum est, *Omnis lex in uno sermone impleatur in vobis, Diliges proximum tuum, tamquam te ipsum.* Et illud, *Caritas operit multitudinem peccatorum.* Quam rem ipse qui est vera caritas, nobis præstare dignetur, qui cum Patre et Spiritu-sancto vivit et regnat Deus in sæcula etc.

Gen. 5. 14.

CLASSIS V.

* Alias 19. inter homilias 50.

* SERMO CCCLXXXVIII.

I.

De (a) faciendis eleemosynis.

De solis eleemosynis mentio fit in ultimo judicio. V. Ser. 60. n. 9.

1. LECTIO ista, Fratres, quam modo audivimus de sancto Evangelio, ad eleemosynas faciendas nos hortatur: et sic hortatur: ut in judicio suo Dominus has solas factas imputet dextris, has solas non factas imputet sinistris. Non quod cetera facta hominum vel bona vel mala non veniant in judicium; scriptum est enim, omnia ventura ad judicium (Eccle. 12. 24): et tamen non elegit Dominus noster Jesus Christus, prænuntians nobis judicium suum venturum; non elegit unde nos admoneret, nisi solas eleemosynas. Numquid dextris non erit dicendum, Quia caste vixistis, quia res alienas non rapuistis, quia fidem meam usque ad sanguinem confessi estis? Omnia enim facta ista bona necesse est honorari in judicio Jesu Christi. Rursus putatis non esse dicendum sinistris, Quia fuistis impudici, quia fornicati estis, quia res alienas rapuistis, quia superbia vestra et malis moribus nomen meum blasphemari fecistis, et cetera quæque enumerat? Tacet tamen Dominus noster, prænuntians nobis judicium suum, omnia cetera recta facta justorum, et solas eleemosynas commemorare dignatus est. Tacuit omnia mala facta iniquorum, et solam sterilitatem eleemosynæ increpandam esse judicavit, non nisi ad nos commonendos. Quare hoc? Quia omnia crimina eleemosynis redimuntur. Ideo illam laudavit fecunditatem, istam culpavit et damnavit ariditatem.

Eleemosynæ pro gravioribus peccatis non prosunt, nisi mores mutentur.

2. Sed quod audistis, omnia male facta eleemosynis redimi, nolite sic intelligere, ut intelligunt quidam perversi. Eleemosynæ enim possunt tibi prodesse ad delenda peccata præterita, si mores mutaveris. Si autem in eisdem malis perseveras, eleemosynis tuis non corrumpis judicem. Ego dico propter illa scelera et crimina, quæ omnes modo vitare debent, qui accipiunt corpus Christi et sanguinem. Ceterum non me latet, vitam istam mortalem et in carne corruptibili constitutam, sine peccatis esse non posse: sed illa quotidiana et levia habent etiam sua lavacra quotidiana. Hoc est quod pectus tundimus, et dicimus in oratione Domino Deo nostro, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (Matth. 6. 12). Non enim sine caussa hoc dicimus, aut vero ipse cælestis magister doceret istam orationem, nisi nos peccatores esse prævideret. Vidit enim quæ cavere debeamus, et vidit quæ cavere difficile sit. Omnia autem cavere impossibile esse * judicavit, qui istam orationem quotidianam, non quoslibet Christianos, sed ipsos arietes Apostolos docuit. Ubi autem Apostoli pectus tundunt, et dicunt, *Dimitte nobis debita nostra*, hoc est, peccata nostra, audet aliqua ovicula superbire de justitia? Videte qualis fuerit Joannes apostolus: supra pectus Domini discumbebat, de alto illo fonte sapientiæ secreta bibebat. Inde enim bibit quod in Evangelio eructavit, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (Johan. 1. 1). Et assidue testatur Evangelium, quod Dominus præcipue ipsum diligebat. Et tamen ait, *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est* (I. Johan. 1). Nec tamen quia ista dicuntur, debet quisquam securus esse homicida, si propter quotidianas fornicationes et latrocinia sua venerit dicere, *Dimitte nobis debita nostra.* Quod enim Deus statuit quotidie dici propter levia peccata, ille putat ad illa gravia sibi posse opitulari, a quibus non vult discedere, sed in his cupit perpetuo permanere. Tundat et de his pectus, faciat et pro his eleemosynas, sed vita mutata: inde recedat, et huc accedat. Si autem dixerit in animo suo: Si quotidiana faciam latrocinia, et si quotidianis corruptionibus adulteriis me contaminem, et si sortilegos quæram, idolis sacrificem, mathematicos consulam, et a tali vita omnino non recedam, faciens tamen quotidianas eleemosynas exstinguo omnia peccata: tamen extinguis, sed cum exstingueris. Sic enim tibi erit ista commutatio tua mala, ut non desit qui de te dicat, *Et adhuc pusillum, et non erit peccator, et quæres locum ejus, et non invenies. Vidi impium super cedros Libani exaltari: et transivi, et ecce non erat; et quæsivi, et non est inventus locus ejus* (Psal. 36. 10, etc.). Pereunt ergo peccata tua, sed tecum. Non enim in gehenna peccare permitteris, aut cum te cœperit torquere ignis æternus de satiandis libidinibus cogitabis. Pereunt ergo peccata, sed tecum. Si autem vitam mutaveris, illa pereunt, tu invenieris, et dicetur de te, *Mortuus erat, et revixit, perierat, et inventus est* (Lucæ 15. 24).

* f. indicavit.

Nemo hic sine peccato.

SERMONES DUBII

* Alias 40 ex Sirmondianis.

* SERMO CCCLXXXIX.

II.

De (b) faciendis eleemosynis,

Panis cælestis et panis terrenus.

1. ADMONET nos Dominus de lectione Evangelica, ut loquamur vobis de impetrando pane cælesti. Iste enim panis terrenus terræ necessarius, quia caro nostra terra est. Fieri autem non potest, ut panem suum caro nostra haberet, et panem suum anima non haberet. Etenim et anima nostra in quadam egestate in hoc sæculo eget pane suo, sicut caro suo. Nam qui non eget pane, Deus est. Ergo solus panis non eget pane. Ipse est enim panis animæ nostræ, qui pane altero non eget, sed sibi sufficiens nutrit et nos.

(a) Dubius fuit Lovaniensibus, Verlino spurius visus est, Vindingo autem interpolatus et vitiatus. Verba nonnulla improprie usurpata, veluti cum dicitur n. 2. *extinguo omnia peccata*, pro redimo et aboleo, moxque, *tamen extinguis*, pro finis peccata, seu peccare desinis: et universim stilus indicat Sermonem non omni ex parte esse Augustinianum. Simillimus vero est trium superiorum.

(b) Sermo probæ notæ et Augustino dignus: sed posterior pars eadem est cum posteriore parte Sermonis 60, nisi quod ibi omissa est tota narratio de homine, qui de pretio solidi pauperibus erogarat.

CLASSIS V.

Manifestus est itaque panis cœlestis, quo pascitur anima nostra. Sed quomodo ad eum perveniatur, ut eo saginemur, unde modo vix micas colligimus, ne in ista famelica eremo pereamus, quomodo ergo perveniatur ad saginam hujus pa-
Johan. 6. 51. nis, de quo Dominus ait, *Panem hunc qui manducaverit, non esuriet, et potum quem ego dedero qui biberit, non sitiet in æternum*, saginam quamdam promittens et satietatem sine fastidio: quomodo ergo perveniamus ad hanc satietatem panis, longe ab ea satietate in hac fame positi, consilio opus est. Quod consilium, si neglexerimus, ad panem illum sine caussa pulsamus. Immo vero consilium hoc, quod daturus sum, vel potius quod commemoraturus: (non enim a me dicam quod vobiscum didici:) consilium ergo hoc, quod dicturus sum, non dico quisquis contemserit, sine caussa pulsat, sed quisquis contemserit, omnino non pulsat. Hoc enim consilium sequi et agere, hoc est pulsare. Quid enim putatis, Fratres mei, quia vere quasi corporaliter habet Deus quamdam januam duram, quam claudat contra homines, et ideo nobis dixit, *Pulsate*, ut veniamus et tundamus ostium, quo usque pulsando perveniat ad aures patris familias in secreto quodam loco constituti, et jubeat nobis aperiri, dicendo, Quis est qui pulsat? quis est qui auribus meis tædium facit? Date illi quod petit, recedat hinc? Non ita est. Verumtamen est aliquid simile. Certe quando pulsas ad aliquem, manibus agis. Est quod agas manibus, quando pulsas ad Dominum. Prorsus manibus age, manibus pulsa. Si hoc non egeris, non dico frustra pulsas; sed dico non pulsas. Ideo non mereberis, ideo non accipies, quia non pulsas. Quomodo, inquit, vis ut pulsem? ecce quotidie rogo. Bene facis. Nam et
Matth. 7. 7. hoc dictum est, *Petite, et dabitur vobis; quærite, et invenietis, pulsate, et aperietur vobis*. Omnia dicta sunt, Pete, quære, pulsa. Petis orando, quæris disputando, pulsas erogando. Non ergo quiescat manus. Apostolus, cum de eleemo-
2. Cor. 8. 10. synis plebem moneret, *Consilium*, inquit, *in hoc do: hoc enim vobis prodest, qui non solum facere, sed etiam velle cœpistis ab anno priore*. Et Da-
Dan. 4. 24. niel regi Nabuchodonosor sic dixit: *Consilium meum accipe, rex et peccata tua eleemosynis redime*.

Consilium dandi panem terrenum, ut cœlestis impetretur.

2. Si ergo consilium est quod accipimus, quando nobis jubetur, vel quando monemur, ut aliquid ex eo quod habemus indigentibus præbeamus, non superbiamus quando damus. Si enim consilium est quod accepisti, tibi prodest plus quam illi cui dedisti. Non ergo nos extollamus super opera nostra, et quasi placeamus nobis, quod beneficia præstamus quibus damus. Consilium qui vult accipere, hoc vult accipere quod sibi prosit; et consilium qui dat, consulit. Si consulit, ei prodest cui consulit. Accipit quisque a te supplex pauper; quia si te superbe dare non decet, quanto magis illum superbe non deceat accipere? Accipit humiliter, accipit gratias agens. Tu tamen scito et reminiscere, non solum quid des, sed etiam quid accipias. Si enim accipiat

Ne se extollat qui dat pauperi.

SERMONES DUBII.

A Iste pauper libertatem respondendi tibi, si forte senserit te superbientem super se, et dicat tibi, Unde superbis? unde extolleris, quia dedisti mihi? Quid mihi dedisti? Panem. Hunc panem si in domo tua poneres et contemneres, iret in æruginem, ex ærugine in putredinem, ex putredine in terram, terra reverteretur in terram. Et tu quidem porrectæ manui meæ ut acciperet, porrexisti manum tuam ut dares. Memento unde fuerit facta manus tua, et unde in meam apposuisti; terram de terra in terram. Deinde quid facio de pane tuo? Comedo, molestiam famis compesco: beneficium accipio; non sum ingratus. Verumtamen tu cogita, quid te Dominus ipse Salvator commonuerit: quia *omne quod in os intrat, in* Matth. 15. 18.
ventrem cadit, et in secessum emittitur. Rursus-
B que apostolus Paulus quid tibi dixerit: *Esca ventri, et venter escis: Deus autem et hunc, et eas* 1. Cor. 6. 13.
evacuabit. Panis ergo, ut dixi, terra de terra in terram, ut fulciatur terra, et reficiatur terra. Quid dederis cogitas, quid accepturus esse non cogitas. Vide ergo ne plus tibi præstem accipiendo, quam tu mihi dando. Si enim non esset qui a te acciperet, non erogares terram, et non acciperes cœlum. Pulso ad januam tuam, et audis me, jubes mihi porrigi unde fames mea sustentetur, et ab hac molestia quam mihi ingerit, compescatur. Bene fecisti. Audire me pulsantem noli, si audes. Si rogaturus non es, contemne rogantem. Contemne me, si nihil petis ab eo qui fecit et me et te. Si autem petiturus es illud quod mihi das; quia me exaudisti, tibi præstas
C ut exaudiaris. Age illi gratias, qui rem tam pretiosam tam vili pretio te facit emere. Das quod in tempore perit: accipis quod manet in æternum. Das quod si non dares, post paululum projiceres: accipis quo in æternum perfruaris. Das unde sustentetur fames hominum: accipis unde sis socius Angelorum. Das unde non esuriat homo post paululum famem iterum passurus: accipis unde famem numquam sitimque patiaris. Cum ergo vides quid des, et quid accipias, noli dare, si audes. Videamus quis majore damno feriatur, ego, cui non das terram; aut tu, qui non pervenies ad eum qui fecit cœlum et terram.

Pauper accipiendo plus diviti præstat, quam ille ipsi erogando.

3. Si ergo consilium accipimus, faciamus propter nos; et nemo dicat quia præstat pauperi. Sibi enim plus præstat, quam pauperi. Si verum
D cogitemus, Fratres mei, et secundum verba Domini nostri sapiamus; aliter enim si sapuerimus, perimus: si non ex nostro consilio, sed ex ipsius vivamus, tunc vere vivimus. Si habemus aliquid quod pauperibus demus, si non dederimus, hic dimittimus; aut forte cum vivimus, hic amittimus. Quam multi enim subito bona omnia perdiderunt, quæ studiosissime recondebant? Uno impetu hostili universi thesauri divitum perierunt. Nemo dixit hosti, Filiis meis servo. Certe videtis, quia si est in illis aliqua fides. De iis enim loquendum est, qui Christiani hoc passi sunt. Nam de ignorantibus Deum nulla mentio est. Illi enim in hac vita quod pro magno habebant perdiderunt, aliam vitam non speraverunt. Tene-

Consilium Christi de erogandis divitiis hic pereunt.

CLASSIS V.

bræ foris, tenebræ intus: paupertas in arca, major egestas in conscientia. De his ergo, ut dixi, quoquo modo non est loquendum; sed de iis potius, in quibus est fides aliqua Christiana. Ideo dixi aliqua, non robusta, non plena; quia si robusta et plena esset, consilium Domini non sprevissent. Certe tamen, Carissimi, cum viderent domos suas inanes, aut forte nec ipsam inanitatem domorum suarum videre permissi sunt, cum inde captivi ducti sunt, cum eis discedentibus flamma successit: cum ergo se adtenderent inanes, quomodo eos pœnituit, quia non audierant Domini consilium? Quid enim Dominus noster Jesus Christus, Fratres, dixit diviti illi quærenti consilium de capessenda vita æterna? Quid ei dixit? Dixit ei, Perde quod habes? Plane, etiam si hoc diceret, Perde temporalia, diceret ut adquiras æterna. Non ei tamen dixit, Perde quod habes. Videbat enim illum amatorem rerum suarum. Non ait, Perde; sed ait, Migra ubi non perdas. Amas thesauros tuos? amas pecuniam tuam? amas divitias tuas? amas prædia tua? Quidquid amas, in terra habes. Ibi habes quod amas, ubi perdas et pereas. Consilium do, migra in cælum. Hic si habes, perdes quod habes, peribis cum eo quod perdis. Ibi autem si habes, non amisisti, sed sequeris quod misisti. Consilium ergo do, etc.*..... Quare contemsimus patrem monentem, et hostem sensimus invadentem? (Multos ergo pœnitet. Nam quidam, (quod re vera dicitur accidisse,) homo non dives, sed tamen etiam de tenui facultate pinguis adipe caritatis, cum (a) solidum, ut assolet, vendidisset, centum (b) folles ex pretio solidi pauperibus jussit erogari. Factum est. Ibi ille hostis antiquus, id est diabolus, (c) ut pœniteret eum boni operis sui, et quod obediendo recte fecerat, murmurando deleret, immisit furem, et abstulit totum, unde pauperibus datum erat exiguum. Exspectabat diabolus vocem blasphemantis, invenit laudantis: exspectabat fieri titubationem, invenit confirmationem. Hoc volebat quidem et inimicus, ut pœniteret eum, et pœnituit. Sed videte quid. Me, inquit, miserum, qui non totum dedi! Hoc enim perdidi, quod non dedi. Non enim ibi posui, quo fur non accedit.) Ergo si consilium est hoc * etc.

Matth. 19.

* Omissa repetere Serm. 60, n. 7.

* Reliqua habes in Serm. 60, n. 8. et seq. usque ad finem.

* SERMO CCCXC.

III.

De (d) faciendis eleemosynis,

SERMONES DUBII.

* Alias 15. ex Vignerianis.

1. Ad eleemosynas faciendas, volumus, quantum Dominus donat, exhortari Caritatem Vestram, quæ solent in sanctis fidelibus viris esse comites jejuniorum, ut non habenti addatur, quod habenti detrahitur; ut, cum lucro tuo fraudas animam tuam, hoc subducas carni, quod in cælo constituas. Habes enim illic horreum tuum, habes custodem tuum. Namque ubi ponant homines tutissime quod amant in terra, conducunt sibi loca munitissima, et quantum possunt satagunt sibi servare, quo fures non possunt accedere. Et eis hoc volentibus, hoc servantibus quando potest contingere in terra? Forte custos ipse fur erit. Hoc Dominus Jesus Christus adtendens, quid velint homines, quid conentur, cum res suas servant in terra, dedit consilium. In cælo servate, mihi commendate. Qui ergo jussit te dare, non te voluit perdere, sed migrare. Præcedat te secuturum res tua. Quod illuc non præmittis * ubi diu non eris, ubi post te quis possidere quod servasti possit, ignoras. Leva hinc ergo quod diligis, ne hic diligendo hæreas, et hærendo perdas, et pereas. Dominus tuus ipse est custos tuus et tuorum. Si amicus tuus familiaris de frumento forsitan conservando ignoranti consilium daret; ut de inferioribus ad superiora levares, ubi melius servares; nonne consilium ejus acciperes? Dat ergo illud tibi Dominus tuus: nec te vult corrumpi, nec tua. Pone hic, si non vis perdere. Vis scire quid agatur? Ego scio, quod nemo melius de fabrica ista consilium dare potest, nisi qui fecit eam. Tu dicis, Ubi reponam? Respondet, in cælo: sic enim ait, *Thesaurizate vobis thesauros in cælo, ubi fur non effodit, neque tinea corrumpit: ubi enim erit thesaurus tuus ibi erit et cor tuum.* Accipe consilium, oblata tibi tanti horrei optione, unde tibi non tabula suspensa est ut perpetuo possideres.

Eleemosynæ comites jejuniorum in sanctis viris.

Consilium præmittendi divitias in cælum.

* f. deest, hic dimittis.

V. Ser. 60. n. 7.

Matth. 6. 20. etc.

2. Quæres fortasse quomodo illuc rem tuam leves? Noli æstuare, et cogitando scalas aut aliqua machinamenta quærere. Sed quomodo solet fieri civibus peregre constitutis, fac trajectitium. Multi sane hoc faciunt, cum idoneos inveniunt, dant impigre. Fecit Dominus tuus Christus, sur-

Divitiæ in cælum erogando levantur

V. Ser. 42. n. 2.

(a) Quanti solidum aureum vendiderit non declarat: intelligi autem potest ex novella Valentiniani xxv. inter Theodosianas, qua cautum est, *Ne unquam intra septem millia nummorum solidus distrahatur.* Cassiodorus sex olim millibus venditum docet lib. 1. Var. ep. x. *Sex*, inquit, *millia denariorum solidum esse voluerunt.* SIRM.

(b) Folles æreos dicit, non argenteos. Argentei enim folles centum pars solidi exigua non essent. Ut denarios ergo appellabant, tum argenteos tum æreos: sic folles alii argentei fuerunt, alii ærei. Follium æreorum valor, aut idem fuit ac nummorum, seu denariorum, quorum sex septemve millia in solido censebantur, aut utriusque generis non magnum discrimen. Folles autem argentei Augustini ævo quid valerent, æstimari potest ex Lege III. Cod. Theod. De suariis, qua porcinæ pretium in singulas libras senis follibus definit, et ex iis quæ in lib. 22. de civitate Dei c. 8. narrantur de Florentio sartore Hipponensi, qui grandem piscem trecentis follibus vendidisse dicitur. Utrobique enim congruere omnia possunt, si pro follibus asses, sive solidi sumantur monetæ Gallicanæ. Nam et porcinæ in singulas libras solidorum sex justum fuerit pretium, et grandem piscem trecentis assibus nostris vendi nihil est absurdi. Quo fit ut follium et solidorum nostratium valorem eamdem conjicere liceat, vel affinem. Verum hæc de folle accipienda, quatenus certum nummi genus significat. Follis enim aliæ sunt in re pecuniaria notiones, quæ ad rem hoc loco non faciunt. SIRM.

(c) Sirmondus ex Regio cod. *egit ut pœniteret.* Abest *egit* a Mich. MS.

(d) In MSS. adsignatur Sabbato post Dominicam quintam Quadragesimæ. Mendosus et mutilus Sermo, sed præterea nihil fere habens dissentaneum Augustino.

CLASSIS V.

sum dives, hic pauper. Esurit hic: trajectitium a te petit, æquum restituet. Quid ergo dubitas, quare differs dare? aut non est idoneus reddere? Da pauperibus, non perdes, noli timere: ipsi das, cum uni ex minimis ejus das. Audi Evangelium. Cum illi ad dexteram positi expavescerent, enumeratis quibusdam necessitatibus, dicentes, *Quando te vidimus in his?* Respondet Dominus, *Cum uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Ego, inquam, accepi, quando pauper accepit: in illo esuriebam, in illo satiabar. Da securus: Dominus accipit, Dominus petit. Non haberes quod ei dares, nisi prius ab illo acciperes. Si homines fœnerares, gravares: non est hic talis qui fœnore gravetur. Si vis fœnerator esse, apud me esto, dicit tibi Deus, mihi da: ego cum usuris restituo. Jam nunc erige te; dilata avaritiam tuam. Pro uno forte solido, non decem, non centum, non mille, non terram, sed cœlum accepturus es. Si dares libram æramenti et acciperes argenti, aut libram argenti et acciperes auri, felicem te gauderes. Mutabitur revera quod das, non aurum, non argentum, sed vita æterna tibi fiet. Mutabitur, quia tu mutaberis. Qui dedit, fiet Angelus. Quod dedit, fiet sedes Angelica. Remedium non est quod liberet a morte, nisi eleemosyna. Difficile est vitam istam ducere sine peccatis cuilibet hominum. Erogate ergo, Fratres mei, distribuite res vestras: facite vobis sacculos non veterascentes, thesaurum manentem in cœlo. Audite Psalmum, *Quamquam in imagine ambulat homo, vane autem conturbatur, thesaurizat, et nescit cui colliget.* * Date et dabitur vobis.

Matth. 25. 37.

Eleemosyna fœnus apud Deum.

Psal. 38. 7.

* Lucæ 6. 38.

* Alias de Tempore 246.

* SERMO CCCXCI.

a

Ad (a) juvenes.

A tentatione nulla ætas vacat.

1. Ad vos mihi sermo est, O juvenes flos ætatis, periculum mentis. Tempus quidem omne atque omnis ætas, qua corruptibilis caro illa portatur, vacare a tentationibus non potest. Et tamdiu quisque bonus in agone luctatur, ne ab adversario superetur, in periculis agit, quamdiu cum illo, sicut in arenoso quodam stadio ale in ista mortalitate contendit. Mox enim ut homo sæculo nascitur, vitam plenam miseriæ, velut propheta futuri laboris sui, præconio lacrymosæ vocis ingreditur; etiam si nondum in animo suo, in animo tamen parentum suorum vel quorumlibet hominum, in quorum manibus nutrienda ejus infirmitas jacet, tentari jam potest, et diaboli circumventionibus rapi, aut per ligaturas exsecrabilium remediorum, aut per sacrilega sacra Gentium, aut si forte mors urget, negligentia renuntiationis in baptismo salutari. Et, ut brevi complectar, tentatur illa ætas; cum a suis in mundo diligitur, et in Christo negligitur. Tra-

Non pueritiæ.

A hit enim secum propaginem mortis, et in illo peccati vulnere radicatur, quod primo homini ex quo corruptionis originem duximus, venenoso dente serpentis inflictum est. Unde sanctus Job neminem mundum dicit, a peccati utique sordibus, nec infantem cujus est unius diei vita super terram. Sed de jam nato quid loquar? cum David luctuosa voce clamet et dicat, *In iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.* Superflua enim possent videri baptismata recentium parvulorum, nisi omnes in Adam morerentur, et originale peccatum per parentum viscera usque ad fructum prolis tramite mortalitatis excurreret, cum et mortalem creaturam Dominus omnipotens lege sui ordinis format, et immortalitatem renovationis optimus pater misericordiæ gratia subministrat.

Job. 4. 14.

Psal. 50. 7.

B 2. Quod si nec infantia mortalis hominis propter corruptionis vinculum a tentationibus vacat, quid de ceteris ætatibus dicam? An forte senilis excepta est, et in carne jam vicina cadaveri sanguis ac membra illicitæ concupiscentiæ friguerunt, et a fesso ac prope mortuo jam corpore materies tentationis emarcuit? Immo vero tantus est in malis senibus plerumque gurges aviditatis et insatiabilis vorago ventris et gutturis, ut quanta boni senes prudentia serenantur, tanta isti violentia sepeliantur: quasi ad hoc in eis arida viscera et succo exhausta serventur, ut ad vigorem pristinum reparandum ebrietatis inundatione riganda sint. Quid avaritia, quæ radix est omnium malorum, nonne in frigidis senibus tanto C ad adquirendum ferventius inardescit, quanto citius relictura est quod adquirit? mirabili sane dementia. Gravioribus enim sumtibus se onerare festinat, cum jam pervenerit quo tendebat.

Nec senilis.

3. Si ergo puerilis et senilis ætas non est a tentationibus libera, quarum altera, id est puerilis, nondum pene ingreditur, altera jam egreditur istam vitam; et altera paulo ante non erat, altera paulo post non erit: quid faciendum est, quid dicendum est de flagrantis juvenilis ætatis, quæ utriusque in medio constituta, et ab infirmitate pueritiæ jam recessit, et nondum ad torporem senectutis accessit? Hæc pluribus atque majoribus tentationum tempestatibus quatitur, hæc fluctuum crebriore impetu sæculi exundantis operitur. Præsumit viribus, formæ dignitate D jactatur, pompa rerum temporalium præfulgere aut exoptat aut gaudet. Itaque juventuti malorum venenum est quidquid veritas præcepit, esca est quidquid diabolus auggesserit; sed amaritudo justitiæ medicamentum est ulceris ætatis; dulcedo autem injustitiæ muscipula est temeritatis. Ad hoc pertinet quod scriptum est, *Dulciora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici:* et illud quod ait David, *Corripiet me justus in misericordia, et increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Urat veritas, et tamen sanet: nam oleum

Juvenilis ætas validius impugnatur.

Prov 27. 6.

Psal. 140. 5.

(a) Hunc Lovanienses ambiguum habent supposititium Verlinus censet ac Vindingus. Iste porro ab stilo Ambrosiano dicit non abhorrere: sed profecto ab Augustiniano priorum annorum haud abhorret magis.

CLASSIS V. peccatoris, adulatio assentatoris mulcet, sed decipit. Ibi enim lenitur superbia; sed labitur vita. Loquitur enim Propheta ex persona ejus qui jam medicum quærit, qui manum curantis etiam cum doloris acerbitate supportat, qui ægritudinem suam sanari potius quam laudari desiderat. Periculosum vero est ulcus juventutis, quod cupiditatibus ignescit, spe tumescit, voluptatibus contabescit. Sed spes ista desperatorum est, spes rerum periturarum, quæ animæ miseræ non solvit, sed inflat affectum, facitque illum tactum non ferre veritatis; ut etiam de sua immortalitate desperans, amet dicere, amet etiam
I Cor 15.32. qui ista sibi dicunt, *Manducemus et bibamus, cras enim moriemur:* oderit autem dicere et au-
Ibidem 34. dire, *Sobrii estote, justi, et nolite peccare.* Amet perniciosam inimici lenitatem, oderit salubrem medici asperitatem. Ista perversitas, ista vesania in juvenili ætate maxime formidanda est.

Luxuriantium verba. Sap. 2. 1. 4. Hinc ille nascitur sermo hominum in flagitia diffluentium, et inde in scelera crudescentium. *Dixerunt enim cogitantes apud se non recte, Exiguum et cum tædio est tempus vitæ nostræ, et non est refrigerium in fine hominis, et non est qui agnitus sit reversus ab inferis.* Et
Ibidem 6. paulo post, *Venite ergo, fruamur bonis quæ sunt, et utamur creatura tamquam in juventute celeriter. Vino pretioso et unguentis nos impleamus;* et cetera, quæ in eodem loco adtexuntur gestientis verba luxuriæ, hominum de vita æterna desperantium, et spem suam tamquam in arena torrentis, ita in temporali carnis corruptione ponentium. Ex hac autem immoderatione libidinum et putrentium vermibus flagitiorum, videte in quæ facinora et in quam immania scelera prosilitur. Exhausti enim atque subversi immoderatorum deliciorum turpium corruptelis, dum severitatem veritatis sibi con-
Ibidem 10. etc. tradicentis oderunt, *Opprimamus* ergo, inquiunt, *pauperem justum, et non parcamus viduæ, nec senes revereamur canas multi temporis. Sit autem fortitudo nostra lex justitiæ: quod infirmum est enim, inutile invenitur. Circumveniamus ergo justum, quoniam inutilis est nobis, et contrarius est operibus nostris.* Talia de Domino nostro Jesu Christo Judæorum impietas cogitavit. Quod manifestius in verbis consequentibus
Ibidem 13. invenitur: post paulo enim dicunt, *Promittit scientiam Dei se habere, et filium Dei se nomi-*
Ibidem 19. etc. *nat.* Deinde rursus paulo post dicunt, *Contumelia et tormento interrogemus, illum ut sciamus reverentiam illius. Morte turpissima condemnemus eum: erit enim respectus ex sermonibus illius.* Sed adtendite quam de illis senten-
Ibidem 21. tiam ferat Spiritus-sanctus, quando statim subjungit, *Hæc cogitaverunt, et erraverunt, excæ-*
Mollitiem sequitur crudelitas. *cavit enim illos malitia illorum.* Omnia igitur horrenda facinora, quæ timentur in scelestis hominibus, videte de qua labe consurgant. Quid enim mollius quam illa luxuria? quid durius quam ista crudelitas? Jam dudum dicebant,
Ibidem 6. etc. *Fruamur bonis quæ sunt, et utamur creatura tamquam in juventute celeriter, et non prætereat* *nos flos temporis, et ubique relinquamus signa lætitiæ.* Nunc dicunt, *Opprimamus pauperem, non parcamus viduæ, nec revereamur senem: Circumveniamus justum, contumelia et tormento interrogemus eum, morte turpissima condemnemus eum.* Vinum sequitur furor, unguenta tormenta, sanguis rosas, ira lætitiam. A talibus ligatus, cæsus, interfectus est Dominus. Quis de coronis florentibus cruenta vincula formidaret? Quis de suavibus poculis dolores sævissimos præviderct? Quis de mollibus pratis tam dirum crucis lignum prænosceret? Et tamen nulla ætas in illa luxuria, nisi juventus flori temporis comparata est. Sic enim dixerunt: *Utamur creatura tamquam in juventute celeriter.* SERMONES DUBII.

Juvenes sensibilibus non capiantur. 5. Vos ergo, o juvenes, maxime monemus et hortamur, ut veræ virtutis pulcritudine capiamini. Nulla species vos terrestris, nullus fulgor metallorum, nulla nemorum amœnitas, nullæ florum purpuræ, nullus vel naturalis vel adhibitus carnis ornatus, nullus quarumlibet chordarum atque tibiarum sonus, nulla odorum jucunditas, nulla saporum suavitas, nulli amplexus, pulcritudini, inspirationi, dulcedini, fomentis sapientiæ conferantur. Ab his enim quæ turpiter amantur, non ab ipso amore prohibemus. Amare vultis? Amate sapientiam, ambite ut perveniatis ad eam. Ut eam vos exhorreat ejus adspectus, in homine vos interiore componite. Sicut lascivi oculi ornamenta corporis, sic illa cordis inquirit. Nec de vestris divitiis hæc ornamenta proferatis: quia odit superbos et quasi de suo se jactare cupientes. *Quid autem habes quod non accepisti?* Ipsa ergo donat unde illi placeas. Tantum dilige eam, et servavit te; circumda eam, et exaltabit te; honora eam, et amplexabitur te; ut det capiti tuo coronam gratiarum. *Clara est et quæ numquam marcescet sapientia, et facile invenitur ab his qui diligunt illam.* Proponite hanc adjungere vobis, in illam suspirate, in illam exardescite, in illam deperite. Te ipsum abnega tibi, ne illi te abneges dum places tibi. *Non habet amaritudinem conversatio illius.* Si amatores estis, hanc amate: si formosi estis, Deo placete; si juvenes estis, diabolum vincite. Daniel ab Angelo vir desideriorum appellatus est. Quæ illa ejus erant desideria, nisi quibus in sapientiæ pulcritudinem ardenter inhiabat; quia et in juvenili ætate calcavit lasciviam, et regum superbiam pressit captivus, et ora leonum clausit inclusus? Ad sapientiam amorem se convertant. 1. Cor. 4. 7. Prov. 4. 9. Sap. 6. 13. Sap. 8. 16. Dan. 10. 11.

Feminis etiam junioribus dicta conveniunt. 6. Nec vos feminæ adolescentulæ alienum a vobis arbitremini hunc esse sermonem. Ad vos enim, non tamen ut confundam vos, hæc dico, sed ut filias meas carissimas moneo: juvenilia desideria fugite. Nuptæ Susannam, viduæ Annam, virgines Mariam cogitate. Nec in publicum propterea procedatis, ut florem fœni vestri oculis hominum ostentare cupientes, in domo vitæ mortem quæratis. *Omnis enim caro fœnum, et claritas hominis ut flores fœni.* Quid ergo facietis cum fœnum aruerit, flos deciderit? Verbum autem Domini, quod manet in æternum, In Ecclesiis non se ostentent. Isai. 40. 6.

CLASSIS V.

cineres vestros non facile inventurum putatis, quod nunc superba ætatis viriditate contemnitis? Ecce iterum dico atque contestor, juvenilia desideria fugite. Si auditis hoc, si obtemperatis, si tamquam Dei verbum cum honore et timore suscipitis, non solum pulcræ ante oculos Dei, sed etiam sanæ eritis. Si autem de hac admonitione nostra etiam jocos fortasse amatorios vobis faciatis; de ipsis ferramentis medici mortifera vobis vulnera infligetis. Certe Judæi qui Dominum crucifixerunt, (cum audimus, horrescimus et ingenti exsecratione prosequimur,) sed tamen illi cum de sua luxuria cogitarent, deliciosorum agrorum solitudines meditabantur, dicentes, *Nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra.* [Sap. 2. 8.] Quomodo ergo parceret Christo, si eam invenisset in terra, qui quidem non solitaria prata irritandis libidinibus suis, sed frequentissimas ecclesias elegit regnantis in cælo? Ecce tertio contestor et dico, desideria juvenilia fugite, Danielis desideriis æstuate. Filii, a juventute vestra eligite doctrinam, et usque ad canos invenietis sapientiam. [Eccli. 6. 28]

[* Alias 40. inter homilias. 50]

* SERMO CCCXCII.

Ad (a) conjugatos.

[CAPUT I. 2. Cor. 5. 20. Mulier curvata symbolum generis humani.]

1. Apostolum audivimus nobis dicentem, *Legatione fungimur pro Christo, exhortantes reconciliari Deo.* Non exhortaretur ut reconciliaremur, nisi inimici fuissemus. Ergo erat totus mundus inimicus Salvatori, amicus captivatori: hoc est, inimicus Deo, amicus diabolo. Et totum genus humanum, tamquam ista mulier, curvatum erat ad terram. [Lucæ 13. 11.] Jam intelligens quidam inimicos istos, clamat adversus eos, et dicit Deo, *Curvaverunt animam meam.* [Psal. 56. 7.] Diabolus et angeli ejus animas hominum curvaverunt ad terras, id est, ut pronæ in ea quæ temporalia sunt et terrena, superna non quærerent. Nam utique hoc dicit Dominus de muliere ista, quam alligaverat satanas ecce decem et octo annis: et jam oportebat eam solvi a vinculo suo, et solvi in die sabbati. Calumniabantur autem erigenti, qui, nisi curvi? Quando quidem et ipsa quæ Deus præceperat non intelligentes, terreno corde intuebantur. Sacramentum enim baptismi carnaliter celebrabant, spiritaliter non videbant.

[CAPUT II. Dist. 34. c. Audite.]

2. Audite Carissimi, membra Christi et matris catholicæ filii. Quod dico competentibus audiant fideles; quod dico fidelibus, audiant competentes: quod dico competentibus et fidelibus, audiant pœnitentes: quod dico fidelibus et competentibus et pœnitentibus, audiant catechumeni, audiant omnes: omnes timeant, nemo contemnat. Sit mihi in consolationem vester auditus, ne sit vobis in testimonium dolor meus. Competentibus dico, Fornicari vobis non licet. Sufficiant vobis aut uxores, aut nec uxores: concubinas vobis habere non licet. Audiat Deus, si vos surdi estis; audiant Angeli ejus, si vos contemnitis. Concubinas vobis habere non licet. [Concubinas habere non licet.] Et si non habetis uxores, non licet vobis habere concubinas, quas postea (b) dimittatis, ut ducatis uxores; quanto magis damnatio vobis erit, si habere volueritis et concubinas et uxores (c)? Non vobis licet habere uxores, quarum priores mariti vivunt: nec vobis, feminæ, habere viros licet, quorum priores uxores vivunt. [Nec maritatas uxores ducere.] Adulterina sunt ista conjugia, * non jure fori, sed jure cœli. [* Ser. 355. n. 3.] Nec eam feminam, quæ per repudium discessit a marito, licet vobis ducere vivo marito. Solius fornicationis caussa licet uxorem adulteram dimittere: sed illa vivente non licet alteram ducere. Et vobis, feminæ, nec illos viros, a quibus per repudium discesserunt uxores eorum, maritos habere conceditur: non licet: adulteria sunt, non conjugia. [Nec a marito repudiatas.] Contemnitur Augustinus, timeatur vel Christus. Nolite imitari turbam malorum, infidelium, filii mei: nolite sequi vias latas, quarum finis ad interitum ducit. Qui baptizatus fuerit, aut continentiam Deo voveat, aut permaneat cum uxore sua, aut si non habet, ducat uxorem.

[CAPUT III. Pœnitentia iis qui a castitatis proposito lapsi sunt amplectenda.]

3. Audite me fideles, id est baptizati. Quare moriemini jam renati? Quando baptizati per vias tortuosas et lubricas et immundas itis, nescitis quia peritis? Peritis filii mei, credite. Non vultis credere? Quid vobis facio? Qui fideles estis, et auditis me, si forte talia commisistis, nolite addere; et ut vobis Deus ignoscat, orate. Si non potuistis habere, vel noluistis, pudicitiam conjugalem seu continentiam, et devinxistis a proposito vel (d) vinculi conjugalis vel devotæ continentiæ, sit in vobis dolor et humilitas pœnitentiæ. Apertius dico: nemo dicat, Non intellexi. Qui post uxores vestras vos illicito concubitu maculastis, si præter uxores vestras cum aliqua concubuistis; agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia, ut oret pro vobis Ecclesia. [De pœn. dist 1. c. Agite. Publica pœnitentia.] Nemo sibi dicat, Occulte ago, apud Deum ago: novit Deus qui mihi ignoscat, quia in corde meo ago. Ergo sine caussa dictum est, *Quæ solveritis in terra, soluta erunt in cælo?* [Matth. 18. 18.] Ergo sine caussa sunt claves datæ Ecclesiæ Dei? Frustramus Evangelium, frustramus verba Christi? Promittimus vobis quod ille negat? Nonne vos decipimus? Job dicit, *Si erubui in conspectu populi confiteri peccata mea.* [Job. 31. 33.] Talis justus, thesauri divini obryzum, tali camino probatus ista dicit, et resistit mihi filius pestilentiæ, et erubescit genu figere sub benedictione Dei superba cer-

(a) In MSS. libris homiliarum 50. inscribitur, *De muliere curva.* In Flori autem collectione ad 1. Cor. 7. appellatur *Sermo ad conjugatos*: sic etiam in vetustissimo MS. Floriacensi et aliis nonnullis, quibus in codicibus incipit ad istthæc verba, cap. 2. *Audite Carissimi*, nec habentur quæ præcedunt de mulieris curva sanatione. Ex duobus saltem Sermonibus unus iste conflatus est, cujus partes dubitare vix licet quin omnes pertineant ad Augustinum.

(b) Sic omnes MSS. At editi, *quas postea ducatis uxores*: omisso, *dimittatis ut.*

(c) Editi, *et uxores dimittatis.* Abest *dimittatis* a MSS.

(d) Sic MSS. Editi vero, *vel vinculo conjugali, vel devotione continentiæ.*

CLASSIS V. Theodosii pœnitentia. vix, mens tortuosa? Fortassis, immo quod non dubitatur, propterea Deus voluit ut Theodosius imperator ageret pœnitentiam publicam in conspectu populi, maxime quia peccatum ejus celari non potuit, et erubescit senator, quod non erubuit imperator? Erubescit, nec senator, sed tantum curialis, quod non erubuit imperator? Erubescit plebeius sive negotiator, quod non erubuit imperator? Quæ ista superbia est? Nonne sola sufficeret gehennæ, etiamsi adulterium nullum esset?

CAPUT IV. Flores ad 1. Cor. 7. Psal. 4. 4. 4. Postremo, Fratres mei, audiunt me viri, audiunt me feminæ, quid ad me irascimini? Utinam faciatis quod scriptum est, *Irascimini, et nolite peccare.* Timere debeo, ne contingat mihi quod contingit apostolo Paulo, quod modo Gal. 4. 16. cum legeretur, si intenti fuistis, audistis: *Ergo inimicus factus sum vobis verum prædicans?* Et si ita est, fiat. Si necesse est ut inimicus sim vobis, melius vobis opto esse, quam justitiæ. Commendo vos custodiendos etiam uxoribus vestris. Filiæ meæ sunt, sicut et vos filii mei estis. Audiant me: zelent viros suos; non sibi servent vanam gloriam, qua solent a maritis impudicis matronæ laudari, quia impudicitiam virorum suorum æquo animo ferunt. Nolo talem patientiam habeant Christianæ mulieres: prorsus zelent viros suos; non propter carnem suam, sed propter animas illorum. Omnino ego moneo, ego præcipio, ego jubeo: episcopus jubet, Christus in me jubet. Novit ille in cujus conspectu ardet cor meum. Ego, inquam, jubeo. Nolite viros vestros permittere fornicari. Interpellate contra illos Ecclesiam. Non dico, judices publicos, non proconsulem, non vicarium, non comitem, non imperatorem; sed Christum. In ceteris omnibus ancillæ estote virorum vestrorum, subditæ ad obsequium. Nulla sit in vobis protervitas, nulla superbia, non contumeliosa cervix, non aliqua inobedientia: prorsus tamquam ancillæ servite. Sed ubi ventum fuerit ad illud negotium, ubi vos beatus Apostolus æquavit, dicens, *Uxori vir debitum reddat: similiter et* 1 Cor. 7. 3. etc. *uxor viro:* subintulit, *Uxor non habet potestatem corporis sui, sed vir.* Quid te extollis? audi quod sequitur: *Similiter et vir non habet corporis sui potestatem, sed mulier.* Ubi ad hoc ventum fuerit, clamate pro re vestra. Aurum tuum vendit maritus pro necessitate sua: ferto femina, ferto ancilla; noli litigare, noli contradicere. Contemtus auri tui, dilectio est viri tui. Si villam tuam pro necessitate sua vendat, quæ est et tua: (non enim potest esse ipsius, quæ non sit tua; si est caritas in te, quæ debet esse in uxore;) ferto patienter: et si dubitat, tu offer: contemne omnia propter amorem viri tui. Sed castum opta, pro castitate litiga. Patienter pereat villa tua, non anima ipsius te patiente pereat.

CAPUT V. 5. Non dico viris, ut in hac caussa zeleat uxores suas. Scio quia faciunt, novi. Quis ferat uxorem adulteram? Et imperatur feminæ ut ferat adulterum virum! O justitia! Quare rogo te? A quare? Quia ego sum vir. Vir es? in fortitudine tua probemus, quia vir es. Vir es? vince libidinem. Quomodo vir, quo uxor est fortior? Tu es caput mulieris vir, verum est. Si caput est, ducat, uxor sequatur. Sed ubi recta est domus, caput mulieris vir. Si caput es, duc: sequatur illa caput suum. Sed vide quo eas. Noli ire, quo non vis ut sequatur; noli ire, quo times pedissequam, ne in foveam adulterii simul ruatis: ne cum tu facis, doceas quod facis. Dolet tibi anima, ut in foveam adulterii ambo simul ruatis: dolest tibi, si tu solus ruas. Zelas, non vis ut ruat illa: time, tu noli ruere. Nolite autem pudicissimæ feminæ imitari impudicos viros vestros. Absit a vobis. Aut vobiscum vivant, aut soli pereant. Impudico marito non debet mulier B pudicitiam, sed Deo illam debet, Christo illam debet. Non propter illum faciat, qui non meretur; sed propter Christum faciat. Pretium suum attendat, tabulas suas legat. Postremo quod libet sentiat, qui forte indignatur, quia talia disputo: nam scio, qui sapiunt, amant inde me; quia non sine caussa scriptum est, *Corripe* Prov. 9. 8. *sapientem, et amabit te; corripe insipientem, et adjiciet odisse te.* Non dixit, incipiet, sed *adjiciet:* quia jam oderat. Ergo scio quia sapientes amant me in hoc. A communione se cohibeant, qui sciunt quia novi peccata ipsorum; ne de cancellis projiciantur. Quorum autem nescio, hos coram Deo convenio. Agant etiam ipsi pœnitentiam, et deinceps ab immunditia abstineant fornicationum suarum.

C 6. Pœnitentibus dico, quid est quod agitis? CAPUT VI. Pœnitentes mulcantur. Scitote, nihil agitis. Quid prodest quia humiliamini, si non mutamini? Catechumenis dico, Exardescite voluntate ad percipiendam gratiam. Sed eligite vobis in Ecclesia Dei quos imitemini. Catechumeni imitentur bonos de Ecclesia. Si non inveneritis: heu mihi Deus meus, quid est quod dico, si non inveneritis? Ergo in populo fidelium non est quem inveniatis? Per tot annos, tot homines sine caussa baptizavimus, si non ibi sunt qui servent quod acceperunt, qui custodiant quod audierunt. Absit a me ut hoc credam. Melius non vobis essem episcopus, si hoc ita est. Sed spero esse, credo esse. Inde est autem misera conditio mea, quia plerumque cogor adulteros nosse, castos nosse non possum. In occulto est unde gaudeam, in publico est unde D torquear. Ergo desiderate gratiam Dei, eligite quos imitemini, cum quibus vivatis, et cum quibus colloquia dulcia caritatis habeatis. Nolite admittere susurrationes malas. *Corrumpunt mores bonos colloquia mala.* Vivite sicut 1 Cor 15. 33. spicæ inter zizania: ferte tribulationes hujus sæculi, sicut grana in area. Veniet ventilator: nemo sit passim isto tempore separator,

CLASSIS V. SERMONES DUBII.

* Alias 41, ex homiliis 50.

* SERMO CCCXCIII.

De (a) pœnitentibus.

a Pœnitentia non vera, si non vita mutatur.

Pœnitentes, pœnitentes, pœnitentes, (si tamen estis pœnitentes, et non estis irridentes,) mutate vitam, reconciliamini Deo. Et vos enim cum catena pascitis. Quæ, inquis, catena? *Quæ ligaveritis in terra, erunt ligata et in cœlo.* Audis ligaturam, et Deo putas facere imposturam? Pœnitentiam agis, genu figis, et rides, et subsannas patientiam Dei? Si pœnitens es, pœniteat te: si non pœnitet, pœnitens non es. Si ergo pœnitet, cur facis quod male fecisti? Si fecisse pœnitet, noli facere. Si adhuc facis, certe non es pœnitens. Equidem, Carissimi, ægrotant homines, mittunt ad ecclesiam, vel portantur ad ecclesiam, et baptizantur et renovantur, et felices hinc erunt. Sed non ipsa est caussa pœnitentiæ. Qui nondum accepit baptismum, nondum violavit sacramentum: qui autem violavit sacramentum male et perdite vivendo, et ideo remotus est ab altari, ne judicium sibi manducet et bibat, mutet vitam, corrigat se, et reconcilietur, cum vivit, dum sanus est. Expectat etiam ipse tunc reconciliari, quando incipit mori? Experti sumus multos expirasse, expectantes reconciliari. Deinde etiam dico in conspectu Dei, timori vestro, timorem meum. Qui autem non timet, timentem me contemnit, sed malo suo. Audi ergo. Certus sum, quis homo baptizatus, si vitam, non audeo dicere sine peccato, quis enim sine peccato? sed vitam sine crimine duxerit, et talia peccata habuerit, quæ quotidie dimittuntur in oratione dicenti, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris:* quando diem finierit, vitam non finit, sed transit de vita in vitam, de laboriosa ad quietam, de misera ad beatam: sive iste voluntate sua currat ad baptismum, sive in periculo constitutus baptizetur, et exeat de hac vita, ad Dominum vadit, ad requiem vadit. Baptizatus autem desertor et violator tanti sacramenti, si agat pœnitentiam ex toto corde, si agat pœnitentiam ubi Deus videt, qui vidit cor David, quando increpatus a Propheta, et graviter increpatus, post comminationes Dei terribiles exclamavit, dicens, *Peccavi:* et mox audivit, *Dominus abstulit peccatum tuum.* Tantum valent tres syllabæ. Tres syllabæ sunt, *Peccavi:* sed in his tribus syllabis, flamma sacrificii cordis adscendit in cœlum. Ergo qui egerit veraciter pœnitentiam, et solutus fuerit a ligamento

Pœnitentia in extremis quam incerta.

Matth. 6, 12.

I. Reg. 12, 13.

A quo erat constrictus et a Christi corpore separatus, et bene post pœnitentiam vixerit, sicut ante pœnitentiam vivere debuit, post reconciliationem quandocumque defunctus fuerit, ad Deum vadit, ad requiem vadit, regno Dei non privabitur, a populo diaboli separabitur. Si quis autem positus in ultima necessitate ægritudinis suæ, voluerit accipere pœnitentiam, et accipit, et mox reconciliatur, et hinc vadit: fateor vobis, non illi negamus quod petit, sed non præsumimus quia bene hinc exit. Non præsumo: non vos fallo, non præsumo. Fidelis bene vivens, securus hinc exit. Baptizatus ad horam, securus hinc exit. Agens pœnitentiam, et reconciliatus (b) cum sanus est, et postea bene vivens, securus hinc exit. Agens pœnitentiam ad ultimum et re-
B conciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Unde securus sum, securus sum, et do securitatem: unde non sum securus, pœnitentiam dare possum, securitatem dare non possum. (Sed dicat aliquis, Bone sacerdos, tu nescire et nullam securitatem nobis dare posse dicis, si ille salvatur, et Christum adire meretur, cui morienti pœnitentia datur, qui dum vixit, dum sanus fuit, impœnitens fuit: instrue ergo nos, rogo, quomodo bene vivere post pœnitentiam debeamus. Dico, abstinete vos ab ebrietate, a concupiscentia, a furto, et maliloquio, ab immoderato risu, a verbo otioso, unde reddituri sunt homines rationem in die judicii. Ecce quam levia dixi (c). Omnia tamen gravia et pestifera. Et aliud dico: Non solum post pœnitentiam ab
C istis vitiis se homo servare debet, sed et ante pœnitentiam, dum sanus est: quia si ad ultimum vitæ steterit, nescit si ipsam pœnitentiam accipere a Deo et sacerdoti peccata sua confiteri poterit. Ecce quare dixi, quia et ante pœnitentiam bene vivendum est, et post pœnitentiam melius.) Quod dico adtendite: debeo illud planius exponere, ne me aliquis male intelligat. Numquid dico, damnabitur? Non dico. Sed nec dico etiam, liberabitur. Et quid dicis mihi? Nescio: non præsumo, non promitto, nescio. Vis te de dubio liberare? Vis quod incertum est evadere? Age pœnitentiam, dum sanus es. Si enim agis veram pœnitentiam, dum sanus es, et invenerit te novissimus dies, curre ut reconcilieris: si sic agis, securus es. Quare securus es? Quia
D egisti pœnitentiam eo tempore, quo et peccare potuisti. Si autem tunc vis agere pœnitentiam ipsam, quando jam peccare non potes; peccata te dimiserunt, non tu illa. Sed unde scis, inquis, ne forte Deus dimittat mihi? Verum dicis. Unde,

(a) Dubius erat Lovaniensibus: Verlino autem et Vindingo talsus, aut centonis in modum ex variis laciniis conflatus videbatur. Exstat etiam inter opuscula Ambrosii ac Cæsarii, sed cum insigni varietate. Apud illos prætermissis prioribus viginti quinque versibus, incipit in hæc verba: *Admoneo vos, fratres, in conspectu Dei, timori vestro adjungere timorem meum etc. Audite ergo quæ dicturus sum. Certus sum etc.* Sic in veteri quoque libro Ecclesiæ Carnutensis, in quo tamen Augustini nomen præfert.

(b) Quæ paulo post cernuntur intra parenthesim, ipsa in Ambrosii ac Cæsarii editis et in Carnutensi MS. sunt hic inserta, atque cum superioribus ita colligata: *et reconciliatus, si postea bene vixerit, securus est. Sed dicis: Quid est, bene vixerit? Vel hoc nos instrue bone sacerdos, tu nescire, etc.* Postquam verba in parenthesis fine, *et post pœnitentiam melius:* subjungitur, *Agens vero pœnitentiam ad ultimum et reconciliatus etc.* Ceterum quidquid est in parenthesi contentum, abest prorsus a MSS. libris homiliarum 50.

(c) Apud Ambrosium, ut tacerem graviа. In Carnutensi libro, et omissa illa gravia. In reliquis liber iste Carn. Ambrosianis editis fere consentit.

CLASSIS V. nescio. Illud scio, hoc nescio. Nam ideo tibi do pœnitentiam, quia nescio. Nam si scirem tibi nihil prodesse, non tibi darem. Item si scirem tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem. Duæ res sunt: Aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur: quid horum tibi futurum sit, nescio. Ergo dimitte incertum, tene certum.

* SERMO CCCXCIV.

* Ex Vaticana Bibliotheca erutus per Holstenium.

De Natali SS. Perpetuæ et Felicitatis.

†

Duæ gemmæ hodie in Ecclesia refulserunt et una claritas: quia Perpetua et Felicitas una solemnitas; nec potest dubitari de felicitate, quæ perpetuam possidet dignitatem. Junxit illas carceris custodia, junxit et gratia; quia non est in eis ulla discordia. Simul cantant in carcere, simul Christo obviam veniunt in aere; simul pugnant ad vaccam, simul intrabunt in patriam sempiternam; simul martyrium gerebant; una lactabat, altera pariebat. Perpetua dicebat, cum traderet infantem et amoveret lactentem,
Rom. 8. 35. *Quis nos separabit a caritate Christi?* Felicitas de partu gemitus dabat, et post comites suos intrepida festinabat; et gemendo liberata, quid
Psal. 115 17. Christo dicebat? *Disrupisti vincula mea, tibi sacrificabo sacrificium laudis.* Et beatus David
Psal. 19. 5. ad ejus gemitum consolandum dicebat, *Det tibi Dominus secundum cor tuum, et omne consilium tuum confirmet.* O fragilitas! Tenebræ fugiebant, et humana conditio non trahebat. Sed qui mortem vicit et illam a partus periculo liberavit, et Perpetuam a lactis pondere sublevavit. Cum enim scalæ illius gradus adscenderent, et draconis insidiosa colla calcarent, venerunt ad viridarium cælestium pratorum, et invenerunt illic pastorem bonum animam suam ponentem pro ovibus suis, et lactis succum quærentem a gregibus suis. Nam sedebat, inquit, pastor juvenis et senex, viridis ætate, canus capite, qui non novit senectutem. Juvenis in illo vultus micabat, quia *idem ipse est, et anni ejus non deficient.* Psal. 101. 28. Capite canescebat, quia justus Dominus justitiam diligebat, æquitatem agnoscebat in Martyribus. In circuitu ejus oves inclinatæ cubabant; ipse eas digito pastorali mulgebat, in quibus inveniebat lactis copiam et fecundam pietatis conscientiam. Mulgebat digitis et alloquebatur paternis solatiis, promissis cælestibus præparatis dicens, *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis præparatum est ab origine mundi.* Matth. 25. 34. Et ostendit illis lactis alvea puro corde spumantia per lucidam eleemosynam, et dicit, *Esurivi, et dedistis mihi manducare; sitivi, et potastis me.* Accepit Perpetua a dulci pastore lac novum, antequam funderet sanguinem pretiosum. Responderunt, Amen, et cœperunt petere pietatem. Orabant in carcere, securæ jam de pastore. Domine, inquiunt, non sit arida confessio nostra, ut et nos mereamur tuis pretiosis gregibus sociari, et a tuis Martyribus non separari. Proponitur eis in visione palæstra in amphitheatro arena pomposa. Adest ille Ægyptius, qui fuit in cælo Lucifer speciosus: ipse pugnaturus volutatur in pulvere, et Perpetua triumphatura Domino Salvatore, adjunxit manus in crucem, habens ante se Dominicum juvenem defensorem. Accipit triumphum de victoria, et ramum consequitur de corona. Offeramus illi et nos munera nostra: alii eis in tempore offerebant visitationes carceris; nos offeramus illis votum solemnitatis, ut regnum mereamur cum omnibus Sanctis.

SERMONUM SANCTI AUGUSTINI

QUORUMDAM QUI ADHUC DESIDERANTUR

FRAGMENTA

REPERTA IN COLLECTANEIS EUGYPII, BEDÆ, FLORI,

AC JOHANNIS ROMANÆ ECCLESIÆ DIACONI.

FRAGMENTA QUÆ MINUS AUGUSTINUM REFERRE VISA SUNT, EODEM SIGNO † EXHIBENTUR

*Ex * Sermone contra Pelagianos. in Eugypii Tomo 2. c. 287. aut 288.*

* Citat Florus ad 2 Cor. 13. et 1. Tim. 5.

Matth. 6 12. et 13

1. ILLA duo, *Dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*, et *Ne nos inferas in tentationem*, quando Pelagianis objiciuntur, quid eos putatis respondere? Horrui, Fratres mei, quando audivi. Ego quidem non audivi auribus meis, sed sanctus frater et coepiscopus meus Urbanus noster, qui hic presbyter fuit, et modo est Siccensis episcopus, cum remeasset ab urbe Roma, et ibi cum quodam talia sentiente confligeret, vel se conflixisse referret, cum urgeretur pondere orationis Dominicæ; urgebat enim eum, et dicebat, Si in nostra potestate est non peccare, et in nostra B potestate est omnes peccatorum tentationes solis voluntatis nostræ viribus superare, quare Deo dicimus, *Ne nos inferas in tentationem?* Quid eum putatis respondisse? Rogamus, inquit, Deum, *ne nos inferat in tentationem*, ne aliquid mali patiamur, quod non habemus in potestate: ne ruam de equo, et ne frangam pedem, ne latro me interficiat, et quid hujusmodi. Hæc enim, inquit, non habeo in potestate: nam vincere tentationes peccatorum meorum, si volo, et possum, nec Dei adjutorio possum.

Urbanus episcopus.

Pelagianorum error, liberi arbitrii viribus vinci posse tentationes nec de peccatorum tentationibus agi in oratione Dominica.

2. Videtis, Fratres, quam maligna hæresis; videtis quemadmodum omnes horretis: cavete ne capiamini. Novi enim calliditates et tergiversationes hominum impiorum aversorum a veritate, et quia jam in suas sententias ceciderunt C vinci nolentium; videte, obsecro vos. Ecce enim invenit quod diceret, ideo nos dicere, *Ne nos inferas in tentationem*, ne aliquid nobis contingat, quod non habemus in potestate secundum corporis tentationem. Inde ergo dicebat Dominus, *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem?* Hoc dicebat, *Vigilate et orate*, ne pedem frangatis, aut ne caput doleatis, aut ne in damnum incurratis? Non hoc dicebat: sed quid dicebat? Quod Petro dixit, *Rogavi pro te, ne deficiat fides* A *tua. Rogavi*, inquit, *pro te*, dicit Deus homini, dominus servo, magister discipulo, medicus ægroto: *Rogavi pro te:* quid? *ne deficiat:* quid? manus tua? pes tuus? oculus tuus? lingua tua, aliqua paralysi, id est, dissolutione membrorum? Non: sed *ne deficiat fides tua*. Secundum istos in potestate habemus, ne deficiat fides nostra.

Confutatur maligna hæresis ex oratione a Christo commendata et pro Petro adhibita.

Matth. 26. 41.

Luca 22 32.

3. Quare pro nobis rogatur Deus, ut concedat nobis, quod isti dicunt, nos non debere rogare a sempiterna majestate, sed habere in potestate. Benedictiones, Fratres mei, benedictiones nostras, quas super vos facimus, evacuant, exinaniunt, elidunt. Auditis me, credo, fratres mei, quando dico, Conversi ad Dominum, benedicamus nomen ejus, det nobis perseverare B in mandatis suis, ambulare in via recta eruditionis suæ, placere illi in omni opere bono, et cetera talia. Prorsus, inquiunt, hoc totum in potestate nostra est constitutum. Ergo nos inaniter talia vobis optamus. Defendamus et nos, et vos; ne et nos sine caussa benedicamus, et vos sine caussa Amen subscribatis. Fratres mei, Amen vestrum, subscriptio vestra est, consensio vestra est, adstipulatio vestra est. Ne forte aliqui ipsorum et nos condemnent et vos, defendamus nos de apostolo Paulo: videamus si talia optavit plebi suæ, qualia oramus super vos. Audite quid dixerit quodam loco. Rem brevem dico. Quid dicis, o nove hæretice, quicumque me audis, si præsens es? quid dicis? Quia non peccare in potestate sic habemus, ut hoc C sine adjutorio divinæ gratiæ implere possimus, hoc dicis? Hoc, inquit. Ergo in potestate habemus non peccare sine adjutorio Dei? Plane, inquit, liberum arbitrium nostrum ad hoc nobis sufficit. Quid est ergo quod ait Apostolus, scribens ad Corinthios, *Oramus ad Deum, ne quid faciatis mali?* Adtendistis, audistis, accepistis; et quia manifestissimum est, sine dubio intellexistis quid oravit Apostolus. *Oramus*, inquit, *ad Deum, ne quid faciatis mali*. Poterat dicere,

Orationes Ecclesiæ, auxilium gratiæ ut non peccemus necessarium esse probant. Florus ad 2. Cor. 13.

2. Cor. 13.7.

Monemus vos, ne quid faciatis mali; docemus vos, ne quid faciatis mali; jubemus vobis, præcipimus vobis. Quod quidem si diceret, certum diceret, quia et voluntas nostra agit aliquid: non enim voluntas nostra nihil agit, sed sola non sufficit. Maluit tamen dicere, *Oramus*, ut ipsam gratiam commendaret: ut intelligerent illi, quando non faciunt aliquid mali, non sola sua voluntate se vitare malum, sed adjutorio Dei implere quod jussum est.

Præcepto liberum arbitrium, oratione auxilium gratiæ necessarium ostenditur.

4. Ergo, Fratres, quando præcipitur, agnoscite voluntatis arbitrium: quando oratur quod præcipitur, agnoscite gratiæ beneficium. Utrumque enim in Scripturis habes: et præcipitur et oratur; quod præcipitur, hoc oratur. Videte quod dico. Præcipitur ut intelligamus. Quomodo præcipitur ut intelligamus? *Nolite esse sicut equus et mulus, non habentes intellectum.* Audisti quia jussum est: pete, ut possis implere quod jussum est. Quomodo, inquis, peto? Audi Scripturam.
Psal. 31. 9. Quid tibi jussum est? *Nolite esse sicut equus et mulus, non habentes intellectum.* Quia jussum est, agnovisti voluntatem: audi quia oratur, ut
Psal. 118. 73. agnoscas gratiam. *Da mihi intellectum, ut discam mandata tua.* Jussum est ut habeamus sapientiam: quia jussum est lego. Ubi legis, in-
Psal. 93. 8. quit? Audite: *Qui insipientes estis in populo et stulti, aliquando sapite.* Jam ille quid dicit? Vides quomodo nobis præcepit Deus ut sapiamus. Ergo sapientia in nostra est potestate? Jam dixi, præceptum audivi, voluntatem cognovi: audi orationem, ut gratiam in possis agnoscere. De sapientia igitur, quæ jussa est nobis,
Jacobi 1. 5. audiamus quid dicat apostolus Jacobus: *Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter.* Jubetur nobis continentia. Ubi jubetur? Apostolus ad Timotheum,
1. Tim. 5. 22. *Contine te ipsum.* Jussio est, præceptio est; audiendum est, faciendum est: sed nisi Deus adjuvet, remanemus. Conamur quidem facere voluntate, et nititur aliquid voluntas: non præsumat potestas, nisi adjuvetur infirmitas. Certe
Sap. 8. 21. enim jussum est: *Contine te ipsum.* Audi alium locum Scripturæ: *Et cum scirem*, inquit, *quia nemo esse potest continens, nisi Deus det. et hoc ipsum erat sapientiæ, scire cujus esset hoc donum.* Et quid, inquit, feci? *Adii Dominum, et deprecatus sum.* Quid opus est multa percurrere, Fratres mei? (a) Quidquid nobis jubetur, orandum est ut impleatur: sed non sic, ut dimittamus nos, et quomodo ægri jaceamus supini, et dicamus, Pluat Deus escas super facies nostras; ut prorsus nos nihil agere velimus; et cum esca compluta fuerit super os nostrum, dicamus etiam, Deus glutiat de nobis. Aliquid et nos agere debemus, studere debemus, conari debemus; et in eo gratias agere, in quo potuerimus; in eo quod non potuerimus, orare. Quando gratias agis, caves ne damneris ingratus: quando autem quod nondum habes petis, caves ne remaneas inanis, quia impediris.

Flerus ibidem.

Objectio Pelagianorum.

5. Cogitate ergo ista, Fratres mei, quisquis ad vos accesserit, et dixerit vobis, Quid ergo nos facimus, si nihil habemus in potestate nisi Deus det omnia? Ergo non nos coronabit Deus, sed se coronabit. Jam videtis quia de illa vena venit: vena est, sed venenum habet; percussa est enim a serpente, sana non est. Hoc enim agit hodie satanas, quomodo per venena hæreticorum ejiciat de Ecclesia, sicut tunc per venena serpentis ejecit de paradiso. Illum nemo dicat absolutum esse ab episcopis: absoluta est, sed confessio, quasi correctio ipsa est absoluta. Quia ea quæ dixit ante Episcopos, catholica videbantur: quæ autem scripsit in libris suis, episcopi qui absolverunt, nescierunt; et forsitan correctus est. Desperare enim de homine non debemus, qui forte fidei Catholicæ adjungi se maluit, et ad ejus gratiam auxiliumque confugit, forte hoc factum sit: tamen non hæresis est absoluta, sed homo hæresim negans, etc.

Pelagius quomodo absolutus.

Ex Sermone de Passione Domini, in collectione Bedæ et Flori ad Rom. 5.

Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus; multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius. Ergo Christus pro impiis mortuus est. Et Christus Deus est. Quomodo non regnabit inventus in vita Dei justus, quando ne periret, morte Dei quæsitus est impius? In vita enim Dei salvi erimus, quia in vita nostra perieramus. Sed cum audimus et vitam Dei, et mortem Dei, discernamus quid, unde sit. Vitam quippe attulit nobis, mortem vero accepit a nobis: nec tamen pro suo merito, sed pro nobis. Rom. 5. 10.

Item ex Ser. de Passione Dom. Beda et Florus ad Rom. 12.

Qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur. Proinde cum Apostolus nos admoneat, ne simus alta sapientes, sed humilibus consentientes; cogitet, si potest, in quantum superbiæ præcipitium feratur homo, si non consenserit humili Deo; et quam sit perniciosum impatienter hominem ferre quod voluerit Dominus justus, si patienter pertulit Deus quod voluit inimicus injustus. Lucæ 18. 14. Rom. 12. 16.

Item ex Ser. de Passione, Beda et Flor. ad Rom. 15.

Rex ergo Judæorum Christus, sub cujus lene jugum etiam Gentes missæ sunt in salutem; quia eis misericordia majore concessum est. Hoc apertius ipse ostendit Apostolus, ubi ait, *Dico enim Christum fuisse ministrum circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones Patrum, Gentes autem super misericordia glorificare Deum.* Neque enim debitum erat Rom. 15. 8. et 9.

(a) Germanensis MS. *In eo quod non potuerimus, quidquid nobis jubetur etc.*

panem filiorum tollere, et mittere canibus, nisi canes humiliati ad colligendas micas, quas de mensa dominorum cadere cernerent, per ipsam humilitatem exaltati atque homines facti, ad ipsam mensam mererentur accedere.

Item ex Ser. de Passione, Beda et Florus ad Gal. 6.

Gloriemur ergo et nos in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem nobis mundus, et nos mundo crucifigamur. De qua cruce ut non erubesceremus, eam in ipsa fronte, hoc est, in pudoris domicilio collocavimus.

Item ex Ser. de Passione, Beda et Florus ad Ephes. 4.

Neque enim, ut nonnulli putant, vetus homo corpus est, et novus homo anima: sed corpus, exterior homo est; anima, interior. In interiore agitur hæc vetustas et novitas. Cum enim Apo-
Ephes. 4.22. etc. stolus diceret, *Exuite vos veterem hominem, et induite novum;* non hoc jubebat, ut corpus deponeretur, sed ut vita in melius mutaretur. Hoc denique consequenter edocuit; nam volens quid dixerit explanare, *Quapropter*, inquit, *deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo.*

Ex Sermone de resurrectione Domini, Beda et Florus ad Rom. 6.

Rom. 6. 10. *Quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo. Ita et vos existimate vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu.* Hoc est sacramentum, in quo hi qui baptizantur, vitæ veteris experiuntur occasum, et novæ exordiuntur
Ibidem 4. ingressum. Unde idem dicit, *Consepulti ergo illi sumus per baptismum in mortem, ut quemadmodum resurrexit Christus a mortuis, sic et nos in novitate vitæ ambulemus.* Per hoc sacramentum agnoscamus nos et peccato mortuos esse cum Christo, et justitiæ vivere in Christo. In cruce dolor est confessorum: in sepultura requies absolutorum: in resurrectione vita justorum.

*Ex * Sermone octavarum Paschæ, inter collectanea Joannis diaconi in Genesim nondum vulgata.*

* Citatur etiam a Beda nondum vulgato ad 2. Tim. 3. Gen. 1. 3. Lux facta.

1. *Dixitque Deus, Fiat lux, et facta est lux*, etc. Lucis nomine per allegoriam omnes justos atque fideles appellatos intelligi-
Ephes. 5. 8. mus sicut dicit Apostolus: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Sed lux ista
Johan. 1. 9. facta est: *Erat autem lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, quod non est factum, sed natum de Deo. Lux illa non est facta, et per non factam facta est ista. Sic et firmamentum: quomodo a incen-

A te Deo facta est lux, sic a firmo Deo factum est firmamentum. Et invenimus firmamentum in Ecclesia oportere intelligi Auctoritatem divinarum Scripturarum: et ideo prius lux postea firmamentum; quia Scriptura per homines justos facta est, et nisi prius justificarentur, ut lux essent, Scriptura propagari non posset, ut firmamentum fieret inter aquas et aquas, medium inter populos hominum inferiores et populos Angelorum superiores. Quare? Quia Angeli non desiderant de Scripturis proficere, ideo non sunt sub firmamento, sub auctoritate Scripturarum; quia illi speciem divinitatis et sapientiæ contemplantur. Nos autem merito sub firmamento sumus, quibus voluntas Dei per auctoritatem Scripturarum aperitur etc. Firmamentum inter aquas.

B 2. Videmus terram, videmus mare; opera Dei sunt: ista subjacent oculis nostris, illa subjacent intellectibus nostris: ista nota sunt carni nostræ, illa nota sunt menti nostræ. Quid est arida in Ecclesia? Arida vocatur omnis anima sitiens Deum. Segregatæ sunt enim aquæ, et apparuit arida. Mare hoc sæculum est, et mali aquæ sunt amaræ; segregatæ sunt et congregatæ in congregatione una, id est prædestinatæ ad unum finem, quo dirigit Deus omnes quos separat a sanctis. Separat autem Deus; nam homo non potest ista separare; et apparet arida per separationem. Duos homines pone simul, unus desiderat spectaculum, alter ecclesiam. Juncti corpore, separantur desideriis. Ille pertinet ad aquam amaram, hic apparet arida. Un- Mare et arida.
C de probamus quia arida est ista terra, quæ significat homines bona desiderantes? Dicit Psalmus Deo, *Anima mea sicut terra sine aqua tibi*, Psal. 142. 6.
anima mea sitiit te. Sitit, arida est: segregata est ab aquis maris. Non attendat quia nondum corpore segregata est: jam desiderium fecit segregationem. Alii desiderant Deum, alii desiderant sæculum. Quid ergo sitit arida? Imbrem de cælo, imbrem de nubibus, imbrem de Scripturis, imbrem de firmamento. Cum autem desiderat imbrem, dulcem aquam desiderat separatam ab aqua amara. Sed Deus novit quia desiderat arida: latet enim et in occulto est. Desideria maris, id est, desideria sæcularis apparent. Si quis desiderat pecuniam, movetur ad ipsam pecuniam, vult illam adquirere; quia vi-
D sibilis res est pecunia, apparet desiderium ejus. Qui autem desiderat Deum, latet desiderium ipsius; quia latet Deus, quem desiderat: intus est, occulta res est. Sitit quidem, et arida est; sed apparet oculis Dei. Et non prætermisit fru- Gen. 1. 11.
ctum, statim dixit, *Germinet terra herbam pabuli.* Germinet terra ipso die quo facta est arida. Non potuit arida illa sine fructu diu esse. Audiamus et nos verbum Dei: et germinet terra Herba pabuli.
herbam pabuli, id est, bona opera misericordiæ, de quibus dicit Isaias, *Frange esurienti panem* Isai. 58. 7.
tuum, et egenum sine tecto induc in domum tuam etc. Firmamentum ergo Scriptura Dei est: luminaria in firmamento intelligentia Scripturarum: lumina autem in cælo, intellectus in Scri-

pturis. Vis pervenire ad lumen cæleste? Prius terra esto dans fructus, id est, præcedant opera misericordiæ: post opera enim misericordiæ, venit illuminatio lucis illius, quam desideras, etc.

3. *Dixit autem Deus fiant luminaria in firmamento cœli, et dividant diem et noctem.* Evangelistæ luminaria sunt, Scriptura Dei firmamentum. Evangelium autem, quod habet testimonium a Lege et Prophetis, luminaria sunt in firmamento cœli. Parvulus autem in Ecclesia nondum potest capere cibum, sed est lacte contentus, quod significat luminare minus et stellæ. Et ideo *luminare majus ad potestatem diei, luminare minus ad potestatem noctis.* Quamdiu carnales sunt homines, et non possunt illam sapientiam, per quam facta sunt omnia, cogitare, in nocte sunt: sed non deseruit noctem; præstitit fidem. Non enim noctem deseruit Deus, dedit illi luminaria sua. Dies solem quærit, sol ei sufficit: luna et stellæ nocti datæ sunt, illuminant illam; et quando luna non lucet super terram, lux illa quæ est in aere, de stellis est. Unde fit, ut exeamus foras nocte, et videamus arbores; et si non discernimus, tamen videmus utcumque lucem stellarum: et ideo quando crassa sunt nubila, tollitur et lux stellarum, et sic est homo ante se sub * divo, quomodo intus in cubiculo. Ergo habet et nox lucem quamdam suam. Videamus quid dicit Apostolus in illis muneribus, in illis donis spiritalibus: *Unicuique data manifestatio spiritus ad utilitatem.* Quomodo datur? *Alii quidem datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ.* Qui intelligit quid intersit inter sermonem sapientiæ et sermonem scientiæ, intellexit quid intersit inter luminare majus et luminare minus. Audiamus sermonem sapientiæ. *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; hoc erat in principio* etc. Qui comprehendunt, dies est, sol illis lucet: sed nisi primum a nocte, non venerunt ad lucem; *Tenebræ enim erant super abyssum, et dixit Deus, Fiat lux.* Nemo dicat quia a luce cœpit. Omnes enim ex peccatoribus justificamur. Capiant ergo qui possunt quod dixi de Evangelio. Sed dicant mihi, Non intelleximus quid est, *In principio erat Verbum.* Si ergo adhuc nox est, adtende quia assumsit carnem Verbum, et fecit tibi quasi lumen nocturnum. *Verbum enim caro factum est, et habitavit in nobis.* Et in rubo loquitur Deus per Angelum Moysi. Audi ubi est sermo sapientiæ. Quid vocaris, dixit Moyses? quomodo te nuntio populo? Si dictum fuerit, Quis te misit? quid dicam? Audi sermonem sapientiæ: *Dices filiis Israel, Qui est misit me ad vos.* Quis potest capere, *Qui est?* Cetera vero non sunt. Quis vere est? Qui non transit, qui semper manet incommutabilis. Sed iste cibus grandium est, Iste sol diei est. Et quasi diceret Moyses illi, Adhuc nox sum, noctem illumina. Aliquid dicam quod potest nox capere, aliquid dicam quod possunt parvuli retinere: *Ego sum Deus Abraham et Deus Isaac et Deus Jacob.* Ergo, *Ego sum qui sum,* ad potestatem diei: *Ego sum Deus Abraham,* ad potestatem noctis. Fides temporaliter dispensata, lucet nocti: sapientia semper manens, lucet diei. Nutrit in nocte, ut procedamus in diem. Stellæ ergo cetera munera. Quis cum dixisset, *Alii datur sermo sapientiæ,* tamquam *solem in potestatem diei: alii datur sermo scientiæ,* tamquam *lunam in potestatem noctis:* dat et stellas, *alii donatio curationum, alii prophetia* etc.

Luminare majus, et luminare minus.

* pro sub aere, ut Horat. 2. Carm. Od. 3 et Plin. l. 14. c. 21. 1. Cor. 12. 7. etc.

Johan. 1. 1. — Ibidem 14. — Exodi 3. 14. — Ibidem 15.

4. *Dixit Deus, Producant aquæ reptilia animarum vivarum, et volatilia. Et produxerunt aquæ pisces, et cetos magnos et volatilia cœli. Et vidit Deus quia bonum est,* etc. Videamus ergo quid dicunt Scripturæ. Lux per lucem, justi per verbum. Firmamentum cœli, solidamentum Scripturarum. Aquæ sub firmamento, terrenus populus: aquæ supra firmamentum, cælestis populus. Terra arida ab aquis maris separata, animæ sitientes Deum a multitudine delictorum sæculi. Germinat terra herbam pabuli et ligna fructifera, opera misericordiæ. Luminaria in firmamento cœli, prædicatores verbi, Evangelistæ et Apostoli, dona spiritalia. Adtendamus ergo luminaria circumeuntia totum mundum, et videte quemadmodum producant aquæ reptilia animarum vivarum. Discurrunt Evangelistæ, Evangelizantur homines. Ergo reptilia animarum vivarum, sacramenta intelliguntur. Quare? Quia ad hoc sunt sacramenta necessaria, ut Gentibus evangelizentur, et de Gentibus homines separentur; hoc est, ut aquæ producant illæ amaræ, et fiant pisces dulces. Magna enim res est, gustare aquam maris nemo potest, * pisces manducare: amaritudine nascuntur, et vegetantur. Ista sunt sacramenta dulcia, quæ missa sunt per totum mundum. Sed reptilia dicuntur animarum vivarum, nondum anima viva. Quare? Hoc aliquantum ad intelligendum spissum est. * Audistis modo, cum lectio legeretur, quia Simon magus baptizatus est, et non deposuit malam mentem habuit formam sacramenti, virtutem sacramenti non habuit. Audi Apostolum quid dicat de impiis: *Habentes,* inquit, *formam pietatis, virtutem autem ejus abnegantes.* Quæ est forma pietatis? Sacramentum visibile. Quæ est virtus pietatis? Invisibilis caritas. Audi virtutem pietatis: *Si linguis hominum loquar et Angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum ut æramentum sonans* etc. Et si illud et illud habeam, *caritatem autem non habeam, nihil sum.* Nam sacramenta sancta et magna sunt: sed nihil est homo, si caritatem non habeat. Ergo virtus sacramenti caritas. Quam caritatem non habet hæreticus, cum apud eum inveniam formam sacramenti. Itaque cum ad me venit hæreticus, desero formæ sacramenti, ut non rebaptizem: sed reddo virtute sacramenti, ut radicem caritatis insinuem. Ipsa ergo erit anima viva, quam terra producit, ut anima viva sit, jam habens virtutem sacramenti. Hoc est ergo quod dictum est, *Producant aquæ reptilia animarum vivarum* etc.

Gen. 1. 20.

Reptilia animarum vivarum.

* f. deest, potest.

* Beda verus et nondum vulgatus ad

2. Tim. 3. — Act. 8. 13. — 2. Tim. 3. 5.

1. Cor. 13. 1.

Virtus sacramenti caritas.

Gen. I, 24. Animæ vivæ creatio.

5. *Dixit quoque Deus, Producat terra animam viventem in genere suo*, etc. Sexto die dixit Deus, *Producat terram animam vivam:* non reptilia animarum vivarum, sed animam vivam. Et produxit terra omnia pecora et bestias, et serpentes, et quidquid repit super terram. *Et vidit Deus quia bonum est. Et dixit Deus*, eodem die sexto, quando ejecit terra animam vivam, *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*, etc. Diximus quia fecit Deus lucem, id est, omnes fideles: fecit firmamentum in mundo, cælum inter aquas et aquas; fecit firmamentum in Ecclesia, auctoritatem Scripturarum inter populos Angelorum, quibus hoc non est necessarium, et populos hominum, qui ibi quærerent Deum: fecit Deus in mundo separationem maris a terra, fecit Deus in Ecclesia separationem gentium a servis suis: sitit terra arida imbrem, sitiunt homines in Ecclesia imbrem cælestem: produxit terra herbam pabuli et ligna fructifera: producunt et homines in Ecclesia opera misericordiæ: fiunt luminaria in cælo, luminare majus, sermo sapientiæ; luminare minus, sermo scientiæ: stellæ, dona curationum, prophetiæ fides etc. omnia ista in firmamento cæli. Cum ergo cœpissent ambulare et peragrare totum mundum, generarunt aquæ, id est, de Gentibus exstiterunt reptilia animarum vivarum, sacramenta sancta; et homines consecrati habentes formam: forma est enim sacramenti in homine, et aliquando virtus sacramenti statim consequitur, sed jam in terra quæ separata est; ideo producit terra animam vivam.

Gen. I, 26.

* Indicat recens baptizatos.

Et revera fratres * animam vivam esse opus est. Acceperunt fratres baptismum, sequatur formam virtus. Non sit baptismus ad judicium, sed ad salutem. Ad judicium fuit Simoni mago, ad salutem Petro. Videamus ergo quid est anima viva, quam terra produxit. Attendite hominem, habet corpus, habet animam. In ipsa anima multos motus habet similes bestiis; et habet nescio quid aliud, quod non habent bestiæ. Quos motus habet similes bestiis. Manducare et bibere, dormire et vigilare, et generare. Nonne communes sunt nobis cum bestiis? Istos motus quisquis in luxuriam projecerit, animam mortuam habet, non animam vivam. Unde probamus? Audi Apostolum: *Quæ autem in deliciis agit, vivens mortua est.* Quid est agere in deliciis, nisi illos motus animæ, quos communes habemus cum pecudibus, laxare in voluptates et concupiscentias immoderatas, in voracitatem, in ebrietatem, in fornicationem, in somnolentiam? In deliciis agunt qui sic vivunt; sed vivi mortui sunt. Si autem constringantur istæ omnes affectiones, et isti motus teneantur ad castitatem, ad continentiam, producit terra animam; quæ quia mortua erat in deliciis, restat, ut refrenata a deliciis incipiat vivere, et habere virtutem pietatis. Quæ est autem virtus pietatis? Caritas in Deum et proximum. Qui autem habet caritatem, refrenat per fidem omnes libidines, omnes concupiscentias, omnes motus animi sui, quos communes habet cum pecudibus; erit anima viva. Et sequitur ut jam formetur homo ad imaginem et similitudinem Dei. Formatur autem cum omnia ista, quæ dicta sunt, ad * illum hominem concluduntur. Quia et fecit Deus lucem, de homine dictum est in Ecclesia: et fecit firmamentum, propter hominem auctoritas Scripturarum: et separavit aquas a terra, Gentes a credentibus: et germinavit terra herbam pabuli, opera misericordiæ; et lumina in cælo, Evangelistæ sancti in homine: et produxit terra reptile animarum vivarum, sacramenta; et hoc in hominibus: postea produxit animam vivam, refrenationes omnium libidinum; et hoc in homine. Junge ista omnia ad intellectum; et factus est homo ad imaginem et similitudinem Dei. Attende unde illud probemus. Ideo de singulis dicebat, *Videt Deus quia bonum est.* Quando autem fecit rem meliorem, non vidit quia melior facta est. Sed in ipso homine concludit omnia quæ facta sunt, et dictum est, *Vidit Deus omnia quæ fecit, et ecce bona valde.* Jam dudum dicebat de singulis, quia bona essent; homine facto omnia nominavit. Intelligitur quia illa singula in homine omnia inveniuntur. Quæris in homine lucem? Invenis fidem. Quæris firmamentum? Invenis auctoritatem Scripturarum. Quæris segregationem aquarum? Invenis fidelem segregatum a Gentibus. Quæris pullulare herbam et ligna fructifera? Invenis opera bona, opera misericordiæ. Quæris luminaria cæli? Invenis Evangelistas. Quæris reptilia animarum vivarum? Invenis sacramenta. Quæris animam vivam? Invenis continentiam. Quæris in homine hominem? Invenis imaginem et similitudinem Dei.

Anima viva.

I. Tim. 5, 6.

Pietatis virtus caritas.

Homo ad imaginem Dei.

* f. ad intellectum hominis conjunguntur.

Ex Sermone de Quinquagesima resurrectionis, Florus ad 1. Cor. 1.

HUMILIATUS est Dominus Christus, ut esse humiles nosceremus: conceptus est continens omnia, natus est gignens omnia, mortuus est vivificans omnia: sed post triduum resurrexit, et adscendit in cælum, et humanam quam susceperat carnem, ad Patris dexteram collocavit. Mirabile est, Fratres, et hoc est quod credere impii nolunt; mirabile est hominem resurrexisse in carne, et in cælum adscendisse cum carne: sed multo est mirabilius, totum mundum rem tam incredibilem credidisse. Quid est incredibilius, Deum talia fecisse, an mundum credere potuisse? Quid si et ipse modus consideretur a nobis, quo credidit mundus, etiam ipse vere divinus advertitur, et valde mirabilis invenitur. Ineruditos liberalibus disciplinis, et omnino quantum ad sæculi doctrinas pertinet impolitos, non peritos grammatica, non armatos dialectica, piscatores Christus cum retibus fidei ad mare sæculi paucissimos misit. Quid dico paucissimos? Duodecim misit; et tamen per eos sic omni genere piscium implevit Ecclesias, ut plurimi etiam ex ipsis sapientibus sæculi, quibus videbatur ignominiosa crux Christi, ea in fron-

te signentur; et de qua erubescendam putabant, nobisque insultabant, eam in pudoris arce constituant.

Ex Sermone de apostolo Paulo, in conversione cujusdam Fousti pagani, Florus ad Rom. 14.

Cor hominia nec videre possumus, nec ostendere. Deus dicit, *Quæ palam sunt, vobis;*
1. Cor. 4. 5. *quæ occulta sunt, mihi.* Paulus dicit apostolus, *Fratres nolite ante tempus judicare quidquam, donec veniat Dominus, et illuminet abscondita tenebrarum, et manifestabit cogitationes cordium, et tunc laus erit unicuique a Deo.* Non potes inspicere cor novi Christiani. Quid, cor veteris Christiani potes? Dicturi estis, Sed ex
1. Tim. 2. 13. B necessitate credidit. Posset et de illo diei, de quo paulo ante loquebamur, *Qui prius fuit blasphemus, et persecutor, et injuriosus.* Et ipsi enim quædam necessitas impacta est: cœlesti voce prostratus est: ut lumen haberet, lumen perdidit. Minare quod volueris, et quantum volueris da cuilibet homini: quid dulcius ista luce? Quam tamen Paulus nisi perdidisset, æternam non accepisset. De necessitate credidit. Quid timuit? Dicatur mihi quid timuit. Clamantes oves? Oves clamare possunt, mordere non possunt. Potuit et in ipso clamore ovium Dei advertere gloriam Dei, et timere judicium Dei. Excitatus est a somno quodam modo, ut consideraret impleri de Christo quæ sunt prædicta de Christo, tantum posse nomen Christi, tantum
C prævalere gloriam Dei. Itaque breviter dico Caritati Vestræ; Ecclesiam Dei alloquor, populum Dei alloquor: Si credidit, tu invenisti; si timuit, tu vicisti. Interim, Fratres, ad quod possunt homines, ultra nobis nnn usurpemus quod
Rom. 14. 1. concessum non est. Apostolus dicit, *Infirmum autem in fide recipite, non in dijudicationibus cogitationum.* Non nobis usurpemus dijudicare cogitationes aliorum: sed Deo præbeamus cogitationes nostras, etiam pro illis de quibus forte aliquid dubitamus. Forte dubitat aliquid novitas ipsius. Amate abundantius dubitantem: amore vestro curate de corde infirmi dubitationem. Interiorem faciem videte, de qua gaudeatis; cor Deo committite, pro quo oretis. Sciatis eum deseri a malis, suscipiatur a vobis. Plus amate
D hominem, quam prius oderatis errorem. Sic venit Christus ægros sanare, de quo Evangelium
Matth. 9. 12. audivimus, *Quia non est opus sanis medicus, sed male habentibus. Et quis est homo, qui cum perdiderit unam ovem, nonne relinquit nonaginta novem in montibus, et it quærere unam quæ perierat, et cum invenerit gaudet de illo? Sic gaudet Pater meus de uno pœnitente, quam de nonaginta-novem justis: quibus non est opus pœnitentia.* Sic prorsus venit Christus ægros sanare, sic se novit de inimicis suis misericors vindicare. Quibus forte animus dolet consortibus ejus erroris, ad horam irascuntur, postea fortassis imitabuntur. Itaque, Fratres, commendamus eum et orationibus vestris, et dilectioni
A vestræ, et amicitiæ fidelissimæ, et susceptioni infirmitatis ejus. Quomodo præitis, sic sequitur: bonam viam docete, bonam in vobis inveniat. Jam factus Christianus, discernat quid intersit inter id quod dimisit et id quod invenit. Vitam ipsius et studium circa fidem Christi posteriora tempora comprobabunt: nunc autem, Fratres mei, non fuit necesse, non fuit consilii pastorum repellere pulsantem, differre quærentem. De occultis cordis velle judicare, et vocem manifestam non acceptare, nec consilii fuit, nec propositi nostri. Novimus enim quemadmodum minetur misericors illa Dei avaritia undique lucra quærentis de pecunia sua, et dicentis pigro servo judicare volenti quod non videbat, et circa lucra colligenda Domini torpescenti, *Serve ne-* Lucæ 19. 22. etc.
B *quam, ex ore tuo te condemno. Tu me dixisti hominem molestum, metere ubi non seminavi, colligere ubi non sparsi:* noveras ergo avaritiam meam. *Tu dares pecuniam meam nummulariis, ego veniens cum usuris exigerem.* Nos ergo non potuimus nisi erogare pecuniam Dominicam. Exactor ille erit, non tantum ipsius, sed et omnium nostrum. Impleamus ergo officium prærogatoris, non usurpemus locum exactoris. Itaque, Fratres mei, opus Dei in animo habete: aliud quærebatis, aliud disponebatis, aliud invenistis. Opus Domini commendamus, servi conservis. Plus in eo diligamus quod Dominus noster fecit, quam id quod facere volebamus. Meliora enim sunt opera ipsius. Et magnam et devotam vocem ejus audivimus: Majoratum nolo,
C Christianus esse volo. Lætamini, exsultate, amplius quam oderatis amate. Opus suum Christo orationibus commendate: animum fidelem, pium, amicum rudimentis senis exhibete. Quid interest enim quia videtis jam provectam ætatem? Hora nona venit ad vineam, mercedem æqualem accepturus, etc.

*Ex Sermone de Natali sancti * Quodrati, Beda nondum vulgatus ad 2. Cor. 4.*

* In Kalend. Carthag. mense Aug. celebratur Quadratus et Martyr a Possidio dicitur ind. c. 9.

†

Beatus apostolus Paulus adhibuit testimonium de Scripturis, in quo nobis gloriam Martyrum commendavit, *Propter quod scriptum est,* 2. Cor. 4. 13.
D inquit, *Credidi propter quod locutus sum. Et nos credimus, propter quod et loquimur.* Si enim tantummodo credidissent, et non loquerentur, non paterentur. Credendo apprehenderunt vitam, et loquendo invenerunt mortem; sed mortem, in qua corpus corruptibile seminaretur, et incorruptio meteretur. Istum sensum, id est, Rom. 10. 10.
quod credimus propter quod et loquimur, alio loco idem Apostolus sic explicavit: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

Ex Sermone de tribus virgis, Beda et Florus ad 1. Cor. 1.

QUARE autem primo ignobiles, paucos imperitos et impolitos elegerit Dominus, cum haberet ante oculos suos turbam magnam, in comparatione quidem illorum pauperiorum pauciores, sed in genere suo multos divites, nobiles, doctos, sapientes, quos postea etiam collegit, exponit Apostolus sacramentum:

1 Cor. 1. 27. et 28.

Infirma hujus mundi elegit Deus, ut confundat fortia; et stulta hujus mundi elegit Deus, ut confundat sapientes; et ignobilia hujus mundi elegit Deus et ea quæ non sunt id est, non computantur, *ut quæ sunt evacuentur.* Venerat enim docere humilitatem, et expugnare superbiam. Venerat humilis Deus: nullo modo hic prius altos quæreret, qui tam humilis venerat. Primo, quia elegit nasci de illa femina, quæ desponsata erat fabro. Non elegit ergo amplos natales, ne in hac terra nobilitas superbiret. Non elegit saltem nasci in amplissima civitate, sed natus est in Bethlehem Judæ, quæ nec civitatis nomine nuncupatur. Hodieque illam incolæ loci illius villam appellant; tam parva, tam exigua, prope nulla est, nisi pristina Domini Christi nativitate nobilitaretur. Elegit ergo infirmos, pauperes, indoctos: non quia reliquit firmos, divites, sapientes, nobiles; sed si ipsos primos eligeret, merito divitiarum suarum, merito substantiarum, merito natalium sibi eligi viderentur, atque inflati de his rebus, salutem humilitatis non reciperent, sine qua nemo potest redire ad illam vitam, unde non laberemur nisi per superbiam.

Item ex Ser. de tribus virgis, Beda nondum vulgatus ad 1. Thessal. 2.

1 Thess. 2. 7.

Factus sum parvulus in medio vestrum, tamquam nutrix fovens filios suos. Ideo non dixit, mater; quia aliquando matres vel delicatiores sunt, vel minus amantes filios suos, cum pepererint tradunt aliis nutriendos. Rursum si solum dixisset, *Tamquam nutrix fovens;* et non addidisset, *filios suos:* tamquam alia pariente nutriendos accepisse videretur. Et nutricem se dixit, quia alebat; et filios suos, quos ipse pepererat, dicens,

Gal. 4. 19.

Filii mei, quos iterum parturio, quoad usque Christus reformetur in vobis. Parit autem, sicut parit Ecclesia in utero suo, non semine suo.

Ex sermone de bono Nuptiarum, Beda et Florus ad 1. Cor. 7.

Matth. 19. 12.
* Beda in MSS., nutricatoria.
1. Cor. 7. 9.

QUI *potest capere, capiat.* Sed non possum, inquit. Non potes? Non possum. Suscipiat te * nutritoria quædam Apostoli auctoritas, ut *si se non continent, nubant.* Fiat aliquid, unde

A perveniatur ad veniam. Pertineat ad veniam, ne irruatur in æternam pœnam. Fiat quod licet, unde ignoscatur quod non licet. Hoc indicat quod sequitur: *Mallem eos nubere, quam uri.* Concessit, inquam, aliquid incontinentiæ, quia majus timuit: timuit pœnas æternas, timuit quod expectat et manet adulteros. Etiam hoc quod conjugati victi concupiscentia utuntur invicem ultra necessitatem liberos procreandi, ponam in his pro quibus quotidie dicitur, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.*

Ibidem.
Matth. 6. 12.

Ex Sermone de eo quod scriptum est, Si quis vult post me venire, abneget semetipsum: *Beda nondum vulgatus ad 1. Thess. 5.*

B

1. Thess. 5. 14.

CORRIPITE *inquietos, consolamini pusillanimes* etc. Quando videt homo aliquem male viventem, et forte aliquid Ecclesiæ præstantem, et non eum corripit, animo fugit. Quid est, animo fugere? Timere. Timor est fuga interior.

V. Serm. 137. n. 12.

Quare timet? Quia mercenarius est. Ne forte ille male accipiat quod corripitur, et non det quod solet. Videt lupum venientem, id est diabolum male viventis colla frangentem; et fugit animo, abstinet ab utili correptione, plenus timore. Qui autem pastor est, et est ei cura pro ovibus; non eum dimittit, et facit quod ait Apostolus, *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes* etc.

C

Non ergo putet quis pium pastorem, vel qui se dicit pastorem, quia non reddet malum pro malo, cum reddat potius malum pro bono. Ille enim etsi peccator est scelestus, de bonis suis dat Ecclesiæ: Ille autem malum pro bono ei reddit, cui subtrahit correptionem. Sed quoniam hoc totum de dilectione faciendum est; aliquando autem homines correptores suos putant inimicos suos: ideo cum dixisset, *Corripite inquietos;* subjecit, *consolamini pusillanimes.* Forte enim de correptione incipit deficere, et perturbatur: tunc te oportet consolari. *Suscipite infirmos:* ne per infirmitatem cadat. Si titubare eum fecit infirmitas, sinu suo suscipiat caritas. Et cum ista dixisset, adjecit in novissimo. *Videte ne quis malum pro malo alicui reddat.* Ergo

1. Thess. 15.

D

non est malum correptio si sit. Sed bona ovis, quando corripitur a præposito suo quid dicit? *Emendabit me justus in misericordia.*

Psal. 140. 5.

Ex Sermone de eo quod ait Dominus, Petite et accipietis: *Beda nondum vulgatus ad 2. Cor. 12.*

INVENIMUS malos petisse et accepisse, et bonos petisse et non accepisse. Quid enim pejus dæmonibus? Et tamen porcos petierunt et acceperunt. Et invenitur Deus non fecisse desiderium Apostolorum, et implesse desiderium dæmonio-

rum. Quid ergo dicimus, nisi quia *novit Dominus qui sunt ejus*, et eorum *omnis qui petit accipit*? Sed adhuc de Apostolo scrupulus restat; non enim ipse non erat inter eos qui sunt ejus, qui hanc sententiam dixit, *Novit Dominus qui sunt ejus*. Ergo omnes qui sunt ejus, petunt et accipiunt. Sed quærimus quid? Ea quippe quæ propter vitam istam temporalem petuntur, aliquando prosunt, aliquando obsunt: et quando ea scit Deus obesse, non ea dat desiderantibus et petentibus suis: quomodo nec medicus dat quidquid æger petierit; et amando negat, quod non amando concederet. Exaudit ergo omnes suos ad æternam salutem; non omnes exaudit ad temporalem cupiditatem: et ideo non exaudit ad hoc, ut exaudiat ad illud. Denique etiam ipsa verba considera. Quando non accepit propter quod ter Dominum rogavit, ait illi, *Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur*. Quid a me desideras ut auferatur a te stimulus carnis, quem accepisti, ne in tuis revelationibus extollaris. Utique propterea hoc poscis, quia tibi prodesse nescis. Crede medico: quod imposuit, acre est, sed utile: facit dolorem, sed parturit sanitatem. *Virtus in infirmitate perficitur.* Tolera ergo infirmitatem, si desideras sanitatem: tolera infirmitatem, si desideras perfectionem, quia *virtus in infirmitate perficitur*.

2.Tim. 2.19. Lucæ 11.10. 2. Cor. 12.

Ex Sermone de verbis Apostoli, Non est nobis colluctatio *etc. Beda et Florus ad Ephes. 6.*

†

Ephes. 6.12. *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem.* Quia non tantum te homo persequitur, sed diabolus per illum; et antequam te lædat in corpore, se occidit in corde. *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem*; hominibus adversus homines, qui caro et sanguis sunt: *sed adversus principes et potestates, rectores tenebrarum harum*; quia quomodo eos qui lux sunt, Christus gubernat et regit; sic eos qui tenebræ sunt, ad omne malum diabolus præcipitat et instigat. Hoc ergo nos hortatur Apostolus, ut non contra hominem malum, sed contra diabolum qui cum illo operatur, oremus; et quidquid possumus faciamus, ut diabolus expellatur et homo liberetur. Quomodo enim si ad aliquem in prœlio constitutum de parte adversaria armatus equo sedens veniat, non equo, sed equiti irascitur, et quantum potest, hoc agere cupit, ut equitem percutiat, et equum possideat: sic circa homines malos agendum est; et non contra illos, sed contra eum qui illos instigat, totis viribus laborandum est; ut dum diabolus vincitur, infelix ille quem possidere cœperat liberetur.

Ex eodem Sermone, Beda et Florus ad 1. Cor. 12.

1. Joban. 2. 6. *Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulavit et ipse ambulare.* Quæ est ista via, in qua Christus ambulavit? quæ est alia, nisi caritas, de qua dicit Apostolus, *Adhuc supereminentiorem viam demonstro vobis?* Si ergo Christum volumus imitari, per ipsam viam debemus currere, quam Christus et in cruce pendens dignatus est ambulare. In cruce enim fixus erat, et caritatis viam currens pro suis persecutoribus supplicabat. Denique sic dixit, *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*. Et nos ergo pro omnibus inimicis nostris hoc jugiter supplicemus, ut illis Dominus emendationem morum et indulgentiam tribuat peccatorum. Lucæ 23.34.

Ex Sermone, Qualis debeat episcopus esse, et ubi reprehendit Paulus Petrum, Beda nondum vulgatus ad 1. Tim. 3.

†

Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse. Quis hoc negat? Sed cum oporteat episcopum irreprehensibilem esse, numquid reprehensibilem decet esse Christianum? Episcopus nomen græcum est: Latine vero superintentor vel visitator dici potest. Nos episcopi sumus, sed vobiscum Christiani sumus. Nos proprie vocamur a visitatione: communiter omnes ab unctione. Si unctio communis est, et lucta communis est. Quare autem nos visitamus, si nihil boni est quod in vobis videamus? 1. Tim. 3.2.

Ex Sermone de Sabbato, Florus ad 2. Cor. 3.

†

Cum autem conversus fuerit ad Deum, auferetur velamen. Velamen, non Moyses evacuatur: velamen, non lex. Attendite quomodo Dominus venerit, et evacuatur velamen: quando pependit in ligno, velum scissum est. O magnum mysterium! O ineffabile sacramentum! Transgressores legis crucifixerunt, et legis secreta patuerunt. Nonne crux illa clavis fuit Domini? Tenuit, et clausa dissolvit. Sed Judæi etiam discisso velo coopertam habent faciem. *Nos autem*, ait Apostolus *revelata facie gloriam Dei speculantes, in eamdem imaginem transformamur de gloria in gloriam, tamquam a Domini spiritu.* 1. Cor. 3.16. V. Ser. 300. n. 3. 1. Cor. 3.18.

Ex Sermone de Kalendis Januarii contra Paganos, Johannes diaconus in Leviticum.

†

Apostolus Petrus dicit ad Ecclesiam, quæ est corpus Christi: *Plebs sancta, regale sacerdotium.* Tunc enim unus sacerdos unguebatur, modo Christiani omnes unguuntur. Unguebatur et rex, unguebatur et sacerdos; ceteri non unguebantur. Utramque personam gerebat Dominus, non in figura, sed jam in veritate, et regis et sacerdotis. Ob hoc de ipso Domino dicit Apostolus, *Qui factus est ei ex semine David secun-* 1. Petr. 2.9. Rom. 1. 3.

dum carnem. Ecce ergo regium genus. Ex semine itaque David propter Mariam Christus dicitur, quia illa erat ex semine David. Sed * quo genus in Maria? Scriptum est in Evangelio sacerdotem Zachariam habuisse uxorem Elizabeth de filiabus Aaron. Ergo de genere sacerdotali; quia tota ipsa tribus Levi. Dicitur autem in Evangelio Mariæ Virgini ab Angelo, *Cognata tua Elizabeth.* Si ergo Elizabeth una de filiabus Aaron sacerdotis cognata erat Mariæ, non dubitatur virginem Mariam non tantum ad regalem, sed etiam ad sacerdotalem sanguinem pertinere. Quapropter inest in Domino secundum hominem quem suscepit, utraque persona, regia et sacerdotalis. Ideo ergo tunc in figura duo ungebantur, rex et sacerdos, quod in illo capite nostro completum est, cujus idem nos Ecclesiam totam corpus esse manifestum est. Unde merito genus regium et sacerdotale dicimur.

* f. quomodo sacerdotale.

Luc. I. 36

Item ex Serm. de Kal. Jan. contra Pag. Johannes diac. ibid.

In illis veteribus sacramentis ille præfigurabatur unus Dominus noster Jesus Christus. Unus sacerdos intrabat in sancta sanctorum: populus autem omnis foris stabat. Numquid modo Episcopis ad altare adsistentibus vos foris estis, ac non intus? Intrabat tunc unus sacerdos in sancta sanctorum semel in anno. Annus totum tempus significat. Semel ergo in toto tempore intravit in sancta sanctorum, non figurata, sed vera, ultra velamenta cælorum, unus sacerdos noster resurgens a mortuis Dominus Jesus Christus, offerens se ipsum pro nobis. Intravit, et ibi est. Populus autem adhuc nobiscum foris stat: nondum resurreximus ire in obviam Christo et semper cum illo interius permanere, cum dicturus est bono servo. *Intra in gaudium Domini tui.* Hoc ergo figurabatur tunc per unum sacerdotem solum intrantem in sancta sanctorum et populum foris stantem, quod nunc impletum est per Dominum nostrum Jesum Christum solum, intrantem supra secreta cælorum, et populum adhuc foris gementem, spe salvum factum, exspectantem redemtionem corporis sui, quæ futura est in resurrectione mortuorum.

Matth. 25. 21.

Item ex Ser. de Kal. Jan. contra Pag. Johannes diac. ibid.

Ipse enim summus sacerdos preces nostras offert, qui semetipsum holocaustum pro nobis obtulit. Ipse est qui nos perducit, interponens se, non ut intercludat, sed ut dirigat; non ut separet, sed ut reconciliet; non ut impediat, sed ut impedimenta disrumpat. Ipse est pontifex unus et sacerdos unus, qui præfigurabatur in antiquis sacerdotibus Dei. Ideo quærebatur sacerdos sine macula corporis; quia ille solus sine macula peccati vixit etiam in carne mortali. Nam quod in corpore præfigurabatur illorum, in illius vita significabatur futurum.

SERMO
SANCTI AUGUSTINI
DE ADSCENSIONE DOMINI VI

Erutus ex vetustissimo codice Remigiano.

1. Hodierno die Adscensionem Domini in cælum celebramus: Sursum cor non inaniter audiamus, et integro corde cum illo adscendamus, docente Apostolo et dicente, *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* Necessitas actionis in terra sit; voluntas adscensionis in cælo. Spes hic, res ibi. Veniet enim tempus, quando res ibi. Quando autem res ibi, spes nec hic, nec ibi: non quia inanis est spes; sed quia finitur, quando venerit res. Denique audite de spe quid dixit Apostolus. *Spe*, inquit, *Salvi facti sumus: spes autem quæ videtur non est spes: quod autem videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus.* Attendite in ipsis rebus humanis, et considerate quod si sperat aliquis ducere uxorem, adhuc ergo nondum habet. Nam si habet, quid sperat? Ducit ergo uxorem, quam sperabat; et jam non sperabit. Feliciter ergo finitur spes, quando venerit res. Sperat quispiam peregrinus ad patriam suam se esse venturum: quamdiu ibi non est sperat; cum venerit, jam non sperat. Spei enim successit res. Feliciter spes finitur, quando quod sperabatur tenetur. Modo ergo, Carissimi, quod audistis ut sursum cor habeamus, ipso corde fit ut de illa futura vita cogitemus. Hic bene vivamus, ut ibi vivamus.

Coloss. 3. 1.

Rom 8. 24.

2. Ecce enim quanta dignatio Domini nostri: qui fecit nos, descendit ad nos; quia cecideramus ab illo nos. Et ut veniret ad nos, non ipse cecidit, sed descendit ad nos. Si ergo descendit ad nos, levavit nos. Jam in corpore suo levavit

A nos caput nostrum: ubi est, sequentur et membra. Quia quo præcessit caput, secutura sunt membra. Ille est caput, nos sumus membra. In cælo est ille, nos in terra. Quasi longe est ille a nobis? Absit. Spatia si interroges, longe est: caritatem interroga, nobiscum est. Si enim non esset ille nobiscum, non diceret ille in Evangelio: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.* Si non est nobiscum, mentimur quando vobis dicimus, Dominus vobiscum. Non de cælo clamaret Saulo persequente, non ipsum sed sanctos ejus, servos ejus; et quod familiarius dixerim, membra ejus: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Ecce ego hic sum in cælo, tu in terra,* et in persecutoribus. Quare me? Quia membra mea: B per quæ membra mea ibi sum. Non enim si calcetur planta, non clamat lingua. Ille ergo per quem factum est cælum et terra, propter eum quem fecit de terra, descendit in terram, et in cælum hinc levavit terram. Quod ergo in illo præcessit, in finem speremus. Reddet nobis quod promisit: securi sumus, cautionem fecit, Evangelium scripsit: reddet nobis. Plus est quod impendit nobis. Num putamus enim non eum redditurum vitam suam, qui pro nobis jam erogavit mortem suam? Humilitatem passionis, injurias, contumelias, omnes indignitates in terra suscepit pro nobis: regnum, felicitatem, immortalitatem, æternitatem non donabit nobis? Mala nostra pertulit, bona sua nobis non donabit? Ad hanc spem quia C promissor est verax, securi ambulemus: sed sic vivamus, ut bona fronte illi dicamus, Fecimus quod jussisti, redde quod promisisti.

Matth. 28. 20.

Act. 9. 4.

* Si et me persequeris.

SERMO

SANCTI PRESBYTERI ERACLII

DISCIPULI SANCTI AUGUSTINI

IPSO PRÆSENTE HABITUS.

EX MS. CODICE ECCLESIÆ BELLOVACENSIS

Erutus per V. C. Godefridum Hermant ejusdem Ecclesiae Canonicum.

A 1. Puto, Fratres, quod meam sarcinam sentiatis; et peto ut tanto me onere laborantem fraternis votis, tamquam suppositis humeris, sublevetis. Nam beatissimus Pater, qui hoc mihi pondus imposuit, scio quia pro me orare non desinit. Non enim sola jussione me premeret, et pia oratione desereret. Sine dubio, Fratres, qui jussit ut hoc feram, orat ut perferam. Quid ergo quod jussit, nisi audere ignorantiam præsente sapientia, et loqui imperitiam tacente doctrina. Cumque Scriptura dicat, *Loquere senior, decet enim te;* (Eccli. 32. 3.) Pater dicit, Loquere junior, delectat enim me. Scitis autem, Fratres, quia loqui pro vobis verbum Dei et ante jam cœperam. Suscepi enim nuper officii necessitate compulsus: quia hoc munus effugere non habebam. Sed facile est absentis magistri locum suppleat quicumque discipulus: arduum vero est atque difficile docere condiscipulos sub magistro, tali præsertim magistro, cujus verbis ex eo est major auctoritas, quod docentem linguam vita comitatur. Ad omne enim bonum quod nobis insinuatur eruditionis verbo, præcedit nos conversationis exemplo: Præcedit nos, inquam; utinam vel sequamur. Quidquid enim in hoc viro miramur, veneramur, amplectimur; tunc creditur vere a nobis amari, si non pigeat imitari. Pro modulo ergo nostro ad eum nos unusquisque tendamus, atque exsistentes de radice cordis ejus diversos virtutum ramos prout valemus singuli decerpamus. Qui potest, assequatur ejus eloquentiam: qui non potest, teneat continentiam. Qui potest, impleat ejus auctoritatem: qui non potest, sectetur humilitatem. Qui potest, adprehendat ejus scientiam: qui non potest, imitetur ejus patientiam. Atque in omnibus viis Domini, qui potest ambulet cum illo; et qui non potest, discat ab illo. Gaudeamus, Fratres, secundum dispensationem munerum divinorum habere nos in ipso quod non habemus in nobis. Quidquid enim in illo videmus, nostrum est, si amemus.

2. Hoc ergo tacente, nos loquimur. Hoc, inquam, tacente nos loquimur. Cicada clamat, et cygnus tacet: sed non tacet loquentibus nobis, quia ipse loquitur et in nobis. Si enim vobis dicimus quod ab eo didicimus, ipse vos docet sive per se, sive per me. Verumtamen, Fratres, hoc quod nobis imposuit adhuc parvis, vix impletur a magnis. Sed non ideo jam desperare debemus, quia parvi sumus. Benedixit enim Dominus pusillos cum magnis. (Psal. 112. 13.) Multum fortia sunt, quæ poscuntur a nobis, et nos infirmi sumus. Infirmi sumus, fragiles sumus, fictiles sumus; sed quid? Placebit Domino ponere in vase fictili, ponere thesaurum suum; ut dicamus et nos cum Paulo apostolo, *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus.* (2. Cor. 4. 7.) B In manu enim illius nos et sermones nostri, (Sap. 7. 16.) qui dat verbum evangelizantibus virtute multa. (Psal. 67. 12.) Quid enim putatis, Fratres, quia dispensator iste tam sapiens, nisi se sciret in nobis pecuniam dominicam collocasse, juberet vobis aliquid erogare? Conscius sibi est operum suorum: conscius sibi est piorum laborum: scit quantum me sale verbi condierit. Est enim ipse sal terræ vividum, referens apostolicæ doctrinæ saporem. Sed vereor ne condimentum ejus inculto corde non duxerim. Bene ergo fecit, quod nostrum voluit gustare sermonem. Bene fecit, inspicere quantum in nobis sui saporis agnoscat. Quid enim aliud existimandum est, quod inter ceteros patres et compresbyteros meos loqui sub conspectu suo me potissimum jussit, quod ante facere nolebat, nisi quia de eorum maturitate atque C eruditione securus nostra voluit rudimenta sic probare. Pareo, Fratres, salubribus imperatis, et cui me dudum in Domino nutriendum erudiendumque commisi, non subtraho. Inspice, Pater pie et Magister bone. Interroga linguam, et testimonium prodat tibi cordis * affectum. (* f. affectus.) Quidquid tibi in nostro sermone placuerit, agnosce, quia tuum est: quidquid autem displicuerit, ignosce, quia meum est; sed sic ignosce, ut corrigas;

sic ignosce, ut punias. Ignoscas mihi quia erravi; punias mihi quod erravi: ac sic parcas homini, non errori: donec paulatim totum quod non a te plantatum est, relinquatur.

3. Sed ut vobiscum potius, Dilectissimi, quam cum ipso loquar, ne in aliquo limites paternæ jussionis excedam; qui me ut vobis loquerer, imperavit; in hoc ejus facto. Paulum apostolum cogitemus, cujus modo Epistolam, cum legeretur, audivimus. Cum enim divinis mysteriis adolescentem Timotheum præpararet, cælestibusque doctrinis mentem adolescentis imbueret, dicebat, *Prædica verbum*. Et paulo post, *Opus fac Evangelistæ, ministerium tuum adimple*. Tunc si di-
2. Tim 4.2. ceret ille, Non possum: responderet Paulus, Quare non potes, fili? Nonne ab infantia sacras litteras didicisti? Hoc, Fratres mihi non potest dici. Sicut enim noverunt plurimi vestrum, jam durus huc adveni. Per omnia enim tempora puerilis ætatis, quam facilius flectit ac dirigit norma doctrinæ, rebus aliis occupabar. Sed plane, quod fatendum est, postquam veni, quantum potuit, in me ope- A ratus est sanctus agricola, multumque conatus est nostram expugnare duritiam. Neque imbres umquam mihi, neque semina defuerunt: et ideo nunc qui semen injecit, fructum requirit. Oret ut non degeneraverint grana ejus in nobis: et quidquid vel in sermonibus vel in moribus ipso excolente et Domino incrementum dante processerit, non spina, sed spica sit. Quod ergo jam restat, Dilectissimi, ipsum pariter deprecemur, ut quemadmodum ego ultra vires meas præceptis ejus parui, ita omnium nostrum desiderio se ipse non subtrahat, sed post hunc sermonem nostrum loqui vobis vel pauca dignetur; B quæ discedentes vos memluisse delectet, et recordando salubriter ruminare non pigeat. Verumtamen ne toto sermone in excusatione consumto Sanctitatem Vestram monuisse nihil videar, audite me, Fratres. Quæcumque a Patre nostro semper audistis, et accepistis, et didicistis, hæc cogitate, hæc agite; et Deus pacis erit vobiscum. Amen.

ADMONITIO

IN SERMONES DE SYMBOLO AD CATECHUMENOS.

Quatuor isti Sermones conjunctim vulgati alias fuerunt in Tomo nono, et apud veteres codices MSS. perinde atque apud excusos appellantur de Symbolo libri quatuor, *tribuunturque Augustino. Primus quidem Sermo Augustinum omnino refert: non ita vero tres alii. Quippe in his tribus dicendi genus incultum et abjectum, non habet satis ingenii et gravitatis, sicuti videre est in Sermone secundo, ubi legitur cap.* 2. Habemus et nos spiritalem nostrum aurigam, sanctum prophetam Eliam, qui quadrigæ igneæ superimpositus tantum cucurrit, ut metas prenderet cæli. *Scripturæ loca peregrinis verbis citantur interdum et explicantur eo modo ac sensu, quem Augustino adscribere non audemus, ut in ejusdem Sermonis cap.* 5. *n.* 13. *et* 14. *Hunc præterea Sermonem tempore persecutionis Vandalicæ, demortuo jam Augustino habitum, cum Ariani Catholicos modis omnibus tentarent, beneficiis æque ac injuriis avocantes a fide, suspicamur ex illis in fine verbis*: Hæreticus Arianus non insultet Ecclesiæ. Lupus est agnoscite: serpens est, ejus capita conquassate. Blanditur sed fallit; multa promittit, sed decipit *etc. In Sermone tertio et quarto morantur nos caussæ dubitandi etiam bene multæ, neque leviores. Possidius in Indiculo cap.* 10. *recenset* de Symbolo Tractatus tres: *sed hos in superiore Tomo Sermonum habes, ordine* 212. 213. *et seq.*

Sub finem Tomi item noni editionis per Lovanienses adornatæ referuntur quatuor-decimo Tractatus, quos paucis exceptis dubios habemus ac subdititios. Horum quidam in appendicem rejecti sunt, quidam vero hic suo loco typis minutioribus impressi, ut Sermo de quarta Feria, *seu* de cultura agri dominici, *in cujus capite* 3. *locus Actuum* 1. 18. *et in capite item* 6. *locus Joan.* 6. 51. *citantur haud satis accurate: præterquam quod in capite* 7. *persecutio Vandalica notata videtur. Sermo etiam* de Cataclysmo, *ubi cap.* 2. *dicitur, baptismo* restauratum corpus ad priorem statum primi hominis ante peccatum. *Et Sermo* de Tempore barbarico, *qui capite præsertim* 4. *nonnulla continet minus consentanea sacræ Bibliorum historiæ, nec non exhortationem in fine ad roborandos catholicos contra persecutionem Arianorum. Stilus certe horum trium æque rudis ac dimissus minimeque Augustinianus. Denique eumdem auctorem sapiunt tum isti Sermones, tum alii supra* de Symbolo *tres recensiti, aliquem forte ex discipulis Augustini, cujus sententias interdum, tacito S. Doctoris nomine, profert, veluti illam in Sermone* de Cataclysmo *cap.* 3. Tolle verbum, et quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum: *Quæ nimirum ducta est ex Tractatu* 80. *In Joan. n.* 3. *Hæsimus etiam aliquantum circa Sermonem* de Cantico novo, *nec sine aliqua cunctatione passi sumus, cum nomine Augustini quod olim gerit, rursum excudi. In capite* 3. *plures habet sententias ex sequente paulo post Sermone* de utilitate Jejunii *cap.* 3. *desumtas, scilicet,* Si.... jumento insideres, quod te gestiendo vellet præcipitare *etc. inque ejus fine concionator ad baptizandos,* Merces, *inquit,* nostra est, ut in illo sancto fonte adjuvetis nos orationibus vestris: *quod Sermonis proxime subsequentis auctor non absimiliter exposcit a baptizandis,* Pro nostra mercede in illo sacratissimo fonte pro nobis orate.

SANCTI
AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE SYMBOLO
SERMO * AD CATECHUMENOS.

* Alias Liber primus, in ante editis. Tom. 9.

CAPUT I. Symbolum regula fidei.

1. Accipite filli regulam fidel, quod Symbolum dicitur. Et cum acceperitis, in corde scribite, et quotidie dicite apud vos: ante quam dormiatis, ante quam procedatis, vestro Symbolo vos munite. Symbolum nemo scribit ut legi possit: sed ad recensendum, ne forte deleat oblivio quod tradidit diligentia, sit vobis codex vestra memoria. Quod audituri estis, hoc credituri: et quod credideritis, hoc etiam lingua reddituri. Ait enim Apostolus, *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Hoc est enim Symbolum, quod recensuri estis et reddituri. Ista verba quæ audistis, per divinas Scripturas sparsa sunt: sed inde collecta et ad unum reducta, ne tardorum hominum memoria laboraret; ut omnis homo possit dicere, possit tenere quod credit. Numquid enim modo solummodo audistis, quia Deus omnipotens est? Sed incipitis eum habere patrem, quando nati fueritis per Ecclesiam matrem.

Rom. 10. 10. Symbolum ex Scripturis collectum est.

2. Inde ergo jam accepistis, meditati estis, et meditati tenuistis, ut dicatis, CREDO IN DEUM PATREM OMNIPOTENTEM. Deus omnipotens est: et cum sit omnipotens, mori non potest, falli non potest, mentiri non potest; et quod ait Apostolus, *negare se ipsum non potest.* Quam multa non potest, et omnipotens est: et ideo omnipotens est, quia ista non potest. Nam si mori posset, non esset omnipotens, si mentiri, si falli, si fallere, si inique agere, non esset omnipotens: quia si hoc in eo esset, non fuisset dignus qui esset omnipotens. Prorsus omnipotens Pater noster peccare non potest. Facit quidquid vult: ipsa est omnipotentia. Facit quidquid bene vult, quidquid juste vult: quidquid autem male fit, non vult. Nemo resistit omnipotenti, ut non quod vult faciat. Ipse fecit cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt, invisibilia et visibilia: invisibilia, sicut sunt in cælis sedes, dominationes, principatus, potestates, archangeli, angeli, si bene vixerimus, cives nostri. Fecit in cælo visibilia, so-

Deus omnipotens.

2. Tim. 2. 13.

A

lem, lunam, stellas. Suis animalibus terrestribus ornavit terram, implevit aerem volatilibus, terram ambulantibus et serpentibus, mare natantibus: omnia implevit suis creaturis propriis. Fecit et hominem ad imaginem et similitudinem suam in mente: ibi est enim imago Dei; ideo mens ipsa non potest comprehendi nec a se ipsa, ubi est imago Dei. Ad hoc facti sumus, ut creaturis ceteris dominemur: sed per peccatum in primo homine lapsi sumus, et in mortis hereditatem omnes devenimus. Facti sumus humiles mortales, impleti sumus timoribus, erroribus: hoc merito peccati; cum quo merito et reatu nascitur omnis homo. Ideo sicut vidistis hodie, sicut nostis, et parvuli exsufflantur et exorcizantur, ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ

Gen. 1. 27.

Parvuli exsufflantur et exorcizantur.

B

decepit hominem, ut possideret homines. Non ergo creatura Dei in infantibus exorcizatur aut exsufflatur: sed ille sub quo sunt omnes qui cum peccato nascuntur, est enim princeps peccatorum. Ac per hoc propter unum qui lapsus est et omnes misit in mortem, missus est unus sine peccato qui omnes in se credentes perducat ad vitam, liberans eos a peccato.

CAPUT II. Filium Dei Dominum nostrum vere esse Deum et omnipotentem.

3. Ideo credimus ET IN FILIUM EJUS, id est, Dei Patris omnipotentis, UNICUM, DOMINUM NOSTRUM. Quando audis unicum Dei Filium, agnosce Deum. Non enim Filius Dei unicus posset esse non Deus. Quod est, hoc genuit; etsi non est quem genuit. Si verus est autem Filius, hoc est quod Pater: si hoc non est quod Pater, non est verus Filius. Mortales et terrenas creaturas at-

C

tendite: Quod est res quæque, hoc generat. Non generat homo bovem, non generat ovis canem, nec canis ovem. Quidquid est quod generat, id quod est generat. Tenete ergo fortiter, firmiter, fideliter, quia hoc genuit Deus Pater, quod est ipse omnipotens. Creaturæ istæ mortales per corruptionem generant. Numquid sic Deus generat? Mortalis natus id quod est generat, immortalis quod est generat: corruptibilis corruptibilem ge-

nerat, incorruptibilis incorruptibilem; corruptibilis corruptibiliter, incorruptibilis incorruptibiliter: usque adeo hoc quod est, ut unus unum, ideo unicum. Scitis quoniam cum vobis pronuntiarem Symbolum sic dixi, et sic credere debetis: quia *credimus in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus unicum.* Jam (a) quando unicum, crede omnipotentem: non enim Deus Pater facit quod vult, et Deus Filius non facit quod vult. Una voluntas est Patris et Filii, quia una natura. Nec enim voluntas Filii potest a Patris voluntate aliquantulum segregari. Deus et Deus, ambo unus Deus: omnipotens et omnipotens, ambo unus omnipotens.

Pater et Filius non dii duo, sed unus Deus.

4. Non introducimus duos deos, quomodo quidam introducunt, et dicunt, Deus Pater et Deus Filius: sed major Deus Pater, minor Deus Filius. Ambo quid? Duo dii? Erubescis dicere, erubesce credere. Dominus Deus Pater dicis, et Dominus Deus Filius, et dicit ipse Filius, *Nemo potest duobus dominis servire.* (Matth. 6, 24.) In familia ipsius sic erimus, ut, quomodo in domo magna ubi est paterfamilias et habet filium, dicamus et nos, Dominus major, Dominus minor? Aversamini talem cogitationem. Si vobis talis feceritis in corde, idola ponitis in anima uns. Prorsus repellite. Prius credite, postea intelligite. Cui autem donat Deus, et cum crediderit, cito intelligat: Dei donum est, non humana fragilitas. Tamen si nondum intelligitis, credite: Deus unus Pater, Deus Christus Filius Dei. Ambo quid? Unus Deus. Et quomodo ambo unus Deus dicitur? Quomodo? miraris? In Actibus Apostolorum, *Et erat*, inquit, *credentium anima una et cor unum.* Multæ animæ erant, fides easdem unam fecerat. Tot millia animarum erant, amaverunt se, et multæ sunt una: amaverunt Deum in igne caritatis, et ex multitudine ad pulchritudinis unitatem venerunt. Si tam multas animas fecit animam unam caritas: qualis caritas est apud Deum, ubi nulla diversitas, sed integra æqualitas? Si in terris et in hominibus potuit esse tanta caritas, ut de tot animabus faceret unam animam: ubi semper inseparabilis fuit Pater a Filio, Filius a Patre, potuerunt ambo esse nisi Deus unus? Sed illæ animæ, et multæ animæ dici potuerunt, et anima una: Deus autem, ubi est ineffabilis et summa conjunctio, unus Deus dici potest, non dii duo.

Filius omnipotens et æqualis a Patre genitus.

5. Facit quod vult Pater, facit quod vult Filius. Nolite putare omnipotentem Patrem et non omnipotentem Filium: error est, delete hoc in vobis, non hæreat in memoria vestra, non bibatur in fide vestra, et si forte aliquis vestrum biberit, vomat. Omnipotens est Pater, omnipotens Filius. Si omnipotens non genuit omnipotentem, non verum filium genuit. Quid enim dicimus, Fratres, si Pater major minorem filium genuit? Quid enim (b) dixi, genuit? Homo enim major generat filium minorem, verum est: sed quia senescit ille, crescit iste, et ad formam patris sui vel crescendo pervenit. Filius Dei si non crescit, quia nec potest Deus senescere; perfectus natus est. Perfectus quidem natus, si non crescit, et minor non remansit; æqualis est. Nam ut sciatis omnipotentem de omnipotente natum, ipsum audite qui Veritas est. De se quod dicit Veritas, hoc est verum. Quid ait Veritas? Quid ait Filius, qui est Veritas? *Quæcumque Pater facit, hæc et Filius similiter facit.* (Joan. 5, 19.) Omnipotens est Filius, omnia faciendo quæ voluerit. Nam si facit aliqua Pater, quæ non facit Filius, falsum dixit Filius: *Quæcumque Pater facit, hæc et Filius facit similiter.* Sed quia verum dixit Filius: credite *quæcumque Pater facit, hæc et Filius facit similiter*: et credidistis in Filium omnipotentem. Quod verbum etsi in Symbolo non dixistis, tamen hoc est quod expressistis, quando in unicum ipsum Deum credidistis. Habet aliquid Pater quod non habet Filius? Hoc Ariani hæretici blasphemi, dicunt, non ego. Sed ego quid dico? Si habet aliquid Pater, quod non habet Filius; mentitur Filius, qui dicit, *Omnia quæ habet Pater, mea sunt.* (Joan. 16, 15.) Multa et innumerabilia sunt testimonia quibus probetur, quia Filius verus (c) Dei Patris est Filius, et Pater Deus verum genuit Filium Deum, et Pater et Filius unus est Deus.

CAPUT III. Filii Dei nativitas humana ex virgine.

6. Sed iste Filius unicus (d) Dei Patris omnipotentis videamus quid fecit propter nos, quid passus est propter nos. Natus de Spiritu-sancto et virgine Maria. Ille Deus tantus æqualis Patri, natus de Spiritu-sancto et virgine Maria humilis, unde sanaret superbos. Exaltavit se homo, et cecedit: humiliavit se Deus, et erexit. Humilitas Christi quid est? Manum Deus homini jacenti porrexit. Nos cecidimus, ille descendit: nos jacebamus, ille se inclinavit. Prendamus et surgamus, ut non in pœnam cadamus. Ergo inclinatio ipsius hæc est, *Natus est de Spiritu-sancto et Virgine Maria.* Et ipsa nativitas humana, humilis et excelsa. Unde humilis? Quia homo natus est ex hominibus. Unde excelsa? Quia de virgine. Virgo concepit, virgo peperit, et post partum virgo permansit.

Passio sub præside Pilato.

7. Quid deinde? Passus sub Pontio Pilato. Præsidatum agebat, et judex erat ipse Pontius Pilatus, quando passus est Christus. Judicis nomine signata sunt tempora, quando passus est sub Pontio Pilato: quando passus est, crucifixus, (e) mortuus, et sepultus. Quis? quid? pro quibus? Quis? Filius Dei unicus; Dominus noster. Quid? *Crucifixus, mortuus, et sepultus.* Pro quibus? Pro impiis et peccatoribus. Magna dignatio, magna gratia. *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* (Psal. 115, 12.)

Nativitas Christi æterna de Patre.

8. Natus est ante omnia tempora, natus ante omnia sæcula. Natus ante. Ante quid, ubi non est ante? Prorsus nolite cogitare aliquod tempus ante nativitatem Christi, qua natus est de Patre: de ipsa nativitate loquor, qua est Filius Dei omnipotentis unicus Dominus noster, de ipsa prius

(a) Sic MSS. Editi vero, *Jamque unicum crede* etc.
(b) In MSS. *dicitur.*
(c) MSS. *Deus.*
(d) Lov. *Deus Dei Patris* etc. Abest *Deus* ab editis aliis et MSS.
(e) Verbum *mortuus* hoc et proximo loco abest a MSS.

A loquor. Nolite cogitare in hac nativitate initium temporis: nolite cogitare ullum spatium æternitatis, quando erat Pater et non erat Filius. Ex quo Pater, ex eo Filius. Et quid est, ex quo, ubi non est initium? Ergo semper Pater sine initio, semper Filius sine initio. Et quomodo, inquies, natus est, si non habet initium? De æterno coæternus. Numquam fuit Pater et non erat Filius, et tamen Filius à Patre est genitus. Unde datur qualiscumque similitudo? In rebus terrenis sumus, in creatura visibili sumus. Det mihi similitudinem terra: non dat. Det mihi aliquam similitudinem undarum elementum: non habet unde. Det mihi similitudinem aliquod animal: nec hoc potest. Animal quidem generat, et quod generat, et quod generatur: sed prior est Pater, et postea B nascitur filius. Inveniamus coævum, et credamus coæternum. Si potuerimus invenire patrem coævum filio suo, et filium coævum patri suo: credamus Deum Patrem coævum Filio suo, et Deum Filium coæternum Patri suo. In terra possumus invenire aliquem coævum, non possumus invenire aliquem coæternum. Intendamus coævum, a et credamus coæternum. Intentos vos faciet (*a*) forte aliquis et dicet, Quando potest inveniri pater coævus filio suo, aut filius coævus patri suo? Ut generet pater, antecedit ætate; ut nascatur filius, sequitur ætate: sed hic coævus pater filio, vel filius patri quomodo potest esse? Occurrat vobis ignis pater, splendor filius: ecce invenimus coævos. Ex quo ignis esse cœpit, continuo splendorem gignit: nec ignis ante splendorem, nec C splendor post ignem. Et si interrogemus, quis quem generat, ignis splendorem, aut splendor ignem: continuo vobis occurrit sensu naturali, prudentia insita mentibus vestris, omnes clamatis, Ignis splendorem, non splendor ignem. Ecce pater incipiens, ecce filius simul, nec antecedens, nec sequens. Ecce ergo pater incipiens, ecce filius simul incipiens. Si ostendi vobis patrem incipientem, et filium simul incipientem; credite Patrem non incipientem, et cum illo Filium nec ipsum incipientem; illum æternum, illum coæternum. Si proficitis, intelligitis: date operam proficere. Nasci habetis, sed et crescere debetis: quia nemo incipit a perfecto. Dei Filio licuit nasci perfectum: quia natus est sine tempore, coæternus Patri, antecedens omnia, non ætate, sed D æternitate. Iste ergo natus Patri coæternus, de qua generatione dixit Propheta, *Generationem ejus qui enarrabit?* natus de Patre sine tempore, natus est ex virgine in plenitudine temporis. Istam nativitatem antecesserant tempora. Opportunitate temporis, quando voluit, quando sciebat, tunc natus est: non enim nolens natus est. Nemo nostrum quia vult nascitur, et nemo nostrum quando vult moritur: ille quando voluit natus est, quando voluit mortuus est; quomodo voluit natus est de virgine, quomodo voluit mortuus est in cruce. Quidquid voluit fecit: quia sic erat homo, ut lateret Deus: susceptor Deus, susceptus homo, unus Christus Deus et homo.

(a) MSS. *Intentos vos faciet. Forte aliquis dicit.*

8. De cruce ipsius quid loquar? quid dicam? Extremum genus mortis elegit, ne aliquod genus mortis ejus Martyres formidarent. Doctrinam ostendit in homine, exemplum patientiæ demonstravit in cruce. Ibi opus, quia crucifixus: exemplum operis, crux; præmium operis, resurrectio. Ostendit nobis in cruce quid tolerare, ostendit in resurrectione quid sperare debeamus. Prorsus tamquam agonotheta summus dixit, Fac, et tolle: fac opus, et accipe præmium: certa in agone, et coronaberis. Quod est opus? Obedientia. Quod est præmium? Resurrectio sine morte. Quare addidi, sine morte? Quia surrexit Lazarus, et mortuus est: resurrexit Christus, *jam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur.*

Isai. 53. 8. Crucis supplicium cur electum a Christo.

Rom. 6. 9.

9. Scriptura dicit, *Patientiam Job audistis, et finem Domini vidistis.* Job quanta pertulerit, cum legitur et exhorretur, expavescitur, contremiscitur. Et quid recepit? Dupla quam perdiderat. Ergo ne homo propter præmia temporalia velit habere patientiam, et dicat sibi, Tolerem damnum, reddet mihi Deus filios duplos: Job omnia dupla recepit, et tot filios genuit, quod extulerat, Non ergo dupla sunt? Prorsus dupla sunt, quia et illi vivebant. Ne quis dicat, Feram mala, et reddet mihi Deus quemadmodum reddidit Job: ut jam non sit patientia, sed avaritia. Nam si patientiam ille sanctus non haberet, nec ea quæ contingebant fortiter sustineret; testimonium quod ei Dominus reddidit, unde haberet? *Animadvertisti,* ait Dominus, *ad puerum meum Job? Non enim est illi similis quisquam in terris, homo sine querela, verus Dei cultor.* Quale, Fratres, testimonium hic sanctus vir a Domino meruit? Et tamen eum sua persuasione mala mulier decipere voluit, habens et hæc figuram illius serpentis, qui sicut in paradiso decepit hominem primum factum a Deo, ita etiam nunc blasphemiam suggerendo putavit posse decipere placentem hominem Deo. Quanta passus est, Fratres? Quis potest tanta pati in re sua, in domo sua, in filiis suis, in carne sua, in ipsa quæ remanserat tentatrice uxore sua? Sed etiam ipsam quæ remanserat, olim auferret, nisi adjutricem sibi servasset: quia primum hominem per Evam debellaverat, Evam servaverat. Quanta ergo passus est? Perdidit omnia quæ habebat, domus ipsius cecidit, utinam sola: oppressit et filios. Et quia in illo patientia magnum locum tenuerat, quid responderit ille, audite: *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.* Abstulit quæ dedit, numquid periit qui dedit? Abstulit quæ dedit. Tamquam diceret, Abstulit omnia, auferat omnia, audum dimittat me, et servet mibi se. Quid enim mihi deerit, si Deum habuero? Aut quid mihi alia prosunt, si Deum non habuero. Accessum est ad carnem, percussus est vulnere a capite usque ad pedes, sanie diffluebat, vermibus scatebat: et se in Deo suo immobilem demonstrabat atque figebat. Voluit illi mulier, diaboli adjutrix, non mariti consolatrix, persuadere

Jacobi 5. 11. Patientiæ merces non temporalis in præsenti, sed æterna speretur in futuro seculo.

Job. 1. 8.

Gen. 3. 5.

Job. 1. 21.

Job. 2. 9. blasphemiam: *Quamdiu*, inquit, *ista et ista pateris? Dic aliquod verbum in Dominum, et morere.* Ergo quia humiliatus erat, exaltandus erat. Et fecit hoc Dominus, ut ostenderet hominibus: nam ipse servo suo in cælo majora servavit. Ergo humiliatum Job exaltavit, elatum diabolum hu-
Psal. 74. 8. miliavit: quia *hunc humiliat, et hunc exaltat:* Ne quis autem, Fratres carissimi, quando aliquas ejusmodi patitur tribulationes, hic exspectet mercedem: verbi gratia, si damna aliqua patiatur, ne forte eo animo dicat, *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est; sit nomen Domini benedictum;* ut duplum accipiat. Patientia Deum laudet, non avaritia. Si ea quæ perdidisti, dupla quæris recipere, et ideo Deum laudas; de cupiditate laudas, non de caritate. Non tibi occurrat ipsius sancti viri exemplum. fallis te. Quando Job omnia tolerabat, dupla non sperabat. Et in prima ejus confessione quando damna pertulit et filios extulit, et in secunda cum jam tormenta vulnerum pateretur in carne, potest adverti quod dico. Prioris ejus con-
Job. 1. 21. fessionis hæc verba sunt, *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.* Poterat dicere, Dominus dedit, Dominus abstulit; potest iterum dare qui abstulit, potest plura revocare quam tulit. Non hoc dixit, sed, *sicut Domino placuit*, inquit, *ita factum est:* quia ei placet, placeat mihi: quod placuit bono Domino, non displiceat subdito servo; quod placuit medico, non displiceat ægroto. Aliam ipsius audi confessio-
Job. 2. 10. nem, *Locuta es*, inquit uxori suæ, *tamquam una ex insipientibus mulieribus. Si bona percepimus de manu Domini, mala quare non sustinebimus?* Non addidit (quod si diceret, verum diceret), Potens est Dominus et meam carnem in pristinum revocare, et quod nobis abstulit multiplicare: ne ista spe illa tolerasse videretur. Ista non dixit, ista non speravit. Sed ut nos doceremur, non speranti Dominus prestitit, quo nos doceremur, quia Deus illi adfuit: quia si et illa illi non redderet, occultam coronam ejus videre minime poteramus. Et ideo quid ait Scriptura divina, exhortando ad patientiam et spem futurorum, non
Jacobi 5. 11. mercedem præsentium? *Patientiam Job audistis, et finem Domini vidistis.* Quare patientiam Job, et non finem ipsius Job vidistis? Fauces aperires ad dupla: diceres Deo gratias, sustineam, duplum recipio sicut Job. Patientiam Job, finem Domini. Patientiam Job novimus, et finem Domini novi-
Psal. 21. 2 mus. Quem finem Domini? *Deus, Deus meus, ut quid me dereliquisti?* Verba sunt Domini pendentis in ligno. Quasi reliquit illum ad præsentem felicitatem, sed non eum reliquit ad æternam immortalitatem. Ibi est finis Domini. Tenent Judæi, insultant Judæi, ligant Judæi, spinis coronant, sputis dehonestant, flagellant, opprobriis obruunt, ligno suspendunt, lancea fodiunt, postremo sepeliunt: quasi relictus est. Sed quibus? Illis insultantibus. Ideo ergo habeto patientiam, ut re-

A surgas et non moriaris, id est, numquam moriaris, sicut Christus. Sic enim legimus: *Christus surgens ex mortuis, jam non moritur.* Rom. 6. 9.

10. Adscendit in cælum: credite. Sedet ad dexteram Patris: credite. Sedere, intelligite habitare: quomodo dicimus de quocumque homine, in illa patria sedit per tres annos. Dicit illud et Scriptura, sedisse quemdam in civitate tantum tempus. Numquid sedit, et numquam surrexit? Ideo hominum habitationes sedes dicuntur. Ubi habentur sedes, numquid semper sedetur? Non surgitur, non ambulatur, non jacetur? et tamen sedes vocantur. Sic ergo credite habitare Christum in dextera Dei Patris: ibi est. Nec dicat vobis cor vestrum, Quid agit? Nolite quærere, quod non licet invenire: ibi est, sufficit vobis. Beatus
B est, et a beatitudine, quæ dextera Patris vocatur, ipsius beatitudinis nomen est, dextera Patris. Nam si carnaliter acceperimus; quia sedet ad dexteram Patris, ille erit ad sinistram. Numquid fas est ut sic illos componamus, Filium ad dexteram, Patrem ad sinistram? Ibi omnis dextera est, quia nulla ibi est miseria.

CAPUT IV. Sedere ad dexteram Patris, quid sit. 3. Reg. 2. 38. sec. lxx. Confer. Ser. 21. n. 8. Tom. 5.

Dextera Patris, beatitudo.

11. Inde venturus judicare vivos et mortuos. *Vivos*, qui superfuerint: *mortuos*, qui præcesserint. Potest et sic intelligi: *Vivos*, justos: *mortuos*, injustos. Utrosque enim judicat, sua cuique retribuens. Justis dicturus est in judicio,
Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab initio mundi. Ad hoc Matth. 25. 34.
vos parate, hæc sperate, propterea vivite, et sic vivite, propterea credite, propterea bapti-
C zamini, ut possit vobis dici, *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est a constitutione mundi.* Sinistris quid? *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus.* Sic judicabuntur a Christo vivi et mortui. Dicta est prima sine tempore nativitas Christi, dicta est alia in plenitudine temporis de virgine nativitas Christi, dicta est passio Christi, dictum est judicium Christi. Totum dictum est, quod dicendum erat de Christo, Filio Dei unico, Domino nostro: sed nondum perfecta est Trinitas.

12. Sequitur in Symbolo, et in Spiritum-sanctum. Ista Trinitas unus Deus, una natura, una substantia, una potentia, summa æqualitas nulla divisio nulla diversitas, perpetua caritas.
D Vultis nosse quod Deus est Spiritus-sanctus? Baptizamini, et templum ejus eritis. Apostolus
dicit, *Nescitis quia corpora vestra templum in vobis est Spiritus-sancti, quem habetis a Deo?* 1. Cor. 6. 19.
Templum habet Deus: nam et Salomon rex et propheta jussus est ædificare templum Deo. Si ædificaret templum soli, aut lunæ, aut stellæ alicui, aut alicui angelo, nonne damnaret illum Deus? Quia ergo templum ædificavit Deo, ostendit se colere Deum. Et unde ædificavit? De lignis et lapidibus, quia dignatus est Deus facere sibi per servum suum domum in terra: ubi rogaretur, ubi (*a*) memoraretur. Unde dicit beatus

CAPUT V. Spiritum sanctum esse Deum.

(a) Aliquot MSS. *moraretur*.

Act. 7. 47. et 48. Stephanus: *Salomon ædificavit illi domum, sed Altissimus non in manu factis templis inhabitat.* Si ergo corpora nostra templum est Spiritus-sancti, qualis Deus est qui ædificavit templum Spiritui-sancto? Sed Deus. Si enim templum Spiritus-sancti sunt corpora nostra, Ille Spiritui sancto ædificavit templum, qui et corpora nostra. 1. Cor. 12. 24. Adtendite Apostolum dicentem, *Deus temperavit corpus, ei cui deerat majorem honorem dans:* cum loqueretur de diversis membris, ut non essent scissuræ in corpore. Deus creavit corpus nostrum. Herbam Deus creavit, corpus nostrum quis creavit? Unde probamus, quia herbam Deus creat? Qui vestit, ipse creat. Matth. 6. 30. Evangelium lege; *Si ergo fœnum agri*, ait, *quod hodie est, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit.* Ille ergo creat, qui vestit. Et Apostolus; 1. Cor. 15. 36. etc. *Stulte, quod seminas non vivificatur, nisi* (a) *moriatur: et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, ut forte tritici, aut alicujus cæterorum; Deus autem illi dat corpus quomodo voluerit, et unicuique seminum proprium corpus.* Si ergo Deus corpora nostra ædificat, si Deus membra nostra ædificat, et corpora nostra templum sunt Spiritus-sancti: nolite dubitare, Deum esse Spiritum-sanctum. Et nolite addere quasi tertium Deum: quia Pater et Filius et Spiritus-sanctus unus est Deus. Sic credite.

CAPUT VI.

13. SEQUITUR post Trinitatis commendationem, SANCTAM ECCLESIAM. Demonstratus est Deus et templum ipsius. 1. Cor. 3. 17. *Templum enim Dei sanctum est*, ait Apostolus, *quod estis vos.* Ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia catholica, contra omnes hæreses pugnans: pugnare potest, expugnari tamen non potest. Hæreses omnes de illa exierunt, tamquam sarmenta inutilia de vite præcisa: ipsa autem manet in radice sua, in vite sua, in caritate sua. Portæ inferorum non vincent eam.

CAPUT VII. Peccata etiam immania dimittuntur in baptismo.

14. REMISSIONEM PECCATORUM. Habetis Symbolum perfecte in vobis, quando baptizamini. Nemo dicat, Illud feci, forte non mihi dimittitur. Quid fecisti? quantum fecisti? Dic immane aliquid quod commisisti, grave, horrendum, quod etiam cogitare horres: quidquid vis feceris, numquid Christum occidisti? Non est isto facto aliquid pejus, quia et Christo nihil est melius. Quantum nefas est occidere Christum? Judæi tamen eum occiderunt, et multi in eum postea crediderunt, et biberunt ejus sanguinem: dimissum est illis peccatum quod commiserunt. Cum baptizati fueritis, tenete vitam bonam in præceptis Dei, ut baptismum custodiatis usque in finem. Non vobis dico, quia sine peccato hic vivetis: sed sunt venialia, sine quibus vita ista non est. Venialia dimittuntur in oratione dominica. Propter omnia peccata baptismus inventus est: propter levia, sine quibus esse non possumus, oratio inventa. Quid habet oratio? Matth. 6. 12. *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Semel abluimur baptismate, quotidie abluimur oratione. Sed nolite illa committere, pro quibus necesse est ut a Christi corpore separemini: quod absit a vobis. Pœnitentiæ publicæ actio propter immania peccata, non propter levia. Illi enim quos videtis agere pœnitentiam, scelera commiserunt, aut adulteria, aut aliqua facta immania: inde agunt pœnitentiam. Nam si levia peccata ipsorum essent, ad hæc quotidiana oratio delenda sufficeret.

CAPUT VIII. Peccata tribus modis dimittuntur.

15. ERGO tribus modis dimittuntur peccata in Ecclesia, in baptismate, in oratione, in humilitate (b) majore pœnitentiæ: tamen Deus non dimittit peccata, nisi baptizatis. Ipsa peccata quæ primum dimittit, non nisi baptizatis dimittit. Quando? Quando baptizantur. Peccata quæ postea orantibus dimittuntur, et pœnitentibus, quibus dimittit, baptizatis dimittit. Nam quomodo dicunt, *Pater noster*, qui nondum nati sunt? Catechumeni quamdiu sunt, super illos sunt omnia peccata eorum. Si catechumeni, quanto magis pagani? quanto magis hæretici? Sed hæreticis baptismum non mutamus. Quare? Quia sic habent baptismum, quomodo desertor habet characterem: ita et isti habent baptismum; habent, sed unde damnentur, non unde coronentur. Et tamen si desertor ipse correctus incipiat militare, numquid audet quisquam ei characterem mutare?

CAPUT IX.

16. CREDIMUS etiam RESURRECTIONEM CARNIS, quæ præcessit in Christo: ut hoc etiam speret corpus, quod præcessit in capite. Ephes. 5. 23. Caput Ecclesiæ Christus, Ecclesia corpus Christi. Caput nostrum surrexit, adscendit in cœlum: ubi caput, illic et membra. Quomodo *carnis resurrectionem?* Ne forte putet aliquis quomodo Lazari, ut scias non sic esse, additum est, IN VITAM ÆTERNAM. Regeneret vos Deus, conservet et tueatur vos Deus, in se, qui est ipsa vita æterna, perducat vos Deus. Amen.

(a) Editi, *prius moriatur*. Abest *prius* a MSS.

(b) Sic MSS. Editi vero, *majoris*.

SEQUUNTUR ALII DE SYMBOLO SERMONES TRES, AUGUSTINUM,

Cui hactenus adscripti in ante editis fuerunt, haud quaquam nobis repræsentantes, sed oratorem genere dicendi eruditione et ingenio multum inferiorem.

DE SYMBOLO

* Alias Liber secundus, in ante editis Tomo 9.

CAPUT I.

** Sermo ad Catechumenos.*

1. SACRAMENTORUM rationem, sive transactæ noctis, sive præsentis sancti Symboli exponendam suscepimus Sanctitati vestræ, donante illo *qui dat omnibus affluenter, et non improperat.* Dives est enim *in omnibus qui invocant illum.* Ipse quippe potest adjuvare intentionem nostram, acceptabilem pro nobis faciens orationem vestram. Accipite itaque vos qui fide desideratis verbum Dei, tamquam competentem cibum, ex quo vobis Dominus operetur incrementum. Nondum quidem adhuc per sacrum baptismum renati estis, sed per crucis signum in utero sanctæ matris Ecclesiæ jam concepti estis. Agat itaque hæc mater congruis alimentis prius pascere quos portat, ut post partum lætetur se tales suscepisse quos spiritaliter nutriat. Quid est, Dilectissimi, quod in vobis celebratum est? Quid est quod hac nocte circa vos actum est, quod præteritis noctibus actum non est? ut ex locis secretis singuli produceremini in conspectu totius Ecclesiæ, ibique cervice humiliata quæ male fuerat antea exaltata, in humilitate pedum cilicio substrato in vobis celebraretur examen, atque ex vobis exstirparetur diabolus superbus, dum super vos invocatus est humilis altissimus Christus. Omnes itaque humiles eratis, humiliterque petebatis, orando, psallendo atque dicendo, *Proba me Domine, et scito cor meum.* Probavit, examinavit, corda servorum suorum suo timore tetigit, diabolum sua virtute fugavit, atque ab ejus dominio suam familiam (a) liberavit. Non aliter hic (*a*) actus est pauper, aliter dives, aliter dominus, aliter servus, quia *unus est omnibus introitus ad vitam:* et si sic ad hanc fragilem atque caducam, quanto magis ad illam immortalem atque sempiternam?

Jacobi 1. 5.
Rom. 10.12.
Sacramenta celebrata circa Catechumenos.
Crucis signum.
Examen et scrutinium. Psal. 138. 23.

2. PURGATA itaque familia Redemptoris, postea quam cantavit canticum salutis, accepit Symboli remedium contra (*b*) serpentis venenum: ut si quando voluerit adversarius diabolus (b) denuo insidiari, noverit redemptum cum Symboli sacramento et crucis vexillo ei debere occurri: ut talibus armis indutus facile vincat Christianus, de cujus oppressione male antea triumphaverat nequissimus diabolus. Ex qua re nobis factus est adversarius diabolus, nisi ex hac, quia

Sap. 7. 6. Arma contra diabolum, Symbolum et Crux.

A videt liberos quos tenebat ante captivos, quia videt sanos quos suis jaculis prostraverat vulneratos, quia videt veste denuo immortalitate quos nudaverat propinando iniquitatem; quia *muscipula ejus comminuta sunt; et nos eruti sumus, adjutorium nostrum in nomine Domini?* Si adjutorium nostrum in nomine ejus est: renuntiemus diabolo, pompis et angelis ejus. Hoc audistis, hoc et vos professi estis, renuntiate vos diabolo, pompis et angelis ejus. Videte Dilectissimi, quia hanc professionem vestram in curiam profertis angelicam: nomina profitentium in libro excipiuntur vitæ, non a quolibet homine, sed a superiore cælitus potestate. Optimi jam tyrones Dei, fortes milites Christi, dum arma sacramentorum suscipitis, pugnam adversus diabolum indicitis: dum ejus operibus renuntiatis, vehementius in vos ejus furias provocatis. Sed non metuat miles Christi. Induemini enim ipsum Christum, ut per eum velociter superetis adversarium diabolum. Quibus armis pugnat et ille? Illecebrosis et subdolis. Duo sunt genera armorum ejus valde fortia, contra quæ vigilanter ac fortiter stare debet omnis miles Christi, qui triumphare cupit et superare virtutem diaboli. Quæ sunt ista duo genera armorum? Voluptas et timor. Alios enim voluptate capit, alios timore frangit. Confirmetur et nostra acies, proferantur arma spiritalia. Contra timorem diaboli adsit timor Domini castus, permanens in sæculum sæculi. Contra voluptatem turpissimæ delectationis, non desit fides orationis. Et quid metuat Christianus, quando admonetur sic orare, sic præsumere, sic fidere, ut dicat, *Dominus mihi adjutor est, et ego despiciam inimicos meos?* Plures tamen noveritis, Dilectissimi, capere adversarium per voluptatem quam per timorem. Nam quare quotidie muscipulam spectaculorum, insaniam studiorum ac turpium voluptatum proponit, nisi ut his delectationibus capiat quos amiserat, et lætetur denuo se invenisse quos perdiderat?

Psal. 123. 8.
Professio Catechumenorum, renuntiare se diabolo et pompis ejus.
B
Arma diaboli, voluptas et timor.
Psal. 18. 10. Arma nostra spiritalia, timor Dei castus et fides orationis.
C
Psal. 117. 7.

3. Quid nobis (*c*) ire per multa? Breviter admonendi estis quid spernere, et quid diligere debeatis. Fugite Dilectissimi spectacula, fugite caveas turpissimas diaboli, ne vos vincula teneant maligni. Sed si oblectandus est animus, et spectare delectat; exhibet vobis sancta mater Ecclesia veneranda ac salubria spectacula, quæ et mentes vestras oblectent sua delectatione, et

CAPUT II.
c
D
Spectacula circi fugienda: alia esse quæ in Ecclesia

(a) Sola editio Lov. exactus est.
(b) Apud Lov. additur, antiqui.

(c) Hic editi addunt, opus est.

[...cernuntur, spectacula salubria.] in vobis non corrumpant, sed custodiant fidem. Amator est quispiam circi? Quid delectat in circo? Aurigas videre (*a*) certantes, populos insana furia anhelantes, quemlibet celerem præcedentem, adversarii sui equum frangentem. Ista est omnis delectatio, clamare, quia vicit quem diabolus vicit: exsultare et insultare, quod adversa pars perdiderit equum, cum is qui tali spectaculo delectatur, (*b*) vanum perdiderit animum. Vide contra nostra sancta, sana, suavissima spectacula. Intuere in libro Actuum Apostolorum, claudum ex utero matris numquam ambulantem, quem Petrus fecit currentem; vide subito sanum, quem antea intueberis infirmum: et si est in te sanitas mentis, si in te fulget ratio æquitatis ac delectatio salutis, vide quid debeas exspectare, vide ubi debeas exclamare; illic ubi equi sani franguntur, an hic ubi homines fracti salvantur? Sed si te pompa illa, (*c*) figura ea equorum, compositio curruum, ornatus et aurigæ superstantis, equos regentis, vincere cupientis; si hæc te, ut dixi, pompa delectat: nec hanc tibi denegavit, qui pompis diaboli renuntiare præcepit. Habemus et nos spiritalem nostrum aurigam sanctum prophetam Eliam, qui quadrigæ igneæ superimpositus, tantum cucurrit, ut metas prenderet cœli. Et si adversarios quos et vera virtus vicit, et quos ille volando transiit, atque ex quorum victoria palmam supernæ celsitudinis accepit, videre desideras; *Currus Pharaonis et omnem virtutem ejus projecit in mare.*

Act. 3. 8. — 4. Reg. 2. 11. — Exodi 15. 4.

4. Alius fortassis theatri amator admonendus sit, quid fugiat, et quo delectetur: ac sic voluntatem spectandi non perdat, sed mutet. In theatris labes morum, discere turpia, audire inhonesta, videre perniciosa. Sed adjuvante Domino ea ex cordibus vestris firmiter repellamus. Singula singulis comparemus. Illic intuentur spectatores propositum nescio quem confictum deum Jovem, et adulterantem, et tonantem: hic respicimus verum Deum Christum, castitatem docentem, immunditiam destruentem, salubria prædicantem. Illic fingitur quod idem Jovis Junonem habeat sororem et conjugem: hic prædicamus sanctam Mariam matrem simul et virginem. Illic stupor ingeritur visui, ex usu hominem in fune ambulantem: hic magnum miraculum, Petrum mare pedibus transeuntem. Illic per mimicam turpitudinem castitas violatur: hic per castam Susannam castumque Joseph libido comprimitur, mors contemnitur, Deus amatur, castitas exaltatur. Chorus illic et cantio Pantomimi illicit auditum, sed expugnat sanum affectum: et quid tale nostro cantico comparandum sit, in quo dicit qui amat et cantat, *Narraverunt mihi peccatores delectationes suas, sed non ita ut lex tua, Domine, omnia mandata tua veritas?* Nam illic universa fingit vanitas. Scandalistarum quis illic forte peritiam admiretur, videre parvulos in aera ludentes, diversas historias exhibentes. Sed videte nostrorum lusus infantum. In utero Rebeccæ duo certant infantes: procedente majore, minoris manu emissa ex utero, planta majoris apprehensa est. In quorum certamine magni sacramenti figura monstrata est, ut minor supplantaret majorem, eique postmodum primatum atque benedictionem auferret. In quibus parvulis quasi ludentibus, et sacramentum, ut dixi, magnum exhibentibus, et reprobi in Esau demonstrantur Judæi, et prædestinati in Jacob apparent Christiani. Ille enim Jacob unus parvulus sic garriens, multos in se prædestinatos etiam parvulos demonstrabat infantes, qui ex utero matris suscipiuntur manibus fidelium, nec eos sic excutiunt, ut in aere pendeant, sed ut renati in cælo vivant. His igitur oblectamentis mens delectetur, pascatur anima Christiana, hanc sobrietatem retinens mentis, fugiat ebrietatem diaboli.

Deterret a theatro. — Matth. 14. 19. — Psal. 118. 85. et 86. — Scandalistæ. — Gen. 25. 22.

5. Nec amphiteatri certamina seducant aut pertrahant Christianum: quo quidem tanto avidius curritur, quanto tardius exhibetur. Sed etiam ibi quid non periculosum ingeritur adspectibus, quid non cruentum? ubi, sicut ait beatissimus Cyprianus, voluntas noxia ad feras homines nullo crimine damnat. Non ergo vos, Dilectissimi, illud spectaculum crudele invitet intueri, novem ursis duos altercantes venatores: sed delectet videre unum nostrum Danielem orando superantem septem leones. Discerne spiritalis amator certamina: vide duos noxios (*d*) voluntate, vide unum innocentem ac plenum fide. Vide illos pro præmio terreno suas animas bestiis obtulisse: vide istum in oratione clamantem, *Ne tradideris bestiis animas confitentes tibi.* In illo spectaculo contristatur editor, si venator evadat illæsus, qui ei plures bestias interemit: in isto nostro sine ferro pugnatur, nec Daniel læditur, nec fera occiditur; et sic vincitur, ut rex miretur atque mutetur, et populi pertimescant, et inimici dispereant. Admirabile spectaculum nostrum, plane mirabile, in quo Deus adjuvat, fides vires impetrat, innocentia pugnat, sanctitas vincit, præmium consequitur tale, quod et ille qui vicerit accipiet, et qui donaverit nihil amittet. Ista spiritalia * Munera concupiscite, ad hæc intuenda et cum omni securitate spectanda alacriter ad ecclesiam convenite, ab omni cupiditate carnali propositum cordis revocate, omnem sollicitudinem vestram Deo gubernandam committite: ut adversarius revereatur, nihil in vobis inveniens suum, vosque illum repudiantes, ejusque pompis renuntiantes, postea quam ab ejus insidiis vestra fuerit eruta libertas, ne vos inveniat vacuos ille nefarius, quem novimus etiam non suos tenere cupientem.

Amphitheatri cruenta certamina. Cypr. 2. in epist. ad Donatum. Venatores cum ursis certantes. — Psal. 73. 19. — * Munera, id est spectacula.

CAPUT III. Omnipoten-

6. Fideliter credite in Deum Patrem omnipotentem. Omnipotentem Deum Credimus, qui

(a) Editio Lov. ad marginem habet, *al. currentes.*
(b) Sic MSS. At editi loco vanum, habent *jam.*

(c) In MSS. *figuræ equorum.*
(d) Er. et MSS. *voluptate.*

tia Dei probatur ex creatione rerum de nihilo.

A omnia faciens factus non est: et ideo omnipotens est, quia de nihilo fecit quæcumque fecit. Non enim eum aliqua materies adjuvit, ex qua demonstraret artis suæ potentiam: sed ex nihilo, ut dixi, cuncta creavit. Hoc est enim esse omnipotentem, ut non solum fabrica ipsa, sed etiam materies ab illo inveniatur esse, qui non habuit initium ut esset; et is qui sempiternus est, crearet, non id quod ipse esset, (a) sed ut ab illo essent jam accepisse. Omne eoim quod est, ab illo est: ipse autem a se ipso est, qui non ab aliquo factus est. Fecit ergo facta non factus, creavit creaturam non creatus: qui etiam ipsi creaturæ convenientibus gradibus per diversas ordinationes constituit potestates. Potest quippe secundum datam potestatem quilibet angelus

B vel homo dici potens: sed numquid potest dici omnipotens? Potest dici rex vel imperator, quod multa quæ velit possit: non tamen eum qui sanum sapit, audebit dicere omoipotentem; nam si voluerit eum adulando ita laudare, incipit et illum et se ipsum fallendo decipere. Quomodo enim audebit dicere omoipotentem, quem videt multum velle vivere et vitam succedente morte finire? Si omnipotens est, non moriatur, a morte (b) excludatur. Si autem ei mors terminum dabit, omnipotentem eum non fuisse ipsa mors demonstrabit. Non ergo quispiam audebit quamlibet creaturam sive cælestem sive terrestrem dicere omnipotentem, nisi solam Trinitatem.

Trinitas.

Patrem scilicet et Filium et Spiritum-sanctum.

7. Non enim cum dicimus nos *credere in Deum*

C *Patrem omnipotentem*, sicut hæretici Ariani, negamus Filium omnipotentem, aut Spiritum-sanctum negamus omnipotentem. Si Filium negaveris omnipotentem, negabis et Patrem omnipotentem. Sed major est, inquiunt, Pater, minor est Filius. Hoc in hominibus, hoc in omnibus, et tu in omnibus perturbaris. Divinam naturam considera, Deum attende, sempiternum cogita: nam vane conturbaris. Si sempiternus est Pater, sempiternus est utique et Filius. Si enim fuit Filius quando non fuit Filius, fuit et Pater quando non fuit Pater: quod si fuit aliquando Pater non Pater, non fuit omnipotens; minus eoim habuit in eo quod postea effectus est Pater. Si das initium Filio, das initium et Patri. Pater enim a Filio appellatus est Pater.

D Si autem semper fuit Pater, semper fuit et Filius. Et si Deus est Pater, Deus est et Filius: non enim aliud potuit procedere de Deo quam Deus. Quod si Deus est Pater, Deus est et Filius; et si sempiternus est Pater, sempiternus est et Filius: quem non præcessit ætate nec dignitate, non (c) eum minuit æqualitate. Apostolum audi quid de Deo Filio dicat: *Cum in forma Dei esset*, inquit, *non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo*. Non rapuit, quia naturaliter habuit. Omnipotentia itaque Patris in Filio, omnipotentia Filii in Patre: quia neque aliquando Pater sine Filio, neque aliquando Filius sine Patre.

Filium quoque esse Deum omnipotentem, æternum et æqualem Patri.

Philip. 2. 6.

A Divinam illam nativitatem qua Filius processit ex Patre, qua natus est Deus de Deo, sine initio, sine tempore, sine matre, sine aliqua fragilitate, sine ulla sui diminutione, non possumus explicare: *Nativitatem autem ejus*, ait Propheta, *quis enarrabit?* Et re vera quis comprehendere vel dicere potest quomodo natus sit, qui semper est in Patre, et numquam recedit a Patre? Digne, ut dixi, non possumus enarrare: sed debemos corda nostra ipsi Filio præparare; ut illuminando et per fidem gubernando perducat nos ad speciem veritatis suæ, ne remaneamus in tenebris infidelitatis nostræ, ne aliud æstimando de Filio quam quod est Pater, ipse Filius

Isai. 53. 8.

B non docendo, sed increpando nos admoneat sicut Philippum, dicens, *Philippe qui (d) vidit me, vidit et Patrem. An non agnoscis, quia ego in Patre et Pater in me est?* Sicut ergo Deus de Deo natus est, et lux de lumine, et dies ex die: ita et Omnipotens ex Omnipotente. In ista enim mortali nostra generatione qui est pater, aliquando non fuit pater; et qui est filius, non semper est filius: quia et ipse filius cum accessu temporis patrem amiserit, conjugem acceperit, prolemque susceperit, non erit filius, sed ipse vocabitur pater; et quilibet pater ante quam suscipiat filium, non vocabitur pater. Accedit ergo aliquid tempore, quod præcedat tempore. Non ergo æstimemus hoc in illa divinitatis esse substantia, in illa generatione sempiterna. Non enim

Johan. 14. 9

C illic deficiendo moritur Pater, ut Filius crescendo perveniat ad Patris dignitatem; aut sunt ibi tempora, quia per ipsum facta sunt tempora.

CAPUT IV. Idem contra Arianos confirmatur.

8. In quo autem tu hæretice audes dicere Filium minorem, quem nos confitemur æqualem? In ætate? Non ibi sunt tempora. In divinitate? Deus est Pater, Deus est et Filius. In opere? Omnia per Filium facta sunt. Dicit quidem Scriptura, quod Deus fecerit mundum, sicut scriptum est in libro Geneseos, *In principio fecit Deus cælum et terram*; sed nos audientes Deum Patrem, cognoscimus Filium et Spiritum-sanctum. Tu forsitan dicis, Deus Pater fecit mundum. Sed audi quid Joannes evangelista dicat, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud*

Johan. 1. 3.

Gen. 1. 1.

Johan. 1. 1.

D *Deum: et Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil.* Ecce, sine Filio dicit nihil esse factum: quoniam *omnia per ipsum facta sunt*. Si sine Filio factum est nihil, quid fecit Pater quod non fecit Filius, de quo dicit Evangelista, quod sine Filio factum est nihil? Si autem sicut vera fides catholica habet, in Filio operante constituas Patrem et in Patre operante constituas Filium, quoniam Filius in Patre est et Pater in Filio, omnipotens invenietur Filius, si in ipso omnipotens est Pater: si autem non est omnipotens Filius, ut prædicat

(a) Locus perplexus, in quo Fullensium codex omittit, *sed ut ab illo essent, jam accepisse*.

(b) MSS. *a morte non excludatur*.

(c) MSS. *non enim*. Sic etiam editio Er. quæ deinde sola prosequitur, *minuit æqualitatem*.

(d) Sic melioris notæ MSS. juxta Græc. At editi, *videt*.

hæreticus Arianus, non est in illo omnipotens Pater, falsumque erit secundum ipsos quod ipse Filius ait, *Ego in Patre, et Pater in me est.* Absit autem ut falsum sit quod Veritas dicit: confundatur Arianus, qui veritati contradicit.

Johan. 14. 10.

Trinitatem totam esse Deum omnipotentem.

9. Demonstremus tamen ex Scripturis dictum Filium omnipotentem sicut et Patrem, ut non solum ratio vera, sed etiam divina testimonia hæreticorum frontem percutiant impudentem. Dictus est Pater omnipotens, Propheta dicente, *Hæc dicit Dominus omnipotens.* Dictus est et Filius omnipotens, Joanne apostolo in Apocalypsi dicente. *Ab Jesu Christo domino nostro, qui est, et qui fuit, et qui venturus est omnipotens.* Dictus est et Spiritus-sanctus omnipotens, Salomone prophetante, *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, et is qui continet omnia, scientiam habet.* An non est omnipotens qui continet omnia? Dicit enim Scriptura quod Deus judex sit, dicente Apostolo, *Omnes adstabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, sive bonum sive malum.* Sed nos quando audimus Deum judicem, totam intelligimus Trinitatem. Tu autem hæretice, dic quis sit iste Deus judex. Pater an Filius? Si dixeris, Pater est: negas Filium judicem; quem in Symbolo etiam tu confiteris venturum vivos mortuosque judicaturum. Contradicis etiam Evangelio dicenti, *Cum Filius hominis venerit in claritate sua, congregabuntur ante eum omnes gentes; et separabit eos ab invicem, sicut separat pastor oves ab hædis.* In quo loco ab Evangelista expressius judex demonstratus est Filius, ut etiam ejusdem judicis sententia panderetur, dicentis, *Ibunt impii in combustionem æternam, justi autem in vitam æternam.* Quod si nolens obsistere tantæ auctoritati dixeris Filium judicem, Patrem ergo negabis judicem? Non, inquis, nego Patrem judicem. Quomodo non negas? Quia Pater, inquis, potestatem dedit, Filius accepit. Video quidem, hæretice, quo strabis oculis intendas, quo perversæ mentis aciem intentionis dirigas. Recitaturus enim mihi es ex Evangelio et dicturus, *Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio.* In eo, inquis, quod Pater dedit, Filius accepit, major est utique qui dat, quam qui accipit: major est Pater, minor est Filius. Non ex hac sententia glorietur tua vanitas; quoniam ex ipsa te nunc divina convincit auctoritas. *Pater,* inquis, *non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio.* Cognoscimus: novit quippe sana fides quomodo hoc intelligat. Homo enim ille susceptus, qui etiam ipse appellatus est Dei Filius, accepit potestatem, sed dante Patre et Filio: quoniam Filius in Patre est, et Pater in Filio. Ceterum si tu hæretice secundum illam perversam vestram doctrinam illi hoc volueris assignare divinitati, qua Filius æqualis est Patri, quæro abs te diligentius, et ut mihi respondeas celeriter, insistam; quis sit ille qui in li-

Apoc. 1. 5. et 8.

Sap. 1. 7.

2. Cor. 5. 10.

Trinitas judex.

Matth. 25. 31. etc.

Johan. 5. 12.

A bro Deuteronomii Moysi dicebat, *In die judicii reddam illis.* Non potes dicere, Pater est: quoniam secundum Evangelii sententiam a te prolatam, *Pater non judicat quemquam.* Ergo Filius est qui dicebat, *In die judicii reddam illis.* Filius est? Responde, quid dubitas? Filius hoc dixit, an non? Non est quod dicas nisi Filium dixisse, *In die judicii reddam illis:* quoniam *Pater non judicat quemquam.* Sed vide sequentia libri hujus, quemadmodum te provocet, quemadmodum convincat. Cum enim dixisset, *In die judicii reddam illis;* post paululum secutus adjunxit, *Videte, videte,* inquit, *quoniam ego sum Deus, et non est alius præter me.* Quid agis Ariane? Non est qua exeas. Dic si audes Filium solum hoc dixisse, et negabis Patrem, B nec Deum esse, nec judicem. Depone vel nunc convictus animositatem, audi veritatem, intellige Deum judicem Trinitatem. Audi quod et Spiritus-sanctus judex sit. Ipse Dominus in Evangelio ait, *Cum venerit Paracletus, ipse arguet mundum de peccato, de Justitia, et de judicio.* Quid quæris amplius? Item demonstrat Scriptura divina quod simul habitet Pater et Filius et Spiritus sanctus in homine, tamquam in templo suo. In Evangelio Filius, *Si quis me,* inquit *diligit, diligetur a Patre meo; et veniemus ad eum ego et Pater, et mansionem apud illum faciemus.* Ecce Pater et Filius: quid Spiritus sanctus? Apostolum audi; *Nescitis,* inquit, *quia templum Dei estis; et Spiritus Dei habitat in vobis?* Item demonstratur quod simul deserat C impios Pater et Filius et Spiritus-sanctus. Salomon propheta, *Perversæ,* inquit, *cogitationes separant a Deo.* Ecce Deus Pater deserens perversas cogitationes. Quid Deus Filius? Sequitur: *Quoniam in malevolam animam non introibit sapientia.* Christus est enim Dei virtus et Dei sapientia. Ecce et Filius deserit malevolam animam, in qua sunt perversæ cogitationes, quas deseruit Pater. Restat de Spiritu-sancto. Audi post paululum quid sequatur: *Sanctus,* inquit, *Spiritus disciplinæ effugiet fictum; et auferet se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu.* Audi, sine intellectu deserere hominem Spiritum-sanctum. Quando ista idem ipse Spiritus-sanctus per prophetam dicebat, vos prævidebat. Ecce jam illa inseparabilis Trinitas testimoniis diviD narum Scripturarum demonstratur, quod simul habitet, simul regnet, simul possideat, simul deserat: quam vos Ariani separando et per diversos gradus Filio et Spiritui-sancto injurias irrogando, non in vobis (*a*) habitare sinitis: quoniam et Deus Pater aufert se a cogitationibus perversis quæ sunt in vobis et in malevolam animam non introibit sapientia; quia per vestræ animæ malitiam sicut Filium a Patre, ita gregem separatis a summo pastore: et Spiritus-sanctus effugiet fictum, id est, fictionem perversæ vestræ doctrinæ, in qua demonstratum est, nec Patrem, nec Filium, neque manere Spiritum-Sanctum.

Deut. 32. 35.

Ibidem 39.

Johan. 16. 8.

Johan. 14. 23.

1. Cor. 3. 16.

Sap. 1. 3.

1. Cor. 1. 24.

Sap. 1. 5.

(*a*) MSS. *non in vobis habit et.*

Tota Trinitas omnipotens, immortalis et invisibilis. 1 Tim. 1. 17.

10. Quoniam igitur de unitate agitur Trinitatis Patris et Filii et Spiritus-sancti, quam unitatem non audemus dicere tres deos, nec tres omnipotentes, nec tres invisibiles, nec tres immortales, sed unum Deum, de quo dicit Apostolus, *Immortali, invisibili incorruptibili soli Deo honor et gloria*: non ergo nobis ipsis fingamus Patris et Filii et Spiritus-sancti diversas dignitates, separabiles et inæquales ætates, ampliores et infirmas potestates: ne quod ipse Dominus Salvator noster virtute ac majestate sua idola eradicavit et templa, rursus in cordibus Christianorum diabolus fabricet idola. Fides itaque Catholica hæc est, Omnipotentem, immortalem, atque invisibilem credere Deum Patrem: omnipotentem, immortalem atque invisibilem credere Deum Filium, secundum divinam nativitatem; visibilem autem, mortalem, minoremque angelis factum secundum susceptam humanitatem: omnipotentem, immortalem atque invisibilem credere Spiritum-sanctum secundum æqualem divinitatem; visum autem in specie columbæ propter Filii adtestationem. Et hæc est Trinitas simplex unitas, inseparabilis, inenarrabilis, semper manens, semper præsens, ubique regnans, unus Deus, de quo propheta David dicit, *Tu es solus Deus magnus*.

Idola cordi.

Matth. 3. 16.

Psal. 85. 10.

CAPUT V.

Nativitas Filii ex virgine.

11. Credimus in Filium ejus Jesum Christum, natum de Spiritu-sancto ex virgine Maria. Hanc nativitatem incredule quid expavescis? Noli credere, si tantum homo erat qui natus est: si autem Deus homo erat, de qua voluit natus est, quia sicut voluit natus est. Illud potius mirare, quia Verbum suscepit carnem: nec est mutatum in carnem, quia manens Deus suscepit hominem. Ceterum quid miraris, quia genitrix suum genuit genitorem, quia crevit creatura factorem! Sic voluit nasci excelsus humilis, ut in ipsa humilitate ostenderet majestatem. Portabat filium mater intacta, mirabatur et ipsa in adspectu suæ prolis; quam amplexus non atrinxerat maritalis. Sed incredule audi prædictum, cognosce impletum. David propheta dicit, *Mater Sion dicet homo, et homo factus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus*. Ipse qui fundavit eam Altissimus, ipse in ea factus est homo: Altissimus, quia talem matrem creavit. Altissimus, quia sic se in ea formavit, ut procedens ex ejus utero, et filium ejus redderet, et integritatem non corrumperet. Quæ est gratia matris hujus et virginis? Quæ est gratia hujus feminæ, quæ virum nesciens filium portat? Quæ est gratia? Audite Gabrielem angelum eam salutantem: *Ave*, inquit, *gratia plena*, *Dominus tecum*. Quando Angelus latam virginem sic salutavit, tunc eam Spiritus-sanctus fecundavit; tunc illa femina virum sine viro concepit, tunc repleta est gratia, tunc Dominum suscepit, ut esset in qua qui fecerat eam. Neque enim, Dilectissimi, credendum est, quod illo jam præsente ac protegente poterat illi feminæ dominari corruptio, in qua non erat ardoris libido.

Psal. 86. 5.

Lucæ 1. 28.

12. Noverit tamen quem portavit virgo mater, noverit, stupor abscedat, fides accedat. Ecce quem portat nascitur: nondum loquitur, et totum concutit mundum. Clamat cælum, novi sideris radians fulgore: clamat terra, turbata per Herodem; veniunt Magi admoniti, inquirunt Judæi turbati, quærunt ubi esset qui ubique totus est, quæritur in mundo fabricator mundi. Ad hoc autem quærebatur, non ut agnosceretur, sed ut occideretur: quia *mundus per eum factus est, et mundus eum non cognovit*. O munde immunde, venit qui te redimat, et turbaris; et tunc eum vis perdere, quando ille te disposuit liberare! O Judæorum terra impia, non congruis cælo. Cælum demonstrat, ut adoretur: tu quæris, ut infans necetur. Ille tibi annuntiat Deum hominem suscepisse pro te, et tu vis perdere eum qui venit redimere te. Exspecta paululum, ad hoc quidem venit, ut tuam etiam pessimam impleat voluntatem: sed sustine, ut suam ille colligat hereditatem. Collige, collige Redemtor: non glorietur dispersor. Vindica in eos qui te parvulum persequuntur, parvuli ipsorum pro te moriantur. Si ipsi in te crudeles exsistunt, parvuli ipsorum pro te moriantur. Vindica, sic vindica. Insultent filii parentibus nondum loquentes, convincant sævientes: infantes dicant testimonium de tua innocentia, quia non est in te ulla malitia: et qui te volunt innocentem occidi, hoc eis proveniat, ut suos parvulos ab eis facias separari. Lugeatis licet Judæi atque plangatis filios vestros, non illi moriuntur, quia a vita suscipiuntur: vobis irrogatur pœna orbitatis, ceterum illis gloria offertur immortalitatis. Nuntiastis Herodi ubi occidendus inveniri potest Filius Dei; sed ille filios vestros occidens pro Filio Dei, et vos orbitatis pœna nesciens punit tamquam proditores, et filios vestros Dei fecit heredes. Sic vos irridebat ille, ille qui habitans in cælo, jacebat in terra: sic furias vestras vestrique regis subsannabat, quando mala vestra in vos retorquebat, et de malis vestris multa ille bona faciebat.

Signa in Christi nativitate.

Johan. 1. 10.

Infanticidium.

13. Agnovisti virgo mater filii tui infantiam, agnosce et pueritiam. Evangelium loquitur: *Perrexerunt*, ait, *cum puero Jesu parentes ejus in Jerusalem, ut pro eo offerrent sacrificium secundum legem. Et factum est remeantibus illis, puer Jesus remansit in templo: et erat disputans cum senioribus et scribis: et mirabantur omnes in sapientia quæ erat in eo, et turbabat multos. Sed cum reversi essent quærentes invenerunt illum sedentem in medio seniorum, interrogantem et respondentem illis, Et ait illi illa mater: Fili quid fecisti nobis? Ecce enim sollicite et anxii quærebamus te. Tunc ille, Quid solicita eras*, inquit? *nescis quia oportet me in his quæ Patris mei sunt, operari?* Quando talia mater a puero filio audivit, corde expavit: non enim patrem nominabat ille quem nesciebat, in terra, sed illum qui fecit cælum et terram.

Puer Jesus in medio doctorum inventus. Lucæ 2. 43, etc.

14. Agnoscat et ejus adolescentiam, videat multa et magna miracula, conversionem aquarum in vinum. In quo primo miraculo tentavit

Aquæ in vinum conversio.

A illa femina jubere se filio posse tamquam mater domins quæ se agnoscebat ancillam. *Fili*, ait, *deficit illis vinum*, *fac rursus ut aquæ convertantur in vinum*. (Johan. II, 3.) Et ille ut distingueret inter Deum et hominem, quia secundum hominem minor erat, secundum hominem subditus erat, secundum Deum autem supra omnes erat. *Quid mihi et tibi*, inquit, *mulier? nondum venit hora mea*. Tamquam ei diceret, Veniet hora, quando id quod natum est de te in cruce pendens agnoscat te, et discipulo dilecto commendet te: in hoc autem miraculo quid mihi et tibi? Non enim (a) hoc processit ex te, sed (*a*) ex eo qui fecit te: non competit tibi ut jubeas Deo, competit autem ut subdita sis Deo. Sed pia mater quæ non aspere tulit admonitionem filii dicentis, *Quid mihi et tibi?* B videat in ceteris miraculis Deum operantem, quem intuebatur filium adolescentem, videat cæcorum illuminationem, leprosorum mundationem, claudorum cursus, surdorum auditus, dæmonum fugationes; et quod majus his omnibus, mortuorum resurrectionem. Sed adhuc agnoscat hæc mater, et expavescat filii sui etiam juventutem.

CAPUT VI. De passione et resurrectione Christi.

13. Quid restat juveni, nisi ut procedat velut sponsus de thalamo suo? Accipiat sponsus sponsam, quæratur, inveniatur quæ ei conjungatur. Non est solus homo, sed Deus est et homo: quæratur quæ ei conjungatur. Qualis est de qua natus est, talis ei inveniatur, quæ et matrem reddat fecundam, et virginem servet intactam. Filius permanentis virginis, virginem permansuram accipiat. Ecce tempus est: modo Judæi C suam impleant voluntatem, quando dignatur ipse dare potestatem. Agite Judæi nescientes nuptias agni, date præmium pecuniæ malo nebuloni Judæ; agite ut ille qui natus est de virgine, a Pontio Pilato suspendatur in cruce. Ascendat sponsus noster thalami sui lignum, ascendat sponsus noster thalami sui lectum. (Johan. XIX, 5.) Dormiat moriendo, aperiatur ejus latus, et Ecclesia prodeat virgo, ut quomodo Eva facta est ex latere Adæ dormientis, ita et Ecclesia formetur ex latere Christi in cruce pendentis. Percussum est enim ejus latus, ut Evangelium loquitur, et statim manavit sanguis et aqua, quæ sunt Ecclesiæ gemina sacramenta. Aqua, in qua est sponsa purificata: sanguis, ex quo invenitur esse dotata. In isto sanguine sancti Martyres amici D sponsi stolas suas laverunt, candidas eas fecerunt, ad nuptias agni invitati venerunt, ab sponso calicem acceperunt, biberunt, eique propinaverunt. Sanguinem ejus biberunt, sanguinem suum pro illo fuderunt. Quid egit vesana impietas Judæorum, quia invitati non solum venire noluerunt, sed insuper sponsum occiderunt? Quid egit iniquitas Judæ qui eum vendidit, a quo redimi debuit? Ecce nec Judas tenuit pretium, nec Judæi quem comparaverant Christum. Illi dico, Ubi est quod accepisti? Judæo dico, ubi est quod emisti? Illi dico, Quando vendidisti, tunc te decepisti; isti dico, Quod emisti, possidere non potuisti. Exsulta Christiane: in commercium inimicorum tuorum tu vicisti: quod Judas vendidit et Judæus emit, tu adquisisti. Exsulta, exsulta sponsa Ecclesia; quia nisi ista in Christo facta essent, tu ab illo formata non esses. Venditus redemit te, occisus dilexit te: et quia te plurimum dilexit, mori voluit propter te. O magnum sacramentum hujus conjugii? O quam magnum mysterium hujus sponsi et hujus sponsæ! non explicabitur digne humanis verbis. De sponso sponsa nascitur, et ut nascitur, statim illi conjungitur, et tunc sponsa nubit, quando sponsus moritur; et tunc ille sponsæ conjungitur, quando a mortalibus separatur: quando ille super cælos exaltatur, tunc ista in omni terra fecundatur. Quid est hoc? Quis est iste sponsus absens et præsens? Quis est iste sponsus præsens et latens, quem sponsa Ecclesia fide tantum (*b*) concipit, et sine ullo amplexu membra ejus quotidie parit? (b) Quis est iste qui sic natus est, sic crevit, sic mortuus est? Quis est iste qui infans regem terruit, puer Judæos convicit, juvenis Pontium Pilatum turbavit? Quis est iste? Vultis nosse? *Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ*. (Psal. 23, 10.) Si Dominus virtutum ipse est rex gloriæ: ergo nec Judæos timuit quando armati venerant nec judicem injuste judicantem, nec milites irridentes, nec inimicos subsannantes, nec coronam spineam imponentes, nec sua vestimenta dividentes, nec fel, nec acetum, nec crucem, nec lanceam, nec mortem. Quando enim ista Judæi (*c*) Pontiusque Pilatus faciebant, (c) Dominus virtutum negotium nostrum egebat; quæ non rapuerat, tunc reddebat. Non rapuit iniquitatem, et pro iniquis suscepit mortem: ut impleretur quod de eo scriptum est, *Quæ non rapueram, tunc reddebam*. (Psal. 68, 5.) Denique ut noveritis pro nobis reddidisse quod non debebat, (*Christus* enim *pro impiis mortuus est*,) (Rom. 5, 6.) mox ut sacculum carnis suæ in crucis ligno (*d*) solvit, (d) et pretium nostrum exactori reddidit; ibi (Lucæ 23, 24.) statim illum latronem fecit confessorem, ut per eum impiorum restauraret ruinam. Videte redemtum quem diabolus possederat homicidam: et videte Dominum virtutum ut in ipsa morte miracula facientem. Tunc latro confitebatur, quando Petrus turbabatur: tunc iste agnovit, quando ille negavit. Sed numquid quia Dominus adquisivit latronem, Petrum perdidit negatorem? Absit, absit. Agebat mysterium qui fundebat pretium, in Petro demonstrans non in se quemquam justum debere præsumere; in latrone, nullum impium conversum posse perire. Timeat bonus ne pereat per superbiam: non desperet malus de multa malitia. (*e*) Colligantur (e) præsumentes, colligantur desperantes. Magnum pretium pro nobis datum esse cognoscimus, quia sanguine Christi redemti sumus. Agamus quo-

(a) Sic Fuliensium codex. At Divionensis, *sed in eo fecit te*. Editi vero, *sed in eo qui fecit te*.
(b) In MSS. *conspicit*.

(c) Sic MSS. At editi, *potius quam Pilatus*.
(d) Er. et MSS. *persolvit*.
(e) Sic Er. et MSS. At Lov. *collidantur præsumentes*.

modo tali Domino non displiceamus. Ecce amavit servos, et quos redemit servos, fecit liberos. Ecce parum est, quia donat libertatem suam, exhibet fraternitatem, promittit etiam hereditatem. Habes amplius quod exspectes? Suscepit veniendo mortem tuam, donavit resurgendo vitam suam. Habes amplius quod exspectes? Ille, ille qui crucifixus est pro te, die tertio a mortuis resurgens, super cælos exaltavit te, filium Dei fecit te. Habes amplius quod exspectes? (Psal. 115. 12.) Quid retribuemus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis? Fecit nos antequam essemus, donavit vitam, donavit ætatem, donavit liberam voluntatem, donavit substantiam, donavit ingenium, donavit rationem, donavit scientiam, donavit omnia sua ut essent tua; et his bonis omnibus male usi sumus, superbi effecti sumus. (B) Creatorem tanta bona largientem merito prævaricationis offendimus; perivimus, quæsivit; captivi ducti sumus, subvenit: ad mortem perpetuam ducebamur, liberavit. Quid tibi minus exhibuit, qui se ipsum pro te tradidit? Et dubitas quod tibi donet vitam suam, qui tecum communicavit mortem suam? Quid retribuemus ei? Si non est quod ei retribuimus, ab ipso accipiamus quod ei offeramus. Hoc a te quærit Christus, hoc tibi dicit: Quod feci pro te, hoc et tu fac pro me: animam meam posui pro te, et tu pro fratribus tuis animam tuam pone. Noli timere mortem, quia cum vincere non posses, ego sum mortuus, ut tu vinceres: vinceres, non per te, sed per me; quia et ego quod sum mortuus, non est propter me, sed propter te. Tu enim mori noveras, (C) resurgere non noveras: suscepi mortem quam noveras, demonstravi resurrectionem quam ignorabas. Credendo ama resurgentem, ut per illum et tu resurgas. Diximus, et quantum ille donavit, exposuimus has tres sententias, quod *natus sit de virgine Maria, crucifixus sub Pontio Pilato et sepultus, tertia die a mortuis resurrexerit*. Si enim de singulis, ut dignum est, loqui possem us, prolixitas Sermonis fastidium vobis quam delectationem incuteret.

CAPUT VII. De adscensione Domini et sessione ad dexteram Patris.

16. Quia ergo diximus, quo usque ille Altissimus descenderit propter nos: nunc dicamus quomodo id quod suscepit ex nobis, in cælum levaverit, ad dexteram Patris collocaverit, ac fidei nostræ certum pignus dederit, ut secura sint membra de tanto capite, fideliterque sperent (D) ad ipsum se posse pervenire, quem jam credunt ad dexteram Patris sedere. Adscendit in cælos. Sessionem istam Dilectissimi non accipiatis humanis membris positam, tamquam Pater sedeat in sinistra, ut Filius sedeat ad dexteram: sed ipsam dexteram intelligite potestatem, quam accepit homo ille susceptus a Deo, ut veniat judicaturus qui prius venerat judicandus. Ad hoc enim adscendit in cælum, ut fides suum impleat locum. Prædictum quippe hoc invenitur per David prophetam: ait enim, (Psal. 7. 8.) *Congregatio populorum circumdabit te, et propter hanc in altum regredere: Dominus judicat populos*. Hoc quippe ait; Quoniam humiliatus es in forma servi (A) usque ad crucis opprobrium, et hi qui te viderunt crucifixum, aliqui crediderunt, multi dubitaverunt; resorgens a mortuis in altum regredere, super cælos dignare adscendere: ut congregatio populi fidelis congregetur in unum per fidem, ut fides deducat eos ad speciem. Ipsa est virtus omnipotentiæ tuæ, ut plus possis in ipsis fidelibus, quando absens ab eis in homine illo suscepto sentiris. Ceterum præsentia tuæ majestatis de cordibus fidelium tuorum numquam discedis. Videte autem, Dilectissimi, quid donaverit iste qui adscendit in altum: captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus: videte quid donaverit. Venit mirabiliter, erevit mirabiliter, exhibuit multa miracula, quæ superius commemoravimus, salus æterna multis præstitit salutem. Qui infirmitates nostras suscepit, multas variasque infirmitates curavit. Circumdatus etiam tunc fuit multitudine populorum, quos adduxerat non fides, sed curiositas oculorum. Denique visa miracula multi laudabant, alii detrahebant. Nam inde est illud detractionis verbum dicentium, quod in Beelzebub principe dæmoniorum ejiceret dæmonia. Cum tanta tamen miracula faceret, contemtus est: non solum digne habitus non est, sed insuper occisus est. Quare non tunc factum est, ut ejus præsentia numerus ille colligeretur, nisi quia oportebat impleri omnia quæ de eo erant scripta? Etenim quando illa agebantur, jam illi ab ipso præparabantur, jam captivitas eorum capta erat. Exspectabatur ut adscenderet Salvator, et donaret dona. Quæ dona? Dona quæ acceperunt discipuli: quæ accepit Petrus ut moreretur pro absente, quem desperando negaverat præsentem. Videte quid idem Petrus dicat in Epistola sua, quid effundat ex dono illo sancti Spiritus: *Credentes*, inquit, *in eum quem non videtis, gaudete inenarrabili gaudio*. Gaudeamus et nos credendo in eum quem non videmus: ut securi illum videamus, cum ad ipsum pervenerimus. Veniet autem et ipse, sed non talis qualis antea venit.

(Philip. 2. 6.) (Psal. 67. 19.) (Ephes. 4. 8.) (Lucæ 11. 15.) (I. Pet. 1. 8.)

CAPUT VIII. Christus ad judicium in qua forma veniet.

17. Venturus est enim vivos et mortuos judicare. Veniet autem ut judicet qui stetit sub judice: veniet in ea forma in qua judicatus est, ut videant in quem pupugerunt. Cognoscant Judæi quem negaverunt: convincat eos ille homo susceptus, et ab eis crucifixus. Fortasse, Dilectissimi, quoniam veritas Evangelica non tacuit eum cum cicatricibus resurrexisse, qui posset si vellet de corpore suscitato et clarificato omnem maculam cujuslibet cicatricis abstergere: (sed sciebat quare cicatrices in corpore suo servaret, ut vulnera dubitationis in cordibus discipulorum sanaret:) fortasse ergo, ut dixi, sicut demonstravit Thomæ non credenti nisi tangeret et videret, (Johan. 20. 27.) ita etiam inimicis suis vulnera demonstraturus est sua. Propter quod dictum est per Prophetam, (Zach. 12. 10.) *Videbunt in quem pupugerunt:* non ut eis dicat, sicut Thomæ, (Johan. 20. 29.) *Quia vidisti, credidisti:* sed ut convincens eos veritas dicat, Ecce hominem quem crucifixistis, ecce Deum et hominem in quem credere noluistis. Videtis vul-

a nera quæ (a) inflixistis, agnoscitis intus quod pupugistis: quoniam et per vos et propter vos apertum est, nec tamen intrare voluistis. Qui non estis redemti pretio mei sanguinis, non estis mei: *discedite a me in ignem æternum, quia paratus est diabolo et angelis ejus.* Sed illorum mors proficiat ad nostram salutem. Si illi contemserunt, nos timeamus eum qui sic venturus est judicare. Festinet unusquisque cum vivit, ut vivat; currat, ut ejus pretioso sanguine redimatur; ne cum non fuerit inventus in numero redemtorum, in numero maneat perditorum. Hic, hic dum vivitur, melior eligatur locus. Hic est tempus fidei. Ceterum, *in inferno*, sit Propheta, *quis confitebitur tibi?* Qui vult semper vivere, et non timere mortem, teneat vitam, ut mors superetur a vita. Qui non vult timere justum Judicem judicantem, ipsum nunc sibi adhibeat defensorem.

Matth. 25. 41. — Psal. 6. 6.

CAPUT IX. De Spiritu-sancto.

Johan. 15. 26. et 16. 13.

18. Credimus et in Spiritum sanctum. Spiritum-sanctum Deum credimus æqualem Patri et Filio, quia simul est et in Patre et in Filio. Quomodo est in Patre? Filium audi: *Spiritus*, inquit, *qui procedit a Patre, ipse introducet vos in omnem veritatem.* Quomodo est in Filio? Ipse Filius post resurrectionem mittens discipulos suos prædicare Evangelium insufflavit in faciem ipsorum, et ait illis, *Accipite Spiritum-sanctum.* Quomodo est Spiritus Patris? Ipse Dominus in Evangelio: *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* Quomodo est et Spiritus Filii? Apostolus dicit, *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.* Quomodo idem ipse Spiritus Patris et Filii procedens a Patre et Filio adtestatur Filium suscepisse carnem? Joannes Evangelista dicit: *Spiritus*, inquit, *nondum erat datus, quia Jesus nondum erat clarificatus.* Quando autem clarificatus est Filius, Ipse dicit: *Aperti sunt*, ait, *cœli, et descendit super baptizatum Jesum Spiritus-sanctus in specie columbæ, voxque facta est dicens, Hic est Filius meus dilectus, in quo bene complacui.*

Johan. 20. 22. — Matth. 10. 20. — Rom. 8. 9. — Johan. 7. 39. — Matth. 3. 16. et 17.

Adversus Arianos dicentes Patrem majorem, Filium minorem, Spiritum sanctum multo inferiorem.

19. Hæc tu hæretice Ariane cum audis vel legis, Filium clarificatum, Spiritum in specie columbæ de cœlis esse transmissum: hac auctoritate carnalis tua cogitatio et phantasia spiritus mali qui operatur in filiis diffidentiæ, Patrem inducit majorem, quia visus non est; Filium minorem, quia visus est in homine; Spiritum-sanctum Filio multo inferiorem, quia in specie apparuit columbæ. Dicis enim tibi, et perverse ratiocinaris: Quantum distat visibilis ab invisibili, tantum distat Filius a Patre; et quantum distat species hominis ab specie columbæ, tantum distat honor Filii ab honore Spiritus sancti. b Hæc cogitans (b) illi proximus es præcipitio erroris. Neque enim defuerunt qui hoc sentirent de anima humana, quod tu vis asserere de substantia divina. Introduxerunt enim quidam, pro

A meritis animas dari corporibus, et esse revolutiones et circulos. Propheta David divina voce disrumpens, *In circuitu*, inquit, *impii ambulant.* Qui talia credunt vel prædicant, impii sunt. Et tamquam ei Deus diceret, Quid tu de propagine hominum sentis? secutus adjunxit, *Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.* Sed hæc alia quæstio est, in qua nunc non opus est diutius immorari. Verumtamen quia de specie hominis et columbæ nostra tecum, hæretice, est disceptatio: in hoc enim Filium ampliorem esse Spiritu-sancto dicis, quia pro dignitate gradus sui, sicut multum distat inter naturam hominis et columbæ, tantum distantiam vis esse Filii et Spiritus-sancti: possem quidem tibi respondere, quia innocentiam quam habet columba, non habet homo: sed non dico; de illo enim homine agimus qui venit sine peccato. Sed si hoc te movet, quia Filius hominem suscepit, Spiritus in columba apparuit: movere te et hoc debet, quia et ipse homo a Filio Dei susceptus ab Scriptura divina dictus est agnus. Nam et Joannes baptista dicit, *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.* Et Isaias propheta dicit, *Sicut ovis ad immolandum ductus est, et sicut agnus coram tondente se, sic non aperuit os suum.* Et Joannes apostolus in Apocalypsi dicit, *Vidi agnum stantem quasi occisum.* Dic mihi, si valueris tu exponere, quare sit dictus agnus Filius Dei; exponam tibi et ego columbæ speciem Spiritus-sancti. Si mihi dixeris, Agnus Filius Dei propter innocentiam: hoc et ego tibi de Spiritu-sancto referam, ideo columba Spiritus-sanctus propter innocentiam. Si Christus agnus propter innocentiam, et Spiritus-sanctus columba propter innocentiam: *custodi* et tu *innocentiam, et vide æquitatem.* Vides æquitatem si Patris et Filii et Spiritus-sancti intelligis unitatem.

Psal. 11. 9. — Johan. 1. 29. — Isai. 53. 7. — Apoc. 5. 6. — Psal. 36. 38.

Refelluntur adhuc Ariani.

20. Sed adhuc vanas tuas machinas diversasque comparationes de Patris et Filii et Spiritus-sancti substantia, catholica doctrina suffodiat; ut ædificium tuum, quod super arenam, non super petram ædificas, flatu ventorum, divinorum scilicet eloquiorum, et pluvia gratiæ descendente subvertat, subversumque fiat ruina magna. Quamvis nos invisibilem totam Trinitatem novimus, credamus, teneamus: dic tu nobis hæretice, quis sit ille qui apparuit Moysi in flamma ignis in monte Sina, cujus posteriora vidit Moyses ipso se Domino demonstrante. Nam cum ille quæreret faciem Dei videre, dicens, *Si inveni gratiam ante te ostende mihi faciem tuam:* hoc ei Dominus respondit, *Adscende in Choreb, et sta super petram, et transiet claritas mea ante te, et posteriora mea videbis; facies autem mea non videbitur tibi.* Quis est iste qui ducatum præbuit filiis Israel exeuntibus de Ægypto? *Deus*, ait liber Exodi, *præibat illos, die quidem in columna nubis, nocte autem in columna ignis.*

Exodi 33. 13. etc. — Exodi 13. 21.

(a) Er. et MSS. infixistis.
(b) MSS. *Hæc cogitans ille, proximus est præcipitio erroris.*

Quis et iste? Pater est, an Filius? Si dixeris, A Pater est: visus est ergo et Pater in aliqua specie. Non autem audes dicere, Filius est: ne rursus ipsius testimonio Moysi obruaris, Deut. 32.39. *Tu es Deus solus, et alium non novimus absque te.* Ergo Deo Patri assignabis quod apparuit in columna ignis vel nubis. Si Deo Patri hoc assignabis, redi modo ad illam ratiocinationem tuam; et dic mihi quæ sit melior natura, ignis, nubis, aut hominis. Et si dixeris, ignis vel nubis, irrideris non solum ab hominibus, qui certa ratione sunt præditi, non qui vestra vana seductione decepti; sed etiam ab ipsis pecoribus, quibus etsi non est rationalis intellectus, inest tamen naturalis sensus, qui non est attributus igni vel nubibus. Si autem dixeris, hominis est melior: Filius a te demonstratur Patre major; B quia Filius apparuit in homine, Pater apparuit in igne. Hoc, Ariani, secundum vos dictum sit: secundum rectam autem veramque doctrinam; quemadmodum non est Filius Patre major, quia Filius apparuit in homine, Pater in igne; sic non est Spiritus-sanctus minor Filio, quia in specie apparuit columbæ. Divina illa substantia Trinitatis manens in se ipsa sicuti est, ut innovaret perdita, nostramque restauraret ruinam, pro captu hominum, et pro congruentia (a) cujuslibet rei se visibiliter demonstravit; unitatem, æqualitatemque suam non amisit. In igne Deus, sed non est ignis: in homine Filius, sed non hoc solum quod videbatur erat, erat et quod latebat. Nam si totum quod videbatur erat, quid est quod dicebat di- Johan. 14.21. scipulis suis, C *Qui me diligit, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum et manifestabo me ipsum illi?* Quid manifestaturus erat, si totum quod videbatur erat? Ergo erat et quod latebat. Ita et Spiritus in columba apparuit, sed non columba erat Spiritus.

21. Totum hoc, homo, factum est propter te. Noli injuriam facere illi qui fecit te, ut consequaris ab illo, quod in isto sancto Symbolo sequitur, * REMISSIONEM OMNIUM PECCATORUM. *CAPUT X Noli minorem prædicare eum, qui te perducit ad regnum cælorum in remissione peccatorum. Sine ista fide si quis ad baptismum accedit, ipse contra se januam indulgentiæ claudit. Nec propter aliud, Dilectissimi, factum est, ut et Pater mitteret Filium, et ipse Filius susciperet hominem sanandum, et Spiritus-sanctus hoc effunderet do- D num, nisi ut nostræ animæ eruerentur a sarcinis peccatorum. Totum quidem hominem suscepit ille curandum, sed ampliorem curam demonstravit adhibendam esse animæ quam corpori. Namque cum ipse Salvator inter cetera miracula quæ præsens faciebat, paralyticum antiqua valetudine oppressum videret, prius ejus animam censuit esse sanandam, tunc demum etiam ejus Matth. 9. 2. corpori dignatus est donare salutem. *Fili*, inquit, Marci 2. 5. *confide, quoniam remissa sunt tibi peccata tua.* Magna salus non est contemnenda. Hanc appetere A debet, quisquis interius et exterius salvus esse desiderat. *Mundate*, ait ipse Dominus, *quæ intus sunt, et quæ foris sunt munda erunt.* Matth. 23. 16. Verumtamen intentio illa perversa Judæorum, quæ non fideliter sequebatur Christum, sed ad hoc eum frequentabant, quia ei dolosi dolose insidias præparabant, quando audierunt Dominum paralytico dicentem, *Dimissa sunt tibi peccata tua*, Matth. 9. 10. etc. continuo susurratio illa cogitationis pessima, ubi eos audiebat qui corda inspiciebat, *Quis est iste*, inquiunt, *qui peccata dimittit? Blasphemat: Nemo enim potest dimittere peccata, nisi solus Deus.* Ille autem ut eis demonstraret se esse Deum, eorumque nequitiam ostenderet, ac suam demonstraret potentiam, ait illis, *Quid cogitatis* (b) *nequam in cordibus vestris? Quid est amplius dicere*, B *Dimissa sunt tua tibi peccata, aut dicere, Surge et ambula? Ut noveritis autem quia habet potestatem Filius hominis in terra dimittendi peccata: ait paralytico, Surge, tolle grabbatum tuum, et vade in domum tuam.* Et statim surrexit, et tulit grabbatum suum, et abiit. O quam melius illi esset, si post acceptam remissionem peccatorum, non de lecto ad peccandum iterum surgeret, sed de sepulcro ad veram vitam liber securusque surgeret. Non enim vacat, Dilectissimi, quod ei dictum est, *Tolle grabbatum tuum, et vade in domum tuam:* Sic enim Dominus eum curari (c) interius volebat, ut jam ulterius non laboraret. *Tolle*, autem *grabbatum tuum*, quid est, nisi porta rursus sarcinam delictorum tuorum? Non erunt scapulæ tuæ liberæ, portabis C quod te premat, curvus eris sub onere, caput jam liberum iterum gravabitur servitute. *Omnis enim*, ait Dominus, *qui facit peccatum, servus est peccati.* Johan. 8. 34. Si post remissionem peccatorum ille paralyticus ex hac vita migraret, plenam acciperet libertatem. Quod autem hic vivere postea permissus est, etsi non peccavit, quod credere difficile est; multum periclitatus est: Job. 7. 1. quia tota hæc vita tentatio est. Quisquis itaque Dilectissimi, fideliter credit, et hanc professionem fidei suæ, in qua remittuntur omnia peccata, indubitanter tenet atque amplectitur, præparet voluntatem suam voluntati Dei: ut si eum post baptismum dignatus fuerit in hac vita aliquantulum detinere, iste non quiescat orare ac dicere, Psal. 26. 9. *Adjutor meus esto, ne derelinquas me.* Si autem dignatus D fuerit liberum atque ab omni fæce peccati mundatum ad se evocare, incunctanter ac sine tristitia pergat ad eum, cum quo et per quem incipiat et ipse regnare, nec vehiculum mortis timeat, in quo prior adscendit ipse qui vocat. Sicut enim seipsum resurgendo perduxit ad Patrem, ita et te illi per resurrectionem repræsentavit. Quia ut te invitaret ad cælum, ad terram descendit, sed non deseruit cælum.

22. IN CARNIS RESURRECTIONEM. CAPUT XI. Resurrecturam esse omnem carnem, rationalem scilicet creaturam, fideliter teneamus. Hæc est summa fidei

(a) In MSS. *et pro congruentia sui cujusque rei se invisibiliter demonstravit.* Erasmiana quoque editio habet, *invisibiliter demonstravit.*

(b) Ita MSS. At editi, *Quid cogitatis malum.*

(c) Sic MSS. Editi vero, *curari exterius volebat, ut jam interius non laborabat.*

nostræ, quæ separat ab infidelibus. Neque enim de pecudibus vel ceteris animantibus; quibus non est adtributa imago Creatoris, fas est nobis disputare. Ista enim omnis ad usus nostros creata esse cognoscimus. Legat quis quid Deus dixit homini, quando eum formavit atque benedixit, et inveniet ita scriptum in libro Geneseos, *Fecit Deus hominem, ad imaginem suam fecit illum, masculum et feminam fecit eos, et benedixit eis dicens, Crescite et multiplicamini, et replete terram, et dominamini ejus, et habete potestatem piscium maris, pecorum terræ, volatilium cœli*. Ista ergo omnia propter usus nostræ infirmitatis, ut dixi, creata sunt. Sed quemadmodum non nobiscum resurgit nostra corruptio, neque infirmitas: ita nec ea quæ sunt necessaria nunc nostræ infirmitati. Qualis futura sint nostra corpora, Paulus dicit apostolus. *Seminatur*, inquit, *in corruptione, resurget in incorruptione: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur in contumelia, surget in gloria: seminatur corpus animale, surget corpus spiritale*. Incorruptio hæc, virtus, et gloria, et spiritus vivificans, faciet nos. sicut ipse Dominus promittere dignatus est. æquales Angelis Dei: ut vivamus cum ipsis in æterna vita in una immortalitate ac sempiterna patria. in qua patria vita nostra æterna ipse Christus erit: *Ipse enim est verus Deus et vita æterna*.

Gen. 1. 27. et 28. — 1. Cor. 15. 42. — Matth. 22. 30. — 1. Johan. 5. 20.

CAPUT XII.

23. Hoc sequitur etiam in isto sancto Symbolo, quod post resurrectionem carnis credamus ET IN VITAM ÆTERNAM. Non nostri jam dominabitur corruptio, immortaliter viventibus, et cum ipsa æterna vita manentibus. Neque enim indigebimus illic vestimento, ubi erimus immortalitate vestiti: nec cibus nobis deerit, quando ipse panis vivus, qui propter nos de cœlo ad terras usque descendit, sui præsentia nostras animas satiabit: nec potus nobis deerit, præsente fonte vitæ. Saturabit enim nos ab ubertate domus suæ, et torrente deliciarum suarum corda nostra rigabit. Æstus illic non patiemur: illic est enim refrigerium nostrum, qui nos sub umbra alarum suarum protexit et protegit. Frigus illic non patiemur: est enim ibi sol justitiæ, qui suo smore calefaciens corda nostra, radiis divinitatis suæ illuminat oculos nostros, ut videant divinitatem æqualitatemque Patris et Filii et Spiritus sancti. Non ibi fatigabimur: nobiscum enim erit virtus nostra, cui nunc dicimus, *Diligam te, Domine virtus mea*. Non ibi dormiemus: non enim sunt ibi tenebræ, quæ excludere possint permanentem diem. Nulla ibi erit negotiatio, nulla servitus, nullum opus. Et quid illic actari sumus? Fortasse illud quod scriptum est: *Vacate, et videte, quoniam ego sum Deus*. Vacuitas ista contemplationis, erit opus nostræ actionis: ut contemplantes delectemur, et delectabiliter contemplemur videre. Quid videre? *Bona Domini*. Quæ bona? Possumus exprimere illud quod *nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit*? Possumus explicare quomodo *erit Deus omnia in omnibus*? Possumus explicare quomodo ipse Filius *cum tradiderit regnum Deo et Patri*, id est, sanctam congregationem fidelium, ita illum hominem susceptum ampliusque clarificatum non dimittat, ut tamen claritatem quam habet cum Patre ante quam mundus fieret, ipsis jam fidelibus demonstrare non differat? Possumus explicare quemadmodum sponsa Ecclesia, quæ ex viris et feminis constat, omnis convertatur in virum perfectum, atque ita dignitatem virilem accipiat, ut tamen sponsæ nomen non perdat? Possumus explicare sanctorum corpora resuscitata, ex qua gloria in quam gloriam transeant? Possumus explicare quo Christum sequantur virgines, quo eum sequi nequeant non virgines, atque illas nescio quo (*a*) ubique manens secum ducat, nec tamen eas quæ non sunt virgines deserat? Quis audet de his rebus positus in hac mortali carne quæ aggravat animam, aliquid dicere; cum Paulus apostolus hoc non valuit explicare, qui in isto positus corpore usque in tertium cælum gratia operante valuit adscendere? Non simus curiosi ad investigandum, quod Apostoli exprimere minime potuerunt. Certe ex me nemo scire quærat, quod me nescire scio, nisi forte ut nescire discat, quod sciri non posse sciendum est. Sed per fidem et patientiam et sanctam matrem Ecclesiam speremus nos accipere, quidquid magnis et pusillis dignatus fuerit ille donare.

Psal. 35. 9. — Psal. 17. 2. — Psal. 45. 11. — Psal. 26. 13. — 1. Cor. 2. 9. — Sap. 9. 15. — 1. Cor. 12.

CAPUT XIII. Ecclesiæ Catholicæ filios jubet cavere ab Arianis.

24. SANCTA Ecclesia, in qua omnis hujus sacramenti terminatur auctoritas, mater et virgo, corpore casta, prole fecunda, sponsa Christi superius declarata, pie nutrit filios quos Deo Patri dignos assignare contendit. Filii boni amate tantam matrem, filii boni nolite deserere quotidie vos requirentem: rependite vicem, amate amantem. Tanta est, talis est, nobilis est, regia prole fecunda est. Non eam patiamini aut filiorum malorum, aut pessimorum servorum injuriis atque insidiis macerari: agite caussas matris vestræ, exserite ejus amplissimam dignitatem. Servus malus non insultet dominæ: hereticus Arianus non insultet Ecclesiæ. Lupus est, agnoscite: serpens est, ejus capita conquassate. Blanditur, sed fallit: multa promittit, sed decipit. Venite, inquit, defendam; si necessitas est, pascam; si nuditas, vestiam: dabo pecuniam, statuam quid per singulos dies quisque accipiat. O lupe male! o serpens inique! o serve nequissime! dominam calcas, veram matrem impugnas. Christum exsufflas, catholicum rebaptizas; et quod est pessimum artis tuæ, alios potentia premis ut perdas, alios pecunia comparas quos occidas. Ergone hæretice ad hoc vestis nudum, ut exspolies intus Christo vestitum? Ad hoc pascis esurientem, ut animæ auferas cibum cælestem? Ad hoc das pecuniam, ut sic tibi isti vendant Christum rebaptizandum, quemadmodum Judas Judæis Christum crucifigendum? *Pecunia tua tecum sit in perditionem*. Act. 8. 20.

(*a*) In MSS *ubi manens*.

Pejora hæretice facis quam quæ fecit Judæus. A Ecce enim Judæus etsi præmio comparavit Christum occidendum, semel latus in cruce pendentis pupngit, sed totum ejus corpus integrum reservavit: tu vero ad hoc eum quotidie comparas pecunia, ut sedentis in cælo diversa laceres membra. Vos autem Dilectissimi, qui ab initio uberibus sanctæ matris Ecclesiæ nutriti, usque ad solidum cibum estis ab ea perducti, manete in ea. Si quis ejus vel disciplinam vel quamlibet admonitionem aspere tulit, et iratus abscessit, agnoscat matrem, redeat ad eam libenter: et hæc suscipit quæ requirit, gaudebitque filium perditum fuisse conversum. Sed licet multum gaudeat filium perditum fuisse conversum, stabilitatis dignitatem non quiescit prædicare secum permanentium filiorum.

DE SYMBOLO

AD CATECHUMENOS * SERMO ALIUS.

* In ante editis, Liber alius, seu tertius.

CAPUT I. 1. Sacramentum Symboli quod accepistis, memoriæque mandatum pro vestra salute retinetis, noveritis hoc esse fidei catholicæ fundamentum, super quod ædificium surrexit Ecclesiæ, constructum manibus Apostolorum et Prophetarum. Ædificium enim domus Dei, lapides sunt vivi: quod estis vos. Ita enim credentibus scribit Apostolus, *Nescitis*, inquit, *quia templum Dei estis; et spiritus sanctus habitat in vobis?* (1 Cor. 3. 16.) Sed et apostolus Petrus alloquens fideles, *Vos*, inquit, *tamquam lapides vivi ædificamini in domum spiritalem.* (1. Pet. 2. 5.) C Quisquis huic ædificio conjungi desiderat, renuntiet diabolo, pompis et angelis ejus. Pompæ diaboli sunt quæque illicita desideria quæ turpant, non quæ exornant animam: ut sunt desideria carnis, desideria oculorum, ambitiones sæculi. Ad concupiscentiam carnis pertinent illecebræ voluptatum: ad concupiscentiam oculorum, nugacitas spectaculorum: ad ambitionem sæculi, insana superbia; ubi est fumus inflatus, ut homo positus in aliqua potestate, hominem se esse non agnoscat, cum de homine judicat. Qui ergo vult mundum vincere, tria ista vincat quæ sunt in mundo: et per hæc illum vincit etiam, qui suadendo per superbiam decepit mundum.

Pompæ diaboli, quibus renuntiant baptizandi.

CAPUT II. 2. Post quam autem homo renuntiando diabolo excludit pessimum invasorem, introducat D optimum possessorem: credat in deum patrem omnipotentem, etc. Magnum donum gratiæ, credere et intelligere Deum. Sed quid Propheta dicit? *Nisi credideritis, non intelligetis.* (Isai. 7. 9.) Credamus ergo, ut intelligamus: sed oremus, ut mereamur videre quod credimus. Peccatum enim, et auctor peccati diabolus separavit animam a Deo: et dum creatura secuta est seductorem, suum deseruit salvatorem; facta est ruina magna: et erravit anima, ut pro vero Deo coleret idola et adoraret ipsa quæ fecit, deserendo illum a quo facta est. Adorando enim lapidem nullam habentem vitam, ipsa perit, deserendo Deum qui est ejus vera et

Cultus idolorum reprehenditur.

æterna vita. Hinc error omnis, et desertio bonorum: hinc cultus paganorum, et perversitas hæreticorum. Et erraverunt animæ per diversas voluptates et perversas, ut alii colerent solem, alii lunam et stellas, alii montes, alii lapides et quæque virgulta, ut sibi quisque credidit invenisse, non adjutorem Deum, sed deceptorem diabolum: atque ita per diversa anima erravit a Creatore suo, ut omne quod ei dederat Deus ad servitium, hoc illa coleret ut Deum. Nonne omnia propter hominem creata sunt? Legat quis Scripturas sanctas, et inveniet Deum dixisse homini, quem de limo terræ formavit, *Crescite, et multiplicamini, et replete terram, et dominamini ejus, et habete potestatem piscium maris, et avium cæli, et pecorum terræ.* (Gen. 1. 28.) Et paulo post: *Ecce*, inquit *dedi* B *vobis omnia in usum et ad escam.* Eos autem qui Scripturas sanctas legere nolunt, ipsa rerum natura, ipseque mundus operibus famulatus sui incredulos sua quodam voces convincit, et animam perversam increpans dicit, Quid est, misera, quod erras in me, et degener facta oblita es a quo quanta creata sis, cui cælum et terra tam pulcra domus nullis meritis præcedentibus constructa est? Respondent et singula quæque elementa clamantia, et ipsis suis operibus suum demonstrantia artificem. Clamat cælum, Non sum Deus: nam si Deus essem, nulla me nubilatio obumbrare potuisset, nec tenebræ succederent luci meæ; sed lux integra incorrupta, inviolataque mansisset, sicut manet lux illa vera quæ istam lucem temporalem creavit in me propter te. Clamat et sol, Quid me homo colis ut Deum, quem vides ortu occasuque concludi? Deus nec ortum habet, nec occasum? sed tu illum deserendo magnum incurristi casum. Sed consideras magnum atque mirabilem esse me: ego autem agnosco habere super me, qui et me creavit et te. Cum autem opera et splendoris et caloris mei tibi deserviant, quomodo me pro Deo colendum ducis, nisi quia verum Deum colere nescis? Ita luna et stellæ istam similem proferunt vocem: Non vides, inquiunt, o homo, spatium nos agere nocturnum, excludi luce, nec terminos transgredi constitutos, quos ad solatium quietis tuæ omnipotens artifex terminavit? Non sumus Deus: convincimus falsitatem tuam serviendo tibi ad pœnam tuam. Clamat mare, et omnia quæ in eo sunt, Non sumus Deus. Præbeo enim, ut mihi jussum est, famulatum, pervium iter carinæ suscipiens, motus congruos, flatus ventorum; dirigens gressus, ut ad portum desideratum etiam rapiente te avaritia, nulla interposita tarditate perducam. Animalia vero quæ gignuntur ex me, tibi in escam donata esse cognoscis. Cum ergo per omnia agnoscas modulum meum, tu quare deseris ordinem tuum, deserendo, omnium creatorem Deum? Clamat terra: Ergone homo deitatis mihi nomen adscribis? Ideo non agnoscis quid sim, quia oblitus es qui sis. Non agnoscis materiam tuam: non agnoscis quia limum meum es, ex me quidem formatum, sed, quod non sum ego, animatum. Non agnoscis quia inter omnia animalia quæ ex me procreata sunt,

tu solus sub Deo pene mundi dominus constitutus es. Merito non intelligis, quia cum esses in honore, non intellexisti: comparatus es jumentis insipientibus, et similatus es illis.

Psal. 48. 13.

CAPUT III. Verus Deus objectis diis falsis colendus.

3. Nos autem, Dilectissimi, quibus donatum est credere, nec solem credamus Deum vel regem cæli; nec mare, aut nescio quem regem ejus Neptunum, quem fingit vanitas, non veritas; nec terram et Plutonem: sed *credamus in Deum Patrem omnipotentem universorum creatorem*, regem cælorum. Qui enim cuncta quia voluit de nihilo fecit, ipse regit quæ fecit. Immortales isti qui a nobis superius commemorati sunt, ideo dii non sunt, quia et comprehendi et videri hic oculis possunt: ceteros autem, quos vani vane colunt, Jovem, Saturnum, Martem, Junonem, Minervam, Venerem, et cetera portenta, non

B

nomina bona, sed* nomina mala, homines mortales fuisse, etiam eorum litteræ clamant, qui talibus erroribus delectantur. Nostræ autem sacræ litteræ qualem Deum prædicent, Paulum audite apostolum: *Immortali*, inquit, *invisibili, incorruptibili, soli Deo honor et gloria*. Non videtur Deus noster oculis carnis, sed videtur oculis cordis: non videtur ad tempus, sed videtur in æternum. Sed dicit Paganus, Ostende mihi quem colis. Respondeo, Ego quidem habeo etiam modo quem tibi ostendam, sed tu non habes oculos unde videns. *Beati* enim, ait Salvator noster, *mundo corde; quoniam ipsi Deum videbunt*. Cor immundum et tenebris peccatorum obvolutum, Deum quærit videre? *Lux lucet in tenebris*, sed *tenebræ eam non comprehenderunt*. Numquid quia

* f. omnia.

1. Tim. 1. 17.

Matth. 5. 8.

Johan. 1. 5.

C

cæcus non videt, ideo lux non lucet? Si nosses o infidelis dicere Deo vero, *Illumina oculos meos*: videres nobiscum nunc per speculum in ænigmate, ut possis videre facie ad faciem. Si ex operibus intelligeres artificem, ex creatura conjiceres creatorem. Si expavesceres in te, quia non totum capis te: agnosceres Deum qui fecit te. Non enim vides animam tuam, cum omnia videat anima tua per carnem tuam. Aut si vides animam tuam, dic mihi qualis vel quanta sit: utrum quadra, an rotunda; utrum lenis, an aspera; utrum calida, an frigida; utrum alicujus coloris, an omni colore carens. Video: deficis: ostendere animam tuam qualis sit, non potes. Ecce immortalis est anima tua, et vivificat mortalem carnem tuam. Immortalem dico animam tuam ad utrumque. Si

Psal. 12. 4.

1. Cor. 13. 12.

D

credit, immortalis est ad vitam, si non credit, immortalis est ad pœnam. Credimus ergo Deum immortalem et invisibilem; non illum quem vos infideles Deum fingitis, simul et adulterantem et tonantem: sed Deum verum, totius mundi fabricatorum atque rectorem.

CAPUT IV. Nativitas Christi ex virgine secundum prophetiam Isaiæ.

4. ET FILIUM EJUS JESUM CHRISTUM: olim promissum per Prophetas. Tenemus quod jam impletum esse cognoscimus. Sed ideo etiam hoc credere jubemur, quis quando factum est, præsentes non fuimus. Aderant tunc Judæi, ex quorum gente ipse Salvator Apostolos elegit, per quos ad nos fides ista pervenit. In ipsa autem gente in qua et ex qua nasci dignatus est, longe antea

A

Isaias propheta prædixerat: *Ecce virgo in utero accipiet et pariet filium, et vocabitis nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus*. Et alio in loco: *Exiet virga de radice Jesse, et flos de radice ejus adscendet* virgam significans virginem Mariam, et florem virgæ, filium virginis Dominum Jesum Christum. Judæi ante quam ista fierent, legebant, et non intelligebant: cœperunt impleri quæ promissa sunt, et non gaudebant, sed potius invidebant. Nascitur Christus ex virgine sicut flos ex virga, sine ullo composito semine. Nascitur infans parvus, rex magnus. Procedunt certa indicia, et signa magni regis: pastoribus nuntiant Angeli, per stellam velut per novam linguam clamant cæli. Adducuntur de longinquo Magi; veniunt, ut adorent adhuc in præsepi jacentem, sed jam in cælo et in terra regnantem. Annuntiantibus Magis regem natum turbatur Herodes, et ne regnum perdat vult eum occidere, in quem si crederet, et hic securus, et in illa vita sine fine regnaret. Herodes a Judæis ubi Christus nascatur inquirit. Quærunt simul, non sicut Magi adorandum, sed inventum necandum. Quid times Herodes, quia audis regem natum? Non venit ille ut te excludat, sed ut diabolum vincat. Sed tu hæc non intelligens turbaris et sævis; et ut perdas unum quem quæris, per tot infantum mortes* magnus efficeris crudelis. Non te ulla pietas plangentium matrum, aut lugentium patrum funera filiorum, non mugitus et gemitus revocat infantum. Necas parvulos corpore, quia te necat timor in corde: et putas si hoc quod cupis impleveris, diu te posse vivere, cum ipsam vitam quærus occidere. Ille autem fons gratiæ, parvus et magnus, qui in præsepi jacet, thronum tuum terret: agit per te nescientem caussas suas, et a captivitate diaboli animas liberat. Suscepit filios inimicorum in numerum adoptatorum. Moriuntur parvuli pro Christo nescientes, parentes plangunt martyres morientes: ille nondum loquentes idoneos suos efficit testes. Ecce quomodo regnat, qui sic regnare venerat. Ecce jam liberat liberator, et salutem præstat salvator. Sed tu Herodes nesciens hoc, turbaris et sævis: et dum contra parvulum sævis, jam illi obsequium præbes, et nescis. Ille enim rex magnus qui ad hoc venit, ut per te et per alios suos hinc congreget, tu illi prior ad regnum cælorum tot millia candidatorum infantum innumerabilem præmittis exercitum. Hanc turbam Apocalypsis illa beati Joannis apostoli demonstrabat, dicens, *Vidi turbam multam, quam dinumerare nemo poterat ex omni tribu, stantes in conspectu Dei, et induti erant alba veste, et palmæ fuerunt in manibus eorum*. O magnum donum gratiæ! Quibus eorum meritis præstitum est, ut sic vincerent infantes? Necdum loquuntur, et Christum confitentur. Necdum motibus membrorum valent suscipere pugnam, et victoriæ jam efferunt palmam. Quomodo regnas Herodes, qui sic vinceris? Parvus ille non te armatorum virorum fortium superavit manu, sed innumerabili vicit turba morientium parvulo-

Isai. 7. 14.

Isai. 11. 1.

Signa in Christi nativitate.

Infantes jussu Herodis occisi fiunt martyres Christi.

* f. magis.

Apoc. 7. 9.

rum. Vis nosse quid infantibus quos trucidasti, præstiteris? ideo accelerasti ad eorum vitam, ne cum suis parentibus occiderent veram vitam: hoc illo per te agente, qui novit bene uti etiam malis tuis. Illorum animas liberavit a parentum internecionis suæ societate, et te solum inanem reliquit in scelere. Egit et agit gratia caussas suas, et per inimicos suos, et per ipsos, et in ipsis: nam et ipsi qui moriebantur, natura filii iræ erant, sicut et ceteri: sed quid eis præstitit gratia, nisi ut erueret eos de potestate tenebrarum? Præstitit eis Christus ut pro Christo morerentur, præstitit ut suo sanguine ab originali peccato diluerentur. Nati sunt ad mortem, sed continuo eos mors reddidit vitæ. Iisdem gradibus, Dilectissimi, quibus perierat humana natura, a Domino Jesu Christo reparata est. Adam superbus, humilis Christus: per feminam mors, per feminam vita; per Evam interitus, per Mariam salus. Illa corrupta secuta est seductorem, hæc integra peperit Salvatorem. Illa poculum a serpente propinatum libenter accepit, et viro tradidit, ex quo simul mererentur occidi: hæc gratia cœlesti desuper infusa vitam protulit, per quam caro mortua possit resuscitari. Quis est qui hæc operatus est, nisi virginis filius et virginum sponsus? qui adtulit matri fecunditatem, sed non abstulit integritatem. Quod contulit matri suæ, hoc donavit et sponsæ suæ. Denique sancta Ecclesia quæ illi integro integra conjuncta est, quotidie parit membra ejus, et virgo est.

Ephes. 2. 3.

Homo iisdem quibus perierat gradibus reparatus.

CAPUT V. De Christi passione.

5. CRUCIFIXUM SUB PONTIO PILATO, ET SEPULTUM. Et hoc credimus, et ita credimus, ut inde gloriemur. *Mihi enim*, ait doctor gentium apostolus Paulus, *absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo*. Et nos in hoc gloriemur, in hunc speremus, illi hæreamus. *Simul enim vetus homo noster cum illo crucifixus est cruci*. Nisi enim crucifigeretur ille, mundus non redimeretur. Pœna illa, salus est nostra. Quod Judæus et gentilis detestatur, Christianus inde salvatur. Sed quare Judæus detestatur? Quia sicut Apostolus dicit, *illorum delicto salus gentibus*. Quod delictum commiserunt Judæi? Christum tenuerunt, vinctum Pilato tradiderunt, clamaverunt, *Crucifige, crucifige*. Quare? quam ob caussam? Quoniam suscitavit mortuum. Audit Pilatus, invenit innocentem, videt populum sævientem, excusat ut dicit, *Ego in isto non invenio caussam, accipite eum vos, et crucifigite*. Quando dicebat Pilatus, *Ego in isto non invenio caussam, accipite eum vos*: quid aliud dicebat, quam hoc, Ad judicem quasi cum reo venistis, sed innocentem legibus tradidistis, in quem nullum crimen probare valuistis. Non ero justus, si secundum desiderium vestrum, innocentem occidero: ero ab hoc facto, a vestra seditione alienus, si vobis eum tradidero. *Accipite eum*, inquit, *vos, et secundum legem vestram crucifigite*. Et illi, *Nos scimus*, inquiunt, *quia reus est mortis*. Quid scit cæcus corde, non corpore? Clamat quod nescit, et ut impleat quod sævit, dicit se scire quod nescit. Iterum Pilatus audit Jesum: et responsis ejus in metum missus, consilium invenit quomodo eum dimitteret. Egressus ad Judæos dixit: *Est consuetudo ut dimittam vobis unum in pascha, vultis ergo dimittam vobis regem Judæorum?* Clamaverunt et dixerunt, *Noli ipsum dimittere, sed Barabbam*. Fuit autem Barabbas, ut Evangelista narrat, insignis latro. O cæcitas Judæorum! o furia phreneticorum! *Noli ipsum dimittere, sed Barabbam*: quid fuit aliud dicere quam, occidatur Christus salvator, quia suscitavit mortuum; dimittatur latro, ut iterum perpetret homicidium? Sed clamate: quid clamatis nescientes? Occidatur a vobis Christus, et redimantur gentes. Medicus autem ille animarum qui vos videbat phrenesi laborare, somnum salutis ingerebat: et ideo etiam ipse pro nobis dormire volebat. Tamquam diceret, Medicus sum, infirmi estis: infirmitas vestra magna refugit somnum salutis. Ecce dormio ego propter vos: ut me viso, dormire delectet et vos, et a pœnali morte liberem vos. Sed illis et de illis hoc dicebat, quos crediturος in se postmodum noverat: et pro quibus pendens Patrem rogabat, dicens, *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*. Inter eos erat et ille phreneticus, prius Saulus, postea Paulus; prius superbus, postea humilis: et ipse phrenesi laborabat, somnum salutis repudiabat. Sed quid ei fecit medicus? Prostravit sævientem, erexit credentem: prostravit persecutorem, erexit prædicatorem. Prostratus ad terram dormivit phreneticus: surrexit, et factus est medicus. Cœpit in aliis curare morbum quo ipse laborabat, et effectus discipulus cœlestis archiatri, antidotum bibit confectum ex sanguine medici: prior ipse bibit, et bibendum amatoribus propinavit. Hoc antidotum ex sanguine crucifixi confectum, etiam ipsi reges terræ biberunt: et qui erant Ecclesiæ persecutores, ejus facti sunt defensores. *Sepulturam vero hujus crucifixi sanctum indicat Evangelium: quod susceptus sit a Joseph, obvolutusque linteaminibus, cum aromatibus positus sit in monumento novo. Homo enim novus sine ulla corruptione ex virgine procreatus, in monumento novo positus est, in quo nondum positus erat mortuus, ut sanctitas virginalis uteri in omnibus ornaretur ex convenientia inviolabilis sepulcri.

Gal. 6. 14.

Rom. 6. 6.

Rom. 21. 11.

Johan. 19. 15.

Ibidem 6.

Johan. 18. 39.

Luce 23. 34.

Act. 9.

Antidotum ex Christi sanguine.

* CAPUT VI. De sepultura ejus.

6. TERTIA DIE A MORTUIS RESURREXIT. Quamvis multi sancti multa hinc senserint atque dixerint. Nam quidam volentes tres dies et tres noctes usque in diem Dominicum exprimere, a nocte præcedente sextæ feriæ, et ipsam sextam feriam concluserunt in unum diem, et noctem sabbati et sabbatum, et noctem Dominici diei et ipsum diem resurrectionis. Alii autem ab ipsa sexta feria, et nocte quæ media die facta est, voluerunt tres dies et tres noctes usque in diem Dominicum exponere, propter illam sententiam Domini in Evangelio positam: *Sicut enim Jonas fuit in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, ita oportet esse filium hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus*. Sed nos neu-

Resurrectio quomodo tertia die.

Matth. 12. 40.

A tram eorum vacuantes sententiam, melius tamen, si placet, in his spiritalem requiramus intellectum, quomodo filius hominis fuerit in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus: tres dies tria tempora sæculi ponentes, ante legem, sub
Matth. 9. lege, sub gratia; et tres noctes tres mortes, id est, tres mortuos quos suscitavit Dominus præ-
Lucæ 7. sens in carne, filiam archisynagogi in domo, fi-
Johan. 11. lium viduæ foris portam, et Lazarum quatriduanum de sepulcro. Unde enim mors, nisi per peccatum? Et quid sunt peccata, nisi magnæ tenebræ quæ faciunt gravem noctem? Ita ergo sibi conveniunt, ut unus dies sit ante legem, quando peccatum latebat: et huic accedit nox illa, quod puella mortua in domo jacebat, tamquam peccatum intra conscientiam latebat. Secundus dies
Exodi 20.17 sit sub lege, quando dictum est homini, *Non con-*
B *cupisces*; et peccatum processit ad publicum: et huic accedit nox illa, quod filius viduæ foris portam, tamquam peccatum animæ quod intus latebat, processit ad publicum. Tertius dies sit sub gratia, quando jam plus peccat anima, quia scit
Lucæ 12.47. voluntatem Domini sui, et facit digna plagis, et sub tanta plenitudine gratiæ, merito peccatorum jam patet: et huic accedit nox illa mortis Lazari in sepulcro jacentis, tamquam animæ peccatis obrutæ et fœtentis. In his tribus diebus et noctibus fuit Christus in corde terræ, hoc est, jacuit fides Christi in cordibus eorum qui habitant in terra. Habent ergo animæ in his diebus et noctibus et præcepta legis et voces pœnitentiæ, ut resurgere possint cum Christo. Ad diem et no-
Tob. 4. 16. ctem latentis peccati, lex illa est generalis, *Quod*
C Psal. 24. 7. *tibi fieri non vis, alii ne feceris*. Et vox pœnitentiæ ejus, *Delicta juventutis et ignorantiæ meæ ne memor fueris*. Ad sequentem diem manife-
Exodi 20.17 stati peccati, lex illa est, *Non concupisces*. Et
Psal. 50. 6. vox pœnitentiæ ejus est, *Tibi soli peccavi, et malum coram te feci*. Ad tertiam diem et noctem jam sepultæ animæ consuetudine peccati, lex illa
Johan. 5.14. est, *Ecce sanus factus es, jam noli peccare*. Et
Psal. 114. 3. vox pœnitentiæ ejus est, *Domine libera animam*
Psal. 29. 4. *meam de morte*: et, *Eduxisti ab inferis animam*
Isai. 26. 19. *meam*. Per tria ista tempora veluti per tres dies resurgunt animæ cum Christo, quibus dicitur per Prophetam, *Resurgent mortui, et excitabuntur qui in monumentis sunt, et exsultabunt omnes qui sunt super terram*. Et quibus per Apostolum
D Ephes. 5.14. dicitur, *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis,*
Coloss. 3. 1. *et illuminabit te Christus*. Et jam resurgentibus, hoc est, a peccatis liberatis dicit, *Si surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est ad dexteram Dei sedens*: quia Dominus Jesus *resurgens a mortuis*, ASSUMTUS EST IN CÆLOS ET SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS.

CAPUT VII. Christus ut homo, sedet ad dexteram Patris; ut Deus, ubique est.

7. Quis est qui *sedet ad dexteram Patris*? Homo Christus. Nam in quantum Deus, semper cum Patre et ex Patre; et quando ad nos processit, a Patre non recessit. Hoc est enim esse Deum, ubique esse totum. Totus ergo Filius apud Patrem, totus in cælo, totus in terra, totus in utero virginis, totus in cruce, totus in inferno, totus in paradiso quo latronem introduxit. Non per di-

A versa tempora vel loca dicimus ubique esse totum, ut modo ibi totus sit, et alio tempore alibi totus: sed ut semper ubique sit totus. Si enim Deus hoc præstitit huic luci quæ videtur nostris adspectibus, ut simul tota ubique sit; neque enim quando hic est, in Oriente vel in aliis partibus terrarum non est, sed ubique tota est, et in omnibus tota est, et omnium oculos satiat, et ipsa integra perseverat: si hoc potest creatura, quanto amplius ipse Creator? Sed hoc quod Filius dicitur sedere ad dexteram Patris, demonstratur quod ipse homo quem suscepit Christus, potestatem acceperit judicantis.

CAPUT VIII. Adventus Christi ad judicium qualis.

8. INDE ENIM VENTURUS EST JUDICARE VIVOS ET MORTUOS. Adventum ejus liber indicat Actuum Apostolorum. Postea enim quam a mortuis re-
B surrexit, conversatus est cum discipulis suis quadraginta diebus et quadraginta noctibus, intrans et exiens, manducans et bibens, non quod haberet infirmitatem, sed ut doceret veritatem. Quadragesimo die, ipsis videntibus et quodam modo in cælum oculis deducentibus, adstiterunt illis duo viri in veste alba, qui dixerunt eis, *Viri Ga-* Act. 1. 11.
lilæi, quid statis intuentes in cælum? Iste Jesus qui assumtus est in cælum a vobis, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. Veniet ergo, Fratres mei, veniet: ille qui prius venit occultus; veniet in potestate manifestus: ille qui judicatus est, veniet judicaturus: ille qui stetit ante hominem, judicaturus est omnem hominem. *Deus manifestus veniet*. Quid est, *Deus manifestus veniet*? Non sicut prius, homo humilis; Psal. 49. 3.
C sed sicut Deus homo, majestate sublimis. Et judicabit. Quomodo judicabit? Non enim ut judex terrenus quæsiturus est testes, ut te convincat, aut veritatem per tormenta requisiturus ut confessum puniat: cum judex sedeat ipsa justitia, et testis sibi sit ipsa mala conscientia. Ille judex, Dilectissimi, nec gratia prævenitur, nec misericordia jam flectitur; nec pecunia corrumpitur, nec satisfactione mitigatur. Hic, hic, dum tempus est, quidquid potest anima agat pro se, ubi locus est misericordiæ: nam ibi quid pro se agat non habebit, quia justitiæ solius locus erit. Hic agat anima pœnitentiam, ut ille possit mutare sententiam: hic det panem, ut accipiat postmodum salutem: hic faciat misericordiam, ut ibi inveniat indulgentiam.

CAPUT IX. Tres personas esse unum Deum.

D 9. CREDIMUS ET IN SPIRITUM SANCTUM. Spiritum-sanctum Deum dicimus, nec tamen dicimus Patrem et Filium et Spiritum-sanctum tres deos, sed unum: quia una est æternitas, una majestas, una potestas. Pater non est Filius, sed Pater est Filii: Filius non est Pater, sed Filius est Patris: Spiritus-sanctus nec Pater est, nec Filius, sed Spiritus est Patris et Filii: tres personæ, sed unus Deus. Quomodo, inquis tres nominas, et unum dicis? Ostende hoc aut ratione, aut aliqua similitudine, per quam intelligi possit quidnam illud sit? Quæ ratio, aut quæ similitudo illi rei invisibili comparari potest? Det tamen veniam ejus majestas, quia aliquam similitudinem quæ occurrit ex ejus creatura ponit nostra infirmitas, per

quam intelligere possit vestra Caritas. Nisi enim ille permitteret, quis nostrum de ejus divinitate loqui auderet? Non vacat quod omnis creatura subjecta sit Creatori, in nullis tamen aliis specie voluit apparere Deus noster quam in igne. Nam et sancto Moysi in rubo in flamma apparuit, et filiis Israel ducatum in columna ignis præbuit, et super discipulos congregatos donum Spiritus-sancti in linguis igneis effudit. Habet enim hoc elementum magnum sacramentum, per quod exerceat quærentis ingenium. Ecce in igne quædam tria conspicimus, ignem, splendorem et calorem: et cum sint tria, unum lumen est. Simul exsurgunt, simulque consistunt: nec ignis præcedit splendorem, nec splendor calorem. Et hæc non confuse unum sunt, nec disjuncte tria; sed cum unum sint, tria sunt. Simul operantur, et cum inseparabiliter operantur, aliud igni tribuitur, aliud splendori, aliud calori. Nam cum ad ignem refers ustionem, ibi operatur et splendor et calor: et cum ad splendorem refers illuminationem, simul operatur et ignis et calor: et cum ad calorem refers calefactionem, simul operatur ignis et calor et splendor. Ita cum dicitur quod Deus fecerit mundum, intelligitur Pater cum Filio, et per Filium, et cum Spiritu-sancto. Et cum dicimus Filium pro nobis passum, intelligimus passionem Filii operatum fuisse et Patrem et Filium et Spiritum-sanctum. Et cum remissio peccatorum tribuitur Spiritui-sancto, intelligimus totam Trinitatem etiam hoc donum inseparabiliter operari. Hæc propter hæreticos Arianos vel alios qui aliter de Deo sentiunt quam dignum est, dicta sunt vestræ Caritati. Ceterum illud quod est ineffabile est, incomprehensibile est, nec verbis angelicis explicari potest, quanto magis humanis?

Exodi 3. 2. Exodi 13.21. Act. 2. 3.

CAPUT X. Baptisma peccata omnia delet.

10. Remissionem peccatorum. Omnis prorsus delicta delet sanctum baptisma, et orginalia et propria: dicta, facta cogitata, cognita, incognita, omnia dimittuntur. Innovat hominem qui fecit hominem, donat delicta, qui non quærit merita: prævenit gratia etiam ipsam infantiam, ut sint liberi per Christum liberati, qui in Adam a diabolo tenebantur ante captivi.

CAPUT XI. 1 Cor. 15.51.

11. Carnis resurrectionem. Omnis spes fidei nostræ hæc est, quoniam resuscitabimur. *Omnes quidem resurgemus*, ait Apostolus, *sed non omnes immutabimur*. Resurgent boni, resurgent mali; sed boni ut sempiterna beatitudine fruantur, mali ut perpetuo igne puniantur. Ibi discernetur fidelis ab infideli, ut accipiat fides præmium, et perfidia supplicii obtineat locum. Nec sibi frustra blandiantur increduli, qui audiunt in Psalmo, *Non resurgunt impii in judicio. In judicio* dictum est, id est, non ut judicentur resurgent, quia per infidelitatem olim damnati sunt, secundum illam sententiam dominicam, *Qui non credit, jam judicatus est*. Apostolus autem ut tolleret de cordibus infidelium omnem dubitationem, seminantis proposuit similitudinem, et ait, *Stulte, tu quod seminas non vivificatur, nisi moriatur*. Quid autem fiat in semine, puto nemi-

Resurrectionis fides similitudine seminis suadetur.

Psal. 1. 5.

Johan. 3.18.

1.Cor.15 36.

nem vestrum ignorare, quemadmodum grana triturata, purgata, recondita proferantur, projiciuntur, obruuntur. Nisi enim esset messis fertilitas nota, ista crederetur insania. Attamen cum obruuntur et ab oculis demittuntur sub terra, mortua jacent. Jam si curiositas exigat ea videre ante quam pluvia descendat: videt putrefactum atque corruptum quod demiserat integrum. At si spes messis desit, dolor cor urit; perdidisse se credit, quod reconditum habuit. Cum autem pluvia advenerit, quomodo delectat respicere herbam virentem, calamum surgentem, ad nodos pervenientem, culmum producentem, spicas proferentem? Delectatne videre quod mortuum jacebat, sic revixisse? Sed non sibi assignet terra fertilitatem, quoniam *Dominus dat suavitatem*. Si enim pluvia de super non descendat, etiam terra bona non spicas, sed profert spinas quæ igni traduntur, non quæ horreo reconduntur. Similiter et terra nostra, hoc est caro nostra, sive hic, sive ibi, non sibi assignet merita: sed agnoscat etiam illic accepturam se gratiam pro gratia.

Psal. 84. 13.

12. In vita æterna. Bonum omne illud, quod resuscitabimur, quod a peccatis liberabimur, sempiternum erit, et ideo bonum sempiternum erit, quia in æterna vita manebit. Quod sit autem illud bonum quod promittit Deus sanctis suis quis explicet verbis suis? Facilius tamen possumus dicere in illa vita quid non sit, quam quid ibi sit. Non est ibi mors, non est ibi luctus, non est ibi lassitudo, non est infirmitas, non est fames; nulla sitis, nullus æstus, nulla corruptio, nulla indigentia, nulla mæstitia, nulla tristitia. Ecce diximus quid ibi non sit: quid autem ibi sit voltis nosse? Hoc est, *nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit, quæ præparavit Deus diligentibus se*. Si in cor hominis non adscendit, cor hominis illuc adscendat. Mundetur cor ab omni immunditia, ut possit portare Deum, qui est vera sempiternaque justitia. Manet enim Deus in corde credentis et se diligentis: et manet homo in Deo, id est, in æterna vita, quod est præmium Deum amantis.

CAPUT XII. Vitæ æternæ felicitas verbis explicari non potest.

1. Cor. 2. 9.

13. Nec amare, nec diligere quis potest, qui in Ecclesia ejus non est: quoniam omnis qui præter illam est, nec cum Deo est, qui vita æterna est. Ideo sacramenti hujus conclusio per Ecclesiam terminatur, quia ipsa est mater fecunda, integra et casta, ubique diffusa, quæ filios Deo spiritaliter parit, quæ parvulos lacte verborum ejus spiritaliter nutrit, quæ pueros sapientiam docet, quæ adolescentes a luxuria atque impudicitia sua sancta castitate custodit, quæ juvenes robore virtutis contra diabolum armat, quæ senes prudentiam docet, quæ seniores ætate provectos venerabiles facit. Per hanc juvenes et virgines, seniores cum junioribus, ætas omnis et uterque sexus laudant nomen Domini. Hæc errantes filios revocat, mortuos graviter dolet, secum perseverantes indeficienter pascit. Hanc, Dilectissimi, amemus omnes: tali matri sic amap-

Ecclesia Dei tenenda.

Psal. 148. 12.

ti, sic prospicienti, sic consulenti inseparabiliter inhæreamus; ut simul cum illa et per illam Deo Patri perpetuo conjungi mereamur.

DE SYMBOLO

AD CATECHUMENOS * SERMO ALIUS.

* In ante editis, Liber alius, seu quartus.

CAPUT I. Catechumeni signo crucis et sacramentis variis ad baptismum præparantur.

1. Dum per sacratissimum crucis signum vos suscepit in utero sancta mater Ecclesia, quæ sicut et fratres vestros cum summa lætitia spiritaliter pariet, nova proles futura tantæ matris, quo usque per lavacrum sanctum regeneratos veræ luci restituat, congruis alimentis eos quos portat pascat in utero, et ad diem partus sui lætos læta perducat: quoniam non tenetur (Gen. 3. 16.) hæc sententia Evæ, quæ in tristitia et gemitu parit filios, nec ipsos gaudentes, sed potius flentes. Hæc solvit, quod illa ligaverat, ut prolem quam per inobedientiam sui morti donavit, hæc per obedientiam restituat vitæ omnia sacramenta quæ acta sunt et aguntur in vobis per ministerium servorum Dei, exorcismis, orationibus, canticis spiritalibus, insufflationibus, cilicio, inclinatione cervicum, humilitate pedum, pavor ipse omni securitate appetendus, hæc omnia, ut dixi, escæ sunt, quæ vos reficiunt in utero, ut renatos ex baptismo hilares vos mater exhibeat Christo. Accepistis et Symbolum, protectionem parturientis contra venena serpentis. In Apocalypsi Joannis (Apoc. 12. 4) apostoli scriptum est hoc, quod staret draco in conspectu mulieris quæ paritura erat, ut cum peperisset, natum ejus comederet. Draconem diabolum esse, nullus vestrum ignorat. Mulierem illam virginem Mariam significasse, quæ caput nostrum integra integrum peperit, quæ etiam ipsa figuram in se sanctæ Ecclesiæ demonstravit: ut quomodo filium pariens virgo permansit, ita et hæc omni tempore membra ejus pariat, virginitatem non amittat. Ipsas sententias sacratissimi Symboli adjuvante Domino exponendas suscepimus, ut quid singulæ contineant, vestris sensibus intimemus. Parata sunt corda vestra, quia exclusus est inimicus de cordibus vestris. Mundata (Luc. 11. 26.) est domus, non remaneat inanis; ne cum vacuam desertor invenerit, adducat secum alios septem nequiores se, et efficiantur hominis illius posteriora, ut Evangelium loquitur, pejora prioribus. Mox ut exclusus fuerit pessimus invasor, introducatur optimus possessor. Quis est invasor? Diabolus. Quid invasit? Hominem quem non fecit, insuper et decepit. Promisit ei immortalitatem, et propinavit iniquitatem. Huic vos renuntiare (Renuntiationis professio.) professi estis: in qua professione, non hominibus sed Deo et Angelis ejus conscribentibus, dixistis, Renuntio. Renuntiate non solum vocibus, sed etiam moribus; non tantum sono linguæ, sed et actu vitæ; nec tantum labiis sonantibus, sed operibus pronuntiantibus. Scitote vos cum callido, antiquo et veternoso inimico suscepisse certamen; non in vobis post renuntiationem inveniat opera sua, ne jure vos adtrahat in servitutem. Deprehenderis enim et detegeris Christiane, quando aliud agis et aliud profiteris: fidelis in nomine, aliud demonstrans in opere, non tenens promissionis tuæ fidem: modo ingrediens Ecclesiam orationes fundere, post modicum in spectaculis (a) cum histrionibus impudice clamare. Quid tibi cum pompis diaboli, quibus renuntiasti? Ut quid claudicatis ambobus ingulnibus? Si Deus est, ite post illum: si mundus est, ite post illum. Si Deus eligitur, serviatur illi secundum ipsius voluntatem: si mundus eligitur, ut quid fictum cor quasi Deo accomodatur? Quisquis contemto Deo sequeris mundum, et ipse te deserit mundus. Non vis bonus implere voluntatem Dei, et de te malo impletur voluntas Dei. Sequere adhuc quantum potes fugitivum, et si potes apprehende eum, tene eum: sed video, non potes, fallis te. Ille enim labiles motus suos torrentis ictu percurrens, dum te videt inhærentem sibi et tenentem se, ad hoc te rapit, non ut salvet, sed ut perdat te. Quid tibi cum pompis diaboli, amator Christi? Noli te fallere: odit enim Deus tales, nec inter suos deputat professores, quos cernit vitæ suæ desertores. Ecce ruinosus est mundus, ecce tantis calamitatibus replevit Deus mundum, ecce amarus est mundus, et sic amatur. Quid faceremus, si dulcis esset? O munde immunde, teneri vis periens, quid faceres si maneres? Quem non deciperes dulcis, si amarus alimenta mentiris? Vultis Dilectissimi non inhærere mundo? Eligite amare Creatorem mundi: et renuntiate pompis mundanis, quibus princeps est diabolus cum angelis suis.

CAPUT II. Fides præcedat, ut visionis merces sequatur.

2. Credite. Sic crede, ut desideres videre quod credis. Dicit aliquis, Ecce credo, et desidero videre quod credo: utinam mihi ostenderetur, ut fides mea ipsa visione lætaretur. Si nunc videres, non crederes: ideo credis, quia non vides: sed ita crede, ut videas. Fides, opus est: visio Dei, merces est. Præpostere vis accipere mercedem, qui non laborasti in opere. Nonne omni operanti penes te, recte a te merces non datur, nisi opus perficiatur? Quod agis cum (b) servo tuo, hoc pete a Domino tuo. Tibi confert, quod per fidem te exercet: differendo visionem suam, commendat donum suum, non negat, ut amplius desideres dilatum, ne vilescat cito datum. Nec tamen te deserit, qui utiliter nunc visionem suam subtrahit: oculi tui eum non capiunt. Ceterum ipse te omni tempore adtendit. Adhibe oculos fidei. Nonne faciem ejus respicis, cum in ejus unigenito Filio credis? Nonne manus ejus vides, cum universam creaturam adtendis? Nonne os ejus audis, quando præcepta ejus recitari advertis? Orationem tuam quomodo fundis, nisi seias te ad illum pervenire, de quo dicit Propheta, *Ecce oculi Domini super justos, et aures ejus ad preces eorum?* (Psal. 33. 16.) Si autem et pedes ejus quæris nosse, audi quos voluit esse pedes suos. *Quam pretiosi pedes* inquit, *eorum qui annuntiant pacem*, qui (Isai. 52. 7. Rom. 10. 15.)

(a) Editi, *cum histrionibus*. Abest cum a MSS.

(b) Plures MSS. *cum conservo tuo*.

annuntiant bona! Conscripsimus membra: sed non in his membris humanis continetur Deus, quoniam non est in loco, sed ubique totus est. Diximus secundum modum intelligentiæ humanæ, non secundum ineffabilem virtutem majestatis divinæ. Vis nosse qualis sit? Vide facturam, et intelliges factorem: perscrutare quæ fecit, et intelliges eum qui omnia creavit. Ecce sit

2. Par. 6. 18. Deo propheta, *Cœli cœlorum non te capiunt.* Et quem non capiunt spatia cæli, capiunt angustiæ

2 Cor. 6. 16. Johan. 14. 20. et 21. cordis humani, Ipso dicente, *Inambulabo in illis, et inhabitabo.* Et Dominus Jesus, *Qui me diligit, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum: et veniemus ad eum, et mansionem apud eum faciemus.* Ecce qualem te fecit omnipotens qui te creavit. Agnosce te prius qui sis, et cognosces qui te fecit qui sit. Rex terrenus, ideo mortalis quia visibilis: Rex cælestis immortalis, et invisibilis: Rex terrenus cum nihil creaverit, omnia tamen in potestate accepit: et non credis Regem qui omnia creavit, quod cuncta gubernet et regat? Quomodo, inquis, cuncta gubernat et regit? Ecce tanta mala fiunt in mundo, et non vindicat. O homo, ideo negas ejus potentiam, quia magnam ille exhibet patientiam? Peccantem quidem impunitum non dimittit: servat, aut pœnitendo corrigendum, aut ulti-

Omnes mali sumus. mo judicio puniendum. Crede mihi o tu quisquis es qui de malis quereris, quoniam omnes mali sumus. Si, ut vis, Deus malis statim retribueret mala: nullus remaneret qui de alio murmuraret. Sed ideo ille Rex magnus, qui novit quomodo regat quod creavit, non implet voluntates perversas, sed suam perficit rectam, ut te doceat patientiam suam. Non tu Deum velis convertere ad furias tuas: regat te qui fecit te: nam si volueris regi a te, statim cades per te. Tamdiu primus homo ille stetit, quamdiu Deo adhæsit: dimisit, et dimissus est. Voluit probare vires suas, et invenit miserias et nostras et suas. Quam bonum illi esset, si hoc faceret quod Psalmus admonet,

Psal. 54. 23. *Jacta in Domino curam tuam, et ipse te enutriet.* Si tunc ille homo noluit esse cautus, nunc homo caveat vel expertus.

3. Confitemur, intelligamus habere nos Re-

1 Tim. 6. 16. gem immortalem et invisibilem: *quem nemo hominum vidit, nec videre his oculis potest.* Apo-

* CAPUT III. De visione Dei. stoli hæc verba sunt. *Si nemo hominum vidit, quomodo locutus est cum Moyse os ad os, sicut quis loquitur ad amicum suum? Irruit quæstio

Num. 12. 8. non parva. Ait enim Dominus, *Non quomodo cum aliis per ænigmata, ita loquor ad Moysen famulum meum, sed os ad os loquor illi.* Et subjunxit Scriptura quæ supra diximus: *quoniam loquebatur Moyses cum Deo os ad os, sicut quis loquitur ad amicum suum.* Si os ad os loquebatur cum eo, et videbat eum, quomodo verum est

1 Tim. 6. 16. illud apostolicum, quod *Deum nemo vidit umquam, nec videre potest?* Si autem videbat eum Moyses, quid est quod idem ipse post paululum

Exodi 33. 13. et 20. pro magno petit, et dicit, *Si inveni gratiam ante te, ostende mihi faciem tuam?* Et Dominus illi, *Facies quidem mea non videbitur tibi: non enim videbit quis faciem meam et vivet.* Ubi est illud quod videbat? Et si videbat, cur desiderabat videre quod videbat? Aut quomodo illi negabatur id, quod jam demonstrabatur? Exercet ingenium quærentis. Videbat Moyses Deum non oculis cor-

Moyses quomodo videbat Deum. poreis, sed oculis mentis. Et quia lux illa perpetua, quæ Deus est, plus eum quam ceteros illustraverat, ideo dictum est, *Os ad os loquebatur illi:* ac si diceretur, Plus omnibus manifestatus est illi. In eo autem quod dictum est, *Non enim quis poterit videre faciem meam et vivere:* ostensum est neminem his oculis corporeis Deum posse videre. Quid autem concessum sit fidelissimo famulo Dei Moysi, ne tam magnum ejus desiderium in omnibus frustraretur, debet nosse Caritas vestra. Dictum est illi a Domino, sicut eadem Scriptura narrat: *Vade, adscende super petram in Choreb, et sta ibi; et transiet claritas mea ante te, et posteriora mea videbis facies autem mea non videbitur tibi.* Ne forte subrepat perversus intellectus, sat hæreticus sensus, et putet quis Deum esse corporeum, vigilet pia fides et catholica doctrina. Mysticis enim figuris loquitur divina Scriptura, servans rebus tempora, quibus recognitis manifesta exerceat veritate: quoniam nec hoc vacat a mysterio, quod in monte Choreb super petram jussus est adscendere Exodi 17. 6.

Moyses, et stare. Ipsa est illa petra, quæ percussa produxit aquas populo sitienti: de qua dicit sanctus David, *Disrupit petram et fluxerunt* Psal. 77. 20.

aquæ. Apostolus autem exponens hoc ait, *Patres nostri eamdem escam spiritalem manducaverunt, et eumdem potum spiritalem biberunt.* 1. Cor. 10. 4. et 3.

Bibebant enim de spiritali consequente eos petra. Petra autem erat Christus. Ipsa sunt illa posteriora Dei, Christus Dei. Hoc vidit Moyses prophetando, quod Paulus exponit dicendo: *Cum venit*, inquit, *plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere.* Mulierem hic posuit, consuetudinem servans locutionis Hebrææ, quæ omnes feminas mulieres appellat. Nam scriptum est, *Servate mulieres quæ nondum cognoverunt virum.* Et de ipsa Eva dictum est, *Formavit eam in mulierem:* antequam illam viro conjungeret, eam mulierem appellavit. Gal. 4. 5. Num. 31. 18. Gen. 2. 22.

CAPUT IV.

4. Fides autem et veritas hoc prædicat, quod Christus sit natus ex virgine. Sic accepistis, sic vos credere dixistis, Credo. Hæc nativitas Dei et hominis facta est caussa hominis: ut sublimis illa Majestas procedens ex corde Patris, infunderet se in utero matris, caussa exegit pietatis; ut homo inveniretur perditus, et Deo Patri per Mediatorem restitueretur inventus. Mira tamen hæc nativitas secunda, Fratres dilectissimi, Ceterum illam primam, qua de Patre natus est sine aliqua matre, quis enarrabit? Si hanc non possumus explicare, illam quando valemus vel inchoare? Si hæc ita nos exercet, ut fidei det locum; illam quando attingimus, quam nec corda potuerunt comprehendere Prophetarum? De hac tamen secunda mira et ineffabili dicamus aliquid, quod factum est pro nobis, ut Verbum caro fieret, et Johan. 1. 14.

habitaret in nobis. Quis enim non expavescat,

cum audit Deum natum? Audis nascentem, vide in ipso ortu miracula facientem. Alvus tumescit virginis, claustrum pudoris permanet: impletur uterus matris sine ullo complexu patris, sentit prolem quæ se ignorabat conjugem. Angelus ad virginem loquitur, a virgine cor præparatur, Christus fide concipitur. Miraris hæc? Adhuc mirare. Parit mater et virgo, feta et intacta: nascitur filius sine homine patre, qui fecit et ipsam matrem. Factor omnium fit inter omnia: portatur manibus matris rector totius orbis: lambit ubera regens sidera; tacet, et Verbum est. Necdum per linguam se demonstrabat quis esset, et universa creatura suum natum indicat Creatorem. Angeli pastoribus annuntiant, stella Magos invitat: rusticitas pastorum admonitionem exigit Angelorum, curiositas Magorum instructa est lingua cælorum. Magi Judæorum regem prædicant, Judæi abnegant: illi quærunt adorare, isti quærunt occidere. Dicunt Magi Herodi regi quem quærunt natum Regem: dicunt Judæi ex qua civitate Christus surgat regnare. Utrique prædicant, utrique confitentur: sed illi aliter, isti aliter; illi ut inventus adoretur, isti ut captus necetur. O Judæi, ad hoc ferentes in manibus lucernam Legis, ut aliis viam demonstretis, et vobis tenebras ingeratis: ecce Magi primitiæ gentium Christo offerunt munera, non solum aurum, thus et myrrham, verum etiam animas suas, et vos repudiat iniquitas propria, ut illum qui vos venit obligatos liberare dementes effecti eum quæratis occidere. Quid vobis profuit, quod prodidistis Herodi, ubi Christus nasceretur? Nonne vos læsistis quam Christo aliquid nocuistis? Audiens enim ille a vobis ubi Christus natus possit inveniri, vestræ gentis infantes continuo præcepit occidi. Sævit Herodes, ut inter multos perdat unum: et plurimos necando se efficit reum, nec occidit quem quærit hominem Deum. O Herodes, magna tua iniquitas: et infantes necas, et tuæ nequitiæ testes cumulas; et Christus a te non invenitur, quia nondum venit ejus hora ut patiatur. Teneris quidem persecutor Christi et reus mortis ejus, nihil agendo in ipso: sed dum multa agis contra ipsum, perdidisti te ipsum. Quid metuis talem Regem, qui sic venit regnare, ut te nolit excludere? Quem quæris, Rex regum est: si velles securus obtinere tuum regnum, ipsi supplicares, ut ab illo acciperes sempiternum. Regnet Christus quomodo venit regnare, suscipiat credentes, irrideat persequentes, faciat certantes, adjuvet laborantes, coronet vincentes, donet sanctitatem, amet castitatem, remuneret virginitatem. Gaudete virgines sanctæ, virgo peperit Christum. Non vos contristet sterilitas, quarum fides magna est fecunditas: nec doleatis non vos esse matres, quæ spiritaliter generatis, virgines permanetis, filios suscipitis, integritatem non amittitis. Accepistis ab illo nomen maternum, ut decus castitatis in vobis permaneat sempiternum. Amate quod estis, servate quod accepistis. Imitamini fideles matrem capitis vestri, sponsi vestri: non vobis denegavit pignora, qui natus est de virgine Maria. Quod tantæ matri contulit, et in sua carne servavit, hoc etiam vobis donavit, virgo mater, sancta caro Christi ab omni contagione integra. Sed nec ipsa caro ejus sterilis fuit, dum per eam prædicando spiritales filios regeneravit ad vitam, et post passionem per totum mundum fructificavit occisa.

CAPUT V.

5. Crucifixi. Ex hoc omni libertate assumta, fiduciam sui anima capiat Christiana. Non enim erubescere debet in crucifixum se credidisse Christum. Crux illa fidelibus non est opprobrium, sed triumphus. Crux illa vexillum nostrum est contra adversarium nostrum diabolum: pugnavit enim Rex noster pro nobis contra adversarium nostrum. Adversarius diabolus noster mortem minando terrebat, sed Christus æternam vitam promittebat. Adversarius diabolus carnem peremturum se esse dicebat, Rex autem noster ut doceret quomodo ejus exercitus vinceret, in se demonstravit mortem corporis non esse timendam, dum prior ipse pro omnibus dignatus est mori, ne ejus exercitus a diabolo in anima posset occidi. Hoc agebat in illo prœlio diabolus si sibi consentiretur: animas perdere cupiebat, et salutem corporibus promittebat. Christus mori docebat ad tempus, et animam et corpus vivere in æternum. Ille dicebat, Si mihi consenseritis, dabo vobis vitam istam temporalem; Christus dicebat, Si a me non discesseritis, nec temporalem perditis, et æternalem accipietis. Diabolus dicebat, Nolite perdere istam lucem: Christus dicebat, Ego qui feci et istam, dabo meliorem. Quod ille promittit, sit Christus noster, in potestate dare non habet, et hæc lux mea est, et hæc vita a me creata est: sed illa propter quam docendam veni multo excellentior et melior est. Transite a bono ad melius, ne diabolo consentiendo remaneatis in pejus. In hoc tam magno certamine dum diabolus captivat, Christus liberat: diabolus decipit, Christus redimit: diabolus occidit, Christus restituit. Inter hæc omnia ipsum nostrum Regem adversarius diabolus existimavit carne perimendum, tamquam capite prostrato cetera sibi membra facilius subjugaret: falsusque in hoc quod videbat, Deum latere in carne minime cogitabat: inscius tanti sacramenti, quod ille Mediator esset, et ita (a) temperaret Deum in homine, ut hominem conjungeret Deo; occidit quasi potentem hominem defendentem homines, et sensit Deum liberantem omnes quos creaverat homines. Denique in ipsa passione videte spectaculum tanti certaminis. Armatur Judas ut pretio vendat magistrum, et qui erat in numero discipulorum, fit particeps consilii Judæorum, dat osculum falsum, in quo erat nequitiæ signum: fingit pacem plenus malitia in corde. Excitantur Judæi, veniunt cum facibus, lanternis et armis: quærunt multi unum, et veniunt filii tenebrarum, ferentes in manibus lucem, per quam illam veram aliis de-

(a) Editi, *tentare Deum*. Emendantur ex MSS.

monstrarent, quam ipsi cæcati corde non poterant retinere. Dominus autem *Jesus sciens omnia quæ ventura erant super se* (non enim aliquid ignorabat qui ad hoc venerat) *egressus est ad eos et ait illis, Quem quæritis? At illi: Jesum Nazarenum. Ait illis, Ego sum. Quando autem illis dixit, Ego sum, abierunt retro, et ceciderunt in terram.* Ecce radius veræ lucis latens adhuc sub nube carnis, respexit tenebras, et prostravit ad terram. Quomodo tunc Judæi audebunt illam respicere claritatem, quando istam infirmitatem tolerare minime potuerunt? Sed ut impleret propter quod venerat, exsurgunt rursus tenebræ: dat eis potestatem, capiunt tenebræ lucem, non sequendam, sed occidendam: permittit se lux ab eis teneri, duci, suspendi, occidi, ut expoliatus nube carnis, fulgorem redderet majestatis. Quæ tandem acta sunt in illo certamine? Quam fortiores sibi esse videbantur ministri diaboli, dum fremerent dentibus, dum irriderent, dum caput agitarent, dum spineam coronam imponerent, dum vestimenta ejus conscinderent, dum viderent pendentem illum quem viderant miracula facientem, dum fel et acetum darent, dum lancea perfoderent. Qualis vox veluti victoriæ eorum fuit dicentium, *Si Filius Dei est, descendat de cruce.* Sed hoc ille per eos clamabat, qui patientiam Christo auferre cupiebat, ut excitatus insultationibus Judæorum, demonstraret potentiam, sed perderet patientiam. Ille autem Rex fortis, et singulare consilium per quod nascitur et regitur omne sanum consilium, utramque aciem respiciebat, utramque aciem servabat, et patientiæ, et potentiæ: et quod servavit, exhibuit. Nam et patientiam servavit, quis de cruce non descendit: et potentiam demonstravit, cum de sepulcro surrexit. Dum in cruce pependit, falsa victoria Judæorum: dum de sepulcro surrexit, vera confusio Judæorum, et sempiterna victoria Christianorum. Dum in cruce pependit, mœsti, contristati, dispersique discipuli; dum de sepulcro surrexit, gaudentes, una in domo sunt congregati. Dum in cruce pependit, diffidentia discipulorum: dum de sepulcro surrexit, congregatio gentium. Dum in cruce pependit, timore negavit Petrus: dum de sepulcro surrexit, amore totus credit mundus. Non solum tunc actum est hoc certamen, sed nunc agitur: pugnatur, laborant membra Christi urgente adversario, resistitur illi; quoniam caput nostrum jam sedet in cælo. Ad hoc ille pugnare voluit, ut te doceret quomodo vinceres. Sed si vires tuæ parvæ sunt, ipsum invoca salvatorem, ipsum invoca adjutorem. Cum te perspexerit fideliter invocantem; qui pro te pependit in ligno, et hic victoriam, et coronam victoriæ præparabit in cælo.

Johan. 18. 4. etc.

Matth. 27. 40.

CAPUT VI.

6. TERTIA DIE. Triduana mors Domini per Prophetas et prædicta est, et promissa, et impleta. Nam Osee propheta ait, *Post biduum suscitabit nos, die tertia veniemus, et quasi ante lucem paratum illum inveniemus:* ostendens nos in illo resurgere, quoniam dignatus est carnem in qua moreretur a nobis accipere. Quid jam dicam de figura illa Jonæ prophetæ, quem ipse Dominus expressius demonstrans, ait ad Judæos, *Generatio hæc, generatio nequam est; signum quærit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ. Sicut enim Jonas fuit in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, ita oportet esse et filium hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus.* Ipsam figuram propheticam comparando, breviter percurramus. Missus est Jonas ad civitatem Ninive, ut ejus finem prædicaret: missus est Christus a Patre, ut finem mundi omnibus demonstraret. Fugit Jonas in Tharsis a facie Domini: fuga Jonæ, velox transitus Christi: de quo dicit Propheta, *Exultavit ut gigas ad currendam viam.* Adscendit navem Propheta fugiens: lignum Christus adscendit, per mare hujus sæculi transiens. Irruit tempestas magna in mari: perturbatio maris, perfidia Judæorum. Data est sors, ut propheta fugitivus in mare mitteretur: sors data est super Christi vestimenta, ut unitas omni mundo prædicaretur. Projectus est e navi in mare Jonas: mors Christi in cordibus gentium collocata est. Susceptus est a bestia Propheta, custodiendus, non comedendus. Audi hic ipsius vocem Christi per sanctum David, *Non derelinques animam meam apud inferos, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* In ventre bestiæ marinæ positus Jonas sanctus oravit: in inferno Christus descendens mortuos suscitavit. Tertio die Propheta littori incolumis est redditus: die tertio Christus de sepulcro surgens, super cælos est exaltatus. Ad prædicationem Jonæ per pœnitentiam salvata est civitas: per Christi prædicationem sancta Jerusalem redemta est civitas.

Osee 6. 3.

Matth. 12. 39. et 40.

Psal. 18. 6.

Psal. 15. 10.

CAPUT VII

7. ASSUMTUS IN CÆLUM. *Qui descendit*, ait Apostolus, *ipse est et qui adscendit super omnes cælos, ut adimpleret omnia.* Quis est qui descendit? Deus homo. Quis est qui adscendit? Idem ipse Deus homo. Agnoscat se omnis homo, quoniam propter hominem Deus factus est homo. Quod pro te suscepit, levavit in cælum; terrenumque corpus fecit cæleste. Si credis et tu quod possis resurgere, et in cælum adscendere: quia certus es de tanto pignore, securus eris de tanto munere. Regnat homo jam susceptus a Christo, ad dexteram Patris sedens: et ut sui ab illo regnum accipiant, vocat, invitat, hortatur. Festinet ad eum omnis anima, quæ avida est gloriæ: pergat ad talem regem, a quo ut accipiat potestatem, non ei pretium pecuniæ dabit; sed plenam perfectamque fidem cum ad eum adtulerit, etiam angelos judicabit.

Ephes. 4. 10.

CAPUT VIII.

8. INDE VENTURUS. Quis est iste, qui exspectatur venturus mortuos vivosque judicare, nisi ille homo qui pro nobis dignatus est in cruce pendere? Homo susceptus exspectatur ut veniat. Ceterum secundum id quod Deus est et Patri æqualis est, semper judicat, et semper præsens est. Veniet autem Redemtor noster in ea forma, in qua assumtus est, ut impleatur illud quod de eo ait propheta Zacharias, *Videbunt in quem pupugerunt.* Videbunt ergo Judæi Deum

Zach. 12. 10. Johan. 19. 37.

hominem semper regnantem, quem negando desperaverant morientem. Judicabit eos in animis mortuos, qui venturus est resuscitare mortuos. Duobus enim modis hæc sententia accipitur, Vivi et mortui in anima: item vivi et mortui in corpore. Secundum priorem, judicabit vivos in anima, credentes; et mortuos in anima, fidem nullam habentes: secundum posteriorem, judicabit vivos in carne quos præsentes invenerit ejus adventus; judicabit et mortuos in carne, quos resuscitaturus est Deus excelsus. Eligamus, Dilectissimi, ut vivos nos inveniat ejus adventus in anima; ne peccando simul ab illo damnetur caro et anima. Finis mundi in proximo est: et si, ut quidam putant, in proximo non est, dies ultimus uniuscujusque nostrum incertus est. Quid differimus, si ad beatam vitam tendimus? Corrigamur, dum tempus est emendemur: bonas caussas habeamus, ut futuram diem judicii non timeamus.

CAPUT IX.

9. CREDO IN SPIRITUM-SANCTUM. Spiritus-sanctus Deus est, Patre Filioque non minor, sed una majestas, una potestas, inseparabilis Trinitas, indivisibilis sanctitas, simul ubique tota: Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus-sanctus, non tres dii, sed Trinitas unus Deus. Nec tempore separatur Filius a Patre, quoniam æternum Verbum Patris est: nec major est Filio Pater, quoniam æqualem genuit Deus Deum sine tempore, per quem fecit tempora. Nec Spiritus-sanctus minor est Patre et Filio: cum sit caritas atque concordia Patris et Filii. Quomodo enim Filius minor est Patre, ut Arianus hæreticus prædicat, cum Apostolus eum dicat Dei virtutem et Dei sapientiam? Si virtus et sapientia Patris Filius est, qui eum minorem dicit, Deo Patri contumeliam facit: quoniam eum et minorem sapientiam et infirmam virtutem in se habere contendit. Aut quomodo Spiritum sanctum minorem prædicat etiam Filio, cum membra Christi templum Apostolus ponat Spiritus-sancti? *Vos*, inquit, *estis corpus Christi et membra*. Et alio loco, *Nescitis*, inquit, *quia membra vestra templum in vobis est Spiritus-sancti?* Quomodo Deus non est, qui templum habet: aut quomodo minor est Christo, cujus membra templum habet? Non sunt diversi gradus, ubi est una Trinitas et Trina æternitas. Qui enim diversos gradus componit, ipse se ab unitate præcidit. Quomodo exsultas Ariane, quod teneas veritatem, cum te malus error a catholica doctrina separans, hæreticumque protestans a communione totius orbis secernens in uno angulo damnaverit? Cavete Fratres doctrinas hæreticorum, tamquam insidias luporum. Oves Christi, audite vocem pastoris vestri: *Qui intrat per ostium in ovile ovium, ille pastor est*, ait: *qui autem adscendit per aliam partem, fur est et latro*. Cavete fures, cavete latrones; non quiescit pastor clamare, non sinit etiam suos canes tacere. Non se sequestret ovis a summo pastore, ne ipsa se in deprædationem nequissimi offerat lupi raptoris.

1. Cor. 1.24. — 1. Cor. 12.27. — 1. Cor. 6.19. — Joan. 10.1.

CAPUT X.

10. IN REMISSIONEM PECCATORUM. Fortiter tenete, fideliter sperate, patienter exspectate: reddetur vobis novitas per baptismum, vetustate discedente: deonerabitur anima sarcinis peccatorum, ut libertate novæ vitæ induta, adversus diabolum cum adjutorio divino valeat fortiter dimicare, eumque a quo superata est ita superet, ut in regno Dei translata, de hoste devicto secura, regnet cum suo capite Christo.

CAPUT XI.

11. CARNIS RESURRECTIONEM. Magna fides est necessaria, quoniam magnum præmium promittitur. Nec attendatis quid nunc (a) fit, sed quid tunc fit: quod enim nunc fit, multos movet. Quem enim non movet, cum videt tantam speciem, tantam pulcritudinem, tantumque decorem, hominem formatum resolvi in pulveres, ossa dispergi, terram terræ mandari? Non te ista, Christiane, deterreant. Seminatus est homo, non perditus. Anima quidem discedente habitaculum ejus solvitur: non est enim præsto illa domina, quæ curam gerat luteæ domus, atque ejus restauraret ruinas. Vadit enim, ut magno præmio regnum comparet sempiternum. Quid ergo metuis, o anima? Christo Domino dicata es: atque ipso donante bene vivis, et ad regnum Dei pervenire contendis. Ut quid formidas vehiculum mortis? Proficisceris quidem, et injuriam patietur ad tempus caro tua: reverteris cum summo Rege regnans, et talis tibi reddetur quæ nequeat corrumpi, et tecum maneat sempiterna. Si ad hoc pergis ut melior efficiaris, non credis, quoniam meliori et in (b) regno cælorum quodam modo administranti melius tibi præparabitur hospitium? Si hæc terrena, lutea, fragilis, tantam tibi exhibuit pulcritudinem; restaurata et cælestis effecta qualem tibi exhibebit decorem? Si hanc tantum diligis, quæ paululum manet et transit in tempore; illam quantum amabis, quæ decore suo numquam carebit, quoniam in æternum vita manebit?

CAPUT XII.

12. Hoc sequitur in sancto Symbolo, quod omnia quæ credimus et speramus, IN VITA ÆTERNA percipiamus. Vita æterna, Dilectissimi, numquam vilescat, semperque dulcescat. Si amatur vita, quare non quæritur vera? Si amatur vita, talis quæratur quæ numquam finiatur. Et si amatur, quare non quæritur? Aut si quæritur, quia hic non est, ad eum locum ubi est quare non festinatur? Quid etiam ultro se nobis ipsa vita ingessit? Christus est enim Deus verus et vita æterna. Venit ad nos perditos, et redemit inventos: venit huc ad regionem mortalium ipsa vera vita: dedit gustum saporis sui; gustavimus, vidimus, quoniam suavis est. Præcessit nos, invitavit ut sequamur: et ad tam magnum illud donum cujus talem suscepimus gustum, sequi formidamus? Venit ad te vita, rependo vicem, veni et tu ad illam. Suscepit vehiculum mortis, ut transiens liberaret te: suscipe et tu mortem,

(a) In MSS. *quid nunc sit, sed tunc quid fit*.

(b) Gemmeticensis MS. *in regno cælorum*.

ut cum ad illam veneris, ita ab illa suscipiaris, ut numquam moriaris.

CAPUT XIII. 13. SANCTAM ECCLESIAM. Propterea hujus conclusio sacramenti per sanctam Ecclesiam terminatur, quoniam si quis absque ea inventus fuerit, alienus erit a numero filiorum: nec habebit Deum Patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem: nihilque ei valebit quod credidit vel fecit tanta bona sine fine summi boni. Ecclesia, mater est spiritalis: Ecclesia, sponsa Christi est; gratia ejus dealbata, pretioso sanguine dotata. Totum possidet quod a viro suo accepit in dote. Lego tabulas matrimoniales ejus, recitabo. Audite hæretici quid scriptum sit: *Oportebat Christum pati et resurgere a mortuis, et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes.* (Lucæ 24. 47.) Omnes A gentes totus mundus est. Ecclesia totum possidet, quod a viro suo accepit in dote. Quæcumque congregatio cujuslibet hæresis in angulis sedet: concubina est, non matrona. O hæresis Ariana, quid insultas, quid exsufflas, quid etiam ad tempus multa usurpas? Injuriam a te patitur domina ab ancilla; multas ei ingeris contumelias: licet hæc doleat, non te magno metuit sponsa Christi sancta Catholica. (Gen. 21. 10.) Cum enim respexerit ille sponsus, ejicieris tu ut ancilla cum filiis tuis: quoniam non erunt heredes filii ancillæ cum filiis liberæ. Cognoscatur una sancta et vera regina Catholica, cui regnum Christus tale dedit: quod eam per totum mundum diffundens, ab omni macula et ruga mundans, totam pulcram B suo adventu præparavit.

SANCTI AURELII AUGUSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI

a

SERMO (a) DE DISCIPLINA CHRISTIANA.

CAPUT I. Sermonis argumentum.

Eccli. 51. 31. et 35.

1. Locutus est ad nos sermo Dei, et depromtus est ad exhortationem nostram, dicente Scriptura, *Accipite disciplinam in domo disciplinæ*. Disciplina, a discendo dicta est: disciplinæ domus, est Ecclesia Christi. Quid ergo hic discitur, vel quare discitur? Qui sunt qui discunt, et a quo discunt? Discitur bene vivere. Propter hoc discitur bene vivere, ut perveniatur ad semper vivere. Discunt Christiani, docet Christus. Primo ergo quid sit bene vivere, deinde quæ sit merces bonæ vitæ, tertio qui sint veri Christiani, quarto quis sit verus magister, pauca loquentibus nobis, sicut donat Dominus, audire dignemini. Omnes in domo disciplinæ sumus, sed multi nolunt habere disciplinam; et quod est perversius, nec in domo disciplinæ volunt habere disciplinam. Cum propterea debeant in domo disciplinæ accipere disciplinam, ut servent illam et in domibus suis: ipsi contra, indisciplinationem non solum in domibus suis habere volunt, sed ferre illam secum et ad domum disciplinæ. Ideo apud quos non vacat verbum Dei, qui cor auri conjungunt; qui non sunt via, ubi semen cum ceciderit ab avibus colligitur; qui non sunt petrosa loca, ubi semen altam radicem habere non potest, et ad horam exit, et in æstu arescit; qui non sunt ager spinosus ubi semen cum germinaverit et in auras surgere cœperit, spinarum densitate suffocatur: sed qui sunt terra bona parata semen accipere, et fructum reddere vel centenum, vel sexagenum, vel tricenum: (Recordamini, qui non sine caussa intratis disciplinæ scholam, has me similitudines ex Evangelio commemorasse:) qui ergo tales sunt, accipiant quod per me Dominus dicere dignatur. Ego enim, quoniam ille seminat, quid sum? Vix cophinus seminantis. Ipse in me ponere (b) dignatur, quod vobis spargat. Nolite ergo adtendere ad vilitatem cophini. sed ad caritatem seminis et ad potestatem seminatoris.

Matth. 13. 4. et 5.

b

CAPUT II. Dicendum quid sit bene vivere.

2. Quid est ergo bene vivere, quod hic discitur? Præcepta multa sunt in Lege, quibus ipsa bona vita continetur, imperatur et discitur. Multa omnino præcepta sunt, innumerabilia. Præceptorum ipsorum paginas vix quisquam enumerat, quanto magis ipsa? Quæ voluit tamen Deus, propter eos qui se possent excusare, vel quia eis non vacat legere, vel quia non norunt legere, vel quia non possunt facile intelligere, ut excusationem nemo habeat in die judicii, voluit, sicut scriptum est, consummare et breviare verbum super terram, sicut de illo Propheta prædixerat: *Verbum enim consummans et brevians faciet Dominus super terram*. Hoc ipsum verbum consummatum et breviatum, nec obscurum esse Deus voluit. Ideo breve, ne non vacaret legere: Ideo apertum, ne dicat, Mihi non licuit intelligere. Thesaurus ergo est magnus divinarum Scripturarum, habens in se mirabilia præcepta multa, tamquam multas gemmas, et pretiosa monilia, et vasa ingentia et magni metalli. Sed quis potest scrutari thesaurum istum, et uti eo, et pervenire ad omnia quæ ibi sunt? Quando hanc similitudinem Dominus dedit in Evangelio suo, et dixit, *Simile est regnum cælorum thesauro invento in agro*: ne quis se minus idoneum diceret ad perscrutandum thesaurum, continuo dedit aliam similitudinem, *Simile est*, inquiens, *regnum cælorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas, qui invenit unam pretiosam margaritam, et vendidit omnia quæ habuit, et emit illam*, ut si piger eras ad perscrutandum thesaurum, non sis piger unam margaritam sub lingua ferre, et quo vis securus ambulare.

Præcepta bene vivendi uno brevi et aperto mandato comprehensa.

Isai. 10 23.

Matth. 13. 44.

Ibidem 45.

CAPUT III. Mandatum diligendi Deum et proximum.

Matth. 22. 37.

3. Quod est ergo verbum consummans et brevians? *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua; et diliges proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus præceptis tota Lex pendet et Prophetæ*. Ecce quod discitur in domo disciplinæ. Diligere Deum, diligere proximum: Deum tamquam Deum, proximum tamquam te. Non enim

(a) In MSS. plerisque appellatur *Liber*, aut *Libellus Augustini de disciplina Christiana, sive de disciplina Christianorum*. In editis Er. et Lov. additur, *vel de domo disciplinæ*.

(b) Aliquot MSS. *dignetur*.

invenis parem Deo, ut possit tibi dici, Dilige Deum sicut diligis illum. De proximo inventa est tibi regula, quia inventus es proximo tuo par tu ipse. Quæris quomodo diligas proximum? Adtende te ipsum; et quomodo te diligis, sic dilige proximum. Non est ubi erres. Volo jam ergo et tibi committere proximum tuum, ut diligas eum tamquam te ipsum: volo, sed adhuc timeo. Volo tibi dicere, Dilige proximum tuum sicut diligis te ipsum; et timeo: adhuc enim discutere volo quomodo diligas te ipsum. Noli ergo ægre ferre. Non es tu ipse facile dimittendus, cui est proximus committendus: non transitorie tecum agendum est. Tu unus homo es, proximi tui multi sunt. Non enim primo sic debes intelligere proximum, vel fratrem, vel cognatum, vel affinem. Proximus enim est omni homini omnis homo. Proximi sibi dicuntur pater et filius, socer et gener. Nihil tam proximum, quam homo et homo. Sed si putamus non esse proximos, nisi qui de iisdem parentibus nascuntur: Adam et Evam adtendamus; et omnes fratres sumus. Et quidem fratres secundum quod homines sumus, quanto magis secundum quod Christiani sumus? Ad id quod homo es, unus pater fuit Adam, una mater Eva: ad id quod Christianus es, unus pater est Deus, una mater Ecclesia.

Proximus quis.

CAPUT IV. Quomodo diligere se debeat, cui jubetur diligere proximum tamquam se.

4. Videte ergo quantos proximos habeat unus homo. Omnes homines in quos incurrerit, quibus jungi potuerit, proximi ejus sunt. Quomodo ergo discutiendus est utrum diligat se, cui committendi sunt tot proximi, ut sic eos diligat tamquam se? Non ergo irascatur unusquisque, si discutio quomodo se diligat. Certe ego discutio, ipse se inveniat. Ut quid enim discutio? quia ego inventurus sum? Ideo discutio, ut ipse se interroget, ipse sibi appareat, ipse se non lateat, ipse sibi se non abscondat, ipse sibi se ante oculos suos, non post dorsum ponat. Me loquente faciat hoc, me nesciente faciat hoc. Quomodo te diligis? Quisquis me audis, immo quisquis Deum per me audis in hac domo disciplinæ, adtende te, quomodo te diligis. Profecto enim si te interrogem utrum diligas te, respondes quia diligis. Quis enim se odit? Hoc dicturus es: Quis enim se odit? Ergo non diligis iniquitatem, si te diligis. Nam si diligis iniquitatem, non ego dico, Psalmum audi, *Qui diligit iniquitatem odit animam suam.* Ergo si diligis iniquitatem, audi veritatem, veritatem non te palpantem, sed aperte tibi dicentem. Odis te. Quanto magis dicis, quia amas te, odis te. *Qui enim diligit iniquitatem, odit animam suam.* Quid dicam de carne, quæ pars vilior est hominis? Si animam odit, carnem quomodo diligit? Denique qui amant iniquitatem, et oderunt animam suam, omnem turpitudinem exercent de carne sua. Jam ergo qui diligis iniquitatem, quomodo tibi volebas committi proximum, ut diligeres eum tamquam te? Homo, quid perdis te? Si enim tu ipse sic te diligis ut perdas te; sic profecto perditurus es et eum quem diligis

Psal. 10. 6.

sicut te. Nolo ergo quemquam diligas: vel solus peri. Aut corrige dilectionem, aut respue societatem.

CAPUT V. Quis perniciose diligat proximum.

5. Dicturus mihi es, Diligo proximum tamquam me ipsum. Audio plane, audio. Inebriari vis cum illo, quem diligis tamquam te ipsum. Bene nobis faciamus hodie, quantum possumus bibamus. Vide quia sic te diligis, et illum ad te trahis, et ad quod amas vocas. Necesse est ut quem diligis tamquam te ipsum, illuc illum trahas ad quod et tu te amas. Humanus homo, immo belluinus, amando talia qualia belluæ. Belluas enim Deus prostratas in faciem fecit, pastum quærentes de terra; te in duos pedes erexit de terra. Tuam faciem sursum adtendere voluit. Non discordet cor tuum a facie tua. Non habeas faciem sursum, et cor deorsum: immo verum audi et verum fac, Sursum cor: ne mentiaris in domo disciplinæ. Quando enim audis, responde: sed sit verum quod respondes. Sic te dilige, et diliges proximum tamquam te ipsum. Quid est enim sursum habere cor, nisi quod dictum est prius, *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua?* Quia ergo duo præcepta sunt, si unum diceret, non sufficeret? Sufficit et unum, si intelligatur. Nam aliquando sic loquitur Scriptura, sicut Paulus apostolus: *Non adulterabis, non homicidium facies, non concupisces: et si quod est aliud mandatum, in hoc sermone recapitulatur, Diliges proximum tuum tamquam te ipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo autem legis est caritas.* Quid est caritas? Dilectio. Nihil videtur dixisse de dilectione Dei, sed solam proximi dilectionem dixit sufficere ad implendam legem. Quidquid est aliud mandatum, in hoc sermone recapitulatur, in hoc sermone impletur. In quo? *Diliges proximum tuum tamquam te ipsum.* Ecce unum est. Certe duo præcepta sunt, in quibus tota Lex pendet et Prophetæ. * Videte quomodo plus breviatum est, et adhuc pigri sumus. Ecce quæ duo erant, unum factum est. Prorsus proximum dilige, et sufficit. Sed dilige quomodo te ipsum diligis, non quomodo te ipsum odisti. Dilige proximum tuum tamquam te ipsum: sed prius est ut diligas te ipsum.

Belluinus homo.

Matth. 22. 37.

Rom. 13. 9. etc.

Matth. 22. 39.

* CAPUT VI.

Deus homini, ut beatus sit, diligendus.

6. Quærere habes quomodo diligas te ipsum: et audire habes, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua:* Homo enim quomodo a se fieri non potuit, sic nec beatus fieri a se potest. Alia res eum fecit hominem, quod non est ipse homo: alia res eum factura est beatum, quod non est ipse homo. Denique errans videt ipse, quia per se non potest beatus esse, et amat aliud unde sit beatus. Unde se fieri putat beatum, hoc amat. Quid, putamus, amat, unde putat se fieri beatum? Pecuniam, aurum, argentum, possessiones: breviter dico, pecuniam. Totum enim quidquid homines possident in terra, omnia quorum domini sunt, pecunia vocatur. Servus sit, vas, ager, arbor, pecus; quidquid horum est, pecu-

Pecunia non sic amanda, ut non sis paratus divi-

dere cum proximo.

nia dicitur. Et unde est primum vocata pecunia? Ideo pecunia quia antiqui totum quod habebant, in pecoribus habebant. A pecore pecunia vocatur. Legimus antiquos patres fuisse divites pastores. Ergo pecuniam diligis, o homo: unde putas te fieri beatum, pecunia est, et multum eam diligis. Volebas diligere proximum tamquam te ipsum, divide cum illo pecuniam tuam. Quid esses discutiebam. Inventus es: apparuisti tibi, vidisti te, considerasti te. Non es paratus dividere cum proximo pecuniam tuam. Sed quid mihi respondet benigna avaritia? quid mihi respondet? Si divisero cum illo, minus erit et mihi et illi: minuetur quod amo, nec totum habebit ille, nec totum habebo ego. Sed quia diligo eum tamquam me ipsum, opto illi ut tantum habeat: ut nec meum minuatur, et ipse mihi coæquetur.

CAPUT VII. Invidentia vitium diabolicum venens ex superbia.

7. Optas unde nihil perdas, atque utinam hoc verum dicas, vel optes. Timeo enim ne invideas. Quomodo enim socialis erit felicitas tua, quam torquet felicitas aliena. Nonne cum cœperit ditescere vicinus tuus, et incipere quasi surgere, et ire post te, times ne sequatur te, times ne transeat te? Certe diligis proximum tamquam te ipsum. Sed non loquor de invidis. Avertat enim Deus hanc pestem ab animis omnium hominum, nedum Christianorum: vitium diabolicum, quo solus diabolus reus est, et inexpiabiliter reus. Non enim dicitur diabolo ut damnetur, Adulterium commisisti, furtum fecisti, villam alienam rapuisti: sed, Homini stanti lapsus invidisti. Invidentia diabolicum vitium est: sed habet matrem suam. Superbia vocatur mater invidentiæ. Superbia invidos facit. Suffoca matrem, et non erit filia. Ideo humilitatem docuit Christus. Non ergo loquor invidis, bene optantibus loquor. Illis loquor qui optant bene amicis, ut habeant tantum quantum habent et ipsi.

Bene optantes egenti, nec tamen aliquid dantes.

Optant bene egentibus, ut habeant quantum et ipsi: sed nolunt illis dare ex eo quod habent. Inde te jactas homo Christiane, quia optas bene? Melior te est mendicus, qui plura tibi optat, et nihil habet. Bene vis optare nihil a te accipienti: da aliquid bene optanti. Si bonum est bene optare, redde mercedem. Optat tibi bene pauper, quid trepidas? Addo aliquid, in domo disciplinæ es. Addo aliquid his quæ dixi, Da bene optanti, Christus est. Ipse a te petit qui tibi dedit. Erubesce. Ille dives pauper esse voluit, ut haberes pauperes quibus dares. Da aliquid fratri tuo, da aliquid proximo tuo, da aliquid comiti tuo. Tu dives es, ille pauper est. Vita ista via est, simul ambulatis.

CAPUT VIII. Sarcina divitiarum minuenda largiendo pauperi.

8. Sed forte dicis, Ego dives, ille pauper est. Simul ambulatis, an non? Quid est quod dicis, Ego dives, ille pauper; nisi ego oneratus, ille levis? Ego dives, ille pauper. Sarcinam tuam commemoras, pondus tuum laudas. Et quod gravius est, constrinxisti ad te sarcinam tuam: ideo non potes porrigere manum. Onerate, ligate, quid te jactas? quid te laudas? Solve vincula tua, minue de sarcina tua. Da comiti et il-

A lum adjuvas, et te relevas. Inter has voces tuas laudantes sarcinam tuam, adhuc Christus petit, et non accipit: et obtendis nomen pietatis crudelibus vocibus, et dicis, Et quid servo filiis meis? Christum illi oppono, filios suos mihi reponit. Ista vero magna justitia, ut habeat unde luxurietur filius tuus, egest Dominus tuus? *Cum enim uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Non legisti, non advertisti? *Cum uni ex minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis.* Non legisti, non timuisti? Ecce quis eget, et filios tuos numeras? Postremo numera filios tuos, adde unum inter illos, Dominum tuum. Unum habes, sit ille secundus: duos habes, sit ille tertius: tres habes, sit ille quartus: nihil horum vis. Ecce quomodo diligis proximum tuum, quem B tibi facias socium ad istam perditionem.

Excusatio crudelis avarorum pietatis nomine velata.

Matth. 25. 40

9. Quid tibi dicturus sum, Diligis proximum tuum? Quid illi in aures insusurrabis homo avare: nisi Fili, aut frater, aut pater, bonum est nobis, ut cum hic vivimus, bene sit nobis? Quantum habebis, tantus eris. Frange lunam, et fac fortunam. Ista susurrabis proximo tuo, quæ non didicisti in domo disciplinæ, nec audisti hic. * Nolo sic diligas proximum tuum. O si possem facere, ut nulli jungereris! *Corrumpunt* enim *mores bonos colloquia mala.* Sed non possum facere ut nemini jungaris, cui mala ista quæ non vis dediscere insusurres: et non solum nolis dedoceri, sed affectes etiam docere: Nolo, immo volo, sed non possum, disjungere te ab auribus aliorum. Alios admoneam, ad quorum aures ambis, quorum aures penetrare moliris, ad quorum C corda per aures intrare disponis. O qui accipis verbum sanum in domo disciplinæ, *Sepi aures tuas spinis. Corrumpunt bonos mores colloquia mala. Sepi aures tuas spinis.* Sepi, et spinis sepi; ut ille qui importune intrare ausus fuerit, non solum repellatur, sed etiam compungatur. Repelle illum a te. Dic, Christianus es, Christianus sum: non hoc accepimus in domo disciplinæ, non hoc didicimus in illa schola, quam gratis intravimus; non hoc didicimus sub illo magistro, cujus cathedra in cælo est. Noli mihi ista dicere, aut noli ad me accedere. Hoc est enim, *Sepi aures tuas spinis.*

Avarorum perniciosa colloquia cavenda.

CAPUT IX.

1. Cor. 15. 33.

Eccli. 28. 27.

10. Convertam me ad illum. Avarus es, pecuniam amas: beatus esse vis? Deum tuum ama. D Pecunia te non facit beatum: tu eam facis ornatam, non illa te beatum. Sed quia multum amas pecuniam, et video quia pergis quo jusserit cupiditas: piger perge quo jubet caritas: respice, et vide quantum intersit inter pecuniam tuam et Deum tuum. Pulcrior est iste sol quam pecunia tua, et tamen sol iste non est Deus tuus. Porro si pulcrior est lux ista quam pecunia tua, quantum est pulchrior qui fecit hanc lucem? An forte comparare vis pecuniam tuam luci? Ecce occidit sol: ostende mihi pecuniam tuam. Nitet, et nocte subtraho lucernam, ecce dives es, ostende mihi divitias tuas. Jam si lumine priveris, jam si non habeas unde quod habes videas, ubi sunt divitiæ tuæ? * Et sic tamen

* CAPUT X.

Acute in cæcos quosdam avaros.

horrenda profunditas avaritiæ non patet (a) oculis, et scatet animis. Vidimus et cæcos avaros: dicatur mihi, unde avari sunt cæci qui non vident. Quod habet nec habet, et tamen avarus est cæcus. Quare? Quia credit se habere, avarus est. Fides eum facit divitem: credendo dives est, non videndo. Quanto melius fidem convertit ad Deum! Non vides quod possides, et Deum tibi sic prædico. Nondum vides: ama, et videbis. Amas pecuniam, o cæce, quam numquam videbis. Cæcus possides, cæcus moriturus es, quod possides hic relicturus es. Non tenebas et quando vivebas: (b) quia non videbas quod habebas.

Quomodo præcipitur Deus amari tamquam pecunia.

11. De Deo quid tibi dicitur? Ecce hoc tibi dicit ipsa Sapientia? Ama illum *tamquam pecuniam*. Indignum est, injuriosum est, ut sapientia pecuniæ comparatur: sed amor amori comparatur. Video enim hic vos sic amare pecuniam, ut jubente amore pecuniæ labores suscipiatis, jejunia toleretis, mare transeatis, ventis et fluctibus vos committatis. Habeo unde eligam quod ametis sed non habeo quod addam ad amorem quo amatis. Sic me amate, plus nolo me amari, ait Deus. Improbis loquor, avaris loquor; Pecuniam diligitis, tantum me diligite. Certe melior sum incomparabiliter: nolo a vobis ampliorem amorem: quantum diligitis pecuniam, tantum me amate. Erubescamus saltem, confiteamur, et pectora tundamus, non ut super peccata nostra pavimentum solidemus. Nam qui tundit pectus et non corrigitur, solidat peccata, non tollit. Tundamus pectus, et cædamus nos, et corrigamur a nobis, ne ille postea nos cædat, qui magister est. Diximus enim quid hic discatur: jam quare discatur.

Tundens pectus, nec se corrigens, solidat peccata, non tollit.

CAPUT XI.

Discere litteras spe commodi temporalis quam solenne est et quam vanum.

12. Quare ivisti in scholam, quare vapulasti, et a parentibus ductus, et fugitans quæsitus, et inventus adtractus es, et adductus extensus es? Quare vapulasti? Quare tanta mala in pueritia pertulisti? Ut disceres. Quid disceres? Litteras, Quare? Ut haberetur pecunia, aut ut compararetur honor, et teneretur sublimitas dignitatis. Vide quia periturus, propter perituram rem, perituram rem cum tanto labore didicisti in tantis pœnis, et amabat te qui te ad pœnas trahebat: ipse qui te amabat, ipse te ad pœnas trahebat; ut vapulares, amando faciebat; ut disceres, quid? Litteras. Bonæ sunt litteræ? Bonæ. Novi, Dicturus es mihi, Quare et vos Episcopi litteras legistis? Quare nunc divinas Scripturas in ipsa litteratura tractatis? Ita vero: sed non ad hoc didicimus litteras. Non enim parentes nostri, quando nos in scholam mittebant, hoc nobis dicebant: Discite litteras, ut habeatis unde legere * codices dominicos. Nec ipsi Christiani filiis suis hoc dicunt. Sed quid? Discite litteras: Quare? Ut sis homo. Quid enim? Modo pecus sum? Quod dico, ut sis homo, hoc est, ut sis eminens inter homines. Unde et illud proverbium, Quantum habebis tantus eris. Ut habeas quantum ceteri, aut quantum pauci; aut plus quam ceteri, aut plus quam pauci; habeas inde honorem, habeas inde dignitatem. Et ubi erunt ista omnia, cum mors venerit? Quomodo stimulat, quomodo metus iste interpellat? Quomodo nomen ipsum a me commemoratum omnium corda percussit? Quomodo timorem vestrum teste gemitu declarastis? Audivi, audivi, gemuistis, mortem timetis. Si timetis, quare non cavetis? Mortem timetis: quid timetis? Ventura est: timeam, non timeam, venire habet: sero, cito, ventura est. Si timeas, non efficies ut non sit quod times.

* Supple possitis.

Metus mortis.

CAPUT XII

Mors bona, si vita bona præcessit.

13. Illud potius time, quod si nolis, non erit. Quid? peccare. Peccare time, quia si amaveris peccata, in aliam mortem irrues; quo posses non venire, si non amares peccata. Modo autem perversus plus amas mortem quam vitam. Absit, inquis. Quis est hominum qui plus amet mortem quam vitam? Forte convinco te, quia plus amas mortem quam vitam. Ecce unde te convinco. Amas tunicam tuam, bonam eam vis: amas villam tuam, bonam eam vis: amas filium tuum, bonum eum vis: amas amicum tuum, bonum eum vis: amas domum tuam, bonam eam vis. Quid est quod etiam bonam vis habere mortem? Quotidie enim rogas, ut quoniam mors ventura est, bonam mortem tibi Deus det; et dicis, Deus avertat a me malam mortem. Plus ergo amas mortem tuam, quam vitam tuam. Mori male times, male vivere non times. Corrige male vivere, time male mori. Sed noli timere: Non potest male mori, qui bene vixerit. Prorsus confirmo, audeo dicere, *Credidi propter quod locutus sum:* Non potest male mori, qui bene vixerit. Jam tu dicis tibi, Non multi justi naufragio perierunt? Certe non potest male mori, qui bene vixerit. Non multos justos gladius peremit hostilis? Certe non potest male mori, qui bene vixerit. Non multos justos latrones occiderunt? Non multos justos bestiæ laniaverunt? Certe non potest male mori, qui bene vixerit. Et ego respondeo: Hæc tibi enim videtur mala mors? naufragio perire, gladio percuti, a bestiis laniari, mors mala tibi videtur? Nonne istas mortes Martyres subierunt, quorum Natalitia celebramus? Quod genus mortis non subierunt? Et tamen si Christiani sumus, si in domo disciplinæ nos esse meminimus, vel cum hic sumus, vel cum hic audimus, si exeuntes hinc non obliviscimur, si meminimus quod hic audimus, nonne Martyres beatificamus? Quare mortes martyrum: oculos carnis interroga: male mortui sunt. Oculos fidei interroga: *Pretiosa in conspectu Domini, mors sanctorum ejus.* Quidquid ergo est quod exhorres in morte, omnino non exhorreas, si eos imitaris. Id age, ut bonam vitam habeas: et quæcumque occasio fuerit ut exeas de hoc corpore, exis ad requiem', exis ad beatitudinem, quæ non habet timorem, nec fi-

Psal. 115.10.

Ibidem 15.

(a) MSS. *non patet oculus, et scatet animus.*

(b) Hic editi addunt, *quanto magis perdis*. quod abest a MSS.

Luc. 16. 19. nem. Nam quasi bona mors divitis in purpura et bysso: sed mala mors sitientis et inter tormenta guttam aquæ desiderantis. Quasi mala mors jacentis pauperis ante januam divitis, inter linguas canum, in fame et siti micas de mensa desiderantis: mala mors, aversanda mors. Finem respice: Christianus es, fidei oculum intende. *Contigit mori inopem illum, et efferri ab Angelis in sinum Abrahæ.* Quid proderat diviti sepulcrum marmoreum, sitienti apud inferos? Quid oberant pauperi panni cum sanie ulcerum ejus, requiescenti in sinu Abrahæ? Longe vidit eum requiescentem, quem contemserat jacentem. Modo elige mortem: dic mihi, quis bene mortuus est, quis male? Puto quia melius ille pauper, quam ille dives. An vis aromatibus sepeliri, et apud inferos sitire? Respondes, Absit a me. Puto quod hoc dices. Disces ergo bene mori, si didiceris bene vivere. Merces enim bonæ vitæ, æterna est.

CAPUT XIII. Auditores verbi alii discentes, alii male excipientes.

14. Qui discunt, Christiani sunt: qui audiunt et non discunt, quid ad seminantem? Seminantis manum non terret via, non terrent lapides, non spinæ: jactat ille quod suum est. Qui timuerit ne cadat in terram malam, non pervenit ad terram bonam. Et nos dicimus, jactamus semina, spargimus semina. Sunt qui contemnunt, sunt qui reprehendunt, sunt qui irrident. Istos si nos timuerimus, nihil habemus seminare, et in messe habemus esurire. Ergo veniat semen ad terram bonam. Scio quia qui audit et bene audit, deficit, et proficit: deficit iniquitati, proficit veritati: deficit sæculo, proficit Deo.

CAPUT XIV. Quis sit verus magister.

15. Quis est enim magister qui docet? Non qualiscumque homo, sed Apostolus. Plane apostolus, et tamen non apostolus. *An vultis,* inquit, *experimentum, ejus accipere qui in me loquitur Christus?* (2. Cor. 13. 3.) Christus est qui docet: cathedram in cælo habet, ut paulo ante dixi. Schola ipsius in terra est, et schola ipsius corpus ipsius est. Caput docet membra sua, lingua loquitur pedibus suis. Christus est qui docet: audiamus, timeamus, faciamus. Et ne contemnas et ipsum Christum, qui propter te in carne natus est, pannis mortalitatis circumdatus; propter te esurivit et sitivit et propter te lassatus ad puteum sedit; propter te fatigatus in navi dormivit, propter te contumelias indignas audivit; propter te a facie sua sputa hominum non abegit; propter te alapas in faciem accepit; propter te in ligno pependit; propter te animam effudit; propter te in sepulcro positus est. Hæc omnia forte contemnis in Christo? Vis nosse quis sit? Recole Evangelium quod audisti? *Ego et Pater unum sumus.* Joan. 10. 30.

16. Conversi ad Dominum, ipsum deprecemur pro nobis, et pro omni plebe sua adstante nobiscum in atriis domus suæ: quam custodire protegereque dignetur: per Jesum Christum Filium suum, Dominum nostrum, qui cum eo vivit et regnat in sæcula sæculorum, Amen.

SANCTI
AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE CANTICO NOVO

ET DE REDITU AD CÆLESTEM PATRIAM AC VIÆ PERICULIS,

SERMO AD CATECHUMENOS.

CAPUT I. Transitus a vetustate ad novitatem.

1. Omnis qui baptismum Christi desiderat, vitam novam concupiscit. Transeat ergo a vetustate, ut perveniat ad novitatem. Prius enim fuit testamentum vetus, canticum vetus, homo vetus: nunc autem testamentum novum, canticum novum, propter hominem novum. Demonstremus hoc quod dicimus testimoniis sanctarum Scripturarum: Jeremias propheta, *Ecce* (Jerem. 31. 3.) inquit, *dies veniunt, dicit Dominus, et consummabo super domum Juda testamentum novum:* David quoque propheta, *Deus canticum novum* (Psal. 143. 9.) *cantabo tibi*. Et iterum, *Cantate Domino canticum novum* (Psal. 95. 1.). Apostolus etiam Paulus, *Expoliantes*, inquit, *vos veterem hominem, induite novum* (Coloss. 3. 1.). Et alibi: *Vetera transierunt, ecce facta sunt nova* (2. Cor. 5.17.). Quæ vetera transierunt? quæ facta sunt nova? Si adsit spiritalis auditor, non solum intelligit, verum etiam videt quæ facta sunt nova: Si autem carnalis adsit, qui totum per oculos carnis, nihil per aciem mentis intelligit, irridens respondet, Rogo te, dic quæ facta sunt nova? Numquid aliud cælum respicio quam antea, aut sidera in novum splendorem micantia? Nonne iisdem cursibus sol peragit diem, eisdem curriculis luna peragit noctem? Numquid mare terminos suos finesque transgressum est, aut terræ facies immutata alia insolita germina procreavit? Nonne sicut ex initio horis duodecim peragitur dies, eisdemque crementis æstatis tempus, quibus detrimentis hyems peragitur? Progenies quoque ipsæ mortalium aliis decedentibus, aliis succedentibus terminatos finiunt dies: Cum ergo omnia, sicut ex initio constituta sunt ita concurrunt, suos motus finesque servantia; quid est quod nobis prædicatur, *Vetera transierunt, ecce facta sunt nova?* Responde o Paule, talia de nobis requirenti; et quia minus valeo ad respondendum, te obsecro, responde pro me. Ecce audi Apostolum? Quid quæris carnalis auditor per oculos carnis respicere? Erige mentis aciem, ut quod dicitur possis intelligere, *Vetera transierunt, ecce facta sunt nova* (1. Cor. 15.). Quæ vetera transierunt? quæ facta sunt nova? *Primus homo*, inquit, *de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis*. Transiit Adam, homo vetus factus ex limo: venit Christus, Deus homo missus e cælo. Transiit vetustas mentium, accessit novitas credentium: transiit vita carnalis, successit spiritalis. An parva est novitas hæc, ita demonstrata per hominem Deum, ut moriendo susciperet vetustatem tuam, resurgendo ostenderet novitatem tuam, adscendendo firmaret claritatem tuam? Vetera transierunt: quæ vetera transierunt? Quod eratis filii Adam, filii carnales. Nova accesserunt: quæ nova? Quod efficimini filii Dei, filii spiritales. Vetera transierunt, terra eratis: Ecce facta sunt nova, cæli jam pene effecti estis. *Cæli enim enarrant gloriam Dei* (Psal. 18. 1.). Non vobis impossibile videatur, cum sitis terrestres, efficiamini cælestes. De terra non facit cælum, qui de nihilo fecit terram et cælum? Vetera transierunt, lapides colebatis: Nova accesserunt, Deum verum adoratis. Vetera transierunt, transiit mortalitas: Nova accesserunt, promissa est immortalitas. Vetera transierunt, perierat omnis caro per mulierem simul cum viro peccante: Nova accesserunt, reparata est caro sine viro virgine pariente. Vetera transierunt, transiit regio vetustatis: Nova accesserunt, succedit Jerusalem civitas cælestis novitatis. Ad hanc civitatem novam pervenire cupitis, qui nomina vestra conscribenda dedistis.

CAPUT II. Festinemus ad patriam.

2. Eja Fratres mei, ardenter desideremus proprium patriam: peregrinationem istam, quæ nos ab ea adhuc detinet, toleremus, non amemus: festinemus tamen. Non est quare hic stare: nec invenis in sæculo, quod jam possis amare. Ipse enim amor parentum, conjugum, filiorum, facultatum, aut magnum quibusdam incusserunt laborem, aut magnum pariunt timorem: non est quare hic stare. Melius enim festinando appetimus sempiterna, quam hic rema-

Navigii instructio. nendo sæculi nos apprehendat ruina. Præparemus sitarciam, apprehendamus et adscendamus a navem (a) fidem simul et crucem, nec desit anchora spes nostræ salutis, extendamus funes di- b versas virtutes, vela caritatis (b) colligamus, invocemus ventum prosperum verbum Dei; exhauriamus sentinam a peccatis, per eleemosynas mundetur conscientia. Non impediatur hujus nostri cursus navigii, operemur manibus c ut (c) possumus. Manibus suis sentinam exhauriebat qui dicebat, *Manibus meis coram eo nocte, et non sum deceptus*. (Psal. 76. 3.) Non negligamus nostra peccata; minuta sunt, sed multa sunt. Fluctus unus validus irruens obruit navem, minaturque naufragium: humor autem per rimas influens et in sentinam veniens, nisi subinde siccetur, hoc idem facit. Ergo exhauriatur sentina, non negligatur misericordia: quia eleemosyna a morte liberat, et ipsa purgat peccata. (Tob. 4. 11.) Adsit nostra tutela Christi gratia, celeuma nostrum dulce cantemus Halleluja: ut læti ac securi ingrediamur sempiternam ac felicissimam patriam. Non metuat anima mare hoc magnum, sæculum scilicet, cujus fluctus ac turbines sentimus inimicas sæculi potestates. In Deo sperantes multi jam sancti hos fluctus spreverunt, multi calcaverunt, multi super ejus aquas ambulantes securi ad patriam pervenerunt. Sed exsurgit ventus validus et magna tempestas, sua cujusque cupiditas. Titubat fides in mari, clamet in te Petrus, Domine pereo: (Matth. 14. 30.) dabit manum mergenti, nec sinit perire ille qui propter nos super aquas dignatus est ambulare. Vide apostolum Paulum, hoc navigium non solum demonstrantem, verum etiam adscendentem, et quam plurimos invitantem. Quando dicebat, *Habentes victum et tegumentum, his contenti simus*, (1. Tim. 6. 8.) quid aliud quam competentem sitarciam imponendam esse monstrabat? Quando dicebat, *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quam mihi mundus crucifixus est, et ego mundo*, (Gal. 6. 14.) Navem adscendebat. Quando dicebat, *Induite vos sicut electi Dei, benignitate, humilitate, longanimitate, mansuetudine*: (Coloss. 3. 12.) quid aliud quam funes extendebat? Quando dicebat, *Manet fides, spes, caritas, major horum caritas*: (1. Cor. 13. 13.) vela colligebat. Quando dicebat, *Verbum Dei habitet in vobis abundanter*: (Coloss. 3. 16.) ventum prosperum invocabat. Quando dicebat, *Infatigabiles itaque dum tempus habemus operemur bonum ad omnes*; (Gal. 6. 10.) et, *Operantes propriis manibus vestris*: (1. Thess. 4. 11.) quid aliud quam sentinam exhauriri præcipiebat? Quando dicebat, *Gratia salvi facti estis*: (Ephes. 2. 8.) tutelam exorabat. Quando dicebat, *In psalmis et hymnis cantantes in cordibus vestris Domino*: (Ephes. 5. 19.) celeuma sanctum docebat. Quando dicebat, *Spe salvi facti sumus*: (Rom. 8. 24.) anchoram in cordibus credentium figebat. Quando dicebat, *Jerusalem quæ sursum est, libera est, quæ est mater nostra*: (Gal. 4. 26.) ipsam patriam demon- A strabat. Quando dicebat, *Ubi est mors contentio tua? Gratias Deo, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum*: (1. Cor. 15. 55.) non adhuc in mari periclitabatur, sed jam in propria patria lætabatur. O optime gubernator, o pulcherrime magister et doctor, docuisti, fecisti; et ideo celeriter pervenisti, quia quæ docuisti, prior ipse fecisti.

CAPUT III. De via terrestri ad patriam, et de jumento opportuno.

3. Si quis forte, ut adsolet, refugit navigium, et insolitos fluctus maris horrescit, desideratque iter conficere, quo, etsi tardius, ad patriam valeat pervenire: demonstrabo viam, immo ipsa se demonstrat via. Ecce in Evangelio clamat Salvator, *Ego sum via*. (Johan. 14. 6.) Habes viam, ambula, sollicitus tamen doma jumentum tuum, carnem tuam, ipsi enim insidet anima tua. Quomodo si B in hac via mortali jumento insideres, quod te gestiendo vellet præcipitare; nonne ut securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, et fame domares quod freno non posses? Caro nostra jumentum nostrum est: iter agimus in Jerusalem: plerumque nos rapit caro, et de via conatur * excludere. (* f. excutere.) Tale ergo jumentum cobibeamus jejuniis. Vide illum gubernatorem eumdemque viatorem apostolum Paulum, vide illum jumentum suum domantem. *In fame*, inquit, *et siti, in jejuniis sæpius castigo corpus meum, et in servitutem redigo*. (2. Cor. 11. 27. 1. Cor. 9. 27.) Ita ergo et tu, qui ambulare desideras, doma carnem tuam, et ambula. Ambulas enim si amas. Non enim ad Deum passibus, sed affectibus currimus.

CAPUT IV. De ambulantium multiplici genere.

4. VIA ergo ista nostra ambulantes quærit. C Tria sunt hominum genera quæ odit: remanentem, retro redeuntem, aberrantem. Ab his tribus generibus malis Domino adjuvante vindicetur et defendatur gressus noster. Jam vero cum ambulantes sumus, alius tardius ambulat, alius celerius ambulat, tamen ambulant. Excitandi sunt ergo remanentes, retro redeuntes revocandi, errantes in viam ducendi, tardi exhortandi, celeres imitandi. Qui non proficit, remansit in via: qui forte a meliore proposito declinat ad id quod deterius reliquerat, reversus est retro: qui fidem deserit, a via erravit. Cum tardis sit nobis et cum celerioribus ratio, cum ambulantibus tamen. Quis est qui non proficit? Qui se putaverit esse sapientem: qui dixerit, Sufficit mihi quod sum: qui non adtenderit eum qui di- D cit, *Quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam vocationis Dei in Christo Jesu*. (Philip. 3. 13.) Currentem se dixit, sequentem se dixit: non remansit, non retro respexit: absit ut erraverit, quia viam ipse docebat, qui et tenebat et ostendebat. Celeritatem autem ejus ut imitaremur, ait, *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi*. (1. Cor. 11. 1.) Arbitramur ergo nos, Dilectissimi, in via vobiscum ambulare: si tardi sumus, prævenite nos; non invidemus, quærimus quos sequamur. Si autem nos putatis celeriter ingredi, currite nobiscum: unum est

(a) Sic MSS. At Er. fide simul et cruce. Lov. fidei simul et crucem.

(b) Divionensis MS. collocemus: et aliquanto post, vela collocabat. Gemmeticensis, celemus, et infra, velabat.

(c) In MSS. ut hoc possimus.

ad quod omnes festinamus, et qui tardius et qui celerius ambulamus. Qui sunt et retro redeuntes? Qui ex continentia revertuntur in immunditiam, qui ex sancto et singulari bono proposito virginitatis divertuntur in turpitudines voluptatis, et corrupta mente corrumpunt simul et carnem. Hos increpat apostolus Petrus dicens, I. Petr. 2. 21. *Melius illis erat non cognoscere viam salutis, quam cognoscentes retro respicere.* O malum, Gen. 19. retro respicere! Uxor enim Loth, quæ liberata a Sodomitis, contra præceptum retro respexit, quod evaserat perdidit. Nec immerito in statuam salis repente conversa est, nisi ut fatuos suo etiam exemplo condiret. Qui sunt et aberrantes? Omnes hæretici, qui relicta veritatis via errando per desertum latrocinantur, et animas captant in peccatis, præpediuntque ne quis ad patriam valeat pervenire: effecti lupi semitarii induti ovina pelle, cum sint intus lupi rapaces; prædicantes Christum viam, et qui eos sequuntur ducentes ad mortem.

CAPUT V. Quo discerni possit falsa prædicatio a vera.

5. Hic si aliquis dicat, Quid ego faciam non invenio: ecce homo Christum prædicat, viam prædicat, Christi se dicit esse discipulum, veritatem se dicit annuntiare, quare non sequar talia prædicantem? Respondeo, Quia aliud ejus habet lingua, aliud conscientia. Unde novi, inquis, numquid ego conscientias discutere possum? Christum ab eo audio: quod audio, hoc credo, hoc teneo. Non te seducat filius falsitatis, si filius es veritatis. Disce jam, Christiane, qui Christum desideras et audire et videre. Si quis tibi Christum prædicat, attende et considera C Johan. 14. 6. qualem prædicet, ubi prædicet Christus enim veritas est, per Scripturas sanctas prædicatur, non in angulis, non occulte, sed palam, publi- Psal. 18. 6. ce. *In sole enim posuit tabernaculum suum;* hoc est, in manifesto collocavit Ecclesiam suam. Jam hic respice illum qui tibi Christum prædicat, dicat qualem Christum prædicet.

CAPUT VI. Manichæorum error.

6. Ecce hæreticus Manichæus, qui per suam doctrinam promittit introducere te in veritatem, ipsum Christum dicit esse fallacem. Non habuit, inquit, verum corpus: phantasma fuit; spiritus fuit. Et hoc in illo fuisse negat nequissimus Manichæus. O pessime hæretice Manichæe, si credere non vis Veritatem dicentem discipulis suis; Luc. 24. 39. *Palpate, et videte, quia spiritus ossa et carnem non habet sicut me videtis habentem:* si credere D non vis, ut dixi, Veritati, Judæo crede crucifigenti. Nam cum tu dicis, Christus Deus fuit, non homo Judæus dicit, non fuit Deus, sed homo. Catholica utrosque convincens, Ego, ait, verum teneo, quod Christus et Deus est et homo. Tu autem Manichæe, unde probas Christum spiritum fuisse? Spiritus alapas accepit? spiritus spineam coronam portavit? spiritus sibi crucem bajulavit? Si spiritus fuit, cujus vestimenta milites diviserunt? Si spiritus fuit, quomodo cum traderet spiritum, corpus ejus prope dimidium diem exanime pependit in cruce? Si spiritus fuit, quomodo latus ejus perforatum est lancea? Quomodo susceptus est a Joseph sepe- A liendus, quomodo sepulcro est conditus? Omnia ista spiritus pati non potest. Sicut de eo antea per Prophetas prædictum est, ita et factum. Erras tu nimis falsitas, in omnibus te superat veritas. Ergone hæretice, ut doces, veritas mentita est, et tu verum prædicas? Et ubi hoc prædicas? In absconso, in occulto. Si veritate fulcitur prædicatio tua, publica sit doctrina tua. Demonstra mihi Ecclesiam tuam. Sed novimus quid agatis decepti et deceptores. Apostolus Paulus vos prodidit dicens, *Quæ enim occulte fiunt ab eis, turpe est etiam dicere.* Ephes. 5. 12. Nobis turpe est dicere, sed vos non quiescitis agere. Manifesta est ignominia vestra, nudata est turpitudo vestra: ex confessione simul et scriptura vestra, omnibus palam facta est turpis doctrina vestra: B utinam aliquando corrigantur corda vestra.

CAPUT VII. Error Arianorum.

7. Alii hæretici Ariani ipsam viam Christum, per quam itur ad Patrem, secundum divinitatem nolunt esse æqualem Patri. Et cum ipse dicat, *Ego et Pater unum sumus:* Johan. 10. 30. illi dicunt, Si missus est Christus, minor est; major est utique qui mittit illo qui mittitur. Hæc argumentatio est humana, non auctoritas divina. Alia est operatio Trinitatis quam tu hæretice non assequeris, qui carnaliter sapis. Mundum enim cor non habes, nec ad Deum. Christus enim in quantum hominem suscepit, missus dicitur: in quantum Deus est, æqualis est Patri. Nam quo eum Pater mitteret, ubi ipse cum Filio non esset? Aut quo Filius venisset, ubi non simul cum Patre esset ille qui dicit, *Ego in Patre, et Pater in* Johan. 14. 10. C *me est:* et *Philippe, qui vidit me, vidit et Patrem:* Ibidem 9. et qui per Prophetam dicit, *Cœlum et terram ego impleo:* Jerem. 23. 24. et de quo Salomon ait, *Attingit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter?* Sap. 8. 1. Attingit ubique propter suam munditiam. Sed tu hæretice, ideo dicis majorem esse qui mittit, minorem qui mittitur, quia temporum spatia cogitas. Sed multum erras, illi assignare tempora per quem facta sunt tempora. Si Patrem confiteris Deum, Deum Filium, æternumque credis et Patrem et Filium; noli minorem facere Filium in eo quod fecit te, quia ideo minor factus est, ut redimeret te. Sed ipse, inquis, dixit, *Pater major me est.* Johan. 14. 28. Intellige secundum susceptum hominem, et depones errorem. Secundum hoc dicit, *Pater major me est,* secundum quod de eo ait Propheta, *Minorasti eum paulo minus ab angelis.* Psal. 8. 6. Tu autem dic, secundum quid eum minorem asseris? Si secundum potestatem: *Pater non judicat quemquam, sed Filius.* Johan. 5. 22. Si secundum opera: *Omnia per Filium facta sunt.* Johan. 1. 3. Si secundum tempus hoc credis de Deo tuo, quia sicut tu major es filio tuo, ita ille filio suo: avertat hoc Deus ab auribus fidelium; indigna sunt ista credere de Deo. Si enim Filius secundum deitatem Dei Verbum est, sicut evangelista Joannes narrat, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum;* Johan. 1. 1. fuit aliquod tempus quando Pater fuit sine Verbo, aut fuit aliquod principium ante ipsum principium, quoniam ipse Filius dixit se

esse principium? Interrogantibus quippe Judæis, [Johan. 8. 25.] *Tu quis es?* Respondit, *Principium.* Ergo et illud quod in Genesi scriptum est, *In* [Gen. 1. 1.] *principio fecit Deus cœlum et terram*, intelligitur in Filio, qui est principium. Sic ergo semper Deus Pater, semper Deus Filius: quia nec ille aliquando non Pater, nec iste aliquando non Filius. Non enim ut Pater generaret Filium, minuit se ipsum: sed ita genuit de se alterum qualem se, ut totus maneret in se. Spiritus autem sanctus non (*a*) præcedit unde procedit, sed integer de integro, nec minuit eum procedendo, nec auget hærendo. Et hæc tria unus Deus, de [Psal. 85. 10.] quo Propheta dicit, *Tu es Deus solus magnus.* Tu autem hæretice, compone gradus, separa Trinitatem: fac Patrem majorem, Filium minorem, Spiritum-sanctum sequentem. Sed jam de [B] Filio, quod æqualis sit Patri aliqua diximus, et quod occurrit, diximus: audi et de Spiritu-sancto, quem minorem vis esse Patre et Filio. Nempe Spiritus-sanctus ipse Spiritus est Dei. Audi et ipse quod simul sit cum Patre et Filio, et ubique sit totus. [Johan. 4. 24.] *Deus*, inquit Joannes apostolus, *Spiritus est.* Et ipse Filius per Prophetam ait, [Isai. 61. 1.] *Spiritus Domini super me:* non ait post me, ut sequentem eum faceret, vel minorem: sed ait, *super me.* Unde et angelus Gabriel ad Mariam, [Lucæ 1. 35.] *Spiritus-sanctus*, inquit, *superveniet in te.* David quoque propheta, [Psal. 138. 7. et 8.] *Quo ibo a Spiritu tuo, et a facie tua quo fugiam? Si adscendero in cœlum, tu ibi es; si descendero in abyssum, tu ades.* Ergo si Spiritus Dei et in cœlo et in terra [Jerem. 23. 24] et in inferno adest cum illo qui dicit, *Cœlum et terram ego impleo:* ergo Trinitas unus est Deus. [C] Sed audi adhuc hæretice unde convincaris, quod Trinitas unus sit Deus. In ipso principio libri [Gen. 1. 1.] Geneseos, quod diximus scriptum est, *In principio fecit Deus cœlum et terram.* Ecce Deus Pater, et principium Filius, secundum quod se dixit esse principium. Si autem et Spiritum-[Ibidem 2.] sanctum quæris: *Spiritus*, inquit, *Dei superferebatur super aquas.* Cum ergo in consequentibus legitur, *Dixit Deus, Fiat lux:* et, *Finxit Deus de terra:* et, *Fecit Deus*, hoc demonstratur quod inseparabilia sunt opera Trinitatis. Evidentius hoc in consequentibus demonstratur. Nam cum ventum esset ad id ut homo formaretur, [Ibidem 26.] ait Scriptura, *Et dixit Deus, Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* [D] Non dixit, Faciam ad imaginem et similitudinem meam, ut solus Pater intelligeretur: nec dixit, Fiat, ut Filio veluti juberet facere, per quem facta sunt omnia: nec dictum est, Fecerunt, ut singuli singula in eo conferrent opera sua: sed cum diceretur, *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*, ut Trinitas unus Deus intelligeretur; statim subjunctum est, *Et* [Ibidem 27.] *fecit Deus hominem, ad imaginem suam fecit illum.* Ecce per Scripturas sanctas Trinitas unus Deus prædicatur, Arianus convictus aliquando confundatur. Sed audi adhuc hæretice apo- [A] stolum Paulum convincentem te et docentem me, audi quid de Deo Filio dicat: *Cum*, inquit, *in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo.* [Philip. 2. 6.] Ille eum prædicat æqualem, tu eum asseris minorem. Cui credendum est, Apostolo, an tibi? Tibi quem totus orbis abjecit, an illi quem totus mundus suscepit? Cedat igitur vel sero convicta perversitas tua, quia jam totum mundum possedit Evangelica et Apostolica doctrina.

[CAPUT VIII. Pelagianorum hæresis.]

8. ALIA quoque spelunca latronum non bonorum, hæreticorum Pelagianorum, et demonstranda est et cavenda; hæc est enim eorum perversa doctrina. Cum Scriptura dicat, *Maledictus homo qui spem suam ponit in homine;* [Jerem. 17. 5.] et, *Qui gloriatur, in Domino glorietur:* [1. Cor. 1. 31.] isti [B] contra, hoc maledictum hominem non incurrere promittunt, si de se præsumserit, vel in se ipso gloriatus fuerit. Sed quid contra hos multa dicamus? Hoc promisit et pater illorum diabolus illi primo homini: *Non morte*, inquit, *morieris: eritis sicut dii.* [Gen. 3. 4. et 5.] Deum contemsit, serpenti credidit, et quod acceperat perdidit. Si tunc ille homo non fuit cautus, nunc homo caveat vel expertus. Odit Deus præsumtores de viribus suis. Quid enim valeat liberum arbitrium non adjutum, in ipso Adam demonstratum est. Ad malum sufficit sibi; ad bonum non, nisi adjuvetur a Deo. Primus enim ille homo accepit liberum arbitrium rectum, et posuit ante eum Deus, sicut Scriptura dicit, *ignem et aquam: ad quod volueris*, inquit, *porrige manum tuam.* [Eccli. 15.] [C] Elegit ignem, reliquit aquam. Videte justum judicem. Quod elegit homo liber, accepit: malum voluit, hoc illum secutum est. Videte rursum illum justum judicem misericordiam facientem. Cum videret quod homo totam stirpem suam, male usus libero voluntatis arbitrio, in se tamquam in radice damnasset, Ipse non rogatus de cœlo descendit, et (*b*) hominem superbia pereuntem, sua humilitate sanavit: errantes perduxit ad viam, peregrinos perducit ad patriam. Non ergo glorietur humana natura de se, sed in eo glorietur qui fecit se.

[CAPUT IX.]

9. JAM vero ceteræ sectæ hæreticorum Christum viam prædicantium, sed longe a via errantium, una voce ipsius veræ viæ convincuntur atque confunduntur dicentis, *Multi mihi dicent in illo die, Domine, Domine, nonne in tuo nomine prophetavimus, et in tuo nomine demonia ejecimus, et in tuo nomine virtutes multas fecimus? Et tunc dicam eis, Non novi vos: recedite a me omnes qui operati estis iniquitatem.* [Matth. 7. 22. et 23.] [D] Ideo operati estis iniquitatem, quia Ecclesiæ meæ perturbastis unitatem.

[CAPUT X. Exhortatur baptizandos ut recta via tendant ad patriam.]

10. Vos autem fidelia germina sanctæ matris Ecclesiæ Catholicæ per universum mundum diffusæ, fugite omnes hæreses. Si quis aliud evangelizaverit vobis, anathema sit. [Gal. 1. 9.] Rectos cursus facite pedibus vestris: non declinetis nec ad dexteram præsumendo, nec ad sinistram desperan-

(a) In Divionensi MSS. substitutum est a secunda manu, discessit. Forte leg. præcidit.

(b) MSS. *humanum genus superbia pereuntem*, aut *pereunte*.

do. Currite velociter rectam viam: ipsa enim A vos perducit ad patriam; ad illam patriam cujus cives Angeli sunt, cujus templum Deus, cujus splendor Filius, cujus caritas Spiritus-sanctus; civitas sancta, civitas beata; civitas ubi nullus perit amicus, quo nullus admittitur inimicus; ubi nullus moritur, quia nullus oritur: nullus infirmatur, quia incorrupta salute lætatur. Cum illuc venerimus, non ibi esuriemus aut sitiemus: visio ipsa satietas nostra erit. Non ibi dormiemus, quia non ibi laborabimus. Nulla cujuslibet rei necessaria erit refectio, ubi nulla erit defectio. Vivemus, regnabimus, lætabimur. Si tantum delectat cum de ea loquimur, quid erit et B videre? Videre Deum, vivere cum Deo, vivere de Deo. Vita enim nostra erit laudare Deum, et sine defectu amare. *Beati* enim, ait Propheta, Psal. 83. 5. *qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Fratres dilectissimi, si cum navigantibus laboravimus, et viatoribus ducatum præbuimus, si devias fauces latronum, hoc est, hæreticorum sollicite demonstravimus, si ipsam patriam cælestem declaratam atque demonstratam jam cernitis oculis cordis vestri: reddite nobis fructum laboris nostri. Reddite Fratres, reddite, exigimus a vobis. Talis est enim merces nostra, quam a vobis exigimus, ut nec nos pudeat petere, nec vos pigeat erogare. Hoc quod exigimus, erogando cumulabitis magis, quam detrimentum patiemini, si non erogaveritis. Quæ est ergo merces nostra? Non quærimus aurum vestrum, non argentum vestrum, non nummum vestrum, nec quidquam de rebus vestris: sed merces nostra est, ut in illo sancto fonte adjuvetis nos orationibus vestris.

TRES PROXIMI SERMONES

DE QUARTA FERIA, DE CATACLYSMO, ET DE TEMPORE BARBARICO,

DUBII NOBIS SUNT, ET VIDENTUR * SUBDITITII.

* De his supra pag. 1719. Admonit. in Serm. de Symbolo.

SERMO

DE (a) QUARTA FERIA,

SIVE DE CULTURA AGRI DOMINICI.

CAPUT I. De cultura agri dominici.

1. Cælesti gratiæ et spiritali pluviæ præparandus est ager Ecclesiæ, quia imber divinus in proximo est. Operemur, Dilectissimi, in isto agro quod nobis creditum est. Nobis enim datum est, plantare, rigare, arare, novellare: sed Dei est, incrementum dare. Apostolus Paulus doctor gentium in fide et veritate, per se ipsum et operando et monendo hanc nos docuit dominicam exercere culturam, dicens, *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit.* Et paulo post, *Dei enim sumus cooperarii, Dei agricultura, Dei ædificatio estis.* Et alibi, *Cooperatores mei estote, fratres, et intendite eos qui sic ambulant sicut habetis formam nostram.* In ista itaque, Fratres, dominica agricultura, in qua nos Dominus operari præcepit, sic operemur, ut mercedem promissam dono gratiæ accipere mereamur, Tempus est, operemur, laboremus.

1. Cor. 3. 6. Ibidem 9. Philip. 3. 17.

Lucæ 14. 19. Juga boum quinque quid significent.

2. Quinque illa juga boum, quæ ille invitatus in Evangelio dum ad cœnam venire nollet, probare se velle dixit, et propterea a cœna se excusavit quoniam sibi ea, non agriculturæ dominicæ comparavit: nos ea ipsa quinque juga in agro dominico jungamus, terram durissimam sulcis spiritalibus exaremus, semen verbi Dei projicientes, quascumque spinas malarum cupiditatum invenerimus, evellamus, eradicemus, divino igne succendamus: ut in tali opere laborantes, Domino Deo nostro fiducialiter dicamus, Domine pater familias, quoniam te adjuvante fecimus opus quod jussisti, redde mercedem quam promisisti. Quæ sunt quinque illa juga boum? Quinque juga boum, quinque sensus corporis sunt, visus in oculis, auditus in auribus, olfactus in naribus, gustus in faucibus, tactus in manibus. Et ista juga sunt: duo sunt oculi, duæ aures, geminæ nares, duæ manus, et in ipso gustu geminum quiddam invenitur, quando sapor ipse faucibus atque palato judicante discernitur. Ista ergo quinque juga terram versant, quando suis officiis deservientes animum carnemque (b) parant, aut ad uberes fruges si ros cælestis infuderit, aut ad aridas spinas si sicca terra remanserit, et eorum opus in posterum subsequetur.

CAPUT II. Dominici agri seminatio. Matth. 13. 3. etc.

3. Sed quoniam nos Dominus atque paterfamilias noster passim et sine ulla discretione cujuslibet glebæ semen verbi sui jacere præcepit: (Inducit enim in Evangelio hujus ministri similitudinem, et dicit, *Ecce exiit seminans seminare: et dum seminat, aliud cecidit inter spinas, aliud in viam, aliud in petrosa, aliud in terram bonam.* Et cum demonstraret quæ esset spinosa terra, homines videlicet qui verbum Dei spinis cupiditatum præfocant tantum semen, et non reddunt fructus justitiæ; similiter de alia terra petrosa atque conculcata vis, suæ similitudinis propositæ redderet rationem, ad terram bonam pervenit, et ait, *Quod autem cecidit in terram bonam, hi sunt qui cum acceperint verbum Dei, custodiunt illud et faciunt.* Quia, *non auditores legis justi sunt apud Deum sed factores legis justificabuntur*) Non ergo nos, Dilectissimi, aut timor spinarum, aut saxa petrarum, aut durissima via perterreat: dum tamen seminantes verbum Dei, ad terram bonam tandem aliquando pervenire possimus. Accipe verbum Dei omnis ager, omnis homo, sive sterilis, sive fecundus: ego spargam, tu vide quomodo suscipias; ego erogem, tu vide quales fructus reddas. Melius est enim ut de accepto tu pro te rationem reddas, quam nobis non erogantibus juste dicatur, *Serve nequam et piger, tu erogares, ego veniens cum usuris exigerem.* Si vero te terram infecundam aut spinosam vel siccam sentis, recurre ad Creatorem tuum. Hoc enim nunc agitur, ut innoveris, ut fecunderis, ut irrigeris ab illo, qui *posuit desertum in stagno aquarum, et terram sine aqua in exitus aquarum, et habitare fecit illic esurientes, et constituerunt civitatem habitationis, et seminaverunt agros, et plantaverunt vineas, et fecerunt fructum frumenti.* Ex qua terra? Ex illa sterili, spinosa, et inaquosa. Et tu unusquisque anima quæ accedis ad Christum, terra es spinosa et arida. Unde probamus, quia talis es? Recole illam sententiam, quam in primis parentibus accepisti, et invenies quid inde traxisti, *Spinas*, inquit, *et tribulos pariet tibi.* An respondebis, non te esse terram spinosam? Si spinas non haberes, capiti Creatoris tui coronam spineam non imponeres. Quia ergo et tu talis es, spinarum multitudine, id est pec-

Ibidem 23. Rom. 2. 13. Matth. 25. 26. Psal. 106. 35. etc. Gen. 3. 18.

(a) Sic appellant etiam veteres libri, qui tamen in fine subjiciunt. *Explicit de ultima quarta feria.*

(b) Sic Fuliensium codex. At Er. et plures MSS. loco *parant*, habent *peractam*. Deinde cum Lov. prosequuntur sic, *aut uberes* etc. *aut aridas* etc omisso *ad.*

catorum prægravata es: ideo tibi talis cultura impenditur, propterea crucis ligno exararis, propterea cælesti pluvia præpararis, ut cum fecunda effecta fueris, non glorieris de tuis quæ nulla

Exaratio et rigatio.

sunt meritis, sed reddens bonos fructus Christi prædices gratiam. Vis nosse qualis tibi adhibeatur cultura, qualis te desuper perfundat gratia? Ecce agnosce, Christi cruce exararis, quando ejus signo in fronte signaris, ejus sanguine rigaris, quando in mortem ipsius baptizaris. *Quot-*

Rom. 6. 3.

quot enim, ait Apostolus, *in Christo baptizati sumus, in morte ipsius baptizati sumus.*

CAPUT III. Quod sanguine Christi rigamur.

4. Multum est quod dictum est, ejus sanguine rigaris. Videamus quomodo per aliquam similitudinem hoc quod diximus probare possimus. Non enim nostris sermonibus, sed documentis divinis fides accomodanda est. Ecce, intendite Dilectissimi, Judas ille malus et falsus discipulus, venalis et venditor, fur et traditor, emtus a Judæis, ut cum eis mancipium esset diaboli, pretium accipiens de illo qui non habet pretium, venditor sanguinis Christi, ex ipso pretio, ut *

*Act. 1. 19.

Scriptura narrat, emit sibi agrum figuli: ut is qui hereditatem integram Christum non habebat in cælo, partem aliquam habere vellet in sæculo. Quam nec ipsam possedit, quia sceleris tanti facti sibimet conscius, collum sibi alligavit, et prostratus in faciem disruptus est medius. Ager tamen ille qui ab eo comparatus est, vocatus est ager sanguinis, quoniam ex pretio comparatus est tanti sanguinis. Vendidit discipulus sanguinem magistri, et emit exinde agrum figuli: quid est hoc? Putamus, Dilectissimi, vacare hanc actionem in illa venditione vel emtione, vel in ipsa Christi mystica passione? Comparavit, ait Scriptura, Judas agrum figuli, et vocatus est ager ille, ager sanguinis. Clamat hæc terra quali vel quo pretio fuerit comparata, immo pretium ipsum clamat, sanguis ipse clamat, Abel ille justus ab impio fratre occisus clamat. Namque, Dilectissimi, cum hæc similitudo passionis Christi et nequitia Judæ ac Judæorum in illis duobus primis monstraretur fratribus, Cain et Abel, posteaquam a majore fratre minor occisus est, ab invido innocens peremtus est, a scelerato pius interfectus est, interrogat Deus Cain, quasi ne-

Gen. 4. 9.

scius, quasi ignarus, et dicit, *Ubi est Abel frater tuus?* Quæ vox non est ignorantis, sed peccatum ante oculos scelerati ponentis; ut inexcusabilis sit omnis homo, qui et admonitus pœnitere non vult in malo. *Ubi est Abel frater tuus?* hoc fuit dicere ei: Agnosce Cain, non me potuisse latere id quod me putasti posse latere: agnosce quid feceris, de proximo age pœnitentiam, ut possis accipere indulgentiam. Verum ille sensu durior, in scelere pertinacior, moribus perversis in anima percussus, respondet Deo dicenti, *Ubi est frater tuus?* et dicit, *Nescio. Numquid ego custos sum fratris mei?* Quid dicis Cain? cui dicis, *Nescio?* Cum illo loqueris qui omnia videt oculis suis. Quid est quod dicis, *Numquid ego custos fratris mei sum?* Talia perpetrando repulisti a te in omnibus timorem Dei. Et Dominus illi, *Quid*

fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me Ibidem 10.
de terra. Si enim esses fratris tui custos, ejus non esses interfector. Si agnosceres fraternitatem, tantam non committeres immanitatem. Si timeres meum judicium, in fratrem non committeres parricidium. *Vox sanguinis fratris tui cla-* Ibidem 11.
mat ad me de terra. Et nunc, ait Dominus, *maledictus tu a terra.* Non maledicta terra, sed, *maledictus tu a terra, quæ accepit sanguinem fratris tui de manu tua.* Agnosce jam terra, quoniam sanguine rigata es innocentis, convince vocem negantis, suscipe sanguinem confitentis. Interrogentur et nunc Judas et Judæi, immo in Juda omnes Judæi. Interroget Dominus Judam, et dicat ei, Juda, ubi est Christus frater tuus? An forte dicturus es, o male frater, quod Christus tuus non fuit frater? Convincat te prius ipse Dominus quod tuus fuerit frater. Dic nobis Domine Jesu Christe, utrum Judas fuerit frater tuus. Respondet, Et si fuit, fuit: non enim est quod fuit; et si fuit, fuit: ego enim generaliter de omnibus Patri meo dixi, *Annuntiabo nomen tuum fratri-* Psal. 21. 23.
bus meis. Ecce Juda convictus es, quod Christus fuerit frater tuus. *Ubi est frater tuus?* Responde, dic, sequere, dic quod dixit et ille, *Nescio. Numquid ego sum custos fratris mei:* Non enim et tu fuisti custos, qui et proditor factus es et venditor. Dic, *Numquid sum custos fratris mei?* ut respondeatur et tibi, *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Quid enim dicit omnis homo terra? *Primus enim homo de terra terre-* 1. Cor. 15. 47. et 48.
nus; et, Qualis terrenus, tales et terreni. Quid dicit omnis homo terra, quando accipit sanguinem Christi? *Amen* dicit. Quid est, *Amen?* Verum est. Quid est verum? Quia fusus est sanguis Christi. Quo faciente? Discipulo Juda tradente. *Amen* dicendo, verum clamando dicit hoc omnis homo terra. Ecce Juda, *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Probavimus, quia ejus sanguine rigaris.

Quid sit Amen, quod respondent qui sanguinem Christi accipiunt.

CAPUT IV. Sanguis Christi quomodo accipiendus.

5. Vide terra quomodo accipias hunc sanguinem: quia qui eum bene accipit, accipit benedictionem: qui vero eum male accipit, judicium sibi bibendo adquirit. Hoc figuratum est et in illo agro Judæ, de quo dictum est quod esset ager sanguinis: secutum est enim ut diceretur, *Fiat* Act. 1. 20.
villa ejus deserta. Si enim ad Judam pertines, si facta ejus imitaris, si sanguinem Christi non cum timore et tremore accipis; eris villa deserta, maledicta, reproba et spinosa. Si autem sanguinem Christi tota cum reverentia percipis, cognosces per illum tua tibi dimitti peccata, quoniam ager ille quem comparavit Judas, figuli dictus est: *habet potestatem figulus luti, ex eadem con-* Rom. 9. 21.
sparsione aliud quidem vas facere in honorem, aliud in contumeliam. O terra tanto rigata sanguine, responde tanto sanguini, non sicut Cain et Judas verba excusationis, sed sicut sancti Martyres verba confessionis. Responde sicut respondit beatus Stephanus qui in isto agro dominico ut bonus colonus plurimum laborando genu fixit, atque de terra petrosa vulneratus, ex ea lapides in suo corpore tamquam in sinu suo col-

Stephanus.

legit: et sudando in opere, terram sancto sanguine rigando centenum fructum ex martyrio Domino præsentavit. Responde sicut respondit Cyprianus, Laurentius, ceterique sancti pueri et puellæ, ætas omnis et uterque sexus, qui percipientes sanguinem Christi, testimonium dicentes, et non negantes nomen Christi, pro sanguine quem biberunt, sanguinem suum fundere non dubitaverunt, simulque cum Perpetua et Felicitate in æternum regnare meruerunt. Hoc in Apocalypsi revelante Angelo, Joannes *vidit turbam multam, quam dinumerare nemo poterat.* Hanc requirens quænam esset, responsum tale accepit: *Hi sunt,* dictum est, *qui laverunt stolas suas, et candidas eas fecerunt in sanguine agni.*

Cyprianus. Laurentius.
Perpetua et Felicitas.
Apoc. 7. 9.
Ibidem 14.

CAPUT V. Anima sanguine Christi dealbatur et decoratur.

6. Jam agnoscis anima Christiana, quemadmodum et tu ex illo sanguine efficiaris candida, ut omnis et corpore, et corde pulcra adscendas de fonte Christi consecrata in sanguine. Quid enim manavit ex illo latere crucifixi? Sanguis et aqua: ex sanguine rubor, ex aqua splendor. In istis duobus sacramentis decorantur singulæ animæ, ex quibus una illa pulcra efficitur sponsa Ecclesia, cui dicitur in Cantico canticorum, *Quam speciosa es soror mea, dilecta mea, quam speciosæ sunt genæ tuæ.* Et cum ipse eam talem fecerit, ipsamque pulcritudinem ei ipse donaverit, videns eam talem quasi miratus exclamat, atque circumstantes interrogans dicit. *Quænam est hæc quæ adscendit dealbata?* Et illi, *Æquitas dilexit te.* Ipsa est *regina quæ adsistit a dextris tuis in vestitu deaurato, circum amicta varietate,* linguarum diversarum gentium varietate decorata. Audiens hæc sponsi sui vocem dicentis, *Quænam est hæc quæ adscendit dealbata?* verecunde etiam ipsa respondere cogitur, et dicit suo sponso, De me interrogas quænam sim quæ adscendi dealbata? Ego sum quam fœdam invenisti, pulcramque fecisti. Ego sum cujus preces audisti, quando me in Psalmo cantare fecisti, *Lavabis me et super nivem dealbabor.* Quid ergo miraris pulcritudinem meam, cum scias hanc esse opera tua? Quid interrogas, quod ipse fecisti? Vides me dealbatam, tu lotam super nivem fecisti candidam. Ut videas me adscendentem, te cognovi de cælo descendentem, te amavi in cruce pendentem. Humilitas tua facta est exaltatio mea, fœditas tua facta est pulcritudo mea. Nisi enim tu de cruce vulneratus descenderes, ego dealbata de fonte non adscenderem. Vere dictum est, quia *valida est sicut mors dilectio.* Quo usque se sponsus hic inclinavit, qui tantum amando fœdam ut faceret pulcram, usque ad mortis exitum venit? *Et Domini,* inquit, *mortis exitus. Vidimus* enim, *eum,* ait Propheta, *et non habebat speciem, neque decorem.* Quid miraris? Amando talis factus est.

Cant. 4. 1.
Cant. 8. 5.
Psal. 44. 10.
Psal. 50. 9.
Cant. 8. 6.
Psal. 67. 21.
Isai. 53. 2.

Christus in passione a Petro negatus.
Matth. 16. 22.
Ibidem 23.

7. Hanc tamen amissionem decoris hujus timuit Petrus, quando prænuntianti Domino passionem suam, dixit, *Absit a te, Domine, propitius tibi esto, ne fiat istud.* Sed ille talia sapientem increpavit, et Apostolum diabolum vocavit dicens, *Redi retro satanas, non enim sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum.* Æstimavit enim Petrus totam illam divinitatis pulcritudinem absorbere potuisse in corporis humani specie, et nesciebat agi illud magnum sacramentum, quod propterea se illam pulcritudinem quodam modo expoliaret, ut quam sibi conjungere dignabatur sponsam Ecclesiam, eamdem ipsam pulcritudinem ipse vestiret. Non enim dando perdebat illud, quod erogando crescebat. Ille dedit, hæc accepit; et ista quod non habuit invenit, et ille dando quod dedit non amisit, quia cum ipsa pulcritudine a mortuis resurrexit. Quid expavescis Petre, quasi perdiderit Christus illam pulcram vestem, quando eum nudum intendebas in ligno pendentem? Noli expavescere; noli timere, noli negare: tunicam illam divinitatis atque immortalitatis Christus non perdidit in cruce, quia sponsæ suæ eam consignavit in dote. Vidisti eum o Petre non habentem speciem neque decorem, et continuo negasti illum, quem omnibus relictis tuis amasti: et non solum semel, sed stans in atrio Sacerdotis ab una ancilla tertio interrogaris, et negas. At ubi te gallo canente convicit præsumtorem, qui prædixerat antea negatorem: respexit te intus in corde, et ut amare fleres, intus quodam modo tecum tacite loquebatur illa ipsa ejus divinitas, et dicebat tibi, Ubi est, Petre, *Si possides amicum, in tentatione posside eum?* Ubi est, *In tempore tribulationis illius permane illi fidelis, ut et in hereditate illius coheres sis?* Ubi est Petre, *Animam meam pro te ponam,* et, *Tecum usque ad mortem?* Quam celeriter negasti quasi hominem mortuum quem antea confessus fueras vivi Dei Filium. Hæc dum ille tecum in corde sermocinaretur, respexit divinitas, et flevit humanitas: agnita est dulcedo, et periit amaritudo: suscepta est caritas, et deleta est iniquitas: rediit amor et fugatus est timor. Ecce subito quem negaverat, quia non habebat speciem neque decorem, agnoscit resurgentem speciosum forma præ filiis hominum, conjunctamque illi videt sponsam, tunicam illam immortalitatis, quam antea Petrus timuerat perituram, indutam videt: cognoscit quod tali sit circumamicta veste, et alloquitur illam ipsam sponsam Petrus, ut servet hujus tunicæ dignitatem, et dicit animæ humanæ, *Christus pro vobis passus est, relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia ejus.* Sequere sponsa, sequere vestigia sponsi tui: nullus te metus revocet a consortio dilecti tui. Ama amantem, quia prius ille amavit non amantem: require requirentem, quia prius ille quæsivit non quærentem: Require, et dic sponso tuo. *Ubi pascis, ubi cubas in meridie? Ne forte fiam sicut operta super greges sodalium tuorum.* Quam sic dilexisti, pro qua sanguinem fudisti, cujus tabernaculum in sole posuisti: *non fiam sicut operta super greges sodalium tuorum.*

Matth. 26. 75.
Eccli. 6. 7.
Eccli. 22 29.
Johan. 13. 38.
Lucæ 22 33.
1. Pet. 2. 21.
Cant. 1. 6.
Psal. 18. 6.

CAPUT VI. De cavendis hæreticis præsertim Arianis.

8. Ecce dum te quæro ubi pascas, ubi cubes in meridie; meridies Africa est, quæ in solis occasu est, et tamen quia ab ortu solis usque ad occasum laudatur nomen tuum, et sunt qui te prædicant non caste, quærentes quæ sua sunt, non

Psal. 112. 3.

quæ tua sunt; dum te quæro in meridie, id est in Africa, ecce greges sodalium tuorum, scholæ pessimæ hæreticorum, fraus Manichæorum, nequitiæ Pelagianorum, superba congregatio Arianorum, insultant velut opertæ, idest, velut incognitæ, et dicunt mihi, Quem quæris? Christum quæris? Ecce hic est, ecce illic est. Tu autem quia me admonuisti dicens, *Si autem dixerint, Ecce hic est, ecce illic est, ne abieris post eos;* cum te noverim ubique totum esse non partes defendere, sed unitatem diligere, facta sum illis incognita et velut operta: et derident me, quia nesciunt te. Et quid magnum, quia ego ab eis sustineo tale opprobrium, cum tu eorum nunc usque contumeliosum sustineas verbum? qui te cum Patre nolunt esse unum, sed dividendo inter Patrem et Filium, inter sponsam et sponsum, magnum incurrunt sacrilegium, magnum suæ animæ inferunt morbum; quia nec te unius unicum sponsum, nec fidelem atque integrum habere desiderant medicum. Tu autem anima Christiana, quæ adscensura es ex sacratissimo fonte, rubore atque decore, perfusa, speciosa nimis et candida, serva decorem tuum: agnosce quid fueris et quid eris, vide ne deseras mensam sponsi tui. Ut pulcra permaneas, carnes ejus quotidie manducabis: ut vitam æternam habeas, sanguinem ejus potabis: vide ne deseras hanc mensam. Plurimos apparatus hæreticorum fuge: et si plurima illic pravis disputationibus apponuntur, aut fœda sunt, aut semosa sunt. Non est enim illic quidquam integrum, ubi Pater et Filius et Spiritus-sanctus non est unum. Mensa sponsi tui panem habet integrum, et calicem sanctum: quem panem etsi confractum comminutumque vidimus in passione, integer tamen mansit in illa sua cum Patre individua unitate. De isto pane et de isto calice dicebat ipse Dominus, *Panis quem ego dedero, caro mea est pro sæculi vita: et calicem quem sanctificavero, sanguis meus est, qui pro vobis fundetur in remissionem peccatorum.* Superius enim dixerat, *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis sanguinem ejus, non habebitis vitam in vobis.* Quod verbum audientes, nec intelligentes discipuli, dixerunt, *Durus est hic sermo, quis eum potest audire?* Et multi ex hoc verbo scandalizati discesserunt. Cum videret autem Jesus, ait reliquis, *Numquid et vos vultis ire?* Tunc Petrus, qui sanctæ figuram portabat Ecclesiæ, respondit pro omnibus. *Et ad quem ituri sumus? Verbum vitæ habes, et dimittimus te?* Videtis dilectissimi, quid sit exire, quid sit permanere. Qui exierunt, quia verbum Christi non intellexerunt; non jam discipuli, sed hæretici remanserunt; qui perstiterunt, verbum vitæ tenuerunt. Agnoscite hæretici exitum vestrum quia minorem prædicatis Christum nostrum. Et vos cum eo stare noluistis, quia Christum unum esse cum Patre non intellexistis; ideo foras existis, quia verbum vitæ reliquistis. Non in vobis manet, qui cum Patre æqualis manet. Audi ipsum quia simul cum Patre manet. *Si quis,* inquit, *me diligit, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et veniemus ad eum ego et Pater, et mansionem apud eum faciemus.* Dic mihi, obsecro, hæretice Ariane, unam animam tuam simul habitat hæc Trinitas, Pater, et Filius et Spiritus-sanctus? Quoniam et Spiritus sanctus habitat in nobis: *Nescitis,* inquit Apostolus, *quia templum Dei estis, et Spiritus sanctus habitat in vobis?* An diversas mansiones in corde tuo præparas Trinitati, ut majorem partem teneat Pater major, minorem, Filius minor, inferiorem Spiritus-sanctus inferior? Jam ergo non habes unum cor, sed duplum, aut triplum. Non ergo illic habitat Trinitas. Quare? Quia dictum est, *Væ duplici corde.* Insensate, inepte, fatue: ignis, splendor, et calor simul atque inseparabiliter, nec distincte, sed æqualiter habitant unam lucernam, et una Trinitas Deus simul non potest inhabitare animam humanam? Si apud te æqualis unitatis individuæ Trinitatis non fuerit digna mansio inventa, respondebitur tibi, *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* Non enim de lapidibus vivis construis templum Deo, quos rebaptizando præfocas, exhonoras, reprobas, vastas, damnas, exterminas. Nec fundamenta Apostolorum sequeris, cum sint ipsi columnæ Dei vivi, super quas fabricavit sapientia domum suam: ut construeretur verum illud templum, in quo erat pietatis magnum sacramentum. De quo templo dicebat Judæis, *Solvite templum hoc, et in triduo resuscitabo illud.* In patribus tuis non habes lapidem angularem, quem secundum divinitatem Patri æqualem non credis: nec tecum ex duabus pennis caritatis dilectionem Dei et proximi te habere demonstras; quia nec Deum diligis sicut diligendus est, nec proximum sicut te ipsum. *Diliges enim Dominum Deum tuum,* dictum est, *ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua.* Da cor tuum Patri, animam Filio, virtutem Spiritui sancto. Ecce tria Trinitati, ex tribus unum hominem uni Trinitati sacrificium obtulisti, hæresim Arianam viciati; quoniam Dominus Deus tuus non tres dii, sed Dominus unus est. Hæc est fabrica sancta, hæc est * aula vera, in qua sunt oves Christi, non lupi diaboli.

CAPUT VII. Hortatur ut ament Ecclesiam et orent pro pace ac liberatione patriæ.

9. Cavete, Dilectissimi fraudes hæreticorum, oves Christi timete insidias luporum: videte quis nihil subtractum est utilitati vestræ, in quantum ipse Dominus donavit de annuntiatione verbi Dei. Quid Christus sit et quid Ecclesia audistis, approbastis, clamastis: sed quare tanta mala patiamur, vel quibus meritis peccatorum in manus tribulantium nos traditi fuerimus, cum ante paucissimos dies * loqueremur, simul agnovimus, simul flevimus. Nunc etiam quid accepturis estis, vel quid oritis, adhuc in auribus vestris insonat strepitus nostræ vocis: admonemus vos ut fratres, obsecramus ut patres, hortamur ut filios. Nolite perdere tantum bonum. Amor Christi in cordibus vestris non refrigescat: amor matris hujus circa vos non torpescat: quæ vos parturit, quæ curam magnam pro salute vestræ animæ gerit, quæ spem vestram dirigit, quæ quotidie redeuntes materno sinu excipit, quæ vobis spi-

Matth. 24. 23. — Johan. 6. 52. — Ibidem 54. — Ibidem 61. — Ibidem 68. — Ibidem 69. — Johan. 14. 23. — 1. Cor. 6. 19. — Eccli. 2. 14. — Matth. 23. 38. — Johan. 2. 19. — Matth. 22. 37.

* f. cauta.

* Forte Sermone de Tempore barbarico.

ritales cibos præparat, quæ ad æternam saturitatem perducere desiderat. Immaculatos filios Deo Patri vult assignare, quos tanta cura ac sollicitudine dignatur nutrire. Hanc toto corde amate, hanc amando conservos vestros, fratres vestros, Dei ministros puro amore diligite: atque pro nostra mercede in illo sacratissimo fonte pro nobis orate. Orate pro pace, orate pro liberatione hujus terræ: orate ut misereatur qui juste indignatur. Novelli filii, dum in vestra sancta nativitate pater exsultat, vestris orationibus et fletibus mitigate irascentem, quem sensimus fortiter vindicantem. In summa autem rei, Apostolorum sanctorum verbis utentes, commendamus vos Deo in verbo gratiæ ejus, qui potens est custodire in vobis quod ipse donavit. Ipsi gloria cum Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen. Act. 20. 32.

DE CATACLYSMO

SERMO AD CATECHUMENOS.

CAPUT I. Baptizatis superest labor et bellum contra vitia.

1. Quoniam in proximo est dies redemptionis vestræ, percipite Dilectissimi ea quæ vos erudiant atque corda vestra enutriant, erigant, corroborent ad timorem Dei: fervor iste tanti amoris non pigrescat in cordibus vestris. Nec putet quis tantum esse Christianum, quod his imbutus mysteriis renascitur ex aqua et spiritu, et postmodum dimittat se voluptatibus variis; securusque effectus quod sacramento baptismatis munierit animam suam non eam custodiat contra versutias inimici. Immo et ipse quantum potest custodiat et custodiendam petat, ne tempestatibus hujus mundi procellisque depereat. Baptizatus est quis, navis est instaurata, subuncta, velificata, missa in mare, indiget gubernaculo quo usque ad portum desideratum perveniat. Mare, hoc sæculum scilicet, non solum tempestatibus scopulisque periculosum est, verum etiam bestiis cupiditatum insidiantibus abundans. Omni sollicitudine, omni cura, omni industria excitati jam vigilent nautæ: frequenter etiam Christus invocetur gubernator, ut navem tantis periculis ereptam, ad portum securitatis ipse perducat. Baptizatus es, signatus es regio charactere, cœpisti consequi annonam de mensa Regis tui. Noli esse desertor, nec ut delicatus miles diffluas per voluptates, et te hostis diabolus inermem diffluentemque inveniat: sed ut fortis miles quidquid potes age in hoc bello, ut virtus tua Christus non solum te tueatur, verum etiam alii proficiant ad salutem. Postula a Rege tuo arma spiritalia. Bellum tibi, inquit, indicitur, in quo, eritescas pugnando, ut ad plenam pacem triumphando pervenias. Non contra unum dimicabis, multi enim contra te exient adversarii: pugnabis enim cum vitiis, et, ut beatus martyr Cyprianus ait, si depresseris avaritiam, exsurget libido; quod et si libidinem superabis, succedet ambitio; et si ambitio te fuerit devicta, ira, zelus, æmulatio, invidentia, superbia, ebriositas cum ceteris suis pestiferis sociis in unum contra te dimicantium constituent castra.

Cypr. in lib. de Mortalitate.

CAPUT II. De adjutoris Christiani militis.

2. Sed non metuas, habes quod agas. Invoca Dominum virtutum, induat te ex alto virtute, ut illam proferas vocem, *Si consistant adversus me castra, non timebit cor meum; et si exsurgat in me prælium, in illo ego sperabo. In illo*, in quo nisi in Domino virtutum, qui militem suum ita expectat dimicantem, ut adjuvet laborantem? Baptizatus es, mundatus, unctus oleo, restauratum est corpus tuum ad priorem statum primi illius hominis ante peccatum: noli postmodum male securus esse. Ad agonem produceris, contra diabolum vitiorum principem dimicabis in arena hujus mundi, utræque partes, Christi scilicet et diaboli, infinita populi multitudo te exspectat luctantem; et quisnam vincat, vide omnem turbam nimia intentione pendentem: Non de te triumphet pars diaboli. Si vis vincere, noli de te præsumere: sed illi assigna victoriæ gloriam, qui tibi donat ut victoriæ perferas palmam. Vis vincere? Caput prius contere inimici, excludendo de corde tuo suggestiones diaboli. Vis vincere? Manus tuæ fortes inveniatur in bono opere. Vis vincere? Fige pedes, non nutent vestigia tua frequentando spectacula et deserendo ecclesiam. Sed ut hanc etiam in tam magno agone et tam grandi luctamine possis implere victoriam, *mittat tibi Dominus auxilium de sancto, et de Sion tueatur te.* Psal. 26. 3. Psal. 19. 3.

CAPUT III. Aquæ virtus in baptismo.

3. Ecce Dilectissimi, venturi estis ad fontem aquæ; non dicatis in cordibus vestris, Hoc est totum quod pro magno desiderabamus? Fons iste visibilis, similitudo est æterni fontis. Renascemini ex aqua et Spiritu. Aqua illa non solum corporis sordes mundat, sed animam a peccatis liberat. Debetis autem nosse cur virtus illius aquæ et animæ prosit et corpori. Non enim omnis aqua mundat: sanctificatur hæc per consecrationem verbi. Tolle* verbum, et quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum. Virtus Verbi per aquam mandavit nos, quia super aquas ambulavit. Ut autem a tempestate hujus sæculi liberaret vos, videte potentiam Verbi Dei, quemadmodum dominetur cunctæ creaturæ suæ. Quod dicturus sum nostis. In Evangelio legitur: Cum quarta noctis vigilia veniret Dominus Jesus ad discipulos suos ambulans super aquas maris, et inveniret eos piscantes quos jam fecerat hominum piscatores, perterriti discipuli putaverunt se phantasma videre. Accessit autem Jesus, et ait illis, *Nolite timere, ego sum.* Tunc unus illorum Petrus ille præsumptor, et postea negator, post vero confessor et amator, *Si tu es*, inquit, *Domine, jube me venire ad te super aquas.* Et Dominus, *Veni*, inquit. Descendit Petrus, et cœpit ambulare super mare plenus fiducia. Dum ambulat, trepidavit infirmitas, sed statim subvenit divinitas. Cœpit mergi: et exclamavit, *Domine pereo.* Porrexit manum Dominus, erexit mergentem, confirmavit diffidentem, et ait illi, *Modicæ fidei, quare dubitasti?* Videtis Dilectissimi, quantum adjuvet fides, et quantum deprimat infidelitas. Si quis enim veniens ad aquas

* Ex Tract. 80. in Joan. n. 3.

Matth. 14. 25. Effectus baptismi adumbratus, ubi Christus ambulavit super aquas.

A baptismi, fide plenus est, sublevatur; si quis infidelis est, mergitur. Sed porrigat manum Dominus etiam infidelibus mergentibus, et plenam fidem operetur in cordibus.

Alia baptismi figura in liberatione populi per mare rubrum.

4. Audite adhuc, aquæ sacramentum quid in vobis operabitur. Proponam figuram, ut ex ea vobis veritas elucescat. Cum Ægyptii duris operibus populum premerent Hæbræum, clamori factus est populi in auribus Dei: et deprecati sunt ut eos liberaret a dominatu gentis pessimæ. Missus est Moyses qui eos ex Ægypti educeret servitute. (Exodi. 3.) Apud Pharaonem principem Ægyptiorum fidelissimus Dei famulus allegat Imperatoris sui jussionem, et quid Rex omnium gentium præceperit, auribus durissimi regis insinuat. Obdurat Pharao cor suum, nec scire se dicit Deum: atque ejus ministros repudians gravioribus pœnis B affligit populum. Ex majori angustia populi major clamor exsurgit. Suscipit certamen famulus Dei Moyses, congreditur cum Pharaone, nullo telo, nullo gladio, nulla visibilia indutus arma, sed munitus potestate divina: inferuntur decem plagæ in Ægypto, et vindex ira in populum contumacem surgit, ut ex minutissimis animantibus, vermiculis, ranis et locustis cervix caderet superborum: in quibus plagis ultima mors primogenitorum Ægyptiorum omnium facta est, ut suos juste perderent, qui alienos injuste detinebant. Dimittit populum Pharao, non voluntate, sed nimia necessitate constrictus. Pergit populus erutus ad mare rubrum festinans, ut per aquas salvarentur qui a pessimo hoste liberabantur. Sequuntur Ægyptii, imminent populo fugienti. C Vident supra se Israelitæ hostes, et inimicorum suorum exspectant gladium. Mors in oculis, timor et tremor in manibus singulorum; ne in fauces caderent persequentium. Exsurgit Moyses famulus Dei portans virgam quam a Domino acceperat, et per quam jam multa signa fecerat: percussit mare, et divisum est. Ubi est illa potentia, non numinum, sed dæmoniorum? Ubi est vana superstitio Paganorum? Numquid ut mare divideretur, illic Neptunus est invocatus, quem regem maris esse volunt qui regem verum Deum suum agnoscere nolunt? Virga extensa manu aquas percutit Moyses, et statim cogitur fluctus in cumulum, et unda in semetipsa repressa curvatur: soliditatem recipit liquor, et solum maris arescit in pulveres. Ingressi sunt alii salvandi, D alii damnandi. Unum elementum aquarum auctore totius creaturæ jubente judicavit utrosque: separavit pios ab impiis; illos abluit, istos obruit; illos mundavit, istos occidit. Moyses figuram habuit Domini Christi, quoniam dux fuit populi. In virga agnoscite crucem. Mare rubrum agnoscite baptismum Christi sanguine purpuratum: regem Ægyptiorum populumque ejus, auctorem peccatorum diabolum cum omnibus ministris ejus. Sævit diabolus, quando nos videt per aquam baptismi a sua oppressione liberari. Exclamate ad Moysen vestrum Dominum Christum, et virga crucis

A percutiat mare baptismi, revertatur aqua et operiat Ægyptios: ut quemadmodum nullus remansit Ægyptiorum, nihil remaneat etiam vestrorum peccatorum. Totum mundet, qui totum fecit: reparet perdita, qui creavit omnia integra: exstinguat Pharaonem diabolum mortis auctorem, et suum populum liberet per aquam salutarem.

CAPUT IV. De mysteriis Agni Paschalis.

5. Audistis Dilectissimi, figuræ illæ quomodo transierunt ad speciem veritatis: illud superest, ut noveritis quemadmodum celebraverit pascha liberatus populus ex Ægypto, baptizatus, ut ait Apostolus, in nube et in mari rubro. (1. Cor. 10.2.) Acceperunt præceptum Domini per Moysen, ut in occisione agni celebrarent pascha, ex cujus sanguine postes domus suæ unusquisque liniret, nec timerent angelum vastatorem, qui signum sanguinis B agni occisi in suæ fronte domus haberent. *Os*, inquit, *non comminuetis ex eo, nec relinquetis quidquam in mane. Cum picridiis et azymis comedetis agnum.* (Exodi 12.46. et 10. et 8.) Fecerunt quod præceptum est filii Israel. Demonstra et tu Israel spiritalis, fili Abrahæ secundum fidem, non secundum carnem, demonstra et tu quomodo celebres pascha: habes agnum occisum, demonstra. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.* (Johan. 1.29.) Lini sanguine ejus postes domus tuæ: demonstra et dic, Ecce crux sanguinis Christi in frontibus est pudoris nostri. Dic cum Paulo, *Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi.* (Gal. 6. 14.) *Os non comminuetis ex eo*, dictum est: (Exod. 12.46. Num. 9. 12.) impletum est hoc in ipsa Domini passione, ipsius sancti agni immolatione, quando crucifixus cum duobus latronibus in me- C dio pendebat, ipsa summa justitia liberans unum confitentem, alium puniens blasphemantem. Ita factæ sunt, tres cruces, tres causæ. Unus latronum Christo insultabat, alter sua merita confessus Christi se misericordiæ commendabat: (Lucæ 23.39.) crux Christi in medio non fuit supplicium, sed tribunal. Mox ut peregit omnia, quæ de se erant scripta accepto felle et aceto, propter illud quod prædictum erat, *Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto:* (Psal. 68. 22.) Inclinato capite tradidit spiritum. Venerunt milites, fregerunt crura latronibus in cruce pendentibus; ad Jesum autem cum venissent, non fregerunt ejus crura; ut impleretur, ait Evangelista, quod scriptum est, *Os non comminuetis ex eo.* (Johan. 19. 36.) Sed unus e militibus latus ejus aperuit, et continuo exiit sanguis et a- D qua, quæ sunt matris Ecclesiæ gemina sacramenta. Percussit latus lancea persecutor, et fudit pretium Redemptor. His sanguis inebriat mentem, ut amorem obliviscatur mundi. Hæc aqua mundat animam, ut corpus (a) sordes careat diaboli. a *Nec relinquetis quidquam ex eo usque in mane.* Hoc nunc agitur: comeditur enim agnus per noctem hujus sæculi, ut cum mane illud venerit quod vesperum non habebit, non jam offeratur sacrificium imaginis agni, sed ipsum agnum quem quotidie (b) comedimus, et cujus sanguinem bibimus, b inveniamus illic cum sacerdotem perfectum, quem hic pro nostra salute constat occi-

(a) Sic MSS. At editi, *sordibus careat diaboli.*

(b) Hic sola editio Lov. addit, *immolamus.*

sum. Quæ sunt hæ picridiæ, olera amaritudinis, quæ comedit Israel spiritalis? nisi vox illa amara ad tempus sanctorum Martyrum emissa per sanctum David, ac dicentium,

Psal. 79. 6. 2. Cor. 4. 8.

Cibabis nos pane lacrymarum, potum dabis nobis in lacrymis, in mensura; et per apostolum Paulum, *In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur.* Demonstra et azyma sancte Paule, ex Israelita carnali spiritalis effectus. Celebrasti enim pascha cum populo vetere, et quemadmodum novus populus figuras in veritatem converteret, tu docuisti, tu demonstrasti. Ostende ergo azyma conspersionem novam.

1. Cor. 5. 8.

Non in fermento, inquit, *veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiæ, sed in azymis sinceritatis et veritatis.*

CAPUT V. Virga Moysi devorans magorum serpentes figura crucis Christi cujus virtute hæreses conteruntur.

6. O agne occise, o Christe sancte pro nobis crucifixe, qui ut lapsa reparares in cruce pependisti: ipsa est illa virga regni tui, crux ipsa, inquam, qua virtus in infirmitate perficitur, ipsa illa virga crux, ipsa illa virga quæ floruit ex radice Jesse, ipsa illa virga quam portabat Moyses, quæ conversa in serpentem glutiit magorum serpentes: doctrina Christi diffusa per omnes gentes, hæreticos superans dementes. In illo enim populo, Fratres, in quo multa miracula faciebat Moyses per virgam, exsurrexerunt magi Pharaonis, facientes et ipsi prodigia contra famulum Dei Moysen. Sed ad hoc quædam mira facere permissi sunt, ut mirabilius vincerentur. Magi Pharaonis, quid aliud significabant, nisi omnes hæreticos ministros diaboli, qui sub nomine Christi devorare cupiunt populum Christi? Scatent nunc hæreses in hanc terram, tamquam serpentes magorum, quos devoravit et devorat ille serpens exaltatus in ligno. Sed quoniam non est temporis ire per multos, singulorum capita conterantur: quomodo exsurgunt, sic devorentur.

Donatistæ expugnati Maximianistæ Manichæi Pelagiani.

Fuit hic, ut nostis Dilectissimi, viperea doctrina Donatistarum: contrita est, consumta est. Mox Maximianistarum serpentina fraus pullulavit: contrita est, consumta est. Manichæorum venenum aspidis subrepserat: contritum est, consumtum est. Pelagianorum novum dogma a ministris diaboli tamquam a magis Pharaonis excitatum illi nostro serpenti certamen indixit: conteritur, consumitur.

Ariani refutantur.

7. Cum tot serpentum capita catholica doctrina contriverit, dissipaverit, consumserit, ecce nobis unus anguis Arianus olim mortuus insultat: caput erigit, veluti vivum se demonstrare conatur, quem jam olim constat occisum. Redi Moyses noster, redi virga, redi serpens Christe sancte, æqualem potestatem cum Patre habens: redi, contere capita draconum super aquas: confringe caput draconis magni, vivum sese profitentis, sed veram vitam non habentis. Dic tu quid es, quoniam ille aliud decet quam es. Dic, dic, audiamus unde hæreticos convincamus. Audite quid dicat:

Johan. 14. 6.

Ego sum via, et veritas, et vita. Nemo venit ad Patrem nisi per me. Secundum humanitatem via, secundum divinitatem veritas et vita. Tu autem hæretice Ariane, qui minorem vis esse in divinitate vitam et veritatem, sequitur ut non per eum venias ad Patrem. Sed adhuc Domine Jesu contere caput draconis, dic quid sis cum Patre: te audiamus docentem, non hæreticum blasphemantem: dic quid sis cum Patre,

Johan. 10. 30. Johan. 14. 10. Ibidem 9.

Ego, inquit, *et Pater unum sumus.* Dic adhuc, *Ego in Patre, et Pater in me est*, Adhuc dic. *Qui me vidit, vidit et Patrem.* Credis jam hæretice tantæ auctoritati? An ipsius testimonium de se ipso non admittis, sed alios de eo testes requiris? Ecce introducuntur adversum te, dicunt, convinceris, refutaris, et legis laqueis irretiris. Dic testis Dei Paule, qui usque ad sanguinem pro isto testimonio accessisti, et ne falsæ doctrinæ succumberes, animam posuisti. Dic: audiat qui convinci formidat; convincatur qui nec convictus mutatur.

Philip. 2. 5.

Singuli quique, ait, *hoc sentite in vobis quod et in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo.* Audis æqualem, audis formam Dei: et tu audes dicere minorem Filium Dei? Veniat et alius testis, ut in duobus vel tribus confirmetur æquitas veritatis. Dic et tu sancte Petre, quid tibi revelaverit, non caro et sanguis, sed Pater cælestis.

Matth. 16. 15. 2. Petr. 1. 16.

Tu es, inquit, *Christus Filius Dei vivi:* Et in epistola sua ad gentes secunda: *Notam facimus vobis*, inquit, *Domini nostri Jesu Christi virtutem, et præscientiam, et magnitudinem.* Audis virtutem, audis magnitudinem, audis præscientiam. In quo hæretice Christum dicis esse minorem? Sed audi adhuc quid adversum te hic testis et de Filio et de Spiritu-sancto dicat.

Ibidem 21. et cap. 2. 1.

Non voluntate humana allata est, inquit, *prophetia: sed Spiritu-sancto acti, locuti sunt homines Dei. Fuerunt vero et pseudoprophetæ in populo, sicut et in vobis erunt magistri mendaces, qui subinducent sectas perditionis, et qui emit eos dominatorem abnegantes.* Vides te validis testimoniis et demonstrari et convinci. *Negantes*, inquit, *dominatorem esse qui emit eos.* Quem negas dominatorem, nisi Filium quem dicis esse minorem? Et quis est qui nos emit, nisi qui nos suo sanguine redemit? Sed ingrediatur et tertius testis, ut tres unum verum testimonium dicant uni Trinitati et trinæ divinitati. Dic tu sancte Joannes, qui super pectus Salvatoris discumbebas, et videbas * super cælestia mirabilia verbum Domini: dic et tu, inquam, quid noveris Filium Dei.

* V. lib. de sancta virginitate cap. 27.

Johan. 1. 1. 1. Johan. 5. 20.

In principio, inquit, *erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Et in Epistola sua, *Scimus*, inquit, *quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis intellectum, ut sciamus quid verum sit, et simus in vero Filio ejus: hic est enim verus Deus et vita æterna.* Tu autem minorem dicendo Filium, qui est Deus verus, non habes vitam æternam. Sed ad confutandam contumaciam perversam hæresis, ad deglutiendum te serpens magice factus, non a veritate susceptus, ipse Pater testimonium dicat de Filio: ut nihil amplius quæras, nihil amplius credas. Per Prophetam,

Psal. 109. 7.

Tecum, inquit, *principium in die virtutis tuæ.* Principium Pater, principium Filius: Ergo Pater et Filius principium sine ullo principio.

Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum ex utero generavi te: tamquam diceret: ut sancti illuminarentur, processisti ex me. Nec fuit, Dilectissimi, alia caussa cur vel ipsa nomina Patris et Filii et Spiritus-sancti sejuncta viderentur, nisi ut sancti homines instruerentur. Ceterum quod dictum est
Exodi 3. 14. Moysi ab ipsa substantia Trinitatis, *Ego sum qui sum. Et sic dices, Qui est, misit me.* Ergo ex utero in splendoribus sanctorum generatus est Filius. Sed ne hanc generationem carnaliter vel temporaliter acciperes factam, audi quomodo
Psal. 44. 2. eum genuerit. *Eructuavit*, inquit, *cor meum*
Johan. 1. 1. *Verbum.* Joannes testis dicit, *In principio erat*
Psal. 44. 2. *Verbum.* Deus Pater dicit, *Eructuavit cor meum*
Johan. 1. 1. *Verbum.* Habacuc dicit, *Ambulavit Verbum.*
Habac. 3. 5. sec. LXX. Audis Deum Verbum, et hoc esse in principio apud Deum, et Deum esse Verbum. Testimoniorum vox, et ipsius Trinitatis unitas per totum mundum contra te clamat: et tu velut canis rabidus contra totum mundum latras. Sed audi adhuc unde plenius convincaris, quod Trinitas unus Deus sit. Patris vox est per Prophetam ad
Psal. 9. 3. Filium: *In splendoribus sanctorum ex utero genui te.* Patris vox est ad Isaiam prophetam de Spiritu-sancto: *Spiritus-sanctus*, inquit, *a me exiet.* Et Filii vox est in Evangelio ostendens in se Patrem esse, et se in ipso, ubi ait, *Pater in me manens ipse facit opera.* Filii vox est de
Johan. 14. 10. Spiritu-sancto, ostendens quia quomodo procedit ex Patre, ita ex se ipso, ubi ait discipulis suis post resurrectionem, *Accipite Spiritum-*
Johan. 20. 22. *sanctum. Et insufflavit in eis*, ait Evangelista, Spiritum-sanctum dans eis, ac dicens, *Si cui remiseritis peccata, remittentur illi.* Unde est et illud apostoli Pauli, *Si quis Spiritum Christi*
Rom. 8. 9. *non habet, hic non est ejus.* Si ergo Filius in Patre et ex Patre, Spiritus-sanctus simul est et in Filio et Patre; non est sejuncta Trinitas, ubi est perfecta unitas. Discedat Arianus confusus reus, quia Trinitas unus est Deus.

CAPUT VI. Virgæ et crucis Christi mysteria prosequitur.

8. Sed quando tibi, perversa hæresis, verba mea proficiunt, cum sis aspis surda, obturans aures ne audias vocem incantantium? Noveris te tamen a serpente esse comedendam, dum oves quas tenes captivas, ad suum ovile ille pastor adduxerit, ut sit unus grex et unus pastor. Ille pastor noster, Dilectissimi, qui in virga ferrea pascit et regit, confringit et restituit, ipse pastor est, ipse rector, ipse fabricator, ipse architectus noster. Magnum te pastorem video, Domine Jesu, oves pascentem, errantes requirentem, inventas cum gaudio ad gregem tuis humeris reportantem: magnum te architectum video, virgam portantem, in virga pendentem, et de ista virga multa miracula facientem. Multum expavesco expositionem virgæ hujus, Dilectissimi, dum loca divinarum Scripturarum considero. Virga Maria sancta, virga ipse Christus, virga crux. Et de ista virga quam magna et mira fecit hic architectus: et arborem fecit crucis ubi ipse angularis pependit lapis, et scalas cœli per quas hominem lapsum ad Patrem levavit. Quale miraculum, Fratres, hujus architecti, ut de virga sua faceret scalas, et tales quarum caput in cœlum poneret, et per eas ipse et adscenderet et descenderet, et propter confirmationem ipse super eas incumberet. Adscende securus, qui desideras cœlum: non te terreat earum nec angustia, nec longitudo, nec altitudo: nihil timeas, non nutant gradus ejus, quos ille architectus sic confirmavit, ut in ejus ligno manus suas clavis affigi voluerit. Vide has scalas hujus architecti discipulum apostolum Paulum et demonstrantem, et gradus quasi numerantem et adscendentem, et quam plurimos invitantem: *Flecto*, inquit, *genua mea ad Patrem Domini no-* Ephes. 3. 14. et 18.
stri Jesu Christi, ut det vobis comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit altitudo et latitudo longitudo et profundum. Quatuor gradus posuit crucis. Non ergo laboriosæ sunt hæ scalæ: quatuor gradus habent, et perducunt ad cœlum. In altitudine crucis caput positum est crucifixi: sursum cor habeat Christianus ad Dominum, quod interrogatus quotidie respondet; et adscendit unum gradum. In latitudine crucis manus affixæ sunt crucifixi: perseverent manus Christiani in operibus bonis; et secundum gradum adscendit. In longitudine crucis corpus pependit crucifixi: castiget quis corpus suum observationibus; jejuniis illud suspendat, ut servituti animæ subjiciat; et tertium gradum adscendit. In profundo crucis occultum est quod non vides, sed inde exsurgit hoc totum quod vides: adsit fides Christiana, quod non potest comprendere, credat corde, altiora se non quærat, spes eum nutriat: et tunc quartum gradum adscendit.

9. Per hos gradus adscenderunt sancti omnes, Sanctorum exempla omni hominum generi proposita.
continentes, conjugati fideles: evaserunt ruinas mundi, migraverunt ad loca tutissima, ubi jam nec barbaros timeat, nec fragiles casus humanos exhorrent, nec corruptiones metuunt, nec ægritudines patiuntur, nec tribulationibus affliguntur, nec ipsam jam mortem timent, sed cum Deo de Deo vivant. Hanc vitam, Dilectissimi, amemus, appetamus, desideremus: ad quam omnis qui currit, non graditur via pedum, sed via morum. Boni ergo mores requirantur, ipsi in omnibus inveniantur. Uterque sexus et omnis ætas habet in hoc sanctorum hominum imitationis exemplum. Imitentur senes mores Tobiæ, qui cum cæcus esset corpore, viam vitæ filio demonstrabat in corde. Ille eum manu ducebat in terra, et pater monendo eum perducebat ad cœlum. Imitentur adolescentes Joseph sanctum, pulcrum corpore, pulcriorem mente: quem castitas sic possederat, ut irruentes minæ dominæ mulieris impudicæ non possent eum violare, (a) nec mente, nec corpore, cujus jam Deus possederat mentem. Imitentur virgines sanctæ sanctam Domini sui matrem Mariam. Imitentur viduæ religiosam viduam Annam: imitentur et

(a) Abest nec mente ab Er. et a MSS.

conjugatæ castam Susannam. Virgo mater quod vovit, implevit. Anna vidua in orationibus et jejuniis usque in finem perseverantiam tenuit: Susanna casta pro pudicitia conjugali usque ad periculum mortis accessit. Intendite conjugatæ, qualis vobis hujus a Scriptura sancta imitatio proponatur. Non enim eam prædicat, quod fuerit auro, monilibus vel veste pretiosa forinsecus compta, cum fuerit intrinsecus pudore castitatis ornata. Omnibus vitam donavit, qui bonos mores instituit. Propterea namque ipse vir de femina est nasci dignatus, quia ab ipso uterque sexus est liberatus. Multa diximus, intentissime audiatis, epulas dominicas libentissime comedistis: rependite vicem ministratori vestro, ut si non verbo, saltem vestris orationibus pascar.

SERMO
DE TEMPORE BARBARICO.

CAPUT I. Pœnitentiam amplectendam esse, cum Deus propter peccata flagellat. Matth. 4. 17.

1. Admonet Dominus Deus noster, non nos debere negligere nostra peccata, quando talem demonstrat iram suam. Ipse quippe juste punit nocentem, quia nullum invenit pœnitentem. Quotiens, Dilectissimi, intonuerunt atque intonant tubæ divinæ: *Agite pœnitentiam, appropinquavit enim ad vos regnum cœlorum?* Et clausis auribus cordis, magis operamur mala, et petimus ut veniant bona. Sed talium judicium justum dicit esse Apostolus. In eo enim ipso C quod talia sapiunt qui tales sunt, ex malis operibus posse se bona suscipere, obdurati sunt, pœnitentiæ locum non requirunt. Merito juste judicati, qui a semetipsis inveniuntur esse damnati. Licet non omnes tangat hic noster sermo, omnes tamen adstringit sermo divinus dicens, *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Quomodo omnes, et quomodo non omnes? Quomodo non omnes? Quia sunt multi qui gemunt et dolent ob iniquitates quæ fiunt in medio eorum, volentes resistere, sed timore secularium rerum non audentes, quas adhuc vel adipisci desiderat humana fragilitas, vel amittere formidat infirmitas. Secundum id quod dolent, non omnes: secundum quod rem non timendam timent, *omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt;* quia plus æstimatur timor hominis, quam timor Dei, et præferunt homines res quas acceperunt a Deo ipsi Deo. Ne eas tollat malus homo, contemnitur Deus per quem factus est homo. Vellem vos quidem qui adhuc tales estis, et amore rerum secularium obligati peccantibus aut parcitis, aut favetis; vellem vos quidem aliquibus exhortationibus admonere, quid cui rei præponere debeatis: nisi nos fluvius lacrymarum compelleret plangere eos qui peccant, et nolunt agere pœnitentiam. Si esset in nobis humanus affectus, si esset compassionis sensus, unius hominis mortem flere, dolere ac plangere deberemus:

Psal. 13. 3.

A mus: quibus lacrymis, quo gemitu, quibus planctibus exagitamur, quando aut maximam partem, aut pene totam plangimus civitatem? Æger est carus, et vena ejus malum renuntiat; omnes qui eum diligunt, ægrotant simul animo. Si eum et in ipsa vicina morte videre viderint, quemadmodum ab eo omnem spem salutis ablatam sentiunt, eumque adhuc vivum tamquam mortuum merito plangunt? Inter tantas angustias et in ipso fine rerum posita est universa provincia, et quotidie frequentantur spectaculis: sanguis hominum quotidie funditur in mundo, et insanientium voces crepitant in circo. O planctus omni tristitia acceptior! o planctus omni mæstitia affligens cor! Libet flere. Plangimus enim, Dilectissimi, et illos et nos, quia et nos digni B sumus qui cum talibus merito flagellemur. Nos enim, cum alios accusamus: * omnes declinavimus, simul inutiles facti sumus, prorsus omnes. Nullus est excusatus: quia talis est judex, ut omnis homo ab illo inveniatur reus. *Cum enim Rex justus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? aut quis gloriabitur mundum se esse a peccato?*

* Forte addendum, *nos excusamus.*

Prov. 20. 8. et 9.

Flagello Dei omnes merito conteri

Luce 18. 8.

2. Advenit tempus illud quod prædixit Dominus, *Putas cum venerit filius hominis, inveniet fidem in terra?* Quis habet fidem? Quis credit verbis? Audebit aliquis nostrum assignare sibi fidem, quando audit Dominum dicentem discipulis, *Si haberetis fidem sicut granum sinapis, diceretis arbori huic, Eradicare, et plantare in mari; et obaudisset vobis?* Quis sibi audebit assignare, quod faciat omnia quæ præcepit Deus? Nemo, prorsus nemo. Prædicamus, et non facimus: auditis, et facere non curatis. Merito omnes sub flagello, et doctor et factor, et auditor et contemtor. Studemus invicem reprehendere, et non studemus opera nostra discutere. Detrahit proximus proximo, detrahit clericus clerico, detrahit laicus laico. Video quidem se invicem accusantes, sed neminem video juste se excusantem. Unusquisque enim, Dilectissimi, proprium onus portat. *Nolite detrahere alterutrum fratres*, ait apostolus Jacobus. *Qui enim detrahit fratri aut judicat fratrem, detrahit legi et judicat legem. Si autem judicas legem, non es factor legis, sed judex. Unus est enim legislator et judex, qui potest perdere et liberare. Tu au-* D *tem quis es, qui judicas proximum?*

Luce 17. 6.

Jacobi 4. 11. et 12.

CAPUT II. Pœnitentia agenda, antequam succidatur arbor. Matth. 3. 2. et 8. et 10.

3. Nec tamen voces detrahentium, silentium possunt imponere verbo Dei. Clamat ille per bonos, et per malos; *Agite pœnitentiam, appropinquavit ad vos regnum Dei. Nolite esse auditores legis tantum, sed factores. Facite dignos fructus pœnitentiæ. Ecce enim*, ait Evangelista, *securis ad radices arborum posita est. Omnis enim arbor non faciens fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur.* Video, inquit, omnes homines diversas arbores, fructus etiam diversos habentes: sed bonus fructus quæritur qui pascat, non qui pungat. Sunt enim et arbores spinosæ, igni deputatæ, merito incendendæ, quia in eis nullus fructus est animæ. Pu-

tatis ne Dilectissimi, nos omnes tales sumus qui in istis malis pro peccatis nostris dimissi sumus? Excuit agricola ferrum, amputat inutile lignum, abscisum servat incendio concremandum. Hoc nunc agitur a vero agricola. Videntur quidem sibi mali adhuc stare, adhuc florere. Quisquis talis es, quisquis malus es, quisquis corrigi non vis, non te consoletur altitudo tua: quia major te exspectat ruina, ampliorque sustinet flamma. Quia securis hæc ad te nondum venit, ideo putas te posse semper stare? cum videas vel audias alias arbores te ampliores cecidisse. Quod te hic agricola differt, ejus est patientiæ, ne forte intercedat apud eum locus pœnitentiæ. Colonus enim ille in Evangelio, qui intercedebat pro arbore, quam dominus eradicare volebat, quod fructum per triennium non
Lucæ 13. 8. haberet, videte quid ait: *Domine, dimitte illam et hoc anno: faciam ei fossam, adhibeam cophinum stercoris: si fecerit fructum, bene: sin autem, abscindes eam.* Arbor hæc sterilis, genus hominum est non habens fructum pœnitentiæ. Dominus ejus, conditor ejus est. Intercessor hujus arboris apostolus Paulus est. Unde probamus? Audi in quadam epistola sua quemadmodum in-
Ephes. 3.14. tercedebat pro talibus: *Flecto*, inquit, *genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ut det vobis virtutem.* Hoc ergo eis petebat, ut acciperent quod non habebant. *Faciam*, inquit, *ei fossam, adhibeam cophinum stercoris.* Fossa locus est humilitatis: cophinus stercoris, lacrymæ sunt pœnitentis. Quem locum si quis contemserit, amplius sustinebit tormentum, quando illius agricolæ acutissimum senserit ferramentum. Agite mali pœnitentiam, corrigimini mali, quia vobiscum flagellantur et boni.

CAPUT III. Quare boni cum malis puniantur.

4. Dicet aliquis, Si mali merito flagellantur, boni quare talia cum malis et a malis patiuntur? Quare? Quia secundum quemdam modum dicuntur boni, secundum autem rectum verumque bonum, *Nemo bonus, nisi solus Deus.* Ergo et ipsi boni, quicumque sunt boni, non tales sunt, quales debent esse boni: non enim sunt perfectum bonum: proficiunt enim de die in diem. Si proficiunt, utique exercitationibus proficiunt. Nemo se justificet, tamquam jam sit perfectus. Recedat de medio male justificator Pelagianus,
Lucæ 18.19. confundatur hæreticus Arianus: *Nemo enim bonus, nisi solus Deus.* Quid ergo? Christus non est Deus? Plane Deus. De ipso quippe dicit Scri-
1. Johan. 5. 20. ptura divina, *Hic est verus Deus, et vita æterna.* Quid Spiritus-sanctus, non est Deus? Plane Deus. Unde probamus, quoniam et ipse Deus? Audi in Actibus Apostolorum Petrum Ananiæ
Act. 5. 3. et 4. fraudatori improperantem, *Anania*, inquit, *cur implevit satanas cor tuum, mentiri te apud Spiritum-sanctum? Non es mentitus hominibus, sed Deo.* Ecce et Spiritus-sanctus Deus. Ergo Trinitas unus est Deus: et verum est, quia *nemo bonus, nisi unus Deus.* Patientes estote boni, ut sitis vere boni: patientes estote usque ad adventum Domini. Tolerate mala quæ patimini a malis cum malis: quia ista tentatio, vestra est examinatio. Si aurum es, quid times paleam, quid times ignem? Simul quidem eritis in fornace, sed ignis paleas in cineres vertit, tibi sordes tollit. Si frumentum es, quid times tribulam? Non apparebis qualis antea eras in spica, nisi tribula conterendo a te separaverit paleas. Si oleum es, quid times pressuram preli? Non declarabitur species tua, nisi etiam pondus lapidis a te separaverit amurcam. Verumtamen interroget se unaquæque anima, et videat si injuste patitur. Proferatur statera justitiæ, appendatur amor mundi cum amore Dei, vide quemadmodum præponderet amor mundi. Proferatur speculum Scripturæ divinæ. Speculum hoc neminem palpat: qualis es, talem te tibi demonstrat. Intende et vide, et si est aliquid quod offendat, abi confusus, et redi correctus. An non confunderis, et in malis tuis gloriaberis? Eris enim perfectum malum, non qualecumque bonum. Talis non vis flagellari cum mundo, aut flagellatus murmuras sub flagello? Serve male, fecisti quod Dominus jussit? Ne vapulares, ista flagella tibi ante prædixit. Quis jussit? Dominus jussit, Creator tuus jussit. Quid jussit? *Qui amat*, inquit, *patrem aut matrem* Matth. 10. 37.
plus quam me, non est me dignus. Ecce quid jussit. Aut, *Qui amat filium aut filiam plus quam me, non est me dignus.* Ecce quid jussit. Et quis est, inquit, qui odit patrem aut matrem aut filios? Nec ille illos odisse præcepit: sed vel quantum illos, tantum se diligi jussit. Plus quidem debueras diligere Creatorem, quam creaturam: sed si non vales præferre, saltem vel æquare dignare. Vere filios tuos diligeres, si Christum filiis præferres, ipsosque filios ipsi committeres. Vere filios tuos diligeres, si in ipso illos diligeres, qui eos tibi dedit ut diligas. An ideo eos videris diligere, quia eorum voluptatibus faves? Audis blasphemantes, et patienter fers Christiane, quod rex Nabuchodonosor alienigena non potuit sustinere, dicens, *Si quis di-* Dan. 3. 96.
xerit blasphemiam in Deum Sidrach, Misac et Abdenago, in interitum erit. Vides frequentare spectacula, et non revocas. Vides luxuriantes, et non verberas. Nec potes te talem exhibere patrem, qui paratus sis indisciplinatos filios vel exheredare vel abjicere, cum paratus esse debueras sicut Abraham etiam filium immolare. Omnis enim qui filiorum trucidat voluptates, sacrificium tale quale Abraham offert Deo. Sed dum ista non fiunt, et his moribus depravatis male nutriuntur, qui isto mundo utuntur, labefit mundus, nec immerito ait Propheta, *Defluxit terra, et omnes inhabitantes in ea.* Non Isai. 24. 4.
quiescunt usque nunc murmurare homines, laudare tempora præterita, accusare tempora Christiana. Magna erant tempora patrum nostrorum, dicunt: O quam bona tempora habuerunt patres nostri!

CAPUT IV. Vitia quisque in suis castiget et puniat.

5. Sed videte quæ fecerint patres nostri. Phinees sacrificantem virum idolis manu propria peremit, ut placaret iram Dei. Moyses populum oberrantem, vitulumque fusilem adorantem, ita

[exemplo veterum. Num. 25. 8. Exod. 32. 26.] certa emendatione coercuit, ut unam tribum e duodecim ad se vocans, quæ sequi voluit Deum, præceptum eis daret, ut acceptis gladiis in manibus suis filii percuterent parentes, et parentes occiderent filios. Nullus eos revocavit affectus, nullus humanitati reservatus est locus: quia timor et amor Dei præ omni desideriorum carnalium amore ferebatur. [Judic. 11.] Jephte ut hostes diis ac dæmonibus immolantes superaret, unicam filium in sacrificio dedit. [Judic. 16.] Samson cum gentes dæmonicolas virtute, quam a Deo in capite acceperat, diutius bellis contereret atque fatigaret, seductusque postea per mulierem oculos simulque virtutem capitis perdidisset, postea quam cognovit in opprobrium suum omnes illos convenisse ad templum idolorum suorum, eosque magnificare deos suos, quod eis tradiderant acerrimum inimicum suum; cum crescente coma capitis ejus ei crevisset et virtus, a puero qui sibi ducatum præbebat, ut sibi manum porrigeret petiit, seque ad illud templum duci poposcit. Ad quod cum pervenisset, columnas duas, supra quas totum illud ædificium ferebatur, singulis manibus singulas apprehendens, ruina se simul et illos voluit opprimi, ne landes dæmonnm in contumeliam Dei sui a quoquam libenter pateretur audiri. Daniel ne a rege homine [Dan. 11. 30.] petitionem aliquam posceret, sed a Deo vivo, qui præstat omnia bona suis, leonibus jejunantibus in escam datus est ut periret: sed Dominus fidelem servum suum non deserens, et ipsum [Dan. 3. 23. etc.] intactum reservavit, et per Habacuc prophetam simul et ipsum et leones pavit. Quid dicam de tribus pueris, qui cum nollent imaginem regiam adorare, ignes riserunt? In quibus pueris micans gratia ita enituit, ut ligati in fornacem mitterentur, deambulantesque viderentur, os aperientes Deumque laudantes, flammas ad se non admitterent, sed fugarent: ut secum Filium Dei habere meruissent, ante quam mundo in homine apparuisset: nt esset eorum vindex flamma, Chaldæorumque ministros fornax devorans consumeret: producti quoque de fornace incolumes, populos in se mirabiles redderent, regemque mutarent, eumque facerent Dei sui adoratorem, quem senserant ante persecutorem. Sed hæc omnia faciebat fides, timor et amor Dei. Oderant isti non solum omnia quæ habebant propter Deum, verum etiam animas suas: et Deus eos hic claros fecit, et æternæ vitæ remuneratione ditavit. Quid tale, Dilectissimi, fecimus, immo e contrario quæ mala non fecimus? Illi nec minis nec tormentis conventi dæmoniis sacrificaverunt. An non sacrificavit, qui imagines idolorum per noctem ludentes, quod Nocturnum vocant, libentissime spectavit? Sacrificavit, prorsus sacrificavit: et, quod est pejus, non tauri vel cujuslibet pecoris aliquam victimam, sed ipsam animam hominis pretiosam. In hoc tam nefando sacrificio non unus vel pauci accusantur: tota hæc civitas fecit, quæ tota consensit. Nec ab hostibus, nec a barbaris, sed a se ipso omnis homo in anima se intus occidit videndo, consentiendo, non prohibendo, omnes remansimus rei: et dum nolumus pacem civitatis turbari perversam, pacem quam desideramus non accipimus rectam. Contemnimus pacem servare bonorum morum, et periit pax temporum nostrorum. Discite vel nunc Dilectissimi, quid cui rei præponere debeatis. Nolite diligere vitia in filiis, in amicis, in servis, in omnibus notis. Præponatur singularis potestas omni potestati, honorem exhibeamus Cæsari tamquam Cæsari, timorem autem Deo. Præferatur Creator creaturæ: diligamus Deum, quia diligit nos; et in hoc quod sic nos flagellat, diligit. Quis est enim filius, cui non det disciplinam pater ejus. [Hebr. 12. 6.] Qui sanam considerationem habet, qui credit Dei verbis, plus metuit ignem æternum, quam cujuslibet truculenti barbari ferrum: plus metuit mortem perpetuam morte qualibet hic pessima. Irrideant hæc infideles, irrideant stulti, nolint credere nec rebus expertis. Ecce conteruntur, ecce omnia pereunt, ecce cum ipsis nos potest stare mundus quem amaverunt, ecce ad Deum trahuntur cujus præcepta contemserunt: non enim bona voluntate pergit, qui blasphemando moritur. Ecce itur: cum illuc ventum fuerit, quid agitur? Quo itur? per quem abitur? Quis iterum huc redire cogitur? Finitum est, et quod male fecerat emendare finitum est. Redite filii, redite, *redite prævaricatores ad cor:* [Isai. 46. 8.] facite gaudium ex conversione vestra, corrigantur corda vestra, displiceant vobis opera vestra. Estote fortes, tribulatio mundi non vos frangat: *Dominus in proximo est, nihil solliciti sitis.* [Philip. 4. 5. et 6.]

CAPUT V. Martyrum fortitudo Perpetuæ nominatim et Felicitatis.

6. Habetis virorum fortium magna exempla. Vicerunt Martyres mundum: inter quos Martyres maribus etiam feminæ repertæ sunt fortiores. Ante paucos dies natalitia celebravimus martyrum Perpetuæ et Felicitatis, et comitum. Et cum tot ibi sunt viri, quare istæ duæ præ omnibus nominantur, nisi quia infirmior sexus aut æquavit, aut superavit virorum fortitudinem? Una earum erat prægnans, alia lactans. Felicitas parturiebat, Perpetua lactabat. Sed tamdiu hæc Perpetua lactavit, quamdiu acciperet ab illo pastore simul et patre buccellam lactis: qua accepta dulcedo felicitatis perpetuæ eam fecit contemnere filium, spernere patrem, non hærere mundo, perdere animam pro Christo. Felicitas vero, quæ sociam habebat Perpetuam, parturiebat et dolebat, objecta bestiis gaudebat potius quam timebat. Quæ virtus in feminis? Qualis est gratia, quæ cum se infundit, nullum indignum judicat sexum? Gratias gratiæ: reparavit enim sexum muliebrem. In opprobrium magnum mulier remanserat: quia ab initio per mulierem peccatum, et propter hanc omnes morimur. Diabolus unam Evam dejecit: sed Christus natus ex virgine, multas feminas exaltavit. Perpetua et Felicitas caput calcaverunt serpentis, quod Eva ad cor suum intus admisit. Illam seduxit falsa promittendo, illas non valuit superare sæviendo: illam decepit in paradisi feli-

a citate, hæc non potuit adire, nec (a) sub tantorum posita potestate. Illius inter paradisi delicias ruina gavisus est, harum inter pœnas fortitudinis constantiam ipse quodammodo diabolus expavit. Merito sic sunt exaltatæ, merito viris vel coæquatæ vel prælatæ. Quamvis enim in Christo Jesu non sit servus neque liber, non
Gal. 2. 28. sit masculus neque femina, sed omnes sint unum
Ephes. 4.13. occurrentes in virum perfectum; descendit tamen hoc donum ex magna gratia. Perpetua enim et Felicitas nomina istarum sanctarum feminarum, merces est sanctorum omnium Martyrum.

CAPUT VI. Patientia Job.

7. Vicit mundum etiam Job ille omnibus notissimus, totiens tentatus, sed minime superatus. Implevit dominicum præceptum: contemsit filios, ne blasphemaret, qui dederat filios. Repulit a se uxorem, quæ ei blasphemiam persuadebat, quam diabolus propterea solam dimiserat, quia sibi eam necessariam esse noverat. Non enim dimiserat marito consolatricem, sed suæ tentationis adjutricem: fecerat eam Evam novam, sed ille non erat vetus Adam. Existimavit etiam istum sicut illum per mulierem posse decipere: sed iste spernendo uxorem pessima suggerentem, divinitus adjutus, etiam ipsum
Ex lib. de Patientia cap. 13. diabolum in illo valuit superare. Fortior fuit Job in doloribus, quam ille Adam in nemoribus: iste non cessit tormentis, ille superatus est in deliciis. Videtis Dilectissimi quid agat tentatio, quam utiles sint hujus mundi pressuræ, et quemadmodum corrumpant terrenæ deliciæ. Contemsit Job uxorem, filios, omnia sua, postea et carnem suam. Plus amavit eum qui dederat, quam id quod dederat. Usus est quod acceperat, tamquam bonus viator: possedit, non possessus est. At ubi ea placuit auferre qui dederat, benedi-
Job. 1. 21. xit, non blasphemavit: *Dominus*, inquit, *dedit, et Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum*. Imitamini talem virum, imitamini tales filii esse
Hebr. 12. 6. etiam flagellati, ut mereamini recipi. *Flagellat enim omnem filium quem recipit:* Disciplinam ejus sustinete: sicut filios, ita vos aggreditur Deus.

CAPUT VII. Parabola filii prodigi.

8. Quod probat ille filius junior in Evangelio positus, qui disciplinam paternam contemsit, substantiam suam in meretricibus erogavit, porcos pavit, fame contritus est, siliquis porcorum ventrem suum implere non potuit: tandem aliquando reversus est ad se, et invenit se qui perdiderat se. In mentem ei venit quod multi mercenarii patris sui abundarent panibus, ipse vero fame periret. Statim surrexit, ad patrem recurrit, non se filium, sed tamquam unum ex servis computari rogavit. Inclinatur humilitas, excitatur misericordia: voces filii pœnitentis concutiunt paterna viscera. Dicit se filius indignum, ut ille eum judicet dignum; rogat ut in numero servorum jubeatur suscipi: et pater ei

A primam illam stolam jubet afferri, mactat vitulum saginatum, chorum congregat, advocat amicos, facit epulum magnum. Quare? *Quia hic filius meus*, inquit, *mortuus fuerat, et revixit: perierat, et inventus est*. Hanc similitudinem Lucæ 15.24. Dominus in Evangelio proposuit, quam ipse exposuit, dicens, tale gaudium fieri in cælo super peccatore pœnitentiam agente. Nunc vero quoniam tempus est exhortari omnes ad pœnitentiam, ut filii errantes revertantur, eisque convivium a patre saginati vituli præparetur, etiam nos, Dilectissimi, parati simus huic convivio tamquam amici ac domestici interesse: maxime quia cum isto patre-familias ad mensam ejus quotidie accedentes, non nos jam dignatur vocare servos, sed amicos. Percurramus, si placet,
B ipsam parabolam a Domino in Evangelio propositam, in qua nobis et affectum patris demonstravit pium, et filii perditi indicavit reditum, filiique majoris qui de paterna domo non discesserat, commotum retulit animum. Hoc quippe habet textus ipsius lectionis: *Veniens*, ait, *filius ejus primogenitus de agro, cum audiret symphoniam, interrogavit servos quidnam illud esset. Eique dixerunt, Frater tuus reversus est, et occidit illi pater tuus vitulum saginatum, eo quod salvum illum susceperit*. Et indignatus noluit introire. Egressus est autem ad illum pater Ibidem 25. etc. suus, ut eum introduceret. Improperavitque ille patri suo, quod laborasset semper cum illo, et numquam illi talia exhibuisset: at ubi venisset filius ille, qui omnem substantiam paternam male consumserat, occidisset illi vitulum sagina-
C tum. Et reddit pater rationem facil sui, consolaturque filium suum secum permanentem, de domo non discedentem, et dicit illi, *Fili tu meus es, et mecum es semper, et omnia mea tua sunt: verumtamen oportuit nos ista facere, quoniam frater tuus mortuus fuerat, et revixit, perierat, et inventus est*. Non vacat hæc talis a Domino propositio. Donet itaque nobis qui ista proposuit, ut demonstremus ab ipso fuisse impletum hoc, quod per quamdam similitudinem nos quodam modo excitavit ad aliquid inquirendum. Affectum paternum exhibuisse suis Dominum nostrum Jesum Christum, nullus ambigit Christianus. Illud magis requiramus, qui sit filius junior, qui prodige vivens substantiam pater-
D nam dissipavit, et qui sit filius primogenitus qui indignatus quod filio perdito redeunti vitulus saginatus occisus sit, intrare noluerit. Quis est iste filius perditus, qui omnem substantiam paternam in meretricibus erogavit, nisi ille latro qui substantiam animæ a Deo sibi datam per scelera diffluendo etiam in cruce pependit? Porcos pavit, quando dæmonum voluptates suis factis implevit. Fortasse illos porcos pavit, quos petierat diabolus a Domino, dicens, *Jube nos intrare in gregem porcorum*. Fame contritus est, Matth. 8. 31. quia panem verbi Dei non inveniebat. Siliquis

(a) Sic nonnulli MSS. At Er. *nec substantiarum deposita potestate*, Lov. *nec sub substantiarum deposita potestate*.

cupiebat saturare ventrem suum, quando tortuosis cogitationibus replebat animam suam. Sed revertatur ad se, videat se latro in cruce pendentem, concurrat ad patrem, dicat pendens in cruce, *Domine memento mei dum veneris in regnum tuum*. Domine memento mei, non sum dignus vocari filius tuus, suscipe me tamquam unum ex Servis. Domine memento mei. Latro enim sua attendens merita de se ipso diffidebat: sed Dominus tamquam pius pater latroni quasi filio quod desperaverat offerebat. Proferat huic pater stolam illam primam, induat filium. Immortalitate, quem secum videt in cruce pendentem, introducat eum in domum: dicat Christus latroni, *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso*. Mactet vitulum saginatum, hominem illum susceptum, etiam pro latronibus crucifixum: advocet amicos suos discipulos quibus dicebat, *Si feceritis quæ mando vobis, jam vos non dicam servos, sed amicos*. Præparetur illud convivium cœleste, adstet ille chorus Angelorum, suaviter declamans, *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Veniat et primogenitus filius ille, et nolit intrare. Quis est iste filius primogenitus qui noluit intrare, nisi ille primus Apostolorum Petrus, qui ad interrogationem unius ancillæ in atrio sacerdotis ter Dominum ausus est negare? Dixisti quidem, o Petre, tamquam patri tuo Christo, Ego tecum laboravi: quando dicebas Salvatori, *Tecum sum usque ad mortem*, *Animam meam pro te ponam*. Ubi est quod promisisti? Interrogaris semel, et negas: secundo interrogaris, et negas: tertio, et negas. Non vis ad convivium intrare, ideo ausus es ter Dominum negare. Ubi est, *Animam meam pro te ponam?* Ter negantem non terruit ungula, sed una oppressit muliercula. Certe, *Tecum sum usque ad mortem*. Vide, vide igitur Petre, quantum de te antea præsumseris: ecce nunc ter negando, gallo teste convinceris. Sed egrediatur pater ad primogenitum filium nolentem intrare: dicat Christus Petro, *Intra in gaudium Domini tui*. Respiciat negantem, et faciat confessorem: compungat flentem, faciat amatorem. Exhortetur eum paterna voce: Fili, inquit, tu meus es: *Tu es Petrus:* etsi me negasti, meus es. *Tu es Petrus, et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam*. Tu meus es, et omnis mea tua sunt: *Tibi dabo claves regni cœlorum*. Apud te, Petre, sunt claves: dignare jam ad convivium intrare. Oportebat hæc fieri, quoniam frater tuus latro mortuus erat et revixit, perierat et inventus est. Si Petrus ante quam Christus pro omnibus crucifigeretur, regni cælorum claves accepit: qua illuc introivit latro ille jam non reus, nisi per latus quod aperuit Judæus?

Lucæ 23.42. — Ibidem 43. — Johan. 15. 14. et 15. — Lucæ 2. 14. — Matth. 26. 69. — Ibidem 35. — Johan. 13. 37. — Matth. 25. 21. — Matth. 16. 18.

9. Et nunc veniant omnes quicumque amant paradisum, locum quietis, locum securitatis, locum perpetuæ felicitatis, locum in quo non pertimescas barbarum, in quo nullum patiaris adversarium, nullum habeas inimicum: venite omnes, intrate omnes: est qua * intrare, patet latus. Ostendit enim ille latro quo debeant omnes intrare, neminem suo exemplo docuit desperare. * Contendite, ait Dominus, *intrare per angustam portam*. Quid angustius illo foramine, quod unus e militibus percutiendo latus crucifixi aperuit? et tamen per has angustias pene jam totus mundus intravit. Venite et vos Judæi, vocat vos quem crucifixistis Filius Dei. *Contendite intrare per angustam portam:* per hanc enim introierunt patres vestri. Illi qui ut crucifigeretur clamaverunt, qui in ligno suspensum viderunt, qui irriserunt, qui caput agitaverunt, per istas tamen angustias introierunt. Non enim insuiter clamabat ille pendens in cruce: *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*. Per has ergo, ut dixi, angustias, per angustam portam lateris Christi ingressus est latro mutatus, pœnitens Judæus, conversus omnis paganus, et ab eo exiit foras malus hæreticus Arianus. Exiit, quoniam non erat de numero permanentium. De illis enim erat, de quibus Joannes dicit, *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: si enim ex nobis essent, mansissent utique nobiscum*. O hæretice Ariane, agnoscit latro in cruce pendentem, ipsi inimici Judæi expaverunt resurgentem, et vos male tractatis in cælo regnantem.

Latus Christi apertum, ut omnes per illud intrant. — * Suppl. possitis. — * CAPUT VIII. — Lucæ 13.24. — Lucæ 23.34. — I. Johan. 2. 19.

10. Cavete Dilectissimi Arianam pestem, non vos separent a Christo terrens promittendo, propter tunicam non vos exspolient fide. Membra Christi servate, unitatem atque integritatem unius tunicæ, quam nec persecutores Christi ausi sunt scindere. Nolite injurias irrogare capiti vestro: pro vobis ille mortuus est, ne vos moreremini. Quem Christus per baptismum vivificavit, quare eum Arianus rebaptizando occidit? Erubesce, erubesce hæretice. Negavit Petrus, et reversus est, et flendo delevit quod timore negavit. Christum in suis persecutus est Paulus, sed ad ejus vocem cecidit et surrexit.* Aliter cecidit, aliter surrexit: cecidit persecutor, effectus est prædicator. In Christianis Christum persecuti sunt reges: sed multum eis præstiterunt, quando membra ad caput suum velociter transierunt. Nemo talis damna, qualis tu, ingerit Christo: animas enim multorum cupis interficere, pro quibus Christus in carne venit occidi. Erubesce, erubesce hæretice. Quid iteras, quod semel datur? In membris suis jam intus est Christus, noli in istis ipsum velle rebaptizare? Semel enim pro omnibus cum Joanne in aquam dignatus est ipse descendere. Redemit Christus animas, custodite quod ille redemit. Integro Christo integrum assignate prædium. Nemo invadat, nemo invasori consentiat: characterem dominicum nullus abstergat, titulos Christi nemo deponat. Reddituri estis rationem Domino regi, boni servi, data est vobis occasio bene operandi. Abundant peregrini, captivi, expoliati. *Facite vobis amicos ex mammona iniquitatis, ut et ipsi recipiant vos in tabernacula æterna*.

De cavenda Ariana hæresi. — * f. Alter cecidit, alter surrexit. — Matth. 3. 16. — Lucæ 16. 9.

SANCTI AURELII AUGUSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI

SERMO DE (a) UTILITATE JEJUNII.

CAPUT I. Jejunium Deo exhibere hominum est, non Angelorum.

1. De utilitate jejunii admonemur aliquid loqui; et Deus admonet, et tempus nos admonet. Hæc enim observatio, hæc virtus animi, hæc fraudatio carnis et lucrum mentis ab Angelis non exhibetur Deo. Ibi enim omnis est copia et sempiterna securitas: et ideo nullus defectus, quia in Deum plenus affectus. Ibi panis Angelorum: quem panem Angelorum ut manducaret homo, factus est homo. Hic omnes animæ terrenam carnem portantes, de terra implent ventres: ibi spiritus rationales cælestibus corporibus præsidentes de Deo implent mentes. Et hic cibus est, et ibi cibus: sed cibus iste cum reficit, deficit, et sic implet alvum, ut ipse minuatur; ille autem et implet, et integer permanet. Hunc cibum nobis esuriendum Christus indixit, dicens,

Matth. 5. 6.

Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Pertinet ergo ad homines hanc vitam mortalem gerentes, esurire ac sitire justitiam: impleri autem justitia ad aliam vitam pertinet. Hoc pane, hoc cibo pleni sunt Angeli: homines autem dum esuriunt, extendunt se; dum se extendunt, dilatantur; dum dilatantur, capaces fiunt, capaces facti, suo tempore replebuntur. Quid ergo, hic nihil inde capiunt qui esuriunt et sitiunt justitiam? Capiunt plane: sed aliud est, cum quærimus de refectione iter agentium; et aliud, cum quærimus de perfectione beatorum. Apostolum audi esurientem et sitientem, et utique justitiam, quanta in hac vita capi potest, quanta geri justitia. Quis enim nostrum se illi vel conferre audeat, nedum præferre? Sed quid ait?

Philip. 3. 12.

Non quia jam acceperim, aut jam perfectus sim. Videte quis loquatur. Vas electionis et extremum quodam modo fimbriarum vestimenti Domini; sed tamen quod ad fluxum sanguinis sanat tangentem, quia credentem: novissimus enim Apostolorum et minimus, sicut ipse ait,

I. Cor. 15. 9. et 10.

Ego sum novissimus Apostolorum: et, *Ego sum minimus Apostolorum.* Et iterum, *Non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei: sed gratia Dei sum id quod sum; et*

A

gratia ejus in me vacua non fuit, sed plus omnibus illis laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum. Hæc audiens tu, tamquam plenum et perfectum tibi videris audire. Audisti quid ructet, audi et quid esuriat.

Philip. 3. 12.

Non quia jam acceperim, aut jam perfectus sim, ait:

Ibidem 13. et 14.

Fratres, ego non arbitror me apprehendisse: unum autem quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo Jesu. Dicit se nondum esse perfectum, quod nondum acceperit, nondum apprehenderit: dicit se extendi, dicit se sequi ad palmam supernæ vocationis. In via est, esurit, impleri vult, satagit, pervenire desiderat, æstuat: nihil illi tam magnæ moræ est, quam dissolvi et esse cum Christo.

Philip. 1. 23.

B

CAPUT II. Jejunium hominum est medium locum tenentium carnales inter et Angelos.

2. Ergo Carissimi, quia est terrenus cibus, quo carnis infirmitas pascitur; est autem et cælestis cibus, quo pietas mentis impletur; et habet cibus iste terrenus vitam suam, habet et ille suam: hujus cibi vita hominum est, illius cibi vita Angelorum est. Fideles homines, discreti jam corde a turba infidelium, suspensi in Deum, quibus dicitur, Sursum cor, aliam spem gerentes, et scientes se peregrinari in hoc mundo, medium quemdam locum tenent: nec illis comparandi sunt, qui nihil aliud putant bonum, quam deliciis terrenis perfrui, nec illis adhuc supernis habitatoribus cæli, quibus solæ deliciæ sunt panis ipse a quo creati sunt. Illi homines proni ad terram, pastum atque lætitiam de sola carne requirentes, pecoribus comparantur:

C

longe ab Angelis distant et conditione et moribus; conditione, quia mortales sunt; moribus, quia luxuriosi. Inter illum populum cæli et populum terræ, medius quodam modo pendebat Apostolus: illuc ibat, hinc se attollebat. Nec cum illis tamen erat adhuc; nam diceret, Jam perfectus sum: nec cum istis erat, pigris, torpidis, marcidis, somnolentis, nihil aliud esse putantibus, nisi quod vident, et quod transit, et quod nati sunt, et quod morituri sunt: nam si cum eis

(a) Recensetur a Possidio in Indiculi capite 8.

esset, non diceret, *Sequor ad palmam supernæ vocationis*. Gubernare itaque debemus nostra jejunia. Non est hoc, ut dixi, officium angelicum; nec tamen et illorum hominum officium est qui ventri serviunt: medietatis nostræ res est, qua vivimus secreti ab infidelibus, conjungi Angelis inhiantes. Nondum pervenimus, sed jam imus: nondum ibi lætamur, sed jam hic suspiramus. Quid ergo nobis prodest abstinere aliquantum a pastu et lætitia carnali? Caro in terram cogit, mens sursum tendit: rapitur amore, sed tardatur pondere. De hac re Scriptura ita
Sap. 9. 15. loquitur: *Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem*. Si ergo caro in terram vergens onus est animæ, et sarcina prægravans prævolantem: quantum quisque delectatur superiore vita sua, tantum deponit de terrena sarcina sua. Ecce quod agimus jejunantes.

CAPUT III. Jejunium necessarium ad carnem domandam.

3. Non vobis ergo videatur levis res aut superflua, ne quisquam forte hoc faciens Ecclesiæ consuetudine, cogitet apud se, et dicat sibi, aut suggerentem intrinsecus audiat tentatorem: Quid facis, quia jejunas? Defraudas animam tuam, non ei das quod eam delectat, tibi ipsi ingeris pœnam, tuus ipse tortor et cruciator existis. Deo ergo placet, quia te crucias? Ergo crudelis est, qui delectatur pœnis tuis. Responde hujusmodi tentatori: Excrucio me plane, ut ille parcat: do de me pœnas, ut ille subveniat, ut placeam oculis ejus, ut delectem suavitatem ejus. Nam et victima excruciatur, ut in aram imponatur: Minus premet mentem meam caro mea. Et tali dissuasori malo, servo ventris, responde per hanc similitudinem, et dic: Si jumento forte insideres, si equo utereris, qui te gestiendo posset præcipitare, nonne ut securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres et fame domares quem freno non posses? Caro mea jumentum meum est: iter ago in Jerusalem, plerumque me rapit, et de via conatur * excludere: via autem mea Christus est: ita exsultantem non cohibebo jejunio? Si quis hoc sapit, etiam ipso experimento probat, quam utiliter jejunetur. Numquid enim caro ista, quæ nunc domatur, semper domabitur? Dum temporaliter fluitat, dum mortalitatis conditione prægravatur, habet exsultationes suas manifestas et perniciosas menti nostræ. Caro est enim adhuc corruptibilis, nondum resurrexit; nam non semper sic erit: nondum habet statum proprium cœlestis habitudinis: nondum enim facti sumus æquales Angelis Dei.

* f. excutere.

CAPUT IV. Manichæorum error de pugna carnis et spiritus.

4. Ne ergo arbitretur Dilectio vestra, quod inimica sit caro spiritui, quasi alter sit auctor carnis, alter sit auctor spiritus. Multi enim hoc putantes vere rapti ab ipsa carne deviarunt, et alterum auctorem carni, alterum spiritui posuerunt. Utuntur autem quasi testimonio apostolico, quod non intelligunt, *Caro concupiscit ad-*
Gal. 5. 17. *versus spiritum, et spiritus adversus carnem*.
Ephes. 5. 29. Hoc verum est: sed quare et aliud non attendis? *Nemo enim umquam carnem suam odio habet, sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam*. In illa prima sententia quam commemoravi, quasi quædam lucta duorum inimicorum videtur, carnis et spiritus; quia *caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem*. In hac autem tamquam copulatio conjugalis. *Nemo enim umquam carnem suam odio habet, sed nutrit et fovet eam sicut et Christus Ecclesiam*. Quid ergo facimus inter has duas sententias? Si contrariæ sunt, quam respuemus, quam tenebimus? Sed non sunt contrariæ. Intendat enim Caritas vestra: interim ego ambas accipio, et ambas concordes, quantum potuero, demonstrabo. Tu autem quisquis alium auctorem carnis constituis alium spiritus, de illa quid agis? *Nemo enim umquam carnem suam odio habet, sed nutrit et fovet eam, sicut Christus Ecclesiam*. Vel similitudo non te terret? Quia *nutrit*, inquit, *et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam*. Compedem putas carnem: quis amat compedem suam? Carcerem putas carnem: quis amat carcerem suum? *Nemo enim umquam carnem suam odio habet*. Quis non oderit vinculum suum? quis non oderit pœnam suam? Et tamen, *Nemo umquam carnem suam odio habet, sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam*. Tu ergo qui alium auctorem ponis carni, alium auctorem spiritui, alium positurus es Ecclesiæ, alium Christo: quod qui sapit, desipit. Diligit ergo unusquisque carnem suam, Apostolus dicit; et præter Apostoli dictum unusquisque in se probat. Quantumlibet enim sis domator carnis, quantalibet in eam severitate accendaris, nescio utrum non claudes oculum, si aliquis ictus immineat.

Carnis pugna pœna peccati.

5. Est ergo quasi quoddam conjugium spiritus et carnis. Unde ergo *caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem?* Unde ista pœna, quæ ducta est de mortis propagine? 1. Cor. 15. 22.
Unde dictum est, *Omnes in Adam moriuntur?* Ephes. 2. 3.
Et unde dicit Apostolus, *Fuimus aliquando et nos natura filii iræ, sicut et cæteri?* Accepit enim ille vindictam mortis, de quo nati sumus, et trahimus quod vincamus: et ideo concupiscimus adversus carnem, ut nobis domitam carnem subjiciamus, et eam ad obediendum adtrahamus. Numquid ergo odimus, quam nobis cupimus obedire? Dat unusquisque et in domo sua plerumque disciplinam conjugi suæ, et eam subjugat renitentem, non persequitur inimicantem. Filium tuum domas, ut tibi obediat; numquid odisti, numquid deputas inimicum? Servum postremo tuum diligis et castigas, et in castigando obedientem facis. Habes de hac re ipsius Apostoli manifestam plenamque sententiam: *Non sic curro*, inquit, *tamquam in incertum; non sic pugillor, quasi aerem cædens: sed castigo corpus meum et in servitutem redigo, ne forte aliis prædicans, ipse reprobus inveniar*. Habet ergo caro ex conditione mortali quasi quosdam terrenos appetitus suos: in hos tibi jus freni concessum est. Regat te præpositus, ut possit a te regi subjectos. Infra te est caro tua, supra te est Deus tuus: cum 1. Cor. 9. 26. et 27.

vis tu serviat tibi caro tua, admoneris quomodo te oporteat servire Deu tuo. Adtendis quod sub te est, adtende et quod supra te est. Leges in inferiorem non habes, nisi a superiore. Servus es, servum habes: sed Dominus duos servos habet. Servus tuus plus est in potestate Domini tui, quam in tua. Itaque vis tibi obediri a carne, numquid in omnibus potest? in omnibus obtemperat Domino tuo: non in omnibus obtemperat tibi. Quomodo, inquis? Ambulas, pedes moves, sequitur: sed numquid quantum vis ibit tecum? Animatur a te, numquid quamdiu vis? numquid quando vis, doles? quando vis, sanus es? Exercet enim te plerumque Dominus tuus per servum tuum: ut quia fuisti Domini contemtor, merearis emendari per servum.

CAPUT V. — **Delectatio carnis aliquantum et a licitis refrenanda.**

6. Sed ad te quid pertinet? Delectationem carnis non relaxare usque ad illicita, aliquantum et a licitis refrenare, Qui enim a nullis refrenat licitis, vicinus est et illicitis. Proinde, Fratres, licitum est conjugium, illicitum est adulterium: et tamen temperantes viri, ut longe sint ab illicito adulterio, refrenant se aliquantum et a licito conjugio. Licita est satietas, illicita est ebriositas: tamen modesti homines, ut longe se faciant a turpitudine ebrietatis, castigant se aliquantum et a libertate satietatis. Ita ergo agamus, Fratres, temperemus; et quod facimus, sciamus quare faciamus. Cessando a lætitia carnis, adquiritur lætitia mentis.

Jejunium nostrum sine diversum a jejunio Paganorum, Judæorum et Hæreticorum. Hæreticis ut jejunium prosit redeundum ad Ecclesiam.

7. Proinde finis nobis jejuniorum nostrorum, ad iter nostrum: quid sit ipsum iter, et quo tendamus, hoc considerandum est. Namque et Pagani jejunant aliquando, nec regionem quo tendimus norunt: et Judæi jejunant aliquando, et viam in qua ambulamus, non apprehenderunt. Tale est hoc, ac sie aliquis equum domet, in quo erret. Jejunant hæretici: video quales eant; interrogo quo eant? Jejunatis, ut cui placeatis? Deo, inquiunt. Munus putatis accipit? Sed prius vide quid dicit: *Relinque munus, et vade, prius reconciliare fratri tuo.* Numquid membra tua recte domas, qui Christi membra dilanias? *Auditur*, inquit, *in clamore vox vestra; et eos qui sub jugo vestro sunt, stimulatis et cæditis pugnis. Non tale jejunium elegi, dicit Dominus.* Improbaretur ergo jejunium tuum, si immoderatius severus exsisteres in servum tuum: approbabitur jejunium tuum, cum non agnoscis fratrem tuum? Non ego quæro, a quo cibo abstineas, sed quem cibum diligas. Dic mihi quem cibum diligas, ut approbem quod ab isto cibo te abstineas. Diligis justitiam? Forte, inquis, diligo. Appareat ergo justitia tua. Puto enim justum esse, ut majori servias, quo tibi minor obtemperet. De carne enim loquebamur, quæ minor est quam spiritus, et quæ domanda ac moderanda subjecta est. Agis cum ea ut obtemperat tibi, et subtrahis ei cibum, quod ames subjectam tibi: agnosce majorem, agnosce superiorem, ut tibi recte cedat inferior. * Quid si caro tua obedit tibi, et tu non obedis Deo tuo, nonne ab ipsa damnaris, cum tibi obtemperat? Nonne obtemperando tibi contra te dicit testimonium?

Matth. 5. 24.
Isai. 58. 4. et 5.

*** CAPUT VI.**

8. Et cui, inquit, majori obtemperem? Ecce Christus loquitur, justitiæ amatorem te dixeras: *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis.* Audi ergo Dominum tuum mandatum dantem, ut nos invicem diligamus. Cum ex nobis omnibus tamquam membris corpus sibi faciat, quod corpus habeat unum caput ipsum Dominum et Salvatorem: tu contra divellis te a membris Christi, non amas unitatem. Non hoc expavesceres in membris tuis? Si distortum digitum haberes, non ad correctorem digiti tui medicum curreres? Certe tunc se habet bene corpus tuum, quando sibi concordant membra tua: tunc diceris sanus, tunc bene vales. Si autem aliquid in tuo corpore dissentiat ab aliis partibus, quæris qui emendet. Cur ergo non quæris emendari, ut compagini membrorum Christi revocaris, et congruas in ipso corpore et tuo? Certe viliores sunt ceteris membris capilli tui. Quid vilius in corpore tuo capillis tuis? quid contemtius? quid abjectius? Et tamen si male te tondeat, irasceris tonsori, quia in capillis tuis non servat æqualitatem: et tu in membris Christi non tenes unitatem? Quid sunt ergo, aut cui rei prosunt jejunia tua indignum Deum putas, cui ab omnibus qui in eum credunt, in unitate servitur: ut tamen via in membris tuis, in corpore tuo, in capillis tuis unitatem servari. Loquuntur viscera tua, membra tua contra te dicunt verum testimonium, et tu falsum contra membra Christi.

Johan. 13. 34.

Concordia membrorum corporis ad unitatem eos revocat.

Paganorum ipsorum concordia in cultu litigantium deorum.

9. Discrevisti te a jejunio Paganorum; Hoc putas, et ideo securus tibi videris. Ego enim, inquis, Christo jejuno, illi autem idolis et demoniis. Accipio quod dicis, et revera non nego, discretum est. Sed ecce quemadmodum contra te paulo ante me commemorante, dicebant testimonium membra tua, ut admonerem te qualis esse debeas cum membris Christi Dei tui; et ipsi Pagani, a quibus separas jejunium tuum, admoneant te aliquid de unitate Christi tui. * Ecce illi multos deos falsos non divisi colunt: numquid nos unum verum ideo invenimus, ut sub uno in unitate non simus? Multos illi et falsos, nos unum et verum; et illi sub multis falsis non habent divisionem, nos sub uno vero non tenemus unitatem. Non doles, non gemis, non erubescis? Aliud addo: Non solum multos deos falsos Pagani colunt, sed plerosque sibi contrarios et inimicos Verbi gratia, commemoremus aliqua ipsorum, si cuncta non possumus: Hercules et Juno inimici fuerunt, homines enim fuerunt; privignus ille, noverca illa: utrique eorum Pagani templa fecerunt, et Junoni et Herculi. Adorant illum, adorant illam: pariter eunt ad Junonem, pariter ad Herculem: illis sibi iratis, concordes sunt. Vulcanus et Mars inimici sunt, et justam caussam habet Vulcanus: sed da judicem qui audiat. Odit enim miser uxoris adulterium: nec tamen audet cultores suos a Martis templo prohibere. Simul adorant illum et illum. Si imitantur deos, litigant et ipsi. Eunt de templo Martis ad templum Vulcani: magna indignitas: nec tamen timent ne sibi irascatur maritus, quod ad eum venitur de templo Martis adulteri.

*** CAPUT VII.**

Habent cor, sciunt lapidem sentire non posse. Ecce colentes multos, falsos, diversos, adversos, tenent tamen in eis colendis qualemcumque unitatem: ecce dicunt contra te testimonium et ipsi Pagani, a quibus tua jejunia separasti. Veni ergo ad unitatem, frater. Unum Deum colimus: numquam Patrem et Filium vidimus litigantes. Nec mihi Pagani succenseant, quod hæc dixi de diis eorum. Quare enim irascantur verbis meis, et non potius litteris suis? Illas prius, si possunt, immo, si volunt, deleant: non eis docendis Grammatici vela suspendant. Irascitur mihi quia ego dico, qui dat mercedem ut filius ipsius discat

CAPUT VIII. Pagani Christianorum discordia avocari a Christiana religione non debent.

10. Ergo, Carissimi, illi quidem tales deos habent, vel potius habuerunt. Quia enim ipsi eos deserere noluerunt, ab eis deserti sunt. Et multi deseruerunt eos, et adhuc deserunt, dejiciunt templa eorum in cordibus suis: sed gaudeamus de illis, quia veniunt ad unitatem, non ad divisionem. Non inveniat Paganus occasionem qua nolit esse Christianus. Concordemus, Fratres, colentes unum Deum, ut et illos deserere multos deos exhortemur quodam modo nostra concordia, ut ad pacem et ad unitatem veniant colendi unum Deum. Et si forte fastidiunt, et hinc nobis calumniantur, quod unitatem inter nos Christiani non habemus, et inde sunt tardi et pigri ne veniant ad salutem; alloquar et ipsos paululum, et dicam, quod eis dicatis. Non præferant nobis quasi concordiam suam, non sibi tamquam de unitate sua placeant. Hostem quippe quem patimur, illi non patiuntur; illos et non ista agentes ipse possidet. Videt eos adoratores falsorum deorum; videt eos servos, et servos dæmoniorum: quid illi lucri est quia litigant, aut quid damni est quia non litigant? Et unum quamvis falsum et vanum sentientes, sibique consentientes, sic eos possidet. At vero cum desereretur, et multi ad unum Deum concurrerent, ejus sacrilega sacramenta desererent, templa everterent, idola frangerent, sacrificia prohiberent, vidit se perdidisse quos tenebat, vidit a sua familia recessisse, verum Deum cognovisse: quid faceret? quomodo insidiaretur? Concordes nos scit quod possidere non possit, unum Deum nobis dividere non potest, falsos deos nobis supponere non potest: sentit esse vitam nostram caritatem, mortem nostram dissensionem: lites immisit inter Christianos, quia multos deos non potuit fabricare Christianis; sectas multiplicavit, errores seminavit, hæreses instituit. Sed quidquid fecit, de palea dominica fecit. Ecce securitas nobis est, licet illo sæviente, licet illo insidiante, et dissensiones varias inter Christianos seminante: si Deum nostrum agnoscamus, si concorditer teneamus, si fidem servemus, securi sumus. Fratres, frumentum de area aut non recedit, aut redit: aliquid palearum aufert ventus tentationis, unde nobis faciat non viam perditionis, sed opus exercitationis. Quantam vero paleam non tollit foras, et ipsa tamen in ultimo ventilanda est: et non it tota palea nisi in ignem. Satagere ergo debemus, Fratres mei, cum tempus est, quantis possumus

Caritas, vita, dissensio, mors.

viribus, quanta possumus intentione, ut si fieri potest, et palea redeat, dum frumenta non pereant. Dilectio nostra hic probatur, magnum opus vitæ nostræ proponitur. Non nos inveniremus, quantum fratres diligamus, si nemo periclitaretur: non appareret quanta esset dilectio inquisitionis, si nihil teneret abyssus perditionis.

CAPUT IX. Agendum omnibus modis ut ad unitatem redeant hæretici.

11. Laboremus, Fratres, non cessemus, omni opere, omni sudore, affectu pio ad Deum, ad illos, inter nos, ne illorum veterem litem sopire volentes, inter nos novas rixas faciamus: et ante omnia cauti simus inter nos ipsos tenere firmissimam dilectionem. Illi gelaverunt in iniquitatibus suis: quomodo in eis tu solves glaciem iniquitatis, si non ardeas flamma caritatis? Nec curemus quod eis molesti videmur compellendo: adtendamus quo, in eo securi simus: numquid enim ad mortem, et non potius a morte? Omnino quibuscumque modis possumus, sed modeste, vetusta vulnera pertractemus: et cauti simus, ne inter manus medici deficiat qui curatur. Quid itaque curandum nobis est, quia plorat puer qui ad scholam ducitur? Cogitandum nobis est, quia repellit manus medici qui secatur? Piscatores fuerunt Apostoli, et Dominus dixit eis, *Faciam vos piscatores hominum*. Per Prophetam autem dicitur, quod Deus primo piscatores erat missurus, postea venatores. Primo piscatores misit, postea venatores mittit. Quare piscatores, quare venatores? De abysso et profundo maris superstitionis idololatriæ credentes piscati sunt retibus fidei. Venatores autem quo missi sunt? Cum illi vagarentur per montes et colles, id est, per superbias hominum, per tumores terrarum. Mons unus, Donatus, et alius mons Arius; alter mons Photinus, alter mons Novatus: per istos montes errabant: venatoribus indigebat error ipsorum. Ideo et distributa sunt officia piscatorum et venatorum, ne forte isti dicant nobis, Quare Apostoli neminem coegerunt, neminem impulerunt? Quia piscator est, retia mittit in mare, quod incurrerit trahit. Venator autem silvas cingit, sentes excutit, terroribus undique multiplicatis cogit in retia. Ne hac eat, ne illac eat: inde occurre, inde cæde, inde terre; non exeat, non effugiat. Sed retia nostra vita est, tantum dilectio conservetur. Nec adtendas quam illi sis molestus, sed quam tibi ille sit dilectus. Qualis pietas, si parcis, et moritur?

Matth. 4. 19.
Jerem. 16. 16.
Piscatorum et venatorum officia diversa.

CAPUT X. Similitudo docens pietatis esse cum hæreticis obstinatis, non parcitur, ne pereant.

12. Fratres, hanc etiam considerate comparationem et similitudinem: una enim res multas similitudines habere potest. Ea conditione nascuntur homines, ut velit sibi omnis homo a filiis suis succedi; et nemo est, qui non hunc ordinem in domo sua vel optet vel speret, ut generatores filiorum cedant, et generati succedant. Tamen si pater senex ægrotet: non dico, si filius, cui adsit pater, quem quærit heredem, quem cupit successorem, quem propterea genuit, ut illo mortuo ipse vivat; non hoc dico: si pater ægrotet senex, iturus, jam vicinus morti, jam naturæ ordinem petens, jam ultra quod speret non habens; tamen si ægrotet, et adsit illi pius filius

ejus, et videat eum medicus lethali et noxio somno premi, patiens est in senem moriturum propter ipsos paucos dies quibus hic potest vivere; stat filius, et adest patri sollicitus: et cum audierit medicum dicentem, Iste homo lethargicus potest esse, et inde mori, si permittatur dormire; si vultis eum vivere, non dormiat: illum somnus ille noxius premit, qui et noxius est, et dulcis est. Filius autem ejus admonitus a medico, stat sollicitus, patri molestus, pulsat; et si pulsatio ejus vincitur, vellicat, et si vellicatio nihil agit, pungit. Certe molestus est patri: et esset impius, nisi molestus esset. At ille quem delectat mori, molestum sibi filium tristi adspectu et voce reverberat: Quiesce mihi, quid mihi molestus es? Sed medicus sit, quia si dormieris, morieris. Et ille, Dimitte me, mori volo. Senex dicit, Mori volo: et puer impius est, si non dicat, Ego nolo. Et illa vita utique temporalis est, nec ille in ea perpetuus erit, cui filius est molestus ut excitet; nec ille qui abeunti patri et decedenti succedit. Ambo per eam transeunt, ambo per illam temporaliter transvolant: et tamen impii sunt, nisi ad ipsam sibi temporalem, etiam cum invicem molesti sunt, consulant. Ergone video fratrem meum somno noxiæ consuetudinis premi, et non excito, dum timeo molestus esse dormienti atque pereunti? Absit a me ut hoc facerem, nec si illo vivo nostra angustaretur hereditas. Nunc vero cum illud quod accepturi sumus dividi non possit, cum possessore multiplicato angustari non possit; non eum erigam vel molestus ut vigilet, et carens somno vetustissimi erroris mecum in hereditate gaudeat unitatis? Prorsus faciam; si vigilo, faciam: si non facio, et ego dormio.

CAPUT XI. Contra hæreticos Ecclesiam dividentes.

13. Carissimi, Dominus interpellatus est a quodam, cum turbis loqueretur, et ait illi: *Domine, dic fratri meo, ut dividat mecum hereditatem.* Et Dominus, *Dic homo, quis me constituit divisorem hereditatis inter vos?* (Lucæ 12. 13. et 14.) Non utique dedignabatur compescere cupiditatem, sed nolebat fieri judex ad divisionem. Nos autem, Carissimi, non eum rerum talium judicem requiramus, quia nec talis est hereditas nostra: pura fronte, bona conscientia interpellemus Dominum nostrum, et dicat ei unusquisque nostrum: Domine, dic fratri meo, non ut dividat, sed ut teneat mecum hereditatem. Quid enim vis dividere, frater? Quod enim dimisit nobis Dominus, non potest dividi. Aurum est enim, ut stateram divisionis proferat? Argentum est, pecunia est, mancipia sunt, pecora sunt, arbores sunt, agri sunt? Omnia enim ista dividi possunt. Non potest dividi, *Pacem meam do vobis, pacem meam dimitto vobis* (Johan. 14. 27.). Postremo in ipsis etiam terrenis hereditatibus divisio minorem facit: constitue duos fratres sub uno patre, quidquid possidet pater, amborum est totum illius, totum et illius. Proinde si de rebus suis interrogetur, sic respondet: Cujus est, verbi gratia, equus ille? Et si uni eorum dixeris, Noster est. Cujus ille fundus, ille servus? In omnibus respondet, Noster est. Si autem dividant, jam aliud respondetur: Cujus equus ille? Meus. Cujus iste? Fratris mei. Ecce quid tibi fecit divisio. Non unum adquisisti, sed unum perdidisti. Si ergo et talem hereditatem haberemus, quæ dividi posset; dividere tamen non deberemus, ne nostras divitias minueremus. Et certe nihil tam importunum filiis quam vivo patre velle dividere. Denique si hoc facere moliantur, si litibus et contentionibus studeant ad vindicandas sibi quisque partes suas, exclamat senex, Quid facitis? Adhuc vivo: Exspectate paululum mortem meam, tunc secate domum meam. Nos autem Deum patrem habemus: quid imus in divisionem, quid imus in lites? Certe exspectemus: si mori potuerit, dividamus.

SANCTI AUGUSTINI EPISCOPI

SERMO DE (a) URBIS EXCIDIO.

a

CAPUT I. — *Danielis exemplo confitentis peccata sua redarguit eos qui de Urbis excidio murmurant contra Deum.*

1. INTUEAMUR primam lectionem sancti Danielis prophetæ, ubi eum audivimus orantem, et mirati sumus, non solum peccata populi sui, sed et sua propria confitentem. Nam post ipsam orationem, cujus quidem verba indicabant eum non solum deprecatorem, sed etiam confessorem; post ipsam ergo orationem, *Cum orarem*, inquit, *et confiterer peccata mea et peccata populi mei Domino Deo meo.* (Dan. 9. 20.) Quis ergo est qui se sine peccato esse profiteatur, cum Daniel peccata propria confitetur? Nam superbo cuidam dictum est per Ezechielem prophetam, *Numquid tu sapientior quam Daniel?* (Ezech. 28. 3.) In tribus item quibusdam sanctis viris, per quos tria genera hominum significat Deus quæ liberaturus est, quando magna tribulatio superventura est generi humano; etiam hunc Danielem posuit: et dixit, quod nemo inde liberabitur, nisi Noe, Daniel et Job. (*Noe, Daniel et Job, quos significent.* Ezech. 14. 14.) Et quidem manifestum est, quod in his tribus nominibus tria quædam, ut dixi, genera hominum significat Deus. Jam enim tres illi viri dormierunt, et apud Deum sunt spiritus eorum, et corpora eorum in terra fluxerunt: exspectant resurrectionem et ad dexteram collocationem, nec aliquam in hoc mundo tribulationem timent, unde se cupiant liberari. Quomodo ergo de illa tribulatione liberabuntur Noe, Daniel et Job? Quando dicebat ista Ezechiel solus forsitan Daniel in corpore fuit. Nam Noe et Job jam olim dormierant, et somno mortis patribus appositi fuerant. Quomodo ergo poterant de imminente tribulatione liberari, jam olim de carne liberati? Sed in Noe significantur boni præpositi, qui regunt et gubernant Ecclesiam, quomodo Noe in diluvio gubernavit arcam. In Daniele significantur omnes sancti continentes: in Job omnes conjugati juste et bene viventes. Hæc enim tria genera hominum de illa tribulatione liberat Deus. Tamen quantum sit commendatus Daniel, ex hoc apparet, quod unus ex illis tribus meruit nominari; et tamen confitetur peccata sua. Daniele ergo confitente peccata sua, cujus superbia non contremiscat, cujus inflatio non residat, cujus tumor et elatio non cohibeatur? *Quis glorietur castum se habere cor, aut quis glorietur mundum se esse a peccato?* (Prov. 20. 9.) * Et mirantur homines, et utinam tantum mirarentur, et non etiam blasphemarent, quando corripit Deus genus humanum, et flagellis piæ castigationis exagitat, exercens ante judicium disciplinam, et plerumque non eligens quem flagellet, nolens invenire quem damnet. (A) Flagellat enim simul justos et injustos: quamquam quis justus, si Daniel peccata propria confitetur?

CAPUT II. — *Cur Deus non pepercit Urbi propter justos.*

2. LECTA est ante dies lectio libri Geneseos, quæ nos, nisi fallor multum fecit intentos, ubi Abraham dicit Domino, utrum si inveniat in civitate quinquaginta justos, parcat civitati propter eos, an cum ipsis perdat civitatem. (Gen. 18. 24.) Et respondit ei Dominus, quod si invenisset in civitate quinquaginta justos, parcat civitati. Deinde Abraham adjecit ad interrogationem, et quæsivit, utrum si minus fuerint quinque, et remaneant quadraginta-quinque, similiter parcat. Respondit Deus, parcere se et propter quadraginta-quinque. Quid multa? Paulatim interrogando, et ex illo numero detrahendo pervenit ad decem, (B) et quæsivit a Domino, utrum, si decem justos in civitate comperierit, perdat eos cum reliquis innumerabilibus malis, an propter decem justos parcat potius civitati. Respondit Deus, etiam propter decem justos non se perdere civitatem. Quid ergo dicimus, Fratres? Occurrit enim nobis quæstio valida et vehemens, præsertim ab hominibus qui Scripturis nostris impietate insidiantur, non qui eas pietate perquirunt; et dicunt, maxime de recenti excidio tantæ urbis, Non erant Romæ quinquaginta justi? In tanto numero fidelium, tanto numero sanctimonialium, continentium tanto numero servorum et ancillarum Dei, nec quinquaginta justi inveniri potuerunt, nec quadraginta, nec triginta, nec viginti, nec decem? Si autem incredibile est, (C) quare non Deus propter quinquaginta, vel etiam propter decem justos pepercit illi civitati? Scriptura non fallit, si se homo non fallat. Cum de justitia quæritur, et Deus de justitia respondet; justos quærit ad regulam divinam, non ad regulam humanam. (*Justi duobus modis.*) Cito ergo respondeo: Aut invenit ibi tot justos, et pepercit civitati; aut si non pepercit civitati, nec justos invenit. Sed respondetur mihi, manifestum esse quod Deus non pepercit civitati. Respondeo ego, immo mihi non est manifestum. Perditio enim civitatis ibi facta non est, sicut in Sodomis facta est. De Sodomis enim quæstio erat, quando Deum Abraham interrogavit. Deus autem dixit, *Non perdam civitatem:* non dixit, Non flagello civitatem. Sodomis non pepercit, Sodomam perdidit: Sodomam penitus igne consumsit, quam ad ju-

(a) Citatur a Beda in 1. Cor. 10.

dicium non distulit, sed in eam exercuit, quod aliis malis ad judicium reservavit. Prorsus nullus de Sodomis evasit, nihil hominis relictum est, nil pecoris, nihil domorum: cuncta omnino ignis absorbuit. Ecce quomodo Deus perdidit civitatem. Ab urbe autem Roma quam multi exierunt et redituri sunt, quam multi manserunt et evaserunt, quam multi in locis sanctis nec tangi potuerunt! Sed captivi, inquiunt, multi ducti sunt. Hoc et Daniel, non ad supplicium suum, sed ad solatium ceterorum. Sed multi, inquiunt, occisi sunt. Hoc et tot justi Prophetæ a sanguine Abel
Matth. 23. 35. usque ad sanguinem Zachariæ: hoc etiam tot Apostoli, hoc ipse Dominus Prophetarum et Apostolorum. Sed multi, inquiunt, tormentis variis excruciati sunt. Putamusne quisquam tantum quantum Job?

In vastatione Urbis nihil gravius accidit calamitate Job.

3. HORRENDA nobis nuntiata sunt, strages facta, incendia, rapinæ, interfectiones, excruciationes hominum. Verum est, multa audivimus, omnia gemuimus, sæpe flevimus, vix consolati sumus; non abnuo, non nego multa nos audisse, multa in illa urbe esse commissa.* Verumtamen, Fratres mei, (intendat Caritas vestra quod dico,)

* CAPUT III.

Job. 2. 7. audivimus librum sancti Job, quod perditis rebus, perditis filiis, nec ipsam carnem quæ illi sola remanserat, salvam potuit obtinere, sed percussus gravi vulnere a capite usque ad pedes sedebat in stercore, putrescens ulcere, sanie fluens, vermibus scatens, tormentis acerbissimis dolorum cruciatus. Si nobis sic nuntiaretur universa civitas sedere, sedere, inquam, civitas universa, nullo ibi sano in gravissimo vulnere, et sic putrescere vermibus vivos, quomodo mortui putruerunt: quod erat gravius, hocne, an illud bellum? Puto quod mitius in carnem humanam ferrum sæviret, quam vermes; tollerabilius de vulneribus sanguis erumperet, quam de putredine sanies distillaret. Cadaver corrumpi respiris, et horrescis: sed ideo minor pœna, quod absens anima. At vero in Job præsens anima quæ sentiret, ligata ne fugeret, (*a*) subjecta ut doleret, compuncta ut blasphemaret. Sustinuit autem tribulationem Job, et deputatum est illi ad magnam justitiam. Non ergo quisquam attendat quid patiatur, sed quid faciat. Homo, in eo quod pateris, potestas tua non est: in eo quod facis, voluntas tua vel nocens vel innocens est. Patiebatur Job, stabat mulier relicta sola, non ad consolationem, sed ad tentationem; non quæ afferret medicinam, sed quæ moneret blasphemiam; *Dic aliquid*, inquit, *in Deum et morere*. Videte quemadmodum illi mori beneficium fuit, et tale beneficium nemo dabat. Sed in his omnibus quæ sancta solus sustinebat, patientia exercebatur, fides probabatur, mulier confutabatur, diabolus vincebatur. Spectaculum magnum, et in illa fœditate putredinis præclara pulcritudo virtutis. Vastat latenter inimicus: aperte malum suadet inimica; adjutorium diaboli, non mariti; Eva nova, sed ille non vetus Adam: *Dic aliquid in Deum, et morere*. Blasphemando extorque, quod precando non potes impetrare. *Locuta es*, inquit, *tamquam una ex insipientibus mulieribus*. Adtendite verba fortis fidelis: adtendite verba fortis putrescentis, intus integri. *Locuta es*, inquit, *tam-* Job. 2. 10.
quam una ex insipientibus mulieribus. Si bona percepimus de manu Domini, mala non sustinebimus? Pater est, numquid amandus blandiens, et respuendus corripiens? Nonne pater est, et promittens vitam, et imponens disciplinam? Exciditne tibi: *Fili accedens ad servitutem Dei, sta* Eccli. 2. 1. etc.
in justitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem? Omne quod tibi applicitum fuerit accipe, et in dolore sustine, et in humilitate tua patientiam habe. Quoniam in igne probatur aurum et argentum, homines vero acceptabiles in camino humiliationis. Exciditne tibi, *Quem enim* Prov. 3. 12. Hebr. 12. 6.
diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit?

CAPUT IV. Cruciatus temporales cum gehenna comparati quam leves.

4. COGITA quoslibet cruciatus, extende animum in quaslibet in hac vita pœnas humanas: compara ad gehennam, et leve est omne quod cogitas. Hic temporalis, ibi æternus est, et qui torquet et qui torquetur. Numquid adhuc patiuntur, qui illo tempore passi sunt, quo Roma vastata est? Dives autem ille adhuc apud inferos patitur.
Arsit, ardet, ardebit, vivet usque ad judicium: Luc. 16. 19.
recipiet carnem, non ad beneficium, sed ad supplicium. Illas pœnas timeamus, si Deum timemus. Quidquid hic passus fuerit homo, si corrigatur, emendatio est: si nec sic corrigatur, duplex damnatio est. Et hic enim init pœnas temporales, et ibi experietur æternas. Dico caritati vestræ, Fratres, Martyres certe sanctos laudamus, glorificamus, admiramur, dies eorum pia sollemnitate celebramus, merita eorum veneramur, et si possumus imitamur. Est profecto, est magna Martyrum gloria; sed nescio utrum minor gloria fuit sancti Job: nec tamen ei dicebatur, Thus pone idolis, sacrifica diis alienis, nega Christum: dicebatur tamen, Blasphema Deum. Nec dicebatur, ut intelligeretur, si blasphemaveris, putredo omnis abscessura sanitasque reditura est; sed, si blasphemaveris, dicebat inepta et insulsa mulier, morieris, et moriendo tormentis carebis. Quasi vero morienti blasphemo non æternus dolor succederet. Mulier fatua præsentis putredinis horrebat molestiam, æternam flammam minime cogitabat. Ferebat ille præsens malum, ne incideret in futurum. Tenebat cor a mala cogitatione, linguam a maledicto: servabat animæ integritatem in putredine corporis. Videbat quid in futurum evadebat: ideo quod patiebatur, ferebat. Sic, sic unusquisque Christianus quando aliquam afflictionem corporis patitur gehennas cogitet, et (*b*) videat quam leve est quod patitur. Non murmuret adversum Deum, non dicat, Deus quid tibi feci, quare ista patior? Immo dicat quod dixit ipse Job quamvis sanctus, *Exquisisti omnia* Job. 14. 17.

(*a*) Nonnulla hic restituuntur ex Michaelino MS.
(*b*) Michaelinus codex *et lucidius perv*idebit *quam leve etc.*

peccata mea, et ea tamquam in sacculo signasti. Non se ausus est dicere sine peccato, qui patiebatur, non ut puniretur, sed ut probaretur. Hoc dicat unusquisque cum patitur.

CAPUT V. Justi Romæ an non exstiterint, ut propter ipsos urbi parceretur.

5. Fuerunt Romæ quinquaginta justi, immo si modum humanum consideres, millia justorum; si regulam perfectionis, nemo justorum exsistit. Quicumque Romæ qui se audeat justum dicere, a me(*a*) non audit: *Numquid tu sapientior quam*

a

Ezech. 28.

Daniel? Audi ergo illum confitentem peccata sua. An forte cum confitebatur, mentiebatur? Hinc ergo habebat peccatum, quia de suis peccatis Deo mentiebatur. Sed aliquando argumentantur homines, et dicunt, Debet et homo justus Deo dicere, quia peccator est: quamvis sciat nullum se habere peccatum, tamen dicat Deo,

Peccata quæ non ficte confitentur omnes habent.

B

Habeo peccatum. Miror si ista consilii sanitas appellanda est. Quis te facit non habere peccatum? nonne Deus qui sanat animam tuam? Si tamen non habes peccatum. Nam considera; et invenies, non peccatum, sed peccata. Tamen si prorsus non habes peccatum, nonne illius bene-

Psal. 40. 5.

ficium est, cui dixisti, *Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meam, quoniam peccavi tibi?* Si ergo sine peccato est anima tua, sanata est omni modo anima tua: si sanata est omni modo anima tua, quare ingratus es medico tuo, ut dicas vulnus esse adhuc, ubi omnem sanitatem ille jam fecit? Si corpus tuum languidum aut vulneratum medico ostenderes, et rogares ut tibi adhiberet curandi diligentiam, atque ille faceret, sanumque et incolumem redderet, et tu adhuc diceres, Non sum sanus; nonne esses medico ingratus, nonne esses in medicum contu-

C

meliosus? Si et Deus sanavit te, audes dicere, Adhuc vulnus habeo; nec times ne tibi respondeat, Ergo ego nihil egi, aut totum quod egi effudi, non accipio mercedem, non mereor vel laudem? Avertat Deus hanc amentiam, et hanc argumentationem vanam. Dicat homo, Peccator sum, quia peccator est: dicat, Peccatum habeo, quia peccatum habet. Non enim si non habet, sapientior est quam Daniel. Ergo, Fratres mei, illam quæstionem aliquando determinem. Si justi sic appellandi sunt, sicut modo quodam humano justi appellantur, secundum quamdam conversationem quæ inter homines vivunt sine querela: multi tales Romæ; et propter hos pe-

D

percit Deus, multi evaserunt: sed et eis qui mortui sunt, pepercit Deus. Mortui enim in bona vita et vera justitia, in bona fide, nonne ærumnis rerum humanarum caruerunt, et ad divinum refrigerium pervenerunt? Mortui sunt post tribulationes, quomodo pauper ille ante januam divitis. Sed passi sunt famem? passus est et ille. Passi sunt vulnera? passus est et ille: forte minus eos canes linxerunt. Mortui sunt? mortuus est et il-

Lucæ 16. 22.

le: sed quo fine audi: *Contigit*, inquit, *mori inopem illum, et auferri ab Angelis in sinum Abrahæ.*

A

CAPUT VI. Quomodo Urbi Deus pepercit propter justos.

6. Utinam videre possemus oculis animas sanctorum, qui in illo bello mortui sunt: tunc videretis quomodo Deus pepercerit civitati: Millia enim sanctorum in refrigerio sunt, lætantium et dicentium Deo, Gratias tibi, quia nos a carnis molestiis et tormentis eruisti. Gratias tibi, quia jam nec barbaros, nec diabolum formidamus, non timemus in terra famem, non timemus grandinem, non timemus hostem, non timemus lictorem, non timemus oppressorem: sed sumus in terra mortui, apud te Deus non morituri, in regno tuo salvi, dono tuo, non merito nostro. b

Qualis civitas est (*b*) humilium quæ ista dicit? An putatis civitatem in parietibus deputandam? Civitas in civibus est, non in parietibus. Denique si diceret Deus Sodomitis, Fugite, quia in-

B

censurus sum locum istum: nonne magnum meritum eos habere diceremus, si fugerent, et flamma de cælo descendens mœnia parietesque vastaret? Nonne Deus pepercerat civitati, quia civitas migraverat, et perniciem illius ignis evaserat?

Constantinopolis terrore imminentis sibi incendii emendata divinitus et servata.

7. Nonne ante paucos (*c*) annos Arcadio Imperatore Constantinopoli, (quod dico, audiunt nonnulli forsitan qui noverunt, et sunt in hoc populo qui et illic præsentes fuerunt,) volens Deus terrere civitatem, et terrendo emendare, terrendo convertere, terrendo mundare, terrendo mutare, servo cuidam suo fideli, viro ut di- c

citur militari, venit in revelatione, et dixit ei, civitatem venturo de cælo igne perituram: eamque admonuit ut episcopo diceret. Dictum est,

C

non contemsit episcopus, et allocutus est populum: conversa est civitas in luctum pœnitentiæ, quemadmodum quondam illa antiqua Ninive.

Jonæ 3. 5.

Tamen ne putarent homines illum qui dixerat vel falsitate deceptum vel fallacia decepisse, venit dies quem Deus fuerat comminatus: intentis omnibus et exitum cum timore magno exspectantibus, noctis initio tenebrante jam mundo, visa est ignea nubes ab Oriente, primo parva, deinde paulatim ut accedebat super civitatem ita crescebat, donec toti urbi (*d*) ignis terribili- d

liter immineret. Videbatur horrenda flamma pendere, nec odor sulphuris deerat. Omnes ad ecclesiam confugiebant, non capiebat multitudinem locus, baptismum extorquebat quisque a

D

quo poterat. Non solum in ecclesia, sed etiam per domos, per vicos ac plateas salus sacramenti exigebatur: ut fugeretur ira, non præsens utique, sed futura. Tamen post magnam illam tribulationem, ubi exhibuit Deus fidem verbis suis, et revelationi servi sui, cœpit ut creverat minui nubes, paulatimque consumta est. Populus securus paululum factus, iterum audivit omnino esse migrandum, quod civitas esset proximo sabbato peritura. Migravit cum Imperatore tota civitas: nemo in domo remansit, nemo domum clausit: longe recedens a mœnibus, et dulcia

(a) In eodem MS. *nemo justorum. Existat quicumque Romæ qui se audeat justum dicere. A me audiet, Numquid tu* etc.

(a) Er. et MS. Mich. *millium.*

(b) Meminerunt Marcellinus et Prosper in Chron. et Paulus diaconus lib. 13. Refert Baronius ad an. 396.

(c) Editi, *ingens.* Melius MS. Mich. *ignis.*

CAPUT VII. Ut Constantinopolis, ita et Roma a Deo correpta potius quam perdita.

tecta respiciens, relictis carissimis sedibus voce A miserabili valefecit. Et aliquot millibus tanta illa multitudo progressa, uno tamen loco fundendis ad Deum orationibus congregata, magnum fumum subito vidit, et vocem magnam emisit ad Deum: tandemque tranquillitate conspecta, missis qui renuntiarent, sollicita quæ prædicta fuerat hora transacta, et renuntiantibus quod salva universa mœnia et tecta consisterent, omnes cum ingenti gratulatione redierunt. Nemo de domo sua quidquam perdidit, patentem omnis homo sicut dimisit invenit.

8. Quid dicemus? Utrum ista ira Dei, an potius misericordia fuit? Quis dubitet misericordissimum patrem corrigere voluisse, et terrendo, non perdendo punire, quando nihil hominum, nihil domorum, nihil mœnium tanta im-
3 pendens (*a*) præsens calamitas læsit? Prorsus sicut solent manus erigi ad feriendum, et consternato illo qui feriendus erat, miseratione revocari, ita factum est illi civitati. Verumtamen si eo tempore, quo illa derelicta populus universus abscessit, irrueret vastitas loco, totamque urbem sicut Sodomam nullis saltem ruinis remanentibus perdidisset; quis etiam sic dubitaret quod Deus pepercisset illi civitati, qua præmonita et territa et discedente atque migrante locus ille consumeretur? Sic minime dubitandum est, pepercisse Deum Romanæ etiam civitati, quæ ante hostile incendium in multis ex multa parte migraverat. Migrarunt qui fugerunt, migrarunt qui de corpore exierunt: multi præsentes utcumque latuerunt, multi in locis sanctis vivi salvique servati sunt. Manu ergo emendantis Dei correpta est potius civitas illa, quam perdita: tamquam *servus sciens voluntatem domini sui, et faciens digna plagis, vapulavit multis.* (Lucæ 12. 47.)

CAPUT VIII. Tribulationis temporalis utilitas.

9. Atque utinam valeat ad exemplum timoris, et mala concupiscentia sitiens mundum, et appetens perfrui perniciosissimis voluptatibus, demonstrante Domino quam sint instabiles et caducæ omnes sæculi vanitates et insaniæ mendaces, potius refrenetur, quam sub flagellis dignissimis adversus Dominum murmuretur. Sed unam tribulam sentit area, ut stipula concidatur, granum mundetur; unum ignem patitur fornax aurificis, ut palea in cinerem pergat, aurum sordibus careat: sic et unam tribulationem Roma pertulit, in qua vel emendatus vel liberatus est pius; impius autem damnatus est, sive ab hac vita raptus sit ubi magis pœnas justissimas lueret, sive hic remanserit ubi damnabilius blasphemaret, (*b*) aut certe pro ineffabili b clementia sua Deus, quos novit salvandos, pœnitentiæ reservaret. Non ergo nos moveat labor piorum: exercitatio est, non damnatio. Nisi forte B horremus cum videmus indigna et gravia in hac terra perpeti aliquem justum, et obliviscimur quæ pertulerit justus justorum sanctusque sanctorum. Quod passa est universa illa civitas, passus est unus. Sed videte quis unus: *Rex regum et Dominus dominantium*, comprehensus, (Apoc. 19 16.) vinctus, flagellatus, contumeliis omnibus agitatus, ligno suspensus et fixus, occisus. Appende cum Christo Romam, appende cum Christo totam terram, appende cum Christo cælum et terram: nihil creatum cum Creatore pensatur, nullum opus artifici comparatur. *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil:* (Johan. 1. 3.) et tamen a persequentibus deputatus est nihil. Feramus ergo quod nos Deus ferre voluerit; (Beda vulgatus ad 1. Cor. 10. Jacobi 1. 4.) qui nobis curandis atque sanandis, quis etiam dolor sit utilis, sicut medicus novit. Certe scriptum C est, *Patientia opus perfectum habet.* Quod autem erit opus patientiæ, si nihil adversi patiamur? Cur ergo mala temporalia perpeti recusamus? an forte perfici formidamus? Sed plane oremus et ingemiscamus et ploremus ad Dominum, ut servetur erga nos quod Apostolus dicit: *Fidelis Deus, qui non vos sinet tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut sustinere possitis.* (1. Cor. 10. 13.)

(a) Sic idem MS. At editi, *præsentia calamitatis.*

(b) Hic nonnulla in editis omissa restituuntur ex MS.

SANCTI
AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE CONJUGIIS ADULTERINIS
AD POLLENTIUM, LIBRI DUO. *

* Scripti circiter annum Christi 419.

LIBER PRIMUS

In quo tractantur quæstiones potissimum duæ. Prima est in illud 1. Cor. 7. *His autem qui sunt in conjugio præcipio .... mulierem .... si discesserit*, *manere innuptam*, etc. quod Apostoli præceptum Pollentio quidem videtur pertinere ad mulieres recedentes a viris præter fornicationis caussam, hisque solis prohibitum nubere alteri viro: contra autem Augustinus eas tantum spectare contendit, quæ a viris fornicationis caussa recesserint, atque præter hanc, caussam recedere non permissum. Secunda quæstio est circa illud item 1. Cor. 7. *Ceteris autem ego dico*, *non Dominus* etc. Hoc monendo dictum ab Apostolo docet Augustinus, ut scilicet fideles conjuges in relinquendis infidelibus permissa licentia non utantur: Pollentius contra sentit vetitum ibi esse a Paulo, ne conjuges etiam infideles dimittantur a fidelibus. Adjungitur postremo quæstio de Catechumenis in ultimo vitæ constitutis, an iis nec petentibus nec pro se respondere valentibus, prosit baptizari.

CAPUT I. In loco Pauli dissensus Pollentii et Augustini. 1. Cor. 7. 10. et 11.

1. PRIMA quæstio est, frater dilectissime Pollenti, earum quas ad me scribens, tamquam consulendo tractasti, quod ait Apostolus, *His autem qui sunt in conjugio præcipio*, *non ego*, *sed Dominus*, *mulierem a viro non discedere*, *quod si discesserit*, *manere innuptam*, *aut viro suo reconciliari*, *et vir uxorem non dimittat*, utrum ita sit accipiendum, ut eam prohibuisse nubere intelligatur, quæ sine caussa fornicationis discessit a viro; id enim sentis: an sicut ego sensi in eis libris, quos ante plurimos annos de sermone Evangelico scripsi, quem secundum Matthæum habuit Salvator in monte, illas innuptas manere præceperit, quæ a viris suis ea caussa recesserint quæ sola permissa est, id est, fornicationis. Videtur enim tibi tunc a viro discedentem feminam nubere non debere, si nulla viri fornicatione compulsa discesserit. Nec attendis, si nullam vir ejus caussam fornicationis habuerit, non eam discedentem manere innuptam, sed omnino discedere non debere. Nam utique cui præcipitur, ut si a viro discesserit innupta permaneat, non discedendi aufertur licentia, sed nubendi. Quod si ita est, datur ergo licentia feminis quæ continentes esse voluerint, nullum maritorum exspectare consensum, ut quod dictum est, *mulierem a viro non discedere*, eis præceptum esse videatur, quæ possent eligere, non continentiam, sed tale divortium quo liceret eis in aliorum nuptias convenire. Proinde quæ dilexerint nullum desiderare concubitum, nullum ferre connubium, licebit eis, viros suos etiam sine ulla fornicationis caussa relinquere, et innuptas secundum Apostolum permanere. Et viri similiter (quoniam par forma est in utrisque) si continentes esse voluerint; etiam uxoribus non consentientibus deserent eas, et sine ullis nuptiis permanebunt. Tunc enim eis, ut putas, alia conjugia liceret inquirere, si fornicationis caussa divortium nasceretur. Cum vero ista caussa non est, superest, secundum id quod existimas, ut aut conjunx non discedat a conjuge, aut si discesserit, sine conjugio maneat, aut ad pristinum conjugium revertatur. Nulla ergo exsistente caussa fornicationis, cuilibet conjugi licebit unum de tribus eligere; aut non discedere a conjuge; aut si discesserit, sic manere; aut si non sic manserit, non alterum quærere, sed priori se reddere.

An citra caussam fornicationis discedere liceat conjugi sine nuptiis manere volenti.

CAPUT II. 1. Cor. 7. 5. Non licere conjugi discedere nisi ex fornicationis caussa. Ibidem 2. et 3.

2. ET ubi est quod idem Apostolus, nec ad tempus, ut vacetur orationi, nisi ex consensu voluit conjuges carnali fraudare invicem debito? Quomodo salvum erit quod ait, *Propter fornicationes autem unusquisque uxorem suam habeat, et unaquæque virum suum habeat: uxori vir debitum reddat similiter autem et uxor viro. Uxor non habet potestatem corporis sui, sed vir; similiter et vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier.* Hoc quomodo verum erit,

(*) In Retractationum libro secundo proxime post Opus de Origine animæ, quod anno Christi 419. conscriptum est, collocantur. Hos Possidius cap. 6. appellat, *de incompetentibus Nuptiis*.

nisi quis volente conjuge, non licet conjugi continere? Nam si licet mulieri sic dimittere virum, ut maneat innupta, non vir habet, sed ipsa sui corporis potestatem: quod etiam de viro intelligitur. Deinde cum dictum est, *Quicumque dimiserit uxorem suam, excepta caussa fornicationis, facit eam mœchari*: quomodo dictum intellecturi sumus, nisi prohibitum esse homini dimittere uxorem, si nulla caussa fornicationis exstiterit? Et dictum est quare, ne scilicet faciat eam mœchari: utique ideo, quia etiamsi non ipsa dimiserit, sed dimissa fuerit, erit mœcha, si nupserit. * Propter hoc ergo tam magnum malum, non licet homini dimittere uxorem, nisi ex caussis fornicationis. Tunc enim non ipse dimittendo facit adulteram, sed dimittit adulteram. Quid si ergo dicat, Dimitto quidem uxorem meam sine ulla caussa fornicationis, sed continens permanebo; ideone dicemus eum impune fecisse quod fecit? Quis hoc dicere audebit, qui voluntatem Domini hæc dicentis intelligit? Quoniam nec continentiæ caussa dimitti conjugem voluit, qui solam caussam fornicationis excepit.

Matth. 5. 32.

* CAPUT III.

Locus Apostoli de muliere, quæ a viro fornicante discedit, intelligendus. 1. Cor. 7. 10. et 11.

3. REDEAMUS igitur ad ipsa Apostoli verba dicentis, *His autem qui sunt in conjugio præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam*. Et eum velut interrogemus, et tamquam præsentem quodammodo consulamus, Cur dixisti Apostole, *quod si discesserit, manere innuptam?* Licet ne discedere, an non licet? Si non licet, cur præcipis discedenti ut maneat innupta? Si autem licet, profecto est aliqua caussa qua liceat. Hæc autem inquisita non invenitur, nisi quam solam Salvator excepit, id est, caussa fornicationis. Ac per hoc non præcepit Apostolus mulierem si discesserit manere innuptam, nisi quæ illa caussa discedit a viro, qua sola ei licitum est discedere a viro. Ubi enim dicitur. *Præcipio non discedere, quod si discesserit, manere innuptam*, absit ut contra hoc præceptum faciat, quæ sic discedit ut innupta permaneat. Nisi ergo illa intelligatur cui licet discedere, (non autem licet nisi viro fornicante,) quomodo jubetur innupta, si discesserit, permanere? Quis est qui dicat, Si discesserit mulier a viro non fornicante, innupta permaneat, cum ei nisi a viro fornicante discedere omnino non liceat? Sensus itaque iste tuus quantum adversetur vinculo conjugali, ubi Dominus nec continentiam voluit suscipi, nisi pari concordique consensu, puto quod jam intelligas.

CAPUT IV.

Apostolus male intellectus de muliere ob continentiæ placitum discedente.

4. SED rem ipsam paulo apertius proloquamur, et quasi constituamus ante oculos. Ecce placuit continentia mulieri, viro non placuit: discessit ab eo mulier, et cœpit vivere continenter, ipsa scilicet casta mansura, sed factura, quod Dominus non vult, adulterum virum; qui cum se non continuerit, alteram quæret. Quid sumus dicturi mulieri, nisi quod dicit Ecclesiæ sana doctrina? Redde debitum viro, nedum tu quæris unde amplius honoreris, ille unde damnetur inveniat.

A Hoc enim et illi diceremus, si te nolente continere voluisset. Non enim habes potestatem corporis tui, sed ille: sicut nec ille habet potestatem corporis sui, sed tu. Nolite invicem fraudare, nisi ex consensu. Cum hæc atque hujusmodi plura quæ ad hoc pertineant dixerimus, placet ne tibi ut nobis mulier ex ista tua ratione respondeat? Ego Apostolum audio dicentem, *Præcipio mulierem a viro non discendere; quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*. Ecce discessi, nolo reconciliari viro, sed innupta permaneo. Non enim ait, si discesserit, manere innuptam, donec viro suo reconcilietur; sed *manere*, inquit, *innuptam, aut viro suo reconciliari*. Hoc, inquit, faciat, aut illud: unum ex duobus eligendum permisit: non autem

1. Cor. 7. 10. et 11.

B in horum alterum compulit. Manere innupta eligo, ac sic præceptum impleo. Corripe, argue, increpa, utere qua volueris severitate, si nupsero.

5. Quid huic contradicam? nisi, Apostolum non bene intelligis. Neque enim ille præcepisset, si a viro discesserit, innuptam manere mulierem, nisi eam cui discedere licuisset, illa una videlicet caussa, quæ ibi propterea tacita est, quia notissima est, hoc est, fornicationis. Hanc enim solam Deus magister excepit, cum de dimittenda loqueretur uxore; deditque intelligi talem formam etiam in viro esse servandam: quoniam non solum mulier non habet potestatem corporis sui, sed vir; sed similiter et vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier.

CAPUT V.

Refutatur illa interpretatio Apostoli.

C Cum ergo tuum maritum arguere de fornicatione non possis, quomodo putas quod ab eo discedis non nubendo excusare, a quo tibi non licet omnino discedere? Cum hæc a nobis mulier audierit, puto quod nobis eam sic respondere, ut dicat propterea se manere innuptam, quia sine ulla viri fornicatione discessit, nam si ille fornicatus esset, non solum sibi discedere, verum etiam nubere licuisset.

6. NEQUAQUAM hoc illa diceret, cum et ipse sis verecundatus istam mulieribus dare licentiam. Dixisti enim: *Si vir uxorem adulteram dimiserit et aliam duxerit, mulier tantum opprobrium habebit. Si autem mulier supradicta caussa virum dimiserit, et alii nupserit, non vir tantum, sed et mulier opprobrium habebit*. Cujus

CAPUT VI.

Pollentii sententia mulieri ob adultero discedenti nuptias cum alio non esse præcepto vetitas sed tantum propter opprobrium vitandas.

D sententiæ tuæ rationem reddens: *Dicent enim*, inquis, *eam ideo discessisse, ut alium virum sibi conjungeret etsi talis forte fuerit qualis a quo discessit; per quam facile enim viris est, in hoc morbi vitium irruere. Si autem et ipsum dimiserit, et alii nupserit, magis magisque dicent eam numerositatem virorum appetisse*. Hac reddita ratione concludis, et dicis: *His ergo pertractatis vel etiam discussis, oportet mulierem virum tolerare, aut innuptam manere*. Bonum plane dedisti consilium mulieribus, ut cum sciant sibi esse permissum, si adulteros viros dimiserint, aliis conjugari, non tamen faciant propter opprobrium, sed potius tolerent etiam adulteros viros, ne videantur hac occasione multis

velle misceri, eo quod difficile sit, ut non talem inveniat mulier cui nubat, qualis fuerit quem dimisit, quoniam valde in hunc morbum sunt proclives viri. Cum ergo nos dicimus etiam illi mulieri, quæ virum fornicantem dimiserit, alteri nubere non licere, tu autem dicis licere quidem, sed non expedire; utrique procul dubio dicimus eam quæ fornicantem virum dimittit, nubere non debere. Verum hoc interest, quod nos, quando conjuges ambo Christiani sunt, mulieri, si a viro fornicante discesserit, dicimus non licere alteri nubere, a viro autem non fornicante non licere omnino discedere: tu vero dicis, si mulier a viro non fornicante discesserit, non ei licere alteri nubere, propter præceptum; si autem a fornicante discesserit, non ei expedire nubere propter opprobrium. Mulierem itaque non nupturam discedere a viro, sive fornicante, sive non fornicante, permittis.

CAPUT VII. Præcipit ut innupta maneat etiam quæ ab adultero discedit. 1. Cor. 7. 9.

7. Porro beatus Apostolus, immo per Apostolum Dominus, quia mulierem non permittit a viro non fornicante discedere: restat ut eam prohibeat, si discesserit, nubere, quam permittit a fornicante discedere. De qua enim dicitur, Si a viro discesserit, non nubat; ea conditione discedere permittitur, ut non nubat. Si ergo elegerit non nubere, non est cur prohibeatur discedere. Sicut illa de qua dicitur, Si se non continet nubat; hac utique conditione non continere permittitur, ut tamen nubat. Si ergo elegerit nubere, cogi non potest continere. Sicut ergo ista incontinens compellitur nubere, ut possit quod non continet non esse damnabile: sic a viro illa discedens, innupta compellitur permanere, ut possit quod discedit non esse culpabile. Culpabiliter autem a viro non fornicante discedit, etiamsi innupta permanserit. Illa ergo innupta manere præcipitur, si discesserit, quæ a fornicante discedit. Quæ cum ita se habeant, si eo modo intellexerimus Apostolum, ut mulieribus dicamus, Ita nolite discedere a viris vestris etiam pudicis, ut si discedere volueritis, innuptæ maneatis: omnes quibus placuerit continentia, etiam non consentientibus viris, existimabunt sibi licere discedere. Quod procul dubio quia permittere non debemus, restat, ut quod dictum est, *si discesserit, manere innuptam*, de illa dictum docere debeamus, cui licere discedere, non utique nisi a fornicante, didicimus. Ne si aliter docuerimus, obtentu continentiæ perturbemus Christianorum conjugia, et contra misericordissimum Domini præceptum dimissos a continentibus mulieribus incontinentes viros, vel a continentibus viris incontinentes mulieres in adulteria compellamus.

CAPUT VIII. Parem esse in ea caussa formam viri et mulieris. Matth. 19. 9.

8. Illud ergo quod Dominus, non quidem in sermone ipso qui exponebatur a nobis, sed tamen alibi ait, *Quicumque dimiserit uxorem suam nisi ex caussa fornicationis, et aliam duxerit, mœchatur*, si hoc modo intelligendum est, ut quicumque caussa fornicationis dimiserit, et aliam duxerit, non mœchetur: non videtur in hac caussa par forma esse mariti et uxoris, quando quidem mulier etiamsi caussa fornicationis discesserit a viro et alii nupserit, mœchatur, vir autem si eadem caussa uxorem dimiserit et aliam duxerit, non mœchatur. At si par forma est in utroque, uterque mœchatur, si se alteri junxerit, etiam cum se a fornicante disjunxerit. Parem vero esse formam in hac caussa viri atque mulieris, ibi ostendit Apostolus, (quod sæpe commemorandum est,) ubi cum dixisset, *Uxor non habet potestatem corporis sui, sed vir;* adjecit atque sit, *Similiter et vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier.* 1. Cor. 7. 4.

CAPUT IX. Objectio Pollentii, ex loco Matthæi.

9. Cur ergo, inquis, *interposuit Dominus caussam fornicationis, et non potius generaliter ait. Quicumque dimiserit uxorem suam et aliam duxerit mœchatur, si et ille mœchus est, qui dimissa fornicante muliere alteram ducit?* Credo, quia illud quod majus est, hoc Dominus (a) commemorare voluit. Majus enim adulterium esse quis negat, uxore non fornicante dimissa alteram ducere, quam si fornicantem quisque dimiserit, et tunc alteram duxerit. Non quia et hoc adulterium non est; sed quia minus est, ubi fornicante dimissa altera ducitur. Nam simili locutione usus etiam apostolus Jacobus ait: *Scienti igitur bonum facere, et non facienti, peccatum est illi.* Numquid ideo non peccatum est illi etiam, qui nescit bonum facere, et ideo non facit? Utique peccatum est; sed hoc gravius, si etiam sciat et non faciat: nec illud ideo nullum, quia minus. Ut ego eodem modo utrumque dicamus, sicut quicumque dimiserit uxorem, excepta caussa fornicationis, et aliam duxerit, mœchatur: ita quicumque scit bonum facere, et non facit, peccat. Sed quemadmodum hic recte dici non potest, Ergo si nescit, non peccat, sunt enim etiam peccata ignorantium, quamvis minora quam scientium: ita nec illic recte dici potest, Ergo si caussa fornicationis dimiserit, et aliam duxerit, non mœchatur; est enim mœchatio eorum etiam, qui alias ducunt, relictis propter fornicationem prioribus: sed utique minor quam eorum qui non propter fornicationem dimittunt, et alteras ducunt. Potest quippe, sicut dictum est, *Scienti bonum facere, et non facienti, peccatum est illi;* eodem modo et illud dici, Dimittenti uxorem sine caussa fornicationis, et aliam ducenti mœchatio est illi. Quemadmodum igitur si dixerimus, Quicumque mulierem a marito præter caussam fornicationis dimissam duxerit, mœchatur, procul dubio verum dicimus; nec tamen ideo illum qui propter caussam fornicationis dimissam duxerit, ab hoc crimine absolvimus, sed utrosque mœchos esse minime dubitamus: ita eum qui præter caussam fornicationis uxorem dimiserit et aliam duxerit, mœchum pronuntiamus; nec ideo tamen eum qui propter caussam fornicationis dimiserit, et alteram duxerit, ab hujus peccati labe defendi-

Refellitur ex simili loco. Jacobi 4. 17.

Peccata ignorantium.

(a) In MSS. commendare.

mus. Ambos enim, licet alterum altero gravius, mœchos tamen esse cognoscimus. Neque enim quisquam ita est absurdus, ut mœchum neget esse qui duxerit eam quam maritus propter caussam fornicationis abjecit, cum mœchum dicat eum qui duxerit eam quæ præter caussam fornicationis abjecta est: sic ergo isti ambo sunt mœchi. Unde cum dicimus, Quicumque mulierem præter caussam fornicationis a viro dimissam duxerit, mœchatur; de uno quidem ipsorum dicimus, nec tamen ideo mœchari negamus eum qui eam duxerit, quam propter caussam fornicationis maritus dimiserit: ita cum ambo sint mœchi, et ille scilicet qui dimiserit uxorem suam præter caussam fornicationis et aliam duxerit, et ille qui propter caussam fornicationis uxore dimissa se alteri copulaverit; profecto quando de uno eorum legimus, non ita intelligere debemus, quasi ex hoc alter mœchus negatus sit, quod alter expressus sit.

Ex Marco et Luca Matthæus intelligendus.

Marci 10. 11. et 12.

Lucæ 16. 18.

10. Seu si hoc Evangelista Matthæus, quia expressa una specie alteram tacuit, facit ad intelligendum difficile; numquid non alii generaliter idipsum ita complexi sunt, ut de utroque posset intelligi. Nam secundum Marcum sic scriptum est: *Quicumque dimiserit uxorem suam, et alteram duxerit, adulterium committit super eam; et si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, mœchatur.* Secundum Lucam sic: *Omnis qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit mœchatur, et qui dimissam a viro ducit, mœchatur.* Qui ergo nos sumus, ut dicamus, Est qui mœchatur, uxore sua dimissa alteram ducens, et est qui hoc faciens non mœchatur? cum Evangelium dicat omnem mœchari qui hoc facit. Proinde si quicumque hoc fecerit, id est, omnis qui hoc fecerit, ut uxore sua dimissa alteram ducat, mœchatur; sine dubitatione ibi sunt ambo, et qui præter caussam fornicationis, et qui propter caussam fornicationis dimittit uxorem. Hoc est enim, *Quicumque dimiserit:* hoc est, *Omnis qui dimittit.*

CAPUT X. Matthæi locus tractatus in libris quos legit Pollentius quomodo habeat.

Matth. 5. 32.

11. Non autem, (sicut nescio quare tibi visum est,) cum Evangelii secundum Matthæum verba proferrem, prætermisi quod scriptum est, *et aliam duxerit;* et sic dixi, *mœchatur:* sed ea verba posui quæ in sermone illo prolixo leguntur, quem Dominus habuit in monte. Hunc enim tractandum susceperam, quæ verba illic ita leguntur ut posui, id est, *Quicumque dimiserit uxorem suam, excepta caussa fornicationis, facit eam mœchari, et qui solutam a viro duxerit, mœchatur.* Ubi etiam nonnulla exemplaria verbis diversis eumdem sensum habent interpretatum, non tamen ab eo quod intelligitur discrepant. Alia quippe habent, *Quicumque dimiserit:* alia, *Omnis qui dimiserit.* Itemque alia, *excepta caussa fornicationis:* alia, *præter caussam fornicationis:* alia, *nisi ob caussam fornicationis.* Item alia, *qui solutam a viro duxerit, mœchatur:* alia, *qui dimissam a viro duxerit, mœchatur.* Ubi puto quod videas nihil interesse ad unam eamdemque sententiam. Quamvis illud ultimum, id est, *qui dimissam a viro duxerit, mœchatur;* in eo sermone quem Dominus fecit in monte, nonnulli codices et Græci et Latini non habeant. Credo propterea, quia et ibi explicatus hic sensus putari potuit, in eo quod superius dictum est, *facit eam mœchari.* Quomodo enim dimissa fit mœcha, nisi fiat qui eam duxerit mœchus?

CAPUT XI. Alius Matthæi locus subobscurus, sed ab Evangelistis aliis explanatur.

Matth. 19. 9.

12. Verba vero quæ ipse posuisti, unde tibi visum est non mœchari eum qui propter caussam fornicationis uxorem dimiserit et aliam duxerit, obscure quidem posita sunt. Unde non miror in eis intelligendis laborare lectorem: sed non sunt in eo sermone Domini, qui tunc a me tractabatur, quando illa conscripsi, quæ cum legeres te moverunt. Alibi quippe idem Matthæus ea Dominum dixisse narravit, non cum illum prolixum faceret in monte sermonem, sed cum interrogatus esset a Pharisæis, utrum liceret ex quacumque caussa dimittere uxorem. Sed quod minus intelligitur apud Matthæum, apud alios Evangelistas intelligi potest. Quapropter cum legerimus in Evangelio secundum Matthæum, *Quicumque dimiserit uxorem nisi ob fornicationem,* aut quod magis in Græco legitur, *præter caussam fornicationis, et aliam duxerit, mœchatur:* non debemus continuo putare illum non mœchari, qui propter caussam fornicationis dimiserit, et aliam duxerit; sed adhuc ambigere, donec Evangelium secundum alios Evangelistas a quibus hoc narratum est, consulamus. Quid si enim secundum Matthæum, non quidem quod ad hanc rem pertinet dictum est totum, sed ita pars dicta est, ut intelligeretur a parte totum, quod tamquam explanantes Marcus et Lucas, ut clareret plena sententia, totum dicere maluerunt? Cum itaque primum non dubitantes verum esse quod apud Matthæum legitur: *Quicumque dimiserit uxorem suam præter caussam fornicationis, et aliam duxerit, mœchatur;* quæsierimus utrum tantum iste mœchetur ducendo alteram uxorem, qui præter caussam fornicationis priorem dimiserit, an omnis qui dimissa uxore alteram duxerit, ut ibi sit etiam ille qui fornicantem dimiserit; nonne secundum Marcum respondebitur nobis, Quid quæritis utrum ille sit mœchus, et ille non sit? *Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit adulterium committit.* Nonne etiam secundum Lucam dicetur nobis, Quid ambigitis utrum ille qui propter caussam fornicationis uxorem dimiserit, et aliam duxerit, non mœchetur? *Omnis qui dimittit uxorem suam, et ducit alteram, mœchatur.* Ac per hoc, quoniam fas non est ut Evangelistas, quamvis diversis verbis de una re loquentes, ab uno sensu eademque sententia dissentire dicamus; restat ut Matthæum intelligamus a parte totum significare voluisse, eamdem tamen tenuisse sententiam, ut dimittens uxorem et alteram ducens, non quidam mœchetur, id est, qui præter fornicationem dimiserit; quidam vero non mœchetur, id est, qui propter fornicationem dimiserit, sed omnis qui dimittit

Marci 10. 11.

Lucæ 16. 18.

uxorem suam, et ducit alteram, mœchari minime dubitetur.

CAPUT XII. Mulier ob fornicationem dimissa non cessat esse uxor ejus qui dimisit. Ibidem.

13. NAM et illud quod etiam secundum Lucam sequitur, *Qui dimissam a viro ducit, mœchatur*, quomodo est verum? Quomodo mœchatur, nisi quia illa quam duxit, eo vivente a quo dimissa est, adhuc uxor aliena est? Si enim jam suæ, non alienæ miscetur uxori, utique non mœchatur: mœchatur autem: aliena est ergo, cui miscetur. Porro si aliena est, hoc est, ejus a quo dimissa est, etiamsi propter fornicationis caussam dimissa est, nondum dimittentis uxor esse cessavit. Si autem illius esse cessavit; jam hujus est cui alteri nupsit: et si hujus est, non mœchus judicandus est, sed maritus. Sed quia non cum maritum dicit Scriptura, sed mœchum; adhuc illa illius est, a quo etiam caussa fornicationis abjecta est. Et ideo quamcumque etiam ipse illa dimissa ducit uxorem, quia cum alieno marito concumbit, adultera est. Unde autem fieri potest, ut adulter etiam ipse non sit, cum constet adulterare quam duxit?

CAPUT XIII. 1 Cor 7.12. Dimittere infideles conjuges non licere sentit Pollentius, licere sed non expedire dicit Augustinus.

14. JAM nunc illud videamus quod ait Apostolus: *Cæteris autem ego dico, non Dominus*: ad imparia scilicet, hoc est, ubi non ambo Christiani fuerant, conjugia loquitur. Quod mihi visum est eum monendo dixisse, Quia enim conjunx fidelis relinquere conjugem licite potuit infidelem, ideo fieri hoc non Dominus, sed Apostolus prohibet. Quod enim Dominus prohibet, fieri omnino non licet. Monet ergo Apostolus, quo possit esse multorum occasio lucrandorum, ut fideles conjuges in relinquendis infidelibus permissa licentia non utantur. Tibi autem videtur infideles quoque dimitti a fidelibus non licere, quia hoc vetat Apostolus: cum ergo dicam licere, quia hoc non vetat Dominus; non tamen expedire, quia hoc ne fiat, monet Apostolus: qui reddit etiam rationem cur fieri non
Ibidem 16. expediat, quamvis liceat. *Quid enim scis*, inquit, *mulier, si virum salvum facies? aut unde scis vir, si uxorem salvam facies?* Cum etiam
Ibidem 14. superius dixisset, *Sanctificatus est enim vir infidelis in uxore* (a), *et sanctificata est mulier infidelis in fratre*, boc est, in Christiano: *alioquin filii vestri*, inquit, *immundi essent*, *nunc autem sancti sunt*. Sic ad lucrandos conjuges et filios Christo, etiam exemplis quæ jam provenerant, videtur hortatus. Cur ergo non expediat etiam infideles conjuges dimitti a fidelibus, caussa evidenter expressa est. Non enim propter vinculum cum talibus conjugale servandum, sed ut adquirantur (b) in Christum, recedi ab infidelibus conjugibus Apostolus vetat.

CAPUT XIV. Multa non jussa præscripto legis, facienda sunt consilio caritatis.

15. MULTA sunt autem facienda non jubente lege, sed libera caritate: et ea sunt in nostris officiis gratiora, quæ cum liceret nobis etiam non impendere, tamen caussa dilectionis impendimus. Unde prior ipse Dominus, cum se tributum non debere monstrasset, solvit tamen, ne scandalizaret eos quibus ad æternam salutem gerens hominem consulebat. Jam vero Apostolus quemadmodum ista commendet, ejus verba testantur, ubi dicit: *Cum enim liber sim ex omnibus, omnium servum me feci, ut plures lucrifacerem.* Cum paulo superius dixisset, *Numquid non habemus potestatem manducandi et bibendi? Numquid non habemus licentiam sororem mulierem circumducendi, sicut et cæteri Apostoli et fratres Domini et Cephas? An ego solus et Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendiis umquam? Quis plantavit vineam, et de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non percipit?* Et paulo post, *Si alii*, inquit, *potestatis vestræ participant, non magis nos? Sed non sumus usi hac potestate, sed omnia toleramus, ne quod impedimentum demus Evangelio Christi.* Deinde post pauca, *Quæ ergo*, inquit, *mihi merces erit? Ut evangelizans sine sumtu ponam Evangelium, ut non abutar potestate mea in Evangelio.* Continuoque subjungit quod paulo ante commemoravi, *Cum enim liber sim ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem.* Item alio loco de quibusdam quæ ad escam pertinent; *Omnia*, inquit, *mihi licita sunt, sed non omnia expediunt: omnia mihi licita sunt, sed ego sub nullius redigar potestate. Esca ventri et venter escis. Deus autem et hunc et has evacuabit.* Item alibi de hoc ipso: *Omnia* (c) *mihi licita sunt, sed non omnia expediunt: omnia mihi licita sunt, sed non omnia ædificant. Nemo quod suum est quærat, sed id quod alterius est.* Atque ut ostenderet unde loqueretur, *Omne*, inquit, *quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.* Et tamen alibi dicit, *Non manducabo carnem in æternum, ut non fratrem meum scandalizem.* Itemque alibi: *Omnia quidem munda, sed malum est homini qui per offensionem manducat.* Quod est, *Omnia licita sunt:* ipsum est, *Omnia quidem munda.* Et quod est, *sed non omnia expediunt:* ipsum est, *sed malum est homini qui per offensionem manducat.* Ita ostendit ea quæ licita sunt, id est, nullo præcepto Domini prohibentur, sicut expedit potius esse tractanda, non præscripto legis, sed consilio caritatis. Hæc sunt quæ amplius erogantur saucio, qui curandus ad stabulum Samaritani illius miseratione perductus est. Et ideo dicuntur non a Domino præcipi, quamvis (d) Domino moneantur offerri; ut tanto intelligantur esse gratiora, quanto magis ostenduntur indebita.

Matth. 17. 16.
1. Cor. 9.29.
Ibidem 4. etc.
Ibidem 12.
Ibidem 18.
1. Cor. 6 12. et 13.
1. Cor. 10.22. etc.
Ibidem 25.
1. Cor. 8.13.
Rom. 14.20.
Lucæ 10 35.

CAPUT XV. Licita quædam quæ non expediunt. 1. Cor. 7 38.

16. SED ea quæ in his talia sunt, ut quamvis sint licita non expediant, non in eis dici potest, Bonum est hoc, sed illud melius: sicut dictum est, *Qui dat nuptum, bene facit; et qui non dat nuptum, melius facit.* Ibi enim utrumque licet, et hoc aliquando, aliquando illud expedit. Nam illis quæ se non continent, utique expedit nubere, et quod licet expedit: quæ autem voverint continentiam, nec licet, nec expedit. Porro disce-

(a) Lov. *in uxore fideli*. Abest, *fideli* ab editis aliis et MSS.
(b) Sola editio Lov. *adquirantur Christo.*

(c) Particula *mihi* hoc et proximo infra loco abest a MSS.
(d) Sic MSS. At editi, *a Domino*, minus bene.

dere ab infideli conjuge licet sed non expedit: manere autem cum illo, si cohabitare consentit, et licet et expedit, quia si non licèret, expedire non posset. Potest ergo aliquid licere et non expedire: expedire autem quod non licet non potest. Ac per hoc non omnia licita expediunt; omnia autem illicita non expediunt. Sicut enim omnis qui Christi sanguine redemtus est, homo est; non tamen omnis qui homo est; etiam sanguine Christi redemtus est, ita omne quod non licet non expedit, nec tamen omne quod non expedit etiam non licet. Sunt quippe licita quæ non expediunt, sicut Apostolo teste didicimus.

CAPUT XVI. Licitum quod non expedit differt ab illicito ita ut illud si fiat, non fit peccatum, quamvis non sit faciendum.

17. Sed inter id quod illicitum est et ideo non expedit, atque id quod licitum est nec tamen expedit, quid intersit, aliqua universali regula definire difficile est. Citius enim quisque dixerit, Omne quod fieri non expedit, peccatum est: omne autem peccatum illicitum est: omne ergo quod non expedit, illicitum est. Et ubi erunt illa quæ licita esse, sed non expedire, Apostolus dixit, si omne quod non expedit, licitum non est? Quapropter quia verum dixisse Apostolum dubitare non possumus, et aliqua peccata esse licita dicere non audemus; restat ut dicamus, fieri aliquid quod non expediat, et tamen (a) si licitum est, non esse peccatum, quamvis quoniam non expedit, non sit utique faciendum. Quod si absurdum videtur, ut aliquid fiat quod non expedit, et dicatur non peccasse qui fecerit; intelligendum est hoc ex consuetudine sermonis absurdum: quæ ita late patet, ut etiam jumenta, quamvis sint rationis expertia, tamen plerumque dicamus debere vapulare cum peccant: peccare autem proprie non est nisi ejus qui utitur rationali voluntatis arbitrio, quod in omnibus mortalibus animantibus non nisi homini est divinitus adtributum. Sed aliud est cum proprie loquimur, aliud cum verba ex aliis rebus transferendo vel abutendo (b) mutuamur.

CAPUT XVII. Unde differt id quod licet et non expedit ab eo quod ideo non expedit quia non licet.

18. Ut igitur, si possumus, enitamur, inter id quod licet et non expedit, et id quod non licet atque ideo non expedit, aliquo certo fine distinguere: ea mihi videntur licere et non expedire, quæ per justitiam quidem, quæ coram Deo est, permittuntur, sed propter offensionem hominum, ne ob hoc impediantur a salute, vitanda sunt: ea vero non licere, et ideo nec expedire, quæ sic ipsa justitia vetantur, ut facienda non sint; etiamsi ab eis, quibus in notitiam fuerint perlata, laudentur. Quod si ita est, ideo non nisi illicita prohibentur a Domino, ut ea quæ licita sunt et non expediunt, non legis vinculo, sed liberа dilectionis beneficentia caveantur.

Dimittere conjugem infidelem, nec vetat, nec jubet Christus, monet Paulus ne fiat. 1. Cor. 7. 12.

19. Quocirca si dimittere infidelem conjugem non liceret, hoc fieri Dominus prohiberet, neque id Apostolus prohibens diceret, *Ego dico, non Dominus*. Nam si propter fornicationem carnis permittitur homo a conjuge separari; quanto magis in conjuge mentis fornicatio detestanda est? id est, (c) infidelitas, de qua scriptum est, *Quoniam ecce qui longe se faciunt a te, peribunt: perdidisti omnem qui fornicatur abs te.* Psal. 72. 17. * Sed quia ita licitum est, ut non expediat: ne propter conjugum separationes offensi homines, ipsam doctrinam salutis, qua illicita prohibentur, exhorreant, ac sic pejores atque perituri in eadem infidelitate remaneant; intercedit Apostolus, et monendo fieri vetat, quod ita licitum est ut non expediat. Sic enim recedere ab infidelibus uxoribus vel maritis, fideles viri vel feminæ non probibentur a Domino, ut neque jubeantur. Nam si dimittere tales conjuges juberentur, nullus esset locus consilio monentis Apostoli ne hoc fieret. Nullo modo enim quod Dominus jubet, servus bonus fieri prohiberet.

* CAPUT XVIII.

Cur sicut Israelitis uxores alienigenas, non ita Christianis infideles jubetur dimittere. 1. Esdr. 10. 15.

20. Namque hoc Dominus aliquando per Esdram prophetam jussit, et factum est: dimiserunt Israelitæ uxores alienigenas, quicumque tunc habere potuerunt, per quas fiebat ut et ipsi ad alienos seducerentur deos, non ut illæ per maritos vero adquirerentur Deo. Nondum enim tanta gratia Salvatoris illuxerat, et promissis temporalibus veteris Testamenti adhuc inhiabat illius populi multitudo. Et propterea cum bona terrena, quæ pro magno exspectabant a domino, viderent etiam his abundare qui multos falsos colebant deos, blanditiis uxorum prius eos reverebantur offendere, deinde inducebantur et colere. Unde jusserat Dominus per sanctum Moysen, ne quis uxorem alienigenam duceret. Merito ergo, quas duxerant Domino prohibente, Domino jubente dimiserunt. Deut. 7. 3. Cum vero cœpisset gentibus Evangelium prædicari, jam conjunctos gentiles gentilibus comperit conjuges: ex quibus si non ambo crederent, sed unus aut una infidelis cum fideli consentiret habitare, nec prohiberi a Domino debuit fidelis infidelem dimittere, nec juberi; ideo scilicet non prohiberi, quoniam justitia permittit a fornicante discedere, et infidelis hominis fornicatio est major in corde; nec vero ejus pudicitia cum conjuge dici potest, quia *Omne quod non est ex fide, peccatum est:* quamvis veram fidelis habeat pudicitiam etiam cum infideli conjuge, qui non habet veram. Ideo autem non juberi debuerunt fideles ab infidelibus separari, quia non contra jussionem Domini gentiles fuerant ambo conjuncti.

Rom. 14. 23. Consilium Pauli tamquam Christi accipiendum. 1. Cor. 7. 40.

21. Quoniam ergo ab infideli fidelem discedere nec prohibet nec jubet Dominus, ideo ut non discedat Apostolus dicit, non Dominus: habens utique Spiritum-sanctum, in quo dare posset utile et fidele consilium. Unde cum dixisset de muliere, cujus vir mortuus fuerit, *Beatior autem erit, si sic permanserit, secundum meum consilium:* ne quis hoc consilium tamquam humanum, non divinum contemnendum putaret adjecit, *Puto autem et ego Spiritum Dei habeo.* Proinde intelligendum est, etiam ipsa quæ non a Domino jubentur, sed a sancto ejus famulo utiliter suadentur,

(a) Sola editio Lov. *et tamen sit licitum: nec esse peccatum*, etc.

(b) In sola editione Lov. *mutamus*.
(c) MSS. *infidelitatis*.

eodem Domini inspirante suaderi. Absit enim ut quisquam catholicus dixerit, quando suadet Spiritus-sanctus, non Dominum suadere; cum et ipse Dominus sit, et inseparabilia sint opera Trinitatis. Dicit tamen, *De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do*, (Ibidem 25.) Non ut hoc consilium alienum existimemus a Domino, cum continuo sequatur et dicat, *tamquam misericordiam consecutus a Domino ut fidelis essem*. Secundum Deum ergo dat fidele consilium in eo Spiritu, de quo ait, *Puto autem et ego Spiritum Dei habeo*.

Id quod licet, quandoque expedit, quandoque non.

22. VERUMTAMEN aliud est Domini jubentis imperium, aliud conservi secundum misericordiam caritatis, quæ est illi a Domino inspirata atque donata, fidele consilium. Ibi aliud facere non licet, hic autem licet: ita sane ut ipsum licitum partim quidem expediat, partim vero non expediat. Expedit tunc, quando non solum per justitiam, quæ coram Domino est, permittitur, sed etiam hominibus nullum ex hoc impedimentum salutis infertur: velut cum dat consilium non nubendi Apostolus virgini, unde præceptum Domini se non habere testatur; licet aliud facere, id est, nubere, et minus quam continentiæ, bonum tamen tenere nuptiarum. Ipsumque licitum etiam expedit: quoniam in vetita et illicita ruituram carnis infirmitatem sic excipit honestate nubendi, ut neminem impediat ad salutem; quamvis magis expediret, magisque honestum esset, si virgo consilium, quo præceptum eam non compellit, arriperet. Tunc autem non expedit id quod licitum est, quando permittitur quidem, sed usus ipsius potestatis aliis affert impedimentum salutis. Sicut est, unde jam diu loquimur, discessio fidelis conjugis ab infideli, quam non prohibet Dominus præcepto legis, quia coram illo injusta non est, sed prohibet Apostolus consilio caritatis, quia infidelibus affert impedimentum salutis: non solum quia perniciosissime scandalizantur offensi; verum etiam quia in alia conjugia cum ceciderint viventibus eis a quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati (*a*) difficillime resolvuntur.

Discessio ab infideli conjuge non prohibita præcepto legis, sed consilio caritatis.

CAPUT XIX. Consilium non nubendi, de eo esse quod amplius expedit, at consilium non dimittendi infidelem, de eo esse cujus contrarium non expedit.

23. Ideo hic, ubi id quod licet non expedit, non potest dici, Si dimiserit infidelem, bene facit; si non dimiserit, melius facit: sicut dictum est, *Qui dat nuptum, bene facit, et qui non dat nuptum, melius facit*. (I. Cor. 7.38.) Quoniam illud non solum utrumque pariter licet, unde ad nihil horum præcepto Domini quisque compellitur: sed etiam utrumque expedit, aliud minus, aliud amplius, unde ad id quod amplius expedit, consilio Apostoli, quicumque potest capere, provocatur. Hoc autem ubi de dimittendo vel non dimittendo infideli conjugio quæritur, utrumque quidem pariter licitum est per justitiam quæ coram Domino est, et ideo nihil horum Dominus prohibet: sed non utrumque expedit, propter infirmitates hominum, et ideo id quod non expedit, Apostolus prohibet; dante sibi Domino liberum prohibendi locum, quia neque id quod monet Apostolus prohibet Dominus, neque id quod prohibet Apostolus, jubet Dominus. Quod nisi ita esset, neque contra prohibitionem Domini Apostolus aliquid moneret, neque contra jussionem ejus aliquid prohiberet. Proinde in his duabus caussis, una de nubendo vel non nubendo, altera de infideli conjuge dimittendo vel non dimittendo, aliquid simile est in verbis Apostoli, aliquid dissimile. Simile quidem illud quod et ibi dicit, *Præceptum Domini non habeo, consilium autem do*: (I. Cor. 7.25.) et hic dicit, *Ego dico, non Dominus*. (Ibidem 12.) Quale est enim, *Præceptum Domini non habeo*: tale est: *Non dicit Dominus*. Et quale est, *consilium do*: tale est, *ego dico*. Illud autem dissimile est, quia de nubendo et non nubendo potest dici, hoc bene fieri, illud melius; quoniam utrumque expedit, minus aliud, magis aliud: at vero de conjuge infideli dimittendo vel non dimittendo, quoniam unum horum non expedit, aliud expedit, dici non oportet, Qui dimittit, bene facit; et qui non dimittit, melius facit: sed dici oportet, Non dimittat: quia etsi licet, non expedit. Sic ergo possumus dicere, melius esse infidelem conjugem non dimittere, quamvis liceat et dimittere; quemadmodum recte dicimus, melius esse quod et licet et expedit, quam id quod licet, nec expedit.

CAPUT XX. De conjugibus infidelibus non dimittendis consilium Apostoli est, non præceptum.

24. His de caussis factum est, ut exponens Domini sermonem, quem prolixum in monte habuit, ubi ventum est ad quæstionem de conjugibus dimittendis vel non dimittendis, adhibitis etiam apostolicis testimoniis, dicerem consilium esse Apostoli, non præceptum Domini ubi ait, *Ceteris autem ego dico, non Dominus*, (I. Cor. 7.12.) monens eos qui haberent conjuges infideles, ut consentientes habitare secum non dimitterent. Quod utique ideo monendum, non jubendum fuit, quia non tanto pondere prohibendi sunt homines facere licita, quamvis non expediant, quanto pondere prohibentur illicita. Si autem alicubi Apostolus etiam illa quæ jubenda sunt, monere dignatus est, hoc fecit (*b*) parcendo infirmitati, non præjudicando jussioni. Unde si dixit, *Non ut confundam vos hæc scribo, sed ut filios meos carissimos, moneo*: (I. Cor. 4.14.) quid habet quæstionis, ubi ait, *Ego dico, non Dominus*. Item ubi ait: *Ecce Ego Paulus dico vobis, quia si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit*: (Gal. 5. 2.) Numquid etiam hic dixit, *Ego dico, non Dominus*? Non sunt itaque ista similia, quia etiam illa quæ jubet Dominus, non est indignum neque contrarium, si eadem monet Apostolus. Monemus enim quos caros habemus, ut faciant Domini præcepta, vel jussa. Cum vero ait: *Ego dico, non Dominus*: satis ostendit Dominum non prohibere quod ipse prohibebat. Prohibuisset autem Dominus, si esset illicitum. Ergo secundum ea quæ supra diu diximus, multumque versavimus, licitum erat per justitiam; sed etiam licitum non erat faciendum propter liberam benevolentiam.

Monitum hic loci de re libera esse, alia tamen esse monita Apostoli de re imperata.

CAPUT XXI.

25. Tu autem cui placet, ita non licere quod

(*a*) Aliquot MSS. *ab infidelitate difficilissime resolvuntur*. Alii melioris notæ codices editis consentiunt.

(*b*) Duo MSS. *parendo*.

De conjugiis cum infidelibus, Pollentii sententia discutitur.
1. Cor. 7. 12. Deut. 7. 3. 1. Cor. 37. 9.

non vetat Dominus, sed Apostolus, quemadmodum non licet quod vetat Dominus, cum exponere voluisses quid sibi vellet quod ait, *Ego dico, non Dominus*, cum alloqueretur fideles quibus essent conjuges infideles, dixisti, *quia Dominus jussit ne conjugia sibimet diversæ religionis copularentur*: et ipsum adhibuisti testimonium Domini dicentis, *Non accipies uxorem filio tuo a filiabus alienigenarum, ne traducat eum post deos suos et pereat anima ejus.* Addidisti etiam verba Apostoli, ubi dixit, *Mulier alligata est, quamdiu vir ejus vivit. Quod si mortuus fuerit vir ejus, liberata est: cui vult nubat, tantum in Domino:* quod ita exposuisti, ut adjungeres, (a) *id est Christiano.* Deinde secutus es, et aisti, *Hoc est ergo Domini præceptum tam in veteri quam in novo Testamento, ut non nisi unius religionis et fidei conjugia sibi maneant copulata.* Si hoc ergo est Domini præceptum tam in veteri Testamento quam in novo, et hoc jubet Dominus, hoc docet Apostolus, ut non nisi unius religionis et fidei maneant copulata conjugia; quare contra hoc Domini jussum, contra doctrinam suam, contra præceptum Testamenti veteris et novi, jubet Apostolus ut diversæ fidei conjugia maneant copulata? *Quia Paulus*, inquis, *gentium prædicator et apostolus, jam in conjugio positos, non solum monet, sed etiam jubet, ut si unus aut una a conjugibus credidisset, alterum vel alteram non credentem, secum tamen habitare consentientem, non dimitteret.* His verbis tuis aliud hoc, aliud esse illud, satis evidenter ostendis. Illud enim de his conjugiis agitur, quæ sibi primitus copulantur, ne nubat femina non suæ religionis viro, vel vir talem ducat uxorem. *Id enim*, ut dicis, *jubet Deus, docet Apostolus, utrumque præcipit Testamentum.* Hoc autem diversum esse quis abnuat, ubi agitur non de conjungendis, sed de conjunctis? Ambo quippe unius ejusdemque infidelitatis fuerunt quando conjuncti sunt, sed Evangelium cum venisset, alter sine altera, vel altera sine altero credidit. Si ergo aliud est hoc, quod sine scrupulo ullius dubitationis apparet, cur fidelem cum infideli in conjugio permanere, non et Dominus sicut Apostolus jubet? Nisi forte isto loco vacat, quod tam fidenter ipse ait, *An vultis experimentum accipere ejus qui in me loquitur Christus?* Et utique Dominus est Christus. Intelligisne quid dicam? An in hoc explanando aliquanto diligentius immorabor?

Aliam esse quæstionem de jam conjunctis, aliam de conjungendis.
1. Cor. 13. 3.

De jam conjunctis, non de jungendis agi in loco Apostoli citato.

26. Attende, ut rem ipsam tamquam in conspectu considerandam planiore sermone ponamus. Ecce conjuges duo, unius infidelitatis: ita fuerunt quando conjuncti sunt: nulla de his quæstio est, quæ pertineat ad illam Domini jussionem doctrinamque apostolicam et præceptum Testamenti veteris et novi quo prohibetur fidelis cum infideli copulare conjugium. Jam sunt conjuges, et adhuc ambo sunt infideles, adhuc tales sunt quales fuerunt ante quam jungerentur, qualesque conjuncti sunt. Venit Evangelii prædicator, credidit eorum aut unus, aut una, sed ita ut infidelis cum fideli habitare consentiat. Jubet fideli Dominus ne infidelem dimittat, an non jubet? Si dixeris, Jubet: reclamat Apostolus, *Ego dico, non Dominus.* Si dixeris, Non jubet: caussam requiro. Neque illam mihi responsurus es, quam tuis litteris indidisti; *quia Dominus prohibet fideles infidelibus jungi.* Hic enim nullo modo est ista caussa: de jam junctis loquimur, non de jungendis. Si ergo tu caussam non invenisti, cur non vetet Dominus, quod vetat Apostolus; cernis enim jam, ut existimo, non esse ipsam quam esse putaveras: vide ne forte illa sit quæ mihi visa est, et tunc proferenda, et nunc defendenda; ut scilicet illud intelligamus dicere Dominum, quod habet coram illo nullo modo transgredienda justitia, id est, quod ita jubet aut vetat, ut aliud facere omnino non liceat: quod autem volentis potestati ita permittit, ut nec agatur nec prætermittatur illicite, ibi servorum suorum consilia locum dare, ut id potius suadeant quod viderint expedire.

Illicita et vetita a Domino numquam expedit facere.

27. Teneatur hic ergo primitus ac maxime ne committantur illicita. Ubi autem aliquid ita licitum est, ut aliud facere non sit illicitum, fiat quod expedit, vel quod magis expedit. Illa igitur quæ Dominus ita dicit ut Dominus, id est, non monentis consilio, sed dominantis imperio, (b) non facere non licet, et ideo nec expedit. Dominus itaque præcipit, *mulierem a viro non discedere. quod si discesserit*, ea utique caussa qua discedere licitum est, *manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Mulier enim sub viro viva marito juncta est legi; et vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro;* quoniam *mulier alligata est, quamdiu vir ejus vivit.* Unde, *si uxor dimiserit virum suum et alii nupserit, mœchatur;* et, *Qui dimissam a viro duxerit, mœchatur.* Ideoque ex eodem præcepto Domini, *et vir uxorem ne dimittat:* quoniam *qui dimiserit uxorem suam præter caussam fornicationis, facit eam mœchari.* Sed si propter hanc caussam dimiserit, etiam ipse sic maneat: *Omnis enim qui dimittit uxorem suam, et ducit alteram, mœchatur.* * Hæc constituta Domini sine ulla retractatione servanda sunt. Habet enim hæc justitia quæ coram illo est, sive approbent sive improbent homines: et ideo dici non oportet, propter offensiones hominum, aut ne impediantur homines ab ea salute, quæ in Christo est, non esse servanda. Quis enim Christianus audeat dicere, Ne homines offendam, aut ut homines Christo adquiram, faciam mœchari uxorem meam, aut ego ipse mœchus fiam?

1. Cor. 7. 10. et 11.
Rom. 7. 2. et 3.
1. Cor. 7. 39.
Marci 10. 12.
Matth. 19. 9.
1. Cor. 7. 11.
Matth. 5. 32.
Lucæ 16. 18.
* CAPUT XXII.

Dimissa adultera alteram ducens, ut Christianam faciat, mœchatur.
Matth. 5. 32.

28. Potest enim fieri, ut cum adulteram uxorem quisque dimiserit Christianus, ita tentetur, ut aliqua femina quæ nondum credidit, cupiens in ejus nuptias convenire, promittat se futuram esse Christianam, non fallaciter, sed si ei nupserit hoc omnino factura. Huic itaque hoc connubium recusanti poterit suggerere ille tentator: Domi-

(a) Sola editio Lov. *idque Christiano.*
(b) Sic MSS. At editi, *facere non licet:* omisso non, ante *facere.*

nus dixit, ***Quicumque dimiserit uxorem suam præter caussam fornicationis, et aliam duxerit, mœchatur:*** tu autem qui dimisisti propter caussam fornicationis uxorem, si aliam duxeris, non mœchaberis. Huic talia suggerenti, erudito corde respondeat, mœchari quidem illum gravius qui præter caussam fornicationis uxore dimissa alteram duxerit; sed etiam illum qui uxore fornicante dimissa sibi aliam copulavit, non ideo non mœchari, quia fornicantem reliquit: sicut mœchatur qui eam quæ præter caussam fornicationis dimittitur, duxerit; nec ideo non mœchatur qui eam ducit, quam dimissam propter caussam fornicationis invenerit. Et propterea quod subobscure apud Matthæum positum est, (*a*) quoniam totum a parte significatum est, expositum esse apud alios, qui totum generaliter expresserunt, sicut legitur apud Marcum, *Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit.* Et apud Lucam, *Omnis qui dimittit uxorem suam, et ducit alteram, mœchatur.* Non enim alios dixerunt mœchari, alios non mœchari, qui dimissis uxoribus suis duxerint alteras; sed quicumque dimiserit, omnem prorsus qui dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, mœchari eum sine ulla exceptione dixerunt.

Marci 10. 11. Lucæ 16. 18.

CAPUT XXIII. Adulterinum conjugium inire, ut femina fiat Christiana, non licet.

29. Sed si hæc ille Christianus responderit tentatori, intelligens licuisse quidem sibi dimittere adulteram, sed aliam ducere non licere: quid si dicat illo tentator, Committe hoc peccatum; ut adquiras animam Christo in morte infidelitatis positæ feminæ, quæ parata est, si tibi nupserit, fieri Christiana: quid aliud Christianus respondere ad ista debet et dicere, nisi se non posse, si hoc fecerit, evadere judicium, quod commemoravit Apostolus ubi ait, *Et sicut dicunt quidam nos dicere. Faciamus mala, ut veniant bona, quorum judicium justum est?* Quomodo autem poterit esse salubriter Christiana, quæ cum illo a quo ducitur erit adultera?

Rom. 3. 8.

CAPUT XXIV. Continentiæ votum nulla spe compensationis rumpendum.

30. Non solum autem mœchandum non est, quod facit, non quidam, sed omnis qui dimittit uxorem suam, et ducit alteram, etsi propterea duxerit ut faciat Christianam. Sed etiam quisquis non alligatus uxori continentiam Deo voverit, nullo modo debet ista compensatione peccare, ut ideo credat uxorem sibi esse ducendam, quia promisit quæ nuptias ejus appetit, futuram se esse Christianam. Quod enim cuique ante quam vovisset licebat, cum id se numquam facturum voverit, non licebit: si tamen id voverit quod vovendum fuit, sicuti est perpetua virginitas, vel continentia post experta connubia solutis a vinculo conjugali, vel ex consensu voventibus et carnalia debita sibi invicem relaxantibus fidelibus castisque conjugibus; quod alterum sine altera, vel alteram sine altero vovere fas non est. Hæc ergo, et si qua alia sunt quæ rectissime voventur, cum homines voverint, nulla conditione rumpenda sunt, quæ sine ulla conditione voverunt. Quia et hoc Dominum præcepisse intelligendum est, ubi legitur, *Vovete, et reddite Domino Deo vestro.* Unde Apostolus de quibusdam quæ continentiam vovent, et postea nubere volunt, quod eis ante quam vovissent utique licebat, ***Habentes***, inquit, ***damnationem***, *quoniam primam fidem irritam fecerunt.*

Psal. 75. 12.

1. Tim. 5 12.

31. Nihil ergo expedit quod illicitum est, et nihil quod probibet Dominus licitum est. * Quæ autem nullo Domini constringente præcepto in potestate dimissa sunt, in his audiatur Apostolus in Spiritu sancto monens et consulens, ut vel meliora capiantur, vel ea quæ non expediunt caveantur. Ibi audiatur dicens, ***Præceptum Domini non habeo, consilium autem do.*** Et, ***Ego dico, non Dominus.*** Ibi si meliora elegerit, qui audit, *Solutus est ab uxore, non quærat uxorem,* quia *et si acceperit uxorem, non peccat:* ibi virgo non nubat. *Qui enim non dat nuptum, melius facit; et qui dat nuptum, bene facit.* Ibi beatior sit mulier sic permanendo, quæ mortuo viro suo in potestate habet, cui vult nubere, *tantum in Domino.* Quod duobus modis accipi potest, aut Christiana permanens, aut Christiano nubens. Non enim tempore revelati Testamenti novi, in Evangelio vel ullis apostolicis litteris sine ambiguitate declaratum esse recolo, utrum Dominus prohibuerit fideles infidelibus jungi. Quamvis beatissimus Cyprianus inde non dubitet, nec in levibus peccatis constituat, jungere cum infidelibus vinculum matrimonii, atque id esse dicat prostituere gentilibus membra Christi. Sed quia de iis qui jam conjuncti sunt alia quæstio est; audiatur et hic Apostolus dicens, ***Si quis frater habet uxorem infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam; et si qua mulier habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum.*** Et sic audiatur, ut quamvis fieri licitum sit quia hoc non dicit Dominus; non tamen fiat, quia non expedit. Non enim omnia expedire quæ licita sunt, apertissime docet Apostolus, sicut supra jam ostendimus. Propter quodlibet tamen fornicationis genus, sive carnis, sive spiritus, ubi et infidelitas intelligitur, et dimisso viro non licet alteri nubere, et dimissa uxore non licet alteram ducere: quoniam Dominus nulla exceptione facta dicit, *Si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, mœchatur.* Et, *Omnis qui dimittit uxorem suam, et ducit alteram, mœchatur.*

* CAPUT XXV. Consilium Apostoli in iis quæ præcepta non sunt audiendum.

1. Cor. 7. 25. Ibidem 12. Ibidem 27. Ibidem 38.

Ibidem 39.

Cyprianus lib. de lapsis.

1. Cor. 7. 12. et 13.

1. Cor 10. 11.

Marci 10. 12. Lucæ 16. 18.

32. His ita pro meo modulo pertractatis atque discussis, quæstionem tamen de conjugiis obscurissimam et implicatissimam esse non nescio. Nec audeo profiteri omnes sinus ejus, vel in hoc opere, vel in alio me adhuc explicasse, vel jam posse, si urgear, explicare. Illud autem unde me itidem in alia scheda consulendum existimasti, seorsum etiam ego enodare curarem, si mihi aliud quam tibi visum est, videretur: cum vero eadem sit etiam nostra sententia, non hinc opus est diutius disputare.

Quæstio de conjugiis difficillima.

Alia quæstio Pollentii.

(a) Sic MSS. At editi, quomodo.

CAPUT XXVI. Catechumenis in ultimo vitæ an dandus baptismus non petentibus, nec pro se respondere valentibus. V lib. 4. Confess. cap. 4. n. 8. Rom. 14. 12. Optimo quorumdam negans rejicitur, nec tamen damnatur. Matth. 7. 6.

33. CATECHUMENIS ergo in hujus vitæ ultimo A constitutis. si morbo seu casu aliquo sic oppressi sint, ut quamvis adhuc vivant, petere sibi tamen baptismum vel ad interrogata respondere non possint, prosit eis quod eorum in fide Christiana jam nota voluntas est, ut eo modo baptizentur, quo modo baptizantur infantes, quorum voluntas nulla adhuc patuit. Non tamen propterea damnare debemus eos qui timidius agunt, quam nobis videtur agi oportere, ne de pecunia con servo credita improbius quam cautius judicare voluisse judicemur. Satis quippe in talibus respiciendum est illud Apostoli, ubi dicit, *Unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.* Non ergo amplius invicem judicemus. Sunt enim qui vel in his, vel etiam in aliis observandum putant, quod dixisse Dominum legimus, *Nolite sanctum* B *dare canibus, neque projeceritis margaritas vestras ante porcos.* Et ista Salvatoris verba (a) 9
referentes, baptizare non audent eos qui pro se respondere nequiverint, ne forte contrarium gerant voluntatis arbitrium. Quod de parvulis dici non potest, in quibus adhuc rationis nullus est usus. Sed non solum incredibile est, nec in fine vitæ hujus baptizari catechumenum velle, verum etiam si voluntas ejus incerta est, multo satius est nolenti dare quam volenti negare, ubi velit an nolit sic non apparet, ut tamen credibilius sit eum, si posset velle se potius fuisse dicturum ea sacramenta percipere, sine quibus jam credidit non se oportere de corpore exire.

CAPUT XXVII. Ut intelligendum dictum Domini, Ne detur sanctum canibus.

34. Si autem Dominus, ubi ait, *Nolite dare sanctum canibus*, hoc quod isti cavendum putant, C vellet intelligi, non ipse suo traditori dedisset, quod in suam ille perniciem, sine culpa dantis, A cum dignis indignus accepit. Unde cum hoc diceret Dominus, credendum est significare voluisse, quod lucem intelligentiæ spiritalis immunda corda non portant. Et si portanda doctor ingesserit, quæ non recte accipiunt, quia non capiunt, vel reprehensionis morsibus lacerant, vel contemnendo conculcant. Si enim beatus Apostolus, quamvis in Christo jam renatis, tamen adhuc parvulis, lac dicit se dedisse, non escam: *Necdum enim poteratis*, inquit, *sed nec adhuc quidem potestis.* Si denique ipse Dominus electis Apostolis dixit, *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo*: quanto minus possunt ferre, quæcumque de incorporea luce dicuntur, immundæ mentes impiorum? 1. Cor. 3. 2. Johan. 16. 12.

CAPUT XXVIII. Baptismus in casu proposito dandus catechumenis etiam adulterina conjugia retinentibus.

35. SED ut sermo noster ad hoc potius claudatur, B unde sumsit exordium, ego non solum alios catechumenos, verum etiam ipsos qui viventium conjugiis copulati retinent adulterina consortia, cum salvos corpore (b) non admittamus ad baptismum, tamen si desperati jacuerint, nec pro se respondere potuerint, baptizandos puto, ut etiam hoc peccatum cum ceteris lavacro regenerationis abluatur. Quis enim novit utrum fortassis adulterinæ carnis illecebra usque ad baptismum statuerant detineri? Si autem ab illa desperatione recreati potuerint vivere, aut facient quod statuerunt, aut educti obtemperabunt, aut de contemtoribus fiet quod fieri etiam de baptizatis talibus debet. Quæ autem baptismatis, eadem reconciliationis est caussa, si forte pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccu- C paverit. Nec ipsos enim ex hac vita sine arra suæ pacis exire velle debet mater Ecclesia. b

Reconciliationis pœnitentibus dandæ in periculo mortis eadem ratio.

LIBER SECUNDUS.

Redarguitur Pollentius, adulterio putans perinde atque morte solvi conjugium, eoque trahens illud Apostoli 1. Cor. 7. *Quod si mortuus fuerit vir ejus, liberata est* ut mortuum hoc loco velit etiam adulterum intelligi. Argumenta deinde ejus reliqua diluuntur, et varia quæ suboriri timet incommoda, nisi repudiata adultera ducere alteram viro liceat, refutantur.

CAPUT I. Hujus libri occasio.

AD ea quæ mihi scripseras, frater religiose Pollenti, jam rescripseram non parvum volumen, de iis qui viventibus conjugibus suis aliis copulantur. Quod cum innotuisset dilectioni tuæ, addidisti aliqua ad libellum tuum, etiam his me respondere desiderans: sed cum facere disponerem, addendo et ego ad meum, ita ut unus liber esset etiam responsionis meæ, repente illud editum est quod absolveram prius, flagi-
c tantibus fratribus, (c) et nescientibus nostris quod adhuc aliquid esset addendum. Hinc factum est, ut altero seorsum Opusculo, ad ea quæ addidisti, respondere compellerer. Non autem quæ D addidisti, adjuncta sunt fini Opusculi tui; sed, ubi visum est, ejus interjecta sunt corpori.

CAPUT II. Pollentii sententia, nubere alteri vetitum esse conjugi, si a non fornicante, non autem si a fornicante discesserit. 1. Cor. 7. 10. et 11.

2. HORUM primum illud est, cui quidem arbitror me respondere debere, quod in his Apostoli verbis, ubi ait, *Ceteris autem ego dico, non Dominus, mulierem a viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*, non putas ita dictum esse, *si discesserit*, ut a viro fornicante discessisse intelligatur, qua sola caussa discendere licitum est; sed potius existimas a pudico, et ideo jussam manere innuptam, ut posset ei reconciliari, si continere ille noluisset, ne virum ad fornicandum,

(a) Aliquot MSS. *reverentes.*
(b) Hic in editis superfluo fuerat additum, *in his permanentes*: itemque post *tamen si desperati*, in iis legebatur, *et intra se pœnitentes*: quæ verba veterum librorum auctoritate expunximus.

(c) Editi, *flagitantibus fratribus nostris et nescientibus.* At MSS. vocem *nostris* collocant post *et nescientibus*, ut in his quidem domesticos et convictores, in *flagitantibus fratribus* vero extraneos intelligamus.

id est, ad aliam se vivente ducendam, ipsa non reconciliata compelleret. Ceterum si a viro fornicante discesserit, putas ei non præcipi ut innupta permaneat; sed hoc eam facere, si continens esse voluerit; non ut præcepti violatrix inveniatur esse, si nupserit. Quæ tibi videtur forma et a viro esse servanda, ut uxorem non dimittat, excepta caussa fornicationis; si autem dimiserit, maneat sine conjugio, ut pudicæ reconciliari possit uxori, nisi forte continentiam illa delegerit; ne uxoris castæ reconciliationem refugiens, ipse illam cogat mœchari, si sese non continens vivente illo nupserit alteri: si autem fuerit ab uxore fornicante disjunctus, jam eum nullo præcepto ut se contineat detineri, nec omnino mœchari, si viva illa alteram duxerit: quoniam id quod ait idem Apostolus, *Mulier alligata est, quamdiu vir ejus vivit; quod si mortuus fuerit vir ejus, liberata est, cui vult nubat;* sic intelligendum existimas, ut si vir fuerit fornicatus, pro mortuo deputetur, et uxor pro mortua; et ideo liceat cuilibet illorum, tamquam post mortem, ita post fornicationem conjugis alteri copulari.

1. Cor. 7. 39. Mortuum in loco Pauli intelligendum etiam fornicantem sentit.

CAPUT III. Refellitur Pollentius. Rom. 7. 3. 1. Cor. 7. 39.

3. Quibus tuis sensibus consideratis, abs te quæro, utrum quicumque duxerit mulierem, quæ viro alligata esse destiterit, adulter habendus sit? Quod tibi existimo non videri. Ideo enim mulier *vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro;* quoniam *alligata est, quamdiu vir ejus vivit.* Hoc autem vinculum si ei cum viro vivente non esset, sine ullo adulterii crimine alteri nuberet. Proinde si alligata est quamdiu vir ejus vivit, nullo modo nisi viro mortuo soluta dicenda est ab hoc vinculo. Porro si morte cujuslibet eorum inter maritum et uxorem hoc vinculum solvitur, et pro morte habenda est, sicut dicis, etiam fornicatio, procul dubio erit ab hoc et mulier soluta, quando fuerit fornicata. Neque enim dici poterit hæc alligata viro, quando ab illa fuerit vir solutus. Ac per hoc postea quam fornicando alligata viro esse destiterit, quisquis eam duxerit, adulter non erit. * Et vide quam sit absurdum, ut ideo non sit adulter, quia duxit adulteram. Immo vero, quod est monstruosius, nec ipsa mulier erit adultera: quoniam non erit posteriori viro uxor aliena, sed sua. Soluto enim per adulterium priore conjugali vinculo, cuicumque jam nupserit conjugem non habenti, non adultera cum adultero, sed uxor erit potius cum marito. Quomodo ergo erit verum, *Mulier alligata est, quamdiu vir ejus vivit?* Ecce vir ejus vivit, quia nec de corpore excessit, nec fornicatus est, quod pro morte vis deputari, et tamen ei mulier alligata jam non est. Nonne attendis quam sit hoc contra Apostolum dicentem, *Mulier alligata est, quamdiu vir ejus vivit?* An forte dicturus es, Vivit quidem, sed vir ejus jam non est; quoniam tunc esse destitit, quando illa per adulterium conjugale vinculum solvit? Quomodo igitur *vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro;* quando quidem vir ejus ille jam non est, conjugali vinculo per mulieris adulterium jam soluto? Quo enim vivente viro, nisi suo vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro? At si vir ejus esse ille jam destitit; non utique vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: sed nullum habens virum nubendo erit cum suo viro. Hoc qui sentit, nonne cernis quam contra Apostolum sentiat? Quod quidem non ipse sentis, sed hoc sequitur illa quæ sentis. Muta ergo antecedentia, si vis cavere sequentia: et noli dicere, mortuum virum vel mortuam uxorem hoc loco debere intelligi etiam fornicantem.

Fornicationem pro morte conjugale vinculum solvente deputare, quam absurdum.

* CAPUT IV.

1. Cor. 7. 39.

Rom. 7. 3.

Conjugii vinculum morte resolvi, non autem fornicatione et separatione conjugum. Rom. 7. 2. et 3.

4. Quamobrem secundum doctrinam sanam, *Mulier alligata est, quamdiu vir ejus vivit*, id est, nondum e corpore abscessit. *Mulier* enim *sub viro vivo marito juncta est legi*, hoc est, in corpore constituto. *Si autem mortuus fuerit*, hoc est, de corpore exsierit, *evacuata est a lege viri. Igitur vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro. Si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege* (a), *ut non sit adultera si fuerit cum alio viro.* Hæc verba Apostoli totiens repetita, totiens inculcata, vera sunt, viva sunt, sana sunt, plana sunt. Nullius viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi prioris esse desiverit. Esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir ejus, non si fornicetur. Licite itaque dimittitur conjux ob caussam fornicationis; sed manet vinculum prioris, propter quod fit reus adulterii, qui dimissam duxerit etiam ob caussam fornicationis. * Sicut enim manente in se sacramento regenerationis, excommunicatur cujusquam reus criminis, nec illo sacramento caret, etiamsi numquam reconcilietur Deo: ita manente in se vinculo fœderis conjugalis, uxor dimittitur ob caussam fornicationis, nec carebit illo vinculo, etiamsi numquam reconcilietur viro; carebit autem, si mortuus fuerit vir ejus. Reus vero excommunicatus ideo numquam carebit regenerationis sacramento, etiam non reconciliatus, quoniam numquam moritur Deus. Remanet itaque ut, si sapere secundum Apostolum volumus, non dicamus virum adulterum pro mortuo deputandum, et ideo licere uxori ejus alteri nubere. Quamvis enim sit mors adulterium, non corporis, sed quod pejus est, animæ: non tamen et de ista morte loquebatur Apostolus, cum dicebat, *Quod si mortuus fuerit vir ejus, cui vult nubat:* sed de illa sola qua de corpore exitur. Quoniam si per conjugis adulterium conjugale solvitur vinculum, sequitur illa perversitas, quam cavendam esse monstravi, ut et mulier per impudicitiam solvatur hoc vinculo: quæ si solvitur, libera erit a lege viri; et ideo, quod insipientissime dicitur, non erit adultera, si fuerit cum alio viro, quia per adulterium liberata est a priore viro. Quod si ita est a veritate devium, ut nullus id, non dico Christianus, sed humanus sensus admittat; profecto *mulier alligata est, quamdiu vir ejus vivit:* quod ut apertius, dicam, quamdiu vir ejus in cor-

* CAPUT V.

1. Cor. 7. 39.

(a) Editi, *liberata est a lege viri.* Vox *viri* hoc loco non repetitur in MSS.

pore est. Pari ergo forma et vir alligatus est, quamdiu mulier ejus in corpore est. Unde si vult dimittere adulteram, non ducat alteram, ne quod in illa culpat, ipse committat. Similiter et mulier si dimittit adulterum, non sibi copulet alterum: alligata est enim, quamdiu vir ejus vivit; nec a lege viri nisi mortui liberatur, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

CAPUT VI. Reconciliatio post adulterium cum conjuge resipiscente quam conveniens Christiano.

5. Quod autem tibi durum videtur, ut post adulterium reconcilietur conjugi conjux; si fides adsit, non erit durum. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos vel baptismate ablutos, vel pœnitentia credimus esse sanatos? Hæc crimina in vetere Dei lege nullis sacrificiis mundabantur, quæ novi Testamenti (a) sanguine sine dubitatione mundantur: et ideo tunc omni modo prohibitum est ab alio contaminatam viro recipere uxorem; quamvis David Saulis filiam, quam pater ejusdem mulieris ab eo separatam dederat alteri, tamquam novi Testamenti præfigurator sine cunctatione receperit: nunc autem postea quam Christus ait adulteræ, *Nec ego te damnabo, vade, deinceps noli peccare*; quis non intelligat debere ignoscere maritum, quod videt ignovisse Dominum amborum, nec jam se debere adulteram dicere, cujus pœnitentia crimen divina credit miseratione deletum?

2 Reg. 3. 14. Johan. 8. 11.

CAPUT VII. Mariti sævientes in uxores adulteras, cum sint et ipsi adulteri.

6. Sed hoc videlicet infidelium sensus exhorret, ita ut nonnulli modicæ fidei vel potius inimici veræ fidei, credo metuentes peccandi impunitatem dari mulieribus suis, illud quod de adulteræ indulgentia Dominus fecit, auferrent (b) de codicibus suis: quasi permissionem peccandi tribuerit qui dixit, *Jam deinceps noli peccare*: aut ideo non debuerit mulier a medico Deo illius peccati remissione sanari, ne offenderentur insani. Neque enim quibus illud factum Domini displicet, ipsi pudici sunt, et eos severos castitas facit: sed potius ex illo sunt hominum numero, quibus Dominus ait, *Qui sine peccato est vestrum prior in eam lapidem jaciat*. Nisi quod illi conscientia territi recesserunt, et tentare Christum atque adulteram persequi destiterunt: isti autem et ægroti medicum reprehendunt, et in adulteras adulteri sæviunt: quibus si diceretur, non quod illi audierunt, *Qui sine peccato est*; quis enim sine peccato? sed, Qui sine isto peccato est, *prior in illam lapidem mittat*: tum vero forsitan cogitarent, qui indignabantur quod adulteram non occiderent, quanta illis Dei misericordia parceretur ut adulteri viverent.

Johan. 8. 7.

CAPUT VIII.

7. Sed cum hæc eis dicimus, non solum nihil volunt detrahere severitati: sed irascuntur insuper veritati, et loquuntur atque respondent, Sed nos viri sumus: an vero sexus nostri dignitas hanc sustinebit injuriam, ut cum aliis feminis præter uxores nostras si quid admittimus, in luendis pœnis mulieribus comparemur? Quasi non propterea magis debeant illicitas concupiscentias viriliter frenare, quia viri sunt: quasi non propterea magis debeant mulieribus suis ad virtutis hujus exemplum se præbere, quia viri sunt: quasi non propterea minus debeant a libidine superari, quia viri sunt: quasi non propterea minus debeant lascivienti carni servire, quia viri sunt? Et tamen indignantur, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris feminis pœnas; cum tanto gravius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet et virtute vincere, et exemplo regere feminas. Christianis equidem loquor, qui fideliter audiunt, *Caput mulieris vir*: ubi se agnoscunt duces, illas autem comites esse debere: et ideo cavendum viro illac ire viveodo, qua timet ne uxor sequatur imitando. Sed isti quibus displicet, ut inter virum et uxorem par pudicitiæ forma servetur, et potius eligunt, maximeque in hac caussa, mundi legibus subditi esse quam Christi, quoniam jura forensia non eisdem quibus feminas pudicitiæ nexibus viros videntur obstringere; legant quid imperator (c) Antoninus, non utique Christianus, de hac re constituerit, ubi maritus uxorem de adulterii crimine accusare non sinitur, cui moribus suis non præbuit castitatis exemplum, ita ut ambo damnentur, si ambos pariter impudicos conflictus ipse convicerit. Nam supra dicti imperatoris hæc verba sunt, quæ apud Gregorianum (d) leguntur: Sane, inquit, meæ litteræ nulla parte caussæ præjudicabunt. Neque enim si penes te culpa fuit ut matrimonium solveretur et secundum legem Juliam Eupasia uxor tua nuberet, propter hoc rescriptum meum adulterii damnata erit, nisi constet esse commissum. Habebunt autem ante oculos hoc inquirere, an cum tu pudice viveres, illi quoque bonos mores colendi auctor fuisti. Periniquum enim mihi videtur esse, ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipse non exhibet: quæ res potest et virum damnare, non ob compensationem mutui criminis rem inter utrumque componere, vel caussam facti tollere. Si hæc observanda sunt propter decus terrenæ civitatis, quanto castiores quærit cælestis patria et societas Angelorum? Quæ cum ita sint, numquid ideo

Viri adulteri gravius puniendi quam adulteræ uxores.

Ephes. 5. 23.

Lex Antonini, viros impudicos æque ac mulieres damnari volentis.

(a) Sic editio Er. nostris ibi plerisque ac melioribus MSS. consentiens. At Lov. quæ novi Testamenti in sanguine Christi sine dubitatione mundantur.

(b) In Græcis plerisque exemplaribus non legebatur historia de adultera muliere. Ejus nulla mentio in commentariis Chrysostomi et Theophilacti in Evangelium Johannis: tametsi alibi Chrysostomus, scilicet in homilia 60. eam historiam agnoscat. Hieronymus in dialogo adversus Pelagianos secundo meminit illius in hæc verba: *In Evangelio*, ait, *secundum Johannem in multis et Græcis et Latinis codicibus invenitur de adultera muliere, quæ accusata est apud Dominum*. Eusebius Cæsariensis Ecclesiasticæ historiæ lib. 3. hanc de adultera historiam Johanni additam dicit ex Evangelio quod inscribitur secundum Hebræos. Fieri potuit tamen quod Augustinus suspicatur, ut quod primum in Johannis verioribus exemplaribus exstabat, detractum sit hominum imprudentium temeritate, ne mulieribus adulteris, in quas erant severiores sæculares leges, peccandi licentia et impunitas in Evangelio data putaretur.

(c) Editio Er. *Antonius*: male et refragantibus omnibus MSS.

(d) Gregoriani vix aliqua nunc supersunt fragmenta, inter quæ illa cernitur Antonini constitutio totidem verbis, et ex hoc ipso Augustini libro, credimus, illuc adjecta. Ejus pars habetur etiam apud Ulpianum §. 5. lib. 13. de Adult.

minor est, ac non potius major et pejor virorum impudicitia, quia inest illis superba et licentiosa jactantia? Non igitur exhorreant viri, quod adulteræ Christus ignovit: sed potius cognoscant etiam periculum suum, et simili morbo laborantes ad eumdem Salvatorem supplici pietate confugiant, et quod in illa factum legunt, etiam sibi necessarium esse fateantur, adulteriorum suorum medicinam suscipiant, adulterare jam desinant, laudent in se Dei patientiam, agant pœnitentiam, sumant indulgentiam, mutent de pœna feminarum et de sua impunitate sententiam.

Virorum impudicitia pejor.

CAPUT IX. *Nolens reconciliari adulteræ uxori non potest alteri nubere.*

8. Quibus consideratis atque tractatis, si communis conditio, commune malum, commune periculum, commune vulnus, communis salus, fideliter et humiliter cogitetur, non erit turpis, neque difficilis, etiam post perpetrata atque purgata adulterare conciliatio conjugum, ubi per claves regni cælorum non dubitatur fieri remissio peccatorum: non ut post viri divortium adultera revocetur, sed ut post Christi consortium adultera non vocetur. Verum ecce non fiat, nemo compellit, quia forte lex aliqua hujus sæculi vetat secundum terrenæ civitatis modum, ubi cogitata non est abolitio criminum per sanguinem sanctum. Suscipiatur ergo continentia, quam nulla lex prohibet: in alia non eatur adulteria. Et quid ad nos, si nec saltem divina miseratione mundata marito reconcilietur (a) adultera, dum tamen non reconciliatis adulteris, non alia fiant quasi connubia, quæ convincuntur esse adulteria? *Mulier* enim *alligata est, quamdiu vir ejus vivit?* Ergo consequenter et vir alligatus est, quamdiu mulier ejus vivit. Hæc alligatio facit, ut aliis conjungi sine adulterina copulatione non possint. Unde necesse est ex duobus conjugibus quatuor adulteros fieri, si et illa (b) alteri nupserit, et ille alteram duxerit. Quamvis enim sceleratius mœchetur, qui non caussa fornicationis uxore dimissa alteram duxerit; quod genus adulterii commemoravit Matthæus: tamen non solum ipse mœchatur, sed sicut est apud Marcum, *Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam, et si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, mœchatur:* et sicut est apud Lucam, *Omnis qui dimittit suam, et ducit alteram, mœchatur; et qui dimissam a viro duxerit, mœchatur.* De quibus testimoniis jam satis in libro superiore disserui.

I. Cor. 7. 39. — *Marci 10. 11. et 12.* — *Lucæ 16. 18.*

CAPUT X. *Incontinentium querelas adversus legem Christi vetantis alteri nubere dimissa adultera, frustra objectari.*

9. Sed respondes mihi, *Continenter vivere paucorum est: et ideo qui fornicantes conjuges dimiserunt, quoniam non possunt reconciliari, tantum se vident periclitari, ut legem Christi non humanam, sed feralem pronuntient.* O frater, quantum ad incontinentes pertinet; multas querelas habere possunt, quibus, ut dicis, legem Christi feralem pronuntient, non humanam. Et tamen non propter illos Evangelium Christi pervertere, vel mutare debemus. Te quippe sola eorum querela permovet, qui conjuges caussa fornicationis intercedente dimittunt, si alias ducere non sinantur: quoniam continere paucorum est, atque ad id debent laude adhortari, non lege compelli. Itaque si dimissa adultera non ducitur altera, justam querelam, sicut putas, habebit hominum incontinentia. Sed attende quam plura sunt, ubi si querelas incontinentium velimus admittere, necesse nobis erit adulteria facienda permittere. Quid si enim aliquo diuturno et insanabili morbo corporis (c) teneatur conjux, quo concubitus impeditur? Quid si captivitas, vel vis aliqua separet, ita ut sciat vivere maritus uxorem, cujus sibi copia denegatur, censesne admittenda incontinentium murmura, et permittenda adulteria? Quid in hoc ipso unde interrogatus est Dominus, responditque fieri non debere, sed ad duritiam cordis illorum Moysen permisisse dari libellum repudii, et quacumque caussa dimittere conjugem, nonne lex Christi incontinentibus displicet, qui uxores litigiosas, injuriosas, imperiosas, fastidiosas, et ad reddendum debitum conjugale difficillimas, repudio interposito abjicere volunt, et alteras ducere? Jam ergo, quia istorum incontinentia legem Christi horruit, ad eorum lex Christi arbitrium commutanda est?

Si incontinentium querelæ admittantur, permittenda adulteria in multis casibus.

Justior videbitur querela mulieris præter fornicationem dimissæ et nubere alteri cupientis.

10. Jam porro si maritum relinquat uxor, vel maritus uxorem, non caussa fornicationis, sed potius continentiæ, sitque incontinens cui repudium propter hoc datur, quæro utrum non erit adulter vel adultera, si alteri copuletur? Si non erit dicitur, Domino contradicitur, cujus hæc verba sunt: *Dictum est autem, quicumque dimiserit uxorem suam, det illi libellum repudii. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta caussa fornicationis, facit eam mœchari; et qui dimissam duxerit, adulterat.* Ecce dimissa est, non dimisit; et quia continere paucorum est, incontinentiæ cessit et nupsit; et tamen adulter adulteram duxit. Ambo rei, ambo damnandi sunt; et quæ nupsit vivo marito, et qui duxit eam cujus vivit maritus. Numquid hic legem Christi dicimus inhumanam, qua constituitur rea tanti criminis atque punitur quam vir nulla ejus præcedente fornicatione dimisit, et quia paucorum est continere, dimittendo compulit nubere? Cur non hic dicimus habendum esse pro mortuo, qui male dimittendo prior conjugale vinculum rupit? Nam qua ratione dicturus es eum rupisse vinculum conjugale, qui licet sit mœchus, non dimisit uxorem; et eum non rupisse, qui etiam castam dimisit uxorem? Ego autem dico in utroque manere hoc vinculum, quo mulier alligata est, quamdiu vir ejus vivit, sive continens, sive mœchus: et ideo

Matth. 5. 31. et 32.

(a) Editi, *reconcilietur a Deo*. At MSS. non addunt *a Deo*.

(b) Sola editio Lov. *si et illa adultero nupserit, et ille adulteram duxerit.*

(c) Frustra opponitur Gregorii II. rescriptum ad Bonifacium, epistola 13. sive inter Bonifacianas 120. al male alias Gregorii III. quarta: quod quidem Gratianus in 2. q. 32. c. *Quod proposuisti*, rejicit ut *Evangelicæ et Apostolicæ doctrinæ penitus adversum*: Baronius vero ad an. 726. accipit in meliorem partem, nec Augustino contrariam.

mœchari eam quæ dimissa nupserit, et mœchari eum qui dimissam duxerit, sive a mœcho, sive a continente dimissa sit; quoniam *mulier alligata est, quamdiu vir ejus vivit*. Sed nunc de querelis incontinentium disputamus. Quid enim videtur justius hujus mulieris querela, quæ dicit, Dimissa sum, non dimisi; et quoniam continere paucorum est, non me continui, ne fornicarer nupsi; et dicor mœchata, quia nupsi. Numquid propter hujus quasi justam querelam, legem censebimus mutandam esse divinam, ut istam non judicemus adulteram? Absit. Sed respondebis non eam debuisse dimitti, quia fornicationis nulla caussa præcesserat. Verum dicis: nam peccatum mariti ejus Dominus expressit, ubi ait, *Qui dimiserit uxorem suam, excepta caussa fornicationis, facit eam mœchari*. Sed numquid ista ideo nubendo postea non

Matth. 5. 32.

peccavit, quia prius dimittendo ille peccavit? Quid ergo ei prodest, quod de lege Christi mulier incontinens queritur, nisi ut murmurans puniatur?

CAPUT XI. Objectio alia Pollentii, ut saltem filiorum gignendorum caussa liceat alteram ducere dimissa adultera.

11. Jam nunc etiam illa videamus, quæ alio loco interponens addidisti, meque ad ea respondere voluisti: ubi te movet, et misereris hominem, qui cubare cum adultera, etiamsi non incontinentia, certe filiorum procreandorum necessitate compellitur, si non ei licet sic eam dimittere, ut ea vivente alteram ducat. Unde recte movereris, si adulterium non esset, quamvis adultera viva uxore, alteram ducere. Si autem adulterium est, ut ea quæ sunt disputata docuerunt, quid obtenditur procreandorum caussa filiorum? Non enim propterea flagitiorum est permittenda licentia, aut vero tam cavendum est sine posteris mori, quam eligendum in posterum vivere: quod non sinuntur adulteri, quos necesse est post primam mortem secundæ mortis æternitate damnari? Nam procreandorum filiorum ista caussatio, etiam non adulteras, sed castissimas feminas, si forte sint steriles, cogit dimitti, et alteras duci: quod tibi existimo non placere.

Nuptiæ hoc tempore filiorum caussa non tantum eligendæ esse, qui se continere non possunt. 1. Cor. 7. 9.

12. Quapropter si caussa incontinentiæ non sunt excusanda adulteria, quanto minus excusantur procreandorum caussa filiorum? * Illi quippe infirmitati, hoc est incontinentiæ voluit Apostolus subveniri honestate nuptiarum. Non enim ait, Si filios non habet, nubat: sed *Si se non continet, nubat*. Filiorum quidem propagine compensatur, quod incontinentiæ nubendo creditur. Nam utique incontinentia vitium est, conjugium autem non est vitium: et ideo fit per hoc bonum, ut illud veniale sit malum. Cum sint ergo nuptiæ caussa generandi institutæ, ea caussa fiebant a Patribus, qui tantum officio generandi feminis, sed non illicite miscebantur. Erat enim tunc quædam propagandi necessitas, quæ nunc non est: quoniam *tempus amplectendi*, sicut scriptum est, quod utique tunc fuit; *et tempus continendi ab amplexu*, quod nunc est.

* CAPUT XII.

Eccli. 3. 5.

(a) Germanensis MS. *in nuptiarum descendebat officium*.
(b) Sic melioris notæ MSS. Al. Lov. *conjunx a casto conjuge*. Er. *conjunx casto corpore*.

A De quo tempore Apostolus loquens ait: *De cetero, fratres, tempus breve est, reliquum est ut et qui habent uxores, tamquam non habentes sint*. Unde nunc rectissime dicitur, *Qui potest capere, capiat*: qui autem se non continet, nubat. Tunc ergo etiam continentis propter propagationem filiorum in (a) nuptias descendebat officio: nunc autem vinculum nuptiale incontinentiæ subvenit vitio; ut ab eis qui se non continent, non per turpitudinem stuprorum, sed per honestatem conjugiorum, fiat propagatio filiorum. Cur ergo non dixit Apostolus, Si filios non habet, nubat? Quia scilicet hoc tempore continendi ab amplexu, non est necesse filios propagare. Et quare dixit, *Si se non continet, nubat*? Utique propterea, ne per incontinentiam cogatur adulterare. Si ergo se continet, nec nubat, nec generet. Si autem se non continet, licite nubat, ne turpiter generet, aut turpius concumbendo non generet. Quamquam hoc quod ultimum dixi, nonnulli faciant etiam licite conjugati. Illicite namque et turpiter etiam cum legitima uxore concumbitur, ubi prolis conceptio devitatur. Quod faciebat Onan filius Judæ, et occidit illum propter hoc Deus. Propagatio itaque filiorum, ipsa est prima et naturalis et legitima caussa nuptiarum: ac per hoc qui propter incontinentiam conjunguntur, non sic debent temperare malum suum, ut bonum exterminent nuptiarum, id est, propaginem filiorum. De incontinentibus quippe loquebatur Apostolus, ubi ait: *Volo igitur juniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia. Jam enim conversæ quædam sunt retro post satanam*. Cum itaque diceret, *Volo juniores nubere*: hoc utique monebat propter ruinam incontinentiæ fulciendam. Sed ne forte ab eis sola carnalis concupiscentiæ cogitaretur infirmitas, cui tantummodo esset opere connubii serviendum, nuptiarum autem vel contemneretur vel negligeretur bonum; continuo subjunxit, *filios procreare, matres familias esse*. Qui vero eligunt continere, aliquid utique melius eligunt quam est nuptiarum bonum, hoc est generatio filiorum. Unde si eligitur continentia, ut bono nuptiarum melius aliquid capessatur; quanto potius custodienda est, ut adulterium caveatur? Cum enim dixisset Apostolus, *Quod si se non continet, nubat: Melius est enim*, inquit, *nubere quam uri*. Non dixit, Melius est mœchari quam uri.

1. Cor. 7. 29.

Matth. 19. 12.

B

1. Cor. 7. 9.

Gen. 38. 9.

C

1. Tim. 5. 14. et 15.

D

1. Cor. 7. 9.

CAPUT XIII. Nolentes reconciliari conjugibus adulteris, continentiam custodiant.

13. Non est igitur ad quod exhortemur eos, qui reconciliari timent conjugibus adulteris pœnitendo sanatis, nisi ad custodiendam continentiam. Quoniam mulier alligata quamdiu sive mœchus sive castus vir ejus vivit, mœchatur si alteri nupserit; et vir alligatus quamdiu sive mœcha sive casta uxor ejus vivit, mœchatur si alteram duxerit. Hæc namque alligatio quando quidem non solvitur, etiamsi per repudium conjunx a (b) casto conjuge separetur; multo minus b

solvitur, si non separata mœchetur. Ac per hoc non eam solvit, nisi mors conjugis, non in adulterium corruentis, sed de corpore exeuntis. Quapropter si recesserit mulier ab adultero viro, et ei reconciliari non vult, maneat innupta: et si dimiserit vir adulteram mulierem, et eam non vult recipere nec post pœnitentiam, custodiat continentiam: etsi non ex voluntate eligendi potioris boni, certe ex necessitate vitandi perniciosi mali. Ad hoc exhortarer etiamsi uxor esset in languore insanabili atque diuturno, etiamsi alicubi esset corpore separata, quo maritus non posset accedere: postremo ad hoc exhortarer etiamsi mulier volens vivere continenter, quamvis contra disciplinam, quia non ex consensu, tamen pudicum pudica dimitteret. Puto enim Christianum neminem reluctari, adulterum esse, qui vel diu languente, vel diu absente, vel continenter vivere cupiente sua uxore, alteri commixtus est feminæ. Sic ergo et dimissa adultera, adulter est cum altera: quoniam non ille, aut ille; sed *Omnis qui dimittit uxorem suam, et ducit alteram, mœchatur.* (Lucæ 16. 18.) Quapropter si a conjugali vinculo immunis minus appetitur vita sanctorum, exhorreatur pœna mœchorum: et timore saltem frenetur concupiscentia, si amore non eligitur continentia. Si enim ubi est timor, operetur labor, ubi erat labor, erit et amor. Non enim confidendum est de nostris viribus: sed oratio adjungenda conatibus, ut impleat bonis, qui deterret a malis.

CAPUT XIV. Objectio alia, hac sententia excludi benignitatem, ut mariti velint punire adulteras, quibus mortuis ducere alias possint.

14. Respondeamus etiam ad illud, ubi putas maritos ad puniendas adulteras sine ulla miseratione compelli; cum volunt eas mori, si eis viventibus non licet eis alteras ducere. Quam crudelitatem volens exaggerare dixisti, *Non mihi videtur amantissime pater, hic divinus esse sensus, ubi benignitas et pietas excluditur.* Ita istud dicis, quasi propterea mariti parcere debeant adulteris feminis, quia licet eis alteras ducere; ut si non licet, non parcant ut liceat. Quin immo propterea debent peccatricibus præbere misericordiam, ut et ipsi pro suis peccatis misericordiam consequantur. Et multo magis hoc eis faciendum est, qui dimissis uxoribus adulteris cupiunt vivere continenter. Tanto quippe debent esse misericordiores, quanto volunt esse sanctiores: ut et ad castitatem in se ipsis servandam divinitus adjuventur, dum castitatem ab uxoribus violatam nec ipsi humanitus ulciscuntur. Et maxime vox illa dominica est eis in memoriam revocanda, *Qui sine peccato est prior in illam lapidem jaciat.* (Joan. 8. 7.) Non, qui sine ipso peccato est, quoniam loquimur de pudicis viris; sed, *Qui sine peccato est:* quod si esse se dixerint, se ipsos seducunt, et veritas in eis non est. (1. Joan. 1.) Porro si non se seducunt, et est in eis veritas, non erit in eis cruenta severitas. Scientes enim se non esse sine peccato, dimittunt ut dimittatur eis: nec ab eis benignitas et pietas excludi-

A tur. Magis enim hæc excluduntur, si peccatis conjugum ab eis impetret veniam licentia libidinis, non cura pietatis, id est, ut propterea parcant quia licet eis alteras ducere, et non potius propterea quia volunt et sibi Dominum parcere.

Mariti ad parcendum adulteris uxoribus, non licentia libidinis, sed cura pietatis adducentur.

15. Quanto itaque melius, et honestius, Christiana denique professione dignius, ut parcant adulterarum sanguini uxorum, quod scriptum est, eis dicimus, *Dimitte injustitiam proximo tuo, et tunc precanti tibi peccata solventur. Homo homini conservat iram, et a Domino quærit medelam. Super hominem similem sibi non habet misericordiam, et de peccatis suis deprecatur. Cum ipse caro sit, conservat iracundiam, quis propitiabitur peccatis illius?* (Eccli. 28. 2, etc.) Et de B Evangelio, *Dimittite, et dimittetur vobis:* (Lucæ 6. 37.) ut possimus dicere, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* (Matth 6. 12.) Et de Apostolo. *Nulli malum pro malo reddentes.* (Rom. 12. 17.) Et si qua sunt hujusmodi in Scripturis sanctis, quibus, ad ulciscendum quando humanus animus excitatur, quia Christianus est, mitigatur. * Quanto, inquam, melius ista dicimus, quam ut dicamus. Tantum adulteras istas dimittite, et earum nolite sanguinem quærere: quidquid doloris ex earum flagitiis habetis, consolabuntur vos aliæ quas duxeritis: merito enim velletis istas de viventium numero auferre, si earum vita impedimento esset, quo minus alias duceretis; nunc vero, etiam istis viventibus cum liceat alia vobis matrimonia providere, quid eas tantopere vultis occidere? Hæc si dicimus, C nonne attendis quam nostra suasio longe sit a (a) charactere Christiano: quia et falsum dicimus, eis licere quod non licet, hoc est, istis viventibus ut aliis copulentur; et si propterea illis pepercerint, non parcent propter pietatem, sed propter aliarum nuptiarum liberam potestatem. Postremo quæro abs te, utrum marito Christiano liceat vel secundum veterem Dei legem, vel (b) Romanis legibus adulteram occidere? Si licet, melius est ut ab utroque se temperet, id est, et a licito illa peccante supplicio, et ab illicito illa vivente conjugio. Quod si alterutrum eligere perseverat, satius est ei facere quod licet, ut adultera puniatur, quam id quod non licet, ut ipsa viva ille mœchetur. Si autem quod D verius dicitur, non licet homini Christiano adulteram conjugem occidere, sed tantum dimittere; quis est tam demens qui ei dicat, Fac quod non licet, ut tibi liceat quod non licet. Cum enim utrumque secundum legem Christi illicitum sit, sive adulteram occidere, sive illa vivente alteram ducere, ab utroque abstinendum est, non illicitum pro illicito faciendum. Si enim facturus est quod non licet, jam faciat adulterium, et non faciat homicidium, ut vivente uxore alteram ducat, et non humanum sanguinem fundat. Quod si est utrumque nefarium, non debet

* CAPUT XV.

(a) Corbeiensis codex, *Caritate Christi.*
(b) Sic omnes MSS. At editi, *vel Romanas adulteram occidere.*

alterum pro altero perpetrare, sed utrumque vitare.

CAPUT XVI. Objectatur incontinentem, si adulteræ uxori tum mortem accusando procuravit, veniam acceptorum per baptismum aut reconciliationem, quæ sibi alioquin perpetuo adulterio denegarentur.

16. Hic video quid dici ab incontinentibus possit: quod videlicet qui dimittit et vivere permittit adulteram, si alteram duxerit, quamdiu prior illa vivit, perpetuus adulter est, nec agit pœnitentiam fructuosam a flagitio non recedens; nec si catechumenus est, ad baptismum admittitur, quoniam ab eo quod impedit non mutatur; nec reconciliari pœnitens potest in eadem nequitia perseverans: si autem accusando adulteram occiderit, hoc peccatum quoniam transactum est, et in eo non permanet, et si a catechumeno factum est, Baptismate abluitur, et si a baptizato, pœnitentia et reconciliatione sanatur. Sed numquid propterea dicturi sumus, adulterium non esse adulterium, quod sine dubio committitur, si conjuge adultera vivente altera ducitur? Sed hoc adulterii genere excepto, nempe non dubitas esse adulterium, si quisquam ducat viventis uxorem a viro suo per libellum repudii sine ulla mulieris fornicatione dimissam. Quid ergo, cum viderit se nec ad baptismum admitti, si catechumenus, nec utiliter agere pœnitentiam, si baptizatus hoc fecit, non corrigendo et relinquendo quod fecit, si eum voluerit et potuerit occidere cujus duxit uxorem, ut hoc scelus vel baptismate diluatur, vel pœnitendo solvatur, atque ita etiam illud adulterium non permaneat, evacuata muliere a lege viri post mortem viri, sed de transacto quod factum est, per pœnitentiam satis fiat, vel regeneratione deleatur; numquid propterea est accusanda lex Christi, tamquam compulerit fieri homicidium, cum sine crimine fornicationis repudiatam ducere, dicit esse adulterium?

Graviora contra Pollentii opinionem excogitari posse, quam quæ ab illo objectantur incommodo.

17. Hic enim, si parum quid loquamur adtendimus, multo graviora dici possunt quam ipse dixisti. Nam tu dum non vis esse adulteria, si aliæ ducantur dimissis adulteris, hoc invenisti, *quoniam si hæc adulteria dixerimus, cogentur mariti occidere adulteras, quarum vita impediuntur alteras ducere*. Atque ut hoc exaggerares, dixisti, *Non mihi videtur, amantissime pater, hic divinus esse sensus ubi benignitas et pietas excluditur*. Si ergo quispiam nolens credere esse adulterium quando a marito sine fornicationis crimine repudiata ab altero ducitur, et hoc contra te inveniat, quia ista ratione suadetur hominibus homicidia perpetrare, et earum maritos, quas eo modo repudiatas duxerint, vel insidiis quibus potuerint, vel calumniis appetere, vel aliquibus veris criminibus accusare et occidere, ut eis mortuis esse possint conjugia, quæ vivis fuerant adulteria: nonne id exaggerando tibi dicturus est, Non mihi videtur amantissime frater, hic divinus esse sensus, ubi non solum benignitas et pietas excluditur, sed etiam ingens malignitas et impietas excitatur? Quando quidem multo est levius et tolerabilius, ut adulteras mariti, quam ut maritos adulteri occidant. Placetne tibi, ut propter vanissimam invidiam, dominicæ defensionem sententiæ deseramus, vel eam insuper accusemus, dicentes non debere adulterium (a) vindicari, etiamsi præter caussam fornicationis repudiata a viro alteri conjugetur, ne maritum ejus a quo dimissa est compellatur occidere, dum adulterium in connubium cupit viri prioris morte convertere? Scio hoc tibi non placere, ut propter hanc vanissimam invidiam, lex Christi, cum vera inveniatur et sana, dura et inhumana dicatur. Sic itaque non tibi debet videri ideo negandum esse adulterium, quando uxore adultera vivente altera ducitur, quia potest maritus per hoc cogi adulteram occidere, dum cupit sibi licere illa exstincta alteram ducere, si hoc ea vivente non licet facere. Quid si enim et illud dicant Christianæ fidei detractores, cogi homines occidere uxores suas insidiarum sceleribus, quas molestas ferre non possunt, sive diuturno languore laborantes et pati concubitum non valentes, sive pauperes, sive steriles, sive deformes, aliarum spe ducendarum, sanarum, opulentarum, fecundarum, pulcherrimarum: quia eas quas perpeti nolunt, præter caussam fornicationis repudiare non licet, et alteras ducere, ne perpetuo devincti adulterio, nec baptizari possint, nec pœnitendo sanari. Numquid propterea ne ista homicidiorum scelera perpetrentur, dicturi sumus, non esse adulteria, repudiatis præter caussam fornicationis uxoribus, sibi alteras copulare?

CAPUT XVII. Incommodum aliud contra Pollentii sententiam.

18. Jam vero ex hoc quod sapis non esse adulterium, si vir uxorem caussa fornicationis abjecerit, et alteram duxerit, nonne arbitraris cavendum, ne discant viri uxores suas, quas propter alias innumerabiles caussas ferre non possunt, mœchari cogere, ut ab eis vinculo conjugali per fornicationem, sicut putas, soluto, liceat eis alteras ducere; et ex eo quod illas mœchari coegerunt, aut baptismate ablui, aut pœnitendo sanari, quoniam illis et gratia et medicina negabitur quamdiu cum adulteris vivent, si prioribus præter caussam fornicationis repudiatis alteras duxerint? Nisi forte quis dicat, neminem posse uxorem suam mœchari facere, si pudica est: et tamen Dominus, *Omnis qui dimiserit*, inquit, *uxorem suam, præter caussam fornicationis, facit eam mœchari*. Utique propterea, quia cum esset pudica cum viro, tamen dimissa cogitur per incontinentiam vivo priore alteri copulari, et hoc est mœchari. Quod si hoc ista non fecerit, tamen ille quantum in ipso est facere compulit, et hoc ei Deus peccatum, etiamsi illa casta permaneat, imputabit. Sed quis nesciat quam sint rarissimæ, quæ ita pudice vivant cum viris, ut etiamsi ab eis dimittantur, alios non requirant? Incomparabiliter quippe numerus est amplior feminarum, quæ cum pudice adhæreant maritis tamen si dimissæ fuerint a maritis, non differunt nubere. Cum

(a) Michaelinus codex, *judicari*.

Matth. 5. 32. ergo crediderint homines Domino dicenti, *Omnis qui dimiserit uxorem suam, præter caussam fornicationis, facit eam mœchari*; si crediderint et tibi dicenti, muliere fornicante licere viro ejus alteram ducere; quisquis voluerit propter alias quaslibet molestias carere uxore cui junctus est, prius eum mœchari faciat sine fornicatione dimittendo, ut tunc ducat alteram, cum fuerit illa mœcha nubendo: ac sic a priore peccato quo eam mœchari fecit, sive per baptismum, sive per pœnitentiam liberatus, sine suo adulterio sibi habere videatur, quam post prioris adulterium, tamquam hinc soluto matrimonii vinculo, alteram duxerit. Quod quidem si fuerit machinatus, et uxorem suam mœcham faciet, et ipse quamvis post adulterium conjugis aliam ducendo mœchus erit; nihilque illi proderit quod tibi credidit, et non ei potius qui nullo excepto
Lucæ 16. 18. ait; *Omnis qui reliquerit uxorem suam, et aliam duxerit, mœchatur.*

CAPUT XVIII. Continentia servanda aut conjugalis aut excellentior.

19. Quibus omnibus consideratis atque tractatis, restat ut ab eis qui hæc fideliter audiunt, dicatur nobis quod Domino dictum est: *Si talis est caussa cum uxore, non expedit nubere.* Quibus et nos quid respondeamus, nisi quod ipse respondit? *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi qui de matris utero sic nati sunt, et sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus, et sunt eunuchi qui se ipsos castraverunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.* (Matth. 19. 10. etc.) Ergo qui potest capiat, quod non omnes capiunt. Possunt autem capere hi quibus hoc præstat Dei misericordia occulta, sed justa. Sed in his omnibus qui se ipsos castraverunt propter regnum cælorum, alii sunt qui in utroque sexu concubitum nesciunt, alii qui experti et aversi sunt, partim quidem illicite, partim vero licite experti. Porro in his qui licite experti sunt, quidam sunt qui non nisi licite, quidam et illicite et licite. Sunt quippe in eis qui conjugia sua tantum sciunt; sunt autem qui et alias feminas ac stupra quælibet. Sed qui post concubitum conjugum se ipsos castrant propter regnum cælorum, aut morte amittunt conjuges, aut ex consensu cum eis continentiam profitentur, aut ex necessitate divortiorum, ne vivis conjugibus se aliis copulando adulteria perpetrent, castrant se ipsos propter regnum cælorum, non ut clariores ibi esse possint, sed quod aliter ibi esse non possint: nam qui non ista necessitate se continent, sed boni appetitione melioris, possent ibi esse, etiam servata pudicitia conjugali, quamvis in præmiis minoribus, tamen intus. Qui vero propterea se continent, quia prioribus conjugibus vivis timent aliis conjugari, majorem curam debent gerere pro salute, quam gesserunt illi a quibus continentia pro munere (a) delecta est ampliore. Tunc quippe ibi erunt, si adulteri non erunt. Si autem non continent, adulteri erunt; quia viventibus conjugibus pristinis, non conjugibus alteris, sed adulteris adhærebunt. Et si a regno cælorum aberunt, ubi erunt, nisi ubi salvi non erunt?

CAPUT XIX. Conjuges divortio separat sua conjugibus hortatur ad continentiam.

20. Hos igitur alloquor, ut quod facere deberent, si haberent conjuges diuturno languore marcescentes, vel loco sibi inacessibili absentes, vel animositate illicita continentes; hoc faciant, si habuerint conjuges adulterina inquinatione sordentes, et propter hoc a suo consortio (b) divortiantes: non alia quærant conjugia, quia non erunt conjugia, sed adulteria. Cum enim par forma sit in hoc vinculo viri et uxoris, sicut uxor *vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro* (Rom. 7. 3.); ita et vir vivente uxore vocabitur adulter, si fuerit cum alia muliere. Etsi enim gravius qui præter caussam fornicationis, *omnis* tamen *qui dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, mœchatur.* (Lucæ 16. 18.) Non eos terreat sarcina continentiæ: levis erit, si Christi erit; Christi erit, si fides aderit, quæ impetrata jubente quod jusserit. Non eos frangat, quod videtur eorum continentia necessitatis esse, non voluntatis: quia et illi qui eam voluntate delegerunt, fecerunt eam esse necessitatis; quoniam jam sine damnatione ab illa deviare non possunt; et qui in eam necessitate contrusi sunt, faciunt eam esse voluntatis, si non de se ipsis, sed de illo a quo est bonum omne confidunt. Illi ad eam conscenderunt caussa majoris gloriæ, ut aliquid amplius invenirent; isti ad eam confugerunt cura salutis novissimæ, ne perirent: utrique permaneant, utrique in quod pervenerunt ambulent usque in finem, ferveant studiis, supplicent votis: quia et illis salus cogitanda est, ut ab eo quod voluntas arripuit cadere timeant; et istis gloria desperanda non est, si in eo quod necessitas intulit, persistere (c) deligant. Fieri enim potest, ut Deo terrente et hortante, convertente et implente, humanus in melius mutetur affectus: atque ita voveant sine conjugiis et sine ullo concubitu atque immunda libidinis adtrectatione perseverantissime vivere, ut etiamsi separata conjugia locum ducendi alias moriendo aperuerint, claudatur ex voto quod patet ex licito, et quod erat necessitate cœptum, fiat caritate perfectum. Talibus profecto id retribuetur, quod illis qui vel pari consensu cum conjugibus hoc voverunt, vel nullis conjugiis alligati propter majus bonum continentiam delerunt. Si autem ita se continent, ut si moriantur quarum vita conjugari impediuntur, alias ducere cogitent; profecto etiamsi prius ipsi in tali continentia de corpore abscedant, non eis imputatur nisi ad pudicitiam conjugalem, propter quam non faciunt quod facerent si liceret. Hac quippe intentione continenter vivere, parum est ad accipienda illius quæ liberius eligitur continentiæ præmia, sed sufficit ad cavenda adulteria.

(a) Er. et MSS. *dilecta est.*
(b) In MSS. *divortientes.*
(c) Er. Et MSS. *diligant.*

CAPUT XX. Viri mulieribus præire in pudicitia debent.

21. Hæc autem me de utroque sexu memineris dicere, sed maxime propter viros, qui propterea se feminis superiores esse arbitrantur, ne pudicitia pares esse dignentur: in qua etiam præire debuerunt, ut eos illæ tamquam sua capita sequerentur. Quando autem lex prohibet adulteria, si obtentu incontinentiæ carnalis infirmitatis admittatur excusatio, multis sub nomine falsæ impunitatis pereundi aperitur occasio. Neque enim carnem non habent feminæ, quibus viri aliquid tale nolunt licere, quasi eis quia viri sunt liceat. Sed absit ut melioris sexus tamquam honori debeatur, quod pudori detrahitur; cum honor justus virtuti, non vitio debeatur. Quin immo cum a feminis utique habentibus carnem, tantam flagitant castitatem, ut quando ab uxoribus diutissime peregrinantur, velint eas ab adulterino concubitu incontaminatas fervorem transigere juventutis, (et plurimæ pudicissime transigunt, et maxime Syræ, quarum mariti negotiandi quæstibus occupati, juvenes adolescentulas deserunt, et vix aliquando senes ad aniculas revertuntur:) eo ipso evidentius convincuntur non esse impossibile, quod se non posse causantur. Si enim hoc non posset infirmitas hominum, multo minus id posset sexus infirmior feminarum.

Continentiam clericorum qui electi sunt inviti, proponit viris nolentibus in divortio se continere.

22. Unde istos, qui virilem excellentiam non putant nisi peccandi licentiam, quando terremus ne adulterinis conjugiis hærendo pereant in æternum, solemus eis proponere etiam continentiam clericorum, qui plerumque ad eamdem sarcinam subeundam capiuntur inviti, eamque susceptam usque ad debitum finem, Domino adjuvante, perducunt. Dicimus ergo eis: Quid si et vos ad hoc subeundum populorum violentia caperemini, nonne susceptum caste custodiretis officium, repente conversi ad impetrandas vires a Domino, de quibus numquam antea cogitastis? Sed illos, inquiunt, honor plurimum consolatur. Respondemus, Et (a) vobis timor multo amplius moderetur. Si enim hoc multi Dei ministri repente atque inopinate impositum susceperunt, sperantes se illustrius in Christi hereditate fulgere; quanto magis vos adulteria cavendo vivere continenter debetis, metuentes non in regno Dei minus lucere, sed in gehenna ignis ardere? Hæc atque hujusmodi eis ut possumus dicimus, qui quoquo modo a se discedentibus vel propter adulterium dimissis conjugibus suis, alias volunt ducere, et cum prohibentur, infirmitatem nobis carnis opponunt. Sed jam liber etiam iste claudendus est, et rogandus Deus, ut aut eos tentari non sinat separatis innibus conjugum; aut ita sinat, ut timor periclitantis salutis fiat illis amplioris sive probatioris occasio castitatis.

(a) Sola editio Lov. *Et vos timor amplior moderetur.*

IN LIBRUM SUBSEQUENTEM

LIBRI I. RETRACTATIONUM CAPUT ULTIMUM.

Item de Mendacio scripsi librum, qui etsi cum aliquo labore intelligitur, habet tamen non inutilem ingenii et mentis exercitationem, magisque moribus ad veriloquium diligendum proficit. Hunc quoque auferre statueram de Opusculis meis, quia et obscurus et amfractuosus et omnino molestus mihi videbatur: propter quod eum nec edideram. Deinde cum postea scripsissem alterum, cujus titulus est, *Contra Mendacium*, multo magis istum non esse decreveram et jusseram: sed non est factum. Itaque in ista retractatione Opusculorum meorum, cum eum incolumen reperissem, etiam ipsum retractatum manere præcepi: maxime quia in eo nonnulla sunt necessaria, quæ in illo altero non sunt. Propterea vero illius inscriptio est, *Contra Mendacium;* istius autem, *De mendacio:* quoniam per illum totum oppugnatio est aperta mendacii, istius autem magna pars in inquisitionis disputatione versatur. Ad eumdem tamen finem uterque dirigitur. Hic liber sic incipit: *Magna quæstio est de Mendacio.*

SANCTI AURELII AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE MENDACIO

LIBER UNUS *

* Scriptus circiter annum Christi 395.

In quo quid sit Mendacium, et utrum aliquando admittendum sit, exemplis momentisque rationum in utramque partem libratis disquiritur. Mendaciorum afferuntur octo genera, iisque discussis et omnino rejectis statuitur numquam esse mentiendum.

CAPUT I. Materiæ pertractandæ difficultas.

1. Magna quæstio est de Mendacio, quæ nos in ipsis quotidianis actibus nostris sæpe conturbat: ne aut temere accusemus mendacium, quod non est mendacium; aut arbitremur aliquando esse mentiendum, honesto quodam et officioso (a) ac misericordi mendacio. Quam quæstionem tam sollicite pertractabimus, ut quæramus cum quærentibus: utrum autem aliquantum inveniamus, nihil nobis temere affirmantibus, lectori bene attendenti satis indicabit ipsa tractatio: latebrosa est enim nimis et quibusdam quasi cavernosis anfractibus sæpe intentionem quærentis eludit; ut modo velut elabatur e manibus quod inventum erat, modo rursus appareat, et rursus absorbeatur. Ad extremum tamen sententiam nostram velut certior indago comprehendet. In qua si ullus error est, cum ab omni errore veritas liberet, atque in omni errore falsitas implicet, numquam errari tutius existimo, quam cum in amore nimio veritatis et rejectione nimia falsitatis erratur. Qui enim severe reprehendunt, hoc nimium dicunt esse: ipsa autem veritas fortasse adhuc dicat, Nondum est satis. Sane quisquis legis, nihil reprehendas, nisi cum totum legeris; atque ita minus reprehendes. Eloquium noli quærere: multum enim de rebus laboravimus, et de celeritate absolvendi tam necessarii quotidianæ vitæ Operis: (b) unde aut tenuis aut prope nulla fuit nobis cura verborum.

CAPUT II. Joci non sunt mendacia.

2. Exceptis igitur jocis, quæ numquam sunt putata mendacia: habent enim evidentissimam ex pronuntiatione atque ipso jocantis affectu significationem animi nequaquam fallentis, etsi non vera enuntiantis: quo genere utrum sit utendum perfectis animis, alia quæstio est, quam modo enodandam non suscepimus: exceptis ergo jocis, prius agendum est, ne mentiri existimetur qui non mentitur.

CAPUT III. Quid sit mendacium.

3. Quapropter videndum est, quid sit mendacium. Non enim omnis qui falsum dicit mentitur, si credit aut opinatur verum esse quod dicit. Inter credere autem atque opinari hoc distat, quod aliquando ille qui credit, sentit se ignorare quod credit, quamvis de re quam se ignorare novit omnino non dubitet, (c) si eam firmissime credit; qui autem opinatur, putat se scire quod nescit. Quisquis autem hoc enuntiat quod vel creditum animo, vel opinatum tenet, etiamsi falsum sit, non mentitur. Hoc enim debet (d) enuntiationis suæ fidei, ut illud per eam proferat, quod animo tenet, et sic habet ut profert. Nec ideo tamen sine vitio est, quamvis non mentiatur, si aut non credenda credit, aut quod ignorat nosse se putat, etiamsi verum sit: incognitum enim habet pro cognito. Quapropter ille mentitur, qui aliud habet in animo, et aliud verbis vel quibuslibet significationibus enuntiat. Unde etiam duplex cor dicitur esse mentientis, id est, duplex cogitatio: una rei ejus quam veram esse vel scit, vel putat, et non profert; altera ejus rei quam pro ista profert sciens falsam esse vel putans. Ex quo fit ut possit falsum dicere non mentiens, si putat ita esse ut dicit, quamvis non ita sit; et ut possit verum dicere mentiens, si putat falsum esse et pro vero enuntiat, quamvis revera ita sit ut enuntiat. Ex animi enim sui sententia, non ex rerum ipsarum veritate vel falsitate mentiens aut non mentiens judicandus est. Potest itaque ille qui

(*) Pertinet liber ad annum circiter 395. quando quidem ultimum locum obtinet in primo Retractationum libro, quo recensentur Opuscula ab Augustino edita ante episcopatum, quem sub finem anni 395. adeptus est. Liber in editis inscribitur, *De mendacio ad Consentium*. At in scriptis codicibus nomen Consentii, qui multis post annis Augustinum super eadem re contra Priscillianistas consuluit, non prior iste, sed alius tantum, qui hunc subsequitur contra Mendacium liber, titulo inditum gerit.

(a) Sic MSS. Editi autem, *et officioso ad misericordiam mendacio*.

(b) Habent sic nonnulli MSS. Alii vero, *unde hactenus proprio*. Editi, *unde hactenus ac prope*.

(c) MSS. *sic enim firme credit*.

(d) Ita MSS. At editi, *enuntiationi suæ fidei*.

falsum pro vero enuntiat, quod tamen verum esse opinatur, errans dici et temerarius: mentiens autem non recte dicitur; quia cor duplex cum enuntiat non habet, nec fallere cupit, sed fallitur. Culpa vero mentientis est, in enuntiando animo suo fallendi cupiditas; (a) sive fallat cum ei creditur falsum enuntianti; sive non fallat, vel cum ei non creditur, vel cum verum enuntiat voluntate fallendi, quod non putat verum. Quod cum ei creditur, non utique fallit, quamvis fallere voluerit: nisi hactenus fallit, quatenus putatur ita etiam nosse vel putare ut enuntiat.

Ad mendacium an in loquente voluntas fallendi requiratur vel sufficiat.

4. Quamquam subtilissime quæratur, utrum cum abest voluntas fallendi, absit omnino mendacium. * Quid enim si quisque falsum loquens, quod falsum esse existimat, ideo tamen facit, quia putat sibi non credi, ut eo modo falsa fide absterreat eum cui loquitur, quem sentit sibi nolle credere? Hic enim studio non fallendi mentitur, si mendacium est enuntiare aliquid aliter quam scis esse vel putas: si autem mendacium non est nisi cum aliquid enuntiatur voluntate fallendi, non mentitur iste, qui propterea falsum loquitur, quamvis noverit vel putet falsum esse quod loquitur, ut ille cui loquitur non ei credendo non fallatur, quia eum sibi non crediturum vel scit vel putat. Unde si appareat fieri posse, ut aliquis propterea falsum dicat, ne fallatur ille cui dicitur, exsistit aliud e contrario genus, propterea verum dicentis ut fallat. Qui enim verum ideo loquitur, quia sentit sibi non credi, ideo utique verum dicit ut fallat: scit enim vel existimat propterea falsum putari posse quod dicitur, quoniam ab ipso dicitur. Quamobrem cum ideo verum dicit ut falsum putetur, ideo verum dicit ut fallat. Quærendum ergo est, quis potius mentiatur, utrum ille qui falsum dicit ne fallat, an ille qui verum dicit ut fallat; cum et ille sciat vel putet falsum se dicere, et iste sciat vel putet verum se dicere. Jam enim diximus eum qui nescit falsum esse quod enuntiat, non mentiri, si hoc putat verum; eumque potius mentiri, qui etiam verum enuntiat, cum falsum putat; quia ex animi sui sententia judicandi sunt. De illis itaque non parva quæstio est, quos proposuimus: unum qui scit aut putat se falsum dicere, et ideo dicit ne fallat; velut si aliquam viam noverit obsideri a latronibus, et timens ne per illam pergat homo cujus saluti prospicit, et eum scit sibi non credere, dicat eam viam non habere latrones, ad hoc ut illac non eat, dum ideo credit latrones ibi esse, quia ille dixit non ibi esse, cui non credere statuit, mendacem putans: alterum autem qui sciens aut putans verum esse quod dicit, ad hoc tamen dicit ut fallat; tamquam si homini non sibi credenti dicat latrones in illa via esse, ubi re vera eos esse cognovit, ut ille cui dicit per illam viam magis pergat, atque ita in latrones incidat, dum

A putat falsum esse quod ille dixerit. Quis ergo istorum mentitur, ille qui elegit falsum dicere ne fallat, an ille qui elegit verum dicere ut fallat? Ille qui falsum dicendo egit ut verum sequeretur cui dixit, an iste qui verum dicendo egit ut falsum sequeretur cui dixit? An forte ambo mentiti sunt, ille quia voluit falsum dicere, iste quia voluit fallere? An potius neuter eorum mentitus est, ille quia voluntatem habuit non fallendi, et ille quia voluntatem habuit verum dicendi? Non enim nunc agitur quis eorum peccaverit, sed quis mentitus sit. Cito enim videtur ille peccasse, qui verum dicendo egit ut homo incideret in latrones: ille autem non peccasse, vel etiam bene fecisse, qui falsum dicendo egit ut homo perniciem devitaret. Sed possunt B exempla ista converti, ut et ille aliquid gravius eum pati velit quem falli non vult; multi enim vera quædam cognoscendo sibi intulerunt perniciem, si talia fuerunt ut eos latere debuerint: et iste aliquid commodi velit adipisci eum quem vult falli; nonnulli enim qui sibi mortem intulissent, si aliquid mali quod vere contigerat de caris suis cognovissent, falsum putando sibi pepercerunt; atque ita falli eis profuit, sicut aliis obfuit vera cognoscere. Non ergo id agitur, quo animo consulendi aut nocendi, vel ille falsum dixit ne falleret, vel iste verum dixit ut falleret; sed exceptis commodis aut incommodis eorum quibus locuti sunt, quantum ad ipsam veritatem falsitatemque adtinet, quæritur quis eorum, an uterque neuterve menti- C tus sit. Si enim mendacium est enuntiatio cum voluntate falsum enuntiandi, ille potius mentitus est qui falsum dicere voluit, et dixit quod voluit, quamvis ne falleret dixerit: si autem mendacium est quælibet enuntiatio cum voluntate fallendi, non ille, sed iste mentitus est, qui etiam verum dicendo fallere voluit: quod si mendacium est enuntiatio cum voluntate alicujus falsitatis, ambo mentiti sunt; quia et ille suam enuntiationem falsam esse voluit, et iste de vero suo falsum credi voluit: porro si mendacium est enuntiatio falsum enuntiare volentis ut fallat, neuter mentitus est; quia et ille habuit voluntatem falsum dicendo verum persuadere, et iste ut falsum persuaderet verum dicere. Aberit igitur omnis temeritas atque omne D mendacium, si id quod verum credendumve cognovimus, cum opus est enuntiamus, et id volumus persuadere quod enuntiamus. Si autem vel quod falsum est verum putantes, vel quod incognitum est nobis pro cognito habentes, vel quod credendum non est credentes, vel cum id non opus est enuntiantes, tamen non aliud quam id quod enuntiamus persuadere conamur: non abest quidem (b) temeritatis error, sed abest b omne mendacium. Nulla enim definitionum illarum timenda est, cum bene sibi conscius est animus, hoc se enuntiare quod verum esse aut

(a) MSS. *sive fallat, sive non, vel cum ei creditur, vel cum verum* etc. omissis verbis, *cum ei creditur falsum enuntianti*.

(b) Sic MSS. At editi, *temeritas et error*.

novit, aut opinatur, aut credit, neque velle aliquid nisi quod enuntiat persuadere.

Mentiri num aliquando possit aut liceat.

5. Sed utrum sit utile aliquando mendacium, multo major magisque necessaria quæstio est. Utrum ergo mentiatur quisquis fallendi non habet voluntatem, vel etiam id agit ne fallatur cui aliquid enuntiat, quamvis enuntiationem ipsam falsam habere voluerit, quia ideo voluit ut verum persuaderet; et utrum mentiatur quisquis etiam verum volens enuntiat caussa fallendi, dubitari potest. Nemo autem dubitat mentiri eum, qui volens falsum enuntiat caussa fallendi: quapropter enuntiationem falsam cum voluntate ad fallendum prolatam, manifestum est esse mendacium. Sed utrum hoc solum sit mendacium, alia quæstio est. * Interim de hoc genere, in quod omnes consentiunt, inquiramus: utrum aliquando sit utile falsum aliquid enuntiare cum voluntate fallendi. Nam qui hoc sentiunt, adhibent testimonia sententiæ suæ, commemorantes Saram cum risisset, Angelis negasse quod riserit; Jacob a patre interrogatum, respondisse quod ipse esset Esau major filius ejus; Ægyptias quoque obstetrices, ne infantes Hebræi nascentes interficerentur, etiam Deo approbante et remunerante mentitas: et multa ejusmodi exempla eligentes, eorum hominum mendacia commemorant, quos culpare non audeas, atque ita fatearis aliquando esse posse non solum reprehensione non dignum, sed etiam dignum laude mendacium. Addunt etiam, quo non solos premant divinis libris deditos, sed etiam omnes homines sensumque communem, dicentes, Si quis ad te confugiat, qui mendacio tuo possit a morte liberari, non es mentiturus? Si aliquid ægrotus interroget quod ei scire non expedit, qui etiam te non respondente possit gravius affligi, audebisne aut verum dicere in perniciem hominis, aut silere potius quam honesto et misericordi mendacio valetudini ejus opitulari? His atque talibus copiosissime se arbitrantur urgere, ut si consulendi caussa exigit, aliquando mentiamur.

* CAPUT V. Opinio affirmans mentiendum esse nonnumquam.
Gen. 18. 11.
Gen. 27. 19.
Exodi 1. 19.

Opinio negans esse umquam mentiendum.

6. Contra illi quibus placet numquam mentiendum, multo fortius agunt, utentes primo auctoritate divina, quoniam in ipso Decalogo scriptum est; *Falsum testimonium ne dicas*, quo genere complectitur omne mendacium: quisquis enim aliquid enuntiat, testimonium perhibet animo suo. Sed ne quis contendat non omne mendacium falsum testimonium esse appellandum; quid dicturus est ad id quod scriptum est, *Os quod mentitur occidit animam*: quod ne quis arbitretur exceptis aliquibus mentientibus posse intelligi, alio loco legat, *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*. Unde ore suo ipse Dominus, *Sit*, inquit, *in ore vestro, Est, est; Non, non: quod autem amplius est a malo est*. Hinc et Apostolus cum exuendum veterem hominem præciperet, quo nomine omnia peccata intelliguntur, consequenter ait, in primis ponens, *Quapropter deponentes mendacium, loquimini veritatem*.

Exodi 20. 16.
Sap. 1. 11.
Psal. 5. 7.
Matth. 5. 37.
Ephes. 4. 25.

Exempla pro mendacio ex veteri Testamento allata discutiuntur.

7. Nec illis quæ de veteribus libris mendaciorum exempla prolata sunt, terreri se dicunt; ubi quidquid gestum est, figurate accipi potest, quamvis revera contigerit: quidquid autem figurate fit aut dicitur, non est mendacium. Omnis enim enuntiatio, ad id quod enuntiat, referenda est. Omne autem figurate aut factum aut dictum hoc enuntiat quod significat eis quibus intelligendum prolatum est. Unde credendum est illos homines qui propheticis temporibus digni auctoritate fuisse commemorantur, omnia quæ scripta sunt de illis, prophetice gessisse atque dixisse: nec minus prophetice eis accidisse, quæcumque sic acciderunt, ut eodem prophetico Spiritu memoriæ litterisque mandanda judicarentur. De obstetricibus autem, quia non eas possunt dicere prophetico Spiritu significandi futuri veri gratia, aliud pro alio renuntiasse Pharaoni, etiamsi aliquid ipsis nescientibus quod per eas actum est significavit, pro gradu suo dicunt approbatas et remuneratas a Deo. Qui enim nocendi caussa mentiri solet, si jam consulendi (a) caussa mentiatur, multum profecit. Sed aliud est quod per se ipsum laudabile proponitur, aliud quod in deterioris comparatione præponitur. Aliter enim gratulamur cum sanus est homo, aliter cum melius habet ægrotus. Nam in Scripturis ipsis justificata etiam Sodoma dicitur in comparatione scelerum populi Israel. Et ad hanc regulam dirigunt omnia mendacia quæ proferuntur de veteribus libris, nec reprehensa inveniuntur, vel reprehendi non possunt, ut aut indole proficientium et spe approbentur, aut significationis alicujus caussa non sint omnino mendacia.

Ezech. 16. 52.

Mentiendi exemplum ex Testamento novo nullum suppetere.

8. Et ideo de libris novi Testamenti, exceptis figuratis significationibus Domini, si vitam moresque sanctorum et facta ac dicta consideres, nihil tale proferri potest, quod ad imitationem provocet mentiendi. Simulatio namque Petri et Barnabæ non solum commemorata, verum etiam reprehensa atque correcta est. Non enim ut nonnulli * putant, ex eadem simulatione etiam Paulus apostolus aut Timotheum circumcidit, aut ipse quædam ritu Judaico sacramenta celebravit; sed ex illa libertate sententiæ suæ, qua prædicavit nec gentibus prodesse circumcisionem, nec Judæis obesse. Unde nec illos adstringendos ad consuetudinem Judæorum, nec illos a paterna deterrendos censuit. Unde illa verba ejus sunt: *Circumcisus quis vocatus est? non adducat præputium. In præputio quis vocatus est? non circumcidatur. Circumcisio nihil est, et præputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei. Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat*. Quomodo enim potest adduci præputium quod præcisum est? Sed *non adducat* dixit, non ita vivat, quasi præputium adduxerit, id est, quasi

Gal. 2. 12.
Act. 16. 3.
* *Hieronymus epistola 75 inter Augustinianas.*
Timothei circumcisio non per simulationem facta.
1. Cor. 7. 18, etc.

(a) Hic in editis additur *vel proficiendi*, quod a MSS. abest.

A in eam partem quam nudavit, rursus tegmen carnis adtraxerit, et quasi Judæus esse destiterit: sicut alibi dicit, *Circumcisio tua præputium facta est*. Et hoc non tamquam cogens dixit Apostolus, aut illos manere in præputio, aut Judæos in consuetudine patrum suorum: sed ut (a) neutri in alteram cogerentur; potestatem autem haberet quisque manendi in sua consuetudine, non necessitatem. Neque enim si vellet Judæus, ubi nullum perturbaret, recedere a Judaicis observationibus, prohiberetur ab Apostolo: quando quidem consilium in eis permanendi ad hoc dedit, ne superfluis perturbati Judæi, ad ea quæ saluti essent necessaria non venirent. Neque ab illo prohiberetur si vellet quisquam gentilium ideo circumcidi, ut hoc ipsum ostenderet non se detestari quasi noxium, sed indifferenter habere tamquam signaculum, cujus utilitas jam tempore præterisset: non enim, si salus ex eo jam nulla esset, etiam exitium inde metuendum fuit. Ideoque et Timotheus cum in præputio vocatus esset tamen quia de Judæa matre ortus erat, et ostendere cognatis suis debebat ad eos lucrifaciendos, non hoc se didicisse in disciplina Christiana, ut illa sacramenta quæ Legis veteris essent abominaretur, circumcisus est ab Apostolo: ut hoc modo demonstrarent Judæis, non ideo gentes non ea suscipere, quia mala sunt et perniciose a patribus observata, sed quia jam saluti non necessaria post adventum tanti sacramenti, quod per tam longa tempora tota vetus illa Scriptura propheticis figurationibus parturivit. Nam et Titum circumcideret, cum hoc urgerent Judæi, nisi subintroducti falsi fratres ideo fieri vellent, ut haberent quod de ipso Paulo disseminarent, tamquam eorum veritati cesserit, qui spem salutis Evangelicæ in circumcisione carnis atque ejusmodi observationibus esse prædicarent, et sine his nemini Christum prodesse contenderent: cum contra nihil prodesset Christus eis, qui eo animo circumciderentur, ut ibi esse salutem putarent: unde est illud, *Ecce ego Paulus dico vobis, quia si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit*. Ex hac igitur libertate Paulus paternas observationes observavit, hoc unum cavens et prædicans, ne sine his salus (b) Christiana nulla putaretur. Petrus autem simulatione sua, tamquam in Judaismo salus esset, cogebat gentes judaizare: quod verba Pauli ostendunt dicentis, *Quomodo gentes cogis judaizare?* Non enim cogerentur, nisi viderent eum sic eas observare, quasi præter illas salus esse non posset. Petri ergo simulatio libertati Pauli non est comparanda. Et ideo Petrum amare debemus libenter correctum, non autem adstruere etiam de Pauli auctoritate mendacium: qui et Petrum coram omnibus in rectam viam revocavit, ne gentes per eum judaizare cogerentur; et ipse suæ prædicationi adtestatus est, qui cum putaretur hostis paternarum traditionum, eo quod nolebat eas imponere gentibus, non aspernatus eas ipse more patrio celebrare, satis ostendit hoc in eis Christo adveniente remansisse, ut nec Judæis essent perniciosæ, nec gentibus necessariæ, nec jam cuiquam hominum salutares.

Rom. 2. 25.
Act. 16. 1. et 3.
Gal. 2. 3.
Gal. 5. 2.
Gal. 2. 14.

Petrus libenter correctus a Paulo.

9. Quod si auctoritas mentiendi nec de antiquis libris proferri potest, vel quia non est mendacium quod figurate gestum dictumve recipitur, vel quia bonis ad imitandum non proponitur quod in malis, cum proficere cœperint, in pejoris comparatione laudatur: nec de novi Testamenti libris, quia correctio potius quam simulatio, sicut lacrymæ potius quam negatio Petri est imitanda, * jam illis exemplis, quæ

B de communi vita proferuntur, multo confidentius asserunt non esse credendum. Prius enim docent iniquitatem esse mendacium, multis documentis litterarum sanctarum, et eo maxime quod scriptum est: *Odisti Domine omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium*. Aut enim, ut solet Scriptura, sequenti versu exposuit superiorem; ut quoniam latius solet patere iniquitas, intelligamus nominato mendacio (c) tamquam speciem iniquitatis significare voluerit; aut si aliquid interesse arbitrantur, tanto pejus est mendacium, quanto gravius positum est, *perdes*, quam *odisti*. Forte enim odit aliquem Deus aliquanto mitius, ut eum non perdat: quem vero perdit, tanto vehementius odit, quanto severius punit.

C Odit autem omnes qui operantur iniquitatem: at omnes qui loquuntur mendacium etiam perdit. Quo constituto quis eorum qui hæc asserunt commovebitur illis exemplis, cum dicitur, Quid si ad te homo confugiat, qui mendacio tuo possit a morte liberari? Illa enim mors quam stulte timent homines, qui peccare non timent, non animam, sed corpus occidit, sicut Dominus in Evangelio docet; unde præcipit ne ipsa timeatur: os autem quod mentitur, non corpus, sed animam occidit. His enim verbis apertissime scriptum est: *Os quod mentitur, occidit animam*. Quomodo ergo non perversissime dicitur, ut alter corporaliter vivat, debere alterum spiritaliter mori? Nam et ipsa dilectio proximi ex sua cujusque terminum accepit. *Diliges*, inquit,

D *proximum tuum tamquam te ipsum*. Quomodo ergo quisque diligit tamquam se ipsum, cui ut præstet vitam temporalem, ipse amittit æternam? quando quidem si pro illius temporali vita suam ipsam temporalem perdat, non est jam diligere sicut se ipsum, sed plus quam se ipsum: quod sanæ doctrinæ regulam excedit. Multo minus igitur æternam suam pro alterius temporali mentiendo amissurus est. Temporalem plane vitam suam pro æterna vita proximi non dubitabit Christianus amittere: hoc enim præcessit exemplum, ut pro nobis Dominus ipse

Auctoritatem mentiendi non magis communis vitæ quam Scripturarum exemplis adstrui posse.

* CAPUT VI. Mendacium esse iniquitatem et mortem animæ afferre, nec proinde admittendum pro cujusquam salute temporali.

Psal. 5. 7.
Matth. 10. 28.
Sap. 1. 11.
Levit. 19. 18. Matth. 22. 39.

(a) Nonnulli MSS. *sed ut neuter in alteram cogeretur*.
(b) In sola editione Lov. *Christiana*.

(c) Ita MSS. At editi, *quam speciem*.

Joan. 15. 12. moreretur. Ad hoc enim et ait, *Hoc est mandatum meum, ut diligatis invicem, sicut et ego dilexi vos. Majorem dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis.* Non enim quisquam est ita desipiens, ut dicat aliud quam saluti sempiternæ hominum consuluisse Dominum vel faciendo quod præcepit, vel præcipiendo quod fecit. Cum igitur mentiendo vita æterna amittatur, nunquam pro cujusquam temporali vita mentiendum est. Enim vero isti qui stomachantur et indignantur, si nolit aliquis mendacio perimere animam suam, ut alius senescat in carne; quid si etiam furto nostro, quid si adulterio liberari possit aliquis de morte, ideone furandum est, aut mœchandum? Nesciunt enim ad hoc se cogere, ut si laqueum ferat homo et stuprum petat, confirmans quod sibi collum ligabit, nisi ei concedatur quod petit, consentiatur propter animam, sicut ipsi dicunt, liberandam. Quod si absurdum et nefarium est, cur animam suam quisque mendacio corrumpat, ut alter vivat in corpore, cum si suum corpus propterea corrumpendum daret, omnium judicio nefariæ turpitudinis damnaretur? Proinde non est in ista quæstione attendendum, nisi utrum iniquitas sit mendacium. Quod cum supra commemoratis documentis asseratur, videndum est ita quæ utrum pro alterius salute mentiri aliquis debeat, ac si quæreretur utrum pro alterius salute iniquus esse aliquis debeat. Quod si respuit animæ salus, quæ non potest nisi æquitate servari, et se ut præponamus non solum alterius, sed etiam nostræ saluti temporali jubet, quid restat, inquiunt, quo dubitare debeamus nunquam omnino esse mentiendum? Non enim dici potest esse aliquid in temporalibus commodis, salute ac vita corporali majus aut carius. Unde si nec ipsa præponenda est veritati, quid objici potest propter quod mentiendum esse contendant, qui aliquando putant oportere mentiri.

CAPUT VII. Nec pudicitiam corporalis causa ementiendum.

10. (a) PUDICITIÆ quippe corporis, quia multum honorabilis persona videtur occurrere, et pro se flagitare mendacium, ut si stuprator irruat qui possit mendacio devitari, sine dubitatione mentiendum sit: facile responderi potest, nullam esse pudicitiam corporis, nisi ab integritate animi pendeat, qua disrupta cadat necesse est, etiamsi intacta videatur; et ideo non in rebus temporalibus esse numerandam, quasi quæ invitis possit auferri. Nullo modo igitur animus se mendacio corrumpit pro corpore suo, quod scit manere incorruptum, si ab ipso animo incorruptio non recedat. Quod enim violenter non præcedente libidine patitur corpus, vexatio potius quam corruptio nominanda est. Aut si omnis vexatio corruptio est, non omnis corruptio turpis est; sed quam libido procuraverit, aut cui libido consenserit. Quanto autem præstantior est animus corpore, tanto sceleratius corrumpitur. Ibi ergo servari potest pudicitia, ubi nulla nisi voluntaria potest esse corruptio. Certe enim si stuprator corpus invaserit, qui nec vi contraria possit, nec ullo consilio vel mendacio devitari, necesse est fateamur, aliena libidine pudicitiam non posse violari. Quapropter quoniam nemo dubitat meliorem esse animum corpore, integritati corporis integritas animi præponenda est, quæ in æternum servari potest. Quis autem dixerit integrum animum esse mentientis? Etenim libido quoque ipsa recte definitur, Appetitus animi quo æternis bonis quælibet temporalia præponuntur. Nemo itaque potest convincere aliquando esse mentiendum, nisi qui potuerit ostendere æternum aliquod bonum obtineri posse mendacio. Sed cum tanto quisque ab æternitate discedat, quanto a veritate (b) discedit; absurdissimum est dicere, discedendo inde posse ad boni aliquid aliquem pervenire. Aut si est aliquod bonum æternum quod non complectatur veritas, non erit verum: et ideo nec bonum erit, quia falsum erit. Ut autem animus corpori, ita etiam veritas ipsi animo præponenda est; ut eam non solum magis quam corpus, sed etiam magis quam se ipsum appetat animus. Ita quippe erit integrior et castior, cum ejus potius immutabilitate quam sua mutabilitate perfruetur. Si autem Loth cum ita justus esset, ut Angelos etiam hospites suscipere mereretur, stuprandas filias Sodomitis obtulit, ut feminarum potius ab eis corpora quam virorum corrumperentur: quanto diligentius atque constantius animi castitas in veritate servanda est, cum verius ipse corpori suo, quam corpus virile femineo corpori præferatur.

Libido quid sit.

Gen. 19. 8.

CAPUT VIII. Neque mentiendum studio servandi alios ad vitam æternam.

11. QUOD si quisquam putat, ideo cuiquam pro alio esse mentiendum, ut interim vivat, aut in his rebus quas multum diligit non offendatur, quo possit ad æternam veritatem pervenire discendo: non intelligit primo nullum esse flagitium, quod non eadem conditione suscipere cogatur, sicut jam superius demonstratum est: deinde ipsius doctrinæ auctoritatem (c) intercipi et penitus interire, si eis quos ad illam perducere conamur, mendacio nostro persuademus aliquando esse mentiendum. Cum enim doctrina salutaris, partim credendis, partim intelligendis rebus constet, nec ad ea quæ intelligenda sunt perveniri possit, nisi prius credenda credantur: quomodo credendum est ei qui putat aliquando esse mentiendum, ne forte et tunc mentiatur cum præcipit ut credamus? Unde enim sciri potest, utrum et tunc habeat aliquam causam, sicut ipse putat, officiosi mendacii, existimans falsa narratione hominem territum posse a libidine cohiberi, atque hoc modo etiam ad spiritualia se consulere mentiendo arbitretur? Quo genere admisso atque approbato, omnis omnino fidei disciplina

(a) MSS. *Pudicitia.* Et infra plerique cum editione Er. habent, *honorabili persona.* Alii vero MSS. *honorabili persona* [illegible]

(b) Sic MSS. At editi, *quanto a veritate discordat*: qui autem mentitur a veritate discedit: absurdissimum est etc.

(c) Editio Er. *intercipiet penitus interire.* Lov. *incipiet penitus interimere.* Castigantur ex MSS.

subvertitur: qua subverso, nec ad intelligentiam pervenitur, cui capiendæ ista parvulos nutrit: a atque ita omnis doctrina veritatis aufertur, cedens licentiosissime falsitati si mendacio (*a*) vel officioso alicunde penetrandi aperitur locus. Aut enim temporalia commoda, vel propria vel aliena, veritati præponit, quicumque mentitur; quo quid fieri potest perversius? aut eum veritati adipiscendæ opitulante mendacio vult facere idoneum, intercludit aditum veritati; volens enim b cum mentitur esse (*b*) aptus, fit cum verum dicit incertus. Quamobrem aut non est credendum bonis, aut credendum est eis quos credimus debere aliquando mentiri, aut non est credendum bonos aliquando mentiri: horum trium primum perniciosum est, secundum stultum: restat ergo ut numquam mentiantur boni.

CAPUT IX. *Mendacium consenl quidam adhibendum quo removeat homo stuprum quod ipse ab alio pateretur.*

12. Sic ista quæstione ex utraque parte considerata atque tractata, non tamen facile ferenda sententia est: sed adhuc diligenter audiendi qui dicunt, nullum esse tam malum factum, quod non in pejoris devitatione faciendum sit; pertinere autem ad facta hominum, non solum quidquid faciunt, sed quidquid etiam cum consensione patiuntur. Unde si exstitit caussa ut eligeret Christianus thurificare idolis, ne consentiret stupro quod persecutor ei nisi faceret minabatur; recte videntur quærere cur non etiam mentiretur, ut tantam illam turpitudinem devitaret. Ipsam enim consensionem, qua se stuprum pati mallet, quam thurificare idolis, non passionem dicunt esse, sed factum: quod ne faceret, elegit thurificare. Quanto igitur mendacium proclivius elegisset, si mendacio posset a sancto corpore tam immane flagitium removere?

Refellitur argumentum illorum et exemplum.

13. In qua propositione ista sunt quæ merito quæri possunt: utrum talis consensio pro facto habenda sit; aut utrum consensio dicenda sit quæ non habet approbationem; aut utrum approbatio sit cum dicitur, Expedit hoc pati potius quam illud facere; et utrum recte ille fecerit thurificare quam stuprum pati; et utrum mentiendum esset potius, si ea conditio daretur, quam thurificandum. Sed si talis consensio pro facto habenda est, homicidæ sunt etiam qui occidi maluerunt quam falsum testimonium dicere; et quod est homicidium gravius, in se ipsos. Cur enim hoc pacto non dicatur, quod ipsi se occiderint; quia elegerunt hoc in se fieri, ne facerent quod cogebantur? Aut si gravius putatur alium occidere quam se ipsum, quid si hæc conditio Martyri proponeretur, ut si nollet de Christo falsum testimonium dicere atque immolare dæmonibus, ante oculos ipsius alius non quilibet homo, sed pater ejus occideretur, rogans etiam filium ne id perseverantia sua fieri permitteret? Nonne manifestum est, illo in testimonii fidelissimi sententia permanente, solos homicidas futuros fuisse, qui patrem ejus occiderent, non illum etiam parricidam? Sicut ergo hujus tanti sceleris particeps

Aliena peccata non ei imputanda qui illa posset leviore suo peccato impedire.

A iste non esset, cum elegisset patrem suum potius ab aliis interfici, etiam sacrilegum, cujus anima raperetur ad pœnas, quam fidem suam falso testimonio violare: sic talis ille consensus non eum faceret tanti flagitii participem, si male facere ipse nollet, quidquid alii propterea fecissent, quia ipse non faceret. Quid enim tales persecutores dicunt, nisi, Fac male, ne nos faciamus? Qui si vere, nobis facientibus, non fecissent, nec sic eis nostro scelere suffragari deberemus. Nunc vero quando jam faciunt, cum (*c*) e ista non dicunt, cur nobiscum potius, quam soli turpes atque nocentes sint? Non enim consensus ille dicendus est; quia non approbamus quod faciunt, semper optantes, et quantum in nobis est prohibentes ne faciant, factumque ipsorum non B solum non committentes cum eis, sed etiam quanta possumus detestatione damnantes.

Peccantibus non consentire qui eos non vult peccando cohibere.

14. Quomodo, inquis, non cum eis facit, quando illi hoc non facerent, si ipse illud faceret? Hoc modo frangimus januam cum effractoribus, quia si non eam clauderemus; illi non frangerent: et occidimus homines cum latronibus, si scire contingat hoc eos esse facturos, quia si nos prævenientes eos occideremus, illi non occiderent alios. Aut si fateatur nobis aliquis parricidium se facturum, nos eum eo facimus, si cum possumus eum prius quam faciat, non interficimus, quando aliter eum vel cohibere vel impedire non possumus. Totidem enim verbis dici potest, Fecisti cum eo, quia hoc ille non fecisset, si tu illud fecisses. Ego utrumque malum fieri nollem, sed C id tantum cavere potui ne fieret, quod erat in mea potestate: alterum autem alienum, quod meo præcepto exstinguere non potui, meo malefacto impedire non debui. Non ergo peccantem approbat, qui pro alio non peccat; et neutrum placet ei qui utrumque nollet admitti: sed illud quod ad se pertinet, etiam potestate non perpetrat; quod autem ad alterum, sola voluntate condemnat. Et ideo proponentibus illam conditionem atque dicentibus, Si non thurificaveris, hoc patieris; si respondisset, Ego neutrum eligo, utrumque detestor, ad nihil horum vobis consentio: inter hæc verba atque talia, quæ certe quoniam vera essent, nulla ejus consensio, nulla approbatio teneretur; quæcumque ab eis passus esset, illi deputaretur injuriarum acceptio, illis commissio D peccatorum. Debuitne igitur, ait quispiam, stuprum perpeti potius quam thurificare? Si quæris quod debuerit, neutrum debuit. Si enim dixero aliquid horum debuisse; aliquid horum approbabo, cum improbem utrumque. Sed si quæritur quod horum potius debuit evitare, qui utrumque non potuit, sed alterutrum potuit; respondebo, suum peccatum potius quam alienum; et levius potius quod suum, quam gravius quod alienum. Ut enim salva diligentiore inquisitione interim concedam, gravius esse stuprum quam thurificationem illa tamen ipsius erat, illud alienum factum, quam-

Vitare peccatum quisque debet levius potius quod suum, quam quod gravius alienum.

(a) In MSS. *velut officioso.*
(b) Nonnulli MSS. *apertus.* Forte legendum, *opertus.*

(c) Sic melioris notæ MSS. At editi, *cum ista dicunt:* omisso *non.*

via id ipse perpeteretur: cujus autem factum, ejus et peccatum. Quamvis enim gravius sit homicidium quam furtum: pejus est tamen facere furtum, quam pati homicidium. Itaque si cuiquam proponeretur, ut si furtum facere nollet, interficeretur, hoc est, committeretur in eum homicidium; quia utrumque evitare non posset, id evitaret potius quod suum peccatum esset, quam quod alienum. Nec ideo illud ejus fieret, quia in eum committeretur, et quia id posset evitare, si suum vellet admittere.

An non mentiendum ut vitetur immunditia corporalis.

15. Totus itaque hujus quæstionis nodus ad hoc adducit, ut quæratur, utrum alienum nullum peccatum, quamvis in te commissum, tibi imputetur, si leviore tuo peccato id possis evitare, (a) nec facias an excepta est omnis immunditia corporalis. Nemo enim aliquem immundum fieri dicit, **B** si occidatur, aut mittatur in carcerem, aut in vinculis habeatur, aut flagelletur, ceterisque tormentis et cruciatibus affligatur, aut proscribatur damnisque afficiatur gravissimis usque ad ultimam nuditatem, aut expolietur honoribus atque ingentes accipiat contumelias per quæcumque convicia: quidquid horum quisque injuste passus fuerit, nemo est tam demens qui eum immundum fieri dicat. At si fimo perfundatur, aut si tale aliquid ei per os infundatur vel inculcetur, patiaturve muliebria, omnium fere sensus abhorret, et (b) conspurcatum atque immundum vocant. Ita igitur concludendum est, ut quæcumque aliena peccata, exceptis iis quæ immundum faciunt in quem committuntur, non evitet quisque peccatis suis neque pro se, neque pro quoquam, **C** sed ea sufferat potius fortiterque patiatur; et si nullis peccatis suis ea debet evitare, neque mendacio: illa vero quæ ita committuntur in hominem, ut eum faciant immundum, etiam peccatis nostris evitare debeamus; ac per hoc nec peccata dicenda sint, quæ propterea fiunt ut illa immunditia devitetur. Quidquid enim ita fit, ut nisi fieret, juste reprehenderetur, non est peccatum. Ex quo conficitur, nec illa immunditia vocanda sit, quando evitandi eam nulla facultas est: habet enim etiam tunc quod recte agat qui ea patitur, ut patienter ferat quidquid non potest evitare. Nullus autem recte agens immundus fieri potest quolibet contagio corporali. Immundus est enim ante Deum omnis iniquus. Mundus ergo est omnis justus; **D** etsi non ante homines, tamen ante Deum, qui sine errore judicat. Proinde nec cum ea patitur, data evitandi potestate, contactu ipso immundus fit; sed peccato, quo ea cum posset noluit evitare. Nullum enim peccatum esset, quidquid propter illa evitanda factum esset. Propter hæc igitur evitanda quisquis mentitus fuerit, non peccat.

Mendacia quæ alios lædunt, non admittenda ut immunditia corporalis vitetur.

16. An aliqua etiam mendacia excipienda sunt ut satius sit hæc, pati, quam illa committere? Quod si ita est, non quidquid factum fuerit ut illa immunditia evitetur, non est peccatum: quando quidem sunt quædam mendacia quæ gravius sit admittere, quam illa pati. Nam si aliquis ad stuprum quæratur, qui possit occultari mendacio, quis audet dicere, nec tunc esse mentiendum? At si tali mendacio possit latere, quod alterius famam lædat, ejus immunditiæ falso crimine ad quam patiendam ille quæritur: tamquam si dicatur quærenti nominato aliquo casto viro atque ab hujusmodi flagitiis alieno, Vade ad illum, et ipse tibi procurabit quo libentius utaris, novit enim tales et diligit; atque ita iste ab eo quem quærebat, posset averti: nescio utrum alterius fama mendacio violanda sit, ne alterius corpus aliena libidine violetur. Et omnino numquam pro aliquo mentiendum est, eo mendacio quod alterum lædat: etsi levius læditur, quam ille nisi ita mentireris læderetur. **B** Quia nec panis alienus invito, quamvis valentiori, auferendus est, ut alatur infirmior; nec innocens invitus virgis cædendus est, ne alius occidatur. Plane si velint fiat; quia nec læduntur, cum ita volunt: * sed utrum etiam volentis fama falso stupri crimine lædenda sit, ut ab alterius corpore stuprum avertatur, magna quæstio est. Et nescio utrum facile reperiatur, quomodo justum sit volentis famam falso stupri crimine maculari, quam ipso stupro corpus inviti.

* CAPUT X.

Mendacium in doctrina religionis numquam adhibendum.

17. Sed tamen si talis optio proponeretur ei qui thurificare idolia, quam muliebria perpeti maluit, ut si illud vellet evitare, famam Christi aliquo mendacio violaret, insanissimus esset, si faceret. Plus etiam dico, quia insanus esset, si alienæ libidinis evitandæ causa, **C** ne id in eo fieret quod nulla sua libidine pateretur, Christi Evangelium falsis Christi laudibus infalsaret; magis evitans alienam corruptionem in corpore suo, quam in doctrina sanctificationis animarum atque corporum corruptionem suam. Quamobrem a doctrina religionis, atque ab eis omnino enuntiationibus, quæ propter doctrinam religionis enuntiantur, cum illa docetur et discitur, omnia penitus mendacia removenda sunt. Nec ulla omnino causa inveniri posse credatur, cur in rebus talibus mentiendum sit: quando nec ideo in ea doctrina mentiendum est, ut ad eam ipsam quisque facilius perducatur. Fracta enim vel leviter (c) diminuta auctoritate veritatis omnia dubia remanebunt: quæ nisi vera credantur, teneri certa non possunt. **D** Licet igitur vel disserteri ac disputatori atque prædicatori rerum æternarum, vel narratori vel pronuntiatori rerum temporalium ad ædificandam religionem atque pietatem pertinentium, occultare in tempore quidquid occultandum videtur: mentiri autem numquam licet; ergo nec occultare mentiendo.

CAPUT XI. Mendacia etiam removenda quæ aut

18. Hoc primitus et firmissime constituto, de ceteris mendaciis securius quæritur. Sed consequenter etiam videndum est, removenda esse etiam omnia mendacia quæ aliquem lædunt injuste: quia nulli est injuria vel levior inferenda, ut

(a) Sic MSS. At editi, *ne facias.*
(b) In MSS. *constupratum.*

(c) Aliquot MSS. *demota.* Alii, *demutata.*

alteri obsunt, aut ipsi mentienti.

ab alio gravior repellatur. Nec illa sunt admittenda mendacia, quæ quamvis non obsint alteri, nulli tamen prosunt, et obsunt eis ipsis qui gratis mentiuntur. Ipsi enim proprie mendaces dicendi sunt.

Mentiens et mendax differunt.

Interest enim inter mentientem atque mendacem. Nam mentiens est etiam qui mentitur invitus: mendax vero amat mentiri, atque a habitat animo in (a) delectatione mentiendi. Juxta ponendi sunt et qui de mendacio volunt placere hominibus, non ut alicui faciant injuriam vel inferant contumeliam, jam enim supra hoc genus removimus; sed ut suaves sint in sermonibus suis. Isti ab illo genere in quo mendaces posuimus, hoc differunt, quod illos mentiri delectat, gaudentes de ipsa fallacia; istis autem placere libet de suaviloquio, qui tamen veris mallet placere; sed quando non facile inveniunt vera B quæ grata sint audientibus, mentiri eligunt potius, quam tacere. Difficile est tamen ut isti totam narrationem falsam aliquando suscipiant; sed plerumque veris falsa contexunt, ubi suavitas eos deserit. Hæc autem duo genera mendaciorum non obsunt credentibus; quia nihil de doctrina religionis veritatisque falluntur, aut de ullo commodo vel utilitate sua. Sufficit enim eis ut judicent fieri potuisse quod dicitur, et fidem habeant homini quem non debent temere existimare mentientem. Quid enim obest, si credat patrem aut avum alicujus virum bonum fuisse, etiamsi non fuit; aut usque ad Persas militando pervenisse, etiamsi a Roma numquam recessit? Ipsis aut mentientibus valde obsunt: illis quidem, quia sic deserunt veritatem, ut fallacia lætentur; C b istis, quia se malunt placere, (b) quam verum.

CAPUT XII. Mendacium quod et nulli obest et alicui prodest an adhibendum.

19. Istis generibus sine ulla dubitatione damnatis, sequitur genus mendacii tamquam gradatim ad meliora surgentibus, quod benevolis et bonis vulgo tribui solet, cum ille qui mentitur, non solum alteri non obest, sed etiam prodest alicui. De isto genere est tota contentio, utrumne sibi obsit, qui sic prodest alteri, ut faciat contra veritatem. Aut si veritas illa sola dicenda est, quæ ipsas mentes intimo atque incommutabili lumine illustrat; facit certe contra aliquod verum, quia etsi falluntur corporis sensus, contra verum tamen facit, qui dicit aliquid ita esse, vel non ita quod ei nec mens nec sensus nec opinatio sua fidesve renuntiat. Utrum ergo non sibi obsit, qui hoc modo alteri prodest; an illa com- D pensatione non obsit sibi, qua prodest alteri, magna quæstio est. Si ita est, consequenter etiam sibi prodesse debet per mendacium quod nulli obest. Sed ea connexa sunt, et istis concessis necessario trahuntur quæ multum conturbant. Si enim quæratur, quid obsit homini copiis superfluis redundanti, si de innumeris millibus frumentorum amittat unum modium, qui tamen modius possit ad necessarium victum prodesse furanti, consequens erit ut et furtum sine reprehensione fieri possit, et falsum testimonium sine peccato A dici. Quo quid dici potest perversius? An vero si alius furatus esset illum modium, et tu videres, interrogatusque esses, mentireris honeste pro paupere, et si id pro tua paupertate facias, culpaberis? quasi amplius alium quam te diligere debeas. Utrumque ergo turpe atque vitandum est.

An mendacia quædam honesta, quæ nonnulli prosunt et nulli obsunt.

20. Sed fortassis exceptionem addendam quis putet, ut sint quædam honesta mendacia, quæ non solum nulli obsunt, sed etiam nonnulli prosunt, exceptis his quibus crimina occultantur et defenduntur: ut ideo sit illud turpe mendacium, quod quamvis nulli obsit, et prosit pauperi, furtum tamen occultat; si autem ita nulli obesset et prodesset alicui, ut etiam nullum peccatum occultaret atque defenderet, turpe non esset. Velut si quispiam pecuniam suam te vidente abscon- B deret, ne per furtum aut vim amitteret, atque inde interrogatus mentireris; neque obesses cuiquam, et ei prodesses cui opus erat illud (c) oc- c cultum, et nullum peccatum mentiendo texisses. Non enim quisquam peccat abscondendo rem suam, quam timet amittere. Sed si propterea non peccamus mentiendo, quia nullius peccatum tegentes, et nulli obsumus, et alicui prosumus, quid agimus de ipso peccato mendacii? Ubi enim positum est, *Ne furtum feceris:* ibi positum est, *Ne falsum testimonium dixeris*. Cum ergo singula prohibeantur, cur falsum testimonium tunc est culpabile, si furtum tegat, vel aliquod aliud peccatum; si autem nulla defensione peccati per se ipsum fiat, non est culpabile, cum ipsum furtum per se culpabile sit, et cetera peccata? An occul- C tare peccatum (d) non licet, facere licet? d

Exodi 10.16.

Mentiri an non semper sit falsum testimonium dicere.

21. Quod si absurdum est, quid dicemus? An falsum testimonium non est, nisi cum quisque ita mentitur, ut aut crimen confingat in aliquem, aut alicujus crimen occultet, aut quoquo modo quemquam in judicio premat? Videtur enim testis judici necessarius ad causæ cognitionem. Sed si hactenus testem Scriptura nominaret, non diceret Apostolus, *Invenimur et falsi testes Dei, si testimonium diximus adversus Deum, quia excitaverit Christum quem non excitavit.* Ita enim ostendit falsum testimonium esse mendacium, etiamsi in cujusquam falsa laude dicatur. * An forte tunc dicit falsum testimonium qui mentitur, cum aut peccatum alicujus vel fingit vel tegit, aut alicui obest quoquo modo? Si enim D mendacium quod adversus vitam cujusquam temporalem dicitur, detestabile est; quanto magis quod adversus vitam æternam? sicuti est omne mendacium, si in doctrina religionis fiat. Et ideo falsum testimonium vocat Apostolus, si quis de Christo, etiam quod ad ejus laudem videtur pertinere, mentiatur. Si autem mendacium sit, quod neque cujusquam peccatum aut confingat aut tegat, nec a judice quæratur, et nulli obsit et prosit alicui: nec falsum testimonium esse, nec reprehensibile mendacium?

1.Cor.15.15.

* CAPUT XIII.

22. Quid ergo, si ad Christianum homicida

(a) Aliquot MSS. *in dilectione mentiendi.*
(b) Sola editio Lov. *placere hominibus, quam verum dicere.*

(c) Quidam MSS. *occultari.*
(d) Hic editi et quidam MSS. addunt, *mentiendo.*

An mentiendum ne prodatur vel homicida, vel innocens quæsitus ad mortem.

A confugiat, aut videat quo confugit; et de hac re interrogetur ab eo, qui ad supplicium quærit hominem hominis interfectorem, mentiendum est? Quomodo enim non tegit peccatum mentiendo, cum ille pro quo mentitur, peccatum sceleratum admiserit? An quia non de peccato ejus interrogatur, sed de loco ubi lateat? Ergo mentiri ad tegendum cujusquam peccatum malum est; mentiri autem ad tegendum peccatorem, non est malum? Ita sane, ait quispiam: Non enim tunc peccat quisquam, cum evitat supplicium; sed cum facit aliquid dignum supplicio. Pertinet autem ad disciplinam Christianam, ut neque de cujusquam correctione desperetur, neque cuiquam pœnitendi aditus intercludatur. Quid si ad judicem ductus de ipso loco ubi se ille occultet interrogeris, dicturus es, aut non ibi est, ubi eum B scis esse; aut non novi et non vidi, quod nosti et vidisti? Dicturus ergo es falsum testimonium, et occisurus animam tuam, ne occidatur homicida? An usque ad conspectum judicis mentieris, judice autem quærente jam verum dices, ne sis falsus testis? Ipse igitur hominem proditione occisurus es. Etiam proditorem quippe divina Scriptura detestatur. An forte proditor non est, qui judici interroganti verum indicat; esset autem proditor, si quemquam ad exitium ultro deferret? Quid si de justo atque innocente ubi lateat sciens a judice interrogeris, qui tamen ad mortem a majore potestate jussus est rapi, ut ille qui interrogat exsecutor sit legis, non conditor; an ideo non erit falsum testimonium quod pro innocente mentieris, quia nec ille judex, sed exsecu- C tor interrogat? Quid si ipse conditor legis interroget, aut quilibet judex iniquus ad supplicium quærens innocentem, quid facies, falsus testis, an proditor eris? An ille erit proditor, qui justo judici latentem homicidam ultro detulerit; et ille non erit, qui judici injusto ubi lateat innocens quem quærit occidere, interroganti indicaverit eum qui se fidei ejus commiserat? An inter crimen falsi testimonii et proditionis dubius incertusque remanebis? An tacendo, vel profitendo te non esse dicturum, certus utrumque vitabis? Cur ergo non hoc facias, prius quam ad judicem venias, ut caveas etiam mendacium? Evitato enim mendacio, omne testimonium falsum effugies; sive omne mendacium sit falsum testimonium, sive D non omne: evitato autem falso testimonio quod tu esse intelligis, non effugies omne mendacium. Quanto ergo fortius, quanto excellentius dices, Nec prodam, nec mentiar.

Firmus episcopus Thagastensis nec vult mentiri, nec ut hominem quæsitum prodat, tormentis adigi potest.

23. FECIT hoc Episcopus quondam (a) Thagastensis Ecclesiæ Firmus nomine, firmior voluntate. Nam cum ab eo quæreretur homo jussu Imperatoris per apparitores ab eo missos, quem ad se confugientem diligentia quanta poterat occultabat; respondit quærentibus nec mentiri se posse, nec hominem prodere, passusque tam multa tormenta corporis (nondum enim erant Imperatores Christiani) permansit in sententia. Deinde A ad Imperatorem ductus, usque adeo mirabilis apparuit, ut ipsi homini quem servabat, indulgentiam sine ulla difficultate impetraret. Quid hoc fieri potest fortius atque constantius? Sed ait quisquam timidior. Paratus esse possum ad quælibet ferenda tormenta, vel etiam mortem obeundam, ne peccem: cum autem peccatum non sit, ita mentiri, ut neque cuiquam obsis, neque falsum testimonium dicas, et prosis alicui; stultum est et grave peccatum, voluntaria frustra sustinere tormenta, et fortassis utilem salutem ac vitam incassum sævientibus projicere. A quo quæro, cur timeat quod scriptum est, *Falsum testimonium non dices;* (Exodi 20. 16.) et non timeat quod Deo dictum est, *Perdes omnes qui loquuntur mendacium?* (Psal. 5. 7.) Non, inquit, scriptum est, *omne menda-* B *cium:* sed ita intelligo ac si sit scriptum, *Perdes omnes qui loquuntur falsum testimonium.* At nec ibi dictum est, *omne falsum testimonium.* Sed ibi positum est, inquit, ubi cetera quæ omni modo mala sunt. Numquid et illud quod ibi est, *Non occides?* (Exodi 20. 13.) Quod si omni modo malum est, quomodo ab hoc crimine excusabuntur justi, qui post legem datam multos occiderunt? Sed respondetur, quod non ipse occidat, qui justi alicujus præcepti minister est. Horum ergo timorem sic accipio, ut tamen illum laudabilem virum, qui nec mentiri voluit, nec hominem prodere, et melius arbitrer intellexisse quod scriptum est, et intellectum fortiter implevisse.

Quid respondeat interrogatus et sciens ubi sit ille qui ad mortem quæritur.

24. SED venitur aliquando ad hujusmodi articulum, ut non interrogemur ubi sit ille qui quæ- C ritur, neque cogamur ut eum prodamus, si sic occultatus est, ut inveniri facile nisi proditus nequeat: sed quæritur a nobis utrum illo loco sit, an non sit. Ubi si eum esse scimus; tacendo eum prodimus: vel etiam dicendo nequaquam nos esse dicturos, utrum ibi sit, an non sit: ex hoc enim colligit ille qui quærit, ibi eum esse, ubi si non esset, nihil aliud ab eo qui mentiri nollet, nec hominem prodere, nisi eum non ibi esse responderetur. Ita per nostram vel taciturnitatem vel talia verba homo proditur, ut intret qui quærit, si potestatem habet, et inveniat eum; qui tamen ab ejus inventione mendacio nostro posset averti. Quapropter si nescis ubi sit, nulla est caussa occultandæ veritatis, sed te nescire fatendum est. Si autem scis ubi sit, sive ibi sit ubi quæritur D sive alibi: non est dicendum, cum quæsitum fuerit, utrum ibi sit, an non sit, Non dico quod quæris: sed dicendum, Scio ubi sit, sed numquam monstrabo. Nam si de uno loco non respondeas, et te non esse proditurum fatearis; tale est ac si eumdem locum digito ostendas: movetur enim certa suspicio. Si autem primo fatearis te scire ubi sit sed non dicere; potest fortasse ab illo loco inquisitor averti, et tibi jam incumbere, ut ubi est a te prodatur. Pro qua fide atque humanitate quidquid fortiter tuleris, non solum non culpabile, sed etiam laudabile judicatur: exceptis dumtaxat his, quæ si passus fuerit homo, non forti-

a

(a) In veteri Germanensi codice, *Thagasensis.* In Colbertino, *Tegasensis.*

ter, sed impudice ac turpiter poti dicitur. Hoc est enim ultimum mendacium, de quo diligentius tractandum est.

CAPUT XIV. Mendaciorum octo genera.

25. Nam primum est ad evitandum capitale mendacium longeque fugiendum, quod fit in doctrina religionis: ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet adduci. Secundum autem, ut aliquem lædat injuste: quod tale est, ut et nulli prosit, et obsit alicui. Tertium, quod ita prodest alteri, ut obsit alteri, quamvis non ad immunditiam obsit corporalem. Quartum, quod fit sola mentiendi fallendique libidine, quod merum mendacium est. Quintum, quod fit placendi cupiditate de suaviloquio. His omnibus penitus evitatis atque rejectis, sequitur sextum genus, quod et nulli obest, et prodest alicui: velut si quispiam pecuniam alicujus injuste tollendam, sciens ubi sit, nescire se mentiatur quocumque interrogante. Septimum, quod et nulli obest, et prodest alicui: excepto si judex interrogat: velut si nolens hominem ad mortem quæsitum prodere, mentiatur; non solum justum atque innocentem, sed et reum; quia Christianæ disciplinæ sit, ut neque de cujusquam correctione desperetur, neque cuiquam pœnitendi aditus intercludatur. De quibus duobus generibus, quæ solent habere magnam controversiam, satis tractavimus, et quid nobis placeret ostendimus: ut suscipiendis incommoditatibus, quæ honeste ac fortiter tolerantur, hæc quoque genera devitentur a fortibus et fidelibus et veracibus viris ac feminis. Octavum est genus mendacii, quod et nulli obest, et ad hoc prodest, ut ab immunditia corporali aliquem tueatur, dumtaxat ea quam superius commemoravimus. (Matth. 15. 20.) Nam etiam non lotis manibus manducare, immunditiam putabant Judæi. Aut si et hanc quisquam immunditiam vocat; non tamen talem, pro qua evitanda mentiendum sit. Si autem mendacium tale est, quod alicui faciat injuriam; etiamsi ab hac immunditia, quam omnes homines abhorrent ac detestantur, muniat hominem, utrum et hoc genere mentiendum sit, si talis fiat injuria per mendacium, quæ non sit in eo genere immunditiæ, de quo nunc agimus, alia quæstio est: non enim jam de mendacio quæritur, sed quæritur utrum alicui facienda sit injuria etiam non per mendacium, ut ille ab altero immunditia depellatur. Quod nullo modo putaverim: quamquam proponantur levissimæ injuriæ, veluti est illa quam de uno modio amisso supra commemoravi: et multum perturbent, utrum non debeamus facere cuiquam vel talem injuriam, si ea potest alius, ne stuprum patiatur, defendi aut muniri. Sed, ut dixi, alia quæstio est: * nunc illud quod instituimus, peragamus: utrum mentiendum sit, si etiam inevitabilis conditio proponatur, ut aut hoc faciamus, aut stuprum patiamur, vel aliquam exsecrabilem inquinationem; etiamsi mentiendo nulli faciamus injuriam.

* CAPUT XV.

Auctoritates divinæ, quibus mendacium prohibetur, aliaque præcepta ex factis sanctorum intelligenda.

26. De qua re patebit aliquis considerationi
A locus, si prius divinas auctoritates, quæ mendacium prohibent, diligenter discutiamus: si enim ipsæ nullum dant locum, frustra quærimus qua exeamus; tenendum est enim omni modo præceptum Dei, et voluntas Dei in iis quæ tenendo præceptum ejus passi fuerimus, æquo animo sequenda: si autem relaxatur aliquis exitus, non est in tali caussa recusandum mendacium. Propterea divinæ Scripturæ non solum præcepta Dei continent, sed etiam vitam moresque justorum; ut si forte occultum est, quemadmodum accipiendum sit quod præcipitur, in factis justorum intelligatur. Exceptis itaque his factis, quæ potest quisque ad allegoricam significationem referre, quamvis gesta esse nemo ambigat, sicuti sunt fere omnia in libris veteris Te-
B stamenti: Quis enim ibi aliquid audeat affirmare non pertinere ad figuratam prænuntiationem? Quippe cum Apostolus etiam filios Abrahæ, quos (Gal. 4. 22.) utique naturali ordine propagandi populi editos esse atque vixisse facillime dicitur, (non enim monstra et prodigia nata sunt, ut ad significationem aliquam ducant animum,) duo tamen Testamenta significare asserat; et beneficium illud mirabile, quod Deus populo Israel præstitit ad eruendos eos de servitute, qua in Ægypto premebantur, pœnamque vindictæ, eum in itinere peccassent, in figura contigisse dicat: quæ facta invenies, quibus istam regulam deroges, et affirmare præsumas ad figuram aliquam non esse redigenda? His ergo exceptis, ea quæ in novo Testamento a sanctis facta sunt, ubi mo-
C rum (a) imitandorum evidentissima commendatio est, valeant ad exempla intelligendarum Scripturarum, quæ in præceptis digesta sunt. a

Præceptum præbendi alteram maxillam percutienti.

27. Velut cum legimus in Evangelio, *Accepisti alapam, para alteram maxillam* (Matth. 5. 39.). Exemplum autem patientiæ nullum quam ipsius Domini potentius et excellentius invenimus: at ipse cum alapa percussus esset, non ait, Ecce altera maxilla: sed ait, *Si male dixi, exprobra de malo, si autem bene, quid me cædis?* (Johan. 18. 23.) Ubi ostendit, illam præparationem alterius maxillæ in corde faciendam. Quod etiam apostolus Paulus utique noverat: nam et ipse cum esset alapa percussus ante Pontificem, non ait, Percute maxillam alteram: sed, *Percutiet te Dominus*, inquit, (Act. 23. 3.) *paries dealbate: et tu sedes judicare me secun-*
D *dum legem, et contra legem jubes me percuti?* altissime intuens sacerdotium Judæorum jam tale factum fuisse, ut nomine forinsecus niteret, intrinsecus autem luteis concupiscentiis sorderet: quod transiturum esse vindicta Domini videbat in spiritu, cum illud diceret: sed tamen cor paratum habebat, non solum ad alias alapas accipiendas, sed etiam qualibet tormenta pro veritate patienda, cum eorum dilectione a quibus illa pateretur.

Præceptum non jurandi omnino.

28. Scriptum est etiam, *Ego autem dico vobis, non jurare omnino* (Matth. 5. 34.). Juravit autem ipse Apostolus in epistolis suis. Et sic ostendit quomo-

(a) Plures MSS. *emendatorum*.

Rom. 9. 1. Philip. 1. 8. Gal. 1. 20.

do accipiendum esset quod dictum est, *Dico vobis, non jurare omnino:* ne scilicet jurando ad facilitatem jurandi veniatur, ex facilitate ad consuetudinem, atque ita ex consuetudine in perjurium decidatur.

Matth. 5. 37.

Et ideo non invenitur jurasse, nisi scribens, ubi consideratio cautior non habet linguam præcipitem. Et hoc utique a malo, sicut dictum est. *Quod autem amplius est, a malo est:* non tamen suo, sed eorum infirmitatis, quibus etiam sic fidem facere conabatur. Nam quod loquens jurasset, dum non scriberet, nescio utrum aliqua de illo Scriptura narraverit. Et tamen Dominus ait, *omnino non jurare:* non enim concessit ut id liceret scribentibus. Sed quis præcepti violati reum Paulum, præsertim in epistolis conscriptis atque editis ad spiritalem vitam salutemque populorum nefas est dicere: intelligendum est illud quod positum est, *omnino*, ad hoc positum, ut quantum in te est, non affectes, non ames, non quasi pro bono cum aliqua delectatione, appetas jusjurandum.

Præceptum non cogitandi de crastino. Matth. 6. 25. Johan. 12. 6.

29. Sicut illud, *Nolite cogitare de crastino.* Et, *Nolite itaque cogitare quid manducetis, et quid bibatis, et quid induamini.* Cum autem videmus et ipsum Dominum habuisse loculos, quo ea quæ dabantur, mittebantur, ut servari possent ad usus pro tempore necessarios; et ipsos Apostolos procurasse multa fratrum indigentiæ,

Act. 11. 28.

non solum in crastinum, sed etiam in prolixius tempus impendentis, famis, sicut in Actibus Apostolorum legimus: satis elucet illa præcepta sic intelligenda, ut nihil operis nostri temporalium adipiscendorum amore vel timore egestatis tamquam ex necessitate faciamus.

Præceptum ne Apostoli secum aliquid portent in via. Lucæ 10. 4. Matth. 10. 10.

30. Item dictum est Apostolis, ut nihil secum portantes in via, ex Evangelio viverent. Et quodam loco etiam ipse Dominus significavit cur hoc dixerit, cum addidit, *Dignus est operarius mercede sua:* ubi satis ostendit permissum hoc esse, non jussum; ne forte qui hoc faceret, ut in opere prædicationis verbi aliquid ab eis, quibus prædicaret, in usus vitæ hujus sumeret, illicitum aliquid se facere arbitraretur. Posse tamen laudabilius non fieri, in apostolo Paulo satis demonstratum est: qui cum diceret,

Gal. 6. 6.

Communicet autem qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat in omnibus bonis; et multis locis id salubriter fieri ab eis quibus verbum prædicaret, ostenderet:

1. Cor. 9. 12.

Sed tamen ego, inquit, *non sum usus hac potestate.* Potestatem ergo dedit Dominus, cum ista diceret, non imperio constrinxit. Ita pleraque in verbis intelligere non valentes, in factis sanctorum colligimus quemadmodum oporteat accipi, quod facile in aliam partem duceretur, nisi exemplo revocaretur.

CAPUT XVI

Os duplex vocis et cordis: de quo ore dictum sit, Os quod mentitur etc. Sap. 1. 11.

31. Sic ergo quod scriptum est, *Os autem quod mentitur, occidit animam:* de quo ore dixerit, quæritur. Plerumque enim Scriptura cum os dicit, conceptaculum ipsum cordis significat, ubi placet et decernitur quidquid etiam per vocem, cum verum loquimur, enuntiatur: ut corde mentiatur, cui placet mendacium; possit autem non corde mentiri, qui per vocem aliud quam est in animo ita profert, ut majoris mali evitandi caussa malum se admittere noverit, cui tamen utrumque displiceat. Et qui hoc asserunt, ita dicunt etiam illud intelligendum quod scriptum est, *Qui loquitur veritatem in corde suo:* quia semper in corde veritas loquenda est;

Psal. 14. 3.

non autem semper in ore corporis, si aliqua caussa cavendi majoris mali aliud quam in animo est voce proferri exigat. Et esse quidem os cordis, ex hoc jam intelligi potest, quod ubi locutio est, ibi os non absurde intelligitur: nec recte diceretur, *Qui loquitur in corde suo:* nisi et os in corde recte intelligeretur. Quamquam et eo ipso loco, ubi scriptum est, *Os autem quod mentitur, occidit animam:* si circumstantia lectionis consideretur, non accipiatur fortasse aliud quam os cordis.

Sap. 1. 11.

Obscurum enim responsum ibi est, ubi homines latet, qui os cordis, nisi os corporis consonet, audire non possunt. Illud autem os dicit in eo loco Scriptura pervenire ad auditum Spiritus Domini, qui replevit orbem terrarum: ita ut etiam labia et vocem et linguam commemoret in eo loco; nec tamen omnia sinat intellectus nisi de corde accipi, quia Dominum dicit non latere quod dicitur: quod autem sono isto ad aures nostras pertinente dicitur, nec homines latet. Ita quippe scriptum est: *Humanus est enim Spiritus sapientiæ, et non liberabit maledicum a labiis ejus: quoniam renum illius testis est Deus, et cordis illius scrutator est verus, et linguæ illius auditor. Quoniam Spiritus Domini replevit orbem terrarum; et hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latere, sed nec præteriet illum corripiens judicium. In cogitationibus enim impii interrogatio erit; sermonum autem illius audita a Domino veniet, ad correptionem iniquitatum illius. Quoniam auris zeli audit omnia, et tumultus murmurationum non abscondetur. Custodite ergo vos a murmuratione, quæ nihil prodest, et a detractione linguæ parcite: quoniam responsum obscurum in vacuum non ibit. Os autem quod mentitur, occidit animam.* Videtur ergo bis minari, qui obscurum putant et secretum esse quod corde agitant atque versant. Tam vero clarum ostendere voluit hoc esse auribus Dei, ut etiam tumultum eum appellaverit.

Ibidem 6. etc.

Os cordis etiam in Evangelio monstratum. Matth. 15. 16. etc.

32. Manifeste etiam in Evangelio invenimus os cordis; ut uno loco et corporis et cordis os Dominus commemorasse inveniatur, ubi ait: *Adhuc et vos sine intellectu estis? Non intelligitis quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, et in secessum emittitur; quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, et ea coinquinant hominem? De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ: hæc sunt quæ coinquinant hominem.* Hic si unum os, quod est corporis, intellexeris, quomodo intellecturus es, *Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt:* cum et sputus et vomitus de ore procedant? Nisi forte tunc quisque non coinqui-

natur, cum edit aliquid immundum: coinquinatur autem, cum id evomit. Quod si absurdissimum est, restat ut os cordis intelligamus a Domino expositum, cum ait, *Quæ procedunt de ore, de corde exeunt*. Nam et furtum cum possit, et sæpe ita fiat, in silentio corporalis vocis atque oris perpetrari, dementissimum est sic intelligere, ut tunc putemus quemquam peccato furti contaminari, cum id fatetur aut indicat; cum autem id tacite committit, incoinquinatum arbitrari. At vero si ad os cordis quod dictum est referamus, nihil omnino peccati tacite committi potest: non enim committitur, nisi ex ore illo interiore procedat.

An vetitum id tantum mendacium quo alicui detrahitur. Sap. I. 11. Ibidem.

33. Sicut autem quæritur de quo ore dixerit, *Os autem quod mentitur, occidit animam:* ita quæri potest, de quo mendacio. Videtur enim de illo proprie dicere, quo cuiquam detrahitur. Ait enim, *Abstinete ergo vos a murmuratione, quæ nihil prodest et a detractione linguæ parcite*. Fit autem ista detractio per malevolentiam, cum quisquam non solum ore ac voce corporis profert quod confingit in aliquem, sed etiam tacitus talem vult credi; quod est utique ore cordis detrahere: quod dicit obscurum et occultum Deo esse non posse.

Sensus triplex in loco Ecclesiastici cap. 7. 14.

34. Nam quod alio loco scriptum est, *Noli velle mentiri omne mendacium:* non ad hoc volunt valere, ut nullo mendacio quisquam mentiatur. Itaque cum alius dixerit, ex isto Scripturæ testimonio usque adeo generaliter omne mendacium esse detestandum, ut etiam si quis mentiri velit, etiamsi non mentiatur, jam voluntas ipsa damnanda sit; atque ad hoc interpretetur, quod non dictum est, Noli mentiri omne mendacium; sed, *Noli velle mentiri omne mendacium;* ut non solum mentiri, sed nec velle mentiri quisque audeat ullo mendacio. * Dicit alius, Immo quod ait, *Noli velle mentiri omne mendacium;* de ore cordis exterminandum atque alienandum esse mendacium voluit; ut a quibusdam mendaciis ore corporis abstinendum sit, sicut illa sunt maxime, quæ pertinent ad doctrinam religionis; a quibusdam vero non sit ore corporis abstinendum, si majoris mali evitandi caussa exigit; ore autem cordis ab omni mendacio penitus abstinere debeamus. Ubi oportet intelligi quod dictum est, *Noli velle:* voluntas quippe ipsa quasi os cordis accipitur, ut non pertineat ad os cordis, cum majus malum caventes mentimur inviti. Est et tertius intellectus, quo sic accipias, *Noli omne*, ut exceptis aliquibus mendaciis mentiri te sinat. Tamquam si diceret, Noli velle credere omni homini: non utique ut nulli crederetur moneret; sed ut non omnibus, aliquibus autem crederetur. Et id quod sequitur, *Assiduitas enim ejus non proficiet ad bonum*, ita sonat, quasi non a mendacio, sed ab assiduo mendacio, id est, a consuetudine atque amore mentiendi prohibere videatur. Quo profecto delabetur, quisquis vel omni mendacio putaverit abutendum: (ita enim nec illud cavebit, quod fit in doctrina pietatis et religionis; quo sceleratius quid facile invenias, non inter omnia mendacia, sed inter omnia peccata?) vel alicui mendacio, quamvis facili, quamvis innoxio, nutum voluntatis accommodaverit; ut non invitus evadendi majoris mali caussa, sed volens libensque mentiatur. Ita cum tria sint, quæ in hac sententia intelligi possint; aut omne mendacium non solum mentiri noli, sed nec velle mentiri; aut noli velle, sed vel invitus mentiri, cum fugiendum est aliquid gravius; aut noli omne, ut exceptis aliquibus mendaciis cetera permittantur: unum hic pro his quibus mentiri numquam placet, duo pro illis qui aliquando putant esse mentiendum, inveniuntur. Sed tamen quod sequitur, *Assiduitas enim ejus non proficiet ad bonum*, nescio utrum possit primæ harum trium sententiæ suffragari: nisi forte ita ut perfectorum præceptum sit, omnino numquam non solum mentiri, sed velle mentiri; assiduitas vero mentiendi nec proficientibus permittatur. Tamquam si cum præciperetur, numquam prorsus non solum mentiendum, sed nec voluntatem habendam esse mentiendi, contradiceretur exemplis, quod aliqua sunt etiam magna auctoritate approbata mendacia: responderetur autem, illa quidem esse proficientium, quæ habent secundum hanc vitam qualecumque officium misericordiæ; sed usque adeo esse omne mendacium malum, et perfectis atque spiritalibus animis omni modo fugiendum, ut nec ipsis proficientibus assiduitas ejus permittenda sit. Dictum est enim * jam de obstetricibus Ægyptiis, quod de indole ad melius proficiendi mentientes approbatæ sunt: quia nonnullus gradus est ad diligendam veram ac sempiternam salutem, cum quisque misericorditer etiam pro alicujus quamvis mortali salute mentitur.

* Supra n. 7.

Psalmi 5. Versiculus 7. tripliciter quoque intellectus.

35. Item quod scriptum est, *Perdes omnes qui loquuntur mendacium:* alius dicit, nullum hic exceptum esse mendacium, sed omne damnatum. Alius dicit, Ita vero, sed qui loquuntur ex corde mendacium, secundum superiorem disputationem; nam veritatem loquitur in corde, qui odit mentiendi necessitatem, quam pœnam hujus vitæ mortalis intelligit. Alius dicit, Omnes quidem perdet Deus qui loquuntur mendacium, sed non omne mendacium: est enim aliquod mendacium quod tunc insinuabat Propheta, in quo nulli parcatur; id est, si peccata sua quisque confiteri detrectans, defendat ea potius, et nolit agere pœnitentiam; ut parum sit quia operatur iniquitatem, nisi etiam justus videri volens, medicinæ confessionis non succumbat; ut et ipsa verborum distinctio non aliud intimare videatur, *Odisti omnes qui operantur iniquitatem;* sed non perdes, si pœnitendo in confessione veritatem loquantur, ut faciendo istam veritatem veniant ad lucem; sicut in Evangelio secundum Joannem dicitur, *Qui autem facit veritatem, venit ad lucem*. *Perdes* autem *omnes qui*, non solum operantur (a) quod odisti, sed etiam

* CAPUT XVII.

Ibidem. Ibidem. Johan. 3. 21.

(a) Hic editi addunt, *iniquitatem*: quæ vox abest a MSS.

loquuntur mendacium; falsam justitiam prætendendo, nec in pœnitentia confitendo peccata.

Præceptum vetans falsum testimonium dici, quomodo intelligendum. Exodi 20. 16.

36. NAM de falso testimonio, quod in decem præceptis legis positum est, nullo modo quidem contendi potest, dilectionem veritatis in corde servandam, et proferendum falsum ad eum apud quem dicitur testimonium. Cum enim Deo tantum dicitur, tunc tantum in corde veritas amplectenda est: cum autem homini dicitur, etiam ore corporis verum proferendum est; quia homo non est cordis inspector. Sed plane de ipso testimonio non absurde quæritur, apud quem quisque testis sit. Non enim apud quoscumque loquimur, testes sumus; sed apud eos quibus expedit et debetur per nos cognoscere aut credere veritatem; sicuti est judex, ne in judicando erret; aut qui docetur doctrina religionis, ne erret in fide, aut ipsa doctoris auctoritate dubius fluctuet. Cum autem ille te interrogat, aut vult ex te aliquid nosse, qui eam rem quærit quæ non ad eum pertineat, aut quam ei nosse non expedit; non testem, sed proditorem requirit. Itaque si ei mentiaris, a falso fortasse testimonio alienus eris, sed a mendacio profecto non eris.* Salvo igitur eo, quod falsum testimonium dicere numquam licet, quæritur utrum liceat aliquando mentiri. Aut si falsum testimonium est omne mendacium, videndum est utrum admittat compensationem, ut dicatur vitandi majoris peccati gratia: sicut illud quod scriptum est, *Honora patrem et matrem*, rapiente officio (*a*) potiore contemnitur; unde ultimum sepulturæ honorem patri prohibetur exsolvere, qui ab ipso Domino ad regnum Dei annuntiandum vocatur.

* CAPUT XVIII.

Exodi 20. 12.

Matth. 8. 22.

Quomodo accipiendus alius Scripturæ locus. Prov. 29. 27. Psal. 5. 7. Gal. 6. 4.

37. ITEM quod scriptum est, *Verbum* (*b*) *excipiens filius a perditione longe aberit: excipiens autem excipit illud sibi, et nihil falsi de ore ipsius procedit:* dicit aliquis, non aliud hic accipiendum esse quod positum est, *Excipiens verbum filius*, nisi verbum Dei, quod est veritas. Ergo *Excipiens veritatem filius a perditione longe aberit*, refertur ad illud quod dictum est, *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Quod vero sequitur, *Excipiens autem excipit illud sibi*, quid aliud insinuat, nisi quod Apostolus dicit. *Opus autem suum probet unusquisque, et tunc in semetipso habebit gloriam, et non in altero?* Qui enim excipit verbum, id est veritatem, non sibi, sed ut hominibus placeat, non eam custodit, cum eis videt placeri posse mendacio. Qui autem excipit sibi, nihil falsum de ore ipsius procedit; quia etiam cum placet hominibus mendacium, non mentitur ille qui veritatem, non de qua illis, sed de qua Deo placeret, excepit sibi. Itaque non est cur hic dicatur, Omnes quidem perdet qui loquuntur mendacium, sed non omne mendacium: quando universaliter omnia mendacia circumcisa sunt in eo quod dictum est, *Et nihil falsi de ore ipsius procedit.* Sed dicit alius, ita esse accipiendum, sicut accepit apostolus Paulus quod ait Dominus, *Ego autem dico vobis, non jurare omnino.* Nam et hic omnis juratio circumcisa est; sed ab ore cordis, ut numquam voluntatis approbatione fieret, sed necessitate infirmitatis alterius, id est, a malo alterius, cui non aliter videtur persuaderi posse quod dicitur, nisi jurando fides fiat: aut ab illo malo nostro, quod hujus mortalitatis adhuc pellibus involuti, cor nostrum non valemus ostendere: quod utique si valeremus, juratione opus non esset. Quamquam etiam in hac tota sententia, si quod dictum est, *Excipiens verbum filius a perditione longe aberit*, de ipsa dictum est Veritate per quam facta sunt omnia, quæ incommutabilis semper manet; quoniam doctrina religionis ad eam contemplandam perducere nititur, potest videri ad hoc esse dictum, *Et nihil falsi de ore ipsius procedit*, ut nihil falsi quod ad doctrinam pertinet dicat. Quod mendacii genus nulla omnino compensatione subeundum, penitusque ac præcipue devitandum est. (*c*) Aut si quod dictum est, *nihil falsi*, absurde accipitur, si non ad omne mendacium referatur: quod dictum est *de ore ipsius*, secundum superiorem disputationem os cordis accipiendum esse contendit, qui aliquando putat esse mentiendum.

Matth. 5. 34.

Disquisitione præcedente in utramque partem quid hactenus inventum.

38. HÆC certe omnis disputatio quamvis alternet, aliis asserentibus numquam esse mentiendum, et ad hoc divina testimonia recitantibus, aliis contradicentibus, et inter ipsa verba divinorum testimoniorum mendacio locum quærentibus: nemo tamen potest dicere, hoc se aut in exemplo aut in verbo Scripturarum invenire, ut diligendum vel non odio habendum ullum mendacium videatur: sed interdum mentiendo faciendum esse quod oderis, ut quod amplius detestandum est devitetur. Sed in hoc errant homines, quod subdunt pretiosa vilioribus. Cum enim concesseris admittendum esse aliquod malum, ne aliud gravius admittatur; non ex regula veritatis, sed ex sua quisque cupiditate atque consuetudine metitur malum; et id putat gravius, quod ipse amplius exhorrescit, non quod amplius re vera fugiendum est. Hoc totum ab amoris perversitate gignitur vitium. Cum enim duæ sint vitæ nostræ; una sempiterna, quæ divinitus promittitur; altera temporalis, in qua nunc sumus: cum quisque istam temporalem amplius diligere cœperit, quam illam sempiternam, propter hanc quam diligit, putat esse omnia facienda; nec ulla æstimat graviora peccata, quam quæ huic vitæ faciunt injuriam, et vel ei commoditatis aliquid inique et illicite auferunt aut eam penitus illata morte adimunt. Itaque fures et raptores et contumeliosos et tortores atque interfectores magis oderunt quam la-

Error mala metiens ex cupiditate et ex consuetudine.

Vita nostra duplex.

(*a*) Aliquot MSS. *fortiore.*

(*b*) Probæ notæ MSS. habent, *custodiens*, hoc tantum et altero non infra post. *Quamquam etiam in hac tota sententia* etc. Apud LXX, in Prov. 21. legitur, [illegible].

(*c*) Sola editio Lov. *Ut sicut quod dictum est, nihil falsi, absurde accipitur, si non ad omne mendacium referatur: sic quod dictum est* etc. minus bene.

scivos, ebriosos, luxuriosos, si nulli molesti sint. Non enim intelligunt, aut omnino curant, quod isti Deo faciant injuriam; non quidem in illius aliquod incommodum, sed in suam magnam perniciem: cum dona ejus in se corrumpunt, etiam temporalia, atque ipsis corruptionibus aversantur æterna; maxime si jam templum Dei esse cœperunt; quod Christianis omnibus Apostolus ita dicit, *Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? Quisquis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.*

1. Cor. 3. 16. et 17.

Peccata minora etsi non propter utilitatem temporalem an saltem propter sanctitatem servandam admitti possint.

39. Et omnia quidem ista peccata, sive quibus injuria fit hominibus in ipsis vitæ hujus commodis, (a) sive quibus se ipsi homines corrumpunt, et nulli invito nocent; omnia ergo ista peccata, etiamsi huic temporali vitæ ad aliquam delectationem vel utilitatem videntur consulere: (nam nullus aliquid horum alio proposito ac fine committit:) tamen ad illam vitam, quæ sempiterna est, implicatos omnibus modis impediunt. Horum autem alia sunt quæ solos facientes impediunt, alia quæ eos etiam in quibus fiunt. Nam illa quæ utilitatis ad hanc vitam pertinentis gratia servantur, cum auferuntur ab injuriosis, illi soli peccant, et a vita æterna impediuntur, qui ea faciunt, non ii quibus faciunt. Itaque etiamsi ea sibi auferri quisque consentiat, vel ne faciat aliquid mali, vel ne in his ipsis majus aliquid incommodi patiatur, non solum non peccat, sed illud fortiter et laudabiliter, hoc utiliter et inculpabiliter facit. Quæ autem sanctitatis religionisque caussa servantur, cum hæc violare injuriosi voluerint; etiam peccatis minoribus, non tamen injuriis aliorum, si conditio proponitur et facultas datur, redimenda sunt. Et tunc jam illa desinunt esse peccata, quæ propter graviora vitanda suscipiuntur. Sicut enim in rebus utilibus; velut in pecuniario aliove commodo corporali, non vocatur damnum, quod propter majus lucrum amittitur: sic et in rebus sanctis non vocatur peccatum, quod ne gravius admittatur, admittitur. Aut si et illud damnum dicitur, quod aliquis perdit ne amplius perdat; vocetur et hoc peccatum: dum tamen suscipiendum esse, ut amplius evitetur, ita nemo dubitet, sicut nemo dubitat cavendi majoris damni caussa patiendum esse quod minus est.

CAPUT XIX.

Tria servanda sanctitatis caussa, pudicitia corporis, castitas animi et veritas doctrinæ.

40. Ista sunt autem quæ sanctitatis caussa servanda sunt, pudicitia corporis, et castitas animæ, et veritas doctrinæ. Pudicitiam corporis, non consentiente ac permittente anima, nemo violat. Quidquid enim nobis invitis nullamque tribuentibus potestatem majore vi contingit in nostro corpore, nulla impudicitia est. Sed permittendi potest esse aliqua ratio, consentiendi autem nulla. Tunc enim consentimus, cum approbamus et volumus: permittimus autem etiam non volentes, evitandæ alicujus majoris turpitudinis gratia. Consensio sane ad impudicitiam corporalem, etiam castitatem animi violat. Animi quippe castitas est in bona voluntate et sincera dilectione, quæ non corrumpitur, nisi cum amamus atque appetimus quod amandum atque appetendum non esse veritas docet. Custodienda est ergo (b) sinceritas dilectionis Dei et proximi; in hac enim castitas animi sanctificatur; et agendum quibus possumus viribus, et pia supplicatione, ut cum violanda appetitur pudicitia corporis nostri, nec ipse animæ sensus extremus, qui carni implicatus est, aliqua delectatione tangatur: si autem hoc non potest, vel mentis in non consentiendo castitas conservetur. Custodienda est autem in animi castitate, quod ad dilectionem proximi pertinet, innocentia et benevolentia: quod autem ad Dei, pietas. Innocentia est, qua nulli nocemus: benevolentia, qua etiam prosumus cui possumus: pietas, qua colimus Deum. Veritas autem doctrinæ, religionis, atque pietatis nonnisi mendacio violatur; cum ipsa summa atque intima veritas, cujus est ista doctrina, nullo modo possit violari: ad quam pervenire, atque in illa omni modo manere, eique penitus inhærere non licebit, nisi cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem. Sed quia omnis in hac vita pietas, exercitatio est, qua in illam tenditur, cui exercitationi ducatum præbet ista doctrina, quæ humanis verbis et corporeorum sacramentorum signaculis ipsam insinuat atque intimat veritatem: propterea et hæc quæ per mendacium corrumpi potest, maxime incorrupta servanda est; ut si quid in illa castitate animi fuerit violatum, habeat unde reparetur. Corrupta enim auctoritate doctrinæ nullus aut cursus aut recursus esse ad castitatem animi potest.

1. Cor 15. 53.

CAPUT XX.

Pudicitiæ corporalis caussa non mentiendum.

41. Conficitur ergo ex his omnibus hæc sententia, ut mendacium quod non violat doctrinam pietatis, neque ipsam pietatem, neque innocentiam, neque benevolentiam, pro pudicitia corporis admittendum sit. Et tamen si quisquam proponeret sibi sic amandam veritatem, non tantum quæ in contemplando est, sed etiam in vero enuntiando quod in suo quoque rerum genere verum est; et non aliter proferendam (c) ore corporis sententiam, quam in animo concepta atque conspecta est; ut fidei veridicam pulcritudinem non solum auro et argento et gemmis et amœnis prædiis, sed et ipsi universæ temporali vitæ omnique corporis bono præponeret, nescio utrum sapienter a quoquam errare diceretur. Et si hoc suis omnibus talibus rebus recte anteferret, plurisque penderet; recte etiam temporalibus rebus aliorum hominum, quos innocentia benevolentiaque sua servare atque adjuvare deberet. Amaret enim perfectam fidem, non solum bene credendi ea quæ sibi excellenti et fide digna auctoritate dicerentur, sed etiam fideliter enuntiandi quæ ipse dicenda judicaret,

Fides unde dicta.

(a) Sic MSS. At editi, *incommodis*.
(b) Ita MSS. At editi, *sinceriter dilectio*.

(c) Sic in MSS. At in editis, *motu corporis*.

ac diceret. Fides enim appellata est in Latina lingua ex eo quia fit quod dicitur: quam manifestum est non exhibere mentientem. Quæ etsi minus violatur, cum ita quisque mentitur, ut ei nullo incommodo nullaque pernicie credatur, addita etiam intentione vel salutis tuendæ, vel pudicitiæ corporalis: violatur tamen, et res violatur in animi castitate atque sanctitate servanda. Unde cogimur, non opinione hominum quæ plerumque in errore est, sed ipsa quæ omnibus supereminet atque una invictissima est veritate, etiam pudicitiæ corporis perfectam fidem anteponere. Est enim animi castitas, amor ordinatus non subdens majora minoribus. Minus est autem quidquid in corpore, quam quidquid in animo violari potest. Certe enim cum pro pudicitia corporali quisque mentitur, videt quidem corrumpendo corpori suo, non suam, sed alienam imminere libidinem; cavet tamen ne saltem permittendo sit particeps. Permissio vero illa ubi nisi in animo est? Etiam corporalis ergo pudicitia corrumpi nisi in animo non potest; quo non consentiente, neque permittente, nullo modo recte dicitur violari pudicitia corporalis, quidquid in corpore fuerit aliena libidine perpetratum. Unde colligitur, multo magis animi castitatem servandam esse in animo, in quo tutela est pudicitiæ corporalis. Quamobrem quod in nobis est, utrumque sanctis moribus et conversatione muniendum est atque sepiendum, ne aliunde violetur. Cum autem utrumque non potest, quid pro quo sit contemnendum quis non videat? cum videat quid cui sit præponendum, animus corpori, an corpus animo; animi castitas pudicitiæ corporis, an pudicitia corporis castitati animi; et quid magis in peccatis cavendum, permissio facti alieni, an commissio facti sui.

Castitas animi.

CAPUT XXI. Epilogus prædictorum.

42. Elucet itaque discussis omnibus, nihil aliud illa testimonia Scripturarum monere, nisi numquam esse omnino mentiendum: quandoquidem nec ulla exempla mendaciorum imitatione digna in moribus factisque sanctorum inveniantur; quod ad eas attinet Scripturas, quæ ad nullam figuratam significationem referuntur, sicuti sunt res gestæ in Actibus Apostolorum. Nam Domini omnia in Evangelio, quæ imperitioribus mendacia videntur, figuratæ significationes sunt. Et quod ait Apostolus, *Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem:* non eum mentiendo, sed compatiendo fecisse recte intelligitur, ut tanta caritate cum eis liberandis ageret, ac si ipse in eo malo esset, a quo illos sanare cupiebat. Non est igitur mentiendum in doctrina pietatis: magnum enim scelus est, et primum genus detestabilis mendacii. Non est mentiendum secundo genere, quia nulli facienda est injuria. Non est mentiendum tertio genere; quia nulli cum alterius injuria consulendum est. Non est mentiendum quarto genere, propter mendacii libidinem, quæ per se ipsam vitiosa est. Non est mentiendum quinto genere; quia nec ipsa veritas fine placendi hominibus coun-tianda est: quanto minus mendacium, quod per se ipsum, quia mendacium est, utique turpe est. Non est mentiendum sexto genere: neque enim recte etiam testimonii veritas pro cujusquam temporali commodo ac salute corrumpitur. Ad SEMPITERNAM vero salutem nullus ducendus est opitulante mendacio. Non enim malis convertentium moribus ad bonos mores convertendus est: quia si erga illum faciendum est, debet etiam ipse conversus facere erga alios: atque ita non ad bonos, sed ad malos mores convertitur, cum hoc ei præbetur imitandum converso, quod ei præstitum est convertendo. Neque septimo genere mentiendum est: non enim cujusquam commoditas aut salus temporalis perficiendæ fidei præferenda est. Nec si quisquam in recte factis nostris tam male movetur, ut fiat etiam animo deterior longeque a pietate remotior, propterea recte facta deserenda sunt: cum id nobis præcipue tenendum sit, quo vocare atque invitare debemus, quos sicut nosmetipsos diligimus: fortissimoque animo bibenda est apostolica illa sententia: *Aliis quidem sumus odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem; et ad hæc quis idoneus?* Nec octavo genere mentiendum est; quia et in bonis castitas animi, pudicitia corporis; et in malis id quod ipsi facimus, eo quod fieri sinimus majus est. In his autem octo generibus tanto quisque minus peccat cum mentitur, quanto emergit ad octavum; tanto amplius, quanto devergit ad primum. Quisquis autem esse aliquod genus mendacii quod peccatum non sit putaverit, decipiet se ipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitratur aliorum.

1. Cor. 9. 22.

Mentiendum numquam ullo mendacii genere ex octo recensitis.

2. Cor. 2. 16.

43. Tanta porro cæcitas hominum animos occupavit, ut eis parum sit, si dicamus quædam mendacia non esse peccata, nisi etiam in quibusdam peccatum dicant esse, si mendacium recusemus: eoque perducti sunt defendendo mendacium, ut etiam primo illo genere, quod est omnium sceleratissimum, dicant usum fuisse apostolum Paulum. Nam in epistola ad Galatas, quæ utique sicut ceteræ ad doctrinam religionis pietatisque conscripta est, illo loco dicunt eum esse mentitum, ubi ait de Petro et Barnaba, *Cum vidissem quia non recte ingrediuntur ad veritatem Evangelii.* Cum enim volunt Petrum ab errore, atque ab illa in quam inciderat, viæ pravitate defendere; ipsam religionis viam, in qua salus est omnibus, confracta et comminuta Scripturarum auctoritate conantur evertere. In quo non vident, non solum mendacii crimen, sed etiam perjurii se objicere Apostolo in ipsa doctrina pietatis, hoc est, in epistola in qua prædicat Evangelium: ibi quippe ait prius quam ista narraret, *Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior.* Sed jam sit hujus disputationis modus, in cujus totius consideratione et pertractatione nihil præ ceteris cogitandum atque orandum est, quam illud quod idem Apostolus dicit, *Fidelis Deus, qui non vos sinet tentari supra quam potestis ferre, sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut possitis sustinere.*

Defensores mendacii quam cæci.

Gal. 2. 14.

Gal. 1. 20.

1. Cor. 10. 13.

IN LIBRUM SUBSEQUENTEM

LIBRI II. RETRACTATIONUM CAPUT LX.

Tunc (a) et contra Mendacium scripsi librum, cujus Operis ea caussa exstitit, quod ad Priscillianistas hæreticos investigandos, qui hæresim suam non solum negando atque mentiendo, verum etiam pejerando existimant occulendam, visum est quibusdam catholicis Priscillianistas se debere simulare, ut eorum latebras penetrarent: quod ego fieri prohibens, hunc librum condidi. Hic liber sic incipit: *Multa mihi legenda misisti.*

(a) Hinc intelligimus subsequentem librum scriptum esse circiter annum Christi 420. Nam recensitis libris contra adversarium Legis et Prophetarum, qui ad initium anni 420. pertinent, memoratisque proxime infra loco aliis, qui *per idem tempus* conscripti notantur contra Gaudentium libris, fit continuo istius Operis mentio in hæc verba: *Tunc et contra Mendacium scripsi librum.* De hoc ipso libro intelligendus Augustinus in Enchiridio cap. 18. ubi de difficillima et latebrosissima quæstione mendacii *grandem librum, cum respondendi necessitas urgeret, se jam absolvisse* testatur. Consentium quod spectat, ad quem liber dirigitur, ejus est, nisi fallimur, epistola ad Augustinum 119. et ad ipsum sunt epistolæ Augustini 120. et 205. Vide Notam ad epist. 205. in præf. Tom. 2.

SANCTI
AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
CONTRA MENDACIUM
AD CONSENTIUM, LIBER UNUS. *

* Scriptus circiter annum 420.

Respondet Augustinus ad scripta, quæ ipsi consideranda misit Consentius, de adhibendo usu Mendacii ad detegendos latentes Priscillianistas, qui se catholicos mentiuntur: docetque nec mendaces per mendacia, nec blasphemos per blasphemias quærendos esse. Refellit Priscillianistarum errorem illum, in Dictinii præsertim libro, cui titulus *Libra*, repertum, quo ipsi dogmatizant *ad occultandam religionem religiosos debere mentiri.* Quæ ex divinis libris in hujus erroris sui patrocinium testimonia proferunt et exempla, contendit partim non esse mendacia, partim etiam quæ sunt, non esse imitanda. Solvit difficultatem de compensativis peccatis, ipsum quoque improbans mendacium, quod ad tuendam salutem cujusquam seu temporalem seu æternam utile ac necessarium videatur. Denique numquam omnino mentiendum, in iis maxime rebus quæ ad doctrinam religionis pertinent, inconcusse tenere Consentium jubet et adversus hæreticos defendere.

CAPUT I. Mendaciis qui abutuntur ut lateant, non esse de latebris suis eruendos nostris mendaciis.

1. MULTA mihi legenda misisti, Consenti frater carissime, (a) multa mihi legenda misisti: quibus rescripta dum præparo, et aliis atque aliis magis urgentibus occupationibus distrahor, emensus est annus, atque in eas me detrusit angustias, ut quomodocumque rescriberem ne arridente jam tempore navigandi, perlatorem remeare cupientem diutius detinerem. Itaque omnibus quæ mihi Leonas Dei famulus abs te attulit, et mox ut ea sumsi, et postea cum hæc dictare jam vellem, evolutis atque perlectis, et quanta potui consideratione perpensis, valde sum tuo delectatus eloquio, et sanctarum memoria Scripturarum, ingeniique sollertia, et dolore quo negligentes catholicos mordes, et zelo quo adversus etiam latentes hæreticos frendes. B Sed non mihi persuadetur, eos de latebris suis nostris esse mendaciis eruendos. Ut quid enim eos tanta cura vestigare atque indagare conamur, nisi ut captos in apertumque productos aut etiam ipsos veritatem doceamus, aut certe veritate convictos nocere aliis non sinamus? ad hoc ergo, ut eorum mendacium deleatur, sive caveatur, Dei autem veritas augeatur. Quomodo igitur mendacio mendacia recte potero persequi? An et latrocinio latrocinia, et sacrilegio sacrilegia, et adulterio sunt adulteria persequenda? *Si autem veritas Dei in meo mendacio abundabit*, numquidnam et nos dicturi sumus, *Faciamus mala, ut veniant bona?* Quod vides quemadmodum detestetur Apostolus. (Rom. 3. 7. et 8.) Quid est enim aliud, Mentiamur, ut hæreticos mendaces ad veritatem adducamus, nisi, *Faciamus* C A *mala, ut veniant bona?* An aliquando bonum est mendacium, vel aliquando mendacium non est malum? Cur ergo scriptum est, *Odisti Domine omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium?* (Psal. 5. 7.) Non enim aliquos excepit, aut indefinite dixit, *Perdes loquentes mendacium;* ut quosdam, non omnes intelligi sineret: sed universalem sententiam protulit dicens, *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* An quia non dictum est, Perdes omnes qui loquuntur omne mendacium, vel qui loquuntur quodcumque mendacium; ideo putandum est locum alicui relaxatum esse mendacio, ut scilicet sit aliquod mendacium, quod qui loquuntur, non eos Deus perdat; sed eos omnes perdat qui loquuntur injustum mendacium, B non quodcumque mendacium, quia invenitur et justum, quod utique laudis debet esse, non criminis?

CAPUT II. Priscillianistarum error, de mendacii usu ad latendum alienis.

2. NONNE cernis quantum adjuvet hæc disputatio eos ipsos, quos pro magna venatione mendaciis nostris capere molimur? Priscillianistarum est enim, sicut ipse monstrasti, ista sententia: cui comprobandæ adhibent testimonia de Scripturis, exhortantes suos ad mentiendum tamquam exemplis Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Angelorum: non dubitantes addere etiam ipsum Dominum Christum, nec se aliter arbitrantes veracem suam ostendere falsitatem, nisi Veritatem dicant esse mendacem. Redarguenda sunt ista, non imitanda: nec in eo malo debemus Priscillianistarum esse participes, in quo ceteris hæreticis convincuntur

(a) Hic aliquot MSS. prætereunt, *multa mihi legenda misisti.*

esse pejores. Ipsi enim soli, vel certe maxime ipsi reperiuntur, ad occultandam suam quam putant veritatem, dogmatizare mendacium: atque hoc tam magnum malum ideo justum existimare, quia dicunt in corde retinendum esse quod verum est; ore autem ad alienos proferre falsum, nullum esse peccatum; et hoc esse scriptum,
Psal. 14. 3. *Qui loquitur veritatem in corde suo:* tamquam hoc satis sit ad justitiam, etiamsi loquatur quisque in ore mendacium, quando non proximus; sed alienus hoc audit. Propterea putant etiam
Ephes. 4.25. apostolum Paulum, cum dixisset, *Deponentes mendacium, loquimini veritatem:* statim addidisse, *unusquisque cum proximo suo, quia sumus invicem membra.* Ut videlicet cum eis qui nobis in societate veritatis Proximi non sunt, neque, ut ita dicam, commembres nostri sunt, loqui liceat oporteatque mendacium.

Sententia hac Priscillianistarum auferri omnino martyria.

3. QUÆ sententia sanctos Martyres exhonorat, immo vero aufert sancta omnino martyria. Justius enim sapientiusque facerent, secundum istos, si persecutoribus suis non se confiterentur esse Christianos, nec eos sua confessione facerent homicidas: sed potius mentiendo et negando quod erant, et ipsi salvum haberent carnis commodum cordisque propositum, et illos conceptum animo scelus implere non sinerent. Non enim proximi eorum erant in fide Christiana, ut cum eis deberent loqui veritatem in ore suo, quam loquebantur in corde suo; sed ipsius
4. Reg. 10. veritatis insuper Inimici. Si enim Jehu, quem sibi inter ceteros ad exemplum mentiendi prudenter videntur intueri, servum Baalis se esse mentitus est, ut servos ejus occideret: quanto justius secundum istorum perversitatem, tempore persecutionis servos dæmonum se mentirentur servi Christi, ne servi dæmonum servos occiderent Christi; et sacrificarent idolis ne interficerentur homines, si sacrificavit ille Baali ut interficeret homines? Quid enim eis obesset, secundum egregiam doctrinam mendaciloquorum, si diaboli cultum mentirentur in corpore, quando Dei cultus servabatur in corde? Sed non sic intellexerunt Apostolum Martyres veri, Martyres sancti. Viderunt quippe tenueruntque quod
Rom. 10.10. scriptum est, *Corde creditur ad justitiam, ore*
Apoc. 14. 5. *confessio fit ad salutem:* et, *In ore eorum non est inventum mendacium:* ac sic irreprehensibiles abierunt, ubi tentari a mendacibus ulterius non cavebunt; quia mendaces amplius in suis cælestibus cœtibus vel alienos vel proximos non habebunt. Illum vero Jehu mendacio impio et sacrificio sacrilego occidendos impios et sacrilegos inquirentem non imitarentur, nec si de illo qualis fuisset eadem Scriptura tacuisset.
4. Reg. 10. 29. Cum vero scriptum sit, eum rectum cor non habuisse cum Deo: quid ei profuit, quod pro nonnulla obedientia, quam de domo Achab omnino delenda, pro cupiditate suæ dominationis exhibuit, aliquantam mercedem transitoriam regni temporalis, accepit? Ad sententiam potius veridicam Martyrum defendendam te, frater, exhortor, ut sis adversus mendaces, non mendacii doctor, sed veritatis assertor. Nam diligentius, obsecro, attende quod dico, ut invenias quam sit cavendum, quod zelo quidem laudabili adversus impios, ut possint comprehendi et corrigi vel vitari; sed tamen incautius docendum putatur.

CAPUT III. Mendacium catholicorum ut hæreticos capiant perniciosius fore quam hæreticorum ut catholicos lateant.

4. MENDACIORUM genera multa sunt, quæ quidem omnia universaliter odisse debemus. Nullum est enim mendacium, quod non sit contrarium veritati. Nam sicut lux et tenebræ, pietas et impietas, justitia et iniquitas, peccatum et recte factum, sanitas et imbecillitas, vita et mors, ita inter se sunt veritas mendaciumque contraria. Unde quanto amamus istam, tanto illud odisse debemus. Verumtamen sunt quædam mendacia, quæ credere nihil obsit: quamvis etiam tali mentiendi genere fallere voluisse, mentienti sit noxium, non credenti. Tamquam si frater ille servus Dei Fronto in iis quæ tibi indicavit, quod absit, aliqua mentiretur, sibi nocuisset profecto, non tibi, quamvis tu omnia credidisses sine tua iniquitate narranti. Quoniam sive illa ita gesta sint, sive non ita; non habent tamen aliquid, quod si quis crediderit ita esse gestum, etiam si non ita sit gestum, regula veritatis et doctrina salutis æternæ judicentur esse culpandus. Si autem hoc quisque mentiatur, quod si quis crediderit, adversus doctrinam Christi hæreticus erit: tanto est nocentior mentiens, quanto miserior credens. Vide ergo quale sit, si adversus doctrinam Christi mentiri fuerimus, quod quisquis crediderit interibit, ut inimicos ejusdem doctrinæ capiamus, quos ad veritatem, dum nos ab ea recedimus adducamus; immo vero cum mendaces mentiendo capimus, mendacia pejora doceamus. Aliud est enim quod dicunt quando mentiuntur, aliud quando falluntur. Nam cum hæresim suam docent, ea dicunt in quibus falluntur: quando autem se dicunt sentire quod non sentiunt, vel non sentire quod sentiunt, ea dicunt in quibus mentiuntur. Quod eis quisquis credit, etsi eos non invenit, ipse non perit. A regula quippe catholica non recedit, qui hæreticum catholica dogmata mendaciter profitentem, catholicum credit: ac per hoc non est ei perniciosum; quia in hominis mente de qua latente non potest judicare, non in Dei fallitur fide quam debet insitam custodire. Porro autem quando hæresim suam docent, quisquis eis crediderit putando veritatem, erit particeps, ut erroris, ita et damnationis illorum. Sic fit ut cum illi sua nefaria dogmata fabulantur, in quibus mortifero errore falluntur, tunc quisquis crediderit, pereat: nos autem quando catholica dogmata prædicamus, in quibus rectam fidem tenemus, tunc si crediderit, inveniatur quicumque perierat. Quando vero, cum sint Priscillianistæ, ut sua venena non prodant, nostros se esse mentiuntur; quisquis nostrum eis credit, etiam illis latentibus, ipse catholicus perseverat: nos contra, ut ad eorum perveniamus indaginem, si Priscillianistas nos esse mentimur; quia eorum tamquam

nostra sumus dogmata laudaturi, quisquis ea A crediderit, aut confirmabitur apud eos, aut transferetur ad eos interim statim: quid autem hora superventura pariat, utrum inde postea liberentur vera dicentibus nobis, qui decepti sunt fallentibus nobis, et utrum audire velint docentem, quem sic experti sunt mentientem, quis noverit certum? quis hoc esse ignoret incertum? Ex quo colligitur, perniciosius, aut ut mitius loquar, periculosius mentiri catholicos ut hæreticos capiant, quam mentiuntur hæretici ut catholicos lateant. Quoniam quisquis credit catholicis mentiendo tentantibus, aut efficitur, aut confirmatur hæreticus; quisquis autem credit hæreticis mentiendo sese occultantibus, non desinit esse catholicus. Quod ut fiat planius, aliquis exempli gratia proponamus, et ex eis B potissimum scriptis, quæ mihi legenda misisti.

Exemplo res demonstratur.

a 5. Ecce constituamus ante oculos callidum exploratorem accedere ad eum quem Priscillianistam esse præsenserit: et (a) Dictinii episcopi, vel cogniti vitam, vel incogniti famam laudare mendaciter: est hoc tolerabilius adhuc, quia ille putatur fuisse catholicus, atque ex illo errore correctus. Deinde Priscillianum (hoc enim sequitur in arte mentiendi) venerabiliter commemoraturus est, hominem impium et detestabilem, et pro suis nefariis sceleribus criminibusque damnatum. In qua ejus venerabili commemoratione, si forte ille, cui retia tenduntur hujusmodi, firmus Priscillianista non fuerat, hac ejus prædicatione firmabitur. Cum autem ad cetera explorantis sermo processerit, et C dicentis misereri se eorum, quos tantis errorum tenebris tenebrarum auctor involverit, ut honorem animæ suæ et claritatem divinæ prosapiæ non agnoscant. Tum deinde Dictinii librum, cujus nomen est Libra, eo quod pertractatis duodecim quæstionibus velut unciis explicatur tantis extulerit laudibus, ut talem Libram, qua horrendæ blasphemiæ continentur, multis librarum auri millibus pretiosiorem esse testetur. Nempe hæc astutia mentientis, animam credentis interficit, aut jam interfectam in eadem morte demergit, ac deprimit. Sed, inquies, postea liberabitur. Quod si non fiat, sive aliquo interveniente impedimento ne cœpta compleantur, sive obstinatione mentis hæreticæ rursus eadem negantis, etiamsi aliqua jam cœperat D confiteri? præsertim quia si cognoverit se ab alieno fuisse tentatum, eo ipso audacius illa quæ sentit, studebit occultare mendacio; quando id inculpate fieri multo certius didicerit, etiam exemplo ipsius sui tentatoris. Hoc quippe in homine, qui veritatem tegendam putat esse mentiendo, qua tandem fronte culpabimus, et damnare audebimus quod docemus?

Priscillianistas capere per mendacium velle, est cum ipsis depravari.

6. Remanet igitur, ut quod sentiunt Priscillianistæ secundum hæresis suæ nefariam falsitatem, de Deo, de anima, de corpore, et de ceteris rebus, non dubitemus veraci pietate damnare; quod autem sentiunt, aut veritas occultetur esse mentiendum, sit nobis et illis, quod absit, dogma commune. Hoc tam magnum malum est, ut etiamsi conatus hic noster, quo eos per mendacium capere cupimus et mutare, ita prosperetur, ut eos capiamus atque mutemus, nullis lucris compensentur hæc damna, quibus et nos cum ipsis pro illorum correctione depravamur. Per hoc namque mendacium et nos erimus ex ea parte perversi, et illi semi correcti: quando quidem istud, quod putant esse pro veritate mentiendum, non in eis corrigimus; quia idem nos (b) didicimus et docemus, et fieri oportere præcipimus, ut ad eos emendandos pervenire possimus. b Quos tamen non emendamus, quibus (c) mendum, quo verum tegendum existimant, non auferimus; c sed nos potius immendamur, cum per tale mendum eos quærimus: nec invenimus quemadmodum eis conversis credere valeamus, quibus perversis mentiti sumus; ne forte quod ut caperentur sunt passi, faciant capti; non solum quia facere consueverunt, sed quia et in nobis, ad quos veniunt, hoc inveniunt.

CAPUT IV.

Mentienti in uno non haberi fidem in aliis.

7. Et quod est miserabilius, etiam ipsi jam quasi nostri effecti, quemadmodum nobis credant, reperire non possunt. Si enim suspicentur, etiam ipsa catholica dogmata nos mendaciter loqui, ut nescio quid aliud occultemus quod verum putamus; certe talis suspicanti dicturus es, Hoc tunc ideo feci, ut caperem te: sed quid respondebis dicenti, Unde igitur scio, utrum etiam nunc id facias, ne capiaris a me? An vero cuiquam persuaderi potest, hominem non mentiri ne capiatur, qui mentitur ut capiat? videsne quo tendat hoc malum? ut scilicet non solum nos illis, ipsique nobis, sed omnis frater omni fratri non immerito videatur esse suspectus. Atque ita dum per mendacium tenditur ut doceatur fides, id agitur potius ut nulli habenda sit fides. Si enim et contra Deum loquimur, cum mentimur, quid tantum mali poterit (d) in d ullo mendacio reperiri, quod tamquam scelestissimum omni modo devitare debeamus?

CAPUT V.

8. Sed nunc adverte quam tolerabilius Priscil-

(a) In editis, *et dictum episcopi*. Itemque paulo post legebatur, *deinde dictum librum, cujus nomen est Libra*. His locis, nec non infra capite 17, restituimus veterum librorum auctoritate nomen Dictinii. Fuit Dictinius episcopus Asturicensis, cui, ut Idatius in Chronico scribit, *ob Priscilliani hæresim, quam profitebatur, ejecto cum aliis ejusdem sectæ episcopis, successit Turribius*. Ipsum tamen postea damnato suo errore resipiscentem ab Ecclesia receptum esse testatur Innocentius Papa I. in epistola ad synodum Toletanam. Ejus quoque correctionem laudat Leo. Papa I. in epistola 15. ad Turibium Asturicensem cap. 16. improbans *quod Dictinii tractatus, quos secundum Priscilliani dogma conscripsit, a multis cum veneratione legerentur, cum si aliquid*, ait, *memoriæ Dictinii tribuendum putant, reparationem ejus magis debeant amare quam lapsum*. Ceterum Dictinii memoriam anniversaria festivitate in Hispania colit Asturicensis Ecclesia die 2. Junii. Vide Ferrarium in catalogo generali MSS.

(b) Sic plures MSS. At editi, *dicimus*.

(c) Aliquot MSS. hic et infra loco *mendum*, habent, *mendacium*.

(d) Plures MSS. *poterit nullo mendacio reperiri*.

Priscillianistam tolerabilius mentiri occultando hæresim suam, quam Catholicum occultando veritatem.

lianistæ in nostra comparatione mentiantur, quando se fallaciter loqui sciunt, quos nostro mendacio liberandos putamus ab eis falsis, in quibus errando falluntur. Priscillianista dicit, quod anima sit pars Dei, et ejusdem cujus est ille naturæ atque substantiæ. Magna hæc est et detestanda blasphemia. Sequitur enim, ut Dei natura captivetur, decipiatur, fallatur, conturbetur atque turpetur, damnetur atque crucietur. At si hoc et ille dicit, qui de tanto malo liberare cupit hominem per mendacium, videamus quid intersit inter utrumque blasphemum. Plurimum, inquis: nam hoc Priscillianista dicit ita etiam credens; catholicus autem non ita credens, quamvis ita loquens. Ille ergo blasphemat nesciens, iste autem sciens: ille contra scientiam, iste contra conscientiam: ille habet cæcitatem falsa sentiendi, sed in eis habet saltem voluntatem vera dicendi; iste latens videt vera, et volens loquitur falsa. Sed ille, inquies, hoc docet, ut erroris sui faciat furorisque participes: iste autem hoc dicit, ut ab illo errore ac furore liberet homines. Jam quidem supra ostendi quantum et hoc noceat, quod creditur profuturum: verum interim si appendamus in his duobus mala præsentia, (quoniam bona futura quæ catholicus de corrigendo hæretico inquirit incerta sunt,) quis peccat gravius, utrum qui hominem decipit nesciens, an qui Deum blasphemat sciens? Profecto quid sit pejus intelligit, qui homini Deum sollicita pietate præponit. Huc accedit, quia si blasphemandus est Deus, ut ad eum laudandum homines adducamus; procul dubio non solum ad laudandum, verum etiam ad blasphemandum Deum, exemplo et doctrina nostra homines invitamus: quoniam quos ad Dei laudes per Dei blasphemias molimur adducere, utique si adduxerimus, non solum laudare discent, verum etiam blasphemare. Hæc illis beneficia conferimus, quos non ignoranter, sed scienter blasphemando ab hæreticis liberamus. Et cum Apostolus homines tradiderit etiam ipsi satanæ, ut discerent non blasphemare: nos conamur homines eruere satanæ, ut discant non per ignorantiam, sed per scientiam blasphemare; nobisque ipsis magistris eorum hoc tam magnum importamus exitium, ut propter hæreticos capiendos prius efficiamur, quod certum est, Dei blasphematores, quo possimus propter eos, quod incertum est, liberandos, veritatis ejus esse doctores.

2.Tim. 1.20.

Catholici si se mentiantur esse Priscillianistas, pejus faciunt quam Priscillianistæ se catholicos esse mentientes.

9. Cum igitur blasphemare Deum doceamus nostros, ut eos Priscillianistæ credant suos; videamus quid mali dicant ipsi, quando propterea mentiuntur, ut eos nostros esse credamus. Anathematizant Priscillianum, et ad nostrum arbitrium detestantur: dicunt animam creaturam Dei esse, non partem: exsecrantur Priscillianistarum falsa martyria: catholicos episcopos, a quibus illa hæresis nudata, oppugnata, prostrata est, magnis efferunt laudibus, et cetera hujusmodi. Ecce ipsi vera dicunt quando mentiuntur, non quo simul possit hoc ipsum verum esse quod mendacium est; sed in alio quando mentiuntur, in alio vera dicunt: quando enim nostros se esse mentiuntur, de fide catholica vera dicunt. Ac per hoc ipsi, ne Priscillianistæ inveniantur, loquuntur mendaciter vera: nos autem, ut eos inveniamus, non solum mendaciter loquimur, ut ad illos pertinere credamur; sed etiam falsa loquimur, quæ ad illorum errorem pertinere cognovimus. Itaque illi quando nostri putari volunt, et falsum est ex parte, et verum est ex parte quod dicunt; falsum est enim eos nostros esse, verum est autem animam partem Dei non esse: nos vero quando ad eos pertinere putari volumus, falsum est utrumque quod dicimus, et Priscillianistas nos esse, et animam partem Dei esse. Illi itaque Deum laudant, non blasphemant, quando se occultant; et quando se non occultant, sed sua proferunt, blasphemare se nesciunt. Ideo si ad fidem catholicam convertantur, consolantur semetipsos, quia possunt dicere quod Apostolus, qui cum inter cetera dixisset, *Prius fui blasphemus; misericordiam*, inquit, *consecutus sum, quia ignorans feci*. Nos contra, ut se nobis aperiant, si hoc quasi justum mendacium fallendis eis capiendisque proferimus, profecto et ad blasphematores Priscillianistas pertinere nos dicimus, et ut nobis credant, sine excusatione ignorantiæ blasphemamus. Neque enim catholicus, qui blasphemando vult hæreticus credi, potest dicere, *ignorans feci*.

1.Tim. 1.13.

CAPUT VI.

Negare Christum coram hominibus, vel mendaciter et ficte, numquam licet.

10. Semper, frater, in talibus caussis cum timore recolendum est, *Quicumque me negaverit coram hominibus, negabo eum coram Patre meo qui in cælis est*. An vero Christum coram hominibus non negat, qui eum coram Priscillianistis negat, ut eos latentes blasphemo mendacio nudet et capiat? Quis autem dubitat, obsecro te, negari Christum, cum sicuti est verus ita non esse dicitur; et sicut eum Priscillianista credit ita esse dicitur.

Matth. 10. 33.

Objectio. Responsio.

11. Sed occultos lupos, inquies, indutos pellibus ovium et dominicum gregem latenter graviterque vastantes, aliter invenire non possumus: Unde ergo innotuerunt Priscillianistæ, prius quam hujus mendacii fuisset excogitata venatio? unde ad ipsius auctoris illorum, profecto astutioris, et ideo tectioris, cubile perventum est? unde tot tantique manifestati atque damnati, et ceteri innumerabiles partim correcti, partim velut correcti, et in Ecclesiam miserantem collecti sunt? Multas enim vias dat Dominus, quando miseretur, quibus ad eorum perveniatur indaginem: quarum duæ sunt aliis (a) feliciores, ut vel ab eis quos seducere voluerunt; aut ab eis quos jam seduxerant, resipiscentibus conversisque monstrentur. Quod facilius fit, si nefarius eorum error, non mendacibus captationibus, sed veracibus disputationibus everta-

(a) Sola editio Lov. *faciliores*.

tur. Quibus conscribendis operam te oportet impendere, quoniam Dominus donavit ut possis: quæ scripta salubria quibus eorum perversitas insana destruitur, cum magis magisque innotuerint, et a catholicis vel antistitibus qui loquuntur in populis, vel a quibusque studiosis zelo Dei plenis, fuerint usquequaque diffusa; hæc erunt sancta retia, quibus capiantur veraciter, non mendaciter inquirantur. Sic enim capti, aut ultro quid fuerint fatebuntur, et alios quos in sua mala societate noverunt, vel concorditer corrigent, vel misericorditer prodent: aut si eos pudebit fateri quod diuturna simulatione texerunt, occulta manu Dei medicante sanabuntur.

Confutantur quæ itidem objectari possunt.

12. SED multo facilius, inquies, eorum latibula penetramus, si quod sunt nos esse mentiamur. Hoc si liceret aut expediret, potuit Christus præcipere ovibus suis, ut lupinis amictæ pellibus ad lupos venirent, et eos hujus artis fallaciis invenirent: quod eis non dixit, nec quando eas in medium luporum se missurum esse prædixit. Sed dices, Non erant tunc inquirendi, cum essent apertissimi lupi, sed eorum morsus et sævitia perferenda. Quid cum tempora posteriora prænuntians, in vestitu ovium dixit rapaces lupos esse venturos? nonne ibi erat locus ut hæc moneret et diceret, Et vos ut eos inveniatis, assumite vestitum luporum, intrinsecus autem oves manete? Non hoc ait: sed cum dixisset, *Multi ad vos venient in vestitu ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces*: non addidit, Ex mendaciis vestris; sed, *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*. Veritate sunt cavenda, veritate capienda, veritate occidenda mendacia. Absit ut blasphemias ignorantium, scienter blasphemando vincamus: absit ut mala fallacium imitando caveamus. Quomodo enim cavebimus, si ut caveamus, habebimus? Si enim ut capiatur qui blasphemat nesciens, blasphemabo sciens; pejus est quod ago, quam quod capio. Si ut inveniatur qui Christum negat nesciens, ego Christum negabo sciens; ad perditionem me sequuturus est quem sic invenero, si quidem ut illum inveniam, prior pereo.

Matth. 10. 16.

Matth. 7. 15. et 16.

Corde credere non sufficit nisi et ore non negetur Christus.
Rom. 10. 10.

13. AN forte qui eo modo Priscillianistas invenire molitur, ideo non negat Christum, quia ore depromit quod corde non credit? Quasi vero, (quod et paulo ante jam dixi,) cum dictum esset, *Corde creditur ad justitiam*; incassum est additum, *ore confessio fit ad salutem*? Nonne pene omnes qui Christum coram persecutoribus negaverunt, quod de illo credebant, corde tenuerunt; et tamen ore ad salutem non confitendo perierunt, nisi qui per pœnitentiam revixerunt? Quis ita (a) evanescat, ut existimet apostolum Petrum hoc habuisse in corde quod in ore, quando Christum negavit? Nempe in illa negatione intus veritatem tenebat, et foris mendacium proferebat. Cur ergo lacrymis diluit quod ore negaverat, si saluti sufficiebat quod corde credebat? Cur loquens in corde suo veritatem, tam amaro fletu punivit mendacium quod ore depromsit, nisi quia magnam vidit esse perniciem, quod corde quidem credidit ad justitiam, sed ore non confessus est ad salutem?

Matth. 26. 69.

Ut intelligendus Psalmus 14. 3. ubi laudatur loquens veritatem in corde.

14. QUAPROPTER illud quod scriptum est, *Qui loquitur veritatem in corde suo*: non sic accipiendum est, quasi retenta in corde veritate, loquendum sit in ore mendacium. Sed id eo dictum est, quia fieri potest ut loquatur quisque ore veritatem, quæ nihil ei prosit, si eam in corde non teneat, id est, si quod loquitur ipse non credat: sicut hæretici, maximeque iidem Priscillianistæ faciunt, cum catholicam veritatem non quidem credunt, sed tamen loquuntur, ut nostri esse credantur. Loquuntur ergo veritatem in ore suo, non in corde suo. Propterea distinguendi erant ab illo de quo dictum est, *Qui loquitur veritatem in corde suo*. Hanc autem veritatem catholicus sicut in corde loquitur, quia ita credit; ita et in ore debet, ut ita prædicet: contra istam vero nec in corde nec in ore habeat falsitatem, ut et corde credat ad justitiam, et ore confessionem faciat ad salutem. Nam et in illo Psalmo cum dictum esset, *Qui loquitur veritatem in corde suo*: mox etiam hoc additum est, *Qui non egit dolum in lingua sua*.

Ibidem.

Item Apostolus præcipiens ut loquamur veritatem cum proximo.
Ephes. 4. 25.
Lucæ 10. 30.

15. ET illud quod Apostolus ait, *Deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, quia sumus invicem membra*; absit ut sic intelligamus, tamquam loqui mendacium permiserit cum eis qui nondum sunt nobiscum membra corporis Christi. Sed ideo dictum est, quia unusquisque nostrum hoc debet quemque deputare, quod eum vult fieri; etiam si nondum factus est: sicut Dominus alienigenam Samaritanum proximum ejus ostendit, cum quo misericordiam fecit. Proximus ergo habendus est, non alienus, cum quo id agendum est, ne remaneat alienus: et si propter id quod nondum est fidei nostræ sacramentique particeps factus, aliqua illi occultanda sunt vera, non tamen ideo dicenda sunt falsa.

Philip. 1. 16. et 17.

(b) Veritatem non veritate prædicantes tolerati, non falsitatem annuntiantes.

Ibidem 18.

16. FUERUNT enim etiam temporibus Apostolorum, qui veritatem non (b) veritate, id est, non veraci animo prædicarent: quos dicit Apostolus Christum annuntiasse non caste, sed per invidiam et contentionem. Ac per hoc etiam tunc nonnulli tolerati sunt annuntiantes non casto animo veritatem: non tamen ulli laudati sunt tamquam annuntiantes casto animo falsitatem. Denique de illis dicit, *Sive occasione, sive veritate Christus annuntietur*: nullo modo autem diceret, ut postea Christus annuntietur, prius negetur.

17. QUOCIRCA multis quidem modis possunt latentes hæretici vestigari, nec catholica fide vituperata, nec hæretica impietate laudata: * sed

* CAPUT VII.

(a) Cigyrannensis MS. vesana sciat. Forte pro, vesana sentiat.

(b) Sic MSS. Editi autem, non veraciter.

si aliter omnino non posset educi de cavernis suis hæretica impietas, nisi a tramite veritatis lingua catholica deviaret, tolerabilius illa occultaretur, quam ista præcipitaretur; tolerabilius in suis foveis delitescerent vulpes, quam propter illas capiendas in blasphemiæ foveam caderent venatores; tolerabilius perfidia Priscillianistarum veritatis velamine tegeretur, quam fides catholicorum ne a Priscillianistis mentientibus laudaretur, a catholicis credentibus negaretur. Nam si propterea justa sunt, non qualiacumque, sed blasphema mendacia, quia hoc animo fiunt ut occulti hæretici detegantur, poterunt isto modo, si eodem animo fiant, casta esse adulteria. Quid si enim ex numero Priscillianistarum impudicarum aliqua femina injiciat oculum in catholicum Joseph, eique promittat prodituram se latebras eorum, si ab illo impetraverit stuprum, certumque sit eam, si ei consensum fuerit, quod pollicita est impleturam; faciendumne censebimus, an intelligemus nequaquam tali pretio merces ejusmodi comparandas? Cur ergo non (a) eruimus capiendos hæreticos carne in adulterium defluente, et eruendos putamus ore in (b) blasphemia fornicante? Aut enim licebit utrumque pari ratione defendere, ut ideo hæc non esse dicantur injusta, quia ea facta sunt intentione qua deprehenderentur injusti: aut si sana doctrina nec propter inveniendos hæreticos vult nos cum feminis impudicis saltem corpore non mente misceri, profecto nec propter inveniendos hæreticos vult a nobis saltem voce non mente, aut immundam hæresim prædicari, aut castam catholicam blasphemari. Quia et ipsum mentis imperium, cui debet omnis inferior motus hominis obedire, digno non carebit opprobrio, quando fit, quod fieri non oportet, seu membro, seu verbo. Quamquam etiam cum verbo fit, membro fit: quoniam lingua membrum est qua fit verbum: nec ullum factum nostrum membro ullo paritur, nisi quod prius corde concipitur; vel potius intus cogitando et consentiendo jam partum, foras editur faciendo per membrum. Non itaque animus a facto excusatur, quando dicitur aliquid non ex animo fieri, quod tamen non fieret, nisi animus faciendum esse decerneret.

Mendacium nulla velut bona intentione admittendum.

18. Interest quidem plurimum, qua caussa, quo fine, qua intentione quid fiat: sed ea quæ constat esse peccata, nullo bonæ caussæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt. Ea quippe opera hominum, sicut caussas habuerint bonas, seu malas, nunc sunt bona, nunc mala, quæ non sunt per se ipsa peccata: sicut victum præbere pauperibus, bonum opus est, si fit caussa misericordiæ cum recta fide; sicut concubitus conjugalis, quando fit caussa generandi, si ea fide fiat ut gignantur regenerandi. Hæc atque hujusmodi secundum suas caussas opera sunt bona vel mala: quia eadem ipsa si habeant malas caussas, in peccata vertuntur: velut si jactantiæ caussa pauper pascitur; aut lasciviæ caussa cum uxore concumbitur; aut filii generantur, non ut Deo, sed ut diabolo nutriantur. Cum vero jam opera ipsa peccata sunt, sicut furta, stupra, blasphemiæ, vel cetera talia; quis est qui dicat caussis bonis esse facienda, ut vel peccata non sint, vel quod est absurdius, justa peccata sint? Quis est qui dicat, ut habeamus quod demus pauperibus, faciamus furta divitibus; aut testimonia falsa vendamus, maxime si non inde innocentes læduntur, sed nocentes potius damnaturis judicibus eruuntur? Duo enim bona fiunt hujus venditione mendacii, ut et pecunia sumatur unde inops alatur, et judex fallatur ne homo puniatur. Testamenta etiam si possumus, cur non vera supprimimus, et falsa supponimus, ut hereditates vel legata non habeant indigni, qui nihil ex eis operantur boni; sed hi potius a quibus esurientes pascuntur, nudi vestiuntur, peregrini suscipiuntur, captivi redimuntur, ecclesiæ construuntur? Cur enim non fiant illa mala propter hæc bona, si propter hæc bona nec illa sunt mala. Jam vero si aliquæ immundæ et divites feminæ videantur amatores et stupratores suos insuper ditaturæ; cur non et has partes atque artes suscipiat vir misericors, quibus pro tam bona caussa utatur, ut habeat unde indigentibus largiatur; nec audiat Apostolum dicentem, *Qui furabatur jam non furetur, magis autem laboret operans manibus suis bonum, ut habeat unde (c) tribuere cui opus est?* Si quidem non solum ipsum furtum, verum etiam falsum testimonium, et adulterium, et omne opus malum non erit malum, sed bonum, si ea caussa perpetretur, ut sit unde fiat bonum. Quis ista dicat, nisi qui res humanas omnesque conatur mores legesque subvertere. Quod enim sceleratissimum facinus, quod turpissimum flagitium, quod impiissimum sacrilegium non dicatur posse fieri recte atque juste, nec impune tantum, verum etiam gloriose, ut in eo perpetrando, non solum supplicia nulla timeantur, sed sperentur et præmia, si semel concesserimus in omnibus malis operibus hominum ideo non quid fiat, sed quare fiat esse quærendum, ut quæcumque propter bonas caussas facta inveniuntur, nec ipsa mala esse judicentur? At si justitia merito punit furem, etiam qui dixerit et ostenderit ideo se subtraxisse superflua diviti, ut præberet necessaria pauperi; si merito punit falsarium, etiam qui se ideo testamentum alienum corrupisse docuerit, ut ille heres esset qui facturus inde fuerat eleemosynas largas, non ille qui nullas: si merito punit adulterum, etiam qui demonstraverit misericordia se fecisse adulterium, ut per illam cum qua fecit, de morte hominem liberaret; postremo, ut ad rem de qua quæstio est propius accedamus, si merito punit eum qui feminæ alicui

Ephes. 4.28.

Facta alia ex fine vel bona vel mala redduntur alia sunt per se peccata: hæc nullo quasi bono fine facienda.

(a) Am. et MSS. non emimus: et infra loco eruendos habent emendos.

(b) Aliquot MSS. in blasphemiam fornicante.

(c) Sic MSS. Editi vero, unde tribuat

Priscillianistarum turpitudinis consciæ, propterea se adulterino concubitu miscuit, ut ad eorum latebras perveniret: obsecro te, cum dicat Apostolus, *Nec exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato*; et ideo nec manus, nec corporis genitalia, nec alia membra flagitiis exhibere debeamus, ut Priscillianistas invenire possimus; quid nos lingua, quid totum os nostrum, quid organum vocis offendit, ut hæc exhibeamus arma peccato, tantoque peccato, ubi Deum nostrum ut Priscillianistas apprehensos ab ignorantiæ blasphemiis (*a*) eruamus, sine excusatione ignorantiæ blasphememus?

Rom. 6. 13.

CAPUT VIII. Peccatum esse ex intentione aliud alio levius; non tamen faciendum levius quod sæpe alterius generis peccato gravius est.

19. Dicet aliquis, Ergo æquandus est fur quilibet ei furi qui misericordiæ voluntate furatur? Quis hoc dixerit? Sed horum duorum non ideo est quisquam bonus, quia pejor est unus. Pejor est enim qui concupiscendo, quam qui miserando furatur: sed si furtum omne peccatum est, ab omni furto est abstinendum. Quis enim dicat esse peccandum, etiamsi aliud sit damnabile, aliud veniale peccatum? Nunc autem quærimus, si hoc aut illud quisque fecerit quis non peccabit, sive peccabit: non quis gravius leviusve peccabit. Nam et ipsa furta levius utique puniuntur lege, quam stupra: sunt autem utraque peccata, quamvis alia leviora, alia graviora: ita ut levius habeatur furtum quod concupiscendo, quam stuprum quod subveniendo committitur. In suo quippe genere aliis ejusdem generis peccatis leviora fiunt, quæ bono animo videntur admitti: cum tamen et ipsa alterius generis peccatis ipso suo genere levioribus inveniantur esse graviora. Gravius est enim avaritia, quam misericordia furtum facere; item stuprum gravius est luxuria, quam misericordia perpetrare: et tamen gravius est adulterare misericordia, quam furari avaritia. Neque nunc agitur quid sit levius sive gravius, sed quæ sint peccata vel non sint. Nemo enim dixerit debuisse peccari, ubi constat esse peccatum: sed debere dicimus, si ita vel ita peccatum est ignosci vel non ignosci.

CAPUT IX. Peccata compensativa nec ipsa admittenda esse.

20. Verum, quod fatendum est, ita humanos animos quædam compensativa peccata perturbant, ut etiam putentur debere laudari, ac potius recte facta dicantur. Quis enim dubitet esse grande peccatum, si pater filias suas prostituat fornicationibus impiorum? Et tamen exstitit caussa qua hoc vir justus debere se facere existimaret, quando Sodomitæ nefario libidinis impetu hospitibus ejus irruebant. Ait enim, *Sunt mihi duæ filiæ quæ non cognoverunt virum, producam illas ad vos, et utimini eis quomodo placuerit vobis; tantum in viros istos ne faciatis iniquum, propterea quia intraverunt sub tectum tignorum meorum*. Quid hic dicemus? Nonne ita illud scelus quod Sodomitæ hospitibus illius viri justi facere conabantur horremus, ut quidquid fieret ne hoc fieret, arbitremur fuisse faciendum? Movet etiam maxime persona facientis, quæ merito justitiæ liberabatur a Sodomis: ut quoniam minus malum est feminas quam viros perpeti stuprum, etiam hoc ad justitiam justi illius pertinuisse dicatur, quod in filiabus hoc maluit fieri quam in hospitibus suis; non tantum id volens animo, verum et offerens verbo, et si illi assensi fuissent impleturus et facto. Sed si hanc peccatis aperuerimus viam, ut committamus minora ne alii majora committant; lato limite, immo nullo limite, sed convulsis et remotis omnibus terminis infinito spatio cuncta intrabunt atque regnabunt. Quando enim fuerit definitum peccandum esse homini minus, ne alius peccet amplius; profecto et furtis nostris stupra cavebuntur aliena, et incesta stupris; et si qua impietas visa fuerit etiam pejor incestis, incesta quoque facienda dicentur a nobis, si eo modo agi potuerint, ut illa impietas non committatur ab aliis: et in singulis quibusque generibus peccatorum, et furta pro furtis, et stupra pro stupris, et incesta pro incestis, et sacrilegia pro sacrilegiis facienda putabuntur: nostra pro alienis, non solum minora pro majoribus, verum etiam si ad ipsa summa et pessima veniatur, pauciora pro pluribus; si se ita rerum verset incursus, ut aliter alii non se abstineant a peccatis, nisi minus aliquando, sed tamen peccantibus nobis; ita ut omnino ubi dixerit * inimicus qui habuerit (*b*) hujusmodi potestatem, Nisi tu sceleratus fueris, ego sceleratior ero, aut nisi tu hoc scelus feceris, ego talia plura faciam; scelus nobis videamur admittere, si velimus ab scelere temperare. Hoc sapere quid est, nisi desipere, vel potius insanire? A mea quippe iniquitate, non ab aliena, sive in me, sive in alios perpetrata, mihi est cavenda damnatio. *Anima enim quæ peccaverit, ipsa morietur*.

Gen. 19. 8. Factum Loth offerentis filias suas constupratoribus Sodomitis.

* f. iniquus.

Ezec. 18. 4.

Exemplum Loth timore tunc perturbati non imitandum.

21. Si ergo peccare, ne gravius vel in nos vel in quoslibet alii peccent, procul dubio non debemus; considerandum est in eo quod fecit Loth, utrum exemplum sit quod imitari, an potius quod vitare debeamus. Magis enim videtur intuendum et notandum, cum tam horrendum malum ex impietate flagitiosissima Sodomitarum suis impenderet hospitibus, quod cuperet depellere, nec valeret, sic etiam justi animum potuisse turbari, ut vellet facere quod non humani timoris nebulosa tempestas, sed divini juris tranquilla serenitas, si consulatur a nobis, faciendum non esse clamabit; et jubebit potius ut sic nostra peccata caveamus, ne ullorum prorsus alienorum peccatorum timore peccemus. Aliena quippe ille vir justus timendo peccata, quæ nisi consentientes inquinare non possunt, perturbatus non adtendit suum, quo voluit subdere filias libidinibus impiorum. Hæc quando in Scripturis sanctis legimus, non ideo quia facta credimus, etiam facienda credamus, ne violemus præcepta, dum passim sectamur exempla. An vero quia juravit David se occisurum esse Nabal, et (*c*) clementia consideratiore non fecit,

Nec exemplum David præ ira jurantis

1. Reg. 25. 22.

(*a*) Soli editi, *serremus*.

(*b*) Nonnulli codices, *hujus mundi*.

(*c*) Sic MSS. At editi, *clementi consideratione*.

propterea illum imitandum esse dicemus, ut temere juremus nos esse facturos, quod non esse faciendum postea videamus? Sed sicut illum timor ut prostituere filias vellet, sic istum ut temere juraret ira turbavit. Denique si de ambobus interrogando ut dicerent cur hæc fecerint, fas nobis esset inquirere, posset ille respondere,

Psal. 54. 6.

Timor et tremor venerunt super me, et contexerunt me tenebræ; posset etiam dicere iste,

Psal. 6. 8.

Turbatus est præ ira oculus meus; ut non miraremur vel illum in timoris tenebris, vel istum oculo turbato non vidisse quod videndum fuit, ne facerent quod faciendum non fuit.

Quid David, quidve ipsi Loth faciendum fuerat.

22. Et sancto quidem David justius dici potuit, quod nec irasci debuit, quamvis ingrato et rependenti mala pro bonis; sed etsi ut homini ira subrepsit, non utique tantum debuit prævalere, ut se facturum juraret, quod aut sæviendo faceret, aut pejerando non faceret: illi autem inter libidinosas insanias Sodomitarum constituto quis auderet dicere. Etiamsi tui hospites in tua domo, quo eos intrare humanitate violentissima compulisti ab impudicis apprehensi et oppressi muliebria patiantur, nihil timeas, nihil cures, non expavescas, non horrescas, non contremiscas; quis hæc vel illorum sceleratorum socius hospiti pio dicere auderet? Sed plane rectissime diceretur, Age quidquid potes, ne fiat quod merito times: sed non timor iste compellat, ut facias quod in se filiæ tuæ fieri si voluerint, facient cum Sodomitis te auctore nequitiam: si autem noluerint, patientur a Sodomitis te auctore violentiam. Noli facere magnum scelus tuum, dum (a) majus horrescis alienum: quantumlibet enim distet inter tuum, et alienum, hoc erit

Loth a peccato defendi quomodo vix possit.

tuum, illud alienum. Nisi forte pro defensione hujus viri in eas se quispiam coarctet angustias, ut dicat, Quoniam accipere quam facere præstat injuriam, hospites autem illi non erant utique facturi injuriam, sed passuri; maluit vir justus filias suas injuriam pati, quam hospites suos, eo jure quo filiarum dominus erat; et noverat non eas peccare, si id fieret, quia peccantes potius, quibus non consentirent, sine peccato proprio sustinerent. Denique non se ipsæ stuprandas, quamvis pro masculis feminas, pro illis hospitibus obtulerunt, ne reas eas faceret non perpessio libidinis alienæ, sed suæ consensio voluntatis. Nec pater earum hoc in se fieri permittebat, cum hoc facere conarentur quibus hospites non prodebat; quamvis minus mali esset quod in uno, quam si fieret in duobus; sed quantum poterat resistebat, ne ipsum quoque ullus proprius macularet assensus, quem libidinosus furor etiamsi prævaluisset corporis viribus, tamen non consentientem non maculasset alienus. In filiabus autem non peccantibus nec ipse peccabat, quia non eas peccare si opprimerentur invitæ, sed peccantes ferre faciebat: tanquam si ab improbis ut sui servi cæderentur offerret, ne hospites ejus paterentur cædis injuriam. De qua re non disputabo, quia longum est, utrum vel dominus jure suæ potestatis recte sic utatur in servo, ut servum suum cædi faciat innocentem, ne amicus ejus etiam ipse innocens in domo ejus a violentis improbis vapulet. Sed certe David nullo modo recte dicitur jurare debuisse se esse facturum, quod postea cerneret se facere non debere. Unde constat,

Facta a sanctis non omnia in mores transferenda.

quod non omnia quæ a sanctis vel justis viris legimus facta, transferre debemus in mores; sed etiam hinc discere quam late pateat, et ad quos usque perveniat quod Apostolus ait.

Gal. 6. 1.

Fratres, et si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis, intendens te ipsum ne et tu tenteris. Præoccupationes enim sunt istæ in quibus delinquitur, dum quid faciendum sit aut ad horam non videtur, aut et qui viderit vincitur; ut scilicet fiat peccatum, cum vel latet veritas, vel compellit infirmitas.

CAPUT X.

Exempla pro mendacio quæsita in Scripturis expendenda.

23. In omnibus autem actibus nostris maxime etiam bonos turbant compensativa peccata; ita ut nec peccata existimentur, si habeant tales caussas propter quas fiant, et in quibus videatur peccari potius si non fiant. Et præcipue de mendaciis hoc in hominum opinione prævaluit, ut peccata non putentur illa mendacia, quin imo et recte facta esse credantur, quando quisque pro ejus cui falli expedit utilitate mentitur, aut ne aliis noceat qui nociturus videtur, nisi mendaciis ovitetur. Ad hæc mendaciorum genera defendenda, plurima de Scripturis sanctis suffragari putantur exempla. Non autem hoc est

Aliud est occultare veritatem, aliud proferre mendacium.

occultare veritatem, quod est proferre mendacium. Quamvis enim omnis qui mentitur velit celare quod verum est, non tamen omnis qui vult quod verum est celare mentitur. Plerumque enim vera non mentiendo occulimus, sed tacendo. Neque enim mentitus est Dominus, ubi ait, *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo.*

Johan. 16. 12.

Vera tacuit, non falsa locutus est, quibus veris audiendis eos minus idoneos judicavit. Quod si eis hoc ipsum non indicasset, id est, non eos posse portare quæ dicere noluit, occultaret quidem nihilo minus aliquid veritatis, sed posse hoc recte fieri forsitan nesciremus, aut non tanto firmaremur exemplo. Unde qui asserunt aliquando esse mentiendum,

Abraham et Isaac defenduntur a mendacio.

non convenienter commemorant Abraham hoc fecisse de Sara, quam sororem suam dixit. Non enim dixit, Non est uxor mea; sed dixit, *Soror mea est;*

Gen. 20. 2.

quod erat re vera tam propinqua genere, ut soror non mendaciter diceretur. Quod et postea jam sibi ab illo qui abduxerat ea reddita confirmavit, respondens illi et dicens, *Et vere soror mea est de patre, non de matre,*

Ibidem 12.

hoc est de paterno genere, non de materno. Aliquid ergo veri tacuit, non falsi aliquid dixit, quando tacuit uxorem, dixit sororem. Hoc et filius ejus fecit Isaac: nam et ipsum novimus propinquam

Gen. 26. 7.

suam conjugem fuisse sortitum. Non est ergo

(a) Sic Am. et MSS. At Er. et Lov. *magis.*

mendacium cum silendo absconditur verum, sed cum loquendo promitur falsum.

[Factum Jacob non esse mendacium.] 24. Jacob autem quod matre fecit auctore, ut patrem fallere videretur, si diligenter et fideliter adtendatur, non est mendacium, sed myste- [Gen. 27. 19.] rium. Quæ si mendacia dixerimus, omnes etiam parabolæ ac figuræ significandarum quarumcumque rerum, quæ non ad proprietatem accipiendæ sunt, sed in eis aliud ex alio est intelligendum, dicentur esse mendacia, quod absit [Tropi non sunt mendacia.] omnino. Nam qui hoc putat, tropicis etiam tam multis locutionibus omnibus potest hanc importare calumniam; ita ut et ipsa quæ appellatur [Metaphora.] metaphora, hoc est de re propria ad rem non propriam verbi alicujus usurpata translatio, possit ista ratione mendacium nuncupari. Cum enim dicimus fluctuare segetes, gemmare vites B floridam juventutem, niveam canitiem, procul dubio fluctus, gemmas, florem, nivem, quia in his rebus non invenimus, in quas hæc verba [1. Cor. 10. 4.] aliunde transtulimus, ab istis mendacia puta- [Ezech. 36. 26.] buntur. Et petra Christus, et cor lapideum Ju- [1. Petri 5. 8.] dæorum: item leo Christus, et leo diabolus, et [Antiphrasis.] innumerabilia talia dicentur esse mendacia Quid quod hæc tropica locutio usque ad eum pervenit, quæ appellatur antiphrasis, ut dicatur abundare quod non est, dicatur dulce quod acidum est: lucus quod non luceat, Parcæ quod non [Job. 2. 5.] parcant. Unde illud est in Scripturis sanctis, *Si non in faciem benedixerit tibi*: quod diabolus ait Domino de sancto Job, et intelligitur *ma-* [1. Reg. 21. 33.] *ledixerit*. Quo verbo et Nabuthei fictum crimen a calumniantibus nominatum est. Dictum est C enim quod *benedixerit regi*, hoc est, *maledixerit*. Hi omnes modi locutionum mendacia putabuntur, si locutio vel actio figurata in mendacio deputabitur. Si autem non est mendacium, quando ad intelligentiam veritatis aliud ex alio significantia referuntur, profecto non solum id quod [Gen. 27. 10.] fecit aut dixit Jacob patri ut benediceretur, sed [Gen. 42. 9. etc.] neque illud quod Joseph velut illudendis locutus [1. Reg. 21. 13.] est fratribus, neque quod David simulavit insaniam nec cetera hujusmodi, mendacia judicanda sunt, sed locutiones actionesque propheticæ ad [Tropi in Scripturis quare.] ea quæ vera sunt intelligenda referendæ. Quæ propterea figuratis velut amictibus obteguntur, ut sensum pie quærentis exerceant, et ne nuda ac prompta vilescant. Quamvis quæ aliis locis aperte ac manifeste dicta didicimus, cum ea ipsa D de abditis eruuntur, in nostra quodam modo cognitione renovantur, et renovata dulcescunt. Nec invidentur discentibus, quod his modis obscurantur: sed commendantur magis, ut quasi subtracta desiderentur ardentius, et inveniantur desiderata jucundius. Tamen vera non falsa dicuntur: quoniam vera, non falsa significantur, seu verbo seu facto: quæ significantur enim, utique ipsa dicuntur. Putantur autem menda- a cia, quoniam non ea quæ (*a*) vera significantur; dicta intelliguntur, sed ea quæ falsa sunt, dicta

A esse creduntur. Hoc ut exemplis fiat planius, idipsum quod Jacob fecit, adtende. Hœdinis cer- [Gen. 27. 16.] te pellibus membra contexit: si caussam proximam requiramus, mentitum putabimus; hoc enim fecit ut putaretur esse qui non erat: si autem hoc factum ad illud propter quod significandum re vera factum est referatur; per hœdinas pelles peccata, per eum vero qui eis se operuit, ille significatus est qui non sua, sed aliena peccata portavit. Verax ergo significatio nullo modo mendacium recte dici potest. Ut autem in facto, ita et in verbo. Nam cum ei pater dixisset, *Quis es tu fili?* ille respondit, *Ego sum* [Ibidem 18. et 19.] *Esau primogenitus tuus*. Hoc si referatur ad duos illos geminos mendacium videbitur; si autem ad illud propter quod significandum ista gesta dictaque conscripta sunt, ille est hic intelligendus in corpore suo, quod est ejus Ecclesia, qui de hac re loquens ait, *Cum videritis Abra-* [Lucæ 13. 28. etc.] *ham et Isaac et Jacob et omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente et Occidente et Aquilone et Austro, et accumbent in regno Dei; et ecce sunt novissimi qui erant primi, et sunt primi qui erant novissimi*. Sic enim quodam modo minor majoris primatum frater abstulit atque in se transtulit fratris. Dum igitur tam vera tamque significentur veraciter, quid hic debet putari factum dictumve mendaciter? Cum enim quæ significantur, non utique non sunt in veritate, sed sunt seu præterita, seu præsentia, seu futura; procul dubio vera significatio est nullumque mendacium. Sed nimis longum est, in hac significatione prophetica enucleate cuncta rimari, in quibus palmam veritas habet, quis ut significando prænuntiata sunt, ita consequendo claruerunt.

CAPUT XI.

[Tripartita ratio disputandi adversus eos qui Scripturas divinas mendaciis suis adhibere patronas volunt.]

25. Neque id isto sermone suscepi, quod ad te magis pertinet, qui Priscillianistarum latebras aperuisti, quantum ad eorum adtinet dogmata falsa atque perversa; ne ita investigata videantur quasi docenda fuerint, et non (*b*) redarguenda. Magis ergo fac ut expugnata jaceant, quæ fecisti ut prodita pateant: ne dum volumus ad indaginem hominum fallacium pervenire, ipsas falsitates sinamus tamquam insuperabiles permanere; cum potius debeamus et in latentium cordibus destruere falsitates, quam parcendo falsitatibus invenire fallaces. Porro inter b illa dogmata eorum, quæ subvertenda sunt, etiam hoc est utique quod dogmatizant, ad occultandam religionem religiosos debere mentiri, in tantum ut non solum de aliis rebus ad doctrinam religionis non pertinentibus, sed de ipsa quoque religione mentiendum sit, ne patescat alienis; ut videlicet negandus sit Christus, quo possit inter inimicos suos latere Christianus. Etiam hoc, obsecro te, dogma impium nefariumque subverte, propter quod adstruendum argumentantes de Scripturis colligunt testimonia quibus videantur non solum ignoscenda vel to-

(*a*) Sola editio Lov. *vere*.
(*b*) Sorbonicus MS. *Et in magis redarguenda. Ergo etc.*

A lerandа, verum et honoranda mendacia. Ad te igitur pertinet, sectam detestabilem cum refellis, sic accipienda monstrare ista testimonia Scripturarum, ut vel doceas non esse quæ putantur esse mendacia, si eo modo intelligantur, quo intelligenda sunt; vel imitanda non esse etiam quæ manifestum est esse mendacia; vel certe ad extremum de his saltem rebus quæ ad doctrinam religionis pertinent, nullo modo esse mentiendum. Sic enim vere funditus evertuntur, dum evertitur ubi delitescunt, ut eo ipso minime sectandi et maxime cavendi judicentur, quo se ad occultandam hæresim suam profitentur esse mendaces. Hoc in eis est primitus expugnandum, hoc eorum velut idoneum munimentum veritatis ictibus feriendum atque dejiciendum. B Nec eis quam non habebant, alia latebra quo confugiant est præbenda: ut si forte ab his produntur, quos conati fuerint seducere, nec potuerint, dicant, Tentare illos voluimus, quoniam prudentes catholici docuerunt ad inveniendos hæreticos id esse faciendum. Sed aliquanto commendatius oportet ut dicam, cur ista mihi videatur tripartita ratio disputandi adversus eos qui patronas mendaciis suis volunt adhibere divinas Scripturas, ut prius ostendamus nonnulla quæ ibi putantur esse mendacia, non esse quod putantur, si recte intelligantur; deinde si qua ibi mendacia manifesta sunt, imitanda non esse; tertio, contra omnes omnium opiniones, quibus videtur ad viri boni officium pertinere aliquando mentiri, omni modo tenendum C in doctrina religionis nullo modo esse mentiendum. Hæc enim tria tibi exsequenda paulo ante commendavi, et quodam modo injunxi.

CAPUT XII. Exempla mentiendi quædam ex veteribus Scripturis vere talia, ex novo autem Testamento nulla proferri.

26. An ostendenda ergo quædam quæ putantur in Scripturis esse mendacia, non ea esse quod putantur, si recte intelligantur; non tibi parum adversus istos valere videatur, quod non de apostolicis, sed de propheticis litteris inveniunt velut exempla mentiendi. Illa quippe omnia quæ nominatim commemorant ubi sit quisque mentitus, in eis libris leguntur, in quibus non solum dicta, verum etiam facta multa (a) figurata conscripta sunt, quia et figurate gesta sunt. In figuris autem quod velut (b) mendacium dicitur, bene intellectum verum invenitur. Apostoli vero in epistolis suis aliter locuti sunt, aliterque conscripti actus Apostolorum, D jam videlicet revelato Testamento novo, quod illis figuris propheticis velabatur. Denique in tot epistolis apostolicis atque in ipso tam grandi libro in quo actus eorum canonica veritate narrantur, non invenitur talis aliquis mentiens, ut de illo ab istis ad mentiendi licentiam proponatur exemplum.

Simulatio Petri et Barnabæ merito reprehensa a Paulo.

Quando quidem illa Petri et Barnabæ simulatio qua gentes judaizare cogebant, merito reprehensa atque correcta est, et ne tunc noceret et ne posteris ad imitandum valeret. Cum enim vidisset apostolus Paulus quia non recte ingrediuntur ad veritatem Evangelii, dixit Petro A coram omnibus, *Si tu cum sis Judæus, gentiliter et non Judaice vivis, quomodo gentes cogis judaizare?* Id autem quod ipse fecit, ut quasdam observationes legitimas judaica consuetudine retinendo et agendo non se inimicum Legi Prophetisque monstraret, absit ut mendaciter eum fecisse credamus. De hac quippe re satis est ejus nota sententia, qua fuerat constitutum nec Judæos qui tunc in Christum credebant prohibendos esse a paternis traditionibus, nec ad eas gentiles cum Christiani fierent esse cogendos: ut illa sacramenta quæ divinitus præcepta esse constaret, non tamquam sacrilegia fugerentur; nec tamen putarentur sic necessaria jam novo Testamento revelato, tamquam sine iis quicumque converterentur ad Deum salvi esse non possent. B Erant enim qui hoc putabant atque prædicabant, quamvis jam recepto Christi Evangelio; et eis simulate consenserant Petrus et Barnabas, ideoque cogebant gentes judaizare. Id erat enim cogere, sic ea necessaria prædicare tamquam et recepto Evangelio nulla sine illis salus esset in Christo. Hoc error quorumdam putabat, hoc timor Petri simulabat, hoc libertas Pauli redarguebat. Quod ergo ait, *Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem:* compatiendo id fecit, non mentiendo. Fit enim quisque tamquam ille cui vult subvenire, quando tanta misericordia subvenit, quanta sibi subveniri vellet, si esset ipse in eadem miseria constitutus. Itaque fit tamquam ille, non quia fallit illum, sed quia se cogitat sicut illum. Unde illud est ejus Apostoli, quod jam C supra commemoravi. *Fratres, et si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, instruite hujusmodi in spiritu mansuetudinis, intendens te ipsum ne et tu tenteris.* Nam si propterea quia dixit, *Factus sum Judæis tamquam Judæus, et iis qui sub Lege erant tamquam sub Lege,* ideo putandus est mendaciter suscepisse Legis veteris sacramenta: debuit et gentium idololatriam eodem modo mentiendo suscipere, quia dixit etiam iis qui sine Lege erant tamquam sine Lege se factum, ut eos lucrifaceret; quod utique non fecit. Non enim alicubi sacrificavit idolis, aut adoravit illa figmenta; ac non potius libere tamquam martyr Christi detestanda et vitanda monstravit. De nullis igitur apostolicis actibus sive sermonibus isti proferunt imitanda exempla mentiendi. D De propheticis ergo factis seu dictis ideo sibi videntur habere quod proferant, quia figuras prænuntiativas putant esse mendacia, eo quod mendaciis sint aliquando similia. Sed cum referuntur ad eas res propter quas significandas ita facta vel dicta sunt, reperiuntur significationes esse veraces ac per hoc nullo modo esse mendacia. Mendacium est quippe falsa significatio cum voluntate fallendi. Non est autem falsa significatio, ubi etsi aliud ex alio significatur, verum est tamen quod significatur, si recte intelligatur.

Gal. 2. 14.
Non mendaciter observatæ a Paulo Legis quædam cæremoniæ.
1. Cor. 9. 22.
Paulus non mentiendo, sed compatiendo omnia factus.
Gal. 6. 1.
1. Cor. 9. 20. et 21.
Mendacium quid sit.

CAPUT XIII.

27. Sunt quædam ejusmodi etiam Salvatoris

(a) Duo MSS. *figurate conscripta sunt.*

(b) Am. et Er. et plures MSS. *velut mendum.*

Discutiuntur loca Evangelii quæ videntur patrocinari mendacio.

Lucæ 8, 45. Johan. 11, 34.

Christus figurate nescire se finxit quod sciebat.

in Evangelio, quia et ipse Dominus Prophetarum Propheta esse dignatus est. Talia sunt illa ubi de muliere quæ fluxum sanguinis patiebatur, ait, *Quis me tetigit?* Et de Lazaro, *Ubi posuistis eum?* Sic quippe interrogavit, quasi nesciens quod utique sciebat. Ac per hoc nescire se finxit, ut aliquid aliud illa velut ignorantia sua significaret: quæ significatio quoniam verax erat, mendacium profecto non erat. Eos namque significabant, sive illa fluxum sanguinis patiens, sive ille mortuus quatriduanus, quos etiam qui cuncta sciebat quodam modo nesciebat. Nam et illa typum gerebat plebis gentium, unde præmissa fuerat

Psal. 17, 45.

prophetia, *Populus quem non cognovi, servivit mihi:* et Lazarus remotus a viventibus tamquam ibi jacebat per significativam similitudinem, ubi

Psal. 30, 23.

ille cujus vox est, *Projectus sum a facie oculorum tuorum.* Et ideo tamquam nesciretur a Christo, et illa quæ fuerit, et iste ubi positus fuerit, verbis interrogantis est figuratum, et omne vitatum veraci significatione mendacium.

Item prophetice et figurate se finxit longius ire.

Lucæ 24, 28.

28. Hæc est etiam illud quod commemorassti eos dicere, Dominum Jesum, postea quam resurrexit, ambulasse in itinere cum duobus discipulis, et propinquantibus eis castello quo ibant, illum longius se ire finxisse: ubi Evangelista dicens, *Ipse autem se finxit longius ire;* etiam ipsum verbum posuit, quo mendaces nimium delectantur, ut impune mentiantur: quasi mendacium sit omne quod fingitur, cum veraciter aliud ex alio significandi caussa tam multa fingantur. Si ergo nihil aliud significasset Jesus in eo quod longius ire se finxit, merito judicaretur esse mendacium: porro autem si bene intelligatur, et ad id quod voluit significare referatur, invenitur esse mysterium. Alioquin erunt cuncta mendacia, quæ propter quamdam rerum significandarum similitudinem,

Lucæ 15, 11.

cum gesta non sint, tamquam gesta narrantur. Unde est illa de duobus unius hominis filiis, majore qui mansit apud patrem suum, et minore qui longe peregrinatus est, tam prolixa narratio. In quo genere fingendi humana etiam facta vel dicta irrationalibus animantibus et rebus sensu carentibus homines addiderunt, ut ejusmodi fictis narrationibus, sed veracibus significationibus, quod vellent commendatius intimarent. Nec

Horat. lib. Serm. 2, Sat. 6, et Epist. lib. Epist. 7.

apud auctores tantum sæcularium litterarum, ut apud Horatium, mus loquitur muri, et mustella vulpeculæ, ut per narrationem fictam ad id quod agitur, vera significatio referatur; unde et Æsopi tales fabulas ad eum finem relatas, nullus tam ineruditus fuit, qui putaret appellanda mendacia:

Judic. 9, 8.

sed in litteris quoque sacris, sicut in libro Judicum ligna sibi regem requirunt, et loquuntur ad oleam et ad ficum et ad vitem et ad rubrum. Quod utique totum fingitur, ut ad rem quæ intenditur, ficta quidem narratione non mendaci tamen, sed veraci significatione veniatur. Hæc dixi propter

Lucæ 24, 28.

id quod scriptum est de Jesu, *Et ipse se finxit longius ire:* ne quisquam ex hoc verbo, sicut Priscillianistæ, licitum volens habere mendacium, insuper etiam Christum contendat fuisse mentitum. Quisquis autem vult intelligere illud fingendo quid præfiguraverit, adtendat quid agendo perfecerit. Longius namque postea profectus super omnes cælos, non tamen deseruit discipulos suos. Propter hoc significandum futurum divinitus factum, ad præsens illud est humanitus fictum. Et ideo significatio verax in illa est fictione præmissa, quia in hac profectione illius est significationis veritas subsecuta. Ille igitur contendat Christum mentitum esse fingendo, qui negat eum quod significavit implevisse faciendo.

CAPUT XIV.

Exempla Scripturæ veteris, si quæ ibi narrantur hominum mendacia, non esse imitanda.

29. Quia ergo non inveniunt mendaces hæretici in Testamenti novi litteris imitanda exempla mendacii, copiosissimos se esse existimant in hac disputatione, qua opinantur esse mentiendum, cum de veteribus propheticis libris, quia non ibi apparet nisi intelligentibus paucis quo referantur significativa dicta vel facta veracis, multa sibi videntur invenire ac proferre mendacia. Sed habere cupientes quibus se tueantur velut imitanda exempla fallendi, se ipsos fallunt, et men-

Psal. 26, 12.

titur eorum iniquitas sibi. Illæ autem personæ, quas credendum ibi non est prophetare voluisse, si quid faciendo vel dicendo finxerunt voluntate fallendi; quamvis ex ipsis quoque factis earum sive dictis aliquid propheticum possit exsculpi, per illius omnipotentiam præseminatum atque dispositum, qui bene uti novit etiam malis hominum; tamen quantum ad ipsas adtinet, sine dubitatione mentitæ sunt. Sed non ideo debent imitanda existimari, quia in eis reperiuntur libris, qui sancti et divini merito nominantur. Habent enim conscripta et mala hominum et bona: illa vitanda, ista sectanda: et quædam ita posita ut de illis etiam prolata sit sententia, quædam vero tacito ibi judicio nobis judicanda permissa; quoniam non solum nos nutriri manifestis, verum et exerceri oportebat obscuris.

Et non imitanda Judæ fornicatio, ita nec mendacium Thamar.

Gen. 38, 24.

30. Cur autem isti imitandam sibi Thamar existimant mentientem, et imitandum Judam non existimant fornicantem? Ibi enim utrumque legerunt: et nihil horum Scriptura illa sive culpavit, sive laudavit: sed tantummodo utrumque narravit, et judicandum nobis utrumque dimisit: sed mirum si aliquid horum imitandum impune permisit. Quod enim Thamar non meretricandi libidine, sed concipiendi voluntate mentita sit, novimus. Verum et fornicatio, etiamsi Judæ talis non fuit, potest esse cujuspiam qua faciat ut homo liberetur, sicut illius mendacium fuit ut homo conciperetur: numquid propterea etiam fornicandum est, si propter illud putatur fuisse mentiendum? Non de solo itaque mendacio, sed de omnibus operibus hominum in quibus exsistunt velut compensativa peccata, considerandum est quam sententiam proferre debeamus, ne aperiamus aditum non tantum parvis quibusque peccatis, verum etiam sceleribus cunctis, nullumque remaneat facinus, flagitium, sacrilegium, in quo caussa non possit exsistere qua recte videatur esse faciendum, universamque vitæ probitatem opinio ista subvertat.

CAPUT XV.

31. Nimis autem judicandus est dicere, qui dicit aliqua justa esse mendacia, nisi aliqua justa

Mendacium semper esse injustum, cum sit peccatum et veritati contrarium.

esse peccata, ac per hoc aliqua justa esse quæ injusta sunt: quo quid absurdius dici potest? Unde enim est peccatum, nisi quia justitiæ contrarium est? Dicantur ergo alia magna, alia parva esse peccata, quia verum est, nec auscultandum Stoicis qui omnia paria esse contendunt: dicere autem quædam injusta, quædam justa esse peccata, quid est aliud quam dicere quasdam esse injustas quasdam justas iniquitates? cum dicat apostolus Joannes, *Omnis qui facit peccatum, facit et iniquitatem, et peccatum iniquitas est?* Non ergo potest justum esse peccatum, nisi cum peccati nomen in alia re ponimus, in qua quisque non peccat, sed aut facit aliquid aut patitur pro peccato. Nam et sacrificia pro peccatis peccata appellata sunt, et pœnæ peccatorum dicuntur aliquando peccata. Hæc plane possunt intelligi justa peccata, cum justa dicuntur sacrificia, vel justa supplicia. Ea vero quæ contra legem Dei fiunt, justa esse non possunt. Dictum est autem Deo, *Lex tua veritas.* Ac per hoc quod est contra veritatem, justum esse non potest. Quis autem dubitet contra veritatem esse mendacium omne? Nullum ergo justum esse potest mendacium. Item cui non clareat ex veritate esse omne quod justum est? Clamat autem Joannes, *Omne mendacium non est ex veritate.* Omne ergo mendacium non est justum. Quapropter quando nobis de Scripturis sanctis mentiendi proponuntur exempla, aut mendacia non sunt, sed putantur esse dum non intelliguntur; aut si mendacia sunt, imitanda non sunt quia justa esse non possunt.

1. Johan. 3. 4.

Psal. 118. 142.

1. Johan. 2. 21.

In Hebræis obstetricibus et in Raab non remunerata fallacia, sed benevolentia.

Exod. 1. 20. Jos. 6. 25.

32. Sed quod scriptum est bene Deum fecisse cum Hebræis obstetricibus, et cum Raab Jerichuntina meretrice, non ideo factum est quia mentitæ sunt, sed quia in homines Dei misericordes fuerunt. Non est itaque in eis remunerata fallacia, sed benevolentia; benignitas mentis, non iniquitas mentientis. Sicut enim mirum absurdumque non esset, si alio prius tempore commissa ab eis aliqua opera mala Deus propter posteriora opera bona vellet ignoscere: ita mirandum non est, quod uno tempore in una causa Deus utrumque conspiciens, id est, factum misericorditer, factumque fallaciter, et bonum remuneravit, et propter hoc bonum malum illud ignovit. Si enim peccata quæ propter carnis concupiscentiam, non propter misericordiam fiunt, propter posteriora opera misericordiæ dimittuntur, cur non merito misericordiæ dimittuntur, quæ propter ipsam misericordiam committuntur? Gravius est enim peccatum quod animo nocentis, quam quod animo subvenientis efficitur. Ac per hoc si illud deletur opere misericordiæ postea subsequente, cur hoc quod est levius, non deletur ipsa hominis misericordia, et præcedente ut peccet, et comitante cum peccat? Ita quidem videri potest: verumtamen aliud est dicere, Peccare quidem non debui; sed opera misericordiæ faciam, quibus deleam quod ante peccavi: et aliud est dicere, Peccare debeo, quia non possum aliter misereri. Aliud est, inquam, dicere, Quia jam peccavimus, benefaciamus; et aliud est dicere, Peccemus, ut benefaciamus. Ibi dicitur, Faciamus bona, quia fecimus mala: hic autem, Faciamus mala, ut veniant bona. Ac per hoc ibi exhaurienda est sentina peccati, hic cavenda est doctrina peccandi.

Sit ne boni hominis aliquando mentiri pro alterius salute.

33. Restat itaque ut intelligamus illis mulieribus, vel in Ægypto, vel in Jericho, pro humanitate et misericordia redditam fuisse mercedem utique temporalem, quæ quidem et ipsa æternum aliquid etiam illis nescientibus prophetica significatione figuraret. Utrum autem sit aliquando vel pro cujusquam salute mentiendum, cum quæstio sit in qua dissolvenda etiam doctissimi fatigantur, valde illarum muliercularum in illis populis constitutarum et illis moribus assuetarum excedebat modum. Itaque hanc earum ignorantiam, sicut aliarum rerum quas pariter nesciebant, sed sciendæ sunt a filiis non hujus sæculi, sed futuri, Dei patientia sustinebat; qui tamen eis pro benignitate humana, quam famulis ejus impenderant, quamvis cœleste aliquid significantia, præmia terrena reddebat. Et Raab quidem ex Jericho liberata, in Dei populum transitum fecit, ubi proficiens posset ad æterna et immortalia munera pervenire, quæ nullo sunt quærenda mendacio. * Tunc tamen quando illud opus bonum et pro suæ vitæ conditione laudabile Israelitis exploratoribus præstitit, nondum erat talis ut ab ea exigeretur, *Sit in ore vestro, Est, est: Non, non.* Obstetrices autem illæ quamvis Hebrææ, si secundum carnem tantummodo saperent, quid aut quantum est quod eis profuit remuneratio temporalis, quia fecerunt sibi domos: nisi proficiendo pertinuerint ad eam domum de qua Deo cantatur, *Beati qui habitant in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt te?* Multum autem fatendum est propinquare justitiæ, et quamvis re ipsa nondum, jam tamen spe atque indole animum esse laudandum, qui numquam nisi hac intentione mentitur, qua vult prodesse alicui, nocere autem nemini. Sed nos cum quærimus, sitne boni hominis aliquando mentiri, non de homine quærimus adhuc ad Ægyptum, vel ad Jerichum, vel ad Babyloniam pertinente, vel adhuc ad ipsam Jerusalem terrenam, quæ servit cum filiis suis: sed de cive illius civitatis quæ sursum est libera mater nostra æterna in cœlis. Et respondetur quærentibus nobis: *Omne mendacium non est veritate.* Filii autem illius civitatis, filii sunt utique veritatis. Ejus civitatis filii sunt de quibus scriptum est, *In ore eorum non est inventum mendacium.* Ejus civitatis filius est de quo item scriptum est, *Verbum suscipiens filius a perditione longe aberit: excipiens autem excepit illud sibi, et nihil falsi ex ejus ore procedit.* His filiis supernæ Jerusalem et sanctæ civitatis æternæ si quando ut hominibus obrepit qualecumque mendacium, poscunt humiliter veniam, non inde quærunt insuper gloriam.

* CAPUT XVI.

Matth. 5. 37. Jacobi 5. 12.

Psal. 83. 5.

Gal. 4. 25. etc.

1 Johan. 2. 21.

Apoc. 14. 5.

Prov. 29. 27.

CAPUT XVII. Obstetrices Hebrææ et Raab num fecissent melius, no-

34. Sed dicet aliquis, Ergone obstetrices illæ atque Raab melius fecissent, si nullam misericordiam præstitissent, nolendo mentiri? Immo vero illæ mulieres Hebrææ, si essent tales de qualibus quærimus utrum sit eis aliquando men-

tendo mentiri.

Jos. 2. 4.

tiendum, nec aliquid falsi dicerent, et fœda ministeria de parvulis occidendis liberrime recusarent. Sed, inquies, ipsæ morerentur. At vide quid sequatur: Morerentur enim cœlestis habitationis incomparabiliter ampliore mercede, quam domus illæ quas sibi fecerunt in terra esse potuerunt: morerentur futuræ in æterna felicitate, mortem perpessæ pro innocentissima veritate. Quid illa in Jericho, numquid hoc posset? Nonne si quærentes cives mentiendo non falleret, verum dicendo latentes hospites proderet? An posset interrogantibus dicere, Scio ubi sunt, sed Deum timeo, non eos prodo? Posset hoc quidem dicere, si jam esset vera Israelitis in qua dolus non esset: quod futura erat per misericordiam Dei transiens ad civitatem Dei. Verum illi hoc audito, inquies, illam perimerent, domum scrutarentur. Sed numquid consequens erat, ut illos etiam quos diligenter occultaverat invenirent? Prospexerat enim cautissima mulier, et ibi eos posuerat ubi latere potuissent, etiamsi ei mentienti creditum non fuisset. Ita et illis, si tamen a suis civibus esset occisa pro misericordiæ opere vitam istam (a) finiendam pretiosa in conspectu Domini morte finisset, et erga illos ejus beneficium inane non fuisset. Sed, inquies, quid si et ad illum locum ubi eos occultaverat, ii a quibus quærebantur, perscrutando omnia pervenissent? Isto modo dici potest: Quid si mulieri vilissimæ atque turpissimæ, non solum mentienti, verum etiam pejeranti credere noluissent? Nempe etiam sic consecutura fuerant, quæ timendo mentita est. Et ubi ponimus voluntatem ac potestatem Dei? An forte non poterat, et illam nec civibus suis mentientem nec hominibus Dei prodentem, et illos suos ab omni pernicie custodire? A quo enim et post mulieris mendacium custoditi sunt, ab eo potuerunt, etsi illa mentita non esset, utique custodiri. Nisi forte obliti sumus hoc fuisse in Sodomis factum, ubi masculi in masculos nefanda libidine accensi, nec ostium domus in qua erant quos quærebant, invenire potuerunt; quando vir justus in caussa omnino simillima pro suis hospitibus mentiri noluit, quos esse Angelos nesciebat, et vim morte pejorem ne paterentur timebat. Et certe poterat talia respondere quærentibus, qualia in Jericho mulier illa respondit. Nam prorsus similiter et illi interrogando quæsierunt. Sed homo justus noluit pro corporibus hospitum animam suam suo mendacio maculari, pro quibus voluit corpora filiarum alienæ libidinis iniquitate vim perpeti. FACIAT ergo homo etiam pro temporali hominum salute quod potest: cum autem ad hunc articulum ventum fuerit, ut tali saluti consulere nisi peccando non possit, JAM SE EXISTIMET NON HABERE QUID FACIAT, quando id reliquum esse perspexerit quod non recte faciat. Proinde Raab in Jericho, quia peregrinos homines Dei suscepit hospitio, quia in eorum susceptione periclitata est, quia in eorum Deum credidit, quia diligenter eos ubi potuit occultavit, quia per aliam viam remeandi consilium fidelissimum dedit, etiam supernæ Jerusalem civibus imitanda laudetur. Quod autem mentita est, etiamsi aliquid ibi propheticum intelligenter exponitur, non tamen imitandum sapienter proponitur: quamvis Deus illa bona memorabiliter honoraverit, hoc malum clementer ignoverit.

Joan. 1. 47.

Psal. 115 15.

Gen. 19. 11.

Regula ad quam redigenda quæ ex Scripturis proferuntur velut exempla mentiendi.

35. QUÆ cum ita sint, quoniam nimis longum est omnia pertractare, quæ in illa Libra Dictinii sunt posita velut imitanda exempla mentiendi: ad hanc regulam mihi videntur non solum ista, verum etiam si qua sunt talia redigenda, ut aut quod esse creditur, ostendatur non esse mendacium; sive ubi tacetur verum, nec dicitur falsum: sive ubi significatio verax aliud ex alio vult intelligi, quod genus figuratorum vel dictorum vel factorum abundat, in propheticis litteris; aut quæ convincuntur esse mendacia, non esse imitanda monstrentur, et si qua nobis ut alia peccata subrepserint, non eis tribuendam justitiam, sed veniam postulandam. Hoc quidem mihi videtur; et ad istam sententiam me superius disputata compellunt.

CAPUT XVIII. An mentiendum ut ægro celetur, quod ei nocitem afferret.

36. VERUM quia homines sumus, et inter homines vivimus, fateorque me nondum esse in eorum numero quos compensativa peccata non turbant; sæpe me in rebus humanis vincit sensus humanus, nec resistere valeo cum mihi dicitur: Ecce gravi morbo periclitatur ægrotus, cujus jam vires ferre non possint, si ei mortuus unicus et carissimus filius nuntietur; a te quærit an vivat, quem vitam finisse tu nosti; quid respondebis, quando quidquid aliud dixeris præter unum de tribus, aut mortuus est, aut vivit, aut nescio, nihil aliud credit ille quam mortuum, quod te intelligit timere dicere, et nolle mentiri? Tantumdem valet, etiamsi omni modo tacueris. Ex illis autem tribus duo falsa sunt, vivit, et nescio; nec abs te dici possunt nisi mentiendo. Illud autem unum verum, id est, mortuus esse, si dixeris et perturbati hominis mors fuerit subsecuta, abs te occisus esse clamabitur. Et quis ferat homines exaggerantes, quantum sit mali salubre mendacium devitari, et homicidam diligi veritatem? Moveor his oppositis vehementer, sed mirum si etiam sapienter. Cum enim proposuero ante qualescumque oculos cordis mei intelligibilem illius pulcritudinem, de cujus ore falsi nihil procedit; quamvis ubi radians magis magisque clarescit veritas, ibi palpitans mea reverberatur infirmitas: tamen sic amore tanti decoris accendor, ut cuncta quæ inde me revocant humana contemnam. Sed multum est ut iste in tantum perseveret affectus, ne in tentatione desit effectus. Nec me movet contemplantem luminosum bonum, in quo mendacii tenebræ nullæ sunt, quod nobis mentiri nolentibus et hominibus vero audito morientibus homicida dicitur veritas. Numquid enim si stuprum expetat impudica, et te non consentiente, sævo amore perturbata moria-

Non timendum ne homicida dicatur veritas.

(a) Aliquot MSS. *fœneam*.

2. Cor. 2. 15. et 16. tur, homicida erit et castitas? An vero quia legimus, *Christi bonus odor sumus in omni loco, et in iis qui salvi fiunt, et in iis qui pereunt; aliis quidem odor vitæ in vitam: aliis autem odor mortis in mortem:* etiam odorem Christi pronuntiabimus homicidam? Sed quia homines sumus, et nos in hujusmodi quæstionibus et contradictionibus plerumque superat aut fatigat sensus humanus, ideo mox et ille subjecit; *Et ad hæc quis idoneus?*

Permisso mendacio in proposito casu, quam difficile mendaciis fines figuntur ne succrescant usque ad perjuria et blasphemias.

37. Huc accedit, ubi miserabilius ejulandum est, quod si concesserimus pro salute illius ægri de vita filii ejus fuisse mentiendum, ita paulatim minutatimque succrescit hoc malum, et brevibus accessibus ad tantum acervum mendaciorum sceleratorum sensim subintrando perducitur, ut nusquam possit penitus inveniri, ubi tantæ pesti per minima additamenta in immensum convalescenti possit obsisti. Unde providentissime scriptum est: *Qui modica spernit, paulatim decidit.* (Eccli. 19. 1.) Quid, quod vitæ hujus tales amatores, ut eam non dubitent præponere veritati, ne homo moriatur, immo ut homo quandoque moriturus aliquanto serius moriatur, non tantum mentiri, sed etiam pejerare nos volunt, ut videlicet ne aliquanto citius transeat vana salus hominis, nomen Domini Dei nostri accipiamus in vanum? Et sunt in eis docti, qui etiam regulas figant, finesque constituant, quando debeat, quando non debeat pejerari. O ubi estis fontes lacrymarum? Et quid faciemus? quo ibimus? ubi nos occultabimus ab ira veritatis, si non solum negligimus cavere mendacia, sed audemus insuper docere perjuria? Viderint enim assertores defensoresque mendacii quale genus vel qualia genera mentiendi eos justificare delectet: saltem in Dei cultu concedant non esse mentiendum; saltem sese a perjuriis blasphemiisque contineant; saltem ubi Dei nomen, ubi Deus testis, ubi Dei sacramentum interponitur, ubi de divina religione sermo promitur sive conseritur, nemo mentiatur, nemo laudet, nemo doceat et præcipiat, nemo justum dicat esse mendacium: de ceteris mendaciorum generibus eligat sibi quod putet esse mitissimum atque innocentissimum mentiendi genus, cui placet esse mentiendum.

Acute contra mendacii doctores.

Hoc scio, quod etiam qui docet oportere mentiri, verum docere se vult videri. Nam si falsum est quod docet, quis falsæ velit studere doctrinæ, ubi et fallit docens, et fallitur discens? Si autem ut aliquem possit invenire discipulum, docere se asserit verum, cum doceat esse mentiendum; quomodo erit illud ex veritate mendacium, Joanne apostolo reclamante, *Omne mendacium non est ex veritate?* (1. Johan. 2. 21.) Non est ergo verum, aliquando esse mentiendum: et quod non est verum, nemini est omnino suadendum.

CAPUT XIX.

Ut periclitanti subveniatur si non committendum stuprum, ita nec loquendum mendacium.

38. Sed agit partes suas infirmitas, et causam invincibilem faventibus turbis se habere proclamat. Ubi contradicit, et dicit, Quomodo apud homines, qui procul dubio si falluntur avertuntur a pernicie vel aliena vel sua, periclitantibus subvenitur hominibus, si nos humanus ad mentiendum non inclinet affectus? Si patienter me audiat turba mortalitatis, turba infirmitatis, respondebo aliquid pro negotio veritatis. Certe pia, vera, sancta castitas non nisi ex veritate est: et quisquis adversus eam facit, profecto adversus veritatem facit. Cur ergo et si non possit aliter periclitantibus subveniri, non committo stuprum, quod ideo est contrarium veritati, quia contrarium est castitati; et ut periclitantibus subveniatur, loquor mendacium, quod ipsi apertissime est contrarium veritati? Quid nos tantum promeruit castitas, et offendit veritas? cum OMNIS EX VERITATE sit castitas, et sit non corporis, sed mentis castitas (*a*) veritas, atque in mente habitet etiam corporis castitas. Postremo, quod et paulo ante dixi et iterum dico, quisquis mihi pro persuadendo et defendendo ullo mendacio contradicit, quid dicit, si verum non dicit? Si autem propterea est audiendus quoniam verum dicit, quomodo me vult facere verum dicendo mendacem? Quomodo mendacium patronam sibi adhibet veritatem? An adversario suo vincit, ut a se ipsa (*b*) vincatur? Quis hanc absurditatem ferat? Nullo ergo modo dixerimus eos qui asserunt aliquando esse mentiendum, id asserendo esse veraces, ne, quod est absurdissimum et stultissimum credere, veritas nos doceat esse mendaces. Quale est enim, ut esse adulterandum nemo discat a castitate, Deum offendendum nemo discat a pietate, cuiquam nocendum nemo discat a benignitate, et esse mentiendum discamus a veritate? Porro si hoc non docet veritas, non est verum: si non est verum non est discendum: si non est discendum, numquam est igitur mentiendum.

Hebr. 5. 14.

Si aliquo modo permittuntur mendacia metuendum ne usque ad perjuria et blasphemias progrediatur.

39. *Sed perfectorum est*, ait aliquis, *solidus cibus.* Multa enim secundum veniam relaxantur infirmitati, quamvis sincerissimæ nequaquam placeant veritati. Dicat hoc quisquis non metuit quæ consequentia metuenda sunt, si fuerint aliquo modo aliqua permissa mendacia. Nullo modo tamen in tantum sunt permittenda conscendere, ut ad perjuria blasphemiasque perveniant: nec aliquam causam prorsus oportet obtendi, cur debeat pejerari, vel quod est exsecrabilius, cur Deus debeat blasphemari. Non enim quia per mendacium (*c*) blasphematur, ideo non blasphematur. Potest quippe hoc modo dici, non pejerari, quia per mendacium pejeratur. Quis enim per veritatem possit esse perjurus? (*d*) Sic etiam per veritatem nullus potest esse blasphemus. Sane mitius falsum jurat, qui falsum nescit esse, et verum putat esse, quod jurat: sicut et Saulus excusabilius blasphemavit, quia ignorans fecit. (1 Tim. 1. 13.)

Pejerare et blasphemare qua ratione differant.

Ideo autem pejus est blasphemare quam pejerare, quoniam pejerando falsæ rei adhibetur testis Deus, blasphemando autem de ipso falsa di-

(*a*) Ita MSS. At editi, *sed mentis castitas, veritasque in mente habitet, sicut etiam corporis castitas.*

(*b*) Sola fere editio Lov. *ut a se ipso vincatur.*

(*c*) Am. et Lov. *quia per mendacium non blasphematur.* Abest hoc loco non a MSS. et ab Er. debetque abesse.

(*d*) Ita MSS. At editi, *si etiam.*

cuntur Deo. Tanto est autem quisque inexcusabilior sive perjurus sive blasphemus, quanto magis ea quæ pejerando vel blasphemando asserunt, falsa noverunt esse vel credunt. Quisquis itaque dicit pro periclitantis hominis salute temporali vel vita esse mentiendum, nimis ipse ab itinere exorbitat æternæ salutis et vitæ, si dicit in ea caussa etiam jurandum per Deum, vel etiam blasphemandum Deum.

CAPUT XX. An saltem pro æterna hominis salute mentiendum.

40. Sed aliquando nobis ipsius quoque salutis æternæ periculum opponitur, quod nostro mendacio, si aliter non potest, depellendum esse clamatur: velut si quisquam baptizandus in potestate sit impiorum atque infidelium constitutus, ad quem perveniri non possit ut lavacro regenerationis abluatur, nisi deceptis mentiendo custodibus. Ab hoc (a) invidiosissimo clamore, quo cogimur non pro cujusquam opibus vel honoribus in hoc sæculo transcurrentibus, non pro ipsa hujus temporis vita, sed pro æterna hominis salute mentiri, quo confugiam, nisi ad te, Veritas? Et mihi abs te proponitur castitas. Cur enim si custodes isti, ut nos ad baptizandum hominem admittant, stupro illici possunt, non facimus contraria castitati, et si mendacio decipi possunt, facimus contraria veritati? cum procul dubio nulli esset fideliter amabilis castitas, si non eam præciperet veritas. Proinde ut perveniatur ad hominem baptizandum, fallantur mentiendo custodes, si hoc jubet veritas. Sed quomodo jubeat veritas, ut homo baptizetur, esse mentiendum, si non jubet castitas, ut homo baptizetur esse mœchandum? Cur autem hoc non jubet castitas, nisi quia hoc non docet veritas? Si ergo, nisi quod veritas docet, facere non debemus; cum veritas doceat nec propter hominem baptizandum facere quod contrarium est castitati, quomodo nos docebit facere propter baptizandum hominem quod ipsi est contrarium veritati? Sed sicut oculi ad intuendum solem parum firmi, ea tamen quæ a sole illustrantur, libenter intuentur: sic animæ jam valentes delectari pulcritudine castitatis, non tamen continuo per se ipsam considerare veritatem unde lucet castitas possunt, ut cum ventum fuerit ad aliquid faciendum quod adversum est veritati, ita refugiant et exhorreant, quemadmodum refugiunt et exhorrent, si faciendum aliquid proponatur quod adversum est castitati. Ille autem filius qui verbum suscipiens a perditione longe aberit, et nihil falsi ex ejus ore procedit, tam sibi clausum deputat, si ad subveniendum homini per mendacium, quam si per stuprum transire cogatur. Et Pater exaudit orantem, ut valeat sine mendacio subvenire cui vult Pater ipse, cujus inscrutabilia sunt judicia, subveniri. Talis ergo filius ita observat a mendacio, sicut a peccato. Nam et aliquando mendacii nomen pro peccati nomine ponitur: unde illud est, *Omnis homo mendax*. Sic enim dictum est, tamquam diceretur Omnis homo peccans. Et illud; *Si autem veritas Dei in meo mendacio abundavit*. Ac per hoc cum mentitur ut homo, peccat ut homo et ea sententia tenebitur qua dictum est, *Omnis homo mendax* et, *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est*. Cum vero nihil falsi ex ejus ore procedit, secundum eam gratiam sic erit de qua dictum est: *Qui natus est ex Deo, non peccat*. Hæc enim nativitas si sola esset in nobis, nemo peccaret: et quando sola erit, nemo peccabit. Nunc autem adhuc trahimus, quod corruptibiles nati sumus: quamvis secundum id quod renati sumus, si bene ambulamus, de die in diem renovamur interius. Cum vero et corruptibile hoc induerit incorruptionem, vita totum absorbebit, et nullus mortis aculeus remanebit. Aculeus autem mortis est peccatum.

In salutis æternæ periculo, sicut non debet homini subveniri per stuprum, ita nec per mendacium quod vere peccatum est.

Prov. 29. 27. — Psal. 115. 11. — Rom. 3. 7. — 1 Johan. 1. 8. — 1 Johan. 3. 9. — 1 Cor. 15. 50, etc.

CAPUT XXI. Epilogus.

41. Aut ergo cavenda mendacia recte agendo, aut confitenda sunt pœnitendo: non autem cum abundent infeliciter vivendo, augenda sunt et docendo. Sed eligat, qui hoc putat, unde subveniat periclitanti homini ad quamlibet salutem qualiacumque mendacia, dum tamen et apud tales obtineamus, nulla caussa nos ad pejerandum et blasphemandum oportere perduci. Ista saltem scelera vel ampliora stupris vel certe non minora judicemus. Namque cogitandum est, sæpissime homines, de quarum adulterio suspicantur, ad jusjurandum provocare conjuges suas: quod utique non facerent, nisi crederent etiam illas quæ non timuerunt perpetrare adulterium, timere posse perjurium. Quia et re vera nonnullæ impudicæ quæ non timuerunt illicito concubitu viros fallere, eisdem viris quos fefellerant timuerunt Deum testem fallaciter adhibere. Quid igitur caussæ est, ut homo castus et religiosus homini baptizando nolit adulterio subvenire, et perjurio velit, quod solent et adulteri formidare? Porro si nefas est hoc agere pejerando, quanto potius blasphemando? Absit ergo ut Christianus neget atque blasphemet Christum, quo possit alium facere Christianum; et pereundo quærat inveniendum, quem si talia doceat, perdat inventum. Sic ergo librum, cui nomen est Libra, te oportet refellere atque destruere, ut caput illud quo dogmatizant occultandæ religionis caussa esse mentiendum, prius esse noveris amputandum, ita ut illa testimonia quibus sanctos libros mendaciis suis patronos adhibere moliuntur, partim non esse mendacia, partim etiam quæ sunt, non esse imitanda demonstres: et si tantum sibi usurpat infirmitas, ut el aliquid venialiter permittatur quod improbat veritas; tamen ut inconcusse teneas et defendas in divina religione numquam omnino esse mentiendum: latentes vero sicut nec adulteros per adulteria, nec homicidas per homicidia, nec maleficos per maleficia; ita nec mendaces per mendacia, nec blasphemos per blasphemias esse quærendos; secundum ea quæ tam multa in hoc volumine disputavimus, ut vix ad ejus terminum, quem loco isto fiximus, veniremus.

(a) In sola editione Lov. *insidiosissimo*.

IN LIBRUM DE OPERE MONACHORUM

LIBRI II. RETRACTATIONUM CAPUT XXI.

UT (a) *de opere Monachorum* librum scriberem, illa necessitas compulit, a quod cum apud Carthaginem monasteria esse cœpissent, alii se suis manibus transigebant, obtemperantes Apostolo: alii vero ita ex oblationibus religiosorum vivere volebant, ut nihil operantes, unde necessaria vel haberent vel supplerent, se potius implere præceptum evangelicum existimarent atque jactarent ubi Dominus ait, *Respicite volatilia cœli et lilia agri.* Unde etiam inter (b) laicos inferioris propositi, sed tamen studio ferventes, exsistere cœpe- b
rant tumultuosa certamina quibus Ecclesia turbaretur, aliis hoc, aliis aliud defendentibus. Huc accedebat quod criniti erant quidam eorum, qui operandum non esse dicebant. Unde contentiones, hinc reprehendentium, inde quasi purgantium pro partium studiis augebantur. Propter hæc venerabilis senex Aurelius Ecclesiæ ipsius civitatis episcopus, ut hinc aliquid scriberem jussit, et feci. Hic liber sic incipit: *Jussioni tuæ, sancte frater Aureli.*

(a) Librum hunc in Retractationibus Augustinus collocat proxime ante Opus de Bono Conjugali, quod circiter annum 401. perfectum esse supra notavimus.
(b) Plures MSS. *inter aliquos inferiores propositi.* Am. et Er. *inter aliquot*: minus bene.

SANCTI
AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE OPERE MONACHORUM
LIBER UNUS.

Aurelii episcopi Carthaginensis impulsu Augustinus Monachorum caussam qui se suis manibus transigebant, defendit adversus alios ejusdem professionis nonnullos, qui ex oblationibus religiosorum sic volebant vivere, ut nihil operantes, se potius evangelica præcepta de victu et vestitu non curando implere jactarent. Ac primum demonstrat apostolum Paulum dedisse servis Dei præceptum et exemplum faciendi operis corporalis, quo victum et vestitum sibi procurarent. Deinde ostendit evangelica illa præcepta, unde suam Monachi illi, non solum desidiam, sed etiam arrogantiam fovebant, apostolico præcepto et exemplo non esse contraria. Ad extremum crinitos Monachos reprehendit, atque ut ne comam contra præceptum apostolicum nutrire pergant, obsecrat et exhortatur.

CAPUT I. Ad scribendum hoc opus impulsus est ab Aurelio. 2. Thess. 3. 10

1. Jussioni tuæ, sancte Frater Aureli, tanto devotius obtemperare me oportuit, quanto magis mihi quis ex te jusserit, claruit. Dominus enim noster Jesus Christus habitans in interiori (a) tuo, tibique sollicitudinem paternæ et fraternæ caritatis inspirans, utrum filiis et fratribus nostris monachis, qui beato Paulo apostolo obedire negligunt dicenti, *Qui non vult operari, non manducet*, permittenda sit ista licentia, voluntatem ac linguam tuam assumens in opus suum, imperavit mihi ex te, ut hinc ad te aliquid scriberem. Adsit itaque ipse etiam mihi, quo ita paream, ut ei me parere ex ejus munere ipsa utilitate fructuosi laboris intelligam.

Monachorum qui operari nolunt, opinio de sensu Apostoli jubentis operari. Matth. 6. 25, etc. Opponunt Evangelii præceptum de non curando corporali victu.

2. Primum ergo videndum quid dicant illius professionis homines, qui operari nolunt. Deinde si eos non recte sentire invenerimus, ad eorum correctionem qui dicendum. Non, inquiunt, de hoc opere corporali, in quo vel agricolæ vel opifices laborant, præcepit Apostolus cum diceret, *Qui non vult operari, non manducet*. Neque enim Evangelio posset esse contrarius, ubi ait ipse Dominus, *Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quam esca, et corpus quam vestimentum? Conspicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, et Pater vester cœlestis pascit illa: nonne vos magis estis illis. Quis autem vestrum cogitans potest adjicere ad staturam suam cubitum unum? Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate lilia agri, quomodo crescunt, non laborant, neque nent: dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis. Si autem fœnum agri, quod hodie est et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos modicæ fidei? Nolite ergo solliciti esse, dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit autem Pater vester quia his omnibus indigetis. Quærite autem primum regnum Dei et justitiam ejus, et omnia hæc apponentur vobis. Nolite ergo solliciti esse in crastinum: crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi. Sufficit diei malitia sua.* Ecce, inquiunt, ubi nos Dominus jubet de victu et tegumento nostro esse securos: quomodo ergo Apostolus sentire adversus Dominum posset, ut nos præciperet ita esse debere sollicitos quid manducemus et quid bibamus et quo operiamur, ut nos etiam opificum artibus, curis, laboribus oneraret? Quapropter in eo quod ait, *Qui non vult operari, non manducet*; opera spiritalia, inquiunt, debemus accipere: de quibus alio loco dicit, *Unicuique sicut Dominus dedit: ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit.* Et paulo post, *Unusquisque suam mercedem accipiet secundum suum laborem. Dei enim sumus cooperarii: Dei agricultura, Dei ædificatio estis: secundum gratiam quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui.* Sicut ergo Apostolus operatur plantando, rigando, ædificando, et fundamentum ponendo, ita qui non vult operari, non manducet. Quid enim prodest manducando spiritaliter (b) pasci verbo Dei, si

Apostoli præceptum de opere spiritali accipi volunt. 1. Cor. 3. 5. etc.

(a) Sola editio Lov. in interiori homine tuo.
(b) Sic MSS. At editi, manducare spiritaliter, id est, pasci verbo Dei.

Matth. 25. 25.

non inde operatur aliorum ædificationem? Sicut illi pigro servo quid profuit accipere talentum, et abscondere, nec operari lucra dominica? An ut ei auferretur in fine, et ipse in exteriores tenebras mitteretur? Sic, inquiunt, et nos facimus: legimus cum fratribus, qui ad nos ab æstu sæculi veniunt fatigati, ut apud nos in verbo Dei, et in orationibus, Psalmis, hymnis, et canticis spiritalibus requiescant. Alloquimur eos, consolamur, exhortamur, ædificantes in eis si quid eorum vitæ pro suo gradu deesse perspicimus. Talia opera si non faceremus, periculose a Domino alimenta ipsa spiritalia sumeremus. Hoc enim dixit Apostolus, *Qui non vult operari, non manducet.* Ita se isti arbitrantur apostolicæ et evangelicæ obtemperare sententiæ, cum et Evangelium credunt de non curanda corporali et temporali vitæ hujus indigentia præcepisse, et Apostolum de cibo et opere spiritali dixisse, *Qui non vult operari, non manducet.*

Arbitrantur se non operantes obedire Apostolo et Evangelio.

A

B

CAPUT II. Refellantur, quia et sensum Evangelii ex aliis et aliis verbis Domini habent, ita locum Apostoli ex aliis ejus dictis intelligendum esse non adtendunt. Matth. 10. 19. et 20.

3. Nec adtendunt, quia si alius diceret, Dominum quidem in parabolis et in similitudinibus loquentem de victu et tegumento spiritali monuisse, ut non inde sint solliciti servi ejus, sicut dicit, *Cum vos adtraxerint ad judicia, nolite cogitare quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* Sermo quippe sapientiæ spiritalis est, de quo illos noluit cogitare, (promittens quod eis nihil inde sollicitis præstaretur) Apostolum autem jam more apostolico apertius disserentem, et magis proprie quam figurate loquentem, sicut multa ac pene omnia sese habent in epistolis apostolicis, proprie de opere corporali ciboque dixisse, *Qui non vult operari, non manducet:* redderetur illis dubia sententia eorum, nisi cetera dominica verba considerantes, invenirent aliquid, unde probarent eum de victu et vestitu corporali non (a) curando locutum fuisse, cum diceret, *Nolite solliciti esse quid manducetis, et quid bibatis, et quo vestiamini:* velut si animo adverterent quod ait, *Hæc enim omnia gentes inquirunt:* ibi enim ostendit de ipsis corporalibus et temporalibus se dixisse. Ita ergo, si hoc solum de hac re dixisset Apostolus, *Qui non vult operari, non manducet:* possent hæc verba in aliam traduci sententiam. Cum vero multis aliis locis epistolarum suarum, quid hic sentiat, apertissime doceat; superfluo conantur, et sibi et ceteris caliginem obducere, ut quod utiliter illa caritas monet non solum facere nolint, sed nec intelligere ipsi, aut ab aliis intelligi velint, non timentes quod scriptum est, *Noluit intelligere ut bene ageret.*

a

C

Psal. 35. 4.

D

CAPUT III. Pauli præceptum de corporali Opere esse

b

4. Prius ergo demonstrare debemus beatum apostolum Paulum opera corporalia servos Dei operari voluisse, quæ finem haberent (b) magnam spiritalem mercedem, ad hoc ut ipso victu et tegumento a nullo indigerent, sed manibus suis

A

hæc sibi procurarent: deinde ostendere evangelica illa præcepta, de quibus nonnulli non solum pigritiam, sed etiam arrogantiam suam fovent, apostolico præcepto et exemplo non esse contraria. Videamus itaque unde ad hoc venerit Apostolus, ut diceret, *Si quis non vult operari, non manducet:* et quid deinde contexat, ut ex ipsa circumstantia lectionis appareat declarata sententia. *Denuntiamus*, inquit, *vobis fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre inquiete ambulante, et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis. Ipsi enim scitis quomodo oporteat imitari nos; quia non fuimus inquieti inter vos, neque panem ab aliquo gratis manducavimus, sed in labore et fatigatione die ac nocte operantes, ne quem vestrum gravaremus; non quia non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis, qua nos imitaremini. Nam et cum apud vos essemus, hoc vobis præcipiebamus, quoniam si quis non vult operari, non manducet. Audivimus enim quosdam inter vos ambulare inquiete, nihil operantes: sed curiose agentes. His autem qui ejusmodi sunt, præcipimus et obsecramus in Domino Jesu Christo, ut cum silentio operantes panem suum manducent.* Quid ad hæc dici potest, quando quidem ne cuiquam postea liceret hoc pro voluntate, non pro caritate interpretari, exemplo suo docuit quid præceperit? Illi enim tamquam Apostolo prædicatori Evangelii, militi Christi, plantatori vineæ, pastori gregis constituerat Dominus ut de Evangelio viveret; et tamen ipse stipendium sibi debitum non exegit, ut se formam daret eis qui exigere indebita cupiebant: sicut ad Corinthios, dicit, *Quis militat suis stipendiis umquam? Quis plantat vineam, et de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non percipit?* Ergo quod sibi debebatur noluit accipere, ut exemplo ejus coercerentur, qui sibi non ita (c) ordinatis in Ecclesia talia deberi arbitrabantur. Quid est enim quod ait, *Neque panem gratis ab alio manducavimus, sed in labore et fatigatione die ac nocte operantes, ne quem vestrum gravaremus, non quia non habuerimus potestatem, sed ut nos formam daremus vobis qua nos imitaremini?* Audiant ergo quibus hoc præcepit, id est, qui non habent hanc potestatem quam ille habebat, ut tantummodo spiritaliter operantes manducent panem a corporali labore gratuitum: et quemadmodum dicit, *Præcipimus et obsecramus in Christo, ut cum silentio operantes panem suum manducent*, non disputent contra manifestissima verba Apostoli; quia et hoc pertinet ad silentium, cum quo debent operantes manducare panem suum.

probatur ex circumstantia lectionis. 2. Thess. 3. 10.

Ibidem 6. etc.

B

Exemplo suo Paulus docuit quid præceperit.

C

1. Cor. 9. 7.

c

2. Thess. 3. 8. et 9.

D

Ibidem 12.

5. Enucleatius autem et diligentius adhuc ista verba considerarem atque tractarem, nisi haberem alia loca epistolarum ejus multo manifestiora, quibus collatis et ista liquidius manifestantur, et si ista non essent, illa sufficerent.

CAPUT IV. Pauli sententia ex aliis ejus epistolis

(a) In editione Lov. male omissum est, curando: quod verbum in editis aliis legitur et in MSS.

(b) MSS. haberent in magnam etc.

(c) Er. et plerique MSS. ordinati.

declarata. 1. Cor. 9. 1. etc.

Ad Corinthios enim scribens de hac eadem re, ita dicit: *Non sum liber? non sum apostolus? Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino? Si aliis non sum apostolus, vobis verum tamen sum. Signaculum enim apostolatus mei vos estis in Domino. Mea defensio ad eos qui me interrogant hæc est. Numquid non habemus (a) potestatem manducandi et bibendi? Numquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut et ceteri Apostoli, et fratres Domini, et Cephas?* Vide quemadmodum primum ostendat quid sibi liceat, et ideo liceat quia apostolus est. Inde enim cœpit: *Non sum liber? non sum apostolus?* Et probat se apostolum esse, dicens, *Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino?* Quo probato ostendit sibi licere quod ceteris Apostolis, id est, ut non operetur manibus suis, sed ex Evangelio vivat, sicut Dominus constituit, quod in consequentibus apertissime demonstravit: ad hoc enim et fideles mulieres habentes terrenam substantiam ibant cum eis, et ministrabant eis de substantia sua, ut nullius indigerent horum quæ ad (b) necessaria vitæ hujus pertinent. Quod beatus Paulus licere quidem sibi demonstrat, sicut et ceteri Apostoli faciebant, sed ea potestate se uti noluisse postea commemorat. Hoc quidam non intelligentes, non *sororem mulierem*, cum ille diceret, *Numquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi*, sed *uxorem* interpretati sunt. Fefellit eos verbi Græci ambiguitas, quod et uxor et mulier eodem verbo Græce dicitur. Quamquam hoc ita posuerit Apostolus, ut falli non debuerint: quia neque *mulierem* tantummodo ait, sed * *sororem mulierem*; neque *ducendi*, sed *circumducendi*. Verumtamen alios interpretes non fefellit hæc ambiguitas, et (c) *mulierem*, non *uxorem*, interpretati sunt.

* ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν.

CAPUT V. Apostolis permissum mulieres sibi ministrantes secum habere exemplo Christi.

6. Quod quisquis putat non potuisse ab Apostolis fieri, ut cum eis sanctæ conversationis mulieres circuirent, quacumque Evangelium prædicabant, ut eis de sua substantia ministrarent necessaria, Evangelium audiat, et cognoscat quemadmodum hoc ipsius Domini exemplo faciebant. Dominus enim noster more misericordiæ suæ infirmioribus compatiens, cum ei possent Angeli ministrare, et loculos habebat, quo mitteretur pecunia, quæ conferebatur utique a bonis fidelibus eorum victui necessaria: quos loculos Judæ commendavit, ut etiam fures si evitare non possemus, tolerare in Ecclesia disceremus. Ille enim *ea quæ mittebantur*, sicut de illo scriptum est, *auferebat*. Et mulieres voluit ut se ad præparanda et ministranda necessaria sequerentur, ostendens quid evangelistis et ministris Dei tamquam militibus, a plebibus Dei tamquam provincialibus deberetur; ut si quis eo quod sibi deberetur, uti nollet, sicut

Johan. 12. 6.

Paulus apostolus noluit, amplius impenderet Ecclesiæ, non exigendo stipendium debitum, sed quotidianum victum de suis laboribus transigendo. Audierat enim stabularius, ad quem vulneratus ille perductus est: *Si quid amplius erogaveris, in redeundo reddam tibi*. Amplius ergo erogabat apostolus Paulus, qui suis, ut ipse testatur, stipendiis militabat. In Evangelio enim scriptum est: *Deinceps et ipse iter faciebat per civitates et castella prædicans et evangelizans regnum Dei, et duodecim cum illo, et mulieres aliquæ quæ erant curatæ a spiritibus malignis et infirmitatibus; Maria quæ vocatur Magdalene, de qua dæmonia septem exierant, et Joanna uxor Chuzæ procuratoris Herodis, et Susanna, et aliæ multæ quæ ministrabant eis de facultatibus suis*. Hoc exemplum Domini imitabantur Apostoli, ad accipiendum sibi debitum cibum: de quo idem Dominus apertissime loquitur: *Euntes*, inquit, *prædicate dicentes, quia appropinquavit regnum cœlorum. Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmonia ejicite. Gratis accepistis, gratis date. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, neque peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam. Dignus est enim operarius cibo suo*. Ecce ubi constituit Dominus quod idem Apostolus commemorat. Ad hoc enim dixit illa omnia ne portarent, ut ubi opus esset, ab eis acciperent quibus annuntiabant regnum Dei.

Lucæ 10. 35. 1. Cor. 9. 12. 1. Cor. 11. 7. Lucæ 8. 1. etc. Matth. 10. 7. etc. 1. Cor. 9. 14.

CAPUT VI. De Evangelio vivere non solis Apostolis, sed et aliis concessum a Christo. Lucæ 10. 1. etc.

7. Ne quis autem arbitretur solis duodecim hoc fuisse concessum; vide etiam quid Lucas narret: *Post hæc*, inquit, *designavit Dominus et alios septuaginta duos, et misit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem et locum quo erat ipse venturus. Et dicebat illis: Messis quidem multa, operarii autem pauci, rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. Ite, ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta, et neminem per viam salutaveritis. In quacumque domum intraveritis, primum dicite, Pax huic domui. Et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra: sin autem, ad vos revertetur. In eadem autem domo manete, edentes et bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua*. Hic apparet non esse illa jussa, sed permissa; ut quisquis uti vellet, eo uteretur quod sibi liceret ex Domini constitutione; si quis autem uti nollet, non contra jussum faceret, sed de suo jure cederet misericordius et laboriosius conversatus in Evangelio, in quo et debitam mercedem nollet accipere. Alioquin contra jussum Domini fecit Apostolus, qui postea quam ostendit sibi licere, statim subjecit, *Sed tamen ego non sum usus hac potestate*.

1. Cor. 9. 12.

CAPUT VII. Ibidem 5.

8. Sed ad ordinem redeamus, ac totum ipsum epistolæ locum diligenter consideremus. *Num-*

(a) In MSS. plerisque *licentiam*, loco *potestatem*.
(b) Omnes prope MSS. *ad substantiam vitæ hujus pertinent*.

(c) Sola editio Lov. *quia sororem mulierem, non uxorem etc.*

Potestatem non operandi datam Apostolis esse intelligendam de opere corporali.

quid, inquit, *non habemus licentiam manducandi et bibendi? Numquid non habemus licentiam sororem mulierem circumducendi?* Quam licentiam dixit, nisi quam Dominus dedit eis quos ad prædicandum regnum cælorum misit, dicens, *Ea quæ (a) ab ipsis sunt manducate, dignus est enim operarius mercede sua*, et se ipsum proponens ad ejusdem potestatis exemplum, cui fidelissimæ mulieres talia necessaria de suis facultatibus ministrabant? Amplius autem fecit apostolus Paulus, ut de coapostolis suis documentum adhiberet hujus licentiæ a Domino permissæ. Neque enim reprehendens subjecit, *Sicut et ceteri Apostoli, et fratres Domini, et Cephas:* sed ut hinc ostenderet hoc se accipere noluisse, quod ei licere accipere, ceterorum etiam commilitonum ejus more probaretur. *An ego solus et Barnabas non habemus potestatem non operandi?* Ecce abstulit omnem dubitationem etiam tardissimis cordibus, ut intelligant de qua operatione dicat. Ut quid enim ait, *An ego solus et Barnabas non habemus potestatem non operandi*, nisi quia omnes evangelistæ et ministri verbi Dei habebant potestatem a Domino acceptam, ut non (b) operarentur manibus suis, sed ex Evangelio viverent, operantes tantummodo spiritalia in prædicatione regni cælorum, et ædificatione pacis Ecclesiæ? Neque enim quisquam potest dicere de ipsa spiritali operatione dixisse Apostolum, *An ego solus et Barnabas non habemus potestatem non operandi*. Hanc enim potestatem non operandi omnes illi habebant: dicat ergo qui conatur præcepta apostolica in sententiam suam depravare atque pervertere, dicat, si audet, omnes evangelistas a Domino accepisse potestatem non evangelizandi. At si hoc absurdissimum et insanissimum est dicere, cur nolunt intelligere quod omnibus pateat, accepisse quidem illos potestatem non operandi, sed opera corporalia quibus victum quærerent, quia *dignus est operarius cibo suo et mercede sua*, sicut Evangelium loquitur? Non ergo soli Paulus et Barnabas non habebant potestatem non operandi, sed omnes pariter habebant hanc potestatem, qua isti non utebantur, amplius impendendo Ecclesiæ, sicut in illis locis ubi evangelizabant, infirmis congruere judicabant. Et ideo, ne coapostolos suos reprehendisse viderentur, subjungit et dicit, *Quis militat suis stipendiis umquam? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non percipit? Numquid secundum hominem hæc loquor? An lex non hæc dicit? In Lege enim Moysi scriptum est, Bovi trituranti os non infrenabis. Numquid de bobus pertinet ad Deum? An propter nos omnino dicit? Propter nos enim scriptum est, quia debet in spe qui arat arare, et triturans in spe (c) fructus participandi.* His verbis satis indicat apostolus Paulus, non sibi aliquid usurpasse ultra debitum coapostolos suos, quia non operabantur corporaliter, unde haberent huic vitæ necessaria, sed sicut Dominus constituit, ex Evangelio viventes panem gratuitum manducarent ab eis quibus gratuitam gratiam prædicabant. Stipendium enim suum tamquam milites accipiebant, et vineæ per eos plantatæ fructu, quod opus erat, libere decerpebant, et de gregis quem pascebant lacte potabant, et ex area quam triturabant cibum sumebant.

Lucæ 10. 7.
a
Lucæ 8. 3.
1. Cor. 9. 5.
Ibidem 6.
b
Matth. 10. 10.
Lucæ 10. 7.
1. Cor. 9. 7, etc.
Deut. 25. 4.
c
A
B
C
D

CAPUT VIII. Apostolum manifeste loqui de opere manuum.

1. Cor. 9. 11.

9. Apertius autem cetera connectit, et omnino aufert omnes dubitationis ambages. *Si nos vobis*, inquit, *spiritalia seminavimus, magnum est si vestra carnalia metamus?* Quæ sunt spiritalia, quæ seminavit, nisi verbum et (d) mysterium sacramenti regni cælorum? Quæ autem carnalia, quæ sibi licere metere dicit, nisi hæc temporalia, quæ vitæ atque indigentiæ carnis indulta sunt? Hæc autem sibi debita se ab eis non quæsisse nec accepisse manifestat, ne quod impedimentum daret Evangelio Christi. Quid restat, ut intelligamus eum operatum esse unde victum haberet, nisi corporale opus corporalibus et visibilibus manibus suis? Nam si de spiritali opere victum et tegumentum quæreret, id est, ut ab eis hæc acciperet, quos in Evangelio ædificabat, non consequenter diceret, *Si alii potestatis vestræ participant, non magis nos? Sed non sumus usi hac potestate; sed omnia toleramus, ne quod impedimentum demus Evangelio Christi*. Qua potestate se dicit non usum, nisi quam habebat in eos a Domino acceptam, ut eorum carnalia meteret ad victum vitæ hujus, quæ in carne agitur, cujus potestatis participes erant etiam alii, qui non eis primo Evangelium annuntiaverant, sed ad eorum Ecclesiam idipsum prædicantes postea venerunt. Ideo cum dixisset, *Si nos vobis spiritalia seminavimus, magnum est si carnalia vestra metamus?* subjecit, *Si alii potestatis vestræ participant, non magis nos?* Et cum demonstrasset quid eis potestatis esset: *Sed non sumus usi*, inquit, *hac potestate; sed omnia toleramus, ne quod impedimentum demus Evangelio Christi*. Dicant ergo isti, quomodo de opere spiritali carnalem victum habebat Apostolus, cum aperte ipse dicat, non se usum esse hac potestate. At si de opere spiritali carnalem victum non habebat, restat ut de opere corporali habuerit, et inde dicat, *Neque panem gratis ab aliquo manducavimus, sed in labore et fatigatione nocte et die operantes, ne quem vestrum gravaremus: non quia non habuerimus potestatem, sed ut nos formam daremus vobis, qua nos imitaremini. Omnia*, inquit, *toleramus, ne quod impedimentum demus Evangelio Christi.*

d
Ibidem 12.
1. Thess. 3. 8. et 9.
1. Cor. 9. 12.

CAPUT IX. Apertius et clarius id esse ex consequentibus.

1. Cor. 9. 7, etc.
e

10. Et redit rursus, modisque omnibus etiam atque etiam commendat quid sibi liceat, et tamen non faciat. *Nescitis*, inquit, *quoniam qui in templo operantur, quæ de templo sunt edunt? qui altario deserviunt, altario (e) compartiun-*

(a) Editi, apud ipsos. At MSS. ab ipsis. Græce est, τῶν αὐτῶν.
(b) Verbum operarentur abest a plerisque MSS.
(c) MSS. in spe participandi, omissa voce fructus.
(d) Cisterciensis codex; ministerium.
(e) Idem cod. Cisterc. comparticipantur.

A *tur? Sic et Dominus ordinavit iis qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere: ego autem nullius horum usus sum.* Quid hoc apertius? quid clarius? Vereor ne forte cum dissero volens id exponere, obscurum fiat quod per se lucet et (a) claret. Qui enim hæc verba non intelligunt, aut se non intelligere fingunt, mea multo minus intelligunt vel se intelligere profitentur: nisi forte propterea cito intelligant nostra, quia conceditur eis intellecta deridere, de Apostoli autem verbis non idem conceditur. Propterea ubi aliter ea secundum suam sententiam interpretari non possunt, etiam clara et manifesta, obscura et incerta esse respondent, quia prava et perversa non audent. Clamat homo Dei, *Dominus ordinavit iis qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere, ego autem nullius* B *horum usus sum:* et conatur caro et sanguis recta depravare, aperta claudere, serena obnubilare. Spiritale, inquit, opus faciebat, et inde vivebat. Si ita est, de Evangelio vivebat: cur ergo dicit, *Dominus ordinavit iis qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere, ego autem nullius horum usus sum?* Aut si et hoc ipsum quod hic dictum est *vivere*, secundum spiritalem vitam volunt interpretari, nullam spem habebat Apostolus ad Deum qui de Evangelio non vivebat, quia dixit, *Nullius horum usus sum.* Quapropter ut spes illi certa esset vitæ æternæ, de Evangelio utique spiritaliter vivebat Apostolus. Quod ergo ait, *Ego autem nullius horum usus sum*, de vita ista quæ in carne agitur sine dubitatione facit intelligi, quod dixit Dominum or- C dinasse iis qui Evangelium annuntiant de Evangelio vivere, id est, vitam istam cui opus est victu et tegumento de Evangelio transigere: sicut superius de suis coapostolis dixit: unde ipse Do-

Matth. 10. 10. Lucæ 10. 7. minus ait, *Dignus est operarius cibo suo*, et *dignus est operarius mercede sua.* Hunc itaque cibum et hanc mercedem sustentandæ hujus vitæ debitam evangelistis, ab eis quibus evangelizabat non accepit Apostolus, verum dicens, *Ego autem nullius horum usus sum.*

Ex Evangelio cur non vivit Paulus. * CAPUT X. 11. Et sequitur, et adjungit, ne forte quisquam arbitretur ideo eum non accepisse, quia illi non dederant: * *Non autem scripsi hæc ut ita fiant in me; bonum est mihi magis mori, quam gloriam meam quisquam inanem faciat.*

1. Cor. 9. 15. Quam gloriam nisi quam habere voluit apud D Deum, in Christo compatiens infirmis? sicut

Ibidem 16. mox apertissime dicturus est. *Si enim evangelizavero*, inquit, *non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit*, id est, sustentandæ vitæ hujus. *Væ enim erit mihi*, inquit, *si non evangelizavero:* id est malo meo non evangelizabo, quia fame cruciabor, et unde vivam non habe-

Ibidem 17. bo. Nam sequitur, et dicit, *Si enim volens hoc facio, mercedem habeo.* Volentem se dicit facere, si nulla vitæ hujus fulciendæ necessitate compulsus facit; et ob hoc habere mercedem, A utique apud Deum gloriæ sempiternæ. *Si autem invitus*, inquit, *dispensatio mihi credita est:* id est, si necessitate transigendæ hujus vitæ invitus cogor evangelizare, *dispensatio mihi credita est*, ut scilicet ex dispensatione mea, (b) quia Christum, quia veritatem prædico, quamvis ex occasione, quamvis mea quærens, quamvis, terreni emolumenti necessitate compulsus, alii proficiant, ego autem apud Deum mercedem gloriosam illam sempiternamque non habeam.

Quæ ergo, inquit, *merces mihi erit?* Interrogans Ibidem 18.

dixit; propterea suspendenda est pronuntiatio, donec respondeat. Quod ut facilius intelligatur, tamquam nos eum interrogemus, Quæ ergo tibi merces erit, Apostole, quando mercedem istam terrenam etiam evangelistis bonis debitam, non B propter hoc evangelizantibus, sed tamen consequentem et oblatam ex Domini ordinatione sumentibus, tu non accipis? quæ ergo tibi merces erit? Vide quid respondeat: *Ut evangelizans*, Ibidem.

inquit, *sine sumtu ponam Evangelium*, id est, ut non sit credentibus sumtuosum Evangelium, ne putent ad hoc sibi evangelizari, ut id evangelistæ quasi vendere videantur. Et tamen reddit etiam, atque etiam ut ostendat quid sibi jure dominico liceat, et ipse non faciat, *Ut non abutor*, inquit, *potestate mea in Evangelio.*

12. Jam vero quia infirmitati hominum com- CAPUT XI.

patiens id faciebat, audiamus sequentia: *Cum enim liber sim*, inquit, *ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem: iis qui sub lege sunt quasi sub lege, cum non sim ipse sub* C *lege, ut eos qui sub lege erant lucrifacerem; iis qui sine lege sunt quasi sine lege, cum sine lege Dei non sim, sed sim in lege Christi, ut lucrifacerem eos qui sine lege sunt.* Quod non simulandi versutia faciebat, sed compatiendi misericordia; id est, non quasi ut se fingeret Judæum, sicut nonnulli * putaverunt, quia legitima vetera Jerosolymis observavit. Fecit enim hoc secundum liberam et manifestam sententiam suam, in qua dixit. *Circumcisus quis vocatus est? non adducat (c) præputium:* id est, non sic vivat, quasi præputium adduxerit, et id quod nudaverat texerit: sicut alio loco dicit, *Circumcisio tua præputium facta est.* Secundum hanc ergo sententiam suam, qua dicit, *Circumcisus quis vocatus est? non adducat præputium: in præ-* D *putio quis vocatus est? non circumcidatur:* fecit illa quæ non intelligentibus et parum attendentibus finxisse putatus est. Judæus enim erat et circumcisus vocatus: noluit adducere præputium, id est noluit ita vivere ac si circumcisus non esset. Hoc enim jam in potestate habebat. Et sub lege quidem non erat sicut illi qui eam serviliter operabantur; sed tamen in lege Dei et Christi. Non enim alia lex erat illa et alia lex Dei; sicut perditi Manichæi solent dicere. Alioquin si cum illa fecit, finxisse putandus est: finxit et paganum et sacrificavit idolis, quia di-

In hac re, ut in aliis Paulus ex compassione se infirmis accommodat.

Ibidem 19. etc.

* Hieron. in epist. 75. inter Augustinianas.

1. Cor. 7. 18.

c

Rom. 2. 25.

Quomodo sine fictione et fallacia factus est quasi sub lege et quasi sine lege.

(a) Er. et plures MSS. *et clamat.*

(b) Plures MSS. *qua Christum, qua veritatem* etc.

(c) Hoc et proximo loco vox *præputium* a MSS. abest, uti et a Græco textu Apostoli.

cit factum se fuisse iis qui sine lege sunt quasi sine lege. Quos utique non nisi gentiles, quos paganos dicimus, vult intelligi. Aliud est ergo esse sub lege, aliud in lege aliud sine lege. Sub lege carnales Judæi: in lege spiritales et Judæi et Christiani; unde illi servaverunt morem illum patrium, sed onera insolita credentibus gentibus non imposuerunt; et ideo (a) et illi circumcisi sunt: sine lege autem gentes quæ nondum crediderunt, quibus tamen se Apostolus congruisse testatur per misericordem compassionem, non per versipellem simulationem, id est, ut eo modo subveniret carnali Judæo vel Pagano, quo modo sibi ipse, si hoc esset, subveniri voluisset; portans utique eorum infirmitatem in compassionis similitudine, non fallens in mendacii fictione; sicut continuo sequitur, et dicit, *Factus sum infirmis infirmus ut infirmos lucrifacerem*. Hinc enim loquebatur, ut etiam omnia illa diceret. Sicut ergo quod factus est infirmis infirmus, non erat mendacium; sic et cetera illa superius. Quam enim dicit infirmitatem suam erga infirmos fuisse, nisi compatiendi eis, in tantum ut, ne videretur venditor Evangelii, et verbi Dei cursum apud imperitos in malam suspicionem decidens impediret, nollet accipere quod jure dominico debebatur? Quod si vellet, non utique mentiretur, quia vere debebatur: et quia noluit, non utique mentitus est. Neque enim dixit, non sibi deberi: sed deberi ostendit, et debito se usum non esse, nec omnino uti velle professus est, eo ipso factus infirmus quo potestate sua uti noluit; tam misericordi scilicet indutus affectu, ut cogitaret quemadmodum secum agi vellet, si et ipse ita infirmaretur, ut posset de illis per quos sibi Evangelium prædicaretur, si eos videret sumtus accipere, quasi mercimoniorum nundinas suspicari.

1. Cor. 9.22.

Timor ne Evangelium si ex eo vivat, venale putetur ab infirmis.

CAPUT XII.

1. Thess. 2. 7. Ibidem 5, etc.

Infirmorum periculis tremefactus eligit laborare, quam de Evangelio vivere.

1. Cor. 9. 5. 1. Thess. 2. 7. Lucæ 10. 7. 1. Thess. 2 5.

13. De hac infirmitate sua dicit alio loco, *Facti sumus parvuli in medio vestrum, tamquam si nutrix foveat filios suos*. Nam ejus circumstantia lectionis hoc indicat; *Neque enim*, inquit, *aliquando in sermone adulationis fuimus, sicut scitis; neque in occasione cupiditatis, Deus testis est; neque quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis; cum possemus oneri vobis esse, ut Christi Apostoli: sed facti sumus parvuli in medio vestrum, tamquam si nutrix foveat filios suos*. Quod ergo ad Corinthios dicit, habere se potestatem apostolatus sui, sicut et ceteri Apostoli, qua potestate usum se non esse testatur, hoc etiam in isto loco ad Thessalonicenses ait, *Cum possemus oneri vobis esse, ut Christi Apostoli*: secundum quod Dominus dicit; *Dignus est operarius mercede sua*. Nam hinc eum dicere, illud indicat quod supra posuit; *Neque in occasione cupiditatis; Deus testis est*. Per hoc enim quod jure dominico debebatur bonis evangelistis, non propter hoc evangelizantibus, sed quærentibus regnum Dei, ut hæc omnia apponerentur eis, inveniebant alii occasionem, de quibus idem dicit, *Neque enim isti Deo serviunt, sed suo ventri*. Quibus hanc occasionem amputare volebat Apostolus, ut etiam quod sibi juste debebatur, omitteret. Aperte quippe hoc ipse ostendit in secunda ad Corinthios, ab aliis Ecclesiis suppletas dicens necessitates suas. Venerat enim, sicut apparet, ad tantam indigentiam, ut de longinquis Ecclesiis ei necessaria mitterentur, dum tamen ab eis apud quos erat nihil tale acciperet. *Numquid peccatum*, inquit, *feci me ipsum humiliando ut vos exultaremini quoniam gratis evangelium Dei evangelizavi vobis? Alias Ecclesias exspoliavi accipiens stipendium ad vestram ministrationem; et cum apud vos fuissem et egerem, nemini gravis fui. Nam id quod deerat mihi adimpleverunt fratres qui venerunt a Macedonia, et in omnibus ingravate me in vobis custodivi, et custodiam. Est veritas Christi in me, quia gloria hæc non infringetur in me in regionibus Achaiæ. Quare? quia non vos diligo? Deus scit. Quod autem facio et facturus sum: ut amputem occasionem eorum qui volunt occasionem, ut in quo gloriantur, inveniantur sicut et nos.* De hac igitur occasione, quam hic se dicit amputare, voluit intelligi quod ibi ait, *Neque in occasione cupiditatis, Deus testis est*. Et quod hic dicit, *Me ipsum humiliando ut vos exultaremini*: hoc in prima ad eosdem Corinthios, *Factus sum infirmis infirmus*: hoc ad Thessalonicenses, *Factus sum parvulus in medio vestrum, tamquam si nutrix foveat filios suos*. Proinde attende sequentia: *Ita*, inquit, *desiderantes vos, placet impertire vobis, non solum Evangelium Dei, verum etiam animas nostras: quoniam carissimi nobis facti estis. Recordamini enim fratres laborem nostrum et ærumnam, nocte et die operantes ne quem vestrum gravaremus*. Hoc enim superius ait, *Cum possemus oneri vobis esse ut Christi Apostoli*. Infirmorum igitur periculis, ne falsis suspicionibus agitati odissent quasi venale Evangelium, tamquam paternis maternisque visceribus tremefactus hoc fecit. Sic etiam in Actibus Apostolorum idem loquitur, cum a Mileto mittens Ephesum vocasset inde presbyteros Ecclesiæ, quibus inter multa: *Argentum*, inquit, *et aurum vel vestem nullius concupivi, ipsi scitis, quoniam necessitatibus meis et eorum qui mecum fuerunt, hæ manus servierint. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes oportet juvare infirmos, memores etiam verborum Domini Jesu, quia ipse dixit, Beatius est magis dare quam accipere.*

Rom. 16. 18.

2. Cor. 11. 7 etc.

1. Thess. 2. 5

2. Cor. 11. 7

1. Cor. 9. 22.

1. Thess. 2. 7 etc.

Act. 20. 33 etc.

CAPUT XIII.

Quod erat opus corporale Apostoli.

14. Hic fortasse aliquis dicat, Si corporale opus operabatur Apostolus, unde vitam istam sustentaret; quod erat ipsum opus, et quando ei vacabat et operari et Evangelium prædicare? Cui respondeo: Puta me nescire; corporaliter tamen operatum esse, et inde in carne vixisse, non autem usum potestate quam Dominus Apo-

(a) Editi, nec illi. At MSS. habent, et illi, scilicet spiritales Judæi qui servarunt morem patrium

stolis dederat, ut Evangelium annuntians de Evangelio viveret, ea quæ supra dicta sunt sine ulla dubitatione testantur. Neque enim aut uno loco aut breviter dictum est, ut possit cujusvis astutissimi tergiversatione in aliam traduci pervertique sententiam. Cum igitur tantæ auctoritatis tam magnis et crebris molibus contradicentium conteratur adversitas, quid a me quærunt, vel quale opus faciebat vel quando faciebat? Unum scio, quia nec furta faciebat, nec effractor aut latro erat, nec auriga aut venator aut histrio, nec turpilucrus: sed innocenter et honeste quæ aptis sunt humanis usibus operabatur; sicut sese habent opera fabrorum, structorum, sutorum, rusticorum, et his similia. Neque enim honestas ipsa reprehendit, quod reprehendit superbia eorum qui honesti vocari amant, sed esse non amant. Non igitur dedignaretur Apostolus sive rusticanum opus aliquod aggredi, sive in opificum labore versari. Qui enim ait, *Sine offensione estote Judæis et Græcis et Ecclesiæ Dei*, quos in hac caussa revereri posset ignoro. Si Judæos dixerint, Patriarchæ pecora paverunt: si Græcos, quos etiam Paganos dicimus; etiam philosophos multum sibi honorabiles futuros habuerunt: si Ecclesiam Dei; homo ille justus et ad testimonium conjugalis semper mansuræ virginitatis electus, cui desponsata erat virgo Maria, quæ peperit Christum, faber fuit. Quidquid ergo horum cum innocentia et sine fraude homines operantur, bonum est. Nam præcavet hoc et ipse Apostolus, ne quisquam ex necessitate sustentandæ vitæ in mala opera dilabatur. *Qui furabatur*, inquit, *jam non furetur: magis autem laboret manibus suis bonum; ut habeat unde tribuere cui opus est*. Hoc ergo scire sufficit, quia et in ipso opere corporali id quod bonum est operabatur Apostolus.

Opera honesta ad victum comparandum.

1 Cor. 10. 32.

Matth. 13. 55.

Ephes. 4. 28.

15. Quando autem soleret operari, id est quibus temporum spatiis, ne ab evangelizando impediretur, quis possit comprehendere? Sane quia et diurnis et nocturnis horis operabatur, ipse non tacuit. * Verumtamen isti, qui tamquam multum negotiosi et occupati de tempore operationis inquirunt, quid agunt? Numquid ipsi ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum terras Evangelio repleverunt? aut quidquid gentium barbararum remansit adhuc obeundum et implendum de pace Ecclesiæ susceperunt? Novimus eos in quamdam sanctam societatem otiosissime congregatos. Mirandam rem fecit Apostolus, qui re vera in tanta sollicitudine omnium Ecclesiarum, et propagatarum et propagandarum, ad ejus curam laboremque pertinentium, etiam manibus operabatur: propterea tamen, cum apud Corinthios esset et egeret, nemini quidem eorum apud quos erat, gravis fuit; sed plane quod illi deerat, suppleverunt fratres qui venerunt ex Macedonia.

Quando soleret Apostolus operari.

1. Thess. 2. 9.
2. Thess. 3. 8.

* CAPUT XIV. Monachorum otium.

Rom. 15. 19.

2. Cor. 11. 9.

16. Nam et ipse propter ejusmodi necessitates sanctorum, qui quamvis præceptis ejus obtemperent, ut cum silentio operantes suum panem manducent, possunt tamen multis ex caussis indigere supplemento aliquo talium sustentationum cum dixisset talia docens et præmonens, *His autem qui ejusmodi sunt, præcipimus et obsecramus in Domino Jesu Christo, ut cum silentio operantes suum panem manducent*; ne illi qui habebant unde necessaria servis Dei præberent, hac occasione pigrescerent, providens continuo subjecit, *Vos autem fratres nolite infirmari benefacientes?* Et ad Titum cum scriberet, dicens, *Zenam legisperitum, et Apollo sollicite præmitte, ut nihil illis desit:* ut ostenderet unde illis nihil deesse deberet, continuo subjunxit, *Discant autem et nostri bonis operibus præesse ad necessarios usus, ne sint infructuosi*. Timotheum etiam, quem dicit germanissimum filium, quoniam sciebat corpore infirmum, sicut ostendit, monens eum ne aquam biberet, sed modico vino uteretur, propter stomachum et frequentes suas infirmitates; quia in opere corporali laborare non poterat, ne forte cum indigere nollet victu quotidiano ab eis quibus Evangelium ministrabat, aliqua sibi negotia quæreret, quibus animi ejus implicaretur intentio: (Aliud est enim corpore laborare animo libero, sicut opifex, si non sit fraudulentus et avarus, et privatæ rei avidus: aliud autem ipsum animum occupare curis colligendæ sine corporis labore pecuniæ, sicut sunt vel negotiatores, vel procuratores, vel conductores. Cura enim præsunt, non manibus operantur, ideoque ipsum animum suum occupant habendi sollicitudine.) Timotheum ergo, ne in talia incideret, quia per infirmitatem corporis manibus operari non poterat, sic exhortatur, monet et consolatur; *Labora*, inquit, *sicut bonus miles Christi Jesu. Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut placeat cui se probavit, Nam qui in agone contendit, non coronatur nisi legitime certaverit*. Hic ne ille pateretur, angustias dicens, *Fodere non possum, mendicare confundor:* adjunxit, *Laborantem agricolam primum oportet de fructibus percipere:* secundum illud quod ad Corinthios dixerat, *Quis militat suis stipendiis umquam? Quis plantat vineam, et de fructu ejus non edit? Qui pascit gregem, et de lacte gregis non percipit?* Fecit ita securum castum evangelistam, non ad hoc evangelizantem ut venderet Evangelium, sed tamen huic vitæ necessaria suis sibi exhibere manibus non valentem; ut intelligeret quod necessarium sibi sumebat ab eis quibus tamquam provincialibus militabat, et quos tamquam vineam cultura exercebat vel tamquam gregem pascebat, non esse mendicitatem, sed potestatem.

CAPUT XV. Paulus præcipiens operari servos Dei, non vult tamen eorum necessitates minus curari a fidelibus.

2. Thess. 3. 12.
Ibidem 13.
Tit. 3. 13.
Ibidem 14.

1. Tim. 5. 23.

Labor servis Dei eligendus qui animo libero exerceatur, sine cura et cupiditate.

2. Tim. 2. 3. etc.

Lucæ 16. 3.
2. Tim. 2. 6.

1. Cor. 9. 7.

17. Propter has igitur vel occupationes servorum Dei, vel infirmitates corporales quæ omnino deesse non possunt, non solum permittit Apostolus sanctorum indigentias suppleri a bonis fidelibus, sed etiam saluberrime hortatur. Excepta enim illa potestate, qua se dicit ipse non usum, cui tamen serviendum esse a fidelibus præcipit, dicens, *Communicet qui catechizatur*

CAPUT XVI. Paulus vult a fidelibus suppleri necessitates servorum Dei, qui victum sibi propter occupationes

vel infirmitates comparare non valent.

Gal. 6. 6. Act. 2. 44, et 4. 32. Rom. 15. 26.

verbum, ei qui se catechizat in omnibus bonis: A excepta ergo hac potestate, quam verbi prædicatores habere in eos quibus prædicant, sæpe testatur, etiam sanctis qui omnia sua vendita distribuerant, et Jerosolymis habitabant in sancta communione vitæ, non dicentes aliquid proprium, quibus erant omnia communia, et anima et cor unum in Deum, ab Ecclesiis gentium necessaria conferri præcipit et hortatur. Inde est et illud ad Romanos: *Nunc igitur pergam Jerusalem ministrare sanctis. Placuit enim Macedoniæ et Achajæ communionem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt Jerusalem. Placuit enim illis, et debitores eorum sunt. Si enim spiritalibus eorum communicaverunt gentes, debent et in carnalibus ministrare eis.* Hoc simile est

1. Cor. 9. 11. illi, quod ait ad Corinthios: *Si nos vobis spiritalia seminavimus, magnum est si carnalia vestra metamus?* Item ad Corinthios in secunda:

2 Cor. 8. 1, etc. *Notam autem,* inquit, *vobis facimus fratres, gratiam Dei quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ, quia in multa probatione tribulationis, abundantia gaudii eorum et profunda paupertas eorum abundavit in divitiis simplicitatis eorum: quia secundum vires, testimonium perhibeo et supra vires voluntarii fuerunt, cum multis precibus obsecrantes nos gratiam et communionem ministrationis quæ fit in sanctos: et non quomodo speravimus, sed se ipsos tradiderunt primum Domino, et nobis per voluntatem Dei, ut deprecandum Titum, ut quomodo cœpit, sic et consummet in vos etiam gratiam istam. Sed quomodo (a) semper abundatis in omnibus fide et* C *verbo et scientia et omni studio, et ea quæ ex vobis est in nos caritate, ut et in hac gratia abundetis. Non secundum imperium dico, sed propter aliorum studium et vestræ caritatis (b) carissimum probans. Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos pauper factus est, cum dives esset, ut illius paupertate vos ditaremini. Et consilium in hoc do: hoc enim vobis prodest, qui non solum facere, sed etiam velle cœpistis ab anno priore, nunc autem et facto perficite, ut quemadmodum promtus est animus voluntatis, ita sit et perficiendi ex eo quod quisque habet. Si enim promtus est animus, secundum id quod habet acceptabilis est, non secundum id quod non habet. Non enim ut aliis sit refectio, vobis autem angustia, sed pro æqua-* D *litate in hoc tempore ut vestra abundantia sit ad*

Exodi 16. 18. *illorum inopiam, ut et illorum abundantia fiat in vestram inopiam, ut fiat æqualitas, sicut scriptum est: Qui multum, non abundavit, et qui modicum, non defuit illi. Gratias autem Deo, qui dedit idem studium pro vobis in corde Titi: quia consolationem quidem suscepit; studiosior autem cum esset, sponte exiit ad vos. Misimus autem cum eo fratrem, cujus laus in Evangelio est per omnes Ecclesias. Non solum autem, sed et ordinatus est ab Ecclesiis comes* A *peregrinationis nostræ, cum hac gratia quæ ministratur a nobis ad Domini gloriam et promtum animum * nostrum: devitantes hoc, ne quis nos reprehendat in hac plenitudine, quæ ministratur a nobis. Providemus enim bona, non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus.* *f. vestrum.

In his verbis apparet, quantum non solum curam sanctarum plebium esse voluerit ministrare necessaria sanctis Dei servis, consilium in hoc dans, quia hoc magis ipsis qui hoc faciebant proderat, quàm illis erga quos faciebant: (illis enim aliud proderat, id est, hoc erga se obsequio fratrum suorum sancte uti, nec propter hoc Deo servire, nec ista sumere nisi ad supplendam necessitatem, non ad pascendam pigritiam:) B sed etiam suam coram beatus Apostolus tantam dicit in hac ministratione, quæ nunc per Titum transmittebatur, ut comitem peregrinationis suæ propter hoc commemorat ordinatum ab Ecclesiis, boni testimonii hominem Dei, *cujus laus,* inquit, *in Evangelio est per omnes Ecclesias.* Et ad hoc dicit illum ordinatum comitem sibi, ut devitaret hominum reprehensiones, ne sine testimonio sanctorum in hoc ministerio sociorum, tamquam sibi accipere, et (c) in sinus suos convertere ab infirmis et impiis putaretur, quæ accipiebat ad supplendas necessitates sanctorum per se afferenda vel distribuenda indigentibus.

18. Et paulo post dicit: *Nam de ministerio quod fit in sanctos, ex abundanti est mihi scri-* C *bere vobis. Scio enim promtum esse animum vestrum, de qua glorior pro vobis apud Macedonas; quoniam Achaia parata est ab anno priore, et quæ ex vobis est æmulatio irritavit plures. Misimus autem fratres, ne gloria nostra quam habemus in vobis, evacuetur in hac parte, ut sicut dixi, parati sitis: ne cum venerint mecum Macedones, et invenerint vos imparatos, confundamur nos, ut non dicam vos, in hoc substantia. Necessarium ergo existimavi rogare fratres, ut præcedant ad vos, et præparent jam pridem repromissam hanc benedictionem vestram, ut sit parata, sic quasi benedictionem, non quasi avaritiam. Hoc autem (d), Qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictione, in benedictione et metet. Unusquisque secundum* D *quod proposuit corde, non ex tristitia aut ex necessitate; hilarem enim datorem diligit Deus. Potens est autem Deus omnem gratiam abundantem facere in vobis, ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum: sicut scriptum est, Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in æternum. Qui autem subministrat semen seminanti, et panem in escam subministrabit, et multiplicabit seminationem vestram, et augebit crescentes fruges justitiæ vestræ, ut in omnibus ditati (e) in o-*

2. Cor. 9. 1, etc. Ministerium in sanctos quo supplentur carnalia iis e quibus vicissim accipiuntur spiritalia.

Eccli. 35. 11.

Psal. 111. 9.

(a) Vindocinensis MS. super abundatis.
(b) Unus et alter codex, ingenium carissimum.
(c) Casalensis MS. in suos usus.
(d) Editi. *Hoc autem dico.* Abest dico a MSS et a Græco textu Apostoli.
(e) Editi, ditati abundetis. Verbum abundetis non est in MSS. nec exprimitur in Græco.

mnem simplicitatem quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo: quoniam ministerium functionis hujus non solum supplet ea quæ desunt sanctis, sed et abundare facit per multorum gratiarum actionem Deo, per probationem ministrationis hujus glorificantes Deum in obsequio confessionis vestræ in (a) *Evangelium Christi, et simplicitate communicationis in illos et in omnes, et in ipsorum precatione pro vobis, desiderantium vos propter excellentem gratiam Dei in vobis. Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.* Quanta pinguedine sanctæ lætitiæ sit perfusus Apostolus, dum loquitur de alterno supplemento indigentiæ militum et provincialium Christi, hinc de rebus carnalibus in illos, inde autem de spiritalibus in istos? ut exclamaret, et tamquam sanctorum gaudiorum sagina eructaret, dicens, *Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.*

Paulo obediant et servi Dei laborando, et boni fideles eorum necessitates supplendo.

19. Sicut ergo non cessavit Apostolus, immo Spiritus Dei possidens et implens et agens cor ejus, exhortari fideles qui haberent (b) hujusmodi substantiam, ut nihil deesset necessitatibus servorum Dei, qui celsiorem sanctitatis gradum in Ecclesia tenere voluerunt, ut spei sæcularis vincula cuncta præciderent, et animum liberum divinæ militiæ dedicarent: sic debent et ipsi præceptis ejus obedire, ut compatiantur infirmis, et amore privatæ rei non illigati manibus suis in (c) commune laborare, præpositis suis sine murmure obtemperare; ut hoc suppleatur ex oblationibus bonorum fidelium, quod laborantibus et aliquid unde victum transigant operantibus, propter infirmitates tamen corporales aliquorum, et propter ecclesiasticas occupationes vel eruditionem doctrinæ salutaris, deesse (d) putaverint.

CAPUT XVII. Obtendunt pigri vacare se orationi, psalmis, lectioni et verbo Dei.

20. Quid enim agant qui operari corporaliter nolunt, cui rei vacent scire desidero. Orationibus, inquiunt et psalmis, et lectioni, et verbo Dei. Sancta plane vita et Christi suavitate laudabilis: sed si ab his avocandi non sumus, nec manducandum est, nec ipsæ escæ quotidie præparandæ, ut possint apponi et assumi. Si autem ad ista vacare servos Dei certis intervallis temporum ipsius infirmitatis necessitas cogit, cur non et apostolicis præceptis observandis aliquas partes temporum deputamus? Citius enim exauditur una obedientis oratio, quam decem millia contemtoris. Cantica vero divina cantare, etiam manibus operantes facile possunt, et ipsum laborem tamquam divino (e) celeumate consolari. An ignoramus, omnes opifices quibus vanitatibus et plerumque etiam turpitudinibus theatricarum fabularum donent corda et linguas suas, cum manus ab opere non recedant? Quid ergo impedit servum Dei manibus operantem in

Inter laborandum licere psallere.

lege Domini meditari et psallere nomini Domini Altissimi: ita sane ut ad ea discenda, quæ memoriter recolat, habeat seposita tempora. Ad hoc enim et illa bona opera fidelium, subsidio supplendorum necessariorum deesse non debent, ut horæ quibus ad erudiendum animum ita vacatur, ut illa opera corporali ageri non possint, non (f) opprimant egestate. Qui autem se dicunt vacare lectioni, nonne illic inveniunt quod præcipit Apostolus? Quæ est ista ergo perversitas lectioni nolle obtemperare, dum vult ei vacare, et ut quod bonum est diutius legatur, ideo facere nolle quod legitur? Quis enim nesciat tanto citius quemque proficere cum bona legit quanto citius facit quod legit?

Psal. 1. 2. Psal 12. 6.

Lectionem non prodesse, nisi fiat quod legitur.

CAPUT XVIII. Erogandi verbi Dei obtentu nolentes laborare castigantur.

21. Si autem alicui sermo erogandus est, et ita occupat ut manibus operari non vacet; numquid hoc omnes in monasterio possunt, venientibus ad se ex alio genere vitæ fratribus, vel divinas lectiones exponere, vel de aliquibus quæstionibus salubriter disputare? Quando ergo non omnes possunt, cur sub hoc obtentu omnes vacare volunt? Quamquam etsi omnes possent, vicissitudine facere deberent, non solum ne ceteri a necessariis operibus occuparentur, sed etiam quia sufficit ut audientibus pluribus unus loquatur? Deinde ipsi Apostolo quomodo vacaret operari manibus suis, nisi ad erogandum verbum Dei certa tempora constitueret? Neque enim et hoc Deus latere nos voluit. Nam et cujus artis opifex fuerit, et quibus temporibus vacaret dispensando Evangelio, sancta Scriptura non tacuit. Nam cum eum dies profectionis urgeret in Troade constitutum, etiam in una sabbati congregatis fratribus ad frangendum panem, tanta fuit intentio et tam necessaria disputatio, ut sermo produceretur usque ad medium noctis, tamquam excidisset eis quod eo die non esset jejunium: quando autem in (g) aliquo loco immoratus quotidie disputabat, quis dubitaverit horas eum habuisse ad hoc officium deputatas? Jamque apud Athenas cum esset, quia studiosissimos rerum inquisitores invenerat, ita de illo scriptum est: *Disputabat igitur cum Judæis in synagoga, et gentibus* (h) *incolis in foro per omnem diem ad eos qui aderant.* Non enim in synagoga per omnem diem, ubi mos erat sabbato sermocinari: *sed in foro*, inquit, *per omnem diem*; propter studia utique Atheniensium. Sic enim sequitur: *Quidam vero Epicureorum et Stoicorum philosophorum conferebant cum illo.* Et paulo post dicit: *Athenienses autem et advenæ hospites ad nihil aliud vacabant, quam dicere aliquid novi, aut audire.* Putemus Apostolum illis omnibus diebus quibus fuit Athenis non fuisse operatum: propter hoc enim et ex Macedonia supplebatur ejus indigentia, sicut dicit in

Paulus ad erogandum verbum certa tempora constituit, et alia ad laborandum. Act. 20. 7.

Act. 17. 17.

Ibidem 18.

Ibidem 21.

2. Cor. 11. 9.

(a) Editi, *in Evangelio*: dissentientibus MSS.
(b) Unus e Vaticanis MSS. *hujus mundi.*
(c) Sic MSS. At editi, *in commune labore.*
(d) Er. *potuerit.* Unus e Vatic. MSS. *patuerit.*
(e) *κέλευσμα*, cantus nautarum et remigum, quo se mutuo ad laborandum excitant.
(f) Plures MSS. *opprimantur.*

(g) Nonnulli MSS. *in alio loco*: et plerique, *immoraturus.*
(h) Editio Lov. *gentibus in vinculis et foro.* Erasm. *gentibus singulis in foro.* Nonnulli MSS. *gentibus in vinculis, in foro.* Varius Floriacensis vetus codex, *gentibus incolis in foro.* Nam Græce legitur, τοῖς [illegible].

secunda ad Corinthios: quamquam et aliis horis et noctibus poterat, quia ita valebat et animo et corpore. Sed cum Athenis exisset, videamus quid dicit Scriptura: *Disputabat*, inquit, *in synagoga per omne sabbatum* hoc apud Corinthum. In Troade vero, ubi necessitate imminentis profectionis usque ad medium noctis sermo protractus est, una sabbati erat, qui dies Dominicus dicitur: unde intelligimus eum non fuisse cum Judæis, sed cum Christianis, quando etiam dicit ipse narrator ad frangendum panem fuisse collectos. Et ipsa est optima gubernatio, ut omnia suis temporibus distributa ex ordine gerantur, ne animum humanum turbulentis implicationibus involuta perturbent.

Act. 18, 4. — *Act. 20, 7.* — *Optima gubernatio, ut omnia ex ordine gerantur.*

22. * Jam etiam dicitur quid operabatur Apostolus. *Post hæc*, inquit, *egressus ab Athenis venit Corinthum, et cum invenisset quemdam Judæum nomine Aquilam, Ponticum genere recens advenientem ab Italia, et Priscillam uxorem ipsius propterea quod jussisset Claudius discedere omnes Judæos Roma, accessit ad illos et propter artis similitudinem illos apud faciens. Erant enim* * *tabernaculorum artifices*. Hoc si conati fuerint allegorice interpretari, ostendunt quomodo proficiant in ecclesiasticis litteris, quibus se vacare gloriantur. Et certe illa quæ supra dicta sunt: *Numquid ego solus et Barnabas non habemus potestatem non operandi*: et, *Non sumus usi hac potestate*: et, *Cum possemus vobis oneri esse ut Christi Apostoli*: et, *Nocte et die operantes, ne quem vestrum gravaremus*: et, *Dominus ordinavit eis qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere, ego autem nullius horum usus sum*: et cetera hujusmodi, aut exponant aliter aut si præclarissima luce veritatis urgentur, intelligant et obediant: aut si obedire vel nolunt vel non possunt, saltem illos qui volunt meliores, qui autem et possunt feliciores esse fateantur. Aliud est enim corporis infirmitatem, vel veram allegare, vel falsam prætendere: aliud autem sic decipi, et sic decipere, ut insuper ideo videatur in servis Dei major esse justitia, quia potuit inter imperitos regnare pigritia. Qui enim veram corporis ostendit infirmitatem, humane tractandus est: qui autem falsam prætendit et convinci non potest, Deo dimittendus est, neuter tamen eorum perniciosam regulam (a) figit: quia bonus servus Dei et manifeste infirmo fratri suo servit, et fallenti cum credit, quia malum eum non putat, non imitatur ut malus sit; et si non ei credit, fallacem putat, ac nihilo minus non imitatur. Ab illo vero qui dicit, Hæc est vera justitia, ut nihil corporaliter operando imitemur volatilia cœli, quoniam qui tale aliquid fuerit operatus contra Evangelium facit: quisquis animo infirmus hoc audit et credit, non quia sic vacat, sed quia sic errat, lugendus est.

Operatum esse Paulum opus vere corporale. — * *CAPUT XIX.* — *Act. 18, 1, etc.* — * σκηνοποιοί. — *1. Cor. 9, 6.* — *Ibidem 12.* — *1. Thess. 2, 7.* — *1. Thess. 2, 7.* — *2. Thess. 3, 8.* — *1. Cor. 9, 14, et 15.*

CAPUT XX. — *Objectio,*

23. Hinc exoritur altera quæstio: fortasse enim dicat, Quid ergo, ceteri Apostoli et fratres Domini et Cephas, quia non operabantur, peccabant? aut afferebant impedimentum Evangelio quia dicit beatus Paulus, ideo se non usum hac potestate, ne quod impedimentum daret Evangelio Christi? Si enim peccaverunt, quia non operati sunt, non ergo acceperant potestatem non operandi, sed de Evangelio vivendi. Si autem acceperant hanc potestatem, ordinante Domino ut qui Evangelium annuntiarent, ex Evangelio viverent, et dicente, *Dignus est operarius cibo suo*; qua potestate Paulus amplius aliquid erogans uti noluit: non utique peccaverunt. Si non peccaverunt, nullum impedimentum dederunt. Neque enim nullum peccatum est, impedire Evangelium. Quod si ita est, et nobis, inquiunt, liberum est, et uti et non uti hac potestate.

so ceteri Apostoli non laborantes ac de Evangelio viventes peccarint. — *1. Cor. 9, 15.* — *Matth. 10, 10.*

24. Hanc quæstionem breviter solverem, si dicerem, quia et juste dicerem, credendum esse Apostolo. Ipse enim sciebat cur in Ecclesiis gentium non oporteret portari venale Evangelium non culpans coapostolos suos, sed distinguens ministerium suum: quia illi inter se distribuerat procul dubio admonente Spiritu sancto, evangelizandi provincias, ut Paulus et Barnabas ad gentes irent, illi autem in circumcisionem. Hoc tamen eum præcepisse iis qui non habebant ejusmodi potestatem, ea quæ jam multa dicta sunt manifestant, * isti autem fratres nostri temere sibi arrogant, quantum existimo, quod ejusmodi habeant potestatem. Si enim evangelistæ sunt, fateor, habent; si ministri altaris, dispensatores sacramentorum, bene sibi istam non arrogant, sed plane vindicant potestatem.

Responsio. — *Act. 13, 2.* — *Gal. 2, 9.* — *Præceptum operandi eos spectare qui non evangelizant.* — * *CAPUT XXI.*

25. Si saltem habebant aliquid in hoc sæculo quo facile sine opificio sustentarent istam vitam, quod conversi ad Deum indigentibus dispertiti sunt, et credenda est eorum infirmitas et ferenda. Solent enim tales, non melius, sicut multi putant, sed quod est verum, languidius educati, laborem operum corporalium sustinere non posse. Tales fortasse multi erant in Jerosolyma. Nam et scriptum est, quod prædia sua vendiderint, et prætia eorum ante pedes Apostolorum posuerint ut distribueretur unicuique sicut opus erat. (b) Quia prope inventi sunt et utiles fuerunt gentibus, quæ ab idolorum cultu ex longinquo vocabantur, secundum illud quod dictum est, *Ex Sion prodiet lex, et verbum Domini ex Jerusalem*: debitores eorum dixit Apostolus ex gentibus Christianos; *Debitores eorum*, inquit, *sunt*, et addidit quare, *Si enim spiritalibus eorum*, inquit *communicaverunt gentes, debent et in carnalibus ministrare eis*. * Nunc autem veniunt plerumque ad hanc professionem servitutis Dei et ex conditione servili, vel etiam liberti, vel propter hoc a dominis liberati sive liberandi, et ex vita rusticana, et ex opificum exercitatione et plebeio labore, tanto utique felicius quanto fortius educati; qui si non admittantur, grave delictum est. Multi enim ex eo numero vere magni

Qui vacare volunt, iis plerique ex inope ac laboriosa vita conversi sunt. — *Act. 2, 45, et 4, 34.* — *Isai. 2, 3.* — *Rom. 15, 27.* — * *CAPUT XXII.*

(a) Sic meliores MSS. At Lov. *figat*, Er. *fingat*, Nonnulli MSS. *fingit*.

(b) Ita MSS. At editi, *Quapropter inventi sunt fideles, et utiles fuerunt gentibus*.

A et imitandi exstiterunt. Nam propterea *et infirma mundi elegit Deus, ut confunderet fortia; et stulta mundi elegit, ut confunderet sapientes: et ignobilia mundi et ea quæ non sunt tamquam sint, ut ea quæ sunt evacuentur, ut non glorietur omnis caro coram Deo.* Hæc itaque pia et sancta cogitatio facit, ut etiam tales admittantur; qui nullum afferant mutatæ in melius vitæ documentum. Neque enim apparet, utrum ex proposito servitutis Dei venerint, an vitam inopem et laboriosam fugientes vacui, pasci atque vestiri voluerint, et insuper honorari ab eis a quibus contemni conterique consueverant. Tales ergo quoniam se quo minus operentur, de infirmitate corporis excusare non possunt, præteritæ quippe vitæ consuetudine convincuntur, umbraculo malæ disciplinæ se contegunt, ut ex male intellecto Evangelio præcepta apostolica pervertere meditentur, vere volatilia cæli, sed per superbiam in altum se extollendo; et fœnum agri, sed carnaliter sentiendo.

1. Cor. 1. 27. etc.

Contra otiosos et verbosos, qui exemplo et verbo alios avocant a labore.

1. Tim. 5. 13.

26. Contingit enim eis quod in viduis junioribus indisciplinatis cavendum idem Apostolus dicit: *Simul autem et otiosæ esse discunt, non solum autem otiosæ, sed etiam curiosæ et verbosæ, loquentes quæ non oporteat.* Hoc ille de malis feminis dicebat, quod nos etiam in malis viris dolemus et plangimus, qui adversus eum ipsum, in cujus epistolis ista legimus, otiosi et verbosi, quæ non oportet sequuntur. Etsi qui sunt inter eos, qui eo proposito ad sanctam militiam venerint, ut placeant cui se probaverunt, cum ita vigeant viribus corporis et integritate valetudinis, C ut non solum erudiri, sed etiam secundum Apostolum operari possint, exceptis istorum otiosis corruptisque sermonibus, quos judicare per imperitum tyrocinium non valeant, in eamdem labem pestifera contagione (*a*) mutantur: non solum non imitantes obedientiam sanctorum quiete operantium, et aliorum monasteriorum in saluberrima disciplina secundum apostolicam normam viventium, sed etiam insultantes melioribus, tamquam conservatricem Evangelii prædicantes pigritiam, tamquam prævaricatricem accusantes misericordiam. Multo enim misericordius operatur erga animas infirmorum qui bonæ famæ servorum Dei consulit, quam erga corpora egentium qui panem esurientibus frangit. Quapropter utinam isti qui vacare volunt manibus, D omnino vacarent et linguis. Neque etiam tam multos ad imitationem invitarent, si eis non tantum exempla pigra, sed etiam muta proponerent.

CAPUT XXIII. Evangelium non recte intellectum a pigris.

27. Nunc vero contra Apostolum Christi recitant Evangelium Christi. Ita enim mirabilia sunt opera pigrorum, ut impediri velint Evangelio, quod Apostolus ideo præcepit et fecit, ne impediretur ipsum Evangelium. Et tamen si eos ex ipsis Evangelii verbis secundum eorum intellectum vivere cogamus, priores nobis suadere conabuntur, quam non ita sint intelligenda ut intelligunt. Certe enim propterea se dicunt operari non debere, quia nec volucres cæli seminant, neque metunt, de quibus nobis Dominus similitudinem dedit, ne de talibus necessariis cogitemus. Cur ergo non adtendunt quod sequitur? Neque enim tantummodo hoc dictum est, quia *non seminant, neque metunt:* sed adjectum est, *neque congregant in apothecas.* Apothecæ autem, vel horrea, vel verbum ex verbo, (*b*) repositoria dici possunt. Cur ergo isti manus otiosas et plena repositoria volunt habere? Cur ea quæ sumunt ex laboribus aliorum, recondunt et servant unde quotidie proferatur? Cur denique molunt et coquunt? Hoc enim aves non faciunt. Aut si reperiunt quibus hoc opus quoque persuadeant, ut eis per singulos dies escas afferant præparatas; B saltem sibi aquam vel de fontibus afferunt, vel de cisternis aut puteis hauriunt et reponunt: hoc volatilia non faciunt. Sed si hoc placet, studeant etiam boni fideles et Regis æterni devotissimi provinciales, fortissimis ejus militibus usque ad ista servire, ut sibi nec aquam implere cogantur, si jam etiam illos qui tunc erant Jerosolymæ novo gradu justitiæ supergressi sunt. Nam illis fame imminente, et per Prophetas qui tunc erant ante prædicta, boni fideles ex Græcia frumenta miserunt, ex quibus credo quod illi panem sibi fecerunt, aut certe faciendum curaverunt; quod aves non faciunt. Sed si jam isti, ut dicere cœperam, etiam illos aliquo gradu justitiæ transierunt, et omnino in iis quæ ad transigendam vitam istam pertinent, sicut volucres agunt, ostendant nobis homines servire volucribus, sicut sibi serviri volunt, nisi captis et inclusis, quibus fides non habetur, ne volantes non redeant: et tamen illæ malunt frui libertate, et ex agris quantum satis est capere, quam ab hominibus apposita et apparata sumere.

Matth. 6. 26.

Act. 11. 28.

Jocose deridentur ignavi.

28. Proinde rursus istos alio sublimiore gradu justitiæ superabunt, qui se ita instituerint, ut quotidie in agros tamquam in pastum pergant, et (*c*) quo tempore invenerint carpant, ne (*d*) sopita fame revertantur. Sed plane propter agrorum custodes quam bonum esset, si etiam pennas largiri Dominus dignaretur, ut servi Dei in agris alienis inventi non tamquam fures comprehenderentur, sed tamquam sturni fugarentur. Nunc vero ille quantum poterit, imitabitur avem, (*e*) quem capere venator non poterit. Sed ecce concedant omnes servis Dei, ut eum voluns in eorum agros exeant, atque inde securi refectique discedant: sicut populo Israel per legem præceptum est, ut in agris suis furem nullus teneret, nisi qui secum aliquid vellet auferre; nam qui nihil aliud adtigisset quam id quod comedisset, liberum impunitumque abire sinerent. Unde etiam spicas vellentibus discipulis Domini, de sabbato potius quam de furto Judæi calumniati sunt. Sed quid erit agendum de his temporibus anni, quibus esca quæ statim sumi possit, in a-

Deut. 23. 24.

Matth. 12. 2.

(*a*) Sic MSS. At editi, *imitantur:* minus bene.
(*b*) In plerisque MSS. *repostoria.*
(*c*) Casalensis vetus codex, *et quod pro tempore.*
(*d*) Cisterciensis MS. *posita fame.*
(*e*) Editi, *quam.* At meliores MSS. *quem.* Et Vaticani duo habent *vinitor*, loco *venator.*

gris non invenitur? Quisquis aliquid domum quod sibi coquendo præparet auferre tentaverit, secundum istorum intellectum audiet ex Evangelio: Pone; hoc enim aves non faciunt.

Monachi sese includentes, ut a nullo videantur per multos dies.

29. Verum et hoc concedamus, toto vertente anno posse in agris reperiri vel ex arbore vel ex herbis, vel ex quibusque radicibus quod in escam sumi possit incoctum, aut certe tanta exercitatio corporis adhibeatur, ut ea quæ coquenda sunt, etiam cruda assumta non noceant possitque etiam hiemalibus quibuslibet asperitatibus ad pabula procedi; atque ita fiat ut nihil præparandum auferatur, nihil in crastinum reponatur; non poterunt ista servare qui se per multos dies a conspectu hominum separatos, et nulli ad se præbentes accessum, includunt se ipsos viventes in magna intentione orationum. Hi enim facillima quidem atque vilissima, secum tamen alimenta includere consuerunt, quæ in illos dies quibus a nullo videri statuerunt, sufficiant; quod aves non faciunt. Et horum quidem exercitationem in tam mirabili continentia, quando quidem habent otium quo hæc agant, (a) seque imitandos non superba elatione sed misericordi sanctitate proponant, non solum non reprehendo, sed quantum dignum est laudare non possum. Quid tamen de his dicimus, secundum istorum intellectum ex evangelicis verbis? An forte quo sunt sanctiores, eo sunt volucribus dissimiliores? quia nisi reponant sibi escas in plurimos dies, includere se ita, ut faciunt, non valebunt. Et utique nobiscum audiunt, *Nolite ergo cogitare in crastinum.* Matth. 6. 34.

Evangelicum præceptum non cogitandi de crastino concordare cum Apostolo.

30. Quapropter ut breviter compleetar, isti qui ex Evangelii perverso intellectu tam manifesta apostolica præcepta pervertere moliuntur, aut non cogitent in crastinum, sicut volatilia cæli, aut obtemperent Apostolo sicut filii dilecti; immo utrumque faciant, quia utrumque concordat. Neque enim contraria Domino suo moneret Paulus servus Christi Jesu. Rom. 1. 1. Hoc enim istis aperte dicimus; Si volatilia cæli sic intelligitis in Evangelio, ut nolitis operando manibus vestris victum tegumentumque procurare; nihil etiam reponatis in crastinum, sicut nihil reponunt volatilia cæli. Si autem aliquid reponere in crastinum, potest non esse contra Evangelium ubi dictum est, *Respicite volatilia cæli, quia neque seminant, neque metunt, neque congregant in apothecas:* Matth. 6. 26. potest etiam non esse contra Evangelium nec contra similitudinem volatilium cæli, vitam istam carnis corporalis operationis labore transigere.

CAPUT XXIV. *Aliquid in crastinum reponere non prohiberi per Evangelium.*

31. Si enim urgeantur ex Evangelio, ut nihil reponant in crastinum; rectissime respondent, Cur ergo ipse Dominus loculos habuit, ubi pecuniam collectam reponeret? Cur tanto ante (b) fame imminente frumenta sanctis patribus missa sunt? Cur Apostoli sic indigentiæ sanctorum necessaria procurarunt, ne deesset in posterum, ut beatissimus Paulus ad Corinthios in epistola scriberet, *De collectis autem in sanctos sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita et vos facite: secundum unam sabbati unusquisque vestrum apud se (c) ponat, thesaurizans quod ei placuerit; ut non cum venero, tunc collectæ fiant. Cum autem advenero, quoscumque probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Jerusalem. Quod si dignum fuerit ut et ego eam, mecum ibunt.* Johan. 12. 6. Act. 11. 29. 1. Cor. 16. 1, etc. Hæc et alia multa copiosissime et verissime proferunt. Quibus respondemus: Videtis ergo, quamvis Dominus dixerit, *Nolite cogitare in crastinum;* Matth. 6. 34. non vos tamen istis verbis cogi, ut nihil in crastinum reservetis: cur ergo iisdem verbis vos cogi dicitis, ut vacetis? Cur volatilia cæli non vobis sunt exemplo ad nihil reservandum, et vultis ut sint exemplo ad nihil operandum?

CAPUT XXV. *Negotia priora relinquenti quid prosit, si adhuc laborandum.*

32. Dicet aliquis, Quid ergo prodest servo Dei, quod prioribus actibus quos in sæculo habebat relictis, ad hanc spiritalem vitam militiamque convertitur, si eum adhuc oportet, tamquam (d) opificis, exercere negotia? Quasi vero facile possit verbis explicari, quantum prosit quod Dominus diviti consilium capiendæ vitæ æternæ requirenti ait (e) ut faceret, si vellet esse perfectus; ut venditis quæ habebat, et indigentiæ pauperum distributis eum sequeretur. Matth. 19. 21. Aut quis tam expedito cursu secutus est Dominum, quam ille qui ait, *Non in vacuum cucurri, nec in vacuum laboravi:* Philip. 2. 16. qui tamen opera ista et præcepit, et fecit. (f) Hoc nobis tanta auctoritate doctis et informatis sufficere debuit ad exemplum derelinquendi pristinas facultates; et manibus operandi. Sed et nos ab ipso Domino adjuti, possumus fortasse utcumque cognoscere, etiam sic operantibus servis Dei, priora tamen negotia reliquisse quid prosit. Si enim ad hanc vitam ex divite quisquam convertitur, et nulla infirmitate corporis impeditur, itane desipimus a sapore Christi, ut non intelligamus quantus superbiæ prioris tumor sanetur, cum circumcisis superfluis, quibus ante animos exitiabiliter (g) inflammabatur, ad modica quæ restant huic vitæ naturaliter necessaria etiam opificis humilitas minime recusetur? Si autem ad hanc vitam ex paupertate convertitur, non putet se id agere quod agebat, si ab amore vel augendæ (h) quantulæcumque rei privatæ, jam non quærens quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, Philip. 2. 21. ad communis vitæ se transtulit caritatem, in eorum societate victurus, quibus est anima una et cor unum in Deum, ita ut nemo dicat aliquid proprium, sed sint illis omnia communia. Act. 4. 32. *Communis vitæ caritas.* Si enim hujus terrenæ reipublicæ antiqui principes præclarissimo litteratorum suorum eloquio prædicari solent, quod rem communem universi populi suæ civitatis privatis suis rebus sic anteponebant,

(a) Plures MSS. quo *hæc agant, imitandam non superba etc.*

(b) Aliquot MSS. *famem imminentem.* Et infra duo Vaticani, *sanctis fratribus missa sunt.*

(c) In MSS. *ponat.*

(d) Sic MSS. At editi, *opifices.*

(e) Sic MSS. Editi vero, *ait quid faceret.*

(f) Duo Vatic. *Hæc nobis tanta auctoritas sufficere debuit relinquendi.* Alii quidam, *Nec nobis.*

(g) Plures MSS. *inflabatur.*

(h) Sic MSS. At editi *quantulumcumque.*

* Scipio, apud Valer. lib. 4. c. 4, et Zon. 2, et Senec. ad Albinam c. 12.

ut quidam * eorum Africa edomita triumphator, quid nubenti filiæ daret non habuerit, nisi ex senatus consulto de publico dotaretur: quo animo debet esse in rempublicam suam civis æternæ illius civitatis Jerusalem cælestis, nisi ut illud ipsum quod propriis manibus elaborat, in commune habeat cum fratre, et si quid ei defuerit, de communi suppleat; dicens cum illo cujus præceptum exemplumque secutus est, *Quasi nihil habentes, et omnia possidentes?*

2. Cor. 6. 10.

Operari decet etiam qui ex vita excelsiore convertuntur, sed multo magis qui ex vita humiliore.

33. Quamobrem etiam illi qui relicta vel distributa, sive ampla, sive qualicumque opulenta facultate, inter pauperes Christi pia et salubri humilitate numerari voluerunt; si corpore ita valent, et ab ecclesiasticis occupationibus vacant, (quamquam eis tam magnum animi sui documentum afferentibus, et ejusdem societatis indigentiæ de his rebus quas habebant, vel plurimum vel non parum conferentibus, vicem sustentandæ vitæ eorum res ipsa communis et fraterna caritas debeat;) tamen si et ipsi manibus operentur, ut pigris ex vita humiliore et ob hoc exercitatiore venientibus auferant excusationem, multo misericordius agunt, quam cum omnia sua indigentibus diviserunt. Quod quidem si nolint, quis audeat cogere? Quibus tamen (a) invenienda sunt opera in monasterio, etiamsi a corporali functione liberiora, sed vigilanti administratione curanda, ut nec ipsi panem suum, quoniam communis jam factus est, gratis manducent. Nec adtendendum est in quibus monasteriis, vel in quo loco, indigentibus fratribus quisque id quod habebat impenderit. Omnium enim Christianorum una respublica est. Et ideo quisquis Christianis necessaria ubilibet erogaverit, ubicumque etiam ipse quod sibi necessarium est accipit, de Christi * accipit. Quia ubicumque et ipse talibus dedit, quis nisi Christus accepit? Illi autem qui etiam præter istam sanctam societatem vitam labore corporis transigebant, ex quorum numero plures ad monasteria veniunt, quia et in ipso humano genere plures sunt; si nolunt operari, nec manducent. Neque enim propterea in militia Christiana ad pietatem divites humiliantur, ut pauperes ad superbiam extollantur. Nullo modo enim decet, ut in ea vita ubi fiunt senatores laboriosi, ibi fiant opifices otiosi; et quo veniunt relictis deliciis suis qui fuerant prædiorum domini, ibi sint rustici delicati.

* Supple, rebus.

CAPUT XXVI. Quomodo intelligendum præceptum illud, ut ne solliciti simus de cibo et vestitu.

34. At enim Dominus ait, *Nolite solliciti esse animæ quid manducetis, neque corpori quid vestiamini.* Recte, quoniam supra dixerat, *Non potestis Deo servire et mammonæ.* Qui enim propter hoc Evangelium prædicat, ut habeat unde manducet, et unde vestiatur, simul se putat et Deo servire, quia Evangelium prædicat; et mammonæ, quia propter ista necessaria prædicat: quod Dominus dicit fieri non posse. Ac per hoc ille qui propter ista Evangelium prædicat, non Deo, sed mammonæ servire convincitur; etsi Deus illo ad aliorum provectum, quomodo ipse nescit, utatur. Nam huic sententiæ subjungit, dicens, *Ideo dico vobis, nolite solliciti esse animæ quid manducetis, neque corpori quid vestiamini:* non ut ista non procurent, quantum necessitati satis est, unde honeste potuerint; sed ut non ista intueantur, et propter ista faciant quidquid in Evangelii prædicatione facere jubentur. Eam quippe intentionem quare quid fiat, oculum vocat: unde paulo superius loquebatur, ut ad hoc descenderet, et dicebat, *Lucerna corporis tui est oculus tuus: si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit: si vero oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit:* id est, talia erunt facta tua, qualis fuerit intentio tua cur ea facias. Et ad hoc enim ut veniret; supra de eleemosynis præceperat, dicens, *Nolite condere vobis thesauros in terris, ubi ærugo et tinea exterminat et ubi fures effodiunt et furantur. Recondite vero vobis thesauros in cælo, ubi neque tinea neque rubigo exterminat et ubi fures non perfodiunt et furantur. Ubi enim erit thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum.* Deinde subjunxit, *Lucerna corporis tui est oculus tuus:* ut illi scilicet qui eleemosynas faciunt, non ea faciant intentione, ut vel hominibus velint placere, vel in terra sibi quærant rependi quod faciunt. Unde et Apostolus cum Timotheo divites monendos præciperet, *Facile*, inquit, *tribuant, communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.* Cum ergo in futuram vitam direxerit oculum Dominus eleemosynas facientium, et in cælestem mercedem, ut possint et ipsa facta esse lucida, cum simplex oculus fuerit: (in illam quippe novissimam retributionem valet quod alibi ait, *Qui vos excipit, me excipit; et qui me excipit, excipit eum qui me misit. Qui excipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet; et qui excipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet: et qui potum dederit uni ex istis minimis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non peribit merces ejus:*) ne forte correpto oculo eorum qui necessaria impendunt indigentibus et prophetis et justis et discipulis Domini, ipsorum oculus depravaretur in quos ista fierent, ut propter ista accipienda vellent Christo militare: *Nemo*, inquit, *potest duobus dominis servire.* Et paulo post: *Non potestis*, inquit, *Deo servire et mammonæ.* Statimque contexuit: *Ideo dico vobis, Nolite solliciti esse animæ quid manducetis, neque corpori quid vestiamini.*

Matth. 6. 25.

Ibidem 22.

Ibidem 19. etc.

1. Tim. 6. 18. et 19.

Matth. 10. 40. etc.

Matth. 6. 24.

Quomodo accipiendum illud de volatilibus cœli et liliis agri.

35. Et quod sequitur de volatilibus cæli et de liliis agri, ad hoc dicit ne quisquam Deum putet servorum suorum necessaria non curare; cum ejus sapientissima providentia usque ad ista creanda et gubernanda perveniat. Neque

(a) Hinc specialis B. Benedicti præceptio in Regulæ 18. capite de opere manuum: *Fratribus infirmis vel delicatis talis opera aut ars injungatur, ut nec otiosi sint, nec violentia laboris opprimantur, ut effugentur: quorum imbecillitas ab abbate consideranda est.*

enim non ipse pascit et vestit etiam eos qui manibus operantur. Sed ne Christianam militiam ad hoc detorqueant ut ista conquirant, hoc servos suos Dominus præmonet, ut in eo ministerio quod Sacramento ejus debetur, non ista, sed regnum ejus et justitiam cogitemus et hæc omnia apponentur nobis sive per manus operantibus, sive infirmitate corporis impeditis, sive ipsius militiæ tali occupatione districtis ut nihil aliud agere valeamus:

* CAPUT XXVII. Utendum industria nostra, ne Deum tentare videamur.

* Neque enim quia dixit Deus, *Invoca me in die tribulationis, et eximam te, et glorificabis me*, propterea non debuit fugere Apostolus, et per murum in sporta submitti, ut manus persequentis evaderet, sed exspectaret potius ut comprehenderetur, et eum sicut tres pueros de mediis ignibus liberaret. Aut propter hoc nec Dominus dicere debuit, *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam*: quia ipse dixit, *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*. Sicut ergo quisquis persecutionem fugientibus discipulis Christi objiceret hujusmodi quæstionem, cur non stetissent potius, et invocato Deo per ejus mirabilia sic eruerentur, ut Daniel a leonibus, ut Petrus ex vinculis: responderent non se oportuisse tentare Deum, sed tunc eum talia si vellet esse facturum, cum ipsi quid facerent non haberent; cum vero eis fugam in potestatem dedisset, etiamsi per illam liberarentur, non nisi ab ipso liberari. Sic etiam Dei servis vacantibus et valentibus exemplo et præcepto apostolico manibus suis victum transigere, si quis ex Evangelio moverit quæstionem de volatilibus cœli, quæ non seminant, neque metunt, neque congregant in apothecas, et de liliis agri, quia non laborant, neque nent: facile respondebunt, Si et nos per aliquam vel infirmitatem vel occupationem non possimus operari, sic ille nos pascet et vestiet, quemadmodum aves et lilia, quæ nihil operantur hujuscemodi: cum autem possumus, non debemus tentare Deum nostrum; quia et hoc quod possumus, ejus munere possumus, et cum hinc vivimus illo largiente vivimus, qui largitus est ut possimus. Et ideo de istis necessariis solliciti non sumus; quia cum hæc possumus agere, ille nos pascit et vestit, a quo pascuntur homines et vestiuntur, cum vero hæc non possumus agere, idem ipse non pascit et vestit, a quo aves pascuntur et lilia vestiuntur; quoniam nos pluris sumus illis. Quapropter in ista militia nostra, nec in crastinum cogitamus; quia non propter ista temporalia, quo pertinet crastinus, sed propter illa sempiterna, ubi semper hodiernus est, nos illi probavimus, ut ei nullis negotiis sæcularibus implicati placeamus.

Psal. 49. 15. Act. 9. 25. Dan. 3. 50. Matth. 10. 23. Johan. 16. 23. Dan. 6. 25. et 14. 40. Act. 12. 7. Matth. 6. 26.

CAPUT XXVIII.

36. Quæ cum ita sint; sine me paululum sancte frater, (dat enim mihi Dominus per te magnam fiduciam,) eos ipsos alloqui filios et fratres nostros, quos novi quanta nobiscum dilectione parturias, donec in eis apostolica disciplina formetur. O servi Dei, milites Christi, itane dissimulatis callidissimi hostis insidias, qui bonam famam vestram, tam bonum Christi odorem, ne dicant animæ bonæ, *Post odorem unguentorum tuorum curremus*, et sic laqueos ejus evadant, omni modo cupiens obscurare putoribus suis, tam multos hypocritas sub habitu monachorum usquequaque dispersit, circumeuntes provincias, nusquam missos, nusquam fixos nusquam stantes, nusquam sedentes. Alii membra Martyrum, si tamen Martyrum, venditant: alii fimbrias et phylacteria sua magnificant: alii parentes vel consanguineos suos in illa vel in illa regione se audisse vivere, et ad eos pergere mentiuntur: et omnes petunt, omnes exigunt, aut sumtus lucrosæ egestatis, aut simulatæ pretium sanctitatis: cum interea ubicumque in factis suis malis deprehensi fuerint, vel quoquo modo innotuerint, sub generali nomine monachorum vestrum propositum blasphematur, tam bonum, tam sanctum, quod in Christi nomine cupimus, sicut per alias terras, sic per totam Africam pullulare. Nonne ergo inflammamini zelo Dei? Nonne concalescit cor vestrum intra vos, et in meditatione vestra exardescit ignis, ut istorum mala opera bonis operibus persequamini, ut eis amputetis occasionem turpium nundinarum, quibus existimatio vestra læditur, et infirmis offendiculum ponitur? Miseremini ergo et compatimini, et ostendite hominibus, non vos in otio facilem victum, sed per angustam et artam viam hujus propositi, regnum Dei quærere. Eadem vobis caussa est quæ Apostolo fuit, ut amputetis occasionem iis qui quærunt occasionem, ut qui illorum putoribus præfocantur, in odore vestro bono reficiantur.

Graphice describit monachos otiosos et vagos. Cant. 1. 4. Reliquiæ Martyrum. Psal. 38. 4. 2. Cor. 11. 12.

CAPUT XXIX. Occupationes Augustini.

37. Non alligamus onera gravia, et vestris humeris imponimus quæ nos digito attingere nolumus. Quærite, et agnoscite labores occupationum nostrarum, et in aliquibus nostrorum etiam corporum infirmitates, et Ecclesiarum quibus servimus talem jam consuetudinem, ut nos ad illa opera ad quæ vos hortamur vacare non sinant. Quamquam enim dicere possimus, *Quis militat suis stipendiis umquam? Quis plantat vineam, et de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non percipit?* Tamen Dominum Jesum, in cujus nomine securus hæc dico, testem invoco super animam meam, quoniam quantum attinet ad meum commodum, multo mallem per singulos dies (a) certis horis, quantum in bene moderatis monasteriis constitutum est, aliquid manibus operari, et (b) ceteras horas habere ad legendum et orandum, aut

Matth. 23. 4. 1. Cor. 9. 7. Mallet more Monachorum operari certis horis.

(a) Hinc a B. Benedicto constitutum in Regula c. 48. *Certis temporibus occupari debent fratres in labore manuum, certis iterum horis in lectione divina.* Eam etiam vivendi normam servabat Augustini sectator Fulgentius, de quo Ferrandus in ejus vita cap. 14. *Manibus, inquit, suis delectabiliter operabatur. Nam et scriptoris arte laudabiliter utebatur, et ex palmarum foliis flabellos sæpissime contexebat: cui operi, etiam cum fuisset abbas, in suo monasterio vacabat. Lectioni autem in cellula frequenter coram fratribus insistebat.* Et cap. 27. *Laborantes fratres et opera carnalia indefessis viribus exercentes, lectionis autem studium non habentes, minus diligebat, nec honore maximo dignos judicabat.*

(b) Aliquot MSS. *et certas horas.*

A aliquid de divinis litteris agendum liberas, quam
tumultuosissimas perplexitates caussarum alie-
narum pati de negotiis sæcularibus vel judican-
do dirimendis vel interveniendo præcidendis;
a quibus nos molestiis idem (a) affixit Apostolus,
1. Cor. 13. 1. non utique suo, sed ejus qui per eum loqueba-
tur arbitrio, quas tamen ipsum perpessum fuis-
b se non legimus. Aliter enim se (b) habebat apo-
1. Cor. 6. 4. stolatus ejus discursus. Nec dixit, *Sæcularia*
igitur judicia si habueritis, ad nos deferre, aut
nos constituite ad judicandum: sed, *eos qui con-*
temtibiles sunt in Ecclesia, hos, inquit, *colloca-*
te. Ad reverentiam vobis dico: sic non est inter
vos quisquam sapiens, qui possit inter fratrem
suum judicare; sed frater cum fratre judicatur,
et hoc apud infideles? Sapientes ergo qui in lo-
B cis consistebant fideles, et sanctos non qui hac
atque hac propter Evangelium discurrebant, ta-
lium negotiorum examinatores esse voluit. Unde
numquam de illo scriptum est, quod aliquando
talibus vacaverit, a quibus nos excusare non
possumus, etiamsi contemtibiles simus; quia et
hos collocari voluit, si sapientes defuissent, po-
tius quam ut negotia Christianorum deferrentur
in forum. Quem tamen laborem non sine con-
solatione Domini suscipimus pro spe vitæ æter-
næ, ut fructum feramus cum tolerantia. Servi
enim sumus ejus Ecclesiæ, et maxime infirmio-
c ribus membris, (c) qualialibet in eodem corpo-
re membra simus. Omitto alias innumerabiles
ecclesiasticas curas, quas fortasse nemo credit
nisi qui expertus est. Non ergo alligamus onera
C gravia, et humeris vestris imponimus quæ nos
digito non tangimus: quando quidem si officii
nostri salva ratione possemus, (videt ille qui
probat corda nostra,) mallemus hæc agere, quæ
ut agatis hortamur, quam ea quæ nos agere co-
gimur. Sane omnibus et nobis et vobis pro no-
stro gradu et officio laborantibus et arta via est
in labore et ærumna; et tamen in spe gaudenti-
bus jugum ejus lene est et sarcina levis, qui nos
vocavit ad requiem, qui prior transitum fecit a
convalle plorationis, ubi nec ipse sine præssu-
ris fuit. Si fratres, si filii nostri estis, si con-
servi, vel potius in Christo servi vestri sumus;
audite quæ monemus, agnoscite quæ præcipi-
mus, sumite quæ dispensamus. Si autem Phari-
sæi sumus alligantes onera gravia et imponen-
Matth. 23. 3. D tes humeris vestris; quæ dicimus facite, etiamsi
1. Cor. 4. 3. quæ facimus improbatis. Nobis autem minimum
est ut a vobis dijudicemur, aut ab humano die.
Quam germana caritate sit nobis cura de vobis,
ille inspiciat qui dedit quod inspiciendum ejus
oculis offeramus. Postremo quod vultis sentire
1. Thess. 3. 12. de nobis: Paulus apostolus vobis præcipit et
obsecrat in Domino, ut cum silentio, id est,
quieti et obedienter ordinati operantes vestrum
panem manducetis. Nec de illo, ut arbitror, ali-
quid mali creditis, et in illum qui per eum lo-
quitur credidistis.

(a) Plures MSS. *afflixit*.
(b) In MSS. multis, *se habebant*.
(c) Sic MSS. Editi vero, *quantalibet*.

A 38. Hæc, mi carissime et in Christi visceri- CAPUT XXX. Timet ne desidia malorum pigrescentes boni corrumpantur.
bus venerande frater Aureli, quantum donavit
ut possem, qui per te mihi jussit ut facerem, de
opere monachorum non distuli scribere, id ma-
xime curans, ne boni fratres apostolicis præ-
ceptis obedientes a pigris et inobedientibus et-
iam prævaricatores Evangelii dicerentur: ut qui
non operantur, saltem illos qui operantur sibi
anteponendos esse non dubitent. Ceterum quis
ferat homines contumaces saluberrimis Apostoli
monitis resistentes, non sicut infirmiores tole-
rari, sed sicut etiam sanctiores prædicari, ut
monasteria doctrina saniore fundata, gemina il-
lecebra corrumpantur et dissoluta licentia vaca-
tionis, et falso nomine sanctitatis? Sciant ergo
etiam ceteri fratres et filii nostri, qui favere ta-
B libus et hujusmodi præsumtionem per ignoran-
tiam defendere consuerunt, se potissimum cor-
rigendos, ut illi corrigi possint, non ut infir-
mentur, benefacere. Sane in eo quod servis Dei
prompte atque alacriter necessaria subministrant,
non solum non reprehendimus, sed etiam sua-
vissime amplectimur: sed ne perversa miseri-
cordia magis eorum futuræ vitæ noceant, quam
præsenti subveniant.

39. Minus enim peccatur, si non laudetur pec- Psal. 9. 24.
cator in desideriis animæ suæ, et qui iniqua ge- In Monachos crinitos.
rit benedicatur. * Quid autem iniquius, quam
velle sibi obtemperari a minoribus, et nolle ob- * CAPUT XXXI.
temperare majoribus? Apostolo dico, non no- 1. Cor. 11. 14. et 16. etc.
bis, in tantum ut etiam comam nutriant: unde
ille nec disputari omnino voluit, dicens, *Si quis*
C *vult contentiosus esse, nos talem consuetudinem*
non habemus, neque Ecclesia Dei. Hoc autem
præcipio: ut scilicet non disserentis sollertia re-
quiratur, sed præcipientis auctoritas attendatur.
Nam et hoc quo pertinet quæso, tam aperte con-
tra Apostoli præcepta (d) comari? An ita va- d
candum est, ut nec tonsores operentur? An quia
evangelicas volucres imitari se dicunt, quasi de-
pilari timent, ne volare non possit? Vereor in
hoc vitium plura dicere, propter quosdam cri-
nitos fratres, quorum præter hoc multa et pene
omnia veneramur. Sed quo magis nos in Chri-
sto diligimus, eo sollicitius admonemus. Neque
enim metuimus ne humilitas eorum respuat ad-
monitionem nostram: quando quidem et nos a
talibus, ubi forte titubamus aut aberramus, cu-
D pimus admoneri. Hoc ergo admonemus tam san-
ctos viros, ne stultis vanorum argumentationi-
bus moveantur, et eos in hac perversitate imi-
tentur, quibus sunt in ceteris longe dissimiles.
Illi enim venalem circumferentes hypocrisim,
timent ne vilior habeatur tonsa sanctitas, quam
comata, ut videlicet qui eos videt, antiquos illos
quos legimus cogitet, Samuelem et ceteros qui Num. 6. 5.
non tondebantur. Nec cogitant quid intersit in-
ter illud propheticum velamentum, et hanc E- 2. Cor. 3. 16.
vangelii revelationem, de qua dicit Apostolus,
Cum transieris ad Christum, auferetur velamen. Exodi 34. 33.

(d) Aliquot MSS. *conari*. Plures alii, *vacare*, aut *vocari*.

Quod enim significabat velamen interpositum inter faciem Moysi et adspectum populi Israel, hoc significabat illis temporibus etiam coma sanctorum. Nam idem Apostolus etiam comam pro velamento esse dicit, cujus auctoritate isti urgentur. Aperte quippe ait: *Vir quidem si comatus sit, ignominia est illi*. (1.Cor.11.14.) Ipsam ignominiam, inquiunt, suscipimus merito peccatorum nostrorum: ad hoc obtendentes simulatæ humilitatis umbraculum, ut sub eo proponant venalem (a) typhum; quasi Apostolus superbiam doceat cum dicit. *Omnis vir orans aut prophetans velato capite confundit caput suum*, (Ibidem 4.) et, *Vir quidem non debet velare caput, cum sit imago et gloria Dei*. (Ibidem 7.) Qui ergo dicit, *non debet*, nescit forte docere humilitatem. Sed si hanc ignominiam tempore Evangelii, quod erat sacramentum tempore prophetiæ, pro humilitate isti appetunt; tondeant, et cilicio caput velent. (Judic.16.17.) Sed non erit tunc species illa venalis, quia Samson non cilicio, sed coma velabatur.

40. JAM illud, si dici potest, quam luctuose ridiculum est, quod rursus invenerunt ad defensionem crinium suorum.* Virum, inquiunt, prohibuit Apostolus habere comam: qui autem se ipsos castraverunt propter regnum cælorum, jam non sunt viri. O dementiam singularem? Merito qui hoc dicit, adversus sanctæ Scripturæ manifesta præconia consilio nefandæ impietatis armatur, et perseverat in itinere tortuoso, et pestiferam doctrinam conatur inducere. (Matth. 19. 12.) quia non est *beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiæ non sedit*. (Psal. 1. 1.) Nam si in lege Dei meditaretur die ac nocte, illic inveniret ipsum apostolum Paulum, qui certe summam castitatem professus dicit, *Vellem autem omnes homines esse sicut me ipsum*: (1. Cor. 7. 7.) et tamen se virum ostendit non solum ita vivendo, sed etiam ita loquendo. Ait enim, *Cum essem parvulus, quasi parvulus loquebar, quasi parvulus sapiebam, quasi parvulus cogitabam; cum autem vir effectus sum, evacuavi ea quæ parvuli erant*. (1.Cor.13.11.) Sed quid Apostolum commemorem, cum de ipso Domino et Salvatore nostro nesciant quid sentiant, qui hæc dicunt. Nam de quo alio dicitur, *Donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionem filii Dei; in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, ut ultra non simus parvuli jactati et circumlati omni vento doctrinæ, in illusione hominum, in astutia ad machinationem erroris?* (Ephes. 4.13. et 14.) Qua illusione isti decipiunt imperitos, qua astutia et machinamentis inimici et ipsi circumferuntur, et in sua circumlatione cohærentes sibi animos infirmorum quodam modo rotare conantur, ut pariter nesciant ubi sint. Audierunt enim vel legerunt quod scriptum est: *Quicumque enim baptizati estis in Christo, Christum induistis, ubi non est Judæus, neque Græcus; non servus, neque liber; non masculus, neque femina*: (Gal. 3. 27. et 28.) et non intelligunt (b) secundum carnalis sexus concupiscentiam hoc esse dictum, quia in interiore homine ubi renovamur in novitate mentis nostræ nullus sexus hujusmodi est. (2. Cor. 4.16.) Non ergo propterea se negent viros, quia masculino sexu nihil operantur. Nam et conjugati Christiani qui hoc operantur, non secundum hoc utique Christiani sunt, quod habent commune cum ceteris non Christianis, et cum ipsis pecoribus. Aliud est enim quod vel infirmitati conceditur, vel mortali propagationi persolvitur; aliud autem quod ad capessendam incorruptam et æternam vitam fideli professione (c) significatur. Illud ergo quod de non velando capite viris præcipitur, in corpore quidem figuratur, sed in mente agi, ubi est imago et gloria Dei, verba ipsa indicant, *Vir quidem*, inquit, *non debet velare caput, cum sit imago et gloria Dei*. (1. Cor. 11 7.) Ubi autem sit hæc imago, ipse declarat, cum dicit, *Nolite mentiri invicem, exspoliantes autem vos veterem hominem cum actibus ejus, induite novum qui renovatur in agnitionem Dei secundum imaginem ejus qui creavit eum*. (Coloss. 3. 9. et 10.) Quis dubitet hanc renovationem in mente fieri? Sed et qui dubitat, audiat apertiorem sententiam. Eadem quippe admonens ita dicit alio loco; *Sicut est veritas in Jesu, deponere vos secundum priorem conversationem veterem hominem, eum qui corrumpitur secundum concupiscentias deceptionis; renovamini autem spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem eum qui secundum Deum creatus est*. (Ephes. 4.21. etc.) Quid ergo, mulieres non habent hanc innovationem mentis, ubi est imago Dei? Quis hoc dixerit? Sed corporis sui sexu non eam significant: propterea velari jubentur. Illam quippe significant partem, eo ipso quo mulieres sunt, quæ concupiscentialis dici potest, cui mens dominatur, etiam ipsa subdita Deo suo, quando rectissime et ordinatissime vivitur. Quod ergo est in uno homine mens et concupiscentia, (illa enim regit, hæc regitur; illa dominatur, hæc subditur,) hoc in duobus hominibus viro et muliere secundum sexum corporis figuratur. De quo sacramento loquens Apostolus dicit virum non debere velari, sed debere mulierem. Tanto enim gloriosius mens ad superiora promovetur, quanto diligentius ab inferioribus concupiscentia cohibetur: donec totus homo cum ipso etiam mortali nunc et fragili corpore in resurrectione novissima incorruptione atque immortalitate induatur, et absorbeatur mors in victoriam. (1.Cor.15.54.)

41. QUAPROPTER qui recta facere nolunt, desinant saltem docere perversa. Sed alii sunt, quos isto sermone corripimus; illos autem qui hoc uno vitio capillorum contra præceptum apostolicum demissorum offendunt et perturbant Ecclesiam: quia cum alii nolentes de illis mali aliquid sentire, cogantur manifesta verba Apostoli in perversam detorquere sententiam, alii

Marginalia: * CAPUT XXXII. Perversa interpretatio Scripturæ per crinitos monachos. — Paulus apostolus summam castitatem professus. — Præceptum viris de non velando capite. — Mens per virum, concupiscentia per mulierem figurata. — CAPUT XXXIII. Bonos quosdam crinitos rogat ut capillos radant.

(a) Plures MSS. typum.
(b) Lov. non secundum. Abest non ab editione. Er. et plerisque manuscriptis.
(c) In MSS. signatur.

sanum intellectum Scripturarum defendere malunt, quam (a) quoslibet homines adulare; exsistunt inter fratres infirmiores et firmiores amarissimæ et periculosissimæ contentiones: quod illi forte si scirent, hoc quoque sine dubitatione corrigerent, quorum cetera miramur et amamus. Illos ergo non corripimus, sed rogamus et obsecramus per divinitatem et humanitatem Christi, et per caritatem Spiritus-sancti, ne ultra jam ponant hoc offendiculum infirmis, pro quibus Christus mortuus est, et dolorem cruciatumque nostri cordis exaggerent, cum cogitamus quanto proclivius hoc malum ad decipiendos homines imitari possint mali, cum in eis hoc vident quos propter alia tanta bona debitis officiis Christianæ dilectionis honoramus. Quod si post hanc admonitionem vel potius obsecrationem nostram in eo sibi perseverandum esse putaverint, nihil aliud faciemus quam dolebimus et gememus. Hoc noverint, sufficit: si servi Dei sunt, miserentur; si non miserentur nolo quidquam gravius dicere. Hæc itaque omnia in quibus fortasse loquacior fui, quam vellent occupationes et tuæ et meæ, si approbas, fac innotescere fratribus et filiis nostris, propter quos mihi es hoc onus dignatus imponere: si autem aliquid retrahendum vel emendandum videtur, rescriptis tuæ beatitudinis noverim.

(a) Sic MSS. Lov. *quibuslibet hominibus adulari.*

IN LIBRUM SUBSEQUENTEM

LIBRI II. RETRACTATIONUM CAPUT XXX.

Per (a) idem tempus accidit mihi ex quadam disputatione necessitas, ut de *Divinatione dæmonum* libellum scriberem, cujus titulus iste ipse est. In
Cap. 5. ejus autem quodam loco, ubi dixi, dæmones *aliquando et hominum dispositiones, non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum signa quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiscere,* rem dixi occultissimam audaciore asseveratione quam debui: nam pervenire ista ad notitiam dæmonum per nonnulla etiam experimenta, compertum est; sed utrum signa quædam dentur ex corpore cogitantium illis sensibilia, nos autem latentia, an alia vi et ea spiritali ista cognoscant, aut difficillime potest ab hominibus, aut omnino non potest inveniri. Hic liber sic incipit, *Quodam die in diebus sanctis Octavarum.*

(a) Sic indicat Augustinus pertinere hunc librum ad illud idem tempus, quo vulgavit Opuscula contra Donatistas a se proxime ante recensita, quæ temporis sunt Collationem Carthaginensem aliquanto præcedentis, inter annum scilicet 406. et 411. collocanda.

SANCTI
AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE DIVINATIONE DÆMONUM
LIBER UNUS *

* Scriptus inter annum 406, et 411.

Divinationes dæmonum et quæ ad eorum cultum pertinent, non ideo recte fieri, quia nisi Deo sinente non fiunt. Unde sint illæ dæmonum divinationes, curve interdum veræ, licet plerumque falsæ.

CAPUT I. *Occasio scribendi hujus libri.*

1. Quodam die in diebus sanctis (a) Octavarum, cum mane apud me adessent multi fratres laici Christiani, et in loco solito consedissemus, ortus est sermo de religione Christiana adversus præsumtionem et tamquam miram et magnam scientiam paganorum; quem recordatum atque completum litteris mandandum putavi, non expressis contradicentium personis, quamvis Christiani essent, et magis contradicendo quærere viderentur quid paganis responderi oporteret. Cum ergo de divinatione dæmonum quæreretur, et affirmaretur prædixisse nescio quem, eversionem templi Serapis, quæ in Alexandria facta est: Respondi, non esse mirandum, si istam eversionem templi (b) et simulacri sui imminere dæmones, et scire et prædicere potuerunt, sicut alia multa, quantum eis nosse et prænuntiare permittitur.

Non statim rectum quod Deus permittit.

2. Et cum mihi referretur, Non ergo sunt malæ divinationes hujusmodi, nec Deo displicent; alioqnin omnipotens et justus ista fieri non permitteret, si mala et injusta essent. Respondi, non ideo hæc videri justa debere, quod ea fieri permittit omnipotentissimus et justissimus Deus: nam et alia multa manifestissime injusta fieri, sicut homicidia, adulteria, furta, rapinas, et cetera hujusmodi, quæ quamvis justo Deo, eo quod injusta sunt, sine dubitatione displiceant; idem tamen omnipotens ea fieri certo judicii sui ratione permittit; non utique impune, sed ad eorum damnationem, a quibus fiunt quæ displicent justo.

In rebus etiam ad religionis cultum pertinentibus permitti a Deo quæ ipsi displicent.

3. Et cum e contrario diceretur, non quidem esse dubitandum quod omnipotens et justus sit Deus: sed hæc humana peccata, quæ contra societatem hominum fierent, non eum curare dum fierent, propterea ea posse fieri; quæ utique fieri non possent, si omnipotens non sivisset; illa vero quæ ad ipsum religionis cultum pertinent, nullo modo ab eo credendum esse contemni; ac per hoc fieri non potuisse, nisi ei placuissent, et ideo ea mala putari non oportere. Ad hoc quoque respondi: Nunc ergo ei displicent, cum templa et simulacra evertuntur, et illa gentium sacrificia si facta fuerint puniuntur. Sicut enim dicitur, non ea fieri potuisse, nisi Deo placuissent, et ideo bona putanda, quoniam justo placent: ita dici potest non ea prohiberi, everti puniri potuisse, nisi Deo displicerent: ac per hoc si tunc ideo recte fiebant, quia justo Deo placere hinc ostendebantur, quod ab illo fieri sinebantur, ideo nunc inique fiunt, quia Deo displicere hinc ostenduntur, quod ea vel jubet vel permittit everti.

CAPUT II. *Sacrificia paganorum non ideo putanda bona, quia ea fieri Deus non impedivit.*

4. Contra hoc dictum est; injusta quidem esse nunc ista, non tamen mala: et ideo injusta, quia contra leges quibus prohibentur fiunt; ideo autem non mala, quia si mala essent, numquam Deo utique placuissent: porro si numquam placuissent, numquam et facta essent, illo non sinente qui omnia potest, et qui talia non contemneret; quando tam magna sunt, ut contra ipsam religionem qua Deus colitur fierent, si male fierent. Hic ego, Si propterea, inquam, mala non sunt, quia Deo placere hinc probantur, quod ea fieri sinit omnipotens; quomodo erit bonum quod fieri prohibentur et evertuntur? Si autem bonum non est quod evertuntur quæ Deo placent, hoc fieri non sineret omnipotens; quia et hoc contra religionem fit qua colitur Deus, si ea quæ Deo placent ab hominibus evertuntur. Si autem hoc ut male fiat permittit omnipotens, non ideo putanda sunt illa bona, quod ea fieri permisit omnipotens.

Permissa esse ab omnipotente, quæ ab eodem justo improbarentur.

5. Dictum contra est, concedendum esse nunc ista recte non fieri, immo ideo prorsus jam non fieri, quod omnipotenti nunc displicent; verumtamen placuisse cum fierent; nos enim nescire unde tunc placuerint, nunc autem unde displiceant; dum tamen certum sit, nec tunc fieri po-

(a) Octavas baptizatorum sollemnes in Paschate aliis memorat locis. Vide Notam ad Sermonem 260. Tom. 5.

(b) Sic MSS. At editi, *eversionem templi simulacris suis imminere*.

tuisse nisi placuissent omnipotenti, nec nunc cessasse nisi displicuissent omnipotenti. Ad hoc ego: Cur ergo, inquam, et nunc talia clanculo fiunt, quæ vel perpetuo delitescunt, vel deprehensa puniuntur, si nihil horum fieri sinit omnipotens, nisi quod ei justo placet, cum justo quod injustum est placere non possit? Contra hoc dictum est, nunc omnino talia non fieri: Sacra enim illa, inquit, non fiunt, quæ pontificalibus conscripta sunt libris: ea quippe tunc recte fiebant, ea tunc Deo placere demonstrabantur, eo ipso quod ab omnipotente ac justo fieri sinebantur. Si quid autem nunc prohibitorum sacrificiorum fit occulte atque illicite, non est illi pontificalii sacrificiorum generi comparandum, sed in eo deputandum, quod etiam nocturno fit tempore; cum hæc omnia illicita ipsis pontificalibus libris certum sit prohiberi atque damnari. Hic respondi: Cur ergo vel talia permittit Deus fieri, si nihil horum malefactorum contemnit quæ contra religionem fiunt; cum præsertim hæc eum curare hinc etiam cogantur concedere qui pontificales libros magni æstimant, quod ea quæ his libris probibentur, utique prohiberi divinitus asserunt? Quomodo ergo divinitus prohibentur, nisi quia displicent Deo, quæ utique prohibendo non solum sibi displicere, verum etiam curare se ostendit, neque omnino contemnere? Unde colligitur quod Deus aliquid et improbet justus, et tamen permittat omnipotens.

Pontificales libri sacrorum profanorum.

Quid hactenus compertum, quid tractandum deinceps.

6. Hæc cum dicta essent, concessum est, non ideo putandum aliquid juste ac bene fieri, quia (a) hoc omnipotens, quamvis ei displiceat, fieri tamen sinit; fatendumque esse etiam illa a mala quæ contra religionem quæ colitur Deus fiunt, et displicere Deo justo, et ratione judicii ejus ab omnipotente permitti: sed aliud jam esse tractandum, unde sint divinationes vel dæmonum, vel quilibet illi sint quos deos pagani vocant: videndum enim esse ne forte, non quidem propterea hæc bona putanda sint, quia ea fieri permittit omnipotens; sed ideo quia tam magna sunt, ut non nisi Dei potentiæ tribuenda esse videantur. Ad hoc me postea responsurum esse promisi, quoniam tunc hora prodeundi ad populum jam nos urgebat: nec distuli, cum spa-b tium datum est (b) scribendi, et illa retexere, et ista subtexere.

CAPUT III. Dæmonum divinatio tribus ex causis. Acrimonia sensus, celeritate motus, et diuturna rerum experientia præpollent.

7. Dæmonum ea est natura, ut aerii corporis sensu terrenorum corporum sensum facile præcedant; celeritate etiam propter ejusdem aerii corporis superiorem mobilitatem non solum cursus quorumlibet hominum vel ferarum, verum etiam volatus avium incomparabiliter vincant. Quibus duabus rebus quantum ad aerium corpus adtinet præditi, hoc est, acrimonia sensus et celeritate motus, (c) multa ante cognita prænuntiant vel nuntiant, quæ homines pro c sensus terreni tarditate mirentur. Accessit et-A iam dæmonibus per tam longum tempus quo eorum vita protenditur, rerum longe major experientia, quam potest hominibus propter brevitatem vitæ provenire. Per has efficacias quas aerii corporis natura sortita est, non solum multa futura prædicunt dæmones, verum etiam multa mira faciunt. Quæ quoniam homines dicere ac facere non possunt, eos dignos quidam quibus serviant et quibus divinos honores deferant, arbitrantur, instigante maxime vitio curiositatis, propter amorem felicitatis falsæ atque terrenæ et excellentiæ temporalis. Qui autem se ab his cupiditatibus mundant; nec eis se (d) d fallendos capiendosque permittunt, sed inquirunt et amant aliquid quod eodem modo semper est, cujus participatione beati sint; primum B considerant non ideo sibi præponendos esse dæmones, quod acriore sensu corporis prævalent, aerii scilicet, hoc est subtilioris elementi: quin nec in ipsis terrenis corporibus bestias sibi præponendas putant, quæ acrius multa præsentiunt; velut sagacem canem, quia latentem feram olfactu acerrimo sic invenit, ut ad eam capiendam ducatum quemdam homini præbeat, non utique prudentiore intellectu animi, sed acutiore corporis sensu; vel vulturem, quia projecto cadavere ex improvisa longinquitate advolat; nec aquilam, quia sublimiter volans de tanto intervallo sub fluctibus natantem piscem dicitur pervidere, et graviter aquis illisa exertis pedibus atque unguibus rapere: nec alia multa animantium genera, quæ inter herbas saluti suæ C noxias pascendo circumerrant, nec aliquid eorum quo lædantur adtingunt; cum eas homo vix experiendo cavere didicerit, et multa innoxia quod sint inexperta formidet. Unde conjicere facile est, quanto possit in aeriis corporibus sensus acrior esse: nec ideo tamen dæmones, qui eo præditi sunt, bonis hominibus præponendos prudens quisque censuerit. Hoc et de corporum celeritate dixerim: et hac enim præstantia, non solum a volucribus homines, verum etiam a multis quadrupedibus ita superantur, ut in eorum comparatione plumbei deputandi sint; nec tamen ideo sibi hæc animantium genera existimant præponenda, quibus capiendis, mansuefaciendis, atque in suæ voluntatis usum commodumque redigendis, non vi corporis, sed ra-D tionis imperitant. * Illam vero tertiam dæmonum potentiam, quod diuturna rerum experientia quemadmodum prænoscant atque prænuntient multa didicerunt, ita contemnunt qui hæc vigilanter curant a verissimæ lucis veritate discernere, ut nec malos senes plura expertos, et ob hoc quasi doctiores, ideo probi adolescentes sibi antecellere existiment; nec medicos, nec nautas, nec agricolas, quos pravæ voluntatis et iniquis moribus viderint, ideo sibi putent esse præferendos, quod illi de valetudinibus, illi de tempestatibus, illi de arbustorum frugumque

Non ideo dæmones præponendos esse hominibus.

* CAPUT IV.

(a) Duo MSS. *quia id Deus, licet sit justus et omnipotens, fieri tamen sinit.*
(b) In MSS. *scribendo et illa retexere* etc.

(c) Sic MSS. Editi autem, *multo*.
(d) Plerique MSS. *feriendos rapiendosque*.

generibus multa ila prænuntiant, ut harum rerum inexperto divinare videantur.

Mira quædam etsi dæmones faciunt, contemnendi.

8. Quod vero non solum dæmones quædam futura prædicunt, verum etiam quædam mira faciunt, pro ipsa utique sui corporis excellentia, cur non contemnatur a prudentibus, cum plerumque iniqui ac perditi homines ita exerceant corpora sua, tantaque diversis artibus possint, ut ea qui hæc nesciunt nec aliquando viderunt, etiam narrata vix credant? Quam multa funambuli ceterique theatrici artifices, quam multa opifices maximeque mechanici miranda fecerunt: num ideo meliores sunt bonis et sancta pietate præditis hominibus? Quæ ideo commemoravi, ut qui hæc sine pervicacia et sine vana resistendi animositate considerat, simul cogitet, si de subjacente crassiore materia vel sui quisque corporis; vel terræ et aquæ, lapidum atque lignorum metallorumque variorum, tanta quidam homines possunt, ut eos illi qui hæc non possunt, plerumque stupendo, in sui comparatione divinos vocent, cum quidam illorum sint artibus potentiores, quidam istorum moribus meliores; quanto majora et mirabiliora pro subtilissimi corporis, id est, aerii facultate ac facilitate dæmones possint, cum tamen sint voluntatis pravitate, maximeque superbiæ fastu et (a) invidentiæ malitia spiritus immundi atque perversi. Quantum autem valeat aeris elementum, quo eorum corpora prævalent, ad multa visibilia invisibiliter moliends, movenda, mutanda atque versanda, longum est nunc demonstrare; et puto quod vel mediocriter consideranti facile occurrat.

CAPUT V. Unde dæmones prænuntient ventura.

9. Quæ cum ita sint, primum sciendum est, quoniam de divinatione dæmonum quæstio est, illos ea plerumque prænuntiare quæ ipsi facturi sunt. Accipiunt enim sæpe potestatem et morbos immittere, et ipsum aerem vitiando morbidum reddere, et perversis atque amatoribus terrenorum commodorum malefacta suadere; de quorum moribus certi sunt, quod sint eis talia suadentibus consensuri. Suadent autem miris et invisibilibus modis per illam subtilitatem suorum corporum corpora hominum non sentientium penetrando, seseque cogitationibus eorum per quædam imaginaria visa miscendo, sive vigilantium sive dormientium. Aliquando autem non quæ ipsi faciunt, sed quæ naturalibus si ignis futura prænoscunt, quæ signa in hominum sensus venire non possunt, ante prædicunt. Neque enim quia prævidet medicus, quod non prævidet ejus artis ignarus, ideo jam divinus habendus est. Quid autem mirum, si quemadmodum ille in corporis humani vel perturbata vel modificata temperie seu bonas seu malas futuras prævidet valetudines; sic dæmon in aeris affectione atque ordinatione sibi (b) nota, nobis ignota, futuras prævidet tempestates? Aliquando et hominum dispositiones, non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum signa quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiscunt: atque hinc etiam multa futura prænuntiant, aliis videlicet mira, qui ista disposita non noverunt. Sicut enim apparet concitatior animi motus in vultu, ut ab hominibus quoque aliquid forinsecus agnoscatur, quod intrinsecus agitur: ita non debet esse incredibile, si etiam leniores cogitationes dant aliqua signa per corpus, (c) quæ obtuso sensu hominum cognosci non possunt, acuto autem dæmonum possunt.

2. Retr. c. 30. Confer. 1. 1. contra Academicos c. 6. et 7.

CAPUT VI. Divinatio dæmonum quam distans ab altitudine prophetiæ divinæ.

10. Hac atque hujusmodi facultate multa dæmones prænuntiant; cum tamen ab eis longe sit altitudo illius prophetiæ, quam Deus per sanctos Angelos suos et Prophetas operatur. Nam si quid de illa Dei dispositione prænuntiant, audiunt ut prænuntient; et cum ea prædicunt quæ inde audiunt, non fallunt neque falluntur: verissima enim sunt angelica et prophetica oracula (d). Sic autem indignanter accipitur, quod aliqua etiam talia dæmones audiant et prædicant, quasi aliquid indignum sit, ut quod ideo dicitur ut hominibus innotescat, hoc non solum boni, verum etiam mali non taceant: cum in ipsis hominibus etiam vitæ bonæ præcepta videamus pariter a justis perversisque cantari; nec obesse aliquid, immo etiam prodesse ad majorem notitiam famamque veritatis, cum de illa etiam hi quidquid noverunt dicunt, qui ei perversis moribus contradicunt. In ceteris autem prædictionibus suis dæmones plerumque et falluntur et fallunt. Falluntur quidem, quia cum suas dispositiones prænuntiant, ex improviso desuper aliquid jubetur, quod eorum consilia cuncta perturbet. Velut si aliquid disponant quilibet hominibus quibuslibet potestatibus subditi, quod non prohibituros suos præpositos arbitrentur, idque facturos se esse promittant; at illi, penes quos major potestas est, ex alio superiore consilio hoc totum dispositum atque præparatum repente prohibeant. Falluntur etiam cum caussis naturalibus aliqua, sicut medici, aut nautæ, aut agricolæ, sed longe acutius longeque præstantius pro aerii corporis sensu sollertiore et exercitatiore prænoscunt: quia et hæc ab Angelis Deo summo pie servientibus alia dispositione ignota dæmonibus ex improviso ac repente mutantur. Tanquam si ægro aliquid (e) extrinsecus accidat quo moriatur, quem medicus veris salutis præcedentibus signis victurum esse promiserat: aut si aeris qualitate prævisa, diu flaturum illum ventum nautarum aliquis prædixisset, cui Dominus Christus cum discipulis navigans ut quiesceret imperavit, et facta est tranquillitas magna: vel si agricola illo anno fructificaturam vitem aliquam polliceatur, naturam utique terræ et numeros seminum calens, quo tamen anno eam vel improvisa cæli intemperies arefaciat, vel aliqua jussio potentioris eradicet:

Dæmones plerumque falli et fallere. Quomodo fallantur.

Matth. 8.26.

(a) Ita MSS. At editi, et *evidenti malitia*.
(b) Sic MSS. Editi vero, *sibi notas*, *nobis ignotas*.
(c) Ita MSS. *obtuso*.

(d) Ita MSS. At Am. et Er. *Sic autem non indignanter accipiatur*. Lov. *Non autem indignanter accipiatur*.
(e) Sola editio Lov. *intrinsecus*.

ita multa etiam ad præscientiam prædictionemque dæmonum pertinentia, quæ minoribus et usitatioribus caussis futura prævidentur, eadem majoribus et occultioribus caussis impedita mutantur. Fallunt autem etiam studio fallendi et invida voluntate, qua hominum errore lætantur. Sed ne apud cultores suos pondus auctoritatis amittant, id agunt, ut interpretibus suis signorumque suorum conjectoribus culpa tribuatur, quando vel decepti fuerint vel mentiti (*a*).

Quomodo fallant.

11. Quid ergo mirum, si jam imminente templorum aut simulacrorum eversione, quam Prophetæ Dei summi tanto ante prædixerant, Serapis dæmon alicui cultorum suorum hoc de proximo prodidit, ut suam quasi divinitatem recedens vel fugiens commendaret? * Fugantur enim isti, vel etiam jussis superioribus colligati abstrahuntur et alienantur a locis suis, ut de rebus quibus dominabantur quibusque colebantur, fiat voluntas Dei, qui hoc tanto ante per omnes gentes futurum esse prædixit, et ut per suos fideles fieret imperavit. Cur autem hoc non sineretur dæmon prædicere, cum sibi jam præsentiret imminere? cum hæc prædictio (*b*) et Prophetis adtestaretur, a quibus sunt ista conscripta, et prudentibus daretur intelligi quam vigilanter esset dæmonum cavenda fallacia cultusque fugiendus; qui cum ante per tam longum tempus in templis suis hæc futura tacuissent, quæ per Prophetas prædicta ignorare non possent, postea quam appropinquare cœperunt, voluerunt ea quasi prædicere, ne ignari victique putarentur. Cum igitur tam longe ante prædictum esset atque conscriptum, ut alia interim taceam, illud quod Sophonias propheta dicit, *Prævalebit Dominus adversus eos, et exterminabit omnes deos gentium terræ, et adorabunt eum unusquisque de loco suo, omnes insulæ gentium:* aut non credebant ista sibi eventura, qui in templis gentium colebantur, et ideo hæc per suos vates ac fanaticos frequentare noluerunt: sicut eorum Poeta Junonem inducit non omni modo credentem, quæ de Turni morte Jupiter dixerat. Juno autem ab istis potestas aeria prædicatur, quæ apud Virgilium sic loquitur:

Cur dæmones ipsorum mala vel sileant, vel prædicant interdum.

* *CAPUT VII.*

Sophon. 2. 1.

Nunc manet insontem gravis exitus, aut ego veri
Vana feror, quod ut o potius formidine falsa
Ludar, et in melius tua, qui potes, orsa reflectas.

Virgil. Æneid. 10.

Aut ergo ista sibi, quæ per prophetas prædicta noverant, posse accidere dæmones, hoc est potestates aeriæ dubitabant, et propterea prædictionem eorum celebrare noluerunt, et hinc intelligendum est quales sint: aut cum ea ventura certissime scirent, ideo per sua templa tacuerunt, ne jam tunc inciperent ab hominibus intelligentibus deseri atque contemni, quod de templorum atque simulacrorum suorum futura eversione eis (*c*) Prophetis adtestarentur qui eos coli prohibebant. Nunc vero postea quam tempus advenit quo complerentur vaticinia Prophetarum Dei unius, qui istos deos falsos dicit et ne colantur vehementissime præcipit, cur non hoc etiam ipsi compertum prædicere sinerentur, ut inde clarius appareret eos hæc antea vel minime credidisse, vel suis cultoribus enuntiare timuisse: in fine autem, tamquam nihil habentes amplius quod agerent, etiam ibi voluisse suam ostentare divinationem, ubi jam produntur diu simulasse divinitatem?

12. Quod autem dicunt reliqui eorum cultores, etiam suorum quibusdam libris hæc præcognita contineri, quamquam ex rebus impietis conficta putanda sint quæ in eorum templis tam longo antea tempore populis eorum si vera essent innotescere debuerunt, sicut nostra non solum in Ecclesiis nostris, verum etiam, quod ad gravius testimonium contra omnes inimicos valet, in Judæorum synagogis antiquissima et notissima recitantur: tamen nec ista ipsa quæ ab eis vix raro et clanculo proferuntur, movere nos debent, si cuiquam dæmonum extortum est id prodere cultoribus suis quod didicerat ex eloquiis Prophetarum vel ex oraculis Angelorum. Quod cur non fieret, cum et ista non sit oppugnatio, sed attestatio veritatis? illud enim quod solum ab (*d*) eis flagitandum est, nec umquam antea protulerunt, nec umquam postea nisi forte confictum, proferre conabuntur, aliquid deos suos per vates suos contra Deum Israel ausos prædicere fuisse aut dicere. De quo Deo doctissimi eorum auctores, qui omnia illa legere ac nosse potuerunt, magis quæsierunt quis Deus esset, quam Deum negare potuerunt. Porro autem Deus iste quem nullus eorum negare ausus est verum Deum, qui et si negaret, non solum subjaceret debitis pœnis, verum etiam certis convinceretur effectibus; iste ergo Deus, quem nemo, ut dixi illorum ausus est negare verum Deum, illos falsos esse deos et omnino deserendos, eorumque templa et simulacra et sacra evertenda per suos vates, hoc est Prophetas, aperta denuntiatione prædixit, aperta potestate præcepit, aperta veritate complevit. Unde quis usque adeo desipiat, qui non potius eum colendum eligat, quem coli non prohibent quos et colebat? Quem procul dubio cum colere cœperit, illos utique non est culturus, quos prohibet coli quem colit.

CAPUT VIII. Dæmones prædicere quædam vera ex oraculis Prophetarum potuisse, nihil tamen ausos dicere contra Deum verum.

13. Quod autem ipsum essent culturæ gentes exterminatis diis falsis quos antea colebant, a Prophetis ejus esse prædictum paulo ante commemoravi, et nunc repeto. *Prævalebit*, inquit, *Dominus adversus eos, et exterminabit omnes deos gentium terræ, et adorabunt eum unusquisque de loco suo omnes insulæ gentium.* Ne-

CAPUT IX. Dæmones cultus unius Dei cultui cessuros prædictum a Prophetis. Sophon. 2. 11.

(a) Hic editi addunt. *Nonnumquam vero ipsi maligni spiritus et illusores hominum atque invasores salutis eorum solent prædicere defectum culturæ suæ et idolorum ruinam, quatenus præscii videantur, quod in singulis regnis aut locis venturum sit, et quod adversi suæ factioni contingere possit, quod etiam illi qui gentilium historias legunt, non ignorant.* Absunt hæc ab omnibus MSS.

(b) Sic MSS. At editi, *et a Prophetis:* minus bene.

(c) Editi. *Prophetæ.* Emendantur ex MSS.

(d) Sic MSS. At editi, *ab ipsis fanaticis flagitandum est.*

que solæ insulæ, sed ita omnes gentes, ut etiam omnes insulæ gentium: quando quidem alibi non insulas nominat, sed universum orbem terrarum, dicens, *Commemorabuntur et convertentur ad Dominum universi fines terræ: et adorabunt in conspectu ejus universæ patriæ gentium. Quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium.* (Psal. 21. 28. etc.) Hæc autem per Christum fuisse complenda, et aliis pluribus testimoniis, et in eodem ipso Psalmo unde hoc commemoravi, satis apparet. Cum enim paulo superius futuram passionem suam per Prophetam ipse loqueretur, dicens, *Foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea: ipsi vero consideraverunt et conspexerunt me, diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem:* (Ibidem 17. etc.) paulo post infert illud quod posui, *Commemorabuntur et convertetur ad Dominum universi fines terræ*, etc. Quamquam et per illud testimonium quod prius adhibui, ubi dictum est, *Prævalebit Dominus adversus eos, et exterminabit omnes deos gentium terræ:* In eo quod positum est, *Prævalebit*, satis ostenditur hoc etiam prænuntiatum, quod pagani prius oppugnaturi essent Ecclesiam, nomenque Christianum quantum valerent persecutori, ut si fieri possent omnino de terra deleretur; et quia eos patientia Martyrum et magnitudine miraculorum erat superaturus, et consequente fide populorum, ideo sic dictum est, *Prævalebit Dominus adversus eos.* Non enim diceretur, *Prævalebit adversus eos*, nisi oppugnando illi resisterent. Unde et in Psalmo ita prophetatum est, *Ut quid fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus.* (Psal. 2. 1.) Et paulo post dicit, *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te: postula a me; et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ.* (Ibidem 7. etc.) Ecce unde dictum est et in alio Psalmo quod superius interposui. *Commemorabuntur et convertentur ad Dominum universi fines terræ.* (Psal. 21. 28.) His atque hujusmodi propheticis documentis prædictum ostenditur, quod videmus impleri per Christum, futurum fuisse ut Deus Israel, quem unum verum Deum intelligimus, non in una ipsa gente quæ appellata est Israel, sed in omnibus gentibus coleretur, et omnes falsos deos gentium et a templis eorum et a cordibus cultorum suorum (*a*) demoliretur.

CAPUT X. *Paganorum reliquiæ frustra jactant doctrinam et sapientiam suam.*

14. Sint nunc isti, et adhuc contra Christianam religionem et contra verum Dei cultum vanitates pristinas defensitare audeant, ut cum strepitu pereant. Nam et hoc de illis prædictum est in Psalmo, dicente Propheta, *Sedisti super thronum qui judicas æquitatem. Increpasti gentes, et periit impius, nomen eorum delesti in æternum et in sæculum sæculi. Inimici defecerunt frameæ in finem, et civitates eorum destruxisti. Periit memoria eorum cum strepitu, et Dominus in æternum permanet.* (Psal. 9. 5. etc.) Necesse est ergo ut impleantur omnia hæc: nec quod adhuc audent ipsi pauci qui remanserunt, vaniloquas suas ostentare doctrinas, et Christianos tamquam imperitissimos irridere, moveri debemus, dum in eis impleri ea quæ prædicta sunt videamus. Ipsa quippe velut imperitia et stultitia Christianorum, quæ (*b*) humilibus et sanctis ejusque diligenter studiosis apparet excelsa et sola vera sapientia; ipsa, inquam, velut stultitia Christianorum eos ad istam paucitatem redegit, quoniam, sicut dicit Apostolus, *Stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi.* (1. Cor. 1. 20.) Deinde subjungit rem mirabilem, si quis intelligat, et ita sequitur: *Nam quoniam in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Quoniam quidem Judæi signa petunt, et Græci sapientiam quærunt: nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, ipsis vero vocatis Judæis et Græcis, Christum Dei virtutem et Dei sapientiam. Quoniam quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.* (Ibidem 21. etc.) Irrideant ergo, quantum possunt, tamquam imperitiam et stultitiam nostram, et jactent doctrinam et sapientiam suam. Illud scio, quod isti irrisores nostri pauciores sunt hoc anno, quam fuerunt priore anno. Ex quo enim fremuerunt gentes et populi meditati sunt inania adversus Dominum et adversus Christum ejus, quando ab eis fundebatur sanguis sanctorum est vastabatur Ecclesia, usque ad hoc tempus et deinceps quotidie minuuntur. Nos autem adversus eorum opprobria et superbas irrisiones fortissimos reddunt oracula Dei nostri, quæ de hac quoque re videmus et gaudemus impleri. Sic enim nos alloquitur per Prophetam: *Audite me qui scitis judicium, populus meus, in quorum corde lex mea est: opprobrium hominum nolite metuere, et detractione eorum ne superemini; nec quod nunc vos spernunt, magni duxeritis. Sicut enim vestimentum, ita per tempus absumentur, et sicut lana a tinea comedentur: justitia autem mea in æternum manet:* (Isai. 51. 7. et 8.) Legant tamen hæc nostra, si dignentur, et cum ad nos contradictiones eorum pervenerint, quantum Dominus adjuvat, respondebimus.

(a) In MSS. emolirelur.

(b) Editi, in humilibus. Abest in a MSS.

IN LIBRUM SUBSEQUENTEM

LIBRI II. RETRACTATIONUM CAPUT LXIV.

a LIBRUM *De cura pro mortuis gerenda*, (*a*) scripsi, cum interrogatus litteris fuissem, utrum prosit cuique post mortem quod corpus ejus apud Sancti alicujus Memoriam sepeliatur. Hic liber sic incipit: *Diu sanctitati tuæ, coepiscope venerande Pauline.*

(a) Quo tempore scripserit, conjectare licet ex Retractationum serie, ubi librum hunc proximo loco ponit post Enchiridion ad Laurentium, quod quidem Opus non ante annum 421. perfecit. Vide supra p. 193. Admonitionem eidem Operi præfixam, nec non Admonitionem aliam pag. 119. ad librum octo quæstionum Dulcitii, cui scilicet libro q. 2. inseruit Augustinus initium subsequentis libri sui ad Paulinum.

SANCTI
AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE CURA GERENDA
PRO MORTUIS
AD PAULINUM
LIBER UNUS. *

* Scriptus circiter annum Christi 421.

Interrogatus a Paulino episcopo Nolano, utrum sepultura quæ fit in Memoriis Martyrum, spiritibus mortuorum aliquid prosit, ostendit in primis nihil mortuis ipsis obesse, etiam si eorum corporibus omnino negetur sepultura. Locum autem sepulturæ non per se prodesse quidquam, sed per occasionem dumtaxat dum ex illius recordatione movetur, et crescit affectus precantium pro defunctis. Curam sepulturæ ex humani cordis ad carnem suam affectu venire, eamque merito a sanctis Martyribus, cum ad felicitatem aut miseriam nihil intersit, contemtam fuisse. Hinc de mortuis dicit, qui narrantur viventibus apparuisse, ut suis corporibus sepultura præberetur. Quomodo visa illa fiant, docet variis exemplis. Ad extremum inquirit an mortui curis intersint ac rebus humanis.

CAPUT I. Paulini quæstio, an mortuo prosit quod apud Sancti alicujus memoriam sepelitur.

1. Diu sanctitati tuæ, coepiscope venerande Pauline, rescriptorum debitor fui, ex quo mihi scripsisti per homines filiæ nostræ religiosissimæ Floræ, quærens a me utrum prosit cuique post mortem quod corpus ejus apud Sancti alicujus Memoriam sepelitur. Hoc enim abs te vidua memorata petiverat pro defuncto in eis partibus filio suo, et rescripseras consolans eam idque etiam nuntians de cadavere fidelis juvenis (a) Cynegii, quod materno et pio affectu desideraverat, esse completum, ut scilicet in beatissimi Felicis confessoris basilica poneretur. Qua occasione factum est, ut per eosdem perlatores litterarum tuarum etiam mihi scriberes, ingerens hujuscemodi quæstionem, atque ut responderem quid inde mihi videretur, exposcens, nec tacens ipse quid sentias. Nam dicis videri tibi non esse inanes motus animorum religiosorum atque fidelium pro suis ista curantium. Adjungis etiam vacare non posse, quod universa pro defunctis Ecclesia supplicare consuevit; ut hinc et illud conjici possit homini prodesse post mortem, si fide suorum humando ejus corpori talis provideatur locus, in quo appareat opitulatio etiam isto modo quæsita Sanctorum.

Sententia ipsius est prodesse.

Difficultas contra ab eodem proposita discutitur.

2. Sed cum hæc ita sint, quomodo huic opinioni contrarium non sit, quod dicit Apostolus, *Omnes enim adstabimus ante tribunal Christi, ut (b) ferat unusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum*, non te satis videre significas. (1. Cor. 5 10.) Hæc quippe apostolica sententia ante mortem admonet fieri, quod possit prodesse post mortem; non tunc, quando jam recipiendum est quod quisque gesserit ante mortem. Verum hæc ita solvitur quæstio, quoniam quodam vitæ genere adquiritur, dum in hoc corpore vivitur, ut aliquid adjuvent ista defunctos; ac per hoc secundum ea quæ per corpus gesserunt, eis quæ post corpus religiose pro illis facta fuerint, adjuvantur. Sunt enim quos nihil omnino adjuvant ista; sive pro eis fiant, quorum tam mala sunt merita, ut neque talibus digni sint adjuvari; sive pro eis, quorum tam bona ut talibus non indigeant adjumentis. Genere igitur vitæ, quod gessit quisque per corpus, efficitur ut prosint vel non prosint, quæcumque illo pie fiunt, cum reliquerit corpus. Nam meritum per quod ista prosint, si nullum comparatum est in hac vita, frustra quæritur post hanc vitam. Ita fit ut neque inaniter Ecclesia vel suorum cura pro defunctis, quod potuerit (c) religionis impendat; et tamen ferat unusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, sive bonum sive malum, reddente Domino unicuique secundum opera ejus. Ut enim hoc quod impenditur possit ei prodesse post corpus, in ea vita adquisitum est, quam gessit in corpore.

Ex genere vitæ quam quisque gesserit, effici ut prosint vel non prosint quæ fiunt pro defunctis.

3. Peterat inquisitioni tuæ sufficere mea bre-

(a) Utticensis abbatiæ codex, *Cynegri.*
(b) Sic MSS. At editi hoc loco *referat*, qui tamen infra cum MSS. habent, *et tamen ferat.*
(c) Unus e Vaticanis MSS. *religiosius.*

vis ista responsio : sed quæ alia moveant, quibus respondendum existimo, parumper adtende. In Machabæorum libris legimus, oblatum pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquam in Scripturis veteribus omnino legeretur, (a) non parva est universæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret auctoritas, ubi in precibus sacerdotis quæ Domino Deo ad ejus altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. * Sed utrum aliquid prosit animæ mortui locus corporis sui, operosius inquirendum est. Ac primum utrum intersit aliquid ad inferendam vel augendam miseriam post hanc vitam spiritibus hominum, si eorum corpora sepulta non fuerint, non secundum opinionem utcumque vulgatam, sed potius secundum religionis nostræ sacras litteras est videndum. Neque enim credendum est, sicut apud Maronem legitur, insepultos a navigando atque transeundo inferno amne prohiberi: quia scilicet *Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta transportare prius, quam sedibus ossa quierunt.* Quis cor Christianum inclinet his poeticis fabulosisque figmentis, cum Dominus Jesus, ut inter inimicorum manus, qui eorum corpora in potestate haberent, securi occumberent Christiani, nec capillum capitis eorum asserat periturum, exhortans ne timeant eos, qui cum corpus occiderint, amplius non habent quid faciant? Unde in primo libro de Civitate Dei satis, quantum existimo, sum locutus, ut eorum dentem retunderem, qui barbaricam vastitatem, præcipue quam nuper Roma perpessa est, Christianis temporibus imputando, etiam id objiciunt, quod suis illic non subvenerit Christus. Quibus cum responsum fuerit, animas fidelium pro fidei suæ meritis ab illo fuisse susceptas, insultant de cadaveribus insepultis. Totum itaque istum de sepultura locum verbis talibus explicavi.

2 Mach. 12. 43

* CAPUT II. Quid conferat honos sepulturæ.

Æneid. 6.

Matth. 10. 28

Luc. 12. 4

4. At enim in tanta, inquam, strage cadaverum nec sepeliri potuerunt? Neque istud pia fides nimium reformidat, tenens prædictum, nec absumentes bestias resurrecturis corporibus obfuturas, quorum capillus capitis non peribit. Nec ullo modo diceret Veritas, *Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere:* si quidquam obesset vitæ futuræ quidquid inimici de corporibus occisorum facere voluissent. Nisi forte quispiam sic absurdus est, ut contendat eos qui corpus occidunt, non debere timeri ante mortem, ne corpus occidant; et timeri debere post mortem, ne corpus occisum sepeliri non sinant. Falsum est ergo quod ait Christus, *Qui corpus occidunt et postea non habent quid faciant:* si habent tanta quæ de cadaveribus faciant? Absit, ut falsum sit quod Veritas dixit. Dictum est enim aliquid eos facere cum occidunt, quia in corpore sensus est occidendo postea vero nihil habere quod faciant, quia nullus sensus est in corpore occiso. Multa itaque corpora Christianorum terra non texit:

Ex libro I. de Civit. Dei cap. 12.

Luc. 21. 18

Matth. 10. 28.

Sepultura corporum Christianis si fuerit negata, nihil adimit.

(a) Editiones Bad. Am. et Er. *non parva hæc consuetudine claret auctoritas*, reluctantibus MSS. et Lov.

sed nullum eorum quisquam a cælo et terra separavit quam totam implet præsentia sui, qui novit unde resuscitet quod creavit. Dicitur quidem in Psalmo, *Posuerunt mortalia servorum tuorum escam volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ; effuderunt sanguinem eorum tamquam aquam in circuitu Jerusalem, et non erat qui sepeliret.* Sed magis ad exaggerandam crudelitatem eorum qui ista fecerunt, non ad eorum infelicitatem qui ista perpessi sunt. Quamvis enim hæc in conspectu hominum dura et dira videantur, sed *pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.* Proinde ista omnia, id est, curatio funeris, conditio sepulturæ, pompa exsequiarum, magis sunt vivorum solatia, quam subsidia mortuorum. Si aliquid prodest impio sepultura pretiosa, oberit pio vilis aut nulla. Præclaras exsequias in conspectu hominum purpurato illi diviti turba exhibuit famulorum: sed multo clariores in conspectu Domini ulceroso illi pauperi ministerium præbuit Angelorum; qui eum non extulerunt in marmoreum tumulum, sed in Abrahæ gremium sustulerunt. Rident hæc illi, contra quos defendendam suscepimus Civitatem Dei: verumtamen sepulturæ curam etiam eorum philosophi contemserunt, et sæpe universi exercitus, dum pro terrena patria morerentur, ubi postea jacerent, vel quibus bestiis esca fierent, non curaverunt; licuitque poetis de hac re plausibiliter dicere, *Cælo tegitur, qui non habet urnam:* quanto minus debent de corporibus insepultis insultare Christianis, quibus et ipsius carnis membrorumque omnium reformatio, non solum ex terra, verum etiam ex aliorum elementorum secretissimo sinu, quo dilapsa cadavera recesserunt, in temporis puncto reddenda et redintegranda promittitur?

Psal. 78. 2.

Psal. 115. 15.

Luc. 16. 22.

Lucan. in 7. de occisis Pharsalica pugna.

5. Nec ideo tamen contemnenda et abjicienda sunt corpora defunctorum, maximeque justorum ac fidelium, quibus tamquam organis et vasis ad omnia bona opera sancte usus est spiritus. Si enim paternus vestis et annulus, ac si quid hujusmodi, tanto carius est posteris, quanto erga parentes major affectus: nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ utique multo familiarius atque conjunctius, quam quælibet indumenta gestamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adjutorium, quod adhibetur extrinsecus, sed ad ipsam naturam hominis pertinent. Unde et antiquorum justorum funera officiosa pietate curata sunt, et exsequiæ celebratæ, et sepultura provisa; ipsique cum viverent, de sepeliendis, vel etiam transferendis suis corporibus filiis mandaverunt. Et (b) Tobias sepeliendo mortuos Deum promeruisse, teste Angelo commendatur. Ipse quoque Dominus die tertio resurrecturus religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumque commendat, quod unguentum pretiosum super membra ejus effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit: et

CAPUT III. Funeris et sepulturæ cura quare laudabilis. Item ex lib. 1. de Civit. Dei c. 13.

Gen. 23. 3. et 25. 9. et 47. 30.

Tobiæ 2. 9. et 12. 12.

Matth. 26. 10.

(b) In antiquis MSS. *Tobis.*

(Johan. 19. 38.) laudabiliter commemorantur in Evangelio, qui corpus ejus de cruce acceptum, diligenter atque honorifice tegendum sepeliendumque curarunt. Verum istæ auctoritates non hoc admonent, quod insit ullus cadaveribus sensus, sed ad Dei providentiam (cui placent etiam talia pietatis officia) corpora quoque mortuorum pertinere significant, propter fidem resurrectionis adstruendam. Ubi et illud salubriter discitur, quanta possit esse remuneratio pro eleemosynis, quas viventibus et sentientibus exhibemus, si neque hoc apud Deum perit, quod exanimis hominum membris officii diligentiæque persolvitur. Sunt quidem et alia, quæ sancti Patriarchæ de corporibus suis vel condendis vel transferendis prophetico Spiritu dicta intelligi voluerunt (Gen. 47 et 50): non autem hic locus est ut ea pertractemus, cum sufficiant ista quæ diximus. Sed si ea quæ sustentandis viventibus sunt necessaria, sicut victus et amictus, quamvis cum gravi afflictione desint, non frangunt in bonis perferendi tolerandique virtutem, nec eradicant ex animo pietatem, sed (a) exercitatam faciunt fecundiorem: quanto magis cum desunt ea quæ curandis funeribus condendisque corporibus defunctorum adhiberi solent, non efficiunt miseros, in occultis piorum sedibus jam quietos. Ac per hoc, quando ista cadaveribus Christianorum in illa magnæ urbis, vel etiam aliorum oppidorum vastatione defuerunt, nec vivorum culpa est, qui non potuerunt ista præbere, nec mortuorum pœna, qui non potuerunt ista sentire. Hæc est mea de sepulturæ caussa atque ratione sententia. Quam propterea ex alio libro meo in istum transtuli, quia facilius hoc a me recenseri potuit, quam idipsum alio modo eloquendum fuit.

CAPUT IV. Sepulturæ locus mortuo non per se sed per occasionem prodest dum admonet ut oretur pro illo.

6. Quod si verum est, profecto etiam provisus sepeliendis corporibus apud Memorias Sanctorum locus, bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est ut sepeliantur, non potest nulla esse quando ubi sepeliantur adtenditur. Sed cum talia vivorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video quæ sunt adjumenta mortuorum, nisi ad hoc ut dum recolunt ubi sint posita eorum quos diligunt corpora, eisdem Sanctis illos tamquam patronis susceptos apud Dominum adjuvandos orando commendent. Quod quidem facere possent, etiamsi talibus locis eos humare non possent. Sed non ob aliud vel Memoriæ vel Monumenta dicuntur ea quæ (b) insignita fiunt sepulcra mortuorum, nisi quia eos qui viventium oculis morte subtracti sunt, ne oblivione etiam cordibus subtrahantur, in memoriam revocant, et admonendo faciunt cogitari: nam et Memoriæ nomen id apertissime ostendit, et Monumentum eo quod moneat mentem, id est, admoneat, nuncupatur. Propter quod et Græci μνῆμα vocant, quod nos Memoriam seu Monumentum appellamus: quoniam lingua eorum memoria ipsa qua meminimus μνημεῖον dicitur. Cum itaque recolit animus ubi sepultum sit carissimi corpus, et occurrit locus nomine Martyris venerabilis, eidem Martyri animam dilectam commendat recordantis et precantis affectus. Qui cum defunctis a fidelibus carissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est iis, qui cum in corpore viverent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt. Verum et si aliqua necessitas vel humari corpora, vel in talibus locis humari nulla data facultate permittat, non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum: quas faciendas pro omnibus in Christiana et catholica societate defunctis etiam tacitis nominibus eorum sub generali commemoratione suscepit Ecclesia; ut quibus ad ista desunt parentes, aut filii, aut quicumque cognati vel amici, ab una eis exhibeantur pia matre communi. Si autem deessent istæ supplicationes, quæ fiant recta fide ac pietate pro mortuis, puto quod nihil prodesset spiritibus eorum quamlibet in locis sanctis exanima corpora ponerentur.

CAPUT V. Locus per occasionem quantum prosit.

7. Cum ergo fidelis mater fidelis filii defuncti corpus desideravit in basilica Martyris poni, si quidem credidit ejus animam meritis Martyris adjuvari; hoc quod ita credidit, supplicatio quædam fuit; et hæc profuit, si quid profuit. Et quod ad idem sepulcrum recurrit animo, et filium precibus magis magisque commendat, adjuvat defuncti spiritum, non mortui corporis locus, sed ex loci memoria vivus matris affectus. Simul enim et quis et cui (c) commendatus sit, non utique infructuose religiosam mentem precantis adtingit. Nam et orantes de membris sui corporis faciunt quod supplicantibus congruit, cum genua figunt, cum extendunt manus, vel etiam prosternuntur solo, et si quid aliud visibiliter faciunt: quamvis eorum invisibilis voluntas et cordis intentio Deo nota sit, nec ille indigeat his indiciis, ut humanus ei pandatur animus: sed hinc magis se ipsum excitat homo ad orandum gemendumque humilius atque ferventius. Et nescio quomodo, cum hi motus corporis fieri nisi motu animi præcedente non possint, eisdem rursus exterius visibiliter factis, ille interior invisibilis qui eos fecit augetur: ac per hoc cordis affectus, qui ut fierent ista præcessit, quia facta sunt crescit. Verumtamen si eo modo quisque teneatur, vel etiam ligetur, ut hæc de suis membris facere nequeat, non ideo non orat interior homo, et ante oculos Dei in secretissimo cubili, ubi compungitur, sternitur. Ita etiam cum plurimum intersit ubi ponat corpus mortui sui, qui pro spiritu ejus Deo supplicat, quia et præcedens affectus locum elegit sanctum, et illic corpore posito recordatus locus sanctus eum qui præcesserat renovat et auget affectum: tamen etiamsi non possit, ubi religiosus (d) animus elegit, humare quem diligit,

(a) Editi, excitatam. Melius MSS. exercitatam; et sic l. 1. de Civ. Dei.
(b) Plerique MSS. insigniter. Alii quidam, insignite.
(c) Bad. Am. Er. commendandus.
(d) Sic MSS. Editi vero, amicus.

nullo modo debet a supplicationibus necessariis in ejus commendatione cessare. Ubicumque enim jaceat vel non jaceat defuncti caro, spiritui requies adquirenda est: qui cum inde exiret, secum abstulit sensum, quo interesse possit quomodo quisque sit, sive in bonis, sive in malis: nec ab ea carne exspectat adjuvari vitam suam, cui præbebat ipse vitam, quam detraxit excedens, et redditurus est rediens; quoniam non caro spiritui, sed spiritus carni etiam ipsius resurrectionis meritum comparat, utrum ad pœnam, an ad gloriam reviviscat.

CAPUT VI. Corpora Martyrum exusta et cineres Rhodano inspersi.

8. Legimus in Ecclesiastica historia, quam Græce scripsit Eusebius, et in Latinam linguam vertit Ruffinus, Martyrum corpora in Gallia canibus exposita, (a) canumque reliquias atque ossa mortuorum usque ad extremam consumtionem ignibus concremata, eosdemque cineres fluvio Rhodano, ne quid ad memoriam qualemcumque relinqueretur, inspersos. Quod non ob aliud credendum est divinitus fuisse permissum, nisi ut discerent Christiani, in confitendo Christum, dum contemnunt hanc vitam, multo magis contemnere sepulturam. Hoc enim quod ingenti sævitia de corporibus Martyrum factum est, si eis quidquam noceret, quo minus (b) beate requiescerent eorum victoriosissimi spiritus, non utique fieri sineretur. Re ipsa ergo declaratum est, non ideo dixisse Dominum, *Nolite timere eos qui corpus occidunt, et postea non habent quid faciant* (Matth. 10. 28. Lucæ 12. 4.), quod non esset permissurus aliquid eos facere de suorum corporibus (c) mortuorum: sed quoniam quidquid facere permissi essent, nihil quo minueretur Christiana defunctorum felicitas fieret, nihil inde ad sensum post mortem viventium perveniret; nihil ad detrimentum saltem ipsorum corporum, quo minus integra resurgerent pertineret.

CAPUT VII. Cura sepulturæ ex naturali affectu erga corpus.

9. Et tamen ex illo humani cordis affectu, quo nemo unquam carnem suam odio habet (Ephes. 5. 29.), si cognoscant homines aliquid post mortem suam suis corporibus (d) defuturum, quod in sua cujusque gente vel patria poscit sollemnitas sepulturæ, contristantur ut homines; et quod ad eos post mortem non pertinet, ante mortem suis corporibus timent: ita ut inveniatur in Regnorum libris Deus per Prophetam minari alteri Prophetæ, qui ejus transgressus est verbum, quod non inferretur cadaver ejus in sepulcrum patrum ejus. Quæ Scriptura sic habet: *Hæc dicit Dominus; quoniam inobediens fuisti ori Domini, et non custodisti mandatum quod præcepit tibi Dominus Deus tuus, et reversus es, et comedisti panem, et bibisti aquam in loco, in quo præcepit tibi ne comederes panem neque biberes aquam, non inferetur cadaver tuum in sepulcrum patrum tuorum* (3. Reg. 13. 21. et 22.). Quanti hæc pœna pendenda sit, si secundum Evangelium cogitemus, ubi post corpus occisum nihil metuendum esse didicimus ne membra ex anima patiantur, nec pœna dicenda est. Si autem humanum erga suam carnem consideremus affectum, potuit inde terreri vel contristari vivus, quod sensurus non erat mortuus: et hæc erat pœna, quoniam dolebat animus id de suo corpore futurum, quamvis cum fieret non doleret. Hactenus enim voluit Dominus servum suum plectere, qui non sua contumacia spreverat præceptum ejus implere, sed aliena decipiente fallacia obedire se credidit, quando non obedivit. Neque enim putandum est ita fuisse interemtum morsu bestiæ, ut ad supplicium tartareum ejus deinde anima raperetur: quando quidem ipsum ejus corpus idem leo qui occiderat custodivit, jumento etiam quo vehebatur illæso, et simul cum illa immani fera intrepida præsentia ad sui domini funus adstante. Quo mirabili signo apparet hominem Dei coercitum potius temporaliter usque ad mortem, quam punitum esse post mortem. De qua re Apostolus, cum propter quasdam offensas commemorasset infirmitates mortesque multorum: *Si enim nos ipsos*, inquit, *judicaremus, a Domino non judicaremur. Cum judicamur autem, a Domino corripimur, nec cum mundo damnemur* (1. Cor. 11. 31. et 32.). Eum sane ipse qui deceperat in monumento proprio satis honorifice sepelivit, seque sepeliendum juxta ossa ejus curavit: ita sperans parci posse quoque ossibus suis, cum veniret tempus quando secundum illius hominis Dei prophetiam Josias rex Juda in illa terra multorum eruit ossa mortuorum, eisdemque ossibus sacrilega altaria, quæ sculptilibus constituta fuerant, funestavit (4. Reg. 23. 16.). Pepercit quippe illi monumento ubi jacebat Propheta, qui ante annos amplius quam trecentos ista prædixerat: et propter ipsum nec illius qui eum seduxerat, sepultura violata est. Affectu namque illo, quo nemo unquam carnem suam odio habet (Ephes. 5. 19.), providerat cadaveri suo, qui occiderat mendacio animam suam. Ex hoc igitur quod carnem suam quisque naturaliter diligit, et illi pœna fuit addiscere, non eum futurum in sepulcro patrum suorum; et huic cura prospicere, ut parceretur ossibus suis, si juxta eum jaceret, cujus sepulcrum nemo violaret.

CAPUT VIII. Martyres sepulturæ curam contemserunt.

10. Hunc affectum Martyres Christi pro veritate certantes vicerunt: nec mirum quia contemserunt quod non fuerant peracta morte sensuri, qui non potuerunt eis, quos viventes sentiebant, cruciatibus vinci. Poterat utique Deus, qui leonem Prophetæ corpus, quod ipse occiderat, ulterius non permisit adtingere (3. Reg. 13. 24.), et fecit de peremtore custodem; poterat, inquam, a suorum interfectis corporibus canes quibus fuerant projecta prohibere poterat et ipsorum hominum innumerabilibus modis terrere sævitiam, ne ca-

(a) Unus e Vaticanis MSS. *carniumque*. Ceteri codices MSS. et excusi, *canumque reliquias*, id est relictas a canibus. Horum Lugdunensium Martyrum corpora sex dies continuos sub dio jacuisse narrat Eusebius lib. 5. cap. 1. posteaque cremata et in Rhodanum projecta.

(b) In quibusdam MSS. *beati*.

(c) Aliquot probæ notæ MSS. *Martyrum*.

(d) Sic MSS. At Lov. *suis corporibus defunctis deesse*. Am. et Er. *suorumque defunctorum deesse*.

davera incendere, ne cineres dispergere auderent: sed hoc quoque experimentum multiplici varietati tentationum deesse non debuit, ne fortitudo confessionis: quæ immanitati persecutionis pro corporis salute non cederet, pro sepulcri honore trepidaret; postremo ne fides resurrectionis consumtionem corporum formidaret. Debuerunt ergo et ista permitti, ut etiam post hæc tanti (*a*) horroris exempla Martyres in Christi confessione ferventes, hujus quoque testes fierent veritatis, in qua didicerant, eos a quibus sua corpora interficerentur, postea nihil habere quod facerent: quoniam quidquid mortuis corporibus facerent, utique nihil facerent, quando in carne omni vita carente nec aliquid sentire posset qui inde migravit, nec aliquid inde perdere qui creavit. Sed inter hæc quæ fiebant de corporibus occisorum, cum Martyres ea non metuentes magna fortitudine paterentur; tamen apud fratres luctus ingens erat, quod nulla dabatur potestas sanctorum funeribus justa persolvere nec occulte subtrahere aliquid, sicut eadem testatur historia, crudelium custodum vigiliæ permittebant. Ita cum illos qui occisi fuerant in dilaceratione membrorum suorum, in conflagratione ossium, in dispersione cinerum, miseria nulla contingeret; istos tamen qui nihil eorum sepelire poterant, magna (*b*) misericordia cruciabat; quia in nullo modo sentientibus ipsi quodam modo sentiebant, et ubi jam illorum nulla erat passio, erat istorum misera compassio.

Euseb. l. 5. c. 1.

CAPUT IX. Officium sepulturæ cur laudatum in Scripturis.

11. Secundum istam quam dixi miseram compassionem laudantur illi, et a rege David benedicuntur, qui Saulis et Jonathæ ossibus aridis sepulturæ misericordiam præstiterunt. Quæ tandem misericordia præstatur nihil sentientibus? An forte hoc revocandum est ad illam * opinionem, quod (*c*) infernum fluvium insepulti non poterant transmeare? Absit hoc a fide Christiana: alioquin pessime actum est cum tanta Martyrum multitudine, quorum non potuerunt corpora sepeliri, et fallaciter eis Veritas dixit, *Nolite timere eos qui corpus occidunt, et postea non habent quid faciant;* si eis tanta mala facere potuerunt, quibus impedirentur ad loca exoptata transire. Sed quia hoc sine ulla dubitatione falsissimum est, nec aliquid obest fidelibus negata eorum corporibus sepultura, nec aliquid si exhibeatur infidelibus prodest: cur ergo illi qui Saulem et filium ejus sepelierunt, misericordiam fecisse dicuntur, et ob hoc a rege pio benedicuntur; nisi quia bene afficiuntur corda miserantium, quando ea dolent in mortuorum corporibus alienis, quæ illo affectu, quo nemo umquam carnem suam odio habet, nolunt fieri post mortem suam corporibus suis; et quod sibi exhiberi volunt quando sensuri non sunt aliis non sentientibus curant exhibere dum ipsi sentiunt.

2. Reg. 2. 5.
* Æneid. 6.
Lucæ 12. 4.
Ephes. 5. 29.

CAPUT X.

12. Narrantur visa quædam, quæ huic disputationi non negligendam videantur inferre quæstionem. Feruntur quippe mortui nonnulli vel in somnis, vel alio quocumque modo apparuisse viventibus atque ubi eorum corpora jacerent inhumata nescientibus, locisque monstratis admonuisse ut sibi sepultura, quæ defuerat, præberetur. Hæc si falsa esse responderimus, contra eorum sensus qui talia sibi accidisse confirmant, impudenter venire videbimur. Sed respondendum est; non ideo putandum esse mortuos ista sentire, quia hæc dicere vel indicare vel petere videntur in somnis. Nam et viventes apparent sæpe viventibus dormientibus, * dum se ipsi nesciant apparere; et ab eis hæc quæ somniaverint audiunt dicentibus, quod eos in somnis agentes aliquid vel loquentes viderint. Si ergo me potest aliquis in somnis videre, sibi aliquid quod factum est indicantem, vel etiam quod futurum est prænuntiantem; cum id ego prorsus ignorem, et omnino non curem, non solum quid ille somniet, sed utrum dormiente me vigilet, an vigilante me dormiat, an uno eodemque tempore vigilemus ambo sive dormiamus, quando ille somnium videt in quo me videt: quid mirum si nescientes mortui nec ista sentientes, tamen a viventibus videntur in somnis, et aliquid dicunt, quod evigilantes verum esse cognoscant? Angelicis igitur operationibus fieri crediderim, sive permittatur de super, sive jubeatur, ut aliquid dicere de sepeliendis corporibus suis videantur in somnis, cum id penitus nesciant quorum illa sunt corpora. Id autem aliquando utiliter fit, sive ad vivorum qualecumque solatium, ad quos pertinent illi mortui, quorum apparent imagines somniantibus; sive ut his admonitionibus generi humano sepulturæ commendetur humanitas: quæ licet defunctis non opituletur, culpanda tamen irreligiositate negligitur. Aliquando autem fallacibus visis homines in magnos mittuntur errores, quos talia perpeti justum est. Velut si quispiam videat in somnis, quod Æneas vidisse apud inferos poetica falsitate narratur: et ei cujuspiam non sepulti appareat imago, loquaturque talia, qualia fertur illi locutus fuisse Palinurus; et cum evigilaverit, ibi corpus ejus inveniat, ubi jacere inhumatum cum somniaret audivit, admonitus et rogatus ut sepeliret inventum; et quia id verum esse comperit, credat ideo mortuos sepeliri, ut eorum animæ ad loca transeant, unde insepultorum animas inferna prohiberi lege somniavit: nonne ista credens, plurimum a tramite veritatis exorbitat?

Mortui quidam apparent, ut sibi sepultura præbeatur: quomodo hæc visa contingant.

* Vide Sermonem 322. et 323. n. 2.

Virgil. Æneid. 2.

CAPUT XI. Visorum in somnis exempla duo.

13. Sic autem infirmitas humana sese habet, ut cum in somnis quisque viderit mortuum, ipsius animam se videre arbitretur; cum autem vivum similiter somniaverit, non ejus animam neque corpus, sed hominis similitudinem sibi apparuisse non dubitet: quasi non possint et mortuorum hominum eodem modo nescientium, non animæ, sed similitudines apparere dormien-

(*a*) Sic MSS. At editi, *honoris*.
(*b*) Editi, *miseria cruciabat : quia nullo modo illis sentientibus* etc. minus bene et dissentientibus MSS.
(*c*) Sola fere editio Lov. *infernum*.

Pater defunctus apparet filio.

tibus (a) Pro certo, cum Mediolani essemus, audivimus, quod cum debitum repeteretur a quodam, defuncti patris cautione prolata, quod filio nesciente a patre jam fuerat persolutum, contristari homo gravissime cœpit, atque mirari quod ei pater moriens non dixerit quid deberet, cum fecisset etiam testamentum. Tunc ei nimis anxio apparuit idem pater ejus in somnis, et ubi esset (b) recautum quo illa cautio vacuata fuerat, indicavit. Quo invento juvenis atque monstrato, non solum falsi debiti calumniam propulsavit, sed etiam paternum recepit chirographum, quod pater non receperat, quando est persoluta pecunia. Hic itaque putatur anima hominis curam gessisse pro filio, et ad eum venisse dormientem, ut docens quod ignorabat, a magna eum molestia liberaret. Sed eodem ipso ferme tempore quo id audivimus, item nobis apud Mediolanum constitutis, Carthaginis rhetor Eulogius, qui meus in eadem arte discipulus fuit, sicut mihi ipse, postea quam in Africam remeavimus, retulit, cum rhetoricos Ciceronis libros discipulis suis traderet, recensens lectionem quam postridie fuerat traditurus, quemdam locum offendit obscurum: quo non intellecto, vix potuit dormire sollicitus: qua nocte somnianti ego illi quod non intelligebat exposui; immo non ego, sed imago mea nesciente me, et tam longe trans mare aliquid aliud sive agente, sive somniante, et nihil de illius curis omnino curante. Quomodo fiant ista, nescio; sed quomodolibet fiant, cur non eodem modo fieri credimus; ut in somnis quisque videat mortuum, quomodo fit ut videat et vivum? ambobus utique nescientibus, neque curantibus quis vel ubi vel quando eorum imagines somniet.

Augustinus ipse in vivis agens apparet in somnis Eulogio rethori et locum Ciceronis exponit.

CAPUT VII. *Visa phreneticorum.*

14. Similia sunt autem somniis nonnulla etiam visa vigilantium, qui turbatos habent sensus, sicut phrenetici, vel quocumque furentes modo; nam et ipsi (c) loquuntur secum quasi vere præsentibus loquantur, et tam cum absentibus quam cum præsentibus, quorum imagines cernunt, sive vivorum, sive mortuorum. Sed quemadmodum ii qui vivunt, ab eis se videri, et cum eis se colloqui nesciunt; neque enim re vera ipsi adsunt, aut ipsi sermocinantur, sed turbatis sensibus homines talia visa imaginaria patiuntur: eo modo et ii qui ex hac vita migrarunt, sic affectis hominibus videntur quasi præsentes, cum sint absentes, et utrum aliquis eos imaginaliter videat, omnino nescientes.

Visum Curmæ curialis.

15. Huic rei simile est etiam illud, cum homines altius quam si dormirent, subtrahuntur corporis sensibus, et occupantur talibus visis. Et his enim apparent imagines vivorum atque mortuorum; sed cum fuerint sensibus redditi, quoscumque mortuos vidisse se dixerint, vere cum eis fuisse creduntur: nec attendunt, qui hæc audiunt, similiter ab eis absentium atque nescientium quorumdam etiam imagines visas esse vivorum. Homo quidam (d) Curma nomine, municipii Tulliensis, quod Hipponi proximum est, curialis pauper, vix illius loci (e) duumviralitius et simpliciter rusticanus, cum ægrotaret, ablatus (f) a sensibus, pene mortuus jacuit aliquot diebus: tenuissimus flatus in naribus, qui manu admota utcumque sentiebatur et erat exiguum viventis indicium, sepeliri ut exanimem non sinebat. Nullos artus movebat, nulla sumebat alimenta: nihil oculis, nihil ullo alio sensu corporis quolibet impacta molestia sentiebat. Videbat tamen multa velut in somnis, quæ tandem aliquando post dies plurimos quasi evigilans, visa narravit. Ac primum mox ut aperuit oculos, Eat aliquis, inquit, ad domum Curmæ fabri ferrarii, et videat quid ibi agatur. Quo cum itum esset, inventus est mortuus eo momento, quo iste fuerat sensibus redditus, et pene a morte revixerat. Tunc intentis qui aderant, illum exhiberi jussum esse quando ipse dimissus est, indicavit; seque illic unde redierat dixit audisse, quod non Curma curialis, sed Curma faber ferrarius ad loca illa mortuorum præceptus fuisset adduci. In illis ergo visis, tamquam somniis suis, (g) inter eos defunctos, quos videbat pro meritorum diversitate tractari, agnovit etiam nonnullos quos noverat vivos. Ipsos autem vere (h) forsitan credidissem, si non inter illa quasi somnia sua vidisset etiam quosdam qui nunc usque adhuc vivunt, clericos videlicet aliquos regionis suæ, a quorum ibi presbytero audivit, ut apud Hipponem baptizaretur a me; quod et factum esse dicebat. Viderat itaque in illa visione presbyterum, clericos, me ipsum, nondum scilicet mortuos, in qua postea vidit et mortuos. Cur non etiam illos sicut nos vidisse credatur, utrosque scilicet absentes atque nescientes; ac per hoc non ipsos, sed similitudines eorum, sicut etiam locorum? Nam et fundum vidit ubi erat ille cum clericis presbyter, et Hipponem ubi a me quasi baptizatus est: in quibus locis profecto non erat, quando illic sibi esse videbatur. Nam quid ibi ageretur eo tempore, nesciebat; quod procul dubio sciret, si vere ibi esset. Visa sunt igitur ista, quæ non (i) præsentantur in ipsis rebus ut sunt, sed in quibusdam rerum imagi-

(a) Duo MSS. *Porro certe*. Septem alii, *Porro*, omisso *certo*.

(b) Bad. Am. et Lov. *repositum quod*. Melius Er. et MSS. *recautum quo*, id est scriptum quo illa cautio revocata, sive ut hic dicitur, vacuata fuerat.

(c) Octo MSS. *Nam et ipsi loquuntur sæpe cum vere præsentibus, loquuntur etiam cum absentibus, quasi cum præsentibus quorum imagines cernunt, sive vivorum etc.*

(d) Bad. et Lov. *de turma Curina nomine*. Et infra constanter habent. *Curina*. At MSS. ubique fere *Curma*: quibus hac in re consentiunt Am. et Er. sed editiones etiam istæ duæ post *Homo quidam*, addunt *de turma*. quod abest a MSS videturque irrepsisse e margine, in qua forte fuerat adnotatum, *De Curma*.

(e) *Duumviralitius* idem sonat quod duumviralis, hoc est, qui duumviratum gessit. Duumviri magistratus municipales appellabantur, quod duo essent, ait Brissonius.

(f) Sic potiores MSS. At editi, *oblatis sensibus*.

(g) Editi, *fuit inter eos*. Abest *fuit* a pluribus MSS.

(h) In editis, *vere mortuos*. Redundat vox *mortuos*, nec est in MSS.

(i) Sic MSS. At editi, *præstantur*.

A nibus adumbrsntur. Denique post multa quæ vidit, etiam in peradisum se introductum esse narravit, dictumque sibl esse, cum inde dimitteretur rediturus ad suos, Vsde, baptizare, si vis esse in isto loco bestorum. Deinde ut a me baptizaretur sdmonitus, jsm factum esse respondit. Cui rursus ille qui cum eo loquebatur: Vade, inquit, vere baptizsre, nam illud in visione vidisti. Post Ista convaluit, perrexit Hipponem. Pscha jam propinquabat, dedit nomen inter alios competentes, pariter cum plurimis incognitus nobis; nec illam mihi visionem, nec cuiquam nostrorum indicare curavit. Baptizatus est, peractis diebus sanctis remeavit ad propria. Biennio vel amplius transacto ego cuncta hæc cognovi; primo per quemdam meum ejusque amicum in convivio meo, dum quædam talia loqueremur: B deinde institi ac feci ut hæc mihi præsens ipse nsrraret, adtestantibus honestis civibus suis; et de mirabili ejus ægritudine, ut jacuerit pene mortuus per dies plurimos, et de illo slio Curma fabro ferrsrio, quod commemoravi superius, et de his omnibus; quæ cum mihi diceret, etiam tunc ab illo se andisse recolebant atque firmabant. Quamobrem sicut vidit baptismum suum et me ipsum et Hipponem, et basilicam et baptisterium, non in rebus ipsis, sed in quibusdam similitudinibus rerum, ita et alios quosdam vivos eisdem nescientibus vivis;

* CAPUT XIII.

* cur non ergo ita et illos mortuos eisdem nescientibus mortuis.

Mortuorum animæ non intersunt rebus viventium.

16. Cur non Istas operationes angelicas credimus, C per dispensationem providentiæ Dei bene utentis et bonis et malis, secundum inscrutabilem altitudinem judiciorum suorum? sive instruantur hinc mentes mortalium, sive fallantur, sive consolentur, sive terreantur: sicut unicuique vel præbenda est misericordia, vel irroganda vindicta, ab illo cui misericordiam et judicium non inaniter cantat Ecclesia. (Psal. 100. 1.) Ut volet accipiat quisque quod dicam. Si rebus viventium interessent animæ mortuorum, et ipsæ nos quando eas videmus alloquerentur in somnis, ut de aliis taceam, me ipsum pia mater nulla nocte desereret, quæ terra marique secuta est ut mecum viveret. Absit enim, ut facta sit vita feliciore crudelis, usque adeo ut quando aliquid angit cor meum, nec tristem filium consoletur, quem dilexit unice, quem D numquam voluit mœstum videre. Sed profecto quod sacer Psalmus personat, verum est. *Quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumsit me.* (Psal. 26. 10.) Si ergo dereliquerunt nos parentes nostri, quomodo nostris curis et rebus intersunt? Si autem parentes non intersunt, qui sunt alii mortuorum qui noverint, quid agamus, quidve patiamur? Isaias propheta dicit, *Tu es enim pater noster: quia Abraham nescivit nos, et Israel non cognovit nos.* (Isai. 63. 16.) Si tanti Patriarchæ quid erga populum ex his procreatum ageretur ignoraverunt, quibus Deo credentibus populus ipse de A illorum stirpe promissus est, quomodo mortui vivorum rebus atque actibus cognoscendis adjuvandisque miscentur? Quomodo dicimus eis fuisse consultum, qui obierunt ante quam venirent mala, quæ illorum obitum consecuta sunt, si et post mortem sentiunt quæcumque (*a*) in vitæ humanæ calamitate contingunt? s An forte nos errando ista dicimus, et hos putamus quietos, quos inquieta vita vivorum sollicitat? Quid est ergo quod piissimo regi Josiæ pro magno beneficio promisit Deus, quod esset ante moriturus, ne videret mala quæ ventura illi loco et populo minabatur? Quæ Dei verba ista sunt: *Hæc dixit Dominus Deus Israel: Verba mea quæ audisti, et veritus es a facie mea cum audisti, quæ locutus sum de isto loco, et qui commorantur* (4. Reg. 22. 18. etc.) B *in eo, ut deseratur et in maledicto sit; et conscidisti vestimenta tua, et flevisti in conspectu meo, et ego audivi, dixit Dominus Sabaoth: Non sic; ecce ego apponam te ad patres tuos, et apponeris cum pace; et non videbunt oculi tui omnia mala, quæ ego induco in locum hunc, et qui commorantur in eo.* Territus iste Dei comminationibus fleverat, et sua vestimenta consciderat: et fit omnium malorum futurorum de properatura morte securus, quod ita requieturus esset in pace, ut illa omnia non videret. Ibi ergo sunt spiritus defunctorum, ubi non vident quæcumque aguntur aut eveniunt in ista vita hominibus. Quomodo ergo vident tumulos suos, aut corpora sua, utrum abjecta jaceant, an sepulta? Quomodo intersunt miseriæ vivorum, cum C vel sua ipsi mala patiantur, si talia merita contraxerunt; vel in pace requiescant, sicut huic Josiæ promissum est, ubi mala ulla nec patiendo nec compatiendo sustineant, liberati ab omnibus malis quæ patiendo et compatiendo cum hic viverent sustinebant?

CAPUT XIV. Objectio adversus superiora.

17. Dixerit aliquis, Si nulla est mortuis cura de vivis, quomodo ille dives qui apud inferos torquebatur, rogabat Abraham patrem, ut mitteret Lazarum ad quinque fratres suos nondum mortuos, et ageret cum eis ne venirent et ipsi in eumdem tormentorum locum? (Lucæ 16. 17.) Sed numquid quia hoc ille dives dixit, ideo quid fratres agerent vel quid paterentur illo tempore, scivit? Ita illi fuit cura de vivis, quamvis quid agerent omnino nesciret, quemadmodum est nobis cura de D mortuis, quamvis quid agant utique nesciamus. Nam si nihil de mortuis curaremus, non utique pro illis Deo supplicaremus. Denique Abraham nec Lazarum misit, sed Moysen ac Prophetas hic eos habere respondit, quos audire deberent, ut ad illa supplicia non venirent. Ubi rursus occurrit, quomodo quid hic ageretur Abraham pater ipse nesciebat, ubi sciebat esse Moysen et Prophetas, id est, libros eorum, quibus homines obediendo tormenta (*b*) inferna evitarent: b ubi denique noverat divitem illum in deliciis, pauperem vero Lazarum in laboribus doloribusque vixisse. Nam et hoc illi ait, *Memento, fili, quia* (Ibidem 25.)

(a) Unus e Vaticanis MSS. *in vita humana calamitates.*

(b) Sola editio Lov. *inferni.*

percepisti bona in vita tua, Lazarus autem mala. Sciebat ergo hæc, quæ utique apud vivos, non apud mortuos gesta fuerant. Verum non cum agerentur in vivis, sed eis mortuis potuit Lazaro indicante cognoscere, ne falsum sit quod
Isai. 63. 16. ait Propheta, *Abraham nescivit nos.*

CAPUT XV. Mortui quomodo sciant quid hic agatur.

18. PROINDE fatendum est, nescire quidem mortuos quid hic agatur, sed dum hic agitur: postea vero audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt; non quidem omnia, sed quæ sinuntur indicare, qui sinuntur etiam ista meminisse; et quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire. Possunt et ab Angelis, qui rebus quæ aguntur hic, præsto sunt, audire aliquid mortui, quod unumquemque illorum audire debere judicat cui cuncta subjecta sunt. Nisi enim essent Angeli, qui possent interesse et vivorum et mortuorum locis, non dixisset Dominus Jesus,
Lucæ 16. 22. *Contigit autem mori inopem illum, et auferri ab Angelis in sinum Abrahæ.* Nunc ergo hic, nunc ibi esse potuerunt, qui hinc illuc quem Deus voluit abstulerunt. Possunt etiam spiritus mortuorum aliqua quæ hic aguntur, quæ necessarium est eos nosse, et (*a*) quos necessarium est ea nosse, non solum præterita vel præsentia, verum etiam futura Spiritu Dei revelante cognoscere: sicut non omnes homines, sed Prophetæ dum hic viverent cognoscebant, nec ipsi omnia, sed quæ illis esse revelanda Dei providentia judicabat. Mitti quoque ad vivos aliquos
2. Cor. 12. 2. ex mortuis, sicut è contrario Paulus ex vivis in
1. Reg. 28. 15. paradisum raptus est, divina Scriptura testatur. Nam Samuel propheta defunctus vivo Sauli etiam regi futura prædixit: quamvis nonnulli non ipsum fuisse qui potuisset magicis artibus evocari, sed aliquem spiritum tam malis operibus congruentem illius existiment similitudinem figurasse: cum liber Ecclesiasticus, quem Jesus filius Sirach * scripsisse traditur, et propter eloquii nonnullam similitudinem Salomonis pronuntiatur, contineat in laude patrum, quod Samuel etiam mortuus prophetaverit. Sed si huic libro ex Hebræorum (quia in eorum non est) canone contradicitur: quid de Moyse dicturi sumus, qui certe et in Deuteronomio mortuus, et in Evangelio cum Elia, qui mortuus non est, legitur apparuisse viventibus?

(Margin: Vide supra lib. 2. ad Simplicianum q. 4. V. 2. Retract. 4. et lib. 2. de doctrina Christiana c. 8. n. 13. *Eccli. 46. 23. Deut. 34. 5. Matth. 17. 3.)

CAPUT XVI. Martyres adesse nonnullis adjuvandis.

19. Hinc et illa solvitur quæstio, quomodo Martyres ipsis beneficiis quæ dantur orantibus, indicant se interesse rebus humanis, si nesciunt mortui quid agant vivi. Non enim solis beneficiorum effectibus, verum etiam ipsis hominum aspectibus confessorem apparuisse Felicem, (*b*) cujus inquilinatum pie diligis, cum a Barbaris Nola oppugnaretur, audivimus, non incertis rumoribus, sed testibus certis. Verum ista divinitus exhibentur, longe aliter quam sese habet usitatus ordo singulis creaturarum generibus at-
Johan. 2. 9. tributus. Non enim quia in vinum aqua, cum voluit Dominus, repente conversa est, ideo nos debemus, quid aqua valeat in elementorum ordine proprio, ab istius divini operis raritate vel potius singularitate discernere: nec quoniam Lazarus
Johan. 11. 44. resurrexit, ideo mortuus omnis quando vult surgit, aut eo modo exanimis a vivente, quomodo a vigilante dormiens excitatur. Alii sunt humanarum limites rerum, alia divinarum signa virtutum; alia sunt quæ naturaliter, alia quæ mirabiliter fiunt: quamvis et naturæ Deus adsit ut sit, et miraculis natura non desit. Non igitur ideo putandum est vivorum rebus quoslibet interesse posse defunctos, quoniam quibusdam sanandis vel adjuvandis Martyres absunt: sed ideo potius intelligendum est, quod per divinam potentiam Martyres vivorum rebus intersunt, quoniam defuncti per naturam propriam vivorum rebus interesse non possunt.

(Margin: Quomodo Martyres adsint petentibus, negat se posse definire.)

20. QUAMQUAM ista quæstio vires intelligentiæ meæ vincit, quemadmodum opitulentur Martyres iis quos per eos certum est adjuvari, utrum ipsi per se ipsos adsint uno tempore tam diversis locis, et tanta inter se longinquitate discretis, sive ubi sunt eorum Memoriæ, sive præter suas Memorias ubicumque adesse sentiuntur: an ipsis in loco suis meritis congruo ab omni mortalium conversatione remotis, et tamen generaliter orantibus pro indigentiis supplicantium, (sicut nos oramus pro mortuis, quibus utique non præsentamur, nec ubi sint vel quid agant scimus,) Deus omnipotens qui est ubique præsens, nec concretus nobis, nec remotus a nobis, exaudiens Martyrum preces, per angelica ministeria usquequaque diffusa præbeat hominibus ista solatia, quibus in hujus vitæ miseria judicat esse præbenda; et suorum merita Martyrum ubi vult, quando vult, quomodo vult, maximeque per eorum Memorias, quoniam hoc novit expedire nobis ad ædificandam fidem Christi, pro cujus illi confessione sunt passi, mirabili atque ineffabili potestate ac bonitate commendet. Res hæc altior est quam ut a me possit attingi, et abstrusior quam ut a me valeat perscrutari: et ideo quid horum duorum sit, an vero fortassis utrumque sit, ut aliquando ista fiant per ipsam præsentiam Martyrum, aliquando per Angelos suscipientes personam Martyrum, definire non audeo; mallem a scientibus ista perquirere. Neque enim nemo est qui hæc sciat, non qui sibi scire videatur et nesciat: dona enim Dei sunt, his alia, et illis alia largientis, secundum Apostolum, qui dicit unicuique dari manifestationem Spiritus ad utilita-
1. Cor. 12. 7. etc. tem: *Alii quidem*, inquit, *datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum, alteri autem fides in eodem Spiritu, alteri donatio curationum in uno Spiritu, alii operationes virtutum, alii prophetia, alii dijudicatio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus*, divi-

(*a*) Sic præstantiores MSS. At editi, *et quæ necessarium non est eos non nosse.*

(*b*) Lov. *apparuisse Felicem civibus vel inquilinis piè a se dilectis*: minus bene et reluctantibus editis aliis et plerisque MSS.

dens propria unicuique prout vult. Horum omnium spiritualium donorum, quæ commemoravit Apostolus, cuicumque data est dijudicatio spirituum, ipse scit ista sicut scienda sunt.

CAPUT XVII. De Johanne monacho.

21. TALEM fuisse credendum est illum Joannem monachum, quem de belli civilis eventu Major Theodosius consuluit imperator: habebat quippe etiam prophetiam. Neque enim singulos singula munerum istorum, sed etiam plura unum habere posse non ambigo. Joannes ergo iste, quadam muliere religiosissima impatienter eum videre cupiente, atque ut hoc impetraret per maritum suum vehementer instante, cum ille nollet, quoniam id numquam permiserat feminis, Vade, inquit, dic uxori tuæ, videbit me nocte proxima, sed in somnis. Et factum est: monuitque illam quidquid fidelem conjugatam moneri oportebat. Quæ cum evigilasset, talem se vidisse hominem Dei viro suo, qualem ille eum noverat, et quid ab illo audierit, indicavit. Qui hoc ab eis comperit, retulit mihi, vir gravis et nobilis, et dignissimus credi. Sed si illum sanctum monachum ipse vidissem, quia sicut fertur, patientissime interrogabatur, et sapientissime respondebat, quæsissem ab eo quod ad istam pertinet quæstionem, utrum ipse ad illam feminam venisset in somnis, id est, spiritus ejus in effigie corporis sui, sicut nos ipsos in effigie corporis nostri somniamus; an ipso aliud agente, vel si dormiebat aliud somniante, sive per Angelum, sive quocumque alio modo in mulieris somnio talis facta sit visio: atque id futurum, ut ipse promitteret, prophetiæ Spiritu revelante præsciverit. Si enim ipse interfuit somnianti: mirabili gratia utique id potuit, non natura; et Dei munere, non propria facultate. Si autem ipso aliud agente, sive dormiente et visis aliis occupato, eum mulier vidit in somnis; profecto tale aliquid factum est, quale illud est quod in

Act. 9. 12.

Actibus Apostolorum legimus, ubi Dominus Jesus loquitur Ananiæ de Saulo, et indicat ei quod Saulus vidit ad se venientem Ananiam, cum hoc Ananias ipse nesciret. Quodlibet horum mihi responderet ille homo Dei, et de Martyribus ab illo pergerem quærere, utrum ipsi adsint in somnis, vel quocumque alio modo videntibus eos in qua figura voluerint; et maxime quando ab eis se torqueri dæmones in hominibus confitentur, et rogant eos ut parcant sibi: an ista fiant Dei nutu per angelicas potestates, in honorem commendationemque Sanctorum ad utilitatem hominum, illis in summa quiete positis, et ad alia longe meliora visa vacantibus seorsum a nobis, orantibusque pro nobis. Nam Mediolani apud sanctos Protasium et Gervasium martyres, expresso nomine, sicut defunctorum quos eodem modo commemorabant, adhuc vivum dæmones episcopum confitebantur Ambrosium, atque ut sibi parceret obsecrabant, illo aliud agente, atque hoc cum ageretur omnino nesciente. An vero aliquando per ipsam præsentiam Martyrum fiant ista, aliquando per Angelorum; et utrum possint, vel quibus signis possint a nobis duo ista discerni; an ea sentire ac dijudicare non valeat, nisi qui habet illud donum per Dei Spiritum dividentem propria unicuique prout vult: dissereret mihi, ut arbitror, ipse Joannes hæc omnia, sicut vellem; ut aut eo docente discerem, et ea quæ audirem vera et certa esse cognoscerem; aut ego crederem quæ nescirem, illo dicente quæ sciret. Quod si mihi forsitan de sancta Scriptura responderet ac diceret, *Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris; sed quæ præcepit tibi Dominus, illa cogita semper:* id etiam gratanter acciperem. Non enim parvus est fructus, si aliqua obscura et incerta, quæ comprehendere non valemus, clarum saltem certumque sit nobis non esse quærenda; et quod unusquisque vult discere, putans prodesse si sciat, discat non obesse si nesciat. Eccli. 3. 22.

CAPUT XVIII. Obsequia sollemnia defunctorum. Altaris, orationum et eleemosynarum sacrificia.

22. QUÆ cum ita sint, non existimemus ad mortuos, pro quibus curam gerimus, pervenire, nisi quod pro eis sive Altaris, sive orationum, sive eleemosynarum sacrificiis solemniter supplicamus: quamvis non pro quibus fiunt omnibus prosint, sed iis tantum quibus dum vivunt comparatur ut prosint. Sed quia non discernimus qui sint, oportet ea pro regeneratis omnibus facere; ut nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia possint et debeant pervenire. Melius enim supererunt ista eis quibus nec obsunt nec prosunt, quam eis deerunt quibus prosunt. Diligentius tamen facit hæc quisque pro necessariis suis, quo pro illo fiant similiter a suis. Corpori autem humando quidquid impenditur, non est præsidium salutis, sed humanitatis officium, secundum affectum quo nemo umquam carnem suam odio habet. Unde oportet ut quam potest pro carne proximi curam gerat, cum ille inde recesserit qui (*a*) gerebat. Et si hæc faciunt qui carnis resurrectionem non credunt, quanto magis debent facere qui credunt: ut corpori mortuo, sed tamen resurrecturo, et in æternitate mansuro impensum ejusmodi officium, sit etiam quodam modo ejusdem fidei testimonium? Quod vero quisque apud Memorias Martyrum sepelitur, hoc tantum mihi videtur prodesse defuncto, ut commendans eum etiam Martyrum patrocinio, affectus pro illo supplicationis augeatur.

Sepulturæ officium. Ephes. 5. 29.

23. HABES ad ea quæ a me putasti esse quærenda, qualem potui reddere responsionem meam: quæ si ultra quam satis est prolixa est, da veniam: id enim factum est amore diutius loquendi tecum. Hunc ergo librum quemadmodum acceperit venerabilis dilectio tua, peto rescriptis tuis noverim, quem tibi perlator ejus faciet sine dubio gratiorem, frater scilicet et compresbyter noster Candidianus, quem per tuas litteras cognitum toto corde suscepi, invitusque dimisi. Multum enim nos in caritate Christi sua præsentia consolatus est, et quod fatendum est, ejus instantia tibi parui. Nam cor meum tanta distendunt, ut nisi ipso assidue commonente me non sineret oblivisci, profecto interrogationi tuæ mea responsio defuisset.

(*a*) Sic MSS. Editi vero, *regebat.*

ADMONITIO

IN LIBRUM DE PATIENTIA.

Suum Eramus de Opuscoli hujus auctore judicium tulit in hæc verba: Augustini non esse phrasis arguit, congruens cum ea quam habent libelli in alio volumine edendi. *Porro libelli edendi in Erasmiana editione sunt, De Continentia, De substantia dilectionis; De fide rerum invisibilium etc. quos ipse libellos perinde ob phrasim rejiciendos et Hugoni Victorino tribuendos censuit. Stylus quidem hujus Opuscoli idem est, fatemur, ac libri de Continentia, et sententiæ ac loca passim sunt quam simillima. At certe prædictum de Continentia librum, cui Opusculum de Patientia apud Erasmum proxime subjungitur, Augustini esse demonstrabitur supra in Admonitione præfigenda eidem libro. Quod ibi observamus, librum de Continentia Sermonem quemdam esse, id etiam juvat annotare de subsequente Opusculo, sub cujus initium Augustinus ita loquitur cap.* 1. Nunc itaque humana patientia, quam capere possumus et habere debemus, cujusmodi sit... quantum patitur brevitas præsentis Sermonis expediam. *Et infra cap.* 3. Intueamur ergo Carissimi *etc. Hinc intelligitur quare ejusmodi Opuscula in eos quos habemus Retractationum libros non retulit Augustinus, qui videlicet aliud Retractationum Opus ad recensendos Sermones suos et Epistolas meditabatur. Qua de re in epistola* 224. *ad Quodvultdeum scribit:* Duo volumina jam absolveram, retractatis omnibus libris meis *etc.* Restabant epistolæ, deinde Tractatus populares, quas Græci Homilias vocant. *Verum Opusculum utrumque de Continentia et de Patientia memorat Augustinus, suumque esse agnoscit in Epistola* 231. *ad Darium. Hoc maxime testimonium Augustini ipsius prohibet ne in dubiis Opuscutis numeremus subsequentem librum, in cujus stylo nos re vera non parum movebat genus orationis, quæ desinit plerumque ac studiose admodum terminatur simili verborum sono. Exemplo sit illud ex capite* 12. *ubi cum Adamo Job ita comparatur:* Cautior fuit iste in doloribus, quam ille in nemoribus: ille victus est in deliciis, iste vincit in pœnis: consensit ille oblectamentis, non cessit iste tormentis.

Ceterum hic liber doctrinam Augustini germanam refert, nihilque penitus habet aut contrarium aut minus ei consentaneum. In capite 13. *Donatistæ sibi ipsis mortem afferentes tacito eorum nomine reprehenduntur: quo loco si quidem non respondetur ad Raziæ exemplum, quod ex libro Machabæorum secundo proferre illi cœperunt anno* 420. *conjectare hinc licet, habitum esse Sermonem ante id tempus. Postea etiam in cap.* 15. *ubi contra divinæ gratiæ adversarios disputatur, parcitur adhuc Pelagianorum nomini: quos quidem ab anno* 418. *solet Augustinus palam et nominatim arguere.*

In capite 26. *hæsitare quosdam intelligimus, quia dicitur laudanda schismatici patientia, qui non ex caritate, sed ex timore gehennæ patitur, ne Christum neget, atque hæc putatur ipsi nonnihil profutura, ut tolerabilior sit ejus damnatio. Sed hoc profecto nequaquam alienum est ab Augustino, qui de ipso infideli Fabritio in lib.* 4. *contra Julianum cap.* 3. *dicit:* Minus enim Fabritius quam Catilina punietur, non quia iste bonus, sed quia ille magis malus: et minus impius quam Catilina Fabritius, non veras virtutes habendo, sed a veris virtutibus non plurimum deviando. *Et lib. de spiritu et littera cap.* 27. *explicans locum Apostoli Rom.* 2. 14. Si autem, *inquit*, hi qui naturaliter quæ legis sunt faciunt, nondum sunt habendi in numero eorum quos Christi justificat gratia, sed in eorum potius quorum etiam impiorum, nec Deum verum veraciter justeque colentium, quædam tamen facta vel legimus, vel novimus, vel audimus, quæ secundum justitiæ regulam non solum vituperare non possumus, verum etiam merito recteque laudamus: quamquam si discutiatur quo fine fiant, vix inveniuntur quæ justitiæ debitam laudem defensionemque mereantur etc.

SANCTI
AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE PATIENTIA.
LIBER UNUS. *

* Scriptus forte ante annum 418.

Principio distinguit Augustinus Patientiam veram a falsa. Hortatur deinde ad eam quæ vera est, per quam pro æterna vita et ex Dei amore mala sufferuntur. Patientiam amplectendam. Docet postremo hanc Patientiæ virtutem, non liberi arbitrii viribus, sed divinæ gratiæ adjutorio tribuendam esse.

CAPUT I. Patientia Dei qualis.

1. Virtus animi quæ patientia dicitur, tam magnum Dei donum est, ut etiam ipsius qui nobis eam largitur, qua malos ut corrigantur exspectat, patientia prædicetur. Ita quamvis
a Deus nihil (a) pati possit, patientia vero a patiendo nomen acceperit, patientem tamen Deum non modo fideliter credimus, verum etiam salubriter confitemur. Sed Dei patientia qualis et quanta sit, quem nihil patientem, nec tamen impatientem, immo etiam patientissimum dicimus, verbis explicare quis possit? Ineffabilis est ergo
b illa patientia, (b) sicut zelus ejus, sicut ira ejus, et si quid hujusmodi est. Nam si tamquam nostra ista cogitemus, in illo nulla sunt. Nihil enim horum nos sine molestia sentimus: absit autem ut impassibilem Dei naturam perpeti ullam molestiam suspicemur. Sicut autem zelat sine aliquo livore, irascitur sine aliqua perturbatione, miseretur sine aliquo dolore, pœnitet eum sine alicujus suæ pravitatis correctione: ita est patiens sine ulla passione. Nunc itaque humana patientia, quam capere possumus, et habere debemus, cujusmodi sit, quantum Dominus tribuit, et quantum patitur brevitas præsentis Sermonis expediam.

CAPUT II. Patientia recta quænam et quam utilis.

2. Patientia hominis, quæ recta est atque laudabilis et vocabulo digna virtutis, ea perhibetur qua æquo animo mala toleramus, (c) ne animo iniquo bona deseramus, per quæ ad me-
c liora perveniamus. Quapropter impatientes dum mala pati nolunt, non efficiunt ut a malis eruantur, sed ut mala graviora patiantur. Patientes autem qui mala malunt non committendo ferre, quam non ferendo committere, et leviora fa-
d ciunt (d) quæ per patientiam patiuntur, et pe-

A jora evadunt quibus per impatientiam merguntur. Bona vero æterna et magna non perdunt, dum malis temporalibus brevibusque non cedunt: quoniam *non sunt condignæ passiones hujus temporis*, sicut Apostolus dicit, *ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis.* Et iterum ait, *Quod est temporale et leve tribulationis nostræ, in incredibilem modum æternum gloriæ pondus operatur* (e) *nobis.* Rom. 8. 18. 1. Cor. 4.17.

e

CAPUT III. Patientia iniquorum quanta.

3. Intueamur ergo, Carissimi, quanta in laboribus et doloribus homines dura sustineant, pro rebus quas vitiose diligunt, et quanto se his feliciores fieri putant, tanto infelicius concupiscunt. Quanta pro falsis divitiis, quanta pro vanis honoribus, quanta pro (f) ludicris affectio- f
nibus periculosissima et molestissima patientissime tolerantur. Pecuniæ, gloriæ, lasciviæ cupidos
B videmus, ut ad desiderata perveniant, adeptisque non careant, soles, imbres, glacies, fluctus, procellosissimas tempestates, aspera et incerta bellorum, immanium plagarum ictus, et vulnera horrenda, non inevitabili necessitate, sed culpabili voluntate perferre. Verum hæ licitæ quodam modo videntur insaniæ. * Namque avaritia, ambitio, luxuria, et variorum oblectamenta ludorum, nisi propter illa facinus aliquod admittatur, sive flagitium quod legibus prohibetur humanis, putantur ad innocentiam pertinere: immo etiam qui sine fraude cujusquam, aut pro habenda vel augenda pecunia, aut pro adipiscendis vel retinendis honoribus, aut in agone certando seu venando, seu theatricum
C aliquid plausibiliter exhibendo magnos labores doloresque pertulerit, parum est quod populari vanitate nullis reprehensionibus cohibetur, sed

* CAPUT IV. Hæc a vanis laudatur.

(a) Duodecim MSS. *nihil mali pati possit.*
(b) Hic undecim MSS. addunt, *non tamen nulla.*
(c) Lov. cum uno tantum MS. *nec animo iniquo bona deseramus:* minus bene.

(d) Lov. *quam quæ.* Abest *quam* ab editis aliis et MSS.
(e) Editi, *in nobis.* Abest *in* a MSS. et a Græco textu Apostoli.
(f) Vaticani duo MSS. *lubricis.*

Psal. 9. 3. insuper extollitur laudibus: *Quoniam laudatur*, sicut scriptum est, *peccator in desideriis animæ suæ*. Vis enim desideriorum facit tolerantiam laborum et dolorum: et nemo nisi pro eo quod delectat, sponte suscipit ferre quod cruciat. Sed istæ, ut dixi, cupiditates, propter quas explendas qui eis flagrant, multa dura et acerba patientissime sustinent, licitæ existimantur legibusque concessæ.

CAPUT V. Immanis tolerantia Catilinæ ac latronum. * De Catilina Sallust.

4. Quin quod etiam pro apertis sceleribus, non ut ea puniant, sed ut perpetrent multa homines gravissima perferunt? Nonne de quodam nobilissimo patriæ parricida, sæcularium litterarum loquuntur auctores, quod famem, sitim, frigus ferre poterat, ejusque erat corpus patiens inediæ, algoris, vigiliæ, supra quam cuiquam a credibile est? Quid de latronibus dicam, (*a*) quorum omnes cum insidiantur viatoribus, noctes perpetiuntur insomnes, atque ut transeuntes excipiant innocentes, sub qualibet cœli asperitate nocentem animum corpusque defigunt? Quidam vero eorum invicem torquere perhibentur, ita ut exercitatio contra pœnas nihil distet a pœnis. Non enim tantum fortassis excruciantur a judice ut a dolentibus veritas inquiratur, quantum a suis sociis ut a patientibus non prodatur. Et tamen in his omnibus miranda est potius quam laudanda patientia: immo nec miranda nec laudanda, quæ nulla est; sed miranda duritia, neganda patientia: nihil autem illic jure laudandum, nihil utiliter imitandum; tantoque rectius majore supplicio dignum judicaveris animum, quanto magis vitiis subdit instrumenta virtutum. Patientia comes est sapientiæ, non famula concupiscentiæ, patientia amica est bonæ conscientiæ, non inimica innocentiæ.

CAPUT VI. Patientiam veram a falsa dis ingu[it] caussa patiendi.

5. Cum ergo videris quemquam patienter aliquid pati, noli continuo laudare patientiam, quam non ostendit nisi caussa patiendi. Quando illa bona est, tunc ista vera est: quando illa non polluitur cupiditate, tunc a falsitate ista distinguitur. Cum vero illa tenetur in crimine, tunc hujus multum erratur in nomine. Non enim sicut omnes qui sciunt sunt participes scientiæ; ita omnes qui patiuntur sunt participes patientiæ; Sed qui passione recte utuntur, hi patientiæ veritate laudantur, hi patientiæ munere coronantur.

CAPUT VII. Pro æterna salute quanta sufferre debent boni, si tanta pro temporali vita patiuntur mali. Lucæ 21. 19.

6. Verumtamen cum pro libidinibus, vel etiam sceleribus, cum denique pro ista temporali vita ac salute multa homines horrenda mirabiliter sufferunt, satis nos admonent quanta sufferenda sint pro vita bona, ut etiam postea possit esse æterna, et sine ullo temporis termino sine utilitatis ullius detrimento vera felicitate secura. Dominus ait, *In vestra Patientia possidebitis animas vestras*. Non sit, villas vestras laudes vestras, luxurias vestras: sed *animas vestras*. Si ergo tanta suffert anima ut possideat unde pereat, quanta debet sufferre ne pereat? Deinde ut illud dicam quod culpabile non est, A si tanta suffert pro salute carnis suæ inter manus secantium sive urentium medicorum, quanta debet sufferre (*b*) pro salute sua inter furores b quorumlibet inimicorum? Cum medici, ne corpus moriatur, per pœnas corpori consulant; inimici autem pœnas et mortem corpori comminando, ut anima et corpus in gehenna occidatur impellant.

Non animæ tantum, sed ipsi quoque corpori consulitur ferendo mortem et dolores c

7. Quanquam et ipsi corpori tunc providentius consulatur, si temporalis salus ejus pro justitia contemnatur, et pœna vel mors ejus patientissime pro justitia sufferatur. De corporis quippe redemtione quæ in fine futura est, loquitur Apostolus, ubi ait, *Et ipsis in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem filiorum* (*c*) *exspectantes redemptionem corporis nostri*. Deinde B subjunxit, *Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid et sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus*. Rom. 8. 23. etc. * Cum ergo torquent aliqua mala, sed non extorquent opera mala, non solum anima per patientiam possidetur, verum etiam cum per patientiam corpus ipsum ad tempus affligitur vel amittitur, in æternam stabilitatem salutemque resumitur, et ei per dolorem et mortem inviolabilis sanitas et felix immortalitas comparatur. Unde Dominus Jesus ad patientiam exhortans Martyres suos, etiam ipsius corporis integritatem futuram sine cujusquam, non dicam membri, sed capilli amissione, promisit. *Amen dico vobis*, inquit; *capillus capitis vestri non peribit*. Lucæ 21. 18. Ut quoniam *nemo* C *umquam*, sicut Apostolus dicit, *carnem suam odio habuit*, Ephes. 5. 29. magis homo fidelis per patientiam quam per impatientiam pro statu suæ carnis invigilet et futuræ incorruptionis inæstimabili lucro quantalibet ejus præsentia damna compenset.

* CAPUT VIII.

Patientiæ usus in animo et in corpore

8. Quamvis autem patientia virtus sit animi, partim tamen ea utitur animus in se ipso, partim vero in corpore suo. In se ipso utitur patientia, quando illæso et intacto corpore aliquid quod non expediat vel non doceat, facere aut dicere quibuslibet adversitatibus aut fœditatibus rerum seu verborum stimulis incitatur et patienter mala omnia tolerat, ne ipse mali aliquid opere vel ore committat. * Per hanc patientiam sustinemus, etiam dum corpore sani sumus, D quod inter hujus sæculi scandala beatitudo nostra differtur: unde dictum est quod paulo ante commemoravi, *Si quod non videmus, speramus, per patientiam exspectamus*. Rom. 8. 25. Hac patientia sanctus David conviciantis opprobria toleravit, 2. Reg. 16. 10. et cum facile posset ulcisci, non solum non fecit, verum et alium pro se dolentem commotumque compescuit; et potestatem regiam magis adhibuit prohibendo, quam exercendo vindictam. Neque tunc ejus corpus aliquo morbo affligebatur aut vulnere, sed humilitatis tempus agnoscebatur, ac (*d*) ferebatur voluntas Dei propter d

* CAPUT IX. Patientia animi.

(*a*) Tres tantum MSS. *qui omnes*.
(*b*) Editi omittunt, *pro salute sua*. Restituitur ex MSS.
(*c*) In editis, *filiorum Dei*. Abest *Dei* a MSS.
(*d*) Sola editio Lov. *referebatur*.

quam patientissimo animo amaritudo contumeliæ bibebatur. Hanc patientiam Dominus docuit, quando commotis zizaniorum permixtione servis, et volentibus ea colligere, dixit respondisse patremfamilias: *Sinite utraque crescere usque ad messem*. Oportet enim patienter ferri, quod festinanter non oportet auferri. Hujus et ipse patientiæ præbuit et demonstravit exemplum, quando ante passionem corporis sui, (*a*) discipulum Judam prius quam ostenderet traditorem, pertulit furem; et ante experimentum vinculorum et crucis et mortis, labiis ejus dolosis non negavit osculum pacis. Hæc omnia, et si qua alis sunt quæ commemorare longum est, ad eum patientiæ modum pertinent, quo animus non sua peccata, sed quæcumque extrinsecus mala patienter sustinet in se ipso, suo prorsus corpore illæso.

Matth. 13. 30.

Johan. 12. 6 et 13. 29. Matth. 26. 49.

* CAPUT X. Patientia in externis incommodis.

* Alius est autem patientiæ modus, quo idem ipse animus quæcumque molesta et gravia in sui corporis passionibus perfert; non sicut stulti vel maligni homines, propter adipiscenda vana, vel scelera perpetranda; sed sicut a Domino definitum est, *propter justitiam*. Utroque modo sancti Martyres certaverunt. Nam et impiorum opprobriis saturati sunt, ubi animus corpore intacto quasdam veluti plagas suas integer sustinet; et in corporibus vincti sunt, inclusi sunt, fame ac siti affecti sunt, torti sunt, secti sunt, dilaniati sunt, incensi sunt, trucidati sunt: et pietate (*b*) immobili subdiderunt Deo mentem, cum paterentur in carne quidquid exquirenti crudelitati venit in mentem.

Matth. 5. 10. Utraque patientia in Martyribus.

Patientiæ majus certamen diabolo sæviente.

9. Majus sane patientiæ certamen est, quando non visibilis inimicus persequendo atque sæviendo urget in nefas, qui palam et aperte a non consentiente vincatur; sed ipse diabolus qui etiam per filios infidelitatis tamquam per sua vasa filios lucis insequitur, per se ipsum occultus impugnat sæviendo instans ut contra Deum fiat aliquid vel dicatur. * Talem illum Job sanctus expertus est, utraque tentatione vexatus, sed in utraque stabili patientiæ robore et armis pietatis invictus. Nam prius illæso corpore cuncta quæ habebat amisit, ut animus ante suæ carnis cruciatum subtractis rebus, quas magni pendere homines solent, frangeretur, et adversus Deum loqueretur aliquid, his amissis propter quæ illum colere putabatur. Percussus est etiam omnium subita orbitate filiorum, ut quos singillatim susceperat, simul perderet, tamquam eorum numerositas, non unde felicitas ornaretur exstiterit, sed unde calamitas augeretur. Ubi autem ista perpessus in Deo suo mansit immobilis, ejus affixus est voluntati, quem non posset amittere nisi propria voluntate; et pro iis quæ perdidit eum qui abstulit tenuit, in quo inveniret quod numquam periret. Neque enim ille abstulerat qui nocendi habuit voluntatem, sed ille qui dederat potestatem. * Aggressus est inimicus et corpus, nec ea quæ homini extrinsecus inerant, sed ipsum jam hominem in qua potuit parte percussit. A capite usque ad pedes ardebant dolores: scatebant vermes, sanies defluebat; manebat in putri corpore animus integer, horrendosque cruciatus carnis contabescentis inviolata pietate et incorrupta patientia perferebat. Aderat uxor, nec ferebat opem aliquam viro, sed in Deum blasphemiam suggerebat. Non enim eam diabolus, cum etiam filios abstulisset, tamquam nocendi imperitus reliquerat, quæ quantum esset necessaria tentatori, jam in Eva didicerat. Sed modo alterum Adam, quem per mulierem caperet, non invenerat. Cautior fuit iste in doloribus, quam ille in nemoribus: ille victus est in deliciis, iste vicit in pœnis: consensit ille oblectamentis, non cessit iste tormentis. Aderant et amici, non ut in malis consolarentur, sed ut malum suspicarentur. Neque enim eum qui tanta patiebatur, innocentem esse credebant, nec tacebat eorum lingua quod illius conscientia non habebat; ut inter immanes cruciatus corporis, etiam falsis animus cæderetur opprobriis. At ille sustinens in carne dolores suos, in corde errores alienos, conjugis corripiebat insipientiam, amicos docebat sapientiam, servabat ubique patientiam.

* CAPUT XI. Patientia sancti Job. Job. 1. 12.

CAPUT XII.

Job. 2. 7.

Gen. 3. 1. Job cautior Adamo.

CAPUT XIII. Impatientia Donatistarum sibi manus afferentium quando a catholicis quæruntur.

10. Hunc intueantur, qui sibi ingerunt mortem, quando quæruntur ad vitam; et sibi auferendo præsentem, abnegant et futuram. Qui si ad Christum negandum vel aliquid contra justitiam faciendum, sicut veri Martyres, cogerentur, omnia potius patienter ferre, quam sibi impatienter mortem inferre debuerant. Quod si fugiendorum malorum caussa recte fieri posset, Job sanctus se ipse perimeret, ut tanta mala in rebus suis, in filiis suis, in membris suis diabolicæ crudelitatis effugeret. Non autem fecit. Absit enim ut in se committeret ipse vir sapiens, quod nec mulier suggessit insipiens. Quia et si suggessisset, merito et hic illud audisset, quod audivit suggerendo blasphemiam: *Locuta es tamquam una ex insipientibus mulieribus. Si bona suscepimus de manu Domini, mala non sustinebimus?* Et (*c*) ipse quippe patientiam perdidisset, sive blasphemando, sicut illa voluerat sive se interficiendo, quod nec illa ausa fuerat dicere, moreretur: atque esset inter illos de quibus dictum est, *Væ iis qui perdiderunt patientiam:* et augeret potius quam evaderet pœnas, qui post sui corporis mortem, sive ad blasphemorum, sive ad homicidarum, vel etiam plus quam parricidarum supplicia raperetur. Si enim parricida eo sceleratior est quam quilibet homicida, quia non tantum hominem, verum etiam propinquum necat; inque ipsis parricidis, quanto propinquiorem quisque peremerit, tanto judicatur immanior: sine dubio pejor est qui se occidit; quia nemo est homini se ipso propinquior. Quid ergo miseri faciunt, qui cum et hic sibimet ingestas, et postea non solum impietatis adversus Deum, sed etiam ipsis quam in se exercuerunt crudelitatis luant debitas pœnas, insu-

Job. 2. 10.

Eccli. 2. 16.

(*a*) Gallicani septem MSS. *diabolum*. Vaticani tres *diabolus*.

(*b*) Casalinus MS. *pietate immobilem*.

(*c*) Novem MSS. *Et ipsam*.

per quærunt et Martyrum glorias? cum etiam si pro vero Christi testimonio persecutionem paterentur, et se interficerent, ne aliquid a persecutoribus paterentur, recte illis diceretur, *Væ iis* a *qui perdiderunt patientiam*. Quomodo enim (a) justum præmium patientiæ redditur, si et impatiens passio coronatur? Aut quomodo innocens

Matth. 13. 19.

judicabitur, cui dictum est, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*, si homicidium committit in se ipso, quod committere prohibetur in proximo?

CAPUT XIV. Patientia bonorum.

Eccl. 2. 1. etc.

11. Audiant ergo sancti de Scripturis sanctis præcepta patientiæ: *Fili accedens ad servitutem Dei, sta in justitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem; deprime cor tuum et sustine; ut crescat in novissimis vita tua. Omne quod tibi supervenerit accipe, et in dolore sustine, et in humilitate tua patientiam habe. Quoniam in igne probatur aurum et argentum, homines vero receptibiles in camino humiliationis.*

Prov. 3. 11. et 12.

Et in loco alio legitur: *Fili ne deficias in disciplina Domini, neque fatigeris, cum ab illo increparis. Quem enim diligit Dominus, corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit.*

Hebr. 12. 5. et 6.

Quod hic positum est, *filium quem recipit*; hoc in supradicto testimonio est, *homines receptibiles*. Hoc enim justum est, ut qui de pristina felicitate paradisi propter contumacem deliciarum appetentiam dimissi sumus, per humilem molestiarum patientiam recipiamur: fugaces mala faciendo, reduces mala patiendo; ibi contra justitiam facientes, hic pro justitia patientes.

CAPUT XV. Patientia non venit ex liberi arbitrii viribus, sed ex divino adjutorio.

12. Sed vera patientia quæ hujus est nomine digna virtutis, quærendum est unde sumatur. Sunt enim qui eam tribuant viribus voluntatis humanæ, non quas habent ex divino adjutorio, sed quas ex libero arbitrio. Error autem iste superbus est; eorum est enim qui abundant, de quibus dicitur in Psalmo, *Opprobrium eis qui abundant, et despectio superbis*. Non ergo est ista *patientia pauperum*, quæ *non perit in æternum*. Hi enim pauperes ab illo eam divite accipiunt, cui dicitur, *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges*. A quo est omne datum optimum, et omne donum perfectum. Ad quem clamat egenus et pauper, qui laudat nomen ejus, et petendo, quærendo, pulsando, dicit, *Deus meus eripe me de manu peccatoris, et de manu legem prætereuntis et iniqui: quoniam tu es patientia mea, Domine, spes mea a juventute mea*.

Psal. 122. 4.
Psal. 9. 26.
Psal. 13. 2.
Jacobi 1. 17.
Psal. 70. 4. et 5.

Isti autem qui abundant, et egere ad Deum dedignantur, ne ab illo accipiant veram patientiam, de sua falsa gloriantes, consilium inopis volunt confundere, quoniam Dominus spes ejus est. Nec attendunt, cum homines sunt, et suæ, id est, humanæ voluntati tantum tribuunt, in illud se incurrere quod scriptum est, *Maledictus omnis qui spem suam ponit in homine*. Unde etiamsi eis contingat, ut aliqua dura et aspera, vel ne displiceant hominibus, vel ne graviora patiantur,

Psal. 13. 6.
Jerem. 17. 5.

A vel sibi placendo et amando præsumtionem suam, eadem ipsa superbissima voluntate sustineant; hoc illis dicendum est de patientia, quod de sapientia beatus Jacobus apostolus dicit; *Non est ista sapientia de sursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica*. Cur enim non sit (b) superborum falsa patientia, sicut superborum est falsa sapientia? A quo est autem vera sapientia, ab illo est et vera patientia. Huic enim cantat ille spiritu pauper, *Deo subjecta est anima mea, quoniam ab ipso est patientia mea*.

Jacobi 3. 15. b

Psal. 61. 6.

CAPUT XVI. Objectio cur voluntatis vires non sufficiant ad patiendum pro justitia, sicut pro injustitia.

13. Sed respondent et loquuntur dicentes, Si voluntas hominis sine ullo Dei adjutorio viribus liberi arbitrii tam multa gravia et horrenda perfert, sive in animo, sive in corpore, ut mortalis vitæ hujus et peccatorum delectatione perfruatur, B cur non eodem modo eadem ipsa voluntas hominis eisdem viribus liberi arbitrii, non ad hoc exspectans se divinitus adjuvari, sed sibi naturali possibilitate sufficiens, quidquid laboris vel doloris ingeritur, pro justitia et vita æterna patientissime sustinet? An vero inquiunt, idonea est iniquorum voluntas, Deo non adjuvante, ut se ipsi in cruciatibus pro iniquitate, et ante quam ab aliis crucientur, exerceant: idonea est voluntas moras vitæ hujus amantium, ut Deo non adjuvante, inter atrocissima et longa tormenta in mendacio perseverent, ne sua facinora confitentes, jubeantur occidi: et non est idonea justorum voluntas, nisi eis vires de super suggerantur, quaslibet pœnas, vel ipsius decore justitiæ, vel æternæ vitæ amore perferre?

CAPUT XVII. Solutio. Iniquos duritiem ex cupiditate, pios fortitudinem ex caritate habere.

C 14. Qui hæc dicunt, non intelligunt et quemque iniquorum tanto esse ad quæcumque mala perferenda duriorem, quanto in eo major est cupiditas mundi; et quemque justorum tanto esse ad quæcumque mala perferenda fortiorem, quanto in eo est major caritas Dei. Sed cupiditas mundi initium habet ex arbitrio voluntatis, progressum ex jucunditate voluptatis, firmamentum ex vinculo consuetudinis. *Caritas autem Dei diffusa est in cordibus nostris*, non utique ex nobis, sed *per Spiritum-sanctum, qui datus est nobis*. Proinde ab illo est patientia justorum, per quam diffunditur caritas (c) eorum. Quam caritatem laudans atque commendans Apostolus, inter cetera ejus bona dixit eam et cuncta sufferre. *Caritas*, inquit, *magnanima est*. Et paulo post ait, *Omnia* D *tolerat*. Quanto ergo major est in sanctis caritas Dei, tanto magis pro eo quod diligitur, et quanto major est in peccatoribus cupiditas mundi, tanto magis pro eo quod concupiscitur, omnia tolerantur. Ac per hoc inde est patientia vera justorum, unde est in eis caritas Dei; et inde est patientia falsa iniquorum, unde est in eis cupiditas mundi. Propter quod dicit Joannes apostolus, *Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, dilectio Patris non est in ipso. Quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est et concupiscentia oculorum, et*

Rom. 5. 5.

c

1 Cor. 13. 4. et 7.

1. Johan. 2. 15. et 16.

(a) Ita MSS. At editi, *justo*.
(b) Cyprianus in lib. de bono Patientiæ. *Si sapientia illic vera non est, esse non potest et vera patientia.*
(c) Duo MSS. *in cordibus eorum*.

ambitio sæculi, quæ non est ex Patre sed ex mundo est. Hæc igitur concupiscentia quæ non est ex Patre, sed ex mundo, quanto fuerit in homine vehementior et ardentior, tanto fit quisque pro eo quod concupiscit. omnium molestiarum dolorumque patientior. Idcirco. sicut supra diximus, non est ista patientia de sursum descendens: patientia vero piorum de sursum est descendens a Patre luminum. Itaque illa terrena est, ista cœlestis: illa animalis, ista spiritalis; illa diabolica, ista deifica. Quoniam concupiscentia, qua fit ut peccantes omnia pertinaciter patiantur, ex mundo est; caritas autem qua fit ut recte viventes omnia fortiter patiantur, ex Deo est. Et ideo illi falsæ patientiæ potest sine adjutorio Dei voluntas humana sufficere; tanto durior, quanto cupidior; et eo tolerabilius mala sustinens. quo ipsa fit pejor; huic autem, quæ vera patientia est, ideo voluntas humana, nisi de super adjuta et inflammata, non sufficit, quia Spiritus-sanctus est ignis ejus; quo nisi accensa diligat impassibile bonum, ferre non potest quod patitur malum.

Patientiæ falsæ sufficit voluntas humana non autem veræ.

CAPUT XVIII. Ut caritas ex Deo, ita ex ipso patientia vera quæ manat a caritate.

1. Johan. 4. 16.

15. Sicut enim divina testantur eloquia, *Deus caritas est, et qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in illo manet.* Quisquis ergo contendit haberi posse Dei caritatem sine Dei adjutorio quid aliud contendit, nisi haberi Deum posse sine Deo? Quis autem hoc dicat Christianus, quod nullus dicere audeat insanus? Exsultans ergo apud Apostolum vera, pia, fidelisque patientia, (a) dicit ore sanctorum, *Quis nos separabit a caritate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut scriptum est, Quia propter te mortificamur tota die, deputati sumus sicut oves victimæ. Sed in his omnibus supervincimus per eum qui dilexit nos:* non per nos, sed *per eum qui dilexit nos.* Deinde sequitur et adjungit, *Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque potestates, neque præsentia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.* Hæc est illa caritas Dei, quæ *diffusa est in cordibus nostris:* non ex nobis, sed *per Spiritum-sanctum, qui datus est nobis.* Malorum autem *concupiscentia*, propter quam in eis est falsa patientia, *non est ex Patre*, sicut dicit apostolus Joannes, *sed ex mundo est.*

Rom. 8. 35. etc.

Psal. 43. 22.

Rom. 5. 5.

1. Johan. 2. 16.

CAPUT XIX. Si cupiditas ex mundo, quomodo ex humana voluntate.

Rom. 1. 25.

16. Hic dicet aliquis, Si ex mundo est concupiscentia malorum, per quam fit ut mala omnia pro eo quod ab illis concupiscitur perferant, quomodo ex eorum dicitur voluntate? Quasi vero non et ipsi ex mundo sint, cum ab eis diligitur mundus, (b) deserto eo per quem factus est mundus. *Serviunt* enim *creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula.* Sive itaque mundi vocabulo Joannes apostolus dilectores significaverit mundi, voluntas quæ ex ipsis est, utique ex mundo est: sive mundi nomine cœlum et terram et quæcumque in eis sunt, hoc est universam complexus sit creaturam, voluntas procul dubio creaturæ, quæ non est Creatoris, ex mundo est. Propter quod talibus Dominus dicit, *Vos de deorsum estis, ego de sursum sum: vos de hoc mundo estis, ego non sum de hoc mundo.* Apostolis autem dicit, *Si de mundo hoc essetis, mundus quod suum est diligeret.* Sed ne sibi amplius arrogarent, quam eorum mensura poscebat, et hoc quod eos non esse dixit ex mundo, naturæ putarent esse, non gratiæ: *Quia vero*, inquit, *de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.* Ergo de mundo (c) erant: nam ut de mundo non essent, electi sunt de mundo.

Rom. 8. 23.

Johan. 15. 19.

Quod quis non sit ex mundo, non naturæ est, sed gratiæ.

CAPUT XX. Electio gratiæ prævenit omnia merita bona.

Rom. 11. 5. et 6.

17. Hanc autem electionem non præcedentium in bonis operibus meritorum, sed electionem gratiæ demonstrans Apostolus, sic inquit: *Et in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est gratia.* Hæc est electio gratiæ, id est, electio qua per Dei gratiam homines eliguntur. Hæc est, inquam, electio gratiæ, qua omnia bona merita præveniuntur humana. Si enim ullis bonis meritis datur, jam non gratis datur. sed debita redditur, ac per hoc non vero nomine gratia nuncupatur; ubi *merces*, sicut idem dicit Apostolus, *non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.* Si autem ut vera sit gratia, id est, gratuita, nihil invenit in homine, cui merito debeatur; quod bene intelligitur et in eo quod dictum est, *Pro nihilo salvos facies eos:* profecto ipsa dat merita, non meritis datur. Prævenit ergo etiam fidem, ex qua omnia bona opera incipiunt. *Justus enim*, sicut scriptum est, *ex fide vivit.* Porro autem gratia non solum adjuvat justum, verum etiam justificat impium. Et ideo etiam cum adjuvat justum, et videtur ejus meritis reddi, nec sic desinit esse gratia; quoniam id adjuvat quod ipsa est largita. Propter hanc itaque gratiam, quæ cuncta bona merita humana præcedit, non solum Christus ab impiis occisus est, verum etiam *pro impiis mortuus est.* Et ante quam moreretur, non utique justos, sed justificandos elegit Apostolos, quibus ait, *Ego vos de mundo elegi.* Quibus enim dixit, *De mundo non estis;* et ne putarent se numquam fuisse de mundo, mox addit, *sed ego vos de mundo elegi:* profecto ut de mundo non essent, ipsius in eos electione collatum est. Quocirca si per suam justitiam, non per gratiam ejus eligerentur, non de mundo electi essent: quoniam de mundo electi non essent, si jam justi essent. Deinde si propterea sunt electi, quia jam justi erant; ipsi priores jam Dominum elegerant. Quis enim potest esse justus, nisi eligendo justitiam? *Finis autem legis Christus ad justitiam omni credendi.* * *Qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio: ut quemadmodum scriptum est, Qui gloriatur, in Domino glorietur.* Ipse est ergo nostra justitia.

Gratia dat merita, non meritis datur.

Rom. 4.

Psal. 55. 8.

Prævenit fidem.

Habac. 2. 4.

Rom. 5. 6.

Johan. 15. 19.

Rom. 10. 4.

* 1. Cor. 1. 30.

(a) Casalinus MS. *patientia sanctorum dicit:* omisso *ore.*

(b) Editi, *deserentes eum.* At MSS. *deserto eo,* præter unum Melensem codicem, qui habet *deserente eo.*

(c) Lov. non erant. Abest *non* ab Er. et pluribus MSS.

CAPUT XXI. Gratiæ et fidei dono etiam antiqui qui ante incarnationem justificati sunt. Ephes. 2. 8. Exodi 33. 19.

18. Unde et antiqui justi ante incarnationem Verbi, in hac fide Christi, et in hac vera justitia, quod est nobis Christus, justificati sunt; hoc credentes futurum, quod nos credimus factum: et ipsi gratia salvi facti per fidem, non ex se ipsis, sed Dei dono; non ex operibus, ne forte extollerentur. Bona quippe opera eorum non prævenerunt misericordiam Dei, sed subsecuta sunt. Ipsi quippe audierunt, ipsi scripserunt longe ante quam Christus venisset in carne: *Miserebor cui misertus ero, et misericordiam præstabo cui misericors fuero.* E quibus Dei verbis, tanto post apostolus Paulus diceret, *Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei.* (Rom. 9. 16.) Ipsorum etiam vox est longe ante quam Christus venisset in carne: *Deus meus, misericordia ejus præveniet me.* (Psal. 58. 11.) Quomodo autem possent alieni esse a fide Christi, quorum caritate etiam nobis prænuntiatus est Christus; sine cujus fide quisquam mortalium nec fuit, nec est, nec esse aliquando poterit justus? Si ergo jam justi a Christo eligerentur Apostoli, prius illum ipsi elegissent, ut justi eligi possent; quia sine illo justi esse non possent. Sed non ita factum est, ipse quippe illis ait, *Non vos me elegistis, sed ego vos elegi.* (Johan. 15. 16.) Unde dicit apostolus Joannes, *Non quod dilexerimus Deum, sed quia ipse prior dilexit nos.* (1. Johan. 4. 10.)

Sine fide nullus unquam justus fuit.

CAPUT XXII. Ante gratiæ electionem injusti omnes.

19. Quod cum ita sit, quid est homo utens in hac vita propria voluntate, ante quam eligat et diligat Deum, nisi injustus et impius? Quid est, inquam, homo aberrans a Creatore creatura, nisi Creator ejus memor sit ejus, et eligat eum gratis, et diligat gratis? (Psal. 3. 8.) Quia ipse non potest eligere vel diligere, nisi prius electus dilectusque curetur, qui cæcitate eligenda non cernit, et languore diligenda fastidit. Sed forte quis dicat, Quomodo Deus prius eligit et diligit iniquos, ut justificet eos, cum scriptum sit, *Odisti Domine omnes operantes iniquitatem?* (Psal. 5. 7.) Quomodo putamus, nisi miro et ineffabili modo? Et tamen etiam (a) nos possumus cogitare, quod medicus bonus ægrotum et odit et diligit: odit enim, quia ægrotat; diligit, ut ægritudinem pellat.

CAPUT XXIII. Quomodo caritas veræ patientiæ, ita cupiditas fons malæ patientiæ. Rom. 5. 5.

20. Hæc propter caritatem dicta sint, sine qua in nobis non potest esse vera patientia; quia in bonis caritas Dei est, quæ tolerat omnia, sicut in malis mundi cupiditas. Sed hæc caritas per Spiritum sanctum est in nobis, qui datus est nobis. Unde a quo nobis est caritas, ab illo est patientia. Mundi autem cupiditas, quando patienter sustinet onera cujuslibet calamitatis, gloriatur de viribus propriæ voluntatis, tamquam de stupore morbi, non de robore sanitatis. (b) Insana est ista gloriatio; non est patientiæ, sed dementiæ. Voluntas ista tanto videtur patientior acerborum malorum, quanto est avidior temporalium bonorum, quia inanior æternorum.

* CAPUT XXIV. Voluntatem malam esse posse etiam sine spiritus mali instigatione.

* 21. Quod si eam exagitat et inflammat fallacibus (c) visis et suasionibus (d) immundis diabolicus spiritus et maligna conspiratione sociatus, efficit hominis voluntatem, vel errore dementem, vel appetitu cujuslibet mundanæ delectationis ardentem: (e) quæ cum videtur intolerabilia mirabiliter sustinere, non tamen ideo etiam voluntas mala sine instigatione alterius immundi spiritus, sicut voluntas bona sine adjutorio sancti Spiritus non potest esse. Nam esse posse voluntatem malam etiam sine aliquo spiritu vel seducente vel incitante, in ipso diabolo satis ostenditur, qui per nullum alium diabolum, sed propria voluntate factus diabolus invenitur. Voluntas itaque mala sive cupiditate rapiatur, sive timore revocetur, sive lætitia diffundatur, sive tristitia contrahatur, atque in his omnibus perturbationibus animi quæcumque sunt aliis vel (f) alio tempore graviora contemnat et perferat; potest et sine alterius spiritus instinctu se ipsa seducere, et defectu a superioribus in inferiora lapsando, quanto jucundius æstimaverit quod adipisci appetit, vel amittere metuit, vel adeptum gaudet, vel amissum dolet, tanto tolerabilius pro eo ferre quod sibi minus est ad patiendum, quam illud ad fruendum. Quidquid enim illud est, ex creatura est, cujus nota (g) voluptas est. Quodam modo enim familiari contactu atque connexu ad experiendam ejus suavitatem adjacet amanti creaturæ amata creatura.

CAPUT XXV. Bona voluntas non nisi ex Deo.

22. Voluptas autem Creatoris, de qua scriptum est, *Et torrente voluptatis tuæ potabis eos*, (Psal. 35. 9.) longe alterius generis est: neque enim, sicut nos, creatura est. Nisi ergo amor ejus detur inde nobis, non est unde esse possit in nobis. Ac per hoc voluntas bona, qua diligitur Deus, in homine non potest esse, nisi in quo Deus operatur et velle. (Philip. 2. 13.) Hæc igitur voluntas bona, id est, voluntas Deo fideliter subdita, voluntas sanctitate superni ardoris accensa, voluntas quæ diligit Deum et proximum propter Deum; sive amore, de quo respondet apostolus Petrus, *Domine, tu scis quia amo te*, (Johan. 21. 15.) sive timore, de quo dicit apostolus Paulus, *In timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini;* (Philip. 2. 12.) sive gaudio, de quo dicit, *Spe gaudentes, in tribulatione patientes;* (Rom. 12. 12.) sive tristitia, qualem se dicit magnam habuisse pro fratribus suis: (Rom. 9. 2.) quæcumque amara et aspera sufferat, caritas Dei est, quæ omnia tolerat, (1. Cor. 13. 7.) quæ non diffunditur in cordibus nostris, nisi per Spiritum-sanctum, qui datus est nobis. (Rom. 5. 5.)

* CAPUT XXVI. Piorum patientia Dei donum.

* Unde nequaquam dubitante pietate, sicut caritas sancte amantium, ita patientia pie tolerantium Dei donum est. Neque enim divina Scriptura fallit aut fallitur, quæ non solum in veteribus libris habet hujus rei testimonia, cum Deo dicitur, *Patientia mea tu es;* (Psal. 70. 5.) et, *Ab ipso est patientia mea;* (Psal. 61. 6.) et ubi alius Propheta dicit, accipere nos Spiritum fortitudinis; verum etiam in apostolicis litteris (Philip. 1. 29.)

(a) Ita duo Vaticani MSS. Alii vero plerique cum editis, non possumus.
(b) Sic MSS. At editi, *Insania.*
(c) Plures MSS. *visibus.* In persimili loco libri de Continentia, cap. 2. n. 5 legitur, *Quisquis in corde occurrentibus suggestionibus quorumque visorum... consensit.*
(d) Aliquot MSS. *immundus et diabolicus spiritus*, Et mox Vaticani duo, *et maligna conspiratione socialus.*
(e) Sic probæ notæ MSS. At editi, *quæcumque videntur.*
(f) Plerique MSS. *vel eo tempore*
(g) Editi, *voluntas est.* Verius MSS. *voluptas est.*

legitur, *Quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, sed ut etiam patiamini propter eum.* Non ergo quasi de proprio faciat animum elatum quod sibi audit esse donatum.

Schismaticorum patientia pro Christo an laudanda. Ephes. 4. 3.

23. Si quis autem non habens caritatem, quæ pertinet ad unitatem spiritus et vinculum pacis, quo catholica Ecclesia congregata connectitur, in aliquo schismate constitutus, ne Christum neget, patitur tribulationes, angustias, famem, nuditatem, persecutionem, pericula, carceres, vincula, tormenta, gladium, vel flammas, vel bestias, vel ipsam crucem timore gehennarum, et ignis æterni: nullo modo ista culpanda sunt, immo vero et hæc laudanda patientia est. Non enim dicere poterimus, melius ei fuisse ut Christum negando nihil eorum pateretur, quæ passus est confitendo: sed existimandum est fortasse tolerabilius ei futurum judicium, quam si Christum negando cuncta illa vitaret: ut illud quod ait Apostolus, *Si tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest;* nihil prodesse intelligatur ad regnum cælorum obtinendum, non ad extremi judicii tolerabilius supplicium subeundum.

I. Cor. 13. 3.

CAPUT XXVII. An hæc eorum patientia sit Dei donum.

24. Sed merito quæri potest, utrum et ista patientia donum Dei sit, an viribus tribuenda sit voluntatis humanæ, qua quisque ab Ecclesia separatus, non pro errore qui eum separavit, sed pro veritate sacramenti seu verbi quæ apud eum remansit, timore pœnarum æternarum pœnas patitur temporales. Cavendum est enim, ne forte, si Dei donum istam patientiam dixerimus, hi quibus inest, etiam ad regnum Dei pertinere credantur; si autem illam donum Dei esse negaverimus, cogamur fateri, sine adjutorio et munere Dei in voluntate hominis esse posse aliquid boni. Neque enim hoc non est bonum, ut credat homo æterno supplicio se esse puniendum, si negaverit Christum, et ista pro fide qualecumque supplicium perferat et contemnat humanum.

Dona filiorum heredum et dona filiorum exheredatorum diversa.

25. Proinde sicut negandum non est hoc esse donum Dei, ita intelligendum est alia esse Dei dona filiorum illius Jerusalem, quæ sursum libera est mater nostra: (* hæc sunt enim quodam modo hereditaria, in quibus sumus *heredes Dei, coheredes autem Christi:*) alia vero quæ possunt accipere etiam filii concubinarum, quibus Judæi carnales et schismatici vel hæretici comparantur. Quamvis enim scriptum sit, *Ejice ancillam et filium ejus: neque enim heres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac;* et Abrahæ dixerit Deus, *In Isaac vocabitur tibi semen;* quod sic est Apostolus interpretatus, ut diceret, *Id est, non qui filii carnis, hi filii Dei, sed filii promissionis deputantur in semine;* ut intelligeremus semen Abrahæ secundum Isaac propter Christum ad Dei filios pertinere, qui sunt corpus Christi et membra, id est, Ecclesia Dei una, vera, germana, catholica, tenens piam fidem; non eam quæ per elationem vel timorem, sed eam quæ per dilectionem operatur; tamen etiam filios concubinarum quando a filio suo Isaac dimisit (a) Abraham, nonnulla eis largitus est munera, ne relinquerentur omni modo inanes, non ut tenerentur heredes. Sic enim legimus: *Dedit autem Abraham omnem censum suum Isaac filio suo, et filiis concubinarum suarum dedit Abraham munera, et dimisit eos ab Isaac filio suo.* Si ergo filii sumus liberæ Jerusalem, alia dona exheredatorum, alia intelligamus heredum. *Hi enim heredes sunt*, quibus dicitur, *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timorem, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater.*

Gal. 4. 26. * CAPUT XXVIII. Rom. 8. 17. Gal. 4. 30. Gen. 21. 10. Rom. 9. 7. et 8. Gal. 5. 6. Gen. 25. 6.

CAPUT XXIX. Patientiæ pauperum Christi merces æterna.

26. Clamemus ergo spiritu caritatis, et donec veniamus ad hereditatem, in qua semper maneamus, liberali amore simus, non servili timore (b) patientes. Clamemus, quamdiu pauperes sumus, donec illa hereditate ditemur. Magna quippe inde pignora accepimus, quod ad nos ditandos pauper factus est Christus, quo in supernas divitias exaltato, missus est qui sancta desideria nostris cordibus inspiraret Spiritus-sanctus. Horum pauperum adhuc credentium, nondum contemplantium; adhuc sperantium, nondum tenentium; adhuc desiderio suspirantium, nondum felicitate regnantium; adhuc esurientium et sitientium, nondum satiatorum; horum ergo *pauperum patientia non peribit in æternum:* non quia et illic patientia erit, ubi quod toleretur non erit; sed *non peribit*, dictum est, quia infructuosa non erit. Fructum autem habebit æternum, ideo non peribit in æternum. Qui enim laborat inaniter, cum eum spes fefellerit, propter quam laborabat, merito dicit, Perdidi tantum laborem: quisquis vero ad sui laboris promissa pervenerit, gratulans dicit, Non perdidi laborem meum. Dicitur ergo labor non periisse, non quia manet perpetuus, sed quia non est inaniter fusus. Sic et patientia pauperum Christi, sed ditandorum heredum Christi, non peribit in æternum; non quia et illic patienter ferre jubebimur, sed quia pro iis quæ hic patienter pertulimus, æterna beatitudine perfruemur. Non dabit finem sempiternæ felicitati, qui donat temporalem patientiam voluntati: quia utrumque munus donatæ donatum est caritati.

Psal. 9. 19.

FINIS TOMI OCTAVI.

(a) Editi hoc et proximo loco, *divisit*. At MSS. constanter habent *dimisit*: juxta Græcam LXX. Genes. 25. 6, καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτοὺς Hebræum verbum sonat *emisit*.

(b) In omnibus prope MSS. *patientes:* sed in quibusdam sic verba interpuncta sunt, *non servili timore. Patientes clamemus* etc. In editis autem cum eadem verborum interpunctione legitur: *Patienter* etc.

ADMONITIO

Opuscula Moralia, quæ in 6. Tomo Parisinæ editionis a PP. Maurinis collecta fuerunt, alias, fatentibus hisce, dispersa erant in plurimos, ut in Erasmiana. Hinc crimine damnari non reor, si quis impulsu utilitatis Studentium, scilicet ut augerentur volumina in specie, et minuerentur in numero, hæc disjungat inter se, et in duos Tomos transferat. Prout sic et in Decimo Tomo ubi habentur locata, signatum erit discrimen, ut Lectores certi fiant, et cognoscant quæ fuerint a nobis translata. Et hinc minus erimus nos arguendi, qui omnia in duos divisimus, quæ in uno tantummodo legebantur, minus inquam eorum arguendi, qui dispersa ubique, et undequaque ediderunt. Nec multum proinde recessimus ab editione Mauriniana, ut error sit magnæ notæ. Quæ autem hic habentur opera sunt:

SERMONUM INDEX
SECUNDUM ORDINEM VETEREM
COMPARATUM CUM NOVO.

QUI SUPPOSITITII SUNT ET IN APPENDICEM REJECTI, CHARACTERE ITALICO DESIGNANTUR.

SERMONES

DE VERBIS DOMINI

SERMONES

DE VERBIS APOSTOLI.

SERMONES

DE SANCTIS.

Ordo vetus.	*Ordo novus.*
9. *Christo igitur.*	218. *App.*
10. *Hodie, Fratres carissimi.*	220. *App.*
11. *Quotiescumque, Fratres.*	221. *App.*
12. In passione.	276
13. *Cunctorum licet.*	188. *App.*
14. *Hodie de Actib. Apostolorum.*	189. *App.*
15. *Institutio sollemnitatis.*	190. *App.*
16. *Nostis Fratres carissimi.*	192. *App.*
17. Multa nobis.	347
18. *Adest nobis.*	194. *App.*
19. *Corruptum peccatis.*	247. *App.*
20. *Post illum sacro-sanctum.*	196. *App.*
21. *Natalem sancti Johannis.*	197. *App.*
22. *Aurum de terra.*	199. *App.*
23. Diei hodiernæ sollemnitas.	292
24. Apostolum Petrum.	147
25. *Filioli mei audite nos.*	204. *App.*
26. *Notum vobis omnibus.*	201. *App.*
27. *Cum omnes beati.*	202. *App.*
28. *Piscatoris et persecutoris.*	203. *App.*
29. *Hodie duos* etc.	205. *App.*
30. *Beatissimi Laurentii.*	206. *App.*
31. *Dicit Dominus.*	86. *App.*
32. *Cum omnes beatos Martyres.*	207. *App.*
33. *Cui simile est.*	87. *App.*
34. *Est Tract. de Assumtione, tom. 11.*	
35. *Adest nobis, Dilectissimi.*	208. *App.*
36. *Hodie, dilectiss. Fr. Johannis,*	198. *App.*
37. *Hodie, Dilectissimi.*	209. *App.*
38. *Modo cum Evangelica* etc.	77. *App.*
39. *Recogitemus.*	250. *App.*
40. *O Fratres carissimi.*	251. *App.*
41. *In lectione apostolica.*	104. *App.*
42. In lectione Evangelii.	101
43. *Si omnium Sanctorum.*	222. *App.*
44. *Triumphalis beati Martyris.*	223. *App.*
45. Psalmus qui cantatur Domino.	31
46. *Non martyrium.*	224. *App.*
47. *Quotiescumque.*	225. *App.*
48. Omnium quidem *etc.*	334
49. *Certamine universorum* etc.	226. *App.*
50. Quoniam dies sanctorum *etc.*	335
51. Domini fratres et coepiscopi.	94

SERMONES XVII.

A PARISIENSIBUS ADDITI.

1. *Sicut dies hodiernus.*	131. *App.*
2. *Pars est Sermonis 51.*	
3. Delectatione recentissima	63
4. Apparuit Dominus.	116
5. Audistis lectionem.	233
6. Sollemnitate diei.	265
7. *Pars est Sermonis 88.*	
8. Magnum spectaculum.	274
9. Magnum et multum mirandum.	275
10. Cum sanctum Evangelium *etc.*	307
11. Propter hunc locum.	308

Ordo vetus.	*Ordo novus.*
12. Sermonem a nobis debitum.	309
13. Admonent nos eloquia divina.	65
14. Sollemnitate sanctæ Virginis.	53
15. *Pars est Sermonis 160.*	
16. Bona opera fideiium.	337
17. Quando bona opera.	338

SERMONES

DE DIVERSIS.

1. Quoniam voluit Dominus.	255
2. Admoniti sumus cantare.	34
3. Admoniti sumus, et spiritu.	29
4. Liberatoris nostri.	251
5. Multis et variis modis.	252
6. Narratio resurrectionis.	243
7. *Pars est Sermonis 361.*	
8. Rudimenta ministerii nostri.	216
9. Ordo est ædificationis vestræ.	37
10. Cum lectio legeretur.	148
11. Ne moras faciamus.	260
12. Resurrectio Domini.	261
13. Dominus Jesus.	262
14. Qui meminit debiti sui.	1
15. De Aggæo propheta.	50
16. In divinis.	12
17. Cum sanctæ lectiones.	6
18. Quoniam scriptum est.	33
19. Cum cantaremus Deo.	25
20. Deus et Dominus noster.	32
21. Audivimus.	68
22. Evangelii lectio.	75
23. Visionem magnam.	79
24. Dominum nostrum.	119
25. Hanc sententiam.	166
26. Ante diem Dominicum.	149
27. Verbi Dei assiduos auditores.	179
28. Qui Deum timetis.	107
29. De miraculis Dei.	320
30. Diximus quidem hesterno die.	321
31. Hesterno die.	322
32. Misericordia quidem Dei.	323
33. Debet a nobis.	324
34. Hodie Lectio.	278
35. *Hodie Lectio de Actibus.*	189. *App.*
36. *Pars est Sermonis 279.*	
37. Beati Laurentii.	304
38. *Quando natalitia sanctorum.*	346. *App.*
39. Martyres, nomen est Græcum.	287
40. Prolixa narratio.	288
41. Debuimus quidem.	298
42. Fortitudinem sanctorum *etc.*	283
43. Evangelium nos admonuit.	86
44. Hesternæ Lectionis.	4
45. Præstabit nobis.	37
46. Et hesterno die et hodie.	73
47. Durum videtur et grave.	90
48. Beatus apostolus.	56

FRAGMENTA.

SERMONES

AD FRATRES IN EREMO.

SERMONES UNDECIM

EX MAJORIS CARTHUSIÆ MSS.

SERMONES

A JAC. SIRMONDO ADDITI.

EX APPENDICE SIRMONDI.

SERMONES AB HIERONYMO.

VIGNERIO ADDITI,

In Parte I. Supplementi.

EX EADEM PARTE I. SUPPLEMENTI.

IN PARTE II. SUPPLEMENTI.

SERMONES HIC NUNC

Primum vulgati.

FRAGMENTA HIC ADDITA.

SERMO HERACLII.

SYLLABUS CODICUM

AD QUOS

RECOGNITI SUNT SERMONES ET OPUSCULA

TOMI HUJUS OCTAVI

NECNON VARIANTES LECTIONES ALIQUOT INTER OMISSAS SELECTÆ

*Quæ asteriscum * habent videntur referendæ in textum*

MANUSCRIPTI CODICES,

et notæ quibus indicantur.

a. Veteres libri e bibliotheca Abbatiæ S. Audoeni Rotomagensis.
b. Beccensis monasterii codices.
bd. Bedæ collectanea in Paulum manuscripta bibliothecæ Bertinianæ ac Floriacensis.
bn. Mss. S. Benigni Divionensis.
c. Carcassonensis Ecclesiæ.
cr. Ecclesiæ Carnutensis.
cs. Cisterciensis Abbatiæ.
cst. Codices PP. Cisterciensium S. Crucis in Jerusalem de Urbe: unde Sermonum aliquot occasionem diemque didicimus, nec-non quo eos loco dixerit Augustinus.
cl. Mss. Colbertinæ bibliothecæ plures, inter quos majoris pretii unus, qui 824. notatur, Sermones de verbis Evangelii veteri ordine, secundum quem in Bedæ seu Flori collectione plerumque laudantur, digestos continens, iisque insertos quosdam, quorum vel nihil prorsus in ante editis, vel fragmenta solum exstabant.
cb. Libri Corbejenses optimæ notæ ac vetustissimi.
cor. Mss. S. Cornelii Compendiensis.
e. Excerptorum Eugypii codices duo calamo scripti, Germanensis unus, alter Corbejensis.
f. Floriacenses Mss.
fl. Flori seu vulgati Bedæ collectio in Paulum manuscripta e bibliotheca Corbejensi.
fs. Mss. S. Mauri Fossatensis.
Ful. RR. PP. Fuliensium cœnobii S. Bernardi Parisiensis.
g. Gemmeticensis Abbatiæ.
g. S. Germani a pratis codices bene multi, et ex iis singulares quidam ac perelegantes.
l. Libri Laudunensis Ecclesiæ.
lr. Lyrensis monasterii.
m. S. Michaelis in periculo maris.
n. Navarrici collegii Parisiensis.
ph. Phimarconensis codex corticeus, qui olim Narbonensis Ecclesiæ fuit.
pr. Pratellenses Mss.
r. Regiæ bibliothecæ, præter alia exemplaria, volumen singulare, quod a Jacobo Sirmondo laudatum est, complectens duas priores partes collectorii Sermonum Augustinianorum Roberto de Bardis Cancellario Parisiensi auctore adornati.
rm. Remigiani apud Remos cœnobii codices.
s. Bibliothecæ Sorbonici gymnasii.
t. S. Theodorici prope Remos.
v. S. Victoris apud Parisios.
vd. Vindocinensis Abbatiæ.
Alii quidam codices suis locis indicantur.

EDITI CODICES.

Am. Sermonum Augustinianorum libri per Johannem de Amerbach excusi Basileæ an. 1494 et 1495.
Er. A Desiderio Erasmo recensiti et apud Basileam rursum editi Frobenianis typis an. 1529.
Vlim. Volumen Sermonum de Diversis Johannis Vlimmerii cura publicatum Lovanii an. 1564.
Par. Parisiensis editio sermonibus nonnullis aucta an. 1571.
Lov. Editio Lovaniensium Theologorum opera longe auctior et castigatior e prelo Plantiniano profecta an. 1576.
Sir. Codex Sermonum additorum a Jacobo Sirmondo an. 1631.
Vig. Supplementum a Hieronymo Vignierio procuratum et altera vice castigatius paulo excusum an. 1655.

SERMO CLXXXI. et duo proxime sequentes collati sunt ad bn. cb. fs. pr. rm. vd. Am. Er. Par. et Lov.
CLXXXIV. emendatus est ad cl. n. r. Lov.
CLXXXV. ad cl. n. r. v. Lov.
CLXXXVI. ad duos cb. f. gr. n. r. vd. Am. Er. Par. Lov.

CLXXXVII. ad tres cb. ad duos n. ad f. t. v. Am. Er. Par. Lov.

CLXXXVIII. ad duos cb. et duos n. ad f. r. v. Am. Er. Par. Lov.

CLXXXIX. Nusquam hunc vidimus in Mss.

CXC. repertus est in cl. r. v. Lov.

CXCI. collatus ad tres cb. ad f. n. r. t. Lov.

In Mss. f. n. t. etc. istud habet exordium : *Unigenitus Christus Dei filius, verus sol justitiæ, ita terris illuxit, ut non desereret cælos, et ibi æterne manens, et hic temporaliter transiens: ibi sempiternum constituens diem, hic humanum patiens diem; ibi sine horarum cursu perenniter vivens, hic sine peccati incursu temporaliter moriens: ibi permanens vita sine occasu, hic vitam nostram a mortis liberans casu. Ibi majestatis suæ calore Angelorum mentes accendit, hic vitam hominum moresque discernit. Ibi lux capitur, quam peccata nullus exstinguit; hic homo nascitur, qui peccata cuncta distinguit. Ibi Deus cum Deo, hic Deus et homo; ibi lumen de lumine, hic quod illuminat omnem hominem. Ibi verbo cælos extendit, hic viam perveniendi ad cælos ostendit. Ibi mysterium nativitatis suæ cum Patre firmavit, hic membra carnis suæ in matre formavit. Ibi ad dexteram Patris sedens, hic in præsepia jacens: ibi Angelos pascens, hic in terra parvulus esuriens: ibi perfectis potestatibus manens indeficiens panis, hic cum natis infantibus alimento indigens lactis: ibi bono faciens, hic mala patiens; ibi nunquam moriens, hic post mortem resurgens et mortalibus æternam vitam condonans. Deus factus est homo, ut homo Deus fieret. Formam servi accepit Dominus, ut homo verteretur in Dominum. Cælorum habitator et conditor habitavit in terris, ut homo de terris migraret ad cælos. Verbum enim Patris, per quod facta sunt tempora* etc.

SERMO CXCII. correctus est ad tres cb. et duos n. ad c. f. gr. r. vd. Am. Er. Par. Lov.

CXCIII. ad cl. cb. f. r. v. Lov.

CXCIV. ad duos cb. et duos n. ad f. r. t. Am. Er. Par. Lov.

CXCV. ad tres cb. ad f. n. t. Am. Er. Par. Lov.

CXCVI. Nullum hujus exemplar scriptum invenimus, præterquam in Regio libro.

CXCVII. contulimus cum duobus bd. cum fl. et editis.

CXCVIII. Hunc in Mss. frustra quæsivimus.

CXCIX. invenimus in quatuor cb. et duobus n. in f. gr. r. rm. t. vd. Am. Er. Par. Lov.

CC. castigatus est ad Mss. tres cb. ad f. gr. n. r. rm. t. v. vd. et ad superiores editiones.

1015. D. Editi : *Deum* adoraverunt. At Mss. *agnoverunt*.

SERMO CCI. ad Mss. duos cb. et duos n. ad f. gr. r. rm. t. v. et ad editiones correctus est.

CCII. ad cb. f. gr. n. r. rm. Am. Er. Par. Lov.

CCIII. ad quatuor cb. ad f. n. t. Lov.

CCIV. ad cl. rm. Vig.

CCV. ad cl. r. v. Lov.

1026. C. Lov. *quibus* quisque *volat ad Deum*. Abest *quisque* a Mss. cujus loco subauditur *oratio*.

SERMO CCVI. Ad hunc emendandum usi sumus codicibus cl. r. rm. v. et Lov.

In editione Lov. et in recentioribus tantum Mss. r. v. prænotatur *Dominica 2. Quadragesimæ*. non quod hac die dictus sit ab Augustino, sed ut in ipsa legatur plebi. Sic Sermo superior aliique ex subsequentibus quidam certis diebus adsignantur in prædictis libris.

1027. C. Lov. *facilius volanda* perveniamus. At Mss. *perveniant : supple orationes nostræ*.

SERMO CCVII. et tres subsequentes castigavimus ope Mss. cl. r. rm. v. et Lov.

1029. D. Codex cl. *cordis* pœnitentis *intentio*.

SERMO CCXI. correximus ad duos cl. gr. rm. v. Am. Er. Par. Lov.

CCXII. ad cl. r. v. Lov.

CCXIII. in editis tantum vidimus, non in Mss.

CCXIV. Hic primum editus ex Remigiano libro, postque editionem repertus etiam in Ms. Theodericensi.

1052. A. Post, *natolitia* Theodericensis codex addit, * *volatilia*.

1054. B. Ms. t. *Sic credimus quod natus sit* : omisso, *in eum*.

SERMO CCXV. recognitus est in cb. l. r. v. Vig.

1060. C. Vig. confessus *me fuerit coram hominibus*, confitebitur *illum* etc. Verius Ms. l. *confusus*, *confundet*.

SERMO CCXVI. collatus est ad gr. Vlim. Par. Lov.

CCXVII. Erutus ex Mss. f. et gr.

CCXVIII. inventus in Ms. unico Regio et apud Lov.

CCXIX. emendatus est ad r. t. v. et Lov.

CCXX. ad cl. r. t. v. Lov.

CCXXI. ad duos c. ad r. t. v. Lov.

CCXXII. ad r. t. v. Lov.

CCXXIII. ad d. r. t. v. Lov.

CCXXIV. ad r. rm. v. Am. Er. Par. Lov.

In quibusdam Mss. prænotatur, *Dominica in albis*: et in iisdem, Regio scilicet ac Victorino, prolixius habet exordium, hæc in verba : *Ad omnes quidem pertinet sermo, quo cura nostra complectitur : verumtamen hodie terminata sacramentorum sollemnitate, vos alloquor novella germina sanctitatis, regenerata ex aqua et spiritu, germen pium, examen novellum, flos nostri honoris, et fructus laboris, gaudium et corona mea, omnes qui statis in Domino Apostolicis verbis vos alloquor : Ecce nox præcessit... Et carnis curam ne feceritis in concupiscentiis. Et ut vitam induatis, quam sacramento indui-*

stis. Quotquot enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Facti enim estis membra Christi. Et cogitetis quid facti estis; omnia ossa vestra dicent etc. Illud fere totum reperies in Sermone Appendicis CLXXII. necnon ex prioribus verbis quædam initio Sermonis CCCLIII. inter Augustinianos.

SERMO CCXXV. non repertus nisi in Vaticano Ms. et in editione Lov.

CCXXVI. castigatus est ad cl. d. r. t. vat. v. Lov.
CCXXVII. ad d. f. t. v. Lov.
CCXXVIII. ad Ms. v. et Vig.
CCXXIX. ex duobus bd. et ex fl. hic adjiciendum curavimus.
CCXXX. Hunc emendavimus ad cl. r. t. v. vat. Lov.
CCXXXI. et CCXXXII. ad d. f. r. t. v. Am. Er. Par. Lov.
CCXXXIII. et CCXXXIV. ad d. r. t. v. Lov.
CCXXXV. ad tres cb. ad d. n. r. v. Am. Er. Par. Lov.
CCXXXVI. ad cl. r. t. v. vat. Lov.
CCXXXVII. ad f. r. t. v. Am. Er. Par. Lov.
CCXXXVIII. erutus est ex Vindocinensi Ms.
CCXXXIX. correctus ad vat. Am. Er. Par. Lov. et ad Appendicem operum Fulgentii.
CCXL. et tres subsequentes emendati sunt ad duos cb. ad d. gr. t. v. vd. Am. Er. Par, Lov,
CCXLIV. ad d. r. t. v. et Sir. collatus est.
CCXLV. Hujus scriptum exemplar nullum vidimus. Exstabat in editis Am. Er. Par. Lov. et in Appendice operum Fulgentii.
CCXLVI. collatus est ad f. r. t. v. Vig. In optimæ notæ Floriacensi libro inscribitur, *Habitus quinta feria.*
CCXLVII. antea Fulgentii nomine vulgatus, sed hic jam Aug. redditus auctoritate codicis est.
CCXLVIII. recognitus est in libris t. Am. Er. Par. Lov. et in Fulgentii operum Appendice.
CCXLIX. castigatus ad d. r. t. v. Vig.
CCL. ad d. r. t. Vig. et ad vetustissimum f. in quo prænotatur, *Habitus sexta feria.*
CCLI. ad duos cb. ad d. gr. r. t. vd. Vlim. Par. Lov.
CCLII. ad duos cb. ad gr. r. Vlim. Par. Lov.
CCLIII. ad f. r. t. v. Am. Er. Par. Lov.
CCLIV. in ante editis invenimus, non in Mss.
CCLV. vidimus in unico Ms. gr. et apud Vlim. Par. Lov.
CCLVI. correximus ad d. cl. r. t, vat. v. Sir.
CCLVII. et CCLVIII. damus hic primum ex Ms. f.
CCLIX. Emendatus est ad m. r. vat. v. Sir.
CCLX. ad cb. gr. r. Vlim. Par. Lov.
CCLXI. ad gr. Vlim. Par. Lov.

1190. A. Codex gr. *ad hoc te* avoco.

SERMO CCLXII. recensitus est ad f. gr. Vlim. Par. Lov.

CCLXIII. ad duos cb. ad n. r. t. Am. Er. Par. Lov.
CCLXIV. erutus est ex Ms Vindocinensi.
CCLXV. emendatus ad cb. r. v. Par. Lov.
CCLXVI. et CCLXVII. Horum scriptum aliquod exemplar videre non licuit.
CCLXVIII. et duos proxime sequentes correximus ad cl. d. r. t. vat. v. et Sir.
CCLXXI. in Mss. frustra quæsitus est.
CCLXXII. recognitus est in cl. fl. t. vat. Vig. et in Fulgentii epistola ad Ferrandum.
CCLXXIII. castigatus ad f. r. rm. v. Lov.
CCLXXIV. et CCLXXV. ad cl. gr. rm. v. Par. Lov.
CCLXXVI. ad duos cb. et tres gr. ad m. n. pr. rm. Am. Er. Par. Lov.
CCLXXVII. ad cl. n. r. rm. t. Lov.
CCLXXVIII. ad cl. cb. d. gr. m. Vlim. Par. Lov.
CCLXXIX. ad d. r. t. v. vd. Sir.
CCLXXX. et duo subsequentes collati sunt cum r. rm. t. v. Lov.
CCLXXXIII. cum cb. r. t. v. Vlim. Par. Lov.
CCLXXXIV. in nostris Mss. non inventus.
CCLXXXV. emendatus est ad r. t. v. Lov.
CCLXXXVI. ad cl. d. gr. r. t. vat. v. Vlim. Par. Lov.
CCLXXXVII. ad gr. Vlim. Par. Lov.
CCLXXXVIII. ad d. r. t. vd. Sir. et ad Petavianum Ms.

1289. B. Codex t. *Si ergo nota est ei, in cujus corde est, verbum jam notum est dicturo.*

Ibid. C. Mss. *faceret* per sonorum mutationes *verbum cordis.*

1290. B. Aliquot Mss. *nisi in te fieret post vocem.*

SERMO CCLXXXIX. correximus ad d. cl. rm. t. Vig.

CCXC. ad tres cl. ad gr. r. rm. t. Am. Er. Par. Lov.
CCXCI. ad cl. d. rm. t. Vig.
CCXCII. ad duos cb. ad cl. d. r. t. v. Am. Er. Par. Lov.
CCXCIII. ad cl. r. rm. t. vat. Vig.

1314. A. Vig. *nec ad suum* factum. Verius Mss. *fastum.*

Ibidem Mss. *parum de se* justificatur *dies.*

1316. A. Mss. *necessarium præcursori* fidei.

SERMO CCXCIV. recognovimus in duobus bn. in a. cst. cl. cb. f. fs. g. lr. m. pr. rm. v. d. Am. Er. Par. Lov.

1329. B. loco, *tabefactus;* habetur in Mss. *tabificatus.*

SERMO CCXCV. et duo subsequentes collati sunt ad d. r. rm. t. v. Lov. prætereaque CCXCVI. et CCXCVII. ad cl.
CCXCVIII. recognitus in cl. d. gr. r. t. Vlim. Par. Lov. et quidem in posterioribus aliquot Mss. brevior inventus est quam in editionibus; sed editiones a vetustissimis Mss. habent auctoritatem.

1350. C. Editiones: *unde gaudeamus in novissimis.* At Mss. *in novissimo.*

SERMO CCXCIX. hic primum editus ex Ms. cb.
CCC. et CCCI. collati sunt ad d. r. t. v. Lov. ac præterea CCCI. ad cl.
CCCII. ad bd. cl. d. fl. r. t. et Lov.

1368. Editi: *ad* impetranda *meliora.* At Mss. *appetenda.*

1371. C. Apud bd. et fl. *quando* faciendo *bonum* etc.

SERMONEM CCCIII. In Mss. non reperimus.
CCCIV. recognovimus in cl. d. r. t. Vlim. Par. Lov.
CCCV. redintegravimus juvantibus vat. cl. r. t. Sir.

1380. A. Isthæc verba, (*quæ hic esse non dubito; nam si dubito, nec ipse granum ero: audite, inquam, me*) apud Sir. omissa, restituuntur hic ex Mss. cl. t.

SERMO CCCVI. correctus est ad r. t. Lov.
CCCVII. et CCCVIII. ad duos cb. ad cr. gr. r. t. Par. Lov.

1389. D. Codex alter cb. *Temere juravit*, quia nescivit. *Tamen lapsus est*, quia *juravit.* In eodem codice initium hujus CCCVIII. Sermonis ita fini alterius cohæret, ut Sermo ex duobus unus efficiatur.

SERMO CCCIX. emendatus est ad gr. r. t. v. Par. Lov.
CCCX. ad d. r. t. vat. v. Lov.
CCCXI. ad eosdem libros, excepto v.
CCCXII. et CCCXIII. ad cl. d. r. t. vat. v. Lov.
CCCXIV. non inventus nisi in cb.etLov.
CCCXV. nonnisi in r. et Lov.
CCCXVI. in gr. pr. r. et Lov.

1415. B. Mss. gr. et pr. *vidit*, tacere *non* potuit.

1417. A. Codex gr. *soli Apostoli remanserunt* ad paucos.

SERMO CCCXVII. recognitus est in duobus n. in cl. r. Lov.
CCCXVIII. in cl. d. r. t. v. Sir.
CCCXIX. in d. n. r. t. Vlim. Par. Lov.
CCCXX. et quatuor proxime sequentes a Vlimerio primum vulgatos, non vidimus in Mss.
CCCXXV. contulimus ad m. r. rm. t. v. Sir.
CCCXXVI. ad r. rm. t. v. Vig.
CCCXXVII. ad cl. r. t. v. Sir.
CCCXXVIII. non reperimus nisi apud Lov.
CCCXXIX. emendavimus ad cl. r. t. v. Vig.
CCCXXX. ad d. r. t. v. Sir.
CCCXXXI. ad r. et Lov.
CCCXXXII. ad d. r. t. v. Sir.
CCCXXXIII. ad tres cl. ad gr. r. rm. t. v. Am. Er. Par. Lov.
CCCXXXIV. ad tres cb. ad f. t. v. Am. Er. Par. Lov.
CCCXXXV. ad cb. r. t. v. Am. Er. Par. Lov.
CCCXXXVI. ad cb. f. r. t. v. Am. Er. Par. Lov.
CCCXXXVII. et CCCXXXVIII. ad eosdem Mss. et ad Par. Lov.
CCCXXXIX. ad duos cl. ad gr. r. rm. t. Am. Er. Par. Lov.
CCCXL. ad r. t. v. Sir.
CCCXLI. ad duos cl. ad cs. r. v. Am. Er. Par. Lov.
CCCXLII. recensitus primum ad fl. v. Sir. et post editionem ad cl.

1474. B. Codex cl. *Quis, de quo hic venit, ut testimonium perhiberet de lumine?* Quis, de quo? Johannes de Christo, lucerna de die. Quis, de quo? Johannes de Christo: ergo lucerna de die. Non injuriam Johanni facimus: sed diem nostrum si constanter intueri non possumus, saltem cum honore laudemus. Venit ut testimonium perhiberet de lumine. Non erat ille lumen, sed ut testimonium perhiberet de lumine. *Quomodo non erat* etc.

Ibid. B. Cum eodem cl. ita legendum: *Audire vis lucernam* * *de die*, et *diem de lucerna?* * *Vos, inquit, misistis.*

Ibid. B. Idem codex: *ergo* * et *Johannem.* * *Qui nondum es* etc. non repetita voce *Johannem*, quæ superest in editis.

1475. A. Idem cod. *Audi propter* quos *venerit.*

Ibid. In eodem cl. *Sui non receperunt* * et * sui receperunt.

Ibid. cl. *Ergo fideles ejus servi* * ejus. *

1475. C. In eodem lib. *amaritudine* bacarum. Ubi legendum, * *baccarum.* *

Ibid. Post, *horrebat*, addit idem cl. * *silvestri oleastro.* *

Ibid. C. Idem cod. *non de* Israelitis, *sed de* gentibus.

Ibid. E. cl. *in auras vitæ et* serenissimæ *libertatis.*

Ibid. cl. *Jam enim* * *erant non filii*, *et* fiebant *filii.* *

Ibid. F. Post, *quia aliud erat;* addit cl. * *Levavit te ad id quod non eras, qui alius eras.* *

Ibid. cl. *quod promissum est*, * sed a magno * promissum est. Multum *et incredibile.*

SERMO CCCXLIII. In nostris Mss. integer non invenitur.
CCCXLIV. repertus est in v. tantum et Sir.
CCCXLV. in cl. et Sir.
CCCXLVI. erutus est ex vetere libro m.
CCCXLVII. et CCCXLVIII. correcti sunt ad cs. cl. m. Am. Er. Par. Lov.

cccxlix. ad cl. cb. Am. Er. Par. Lov.
cccl. ad duos e. et duos t. ad cb. m. Am. Er. Par. Lov.
cccli. ad duos cl. ad f. gr. pb. r. rm. s. Am. Er. Par. Lov.
ccclii. ad. v. Am. Er. Par. Lov.

1527. B. Codex v. *operabaris* premente peccato. *Veni* etc.

Ibid. C. Melius Ms. v. *ita non* * deerant *qui* impedirent *ambulantes*.

Sermo cccliii. recognitus est ad duos cl. et duos r. ad. gr. rm. Am. Er. Par. Lov.
cccliv. ad tres bn. ad quatuor cl. ad a. cb. f. fs. g. lr. m. pr. rm. vd. Am. Er. Par. Lov.
ccclv. et ccclvi. ad cl. gr. m. Vlim. Par. Lov. ad veterem codicem S. Quintini Bellovacensis, et ad editiones concilii Aquisgranensis.
ccclvii. et tres subsequentes ad cl. v. Sir. et præterea ccclx. ad r.

1559. B. Sir. *Carum Lucium*, Legendum videtur, *Gaium*, *Lucium*: quæ pronomina sunt, poni solita pro quolibet homine, ut in Sermo xlii, c. 3.

1561. A. Ms. cl. *terrenæ potestatis* timere *severitatem*.

* Ibid. B. Melius idem codex: * de *se præsumit*.

* Ibid. Lege cum eodem codice, *per* * auctorem *pacis*, *plantatorem pacis*, dilectorem pacis, *oramus vos*.

1564. C. Post, *Cavete ab omni cupiditate*; Ms. cs. addit: *Numquid petitorem inanem dimisit, et non potius veritate implevit, si ille impleri vellet ab eo, qui ait, Cavete ab omni cupiditate?*

* Ibid. Ms. cl. *magnos habuit* * id est, *multis fructibus*.

* Ibid. C. Idem cl. *qui valde* * tibi *videris*.

1566. A. Ms. cl. *in congregatione* fraterna *præsideat*.

Ibid. Idem cl. *Ponamus omnino* quod *malam*.

Sermo ccclxi. et ccclxii. castigati sunt ad d. r. t. v. Lov.
ccclxiii. ad r. v. Sir. emendatus est.
ccclxiv. ad b. cl. ful. r. et Am. Er. Par. Lov.
ccclxv. non exstat in Mss. nostris.
ccclxvi. collatus ad duos v. ad gr. rm. Sir.
ccclxvii. ad duos bn. et quatuor cl. ad cb. f. fs. g. lr. m. pr. rm. vd. Am. Er. Par. Lov.
ccclxviii. ad duos cl. ad gr. rm. v. Am. Er. Par. Lov.
ccclxix. ad tres cb. et duos u. ad f. gr. r. t. Am. Er. Par. Lov.
ccclxx. ad tres cb. ad f. u. r. t. v. Am. Er. Par. Lov.
ccclxxi. et ccclxxii. desiderantur in nostris Mss.
ccclxxiii. recognitus est ad cb. cl. f. u. r. rm. v. Lov.
ccclxxiv. ad r. rm. v. Lov.
ccclxxv. ad r. rm. v. Vig.
ccclxxvi. non inventus nisi in editis.
ccclxxvii. collatus est ad f. gr. Lov.
ccclxxviii. ad cl. r. t. vat. v. Vig.
ccclxxix. ad r. t. v. Vig.
ccclxxx. ad cl. d. r. t. v. Vig.
ccclxxxi. ad cl. d. r. rm. t. vat. Vig.
ccclxxxii. ad duos cb. et duos u. ad cl. gr. r. v. Am. Er. Par. Lov.
ccclxxxiii. ad duos cl. ad gr. m. r. rm. t. Am. Er. Par. Lov.
ccclxxxiv. ad duos bn. et tres cl. ad cb. f. fs. g. lr. m. pr. rm. vd. Am. Er. Par. Lov.
ccclxxxv. ad duos cl. ad gr. rm. v. Am. Er. Par. Lov.
ccclxxxvi. ad cl. Am. Er. Par. Lov.
ccclxxxvii. ad duos cl. ad gr. rm. v. Am. Er. Par. Lov.
ccclxxxviii. ad duos cl. ad gr. r. rm. v. Am. Er. Par. Lov.
ccclxxxix. ad r. v. Sir.
cccxc. ad r. v. Vig.
cccxci. ad v. Am. Er. Par. Lov.
cccxcii. ad duos cl. ad gr. ph. rm. v. Am. Er. Par. Lov.

1690. C. legendum videtur: *Sacramentum enim* * sabbati.

Sermo cccxciii. collatus ad tres cl. ad cr. cb. f. gr. r. rm. s. Am. Er. Par. Lov.

De conjugiis adulterinis libri duo.

Recogniti sunt de novo ad MSS. Regium, Germanensem, Bigotianum, Pratellensem, Michaelinum, Ebrulphensem, Corbejensem optimæ notæ, ad tres Vaticanos, ad Lectiones variantes trium Belgicorum apud Lov. et ad editiones Erasmi ac Lovaniensium, nec non absoluta impressione ad Amerbachianam editionem, quæ concordat cum Erasmiana.

Pag. 1842. B. MSS. *si et ille* mœchatus *est*.

1852. D. Sola editio Lov. *non esse* servandam.

1858. C. Editi, *non tamen de ista*. At MSS. *et de ipsa*.

1862. A. Sola edidio Lov. *adulteria* fienda *permittere*.

1863. C. Lov. *aut* viro *tam cavendum est*. Ceteri codices, *aut vero*.

1864. A. Corbejensis codex, *ne* propter *incontinentiam*.

1865. D. Editi, quomodo *loquimur de pudicis viris*. Melius MSS. *quoniam*.

Ibid. Lov. ne *ab eis benignitas et pietas* excludatur. Ceteri vero codices, *nec ab eis*. Et ex his quidam habent, *excludantur*: alii cum Am. et Er. *excluditur*.

1869. C. Lov. *sed* non injusta. Editi alii et MSS. *sed justa*.

1871. A. Sola Editio Lov. *Sed absit* hoc a meliori sexu, *aut tamquam*.

Repurgatus est ope MS. Colbertini annorum circiter 800. Germanensis et Corbejensis ætate æqualium Colbertino, et veteris codicis Regii, Sorbonici, Victorini, Bigotiani, Michaelini, Pratellensis, Ebrulphensis, Regiomontensis, Vaticani, et Belgicorum quinque sive Lectionum variantium quas ex iis hauserunt Lovanienses: nec non auxilio et comparatione editionum Erasmi ac Lovaniensium.

Pag. 1870. A. In MSS. *vel* putatum *tenet*.

1878. D. Plures MSS. *vel quod incognitum est nobis* cognitum *habentes*.

1884. B. Editi, *ut hoc modo* demonstraret. At MSS. *demonstrarent*.

1882. C. Duo MSS. *quam* stulti *timent*.

Ibid. Editi, *ex sua cujusque* dilectione. Abest *dilectione* a MSS.

1884. B. Editi, *sua* mobilitate *perfruatur*. At MSS. *mutabilitate*.

1887. B. Quatuor Gallicani MSS. *fieri dicat: aut si tale*. Paulo post unus e Vaticanis, *vel inculcetur*, Sed *si patiatur muliebria*, quod *omnium fere sensus aborret*.

Ibid. C. In MSS. *sed peccato*, dum *ea cum posset*.

1896. D. Lov. *cum et* sputum. At Er. et MSS. *sputus*.

1898. A. MSS. *sed* vel *velle mentiri*.

1900. D. MSS. *et vel* ejus commoditati *aliquid*.

Ibid. C. Editi, *sicut in* pecunia *aliave commodo*. At MSS. *sicut in pecuniario aliove * aliquo commodo*.

1904. B. MSS. Corb. Reg. et Sorb. *quanto mergit ad primum*, Regiomont. *mergitur*. Germ. Ebrulph. Pratel. *emergit* Vatic. *demergit*.

LIBER CONTRA MENDACIUM.

Emendatus ad veteres codices Vaticanos duos, et ad Gallicanos undecim, scilicet Regium annorum circiter 900. Sorbonicum, Victorinum, Carnotensem Abbatiæ S. Petri, Divionensem S. Benigni, Sagiensem S. Martini, Prateilensem, Fiscannensem, Michaelinum, Cygirannensem et ad Cenomanensem Abbatiæ de Cultura; ad Lectiones variantes Lov. ex quinque Belgicis MSS. nec non ad editiones Amerbachii, Erasmi, ac Lovaniensium Theologorum.

Pag. 1907. A. Unus e Vatic. MSS. *et* ardore *quo negligentes*.

1911. C. Quatuor MSS. *Hoc quippe in homine*, quod *veritatem*.

1912. C. Editi, *id* agi *potius*. Aliquot MSS. *agitur*.

1925. B. Lov. *Hæc enim tria* ibi. Alii codices, *tibi*.

1926. D. Forte leg. *eo quod mendaciis sint* aliqua non dissimilia.

1931. A. Forte leg. *An* non *posset interrogantibus*.

1934. A. Editi, *Quid* apud *nos tantum promeruit*. Abest *apud* a MSS.

1934. D. Am. Er. et quatuor MSS. *quisque* inexcusabilius *sive perjurus*.

Ibid. Duo codices Vatic. *vel blasphemando* asserit, *falsa* noverit *esse vel* credit.

LIBER DE OPERE MONACHORUM.

Collati sunt hujus libri codices MSS. novemdecim, tres nimirum Vaticani, reliqui Gallicani, scilicet Colbertinus annorum fere 900. Regius, Victorinus, Corbejensis, Remigianus, Floriacensis, Vindocinensis, Michaelinus, Sagiensis Abbatiæ S. Martini, Metensis S. Arnulphi, Abbatiæ Casalis Benedicti, Bernardinorum de Misericordia Dei, Bernardinorum collegii Parisiensis, Cisterciensis Abbatiæ, Ecclesiæ Laudunensis, Augustinianorum majoris conventus Parisiensis: Item Lectiones variantes Belgicorum quatuor per Lovanienses collectæ, ac editiones Er. et Lov.

Pag. 1944. A. Editiones, *dæmonia septem* ejecerat. At MSS. *exierant*.

Ibid. D. Edit. *si laboriosus* conversaretur. MSS. *conversatus*.

1948. D. Bad. Am. et Em. *fallacibus* somnis hi *homines in magnos*.

1945. D. Sola editio Lov. *unde haberent* victui *necessaria*.

1947. B. C. Editi, *vitæ* debitum Concessum *Evangelistis*. Abest *concessum* a MSS. Et ex his nonnulli habent *debitam*.

1950. A. Quidam MSS. *apud quos* prædicabat, *nihil tale*.

1952. A. B. Editi, *cum* indigeret, et *nollet* uti *victu quotidiano* etc. At MSS. *cum indigere nollet victu* etc. quibusdam tamen exceptis, qui habent, *cum* indigeret et *nollet* uti *victu quotidiano ab eis quibus Evangelium ministrabat* sustentari.

1953. B. Plerique ac potiores MSS. *in multa* tribulatione probationis *abundantia gaudii*.

Ibid. Editi, *testimonium perhibeo* illis. Abest *illis* a MSS. et a Græco textu Apostoli.

1953. D. MSS. *ordinatus ab Ecclesiis;* omisso *est*, quod etiam a Græco abest.

1955. C. Editi, *et* in *Christi suavitate*. Abest *in* a MSS.

1956. B. Editi, vicissim *facere deberent*. At MSS. *vicissitudine*.

Ibid. C. D. Editi, *ad* omnes *qui aderant*. Aliquot MSS. *ad eos*.

1960. A. Editi, *verbum ex verbo* Græco. Abest *Græco* a MSS.

1964. A. MSS. *quantum* necessitatis *est*.

Ibid. Editi, *in Evangelii* præconio. At MSS. *prædicatione*.

Ibid. D. Probæ notæ MSS. *usque ad* ista recreanda.

1970. D. MSS. *quos isto sermone* corrigimus.

LIBER DE DIVINATIONE DÆMONUM.

Recognitus est ad exemplaria Vaticana tria, et ad Gallicana septem, duo scilicet Dominicanorum Parisiensium via Jacobea, Navarrici Gymnasii

unum, item Regium, Remigianum, Michaelinum, et Floriacense: ad Lectiones variantes trium Belgicorum apud Lov. et ad editiones Am. Er. et Lov.

1975. D. Aliquot MSS. *Per has* efficientiss.

1976. A. Plerique MSS. *instigante* maximo *vitio curiositatis, propter amorem felicitatis falsæ atque terrenæ excellentiæ temporalis:* omissa particula *et*.

Ibid. D. Editi, *diversis artibus* agere *possint*. Abest *agere* a MSS.

LIBER DE CURA PRO MORTUIS GERENDA.

Correctus de novo est collatis MSS. Gallicanis quindecim, duobus videlicet Colbertinis, Pratellensibus totidem, uno Corbejensi annorum fere 900. et uno Ecclesiæ Remensis, alio Ecclesiæ Laudunensis, item Regio, Bigotiano, Victorino, Fossatensi Abbatiæ S. Mauri, Metensi, S. Arnulphi, Divionensi S. Benigni, Uticensi S. Ebrulphi, Michaelino, et Romanis insuper Vaticanæ bibliothecæ quatuor, nec non variantibus Lectionibus Belgicorum quinque apud Lov. cum primariis editionibus Bad. Id est Johannis Badii apud Joh. Parvum Paris. ann. 1502. Am. Johannis Amerbachii, Er. Erasmi, ac Lov. Lovaniensium.

Pag. 1988. C. Editi, sanctus *usus est spiritus*. At MSS. *sancte usus est spiritus*.

1992. D. Bad. Am. et Er. *experimentum* multiplicium tentationum *decesse*.

1995. C. Bad. Am. Er. Et Vaticani duo MSS. *Nonne* ita *credens*.

1996. A. Lov. *indicium* quod illum *sepeliri*. Expunximus *quod illum*, quod superfluo additum est, nec reperitur in MSS.

1997. B. Unus e Vatic. MSS. *credimus* fieri *per dispensationem*.

Ibid. D. Sola fere editio Lov. *quæ ego* inducam.

1998. C. Bad. Am. Er. et plerique MSS. *nec Lazarum misit*, * *et Moysen*.

LIBER DE PATIENTIA.

Recensitus est in MSS. Gallicanis quindecim, Colbertino, Sorbonico, Victorino, Augustinensi Eremitarum majoris conventus Parisiensis, Cisterciensi, Regiomontensi, Floriacensi, Vindocinensi, Pratellensi, Michaelini, Audoenensi, Divionensi S. Benigni, Andegavensi S. Albini, Metensi S. Arnulphi, et codice Abbatiæ Casalis Benedicti, in Romanis quatuor bibliothecæ Vaticanæ, cum quibus etiam collatæ sunt Lectiones variantes Belgicorum quatuor MSS. quos viderunt Lovanienses, nec non primariæ editiones Er. et Lov.

2007. A. Duo MSS. *evadunt* quæ *per impatientiam* mererentur.

Ibid. Editi, *non* prodantur. At MSS. *non prodatur*.

Ibid. Nonnulli MSS. *laudandum*, ubi *nihil utiliter imitandum*.

2008. B. MSS. *seu verborum* quasi *stimulis incitatur*.

2009. A. Casalinus MS. *quam* exserendo *vindictam*.

Ibid. Lov. *quando* commonitus de *zizaniorum permixtione*. Er. *quando* commotus. Castigantur ex MSS.

DE SYMBOLO AD CATECHUMENOS
SERMONES QUATUOR.

Emendati sunt ad Divionensem Abbatiæ S. Benigni codicem annorum circiter 800. ad Gemmeticensem, ad MS. Ecclesiæ Laudunensis, ad MS. PP. Fuliensium cœnobii S. Bernardi Paris. ad editiones Er. et Lov. Primus Sermo repertus etiam est in Andegavensi MS. S. Albini annorum 800. tres vero alii minime.

SERMO DE DISCIPLINA CHRISTIANA.

Castigatus est ad Corbejensem codicem ante annos circiter 800. scriptum, ad Germanensem, Gemmeticensem, Bigotianum, ad Fossatensem Abbatiæ S. Mauri, ad Cistercienses duos, et ad editiones Er. et Lov.

Pag. 1774. A. Plerique MSS. *et quo vis, securus* ambula.

1779. A. Cisterciensis MS. *Quanto melius* fides *convertit ad Deum*.

SERMONES DE CANTICO NOVO, DE QUARTA FERIA, DE CATACLYSMO ET DE TEMPORE BARBARICO.

In iisdem codicibus, quibus Sermones quatuor de Symbolo ad Catechumenos continentur, inventi sunt ac recogniti.

SERMO DE UTILITATE JEJUNII.

Non repertus est nisi in editis.

SERMO DE URBIS EXCIDIO.

Recognitus est ad veterem codicem Abbatiæ S. Michaelis in periculo maris, et ad editiones Er. et Lov.

SCRIPTURÆ LOCA

QUÆ EXPLICANTUR

IN PEREGRINIS LOCIS

INDEX

IN SEPTIMUM ET OCTAVUM TOMUM

OPERUM

SANCTI AUGUSTINI.

A

B

C

D

E

F

G

H

I

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

V

Z

FINIS.

CONSIGLIO GENERALE

DI

PUBBLICA ISTRUZIONE

N.° 28.

Napoli 23 *Maggio* 1854.

Vista la dimanda del Tipografo Raffaele Rossi, il quale ha chiesto di porre a stampa, le opere tutte di *Santo Aurelio Agostino*.

Visto il parere del R. Revisore P. M. Gennaro Marasco Agostiniano Calzo.

Si permette che la indicata opera si ristampi; ma non si pubblichi senza un secondo permesso che non si darà, se prima lo stesso Regio Revisore non avrà attestato di aver riconosciuto nel confronto essere la impressione uniforme all' originale approvato.

Il Presidente
MONSIGNOR APUZZO

Il Segretario
GIUSEPPE PIETROCOLA

COMMISSIONE ARCIVESCOVILE

PER LA

REVISIONE DE' LIBRI

Imprimatur
PEL DEPUTATO
LEOPOLDO RUGGIERO
Segretario

Nihil obstat
VINCENTIUS CAN. SANNICANDRO

